SACRORUM
CONCILIORUM
NOVA
ET AMPLISSIMA COLLECTIO.

TOMUS TRIGESIMUS TERTIUS.

Ab anno MDXLV. ad annum MDLXV.

SUMPTI SUNT TEXTUS SEQUENTES EX TOMO VIGESIMO
CONCILIORUM EDITIONIS A COLETI CURATÆ.

REPRODUCTION

EN FAC-SIMILÉ

TIRÉE A 250 EXEMPLAIRES SEULEMENT

PAR LES PROCÉDÉS ANASTATIQUES

DE

CARL REINECKE NACHF.
A BERLIN

POUR

H. WELTER, ÉDITEUR
RUE BERNARD-PALISSY, No 4, PARIS
ET A LEIPZIG, SALOMONSTRASSE, 16

1901

SACRORUM
CONCILIORUM
NOVA ET AMPLISSIMA COLLECTIO

CUJUS

JOANNES DOMINICUS MANSI

ET POST IPSIUS MORTEM FLORENTINUS ET VENETIANUS EDITORES

AB ANNO 1758 AD ANNUM 1798, PRIORES TRIGINTA UNUM TOMOS EDIDERUNT
NUNC AUTEM CONTINUATA ET, DEO FAVENTE, ABSOLUTA.

TOMUS TRIGESIMUS TERTIUS.

Ab anno MDXLV. ad annum MDLXV.

PARISIIS
MDCCCCII

EXPENSIS HUBERTI WELTER, BIBLIOPOLÆ.

SYLLABUS

EORUM QUÆ TOMO XXXIII. CONCILIORUM CONTINENTUR.

*Quæ asterisco * notata sunt, non erant in prioribus aliis editionibus: quibus vero hæc nota † impressa est, eorum incertus est annus; quibus signum o præpositum, ea huic editioni accessere.*

SYLLABUS

TOMI TRIGESIMI TERTII.

SYLLABUS

TOMI TRIGESIMI TERTII.

EX SYNOPSI HISTORICA
CONC. GENER. NATION. PROVINC. DIOECES.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

A Tridentinum concilium œcumenicum & universale ab anno 1545. & sequentibus aliquot usque ad 1563. sub tribus Romanis pontificibus PAULO III. JULIO III. ET PIO IV. tum adversus Martini Lutheri ejusque sequacium a catholica majorum suorum fide apostatarum detestandas hæreses toto fere septentrione ebullientes, tum pro reformatione morum cleri populique Christiani celebratum fuit maximo orbis universi applausu, hoc sessionum decretorum ac canonum servato ordine.

SUB PAULO III. ROMANO PONTIFICE.

B Bulla indictionis data Romæ anno 1542. die 11. Kal. Junii anno pontificatus Pauli III. octavo.

I. Sessio celebrata die 13. Decembris anni 1545. indictione 3. dominica tertia adventus, præsidentibus Joanne Maria de Monte, Marcello Cervino, & Reginaldo Polo cardinalibus. Nomina prælatorum qui adfuerunt, & ad eos admonitio atque hortatio legatorum sedis apostolicæ, lecta in I. sessione. II. sessio celebrata die Jovis 7. Januarii, indictione 4. anno 1546. III. sessio die 4. Febr. IV. die 8. Aprilis, qua decretum de canonicis scripturis promulgatum. V. die 17. Junii, in qua decretum de peccato originali, cum capitibus duobus de reformatione. VI. die 13. Januarii anni 1547. Decreti de justificatione capita sexdecim cum canonibus triginta tribus. Decreti de reformatione capita C quinque. VII. die 3. Martii. Decreti de sacramentis ecclesiæ canones tredecim, de baptismo quatuordecim, & de confirmatione tres. Decreti de reformatione capita quindecim, cum bulla facultatis transferendi concilii. VIII. die 11. Martii, in qua decreta est translatio. IX. sessio celebrata Bononiæ die 21. Aprilis, in qua decreta prorogatio. X. in eadem urbe die 2. Junii, decreta iterum prorogatio XI. in eadem urbe die 14. Septembris, in qua decreta etiam prorogatio.

SUB JULIO III. ROMANO PONTIFICE.

Bulla resumptionis concilii Tridentini sub Julio III. data 18. Kal. Decembris anno 1550. pontificatus anno primo. D

Ejusdem mandatum in reductione concilii ad urbem Tridentinam ad legatos Marcellum cardinalem, Sebastianum Pighium archiepiscopum Sipontinum, & Aloysium Lipomanum episcopum Veronensem.

Mandatum Caroli V. imperatoris, cum oratione oratoris imperatoris post præsentationem sui mandati. XII. sessio die 1. Septembris 1551. in qua decreta prorogatio. XIII. die 11. Octobris. Decreti de sanctissimo eucharistiæ sacramento capita octo, cum canonibus undecim: & decreti de reformatione capita octo, cum decreto prorogationis definitionis quatuor articulorum de sacramento eucharistiæ & salvi conductus protestantibus dandi, cujus sequitur forma. XIV. sessio die 25. Novembris 1551. doctrinæ de pœnitentiæ sacramento capita novem, & de sacramento extremæ unctionis capita tria, cum canonibus quindecim de pœnitentia, & quatuor de extrema unctione. Decreti de reformatione capita quatuordecim. In XV. sessione die 25. Januarii anni 1552. decreta prorogatio, cum protestatione synodi, anteaquam protestantes audirentur, acta, & salvo conductu. In XVI. die 18. Aprilis decreta fuit suspensio concilii ob tumultus & bella. E

SUB PIO IV. ROMANO PONTIFICE.

Bulla celebrationis concilii Tridentini sub Pio IV. pontifice maximo, data Romæ 3. Kal. Decembris anno 1560.

Breve Pii IV. super ordine sedendi in concilio, non habita ratione dignitatis primatialis: cum declaratione legatorum super illo decreto. XVII. sessio die 18. Januarii anno 1562. in qua emanavit decretum de celebrando concilio, & indictio futuræ sessionis. XVIII. die 26. Februarii, in qua decretum de librorum delectu, & omnibus ad concilium fide publica invitandis, cum salvo conductu concesso Germanicæ nationi in congregatione generali die 4. Martii 1562. & extensione ad alias nationes. XIX. die 14. Maii, in qua decreta prorogatio. XX. in qua iterum decreta prorogatio. XXI. die 16. Julii celebrata: doctrinæ de communione sub utraque specie & parvulorum capita quatuor cum totidem canonibus: decreti vero de reformatione capita novem. XXII. die 17. Septembris: doctrinæ de sacrificio missæ capita novem cum canonibus totidem: & decreta de observandis & evitandis in celebratione missæ: decreti autem de reformatione capita undecim, cum decreto super petitione concessionis calicis. XXIII. die 15. Januarii 1563. doctrinæ de sacramento ordinis capita quatuor, cum canonibus octo: decreti vero de reformatione capita octodecim. XXIV. die 11. Novembris ejusdem anni 1563. doctrina de sacramento matrimonii cum canonibus duodecim, & decreti de matrimonio capitibus decem: decreti vero de reformatione capita sunt 21. XXV. sessio & ultima die 3. Decembris ejusdem anni, in qua decretum de purgatorio, de invocatione, veneratione, reliquiis sanctorum, & sacris imaginibus, cum reformationis de regularibus & monialibus capitibus viginti duobus, & decreti de reformatione capitibus uno & viginti. In continuatione sessionis die sequenti 4. Decembris sabbato habita decretum de indulgentiis, de delectu ciborum, jejuniis & diebus festis, de indice librorum, catechismo, breviario, & missali, de loco oratorum, de recipiendis & observandis decretis concilii, iisque recitandis, quæ sub Paulo III. & Julio III. statuta & definita sunt, de fine concilii, & confirmatione petenda a summo pontifice, cum acclamationibus patrum in fine concilii, quibus præivit illustrissimus cardinalis a Lotharingia. Sequuntur I. nomina, cognomina, patriæ, & dignitates legatorum & aliorum patrum; item oratorum & theologorum, qui ad Tridentinam synodum convenerunt sub Pio IV. II. confirmatio concilii, cum bulla Pii IV. papæ super eadem confirmatione, data 7. Kalendas Februarii anni 1564. III. bulla ejusdem Pii IV. super declaratione temporis ad observanda decreta sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini, data Romæ 15. Kal. Augusti anni 1564. pontificatus anno quinto.

SACRO-

ANNO CHRISTI 1545.

SACROSANCTUM ŒCUMENICUM ET GENERALE CONCILIUM TRIDENTINUM SUB PAULO III. JULIO III. ET PIO IV. PONTIFICIBUS MAXIMIS.

BULLA INDICTIONIS sacri œcumenici concilii Tridentini sub Paulo III. pontifice maximo.

Paulus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

INITIO nostri hujus pontificatus, quem non ob merita nostra, sed propter suam magnam bonitatem, Dei omnipotentis providentia nobis commisit, cernentes jam tum in quas perturbationes temporum, quotque incommoda rerum fere omnium nostra pastoralis solicitudo & vigilia esset vocata, cupiebamus quidem mederi Christianæ reipublicæ malis, quibus illa jamdudum vexata, & propemodum B oppressa est; sed ipsi etiam, ut homines, circumdati infirmitate, (Hebr. 5.) ad tantum onus tollendum impares vires nostras esse sentiebamus: nam cum pace opus esse intelligeremus ad liberandam & conservandam a plurimis impendentibus periculis rempublicam, omnia invenimus odiis & dissentionibus plena, * dissentientibus (* al. diffidentibus.) præsertim principibus iis inter se, quibus summa rerum pene omnis a Deo permissa est: cum unum ovile & unum pastorem dominici esse gregis (Joan. 10.), ad integritatem Christianæ religionis, & ad cœlestium bonorum spem in nobis confirmandam necessarium duceremus, schismatis, dissidiis, hæresibus erat Christiani nominis divulsa jam pene & lacerata unitas: cum tutam atque C munitam ab infidelium armis atque insidiis rempublicam optaremus, nostris erratis, nostraque cunctorum culpa, Dei videlicet ira peccatis nostris imminente, Rhodus fuerat amissa, Hungaria vexata, conceptum & meditatum contra Italiam, contraque Austriam & Illyricum terra marique bellum: cum impius & immitis hostis noster Turca nullo tempore requiesceret, nostrorumque inter se odia & dissensiones suam bene gerendæ rei occasionem duceret: igitur, ut dicebamus, in tanta hæresum, dissensionum, bellorumque tempestate, tantisque excitatis fluctibus, cum essemus ad moderandam & gubernandam Petri naviculam vocati (Psalm. 54.), nec viribus ipsi nostris satis fideremus, primum con- D jecimus in domino cogitatus nostros, ut ipse nos nutriret, animumque nostrum firmitate & robore, mentem consilio sapientiaque instrueret; deinde animo repetentes, majores nostros sapientia admirabili & sanctitate præditos, sæpe in summis Christianæ reipublicæ periculis, remedium optimum atque opportunissimum

A œcumenica concilia & episcoporum generales conventus adhibuisse; ipsi quoque animum ad generale habendum concilium adjecimus, exquisitisque principum sententiis, quorum nobis videbatur utilis in primis & opportuna ad hanc rem esse consensio, cum eos tunc non alienos ab hoc tam sancto opere invenissemus, œcumenicum concilium & generalem eorum episcoporum, aliorumque patrum, ad quos pertineret, conventum in civitate Mantuæ indiximus, anno incarnationis domini, sicut literis & monumentis nostris testatum est, millesimo quingentesimo trigesimoseptimo, pontificatus nostri tertio, ad decimum Kalendarum Junii inchoandum, spem prope certam habentes fore, ut cum illic in nomine domini essemus congregati, ipse, sicut promisit, dominus in medio nostrum adfuturus (Matth. 18.), & bonitate ac misericordia sua omnes temporum procellas, omniaque pericula spiritu oris sui facile depulsurus esset. Sed ut semper insidiatur piis actionibus humani generis hostis, primum contra omnem spem & expectationem nostram denegata fuit nobis Mantuana civitas, nisi aliquas conditiones subiremus, ab institutis majorum nostrorum, & conditione temporum, nostraque ac hujus sanctæ sedis ac nominis ecclesiastici dignitate libertateque prorsus alienas quas in aliis literis nostris expressimus. Quapropter alium invenire locum, aliamque deligere civitatem necesse habuimus; quæ cum non statim nobis occurreret idonea & apta, ad sequentes Kalendas Novembris prorogare concilii celebrationem fuimus coacti. Interim sævus & perpetuus hostis noster Turca, ingenti classe Italiam adortus, aliquot oppida in litoribus Apuliæ cepit, vastavit, diripuit, prædas hominum abegit: nos in maximo timore & periculo omnium muniendis litoribus nostris, finitimisque auxilio juvandis, fuimus occupati: nec tamen interea destitimus consulere & hortari Christianos principes, ut de idoneo ad habendum concilium loco quid sentirent nobis exponerent. Quorum cum essent incertæ variæque sententiæ, tempusque diutius, quam erat opus, videretur extrahi, nos optimo animo atque (ut arbitramur) etiam consilio, Vicentiam elegimus, urbem copiosam, & Venetorum, qui eam nobis concedebant, virtute, auctoritate, potentia, cum aditum patentem, tum stationem omnibus liberam atque tutam, in primis in se habentem. Sed cum jam tempus longius progressum esset, novæque urbis electionem omnibus significari conveniret: jamque Kalendæ Novembris appetentes facultatem

ANNO CHRISTI 1545.

tem hujus divulgationis excluderent, hiemsque A
esset propinqua, rursus altera prorogatione tem-
pus concilii differre in proximum sequens ver,
Majique futuras Kalendas. compulsi fuimus.
Qua re firmiter constituta atque decreta, cum &
nosipsos, & cetera omnia ad eum bene agendum,
Deo juvante, celebrandumque conventum para-
remus, plurimum reputantes interesse cum ce-
lebrationis concilii, tum universæ Christianæ
reipublicæ, Christianos principes pace inter se &
concordia consentire, carissimos in Christo filios
nostros, Carolum Romanorum imperatorem
semper Augustum, & Christianissimum regem
Franciscum, duo præcipua Christiani nominis
firmamenta atque subsidia, orare atque obsecra-
re institimus, ut ad colloquium inter se & no- B
biscum una convenirent: quorum quidem apud
utrumque literis, nunciis, & a latere nostro mis-
sis ex venerabilium fratrum nostrorum numero
legatis sæpissime egeramus, ut ex simultate &
dissidiis ambo in unum fœdus & piam amici-
tiam vellent convenire, labentibusque succurre-
re Christianis rebus: quarum servandarum cum
esset illis potestas a Deo præcipue tributa, si
id non agerent, & ad commune Christiano-
rum bonum sua consilia non dirigerent, acris &
severa ratio eidem Deo ab ipsis reddenda esset.
Qui aliquando precibus nostris annuentes, Ni-
cæam se contulere: quo nos quoque longum
iter, & senili ætati nostræ vehementer contra-
rium, Dei & pacis conciliandæ causa suscepi- C
mus; neque prætermisimus interea, cum tempus
concilii præstitutum, Kalendæ videlicet Maii,
appropinquarent, tres legatos summæ virtutis
ac auctoritatis a latere nostro de numero eorum-
dem fratrum nostrorum, sanctæ Romanæ eccle-
siæ cardinalium, Vicentiam mittere, qui ini-
tium concilii facerent, prælatosque undique ve-
nientes exciperent, & ea quæ judicarent esse
opus agerent & tractarent; quoad nos ab itine-
re & negotio pacis reversi omnia accuratius di-
rigere possemus. Interim vero in illud sanctum
opus maximeque necessarium, tractationem vi-
delicet pacis inter principes, incubuimus; &
quidem omni animi studio, omni pietate ac di-
ligentia. Testis est nobis Deus, cujus freti cle- D
mentia, nosmetipsos itineris & vitæ periculo
exposuimus. Nostra testis conscientia, quæ ni-
hil habet hac in re quidem, in quo nos arguat,
aut prætermissæ, aut non quæsitæ ad pacifi-
candum occasionis. Principes ipsi testes, quos
tam sæpe, tamque vehementer nunciis, literis,
legatis, monitis, hortatu, precibusque omnibus
obsecraveramus, ut simultates deponerent, ut
in societatem coirent, ut Christianæ reipublicæ
in maximum & propinquum jam adductæ discri-
men communibus studiis & subsidiis opitularen-
tur. Jam vero testes illæ vigiliæ atque curæ, illi
diurni nocturnique animi nostri labores, gra-
vesque solicitudines, quas ob hanc rem & cau-
sam plurimas jam suscepimus; nec tamen ad E
optatum exitum nostra consilia & acta adhuc
perducta sunt. Ita enim visum domino Deo est;
quem tamen non desperamus aliquando opta-
ta nostra benignius respecturum. Ipsi quidem,
quantum in nobis fuit, nihil quod esset pastora-
li nostro officio debitum in hac re omisimus.
Quod si qui sunt qui actiones pacis nostras in
aliam interpretentur partem, dolemus quidem:
sed tamen in dolore nostro gratias Deo omnipo-
tenti agimus, qui ad exemplum & doctrinam pa-
tientiæ nostræ suos voluit apostolos haberi di-
gnos, qui pro non ine Jesu, qui pax nostra est,

Act. 5. 2. Cor. 12.

contumeliam paterentur. Verum in illo con-
gressu colloquioque nostro, quod Nicææ habi-
tum est, etsi, peccatis nostris impedientibus, in-
ter duos principes vera & perpetua pax non po-
tuit confici, induciæ tamen decennales factæ
sunt: quarum opportunitate nos sperantes &
sacrum concilium commodius celebratum iri,
& deinde ex concilii auctoritate perfici posse
pacem, apud principes institimus, ut & ipsi ve-
nirent ad concilium, & prælatos suos præsentes
ducerent, absentesque accerserent. Qui cum de
utroque se excusassent, quod & ipsis redire in re-
gna sua tum necesse esset, & prælatos, quos se-
cum habuissent, itinere atque impendiis fessos
atque exhaustos recreari & refici oporteret, nos
hortati sunt, ut aliam quoque prorogationem
temporis habendi concilii decerneremus. Qua in
re concedenda cum essemus aliquantum diffici-
les, literas interim a legatis nostris, qui Vicentiæ
erant, accepimus, transacto jam & longius præ-
terito concilii ineundi die, unum vix aut alterum
ex externis nationibus prælatum Vicentiam se
contulisse. Quo nuncio accepto, cum videremus
eo tempore nulla jam ratione haberi concilium
posse, ipsis principibus concessimus, ut differre-
tur tempus concilii usque ad sanctum pascha,
diemque festum futuræ dominicæ resurrectio-
nis. Cujus nostri præcepti expectationisque de-
cretæ literæ Genuæ anno incarnationis domini
millesimo quingentesimo trigesimo octavo, IV.
Kalendas Julii, factæ publicatæque sunt; atque
hanc dilationem eo propensius fecimus, quod
pollicitus est nobis uterque princeps legatos suos
Romam ad nos se missurum, ut ea quæ ad perfe-
ctionem pacis reliqua essent, neque Nicææ ob
brevitatem temporis potuerant omnia confici,
Romæ commodius coram nobis agerentur &
tractarentur. Et ob hanc rationem etiam a no-
bis ambo petierunt, ut hæc pacificationis pro-
curatio concilii celebrationi præponeretur, cum
ipsum concilium pace facta multo deinde uti-
lius & salutarius Christianæ reipublicæ futu-
rum esset. Semper enim hæc pacis spes nobis
injecta, principum nos voluntatibus assentiri
hortata est: quam spem vehementer auxit,
post discessum a Nicæa nostrum, ipsorum duo-
rum principum inter se benevola amicaque con-
gressio, quæ maxima nostra cum lætitia a no-
bis intellecta confirmavit nos in bona spe, ut
tandem aliquando nostras preces apud Deum
exauditas, & vota pacis accepta esse crederemus.
Hanc igitur pacis conclusionem cum & expete-
remus & urgeremus; nec solum duobus ante-
dictis principibus, verum etiam carissimo in
Christo filio nostro Ferdinando regi Romano-
rum videretur, actionem concilii, nisi pace facta,
suscipi non oportere, cunctique a nobis per lite-
ras suosque oratores contenderent, ut alias rur-
sus temporis prorogationes faceremus, præcipue
autem instaret serenissimus Cesar, promisisse se
demonstrans iis, qui a catholica unitate dissen-
tiunt, se operam suam apud nos interpositurum,
ut aliqua concordiæ ratio iniretur, quod ante
suam in Germaniam profectionem apte non pos-
set fieri: nos eadem semper spe pacis, & tanto-
rum principum voluntate adducti, cum præser-
tim cerneremus, ne ad dictum quidem resurre-
ctionis festum alios prælatos Vicentiam convenis-
se, prorogationis nomen jam fugientes, quod
tam sæpe frustra fuerat repetitum, celebrationem
generalis concilii ad nostrum & sedis apostolicæ
beneplacitum suspendere maluimus: itaque feci-
mus, & de suspensione hujusmodi literas ad sin-
gulos

ANNO CHRISTI 1545.

ANNO CHRISTI 1545.

gulos supradictorum principum decima die Junii 1539. dedimus, sicuti ex illis perspicue potest intelligi. Ea itaque suspensione necessario per nos facta, dum tempus illud magis idoneum a nobis pacisque aliqua conclusio expectatur, quæ & dignitatem postea frequentiamque concilio, & Christianæ reipublicæ præsentiorem salutem erat allatura, Christianæ interea res in deterius quotidie prolapsæ sunt, Hungaris, rege ipsorum mortuo, Turcam vocantibus, Ferdinando rege bellum in eos movente, Belgis ad defectionem a Cæsare ex parte quadam incitatis, cujus defectionis comprimendæ causa per Galliam amicissime, & cum rege Christianissimo concordissime, magno benevolæ inter eos voluntatis indicio transiens in Belgas serenissimus Cæsar, & illinc deinde in Germaniam profectus, conventus Germaniæ principum & civitatum, tractandæ ejus, quam dixerat, concordiæ causa habere cœpit. Sed cum, spe pacis jam deficiente, ille quoque modus curandæ in conventibus tractandæque concordiæ ad majores potius discordias concitandas *aptus esse videretur, inducti fuimus ad pristinum concilii generalis remedium reverti; idque per legatos nostros sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales ipsi Cæsari obtulimus, quod etiam postremo & præcipue in Ratisponensi conventu egimus, cum illic dilectus filius noster Gaspar tituli sanctæ Praxedis cardinalis Contarenus, summa doctrina & integritate, legatum nostrum ageret. Nam cum (id quod ne accideret antea veriti eramus) ex ejus conventus sententia peteretur a nobis, ut ab ecclesia dissentientium quosdam articulos tolerando declararemus, quoad per œcumenicum concilium illi excuterentur & deciderentur; idque nobis ut concederemus, neque Christiana & catholica veritas, neque nostra & sedis apostolicæ dignitas permitteret, palam potius concilium ut quamprimum fieret proponi mandavimus. Neque vero in alia unquam sententia & voluntate fuimus, quam ut primo quoque tempore concilium œcumenicum & generale congregaretur. Sperabamus enim ex eo & pacem populo Christiano, & Christianæ religionis integritatem posse recuperari: verumtamen id cum bona gratia & voluntate Christianorum principum habere volebamus. Quam voluntatem dum expectamus, dum observamus tempus absconditum, tempus beneplaciti tui, o Deus, aliquando tandem decernere compulsi sumus, omne esse tempus beneplacitum Deo, cum de rebus sanctis & ad Christianam pietatem pertinentibus consilia ineuntur. Quapropter videntes, maximo quidem animi nostri cum dolore, rem Christianam quotidie in pejus ruere, Hungaria a Turcis oppressa, Germanis periclitantibus, ceteris omnibus metu mœroreque afflictis, nullius jam principis consensum expectare, sed tantum Dei omnipotentis voluntatem, & Christianæ reipublicæ utilitatem attendere constituimus. Itaque cum Vicentiam amplius non haberemus, cuperemusque cum universæ Christianorum saluti, tum Germanicæ nationis incommodis, in eligendo per nos novo concilii habendi loco, consulere, aliquotque locis propositis, ipsam Tridentinam civitatem ab ipsis desiderari videremus, nos, etsi in citeriore Italia commodius omnia tractari posse judicabamus, ad eorum tamen postulationes nostram voluntatem paterna caritate deflEximus; itaque Tridentum civitatem elegimus, qua in civitate œcumenicum concilium ad proxime venturas Kalendas Novembris haberetur, idoneum locum illum statuentes, quo ex Germaniæ quidem,

* apertus

Psalm. 68.

ANNO CHRISTI 1545.

aliisque Germaniæ finitimis nationibus facillime, ex Gallia, Hispania, ceterisque provinciis remotioribus, non difficiliter episcopi & prælati convenire possent. Dies autem concilii ea a nobis spectata est, quæ spatium in se haberet & publicandi per Christianas nationes nostri hujus decreti, & facultatis omnibus prælatis ad veniendum tribuendæ. Quo minus autem annuum tempus præfiniremus mutando concilii loco, sicut quibusdam constitutionibus alias præscriptum est, ea res fuit in causa, quod longius extrahi spem sanandæ aliqua in parte Christianæ reipublicæ, quæ tot detrimentis & calamitatibus affecta est, noluimus. Et tamen videmus tempora, agnoscimus difficultates, quid sperari possit ex consiliis nostris, incertum esse intelligimus. Sed quia scriptum est, *Revela domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet*, magis Dei clementiæ & misericordiæ confidere, quam nostræ imbecillitati diffidere constituimus. Sæpe enim fit in bonis operibus incipiendis, ut quod humana consilia non valent, divina virtus efficiat. Hujus igitur ipsius Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ac beatorum ejus apostolorum Petri & Pauli auctoritate, qua nos quoque in terris fungimur, freti atque subnixi, de venerabilium item fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu, sublata amotaque suspensione, de qua supra commemoratum est, quam per præsentes tollimus & amovemus, sacrum œcumenicum & generale concilium in civitate Tridentina, loco commodo & libero, omnibusque nationibus opportuno ad Kalendas proximas Novembris anni præsentis ab incarnatione domini millesimo quinquagesimo quadragesimo-secundo incipiendum, prosequendum, &, eodem domino adjuvante, ad ipsius gloriam atque laudem, & Christiani totius populi salutem, absolvendum perficiendumque indicimus, annunciamus, convocamus, statuimus, atque decernimus: omnes omnibus ex locis tam venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, quam alios quoscumque, quibus jure aut privilegio in conciliis generalibus residendi, & sententias in eis dicendi permissa potestas est; requirentes, hortantes, admonentes, ac nihilo minus eis in vi jurisjurandi, quod nobis & huic sanctæ sedi præstiterunt; ac sanctæ virtute obedientiæ, aliisque sub pœnis jure aut consuetudine in celebrationibus conciliorum adversus non accedentes ferri & proponi solitis mandantes, arcteque præcipientes, ut ipsimet, nisi forte justo detineantur impedimento, de quo tamen fidem facere compellantur, aut certe per suos legitimos procuratores & nuncios sacro huic concilio omnino adesse & interesse debeant. Supra autem dictos imperatores, regemque Christianissimum, nec non ceteros reges, duces, principes, quorum præsentia, si alias unquam, hoc quidem tempore maxime sanctissimæ Christi fidei, & Christianorum omnium futura est salutaris; rogantes atque obsecrantes per viscera misericordiæ Dei & domini nostri Jesu Christi, cujus fidei veritas & religio & intus & extra graviter jam oppugnatur, ut si salvam volunt Christianam esse rempublicam, si se domino obstrictos & obligatos pro maximis illius erga se beneficiis intelligunt, ne deserant ipsius Dei causam & negotium, ipsimet ad sacri concilii celebrationem veniant, in quo ipsorum pietas atque virtus communi utilitati, salutique suæ ac ceterorum & temporali & æternæ plurimum est profutura. Sin autem (id quod nollemus) accedere ipsi

Concil. Constanc. Sessio. 30.

Psalm. 36.

ANNO CHRISTI 1545.

ipsi non poterunt, at graves saltem viros legatos cum auctoritate mittant, qui personam principis sui quisque & cum prudentia & cum dignitate possint in concilio referre. In primis vero ut id curent, quod ipsis facillimum est: ut ex suis cujusque regnis ac provinciis episcopi & prælati sine tergiversatione & mora ad concilium proficiscantur. Quod maxime quidem a prælatis principibusque Germaniæ Deum ipsum atque nos impetrare æquum est, ut cum eorum præcipue causa ipsisque cupientibus concilium indictum sit, & in ea civitate indictum, quæ ab eis est desiderata, non graventur ipsi sua cunctorum præsentia id celebrare & ornare, quo melius atque commodius quæ ad integritatem & veritatem Christianæ religionis, quæ ad bonorum morum reductionem, emendationemque malorum, quæ ad Christianorum inter se tam principum quam populorum pacem, unitatem, concordiamque pertineant, & quæ ad repellendos impetus barbarorum & infidelium, quibus illi universam Christianitatem obruere moliuntur, sint necessaria, Deo nostris consultationibus præeunte, & lumen sapientiæ suæ ac veritatis mentibus nostris præferente, agi in dicto sacro œcumenico concilio, & conspirante omnium caritate consuli, tractari, confici, ad optatosque exitus deduci quamprimum & quam optime possint. Atque ut nostræ hæ literæ, & quæ in eis continentur, ad notitiam cunctorum, quorum oportet, perveniant; neve quis illorum ignorantiæ excusationem prætendat, cum præsertim etiam non ad omnes eos, quibus nominatim illæ essent intimandæ, tutus forsitan pateat accessus, volumus & mandamus, ut in basilica Vaticana principis apostolorum & ecclesia Lateranensi, cum ibi multitudo populi ad audiendam rem divinam congregari solita est, palam clara voce per curiæ nostræ cursores, aut notarios aliquos publicos, legantur, lectæque in valvis dictarum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ portis, & Campi Floræ solito loco, affigantur; ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquamdiu expositæ pendeant: cumque inde amovebuntur, earum nihilo minus exempla in eisdem locis remaneant affixa. Nos enim per lectionem, publicationem, affixionemque hujusmodi omnes & quoscumque, quos antedictæ nostræ literæ comprehendunt, post spatium duorum mensium, a die literarum publicationis & affixionis, ita volumus obligatos esse atque adstrictos, ac si ipsismet illæ coram lectæ & intimatæ essent: transumptis quidem earum, quæ manu publici notarii scripta, aut subscripta, & sigillo personæ alicujus ecclesiasticæ in dignitate constitutæ munita fuerint, ut fides certa & indubitata habeatur, mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, annunciationis, convocationis, statuti, decreti, mandati, præcepti & obsecrationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo quadragesimosecundo, undecimo Kalendas Junii, pontificatus nostri anno octavo.

Blosius.

Hier. Dand.

SESSIO PRIMA

ANNO CHRISTI 1545.

SACROSANCTI OECUMENICI

& generalis concilii Tridentini, sub Paulo III. pontifice maximo celebrata die decimatertia mensis Decembris, anno domini MDXLV. præsidentibus in ea nomine ejusdem pontificis reverendissimis dominis Joanne Maria de Monte, Marcello Cervino, & Reginaldo Polo, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicæ sedis de latere legatis.

In nomine domini. Amen.

SESSIO I. 3. DEC. 1545.

ANNO a nativitate ejusdem domini nostri millesimo quingentesimo quadragesimoquinto, indictione tertia, die vero dominica tertia adventus domini, in qua fuit festum sanctæ Luciæ, & decimatertia mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, pro felici inchoatione sacrosanctæ œcumenicæ & generalis Tridentinæ synodi fuit facta processio generalis in civitate Tridentina ab ecclesia sanctissimæ & individuæ Trinitatis ad ecclesiam cathedralem; assistentibus in ea tribus sedis apostolicæ legatis, & reverendissimo & illustrissimo domino Christophoro Madrucio, tituli sancti Cæsarii sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali & episcopo Tridentino; nec non reverendis patribus dominis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus, ac illustribus & nobilibus viris infrascriptis, cum multis aliis doctoribus tum in theologia, tum in utroque jure, etiam cum magno numero baronum & comitum, nec non cum clero & populo dictæ civitatis. Qua finita, præfatus reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, primus legatus, celebravit missam de sancto Spiritu in sancta cathedrali ecclesia, & reverendus pater dominus episcopus Bitontinus habuit orationem. Deinde finita missa, dictus reverendissimus dominus de Monte cardinalis dedit benedictionem populo. Postmodum comparuit coram eisdem reverendissimis legatis & prælatis egregius vir magister Zorrilla, secretarius illustrissimi domini Didaci de Mendoza, oratoris Cæsareæ & catholicæ majestatis, & præsentavit literas excusatorias super ejus absentia, quæ fuerunt lectæ alta voce. Interea lectæ fuerunt bullæ indictionis concilii, postmodum præfatus reverendissimus de Monte legatus vertit se ad patres concilii, dicens:

" In finibus Italiæ versus Germaniam.

DECRETUM PRIMÆ SESSIONIS.

De inchoando concilio.

Placetne vobis ad laudem & gloriam sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ad incrementum & exaltationem fidei & religionis Christianæ, ad extirpationem hæresum, ad pacem & unionem ecclesiæ, ad reformationem cleri & populi Christiani, ad depressionem & extinctionem hostium Christiani nominis, decernere & declarare, sacrum Tridentinum & generale concilium incipere, & inceptum esse? Responderunt: Placet.

Indictio futuræ sessionis.

Et cum proxima sit celebritas nativitatis domini nostri Jesu Christi, & subsequantur aliæ festivi-

ANNO CHRISTI 1545. festivitates labentis & incipientis anni, placetne vobis primam futuram sessionem habendam esse die Jovis post epiphaniam, quæ erit septima mensis Januarii, anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo sexto. Responderunt: Placet.

Postremo idem reverendissimus de Monte benedixit synodum: & deinde cantatores cantaverunt Te Deum. Super quibus omnibus dominus Hercules Severolus, ipsius concilii promotor, petiit a domino Claudio de la Casa, clerico Virdunensis diœcesis, & notario ejusdem concilii, & ab aliis notariis, unum vel plura fieri instrumentum seu instrumenta.

Sequuntur nomina prælatorum qui interfuerunt apertioni concilii.

Archiepiscopi.

Reverendissimi patres domini archiepiscopi, Aquensis, Panormitanus, Upsalensis, Armacanus.

Episcopi.

Hipporegiensis, Feltrensis, Cavensis, Fæsulanus, Caputaquensis, sancti Marci, Giennensis Hispanus, Stabiensis, Pacensis, Astoricensis, Sidoniensis, Thermularum, Lancianensis, Syracusanus, Agathensis, Aquinatensis, Bitontinus, Vigorniensis, Bellicastrensis, Britonoriensis, Clodiensis, Joannes Fonseca episcopus Castelli maris Hispanus.

Oratores.

Fuerunt præsentes illustres domini, Castel-Alto, capitaneus civitatis Tridentinæ, & dominus Antonius Queta, oratores serenissimi Romanorum regis.

Generales ordinum.

Interfuerunt etiam generales ordinum Mendicantium, ordinis Minorum, ordinis Conventualium, ordinis eremitarum sancti Augustini, ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo, ordinis beatæ Mariæ Servorum, cum multis tum sæcularibus tum regularibus doctoribus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, manu propria.

Admonitio atque hortatio legatorum sedis apostolicæ ad patres in concilio Tridentino, lecta in prima sessione.

Patres reverendissimi, &c. Cum ipsa muneris nostri ratio, qui in hac sancta synodo præsidentium & sedis apostolicæ legatorum personam gerimus, hoc postulatura videtur, ut crescentibus negotiis, quæ in hoc sacro consessu ad Dei gloriam & ecclesiæ utilitatem sunt expedienda, sæpius apud vos, cohortandi & commonendi causa, verba faciamus; tum vero in hac prima sessione, quæ felix, ut speramus, principium ipsi concilio est datura, minime hoc a nobis prætermittendum duximus. Eo vero libentius hoc officio fungimur, quod cum vos vel hortamur ut ea faciatis quæ digna tanto conventu sint, vel a contrariis dehortamur, nosmetipsos etiam hortamur ac dehortamur, qui in eadem quasi navi vobiscum sumus, iisdemque periculis, quibus vos, iisdem tempestatibus subjicimur. Nosmetipsos, inquam, excitamus ad vigilandum, ne vel in scopulos incidamus, qui plurimi procul dubio in hoc cursu sese offerent: vel magnitudine negotiorum, tanquam fluctuum obrui nos negligentia nostra patiamur: verum spe & fide erecti eo navigationem dirigamus, quo maxime portus salutis ad Dei gloriam in Christo Jesu sese ostendet. Igitur ut ab eo incipiamus, de quo maxime in hoc principio admonendi omnes sumus, unusquisque nostrum ante oculos sibi in primis proponere debet, quænam sint, quæ ab hoc sacro concilio expectentur: ex quo quisque facile intelliget, quantum sibi oneris incumbat. Sunt vero ea (ut omnia summatim complectamur) quæ in bulla indictionis concilii continentur; nempe hæresum extirpatio, disciplinæ ecclesiasticæ & morum reformatio, ac tandem pax æterna totius ecclesiæ. Hæc ergo sunt, quæ nos curare, vel potius pro quibus assidue orare, ut Dei benignitate fiant, oportet: atque illud est, de quo ante omnia in ipso concilii exordio, omnes & singulos, qui huc convenimus, primum autem nosipsos qui in tam sancto ministerio præsidemus, admonendos duximus, ne unquam cogitemus, vel per singulos, qui hic adsunt, vel per universum concilium, etiamsi omnes pastores ex universo terrarum orbe huc coirent, tantis malis, quibus nunc grex Christi est oppressus, provideri posse. Si enim putamus hoc a nobis perfici posse, aut ab alio, quam ab ipso Christo, quem Deus Pater unicum nobis servatorem & pastorem dedit, cui etiam omnem potestatem dedit, erramus sane in fundamento omnium actionum nostrarum, & divinam iram magis provocabimus. Adjungimus enim ad superiora mala, quæ propterea nobis acciderunt, quod ipsum fontem aquæ vivæ reliquimus, hoc alterum maximum peccatum, quod nostra vel prudentia vel potentia iisdem malis mederi velimus: ut merito de nobis dicatur, quod propheta in persona Dei, veterem populum accusans, dicit: *Duo mala fecit populus hic: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, non valentes continere aquas.* (Jerem. 2.) Tales vero cisternæ sunt consilia, quæ a nostra prudentia, non afflata Spiritu divino, proficiscuntur, quæ non modo populos in pietate & obedientia, tanquam aquas in cisternis, continere non valent: sed quo magis his artibus retinere eos laboramus, eo violentius tanquam torrentes a nobis defluunt & discedunt: ut superiorum annorum experientia multis in locis satis nos docere potest, & nunc admonere, unicam tantum viam medendis his malis relictam, si nostra omnia remedia inutilia esse agnoscentes, & valere potius ad augenda quam ad tollenda mala: ad Christi potentiam, quem dexteram suam Deus Pater appellat; ad Christi sapientiam, qui est sapientia Patris, in omnibus nos, qui patrum personam gerimus, fide & spe confugiamus: hujus nos in omnibus ministros esse agnoscamus. *Hic vero quæritur*, inquit apostolus, *inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Hoc autem nunc nobis agendum est, ut ministros nos in omnibus idoneos præbeamus.* (1. Cor. 4.) Erimus vero idonei, si nos ex nobis minime idoneos esse judicaverimus. *Quis enim*, inquit idem apostolus, *ad hæc idoneus? ut, qui ne cogitare quidem aliquid ex nobis, simus sufficientes.* (2. Cor. 2. 3.) Verum hoc fateri non satis est nobis; hoc dicere potuit apostolus, & per hanc portam ingredi ad obeundum munus suum, in eo se ministrum fidelem ac idoneum ostendere, qui simul dicere potuit, de ministerio suo loquens: *Nihil mihi conscius sum.* (1. Cor. 4.) Nobis vero, qui, si verum fateri volumus, aliter dicere non possumus, quin nobis conscii simus in administrando munere nobis imposito in plurimis defecisse, & horum etiam malorum, ad quæ corrigenda

SESSIO I. 3. DEC. 1545.

Sessio I. 3. Dec. 1545. genda vocamur, non minima ex parte causam extitisse, non satis est hic fateri ad tantum munus nos impares esse. Quid ergo nobis agendum, ut idonei hoc tempore Christi ministri in ecclesia instauranda esse possimus? Idem prorsus, quod Christus ipse episcopus animarum nostrarum fecit, cum venit ad fundandam & formandam ecclesiam suam. Idem sane, patres, faciendum erit nobis, quod ipsa sapientia Patris fecit, cum venit, ut multos filios in gloriam adduceret; id quod nobis item propositum nunc esse debet. Is enim cum oppressos peccatis omnes invenisset, omnia omnium peccata in seipsum transtulit, seque unum ante Deum pro omnibus reum & nocentem constituit, ac pœnam nobis debitam sustinuit, tanquam omnia flagitia & omnia scelera, quæ nos commiseramus, ipse commisisset, cum tamen ab omni labe peccati purissimus esset: quippe qui peccatum non fecit, neque unquam inventus est dolus in ore ejus. Quod vero Christus pro immensa sua caritate erga Deum Patrem, & pro misericordia erga nostrum genus fecit, hoc nunc ut ipsi faciamus justitia ipsa a nobis flagitat, ut omnium horum malorum, quibus grex Christi est oppressus, nos pastores coram tribunali misericordiæ Dei reos constituamus, atque omnium peccata in nosipsos non tam pie quam juste transferentes, quia revera horum malorum magna ex parte nos causa sumus, divinam misericordiam per Jesum Christum imploremus. Quod vero dicimus, nos pastores his malis, quibus ecclesia est oppressa, causam dedisse, si quis hoc acrius, & magis per exaggerationem quamdam verborum, quam vere dictum existimet, hoc quidem ipsa rerum experientia, quæ mentiri non potest, comprobabit. Respiciamus ergo paululum ad ipsa mala, quibus ecclesia opprimitur, ac simul etiam ad nostra peccata. Sed quis hæc numerare valeat, quæ simul cum reliquis malis multitudine superant arenam maris, & usque ad cœlum clamant? Circumscribamus ergo tantam multitudinem nostrorum malorum illis limitibus, quibus hoc concilium, quod capitalibus malis medendis est vocatum, ea circumscripsit. Sunt vero illa tria, quæ supra commemoravimus, hæreses, lapsa morum disciplina, & intestinum atque externum bellum. Hic ergo videamus & consideremus, cum tam multis annis ecclesia his calamitatibus vexetur, undenam ipsa originem habuerunt? num illis nos quodammodo principium, num fomentum dederimus? Primum vero examinemus initium hæresum, quæ hac nostra ætate passim pullularunt: quibus si negare volumus nos principium dedisse, quia nullius hæreseos ipsi auctores fuimus, tamen cum perversæ de fide sententiæ tanquam vepres quædam sint & spinæ, quæ in agro domini, qui nobis colendus commendatus est, ortæ sunt: & si illæ quidem sua sponte, ut solent aliquando vitiosæ herbæ, pullularunt: tamen qui non coluit quem debuit agrum, qui non seminavit, qui pullulantes per se non statim curam adhibuit ut extirparet, non minus quidem principium illis dedisse dicendus est, quam si ipsa seminaverit, præsertim cum hæc omnia a negligentia agricolæ ortum ducant, & incrementum habeant. Hic ergo seipsos excutiant, qui sunt agricolæ in agro domini, conscientiam suam interrogent, quomodo in eo colendo, quomodo in seminando se gesserint. Quod qui fecerint, his præsertim temporibus, quibus paucissimi agro domini colendo incumbunt, non multum (credimus) dubitabunt, num ad ipsos pullulantium

A passim in ecclesia hæresum culpa pertineat. Hæc vero monendi tantum causa dicta satis sint de his quæ ad primum caput pertinent. Veniamus ad secundum, quod lapsam morum disciplinam, & abusus (ut vocant) complectitur. Hic vero nihil attinet diu investigare, quinam tantorum malorum auctores fuerint, cum præter nosipsos ne nominare quidem ullum alium auctorem possimus. Quare ad tertium accedamus, quod impedimenta pacis ecclesiæ in se continet: qualia sunt arma, vel domestica, vel externa: hæc enim jampridem pacem ecclesiæ perturbarunt, & adhuc perturbant. De quibus hoc tantum dicimus: si (quod Deus ipse certissimis signis ostendit) hæc arma flagella ejus sunt, quibus
B nos affligit; quia duorum priorum capitum rei sumus, in quibus nos excusare non possumus, etiam horum armorum præcipuam nos causam esse negare non possumus. Ejusmodi vero flagella Deum ob eam causam immittere censemus, ut nos peccantes castiget: & peccata ipsa, quibus majestatem ejus maxime offendimus, nobis ante oculos ponat. Hic vero quisquis aliquando animadvertit, quibus modis ecclesia armorum violentia vexata fuerit, secum ipse consideret, quænam illa sint, in quibus præcipue ecclesia propter ipsa arma detrimentum patiatur. Nec vero hic refert de quorum armis loquamur, sive de intestinis nostrorum principum, sive de externis Turcarum armis, quæ superioribus annis nos magnis calamitatibus affecerunt: sive de eorum
C qui ab obedientia suorum pastorum decesserunt, & ipsos a suis sedibus expulerunt. Hoc enim summatim dicimus de omni genere armorum, si qui illa contra nos tractarunt, a suis ecclesiis pastores fugarunt, ordines confuderunt, laicos autem in episcoporum locum suffecerunt, ecclesiæ bona diripuerunt, cursum verbi Dei impediverunt: hic, inquam, dicimus, nihil horum esse, quod in libro abusuum pastorum, maxima illorum pars, qui hoc nomen sibi vendicant, per se factum esse, si legere libuerit, non scriptum apertis verbis inveniat. Nostram enim ambitionem, nostram avaritiam, nostras cupiditates, his omnibus malis populum Dei prius affe-
D cisse statim inveniet, atque harum vi ab ecclesiis pastores fugari, easque pabulo verbi privari, bona ecclesiarum, quæ sunt bona pauperum, ab illis tolli, indignis sacerdotia conferri, & illis, qui nihil a laicis, præterquam in vestis genere, ac ne in hoc quidem differunt, dari. Quid enim horum est, quod negare possimus per hos annos a nobis factum esse? Quare si Turca, si hæretici hoc idem adversus non faciunt, quid hic aliud quam flagitia nostra, & simul justum Dei judicium videmus? judicium vero plenum misericordia: si enim pro meritis nos castigaret, jampridem sicut Sodoma & Gomorrha fuissemus. Cur vero hæc nunc commemoramus? an ut vos confundamus? absit, sed magis, ut vos ceu pa-
E tres & fratres carissimos, primum autem nosmetipsos admoneamus: quo pacto hæc, quibus nunc affligimur, flagella & graviora quæ impendent, nisi resipiscamus, vitare possimus, ut effugiamus tremendum illud Dei judicium, omnibus quidem non resipiscentibus tremendum, maxime vero illis qui præsunt. *Judicium enim grave*, inquit scriptura, *his qui præsunt, fiet*. Judicium vero incipere nunc vidimus a domo Dei. Dum enim nunc ejiciuntur sacerdotes, dum conculcantur ab hominibus, quid aliud hoc indicat, quam divinum de nobis judicium, quod prædixit Christus, cum diceret, sacerdotes suos esse sal

Anno Christi 1546. — Sap. 5.

terræ:

ANNO CHRISTI 1545.

SESSIO I. 13. DEC. 1545.

Matth. 5. terræ: quod si sal evanuerit, ad nihil valere ultra, nisi ut ejiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Hæc vero omnia nos nunc patimur. Quod si propter justitiam, ut nostri majores, beati nos quidem: at nunc juste quidem, quia sal evanuit: minime autem propter justitiam patimur: in omnibus enim nostris afflictionibus videmus judicium Dei. Atque utinam initium quidem illud videremus: hoc enim initium esset omnia Dei judicia & flagella effugiendi, atque in gratiam & veram gloriam ingrediendi. Quæ res fecit, ut in his commemorandis acriores & longiores fuerimus: nisi enim hæc bene cognita & perspecta fuerint, frustra intramus in concilium, frustra invocamus Spiritum sanctum, qui primum ingressum in animam hominis semper facere solet, per ipsius hominis condemnationem, ut condemnet mundum de peccato. Quare nisi ille Spiritus nos apud nosmetipsos primum condemnaverit, nondum illum ingressum esse ad nos affirmare possumus, ac ne ingressurum quidem, si peccata nostra audire recusamus. Idem enim dicetur nobis, quod populo veteri per prophetam Ezechielem est dictum, cum nondum agnitis suis sceleribus, Deum per prophetam interrogare vellent. Sic autem ait propheta: *Venerunt viri Israel ad interrogandum dominum, & sederunt coram me. Hæc autem dicit dominus: Numquid ad interrogandum me venistis? Vivo ego, dicit dominus, quia non respondebo vobis.* Sequitur autem: *Si judicas eos, abominationes patrum illorum ostende illis.* In quibus verbis ostendit Deus, quare noluerit respondere illis, quia nondum scilicet abominationes suas & patrum suorum audierant. Quare cum idem Dei Spiritus sit, qui tum dabat responsa, & quem nunc nos sedentes coram domino invocamus, quid nobis faciendum sit, ut propria responsa habeamus, ex his videtis: & simul quam necessario nos, qui præsidemus in hoc sacro consessu, a detegendis nostris peccatis sermonis exordium vobiscum duximus. Quia vero nonnullos nunc videmus, sua primum peccata, & nostri ordinis graviter deflentes, atque Dei misericordiam omnibus votis implorantes, ideo quidem in maxima spe sumus, advenisse, quem invocamus, Dei Spiritum. Hoc nos vero maximum pignus divinæ misericordiæ habemus, nempe ipsam hanc inchoationem concilii, in quo nunc convenimus, ad erigendam & instaurandam pene collapsam ecclesiam, ut vetus populus post diuturnam captivitatem apud externos reges rediit Hierosolymam ad instaurandum æmplum. In illius vero populi statu, in illorum læta ad patriam profectione, & templi instauratione nostri quidem temporis & nostri status, in hoc præsertim concilio, imaginem intueri possumus; & in ducum ejusdem populi exemplo, vestrum, qui duces estis populo Dei, ad cælestem patriam contendenti officium videre. Quare omnes vos magnopere hortamur, ut sæpius ad memoriam revocetis quæ in Esdræ, quæ in Nehemiæ, quæ etiam in Danielis libris sunt scripta: in quibus consilia omnium ducum populi explicantur, quæ hunc unum semper scopum habuerunt, ut sua & populi atque patrum peccata confitentes, ad pœnitentiam & implorationem divinæ misericordiæ omnes excitarent. Quod cum populus faceret, tum quidem omnia illis feliciter successere. Eadem vero consilia nobis, si felicem successum & exitum expectare volumus in instauranda ecclesia, ob quam causam læti huc in spiritu convenimus, sequenda erunt; atque eo

Ezech. 20.

A quidem magis, quo etiam majora nobis certamina impendent instauraturis ecclesiam, quam illis instauraturis templum. Si enim illis multi, quo minus id perficeretur, se opposuere; si multi etiam, cum opus impedire non possent, eos irriserunt; hoc quidem sic habetote, nobis nec irrisores defuturos, nec qui maximis viribus a cœpto opere nos deterreant & avocent. Habebimus vero non modo colluctationem cum carne & sanguine, sed cum spiritualibus nequitiis in cælestibus. Verum his omnibus potentior est is, in cujus nomine hoc opus sumus aggressi. Quare in eo confidamus, ipsum precibus invocemus, & ipse omnia perficiet. Quia vero hoc concilium cum deliberantium, tum vero judicantium speciem refert; in quo & deliberatur de iis quæ ad B universalis ecclesiæ bonum pertinent, & etiam judicatur tam de rebus, quam de personis: sedemus enim tanquam judicantes duodecim tribus Israel, quibus comprehenditur universus populus Dei: ideo maxime locus videtur nosipsos admonendi, ut caveamus ab his quæ vel consultandi, vel judicandi vim in nobis depravare solent. Hæc vero sunt ipsæ animi passiones: quæ ideo etiam perturbationes vocantur, quia rectum & verum de rebus judicium & sensum perturbant ac pervertunt. In quibus maxime illa sunt cavenda, quæ recte monet ethnicus ille in consiliis abjicienda, cum dicit: Omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab ira, odio, C amicitia, vacuos esse debere. Nam cum in hæc omne genus hominum sit propensum, tum vero ii maxime qui principibus serviunt; tales enim vehementiores habent affectiones: facillime autem ad gratiam loquuntur, vel ad odium, prout scilicet ipsos existimant principes affectos esse, a quibus mercedem expectant. Cum vero de principibus loquimur, tam de his qui ecclesiastici vocantur, quam qui sæculares, loquimur. Ac licet quidem nos principes Christianos habere agnoscamus & gaudeamus, id quod in veteri, & jam recens fundata ecclesia patres nostri non habuerunt, tamen ante omnia nobis in hoc concilio semper est animadvertendum, hunc non esse locum laudandi aliquem, nisi solum Deum D in Christo Jesu, atque illum solum justificandi: omne autem genus hominum condemnandi, primum vero nosipsos, qui hæc loquimur, ut cum Daniele dicamus: *Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt. Tibi autem domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus a te; & non audivimus vocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt, ne audirent vocem tuam: & stillavit super nos maledictio & detestatio.* Hic vero nunc locus esset, ut ejusdem prophetæ exemplum sequentes, cujus verba modo recitavimus, non solum nostra, qui E sacerdotes sumus, sed populi, sed principum, coram Deo & ecclesia ejus, peccata confiteremur, proque omnibus veniam imploraremus. Sic vero dicit Daniel: *Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei:* nomine populi hoc loco omnium ordinum personas complectens, ut ejus confessio, quam modo recitavimus, declarat, qua in re, quid nobis, qui pro salute universæ ecclesiæ tantis malis oppressæ huc convenimus, faciendum sit, satis indicare videtur: nimirum, ut nostra, & simul principum, ac populi peccata flentes confiteamur. Id quod plane in spiritu

Cæsaris in Catilinam verba.

Dan. 9.

Ibidem.

Sessio I. 13. Dec. 1545.

spiritu mœroris satis nunc abunde facimus: verbis vero uberius faceremus, si ipsi principes adessent qui suam nobiscum confessionem & lacrymas conjungerent. Ejusmodi vero quasi funiculis peccatorum, ut prophetæ loquuntur, sacerdotum ac principum, atque ipsius populi peccata sunt colligata, ut difficile sit de unius ordinis peccatis inquirere, quin reliquorum simul ordinum peccata appareant. Sic vero omnes ordines una rationis serie accusans in veteri populo dicit Ezechiel in persona Dei: *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & profanum, non habuerunt distantiam. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinem, ad perdendas animas, & avare sectanda lucra. Populi terræ calumniabantur calumniam.* Hæc ille. Quæ utinam ad illa solum tempora pertinerent, ac non nostri quoque temporis imaginem referrent. Utinam cum de corruptela morum sacerdotum loquimur, huic maximam occasionem, maximam materiam, & auctoritatem ipsos principes, atque ipsum populum dedisse negare possemus. Sed reprimamus nunc verba usque ad tempus magis opportunum, fontes autem communium lacrymarum aperiamus. Redeamus vero ad eos, quos cepimus admonendos, præsertim episcopos, qui cum mandatis principum huc venerunt. Sic vero illos admonemus, ut omni, qua possunt fide & diligentia suis principibus serviant: verum, ut episcopos decet, sic illis serviant, ut servi Dei, non ut servi hominum: *Nolite*, inquit apostolus, *servi hominum esse*. Primum vero serviant uni regi Christo, cui Deus Pater omnem potestatem dedit; deinde vero propter eum omnibus, maxime autem principibus: cui honorem, honorem, cui tributum, tributum. Hortamur autem, ut principibus serviant ad honorem, quemadmodum eorum mandata verbis ipsis præ se ferunt: in quibus nihil fere, nisi honorificum, & ad publicam utilitatem spectans, proponitur. Si vero in summa serviant, ut eorum officium in primis spectet ad honorem Dei, & utilitatem hujus concilii, quod propter publicum bonum est convocatum. Quare ut ab hoc maxime dehortamur omnes, qui hic sententias coram Deo & angelis ejus, atque coram universa ecclesia sumus dicturi, ne ad gratiam hominis alicujus loquamur, sic etiam multo magis, ne ad odium cujusquam sententiam proferamus, etiamsi contra nos adversarii, vel inimici & hostis personam gerat; denique ut ab omni inter nos contentione abstineamus, maxime optamus, & in domino hortamur. Hæ enim sunt, quæ contristant & repellunt, quem invocamus, Spiritum sanctum; sine quo nihil omnino facere poterimus, quod ad bonum & pacem ecclesiæ cedat: *Cum enim*, inquit apostolus, *sint inter vos contentiones, nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis?* Cum vero homines eos appellat, Spiritus Dei expertes intelligit. In omnibus autem, quæ ad reformationem ecclesiæ pertinent, ob quam causam convenimus, imitari nos oportet illum, qui eam primum formavit: de quo hoc ipsum opus ingrediente, sic in persona Dei propheta loquitur: *Ecce servus meus, quem elegi: dilectus meus, in quo bene complacui animæ meæ: dedi spiritum meum super eum: judicium gentibus nunciabit. Non contendet, neque clamabit: arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Hunc vero spiritum pacis, caritatis & mansuetudinis, cum semper apud omnes & cum

Ezech. 22.
1. Cor. 7.
Rom. 13.
1. Cor. 3.
Isa. 41.

A omnibus ostendere debeamus, tum vero maxime in hoc sacro consessu, in quo convenimus, ut per gratiam ipsius Spiritus, contentionibus, quæ nimis diu ecclesiam vexarunt, finis tandem imponatur. Quare ne ipsi ullam contentionis ansam alicui demus, qui pacificorum personam gerimus, maxime est cavendum. Hoc vero & cetera omnia incommoda & impedimenta pacis unico modo evitabimus, atque ad optatum pacis portum perveniemus, si precibus ab humili & contrito corde profectis ipsum Christi Spiritum, qui est pax nostra, invocaverimus: ut in hoc concilio præsideat, ut lucem cordibus nostris infundat, utque nos in omnibus ad ipsius honorem & veram ecclesiæ utilitatem regat & B dirigat. Ad tales enim ipse dicit: *Adhuc te loquente, ecce adsum.* Quare ut hujusmodi orationibus assidue incumbamus, quanta possumus caritate vos in domino hortamur, ut uno ore atque uno spiritu Deum Patrem in Christo Jesu glorificemus, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

Anno Christi 1555.
Isa. 65

SESSIO SECUNDA.

Celebrata die septima mensis Januarii, anno MDXLVI.

Sessio II. 7. Januarii 1546.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto, indictione C IV. die Jovis, septima mensis Januarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini domini nostri Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, reverendus pater dominus episcopus Castelli maris celebravit missam de Spiritu sancto in ecclesia cathedrali & in loco sessionis. Qua finita, reverendus pater dominus episcopus sancti Marci habuit orationem. Deinde reverendissimi cardinales & alii prælati acceperunt pluvialia & mitras, fueruntque cantatæ litaniæ. Postea reverendissimus cardinalis de Monte benedixit synodum, & fuerunt factæ ceremoniæ, in sessionibus publicis fieri solitæ. Deinde reverendus pater dominus episcopus Castelli maris legit decretum. Quo lecto, interrogavit patres, utrum D hæc placerent: qui responderunt: Placent, cum aliquibus additionibus, per aliquos ex patribus additis. Deinde interrogavit eos: Placet quod proxima sessio fiat quarto Februarii proxime futura? Qui responderunt: Placet.

Sequuntur nomina prælatorum qui interfuerunt huic sessioni, & in primis.

Præsidentes.

Antedicti legati.

Archiepiscopi.

E Aquensis, Upsalensis, Panormitanus, Armacanus.

Episcopi.

Hipporegiensis, Cavensis, Feltrensis, Giennensis, nunc cardinalis, Placentinus, Forojuliensis, Claromontanus, Fæsulanus, Caputaquensis, sancti Marci, Soranus, Motulensis, Stabinensis, Sidoniensis, Termularum, Agathensis, Lancianensis, Syracusanus, Vigorniensis, Bitontinus, Bellicastrensis, Pacensis, Astoricensis, Britonoriensis, Aquinatensis, Clodiensis, Canariensis, Castelli maris.

Ora-

ANNO CHRISTI 1546.

Oratores.

Regis Romanorum Castel Alto, & Antonius de Queta.

Abbates.

Tres abbates ordinis sancti Benedicti,

Generales,

Generales ordinum Mendicantium, Minorum Observantium & alter Conventualium, eremitarum sancti Augustini, generalis ordinis Carmelitarum, & sanctæ Mariæ Servorum.

Et Claudius Jayus Sabaudus, & presbyter reformatus, procurator C. D. Cardinalis Augustensis, & plures barones.

Decretum secundæ sessionis,

De modo vivendi & aliis in concilio servandis.

Sacrosancta Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregeta, in ea præsidentibus apostolicæ sedis legatis, agnoscens cum beato Jacobo apostolo, quod *omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens a patre luminum, qui iis, qui postulant a se sapientiam, dat omnibus affluenter, & non improperat eis*: & simul sciens quod *initium sapientiæ est timor domini*, statuit, & decrevit, omnes & singulos Christi fideles, in civitate Tridentina congregatos, exhortandos esse, prout exhortatur, ut se a malis & peccatis hactenus commissis emendare, ac de cetero in timore domini ambulare, & desideria carnis non perficere, orationibus instare, sæpius confiteri, eucharistiæ sacramentum sumere, ecclesias frequentare, præcepta denique dominica quantum quisque poterit, adimplere, nec non quotidie pro pace principum Christianorum ac unitate ecclesiæ privatim orare velint: episcopos vero, & quoscumque alios, in ordine sacerdotali constitutos, œcumenicum concilium in ea civitate concelebrantes, ut assidue Dei laudibus incumbere, hostias, laudes, & preces offerre, sacrificium missæ quolibet saltem die dominico (in quo Deus lucem condidit, & a mortuis resurrexit, ac Spiritum sanctum in discipulos infudit) peragere satagant; facientes, sicut idem Spiritus sanctus per apostolum præcipit, obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro sanctissimo domino nostro papa, pro imperatore, pro regibus, & ceteris qui in sublimitate constituti sunt, ac pro omnibus hominibus, ut quietam & tranquillam vitam agamus, pace fruamur, & fidei incrementum videamus. Præterea hortatur, ut jejunent saltem singulis sextis feriis in memoriam passionis domini, eleemosynas pauperibus erogent: in ecclesia autem cathedrali singulis quintis feriis celebretur missa de Spiritu sancto, cum litaniis & aliis orationibus ad hoc institutis. In aliis vero ecclesiis eadem die dicantur ad minus litaniæ & orationes. Tempore autem, quo sacra peragentur, ″ collocutiones & confabulationes non fiant, sed ore & animo celebranti assistatur.

Et quoniam oportet episcopos esse irreprehensibiles, sobrios, castos, domui suæ bene præpositos, hortatur etiam, ut ante omnia quilibet in mensa servet sobrietatem moderationemque

(Jac. 1. Proverb. 1. & 9. — Eccli. 1. — Galat. 5. — Act. 2. — 1. Tim. 2. — ″ Seff. 22. de celebr. missar. — 1. Tim. 3. Tim. 1. Seff. 25. c. 1. de reform.)

A ciborum: deinde cum in eo loco sæpe otiosi sermones oriri soleant, ut in ipsorum episcoporum mensis divinarum scripturarum lectio admisceatur, Familiares vero suos unusquisque instruat & erudiat, ne sint rixosi, vinosi, impudici, cupidi, elati, blasphemi & voluptatum amatores: vitia demum fugiant & virtutes amplectantur, & in vestitu & in cultu, & omnibus actibus honestatem præ se ferant, sicut decet ministros ministrorum Dei.

SESSIO II. 7. Januarii 1546.

Ad hæc, cum hujus sacrosancti concilii præcipua cura, solicitudo & intentio sit, ut propulsatis hæresum tenebris, quæ per tot annos operuerunt terram catholicæ veritatis, lux, Jesu Christo, qui vera lux est, annuente, candor, B puritasque refulgeat, & ea quæ reformatione egent, reformentur, ipsa synodus hortatur omnes catholicos hic congregatos & congregandos, atque eos præsertim, qui sacrarum literarum peritiam habent, ut sedula meditatione diligenter secum ipsi cogitent, quibus potissimum viis & modis ipsius synodi intentio dirigi, & optatum effectum sortiri possit, quo maturius & consultius damnari damnanda, & probanda probari queant, ut per totum orbem omnes uno ore, & eadem fidei confessione glorificent Deum & patrem domini nostri Jesu Christi. In sententiis vero dicendis juxta ″ Toletani concilii C statutum, in loco benedictionis considentibus domini sacerdotibus, nullus debeat aut immodestis vocibus perstrepere, aut tumultibus perturbare, nullus etiam falsis vanisve aut obstinatis disceptationibus contendere: sed quidquid dicatur, sic mitissima verborum prolatione temperetur, ut nec audientes offendantur, nec recti judicii acies perturbato animo inflectatur.

(Joan. 1. — ″ Tolet. XI. c. 1. Tolet. IV. c. 3. Conft. seff. 1. Bracar. 6. 14.)

Insuper ipsa sacra synodus statuit & decrevit, quod si forte contigerit aliquos debito in loco non sedere, & sententiam etiam sub verbo, Placet, proferre, congregationibus interesse, & alios quoscumque actus facere, concilio durante, nulli propterea præjudicium generetur, nullique no- D vum jus acquiratur.

Angelus Massarellus sacri concilii secretarius, manu propria.

Indictio futuræ sessionis.

Deinde indicta fuit futura sessio ad diem Jovis, quartam mensis Februarii proxime venturi.

SESSIO TERTIA.

SESSIO III. 4. Febr. 1546.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimo sexto, quarto E mensis Februarii, fuit sessio generalis, & celebrata missa de Spiritu sancto per archiepiscopum Panormitanum, magister Ambrosius Catharinus habuit orationem, & reverendus pater dominus archiepiscopus Turritanensis legit decretum, & interrogavit patres, an placeret, responderuntque, sed aliqui cum certis additionibus, Placet.

Sequuntur nomina prælatorum, qui interfuerunt huic sessioni, & in primis,

Antedicti legati & præsidentes.

Cardinales.

Reverendissimus dominus cardinalis sancti Cæsarii,

SESSIO III. 4. Febr. 1546. sarii, & episcopus Tridentinus, ac administrator Brixinensis.

Reverendissimus dominus Petrus Paceccus cardinalis & episcopus Gienensis.

Archiepiscopi.

Aquensis, Turritanus, Acheruntinus, Upsalensis, Panormitanus, Armacanus.

Episcopi.

Iidem, qui in præcedenti sessione, & adhuc Basionensis, & Fanensis.

Oratores regis Romanorum iidem qui in præcedenti sessione.

Abbates iidem qui in præcedenti.

Generales ordinum iidem qui in præcedenti.

Angellus Massarellus sacri concilii secretarius.

Decretum de symbolo fidei.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Hæc sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, & in ea præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, magnitudinem rerum tractandarum considerans, præsertim earum quæ duobus illis capitibus, de extirpandis hæresibus, & moribus reformandis, continentur, quorum causa præcipue est congregata: agnoscens autem cum apostolo, non esse sibi colluctationem adversus carnem & sanguinem, sed adversus spiritales nequitias, in cœlestibus, cum eodem omnes & singulos in primis hortatur, ut confortentur in domino, & in potentia virtutis ejus, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possint omnia tela nequissimi ignea extinguere: atque galeam spem salutis accipiant cum gladio spiritus, quod est verbum Dei. Itaque ut hæc pia ejus solicitudo principium & progressum suum per Dei gratiam habeat, ante omnia statuit & decernit præmittendam esse confessionem fidei, * patrum exempla in hoc secuta, qui sacratioribus conciliis hoc scutum contra omnes hæreses in principio suarum actionum apponere consuevere: quo solo aliquando & infideles ad fidem traxerunt, hæreticos expugnarunt, & fideles confirmarunt. Quare symbolum fidei, quo sancta Romana ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum & unicum, contra quod portæ inferi nunquam prævalebunt, totidem verbis, quibus in omnibus ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem ejusmodi est:

Ephes. 6. — Ibidem. — * Nic. Rom. sub Julio, Hippon. Const. &c. — Matth. 16.

SYMBOLUM FIDEI.

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium: Et in unum dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum; consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis; & incarnatus est de Spiritu sancto ex A Maria Virgine; & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est: & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris; & iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos: cujus regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum, dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur; qui locutus est per prophetas: Et unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum: & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen. B

ANNO CHRISTI 1546.

Indictio futuræ sessionis.

Eadem sacrosancta, œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, in ea præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, intelligens multos prælatos ex diversis partibus accinctos esse itineri, nonnullos etiam in via esse, quo huc veniant: cogitansque omnia ab ipsa sacra synodo decernenda eo majoris apud omnes existimationis & honoris videri posse, quo majori fuerint & pleniori patrum concilio & præsentia sancita & corroborata, statuit & decrevit futuram sessionem post præsentiam, celebrandam esse die Jovis, C quæ subsequetur dominicam Lætare proxime futuram: interim tamen non differri discussionem & examinationem eorum, quæ ipsi synodo discutienda & examinanda videbuntur.

SESSIO QUARTA.

SESSIO IV. 8. April. 1546.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto, indictione quarta, die vero Jovis, octava mensis Aprilis; pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, reverendus pater dominus Salvator Alexius archiepiscopus Turritanensis, celebravit missam de sancto D Spiritu in ecclesia cathedrali, & loco sessionis. Deinde generalis Servorum habuit orationem. Qua finita, reverendissimi cardinales & prælati acceperunt pluvialia & mitras: & cantores inceperunt cantare antiphonam, Exaudi nos, domine, quoniam benigna est misericordia tua. Qua finita, diaconus clamavit, Orate. Quo dicto, omnes prælati flexerunt genua, & orarunt. Deinde subdiaconus clamavit, Erigite. Tunc reverendus de Monte, primus præsidens, dixit hanc orationem: Adsumus, domine sancte Spiritus. Qua finita, idem diaconus dixit iterum, Orate: & paulo post dixit, Erigite. Deinde idem præsidens dixit hanc orationem: Mentibus nostris quæsumus, domine, aspirando, &c. Quibus E peractis, cantores inceperunt litanias. Et cum venerunt ad illum locum, Ut domnum apostolicum, præsidentes, qui flexis genibus erant, surrexerunt, & reverendissimus cardinalis de Monte primus præsidens vertit se ad congregationem, dans benedictionem, & dixit: Ut hanc sanctam synodum, &c. Cantores responderunt, Te rogamus audi nos. Completis vero litaniis diaconus dixit: Flectamus genua: & subdiaconus respondit: Erigite. Deinde idem reverendissimus præsidens dixit hanc orationem: Da quæsumus ecclesiæ tuæ misericors Deus, ut Spiritu sancto

Psalm. 68.

cto

ANNO CHRISTI 1546.

cto congregata. Quibus peractis diaconus cantavit evangelium: *Attendite a falsis prophetis*. Quo finito, præfatus reverendissimus præsidens incepit hymnum, Veni creator Spiritus. Quo finito, idem reverendissimus præsidens dixit hanc orationem: Deus qui corda. Deinde præfatus dominus archiepiscopus legit decretum, & quæsivit ex patribus, utrum hæc placerent. Qui omnes responderunt: Placet, cum aliquibus additionibus. Postremo, utrum placeret, quod prima futura sessio celebraretur die Jovis post festum pentecostes. Qui responderunt: Placet. A

Matth. 7.

Item hæc sancta synodus statuit & decrevit, proximam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse feria quinta post sacratissimum festum proximum pentecostes. B

Quo quidem decreto, ut præmittitur, lecto, postquam patres in concilio præsentes responderunt, Placet, dominus Angelus Massarellus, ipsius concilii secretarius, legit deputationem oratorum Cæsareæ & catholicæ majestatis, in personam illustrium domini Didaci de Mendoza, & domini Francisci a Toleto ad concilium Tridentinum, ad faciendum ea quæ Cæsarea majestas faceret, si præsens esset.

Nomina prælatorum qui interfuerunt huic sessioni.

Præsidentes & legati.

In primis antedicti præsidentes & legati sessionis secundæ, cardinales iidem, qui in præcedenti sessione. C

Archiepiscopi.

Aquensis, Turritanus, Corcyrensis, Senensis, Materanus & Acheruntinus, Upsalensis, Panormitanus, Armachanus.

Episcopi.

Senogalliensis, Asculanus, Cavensis, Feltrensis, Aciensis, Placentinus, Gadditanensis, Torcellanensis, Sibinicensis, Pientinus, Claromontanus, Chironensis, & Melopotamensis, Reatinus, Fæsularum, sancti Marci, Caputaquensis, Majoricensis, Aquensis, Soranus, Vasionensis, Motulanensis, Castelli maris, Fanensis, Methonensis, coadjutor Veronensis, Thermularum, Agathensis, Lancianensis, Syracusanus, Caprulanus, Vigorniensis, Bituntinus, Corsulanensis, Bellicastrensis, Pacensis, Astoricensis, Britonoriensis, Aquinatensis, Oscensis, Bergomensis, Clodiensis, Canariensis. D

Oratores.

Illustrissimus dominus Franciscus a Toleto, orator & procurator invictissimi Caroli quinti Romani imperatoris. E

Procuratores.

Dominus Claudius Jayus procurator reverendissimi domini cardinalis & episcopi Augustensis.

Abbates & generales ordinum iidem qui in præcedenti sessione.

Angelus Massarellus sacri concilii secretarius.

SESSIO IV. 8. April. 1546.

Decretum de canonicis scripturis, octavo Aprilis promulgatum in quarta sessione.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus, puritas ipsa evangelii in ecclesia conservetur: quod promissum ante per prophetas in scripturis sanctis dominus noster Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos apostolos, tanquam fontem omnis salutaris veritatis & morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari jussit: perspiciensque hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab apostolis acceptæ, aut ab ipsis apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt: orthodoxorum patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris quam novi testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto, dictatas, & continua successione in ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur. Sacrorum vero librorum[*] indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa synodo suscipiantur. Sunt vero infrascripti testamenti veteris quinque libri Mosis, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias, cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ minores, scilicet Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Macchabæorum, primus & secundus: Testamenti novi, quatuor evangelia, secundum Mattheum, Marcum, Lucam, & Joannem, actus apostolorum a Luca evangelista conscripti, quatuordecim epistolæ beati Pauli apostoli, scilicet ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri apostoli duæ; Joannis apostoli tres; Jacobi apostoli una; Judæ apostoli una; & apocalypsis Joannis apostoli.

Jerem. 31. Matth. ult. Marci ult. 2. Thessal. c. 2. C. cum Marthæ de celeb. miss.

[*] Laod. 59. Carth. III. 47. Inno. I. ep. III. c. 7. Gelas. dist. xv. c. sancta Romana.

Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Omnes itaque intelligant quo ordine & via ipsa synodus, post jactum fidei confessionis fundamentum, sit progressura, & quibus potissimum testimoniis ac præsidiis in confirmandis dogmatibus, & instaurandis in ecclesia moribus sit usura.

Decretum de editione & usu sacrorum librorum.

Insuper eadem sacrosancta synodus considerans,

SESSIO IV. 8. April. 1546.

rans, non parum utilitatis accedere posse ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo toto sæculorum usu in ipsa ecclesia probata est in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus, pro authentica habeatur; ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat. Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contravenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis a jure statutis puniantur.

Infra Sess. 13. c. 1.

Sed & impressoribus " modum in hac parte ut par est, imponere volens, qui jam sine modo, hoc est, putantes sibi licere quidquid libet, sine licentia superiorum ecclesiasticorum, ipsos sacræ scripturæ libros, & super illis annotationes & expositiones quorumlibet indifferenter, sæpe tacito, sæpe etiam ementito prælo, &, quod gravius est, sine nomine auctoris imprimunt, alibi etiam impressos libros hujusmodi temere venales habent, decernit & statuit, ut posthac sacra scriptura, potissimum vero hæc ipsa vetus & vulgata editio quam emendatissime imprimatur; nullique liceat imprimere, vel imprimi facere, quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris: neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab ordinario, sub pœna anathematis & pecuniæ in canone concilii " novissimi Lateranensis apposita. Et si regulares fuerint, ultra examinationem & probationem hujusmodi, licentiam quoque a suis superioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris, juxta formam suarum ordinationum. Qui autem scriptos eos communicant, vel evulgant, nisi antea examinati probatique fuerint, eisdem pœnis subjaceant quibus impressores. Et qui eos habuerint vel legerint, nisi prodiderint auctores, pro auctoribus habeantur. Ipsa vero hujusmodi librorum probatio in scriptis detur, atque ideo in fronte libri, vel scripti vel impressi authentice appareat; idque totum, hoc est, & probatio & examen, gratis fiat, ut probanda probentur, & reprobentur improbanda.

" reg. 10. de libr. prohibitis.

" sub Julio II. & Leone X. Sessione 10. de impressione librorum.

Post hæc temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque convertuntur, & torquentur verba, & sententiæ sacræ scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos; mandat & præcipit, ad tollendam hujusmodi irreverentiam & contemptum, ne de cetero quisquam quomodolibet verba scripturæ sacræ ad hæc & similia audeat usurpare, ut omnes hujus generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, juris & arbitrii pœnis per episcopos coerceantur.

ANNO CHRISTI 1546.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decernit, proximam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse feria quinta post sacratissimum festum proximum pentecostes.

SESSIO QUINTA.

SESSIO V. 17. Junii 1546.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto, indictione IV. die vero Jovis decimaseptima mensis Junii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, reverendus pater dominus Alexander de Picolominibus Senensis, episcopus Pientinus in Tuscia celebravit missam de Spiritu sancto in cathedrali ecclesia & loco sessionis. Deinde magister Marcus Laurens Calaber, fratrer ordinis Prædicatorum habuit orationem. Qua finita, reverendissimi cardinales & alii prælati acceperunt pluvialia & mitras; fueruntque factæ ceremoniæ in aliis sessionibus fieri solitæ: lectum fuit etiam decretum.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decrevit primam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse die Jovis, feria quinta post festum beati Jacobi apostoli.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum qui interfuerunt quintæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Joannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Reginaldus, sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconus, Polus Anglicus.

Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Cardinales.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, & episcopus Gienensis, Hispanus.

Oratores.

Illustrissimus dominus dom. Didacus Hurtadus de Mendoza, Hispanus.

Illustrissimus dominus dom. Franciscus a Toleto, Hispanus, oratores & procuratores invictissimi domini domini Caroli quinti Romanorum imperatoris, a Hispaniarum, &c. regis.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Antonius Filholi, archiepiscopus Aquensis, Gallus.

Reve-

ANNO CHRISTI 1546.

Reverendus dominus Salvator Alexius Sassarus, archiepiscopus Turitanensis, Hispanus.
A
Reverendus dominus Cauchus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Reverendus dominus Franciscus Bandineus archiepiscopus Senensis, Senensis.

Reverendus dominus Joannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus & Acheruntinus, Neapolitanus.

Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Pariensis & Naxiensis, Græcus.

Reverendus dominus Olaus Magnus, archiepiscopus Upsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Petrus Tagliava, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Reverendus dominus Robertus Waucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus. B

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.

Reverendus dominus Philos Roverella, episcopus Asculanus, Ferrariensis.

Reverendus pater dominus Robertus de Croy, episcopus Cameracensis, Germanus.

Reverendus dominus Joannes Thomas de sancto Felicio, episcopus Cavensis, Neapolitanus.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis. C

Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus D. Quintius de Rusticis, episc. Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Cathalanus Trivultius, episcopus Placentinus, Mediolanensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Isterniensis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Hieronymus Theodolis, episcopus Gaditanus, Foroliviensis.

Reverendus dominus Joannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Alexander Picolomineus, episcopus Pientinus, Senensis. D

Reverendus dominus Guilielmus a Prato, episcopus Claromontanus, Gallus.

Reverendus dominus Dionysius episcopus Chironensis, & Melopotamenus, Græcus.

Reverendus dominus Marcus Aligerius de Columna, episcopus Reatinus, Reatinus.

Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.

Reverendus dominus Coriolanus Martyranus, episcopus sancti Marci, Neapolitanus.

Reverendus dominus Henricus Loffredus, episcopus Caputaquensis, Neapolitanus.

Reverendus dominus Baptista Campegius, episcopus Majoricensis, Bononiensis. E

Reverendus dominus Hieronymus Vida, episcopus Albensis, Cremonensis.

Reverendus dominus Eliseus Theodinus episcopus Soranus, Arpinas.

Reverendus dominus Jacobus Cortesius a Prato, episcopus Vasionensis, Romanus.

Reverendus dominus Baltassar de Hæredia, episcopus Bossanensis, Sardus.

Reverendus dominus Angelus Paschalis, episcopus Motulanus, Dalmatus.

Reverendus dominus Joannes Fonseca, episcopus, Castelli maris, Hispanus.

SESSIO V. 17. Junii. 1546.

Reverendus dominus Petrus Bertanus, episc. Fanensis, Mutinensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

Reverendus dominus Aloysius Lypomanus, episcopus Mothonensis coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Vincentius de Durantibus, episcopus Thermularum, Brixiensis.

Reverendus dominus Andreas Centanus, episcopus Nemasiensis, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Petrus Ferretus, episcopus Milensis, Ravennatensis.

Reverendus dominus Claudius de la Guische, episcopus Agathensis, Gallus.

Reverendus dominus Joannes de Salazar, de Burgo, episcopus Lancianensis, Hispanus.

Reverendus D. Fabius Mignanellus, episc. Lucerinus, Senensis.

Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syracusanus, Siculus.

Reverendus dominus Ægidius Falsetta, episcopus Caprulanus, Cingulanus.

Reverendus dominus Richardus Patus, episcopus Wigorniensis, Anglicus.

Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bitontinus, Placentinus.

Reverendus dominus Jacobus Jacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus:

Reverendus dominus Didacus de Alava, episcopus Astoricensis, Hispanus.

Reverendus dominus Thomas Casellus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Julius Contarenus, episcopus Bellunensis, Venetus.

Reverendus dominus Galeatius Florimontius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

Reverendus D. Petrus de Augustinis, episcopus Oscensis, Hispanus.

Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calaguritanus, Hispanus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.

Procuratores.

Reverendus dominus Claudius Jayus, procurator reverendissimi & illustrissimi domini domini Othonis Truchses, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & episcopi Augustensis, Sabaudiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendissimi domini domini archiepiscopi Treverensis, sacri imperii electoris, Germanus.

Abbates.

Reverendus dominus Isidorus Clarius, abbas Pontidæ Bergomensis, Brixiensis.

Reverendus dominus Chysostomus Gimilianensis, abbas sanctæ Trinitatis de Caieta, Calaber.

Generales ordinum.

Reverendus dominus Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

SESSIO V. 17. Junii 1546.

Reverendus pater Nicolaus Audetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

Decretum de peccato originali.

Hebr. 12. Ephes. 4. Gen. 3.

Ut fides nostra catholica, sine qua impossibile est placere Deo, purgatis erroribus, in sua sinceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Christianus omni vento doctrinæ circumferatur; cum serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis, inter plurima mala, quibus ecclesia Dei his nostris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali, ejusque remedio non solum nova, sed etiam vetera dissidia excitaverit, sacrosancta, œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, jam ad revocandos errantes, & nutantes confirmandos, accedere volens, sacrarum scripturarum, & sanctorum patrum, ac probatissimorum conciliorum testimonia, & ipsius ecclesiæ judicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat.

I.

" Ep. i. Cæl. c. 4. Gen. 3. Hebr. 2. " Conc. Arausic. II. c. 2.

Si quis non confitetur " primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram & indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque " Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse; anathema sit.

II.

Rom. 5.

Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini asserit nocuisse, & acceptam a Deo sanctitatem & justitiam, quam perdidit, sibi soli, & non nobis, etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit: cum contradicat apostolo dicenti; *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

III.

1. Tim. 2. 1. Cor. 1.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est & propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris domini nostri Jesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, factus nobis justitia, sanctificatio, & redemptio: aut negat ipsum Jesu Christi meritum per baptismi sacramentum in forma ecclesiæ rite collatum, tam adultis, quam parvulis applicari, anathema sit: *Quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Unde illa vox: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et alia: *Quicumque baptizati estis, Christum induistis.*

ANNO CHRISTI 1546. Act. 4. Joan. 1. Gal. 3.

IV.

" Milevi. c. 2. Afric. c. 77. Rom. 5. Joan. 3.

Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiamsi fuerint a baptizatis parentibus orti; aut dicit in " remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam; unde fit consequens ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dixit apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt:* nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione apostolorum, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione contraxerunt: *Nisi enim qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

V.

" Aug. Leon. tia 2. ep. Pelag. c. 13. Rom. 6. 8. Coloss. 3. Ephes. 4. Rom. 8. Gal. 3.

Si quis per Jesu Christi domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit non tolli totum id quod veram, & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum " radi, aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis qui vere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & novum induentes, qui secundum Deum creatus est, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti, effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta synodus fatetur ac sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Jesu Christi gratiam repugnantibus, non valet: quinimo,

Qui

ANNO CHRISTI 1546. 2. Tim. 2. Rom. 7. 8. Coloss. 3. *Qui legitime certaverit, coronabitur*. Hanc concupiscentiam, quam aliquando apostolus peccatum appellat, sancta synodus declarat ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Declarat tamen hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, sed observandas esse " constitutiones felicis recordationis Sixti papæ quarti, sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innovat. (" Extr. Com. tit. de reliquiis & veneratione sanctorum.)

Decretum de reformatione.

CAPUT I.

De instituenda lectione sacræ scripturæ & liberalium artium.

Eadem sacrosancta synodus, piis summorum pontificum & probatorum conciliorum " constitutionibus inhærens, easque amplectens, & illis adjiciens; ne cœlestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus sanctus summa liberalitate hominibus tradidit, neglectus jaceat; statuit & decrevit, quod in illis ecclesiis, in quibus præbenda, aut præstimonium, seu aliud quovis nomine nuncupatum stipendium, pro lectoribus sacræ theologiæ deputatum reperitur, episcopi, archiepiscopi, primates, & alii locorum ordinarii, eos qui præbendam, aut præstimonium, seu stipendium hujusmodi obtinent, ad ipsius sacræ scripturæ expositionem & interpretationem per seipsos, si idonei fuerint, alioquin per idoneum substitutum ab ipsis episcopis, archiepiscopis, primatibus, & aliis locorum ordinariis eligendum, etiam per subtractionem fructuum cogant, & compellant. De cetero vero præbenda, præstimonium, aut stipendium hujusmodi non nisi personis idoneis, & quæ per seipsos id munus explere possint, conferantur: & aliter facta provisio nulla sit & invalida. (" Later. IV. sub Inn. III. c. 11. Cabil. 3.)

In ecclesiis autem " metropolitanis, vel cathedralibus, si civitas insignis vel populosa, ac etiam in collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, etiam nullius diœcesis, si ibi clerus numerosus fuerit, ubi nulla præbenda, aut præstimonium, seu stipendium hujusmodi deputatum reperitur, præbenda quomodocumque, præterquam ex causa resignationis, primo vacatura, cui aliud onus incompatibile injunctum non sit, ad eum usum ipso facto perpetuo constituta & deputata intelligatur. Et quatenus in ipsis ecclesiis nulla vel non sufficiens præbenda foret, " metropolitanus, vel episcopus ipse, per assignationem fructuum alicujus simplicis beneficii, ejusdem tamen debitis supportatis oneribus, vel per contributionem beneficiatorum suæ civitatis & diœcesis, vel alias, prout commodius fieri poterit, de capituli consilio ita provideat, ut ipsa sacræ scripturæ lectio habeatur; ita tamen, ut quæcumque aliæ lectiones, vel consuetudine, vel quavis alia ratione institutæ, propter id minime prætermittantur. (" Inf. sess. 23. de reform. c. 18.) (" Inf. sess. 24. de ref. c. 15.)

A Ecclesiæ vero, quarum annui proventus tenues fuerint, & ubi tam exigua est cleri & populi multitudo, ut theologiæ lectio in eis commode haberi non possit; saltem " magistrum habeant ab episcopo cum consilio capituli eligendum, qui clericos aliosque scholares pauperes grammaticam gratis doceat, ut deinceps " ad ipsa sacræ scripturæ studia, annuente Deo, transire possint. Ideoque illi magistro grammatices, vel alicujus simplicis beneficii fructus, quos tamdiu percipiat, quamdiu in docendo perstiterit, assignentur; dum tamen beneficium ipsum suo debito non fraudetur obsequio, vel ex capitulari vel episcopali mensa condigna aliqua merces persolvatur; vel alias episcopus ipse aliquam rationem B ineat suæ ecclesiæ & diœcesi accommodam; ne pia hæc, utilis atque fructuosa provisio quovis quæsito colore negligatur. (SESSIO V. 17. Junii 1546. " Later. sub Alex. III. c. 18. & sub Inn. III. c. 11. " Inf. sess. 23. c. 18. Clem. Ne in agro. de statu monach. 2. de mag.)

In monasteriis quoque monachorum, ubi commode fieri queat, etiam lectio sacræ " scripturæ habeatur: qua in re si abbates negligentes fuerint, episcopi locorum in hoc, ut sedis apostolicæ delegati, eos ad id opportunis remediis compellant. (" Paulus V. addidit lectionem Hebraicam Græcam & Arabicam.)

In conventibus vero aliorum regularium, in quibus studia commode vigere possunt, sacræ scripturæ lectio similiter habeatur: quæ lectio a capitulis generalibus vel provincialibus assignetur dignioribus magistris.

In gymnasiis etiam publicis, ubi tam honorifica, & ceterorum omnium maxime necessaria C lectio hactenus instituta non fuerit, religiosissimorum principum ac rerumpublicarum pietate & caritate ad catholicæ fidei defensionem & incrementum, sanæque doctrinæ conservationem & propagationem, instituatur: & ubi instituta foret, & negligeretur, restituatur.

Et ne sub specie pietatis impietas disseminetur, statuit eadem sancta synodus, neminem ad hujusmodi lectionis officium tam publice quam privatim admittendum esse, qui prius ab episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus & approbatus non fuerit: quod tamen de lectoribus in claustris monachorum non intelligatur.

D Docentes vero ipsam sacram scripturam, dum publice in scholis docuerint, & scholares, qui in ipsis scholis student, privilegiis omnibus de perceptione fructuum, præbendarum, & beneficiorum " suorum in absentia, a jure communi concessis, plene gaudeant & fruantur. (" cap. finali de magistris)

CAPUT II.

De verbi Dei concionatoribus & quæstoribus eleemosynariis.

Quia vero Christianæ reipublicæ non minus necessaria est prædicatio " evangelii, quam lectio, & hoc est præcipuum episcoporum munus; sta- E tuit & decrevit eadem sancta synodus, omnes episcopos, archiepiscopos, primates, & omnes alios ecclesiarum prælatos, teneri per seipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi evangelium. (" Inf. sess. 24. de ref. c. 4. Tolet. XI. 3.)

Si vero contigerit episcopos & alios prædictos legitimo detineri impedimento, juxta formam generalis concilii, viros idoneos assumere teneantur, ad hujusmodi prædicationis officium salubriter " exequendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subjaceat ultioni. (Concilii Lateranensis sub Innocent. III. cap. 10. " Inf. sess. 24. de ref. c. 4.)

Archipresbyteri quoque, plebani, & qui-

SESSIO V. 17. Junii 1546. " Const. VI. c. 8. Later. V. sess. 11.

cumque parochiales, vel alias curam animarum habentes, ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem "dominicis & festis solennibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis; docendo ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & cœlestem gloriam consequi valeant. Id vero si quis eorum præstare negligat, etiamsi ab episcopi jurisdictione quavis ratione exemptum se esse prætenderet, etiamsi ecclesiæ quovis modo exemptæ dicerentur, aut alicui monasterio, etiam extra diœcesim existenti, forsan annexæ vel unitæ, modo re ipsa in diœcesi sint, provida pastoralis episcoporum solicitudo non desit, ne illud adimpleatur: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* (Thren. 4.) Itaque ubi ab episcopo moniti trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras ecclesiasticas, seu alias ad ipsius episcopi arbitrium cogantur, ita ut etiam, si sic ei expedire visum fuerit, ex beneficiorum fructibus alteri, qui id præstet, honesta aliqua merces persolvatur, donec principalis ipse resipiscens officium suum impleat.

Si quæ vero parochiales ecclesiæ reperiantur subjectæ monasteriis in nulla diœcesi existentibus, si abbates, & regulares prælati in prædictis negligentes fuerint, a metropolitanis, in quorum provinciis diœceses ipsæ sitæ sunt, tanquam, quoad hoc, sedis apostolicæ delegatis, compellantur. Neque hujus decreti executionem consuetudo, vel exemptio, aut appellatio, aut reclamatio, sive recursus impedire valeat, quousque desuper a competenti judice, qui summarie, & sola facti veritate inspecta, procedat, cognitum & decisum fuerit.

" Later. V. sess. 11. de modo præd.

Regulares vero " cujuscumque ordinis, nisi a suis superioribus de vita, moribus, & scientia examinati & approbati fuerint, ac de eorum licentia, etiam in ecclesiis suorum ordinum prædicare non possint: cum qua licentia personaliter se coram episcopis præsentare, & ab eis benedictionem petere teneantur, antequam prædicare incipiant.

Inf sess. 24. de ref. c. 4.

In ecclesiis vero, quæ suorum ordinum non sunt, ultra licentiam suorum superiorum, etiam episcopi " licentiam habere teneantur, sine qua in ipsis ecclesiis non suorum ordinum nullo modo prædicare possint; ipsam autem licentiam gratis episcopi concedant.

Si vero, quod absit, prædicator errores aut scandala disseminaverit in populum, etiamsi in monasterio sui vel alterius ordinis prædicet, episcopus ei prædicationem interdicat. Quod si hæreses prædicaverit, contra eum secundum juris dispositionem aut loci consuetudinem procedat, etiamsi prædicator ipse generali vel speciali privilegio exemptum se esse prætenderet: quo casu episcopus auctoritate apostolica, & tanquam sedis apostolicæ delegatus procedat Curent autem episcopi, ne quis prædicator vel ex falsis informationibus, vel alias calumniose vexetur, justamve de eis conquerendi occasionem habeat.

Caveant præterea episcopi, ne aliquem, vel eorum, qui cum sint nomine regulares, extra claustra tamen & obedientiam religionum suarum vivunt, vel presbyterorum sæcularium, nisi ipsis noti sint, & moribus atque doctrina probati, etiam quorumlibet privilegiorum prætextu, in sua civitate vel diœcesi prædicare permittant: donec ab ipsis episcopis super ea re sancta sedes apostolica consulatur: a qua privilegia hujusmodi, nisi tacita veritate, & expresso mendacio, ab indignis extorqueri verisimile non est.

ANNO CHRISTI 1546. " Later. sub Inno. III. c. 62. Inf. sess. 21. de ref. c. 9.

Quæstores vero eleemosynarii, qui etiam " quæstuarii vulgo dicuntur, cujuscumque conditionis existant, nullo modo nec per se, nec per alium prædicare præsumant: & contra facientes ab episcopis & ordinariis locorum, privilegiis quibuscumque non obstantibus, opportunis remediis omnino arceantur.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decernit, primam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse die Jovis, feria quinta post festum beati Jacobi apostoli.

Præfatæ sessioni interfuerunt cardinales quatuor, archiepiscopi novem, & episcopi quinquaginta; abbates ordinis sancti Benedicti duo: generales duo ordinum Mendicantium.

Prorogata deinde fuit sessio ad diem decimumtertium mensis Januarii MDXLVII.

SESSIO SEXTA.

In nomine domini Jesu Christi. Amen.

SESSIO VI. 13. Januarii 1547.

ANNO a nativitate ejusdem millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, indictione quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno tertiodecimo, die vero Jovis decimatertia mensis Januarii, Tridenti in ecclesia cathedrali, in loco eminentiori ipsius ecclesiæ, ad concilium celebrandum & sessiones habendas deputato, celebrata est sexta publica sessio sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, præsidentibus in ea nomine ejusdem sanctissimi domini nostri papæ reverendissimis patribus & illustrissimis dominis Joanne Maria de Monte episcopo Prænestino, & Marcello tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis. In qua quidem sessione, post celebratam missam de Spiritu sancto per reverendum patrem dominum archiepiscopum Spalatrensem, & habita oratione per reverendum patrem dominum episcopum Salpensem, nec non peractis per reverendissimum & illustrissimum cardinalem de Monte præfatum solitis ceremoniis, publicatum est decretum de justificatione tenoris infrascripti.

DECRETUM DE JUSTIFICATIONE.

Proœmium.

Cum hoc tempore, non sine multarum animarum jactura, & gravi ecclesiasticæ unitatis detrimento, erronea quædam disseminata sit de justificatione doctrina; ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, ecclesiæ tranquillitatem, & animarum salutem, sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea nomine sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli divina providentia papæ tertii, reverendissimis dominis dominis Joanne Maria de Monte episcopo Prænestino, & Marcello tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis, exponere intendit omnibus

ANNO CHRISTI 1547.

bus Christi fidelibus veram sanamque doctrinam ipsius justificationis, quam sol justitiæ Christus Jesus, fidei nostræ auctor & consummator docuit, apostoli tradiderunt, & catholica ecclesia, Spiritu sancto suggerente, perpetuo retinuit; districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere, quam præsenti decreto statuitur ac delaratur. *Malach. 4. Hebr. 12.*

CAPUT I.

De naturæ & legis ad justificandos homines imbecillitate.

Primum declarat sancta synodus, ad justificationis doctrinam probe & sincere intelligendam, oportere ut unusquisque agnoscat & fateatur, quod cum omnes homines in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, &, ut apostolus inquit, natura filii iræ, quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, usque adeo servi erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, ut non modo gentes per vim naturæ, sed ne Judæi quidem per ipsam etiam literam legis Moysi, inde liberari aut surgere possent: tametsi in eis liberum arbitrium minime extinctum esset, viribus licet " attenuatum & inclinatum.

" sup. sess. 5. in principio can. 1. &c. *Rom. 5. 1. Cor. 15. Isai. 64. Ephes. 2.*

" Arausi. 11. c. 25.

CAPUT II.

De dispensatione & mysterio adventus Christi.

Quo factum est, ut cœlestis Pater, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Christum Jesum Filium suum, & ante legem, & legis tempore, multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserat; ut & Judæos, qui sub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non sectabantur justitiam, justitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris: non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

2. Cor. 1. Gen. 49. Gal. 4. Rom. 9. Rom. 3. 5. Coloss. 2. 1. Tim. 2. 2. Tim. 1. 1. Joan. 2.

CAPUT III.

Qui per Christum justificantur.

Verum, etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt; sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur. Nam sicut revera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti, cum ea propagatione, per ipsum, dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, nunquam justificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis ejus, gratia, qua justi fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum Filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

2. Cor. 5. Coloss. 1.

CAPUT IV.

Insinuatur descriptio justificationis impii, & modus ejus in statu gratiæ.

Quibus verbis justificationis impii descriptio insinuatur, ut sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum salvatorem nostrum: quæ quidem translatio, post evangelium promulgatum, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto, fieri non potest, sicut scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

SESSIO VI. 13. Januarii 1547. *Gal. 3. Tit. 3. Joan. 3.*

CAPUT V.

De necessitate præparationis ad justificationem in adultis, & unde sit.

Declarat præterea, ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse, hoc est ab ejus vocatione, qua, nullis eorum existentibus meritis, vocantur; ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando, disponantur: ita ut tangente " Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens; quippe qui illam & abjicere " potest; neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit. Unde in sacris literis cum dicitur, *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*, libertatis nostræ admonemur; cum respondemus: *Converte nos, domine, ad te, & convertemur*, Dei nos gratia præveniri confitemur.

" inf. can. 3. " De vocatione gentium lib. 11. c. 27. & 29. *Zach. 1. Tren. 5. Jerem. 31.*

CAPUT VI.

Modus præparationis.

Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quæ est in Christo Jesu: & dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet; denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam, & servare divina mandata; de hac dispositione scriptum est: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit*: &: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*: &: *Timor domini expellit peccatum*: &: *Pænitentiam agite. Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti*: &: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; docentes eos servare quæcumque mandavi vobis*: denique, *Præparate corda vestra domino.*

Rom. 10. Rom. 3. Psalm. 41. " infra sess. XIV. c. 4. de contritione *Hebr. 11. Matth. 7. Eccl. 1. Act. 2. Matth. 28. Marc. ult. 1. Reg. 7.*

CAPUT VII.

Quid sit justificatio impii, & quæ ejus causæ.

Hanc dispositionem, seu præparationem, justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola pecca-

Sessio VI. 13. Januar. 1547.

peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum: unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus, ut sit hæres secundum spem vitæ æternæ. Hujus justificationis causæ sunt: finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens vero, misericors Deus, qui gratuito abluit, & sanctificat, signans & ungens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: meritoria autem, dilectissimus unigenitus suus dominus noster Jesus Christus; qui cum essemus inimici, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit: instrumentalis item, sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam contigit justificatio: demum unica formalis causa est, justitia Dei: non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed vere justi nominamur & sumus; justitiam in nobis recipientes, unusquisque suam, secundum mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cujusque dispositionem, & cooperationem. Quamquam enim nemo possit esse justus, nisi cui merita passionis domini nostri Jesu Christi communicantur, id tamen in hac impii justificatione fit, dum ejusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur, atque ipsis inhæret: unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & caritatem. Nam fides, nisi " ad eam spes accedat & caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit: qua ratione verissime dicitur, fidem si ne operibus mortuam & otiosam esse, & in Christo Jesu neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per caritatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex apostolorum traditione cathecumeni ab ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam æternam præstantem, quam sine spe & caritate fides præstare non potest: unde & statim verbum Christi audiunt: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Itaque veram & Christianam justitiam accipientes, eam, ceu primam stolam, pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Jesum illis donatam, candidam & immaculatam jubentur statim renati conservare, ut eam perferant ante tribunal domini nostri Jesu Christi, & habeant vitam æternam.

[Margin: Tit. 3. — 1. Cor. 6. Ephes. 1. — Ephes. 2. Rom. 4. 5. — Hebr. 11. — 1. Cor. 12. Ephes. 4. — Philipp. 3. — Rom. 5. — Inf. c. 10. — Jacob. 2. Gal. 5. 6. — Matth. 19. — Luc. 15.]

CAPUT VIII.

Quomodo intelligatur, impium per fidem, & gratis justificari.

Cum vero apostolus dicit, justificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit: ut scilicet per fidem ideo justificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire: gratis autem justificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, jam non ex operibus: *alioquin*, ut idem apostolus inquit, *gratia jam non est gratia*.

[Margin: Rom. 3. 5. — Hebr. 11. — Anno Christi 1547. Rom. 11.]

CAPUT IX.

Contra inanem hæreticorum fiduciam.

Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum, nemini tamen " fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum jactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est, cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imo nostra tempestate sit, & magna contra ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse justificatos, neminemque a peccatis absolvi, ac justificari, nisi eum, qui certo credat " se absolutum & justificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & justificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitat. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet; sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

[Margin: " infra can. 12. & 13. — " infra can. 14.]

CAPUT X.

De acceptæ justificationis incremento.

Sic ergo justificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in " virtutem, renovantur, ut apostolus inquit, de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma justitiæ in sanctificationem, per observationem mandatorum Dei & ecclesiæ, in ipsa justitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt, atque magis justificantur, sicut scriptum est: *Qui justus est, justificetur adhuc*. Et iterum: *Ne verearis usque ad mortem justificari*. Et rursus: *Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum*. Hoc vero justitiæ incrementum petit sancta ecclesia, cum orat: " Da nobis, domine, fidei, spei & caritatis augmentum.

[Margin: Ephes. 1. Psalm. 83. 2. Cor. 3. 2. Cor. 4. " inf can. 4. Coloss. 3. Rom. 6. Apoc. 22. Eccles. 18. Jac. 2. — " Dominica 13. post pentecosten.]

CAPUT XI.

De observatione mandatorum, deque illius necessitate & possibilitate.

Nemo autem, quantumvis justificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa, & a patribus sub anathemate prohibita voce uti; Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia. Nam " Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis. Cujus mandata gravia non sunt, cujus jugum suave est, & onus leve. Qui enim sunt filii Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, ut ipsemet testatur, servant sermones ejus: quod utique cum divino auxilio præ-

[Margin: " S. Aug. de nat. & gratia cap. 43. conc. Arauf. II. c. 25. Hier. ad Ctes. 1. Jo. 5. Matth. 11.]

ANNO CHRISTI 1547.

Cōc. Afric. c. 81. 82. & 83. cū Mil. 7. 8. & 9. Joan. 14. Matth. 6. Luc. 11. Rom. 5. & 16. Tit. 2. Rom. 5.

præstare possunt. Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti & justi in levia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse justi, nam justorum illa vox est & humilis & verax: *Dimitte nobis debita nostra*. Quo fit ut justi ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via justitiæ sentire debeant, quo liberati jam a peccato, servi autem facti Deo, sobrie, juste & pie viventes, proficere possint per Christum Jesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam.

" Aug. c. 26. de natura & gratia. Prosper sent. 7. & ad 7. obj. Vinc. " infra can. 20. Rom. 8. Philip. 2. Hebr. 5. 1. Cor. 9.

Deus namque sua " gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatemque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, B ut & conglorificetur. Nam & Christus ipse, ut inquit apostolus, *cum esset Filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam; & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ*. Propterea apostolus ipse monet justificatos, dicens: *Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? sic currite, ut comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*. Item princeps apostolorum Petrus:

2. Petr. 1.

Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: hac enim facientes non peccabitis aliquando. Unde " constat, eos C orthodoxæ religionis doctrinæ adversari, qui dicunt justum in omni bono opere saltem venialiter peccare: aut (quod intolerabilius est) pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus justos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque " intuentur æternam, cum scriptum sit: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem*. Et de Moyse dicat apostolus, quod respiciebat in remunerationem.

" infra can. 25. " infra can. 31. Psal. 118. Hebr. 11.

CAPUT XII.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cavendam esse.

" infra can. 15. & 16.

Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate " vivitur, de arcano divinæ prædestinationis mysterio usque adeo præsumere debet, ut certo statuat, se omnino esse in numero prædestinatorum: quasi verum esset, quod justificatus aut amplius peccare non possit, aut si peccaverit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat: nam, nisi ex speciali revelatione, sciri non potest quos Deus sibi elegerit.

Ezech. 18. Gal. 3.

CAPUT XIII.

De perseverantiæ munere.

Similiter perseverantiæ munere, de quo scriptum est: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere, ut perseveranter stet, & eum qui cadit, restituere: nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur; tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent. Deus enim (nisi ipsi illius gratiæ defuerint) sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle

Matth. 10. & 24. Rom. 14. Infra can. 16. & 22. Philip. 1. 2. Cor. 8. Philip. 2.

SESSIO VI 13. Januar. 1547.

A & perficere. Verumtamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in jejuniis, & castitate. Formidare enim debent, scientes quod in spem gloriæ, & nondum in gloria renati sunt, de pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia, apostolo obtemperent, dicenti: *Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*.

1. Petr. 1. Rom. 8.

CAPUT XIV.

De lapsis & eorum reparatione.

Qui vero ab accepta justificationis gratia per peccatum " exciderunt, rursus justificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi, amissam gratiam recuperare procuraverint. Hic enim justificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam " post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres apte nuncuparunt. Etenim pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Jesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*. Unde docendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam " eorumdem sacramentalem confessionem, saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritalis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro pena temporali, quæ, ut sacræ literæ docent, non tota semper, ut " in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritum sanctum contristaverunt, & templum Dei violare non sunt veriti. D De qua pœnitentia scriptum est: *Memor esto unde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac*. Et iterum: *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*; & rursus: *Pœnitentiam agite*; &: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*.

" infra can. 23. & 29. " Hier. ep. ad Demetriadem. Joan. 20. Matth. 16. Psal. 50. " infra sess. 14. de pœnit. c. 3. " Decretum Eugenii ad Arm. Ephes. 4. 1. Cor. 3. Apocal. 2. 2. Cor. 7. Matth. 3. 4. Luc. 3.

CAPUT XV.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem.

Adversus etiam hominum quorumdam callida ingenia, qui per dulces sermones & benedictiones E seducunt corda innocentium, asserendum est, non " modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti: divinæ legis doctrinam defendendo; quæ a regno Dei non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt peccata; a quibus cum divinæ gratiæ adjumento abstinere possunt, & pro quibus a Christi gratia separantur.

Rom. 16. " infra can. 27. 1. Timt. 1. 1. Cor. 6. Philip. 4. 2. Cor. 12.

CAPUT

CAPUT XVI.

De fructu justificationis, hoc est de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

Hac igitur ratione justificatis hominibus, sive acceptam gratiam perpetuo conservaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda sunt apostoli verba: *Abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in domino. Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius.* Et: *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideo bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona justitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse ajebat apostolus, a justo Judice sibi reddendam; non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt adventum ejus. Cum enim ille ipse Christus Jesus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur; & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, divinæ legi pro hujus vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, vere promeruisse censeantur: cum Christus salvator noster dicat: *Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ita neque propria nostra justitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur, aut repudiatur justitia Dei. Quæ enim justitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem justificamur, illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum.

[Margin: I. Cor. 15. Hebr. 6. — Hebr. 10. Infra can. 26. — Matth. 10. — Psalm. 102. Rom. 6. — 2. Tim. 4. — Apoc. 14. — Joan. 4. — Rom. 10.]

Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis usque adeo tribuatur, ut etiam qui uni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum; & apostolus testetur, id quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen ut Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in domino; cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ "sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes; unusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ita severitatem & judicium ante oculos habere debet, neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit judicare: quoniam omnis hominum vita non humano judicio examinanda & judicanda est, sed Dei, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit unicuique a Deo; *Qui*, ut scriptum est, *reddet unicuique secundum opera sua.*

[Margin: Matth. 10. Marc. 9. — 2. Cor. 4. — 1. Cor. 1. 2. Cor. 10. Gal. 6. "Cæl. ep. 1. c. 12. Jacob. 3. 1. Cor. 4. — Ibidem — Matth. 16. Rom. 2.]

Post hanc catholicam de justificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter, firmiterque receperit, justificari non poterit; placuit sanctæ synodo hos canones subjungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

DE JUSTIFICATIONE.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem "suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque divina per Jesum Christum gratia posse justificari coram Deo, anathema sit.

[Margin: "supra c. 1. & 3.]

II.

Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut "facilius homo juste vivere, ac vitam æternam promereri possit; quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed ægre tamen & difficulter possit, anathema sit.

[Margin: " Africau. c. 80.]

III.

Si quis dixerit, sine præveniente "Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.

[Margin: "Arauf. II. c. 6.]

IV.

Si quis dixerit, liberum "hominis arbitrium a Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet, neque posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit.

[Margin: " Arauf. II. c. 3. 4. 5. 6. 9. 25.]

V.

Si quis liberum "hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a satana invectum in ecclesiam, anathema sit.

[Margin: " Aug. lib. 2. contra ep. 2. Pelag. c. 2.]

VI.

Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas "malas facere, sed mala opera, ita ut bona Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie & per se, adeo ut sit ejus proprium opus, non minus proditio Judæ, quam vocatio Pauli, anathema sit.

[Margin: "Idem Aug. Prosper. Arauf. &c.]

VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.

[Margin: Psal. 17. Luc. 12. Matth. 9.]

IX.

Si quis dixerit, sola "fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri,

[Margin: "Vide supra c. 7. & 8.]

quod

ANNO CHRISTI 1547. quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, anathema sit. A

X.

V. sup. c. 7. Si quis dixerit, homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & caritate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, quæ illis inhæreat: aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit. B Rom. 5.

XII.

Si quis dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse, quam "fiduciam divinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur, anathema sit. "Vide sup. cap. 9.

XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam, necessarium esse ut credat certo & absque ulla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse remissa, anathema sit. C

XIV.

Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi, & justificari ex eo quod se absolvi ac justificari" certo credat, aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum, & hac sola fide absolutionem & justificationem perfici, anathema sit. "sup. c. 9.

XV.

Aug. c. 13. de corr. & gratia. Si quis dixerit, hominem renatum & justificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero prædestinatorum, anathema sit. D

XVI.

Idem c. 13. de bono perseverantiæ. sup. c. 12. & 13. Si quis magnum illud usque in finem perseverantiæ donum se certo habiturum absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit, anathema sit.

XVII.

Si quis justificationis gratiam non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina" potestate prædestinatos ad malum, anathema sit. E "Arauf. II. c. 25.

XVIII.

Vide supr. cap. 11. Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam justificato, & sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, anathema sit.

SESSIO VI. 13. Januar. 1547.

XIX.

Si quis dixerit, nihil præceptum esse in evangelio præter fidem, cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.

XX.

Si quis hominem justificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei & ecclesiæ, sed tantum ad credendum: quasi vero evangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione observationis mandatorum, anathema sit. Ibidem.

XXI.

Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse, ut redemptorem cui fidant, non etiam, ut"legislatorem cui obediant, anathema sit. Isaiæ 33. Matth. 2. 6.

XXII.

Si quis dixerit, justificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse, vel cum eo non posse, anathema sit. "sup. c. 13.

XXIII.

Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, nec gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat nunquam vere fuisse justificatum, aut contra posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata virgine Maria tenet ecclesia, anathema sit. "supra c. 14.

XXIV.

Si quis dixerit, justitiam acceptam" non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo & signa esse justificationis adeptæ, non autem ipsius augendæ causam, anathema sit. "sup. c. 10.

XXV.

Si quis in quolibet bono opere"justum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema sit. "In fine c. 11.

XXVI.

Si quis dixerit, justos non debere pro" bonis operibus, quę in Deo fuerint facta, expectare & sperare æternam retributionem a Deo, per ejus misericordiam, & Jesu Christi meritum, si bene agendo, & divina mandata custodiendo, usque in finem perseveraverint, anathema sit. "sup. c. 16. Matth. 24.

XXVII.

Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum,

SESSIO VI. 13. Januar. 1547. catum, nisi infidelitatis, aut nullo alio quantumvis gravi & enormi, præter quam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti, anathema sit.

XXVIII.

Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul & fidem semper amitti, aut fidem quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse Christianum, anathema sit.

XXIX.

Si quis dixerit, eum qui post baptismum "lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam justitiam recuperare sine sacramento pœnitentiæ, prout sancta Romana & universalis ecclesia, a Christo domino & ejus apostolis edocta, hucusque professa est, servavit, & docuit, anathema sit.

" sup. c. 14.

XXX.

Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti culpam ita remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus "pœnæ temporalis exolvendæ, vel in hoc seculo, vel in futuro in "purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.

" inf. sess. 14. c. 8. " sess. 25.

XXXI.

Si quis dixerit, justificatum peccare, dum "intuitu æterne mercedis bene operatur, anathema sit.

" sup. c. 11.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit.

XXXIII.

Si quis dixerit, per hanc doctrinam catholicam de justificatione, a sancta synodo hoc præsenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei, vel meritis Jesu Christi domini nostri derogari, & non potius veritatem fidei nostræ, Dei denique, ac Jesu Christi gloriam illustrari, anathema sit.

A DECRETUM DE REFORMATIONE. ANNO CHRISTI 1547.

Publicatum in eadem sexta sessione decimatertia Januarii.

CAPUT I.

Prælatos convenit in ecclesiis suis residere; si secus fecerint, juris antiqui pœnæ in eos innovantur & novæ decernuntur.

Eadem sacrosancta synodus, eisdem præsidentibus apostolicæ sedis legatis, ad restituendam collapsam admodum ecclesiasticam disciplinam, depravatosque in clero & populo Christiano mores emendandos se accingere volens; ab his B qui majoribus ecclesiis præsunt initium censuit esse sumendum. Integritas enim præsidentium salus est subditorum. Confidens itaque per domini ac Dei nostri misericordiam, providamque ipsius Dei in terris vicarii solertiam, omnino futurum, ut ad ecclesiarum regimen (onus quippe angelicis humeris formidandum) qui maxime digni fuerint, quorumque prior vita ac omnis ætas a puerilibus exordiis, usque ad perfectiores annos, per disciplinæ stipendia ecclesiasticæ laudabiliter acta, testimonium præbeat, secundum venerabiles beatorum "patrum sanctiones assumantur: omnes patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis & cathedralibus ecclesiis qui- C buscumque, quovis nomine ac titulo præfectos monet, ac monitos esse vult, ut attendentes sibi & universo gregi, in quo Spiritus sanctus posuit eos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, vigilent, sicut apostolus præcipit, in omnibus laborent, & ministerium suum impleant. Implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque ovium suarum, quarum sanguis de eorum est manibus a supremo judice requirendus, custodiæ minime incumbant: cum certissimum sit non admitti pastoris excusationem, si lupus oves comedit, & pastor nescit. Ac nihilo minus, quia nonnulli (quod vehementer dolendum est) hoc tempore reperiuntur, qui propriæ D etiam salutis immemores, terrenaque cœlestibus, ac divinis humana præferentes, in diversis curiis vagantur, aut in negotiorum temporalium solicitudine (ovili derelicto, atque ovium sibi commissarum cura neglecta) se detinent occupatos, placuit sacrosanctæ synodo antiquos canones, qui temporum atque hominum injuria pene in desuetudinem abierunt, adversus non residentes promulgatos, innovare; quemadmodum virtute præsentis decreti innovat, ac ulterius pro firmiori eorumdem residentia, & reformandis in ecclesia moribus in hunc qui sequitur modum statuere atque sancire: Si quis a patriarchali, primatiali, metropolitana, seu cathedrali ecclesia, sibi quocumque titulo, causa, no- E mine, seu jure commissa, quacumque ille dignitate, gradu, & præeminentia præfulgeat, (legitimo impedimento, seu justis & rationabilibus causis cessantibus) sex mensibus continuis extra suam diœcesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum unius anni, fabricæ ecclesiæ & pauperibus loci, per superiorem ecclesiasticum applicandorum pœnam ipso jure incurrat: quod si per alios sex menses in hujusmodi absentia perseveraverit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso amittat. Crescente vero contumacia, ut severiori sacrorum canonum censuræ subjiciantur, metropolitanus suffraganeos

" Sardic. c. 11. Sess. 24. de ref. c. 1.

Act. 20.

1. Tim. 4. Joan. 10.

Ezech. 33. & 34.

Sess. 24. c. 1. de ref.

Sess. 23. c. 1. de ref.

ANNO CHRISTI 1547.

neos episcopos absentes, metropolitanum vero absentem suffraganeus episcopus antiquior residens, sub pœna interdicti ingressus ecclesiæ, eo ipso incurrenda, infra tres menses per literas seu nuncium Romano pontifici denunciare teneatur: qui in ipsos absentes (prout cujusque minor aut major contumacia exegerit) suæ supremæ sedis auctoritate animadvertere, & ecclesiis ipsis de pastoribus utilioribus providere poterit, sicut in domino noverit salubriter expedire.

CAPUT II.

Nulli beneficium exigens personalem residentiam obtinenti abesse licet, nisi justa de causa ab episcopo approbanda; qui tum etiam vicarium subducta parte fructuum substituat, ob curam animarum.

Episcopi inferiores quævis beneficia ecclesiastica, personalem residentiam de jure sive consuetudine exigentia, in titulum sive commendam obtinentes, ab eorum ordinariis, quemadmodum eis pro bono ecclesiarum regimine, & divini cultus augmento, locorum & personarum qualitate pensata, expediens videbitur, opportunis juris remediis residere cogantur; nullique privilegia seu indulta perpetua de non residendo, aut de fructibus in absentia percipiendis suffragentur: indulgentiis vero, & dispensationibus temporalibus, ex veris & rationabilibus causis tantum concessis, & coram ordinario legitime probandis, in suo robore permansuris: quibus casibus, nihilo minus officium sit episcoporum, tanquam in hac parte a sede apostolica " delegatorum, providere: ut per deputationem idoneorum vicariorum, & congruæ portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini, quoad hoc, privilegio, seu exemptione quacumque suffragante.

" Sess. 7. c. 5. & 7. de ref.

CAPUT III.

Excessus sæcularium clericorum & regularium agentium extra monasteria ab ordinario loci corrigantur.

Ecclesiarum prælati, ad corrigendum subditorum excessus prudenter ac diligenter intendant: & nemo sæcularis clericus, cujusvis personalis, vel regularis, extra monasterium degens, etiam sui ordinis privilegii " prætextu tutus censeatur, quo minus, si deliquerit, ab ordinario loci, tanquam super hoc a sede apostolica delegato, secundum canonicas sanctiones visitari, puniri & corrigi valeat.

" Sess. 14. c. 4. & 5. de ref.

CAPUT IV.

Ecclesias quascumque episcopi & alii majores prælati, quoties opus fuerit, visitent; omnibus, quæ huic decreto obstare possent, sublatis.

Capitula cathedralium & aliarum majorum " ecclesiarum, illorumque personæ, nullis exemptionibus, consuetudinibus, sententiis, juramentis, concordis, quæ tantum suos obligent auctores, non etiam successores, tueri se possint, quo minus a suis episcopis & aliis majoribus prælatis, per se ipsos solos, vel illis, quibus sibi videbitur adjunctis, juxta canonicas sanctiones, toties quoties opus fuerit, " visitari, corrigi, & emendari, etiam auctoritate apostolica possint & valeant.

" Ibidem & Sess. 25. c. 6. de ref.

" Sess. 25. c. 6. de ref.

SESSIO VI. 13. Januar. 1547.

CAPUT V.

Episcopi in aliena diœcesi nec pontificalia exerceant, nec ordines conferant.

Nulli episcopo liceat cujusvis privilegii prætextu pontificalia in alterius diœcesi " exercere, nisi de ordinarii loci expressa licentia, & in personas eidem ordinario subjectas tantum. Si secus factum fuerit, episcopus ab exercitio pontificalium, & sic ordinati ab executione ordinum, sint ipso jure suspensi.

" Nic. I. Arel. Antioch. Sard Carth. III Aur. &c. Sess. 14. c. 2 3. & 8. de ref.

Indictio futuræ sessionis.

Placet ne vobis proximam futuram sessionem celebrari die Jovis feria quinta post primam dominicam subsequentis quadragesimæ, quæ erit die tertia mensis Martii? Responderunt: Placet.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum qui interfuerunt sextæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Joannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Cardinales.

Reverendissimus dominus Christophorus Madrucius tituli sancti Cæsarii in Palatio, presbyter cardinalis, & episcopus Tridentinus, ac administrator Brixiensis, Germanus.

Reverendissimus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, & episcopus Giennensis, Hispanus.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Andreas Cornelius, archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

Reverendus dominus Antonius Filholi, archiepiscopus Aquensis, Gallus.

Reverendus dominus Salvator Alexius Saffarus, archiepiscopus Turitanensis, Hispanus.

Reverendus dominus Ludovicus Chieregatus, archiepiscopus Antibarensis, Vicentinus.

Reverendus dominus Jacobus Cauchus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus & Acheruntinus, Neapolitanus.

Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Naxiensis, Græcus.

Reverendus dominus Olaus Magnus, archiepiscopus Upsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Reverendus dominus Robertus Waucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.

Reverendus dominus Philos Roverella, episcopus Asculanus, Ferrariensis.

Reve-

SESSIO VI. 13. Januar. 1547.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus dominus Quintius de Rusticis, episcopus Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Iserniensis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Hieronymus Theodolis, episcopus Gaditanus, Foroliviensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Guilielmus a Prato, episcopus Claromontanus, Gallus.

B

Reverendus dominus Dionysius episcopus Chironensis, & Milopotamenus, Græcus.

Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.

Reverendus dominus Coriolanus Martyranus, episcopus sancti Marci, Neapolitanus.

Reverendus dominus Henricus Loffredus, episcopus Caputaquensis, Neapolitanus.

Reverendus dominus Eliseus Theodinus, episcopus Soranus, Arpinas.

Reverendus dominus Jacobus Cortesius a Prato, episcopus Vasionensis, Romanus.

Reverendus dominus Baltassar de Hæredia, episcopus Bossanensis, Sardus.

C

Reverendus dominus Alexander de Ursis, episcopus Emoniensis, Venetus.

Reverendus dominus Angelus Paschalis, episcopus Motulanus, Dalmata.

Reverendus dominus Baltassar Limpus, episcopus Portuensis, Portugallensis.

Reverendus dominus Joannes Fonseca, episcopus Castelli maris, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Bertonus, episcopus Fanensis, Mutinensis.

Reverendus dominus Joannes Campegius, episcopus Parentinus, Bononiensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

D

Reverendus dominus Aloysius Lipomanus, episcopus Mothonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Philippus Archintus, episcopus Salutiarum, vicarius sanctissimi domini nostri papæ in Urbe, Mediolanensis.

Reverendus dominus Joannes Petrus Ferretus, episcopus Mylensis, Ravennatensis.

Reverendus dominus Claudius de la Guische, episcopus Agathensis, Gallus.

Reverendus dominus Joannes de Salazar, de Burgo, episcopus Lancianensis, Hispanus.

Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syracusanus, Siculus.

Reverendus dominus Richardus Patus, episcopus Wigorniensis, Anglicus.

E

Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bitontinus, Placentinus.

Reverendus D. Marcus Maliperius, episcopus Corsulan. Venetus.

Reverendus dominus Jacobus Jacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus.

Reverendus dominus Didacus de Alava, episcopus Astoricensis, Hispanus.

Reverendus dominus Thomas Casellus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Galeatius Florimontius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

ANNO CHRISTI 1547.

Reverendus D. Petrus de Augustinis, episcopus Oscensis, Hispanus.

Reverendus dominus Philippus Bonus, episcopus Famaugustensis, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Baptista Cicada, episcopus Albiganensis, auditor cameræ apostolicæ, Januensis.

Reverendus dominus Thomas de Stella, episcopus Salpensis, Venetus.

Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calaguritanus, Hispanus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.

Reverendus dominus Sebastianus Pighinus, episcopus Aliphanus, auditor rotæ Romanæ, Rhegiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Carharinus Politus, episcopus Minoriensis, Senensis.

Procuratores absentium.

Reverendus dominus Claudius Jayus, procurator reverendissimi & illustrissimi domini domini Othonis Truchses, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & episcopi Augustensis, Sabaudiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendissimi domini domini archiepiscopi Treverensis, sacri imperii electoris, Germanus.

Abbates.

Reverendus dominus Lucianus de Othonibus, abbas Pomposiæ Ferrariensis, Mantuanus.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales.

Reverendus pater Franciscus Romæus, generalis ordinis Prædicatorum, Aretinus.

Reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarius.

Reverendus dominus Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

Reverendus pater Nicolaus Audetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angelus Massarellus sacri concilii secretarius.

SESSIO SEPTIMA.

In nomine domini. Amen.

SESSIO VII. 3. Martii 1547.

ANNO a nativitate ejusdem domini millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, indictione quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno tertiodecimo, die vero Jovis tertia mensis Martii, Tridenti in ecclesia cathedrali, in loco eminentiori ipsius ecclesiæ, ad concilium celebrandum, & sessiones habendas deputato, celebrata est septima publica sessio sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, præsidentibus in ea nomine ejusdem sanctissimi domini nostri papæ reverendissimis patribus & illustrissimis dominis Joanne

ANNO CHRISTI 1547.

Joanne Maria de Monte episcopo Prænestino, & Marcello tituli sanctæ crucis in Jerusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis. In qua quidem sessione, post celebratam missam de Spiritu sancto per reverendissimum dominum dominum archiepiscopum Corcyrensem, (non fuit enim habita oratio, quia reverendus pater dominus episcopus sancti Marci Neapolitanus, qui eam habiturus erat, erat raucus) nec non post peractas per reverendissimum & illustrissimum dominum cardinalem de Monte, præsidentem præfatum, solitas ceremonias, publicata fuerunt duo decreta, seu certi canones super sacramentis in genere, & super baptismo & confirmatione in specie, nec non certi alii canones super residentia, tenorum infrascriptorum.

Nomina, cognomina, & patria prælatorum qui interfuerunt septimæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Joannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Cardinales.

Reverendissimus & illustrissimus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, & episcopus Gienensis, Hispanus.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Andreas Cornelius, archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

Reverendus dominus Salvator Alexius Saffarus, archiepiscopus Turitanensis, Hispanus.

Reverendus dominus Ludovicus Chieregatus, archiepiscopus Antibarensis, Vicentinus.

Reverendus dominus Jacobus Cauchus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus & Acheruntinus, Neapolitanus.

Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Naxiensis, Græcus.

Reverendus dominus Olaus Magnus, archiepiscopus Upsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Reverendus dominus Robertus Waucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.

Reverendus dominus Philos Roverella, episcopus Asculanus, Ferrariensis.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus dominus Quintius de Rusticis, episcopus Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Cathalanus Trivultius, episcopus Placentinus, Mediolanensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

SESSIO VII. 3. Martii 1547.

Reverendus dominus Hieronymus Theodolis, episcopus Gaditanus, Forolíviensis.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Iserniensis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Marcus Antonius Crucius, episcopus Tiburtinus, Tiburtinus.

Reverendus dominus Joannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Guilielmus a Prato, episcopus Claromontanus, Gallus.

Reverendus dominus Dionysius episcopus Chironensis, & Milopotamenus, Græcus.

Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.

Reverendus dominus Hieronymus Vida, episcopus Albensis, Cremonensis.

Reverendus dominus Eliseus Theodinus, episcopus Soranus, Arpinas.

Reverendus dominus Jacobus Cortesius a Prato, episcopus Vasionensis, Romanus.

Reverendus dominus Petrus Franciscus Ferretus, episcopus Vercellensis, " Hiporigensis. (" Eporhediensis)

Reverendus dominus Baltassar Limpus, episcopus Portuensis, Portugallensis.

Reverendus dominus Baltassar de Hæredia, episcopus Bossanensis, Sardus.

Reverendus dominus Angelus Paschalis, episcopus Motulanus, Dalmata.

Reverendus dominus Alexander de Ursis, episcopus Emoniensis, Venetus.

Reverendus dominus Georgius Cornelius, episcopus Tarvisinus, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Fonseca, episcopus, Castelli maris, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Bertonus; episcopus Fanensis, Mutinensis.

Reverendus dominus Joannes Campegius, episcopus Parentinus, Bononiensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

Reverendus dominus Aloysius Lipomanus, episcopus Mothonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Philippus Archintus, episcopus Salutiarum, vicarius sanctissimi domini nostri papæ in Urbe, Mediolanensis.

Reverendus dominus Joannes Petrus Ferretus, episcopus Mylensis, Ravennatensis.

Reverendus dominus Claudius de la Guische, episcopus Mirapicensis, Gallus.

Reverendus dominus Joannes Salazar de Burgo, episcopus Lancianensis, Hispanus.

Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syraculanus, Siculus.

Reverendus dominus Ægidius Falsetta, episcopus Caprulanus, Cingulanus.

Reverendus dominus Richardus Patus, episcopus Wigorniensis, Anglicus.

Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bitontinus, Placentinus.

Reverendus D. Marcus Maliperius, episcopus Corsulan. Venetus.

Reverendus dominus Jacobus Jacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus.

Reverendus dominus Didacus de Alaba, episcopus Astoricensis, Hispanus.

Reverendus dominus Thomas Casellus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Galeatius Florimontius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

Reverendus dominus Petrus de Augustinis, episco-

SESSIO VII. Martii 1547. episcopus Oscensis, Hispanus.

Reverendus dominus Philippus Bonus, episcopus Famaugustensis, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Baptista Cicada, episcopus Albiganensis, auditor cameræ apostolicæ, Januensis.

Reverendus dominus Thomas de Stella, episcopus Salpensis, Venetus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calaguritanus, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Donatus Cæsius, episcopus Narniensis, de Cæsis.

Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.

B Reverendus dominus Sebastianus Pighinus, episcopus Aliphanus, auditor rotæ Romanæ, Rhegiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Catharinus Politus, episcopus Minoriensis, Senensis.

Procuratores absentium.

Reverendus dominus Claudius Jayus, procurator reverendissimi & illustrissimi domini domini Othonis Truchses, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & episcopi Augustensis, Sabaudiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendissimi domini domini archiepiscopi Treverensis, sacri imperii electoris, Germanus.

Abbates.

C Reverendus dominus Lucianus de Othonibus, abbas Pomposiæ Ferrariensis, Mantuanus.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales.

Reverendus pater Franciscus Romæus, generalis ordinis prædicatorum, Aretinus.

Reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarus.

Reverendus dominus Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

D Reverendus pater Nicolaus Audetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angellus Massarellus sacri concilii secretarius.

DECRETUM DE SACRAMENTIS ECCLESIÆ,

Publicatum in sacrosancta œcumenica & generali Tridentina synodo, septima sessione, die tertia Martii, anno MDXLVII.

Proœmium.

E Ad consummationem salutaris de justificatione doctrinæ, quæ in præcedenti proxima sessione uno omnium patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est, de sanctissimis ecclesiæ sacramentis agere, per quæ omnis vera justitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur. Propterea sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ad errores eliminandos, &

A extirpandas hæreses, quæ circa sanctissima ipsa sacramenta hac nostra tempestate, tum de damnatis olim a patribus nostris hæresibus suscitatæ, tum etiam de novo adinventæ sunt, quæ catholicæ ecclesiæ puritati, & animarum saluti magnopere officiunt, sanctarum scripturarum doctrinæ apostolicis traditionibus, atque aliorum conciliorum & patrum consensui inhærendo, hos præsentes canones statuendos & decernendos censuit, reliquos qui supersunt ad cœpti operis perfectionem deinceps divino spiritu adjuvante editura. ANNO CHRISTI 1547.

CANONES DE SACRAMENTIS.

I.

Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet, baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, extremam unctionem, ordinem, & matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere & proprie sacramentum, anathema sit. Eug. decr.

II.

Si quis dixerit, ea ipsa novæ legis sacramenta a sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alii ritus externi, anathema sit.

III.

Si quis dixerit, hæc septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit. Sess. 6. de Justif. c. 5. & can. 7.

V.

Si quis dixerit, hæc sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non continere gratiam, quam significant; aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre; quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel justitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit. Eug. decr.

VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, per ipsa novæ legis sacramenta ex opere operato non conferri

gratiam

ANNO CHRISTI 1547. gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

IX.

Sess. 23. can. 4. Decr. Eug. Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione, & ordine, non imprimi characterem in anima; hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit.

X.

Carth. IV. can. 98. Constantiense &c. sess. 14. de pœn. c. 6. Decr. Eug. Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit ecclesia, anathema sit.

XII.

Const. sess. 8. adv. Wicl. Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre sacramentum, anathema sit.

XIII.

Si quis dixerit, receptos & approbatos ecclesiæ catholicæ ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

DE BAPTISMO.

CANON I.

Aug. Euch. c. 49. Si quis dixerit, baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum baptismo Christi, anathema sit.

II.

Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideo verba illa domini nostri Jesu Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. Joan. 3.

III.

Si quis dixerit, in ecclesia Romana, quæ omnium ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram de baptismi sacramento doctrinam, anathema sit.

IV.

Decr. Eug. Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptismum, anathema sit.

V.

Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

A

VI.

Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit. SESSIO VII. 5. Martii. 1547.

VII.

Si quis dixerit, baptizatos per baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universæ legis Christi servandæ, anathema sit. Gal. 5.

VIII.

B

Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt; ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.

IX.

Si quis dixerit, ita revocandos esse homines ad baptismi suscepti memoriam, ut vota omnia quæ post baptismum fiunt, vi promissionis in baptismo ipso jam factæ irrita esse intelligant, quasi per ea, & fidei, quam professi sunt, detrahatur, & ipsi baptismo, anathema sit.

X.

C

Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post baptismum fiunt, sola recordatione & fide suscepti baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, verum & rite collatum baptismum iterandum esse illi qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad pœnitentiam convertitur, anathema sit.

XII.

D

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

XIII.

Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos; aut præstare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide ecclesiæ, anathema sit. Aug. de pecc. mer. & rem. 1. 19. & III. 2.

XIV.

E

Si quis dixerit, hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; & ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi ut ab eucharistiæ, aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, anathema sit.

SESSIO VII. 3. Martii 1547.

ANNO CHRISTI 1547.

DE CONFIRMATIONE.

CANON I.

Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram ecclesia exponebant, anathema sit.

II.

Decr. Eug. Inn. 1. ep. 1. c. 3. Sess. 23. c. 4.

Si quis dixerit, injurios esse Spiritui sancto eos qui sacro confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

III.

Si quis dixerit, sanctæ confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Publicatum in eadem septima sessione concilii Tridentini, die vero tertia mensis Martii anno MDXLVII.

Sess. 6. c. 2. & 23. c. 1.

Eadem sacrosancta synodus, eisdem præsidentibus legatis, inceptum residentiæ & reformationis negotium ad Dei laudem & Christianæ religionis incrementum prosequi intendens, ut sequitur statuendum censuit, salva semper in omnibus sedis apostolicæ auctoritate.

CAPUT I.

Quis capax regiminis ecclesiarum cathedralium.

Ad cathedralium ecclesiarum regimen nullus, nisi ex legitimo matrimonio natus, & ætate matura, gravitate morum, literarumque scientia, juxta constitutionem Alexandri tertii, quæ incipit: Cum in cunctis, in concilio Lateranensi promulgatam, præditus assumatur.

Cap. 14. concilii Lateranensis 1. lib. Decret. de elect. & el. pot.

CAPUT II.

Tenentes plures cathedrales ecclesias jubentur omnes, excepta una, dimittere, certo modo & tempore.

Sess. 24. c. 17. de ref.

Nemo, quacumque etiam dignitate, gradu aut præeminentia præfulgens, plures metropolitanas, seu cathedrales ecclesias in titulum, sive commendam, aut alio quovis nomine, contra sacrorum canonum instituta, recipere, & simul retinere præsumat, cum valde felix sit ille censendus, cui unam ecclesiam bene ac fructuose, & cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit. Qui autem plures ecclesias contra præsentis decreti tenorem nunc detinent, una, quam maluerint, retenta, reliquas infra sex menses, si ad liberam sedis apostolicæ dispositionem pertineant, alias infra annum dimittere teneantur: alioquin ecclesiæ ipsæ, ultimo obtenta dumtaxat excepta, eo ipso vacare censeantur.

CAPUT III.

Habilibus dumtaxat personis beneficia conferantur.

Inferiora beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus, & quæ in loco residere, ac per seipsos curam ipsam exercere valeant, juxta constitutionem Alexandri tertii in Lateranensi, quæ incipit: Quia* nonnulli; & alia Gregorii decimi, in generali Lugdunensi** concilio, quæ incipit: Licet canon editam, conferantur: aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur, & ordinarius collator pœnas constitutionis concilii generalis, quæ incipit: Grave nimis, se noverit incursurum.

Cap. 13. concilii Lateranensis.
* Lib. III. Decr. De clericis non residentibus.
** In sexto: De elect. & el. pot.
Cap. 30. concilii Lateranensis sub Innocentio III. lib. 3. Decret. de præb. & dig. Sess. 24. c. 17. de ref.

CAPUT IV.

Plurium beneficiorum retentor contra canones, iis privetur.

Cap. 29. concilii Lateranensis lib. 3. de præb. & dign.

Quicumque de cetero plura curata, aut alias incompatibilia beneficia ecclesiastica, sive per viam unionis ad vitam, seu commendæ perpetuæ, aut alio quocumque nomine & titulo contra formam sacrorum canonum, & præsertim constitutionis Innocentii tertii, quæ incipit: De multa, recipere ac simul retinere præsumpserit, beneficiis ipsis juxta ipsius constitutionis dispositionem, ipso jure, etiam præsentis canonis vigore, privatus existat.

CAPUT V.

Plura beneficia curata obtinentes ordinario suas dispensationes exhibeant, qui de vicario ecclesiis provideat congrua portione fructuum assignata.

Sess. 6. c. 1. de ref.

* In sexto tit. 16. de officio ordinarii.

Ordinarii locorum quoscumque plura curata, aut alias incompatibilia beneficia ecclesiastica obtinentes, dispensationes suas exhibere districte compellant: alias procedant juxta constitutionem Gregorii decimi in generali Lugdunensi concilio editam, quæ incipit: Ordinarii: quam eadem sancta synodus innovandam censet, & innovat; addens insuper, quod ipsi ordinarii etiam per idoneorum vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem, omnino provideant, ut animarum cura nullatenus negligatur, & beneficia ipsa debitis obsequiis minime defraudentur: appellationibus, privilegiis, & exemptionibus quibuscumque, etiam cum judicum specialium deputatione, & illorum inhibitionibus, in præmissis nemini suffragantibus.

CAPUT VI.

Quæ beneficiorum uniones validæ censeantur.

Sess. 14. c. 9. de ref. Sess. 24. c. 13. de ref. Sess. 25. c. 9. de ref.

Uniones perpetuæ a quadraginta annis citra factæ, examinari ab ordinariis, tanquam a sede apostolica delegatis, possint; & quæ per subreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ declarentur. Illæ vero, quæ a dicto tempore citra concessæ nondum in toto vel in parte sortitæ sunt effectum, & quæ deinceps ad cujusvis instantiam fient, nisi eas ex legitimis, aut alias rationabilibus causis, coram loci ordinario, vocatis quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit, per subreptionem obtentæ præsumantur, ac propterea, nisi aliter a sede apostolica declaratum fuerit, viribus omnino careant.

CAPUT

ANNO CHRISTI 1547.

CAPUT VII.

Beneficia ecclesiastica unita visitentur; per vicarios etiam perpetuos cura exerceatur; quorum deputatio fiat cum portione assignanda, etiam super re certa.

Sess. 24. c. 9. de ref. Beneficia ecclesiastica curata, quæ cathedralibus, collegiatis, seu aliis ecclesiis, vel monasteriis, beneficiis, seu collegiis, aut piis locis quibuscumque perpetuo unita & annexa reperiuntur, ab ordinariis locorum annis singulis visitentur; qui solicite providere procurent, ut per idoneos Sess. 25. c. 16. de ref. vicarios, etiam perpetuos, (nisi ipsis ordinariis pro bono ecclesiarum regimine aliter expedire videbitur) ab eis cum tertiæ partis fructuum, aut majori, vel minori, arbitrio ipsorum ordinariorum, portione, etiam super certa re assignanda, ibidem deputandos, animarum cura laudabiliter exerceatur; appellationibus, privilegiis, exemptionibus, etiam cum judicum deputatione, & illorum inhibitionibus quibuscumque in præmissis minime suffragantibus.

CAPUT VIII.

Ecclesiæ reparentur: cura animarum solicite habeatur.

Sess. 21. c. 8. de ref. Sess. 24. c. 9. de ref. Tol. IV. Brac. Arel. VI. &c. Locorum ordinarii ecclesias quascumque, quomodolibet exemptas, auctoritate apostolica singulis annis visitare teneantur, & opportunis juris remediis providere, ut quæ reparatione indigent, reparentur, & cura animarum, si qua illis immineat, aliisque debitis obsequiis minime defraudentur, appellationibus, privilegiis, consuetudinibus, etiam ab immemorabili tempore præscriptis, judicum deputationibus, & illorum inhibitionibus penitus exclusis.

CAPUT IX.

Munus consecrationis non differendum.

Sess. 24. c. quoniam de ref. Ad majores ecclesias promoti munus consecrationis infra tempus a jure statutum suscipiant, & prorogationes ultra sex menses concessæ nulli suffragentur.

CAPUT X.

Sede vacante capitula nulli dent reverendas, nisi arctato occasione obtinendi aut obtenti beneficii; variæ contravenientium pœna.

Non liceat capitulis ecclesiarum, sede vacante, infra annum a die vacationis, ordinandi licentiam, aut literas dimissorias, seu reverendas, ut aliqui vocant, tam ex juris communis dispositione, quam etiam cujusvis privilegii, aut consuetudinis vigore, alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti sive recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere; si secus fiat, capitulum contraveniens ecclesiastico subjaceat interdicto; & sic Ibidem. ordinati, si in minoribus ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio clericali, præsertim in criminalibus, gaudeant: in majoribus vero, ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri prælati, sint ipso jure suspensi.

CAPUT XI.

Facultates de promovendo sine justa causa nemini suffragentur.

Sess. 6. c. 5. de ref. Sess. 14. c. 2. de ref. Facultates de promovendo a quocumque non suffragentur, nisi habentibus legitimam causam, ob quam a propriis episcopis ordinari non possint, in literis exprimendam: & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diœcesi residente, aut pro eo pontificalia exercente, & diligenti prævio examine.

SESSIO VII. 3. Martii 1547.

CAPUT XII.

Facultas de non promovendo annum non excedat.

Facultates de non promovendo, præterquam in casibus a jure expressis, concessæ, ad annum tantum suffragentur. De electione in sexto.

CAPUT XIII.

A quocumque præsentati non instituantur sine prævio examine ordinarii & approbatione, certis exceptis.

Præsentati, seu electi, vel nominati a quibusvis ecclesiasticis personis, etiam sedis apostolicæ nunciis, ad quævis ecclesiastica beneficia non instituantur, nec confirmentur, neque admittantur, Sess. 25. c. 7. de ref. etiam prætextu cujusvis privilegii, seu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore præscriptæ, nisi fuerint prius a locorum ordinariis examinati, & idonei reperti; & nullus appellationis remedio se tueri possit, quo minus examen subire teneatur: præsentatis tamen electis, seu nominatis ab universitatibus, seu collegiis generalium Sess. 24. c. 18. de ref. studiorum, exceptis.

CAPUT XIV.

Causæ civiles exemptorum clericorum sæcularium & regularium degentium extra monasterium ab episcopis cognoscantur.

In exemptorum causis constitutio Innocentii quarti, quæ incipit, Volentes, in generali concilio Lugdunensi edita, servetur: quam eadem sacrosancta synodus innovandam censuit, & innovat: addendo insuper, quod in civilibus causis mercedum, & miserabilium personarum, clerici sæculares, aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti, etiamsi certum judicem a sede apostolica deputatum in partibus habeant; in aliis vero, si ipsum judicem non habuerint, coram locorum ordinariis, tanquam in hoc ab ipsa sede delegatis, conveniri, & jure medio ad solvendum debitum cogi & compelli possint: privilegiis, exemptionibus, conservatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus adversus præmissa nequaquam valituris. Cap. 1. de privilegiis in 6. Sess. 24. c. 6. de ref.

CAPUT XV.

Ordinarii curent ut hospitalia quæcumque, etiam exempta, a suis administratoribus fideliter gubernentur.

Curent ordinarii, ut hospitalia quæcumque a suis administratoribus, quocumque illi nomine censeantur, etiam quomodolibet exemptis, fideliter & diligenter gubernentur; constitutionis concilii Viennensis, quæ incipit, Quia contingit, forma servata; quam quidem constitutionem eadem sancta synodus innovandam duxit, & innovat, cum derogationibus in ea contentis. Sess. 25. c. 8. de ref. Clem. Quia contingit, de religiosis domibus.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decrevit, proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse die Jovis feria quinta post sequentem dominicam in Albis, quæ erit vigesima-prima

SESSIO VII. 3. Martii 1547. prima mensis Aprilis præsentis anni millesimi quingentesimi quadragesimiseptimi.

Et quia ego Angelus Massarellus, Sanctoseverinas, utriusque juris doctor, & protonotarius apostolicus, ac sacri Tridentini concilii secretarius, publicationi suprascriptorum decretorum, manu aliena mihi fida scriptorum interfui, & ea cum originalibus, quæ penes me sunt, collata sunt, & cum eis concordant; ideo suprascripta decreta singula manu meaopropria obsignavi, ac de eis omnibus, ad quorum manus pervenerint, fidem facio indubitatam.

BULLA FACULTATIS TRANSFERENDI CONCILII.

Paulus episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri Joanni Mariæ episcopo Prænestino, & dilectis filiis Marcello tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbytero, ac Reginaldo sanctæ Mariæ in Cosmedin diacono, cardinalibus nostris, & apostolicæ sedis legatis de latere, salutem & apostolicam benedictionem.

Regimini universalis ecclesiæ, meritis licet imparibus, disponente domino præsidentes, nostri officii partes esse putamus, ut si quid gravius causa reipublicæ Christianæ constituendum sit, id non modo tempore opportuno, verum etiam loco commodo, & idoneo perficiatur. Cum itaque nos nuper, postquam suspensionem celebrationis sacri œcumenici & universalis concilii, alias per nos in civitate Tridentina ex causis tunc expressis, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu indicti, ex certis aliis etiam tunc expressis causis, usque ad aliud opportunius & commodius tempus per nos declarandum, de simili consilio & assensu factam; audita pace inter carissimos in Christo filios nostros Carolum Romanorum imperatorem semper Augustum, & Franciscum Francorum regem Christianissimum conciliata, pari consilio & assensu sustuleramus & amoveramus, nequeuntes ipsi, tunc legitime impediti, ad dictam civitatem personaliter accedere, & eidem concilio interesse, vos nostros & apostolicæ sedis legatos de latere in eodem concilio de simili consilio constituerimus & deputaverimus, vosque ad eamdem civitatem tanquam pacis angelos destinaverimus, prout in diversis nostris desuper confectis literis plenius continetur. Nos ne tam sanctum celebrationis concilii hujusmodi opus ex incommoditate loci, aut alias quovis modo impediatur, aut plus debito differatur, opportune providere volentes, motu proprio, & ex certa scientia ac de apostolicæ potestatis plenitudine, parique consilio & assensu, vobis insimul, aut duobus ex vobis, reliquo legitimo impedimento detento, seu inde forte absente, quandocumque vobis videbitur, concilium prædictum de eadem civitate Tridentina ad quamcumque aliam commodiorem & opportuniorem seu tutiorem civitatem, de qua vobis etiam videbitur, transferendi & mutandi, ac illud in ipsa civitate Tridentina supprimendi & dissolvendi, nec non prælatis & aliis personis concilii hujusmodi, ne in eo ad ulteriora in dicta civitate Tridentina procedant, etiam sub censuris & pœnis ecclesiasticis inhibendi, ac idem concilium in alia civitate hujusmodi, ad quam illud transferri & mutari contigerit, continuandi, tenendi, & celebrandi, & ad illud prælatos & alias personas concilii Tridentini hujusmodi; etiam sub perjurii, & aliis in literis indictionis concilii hujusmodi expressis pœnis evocandi, eidemque sic translato & mutato concilio nomine & auctoritate prædictis præsidendi, ac in eo procedendi, ceteraque in præmissis, & circa ea necessaria & opportuna, alias juxta priorum vobis directarum literarum continentiam & tenorem faciendi, statuendi ordinandi & exequendi plenam & liberam apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus potestatem & facultatem, ratum & gratum habituri quidquid per vos in præmissis factum, statutum, ordinatum, executumve fuerit, idque facturi, auctore domino, inviolabiliter observari: non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum; anno Incarnationis dominicæ 1547. octavo Kalendas Martii, pontificatus nostri anno undecimo.

Fab. episcopus Spol.
B. Motta.

Hucusque progressum fuit concilium Tridentinum sub Paulo tertio, a quo postea concilium idem Bononiam translatum, illic ad tempus est intermissum. Interim vero Paulus tertius viam universæ carnis ingressus, successorem habuit Julium tertium, sub quo postea convocatum est iterum in eadem civitate Tridentina, & vocati omnes, qui solent interesse concilio, ad primam diem Maii, millesimo quingentesimo quinquagesimo primo. Qua die adfuit præsens legatus Crescentius cum nonnullis episcopis, nihil tamen actum est propter paucitatem episcoporum usque ad undecimum Octobris ejusdem anni, qua die celebrata est tertia sessio sub Julio pontifice.

SESSIO OCTAVA.

SESSIO VIII. 11. Martii 1547. Decretum, sancitum, & publicatum in octava sessione, habita die undecimo mensis Martii, millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, super translatione concilii ex Tridento ad civitatem Bononiensem, rogante reverendissimo & illustrissimo domino cardinale de Monte, ipsius concilii præsidente & legato, patrum sententias sub infrascripta forma, videlicet:

Decretum de translatione concilii.

Placetne vobis decernere & declarare, de hujusmodi morbo ex præmissis & aliis allegatis ita manifeste & notorie constare, ut prælati in hac civitate sine vitæ discrimine commorari, & in ea idcirco inviti minime retineri possint & debeant; itemque attento recessu multorum prælatorum post proxime præteritam sessionem, & attentis protestationibus aliorum complurium prælatorum in congregationibus generalibus factis, hinc omnino timore ipsius morbi abire volentium, qui juste detineri non possunt, & ex quorum discessu concilium vel dissolveretur, vel ex paucitate prælatorum bonns ejus progressus impediretur: & attento etiam imminenti periculo vitæ, & aliis causis per aliquos ex patribus in ipsis congregationibus allegatis, utpote notorie veris & legitimis: placetne vobis similiter decernere & declarare, pro conservatione & prosecu-

prosecutione ipsius concilii, & securitate vitæ ipsorum prælatorum, concilium ipsum ad civitatem Bononiæ, veluti ad locum magis paratum, salubrem & idoneum, pro tempore transferendum esse, & exnunc transferri, & ibidem sessionem jam indictam, statuta die vigesimaprima Aprilis celebrandam esse, & celebrari; & successive ad ulteriora procedendum, donec sanctissimo domino nostro, & sacro concilio expedire videbitur, ut ad hunc, seu alium locum, communicato etiam consilio cum invictissimo Cæsare, & Christianissimo rege, & aliis regibus ac principibus Christianis, ipsum concilium reduci possit & debeat. Responderunt. Placet.

Decretum suprascriptum placuit longe majori parti patrum, contradicentibus tamen & palam reclamantibus patribus nonnullis.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum, qui interfuerunt translationi concilii.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Joannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Andreas Cornelius, archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

Reverendus dominus Ludovicus Chieregatus, archiepiscopus Antibarensis Vicentinus.

Reverendus dominus Joannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus, & Acheruntinus, Neapolitanus.

Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Naxiensis, Græcus.

Reverendus D. Olaus Magnus, archiepiscopus Upsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Robertus Waucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

Reverendus dominus Philos Roverella, episcopus Asculanus, Ferrariensis.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus dominus Quintius de Rusticis, episcopus Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Isernienfis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Cathalanus Trivultius, episcopus Placentinus, Mediolanensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

Reverendus dominus Hieronymus de Theodolis, episcopus Gaditanus, Foroliviensis.

Reverendus dominus Joannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Hieronymus Vida, episcopus Albensis, Cremonensis.

Reverendus dominus Jacobus Cortesius a Praso, episcopus Vasionensis, Romanus.

Reverendus dominus Alexander de Ursis, episcopus Emoniensis, Venetus.

Reverendus dominus Georgius Cornelius, episcopus Tarvisinus, Venetus.

Reverendus dominus Joannes Campegius, episcopus Parentinus, Bononiensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

Reverendus dominus Aloysius Lipomanus, episcopus Mothonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Philippus Archintus, episcopus Salutarium, vicarius sanctissimi domini nostri papæ in Urbe, Mediolanensis.

Reverendus dominus Joannes Ferretus episcopus Mylensis, Ravennatensis.

Reverendus dominus Ægidius Falsetta, episcopus Caprulan. Cingulanus.

Reverendus dominus Richardus Parus, episcopus Wigorniensis, Anglicus.

Reverendus D. Marcus Maliperius, episcopus Corsulan. Venetus.

Reverendus dominus Jacobus Jacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Thomas Caselus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Joannes Baptista Cicada, episcopus Albiganensis, auditor cameræ apostolicæ, Gienensis.

Reverendus dominus Philippus Bonus, episcopus Famaugustensis, Venetus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Petrus Donatus Cæsius, episcopus Narniensis, de Cæsis.

Reverendus dominus Sebastianus Pighinus, episcopus Aliphanus, Romanæ rotæ auditor, Rhegiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Catharinus Politus, episcopus Minoricensis, Senensis.

Abbates.

Reverendus dominus Lucianus de Othonibus, abbas Pomposiæ Ferrariensis, Mantuanus.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctissimæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales.

Reverendus pater Franciscus Romæus, generalis ordinis Prædicatorum, Aretinus.

Reverendus pater Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

Patres qui non consenserunt in translationem concilii.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Petrus Paceccus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, & episcopus Gienensis, Hispanus.

Ar-

SESSIO VIII. 11. Martii 1547.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Salvator Alexius Sassarus, archiepiscopus Turritanensis, Hispanus.
Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus, Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.
Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.
Reverendus dominus Coriolanus Martyranus, episcopus sancti Marci, Neapolitanus.
Reverendus dominus Baltasar de Hæredia, episcopus Rossanensis, Sardus.
Reverendus dominus Joannes Fonseca, episcopus Castelli maris, Hispanus.
Reverendus dominus Joannes Salazar, episcopus Lancianensis, Hispanus.
Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syracusanus, Siculus.
Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus.
Reverendus dominus Didacus de Alaba, episcopus Astoricensis, Hispanus.
Reverendus dominus Petrus de Augustinis, episcopus Oscensis, Hispanus.
Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calagurritanus, Hispanus.
Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.
Reverendus dominus Baltasar Limpus, episcopus Portuensis, Portugalensis.
Reverendus dominus Claudius de la Guische episcopus Mirapicensis, Gallus.
Reverendus dominus Galeatius Florimantius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

SESSIO NONA.

Bononiæ celebrata die vigesimaprima mensis Aprilis, MDXLVII.

DECRETUM PROROGATIONIS sessionis.

SESSIO IX. 21. April. 1547.

HÆC sacrosancta œcumenica & generalis synodus, quæ dudum in civitate Tridentina congregata erat, nunc Bononiæ in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea, nomine sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, eisdem reverendissimis dominis dominis Joanne Maria, episcopo Prænestino, de Monte, & Marcello, tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis: considerans, quod die undecima mensis Martii præsentis anni, in generali publica sessione in eadem civitate Tridenti, & in loco consueto celebrata, omnibusque agendis de more peractis, ex causis tunc instantibus, vigentibus, & legitimis; interveniente etiam auctoritate sanctæ sedis apostolicæ; eisdem reverendissimis præsidentibus etiam specialiter concessa, decrevit & ordinavit, concilium ex eo loco in hanc civitatem transferendum esse, sicuti transtulit; itemque sessionem pro præsenti die vigesimaprima Aprilis illic inductam, ut de sacramentorum, & reformationis materiis, de quibus tractandum

ANNO CHRISTI 1547.

A proposuerat, canones sancirentur & promulgarentur, in hac ipsa civitate Bononiæ celebrari debere: considiransque nonnullos ex patribus, qui in hoc concilio interesse consueverunt, his superioribus majoris hebdomadæ, & solennitatis paschalis diebus, in propriis ecclesiis occupatos, aliquos etiam aliis impedimentis detentos, huc nondum accessisse, quos tamen brevi adfuturos sperandum est, ac propterea factum est, ut non ea, quam sancta synodus desiderabat, prælatorum frequentia potuerint materiæ ipsæ sacramentorum & reformationis examinari & discuti: ut omnia maturo consilio cum dignitate & gravitate debita fiant, bonum, opportunum & expediens censuit, B censetque, sessionem prædictam, quæ hoc ipso die, ut præfertur celebranda erat, ad diem Jovis infra octavam pentecostes proxime futuram, quoad ipsas materias expediendas, differendam & prorogandam esse, quemadmodum differt ac prorogat; quam diem & rei gerendæ maxime opportunam, & patribus præsertim absentibus percommodam judicavit & judicat: hoc tamen adjecto, quod terminum ipsum ipsa sancta synodus pro ejus arbitrio & voluntate, sicuti rebus concilii putaverit expedire, etiam in privata congregatione restringere & imminuere possit & valeat.

C *Nomina, cognomina & patria prælatorum qui interfuerunt nonæ sessioni.*

Præsidentes & legati iidem qui in præcedenti sessione.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Jacobus Caucus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.
Et alii qui in præcedenti sessione, præter Olaum magnum.

Episcopi.

D Reverendus dominus Marcus Antonius Campegius, episcopus Grossetan. Bononiensis.
Reverendus dominus Dionysius, Græcus, episcopus Chironensis & Milopotamensis, Græcus.
Reverendus dominus Joannes Baptista Campegius, episcopus Majoricensis, Bononiensis.
Reverendus dominus Petrus Boristius, episcopus Aquensis, Flandrus.
Reverendus dominus Augustinus Zannettus, episcopus Sebastensis, Bononiensis.
Reverendus dominus Eliseus Theodinus, episcopus Soranus, Arpinas.
Reverendus dominus Vincentius de Durantibus, episcopus Thermularum, Brixiensis.
E Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bituntinus, Placentinus.
Reverendus dominus Galeatius Florimantius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.
Reverendus dominus Camillus Mantuanus, episcopus Satuanensis, Placentinus.
Et alii omnes qui in præcedenti sessione, demptis his decem, episcopo Feltrensi, Torcellano, Gaddicensi, Albenensi, Emoniensi, Patentino, Pisauriensi, Albiganensi, Mylensi, Narniensi. Exceptis etiam illis qui non consenserunt translationi concilii, præter Galeatium Florimantium episcopum Aquinatensem, Suessanum.

Abba-

ANNO CHRISTI 1547.

Abbates.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctissimæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales ordinum iidem qui in præcedenti.

Et adhuc reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

SESSIO DECIMA.

Bononiæ celebrata die secunda mensis Junii MDXLVII.

DECRETUM PROROGATIONIS sessionis.

SESSIO X. 2. Junii. 1547.

QUAMVIS hæc sacrosancta œcumenica & generalis synodus sessionem, quæ die vigesimaprima mensis Aprilis proxime præteriti, super sacramentorum & reformationis materiis in hac inclyta civitate Bononiæ, ex decreto in urbe Tridentina in publica sessione die undecima mensis Martii promulgato, celebranda erat; propter aliquas causas, ac præsertim propter absentiam nonnullorum patrum, quos brevi adfuturos sperabat, ad hunc præsentem diem differendam & prorogandam esse decreverit; volens tamen cum his, qui non venerunt, etiam adhuc benigne agere, eadem sacrosancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus & apostolicæ sedis legatis, statuit & decernit, sessionem ipsam, quam hac die secunda mensis Junii præsentis anni millesimi quingentesimi quadragesimi septimi celebrare decreverat, ad diem Jovis post festum nativitatis beatæ Mariæ virginis, quæ erit decimaquinta mensis Septembris proxime futuri, quoad prædictas & alias materias expediendas, differendam & prorogandam esse, quemadmodum differt & prorogat: ita tamen, quod persecutio discussionis & examinationis eorum, quæ tam ad dogmata quam ad reformationem pertinent, interim non omittatur, & terminum ipsum ipsa sancta synodus pro ejus libito & voluntate, etiam in privata congregatione, abbreviare & prorogare libere possit & valeat.

Reverendi prælati qui interfuerunt decimæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Joannes Maria, episcopus Prænestinus de Monte, Aretinus, reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus, tituli sanctæ Crucis in Jerusalem presbyter, Cervinus, Politianus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Reverendi domini archiepiscopi.

Antibarensis, Corcyrensis, Materanensis & A- A cheruntinus, Naxiensis, Upsalensis, Armarchanus.

SESSIO X. 2. Junii. 1547.

Reverendi domini episcopi.

Asculanus, Feltrensis, Asciensis, Militensis, Bononiensis, Iserniensis, Sibinicensis, Grossetanus, Chironensis & Milopotamensis, Majoricensis, Aquensis, Sebasteensis, Soranus, Vasionensis, Mothonensis, Jeracensis, Saluciarum, Mylensis, Thermularum, Caprulanensis, Wigorniensis, Cavellicensis, Bituntinus, Corsulanus, Bellicastrensis, Venusinus, Britonoriensis, Aquinatensis, Famaugustanus, Lavelensis, Milensis, Alphanus, Minoriensis.

B

Abbates.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctissimæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales ordinum.

Reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarus: reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

C

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

** Die XIV. Septemb. MDXLVII. in congregatione generali Bononiæ prorogata fuit sessio quæ futura erat die sequenti, ad beneplacitum sacri concilii.

SESSIO UNDECIMA.

PROROGATIO,

Acta in generali congregatione, habita die Mercurii decimaquarta mensis Septembris, anni millesimi quingentesimi quadragesimiseptimi, super prorogatione undecimæ sessionis Bononiensis.

D

In nomine domini nostri Jesu Christi. Amen.

ANNO a nativitate ejusdem millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, indictione quinta, die vero Mercurii decimaquarta mensis Septembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno tertiodecimo, Bononiæ in domo Campegiorum, & solitæ residentiæ reverendissimorum & illustrissimorum dominorum, sacri concilii præsidentium, & apostolicorum de latere legatorum, & in aula, E ubi generales congregationes fieri consueverunt, hora circiter vigesimaprima, habita fuit congregatio generalis patrum ipsius sacri concilii: in qua quidem congregatione primum, more solito, reverendissimus & illustrissimus dominus Joannes Maria, episcopus Prænestinus, cardinalis de Monte, ipsius sacri concilii præsidens & legatus, invocavit auxilium sancti Spiritus, legens alta & intelligibili voce infrascriptam orationem, videlicet:

Adsumus domine sancte Spiritus, adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter aggregati, veni ad nos, &

esto

esto nobiscum, & dignare illabi cordibus nostris, A doce nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende quid efficere debeamus, ut te auxiliante, tibi complacere in omnibus valeamus. Esto salus & effector judiciorum nostrorum, qui solus cum Deo Patre & ejus Filio nomen possides gloriosum. Non patiaris perturbatores esse justitiæ, qui summam diligis æquitatem. Non in sinistrum nos ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio munerum vel personæ corrumpat: sed junge nos efficaciter tibi solius tuæ gratiæ dono, ut simus in te unum, & in nullo aberremus a vero: quantenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis justitiam, ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra & in futuro pro bene gestis consequamur præmia sempiterna. B

Qua oratione absoluta, idem reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, præsidens & legatus præfatus, allocutus fuit patres his verbis, videlicet:

Dies crastina, sanctissimi patres, ut dominationes vestræ sciunt, erit ea dies, quæ statuta fuit a nobis ad sessionem celebrandam. Quot quantisque, & quam diversis circumveniamur angustiis, difficultatibus & impedimentis, nemo est qui non videat. Nondum venerunt prælati complures, quos scimus arripuisse iter, ac præsertim piæ & inclytæ nationis Gallicanæ. Aliqui venerunt hodie, heri, nudiustertius, nudiusquartus, denique tam de repente, ut C non potuerint seipsos & animum suum informare in materia tam gravi, ampla & diffusa, prout est hæc sacramentorum ecclesiæ, & abusuum innumerabilium, qui in ministerio ipsorum sacramentorum irrepserunt. Sed quid loquimur de absentibus, aut de iis qui nuper venerunt, cum illi, qui semper fuerunt præsentes, & tota æstate versati sunt in disputationibus & examinationibus, & in audiendo privatim, & publice minores theologos, adhuc parati non sint, neque esse potuerint? His difficultatibus accedit atrocitas insperati casus illustrissimi ducis Placentiæ, qui nos ita detinet occupatos in tuenda libertate civitatum ecclesiæ, ut nosipsi neque per horam quidem vel punctum D temporis liberi simus. Lætamur, & gratias agimus Deo, quod in decreto proximæ præteritæ sessionis fuerit addita illa clausula in fine, prorogandi & restringendi terminum, etiam in privata congregatione, *&c.* per quam certe magna cura & solicitudine levamur, cum non oporteat nos imparatos ad ecclesiam accedere, ut sessionem celebremus. Itaque, ne diutius dominationes vestras perplexas detineamus, consilium nostrum est, (quid dicimus consilium? quinimo necessitas) ut beneficio illius decreti & clausulæ nos juvemus, prorogando nunc terminum sessionis, & omittendo crastina die celebrationem. Cupimus intelligere, utrum placeat dominationibus vestris consilium nostrum. Hoc puncto absoluto, agemus de tempore. E

Super qua re rogatis sententiis patrum, placuit omnibus sessionem ipsam, quæ die crastina celebranda erat, prorogari.

Deinde idem reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, præsidens & legatus præfatus, prosequendo sermonem suum dixit infrascripta verba, videlicet:

Multum cogitavimus de tempore hujus prorogationis: nullam tandem invenimus in mente nostra rationem, in qua possimus figere pedem pro aliquo die certo. Certi esse non possumus quando erimus parati in materiis nostris, ita ut super ipsis possit promulgari decretum. Scimus quod cum essemus Tridenti, & crederemus spatio quindecim dierum expediri posse decretum justificationis, coacti fuimus insudare in eo septem continuis mensibus non intermittendo unam diem, & habendo sæpe duas congregationes in uno & eodem die. Ubi agitur de fide, de dogmatibus, de confundendis hæreticis, oportet nos cum pede plumbeo procedere, & interdum in unius verbuli discussione longo tempore immorari. Occurrunt nobis etiam aliæ difficultates permultæ: sed quæ nos acrius & vehementius urget, est, quia eam videamus esse conditionem temporum, & ita esse tempora præparata, & disposita ad producendas res novas, ut nesciamus, neque pro firmo & constanti asserere possimus, utrum necessitas nobis futura sit celebrandi sessionem perendie, ex aliquo novo & insperato emergenti & incidenti, vel hinc ad octo dies, vel ad unum mensem, vel plures. Propterea sumus hujus sententiæ, ut si velimus caute & prudenter agere, debeamus facere prorogationem ipsam ab beneplacitum concilii: hoc modo, & hac ratione, erit semper sacro concilio liberum & integrum, ut possit celebrare sessionem tunc & quando noverit ita honori divino, & rationibus ipsius concilii, & reipublicæ, expedire. Sic denique putamus ex usu esse præsentis temporis. Sciunt patres nos semper habuisse oculos ad conservandum jus & auctoritatem concilii, & ad bene dirigendum & ordinandum ipsum concilium: credere debent nos non mutasse animum: & propterea possunt habere aliquam fidem in nobis, & quoad hoc se nobiscum conformare; habentes pro certo, quod nos bene considerabimus quid deceat & expediat in præsenti rerum & temporum statu. Una tantum ratio posset forte aliquid scrupuli injicere in mente alicujus, videlicet quia si patres scirent diem certum sessionis, possent aliqui ex eis melius consulere rebus suis propriis una ratione, vel alia. Credimus quod hæc hæsitatio haud longo tempore durabit, & quod unusquisque post non multos dies videre poterit quem cursum & quem progressum sit sancta hæc synodus habitura. Et nihilo minus, capiendo rem in quemcumque sensum, etiam asperiorem, & in quocumque eventu, possunt patres sperare, & sibi polliceri de nobis, quod non erimus secundiores, quam hactenus fuerimus; & quod ita semper publica dirigemus, ut privatæ patrum commoditatis rationem (quantum fieri poterit) habeamus. Sit igitur conclusio, quod hujus sententiæ & opinionis sumus, ut, si patribus ita videatur & placeat, hæc prorogatio fiat ad beneplacitum concilii. Unusquisque dicat libere, more solito, sententiam suam, prout reipublicæ Christianæ, honori concilii, commoditati patrum putaverit expedire, & Spiritus sanctus suggesserit ei. Quæcumque a nobis dicta sunt, nulla alia ratione dicta esse censeri volumus, quam pro majori patrum informatione; quia multi a nobis petierunt, ut quid in hac re sentiremus, patribus aperire vellemus.

Postea patres dixerunt sententias suas, & omnibus placuit, sessionem ipsam, quæ die crastina juxta decretum publicatum in proxima præcedenti sessione, die secunda Junii præsentis anni celebranda erat, prorogandi ad beneplacitum sacri concilii. Et ita fuit conclusum decretum & firmatum. Deinde dimittitur congregatio,

ANNO CHRISTI 1547. gatio, & patres omnes recesserunt circa horam vigesimatertiam.

Interfuerunt huic sessioni patres praecedentis sessionis, praeterquam sequentes:

Archiepiscopi.

Reverendus dominus archiepiscopus Antibarensis, Venetus, reverendus dominus archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Episcopi.

Reverendus dominus episcopus Asculanus, Ferrariensis, reverendus dominus episcopus Militensis, Romanus, reverendus dominus episcopus Soranus, Arpinas.

Orator Christianissimi regis.

Illustrissimus dominus Claudius Durfè, Gallus.

ANNO CHRISTI 1550.

BULLA RESUMPTIONIS CONCILII TRIDENTINI SUB JULIO III. pontifice maximo.

Julius episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Cum ad tollenda religionis nostrae dissidia, quae in Germania longo tempore, non sine totius Christiani orbis perturbatione & scandalo, viguerunt, bonum, opportunum & expediens esse videatur, sicuti etiam carissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum imperator semper Augustus nobis per suas literas & nuntios significari fecit, ut sacrum oecumenicum & generale concilium per felicis recordationis Paulum papam tertium praedecessorem nostrum indictum, & per nos, tunc cardinalatus honore fungentes, atque ipsius praedecessoris nomine, una cum duobus aliis sanctae Romanae ecclesiae cardinalibus, ipsi concilio praesidentes, inceptum, ordinatum & continuatum, in quo plures publicae & solennes habitae fuerunt sessiones, pluraque tam in causa fidei quam reformationis promulgata decreta, multaque etiam ad utramque causam pertinentia, examinata & discussa, ad civitatem Tridentinam reducatur: nos, ad quos, & summos pro tempore pontifices, spectat generalia concilia indicere, & dirigere, ut ecclesiae pacem, & Christianae fidei atque orthodoxae religionis incrementum ad omnipotentis Dei laudem & gloriam procuremus, &, quantum in nobis est, tranquillitati ipsius Germaniae, quae sane provincia retroactis temporibus in vera religione, ac sacrorum conciliorum, & sanctorum patrum doctrina excolenda, exhibendaque, maximis pontificibus Christi redemptoris nostri in terra vicariis, debita obedientia & reverentia, nulli Christianorum provinciae fuit unquam secunda, paterne consulamus; sperantes per ipsius Dei gratiam & benignitatem futurum, ut reges omnes ac principes Christiani, justis piisque nostris in hac re votis annuant, faveant, atque assistant, venerabiles fratres patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, omnesque alios & singulos, qui de jure vel consuetudine, vel privilegio, conciliis generalibus interesse debent, quosque idem praedecessor noster suis indictionis, & aliis quibuscumque desuper confectis & publicatis literis concilio interesse voluit, per viscera misericordiae domini nostri Jesu Christi hortamur, requirimus, & monemus, ut proximis futuris Kalendis Maii, quem diem ad ipsum concilium in eo, in quo nunc reperitur statu resumendum, & prosequendum, praevia matura deliberatione, & ex certa nostra scientia, & de apostolicae auctoritatis plenitudine, ac venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae ecclesiae cardinalium consilio & assensu, statuimus, decernimus, & declaramus in ipsa civitate Tridenti, legitimo cessante impedimento, convenire & se congregare, ac ipsius concilii continuationi & prosecutioni, omni mora postposita, incumbere velint. Nos enim operam sedulo daturi sumus, ut eodem tempore, in eadem civitate nostri omnino adsint legati, per quos (si per aetatem nostram, valetudinemque, & sedis apostolicae necessitates personaliter adesse nequiverimus) Spiritu sancto duce, ipsi concilio praesidebimus, quacumque ipsius concilii translatione & suspensione, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscumque, ac praesertim illis quae idem praedecessor noster in suis literis praedictis, quas cum omnibus & singulis in eis contentis clausulis & decretis in suo robore permanere volumus, atque decernimus, & quatenus opus sit, innovamus, voluit non obstare: irritum nihilo minus decernentes & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum hortationis, requisitionis, monitionis, statuti, declarationis, voluntatis, innovationis, & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romae apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicae millesimo quingentesimo quinquagesimo, decimo octavo Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

M. Car. Crescentius.
Rom. Amasaeus.
R. per Romulum secret.
R. de sancta Maria.

Julius papa III. ad futuram rei memoriam.

Superioribus diebus de venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae ecclesiae cardinalium consilio, ex causis tunc expressis, apostolica auctoritate decrevimus, quod sacrum oecumenicum & universale concilium Tridentum, ubi olim inceptum fuerat, reduci, & ibi (adjuvante domino) terminari deberet, tempusque ad illud resumendum & prosequendum Kalendas Maii proxime futuri praefiximus, omnesque & singulos quomodolibet in eo interesse debentes hortati fuimus & monuimus, ut dicto tempore Tridenti esse vellent, prout in nostris sub plumbum desuper expeditis literis plenius continetur. Ne autem, propterea quod dictae literae nondum publicatae fuerunt, aliqui ignorantiam rei ullo modo praetexere possint, sed omnes plenam illius notitiam habeant, dicta auctoritate per praesentes ordinamus, quod tam praedictae, quam praesentes literae, per aliquem ex nostris cursoribus in basilicis sancti Petri de Urbe & sancti Joannis Lateranensis, dum ibi divina celebrantur, publice ac alta & intelligibili voce legatur, postquam lectae

Nicol. I. ep. ad Mich. Imp. &c.

ANNO CHRISTI 1550.

lectæ fuerint, valvis ipsarum basilicarum affigantur, & ibi aliquamdiu dimittantur, & relicta postea illarum copia, amoveantur: decernentes publicationem faciendam omnes & singulos ipsius concilii celebrationi quomodolibet interesse debentes, perinde arctare, ac si eis personaliter intimatæ fuissent: quodque ipsarum literarum transumptis, etiam impressis, manu alicujus notarii subscriptis, ac sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis originalibus adhiberetur: ac hortantes & in domino requirentes omnes & singulos venerabiles fratres nostros, patriarchas & archiepiscopos, ad quos ipsarum literarum exempla impressa transmitti curabimus, ut pro suo officio & debito id eorum suffraganeis, & aliis minoribus prælatis, & abbatibus notificent: contrariis non obstantibus quibuscumque.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesimaseptima Decembris, millesimo quingentesimo quinquagesimo, pontificatus nostri anno I.

ANNO CHRISTI 1551.

MANDATUM JULII TERTII SUMMI PONTIFICIS, IN REDUCTIONE CONCILII ad civitatem Tridentinam.

Julius episcopus servus servorum Dei dilecto filio Marcello, tituli sancti Marcelli presbytero cardinali, Crescentio nuncupato, nostro & apostolicæ sedis ad concilium Tridentinum legato de latere, & venerabilibus fratribus Sebastiano Pighino archiepiscopo Sipontino, ac Aloysio Lipomano episcopo Veronensi, nostris & ipsius sedis, ac in dicto concilio una cum eodem Marcello cardinali & legato, nomine nostro ad præsidendum nunciis, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad prudentis patrisfamilias officium spectat ea, quæ per seipsum commode efficere non potest, ut per alios idoneos fiant, diligenter curare. Dudum siquidem, cum ex certis tum expressis causis bonum, opportunum & expediens esse videretur, ut sacrum œcumenicum & generale concilium, per felicis recordationis Paulum papam tertium prædecessorem nostrum indictum ad civitatem Tridentinam reduceretur, nos sperantes per omnipotentis Dei gratiam & benignitatem futurum, ut reges omnes & principes Christiani justis piisque nostris in hac re votis annuerent, faverent, & assisterent, venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos & episcopos, ac dilectos filios abbates, omnesque alios & singulos, qui de jure vel consuetudine, aut privilegio conciliis generalibus interesse debent, hortati fuimus, requisivimus & monuimus, ut proxime futuris Kalendis Maii, quam diem ad ipsum concilium, in eo quo reperitur statu resumendum, prævia matura deliberatione, ex certa nostra scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, ac venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu, statuimus, decrevimus & declaravimus in ipsa civitate Tridentina, legitimo cessante impedimento, convenire & se congregare, ac ipsius concilii continuationi & prosecutioni, omni mora postposita, incumbere vellent, prout in aliis nostris inde confectis literis plenius continetur. Nos igitur, qui ætate nostra jam ingravescente & aliis multipliciter impediti, ad dictam civitatem ad præsens personaliter accedere, & ipsi concilio juxta desiderium cordis nostri interesse nequimus, volentes resumptionem, continuationem & prosecutionem concilii hujusmodi ex nostra absentia non impediri, te, fili Marcelle cardinalis, fide ferventem, prudentia, scientia ac rerum usu conspicuum, nostrum & apostolicæ sedis ad concilium hujusmodi legatum de latere, ac vos, fratres Sebastiane archiepiscope, & Aloysi episcope, pietate & doctrina, ac rerum experientia insignes, nostros & ipsius sedis ad dictum concilium una tecum, fili Marcelle cardinalis & legate, nomine nostro præsidendum nuncios cum speciali & expresso mandato, nec non ratihabitionibus & aliis clausulis in similibus apponi solitis, de simili eorumdem fratrum nostrorum consilio, apostolica auctoritate tenore præsentium constituimus & deputamus, vosque ad dictam civitatem Tridentinam, tanquam pacis angelos, destinamus, ac vobis nomine & auctoritate nostra eidem concilio præsidendi, ac illud reassumendi, continuandi, dirigendi & prosequendi, nec non in illo pro vestra pietate & sapientia ea omnia, quæ in præmissis & circa ea necessaria, & alias quomodolibet opportuna esse, ac alias ad laudem & honorem Dei pertinere noveritis, etiamsi magis speciale mandatum exigant, juxta nostrarum prædictarum, ac indictionis & aliarum ipsius prædecessoris super præmissis confectarum, & publicatarum literarum formam faciendi & exercendi plenam & liberam auctoritate & tenore prædictis concedimus potestatem & auctoritatem. Hoc itaque munus vobis injunctum ita implere studeatis, ut sperati fructus inde proveniant, vosque a nobis commendationem, & a Deo bonorum operum retributore felicitatis æternæ gloriam consequi mereamini. Datum pontificatus nostri anno secundo.

MANDATUM IMPERATORIS.

Carolus quintus divina favente clementia Romanorum imperator semper Augustus, ac rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Jerusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, comes Habspugi, Flandriæ & Tyrolis, &c.

Cum beatissimus in Christo pater & dominus dominus noster Julius tertius, divina providentia sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, D. N. R. sacrum œcumenicum & generale concilium, per sanctitatis suæ prædecessorem felicis recordationis Paulum papam tertium, indictum & inceptum & aliquandiu intermissum ad tollenda religionis nostræ dissidia, quæ in Germania longo tempore, maxima totius orbis Christiani perturbatione viguerunt, denuo ad civitatem Tridentinam revocaverit, ac per literas suæ sanctitatis ad Kalendas Majas proxime præteritas convocaverit: nos vero ob adversam valetudinem, cum qua aliquamdiu jam continuo ferme conflictamur, tum aliis negotiis impediti, cum eidem concilio uti cupiebamus personaliter interesse non possimus; ne tamen muneri nostro in re tam ardua defuisse videamur, operæpretium duximus, mandatarios & procuratores nostros eo ablegare, ac proinde confisi de fide, probitate & rerum experientia, ac erga sacrosanctam religionem nostram orthodoxam zelo & pietate venerabilium, devotorum, ac generositate nobilium fidelium, nobis dilecto-

ANNO CHRISTI 1551.

lectorum Hugonis comitis a Monfort, dom. Francisci a Toleto prioris monasterii* Reconvallensis, & Guilielmi a Pictavia archidiaconi Campaniæ, consiliariorum nostrorum, eosdem tam ratione imperialis nostræ dignitatis, quam sustinemus, quam regnorum, & provinciarum hereditario jure nobis spectantium, conjunctim, & separatim fecimus, creavimus, constituimus, & ordinavimus, atque exnunc tenore præsentium, ex certa animi nostri scientia, & omnibus aliis melioribus medio, via, jure & causa, quibus validius & efficacius possumus & debemus, solenniter facimus & creamus, constituimus & ordinamus nostros veros legitimos & indubitatos oratores & mandatarios: dantes eis, & cuilibet eorum in solidum, amplam facultatem & potestatem, ut omnes simul, aut tres, duo, vel unus ipsorum, nomine nostro in dicto concilio œcumenico comparere, in omnibus sessionibus nostrum locum uti oratores & mandatarii nostri habere, res & negotia religionis & fidei, & alia quæcumque in prædicto concilio tractanda, una cum aliis ibidem stantibus reipublicæ Christianæ principibus, eorumve legatis, oratoribus, mandatariis consultare, agere & tractare, illisque omnibus & per omnia adesse, consilium, votum & decretum nostro nomine dare, impartiri ac interponere, aliaque omnia tractare, procurare, agere, concludere & exercere debeant & possint, quæ ad Dei gloriam, fidei unionem & exaltationem, & reipublicæ Christianæ honorem, commodum & augmentum pertinere, & in ipso concilio expedire visa fuerint, & quæ nos ipsi agere, tractare, procurare & facere possemus, si præmissis omnibus & singulis personaliter interessemus; etiamsi talia essent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum: ponentes idcirco præfatos oratores & mandatarios nostros, quoad præmissa, in locum & vicem personæ nostræ; promittentes in verbo nostro Cæsareo, nos habituros ratum, & gratum quidquid per ipsos oratores mandatarios nostros, tres aut duos, vel unum ipsorum, ad modum prænarratum, actum, procuratum & gestum fuerit, dolo & fraude penitus semotis: harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione munitarum.

* f. Roncevallensis

Datum in civitate nostra imperiali Augusta Vindelica, die primo mensis Julii, anno millesimo quingentesimo quinquagesimoprimo, imperii nostri trigesimoprimo, & regnorum nostrorum trigesimosexto.

CAROL.

Ad mandatum Cæsareæ & catholicæ M. proprium.

Joannes Burger.

Oratio oratoris imperatoris, post præsentationem sui mandati.

Postquam intermissum annis aliquot sacrosanctum concilium, illustrissimi domini reverendi præsules, patres amplissimi, ad fidei & religionis Christianæ incrementum, hæreses extirpandas morumque reformationem non modo utilissimum, verum & necessarium, a sanctissimo patre Julio tertio pontifice maximo Cæsar invictissimus in hac civitate Tridentina prosequendum impetravit; omnes tam imperii Romani

A quam regnorum suorum & patrimonialium provinciarum præsules hortari, monere, frequenter etiam orare, ut ad concilium se conferrent, non destitit: quod equidem & præsulum in hoc conventu frequentia, & illustrissimorum sacri Romani imperii electorum præsentia, vel me tacente, attestatur? Nec his contentus Cæsar, quo majorem testatioremque animi sui erga sacram synodum propensionem ostenderet, præter fidelissimum, & jamdudum hoc munere fungentem dominum illustrissimum Franciscum a Toleto, * unum ex Hispaniarum regis ex patrimonialibus suis provinciis, alterum me quoque, licet indignum ex Germania, ad ipsius vices una cum illo hic gerendas, oratorem ac mandatarium constituit. B Unde magnum animi Caroli Cæsaris invictissimi erga religionem Christianam, ac Germanicæ nationis salutem extat argumentum. Ut vero voluntati clementissimi domini mei morem gererem, ejusque jussis obtemperarem, omissis rebus omnibus, huc me, quam diligentissime potui, contuli. Quamobrem ergo vos, præsules reverendissimi ac patres amplissimi, precor, ut juxta Cæsarei mandati tenorem in ejus me oratorem recipiatis. Dixit.

* Hic locus in editionibus Romana, Biniana & Luparensi, vitiosa interpunctione laborare videtur.

Responsum synodi ad oratores imperatoris.

Illustres domini, mandatum Cæsareæ majestatis, quod modo a dominationibus vestris exhibitum est, coram patribus recitatum fuit, huic C sanctæ synodo jucundissimum nuncium attulit: quantum enim in hoc tam universæ Christianæ reipublicæ salutari opere, de piissima hujus religione, & potentissimi principis animo sibi polliceri possit, facile tum ex ipsius mandati lectione, tum ex personarum vestrarum destinatione intellexit. Quare & dominationes vestras, quas ob singularem earum prudentiam & religionis studium magno sibi adjumento fore sperat, grato & benevolo animo amplectitur, mandatum suæ Cæsareæ majestatis, quantum de jure potest, libentissime admittit: & cum de his omnibus sancta synodus Deo benedicto gratias aget, simul & divinam clementiam pro salute D ejusdem majestatis, & felici rerum ipsius eventu assidue precabitur.

SESSIO UNDECIMA.

Sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, quæ est prima sub Julio tertio pontifice maximo, celebrata Kalendis Maii MDLI.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii, & Spiritus sancti. Amen.

SESSIO XI. 1. Maii 1551.

E ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quinquagesimoprimo, indictione nona, die vero Veneris prima mensis Maii, pontificatus sanctissimi domini nostri Julii, divina providentia papæ tertii, anno secundo, reverendissimus & Illustrissimus Marcellus sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis de Crescentiis, prælibati sanctissimi domini papæ de latere legatus, ac reverendus dominus Sebastianus Pighinus archiepiscopus Sipontinus, & Aloysius Lipomanus episcopus Veronensis, apostolicæ sedis nuncii, una cum reliquis patribus, qui Tridenti aderant, de mane convenerunt in ecclesia cathedrali sancti Vigilii civitatis Tridentinæ, in

qua

qua celebrarunt primam sessionem hujus sacri concilii Tridentini sub eodem sanctissimo domino nostro Julio: ubi, celebrata prius de Spiritu sancto solenni missa, peractisque consuetis ceremoniis, lectæ fuerunt literæ ejusdem sanctissimi domini nostri papæ super reassumptione & prosecutione sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini. Deinde reverendus dominus archiepiscopus Turritanus conversus ad patres alta & intelligibili voce legit hæc quæ sequuntur:

Decretum de resumendo concilio.

Reverendissimi & illustrissimi domini & reverendi patres, placetne vobis, ad laudem & B gloriam sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ad incrementum & exaltationem fidei, & religionis Christianæ, sacrum œcumenicum & generale concilium Tridentinum, juxta formam & tenorem literarum sanctissimi domini nostri, resumi debere, & procedendum esse ad ulteriora? Responderunt: Placet.

Indictio futuræ sessionis.

Domini & illustrissimi domini reverendique patres, placetne vobis proxime futuram sessionem habendam & celebrandam esse in futuris Kalendis Septembris? Responderunt: Placet. C Et successive ab ipso reverendissimo & illustrissimo domino legato declaratum est concilium ipsum resumptum esse, & procedendum esse ad ulteriora.

Ego Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, scripta omnia, ita ut notata sunt acta fuisse, &c. in quorum fidem manu mea propria subscripsi.

Exhortatoria oratio reverendissimorum sacri concilii Tridentini præsidum nomine recitata Kalendis Septembris MDLI.

Cum post restitutam huc synodum, patres amplissimi, recens isque peropportunus ac nobis D optatissimus duorum clarissimorum Germaniæ præsulum, eorumdem sacri Romani imperii principum electorum adventus magnam spem attulerit nobis fore, ut non solum multi ejusdem nationis episcopi, illorum exemplo excitati, verum etiam alii quamplurimi variis ex locis propediem huc adsint, atque ita sacrum concilium, ad Dei omnipotentis honorem prosequi & peragere liceat: nunc denique nostras esse partes duximus, pro loco ac persona quam sustinemus, ut in principio & tanquam limine actionum nostrorum, pauca verba vestri simul & nostri hortandi atque admonendi causa faciamus: etsi enim vos pro vestra pietate & sapientia ac studio salutis animarum, in tam gravi E Christianæ reipublicæ tempore ac necessitate, bonorum sacerdotum & pastorum officio fungi paratos esse minime dubitamus: tamen tanta est earum rerum, quas præclare inchoatas, Deo adjuvante, persequi, & ad exitum adducere instituimus, magnitudo, ut nulla, quæ nos vehementius excitet, & officii nostri sæpius admoneat, supervacanea videri debeat oratio. Tollendæ enim nobis, ut scitis, atque extirpandæ sunt hæreses: quibus non sine maxima animarum jactura longe lateque disseminatis, & in dies longius serpentibus miserandum in modum ecclesia

A scissa, lacerata & perturbata est. Corrigenda & reformanda est ecclesiastica disciplina, quæ jamdiu depravata atque corrupta, harum ipsarum hæresum magna ex parte causa origoque extitit. Postremo agendum est de sedandis regum inter se principumque discordiis: quibus effectum est ut Christiana respublica maximas intus & foris calamitates acceperit, & impiorum hostium aucta potentia, nostris autem fractis & debilitatis viribus, salus jam & libertas Christianorum omnium, atque adeo ipsa fides & religio in summum & extremum pene discrimen adducta sit. Unde autem nostræ hortationis initium aptius duxerimus, quam ut nos tantis ac tam arduis rebus non modo perficiendis, sed ne aggrediendis quidem impares esse intelligamus. Quis enim oculos ad tantarum rerum molem inspiciendam attollens inde eosdem ad humanarum virium exiguitatem considerandam dejiciens, hoc non intelligat, nequaquam tanto oneri subeundo, ac sustinendo infirmitatem humanam posse sufficere? Nec vero hoc deterrendi vestri causa dicimus, sed ut nostram imbecillitatem agnoscentes ad Dei optimi maximi opem & misericordiam nobis confugiendum est statuamus. *Ex eo enim omnis*, ut inquit apostolus, *sufficientia nostra est*. Itaque in illo nostra omnis nobis spes & fiducia collocanda & reponenda est, qui omnibus, dummodo in fide postulent, affluenter dat, & non improperat. Agitur ipsius religionis causa: agitur ecclesiæ salus, quam tantopere dilexit, ut eam Filii sui unigeniti passione & morte redimendam putaverit: ut superioribus temporibus illi nunquam defuit, ita nec hoc quidem tempore, aut in posterum unquam, est defuturus. Jacta sunt eo auctore harum rerum fere omnium fundamenta. Profecto cujus impulsu atque auxilio opus jam institutum & cœptum est, eodem quoque vires subministrante, & nobiscum simul operante, absolvetur. Non est abbreviata manus domini, ut ecclesiæ suæ opitulari non possit; neque minuta clementia, ut nolit. Cujus quidem propitiæ voluntatis erga nos, cum alia multa, tum hoc non minimum testimonium habemus, quod Germaniæ præsules auctoritate, prudentia, pietate præstantissimos in eam mentem impulit, ut tam opportuno tempore, multis magnis, quibus impediebantur, difficultatibus consilio & virtute superatis, ad hanc sacrosanctam synodum accederent. Nos modo contrito & humiliato corde supplices ejus opem assidue imploremus, quemadmodum paulo ante more majorum atque instituto fecimus: intimo animi dolore peccata nostra ingemiscamus, atque in bonis operibus & dignis pœnitentiæ fructibus ambulantes, animas nostras & corda Spiritui sancto, tanquam sedes ac templa munda, præbeamus; memores ejus quod scriptum est: *Mundamini qui fertis vasa domini*. Maxima semper, ut vos minime præterit, patres, generalium conciliorum vis, maxima fuit auctoritas: nec enim dubium est quin eis, modo recte & ordine habeantur, Spiritus sanctus ipse præsideat. Etenim si dominus noster, ubicumque duo aut tres in nomine ejus fuerint congregati, in medio eorum se futurum esse confirmavit, quis eum & sanctum ipsius Spiritum abesse putet ab hujusmodi plurimorum patrum & sacerdotum conventu justo atque legitimo; qui, quemadmodum hic noster, propter causam fidei & religionis, propter correctionem morum, propter pacem denique & tranquillitatem ecclesiæ sit coactus? Itaque talium conciliorum scita, non hominum magis quam

2. Cor. 3.

Isai. 52.

Matth. 18.

Dei

ANNO CHRISTI 1551. Dei ipsius existimantur esse decreta. Horum exemplum nobis, primis illis ecclesiæ temporibus, Spiritu sancto pleni apostoli prodiderunt. Ad hoc remedium majores nostri deinceps gravissimis ecclesiæ temporibus confugerunt. Hoc Arianam illam sectam, toto terrarum orbe diffusam, tam inveteratam, tantis studiis opibusque potentissimorum principum defensam, hoc Macedonii, Nestorii & Eutychetis hæresim, innumerabilesque alias sustulerunt. Hoc sæpe sacerdotum & populi vitam ac mores reformarunt. Hoc seditionibus & discordiis aliquando agitatam ecclesiam in quietum & tranquillum statum redegerunt. Quare magna spe, magno animo, patres, tam pias actiones & tam Christiano nomini salutares prosequamur. Hoc munus, hæ B partes, hoc officium nostrum est, qui hanc ob causam ex tam distantibus ac remotis regionibus in hanc urbem convenimus. Ac primum quidem æterni Dei honor & gloria, & sanctissimæ ipsius fidei ac religionis causa nos moveat Nam cum propter pravos & corruptos mores, Dei venerationem, cultum & caritatem ubique imminuta, tum vero hæresibus & impietate dogmatum, veritatem & sinceritatem fidei nusquam fere non contaminatam atque pollutam videamus, quis tam ingratus ac tam immemor divinorum munerum ac beneficiorum erit, qui non Dei benedicti cultum & gloriam non ceteris modo rebus anteponat, sed vita & anima sua habeat cariorem? Qui, ut reliqua ejus in humanum genus beneficia, C quæ sunt innumerabilia; & longe maxima, omittamus, tantopere nos figmentum manuum suarum luteum amavit, quamquam inimici ei essemus, & eo impie relicto ac repudiato muta & fragilia quædam simulacra coleremus, tamen per unigeniti Filii sui mortem crudelissimosque cruciatus nos sibi reconciliaverit, & satanæ dominatu ac peccatorum mole oppressos, æternisque suppliciis addictos, liberarit, atque in filios sibi in spem æternæ gloriæ & cœlestis hæreditatis adoptarit. Quod si ejus honori & gloriæ fideles omnes tantopere inservire oportet, quanto majore studio nos, quos ille sibi sacerdotes elegit, ejus cultum & religionem tueri, defendere & conservare debemus? Salus præterea nos moveat D animarum, pro quibus agnus ille immaculatus dominus noster Jesus Christus suum in ara crucis sanctissimum & pretiosissimum sanguinem effudit: quæ cum fidei & custodiæ nostræ commissæ & commendatæ fuerint, earum incolumitati a nobis cura & solicitudine providendum est, si officio nostro satisfacere, si nostræ ipsorum saluti consulere volumus. *Væ enim iis, qui Dei opus negligenter faciunt.* (Jerem. 48.) Væ nobis, si tam necessario tempore officio ac muneri nostro defuerimus. Quas per Ezechielem minas dominus pastoribus oves sibi commissas negligentibus intentavit? quam acriter, quam severe, quam atrociter gregem suum se de eorum manu requisiturum esse denunciavit? Qui cum primo eorum negligentiam his verbis accusasset: *Quod infirmum fuit, non consolidastis; & quod ægrotum, non sanastis; & quod confractum, non alligastis; & quod abjectum, non reduxistis; & quod perierat, non quæsistis;* (Ezech. 34.) hæc paulo post adjunxit: *Vivo ego, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum.* Quæ eadem fere, quamquam aliis verbis, per Jeremiam minatus est. (Jerem. 2.) Utinam vero, patres, hæc magno animæ diceremus cum dolore: utinam hæc tam vehemens increpatio in nostra tempora minime A conveniret, non tantum ovium numerum desideraremus, non grex domini tantopere disjectus ac laceratus fuisset. Heu quis tantam ejus dissipationem, dissipationem autem, imo vero stragem, ac vastitatem satis digne possit deplorare? Superat omnem non orationis modo copiam, sed vim etiam doloris, tantæ & tam luctuosæ cladis magnitudo. Expergiscamur igitur, expergiscamur per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi. Et quoniam iis quæ interierunt ovibus amplius subvenire non possumus, demus saltem operam ut tum ab ovili dominico abductas recuperemus, tum illas, quæ inde non exierunt, diligentius in posterum custodiamus. Non de salute tantum eorum agitur nostra quoque ipsorum salus agitur. Neque perire illæ incuria nostra possunt, quin id animabus nostris exitiosum futurum sit. Earum a nobis rationem in tremendo illo judicio is reposcet, qui illas sanguine suo redemptas nobis pascendas custodiendasque commisit. Hinc nos viventis Dei minæ commoveant, cujus in manus incidere horrendum est, si officio nostro defuerimus: inde parata nobis laboris & solicitudinis futuræ merces excitet, si fuerit per nos dominici gregis saluti prospectum atque consultum. Omittimus laudem, quæ ab omnibus non hujus modo ætatis hominibus, sed ab omni posteritate sacro huic concilio sine dubio maxima tribuetur: & eam omittimus, propterea quod minime decet nos inanem istam & falsam gloriam aucupari, aut in ea ullum recte favorum fructum ponere: *Quod qui faciunt, ii*, ut dominus in evangelio inquit, *mercedem jam suam receperunt*. (Matth. I.) De vera illa & solida & sempiterna gloria loquimur, quæ bonis operibus a Christo domino nostro promissa & præparata est. Etenim si iis, qui proximum suum esurientem, aut sitientem, aut nudum, cibo, potu, veste, aut aliis hujusmodi caritatis officiis juverint, regnum ab eo cœleste promissum est, quanto illud magis sperare is debebit, qui proximi & fratris sui animam ex ipsis satanæ faucibus eripuerit? quid qui non de uno aut altero fratre, sed de cuncto fidelium cœtu & universa republica Christiana optime fuerit meritus, ipsamque Dei religionem consiliis & laboribus suis instauraverit? quanto majora ab illo omnium bonorum operum auctore & eodem remuneratore præmia consequetur? Hæc sunt quæ spectare, quæ intueri, quæ proposita habere & possumus & debemus. Hæc sunt genere ipso ineffabilia, magnitudine infinita, diuturnitate perpetua & sempiterna. Quamobrem incumbamus, patres, toto pectore, ut ajunt, ad sananda Christianæ reipublicæ vulnera: incumbamus quanta maxima possumus cura & diligentia ad eas actiones, ex quibus ad Deum honor, ad ecclesiam salus, ad nos æterna gloria & felicitas perventura est. Incredibile est, quibus piorum omnium votis E expetitum, qua lætitia cœptum, qua expectatione rursus restitutum huc fuerit instauratumque concilium. Persuasum iis est, & recte persuasum, hoc unum esse remedium, quo ecclesiæ navis, jam diu hæresum & discordiarum procellis agitata atque quassata, & cum vi tempestatis, tum naturarum etiam negligentia prope obruta, e periculo eripi, & tuto in portu possit collocari.

SESSIO XI. 1. Maii 1551.

Hæcne eorum vota inania, has spes fallaces, hanc voluntatem irritam patiemur evadere? Quid reliquum erit amplius quod sperent? quid supererit quod expectent? Si ullo unquam tempore

SESSIO XI. 1. Maii 1551.

pore bonorum & sapientium sacerdotum ecclesia fidem auxiliumque imploravit, hoc tempore, patres, hoc tempore maxime implorat, afflicta, vexata, lacerata, tot spoliata præsidiis, tot carissimis filiis orbata, supplex Deo & vobis manus tendit: filios suos e sinu sibi ereptos recuperare pia parens desiderat, & cum eorum desiderio angitur, tum de reliquorum etiam salute est solicita. Quas illa Deo grates aget? quanta præ lætitia ac voluptate exultabit, si quod optat, per vos fuerit consecuta? Quam ea res non huic solum quæ in terris est, verum etiam illi cœlesti ecclesiæ grata, jucunda optataque accidet? Etenim si vel uno peccatore in terris pœnitentiam agente beatæ illæ mentes tantopere in cœlo gaudent, quid tot populis ad veritatis lucem & rectam vivendi rationem revocatis futurum esse censemus? Ipsum profecto cœlum ecclesiæ hac unione, & religionis ac disciplinæ ecclesiasticæ instauratione lætabitur, & terra ob factoris sui gloriam jubilabit, ac domino nobis placato atque propitio lætiores posthac dies, feliciora tempora, uberiores terræ fructus erunt. Reliquum est; patres amplissimi, ut vos pro officio nostro admoneamus, tametsi gravitas & sapientia vestra minime admonitionem nostram desideret, ut hæc quæ pro totius ecclesiæ salute agere molimur, in spiritu lenitatis & mansuetudinis, quemadmodum sanctæ huic synodo dignum est, agantur. Facessat hinc omnis hujus sacrosancti cœtus majestate indigna contentio. Facessat omne odium, omnis verborum immoderatio. Sit summa inter nos, ut debet, caritas, summa animorum consensio, summa concordia. Nemo nostrum quæ sua sunt quærat, sed quæ Jesu Christi. Denique meminerimus huic conventui Deum ipsum nostrorum consiliorum & actionum omnium spectatorem ac judicem esse adfuturum; cui salus est & honor in sæcula sæculorum. Amen.

SESSIO DUODECIMA.

Quæ est II. sub Julio III. pontifice maximo, celebrata die prima Septembris MDLI.

Decretum prorogationis sessionis.

SESSIO XII. 1. Septemb. 1551.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus eisdem sedis apostolicæ legato & nunciis, quæ in proxime præterita sessione sequentem hanc hodie habendam, & ad ulteriora procedendum esse decreverat, cum ob inclytæ Germanicæ nationis, cujus præcipue causa agitur, absentiam, ac non magnam ceterorum patrum frequentiam, procedere hactenus distulerit, de venerabilium in Christo fratrum & filiorum suorum, Moguntini & Trevirensis archiepiscoporum, ac sacri Romani imperii principum electorum, & complurium ipsius aliarumque provinciarum episcoporum sub hanc ipsam diem adventu in domino exultans, & dignas ipsi omnipotenti Deo agens gratias, firmamque spem concipiens, quamplurimos tam ipsius Germaniæ, quam aliarum nationum prælatos, & sui officii debito, & hoc exemplo commotos, propediem esse venturos, futuram sessionem ad quadragesimam diem, quæ erit undecima mensis Octobris proxime sequentis, indicit, & concilium ipsum in statu, in quo reperitur, prosequendo, cum in præteritis sessionibus de septem sacramentis novæ legis in genere, & in specie de baptismate, & confirmatione definitum fuerit, statuit & decernit de sanctissimæ eucharistiæ sacramento, nec non quod ad reformationem attinet, de reliquis, quæ ad faciliorem & commodiorem prælatorum residentiam pertinent, agi & tractari debere: ac monet & hortatur omnes patres, ut interim domini nostri Jesu Christi exemplo, quantum tamen humana fragilitas patietur, jejuniis & orationibus vacent, ut tandem placatus, qui in sæcula sit benedictus Deus, corda hominum ad veræ suæ fidei agnitionem & sanctæ matris ecclesiæ unitatem, ac recte vivendi normam reducere dignetur.

ANNO CHRISTI 1551.

Concordat cum originali; in cujus fidem ego Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, subscripsi manu propria.

SESSIO DECIMATERTIA.

Quæ est tertia sub Julio III. pontifice maximo, celebrata die undecima Octobris MDLI. Celebravit autem missam summam episcopus Majoricensis; orationemque habuit archiepiscopus Turritanus.

Decretum de sanctissimo eucharistiæ sacramento.

SESSIO XIII. 11. Octobr. 1551.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legato & nunciis, etsi in eum finem non absque peculiari Spiritus sancti ductu & gubernatione convenerit, ut veram & antiquam de fide & sacramentis doctrinam exponeret, & ut hæresibus omnibus & aliis gravissimis incommodis, quibus Dei ecclesia misere nunc exagitatur, & in multas & varias partes scinditur, remedium afferret; hoc præsertim jam inde a principio in votis habuit, ut stirpitus convelleret zizania execrabilium errorum, & schismatum, quæ inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, usu & cultu sacrosanctæ eucharistiæ superseminavit: quam alioqui salvator noster in ecclesia sua, tanquam symbolum reliquit ejus unitatis & caritatis, qua Christianos omnes inter se conjunctos & copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta synodus sanam & sinceram illam de venerabili hoc & divino eucharistiæ sacramento doctrinam tradens, quam semper catholica ecclesia ab ipso Jesu Christo domino nostro & ejus apostolis erudita, atque a Spiritu sancto, illi omnem veritatem in dies suggerente, edocta retinuit, & ad finem usque sæculi conservabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima eucharistia aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quam ut est hoc præsenti decreto explicatum atque definitum.

Luc. 12. Joan. 14. Sess. 5. c. 1. Sess. 22. c. 1.

CAPUT I.

De reali præsentia domini nostri Jesu Christi in sanctissimo eucharistiæ sacramento.

Principio docet sancta synodus, & aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ eucharistiæ sacramento, post panis & vini consecrationem, dominum nostrum Jesum Christum, verum

Deum

ANNO CHRISTI 1551. Deum atque hominem, vere, realiter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, ut ipse salvator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat, juxta modum existendi naturalem, & ut multis nihilo minus aliis locis sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam, etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus. Ita enim majores nostri omnes, quotquot in vera Christi ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile sacramentum in ultima cœna redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem se suum ipsius corpus illis præbere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba a sanctis evangelistis commemorata, a divo Paulo postea repetita; cum propriam illam & apertissimam significationem præferant, secundum quam a patribus intellecta sunt, indignissimum sane flagitium est, ea a quibusdam contentiosis & pravis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra universum ecclesiæ sensum, detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis hæc ad impiis hominibus excogitata commenta velut satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

Marci 16. in fine. Ephes. 1. Matth. 19. Luc. 18. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. 1. Tim. 3.

CAPUT II.

De ratione institutionis hujus sanctissimi sacramenti.

Ergo salvator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem sacramentum hoc instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum, & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad judicandum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentum hoc, tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vita illius, qui dicit: *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*: & tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præservemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit, cuique nos, tanquam membra arctissima fidei, spei, & caritatis connexione adstrictos esse voluit, ut idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Psalm. 110. Luc. 22. 1. Cor. 11. Joan. 6.

CAPUT III.

De excellentia sanctissimæ eucharistiæ super reliqua sacramenta.

Commune hoc quidem est sanctissimæ eucharistiæ cum ceteris sacramentis, symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem; verum illud in ea excellens & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur: at in eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est: nondum enim eucharistiam de manu domini apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis & vini specie una cum ipsius anima & divinitate existere; sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis; animamque sub utraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum corpore & anima hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est, tantumdem sub alterutra specie atque sub utraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quavis ipsius speciei parte, item sub vini specie, & sub ejus partibus, existit.

Matth. 26. Marci 14. SESSIO XIII. 11. Octobr. 1551. *Rom. 6. Sess. 21. c. 3.*

CAPUT IV.

De transsubstantiatione.

Quoniam autem Christus redemptor noster corpus suum id quod sub specie panis offerebat vere esse dixit, ideo persuasum semper in ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hæc synodus declarat, per consecrationem panis & vini conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus; quæ conversio convenienter & proprie a sancta catholica ecclesia transsubstantiatio est appellata.

Joan. 6. Luc. 22. 1. Cor. 11.

CAPUT V.

De cultu & veneratione huic sanctissimo sacramento exhibenda.

Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in catholica ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo domino ut sumatur institutum: nam illum eumdem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: *Et adorent eum omnes angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt*; quem denique in Galilæa ab apostolis adoratum fuisse scriptura testatur.

Matth. 16. Hebr. 1. ex Psalm. 96. Matth. 2. Matth. 28. Luc. 24.

Declarat præterea sancta synodus, pie & religiose admodum in Dei ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, utque in processionibus reverenter & honorifice illud per vias & loca publica circumferretur: æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem dominum & redemptorem, pro tam ineffabili & plane divino beneficio, quo mortis ejus victoria & triumphus repræsentatur, atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris, & in tanta universæ ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

1. Cor. 15. Hebr. 2.

SESSIO XIII. 11. Octobr. 1551.

CAPUT VI.

De asservando sacræ eucharistiæ sacramento, & ad infirmos deferendo.

Consuetudo asservandi in sacrario sanctam eucharistiam adeo antiqua est, ut eam sæculum etiam Nicæni* concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram eucharistiam ad infirmos, & in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari, præterquam quod cum summa æquitate & ratione conjunctum est, tum multis in conciliis præceptum invenitur, & vetustissimo catholicæ ecclesiæ more est observatum. Quare sancta hæc synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit.

* can. 13. — Later. sub Joan. III. c. 26. Ancyr. Carth. IV. Agath. Rhem. &c.

CAPUT VII.

De præparatione quæ adhibenda est, ut digne quis sacram eucharistiam percipiat.

Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere, nisi sancte, certe quo magis sanctitas & divinitas cœlestis hujus sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia, & sanctitate ad id percipiendum accedat; præsertim cum illa plena formidinis verba apud apostolum legamus: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.* Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum: *Probet seipsum homo.* Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat: quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris: quod si necessitate urgente sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.

1. Cor. 11. — 1. Cor. 11. — Vide infra canonem 11.

CAPUT VIII.

De usu admirabilis hujus sacramenti.

Quoad usum autem, recte & sapienter patres nostri tres rationes hoc sanctum sacramentum accipiendi distinxerunt: quosdam enim docuerunt sacramentaliter dumtaxat id sumere, ut peccatores: alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum cœlestem panem edentes, fide viva, quæ per dilectionem operatur, fructum ejus & utilitatem sentiunt: tertios porro sacramentaliter simul & spiritualiter; ii autem sunt, qui ita se prius probant & instruunt, ut vestem nuptialem induti ad divinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in ecclesia Dei mos fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent: qui mos tanquam ex traditione apostolica descendens jure ac merito retineri debet.

SS. Aug. Prosp. &c. — Galat. 5. — Matth. 22. — Hebr. 5. & 7.

Demum autem paterno affectu admonet sancta synodus, hortatur, rogat & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc unitatis signo, in hoc vinculo caritatis, in hoc concor-

A diæ symbolo jam tandem aliquando conveniant & concordent: memoresque tantæ majestatis, & tam eximii amoris Jesu Christi domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis pretium, & carnem suam nobis dedit ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis & sanguinis ejus ea fidei constantia & firmitate, ea animi devotione, ea pietate & cultu credant & venerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, & is vere eis sit animæ vita, & perpetua sanitas mentis: cujus vigore confortati ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad cœlestem patriam pervenire valeant, eumdem panem angelorum, quem modo sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi.

ANNO CHRISTI 1551. — Joan. 6. — Psalm. 77.

B Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi & detegantur & refellantur errores, placuit sanctæ synodo hos canones subjungere, ut omnes jam agnita doctrina catholica intelligant quoque, quæ ab illis hæreses caveri vitarique debeant.

DE SACROSANCTO

EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CANON I.

C Si quis negaverit, in sanctissimo eucharistiæ sacramento contineri vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem una cum anima & divinitate domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

Conc. Later. IV. sub Innoc. III. Conc. Cost. adv. Wicl. Decr. Eug.

II.

Si quis dixerit in sacrosancto eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis & vini una cum corpore & sanguine domini nostri Jesu Christi, negaveritque mirabilem illam & singularem conversionem
D totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini, quam quidem conversionem catholica ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit.

Eadem. infra sess. 21. cap. 1. de comm.

III.

Si quis negaverit, in venerabili sacramento eucharistiæ sub unaquaque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

IV.

E Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili eucharistiæ sacramento non esse corpus & sanguinem domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante, vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus domini, anathema sit.

Sup. c. 5.

Anno Christi 1551.

V.

Sup. c. 2. Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.

VI.

Sup. c. 5. Si quis dixerit, in sancto eucharistiæ sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem & universalem ecclesiæ ritum, & consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.

VII.

Sup. c. 6. Si quis dixerit, non licere sacram eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem astantibus necessario distribuendam, aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

VIII.

Sup. c. 8. Si quis dixerit, Christum in eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari, & non etiam sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

IX.

Infra sess. 14. c. 8. de pœnit. Cóc. Later. iv. sub Innoc. III. c. omnis 21. de pœnit. & remiss. Si quis negaverit, omnes & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in paschate, ad communicandum, juxta præceptum sanctæ ecclesiæ, anathema sit.

X.

Sup. c. 8. Si quis dixerit, non licere sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

XI.

"Sup. c. 7. Si quis dixerit, solam "fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimum eucharistiæ sacramentum, anathema sit. Et ne tantum sacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, "quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario premittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

"Ibidem.

A

Sessio XIII. 11. Octob. 1551.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

CAPUT I.

Episcopi prudenter moribus caste informandis invigilent: ab eorum correctione non appelletur.

Eadem sancta Tridentina synodus, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legato & nunciis, intendens nonnulla statuere, quæ ad jurisdictionem pertinent episcoporum, ut, juxta proximæ sessionis decretum, illi in commissis sibi ecclesiis eo libentius resideant, quo B facilius & commodius sibi subjectos regere, & in vitæ ac morum honestate continere potuerint; illud primum eos admonendos censet, ut se pastores, non percussores, esse meminerint; atque ita præesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominentur, sed illos tanquam filios & fratres diligant: elaborentque, ut hortando & monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos pœnis coercere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa apostoli est ab eis servanda præceptio, ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate & patientia: cum sæpe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas, plus exhortatio quam comminatio, plus caritas C quam potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est; ut sine asperitate disciplina populis salutaris ac necessaria conservetur, & qui correcti fuerint emendentur: aut, si resipiscere noluerint, ceteri salubri in eos animadversionis exemplo a vitiis deterreantur: cum sit diligentis & pii simul pastoris officium, morbis ovium lenta primum adhibere fomenta: post, ubi morbi gravitas ita postulet, ad acriora & graviora remedia descendere: sin autem ne ea quidem proficiant, illis submovendis, ceteras saltem oves a contagionis periculo liberare.

1. Tim. 3. Tit. 1. 1. Petr. 5.

1. Tim. 4.

D Cum igitur rei criminum plerumque, ad evitandas pœnas & episcoporum subterfugienda judicia, querelas & gravamina simulent, & appellationis diffugio judicis processum impediant, ne remedio ad innocentiæ præsidium instituto ad iniquitatis defensionem abutantur, atque ut hujusmodi eorum calliditati & tergiversationi occurratur, ita statuit & decrevit.

In causis visitationis & correctionis, sive habilitatis & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab episcopo, seu illius in spiritualibus vicario generali, ante definitivam sententiam ab interlocutoria, vel alio quocumque gravamine, non appelletur: nec episcopus seu vicarius appel- E lationi hujusmodi, tanquam frivolæ, deferre teneatur; sed ea, ac quacumque inhibitione ab appellationis judice emanata, nec non omni stylo & consuetudine etiam immemorabili contraria non obstante, ad ulteriora valeat procedere, nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiva appellari non possit: quibus casibus sacrorum & antiquorum canonum statuta illibata persistant.

Sess. 22. c. 1. de ref. Sess. 24. c. 10. de ref.

CAPUT

SESSIO XIII. 11. Octob. 1551.

CAPUT II.

In criminalibus appellatio ab episcopo quando metropolitano aut uni ex viciniorbus committenda.

A sententia episcopi, vel ipsius in spiritualibus vicarii generalis, in criminalibus appellationis causa (ubi appellationi locus fuerit) si apostolica auctoritate in partibus eam committi contigerit, metropolitano, seu illius etiam in spiritualibus vicario generali; aut si ille aliqua de causa suspectus foret, vel ultra duas legales diætas distet, seu ab ipso appellatum fuerit, uni ex viciniorbus episcopis, seu illorum vicariis, non autem inferioribus judicibus committatur.

CAPUT III.

Acta primæ instantiæ intra triginta dies dentur gratis reo appellanti.

Reus ab episcopo, aut ejus vicario in spiritualibus generali, in criminali causa appellans, coram judice, ad quem appellavit, acta primæ instantiæ omnino producat, & judex, nisi illis visis, ad ejus absolutionem minime procedat: is autem, a quo appellatum fuerit, intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat, alioqui absque illis causa appellationis hujusmodi prout justitia suaserit terminetur.

CAPUT IV.

Qua ratione clerici ob gravia delicta sacris exauctorandi.

Cum vero tam gravia nonnunquam sint delicta ab ecclesiasticis commissa personis, ut ob eorum atrocitatem e sacris ordinibus deponendæ, & curiæ sint tradendæ sæculari, in quo secundum sacros canones certus episcoporum numerus requiritur: quos si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur: propterea (Conc. Carthag. I. cap. 11. II. cap. 10. III. c. 8. Hispal. II. c. 6.) statuit & decrevit, episcopo, per se, se illius vicarium in spiritualibus generalem, contra clericum, in sacris etiam presbyteratus ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem, nec non verbalem depositionem, & per seipsum etiam ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus & gradibus ecclesiasticis in casibus, in quibus aliorum episcoporum præsentia in numero a canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere liceat: adhibitis tamen & in hoc sibi assistentibus totidem abbatibus, usum mitræ & baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate aut diœcesi reperiri & commode interesse possint: alioquin aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graves ac juris scientia commendabiles existant.

CAPUT V.

Summarie cognoscat episcopus de gratiis quibus peccatum remittitur aut pœna.

Et quoniam per fictas causas, quæ tamen satis probabiles videntur, interdum accidit, ut nonnulli ejusmodi gratias extorqueant, per quas pœnæ illis episcoporum justa severitate inflictæ, aut remittuntur omnino, aut minuuntur, cum non ferendum sit, ut mendacium, quod tantopere Deo displicet, non modo ipsum impunitum sit, verum (Exod. 23. Levit. 19.) etiam alterius delicti veniam impetret mentienti;

A idcirco, ut sequitur, statuit & decrevit: Episcopus apud ecclesiam suam residens, de subreptione & obreptione gratiæ, quæ super absolutione alicujus publici criminis vel delicti, de quo ipse inquirere cœperat, aut remissione pœnæ, ad quam criminosus per eum condemnatus fuerit, falsis precibus impetratur, per seipsum, tanquam sedis apostolicæ delegatus, etiam summarie cognoscat, ipsamque gratiam, postquam per falsi narrationem, aut veri taciturnitatem obtentam esse legitime constiterit, non admittat. (ANNO CHRISTI 1551. Trev 6. &c.)

CAPUT VI.

Non citetur personaliter episcopus, nisi depositionis aut privationis causa.

B Quoniam vero subditi episcopo, tametsi jure correpti fuerint, magnopere tamen eum odisse, & tanquam injuria affecti sint falsa illi crimina objicere solent, ut, quoquo pacto possint, ei molestiam exhibeant, cujus vexationis timor plerumque illum ad inquirenda & punienda eorum delicta segniorem reddit; idcirco ne is magno suo & ecclesiæ incommodo, gregem sibi creditum relinquere, ac non sine episcopalis dignitatis diminutione vagari cogatur, ita statuit & decrevit: Episcopus nisi ob causam, ex qua deponendus sive privandus veniret, etiamsi ex officio, aut per inquisitionem, seu denunciationem, vel accusa- (Sess. 24. c. 5. de ref.)
C tionem, sive alio quovis modo procedatur, ut personaliter compareat, nequaquam citetur, vel moneatur.

CAPUT VII.

Qualitates testium contra episcopum describantur.

Testes in causa criminali ad informationem vel indicia seu alias in causa principali contra episcopum, nisi contestes, & bonæ conversationis, existimationis & famæ fuerint, non recipiantur: & si odio, temeritate, aut cupiditate aliquid deposuerint, gravibus pœnis mulctentur. (Carth. II. c. 6. IV. c. 96.)

D

CAPUT VIII.

Graves episcoporum causæ a pontifice maximo cognoscantur.

Causæ episcoporum, cum pro criminis objecti qualitate comparere debeant, coram pontifice maximo referantur, ac per ipsum terminentur. (Sard. c. 3. Sess. 24. c. 5. de ref.)

DECRETUM PROROGATIONIS

definitionis quatuor articulorum de sacramento eucharistiæ, & salviconductus protestantibus dandi.

Eadem sancta synodus errores omnes, qui super hoc sanctissimo sacramento repullularunt,
E tanquam vepres ex agro dominico evellere; ac omnium fidelium saluti prospicere cupiens, quotidianis precibus Deo omnipotenti pie oblatis, inter alios ad hoc sacramentum pertinentes articulos diligentissima veritatis catholicæ inquisitione tractatos, plurimis accuratissimisque pro rerum gravitate disputationibus habitis, cognitis quoque præstantissimorum theologorum sententiis hoc etiam tractabat: An necessarium sit ad salutem, & divino jure præceptum, ut singuli Christi fideles sub utraque specie ipsum venerabile sacramentum accipiant: & num minus sumat qui sub altera quam qui sub utraque communicat:

ANNO CHRISTI 1551.

municat: & an erraverit sancta mater ecclesia laicos, & non celebrantes sacerdotes, sub panis specie dumtaxat communicando: & an parvuli etiam communicandi sint. Sed quoniam ex nobilissima Germaniæ provincia ii, qui se protestantes nominant, super his ipsis articulis, antequam definiantur, audiri a sancta synodo cupiunt, & eam ob causam fidem publicam ab illa postularunt, ut ipsis tuto huc venire & in hac urbe commorari, ac libere coram synodo dicere atque proponere quæ senserint, & postea, cum libuerit, recedere liceat: sancta ipsa synodus, licet magno desiderio eorum adventum multos antea menses expectarit, tamen ut pia mater, quæ ingemiscit & parturit, summopere id desiderans ac laborans, ut in iis, qui Christiano nomine censentur, nulla sint schismata: sed B quemadmodum, eumdem omnes Deum & redemptorem agnoscunt, ita idem dicant, idem credant, idem sapiant: confidens in Dei misericordia, & sperans fore ut illi in sanctissimam & salutarem unius fidei, spei caritatisque concordiam redigantur, & libenter eis in hac re morem gerens; securitatem & fidem, ut petierunt, publicam, quam salvumconductum vocant, quoad se pertinet, ejus, qui infra scriptus erit, tenoris dedit atque concessit; & eorum causa definitionem illorum articulorum ad secundam sessionem distulit: quam, ut illi commode interesse possent, in diem festum conversionis divi Pauli, quæ erit vigesimaquinta diementis Januarii anni sequentis, indixit: illudque præterea statuit, ut in eadem sessione de sacrificio C missæ agatur, propter magnam utriusque rei connexionem. Interea sessione proxima de pœnitentiæ & extremæ unctionis sacramentis tractandum. Illam autem die festo divæ Catharinæ virginis & martyris (qui erit vigesimaquinta Novembris) habendam esse decrevit: simulque in utraque materiam reformationis prosequatur.

SALVUS CONDUCTUS DATUS

PROTESTANTIBUS.

Sacrosancta generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legatis & nuntiis. D

Omnibus & singulis, sive ecclesiasticis sive sæcularibus personis universæ Germaniæ, cujuscumque gradus, status, conditionis, & qualitatis sint, quæ ad œcumenicum hoc & generale concilium accedere voluerint, ut de iis rebus, quæ in ipsa synodo tractari debent, omni libertate conferre, proponere & tractare, ac ad ipsum œcumenicum concilium libere & tuto venire, & in eo manere, & commorari, ac articulos, quot illis videbitur, tam scripto quam verbo offerre, proponere, & cum patribus, sive iis qui ab ipsa sancta synodo delecti fuerint, conferre, E & absque ullis conviciis & contumeliis disputare, nec non quando illis placuerit, recedere possint & valeant, publicam fidem & plenam securitatem, quam salvumconductum appellant, cum omnibus & singulis clausulis, & decretis necessariis, & opportunis, etiamsi specialiter, & non per verba generalia exprimi deberent, quæ pro expressis haberi voluit, quantum ad ipsam sanctam synodum spectat, concedit. Placuit præterea sanctæ synodo, ut pro majori libertate ac securitate eorum, certos tam pro commissis, quam pro committendis per eos delictis judices deputari cupiant, illos sibi

SESSIO XIII. 1. Octobr. 1551.

benevolos nominent, etiamsi delicta ipsa quantumcumque enormia ac hæresin sapientia fuerint.

Angelus Massarellus secretarius.

Reverendi patres & oratores qui adfuerunt in sessione, quæ habita fuit undecima Octobris.

Reverendissimus dominus Marcellus, tituli sancti Marcelli cardinalis Crescentius, legatus concilii a latere, patria Romanus.

Præsidentes concilii.

Sebastianus Pighinus, archiepiscopus Sipontinus, Resanus.

Aloysius Lipomanus, episcopus Veronensis, Venetus.

Christophorus Madrucius, tituli sancti Cæsarii in Palatio sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, & princeps Tridentinus, de Madrucio.

Electores & principes sacri Romani imperii.

Sebastianus ab Hausenstain, archiepiscopus Moguntinensis, Germanus.

Joannes comes ab Eysemburg, archiepiscopus Treverensis, Germanus.

Adolphos a Schavvemburg, archiepiscopus Coloniensis, Germanus.

Oratores imperatoris:

Hugo Comes a Monfort & Rotenfels, orator imperii, Germanus.

Franciscus a Toleto, prior Reconvallensis, orator Cæsaris, Hispanus.

Guilielmus a Pictavia, archidiaconus Campaniæ, orator Flandriæ, Flandrus.

Oratores regis Romanorum.

Paulus de Gregorianis, episcopus Zagabriensis, Hungarus.

Fridericus Nausea, episcopus Viennensis, Germanus.

Archiepiscopi.

Archiepiscopus Turritanus, Antibarensis, Upsalensis, Panormitanus, Granatensis, Calaritanus.

Episcopi.

Episcopus Feltrensis, Senobricensis, sancti Marci, Majoricensis, Camerinensis, Castelli maris, Lancianensis, Alguerensis, Mitiensis, Syracusanus, Wigorniensis, Bellicastrensis, Bitontinus, Auriensis, Pacensis, Argentinensis, Constantiensis, Oscensis, Clodiensis, Salonnensis, Calaguritanus, Elvensis, Ecnedensis, *Monopothanus, Legionensis, Ovetensis, Tridentinus, Jacorensis, Gnichxersis, Astoricensis, Virdunensis, Salaminensis, Bosensis, Mutinensis.

* Quædam ex iis corrupta etiam in editione Romana.

Abbates & generales.

Gerardus Hamericurth, abbas Bortini, ordinis Carmelitarum, Germanus.

Mar-

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551. Marcus de Brixida, abbas sancti Vitalis de Ravenna, ordinis sancti Benedicti, Italus.

Eusebius de Parma, abbas sanctæ Mariæ Gratiarum, diœcesis Placentinæ, ejusdem ordinis, Italus,

Christophorus Patavinus, generalis ordinis sancti Augustini, Italus.

Oratores marchionis Brandeburgensis.

Christophorus de Straffen.
Joannes Hofmannus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

Joannes Baptista Castellus, promotor concilii, Italus, Bononiensis.

Ludovicus Firmanus, magister ceremoniarum, Italus.

SESSIO QUARTADECIMA,

Quæ est quarta sub Julio tertio pontifice maximo, celebrata die vigesimaquinta Novembris MDLI.

Doctrina de sanctissimis pœnitentiæ & extremæ unctionis sacramentis.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ apostolicæ sedis legato & nunciis.

Quamvis in decreto de justificatione multus fuerit de pœnitentiæ " sacramento, propter locorum cognationem, necessaria quadam ratione sermo interpositus, tanta nihilo minus circa illud nostra hac ætate diversorum errorum est multitudo, ut non parum publicæ utilitatis retulerit, de eo exactiorem & pleniorem definitionem tradidisse, in qua, demonstratis & convulsis Spiritus sancti præsidio universis erroribus, catholica veritas perspicua & illustris fieret, quam nunc sancta hæc synodus Christianis omnibus perpetuo servandam proponit. ["Sess. sexta c. 14.]

CAPUT I.

De necessitate & institutione sacramenti pœnitentiæ.

Si in ea regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in baptismo, ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tuerentur, non fuisset opus aliud ab ipso sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem & dæmonis potestatem tradidissent: sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem pœnitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam & justitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui baptismi sacramento ablui petivissent, ut perversitate abjecta & emendata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Unde propheta ait: *Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Dominus etiam dixit: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes* [Psal. 102. Ephes. 2.] [Sess. sexta c. 14. Cabill. c. 8.] [Ezech. 18. & 33. Joel. 2. Luc. 13.]

A *similiter peribitis.* Et princeps apostolorum Petrus, peccatoribus baptismo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Porro nec ante adventum Christi pœnitentia erat sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem sacramentum pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, apostolis, & eorum legitimis successoribus, fuisse communicatam, B universorum patrum consensus semper intellexit. Et " Novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes magna ratione ecclesia catholica tamquam hæreticos explosit atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum domini sensum sancta hæc synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi evangelium annuntiandi contra hujusmodi sacramenti institutionem falso detorquent. [ANNO CHRISTI 1551.] [Act. 2. Infra cap. 8. & can. 3.] [Joan. 20.] [Eus. aliique Hist. eccle. scriptores.]

CAPUT II.

De differentia sacramenti pœnitentiæ & baptismi.

C Ceterum hoc sacramentum multis rationibus a baptismo differre dignoscitur. Nam præterquam quod materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet, constat certe baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus. *Quid enim mihi,* inquit apostolus, *de his qui foris sunt, judicare?* Secus est de domesticis fidei, quos Christus dominus lavacro baptismi sui corporis membra semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non jam repetito baptismo ablui, cum id in ecclesia catholica D nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea baptismi, alius pœnitentiæ fructus. Per baptismum enim Christum induentes, nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem & integritatem per sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus: ut merito pœnitentia " laboriosus quidam baptismus a sanctis patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ lapsis post baptismum ad salutem E necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus. [Sess. 6. c. 14. de justificatione & infra can. 2.] [1. Cor. 5. & 12.] [Gal. 3.] ["I. Nazianz. or. 39. in sancta lumina, Damasc. lib. iv. de fide c. 10.]

CAPUT III.

De partibus & fructu hujus sacramenti.

Docet præterea sancta synodus, sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absolvo, &c. Quibus quidem de ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti

ANNO CHRISTI 1551. Sess. 6. de just. c. 14. & infr. can. 4.

menti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia hujus sacramenti, ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui, quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus hujus sacramenti, quantum ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis & cum devotione hoc sacramentum percipientibus, conscientiæ pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partibus & effectu hujus sacramenti sancta synodus tradens, simul eorum sententias damnat, qui pœnitentiæ partes incussos conscientiæ terrores & fidem esse contendunt.

CAPUT IV.

De contritione.

Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. (Sess. 6. c. 6. & 14.) Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius: & in homine post baptismum lapso ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua, conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. (Infra can. 5.) Declarat igitur sancta synodus, hanc contritionem, non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud: (Ezech. 18.) *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis: & facite vobis cor novum & spiritum novum.* Et certe, qui illos sanctorum clamores consideraverit: (Psalm. 50. Psalm. 6. Isai. 38.) *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*: & alios hujusmodi generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilo minus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse ascribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verumetiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitæ ad Jonæ prædicationem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & misericordiam a domino impetrarunt. (Jonæ 3. Matth. 12. Luc. c. 11.) Quamobrem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint sacramentum pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre: quod nunquam ecclesia Dei docuit, nec sensit; sed & falso docent contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

CAPUT V.

De confessione.

Ex institutione sacramenti pœnitentiæ jam explicata universa ecclesia semper intellexit, institutam etiam a domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam existere, (Luc. 5. 17. 1. Jo. 1. Jac. 5.) quia dominus noster Jesus Christus, e terris ascensurus ad cœlos, sacerdotes suiipsius vicarios reliquit, (Jo. 20. Matth. 16.) tanquam præsides & judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. (Infra can. 6.) Ex his colligitur oportere pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum, post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum adversus duo ultima decalogi præcepta commissa, (Deut. 5.) quæ nonnunquam animum gravius sauciant, & periculosiora sunt iis quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraque omnem præsumptionem, in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum universa mortalia peccata, etiam cogitationes, (" cogitationis) homines iræ filios & Dei inimicos reddant, (Ephes. 2.) necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione a Deo quærere. Itaque dum omnia quæ memoriæ occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim embescat " ægrotus vulnus medico detegere, (" Hier. in eccle. 10. Si mordeat serpens in silentio.) quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant; quod sine illis peccata ipsa neque a pœnitentibus integre exponantur, nec judicibus innotescant; & fieri nequeat ut de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere. Unde alienum a ratione est, docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim nihil aliud a pœnitentibus in ecclesia exigi, quam ut postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum propheta dicimus: *Ab occultis meis munda me domine*. (Psalm. 18.) Ipsa vero hujusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi

gendi verecundia, gravis quidem videri posset, A nisi tot tantisque commodis & consolationibus levaretur, quæ omnibus digne ad hoc sacramentum accedentibus per absolutionem certissime conferuntur. Ceterum quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, & si Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc divino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Unde cum a sanctissimis & antiquissimis patribus magno unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio ecclesia sancta usa est, & modo etiam utitur, fuerit semper B commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam, & inventum humanum esse, atque a patribus in concilio Lateranensi congregatis initium habuisse, docere non verentur. Neque enim per Lateranense concilium ecclesia statuit ut Christi fideles confiterentur, quod jure divino necessarium & institutum esse intellexerat; sed ut præceptum confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Unde jam in universa ecclesia, cum ingenti animarum fructu observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo & maxime acceptabili tempore quadragesimæ: quem morem hæc sancta synodus maxime probat & amplectitur, tanquam C pium & merito retinendum.

Concilium Cabil. c. 3.

Concilio Lateranensi sub Innoc. III. cap. 21. cap. Omnis utriusque, de pœnis & remiss. Infra can. 8. & 14.

CAPUT VI.

De ministro hujus sacramenti, & absolutione.

Circa ministrum autem hujus sacramenti declarat sancta synodus falsas esse & a veritate evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines, præter episcopos & sacerdotes, clavium ministerium perniciose extendunt; putantes verba illa domini, *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt alligata & in cœlo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo:* D &, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*, ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscue, contra institutionem hujus sacramenti, ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata; publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicumque factam. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere; eosque prave sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamvis autem absolutio sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium vel annunciandi evangelium, E vel declarandi remissa esse peccata, sed adinstar actus judicialis, quo ab ipso, velut a judice, sententia pronunciatur: atque ideo non debet pœnitens adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, ut etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi & vere absolvendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem, vere & coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine pœnitentia remissionem ullam peccatorum præstaret; nec is esset nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem jocose absolventem cognosceret, & non alium serio agentem sedulo requireret.

Infra can. 10.

Matth. 16. & 18.

Joan. 20.

Infra can. 9.

CAPUT VII.

De casuum reservatione.

Quoniam igitur natura & ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in ecclesia Dei fuit, & verissimum esse synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Magnopere vero ad Christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis patribus nostris visum est, ut atrociora quædam & graviora crimina non a quibusvis, sed a "summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Unde merito pontifices maximi pro suprema potestate sibi in ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare. Neque dubitandum est, quando omnia quæ a Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem episcopis omnibus, in sua cuique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem, liceat; pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem consonum est divinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo, vim habere. Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis & censuris absolvere possint: extra quem articulum sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.

" Cypr. Orig. Innoc. III. Alex. III. &c.

Cæl. I. ep. 2. c. 2. & 4. Carthag. Tol. &c.

CAPUT VIII.

De satisfactionis necessitate & fructu.

Demum quoad satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus quemadmodum a patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra ætate, summo pietatis prætextu, impugnatur ab iis qui speciem pietatis habent, virtutem autem ejus abnegarunt; sancta synodus declarat, falsum omnino esse, & a verbo Dei alienum, culpam "a domino nunquam remitti, quin universa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis" exempla reperiuntur, quibus, præter divinam traditionem, hic error, quam manifestissime revincitur. Sane & divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero qui semel a peccati & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono scienter templum Dei violare & Spiritum sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii & contumeliosi Spiritui sancto in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Procul dubio enim magnopere a peccato revocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt: medentur quoque peccatorum

"Sess. 6. c. 14. & can. 30. de justif.

"Gen. 3. 2. Reg. 12. Num. 12. & 20.

1. Cor. 3. Ephes. 4.

Hebr. 10. Rom. 2.

ANNO CHRISTI 1551. torum reliquiis, & vitiosos habitus male vivendo A
comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior ulla via in ecclesia Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem a domino pœnam, quam ut hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur; certissimam quoque inde arrham habentes, quod si compatimur & conglorificabimur. Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exolvimus, ut non sit per Christum Jesum: nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo B
unde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur a Patre. Debent ergo sacerdotes domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & penitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere: ne, si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, C
sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui patres & credunt & docent. Nec propterea existimarunt sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ, vel pœnarum, sicut nemo unquam catholicus sensit, ex hujusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis domini nostri Jesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Novatores intelligere volunt, ita optimam pœnitentiam novam vitam esse docent, ut omnem satisfactionis vim & usum tollant.

(Margin: Ezech. 33. Jonæ 3. Jerem. 3. 18. 25. Is. 30. Eccl. 17. Matt. 3. &c. 2. Jo. 2. 2. Cor. 3. — 2. Cor. 3. Psal. 4. 1. Cor. 1. 2. Cor. 10. Gal. 6. Matth. 3. Luc. 3. 10. 17. Carthag. III. & IV. Afric. Cabil. &c. — Matth. 16. Joan. 10. Infra can. 3. 13. & ult. de pœnit.)

CAPUT IX. D

De operibus satisfactionis.

Docet præterea, tantam esse divinæ munificentiæ largitatem, ut non solum pœnis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus.

DOCTRINA DE SACRAMENTO extremæ unctionis. E

Visum est autem sanctæ synodo præcedenti doctrinæ de pœnitentia adjungere ea quæ sequuntur de sacramento extremæ unctionis: quod non modo pœnitentiæ, sed etiam totius Christianæ vitæ, quæ perpetua penitentia esse debet, consummativum existimatum est a patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat & docet, quod clementissimus redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis aliis præparavit, quibus Christiani conservare se integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint, ita extremæ unctionis sacramento finem vitæ tanquam firmissimo quodam præsidio munivit. Nam etsi adversarius noster occasiones per omnem vitam quærat & capter, ut devorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ nervos intendat ad perdendos nos penitus, & a fiducia etiam, si possit, divinæ misericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit.

(Margin: Infra can. primo de extr. unct. Ephes. 6. — SESSIO XIV. 25. Nov. 1551. 1. Petr. 5.)

CAPUT I.

De institutione sacramenti extremæ unctionis.

Instituta est autem sacra hæc unctio infirmorum, tanquam vere & proprie sacramentum novi testamenti, a Christo domino nostro apud Marcum quidem insinuatum, per Jacobum autem apostolum ac domini fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum. *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Jacob. 5.
Quibus verbis, ut ex apostolica traditione per manus accepta ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum hujus salutaris sacramenti. Intellexit enim ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum: nam unctio aptissime Spiritus sancti gratiam, qua invisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba, Per istam unctionem, *&c.*

CAPUT II.

De effectu hujus sacramenti.

Res porro & effectus hujus sacramenti illis verbis explicatur: *Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Ibidem.
Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias, abstergit, & ægroti animam alleviat & confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus sublevatus, & morbi incommoda ac labores levius fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequitur.

(Margin: Can. 2. infra. — Gen. 3.)

CAPUT III.

De ministro hujus sacramenti, & tempore quo dari debeat.

Jam vero, quod attinet ad præscriptionem eorum qui & suscipere & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios hujus sacramenti ministros ecclesiæ presbyteros, quo nomine eo loco non ætate seniores, aut primores in populo, intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manuum presbyterii. Declaratur etiam, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur: unde & sacramentum exeuntium nuncupatur Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus sacramenti subsidio juvari

(Margin: Can. ult. infra. — 1. Tim. 4.)

juvari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam apostoli Jacobi sententiam, docent hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam jam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitiva ecclesia referenda esset; & qui dicunt ritum & usum, quem sancta Romana ecclesia in hujus sacramenti administratione observat, Jacobi apostoli sententiæ repugnare, atque ideo in alium commutandum esse; & denique, qui hanc extremam unctionem a fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. (Can. 3. infra.) Hæc enim omnia manifestissime pugnant cum perspicuis tanti apostoli verbis. Nec profecto ecclesia Romana, aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda unctione, quantum ad ea quæ hujus sacramenti substantiam perficiunt, observat, quam quod beatus Jacobus præscripsit. Neque vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti injuria, esse posset.

Hæc sunt, quæ de pœnitentiæ & extremæ unctionis sacramentis hæc sancta œcumenica synodus profitetur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem canones inviolabiliter servandos esse tradit, & asserentes contrarium perpetuo damnat & anathematizat.

DE SANCTISSIMO POENITENTIÆ SACRAMENTO.

CANON I.

(Sup. c. 1.) Si quis dixerit, in catholica ecclesia pœnitentiam non esse vere & proprie sacramentum, pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo domino nostro institutum, anathema sit.

II.

(Ibidem.) Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

III.

(Ibidem & sess. 6. c. 14. Joan. 20. Matth. 16.) Si quis dixerit, verba illa domini salvatoris, *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*, non esse intelligenda de potestate remittendi & retinendi peccata in sacramento pœnitentiæ, sicut ecclesia catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem contra institutionem hujus sacramenti, ad auctoritatem prædicandi evangelium, anathema sit.

IV.

(Sup. c. 3.) Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti pœnitentiæ, videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex evangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

V.

(Sup. c. 4.) Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ (Isa. 38.), ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

VI.

(Sup. c. 5.) Si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino; aut dixerit modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem ecclesia catholica ab initio semper observavit & observat, alium esse ab institutione & mandato Christi, & inventum esse humanum, anathema sit.

VII.

(Ibidem.) Si quis dixerit, in sacramento pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta & quæ sunt contra duo ultima decalogi præcepta, & circumstantias quæ peccati speciem mutant (Deut. 5.): sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum & consolandum pœnitentem, & olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinæ misericordiæ ignoscendum: aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema sit.

VIII.

(Sup. c. 5.) Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem ecclesia servat, esse impossibilem, & traditionem humanam, a piis abolendam: aut ad eam non teneri omnes & singulos utriusque sexus Christi fideles, juxta magni " concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore quadragesimæ, anathema sit.

" cap. Omnis, de pœn. & remiss.

X.

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

IX.

Sup. c. 6. Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi & declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum: aut sacerdos non serio sed joco absolvat; aut dixerit non requiri confessionem pœnitentis, ut sacerdos eum absolvere possit, anathema sit.

X.

Sup. c. 1. & 6. Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & solvendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: *Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo*; &: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*; quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem, anathema sit.

Matth. 16. & 18.

Joan. 20.

XI.

Sup. c. 7. Si quis dixerit, episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quo minus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit.

XII.

Sup. c. 8. Si quis dixerit totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque pœnitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit.

XIII.

Sup. c. 8. & 9. Si quis dixerit, pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum novam vitam, anathema sit.

XIV.

Sup. c. 8. Si quis dixerit, satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

XV.

Sup. c. 2. & 8. Si quis dixerit, claves ecclesiæ esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum; & propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere

ANNO CHRISTI 1551.

A contra finem clavium, & contra institutionem Christi, & fictionem esse, quod virtute clavium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerumque exolvenda remaneat, anathema sit.

DE SACRAMENTO

EXTREMÆ UNCTIONIS.

CANON I.

Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere & proprie sacramentum a Christo domino nostro institutum, & a beato Jacobo apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a patribus, aut figmentum humanum, anathema sit. Sup. c. 1. de hoc sacramento. Jac. 5.

II.

Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit. Sup. c. 2.

III.

Si quis dixerit, extremæ unctionis ritum & usum, quem observat sancta Romana ecclesia, repugnare sententiæ beati Jacobi apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni, anathema sit. Sup. c. 3. Jac. 5.

IV.

Si quis dixerit, presbyteros ecclesiæ, quos beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremæ unctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit. Jac. 5. Sup. c. 3.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Proœmium.

Episcoporum munus esse, subditos, præsertim ad animarum curam constitutos, admonere officii sui.

Cum proprie episcoporum munus sit subditorum omnium vitia redarguere; hoc illis præcipue cavendum erit, ne clerici, præsertim ad animarum curam constituti, criminosi sint, neve inhonestam vitam ipsis conniventibus ducant. Nam si eos pravis & corruptis moribus esse permittant, quo pacto laicos de ipsorum vitiis redarguent, qui uno ab eis sermone convinci possent, quod clericos ipsi patiantur esse deteriores? Qua etiam libertate laicos corripere poterunt sacerdotes, cum tacite sibiipsi respondeant, eadem se admisisse quæ corripiunt? Monebunt propterea episcopi suos clericos, in quocumque ordine fuerint, ut conversatione, sermone, & scientia commisso sibi Dei populo præeant, memores ejus quod scriptum est: *Sancti estote, quia & ego sanctus sum*: & juxta apostoli vocem, nemini dent ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium

Sess. 6. de ref. c. 3. Conc. Tol. IX. 1. Cor. 9. Sess. 22. c. 1. de ref. Levit. 11. 19. & 20. 2. Cor. 6.

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

ANNO CHRISTI 1551.

ium eorum: sed in omnibus exhibeant se sicut ministros Dei, ne illud prophetæ dictum impleatur in eis: *Sacerdotes Dei contaminant sancta, & reprobant legem.* Ut autem ipsi episcopi id liberius exequi, ac quoquam prætextu desuper impediri nequeant, eadem sacrosancta & œcumenica & generalis Tridentina synodus, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legato & nunciis, hos qui sequuntur canones statuendos & decernendos duxit.

Ezech. 22. Sophon. 3.

CAPUT I.

Si prohibiti ascendere ad ordines, ascendant; si interdicti, si suspensi, puniantur.

Cum honestius ac tutius sit subjecto, debitam præpositis obedientiam impendendo, in inferiori ministerio deservire, quam cum præpositorum scandalo graduum altiorum appetere dignitatem; ei, cui ascensus ad sacros ordines a suo prælato ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extrajudicialiter, fuerit interdictus; aut qui a suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla contra ipsius prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus & dignitates sive honores restitutio suffragetur.

CAPUT II.

Si episcopus quoscumque ordines contulerit sibi non subdito, etiam familiari, sine expresso proprii prælati consensu, uterque decretæ pœnæ subjaceat.

Et quoniam nonnulli episcopi ecclesiarum quæ in partibus infidelium consistunt, clero carentes & populo Christiano, cum fere vagabundi sint, & permanentem sedem non habeant, non quæ Jesu Christi, sed alienas oves inscio proprio pastore quærentes, dum per hanc sanctam synodum se pontificalia officia in alterius diœcesi, nisi de loci ordinarii expressa licentia, & in personas eidem ordinario subjectas tantum, exercere prohibitos vident, in legis fraudem, & contemptum, quasi episcopalem cathedram in loco nullius diœcesis sua temeritate, eligunt, & quoscumque ad se venientes, etiamsi suorum episcoporum prælatorum literas commendatitias non habeant, clericali charactere insignire, & ad sacros etiam presbyteratus ordines promovere præsumunt: quo plerumque fit, ut minus idonei & rudes ac ignari, & qui a suo episcopo tanquam inhabiles & indigni rejecti fuerunt, ordinati, nec divina officia peragere, nec ecclesiastica sacramenta recte valeant ministrare: nemo episcoporum, qui titulares vocantur, etiamsi in loco nullius diœcesis, etiam exempto, aut aliquo monasterio cujusvis ordinis resederint, aut moram traxerint, vigore cujusvis privilegii, sibi de promovendo quoscumque ad se venientes pro tempore concessi, alterius subditum, etiam prætextu familiaritatis continuæ commensalitatis suæ, absque sui proprii prælati expresso consensu, aut literis dimissoriis, ad aliquos sacros, aut minores ordines, vel primam tonsuram promovere seu ordinare valeat. Contra faciens ab exercitio pontificalium per annum; taliter vero promotus, ab executione ordinum sic susceptorum, donec suo prælato visum fuerit, ipso jure sint suspensi.

Supra sess. 6. c. 5 de reformatione. Infra c. 8.

Infra sess. 23. c. 3. 8. & 10. de ref. Nic. I. 15. Aurel. III. 13. Mog. c. 14.

CAPUT III.

Episcopus suos clericos ab alio male promotos non admittat ad officia celebranda, nisi prævio examine.

Episcopus quoscumque suos clericos, præsertim in sacris constitutos, absque suo præcedenti examine & commendatitiis literis, quacumque auctoritate promotos, licet tanquam habiles ab eo a quo ordinati sunt, probatos, quos tamen ad divina officia celebranda, seu ecclesiastica sacramenta ministranda minus idoneos & capaces repererit, a susceptorum ordinum exercitio ad tempus, de quo ei videbitur, suspendere, & illis ne in altari aut aliquo ordine ministrent interdicere possit.

sess. 23. c. 8. de ref.

CAPUT IV.

Nullus clericus eximatur a correctione episcopi, etiam extra visitationem.

Omnes ecclesiarum prælati, qui ad corrigendos subditorum excessus diligenter intendere debent, & a quibus nullus clericus per hujus sanctæ synodi statuta, cujusvis privilegii prætextu, tutus censetur, quo minus juxta canonicas sanctiones visitari, puniri & corrigi possit; si in ecclesiis suis resederint, quoscumque sæculares clericos, qualitercumque exemptos, qui alias suæ jurisdictioni subessent, de eorum excessibus, criminibus & delictis, quoties & quando opus fuerit, etiam extra visitationem, tanquam ad hoc apostolicæ sedis delegati, corrigendi & castigandi, facultatem habeant: quibuscumque exemptionibus, declarationibus, consuetudinibus, sententiis, juramentis, concordiis; quæ tantum suos obligent auctores, ipsis clericis, ac eorum consanguineis, capellanis, familiaribus, procuratoribus, & aliis quibuslibet, ipsorum exemptorum contemplatione & intuitu minime suffragantibus.

sess. 6. c. 3 de ref.

sess. 6. c. 4. de ref. & 14. c. 5. de ref.

CAPUT V.

Conservatorum jurisdictio certis finibus concluditur.

Insuper, cum nonnulli, qui sub prætextu quod super bonis & rebus ac juribus suis diversæ eis injuriæ ac molestiæ inferantur, certos judices per literas conservatorias deputari obtinent, qui illos a molestiis & injuriis hujusmodi tueantur ac defendant, & in possessione, seu quasi bonorum, rerum, ac jurium suorum manuteneant & conservent, nec super illis eos molestari permittant, ejusmodi literas in plerisque concedentis mentem in reprobum sensum detorqueant: idcirco nemini omnino, cujuscumque dignitatis & conditionis sit, etiamsi capitulum fuerit, conservatoriæ literæ cum quibuscumque clausulis aut decretis, quorumcumque judicum deputatione, quocumque etiam alio prætextu aut colore concessæ, suffragentur ad hoc, ut coram suo episcopo, sive alio superiore ordinario, in criminalibus & mixtis causis accusari & conveniri, ac contra eum inquiri & procedi non possit; aut quo minus, si qua jura ei ex cessione competierint, super illis libere valeat apud judicem ordinarium conveniri. In civilibus etiam causis, si ipse actor extiterit, aliquem ei apud suos conservatores judices in judicium trahere minime liceat. Quod si in iis causis, in quibus ipse reus

reus

reus fuerit, contigerit, vel electus ab eo conservator ab actore suspectus esse dicatur, aut si qua inter ipsos judices, conservatorem & ordinarium; controversia super competentia jurisdictionis orta fuerit, nequaquam in causa procedatur, donec per arbitros in forma juris electos, super suspicione, aut jurisdictionis competentia fuerit judicatum. Familiaribus vero ejus, qui hujusmodi literis conservatoriis tueri se solent, nihil illæ prosint, præterquam duobus dumtaxat: si tamen illi propriis ejus sumptibus vixerint. Nemo etiam similium literarum beneficio ultra quinquennium gaudere possit. Non licet quoque conservatoribus judicibus ullum habere tribunal erectum. In causis vero mercedum, aut miserabilium personarum, hujus sanctæ synodi super hoc decretum in suo robore permaneat. Universitates autem generales, ac collegia doctorum seu scholarium, & regularia loca, nec non hospitalia actu hospitalitatem servantia, ac universitatum, collegiorum, locorum & hospitalium hujusmodi personæ, in præsenti canone minime comprehensæ, sed exemptæ omnino sint, & esse intelligantur.

Supra sessione 7. cap. 14. de reformat.

CAPUT VI.

Pœna decernitur in clericos, qui in sacris constituti, aut beneficia possidentes, decenti sui ordinis veste non utuntur.

Conc. Matisc. I. c. 5.

Quia vero, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant: tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas, religionisque contemptus, ut propriam dignitatem & honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam deferant publice laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus: propterea omnes ecclesiasticæ personæ, quantumcumque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacumque ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab episcopo suo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini & dignitati congruentem, & juxta ipsius episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus, ac officio & beneficio, ac fructibus, reditibus & proventibus ipsorum beneficiorum, nec non si semel correpti denuo in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum & beneficiorum hujusmodi, coerceri possint & debeant, constitutionem Clementis V. in concilio Viennensi editam, quæ incipit, Quoniam innovando & ampliando.

Conc. Constt. sess. 41.

Clementina Quoniam. De vita & honestate clericorum.

CAPUT VII.

Voluntarii homicidæ nunquam, casuales quomodo ordinandi.

Exod. 21.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum & per insidias, ab altari avelli debeat, qui sua voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi crimen id nec ordine judiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit; nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat; sed omni ordine, ac beneficio & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum & altaris ministerium, & beneficia quæcumque, ac dignitates, jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario, aut ex causa, metropolitano, seu viciniori episcopo, qui non nisi causa cognita, & probatis precibus ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

CAPUT VIII.

Nulli alienos clericos ex privilegio punire liceat.

Sess. 6. c. ult. de ref. & sup. c. 2.

Præterea, quia nonnulli, quorum etiam aliqui veri sunt pastores, ac proprias oves habent, alienis etiam ovibus præesse quærunt, & ita alienis subditis quandoque intendunt, ut suorum curam negligant, quicumque, etiam episcopali præditus dignitate, qui alienos subditos puniendi privilegium habuerit, contra clericos sibi non subjectos, præsertim in sacris constitutos, quorumcumque etiam atrocium criminum reos, nisi cum proprii ipsorum clericorum episcopi, si apud ecclesiam suam resederit, aut personæ ab ipso episcopo deputandæ interventu, nequaquam procedere debeat: alias processus & inde secuta quæcumque viribus omnino careant.

Conc. Mog. sub Ar. ca. 14. & 15.

CAPUT IX.

Beneficia unius diœcesis nullo prætextu uniantur beneficiis alterius.

Et quia jure optimo distinctæ fuerunt diœceses & parochiæ, ac unicuique gregi proprii attributi pastores, & inferiorum ecclesiarum rectores, qui suarum quisque ovium curam habeant, ut ordo ecclesiasticus non confundatur, aut una & eadem ecclesia duarum quodammodo diœcesum fiat, non sine gravi eorum incommodo qui illi subditi fuerint: beneficia unius diœcesis, etiamsi parochiales ecclesiæ, vicariæ perpetuæ, aut simplicia beneficia, seu præstimonia, aut præstimoniales portiones fuerint, etiam ratione augendi cultum divinum aut numerum beneficiatorum, aut alia quacumque de causa alterius diœcesis beneficio, aut monasterio, seu collegio, vel loco etiam pio, perpetuo non uniantur; decretum hujus sanctæ synodi super hujusmodi unionibus in hoc declarando.

Sess. 24. de ref. cc. 13. 15. & 17.

Supra sess. 7. cap. 6. & 7. De ref.

CAPUT X.

Regularia beneficia regularibus conferantur.

Regularia beneficia, in titulum regularibus professi provideri consueta, cum per obitum aut resignationem, vel alias illa in titulum obtinentis vacare contigerit, religiosis tantum illius ordinis, vel iis qui habitum omnino suscipere & professionem emittere teneantur, & non aliis, ne vestem lino lanaque contextam induant, conferantur.

Sess. 21. de regular. & monialibus.

Deut. 22.

CAPUT XI.

Translati ad alium ordinem in claustro sub obedientia maneant, & beneficiorum sæcularium incapaces existant.

Quia vero regulares de uno ad alium ordinem translati, facile a suo superiore licentiam standi extra monasterium obtinere solent, ex quo vagandi & apostatandi occasio tribuitur, nemo cujuscumque ordinis prælatus vel superior,

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

vigore cujuscumque facultatis aliquem ad habitum & professionem admittere possit, nisi ut in ordine ipso ad quem transfertur, sub sui superioris obedientia in claustro perpetuo maneat, ac taliter translatus, etiamsi canonicorum regularium fuerit, ad beneficia sæcularia, etiamsi curata, omnino incapax existat.

CAPUT XII.

Jus patronatus nemo nisi ex fundatione, vel dotatione obtineat.

Sess. 25. §. 5. de ref.

Nemo etiam, cujusvis dignitatis ecclesiasticæ vel sæcularis, quacumque ratione, nisi ecclesiam, beneficium, aut capellam de novo fundaverit & construxerit, seu jam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis & patrimonialibus bonis competenter dotaverit, jus patronatus impetrare aut obtinere possit aut debeat. In casu autem fundationis aut dotationis hujusmodi institutio episcopo, & non alteri inferiori reservetur.

CAPUT XIII.

Præsentatio fiat ordinario, alias institutio sit nulla.

Ibidem. Conc. Mog. §. cit. c. 4. Saleg. c. 13.

Non liceat præterea patrono, cujusvis privilegii prætextu, aliquem ad beneficia sui juris patronatus, nisi episcopo loci ordinario, ad quem provisio seu institutio ipsius beneficii, cessante privilegio, jure pertineret, quoquo modo præsentare: alias præsentatio ac institutio forsan secutæ nullæ sint & esse intelligantur.

CAPUT XIV.

Tractandum deinceps de missa, ordine, & reformatione.

Declarat præterea sancta synodus, in futura sessione, quam ad vigesimumquintum diem Januarii subsequentis anni millesimi quingentesimi quinquagesimisecundi habendam esse jam decrevit, una cum sacrificio missæ, agendum & tractandum esse de sacramento ordinis, & prosequendam esse materiam reformationis.

Angelus Massarellus subscripsit in fidem & testimonium præmissorum.

Subscripserunt prælati iidem qui in sessione præcedenti.

SESSIO XV. 25. Januar. 1552.

SESSIO DECIMAQUINTA,

Quæ est quinta sub Julio III. pontifice maximo, celebrata die XXV. *Januarii* MDLII.

Rem divinam fecit episcopus Catanensis: orationem autem habuit episc. Majoricensis.

Decretum prorogationis sessionis.

Cum ex eo quod proximis sessionibus decretum fuit, sancta hæc & universalis synodus per hos dies accuratissime diligentissimeque tractaverit ea quæ ad sanctissimum missæ sacrificium, & ad sacramentum ordinis spectant, ut hodierna sessione, quemadmodum Spiritus sanctus suggessisset, decreta de his rebus, & quatuor prætera articulos ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum pertinentes, in hanc tandem sessionem dilatos publicaret, atque interim affuturos esse putaverit ad hoc sacrosanctum concilium eos qui protestantes se vocant, quorum causa eorum publicationem articulorum distulerat, & ut libere ac sine cunctatione ulla huc venirent, fidem eis publicam sive salvum conductum concesserat: tamen cum illi nondum venerint, & eorum nomine supplicatum huic sanctæ synodo fuerit, ut publicatio, quæ hodierno die facienda fuerat, in sequentem sessionem differatur, certa spe allata, affuturos eos esse omnino multo ante illam sessionem, salvoconductu amplioris formæ interim accepto: eadem sancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata, iisdem legato & nunciis præsidentibus, nihil magis optans, quam ex præstantissima natione Germanica omnes de religione dissensiones & schismata tollere, ac ejus quieti, paci, otioque consulere, parata ipsos, si venerint, & humaniter excipere, & benigne audire; confidensque eos non fidei catholicæ pertinaciter oppugnandæ, sed veritatis cognoscendæ studio esse venturos; &, ut evangelicæ veritatis studiosos decet, sanctæ matris ecclesiæ decretis ac disciplinæ ad extremum esse acquieturos; sequentem sessionem ad edenda & publicanda ea quæ supra commemorata sunt, in diem festum sancti Josephi, qui erit die decimanona mensis Martii, distulit, ut illi satis temporis & spatii habeant non solum ad veniendum, verumetiam ad ea quæ voluerint, antequam is dies veniat, proponenda. Quibus ut omnem diutius cunctandi causam adimat, fidem publicam, sive salvumconductum, ejus qui recitabitur tenoris & sententiæ, libenter dat & concedit. Interea vero de matrimonii sacramento agendum, & de eo, præter superiorum decretorum publicationem, definiendum esse eadem sessione statuit & decernit, & prosequendam esse materiam reformationis.

ANNO CHRISTI 1552. V. sess. 13.

Synodi Tridentinæ protestatio in congregatione generali XXV. *Januarii*, MDLII. *antea quam protestantes audirentur, acta.*

Hæc sacrosancta synodus, *&c.* Ne ob disceptationes (quæ tam de personis comparentibus, mandatisque & scripturis exhibendis, quam de loco ad sedendum personis assignando oriri possent) felix ipsius concilii progressus retardetur, inhærens decreto in secunda sessione promulgato, atque illud innovans statuit, decernit, declarat, quod si forte contigerit aliquos, qui ex dispositione juris aut ex approbatorum conciliorum more admittendi aut recipiendi non essent, vel per seipsos vel per interpositas personas admitti aut recipi, vel in loco non debito sedere, vel sententiam sub verbo, Placet, proferre, vel congregationibus interesse, vel alios quoscumque actus facere concilio durante, quodque si etiam contigerit mandata, instrumenta, protestationes, & alia cujusvis generis scripta quæcumque, quæ ipsius concilii honorem, jus, ac potestatem quomodocumque læderent seu lædere possent, recipi aut admitti, propterea non præjudicetur, neque aliquo modo præjudicatum censeatur, vel intelligatur præsenti concilio, neque conciliis œcumenicis ac generalibus in perpetuum celebrandis: cum omnis intentio hujus concilii sit & eo tendat, ut pax & concordia quacumque ratione, licita tamen & congruenti, in ecclesia reducantur.

SALVUS CONDUCTUS DATUS PROTESTANTIBUS.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata,

gata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legato & nunciis, inhærendo salvoconductui in penultima sessione dato, & illum juxta tenorem infrascriptum ampliando, universis fidem facit, quod omnibus & singulis sacerdotibus, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militaribus, popularibus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque status & conditionis aut qualitatis existant, Germanicæ provinciæ & nationis civitatibus, ac aliis locis ejusdem, & omnibus aliis ecclesiasticis & sæcularibus, præsertim Augustanæ confessionis personis, qui, aut quæ, una cum ipsis ad hoc generale Tridentinum concilium venient, aut mittentur, ac profecturi sunt, aut hucusque venerunt, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari, tenore præsentium publicam fidem & plenissimam verissimamque securitatem, quam salvumconductum appellant, libere ad hanc civitatem Tridentinam veniendi, ibidemque manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, una cum ipsa synodo de quibuscumque negotiis tractandi, examinandi, discutienti, & omnia quæcumque ipsis libuerit, ac articulos quoslibet tam scripto quam verbo libere offerendi, propalandi, eosque scripturis sacris, & beatorum patrum verbis, sententiis & rationibus declarandi, astruendi & persuadendi; & si opus fuerit, etiam ad objecta concilii generalis respondendi, & cum iis qui a concilio delecti fuerint disputandi, Christiane aut caritative absque omni impedimento conferendi, opprobriis, conviciis, ac contumeliis penitus semotis; & signanter, quod causæ controversæ, * secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia, catholicæ ecclesiæ consensum, & sanctorum patrum auctoritates in prædicto concilio Tridentino tractentur: illo etiam addito, ut religionis prætextu, aut delictorum circa eam commissorum, aut committendorum minime puniantur, impartitur, ac omnino concedit; sic etiam, ut propter illorum præsentiam neque in itinere, aut quocumque locorum, eundo, manendo, aut redeundo, nec in ipsa civitate Tridentina, a divinis officiis quovis modo cessetur. Et ut his peractis, vel non peractis, quandocumque ipsis libuerit, aut majorum suorum mandato & assensu ad propria reverti optabunt, aut aliquis eorum optabit, mox absque ulla renitentia & occasione aut mora, salvis rebus eorum, & suorum pariter honore & personis, vice versa possint juxta beneplacitum libere, & secure redire: de scientia tamen ab eadem synodo deputandorum, ut tunc opportune eorum securitati absque dolo & fraude provideatur. Vult etiam sancta synodus in hac publica fide salvoque conductu, omnes quascumque clausulas includi ac contineri, ac pro inclusis haberi, quæ pro plena, efficaci & sufficienti securitate in eundo, stando, & redeundo, necessariæ & opportunæ fuerint. Illud etiam ad majorem securitatem, & pacis ac reconciliationis bonum exprimens, quod si quispiam aut illorum aliqui, sive in itinere Tridentum veniendo, sive ibidem morando, aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ, & assecurationis beneficium eis concessum, annullari, aut cassari, vult & concedit eadem sancta synodus, ut in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsis dumtaxat, & non ab aliis, condigna animadversione cum emenda sufficienti, per partem ipsius synodi merito approbanda, & laudanda, mox puniantur illorum assecurationis forma, conditionibus & modis omnino manentibus illibatis. Pariformiter etiam vult, ut si quisquam, vel aliqui ex ipsa synodo, sive in itinere, aut manendo, aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint, aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & assecurationis beneficium violari, aut quoquo modo tolli; in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsa synodo dumtaxat, & non ab aliis, condigna animadversione, & emenda sufficienti; per partem dominorum Germanorum Augustanæ confessionis, tunc hic præsentium, merito laudanda, & approbanda, mox puniantur, præsenti assecurationis, forma conditionibus & modis omnino manentibus illibatis. Vult præterea ipsa synodus, quod liceat ipsis ambasiatoribus, omnibus, & singulis, toties quotiescumque opportunum fuerit, seu necessarium ad auram capiendam exire de civitate Tridentina, & reverti ad eamdem, nec non nuncium vel nuncios suos ad quæcumque loca pro suis necessariis negotiis ordinandis, libere mittere, seu destinare, ac ipsos missos, seu destinatos, seu missum & destinatum suscipere, toties quoties eis videbitur expedire; ita quod aliqui, vel aliquis per deputandos concilii socientur, qui eorum securitati provideant vel provideat. Qui quidem salviconductus, & securitates stare ac durare debent, & a tempore & per tempus, quo in ipsius synodi & suorum tuitionis curam ipsos suscipi contigerit, & usque ad Tridentum perduci, ac toto tempore mansionis eorum ibidem, & rursum post sufficientem audientiam habitam, spatio viginti dierum præmisso, cum ipsi petierint, aut concilium, habita hujusmodi audientia, ipsis recessum indixerit, a Tridento usque in quem quisque elegerit sibi locum tutum, Deo favente, restituet, dolo & fraude prorsus exclusis. Quæ quidem omnia pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus, quibuscumque, atque omnibus aliis ecclesiasticis ac sæcularibus personis, cujuscumque status & conditionis existant, aut quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit & bona fide spondet.

Insuper omni fraude & dolo exclusis, vera & bona fide promittit ipsam synodum nullam vel manifeste vel occulte occasionem quæsituram, aut aliqua auctoritate, potentia, jure, vel statuto, privilegio legum, vel canonum, aut quorumcumque conciliorum, præsertim Constantiensis & Senensis, quacumque forma verborum expressa, in aliquod hujus fidei publicæ, & plenissimæ assecurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ, ipsis per ipsam synodum concessæ, præjudicium quovis modo, usuram, aut quemquam uti permissuram: quibus in hac parte pro hac vice derogat. Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, cujuscumque conditionis, vel status, aut præeminentiæ existens, præscriptæ assecurationis & salviconductus formam & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit, (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, ipsorum arbitrio merito approbanda & laudanda, habeant ipsam synodum, & habere poterunt incidisse in omnes pœnas, quas jure divino & humano, aut consuetudine hujusmodi salvorumconductuum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione, aut quavis in hac parte contradictione.

* Sess. 5.

Concilii Constantiensis sessione 19. in cap. Quod non obstantibus salvisconductibus.

Datum

SESSIO XVI. 28. Apr. 1552.

Datum Tridenti in sessione publica, die vigesimoquinto Januarii millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius. in fidem & testimonium præmissorum manu propria subscripsi.

Subscripserunt huic sessioni patres qui in præcedenti; & insuper sequentes, episcopus Placentinus, episcopus Carthaginensis, episcopus Pampilonensis, episcopus Mandoniensis, episcopus Elenensis, episcopus Zamorensis, episcopus Segobiensis, episcopus Civitatensis, episcopus Leridensis.

SESSIO DECIMASEXTA,

Quæ est sexta & ultima sub Julio III. pontifice maximo, celebrata die XXVIII. Aprilis MDLII.

Decretum suspensionis concilii.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea reverendissimis dominis Sebastiano archiepiscopo Sipontino, Aloysio episcopo Veronensi, apostolicis nunciis, tam eorum proprio quam reverendissimi & illustrissimi domini Marcelli tituli sancti C Marcelli sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis Crescentii, legati, ob adversam ejus gravissimam valetudinem absentis, nomine, non dubitat Christianis omnibus patere hoc concilium œcumenicum Tridentum primo a Paulo felicis recordationis convocatum & collectum fuisse; deinde a sanctissimo domino nostro Julio tertio, efflagitante Carolo quinto Augustissimo imperatore, ea præcipue de causa fuisse restitutum, ut religionem in multis orbis partibus, & præsertim in Germania, in diversas opiniones miserabiliter distractam, in statum pristinum revocaret, abusus & mores Christianorum corruptissimos emendaret: cumque ad hoc agendum quamplurimi patres, nulla laborum suorum periculorumque habita D ratione, e diversis regionibus alacriter confluxissent; resque strenue magno fidelium concursu feliciterque procederet; ac spes esset non levis illos Germanos, qui eas novitates excitarant, in concilium venturos sic animatos, ut veris ecclesiæ rationibus unanimiter acquiescerent: lux denique quædam rebus affulsisse videretur, caputque attollere inciperet profligata antea & afflicta respublica Christiana: ii repente tumultus, ea bella, hostis generis humani versutia, exarserunt, ut concilium velut hærere, ac suum cursum interrumpere satis incommode cogeretur; spesque omnis ulterioris progressus hoc in tempore tolleretur: tantumque aberat ut sancta synodus Christianorum malis & incommodis mederetur, E ut multorum mentes præter sui animi sententiam irritaret potius quam placaret. Cum igitur ipsa sancta synodus omnia, & præcipue Germaniam, armis ardere & discordiis videret, omnes fere episcopos Germanos, præsertim principes electores, suis consultum ecclesiis e concilio abiisse; decrevit tantæ necessitati non reluctari, & ad meliora tempora reticere, ut patres, quod eis nunc agere non licet suis ovibus prospectum ad suas ecclesias regredi valerent, ne diutius utrobique inutili otio conterantur.

ANNO CHRISTI 1552.

A Atque ita, quoniam sic temporum conditio tulit, hujus œcumenici concilii Tridentini progressum per biennium suspendendum fore decernit, prout præsenti decreto suspendit; ea tamen lege, ut si citius pacata res sit, ac tranquillitas pristina revertatur, quod sperat Dei optimi maximi beneficio non longo forsan spatio futurum, ipsius concilii progressus, eodemmet tempore suam vim, firmitatem, vigoremque habere censeatur. Sin autem, (quod Deus avertat) peracto biennio prædicta legitima impedimenta non fuerint submota, cum primum cessaverint, talis suspensio eo ipso sublata esse intelligatur, ac suus vigor & robur concilio sit restitutum, & esse intelligatur, sine alia nova concilii convocatione: accedente ad hoc decre- B tum consensu & auctoritate sanctitatis suæ, & sanctæ sedis apostolicæ. Interea tamen eadem sancta synodus exhortatur omnes principes Christianos, & omnes prælatos, ut observent, & respective, quatenus ad eos spectat, observari faciant in suis regnis, dominiis & ecclesiis, omnia & singula quæ per hoc sacrum œcumenicum concilium fuerunt hactenus statuta & decreta.

Angelus Massarellus secretarius concilii sacri subscripsi.

BULLA CELEBRATIONIS CONCILII TRIDENTINI SUB PIO QUARTO pontifice maximo.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

ANNO CHRISTI 1560.

Ad ecclesiæ regimen, licet tanto oneri impares, sola Dei dignatione vocati, statim circumferentes mentis oculos per omnes reipublicæ Christianæ partes, cernentesque non sine magno horrore, quam longe lateque pestis hæresum & schismatis pervasisset, & quanta Christiani populi mores correctione indigerent; in eam curam & cogitationem pro suscepti muneris officio incumbere cœpimus, quemadmodum ipsas hæreses extirpare, tantumque & tam periciosum schisma tollere, moresque adeo corruptos & depravatos emendare possemus. Cum autem intelligeremus, ad hæc sananda mala aptissimum esse remedium, quod sancta hæc sedes adhibere consuevisset, œcumenici generalisque concilii, ejus congregandi consilium cepimus. Indictum illud quidem antea fuit a felicis recordationis Paulo tertio, & ejus successore Julio, prædecessoribus nostris, sed variis de causis sæpius impeditum & interpellatum, perfici non potuit. Siquidem * Paulus, cum id primo in urbem Mantuam, deinde Vicentiam indixisset, quasdam ob causas in literis ejus expressas id primo suspendit, postea Tridentum transtulit. Deinde cum quibusdam de causis ibi quoque ejus celebrandi tempus dilatum fuisset, tandem suspensione sublata, in eadem civitate Tridentina inchoatum fuit. Verum sessionibus aliquot habitis, & nonnullis decretis factis, ipsum se postea concilium aliquibus de causis, accedente etiam sedis apostolicæ auctoritate, Bononiam transtulit. Julius autem, qui ei successit, in eamdem civitatem Tridentinam id revocavit: quo quidem tempore facta alia quædam decreta sunt. Sed cum novi in propinquis Germaniæ locis tumultus excitati fuissent, & bellum in Italia & Gallia gravissimum exarsisset, rursus concilium suspensum & dilatum fuit annitente nimirum humani

*Paulus III. id pluribus exponit sup. pag. 726. c. in bula convocationis concilii.

Sess. 8.

Sess. 11. & sequentib.

Anno Christi 1560.

manis generis hoste, aliasque ex aliis difficultates & impedimenta objiciente, ut tantum ecclesiæ commodum, quod prorsus auferre non poterat, saltem quam diutissime retardaret. Quantopere vero interea auctæ fuerint & multiplicatæ ac propagatæ hæreses, quantopere schisma creverit, sine maximo animi dolore nec meminisse possumus nec referre; sed tandem pius & misericors dominus, qui nunquam ita irascitur, ut misericordiæ obliviscatur, regibus & principibus Christianis pacem & unanimitatem donare dignatus est. Qua nos occasione oblata, maximam in spem venimus, ipsius misericordia freti, fore ut his tantis quoque ecclesiæ malis eadem concilii via finis imponatur. Nos itaque ad schisma hæresesque tollendas, ad corrigendos & reformandos mores, ad pacem inter Christianos principes conservandam, celebrationem ejus non esse duximus diutius differendam. Habita igitur cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, factis etiam consilii nostri certioribus carissimis in Christo filiis nostris, Ferdinando Romanorum imperatore electo, & aliis regibus atque principibus, quos quidem (sicut de eorum summa pietate & sapientia nobis pollicebamur) paratissimos ad ipsius concilii celebrationem adjuvandam invenimus, ad Dei omnipotentis laudem & honorem & gloriam, atque universalis ecclesiæ utilitatem de eorumdem fratrum nostrorum consilio & assensu, sacrum œcumenicum & generale concilium, ex auctoritate ejusdem Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum (qua nos quoque in terris fungimur) freti & subnixi, in civitate Tridentina ad sacratissimum diem resurrectionis dominicæ proxime futurum indicimus, & ibi celebrandum, sublata suspensione quacumque, statuimus atque decernimus. Quocirca venerabiles fratres nostros, omnibus ex locis, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, ceterosque quibus in concilio generali sedere, & sententiam dicere, jure communi, vel ex privilegio, vel ex antiqua consuetudine licet, vehementer in domino hortamur & monemus, atque etiam districte præcipiendo mandamus, in virtute sanctæ obedientiæ, in vi quoque juramenti quod præstiterunt, & sub pœnis quas in eos qui ad concilia generalia convenire neglexerint, sacris sciunt esse canonibus constitutas, ut ad concilium ibi celebrandum conveniant intra eam diem, nisi forte impedimento fuerint legitimo præpediti; quod tamen impedimentum per legitimos procuratores synodo probare debebunt. Monemus præterea omnes & singulos, quorum interest, interessevel poterit, ut in concilio adesse ne negligant. Carissimos vero in Christo filios nostros, Romanorum imperatorem electum, ceterosque reges & principes, quos optandum sane esset concilio interesse posse, hortamur & rogamus, ut, si ipsi interesse concilio non potuerint, oratores suos prudentes, graves, & pios viros utique mittant, qui ipsorum nomine illi intersint, curentque diligenter pro sua pietate, ut ex eorum regnis atque dominiis prælati sine recusatione ac mora tam necessario tempore, Deo & ecclesiæ officium suum præstent: eosdem etiam curaturos esse minime dubitantes, ut per ipsorum regna & dominia tutum ac liberum iter prælatis, eorumque familiaribus, comitibus, & aliis omnibus ad concilium euntibus, & ab illo redeuntibus, pateat, benigneque ac comiter omnibus in locis recipiantur atque tractentur, sicut (quod ad nos attinet) ipsi quoque curabimus, qui nihil omnino prætermittere decrevimus, quod ad tam pium & salutare opus perficiendum a nobis in hoc loco constitutis præstari possit: nihil, ut Deus scit, quærentes aliud, nihil propositum habentes in hoc concilio celebrando, nisi honorem ipsius Dei, dispersarum ovium reductionem ad salutem, & perpetuam Christianæ reipublicæ tranquillitatem ac quietem. Ut vero hæ literæ, & quæ in eis continentur, ad omnium, quorum oportet, notitiam perveniant, nec quisquam ea excusatione uti possit, quod illa ignoraverit, præsertim cum non ad omnes, quos de his literis certiores fieri oporteret, tutus forsitan pateat aditus; volumus & mandamus ut in basilica Vaticana principis apostolorum, & in ecclesia Lateranensi, tunc cum in eis populus ut missarum solennibus intersit congregari solet, palam clara voce a curiæ nostræ cursoribus, seu notariis aliquibus publicis, recitentur, & postquam recitatæ fuerint, ad valvas earum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ, & in loco solito campi Floræ, affigantur, ibique quo legi & omnibus innotescere possint, aliquamdiu relinquantur. Cum autem inde amovebuntur, earum exempla in iisdem locis affixa remaneant. Nos enim per recitationem hanc, publicationem & affixionem, omnes & singulos, qui his literis comprehenduntur, post duos menses a die publicationis, & affixionis earum volumus perinde adstrictos & obligatos esse, ac si ipsismet illæ coram editæ & lectæ fuissent. Transumptis quoque earum, quæ manu publici alicujus notarii scripta subscriptave, & sigillo ac subscriptione alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munita fuerint, ut sine dubitatione ulla fides habeatur mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, statuti, decreti, præcepti, admonitionis, & adhortationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo, tertio Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

Antonius Florebellus.

Barengus.

Ego Pius catholicæ ecclesiæ episcopus.

Ego R. cardinalis de Carpo episcopus Portuensis.

Ego F. cardinalis episcopus Tusculanus.

Ego Fed. cardinalis Cæsius, episcopus Prænestinus.

Ego Joannes cardinalis Moronus episcopus Albanensis.

*

*

Ego Christophorus Madrucius cardinalis Tridentinus.

Ego Ottho Truchses cardinalis Augustanus.

Ego B. de la Cueva cardinalis sanctæ Crucis.

Ego Tiberius cardinalis Crispus.

Ego

Marginal notes: Habac. 3. — Matth. 16. — Carth. III. c. 43. Sess. 24 c. 2. de ref.

ANNO CHRISTI 1560.

Ego Joannes Michael cardinalis Saracenus.
Ego Joannes cardinalis sancti Vitalis.
Ego Joannes And. cardinalis Messanensis.
Ego Jacobus cardinalis Puteus.
Ego Jaonnes B. Cicada cardinalis sancti Clementis.
*
*
Ego Scipio cardinalis Pisarum.
Ego Joannes cardinalis Romanus.
Ego Joannes Ant. cardinalis Capisuccus.
Ego Thad. cardinalis Gaddus.
Ego F. M. cardinalis Alexandrinus.
Ego Clemens cardinalis Aræcæli.
Ego Jacobus cardinalis Sabellus.
Ego Joannes cardinalis sancti Georgii.
*
Ego A. cardinalis Farnesius vicecancellarius.
Ego G. As. cardinalis camerarius.
Ego Hip. cardinalis Ferrariensis.
*
Ego Julius cardinalis Urbinas.
Ego Aloysius cardinalis Cornelius.
Ego Hieronymus cardinalis Simoncellus.
Ego Vitellotius cardinalis Vitellius.
Ego Joannes cardinalis de Medicis.
Ego Carolus cardinalis Borromæus.

Antonius Florebellus.

Lavellinus Barengus.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo, indictione tertia, die vero secunda mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri dominii Pii, divina providentia papæ quarti, anno primo, retrorsum literæ apostolicæ lectæ affixæ & publicatæ fuerunt in locis suprascriptis, juxta earum seriem & tenorem, & etiam ut moris est: & illis amotis, dimissis illarum copiis affixis per nos Bernardinum Andreutium, & Joannem Andream Panniza apostolicos cursores.

Petrus Veltrini magister cursorum.

ANNO CHRISTI 1562.

BREVE PII PAPÆ IV. SUPER ORDINE SEDENDI IN CONCILIO, NON habita ratione dignitatis primatialis.

Dilecti filii nostri, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut ea, quæ pacem & concordiam nutriunt, pura mente semper inquirimus, ita ex debito nostræ pastoralis solicitudinis tenemur illa submovere, quæ discordiam suscitare, & scandalum introducere posse videntur. Itaque ad tollendam omnem controversiam materiarum, quæ inter prælatos, ad celebrationem sacri œcumenici & generalis concilii, in civitate Tridentina pro tempore congregatos, super eorum præcedentia forte jam sunt exortæ, & in dies oriri possunt; volumus, ac vobis per præsentes mandamus, ut omnes & singulos prælatos prædictos, videlicet venerabiles fratres, patriarchas primo, secundo archiepiscopos, tertio autem loco episcopos in quibusvis actibus publicis, secundum gradum & ordinem suarum ad eorum ecclesias promotionum ita quod, qui prius promotus ad eas fuerit, in suo quisque ordine prior existat) incedere, sedere ac locum habere (nulla habita ratione ad ipsorum dignitates primatiales, sive veræ sive prætensæ illæ fuerint) auctoritate nostra faciatis, studioseque & diligenter curetis, atque pro vestra prudentia ac pietate geratis, ut cuncta istic concordibus animis in virtute Spiritus sancti, cum Dei omnipotentis honore atque timore, quiete feliciterque procedere valeant, non obstantibus præmissis, & quibusvis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die ultima Decembris millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, pontificatus nostri anno secundo.

DECLARATIO FACTA PER illustrissimos dominos legatos super decreto sanctissimi domini nostri domini Pii papæ quarti.

Quia dubitari posset an ex prædicto decreto sanctissimi domini nostri aliquod præjudicium generetur primatibus supradictis in proprietate seu possessione suarum primatiarum, sive verarum, sive prætensarum: nos Hercules tituli sanctæ Mariæ Novæ de Mantua, Hieronymus tituli sanctæ Susannæ, Seripandus, Stanislaus tituli sancti Laurentii in Palisperna Varmiensis: ac Ludovicus tituli sancti Cyriaci in Thermis, Simonetta nuncupati, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinales, sacri œcumenici concilii Tridentini præsidentes, & apostolici de latere legati; declaramus quod mens sanctissimi domini nostri & nostra est, quod per hoc decretum nulli jus de novo acquiratur, nullique præjudicium generetur, nulliusque jus in proprietate vel possessione lædatur, atque demum in omnibus & per omnia unumquemque primatem, verum vel prætensum, in quo antea permanebat.

SESSIO DECIMASEPTIMA.

Quæ est I. sub Pio quarto pontifice maximo, celebrata die decimaoctava Januarii MDLXII.

Decretum de celebrando concilio.

SESSIO XVII. 18. Januarii 1562.

ILLUSTRISSIMI & reverendissimi, domini reverendique patres, placetne vobis ad laudem & gloriam sanctæ ac individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ad incrementum & exaltationem fidei & religionis Christianæ, sacrum œcumenicum & generale concilium Tridentinum, in Spiritu sancto legitime congregatum ab hodierno die, qui est decimus octavus mensis Januarii, anni a nativitate domini millesimi quingentesimi sexagesimisecundi, cathedræ Romanæ beati Petri apostolorum principis consecrato, sublata quacumque suspensione, juxta formam & tenorem litterarum sanctissimi domini nostri Pii quarti pontificis maximi, celebrari, & in eo ea debito servato ordine tractari, quæ proponentibus legatis ac præsidentibus ad horum temporum levandas calamitates, sedandas de religione controversias, coercendas linguas dolosas, depravatorum morum abusus corrigendos, ecclesiæ veram atque Christianam pacem conciliandam, apta & idonea ipsi

Sess. 24. & 25. de ref.

ANNO CHRISTI 1552. ipsi sanctæ synodo videbuntur? Responderunt: Placet.

Indictio futuræ sessionis.

Illustrissimi & reverendissimi domini reverendique patres, placetne vobis proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse feria quinta post secundam dominicam quadragesimæ, quæ erit die vigesimasexta mensis Februarii. Responderunt: Placet.

Propositio facta.

In prima præterita sessione declaratum est, & communi omnium voto approbatum, pertractandum esse de eis quæ necessaria videbuntur ad catholicæ fidei doctrinam stabiliendam, atque morum integritatem restituendam.

Ut autem hæc, Deo duce, aggrediamur, visum est magnopere referre ad doctrinam de fide in suam puritatem restituenda, ut libri a variis auctoribus post exortas hæreses scripti, atque etiam librorum censuræ in diversis locis a catholicis editæ, examinentur. De quibus quidquid sancta synodus statuerit, tanquam sacrosanctum decretum, suo tempore publicabitur, ut ab omnibus absque ulla tergiversatione custodiatur. Super qua re quicumque pro ejus faciliori expeditione aliquid afferre voluerint, libenter audientur.

Ad hæc rite dijudicanda, ut vocentur omnes ex decreto sanctæ synodi, consentaneum fore existimavimus, ad quos istarum rerum aliqua pertinere quoquo modo potest, ne deinceps inauditos se esse condemnatos censeri possit.

Non ab re quoque putavimus esse, omnes, qui in hæreses quascumque lapsi sunt, & adhuc irretiti sunt, ad pœnitentiam invitare, cum salviconductus ampla concessione, ac promissione magnæ & singularis clementiæ & benignitatis, modo redeant ad cor, & sanctæ ecclesiæ catholicæ potestatem agnoscant.

Tam super modo facilioris expeditionis examinis librorum & censurarum, quam super aliis, quæ sequuntur, patres, postquam hujus scripti exemplum acceperint, & consideraverint, dicant sententias suas in sequenti congregatione.

SESSIO DECIMAOCTAVA.

Quæ est secunda sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die XXVI. Februarii MDLXII.

Decretum de librorum delectu, & omnibus ad concilium fide publica invitandis.

SESSIO XVIII. 26. Febr. 1562.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, non humanis quidem viribus confisa, sed domini nostri Jesu Christi, qui os & sapientiam ecclesiæ suæ daturum se promisit, (Luc. 21.) ope & auxilio freta, illud præcipue cogitat, ut catholicæ fidei doctrinam, multorum inter se dissidentium opinionibus, pluribus locis inquinatam & obscuratam, in suam puritatem & splendorem aliquando restituat, & mores, qui a veteri instituto deflexerunt, ad meliorem vitæ rationem revocet, corque patrum ad filios, & cor filiorum ad patres convertat. (Luc. 1.) Cum itaque omnium primum animadverterit, hoc tempore A suspectorum ac perniciosorum librorum, quibus doctrina impura continetur, & longe lateque diffunditur, numerum nimis excrevisse (quod quidem in causa fuit, ut multæ censuræ in variis provinciis, & præsertim in alma urbe Roma, pio quodam zelo editæ fuerint) neque tamen huic tam magno ac pernicioso morbo salutarem ullam profuisse medicinam, censuit ut delecti ad hanc disquisitionem patres de censuris librisque quid facto opus esset diligenter considerarent, atque etiam ad eamdem sanctam synodum suo tempore referrent, quo facilius ipsa possit varias & peregrinas doctrinas, tanquam zizania, a Christianæ veritatis tritico separare, (Matth. 13.) deque his commodius deliberare & statuere, quæ ad scrupulum ex B complurium animis eximendum, & tollendas multarum querelarum causas magis opportuna videbuntur. Hæc autem omnia ad notitiam quorumcumque deducta esse vult, prout etiam præsenti decreto deducit: ut si quis ad se pertinere aliquo modo putaverit, quæ vel de hoc generali concilio tractanda prædixit, non dubitet a sancta synodo se benigne auditum iri.

(SESSIO XVIII. 26. Febr. 1562. Sess. 25. in contin. §. de indice libr. &c. Ibidem.)

Quoniam vero eadem sancta synodus ex corde optat, (Psalm. 121. Isai. 49.) Deumque enixe rogat quæ ad pacem sunt ecclesiæ, ut universi communem matrem in terris agnoscentes, quæ quos peperit oblivisci non potest, unanimes uno ore glorificemus Deum & Patrem domini nostri Jesu Christi; (Rom. 15.) per viscera misericordiæ ejusdem Dei & domini nostri, omnes C qui nobiscum communionem non habent, ad concordiam & reconciliationem, & ut ad hanc sanctam synodum veniant, invitat atque hortatur, utque caritatem, quod est vinculum perfectionis, amplectantur, pacemque Christi exultantem in cordibus suis præ se ferant, in quam vocati sunt in uno corpore. Hanc ergo non humanam, sed Spiritus sancti vocem audientes ne obdurent corda sua, sed in suo sensu non ambulantes neque sibi placentes, ad tam piam & salutarem matris suæ admonitionem excitentur & convertantur. (Coloss. 3. Psalm. 99. Hebr. 3. Ephes. 4. Rom. 15.) Omnibus enim caritatis officiis sancta synodus eos ut invitat, ita complectetur.

Insuper eadem sancta synodus decrevit, fidem D publicam in congregatione generali concedi posse, & eamdem vim habituram, ejusdemque roboris & momenti futuram, ac si in publica sessione data & decreta fuisset.

Indictio futuræ sessionis.

Eadem sacrosancta synodus Tridentina, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, statuit & decrevit, proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse feria quinta post sacratissimum festum ascensionis domini, quæ erit die decimaquarta mensis Maii.

E *SALVUSCONDUCTUS CONCESSUS Germanicæ nationi.*

In congregatione generali, die quarta Martii millesimo quingentesimo sexagesimo-secundo.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, universis fidem facit, quod omnibus, & singulis sacerdotibus, electoribus, prin-

(Vide supra sess. 5. ubi idem habetur præter extensionē ad alias nationes.)

principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militaribus, popularibus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque status & conditionis aut qualitatis existant, Germanicæ provinciæ & nationis civitatibus, ac aliis locis ejusdem, & omnibus aliis ecclesiasticis & sæcularibus, præsertim Augustanæ confessionis personis, qui, aut quæ una cum ipsis ad hoc generale Tridentinum concilium venient, aut mittentur, ac profecturi sunt, aut hucusque venerunt, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari, tenore præsentium, publicam fidem, & plenissimam verissimamque securitatem, quam salvumconductum appellant, libere ad hanc Tridentinam civitatem veniendi, ibidemque manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, una cum ipsa synodo de quibuscumque negotiis tractandi, examinandi, discutiendi, & omnia quæcumque ipsis libuerit, ac articulos quoslibet, tam scripto quam verbo libere offerendi, propalandi, eosque scripturis sacris & beatorum patrum verbis, sententiis & rationibus declarandi, astruendi, & persuadendi, &, si opus fuerit, etiam ad objecta concilii generalis respondendi, & cum iis qui a concilio delecti fuerint disputandi Christiane aut caritative absque omni impedimento conferendi, opprobriis, conviciis, ac contumeliis penitus semotis: & signanter, quod causæ controversæ, secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia, & catholicæ ecclesiæ consensum, & sanctorum patrum auctoritates, in prædicto concilio Tridentino tractentur: illo etiam addito, ut religionis prætextu, aut delictorum circa eam commissorum, aut committendorum, minime puniantur, impertitur, ac omnino concedit: sic etiam, ut propter illorum præsentiam, neque in itinere, aut quocumque locorum, eundo, manendo, aut redeundo, nec in ipsa civitate Tridentina a divinis officiis quovis modo cessetur. Et ut his peractis, vel non peractis, quandocumque ipsis libuerit, aut majorum suorum mandato & assensu ad propria reverti optabunt, aut aliquis eorum optabit, mox absque ulla retinentia, & occasione, aut mora, salvis rebus eorum, & suorum pariter honore, & personis, vice versa possint juxta beneplacitum libere & secure redire; de scientia tamen ab eadem synodo deputandorum, ut tunc opportune eorum securitati, absque dolo & fraude provideatur: vult etiam sancta synodus in hac publica fide salvoque conductu, omnes, quascumque clausulas includi & contineri, ac pro inclusis haberi, quæ pro plena, efficaci, & sufficienti securitate in eundo, stando, ac redeundo necessariæ & opportunæ fuerint. Illud etiam ad majorem securitatem, & pacis, ac conciliationis bonum exprimens, quod, si quispiam, aut illorum aliqui sive in itinere, Tridentum veniendo, sive ibidem morando aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint, aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & assecurationis beneficium eis concessum annullari aut cassari, vult & concedit ut in hujusmodi facinore deprehensi ab ipsis dumtaxat, & non ab aliis, condigna animadversione, cum emenda sufficienti, per partem ipsius synodi merito approbanda & laudanda, mox puniantur, illorum assecurationis forma, conditionibus & modis omnino manentibus illibatis. Pariformiter etiam vult, ut si quisquam, vel aliqui ex ipsa synodo, sive in itinere, aut manendo, aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint, aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & assecurationis beneficium violari, aut quoquomodo tolli, in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsa synodo dumtaxat, & non ab aliis condigna animadversione, & emenda sufficienti, per partem dominorum Germanorum Augustanæ confessionis, tunc hic præsentium, merito laudanda & approbanda, mox puniantur; præsenti assecurationis forma, conditionibus, & modis omnino manentibus illibatis. Vult præterea ipsa synodus, quod liceat ipsis ambasiatoribus omnibus & singulis, toties quotiescumque opus fuerit, seu necessarium, ad auram capiendam exire de civitate Tridentina, & reverti ad eamdem, nec non nuncium, vel nuncios suos ad quæcumque loca pro suis necessariis negotiis ordinandis, libere mittere, seu destinare, ac ipsos missos, seu destinatos, seu missum & destinatum suscipere, toties quoties eis videbitur expedire; ita quod aliqui vel aliquis per deputandos concilii socientur, qui eorum securitati provideant, vel provideat. Qui quidem salvusconductus & securitates stare ac durare debeant a tempore & per tempus, quo in ipsius synodi & suorum tuitionis curam ipsos suscipi contigerit, & usque ad Tridentum perduci, ac toto tempore mansionis eorum ibidem; & rursum post sufficientem audientiam habitam, & spatio viginti dierum præmisso, cum ipsi petierint, aut concilium, habita hujusmodi audientia, ipsis recessum indixerit, a Tridento usque in quem quisque elegerit sibi locum tutum, Deo favente, restituet, dolo & fraude prorsus exclusis. Quæ quidem omnia, pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus quibuscumque, atque omnibus aliis ecclesiasticis ac sæcularibus personis, cujuscumque status & conditionis existant, aut quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit, & bona fide spondet. Insuper, omni fraude & dolo exclusis, vera & bona fide promittit ipsam synodum nullam vel manifeste vel occulte occasionem quæsituram, aut aliqua auctoritate, potentia, jure, vel statuto, privilegio legum vel canonum, aut quorumcumque conciliorum, præsertim Constantiensis & Senensis, quacumque forma verborum expressa, in aliquod hujus fidei publicæ, & plenissimæ assecurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ, ipsis per ipsam synodum concessæ, præjudicium, quovis modo usuram, aut quemquam uti permissuram: quibus in hac parte pro hac vice derogat. Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea vel suis, cujuscumque conditionis, vel status, aut præeminentiæ existens, præscriptæ assecurationis & salviconductus formam & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit) quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, ipsorum arbitrio merito approbanda & laudanda, habeant ipsam synodum, & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas jure divino & humano, aut consuetudine, hujusmodi salvorumconductuum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione aut quavis in hac parte contradictione.

Sess. 5. in princ.

Concilii Constantiensis sessione 19. in cap. Quod non obstantibus salviscondu-ctibus.

Extensio ad alias nationes.

Eadem sacrosancta synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis de latere legatis, omnibus & singulis aliis, qui nobiscum in iis quæ sunt fidei com-

ANNO CHRISTI 1562. communionem non habent, ex quibuscumque regnis, nationibus, provinciis, civitatibus ac locis, in quibus publice & impune prædicatur, vel docetur, sive creditur contrarium ejus, quod sancta Romana sentit ecclesia, dat fidem publicam, sive salvumconductum, sub eadem forma & eisdem verbis, quibus datur Germanis.

SESSIO DECIMANONA.

Quæ est tertia sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die decimaquarta Maii MDLXII.

Decretum prorogationis sessionis.

SESSIO XIX. 14. Maii 1562. SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legatis, decreta ea quæ hodie in præsenti sessione statuenda ac sancienda erant, justis nonnullis ac honestis causis, in feriam quintam post proximam solennitatem corporis Christi (quæ erit pridie Nonas Junii) proroganda esse censuit ac prorogat: dictaque die sessionem habendam esse ac celebrandam, omnibus indicit. Interea rogandus est Deus & Pater domini nostri Jesu Christi, auctor pacis ut sanctificet corda omnium, quo adjuvante sancta synodus & nunc & semper meditari ac peragere valeat quæ ad ejus laudem & gloriam pertineant.

SESSIO VIGESIMA.

Quæ est quarta sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die quarta Junii MDLXII.

Decretum prorogationis sessionis.

SESSIO XX. 4. Junii 1562. SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, propter varias difficultates ex diversis causis exortas, atque etiam ut congruentius majorique cum deliberatione omnia procedant, nempe ut dogmata, cum iis quæ ad reformationem spectant, simul tractentur & sanciantur; ea quæ statuenda videbuntur, tam de reformatione, quam de dogmatibus in proxima sessione, quam omnibus indicit in diem sextamdecimam subsequentis mensis Julii, definienda esse decrevit. Hoc tamen adjecto, quod Sess. 9. dictum terminum ipsa sancta synodus, pro ejus arbitrio & voluntate, sicuti rebus concilii putaverit expedire, etiam in generali congregatione restringere & prorogare libere possit & valeat.

SESSIO VIGESIMAPRIMA.

Quæ est quinta sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die decimasexta Julii MDLXII.

Doctrina de communione sub utraque specie, & parvulorum.

SESSIO XXI. 16. Julii 1562. SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, cum de tremendo & sanctissimo eucharistiæ sacramento varia diversis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis

A provinciis multi a catholicæ ecclesiæ fide atque obedientia videantur discessisse, censuit, ea, quæ ad communionem sub utraque specie, & parvulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quam est his decretis explicatum atque definitum. SESSIO XXI. 16. Julii 1562.

CAPUT I.

Laicos & clericos non conficientes non adstringi jure divino ad communionem sub utraque specie.

B Itaque sancta ipsa synodus, a Spiritu sancto (qui Spiritus est sapientiæ & intellectus, Spiritus consilii & pietatis) edocta, atque ipsius ecclesiæ judicium & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo divino præcepto laicos & clericos non conficientes obligari ad eucharistiæ sacramentum sub utraque specie sumendum: neque ullo pacto, salva fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus dominus in ultima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & apostolis tradidit: non tamen illa institutio & traditio eo tendunt, ut omnes Christi fideles statuto domini ad utramque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo apud Joannem sexto recte colligitur, utriusque speciei communionem a domino præceptam esse; utcumque juxta varias sanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, dixit quoque: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Et qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, dixit etiam: *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita*. Et denique qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo*, dixit nihilo minus: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*.

Isai. 11. Constant. sess. 13. Inf. can. 23. Matth. 26. 1. Cor. 11. C Joan. Ibidem. Ibidem. Ibidem. D

CAPUT II.

Ecclesiæ potestas circa dispensionem sacramenti eucharistiæ.

Præterea declarat, hanc potestatem perpetuo in ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire judicaret. Id autem apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*. Atque ipsum quidem hac potestate usum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso sacramento, cum ordinatis nonnullis circa ejus usum: *Cetera*, inquit, *cum venero, disponam*. Quare agnoscens sancta mater ecclesia hanc suam in administratione sacramentorum auctoritatem, licet ab initio Christianæ religionis non infrequens utriusque speciei usus fuisset, tamen progressu temporis, latissime jam mutata illa consuetudine, gravibus & justis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit, & pro lege haben-

E 1. Cor. 4. 2. Cor. 6. 1. Cor. 11. Constant. sess. 13.

SESSIO XXI. 16. Julii 1562.

habendam decrevit: quam reprobare, aut sine ipsius ecclesiæ auctoritate pro libito mutare non licet.

CAPUT III.

Totum & integrum Christum, ac verum sacramentum, sub qualibet specie sumi.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Insuper declarat, quamvis redemptor noster, ut antea dictum est, in suprema illa cœna hoc sacramentum in duabus speciebus instituerit, & apostolis tradiderit; tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi. Ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt. Sess. 13. c. 3. & can. 3.

CAPUT IV.

Parvulos non obligari ad communionem sacramentalem.

Infra can. 4. Denique eadem sancta synodus docet, parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem eucharistiæ communionem. Siquidem per baptismi lavacrum, regenerati, & Christo incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est. Tit. 3.

DE COMMUNIONE SUB UTRAQUE SPECIE, ET PARVULORUM.

CANON I.

Constant. sess. 13. Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi eucharistiæ sacramenti sumere debere, anathema sit.

II.

Supra c. 1. Si quis dixerit, sanctam ecclesiam catholicam non justis causis & rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.

III.

Sup. c. 3. & sess. 13. c. 3. & can. 3. Si quis negaverit totum & integrum Christum omnium gratiarum fontem & auctorem, sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur, anathema sit.

IV.

Sup. c. 4. Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse eucharistiæ communionem, anathema sit.

Supra sessione 13. in fine & inf. sess. 22. in decreto finali. Duos vero articulos alias propositos, nondum tamen excussos, videlicet an rationes, quibus sancta catholica ecclesia adducta fuit, ut communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacer- A dotes, sub una tantum panis specie, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus; & an si honestis & Christianæ caritati consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi, vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illæ, eadem sancta synodus in aliud tempus, oblata sibi quamprimum occasione, examinandos atque definiendos reservat. Ibidem.

ANNO CHRISTI 1562.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ B sedis legatis, ad Dei omnipotentis laudem, & sanctæ ecclesiæ ornamentum, ea quæ sequuntur, de reformationis negotio in præsenti statuenda esse censuit.

CAPUT I.

Episcopi gratis cum ordines conferant, tum dimissorias & testimoniales dent, pro quibus eorum ministri nihil prorsus, notarii, quod in decreto præfinitum est, accipiant.

Quoniam ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericalis tonsuræ, C nec pro literis dimissoriis aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacumque de causa, etiam sponte oblatum, episcopi, & alii ordinum collatores, aut eorum ministri, quovis prætextu accipiant. Notarii vero in his tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissoriis, aut testimonialibus, decimam tantum unius aurei partem accipere possint; dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo: nec episcopis ex notarii commodis aliquod emolumentum ex eisdem ordinum collationibus directe vel indirecte provenire possit. Tunc enim gratis operam suam eos præstare omnino teneri decernit, contrarias taxas, ac statuta, & consuetudines etiam imme- D morabiles, quorumcumque locorum (quæ potius abusus & corruptelæ simoniacæ pravitati faventes nuncupari possunt) penitus cassando & interdicendo; & qui secus fecerint, tam dantes, quam accipientes, ultra divinam ultionem, pœnas a jure inflictas ipso facto incurrant. Later. II. 1. Later. IV. 63. Chalc. 2. Brac. II. 3. Aur. II. 3. Tolet. VIII. can. 3. Milevit. c. 41.

CAPUT II.

Arceantur a sacris ordinibus, qui non habent unde vivere possint.

Cum non deceat eos, qui divino ministerio adscripti sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, compertumque sit complures plerisque in locis ad sacros E ordines nullo fere delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt se beneficium ecclesiasticum, aut etiam idoneas facultates obtinere; statuit sancta synodus, ne quis deinceps clericus sæcularis, (quamvis alias sit idoneus moribus, scientia & ætate) ad sacros ordines promoveatur, nisi prius legitime constet eum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere. Id vero beneficium resignare non possit, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit promotus: neque ea resignatio admittatur, nisi constito quod aliunde vivere commode possit: & aliter facta resignatio nulla sit.

Patri-

ANNO CHRISTI 1562.

Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos episcopus judicaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate ecclesiarum suarum, eo quoque prius perspecto, patrimonium illud vel pensionem vere ab eis obtineri, taliaque esse, quæ eis ad vitam sustentandam satis sint: atque illa deinceps sine licentia episcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenus possint, donec beneficium ecclesiasticum sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant unde vivere possint, antiquorum canonum pœnas super his innovando.

Conc. Later. sub Alex. III. Parte I. 9.

CAPUT III.

Ratio augendi distributiones quotidianas præscribitur: consuetudo, qua non residentes nihil vel minus tertia parte fructuum percipiunt, laudatur: absentium contumacia punitur.

Cum beneficia ad divinum cultum, atque ecclesiastica munia obeunda sint constituta, ne qua in parte minuatur divinus cultus, sed ei debitum omnibus in rebus obsequium præstetur, statuit sancta synodus, in ecclesiis tam cathedralibus quam collegiatis, in quibus nullæ sunt distributiones quotidianæ, vel ita tenues, ut verisimiliter negligantur, tertiam partem fructuum, & quorumcumque proventuum & obventionum, tam dignitatum, quam canonicatuum, personatuum, portionum & officiorum separari debere, & in distributiones quotidianas converti, quæ inter dignitates obtinentes, & ceteros divinis interessentes proportionabiliter, juxta divisionem ab episcopo, etiam tanquam apostolicæ sedis delegato, in ipsa prima fructuum deductione facienda dividantur; salvis tamen consuetudinibus earum ecclesiarum, in quibus non residentes, seu non servientes, nihil vel minus tertia parte percipiunt: non obstantibus exemptionibus ac aliis consuetudinibus, etiam immemorabilibus, & appellationibus quibuscumque: crescenteque non servientium contumacia, liceat contra eos procedere juxta juris ac sacrorum canonum dispositionem.

sess. 22. c. 3. de ref.

sess. 23. c. 1. de ref.

CAPUT IV.

Sacramenta per convenientem sacerdotum numerum exhibeantur. Ratio novas parochias erigendi traditur.

Episcopi, etiam tanquam apostolicæ sedis delegati, in omnibus ecclesiis parochialibus vel baptismalibus, in quibus populus ita numerosus sit, ut unus rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis & cultui divino peragendo, cogant rectores, vel alios, ad quos pertinet, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum. In iis vero, in quibus ob locorum distantiam, sive difficultatem, parochiani sine magno incommodo ad percipienda sacramenta & divina officia audienda accedere non possunt, novas parochias, etiam invitis rectoribus, juxta formam constitutionis Alexandri tertii, quæ incipit, Ad audientiam, constituere possint. Illis autem sacerdotibus, qui de novo erunt ecclesiis noviter erectis præficiendi, competens assignetur portio arbitrio episcopi ex fructibus ad ecclesiam matricem quomodocumque pertinentibus; &, si necesse fuerit, compellere possit populum ea subministrare quæ sufficiant ad vitam dictorum sacerdotum sustentandam: quacumque reservatione ge-

Cap. 3. De ecclesiasticis ædificiis.

SESSIO XXI. 16. Julii 1562.

A nerali vel speciali, vel affectione, super dictis ecclesiis non obstantibus. Neque hujusmodi ordinationes & erectiones possint tolli nec impediri ex quibuscumque provisionibus, etiam vigore resignationis, aut quibusvis aliis derogationibus, vel suspensionibus.

CAPUT V.

Possint episcopi facere uniones perpetuas in casibus a jure permissis.

Ut etiam ecclesiarum status, ubi sacra Deo officia ministrantur, ex dignitate conservetur, possint episcopi, etiam tanquam apostolicæ sedis
B delegati, juxta formam juris, sine tamen præjudicio obtinentium, facere uniones perpetuas quarumcumque ecclesiarum parochialium & baptismalium, & aliorum beneficiorum curatorum, vel non curatorum, cum curatis, propter earum paupertatem, & in ceteris casibus a jure permissis, etiamsi dictæ ecclesiæ vel beneficia essent generaliter vel specialiter reservata, aut qualitercumque affecta. Quæ uniones etiam non possint revocari, nec quoquo modo infringi vigore cujuscumque provisionis, etiam ex causa resignationis, aut derogationis, aut suspensionis.

Conc. Later. sub Leone X. sess. 9. de ref. curiæ. sup sess. 9. de ref. & infra sess. 24. c. 9. de ref.

CAPUT VI.

C *Imperitis rectoribus vicarii cum parte fructuum pro tempore deputentur: in scandalo perseverantes privari beneficiis possint.*

Quia illiterati & imperiti parochialium ecclesiarum rectores sacris minus apti sunt officiis, & alii propter eorum vitæ turpitudinem potius destruunt quam ædificant, episcopi, etiam tanquam apostolicæ sedis delegati, eisdem illiteratis & imperitis, si alias honestæ vitæ sint, coadjutores aut vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum eisdem pro sufficienti victu assignare, vel aliter providere possint, quacumque appellatione & exemptione remota: eos vero, qui turpiter & scandalose vivunt, post-
D quam præmoniti fuerint, coerceant ac castigent. Et si adhuc incorrigibiles in sua nequitia perseverent, eos beneficiis, juxta sacrorum canonum constitutiones, exemptione & appellatione quacumque remota, privandi facultatem habeant.

CAPUT VII.

Episcopi transferant una cum oneribus ecclesias, quæ nequeunt instaurari; alias vero reparari procurent.

Cum illud quoque valde curandum sit, ne ea quæ sacris ministeriis dicata sunt temporum injuria obsolescant, & ex hominum memoria excidant; episcopi etiam tanquam apostolicæ sedis
E delegati transferre possint beneficia simplicia (etiam jurispatronatus) ex ecclesiis, quæ vetustate vel alias collapsæ sint, & ob eorum inopiam nequeant instaurari, vocatis iis quorum interest, in matrices aut alias ecclesias locorum eorumdem, seu viciniorum, arbitrio suo; atque in eisdem ecclesiis erigant altaria vel capellas sub eisdem invocationibus; vel in jam erecta altaria vel capellas transferant, cum omnibus emolumentis & oneribus, prioribus ecclesiis impositis. Parochiales vero ecclesias, etiamsi jurispatronatus sint, ita collapsas refici & instaurari procurent ex fructibus & proventibus quibuscumque,

sess. 7. c. 8. de ref.

Sessio XXI. 16. Julii 1562.

ad easdem ecclesias quomodocumque pertinentibus, qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos, & alios, qui fructus aliquos ex dictis ecclesiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectum, parochianos omnibus remediis opportunis ad prædicta cogant, quacumque appellatione, exemptione & contradictione remota. Quod si nimia egestate omnes laborent, ad matrices, seu viciniores ecclesias transferantur, cum facultate tam dictas parochiales, quam alias ecclesias dirutas, in profanos usus non sordidos, erecta tamen ibi Cruce, convertendi.

CAPUT VIII.

Monasteria commendata, in quibus non viget regularis observantia, & beneficia quæcumque quotannis ab ordinario visitentur.

Quæcumque in diœcesi ad Dei cultum spectant, ab ordinario diligenter curari, atque iis, ubi oportet, provideri æquum est. Propterea commendata monasteria, etiam abbatiæ, prioratus, & præpositur æ nuncupatæ, in quibus non viget regularis observantia, nec non beneficia, tam curata quam non curata, sæcularia & regularia, qualitercumque commendata, etiam exempta, ab episcopis, etiam tanquam apostolicæ sedis delegatis, annis singulis visitentur; curentque iidem episcopi congruentibus remediis, etiam per sequestrationem fructuum, ut quæ renovatione indigent, aut restauratione, reficiantur; & cura animarum, si qua illis vel eorum annexis immineat, aliaque debita obsequia recte exerceantur, appellationibus quibuscumque, privilegiis, consuetudinibus, etiam immemorabili tempore præscriptis, conservatoriis, judicum deputationibus, & eorum inhibitionibus, non obstantibus. Et, si in eis vigeret observantia regularis, provideant episcopi paternis admonitionibus, ut eorum regularium superiores, juxta eorum regularia instituta, debitam vivendi rationem observent & observari faciant, & sibi subditos in officio contineant ac moderentur. Quod si admoniti intra sex menses eos non visitaverint, vel correxerint; tunc iidem episcopi, etiam ut delegati sedis apostolicæ, eos visitare possint & corrigere, prout ipsi superiores possent juxta eorum instituta; quibuscumque appellationibus, privilegiis & exemptionibus penitus remotis, & non obstantibus.

Seff. 7. c. 8. & 24. 9. & 25. c. 20. de regularibus.

CAPUT IX.

Quæstorum eleemosynarum nomen & usus tollitur; indulgentias & spirituales gratias ordinarii publicent. Duo de capitulo eleemosynas gratis accipiant.

Cum multa a diversis antea conciliis, tam Lateranensi, ac Lugdunensi, quam Viennensi, adversus pravos eleemosynarum quæstorum abusus remedia tunc adhibita, posterioribus temporibus reddita fuerint inutilia, potiusque eorum malitia ita quotidie magno fidelium omnium scandalo & querela excrescere deprehendatur, ut de eorum emendatione nulla spes amplius relicta videatur, statuit ut posthac in quibuscumque Christianæ religionis locis eorum nomen atque usus penitus aboleatur, nec ad officium hujusmodi exercendum ullatenus admittantur; non obstantibus privilegiis, ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, piis locis, & quibusvis cujuscumque gradus, status, & dignitatis personis, concessis, aut consuetudinibus etiam immemorabilibus. Indulgentias vero aut alias spirituales gratias, quibus non ideo Christi fideles decet privari, deinceps per ordinarios locorum adhibitis duobus de capitulo, debitis temporibus populo publicandas esse decernit. Quibus etiam eleemosynas, atque oblata sibi caritatis subsidia, nulla prorsus mercede accepta, fideliter colligendi facultas datur, ut tandem cœlestes hos ecclesiæ thesauros, non ad quæstum, sed ad pietatem exerceri omnes vere intelligant.

Later. IV. sub Inno. III. cap. 63. Vienn. Clem. Abusionibus tit. de pœn. & rem. sess. 5. c. 2. de ref. sess. 25. in cont. decreto de indulgentiis.

Anno Christi 1562.

Indictio futuræ sessionis.

Eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, statuit & decrevit, proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse feria quinta post octavam festi nativitatis beatæ Mariæ virginis, quæ erit decimaseptima mensis Septembris proxime futuri. Hoc tamen adjecto, quod dictum terminum ac unicuique sessioni in posterum præfigendum, ipsa sancta synodus pro ejus arbitrio & voluntate, sicuti rebus concilii putaverit expedire, etiam in generali congregatione restringere & prorogare libere possit & valeat.

Sup. sess. 9.

SESSIO VIGESIMASECUNDA,

Quæ est sexta sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die XVII. Septembris MDLXII.

Doctrina de sacrificio missæ.

Sessio XXII. 17. Sept. 1562. Seff. 13. in principio.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ut vetus, absoluta atque omni ex parte perfecta de magno eucharistiæ mysterio in sancta catholica ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate, propulsatis erroribus atque hæresibus, conservetur, de ea, quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, hæc quæ sequuntur docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPUT I.

De institutione sacrosancti missæ sacrificii.

Hebr. 7. 9. & 10.

Quoniam sub priori testamento, teste apostolo Paulo, propter Levitici sacerdotii imbecillitatem consummatio non erat, oportuit, Deo Patre misericordiarum ita ordinante, sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere, dominum nostrum Jesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & dominus noster, etsi semel seipsum in ara Crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium ejus extinguendum non erat, in cœna novissima qua nocte tradebatur, ut dilectæ suæ sponsæ ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in Cruce peragendum repræsentaretur, ejusque memoria in finem usque sæculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur, sacerdotem secun-

Tol. XII. 5. 1. Cor. 11.

ANNO CHRISTI 1562.

Psal. 109. secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis apostolis, quos tunc novi testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent tradidit, & eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit, per hæc verba: *Hoc facite in meam commemorationem* (Luc. 22. 1. Cor. 11.): uti semper ecclesia catholica intellexit & docuit. Nam celebrato veteri pascha, (quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat) (Exod. 12.) novum instituit pascha, seipsum ab ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, atque eripuit de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit (Coloss. 1.). Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quam dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit (Malach. 1.); & quam non obscure innuit apostolus Paulus Corinthiis scribens (1. Cor. 10.), cum dicit non posse eos, qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ domini participes fieri, per mensam altare utrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tempore similitudines figurabatur (Gen. 4. 22. Lev. 1. 2. 3.), ut pote quæ bona omnia per illa significata velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

CAPUT II.

Sacrificium visibile esse propitiatorium pro vivis & defunctis.

Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit (Hebr. 9.), docet sancta synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde & recta fide, cum metu & reverentia contriti ac penitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus " quippe oblatione placatus dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. (" S. Aug. X. de civitat. Dei c. 20.) Una enim eademque est hostia, idemque nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa: cujus quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur, tantum abest ut illi per hanc quovis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite, juxta apostolorum traditionem, offertur. (Sess. 25. princ. & hujus sess. can. 3.)

CAPUT III.

De missis in honorem sanctorum.

Et quamvis in honorem & memoriam sanctorum nonnullas interdum missas ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli qui illos coronavit. (S. Aug. VIII. de civ. Dei c. 27. Sess. 25. in cont. de invocatione sanctorum.) Unde nec sacerdos dicere solet; Offero tibi sacrificium, Petre vel Paule: sed Deo de illorum victoriis gratias agens eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris:

SESSIO XXII. 17. Sept. 1562.

CAPUT IV.

De canone missæ.

Et cum sancta sancte administrari conveniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, ecclesia catholica, ut digne reverenterque offerretur ac perciperetur, sacrum canonem multis ante " sæculis instituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem & pietatem quamdam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat cum ex ipsis domini verbis, tum ex apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque pontificum piis institutionibus. (" S. Aug. ad Januarium & ad Paulinum: Ambr. seu quis author de sacr. IV. c. 6. Vigilius ep. ad Eutherium. Inn. III. c. Cum Marthæ de celebr. missarum. S. Aug. l. de lib. arb. c. 10.)

CAPUT V.

De solennibus missæ sacrificii cæremoniis.

Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli, propterea pia mater ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam summissa voce, alia vero elatiore, in missa pronunciarentur, instituit (infra can. 7.). Cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex apostolica disciplina & traditione: quo & majestas tanti sacrificii commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CAPUT VI.

De missa, in qua solus sacerdos communicat.

Optaret quidem sacrosancta synodus, ut in singulis missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos hujus sanctissimi sacrificii fructus uberior proveniret: nec tamen, si id non semper fiat, propterea missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illæ quoque missæ vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet: partim vero quod a publico ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

CAPUT VII.

De aqua vino miscenda in calice offerendo.

Monet deinde sancta synodus, præceptum esse ab ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent: tum quod Christum dominum ita fecisse credatur, tum etiam, quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exierit: quod sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aquæ in Apocalypsi beati Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur. (S. Cypr. ep. 63. Cart. III. 24. Brac. III. 1. Tribur. c. 19. Flor. in decr. &c. Joan. 19. Apoc. 17.)

CAPUT VIII.

De missa vulgari lingua passim non celebranda; & mysteriis ejus populo explicandis.

Etsi missa magnam contineat populi fidelis erudi-

eruditionem, non tamen expedire visum est patribus, ut vulgari lingua passim celebraretur. Quamobrem retento ubique cujusque ecclesiæ antiquo & a sancta Romana ecclesia, omnium ecclesiarum matre & magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve parvuli panem petant, & non sit qui frangat eis; mandat sancta synodus pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter missarum celebrationem, vel per se, vel per alios, ex iis quæ in missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera, sanctissimi hujus sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus præsertim dominicis & festis.

Thren. 4.

Sess. c. 5. 2. de ref. & 24. c. 7. de ref.

CAPUT IX.

Præfatio canonum sequentium.

Quia vero adversus veterem hanc in sacrosancto evangelio, apostolorum traditionibus sanctorumque patrum doctrina fundatam fidem, hoc tempore multi disseminati sunt errores, multaque a multis docentur atque disputantur; sacrosancta synodus, post multos gravesque his de rebus mature habitos tractatus, unanimi patrum omnium consensu, quæ huic purissimæ fidei sacræque doctrinæ adversantur, damnare, & a sancta ecclesia eliminare, per subjectos hos canones constituit.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

CANON I.

Si quis dixerit, in missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.

II.

Luc. 22. 1. Cor. 11. Supra c. 1.

Si quis dixerit, illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

III.

Sup. c. 2.

Si quis dixerit, missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.

V.

Sup. c. 3.

Si quis dixerit, imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut ecclesia intendit, anathema sit.

VI.

Sup. c. 4.

Si quis dixerit, canonem missæ errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.

VII.

Sup. c. 5.

Si quis dixerit, ceremonias, vestes & externa signa, quibus in missarum celebratione ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

VIII.

Sup. c. 6.

Si quis dixerit, missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

IX.

Sup. c. 8.

Si quis dixerit, ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa voce pars canonis & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, aut lingua tantum vulgari missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

DECRETUM DE OBSERVANDIS & evitandis in celebratione missæ.

Quanta cura adhibenda sit, ut sacrosanctum missæ sacrificium omni religionis cultu ac veneratione celebretur, quivis facile existimare poterit, qui cogitarit, maledictum in sacris literis eum vocari qui opus Dei facit negligenter. Quod si necessario fatemur, nullum aliud opus adeo sanctum ac divinum a Christi fidelibus tractari posse, quam hoc ipsum tremendum mysterium, quo vivifica illa hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per sacerdotes quotidie immolatur: satis etiam apparet, omnem operam & diligentiam in eo ponendam esse, ut quanta maxima fieri potest interiori cordis munditia & puritate, atque exteriori devotionis ac pietatis specie, peragatur. Cum igitur multa jam sive temporum vitio, sive hominum incuria & improbitate, irrepsisse videantur, quæ a tanti sacrificii dignitate aliena sunt, ut ei debitus honor & cultus ad Dei gloriam, & fidelis populi ædificationem restituatur, decernit sancta synodus, ut ordinarii locorum episcopi ea omnia prohibere, atque e medio tollere sedulo curent ac teneantur, quæ vel avaritia, idolorum servitus, vel irreverentia, quæ ab impietate vix sejuncta esse potest, vel superstitio, veræ pietatis falsa imitatrix, induxit.

Jerem. 48.

Sess. 13. c. 7.

Ephes. 5.

Atque, ut multa paucis comprehendantur, in primis, quod ad avaritiam pertinet, cujusvis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro missis novis celebrandis datur, nec non importunas atque illiberales eleemosynarum exactiones potius quam postulationes, aliaque hujusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi quæstu, non longe absunt, omnino prohibeant.

Deinde, ut irreverentia vitetur, singuli in suis diœcesibus interdicant, ne cui vago & ignoto sacerdoti missas celebrare liceat: neminem præterea, qui publice & notorie criminosus sit, aut sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittant: neve patiantur privatis in domibus, atque omnino extra ecclesiam, & ad divi-

Laod. c. 58. Carth. II. 9.

ANNO CHRISTI 1562.

SESSIO XXII. 17. Sept. 1562.

divinum tantum cultum dedicata oratoria ab eisdem ordinariis designanda & visitanda sanctum hoc sacrificium, a sæcularibus aut regularibus quibuscumque peragi: ac nisi prius qui intersint, decenter composito corporis habitu, declaraverint se mente etiam ac devoto cordis affectu, non solum corpore adesse. Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo, sive cantu, lascivum aut impurum aliquid miscetur, item sæculares omnes actiones, vana atque adeo profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores, arceant, ut domus Dei vere domus orationis esse videatur & dici possit.

Antiss. 9. Cabil. 19.

Isa. 59. Matth. 21.

Postremo, ne superstitioni locus aliquis detur, edicto & pœnis propositis caveant, ne sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent, neve ritus alios aut alias ceremonias & preces in missarum celebratione adhibeant, præter eas quæ ab ecclesia probatæ ac frequenti & laudabili usu receptæ fuerint. Quarumdam vero missarum, & candelarum certum numerum, qui magis a superstitioso cultu, quam a vera religione inventus est, omnino ab ecclesia removeant: doceantque populum quis sit, & a quo potissimum proveniat hujus sanctissimi sacrificii tam pretiosus ac cœlestis fructus. Moneant etiam eumdem populum, ut frequenter ad suas parochias, saltem diebus dominicis, & majoribus festis, accedant. Hæc igitur omnia, quæ summatim enumerata sunt, locorum ordinariis ita proponantur, ut non solum ea ipsa, sed quæcumque alia huc pertinere visa fuerint, ipsi pro data sibi a sacrosancta synodo potestate, ac etiam ut delegati sedis apostolicæ, prohibeant, mandent, corrigant, statuant, atque ad ea inviolate servanda, censuris ecclesiasticis aliisque pœnis, quæ illorum arbitrio constituentur, fidelem populum compellant, non obstantibus privilegiis, exemptionibus, appellationibus, ac consuetudinibus quibuscumque.

Agath. 21. & 63.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ut reformationis negotium prosequatur, hæc in præsenti sessione statuenda censuit.

CAPUT I.

Canones de vita & honestate clericorum innovantur.

Sess. 25. c. 1. de ref.

Nihil est quod alios magis ad pietatem ac Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum qui se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos, tanquam in speculum, reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino clericos in sortem domini vocatos, vitam, moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus, nil nisi grave, moderatum, ac religione plenum præ se ferant: levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur, quo majore in ecclesia Dei & utilitate & ornamento hæc sunt, ita etiam diligentius sunt observanda, statuit sancta synodus, ut quæ alias a summis pontificibus, & sacris conciliis, de clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis, copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis, vel majoribus arbitrio ordinarii imponendis, observentur: nec appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si qua vero ex iis in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in usum revocari, & ab omnibus accurate custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque: ne subditorum neglectæ emendationis ipsi condignas, Deo vindice, penas persolvant.

Matth. 5. Tit. 2. Sess. 14. & Sess. 24. de ref. c. 12. Carth. III. 15. & IV. 44. & seqq. Chalc. c. 3. Arel. II. 14. Mat. I. 5. Nic. II. 16.

CAPUT II.

Quinam ad cathedrales ecclesias assumendi.

Quicumque posthac ad cathedrales ecclesias erit assumendus, is non solum natalibus, ætate, moribus, & vita, ac aliis, quæ a sacris canonibus requiruntur, plene sit præditus: verumetiam in sacro ordine antea, saltem sex mensium spatio, constitutus: quarum rerum instructio, si ejus notitia nulla aut recens in curia fuerit, a sedis apostolicæ legatis, seu nunciis provinciarum, aut ejus ordinario, eoque deficiente, a vicinioribus ordinariis sumatur. Scientia vero præter hæc hujusmodi polleat, ut muneris sibi injungendi necessitati possit satisfacere: ideoque antea in universitate studiorum magister, sive doctor, aut licentiatus in sacra theologia vel jure canonico merito sit promotus, aut publicus alicujus academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quod si regularis fuerit, a superioribus suæ religionis similem fidem habeat. Prædicti autem omnes, unde instructio seu testificatio erit sumenda, hæc fideliter & gratis referre teneantur: alioquin eorum conscientias graviter oneratas esse scient, ac Deum & superiores suos habebunt ultores.

Sardic. c. 13. Rom. sub Nic. Bracar. I. 20. Sess. 7. c. 1. de ref. Sess. 24. c. 1 de ref.

CAPUT III.

Creandæ distributiones quotidianæ ex tertia parte quorumcumque fructuum: portio absentium quibus cedat: certi casus excepti.

Episcopi, etiam tanquam delegati apostolici, ex fructibus & proventibus quibuscumque omniam dignitatum, personatuum, & officiorum in ecclesiis cathedralibus, vel collegiatis existentium, tertiam partem in distributiones, eorum arbitrio assignandas, dividere possint: ut scilicet qui eas obtinent, si personaliter competens sibi servitium, juxta formam ab eisdem episcopis præscribendam, quolibet die statuto non impleverint, illius diei distributionem amittant, nec ejus quoquo modo dominium acquirant, sed fabricæ ecclesiæ, quatenus indigeat, aut alteri pio loco arbitrio ordinarii applicetur. Crescente vero contumacia, contra eos juxta sacrorum canonum constitutiones procedant. Quod si alicui ex prædictis dignitatibus in ecclesiis cathedralibus vel collegiatis, de jure, seu consuetudine jurisdictio, administratio, vel officium non competat, sed extra civitatem in diœcesi cura animarum immineat, cui is, qui dignitatem obtinet, incumbere voluerit, tunc pro tempore, quo in curata ecclesia resederit, ac ministraverit, tanquam præsens sit, ac divinis intersit, in ecclesiis cathedralibus ac collegiatis habeatur. Hæc in his tantum ecclesiis instituta

Sess. 21. c. 3. de ref.

SESSIO XXII. 17. Sept. 1562.

A instituta intelligantur, in quibus nulla est consuetudo, vel statutum, ut dictæ dignitates uon servientes aliquid amittant, quod ad tertiam dictorum fructuum & proventuum partem ascendat: non obstantibus consuetudinibus, etiam immemorabilibus, exemptionibus, & constitutionibus, etiam juramento & quavis auctoritate firmatis.

CAPUT IV.

In quacumque cathedrali vel collegiata, majoribus necdum initiati vocem in capitulo non habeant: quid præstare teneantur ad eos promoti; quive deinceps promovendi.

B Quicumque in cathedrali vel collegiata, sæculari aut regulari ecclesia divinis mancipatus officiis, in subdiaconatus ordine saltem constitutus non sit, vocem in hujusmodi ecclesiis in capitulo non habeat, etiamsi hoc sibi ab aliis libere fuerit concessum. Ii vero, qui dignitates, personatus, officia, præbendas, portiones, ac quælibet alia beneficia, in dictis ecclesiis obtinent, aut in posterum obtinebunt, quibus onera varia sunt annexa, videlicet, ut alii missas, alii evangelia, alii epistolas dicant & cantent, quocumque ii privilegio, exemptione, prærogativa, generis nobilitate sint insigniti, teneantur, justo impedimento cessante, infra annum ordines suscipere requisitos; alioquin pœnas incurrant, juxta constitutionem concilii Viennensis, quæ incipit, C Ut ii qui, &c. quam præsenti decreto innovat, cogantque episcopi eos diebus statutis dictos ordines per seipsos exercere, ac cetera omnia officia, quæ debent in cultu divino præstare, sub eisdem & aliis etiam gravioribus pœnis, arbitrio eorum imponendis. Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem & ceteras habilitates integre habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio.

Clementina, Ut ii qui, de ætate & qualitate. Sess. 2. c. 11. de ref.

CAPUT V.

Committantur episcopo dispensationes extra curiam, & ab eo examinentur.

D Dispensationes quacumque auctoritate concedendæ, si extra Romanam curiam committendæ erunt, committantur ordinariis illorum, qui eas impetraverint. Eæ vero, quæ gratiose concedentur, suum non sortiantur effectum, nisi prius ab eisdem, tanquam delegatis apostolicis, summarie tantum & extrajudicialiter cognoscatur, expressas preces subreptionis vel obreptionis vitio non subjacere.

CAPUT VI.

Circumspecte commutandæ ultimæ voluntates.

E In commutationibus ultimarum voluntatum, quæ non nisi ex justa & necessaria causa fieri debent, episcopi, tanquam delegati sedis apostolicæ, summarie & extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacita veritate vel suggesta falsitate, fuisse narratum, priusquam commutationes prædictæ executioni demandentur.

Sess. 25. c. 4. de ref.

CAPUT VII.

Innovatur decretum Innocentii IV. papæ de appellationibus.

Legati & nuncii apostolici, patriarchæ, primates, & metropolitani, in appellationibus ad eos interpositis, in quibusvis causis, tam in admittendis appellationibus, quam in concedendis inhibitionibus post appellationem, servare teneantur formam & tenorem sacrarum constitutionum, & præsertim * Innocentii quarti, quæ incipit, Romana, quacumque consuetudine etiam immemorabili, aut stylo vel privilegio in contrarium non obstantibus; alias inhibitiones & processus, & inde secuta quæcumque, sint ipso jure nulla.

ANNO CHRISTI 1562.

* in concil. Lugdunensi I. 1245. Cap. Romana de appel. in 6.

CAPUT VIII.

Pias omnium dispositiones exequantur episcopi: quæcumque pia loca visitent, dummodo non sint sub immediata regum protectione.

Episcopi, etiam tanquam sedis apostolicæ delegati, in casibus a jure concessis omnium piarum dispositionum tam in ultima voluntate, quam inter vivos, sint executores: habeant jus visitandi hospitalia, collegia quæcumque, ac confraternitates laicorum, etiam quas scholas sive quocumque alio nomine vocant: non tamen quæ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia. Eleemosynas montis pietatis, sive caritatis, & pia loca omnia, quomodocumque nuncupentur, etiamsi prædictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis privilegio sint munita, ac omnia, quæ ad Dei cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos, instituta sunt, ipsi ex officio suo juxta sacrorum canonum statuta cognoscant, & exequantur: non obstantibus quacumque consuetudine, etiam immemorabili, privilegio, aut statuto.

CAPUT IX.

Quorumcumque locorum piorum administratores reddant rationem ordinario, nisi aliter in fundatione sit cautum.

Administratores tam ecclesiastici quam laici fabricæ cujusvis ecclesiæ, etiam cathedralis, hospitalis, confraternitatis, eleemosynæ, montis pietatis, & quorumcumque piorum locorum, singulis annis teneantur reddere rationem administrationis ordinario, consuetudinibus & privilegiis quibuscumque in contrarium sublatis. Nisi secus forte in institutione & ordinatione talis ecclesiæ seu fabricæ, expresse cautum esset. Quod si ex consuetudine, aut privilegio, aut constitutione aliqua loci, aliis ad id deputatis ratio reddenda esset, tunc cum iis adhibeatur etiam ordinarius, & aliter factæ liberationes dictis administratoribus minime suffragentur.

Sess. 7. c. 15. de ref.

Sess. 25. c. 8. de ref.

CAPUT X.

Notarii episcoporum examini & judicio subjaceant.

Cum ex notariorum imperitia plurima damna & multarum occasio litium oriatur, possit episcopus quoscumque notarios, etiamsi apostolica, imperiali, aut regia auctoritate creati fuerint, etiam tanquam delegatus sedis apostolicæ, examinatione adhibita, eorum sufficientiam scrutari; illisque non idoneis repertis, aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ejus, in negotiis, litibus & causis ecclesiasticis & spiritualibus exercendi usum perpetuo aut ad tempus prohibere. Neque eorum appellatio interdictionem ordinarii suspendat.

CAPUT

ANNO CHRISTI 1562.

CAPUT XI.

Bonorum cujuscumque ecclesiæ aut pii loci occupatores puniuntur.

(Aurel. III. 27. Aurel. V. 13. & seqq. Tribur. 7. Turon. Mog. Aquisgr. &c. Lat. V. sess. 9. & 10.)

Si quem, clericorum aut laicorum, quacumque is dignitate, etiam imperiali, aut regali præfulgeat, in tantum malorum omnium radix cupiditas occupaverit, ut alicujus ecclesiæ, seu cujusvis sæcularis aut regularis beneficii, montium pietatis, aliorumque piorum locorum, jurisdictiones, bona, censu, ac jura, etiam feudalia & emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quæ in ministrorum ac pauperum necessitates converti debent, per se vel per B alios, vi vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas clericorum aut laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quæsito colore, in proprios usus convertere, illosque usurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab iis ad quos jure pertinent percipiantur; is anathemati tamdiu subjaceat, quamdiu jurisdictiones, bona, res, jura, fructus, & reditus, quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocumque, etiam ex donatione suppositæ personæ, pervenerint, ecclesiæ, ejusque administratori, sive beneficiato, integre restituerit, ac deinde a Romano pontifice absolutionem obtinuerit. Quod si ejusdem ecclesiæ patronus fuerit, etiam jure patronatus, ultra prædictas pœnas, eo ipso privatus existat. Clericus C vero, qui nefandæ fraudis & usurpationis hujusmodi fabricator seu consentiens fuerit, eisdem pœnis subjaceat; nec non quibuscumque beneficiis privatus sit, & ad quæcumque alia beneficia inhabilis efficiatur, & a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem & absolutionem, arbitrio sui ordinarii suspendatur.

Decretum super petitione concessionis calicis.

(Sess. 13. in decr. sess. 21. can. 4.)

Insuper, cum eadem sacrosancta synodus superiori sessione duos articulos alias propositos, & tum nondum discussos, videlicet an rationes, quibus sancta catholica ecclesia adducta fuit ut communicaret laicos, atque etiam non D celebrantes sacerdotes, sub una panis specie, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus: & an, si honestis & Christianæ caritati consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illæ; in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reservaverit: nunc eorum pro quibus petitur saluti optime consultum volens, decrevit integrum negotium ad sanctissimum dominum nostrum esse referendum, prout præsenti decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat quod utile reipublicæ Christianæ, & salutare petentibus usum calicis, fore judicaverit. E

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta Tridentina synodus diem futuræ sessionis ad feriam quintam post octavam festivitatis omnium sanctorum, quæ erit dies duodecimus mensis Novembris, indicit: & in ea decernetur de sacramento ordinis, & de sacramento matrimonii, &c.

APROROGATA FUIT SESSIO usque ad diem decimamquintam Julii MDLXIII.

SESSIO VIGESIMATERTIA,

Quæ est septima sub Pio quarto pontifice maximo, celebrata die decimaquinta Julii MDLXIII.

Vera & catholica doctrina de sacramento ordinis ad condemnandos errores nostri temporis, a sancta synodo Tridentina decreta & publicata fuit hac sessione sub Pio IV. septima.

CAPUT I.

De institutione sacerdotii novæ legis.

(SESSIO XXIII. 15. Julii 1563.)

SACRIFICIUM & sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege extiterit. Cum igitur in novo testamento sanctum eucharistiæ sacrificium visibile ex domini institutione catholica ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea novum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem domino salvatore nostro institutum esse, atque apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinem ejus, nec non & peccata dimittendi & retinendi, sacræ literæ ostendunt, & catholicæ ecclesiæ traditio semper docuit.

(Cypr. lib. 1. adv. Judæos. *Hebr.* 7. — *Matth.* 26. *Marc.* 14. *Lucæ* 22. — *Jo.* 12.)

CAPUT II.

De septem ordinibus.

Cum autem divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius & majori cum veneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diversi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent. Nam non solum de sacerdotibus, sed & de diaconis sacræ literæ apertam mentionem faciunt, & quæ maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent; & ab ipso ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistæ, lectoris, & ostiarii, in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad majores ordines a patribus & sacris conciliis refertur, in quibus & de aliis inferioribus frequentissime legimus.

(Infra can. 2. — 1. *Tim.* 3. *Act.* 21. Ign. Tert. Cypr. &c. — Elib. 33 Carth. IV. 5. & sequentibus.)

CAPUT III.

Ordinem vere esse sacramentum.

Cum scripturæ testimonio, apostolica traditione & patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet, ordinem esse vere & proprie unum ex septem sanctæ ecclesiæ sacramentis. Inquit enim apostolus: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & sobrietatis.*

(1. *Tim.* 4 2. *Tim.* 1.)

CAPUT

SESSIO XXIII. 15. Julii 1563.

ANNO CHRISTI 1563.

CAPUT IV.

De ecclesiastica hierarchia & ordinatione.

Infra can. 4. & sess. 7. de sacramentis can. 9.

Quoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione character imprimitur, qui nec deleri nec auferri potest, merito sancta synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt, novi testamenti sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, & semel rite ordinatos iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue novi testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam ecclesiasticam hierarchiam, quæ est *ut castrorum acies ordinata*, confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes apostoli, omnes prophetæ, omnes evangelistæ, omnes pastores, omnes sint doctores; proinde sacrosancta synodus declarat, præter ceteros ecclesiasticos gradus, episcopos, qui in apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & *positos*, sicut idem apostolus ait, *a Spiritu sancto regere ecclesiam Dei*: eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre, ministros ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta synodus in ordinatione episcoporum, sacerdotum, & ceterorum ordinum, nec populi, nec cujusvis sæcularis potestatis, & magistratus consensum, sive vocationem, sive auctoritatem, ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit, eos qui tantummodo a populo aut sæculari potestate ac magistratu vocati & instituti ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ synodo visum est, Christi fideles de sacramento ordinis docere. His autem contraria certis & propriis canonibus in hunc qui sequitur modum damnare constituit, ut omnes adjuvante Christo fidei regula utentes in tot errorum tenebris catholicam veritatem facilius agnoscere & tenere possint.

Cant. 6. 1. Cor. 12. Ephes. 4. — Act. 20. — Cæl. ep. 1. ad ep. Galliæ c. 1. sess. 7. can. 3. de confirm. Conc. Hisp. II. c. 5. 7. &c. — Laodic. 13. — Joan. 10.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

CANON I.

Supra c. 1.

Si quis dixerit, non esse in novo testamento sacerdotium visibile & externum; vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem domini, & peccata remittendi & retinendi, sed officium tantum & nudum ministerium prædicandi evangelium: vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit.

Matth. 16.

II.

Supra c. 2. infra de ref. c. 13.

Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, & majores & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.

III.

Supra c. 1.

Si quis dixerit, ordinem, sive sacram ordinationem non esse vere & proprie sacramentum, a Christo domino institutum; vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei & sacramentorum, anathema sit.

IV.

Tolet. VIII. c. 7.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere, Accipe Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

V.

Si quis dixerit, sacram unctionem, qua ecclesia in sancta ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse; similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, & presbyteris, & ministris, anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis sæcularis consensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate rite ordinati nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, episcopos, qui auctoritate Romani pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta Tridentina synodus reformationis materiam prosequens, hæc quæ sequuntur in præsenti decernenda esse statuit & decernit.

CAPUT I.

Rectorum ecclesiarum in residendo negligentia varie coercetur: animarum cura providetur.

Joan. 21. Act. 20.

Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera munia pastoralia incumbere: quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi

ANNO CHRISTI 1563.

gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt: sacrosancta synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant. Ne vero ea quæ de residentia sancte & utiliter jam antea sub felicis recordationis Paulo tertio sancita fuerunt, in sensus a sacrosanctæ synodi mente alienos trahantur, ac si vigore illius decreti quinque mensibus continuis abesse liceat, illis inhærendo, declarat sacrosancta synodus, omnes patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis, ac cathedralibus ecclesiis quibuscumque, quocumque nomine & titulo præfectos, etiamsi sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales sint, obligari ad personalem in sua ecclesia vel diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse, nisi ex causis & modis infrascriptis. Nam cum Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens ecclesiæ vel reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquam abesse postulent & exigant, decernit eadem sacrosancta synodus, has legitimæ absentiæ causas a beatissimo Romano pontifice, aut a metropolitano, vel, eo absente, suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idem metropolitani absentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas: nisi cum absentia inciderit, propter aliquod munus & reipublicæ officium episcopatibus adjunctum: cujus quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, nec eas quidem significari metropolitano necesse erit. Ad eumdem tamen cum concilio provinciali spectabit judicare de licentiis a se, vel a suffraganeo datis, & videre, ne quis eo jure abutatur, & ut pœnis canonicis errantes puniantur. Interea meminerint discessuri, ita ovibus suis providendum, ut quantum fieri poterit, ex ipsorum absentia nullum damnum accipiant. Quoniam autem qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt, sacrosancta synodus vult, illud absentiæ spatium singulis annis, sive continuum, sive interruptum, extra prædictas causas, nullo pacto debere duos aut ad summum tres menses excedere, & haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat, & absque ullo gregis detrimento. Quod an ita sit, abscedentium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam & timoratum fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere suo periculo tenentur. Eosdem interim admonet, & in domino hortatur, ne per illius temporis spatium, dominici adventus, quadragesimæ, nativitatis, resurrectionis domini, pentecostes, item & corporis Christi diebus, quibus refici maxime & in Domino gaudere pastoris præsentia oves debeant, ipsi ab ecclesia sua cathedrali ullo pacto absint, nisi episcopalia munia in sua diœcesi eos alio vocent. Si quis autem (quod utinam nunquam eveniat) contra hujus decreti dispositionem abfuerit, statuit sacrosancta synodus, præter alias pœnas adversus non residentes sub Paulo tertio impositas & innovatas, ac mortalis peccati reatum quem incurrit, eum pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere posse: sed teneri, aut ipso cessante, per superiorem ecclesiasticum illos fabricæ ecclesiarum, aut pauperibus loci erogare: prohibita quacumque conventione vel compositione, quæ pro fructibus male perceptis appellatur, ex qua etiam prædicti fructus, in totum aut pro parte ei remitterentur, non obstantibus quibuscumque privilegiis cuicumque collegio aut fabricæ concessis. Eadem omnino, etiam quoad culpam & amissionem fructuum, & pœnas, de curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum, curam animarum habens, obtinent, sacrosancta synodus declarat & decernit: ita tamen, ut quandocumque eos, causa prius per episcopum cognita & probata, abesse contigerit, vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant. Quod si per edictum citati, etiam non personaliter, contumaces fuerint, liberum esse vult ordinariis, per censuras ecclesiasticas, & sequestrationem & subtractionem fructuum, aliaque juris remedia, etiam usque ad privationem, compellere: nec executionem hanc quolibet privilegio, licentia, familiaritate, exemptione, etiam ratione cujuscumque beneficii, pactione, statuto, etiam juramento, vel quacumque auctoritate confirmato, consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela censenda est, sine appellatione, aut inhibitione, etiam in Romana curia, vel vigore Eugenianæ constitutionis suspendi posse.

Joan. 10. 1. Pet. 5. — Sess. 6. c. 1. de ref. — Sess. 6. de ref. Sard. c. 14. — Psal. 7. Jerem. 48. — Sess. 6. c. 1. de ref.

SESSIO XXIII. 15. Julii 1563. Sess. 6. c. 2. de ref.

Postremo tam decretum illud sub Paulo tertio, quam hoc ipsum, in conciliis provincialibus & episcopalibus publicari sancta synodus præcipit. Cupit enim, quæ adeo ex pastorum munere, animarumque salute sunt, frequenter omnium auribus mentibusque infigi, ut in posterum Deo juvante, nulla temporum injuria, aut hominum oblivione, aut desuetudine aboleantur. Sess. 6. c. 1. de ref.

CAPUT II.

Præfecti ecclesiis consecrationis munus intra tres menses suscipiant.

Ecclesiis cathedralibus, seu superioribus, quocumque nomine ac titulo præfecti, etiamsi sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales sint, si munus consecrationis intra tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur: si intra totidem menses postea id facere neglexerint, ecclesiis ipso jure sint privati. Consecratio vero, si extra curiam Romanam fiat, in ecclesia ad quam promoti fuerint, aut in provincia, si commode fieri poterit, celebretur. Chalc. c. 25. Vorm. 76. Sess. 7. c. 9. de ref.

CAPUT III.

Extra ægritudinem episcopi per se ordines conferant.

Episcopi per semetipsos ordines conferant: quod si ægritudine fuerint impediti, subditos suos non aliter quam jam probatos, & examinatos, ad alium episcopum ordinandos dimittant.

CAPUT IV.

Qui prima tonsura initiandi.

Prima tonsura non initientur qui sacramentum confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & scribere nesciant, & de quibus probabilis conjectura non sit, eos, non sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse. Infra c. 8. & 10. Carth. III. 21.

CAPUT

SESSIO XXIII. 15. Julii 1563.

ANNO CHRISTI 1563.

CAPUT V.

Ordinandi quibus instructi esse debeant.

Ad majores ordines promovendi, bonum a parocho, & a magistro scholæ, in qua educantur, testimonium habeant. Hi vero qui ad singulos majores erunt assumendi, per mensem ante ordinationem episcopum adeant, qui parocho, aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus ac desiderio eorum, qui volent promoveri, publice in ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus & vita, a fide dignis diligenter inquirat, & literas testimoniales, ipsam inquisitionem factam continentes, ad ipsum episcopum quamprimum transmittat.

Carth. III. 22. Carth. IV. 21. Infra c. 7.

CAPUT VI.

Ætas annorum quatuordecim ad beneficium ecclesiasticum requiritur: quis privilegio fori gaudere debeat.

Nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus constitutus, ante decimumquartum annum beneficium possit obtinere. Is etiam fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui ecclesiæ ex mandato episcopi inserviat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola vel universitate, de licentia episcopi, quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versetur. In clericis vero conjugatis servetur constitutio Bonifacii octavi, quæ incipit: Clerici qui cum unicis; modo hi clerici alicujus ecclesiæ servitio vel ministerio ab episcopo deputati, eidem ecclesiæ serviant vel ministrent, & clericali habitu & tonsura utantur: nemini, quoad hoc privilegio vel consuetudine, etiam immemorabili, suffragante.

In 6. tit. de cler. conjug.

CAPUT VII.

Examinandi sunt ordinandi a viris peritis juris divini & humani.

Sancta synodus, antiquorum canonum vestigiis inhærendo, decernit, ut quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando episcopo videbitur, ad civitatem evocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis divinæ legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem, diligenter investiget & examinet.

Sup. c. 5.

CAPUT VIII.

Quomodo & a quo unusquisque promoveri debeat.

Ordinationes sacrorum ordinum, statutis a jure temporibus, ac in cathedrali ecclesia, vocatis præsentibusque ad id ecclesiæ canonicis, publice celebrentur. Si autem in alio diœcesis loco, præsente clero loci, dignior quantum fieri poterit, ecclesia semper adeatur. Unusquisque autem a proprio episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, & ordinatus, a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus.

Gel. ep. 1. c. 13. Carth. III. 21. Sess. 14. c. 2 & 3. de ref. Supra c. 3 Aur. V. c. 1

CAPUT IX.

Ordinans familiarem episcopus conferat statim reipsa beneficium.

Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium, quacumque fraude cessante, statim reipsa illi conferat: consuetudine quacumque, etiam immemorabili, in contrarium non obstante.

CAPUT X.

Episcopis inferiores prælati tonsuram vel minores ordines ne conferant nisi regularibus sibi subditis: nec ipsi, aut capitula quæcumque dimissorias concedant; graviori in decretum peccantibus pœna statuta.

Abbatibus, ac aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, non liceat in posterum, intra fines alicujus diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram, vel minores ordines conferre, nec ipsi abbates & alii exempti, aut collegia, vel capitula quæcumque etiam ecclesiarum cathedralium, literas dimissorias aliquibus clericis sæcularibus, ut ab aliis ordinentur, concedant: sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus quæ in hujus sanctæ synodi decretis continentur, ad episcopos, intra quorum diœcesis fines existunt, pertineat; non obstantibus quibusvis privilegiis, præscriptionibus, aut consuetudinibus, etiam immemorabilibus. Pœnam quoque impositam his qui contra hujus sanctæ synodi sub Paulo tertio decretum, a capitulo, episcopali sede vacante, literas dimissorias impetrant, ad illos qui easdem literas non a capitulo, sed ab aliis quibusvis in jurisdictione episcopi loco capituli, sede vacante, succedentibus, obtinerent, mandat extendi. Concedentes autem dimissorias contra formam decreti ab officio & beneficio per annum sint ipso jure suspensi.

Supra c. 5. & seqq. in fra c. 12. cum seqq. Sess. 7. c. 10 de ref.

CAPUT XI.

Interstitia in susceptione minorum ordinum, & certa alia præcepta observanda.

Minores ordines iis, qui saltem Latinam linguam intelligant, per temporum interstitia (nisi aliud episcopo expedire magis videretur) conferantur, ut eo accuratius quantum sit hujus disciplinæ pondus possint edoceri, ac in unoquoque munere, juxta præscriptum episcopi, se exerceant, idque in ea, cui adscripti erunt, ecclesia, nisi forte ex causa studiorum absint: atque ita de gradu in gradum ascendant, ut in eis cum ætate vitæ meritum & doctrina major accrescat: quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in ecclesia ministerium, atque major erga presbyteros & superiores ordines reverentia, & crebrior quam antea corporis Christi communio, maxime comprobabunt. Cumque hinc ad altiores gradus, & sacratissima mysteria sit ingressus, nemo iis initietur, quem non scientiæ spes majoribus ordinibus dignum ostendat. Hi vero non nisi post annum a susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur, nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas, judicio episcopi aliud exposcat.

Nic. I. 2. Sardi c. 15. Brac. I. 37. Infra c. 17. Tol. VIII. 8.

CAPUT

ANNO CHRISTI 1563.

CAPUT XII.

Ætas ad majores ordines requisita: digni dumtaxat assumendi.

Carth. III. 4. Agath. 16. Tolet. II. 1. Tolet. IV. 18. & 19. Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimumsecundum, ad diaconatus ante vigesimumtertium, ad presbyteratus ante vigesimumquintum ætatis suæ annum promoveatur. Sciant tamen episcopi, non singulos in ea ætate constitutos debere ad hos ordines assumi, sed dignos dumtaxat, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoque nec in minori ætate, nec sine diligenti episcopi examine ordinentur, privilegiis quibuscumque, quoad hoc, penitus exclusis.

CAPUT XIII.

Ordinatio qualis subdiaconi & diaconi, & eorum munus: nulli ordines sacri duo conferantur eodem die.

1. Tim. 3. Tol. IV. 19. Subdiaconi & diaconi ordinentur, habentes bonum testimonium, & in minoribus ordinibus jam probati, ac literis, & his quæ ad ordinem exercendum pertinent, instructi: qui sperent, Deo auctore, se continere posse, ecclesiis quibus ascribentur inserviant: sciantque maxime decere, si saltem diebus dominicis & solemnibus, cum altari ministraverint, sacram communionem perceperint. Promoti ad sacrum subdiaconatus ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum (nisi aliud episcopo videatur) ascendere non permittantur. Duo sacri ordines non eodem die, etiam regularibus, conferantur; privilegiis ac indultis quibusvis concessis non obstantibus quibuscumque. Sup. c. 11.

CAPUT XIV.

Quinam ad presbyteratum assumendi: assumptorum quod munus.

1. Tim. 3. Tol. IV. 19. Qui pie & fideliter in ministeriis anteactis se gesserint, & ad presbyteratus ordinem assumuntur, bonum habeant testimonium. Et hi sint, qui non modo in diaconatu ad minus annum integrum (nisi ob ecclesiæ utilitatem ac necessitatem aliud episcopo videretur) ministraverint, sed etiam ad populum docendum, ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem ac administranda sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, ut præclarum bonorum operum exemplum, & vitæ monita ab eis possint expectari. Curet episcopus, ut ii saltem diebus dominicis ac festis solemnibus, si autem curam habuerint animarum, tam frequenter ut suo muneri satisfaciant, missas celebrent. Cum promotis per saltum, si non ministraverint, episcopus ex legitima causa possit dispensare.

CAPUT XV.

Nullus confessiones audiat nisi ab ordinario approbatus.

Quamvis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sacrosancta synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur,

SESSIO XXIII. 15. Julii 1563.

A obtineat; privilegiis & consuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obstantibus.

CAPUT XVI.

Arceantur ab ordinibus ecclesiasticis inutiles & vagi.

Cum nullus debeat ordinari, qui judicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius suis ecclesiis, sancta synodus, vestigiis sexti canonis concilii Chalcedonensis inhærendo, statuit ut nullus in posterum ordinetur, qui illi ecclesiæ aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus. Quod si locum, " inconsulto episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur. Nullus præterea clericus peregrinus, sine " commendatitiis sui ordinarii literis, ab ullo episcopo ad divina celebranda & sacramenta administranda admittatur. "Nic. Chalced. Antiochen. Aur. Epau. Aquisg. " Laodic. 41. III. Carth. 28.

B

CAPUT XVII.

Qua ratione exercitia minorum ordinum repetenda.

Ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones, ab apostolorum temporibus in ecclesia laudabiliter receptæ, & pluribus in locis aliquamdiu intermissæ, in usum juxta sacros canones revocentur, nec ab hæreticis, tanquam C otiosæ, traducantur, illius pristini moris restituendi desiderio flagrans sancta synodus, decernit, ut in posterum hujuscemodi ministeria non nisi per constitutos in dictis ordinibus, exerceantur: omnesque & singulos prælatos ecclesiarum in domino hortatur, & illis præcipit, ut, quantum fieri commode poterit, in ecclesiis cathedralibus, collegiatis, & parochialibus suæ diœcesis, si populus frequens, & ecclesiæ proventus id ferre queant, hujusmodi functiones curent restituendas; & ex aliqua parte redituum aliquorum simplicium beneficiorum, vel fabricæ ecclesiæ, si proventus suppetant, aut utriusque illorum, eas functiones exercentibus stipendia assignent. Quibus, si negligentes fuerint, ordinarii judicio aut ex parte mulctari, aut in totum privari possint. Quod si ministeriis D quatuor minorum ordinum exercendis clerici cælibes præsto non erunt, suffici possint etiam conjugati, vitæ probatæ, dummodo non bigami, ad ea munia obeunda idonei, & qui tonsuram & habitum clericalem in ecclesia gestent. Innoc. I. epi. 4. c. 5.

CAPUT XVIII.

Forma erigendi seminarium clericorum, præsertim tenuiorum: in cujus erectione plurima observanda: de educatione promovendorum in cathedralibus & majoribus ecclesiis.

Cum adolescentium ætas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas, &, E nisi a teneris annis ad pietatem & religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, nunquam perfecte, ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perseveret; sancta synodus statuit, ut singulæ cathedrales, metropolitanæ, atque his majores ecclesiæ, pro modo facultatum, & diœcesis amplitudine, certum puerorum ipsius civitatis & diœcesis, vel ejus provinciæ, si ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias, vel alio in loco convenienti, ab episcopo eligendo, Tolet. IV. Aquisgran. Later. V. sub Leone X. &c. Sess. 5. c. 1. de ref.

alere,

alere, ac religiose educare, & in ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur. In hoc vero collegio recipiantur qui ad minimum duodecim annos, & ex legitimo matrimonio nati sint, ac legere & scribere competenter noverint, & quorum indoles & voluntas spem afferat, eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros. Pauperum autem filios præcipue eligi vult; nec tamen ditiorum excludit, modo suo sumptu alantur, studium præ se ferant Deo & ecclesiæ inserviendi. Hos pueros episcopus in tot classes, quot ei videbitur, divisos, juxta eorum numerum, ætatem, ac in disciplina ecclesiastica progressum, partim, cum ei opportunum videbitur, ecclesiarum ministerio addicet, partim in collegio erudiendos retinebit, aliosque in locum eductorum sufficiet, ita ut hoc collegium Dei ministrorum perpetuum seminarium sit. Ut vero in eadem disciplina ecclesiastica commodius instituantur, tonsura statim atque habitu clericali semper utentur; grammatices, cantus, computi ecclesiastici, aliarumque bonarum artium disciplinam discent: sacram scripturam, libros ecclesiasticos, homilias sanctorum, atque sacramentorum tradendorum, maxime quæ ad confessiones audiendas videbuntur opportuna, & rituum ac ceremoniarum formas ediscent. Curet episcopus ut singulis diebus missæ sacrificio intersint, ac saltem singulis mensibus confiteantur peccata, & juxta confessoris judicium sumant corpus domini nostri Jesu Christi; cathedrali, & aliis loci ecclesiis diebus festis inserviant. Quæ omnia, atque alia ad hanc rem opportuna & necessaria, episcopi singuli cum consilio duorum canonicorum seniorum & graviorum, quos ipsi elegerint, prout Spiritus sanctus suggesserit, constituent: eaque ut semper observentur, sæpius visitando, operam dabunt. Dyscolos & incorrigibiles, ac malorum morum seminatores acriter punient, eos etiam, si opus fuerit, expellendo; omniaque impedimenta auferentes, quæcumque ad conservandum & augendum tam pium & sanctum institutum pertinere videbuntur, diligenter curabunt. Et quia ad collegii fabricam instituendam, & ad mercedem præceptoribus & ministris solvendam, & ad alendam juventutem, & ad alios sumptus, certi reditus erunt necessarii, ultra ea quæ ad instituendos alendosve pueros sunt in aliquibus ecclesiis & locis destinata, quæ eo ipso huic seminario sub eadem episcopi cura applicata censeantur, iidem episcopi cum consilio duorum de capitulo, quorum alter ab episcopo, alter ab ipso capitulo eligatur; itemque duorum de clero civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad episcopum, alterius vero ad clerum pertineat, ex fructibus integris mensæ episcopalis, & quarumcumque dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum, portionum, abbatiarum, & prioratuum cujuscumque ordinis, etiam regularis, aut qualitatis vel conditionis fuerint, & hospitalium quæ dantur in titulum vel administrationem, juxta constitutionem concilii Viennensis, quæ incipit, Quia contingit & beneficiorum quorumcumque, etiamsi juris patronatus cujuscumque fuerint, etiamsi exempta, etiamsi nullius diœcesis, vel aliis ecclesiis, monasteriis, & hospitalibus, & aliis quibusvis locis piis, etiam exemptis, annexa, & ex fabricis ecclesiarum & aliorum locorum, etiam ex quibuscumque aliis ecclesiasticis reditibus, seu proventibus, etiam aliorum collegiorum (in quibus tamen seminaria discentium vel docentium ad commune ecclesiæ bonum promovendum actu non habentur: hæc enim exempta esse voluit, præterquam ratione redituum, qui superflui essent, ultra convenientem ipsorum seminariorum sustentationem) seu corporum, vel confraternitatum, quæ in nonnullis locis scholæ appellantur, & omnium monasteriorum, non tamen Mendicantium, etiam ex decimis quacumque ratione ad laicos, ex quibus subsidia ecclesiastica solvi solent, & milites cujuscumque militiæ aut ordinis pertinentibus (fratribus sancti Joannis Hierosolymitani dumtaxat exceptis) partem aliquam vel portionem detrahent, & eam portionem sic detractam, nec non beneficia aliquot simplicia, cujuscumque qualitatis & dignitatis fuerint, vel etiam præstimonia, vel præstimoniales portiones, etiam ante vacationem nuncupatas, sine cultus divini, & illa obtinentium præjudicio, huic collegio applicabunt & incorporabunt. Quod locum habeat, etiamsi beneficia sint reservata, vel affecta, nec resignationem ipsorum beneficiorum, uniones & applicationes, suspendi, vel ullo modo impediri possint: sed omnino quacumque vacatione, etiamsi in curia effectum suum sortiantur, quacumque constitutione non obstante. Ad hanc autem portionem solvendam, beneficiorum, dignitatum, personatuum, & omnium & singulorum supra commemoratorum possessores, non modo pro se, sed pro pensionibus, quas aliis forsan ex dictis fructibus solverent, retinendo tamen pro rata quidquid pro dictis pensionibus illis erit solvendum, ab episcopo loci per censuras ecclesiasticas ac alia juris remedia compellantur, etiam vocato ad hoc, si videbitur, auxilio brachii sæcularis, quibusvis, quoad omnia & singula supradicta, privilegiis, exemptionibus, etiamsi specialem derogationem requirerent, consuetudine, etiam immemorabili, & quavis appellatione & allegatione quæ executionem impediat, non obstantibus. Succedente vero casu, quo per uniones effectum suum sortientes, vel aliter, seminarium ipsum in totum vel in partem dotatum reperiatur, tunc portio ex singulis beneficiis, ut supra, detracta & incorporata, ab episcopo, prout res ipsa exegerit, in totum vel pro parte remittatur. Quod si cathedralium, & aliarum majorum ecclesiarum prælati, in hac seminarii erectione ejusque conservatione negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detrectaverint, episcopum archiepiscopus, archiepiscopum & superiores synodus provincialis, acriter corripere, eosque ad omnia supradicta cogere debeat: & ut quamprimum hoc sanctum & pium opus, ubicumque fieri poterit, promoveatur studiose curabit. Rationes autem redituum hujus seminarii episcopus singulis annis accipiat, præsentibus duobus a capitulo, & totidem a clero civitatis, deputatis.

Clem. lib. 3. tit. de religiosis domibus Sess. 7. c. 15. de ref.

Deinde, ut cum minori impensa hujusmodi scholis instituendis provideatur, statuit sancta synodus, ut episcopi, archiepiscopi, primates, & alii locorum ordinarii, scholasterias obtinentes, & alios quibus est lectionis vel doctrinæ munus annexum, ad docendum in ipsis scholis instituendos, per seipsos, si idonei fuerint, alioquin per idoneos substitutos, ab eisdem scholasticis eligendos, & ab ordinariis approbandos, etiam per subtractionem fructuum, cogant & compellant. Quod si judicio episcopi digni non fuerint, alium qui dignus sit nominent, omni appellatione remota. Quod si neglexerint, episcopus ipse deputet. Docebunt autem prædicti quæ videbuntur episcopo expedire. De cetero vero officia vel dignitates illæ, quæ scholasteriæ dicuntur, non nisi doctoribus vel magistris, aut licentiatis in sacra pagina,

Sess. 5. c. 2. de ref.

ANNO CHRISTI 1563. gina, aut in jure canonico, & aliis personis idoneis, & qui per seipsos id munus explere possint, conferantur, & aliter facta provisio, nulla sit & invalida, non obstantibus quibusvis privilegiis & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.

Si vero in aliqua provincia ecclesiæ tanta paupertate laborent, ut collegium in aliquibus erigi non possit, synodus provincialis, vel metropolitanus, cum duobus antiquioribus suffraganeis, in ecclesia metropolitana, vel alia provinciæ ecclesia commodiori, unum aut plura collegia, prout opportunum judicabit, ex fructibus duarum aut plurium ecclesiarum, in quibus singulis collegium commode institui non potest, erigenda curabit, ubi pueri illarum ecclesiarum educentur.

In ecclesiis autem amplas diœceses habentibus possit episcopus unum vel plura in diœcesi, prout sibi opportunum videbitur, habere seminaria, quæ tamen ab illo uno quod in civitate erectum & constitutum fuerit in omnibus dependeant.

Postremo si vel pro unionibus, seu pro portionum taxatione vel assignatione & incorporatione, aut qualibet alia ratione, difficultatem aliquam oriri contigerit, ob quam hujus seminarii institutio vel conservatio impediretur aut perturbaretur, episcopus cum supra deputatis, vel synodus provincialis, pro regionis more, pro ecclesiarum & beneficiorum qualitate, etiam suprascripta, si opus fuerit, moderando aut augendo, omnia & singula, quæ ad felicem hujus seminarii profectum necessaria & opportuna videbuntur, decernere ac providere valeat.

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta Tridentina synodus proximam futuram sessionem in diem decimamsextam mensis Septembris indicit: in qua agetur de sacramento matrimonii, & de aliis, si qua erunt ad doctrinam fidei pertinentia, quæ expediri possint. Item, de provisionibus episcopatuum, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum, ac de diversis reformationis articulis.

PROROGATA FUIT SESSIO ad diem undecimam Novembris MDLXIII.

SESSIO VIGESIMAQUARTA,

Quæ est octava sub Pio quarto Pontifice maximo, celebrata die undecima Novembris MDLXIII.

Doctrina de sacramento matrimonii.

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563. MATRIMONII perpetuum indissolubilemque nexum, primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Genes. 2. Ephes. 5.

Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari & conjungi, Christus dominus apertius docuit, cum postrema illa verba tanquam a Deo prolata referens dixit: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro*, statimque ejusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronunciatam, his verbis confirmavit: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Matth. 19. Marc. 10.

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563. Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus apostolus innuit, dicens: *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea;* mox subjungens, *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & in ecclesia.* Ibidem. Ephes. 5.

Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ legis sacramenta annumerandum sancti patres nostri, concilia & universalis ecclesiæ traditio, semper docuerunt. Adversus quam impii homines hujus sæculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu evangelii, libertatem carnis introducentes, multa ab ecclesiæ catholicæ sensu, & ab apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium jactura. Quorum temeritati sancta & universalis synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos eorumque errores decernens anathematismos. Eugen. IV. in decreto unionis.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis, a Christo domino institutum, sed ab hominibus in ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit. Matth. 19. Marci 10. Ephes. 5.

II.

Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. Matth. 19.

III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant, & dirimant, anathema sit. Levit. 18.

IV.

Si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit. Matth. 16. 1. Cor. 4. Sess. 21. c. 2.

V.

Si quis dixerit, propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.

Sessio XXIV. 11. Nov. 1563.

Anno Christi 1563.

VI.

Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.

VII.

Matth. 19. Luc. 10. 1. Cor. 7.

Si quis dixerit, ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta evangelicam & apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges, quoad torum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

IX.

Carth. IV. c. 104. Matiscon. I. c. 12.

Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares, castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto; & oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit; cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus, tentari.

1. Cor. 10.

X.

Matth. 19. 1. Cor. 7.

Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cælibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.

XI.

Infr. cap. 10. de reformatione matrimonii.

Si quis dixerit, prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam, aut benedictiones & alias ceremonias, quibus ecclesia in illis utitur, damnaverit, anathema sit.

XII.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit.

A

DECRETUM DE REFORMATIONE MATRIMONII.

CAPUT I.

Matrimonii solemniter celebrandi forma in concilio Lateranensi præscripta innovatur; quoad proclamationes dispensare possit episcopus. Qui aliter quam præsentibus parocho & duobus vel tribus testibus contrahit, nihil agit.

Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, B rata & vera esse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit; & proinde jure damnandi sint illi; ut eos sancta synodus anathemate damnat qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse; nihilominus sancta Dei ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit. Verum cum sancta synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodesse, & gravia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis conjugiis ortum habent, præsertim vero eorum qui in statu damnatio- C nis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt: cui malo, cum ab ecclesia, quæ de occultis non judicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur; idcirco sacri Lateranensis concilii, sub Innocentio III. celebrati, vestigiis inhærendo, præcipit ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum solemnia publice denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in fa- D cie ecclesiæ procedatur. Ubi parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat: vel saltem parocho & duobus vel tribus testibus præsentibus, matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem, denunciationes in ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur: nisi ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denunciationes E remittantur, quod illius prudentiæ & judicio sancta synodus relinquit. Qui aliter quam præsente parocho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Insuper parochum vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho vel sacerdote hujusmodi contractui interfuerunt, nec non ipsos contrahentes, graviter arbitrio ordinarii

Concil. Toletill. III. c. 10

Later. IV. c. 51.

narii

ANNO CHRISTI 1563.

narii puniri præcipit. Præterea eadem sancta synodus hortatur ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent: statuitque benedictionem a proprio parocho fieri; neque a quoquam, nisi ab ipso parocho, vel ab ordinario, licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii sacerdoti concedi posse: quacumque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel privilegio, non obstante. Quod si quis parochus, vel alius sacerdos, sive regularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. Habeat parochus librum, in quo conjugum & testium nomina, diemque & locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.

Postremo sancta synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum pie accedant. Si quæ provinciæ aliis, ultra prædictas, laudabilibus consuetudinibus & ceremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri sancta synodus vehementer optat. Ne vero hæc tam salubria præcepta quemquam lateant, ordinariis omnibus præcipit, ut, cum primum potuerint, curent hoc decretum populo publicari ac explicari in singulis suarum diœcesium parochialibus ecclesiis: idque in primo anno quam sæpissime fiat: deinde vero, quoties expedire viderint. Decernit insuper, ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.

CAPUT II.

Inter quos cognatio spiritualis contrahatur.

Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synodus huic incommodo providere, & a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit ut unus tantum, sive vir sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus & una, baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem, tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant: & eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat; doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii ultra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si parochi culpa vel negligentia secus factum fuerit, arbitrio ordinarii puniatur. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563.

CAPUT III.

Publicæ honestatis impedimentum certis limitibus coarctatur.

Justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, sancta synodus prorsus tollit: ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari.

CAPUT IV.

Affinitas ex fornicatione ad secundum gradum restringitur.

Præterea sancta synodus, eisdem & aliis gravissimis de causis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantum qui in primo & secundo gradu conjunguntur, restringit. In ulterioribus vero gradibus statuit, hujusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere.

CAPUT V.

Ne quis intra gradus prohibitos contrahat, quave ratione in iis dispensandum.

Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis. Non enim dignus est qui ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo & gratis dispensari poterit. In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam.

CAPUT VI.

In raptores animadvertitur.

Decernit sancta synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilo minus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, Chalc. c. 26.
ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; & si clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive eam in uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare. Exod. 21.

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563.

CAPUT VII.

Vagi matrimonii caute jungendi.

Agath. 25. Multi sunt qui vagantur & incertas habent sedes, &, ut improbi sunt ingenii, prima uxore relicta, aliam & plerumque plures, illa vivente diversis in locis ducunt, cui morbo cupiens sancta synodus occurrere, omnes ad quos spectat, paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facile recipiant. Magistratus etiam sæculares hortatur, ut eos coerceant. Parochis autem præcipit, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, &, re ad ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.

CAPUT VIII.

Concubinatus pœnis gravissimis punitur.

Grave peccatum est homines solutos concubinas habere: gravissimum vero, & in hujus magni sacramenti singularem contemptum admissum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, ac audere eas quandoque domi etiam cum uxoribus alere & retinere. Quare ut huic tanto malo sancta synodus opportunis remediis provideat, statuit hujusmodi concubinarios, tam solutos quam uxoratos, cujuscumque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non ejecerint, seque ab earum consuetudine non sejunxerint, excommunicatione feriendos esse: a qua non absolvantur, donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinatu per annum, censuris neglectis, permanserint, contra eos, ab ordinario severe pro qualitate criminis procedatur. Mulieres, sive conjugatæ sive solutæ, quæ cum adulteris seu concubinariis publice vivunt, si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum, nullo etiam requirente ex officio, graviter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diœcesim, si id eisdem ordinariis videbitur, invocato, si opus fuerit, brachio sæculari, ejiciantur; aliis pœnis contra adulteros & concubinarios inflictis in suo robore permanentibus.

(Sess. 25. c. 14. de ref. Later. V, sess. 9. sub Leone X. Tolet. I. 17. Rom. sub Nicolao I. in fine. — Arelat. II. 3.)

CAPUT IX.

Ne domini temporales aut magistratus quidpiam libertati matrimonii contrarium moliantur.

Ita plerumque temporalium dominorum ac magistratuum, mentis oculos terreni affectus atque cupiditates excæcant, ut viros & mulieres sub eorum jurisdictione degentes, maxime divites, vel spem magnæ hæreditatis habentes, minis & pœnis adigant cum iis matrimonium invitos contrahere, quos ipsi domini vel magistratus illis præscripserint. Quare cum maxime nefarium sit, matrimonii libertatem violare, & ab eis injurias nasci, a quibus jura expectantur, præcipit sancta synodus omnibus, cujuscumque gradus, dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte, subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quo minus libere matrimonia contrahant.

(Parisl. I. 6.)

CAPUT X.

Nuptiarum solemnitates certis temporibus prohibentur.

Laod. 52. Ab adventu domini nostri Jesu Christi usque

A in diem epiphaniæ, & a feria quarta cinerum usque in octavam paschatis inclusive, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones, diligenter ab omnibus observari sancta synodus præcipit: in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit, quas episcopi, ut ea qua decet modestia & honestate fiant, curabunt: sancta enim res est matrimonium, & sancte tractandum.

(ANNO CHRISTI 1563. Saleg. 5.)

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta synodus, reformationis materiam prosequens, hæc in præsenti sessione statuenda decernit.

B

CAPUT I.

Norma procedendi ad creationem episcoporum & cardinalium.

Si in quibuslibet ecclesiæ gradibus providenter scienterque curandum est, ut in domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum, multo magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur. Nam totius familiæ domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Unde, etsi alias sancta synodus de promovendis ad cathedrales & superiores ecclesias nonnulla utiliter decrevit, C hoc tamen munus hujusmodi esse censet, ut si pro rei magnitudine expendatur, nunquam satis cautum de eo videri possit. Itaque statuit, ut cum primum ecclesia vacaverit, supplicationes ac preces publice privatimque habeantur, atque a capitulo per civitatem & diœcesim indicantur, quibus clerus populusque bonum a Deo pastorem valeat impetrare. Omnes vero & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quodcumque jus quacumque ratione a sede apostolica habent, aut alioquin operam suam præstant, nihil in iis pro præsenti temporum ratione innovando, hortatur, & monet, ut in primis meminerint nihil se ad Dei gloriam & populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos D pastores & ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant, eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores & ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, ut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint, & quos ex legitimo matrimonio natos, & vita, ætate, doctrina, atque aliis omnibus qualitatibus præditos sciant, quæ juxta sacros canones Tridentinæ hujus synodi decreta requiruntur. Quoniam vero in sumendo prædictis omnibus qualitatibus gravi idoneoque bonorum & doctorum virorum testimonio, non uniformis ratio ubique ex nationum, populorum, ac morum varietate potest adhiberi, E mandat sancta synodus, ut in provinciali synodo per metropolitanum habenda præscribatur quibusque locis & provinciis propria examinis, seu inquisitionis, aut instructionis faciendæ forma, sanctissimi Romani pontificis arbitrio approbanda, quæ magis eisdem locis utilis atque opportuna esse videbitur: ita tamen, ut cum deinde hoc examen seu inquisitio de persona promovenda perfecta fuerit, ea in instrumentum publicum redacta, cum toto testimonio ac professione * fidei ab eo facta, quamprimum ad sanctissimum Romanum pontificem omnino transmittatur, ut ipse summus pontifex,

(Sess. 6. c. 1. de ref. Sess. 7. c. 1. & 3. Sess. 22. c. 2. — Tolet. IV. 18. Later. V. Sess. 9. de ref. curiæ sup. sess. 22. c. 2. de ref. — * Extat in bulla Pii IV. quæ incipit, Injunctum nobis &c.)

Anno Christi 1563.

fex, plena totius negotii ac personarum notitia habita, pro gregis dominici commodo de illis, si idonei per examen seu per inquisitionem factam reperti fuerint, ecclesiis possint utilius providere. Omnes vero inquisitiones, informationes, testimonia, ac probationes quæcumque de promovendi qualitatibus & ecclesiæ statu a quibuscumque, etiam in Romana curia habitæ, per cardinalem, qui relationem facturus erit in consistorio, & alios tres cardinales diligenter examinentur; ac relatio ipsa cardinalis relatoris & trium cardinalium subscriptione roboretur: in qua ipsi singuli quatuor cardinales affirment, se adhibita accurata diligentia invenisse promovendos qualitatibus a jure & ab hac sancta synodo requisitis præditos, ac certe existimare, sub periculo salutis æternæ, idoneos esse qui ecclesiis præficiantur: ita ut relatione in uno consistorio facta, quo maturius interea de ipsa inquisitione cognosci possit, in aliud consistorium judicium differatur; nisi aliud beatissimo pontifici videbitur expedire. Ea vero omnia & singula, quæ de episcoporum præficiendorum vita, ætate, doctrina, & ceteris qualitatibus alias in eadem synodo constituta sunt, decernit eadem etiam in creatione sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, etiamsi diaconi sint, exigenda: quos sanctissimus Romanus pontifex ex omnibus Christianitatis nationibus, quantum commode fieri poterit, prout idoneos repererit, assumet. Postremo eadem sancta synodus, tot gravissimis ecclesiæ incommodis commota, non potest non commemorare, nihil magis ecclesiæ Dei esse necessarium, quam ut beatissimus Romanus pontifex, quam solicitudinem universæ ecclesiæ, ex muneris sui officio debet, eam hic potissimum impendat, ut lectissimos tantum sibi cardinales adsciscat, & bonos maxime atque idoneos pastores singulis ecclesiis præficiat, idque eo magis, quod ovium Christi sanguinem, quæ ex malo negligentium & sui officii immemorum pastorum regimine peribunt, dominus noster Jesus Christus de manibus ejus sit requisiturus.

(Supra sessione 22. de reformatione, &c.)

(Supra sessione 6. & 7. c. 1. sessione 22. cap. 2. de reformat. & sess. 23. cap. 4. de sacramento ordinis.)

(Ezech. 3. & 18. Act. 20. Sess. 6. c. 1. de ref.)

CAPUT II.

Synodi provinciales quolibet triennio: diœcesanæ quotannis celebrentur: qui eas cogere, quive illis interesse debeant.

Provincialia concilia sicubi omissa sunt, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis, aliisque ex sacris canonibus permissis renoventur. Quare metropolitani per seipsos, seu, illis legitime impeditis, coepiscopus antiquior intra annum ad minus a fine præsentis concilii, & deinde quolibet saltem triennio, post octavam paschæ resurrectionis domini nostri Jesu Christi, seu alio commodiori tempore, pro more provinciæ, non prætermittat synodum in provincia sua cogere: quo episcopi omnes, & alii, qui de jure, vel consuetudine interesse debent (exceptis iis, quibus cum imminenti periculo transfretandum esset) convenire omnino teneantur. Nec episcopi comprovinciales prætextu cujuslibet consuetudinis ad metropolitanam ecclesiam in posterum accedere inviti compellantur. Itidem episcopi, qui nulli archiepiscopo subjiciuntur, aliquem vicinum metropolitanum semel eligant, in cujus synodo provinciali cum aliis interesse debeant, & quæ ibi ordinata fuerint observent ac observari faciant: in reliquis omnibus eorum exemptio & privilegia salva atque integra maneant. Synodi quoque diœcesanæ quotannis celebrentur, ad quas exempti etiam omnes, qui alias, cessante exemptione interesse deberent, nec capitulis generalibus subduntur, accedere teneantur: ratione tamen parochialium, aut aliarum sæcularium ecclesiarum, etiam annexarum, debeant ii, qui illarum curam gerunt, quicumque illi sint, synodo interesse. Quod si in his tam metropolitani quam episcopi, & alii suprascripti negligentes fuerint, pœnas sacris canonibus sancitas incurrant.

(Aurel. II. 1. Later. V. sub Leone X. sess. 10.)

(Sessio XXIV. 11. Nov. 1563. Basil. 15. sess. Tolet. sub Sixto IV. c. 1. Aurel. V. 18. Tarr. I. 6. Tol. XI. 15. Basi. sess. 8.)

CAPUT III.

Qua ratione visitatio per prælatos facienda.

Patriarchæ, primates, metropolitani episcopi propriam diœcesim per seipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per suum generalem vicarium aut visitatorem, si quotannis totam propter ejus latitudinem visitare non poterunt, saltem majorem ejus partem, ita tamen ut tota biennio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non prætermittant. A metropolitanis vero, etiam post plene visitatam propriam diœcesim, non visitentur cathedrales ecclesiæ, neque diœceses suorum comprovincialium, nisi causa cognita & probata in concilio provinciali. Archidiaconi autem, decani, & alii inferiores, in iis ecclesiis, ubi hactenus visitationem exercere legitimam consueverunt, debeant quidem assumpto notario, de consensu episcopi deinceps per seipsos tantum ibidem visitare. Visitatores etiam a capitulo deputandi, ubi capitulum jus visitandi habet, prius ab episcopo approbentur: sed non ideo episcopus, vel, eo impedito, ejus visitator, easdem ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur: cui ipsi archidiaconi, vel alii inferiores, visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & depositiones testium, ac integra acta ei exhibere teneantur; non obstantibus quacumque consuetudine, etiam immemorabili, atque exemptionibus & privilegiis quibuscumque. Visitationum autem omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam, expulsis hæresibus, inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamque accendere, cetera, prout locus, tempus & occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere. Quæ ut facilius feliciusque succedant, monentur prædicti omnes & singuli, ad quos visitatio spectat, ut paterna caritate Christianoque zelo omnes amplectantur; ideoque modesto contenti equitatu famulatuque, studeant quam celerrime, debita tamen cum diligentia, visitationem ipsam absolvere. Interimque caveant ne inutilibus sumptibus cuiquam graves onerosive sint; neve ipsi, aut quisquam suorum, quidquam procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorum ad pios usus, præter id quod ex relictis piis jure debetur, aut alio quovis nomine, nec pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant; non obstante quacumque consuetudine, etiam immemorabili: exceptis tantum victualibus, quæ sibi ac suis frugaliter moderateque pro temporis tantum necessitate, & non ultra, erunt ministranda. Sit tamen in optione eorum qui visitantur, si malint solvere id quod

(Tolet. IV. cap. 35.)

(Brac. II. 16 Ticin. &c.)

quod erat ab ipsis antea solvi, certa pecunia taxata, consuetum; an vero prædicta victualia subministrare: salvo item jure conventionum antiquarum cum monasteriis, aliisve piis locis, aut ecclesiis non parochialibus initio, quod illæsum permaneat. In iis vero locis, seu provinciis, ubi consuetudo est, ut nec victualia, nec pecunia, nec quidquam a visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant, ibi id observetur. Quod si quisquam, quod absit, aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumpserit, is præter dupli restitutionem, intra mensem faciendam, aliis etiam pœnis juxta constitutionem concilii generalis Lugdunensis, quæ incipit, Exigit, nec non & aliis pœnis in synodo provinciali arbitrio synodi absque ulla spe veniæ mulctetur. Patroni vero in iis, quæ ad sacramentorum administrationem spectant, nullatenus se præsumant ingerere; neque visitationi ornamentorum ecclesiæ, aut bonorum stabilium, seu fabricarum proventibus, immisceant, nisi quatenus id eis ex institutione ac fundatione competat: sed episcopi ipsi hæc faciant, & fabricarum reditus in usus ecclesiæ necessarios & utiles, prout sibi expedire magis visum fuerit, expendi curent.

Cap. Exigit. De censibus in 6.

CAPUT IV.

A quibus & quando munus prædicationis obeundum: Ecclesia parochialis ad audiendum verbum Dei adeunda. Nullus contradicente episcopo prædicet.

Carth. IV, 20. Rem. 14. Arel. IV. 10. Lat. IV. 10. Mog. cap. 25. Supra sessione 5. cap. 2. de reformatione.

Prædicationis munus, quod episcoporum præcipuum est, cupiens sancta synodus quo frequentius possit ad fidelium salutem exerceri, canones, alias super hoc editos sub felicis recordationis Paulo tertio, aptius præsentium temporum usui accommodando, mandat ut in ecclesia sua ipsi per se, aut, si legitime impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument, in aliis autem ecclesiis per parochos, sive iis impeditis, per alios ab episcopo impensis eorum qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in civitate, aut in quacumque parte diœcesis censebunt expedire, saltem omnibus dominicis & solennibus diebus festis, tempore autem jejuniorum quadragesimæ, & adventus domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras scripturas, divinamque legem annuncient; & alias, quotiescumque id opportune fieri posse judicaverint. Moneatque episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei. Nullus autem sæcularis, sive regularis, etiam in ecclesiis suorum ordinum contradicente episcopo prædicare præsumat. Iidem etiam, saltem dominicis & aliis festivis diebus, pueros in singulis parochiis fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum & parentes, diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt; &, si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent; non obstantibus privilegiis & consuetudinibus. In reliquis, ea quæ de prædicationis munere sub eodem Paulo III. decreta fuerunt, suum robur obtineant.

Carth. IV, 24.

Supra sessione 5. de reformat. c. 2.

CAPUT V.

Criminales causæ contra episcopos, majores a solo summo pontifice, minores a concilio provinciali cognoscantur.

Causæ criminales graviores contra episcopos, etiam hæresis, quod absit, quæ depositione aut privatione dignæ sunt, ab ipso tantum summo Romano pontifice cognoscantur & terminentur. Quod si ejusmodi sit causa, quæ necessario extra Romanam curiam sit committenda; nemini prorsus ea committatur, nisi metropolitanis aut episcopis a beatissimo papa eligendis. Hæc vero commissio & specialis sit, & manu ipsius sanctissimi pontificis signata: nec unquam plus his tribuat, quam ut solam facti instructionem sumant, processumque conficiant, quem statim ad Romanum pontificem transmittant, reservata eidem sanctissimo sententias definitiva. Cetera alias sub felicis recordationis Julio III. super his decreta, nec non & constitutio sub Innocentio tertio, in concilio generali, quæ incipit, Qualiter & quando, quam sancta synodus in præsenti innovat, ab omnibus observetur. Minores vero criminales causæ episcoporum in concilio tantum provinciali cognoscantur & terminentur, vel a deputandis per concilium provinciale.

Supra sessione 13. c. 6. 7. 8. De reformatione: in concilio Lateranensi sub Innocentio III. c. 8. V. Decret. de accus. & inquisit. c. 24.

CAPUT VI.

Datur episcopis potestas circa irregularitatum & suspensionum dispensationes & criminum absolutiones.

Sess. 14. c. 7.

Liceat episcopis in irregularitatibus omnibus & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare: & in quibuscumque casibus occultis, etiam sedi apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua per seipsos, aut vicarium, ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum, non eorum vicariis, sit permissum.

CAPUT VII.

Sacramentorum virtus, antequam populo administrentur, ab episcopis & parochis explicetur; inter missarum solennia sacra pagina explanentur.

Ut fidelis populus ad suscipienda sacramenta majori cum reverentia atque animi devotione accedat, præcipit sancta synodus episcopis omnibus, ut non solum cum hæc per seipsos erunt populo administranda, prius illorum vim & usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem a singulis parochis pie prudenterque, etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant, juxta formam a sancta synodo in catechesi singulis sacramentis præscribendam; quam episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque a parochis omnibus populo exponi curabunt: nec non inter missarum solennia, aut divinorum celebrationem, sacra eloquia & salutis monita eadem vernacula lingua singulis diebus festis vel solennibus explanent: eademque in omnium cordibus, postpositis inutilibus quæstionibus, inserere, atque eos in lege domini erudire studeant.

Sess. 22. de sacrif. missæ c. 8.

CAPUT VIII.

Publice peccantes publice pœniteant, nisi episcopo aliter videatur: pœnitentiarius in cathedralibus instituendus.

Apostolus monet, publice peccantes palam esse 1. Tim. 1.

corri-

ANNO CHRISTI 1563.

corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos commotosque fuisse non sit dubitandum; huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publice injungi oportet; ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suæ emendationis testimonio ad rectam revocet vitam. Episcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis judicaverit expedire. In omnibus etiam cathedralibus ecclesiis, ubi id commode fieri poterit, pœnitentiarius aliquis cum unione præbendæ, proxime vacaturæ, ab episcopo instituatur, qui magister sit, vel doctor, aut licentiatus in theologia, vel jure canonico, & annorum quadraginta, seu alias qui aptior pro loci qualitate reperiatur; qui dum confessiones in ecclesia audiet, interim præsens in choro censeatur.

CAPUT IX.

A quo visitari debeant ecclesiæ sæculares nullius diœcesis.

Supra sessione 6. de ref. c. 4. sess. 7. c. 8. & sessione 21. de reformatione c. 8.

Quæ alias sub felicis recordationis Paulo tertio, & nuper sub beatissimo domino nostro Pio IV. in hoc eodem concilio de adhibenda ab ordinariis diligentia in beneficiorum etiam exemptorum visitatione, constituta sunt, eadem etiam in ecclesiis sæcularibus observentur, quæ in nullius diœcesi esse dicuntur; ut ab episcopo, cujus cathedralis ecclesia est proximior, si id constet, alioquin ab eo, qui semel in concilio provinciali a prælato loci illius electus fuerat, tanquam sedis apostolicæ delegato, visitentur; non obstantibus privilegiis & consuetudinibus quibuscumque, etiam immemorabilibus.

CAPUT X.

Executio visitationis a subditis ne suspendatur.

Episcopi, ut aptius quem regunt populum possint in officio atque obedientia continere, in omnibus his, quæ ad visitationem ac morum correctionem subditorum suorum spectant, jus & potestatem habeant, etiam tanquam sedis apostolicæ delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, & exequendi, juxta canonum sanctiones, quæ illis ex prudentia sua pro subditorum emendatione, ac diœcesis suæ utilitate necessaria videbuntur. Nec in his, ubi de visitatione aut morum correctione agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, appellatio, seu querela, etiam ad sedem apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquo modo impediat, aut suspendat.

Sess. 13. c. 1. de ref. 14. c. 4. de ref. & c. 1. Sess. 22. itidem de ref.

CAPUT XI.

Honorarii tituli aut privilegia particularia episcoporum juri nihil detrahant. Cap. Cum Capella *extra de privilegiis innovatur.*

Sess. 6. c. 3. de ref.

Quoniam privilegia & exemptiones, quæ variis titulis plerisque conceduntur, hodie perturbationem in episcoporum jurisdictione excitare, & exemptis occasionem laxioris vitæ præbere dignoscuntur, decrevit sancta synodus, ut si quando justis, gravibus, & fere necessariis suadentibus causis, aliquos honorariis titulis protonotariatus, acolythatus, comitis palatini, capellani regii, aut aliis hujusmodi in Romana curia, vel extra, insignibus decorandos esse placuerit; nec non alios, cuicumque monasterio oblatos, vel quomodocumque addictos, aut sub nomine servientium militiis, seu monasteriis, hospitalibus, collegiis, aut quocumque alio titulo assumi, nihil ex his privilegiis detractum esse ordinariis intelligitur, quo minus ii, quibus ea jam concessa sunt, vel in posterum concedi contigerit, ipsis ordinariis, tanquam sedis apostolicæ delegatis, plene in omnibus, & quoad capellanos regios, juxta constitutionem Innocentii tertii, quæ incipit, Cum capella subjecti existant, exceptis tamen iis, qui prædictis locis aut militiis actu serviunt, & intra eorum septa ac domos resident, subque eorum obedientia vivunt, sive iis, qui legitime & secundum regulam earumdem militiarum professionem fecerint, de qua ordinario constare debeat; non obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam religionis sancti Joannis Hierosolymitani, & aliarum militiarum. Quæ vero privilegia residentibus in curia Romana vigore Eugenianæ constitutionis, aut familiaritatis cardinalium competere solent; ea in iis, qui beneficia ecclesiastica obtinent, ratione prædictorum beneficiorum minime intelligantur, sed ordinarii jurisdictioni subjecti permaneant; non obstantibus quibuscumque inhibitionibus.

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563.

Can. Cum capella. de privileg.

CAPUT XII.

Quales esse debeant promovendi ad dignitates & canonicatus cathedralium ecclesiarum: quidve promoti præstare teneantur.

Cum dignitates, in ecclesiis præsertim cathedralibus, ad conservandam augendamque ecclesiasticam disciplinam fuerint institutæ, ut qui eas obtinerent, pietate præcellerent, aliisque exemplo essent, atque episcopos opera & officio juvarent; merito qui ad eas vocantur, tales esse debent, qui suo muneri respondere possint. Nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem vigesimumquintum suæ ætatis annum attigerit, & in clericali ordine versatus, doctrina ad suum munus exequendum necessaria ac morum integritate commendetur, juxta constitutionem Alexandri tertii in concilio Lateranensi promulgatam, quæ incipit, Cum in cunctis. Archidiaconi etiam, qui oculi dicuntur episcopi, sint in omnibus ecclesiis, ut fieri poterit, magistri in theologia, seu doctores, aut licentiati in jure canonico. Ad ceteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, clericis alioquin idonei, & viginti duobus annis non minores adsciscantur. Provisi etiam de beneficiis quibuscumque curam animarum habentibus teneantur a die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus ipsius episcopi, vel, eo impedito, coram generali ejus vicario, seu officiali, orthodoxæ suæ fidei publicam facere professionem, & in Romanæ ecclesiæ obedientia se permansuros spondeant ac jurent. Provisi autem de canonicatibus & dignitatibus in ecclesiis cathedralibus, non solum coram episcopo, seu ejus officiali, sed etiam in capitulo idem facere teneantur: alioquin prædicti omnes provisi, ut supra, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur. Neminem etiam deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipiant, nisi qui eo ordine sacro

Sess. 22. c. 4. c. 2.

Cap. 16. de Electione & elect. pot. §. Cum inferiora

Tol. IV. 26.

aut

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563. ANNO CHRISTI 1563.

Supra sessione 7. de reformatione c. 12.

aut sit initiatus, quem illa dignitas, præbenda, aut portio requirit, aut in tali ætate, ut infra tempus a jure, & ab hac sancta synodo statutum, initiari valeat. In omnibus vero ecclesiis cathedralibus omnes canonicatus ac portiones habeant annexum ordinem presbyterii, diaconatus, vel subdiaconatus: episcopus autem cum consilio capituli designet ac distribuat, prout viderit expedire, quibus quisque ordo ex sacris annexus in posterum esse debeat, ita tamen, ut dimidia saltem pars presbyteri sint; ceteri vero diaconi, aut subdiaconi: ubi vero consuetudo laudabilior habet, ut plures, vel omnes sint presbyteri, omnino observetur. Hortatur etiam sancta synodus, ut in provinciis, ubi id commode fieri potest, dignitates omnes, & saltem dimidia pars canonicatuum in cathedralibus ecclesiis, & collegiatis insignibus, conferantur tantum magistris, vel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia, vel jure canonico. Præterea obtinentibus in eisdem cathedralibus, aut collegiatis; dignitates, canonicatus, præbendas, aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses ab eisdem ecclesiis quolibet anno abesse: salvis nihilo minus earum ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt: alioquin primo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac residentiæ fecit suos. Quod si iterum eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit: crescente vero contumacia, contra eos, juxta sacrorum canonum constitutiones, procedatur. Distributiones vero, qui statis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collusione aut remissione exclusa, his careant, juxta Bonifacii octavi decretum, quod incipit, Consuetudinem, quod sancta synodus in usum revocat: non obstantibus quibuscumque statutis & consuetudinibus.

Sess. 23. c. 1. de ref.

Cap. unico de clerico non resid. in 6.

Sess. 22. c. 4. de ref.

Omnes vero divina per se, & non per substitutos, compellantur obire officia: & episcopo celebranti, aut alia pontificalia exercenti, adsistere & inservire, atque in choro ad psallendum instituto hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudare. Vestitu insuper decenti, tam in ecclesia, quam extra, assidue utantur; ab illicitisque venationibus, aucupiis, choreis, tabernis, lusibusque abstineant; atque ea morum integritate polleant, ut merito ecclesiæ senatus dici possit. Cetera, quæ ad debitum in divinis officiis regimen spectant, deque congrua in his canendi seu modulandi ratione, de certa lege in choro conveniendi & permanendi, simulque de omnibus ecclesiæ ministris, quæ necessaria erunt; & si qua hujusmodi, synodus provincialis pro cujusque provinciæ utilitate & moribus certam cuique formulam præscribet. Interea vero episcopus non minus quam cum duobus canonicis, quorum unus ab episcopo, alter a capitulo eligatur, in iis quæ expedire videbuntur poterit providere.

Turon. III. 8. Agath. 55.

CAPUT XIII.

Quomodo tenuioribus cathedralibus ecclesiis consulendum: parochiæ certis finibus distinguenda.

Sess. 7. c. 6. & 7. de ref. Sess. 14. c. 9. de ref. Inf. c. 15.

Quoniam pleræque cathedrales ecclesiæ tam tenuis reditus sunt, & angustæ, ut episcopali dignitati nullo modo respondeant, neque ecclesiarum necessitati sufficiant, examinet concilium provinciale, vocatis iis quorum interest, & diligenter expendat, quas propter angustias, tenuitatemque invicem unire, vel novis proventibus augere expediat; confectaque de præmissis instrumenta ad summum Romanum pontificem mittat; quibus instructus summus pontifex, ex prudentia sua, prout expedire judicaverit, aut tenues invicem uniat, aut aliqua accessione ex fructibus augeat. Interim vero donec prædicta effectum sortiantur, hujusmodi episcopis, qui fructuum subventione pro diœcesis suæ tenuitate indigent, poterit de beneficiis aliquibus, dum tamen curata non sint, nec dignitates, seu canonicatus & præbendæ, nec monasteria, in quibus viget regularis observantia, vel quæ capitulis generalibus, & certis visitatoribus subduntur, a summo Romano pontifice provideri. In parochialibus etiam ecclesiis, quarum fructus æque adeo exigui sunt, ut debitis nequeant oneribus satisfacere; curabit episcopus, si per beneficiorum unionem (non tamen regularium) id fieri non possit, ut primitiarum vel decimarum assignatione, aut per parochianorum symbola, ac collectas, aut qua commodiori ei videbitur ratione, tantum redigatur, quod pro rectoris ac parochiæ necessitate decenter sufficiat. In unionibus vero quibuslibet, seu ex supradictis, seu aliis causis faciendis, ecclesiæ parochiales monasteriis quibuscumque, aut abbatiis, seu dignitatibus, sive præbendis ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ, sive aliis beneficiis simplicibus, aut hospitalibus, militiisve non uniantur; & quæ unitæ sunt, revideantur ab ordinariis, juxta alias decretum in eadem synodo sub felicis recordationis Paulo tertio, quod etiam in unitis ab eo tempore citra æque observetur: non obstantibus in iis quibuscumque verborum formis, quæ hic pro sufficienter expressis habeantur. Ad hæc in posterum omnes hæ cathedrales ecclesiæ, quarum reditus summam ducatorum mille, & parochiales, quæ summam ducatorum centum, secundum verum annuum valorem, non excedunt, nullis pensionibus aut reservationibus fructuum graventur.

Sess. 7. c. 6. de ref.

In iis quoque civitatibus ac locis, ubi parochiales ecclesiæ certos non habent fines, nec earum rectores proprium populum, quem regant, sed promiscue petentibus sacramenta administrant, mandat sancta synodus episcopis pro tutiori animarum eis commissarum salute, ut distincto populo in certas propriasque parochias, unicuique suum perpetuum peculiaremque parochum assignent, qui eas cognoscere valeat, & a quo solo licite sacramenta suscipiant; aut alio utiliori modo, prout loci qualitas exegerit, provideant. Idemque in iis civitatibus ac locis, ubi nullæ sunt parochiales, quamprimum fieri curent; non obstantibus quibuscumque privilegiis & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.

Sess. 14. c. 9. de ref.

CAPUT XIV.

Ne quis admittatur ad possessionem beneficii, aut distributionum cum fructuum distributione in usus non pios convertenda.

In pluribus ecclesiis, tam cathedralibus quam collegiatis & parochialibus, ex earum constitutionibus, aut ex prava consuetudine, observari intelligitur, ut in electione, præsentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione,

vel

ANNO CHRISTI 1563.

vel alia provisione, sive admissione ad possessionem alicujus cathedralis ecclesiæ, vel beneficii, canonicatuum, aut præbendarum, vel partem proventuum, seu ad distributiones quotidianas, certæ conditiones, seu deductiones ex fructibus, solutiones, promissiones, compensationesve illicitæ, aut etiam quæ in aliquibus ecclesiis dicuntur turnorum lucra, interponantur: hæc cum sancta synodus detestetur, mandat episcopis, ut quæcumque hujusmodi in usus pios non convertuntur, atque ingressus eos, qui simoniacæ labis, aut sordidæ avaritiæ suspicionem habent, fieri non permittant; ipsique diligenter de eorum constitutionibus, sive consuetudinibus, super prædictis cognoscant, & illis tantum, quas ut laudabiles probaverint, exceptis, reliquas ut pravas ac scandalosas rejiciant & aboleant. Eos vero, qui adversus hæc in præsenti decreto comprehensa quavis ratione commiserint, pœnis contra simoniacos editis, sacris canonibus, & variis summorum pontificum constitutionibus, quas omnes innovat, teneri decernit; non obstantibus quibuscumque statutis, constitutionibus, & consuetudinibus, etiam immemorabilibus, etiam apostolica auctoritate confirmatis, de quarum subreptione, obreptione, & intentionis defectu episcopus, tanquam apostolicæ sedis delegatus, cognoscere possit.

Tol. VIII. c. 3. &c.

CAPUT XV.

Ratio augendi tenues præbendas ecclesiarum cathedralium & collegiatarum insignium.

sup. c. 13.

In ecclesiis cathedralibus, & collegiatis insignibus, ubi frequentes adeoque tenues sunt præbendæ simul cum distributionibus quotidianis, ut sustinendo decenti canonicorum gradui pro loci & personarum qualitate non sufficiant, liceat episcopis cum consensu capituli vel aliquot simplicia beneficia, non tamen regularia, iis unire, vel si hac ratione provideri non possit, aliquibus ex iis suppressis, cum patronorum consensu, si de jure patronatus laicorum sint, quarum fructus & proventus reliquarum præbendarum distributionibus quotidianis applicentur, eas ad pauciorem numerum reducere, ita tamen, ut tot supersint, quæ divino cultui celebrando, ac dignitati ecclesiæ commode valeant respondere; non obstantibus quibuscumque constitutionibus & privilegiis, aut quacumque reservatione generali, vel speciali, aut affectione: neque prædictæ uniones, aut suppressiones tolli seu impediri possint ex quibuscumque provisionibus, etiam vigore resignationis, aut quibusvis aliis derogationibus, vel suspensionibus.

sess. 5. c. 1. de ref.

CAPUT XVI.

Quid muneris incumbat capitulo sede vacante.

Chalc. act. 16. c. 25. Worm. c. 96.

Capitulum, sede vacante, ubi fructuum percipiendorum ei munus incumbit, œconomum unum vel plures fideles ac diligentes decernat, qui rerum ecclesiasticarum & proventuum curam gerant: quorum rationes ei, ad quem pertinebit, sint redituri. Item officialem seu vicarium infra octo dies post mortem episcopi constituere, vel existentem confirmare, omnino teneatur; qui saltem in jure canonico sit doctor, vel licentiatus, vel alias, quantum fieri poterit, idoneus. Si secus factum fuerit, ad metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur: &, si ecclesia ipsa metropolitana fuerit, aut exempta, capitulumque, ut

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563.

A prætertur, negligens fuerit, tunc antiquior episcopus ex suffraganeis in metropolitana, & propinquior episcopus in exempta, œconomum & vicarium idoneos possit constituere. Episcopus vero ad eamdem ecclesiam vacantem promotus ex iis quæ ad eum spectant ab eisdem œconomo, vicario, & aliis quibuscumque officialibus & administratoribus, qui sede vacante fuerunt a capitulo vel ab aliis in ejus locum constituti, etiamsi fuerint ex eodem capitulo rationem exigat officiorum, jurisdictionis, administrationis, aut cujuscumque eorum muneris: possitque eos punire, qui in eorum officio seu administratione deliquerint, etiamsi prædicti officiales redditis rationibus a capitulo, vel a deputatis, ab eodem absolutionem aut liberationem obtinuerint. Eidem quoque episcopo teneatur capitulum de scripturis ad ecclesiam pertinentibus, si quæ ad capitulum pervenerunt, rationem reddere.

CAPUT XVII.

Beneficiorum collationi & plurium retentioni modus statuitur.

Nic. I. 15. & 16. Antioc. 3. Arel. I. 2. & 22. Milevit. 15. sess. 7. c. 2. de ref.

Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat clericorum, sancte sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus ecclesiis conscribi. Verum, quoniam multi improbæ cupiditatis affectu, seipsos, non Deum, decipientes, ea quæ bene constituta sunt variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt; sancta synodus debitam regendis ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo, etiamsi cardinalatus honore fulgeant, mandat observari; statuit ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem, si ad vitam ejus, cui conferatur, honeste sustentandam non sufficiat; liceat nihilo minus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modo ad cathedrales ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia, tam sæcularia, quam regularia quæcumque, etiam commendata, pertineant, cujuscumque tituli ac qualitatis existant. Illi vero, qui in præsenti plures parochiales ecclesias, aut unam cathedralem & aliam parochialem obtinent, cogantur omnino, quibuscumque dispensationibus ac unionibus ad vitam non obstantibus, una tantum parochiali, vel sola cathedrali retenta, alias parochiales infra spatium sex mensium dimittere: alioquin tam parochiales, quam beneficia omnia, quæ obtinent, ipso jure vacare censeantur, ac tanquam vacantia, libere aliis idoneis conferantur, nec ipsi antea illa obtinentes, tuta conscientia fructus post dictum tempus retineant. Optat autem sancta synodus, ut resignantium necessitatibus commoda aliqua ratione prout summo pontifici videbitur, provideatur.

CAPUT XVIII.

Ecclesia parochiali vacante, deputandus ab episcopo vicarius, donec illi provideatur de parocho: nominati ad parochiales qua forma & a quibus examinari debeant.

Expedit maxime animarum saluti a dignis atque idoneis parochis gubernari: id ut diligentius ac rectius perficiatur, statuit sancta synodus, ut cum parochialis ecclesiæ vacatio, etiamsi cura ecclesiæ vel episcopo incumbere dicatur, & per

unum

unum vel plures administretur, etiam in ecclesiis patrimonialibus, seu receptivis nuncupatis, in quibus consuevit, episcopus uni vel pluribus curam animarum dare, quos omnes ad infrascriptum examen teneri mandat, per obitum, vel resignationem, etiam in curia, seu aliter quomodocumque contigerit, etiamsi ipsa parochialis ecclesia reservata vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti seu privilegii in favorem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis seu abbatum, vel capitulorum, debeat episcopus statim habita notitia vacationis ecclesiæ, si opus fuerit, idoneum in ea vicarium, cum congrua, ejus arbitrio, fructuum portionis assignatione, constituere, qui onera ipsius ecclesiæ sustineat, donec ei de rectore provideatur. Porro episcopus, & qui jus patronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab episcopo præscribendum, idoneos aliquot clericos ad regendam ecclesiam coram deputandis examinatoribus nominet. Liberum sit tamen etiam aliis, qui aliquos ad id aptos noverint, eorum nomina deferre, ut possit postea de cujuslibet ætate, moribus, & sufficientia fieri diligens inquisitio. Et, si episcopo, aut synodo provinciali, pro regionis more videbitur magis expedire, per edictum etiam publicum vocentur, qui volent examinari. Transacto constituto tempore, omnes, qui descripti fuerint, examinentur ab episcopo, sive, eo impedito, ab ejus vicario generali, atque ab aliis examinatoribus non paucioribus quam tribus, quorum votis, si pares, aut singulares fuerint, accedere possit episcopus, vel vicarius quibus magis videbitur. Examinatores autem singulis annis in diœcesana synodo ab episcopo, vel ejus vicario ad minus sex proponantur, qui synodo satisfaciant, & ab ea probentur. Advenienteque vacatione cujuslibet ecclesiæ, tres ex illis eligat episcopus, qui cum eo examen perficiant; indeque succedente alia vacatione, aut eosdem, aut alios tres, quos maluerit, ex prædictis illis sex eligat. Sint vero hi examinatores, magistri, seu doctores, aut licentiati in theologia, aut jure canonico, vel alii clerici, seu regulares, etiam ex ordine Mendicantium, aut etiam sæculares, qui ad id videbuntur magis idonei: jurentque omnes ad sancta Dei evangelia, se quacumque humana affectione postposita, fideliter munus executuros. Caveantque ne quidquam prorsus occasione hujus examinis nec ante nec post accipiant; alioqui simoniæ vitium tam ipsi, quam alii dantes, incurrant, a qua absolvi nequeant, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, & ad alia in posterum inhabiles reddantur. Et de his omnibus non solum coram Deo, sed etiam in synodo provinciali, si opus erit, rationem reddere teneantur. A qua, si qui contra officium eos fecisse compertum fuerit, graviter, ejus arbitrio, puniri possint. Peracto deinde examine renuncientur quotcumque ab his idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis: ex hisque episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit; atque illi, & non alteri, collatio ecclesiæ ab eo fiat, ad quem spectabit eam conferre. Si vero jurispatronatus ecclesiastici erit, ac institutio ad episcopum, & non alium pertineat, is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, episcopo præsentare teneatur, ut ab eo instituatur. Cum vero institutio ab alio quam ab episcopo erit facienda, tunc episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat. Quod si jus patronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis ut supra examinari, & non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti. In omnibusque supradictis casibus, non cuiquam alteri, quam uni ex prædictis examinatis, & ab examinatoribus approbatis, juxta supradictam regulam, de ecclesia provideatur: nec prædictorum examinatorum relationem, quo minus executionem habeat, ulla devolutio, aut appellatio, etiam ad sedem apostolicam, sive ejusdem sedis legatos, aut vicelegatos, aut nuncios, seu episcopos, aut metropolitanos, primates, vel patriarchas interposita, impediat aut suspendat; alioquin vicarius, quem ecclesiæ vacanti antea episcopus arbitrio suo ad tempus deputavit, vel forsan postea deputabit, ab ejus ecclesiæ custodia & administratione non amoveatur, donec aut eidem, aut alteri qui probatus & electus fuerit, ut supra, sit provisum: alias provisiones omnes, seu institutiones, præter supradictam formam factæ, subreptitiæ esse censeantur; non obstantibus huic decreto exemptionibus, indultis, privilegiis, præventionibus, affectionibus, novis provisionibus, indultis concessis quibuscumque universitatibus, etiam ad certam summam, & aliis impedimentis quibuscumque. Si tamen adeo exigui reditus dictæ parochialis fuerint, ut totius hujus examinationis operam non ferant; aut nemo sit qui se examini quærat subjicere; aut ob apertas factiones seu dissidia, quæ in aliquibus locis reperiuntur, facile graviores rixæ ac tumultus possint excitari; poterit ordinarius, si pro sua conscientia cum deputatorum consilio ita expedire arbitrabitur, hac forma omissa, privatum aliud examen, ceteris tamen ut supra servatis, adhibere. Licebit etiam synodo provinciali, si qua in supradictis circa examinationis formam addenda remittendave esse censuerit, providere.

[Margin notes: sess. 7. c. 13. de ref. — sess. 25. c. 9. de ref. — Ibidem. — sess. 14. c. 13. de ref. — sess. 7. c. 13. de ref.]

CAPUT XIX.

Mandata de providendo, expectativæ, & alia id genus antiquantur.

Decernit sancta synodus, mandata de providendo, & gratias, quæ expectativæ dicuntur, nemini amplius, etiam collegiis, universitatibus, senatibus, & aliis singularibus personis, etiam sub nomine indulti, aut ad certam summam, vel alio quovis colore concedi, nec hactenus concessis cuiquam uti licere. Sed nec reservationes mentales, nec aliæ quæcumque gratiæ ad vacatura, nec indulta ad alienas ecclesias, vel monasteria alicui, etiam ex sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, concedantur, & hactenus concessa abrogata esse censeantur.

[Margin note: sess. 25. c. 9. de ref.]

CAPUT XX.

Ratio tractandi causas ad forum ecclesiasticum pertinentes præscribitur.

Causæ omnes, ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiamsi beneficiales sint, in prima instantia coram ordinariis locorum dumtaxat cognoscantur, atque omnino saltem infra biennium a die motæ litis terminentur: alioquin post id spatium liberum sit partibus, vel alteri illarum, judices superiores, alias tamen competentes, adire; qui causam in eo statu quo fuerit assu-

[Margin note: Sess. 25. c. 6. de ref. 6.]

ANNO CHRISTI 1563.

assumant, & quamprimum terminari curent, nec antea aliis committantur, nec avocentur; neque appellationes ab eisdem interpositæ per superiores quoscumque recipiantur; eorumve commissio aut inhibitio fiat, nisi a definitiva, vel a definitivæ vim habente, & cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat. Ab his excipiantur causæ, quæ juxta canonicas sanctiones apud sedem apostolicam sunt tractandæ; vel quas ex urgenti rationabilique causa judicaverit summus Romanus pontifex per speciale rescriptum signaturæ sanctitatis suæ, manu propria subscribendum committere, aut evocare. Ad hæc causæ matrimoniales, & criminales, non decani, archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed episcopi tantum examini & jurisdictioni relinquantur; etiamsi in præsenti inter episcopum & decanum, seu archidiaconum, aut alios inferiores super causarum istarum cognitione lis aliqua in quacumque instantia pendeat; coram quo, si pars vere paupertatem probaverit, non cogatur extra provinciam nec in secunda, nec in tertia instantia in eadem causa matrimoniali litigare; nisi pars altera & alimenta & expensas litis velit subministrare. Legati quoque, etiam de latere, nuntii, gubernatores ecclesiastici, aut alii quarumcumque facultatum vigore, non solum episcopos in prædictis causis impedire, aut aliquo modo eorum jurisdictionem iis præripere aut turbare non præsumant; sed nec etiam contra clericos, aliasve personas ecclesiasticas, nisi episcopo prius requisito, eoque negligente, procedant: alias eorum processus, ordinationesve nullius momenti sint, atque ad damni satisfactionem partibus illati teneantur. Præterea si quis in casibus a jure permissis appellaverit, aut de aliquo gravamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum biennii, de quo supra, ad alium judicem recurrerit, teneatur acta omnia coram episcopo gesta, ad judicem appellationis expensis suis transferre, eodem tamen episcopo prius admonito, ut, si quid ei pro causæ instructione videbitur, possit judici appellationis significare. Quod si appellatus compareat, cogatur tunc is quoque portione sua, si illis uti voluerit, subire; nisi aliter ex loci consuetudine servetur, ut scilicet ad appellantem integrum hoc onus pertineat. Porro ipsam actorum copiam teneatur notarius, congrua mercede accepta, appellanti quanto citius, & ad minus intra mensem exhibere. Qui notarius si in differenda exhibitione fraudem fecerit, ab officii administratione arbitrio ordinarii suspendatur, & ad dupli pœnam, quanti ea lis fuerit, inter appellantem & pauperes loci distribuendam, compellatur. Judex vero, si & ipse impedimenti hujus conscius particepsve fuerit, aliterve obstiterit, ne appellanti integre acta intra tempus traderentur; ad eamdem dupli pœnam, prout supra, teneatur; non obstantibus, quoad omnia suprascripta, privilegiis, indultis, concordiis; quæ suos tantum teneant auctores, & aliis quibuscumque consuetudinibus.

Conc. Sard. c. 6. 3. & 4. Vigilius, Pelagius II. & alii in epp.

A B C D E

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563.

CAPUT XXI.

Declaratur ex certis verbis supra positis non immutari solitam rationem tractandi negotia in generalibus conciliis.

Cupiens sancta synodus, ut ex decretis ab ea editis nulla unquam futuris temporibus dubitandi occasio oriatur, verba illa posita in decreto publicato sessione prima sub beatissimo domino nostro Pio quarto, videlicet: Quæ proponentibus legatis ac præsidentibus, ad horum temporum levandas calamitates, sedandas de religione controversias, coercendas linguas dolosas, depravatorum morum abusus corrigendos, ecclesiæ veram & Christianam pacem conciliandam apta & idonea ipsi sanctæ synodo videbuntur, explicando declarat, mentis suæ non fuisse, ut ex prædictis verbis solita ratio tractandi negotia in generalibus conciliis ulla ex parte immutaretur, neque novi quidquam, præter id quod a sacris canonibus, vel generalium synodorum forma hactenus statutum est, cuiquam adderetur, vel detraheretur.

Sessione 17.

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta synodus proximam futuram sessionem feria quinta post conceptionem beatæ Mariæ virginis, quæ erit dies nona mensis Decembris proxime venturi, habendam esse statuit & decernit, cum potestate etiam abbreviandi: in qua sessione tractabitur de sexto nunc in eam dilato capite, & de reliquis reformationis capitibus jam exhibitis, deque aliis ad eam pertinentibus. Si vero opportunum videbitur, & tempus patietur, poterit etiam de nonnullis dogmatibus tractari, prout suo tempore in congregationibus proponentur.

ABBREVIATA EST DIES SESSIONIS

SESSIO VIGESIMAQUINTA,

Quæ est nona & ultima sub Pio IV. pontifice maximo, cœpta die tertia, absoluta die IV. Decembris MDLXIII.

Decretum de purgatorio.

Cum catholica ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris literis & antiqua patrum traditione in sacris conciliis, & novissime in hac œcumenica synodo, docuerit purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio, juvari; præcipit sancta synodus episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam, a sanctis patribus & sacris conciliis traditam, a Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant. Apud rudem vero plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant. Ea vero, quæ ad curiositatem quamdam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem episcopi, ut fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliaque pietatis opera, quæ

SESSIO XXV. 3. & 4. Dec. 1563. Sessione 22. cap. 2. & can. 3. & 6. can. 30.

Florent. sess. ult. in fine.

Later. V. sub Leone X.

Cap. 4. de ref. infra.

SESSIO XXV. 3. & 4. Dec. 1563.

quæ a fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri consueverunt, secundum ecclesiæ instituta pie & devote fiant; & quæ pro illis ex testatorum fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctorie, sed a sacerdotibus & ecclesiæ ministris, & aliis qui hoc præstare tenentur, diligenter & accurate persolvantur.

De invocatione, veneratione, & reliquiis sanctorum, & sacris imaginibus.

Mandat sancta synodus omnibus episcopis, & ceteris, docendi munus curamque sustinentibus, ut juxta catholicæ & apostolicæ ecclesiæ usum a primævis Christianæ religionis temporibus receptum, sanctorumque patrum consensionem, & sacrorum conciliorum decreta, in primis, de sanctorum intercessione, invocatione, reliquiarum honore, & legitimo imaginum usu, fideles diligenter instruant, docentes eos, sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse suppliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum dominum nostrum, qui solus noster redemptor & salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere; illos vero, qui negant sanctos æterna felicitate in cœlo fruentes invocandos esse, aut qui asserunt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius mediatoris Dei & hominum Jesu Christi, vel stultum esse in cœlo regnantibus voce vel mente supplicare, impie sentire.

(Sess. 22. c. 1. de sacrificio missæ.) (Tom 2.)

Sanctorum quoque martyrum & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur: ita ut affirmantes sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout jampridem eos damnavit, & nunc etiam damnat ecclesia.

(1. Cor. 3. S. Hier. adversus Vigilantium &c.) (Nic. II. c. 7.)

Imagines porro Christi, deiparæ virginis, & aliorum sanctorum, in templis præsertim, habendas & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ synodi, decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum.

(Psal. 134.) (Conc. Nicæni II. act. 3. 4. & 6.)

Illud vero diligenter doceant episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, vel aliis similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum, quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ a Christo sibi collata sunt; sed etiam, quia Dei per sanctos miracula & salutaria exempla oculis fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut senserit, anathema sit.

ANNO CHRISTI 1563.

In has autem sanctas & salutares observationes, si qui abusus irrepserint, eos prorsus aboleri sancta synodus vehementer cupit, ita ut nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quod si aliquando historias & narrationes sacræ scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur; omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur; & sanctorum celebratione, ac reliquiarum visitatione homines ad commessationes atque ebrietates non abutantur; quasi festi dies in honorem sanctorum per luxum ac lasciviam agantur. Postremo tanta circa hæc diligentia & cura ab episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum, aut præpostere, & tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.

(Cap. ultimo de reliquiis & veneratione sanctorum.) (Psal. 92.)

Hæc ut fidelius observentur, statuit sancta synodus, nemini licere ullo in loco vel ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab episcopo approbata fuerit; nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente & approbante episcopo: qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium theologis, & aliis piis viris, ea faciat quæ veritati & pietati consentanea judicaverit. Quod si aliquis dubius aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat, episcopus, antequam controversiam dirimat, metropolitani & comprovincialium episcoporum in concilio provinciali sententiam expectet; ita tamen ut nihil inconsulto sanctissimo Romano pontifice novum aut in ecclesia hactenus inusitatum decernatur.

DE REGULARIBUS ET MONIALIBUS.

Eadem sacrosancta synodus reformationem prosequens, ea quæ sequuntur, statuenda esse censuit.

CAPUT I.

Regulares omnes, ad regulæ quam professi sunt præscriptum, vitam instituant: id ut fiat, superiores sedulo curent.

Quoniam non ignorat sancta synodus, quantum ex monasteriis pie institutis & recte administratis in ecclesia Dei splendoris atque utilitatis oriatur, necessarium esse censuit, quo facilius ac maturius, ubi collapsa est, vetus & regularis disciplina instauretur, & constantius ubi conservata est perseveret, præcipere, prout hoc decreto

ANNO CHRISTI 1563.

SESSIO XXV. 3. Dec. 1563.

præcipit, ut omnes regulares, tam viri quam mulieres, ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum vitam instituant & componant; atque in primis quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientiæ, paupertatis & castitatis, ac, si quæ alia sunt alicujus regulæ & ordinis peculiaria vota & præcepta; ad eorum respective essentiam, nec non ad communem vitam, victum, & vestitum conservanda, pertinentia, fideliter observent. Omnisque cura & diligentia a superioribus adhibeatur, tam in capitulis generalibus & provincialibus, quam in eorum visitationibus, quæ suis temporibus facere non prætermittant, ut ab illis non recedatur; cum compertum sit, ab eis non posse ea quæ ad substantiam regularis vitæ pertinent, relaxari. Si enim illa, quæ bases sunt & fundamenta totius regularis disciplinæ, exacte non fuerint conservata, totum corruat ædificium necesse est.

CAPUT II.

Proprietas regularibus omnino prohibetur.

Nemini igitur regularium, tam virorum quam mulierum, liceat bona immobilia vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine conventus, possidere vel tenere, sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum monasteriorum, seu conventuum, ad solos officiales eorumdem, ad nutum superiorum amovibiles, pertineat. Mobilium vero usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat: nihilque superflui in ea sit, nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur. Quod si aliquis quidquam tenere deprehensus aut convictus fuerit, is biennio activa & passiva voce privatus sit, atque etiam juxta suæ regulæ & ordinis constitutiones puniatur.

Mog. sub Leone IV. c. 14.

CAPUT III.

Omnia monasteria, quæ hic non prohibentur, possunt possidere bona immobilia: numerus personarum in illis pro modo facultatum aut eleemosynarum constituendus: nulla sine licentia episcopi erigenda.

Concedit sancta synodus omnibus monasteriis & domibus tam virorum quam mulierum, & Mendicantium, exceptis domibus fratrum sancti Francisci Capuccinorum, & eorum qui Minorum de observantia vocantur, etiam quibus aut ex constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat. Quod si aliqua loca ex prædictis, quibus auctoritate apostolica similia bona possidere permissum erat, eis spoliata sint, eadem omnia illis restituenda esse decernit. In prædictis autem monasteriis & domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari: nec de cetero similia loca erigantur sine episcopi, in cujus diœcesi erigenda sunt, licentia prius obtenta.

CAPUT IV.

Regularis sine superioris licentia nec se obsequio alterius loci aut personæ subjiciat; nec a conventu recedat: absens studiorum causa in conventibus commoretur.

Prohibet sancta synodus, ne quis regularis, sine sui superioris licentia, prædicationis, vel lectionis, aut cujusvis pii operis prætextu, subjiciat se obsequio alicujus prælati, principis, vel universitatis, vel communitatis, aut alterius cujuscumque personæ, seu loci; neque ei aliquod privilegium aut facultas ab aliis super iis obtenta suffragetur. Quod si contra fecerit, tanquam inobediens arbitrio superioris puniatur. Nec liceat regularibus a suis conventibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine prædicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit, ab ordinariis locorum tanquam desertor sui instituti puniatur. Illi autem, qui studiorum causa ad universitates mittuntur, in conventibus tantum habitent; alioquin ab ordinariis contra eos procedatur.

CAPUT V.

Clausula monialium, præsertim quæ extra urbes agunt, providetur.

Bonifacii octavii constitutionem, quæ incipit: Periculoso, renovans sancta synodus, universis episcopis, sub obtestatione divini judicii, & interminatione maledictionis æternæ, præcipit, ut in omnibus monasteriis sibi subjectis ordinaria, in aliis vero sedis apostolicæ auctoritate, clausuram sanctimonialium, ubi violata fuerit diligenter restitui, & ubi inviolata est conservari maxime procurent; inobedientes atque contradictores per censuras ecclesiasticas, aliasque pœnas, quacumque appellatione postposita, compescentes, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Quod auxilium ut præbeatur omnes Christianos principes hortatur sancta synodus, & sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda, omnibus magistratibus sæcularibus injungit. Nemini autem sanctimonialium liceat post professionem exire a monasterio, etiam ad breve tempus, quocumque prætextu, nisi aliqua ex legitima causa, ab episcopo approbanda, indultis quibuscumque & privilegiis non obstantibus. Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat, cujuscumque generis aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine episcopi vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda. Dare autem tantum episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessariis, neque alius ullo modo possit, etiam vigore cujuscumque facultatis vel indulti hactenus concessi, vel in posterum concedendi. Et quia monasteria sanctimonialium, extra mœnia urbis vel oppidi constituta, malorum hominum prædæ & aliis facinoribus sine ulla sæpe custodia sunt exposita, curent episcopi & alii superiores, si ita videbitur expedire, ut sanctimoniales ex iis ad nova vel antiqua reducantur, invocato etiam auxilio, si opus fuerit, brachii sæcularis: impedientes vero, vel non obedientes, per censuras ecclesiasticas parere compellant.

In sexto, lib. 3. de statu reg. c. unico.

Hispal. II. c. 11. Cabil. III. c. 63.

CAPUT VI.

Ratio eligendi superiores.

In electione superiorum quorumcumque, abbatum temporalium, & aliorum officialium, ac generalium, & abbatissarum, atque aliarum præpositarum, quo omnia recte & sine ulla fraude fiant, in primis sancta synodus districte præcipit, omnes supradictos eligi debere per vota secreta, ita ut singulorum eligentium nomina nunquam publicentur. Nec in posterum liceat provinciales, aut abbates, priores, aut alios quoscumque titulares, ad effectum electionis faciendæ constituere, aut voces & suffragia absentium supplere. Si vero contra hujus decreti constitutionem aliquis electus fuerit, electio irrita sit; & is, qui ad hunc effectum se in provincialem, abbatem, aut priorem creari permiserit, deinceps ad omnia officia in religione obtinenda inhabilis existat; facultatesque super his concessæ eo ipso abrogatæ censeantur: &, si in posterum aliæ concedantur, tanquam subreptitiæ habeantur.

CAPUT VII.

Quæ & quomodo in abbatissas & quocumque nomine præfectas eligendæ: duobus monasteriis nulla præficiatur.

Abbatissa, & priorissa, & quocumque alio nomine præfecta, vel præposita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis post expressam professionem laudabiliter vixerit. (Matth. 19.) Quod si his qualitatibus non reperiatur in eodem monasterio, ex alio ejusdem ordinis eligi possit. Si hoc etiam incommodum superiori, qui electioni præest, videatur, ex iis, quæ in eodem monasterio annum trigesimum excesserint, & quinque saltem annis post professionem recte vixerint, episcopo vel alio superiore consentiente, eligatur. Duobus vero monasteriis nulla præficiatur. (Idem 37. Epaun. 9. Cabill. 12.) Et si qua duo vel plura quocumque modo obtinet, cogatur, uno excepto, intra sex menses cetera resignare. Post id vero tempus, nisi resignaverit, omnia ipso jure vacent. Is vero, qui electioni præest, episcopus, sive alius superior, claustra monasterii non ingrediatur, sed ante cancellorum fenestellam vota singularum audiat, vel accipiat. In reliquis serventur singulorum ordinum vel monasteriorum constitutiones.

CAPUT VIII.

Regimen monasteriorum non habentium ordinarios regulares visitatores quomodo instituendum.

Monasteria omnia, quæ generalibus capitulis aut episcopis non subsunt, nec suos habent ordinarios regulares visitatores, sed sub immediata sedis apostolicæ protectione ac directione regi consueverunt, teneantur infra annum a fine præsentis concilii, & deinde quolibet triennio sese in congregationes redigere juxta formam constitutionis Innocentii tertii in concilio generali, quæ incipit, In singulis, (Later. IV. Cap. 12.) ibique certas regulares personas deputare, quæ de modo & ordine, de prædictis congregationibus erigendis, ac statutis in eis exequendis deliberent & statuant. Quod si in his negligentes fuerint, liceat metropolitano, in cujus provincia prædicta monasteria sunt, tanquam sedis apostolicæ delegato, eos pro prædictis causis convocare. Quod si infra limites unius provinciæ A non sit sufficiens talium monasteriorum numerus ad erigendam congregationem, possint duarum vel trium provinciarum monasteria unam facere congregationem. Ipsis autem congregationibus constitutis, illarum generalia capitula, & ab illis electi præsides, vel visitatores eamdem habeant auctoritatem in suæ congregationis monasteria, ac regulares in eis commorantes, quam alii præsides ac visitatores in ceteris habent ordinibus, teneanturque suæ congregationis monasteria frequenter visitare, & illorum reformationi incumbere, & ea observare, quæ in sacris" canonibus, & in hoc sacro concilio sunt decreta. ("Toto titulo de statu reg. in 6. & in Clementinis eod. c. Exiit de verb. sing. in 6. & Clem. Exivi, eod.) Quod si etiam metropolitano instante prædicta exequi non curaverint, episcopis, in quorum diœcesibus loca B prædicta sita sunt, tanquam sedis apostolicæ delegatis subdantur.

CAPUT IX.

Monialium monasteria immediate subjecta sedi apostolicæ ab episcopo regantur; alia vero a deputatis in capitulis generalibus, vel aliis regularibus.

Monasteria sanctimonialium, sanctæ sedi apostolicæ immediate subjecta, etiam sub nomine capitulorum sancti Petri, vel sancti Joannis, vel alias quomodocumque nuncupentur, ab episcopis, tanquam dictæ sedis delegatis, gubernentur; non obstantibus quibuscumque. Quæ vero a deputatis C in capitulis generalibus, vel ab aliis regularibus reguntur, sub eorum cura & custodia relinquantur.

CAPUT X.

Moniales unoquoque mense confiteantur & communicent: de confessario extraordinario iis ab episcopo provideatur: apud illas extra publicam ecclesiam eucharistia non conservetur.

Attendant diligenter episcopi, & ceteri superiores, monasteriorum sanctimonialium, ut in constitutionibus earum admoneantur sanctimoniales, ut saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & sacrosanctam D eucharistiam suscipiant; ut eo se salutari præsidio muniant ad omnes oppugnationes dæmonis fortiter superandas. Præter ordinarium autem confessorem alius extraordinarius ab episcopo, & aliis superioribus, bis aut ter in anno offeratur, qui omnium confessiones audire debeat. Quod vero sanctissimum Christi corpus intra chorum, vel septa monasterii, & non in publica ecclesia conservetur, prohibet sancta synodus; non obstante quocumque indulto aut privilegio.

CAPUT XI.

In monasteriis quibus imminet cura personarum sæcularium præter eas quæ sunt de illorum familia, E visitet episcopus, & eidem curæ præficiendas examinet, certis exceptis.

In monasteriis, seu domibus virorum, seu mulierum, quibus imminet animarum cura personarum sæcularium, præter eas, quæ sunt de illorum monasteriorum seu locorum familia, personæ tam regulares quam sæculares hujusmodi curam exercentes subsint immediate in iis, quæ ad dictam curam & sacramentorum administrationem pertinent, jurisdictioni, visitationi, & correctioni episcopi, in cujus diœcesi sunt sita. Nec ibi aliqui, etiam ad nutum amovibiles, deputentur,

tur, nisi de ejusdem consensu ac prævio examine per eum, aut ejus vicarium, faciendo, excepto monasterio Cluniacensi cum suis limitibus, & exceptis etiam iis monasteriis seu locis, in quibus abbates generales, aut capita ordinum, sedem ordinariam principalem habent, atque aliis monasteriis seu domibus, in quibus abbates, aut alii regularium superiores, jurisdictionem episcopalem & temporalem in parochos & parochianos exercent; salvo tamen eorum episcoporum jure, qui majorem in prædicta loca vel personas jurisdictionem exercent.

CAPUT XII.

Conformentur regulares sæcularibus in observatione censurarum episcopalium & festorum diœcesis.

Censuræ & interdicta, nedum a sede apostolica emanata, sed etiam ab ordinariis promulgata, mandante episcopo, a regularibus in eorum ecclesiis publicentur, atque serventur. Dies etiam festi, quos in diœcesi sua servandos idem episcopus præceperit, ab exemptis omnibus etiam regularibus serventur.

CAPUT XIII.

Controversias de præcedentia e vestigio componat episcopus. Exempti non in strictiori clausura viventes ad supplicationes publicas accedere compellantur.

Controversias omnes de præcedentia, quæ persæpe maximo cum scandalo oriuntur inter ecclesiasticas personas tam sæculares quam regulares, cum in processionibus publicis, tum in iis quæ fiunt in tumulandis defunctorum corporibus, & in deferenda umbella, & aliis similibus, episcopus amota omni appellatione, & non obstantibus quibuscumque, componat. Exempti autem omnes, tam clerici sæculares quam regulares quicumque, etiam monachi ad publicas processiones vocati, accedere compellantur; iis tantum exceptis qui in strictiori clausura perpetuo vivunt.

CAPUT XIV.

Regulari publice delinquenti pœna a quo irroganda.

Regularis non subditus episcopo, qui intra claustra monasterii degit, & extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit; episcopo instante, a suo superiore intra tempus ab episcopo præfigendum severe puniatur, ac de punitione episcopum certiorem faciat: sin minus, a suo superiore officio privetur, & delinquens ab episcopo puniri possit.

CAPUT XV.

Professio non fiat nisi anno probationis exacto, & decimosexto ætatis completo.

In quacumque religione, tam virorum quam mulierum, professio non fiat ante decimumsextum annum expletum; nec qui minore tempore, quam per annum, post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus regulæ, vel religionis, vel ordinis observationem, aut ad alios quoscumque effectus.

CAPUT XVI.

Renunciatio aut obligatio facta ante duos menses proximos professioni sit nulla. Finita probatione, novitii aut profiteantur aut ejiciantur. In pio clericorum societatis JESU instituto nihil innovatur. Cavetur ne quid ex bonis novitii monasterio tribuatur ante professionem.

Nulla quoque renunciatio aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque causæ piæ, valeat, nisi cum licentia episcopi, sive ejus vicarii, fiat intra duos menses proximos ante professionem; ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione: aliter vero facta, etiamsi cum hujus favoris expressa renunciatione, etiam jurata, sit irrita & nullius effectus. Finito tempore novitiatus, superiores novitios, quos habiles invenerint, ad profitendum admittant, aut e monasterio eos ejiciant. Per hæc tamen sancta synodus non intendit aliquid innovare aut prohibere, quin religio clericorum societatis Jesu, juxta pium eorum institutum a sancta sede apostolica approbatum, domino & ejus ecclesiæ inservire possit. Sed neque ante professionem, excepto victu & vestitu, novitii vel novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocumque prætextu a parentibus, vel propinquis, aut curatoribus ejus, monasterio aliquid ex bonis ejusdem tribuatur; ne hac occasione discedere nequeat, quo totam vel majorem partem substantiæ suæ monasterium possideat, nec facile, si discesserit, id recuperare possit; quin potius præcepit sancta synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo modo fiat, & ut abeuntibus ante professionem omnia restituantur quæ sua erant: quod ut recte fiat, episcopus etiam per censuras ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat.

CAPUT XVII.

Puella major duodecim annis si habitum regularem suscipere voluerit, exploretur ab ordinario; iterumque ante professionem.

Libertati professionis virginum Deo dicandarum prospiciens sancta synodus, statuit atque decernit, ut si puella, quæ habitum regularem suscipere voluerit, major duodecim annis sit, non ante suscipiat, nec postea ipsa, vel alia professionem emittat, quam exploraverit episcopus, vel eo absente vel impedito, ejus vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat quid agat: & si voluntas ejus pia ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requisitas juxta monasterii illius & ordinis regulam, nec non monasterium fuerit idoneum, libere ei profiteri liceat, cujus professionis tempus ne episcopus ignoret, teneatur præfecta monasterii eum ante mensem certiorem facere; quod si præfecta certiorem episcopum non fecerit, quamdiu episcopo videbitur, ab officio suspensa sit.

CAPUT XVIII.

Ne quis præter quam in casibus a jure expressis, cogat mulierem ad ingrediendum monasterium, aut ingredi volentem prohibeat: pœnitentium seu convertitarum constitutiones serventur.

Anathemati sancta synodus subjicit omnes & sin-

SESSIO XXII. 5. Dec. 1563.

& singulas personas, cujuscumque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam clericos quam laicos, sæculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem, invitam, præterquam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel ad emittendam professionem, quique consilium, auxilium vel favorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subjicit eos, qui sanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine justa causa impedierint. Eaque omnia & singula, quæ ante professionem, vel in ipsa professione, fieri oportet, serventur, non solum in monasteriis subjectis episcopo, sed & in aliis quibuscumque. Ab his tamen excipiuntur mulieres, quæ pœnitentes aut convertitæ appellantur, in quibus constitutiones earum serventur.

Tolet. III. can. 10.

Tolet. IV. c. 54.

CAPUT XIX.

Quomodo in causis deficientium a religione procedendum.

Quicumque regularis prætendat se per vim & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacumque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia superiorum, non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo & ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quacumque causam admittatur, sed ad monarium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur; interim vero nullo privilegio suæ religionis juvetur. Nemo etiam regularis cujuscumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem religionem; nec detur licentia cuiquam regulari occulte ferendi habitum suæ religionis.

Arel. I. cap. ult. & II. c. 25.

Sess. 14. c. 11. de ref.

CAPUT XX.

Superiores ordinum episcopis non subjecti inferiora monasteria visitent ac corrigant, etiam commendata.

Abbates, qui sunt ordinum capita, ac ceteri prædictorum ordinum superiores, episcopis non subjecti, quibus est in alia inferiora monasteria prioratusve legitima jurisdictio, eadem illa sibi subdita monasteria & prioratus, suo quisque loco atque ordine, ex officio visitent, etiamsi commendata existant. Quæ cum ordinum suorum capitibus subsint, declarat sancta synodus in iis, quæ alias de visitatione monasteriorum commendatorum definita sunt, non esse comprehensa: teneanturque quicumque prædictorum ordinum monasteriis præsunt, prædictos visitatores recipere, & illorum ordinationes exequi. Ipsa quoque monasteria, quæ sunt ordinum capita, juxta sanctæ sedis apostolicæ & cujusque ordinis constitutiones visitentur. Et quamdiu durabunt hujusmodi commendæ, priores claustrales, aut in prioratibus conventum habentibus superiores, qui correctiones & spirituale regimen exercent, a capitulis generalibus, vel ipsorum ordinum visitatoribus instituantur. In ceteris omnibus præfatorum ordinum privilegia & facultates, quæ ipsorum personas, & loca & jura concernunt, firma sint & illæsa.

Supra sessione 21. cap. 8. de ref.

ANNO CHRISTI 1563.

CAPUT XXI.

Monasteria regularibus conferantur: Ordinum capita nemini in posterum commendentur.

Cum pleraque monasteria, etiam abbatiæ, prioratus, & præpositturæ, ex mala eorum, quibus commissa fuerunt, administratione, non levia passa fuerint, tam in spiritualibus quam in temporalibus, detrimenta; cupit sancta synodus ea ad congruam monasticæ vitæ disciplinam omnino revocare. Verum adeo dura difficilisque est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium possit adhiberi: ut tamen nihil prætermittat, unde prædictis salubriter aliquando provideri possit, primum quidem confidit, sanctissimum Romanum pontificem pro sua pietate & prudentia curaturum, quantum hæc tempora ferre posse viderit, ut iis, quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ suos conventus habent, regulares personæ, ejusdem ordinis expresse professæ, & quæ gregi præire & præesse possint, præficiantur. Quæ vero in posterum vacabant, non nisi regularibus spectatæ virtutis & sanctitatis conferantur. Quoad ea vero monasteria, quæ capita sunt ac primates ordinum, sive abbatiæ, sive prioratus, filiæ illorum capitum nuncupantur, teneantur illi, qui in præsenti ea in commendam obtinent, nisi sit eis de regulari successore provisum, infra sex menses religionem illorum ordinum propriam solenniter profiteri, aut iis cedere: alias commendæ prædictæ ipso jure vacare censeantur. Ne autem in prædictis omnibus & singulis fraus aliqua adhiberi possit, mandat sancta synodus, ut in provisionibus dictorum monasteriorum qualitas singulorum nominatim exprimatur; aliterque facta provisio subreptitia esse censeatur, nullaque subsequenti possessione, etiam triennali, adjuvetur.

Later. V. sub Leone X. sess. 9. de ref. curiæ.

Sess. 14. c. 10. de ref.

CAPUT XXII.

Prædicta de reformatione regularium nulla mora interposita observentur.

Hæc omnia & singula, in superioribus decretis contenta, observari sancta synodus præcipit in omnibus cœnobiis ac monasteriis, collegiis ac domibus quorumcumque monachorum ac regularium, nec non quarumcumque sanctimonialium virginum ac viduarum, etiam si illæ sub gubernio militiarum, etiam Hierosolymitanæ, vivant, & quocumque nomine appellentur, sub quacumque regula, vel constitutionibus, & sub custodia, vel gubernatione, vel qualis subjectione, aut annexione, vel dependentia cujuscumque ordinis, mendicantium, vel non mendicantium, vel aliorum regularium monachorum, aut canonicorum quorumcumque; non obstantibus eorum omnium & singulorum privilegiis, sub quibuscumque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non constitutionibus & regulis etiam juratis, atque etiam consuetudinibus, vel præscriptionibus, etiam immemorabilibus. Si quis vero regulares tam viri

Bulla Pii IV. quæ incipit, In principis apostolorum.

ANNO CHRISTI 1563.

viri quam mulieres sunt qui sub arctiori regula vel statutis vivunt, excepta facultate habendi bona stabilia in communi, eos ab eorum instituto & observantia sancta synodus amovere non intendit. Et quia sancta synodus desiderat ut omnia & singula supradicta quamprimum executioni demandentur, præcipit omnibus episcopis in monasteriis sibi subjectis, & in omnibus aliis ipsis in superioribus decretis specialiter commissis, atque omnibus abbatibus, & generalibus, & aliis superioribus ordinum supradictorum, ut statim prædicta exequantur. Et si quid executioni mandatum non sit, episcoporum negligentiam concilia provincialia suppleant & coerceant; regularium vero, capitula provincialia & generalia, & in defectum capitulorum generalium, concilia provincialia per deputationem aliquorum ejusdem ordinis provideant. Hortatur etiam sancta synodus omnes reges, principes, respublicas, & magistratus, & in virtute sanctæ obedientiæ præcipit, ut velint prædictis episcopis, abbatibus, ac generalibus & ceteris præfectis in superius contentæ reformationis executione suum auxilium & auctoritatem interponere, quoties fuerint requisiti, ut sine ullo impedimento præmissa recte exequantur ad laudem Dei omnipotentis.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

CAPUT I.

Cardinales, & omnes ecclesiarum prælati modestam supellectilem & mensam habeant: consanguineos familiaresque suos ex bonis ecclesiarum non augeant.

Optandum est, ut ii qui episcopale ministerium suscipiunt, quæ suæ sint partes agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad divitias aut luxum, sed ad labores & solicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad religionem innocentiamque facilius inflammandos, si præpositos suos viderint non ea quæ mundi sunt, sed animarum salutem ac cœlestem patriam cogitantes. Hæc cum ad restituendam ecclesiasticam disciplinam præcipua esse sancta synodus animadvertat, admonet episcopos omnes, ut secum ea sæpe meditantes factis etiam ipsis ac vitæ actionibus (quod est veluti perpetuum quoddam prædicandi genus) se muneri suo conformes ostendant. In primis vero ita mores suos omnes componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantopere commendat Deo, sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter exemplo patrum nostrorum in concilio Carthaginensi, non solum jubet, ut episcopi modesta supellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint, verumetiam in reliquo vitæ genere, ac tota ejus domo caveant ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat. Omnino vero eis interdicit, ne ex redditibus ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant: cum & apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas quæ Dei sunt consanguineis donent, sed, si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa; imo quam maxime potest eos sancta synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in ecclesia seminarium extat, penitus deponant. Quæ vero de episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia ecclesiastica tam sæcularia quam regularia, obtinentibus, pro gradus sui conditione observari; sed & ad sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales pertinere decernit, quorum consilio apud sanctissimum Romanum pontificem cum universalis ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest non iis etiam virtutum insignibus ac vivendi disciplina eos fulgere, quæ merito omnium in se oculos convertant.

Sess. 22. c. 1. de ref.

Concilii Carthaginensis IV. cap. 15.

Canon. 39. apostoloru & 75. Conc. Antioch. c. 25.

Sessio XXV. 3. Decemb. 1563.

Lateran. V. sub Leone V. sess. 9. de ref.

CAPUT II.

A quibus nominatim decreta concilii solemniter recipi & doceri debeant.

Cogit temporum calamitas, & invalescentium hæresum malitia, ut nihil sit prætermittendum, quod ad populorum ædificationem, & catholicæ fidei præsidium videatur posse pertinere. Præcipit igitur sancta synodus patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, & omnibus aliis, qui de jure vel consuetudine in concilio provinciali interesse debent, ut in ipsa prima synodo provinciali, post finem præsentis concilii habenda, ea omnia & singula, quæ ab hac sancta synodo definita & statuta sunt, palam recipiant; necnon veram obedientiam summo Romano pontifici spondeant & profiteantur, simulque hæreses omnes, a sacris canonibus & generalibus conciliis, præsertimque ab hac eadem synodo damnatas, publice detestentur & anathematizent. Idemque in posterum quicumque in patriarchas, primates, archiepiscopos, episcoposque promovendi, in prima synodo provinciali, in qua ipsi interfuerint, omnino observent. Quod si quis ex supradictis omnibus, quod absit, renuerit; episcopi comprovinciales statim summum Romanum pontificem admonere sub pœna divinæ indignationis teneantur, interimque ab ejusdem communione abstineant. Ceteri vero omnes, sive in præsenti, sive in futurum beneficia ecclesiastica habituri, & qui in synodo diœcesana convenire debent, idem ut supra, in ea synodo, quæ primo quoque tempore celebrabitur, faciant & observent: alias secundum formam sacrorum canonum puniantur. Ad hæc omnes ii, ad quos universitatum & studiorum generalium cura, visitatio & reformatio pertinet, diligenter curent ut ab eisdem universitatibus canones & decreta hujus sanctæ synodi integre recipiantur, ad eorumque normam magistri, doctores, & alii in eisdem universitatibus ea quæ catholicæ fidei sunt doceant & interpretentur, seque ad hoc institutum initio cujuslibet anni solemni juramento obstringant; sed & si aliqua alia in prædictis universitatibus correctione & reformatione digna fuerint, ab eisdem, ad quos spectat, pro religionis & disciplinæ ecclesiasticæ augmento emendentur & statuantur. Quæ vero universitates immediate summi Romani pontificis protectioni & visitationi sunt subjectæ; has sua beatitudo per ejus delegatos; eadem qua supra ratione, & prout ei utilius visum fuerit, salubriter visitari & reformari curabit.

Sess. 24. c. 1. de ref.

Sess. 5. c. 1. de ref.

CAPUT III.

Excommunicationis gladio temere non utendum: ubi executio realis aut personalis fieri potest, a censuris abstinendum; iisque civili magistratui se immiscere nefas esto.

Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in officio

Sessio XXV. Decemb. 1563.

officio populos valde salutaris, sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est, cum experientia doceat si temere, aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, & perniciem potius parere, quam salutem. Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis, ad finem revelationis, ut ajunt, aut pro deperditis seu subtractis rebus ferri solent, a nemine prorsus, præterquam ab episcopo decernantur; & tunc non alias, quam ex re non vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata, quæ ejus animum moveat, nec ad eas concedendas cujusvis sæcularis etiam magistratus auctoritate adducatur, sed totum hoc in ejus arbitrio & conscientia sit positum; quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore, eas decernendas esse judicaverit. In causis vero judicialibus mandatur omnibus judicibus ecclesiasticis, cujuscumque dignitatis existant, ut quandocumque executio realis vel personalis in qualibet parte judicii propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quam definiendo a censuris ecclesiasticis, seu interdicto; sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis civilibus, ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscumque, etiam laicos, per mulctas pecuniarias, quæ locis piis, ibi existentibus, eo ipso quod exactæ fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum, personarumque districtionem, per suos proprios, aut alienos executores faciendam, sive etiam per privationem beneficiorum, aliaque juris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis vel personalis adversus reos hac ratione fieri non poterit, sitque erga judicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo, præter alias pœnas, ferire poterit. In causis quoque criminalibus ubi executio realis vel personalis, ut supra, fieri poterit, erit a censuris abstinendum; sed si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit judici hoc spirituali gladio in delinquentes uti, si tamen delicti qualitas, præcedente bina saltem monitione, etiam per edictum, id postulet. Nefas autem sit sæculari cuilibet magistratui prohibere ecclesiastico judici, ne quem excommunicet, aut mandare ut latam excommunicationem revocet, sub prætextu quod contenta in præsenti decreto non sint observata; cum non ad sæculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur; sed si obdurato animo censuris annexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tanquam de hæresi suspectum, procedi possit.

Aurel. V. cap. 2.

CAPUT IV.

Ubi nimius est missarum faciendarum numerus, statuant episcopi, abbates & generales ordinum, quod expedire judicaverint.

Contingit sæpe in quibusdam ecclesiis vel tam magnum missarum celebrandarum numerum ex variis defunctorum relictis impositum esse, ut illis pro singulis diebus a testatoribus præscriptis nequeat satisfieri; vel eleemosynam hujusmodi pro illis celebrandis adeo tenuem esse, ut non facile inveniatur qui velit huic se muneri subjicere, unde depereunt piæ testantium voluntates, & eorum conscientias, ad quos prædicta spectant, onerandi occasio datur, sancta synodus, cupiens hæc ad pios usus relicta, quo plenius & utilius potest, impleri, facultatem dat episcopis ut in synodo diœcesana, itemque abbatibus & generalibus ordinum, ut in suis capitulis generalibus, re diligenter perspecta, possint pro sua conscientia in prædictis ecclesiis, quas hac provisione indigere cognoverint, statuere circa hæc, quidquid magis ad Dei honorem & cultum, atque ecclesiarum utilitatem viderint expedire, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro suarum animarum salute legata ea ad pios usus reliquerint.

Anno Christi 1563. Sess. 22. c. 6. de ref.

CAPUT V.

Rebus bene constitutis annexum onus habentibus nihil detrahatur.

Ratio postulat ut illis, quæ bene constituta sunt, contrariis ordinationibus non detrahatur, quando igitur ex beneficiorum quorumcumque erectione, seu fundatione, aut aliis constitutionibus, qualitates aliquæ requiruntur, seu certa illis onera sunt injuncta, in beneficiorum collatione, seu quacumque alia dispositione eis non derogetur. Idem in præbendis theologalibus, magistralibus, doctoralibus, aut presbyteralibus, diaconalibus, ac subdiaconalibus, quandocumque ita constitutæ fuerunt, observetur, ut eorum qualitatibus vel ordinibus nihil in ulla provisione detrahatur; & aliter facta provisio subreptitia censeatur.

CAPUT VI.

Quomodo se gerere debeat episcopus quoad visitationem capitulorum exemptorum.

Statuit sancta synodus, ut in omnibus ecclesiis cathedralibus & collegiatis decretum sub felicis recordationis Paulo tertio, quod incipit, Capitula cathedralium, observetur, non solum quando episcopus visitaverit; sed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicujus, contra aliquem ex contentis in dicto decreto procedat: ita tamen, ut cum extra visitationem processerit, infrascripta omnia locum habeant, videlicet ut capitulum initio cujuslibet anni eligat ex capitulo duos, de quorum consilio & assensu episcopus, vel ejus vicarius, in formando processum, quam in ceteris omnibus actibus usque ad finem causæ inclusive, coram notario tamen ipsius episcopi, & in ejus domo, aut consueto tribunali procedere teneatur. Unum autem tantum sit utriusque votum, possitque alter episcopo accedere: quod si ambo ab episcopo discordes in aliquo actu, seu interlocutoria vel definitiva sententia fuerint, tunc intra sex dierum spatium cum episcopo tertium eligant: & si in electione tertii etiam discordent, ad viciniorem episcopum electio devolvatur; & juxta eam partem, cum qua tertius convenier, articulus, in quo erat discordia, terminetur: alias processus & inde secuta nulla sint, nullosque producant juris effectus. In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, de qua in decreto de concubinariis, & in atrocioribus delictis, depositionem aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, & ideo opus sit personali detentione, possit initio solus episcopus ad summariam informationem, & necessariam detentionem procedere, servato tamen in reliquis ordine præmisso. In omnibus autem casibus ea ratio habeatur, ut juxta qualitatem delicti ac personarum, delinquentes ipsi in loco decenti custodiantur. Episcopis præterea ubique

Supra sessione 6. de reformatione c. 4 & sess. 14. c. 4. de ref.

Supra sessione 24. c. 8. de reformatione & infra c. 14.

Carth. III. 35.

ANNO CHRISTI 1563.

ubique is honos tribuatur, qui eorum dignitati par est, eisque in choro & in capitulo, in processionibus, & aliis actibus publicis sit prima sedes & locus, quem ipsi elegerint, & præcipua omnium rerum agendarum auctoritas. Quod si aliquid canonicis ad deliberandum proponant, nec de re ad suum vel suorum commodum spectante agatur, episcopi ipsi capitulum convocent, vota exquirant, & juxta ea concludant. Absente vero episcopo omnino hoc ab iis de capitulo, ad quos hoc de jure vel consuetudine spectat, perficiatur; nec ad id vicarius episcopi admittatur. Ceteris autem in rebus capituli jurisdictio & potestas, si qua eis competit, & bonorum administratio salva & intacta omnino relinquantur. Qui vero non obtinent dignitates, nec sunt de capitulo, ii omnes in causis ecclesiasticis episcopo subjiciantur: non obstantibus, quoad supradicta, privilegiis, etiam ex fundatione competentibus, nec non consuetudinibus etiam immemorabilibus, sententiis, juramentis, concordiis, quæ tantum suos obligent auctores; salvis tamen in omnibus privilegiis, quæ universitatibus studiorum generalium, seu earum personis, sunt concessa. Hæc autem omnia & singula in iis ecclesiis locum non habeant, in quibus episcopi, aut eorum vicarii, ex constitutionibus, vel privilegiis, aut consuetudinibus, sive concordiis, seu quocumque alio jure majorem habent potestatem, auctoritatem, ac jurisdictionem, quam præsenti decreto sit comprehensum, quibus sancta synodus derogare non intendit.

CAPUT VII.

Accessus & regressus ad beneficia tolluntur: Coadjutor quomodo, cui, & ex qua causa concedendus.

Cum in beneficiis ecclesiasticis ea quæ hæreditariæ successionis imaginem referunt sacris constitutionibus sint odiosa, & patrum decretis contraria, nemini in posterum accessus aut regressus, etiam de consensu, ad beneficium ecclesiasticum cujuscumque qualitatis concedatur: nec hactenus concessi suspendantur, extendantur, aut transferantur. Hocque decretum in quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, ac etiam cathedralibus ecclesiis, ac in quibuscumque personis, etiam cardinalatus honore fulgentibus, locum habeat. In coadjutoriis quoque cum futura successione idem posthac observetur, ut nemini in quibuscumque beneficiis ecclesiasticis permittantur. Quod si quando ecclesiæ cathedralis aut monasterii urgens necessitas, aut evidens utilitas postulet, prælato dari coadjutorem, is non alias cum futura successione detur, quam hæc causa prius diligenter a sanctissimo Romano pontifice sit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quæ a jure & decretis hujus sanctæ synodi in episcopis & prælatis requiruntur; alias concessiones super his factæ subreptitiæ esse censeantur.

Conc. Rom. sub Hilaro c. 4. & Later. II. c. 16.

Sess. 21. c. 6. de ref. Sessione 7. c. 1. & 3. & sessione 21. cap. 2. de reformatione.

CAPUT VIII.

Administratorum hospitalium munus: eorum negligentia, a quibus & qua ratione coercenda.

Admonet sancta synodus quoscumque ecclesiastica beneficia sæcularia seu regularia obtinentes, ut hospitalitatis officium a sanctis patribus frequenter commendatum, quantum per eorum proventus licebit, prompte benigneque exercere assuescant, memores eos, qui hospitalitatem amant, Christum in hospitibus recipere: illis vero, qui hospitalia vulgo nuncupata, seu alia pia loca, ad peregrinorum, infirmorum, senum, pauperumve usum præcipue instituta, in commendam, administrationem, aut quemcumque titulum, aut etiam ecclesiis suis unita, obtinent, vel si ecclesiæ parochiales, hospitalibus forte unitæ, aut in hospitalia erectæ, earumque patronis in administrationem concessæ sint, præcipit omnino ut impositum illis onus officiumve administrent, atque hospitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis, actu exerceant, juxta constitutionem concilii Viennensis alias in hac eadem synodo sub felicis recordationis Paulo tertio innovatam, quæ incipit, Quia contingit. Quod si hospitalia hæc ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aut aliarum personarum genus suscipiendum fuerint instituta, nec in loco, ubi sunt dicta hospitalia, similes personæ, aut perpaucæ reperiantur, mandat adhuc, ut fructus illorum in alium pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro loco & tempore utilior, convertantur, prout ordinario cum duobus de capitulo, qui rerum usu peritiores sint, per ipsum deligendis, magis expedire visum fuerit: nisi aliter forte, etiam in hunc eventum, in eorum fundatione, aut institutione fuerit expressum: quo casu quod ordinatum fuit, observari curet episcopus: aut, si id non possit, ipse prout supra, utiliter provideat. Itaque si prædicti omnes & singuli, cujuscumque ordinis, & religionis, & dignitatis, etiamsi laici fuerint, qui administrationem hospitalium habent, non tamen regularibus subjecti, ubi viget regularis observantia, ab ordinario moniti, hospitalitatis munus, adhibitis omnibus, ad quæ tenentur, necessariis, reipsa obire cessaverint, non solum per ecclesiasticas censuras, & alia juris remedia, ad id compelli possint; sed etiam hospitalis ipsius administratione curave perpetuo privari possint; aliique eorum loco ab iis, ad quos spectabit, substituantur. Et prædicti nihilo minus etiam ad fructuum restitutionem, quos contra ipsorum hospitalium institutionem perceperunt, quæ nulla eis remissione aut compositione indulgeatur, in foro conscientiæ teneantur: nec administratio, seu gubernatio hujusmodi locorum uni & eidem personæ ultra triennium deinceps committatur; nisi aliter in fundatione cautum reperiatur; non obstante, quoad omnia supradicta, quacumque unione, exemptione, & consuetudine in contrarium, etiam immemorabili, seu privilegiis, aut indultis quibuscumque.

SESSIO XXV. 3. Decemb. 1563. Matth. 25.

Clem. Quia contingit. De relig. dom. sup. sessione 7. cap. ult. & sess. 22. cap. 9. de reformatione.

CAPUT IX.

Quomodo probandum jus patronatus: cui deferendum munus patronorum: accessiones vetitæ: quibus id juris non acquiratur.

Sicut legitima patronatuum jura tollere, piasque fidelium voluntates in eorum institutione violare æquum non est; sic etiam, ut hoc colore beneficia ecclesiastica in servitutem, quod a multis impudenter fit, redigantur, non est permittendum. Ut igitur debita in omnibus ratio observetur, decernit sancta synodus, ut titulus jurispatronatus sit ex fundatione vel dotatione; qui ex authentico documento, & aliis jure requisitis, ostendatur; sive etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum,

Sess. 14. c. 12. de ref.

sum, qui hominum memoriam excedat, aliasve A secundum juris dispositionem. In iis vero personis, seu communitatibus, vel universitatibus, in quibus id jus plerumque ex usurpatione potius quæsitum præsumi solet, plenior & exactior probatio ad docendum verum titulum requiratur; nec immemorabilis temporis probatio aliter eis suffragetur, quam si, præter reliqua ad eam necessaria, præsentationes etiam continuatæ non minori saltem quam quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scripturis probentur. Reliqui patronatus omnes in beneficiis tam sæcularibus quam regularibus, seu parochialibus, vel dignitatibus, aut quibuscumque aliis beneficiis, in cathedrali vel collegiata ecclesia, seu facultates, & privilegia B concessa tam in vim patronatus, quam alio quocumque jure, nominandi, eligendi, præsentandi ad ea, cum vacant (exceptis patronatibus super cathedralibus ecclesiis competentibus; & exceptis aliis, quæ ad imperatorem, & reges, seu regna possidentes, aliosque sublimes ac supremos principes, jura imperii in dominiis suis habentes, pertinent, & quæ in favorem studiorum generalium concessa sunt) in totum prorsus abrogata & irrita, cum quasi possessione inde secuta intelligantur: beneficiaque hujusmodi, tanquam libera, a suis collatoribus conferantur; ac provisiones hujusmodi plenum effectum consequantur. Ad hæc liceat episcopo præsentatos a patronis, si idonei non fuerint, repellere. Quod C si ad inferiores institutio pertineat, ab episcopo tamen, juxta alias statuta ab hac sancta synodo, examinentur: alioquin institutio ab inferioribus facta irrita sit & inanis. Patroni autem beneficiorum, cujuscumque ordinis & dignitatis, etiamsi communitates, universitates, collegia quæcumque clericorum vel laicorum existant, in perceptione fructuum, proventuum, obventionum quorumcumque beneficiorum, etiamsi vere de jure patronatus ipsorum ex fundatione & dotatione essent, nullatenus, nulla causa vel occasione se ingerant; sed illos libere rectori, seu beneficiato, non obstante etiam quacumque consuetudine, distribuendos dimittant. Nec dictum jus patronatus, venditionis, aut alio quocum- D que titulo, in alios contra canonicas sanctiones transferre præsumant: si secus fecerint, excommunicationis & interdicti pœnis subjiciantur, & dicto jure patronatus ipso jure privati existant.

Sess. 24. c. 19. de ref.

Sess. 7. c. 13. & sess. 24. c. 15. de reformatione.

Cap. unico ut benef. eccles. sine dimin. conferantur.

C. Quia clerici de jure patronatus.

Insuper accessiones per viam unionis factæ de beneficiis liberis ad ecclesias juri patronatus, etiam laicorum, subjectas, tam ad parochiales, quam ad alia quæcumque beneficia, etiam simplicia, seu dignitates, vel hospitalia, ita ut prædicta beneficia libera ejusdem naturæ cum iis quibuscum uniuntur efficiantur, atque sub jure patronatus constituantur; hæ si nondum plenarium sortitæ sunt effectum, vel deinceps ad cujusvis instantiam fient, quacumque auctoritate, E etiam apostolica, concessæ fuerint, simul cum unionibus ipsis per subreptionem obtentæ intelligantur; non obstante quacumque in iis verborum forma, seu derogatione, quæ habeatur pro expressa; nec executioni amplius demandentur, sed beneficia ipsa unita, cum vacaverint, libere ut antea conferantur. Quæ vero a quadraginta annis citra factæ effectum & plenam incorporationem sunt consecutæ, hæ nihilo minus ab ordinariis, tanquam a sede apostolica delegatis, revideantur, & examinentur; ac quæ per subreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, simul cum unionibus irritæ declarentur; ac beneficia ipsa separentur, & aliis conferantur. Similiter quoque patronatus quicumque in ecclesiis, & quibuscumque aliis beneficiis, etiam dignitatibus, antea liberis, acquisiti a quadraginta annis citra, & in futurum acquirendi, seu ex augmento dotis, seu ex nova constructione, vel alia simili causa, etiam auctoritate sedis apostolicæ, ab iisdem ordinariis, uti delegatis, ut supra, qui nullius in his facultatibus aut privilegiis impediantur, diligenter cognoscantur; & quos non repererint ob maxime evidentem ecclesiæ, vel beneficii, seu dignitatis necessitatem legitime constitutos esse, in totum revocent, atque beneficia hujusmodi sine damno illa possidentium; &, restitutio patronis eo quod ab eis idcirco datum est, in pristinum libertatis statum reducant, non obstantibus privilegiis, constitutionibus, & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.

Sess. 7. c. 6. de ref.

CAPUT X.

Judices a synodo designandi qui delegentur a sede apostolica: a quibus & ordinariis causæ breviter terminandæ.

Quoniam ob malitiosam petentium suggestionem, & quandoque ob locorum longinquitatem, personarum notitia, quibus causæ mandantur, usque adeo haberi non potest, hincque interdum judicibus non undequaque idoneis causæ in partibus delegantur, statuit sancta synodus in singulis conciliis provincialibus aut diœcesanis aliquot personas, quæ qualitates habeant, juxta constitutionem Bonifacii octavi, quæ incipit, Statutum, & alioquin ad id aptas designari, ut præter ordinarios locorum, iis etiam posthac causæ ecclesiasticæ, ac spirituales, & ad forum ecclesiasticum pertinentes, in partibus delegandæ committantur. Et si aliquem interim ex designatis mori contigerit, substituat ordinarius loci cum consilio capituli alium in ejus locum, usque ad futuram provincialem aut diœcesanam synodum: ita ut habeat quæque diœcesis quatuor saltem aut etiam plures probatas personas, ac ut supra qualificatas, quibus hujusmodi causæ a quolibet legato vel nuncio, atque etiam a sede apostolica, committantur: alioquin post designationem factam, quam statim episcopi ad summum Romanum pontificem transmittant, delegationes quæcumque aliorum judicum aliis quam his factæ subreptitiæ censeantur. Admonet dehinc sancta synodus tam ordinarios quam alios quoscumque judices, ut terminandis causis, quanta fieri poterit brevitate studeant, ac litigatorum artibus, seu in litis contestatione, seu alia parte judicii differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrant.

Can. Statutum de reform. in 6.

Sess. 24. c. 20. de ref.

CAPUT XI.

Variæ locutiones bonorum ecclesiasticorum prohibentur: quædam factæ irritantur.

Magnam ecclesiis perniciem afferre solet, cum earum bona repræsentata pecunia in successorum præjudicium aliis locantur. Omnes igitur hæ locationes, si anticipatis solutionibus fiant, nullatenus in præjudicium successorum validæ intelligantur, quocumque indulto aut privilegio non obstante, nec hujusmodi locationes in

Romana

ANNO CHRISTI 1563.

Romana curia, vel extra eam confirmentur. Non liceat etiam jurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputandi vicarios in spiritualibus locare, nec conductoribus per se aut alios ea exercere, aliterque concessiones, etiam a sede apostolica factæ, subreptitiæ censeantur. Locationes vero rerum ecclesiasticarum, etiam auctoritate apostolica confirmatas, sancta synodus irritas decernit, quas a triginta annis citra, ad longum tempus, seu ut in nonnullis partibus, ad vigintinovem, seu bis vigintinovem, annos vocant, factas, synodus provincialis, vel deputandi ab ea, in damnum ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones contractas fuisse judicabunt.

Extravag. Ambitiosæ, de rebus ecclesiæ non alienandis.

CAPUT XII.

Decimæ integræ persolvendæ: eas subtrahentes excommunicandi: rectoribus ecclesiarum tenuium pie subveniendum.

Matisc. II. 5. Ticin. sub Leone IV. — *Exod. 22. 23. Levit. 27. Num. 18. Tobiæ 1. Malach. 3.*

Non sunt ferendi, qui variis artibus decimas ecclesiis obvenientes subtrahere moliuntur, aut qui ab aliis solvendas temere occupant, & in rem suam vertunt: cum decimarum solutio debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt. Præcipit igitur sancta synodus omnibus cujuscumque gradus & conditionis sint, ad quos decimarum solutio spectat, ut eas, ad quas de jure tenentur, in posterum cathedrali, aut quibuscumque aliis ecclesiis, vel personis, quibus legitime debentur, integre persolvant. Qui vero eas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur. Hortatur dehinc omnes & singulos, pro Christiana caritate, debitoque erga pastores suos munere, ut de bonis sibi a Deo collatis, episcopis & parochis, qui tenuioribus præsunt ecclesiis, large subvenire ad Dei laudem, atque ad pastorum suorum, qui pro eis invigilant, dignitatem tuendam, non graventur.

CAPUT XIII.

Quartam funeralium cathedrales vel parochiales ecclesiæ recipiant.

De sepulturis apud Greg. in 6. & Clement.

Decernit sancta synodus, ut quibuscumque in locis, jam ante annos quadraginta, Quarta, quæ funeralium dicitur, cathedrali, aut parochiali ecclesiæ solita esset persolvi, ac postea fuerit ex quocumque privilegio aliis monasteriis, hospitalibus, aut quibuscumque locis piis concessa, eadem posthac integro jure, & eadem portione, quæ antea solebat, cathedrali, seu parochiali ecclesiæ persolvatur, non obstantibus concessionibus, gratiis, privilegiis, etiam Mari magno nuncupatis, aut aliis quibuscumque.

CAPUT XIV.

Præscribitur ratio procedendi in causis clericorum concubinariorum.

Sess. 24. c. 8. de ref. Nicæn. I. 3. Carth. III. 17. Matisc. I. 1. Arel. II. 3. Tol. II. 3. Bracar. I. 15. Tur. Mog. &c.

Quum turpe, ac clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu versari, satis res ipsa communi fidelium omnium offensione, summoque clericalis militiæ dedecore testatur. Ut igitur ad eam, quam decet, continentiam ac vitæ integritatem ministri ecclesiæ

A

revocentur, populusque hinc eo magis discat revereri, quo illos vita honestiores cognoverit, prohibet sancta synodus quibuscumque clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra, detinere, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant: alioquin pœnis a sacris canonibus vel statutis ecclesiarum impositis puniantur. Quod si a superioribus moniti, ab iis se non abstinuerint; tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcumque & pensionum ipso facto sint privati; quæ fabricæ ecclesiæ, aut alteri pio loco, arbitrio episcopi, applicetur. Sin vero in delicto eodem, cum eadem vel alia femina, perseverantes, secundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes ac proventus suorum beneficiorum, & pensiones eo ipso amittant, qui prædictis locis applicentur; sed etiam a beneficiorum ipsorum administratione, quoad ordinarius, etiam uti sedis apostolicæ delegatus, arbitrabitur, suspendantur: & si ita suspensi nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam versentur, tunc beneficiis, portionibus, ac officiis, & pensionibus quibuscumque ecclesiasticis perpetuo priventur, atque inhabiles ac indigni quibuscumque honoribus, dignitatibus, beneficiis, ac officiis in posterum reddantur, donec post manifestam vitæ emendationem ab eorum superioribus cum iis ex causa visum fuerit dispensandum. Sed si, postquam eas semel dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias hujusmodi scandalosas mulieres sibi adjungere ausi fuerint; præter prædictas pœnas, excommunicationis gladio plectantur. Nec quævis appellatio aut exemptio prædictam executionem impediat aut suspendat; supradictorumque omnium cognitio non ad archidiaconos, nec decanos, aut alios inferiores, sed ad episcopos ipsos pertineat, qui sine strepitu & figura judicii, & sola facti veritate inspecta, procedere possint. Clerici vero beneficia ecclesiastica, aut pensiones non habentes, juxta delicti & contumaciæ perseverantiam & qualitatem, ab ipso episcopo carceris pœna, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis juxta sacros canones puniantur. Episcopi quoque, quod absit, si ab hujusmodi crimine non abstinuerint, & a synodo provinciali admoniti se non emendaverint, ipso facto sint suspensi; &, si perseverent, etiam ad sanctissimum Romanum pontificem ab eadem synodo deferantur; qui pro qualitate culpæ, etiam per privationem, si opus erit, in eos animadvertat.

SESSIO XXV. 3. Decemb. 1563. — Later. II. 2. — Aurel. III. 4. — Tolet. IV. 41. Tolet. VIII. 4. 5. 6. &c. Supra c. 6. — Aurel. V. 3.

B C D

CAPUT XV.

Filii clericorum illegitimi a quibusdam beneficiis arcendi.

E

Ut paternæ incontinentiæ memoria a locis Deo consecratis, quos maxime puritas sanctitasque decet, longissime arceatur; non liceat filiis clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in ecclesiis, ubi eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticum habent, aut habuerunt, quodcumque etiam dissimile beneficium obtinere, nec in dictis ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel alias obtinuerunt, habere. Quod si in præsenti pater & filius in eadem ecclesia beneficia obtinere reperiantur, cogatur filius suum beneficium resigna-

Tolet. I. 10. — Later. II. 21.

resignare, aut cum alio permutare extra ecclesiam A intra trium mensium spatium; alias ipso jure eo privatus existat, & super iis quæcumque dispensatio subreptitia censeatur. Ad hæc reciprocæ resignationes, si quæ posthac a parentibus clericis in favorem filiorum fient, ut alter alterius beneficium consequatur, in fraudem hujus decreti, & canonicarum sanctionum factæ omnino censeantur; nec collationes secutæ, vigore hujusmodi resignationum, seu aliarum quarumcumque, quæ in fraudem factæ fuerint, ipsis clericorum filiis suffragentur.

CAPUT XVI.

Beneficia curata non convertantur in simplicia: ei in quem translata fuerit cura animarum, assignetur congrua portio: Vicariæ cessent, cura ad titulos revocata.

B

Statuit sancta synodus, ut ecclesiastica beneficia secularia, quocumque nomine appellentur, quæ curam animarum ex primæva eorum institutione, aut aliter quomodocumque retinent, illa deinceps in simplex beneficium, etiam assignata vicario perpetuo congrua portione, non convertantur; non obstantibus quibuscumque gratiis, quæ suum plenarium effectum non sunt consecutæ. In iis vero, in quibus contra earum institutionem, seu fundationem, cura animarum in vicarium perpetuum translata est, etiamsi in hoc C statu ab immemorabili tempore reperiantur, si congrua portio fructuum vicario ecclesiæ, quocumque nomine is appelletur, non fuerit assignata, ea quamprimum, & ad minus intra annum a fine præsentis concilii, arbitrio ordinarii juxta formam decreti sub felicis recordationis Paulo tertio, assignetur. Quod si id commode fieri non possit, aut intra dictum terminum factum non erit; cum primum per cessum vel decessum vicarii, seu rectoris, aut quomodolibet alterum eorum vacaverit, beneficium curam animarum recipiat, ac vicariæ nomen cesset, & in antiquum statum restituatur.

Supra sess. 7. cap. 7. De reformat.

CAPUT XVII.

D

Episcopi dignitatem suam morum gravitate commendent; nec cum regum ministris, regulis, aut baronibus, indigna demissione se gerant.

Non potest sancta synodus non graviter dolere, audiens episcopos aliquos sui status oblitos pontificiam dignitatem non leviter dehonestare: qui cum regum ministris, regulis, & baronibus in ecclesia, & extra, indecenti quadam demissione se gerunt, & veluti, inferiores ministri altaris, nimis indigne non solum loco cedunt, sed etiam personaliter illis inserviunt. Quare hæc & similia detestans sancta synodus, sacros canones omnes, conciliaque generalia, atque alias apostolicas sanctiones ad dignitatis episcopalis decorem & gravi- E tatem pertinentes renovando, præcipit, ut ab hujusmodi in posterum episcopi se abstineant; mandans eisdem ut tam in ecclesia, quam foris suum gradum & ordinem præ oculis habentes, ubique se patres & pastores esse meminerint, reliquis vero tam principibus, quam ceteris omnibus, ut eos paterno honore ac debita reverentia prosequantur.

Agath. c. 23. Brac. I. 24. supra c. 6.

CAPUT XVIII.

Canones ad amussim serventur: si quando in eis dispensandum, id valide, mature, & gratis fiat.

Sicuti publice expedit legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus casibus & necessitatibus, pro communi utilitate satisfiat: sic frequentius legem solvere, exemploque potius quam certo personarum rerumque delectu petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire. Quapropter sciant universi sacratissimos canones exacte ab omnibus, &, quoad ejus fieri poterit, indistincte observandos. Quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverint cum aliquibus dispensandum esse, id, causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur.

CAPUT XIX.

Monomachia, sive duellum pœnis gravissimis punitur.

Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur, imperator, reges, duces, principes, marchiones, comites, & quocumque alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione & dominio civitatis, castri, aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab ecclesia obtinent, privati intelligantur; &, si feudalia sint, directis dominis statim acquirantur. Qui vero pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant: & ut homicidæ juxta sacros canones puniri debeant: & si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in jure quam facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur; non obstante quocumque privilegio, seu prava consuetudine etiam immemorabili.

CAPUT XX.

Quæ sunt juris ecclesiastici, principibus secularibus commendantur.

Cupiens sancta synodus ecclesiasticam disciplinam in Christiano populo non solum restitui, sed etiam perpetuo sartam tectam a quibuscumque impedimentis conservari; præter ea, quæ de ecclesiasticis personis constituit, seculares quoque principes officii sui admonendos esse censuit, confidens eos ut catholicos, quos Deus sanctæ fidei ecclesiæque protectores esse voluit, jus suum ecclesiæ restitui non tantum esse concessuros, sed etiam subditos suos omnes ad debitam erga clerum, parochos, & superiores ordines, reverentiam revocaturos; nec permissuros ut officiales, aut inferiores magistratus, ecclesiæ, & personarum ecclesiasticarum immunitatem,

tatem,

ANNO CHRISTI 1563.

tatem, Dei ordinatione & canonicis sanctionibus constitutum, aliquo cupiditatis studio, seu inconsideratione aliqua, violent; sed una cum ipsis principibus debitam sacris summorum pontificum & conciliorum constitutionibus observantiam præstent. Decernit itaque & præcipit, sacros canones, & concilia generalia omnia, nec non alias apostolicas sanctiones, in favorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticæ, & contra ejus violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere: prætereaque admonet imperatorem, reges, respublicas, principes, & omnes & singulos, cujuscumque status & dignitatis extiterint, ut quo largius bonis temporalibus, atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius, quæ ecclesiastici juris sunt, tanquam Dei præcipua, ejusque patrocinio tecta, venerentur, nec ab aliis baronibus, domicellis, rectoribus, aliisve dominis temporalibus, seu magistratibus, maximeque ministris ipsorum principum, lædi patiantur; sed severe in eos, qui illius libertatem, immunitatem, atque jurisdictionem impediunt, animadvertant, quibus etiam ipsimet exemplo ad pietatem, religionem, ecclesiarumque protectionem existant; imitantes anteriores optimos religiosissimosque principes, qui res ecclesiæ sua in primis auctoritate ac munificentia auxerunt, nedum ab aliorum injuria vindicarunt. Adeoque in ea re quisque officium suum sedulo præstet, quo cultus divinus devote exerceri, & prælati, ceterique clerici in residentiis & officiis suis quieti, & sine impedimentis, cum fructu & ædificatione populi permanere valeant.

Aquisgr. 5. Ticin. Lat. V. sub Leone X. sess. 9. & 10.

CAPUT XXI.

In omnibus salva sedis apostolicæ auctoritas maneat.

Postremo sancta synodus omnia & singula, sub quibuscumque clausulis & verbis, quæ de morum reformatione, atque ecclesiastica disciplina, tam sub felicis recordationis Paulo tertio, ac Julio tertio, quam sub beatissimo Pio quarto pontificibus maximis, in hoc sacro concilio statuta sunt, declarat ita decreta fuisse, ut in his salva semper sedis apostolicæ auctoritas & sit & esse intelligatur.

Sessione 7. de reform. sin princ.

DECRETUM DE CONTINUANDA sessione in diem sequentem.

Cum ea omnia, quæ in præsenti sessione tractanda erant, quia hora tarda est, commode expediri non possint, propterea juxta id quod in generali congregatione a patribus statutum fuit, ea quæ supersunt in diem crastinam, hanc eamdem sessionem continuando, differuntur.

CONTINUATIO SESSIONIS die quarta Decembris.

I.

Decretum de indulgentiis.

Cum potestas conferendi indulgentias a Christo ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus indulgentiarum usum, Christiano populo maxime salutare, & sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in ecclesia retinendum esse docet & præcipit; eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt; vel eas concedendi in ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem, juxta veterem & probatam in ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero, qui in his irrepserunt, & quorum occasione insigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blasphematur, emendatos & correctos cupiens, præsenti decreto generaliter statuit, pravos quæstus omnes pro his consequendis, unde plurima in Christiano populo abusuum causa fluxit, omnino abolendos esse. Ceteros vero, qui ex superstitione, ignorantia, irreverentia, aut aliunde quomodocumque provenerunt, cum ob multiplices locorum & provinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas, commode nequeant specialiter prohiberi, mandat omnibus episcopis, ut diligenter quisque hujusmodi abusus ecclesiæ suæ colligat, eosque in prima synodo provinciali referat, ut aliorum quoque episcoporum sententia cogniti, statim ad summum Romanum pontificem deferantur: cujus auctoritate & prudentia quod universali ecclesiæ expedit statuatur; ut ita sanctarum indulgentiarum munus pie, sancte & incorrupte omnibus fidelibus dispensetur.

Matth. 16. Joan. 20. Tit. de pœn. & remiss. apud Greg. in 6. & Clem.

SESSIO XXV. 4. Decemb. 1563.

Nic. Ancyr. Neocæs. Agath. Carth. IV. Clar. Lat. I. Lug. II. Vienn. &c.

Clementina Abusionibus de pœn. & rem.

Sess. 2. c. 9. de ref.

II.

De delectu ciborum, jejuniis, & diebus festis.

Insuper hortatur sancta synodus, & per sanctissimum domini nostri atque salvatoris adventum pastores omnes obtestatur, ut tanquam boni milites illa omnia, quæ sancta Romana ecclesia, omnium ecclesiarum magistra, statuit; nec non ea quæ tam in hoc concilio, quam in aliis œcumenicis statuta sunt, quibuscumque fidelibus sedulo commendent; omnique diligentia utatur, ut illis omnibus, & iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, ut dierum festorum devota & religiosa celebratio; admonentes populos crebro obedire præpositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient; qui vero contemnunt, Deum ipsum ultorem sentient.

Luc. 10. Heb. 13.

III.

De indice librorum, catechismo, breviario, & missali.

Sacrosancta synodus in secunda sessione sub sanctissimo domino nostro Pio quarto celebrata delectis quibusdam patribus commisit, ut de variis censuris, ac libris vel suspectis vel perniciosis quid facto opus esset considerarent, atque ad ipsam sanctam synodum referrent; audiens nunc, huic operi ab eis extremam manum impositam esse, nec tamen ob librorum varietatem & multitudinem distincte & commode possit a sancta synodo dijudicari; præcipit ut quidquid ab illis præstitum est sanctissimo Romano pontifici exhibeatur, ut ejus judicio atque auctoritate terminetur & evulgetur. Idemque de catechismo a patribus, quibus illud mandatum fuerat, & de missali & breviario fieri mandat.

Supra sessione 18. in principio.

In regulis librorum prohibitorum. Sess. 24. c. 7. de ref.

SESSIO XXV. 4. Decemb. 1563.

IV.

De loco oratorum.

Sessione 2. in fine. Declarat sancta synodus, ex loco assignato oratoribus tam ecclesiasticis, quam sæcularibus, in sedendo, incedendo, aut quibuscumque aliis actibus, nullum cuiquam eorum factum fuisse præjudicium; sed omnia illorum, & imperatoris, regum, & rerumpublicarum, ac principum suorum jura & prærogativas illæsas & salvas esse, in eodemque statu permanere, prout ante præsens concilium reperiebantur.

V.

De recipiendis & observandis decretis concilii.

Tanta fuit horum temporum calamitas, & hæreticorum inveterata malitia, ut nihil tam clarum in fide nostra asserenda unquam fuerit, aut tam certo statutum, quod non humani generis hoste suadente, illi errore aliquo contaminaverint: Sessionibus 13. 15. 18. eapropter sancta synodus id potissimum curavit, ut præcipuos hæreticorum nostri temporis errores damnaret & anathematizaret; veramque & catholicam doctrinam traderet & doceret, prout damnavit, anathematizavit, & definivit. Cumque tamdiu tot episcopi ex variis Christiani orbis provinciis evocati sine magna gregis sibi commissi jactura, & universali periculo ab ecclesiis abesse non possint, nec ulla spes restet hæreticos, toties fide etiam publica, quam desiderarunt, invitatos, & tamdiu expectatos, huc amplius adventuros; ideoque tandem huic sacro concilio finem imponere necesse sit: superest nunc, ut principes omnes quod facit in domino moneat ad operam suam ita præstandam, ut quæ ab ea decreta sunt, ab hæreticis depravari aut violari non permittant; sed ab his, & omnibus devote recipiantur, & fideliter observentur. Quod si in his recipiendis aliqua difficultas oriatur, aut aliqua inciderint, quæ declarationem (quod non credit) aut definitionem postulent; præter alia remedia in hoc concilio instituta, confidit sancta synodus beatissimum Romanum pontificem curaturum ut vel evocatis, ex illis præsertim provinciis unde difficultas orta fuerit, iis, quos eidem negotio tractando viderit expedire, vel etiam concilii generalis celebratione, si necessarium judicaverit, vel commodiore quacumque ratione ei visum fuerit, provinciarum necessitatibus pro Dei gloria & ecclesiæ tranquillitate consulatur.

Videnda priora concilia generalia prioribus tomis a nobis excusa.

VI.

De recitandis decretis concilii sub Paulo tertio & Julio tertio in sessione.

Sess. 5. 6. 7. 13. 14. Quoniam diversis temporibus, tam sub felicis recordationis Paulo tertio, quam Julio tertio, multa in hoc sacro concilio quoad dogmata ac morum reformationem statuta & definita sunt, vult sancta synodus, ut illa nunc recitentur & legantur.

Recitata sunt.

VII.

De fine concilii & confirmatione petenda a sanctissimo domino nostro.

Illustrissimi domini reverendissimique patres, placetne vobis, ut ad laudem Dei omnipotentis huic sacræ œcumenicæ synodo finis imponatur? & omnium & singulorum, quæ tam sub felicis A recordationis Paulo tertio & Julio tertio, quam sub sanctissimo domino nostro Pio IV. Romanis pontificibus in ea decreta & definita sunt, confirmatio nomine sanctæ hujus synodi per apostolicæ sedis legatos & præsidentes a beatissimo Romano pontifice petatur?

ANNO CHRISTI 1563.

Responderunt: Placet.

Postmodum illustrissimus & reverendissimus cardinalis Moronus, primus legatus & præsidens, benedicens sanctæ synodo, dixit: Post gratias Deo actas, reverendissimi patres, ite in pace.

Qui responderunt: Amen.

VIII.

B

ACCLAMATIONES PATRUM

IN FINE CONCILII.

Cardinalis a Lotharingia.

Beatissimo Pio papæ & domino nostro, sanctæ universalis ecclesiæ pontifici, multi anni & æterna memoria.

Responsio patrum.

Domine Deus, sanctissimum patrem diutissime ecclesiæ tuæ conserva: Multos annos.

Card. Beatissimorum summorum pontificum animabus, Pauli tertii, & Julii tertii, quorum auctoritate hoc sacrum generale concilium inchoatum est, pax a domino, & æterna gloria, atque felicitas in luce sanctorum. C

Resp. Memoria in benedictione sit.

Card. Caroli quinti imperatoris, & serenissimorum regum, qui hoc universale concilium promoverunt & protexerunt, memoria in benedictione sit.

Resp. Amen, Amen.

Card. Serenissimo imperatori Ferdinando, semper Augusto, Orthodoxo, & Pacifico, & omnibus regibus, rebuspublicis, & principibus nostris, multi anni.

Resp. Pium & Christianum imperatorem domine conserva: Imperator cœlestis terrenos reges rectæ fidei conservatores custodi.

D *Card.* Apostolicæ Romanæ sedis legatis & in hac synodo præsidentibus cum multis annis magnæ gratiæ.

Resp. Magnæ gratiæ; dominus retribuat.

Card. Reverendissimis cardinalibus & illustribus oratoribus.

Resp. Magnas gratias, Multos annos.

Card. Sanctissimis episcopis vita & felix ad ecclesias suas reditus.

Resp. Præconibus veritatis perpetua memoria: Orthodoxo senatui multos annos.

Card. Sacrosancta œcumenica Tridentina synodus: Ejus fidem confiteamur: Ejus decreta semper servemus.

Resp. Semper confiteamur: Semper servemus.

E *Card.* Omnes ita credimus, omnes idipsum sentimus, omnes consentientes & amplectentes subscribimus. Hæc est fides beati Petri, & apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides orthodoxorum.

Resp. Ita credimus, ita sentimus, ita subscribimus.

Card. His decretis inhærentes digni reddamur misericordiis & gratia primi & magni supremi sacerdotis Jesu Christi Dei, intercedente simul inviolata domina nostra sancta deipara, & omnibus sanctis.

Resp. Fiat, fiat. Amen, amen.

Card.

ANNO CHRISTI 1563.

Card. Anathema cunctis hæreticis.

Resp. Anathema, anathema.

Post hæc mandatum fuit a legatis & præsidentibus sub pœna excommunicationis omnibus patribus, ut antequam discederent e civitate Tridentina, subscriberent manu propria decretis concilii; aut ea per publicum instrumentum approbarent. Qui omnes deinde subscripserunt, & fuerunt numero ducenti sexagintaquinque: videlicet, legati quatuor, cardinales duo, patriarchæ tres, archiepiscopi vigintiquinque, episcopi centum sexaginta octo, abbates septem, procuratores absentium cum legitimo mandato trigintasex, generales ordinum septem.

LAUS DEO.

Concordat cum originali: in cujus fidem subscripsimus.

Ego Angelus Massarellus, episcopus Thelesinus sacri concilii Tridentini secretarius.

Ego Marcus Antonius Peregrinus Comensis ejusdem concilii notarius.

Ego Cynthius Pamphilius, clericus Camerinensis diœcesis ejusdem concilii notarius.

NOMINA, COGNOMINA, PATRIÆ *& dignitates* LEGATORUM, *& aliorum* PATRUM, *item* ORATORUM, *&* THEOLOGORUM, *qui ad sacrosanctam œcumenicam* TRIDENTINAM SYNODUM *convenerunt sub Pio IV. pontifice maximo.*

*" ** Archiepiscoporum & episcoporum promotiones hic adjunximus ex editione Lovaniensi anni 1587. & quædam alia identidem inseruimus ex editione Philippi Chiffletii, abbatis Balernensis, sive Antuerpiana, sive Agrippinensi anni 1644. Quæ enim notulis " designata sunt, ea desiderantur in editionibus Biniana, Luparensi, aliisque vulgaribus, quas hactenus vidimus, quæque teruntur omnium manibus.*

Hercules Gonzaga, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sanctæ Mariæ Novæ, Mantuanus: obiit Tridenti die secunda Martii, millesimo quingentesimo sexagesimotertio, & sepultus est Mantuæ.

Hieronymus Seripandus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sanctæ Susannæ, Neapolitanus; obiit Tridenti die decimaoctava Martii, millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, & ibi sepultus in ecclesia sancti Marci ordinis eremitarum sancti Augustini, cujus olim fuerat generalis.

Joannes Moronus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, episcopus Prænestinus, Mediolanensis, in demortui cardinalis de Mantua locum missus," postea Ostiensis & sacri collegii decanus: obiit 1580. Kal. Dec. sepultus in æde sanctæ Mariæ supra Minervam.

Stanislaus Hosius, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Laurentii in Palisperna, Polonus, civis & episcopus Warmiensis, postea pœnitentiarius major. Obiit Capranicæ 1579. Nonis Augusti, sepultus Romæ in æde sanctæ Mariæ trans Tiberim.

Ludovicus Simoneta, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Cyriaci in Thermis, Mediolanensis " episcopus Pisaurensis. Obiit Romæ 1563. pridie Kalendas Maii sepultus in æde sanctæ Mariæ Angelorum.

Marcus Syricus seu Siticus de Altaemps, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis basilicæ sanctorum duodecim apostolorum, Germanus," episcopus Constantiensis. Obiit Romæ 1595. mense Martio, sepultus in æde sanctæ Mariæ trans Tiberim.

Bernardus Navagerius, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Nicolai Inter imagines, Venetus, in demortui cardinalis Seripandi locum missus." Obiit Veronæ 1565. pridie Kal. Junii sepultus in ecclesia cathedrali.

Cardinales non legati.

Carolus a Lotharingia, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Apollinaris, princeps & archiepiscopus Rhemensis, Gallus, " abbas Cluniaci. Obiit Avenione 1547. VII. Kalend. Januarii sepultus Rhemis in ecclesia metropolitana.

Ludovicus Madrutius, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis tituli sancti Callisti, civis & electus episcopus Tridentinus, Germanus," postea episcopus Tusculanus. Obiit Romæ 1600. 2. Aprilis, sepultus in sacello familiari sancti Onuphrii.

Oratores, quorum nomina hic describuntur juxta eorum loca, quæ in eadem sacrosancta synodo habuerunt.

Oratores ecclesiastici sedebant a manu legatorum, videlicet.

Antonius de Mulgitio, Moravus, archiepiscopus Pragensis, Orator Cæsareus.

Georgius Drascovitius, Croatus, episcopus Quinqueecclesiensis, orator Cæsareus pro regno Hungariæ, postea cardinalis, " & archiepiscopus Colocensis. Obiit 1585. sepultus in cathedrali Giavarini ecclesia.

Valentinus Herbutus Polonus, episcopus Præmisliensis, orator serenissimi regis Poloniæ.

Marcus Antonius Bobba, Casalensis, episcopus Augustensis in Pedemontio, excellentissimi ducis Sabaudiæ orator, postea cardinalis.

Hieronymus de Gaddis, Florentinus, episcopus Cortonensis, orator excellentissimi ducis Florentiæ, missus in locum Joannis Strozzii.

Frater Martinus Royas Portalrubeo, Hispanus, orator religionis Hierosolymitanæ.

Oratores sæculares sedebant a manu sinistra legatorum.

Sigismundus a Tvun, Tridentinus, orator Cæsareus.

Oratores Christianissimi Galliarum regis.

Ludovicus de sancto Gelasio, dominus de Lansac,

Arnaldus du Ferrier, sive Ferrerius, præsidens in parlamento Parisiensi, &

Guido du Faur, sive Faber, judex major Tolosæ, " postea advocatus regius, demum præses in suprema curia Parisiensi. Obiit Parisiis anno 1584.

Ferdinandus Martineus Mazcarenius orator serenissimi regis Portugalliæ.

PROMOTIONES

Oratores serenissimi dominii Venetorum.

Nicolaus de Ponte doctor & eques, & Matthæus Dandulus, eques.

Melchior Lussi, eques auratus, orator septem cantonum Helvetiorum.

Augustinus Paungartner, juris utriusque doctor, de Monachio, orator excellentissimi Alberti ducis Bavariæ.

Claudius Fernandez Quingnonii, sive Vegil de Quinones, comes Lunensis, orator regis catholici, in locum illustrissimi Ferdinandi de Avalos marchionis Piscariæ missus, obiit Tridenti die vigesima Decembris, anno millesimo quingentesimo sexagesimotertio post finem concilii, ibique sepultus est.

Hic separatim ab aliis oratoribus sedebat apud reverendissimum Thelesinum secretarium sanctæ synodi, ob contentionem super præcedentia ortam inter ipsum & oratores regis Christianissimi.

Patriarchæ.

Antonius Helvius, Justinopolitanus, patriarcha Hierosolymitanus.

''Archiepiscoporum & episcoporum promotiones addidimus ex editione Lovaniensi.

Daniel Barbarus, Venetus, electus patriarcha Aquilegiensis.

Joannes Hieronymus Trivisanus, Venetus, patriarcha Venetiarum.

Archiepiscopi Pauli tertii.

Nov. 1530. Ferdinandus Annius, Neapolitanus, archiepiscopus Amalphitanus, postea episcopus Bovinus.

Martii 1535 Petrus Landus, Venetus, archiepiscopus Cretensis.

Martii 1535 Petrus Antonius de Capua, Neapolitanus, archiepiscopus Hydruntinus.

15. Augusti 1536. Marcus Cornelius, Venetus, electus archiepiscopus Spalatrensis.

8.Mar. 1540. Sebastianus Leccavella, Græcus, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Naxiensis, postea episcopus Litteranensis.

Octob. 1540. Petrus Guerrero, Hispanus, archiepiscopus Granatensis.

April. 1548. Antonius Altovitus, Florentinus, archiepiscopus Florentinus.

Julii 1548. Cæsar Cibo, Genuensis, archiepiscopus Taurinensis, obiit Tridenti die vigesimasexta Decembris, anno millesimo quingentesimo sexagesimosecundo.

Archiepiscopi Julii tertii.

22. Ap. 1551. Paulus Æmilius Verallus, Romanus, archiepiscopus Rossanensis, postea episcopus Caputaquensis.

15. Julii 1551 Joannes Brunus de Olchinio Macedo, regni Serviæ primas, archiepiscopus Antibarensis.

3. Martii 1553. Joanbes Baptista Castaneus, Romanus, archiepiscopus Rossanensis, postea S. R. E. cardinalis tit. S. Marcelli, Bononiæ legatus ac tandem pontifex maximus dictus Urbanus VII. per dies dumtaxat duodecim.

1554. Joannes Baptista Ursinus, Romanus, archiepiscopus sanctæ Severinæ.

Archiepiscopi Pauli IV.

Julii 1555. Ludovicus Beccatellus, Bononiensis, archiepiscopus Ragusinus.

5 Sept. 1556. Mutius Calinius, Brixiensis, archiepiscopus Jaderensis.

A Sigismundus Saracenus, Neapolitanus, archiepiscopus Materanus. Maii 1556.

Antonius Parragès de Castillejo seu Castilegio, Hispanus, archiepiscopus Calaritanus. 4. Nov. 1558.

Julius Pavesius, Brixiensis, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Surrentinus. 21. Julii 1558

Bartholomæus de Martyribus, Lusitanus, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Bracarensis. 28. Jan. 1559

Augustinus Salvago, Genuensis, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Genuensis.

Archiepiscopi Pii IV.

Philippus Mocenicus, Venetus, regni Cypri primas, & legatus natus, archiepiscopus Nicosiensis. Mart. 1560.

B Guilielmus d'Avanson, Gallus, archiepiscopus Ebredunensis, '' & abbas Montismajoris prope Arelate. Januar. 1560

Antonius Caucus, Venetus, archiepiscopus Corcyrensis. 29. Mart. 1560

Germanicus Bandinus, Senensis, electus archiepiscopus Senarum. 19 Jun. 1560.

Marcus Antonius Columna, Romanus, archiepiscopus Tarentinus, postea cardinalis, ''& archiepiscopus Salernitanus. Obiit Zagarolæ 1597. sepultus ibidem in monasterio S. Mariæ ord. S. Francisci. 19. Junii 1560

Gaspar de Fosso, Consentinus, Calaber, ordinis sancti Francisci de Paula, archiepiscopus Rheginus. 1560.

C Antonius de Muglitio, Moravus, orator Cæsareus, archiepiscopus Pragensis. 5. Sep. 1561

Maximus de Maximis, Romanus, archiepiscopus Amalphitanus. 16. Martii

Gaspar Cervantes de Gaeta, Hispanus, archiepiscopus Messanensis, '' postea Salernitanus & cardinalis. 19. Novemb. 1561.

Leonardus Marinus, Genuensis, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Lancianensis. Janu. 1562.

Octavianus Præconius, Messanensis, Siculus, ordinis Minorum conventualium sancti Francisci, archiepiscopus Panormitanus. '' Obiit Panormi 1578. 18. Julii sepultus in æde majori. 14. Martii 1562.

Nicolaus de Pelleve, Gallus, archiepiscopus Senonensis, postea cardinalis, ''& Archiepiscopus Rhemensis. Obiit Parisiis 1594. Dec. 1562.

D Antonius Justinianus, Chiensis, Græcus, ordinis Prædicatorum, archiepiscopus Naxiensis. 21. Dec. 1562

Antonius Puteus, Niciensis, archiepiscopus Barensis. 16. Dec. 1562

Episcopi Leonis X.

Vincentius Nicosantius, de Fano, episcopus Arbensis. 1514.

Joannes Franciscus de Flisco, Genuensis, episcopus Andriensis. Janu. 1517.

Joannes Thomas de sancto Felicio, Neapolitanus, episcopus Cavensis senior. 1519.

E

Episcopi Hadriani VI.

Quinctius de Rusticis, Romanus, episcopus Militensis. 1523.

Episcopi Clementis VII.

Lucas Byzantius de Catharo, episcopus Catharensis. 3 Julii 1524.

Aloysius Pisanus Venetus, episcopus Patavinus, postea cardinalis. '' Obiit 1570. ult. Maii. 31. Nov. 1526.

Alexander

PROMOT.

6. Septemb. 1528. Alexander Piccolomineus, Senensis, episcopus Pientinus. A

Febr. 1523. Dionysius Græcus, ordinis Minorum sancti Francisci de Observantia, episcopus Milopotamensis senior.

Sept. 1532. Gabriel le Veneur, Gallus, episcopus Ebroicensis.

1532. Guilielmus Barton de Montbas, Gallus, episcopus Lectorensis.

Episcopi Pauli III.

14. Junii 1536. Antonius a Camera, Sabaudus, episcopus Bellicensis.

8. Januarii 1537. Nicolaus Maria Caracciolus, Neapolitanus, episcopus Cataniensis. B

5. Martii 1536. Berardus Bonjoannes, Romanus, episcopus Camerinensis.

Julii 1537. Fabius Mirtus, Neapolitanus, episcopus Cajacensis.

Nov. 1538. Scipio Bongallus, Romanus, episcopus civitatis Castellanæ.

Nov. 1538. Georgius Cornelius Venetus, episcopus Tarvisinus.

14. Julii 1539. Vincentius Durantius, Brixiensis, episcopus Thermularum.

Jan. 1540. Mauritius de Petra, Papiensis, episcopus Viglevensis.

Febr. 1540. Martius de Martiis, Medices, Florentinus, episcopus Marsicensis.

Mart. 1540. Joannes Vincentius Michaelius, Barolitanus, episcopus Minerbinensis. C

Maii 1540. Gabriel de Bouverii, Gallus, episcopus Andegavensis.

5. Dec. 1540. Leonardus Haller, Germanus, episcopus Philadelphiensis.

19. Januarii 1541. Ludovicus Vanninus de Theodolis, Foroliviensis, episcopus Britonoriensis, obiit Tridenti die 11. mensis Januarii anno millesimo quingentesimo sexagesimotertio.

31. Martii 1541. Ægidius Falcetta, Cingulanus, episcopus Caprulanus, postea Britonoriensis.

12. Septemb. 1542. Julius Contarenus, Venetus, episcopus civitatis Bellunensis.

1542. Thomas Casellus, Rossanensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Cavensis junior. D

21. Decemb. 1542. Hippolytus Arivabenus, Mantuanus, episcopus Hierapetrensis.

6. Jul. 1543. Hieronymus Macchabæus, Romanus, episcopus Castrensis.

6. Aug. 1543. Petrus Augustinus, Hispanus, episcopus Oscensis & Jacensis.

Jann. 1544. Jacobus Naclantus, Florentinus, ordinis Prædicatorum, episcopus Clodiensis.

17. Martii 1544. Bartholomæus Sirigo, Cretensis, Græcus, episcopus Castellanetensis.

Dec. 1545. Thomas Stella, Venetus, ordinis Prædicatorum, episcopus Justinopolitanus.

15. Jun. 1545. Petrus du Val, Gallus, episcopus Sagiensis. "obiit Vicennis 1564.

Mart. 1545. Joannes Antonius Pantusa, Consentinus, episcopus Litteriensis, obiit Tridenti die vigesimaseptima Octobris millesimo quingentesimo sexagesimosecundo. E

3. Nov. 1545. Joannes Baptista de Grossis, Mantuanus, episcopus Regiensis.

24. Januarii 1546. Joannes Xuarez, Lusitanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Conimbricensis.

27. Januarii 1546. Philippus Riccabella, Recanatensis, episcopus Recanatensis.

26. Maii 1546. Joannes Jacobus Barba, Neapolitanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Interamnensis.

Michael a Turre Utinensis, episcopus Cenetensis, postea, presbyter cardinalis. "obiit 1586. sepultus in ecclesia Cenetensi. — 7. Feb. 1546.

Pompejus Zambeccarius, Bononiensis, episcopus Sulmonensis. — Mart. 1546.

Joannes Beroaldus, Panormitanus, episcopus sanctæ Agathæ. — Mart. 1546.

Antonius Scarampus Aquensis, episcopus Nolanus. — Aug. 1546.

Antonius de Comitibus, Genuensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Brugnatensis. — 5. Martii 1548.

Cæsar Fogga, Rossanensis, episcopus Umbriaticensis. — 7. Maii 1548

Cæsar Comes a Gambara, Brixiensis, episcopus Tortonensis. — 13. Maii 1548.

Joannes Baptista de Bernardis, Lucensis, episcopus Adiacensis. — 13. Aprilis 1548.

Martinus Perezius de Ayala, Hispanus, episcopus Segobiensis. — 16. Maii 1548.

Nicolaus Psalme Gallus, episcopus comes Virdunensis. "Hic canones & decreta concilii Tridentini revocata in artem, ordinem atque rubricas certaque capita, convenienti methodo digesta præfixis summariis excudenda curavit in 4. Virduni anno 1564. ad illustrissimum principem reverendissimumque cardinalem Carolum a Lotharingia Rhemensium archiepiscopum, &c. — 4. Jun. 1548.

Alphonsus Rosettus, Ferrariensis, episcopus Comaclensis, postea Ferrariensis. — 23. Octob. 1548.

Julius Parisianus, de Tolentino, episcopus Ariminensis. — 9. Jan. 1549.

Bartholomæus Sebastianus, Hispanus, episcopus Pactensis. — 9. Jan. 1549.

Franciscus Lambertus, Sabaudus, episcopus Niciensis. — Febr. 1549.

Maximilianus Doria, Genuensis, episcopus Naulensis. — 25. Februarii 1549.

Eustachius du Bellay, Gallus episcopus Parisiensis. — Febr. 1549.

Bartholomæus de Capranica, Romanus, episcopus Carinensis. — 10. Aprilis 1549.

Ennius Massarius, de Narnia episcopus Feretranus. — 29. Aprilis 1549.

Achilles Brancia, Neapolitanus, episcopus Bovensis. — Maii 1549.

Joannes Franciscus Verdura, Messanensis, episcopus Chironensis. — 7. Jun. 1549.

Albertus Duimius de Gliricis, Catharensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Veglensis. — 26. Jul. 1549.

Joannes Antolinez de Bricianos de la Ribera, Hispanus, episcopus Juvenacensis. — 25. Octob. 1549.

Tristanus de Bizet, Gallus, episcopus Xantonensis, "& abbas S. Nicolai de Bosco. — Dec. 1550.

Episcopi Julii tertii.

Ascanius Gherardinus, de Amelia, episcopus Cattaconensis. — 18. Martii 1558.

Marcus Gonzaga, Mantuanus, episcopus Aufferensis. — April. 1550.

Balduinus de Baldovinis, Pisanus, episcopus Aversanus. — April. 1550

Petrus Franciscus Palavicinus, Genuensis, episcopus Aleriensis. — 30. Martii 1550.

Ægidius Fuscararius, Bononiensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Mutinensis. — Maii 1550.

Timotheus Justinianus, de Chio, Græcus, ordinis Prædicatorum, episcopus Calamonensis. — 25. Junii 1550.

Didacus de Almansa, Hispanus, episcopus Cauriensis. — 14. Jul. 1550

Lactantius Roverella, Ferrariensis, episcopus Asculanus. — 26. Septem. 1550.

PROMOT.

18.Jan.1551. Ambroſius Monticula, Lunenſis, Sarzanenſis, epiſcopus Signinus. A

27.Jan.1551. Sebaſtianus Gualterius, Urbevetanus, epiſcopus Viterbienſis.

Januar. 1551 Honoratus Hiſernienſis ex Faſcitellis, Neapolitanus, monachus ordinis ſancti Benedicti, epiſcopus Inſulanus; obiit Romæ menſe Martio milleſimo quinquageſimo ſexageſimoquarto.

11.Feb.1551 Petrus Camajanus, Aretinus, epiſcopus Fæſularum.

18.Feb.1551 Horatius Græcus, Trojanenſis, Apulus, epiſcopus Leſinenſis.

13. Jul. 1551 Fabius Cupallata ſeu Cuppalata, Placentinus, epiſcopus Lachedonenſis.

9.Julii 1551 Gaſpar de Caſal, Luſitanus, ordinis ſancti Auguſtini, epiſcopus Leirienſis." poſtea Conimbricenſis. B

23.Jul. 1551 Bernardinus de Cuppis, Romanus, epiſcopus Auximanus.

April. 1552 Joannes de Morvilliers, Bleſenſis, Gallus, epiſcopus Aurelianenſis.

April. 1552 Julius Gentilius, Tortonenſis, epiſcopus Vulturarienſis.

10. Octobr. 1552 Hadrianus Fuſconius, Romanus, epiſcopus Aquinas.

14.Decemb. 1552 Antonius de ſancto Michaele, Hiſpanus, ordinis ſancti Franciſci de Obſervantia, epiſcopus Montis Marani.

6. Martii 1553 Hieronymus Melchiorius, Recanatenſis, epiſcopus Maceratenſis.

17. Maii 1553 Petrus de Petris de Monte, Aretinus, epiſcopus Lucerinus. C

Cæſar Jacomellus, Romanus, epiſcopus Belicaſtrenſis.

Maii 1553 Julius Grittus, Venetus, epiſcopus Parentinus.

Aug. 1553 Jacobus Silverius Piccolomineus, de Cælano, epiſcopus Aprutinus.

25. Septem. 1553 Ludovicus de Breze, Gallus, epiſcopus Meldenſis.

8. Octobr. 1553 Jacobus Mignanellus, Senenſis, epiſcopus Groſſetanus.

Octob. 1553. Joannes Andreas Crucius, de Tibure, epiſcopus Tiburtinus.

Dec. 1554. Franciſcus Richardotus, Burgundus, ordinis eremitarum S. Auguſtini, epiſcopus Atrebatenſis." obiit 26. Julii 1574. D

April. 1554 Carolus Cicada, Genuenſis, epiſcopus Albinganenſis.

20. Aprilis 1554. Franciſcus Maria Piccolomineus, Senenſis, epiſcopus Ilcinenſis.

7.Julii 1554. Acciſculus ſeu Aciſclus Moya de Contreras, Hiſpanus, epiſcopus Vicenſis.

8.Oct. 1554. Galeatius Roſcius, de Interamna, epiſcopus Aſſiſienſis, obiit Tridenti die decimaſexta Octobris milleſimo quingenteſimo ſexageſimotertio.

16. Octob. 1554. Jacobus Maria Sala, Bononienſis, epiſcopus Vivarienſis.

19.Novemb. 1554. Gabriel de monte ſancti Sabini, epiſcopus Æſinus.

19.Novemb. 1554. Marianus Sabellus, Romanus, epiſcopus Eugubinus. E

6. Decemb. 1554. Agapitus Bellhoumo, Romanus, epiſcopus Caſertanus.

Dec. 1554. Julius Cananius, Ferrarienſis, epiſcopus Hadrienſis, poſtea cardinalis, " tit. S. Euſebii & epiſcopus Mutinenſis. Obiit Ferrariæ 1592. ſepultus in eccleſia S. Dominici.

Jan. 1555. Julius Gallettus, Piſanus, epiſcopus Aleſſanenſis.

Hieronymus Burgenſis, Gallus, epiſcopus Catalaunenſis, " abbas ſancti Petri de Monte. Obiit 1573.

A

Epiſcopi Pauli IV. PROMOT

Scipio Æſtenſis, Ferrarienſis, epiſcopus Caſalenſis. pri. Junii 1555.

Didacus Sarmiento de Sotomajor, Hiſpanus, epiſcopus Aſturicenſis. 5. Julii 1555

Thomas Goduellus, Anglus, epiſcopus Aſaphenſis. 5. Junii 1555

Fauſtus Caffarellus, Romanus, epiſcopus Fundanus. 15. Jul. 1555

Belliſarius Baldinus, Neapolitanus, epiſcopus Larinenſis. 15. Jul. 1555

Urbanus Vigerius de Ruere, Genuenſis, epiſcopus Senogallienſis. Julii 1555.

B Jacobus Suretus, Græcus, epiſcopus Milopotamenſis junior. 26. Jul. 1555

Joannes Baptiſta Oſius, Romanus, epiſcopus Reatinus, obiit die duodecima Novembris 1562. 24. Octob. 1555.

Marcus Laureus, Tropienſis, ordinis Prædicatorum, epiſcopus Campanienſis. 8. Dec. 1555.

Franciſcus de Beauquere, " ſive Belcarius, Pegulio, dominus de la Creſte & Chommiers, Gallus, epiſcopus Metenſis, poſtea abbas ſancti Germani Autiſſiodorenſis Rigniaci & S. Sigiranni. Obiit 14. Februarii 1591. Dec. 1555.

Joannes Franciſcus Commendonus, Venetus, epiſcopus Zacynthenſis, " poſtea cardinalis. Oct. 1555.

Carolus de Graſſis, Bononienſis, epiſcopus
C Montis Faliſci, poſtea cardinalis. 18. Decemb. 1555.

Arrias Gallego, Hiſpanus, epiſcopus Gerundenſis. 14. Aprilis 1556.

Hieronymus Gallego, Hiſpanus, epiſcopus Ovetenſis. 5. Maii 1556

Hercules Rettinger, Germanus, epiſcopus Laventinus. 16. Maii 1556.

Julius de Rubeis, Polianus, epiſcopus ſancti Leonis, obiit Romæ menſe Martio 1564. 23. Oct. 1555

Joannes de Muñatones, Hiſpanus, ordinis ſancti Auguſtini, epiſcopus Segobricenſis. 12. Junii 1556.

Franciſcus Blanco, Hiſpanus, epiſcopus Aurienſis. 12. Junii 1556.

Vincentius de Luchis, Bononienſis, epiſcopus Anconitanus. 8. Feb. 1556.

D Pompejus Piccolomineus, de Aragonia, epiſcopus Tropienſis. 12. Jun. 1556

Petrus Barbaricus, Venetus, epiſcopus Curzolenſis. Junii 1556.

Franciſcus Bachodius, Sabaudienſis, epiſcopus Gabennenſis. 27. Jun. 1556

Carolus de Angennes a Rambovillet, Gallus, epiſcopus Cenomanenſis, poſtea cardinalis. " obiit Corneti in Etruria 23. Martii 1587. 27. Jul. 1556

Hieronymus de Nichiſola, Veronenſis, ordinis Prædicatorum, epiſcopus Theanenſis. 11. Jan. 1555.

Marcus Antonius Bobba, Caſalenſis, epiſcopus Auguſtenſis, poſtea cardinalis, " de quo ſupra inter oratores eccleſiaſticos. 18. Junii 1557.

Jacobus Lomellinus, Meſſanenſis, epiſcopus
E Mazarienſis. 21. Junii 1557.

Donatus de Laurentiis, de Aſculo, Apulus, epiſcopus Arianenſis. 21. Junii 1557.

Petrus Contarenus, Venetus, epiſcopus Paphenſis. Julii 1557.

Petrus Daneſius, Gallus, epiſcopus Vaurenſis. " obiit Pariſiis in cœnobio S. Germani Fratenſis, ibique ſepultus 1577. 9. Auguſti 1557.

Hieronymus Savorgnanus, Forojulienſis, epiſcopus Sibinicenſis. 9. Auguſti 1557.

Philippus du Bec, Gallus, epiſcopus Venetenſis, " poſtea Nannetenſis, deinde archiepiſcopus Rhemenſis, obiit 1605. 4. Novemb. 1562.

Carolus

PROMOTIONES.

Carolus de Rouçy, Gallus, episcopus Suessionensis. A

Sep. 1557. Georgius Drascovitius, Croatus, episcopus

9. Nov. 1557. Quinqueecclesiensis, postea archiepiscopus Colocensis & cardinalis, " vide supra inter oratores ecclesiasticos.

10. Dec. 1554 Franciscus de Aguirre, Hispanus, episcopus Crotonensis.

10. Dec. 1557 Andreas de Cuesta, Hispanus, episcopus Legionensis.

10. Dec. 1557 Antonius Gorrionero, Hispanus, episcopus Almeriensis.

15. Dec. 1557 Antonius Augustinus, Hispanus, episcopus Ilerdensis, postea archiepiscopus Tarraconensis.

15. Dec. 1557 Angelus Massarellus, Septempedanus, episcopus Thelesinus. B

4. Febr. 1558 Antonius Ciurelia, Barensis, episcopus Buduensis.

4. Febr. 1558 Dominicus Casablanca, Messanensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Vicensis.

18. Martii 1558. Petrus Faunus, Costacciarius, episcopus Aquensis.

3. Febr. 1562 Joannes Carolus Bovius, Bononiensis, episcopus Ostunensis, postea archiepiscopus Brundusinus.

9. Dec. 1561 Hugo Boncompagnus, Bononiensis, episcopus Vestanus, postea cardinalis titulo S. Sexti & pontifex maximus dictus Gregorius XIII.

16. Feb. 1563 Salvator Pacinus, de Colle, episcopus Clusinus. C

12. Julii 1558 Lupus Martinez, Hipsanus, episcopus Elnensis.

Januar. 1558 Carolus d'Espinay, Gallus, episcopus Dolensis. " Obiit 1591.

10. Novemb. 1562. Ægidius Spifame, Gallus, episcopus Nivernensis, " & abbas S. Pauli Senonensis, obiit Lutetiæ 1578.

12. Jan. 1562 Antonius Sebastianus Minturnus, de Trajecto, episcopus Uxentinus.

8. Julii 1562 Bernardus Delbene, Florentinus, episcopus Nemausensis.

12 Apr. 1562 Dominicus Bollanus, Venetus, episcopus Brixiensis.

pri. Ap. 1563 Joannes Antonius Vulpius, Comensis, episcopus Comensis. D

17. Mar. 1563 Ludovicus de Genoilhac, Gallus, episcopus Tutellensis, " & abbas S. Romani de Blavia: Obiit, Burdigalæ ann. 1583.

17. Mar. 1562 Philippus Maria Campegius, Bononiensis, episcopus Feltrensis.

9. Nov. 1561 Joannes de Guignones, Hispanus, episcopus Calagurritanus.

19. Maii 1562 Didacus Covarruvias de Leyva, Hispanus, Toletanus, episcopus Civitatensis, " seu civitatis Roderici, postea Segoviensis, demum Conchæ designatus. Obiit Madriti 1577. Kal. Octobris, sepultus Segoviæ.

16. Sep. 1561 Philippus Gerius, Pistoriensis, episcopus Isclanensis, postea Assisiensis.

8. Oct. 1562. Joannes Antonius Fachinettus de Nuce, Bononiensis, episcopus Neocastrensis, postea patriarcha Hierosolymitanus, S. R. E. presbyter cardinalis tit. SS. quatuor Coronatorum, ac tandem pontifex maximus dictus Innocentius IX. per duos dumtaxat menses. E

Episcopi Pii IV.

Hippolytus Capilupus, Mantuanus, episcopus Fanensis.

19. Maii 1562. Joannes Fabricius Severinus, Neapolitanus, episcopus Acerensis.

Martinus Balduini Rithovius Brabantus, primus episcopus Iprensis. Obiit Andomaropoli 1583. 25. Maii 1562

Antonius Havetius, Flander, ordinis Prædicatorum, episcopus primus Namurcensis. " Obiit 1578. 18. Jan. 1562

Constantinus Bonnellus, Feretranus, episcopus civitatis Castelli. pri. April. 1562.

Julius Superchius, Mantuanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Acciensis, postea Caprulanus. 11. Aug. 1562

Matthæus de Concinis, Florentinus, episcopus Cortonensis. 5. Oct. 1561

Nicolaus Sfondratus, Mediolanensis, episcopus Cremonensis, postea presbyter cardinalis tit. S. Ceciliæ, demum pontifex maximus dictus Gregorius XIV. per menses 10. & dies 10. ult. Martii 1562.

Ventura Buffalinus, Tiphernas, episcopus Massanensis. 19. Septemb. 1562.

Ludovicus de Bueil, Gallus, episcopus Venciensis. 13. Novemb. 1562.

Hieronymus Gallaratus, Mediolanensis, episcopus Sutrinus. 21. Septemb. 1562.

Joannes Petrus Delpinus, Venetus, ordinis canonicorum regularium, episcopus Zacynthi, & Cephaloniæ secundus. 2. Apr. 1560

Joannes Andreas Bellonius, Messanensis, episcopus Massalubrensis. 20. Oct. 1561

Georgius Zifchouid, Hungarus, ordinis Minorum sancti Francisci de Observantia, episcopus Signiensis. 3. Jun. 1562.

Federicus Cornelius, Venetus, ordinis S. Joannis Hierosolymitani, episcopus Bergomensis, postea Patavinus, & S. R. E. presb. cardinalis, tit. S. Stephani. " Obiit Romæ 1590. sepultus Patavii in ecclesia cathedrali. 13. Apr. 1560

Stephanus Boucher, Gallus, episcopus Corisopitensis. 19. Nov. 1560

Joannes Paulus Amanius, Cremensis, episcopus Anglonensis. 14. Jul. 1562

Alexander Sfortia, ex comitibus de sancta Flora, episcopus Parmensis, postea cardinalis " tit. S. Mariæ in via. Obiit Maceratæ 1581. sepultus Romæ in ecclesia S. Mariæ majoris. 26. Apr. 1562

Antonius le Cirier, Gallus, episcopus Abrincensis. 31 Maii 1560

Andreas Mozenicus, Venetus, episcopus Nimosiensis. 3. Maii 1560

Benedictus Salvinus, Firmanus, episcopus Verulanus. 19. Junii 1560

Guilielmus Cassador, Hispanus, episcopus Barcinonensis. Junii 1560.

Petrus Gonzalez de Mendoza, Hispanus, episcopus Salmanticensis. 26. Junii 1560.

Martinus de Corduba de Mendozza, Hispanus, ordinis Prædicatorum, episcopus Dertusensis. 17. Julii 1560

Julius Magnanus, Placentinus, ordinis Minorum Conventualium sancti Francisci, episcopus Calvensis. 17. Julii 1560

Valentinus Herbutus, Polonus, episcopus Præmisliensis, orator regis Poloniæ. 16. Aug. 1560

Simon Aleotus, Forojuliensis, electus episcopus Forojuliensis; mortuus est Tridenti die vigesima Augusti 1562. 28. Julii 1560

Petrus de Xaque, Hispanus, ordinis Prædicatorum, episcopus Niochensis. 4. Sep. 1560.

Prosper Rebiba, Messanensis, episcopus Trojanus, postea patriarcha Constantinopolitanus. 4. Sep. 1560

Melchior Arosmediano, Hispanus, episcopus Guadixensis. 4. Sep. 1560

Hippollytus de Rubeis, Parmensis, episcopus Papien- 4. Sep. 1560

PROMOTIONES. Papiensis, postea S. R. E. presbyter cardinalis, "tit. Sanctæ Mariæ in Porticu, deinde S. Blasii de Anulo. Obiit Romæ 1591. 4. Kal. Maii sepultus in sancti Blasii. A

2. Oct. 1560 Didacus de Leon, Hispanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Columbriensis.

29 Nov. 1560 Annibal Saracenus, Neapolitanus, episcopus Liciensis,

29. Nov. 1560 Paulus Jovius, Comensis, electus episcopus Nucerinus.

25. Jan. 1561 Hieronymus Trivisanus, Venetus, ordinis Prædicatorum, episcopus Veronensis; mortuus est Tridenti die nona Septembris 1562.

15. Jan. 1561 Hieronymus Ragazzonus, Venetus, episcopus Nazianzenus & coadjutor Famaugustanus, postea Bergomensis episcopus. B

15. Jan. 1561 Romulus de Valentibus, de Trebia, episcopus Conversanus.

30. Jan. 1561 Lucius Maranta, Venusinus, episcopus Lavellinensis.

14. Feb. 1561 Simon de Nigris, Genuensis, episcopus Sarzanensis.

16. Martii 1561. Theophilus Gallupus, Tropiensis, episcopus Oppidensis.

9. Maii. 1561 Julius Simonetta, Mediolanensis, episcopus Pisaurens.

Martii 1561 Petrus d'Albret, Gallus, episcopus Convenarum.

2. Junii. 1561 Jacobus Guidius, Volaterranus, episcopus Pennensis, & Adriensis.

2. Junii 1561 Didacus Ramirez, Hispanus, episcopus Pampilonensis. C

13. Junii 1561 Franciscus del Gado seu Delgado, Hispanus, episcopus Lucensis.

13. Nov. 1562 Joannes Clausse, Gallus, episcopus Senecensis seu Saniciensis.

13. Feb. 1562 Jacobus Gibertus de Nogueras, Hispanus, episcopus Aliphanus.

Joannes Annius, Neapolitanus, episcopus Hipponensis, & coadjutor Bovinus.

27. Novemb. 1562. Antonius Maria de Salviatis, Romanus, episcopus sancti Pauli, postea S. R. E. presbyter cardinalis, "tit. S. Mariæ in Aquiro & Bononiæ legatus. Obiit Romæ 1602. 26. Aprilis sepultus in S. Jacobi.

13. Jan. 1562 Matthæus Priulus, Venetus, episcopus Æmoniensis, postea Vincentinus. D

14. Oct. 1562 Thomas Lilius, Bononiensis, episcopus Soranus.

11. Maii 1562. Hieronymus Guerinus, Feretranus, episcopus Imolensis.

25. Maii 1562. Thomas Oyerlaithe sive Overllaitte, Hibernus, episcopus Rossensis.

3. Nov. 1562 Franciscus de la Valette, Gallus, episcopus Vabrensis.

13. Maii 1562. Fabius Pignatellus, Neapolitanus, episcopus Monopolitanus.

15. Junii 1562 Carolus de Vicecomitibus, Mediolanensis, episcopus Vintimiliensis, postea cardinalis, "titulo SS. Martyrum Viti & Modesti in Macello. Obiit Romæ 1565. Idibus Novembris, sepultus in ecclesia sui tituli. E

9. Feb. 1562 Joannes Colosvarinus, Hungarus, ordinis Prædicatorum, episcopus Canadiensis, obiit Tridenti die vigesimaquarta Novembris 1562.

9. Feb. 1562 Andreas Duditius Sbardellatus, Hungarus, episcopus Tininiensis, postea Quinqueecclesiensis, "qui ab ecclesia postea turpissime defecit raptus in reprobum sensum.

24. Martii 1562. Spinellus Bencius, Politianus, episcopus montis Politiani.

17. Maii 1562 Franciscus Abundius, Castillioneus, Mediolanensis episcopus Bobiensis, postea S. R. E. presbyter cardinalis, "tit. S. Nicolai inter imagines. Obiit 1568. 18. Kal. Decembris, sepultus Romæ in ecclesia S. Mariæ de populo. PROMOTIONES.

Stanislaus Falefchi, Polonus, episcopus Theodosiensis. 12. Novemb. 1562.

Eugenius Ohairt, Hibernus, ordinis Prædicatorum, episcopus Achadensis seu Ægadensis. 25. Maii 1562

Donatus Magongial, Hibernus, episcopus Rapotensis. 15. Maii 1562

Guido Ferrerius, Pedemontanus, civis & episcopus Vercellensis, postea S. R. E. presbyter cardinalis, "tit. sanctæ Euphemiæ, deinde SS. Viti & Modesti martyrum in Macello & Marchio Romagnani: Obiit 1585. 16. Maii sepultus in S. Mariæ majoris.

Joannes Baptista Sighicellius, Bononiensis, episcopus Faventinus. 3. Dec. 1562

Sebastianus Vantius, de Arimino, episcopus Urbevetanus. 3. Julii 1562

Joannes Baptista Lomellinus, Messanensis, episcopus Gardiensis. pri. Dec. 1562.

Joannes Baptista Milanesius, Florentinus, episcopus Marsicanus. 27. Nov. 1562

Augustinus Molignatus, Vercellensis, episcopus Trivicanensis. 17. Octob.

Carolus Grimaldus, Genuensis, episcopus Savonensis. 23. Oct. 1562

Fabricius Landrianus, Mediolanensis, episcopus sancti Marci. 21. Oct. 1562

Bartholomæus Ferratinus, Amerinus, episcopus Amerinus. 10. Oct. 1562

Petrus Fragus, Hispanus, episcopus Usellensis, postea Algarensis. 5. Junii 1563

Hieronymus de Gaddis, Florentinus, episcopus Cortonensis. 21 Julii 1563

Franciscus Contarenus, Venetus, episcopus Paphensis. 4. Martii 1563.

Joannes Delphinus, Venetus, episcopus Torcellanus. 27. Apr. 1563

Alexander Molus, Comensis, episcopus Minorensis. 20. Apr. 1563

Hieronymus Vielmus, Venetus, ordinis prædicatorum, episcopus Argolicensis. 17. Martii 1563.

Franciscus Raguseus, ordinis sancti Francisci de Observantia, episcopus Marcanensis.

Abbates.

Ludovicus de Baissey, abbas Cisterciensis & generalis totius ordinis.

Hieronymus de Souchier Gallus, Campanus, abbas Clarævallensis, postea abbas generalis Cisterii, demum S. R. E. presbyter cardinalis, " tituli S. Matthæi in Merulana. Obiit Romæ 10. Kal. Novembris 1571. sepultus in ecclesia sanctæ Crucis in Jerusalem.

Simplicianus, abbas sancti Salvatoris Papiæ, de Vultolina, congregationis Cassinensis.

Stephanus Catanius, Novariensis, abbas sanctæ Mariæ Gratiarum Placentinæ diœcesis, congregationis Cassinensis.

Augustinus Loscus, Hispanus, abbas sancti Benedicti de Ferraria, congregationis Cassinensis.

Eutychius de Cordes, Antuerpiensis, abbas sancti Fortunati apud Bassianum, congregationis Cassinensis. "Obiit 1582. mense Septembri sepultus in sanctæ Justinæ de Padua.

Claudius de Sainctes, Gallus, Campanus, abbas Lunevillanus.

Cosmas Damianus, Hortulanus, Hispanus, abbas Villæbertrandi.

Gene-

Generales.

Vincentius Justinianus, Genuensis, generalis ordinis prædicatorum, postea cardinalis, "tit. S. Nicolai inter imagines, deinde sanctæ Sabinæ. Obiit 28. Octobris 1582. Romæ sepultus in S Mariæ super Minervam.

Franciscus Zamora, Conchensis, Hispanus, generalis ordinis Minorum de Observantia." Obiit 1571.

Antonius de Sapientibus, Augustanus, generalis ordinis Minorum conventualium.

Christophorus Patavinus, prior generalis ordinis eremitarum sancti Augustini. Obiit 1569.

Joannes Baptista Migliavacca, Astensis, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum.

Stephanus Fazinus, Cremonensis, provincialis Lombardiæ, pro generali Carmelitarum. B

Jacobus Lainez, Hispanus, ex oppido Castellæ Almazan, diœcesis Seguntinæ, præpositus generalis societatis Jesu." Obiit Romæ 19. Januarii 1565. ætatis 53.

Thomas Tiphernas civitatis de Castello in Umbria, generalis Capuccinorum.

Doctores legum pro sacro concilio missi.

Gabriel Palæottus, Bononiensis, auditor Rotæ, postea episcopus, Bononiensis, & S.R.E diaconus cardinalis," tit. SS. Nerei & Achillei, mox SS. Joannis & Pauli, deinde tit. S. Martini in Montibus & primus Bononiæ archiepiscopus, demum tit. S. Laurentii in Lucina ac episcopus Albanus; postremo episcopus cardinalis Sabinus. Obiit Romæ 11. Kal. August. 1597. sepultus Bononiæ in ecclesia metropolitana. C

Scipio Lancellottus, Romanus, advocatus consistorialis, postea auditor Rotæ & S.R.E. presbyter cardinalis, "tit. S. Simeonis. Obiit Romæ 6. Nonas Junii 1598. sepultus in S. Joannis Lateranensis.

Joannes Baptista Castellius, Bononiensis, promotor, postea episcopus Ariminensis.

Michael Thomasius, Majoricensis, doctor decretorum, postea episcopus Ilerdensis.

Theologi a summo pontifice missi.

Frater Petrus de Soto, Hispanus, ordinis Prædicatorum, obiit Tridenti mense Aprilis 1563.

Alfonsus Salmeron, Toletanus, Hispanus, societatis Jesu. "Obiit non Salmanticæ, sed Neapoli 1585. die 13. Febr. ætatis 70. D

Franciscus Turrianus, quibusdam etiam dictus, sed minus recte, Torrensis, Hispanus, Legionensis doctor theologus: postea professus societatis Jesu." Obiit Romæ 1584. ipso die festo præsentationis B. virginis, quem ex breviario expunctum ecclesiæ catholicæ restitui procuraverat, ætatis fere 80.

Antonius Solisius Hispanus, doctor theologus.

Frater Camillus Campegius, Papiensis, ordinis Prædicatorum, inquisitor Ferrariæ.

Frater Hieronymus Bravo, Hispanus, ordinis Prædicatorum. E

Frater Hadrianus Valentinus, Venetus, ordinis Prædicatorum, in demortui fratris Petri de Soto locum missus; postea dominii Veneti inquisitor generalis.

Doctores theologiæ facultatis Parisiensis missi a Carolo IX. Galliarum rege Christianissimo.

Nicolaus Maillard, decanus facultatis Parisiensis.

Joannes Peletier, præfectus collegio Navarræ.

Antonius Demochares, Ressonæus.

Nicolaus de Bris.

F. Jacobus Hugonis, Franciscanus, idem etiam A procurator reverendissimi Joannis Ursini, episcopi Trecorensis.

Simon Vigor, Normanus, canonicus Parisiensis, postea archiepiscopus Narbonensis.

Ricardus du Pre.

Natalis Paillet, obiit Tridenti VII. Kalendas Decembris 1562.

Robertus Fournier, Ambianus.

Antonius Coquier.

Lazarus Broychot.

Claudius de Sainctes, Carnotensis, canonicus regularis sancti Augustini, postea episcopus Ebroicensis. Obiit 1590.

Theologi missi a Philippo secundo rege catholico.

Cosmas Damianus, Hortulanus, electus abbas Villæbertrandi.

Ferdinandus Tritius, doctor theologus, canonicus Cauriensis.

Ferdinandus Vellosillus, doctor theologus, canonicus Saguntinus, postea episcopus Lucensis.

Thomas Dassio, juris utriusque doctor, canonicus Valentinus.

Licentiatus Antonius Covarruvias, auditor Granatensis, "Didaci frater.

Ferdinandus Mincasensis, decretorum doctor.

Frater Joannes Ramirez, Hispanus, minister provincialis sancti Jacobi.

Frater Alfonsus Contreras, commissarius ordinis Minorum in curia regis Hispaniæ.

Frater Michael de Medina, Hispanus, ordinis Minorum, sacræ theologiæ doctor.

Frater Joannes Lobera, Hispanus, sacræ theologiæ lector Salmanticæ, socius ministri provincialis sancti Jacobi.

Cosmus Palma Fonteyus, Hispanus, sacræ theologiæ doctor, socius Hortulani abbatis.

Frater Joannes Gallo, Hispanus, ordinis Prædicatorum.

Frater Petrus Fernandez, Hispanus, ordinis Prædicatorum in societate magistri Gallo.

Frater Desiderius de sancto Martino, Panormitanus, ordinis Carmelitani.

Michael Bajus, Hannonius, ab Atho, sacræ theologiæ doctor, "postea decanus ecclesiæ collegiatæ S. Petri Lovaniensis, academiæ cancellarius, & ejusdem conservator. Obiit Lovanii 16. Sept. 1589. ibique sepultus in sacello collegii pontificii.

Joannes Hessels a Lovanio, Brabantus, sacræ theologiæ doctor." Obiit Lovanii 7. Nov. 1576.

Cornelis Jansenius, Hulstensis, Flander, sacræ theologiæ doctor, postea primus episcopus Gandavensis. "Obiit Gandavi 11. Aprilis 1576.

Theologi missi a rege Portugalliæ.

Frater Franciscus Foriero, seu Forerius, Lusitanus Ulyssiponensis, ordinis Prædicatorum.

Domnus Jacobus a Payva de Andrade, Lusitanus, doctor theologus.

Domnus Melchior Cornelius, decretorum doctor, senator regis Portugalliæ.

Ab excellentissimo duce Bavariæ.

Joannes Covillonius, Insulensis, Flander, ex societate Jesu." Obiit Romæ 1581. cum esset unus e pœnitentiariis ad D. Petri basilicam.

Procuratores episcoporum absentium.

Merchantus doctor theologus, pro illustrissimo cardinale de Mendoza, episcopo Burgensi.

Joannes Gothardus seu Cothardius, clericus sæcularis, Germanus, pro reverend. ep. Ratisbonensi.

Geor-

A Georgius Hochenvarter, clericus sæcularis, doctor theologus, suffraganeus pro reverendissimo episcopo Basileensi.

Frater Felicianus Ninguarda, a Morbinio, ordinis Prædicatorum, pro illustrissimo domino Salisburgensi orator.

Petrus Cumel, doctor theologus, canonicus Malacitanus, pro reverendissimo Malacitano.

Joannes Delgadus, doctor theologus, canonicus Tudensis, pro reverendissimo domino Joanne de S. Æmiliano, episcopo Tudensi.

Gaspar Cardillus, Villalpandeus, Segobiensis, doctor theologus, pro reverend. episc. Abulensi.

Frater Joannes de Ludenna doctor theologus, ordinis Prædicatorum, pro reverendissimo episcopo Seguntino.

B Frater Franciscus Orantes, lector Vallisoleti, ordinis Minorum, pro reverend. episc. Palentino.

Cæsar Ferrantius, Suessanus, doctor theologus, pro reverendissimo episcopo Suessano apud reverendissimum Ilerdensem.

Procuratores ordinum.

Joannes Coutignon, doctor Gallus, procurator ordinis Cluniacensis, " postea prior major. Obiit 21. Aprilis 1572. sepultus Marciniaci.

Nicolaus Boucherat Gallus, prior monasterii de Recluso, procurator generalis ordinis Cisterciensis, " postea ejusdem ordinis abbas generalis. Obiit 12. Martii 1586.

C *Theologi sæculares, & doctores juris canonici.*

Georgius Girard, Gallus, doctor theologus, cum reverendissimo Andegavensi.

Gentianus Hervetus, Gallus, Aurelianensis, cum illustrissimo, ac reverendissimo cardinale a Lotharingia. " Fuit postea canonicus Rhemensis. Obiit Rhemis 12. Sept. 1594.

Franciscus Sancius, decanus facultatis theologiæ, & canonicus Salmanticensis, cum reverendissimo Salmanticensi.

Matthæus Guerra, Consentinus, Calaber, presbyter sæcularis, cum reveren. episcopo S. Marci.

Federicus Pendasius, cum illustrissimo cardinale de Mantua legato sacri concilii.

Joannes Franciscus Lombardus, cum illustrissimo cardinale Seripando legato sacri concilii.

D Petrus Mercatus, theologus, cum reverendissimo Vicensi.

Trigillus, doctor theologus, canonicus Legionensis, cum reverendissimo Legionensi.

Sobannus, doctor theologus, cum reverendissimo Legionensi.

Antonius Leitonius, doctor theologus, cum reverendissimo Conimbricensi.

Petrus Fontidonius, doctor theologus, canonicus Salmantinensis cum reverend. Salmantino.

Joannes Villetta, doctor theologus, cum reverendissimo Barcinonensi.

Joannes Fonseca, doctor theologus, cum reverendissimo archiepiscopo Granatensi.

E Michael Oroncuspe, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Pampilonensi.

Alfonsus Fernandez de la Guerra, Hispanus, doctor theologus, cum reverend. Guadixiensi.

Michael Ytero, doctor utriusque juris, cum reverendissimo episcopo Pampilonensi.

Josephus Puebla, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Civitatensi.

Joannes Chiacon, doctor juris canonici, cum reverendissimo episcopo Almeriensi.

Antonius Garsias, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Ovetensi.

Benedictus Arias Montanus, ordinis sancti Jacobi, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Segobiensi.

Joannes Barcellona, theologus, cum reverendissimo episcopo Uscellensi.

Doctores Galli ordinis sancti Benedicti.

Joannes Carthougne, doctor theologus.
Joannes de Verdun, doctor theologus.

Theologi ordinis fratrum Prædicatorum.

Angelus Ciosus, Florentinus, cum illustrissimo cardinale Mantuano, legato sacri concilii.

Seraphinus de Caballis, Brixiensis, provincialis terræ sanctæ cum reverendo suo generali, " postea & ipse ordinis sui fratrum generalis. Obiit Hispali 1578. 21. Nov.

Elisæus Capys, Venetus, theologus, cum reverendissimo archiepiscopo Pragensi.

Petrus Aridiensis, Gallus, cum reverendissimo domino Cenomanensi.

Bernardus Bernardi, Gallus, inquisitor Avinionensis, vicarius congregationis Franciæ, cum reverendissimo domino Nemausensi.

Joannes Matthæus Valdina, cum reverendissimo domino Tarentino.

Petrus Martyr Coma, Hispanus, cum reverendissimo Gerundensi.

Petrus Zatores, Hispanus, cum reverendissimo domino Dertusensi.

Antonius de Grosupto, cum reverendissimo domino Viglevannensi.

Aurelius de Chio, cum reverendissimo domino Spalatrensi.

Hadrianus Valentinus, Venetus, cum reverendissimo domino Nicosiensi.

Marcus Medices, Veronensis, cum reverendissimo domino Cenetensi.

Benedictus Herba, Mantuanus, cum reverendissimo domino Brixiensi.

Michael de Ast, Genuensis, prior S. Laurentii.

Constantinus Coccianus Isorella, cum reverendissimo domino montis Politiani.

Henricus de sancto Hieronymo, cum reverendissimo domino Bracarensi.

Ludovicus de Sotomajor, Lusitanus, cum reverendissimo domino Georgio de Tuyde, seu Tudensi.

Baptista de Lugo, cum reverendissimo domino Veronensi.

Hieronymus Barolus, Papiensis.

Theologi ordinis Minorum beati Francisci de Observantia.

Aloysius de Burgo novo, Italus, sacræ theologiæ lector Bononiæ, commissarius generalis, tum & ipse postea ordinis generalis.

Thomas de Sogliano, Italus, provincialis Bononiæ minister.

Antonius de Padua, Lusitanus, ordinis secretarius.

Bonifacius Raguseus, apostolicus prædicator, terræ sanctæ gubernator, postea episcopus de Stagno in Dalmatia.

Angelus de Petriolo, Italus, lector sacræ theologiæ Perusiæ.

Angelus Justinianus, Italus, lector sacræ theologiæ Genuæ.

Vincentius, de Messina, Italus, sacræ theologiæ lector Neapoli.

Julius

Julius Passiranus, Urceanus, Italus, sacræ theologiæ lector Bergomi.

Jacobus Alani, Gallus, theologus, cum reverendissimo episcopo Venetensi.

Theologi ordinis fratrum Minorum.

Marcus Antonius Gambaronus, a Lugo sive Lugio, socius Religionis.

Bartholomæus Golphus, de Pergula, prædicator illustris.

Joannes Tertius, Bergomensis, lector theologiæ in gymnasio Papiensi.

Clemens Thomasinus, de Florentia, regens in conventu sanctæ Crucis Florentiæ.

Augustinus Balbus, a Lugo.

Joannes Baptista Ghisulphus, ordinis scriba.

Antonius de Grignano, regens sancti Antonii de Patavio.

Lucius Angusiola, Placentinus, regens sancti Francisci Bononiæ.

Maximianus Benianus, Cremensis, orator pro religione, & inquisitor Paduæ, " postea episcopus Clodiensis.

Octavianus Charus de Neapoli, regens sancti Laurentii de Neapoli.

Antonius Posius, de monte Ilcino, regens in conventu duodecim apostolorum Romæ. " Obiit Montilcini 1580.

Bonaventura Meldulensis, regens in conventu Parmæ.

Martialis Peregrinus, Calaber, regens in conventu Ferrariæ.

Antonius a Cubalo, Feltrensis.

Andreas Schynopius, de Amandula, cum reverendissimo domino Cathanzario.

Balthasar Crispus, Neapolitanus, cum reverendissimo domino Tropiensi.

Theologi ordinis fratrum eremitarum sancti Augustini.

Thadæus Perusinus, cum reverendissimo domino Salviato, " postea præpositus generalis.

Joannes Paulus Reca natensis, cum reverendissimo domino Quinqueecclesiensi oratore pro regno Hungariæ.

Simon Florentinus, cum illustrissimo cardinale Seripando legato.

Cherubinus Lavosius, de Cassia, cum reverendissimo domino Vercellensi.

Gabriel Verratellus, Anconitanus: alias Duratellus.

Ambrosius Veronensis, prior conventus sancti Marci in urbe Tridentina.

Joannes Baptista Burgos, Valentinus, Hispanus.

Antonius Mondulphensis, cum reverendissimo domino Pragensi oratore.

Ægidius Volaterranus, cum reverendissimo episcopo Thiniensi.

Eugenius Pisaurensis, concilii prædicator, " postea episcopus Smyrnensis & Veliternorum præsul apud quos obiit 21. Jun. 1580.

Adamantius Florentinus, cum illustrissimo cardinale Madrutio, " Orationem habuit nomine oratoris septem pagorum Helveticorum catholicorum. Obiit Romæ 17. Januarii 1581.

Aurelius Corismaltensis, cum domino oratore Helvetiorum.

Balthasar Massanus, cum reverendissimo episcopo Cataniensi.

Sebastianus Fanensis, ordinis scriba.

A Christophorus de Sanctotis, Burgensis, Hispanus.

Simon de Brazzolatis, Patavinus.

Angelus Ferrus, Venetus, cum reverendissimo domino de Osma. " Obiit Barii in Apulia præfectus provincialis.

Petrus Lusitanus, cum reverendissimo domino Leiriensi.

Theologi ordinis fratrum Carmelitarum.

Joannes Jacobus Cherecatus; Vincentinus, provincialis Venetiarum, postea procurator generalis ordinis.

Theodorus Masius, Mantuanus, cum reverendissimo domino Cremonensi.

B Silvester, confessarius illustrissimi cardinalis Mantuani.

Lucretius Asolanus, cum reverendissimo domino patriarcha Venetiarum.

Nicolaus Gallus, cum reverendo patre generali.

Eraldus Gallus, cum reverendo patre generali.

Laurentius Lauretus, Venetus, cum reverendo patre generali.

Angelus Ambrosius, Venetus.

Theologi ordinis fratrum Servorum beatæ Mariæ.

Stephanus Bonutius, Aretinus, Tuscus, postea episcopus Alatrinus, deinde Aretinus, &

C S. R. E. presbyter cardinalis, " tit. SS. Petri & Marcellini. Obiit Romæ 2. Januarii 1589. in collegio sui ordinis, ibique sepultus.

Amans, pro congregatione Servorum, cum reverendissimo domino Sibinicensi.

Officiales sacri concilii Tridentini.

Episcopus Cavensis, commissarius.

Episcopus Thelesinus, secretarius.

Ludovicus Bondonius magister ceremoniarum.

Antonius Marcellus, depositarius.

Cantores sacri concilii.

Simon Bartolinus, Perusinus.

Joannes Aloysius de Episcopis, Neapolitanus.

D Bartholomæus Conte, sive le Comte, Gallus.

Matthias Albo de Fulginio.

Franciscus Bustamante, Hispanus.

Joannes Antonius Latinus, Beneventanus.

Franciscus Druda, Calliensis.

Lucas Longincus, Gisonensis.

Petrus Scorteccius, Aretinus.

Notarii.

Marcus Antonius Peregrinus, Comensis, &

Cynthius Pamphilus, de sancto Severino.

Hieronymus Gambarus Brixiensis, Forensis.

Cursores sanctissimi domini nostri, & sacri concilii.

Nicolaus de Matthæis, &

Jacobus Carra, Allobroges.

E " ** *Numerus prælatorum cujuscumque nationis, qui ad œcumenicam Tridentinam synodum convenere.*

Itali 187. *per procuratores* duo.
Galli 26. *per procuratorem* unus.
Hispani 31. *per procuratores* 4.
Germani 2. *per procuratores* 4.
Angli 1. Hiberni 3.
Lusitani 3. Poloni 2.
Hungari 2. Flandri 2.
Moravi 1. Croati 1.
Illyrici 3. Græci 6.

CON-

CONFIRMATIO CONCILII.

Nos Alexander, sancti Laurentii in Damaso diaconus cardinalis de Farnesio, sanctæ Romanæ ecclesiæ vicecancellarius, fidem facimus, & attestamur, qualiter hodie die Mercurii vigesimasexta Januarii millesimo quingentesimo sexagesimoquarto, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Pii divina providentia papæ IV. anno quinto, in consistorio secreto apud sanctum Petrum, reverendissimi domini domini mei cardinales Moronus & Simoneta, nuper reversi a sacro concilio Tridentino, cui uti sedis apostolicæ legati præerant, petierunt ab eodem sanctissimo domino nostro ut infra.

Beatissime pater, in decreto super fine concilii œcumenici Tridentini, pridie Nonas Decembris præteriti publicato, statutum fuit ut per sanctitatis vestræ & sanctæ sedis apostolicæ legatos & præsidentes peteretur nomine dicti concilii a sanctitate vestra confirmatio omnium & singulorum, quæ tam sub felicis recordationis Paulo III. & Julio III. quam sub sanctitate vestra in eo decreta & definita sunt. Quapropter nos Joannes cardinalis Moronus, & Ludovicus cardinalis Simoneta, qui tunc legati & præsidentes eramus, volentes exequi quod in dicto decreto stabilitum fuit, humiliter petimus nomine dicti concilii œcumenici Tridentini, ut sanctitas vestra dignetur confirmare omnia & singula, quæ tam sub felicis recordationis Paulo III. & Julio III. quam sub sanctitate vestra in eo decreta & definita sunt.

Quibus auditis, sanctitas sua, viso & lecto tenore dicti decreti, & habitis votis reverendissimorum dominorum meorum cardinalium, respondit per hæc verba:

Petitioni, nomine concilii œcumenici Tridentini super ejus confirmatione per dictos legatos nobis factæ, annuentes, omnia & singula, quæ in dicto concilio tam sub felicis recordationis Paulo III. & Julio III. prædecessoribus nostris, quam pontificatus nostri tempore decreta & definita sunt, auctoritate apostolica, etiam de venerabilium fratrum nostrorum cardinalium consilio & assensu, matura cum illis deliberatione præhabita, confirmamus, atque ab omnibus Christi fidelibus recipi, & inviolabiliter observari mandamus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.

Ita est. A. cardinalis Farnesius, vicecancellarius.

BULLA

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII, divina providentia papæ IV.

Super confirmatione œcumenici generalis concilii Tridentini.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Benedictus Deus & Pater domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui respicere dignatus ecclesiam suam sanctam, tot procellis & tempestatibus agitatam atque vexatam, & gravius in dies laborantem, apto tandem ei subvenito, ptatoque

A remedio. Ad plurimas & perniciosissimas hæreses extirpandas, ad corrigendos mores, & restituendam ecclesiasticam disciplinam, ad pacem & concordiam Christiani populi procurandam, indictum jampridem in civitate Tridentina œcumenicum & generale concilium a piæ memoriæ Paulo III. prædecessore nostro, & sessionibus aliquot habitis cœptum fuerat: ab ejus autem successore Julio in eam urbem revocatum, post alias sessiones celebratas, variis impedimentis & difficultatibus objectis, ne tum quidem peragi potuerat: itaque diutius intermissum fuerat, non sine maximo mœrore omnium; cum quotidie magis ecclesia ejusmodi remedium imploraret. Nos autem post susceptum sedis apostolicæ regi-
B men, tam necessarium ac salutare opus, sicut pastoralis solicitudo monebat, divinæ misericordiæ fiducia perficere aggressi, adjuti pio studio carissimi in Christo filii nostri Ferdinandi Romanorum imperatoris electi, & aliorum Christianorum regum, rerumpublicarum, ac principum, tandem consecuti sumus quod nec diurnis, nec nocturnis curis elaborare destitimus, quodque a Patre luminum assidue precati sumus. Cum enim eam in urbem undique ex Christiani nominis nationibus convenisset, nostris convocata literis, & sua etiam ipsorum pietate excitata, episcoporum & aliorum insignium prælatorum maxima, & œcumenico concilio digna frequentia, præter plurimos alios pios, & sacrarum litera-
C rum scientia, divinique & humani juris cognitione præstantes viros, præsidentibus ipsi synodo sedis apostolicæ legatis, nobis adeo concilii libertati faventibus, ut etiam de rebus sedi apostolicæ proprie reservatis, liberum ipsi concilio arbitrium per literas ad legatos nostros scriptas, ultro permiserimus, quæ de sacramentis, & aliis rebus, quæ quidem necessariæ visæ sint, tractanda, definienda, & statuenda restabant, ad confutandas hæreses, ad tollendos abusus, & emendandos mores, a sacrosancta synodo summa libertate diligentiaque tractata, & accurate ac mature admodum definita, explicata, statuta sunt. Quibus rebus perfectis, concilium tanta omnium qui illi interfuerunt concordia peractum fuit, ut consen-
D sum eum plane a domino effectum fuisse constiterit, idque in nostris, atque omnium oculis valde mirabile fuerit. Pro quo tam singulari Dei munere supplicationes statim in alma hac urbe indiximus, quæ magna cleri & populi pietate celebratæ fuerunt; laudesque & gratias divinæ majestati merito persolvendas curavimus; cum ejusmodi concilii exitus spem magnam & prope certam attulerit, fore ut majores in dies fructus ad ecclesiam ex ipsius decretis constitutionibusque perveniant. Cum autem ipsa sancta synodus pro sua erga sedem apostolicam reverentia, antiquorum etiam conciliorum vestigiis inhærens, decretorum suorum omnium quæ nostro & prædecessorum nostrorum tempore facta sunt, confirma-
E tionem a nobis petierit, decreto de ea re in publica sessione facto, nos ex legatorum literis prius, deinde post reditum eorum, ex iis quæ synodi nomine diligenter retulerunt, postulatione ipsius synodi cognita, habita super hac re cum venerabilibus fratribus nostris, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, deliberatione matura, sanctique Spiritus in primis auxilio invocato, cum ea decreta omnia catholica & populo Christiano utilia ac salutaria esse cognovissemus, ad Dei omnipotentis laudem, de eorumdem fratrum nostrorum consilio & assensu, in consistorio nostro secreto illa omnia & singula auctoritate apostolica ho-

ca ho-

ca hodie confirmavimus, & ab omnibus Christi fidelibus suscipienda ac servanda esse decrevimus, sicut harum quoque literarum tenore ad clariorem omnium notitiam confirmavimus, & suscipi observarique decernimus. Mandamus autem in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis a sacris canonibus constitutis, aliisque gravioribus, etiam privationis arbitrio nostro infligendis, universis & singulis venerabilibus fratribus nostris, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis quibusvis ecclesiarum prælatis cujuscumque status, gradus, ordinis & dignitatis sint, etiamsi cardinalatus honore præfulgeant, ut eadem decreta & statuta in ecclesiis suis civitatibus & diœcesibus, in judicio & extra judicium diligenter observent, & a subditis quisque suis, ad quos quomodolibet pertinent, inviolabiliter faciant observari: contradictores quoslibet & contumaces per sententias, censuras & pœnas ecclesiasticas, etiam in ipsis decretis contentas, appellatione postposita, compescendo: invocato etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio. Ipsum vero carissimum filium nostrum imperatorem electum, ceterosque reges, respublicas, ac principes Christianos monemus, & per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi obtestamur, ut qua pietate concilio per oratores suos adfuerunt, eadem pietate ac pari studio, divini honoris & populorum suorum salutis causa, pro sedis quoque apostolicæ & sacræ synodi reverentia, ad ejusdem concilii exequenda & observanda decreta prælatis, cum opus fuerit, auxilio & favore suo adsint, neque adversantes sanæ ac salutari concilii doctrinæ opiniones a populis ditionis suæ recipi permittant, sed eas penitus interdicant. Ad vitandam præterea perversionem & confusionem, quæ oriri posset, si unicuique liceret, prout ei liberet, in decreta concilii, commentarios & interpretationes suas edere, apostolica auctoritate inhibemus omnibus, tam ecclesiasticis personis, cujuscumque sint ordinis, conditionis & gradus, quam laicis quocumque honore ac potestate præditis; prælatis quidem sub interdicti ingressus ecclesiæ, aliis vero, quicumque fuerint, sub excommunicationis latæ sententiæ pœnis, ne quis sine auctoritate nostra audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius concilii decretis quocumque modo edere, aut quidquam quocumque nomine, etiam sub prætextu majoris decretorum corroborationis, aut executionis, aliove quæsito colore, statuere. Si cui vero in eis aliquod obscurius dictum & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egere visum fuerit, ascendat ad locum, quem dominus elegit, ad sedem videlicet apostolicam, omnium fidelium magistram, cujus auctoritatem etiam ipsa sancta synodus tam reverenter agnovit. Nos enim difficultates & controversias, si quæ ex eis decretis ortæ fuerint, nobis declarandas & decidendas, quemadmodum ipsa quoque sancta synodus decrevit, reservamus; parati, sicut ea de nobis merito confisa est, omnium provinciarum necessitatibus ea ratione, quæ commodior nobis visa fuerit, providere: decernentes nihilo minus irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Ut hæc autem ad omnium notitiam perveniant, neve quis excusatione ignorationis uti possit, volumus & mandamus ut hæ literæ per aliquos curiæ nostræ cursores in basilica Vaticana principis apostolorum, & in ecclesia

A Lateranensi, tunc, cum in eis populus ut missarum solennibus intersit congregari solet, palam & clara voce recitentur, & postquam recitatæ fuerint, ad valvas earum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ, & in loco solito campi Floræ, affigantur, ibique ut legi & omnibus innotescere possint, aliquantisper relinquantur. Cum autem inde amovebuntur, relictis de more ibidem exemplis in alma urbe ad impressionem tradantur, quo commodius per Christiani nominis provincias & regna divulgari possint. Transsumptis quoque earum, quæ manu alicujus publici notarii scripta subscriptave, & sigillo ac subscriptione alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, munita fuerint, fidem sine
B ulla dubitatione haberi mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, munitionis, inhibitionis, reservationis, voluntatis, mandatorum & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, VII. Kalendas Februarii, pontificatus nostri anno V.

C EGO PIUS CATHOLICÆ ECCLESIÆ EPISCOPUS.

Ego F. cardinalis Pisanus, episcopus Ostiensis, decanus.

Ego Fed. cardinalis Cæsius, episcopus Portuensis.

Ego Jo. cardinalis Moronus, episcopus Tusculanus.

Ego A. cardinalis Farnesius, vicecancellarius, episcopus Sabinus.

*

*

D Ego R. cardinalis sancti Angeli, major pœnitentiarius.

*

*

*

Ego Jo. cardinalis sancti Vitalis.

Ego Jo. Michael cardinalis Saracenus.

*

Ego Joannes Baptista Cicada cardinalis sancti Clementis.

Ego Scipio cardinalis Pisarum.

Ego Jo. cardinalis Romanus.

Ego F. M. G. cardinalis Alexandrinus.

Ego F. Clemens, cardinalis Aræcœli.

Ego Jac. cardinalis Sabellus.

E *

*

Ego B. cardinalis Salviatus.

Ego Ph. cardinalis Aburd.

Ego Lud. cardinalis Simoneta.

*

*

Ego F. cardinalis Pacciecus, y de Tol.

Ego M. A. cardinalis Amulius.

Ego Jo. Franc. cardinalis de Gambara.

Ego Carolus cardinalis Borromæus.

Ego M. S. cardinalis Constantiensis.

Ego Alfonsus cardinalis Gesualdus.

ANNO CHRISTI 1564.

Ego Hipp. cardinalis Ferrariensis.
Ego Franciscus cardinalis Gonzaga.
*
Ego Gui. Asc. diac. cardinalis Camer.
Ego Vitellotius, cardinalis Vitellius.
*
*

Ant. Florebellus Lavellinus.
H. Cumyn.

BULLA PII PAPÆ IV. SUPER declaratione temporis ad observanda decreta sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

SICUT ad sacrorum conciliorum decreta ac canones, auctoritas atque confirmatio apostolicæ sedis & debet & solet accedere, ita, si qua super eis exorta sit dubitatio, ejusdem sedis judicio & declaratione tollenda est: ad aures nostras pervenit, multos esse qui dubitent, ex quo tempore cœperunt decreta sacri generalis concilii Tridentini, ad reformationem & jus positivum dumtaxat spectantia, eos ad quos pertinent obligare, illa præsertim, quæ tempora certa præstituunt ad provinciales diœcesanasque synodos celebrandas, ad sacros ordines suscipiendos, ad religionem profitendam, ad parochiales ecclesias aliaque beneficia ecclesiastica, quæ ejusdem concilii decretis retineri prohibitum sit, resignanda, & ad complures hujusmodi exequendas, ac alias omnes ad prædictam reformationem jusque positivum tantum spectantes, quæ observari aut evitari debent. Nos itaque, ut omnis controversia dubitatioque tollatur, motu proprio eam rem, prout rationi, juri & æquitati convenire censuimus, duximus declarandam. Nam etsi ipsius concilii decreta, etiam de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu in consistorio nostro secreto confirmata a nobis fuerunt sub finem mensis Januarii, & ab eo etiam tempore apud hanc sanctam sedem observari cœperunt, quia tamen non parum temporis in eis Romæ diligenter emendateque imprimendis necessario consumptum fuit, & jure etiam communi sancitum est ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant, æquum nobis & justum visum est prædicta decreta, omnia ad dictam reformationem jusque positivum dumtaxat spectantia, a Kalendis Maii proxime præteriti omnes obligare cœpisse; neque post eam diem excusationem cujusquam, quod ea ignoraverit, admittendam: atque ita apostolica auctoritate declaramus ac definimus, & ab omnibus judicari debere mandamus atque statuimus; decernentes irritum & inane, si quid secus a quoquam quacumque dignitate, auctoritate & potestate prædito contigerit judicari; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, aliisque in contrarium facientibus quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, definitionis, mandati, statuti & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimoquarto, quintodecimo Kalendas Augusti, pontificatus nostri anno quinto.

Fed. cardinalis Cæsius.
Cæs. Glorierius.
H. Cumyn.

* ** *Registrata apud Cæsarem secretarium.*

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, die vero vigesimo mensis Julii, pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri domini Pii, divina providentia papæ quarti, anno quinto, retroscriptæ literæ affixæ, lectæ, & publicatæ fuerunt in valvis Basilicarum principis apostolorum de Urbe, & sancti Joannis Lateranensis, nec non cancellariæ apostolicæ, & in acie Campi Floræ. Per nos Jacobum Carra, & Julium Parinum, prælibati S. D. N. papæ cursores.

Antonius Clerici, magister cursorum.

* ** BULLA S. D. N. D. PII, DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IV. Super forma juramenti professionis fidei.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

INIUNCTUM nobis apostolicæ servitutis officium requirit, ut ea quæ dominus omnipotens, ad providam ecclesiæ suæ directionem, sanctis patribus in nomine suo congregatis, divinitus inspirare dignatus est, ad ejus laudem, & gloriam incunctanter exsequi properemus. Cum itaque juxta concilii Tridentini dispositionem omnes, quos deinceps cathedralibus & superioribus ecclesiis præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, & aliis quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, curam animarum habentibus provideri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ ecclesiæ obedientia permansuros spondere, & jurare teneantur. Nos volentes, etiam per quoscumque, quibus de monasteriis, conventibus, domibus, & aliis quibuscumque locis, regularium quorumcumque ordinum, quocumque nomine vel titulo providebitur, idem servari, & ad hoc, ut unius ejusdemque fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, unicaque & certa illius forma cunctis innotescat, nostræ solicitudinis partes, in hoc alicui minime desiderari, formam ipsam, præsentibus annotatam, publicari, & ubique gentium per eos, ad quos ex decretis ipsius concilii & alios prædictos spectat, recipi & observari, ac sub pœnis per concilium ipsum in contravenientes latis, juxta hanc & non aliam formam, professionem prædictam solenniter fieri, auctoritate apostolica tenore præsentium districte præcipiendo mandamus, hujusmodi sub tenore.

Ego N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in symbolo fidei, quo sancta Romana ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium, & invisibilium; & in unum dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula; Deum de Deo; lumen de lumine; Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines, & pro- Cap. Ego N. de jure jurando.

& propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est; & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris; & iterum venturus est cum gloria judicare vivos, & mortuos, cujus regni non erit finis; & in Spiritum sanctum dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit; qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prohetas: & unam sanctam catholicam, & apostolicam ecclesiam: Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, & exspecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen. Apostolicas & ecclesiasticas traditiones, reliquasque ejusdem ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissime admitto, & amplector. Item sacram scripturam juxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto; nec eam umquam nisi juxta unanimem consensum patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque septem esse vere & proprie sacramenta novæ legis a Jesu Christo, domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, extremam unctionem, ordinem & matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his baptismum, confirmationem, & ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque & approbatos ecclesiæ catholicæ ritus, in supradictorum omnium sacramentorum solenni administratione recipio, & admitto: omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de justificatione in sacrosancta Tridentina synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio: Profiteor pariter in missa offerri Deo verum, proprium & propitiatorium sacrificium pro vivis, & defunctis; atque in sanctissimo eucharistiæ sacramento esse vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem, una cum anima & divinitate domini nostri Jesu Christi, fierique conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem; quam conversionem catholica ecclesia transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi. Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari: similiter & sanctos una cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero, imagines

A Christi, ac deiparæ semper virginis, nec non aliorum sanctorum, habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam: indulgentiarum etiam potestatem a Christo in ecclesia relictam fuisse; illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse, affirmo: Sanctam catholicam & apostolicam Romanam ecclesiam, omnium ecclesiarum matrem & magistram agnosco; Romanoque pontifici, beati Petri apostolorum principis successori, ac Jesu Christi vicario veram obedientiam spondeo, ac juro: cetera item omnia a sacris B canonibus, & œcumenicis conciliis, ac præcipue a sacrosancta Tridentina synodo tradita, definita & declarata, indubitanter recipio atque profiteor; simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab ecclesia damnatas, rejectas, & anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, & anathematizo: Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eamdem integram & inviolatam, usque ad extremum vitæ spiritum constantissime (Deo C adjuvante) retineri & confiteri, atque a meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voveo, ac juro. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei evangelia.

Volumus autem quod præsentes literæ in cancellaria nostra apostolica de more legantur, & ut omnibus facilius pateant, in ejus quinterno describatur, ac etiam imprimantur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis & mandati infringere, vel D ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, Idibus Novembris, pontificatus nostri anno quinto.

Fed. Cardinalis Cæsius.

Cæ Glorierius.

Lectæ & publicatæ fuerunt suprascriptæ literæ Romæ in cancellaria apostolica, anno incarnationis dominicę millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, die vero sabbati nona mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, domini Pii Papæ IV. anno quarto.

E *A. Lomelinus custos.*

" ** MOTUS PROPRIUS S. D. N. D. PII, DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IV.

Per quem deputantur octo cardinales, qui faciant observari reformationes ab ipso editas, nec non decreta sacri œcumenici, & generalis concilii Tridentini.

PIUS PAPA IV.

Motu proprio, &c. Alias nos nonnullas constitutiones, & ordinationes, reformationem

majoris pœnitentiarii, ac sacræ pœnitentiariæ nostræ, ac vicarii nostri, ac ejus officii, nec non camerarii, & cameræ apostolicæ, ac illius causarum auditoris, nec non palatii apostolici causarum auditorum, ac gubernatoris, & Capitolinæ curiarum, & contradictarum, aliorumque almæ Urbis nostræ, ac Romanæ curiæ tribunalium, & officiorum concernentes, edidimus; quæ tamen (ut intelleximus) ab eorumdem officiorum, & tribunalium præfectis, ac officialibus minus diligenter observantur. Cum autem enixæ voluntatis sit, ut illa, & pariter decreta sacri concilii Tridentini, in his, quæ ad eorum officia spectant, ab eisdem omnino observentur: Nos propterea considerantes, parum esse jura condere, nisi sint, qui ea executioni demandari faciant, & in præmissis, B prout ex debito pastoralis officii nobis (meritis licet imparibus) injuncti obligamur, salubriter & utiliter providere, præfatasque constitutiones, & ordinationes, ac decreta concilii, quas, & quæ hic haberi volumus, pro expressis, inviolabiliter observari volentes: Venerabili fratri nostro Joanni episcopo Tusculan. Morono, Jo. Michaeli sanctæ Anastasiæ Saraceno, ac Jo. Baptistæ S. Clementis Cicadæ necnon Michaeli S. Sabinæ Alexandrino, Clementi S. Mariæ in Ara cœli, & Ludovico S Cyriaci in Thermis Simonettæ, ac Carolo S. Martini in Montibus Borromæo presbyteris, necnon Vitellotio S. Mariæ in porticu Vitellio nuncupatis, titulorum, diacono, cardinalibus committimus, & mandamus: qua- C tenus ipsi, seu eorum major pars, conjunctim, vel divisim, eorum arbitrio, etiam tanquam executores dictarum literarum, constitutionum, & decretorum prædictorum constitutiones, & ordinationes, ac decreta præfata, juxta lectores eorum, ac literarum desuper confectarum, per quoscumque pœnitentiariæ, vicariæ, & cameræ, ac rotæ curiarum, ac tribunalium prædictorum judices & officiales, sub excommunicationis latæ sententiæ, ac privationis officiorum, & aliis eisdem cardinalibus bene visis, etiam pecuniarum, eo ipso incurrendis pœnis, firmiter observari faciant, & cum effectu: nisi, tam in executione dictorum decretorum concilii, quam dictarum literarum nostrarum, aliqua dubietas, D aut difficultas emerserit: quo casu ad nos referant, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, ac eos, qui literis, & decretis prædictis, & eorumdem cardinalium mandatis non paruerint, extunc, prout ex eadem die, & econtra, illorum officiis privatos, necnon ad illa, & alia Romanæ curiæ officia in posterum obtinenda inhabiles, ac ipsis ab eisdem officiis sic privatis, illa tanquam per privationem vacantia a datario nostro vendi, & a quibusvis personis idoneis pro pretio convenienti emi, libere & licite posse auctoritate nostra curent, nuncient, decernant ac declarent, prout nos harum serie nunciamus, decernimus & declaramus. Non obstantibus quibusvis constitu- E tionibus, & ordinationibus apostolicis, ac pœnitentiariæ, & curiarum, nec non tribunalium prædictorum statutis, &c. etiam juramento, &c. roboratis, privilegiis quoque, indultis, & literis apostolicis, illis, ac dictis officialibus, & tribunalibus sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis & decretis, etiam motu simili, &c. & alias quomodocumque concessis. &c. Quibus omnibus, &c. illorum tenores, &c. hac vice latissime derogamus, eaque adversus præmissa nullatenus suf- A fragari volumus: ceterisque contrariis quibuscumque.

Placet motu proprio I.

Datum Romæ apud S. Marcum, quarto Nonas Augusti, anno quinto.

** BULLA S. D. N. PII PAPÆ IV. Revocatoria privilegiorum, exemptionum, immunitatum, facultatum, conservatoriarum, indultorum, confessionalium, maris magni, & aliarum quarumcumque similium gratiarum, quibuscumque locis & personis concessarum, in his, in quibus statutis & decretis sacri concilii Tridentini contrariantur.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

In principis apostolorum sede, meritis licet imparibus, divina dispositione constituti, nihil neque universali ecclesiæ, curæ & solicitudini nostræ commissæ, salubrius, neque injuncto nobis apostolicæ servitutis officio decentius præstare possumus, quam quod providentiæ nostræ ministerio œcumenicum concilium Tridentinum, sicut nostris potissimum auspiciis, summaque sanctorum patrum concordia, per Dei misericordiam feliciter absolutum fuit: ita, per universos, qui Christiana pietate censentur, ubique suscipiatur, & remotis quibuslibet obstaculis, ab omnibus æqualiter observetur. Cum itaque in eodem concilio quamplurima salubria, & ad universalem morum reformationem valde utilia, decreta atque statuta, maturo præsentium ipsorum examine præcedente, sint edita, quibus multa atque diversa privilegia, exemptiones, immunitates, dispensationes, facultates, conservatoriæ, indulta, &, ut vocant confessionalia, & mare magnum, & aliæ gratiæ, quæ variis, tam cathedralibus, etiam metropolitanis, quam collegiatis ecclesiis, monasteriis, conventibus, & aliis religiosis, etiam fratrum mendicantium domibus, & ordinibus: nec non sancti Spiritus in Saxia, sancti Joannis Lateranensis, ac incurabilium de Urbe, sancti Antonii Viennen. & sancti Bernardi Juren. aliisque hospitalibus, militiis, eorumque capitulis, & conventibus, ac universitatibus, etiam studiorum generalium collegiis, tam sæcularibus, quam ecclesiasticis, confraternitatibus, societatibus; & tam principis apostolorum de Urbe, quam aliis fabricis, sanctæ cruciatæ, aliisque piis locis, & operibus, necnon patriarchis, archiepiscopis, episcopis, prælatis, abbatibus, abbatissis, prioribus, præpositis, & aliis ecclesiasticis, tam sæcularibus, quam diversorum ordinum & militiarum regularibus, ac etiam laicis cujuscumque dignitatis, & status, ac gradus, & excellentiæ, ac etiam ducali, regia, & imperiali dignitate fulgentibus utriusque sexus personis: necnon aliquibus notariis, & etiam de latere legatis, atque nuntiis, tam perpetuo, quam ad tempus, per plures Romanos pontifices prædecessores nostros, ac nos, & sedem apostolicam, ejusque legatos hactenus etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, seu etiam imperatorum, regum, ducum, & aliorum principum contemplatione & intuitu, etiam de fratrum consilio, diversimode, variisque temporibus, in genere, vel specie, ex quavis etiam honesta causa concessa, & etiam pluries confirmata & innovata fuerunt, in plerisque contrariantur. Nos,

Nos, quibus in primis cordi est, tam sancta & ecclesiæ Dei saluberrima decreta suos, ut par est, effectus ubique consequi, & ab omnibus obedientialiter observari, privilegiorum, exemptionum, immunitatum, facultatum, conservatoriarum, indultorum, confessionalium, maris magni, & aliarum gratiarum prædictarum, ac quarumcumque apostolicarum, & aliarum literarum desuper confectarum, processuumque, decretorum, & aliorum inde secutorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro sufficienter expressis, & plene insertis habentes: Motu proprio, & ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, quod eadem omnia, & singula privilegia, exemptiones, immunitates, facultates, dispensationes, conservatoriæ, indulta, confessionalia, mare magnum, & aliæ gratiæ in his omnibus, & singulis, in quibus illa statutis & decretis concilii hujusmodi contrariantur, ipso jure revocata, cassata, & annullata, ac ad ipsius concilii terminos atque limites reducta sint, & esse censeantur, nec quidquam adversus ipsa decreta & statuta, quo minus ubique & apud omnes observentur, in aliquo suffragari posse, sed ea perinde haberi & reputari debere, ac si numquam emanassent, auctoritate apostolica, tenore præsentium declaramus, ac etiam statuimus, & ordinamus. Decernentes nihilominus omnia & singula, quæ vigore privilegiorum, exemptionum, immunitatum, & dispensationum, facultatum, conservatoriarum, indultorum, confessionalium, & aliarum quarumcumque gratiarum hujusmodi post id tempus, quo concilium obligare cœpit, facta & gesta quomodolibet fuerunt, & in posterum fient, in his, in quibus dicti concilii decretis adversantur, nulla, invalida, & irrita esse, & censeri, ac nemini, etiam quantumlibet, ut præfertur, qualificato, tam in foro (quod ajunt) fori, quam conscientiæ suffragari posse, & debere. Et ita per quoscumque locorum ordinarios, aliosque judices & commissarios quavis auctoritate fungentes, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sublata eis, & eorum cuilibet, quavis aliter judicandi facultate, in utroque foro judicari & definiri debere, ac quidquid secus a quoquam, quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter, attentari contigerit, irritum & inane decernimus. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque; Nulli ergo omnine hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, statuti, ordinationis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli, apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, tertio decimo Kalend. Martii pontificatus nostri anno sexto.

Cæs. Glorierius.

P. episcopus Narnien.

H. Cumyn.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, indictione sexta, die vero vigesimaquarta mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo Patris, & D. nostri, domini Pii divina providentia papæ quarti, anno ejus sexto, retroscriptæ literæ apostolicæ affixæ & publicatæ fuerunt in acie Campi Floræ, & valvis cancellariæ apostolicæ, per nos Nicolaum de Matthæis, & Camillum Cherubinum S. D. N. papæ cursores.

Philibertus Phapnis magister cursorum

** PIUS PAPA IV.

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

Dominici gregis custodiæ, domino disponente, præpositi, vigilis more pastoris, non desistimus ipsi gregi ab imminentibus periculis, quanta maxima possumus cura, & diligentia, præcavere; ne propter negligentiam nostram pereant oves, quæ pretiosissimo domini nostri Jesu Christi sanguine sunt redemptæ. Etsi autem quæ ad fidei veritatem patefaciendam, & ad horum temporum hæreses confutandas pertinebant, in œcumenico, & generali concilio Tridentino, sancti Spiritus assistente gratia, nuper adeo enucleata, ac definita fuerunt; ut facile jam sit unicuique sanam catholicamque doctrinam a falsa, adulterinaque internoscere: tamen cum librorum ab hæreticis editorum lectio non modo simpliciores homines corrumpere soleat, verum sæpe etiam doctos eruditosque in varios errores, & a veritate fidei catholicæ alienas opiniones inducere; huic quoque rei esse duximus providendum. Cum autem aptissimum ei malo remedium esse sciremus, si componeretur atque ederetur index, sive catalogus librorum, qui vel hæretici sint, vel de hæretica pravitate suspecti, vel certe moribus, & pietati noceant: id negotium ad sacram Tridentinam synodum rejeceramus. Ea vero ex tanta episcoporum, & aliorum doctissimorum virorum copia delegit ad eum conficiendum indicem multos cum doctrina, tum judicio insignes prælatos ex omnibus fere nationibus, qui quidem, non sine maximo labore, plurimisque vigiliis, cum indicem tandem, Deo juvante, perfecerunt, adhibitis etiam in consilium lectissimis quibusdam theologis, peracto autem concilio, cum ex ipsius synodi decreto is index nobis oblatus fuisset; ut ne ante ederetur, quam a nobis approbatus fuisset: nos doctissimis quibusdam, probatissimisque prælatis eum accuratissime legendum, examinandumque tradidimus, & ipsi etiam legimus. Cum igitur eum magno studio, acri judicio, diuturna cura confectum, & præterea commodissime digestum esse cognoverimus, nos saluti animarum consulere, eamque ob causam providere cupientes, ne libri, & scripta cujuscumque generis, quæ in eo improbantur, sive ut hæretica, sive ut de hæretica pravitate suspecta, sive ut pietati, ac morum honestati inutilia, aut aliqua correctione saltem indigentia, posthac a Christi fidelibus legantur; ipsum indicem, una cum regulis ei præpositis, auctoritate apostolica, tenore præsentium, approbamus, imprimique ac divulgari, & ab omnibus universitatibus catholicis, ac quibuscumque aliis ubique suscipi, easque regulas observari mandamus, atque decernimus: inhibentes omnibus, & singulis, tam ecclesiasticis personis sæcularibus, & regularibus, cujuscumque gradus, ordinis, & dignitatis sint; quam laicis, quocumque honore, ac dignitate præditis; ne quis contra earum regularum præscriptum, aut ipsius prohibitionem indicis libros ullos legere, habereve audeat. Si quis autem adversus eas regulas, prohibitionemque fecerit; is quidem, qui hæreticorum libros, vel cujusve auctoris scri-

pta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritve; ipso jure in excommunicationis pœnam incidat: eamque ob causam in eum tanquam de hæresi suspectum inquiri, & procedi liceat; præter alias pœnas, super hoc ab apostolica sede, sacrisque canonibus constitutas. Qui autem libros alias de causa prohibitos legerit, habueritve; præter peccati mortalis reatum, episcoporum arbitrio severe se noverit puniendum: Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis contrariis quibuscumque; aut si quibus communiter, vel divisim ab eadem sit sede indultum, ne excommunicari possint, per literas apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem. Ut hæc autem ad omnium notitiam perveniant; neve quis excusatione ignorationis uti possit, volumus, & mandamus, ut hæ literæ per aliquos curiæ nostræ cursores in Basilica Vaticana principis apostolororum, & in ecclesia Lateranensi tunc, cum in eis populus, ut missarum solemnibus intersit, congregari solet, palam, & clara voce recitentur; &, postquam recitatæ fuerint, ad valvas earum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ, & in loco solito Campi Floræ affigantur, ibique ut legi, & omnibus innotescere possint, aliquantisper relinquantur. Cum autem inde amovebuntur; earum exempla in iisdem locis affixa remaneant. Nos enim, per recitationem hanc, publicationem, & affixionem, omnes, & singulos, qui his literis comprehenduntur, post tres menses, a die publicationis, & affixionis earum numerandos, volumus perinde astrictos, & obligatos esse, ac si ipsimet illæ editæ, lectæque fuissent. Transumptis quoque earum, quæ manu alicujus publici notarii scripta, subscriptave, & sigillo, ac subscriptione alicujus personæ, in dignitate ecclesiastica constitutæ, munita fuerint, fidem sine ulla dubitatione haberi mandamus, atque decernimus. Dat. Romæ, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die 24. Martii, MDLXIV. pontificatus nostri anno quinto.

Antonius Florebellus, Lavellinus.

*** *In indicem librorum prohibitorum, confectum a deputatione Tridentinæ synodi, reverendi patris fratris Francisci Forerii, ordinis fratrum Prædicatorum, S. theologiæ professoris, & ejusdem deputationis secretarii.*

CUM sancta œcumenica Tridentina synodus, iis rationibus adducta, quæ in secundæ sessionis decreto sub beatissimo Pio IV. pontifice Max. explicatæ sunt, censuisset, ut patres aliquot, ex omnibus fere nationibus delecti, de librorum censuris quid statuendum esset, diligenter cogitarent; in eam tandem sententiam post diuturnam deliberationem venerunt, ut judicarint nihil utilius fieri posse, quam si Romanus ille prohibitorum librorum index, ab inquisitoribus Romæ postremo confectus, paucis tantum demptis, atque etiam additis, retineretur; quippe qui, cum magna maturitate a multis viris doctis compositus, plurimos comprehendat auctores, atque in ordinem satis commodum digestus esse videatur. Quoniam vero intelligebant, propterea in aliquibus provinciis ac locis hactenus cum indicem receptum non esse, quod in eo qui-
A dam libri prohiberentur, quorum lectione viri docti privati, magno incommodo afficerentur; atque animadvertentes etiam in eo esse nonnulla parum explicate posita, quæ interpretatione indigerent; re multum diuque deliberationibus agitata, ac viris etiam ex omni natione, theologicæ facultatis scientissimis, in consilium adhibitis, subjectas regulas componendas judicarunt; ut, quoad ejus fieri posset, doctorum hominum commodis, & studiis, salva veritate, ac religione, prospiceretur. Illud igitur in primis observare oportet, unamquamque pene alphabeti literam tres habere classes. In prima non tam libri quam librorum scriptores continentur, qui aut hæretici, aut nota hæresis suspecti fuerunt, horum enim catalogum fieri oportuit, ut omnes in-
B telligant, eorum scripta, non edita solum, sed edenda etiam, prohibita esse. Sed illud etiam animadvertendum est, quod licet multi præterea sint, qui justissimis de causis in hanc classem referri poterant, Patribus tamen non is fuit animus, aut ad eorum pertinebat institutum, ut eos ad unum perquirerent: sed iis pene contenti fuere, qui in Romano catalogo descripti sunt, de aliis vero ejusdem generis auctoribus idem ab ordinariis, & inquisitoribus statuendum esse existimarunt. In secundam classem non auctores, sed libri sunt relati, qui propter doctrinam, quam continent, non sanam, aut suspectam, aut quæ offensionem etiam in moribus tantum fidelibus af-
C ferre potest, rejiciuntur, etiam si auctores, a quibus prodiere, ab ecclesia nunquam descivertunt. Tertia vero & ultima classis eos libros complectitur, qui sine scriptoris nomine exierunt in vulgus, & eam doctrinam continent, quam Romana ecclesia, tanquam catholicæ fidei, aut morum integritati contrariam, refutandam, ac repellendam esse decernit, non enim omnes libri, qui nomen auctoris non præferunt, damnandos putarunt; quandoquidem sæpe viros doctos, ac sanctos novimus, ut Christiana quidem Resp. ex eorum vigiliis fructum caperet, ipsi vero inanem gloriam evitarent, libros optimos sine nomine edidisse, sed eos tantum, qui aut liquido pravam, aut dubiam fidei doctrinam, sive moribus
D perniciosam continent: at vero, qui sint hujusmodi, aut tales censeri debeant præter eos, qui in hoc catalogo descripti sunt; episcopi, & inquisitores una cum theologorum catholicorum consilio dijudicabunt, sed propter nostrorum temporum malitiam, ne in posterum libri sine nomine auctoris edantur, decreto quartæ sessionis Tridentini concilii sub fel. rec. Paulo III. quod incipit, Sed & impressoribus, &c. provisum est.

** DE LIBRIS PROHIBITIS

REGULÆ X.

E *Per patres a Tridentina synodo delectos concinnatæ, & a PIO PP. IV. comprobatæ super constitutione quæ incipit, Dominici, die 24. Martii anno 1564.*

REGULA I.*

LIBRI omnes quos ante annum MDXV. aut summi pontifices, aut concilia œcumenica damnarunt, & in hoc indice non sunt, eodem modo damnati esse censeantur, sicut olim damnati fuerunt.

* Plura de iis habentur in ipsis indicibus librorū prohibitorum sæpius in Italia, Gallia, Belgio, Germania atque Hispania excusis.

REGU-

REGULA II.

A

Hæresiarcharum libri, tam eorum, qui post prædictum annum hæreses invenerunt, vel suscitarunt, quam qui hæreticorum capita aut duces sunt vel fuerunt, quales sunt Lutherus, Zuinglius, Calvinus, Balthasar Pacimontanus, Svvenchfeldius, & his similes, cujuscumque nominis, tituli aut argumenti existant, omnino prohibentur. Aliorum autem hæreticorum libri, qui de religione quidem ex professo tractant, a theologis catholicis, jussu episcoporum & inquisitorum examinati & approbati permittuntur. Libri etiam catholici conscripti, tam ab aliis qui postea in hæresim lapsi sunt, quam ab illis qui post lapsum ad ecclesiæ gremium rediere, approbati a facultate theologica alicujus universitatis catholicæ, vel ab inquisitione generali permitti poterunt.

B

REGULA III.

Versiones scriptorum etiam ecclesiasticorum, quæ hactenus editæ sunt a damnatis auctoribus, modo nihil contra sanam doctrinam contineant, permittuntur. Librorum autem veteris testamenti versiones, viris tantum doctis & piis judicio episcopi concedi poterunt: modo hujusmodi versionibus tanquam elucidationibus vulgatæ editionis, ad intelligendam sacram scripturam, non autem tanquam sano textu utantur. Versiones vero novi testamenti ab auctoribus primæ classis hujus indicis factæ nemini concedantur; quia utilitatis parum, periculi vero plurimum lectoribus ex earum lectione manare solet. Si quæ vero annotationes cum hujusmodi quæ permittuntur versionibus, vel cum vulgata editione circumferuntur, expunctis locis suspectis a facultate theologica alicujus universitatis catholicæ, aut inquisitione generali, permitti eisdem poterunt, quibus & versiones. Quibus conditionibus totum volumen bibliorum, quod vulgo Biblia Vatabli dicitur, aut partes ejus concedi viris pii & doctis poterunt. Ex bibliis vero Isidori Clarii Brixiani prologus & prolegomena præcidantur; ejus vero textum nemo textum vulgatæ editionis esse existimet.

C

D

REGULA IV.

Cum experimento manifestum sit, si sacra biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri, hac in parte judicio episcopi aut inquisitoris stetur: ut cum consilio parochi, vel confessarii, bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione, non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse: quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate ea legere seu habere præsumpserit, nisi prius bibliis ordinario redditis, peccatorum absolutionem percipere non possit. Bibliopolæ vero, qui prædictam facultatem non habenti biblia idiomate vulgari conscripta vendiderint, vel alio quovis modo concesserint, librorum pretium, in usus pios ab episcopo convertendum, amittant, aliisque pœnis pro delicti qualitate ejusdem episcopi arbitrio subjaceant. Regulares vero non nisi facultate a prælatis suis habita, ea legere, aut emere possint.

E

REGULA V.

Libri illi, qui hæreticorum auctorum opera interdum prodeunt, in quibus nulla aut pauca de suo apponunt, sed aliorum dicta colligunt, cujusmodi sunt lexica, concordantiæ, apophthegmata, similitudines, indices, & hujusmodi, si quæ habeant admista, quæ expurgatione indigeant, illis episcopi, & inquisitores, una cum theologorum concilio, sublatis aut emendatis, permittantur.

REGULA VI.

Libri vulgari idiomate de controversiis inter catholicos & hæreticos nostri temporis differentes, non passim permittantur: sed idem de iis servetur, quod de bibliis vulgari lingua scriptis statutum est. Qui vero de ratione bene vivendi, contemplandi, confitendi, ac similibus argumentis, vulgari sermone conscripti sunt, si sacram doctrinam contineant, non est cur prohibeantur; sicut nec sermones populares vulgari lingua habiti. Quod si hactenus in aliquo regno vel provincia aliqui libri sunt prohibiti, quod nonnulla continerent quæ sine delectu ab omnibus legi non expediat, si eorum auctores catholici sunt, postquam emendati fuerunt, permitti ab episcopo, & inquisitore poterunt.

REGULA VII.

Libri, qui res lascivas seu obscænas ex professo tractant, narrant, aut docent, cum non solum fidei, sed & morum, qui hujusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur; & qui eos habuerint, severe ab episcopis puniantur. Antiqui vero ab Ethnicis conscriptis, propter sermonis elegantiam & proprietatem permittuntur: nulla tamen ratione pueris prælegendi erunt.

REGULA VIII.

Libri quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresim, seu impietatem, divinationem seu superstitionem spectant, a catholicis theologis, inquisitionis generalis auctoritate, expurgati concedi possint. Idem judicium sit de prologis, summariis, seu annotationibus quæ a damnatis auctoribus, libris non damnatis, appositæ sunt: sed posthac non nisi emendati excudantur.

REGULA IX.

Libri omnes & scripta geomantiæ, hydromantiæ, aeromantiæ, piromantiæ, onomantiæ, chiromantiæ, necromantiæ, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicæ, prorsus rejiciuntur. Episcopi vero diligenter provideant, ne astrologiæ judiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certo aliquid eventurum affirmare audent. Permittuntur autem judicia, & naturales observationes, quæ navigationis, agriculturæ, sive medicæ artis juvandæ gratia conscripta sunt.

REGU-

REGULA X.

In librorum, aliarumve scripturarum impressione servetur, quod in concilio Lateranensi sub Leone X. Sess. 10. statutum est. Quare, si in alma urbe Roma liber aliquis sit imprimendus, per vicarium summi pontificis, & sacri palatii magistrum, vel personas a sanctissimo domino nostro deputandas, prius examinetur. In aliis vero locis ad episcopum, vel alium habentem scientiam libri, vel scripturæ imprimendæ, ab eodem episcopo deputandum, ac inquisitorem hæreticæ pravitatis ejus civitatis, vel diœcesis, in qua impressio fiet, ejus approbatio & examen pertineat, & per eorum manum propria subscriptione gratis & sine dilatione imponendam B sub pœnis & censuris in eodem decreto contentis approbetur: hac lege & conditione addita, ut exemplum libri imprimendi authenticum, & manu auctoris subscriptum, apud examinatorem remaneat; eos vero, qui libellos manuscriptos vulgant, nisi ante examinati probatique fuerint, iisdem pœnis subjici debere judicarint patres deputati, quibus impressores, & qui eos habuerint, & legerint, nisi auctores prodiderint, pro auctoribus habeantur. Ipsa vero hujusmodi librorum probatio in scriptis detur, & in fronte libri vel scripti, vel impressi authentice appareat, probatioque & examen, ac cetera gratis fiant. Præterea in singulis civitatibus ac diœcesibus, domus vel loci, ubi ars impressoria exercetur, & biblio- C theca librorum venalium, sæpius visitentur a personis ad id deputandis ab episcopo, seu ejus vicario, atque etiam ab inquisitore hæreticæ pravitatis, ut nihil eorum quæ prohibentur aut imprimatur, aut vendatur, aut habeatur. Omnes vero librarii, & quicumque librorum venditores habeant in suis bibliothecis indicem librorum venalium, quos habent, cum subscriptione dictarum personarum, nec alios libros habeant, aut vendant, aut quacumque ratione tradant, sine licentia eorumdem deputandorum, sub pœna amissionis librorum, & aliis arbitrio episcoporum, vel inquisitorum imponendis. Emptores vero, lectores, vel impressores, eorumdem arbitrio puniantur. Quod si aliqui libros quoscum- D que in aliquam civitatem introducant, teneantur eisdem personis deputandis renuntiare; vel

A si locus publicus mercibus ejusmodi constitutus sit, ministri publici ejus loci prædictis personis significent libros esse adductos. Nemo vero audeat librum, quem ipse vel alius in civitatem introduxit, alicui legendum tradere, vel aliqua ratione alienare, aut commodare, nisi ostenso prius libro, & habita licentia a personis deputandis, aut nisi notorie constet, librum jam esse omnibus permissum. Idem quoque servetur ab hæredibus & executoribus ultimarum voluntatum, ut libros a defunctis relictos, sive eorum indicem illis personis deputandis offerant, & ab iis licentiam obtineant, priusquam eis utantur, aut in alias personas quacumque ratione transferant. In his autem omnibus & singulis pœna statuatur vel amissionis librorum, vel alia arbitrio eorumdem episcoporum, vel inquisitorum pro qualitate contumaciæ vel delicti.

Circa vero libros, quos patres deputati examinarunt, aut expurgarunt, aut expurgandos tradiderunt, aut certis conditionibus, ut rursus excuderentur, concesserunt, quidquid illos statuisse constiterit, tam bibliopolæ, quam ceteri observent. Liberum tamen sit episcopis aut inquisitoribus generalibus, secundum facultatem quam habent, eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis, aut provinciis, vel diœcesibus expedire judicaverint. Ceterum nomina, cum librorum qui a patribus deputatis purgati sunt, tum eorum, quibus illi hanc provinciam dederunt, eorumdem deputatorum secretarius notario sacræ universalis inquisitionis Romanæ descripta sanctissimi domini nostri jussu tradidit.

Ad extremum vero omnibus fidelibus præcipitur, ne quis audeat contra harum regularum præscriptum, aut hujus indicis prohibitionem libros aliquos legere aut habere. Quod si quis libros hæreticorum, vel cujusvis auctoris scripta, ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita legerit, sive habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat. Qui vero libros alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum, quo afficitur, judicio episcoporum severe puniatur.

Laus Deo beatæque virgini matri Mariæ.

SACRI CONCILII
TRIDENTINI
ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ.
EX EDITIONE LOVANIENSI ANNI MDLXVII.
APUD PETRUM ZANGRIUM TILETANUM
Probante Cornelio Jansenio post ep. Gandavensi:

HOC EST,

I.
Christianorum principum ad sacrum concilium Tridentinum literæ & mandata.

II.
Legatorum ab iisdem missorum habitæ ad sacram synodum orationes.

III.
Sacræ synodi responsa ad easdem legatorum orationes.

IV.
Sanctorum patrum & doctissimorum virorum, tum ad sacram synodum, tum ad patres ibi congregatos, orationes & conciones elegantissimæ.

V.
Eorumdem de rebus gravioribus exhibitæ patribus sententiæ aliquot & nonnullæ coram iisdem habitæ disputationes.

VI.
Reginaldi Poli Card. libri duo, cum oratione Petri Fontidonii, &c.

QUIBUS ACCESSIT ET NOVA

APPENDIX,

Opera & studio PHILIPPI LABBE, BITURICI, S. J. Qui omnia modo castigatius locupletiusque publicam in lucem emittenda curavit, ut jam ab anno 1661. curiosis conciliorum indagatoribus promiserat in synopsi historica, quam lector consulat pag. 264. & seqq.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE
BITURICI SOCIETATIS JESU.

Alphabeticum dumtaxat indicem omnium episcoporum, regum, principum, doctorum, aliorumve quorumlibet auctorum, quorum epistolæ, mandata, responsa, orationes, conciones, acta, apologiæ, similiaque monumenta recensentur, exhibuit nunquam repetita hactenus Lovaniensis editio: at chronologicum servato quo singula decurrunt temporum ordine prætermisit. Nos vero dilato tantisper in commodiorem locum elementario catalogo, in gratiam lectorum veritatis historicæ amantium, unicum hic præmittemus chronologicum ex pag. 265. ac sequentibus nostræ synopseos seu promptuarii synodici, præfixis cuique numeris, ut cum expeditius inveniri, tum accuratius allegari in posterum possint. Quod vero ad appendicem Tridentinam attinet, ex orationibus, epistolis, actis, similibusque, quæ Lovanienses præterierunt, quæque a nobis hinc inde variam bibliothecarum nostratium loculamenta rimantibus detecta sunt ac deprehensa, contextam, variisque subinde accessionibus locupletatam, suus erit postea dicendi locus. Interim omnia æqui bonique consule, quisquis hæc intueris, ac nobiscum mirari non desine, cur Surius, Binius, regiusque collector, atque alii qui tanto labore tantaque diligentia conquisierunt ac scrutati sunt omnia quæ ad historiam aliorum conciliorum, præcipue generalium, pertinent; ut ex orationibus quatuor in uno Basileensi concilio recitatis integrum volumen obtulerint lectoribus, cum appendicibus innumerabilium epistolarum, literarum, tractatuum, apologiarum, responsionum, confirmationum, orationum, sermonum, &c. in unico eoque postremo concilio Tridentino exornando, tanquam inertes poetæ in extremo actu defecerint, lectoresque jejunos hiantesque dimiserint. Huic malo remedium afferre conati sunt doctores Lovanienses de republica literaria bene meriti, atque is inter ceteros, quantum conjectura consequi possum, cujus nomen sequenti approbationis formulæ subscriptum apparet:

Opus hoc propter utilem diversarum materiarum & rerumgestarum notitiam, dignissimum est, ut ab omnibus legatur.

Ita esse testor: Cornelius Jansenius, S. Theol. doctor.

*** INDEX

MANDATORUM, LITERARUM, ORATIONUM, CONCIONUM, SIMILIUMQUE ACTORUM,

QUÆ CONTINET EDITIO LOVANIENSIS ANNI MDLXVII.

Servato utcumque temporum ordine; defecerunt vero hactenus in Suriana, Biniana ac Luparæa, aliisque conciliorum collectionibus, ut monuimus in synopsi.

PARS PRIMA SUB PAULO III. A

I.

ADMONITIO atque hortatio legatorum sedis apostolicæ ad patres in concilio Tridentino, lecta in prima sessione, D. D. Paulo III. pontifice maximo, anno 1545.

II.

Concio fratris *Dominici Soto*, Segobiensis, theologi, ordinis Prædicatorum, de extremo judicio, quod evangelium prima dominica adventus missali Romano legitur, ad legatos & synodum, eadem die Tridenti habita.

III.

Oratio R. P. D. *Cornelii Mussi*, episcopi Bitontini, ordinis Minorum, tertia dominica adventus in concilio Tridentino habita. B

IV.

Oratio ad patres in concilio Tridentino habita a reverendo patre *Antonio Marinario*, Carmelitano, quarta dominica adventus.

V.

Oratio habita a R. P. fratre *Ambrosio Catharino Polito*, Senensi, ordinis Prædicatorum, in sessione synodi Tridentinæ, die 4. Februarii 1546.

VI.

Oratio insignis ac clarissimi D. *Didaci Mendocia*, oratoris Cæsareæ majestatis, coram legatis sedis apostolicæ habita Tridenti, 3. Maii anno 1546.

VII. VIII. C

Oratio illustrissimi D. D. *Francisci a Toleto*, oratoris Cæsarei, ad synodum habita die 8. Aprilis 1546. una cum responsione ejusdem synodi.

IX.

Invictissimi ac Christianissimi *Joannis*, hujus nominis tertii Lusitaniæ regis & Algarbiorum, &c. literæ ad summum pontificem Paulum III. missæ, & in concilio Tridentino recitatæ.

X.

Oratio clarissimi atque facundissimi viri D. *Petri Danesii*, Christianissimi Francorum regis oratoris, ac postea episcopi Vaurensis, ad synodum.

XI.

Oratio habita ad patres concilii Tridentini dominica prima quadragesimæ, anno 1547. per fratrem *Georgium de sancto Jacobo*, ordinis Prædicatorum, conventus S. Dominici Olyssiponensis. D

XII.

Oratio ad patres in Tridentino concilio habita a fratre *Antonio Marinario*, Carmelita, dominica quarta in quadragesima, anno 1547.

PARS SECUNDA SUB JULIO III.

Orationes & conciones habitæ in concilio Tridentino sub Julio III. pontifice maximo, cujus præmittitur vita, ex appendice ad Platinum de vitis pontificum.

Bulla apostolica, continuandum concilium Tridentinum indicens.

XIII.

Oratio *Petri Fragi*, doctoris theologi, ad patres in concilio Tridentino habita anno 1551. sacris dominicæ ascensionis solemnibus, ubi illud canitur evangelium, Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Jesus.

XIV.

Salvatoris Salapusii, archiepiscopi Turritani & Sassarensis, oratio in publica solemni sessione a resumpto concilio tertia, ad patres habita Tridenti 11. mensis Octobris, quæ fuit dominica cœnæ nuptiarum, anno domini 1551.

XV.

De Christiana professione oratio, & ad sanctissimum magni illius præcursoris nostri Jesu Christi imitandum exemplar, in tertia adventus dominica 1551. vero Christiano a sancta ecclesia propositum & recitatum, humilis & pia hortatio ab Augustinensis familiæ ordinis eremitarum religioso habita, fratre *Leonardo Aretino*.

XVI.

Fratris *Mariani Rocha*, Feltrensis, ordinis eremitarum sancti Augustini, prioris monasterii divi Marci de Tridento, ac theologorum minimi, oratio ad patres habita in concilio Tridentino, dominica tertia quadragesimæ 1552.

XVII.

Oratio apud illustrissimum cardinalem Crescentium in concilio Tridentino legatum, plena episcoporum concione habita per reverendum dominum *Paulum Passotam*, sacræ theologiæ professorem.

XVIII.

Oratio de circumcisione domini habita in concilio œcumenico Tridentino, anno domini 1552. per fratrem *Everhardum Billicum*, Coloniensem, theologum, fratrum Carmelitarum inferioris Germaniæ provincialem.

XIX.

Oratio *Francisci Heredia*, doctoris theologi, eleemosynarii & concionatoris cathedralis ecclesiæ Tirasonensis, in solemni die omnium sanctorum ad patres habita in concilio Tridentino, anno 1552.

XX.

Sententia venerabilis domini *Joannis Hasselani*, sacræ theologiæ in academia Lovaniensi quondam professoris, super facto Nectarii episcopi Constantinopolitani circa sublationem confessionis, præsidentibus concilii Tridentini exhibita, ac nunquam antehac edita.

PARS TERTIA SUB PIO IV.

Ex actis concilii Tridentini Christianorum principum ad sacrum concilium literæ & mandata, legatorumque ab iisdem missorum habitæ orationes, una cum sanctæ ipsius synodi responsionibus, Pio IV. pontifice maximo, & Ferdinando I. Cæsare augusto.

XXI.

Mandatum *Ferdinandi* imperatoris electi, in perso-

personam sui oratoris pro regno Hungariæ exhibitum die 24. Februarii anni 1562. in congregatione generali, & in sessione secunda, die 26. dicti mensis. A

XXII.

Mandatum invictissimi *Ferdinandi*, tanquam imperatoris electi, & regis Bohemiæ, & archiducis Austriæ, in personam suorum oratorum exhibitum in sessione secunda Tridentina sub Pio IV.

XXIII.

Literæ *Ferdinandi* imperatoris electi, quibus constituit oratorem in concilio uti rex Hungariæ, exhibitæ in generali congregatione, die 6. Februarii 1562.

XXIV. XXV. XXVI. XXVII. B

Oratio habita a reverendissimo D. *Georgio Drascovitio*, episcopo Quinqueccclesiensi, augustissimi D. Ferdinandi Romanorum imperatoris electi, &c. consiliario, & pro regno Hungariæ oratore, Tridenti in generali congregatione, die 24. Februarii 1562. cum responsis synodi.

XVIII. XXIX. XXX. XXXI.

Comparitio oratoris *Sebastiani* Portugalliæ regis. Literæ Sebastiani regis Portugalliæ ad concilium Tridentinum exhibitæ per ejus oratorem, die 9. Februarii 1562. in congregatione generali, & postea in sessione secunda, die 26. dicti mensis. Mandatum Sebastiani regis Portugalliæ in personam sui oratoris in concilio Tridentino, in ejus C comparitione in generali congregatione, 9. Februarii, & in sessione secunda die 26. dicti mensis 1562. Oratio habita serenissimi Portugalliæ Algarbiorumque regis Sebastiani nomine, in concilio Tridentino, die 9. Februarii 1562. Responsum sanctæ synodi datum illustrissimo oratori serenissimi regis Portugalliæ in ejus comparitione, die 9. Februarii 1562. & in secunda sessione, 26. ejusdem mensis.

XXXII. XXXIII. XXXIV.

Comparitio oratoris *Philippi* Hispaniarum, &c. regis catholici. Mandatum in personam sui oratoris in concilio Tridentino exhibitum die 16. Martii 1562. & in sessione tertia die 24. Maii. D *Galeatii Brugoræ*, patricii Mediolanensis, & regii fisci patroni, oratio habita Tridenti in concilio patrum, nomine illustrissimi & excellentissimi *Davali*, marchionis Piscariæ, regis catholici oratoris, die 16. Martii 1562. Responsum sanctæ synodi in admissione oratoris Philippi Hispaniarum regis catholici.

XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII.

Comparitio oratoris *Cosmi* ducis Florentiæ ad generosissimos legatos exhibita per ejus oratorem die Martii 1562. Mandatum illustrissimi D. Cosmi Medices, Florentiæ & Senarum ducis, in personam sui oratoris, in sessione tertia itidem, E 14. Maii 1562. Oratio habita a magnifico D. *Joanne Strozzio*, oratore illustrissimi Cosmi Medicis, ducis Florentiæ & Senarum, in ejus comparitione die 16. Martii 1562. cum responso synodi.

XXXIX. XL. XLI.

Comparitio oratorum reipublicæ *Venetorum*. Literæ reipublicæ Venetorum ad sacrum concilium exhibitæ ab ejus oratoribus die 25. Aprilis 1562. in congregatione generali, & in sessione tertia die 14. Maii. Mandatum & responsum.

XLII.

Protestatio facta ab illustrissimo D. comite *de Luna*, oratore *Philippi* regis catholici, in ejus prima comparitione in generali congregatione die 21. Maii 1563. super præcedentia, quam sibi deberi proximam oratoribus regis Romanorum adserit.

XLIII.

Responsum oratorum Christianissimi regis ad protestationem oratotum regis catholici super præcedentia in generali congregatione, die 21. Maii 1563.

XLIV.

Mandatum *Philippi* regis catholici exhibitum ab illustrissimo D. comite *a Luna* ejus oratore in generali congregatione, die 21. Maii 1563.

XLV. XLVI.

Petri Fontidonii Segoviensis, doctoris theologi, oratio habita ad patres in sacro concilio Tridentino, nomine illustrissimi viri D. *Claudii Fernandes Quignonii*, melius forte Hernandes Vegil de Quignones, comitis Lunensis, regis catholici oratoris, die 21. Maii 1563. cum responso synodi.

XLVII.

Comparitio oratorum *Caroli* IX. regis Christianissimi die 26. Maii anni 1562. quæ præcedere debuerat comparitionem oratoris regis catholici, si Lovanienses rectam temporum rationem, ut exigebat historicæ narrationis non fucata veritas, servare voluissent. Literæ *Caroli* Christianissimi Gallorum regis exhibitæ ab ejus oratoribus die 26. Maii in generali congregatione, & postea in sessione quarta die 4. Junii anni 1562.

XLVIII.

Oratio habita a *Guidone Fabro* oratore Caroli Gallorum regis Christianissimi, in generali congregatione, die 26. Maii 1562.

XLIX.

Responsum sanctæ synodi in admissione oratorum regis Christianissimi, datum in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub S. D. N. Pio papa IV. die 4. Junii 1562.

L.

Literæ Caroli Christianissimi regis Francorum exhibitæ patribus ab illustrissimo & reverendissimo principe V. D. *Carolo cardinale a Lotharingia* in generali congregatione œcumenici Tridentini concilii, die 23. Novembris 1562.

LI.

Oratio illustrissimi & reverendissimi domini *Caroli cardinalis a Lotharingia*, habita in sacrosancto œcumenico concilio Tridentino die 23. Novembris 1562. In fine additur eum Tridentum appulisse cum novem episcopis & quatuor abbatibus die 13. mensis Novembris anno 1562. nomine ecclesiarum Galliæ. Ex hac oratione Caroli Lotharingi abstergemus quædam menda, quæ ex hac Lovaniensi contraxit etiam editio Parisiensis Puteanorum in 4.° anno 1564. *toto* huic nostro malo, pro *tanto*: huc *vos* majorum, pro *nos*; summa *modestia*, pro *molestia*; ac *si* unum, pro ac *sic*: & omissa nonnulla restituemus.

LII.

Oratio habita a domino *Renaldo*, corrige *Arnaldo*, *Ferrerio*, præsidente in parlamento Parisiensi, oratore Caroli Galliarum regis Christianissimi, in generali congregatione, die 24. Novembris 1562.

LIII.

Responsum habitum sanctæ synodi nomine, a reverendissimo D. *Mutio Calino* patria Brixiensi, archiepiscopo Jaderensi (Zarensi) illustrissimo cardinali a Lotharingia, ac Christianissimi regis oratoribus in generali congregatione, die 23. Novembris 1562.

LIV. LV. LVI. LVII. LVIII.

Comparitio oratorum septem cantonum Helvetiorum catholicorum, & cleri eorumdem. Literæ septem cantonum Helvetiorum catholicorum exhibitæ in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub Pio IV. die 4. Junii 1562. Mandatum exhibitum sessione quarta sub Pio IV. cum mandato prælatorum & cleri eorumdem septem cantonum Helvetiorum catholicorum eadem sessione exhibito, & oratione habita a reverendo patre *Adamantio* (*Diamante* ,) ordinis eremitarum sancti Augustini, nomine oratoris septem cantonum Helvetiorum catholicorum, in ejus comparitione, ac responso sanctæ synodi, die 20. Martii 1562.

LIX. LX. LXI.

Comparitio oratoris *Sigismundi* regis Poloniæ. Literæ Sigismundi regis Poloniæ, exhibitæ ab ejus oratore die 23. Octobris in generali congregatione, 1562. Oratio habita a R. D. *Valentino*, episcopo Præmisliensi, oratore serenissimi D. Sigismundi regis Poloniæ, eadem die, cum responso synodi.

LXII. LXIII. LXIV. LXV.

Comparitio oratoris *Emmanuelis Philiberti*, ducis Sabaudiæ, die ultima Januarii, cum literis & mandato, oratione habita a reverendissimo D. episcopo Augustensi, & responso sanctæ synodi.

LXVI.

Literæ Christianissimi regis *Caroli* exhibitæ ab ejus oratoribus in generali congregatione die 11. Febr. 1563.

LXVII. LXVIII.

Oratio habita a D. *Raynaldo*, seu potius *Arnaldo Ferrerio*, præsidente in parlamento Parisiensi, oratore Christianissimi regis, in generali congregatione, die 11. Februarii 1563. cum responso sanctæ synodi.

LXIX. LXX.

Literæ & mandatum illustrissimi D. *Cosmi Medicis*, Florentiæ & Senarum ducis, exhibita a R. D. *Hieronymo de Gaddis* episcopo Cortonensi, ejus oratore, die 14. Julii 1563.

LXXI. LXXII.

Oratio D. F. *Martini Royas*, *Portalcubei*, illustrissimi ac reverendissimi D. magni magistri, ac totius ordinis Hierosolymitani oratoris, Tridenti in generali congregatione habita die 7. mensis Septembris 1563. cum responso synodi.

PARS QUARTA.

Doctorum virorum orationes & conciones habitæ ad patres sanctæ synodi Tridentinæ, sub Pio IV. pontifice maximo.

LXXIII.

Camilli Campegii, Papiensis, theologi Dominicani, inquisitoris Ferrariensis, oratio de mundi fallaciis atque ruina, in dominica prima adventus domini 1561. Mundus in maligno positus est.

LXXIV.

Oratio F. *Maximiani Beniamii*, Cremensis, ordinis conventualium sancti Francisci, in secunda dominica adventus domini 1561.

LXXV.

Oratio R. P. M. *Eugenii*, Pisaurensis, eremitæ Augustiniani, ad sacrosanctam synodum Tridentinam habita, in dominica tertia adventus domini 1561.

LXXVI.

Joannis Francisci Lombardi, Neapolitani, theologi, oratio habita ad patres concilii Tridentini, die S. Stephani protomartyris, anno 1561.

LXXVII.

Pauli Guidelli, Tridentini, oratio ad patres concilii habita anno 1561.

LXXVIII.

Literæ illustrissimi domini *Marci Antonii*, cardinalis *Amulii*, ad legatos sacri concilii Tridentini super professione fidei patriarchæ Assyriorum orientalium.

LXXIX.

Professio fidei R. D. *Abd-Isu*, patriarchæ Assyriorum orientalium, &c. facta Romæ sub S. D. N. Pio papa IV. cum fide publica, &c.

LXXX.

Oratio ad sacrosanctum œcumenicum concilium Tridentinum, qua de ecclesiæ auctoritate & imitandis apostolis disseritur, habita per R. P. *Gasparem a Fosso*, Cosentinum Calabrum, ord. S. Francisci de Paula, archiepiscopum Rheginum, in ejusdem concilii apertione die 18. Januarii 1562.

LXXXI.

Oratio habita ad patres concilii Tridentini die sancti Gregorii 1562. per reverendissimum patrem dominum *Augustinum Loscos*, abbatem ordinis Cassinensis.

LXXXII.

Oratio F. *Theodori Masii*, Mantuani, Carmelitæ, quam habuit ad patres in concilio Tridentino die 8. Martii, quæ erat quarta dominica quadragesimæ.

LXXXIII.

Illustrissimis Tridentini concilii cardinalibus legatis coram, plenaque amplissimorum œcumenicorum patrum corona, oratio habita per totius instituti Minoritanæ observationis R. P. F. *Franciscum a Zamora*, generalem ministrum, dominica secunda quadragesimæ, 1562.

LXXXIV.

Oratio in dominica tertia quadragesimæ per reverendum magistrum *Angelum Ferrum*, Venetum, theologum, ordinis fratrum eremitarum S. Augustini, habita 1562.

LXXXV.

Quod non sit laicis calix permittendus, oratio ad sacrosanctam synodum Tridentinam, auctore *Gaspare Cardillo Villalpandeo*, Segobiensi, doctore theologo, 1562.

LXXXVI.

Oratio ad patres a reverendo doctore *Joanne Fonseca*, Hispano, theologo reverendissimi D. archiepiscopi Granatæ, feria sexta, in parasceve 1562. Christus passus est pro nobis, &c.

LXXXVII.

R. P. D. *Andreæ Dudithii Sbardellati*, episcopi Tininiensis, ac DD. prælatorum totiusque Hungariæ cleri in sacrosancto concilio Tridentino oratoris, ad amplissimos sedis apostolicæ legatos, ceterosque ejusdem concilii patres oratio, 8. idus Aprilis 1561.

LXXXVIII.

Responsum sacri concilii Tridentini ab ipsius concilii secretario pronunciatum.

LXXXIX.

Concio habita ad patres in concilio Tridentino congregatos ab illustri atque reverendo domino *Didaco de Payva d' Andrade*, Lusitano, sacræ theologiæ doctore, dominica secunda post pascha, 1562. Ego sum pastor bonus, &c.

XC.

R. P. magistri *Thadæi*, Perusini, Augustinensis, concio ad sacrosanctum concilium Tridentinum habita in festo sanctissimæ ascensionis 1562.

XCI.

Sermo *Petri Favonii*, Justinopolitani, habitus ad sacrosanctam synodum Tridentinam in die pentecostes super precatione, lectione & evangelio, 1562.

XCII.

Oratio in sessione quinta, qui fuit dies Junii mensis 16. *Andrea Dudithio Sbardellato*, episcopo Tininiensi, & DD. prælatorum ac cleri Hungariæ oratore, 1562.

XCIII.

Disputatio de communione sub una panis specie ad sanctam œcumenicam synodum Tridentinam, habita in congregatione generali a *Ludovico Joanne Villetano*, theologo reverendissimi D. episcopi Barcinonensis, diebus 17. & 18. Junii.

XCIV.

Concio doctoris *Petri Fontidonii*, Hispani, Segobiensis, theologi illustrissimi ac reverendissimi Petri Gonzalez de Mendozza episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam dominica sanctissimæ Trinitatis, 14. Maii 1562. Absque synagogis facient vos, Joan. 16.

XCV.

F. *Henrici de sancto Hieronymo*, Lusitani, theologi, & artium liberalium magistri, Dominicani, de calamitatibus ecclesiæ oratio habita dominica prima quadragesimæ apud sacrum concilium Tridentinum 1562.

XCVI.

De primatu Petri oratio ad sacrosanctam synodum Tridentinam die sacro Petro & Paulo, habita a *Gasparo Cardillo Villalpandeo*, Segobiensi, doctore theologo, 1562.

XCVII.

Sermo habitus Tridenti dominica quarta post pentecosten, auctore *Petro Morcato* presbytero, episcopi Vicensis theologo.

XCVIII.

Concio doctoris *Petri Fontidonii*, Hispani, Segobiensis, theologi illustrissimi ac reverendissimi D Petri Gonzalez de Mendozza episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam, die beati Hieronymi 30. mensis Septembris 1562. Vos estis lux mundi.

XCIX.

Oratio habita a reverendo patre F. *Francisco Orantio*, Hispano, Minoritanæ familiæ, sacræ theologiæ lectore Vallisoletano, in eodem concilio apud patres substituto vicario pro reverendo D. D. Christophoro Valtodano, Palentinæ ecclesiæ præfecto, ac sanctæ generalis inquisitionis in tota Hispania censore, die celeberrima sanctorum omnium 1562.

C.

Concio de duplici mysterio, abominationis uno, desolationis altero, habita a F. *Francisco Vicedomino*, Ferrariensi, theologo, ex ordine Minorum conventualium, dominica vigesimaquarta post pentecosten, quæ fuit 22. Novembris anno domini 1562.

CI.

De Christo judice latis animis expectando oratio reverendi patris *Seraphini Caballi*, Brixiensis, Dominicani, sacræ theologiæ doctoris, atque provinciæ terræ sanctæ provincialis, in dominica prima adventus 1562.

CII.

Oratio *Bartholomæi Baphii* Lucinianensis, ordinis conventualium sancti Francisci, habita in concilio secunda dominica adventus domini, super evangelium Matthæi 11. Cum audisset Joannes in vinculis opera Christi, anno 1562.

CIII.

Concio evangelica *Joannis Baptistæ Burgos*, Augustiniani, Valentini, sacræ theologiæ & juris canonici doctoris, habita dominica tertia adventus domini 1562. de quatuor extirpandarum hæresum præcipuis remediis.

CIV.

Gasparis (seu potius *Cæsaris*, ut habet editio Brixiensis in 4. anno 1562. apud Damianum Turlinum) *Ferrantii*, Suessani, theologi, oratio ad patres concilii Tridentini habita in festo D. Joannis apostoli & evangelistæ, anno a Christo nato 1562.

CV.

De Christo puero, circumciso, & Jesu vocato, concio Tridenti habita Kalendis Januarii anni 1563. in amplissimo sanctæ synodi, cardinalium, patrum atque oratorum consessu, a D. *Roberto Furniero*, Gallo, doctore theologo, Ambianensi canonico, Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, &c.

CVI.

De nomine Jesu oratio ad sacrosanctam synodum Tridentinam, auctore *Gaspare Cardillo Villalpandeo*, Hispano Segobiensi, doctore theologo, 1563.

CVII.

Francisci Belcarii Peguilionis, episcopi Metensis, oratio de victoria, qua Carolus IX. Galliarum rex, Francisci Lotharingi Guisæ ducis, necnon & Annæ Mommorancii equitum magistri auspiciis, rebelles causam religionis prætexentes, ingenti clade superavit, habita Tridenti in publico patrum, qui ad concilium œcumenicum venerunt, consessu, die 4. Idus Januarii 1563.

CVIII.

Cosmi palmæ Fonteii, Dertusensis diœcesis presbyteri, sacræ theologiæ doctoris, oratio habita feria quarta cinerum, anno a Christo nato 1563.

CIX.

Adeodati, Senensis, theologi Augustiniani, oratio in die cinerum ad patres habita in concilio Tridentino.

CX.

Concio de tribus domini nostri Jesu Christi tentationibus, habita per F. *Joannem a Ludegna*, doctorem theologum, Dominicanum, Tridenti prima dominica quadragesimæ, anno 1563.

CXI.

Disputatio theologica de cœlibatu sacerdotum: quæ frater *Joannes de Ludegna*, doctor theo-

theologus, ad duos ex articulis theologicis de matrimonio propositis publice in œcumenica synodo Tridentina respondit. A

CXII.

In laudem sancti doctoris Thomæ Aquinatis, ex sacro Prædicatorum ordine, oratio R. P. ac magistri F. *Joannis Gallio*, Burgensis, Hispani, sacræ theologiæ doctoris, ac serenissimi & catholici regis sui Philippi theologi.

CXIII.

Oratio ad patres Tridentinos sub Pio IV. habita a R. P. F. *Alfonso Contreras*, Hispano, ordinis Minorum regularis observantiæ, regis catholici in eodem concilio theologo, dominica secunda quadragesimæ MDLXIII. ad ecclesiæ reformationem persuadendam. B

CXIV.

Antonii Monchiaceni Democharis, doctoris Sorbonici, ad patres sacri concilii Tridentini sermo, feria sexta, die parasceves anno MDLXIII. 9. Aprilis.

CXV.

Verba prolata ab illustrissimo D. *Joanne cardinale Morono*, primo præsidente & legato sacri concilii Tridentini, in ejus prima comparitione in generali congregatione, die Martis 13. Aprilis MDLXIII.

CXVI.

Concio R. P. magistri *Christophori Sanctorisii*, Hispani, Burgensis, ordinis eremitarum divi Augustini, de signis veræ ecclesiæ agnoscendæ, C habita ad synodum Tridentinam, dominica tertia quadragesimæ MDLXIII.

CXVII.

Oratio habita ad patres in concilio Tridentino quarta dominica quadragesimæ anno domini MDLXIII. per reverendum patrem *Lucretium Tiraboscum*, Asulanum, ord. Carm. theologum apud reverendum patriarcham Venetiarum.

CXVIII.

De mysterio sanctissimæ trinitatis concio doctoris *Michaelis Oronsuspei*, Navarri, Olitensis, theologi illustrissimi & reverendissimi D. Didaci Ramirez Sedenno episcopi Pampilonensis, habita dominica sanctissimæ trinitatis, sexta Julii anni MDLXIII. D

CXIX.

Concio de divino Spiritu sancto catholicæ ecclesiæ & sancti œcumenici concilii auctore *L. Joanne Villetano*, theologo Barcinonensi.

CXX.

Sententia D. *Guillelmi de Prato*, episcopi Claromontensis, de residentia prælatorum, dicta in congregatione concilii Tridentini die 5. Idus Januarii anno MDXLVI.

CXXI.

Brachii Martelli, Florentini, episcopi Fesularum, sententia, qua declarat regulares sine licentia episcoporum: nec in monasteriis, nec extra monasteria debere fungi officio prædicandi. E

CXXII.

Ejusdem sententia de residentia episcoporum.

CXXIII.

Oratio funebris de laudibus Joannis Medicis S. R. E. cardinalis, habita 7. Kal. Decembris MDLXII. a *Petro Victorio*, in æde divi Laurentii Florentiæ.

CXXIV.

Oratio in funere Hieronymi Seripandi, cardinalis amplissimi, habita Bononiæ in ædibus divi Jacobi, ab *Ægidio Marchesinio*, Dominicano, Bononiensi lectore, 4. Nonas Aprilis MDLXIII.

CXXV.

Oratio habita in sessione octava sub Pio, & ab initio 24. sacrosancti concilii œcumenici Tridentini, per reverendissimum dominum *Franciscum Richardotum*, episcopum Atrebatensem, anno domini MDLXIII. die 11. Novembris.

CXXVI.

Oratio habita in sessione nona & ultima sacri concilii Tridentini celebrata duobus continuis diebus, tertia & quarta Decembris anno MDLXIII. Pio IV. pontifice maximo, a R. P. D. *Hieronymo Ragazzono*, Veneto, episcopo Nazianzeno, & coadjutore Famagustano.

PARS QUINTA.

CXXVII.

Reginaldi Poli cardinalis de concilio liber unus dicatus reverendissimis & illustrissimis Joanni Mariæ cardinali de Monte, & Marcello cardinali sanctæ Crucis, Tridentini concilii legatis, cum præfatione *Pauli Manutii*, Aldi filii, ad Pium IV. Medicem pontificem maximum.

CXXVIII.

Ejusdem *Reginaldi Poli* cardinalis de baptismo Constantini magni imperatoris tractatus.

CXXIX.

Ex ejusdem decretis anno MDLXI. de reformatione Angliæ liber unus.

CXXX.

Petri Fontidonii, doctoris theologi, pro sacro & œcumenico concilio Tridentino, adversus Joannem Fabricium Montanum, ad Germanos oratio.

Editioni Lovaniensi addi poterunt, quemadmodum pag. 278. historicæ nostræ synopseos observatum est.

I.

* S. P. N. D. *Pauli* divina providentia papæ III. bulla indictionis supplicationum, seu processionum per universum orbem Christianum pro celebratione sancti œcumenici generalis concilii, cum adhortatione ad jejunium & sacrosanctam communionem, & gratia plenariæ indulgentiæ data idibus Decembris MDXLV. pontificatus anno 12. excusa Parisiis cum aliis in 8. anno MDXLVI. apud Reginaldum Calderium.

II.

* Concio R. P. fratris *Bartholomæi Carranza* de Miranda, Hispani, ordinis Prædicatorum, habita ad synodum Tridentinam prima dominica quadragesimæ anno MDXLVI. excusa Lugduni anno MDL. non expresso typographi nomine, in 16. post controversiam de necessaria residentia personali episcoporum & aliorum inferiorum pastorum, Tridenti explicata per eumdem Dominicanum regentem in collegio S. Gregorii in valle Oletana.

III.

* *Pauli* III. pontificis Romani epistolæ duæ; prima ad Helvetios data 3. Julii MDXLVI. altera ad episcopos & abbates aliquot Helvetiæ data 11. Aprilis ejusdem anni, quibus & instituti concilii Tridentini & suscepti contra protestantes belli ratio continetur. Excusæ Parisiis in officina Calderiana, anno MDXLVII. in 8.

IV.

* *Alfonsi Salmeronis* de societate Jesu oratio

habita in concilio Tridentino die sancti Joannis evangelistæ anno domini MDXLVI. quæ edita fuit seorsim Lutetiæ in 8. anno MDLXVII. apud Nicolaum Divitem, sub gemina anchora.

V.

* Innominati cujusdam oratio edita Mediolani in 8. anno MDXLVIII. post orationem Ambrosii Catharini habitam die 4. Februarii anni MDXLVI.

VI.

* Comparitio oratoris *Alberti* Bavariæ ducis illustrissimi. Literæ ejus lectæ in generali congregatione die 27. Junii anni MDLXII. Oratio habita ab ejus oratore in eadem congregatione sacri concilii Tridentini, sub Pio papa IV. eademque die Junii, cum responso sanctæ synodi; Ripæ in Italia in 4. anno MDLXII. Lutetiæ Parisiorum apud Joannem Dellier in 8. anno MDLXIII. Venetiis apud Aldum Manutium in 8. an. MDLXVII. & in eadem urbe eademque forma anno MDLXIX. apud Dominicum de Farris.

VII.

* Exemplar literarum *Ferdinandi* Romanorum imperatoris ad Pium IV. pontificem maximum, ejusdemque Augusti ad Carolum sancti Apollinaris presbyterum cardinalem de Lotharingia admonitio, tertio Martii MDLXIII. Parisiis apud Nicolaum Chesneau MDLXIII. in 8.

VIII.

* *Matthiæ Cytardi*, Cæsareæ majestatis a concionibus, sermo de processione cum eucharistia, habitus feria quinta post festum sanctissimæ Trinitatis, anno MDLXIII. Venetiis eodem anno apud Jordanum Ziletum in 4.

IX.

Antonii Cauchi, archiepiscopi Corcyrensis, oratio habita die 26. Februarii MDLXII.

X.

Antonii Pagani, Veneti, Minoritæ, oratio Tridenti habita de reformatione ecclesiæ, Venetiis apud Bol. Zalterum MDLXX. in 4.

XI.

Antonii Sebastiani Minturni, episcopi Uxentini, de officiis ecclesiæ præstandis orationes Tridentinæ. Venetiis apud Jo. Andr. Valvassorem MDLXIV. in 8.

XII.

Jacobi Ferrusii, Valentini, oratio in festo assumptionis ad patres concilii Tridentini habita Venetiis MDLVI. in 4.

Jacobi Giberti de Nogueras, Aliphani episcopi, Hispani, oratio habita de XV. Julii MDLXIII.

XIII.

Petri Serræ, canonici Cæsaraugustani oratio ad patres in concilio in die sancto pentecostes. Romæ in 4.

XIV.

Scipionis Bongalli, Orianæ civitatis episcopi, oratio in festo omnium sanctorum Tridenti habita & Romæ excusa apud Baldum MDLVI. in 4.

Qui plura volet, adeat hypomnemata de rebus ad historiam concilii Tridentini spectantibus, studio PUTEANORUM FRATRUM *excusa anno* MDCLIV. *apud Sebastianum Cramosium in 4. cum privilegio regis, referta quamplurimis epistolis, instructionibus, aliisque monumentis Gallicis atque Italicis, inter quæ legentibus occurrunt & nonnulla Latine exarata, ceterisque inserta, quæ in tam recenti memoria, cum sint in omnium manibus, vix erit operapretium recudere.*

XV.

* *Francisci* I. Christianissimi Francorum regis mandatum Claudio d'Ursé Forensium perfecto, equiti & camerario suo, Jacobo a Ligneris in curia Parisiensi tertiæ judicum decuriæ præsidi, ac Petro Danesio Suzennarum præposito, legatis suis ad concilium Tridentinum, apud Fontem-bellæ-aquæ scriptum 3. Kal. Aprilis anno domini MDLXV. regni 32.

XVI.

* *Henrici* II. Francorum regis Christianissimi mandatum legatis suis, ut translato Bononiam concilio intersint, datum Divioni die 6. Julii anno MDXLVIII. regni secundo.

XVII.

* Ejusdem regis literæ ad patres Tridenti congregatos datæ apud Fontem-bellæ-aquæ Idibus Augusti MDLI. cum ejusdem protestatione facta per Paulum de Thermis oratorem suum.

Sunt & alia Tridentinarum rerum monumenta quæ rimantibus locupletissimas bibliothecarum nostratium gazas occurrerunt: sed ea satius visum est in commodiorem postea locum differre, quam properantem ad optatissimum Lovaniensium doctorum σύνγμα lectorem diutius in primo veluti limine remorari.

PARS

PARS PRIMA LOVANIENSIS COLLECTIONIS EORUM QUÆ ACTA SUNT IN SACROSANCTO OECUMENICO CONCILIO TRIDENTINO SUB SANCTISSIMO D. D. PAULO III. ROMANÆ ECCLESIÆ ANTISTITE,

AB ANNO MDXLV. AD MDXLVII.

I.

ADMONITIO ATQUE HORTATIO legatorum sedis apostolicæ, ad patres in concilio Tridentino lecta in prima sessione.

Reverendissimi patres, &c. Cum ipsa muneris nostri ratio, qui in hac sancta synodo præsidentium, & sedis apostolicæ legatorum personam gerimus, hoc postulatura videatur, ut crescentibus negotiis, quæ in hoc sacro consessu ad Dei gloriam, & ecclesiæ utilitatem sunt expedienda, sæpius apud vos cohortandi & commonendi causa verba faciamus: tum vero in hac prima sessione, quæ felix (ut speramus) principium ipsi concilio est datura, minime hoc a nobis prætermittendum duximus. Eo vero libentius hoc officio fungimur; quod cum vos vel hortamur, ut ea faciatis, quæ digna tanto conventu sint, vel a contrariis dehortamur: nosmetipsos etiam hortamur, ac dehortamur, qui in eadem quasi navi vobiscum sumus, iisdemque periculis, quibus vos, iisdem tempestatibus subjicimur. Nosmetipsos inquam excitamus ad vigilandum, ne vel in scopulos incidamus, qui plurimi proculdubio in hoc cursu sese offerent: vel magnitudine negotiorum tanquam fluctuum obrui nos negligentia nostra patiamur: verum spe & fide erecti eo navigationem dirigamus, quo maxime portus salutis ad Dei gloriam in Christo Jesu sese ostendet.

Igitur, ut ab eo incipiamus, de quo maxime in hoc principio admonendi omnes sumus, unusquisque nostrum ante oculos sibi in primis proponere debet, quænam sint, quæ ab hoc sacro concilio expectentur: ex quo quisque facile intelliget, quantum sibi oneris incumbat. Sunt vero ea (ut omnia summatim complectamur) quæ in bulla indictionis concilii "continentur: nempe hæresum extirpatio, disciplinæ ecclesiasticæ & morum reformatio, ac tandem pax externa totius ecclesiæ. Hæc ergo sunt, quæ nos curare, vel potius pro quibus assidue orare, ut Dei benignitate fiant, oportet. Atque illud est, de quo ante omnia in ipso concilii exordio omnes, & singulos, qui huc convenimus, primum autem nos ipsos, qui in tam sancto ministerio præsidemus,

"supra p. 1.

A admonendos duximus, ne unquam cogitemus, vel per singulos qui hic adsunt, vel per universum concilium, etiam si omnes pastores ex universo terrarum orbe huc coiret, tantis malis, quibus nunc grex Christi est oppressus, provideri posse. Si enim putamus hoc a nobis perfici posse, aut ab alio, quam ab ipso Christo, quem Deus pater unicum nobis servatorem, & pastorem dedit, cui etiam omnem potestatem dedit, erramus sane in fundamento omnium actionum nostrarum, & divinam iram magis provocabimus. Adjungimus enim ad superiora mala, quæ propterea nobis acciderunt, quod ipsum fontem aquæ vivæ reliquimus, hoc alterum maximum peccatum, quod nostra vel prudentia, vel potentia, iisdem malis mederi velimus: ut merito de nobis

B dicatur, quod propheta in persona Dei veterem populum accusans, dicit: *Duo mala fecit populus hic, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, non valentes continere aquas.* Isa. 2.
Tales vero cisternæ sunt omnia consilia, quæ a nostra prudentia, non afflata Spiritu divino, proficiscuntur: quæ non modo populos in pietate, & obedientia, tanquam aquas in cisternis continere non valent: sed quo magis his artibus retinere eos laboramus, eo violentius tanquam torrentes a nobis defluunt, & discedunt: ut superiorum annorum experientia multis in locis satis nos docere potest, & nunc admonere, unicam tantum viam medendis his malis relictam,

C si nostra omnia remedia inutilia esse agnoscentes, & valere potius ad augenda, quam ad tollenda mala, ad Christi potentiam, quem dexteram suam Deus Pater appellat, ad Christi sapientiam, qui est sapientia Patris, in omnibus nos, qui patrum personam gerimus, fide, & spe confugiamus, hujus nos in omnibus ministros esse agnoscamus. Hic vero *quæritur*, inquit apostolus, *inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*. Hoc autem nunc nobis agendum est, ut ministros nos in omnibus idoneos præbeamus. Erimus vero idonei, si nos ex nobis minime idoneos esse judicaverimus. Quis enim (inquit idem apostolus) ad hæc idoneus? ut qui ne cogitare quidem aliquid ex nobis, quasi ex nobis simus sufficientes. Verum hoc fateri non satis est nobis: hoc dicere potuit apostolus, & per hanc portam ingredi ad obeun-

1. Cor. 4.
2. Cor. 3.
2. Cor. 3.

ANNO CHRISTI 1545.

obeundum munus suum, & in eo se ministrum fidelem; ac idoneum ostendere, qui simul dicere potuit, de ministerio suo loquens: *Nihil mihi conscius sum*. (1. Cor. 4) Nobis vero, qui si verum fateri volumus, aliter dicere non possumus, quin nobis conscii simus in administrando munere nobis imposito in plurimis defecisse, & horum etiam malorum,* ad quæ corrigenda vocamur, non minima ex parte causam extitisse, non satis est hic fateri, ad tantum munus nos impares esse. Quid ergo nobis agendum, ut idonei hoc tempore Christi ministri in ecclesia instauranda esse possimus? Idem prorsus, quod Christus ipse episcopus animarum nostrarum fecit, cum venit ad fundandam & formandam ecclesiam suam. Idem sane patres faciendum erit nobis, quod ipsa sapientia patris fecit, cum venit, ut multos filios in gloriam adduceret; id quod nobis item propositum nunc esse debet. Is enim cum oppressos peccatis omnes invenisset, omnia omnium peccata in seipsum transtulit, seque unum ante Deum pro omnibus reum, & nocentem constituit, ac pœnam nobis debitam sustinuit, tanquam omnia flagitia, & omnia scelera, quæ nos commiseramus, ipse commisisset, cum tamen ab omni labe peccati purissimus esset: (1. Petr. 2) quippe *qui peccatum non fecit, neque* unquam *inventus est dolus in ore ejus*. Quod vero Christus pro immensa sua caritate erga Deum patrem, & pro misericordia erga nostrum genus fecit: hoc nunc, ut ipsi faciamus, justitia ipsa a nobis flagitat, ut omnium horum malorum, quibus grex Christi est oppressus, nos pastores coram tribunali misericordiæ Dei reos constituamus: atque omnium peccata in nos ipsos non tam pie, quam juste transferentes, quia re vera horum malorum magna ex parte nos causa sumus, divinam misericordiam per Jesum Christum imploremus. Quod vero dicimus, nos pastores his malis, quibus ecclesia est oppressa, causam dedisse, si quis hoc acrius, & magis per exaggerationem quamdam verborum, quam vere dictum existimet, hoc quidem ipsa rerum experientia, quæ mentiri non potest, comprobabit. Respiciamus ergo paululum ad ipsa mala, quibus ecclesia opprimitur, ac simul etiam ad nostra peccata. Sed quis hæc numerare valeat? quæ simul cum reliquis malis multitudine superant arenam maris: & usque ad cœlum clamant.

Circumscribamus ergo tantam multitudinem nostrorum malorum illis limitibus, quibus hoc concilium, quod capitalibus malis medendis est vocatum, ea circumscripsit. Sunt vero illa tria, quæ supra commemoravimus, hæreses, lapsa morum disciplina, & intestinum atque externum bellum. Hic ergo videamus & consideremus, cum jam multis annis ecclesia his calamitatibus vexetur, unde nam ipsa originem habuerunt: num illis nos quodam modo principium, num fomentum dederimus. Primum vero examinemus initium hæresum, quæ hac nostra ætate passim pullularunt, quibus si negare volumus nos principium dedisse, quia nullius hæreseos ipsi auctores fuimus: tamen cum perversæ de fide sententiæ, tanquam vepres quædam sint & spinæ, quæ in agro domini, qui nobis colendus commendatus est, ortæ sunt: & si illæ quidem sua sponte, ut solent aliquando vitiosæ herbæ, pullularunt; tamen qui non coluit quem debuit agrum, qui non seminavit, qui pullulantes per se non statim curam adhibuit ut extirparet, non minus quidem principium illis dedisse dicendus est, quam si ipsas seminaverit, præsertim cum hæc omnia a ne-

A gligentia agricolæ ortum ducant, & incrementum habeant. Hic ergo se ipsos excutiant, qui sunt agricolæ in agro domini, conscientiam suam interrogent, quomodo in eo colendo, quo modo in seminando se gesserint. Quod qui fecerint his præsertim temporibus, quibus paucissimi agro domini colendo incumbunt, non multum, credimus, dubitabunt, num ad ipsos pullulantium passim in ecclesia hæresum culpa pertineat. Hæc vero monendi tantum causa dicta satis sint de his, quæ ad primum caput pertinent.

Veniamus ad secundum, quod lapsam morum disciplinam & abusus (ut vocant) complectitur. Hic vero nihil attinet diu investigare, quinam tantorum malorum auctores fuerint, cum præter B nos ipsos ne nominare quidem ullum alium auctorem possimus.

Quare ad tertium accedamus, quod impedimenta pacis ecclesiæ in se continet: qualia sunt arma, vel domestica, vel externa: hæc enim jampridem pacem ecclesiæ perturbarunt, & adhuc perturbant, de quibus hoc tantum dicimus: si (quod Deus ipse certissimis signis ostendit) hæc arma flagella ejus sunt, quibus nos affligit: quia duorum priorum capitum rei sumus, in quibus nos excusare non possimus, etiam horum armorum præcipuam nos causam esse negare non possumus. Ejusmodi vero flagella Deum ob eam causam immittere censemus, ut nos peccantes castiget, & peccata ipsa, quibus majestatem ejus maC xime offendimus, nobis ante oculos ponat. Hic vero quisquis aliquando animadvertit, quibus modis ecclesia armorum violentia vexata fuerit, secum ipse consideret, quænam illa sint, in quibus præcipue ecclesia propter ipsa arma detrimentum patiatur. Nec vero hic refert de quorum armis loquamur, sive de intestinis nostrorum principum, sive de externis Turcarum armis, quæ superioribus annis nos magnis calamitatibus affecerunt, sive de eorum, qui ab obedientia suorum pastorum discesserunt, & ipsos a suis sedibus expulerunt. Hoc enim summatim dicimus de omni genere armorum, si qui illa contra nos tractarunt, a suis ecclesiis pastores fugarunt, ordines confuderunt, laicos autem in episcoporum D locum suffecerunt, ecclesiæ bona diripuerunt, cursum verbi Dei impediverunt.

Hic, inquam, dicimus, nihil horum esse, quod in libro abusuum pastorum maxima illorum pars, qui hoc nomen sibi vindicant, per se factum esse, si legere libuerit, non scriptum apertis verbis inveniat. (*Vide sis quæ jam supra excusa sunt p. 12.) Nostram enim ambitionem, nostram avaritiam, nostras cupiditates his omnibus malis populum Dei prius affecisse statim inveniet, atque harum vi ab ecclesiis pastores fugari, easque pabulo verbi privari: bona ecclesiarum, quæ sunt bona pauperum, ab illis tolli: indignis sacerdotia conferri: & illis, qui nihil a laicis, præterquam in vestis genere, ac ne in hoc E quidem differunt, dari. Quid enim horum est, quod negare possimus per hos annos a nobis factum esse? Quare si Turca, si hæretici hoc idem adversus nos faciunt, quid hic aliud, quam flagitia nostra, & simul justum Dei judicium videmus? Judicium vero plenum misericordia, si enim pro meritis nos castigaret, jampridem sicut Sodoma, & Gomorrha fuissemus.

Cur vero hæc nunc commemoramus? an ut vos confundamus? absit, sed magis ut vos ceu patres, & fratres carissimos, primum autem nosmetipsos admoneamus, quo pacto hæc, quibus nunc affligimur, flagella, & graviora quæ impendent

Anno Christi 1554.

Cap. 1.

dent nisi resipiscamus, vitare possimus, ut effugiamus tremendum illud Dei judicium, omnibus quidem non resipiscentibus tremendum, maxime vero illis qui præsunt. *Judicium enim grave* (inquit scriptura) *his qui præsunt, fiet*. Judicium vero incipere nunc videmus a domo Dei. Dum enim nunc ejiciuntur sacerdotes, dum conculcantur ab hominibus, quid aliud hoc indicat, quam divinum de nobis judicium, quod prædixit Christus, cum diceret, sacerdotes suos esse sal terræ: *quod si sal evanuerit, ad nihil valere ultra, nisi ut ejiciatur foras, & conculcetur ab hominibus*? Hæc vero omnia nos nunc patimur. Quod si propter justitiam, ut nostri majores, beati nos quidem, at nunc juste quidem, quia sal evanuit: minime autem propter justitiam patimur, in omnibus enim nostris afflictionibus videmus judicium Dei: atque utinam quidem illud videremus, hoc enim initium esset omnia Dei judicia & flagella effugendi, atque in gratiam, & in veram gloriam ingrediendi: quæ res fecit, ut in his commemorandis acriores, & longiores fuerimus: nisi enim hæc bene cognita, & perspecta fuerint, frustra intramus in concilium; frustra invocamus Spiritum sanctum, qui primum ingressum in animam hominis semper facere solet, per ipsias hominis condemnationem, ut condemnet mundum de peccato.

Matth. 5.

Quare nisi ille spiritus nos apud nosmetipsos primum condemnaverit, nondum illum ingressum esse ad nos affirmare possumus, ac ne ingressurum quidem, si peccata nostra audire recusamus. Idem enim dicetur nobis quod populo veteri per prophetam Ezechielem est dictum, cum nondum agnitis suis sceleribus, Deum per prophetam interrogare vellent; sic autem ait propheta: *Venerunt viri Israel ad interrogandum dominum, & sederunt coram me. Hæc autem dicit dominus: Nunquid ad interrogandum me venistis? Vivo ego, dicit dominus, quia non respondebo vobis*. Sequitur autem: *Si judicas eos, abominationes patrum illorum ostende illis*. In quibus verbis ostendit Deus, quare noluerit respondere illis, quia nondum scilicet abominationes suas, & patrum suorum audierant. Quare cum idem Dei spiritus sit, qui tum dabat responsa, & quem nunc nos sedentes coram domino invocamus: quid nobis faciundum sit, ut propitia responsa habeamus, ex his videtis: & simul quam necessario nos, qui præsidemus in hoc sacro consessu, a detegendis nostris peccatis sermonis exordium vobiscum duximus.

Ezech. 20.

Quia vero nonnullos nunc videmus, sua primum peccata, & nostri ordinis graviter deflentes, atque Dei misericordiam omnibus votis implorantes, ideo quidem in maxima spe sumus, ad nos venisse, quem invocamus Dei Spiritum. Hoc vero maximum pignus divinæ misericordiæ habemus, nempe ipsam hanc inchoationem concilii, in quo nunc convenimus ad erigendam, & instaurandam pene collapsam ecclesiam, ut vetus pepulus post diuturnam captivitatem apud externos reges, rediit Hierosolymam ad instaurandum templum. In illius vero populi statu, in illorum læta ad patriam profectione & templi instauratione, nostri quidem temporis, & nostri status, in hoc præsertim concilio, imaginem intueri possumus: & in ducum ejusdem populi exemplo, vestrum, qui duces estis populo Dei ad cœlestem patriam contendenti, officium videre. Quare omnes vos magnopere hortamur, ut sæpius ad memoriam revoce-

Anno Christi 1545.

A tis, quæ in Esdræ, quæ in Nehemiæ, quæ etiam in Danielis libris sunt scripta: in quibus consilia omnium ducum populi explicantur, quæ hunc unum semper scopum habuerunt, ut sua, & populi, atque patrum peccata confitentes, ad pœnitentiam, & implorationem divinæ misericordiæ omnes excitarent. Quod cum populus faceret, tum quidem omnia illis feliciter successere. Eadem vero consilia nobis, si felicem successum & exitum expectare volumus in instauranda ecclesia, ob quam causam læti huc in spiritu convenimus, sequenda erunt: atque eo quidem magis, quo etiam majora nobis certamina impendent instauraturis ecclesiam, quam illis instauraturis templum. Si enim illis multi, quo minus id per- B ficeretur, se opposuere: si multi etiam, cum opus impedire non possent, eos irriserunt: hoc quidem sic habetote, nobis nec irrisores defuturos, nec qui maximis viribus a cœpto opere nos deterreant, & avocent. Habebimus vero non modo colluctationem cum carne, & sanguine, sed cum spiritualibus nequitiis in cœlestibus. Verum his omnibus potentior est is, in cujus nomine hoc opus sumus aggressi. Quare in eo confidamus, ipsum precibus invocemus, & ipse omnia perficiet.

Ephes. 6.

Quia vero hoc concilium cum deliberantium, tum vero judicantium speciem refert, in quo & deliberatur de iis, quæ ad universalis ecclesiæ bonum pertinent, & etiam judicatur tam de rebus, C quam de personis: sedemus enim tanquam judicantes duodecim tribus Israel, quibus comprehenditur universus populus Dei: ideo hic maxime locus videtur nos ipsos admonendi, ut caveamus ab his, quæ vel consultandi, vel judicandi vim in nobis depravare solent. Hæc vero sunt ipsæ animi passiones; quæ ideo etiam perturbationes vocantur, quia rectum & verum de rebus judicium, & sensum perturbant, ac pervertunt: in quibus maxime illa sunt cavenda, quæ recte monet Ethnicus ille in conciliis abjicienda, cum dicit, *Omnes homines, qui de rebus dubiis consultant, ab ira, odio, amicitia, vacuos esse debere*. Nam cum in hæc omne genus hominum sit propensum, tum vero ii maxime, qui principi- D bus serviunt: tales enim vehementiores habent affectiones: facillime autem ad gratiam loquuntur, vel ad odium: ut scilicet ipsos existiment principes affectos esse, a quibus mercedem expectant.

Matth. 19. Luc. 22.

Cæsaris in Catilinam verba.

Cum vero de principibus loquimur: tam de his qui ecclesiastici vocantur, quam qui sæculares, loquimur. Ac licet quidem nos principes Christianos habere agnoscamus, & gaudeamus, id quod in veteri & jam recens fundata ecclesia patres nostri non habuerunt: tamen ante omnia nobis in hoc concilio semper est animadvertendum, hunc non esse locum laudandi aliquem, nisi solum Deum in Christo Jesu, atque illum solum justificandi, omnes autem genus hominum condem- E nandi: primum vero nos ipsos, qui hæc loquimur, ut cum Daniele dicamus: *Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt: tibi autem domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus a te, & non audivimus vocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt, ne audirent vocem tuam, & stillavit super nos maledictio, & detestatio*. Hic vero nunc locus esset, ut ejusdem prophetæ exemplum sequen-

Baruc. 1. c. Dan. 9. b.

ANNO CHRISTI 1545.

quentes, cujus verba modo recitavimus, non solum nostra, qui sacerdotes sumus, sed populi, sed principum, coram Deo & ecclesia ejus peccata confiteremur, proque omnibus veniam implorare-mus. Sic vero dicit Daniel: *Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei*: nomine populi hoc loco omnium ordinum personas complectens, ut ejus confessio, quam modo recitavimus, declarat.

Ibidem.

Qua in re, quid nobis, qui pro salute universæ ecclesiæ tantis malis oppressæ, huc convenimus, faciendum sit, satis indicare videtur nimirum, ut nostra, & simul principum, ac populi peccata flentes confiteamur: id quod plane in spiritu mœroris satis nunc abunde facimus: verbis vero uberius faceremus, si ipsi principes adessent, qui suam nobiscum confessionem & lacrymas conjungerent.

Ejusmodi vero quasi funiculis peccatorum, ut prophetæ loquuntur, sacerdotum ac principum, atque ipsius populi peccata sunt colligata, ut difficile sit de unius ordinis peccatis inquirere, quin reliquorum simul ordinum peccata appareant. Sic vero omnes ordines una orationis serie accusans, in veteri populo dicit Ezechiel in persona Dei: *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sacrum & profanum non habuerunt distantiam. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, ad perdendas animas, & avara sectanda lucra. Populi terræ calumniabantur calumniam.* Hæc ille. Quæ utinam ad illa solum tempora pertinerent, ac non nostri quoque temporis imaginem referrent. Utinam cum de corruptela morum sacerdotum loquimur, huic maximam occasionem, maximam materiam, & auctoritatem, ipsos principes, atque ipsum populum dedisse negare possemus. Sed reprimamus nunc verba usque ad tempus magis opportunum, fontes autem communium lacrymarum aperiamus.

Ezech. 22.

Redeamus vero ad eos, quos cœpimus admonendos, præsertim episcopos, qui cum mandatis principum huc venerunt. Sic vero illos admonemus, ut omni, qua possunt fide, & diligentia suis principibus serviant, verum ut episcopos decet: sic illis serviant, ut servi Dei, non ut servi hominum. *Nolite*, inquit apostolus, *servi hominum esse*. Primum vero serviant uni regi Christo, cui Deus pater omnem potestatem dedit: deinde vero propter eum, omnibus: maxime autem principibus: *Cui honorem, honorem: cui tributum, tributum*. Hortamur autem, ut principibus serviant ad honorem, quemadmodum eorum mandata verbis ipsis præ se ferunt: in quibus nihil fere, nisi honorificum, & ad publicam utilitatem spectans, proponitur. Sic vero in summa serviant, ut eorum officium in primis spectet ad honorem Dei, & utilitatem hujus concilii, quod propter publicum bonum est convocatum.

1. Cor. 7.

Rom. 13.

Quare ut ab hoc maxime dehortamur omnes, qui hic sententias coram Deo, & angelis ejus, atque coram universa ecclesia sumus dicturi, ne ad gratiam hominis alicujus loquamur: sic etiam multo magis, ne ad odium cujusquam, sententiam proferamus, etiamsi contra nos adversarii, vel inimici, & hostis personam gerat: denique ut ab omni inter nos contentione abstineamus, maxime optamus, & in domino hortamur. Hæc enim sunt, quæ contristant, & repellunt, quem invocabimus, Spiritum sanctum, sine quo nihil omnino facere poterimus, quod ad bonum, & pacem ecclesiæ cedat. *Cum enim*, inquit apostolus, *sint inter vos contentiones, nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis?* Cum vero homines eos appellat, Spiritus Dei expertes intellexit. In omnibus autem, quæ ad reformationem ecclesiæ pertinent, ob quam causam convenimus, imitari nos oportet illum, qui eam primum formavit: de quo ad hoc ipsum opus ingrediente, sic in persona Dei propheta loquitur: *Ecce servus meus, quem elegi: dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ: dedi spiritum meum super eum: judicium gentibus nunciabit: non contendet, neque clamabit: arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Hunc vero spiritum pacis, caritatis, & mansuetudinis, cum semper apud omnes, & cum omnibus ostendere debeamus, tum vero maxime in hoc sacro consessu, in quo convenimus, ut per gratiam ipsius Spiritus, contentionibus, quæ nimis diu ecclesiam vexarunt, finis tandem imponatur.

ANNO CHRISTI 1545.

1. Cor. 3.

Isa. 42.

Quare ne ipsi ullam contentionis ansam alicui demus, qui pacificorum personam gerimus, maxime est cavendum. Hoc vero, & cetera omnia incommoda, & impedimenta pacis unico modo evitabimus, atque ad optatum pacis portum perveniemus, si precibus ab humili & contrito corde profectis, ipsum Christi spiritum, *qui est pax nostra*, invocaverimus: ut in hoc concilio præsideat, ut lucem cordibus nostris infundat: utque nos in omnibus ad ipsius honorem, & veram ecclesiæ utilitatem regat, & dirigat. Ad tales enim ipse dicit: *Adhuc te loquente, ecce adsum.* Quare ut ejusmodi orationibus assidue incumbamus, quanta possumus caritate vos in domino hortamur, ut uno ore, atque uno spiritu, Deum Patrem in Christo Jesu glorificemus, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

Ephes. 2.

Isa. 65.

II.

CONCIO FRATRIS DOMINICI Soto, Segobiensis, theologi, ordinis Prædicatorum.

De extremo judicio, quod evangelium prima dominica adventus, missali Romano legitur, ad legatos & synodum, eadem die Tridenti habita.

CONCILIUM vobis aliud, idemque œcumenicum, diei hujus celebritas ob oculos ponit apostolica sancta legatio, & qui sub hoc capite Christi corpus refertis, cardinalis Tridentine illustrissime, & reliqua amplissimorum præsulum sacra synodus. Concilium judiciumque evangelicus vobis hodie præco denunciat, ab hoc longe diversum, quod tam anxia nos expectatione animi pendentes tam diu torquet: sane quod ut universalius, ita, tum majori rigore cogendum sit, tum etiam celebrandum multo celerius. Quippe quo vivorum omnium, mortuorumque universitas, non a remotissimis modo terris, sed ex penitissimis etiam terræ visceribus, uno dato signo est evocanda, eodemque momento sistenda. Quoniam illic nihil segnitiæ loci, causatio nulla, quam suæ quis moræ valeat prætexere: nullus quo possit quispiam animum dissimulare, efficax color: neu qui nos perterrefaciant, armorum ulli strepitus: neu qui remorentur (ne pejus dicam) novorum hominum cavilli. Ecquid fictitiis in rebus excogitari queat, quod divinæ illi, tremendæque tunc majestatis, ubi con-

Anno Christi 1545.

conventum imperaverit illum, obsistat? Quandoquidem terra quos mortuos quasi sequestro apud se depositos receperat, etsi corpora etiamnum in cineres aurasque jam olim dispererint: eosdem mortuos, vitæ restitutos, repetenti Christo, summa fide totos reddet: & non secus, ac sistendi vas, ante ejus tribunal suas ipsorum causas dicturos exhibebit. Et cœli stare nescii, sed quibus ingenitum, & suapte natura constantissimum est, perpetuis pernicibusque lationibus circumvolvi, gradum sistere jussi, parebunt: & ante judicis thronum accersiti, pavidi, atque suo contracto jubare pallentes, comparebunt: qui tamen sui nullam necesse habent rationem reddere: ut qui sint rationis expertes, neque vero si vel maxime tenerentur, habent quod extimescerent: ut qui nullum imperium recusent, sed quæ sibi obtigere munia, fideli semper cura & diligentia exequantur: at quod sint adversus hominum nequitiam & perfidiam testimonium dicturi, id merito perhorrescent. Heu nimium aspidem obtusis auribus superantes, & quibusvis talpis cœciores, qui stupore plumbum, adamantaque duritie vincimus: eadem ipsa terribilis Dei verba, quæ illo tunc torvo ab ira vultu prolaturus est: illa, inquam, *Audite cœli, & auribus percipe terra: quoniam dominus loquutus est: Filios enutrivi, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis*. Et quod sub cœlorum itidem & terræ attestatione alius ejusdem ordinis propheta in eamdem sententiam confert, *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima*. Eadem, inquam, hæc verba, quibus homines rei fiunt: cœli vero nihil aliud quam testes citantur, cœli insensibiles expavescent: rationales vero homines, vel non audimus, vel intelligimus: vel certe si audimus, & intelligimus, nihilo plus tamen eorum sensu afficimur: sed quam adamas quatiente malleo, pejus ea nos excutimus. At ne absque ulla prorsus distributionis luce diutius confusa divagetur oratio, tametsi vereor, ut præ temporis angustia explicare suis numeris atque exornare nequeam: tria tamen narrabo, aut certe utcumque adumbrata ac delineata relinquam. Eram enim dicturus quorum, quando, & quomodo sumus extremo illo pertremendo tribunali rationem reddituri.

Isa. 1.

Deutor. 32.

Atque primæ expediendæ partis inde ex ordine aptissime rationem petere videor, si unum esse hominem ostendo in hac rerum sensibilium universitate, a quo factorum ratio & causa tum exigi possit jure, tum etiam merito reddi debeat. Id profecto quod est citra negotium demonstrare: Nam causam cur quid quis faciat, nemo sane respondere quiverit, præter quam qui rerum causas videt, & consequentia cernit: in sua demum potestate habet, res sic, aliterve efficere, nam cui aliter constituere non fuerat liberum: cum hoc cur ita fecerit, quid rogo expostules? Est autem in rebus (citra angelos) solus homo ratione, liberoque arbitrio præditus: est ergo unus, qui tum sui, tum rerum earum, quæ in suum dominium & usum venerunt, rationem sit responsurus. At quidnam rerum esse dicam in ejus imperio, & ditione? quid? Quantum est cumque nostris subjectum oculis. Quanta sunt videlicet cœlorum vastissima corpora, & quam intra se multa capere possunt, in hominis sunt ditionem cuncta redacta. Scripturam de hoc, quam dicat sententiam, consulamus. *Faciamus*

Gen. 1.

(inquit) *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, ut præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra*. Quid est autem, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*? Nimirum aliquid velut argilla efformemus, quo faciei nostræ specimen, vultusque lumen nostri exprimamus. Namque per sylvam ceterarum rerum, nihilo magis autorem cognosceres, quam hominis imaginem per ejus tenue confusumque vestigium: ut pote, quæ sint, aut vivant procul dubio, ad summum citra mentem, cognoscant. Ergo (quæ facies Dei est) mentis insigne, rationisque & libertatis splendorem ac dignitatem, nulli rerum præter hominem (angelos mittimus) impressit. Quocirca (ut ab hoc ipso suggesto alias me ad vos dixisse memini) quamvis nihil de rebus Deus nisi consilio altissimo constituat: nobis tamen aliis verbis scriptura conformationem hominis denarravit, quam rerum aliarum creationem, quo ejus inde præ aliis excelsitatem dignosceremus. Nam res aliæ universæ, quippe quæ necessitate, & quasi coactu aguntur, metus non erat, ut a nutu Dei, præscriptisque legibus deviare, deflectereque ratione ulla possent: & ideo verbo simplici conditæ sunt. Dixit enim: *Fiat lux, & facta est lux*. dixitque, *Fiat firmamentum, & factum est firmamentum: & dixit, producat terra herbas & animantes, & factum est ita*. At vero hominem, cui sui erat ipsius facienda potestas, & facultas ut non vi, uti cetera, compulsuque, & illata necessitate, sed libere a Deo in bonum promovetur: ut ante illum bono & malo, igne & aqua constitutis, manum alterutri esset libitum, admoveret: quippe eo esset libertatis donandus (si tamen libertas hæc est) ut contra quam Deus præciperet, faceret ipse, dum vellet, eumdem hominem auderet Deus producere (si sic infantibus nobis de infinita illa cunctipotentis sapientia balbutire lallareque licet) nisi ratione maturius cogitata, & deliberata? minime gentium. Ob idque non simpliciter dixit: Fiat homo, sed antequam faceret, *Faciamus*, inquit. Quod est quasi habiti concilii pronunciata sententia. Deinde non tanquam ex nihilo derepente, uti cetera, edidit: sed ex luto prius, quasi figulina arte adfabre corpus in tam variam organorum pulchritudinem efformavit, mox spiraculum vitæ inspiravit in faciem.

Ibidem.

Quid ergo nos isti recentes mortalium de libero arbitrio contendunt? quid Dei faciem, animis nostris impressam, deterere nobis, expungere, ac delere moliuntur? dicentes ea nos quandoque a Deo necessitate, impetu scilicet & coactu moveri, qua cœli, vel pecora. Quod si nunquam nos adeo cogit, cur meritum nobis adimunt, quod assertu illis est necessarium, non modo temporalium præmiorum (quod jam compulsi cœperunt confiteri) sed illius etiam, quo nos gratia perducit sempiternæ gloriæ? Siquidem ut nos Deus impulsu in bonum prævenit, tamen in nostro arbitrio positum est, ut a præveniente nos ejus gratia moveri consentiamus. Cujus sumus in judicio causam dicturi, atque adeo vel æterna daturi supplicia dissensus, vel consensus præmia accepturi sempiterna. Sed caveo ne me nunc disputatio hæc alio properantem, surripiat. In diverticulum redeo.

Subnectitur continuo loco memorato scripturæ: *Et præsit piscibus maris*, & cetera. Id quod hujusmodi est. In hoc faciamus hominem ad imagi-

imaginem nostram: judicio scilicet & ratione donemus, qui orbi colendo ac moderando sit idoneus, atque aptus, quem in dominium mittamus universi, cujusque fidei quantum rerum extruximus, ceu vitæ servitia quædam, concredamus: nempe ut mundi tandem transcursa periodo, ad nostrum judicium accepti rationes afferat, & expensi: quo rerum per se gestarum, & quæ a nobis susceperit, beneficiorum subductis rationibus, constet, perinde illum saltem fide, studio, & solertia in officio erga nos continenter perstitisse, atque fuerit ipse avide usus obsequio mundi: atque adeo liqueat, utrum gloriam in nos retulerit: quam ei cœli vastissima mole sua, fabrica, ornatu, pulchritudine, ordine utique summo, & constantia, enarrare non cessant: verbumque intellexerit munificentissimæ beneficentiæ

Psal. 148. nostræ, quod *ignis, grando, nix, glacies* jugiter faciunt, unde laudes nobis & gratias debebit perpetuas. At cujusnam alius rei extra hunc mundum universum effari ausim, redditum iri a nobis rationem in die illa? Nam extra mundum boni philosophi nil, nisi inane quoddam interminum, meditantur. An de cura forte qua spiritus in nos angelici incumbunt, deque vigilantissima, qua nos protegunt, custodia, causam dicturi sumus: quemadmodum scilicet ducatum eorum sequuti, eorumque simus usi subsidio, imo vero obsequio: Ecquis id ambigat nostrum, qui in divinis hæc quoque beneficiis ponimus?

Sed quid brevissimam ad dicendum mihi datam horam in servitiis mundi, angelorumque auxiliis recensendis prodigo? Hæc, hæc ad vos affero patres ecclesiæ sidera, de quibus nobiscum etiamnum Deus rationem inibit in die illa iræ, Nempe ut filium suum unigenitum, quem in rem penitus vestram, & propter vestram salutem in hoc mundi miseriarum profundum cœlo demisit, exceperitis, & tractaveritis. Quomodo fidem ejus, documenta, leges, consilia, exempla custodiatis. Labores pro vobis exhaustos, quas ærumnas pertulit, acceptas injurias, contumelias toleratas, quibus vos officiis compensetis. Sanguinem denique pro vobis, ad mortem usque, & in cruce fusum, qua veneratione, religione, observantia, ac sanctimonia observetis. Ecclesiam suam negotio tanto constructam, tam longa, tamque clara, & generosa martyrum acie communitam, tot patrum doctrinis, ceu lampadibus Spiritus sancti illustratam, ecclesiam utique (ut totum dicamus) qualem divina bonitas, sapientia, & potentia ædificavit, qua fide & vigilantia servetis, propugnetis, & excolatis. O inenarrabilem Dei adversus homines caritatem, qui non in id nos solum evexit gloriæ fastigium, ut filii Dei nominemur, & simus: sed quo nos in filios adoptaret, naturalem nobis contulit. *Sic*

Joan. 3. enim *Deus* (ait ille caritatis æstimandæ prudentissimus) *dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*. Mundum, qui Deum semper odio habuit, ita eumdem mundum deamavit Deus, ut filium suum, splendorem gloriæ suæ, & substantiæ figuram (nam deitate sibi parem, quin & essentia eumdem) mundi mortalibus tradiderit, quos immortalitate donaret. Nam cur non dicam, tradiderit? Cui non majores honores habuit mundus, quam quem ludibrio, & opprobrio habitum, eo demum malorum detruserit,

Gal. 3. ut cruci latronum medium, ceu *maledictum* quoddam (liceat cum Paulo sic dicere) affixerit. Quod ille non aliter proferre ausus est, quam testimonio subinde subjecto: Quoniam *maledictus homo, qui pependit in ligno*. Num satis perspectum vobis, quo nos Deus negotio filios effecerit? Suo nos semel sanguine in cruce genuit: eodem in sacramento quotidie nutrit. An comminisci unquam cogitastis patres amplissimi, & omnium providentissimi, qua vos ratione in divino tribunali de neglecto sanguine Christi possitis defendere: quem vestræ fidei ibi commisit, ubi quas animas cruore suo servaverat, earumdem vos animarum in custodia collocavit?

Sed & de *urbe fortitudinis nostræ Sion* (hoc enim nomine ecclesia est a prophetis celebrata) Isa. 26.
cujus vos estis sal ac lumina, & (quod vestrum nomen est) speculatores & vigiles, nunquid vobis in mentem venit, an geminus cum primis, quem ei Christus circumduxit, murus aliqua ex parte sit forte neglectu nostro interruptus, qua vestra eum diligentia vos reficere & instaurare debeatis? Geminus inquam, quoniam *ponetur* (ait) *in ea murus, & antemurale*. Quid murus & antemurale? Leges & aliæ leges: divinæ leges, quæ sunt firmissima mœnia, atque sanctissima, quibus est ecclesia circumsepta: & propter divinas, humanæ insuper, in ipsarum propugnaculum adhibitæ. Huc vellem nostri istos insectatores convenire: hoc cum illis, si & temporis & loci ratio sineret, lubenter expostularem: de quo nos ipsi vicissim tam acriter compellant. Non enim (quod nobis calumniantur, traditiones hominum divinis mandatis anteferimus: sed quod Christus ipse servator noster tanti leges æstimasset suas, tantique nostra referre perspiceret earum custodiam, hominemque sciret varium animal, eumdemque inconstantium rerum vicissitudini subjectum, qui pro temporum adeo conditione, & diversitate locorum, diversis legibus opus haberet in officio contineri: suam hanc ecclesiæ providentissimæ commisit facultatem, ubi pastorem Petrum instituit, ubi qua missus fuerat a vivente patre, eadem potestate apostolos dimisit, ubi *Qui vos* inquit, *audit, me audit*: & sæpenumero alibi. Hac nimirum functi auctoritate sancti patres, summo studio & consilio, assidente Spiritu sancto, qui ex pollicitatione Christi manet nobiscum in æternum, hoc legum ecclesiasticarum antemurale, veluti urbis pomœrium, evangelio suffecerunt: monachatusque, & alias saluberrimas ceremonias instituerunt. Luc. 10.

Quæ quanto sint ecclesiæ robori & præsidio, ipsi isti earum hostes documento nobis sunt, & patentissimo testimonio. Nam postquam ecclesiasticum hoc munimen suis opinionum cuniculis subverterunt, qualiter jus ipsum divinum tali munitione denudatum defenderint, ipsi judices sunto. Abjecto monachatu, hominum ritu, ut quod de sacerdotibus divinum est institutum retinuerint, videant sacramentalibus subversis, qua religione sacramenta tractent. Breviter postquam jura humana solo æquaverunt, qua fide & religione in evangelio perstent, faciat Deus ut ante hanc quam prædicamus diem, agnoscant. Quin audenter hoc loco dicam: pronunciare (si audire me pro vestra in Deum fide toleratis) nihil contabor, neglectum pontificii juris) nisi quibus hoc nomen facit satis, ludibrium mavultis, hæc nobis tempora attulisse) nempe quod patrum leges sanctissimæ pessum premi fuerint permissæ, id foveam suffodere & aperire cœpit, in quam vestram ecclesiam conjectam cernitis. Leges namque ut divinæ, ita & huma-

ANNO CHRISTI 1545.

humanæ, si considerate aliquando æstimateque perpendistis, in hoc penitus positæ sunt, ut perexiguum hunc & angustum bonorum temporalium acervum, insatiabilis mortalium aviditas in pace & tranquillitate possideret: & ita inter nos constare posset caritas. Sunt nimirum veluti lineæ & præscripti quidam limites, quibus homines in suo quisque jure contineantur, aliena ne violent. Augustissimum illud inexhaustumque divinorum bonorum pelagus, sine fundo altissimum, amplissimum extra mensuram, & absque fine sempiternum, illud est. quod ut non per partes possidetur, ita neque præfinito ullo modo debet adamari, & expeti: sed ut se quisque avidissime in ejus amorem dimiserit, & effuderit latissime, ita id omnes pace quietissimi possidebunt maximo gaudio. At vero arctissima hæc & brevissima, vano nomine, bona, ob idque in commune possideri nescia, longe aliter. Quoniam nisi his veluti vallo, signis positis intersepirentur: omnibus tunc omnia invadentibus, cuncta sacra atque prophana susque deque pertraherent.

Perpendite ergo vos consultissimi patres, quos fideles servos & prudentes constituit dominus super familiam suam, & super candelabrum lucernas erexit, & in legum specula posuit custodes, quam cavere debeatis vigilanter legibus vestris: quas hominum (quæ nihil non designat) cupiditas prece & precio arietare non cessat, quo sibi aditus impune pateat ad vetita: ne si quæ sunt sanctissime obseratæ, adulterina clave aperiatis, rei in illa die ecclesiæ vestræ dispensationibus dissipatæ, causam tremebundi dicatis. Nam inde ecclesiasticum antemurale abiit in maceriam (quæ est sine calce & cæmento dissoluti lapides) mox pessumdari & pro non legibus haberi incipiunt, atque adeo dignitas ecclesiastica contemptui haberi, continuo murus sanctissimus divinarum legum nutare & vacillare, confestim caritas languere primum, post labefactari, spes concidere, postremo evelli fides. An putatis aut sine legibus constare caritatem, aut sine caritate vel stare spem, vel fidem posse vivere? Fundamentum, parietes, & tectum contemplamini. Ubi Christus ædificavit ecclesiam, fundamentis fidei subjectis, spem nostram erexit: & quæ ædificium contegeret, caritatem superne extendit, quæ authore Paulo, tum *præceptorum est*
1. Tim. 1. *finis*, tum etiam *vinculum perfectionis*: legibusque
Coloss. 3. tum divinis, tum humanis constabilivit, ut bonis omnibus gradibusque ac dignitatibus pro cujusque meritis distributis, specimen triumphantis illius, heu heu, ecclesia hæc militantium exhiberet. Satan ergo arte retexendi Christi structuram instructus, a fastigio eam contra demoliri orsus, ad ima usque deturbat.

Auscultemus interim tantisper judicem nostrum mirifica clementia & lenitate rationem de hoc ponentem cum servis suis, ne in die illa stupenda irati ipsius acerbissimam severitatem extimescamus. *Audite*, inquit, *habitatores Jerusalem,*
Isai. 5. *judicate inter me & vineam meam*: Viri videntes (nam id est in nomine significatus viri perspectissimi, qui omni affectione liberi, integram habetis judicandi potestatem, sedete judices inter me & vineam meam. *Vinea facta est dilecto meo*: ecclesiam unigenito meo plantavi. Nam patris hic verba subadire videor: speciosissimam vineam plantavit Deus dilecto suo. Nam ex quincunce consevit vites, ut quolibet versus spectaveris, rectissimos ordines conspicias. *Et*
Matth. 21. *sepivi eam. Ædificavi turrim*, scilicet fidei, *in medio ejus*: & *torcular*, sacramentorum videlicet, *extruxi in ea*, quo nectar gratiæ divinæ exprimitur. *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci? An quod expectavi quod faceret uvas, & fecit labruscas? Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem* Isai. 5.
ejus, & erit in direptionem: diruam maceriem ejus, & erit in conculcationem & ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur: & ascendent super eam vepres & spinæ, & nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem. Perscrutamini vos mysteria mystæ sapientissimi: pervia sunt, ipsa se produnt. O quo te is præcipitatum, quæ de ejus latere promanasti, ecclesia Christi, sponsa, columba, amica, formosa, speciosa Christi, & his atque talibus sexcentis epithetis insignite a divina sapientia cumulata? Quo te, Petri navicula, elisam, diffractam, submersam rapit nostrorum criminum procella? Quid nostræ causæ tam diu indormis Christe servator noster? Cur Petre magistrum ex profundissimo isto somno excitare non properas, qui tibi creditæ navi succursum veniat? Imo vero & tu cave vicissim Petre, illam iterum magistri reprehensionem audias: *Simon dormis*? quid meæ non Marc. 15.
invigilas causæ? Et nos ipsimet caveamus nobis. Nam quis nos, malum, lethargus, aut veternus mente abalienavit, & nostrimet nos occupavit oblivio?

Attendamus parumper cujus nos admonet evangelium. *Conspicite, & levate capita vestra.* Luc. 21.
Animo perspicienter reputate signa in sole, luna & stellis, quæ ætatem redemptionis vestræ appetere jam prænunciant. Signa, inquam, non illa, quæ in hujusmodi elementis visibiliter apparebunt: quæ scilicet alius evangelistarum exponit, solis & lunæ tenebras, & stellarum casus, sed quæ sub illis mysterio abdita latent. Hanc enim secundam concionis partem brevissime perstringam. Nam præterquam quod, (ut Aug. ad Eusichium scribit) non omnia hæc signa pertinent Hesychium
ad finale judicium, sed quædam ad Hierosolymitanam subversionem: illa quæ ad judicium attinent, non ita sunt intelligenda, ut sint a Christo tanquam indicia manifesta designata. Enimvero ut nostrum extremum diem, cujusque suum, ex re nostra est, ut ignoremus (nempe quo hinc certitudine mortis, incertitudine inde temporis, utrimque magis ad bonum magisque excitemur, persistamusque in vigilia cautiores) ita & diei illius præscios nos esse, nihil ad salutem nostram pertinebat. Id quidem nos admonitos esse voluit Christus: ubi *de die illa neminem novisse* ait Marc. 13.
neque filium hominis: & ubi apostolorum minime interesse pronunciat, scire tempora & momenta, quæ in patris sunt posita potestate. Et- Act. 1.
enim cum cœlestium secretorum illa ad nos prorsus attulerit Christus quæ ad nostram nobis salutem conducunt, nihil aliud est Christum diem illum ignorasse, quam non habuisse in mandatis a patre, neque se tanquam redemptorem decere diem illum revelare. Quid ergo sibi hoc evangelio voluit: *Cum videritis hæc fieri, scitote, quoniam prope est regnum Dei*? Porro (quantum conjicio) nihil aliud, quam quod ubicumque prodigiosa aliqua signa & extra consuetum naturæ ordinem, hæc mundi præcipua elementa dederint: in mentem nobis & memoriam veniat illius diei: quoniam sunt omnia, nihil aliud, quam strepitus quidam ruinæ illius magnæ, quam nobis mundus comminatur. Quamobrem perspicienter patres, & sapienter scrutati sunt mystica quædam ejusmodi

ANNO CHRISTI 1545.

modi signorum sensa: signa scilicet eorum, quæ A ecclesia a suis semper usque incunabulis afflictis rebus, perpessa est: finis etiam ejus & casus indicia.

Quæ quantum egomet mecum sæpe & multo animo considero, videre non videor, quo ingravescendo ire jam possint deterius, quam modo sunt in oculis nostris: nisi forte unde ecclesiam evertere valeant funditus. Hi namque solis & lunæ, stellarumque nominibus, potestates ambas, ecclesiasticam & sæcularem, sanctorumque præterea splendorem subaudiunt mysteriorum periti. Solem autem splendidissimum, ac fulgentissimum jubar apostolicæ ac perinde sanctissimæ sedis, ubi suum Christus Petrum cum plena potestate vicarium collocavit, quaque ejus perpetuo successores ad gubernacula sedere constituit, B quandonam quæso majores nostri pejus tenebrescere conspexere, majorique obvolvi caligine? Legimus porro multorum capita & nomina hæreticorum, qui perfide ab ecclesia catholica descivere: at quando gentium (si vestras fando venit in aures) honorificentissimum nomen sanctissimi papæ, vel Turcis fuit adeo invisum, abjectum, & (si audire potestis) infame, quam est quibusdam modo Christianis? Adeo ut Christianis e regione papistas opponant, papistas & antichristos pro synonymis ducant. Ita de die judicii instituebat Thessalonicenses Paulus: nempe quod *ubi venerit discessio primum, mox revelatus fuerit homo ille peccati, filius perditionis, tunc erit finis*. Discessionem autem, si ad dissolutionem caritatis spectetis, quæ (ut dudum dicebamus) est vinculum perfectionis, quando timetis majorem? Si vero ad rebellionem, qua suum in caput conjurant membra, quando parem? C

2. Thess. 2.

Tres ecclesias rationibus diversissimas, nam fidibus (ita enim de divisa fide loqui non vereor) sacramentis, etiam capitibus dissectas patimur: quod nullum pertulit unquam Christianorum sæculum. Tres in partes discerpta est a Christianis inconsutilis Christi tunica: quam neque ejus ipsi crucifixores discindere intentarunt. Quin Christum ipsum, qui est apostolico testimonio indivisus, in cujus mysterium carnifices etiam illi ossa D ejus infringere abstinuerunt, in frusta Christiani dilaniant. Quod autem ad antichristum attinet, non est de quo nobis inter nos facilius conveniat, quam quod est in foribus: nisi quod illi a nobis id mali timent, nos contra ab ipsis. De Luna vero, hoc est, civili potestate, id tantum dicere cogitavi, quod bona ejus pars suum Solem eclipsat, tota propemodum (juxta Joelis de die illa vaticinium) versa est in sanguinem. Ecquid de sanctissimis tandem stellis, divis inquam, qui tanquam stella a stella differentes, ita regno cœlorum splendescunt? Quonam loci deciderunt? Est enim in historiis, Vigilantium reclamasse contra sanctorum invocationes: Almericum & alios abjecisse ex templis imagines (quorum sunt omnes errores E conciliis condemnati) id tamen improperii, & contumeliæ quod divi in suis delubris sub hoc ætatis accipiunt, nusquam legimus. Nam ut indulgeremus istis imagines depellere: quid tamen excusare possunt, quod eo illas dehonestamento & vituperio persequantur, fœdius quam dæmoniorum idola, deturpantes divorum effigies, confringentes, & in deridiculum concremantes? Nonne si in regum statuas hæc perpetrassent, rei essent læsæ majestatis? Vos ergo cum videritis hæc fieri, scitote quoniam est prope regnum Dei.

Joan. 19.

Joelis. 2.

Quod si nullus adhuc nos ab his metus subiit appropinquantis casus mundi: tamen quod si hæc serpere latius pergant, nempe, quod si ecclesiam hinc morbus nostris (qui catholici censemur) silvescere, aliorum inde arietibus concuti permittatis, citius sit jam in capita vestra ruitura: id saltem non potestis non vehementer extimescere. Scire cupitis quam abest procul ecclesiæ ruina? quam hoc vobis concilium in animos alte infixum fuerit? Si re infecta, terga hinc vertitis, responsum meditando conficite: quo æquissimo illi, sed acerrimo ac severissimo tunc judici facere possitis satis, ubi neglectæ a vobis, desertæque & amissæ ecclesiæ suæ rationem depoposcerit, dum vitam vestram ad sanctissimas suas leges exegerit: dum officia vestra & obsequia cum infinitis beneficiis, quæ apud vos ad mortem usque collocavit, contulerit.

O utinam sic nos interim patres ecclesiæ lumina vigilanter hic componamus, dum tempus nos misericordiæ expectat, ut non in illa, quæ nos manet, teterrima justitiæ hora arescamus (quod est in evangelio *præ timore & expectatione quæ superveniet universo orbi*: quoniam (si de postrema quam proposuimus parte, audire etiam non piget) exerere se ac manifestare constituit in forma humana divina majestas, Christus videlicet Deus homo, cui & collata est *omnis potestas in terra*, & *datum judicium facere, quia filius hominis est*, qui jure humani generis redempti & servati *constitutus est judex vivorum & mortuorum*. Nam *in hoc*, inquit Paulus, *mortuus est & resurrexit, ut & vivorum & mortuorum dominetur*: qui humiliando se usque ad mortem crucis, fecit sibi nomen magnum super omne nomen, ut *in nomine Jesu celeberrimo omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum*. His enim majestatis nominibus, dignitatisque amplissimis titulis, prodibit in judicium universorum judex, nubibus invectus, spiritalibus cœlorum virtutibus, thronis, ac dominationibus innixus, coronis angelorum redimitus, densissimis beatorum ordinibus stipatus. Nec edicto solum (ut ipso nasciturо fecit imperiosus ille Romanus) describet universum orbem, sed uno temporis momento quotquot a condito orbe in lucem dati sunt, in suum cobspectum compulsos dabit. Nam quos dormientes hic a somno & torpore mitissima illa vox Pauli: *Hora est jam nos de somno surgere*, expergefacere nequiverat, mortuos tunc evangelica tuba e sepulcris perterritos excitabit. Quos inter nulla Judæi & Græci, divitis, atque pauperis, potentis & impotentis, principis maximi & plebeii minimi supererit differentia: sed cunctis positis personis, quas in hac mundi comœdia, aliis natura tribuit, aliis vel fortuna objecit, vel comparavit industria, aliis vero iniquitas forte, sive fraude, sive audacia adjunxit, nullum fiet reliquum interstitium, quam quod fides, & gratia Christi, vel cum ea officia nostra, & res gestæ in Christiana ista militia constituerunt. *Recipiet enim unusquisque coronam justitiæ, prout gessit in corpore*. O abditissima mortalium pectora, & quam est infimum terræ centrum, altius recondita, tam simulandi artificio fucata & dissimulata, falsis externe præstigiis oculos eludentia: ea quæ clam gestatis consilia, quam sunt illa die palam in oculis omnium exponenda, quam universis revelanda patenter! Nempe ut qui vel a nulla sunt cogitatione de divina amicitia dejecti, vel quæ semel admiserint per pœnitentiam delenda

Luc. 21.

Matth. 28.
Joan. 5.

Rom. 14.

Philip. 2.

Luc. 2.

Rom. 13.

2. Cor. 5.

ANNO CHRISTI 1545.

lenda curaverint, eorum peccata, gratia Christi contecta, non nisi ad gloriam pateicant, illaque tunc sint voce digni: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*: eorum vero animi, qui Deum intima cordis cernentem non erubescunt, ut eos malefactorum aliquando depudeat, ad ignominiam tunc retegantur. Ecce effigiem, atque imaginem futuræ illius areæ, quo est Christi frumentum congregandum, ubi advenerit æstas, quam nobis hodie evangelium comminatur. Ecce spectaculum mirificum, aliis quidem teterrimum & acerbissimum, aliis vero spectatissimum: quando integer ille, incorruptus, atque ideo æquissimus judex certissimo suo, perindeque expavescendo ventilabro suam eventilabit aream: & quæ solida compererit, probataque grana, in horrea illa cœlestia condet, ubi *neque ærugo, neque tinea demolitur; neque fures effodiunt ut furentur*, sed infinitorum est bonorum cumulus, atque adeo sempiterna felicitas. *Paleas vero igne comburet inextinguibili*: eos nempe, qui Deum maximum, & immortalem, quam res inanes & momentaneas minoris æstimaverunt: qui in tenebras ejecti externas, palearum naturam ardendo imitantes, sæcula durabunt æterna.

Psal. 31. *Matth. 3.* *Luc. 3.* *Matth. 6.* *Ibidem.* *Matth. 3.*

Ergo benignitate vestra patres illustrissimi, & attentione summa, quæ meam longius quam institueram orationem provexit, diutius abuti cesso, si vos mecum modo exoratos habeo, ne divitiis nos bonitatis, patientiæ, & longanimitatis Dei abutamur, qui adeo nos toleranter ad pœnitentiam expectat, ut honoris etiam sui (si ita fas est loqui) prodigus videatur. Nam quod ita infinita nostra facinora æquanimiter ferat, sunt qui eo dementiæ proruant, ut vel aliam esse vitam addubitent, vel qui nostra hæc curet, Deum ullum. Sed gratias ei cum primis immensas habeamus, agamus, & quam possumus referamus maximas, qui sanctissimo domino nostro in animum induxit, cui firmum jam sit & constitutissimum, tertia ab hac dominica concilium inchoare. De quo & eidem sanctissimo nostro gratias debet ecclesia, qui omnibus posthabitis satanicis impedimentis fixum habeat amplissimum hoc beneficium in Christianam rempublicam conferre. Mox Deum ipsum precationibus adeamus supplices, qui non nobis, sed nomini suo det gloriam: nempe qui non propter nos, qui malorum hanc eluviem commeriti sumus, sed propter gloriam nominis sui, quam tanti redemit, ecclesiam instaurandam curet.

Quod enim ad nos attinet, nihil sane verius concinere possumus, & magis consentaneum, quam trium illud juvenum confessionis canticum apud Danielem, quorum nos fornace pejus ardemus: *Peccavimus, & inique egimus, recedentes a te, & deliquimus in omnibus, & præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis, ut bene nobis esset. Omnia ergo quæ induxisti super nos, & universa quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti. Et nunc non possumus aperire os: confusio & opprobrium facti sumus servis tuis, & his qui colunt te. Ne quæsumus tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum, neque auferas misericordiam tuam a nobis, quoniam non est in tempore hoc princeps & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te, ut possimus invenire misericordiam tuam, sed in anima contrita, & spiritu humilitatis suscipiamur.*

Daniel. 3.

FINIS

A

ANNO CHRISTI 1545.

III.

ORATIO R. P. D. CORNELII

EPISCOPI BITONTINI,

Tertia Dominica adventus in concilio Tridentino habita.

GAUDETE *in domino*, patres, *gaudete in domino*, fratres, *iterum dico gaudete omnes*. *Ecce* enim *tempus acceptabile*, *ecce dies* certissimæ, expectatissimæque *salutis*, quo non modo homines, quibus natura parens sensum & mentem dedit, sed & ipsa emortua tecta, inanimes agri, montesque & valles lætari mihi & exultare videntur. Quia aliquando tandem *propter miseriam inopum, & gemitum pauperum* excitatus est dominus, ut quæ nobis interitum heri & nudiustertius minabantur, dum is vel dormire, vel longius ire mysterio, non dolo simularet, eo vigilante cuncta illius supercilio hodie paveant: silescant irata maria, recludantur in thesauros suos venti, denique funesta omnia abeant, festa omnia redeant. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Jesu Christe fons misericordiarum, per quem jam oculis nostris videmus, & manibus nostris tangimus beatam illam spem, quam ante nos multi videre voluerunt, nec potuerunt, a longe portum (navigantium more) salutantes, non apprehendentes promissionem, ne sine nobis consummerentur. Vos adeste mihi animis omnes, ut adestis corporibus, & Spiritum sanctum terribiles has castrorum nostrorum acies habitantem, sanctum hunc cœtum intuentem & juvantem, concilii auctorem & adjutorem, ecclesiæ præsidem & obsidem, opportunis importunisque pulsate precibus, ut *labia mea aperiat*, ut aures vestras expurget, ut ipsi tranquillis mentibus intendatis, ut ipse habeam verba paria sanctæ rei. Hanc vero orationem sane meam, postquam ego hujus causæ patronus non tam electus sum ex omnibus quam relictus, ut qui unus ob summam vestram omnium auctoritatem atque amplitudinem in concionem ascendens nullo periculo dicere possum, unde vel aptius, vel felicius auspicari queam, quam a sacrosancta hujus concilii necessitate? quæ profecto tanta est, ut omnium hominum animos (si qua in Christum fides, si qua viscera pietatis) inflammare maxime possit, & debeat.

Phil. 4. *2. Cor. 6.* *Psal. 11.* *Psal. 50.*

Nam post concilium illud amabile, cujus etiam sola memoria recreamur, quo lætante cœlo, & exultante terra, Florentia aridum orbem florere fecit, medium parietem maceriæ solvens, & duos populos condens in unum, non quinque, non septem, neque decem, quod constantissima Constantia consuluerat, sed si ultimum Lateranense subduxeris, centum fere annis, proh dolor, quibus & domi & foris, & telis & facibus obsessa ecclesia, vexata contumeliis, jactata injuriis, solicita suspicione, suspensa metu, dira & dura perpessa est: longo concilii desiderio fatigata velut dolores parturientis habens, quæ cruciatur, ut pariat: clamans, Ini concilium, imo coge concilium: concilio destituta pæne languit, exaruit, defecit, eo calamitatis & miseriæ prolapsa, ut nisi esset servata divinitus, frustra modo pro illius salute conventus hic sacratissimus haberetur. Jam enim libertas, pax, tranquillitas, jura, leges, fortuna, opes, honor, imperium denique ipsum, agri, urbes, mœnia, ædes, tecta, sedes, areæ, omnia quibus spiritum vitamque ducimus, amissa essent, velut quæ cum religione

B C D E

ANNO CHRISTI 1545.

ligione ita implicita esse & cohærere videntur, ut non possit illa ruere, quin eodem debilitata motu omnia concidant, non enim Asiaticis opibus patres, non potentia Persarum, non Hispanorum bellicosissima illa multitudine, non infractis viribus Gallorum, non Græcorum artibus & technis, non calliditate Pœnorum, non Germanorum constantia, non Italorum armis atque ingenio, una religione & pietate hæc omnia nata sunt, aucta & retenta.

Et cur quæso putatis omnis ordinis viri prudentissimi, magnam hanc angelorum frequentiam, luminaria hæc ecclesiarum, tot inquam episcopos, magistros populorum, patres omnium, ministros Christi, Christos domini, ora & oracula Dei, tam multis terrarum mariumque difficultatibus superatis, relictis etiam gregibus, quos anima cariores habere oportuit, exiisse de terra sua & de cognatione sua, ut alienas casulas magni hospites implerent, nisi quia vicit iter durum pietas? Nam sancta eorum pectora imminens ecclesiæ totius excidium coegit, ut crudele & nefarium existimarent, horrificum hoc bellum, quod omni imbutum odio ac parietibus & tectis ac columnis & postibus & ipsis etiam fundamentis nostris illatum est, spectare, tangere, experiri, nec interim inito concilio opponere se murum pro Israel: quando non ita pupilla oculi tegitur coeuntibus ciliis, ut defenditur ecclesia sancta conciliis. Neque enim ob aliud magno huic corpori Deus varias multiplicesque gratias, ut & membra distribuit, nisi ut quod in singulis dispersa virtus non potest, in omnibus invicta unitas efficiat: quemadmodum & ipsa natura manus nobis geminas geminosque oculos, pedes item geminos ideo dedisse videtur, ut quasi collecto concilio parvus hic mundus sese juvare, & tueri possit, nam manus manum lavat, pes pedem sustentat, sinistra fulciuntur dextris, sinistrisque dextra levantur. Et quis nesciat res arduas atque difficiles quæ ad unam sanctam catholicam ac apostolicam pertinent ecclesiam, in concilio & cœtu patrum, ubi suo quisque loco sententiam dicit, tractari prudentius, maturius diffiniri, probari solemnius, & gratius a cunctis populis acceptari? Neque enim temere dictum est: *Multitudo sapientum sanitas orbis*: ibi *salus, ubi multa consilia*. Sane neque Moses leges tulit ante initum synagogæ concilium, neque sanguinem fœderis respersit nisi in concilio, neque apostoli Matthiam, aut septem diacones elegerunt extra concilium, neque prima illa juris ecclesiastici decreta ediderunt nisi in concilio: in concilio inquam illo, quod nascentem in gentibus ecclesiam, ne vel abortum patiendo vel suffocationem, interiret, apud Hierosolymam liberavit, & ubi apostolicum symbolum angustum verbis non angustum sacramentis est explicatum latius, atque defensum, quam in quatuor illis conciliis, Nicæno, Ephesino, Constantinopolitano, Chalcedonensi. Scripturæ sanctæ canonicæ ubi delectæ sunt, nisi in concilio Laodiceno, & Carthaginensi? Hæretici ubi revicti sunt, ubi damnatæ hæreses, ligatæque in fasciculos ad comburendum, nisi in concilio apud Lateranum, apud Constantiam, apud Antiochiam, apud Viennam? Mores tum populi, tum principum, ac sacerdotum, quando emendati in melius, præterquam in conciliis Gregorii VII. Alexandri III. Urbani II. Unio dissidentium nationum ubi coaluit unquam felicius, quam in concilio Lateranensi & Florentino? Turcæ rabies, quam unquam Christianorum potentiam, atque animum ita sensit, ut in *Lateranensi illo concilio, ubi trecenta hominum millia ad reparandum Hierosolymam invictæ crucis signa susceperunt? Sed & Christiani principes diu in ecclesiasticam potestatem tyrannico furore surrexerunt, cui flectere genua, & caput summittere debuerant. Nonne sacris conciliis sunt depositi, percussi anathemate, pulsi regno, atque imperio? ut Ladislaus, Leo III. Henricus III. Fredericus II. Constantinus VI. Quin ipsa schismata, quibus maxime frangitur & evertitur ecclesia Christi, non sedantur unquam facilius, quam concilio, quod vetera exempla docent Symmachi, Benedicti, ac Gregorii. An non etiam conciliabula, ac malorum omnium conventicula, *colloquia mala, quæ corrumpunt bonos mores*, dissolvuntur sacris ac legitimis conciliis? ut latrocinium illud Ephesinum secundum, Ariminense, Pisanum, Mediolanense. Porro summorum pontificum gloria, quæ nunquam non blasphematur ab impiis, conciliorum virtute emergit clarior semper, atque illustrior, quod in summa patuit in Xysto, in Marcellino, in Leone. O certe magna conciliorum virtus! Hinc & poetæ concilia deorum inducunt: & apud Mosen dum hominem, mundi miraculum, ex terra fingit Deus omnipotens: quem individue partitum, dividueque conjunctum ipso etiam supernaturalis historiæ vestibulo docuerat, est vox illa pene conciliaris, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*. Altera quoque ad magnos illos gigantum ausus reprimendos. *Venite, confundamus linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui*.

Enimvero patres, ut præsentem rerum statum compendio perstringam (nam Laconis mihi partes reliquistis, cum oratoris ademistis) cum nostra religio tribus quasi capitibus constet: doctrina fidei, qua ut pane cœlesti vivimus, & saginamur: sacramentis, quorum secreta sacraque virtute Deo conciliamur in gratiam: caritate, qua ut nota præcipua Christus agnosci suos voluit a ceteris: quæ illud est fidei, quod lux coloribus: id sacramentis, quod sanitas medicinæ: quid istis temporibus exposcit doctrina catholica, nisi concilium? quid postulant sacramenta nisi concilium? quid communis caritas quærit, nisi concilium? Deum immortalem, quam superbe contentiosis nostris concertationibus, quibus jam subversus est orbis, præclara illa antiqua fidei nostræ monumenta vexantur! quam perverse Dei verbum vel posthabetur, vel mutilatur, vel torquetur, vel invertitur! quam temere etiam interdum a nobis, ut nonnihil scire videamur, unanimis ille omnium sæculorum consensus nihili penditur! quam ingrate inter viscera nostra, ne Græcos commemorem, sancta illa Romana ecclesia, omnium quæ sub cœlo sunt ecclesiarum matrix, mater, & magistra, atque veræ doctrinæ Christianæ lapis Lydius, despicitur, reprobatur! & jam sumus tanquam parvuli ipsi, qui circumferuntur omni vento: ut solidius sibi constet Judæus, quam Christianus. Tacebone, quam viluerit inter Christianos felix illa baptismatis renascentia, admirabile eucharistiæ sacramentum, majestas sacerdotii visibilis, omnium ecclesiasticorum ordinum firmamenta certissima, & maxima? An non & periit fervens ille in alterutrum, & in rempubl. amor, quo olim Christiani omnes, o dulce & carum nomen, fratres vocabantur: & impletum est Pauli apostoli vaticinium: *Erunt homines seipsum amantes*? Profecto

Marginalia: Sapient. 6. Prov. 11. — Act. 1. & 8. — Act. 15. — *Claromontensi, voluit dicere. — 1. Cor. 15. — Gen. 1. — Gen. 11. — 2. Tim. 3.

Anno Christi 1545.

fecto nisi periisset, non a sanctis illis moribus, A non ab honestis illis institutis, quæ observata, remp. nostram felicissime semper auxerunt, esset jam ubique modis omnibus degeneratum. Quibus enim turpitudinum monstris, qua sordium colluvie, qua peste non sunt fœdati, non corrupti in ecclesia sancta Dei, & populus, & sacerdos? In vestro judicio causam repono, patres, Ezech. 9. *& a sanctuario Dei incipite*, si ullus jam pudor, si ulla pudicitia, si ulla supererat bene vivendi vel spes vel ratio: si non libido effrenata & indomita, si non audacia singularis, si non scelus Thren. 4. incredibile. Heu *quomodo obscuratum erat aurum, quomodo mutatus color optimus*! Nam duæ illæ sanguisugæ, Prov. 30. quæ semper dicunt, *affer, affer*: altera mater, altera nutrix malorum omnium, B cupiditas inquam, & ambitio, utraque subtile malum, utraque secretum virus, pestis, & monstrum orbis: dum ab iis, quos tanquam vivas & animatas leges sequi oportuerat, virtus ac doctrina negliguntur: vitium & ignorantia earum loco summis extolluntur honoribus, effecerunt tandem, ut ædificatio in destructionem, exemplum in scandalum, mos in corruptelam, custodia legum in contemptum, severitas in relaxationem, misericordia in impunitatem, pietas in fucum & hypocrisim, prædicatio in contentionem, & fastum, in turpissimum mercatum, grave hoc est, (ut uno verbo dicam) vitæ odor in mortis odorem infelicissime commigraverit. Quid mirum, si inde & dispersæ C sunt oves, & erraverunt in cunctis montibus, & agris, & potentiores quidem ab auctoritate in dominium, a dominio in tyrannidem, a jure in injuriam, a sceptro in virgam ferream, a Dei cultu ad impietatem, a tutela ecclesiæ ad internecionem, a modo ad libidinem, a ratione ad nutum, a tributis ad importabilia onera, a pace ad bella crudelia, a simplicitate ad dolos, a prudentia ad malitiam, a libesalitate ad luxum, a parsimonia ad avaritiam, ab ornatu ad pompam, ab obedientia ad apertam rebellionem conversa sunt? Utinam non a religione ad superstitionem, a fide ad infidelitatem, a Christo ad antichristum, quin a Deo ad Epicurum, vel ad Pythagoram, velut D prorsus unanimes declinassent, dicentes in corde impio, & in ore impudico: Psal. 13. *Non est Deus*. Neque jamdiu fuit pastor qui requireret, patres: non fuit inquam qui requireret: quia omnia quæ sua sunt, quærebant, quæ Jesu Christi, ne unus quidem. Phil. 2. Hinc illis aliud agentibus, & in utramque aurem dormientibus, quos greges pascebant, non pascebantur greges ab eis: Thren. 4. Nam *parvuli petierunt panem, & non erat qui illis frangeret*: serpebat in orbe infinitum malum, crescebat in medullis ac visceribus nostris, & in dies manabat latius, ut non modo ornamenta, dignitates, præsidia stabilitatis & libertatis nostræ quandoque amitteremus, sed cum dedecore & ignominia, E quod miserrimum & turpissimum est, serviremus. Nam cervicibus nostris imminebant Turcæ: neque Austriæ modo, & Germaniæ, sed Italiæ, sed Urbi, sed Orbi perniciem moliebantur, & ferrum flammamque imminentes furebant audacia, scelus anhelabant, superbi victoriis, elati triumphis, ditati spoliis Christianorum, non crescebant suis viribus, crescebant nostris corruptis moribus: non tam erant hostes, quam flagellum Dei: armis eorum impugnabamur, sed peccatis nostris expugnabamur:

agebant illi sua feritate, sed nos patiebamur nostra iniquitate. Utinam vel ipsi soli passi fuissemus, neque interim sanctum illud admirabile nomen Christi Jesu, amandum angelis, tremendum dæmonibus, mortalibus adorandum, propter nos, quorum desidia & flagitium in omnem jam orbem fœdissimo rumore penetravit, jocus fuisset & fabula perfidis Judæis ac gentibus. Nemo vestrum mihi quæso succenseat, patres & fratres. Mementote, quoniam *meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis*. Prov. 27.

Itaque ne, cujus amplitudinem & gloriam extendere animus erat, illius incolumitatem & salutem deserere videretur, sanctissimus ille non tam ætate, quam prudentia senex Paulus III. primæ sedis & catholicæ & universalis episcopus, post omnium hominum memoriam & fortissimus & optimus pontifex, quem omnium gentium linguæ celebrabunt, nullaque unquam ætas de ejus laudibus conticescet, optime intelligens se non sibi, sed nobis, in tantis periculis, in tam grandæva ætate, in tam duris itineribus, in tam magnis angustiis fuisse magno miraculo reservatum: cujus sapientia, fide, potestate, e tantis malis erepti, Deo quandoque sine timore serviremus: non nunc primum, sed ab ea die qua concussa in sinum illius nostra confugit respublica, ut testaretur illum summo hoc pontificatu beare nos potius, quam beari, majora beneficia dare quam accipere: ut doctrinæ antiquæ sinceritatem colligeret, & sacramentis pristinam majestatem restitueret: ut collapsos mores ecclesiasticorum, regum, principum, & plebium revocaret ad normam veræ pietatis & disciplinæ: ne forte propter malos pisces alicubi retia rumperentur: ut a quibus intus & foris oppugnamur, illos per reliquias bonorum virorum placaret: hos per Dei potentiam reprimeret: hoc est, ut jam cadentem rempublicam nostram confirmaret, ut afflictam erigeret, ut perditam recrearet, & liberaret conflagrantem & pene exustam: consentiente & favente Cæsare magno quodam & novo Constantino, Augusto, & omnibus Romanorum imperatoribus meliore ac feliciore: jam jam inquam, dum ab eo domitæ Africæ Cæsar super alta urbis Capitolia altior ipse triumphos reportaret, probantibus summis Francorum, Romanorumque regibus, ut sanguine, sic fide & pietate Germanis, Francisco Christianissimo, cujus gloria non paucioribus quam Solis splendor regionibus & terminis continetur, Ferdinando, qui adversus perpetuos Christi hostes armis & animo invicto murus semper fuit & antemurale: hortante pio Portugalliæ rege, cujus sancto nomini, ne hic satis esse videretur, a Deo datus est novus orbis: annunciantibus demum, ac rogantibus omnibus catholicis principibus, statibus, ordinibus, maximo animo, fide sincera, constantia singulari, quæ nobis gloriam, animis lætitiam, hostibus dolorem afferret & gemitum: quasi ad sacram anchoram, quasi ad portum salutis, quasi ad asylum, ad domum refugii, ad arcem munitissimam, unde reipublicæ nostræ mille propugnacula pendent, ad sacrosanctum œcumenicum concilium, quod collapsæ ecclesiæ

clesiæ semper fuit, & est spes unica, more majorum confugiendum esse, & providit & deliberavit: nullam existimans tam morbosam, nullam tam vagam, nullam tam perditam & errantem ovem, quam bonus pastor non sanare, non reducere, non requirere cupierit. Quæ tam immemor posteritas erit, quæ tam ingrata historia reperietur, quæ hujus rei gloriam, qua nulla unquam gesta est vel major vel gloriosior, non immortalitatis memoria prosequatur? Audiantur hic, patres, inter vos voces illæ, quæ apud Chalcedona olim audiebantur: Vivat Paulus sanctissimus, œcumenicus, apostolicus. En nostis Nicæam, nostis Lucam, Bussetum, nostis nemora, flumina, maria, quanta fecit, quanta tulit, & patria & virtute vere Romanus Paulus III.
Matth. 23. ut *congregaret filios suos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas*. Et quis hominum est tam ignarus, tam in republica rudis, tam nihil, inquam, nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui nesciat ut primum per bellorum incendia & tumultus licuit, spe induciarum concepta inter orbis monarchas, Mantuæ primum, deinde Vincentiæ, & jam altera vice Tridenti, quod diplomata, quod cœlum & terra testantur, ab optimo hoc reipublicæ nostræ parente & quasi Deo, indictum fuisse orbi generale concilium? Quum primum igitur data est de cœlis pax aurea atque augusta, quam longius fugientem hic cœlo dignus pontifex in spem contra spem sequebatur & persequebatur: sancta synodus constanti semper retenta animo, translata magna ratione, dilata dura necessitate, jam quarta vice superiori anno indicitur, & tandem aliquando tot antea actis mensibus congregatur: & hac ipsa die omine omnium felicissimo, dum Luna tenebras vertit in lucem, & quia dominus prope est, decrescunt noctes, crescunt dies: his ducibus atque suo ipsius sedis apostolicæ nomine auctoribus, quos in hac sancta corona eminere vides nova Hierusalem, Joanne Maria de Monte, cujus sursum & oculi & corda ad montem, qui Christus est, unde veniat auxilium nobis, perpetuo diriguntur: Marcello Politiano, qui jam dudum ad unam Christianæ politiæ emendationem, cujus labefactari mores hostibus nostris aditum præbuerunt, graves illas adjecit severi animi cogitationes: Reginaldo Polo non tam Anglo, quam angelo: idipsum generale concilium, legitime congregatum, Spiritu sancto aspirante ingredimur, aggredimur: non in latibulis Græciæ, non in angulis Africæ, non in desertis Arabiæ, non in finibus terræ, sed in amplissimis foribus potentissimæ & semper augustæ Germaniæ: quæ ut virtute bellica & hominum numero, sic religione & constantia fidei ceteris nationibus præstans clarissimis facinoribus, quæ nec deleri oblivione, nec æternitate obscurari poterunt: sane isto Christiani orbis imperio a Romanis pontificibus tot antea sæculis merito donata est.

Jam quis nolit in hujus concilii societatem, velut in equum Trojanum, obside ultima ista Tridentina urbe, cum principibus imperii & religionis includi? Adjuro vos Tridentini saltus *per capreas cervosque camporum, antequam aspiret dies, & inclinentur umbræ*, resonare per concava montium ad extre- Cant. 2.
ma terræ, & a Solis ortu ad occasum, ab Aquilone ad Meridiem, cognoscant tempus visitationis suæ, & se concilio conciliari. Quis erit tam injustus rerum æstimator, qui non dicat: papæ *lux venit in mundum! sed dilexerunt homines magis tenebras quam lucem*. Joan. 3.
Omnis qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem: ut non arguantur opera ejus, quia mala sunt. Quamquam non vult concilium ulcisci, fratres, vult tolerare: non venit mactare, venit salvare: emendare omnes cupit, non delere: non erit rigiditati locus: si abundavit delictum, superabundabit & gratia. Heu cur non ades, invictissime Cæsar, conciliorum protector, defensor fidei, propugnator ecclesiæ, qui tot regna, fortunas, populos, vitam denique ipsam terra marique pro Christo tuo in discrimine obtulisti! Adesses saltem tu Didace, & longo rerum usu & ingenti fortunæ varietate prudentissime. Quamquam enim divino illo judicio suo in aliis rebus utatur Cæsar, elegit te tamen ut illius personam sustineres: magna certe in te fides, & grave tuæ spectatæ virtutis testimonium: sed solo tuo nomine ac opinione Tridentinum concilium promovere potes: nec enim tibi vel prudentia deest, vel auctoritas, vel felicitas. Ab oriente adhuc semen Christi Jesu, ab occidente congrega reliquias: dic Aquiloni & Austro, noli prohibere: piscatores sunt hominum patres concilii, *piscabuntur eos de aquis multis*: ve- Isa. 43.
natores sunt, venabuntur ad vitam, non ad mortem: pastores sunt, animam suam ponent pro ovibus domini, & si quam invenerint aberrantem, imponent super humeros suos, & convocatis amicis dicent: *Congratulamini, quia invenimus ovem, quæ* Luc. 15.
perierat: debitores sunt ut rationem reddant poscentibus de ea quæ in eis est fide ac spe. Idem satisfaciet omnibus Græcis, Barbaris, sapientibusque & insipientibus. Non dicent, hæc dicitis, hæc dicimus: dicent, hæc dicit dominus: rationi, quam indidit: verbo, quod docuit: auctoritati ecclesiæ, quam tradidit. Quis sobrius rationi, quis catholicus scripturæ, quis pacificus non cedat ecclesiæ? *Aperiantur jam portæ urbis tuæ*, magnanime princeps: *die* Isa. 60.
ac nocte non claudantur: sic consurgent tibi montes & colles, valles, turres, *& occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio*: & vocabunt omnes gentes civitatem tuam; *civitatem domini Sion sancti Israel: & ponetur in superbiam sæculorum, & ut gentes & reges ambulent in lumine splendoris tui*: & magno illi tuo nomini, quod jam per omnes oras longe lateque vagatur, & domicilium certum non habet, perpetuis gratulationibus plaudant & Alemani populi. O dilecte Deo & hominibus Madruci, in cujus unius ditione vos olim vage desertos & turbulentis erroribus implicitos incomparabilis ille Paulus III. divina mente & consilio præditus, ecclesiæ memor, sui oblitus, per Spiritum sanctum ad viam veritatis revocavit.

Ad vos modo, patres, a quibus & exorta est, mea redit oratio, non ut vos admoneam vel excitem, qui mihi studio & fervore longe præcurritis: sed ne mea vox sacerdotis officio defuisse videatur. Venimus, vidimus, vicimus patres;

ANNO CHRISTI 1545.

patres: & eum aditum quem humani generis hostis summis quibus potuit conatibus mensibus & annis superioribus obstruxit, Deo favente, reseravimus. Quanta est hæc gloria, quanta dignitas, quantus honor! Quid enim putamus sit aperire fores concilii, nisi aperire fores cœli? ut effundat super nos thesaurum illum optimum *fontem aquæ vivæ, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei & agni*: ut simus ipsi in primis Dei docibiles, deinde per nos repleatur terra scientia domini velut aqua maris operientis. Cavendum est igitur, ne dum ad nos curandos Dei munere aperitur cœlum, nostra iniquitate claudatur terra: nec vividos illos solius velleris imbres area infelix excipere possit. Aperiatur, aperiatur terra cordis nostri patres: & si hactenus oppilati fuimus fumo & sulfure illius magnæ fornacis & putei abyssi, jam exhalare incipiamus: & dilatatis venis tanquam sitientes glebæ, atque arida arva scindamur planctu, fletu, orationibus, jejuniis, eleemosynis, lacrymis: plorantes inter vestibulum, & altare, velut indigni qui accedamus ad aras, postquam omne malum prodire de templo vetus querela est. Nolite errare patres, *Deus non irridetur*, neque patitur irrisores: sed *qui habitat in cœlis, irridebit eos*. Spiritui sancto hodie sacra decrevistis, felix principium ac multarum frugum multa principia. Sed o quam bonum erat nobis, si mali non fuissemus! Si pietatem ac sinceritatem de cordibus nostris ejicientes, vel ficti vel immundi sanctum concilium, cujus vel solo nomine in tam magnam expectationem excitatus est totus orbis, auspicati fuerimus: ora quidem & labia Spiritus sanctus aperiet, ut os Caiphæ, ut os Balaam, ne errantem concilio ecclesiam solam errare contingat: pro qua rogavit Christus *exauditus pro sua reverentia*: & malas mentes replebit spiritus nequam missus a domino, *ut fiant novissima nostra pejora prioribus*: & demum insultent nobis inimici nostri. Nunc stent si possunt consilia vestra: & ipse Deus ait. *Vah vobis profundi corde, qui inistis concilium, & non ex me, orditi estis telam, & non per spiritum meum*: an non legistis, *Simeon & Levi fratres vasa iniquitatis bellantia, in concilium eorum non veniat anima mea?* Et quæ sequuntur.

Apoc. 22. — Isa. 45. — 1. Cor. 15. — Psal. 2. — Joan. 11. — Nu. 22. — Isa. 30. — Ge. 49.

Nihil in vobis sibi vendicet odium, patres, nihil favor usurpet, nihil præmium evertat, nihil corrumpat munerum vel personæ acceptio: nihil possit timor vel amor potentium: absint colligationes impietatis, consilia vanitatis, supercilia contentionis, conventicula malignantium. Cavete de lætitia iniquorum: & sine cæde, sine sanguine, sine excidio remp. nostram ab iis oppressam, ab illis desertam, a multis proditam liberabitis. Vobis præsidia ecclesiæ non desunt, vos ne deesse ecclesiæ videamini, providete. Voluntates vestræ igne illo ardeant divinæ caritatis, *quem Christus venit mittere in terram*. Intellectus vestri scrutentur quid sit optimum in primis pro ecclesia, tum quid expediat, quid deceat, quid liceat. Irascendi vis scelerum non hominum, pio, salubri, divinoque fervore excandescat: & zelus domus domini, quæ nisi nova hæc lux Dei optimi maximi, & qui potestate proxime ad Deum accedit, Pauli tertii, providentia oblata fuisset, jam ad interitum vertebatur, illam non comedat modo, sed devoret. Potestas concupiscibilis sanctis desideriis accensa, & perfusa spiritali gaudio, unam illam pacem quæ exuperat omnem sensum, & desideret & suspiret. Dirigite pedes vestros in viam pacis hujus: meditamini in lege domini die ac nocte: sanctificamini intus & foris, veritatem diligite, agite ut sitis opere quam sermone potentiores: nihil præcipitanter, nihil præpostere, imo mature omnia & suo ordine fiant; *nolite sapere plusquam oportet, sed modestia vestra nota sit omnibus hominibus*; *sobrietatem sapite*: de crastino nihil soliciti sitis; descendet super vos & *requiescet spiritus domini*, ut ex altis his subselliis judicantes orbem, quasi obediente Deo votis hominum, quod nulli unquam tribunali concessum est, digne dicere valeatis: *Visum est Spiritui sancto & nobis*. O vox, o tuba, o tonitru, ad cujus sonitum retrorsum cadent inimici Christi, cujus jussa vel decreta neque summis patribus contemnere, aut detrectare licebit. Vos enim omnibus patres, qui sacrosanctæ huic œcumenicæ synodo rebellantes eo insolentiori furore processerint, ut Pauli III. Caroli V. Francisci primi, (illum caput habet post Christum hæc Tridentina synodus, hos vero dexteram & sinistram) justam iram atque indignationem quandoque mereantur, non inaccessa montium juga, neque vastæ paludes, neque marium sinus, aut fluvii immensi eos tueri poterunt, aquilis velociores, ac leonibus fortiores hostes concilii, rebelles Spiritus sancti, qui illud est concilio, quod anima corpori, persequentur & apprehendent, & conculcabunt donec deficiant. Eja igitur Græcia mater nostra, cui id totum debet quod habet Latina ecclesia: Eja Hispania, cujus si non propagatæ, at conservatæ catholicæ religionis perpetua gratulatio, etiam a tuis hostibus decreta erit: Eja Gallia, cujus Christianissimum nomen nec augeri potest meis laudibus, nec cujusquam vituperatione decrescere: Eja Germania, quæ & gladium nunc & imperium & sceptrum habes, quæ acerrimos hæresis, & omnis infidelitatis hostes semper protulisti: Eja Italia, quæ eo magis in tantis rerum turbinibus sanctæ ecclesiæ debes, quæ ut Germania rerum potitur, sic tu illo ipsius Petri solio tanta gloria ceteris nationibus præstas & antecellis: Eja omnes quotquot sub cœlo estis, qui Christiano nomine censemini, quos *expetivit satanas, ut cribraret sicut triticum*: Rogat, obsecrat, deprecatur cum sacrosancto concilio Paulus III. sui oblitus, vestri memor, venite, agnoscite, vivite, nolite perire, reconciliamini: *omnia parata sunt, venite ad nuptias*: si qui vero intrare erubescant, vos qui potentiores estis, intrare compellite, ne quandoque eis dicatur: *Clausa est janua, nescio vos*, discedite. O Christe, *omnes isti congregati sunt, venerunt tibi*, tibi inquam, non sibi: tu aspirando prævenisti, adjuvando prosequere: & intercedente beato Vigilio Tridentinæ vallis tutelari, Tridentinum concilium ita fove, ut omnis ejus actio, quæ hodie feliciter cœpta est, per te quoque & in tempore opportuno felicissime firmetur. Dixi.

Luc. 22. — Philip. 4. — Zach. 8. — Act. 15. — Luc. 22. — Matth. 22. — Lucæ 14. Marci 25. Isa. 60.

Vos nunc plaudite in concilio justorum & congregatione magna opera domini.

FINIS.

ANNO CHRISTI 1545.

IV.

ORATIO AD PATRES in concilio Tridentino habita.

A reverendo patre, fratre Antonio Marinario, Carmelitano, quarta Dominica adventus.

CUM appeteret tempus illud æterno consilio præfinitum, Reverendissimi patres, vosque observandi ecclesiarum præsules, ut Christus humanæ salutis negotium aggrederetur: post tot præclara de eo testimonia, nimirum totius legis, omnium prophetarum, angelici concentus, pastorum, sapientum, Simeonis & Annæ, Joannes Baptista Zachariæ filius, in Judæam a Deo legatus est, qui generis nobilitate, qui nativitate admirabili, qui vitæ sanctimonia, quique raris animi dotibus, parta apud Judæos auctoritate, velut Lucifer Solem Christum præcurreret, ac Judæorum corda, legis majestate plus quam par erat prædita, ad evangelicam fidem præpararet: ne inani legis fiducia, qua illi nimium sibi indulgebant, fidei contemptores effecti, veræ justitiæ ac salutis rationem, quæ non lege, sed fide est, amitterent. Res hæc multo quidem altius tractanda esset: sed ego vestra fretus intelligentia, brevius quam causa desiderat, omnia disseram, si primum illud precatus fuero, ut qui solus verba vitæ habet, & a quo bonorum omnium summa proficiscitur, mihi faveat, ut munus hoc, munus (inquam) suum, apud omnium aures & corda digne absolvere valeam.

Posteaquam ex uno homine peccatum irrepsit in mundum, tantumque illius culpa valuit, ut universum hominum genus, morti & tyrannidi obnoxium redderet: cœlestis ille pater pro sua in nos pietate saluti nostræ consulere studens, unicum e cœlis filium demittere, eundemque nostra mortalitate indutum ad crucis supplicium tradere decrevit, ut qui mortalium vivæ fidei oculos in eum conjecerit, justitiæ, æternæque vitæ felicitatem consequeretur. Hæc erat unica nostræ salutis ratio, quoniam peccati regnum nullis vel hominum, vel angelorum viribus deleri poterat. Porro lex illa naturæ, similitudo quædam divinæ legis, descriptio æternæ illius mentis rerum omnium principis, juris & injuriæ regula, humano cordi, ut lumen oculis indita, quanquam ante lapsum clara erat, cui etiam arbitrii vires congruebant, quæ ab illius ordine non retrahebantur, tamen post lapsum deformata est: accessit enim ei propter peccati labem, velut caligo quædam priorem detrahens claritatem, arbitriumque ob contrarios membrorum impetus tyrannide peccati effrenatos ab ea deficere cœpit. Quo factum est, accedente astu satanæ grassantis in humanum genus, studentis in Deum contumacias augere, incitantis prava ingenia ad fingendas falsas de Deo opiniones, ut mortales suo ingenio, suisque viribus, non modo ad Deum non erigerentur, ac proveherentur, sed quotidie magis ac magis ab illo se totos averterent, in eamque descenderent cordis cœcitatem, & animi impietatem, ut vilissimis, quas natura gignit rebus, divinæ majestatis honorem exhiberent: perversum sane & iniquum religionis genus. Quamobrem visum est divinæ sapientiæ legem externis tabulis inscriptam per Mosen

A tradere, quæ legem illam interioribus animi partibus jam olim fixam, peccati autem macula oblitam, ac velut refixam explicaret, & restitueret, docens quales nos circa Deum, ac proximos esse oporteat: pronuncians item irasci Deum contumacibus, de eisdemque cum præsens, tum æternum supplicium sumere. Mitto eam legis partem, quæ circumcisionem, sacrificia, ciborum delectus, festos dies, ceteraque præscripta continebat, ad tempus instituta, ut essent evangelicæ veritatis umbræ, rudimenta, ac velut præludia quædam. Nam illarum institutionum propria fuit ratio. Lex itaque illa, quæ recta agendorum ratio, morumque disciplina erat, cuique pœnarum ac

B præmiorum decreta jungebantur, non externa tantum facta politicæ cujusdam ac civilis vitæ mores exquirebat, sed spiritales motus, interiores affectiones flagitabat, hominemque ad integram obedientiæ rationem erga Deum provocabat. Hanc autem absolutam obedientiam natura hominis jam corrupta, cujus partes inter se dissidebant, præstare non poterat: quin preterea evenit, ut legis indicio proditis tot peccandi formis, universus ille libidinum exercitus velut ad pugnam ac certamen provocatus irritaretur, ac in omnes vires suas collectus, & instructus ad peccandum atrocius solicitaret, & traheret, ut est humanæ cupiditatis ingenium in vetita niti, ac interdicti lacessiri potius quam

C duci. Sic res in diversum exiit, quando lege accedente, libidines non sunt devinctæ, sed excitatæ: peccatum non defecit, sed abundavit: morsque & tyrannis majores collegerunt vires: non legis quidem vitio: quæ, ut omnes scimus, ad honesta invitat: sed naturæ nostræ pravitate, quæ rem per se bonam nobis in perniciem convertit.

Jure igitur Paulus conferendæ justitiæ vim legi detrahit, asseverans eos qui legis virtute se justos esse prædicant, fidem exinanire, promissiones delere, Christi beneficium abnegare. Non enim ea est legis perfectio, ut ad pellenda quæcumque prohibet, & perficienda quæcumque jubet, firmum adhibeat presidium: neque a morte libe-

Rom. 3. Galat. 2.

D rat, neque a tyrannide redimit: neque cor innovat: neque libidines devincit, neque extinguit proprii amoris ardorem, neque accendit charitatis ignem, neque frangit satanæ tela, neque occultas mundi fraudes rejicit. Absit ut quæ Christi sunt, legi adscribamus, & legem extollentes Christum deprimamus. Nam etsi lex ad bona opera multos attraxit, eos tamen Deo justos non reddidit: quippe quos aut commodorum ratio aut humanæ gloriæ aura, aut suppliciorum formido, aut ignominiæ fuga, aut alius quivis præter Dei gloriæ propositum, adventitius pulsus ad eam obedientiæ formam adegit, ut externos membrorum motus legis mandato subjicerent, interim tamen manerent in eis inte-

E riores illi, quos sola Christi gratia mundus reddere potest, immundi affectus. Hominis itaque priori tantum carnis nativitate, ac cunctis præter Dei gratiam adherentibus ei presidiis freti, quacumque ratione prodierint bona opera, apud mortales forte comperient justitię locum: ac apud Deum nimirum, qui ad ipsum operum fontem, nempe cor mundum inspicit, justitię laudem frustra sibi vindicabunt, quandoquidem sine Christi gratia omne cor immundum est. Ideoque omne opus bonum ab eo procedens, velut ejus immunditiem olens ac spirans, Deo immun-

ANNO CHRISTI 1545.

immundum est: etsi nullis sempiternis, aut præsentibus suppliciis, quinimo temporalibus præmiis, non dicam æternis, dignum esse potest.

At vero accedente divino afflatu, per quem cor mundum creatur in homine, viva fide in Christum erectus homo, nulla vel commodorum, vel gloriæ expectatione, nulla vel suppliciorum, vel ignominiæ formidine, nulla denique externa mundi impulsione actus, sed Dei gloriam in primis spectans legis mandata ultro absolvit, ea alioqui si nunquam tradita fuissent absoluturus. Ejus enim menti nova quædam fidei, spiritus, ac vitæ lex indita est, quæ peccata omnia destruit verius, quam prohibet: bona omnia procreat verius, quam præcipit. B Quæ proculdubio Paulo legis opera non sunt: cur enim legis opera vocabis, quæ lex non effecit: & quæ quamvis a lege præcipiantur, nihilo secius non præcepta efficerentur? Qui his operibus fretus est, vere apud Deum justus est. His enim justitiæ rationem scriptura non detrahit. Prodeunt enim a fide, ac arbitrio fide prædito. Fides igitur, non lex, fides inquam non nuda, solave, quæ Jacobo mortua dicitur, sed animo concepta, arbitrio recepta, ad usum sanctorum operum admissa, quæ Paulo per dilectionem operans, Patribus viva est, veram justitiam parit. Proinde nemo existimet inanem fuisse legis usum, etsi veram justitiam non contulit. Et ut taceam non C mediocrem illam ex lege utilitatem, quæ in publica pace, ac tranquillitate sita est, ob quam rem & magistratus humano generi Deus præfecit: in hoc certe profuit lex, quod per eam cognitum est peccatum, quæ res ad exquirendam & capessendam justitiam nonnullus est gradus. Multum enim promovit ad vitæ puritatem, qui suam impuritatem agnovit. Fit sanitati vicinus, qui suum cognoscit morbum. Exoptat libertatem, qui suæ servitutis miseriam cernit. Expetit lucem, qui se tenebris obductum esse deprehendit. Tum adepta justitia, tanti beneficii magnitudinem & clarius intelligimus, & gratius servamus. Quo magis enim lege ostensum est eminens ac sæviens pecca- D tum, eo magis Christi a peccato redimentis clementia, & virtus elucet. Itaque dulcior fit vita, quæ morti succedit: jucundior lux, quæ sequitur tenebras: pretiosior libertas, quæ post servitutem recipitur: delectabilior sanitas, cui cedit infirmitas: felicitas suavior, quæ post miserias exoritur. Propterea negat apostolus, eum sub lege esse, quem Christi gratia redemit. Etenim quemadmodum puero adhibetur pædagogus, qui tantisper eum instituat, ac virga coerceat, donec adultus ad honesta feratur, tum enim ille pædagogo imperat, omniumque virtutum honestatem & decus, non pædagogi impulsione, sed propria animi magnitudine ac moderatione conservat, ac ad heroicum quen- E dam laudis ordinem, quem nec ostendisset pædagogus, sese erigit & provehit: sic propemodum homini data est lex, donec evangelica fide fuerit renovatus. Accedens enim illa eum a legis imperio liberat, non ut illius præscripta impune transgredi valeat, sed ut ea ex corde absolvat, Christi gratia non legis ratione ductus: quinetiam supra legis mandata, multa Deo gratissima pro Dei gloria absolvat.

Jacob. 2.

Galat. 5.

Rom. 6.

Hæc est, Patres ampliss. evangelica illa liber- A tas, quam nonnulli, o cœnum! o labes! ad carnis licentiam, & morum corruptelam accommodant, & ceu turpitudinum velamen, ac omnium vitiorum prætextum magno verborum lenocinio simplicioribus animis ad frangenda satanæ tela inexercitatis proponunt. Et utinam non fecissent, ut illi eam peccandi occasionem velut vitæ ducem sibi præfixerint, vota, cœlibatum, sacras preces, jejunia, ecclesiæ institutiones contemnentes: cum hæc omnia quæ ipsi contemnunt (Christe, quando hos vindicabis, & evelles errores?) adeo evangelicæ libertati non adversantur, ut sint ejus digni fructus, solatia, delitiæ, atque fomenta. Felices qui hac evangelica libertate freti, velut sponsa sponso Christo juncti: velut filii clementissimo patri Deo redditi: velut discipuli prudentissimo doctori Spiritui sancto traditi: Christi amore flagrant, a quo vicissim summa charitate complectuntur: Deo honorem exhibent, a quo tuendi alendique suscipiuntur: Spiritus sancti monita, & institutiones tenent, a quo ad rectam vitæ rationem diriguntur, atque formantur: ut omnium actionum suarum scopus sit, non humani decoris ratio, quam lex naturæ exigit: neque pœnarum, aut præmiorum propositum, quod ex lege scripta est: sed Dei gloria, pro qua prompti sint omnia commoda ex corde contemnere, omnia supplicia libenter sustinere, omnem humanæ gloriæ rationem sponte rejicere, omnia opprobria sine ulla recusatione subire, denique amicos, fratres, parentes, seipsum usque ac patriam abnegare, & odio habere.

ANNO CHRISTI 1545.

Quam graviter errant, qui Patres ante Christi adventum domino servientes, sub lege naturæ aut Mosis fuisse, earumque legum virtute, se Deo justos exhibuisse contendunt. Fuerunt & ipsi fidei ratione ab earum legum imperio redempti, qui Dei gloriam, ad quam fide dirigebantur, omnium cogitationum atque actionum suarum regulam tenebant. Unica enim jam inde ab initio mundi usque in finem parata est via salutis, per fidem in Christum, etsi diversa diversis temporibus instituta fuerunt fidei symbola. Nec minus errant, qui neminem Christiani nomen profitentem sub lege carnis, aut naturæ, aut Mosis esse prædicant. Velim Christiani omnes beneficium agnoscerent, Christiana libertate fruerentur, præclaram ac gloriosam ecclesiæ conditionem spectaremus. At si mihi ostendes ex eis raptorem, sacrilegum, Neronis, aut Pharaonis similem: sub lege carnis eum esse contendam. Si liberalem, continentem, vel Catonis, aut Scipionis præstantem virtutes, humani decoris spectatorem: legis naturæ partum agnoscam. Si orantem, jejunantem, eleemosynas erogantem, Pharisæorum more ad commoda inspicientem: legis Mosaicæ servum videbo. Si humilem, patientem, Abelis aut Abrahæ obedientiam referentem, Dei gloriam spectantem: fidei germen gloriosum venerabor, cui subjectæ adjacent omnes leges. Aliud enim est legem habere, aliud sub lege esse, aliud legem absolvere. Plures uni leges aderunt, sed una dominabitur, & dux erit operum. Et quoniam finibus mensurantur opera, fit, ut diversarum legum similes, quæ sunt in hac luce oculis hominum actiones, Deo fines spectanti longe dissimiles sint. Ceterum, ut redeam, patres amplissimi, unde initium sumpsit oratio nostra, quamvis antequam venisset Christus, tot patres fidei virtute a

Deo

Deo gratiam iniissent, tamen majores nostri a Christi adventu, fidei & gratiæ tempus descripserunt, legum auspiciis tempora præterita tribuentes: nimirum, quia evangelium fidei & gratiæ denunciatio, quod prius apud paucos Judæos, nec satis quidem aperte audiebatur, post Christi adventum ubique locorum ac gentium in hominum ore, oculis, auribus manibusque tractatum est. Et quoniam nihil præteritum est argumentorum, quæ tantæ rei hominis captum longe superanti, fidei locum apud homines præpararent: commodum, ac suo tempore Joannes Baptista dilectus Christi præcursor, ac legis & evangelii velut confinium, prodiit ex eremo, ubi a puero vitæ austeritate Heliam retulerat, quo eumdem spiritu & virtute referret, cum Tiberius Cæsar annum jam XV. rerum summa potiretur, Judæorum regnum temporibus illis in quatuor alienigenas administratores, Pontium Pilatum, Herodem, Philippum, Lysaniam distractum erat: ut quemadmodum erat in oraculis, Messiam adesse significaretur. Ipsa autem sacerdotii majestas, velut in proximo abroganda, penes duos sacrilegos, Annam, & Caipham, mercaria & vaga erat.

Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

Rebus itaque tum regni, tum religionis Judæorum sic dissectis: Joannes in eam quæ Jordani adhæret, regionem sese contulit: omnes qui ad eum veniebant, ad delictorum confessionem adhortabatur, eosdemque baptizabat, interim docens se aqua corpora lavare, at Jesum fore unicum salutis authorem, cujus cœlesti virtute corda essent sanctificanda, ac omnibus in eum credentibus gratis justitia conferenda: Pharisæos, ac Sadducæos, quos fucata illa legis opera tanquam justos, ingenuosque Abrahæ filios, ac Deo gratiosos efferebant, prorsus injustos, viperarum progeniem, Deoque odiosos esse declaravit. Non enim, ut par erat, Abraham viva fide referebant. Propria benefacta, quod arrogantiæ erat: aliorum peccata, quod erat livoris & malitiæ, commemorabant: & toto (ut ajunt) cœlo errantes a lege quæ divinum furorem erat illis ministratura, justitiæ ac salutis rationem expectabant, quinimo se adeptos esse gloriabantur. Hanc unam justitiæ & salutis viam Joannes omnibus ostendebat, ut ex corde resipiscentes, legis fiduciam arcerent, sese dejicerent, ac impuros esse confiterentur: & in Jesum Christum mortis & peccati destructorem, justitiæ & vitæ restitutorem crederent. Hæc autem fortuito non agebantur, quæ Isaias multis retro sæculis vaticinatus est: *Vox*, ait, *clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas ejus*. Non erat Joannes verbum per quod facta sunt omnia: sed vox, quæ verbum illud nostra mortalitate indutum explicabat. Non erat Dei virtus hominum corda occulte significans: sed vox, quæ in hominum auribus recipiebatur, ut ad sanitatem illi corda præpararent. Non erat lux, mentium tenebras expellens: sed vox, quæ dormientes excitabat, ut ad exortam lucem sese conferrent. Non erat ornatissimus ille sponsus, & rex ecclesiæ: sed vox, quæ cunctos invitabat, ut venienti sponso & regi occurrerent: Non erat mediator Dei & hominum: sed vox mediatorem præcurrens: ut audiant exules adesse, per quem irato Deo gratis reconciliari possent. O vocem, prophetarum vocibus prænunciatam: o vocem angelica voce sub ipsis sacrorum mysteriis commendatam: o vocem de-

Isa. 40.

A nique Christi voce omnibus ex muliere natis præpositam: Clamabat. Exhibete cor vestrum Deo, cogitationes, affectionesque vestras in eum dirigite. Jam enim tempus appetit, ut evangelica doctrina innovetur orbis: quamobrem pauperes humiles, legis fiducia ac philosophiæ ratione destituti, mundoque abjecti, qui Isaiæ valles sunt, cœlesti sapientia cœlestibusque donis replebuntur. Contra elati majestate legis, aut humanæ sapientiæ supercilio, mundoque montes & colles admirabiles, prorsus impii & insignes stulti declarabuntur. Et qui ad execranda facinora pravo corde nunc prolabuntur, fide erecti ad veram felicitatis viam dirigentur: fientque facilia, ac suavia legis mandata, quibus nunc videntur aspera, &

B impossibilia: ut volentes ac gaudentes vere absolvant, quæ nunc lege acti absolvere fingunt. Hanc felicitatem nemo conferre potest nisi Jesus. Confert autem omnibus, qui vivæ fidei oculos in eum conjecerint. Corporis oculis eum conspicere, est tanquam felicitatis pars, modo adsit fidei intuitus: sin secus, majoris infelicitatis erit occasio. Fidei conspectus omnibus ex æquo prodest. Qui in eum crediderit. Dei beneficio servabitur. Qui ab eo fidei oculos averterit, suiipsius vitio peribit.

Jam vero, patres ampliss. ut institutæ orationis exitum expediam, fuit jam olim Isaiæ oraculum absolutum: totus orbis Dei salutare

C vidit, & evangelica doctrina innovatus, viam domino paravit, & semitas ejus rectas effecit: aspera ad æquitatem, prava ad lenitatem versa fuere. Tot enim hominum millia relictis patriis legibus, abjecta humanæ sapientiæ ratione, pulsis divitiarum ac voluptatum studiis, spretis ceremoniis, ac ritibus, quibus ab incunabulis assueverant: abnegatis & repudiatis diis, quos tot templis, sacrificiis, festis diebus, magna religione colebant, ad Jesu nomen genua submisere. Jesu nomen, gentes omnes ore, corde, pietate, sanguine, veneratæ sunt: & ex tanta morum, institutorum, deorum discordia, concordes factæ, in unicam Christi religionem, unicam sacramentorum ra-

D tionem, unicam Dei gloriam convenere, nec potuit satan obsistere per philosophos omni scientiarum ratione pollentes: per Judæos religionis Mosaicæ prætextu adversantes: per rhetores eloquentiæ viribus admirabiles: per sophistas disputandi subtilitate pertinaces: per Cæsares omni tormentorum genere sævientes: quin cœlestis illa doctrina, cunctas totius orbis regiones invaderet, persuaderet, vinceret, possideret. Interim bonorum direptiones, edicta, tribunalia, confiscationes, proscriptiones, exilia, carceres, virgæ, secures, bestiæ, cruces, ignes, mortes, in rem evangelii & fidei profectum erant. Nunc vero (nos miseros, in quam descendimus confusionem! in quas Dei iras in-

E cidimus!) in Europæ angustiis arctata est ecclesia: & Christus contemptui habetur, ubi olim summo habebatur honori. Et ne antiquus ille adversarius vel ex una parte insidias non paret, surrexerunt domestici hostes, grassantes in reliquam hanc ecclesiam ad angulum coactam, odio & armis infidelium expositam, aliqui pastores dormientes, vel mercenariorum (ne quid gravius dicam) vices gerentes, nonnulli principes in tyrannidem & bellorum furorem versi, quorum ambitioni nullus est terminus: multi doctores ore quidem piè docentes, at operibus impie

dedo-

ANNO CHRISTI 1545.

dedocentes: plerique perfectionis vitæ rationem profitentes, at scandalis cuncta perturbantes: tot omnium generum, ætatum, ordinum, viri ac mulieres, ethnicorum ac Turcarum potius quam Christianorum vitam referentes: denique, quod omnium est perniciosissimum, tot ministri satanæ in angelos lucis transfigurati, qui leges, majorum instituta, patrum sententias probatas, Christiani populi consuetudines, qui sacramenta, sanctorum honores, & quid non sanctum? contemnunt, rejiciunt, execrantur. Interim exercitatione scripturarum, quas pro ingenio ac libidine potius lacerant: eloquentiæ lenocinio, linguarum eruditione freti, veterem ecclesiam, apostolicam ipsi dicunt: at re vera carnalem veteris Adæ filiam, satanæque sponsam, gloriantur se velle restituere, ac procurare viæ & semitarum domini ornatum, hoc est (ut eventus ostendunt) Christianam rempublicam perturbare, turpitudinum licentiam cunctis facere. O ecclesia, o fides, siccine in amarum vobis verterunt omnia? siccine vos oppugnant, qui propugnare debent? Itane evangelium & scripturæ, quibus olim vicistis orbem, conculcastis idola, profligastis errores, destruxistis vitia, erexistis Christi gloriam: nunc in vos scutum, tela, arma facta sunt, quibus ex hoc angulo ejiciamini? An vos tot procellis, fluctibus, tempestatibus periclitantes ita destituet Jesus, ut nulla sit aurora, in qua veniens dicat vento: *Quiesce*, & mari: *Tace*.

Matth. 14. Marc. 6. Sed jam videre videor Jesum super aquas ambulantem, eumdemque audire dicentem: *Confidite, ego sum, nolite timere*: postquam vos patres ecclesiastica dignitate præeminentes, omnique doctrinæ genere insignes, vos mundi lumina & decora, volente, ac disponente Deo in præclaram hanc urbem singulari Pauli III. pont. max. & Caroli V. Cæsaris invictissimi, tum providentia, tum authoritate convenistis. In tot enim tamque gravibus opinionum dissidiis, quibus nunc omnia miscentur: in moribus sæculi adeo corruptis, quibus ecclesiæ facies dehonestatur. in tam diutinis bellorum tempestatibus, quibus & suo ipsius, & alieno gladio Christianus orbis est oppressus & afflictus: unde expectare possumus vel veritatis lucem, vel morum formam, vel firmæ pacis serenitatem, nisi ex hoc vestro consessu: ubi Christus adest corda vestra afflaturus, & ad cuncta quæ agenda sunt directurus. Hoc anno XV. quo Carolus V. coronatum agit imperatorem: quemadmodum olim in Joanne fuit, vestra opera favente domino Isaiæ oraculum languens, & pene emortuum, sua nempe (Isa. 40.) veritate destitutum absolvetur, ut parata sit domino via, ecclesiasticis ordinibus ad veram suæ functionis normam redactis: ut semitæ ejus rectæ fiant, principibus in firmam concordiæ rationem junctis: ut aspera ad æquitatem, prava ad lenitatem vertantur, populo ad studium veræ pietatis composito. Quamobrem ubique exaltetur Christus, omnes eum confiteantur ore, diligant corde, referant moribus & pietate. Quo in loco res Christianorum sint, videtis: fides est extincta. caritas friget: virtutes contemnuntur: timor Dei exulat: sacramenta conculcantur: sancti male audiunt: evangelica libertas turpitudinum est prætextus, & quasi in peccata conspirant omnes. Ad vos itaque spectat tot ecclesiæ necessitatibus, periculis, calamitatibus, ruinis occurrere: quam ob rem huc convenistis.

Te autem invocamus JESU, Christe Fili Dei vivi, qui orans pro ecclesia, dixisti: *Pater sanctifica eos in veritate*: qui pollicitus es eam adversus satanæ vires servaturum esse, ac in medio vel duorum in tuo nomine convenientium te adfuturum esse. Et precamur, ut ecclesiam tuam sanctifices, ut patribus in tuo nomine congregatis Spiritum tuum impartias, ut principibus mentem des bonam, ne ad suam utilitatem causas religionis inflectere procurent. *Obliviscere domine iniquitatum nostrarum, & memor esto miserationum tuarum: non enim in justificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam: sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine: placare domine: attende, & fac propter nomen sanctum tuum, quod invocatum est super populum tuum: ne forte dicant gentes: Ubi est Deus eorum?* (ANNO CHRISTI 1545. Joan. 17. Dan. 9. Psal. 3.)

Vos autem per Christum obsecro, obtestorque patres amplissimi, ut ea concordibus animis spectetis, quæ digna sunt pietate, professioneque vestra. In JESU nomine convenistis, ad JESU gloriam, omnibus posthabitis inspicite: sin secus, frustra vel sex millia convenietis. Nihil in vobis desiderari permittatis, sive ad dicendi libertatem, sive ad patientiam laborum, sive ad sedulitatem officiorum, orationibus, jejuniis, piis operibus vacantes, consentientibus paritérque ardentibus votis, corda vestra dignum præparate templum, ubi Spiritus domini sedeat, qui per vos in sessionibus loquatur. Nemo ad ingenii ostentationem, opinionem suam mordicus defendere gaudeat. Nemo procuret contentionum voces: *Ego Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*. Nemo metu hominum Deum contemnat. Nemo propriæ gloriæ studio ductus, Christi gloriam obscuret. Nemo aliorum monita, sed nec principum mandata tenens, Spiritus sancti consilia rejiciat: Sic enim coram hominibus, in primis autem coram Deo officium vestrum probe vendicabitis. Dixi: (1. Cor. 1.)

V.

ORATIO HABITA A REVERENDO patre Ambrosio Catharino Polito, Senensi, ordinis Prædicatorum, in secunda sessione synodi Tridentinæ, die 4. Februarii anni MDXLVI.

PRÆCELSA loci hujus authoritas, patres amplissimi, jam nunc dicere incipientem, profecto majore me timore ac trepidatione corriperet, nisi huic authoritati ex adverso vestram opponerem authoritatem, cujus jussu atque hortatu, non mea sponte, hunc ipsum ego hodie conscendi locum: tum ista vestri vultus plurimum reverenda majestas, omnem, quantacumque mihi adesset, dicendi facultatem præriperet, nisi rursus ejusdem vultus vestri summa gratia, ac benigna serenitas, quam his meis oculis mihi videor intueri, me ad dicendum etiam vehementius incitaret: denique sola cogitatio excellentissimæ eruditionis, ac doctrinæ, qua tam selectam ex universo terrarum orbe synodum præfulgere conspicio, hærentem faucibus contineret sermonem, nisi vota precesque meas ad illum converterem, atque in eo fiderem, quem novimus & *os mutorum* ape- (Isai. 35. Sap. 10.)

Anno Christi 1546.

aperuisse, *& linguas infantium fecisse disertas*. A Verum ne sine gradu ego ille miser homunculus & peccator ad thronum tantæ majestatis accedam, adibo illam quam ipse nobis instituit & advocatam piam, & sedulam precatricem. Favete votis. O summe gratiosa, & una inter mulieres singulariter benedicta, Maria virgo, quæ ut primogenita filia, ut primaria sponsa, ut fidelissima socia, denique mater carissima, ante omnes felices animos & beatos spiritus prope tuo Emanueli assistis, Ave & impetra mihi hodie eloquium vivum, eloquium fervens, & efficax, non in comptis humanæ eloquentiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis: quo auditorum corda magis ac magis ad opus Dei inceptum feliciter peragendum, inflammem, in ejus gloriam, & nostram totiusque Christiani gregis lætitiam perpetuam & salutem. Amen. B

2. Cor. 1. *Benedictus Deus, & pater domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni desolatione nostra*: nam quod a cunctis bonis tanto tempore est desideratum, & tantopere efflagitatum, & expectatum: ecce nunc ego magno cum animi mei gaudio his meis oculis circumspecto, te, videlicet, synodum venerandam œcumenicam, non solummodo indictam, non solummodo collectam, verum etiam jam ostio in nomine domini patefacto confidenter ingressam in sancta, ut æternæ nostræ redemptionis obscuratas ab impiis veritates, ibi aspicias, nobis decernas, atque populo patefacias. Vere gaudeo, patres optimi, quia misericordia & manus domini fecit hoc: & ideo vehementer cupio, ut hoc meum gaudium, quod commune est piorum omnium, de spe magis quam de re conceptum, vestra opera nobis perficiatis: ut ego seniculus hujus mei tam diuturni desiderii compos factus, aliquando possim canere canticum cum sene illo justo, de quo nudiustertius audistis, quod *responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, donec videret Christum domini*; vidit, & gavisus est; neque solum vidit, verum etiam suis in ulnis eum gestare meruit, *qui portat omnia verbo virtutis suæ*: & lætabundus in eum canticum erumpere, *Nunc dimittis servum tuum domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum*: & quod excurrit. Hoc autem, ego, ut verum fatear, nondum possum, donec quod nunc in floribus video, detur mihi spectare & carpere in ipsis fructibus. Interim vero absque metu multo, ac solicitudine multa esse non possum: metuo enim multum ab ingenio satanæ, quia satanas est, hoc est bonis omnibus inceptis adversans, tantoque magis adversans, quanto diviniora, & ad plurimorum salutem magis noverit attinere. Qui enim paradisum Dei conturbavit in cœlis draco ille rufus, ibique schisma condidit tam insigne: & de alio paradiso parentes nostros tantis ornatos donis exterminavit prosternens, vulnerans, & exspolians: & ipsum dominum in deserto non est veritus adoriri: puto, quod neque tibi parcet, neque vestram verebitur sanctitatem: imo nisi assumatis *armaturam Dei*, scutum fidei, thoracem justitiæ, & galeam, spem salutis, strictum spiritus teneatis ensem, vigiles, promptique ad feriendum, cæsim punctimque, ad dexteram & sinistram, profecto insano illius furori, & incomparabili calliditati non resistetis. Est igitur C D E

Luc. 2. — Heb. 1. — Lucæ 2. — Ephes. 6.

verbum domini monentis vos in Petro, & dicentis: *Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum: Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Hoc enim totum ad te pertinere, o synode sacrosancta, non dubito: tu enim juxta spiritus intellectum Petrus es, quia qui Petri claves obtinet, in te includitur, caput tuum. Cave igitur a cribratore: considera quod apostolicum senatum aggressus, unum saltem de duodecim cribrando lucratus est. Cribrum est corpus illud domini sanctissimum, flagris cæsum, & clavis & lancea perforatum. Corpus illud significat ecclesiam, quæ caput habet unum dominum Jesum, cujus vices in terris gerit Paulus hujus nominis III. Qui non est sub capite, non est in corpore: qui vicarium spernit, spernit & dominum, qui cum hoc non congregat, dispergit: qui ab hoc segregatur, de cribro decidit, & jam non est Christi, sed satanæ. Sic igitur unusquisque se componat in cribro, ut quavis diaboli concussione non excidat. Quod erit, si unum in Christo dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Dicet hæreticus, Adularis papista: dicet calumniosus, Aucuparis Catharine: clamabit autem Ambrosius Catharinus teste Deo, non adulor o hæretice, non aucupor o amice, sed verba exploratissimæ & compertissimæ veritatis pronuncio: & ejus veritatis, quam qui non asserat, frustra falsoque de Christiano nomine gloriatur.

Anno Christi 1546. — Luc. 22. — 1. Cor. 1.

Sed ad rem.

Habetis ergo in exemplum & typum vestrum Petrum, primo quidem aversum & negantem, ut discatis cavere: tum eumdem conversum & confitentem, ut discatis fortiter agere, & sapienter. Consideremus ergo primum, qua de causa vir ille tam commendatæ fidei, & qui paulo ante tam pertinax & securus ajebat: *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo*: mox ad unius ancillulæ voculam trepidans tam diserte negat: ut illi bene conveniret, *Hui victus uno verbo tam cito?* & paulo post ab alia interpellatus ancilla, etiam perjurium cum negatione conjungit: & tertio ab homine turbulenti vultus perterrefactus, etiam detestando anathemate seipsum ferit. Unde igitur tanta imbecillitas quæso, & inconstantia? Quis nesciat, quod ab illa nimia de semetipso confidentia? Discamus igitur in primis timorem cautum, & non male tutam securitatem: id est, non esse confidentes in nobis, quasi in nobis: dicente domino: *Sine me nihil potestis facere*: sed esse animosi in illo qui dixit, *Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri*. Nolite putare res arduas, & adeo præclaras & salutares effici posse, absque oppugnatione, & discrimine magno per malignum. Credite non deesse illi ancillas in atrio fortissimas, & promptissimas ad debellandum. Video quod taciti quæritis intra vos, quasnam ego dicam ancillas: audite.

Lucæ 22. — Ex Teren. Eunucho. — Joan. 15. Luc. 21.

Est quidem ancilla prior valde fortis, & audax: neque longe abest ab unoquoque nostrum, & ne vos morer diutius: ancilla hæc est unicuique caro sua, quæ in atrio pontificis versans, hoc est terrenis bonis, & commoditatibus vitæ hujus incumbens, etiam Petrum ibi secum moran-

ANNO CHRISTI 1546.

morantem potest adigere ad negandum. Non enim ascendit illa superius, ut legem domini contempletur, & probet utiliora: neque enim potest: cujus prudentia inimica est Deo, & assidue contra spiritum militat (atque utinam non sæpenumero cum victoria) cui potius ancilla debeat. Hæc stolida est, & solummodo quod est ante pedes aspiciens, novissima, & quæ alterius vitæ sunt, non considerat. Quare ad omne opus bonum invenitur ignava, querula, garrula, contumax: est item loquax, procax, temeraria, avida, popularis, & noxiæ libertatis: odit luctum, horret jejunia, esurie murmurat, solicitatur de crastino, vigilias non nisi ad ludos & lascivias tolerat, orationes fastidit: ad turpiloquia, scurrilia, vana, impudica, gerit aures patulas & erectas: ad seria vero, & ad verbum Dei laudesque divinas, penitus obturatas & graves. Denique in omnibus quæ sunt spiritus & pietatis, semper importuna interstrepit, ac permolesta. Hæc istis novarum sectarum auctoribus, & facibus orbis terræ, magna ac pene cuncta subministravit fomenta. Quam ob rem summopere ab illa cavendum est nobis, utpote impudente, petulante, pellice, ac male præcincta: contra quam dominus ait: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis. Attendite ne graventur corda vestra crapula, & ebrietate: & veniat super vos repentina calamitas.* Vigilate itaque, orate, castigate ancillam, redigite in servitutem, ne qui aliis prædicare debetis, ipsi reprobi inveniamini.

Luc. 12. Luc. 21.

Hactenus de ancilla priore.

Subsequitur hanc alia ancilla, neque minus metuenda, quippe quæ multos captivos teneat, qui tamen de priore triumphant; Nam quanto celsior animus est, tanto (ni valde caveat) ab ista fortius detinetur. Hæc vero ut explicemus, est humanæ gloriæ cupiditas, & ambitio, quæ ancillatur hominibus. Hæc igitur, quos sibi subigit, servos hominum facit, ut propterea non libere veritatem confiteantur, propter quod scriptum est: *Multi ex principibus crediderunt in eum, sed non confitebantur, quia dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Hæc mater omnium hæreticorum, & alumna, nam inflata de magisterio præsumpto, nescit audire, tacere, discere: gestit autem docere semper & loqui. Hæc in tergi mantica suos, ne videat, recondit errores: in ea vero quæ est a fronte, rimatur alienos. Hæc semel emissum verbum revocari non sinit: non enim didicit a sapiente: *Pro anima tua non erubescas dicere verum. Est enim pudor adducens peccatum, & est pudor adducens gratiam, & gloriam.* At si dixerit, Pudet errasse, non pudeat errorem agnitum confiteri, & emendare. Hic est enim bonus ille pudor, qui tibi gratiam pariet, & gloriam. Nam labi, errare, nescire, & decipi, humanum est malum, & dignum venia: in agnito vero errore velle præ pudore persistere, non jam humanum sed satanicum est, & inexpiabile; quo fit, ut qui se hominem esse fateri erubescit, suo merito evadit in satanam, & diabolum. Quocirca quicumque aliquid scripsimus, vel sentimus, quo recte ab alio reprehendatur, cedamus veritati, & cum gratiarum actione suscipiamus admonentem, deputantes lucro non parvo ab erroribus liberari. Super omnia autem sanctæ synodi

Joan. 12. Eccles. 4.

sententiis nemo resistat, qui vero secus, noverit se hoc ipso facto hæreticum prodidisse. Videant tamen qui aliena reprehendunt, ne ipsi forsan ab hac ancilla moveantur, quæ est & livida, & lippa: & alterius gloriam, suam esse ignominiam arbitratur: tum ne ipsi falsi bis peccent, dum bene dicta reprehendunt, injurii simul & veritati, & fratri suo: denique ne modum fraternæ caritatis excedant, dum quod oleo curari posset, igne malint & ferro: quod non tam esset errores extinguere, quam animas velle perdere, pro quibus Christus est crucifixus. Hæc autem non de jam subversis hæreticis, sed de fratribus dicta esse volo, & qui hanc regulam secuti fuerint, pax Dei, & misericordia super illos. *Hactenus de ancillis*,

Superest nunc, ut pauca de homine turbulenti vultus admoneamus. In hoc facile sæcularis potestas agnoscitur, qua plerique mortalium adeo terrentur, ut nullum sit eis piaculum propter illam negare Christum. Recordamini Ariminense concilium, & alia hujusmodi quædam. Sed Deo gratia est, quod habemus catholicos principes, & hæresum inimicos: & nihilominus ex abundantia cordis, quod ad hoc pertinet, pro pietate non verebor hortari. Dico ergo, statuite semel certa fide, hic in medio vestrum esse Christum summum omnium principem, regem regum, & dominum dominantium: & hoc persuasi dicite cum magno apostolo toto corde: *Et si sint dii multi, & domini multi, nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum, & unus dominus noster Jesus Christus, per quem omnia, & nos per illum.* Tum si qua potestas abuti velit concilio ad sua commoda, & hoc scitis, exhorrescite, quoniam non in hominem, sed in Spiritum sanctum peccat. Siquid aliud contra caritatem requirat, exerite gladium spiritus, & dicite: *Deus caritas est.* Siquid contra veritatem: similiter dicite: Jesus dominus veritas est. Si vultus turbulentus ostendit iram minitantem vitæ, adjungite: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum Patrem, & quem misisti, dominum Jesum Christum*: Et tanquam de præmissis concludite cum psalmographo: *In Deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem: in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.* Mementote præcepti: *Nolite timere eos qui occidunt corpora, postea non habent amplius quod faciant. Timete autem illum, qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittendi animam in gehennam ignis: hunc dico vobis timete.* Respicite ad Petrum rursus, & videte quomodo juxta domini verbum confirmat fratres suos. Ecce post galli cantum, post illucescentem sibi diem, a veri Solis aspectu, post amarum pœnitentiæ fletum, post trinam suæ recuperatæ dilectionis confessionem, post susceptum summi pastoris officium, indutus virtutem ex alto, non jam in atrio sedens, & frigens ubi potuit pernegare, sed in cathedra docens, ubi regitur a Spiritu sancto, totus fervore caritatis succensus incipit prædicare nomen salutis. Turbantur veteris synagogæ pontifices, ille autem alacer insistit operi. Edicunt ut sileat, ille clamat: *Oportet obedire Deo magis, quam hominibus.* Addunt minas, non deterretur: tradunt in carcerem, sed verbum Dei non alligatur; cædunt flagris, agit gratias, gaudens quod *dignus* habitus est *pro nomine Iesu contumeliam pati.* Denique numquam cessat a munere, donec Romæ juxta oraculum domini extensis in cruce manibus, & verso deorsum capite glorificat Deum. Hæc autem facta quid sunt aliud quam vivæ

1. Cor. 8. 1. Joan. 4. Joan. 17. Psal. 55. Matth. 10. Luc. 22. Act. 5.

ANNO CHRISTI 1546. Luc. 10. vivæ voces clamantis apostoli? & quid aliud clamantis, nisi *Vade, & tu fac similiter*? Confirma & tu sancta synode fratres tuos: ad hoc enim convocavit te dominus, & hoc reposcit abs te, cui dari verba non possunt.

Quanta mihi hoc in loco succurrant, patres, opportune dicenda, nisi apud vos agerem, qui alios ista melius docere potestis, explicarem: pauca tamen proferam, quæ velim quasi sagittas potentis acutas hærere fixa in cordibus vestris. Dominus enim Deus vos alloquitur, ajens: *Ego te planavi vineam electam*, plantavi autem te mea cruce, & morte, ego te meo sanguine irrigavi: elegi ex te lapides, *ædificavi turrim, fodi torcular, posui sepem: quid est, quod debui facere, & non feci*? Verum quanta habeo jamdudum adversus te o ingrata? Quid est enim, quod pene te *exterminavit aper de sylva, & singularis ferus* (qui audit intelligat) depascitur? & nihilominus ego nunc congregavi te: *quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis*, & in medio tui sum. Quid times? convertere ad me dominum Deum tuum, ut confirmes fratres tuos. *Stemus simul, quis est adversarius meus? rogavi enim ego pro te, ne deficiat fides tua*, quomodo ergo deficere poteris? Tu autem vide canes, vide lupos, vide operarios malos, vide confusionem, vide concisionem, vexatas, dispersas, & aberrantes oves meas in desertis, in speluncis, in cavernis terræ, traditas agri bestiis devorandas, quas tamen meo sanguine comparavi: non dico plura. Hæc enim satis, ut intelligas quid ego requiram abs te, hæc dominus clementissimus Jesus tibi hodie in spiritu lenitatis. Vide ergo, & diligenter attende, nequando in spiritu iræ, & vindictæ, mutato sermone possit jure optimo conqueri contra te: & coram angelis, & sanctis suis dicere: *O habitatores Hierusalem, & viri Iuda, judicate inter me & vineam meam. Quid debui ultra facere vineæ meæ, & non feci? Expectabam autem ut faceret uvas, & fecit labruscas: & exposuit me ludibrio hostibus meis, ut blasphemetur nomen meum inter illos*. Sed absit, ut in hoc verbo tam tristi mea concludatur oratio: meliora enim spero, ac viciniora saluti. Quamobrem *flecto genua ad patrem domini nostri Iesu Christi*: & vos omnes oro, & vos in primis, qui pro Christi vicario amplissima legatione fungimini: Oro inquam vos, & obtestor per viscera illius paternæ divinæ misericordiæ, ut omni nisu, quem parturitis, nobis tandem partum exhibeatis, formatumque Christum: ut ego illum quasi in ulnis meis excipiens tanquam alter Simeon, & sicut candidus olor ad vada felicissimæ mortis evolans, hoc dulce melos valeam decantare: *Nunc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei fructum synodi salutaris, quam parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, & gloriam veræ plebis Israel*. Fiat, fiat. γένοιτο, γένοιτο. Amen, Amen.

(Margin references: Psal. 5. Isai. 5. Matth. 21. Psal. 79. Matth. 2. Isa. 50. Luc. 22. Isa. 5. Ephes. 3. Luc. 2.)

V.

ORATIO INSIGNIS AC CLARISSIMI D. Didaci a Mendocia oratoris Cæsareæ majestatis coram legatis sedis apostolicæ habita Tridenti, tertio Maii. An. MDXLVI.

SUPERIORE anno illustrissimi & amplissimi patres, cum esset a sanctissimo domino Paulo summo Pont. generale concilium indictum Tridenti, destinatis ad id inchoandum & prosequendum reverendiss. Parisio, Mutinensi, & Polo apostolicæ sedis legatis, invictissimus dominus meus Carolus Romanorum imperator Aug. justissimis tunc causis adeo detentus, ut principio concilii a sua majestate tantopere exoptati, & efflagitati adesse non posset, episcopum Atrebatensem, dominum de Granvela, & me, qui Jacobus a Mendocia dicor, procuratores, & oratores ad hanc Tridentinam urbem destinavit: quo futuro concilio, vel omnes una, vel quisque nostrum ejus nomine interesset. Facta itaque a nobis Cæsaris nomine coram illis reverendissimis legatis comparatione, visum fuit sanctissimo domino in commodius tempus concilium protrahere. Nunc vero idem ipse sanctissimus dominus, cujus munus atque præcipuum officium est, reipublicæ Christianæ non deesse, concilium Tridenti indixit: sicque sublata suspicione, omnibusque qui interesse debent, huc convenire jussis, vosque reverendissimi atque amplissimi patres, qui præsentes adestis, legatos ad peragendum concilii munus demandavit. Quod ubi Cæsar intellexit, rogatus a Pont. Max. cum per nuncios, tum per literas, ut vel præsens ipse adesset, vel oratores suos mitteret, statim, utpote qui religiosissimi & optimi imperatoris, & piissimi principis officium nulla ex parte non explevit, animo semper ad commune reipublicæ fideique Christianæ decus ac majestatem restituendam, ac confirmandam maxime propenso, atque addicto, homines certos, ac literas in omnem Hispaniam, reliquasque suæ ditionis provincias, destinavit, qui excitent, & cogant episcopos, aliosque viros, quibus sacrarum rerum cura præcipue incumbit, ut quam maxima poterunt celeritate Tridenti conveniant.

Præterea quoniam Cæsar ipse nunc se præsentem exhibere non potest, gravissimis, iisdemque justis impedimentis implicitus, mihi, qui publice Venetiis suæ majestatis vices gerebam, mandavit, quo huc irem, & ejus nomine generali sacro concilio adsistens augustam ipsius præsentiam pro virili atque auctoritatem præstem, ad ea omnia conficienda, quæ sancti concilii confectioni, & communi reipubl. Christianæ bono sanctissimæque religionis majestati profutura videbuntur. Verum in præsentia, reverendissimi patres, Cæsaris animum explicare operæpretium non arbitror, quandoquidem universo orbi notissimus sit, innumeris sane & certissimis rerum testimoniis undequaque communitus, compluribusque præclaris facinoribus in reipub. Christianæ commodum collatis comprobatus: cum neque Cæsar animi aut corporis labores ullos quantumvis gravissimos subire, neque maxima atque periculosissima contra Christiani nominis hostes bella suscipere unquam recusaverit, modo quicquam subsidii reip. Christianæ fideique catholicæ afferre posset, etiam cum ingenti propriarum fortunarum detrimento, nec sine summo salutis & vitæ suæ discrimine.

Adsum igitur, illustriss. & ampliss. patres, meque hic præsentem Cæsareo nomine statuo ea præstiturus, quæ a me supra relata, mihique a Cæsare data in mandatis fuere. Sicque invictissimum eumdem animum, eamdem religiosissimam operam, quam Cæsar hucusque præstitit, nunc totam vobis ejus nomine polliceor atque exhibeo, tum ad reipub. Christianæ commodum & tranquillitatem, tum ad sacræ religionis majestatem, amplificationemque, tum etiam ad sacrosancti

sancti concilii prosecutionem. Et quoniam a me dictum est dominum Atrebatensem dominum de Granvela, meque Cæsaris nomine anno præterito comparuisse coram reverendiss. & apostolicæ sedis legatis Parisio, Mutinensi, & Polo, vos ultra non morabor his, quæ tunc temporis tractata a nobis, actaque fuere nomine Cæsaris, cum publice gesta, & in actis publicis relata sint. Hoc igitur solum dicam, me ea omnia, uti tunc acta, tractataque a nobis fuere, ita nunc pro repetitis haberi velle: meque ad ea ac si præsentia & repetita essent, penitus referre. Quod autem episcopi qui ex Hispaniis ceterisque provinciis Cæsari subjectis acciti sunt, ad præstitutum tempus non adsint, quodque ipse citius non adfuerim, id vos amplissimi patres nec negligentiæ, neque dolo ullo adscribatis, sed eos intercapedo locorum & itineris difficultas, meque vero adversa valetudo, qua per hosce dies laboravi, excusat. Quæ quidem in hac parte, tum sanctissimum dominum pontificem maximum, tum vos ejus nomine boni consulturos spero atque confido.

FINIS.

VII.

ORATIO ILLUSTRISSIMI D. D. Francisci a Toleto, oratoris Cæsarei ad synodum, habita die 8. Aprilis MDXLVI.

Una cum responsione ejusdem synodi.

CÆSAREA majestas eximio illo amore, & studio singulari, quo universam rempub. Christianam sedulo fovere solet ac prosequi, vos omnes reverendiss. domini, quotquot in hac sacrosancta synodo in fide & sinceritate evangelica estis congregati, officiosissime per me salutatos esse voluit in Christo qui pro sua ineffabili erga genus humanum benignitate & clementia, afflatu divini Spiritus, conciliare dignetur Christianorum omnium animos in gratia, & pace, & in evangelica lucis veritate confirmare. Quoniam autem universo fere orbi terrarum satis manifestum, exploratumque esse arbitror, Cæsaream majestatem nihil unquam in vita sibi statuisse magis palmarium, magisque imperatorio, quod sustinet, munere dignum, quam Christi gregem, pretiosissimo illo sanguine redemptum, non modo ab omni hostium injuria defendere, ac armis & potentia tueri, verum etiam ad resarciendam Christiani populi concordiam, sedandos quosvis tumultos, tollenda quælibet seditionis & discordiæ semina, gravissimos sumptus, vigilias, labores, etiam capitis sui periculo suscipere: supervacaneum fore videatur, si hujusmodi rerum longiore commemoratione perquam amplissimas paternitates vestras, tanta negotiorum magnitudine impeditas, diutius velim remorari. Ecquid enim opus est, obsecro, vel aliunde locupletiora petere testimonia, vel earum rerum certiorem fidem nobis astruere, quarum usus & experimentum penes nos ipsos est, patres amplissimi? Quanto enim acriore studio pacis, quanto ardentiore zelo pietatis & ecclesiæ (quæ laudatissima merito in principe virtus est) Cæsarea majestas perpetuo exarsit: tanto vehementiore animi gaudio tempus hoc acceptabile amplexata est, quo per sanctissimum D. N. Paulum III. publicati, patefactique concilii œcumenici dies populo Christiano faustissimus primum illuxit. Qua quidem oblata occasione, ne rei tantopere exoptatæ de-

A fuisse videretur invictissima Cæsarea majestas, vel potentia, vel auctoritate, vel opera: extemplo misit ad reverendiss. D. V. qui vices suas in sacrosancto hoc concilio administraret, D. Didacum a Mendocia, virum non minus virtute, eruditione, judicio, rerum usu, quam imaginibus illustrem, ac plane dignum, cui tantarum rerum provincia committeretur. Is quidem in ipsis negotiorum foribus quartana febre correptus, cum in dies magis ac magis invalescente morbo affligeretur, ac Venetias ad legationem veterem se recepisset: Cæsareæ majestati visum est, illi me collegam adjungere: ut susceptum hujus legationis onus cum altero mihi commune, interim dum redeat, sustinerem, quemadmodum ex commonB strato Cæsareæ majestatis mandato copiosius reverendiss. D. V. intellexisse existimo. Quod reliquum est, patres amplissimi, præsules vigilantissimi, dominum Deum communibus votis omnes oremus, ut istis vestris tam sanctis, tam piis conatibus divino suo numine aspirare dignetur: & quod hujus negotiis præcipuum caput est, robur, & stabilimentum, sanctiss. D. N. Paulum III. & invictiss. Cæsarem, in hac tam pari, ac germana quadam animorum conformitate quam diutissime conservet, qua ipsi inter sese mutuo conjunctissimi, omnes rationes, consilia, studia, conatus, & vires in asserendam evangelicam libertatem conjiciant: ut quæcumque sæculi malignitate, morum corruptela, vitæ licenC tia, vitiorum omnium seminariis, in Christi sponsa ecclesia fœdata sunt, in pristinum illum candorem restitui possint: atque utriusque solerti industria, diligentia, cura, sedulo laborent, ut ex agro domini omnia convulsa zizania, omnes errorum caligines ac tenebræ profligatæ, ad coruscantem evangelii lucem tanquam umbræ evanescant. Dixi.

VIII.

RESPONSIO SYNODI.

ADVENTUS dominationis vestræ huic sacrosanctæ synodo gratissimus est, tum proD pter eam observantiam, qua merito Augustiss. imperatorem synodus ipsa prosequitur, tum propter favorem, quem de piissimo animo majestatis suæ in tam sancto, ac universæ Christianæ reip. salutari opere, sibi firmissime pollicetur: cui etiam dominationis vestræ præsentiam ob præstantes ejus animi dotes, & religionis studium, plurimum adjumenti allaturam sperat: quare & dominationem vestram grato ac benevolo animo amplectitur, & mandata Cæsareæ majestatis per eam exhibita & producta, quantum de jure debet, admittit, vehementer dolens de ejus collegæ clarissimi viri, & huic sanctæ synodo multis nominibus gratissimi, adversa valetudine: & ei melius esse magnopere cupiens. Pro conjuncta E vero ipsius Augustissimi imperatoris, cum sanctissimo D. N. Paulo III. pontifice maximo in orthodoxa fide, & religione nostra tuenda & conservanda, voluntate, omnipotenti Deo, omnium bonorum auctori, quantas maxime potest gratias agit, quem assidue precabitur, ut piis utriusque studiis, ad ipsius omnipotentis Dei laudem, & gloriam, religionis Christianæ incrementum, & ecclesiæ pacem, prosperumque in omnibus, & optatum ipsius sanctæ synodi successum, aspirare dignetur.

FINIS.

ANNO CHRISTI 1545.

IX.

INVICTISSIMI AC CHRISTIANISSIMI Joannis hujus nominis tertii Lusitaniæ regis, & Algarbiorum &c. litera ad summum pontificem Paulum tertium missa, & in concilio Tridentino recitata.

SANCTISSIMO in Christo patri, & beatissimo D. Paulo III. divina providentia papæ, devotus & obediens sanctitatis suæ filius Joannes III. Dei gratia Portugalliæ & Algarbiorum rex, citra & ultra mare in Africa dominus Guineæ, navigationis & expeditionis & commercii Æthiopiæ, Arabiæ, Persidis, & Indiæ, humillimum sanctorum pedum osculum mittit. Etsi nemini dubium aut obscurum fuit, beatissime pater, nullum tui sanctissimi pontificatus tempus a consiliis tuendæ Christianæ religionis, constituendæque inter principes amicitiæ abhorruisse, nulla tamen res, conceptam de sanctitate tua opinionem, æque ut œcumenici concilii indictio confirmavit. Quod bene feliciterque cessurum universo populo Christiano facile sibi persuaserit, qui divini nominis primum, cui ejus authoritas innititur, majestatem, deinde sanctitatis tuæ in eo denunciando constantiam perspexerit. Quique postremo ad eas artes animo se & cogitatione converterit, quibus sævissimus humani generis hostis omnes aditus, qui ad sacrosancti concilii celebritatem patere videbantur, superioribus annis obstruxit. Nec enim aut ille tam studiose id oppugnasset, nisi jacentem afflictamque Christianam remp. excitari posse ea via providisset, aut sanctitas tua tantam animi contentionem in agendo totius populi Christiani conventu adhibuisset, nisi constanter sperasset fore, ut moribus pristinæ severitati restitutis, omnibusque idem de orthodoxa fide sentientibus, facile non modo hostium vim repellere, sed etiam priorum temporum calamitate amissa recipere & vindicare possemus. Quæ si aliquando singula tantum habere momenti visa sunt, ut agi de illis nisi frequentissimo populi Christiani concursu pro dignitate non posset: quod nos de sanctitate tua cogitare par est: quam tot & tam graves causæ ad promulgandum œcumenicum concilium impulerunt, præsertim veteri Christianæ reip. disciplina ita collapsa, & in tantam perturbationem adducta, ut etiam si nullas hæreticorum seditiones, vel hostium incursiones pertimesceret, ad colligendas tamen antiquæ sinceritatis reliquias convenire omnes oportuerit, & suo quemque loco sententiam dicere. Nam cum labefactati mores hæreticorum improbitati & hostium victoriæ aditum patefecerint, ea sane parte diligenter constituta, & qui a fidei catholicæ veritate defecerunt resipiscent, & qui Christianam religionem armis oppugnant Dei opt. max. potentia opprimentur. Quem ut, si facilem habuerimus, victoriam, pacem, otium, summa denique omnia nobis spondere possimus, ita eo irritato & offenso, non video, quid in nostris copiis sit reliquum, in quo spem figere debeamus. Quod si ubi nec ab exteris nationibus ullum grave & periculosum bellum immineret, nec intestinis factionibus esset convulsa & jactata nostra resp. Christianæ tamen religionis interfuit ad conciliandam animorum caritatem sacrosancto concilio locum tempusque a sanctitate tua præscribi, si ulla promovendæ pietatis Christianæ ratio haberetur, si quem angeret dolor, quem de tot animarum provinciarumque jactura omnes capere oportebat, transacta jamdudum res esset, cum sanctitas tua tanto concilii rite celebrandi studio esset inflammata, ut multis ab hinc annis nos ad id hortari & invitare nunquam destiterit. Quam animi propensionem si sanctitas tua in medio bellorum tumultu præ se tulit, nunc pace tandem aliquando facta, & armis in angustiorem reip. partem contractis, in animum induco nullam difficultatis speciem objici posse, quæ vel ardorem sanctitatis tuæ restinguere, vel conatum retardare possit. Cui nos non solum morem gerere decet, sed etiam gratias Deo, quantas mens nostra maximas concipere potest, agere. Cujus numine effectum est, ut in edicendo concilio nunquam sanctitatis tuæ industria languesceret. Nec vero diffido, quin qui animi vigorem dedit, incolumem etiam sanctitati tuæ valetudinem tueatur, ut quod sapienter exorsa est, cum summa, & divini, & tui nominis gloria fortiter ad extremum perducat. Facile porro adducor ut credam, omnes muneris sui partes sanctitatem tuam diligenter acturam, tum quod captato toties frustra tempori nollet deesse, tum quod minime deceat sanctitatem tuam id inchoatum relinquere, quod ut inchoaret, nullam sibi recusandam molestiam, nullum non subeundum laborem, nullam honestam conditionem repudiandam judicavit. Neque sane tam multa valent ad interrumpendum sacrosancti concilii cursum, quam ejus initium impedire multa potuerunt. Si modo sanctitas tua ab eo quod instituit non decedat, & quod Deo Optimo Maximo authore cœpit, eodem egregium conatum juvante prosequatur. Qui ut quæ maxime obstare videbantur, divinitus submovit, ita proposito omnibus sanctitatis tuæ saluberrimo exemplo, & longe lateque sacri concilii diffuso splendore, si quorum nondum satis est confirmata voluntas & perspecta, eos paulatim ad colendum ecclesiæ catholicæ nomen, & ad frequentiorem œcumenici concilii celebritatem adducet. Quamobrem supplex ipse sedis apostolicæ filius sanctitatem tuam oro atque obtestor quam modestissime possum, ut ad omnem se difficultatem confirmet, ne animum contrahat ac remittat. Quod licet sua sponte facturam sanctitatem tuam existimem, vis tamen amoris & observantiæ meæ, rei etiam magnitudo efficit, ut a sanctitate tua id petere atque obsecrare non dubitem. Ceterum cum legatos meos, & quos illis concilii participes sociosque destinavi, minore celeritate quam vellem viderem se ad iter componere, ne ulla esse in me mora videretur, ad id quod sanctitas tua tantopere vult efficere, delegi ex eo numero viros bonos & eruditos fratrem Georgium a sancto Jacobo, fratrem Hieronymum ab Oleastro, Gasparum a Regibus, sacrarum literarum professores, qui ad sanctitatem tuam celerius mandata mea perferrent, & quid de sacro concilio peragendo sentirem, accurate exponerent. Quibus ut fidem habeas hac de re tota enixe peto, beatiss. pater. Deus Optimus Maximus diu tueatur incolumem sanctitatem tuam, pater sanctissime & beatissime domine, ad sui nominis laudem & gloriam. Datum Eburæ XXIX. Julii. Anno humanæ salutis. M.D.XLV.

ORA-

ANNO CHRISTI 1545.

* Hic postea Vaurensis episcopus fuit in provincia Tolosana.

X.

ORATIO CLARISSIMI ATQUE facundiss. viri D. Petri Danesii, oratoris Christianissimi Francorum regis ad synodum.

REVERENDISSIMI legati & cardinales, archiepiscopi, episcopi, ceterique omnium ordinum in hanc sanctam synodum cooptati & conscripti patres, sicut Christianissimi regis præcipuus antea pro ejus pietate erat dolor ex miserrimis & post hominum memoriam turbulentissimis ecclesiæ temporibus susceptus*, ita nunc eximiæ cujusdam lætitiæ causam attulit nova tranquillitatis oblata spes, quam sacri hujus concilii nomen expectatioque commovit. Neque enim potuit aut non sperare id futurum, quod vos authore ipso conciliorum præside Deo agere sciret: aut quod maxime semper expetisset, non vehementer eventurum esse, lætari. Nec vero convenire existimavit, quum de summa re Christiana ageretur, non singulare existere Christianissimi regis studium, qui ad bene de ea merendum cum cognomine sibi hæreditario, tum plurimis majorum exemplis invitaretur. Itaque quod facturus ipse si præsens adesset, fuerat, ut vos, etsi sponte currentes tamen acrius incitaret ad populi Christiani pacem ac concordiam reconciliandam, sacerdotii dignitatem prope amissam recuperandam, veteres nimiumque diu neglectas ecclesiæ ruinas fulciendas: ad eaque conficienda suas omnes curas, consilia, cogitationes, opes, polliceretur: id nobis legationis hujus munere imposito, suo nomine ut faceremus, mandavit. Cujus ego legationis summam priusquam vobis, patres, expono, quod quidem extrema oratione mea faciam: pauca quædam necessario dicam cum de plurimis regum Franciæ superiorum in ecclesiam meritis, tum de hujus ipsius, a quo allegati sumus, Francisci, perpetuis in eamdem officiis: non quo hunc ita velle arbitrer, aut illos ut clariores fiant, egere præconio putem. Neque enim aut hic quum ita se gereret, ut & ipso & ejus majoribus dignum erat, inanem nescio quam verborum laudem expectavit: aut illorum res pro Christi ecclesia gestæ ita sunt vel obscuræ ut illuminari, vel communes ut ornari, vel denique tenues ut amplificari cujusquam oratione debeant. Sed & hic qui se uni Deo probatum vellet, sola recte factorum conscientia facile contentus, id demum bene agendo spectavit semper, bene ut ageret: & illorum eæ, quas dixi, actiones hujusmodi certæ sunt, ut nullam non orationis facultatem, ne dum meam, quæ sentio quam sit modica, exuperent. Verum id, ut dixi, necessario ita faciam, ut intelligere possitis Christianissimum regem quæ nunc a vobis postulet, ea jure meritoque postulare. Et tamen ita orationi moderabor meæ, ut nemo non sit existimaturus, me plura, quæ explicari quamvis ornate potuissent, simpliciter potius nudeque brevitatis studio protulisse, quam aliquid ex rhetorum artificio ac præceptis facere amplius voluisse. Vos modo, patres sanctissimi, benigne me & attente his de rebus ita ut ostendi, dicentem facile quæso audiatis.

Francorum reges jam inde a Clodovæo primo nostræ gentis Christiano rege, inter ceteras, quibus merito celebrantur, virtutes, egregia quadam pietatis laude floruerunt. Cujus rei argu-

A mentum esse videtur, quod unum hoc regnum adhuc extitit, in quo Christiana religio per annos plus mille nunquam intermissa, sincerissima semper perseverarit: ut quomodo bene constituto in corpore purus sanguis, item in illo regno quædam religionis quasi sanitas perpetuo constiterit. Certe sanctissimus pontifex Gregorius pius, quod epistolis ejus constat, Childebertum Francorum regem catholici cognomine jam tum ornavit, gravi testimonio ejus, quam dixi, incorruptæ castæque religionis. Hanc igitur illi semel susceptam ut naturali suo candore præditam tuerentur, neque alienis, ut ita dicam, coloribus oblini ulla dæmonis mali arte sinerent: quum in eo omnes suas curas cogitationesque defixis-
B sent, operam semper dederunt, primum ut quantum humana diligentia effici posset, nequa in animis suorum nova existeret contra ecclesiæ sententiam ulla de re opinio: deinde ut si quid tale forte accidisset, sicut est inimicus ille noster in superserendis zizaniis diligens, id statim animadversum, priusquam convaluisset, opprimeretur: tum autem nequa ullius partis divulsio a catholica ecclesia fieret: neu quod præcipuis etiam in locis nonnunquam usu venisset, in aliqua imperii Francorum parte accideret, ut essent alii qui catholici, alii qui variis a suæ quisque sectæ authore nominibus appellarentur. Nec his contenti quasi domestici officii regionibus, non aliena etiam, quoties res tulit, eadem pietate curarunt: sed &
C finibus suis egressi, & cum exteris gentibus congressi, quas vel impio dæmonum cultui deditas, vel aliqua hæresis labe infectas comperissent, quum prius omnia experti, monendo, suadendo, denunciando, nihil profecissent, piis illas armis ita fregerunt, ut vel falsa superstitione abdicata, vel pravis opinionibus rejectis, veram sanamque profiteri religionem cogerent. Ac ne multa utriusque rei exempla afferam, quod & longum esset, nec certe hoc tempore necessarium videtur, ejus quod posterius posui, testis erit ille quem modo nominavi, Childebertus, qui Visigothos bello aggressus, Christianos illos quidem, sed partium in ecclesia Arianarum, huc tandem eos necessitatis deduxit, ut & impium
D Arii dogma repudiarent, & ad catholicæ ecclesiæ, a qua alieni erant, partes traducerentur. Prioris fidem faciet Carolus a rerum, quas gessit, magnitudine cognomen Magni nactus. Is enim suscepto in Saxonas bello, Christianæ tunc pietatis teterrimos atque acerbissimos hostes, sic illos per annos amplius triginta exercuit, & ad ultimum etiam perdomuit, ut vera religione imbuti, & salutari aqua tincti, in Christi nomen insererentur. Et hujus quidem generis utriusque multa Franci.

Jam vero, quum Romanam ecclesiam, cui ille apostolorum princeps præsedisset Petrus, orbis terrarum principatum semper obtinuisse, ejusque episcopum capitis loco a reliquis magno
E consensu episcopis habitum esse didicissent: pie hoc quoque ac præclare fecerunt, ut qui & ecclesiam & episcopum præcipue sibi colendos proposuissent, utriusque & opes opibus suis augerent: & quum res posceret, pericula periculis item suis propulsarent. Pipinus enim, ut taceam quæ hujus pater Carolus cognomento Martellus gessit, quum Aistulphus, Longobardorum rex pluribus per vim occupatis Romanæ ecclesiæ oppidis ulterius progrederetur, ut nisi capta urbe Roma finem facturus injuriarum non videretur: precibus exoratus Stephani pontificis,

incre-

incredibili celeritate superatis Alpibus, indeque dejectis hostium præsidiis, quæ omnes saltus insederant, exercitum in Italiam transportavit: & Aistulphum acie congredi non ausum, Ticini, quo se ex fuga receperat, tandiu obsedit, quoad is datis obsidibus, & jurejurando interposito, confirmaret se & erepta Romanis redditurum, nec quæ restituisset ullo unquam postea tempore repetiturum.

Quid hujus Carolus filius, qui a rerum (ut paulo ante dixi) gestarum magnitudine cognomen invenit? Quæ fecit? Nempe eadem qua pater pietate, sed successu proculdubio & felicitate majore, aliud similem ob causam bellum adversus eamdem gentem suscepit & gessit. Nam quum Desiderius in Aistulphi locum mortui suffectus, partim sua ipse virtute confisus, partim Caroli occupationum opportunitatem sequutus, quod is tum maxime gravissimo Saxonico bello implicatus videretur, non solum reddita ab Aistulpho Romanis oppida iterum invasisset, sed & de Urbe ipsa occupanda palam consilia iniret, in quam totus spe & cupiditate imminebat, Hadrianus pontifex, qui Stephano successerat, legatos ad Carolum misit, qui & periculi sui magnitudinem ei proponerent, & in ecclesiæ propugnatione patriæ illum, avitæque virtutis admonerent. Id igitur tum bellum ita ille suscepit: quod tanta Francorum militum, & tam incredibili virtute & patientia confecit, ut Desiderium, qui se Ticini incluserat, longa obsidione fractum, & in potestatem redactum, exilio mulctaverit. Aldegisum ejus filium, in quem sublato patre omnium se Longobardorum animi converterant, cedere Italia coegerit. Rhogandum quemdam Longobardici generis hominem, quem Forojulianis ducem a Longobardis impositum, ipse in imperio confirmarat, beneficii oblitum, resque novas molientem oppresserit: denique Italia prope omni potitus, fundatissimi in ea per tot annos regni opes funditus everterit. Romano autem pontifici, cujus unius causa res tantas gesserat, non solum ablata restituit, sed & Ravennatem insuper exarchiam, Flaminiam, Æmiliam condonavit. Ob quæ merita Hadrianus quum in synodo Romæ habita plurium episcoporum, de præmiis quæsisset, quibus tantam regis Franci cum defendenda Romana ecclesia tanquam matre pietatem, tum in ornanda liberalitatem, animique magnitudinem remuneraretur; decretum de concilii sententia, in hæc fere verba fecit: Placere uti Carolo Francorum regi, posterisque ejus Francorum regibus, honoris virtutisque causa, jus in perpetuum esset, Romanum pontificem quem fieri vellent, edendi, eamque sedem, quum rectore vacua foret, ordinandi: reliquarum vero Franciæ ditionis provinciarum episcopos, quum more institutoque majorum facti essent, laudandi approbandive: ut nisi quem rex laudavisset, nemo consecraretur: tum autem fidelitatis jurejurando obstrictos, ita quasi in possessionem muneris sui & potestatis mittendi. Id enim illo investiendi verbo, quo decretum utitur, significari volunt juris pontificii periti. Novus omnino honor (cur enim non fatear?) & tum certe primum, in velut exemplum proditus. Sed erant illa quoque quibus tribuebatur, nova & singularia merita: ut minime sit mirum, novis inusitatisque beneficiis, nova etiam atque extraordinaria esse præmia constituta.

Ac licet Ludovicus pius Caroli magni filius, prius illud jus Romanum pontificem edendi, ultro postea remiserit: id tamen in remittendo diserte excepit, ut simul atque electus quispiam & consecratus Romanus pontifex esset, necesse is haberet, legatos ad se suosve successores Francorum reges mittere, qui mutuam inter ipsos, hoc est, Romanam ecclesiam, Francorumque regnum, amicitiam, caritatem, pacem consociarent. Quod ipsum ita profecto semper successit. Siquidem sanctissima hæc necessitudo ac conjunctio Romani pontificis, Francorumque regis nunquam ex eo tempore intermissa, sed multis potius & magnis utrimque officiis culta, quum uterque suam in alterius dignitate contineri dignitatem existimaret, integra adhuc incolumisque permansit: ut verissimum esse videatur, quod tertius Innocentius sua quadam ad Galliarum episcopos missa epistola testatus est, *Francorum regni exaltationem* (ipsius enim verba, quo magis agnoscantur, ponam) *sublimationem apostolicæ sedis esse: viderique id regnum præcipua quadam gratia a Deo benedictum, cujus & rex & populus sinceram semper Christianam fidem retinuissent, & singulare quoddam eximiumque studium in ecclesiam, & præcipue in Romanam præstitissent*: & certe (quod illa quæ dixi, maxime confirmet) Romani ipsi pontifices difficillimis vel suis vel ecclesiæ temporibus, quum aut tyrannorum injuriis pulsi sede sua carerent: aut de moribus paulo severius corrigendis, seditionumve fluctibus sedandis cogitantes, vim vererentur: ut in portum, sic in Galliam fere ad Francos se receperunt, quorum tuti pietate liberius concilia hisce de rebus habere possent.

Cujus rei testis est generalis illa Rhemensis, cui ipse Romanus * pontifex præfuit, synodus: testis Claramontana, cui Urbanus: Turonensis, cui Alexander: Lugdunensis, cui " Gregorius præsederunt. Testes aliæ item complures, quarum nunc quidem nominibus, ne longior sim, parco. Ac possem equidem, patres sanctissimi, alia hujus generis pene innumerabilia afferre, quibus Francorum regum excellens quædam in Deum ejusque sponsam ecclesiam pietas, luce clarius probaretur: sed vereor, ne hæc quoque ipsa modum quem mihi initio constitui, excesserint.

* Leo IX. Callistus II. Innocentius II. Eugenius III. Remis concilia habuerunt.
" primæ Lugd. præfederat Innocentius IV.

Certe incredibile quiddam dictu est iis, qui in memoria superiorum temporum evolvenda accuratius versati non sunt, quam multa Franci pericula sponte adierint, quot & quam graves ærumnas pertulerint, quam immanes sumptus, nec pecuniæ solum, sed & sanguinis sæpe sui fecerint, hanc unam ob causam, ut aut Christiani imperii fines proferrent, & occupatas a feris barbarisque, & huic semper nomini inimicis gentibus provincias recuperarent: aut Romanos pontifices vel ejectos in suam rursus sedem restituerent, vel de suo statu dubitantes confirmarent, periculisque eximerent. Quorum multæ nobilissimæque victoriæ, etsi scriptorum laude bonorum caruerunt, propter eam quæ tum ubique erat, literarum pene omnium, sed eloquentiæ maxime, cladem & quasi interitum: grata tamen hominum recordatione ab oblivionis injuria vindicatæ, ad omnem posteritatis memoriam pervenient. Turcæ medius fidius ipsi, & (ut uno verbo dicam) totus oriens, quum a Græcis, quibuscum vivunt assidueque versantur, discesserint, nullum aliud Christianorum, nisi Francorum, nomen noverunt: quo uno omnes quæ hic ad solis occasum incolunt, gentes populosque significant. Tam

ANNO CHRISTI 1545.

crebris illi videlicet tamque illustribus laudum suarum vestigiis omnem propemodum Asiam impresserunt, ut mirari quis jure non queat, quid sit, cur Romani pontifices præcipua semper caritate Francos, tanquam primogenitos quosdam ecclesiæ filios, complexi sint, legibus canonicis sæpe solverint, privilegiis ornarint, multorum immunitate & vacatione munerum donarint, breviter eximio quodam in ecclesia, quasi civitate, jure esse voluerint.

Ab his profectus majoribus (quod erat ex duobus quæ proposueram, alterum) Christianissimus rex Franciscus, haud dissimili, atque illi, pietate, primo statim aditu atque ingressu principatus sui, quum esset, recenti clarissima apud Insubres victoria potitus: Bononiam usque, quo accessisse, ut secum congrederetur, Leonem X. pontificem maximum audierat, processit: cum illo certam amicitiam fœdusque firmavit, iis conditionibus, quæ tunc utriusque voluntate perscriptæ etiamnum servantur. Hanc eamdem postea amicitiam eisdemque illis conditionibus cum Hadriano, Clemente, hoc ipso Paulo tertio habuit, & sanctissime semper coluit: a quibus vicissim magna sæpius pietatis suæ testimonia tulit.

Quid hic commemorem perpetuas ejus excubias & custodias sanctissimæ nostræ religionis? Quæ quum per hosce sex & viginti annos ita jactaretur, in hac quam omnes meminimus, partimque etiam sentimus, contrariarum opinionum, quasi ventorum tempestate, vix ut statui posset quid quisque sequeretur: id egit, quod pro sua & majorum suorum perpetua consuetudine sapientissime potuit. Quod enim acceperat & ipsorum exemplo apostolorum traditum, & a catholicis principibus semper observatum, ut de iis quæ de fide in quæstionem vocarentur; nihil a quoquam privata authoritate constitueretur: sed ecclesiæ potius judicium, quo omnes stare oporteret, expectaretur: ita sane fecit, diligentissime in omnes partes cavit, ne quid omnino in communi ecclesiæ usu novaretur: quum interea non deessent, qui multa cum in doctrina populi Christiani, tum in moribus vitæque institutis mutanda esse censerent, idque adeo tentare auderent. Sed integram omnium quæ a quoque nova proferrentur, causam vestris, patres, judiciis reservavit.

Quam rem quo facilius assequeretur, qui esset suopte ingenio ad clementiam ac lenitatem pronior, & vel a singulorum hominum, quoad publica salus pateretur, pœnis abhorreret, coactus est interdum in tanta multitudine peccantium, & omnia miscere ac perturbare paratorum, contra naturam suam esse severior, ut graviora in illos edicta proponeret, si qui auderent privata temeritate, ecclesiæ statum convellere. Ita perfecit cum sua diligentia, tum judicum suorum incredibili in exequendis edictis studio & vigilantia, ut in tanta repente coorta tempestate, in qua difficillimum videbatur, cursum tenere, facillime eo quo intenderat, pervenerit, quam tamen multas sævissima hæc procella civitates, imo vero, proh Dei immortalis fidem! nationes gentesque totas vel everterit, vel gravissime certe afflixerit. Pacatam dat vobis, patres, amplissimam nobilissimamque provinciam. Nihil in ea novum, nihil alienum, nihil non ex veteri more ac disciplina publice introductum reperietis. Omnia in illa vetera, doctrina, ritus, ceremoniæ, mores, instituta constant. Vos nunc de omnibus ea statuite, quæ vera, quæ e republica esse, quæ

A ad summam populi Christiani concordiam, & ad Dei gloriam pertinere vobis videbuntur: ne, quod adhuc magno piorum omnium animi dolore accidit, ultra eveniat, ut impuri Turcæ, nefarii Judæi, & utrisque importuniores, non homines, sed in hominum figura belluæ, novi quidam horum temporum Epicurei, qui omnem ex hominum animis tollere humanitatem, religione demenda conantur: suo illo incesto ore sanctissimæ nostræ pietati convicium faciant: & quod imperitis jure agere videantur, crebro illud nobis exprobrent, *Ubi est Deus eorum?* *Psal. 113.*

Porro autem quum id etiam animadverteret Christianissimus rex, quantam semper vim habuisset ad res continendas, esse unum in ecclesia
B Romanum episcopum, ut pote Petri successorem, reliquorum & dignitate & authoritate principem, ad quem ceteri ut ad caput referrentur: qua maxime re, nostra hæc in terris militans ecclesia, illius in cœlo triumphantis effigies quædam agnosceretur: non minori cura ac studio providit, ne qua inde cessio defectiove ullam ob causam accideret. In quo vel clarissime regia virtus & constantia enituit. Sæpius enim omni ratione tentatus, & multis invitatus nec iis vulgaribus commodis, ut aliquid auderet aliquando, nec editum ab altero exemplum dubitaret sequi, perstitit in sententia: ut quorumdam propterea finitimorum amicitiam desiderarit, eaque re parum sit suorum quieti & otio consulere visus. Sed
C vir maximus & excellenti animi robore ac pietate præditus, justum bellum, quam inhonestam pacem maluit.

Post autem ut primum certior est factus, conventum Christiani nominis universi hanc in urbem indictum esse a Paulo III. Pont. Max. in quo de tantis ecclesiæ incendiis communi tandem consilio restinguendis ageretur: jamque eo aliquot parvo numero, sed & sapientia & sanctitate præstantissimos patres præmissos, qui ea quæ concilio necessaria viderentur, compararent, administrarent: sibi non defuit, quin eodem delectos e suis episcopos mitteret, communium participes curarum & socios futuros. Denique aliquo satis magno temporis spatio interjecto, ut
D rem serio agi, & confessionibus duabus tribusve aliquot jam authoritate vestras perscriptas esse allatum est: qui illuc usque omnia fecisset, quæ principem & re & nomine Christianissimum decerent, minime judicavit convenire, suum in re tam necessaria, tamque & a se, & ab omnibus bonis semper exoptata, officium non constare. Itaque qui multo fecisset lubentius, si regni negotia id pati possent, hic ut adesset, ubi tot sanctissimos Dei sacerdotes divino (ut credi par est) Spiritu afflatos maximis de rebus constituentes videret, quorum in vultu, gestu, oratione acquiesceret: quod proximum erat, legatos procuratoresque suos & voluntatis interpretes nos misit cum his mandatis quæ ego nunc, quando priora illa duo
E prætervecta oratio est, universe tantum summatimque exponam. Spero enim fore, ut posthac sæpe, quoties quidem certe visum fuerit esse opus, de singulis proprie accurateque agendi, sit nobis voluntate vestra, locus. Vos quæso quemadmodum superiora fecistis, hæc quoque pauca benigne attenteque patres audiatis.

Hæc est igitur mandatorum Christianissimi regis summa. Etsi minime is quidem dubitat, quin vos omnia, de quibus convenistis, quæque ab hoc sanctissimo concilio expectantur, summo sitis studio per vos acturi: a vobis tamen pro sua

sua pietate in Deum, observantia in hunc ordinem, & in populum Christianum universum caritate, vehementer petit, ut pacis concordiæque causa, ac ne amplius non solum imperitæ imbecillæque multitudinis, sed quorumdam etiam robustiorum, licet lenium, mentes fluctuent, & in diversa ac contraria ferantur, quæ res ecclesiæ statum perturbet, & tanquam unitatem abrumpat: de doctrinis ea semel constituatis, publiceque proponatis, quæ omnes ubique Christi fidem professi sequantur, teneant, credant. Nec enim fieri potest, ut aut alia ex re ulla major existat animorum disjunctio, reique publicæ perturbatio, quam ex sententiarum quæ de religione habeantur, dissidio: aut non libentissime omnes assentiantur iis quæ vos authore eo qui huic loco præsidet, sanctissimo Dei spiritu, comprobaveritis.

Deinde quum omnia fere ecclesiæ mala & incommoda ex eo fonte profluxisse multis videantur, quod omnium pene ordinum ministri ecclesiæ ab illa priscorum temporum sanctitate & innocentia plurimum deflexerint, vix ut tenue ejus vestigium jam appareat; etiam vos rogat & obtestatur, ut vitæ morumque in ecclesiasticis personis disciplinam acerrima sacrorum canonum norma dirigatis. Ita enim fiet, ut hic ordo, qui prælucere ceteris & ad doctrinam, & ad vitæ exempla deberet, nunc autem maximo reipub. malo, ob plurimas quorumdam labes & maculas, vulgo est despectissimus, longo intervallo pristinum suum splendorem dignitatemque obtineat. Ex quo illud mox consequetur, ut quum tanta jam esse cœperit in hoc ordine authoritas, quanta esse in moderatoribus magistrisque vitæ debet, latius se fundat utilitas: ut quæ in peculiarem Dei populum, id est, quos propterea majores nostri clericos vocitarunt, privatim sanxeritis, eadem valeant in omnes: nullusque jam toto in corpore ecclesiæ nævus, labes nulla, nulla ruga, quæ quidem sponsum gravius queat offendere, relinquatur.

Agitedum ergo, excitamini per Deum immortalem aliquando patres, & in causam tantam, tam gravem, tam necessariam totis pectoribus animisque incumbite: de doctrinis, de moribus ea statuite ac decernite, quæ sapientissimus ille hujus moderator concilii spiritus vobis suggesserit, quibus populus omnis Christianus, quasi certissimis ab ipso Deo editis oraculis libens pareat. Ea certe ut in Galliis totoque Francorum imperio observentur, Christianissimus rex pro sua pietate curabit. Has sibi ille partes deposcit. Vestrorum ille decretorum curam, patrocinium, propugnationem profitetur. In eam rem omnes regiæ potestatis nervos intendet: gladii etiam, quem a Deo porrectum ad malorum (ut sanctissimus ait apostolus) vindictam, bonorum vero laudem gestat, vim aciemque (si ita opus sit) experietur. Denique quum tanta esse constet Francorum Regum in ecclesiam (& præcipue Romanam) merita, quibus majores vestri, summique pontifices, quæ amplissima habuerunt præmia, semper tribuerint: a vobis hoc postulat, quod est profecto æquissimum, ea sibi ut præmia conservetis, neque quicquam omnino imminui aut mutari patiamini eorum, quorum in possessione cum ipse ille, cujus ante memini, Ludovicus pius Caroli Magni filius, tum alii deinceps Francorum reges sine ulla dubitatione aut controversia fuerint. Postremo ut omnibus Galliarum ecclesiis, quarum ipse tutelam a majoribus relictam & commendatam habeat, sua omnia jura, privilegia, immunitates confirmetis. Hæc si feceritis, erit cur & gratias vobis quam maximas universi ex Galliis agamus, nec vos ita aut sensisse aut fecisse unquam pœniteat.

Rom. 13. 4. 1. Petr. 2. 6.

FINIS.

XI.

ORATIO HABITA AD PATRES concilii Tridentini dominica prima quadragesimæ an. 1547. per fratrem Georgium de sancto Iacobo, ordinis Prædicatorum, conventus sancti Dominici Olysbonensis.

EXORDIUM.

TANTA est altitudo & sublimitas mysteriorum regni Dei, reverendis. ac illustris. domini, pastores ovium Christi, patres optimi, tanta, inquam, est mysteriorum Dei sublimitas, profunditas, & inscrutabilitas, & ad ea intelligenda, tam humile & imbecille ingenium nostrum, tam hebes, tam obtusum: ut Paulus apostolus doctor gentium, vas electionis, qui vidit arcana Dei, & plus omnibus laboravit, fateri cogatur, *non esse nos sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra*, inquit, *ex Deo est*. 2. Cor. 3.
Et veritate revelante didicimus, illos mentis oculos esse beatos; qui digni sunt videre, quæ multi reges justi & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt, audire, & non audierunt: illos solos esse felices, quibus *datum est, nosse mysterium regni Dei*. Nam ceteris qui foris sunt, inquit, omnia in parabolis fiunt, omnia in parabolis dicuntur, videntes non vident, audientes non audiunt, & loquentes *non intelligunt, nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant*. Potissimum si de tentationibus agatur, quas paucissimi intelligunt, cum tamen omnes ubique tententur: & tunc maxime, quando se tentari minime arbitrantur. At animales homines (quorum infinitus est numerus) non percipiunt, quæ sunt spiritus, nec possunt intelligere; quia spiritualiter examinantur. Ad hæc tanta est vestra dignitas, authoritas, & majestas, ecclesiarum principes, quod in tanto vestro conspectu dicere, doctissimus quisque, quantumvis sufficientissimus, merito dubitaret, timeret, recusaret, quanto magis is, qui omnium dicendi partium expers, de rebus gravissimis dicturus, sufficientiam nullam habet? quamobrem multiplici hoc jure, magis nunc quam unquam, refugere nos oportet ad Deum optimum maximum, fontem luminis, patrem misericordiarum; adeamus necesse est ad thronum gratiæ ejus, ut precibus virginis matris sanctorumque omnium, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno, ne de tentationibus audituri, audiendo, aut dicendo tentemur: ipse enim est *refugium nostrum & virtus, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, qui surdos facit audire, & mutos loqui*. Qui *spiritus* cum sit, *ubi vult*, & quando vult *spirat*, facit ut vox ipsius audiatur, qui in deserto ex dura & arida petra fluentes dulces aquas populo suo eduxit, qui denique quando beneplacitum est in oculis majestatis ejus, diu steriles, aliquando tandem fœcundos facit, quia *Deus scientiarum dominus est, & ipsi revelantur*,

Luc. 10. Marc. 13. Luc. 8. 1. Tim. 1. 1. Cor. 2. Hebr. 4. Psal. 45. Marc. 7. Joan. 3. Nume. 20. 1. Reg. 2.

ANNO CHRISTI 1547. *tur*, non solum facta & verba, sed etiam *cogitationes*. Verum ut dicendi audiendique gratiam facilius impetremus, ecclesiæ quæ repulsam nescit, hymnidica utamur oratione, cum ea dicentes, paucis mutatis.

Hymnus quadragesimæ.

Audi benigne conditor,
Nostras preces & gemitus,
In ipso mei officii
Fusas nunc exordio.
Scrutator alme cordium,
Infirma tu scis virium,
Ad te converso exhibe,
Locutionis gratiam.
Multum quidem deficimus,
Succurre confitentibus,
Ad laudem tui nominis,
Confer loquelam timidis.
Sic opus extra perfici,
Dona tuis per gratiam,
Ebibat ut mens sobria,
De fonte prorsus luminum.
Præsta beata trinitas,
Concede simplex unitas,
Ut fructuosa sint tuis
Hæc labiorum munera. Amen.

PRIMA PARS.

In deserto hujus mundi invio, arido, & inaquoso, in quo tot sunt feræ, venenatique serpentes, atque dracones flatu adurentes, in quo filii Adæ non nisi in sudore vultus vescuntur pane suo, & maledicta terra in opere ipsorum sua sponte tribulos germinat, atque pungentes spinas, non modica prævaluit esuries famesque pergrandis. Propter quam filii Israel Dei terram promissionis spiritus melle & lacte manantem patribus quidem promissam, a filiis autem possessam, frequenter egredi coguntur, Ægyptumque intrare, ut serviant Pharaoni in operibus duris luti & lateris. Propter quam filius familias domum patris egressus, consumptisque bonis hæreditatis paternæ, adhæret civi regionis longinquæ, ut porcos pascat, eoque deveniat, quod cupiens implere ventrem de siliquis, quas porci manducant, nemo illi det. Fames pergrandis, dura, & molesta nimis. Concupiscentiam dico carnis, oculorum, ac superbiam vitæ, præter quæ tria nihil esse in deserto hujus mundi scribit discipulus ille, quem diligebat Jesus. Hac maledicta fame quamprimum quis esurit, statim accedit tentator, qui nullam unquam prætermittit occasionem: sive enim cum Christo corpus jejunet, aut cum Adam animus concupiscat, sive spiritus insipiat, aut caro deficiat, mox adest qui tentat, aut inde provocatus propter suam ipsius malitiam, aut hinc vocatus propter nostram ipsorum insipientiam. Sic ergo famescentibus nobis subito cum suis ex his quæ delectant inescatis hamis infernalis piscator accedit, & ob escam creaturarum ita proh dolor! capiuntur homines, ac si creaturæ Dei in odium factæ fuissent, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium: hic enim est robustissimus ille hominum venator atque piscator, animabus semper insidians, qui suos hamos, laqueos, & retia ubique locorum tendit atque expandit, ut in medio laqueorum ambulantibus hominibus, cadant in reticula ejus peccatores, serpens antiquus, callidior cunctis animantibus terræ, qui

Gene. 3. Exod. 1. Luc. 15. 1. Joan. 2. Sap. 14. Gen. 13.

sua calliditate primos nostros decepit parentes spiritus immundus, ambulans per *loca arida & inaquosa*, qui tanquam leo rugiens (inquit princeps apostolorum) circuit, quærens quem vivum devoret. Vivos enim Christianos filios Dei quærit, qui in mortuis Judæis ac paganis requiem non invenit, hic denique est dementator animarum, hominum incantator, incantans non sapienter, qui toto malignitatis spiritu dementare, incantare, decipere, & ut perdat, illaqueare non cessat. Cujus dementationes, incantationes, laqueos, & deceptiones, solus ille detegere potuit, qui plenus gratiæ & veritatis, solus est *lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. In quo solo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei, ut sciat reprobare malum & eligere bonum. Qui in hoc natus, ad hoc venit, & in hoc apparuit, ut dissolvat opera diaboli.* Qui etiam propterea hodie ductus a spiritu in desertum, ut tentatus a diabolo omnes ipsius dissolveret laqueos & tentationes. Quatenus qui propter nos homo factus, pro nostro exemplo circumcisus & baptizatus fuerat, sua quoque tentatione nos erudiret, qui pro nostra salute moriturus erat. Ut prius nos doceret ignitorum serpentum vitare morsus & vulnera, qui postea (ut æneus serpens olim) in cruce exaltandus erat, ut percussi a serpentibus non perirent, sed aspicientes in eum, haberent vitam æternam. Quo etiam tempore suos docturus erat vigilandum & orandum esse, ne intretur in tentationem. Quandoquidem in deserto hujus mundi quamdiu orando ad Deum, elevatas manus habemus, vincimus Amalech: sin minus, ab eo superamur.

Itaque noster dominus & magister (est etenim) hodie exemplum dat nobis, quemadmodum in tentationibus ipse fecit, ita & nos faciamus. *Et sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & ante eos volitans*, hodie docet suos fideles ambulare super aspidem & basiliscum, conculcare leonem & draconem. Docet fugere a facie arcus, ut liberentur electi, illudentes illi magno draconi, qui formatus est ad illudendum ei. Docet ex tribulis & spinis dulces nutrientes uvas & ficus colligere. Quasi ex pungentibus tentationum spinis floridas victoriæ coronas sibi comparare. Docet denique ita mortiferas diaboli bibere tentationes, ut earum lætale venenum credentibus tentatis non noceat. Et in primis ne in solo pane victuros sese existimantes homines, velint rerum mutationes fieri propter famem & ventrem, quoniam miracula seu communium legum dispensationes non propter escam & ventrem, qui destruentur, non propter carnem & sanguinem, qui cum matre & filiis Zebedæi nesciunt, quid petunt, sed propter superioris ordinis bonum, utilitatem scilicet animarum & gloriam Dei sunt facienda. Tametsi dominum hic etiam aliud docere intelligere possimus. Nempe ne homines prætextu alicujus famis seu passionis (quod incontinentium seu fragilium est) duros vitiorum lapides a tentatore quidem ostensos, per necessitatem autem aut commoditatem aliquam veluti in panes conversos, deglutire velint, id quod faciunt illi, qui decimantes mentham, rutam, & omne olus, prætermittunt interim quæ graviora sunt legis, judicium, fidem, caritatem, & misericordiam, excolantes culicem, camelum deglutiunt.

Deinde existentes in templo Dei, quippe qui ex altario vivunt, quia altario deserviunt, potissimum cum supra pinnaculum sunt templi, docet

ANNO CHRISTI 1547. Matth. 12. 1. Petr. 5. Joan. 1. Coloss. 2. Isaj. 7. 1. Joan. 3. Matth. 4. Luc. 2. & 3. Num. 21. Joan. 3. Matth. 26. Exod. 27. Joan. 13. Exod. 17. Num. 14. Deut. 32. Psal. 90. Psal. 59. & 103. Marc. 16. 1. Cor. 6. Matth. 20. Lucæ 11. Matth. 23.

docet cœlestis disciplinæ & securitatis magister, ne A decepti a diabolo (quod ad ignorantes pertinet) persuasi textibus male citatis, & distorte intellectis, aut dispensationibus causas & sufficientiam (quas non habent) supplentibus se præcipitent, ut conterantur; illorum sequentes opinionem, qui non dijudicantes jus divinum ab humano, præcepta divina, humana; dispensatores, dominos arbitrantur. Qui pro comperto habentes personalibus obligationibus per alios posse fieri satis, quasi per substitutos liceret ingredi cœlum, & possidere: Non distinguentes inter fidelem dispensationem & crudelem dissipationem, putant licere jure poli, quicquid licitum est & permittitur jure fori. Vocitantes nihilo minus unionem ad vitam, etiam eam, quæ ir- B rationabilis est, & vere dissolutio ad mortem. Quorum damnatio justa est, qui propterea ita absurde opinantur, quia in eadem damnatione sunt. De qualibus scribit Hieremias proheta.
Hiere. 8. *Quomodo dicitis: sapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est mendax stilus scribarum*. Et Isajas, *Popule meus*
Ísaj. 3. *qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt*. In monte demum constitutos quos scilicet natura ipsa, probitas, res bene gesta, aut certe humana indu-
August. in regula. stria in sublimitate constituit (qui quanto in loco superiori, tanto in periculo majori versantur) suo exemplo admonet is, cujus omnis actio nostra est instructio, ut summa vigilantia maximoque zelo divino studeant honori: Dæmo- C nio meridiano cum rigore resistant. Apertæ tentationi viriliter repugnent, maxime Christi domini, sacerdotes Dei altissimi, ecclesiarum prælati, quos Satanas frequentius tentat, turpius, apertius, & vehementius, ut legem contemnendo (quod malitiæ foret) in aliorum scandalum & suam perditionem cadant, & Satanam adorent, prætextu videlicet gloriæ regnorum mundi, quæ Satanas ipse in alto elevatis principibus, sacerdotibus, episcopis, & prælatis, & callidissime mathematice ostendit, & ut mendacissimus est, mendacissime promittit, ut saltem per mendacia & mathematicas promissiones, per stultas & somniatas ambitiones columnas ecclesiæ in multorum perniciem cadere faciat (quæ D est ipsis gloria.) Nam *qui volunt divites fieri*
1. Tim. 6. (inquit apostolus Paulus) *incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis*. Nihil, amissa fide sibi retinentes, quod prætere possint amittere. Denique *speciosus forma*
Psalm. 44. *præ filiis hominum, in cujus labiis, præ consortibus suis, diffusa est gratia*. Hodie primo *accingit gladium suum super femur suum potentissime*. Et in ore gladii omnes inimici laqueos & tentationes præscindens, præscindendosque docens, in
Ephe. 6. *gladio spiritus quod est verbum Dei*, & spiritu E oris sui, vicit principem hujus mundi, post
Joan. 12. pauca foras ejiciendum. Ut merito de judicio arguendus sit, omnis qui posthac principi tenebrarum cesserit illique servierit, qui jam ju-
Joan. 1. dicatus victus, & superatus, foras ejectus est.

Superest ut obiter & in transcursu graviora nocumenta referamus, quæ per suas tentationes populo Christiano intulit draco hic flatu adurens. Et cum brevitate de eorum remediis agamus, quæ a dominationibus vestris efflagitamus omnes. Si tamen (quod in principio non in medio facere debui) prius precatus fuero reverendissimas ac illustrissimas dominationes vestras, ut vestro more, & pro vestra in omnes solita humanitate, me quoque (licet indignum) benigne audientes, ea quæ dixi & dicturus sum æqui bonique consulatis.

SECUNDA PARS.

EXPLORATA res est, authenticis historiis ac rerum monumentis facta conspicua, & nobis tam comperta utinam non fuisset, populum Christianum, qui (juxta Isajæ vaticinium) olim Ísaj. 32. sedebat in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta, probans *quæ est vo-* Rom. 12. *luntas Dei bona, beneplacens & perfecta*, jam ab annis multis ob draconis tentationes cœpisse descendere a Hierusalem in Jericho, cœpisse de- Luc. 10. clinare ab ea in qua erat, pacis visione, ut appropinquaret Jericho, quæ Luna interpretatur, ut scilicet Lunæ appropinquans, ut Luna decrescere posset, minui, & obscurari. Et quod magis in admirationem adducit, eo amplius (ut Luna) decrescit & obscuratur populus Christianus, quo magis accedit & appropinquat Soli justitiæ ad judicium venturo: quæ res si admodum (ut incepit) procedat, ipsius Solis justitiæ eclipsim propediem nobis futuram, merito formidare debemus, & in foribus esse eam quam Paulus scripsit futuram generalem discessionem, ut reveletur *homo ille peccati filius perditionis, qui adver-* 2. Tim. 2. *satur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus*, maxime quia jam senescente ac delirante mundo, nimium advesperascit, nimium inclinata est dies, longæque umbræ. Et quasi non maximum malum fuisset, a patribus suis degenerasse populum Christianum, & non esset durum & amarum valde vel parum recessisse eum a Deo suo, astutia & tentationibus draconis præterea factum est, ut etiam inciderit in latrones, homines cupidos, crudeles, famelicos, insatiabiles, impersuasibiles, inexorabiles, graves scilicet magistratus, impios principes, & infideles prælatos. Nec tamen de bonis loquor, cum graves, impios aut infideles nomino, sed eos intelligo, qui non dispensatores, ut revera sunt, domino suo strictam reddituri rationem, sed absolutos dominos se esse falso statuentes, tanquam lupi famelici, & leones parati ad prædam, irruerunt in populum domini, in dominicas oves, qui ejus divitiis, obsequiis, lacte & lana non contenti, etiam despoliaverunt eum vestibus suis pretiosis, illis prælatis, doctoribus, sacerdotibus, & religiosis eum privando, quibus (ut vestibus gloriæ suæ) olim protegebatur populus domini, effectus decorus, totusque gloriosus. Quandoquidem hujus rei causa diligentissime curavit, sicut & curat satanas, ut prælaturæ, dignitates, pinguia sacerdotia, majora officia conferantur non dignis, non doctis, non probis, non denique expertis senibus ac zelosis, sed econtra indignis, indoctis, discolis, & etiam pueris, ut ob illorum quidem absentiam, horum autem corruptos mores & insolentiam facile possint abusus introduci, & abusibus magnis populus vulnerari.

Magnis ergo abusum plagis impositis, & ob amissas tot provincias, & tam debilitatam fidem semivivo relicto populo Christiano, abierunt nostri latrones utique cum latrone Juda, & cum eis

ANNO CHRISTI 1547.

Psal. 52. Job. 21. eis qui devorantes plebem Dei ut cibum panis, nolentesque *intelligere ut bene agerent*, dixerunt Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* A

Cum autem sic dispoliatus, vulneratus, semimortuus, annis multis hactenus jacuisset populus domini, quo magis incantantis draconis apparerent dementationes, descendit sacerdos, descendit Levita, illi videlicet, quorum er. t afflicto compati & mederi, & (ne quam ob rei ignorantiam possent adferre excusationem) viso eo, viso inquam vulnerato, viso semimortuo, praterierunt, nullo adhibito remedio, nulla habita compassione. Præterierunt, inquam, & abierunt alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam, ut tandem pervenirent omnes in locum B suum, ubi nunc judicium sine misericordia sit illis, quia hic non fecerunt misericordiam. *Matth. 22.* Populus autem vulneratus visa illorum quidem tanta cupiditate, lævitia, & crudelitate, horum autem tam magna negligentia, duritia, & inhumanitate, quo ad magnam sui partem, proh dolor! incidit in phrenesim ac furorem. Et phreneticorum ac furentium more, omnia fidei nostræ Christianæ ac religionis mysteria conculcare, blasphemare, negare, denudare & prophanare cœperunt, divinissima Christi sacramenta, apostolorum traditiones, sanctas ecclesiæ cerimonias, sacrorum conciliorum decreta, summorum pontificum & episcoporum auctoritatem, patrum præcepta, majorum admonitiones, opera pœnitentiæ, vitam regularem, merita denique omnia bona, præter unam nescio quam temerariam, C confictamque fiduciam, patribus quidem invisam, somniatam autem ab uno misero Martino *Eccle. 4. 3. Reg. 14.* Luthero, qui velut alter Hieroboam peccare fecit Israel Dei, & Germanicam strenuamque decipit gentem, alioqui ad bonum valde propensam, & Lutheri erroribus certe indignissimam.

Samaritanus vero custos solus nostros miseratus errores, solus laborem & dolorem considerans, *Psalm. 126.* qui nisi custodierit civitatem, frustra vigilant custodes, qui non dormitat neque dormit, custodiens Israel suum, novissime diebus istis videns vidit afflictionem populi sui, & gemitum D ejus audivit: vidit vulnera, vidit nuditatem, & videns, misericordia motus est. Et mirificans *Luc. 10.* misericordias suas, appropians alligavit vulnera ejus, spem salutis conferendo, fundens oleum in vinum: sic usus misericordia, quod justitiæ (ut vidimus) non fuit oblitus. Et propter semetipsum & propter merita passionis suæ (quod est imponere sauciatum super jumentum suum) duxit in stabulum seu diversorium, præter hominum merita, spem, & opinionem duxit in concilium, quod diversorium & infirmitorium est, ad quod solitus est dominus ducere populum suum, quoties ei compassus, vulnera ipsius sanare voluit, curam illius agens. Quandoquidem per concilia tanquam per ultimam E medicinam, & postremum remedium, maxima quæque vulnera populi Christiani sanata fuisse, & legimus, & audimus: curatas calamitates maximas, extincta summa incendia. Itaque spes salutis data est, populi Christiani alligata sunt vulnera non sanata, sanationis enim gloria vobis patres reservata est: ad quam tam magnam, imo vero maximam gloriam, multi quidem sunt vocati, ex multis autem vos pauci electi: gaudete & exultate, quia per vos paucos salus *Matth. 18.* hæc tam magna, tam necessaria, tam desiderata populo tam vulnerato, conferenda est. Nec enim differentia est in conspectu Dei cœli liberare in multis & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. *1. Mac. 3.* Ita non in multis medicis salus est populi ægroti, sed *domini est salus, ut sit super populum suum benedictio sua.* *Psal. 3.* Ipse enim est qui medetur, & per vos paucos manus ejus sanabunt, dummodo Samaritani præcepta servare velitis & monita, pro salute populi expendendo duos hujus rei gratia susceptos denarios, duplici (quam habetis,) diffiniendi dogmata, reformandique mores utentes potestate. Nisi forte Samaritani præceptis surdos vos exhibentes, & tanta corona vos judicantes indignos, rei (quæ omnino facienda est) gloriam, ad alios transferre negligendo curetis, quasi pretiosos oblatos thesauros per ignaviam accipere recusantes.

Attamen, *hortamur vos*, inquit apostolus Paulus in epistola hodierna, *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, ait enim: Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile*, patres, *ecce nunc dies salutis, nemini dantes ullam offensionem* negligentiæ, socordiæ, aut timiditatis, ne dicam summæ potius crudelitatis. *1. Cor. 6.* Ne vituperetur tam magnum ministerium vestrum, tam excellens, tam præclarum: si enim vos, qui populi Christiani patres & consolatores estis, ejus vicem non doletis, ipsius non miseremini, quis alius vicem ipsius dolens, miserebitur ejus? si modo & hic non, quando hic miserendi gratia convenistis omnes, ubi & quando ergo? si quidem *nunc tempus est acceptabile, nunc dies est salutis*, hic & nunc locus & tempus est miserendi ejus. *Tempus putationis advenit, vox turturis audita est in terra nostra.* *Cant. 2.* Gemebunda vox afflictæ ecclesiæ matris vestræ, ad cœlum usque perveniens, audiri debet in auribus vestris, pervenire ad cor vestrum potissimum nunc, quando species datur salutis, quando populi Christiani alligata sunt vulnera, quando principes nostri insperatas consequuntur victorias, & in proximo est, ut ad gregem redeant hactenus deceptæ errantesque oves. Quando infidelium populorum & regum apud Indos novas ad fidem audimus conversiones. Quando denique omnia vobis arridere videntur: vos enim estis non solum *lux mundi* propter doctrinam & dogmata, sed etiam *sal terræ* propter reformandos hominum abusus, tollendasque morum corruptiones: *omnis* quippe *caro corrupit viam suam. Corruptæque sunt cicatrices a facie insipientiæ nostræ.* *Matth. 5. Gen. 6. Psal. 37. Gen. 6. Psal. 37.*

Quod si ab ordine literæ sumere argumentum licet, prius estis sal terræ, quam sitis lux mundi: ait enim, *vos estis sal terræ*, deinde paucis interpositis, subjungit, *vos estis lux mundi*. Si ergo per fidei doctrinam vultis esse lux mundi, si ad justitiam plurimos erudire, *si tanquam stellæ lucere in perpetuas æternitates*, ne lapides clament: etiam *sal terræ*, estote morum reformatores, & *sic luceat lux vestra coram hominibus*, ut audita doctrina, videntes opera & reformationem vestram bonam, *glorificent patrem vestrum qui in cœlis est*, memores quod accensa lucerna non in abscondito ponitur, nec sub modio, ardensque candela nisi inflammata luceat, fumans fœtet, atque vehementer molestat, & si sal infatuatum fuerit, saliendique virtutem amiserit, *ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus*: memores, quod ficui illi secus viam existenti, quæ esurienti domino folia *Danl. 12. Matth. 5. Ibidem. Ibidem.*

tantum

ANNO CHRISTI 1547.

tantum, non fructum protulit, dictum fuerit, A *nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum*: quæ (ut Marcus refert) propterea arefacta est a radicibus: denique *qui in uno peccaverit, factus erit omnium* (quanto magis duorum) *reus*: ubi ergo necessitas est salutis, tempus est acceptabile, misericors & miserator dominus exaudire & adjuvare pollicetur, nemo pusillo animo ductus, talentum sibi creditum in sudario reponat, aut in terra fodiens, ipsum abscondat, ne ex suo ipsius ore servus nequam infidelis a domino judicetur, nemo veritatem Dei in injustitia detineat, ne inexcusabilis sit, obscureturque insipiens cor ejus, atque tradatur in reprobum sensum. Nemo denique misericordiam Dei abscondat a concilio multo, ab ecclesia magna, B ne abscondantur ab eo miserationes divinæ, circumdent eum mala, quorum non est numerus, comprehendatur ab iniquitatibus suis, & non possit ut videat, multiplicentur super capillos capitis ejus, & derelinquatur a corde suo. Siquidem omne generale concilium spectaculum factum est mundo, angelis, & hominibus. Positum est in signum cui contradicitur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes, ut qui probati sunt, manifesti fiant, positum est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel Dei.

(Matt. 21. Marc. 11. Jac. 2. — Luc. 19. & Matt. 25. Rom. 1. — Ex ps. 39. — 1. Cor. 4. Luc. 2.)

Date operam patres, ut in resurrectionem non in ruinam positi sitis, non obdurantes corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem C tentationis in deserto, ubi tentaverunt eum patres vestri, ut probarent & viderent opera & terribiles ejus punitiones, quibus ideo juravit in ira non intraturos eos in requiem suam: ponentes interim in cordibus vestris de manu vestra requirendas esse omnes quæ posthac (ob remedii defectum) perierint animæ, dicente Ezechiele de manu speculatorum requirendos esse pereuntes: quid profuit malis agricolis debitos vineæ fructus non reddere in tempore ipso, atque ad habendum hæreditatem (quam propterea amiserunt) conjurasse in dominum vineæ, nisi ut ex sua ipsorum sententia male perderentur, & vinea aliis locaretur agricolis, qui redderent fructus temporibus suis. D

(Psal. 94. — Ezech. 33. — Matt. 21.)

Parum profuit Jehu regi Israel ex mandato domini abstulisse cultum Baal, sacerdotesque ejus occidisse, atque delesse impiam domum infidelis Achab, qui venditus fuerat ut faceret malum, dimissis interim vitulis aureis, quos majores natu principes populi & ipse adorabant, & regi Joas ejus nepoti ac successori vehementer irascitur moriturus propheta domini, *currus Israel & auriga ejus*, eo quod jussus in verbo domini sagittis percutere terram, percusserit tantum ter, atque stetisset, quoniam si percussisset quinquies aut septies, devastasset Syriam. Ita nunc patres non admodum multum prodesset, quasi tantum ter sagittis vestris terram percutientes, damnasse cunctas hæreses, errores omnes, si tamen (quod ab- E sit, quod Deus omen avertat) remanere contingat abusus maximos, quos nemo non videt, qui sunt hujus temporis vituli aurei, quos viri ecclesiastici, majores populi, ne dicam ecclesiæ principes, adorant in malum suum & ecclesiæ scandalum, cum certissimum sit, hujus infelicis temporis errores propter abusus ortos fuisse, propter abusus sumpsisse incrementum, & propter abusus pene in tota ecclesia disseminatos esse. Et nisi abusus tollantur, vix cessabunt, quæ per vestram diffinitionem damnatæ sunt, & damnabuntur hæreses, imo ut vero simile est (dracone id efficiente) alii nascentur errores multo plures atque pejores.

(4. Reg. 9. — 4. Reg. 13.)

Si ergo fidei Christianæ zelus vos comedit, si populi dispoliati, vulnerati, & semimortui vicem doletis, si ecclesiasticæ auctoritati maxime consultum esse vultis, & denique vestro officio non deesse, uni nunc reformationi vacate, uni reformationi incumbite, & saltem sero ægrotis medicinam parate: nam mala per longas convaluere moras: nunquid enim unam tantum benedictionem habetis, patres, ut de dogmatibus tam diligenter agentes, de moribus aut parum aut nihil agatis? non contentemini una benedictione, patres, non contentemini sola doctrina, non contentemini solis dogmatibus: nos enim non contentabimur, & ab hac lucta non cessabimus, & vos hinc non dimittemini, quousque per reformationem nobis benedicatis. Quid enim prodest homini (ait canon) recte docere, & suo errore non pollui, qui consensum præbet erranti? erranti quippe consentit, qui ad resecanda quæ corrigi debent, non occurrit. Nam error cui non resistitur, approbatur, & veritas quæ minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cum possis perturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare, & ut decretalis habet, licet Hely summus sacerdos in se bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se, & in ipsis animadversionis divinæ vindictam excepit, dum filiis in bello peremptis, ipse de sella corruens, fractis cervicibus expiravit.

(Distin. 82. cap quid. c. errans. c. consciентiæ. — c. licet Hely de simo.)

Eja ergo agite nunc patres, & jam reformandis corruptis moribus accingimini, accingimini, inquam, & estote viri potentes, quoniam melius vobis esset mori in hoc sancto bello, quam vestra culpa videre tot mala gentis nostræ & sanctorum, sicut scitis voluntatem esse in cœlis, ita facite: incipientes videlicet a sanctuario Dei, a quo sicut olim vita & omnia bona, ita nunc mors & mala cuncta procedunt. Consecrate manus vestras Deo, percutite septies, ut devastetis excelsam inimicam Syriam, non timeatis, qui domini sunt, justi sunt vobis. Quod si timendum est, & propter infirmitatem carnis vestræ timere oportet, timete illum qui *terribilis est in consiliis super filios hominum*: illum timete, qui postquam occiderit, potestatem habet mittere in gehennam: timete dominum quia, *timor domini ipse est thesaurus ejus, est fons vivus & a peccato & a morte liberat*. Sed jam dicendi finem faciamus. Si tamen pro ratione temporis & loci, prius admonuero paucis dominationes vestras, ut meos observandissimos patres, reverendissimos dominos.

(1. Macb. 3. — Ezech. 9. — Exod. 32. Psalm. 65. Luc. 12. Isa. 33. Prov. 14.)

O pastores dominici gregis, vineæ domini sabaoth cultores, populi Christiani patres & medici, belli domini duces ac bellatores, grande opus incepistis, quod perficientes, grandem accepturi estis coronam. Non relinquatis hostes a tergo, non relinquatis incurata vulnera, non relinquatis imperfectum opus, sic pugnate cum antiquo serpente, ut eo prostrato, & ipsius destructis munitionibus, accipiatis regnum æternum, sic nobis ægrotantibus, gementibus, & auxilium vestrum implorantibus medelam adhibete, ut vulnera nostra curentur, *sic denique currite, ut comprehendatis*: currite inquam, non quasi in incertum pugnate, non quasi aerem verberantes. Vulnera sanate, non quasi super sanantes,

(1. Cor. 9.)

ANNO CHRISTI 1547.

tes, sæviente nunc plaga, murum vos opponite pro domo Israel, atque tanquam naturales legitimique patres vicem dolete pereuntium filiorum. Vineam domini Sabaoth vobis creditam, dissipatam, exterminatam, sanctissimis legibus sepite, vallate, murate: errantes reducite oves, non derelinquentes gregem, ut pastores idolum, nolite tot ac tantorum laborum amittere præmium, nolite ponere maculam in gloria vestra, nolite cum Juda abire retrorsum, tam magnam gloriæ amittentes coronam. Seminate, dum tempus habetis, suo enim tempore metetis non deficientes: labor enim vester non erit inanis, eritque merces operi vestro, quoniam Samaritanus (qui vobis curandum populum credidit) redierit, quando *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum*, quando vobis pastoribus, vobis inquam pastoribus dicturus est ipse princeps pastorum: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispositum habeo vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*. Tunc, quando dixerit spiritus, ut requiescatis a laboribus vestris, quando absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, ut non sit amplius nec labor, nec luctus, nec timor, sed nec ullus dolor. Tunc consummata omni tentatione non dico: accedent angeli ad ministrandum vobis: quinimo accedet ipse dominus angelorum & transjens ministrabit vobis regnum. Quod nobis ministrare dignetur ipse, cui hodie angeli ministrant, qui hodie de hoste triumphat, & de eo triumphare nos docet, qui militiæ nostræ, laborumque nostrorum fidelis est Deus retributor benedictus, & laudabilis, & gloriosus in sæcula. Amen.

Ezech. 13. Zach. 11. Luc. 6. Luc. 22. Apoc. 14. Apoc. 21. Luc. 4. Luc. 12.

DIXI.

XII.

ORATIO AD PATRES in Tridentino concilio habita a fratre Antonio Marinario Carmelita, dominica quarta in quadragesima anno 1547.

IN universis Christianæ vitæ actionibus P. A. evangelica fides, quæ summa est sinceræ pietatis, & absolutæ obedientiæ fundamentum, cumprimis exercenda est, ac solide possidenda, nimirum ut homo ab inani propriæ dignitatis confidentia abhorrens, omnino a Dei misericordia pendeat, statuatque Deum ut clementissimum patrem sibi adesse, a quo læta semper expectet & felicissima, nec unquam patiatur ex ejus animo persuasionem illam excuti, etsi duris ac infinitis vexetur difficultatibus, quas mundus, quas caro, quas satan, ut sunt in nostri perniciem conjurati duces, hinc atque illinc procurrant, ut nos a Dei fiducia, ejusdemque obsequio abducant religiosissimo. Etenim nisi ad Deum refugimus, nisi in eum gloriam, fiduciam, sollicitudinemque nostram transferimus, a quo uno bonorum omnium summam præstolemur, ejus iram provocamus: perinde ac si deos nobis alienos erigeremus. Huc igitur convenit omne mentis ac fidei nostræ studium intendere, ut per bona opera Deo patri placeamus indulgentissimo, ceterum ab operum nostrorum gloria aversi, in illius patris clementia, & voluntate secure & in perpetuum conquiescamus. Quæ omnia ex sublimi Joannis & Pauli doctrina, mox coram recitata, explicaturus ego. Jesum servatorem unicum, ad quem spectat, hominum cordibus fidem imprimere, cui nihil gratius, quam ejus opem implorare, per quem nobis datum est Deum compellare patrem, quippe semper ei dexter assidet noster advocatus, vehementer precor, ut mihi dicenti feliciter adsit.

Veteris naturæ nostræ imaginem Nicodemo Christus appositissime depinxit dicens. *Quod natum est ex carne, caro est*, atqui hic graviter errant qui in carnis appellatione nil intimius considerant, quam eam hominis partem, quæ sensibus ornata, nobis cum brutis communis est, quasi spiritalis nostra regeneratio ad inferiorem, & non ad superiorem potius partem pertineret. Altius itaque carnis ingenium concipiendum est, ut spectans ad mentem, rationem, voluntatem, totum denique hominem, quem carnis concupiscentia & originis peccato maculatum esse scimus. Quamobrem Paulus, eum, carnem esse statuit, dum illum vocat animalem, qui non recipit, ac etiam pro derisu & summa ducit stultitia ea quæ sunt sapientiæ Dei, in qua re præsertim sita est sapientia carnis. Hunc igitur si quis potest, eliciet ex hoc homine bonum, unde illi apud Deum reliquus sit gloriandi locus, quando hujus arboris fructus sunt immundities, fornicatio, impudicitia, veneficia, iræ, rixæ, dissensiones, mala demum omnia: hinc illa fulmina, quibus Paulus ex psalmorum doctrina in omnes Adæ filios invehitur. Non est justus quisquam, non est qui intelligat, aut exquirat Deum, defecerunt omnes, ut nec vel unus probitatem exerceat, *sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis ad dolum usi sunt, venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amarulentia plenum est, & pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem.*

Joan. 3. Psal. 13.

Quæ mala omnia etsi ex singulis hominibus non emergunt, intus tamen latet horum omnium vitium Lerna. Si enim spectes præclara illa facinora per quæ summi heroes ad honestam vitæ rationem contendebant, laudabilia quidem erant coram hominibus, nec Deo ingrata, veluti quibus publica orbis politia cohonestabatur: ceterum carnis opera non immerito appellabuntur: quando nunquam illis qui ea egerunt, in mentem venit, ut dicerent: Domini voluntas fiat, omnia ex ipso, per ipsum, in ipso: ipsi gloria semper, unde in eis jam caro suam patefacit insaniam, dum alius mortem sibi conscit, alius exilium effœminate deplorat, alius longe majorem se judicat, quam ut suis ossibus digna sit alta Roma. Nihil itaque reliquum est homini suapte natura, ante oculos Dei: quo gloriari possit se illum officio prævenisse, ut aliquid sibi retribuatur. Idcirco deploranda erat infelicissimæ hujus nostræ naturæ conditio, nisi Deus illa immensa bonitate sua, ut nos hac exueret calamitate, unigenitum nobis donasset, per quem omnibus ex corde resipiscentibus, vivaque fide in eum tendentibus peccata gratis condonat, eosdemque in vicem & jus filiorum cooptat. Quamobrem si talem te coram Deo exhibere potes, qui tuis meritis dignus fueris, ut tibi unigenitum ille donaverit, gloriari utique poteris te tuo Marte adeptum esse quæcumque cum filio & per filium hominibus exhibuit, peccatorum nempe remissionem, justitiam, sanctitatem, libertatem, ado-

ANNO CHRISTI 1547.

adoptionem filiorum, cœlestis denique regni hæreditatem, quo quid esset impudentius? Quamquam autem a nobis ut ab ingenuis filiis obedientiam Deus exquirit, quam summis etiam compensat præmiis, quemadmodum & pœnis horribilibus punit contumacias, nos tamen, quod ad nostram spectat humilitatem, operum uostrorum nostræque dignitatis gloriam, a cordibus nostris abdicare debemus, nihil in nobis propria virtute esse existimantes quo ad misericordiam Deus commoveatur, nisi nostram inenarrabilem miseriam, tum enim clementiæ divinæ pectus nostrum patet, cum resipiscentes omni prorsus propriæ dignitatis opinione vacui sumus: nam & in ipsis renatis peccati incendium longe majus est, quam ut cogitatione comprehendi possit, hoc unum maxime est animadvertendum. Si temetipsum erigis, o homo, Deus ipse statim te dejicit. Si te dejicis, ipse erigit. Si te ante oculos ejus defendis, ipse accusat: si te accusas, ipse defendit: si te coram absolvis, ipse condemnat: si te condemnas, ipse absolvit. Quid enim Christianæ humilitati magis convenit, quam agnoscere nos propria natura esse omnibus bonis destitutos, omnibus meritis vacuos, omnibus virtutibus nudos, ut a Deo sua bonitate, cœlestibus donis vestiti, repleti, ac coronati simus, confiteri nos esse cœcos, servos, injustos, ut a Deo illustremur, & libertate atque justitia donati simus: denique omnem gloriandi ansam nobis adimere, ut ipse cœlestis pater super omnia solus emineat gloriosus, & nos in eo gloriemur in sempiternum. Dei itaque præcepta dum servamus, illi tanquam ingenui filii obsequimur, & obedientes, per ea ad cœlestis vitæ felicitatem contendimus: atque hæc est singularis sapientia, si in illis servandis indefessi perduramus, victoriam consequimur insignem.

At alienos esse ab operum gloria, & in Deo unice conquiescere, hoc, hoc inquam pietatem redolet vere Christianam, hinc exorietur illa sanctorum omnium humilitas, cum supremo judici eos ad cœleste regnum vocanti ante sæcula illis a cœlesti patre præparatum, tanquam copiosam pietatis eorum mercedem, respondebunt se nescire quæ egerunt pietatis opera. At vero, ne decipiamur, deprimenda est ficta illa carnis submissio, aut potius male dissimulata superbia, quæ ne omnino nos a Deo subducere videatur, operum gloriam in nobis ita procurat, ut interim Dei gloriam non rejiciat, quin etiam eam ut sociam asciscat: nam quid hoc aliud est tandem, quam velle cum Deo salutis nostræ gloriam partiri? O perversum carnis ingenium, hoccine est religionis genus, Dei honorem dissecare, & illius gloriam in partes dividere? hoccine est evangelicæ pietatis exemplum, quæ Dei solius sunt & conditoris omnium, in hos homunculos transferre? Nonne ad alienos quosdam ac minores Deos vocas, cum nos jubes in operibus gloriari, quasi non tota apud Deum gloria debeat residere: sciunt, sciunt pii omnes hæc tua consilia, occultas esse satanæ insidias, quibus in apertam impietatem nos conjicere studet. An non Pharisæus ille, P. A. in templo orans, & opera sua gloriose arroganterque commemorans a Dei facie vanus discessit, etsi omnino gloriam Dei, cui gratias agebat, non rejecerit? Hic ipse satan eo cœcitatis devenit, ut sedem quam ambiebat, omni prorsus Dei favore rejecto, procurasset, sed quia nonnihil suæ dignitati tribuit, pulsus est e cœlo. Illud igitur verum sit, & ab omnibus firmissime sustineatur, nihil boni in nobis esse, quod a Deo non acceperimus: quod si accepimus, cur de nobis gloriamur? nam sic gloriari perinde est atque acceptum negare. (Luc. 18.)

Neque propterea hoc dicimus, patres, ut meriti nomen tot sæculis ab ecclesia receptum, a tot patribus modeste prædicatum delendum esse feramus: nam hoc moliuntur hostes nostri, nimirum ut sub meritorum titulo, Pelagianæ nos insimulent factionis, ne ipsi deprehendantur, qui vere sunt Manichæi, utrique enim extremas hujus disputationis partes amplectebantur. Nos merita habere studemus, eaque ut nobis a divina bonitate donata absque nostræ gloriæ aucupatione prædicamus, & cum Paulo clamamus: *Soli Deo honor & gloria*. (1. Tim. 1.) Mens enim Christiana ad Dei misericordiam & bonorum omnium principium conversa, bona quidem quæ facit opera, respicit tanquam divinæ benignitatis radios, testimonia & fructus, in quibus sese consolatur ac confirmat, verum in eis non recumbit omnino, sed in eamdem Dei misericordiam se reflectit, atque in ea ut salutis nostræ prora, ut ajunt, & puppi conquiescit, & hic est Christianæ humilitatis circulus a gloria in gloriam Dei feliciter absolutus.

Facessat igitur a nobis omnis tum stulta securitas, qua sine obedientiæ operibus Deo placere posse putemus: vana arrogantia, qua propriæ dignitatis virtute cœlestia bona nobis communicari existimemus. Quantum de nobis gloriamur, tantumdem ex divinæ clementiæ gloria decerpimus: quantum nostræ propriæ virtuti vendicamus, & arrogamus, tantumdem impedimenti beneficentiæ divinæ laudandæ objicimur. Id quod singulari figura apostolo eam nobis hodie explicante, in duobus Abrahæ filiis est præmonstratum: (Gal. 4.) quorum alter, hoc est Ismael ex Agar ancilla juxta carnem natus, legis filios spiritu servitutis actos propria respectantes opera, & in illis gloriantes, adumbrabat. Alter nimirum Isaac juxta Dei promissum ex Sara libera ortus, filios evangelii toto pectore in Dei misericordiam se componentes, omnemque operum gloriam rejicientes præfigurabat. Sed cum Ismael luderet cum Isaac, quasi cum quo hæreditatis honorem esset consecuturus, ejectus est a Deo, ne esset hæres, nimirum quia omnes, qui proprio ingenio, propriisque viribus, salutis gloriam arrogant, quasi ludentes cum beneficentia Dei, cum qua eam gloriam partiri volunt, a Dei conspectu ejiciuntur. Nos itaque evangelica fide freti, promissionisque gratia orti, tanquam ingenui filii cœlesti patri Deo placere & obsequi studeamus, ei bona omnia quæ in nobis sunt, accepta feramus, in ipsoque gloriemur, cui nostram consecravimus voluntatem.

Proinde qui suis operibus fidunt, de divina erga se benignitate dubitare solent, & per intervalla & vices, huc atque illuc alternando fluctuare, ut nusquam eis portus, nusquam fidæ stationis spes appareat, facileque ad desperationem in gravibus periculis infelicissima ratione tendunt: qui autem suis diffisi viribus, suorumque operum rejecta fiducia in Dei benignitate & clementia conquiescunt, nec cogitare unquam possunt sese a Deo esse rejectos, illumque præstaturum non esse, quod eis pro sua misericordia promisit. Hæc est quod illos propriæ indignitatis ratio ad dubitandum provocet. Legis est hæc doctrina: Deus benedictionem dignis, hoc est justis, maledictionem indignis, id est injustis, confert: unde nec

aliquem

aliquem potuit lex Dei benedictione donare, quod neminem reperit justum & dignum. Quid nobis cum legis maledictione, & ira, qui per Christum redempti sumus? Adversus itaque legis furorem sublevemur, & consolemur nosipsos læta evangelii promissione, nempe quod indignissimis benedictionem & gratiam Deus effundit, si resipiscant, & viva fide se ei committant. Est certe hoc vivæ fidei ingenium, nos in Deum ut filios in patrem erigere, Christum nostrum, nosque vicissim Christi facere, ut cum eo unum corpus simus, eodemque vivamus, regamur, lætemur, & gloriemur spiritu. Quamobrem in dubitationis labyrintho non errant, qui per Christum adepti sunt justitiam. Sed in securitate mentis, in pace conscientiæ, in lætitia cordis, edocti spiritu illo, qui illis testimonium reddit: *quod sunt filii Dei*, audent dicere: *Abba pater*: quamquam interim insit illis sanctus ille timor, ne cadant ab eo ad quem Dei benignitate evecti sunt, filiorum honore: quamobrem exultant, quod Christum tenent, tremunt ne illum amittant, quemadmodum propheta monuit. *Exultate ei cum tremore*.

Rom. 8. Galat. 4.

Psal. 2.

At vero caro & satan nunquam non sollicitant ad diffidentiam pectora justorum, quibuscum perpetuum est certamen. Nunc eos temeritatis accusant, quod se divini consilii conscios & participes faciunt, dicentes: scimus quod nos diligit Deus: sed illi se purgant, nempe quod temerarii essent, si divinæ erga se caritatis tot argumentis declaratæ, præsertim filio ad crucem demisso ancipites essent. Nunc gravia superioris vitæ commissa memorant, quorum non potuerunt condignam exhibuisse satisfactionem: sed illi respondent, gratis per Christum nobis, quia satisfacere non poteramus, remissa sunt peccata, non est quod cogitemus, quia solvendo non sumus, ne dignitati mortis Christi detrahamus. Nunc quotidianos vitæ errores, quibus nemo non subjicitur, ante illorum oculos sistunt, ut vel sic dubitent de benignitate Dei. Sed illi exclamant, clementissimus ille pater, ad hos infirmæ naturæ lapsus connivere solet, cujus clementiæ non convenit illos ad vindictam imputare. Nunc ex occultis majoribus delictis, quæ homo (cujus est cor ut pravum, ita retrusum) non intelligit, argumenta sumunt, quibus divino favore illos destitutos esse convincant, sed illi excipiunt: Integra est peccatorum remissio, & condonat Deus manifesta quæ novimus, donat item occulta quæ ignoramus, delicta. Nunc prospera commemorat, velut quibus in hoc seculo eos remuneret Deus, ne in alio expectent felicitatis gloriam. Sed illi fatentur Deum sæpe præsentibus bonis ornare justos, ut proximorum necessitatibus consulentes, ad vitam futuram aptiores fiant. Nunc calamitates quibus plerumque justi affliguntur, ut aperta irati Dei signa, commemorant.

Sed illi asseverant, eas esse manifesta paternæ dilectionis argumenta, ut sub disciplina crucis eruditi, filii Dei reddantur, & vexatum pectus pium, supra omnes tandem difficultates emergit, in corde suo sic loquens: Quid est quod de diffidentia mihi loquatur aliquis? Quis me separabit a caritate & fiducia Dei mei? qui sua potentia omnia continet, suo imperio omnia regit, sua sapientia omnia moderatur, sua mente omnia complectitur, suo arbitrio omnia flectit quo libet, & quo libet constringit, cujus tanta fuit erga me caritas, ut unicum quem unice diligebat filium, ad horribilem tradiderit crucem, quo essem illius sanguine aspersus atque redemptus, & illum honoris gradum assequerer, nempe ut ipse sit mihi pater, & Christus frater. Quæ autem major aut dilectio aut sollicitudo, quam patris erga filium, præsertim ejus patris, qui tanto est aliis clementior, quanto sublimior: quamobrem neque hujus sæculi blanditiæ, neque hujus carnis illecebræ, neque illa satanæ fulmina, neque hæreticorum fraudes, neque amicorum delitiæ, neque necessariorum preces, neque parentum pietas, neque populorum furor, neque tyrannorum crudelitas, seu minis perterrere, seu in carcerem detrudere, seu fortunis privare, seu in exilium ablegare, seu quolibet mortis genere perdere voluerint, a Deo optimo maximo, a domino omnipotente, a patre indulgentissimo, ullo unquam tempore me divellent: si cœlum ruat, si terra evanescat, si orbis illabatur præceps, ego in eum erectus ero: si angelus de cœlo aliud mihi persuadere contendat, dicam ei anathema: o fœlicem Christiani pectoris fiduciam, o beatam evangelici cordis pietatem, o securam Christianæ mentis fiduciam, quæ vota, quæ consilia, quæ studia, conatus, officia, diligentiam, industriam, fortunas, omni loco, omni tempore, omnibus in rebus uni Deo committit, qui neminem in se confidentem vanum fecit. Nos impios, in quam demersi sumus ingratitudinem! Nos ingratos, in quam prolapsi sumus impietatem, qui rejecta Dei fiducia terrena hæc præsidia, quo jure, qua injuria, hinc atque illinc manibus pedibus procuramus & accersimus! si evangelica fides nostræ vitæ regula esset, re ipsa (qui nunc titulo ac cæremoniis vocamur) Christiani essemus, quamobrem in Deo, ut filii in patre clementissimo, gloriaremur & conquiesceremus, qui nunc ut servi rebelles ejus tanquam iratissimi principis furorem deprecamur, & in nostræ, omnium matris ecclesiæ sinum, amplexus, & oscula læti exciperemur, qui nunc eam deformatam, languentem, ac prope intermorituram, ploramus. Nihil est enim, P.A. quod non lætum, non felicissimum contingat confidentibus in Deum, qui nulli opitulatur libentius, quam quem humana destituere præsidia: quod nobis ante oculos evangelica historia exponit.

Cum enim servator noster Pharisæorum cedens furori, se cum discipulis in alteram Galilæam, quæ est ultra lacum Tiberiadem recepisset, ac superato montis vertice incompositam promiscuam turbam, nec itineris difficultate, nec loci solitudine, nec inediæ periculo deterritam, quo minus eum sequeretur, conspexisset, discipulis de emendis panibus, ut famescenti turbæ consulerent, verba fecit, subindicans, esse nonnunquam apostolici muneris, gregis necessitati, bonis ecclesiæ succurrere, cumque de Philiphi & Andreæ fide periculum fecisset: nam alter dixerat, nec ducentorum denariorum panes satis esse: alter de quinque panibus ordeaceis & duobus piscibus, quos puer quidam illic habebat, sed ut frustra inter tam multos dispensandis, meminit. Jussit ut disponerentur quotquot aderant, discumbentes super terram, quæ graminis copia plurimum virebat. Jussis paruere omnes, non hæsitantes, non dubii, non disquirentes, unde illis in deserto panes adveherentur, se totos commiserunt Christo, nec sunt a sua fiducia destituti: nam Jesus ubi quinque panes, & duos pisciculos accepit,

Joan. 12.

* Tiberiadis seu Tiberiadicum.

ANNO CHRISTI 1547.

accepit, & de more gratias egit patri, tradidit A illos discipulis, ut apponerent discumbentibus, nimirum ut discant evangelicum panem distribuentes, illum non tanquam suum, sed a Christo acceptum populo apponere, hoc est, ut sacras literas non detorqueant ad suas cupiditates, neque obscurent mandata & gloriam Christi, ut suo ventri, suæque inserviant ambitioni. Multiplicari subinde panis ac piscis in omnium manibus videbatur, quo vel plus assumerentur, eo majora fieri incrementa. Exaturati sunt itaque omnes: erant autem præter parvulos ac mulieres, quinque millia. Et quo clarius esset miraculum, collecti sunt ab apostolis, jussu Christi, fragmentorum cophini duodecim, atque ita populus fame laborans, cibos habuit, quos etiam B secum deferret domum, ut discamus Deum oppc tune nobis consulere, ac desperatis etiam in rebus feliciter adesse iis, qui in ejus misericordia fidunt.

Sed jam tempus est, patres amplissimi, ut Christum cujus vices geritis in terris, officio referatis, & apertis providentiæ oculis, in ecclesiam turbatam, periclitantem, afflictam, totque calamitatibus expositam, ex hoc concilio, velut ex alto monte, ubi suo spiritu Christus adest, tantis ejus malis jam tandem consulatis & medeamini. Vos enim, vos inquam, o pastores, o patres, o duces, compello, quid est in sancta Dei ecclesia, quod vestro consilio, vestra ope, vestra auctoritate, vestra non egeat C instauratione? Quæ ad religionis dogmata spectant, periculosis contentionibus sine fine, sursum deorsum feruntur: tot sunt sectarum genera, quarum quælibet proprio furore in angulo Christum ostendit, & recens prædicat evangelium, hoc est errores, figmenta, & somnia proprii cerebri, vitiorum licentiam, seditionum opportunitatem, pietatis contemptum, & animorum perditionem. Adversus ecclesiasticos ordines rabie quadam exardescunt, illos diris execrationibus devoventes, maledictisque lacerantes, & ut sunt in Petri cathedram conjuratissimi hostes, Romanam ecclesiam, sedemque illam apostolicam, indignissimis modis conculcare tentant, nam velut errorum sibi male con- D scii, judicium, & ut pertinaces, correctionem fugientes, in ejus sedis (cujus est, ipsos, ac sui similes judicare & corrigere) arietant potestatem. Et audent perdita qua solent impudentia, evangelii prætextu, quæ evangelio prorsus repugnant, prædicare, sibique spiritum Christi & scripturarum sensum arrogantes, patrum sententias ut impia mendacia rejiciunt. Scilicet eorum consilio novam celebrabimus pentecosten, novos recipiemus apostolos, recens amplectemur evangelium, ecclesia Christi per eos debet innovari: tot patres sanctitate clarissimi, tot litterarum principes delirarunt, o majores, o patres, quam indigne studia vestra contemnunt perditi hi discipuli, quam impudenter in vos E conspirant degeneres hi filii, quam irreligiose sanctum nomen vestrum lacerant apostatæ isti inferorum furiis agitati. Et adhuc Christus, pro cujus gloria laborastis, tot furores in suam ecclesiam directos sustinet? Ita forte nunc est horribilis Dei vindicta super terram, quam hominum impietas meretur, quæ illius bonitati obsistere nititur.

Vos autem P. A. omni (quod ajunt) pede in hoc state, verum defenditis evangelium, quod invictum manet, quamvis in eum magnos impetus faciat mundus, etsi sæviat & insaniat satan, hæreticorum furores ut semper sustinuit & excepit, ita devicit ecclesia, adeo ut ne fragmenta extent librorum, quos illi summo ingenio, mirabili eruditione, exquisitaque facundia conscripserunt: patrum vero ac majorum nostrorum nec sanctum nomen, nec libri deleri potuerunt. Omnia stant a vobis, probatæ consuetudines, populorum consensus, patrum sententiæ, academiarum disputationes, conciliorum definitiones, novi & veteris testamenti scripturæ.

Et causæ vestræ aut potius ecclesiæ favet Carolus cum Ferdinando fratre. Est fratrum par felicissimum, sunt duo nomina populis omnibus gratiosissima, duo orbis lumina, duo reipublicæ Christianæ propugnacula, quos nescias an armis, & bellica virtute, an fide & religione, pro Christi ecclesia magis pugnaverint. Nam quid egerint adversus Turcas nostro hoc sæculo, magis quam unquam alias, & viribus potentes, & Christiani nominis odio sævientes, notius est, quam ut prædicari debeat, at invictum fidei & religionis eorum robur (Deo immortali gratiæ) quis digne poterit oratione consequi, quando evangelii corruptores, nec libris violenta quadam facundia scriptis, nec tot publicis privatisque sermonibus, nec denique augendæ ditionis eorum prætextu, quæ res ad flectendos principum animos est vehementissima, illos in medio ipsorum versantes ab ecclesiæ Romanæ obedientia semovere potuerunt.

Neque abest ab officio suo Galliarum ille princeps peculiari & avito Christianissimi regis titulo, jure insignitus, qui utraque manu, & toto verius pectore, ecclesiæ se exhibuit, & exhibet propugnatorem, & patronum, idem vobis de ceteris catholicis principibus atque magistratibus persuasum esse velim. Porro illud vobis magnopere procurandum est, ut de hostium manibus, vel sub quo illa venena populis propinant auferatis. Id autem est morum corruptela, sacrorumque omnium abusus, totius hujus incendii ligna & ignis: hinc enim rem supra modum illis exaggerantibus, ortum est in populo Christiano odium plusquam Vatinianum adversus ecclesiasticos ordines, quorum dignitati & honori passim detrahitur.

Dictu mirum, quam acerbo & pleno ore in sacerdotum mores, omnes invehuntur, dissimulatis interim multorum, qui maxime pii sunt, virtutibus, rejectisque a tergo horrendis vitiis, quibus eorum vita undique scatet, cum ipsi sint in sua classe pejores: ita in omnibus ordinibus, sive spectes ecclesiasticos proceres, sive principes prophanos, sive promiscuum populum, sive eos qui sanctioris vitæ titulo, perfectionem profitentur evangelicam, languet, & afflicta, ac pene deploranda jacet ecclesia. Res hæc verior est, quam ut negari possit: gravior, quam ut debeat ferri: & perniciosior, quam ut differri expediat.

Ad te itaque, clementissime pater, supplices ac demissi vota nostra, precesque nostras referimus, ut his tantis malis, quibus affecti atque afflicti sumus, tua consulas benignitate: neque enim peccatorum nostrorum moles nos deterret, quo minus a te opem petamus, sed potius consolatur ac erigit immensæ tuæ caritatis consideratio. Dilexisti nos olim, & in tuam suscepisti custodiam, cum inimici essemus tui, teque nec exquirebamus, nec cognoscebamus, & nunc auget fiduciam nostram paterni nominis suavitas, quæ vincit in cordibus nostris omnem orandi difficul-

ANNO CHRISTI 1547.

difficultatem. Abdicandi certe essemus qui degeneravimus, si tibi vulgari more inesset patris affectus, & quomodo esses longe omnium clementissimus pater, si (quod omnium commune est) obsequentes tantum reciperes filios: Quod si hæc satis non sunt, clamamus: *Respice in faciem Christi tui*. Ille apud te constitutus est advocatus noster: quod si nullus est nobis coram tua majestate propter delicta nostra clementiæ locus, repelle, qui tibi dexter assidet, advocatum nostrum, & a rogando desistemus. Ille noster est cum quo sumus, te auctore, in unum corpus, eumdemque spiritum cooptati. Si tuus est, quomodo illum ejicies? si noster est, quomodo illum nobis subtrahes? itaque neque illum sine nobis retinere, nec nos sine illo rejicere debes. Pater suavissime, qui potes quicquid vis, quoniam quicquid vis justum est, velis quod petimus, & simul erit justum atque sanctum: verte mala omnia nostra in gloriam clementiæ tuæ, inque ecclesiæ salutem: fac ut hæreses vertantur in evangelii claritatem, ut morum omnium corruptelam, sequatur omnium virtutum pulcherrimus ordo: quamobrem ecclesia tua tuique filii sanguine redempta, quæ nunc arctata est dilatetur: quæ vacillat, constabiliatur: quæ obscura est, splendeat: quæ arida est, omnibus sanctis operibus floreat.

Psalm. 83.

Vos autem, patres amplissimi, date operam ut Christiano populo distribuatur evangelicus panis, evangelio orta est & aucta ecclesia, evangelio restituenda est & amplianda: sint manus vestræ hujus panis ministræ, hoc est, præstate evangelium comite sancta vita, nam si episcopi recte docent, evangelium quidem in ore habent: at cum vitæ integritate pollent, illud in manibus tenent: decreta, definitiones, constitutiones, canones, censuræ, consilia, prophetiæ, lex, evangelium, frigida sunt, mortua sunt, in contemptum abeunt in ore ejus qui ea sanctis moribus non refert, tantum abest ut in observationem ducantur a populis, id quod hac nostra ætate plusquam volumus experimur. Non enim linguæ in primis est hæc cœlestis doctrina, sed vitæ: vita sancta vere vita est, quæ dicentis doctrinam vivam reddit, & efficacem, ut audientium animos possideat, & in eorum affectus stimulos injiciat, & flammas amoris Dei: sic respublica Christiana, cujus omnis spes in vobis, ut in sacra ancora, sita est, sentiet sibi salutarem Tridentini concilii auctoritatem, in restituta religione, in reformatis moribus, denique in confirmata principum concordia, quorum omnia consilia, studia, conatus, magno quodam silentio pendent, velut in manibus vestris, divino consilio posita, si rem, ea qua decet pietate pertractabitis, silentium hoc verteretur in effusa publicæ pacis gaudia, & inenarrabile orbis commodum: sin secus, proferet atrociora quam fuerint unquam bella, in maximam Christianæ reipublicæ perniciem. Omnes autem Christiani de vobis optime sperant. Faxit Christus, qui sequentem se turbam vanam non fecit, ut illi non sint hac sua spe, suaque expectatione defraudati. Dixi.

SECUNDA PARS

COLLECTIONIS LOVANIENSIS.

ORATIONES ET CONCIONES HABITÆ IN CONCILIO TRIDENTINO SUB JULIO III. PONTIFICE MAXIMO.

VITA EJUSDEM,

EX APPENDICE AD PLATINAM DE VITIS PONTIFICUM.

JULIUS III. patria Aretinus, Joannes Maria de Monte ante pontificatum appellatus, mortuo Paulo tertio, post diuturnam patrum in conclavi disceptationem, præter omnium expectationem, omnium tandem consensu, ex Prænestino episcopo, summus pontifex designatur, anno domini 1550. VII. Idus Februarii Julii III. adscito sibi nomine: pauloque post coronatur in solemnis cathedræ divi Petri feriis. Vir cum eruditus & eloquens, tum rerum non mediocriter expertus: quorum alterum quidem testatur oratio, quam junior adhuc in quinta sessione Lateranensi concilii sub Julio secundo habuit: alterum vero, quod auditoris apostolicæ cameræ munus cum laude administravit, abunde ostendit. Erat illi patruus Antonius de Monte, Rotæ auditor, qui cardinalis sanctæ Praxedis sub Julio II. factus, archiepiscopatum Sipontinum nepoti resignavit. Is porro deinceps longe post, cardinalium collegio a Paulo tertio adscriptus, Pauli nomine, licet non solus, concilio Tridentino per Paulum incœpto, legatus præsedit. Pontifex factus, mox jubilæum celebrat, utpote qui in annum quinquagesimum sui electione incidisset. Statimque magnam de se spem præbet componendarum per Europam controversiarum, præsertim religionis, quibus miserrime per triginta annos & amplius distracta est in varias sectas Germania. Nam primo pontificatus sui anno, ad decimumoctavum Kalend. Decemb. edito Romæ diplomate, concilium œcumenicum, quod dudum Tridenti inchoatum erat, sed aliquanto post tempore suspensum, apostolica auctoritate indixit ad ipsas Kalend. Maii MDLI. eadem in civitate & resumendum & continuandum. Quod diploma non multo post ad Carolum V. a pontifice missum, cui imperii comitia Augustæ agerentur, in procerum etiam consessu, mandato imperatoris mense Januario est publicatum. Quod quidem concilium si tam feliciter successerit, quam ab omnibus bonis merito debet optari, futurum speramus per Dei gratiam, ut sublatis dissidiis & sectis, omnes uno ore & concordi fide, unanimes laudemus Deum & patrem domini nostri Jesu Christi, qui Spiritu suo illuminaverit cœca aberrantium corda, ad unitatem fidei reducens, quos vel misera ignorantia, vel perniciosa philautia, vel cervicosa pertinacia infeliciter detinuit hactenus in errore captivos.

ANNO CHRISTI 1550.

* Excusa jam fuit supra p. 69.

BULLA * APOSTOLICA,

CONTINUANDUM CONCILIUM Tridentinum indicens.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Cum ad tollenda religionis nostræ dissidia, quæ in Germania longo tempore, non sine totius Christiani orbis perturbatione & scandalo viguerunt, bonum, opportunum, & expediens esse videatur, sicuti etiam carissimus in Christo filius noster Carolus Romanus imperator semper B Augustus, nobis per suas literas & nuncio significari fecit, ut sacrum œcumenicum generale concilium per felicis recordationis Paulum papam III. prædecessorem nostrum indictum, & per nos tunc cardinalatus honore fulgentes atque ipsius prædecessoris nomine, una cum duobus aliis S. R. E. cardinalibus, ipsi concilio præsidentes, inceptum, ordinatum & continuatum, in quo plures publicæ solemnes habitæ fuerunt sessiones, pluraque tam in causa fidei, quam reformationis promulgata decreta, multaque etiam ad utramque causam pertinentia, examinata & discussa, ad civitatem Tridentinam reducatur: Nos, ad quos ut summos pro tempore pontifices spectat generalia concilia indicere & dirigere, C ut ecclesiæ pacem, & Christianæ fidei, atque orthodoxæ religionis incrementum ad omnipotentis Dei laudem & gloriam procuremus, & quantum in nobis est, tranquillitati ipsius Germaniæ, quæ sane provincia retroactis temporibus in vera religione ac sacrorum conciliorum & sanctorum patrum doctrina excolenda, exhibendaque maximis pontificibus, Christi redemptoris nostri in terra vicariis, debita obedientia & reverentia nulli Christianorum provinciæ fuit unquam secunda, paterne consulamus, sperantes per ipsius Dei gratiam & benignitatem futurum, ut reges omnes ac principes Christiani, justis piisque nostris in hac re votis annuant, faveant atque assistant: Venerabiles D fratres patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, omnesque alios & singulos, qui de jure vel consuetudine vel privilegio conciliis generalibus interesse debent, quosque idem prædecessor noster in suis indictionis, & aliis quibuscumque desuper confectis & publicatis literis concilio interesse voluit, per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi, hortamur, requirimus & monemus, ut proximis futuris Kalendis Maii, quem diem ad ipsum concilium, in eo, in quo nunc reperitur statu, resumendum & prosequendum, prævia matura deliberatione, ex certa nostra scientia, & de apostolicæ authoritatis plenitudine, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium E consilio & assensu, statuimus, decernimus & declaramus in ipsa civitate Tridenti, legitimo cessante impedimento, convenire & se congregare, ac ipsius concilii continuationi & prosecutioni, omni mora postposita, incumbere velint. Nos enim operam sedulo daturi sumus, ut eodem tempore, in eadem civitate, nostri omnino adsint legati, per quos, si per ætatem nostram, valetudinemque & sedis apostolicæ necessitates personaliter adesse nequiverimus, Spiritu sancto duce, ipsi concilio præsidebimus,

A quacumque ipsius concilii translatione & suspensione, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscumque ac præsertim illis quæ idem prædecessor noster in suis literis prædictis, quas cum omnibus & singulis in eis contentis clausulis & decretis in suo robore permanere volumus, atque decernimus, & quatenus opus sit, innovamus, voluit obstare: Irritum nihilominus decernentes & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum hortationis, * voluntatis, innovationis & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ 1550. decimaoctava Kalend. Decembr. pontificatus nostri anno primo.

ANNO CHRISTI 1550.

* Plura f. loco cit.

M. Car. Crescentius.

Ro. Amasæus.

R. per Romulum secr.

R. de sancta Maria.

XIII.

ORATIO PETRI FRAGI, Doctoris theologi ad patres in concilio Tridentino habita 1551. sacris dominica ascensionis solemnibus, ubi illud cantatur evangelium:

Recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Jesus. *Marci 16.*

Verum illud planeque compertum experiri soleo, illustrissimi ac reverendissimi præsules, pastores vigilantissimi, vosque eruditissimi viri, quod Christus redemptor noster, D nosterque institutor nostræ nos imbecillitatis paternæ admonens, discipulis suis, nobisque sub eorum persona non obscure loquitur, nihil nos sine eo posse facere. Unde & Paulus *Joan. 15.* electionis vas negat prorsum sufficientes esse *1. Cor. 3.* nos, non dico facere, ut in evangelio legimus, sed ne cogitare quidem aliquid a nobis quasi ex nobis, quod sufficientia nostra universa non *Jac. 1.* aliunde sit, quam a patre luminum, unde omne datum optimum, & omne donum perfectum descendit & proficiscitur. Eoque meæ conscius infirmitatis & imperitiæ, quam difficillimam hanc, & omnino imparem meis viribus provinciam, magnoque convicio obtrusam evitare non potuerim: nescio profecto, E patres amplissimi, quo me tandem vertam. Non enim mediocriter perturbor, dum hujus auctoritatem loci contingo, qui non nisi eruditissimo cuique, & ad dicendum exercitatissimo patere solet.

Nisi forte supplex ego ad te domine Jesu æternum patris lumen, & virtus in densissimis hisce inscitiæ meæ tenebris, meaque hac trepidatione confugiam. Qui humani generi misertus, *habituque* *Philip. 2.* *inventus ut homo*, ut hominem naturæ iræ filium ex crudelissimis dæmonum faucibus eriperes, cœcis visum, claudis ingressum, ægrotis salutem, mutis

ANNO CHRISTI 1551.

1. Cor. 1. Exod. 4. Hiere. 1. Joan. 20.

tis denique loquendi facultatem restitueris. Quique eligens infirma mundi, ut fortia quæque confundas, Mosen balbum, Hieremiam puerum, rusticos & piscatores infusa divinitus sapientia instruxisti & cumulasti, obtrusum os meum aperire, & implere, raptoque ex altari divinitatis tuæ calculo polluta labia mea mundare digneris, ut nonnihil de sacratissimo ascensionis tuæ ad patrem tuum & patrem nostrum mysterio, in honorem tuum, nostramque utilitatem commemorare possim. A

Ceterum quoniam nequissimus servus dominum, imbecillimus omnipotentem, peccator justum, reus judicem adire non audeo, agedum advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte, & quæ venenosæ ac pestiferæ serpentis caput, illatam humano generi injuriam ulta, contrivisti, ad Dei hominumque mediatorem primogenitum tuum mediatoris officio & ipsa fungitor, ut sacrosanctum hoc concilium, unde universa reipublicæ Christianæ salus & restitutio pendet, dirigere, mentesque omnium cum nostras, tum eorum, qui ad hæreses & schismata, quæ nostra (malum) per tot annos videt ætas, dæmonis fascino conversi, a veritate auditum avertunt, illustrare velit, ut & vos patres sanctissimi salutaria hisce nutantis ecclesiæ temporibus consilia ineatis; & illi patefactis capitalissimi hostis insidiis, ad veritatis agnitionem revertantur. Atque ut commodius id & facilius exoremus, defixis humi genibus angelicam beatissimæ virgini salutationem de more offeramus. *Ave Maria gratia plena*, &c. B

Genes. 3. 1. Tim. 2.

Interim vero ut brevius, minoreque cum molestia vestra id quicquid est peragi possit, patres amplissimi, decantatum in sacro faciundo evangelium jam pronunciabo: & quoniam in eo evolvendo atque explicando utilia fortasse nonnulla, minimeque ingrata adferentur, oro vos per ascendentem hodie redemptorem nostrum, ut dum ea paucis percurro, & me attente audiatis, & solita vestra humanitate & benevolentia sublevetis. C

Marci 6.

In illo tempore recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Jesus, &c.

Hebr. 1. Genes. 1. Genes. 7. 1. Petr. 3.

Apparuit, inquit, agedum, quisnam qui apparuit? Is nempe qui coæternus est patri ac (licet crepet Arrius) consubstantialis, per quem & facta sunt sæcula: is, qui hominem singulari beneficio ad imaginem similitudinemque suam facto, contaminatum nefariis sceleribus orbem, exceptis octo, quos mystica tuebatur navis, cataclysmo absumpsit, & quadam veluti baptismi figura expurgavit: Is, qui Abrahamo amico suo, oblato circumcisionis signaculo promisit, in ejus semine omnes gentes benedictum iri: Is, cujus admirabili dispensatione castus ille & pius somniator Ismaelitis in Ægyptum divenditus atque abductus: ut per eum innocentissimus pater, & illi ipsi nefarii sceleris authores conservarentur. Is, qui populum suum in alieno solo tot sæcula protexit, eumdemque afflictum per tot prodigia & portenta ex iniquissima servitute asseruit: quem in summa deserti penuria manna cælitus mirabiliter demisso, & jucundissimis aquarum fluentis, quasi melle de petra saturavit, traditaque in Sinæo monte lege, in terram promissionis melle ac lacte manantem, exactis inde habitatoribus introduxit. Sed quid ego hæc tam vetera commemoro? Is patres gravissimi, is inquam est, qui dissipata jam lege, sceptroque ex tribu Juda, & duce de femore ejus ablato, a patriarchis pro- D E

Genes. 21. Genes. 37. Exod. 14. Exod. 16. Exod. 20. Genes. 40.

ANNO CHRISTI 1551.

phetisque tantopere expetitus, plenitudine temporis adveniente, missus a patre, & apud patrem perpetuo manens, factus est ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub lege essent, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Galat. 4.

Quin ut suo nos exemplo humilitatem virtutum omnium parentem doceret, orbis cœlorumque fabricator, portans omnia verbo virtutis suæ, locum sibi in diversorio deesse voluit, ut in præsepio nasceretur. Hic primum exortus justitiæ sol mundo apparuit. Hic nobis primitias sui sanguinis in circumcisione fudit. Hic suo nobis baptismo ditavit aquas, & sanctificavit. Hic nobis jejunavit atque esurivit. Hic dum seminat semen suum, nostramque salutem architectatur, & Samaritanus per summam blasphemiam audit, & quasi dæmonium habens exagitatur. Quid de ludibriis, quid de verberibus? Quid de sputis colaphisque commemorem? quibus nostra ipse causa patienter toleratis, in cruce universo orbi clavis suffixus sublimis apparuit, ut qui serpentinis vel afflatibus, vel morsibus essemus icti, eo conspecto misericorditer sanaremur. Unde & mortem pro nobis, mortem crucis subiit, ut ab inimico capti & irretiti, qui primi parentis nostraque offensione & casu exultabat, saluberrima Christi morte ex ejus laqueis elaberemur. Is igitur, patres amplissimi, recumbentibus undecim discipulis apparuit. Qui quidem magnam profecto spem nobis excitavit, sed iis qui orationi & caritatis officio operam navent, affuturum, qui cibum sumentibus, atque etiam incredulis tam officiose apparuerit. Novit siquidem figmentum ipse nostrum, & quum irascitur, misericordiæ recordatur. Non enim habemus pontificem, *qui non possit compati infirmitatibus nostris, probatum per omnia, pro similitudine, absque peccato*. Tolle siquidem delicti maculam, in cujus ore nec dolus, nec doli suspicio inventa est, cetera iisdem quibus primus parens incommodis fuit expositus. Quin ne ea quidem ipsorum incredulitas esse nobis potest infructuosa. Nam & Thomas sua illa pertinaci trepidaque hæsitatione inflictorum cicatrices vulnerum attrectavit, & eadem opera omnem nobis dubitationis nebulam occasionemque discussit. Optime siquidem nostris & perturbationibus & periculis est consultum, quæ postea exorirentur, quod adversus occultos dæmonum insultus, impiorum calumnias, & terrenæ argumenta sapientiæ eorum ipsorum, qui ad credendum fuerunt cunctantiores, & aspectus nos instruat, erudiat auditus, & attactus confirmet. Adeo, ut (juxta Leonem) dubitatum sit ab illis, ne nos ipsi dubitaremus. Unde D. Gregorius multo amplius immodica Thomæ apostoli dubitatione, quam prona & facili Magdalenæ credulitate se adjutum profitetur & affirmat.

Heb. 1. Luc. 2. Tertullian. contra Jud. & August. ser. 1. de Epiphan. domini. Joannis 8. Philip. 2. Hebr. 1. Joan. 20. Joan. 20.

Neminem interim offendat, si redemptor noster a suis jam jam digressurus, non modo non eos consoletur, verum etiam reprehendat & increpet, quum ceteroqui & regere dictis afflictos discipulorum animos, & plena mœroris pectora mulcere esset opus. Nam præterquam quod id magna illa ad credendum hebetudo & tarditas postulabat, altius certe ac tenacius ea erant, præsertim tam necessaria, eorum mentibus inhæsura, quæ in suo suis magister abitu inculcaret. Mirabile tamen dictu, reprehenduntur vehementius & increpantur: at, nulla ne minima quidem vel indignationis vox, vel significatio intelligitur: Marci 6.

ANNO CHRISTI 1551.

correctionis autem tanta, ut quum paulo ante trepide & diffidenter dominum comitarentur, vel potius ingratissime timidissimeque desererent, nihil fuerit illis in posterum optabilius, nihil gloriosius, quam in eo jam corporaliter absente, pro ejus nomine ac fide tuenda & contumelias, & extrema paterentur.

Act. 5. Decerpamus obsecro fructum ex illustri hoc piæ moderationis exemplo, commodum nobis & salutarem, ut ea in universos quidem, erga eos tamen potissimum utamur, cum vel solo vultu (ut ille ait) lædatur pietas, qui suscepta salutis nostræ cura & sollicitudine, constituti a Spiritu sancto, episcopi, & Christi vicarii, nullos non labores & ærumnas pro animabus nostris tolerantes, attentissime vigilant. Act. 20.

Aversemur autem, & detestemur Cainum, Saulem, Acabum, Simonem, Arium, Lutherum, reliquosque id genus superbientis, ac Deo etiam se æquantis Luciferi discipulos: quibus nefaria animi pravitate, contumacia pro pœnitentia ex scelere oritur: hinc peccata peccatis cumulantes recta in præceptoris sui barathrum præcipitantur, & ruunt. Præsertim quum patres amplissimi (sicuti & ethnicus ille ait) solo vultu lædatur pietas. Unde namque innumerabiles hæ calamitates & incommoda in rempublicam Christianam invecta? Unde superseminata creverunt zizania? Undenam hæreses pullularunt, quam ex præsulum & magistratuum contemptu & negligentia? O tempora, o calamitosam Christianæ reipublicæ conditionem, & miserabilem rerum faciem! Audent hic nequissimi homines, ac suæ salutis prodigi veluti Cham, patris negligentius dormientis pudenda detegere, & quasi jus in suarum animarum parentes habeant, ita eos traducunt, ita eos exagitant, ut non tam ipsos, quam delegatam a Deo potestatem (quæ enim potestas non a Deo?) turpissimis probris & contumeliis onerent. O vos miseros, qui tam procaciter Christos domini tangitis & violatis: qui tam impie in Dei prophetis malignamini. Ecquid aliud vos quam horrendi Chami exilium, quam Semei interitus? Quid denique aliud quam præcipitium Jezabelis & laniatio tot sceleribus digna manet? neque enim canes impudentes & rabidi, nisi a canibus vorari debent. Dices forsan, cur Spartam, quam nacti sunt, dedecorant? Finge eos nullam fieri formam gregis: finge avare & superbe, contra quam Spiritus sanctus jubet dominari in cleris, finge gregum & officii sui oblitos molliter semetipsos ac delicate pascere: non attendens, sedisse (ut a domino commoneris) super cathedram Moysi: ac vitanda, si qua sunt, prava eorum opera, servanda autem & facienda, quæcumque ab iis tibi præcipiuntur? Nam, vel percussus Paulus te docet sacerdotibus non maledicendum.

Gen. 9. Rom. 13. Psal. 104. 2. Reg. 2. 4. Reg. 9. 1. Pet. 5. Matth. 23. Act. 23.

Sed ut intelligatis quem tandem mites illi & mansueti ex suæ agnitione culpæ, suaque modestia fructum perceperint. En audiunt continuo: Euntes in mundum universum: o admirabilem cœlestis dignitatis prærogativam, & regnis omnibus atque imperiis anteferendam, &c. Sic, sic superbis resistit Deus, sic & humilibus dat gratiam: nec requiescit spiritus domini, juxta prophetam, nisi super humilem & pauperem, & trementem sermones ejus. At, quibus eos credidisse negat? num angelis? minime: quibus igitur? iis, quæ quum ab angelis de resurrectione domini certiores factæ, ac continuo dominum intuitæ essent, idemque discipulis nunciarent, non modo illi non crediderunt, verum illarum verba ut deliramentum aliquod exceperunt. Quin, ne discipulis quidem cum alii aliis idem referrent, crediderunt.

1. Pet. 5. Isa. 66. Lucæ 24.

Euntes in mundum universum prædicate, &c. Non ii ad Fortunatas insulas, & Hesperidum hortos, non ad ultimos Æthiopes Antarctico polo propemodum admotos, non ad Indos, non denique ad finitimum Boreæ latus, per duratas solo nives, pauperiem, donum Dei non intellectum fugitantes, penetrarunt: & gemmas & lapides, aurum & inutile, summi materiam mali reportarent: sed eodem summa diligentia, & relicta fluxorum bonorum sarcina contenderunt. Non ut Crates Thebanus, non ut Antisthenes, non ut plerique alii philosophi venalia gloriæ mancipia, & popularis auræ rumorumque avidissima: sed ut verissimi Christi discipuli & sectatores, non sua, præceptoris exemplo, sed totius orbis salutem *in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris & a sinistris; quasi tristes & semper gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes* quæsiverunt. Nec in deliciis ii carnis curam agentes, mollibus, ut qui in domibus regum sunt, vestiebantur, siquidem nudi erant (ut Paulus ait) & esuriebant, & sitiebant, & colaphis cædebantur, & instabiles erant, atque ita manibus suis laborantes, ejus fidem intrepide profitebantur, quem & haud ita pridem negarant, & de ejus resurrectionis veritate addubitaverant. Marci 6. 2. Cor. 6. 1. Cor. 4. Matth 26.

Quam mirabilia opera tua domine, & quam ipse es mirabilis in sanctis tuis! Petrus, Andreas, ac reliqui tui piscatores, retia sua, piæque voluntatis proposito omnia, quæ in mundo sunt, ac se ipsos abnegantes, te sequuntur: & ex piscium piscatoribus, hominum piscatores evadunt. Matthæus ex teloneo vocatus, ex usurario & publicano officiosus caritatis sectator efficitur. Quid Paulus, tot ante sæculis a Jacob per Spiritum sanctum apostolus designatus? is mane, ineunte scilicet adolescentia, oves domini spirans cædis & minarum devorabat. Idem ad vesperam, idest, provecta jam ætate, suo judicio præ modestia & humilitate peccatorum primus dominicas pascebat oves, easdemque subinde omnibus omnia factus, donec in iis formaretur Christus, parturiebat: an non ex lupo rapaci ovis, & ex persecutore vas electionis effectus est, ut redemptoris nomen coram gentibus & regibus portaret? videtis ne, ut lapis ille, quem reprobaverunt ædificantes, nullo populos discrimine agens, ambos pace per crucem facta conciliet: habemus enim per ipsum ambo accessum in uno spiritu ad patrem, nec audimus jam hospites & advenæ, sed cives sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino.

Psal. 67. Matth. 9. Gen. 47. Tert. lib. 5. adversus Marcionem. 1. Tim. 1. Galat. 4. Act. 9. Matth. 21. Ephes. 2.

Sed perpendamus, quæso, quidnam hæc verba nobis innuant: *Euntes in mundum universum prædicate evangelium. Nemo*, teste apostolo, *sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Unde per Joannem Christus ait: *Omnes quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones*. O Luthere, o Oecolampadi, o Bucere, o vos lutum & sordes, o nobilissimæ ac perinde Christianissimæ quondam nationis vestræ oblivio, cur vos ante dominum ut Theudas ille, & Judas Galilæus, venitis? cujus auctoritate apostolicam functio-

Heb. 5. Joan. 10.

ANNO CHRISTI 1551.

functionem sumitis & usurpatis? an non vel hoc uno argumento vos proditis, ut operarios iniquitatis, ut pseudo apostolos? Isaias mitti postulat, Joannes Baptista missus a Deo dicitur, Paulus vocatus & segregatus in evangelium scribitur. Apostoli hodie mittuntur. Quid igitur? an non vos juxta vocem domini fures estis & latrones? aut inimicus sator, aut certe ut ejus ministri, quos ipse fascinavit, suoque authoramento obligatos in zizania, in scandalum, in blasphemiam Christiani nominis, & crucis ignominiam seminavit? O vos vestrosque asseclas infelices & miseros, quos equidem sine gemitu & mœrore nominare non possum. Tam male cautos Mariæ vos lepra fratri Mosi leviter obtrectantis reddit: tam male vos movent edita in Chore, Dathan, & Abiron exempla? Cur vos illorum exitus non perhorrescitis, quorum impia facta imitamini? Qua vos dementia, quibusve furiis agitati, & Dei ecclesiam, & Christi vicarium perturbatis & persequimini?

Isa. 6. Joan. 1. Rom. 1. Matth. 12. Nume. 12. Nume. 16.

Sed jam videamus qua diligentia, quamque late qui in universum mundum mittuntur, evangelicam fidem promulgent. Paulus apostolus ad Romanos scribens, cum omni gentiles excusatione nudat & exarmat, nisi prædicatam jam per universum orbem fidem amplecterentur, illud psalmographi citat, & impletum ostendit: *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Chrysostomus, cui & angelicus doctor (refragante non nihil D. Augustino epistola 80. quam ad Hesychium mittit) adstipulatur, intra viginti, aut certe intra triginta annos evangelium in omnes orbis oras propagatum asseverat. Nititur is hoc Pauli loco, & verbis illis ejusdem: *Gratias agimus Deo & patri domini nostri Jesu Christi semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem quam habetis in sancto omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cœlis, quam audistis in verbo veritatis evangelii, quod pervenit ad vos sicut in universo mundo est, & fructificat & crescit.* Quæ mihi sententia non mediocriter arridet, nam licet in omnibus orbis partibus ecclesia omnino neutiquam ædificaretur, tamen vel per apostolos, vel per eorum discipulos in universos orbis fines evangelii prædicationem ante Hierosolymitanum excidium excurrisse arbitror. Quid enim vel solus Paulus obivit, quum non modo magnam Asiæ partem & quamplurimas insulas, verumetiam Macedoniam, Græciam, Illyricum, Italiam, & ut Chrysostomus multis locis testatur, permultique alii, Hispaniam, ac teste Sophronio patriarcha Hierosolymitano, Gallias etiam adierit? Unde facile liquet, quanta celeritate, quanta fide, quanta contentione, quam magnis laboribus & periculis ab homine peregre proficiscente, id est a Christo in cœlum ascendente, credita sibi talenta multiplicarint. Euge servi boni & fideles, quia super pauca fuistis fideles, super quam multa jam constituimini?

Rom. 10. Psalm. 18. Chry. in 24. cap. Matth. & in Jo. ad Roman. Colos. 1. Matth. 25.

O si, patres amplissimi, nostris his exulceratissimis temporibus nonnulli ex eorum ossibus exorirentur, qui non pecuniaria talenta, sed eloquia Dei pretiosa & illuminantia oculos, fidelibus nummulariis committerent. Qui si episcopatum desiderant, & adipiscuntur, reputarent secum, non tam inanem gloriam, non tam primos in foro accubitus, non tam reditus ipsos, quam ministerium, solicitudinem: non tam præfecturam, juxta Chrysostomum, quam subditorum curam, & unicam ovium salutem: vel cum aperto capitis periculo proponere sibi oportere. Bonus enim pastor, is meo judicio dicitur, qui suorum commodorum oblitus, etiam animam suam, pro suis ovibus ponit, Moses evangelii potius (ut inquit Origenes) quam legis discipulus, quam crebro culparum populi sibi commissi deprecator intercedit? Adeo ut nisi populo insano etiam dæmonum cultu implicato parceretur, deleri de libro domini postularet. David rex dum angelum, a quo populus sibi creditus cæderetur, videt sævientem, in se Dei manum converti postulat. Paulus quoque anathema pro fratribus fieri cupiebat. Unde, quis inter eos infirmabatur, quin idem infirmaretur? quis scandalizabatur, quin idem ureretur? Itaque quum hæ sint veri pastoris partes, & justissimum officii authoramentum, quæso vos, qui huic officio deest, cur non mercenarius potius, quam pastor appellabitur? Considerate igitur obsecro, quid Deus Pergamenæ ecclesiæ angelo dicat, cum se illi venturum minitatur.

Origen. cap. 16. Nume. Exod. 32. Rom. 9. 2. Reg. 24. 2. Cor. 11.

Utinam ignis ille, quem venit dominus mittere in terram in cordibus nostris, accenderetur, ne in nobis desideraretur quod in Ephesinæ ecclesiæ angelo idem dominus requisivit: utinam sæcularibus curis & solicitudinibus expediti, vere & ex animo serviremus domino, utinam vigilaremus, & custodiremus vigilias noctis super gregem quisque suum: utinam pasceremus potius, quam pasceremur, neutiquam dominicus grex tam esset dispersus, tam scabiosus, non inquam tam esset afflictus. Nihil enim non possemus in eo qui nos confortaret, si ejus negotium bona fide tractaremus. Quid enim illi ipsi, de quibus nunc agimus, quum fuerint solicitudine non pigri, & spiritu ferventes non præstiterunt? O rem portentosam ac plane incredibilem! Debellaverunt Romani universum orbem, innumerabiles hominum myriadas in servitutem redegerunt, & a duodecim viris nudis, inermibus, atque idiotis subacti sunt ipsi & superati. Quibus iis vel invitis novas leges, novaque vivendi statuta imposuerunt. Adeo, ut quod in una domo vix fieri possit, missis Christus discipulis, per præcipitia, per ignes, per præruptos scopulos, per sartagines & craticulas, per bella terra marique frementia, per infinita mortis genera perfecerit. At vero, cur prædicandum omni creaturæ evangelium? Num plantis? num rupibus? ut Orphea narrant fabulæ suo cantu avulsisse arbores, stetisse flumina, & violentissimas feras demulsisse? Minime, minime inquam. Sed soli homini, qui ut rationis est particeps, ita & beatitudinis particeps esse potest. Appellatur autem omnis creatura, quod cum universis rebus creatis nonnihil habeat commercii. Nam ut sit, commune habet cum saxis; ut vivat, cum plantis; ut sentiat, cum animalibus; ut ratiocinetur, cum angelis. Unde & a philosophis parvus mundus appellitatur.

Luc. 12. Apocal. 2. Luc. 2. Ezech. 34. Philip 4.

Additur porro: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* Quam commode fides primo loco statuitur. *Credere* enim *oportere, accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se, remunerator sit:* ea vero sublata, *impossibile est placere Deo.*

Hebr. 11.

Num vero, si quis aliquando crediderit, eo protinus liberabitur? Credidit Judas, & interiit, credidit & Simon Magus, & flagitio, quod ab eo postea nomen tulit, in interitum ruit voluntarium. Non quæruntur in Christianis initia (ut

ille

ANNO CHRISTI 1551.

ille ait) sed finis: doctor gentium male cœpit, sed bene finivit: male cœpit & latro, sed ex cruce in paradisum evolavit. Quam, vel Dei testimonio probatus Saul ad regni administrationem accessit, quam vero nefaria & miserabili morte absumtus est? Quam honesta Arii exordia, sed ejus finis summa impietate damnatur. *Justitia* enim *justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit*, nec contra, ut apud Ezechielem scribitur. Hinc Paulus fidem & misericordiam consecutus, castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ne quum aliis prædicaverit, ipse reprobus efficiatur, atque ut idem monet: *qui existimat se stare, videat, ne cadat*. An ne tibi satis te beatum putabis, si credideris aliquando, si baptizatus fueris, ac paulo posterius, labiis duntaxat Deum honores? Si nosse confitearis, factis autem neges? Non potest eum nosse, quin ejus mandata custodias: ea si infringis, ea si violas, nihil minus quam Deum nosti. Adsit igitur mandatorum observatio, adsit fides: non tamen mortua, sed actionibus pie instructa, & quæ per caritatem operetur.

Ezech. 18.
1. Cor. 10.
1. Joan. 2.
Galat. 5.

Roget quispiam; quamobrem tandem repetat D. Marcus: *non crediderit*, tacet vero non baptizatus fuerit? Nempe ut ostenderet, solam fidem interdum ad salutem sufficere, si aquam ad baptismum non contemptus, sed defectus (ut magni authores tradunt) negaverit. Eoque cum martyrium, omnium theologorum placitis baptismi vicem subeat, non ob pœnam cruciatumque, quem vel nocentissimi perferunt, sed ob ipsam fidem id effici intelligimus.

Cyprianus, Ambrosius, Augustin. Bernardus.

At vero quibus argumentis dignoscemus eos, qui crediderint: *In nomine meo dæmonia ejicient*. Ut intelligas bonitatis redemptoris nostri divitias, multo etiam ante, quam ipse pateretur, & Spiritum sanctum discipulis insufflaret, factum apud Marcum his verbis legimus. Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabantur: qua etiam gratia & ipsi exultabant. Quin & in actis apostolicis ita scriptum vides, Deus non quaslibet virtutes per manus Pauli faciebat, ita ut deferrentur etiam a corpore ejus super languidos sudaria & semicinctia: & recedebant ab eis languores & spiritus nequam egrediebantur.

Marc. 6.
Luc. 10.
Acto. 19.

Quod autem ad novas linguas attinet, quibus locuturi erant credentes, non una solum, ut quidam arbitrantur, sed omnibus omnium linguis, decem post dies usi sunt: quibus, jacto fidei fundamento, missus a Patre & Filio Spiritus sanctus communicatus est. Nec hoc Paulus munere defraudatus, licet tunc abfuerit, quum dicat quibus scribit, *Gratias Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor*. Quin, & per ejus impositionem manus ita quibusdam Ephesi datus est Spiritus sanctus, ut & linguis loquerentur, & prophetarent. *Serpentes*, inquit, *tollent*. Certe eorum calcandorum facultas multo ante passionem est his tributa: & Paulus apostolus in Melite insula viperam jam manui hærentem illæsus in ignem discussit, quum, qui adessent, arbitrarentur, ipsum naufragio quidem dilata Dei vindicta liberatum, eo tamen morsu continuo ut homicidam, interiturum. Quid? Ut omittam, consolidatas claudo bases & plantas, & Eutychum ex tertio cœnaculo prolapsum, ac mortuum, vitæ restitutum: an non Petrus, non dico imposita manu, sed vel sola (per Christum quidem) umbra effecit, quod nusquam Christum fecisse legimus? nempe ut impleretur quod redemptor per Joannem dixerat: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet*.

Acto. 2.
Chrysost. & Aug. tract. 32. in Joan.
Acto. 19.
1. Cor. 14.
Acto. 28.
Acto. 3.
Acto. 20.
Acto. 5.
Joan. 14.

Porro *si mortiferum quid biberint, non nocebit eis*. Proh Deum immortalem, Christiani patres! Nulla aconita bibuntur fictilibus. Nunc, nunc illa, vix ubi ullum fidei & caritatis vestigium, timenda: quum pocula sumes aurata, & medio Setinum ardebit in auro. Divites illa & opulenti formident: quibus non fames & sitis, sed affluentes voluptates periculum creant: illa, illa pertimescant, quos non voluntaria abjectio & modestia, sed exitialis avaritia, & honorum aucupatio suffocat & strangulat. Quis enim Petro insidiaretur, aut mortiferum aliquid misceret, cui non argentum, non aurum, imo vero ne æs quidem in zona, ut monuerat dominus, sed ingens mundi contemptus, sed firma fides & locupletissima misericordia adfuit? iis enim machinis Christiana respublica per egestatem, persecutiones, & varia cædium genera ab exiguis profecta initiis, eo crevit, ut universum orbem occuparit. Quem ecclesiæ statum in speciem quidem, luctuosum, re tamen vera felicissimum nefarius apostata, & deterrimus Christianæ reipublicæ hostis ita nobis invidebat, ut Christianos omnes non tam aperta crudelitate, quam subdola clementia persequeretur: adeo, ut qui proscripti & ablegati in exilium ob ecclesiæ dissensiones a Constantio fuerant, quasi fraudulentis odientis osculis (ut cum Sapiente loquar) in pristinam ab ipso dignitatem restituerentur.

Marc. 6.
Histo. eccle. lib. 6. cap. 7.
Prov. 17.

Illi igitur illa inquam expaveant, patres amplissimi, qui licet sermone taceant, opere tamen loquuntur, fidem & misericordiam non habeo (si enim D. Hieronymus in suorum confusionem temporum, hæc invertit, quæ utinam in nos dici non possent) quod autem habeo argentum & aurum, hoc tibi non do. Cur turpis lucri cupidus es? Cur cum Exuperio illo avaritiam e templo non expellis? Cur aurum sitis? Cur thesaurizas cui nescis, ut ipse æternum sitias cum divite, & egeas? O nos miseros, si hæc non intelligimus, o nos miseriores, si intelligimus, quod multæ nos plagæ maneant, nisi corrigamus: Nemo sibi hic blandiantur, Christiani patres, aut hoc se ex numero exemptum arbitretur, quod schematis majorum, quod pictis fumosarum imaginum vultibus, quod præclaris honoribus fulgeat. Nihil vana hæc Christus moratur, nihil curat. Cui plus commissum fuerit, plus ab eo, sine ullo personarum discrimine, exigetur. Ac nisi exactam suæ villicationis rationem reddat, *potentes potenter tormenta patientur*. Videamus tamen, ecquid propinatum iis, epotumque nocuerit? Nihil profecto. Hausit siquidem discipulus ille, quem diligebat Jesus, nec illi haustum obfuit: hauserunt & plerique alii, nec quicquam inde ceperunt detrimenti. At ne effœtam id genus miraculis divinam arbitrere gratiam, multis post sæculis B. Benedictus (authore Gregorio) non haustu, sed cœlesti quadam præsensione, porrectum sibi a monachis veneni vasculum, solo crucis signo comminuit.

Ad Eustoch. de custod. virgin. tom. 1.
Sap. 6.

Dicet hic forsan insipientior aliquis, nullam jam esse fidem, quod nulla id genus miracula appareant. Quis tu es, qui Dei sapientiam ita convellis? Fuerunt illa nascenti ecclesiæ necessaria, ac proinde tunc passim edita, ut adolesceret iis Christiana fides & propagaretur. Nunc vero cum idolo-

ANNO CHRISTI 1551.

idolorum cultus desierit, cum ipsa ecclesia omnium linguis loquatur, cum serpentes & scorpiones calcarit, cum venenata Babylonis ethnicorumque errorum pocula sustulerit, quorsum tandem miraculis opus? Num mare nobis dividi, num serpentem tolli nobis in deserto, num manna de cœlorum demitti nobis cupia-
Lucæ 11. mus? Quærat sibi signum generatio nequam: nos verum habemus baptismum, verum Christi corpus in cibum, verumque serpentem, cujus livore sanati sumus, quem & hodie in cœlum ascendisse cernimus: ut omittam interim, juxta Gregorium universa hæc in ecclesia spiritualiter effici, quæ olim per discipulos corporaliter transigebantur.

Sed progrediamur ulterius. *Et dominus quidem Jesus postquam locutus est eis.* Quid? solumne discipulis suis locutus Christus, ac nihil operatus, discessit? Atqui nihil frigidius doctore, qui verbis solum philosophatur, & juxta Paulum, regnum Dei, non tam in sermone, quam in virtute consistit. Et quum concionator duabus potissimum partibus constetur, ut vir bonus sit, & dicendi peritus, potior pars est, ut sit vir bonus: quod non ostentatione, non simulatione morum, sed probitate, & perfectis virtutum actionibus metiendum est. Quod vero tonuerit redemptor noster & fulminarit in dicendo, vel hostium testimonio perspicuum, qui violentas in eum manus injecturi, efficacissimæ ejus eloquentiæ miraculo stupefacti atque attoniti se cohibuerunt, responderuntque iis, qui se ad eum comprehendendum miserant, nunquam sic locutum fuisse, ho-
Jo. 7. minem. Quid vero illud: *Ego sum*, quo audito
Joan. 18. omnes adversarii jamjam capturi, capti conciderunt? At, fuit in agendo debilior? Imo vero (ut ille ait) mirabilium effector operum. Qui præterquam quod cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt, fabricarit, post hominem etiam assumptum, suos ipse suorum magnitudine miraculorum inimicos provocat & lacessit, ut si ei adamantina quadam insensati cordis duritia non crediderint, sal-
Joan. 10. tem ejus operibus credant. Et ut intelligas prio-
Actor. 1. rem illi faciendi quam loquendi rationem fuisse, prius facere quam docere cœpisse a Luca scribitur: nempe ut suo nos optimus magister exemplo institueret, pastorale officium benefactis potius, quam verbis constare. Itaque dominus Jesus non locutus modo, sed etiam mirabilia ac plane divina operatus, *assumptus est in cœlum*.

At, quonam pacto assumptus? Primum omnium detestemur Arianam & Nestorianam impietatem, & universa orientis venena. Unum siquidem Christi suppositum, & duas, ut voluntates, ita & naturas confitemur & asseveramus. Et ut una mortuus est, altera mori non potuit: ita quoque una resuscitatus a mortuis, altera resurrexisse: una assumptus, altera ascendisse dicitur. Sic
Act. 1. a D. Luca ejus mysterii neutiquam ignaro elevatus dicitur, quem protinus idem patefacto nobis divinitatis arcano, euntem in cœlum scribit. Sic quoque psalmographus, sic Paulus loquuntur,
Psal. 67. *Ascendens in altum captivam duxit captivita-*
Ephes. 4. *tem, dedit dona hominibus.* O admirabilem scripturæ rerumque seriem. Rubo qui illæsus ardebat, Christi conceptio, & virginis integritas præ-
Exod. 3. signabatur: præsignabatur traditio & venditio
Gene. 37. redemptoris, magnis peristaseon coagmentis Josephi in Ægyptum venditione, qui & a Pharaone occulto mysterio servator mundi est nuncupatus:
Exod. 12. immaculati agni immolatio, paschalis agni ma-
Jonæ. 2. & Matth. 12. ctatione & esu figurabatur: negligens supernæ lle-gationis Jonas creatoris sui carnem induti sepulturæ, resurrectionis typum gessit: denique & Heliæ raptu sacrum ascendentis hodie domini mysterium adumbrabatur: Quamquam ille, ut 4. Reg. 2.
servus: hic, ut dominus: ille, dilata morte, hic jam devicta: ille, in aerium locum, hic super omnes cœlos: ille, aliena virtute, hic eadem, qua universa quondam fabricarat, invecta eodem & honestata natura nostra, ascendit.

Utque magis stupeas, & ardentius ad illum adspires: Nos, nos inquam, miseri illi, qui tam impie in primo parente divinam læseramus majestatem, ut ex paradiso terrestri miserabili exilio flammeoque etiam gladio per Cherubin intentato exigeremur, cœlorum fines transgressi, & regali sede decorati, angelicis choris exornamur. Quod quidem aperte declarant duo illi angeli albis vestimentis præ lætitia induti, qui mœstos ob discessum domini discipulos consolantur, & non jam angeli tantam nobis gloriam nescio quo pacto invidentes, vel potius gratulantes, non inquam jam angeli, sed viri ab evangelista vocari volunt. O ineffabilem nobis dominicam ascensionem, & albis vestibus innocentiæ internæque exultationis indicibus perpetuo celebrandam. At quo modo ascendit, quum sit idem qui & descendit? Audi Salomonem: *Ecce*, inquit, *iste venit* Canti. 2.
saliens in montibus, & transiliens colles. Quibusdam enim veluti saltibus gigas ille, cujus egressio a summo cœlo, ad currendam nostræ salutis viam exultavit. Primum ab arce parentis in uterum virginis: ex utero in præsepe, ex præsepi in crucem, ex cruce in sepulcrum, inde confirmatis fratribus *ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* Psal. 67. Ephes. 4.
Quam vero? Vel vinctos suos, juxta Zachariam, Zach. 9.
qui detinebantur in lacu, in quo non erat aqua: Vel diabolum & mortem, quam morte ipse sua vicerat & absorpserat: cujus & imperio vincti adhuc illi coercebantur.

At quænam dona dedit hominibus? Audi apo- 1. Cor. 17.
stolum Corinthiis commemorantem: alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ, secundum eumdem spiritum: alteri fides, in eodem spiritu: alii gratia sanitatum in uno spiritu: alii operatio virtutum: alii prophetia: alii discretio spirituum: alii genera linguarum: alii interpretatio sermonum: Nec 4. Reg. 26
negavit discipulis benignissimus præceptor duplicem illum spiritum, quem suus alumnus ab Helia tantopere expetebat. Nempe ut & illustraretur intellectus, & affectus expurgaretur. Unde quum vilescerent illis omnia: imo vero reputarent ea ut stercus propter Christum, corpore quidem mortuo propter peccatum, spiritus vivebat propter justificationem. Et quia non humi, sed tu- Roma. 8.
tius in cœlo thesaurum sibi thesaurizarent, ac Philip. 3. 2. Cor. 5.
proinde omnis eorum in cœlis esset conversatio, ingemiscebant gravati hoc tabernaculo, habitationem nostram, quæ de cœlo est superindui cupientes. Hinc illæ voces: *Mihi vivere Christus est,* Philip. 1.
& mori lucrum. Hinc & illud: *Desiderium habeo dissolvi & esse cum Christo.* Quæ quum ita se habeant, patres sanctissimi, an non satis liquet, quam affluenter, & dona illa, & duplex ille Heliæ spiritus discipulis domini sit tributus? O felices ter & amplius, qui ita se abnegaverunt, qui ita crucem suam sustulerunt, ita desierunt mundo vivere, propter Christum, ut nihil vivat in illis, nihil in illis regnet nisi Christus. Sic petitur cœlum, patres sanctissimi, non *ut ferat Ossan Olympus, summaque Peliacus sydera tangat apex.* Gigantum est ista temeritas & hæreticorum: qui quum sint

ANNO CHRISTI 1551.

proprio judicio damnati, & in reprobum sensum traditi, naturæ ac Deo ipsi bella movent. Nos, qui Christo in baptismo consepulti sumus, nos qui Christum induimus, nos qui Christum pro nostra fragilitate amplectimur, qui ad Christum anhelamus, ad Christum per montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo beneplacitum est Deo, summum scilicet pontificem ascendamus.

Coloss. 2. Galat. 3. Matth. 24. Psal. 26.

Quod si rectores tenebrarum & spiritualia nequitiæ ascitis in societatem hæreticis & schismaticis, ac universis tartari cohortibus id interturbare, licet eorum castra adversus nos consistant, ne simus modicæ fidei, alioqui Petri exemplo, summergemur: ac licet exurgat eorum prælium adversus ecclesiam, ne timeat cor nostrum obsecro, aut perturbetur: quin potius in eo indubitanter magnaque cum fiducia speremus. Numquid manus domini abbreviata est? aut non justificabitur Christus in sermonibus suis? Atqui, ille ipse, qui solus non mentitur, ascensurus ad patrem, ultimis verbis, quæ ipse apud Matthæum discipulis loquitur, præsentissimum ipsis, sponsæque suæ auxilium usque ad consummationem sæculi pollicetur. Idem quum satanas, ultima jam cœna sumpta, expetisset apostolos, ut cribraret eos sicut triticum, an non oravit pro Petro, ut & ipse conversus, confirmaret fratres suos? Quid igitur? oravit tunc pro Petro dominus, & nunc non orabit pro Julio? numquid aut Christus imbecillior, vel inhumanior, quam heri & nudius tertius? aut minor Petro Julius dignitatis substantia & officio? Non, si crepent antichristi omnes, & satanica rumpatur phalanx. Dices forsan hæretice, fratres a Petro confirmatos, nihil te adhuc tale in Julio expertum. *Imperet tibi Christus*. Utinamque stulte saperes ac novissima provideres.

Tit. 1. Matth. 28. Luc. 22. Juda 9.

Attende huc (quæso) quod tandem præsentissimum est habitum vel a primis nascentis ecclesiæ incunabulis, aut ad confirmandos quos tu & vitæ sordibus & doctrinæ pravitatibus offendis, aut ad te tuique similes vel sanandos, vel coercendos remedium, an non œcumenicum concilium? Atqui, interruptum jam ac fere ob nostra vestraque scelera desperatum sanctissimus pontifex, & verissimus Christi vicarius summa pietate, & singulari in ovile dominicum studio, sapientissimis & Christianissimis ejusdem concilii moderatoribus in civitatem hanc, optime Madrutio & cardinale & principe moratam, missis, coactoque sanctissimo antistitum ordine restituit, & felicissime continuat. Nonne hic Cresentium illum incomparabili sanctimonia, summaque rerum prudentia virum a pontifice Opt. Max. adesse intueris? Quo ductore & suus aliquando tandem deformatæ ecclesiæ decor restituetur, & religio, amissaque multorum flagitio Christianæ reipublicæ dignitas recuperabitur & crescet? Nonne hic duos vides sapientissimos præsides præstantissimi legati collegas & socios, qui vitæ integritate, qui locupletissima scientiarum supellectili, qui plurimis gravissimisque negotiis caste integreque obitis clari sunt toto orbe & insignes? nonne hic tot stellas, quot præsules conspicis, quorum lux ita lucet coram hominibus, quorum sanctissima opera ita perspicua sunt, ita omnibus obvia, ut ne tu quidem, licet præpostero judicio sis, & a communi sensu alienus, ut es, non possis eorum ergo cœlestem patrem non glorificare? Nonne inquam, vides omnes hos Christianissimos viros non aliorsum suis sedibus excitos & coactos,

Matth. 5.

quam ut tibi tuique similibus, ac universis reipublicæ vulneribus medeantur? Ecquid aliud requiris? Nam ne Christus quidem aliud quippiam a Petro postulavit: non enim a pastore sanatio, sed cura & solicitudo exigitur. Interim tamen cave, ne tua te pravitas, ne tui te peccatorum funiculi ad insaniam redigant. Ac proinde *revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te*. Nam quamvis fornicata sis cum pluribus amatoribus, quamvis facta sit tibi facies meretricis, ut spiritualium nuptiarum paranymphi, despondebimus te uni viro virginem castam exhibere Christo. Surge igitur, ne dormias, & exurge a mortuis; præcinge lumbos tuos, & propera: ecce sponsus venit, ut te illuminet: ut novum te hominem induat. Exurge, exurge, inquam, & propera, sume mature oleum, accelera, excipe venientem ad nuptias sponsum: si evigilaveris, si venientem exceperis, mihi crede, virgo eris & prudens, & ingredieris ad nuptias. Ne desperes transformationem hanc, quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

Cant. 6. Osee. 2. 2. Cor. 11. Ephes. 5.

Sed redeamus, patres amplissimi, unde sumus digressi, & quam brevissime, quod superest, absolvamus. Quod si igitur, non jam caro & sanguis, sed principes & potestates & rectores tenebrarum harum, nos adoriantur & invadant, sic habetote, ne portas quidem inferi quicquam adversus ecclesiam prævalituras. Non enim est domus super arena ædificata, sed supra vivum saxum firmamque & divinam petram constructa; eoque licet flumina veniant, licet flent venti procacius, & impotentius in illam irruant, non periclitabitur, non cadet. Agitari siquidem Petri navicula fluctibus potest, submergi non potest.

Ephes. 6. Matt. 7.

Sed quoniam in gravissimis iis reipublicæ calamitatibus innumerabiles multitudine animæ Christo pereunt, pro quibus ipse sacratissimum sanguinem suum fudit, vellem equidem, ut hæ procellæ, quibus ecclesia divexatur, & assiduis justorum precibus, & salutaribus consiliis componerentur: testorque, patres amplissimi, locum hunc, quem ego indignus conscendi, non tam unquam Christianæ reipublicæ pericula, non tam dissensiones, non tam schismata, quam corruptissimos mores nostros, nostraque delicta formidasse. Præsertim dum considero, eo nos prolapsos, ut nec vitia jam nostra, nec remedia pati possimus. Hæc siquidem nos enervant, hæc frangunt, hæc oppugnant, imo vero expugnant, ac veluti vinctos nostris nos hostibus tradunt. Hæc totam Asiam, hæc totam Africam, hæc bonam Europæ partem, leoni, qui circuit quærens, quem devoret, prodiderunt.

1. Petr. 5.

Quamobrem per sanctam ego vos sedem apostolicam, per necessariam concilii celebrationem, per ascensionem domini, per Christum mundi salutem, oro & obtestor, ut laborantis ecclesiæ miserti, prosternatis cum Daniele preces vestras ante faciem domini, *non in justificationibus propriis, sed in miserationibus ejus multis*. Et quia sacerdotes domini & ministri ejus estis, patres sanctissimi, *canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, sanctificate ecclesiam, plorate inter vestibulum & altare, & dicite: Parce domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes*. Ac ne vos, qui ad liberandam ex tot periculis, atque adeo ex ipsis dæmonum faucibus ecclesiam summa cum omnium gentium expectatione coacti estis, justitiarum & divini testamenti enarratione, negligentia quapiam (quod peccatori juxta

Dan. 9. Joell. 2. Psal. 47.

juxta psalmographum contigit) excludamini, A cum *sal terræ*, & *lux mundi* esse debeatis, re- Matth. 5. novamini, renovamini spiritu mentis vestræ: abjectisque hujus sæculi tenebris arma lucis induti obsecrate Deum suppliciter, ut expulso Psal. 79. apro de sylva, ac singulari fero, qui omnia depascitur & populatur, qui omnia violentissime fert & agit, respiciat ipse de cœlo, videat, visitetque vineam istam, quam plantavit dextera ejus.

Quin, ne captata diu, & summo Dei beneficio oblata hæc tam commoda restituendæ Christianæ reipublicæ occasio, vestra culpa amittatur. Aperite portas vestras, Christiani principes, & stantem jam ad ostium, & pulsantem dominum, nobisque in iis tempestatibus tam clementer apparentem, eadem animorum conspiratione atque observantia huc introducite, retinete, veneramini, qua hodie ad patrem ascendens ab universis angelis exceptus est. Spero siquidem cœlesti ejus præsentia & sanctissimis precibus vestris, ac corde omnium vestrum uno, animaque una effectum iri, ut concilium hoc felicissime, & e republica peragatur: evellantur superseminata zizania, mores nostri emendentur, destructisque inimicorum civitatibus, solo tubarum sono, id est, septiformi Spiritus sancti gratia, per quem in unum convenistis, labefactati Jerusalem muri, divinitus ædificentur: opitulante domino nostro Jesu Christo, qui hodie a dextris Dei & in potissimis ejus bonis collocatus, sedet, & regnat cum patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen. Dixi.

XIV.

SALVATORIS SALAPUSII archiepiscopi Turritani, & Sassarensis oratio, in publica solenni sessione a resumpto concilio tertia, ad patres habita Tridenti undecima mensis Octobris, quæ fuit Dominica cœna nuptiarum, anno domini MDLI.

Psal. 112. VERE nunc tandem incœpit dominus, qui in altis habitat, respicere, quasi congregationis suæ recordatus, ad afflictas ecclesiæ res per vos, sanctissimi patres: qui apostolici luminis splendore coruscantes illustratis ecclesiasticam hanc Lunam, & quasi duo luminaria synodum celebratis, in qua vobis Lunæ labores ti- Gen. 1. mendi amplius non sint: quod scilicet umbra terrenorum luminari officiens, spiritualis vestri firmamenti lucem obscuret: per vos mundi lumina (atque utinam iterum, aut utinam tanto nomini respondeamus) de cœlo respexit, atque opem ecclesiæ suæ tulit, egrediens vobiscum in salutem populi sui, in salutem cum Christo suo. Domini enim est, quod resumitis, & operamini opus. Jam vos lætus intueor, velut stipato- Psal. 32. Abac. 3. 2. Cor. 16. Psal. 47. Psal. 60. Cant. 3. Psalm. 143. Psalm. 143. Isa. 50. Act. 7. res circundantes Sion, narraturos in turribus ejus, veræ turres fortitudinis Sion, quasi lectulus veri Salomonis, quem ambitis instar sexaginta, imo omnium fortissimi Israelitarum, tenentes gladios, & ad verbi bella doctissimi. Benedictus dominus, qui docet manus vestras ad prælium, & digitos ad bellum, & erudit linguam, ut sciatis sustentare populum, qui lapsus est verbo.

Sed unde exordiar, ne vivam viri patres, si sat scio, præsertim qui verser in eo argumento, in quo quis modum magis, quam copiam desiderarit? an a novitatibus invectis in ecclesiam, a dissidiis in religione subortis? num a corruptela ethicæ, hierarchiæ, politiæ? num a simultatibus virorum principum, ex quibus periculosissima bella jam orta videmus? num a calamitatibus, quibus perpetuus Christiani nominis hostis Turcarum tyrannus exercet rempublicam? ab imminutane reipublicæ ipsius ditione quondam latissime continuata? quæ difficile, quis possit non dicam complecti orando, sed percensere numerando? Ita undique tristis rerum facies, occurrebat, ut magis mihi threnum & fletum, B quam sermonem assumendum viderem.

Sed ecce prope est, (inquit dominus ad me) Deu. 30. verbum in ore tuo: & ad me ipsum conversus, Rom. 10. hoc quod gesto corpus, continuo me admonuit, quid potissimum aggrederer ad dicendum. Obtulit ergo se se mihi, tanquam vir Macedo Act. 16. Paulo, corpus ecclesiæ mysticum (sed quam male habens) vobis proponendum, qui tractatis de constituenda & stabilienda veritate præsentiæ corporis Christi in sacramento mirabili (quod mystici ipsius symbolum est) quo corpus ipsum Luc. 17. tanquam vivo pane nutritur, & incruento san- Matth. 24. guinis poculo jugiter reficitur. Ne mirum ergo, si ubi corpus est domini, ibi congregentur & aquilæ.

C Facturum itaque verba de ineffabilibus arcanis Divisio. augustisque sacramentis, non de corporis modo humilitatis nostræ physici quidem, at illa mirabili, sed & mystici longe excellentioris constitutione, deque ejus reformatione, quod configuratum iri quandoque expectamus corpori cla- Phil. 3. ritatis Christi, interim per ipsius corporis & sanguinis in sacramento communionem in nobis inchoata, magnis quidem illis & præclaris pignoribus frumentaria quasi tessera accepta, videte, quam pretiosa, lauta, & divina supellectile & rerum, & verborum instructum me esse oporteat (qui tales vobis sim prolaturus thesau- Matth. 13. ros, cum veterum, tum novorum) hominem Exo. 4. non impeditioris modo linguæ, sed infantem, Hier. 1. D in quem triplex prophetæ illius alpha quadrare convenientius videatur. Patres (non enim honestior occurrit appellatio) vestrum favorem atque studium, in vestris oculis, vestro ore, vultuque acquiesco: pene obmutui (quippe qui ineffabilia fari aggrediar) ni adsit ille, qui es ore infantium perficit laudem suam ad destructionem inimici.

Sed animos mihi addidit amicos sponsi alloquendi benignitas, pii sponsi & reginæ sponsæ Christi ecclesiæ, quæ corpus ipsum est, de quo Psal. 3. loquimur, quam cum filiabus illis beatissimam Prov. 31 prædicare contendo, quæ affectus percunctando movere satagunt, ajentes: Quæ est ista synodus, *quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra* Cant. 6. E *ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata*? Quæ percunctatoria vox laudis, cum maxime deceat ecclesiæ hujus reginam Ma- Mariæ laus. riam deiparam, per quam secundum Christum factum est nobis, quod sic gloriosa ecclesia appareat, ut ei merito hæc laus debeatur: ad ipsam me jam convertam, quæ cunctas sola hæreses interemisse prædicatur, dum credit humilis, in cujus primum animam excellenter supervenit Spiritus sanctus.

Tu nobis a filio obtine, virgo mater, ut de spi- Luca 6. ritu suo mensuram bonam, confertam, & supereffluen-

effluentem effundat in sinum ecclesiæ hujus in suo nomine congregatæ, & inducat in omnem, sicut tuus promisit filius, veritatem, atque omne consilium nostrum confirmet, quod operatur in nobis. *Psal. 67.* Quænam ista, inquam, quæ ita progreditur in multitudine virtutis suæ, ut non obscure præseferat tam diu velle persequi inimicos, donec comprehenderit ita deficientes, ut sint non inimici? *Cant. 7. Psalm. 90. Eccles. 24.* Quasi aurora consurgens Luciferum præcurrens astrum, eatenus intelligentiæ suæ luce proficiens, quoad radiantis usque justitiæ Solis meridiem perpetuam pertingat, ubi cubans meridietur, fugato, quod nunc pernoctat, dæmonio meridiano. Interim vero dum in clypeos vestros aureos Sol ipse refulget, nullo non splendente monte, panditur terribilis castrorum acies ordinata: quid, ni terribilis, cui præest dominus exercituum, ubi castra sunt Dei? *Reg. 6. Apoc. 22.* ubi puer apertis oculis igneorum curruum montem videt plenum? ad instar illius ordinata acies, quæ primos præliantes de cœlo in profundissimam abyssum deturbavit.

Cant. 7. 2. Cor. 11. Sed jam cœlestem nomenclaturam audite. Ipsa est Christi domini corpus, quæ per Mariam, quasi turritum quoddam & eburneum collum salvatori suo capiti conjungitur, qui Deum habet caput: illa vitales haustus prima suscipit, & refluit, per illam aspiramus: & de suspirio respiramus: hoc Christi domini mysticum & visibile corpus, non invisibili capite gaudet, *Hebr. 3. Joan. 1.* Julio III. Rom. pont. max. a Deo vocato, ut Aaron (qui montanus interpretatur) cui in beato Petro dictum est: *Joan. 1.* *Tu vocaberis Cephas*. Quanta autem capiti huic aureo gratia sit oculorum, quantus sensuum ornatus, vix consequi oratione quis possit: superat namque omnem physici corporis, formæ quantumvis speciosæ, & habitum, & pulchritudinem: quod se argenteo, & quidem extento brachio, protegit in salutiferam protensum dexteram, quam dominus Christi sui non jam *Isa. 55.* Cyri, sed Caroli, apprehendit, ut ante faciem ejus gloriosos terræ humiliet, cui det thesauros absconditos, & novos orbis tractus, ipsosque latissimos. Is reginæ hujus inclytæ primogenitus, *Gen. 49.* ipse & fortitudo ejus, & (ut semel dicam) prior in donis, major in imperio. *Corpus. Apoc. 5.* Hoc autem corpus totum, quod & cœli regnum est, sacerdotali, eaque regia decoratur civitate, quæ ex omni tribu, lingua, populo & natione, sexu, ætate, ordine a Christo domino ædificata est Deo patri regnum (quod vos non sine vestra magna dignitate repræsentatis patres) *Caput. Matth. 4.* in cujus summa corporis constructione, quam similem navis carinæ videmus, caput collocavit Deus: in quo, sicut nauclero, ipsoque hominum piscatore, totius esset regimen animantis, & vitalis inde influxus in totum corpus derivaret, caperentque hinc ad nominis rationem *Facies.* initium sensus omnes: priorem autem ejus partem, quæ facies dicitur, necessariis membrorum ministeriis instruxit pariter & ornavit: ut sicut corpus unum ex simplicibus membris constare non poterat, nisi ut essent partes ut sinistræ dextræ: sic & in capite, quod totius divini operis quasi culmen est, & visus in duas acies, & auditus in *Partes.* duas aures (ut reliqua taceamus) a summo opifice divisa sunt, quorum membrorum vel ex hoc maxima dignitas, quod sedem habent in capite: quod unam suam vim per oculos mentis fenestras conspicuam facit, per linguam explicat, per aures ingerit, per barbam honestat.

Ephes. 5. Mysticum. Hoc autem maximum est sacramentum in corpore ecclesiæ: nam per duos oculos, duo in ec- A clesia ordines designantur, majorum scilicet & minorum gentium (id est prælatorum) per linguam prædicatores: per aures plebs verbum hauriens: per barbam autem sacerdotium, quod totum facies ecclesiæ aptissime nominatur: quæ nunc ad ipsius capitis nutum summa omnium gratulatione legitime convenit: cujus, nisi in primis ratio authoritatis constiterit, & sartam tectamque præstetis: nisi eam clypeis & validissimo præsidio munieritis, actum est de salute nostra: præsertim qui locati sumus in capite: atque adeo totius corporis incolumitate hoc maxime suis jaculis petunt, *Caput Acephali.* hoc abscindere desiderant, quicunque acephali, qui cum corporalis vitæ sine capite fieri B posse participes desperarent, prodigiosa quadam mentis cæcitate in spirituali vita, quasi truncus a capite avulsi, posse vivere, temere arbitrantur (quasi vero gratia naturam non imitaretur, addo, & honestaret) quos divino suo spiritu describit Paulus: *Non tenentes*, *Colos. 2. Act. 2. Ezec. 3. Ezec. 33.* inquiens, *caput, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.* Mortui igitur cum sint, quid adhuc tanquam viventes decernunt?

Oculi. Quando itaque in certamen descendistis, Viri fratres, pro salute capitis corporisque totius, erit muneris oculorum, qui speculatores domini Israel dati sunt, & altissimum locum obtiC nent, prospicere supervenientem gladium, ne sanguis de manu speculatoris requiratur: & circumspicere, ne forte quis exeat vallum castrorum, ne pertranseat terminos, quos posuerunt patres nostri, traditiones videlicet ecclesiasticas hactenus conservatas.

Isai. 16. Duplex ecclesiæ munimentum pro muro & antemurali, ex divinis & humanis constans legibus, conjungatur in hoc opus: amborum luminum visus, utriusque ordinis successio, velut acies, dirigatur, & apostolorum duodecim, qui dexter est oculus, & septuaginta duorum, qui sinister est: nec feriant fœdus cum Ammonitis, qui hanc præstant salutem, ut quærant oculos eruere dextros: nec alii quippiam de huD jusmodi ministerio in eorum ipsorum perniciem *2. Reg. 11. 2. Reg. 6. Exod. 26.* usurpent, ne cum Betzamitis, qui aream domini introspexerunt, intereant. Inspiciant ergo, ut faciamus ad exemplaria cœlestium, quæ nobis monstrata sunt. Peragamus hierarchas age*Hierarchizare.* re imitati triplicem illum sacratissimumque principatum, quem trina ipsa functione exprimimus, purgantes per excommunicationem: *arma militiæ nostræ; non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum ad obediendum Christo, & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*: *purgare. 2. Cor. 10. 2. Cor. 1.* tradite vexandos magis satanæ in E interitum carnis (*quo spiritus salvus fiat*) hæreticos quoscumque schismaticos & flagitiosos: nec passim pro temporalibus causis tremendum gladium distringatis, ne acies obtundatur, & contemnatur potestas sacrosancta, quæ non nisi letaliter negligitur: quin potius sæcularis potestas imploretur, dum adhuc nobis restat, quid agendum sit. Oprimo enim jure hunc positivi juris ordinem audacter dixerim invertendum: quippe, quo divini juris ratio posthaberi videatur. Huc pertinet multiplicatio illa censurarum, quarum rete, ne oculi quidem pennatorum eva-

Anno Christi 1551.

Prov. 1.

evadunt, ita ut liceat cum Antonio exclamare: Quis hos laqueos evadet? Dicto vero audientes, indulgentiarum largitione prosequamini, quasi præmio quodam, afficiatis: largitione dixerim, non profusione: sed parciore & pretiosiore usu, ne, quæ imminui non potest, cœlestis thesauri denique magnitudo vilescat, & simul ecclesiastica evervetur disciplina.

Perficere.

Perficite per legum & canonum salutarem constitutionem: sed eorum, qui rationem culpæ tollant: pœnæ vexationem inducant, quæ præstat intellectum.

Rom. 7. Arist. eth. lib. 7. c. 10.

De legum autem custodia districtius decernite, longe quidem illa saluberrima, & juris præsertim communis magno sæculorum & patrum consensu non sine numine promulgata (quod id est in homine politico, quod sensus communis in physico) Ut quid enim addimus legem legi, ecclesiam onerantes? an ut innotescant delicta, & fiat supra modum peccans peccatum, & abundet prævaricatio? scitote non deesse nasutos Anaxandrides, qui convicientur: quod non tueatur ecclesiastica civitas, quas condidit leges: præsertim cum ex observatione priorum hujus synodi decretorum (ut de antiquioribus interim taceamus facile nobis liceat conjicere, quid de sequentibus sperare debeamus, & promittere nobis possimus.

Illuminare. Luc. 15. 1. Petr. 4. Ephes. 3.

Illuminate postremo per doctrinalem prædicationem, perque administrationem sacramentorum, idque per vos ipsos præstite, & quos præesse non pudet, prodesse delectet. Num carnales sponsæ per alios fœcundantur? nec prolem nostram a nativo quodam ubere avellentes nutricibus educandam tradamus: non enim alienis, sed propriis humeris, evangelicus pastor ovem perditam reportavit. Hinc morbi crescunt, inde oves pereunt. Præstemus nos tandem *fideles dispensatores multiformis gratiæ Dei, in alterutrum illam administrantes*, quibus cum illo, qui ex humilitate sanctorum se omnium minimum asserebat (alioquin maximum) data est gratia illuminare omnes: quæ sit dispensatio & communio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, quam ne principatus quidem & potestates noverant: nisi Deus per ecclesiam suam ipsis revelasset Christianas divitias: o divitiarum altitudo!

2. Tim. 4. Ezech. 10. Ethi. lib. 2. Acto. 20. 2. Petr. 1. Psalm. 72. Psalm. 11. Jac. 3. Lingua. Juda ep. Exod. 32. Ose. 11.

Impleamus ministerium nostrum: opus faciamus evangelistæ, nos enim etiam referebant, sancta illa quatuor animalia Ezechielis, toto corpore plena oculis nunquam claudendis, præterquam uni Helenæ inspiciendæ, a qua cum proceribus non jam Trojanis, sed Christianis avertendi sunt. Nec desideretur linguæ munus, quæ os domini est, annunciet omne consilium Dei auribus, quæ plebs sunt: interpres fidelis sit sacri illius Spiritus, quo inspirante loquuti sunt sancti Dei homines: sequatur sacri Spiritus ductum, qui per priorum patrum ora locutus est: non se extollat in cœlum os, nec terram lingua pertranseat: sunt enim miseri linguam suam magnificantes: sed a gehenna inflammatam, qua mentis castitatem commaculant, qua electis angelis domini exercituum conviciantur: quod Michael archangelus cum reprobo agens non est ausus inferre. Infelix hæc de verbis Dei, quasi de inauribus filiarum Israel, animarum fidelium unico ornamento, fabricata est opere fusorio vitulum conflatilem, prodigiosam metamorphosim intelligentiæ proferens ad suum sensum: quo fit, ut merito confuderit dominus labium ipsorum, quasi Babylonicæ turris structuram repetentium: qui totidem fere inter se sententiis pugnant, quantis fuit illud unum labium divisum idiomatibus, omni vento doctrinæ circumlati, & sicut arundo agitati. Sed cum satan divisus jam sit eis, nec dubium, quin longiori tempore stet regnum ejus.

Anno Christi 1551. Ephe. 4. Matth. 12.

Aures. Psal. 11. Psal. 17. Luc. 12. 1. Cor. 3. 1. Petr. 3. Luc. 11. Mala. 2. Exo. 20. Hebr. 12. Mal. 9. Psalm. 132. 2. Reg. 10. Hiero. epistola adversus Lucifer.

Magna igitur danda est nobis opera, patres, ut in quas istæ polygraphæ Syrenes incantarunt, miseræ plebis aures instillemus eloquia casta, igne examinata, quem ideo dominus voluit accendi, ut ad purum decocta ejus argentea veritate, quacumque adhæsisset, hæreticorum scoria cremaretur, & manifestarentur probati. Accessit iis malis, quod imparatam plebem, & quæ nullam reddere rationem valet de ea quam profitetur fide, magistram constituerint: clavem ei scientiæ dantes, sed quæ non aperiret, quasi labia sacerdotis scientiam non custodirent, de quorum ore ex præcepto domini quærenda potius lex fuisset: felicior futurus populus, si cum Israelitis ob id a domino commendatis deprecatus esset, quominus fieret ei verbum, ne forte moreretur, sed Mosen loquentem audisset, quinimo melioris testamenti sponsorem factum Jesum per apostolos, eorumque successores de cœlo adhuc eis loquentem, nec enim vel primarii discipuli magnificam vocem de cœlo allatam in monte sustinere potuerunt, quin caderent, quos pia magistri erexit dextra.

Barba. Psal. 32. Ephes. 6. 1. Joan. 2. Psalm. 2. 3. Reg. 18. " Cison. Expulsi prædicatores Luthe. a Germania. Matth. 16. 20. 21. Matth. 25.

Sed jam ipsa corporis positione descendat oratio ad barbam quasi Aaron: quam ad dehonestandam ecclesiæ faciem iste Aaron dimidiam præscindit, cum ecclesiam ipsam ad unam tantum sacerdotii laicalis speciem (quod baptismus est) contrahit ordinem sacerdotii (quod horreo dicere) tollendo, & perditissima impudentia claves traditas ecclesiæ auferendo: nec vident, quod barbæ ipsius ratio, sicut in naturali corpore, incredibile est quantum conferat ad dignoscendam maturitatem & decorem virilitatis: ita in mystico barba est sacerdotii, quæ prima effluens e capite ungentum excipit: quod pro varia cultus ratione, aut diligentioris, aut negligentioris, fluit & descendit in oram usque vestimenti, quod plebs est: quæ inde ad certamen & colluctationem quasi athleta, ungitur. Sed qui unctionem auferre tentarunt, indigni sunt habiti, qui ab unctione docerentur. Denuo male convenientes adversus christos domini, tanquam Iezabel prophetas e medio abstulerunt, & pseudoprophetas quasi quadringentos & quinquaginta superinduxerunt: &, qui relicti sunt, nisi prius eos quidam alter Abdias quinquagenos & quinquagenos utcumque pavisset abscondens, fuerant prorsus omnes interituri. Sed vivit Augustus, ut aliquando semel virtute Heliam pergat præstare in " chylon, sicut cœpit fugare: & unde Deum glorificare debuissent cum evangelica illa plebe: quod talem potestatem dederit hominibus: qualem scilicet ecclesia in beato Petro & successoribus suis accepit? Bone Deus quot quantisque convitiis honoris loco prosecuti sunt, ut eam obfirmatis animis negarunt?

Dextera. Sinistra.

Sicut autem corpori partes insunt dextera & sinistra, ita & huic quoque sic insunt corpori, ut per eas dividatur: & ad meliorem vel deteriorem pertineat portionem: rursumque, sicut vita corporis durante, unaquæque pars tam sinistra, quam dextera, corpori cohæret, ita quamdiu

ANNO CHRISTI 1551.

tardat filius tradere regnum patri, & donec justitia convertatur in judicium: adversatur sibi invicem utraque pars, licet cohæreat in una ecclesia: in qua, velut in uno Rebeccæ utero, pugnat: estque partus hujusmodi, ut nisi visibili mundo moriens, quasi Rachel filium dexteræ possit eniti.

1. Cor. 15. Psal. 83. Gen. 25. Gen. 35.

Sed video jam mihi, viri patres, præscindendam esse orationis telam adhuc texenti, & reliquum ecclesiæ corpus velandum pallio pullo, quo pictor ille mœstissimi caput patris obtexit. Sustinete ergo me, obsecro, qui fusiori utar oratione, quam instituti forte ratio postulet, tantisper dum causæ jugulum peto, & vobis aperio statum.

Status causæ.

Articulus itaque cardinalis, in quo totus status causæ hujus ecclesiasticæ versatur, & dogmatum & morum, quæ conjuncta sunt & individua, illa una est suavitas dispositionis rerum, suavitas inquam dispositionis rerum, hujus naviculæ prora & puppis: hac & quæ de dogmatibus & quæ de moribus controversiæ natæ sunt tollentur, & habitabimus omnes unius moris in domo. Si paci igitur & unitati ecclesiæ studemus, (id, quod facimus) & re & sacramento (tractamus enim de eucharistia sacratissimo unitatis signo, unde secuturæ unionis accipio minime superstitiosum omen) ineunda nobis est compendiaria quæpiam ratio, qua religionis dissidia componantur: non quasi veritas vitæ, ne dum doctrinæ eam compositionem admittat, qua integritati ejus aliquid detrahi, aut addi patiatur: est enim nefas: accipiat licet evidentiam, lucem, destructionem: sed retineat necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem: sed cum eo, qui paratus erat rationem reddere omni poscenti de ea, quæ in nobis est fide, agamus: & repetendo & declarando (*declaratio enim sermonum Dei illuminat & intellectum dat parvulis*) compatiamur infirmitatibus fratrum sine indignatione, quod præstat vera justitia: ne gravate eadem sæpe cum apostolo dicamus, quando res ipsa cogit: hoc enim novissimis conciliorum decretis catholica in Spiritu sancto perfecit ecclesia, vetera fideliter sapienterque tractando, ut intelligeretur ipsa exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur: antiqua enucleans, expressa firmans, definita custodiens: profectus enim fidei rationem corporum in crescendo imitatur, ut sunt: nihil novum postea profertur in senibus, quod non in pueris jam antea latuerit: & quæ fuerat adolescentis, ipsa & senis una natura eademque persona sit: ita etiam unum Christianæ religionis dogma uno eodemque sensu suas profectuum leges in omnibus unius ecclesiæ ætatibus sequitur: siquidem ad profectum pertinet: non ad permutationem, ut in semetipsa unaquæque res amplificetur: hujus autem felicia mystici corporis incrementa in assumpto corpore Christus præsetulit: qui sapientia & ætate crevisse perhibetur, tamdiu duratura, *donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis ipsius Christi.*

Psalm. 97. Unitas. 1. Petr. 3. Phil. 3. Psalm. 118. Luc. 2. Ephes. 4.

Agamus tum universalis ecclesiæ utilitatis causa, tum vero inclytæ nationis Germanicæ, quæ jam pridem discordiis in iis præcipue, quæ ad religionem pertinent, plurimum divexata dissidet: cujus saluti opitulaturi convenimus, ut illam nobilem provinciam universam, reipublicæ Christianæ robur, partem imperii potissimam, ante scilicet lustra sex in fide & religione nulli secundam, cum capite & reliquo corpore, cujus est honestissimum membrum, in omni amore atque amicitia conjunctam videamus: sicut bonam ejus partem unitatis & caritatis retinentem pro semine videmus hactenus a domino conservatam, & quamvis domus exasperans eum, & quamvis irritatores multi sint (dicit dominus, non ego) vos, qui spirituales estis, instaurate, instruiteque præoccupatos & circumventos in spiritu lenitatis: si forte quiescant, considerantes vos ipsos: ne & vos tentemini: *alter alterius onera portemus: & sic adimplebimus legem Christi*, judicate in æquitate deceptos: quando etiam deceptorem inimicum Deus non nisi justitia vindicavit, enitimini, contendite, elaborate omnibus viribus, consilio, authoritate, ut obducatur jam cicatrix filiæ populi hujus: obligetur gravissimum vulnus reipub. impositum, quandoquidem tot, tantique medici convenistis in Galaath, ubi non deest resina: adhibete unionem, tentate omnia ante ustionem, nullum non moventes lapidem, ne in hoc ulceris pruritu, tanquam unguis existamus.

Germaniæ laus. Ezech. 2. 1. Cor. 7. Galat. 6. Ezech. 2. Psal. 95. Hier. 8. Exhortatio.

Pro Christo ergo legatione fungentes, tanquam Deo exhortante per nos, o Germani, non sine vestris primariis principibus, qui nobiscum sunt, obsecramus per modestiam, & mansuetudinem Christi, reconciliamini Deo. Deus enim dedit synodo suæ *ministerium reconciliationis, & posuit in ea verbum reconciliationis*: ipsa est mulier Thecuitis sapiens & fortis, & spei plena, secundum nomen suum, cui ad regem ingredienti, figuratam locutionem dictavit, & suggessit verus Joab, qui patrem habet Deum, Christus, ut pulchrum revocet Absalonem: decorum hunc & candidum populum patri reconciliet, per quem tandem unum fiet, ut faciem regis videat populus iste, & ad osculum admittatur. Excitemus, vigilantissimi patres, & vocemus Sunamitidem hanc dormientem veterno quodam malo soporatam, quo eam Christus illuminet. Inclamemus cum sponso, ne hoc semel, sed iterum, iterumque congeminemus: Revertere, revertere, redi ad nos, en occurrimus tibi a terris ultimis, quærimus te, non parcentes nobis, parcimus tibi, donamus tibi in persona Christi, si quid læsisti; nihil moramur, non exprobramus: veni, invitamus te ad nuptias: ecce prandium paratum ne negligas: famem tuam sacri corporis cibo sedamus: ad sitim tuam Christi sanguinis poculum propinamus, quo sic congeramus carbones caritatis super caput tuum, carbones desolatorios. Hoc cupimus omnes bene ignito incendio conflagrare.

2. Cor. 5. Principes imperii ecclesiast. 2. Reg. 14. Synodus mulier Thecuitis. Ephes. 5. Cant. 6. 2. Cor. 12. Coloss. 3. Matth. 22. 2. Cor. 2. Galat. 4. Rom. 22. Psal. 119.

Vox sponsæ ad Germanos: Bene currebatis dilecti mei Germani: dilecti uteri mei, dilecti votorum meorum, quos iterum parturio, donec reformetur Christus in vobis. *Quis vos fascinavit non obedire verbo veritatis* iis, quæ majorum hæreditate acquisivimus testimoniis? *quare transferimini* non jam cito, sed tandem post mille & quingentos & eo amplius annos *ad aliud evangelium: quod non est aliud, nisi quod sunt aliqui, qui nos conturbant* & voluere *invertere evangelium Christi*, quibus cum Paulo (etsi angeli forent) anathema dicimus. Venite confidenter, venite securi, ambulemus in domo domini unanimes cum consensu, sicut in diebus antiquis dulces capiamus cibos pinguis illius Christi panis, qui præbet delitias vel ipsis regibus: non enim est Deus author dissensionis, sed pacis, & spiritus prophetarum subditi sunt prophetis. Os nostrum patet ad

Galat. 1. Psalm. 54. Jacob. 14. 2. Cor. 6.

ANNO CHRISTI 1551.

Electores. ad vos, o Germani, sed eum geotis vestræ electis & piissimis qui inter nos sunt patribus, & cor nostrum dilatatum est: veritatem dicimus in Christo quod tristitia nobis magna est, & continuus dolor cordi nostro, ita ut optarit hæc alma synodus, si fieri posset, anathema esse pro fratribus Germanis, sicut extranei facti sumus propter vos fratribus nostris, & peregrini filiis matris nostræ, & incolatus hic noster tamdiu prolongatus est: ecce veræ matris synodi viscera commota sunt, quæ Deus pietatis commiseratione replevit, ad thronum veri Salomonis stans: imo provoluta non acquiescit affectui illi plusquam novercali, quo petitur vivus infans Germanus dividi, nihil dubitans, quod illa viscera misericordiæ Dei, qui plusquam Salomon est sapiens & bonus, qui vestem suam dividi non est passus, infantem dividi patiatur: quin imo reddet vivum infantem matri, reddet synodo germanæ matri infantem vivum, qui etsi per ætatem consenuisse videatur (proh dolor) sensibus factus est puer.

Rom. 9. Psal. 68. & 119. 3. Reg. 3.

Venite renovemus pariter, quasi regnum antiquum, disciplinam morum in ecclesia: debueramus fuisse tenacius retinentes non eorum solum, qui circa virtutes versantur & vitia, quos cupimus maxime peremendatos, modestioresque ac commodiores omnibus contingere: quotus enim quisque Christianorum invenitur, qui ita institutus, & bene moratus sit, sicut naturæ ratio postulat, ne dum fidei? quotus quisque discinctus illam Cypriam zonam, quæ vel scientes & prudentes constringit ipsos, sicut qui libat domino concupitam aquam, nedum oculum eruit scandalizantem? sed iis corrigendis tantum & revocandis fortassis non erat perinde necessarius sacer iste conventus: licet sine illis frustra quisquis sibi de fide aut blandiatur aut glorietur, vacua lampade cum virginibus fatuis numerandus.

Ethi. lib. 7. Matth. 25. Reformatio.

In reip. itaque ecclesiasticæ reformatione, amabiles Deo patres, permagni momenti est & caput, illa una, quam paulo ante dicebam, suavitas dispositionis rerum, cujus vel sola commemoratione nihil suavius. Si enim Deus, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, sic res administrat, quas condidit, ut eas proprios motus agere sinat: quanto magis suavitatem hanc dispositionis imitari & observare oportuerit eum, qui authoritati ædificandæ non est cooperatus, sed successit, sed est sortitus, in quo eam universa accipit ecclesia, nempe ab unitate ut proficisceretur, ut derivaret in reliquum corpus: si enim totum corpus est caput, ubi oculi? ubi auditus disciplinæ sensus? quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? frustra ne sic posuerit Deus in ecclesia apostolos, & eorum successores filios sanctis pro patribus: frustra dedisset pastores & doctores: hæc itaque vera in ædificationem potestas est: hic verus decor: ne scilicet quod pulcherrimum est in domo Christi ecclesia, ordo ipse tollatur: nonne si Deus ut non esset schisma in corpore, ita temperavit illud, ut quibus deerat membris, honorem & abundantiorem quidem voluerit esse tributum: quare non multo magis, quæ nobiliora habentur cohonestemus, sua quibusque munera, & functionem permittentes? sicut beatus Gregorius inquit, *honorem meum non reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco:* mentior ego, si non mihi sermo ille apostolicus astipuletur, fidelis quidem, atque omni plane acceptione dignus, qui habet,

1 Cor. 12. Ephes. 4. 1. Tim. 3.

quod ecclesiasticus ordo confunditur, cum sua unicuique jurisdictio non servatur: sed rem consulto prætereo: nec enim est hujus aut temporis aut loci, præsertim cum sit testatior, quam ut speciatim eam attingere oporteat.

Jam enim invaluit consuetudo, a cujus corruptela impetratum videtur, ut nihil non liceat, nec desint speciosæ quædam causæ, quibus fit, ut expedire etiam omnia videantur. Sic intermissa est conciliorum provincialium celebratio: quæ secundum generalia unica est vineæ domini cultura, generalibus ipsis viam parans, & eorum (ut ita dixerim) aurora, & precursor: quo fit ut sine illis in œcumenico hoc quam plurimæ difficultates nobis veniant superandæ. Taceo, quod fere omnes desertores sumus: & de præsidio & statione decedimus caularum armenti dominici, quo certe oportuerat palabundas oves studiose & misericorditer collegisse: qui ita vagamur, quasi certas sedes non essemus sortiti: & non homines simus conductitii atque administratorii ad eos missi, qui vocati sunt ad hæreditatem salutis capiendæ: in quo præclaro munere principes angelos conjunctos habemus, & prævenientes, quibus quidem mandavit de nobis Deus, ut in manibus tollant nos, ne ad lapidem impedimentorum offendat pes affectuum, neve ipsis ad excusationem utamur: nec enim adhuc usque ad sanguinem restitimus. En positi sumus custodes in vineis: & licet filii matris nostræ contra nos pugnent: curemus tamen, ut de nobis meliora & viciniora saluti sperentur, quam ut dicamus, vineam meam non custodivi.

1. Cor. 6. Concilia provincialia. Residentia. Hebr. 1. Psal. 67. Impedi. ordinariorum. Psal. 90. Hebr. 12. Cant. 1.

At illud quod dolenter potius quam contumeliose dixerim: quanta est bone Deus præposteratio rerum atque inversio: quod ordo, collegium, & senatus, quo amplior habetur & sacratior, sæcularibus eo magis & temporalibus se curis atque negotiis implicat: quibus Paulus jubet contemptibiles quosque de ecclesia præficiendos: spiritualia vero inferioris classis hominibus demandantur: quasi spiritualia essent propter temporalia, & non magis contra. Sed pietas inservit quæstui, & talenta aurea spiritualia, quæ negotiaturi accepimus, infelici commercio pueriliter plumbo commutamus. Sic spiritualibus temporalia, divinis terrena, pretiosis vilia præferuntur: nec nos movet, quod apostoli, qui primitias hauserunt spiritus, diaconiam instituunt, & dedignantur mensis ministrare, ne tantisper verbi Dei prædicationem, aut orationem intermittere cogantur: cum tamen ad illa pertineat opera ministratio ipsa, per quæ fidelis populus est in dextera collocandus: sed tantos heroas, eorumque successores decuit meliora charismata æmulari, & excellentiorem præmonstrare nobis, quam sequeremur viam. Sic princeps apostolorum, Linum, & Cletum pontificalibus præficit functionibus, quamvis sacratissimi, ne quid de oratione, & verbi Dei prædicatione, velut de legitimis horis remitteret, & sacratioribus, & Paulus præ officio evangelizandi, munus baptizandi non agnoscit: at nos quantum vacemus, scimus omnes, sciunt omnes. Emendemus igitur in melius, qui ignoranter peccavimus, qui nostris & populorum peccatis hæc omnia quibus premimur mala atque pericula creavimus, ne sicut bene admonet princeps apostolorum, simus dominantes in clero: addo & illud gentium doctoris periculosius quidem, ue scilicet credentium fidei dominemur, sed serviamus magis: ipsi enim honores in Christo in prima quidem facie videntur honores, revera autem

1. Cor. 6. Act. 6. Matth. 22. 1. Cor. 16. 1. Petr. 4 2. Cor. 1. Luc. 14. 1. Tim. 3.

ANNO CHRISTI 1551.

Ministerium episcopatus.

autem non sunt, sed ministeria: sicut enim oculi non est honor, quod corpus illuminet, sed actus ipsius: aut pedis, quod sit corporis bajulus, non est contemptus ejus, sed actus ipsius: ita episcopatus non honor, sed actus episcopi: nec enim pro merito suo antecedenti honoratus est, ut esset oculus, vel episcopus: aut abjectus, ut possit: sed ad hoc ministerium aptus est judicatus.

Diminutio ecclesiæ.

Defecit certe populus multus a domino: ob tributa magis onerum, an peccatorum, nescio: & recesserunt Asia & Africa, perieruntque nobis quasi tribus decem, si illarum provincias & nationes numeremus: & una pro duabus tribubus remansit Europa: quæ sicut minor tractu & ditione, ita & religione (proh dolor) haud minimum imminuta est: ubi est illud tam longe lateque propagatum imperium? de quo beatus Leo lætabundus dicebat: *latius præsidens religione divina, quam dominatione terrena: & minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subjecit*: declinavit, inquam, & diminutum est Christianum imperium, & in * pace amator facta est ecclesiæ amantior, illius imperii fines, qui non terræ, sed cœli regionibus terminantur.

In serm. de act. apost. — *Isa. 38.*

Transitus ad Indos.

Unum autem illud etiam adjuratus non tacebo, versari me non absque maxima cordis trepidatione inter spem & metum, cum videam ecclesiam hic contrahi, & in occidente pene occidere, in orientali autem Indico dilatari, & denuo suboriri: profectus enim ille spem adfert bonitatis Dei: defectus iste metum incutit severitatis, ne forte nos frangamur, inserantur illi, & qui naturalibus ramis non parcens ipsorum delicta quondam nostras fecit esse divitias: ita diminutionem nostram illarum gentium faciat incrementa.

Rom. 11.

Psalm. 43. 1. Petr. 5. Pascere exemplo.

Pascite ergo, patres, pecora occasionis, pascite qui in nobis est gregem, exemplo qui propositi estis, unde virtutum omnium exempla petantur: exemplum autem sermo quidam tacitus, & pictura loquens, cujus nusquam non audiuntur voces, cum exemplum facti relinquitur: unde plus exemplo, quam peccato nocemus: & ad hanc vocem obstupescite, quod *quantum irrationali grege præstat pastor, tantum rationabilibus sibi commissis ovibus pastor præstare debet omnibus*, ut ajebat beatus Gregorius, forma & ipse pastorum: quod exactius ipsi, si placet, perpendamus: non enim magnum videri posset, si rationalis homo cum alio comparatus præstantior præscriberetur (habent sane aliquam comparationem) sed cum eorum inciderit comparatio, quæ prope infinitum inter se distant, nempe irrationalis gregis & rationalis pastoris: videte quam heroica & divina virtute oves nos præcellere nostras jubeamur, qui non raro, nec pauci inferiores invenimur: quo fit, ut eo res sint prolapsæ, ut non sit jam dicere, qualis sacerdos, talis populus, sed melior populus, quam sacerdos: quod beatus Chrysostomus inter extremas ecclesiæ calamitates numerabat: sacerdotes inquam, qui cor & stomachus hujus corporis habentur, suntque sal terræ: & quod ipsa veritas Christus sacerdotibus & scribis legis exprobrabat, prædicens, jam in nos maxime quadret: publicani præcedent nos in regno Dei: atque utinam sic præcedant, ut tamen sequamur: etsi cavendum summopere sit, ne illa nos censura percellat, quæ in volumine legitur Ezechielis, ubi futuræ ecclesiæ & cœlestis Hierusalem ordo describitur: in qua, qui peccarunt sacerdotes, regradantur in æditubs & hostiarios: & cum in templo sint Dei, & a dexteris, inter arietes non sunt, sed inter minimas oves: quod videtis quantum habeat notæ in nostra, quæ adhuc militat ecclesia, cum sacerdotem quempiam exauctoratum inter hostiarios iterum referri contingit.

S. Gregor. in past. — *Isai. 24.* — *Matth. 5. Matth. 21.* — *Ezech. 44.*

Pascere verbo. 2. Petr. 1.

Pergite itaque verbo pascere: nobis enim eloquia credita sunt divina, talenta illa dominica vos seduli & cauti depositorum apud vos dogmatum custodes, aurum accepistis: aurum cum fœnore reddite; non auri speciem, sed naturam, quod accepistis, non quod excogitastis, non privatæ adinventionis, sed publicæ traditionis: vos firmiorem habere oportet propheticum sermonem, cui grex plebis, quasi lucernæ in caliginoso loco lucenti attendat. Pascite tandem subsidio, ne pasci magis, quam pascere, imo depascere vineam domini, quasi singulares feræ videamini, ne ad temporales mercedes cum mercenariis pascere convincamur: si enim hic mercedem nostram recipimus, agamus pastores, non tonsores tantum: patres enim cum simus, vel esse deberemus, non nobis, sed filiis thesaurizare nos convenit, pascamus in innocentia cordis & in intellectibus manuum nostrarum.

Pascere subsidio. — *Ezech. 14. Psalm. 76.* — *Psalm. 77. 1. Cor. 9.*

Operæpretium fecerimus patres, si sine sumptu evangelium, & non sumptum sine evangelio posuerimus. Evangelicis delitiis non ad gloriæ exterioris nitorem, sed ad interiorem utilitatem utamur. Omnia poterimus patres in eo, qui nos confortat. Adjutores Dei sumus: nec soli loquimur: sed Spiritus sanctus est, qui loquitur in nobis: num pro se tantum? imo & pro nobis: primum illud non numero sed merito maximum apostolicum concilium dixit: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, quid quæso honorificentius quam cooperatores Deo & in re tanta fieri? Quod si congregatis filiis Israel in Sion terra subjecta est, nonne magis quæ promissa etiam spiritualis terra est, vobis subjicietur, & tanquam mites possidebitis? quod si dominus, qui fidelis est in verbis suis, ubicumque duo vel tres in nomine suo congregarentur, medium se affuturum promisit, quanto præsentior in eo erit consessu, ubi non duo vel tres modo sed tot ecclesiarum angeli pro Dei gloria convenerunt. Hoc psaltes præcinebat: *Deus stetit*, inquiens, nec dubium quin stet adhuc in ecclesia deorum: in medio autem, id est, in filio, deos dijudicat per Spiritum sanctum: *Vos enim dii estis, & filii excelsi omnes*, filii tonitrui. Quid est quod a Deo non impetret tanta simul angelorum frequentia, quos misit Deus colligere scandala de regno ecclesiæ suæ, ut immittant falcem censuræ oris sui, albescenti jam messi? Ergo hoc collaboremus, hoc agamus, in hoc evigilent curæ, & cogitationes nostræ, quasi ad clarissimos septentrionales dirigantur, ut quod feliciter instaurari cœptum est, absolvamus felicissime.

Phil. 4. Spiritus sanctus assistens synodo. 1. Cor. 3. Act. 15. Joan. 18. Matth. 18. — *Psalm. 19.*

Actum est (mihi credite pontifices pontifici qui in eadem vobiscum est navi) de fide, religione, de pietate, si (quod Deus prohibeat) spe quam ecclesia hactenus habuit in conciliis, nunc frustrata fuerit, & vel semel nunc viderit mundus inanes esse hos conventus: erimus autem omnibus hominibus quos sol spectat, miserabiliores, si testes fuerimus, ne dum ministri hujus calamitatis, ni præcedentium conciliorum informemus fidem. Intuemini quid a vobis expectet mundus, cujus oculis in vos sunt conjecti: spectaculum enim facti sumus mundo, angelis, & Deo. Opponite

1. Cor. 15. Gen. 44.

ANNO CHRISTI 1551.

1. Cor. 4. Num. 16. Offerendum thymiama.

nite vos patres medios quasi Aaron, state inter vivientes & mortuos: offerte thymiama. Jam enim, sicut quæ egressa erat a domino, multitudinem vastabat: ita quæ de Aquilonis partibus hæresum labes atque portenta jam dudum eruperunt, per totum orbem terrarum summa impunitate & licentia vagantur, & plaga desævit. Erigite ergo vos & confirmate: caveamus ne quicquam vel ob gratiam, vel timorem statuamus, vel statuere intermittamus: in omnibus exhibeamus nos incontaminatos negotio, sicut 2. Cor. 7. apostolus admonebat. Non patiamur partes nostras desiderari, confidenter & viriliter decernamus quæcunque censuerimus orbis saluti conducere: & posthabitis omnibus ad unam Dei gloriam respiciamus. Psalm. 19. Nemo abscondit veritatem Dei a consilio multo: curemus pietate operum sedulo dominum promereri, qui faciat corda nostra templum dignum, ubi spiritus domini sedeat, qui per nos in tractatibus, conquisitionibus, Psalm. 138. & sessionibus loquatur, universus mundus cognoscat sessionem nostram ecclesiæ fore resurrectionem, ut posteaquam tam diu sedimus in civitate, tandem surgere, & ad proprias quisque oves & optatas diu sedes redire Dei munere possimus: Psalm. 130. Reditus ad oves. & tunc erit placenta frumenti in summis montium, & implebuntur (dicit dominus) ecclesiæ areæ frumento electorum, & redibunt qui obliti fuerant comedere panem suum, Luc. 26. Zac. 4. Joel. 2. Psalm. 101. Psalm. 4. Gen. 25. & torcularia redundabunt vino, quod germinat virgines, & multiplicabuntur a fructu frumenti & vini, reparatis & confirmatis sacramentis: quæ iis elementorum speciebus ministrantur: & tu synode sancta a domino vocaberis, *voluntas mea in ea, voluntas mea in ea*.

Sed, ut extremum habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciam, quam vos me tacente audiendi, speciatim aliquid de dogmate orthodoxo attingam brevissime: de quo satis egisti tu synode sacrosancta, & cum Thoma fidei Joan. 20. digito corpus hoc sanctissimum tetigisti, atque scripturæ sacræ velut manu attrectasti. Litigabant Examinatur dogma. Joan. 6. quondam increduli Capharnaitæ ad invicem de Christo dicentes, *quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum*? litigant & nunc non nobiscum modo, sed invicem etiam recentes Capharnaitæ, divini verbi omnipotentiam negantes dicentis, *Hoc est corpus meum*: & bonitatem pariter, qua se tam intime communicare dignatus est, Luc. 22. dum dixit, *Accipite & manducate*. Hoc ille ait, qui dixit, & facta sunt: non enim immensæ illi divinæque bonitati sat fuit, quod passibilem carnem indueret de nostro accipiens, nisi nobis daret de suo, per ipsum nempe sed impassibile & invisibile corpus, quod de nostro acceperat, ut qui humanam personam non assumpsit, sed naturam, sui ipsius verbi personæ univit, nostris se hoc sacramento stupenda quidem charitatis dignatione quodammodo personis uniret, & nostra esset domini assumptio: fœlices nos, quibus ita pretiosa donata sunt munera, ut habitaret ille in nobis, in quo plenitudo divinitatis corporaliter noscitur habitare, sed audet malitiā pugnare cum victrice sapientia, & in propria venientem dominum non recipere pudet, nihil tam bonæ gratiæ ingratos: unde tanto hospiti inhospitales potestate illa, qua Dei filios fieri acquiescunt, quotquot benigne excipiunt, se inhumane abdicantes mendacii filii patri suo, quam veritati credere elegerunt: avidentia merito a domino percussi sunt, qui dum non alia ratione magis hanc litis flammam de so-

A pitis cineribus accenderunt, quam ut papæ Petri successori incommodaret (ita enim ajunt) quasi Balaam, pro maledictione benedicentes, cum frustra sudant in astruendo mendacii dogmate, veritatem vi numinis impellente confessi sunt (ore proprio condemnati) nec inconsulto Petri successori libenter incommodant, qui primum Petrum primam hanc hæresim recolunt refellisse, ut dicenti domino ad duodecim, nunquid & ipsi abire vellent, sicut & ceteri, respondisse præ omnibus & pro omnibus: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes*. Joan. 6. Magno nunc ergo jure Petri & apostolorum successores, quos & oderant & timebant, apostasiæ hujus divinos vindices experientur: B ut sicut per Petrum adserta est domini spiritus sobria ebrietas: ita per ejus successores calicis Act. 2. hujus ebria sobrietas constituatur. Libet autem ex evangelista hanc hæresim recedentium a domino appellare, ut vel hinc damni magnitudinem æstimemus, quasi ad recedentes istos illud maxime pertineat: *discedite a me maledicti*, ut Matth. 25. Psalm. 68. qui a domino recedere cum Capharnaitis elegerunt, ab eo æternum discedere cum reprobis cogantur.

Quare patres armamini zelo, quo vos video prope comestos, ut sacramentalem hanc manducationem continuo in ecclesiastico convivio ab ipso conviva Christo custoditam, & plusquam mille integros annos sine controversia receptam, C lautissime instruatis, ex nullo non loco vocantes frequentiam discumbentium, ut quando immedicabiles istos jejunos & inexcusabiles, qui recesserunt homines, suo ipsorum judicio jam damnatos revocare non detur, quin retro abire pergant: illos saltem retineamus, qui nutare videntur, qui veneni hujus eam hauserunt quantitatem, quæ nec occidat nec digeratur, nec mori cogat, nec vivere sinat. Quos, quantum opinor, sermo ille domini virtutis plenus respexit, qui habet: Matth. 26. *nunquid & vos vultis abire*? ab ipso domino interim postulantes, ut sicut sermo ille, quem quasi dubitans protulit, omnem a discipulis abstulit dubitationem: ita nostra hæc conquisitio quasi D percunctatio illa dubios retineat, fideles confirmet: sed quando ea est divitiarum sacramenti hujus altitudo, ut lynceam fidem, quæ possit Prov. 25. Luc. 3. penetrare interiora velaminis magis, quam discussionem desideret, nisi malit scrutator majestatis opprimi a gloria domini, cujus vel simbriam vestimenti cum muliere evangelica tetigisse sufficit ad salutem.

Nihil superest quod dicam aut asseram (ne præsertim videar de hoc præjudicium facere) præter unam laudem. Quid-ni enim laudarim Laus sacrificii. Psalm. 46. sacrificium illud, quod peculiari quadam ratione laudis dicitur, estque? & hæc non sit speciosa laus in ore peccatoris: quid-ni sacrificium laudis honorificet me? hoc est mortis E Christi sacramentum, idemque resurrectionis testimonium, ad eam comprobandam Christus Jacobo sub panis specie comedendum, ipso resurrectionis die traditur porrexisse. Hæc Vicaria fides pro pomo. exigitur a nobis vicaria fides, qua primorum parentum perfidiam pia credulitate reparemus: sicut enim de cibo illo præcepit dominus dicens; *In quocumque die comederis, morieris*: Gen. 2. Joan. 6. ita de hoc mandans ait. *Si quis manducaverit, non morietur*. Pro illo ergo cibo, quem illi inobedientes & increduli comederunt, hunc nos obedientes felicius comedamus creden-

ANNO CHRISTI 1551.

tes per illum, sicut falso serpens, sed per hunc, sicut vere serpentis creator dixit, divinæ nos naturæ effici consortes: quippe in Deo manentes, in ipsumque transformatos & insitos, nec jam ad nostram conspiciendam nuditatem nostros oculos aperiendos, sed ad inaccensam videndam lucem illuminatos, tanquam favo mellis cum Jonathan gustato, obedientiæ bonum eligere scientes, & malum contemptus reprobare. Fit autem, ut quo quisque magis ratione assequi hoc tentarit, & comprehendere, apprehendat minus: hoc deprehensi sunt infideles multi, qui dum hoc non credunt sacramentum, incredulitatem in seipsis latentem explorarunt, ut multa nataret in eorum labiis fides: hæc sicut prima fuit hæresis, totam fidem corrumpi, & Lydio quasi lapide angulari indicari probatos quosque. *Animalis* autem *homo non percipit*, *quæ spiritus Dei sunt*, ideoque sapientes in oculis suis non poterunt intelligere sacramentum, nisi prius credentes. Nihil enim perinde sensus prudentiæ carnis exteriores simul, & interiores infatuat, atque incarnata hæc Dei sapientia, quæ timentibus cum in escam se panis specie velatum voluit exhibere quotidie comedendum: & videtur adhuc multis durus sermo, sed duris: fecit igitur sic quia voluit, qui est omnipotens.

1. Reg. 14. 1. Cor. 2. Joan. 6.

O vere stupendum miraculum, monumentum perenne mirabilium domini, ineffabile & incomprehensibile sacramentorum sacramentum, eorumque omnium finis; eo enim respicit sanctificatio sacramentorum omnium, ut præparatio sit ad eucharistiam consecrandam, aut suscipiendam: cujus figura quid aliud, quam admirationis vox est *Manhu* (quod Latine papæ dixeris) cujus vicinior umbra fuit & delineatio refectio illa hominum quinque mille ex panibus quinque multiplicatis: qualis igitur in veritate mentis excessus? Vere silet tibi laus Deus in hoc sacramento, & manifeste quidem magnum est pietatis sacramentum, quod modicæ massulæ operimento occultus Deus in Christo maneat.

Exo. 16. Joan. 6.

Vere Deus absconditus! quid est homo o bone Jesu, ut præ te facias pretiosiorem? cur ita magnificas, ut te parvi facias? eligasque sub vilibus speciebus latere, quo adsis Emanuel usque ad sæculi consummationem: vere maxime probat hoc sacramentum, quod habes, in deliciis esse cum filiis hominum: certe homo si alioquin angelus minoratus, vel inde præ illis exaltatus est, quia tu homo: non enim angelos, sed semen Abrahæ apprehendisti, & licet grandis natio angelorum non habet Deum appropinquantem sibi, sicut Deus noster adest nobis: o mera dignatio caritasque, o dulcedo spiritus atque suavitas, non habens quo ascendas, assumpsisti quo descenderes, ex domino in socium, ex convescente in cibum. Tuam facis mortem nostrum pretium, te denique nostrum regnum & præmium, benedictus es domine, qui fecisti te omnia omnibus, qui es futurus omnia in omnibus. Benedictus es Deus, qui dedisti abunde nobis omnia ad fruendum in hoc superbenedicto fructu ventris Mariæ. Benedicta filia, per quem fructum vitæ communicavimus; da sub umbra illius, quem desideramus, sedere.

Psal. 64. Dignitas hominis. 1. Tim. 3. Isai. 45. Psalm. 8. Isai. 8. Matth. 1. Prov. 8. Hebr. 2. Colos. 2. Cant. 2.

Ecce terra nostra dedit fructum suum gutturi nostro dulcissimum, fructum variæ spiritus ubertatis & justitiæ frugum incrementi miri, incipientibus tricies, proficientibus sexagies, perfectis centies afferens, quam accepit fructus terræ sublimis, & panis vitalis & subinde vivus, qui vivos deceat & resurrectionis filios, sicut mortuo cibo mortales nutriuntur, optimo isto cibo non implentur nisi esurientes, non esuriunt nisi repleti, non fastidiunt nisi inanes & vacui. Cibus grandium qui mutat in se, non mutatus in aliud, qui edunt, adhuc esuriunt, & qui bibunt, plus sitiunt. Non sit illa infelix anima abominata hanc omnem escam propinquior facta terris mortis.

ANNO CHRISTI 1551. Psal. 84. 1. Cor. 9. Matth. 15. Cant. 6.

Hoc bonum quidem unum & idem triplex est, oblatio, quæ Deum respicit, communio nos ipsos, viaticum vero proximum; præteritum, præsens & futurum tempus quadam æternitatis imitatione complectens, quo esurientes implentur. Oblatio in cruce initiata est & consummata: veritas enim veri sacrificii umbratile consummavit, facta vero jugiter durat Deo sacrificium vespertinum & matutinum in odorem suavitatis, quod nos incruentum offerimus repræsentantes, exhibentesque: quod enim retribueremus domino, non habebamus, nec habemus adhuc aliud, nisi ipse se tribueret, quo placaremus. Alterum est sacri, novissimique convivii communicationis, a quo nullus, quantumvis pauper, aut retributionis impotens excluditur, imo compellitur, si vestem habeat nuptialem: nec enim acceptor est personarum dominus omnium, ipsa est quæ interim proximiores hic in unum tenet communio. Tertium, quasi triplex funiculus, viatici bonum est, quo tanquam per veram, regiamque viam homo perducitur ad terminum, & omnis consummationis finem Deum, cujus sempiternæ fruitionis symbolum est: qua sacramentali manducatione, qui se * lædit, consecratur, ægrum nutriens corpus proprium, prodest tamen corpori ecclesiæ universo & sacrificii oblatione & communione sacramenti: de hujusmodi Christus homine prædixit nihil ei profuturum etiam mundum totum lucranti, qui suæ tamen animæ pateretur detrimentum. Hæc regnum est, quod Dei filius nobis disposuit, ut edamus & bibamus super mensam suam, non sua modo, sed se, ut jam vere dicere audeamus; regnum Dei esca, & potus, hic calix inebrians: sed præclare hujus poculi sobria ebrietate madebat aliquando pia illa Monica, cum qua exclamare gestit animus, *cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Hic paratur nobis mensa opipara adversus omnes, qui tribulant nos. Manducemus itaque patres & adoremus, sed non sicut pingues terræ, quibus & hæc ut mensa, aliis in retributionem honoris, aliis in laqueum conscientiæ, aliis quibusdam in scandalum proximorum.

Psal. 140. Num. 28. Psal. 115. Matth. 22. Rom. 2. Eccle. 4. Jos. 9. 3. Reg. 19. Psal. 118. Matth. 16. Luc. 12. Rom. 14. Psal. 22. Psal. 83. Aug. lib. confe. 9. Psal. 21. 22. 68.

Sed crevit plus satis oratio. Ecquis enim satiari poterit dulcedine hac mirabili, qui consideret Dei consilium, sacramentum voluntatis suæ & beneplaciti, atque supereminentem magnitudinem operationis virtutis ejus in sacramenti hujus ineffabilis peramabili institutione, caritatis immensitatem, sanctitatem inenarrabilis perfusissimique doni: quippe in quod venit dator ipse sanctus sanctorum: panis noster quotidianus effectus. Si se igitur, quomodo non & secum omnia nobis donavit? Omnia itaque patres, nostra sunt: nos autem Christi, Christus vero Dei. Tali ergo pane corde confirmato, cujus participatione unum corpus scilicet efficimur. Eia Christi milites arma spiritualia reparata induamur: arma lucis.

1. Cor. 1. Matth. 6.

Nunc

ANNO CHRISTI 1551.

1. Cor. 10. Rom. 13. Joan. 13. Papa Jul. Imperator Carolus. Ysal. 76. 1. Cor. 16. Prov. 6. 1. Reg. 4. 2. Cor. 6.

Nunc enim generali quodam totius ecclesiæ A exercitu contra mundi hujus principem salvator congreditur. Beati, qui sub tali duce strenue militarint; ductor cohortis hujus primariæ & invincibilis, non jam unus Julius Cæsar, sed hic noster sacratissimus Julius, & Cæsar alter Carolus Maximus, Romanorum justior imperator: qui unanimes, tanquam Moses & Aaron, deducunt populum Dei: domestica regis magni familia militat: in proximo est, ut manus conserat, descendit Arca Dei in castra, collata sunt signa: quod si unquam alias, hoc certe tempore acceptabili, nefas est ignaviter agere: confidamus in eum, qui vicit mundum: non sibi soli vicit: habebimus victoriam, qui fidem habuerimus: illa est, quæ vincit mundum. Ergo B qui spe victores jam sumus constituti super gentes & regna, ædificate, plantate, evellite: Deus autem (Pater gloriæ) per filium suum dominum nostrum, in Spiritu sancto conteret velociter satanam sub pedibus nostris. Amen.

Jo. 16. 1. Jo. 5. Hier. 1. Ro. 16.

XV.

DE CHRISTIANA PROFESSIONE oratio, & ad sanctissimum magni illius præcursoris servatoris nostri imitandum exemplar in tertia adventus dominica an. 1551. viro Christiano C a sancta ecclesia propositum, & recitatum, humilis & pia hortatio, ab Augustinensis familiæ ordinis eremitarum religioso F. Leonardo Aretino habita, ad amplissimos patres concilii Tridentini.

Et si sæpius cogitarim, reverendissime hujus sacrosancti œcumenici concilii legate, illustrissime Tridentine princeps, duo ecclesiæ lumina, præsides reverendissimi, electores sapientissimi, nuncii, & interpretes, illustrium orbis principum consultissimi, pastores boni & vigilantissimi, patres longe reverendissimi, astantes omni virtutum genere ornatissimi. Etsi sæpius D cogitarim, diuque memoria repetere, & animo menteque revolvere non destiterim ab eo, quod hoc mihi dicendi munus injunctum est a majoribus meis, quorum auctoritati reluctari nec possum, nec debeo: quæ verba mihi inveniri possent, quibus de Christiana professione, quod primum mihi dicendum proposueram, aliquid vestra virtute dignum in medium afferrem. Deinde eximii illius præcursoris servatoris nostri sedulitatem, & operam pro domo domini, quæ est ecclesia Dei vivi, laudarem. Et vos tanto ejus exemplo ad universæ reipublicæ Christianæ, vestræ fidei & pietati commissæ gloriam, & incrementum ad augendum pie exhortarer: vel denique vestram humanitatem, qua addu- E cti, me attentissimis animis summa cum benignitate auditis, debita veneratione prosequerer.

Omnia tamen ita mihi cum ingenio, doctrina, & ocio, deesse verba cognovi, ad ea quæ optabam perficienda: ut in me nihil prorsus aliud esse viderim, quam quod orationi fidem, & oratori dignitatem & auctoritatem auferre possint. Dum vero hæc non animum, sed timorem augerent, magisque ex sententia videretur opus recusandum esse quam prosequendum: ne tamen diu tenerem, hunc mihi consilii exitum tandem inveni. Quod ecclesiasticæ lectiones sic divino dispensantur arcano, ut peritis scientiam afferant cumulatiorem, rudibus vero, qualem & me etiam annumerari volo, salutaris intelligentiæ gratiam largiantur. Non itaque eam mihi dicendi facundiam opus esse putavi, non illo eloquentiæ fonte nitescere, quo Demosthenes ille Græcæ facundiæ interpres, aut Latini eloquii lumen Cicero calluerunt. Non eorum arte, quorum, quasi torrens repentinis auctus imbribus, nuper per hæc ornatissima subsellia oratio ferebatur, & hominum mentes rapiebat, tenebat, apprehendebat, coercebatque. Sed tantum illius mihi gratiam sufficere existimavi: Qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuit, ut det nobis omnibus in Spiritu sancto congregatis recta sapere, & de illius semper consolatione gaudere, per Jesum Christum servatorem nostrum.

Cujus ego ope fretus, & vestra pietate confisus, quid de Christiana professione sentiam, brevi, qua in re divinum imploro auxilium, explicabo.

Christiana professio est imago virtutis, rationabiliter animata interius, & exterius laudabiliter vivens, in nullo deficiens quod suam exprimat perfectionem. Ecce quam brevibus, non inquam elaboratis, aut nimio plus disertis verbis, sed magis piis, & ad intima spiritus penetrantibus, & corda audientium in Deum transformantibus, pii & catholici patres verum Christiani militis professionem descripserunt. Ut vero nullo unquam tempore vetitum esset mortalibus, hujus pulcherrimæ imaginis speciem, & formam intueri, sed eam in seipsis quotidie tanquam in speculo contemplari liceret. Hanc ipsam omnium opifex in primo parente, quasi in aurea quadam tabella adumbratam, inenarrabili quodam, mirabili tamen, artificio effinxit.

Quem virtutibus ornatum, scientiarum splendore coruscum, gratia præditum, non ocio defluentem existere, sed ut operaretur, in paradiso posuit deliciarum. Unde minus obediens explosus, virtutibus spoliatus, vulneribus affectus, sauciatus & semivivus relictus, ita & se & mortales omnes omnium generum injustos, mendaces, vanos, ac ipsa inanitate inaniores reddit, ut nisi novo desuper spiritus afflatu renovati fuissent, & eorum animis pulcherrima hæc imago, qua primus parens decoratus, & sua culpa spoliatus fuerat, reformata, omnes satanæ obsequio addicti æterno illo bono, ad quod maxime adniti decet, privati fuissent.

Sed clementissimus Deus, qui ad suam infinitam bonitatem declarandam, cœlum & terram, & reliqua quæ amplissimo cœli complexu coercentur, creavit, cujus tanta est magnitudo liberalitatis, ut creaturas omnes novis semper beneficiis exornare nunquam intermittat, qui erat in Christo, mundum reconcilians sibi, cui multa jam sæcula gravissime iratus, atque offensus fuerat, more pii patris, animo benefico, ac liberali, & ad hominem juvandum admodum propenso: Ecce ex injustis justos reddit, peccata omnia condonat, spiritum suum impartitur, & hominem ipsum non modo in priorem statum, sed illo meliorem reponit. Nempe nos in filios suos adoptatos, promptos, alacres, paratos, & ad omnia virtutum officia propensiores reddit. Reconciliandi modum insinuat apostolus. *Cum inimicis*, inquit, *Deo essemus*, *reconciliati sumus per mortem filii ejus*, cujus nos voluit esse participes. Rom. 5.
Modo ejusdem generis Christiani simus, qui veram

ANNO CHRISTI 1551.

ram fidei imaginem sic gestemus, ut non quasi A rationis, eruditionis, & pietatis omnis expertes, flagitiosi, & turpiter vivamus: cujusmodi sunt quampsurimi, qui se Christianos numerari volunt, cum Christi tamen similes in vivendo esse nolint. Horum imago non imago virtutis laudabiliter vivens est: sed instar illius quæ lapidibus affixa omni opere carens, ratione insuper & sensibus exterioribus destituta, cujus cor, mens, animus, intellectus, lapis est: Quæ omnia veri hominis similitudinem exprimunt, & non proprietatem. Veros Christianos in Christo effingit sanctissimus virorum cœtus in Actis
Act. 10. suis. *Qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo.* Bonis itaque operibus nobis vitam æternam promereri posse donavit, ut B per illa satagemus certam facere vocationem nostram. Atqui ex eorum numero sunt, qui veram Christiani militis imaginem deturpari, virtutem sibi adeo indictam ocio sordescere, pretiosum tempus, nobis ad benefaciendum a natura oblatum, per socordiam, & ignaviam, gravissima puniendam injuria, deperdi sinunt. Qui tantum Christum passum sibi ad salutem sufficere putant, sicque sese Christianos probos jactant. Nonne cor eorum vanum est, & lingua mendax, & veritas in illis non est? Nonne Christum ipsum impiorum ducem constituunt?

At quid quæso, patres amplissimi, Christum viam, veritatem, & vitam, ad erudiendum & ju- C vandum hominum genus venisse putandum est, quam ut nos ipsos steriles inquam, atque infructuosas arbores spiritu suo vivificaret, quo uberrimos virtutum fructus Deo patri acceptissimos redderemus? Sub tropo, nobilissimi & ingenui animi viri, in regionem longinquam abeuntis servator noster docuit quid potissimum eos agere oporteat, qui vere Christi sunt. Spiritualem inquam mercaturam, sed & fructuosam hancque & quæstuosam nos dominus, quandiu in hoc mundo degimus, exercere voluit. Qui tam pecuniæ nobis datæ quam lucri, quodcumque ex illa superlucratum fuerit, exactissimam sumus ratio-
Matth. 25. nem reddituri. Quod si talentum ipsum non ociandi, sed negociandi sua liberalitate nostræ D libertati donatum, aut humi suffossum, aut sudario obvolutum absconderimus, auferetur profecto talentum ab eo, qui id habere videtur, & adhuc habenti dabitur. Quid in hoc, patres, sibi voluit servator, nisi ut ignavorum, & inertium hominum negligentiam, & cessationem Deo odiosam ostendat? Eosque quorum mens ocio sordescit, indignos liberalitatis, & divinæ hæreditatis astruat? Ut nulla sit eis sors in regno Christi & Dei?

Ad evangelium revertamur.

Hujus causa Joannes missus est non modo ut Christum longe ante promissum, diu a patribus desideratum jam advenisse nunciaret: sed quales eos esse oporteret, qui illius participes fieri cu- E piunt. Quod sub brevi sacrosanctæ lectionis evangelicæ nuper decantatæ periodo, in sanctissimo hoc viro, & Deo acceptissimo nobis videre est.

Posteaquam enim sacerdotibus, & Levitis Judæorum, quos principes & pharisæi de tribu Juda nobilissimi, ab Hierosolymis, locus, inquam, sacer, in quo tantum adorari fas erat, ad Joannem miserant, ut quisnam esset, interrogarent, intrepide respondit, & se non esse Christum ingenue confessus est, sciens eumdem honorem nulli mortalium competere magis quam ipsi Christo, propter quem ipse Joannes, ut ei viam pararet, & testimonium de illo perhiberet, in mundum missus est.

ANNO CHRISTI 1551.

Ad hæc & num Helias esset instanter contendentibus, se Heliam esse apertissime negavit, quamvis in spiritu, & virtute Heliæ, sancto pœnitentiæ exercitio, & prædicationis officio recte se ostenderet: similiter nec prophetam se esse voluit, eorum nempe, qui venturum Messiam a longe prædixerant, sed præcursorem, qui Agnum Dei venientem, peccata mundi auferentem, in spiritu baptizantem nunciaret, & publice prædicaret, & digito ostenderet. Sicut etiam scriptura testatur quod necessum sit omnes prophetas in vetus testamentum relegare (qui omnes & ipsa lex usque ad Joannem prophetarunt) se vero ad novum pertinere, qui nedum propheta, id est, a longe, sed plusquam propheta est, cujus in officio major nullus surrexit. Vel denique cum non se verbum, sed verbi clamantis vocem manifeste vocavit. Statim quid Christum recepturis potissimum agere conveniat: sub Isajæ testimonio ostendit cum subdit.

Dirigite viam domino. O præclarum sanctum Isa. 40.
& salutare verbum, cunctorum fidelium cordibus intimius quam ut dici possit, nunquam non retinendum. Non modo in synagogis Galilææ ad errantium Judæorum mentes diriguntur hæc verba, viri patres, sed cunctorum magis fidelium quotquot Christianam veritatem profitentur, corda petunt, excitant, & impellunt.

Dirigite, inquit, *viam domino.* O Christiani milites, si enim dominum vestrum ut filii timetis, fidelis servi & prudentis jussa suscipite. Si regem vestrum veneramini, nuncii, & præconis edicta intelligite: si verbum in quo Deus sibi complacuit, audire contenditis, verbi clamantis vocem arripite. Sed quænam hæc vox? Dirigite viam domino. Quid ergo faciemus, quo tutior via domino dirigatur? Via domino dirigitur, cum Deus viva fide, corde concipitur, & opere sanctitatis exempla monstrantur. Ut ergo dominum dominantium, regem regum, Dei verbum, hilares animo, alacres mente, purgati corde, dominum timere, regem suscipere, verbum concipere, diuque retinere animo, mente, & corde valeamus, viam domino dirigamus. *Rectas facite* Ibidem.
semitas Dei nostri, id est conscientiarum nostrarum spinæ radicitus prorsus evellantur. Quæ spinæ, quot & quales sint, nec meum est, nec loci auctoritas, nec vestra gravitas, nec temporis malitia permittunt: id tamen sat mihi tunc dictum fuisse puto, dum eas ipsas quemlibet in seipso experiri, & pungentes sentire affirmem, testimonium reddente unicuique propria conscientia arguente & defendente, ita divina ordinante justitia, ut male agens, sibi ipsi pœna sit.

Spinæ itaque conscientiarum nostrarum sic evellantur, ut venienti Agno, qui tollit peccata mundi, aditus fidei pateat. Et cum intraverit, magis in pietatis operibus insudemus, ne nostra incuria, aut dæmonis astutia tollatur verbum de corde nostro, ne salvi simus. Sed ne quos occupatissimos video, magis occupem hac brevi sacrosanctæ lectionis historia, hoc uno divi Joannis exemplo, pastores omnes ecclesiarum, mihi moneri videor: ut sicut enim ipse missus est in mundum, ut testimonium perhiberet de lumine, ita illi sanctum & salutare Dei verbum ad subditas sibi oves, suo labore pervenire curet, ad illas præsertim quibus adhuc in deserto Cedar habitantibus nihil de vera salutis via, veroque lumine nunciatum est, his præsertim calamitosis temporibus, quibus pauci

ANNO CHRISTI 1552.

pauci admodum in ecclesia Dei doctores docent: A pauciſſimi vero, e media plebe ſunt, qui docendi officium non aſſumant. Nullus eſt veſtrum, patres, qui ignoret talibus eccleſiæ opus etiam paſtoribus, qui cum Joanne Baptiſta & verbo doceant, & exemplo ſancto ædificent. Nulli minus otioſi eſſe debent, quam quibus aliorum cura demandata eſt. Providete igitur vobis, patres, & gregi vobis commiſſo, quos Spiritus ſanctus poſuit regere eccleſiam. Et ſi ullum unquam fuit tempus, in quo eccleſiæ vobis commiſſæ veſtra opera egerent: en hoc adeſt, in quo non modo corrupti ſunt mores hominum, ſed ob hæreticorum verſutiam ad hinc triginta & tres annos, & amplius fides ipſa noſtræ ſalutis initium nutet, & pene corruat. *Act. 15.*

Ad hos errores tollendos, ad has inſurgentes B in eccleſiam hæreſes propulſandas, & expellendas, eccleſiæ antiſtites, & ſeniores Spiritu ſancto edocti, generalia, quæ & Oecumenica dicuntur, ſacroſancta concilia conſtituerunt. Quibus in conciliis membris male affectis neceſſaria & opportuna remedia adhibentur, ne morbus iſte paulatim ſerpendo, aut latius ſe diffundendo totum Chriſti corpus commaculet. Sed ſi fieri poſſit quod infirmum, & languidum eſt, ſanitati reſtituatur, quo gaudium ſit angelis Dei in cœlo ſuper ejuſmodi peccatoribus ad pœnitentiam converſis, medioque ablato pariete jucundum ſit habitare fratres in unum. Cauſa quidem, quam ob rem concilia celebrari ſolent, C hæc eſt, ſed utinam Deus huic tam diu inchoato concilio proſperos ſucceſſus det, quos inimicus homo, id eſt diabolus, impugnare, impedire, & perturbare conatus eſt. Nec ab re: quid enim magis odit omnium diſcordiarum auctor diabolus, quam omnium noſtrum concilia? Quid tam adverſarium, tamque regno ſuo infeſtum videt, quam ſanctiſſimos hominum cœtus? in quibus Spiritu ſancto moderante, & eorum qui adſunt mentes illuſtrante, errores adverſus orthodoxam fidem tolluntur, deperditi mores reformantur, & omnibus demum malis medicina adhibetur. Quæ omnia ille omnium bonorum oſor, evertere conatur. *Luc. 15.*

Hanc itaque ſatanæ adverſus eccleſiam perſecu- D tionem vos eccleſiæ lumina, atque columnæ, manibus ut dicitur, & pedibus repellite. Veſtræ enim partes ſunt, Chriſti virtute, atque ope reluctantem diabolum expellere, ac Chriſti ſpiritu ipſum oppugnare, ut victoriam minime dubiam reportetis. Et veritatem ipſam quam ſatanas diu celare conatus eſt, vos e medio ducentes ſuper candelabrum collocetis, ut luceat omnibus & ſingulis vere fidelibus, qui in eccleſia Chriſti domo ſunt. Ut vero hoc ipſum facere poſſitis, præſto erit vobis Spiritus Dei. Si totos vos illi commiſeritis, ſi omnem ſolicitudinem veſtram in eum projeceritis, ipſi enim Deo curæ vos eſtis, docebit profecto vos omnem veritatem, non eritis vos qui loquemini, ſed Spiritus patris ve- E ſtri, qui quod oportet, loquetur in vobis. *Matth. 10.*

Eſt enim quæ ſunt fidei apud vos decernendi poteſtas. Nec minor eſt in vobis patres authoritas, quam ſemper in majoribus fuit. Non minor inquam, quam fuerit apoſtolis Hieroſolymæ congregatis de legalium obſervatione decernentibus. Non minus deteſtabiles errores nunc ſunt, quam tunc extiterint: non minus igitur eccleſia in præſenti opera veſtra indiget, quam unquam alias. Quinimo longe majori cura, & diligentia utendum vobis eſt, quo hæreſis ipſa latius ſe diffudit, quam quævis alia: non modo *Act. 15.*

foris, ſed intus latet hic morbus, & hæret in medullis. Pro quo tollendo neceſſe eſt, patres, ut omni ambitione, omni arrogantia, & humano affectu depoſito, non abundetis in veſtro ſenſu, quem præcipue ſanctarum ſcripturarum auctoritas arguet, atque convincet, ſed tantum pia mente & ſancto deſiderio eccleſiæ patribus conſentientes, qui divinorum rationes nobis aperuerunt, tantum matri veſtræ eccleſiæ prodeſſe ſtudeatis, ut a tantis cogitationibus, quibus noſtra hac tempeſtate agitata eſt, conquieſcat aliquando. Ut inter cogitandum, loquendum, & agendum idem omnes intelligamus, idem ſentiamus, idem ſapiamus, & non poſſint reperiri amplius in aliquo ſchiſmata, donec illuceſcat dies, in qua exultemus & lætemur in ea.

Tu igitur reverendiſſime ac illuſtriſſime legate, ſanctiſſimi domini noſtri Julii tertii pontificis maximi, cui eccleſiæ ſalus, & dignitas, omni dignitate prior, & ſingulis commoditatibus intimior ſemper extitit, cujus cordi nullum unquam majus inceſſit deſiderium, quam ſacroſancti hujus œcumenici concilii rite, & recte abſolvendi, & eccleſiæ reformandæ. Tu inquam ejus auctoritate fretus, tua tibi a ſummo Deo virtute indita ſuffultus, exurge, divina accingere fortitudine, & quaſi alterum Moſen, a Deo electum te puta, cui in unu gerendi ſint eccleſiæ filii.

Vos ſanctiſſimi patres, ſpiritualibus armis muniti, indefeſſis viribus pugnate primum adverſus dæmonem, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, adverſus hoſtes, & impietatis prælia domini. Inde omnibus nervis contendite peſtiferum hoc venenum extirpare, & lætale hoc vulnus curare, ne totum Chriſti corpus putreſcat, & pereat. Nullis laboribus parcite, ut tam multi, qui a ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Jeſu alienati, & deteriores facti, a tenebris ad lucem, ab errore ad veritatem, a Babylone ad ſanctam Hieruſalem, id eſt ad caſtiſſimam religionem reducantur, ut Chriſto reconciliati, eccleſiam, quam antea laniare ſtuduerunt, revereantur, & piam matrem agnoſcant. Cujus vos filii præcones & tubæ, quaſi tuba exaltate vocem veſtram, & ad ovem in deſerto errantem, ad prodigum filium in longinquam regionem abeuntem, & de ſiliquis veſci cupientem, indefeſſis faucibus clamate ad ipſum: apertis ulnis currite, & unanimes ipſum ſic vocate: *Audi fili mi diſciplinam patris tui, nec dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Neque conſternari animo velitis tot tantiſque temporum calamitatibus circumventi, & ſi non omnes ſanctæ matris filii vobiſcum ſint, imo tanquam ſtrenui Chriſti milites in tam atroci bello fortiter dimicantes, exiſtimetis hoc pacto oblatam eſſe vobis occaſionem declarandæ virtutis veſtræ, & perennis gloriæ conſequendæ: non enim eſt Deo difficile in paucis ſalvare, qui de ſe præſumentes humiliat, & puſillum parvumque gregem de ore eripit potentum: in eo qui ſperat non confundetur. *Luc. 15.* *Prov. 1.*

Ne ergo terreamini, viri fratres, eſt nobiſcum ſanctum eccleſiæ caput, Julius ſanctiſſimus pontifex maximus, quippe qui omnia poteſt in eo qui nos confortat, qui nihil facere renuet pro tam ſalutari hoc negotio abſolvendo, nullos fugiet labores, ubi noverit operam ſuam, nobis profuturam. Agite itaque, ſanctiſſimi patres, pro animarum conſolatione & ſalute periculum ſubire pulcrum, imo mori dulce, & decorum omnes exiſtimemus: Videtis omnium fidelium curam, & negotium in veſtris manibus poſitum,

omnium

omnium pax a vobis pendet. Date operam, ut quemadmodum corporibus convenistis, ita mentibus, atque animis conveniatis: omnes dignum aliquid tanto concilio a vobis expectant, non fraudentur sua spe, atque expectatione fideles; sed plura quam sperant, assequantur. Unde gaudeant & lætentur. Omnes orant, ut ecclesiæ consulatis: Non petunt terrena, non mundi hujus bona, non quæ corporis sunt ornamenta: sed religionis reformationem, ut inutilia, & quæ parum ædificant, sed destruunt potius resecentur, atque eorum loco fructuosa, & quæ Deo grata sunt restituantur. Qua re perfecta omnes Deum laudent, & unanimes venerentur. Exaudiet profecto Deus illos pro vobis orantes, cum secundum ejus voluntatem petant. Nolite itaque a tam pio opere incœpto desistere, sed fide, ac spe roborati, non hæsitemus diffidentia: scientes quicquid Deus promisit, potens est & facere. Ejus enim promissio est: *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Ubi Christus est, ibi nec timoris suspicio aliqua esse debet. Cessabunt præsente illo venti, mare & tempestas, & obmutescent: Jubente illo erunt omnia tranquilla. Matth. 18.

Tunc æquatis tandem, ac pacatis omnibus, vos in tutiorem portum reducet. Tunc votorum facti compotes, tot susceptorum laborum, tot perpessorum incommodorum extra lares proprios recordatione lætabimini, tunc tot difficultates superasse, tot discrimina pertulisse, tot naufragia, & pericula subiisse pro Dei amore, pro fidei defensione, pro vera Christiani nominis professione, pro sacrosanctæ catholicæ ecclesiæ matris vestræ gloria, & incremento, gaudebitis. Tunc erunt *prava in directa, & aspera in vias planas*, tunc *videbit omnis caro salutare Dei nostri*, cui soli honor & gloria. Luc. 3.

DIXI.

XVI.

FRATRIS MARIANI ROCHA Feltrensis, ordinis eremit. S. Augustini prioris monasterii divi Marci de Tridento, ac theologorum minimi, oratio ad patres habita in concilio Tridentino, dominica tertia quadragesimæ. MDLII.

Et si, posteaquam in ornatissimum hunc locum conscendi, illustrissime ac reverendissime legate, reverendissimi præsides, clarissimi D. oratores, sanctissimi patres, ac præstantissimi auditores, nullum mihi verbum aptius videatur, unde exordiri possim, quam illud Mosis legislatoris, non sum eloquens, quin potius (ut verum fatear) impeditioris, & tardioris linguæ mihi factus videar, quam heri fueram, & nudius tertius. Conabor tamen (vestris auribus ad audiendum benignissimis, vestris animis ad agnoscendum promptissimis confisus) magnum illud & efficax, pro confirmanda Christi domini, & servatoris nostri divinitate, tractare, quod Judæorum, non verbis, sed intimis cordium cogitationibus, posteaquam eas vidit, respondit. Quo deinde sermone illas ipsas cogitationes reprehenderit, totamque eorum criminationem confutaverit, ostendam. Quæ cum altissima sint, & tenuissimas vires meas longe superent, ut breviter complecti valeam, ad virginis Christi Jesu genitricis auxilium, humili prius mente confugiam. Exod. 4.

Quum totum orbem falsitatis nebulæ obscurarent, & invisibiles tenebræ corda infidelium hominum opprimerent, obscuritas pro luce, nox pro die, pro veritate mendacium colebatur. Tenebatur enim humanum genus vinctum, & teterrimi hostis malis artibus, ac dolis deceptum, necnon arcana quadam vi tractum, miserrimam serviebat servitutem. Quod natura grave, & odiosum esse debebat, ultro facinus adamabat. Pietas scelere contaminabatur, & contempta justitia alienis omnes inhiabant, atque omnes passim, simulata quadam honesti facie, dæmonis insidiis plane capti, atque interclusi tenebantur. Miseratus vero nos Dei filius in hoc apparuit, ut dissolveret hæc opera diaboli, has pestes excluderet, dæmonium ab homine ejiceret, & salutarem homini restitueret libertatem. De quo divino & immortali erga genus nostrum beneficio, ut & memores simus, & grati, hodiernæ evangelicæ lectionis initia nos monent. *Erat Jesus ejiciens dæmonium, & illud erat mutum.* Mutus quippe, imo & surdus, & cœcus erat, qui totius humani generis imaginem gerebat, cui Christus videndi aciem restituit, ne amplius præstigia satanæ, sed verum Deum intueretur. Aures reseravit, ne ultra idolorum mendacia, sed Dei viventis verba audiendo viveret, linguam dissolvit, ne diutius sileret, sed (fide ex auditu concepta) corde crederet ad justitiam, ore autem confiteretur ad salutem. Luc. 11. Rom. 10.

Hæc tot miracula, mox, ubi turbæ viderunt, obstupentes dixere: *Nunquid est hic filius David?* At vero pharisæi ex adverso, ne vere filius ille David, hoc est, Messias patribus promissus & expectatus crederetur, hanc de malo suorum cordium thesauro adhibere calumniam cogitabant. Hic in Belzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia: & alii, paribus stimulati livoris aculeis, signum de cœlo quærebant ab eo, putantes dæmonum ejectionem divinitatis non sane sufficiens esse argumentum, quippe cum Josue, & Isajas homines illi, & mortales, longe mirabiliora in corporibus cœlestibus effecisse viderentur. At Christus non signum de cœlo, sed divinitatis suæ cognoscendæ rationem attulit evidentissimam, dum eorum cogitationes videre se, patefacere, & redarguere posse ostendit. Quem locum (cognitione dignissimum) tametsi sciam pro dignitate a me tractari non posse, tractabo tamen & contemplabor, ut initio dicendi proposui, quanta maxime potero brevitate. Matt. 12. Isa. 10. Isa. 38.

Hominum arcanas cogitationes, hoc est, interiores illas, sine strepitu vocis collocutiones, quibus sese animus noster alloquitur: neque dæmones agnoscunt, neque angeli sancti: Illi (inquam) nostri custodes, & præsides, qui nos (Deo optimo maximo jubente) tuentur, defendunt, custodiunt, incolumesque servant, qui nostra omnia diligenter speculantur: quique etsi ut veritas ipsa testatur, *semper vident faciem patris qui in cœlis est*, reconditas tamen animorum nostrorum meditationes neque vident, neque vi sua, atque natura comprehendere valent, unus ille mundi procreator Deus, qui omnia sentit, omnia movet, omnia moderatur, & regit, is est, cui nota sunt omnia, humanæ etiam cogitationes antequam sint: cujus rei rationem reddidisse videtur magnus apostolus quum scripsit: *Quis hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus homi-* Matt. 18. 1. Cor. 2.

Anno Christi 1552.

hominis, qui in ipso est? Si ea ratione humanus spiritus, quæ in hominis corde latent, cognoscere potest, quia in ipso homine est, nemo certe, nisi unus Deus, est, qui in intima nostra consilia pervenire possit, cum divinæ tantum virtutis sit in humanas illabi mentes, in ipsis esse, & operari, ac propterea unius Dei (qui rebus omnibus intimior est, quam res ipsæ sibi) verissima sunt elogia. *Tu solus nosti corda filiorum hominum: scio domine, quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio*, unus ipse dicere potest. *Pravum est cor hominis, & inscrutabile, qui cognoscet illud? Ego dominus scrutans corda & probans renes, qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.*

3. Reg. 8. Job 42. Hier. 17.

Sed liceat mihi (patres sanctissimi) hoc loco monere, ut nemo judicium hoc de tacitis hominum cogitationibus, quod totum unius Dei proprium est, & peculiare, sibi assumat, liceat cum Paulo adhortari. *Nolite ante tempus judicare, donec veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique a Deo*, liceat ob oculos ponere, quam grave futurum sit divinum illud judicium, in quo de cogitationibus quoque interrogatio erit: ille, ille (inquam) de nostris cogitationibus judicium faciet, qui toties nos monuit: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, lava a malitia cor tuum Hierusalem*, ut salva fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? cujus illa nobis proponitur horribilis comminatio: *Auferte præputia cordium vestrorum viri Juda, & habitatores Hierusalem, ne forte egrediatur, ut ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit, qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.* Tunc rex justus sedebit in solio judicii, qui dissipabit omne malum intuitu suo. Et væ hypocritis, qui aliud loquuntur, aliud cogitant, qui mundant quod de foris est calicis, & paropsidis, intus autem pleni sunt rapina, & iniquitate, qui similes sunt sepulcris dealbatis, quæ aforis apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia, qui culicem excolant, & camelum glutiunt: væ hæreticis, in vestimentis ovium circumeunt mare, & aridam, ut faciant unum proselytum, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, non jam amplius latentes, sed ab eorum fructibus deprehensi. Certe si hominum validissimas manus effugerint, certe si Julii tertii, pontificis maximi, sanctum hoc, & synodale judicium effugient, si ex Caroli Cæsaris manu illa, victoria & fide præstanti, elabentur, nunquam tamen divinum illud judicium evadent, ubi hinc erunt cogitationes accusantes, inde terrens justitia, subtus horrendum chaos inferni, desuper judex iratus, intus conscientia urens, foris mundus ardens: sic deprehensi, in quam (obsecro) partem se prement? constricti, ubi latebunt? Sed eo redeo, unde digressa est oratio.

1. Cor. 4. Hier. 4. Ibidem. Prov. 20. Matth. 23. Ubi sup. Ubi sup.

Si quando aut homines, aut angeli, de humanis cordium cogitationibus vera pronunciasse reperiantur, illud non humanæ rationis acumine (ea enim in iis etiam quæ oculis subjecta sunt, sæpenumero fallitur, contigisse) non angelicæ mentis vi, quæ etsi acuta sit ac perspicax, obtusior certe est, quam ut suo marte illa quæ in humano corde latent, cernere valent, verum (divino Spiritu illustrante) incitatos fuisse, & ea cognovisse putemus, quæ tanquam divini vates pronunciant, ac propterea quum prophetiæ munus in ecclesiæ statu felicioris extaret, ingrediebatur quandoque vel infidelis, vel idiota in ecclesiam, qui convincebatur ab omnibus, dijudicabatur ab omnibus, cujus & occulta cordis patefiebant. Quibus auditis, cadebat ille in faciem, adorabat Deum, fatebaturque, quod Deus vere in ecclesia esset. At vero dæmones alia quadam ratione, vel per idola (ex quibus oracula olim fundebant) vel per suos illos, quos energumenos Græci vocant homines scilicet quos detinent, vexant, violant, perturbant, de nostris cogitationibus vera quandoque effari potuere, conjectura scilicet ab externis quibusdam mutationibus, quæ magnæ in corpore, ab internis cogitationibus fieri solent, accepta vel ex imagine, quam in interiore sensu nostro conspicere possunt, sine qua nulla unquam mentis agitatio, nullus extare potest animi motus, ut philosophi docuere: verum etsi de his, aliisque rebus occultis vera quandoque loquantur, sive subtilioris sensus acumine, sive experientia callidiore, sive rerum quæ in vita contingunt, diuturniore observatione: frequenter tamen, divina providentia, quæ rebus humanis nunquam deest, decipiuntur: frequentius obscuris vera involventes decipere satagunt eos qui sibi credunt, nunquam tamen adeo perfecte veritatem exprimunt, ut non aliquid ex propriis immisceant, ac propterea mendacia & fraudes loquantur, qui toti ex mendaciis & fraudibus compositi sunt, & ingenia habent ad faciendum parata: quo fit, ut non satis mirari queam hominum quorumdam depravatos animos, vel dementiam potius, qui ad agnoscendum quid quisque intra se tacitus cogitet, aut quid futurum sit cras, ad magicas confugiunt artes, quarum & inventores, & doctores dæmones fuisse constat: unde enim homines, quibus artibus cogantur dæmones, nisi ab ipsis dæmonibus discere potuissent?

1. Cor. 14.

His artibus quicumque utuntur, infideles sunt: credunt enim in dæmonibus numinis aliquid, seu divinitatis inesse. Has artes quicumque colunt, idolorum sunt proculdubio cultores, quæ non perficiuntur, non signis quibusdam, & muneribus, atque precationibus, quæ sacrificationum loco dæmonibus sunt. Qui usque adeo divinos honores affectant, ut eorum gratia hominibus se subjiciant, & hominum jussis obtemperent, ac propterea nullo clariore argumento sanctissimus pater Augustinus bonos angelos a malis separat, quam hoc, quod illi adorari se & coli vetant, ac Dei conservos se esse hominibus affirmant. Hi vero ad impie seipsos (Deo vero ac vivo relicto) colendos, & adorandos, quibuscumque possunt signis admirabilibus, homines invitant. Nullæ denique sunt artes, quæ magis hominum societati, & conjunctioni adversentur (sicut magicæ) ut enim reipublicæ hostis censendus est, qui cum conjuratis adversus rempublicam nimis familiares habet congressus, ita universæ reipublicæ humanæ hostis judicandus est, qui cum dæmonibus (perpetuis illis humani generis osoribus) fœdera, & pactiones sancire non veretur: ac proinde Romanorum antiquissimis legibus Cicero commemorat esse conscriptum, ei, qui hoc fecerit, supplicium esse constitutum, & mulier illa furens, invitam se ait ad magicas artes accingi. Quod tanquam ex Romanorum institutis dictum, accipiendum est, qui, quam multa acceperint sacra, magicas artes semper damnarunt.

Sed

Anno Christi 1552.

Isa. 28. Sed quid externa affero testimonia? Dei viventis verba sunt hæc. *Dixistis: percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans, quum transierit, non veniet super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. Idcirco hæc dicit dominus: Delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit, flagellum inundans, quum transierit, eritis ei in conculcationem.* Concluditur ergo gravi admodum, & longe magis necessaria argumentatione, quam ullæ sint mathematicorum rationes, domini nostri Jesu Christi divinitas, ex eo, quod penitus abditas in humanis cordibus cogitationes introspiciebat, & totum hominem qualiscumque esset, intus scilicet & foris, non opinione dubia, non alio docente, atque indicante, sed notitia clarissima, tanquam in præsentia, atque ante suæ mentis oculos propositum intuebatur: ac proinde, ut Joannes evangelista dixit: Non erat opus, ut quis ei testimonium perhiberet de homine: *ipse enim sciebat, quid esset in homine.* Hæc certa est, & propria divinitatis nota: hæc supernæ illius notæ proprietas, atque vis. Joan. 2.

Verum enimvero tum præcipue hoc argumento suam patefaciebat divinitatem, quum pharisæi & scribæ hominum genus, quod sibi mundum videbatur, & tamen non erat lotum a sordibus, vanissimis suis cogitationibus, vel eum impie sibi divinitatem usurpare taciti putabant, vel tanquam maleficum quemdam & injustum hominem intra semetipsos execrabantur. Hinc apud Matthæum, quum in eorum animis, qui paralyticum sibi offerebant, magnam fidem contemplaretur, dixit paralytico: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Quum deinde scribarum videret cogitationes, dicentium intra se: *Hic blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Ut quid*, inquit, *cogitatio mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, surge, & ambula? Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Dum paralytico sanitatem restituit, in ipso hominis filio potestatem dimittendi peccata agnosco, & suspicio. Dum vero occultas profert cordium cogitationes, supremam in eo divinitatem video, & omni cultu veneror, colo, adoro. Apud Lucam vero (cujus evangelii pars, lectio fuit hodierna) jure mihi videntur turbæ admirari, quod dæmon solo verbo ejiciatur, quodque loquatur mutus, surdus audiat, videat cœcus, sed illud longe est admirabilius, quod scribarum, & pharisæorum impuram viderit, ac nefariam illam cogitationem, etiam priusquam proferretur: in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. O scelestam, sacrilegam, capitalem vocem, o impios, & facinore contaminatos homines. *Quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis?*

Matth 9. Marci 2. Luc. 11. 2. Cor. 6.

Vos, vos scelerosi, & furiis agitati dæmonia non ejicitis, sed in vestris, & eorum (qui vos audiunt) pectoribus alitis. Cum dæmonibus, tanquam cum crudelissimis humani generis hostibus non pugnatis, sed familiariter, & amice vivitis. Dæmonium mendacia, & fraudes non horretis, neque formidatis, sed ad eos, tanquam ad aras, in vestris necessitatibus confugitis, qui tenebris obscuratum habetis intellectum, ac alienati estis a vita Dei propter ignorantiam, & cœcitatem cordis vestri. Quid plura? *Ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, qui homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Sed jam tempus est, ut paucis absolvamus domini nostri Jesu Christi sermonem quo improbam hanc retundit cogitationem. Joan. 8.

Omne regnum in seipsum divisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ipsius? quia dicitis, in Beelzebub ejicere me dæmonia? Videte, obsecro, an *sermo hic vivus sit, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ, & spiritus, compagum quoque, & medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis.* Esto, concedatur quadam ex parte, verum esse quod cogitatis, ut scilicet dæmon ejiciat dæmonem, cur hoc signo, quod futurum est consequens, non præsentitis, ruinam videlicet, & interitum regni dæmonis? Nullum enim certius ejus rei extare potest indicium, nullum argumentum clarius, quam discordia: quemadmodum concordia, arctissimum atque optimum omnium est incolumitatis vinculum: cur non videtis, cadente dæmonis regno, vestrum quoque casurum esse imperium, qui dæmonis artibus edocti, more gentium imperatis? *Dicitis enim & non facitis, alligatis onera gravia, & importabilia, & imponitis ea in humeros hominum, digito autem vestro non vultis ea movere.* Altera vero vestræ cogitationis pars, quod in Beelzebub dæmonia ego ejiciam, falsa est, a vobis conficta, & ementita. Nam *si ego in nomine Beelzebub ejicio dæmonia, quomodo possent filii vestri in nomine meo dæmonia ejicere*, quod & ipsi jam confessi sunt, dicentes, *Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo? Ideo ipsi judices vestri erunt*, non solum sedentes super sedes duodecim, ac judicantes duodecim tribus Israel, verum etiam comparatione facta inter malitiosam hanc vestram calumniam, & verissimam illorum confessionem.

Luc. 11. Ad Heb. 4. Matth. 23. Luc. 10. Matth. 19.

Porro si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei. Si divina potestate dæmonibus impero, non modo regnum dæmonis ad exitum tendit, & occasum, sed regnum Dei, quod omnem adimit dæmoni potestatem, ad vos usque pervenit. Non est hoc regnum, patres sanctissimi, ficta illa, & commentitie Judæorum, atque hæreticorum quorumdam, nostræ etiam ætatis, fabula, qui dicunt per mille annos, ante diem novissimum, pios esse regnaturos, qui armis impios omnes profligabunt, & totius orbis terrarum regna, atque imperia, summa cum tranquillitate possidebunt, sed illud, de quo Daniel dixit, *Deus vivens, & æternus in sæcula, & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum.* Non est hoc regnum *esca, & potus*, hoc est, ut ex hæreticorum quorumdam falso dogmate consequitur, immoderata licentia, & impunita omnium rerum libertas, qua suis quisque moribus (contemptis omnibus divinis, atque humanis legibus) barbare & inquinate vivere possit. Sed est justitia, illa (inquam) Dei benignitas, & gratia, qua justificari homines, & filios Dei fieri (decreto vestro sanctissimo, tanquam lumine quodam, in magnis tenebris accenso) declarastis.

Daniel. 2. Rom. 14.

Est pax, non illa quidem qua a bellis, & hostium incursio-

Anno Christi 1552.

incursionibus quiescimus, qua fruuntur etiam A homines impii, belluæ, atque agri, sed illa, quam nos pœnitentia adipisci consultissime docuistis. Hæc illa est pax, quæ exuperat omnem sensum, quæ furentes in nobis, ac violentos cupiditatis impetus retardat primum, reprimit deinde, denique ita domat, ut (victi atque subacti) insultare in nos amplius non audeant. Hæc illa est pax, quæ opus est, & cultus justitiæ, atque inchoatio quædam beatæ illius & sempiternæ securitatis, in qua sedebit populus domini in pulchritudine pacis, tabernaculis fiduciæ, & requie opulenta. Est gaudium, non illud, quod ex vitæ hujus prosperis rebus oritur, de quo dicitur: *Gaudium hypocritæ ad instar puncti*, sed illud, quod ab ineffabili eucharistiæ sacramento (unitatis B quippe nostræ signo, concordiæ symbolo, & caritatis vinculo) effici in cordibus nostris, mature consuluistis, & opportune sanxistis. Hoc illud est gaudium, quod fructibus spiritus annumeratur, ac propterea dicitur gaudium in Spiritu sancto (in his tribus, justitia scilicet, pace, & gaudio) regnum Dei præcipue positum est. In quibus, qui divinis mandatis obtemperando, servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

Philip. 4. Galat. 5. Isa. 32. Job. 20. Galat. 5. Ubi sup.

Sed adversus sacrosanctum hoc, & salutare Dei regnum, dæmon, fortis, armatus, nimis diu custodivit atrium suum, & in pace tenuit omnia, quæ injuste, & tyrannice possidet, semper formidans, ne fortior aliquis superveniret, multisque dolis, & insidiis ejus adventum impe- C diret. Tandem, volente Deo, supervenit fortior illo, sancta scilicet vestra synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, cum qua, qui non non est, adversus Christum est: & qui non colligit, dispergit: vestræ igitur partes sunt (dum in concilio estis) universa arma ejus auferre, hoc est, hæreses omnes demoliri, & mores, ex mala disciplina destructos corrigere, & spolia distribuere, animos scilicet falsæ doctrinæ dulcedine, variaque morum corruptela depravatos, piis doctoribus, ac magistris, doctrinæ & vitæ exemplo erudiendos tradere.

Vestræ partes erunt quum peractis omnibus, in vestris sedibus consederitis, vigilare, ne populis vestræ fidei commissis id contingat, quod Ju- D dæorum genti eventurum prædixit dominus: *Quum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inveniens, dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et quum venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus*. Videte ne per vos ejectus spiritus immundus, dormientibus postea vobis, & nimium securis, cum omnibus spiritualibus nequitiis (septenario numero designatis) revertatur, & deteriora seminet, quam ea sint, quæ nunc exstirpatis. Vestræ partes erunt, omnem adhibere operam, ut quod quotidie precamur, quotidie fiat. *Adve-* E *niat* scilicet perficiatur *regnum Dei*, ut quandoque videamus Jesum Christum, omni evacuato principatu, potestate & virtute, inimica quoque destructa morte tradentem regnum Deo & Patri. *Cui sit benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum*.

Luc. 11. Matth. 6. 1. Cor. 15. Apoc. 7.

DIXI.

Anno Christi 1552.

XVII.

ORATIO APUD ILLUSTRISSIMUM cardinalem Crescentium in concilio Tridentino legatum plena episcoporum concione habita, per reverendum dominum Paulum Passotam, sacræ theologiæ professorem.

Cuperem, patres conscripti, me hujusmodi apud vos orationem habere, quæ & mihi dicenti benevolentiam, vobis audientibus spem & lætitiam conciliaret. Cum multos per annos œcumenicum hoc Tridenti concilium (eo quia diversi diversa sentirent) ad suum scopum provehi, ne dum promoveri perducique poterat, fortasse quispiam apud vos, nec per se concipere, nec ullam ab aliis spem mutuari potest, ut aliquando (ut est totius Christianæ reipublicæ votum) in suum finem tempestive provehatur. Sed si ad supremi artificis ordinem, cuncta sub numero, pondere, & mensura dimetientis respexerimus, ad optatum proventum, propriumque signum propediem emersurum. (Et quod non poterit aliter contingere) facile demonstrabitur. Ita singulorum universorumque partes concinne coaptavit, numerisque quibusdam sibi ipsas concordes, consonasque reddidit, ut futurum dissidium inter has nunquam vereri possimus: & licet in hujusmodi demonstratione plura contingant, tamen pro mea penuria & tenuitate in gazophylacium domini aliquid mittere conabor. Ipse etenim qui hanc mundi machinam fabricatus est, ab eo ipso universi primordio, numerum binarium utraque primitate primum creationum consecravit. Ex duobus inquam principiis mundi originem constituens, cœlo primam generationis prærogativam, terræ vero secundam tribuit. Uti Moses principio Deum cœlum & terram fecisse insinuans, quæque mediam horum regionem explent comprehensim significavit. Quemadmodum verum est, quæcumque hoc mundi stadio continentur, summi pontificis, & Cæsaris potestati subjecta esse non ambigimus. Non tantum a cœli, & terræ fabricatione numeri dualis incœpit consecratio, verum etiam nec satis superque fuerat, Deum optimum, maximum, Adam fecisse, nisi adjutorium simile sibi condonaret. Unitas in sua quidem natura sterilis est, cum sit numerus, nec fœcunditatem in se recipiat. Individui species nec producere, nec conservare poterat. Humani igitur generis propagationem a duobus oportuit emanare. Hinc relationum nexus: nam si pater est, filius est. Si dominus, servus est: alterum sine altero rerum natura non patitur. A numero inde binario relationum ratio proficiscitur, mundus expletur, natura ipsa perficitur. Æque inter quærentes an res sit? & quid sit? numerus binarius, cunctas absolvit quæstiones habitis quia est, & propter quid est. *Fecit quoque Deus duo luminaria*, Unum diei, alterum nocti præsidens. Ex duobus, videlicet corpore, & anima, hominem fingens, oculis, auribusque duabus, brachio, femoreque duplici decoravit. Duo, alterum in Deum, alterum in proximum, sancivit mandata, unde tota lex pendet & prophetæ. Duas Mosi tabulas digito suo protulit scriptas. Duo condidit testamenta, duosque sibi ascivit populos. Proh Dei fidem! quid aliud est? si in hoc numero duali admirabile sacramentum abditum non est? Vide dominum inter duo animalia vagientem,

Genes. 1 Genes. 2.

ANNO CHRISTI 1552.

gientem, inter duos latrones in cruce pendentem, A inter duos discipulos in Emmaum euntes scripturam interpretantem. Duas claves tradidit Petro, ejusdem Petri manibus duo effulsere gladii, quos pro Christi defensione se habere professus est. Ad cœlos demum unde venerat reverenti, duo sibi astitere viri. Et hæc omnia consequentiæ gratia sunt secuta, cum duarum partium disparium, divinæ naturæ scilicet, & humanæ, una hypostasi in se ipso supra hominis captum operatus esset admirabilem juncturam.

Ex hoc, inquam, patres conscripti, numerorum utraque primitate primo, & sacrorum sacerrimo, mei proloquii argumentum sum auspicatus. Si apud nos ipsos intelligentiam nostram expendamus, non casu, non fortuna, ut potius B necessaria Dei omnipotentis dispositione duos principes supremos, videlicet pontificem maximum, & Cæsarem supreme imperantem, sibi mundus elegit; a quibus divina & humana proficiscerentur, & ad eosdem redirent. Id Christum satis ratum habuisse intelleximus, cum quæ *Cæsaris Cæsari, & quæ Deo Deo*, reddenda esse (Judæis efflagitantibus utrum Cæsari pendendus esset census?) declaravit. Hi mundo imperant, regibus, principibus & populis decreta statuunt, superbos domant. Humiles erigunt, nutantes in ecclesia, & dubios in fide corroborant. Et nisi sibi ipsi cohæreant, concordent, consonentque, quæ media sunt inter fines istorum omnino in deterius caderent, nedum consistere non possent. C Nisi cœlum generationi faveret, terra non produceret suo species correspondentes generi. Diebus Heliæ clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex, & fames prævaluit maxima ubique gentium, eo quia cœlum terræ infensum nec rorem nec pluviam dabat. Væ væ nobis, inquam, patres conscripti, vel hoc maxime tempore, nisi principes isti in ecclesia vigerent, seque mutuo respicerent: Pontifex videlicet beatissimus, qui Deum pro ejus ecclesia suis precibus indesinenter interpellat, & imperator invictissimus, qui eamdem fovet, armisque validissime instans præsensque tuetur: quæcumque hoc sub cœlo patent pessundarent, & in præceps abirent. Cum aliquando inter hos efferbuit dissidium, undique D ortæ calamitates, undique effusæ sunt tenebræ, fidei splendor hæreticorum nube suffusus, minime potuit ad pristinum suum revocari candorem. Caveant qui Christum induunt: caveant ejus discindere vestem: est enim ecclesia tunica Christi inconsutilis, ex integro texta, a militibus conservata indiscissa ita perpetuo conservanda. Si summus pontifex, & imperator idem velint, idemque sapiant, se ipsi servabunt: & quæ intra ipsos sunt multo melius conservabuntur. Isti sunt duo cherubin, quos præcepit dominus Mosi, ut aureos, & productiles faceret utraque parte oraculi, ut cherubin unus esset in latere uno, alter in altero, utrumque latus propitiatorii tegentes, expandentes alas, & operientes oraculum, E respicerentque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, id est, in Christi ecclesiam militantem, ab ipsis fovendam, gubernandam, & tuendam. Ab eisdem ipsis concordibus cunctæ res pacis, & belli feliciter administrabuntur, præsto scilicet futuro alterutro quocumque usus vocaverit.

Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.

Exod. 25. 3. Reg. 6. 2. Paral. 3. Ezech. 10. 28.

Tandem his ultimam manum imponam, inquo mei sermonis scopum intuendo non progrediar in infinitum. Isti quidem sunt, quos sibi mundus elegit, ut Christianæ reipublicæ præficerentur, scilicet Carolus quintus per multos annos summe imperans, & Julius tertius hos paucos ante dies dignissime ad sanctissimi Petri apicem assumptus, qui veluti ejusdem duo beatissimi Petri gladii adusque nostra tempora servati, Christi servatoris nostri, & ecclesiæ ejus honorem protegerent, augerentque. Et sunt duæ columnæ in porticu Salomonis erectæ, & duæ olivæ, duoque candelabra in conspectu domini terræ stantes. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum. Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi, hi habent potestatem claudendi cœlum ne pluat, & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint. Hi ita in Deum, & ejus ecclesiam, sunt amoris vinculo constricti, ut eadem cupiant, eademque sentiant, quapropter quodcumque fuerit sibi placitum, optime, ut ne quid nimis, exactissime, & dicto citius explebunt: vel istis maxime temporibus, hoc unum exoptant. Huic uni omnem curam, omnem operam, omnemque actionem impendunt, tanquam sagittarii signum intuentes, (ut cunctis meridiana luce clarius) manibus, pedibusque in hanc sententiam eunt, qua sanctissimo hoc Tridenti concilio, suum decorum assequi, astringere, fideique pristinum splendorem sibi vendicare contingat.

ANNO CHRISTI 1552.

Apoc. 11.

Et quoniam hoc (ut pluribus præmonstratum est rationibus) est munus duorum sibi invicem correspondentium, totis viribus sunt a nobis orandi duo sanctissimi principes terræ, cœlorum claviger Petrus, lectionis, electionisque vas, & doctor gentium Paulus, quorum solemnia hodie prævenimus, Ut quemadmodum eorum signis, & doctrina, toto orbe terrarum Christi fides resplenduit, & Roma quæ erat mater erroris, facta est magistra veritatis: ita suis precibus, & meritis a domino nostro Jesu Christo exorare velint, ut hanc suæ ecclesiæ causam (quæ eadem est totius Christianæ reipublicæ causa) provehere dignetur, & finire, perpetuisque temporibus hæreticorum ora ignito obstruere calculo. De quorum principum vita, meritis, & mutua viventium atque monentium dilectione, satis superque perquam reverendus Voxmedianus doctor Hispanus, vestras mentes, auresque benevolas crastina die lepida, rara, candidaque doctrina permulcebit. Nos vero (ut vestrum est omnium una sententia) eosdem beatissimos mundi patronos, & lampades quantum possumus piis mentibus veneremur, ut quibus mors initium vivendi facta est, ita sit nobis vitæ novitatis exemplo.

Orationem hujus excusam fuisse nondum accepi.

XVIII.

ORATIO DE CIRCUMCISIONE DOMINI habita in concilio œcumenico Tridentino anno domini 1552. per F. Everhardum Billicum Coloniensem theologum, fratrum Carmelitarum inferioris Germaniæ provincialem.

NISI existimarem, reverendissimi, illustrissimi, amplissimique patres & domini, sanctæ sedis apostolicæ legati, præsides, principes electores, ecclesiarum Christi antistites, oratores, vosque auditores benevoli, omni cum eruditionis, tum virtutum genere præstantissimi; nisi, inquam, existimarem persuasum vobis jam esse, me non temere ultro hunc dicendi locum occupasse,

sed

ANNO CHRISTI 1552.

sed illorum potius jussu atque imperio quibus refragari non licet, eaque de causa, si non expectationi vestræ satisfacio, si non pro amplissimi hujus consessus dignitate, aut rerum dicendarum majestate, fuero munus istud exequutus, vos facilem daturos veniam, benigneque & humaniter quodcumque acciderit laturos, nullus profecto mihi nunc adesset animus, nullaque prosequendi muneris cœpti fiducia. Præsertim cum non ignorem, & quanti sacrosanctum hunc cœtum vestrum, eorum nimirum, quos Deus, qui omnia prudentissime, sed præcipue ecclesiam suam moderatur, & gubernat, eidem regendæ præfecit, & apostolis potestate æquavit, lucemque insuper hujus mundi & terræ salem non dubitavit appellare, tantillus ego facere atque æstimare debeam, & quod illa sit rerum (quas hodie nobis ecclesia recolendas atque adorandas proponit) magnitudo, quæ ab ingenio humano non capiatur, illa profunditas, quæ investigari nisi Spiritu sancto docente nequeat, illa sublimitas, quæ cœlum attingat, illa denique imperscrutabilis subtilitas, quæ non philosophiæ modo naturalis fugiat indaginem, verumetiam a spiritualibus hujus aeris nequitiis nequeat deprehendi.

Quamvis in oculis hujus carnis, & cogitatione eorum qui terrena sapiunt, res eædem tales ac tantæ non appareant, sed parvæ potius, humiles, ignobiles, ac contemptæ. Siquidem proponitur nobis parvulus dierum octo, infans, imbecillis, natus in humili tugurio, pannis involutus, in animalium præsepio cubans, hodie ritu Judaico circumcisus. In quo mortalis oculus, quid suspicaretur arcani, divini, aut admiratione dignum contineri? Tractabant enim parvulum hunc manibus suis ejus circumcisores, perinde atque parvulos alios cultro petrino resecabant præputiolum, sanguinem profluentem abstergebant, manu medica curabant vulnus, nec videbant quicquam præterea accidere, unde in cogitationem de eo altiorem adducerentur. Quamquam revera erant omnia hæc divinis iisdemque incomprehensibilibus mysteriis plena, ac digna quæ mirarentur cœlum, terra, & omnis creatura, quæque attonitos redderent, non homines modo, verumetiam sublimes illos beatorum spirituum choros, angelos, archangelos, cherubin & seraphin.

Quis enim vel hominum vel angelorum non vehementer admiraretur, quod tantus ille, immensus & æternus rerum omnium fabricator, quem [*2. Paral. 6. Lucæ 2.*] neque ingens hujus orbis machina, neque spatiosissima illa cœli volumina capere sufficiunt, exiguo corpusculo se totum inclusit? Quis non obstupescat, quod qui hominem mortalem formaverat, voluit tandem & ipse fieri homo, communemque cum factura sua subire vitæ so- [*Psal. 96. Hebr. 1. 4. Reg. 6.*] cietatem? Quod humilis de parente nascitur humili, cujus majestatem angeli adorant, pertimescunt inferi? Quod pauper & velut rerum omnium indigus venit in hanc lucem, qui solus est dives: cujus sunt munera quicquid uspiam habere videmur? Quod ille cui obsequitur, cui [*Isa. 4.*] servat excubias universa cœli militia, diversorio exclusus, nascitur inter armenta, in stabulo sordido, & non in conspicuo aliquo thoro, regio cultu fulgente? Quod pannis vilibus involvitur & ligatur, ille fortis, ille robustus gigas, qui diabolum mundi tyrannum, omnesque [*Psal. 18. Coloss. 2. Isa. 66.*] aereas potestates venerat expugnare? Quod ille cui cœlum vice throni est, cujus scabellum est terra, quem regnare in domo Jacob, & in solio David sedere oportuit, jacet in præsepio [*Daniel. 7. Luc. 1.*] animalium? Et ubi hic est cernere prophetarum illa de Christo vaticinia? Et quod ita demum [*Psal. 131.*] (ne quid ad cumulum miseriarum deesset,) circumciditur, mutilatur in carne tenella, & sanguinem fundit innoxium, quasi peccator sit & [*Joan. 1. Luc. 1.*] immundus, qui veniebat tollere peccata mundi, qui de Spiritu sancto conceptus & natus erat, nullius inquinamenti vel reus vel capax? Quorum profecto nihil fortuito casu aut fato aliquo accidisse, sed Dei solius providentia infallibili, nemo nisi qui omnis religionis prorsus sit expers, non fateatur. Deus enim qui [*Sapient. 6. Matth. 10.*] providentia sua admirabili gubernat omnia, sine quo nec capillus de capite, nec folium [*Psal. 120.*] cadit ab arbore, custos Israelis, qui non dormitat nec dormitabit, cum in cunctis operibus suis vigilantissimus sit, & sapientissimus in incarnationis Christi filii sui opere, visus est reconditos illos sapientiæ & bonitatis suæ thesauros semel omnes effudisse, omnes mundo ostendisse. Nusquam enim major apparuit ejus bonitas, nusquam tam admirabilis ejus sapientia. Quod dum tacitus mecum revolvo ac contemplor, mens admiratione liquitur, stupet ac riget, ut non injuria munus susceptum, patres reverendissimi, exhorrescam. Quis enim confidat consilium Dei & rerum istarum arcana, suo assequi ingenio, suisque ea verbis explicare. [*Rom. 11. Isa. 40.*]

Quapropter auxilio non qualicumque sed divini numinis afflatu mihi opus esse probe intelligens, illum ipsum censui adeundum puerum, quem circumcisione in carne sua sacrosancta pertulisse miramur: & illam in quam nemo frustra suspexerit tantorum mysteriorum parentem, quæ omnia hæc divinitus edocta erat, quæque ut eadem & nobis aperiantur, potest ab ipso quem genuit, lactavit & fovit, impetrare, consulendam. Quam idcirco consilium est non humanis sed angelicis salutare atque interpellare verbis. Ad illam siquidem, ut meminimus, salutatio- [*Luc. 1.*] nem, Spiritus sanctus de cœlo lapsus, virginem hanc complexus est, numineque suo obumbravit atque implevit, & verbum illud æterni patris in ejusdem (ibi ut incarnaretur) se demisit uterum. Si fuit autem tanta salutationis illius vis, quid ni speremus & nos. Spiritus illius & verbi divini saltem igniculum ac sensum aliquem (voce prolata) in corda mentesque nostras illapsum iri? Hoc igitur dum ago, patres reverendissimi, vos me voce præeuntem, mente sequi, taciteque mecum precari, ac dicere ne gravemini.

Circumcise puer nobis mysteria pande,
Cur fluat innocui sanguinis unda tibi?
Et cur non meritam tua dent præputia pœnam?
Si tamen hanc ratio cur paterere fuit.
Tu quoque consilii cœlestis conscia virgo:
Quæ puerum hunc salva virginitate paris,
Quam docuit sensus arcanos missus ab alto
Angelus, at potius spiritus, ipse sacer,
Spiritus ille tuo sacro qui pignore ventrem
Numine fœcundum reddidit ipse suo:
Tu causas inquam memora, te diva precamur,
Cur circumcidi debuit iste puer?
Adsis, angelicas clemens prius accipe laudes,
Virgo salutiferi plena favoris ave,
Est dominus tecum, super omne genus benedicta
Fœmineum, partu cum pia virgo tuo. Amen

Nunc de adfuturo mihi ejus favore qui nuper natus

natus pastoribus apparuit, & hodie circumcisus, A redemptionis humanæ arcam quamdam nobis exhibuit, potensque est & sensum atque intelligentiam mysteriorum inspirare, & verba quibus explicentur suggerere, bono animo confisus, tractationem sed religiosam, eorum quæ in evangelio recitata sunt, ausim tentare.

Complectitur autem evangelium verbis brevissimis, res duas maximas, non oscitanter prætereundas. Quarum altera est Christi domini nostri in carne, quam de semine Abraham assumpsit, juxta legis præscriptum circumcisio. (Luc. 2.) Altera nominis ejus germani & proprii diserta impositio. Nominis, inquam, non hominum industria juxta mensuram atque æstimationem naturæ apparentis in carne inventi ac dictati. Sed B quod ante sæcula os domini nominavit, (Isa. 62. Luc. 4.) quod angelus priusquam conciperetur nunciavit, quod non carnalis naturæ vires, sed potentiam significaret divinitatis, legationemque illam nobis exponeret, cujus gratia filius ille Dei altissimi, de sinu patris descendisset in hunc orbem. Vocatus est enim Jesus, id est salvator, (Matth. 1.) quoniam ad hoc missus erat a patre, & venerat ut salvum faceret populum suum a peccatis eorum.

Quemadmodum autem non crepundia puerilia erant, aut ociosa spectacula, quæ primo nativitatis suæ die Christus mundo ostentavit: ita & de circumcisione ac nomenclatura divinissima nobis existimandum est. Quinetiam, si ortus ejus initia illa fuissent ab omni mysterio remota, si C nihil intra se continuissent arcani, non poterat tamen otiosa esse ejus juxta legem circumcisio cruenta, aut nominis angelico monitu facta impositio. Jam vero tanta in crepundiis illis latuit divini concilii prudentia, tanta in obscura nocte claritatis divinæ lux, tanta in apparatu humili, ac contempto rerum majestas, quantam ingenium humanum neque intelligere satis, neque admirari sufficiat.

(Philip. 2.) Nam quod formam hominis assumpsit, cum Deus esset, quare factum existimabimus? Num quia ad ejus majestatem conferebat, aut præstantius erat in specie hominis quam Dei, in forma servi quam domini hunc mundo apparere & innotescere? Quis demens ita censeat? Verum ideo voluit carnem assumere peccati, D ut eam a contagionis paternæ gravi morbo sanaret: (Coloss. 2.) Homo fieri, ut hominem qui per peccatum viluerat, divinitatis suæ consortio rursus nobilitaret: sic enim apostolorum princeps ille ait, *ut nos divinæ consortes faceret naturæ*: (2. Pet. 8. 1. Cor. 1.) apparere in forma servi, ut de servis reges faceret, & *in regnum nos transferret gloriæ suæ*. Et quod de parente, secundum sæculum istud, humili natus est, quare committere voluit? Non erant præstantes illustri loco positæ virgines aut fœminæ de quibus nasceretur? aut si tantus erat erga virginem hanc amor, tantaque gratia, non potuit eam prius magnificis exornare titulis, aut potentiæ opumque splendore illustrare? E (Coloss. 1. Luc. 1.) Potuit utique, sed infirma mundi elegit, volens confundere fortia, veniebat enim potentes deponere de sede, & exaltare humiles. Sic quod pauper venit: Num defuisse ei opes putabimus? minime. Sed cum esset dives, (2. Cor. 8. Coloss. 1. Luc. 1.) *propter nos egenus factus est*, ut nos locupletaret. Ut ejus inopia nos divites essemus. In nocte venit, quia voluit nos eripere de potestate tenebrarum: voluit illuminare tenebras nostras, (Isai. 9.) *ut populus gentium qui ambulabat in tenebris, videret*, sicut in propheta dicitur, *lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux ista orietur*. Quod autem in stabulo nascitur, in sordibus, inter armenta, rationem assignat evangelista, (Luc. 2. Prov. 21.) *quia*, inquit, *non erat ei locus in diversorio*. Ergo ne in cujus manu sunt corda filiorum hominum, officiosis alioqui erga fœminas puerperas hominibus non potuit tantillum inspirare sensus humani, puerperæ isti ut cessissent hospitium? Potuit: sed quoniam nos quærebat, atque ad nos descendere volebat, (Baruch. 3.) ibi eum nasci oportuit, ubi nos eramus. At ubinam eramus? Num in stabulo aliquo, ut propterea descenderit in stabulum? Etiam in stabulo jacebamus animalium brutorum: (Genes. 2.) Animales enim rationis obscurata luce, per peccatum facti, & paradiso voluptatis, quæ nobis pulcherrimum ac jucundissimum hospitium dabat, exclusi, atque in hunc mundum ejecti, de mundo nihil feceramus præterquam stabulum animalium. (Psal. 48.) *Homo enim cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*. (Psal. 72.) Hinc quidam sanctorum dicebat: *Ut jumentum factus sum apud te*. Quod ipsum volens ille quando venit in hunc mundum significare, in stabulum animalium descendit, fœtores & stercora nostra non exhorrescens, ut in animalium suorum medio agnosceretur. Quin superest & alia ratio quare in stabulum descenderit. (Abac. 3.) Nempe voluit ante se pastor bonus minare gregem suum, & ad pascua meliora adducere. Quomodo enim alias impleretur, quod prædixit de eo Spiritus sanctus per prophetam. (Isa. 11.) *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos?*

(Matth. 1. Luc. 3.) Quale vero est quod jacet in præsepio? Joseph ille cui commendatus erat, & qui pater ejus esse credebatur, non tantillum contulit in parvulum hunc impendii, ut comparasset ei saltem cunas? Nihil profecto, nihil fidelissimus ille Jesu parvuli nutritius eorum quæ ad alumni sui educationem pertinebant neglexit: quia solliciti patrisfamilias munia omnia diligenti sedulitate obibat. (Luc. 2.) Sed hæc fuit Christo destinata voluntas, voluit esse animalium suorum cibus: eaque de causa in præsepium, unde pabulum animalia sumunt, reponi. Caro enim ejus aliis stipulas sapit & fœnum, aliis paleas, aliis nauseam citat, aliis solidus est cibus, aliis adeps frumenti, aliis panis angelorum. (Seq. S. Thomæ.) *Sumunt enim & boni & mali, sorte tamen inæquali, vitæ vel interitus*. Si bruti sumus, nec rationem sequimur vitæ ducem, aut si delectat nos in ignorantia Dei permanere, & asini sumus, non dijudicantes corpus domini: (1. Cor. 11.) quid aliud quam stipulas sapiat & fœnum? Si leones sumus truculenti & immites, aut boves terræ hujus cultores, quid sapiat aliud quam paleas? sic enim scriptum est: (Isaja. 65.) *Leo & bos comedent paleas*. Si erramus cum Judæis in solitudine, dicimus: *Nauseat anima nostra super cibo isto levissimo*. (Num. 21.) Si parvuli sumus in Christo, lac nostrum & mel nostrum est. (1. Cor. 3. Hebr. 5.) Si adolescimus, solidus est cibus, & frumentum & adeps frumenti. (Psal. 77.) Si vero perfecti jam sumus, *panis est angelorum*, (Sap. 16.) *habens omne delectamentum & omnem saporem suavitatis*. Adeo omnium animalium suorum generi attemperatus est hic cibus, & pro cujusque palato unicuique sapit. Quæ ratio est, quare jaceat in præsepio tanquam in pabulum expositus. Jam quod ligatur fasciis & pannis involvitur, poterat forsan alicui videri ideo factum fuisse, ne tenelli artus pueri distorquerentur. Sic enim

ANNO CHRISTI 1552. enim solent parvuli vinciri & fasciis illigari, donec eis articuli firmentur, & robur acquirant. Sed quid Christo cum fasciis & ligaminibus istis, qui *exultavit ut gigas ad currendam viam, cujus egressus a summo cœlo fuit*? Verum hi panni, legis sunt volumina, in quibus latuit, tanquam panniculis velatus atque obductus. Quo factum est, ut scribæ & legis periti Judæorum, multa quidem de Christo, quem in lege contineri sciebant, docere potuerint, non autem agnoscere, quoniam involutus illic latebat, & *manet ante oculos eorum velamen, usque in hodiernum*, atque hoc est quod ille dicit: *Opertum est eis evangelium*, nobis autem, quibus præbuit seipsum vivum, quibus manifestatus est in carne, quibus membranas illas, ut intelligeremus scripturas, aperuit atque explicuit, totus jam patet, totus apertus & manifestus est.

Psal. 18. Joan 7. 8. 2. Cor. 3. 2. Cor. 4. Act. 1. Luc. 24.

Adeo sub velamento rerum humanarum latuere consilii divini arcana: adeo jam tum ab ipsis incunabulis puer parvulus figuris & ænigmatibus istiusmodi, præstantissimo quodam docendi modo, nos erudiens, cathedram tenet magistri docentis, quandoquidem ipse est unicus ille magister noster, *legifer noster*, *rex noster*, & sicut nomen ejus sonat, *salvator noster*. Isai. 33.

Hæc sunt stabuli tui, præsepii tui, pannorum tuorum, o puer admirabilis, magnalia, ab oculis carnalibus abscondita. Talibus ludis, talibus spectaculis, talibus crepundiis, exornantur tibi cunæ pueriles. Hæc sunt magisterii tui ad circumcisionem altioris magisterii sacramentum erudita præludia: hæc sunt ortus tui nocturna, sed supra solem radiantia spectacula testibus syderibus, testibus angelis, testibus pastoribus, testibus animalibus, in stabulo veluti in magno quopiam ac undique patente theatro edita. Et vere magnum theatrum, quod omnibus hominibus patet, quod innumerabiles admittit spectatores, in quod oculos suos conjiciunt, quotquot dominum Jesum quærunt. Ecquod aliud theatrum spectatoribus suis tam jucunda, tam plausu atque admiratione digna exhibeat spectacula? Quæ schola, quæ academia, quod gymnasium, tam docta proponat auditoribus suis ænigmata? Qualis autem futura erat ejus circumcisio, cujus fuit tam admirabilis nativitas? Si hæc in nocte, quid in die? Si tanta nobis die primo donata sunt, die octava, qui mysteriis deputatur, quid putatis expectabimus? Magna profecto necesse est ut sint, quibus commendandis tantus mysteriorum apparatus est præmissus. Luc. 2.

Agite igitur, patres, huc huc repurgate mentis oculos, animumque advertite. Nam qui mundo sunt corde, Deum videbunt. Observemus & quantum fas est consilia scrutemur Dei, si forte pulsantibus aperire, & quærentibus arcani quippiam dignabitur ille aperire. Audivimus puerum tot miraculis clarum hodie, hoc est, octavo nativitatis suæ die, circumcisum, & carnis quidem præputium hominibus secantibus posuisse, nomen vero accepisse divinitus impositum. Hic Christianæ philosophiæ studiosorum hominum est imprimis investigare, quidnam sibi velit tam accurata ista temporis adnotatio? Neque enim putandum est sine causa factum, ut circumcisioni destinaretur in lege, non quilibet dies, sed octavus. Qua in re animadvertat quisquis est mysteriorum divinorum contemplator, septem diebus universum hujus sæculi tempus contineri. Nemo est enim qui septenis plures aut pauciores numeret dies, & non eosdem iterum atque iterum recurrentes, ducat in orbem seu circulum quemdam perpetuum atque infinitum. Erit igitur dies extra hos septem, octavus, tempus aliud & sæculum novum, illud nimirum, quod Isajas præsagiit futurum. *Prope est ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur, miserebitur dominus Jacob, & Israel salvabitur*. Dies septem carnalis sunt præputii, quibus conversati sumus in desideriis carnis. Dies octavus, dies est ille redemptionis sanctus, in quo signati sumus; tempus est regenerationis & reconciliationis, quo adoptamur in filios Dei, ut clamemus abba pater, & signentur nomina nostra in libro vitæ, quos antea Deus ignorabat. Sed ut Judæis, inquiet forte quispiam, fuerit dies octavus mysticus, nihilne hic datur gentibus? *an Judæorum Deus tantum, & non etiam gentium?* Datur utique & gentibus is qui est expectatio gentium.

Matth. 5. Luc. 11. Luc. 2. ANNO CHRISTI 1552. Isa. 14. Ephes. 4. Galat. 4. Rom. 3. Genes. 42.

Verum aliter Judæis, aliter gentibus. Nam cum haberent gentes multorum annorum præputia longa, & diu in incredulitate & desideriis carnis fuissent conversati, non eis post transactam hebdomadam dierum in capite hebdomadæ novæ sicut Judæis, sed post peracta multorum annorum sæcula, in capite anni novi, imo novi sæculi datur. In præteritis enim generationibus dimisit gentes ingredi vias suas. In quo est videre admirabilem Dei providentiam. Qui cum voluisset sibi colligere ex Judæis & gentibus populum unum, sibique reconciliare ambos in uno corpore, tum prædicare iis qui longe & qui prope erant, sic aptavit, sic præfinivit dispensationis suæ tempora, ut uno eodemque hoc die, populo utrique religioso, quem Judæi (quoniam octavus erat) ex lege, & gentes legem non habentes, ex superstitione venerabantur & observabant, utrisque se exhiberet signaculis duobus cognoscendum, uno carnis, altero divinitatis. Siquidem hunc diem Jano bifronti superstitiosa gentilitas dedicaverat, quem conviviis, salutationibus mittendis & remittendis, strenis & ludis publicis, totum transigebant lætum, dabant & accipiebant munera, mutuæ benevolentiæ atque amicitiæ symbola, haud secus ac si temporis præteriti fastidio gravati in novam vitæ conditionem transire gestirent. Qua de re veterum poetarum quidam sic cecinit carmine. Act. 14. Ephes. 2. Coloss. 1. Rom. 2.

Prospera lux oritur, linguisque animisque favete:
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Jurgia, differ opus livida turba tuum.
Salve festa dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.

P. Ovidius fast. 1.

Ad quem modum gentes per ignorantiam veri Dei Jano bifronti & nihil videnti tribuebant, quæ erant solius Christi. Christus enim, (non Janus) conciliator est animorum, omnisque benevolentiæ in hominibus auctor. Hic prædicat, ut propheta ait, annum placabilem domino. Hic propter testamentum vetus, quod reinspicit a tergo, & novum, quod coram inspicit, in finem sæculi duraturum, & quoniam mediator est inter Deum & hominem, bifrons poterit non injuria videri, sed ob id potissimum, quod *non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, & oculis ejus omnia sint nuda & aperta*. Hic dat strenas & munera auro gemmisque meliora. Dedit enim nobis hodie e bonitatis suæ thesauro strenas binas inæstimabiles, quibus nihil pretiosius, nihil optabilius esse possit.

Joan. 13. Isa. 61. Heb. 4. 7. 9. Heb. 4.

A Dedit munera duplicata, eximiæ erga nos charitatis suæ symbola. Quorum alterum pretioso ejus sanguine notatum est, naturæ humanæ signaculum: Alterum vero de cœlo nomen allatum signaculum divinæ naturæ. 1. Pet. 18 Sanguine autem ejus quid pretiosius? Et novo suo nomine exhibuit nobis æternæ salutis spem, *nec enim aliud sub* Act. 4. *cœlo datum est nomen hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*, & fœlicem æternitatis annum auspicari. Salute autem æterna quid optabilius?

Circumcisionis character humanæ illius carnis, quæ pro redemptione generis humani venit ad Abraham, est signum, datum non solis Judæis, Genes. 22. sed & gentibus, ut promissio impleretur. *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ*. B De quorum numero nos utique eramus alioqui perituri, nisi benedictio promissa ad gentes quoque pertinuisset: quo major est causa, ut signum læti agnoscamus, nobisque fœlicitatem illam gratulemur. Apoc. 1. Datum est autem in sanguine, qui lavat a peccatis, & arrha est propitiationis illius, quam facere decreverat in cruce.

Nomen Jesus tam benignitatis quam potentiæ ejus divinæ est signum, peccatoribus omnibus datum. Matth. 1. *Vocatus est* enim *Jesus, quia veniebat salvum facere populum suum a peccatis eorum*. Quid autem tam benignum est, quam sua ipsorum culpa pereuntium, ubi indignationis & iræ justa causa dabatur, misereri? & quæ major sit potentia, quam peccati vincula solvere, C a diaboli tyrannide liberare, a morte æterna salvare? Luc. 5. Atqui hoc quis possit nisi solus Deus? Quid vero miseris nobis tam necessarium, quam condolentem eumdemque salvantem habere Jesum? Agnoscere ergo & istud quoque signum tantorum gaudiorum nuncium læti debemus, ut ex nomine ipso verum confiteamur esse Deum, ex circumcisione hominem verum. Utriusque enim naturæ confessio, tam est unicuique ad salutem necessaria, ut si quis alteram in Christo perimat, totus excidat a Christo toto, nec habeat, unde possit ei Christus prodesse. Etenim qui humanam ei naturam detrahunt, sacrificio se exuunt propitiationis. Quod dabit enim pro se sacrificium, aut quem sanguinem libabit Manicheus, D qui imaginem ac similitudinem gessisse hominis, non naturam, perfide contendit? Quod Valentinus, qui corpus ei affingit cœleste? Quod Apollinaris, qui humanam in divinam transisse fabulatur? An sanguinem hircorum, taurorum, aut vitulorum? Sed impossibile est, sanguine hircorum, aut taurorum auferri peccata. Hebr. 10. An sanguinem proprium? sed is sanguine hircorum est corruptior. 1. Joan. 2. Nobis vero qui verum ipsum confitemur hominem, *factus est propitiatio pro peccatis nostris*. Ad eumdem modum qui divinam ei naturam blasphema voce auferunt, Judæi, Ethnici, Mahumetani, quod habeant nomen in quo sit peccatorum remissio, & quo salvi fiant? Act. 4. Nullum profecto, nomine Jesu sublato. E *Non est enim aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*: Soli itaque de Christo recte sentiunt, qui & hominem ipsum & Deum esse confitentur. Atque hoc est quod apostolus ille 1. Joan. 4. Christo præ ceteris dilectus ait. *Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est*. Et rursus: *Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet*. Quæ duo ut non compugnent ipse fecit, per quem magno eoque inscrutabili miraculo, in uno ac solo Christo consentiunt. Quod in Spiritu sancto fore prævidens Isajas ait, Isaj. 9. *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis*. Parvulum a filio hactenus in eodem Christo secernit, quod parvulus sit natus, nimirum ex Maria virgine: filius vero datus, nimirum a patre cœlesti, qui ipsum ab æterno genuit. Et tamen idem interim est Christus, qui & parvulus est & filius.

Tantorum sunt duo ista hujus diei signacula mysteriorum symbola, quæ tamen nulla sint nisi plurima, nec iis inferiora adhuc restent. Pro re nata igitur convenientissimum ac pulchrum erat, utriusque signaculi vim & causas, quidque portenderet altiori origine exponere. Quod tamen ipsum quum mihi per temporis angustiam non permitti probe satis intelligam, & cernam vix de alterutro disserendi facultatem superesse, arbitratus sum me non abs re facturum, si circumcisionis tantummodo sacramentum pertractum, ut cujus ratio non tam multis perspecta est, quam exosculandi illius & amabilis ac benedicti nominis Jesu: quod omnium piorum ore, nobis etiam tacentibus, celebratur. Illud est enim nomen, quod est supra omne nomen, Philip. 2. ad cujus appellationem *omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium & infernorum*. Isa. 65. Nomen in quo *qui benedictus est super terram*, ut propheta ait, 1. Cor. 12. *benedicitur in Deo*, quo nemo potest eum appellare nisi in Spiritu sancto. Nomen est, ad quod mitescunt feræ, fiunt innoxii serpentes, Marc. 16. dæmones ejiciuntur, linguis loquimur novis, & Psalm. 102. omnis generis morbi curantur; Jona. 16. propter quod propitiatur Deus cunctis iniquitatibus nostris, in quo quicquid petierimus, dabitur nobis. In summa, Johel. 2. *Omnis qui invocaverit nomen domini, salvus erit*. Quam tantam ejus viam admiratus David carmine ipsum tali celebrat. *Domine*, inquit, Psal. 8. *Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra*, cum pridem in Judæa tantum Psal. 75. notus fuisset Deus, *& in Israel magnum nomen ejus*.

Illo itaque nomine vobis alioqui satis commendato, & piorum omnium cordibus impresso, ad circumcisionis mysterium explicandum Circumcisionis Origo. me converto, cujus originem tradit Moyses in Genesi fuisse talem. Cum Hebræus Abraham jubenti Deo, ut de terra & cognatione sua in regionem aliam, quam ei demonstrabat, Genes. 12. proficisceretur, incunctanter paruisset, eidemque promittenti sibi jam per ætatem effœto posteritatem (non magis quam stellæ cœli, Genes. 15. aut sint arenæ maris) numerabile, absque dubitatione fidem habuisset, eaque de causa justitiæ laudem fuisset promeritus, multis perspecta modis ejus obedientia, fide, constantia ac justitia, voluit Deus semen ejus ab impiorum semine signaculo aliquo discretum, quo originis suæ paternæque virtutis admonita posteritas, ejus quoque studeret æmula esse, quamobrem mutato nomine ejus Abram in Abraham, Genes. 17. eo quod esset futurus multarum gentium pater, jussit ut se cum familia omni lege sempiterna circumcideret. Quod institutum ab eo cœptum, per omnem adeo posteritatem invaluit, ut nemo veterum legatur ejus neglecti causa fuisse reprehensus, præter unum Moysen, cui re- Exod. 4. vertenti a Madianitis in Ægyptum cum Sephora uxore, angelus mortem interminabatur, propterea quod filium suum nondum circumcidisset. Quo conspecto puelli mater, ingenti correpta metu, illico filium petra acuta circumcidit, provolutaque ad Moysi pedes ait: *Sponsus sanguinum*

ANNO CHRISTI 1552.

Gene. 34. *num tu mihi es*, & dimisit eum, ob circumcisionem, ut ait scriptura. Adeo ab ea tanquam crudeli atque inhumana lege pietas materna abhorrebat. Quinetiam quanto cum cruciatu fiat circuncisio, si non experientia, posset vel ab eo cognosci, quod cum Emor & Sichem (ut habet Geneseos historia) principes, cum universo civitatis suæ populo, filiis Jacob dolose persuasi se circumcidissent tertio circumcisionis die Symeon & Levi cum modica familia in civitatem irruentes, totam multitudinem quæ defendere se ob doloris vehementiam non poterat, propter stuprum sorori suæ Dinæ illatum, trucidarunt.

Nihilo tamen minus Hebræi, quamvis dura, crudelis atque inhumana circumcisionis lex illa videretur, & a ceteris patrum suorum traditionibus leviter admodum nec infrequenter deflecterent, tamen sive gloriam stirpis (de qua superbiebant) sive promissorum divinorum magnitudine, sive religione ducti (senserunt enim ac tradiderunt eorum quidam ritui mysterium inesse) ejus admodum tenaces ac patientes erant, cruciatus illos non modo contemnentes, verumetiam ducentes sibi gloriosos, gentesque reliquas velut immundas aspernati sibi solis mirifice placebant. Cujus rei admiratio cœpit & Ægyptiorum mystas illos (qui in veneratione præcipua religionis opinione habebantur, & cum ad eos sacramentum istud non proprie pertineret, Hebræorum simiæ facti, a quibus plurima mutuabantur, se quoque circumciderunt, & neque ad literas sacras illas (quas hieroglyphicas appellant) addiscendas, neque ad astrologiæ aut geneseos (qua nihil divinius ducebant) cognitionem, quemquam admittebant nisi prius circumcisum. Et nemo apud eos hierophantes, nemo sacrorum mysta, nemo vates, aruspex, genethliacus, cœli aut infernorum conscius existimabatur, nisi fuisset circumcisus. Quinetiam Arabum, Phœnicum & Æthiopum quosdam sacerdotes, memorant idem sequutos exemplum, circumcisionis se charactere initiasse. Quo factum est, ut circumcisio quæ fuerat Hebræis insigne religionis, Ægyptiis, Arabibus & Phœnicibus facta sit superstitionis insigne. Non novum tamen hoc, quum ita soleat impietas pietatem mentiri, & angelus satanæ se transfigurare in angelum lucis.

Atque hæc est circumcisionis illius origo, causa & progressus ad Christum usque in quo benedicendus erat non unus Hebræorum populus, sed omnes gentes terræ. Non enim per Abrahamum aut ejus circumcisionem benedictio promissa expectabatur, sed per semen ejus. Semen autem promissum & per virginem redditum, erat Christus, in quo carnalis ista circumcisio in multo præstantiorem conversa est. Enimvero Christus cum Deus esset & homo, accipiens in humana sua carne circumcisionem carnalem, transtulit eam in spiritualem, qua electos suos ad quos promissio Abrahæ facta pertinebat, signaret: Non quidem signo aliquo carni mortali impresso, quam habent boni cum malis communem, & in qua charactere eodem signari poterant etiam reprobi, nihilo propter signaculum illud futuri meliores, sed in anima, in qua non nisi germani Abrahæ filii & electi Dei signantur, infallibili illo spiritus charactere, qui nos meliores efficiat ac Deo probet. De quo apostolus ait, firmum fundamentum Dei stat habens signaculum hoc. *Cognovit dominus qui sunt ejus, & discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen domini*, invocamus quidem quotquot in ipsum credimus nomen domini, sed signaculum Spiritus habent, qui circumciderunt se ab iniquitate: hos discernit & cognoscit, *qui scrutator est cordium Deus*: ad hos pertinet pactum illud æternum. Hoc est firmum fundamentum Dei, quod stat & stabit. Ad quam circumcisionem spiritualem referuntur omnia quæ de carnali illa Moyses scripsit: fuerunt enim istius umbræ quædam & imagines. Sed quoniam Judæus doctrinam hanc veritatis non recipit, & literæ affixus errare nos arbitratur, ne dubia videamur jactare pro certis, ante ex ipsamet lege (cui innititur) venit ille nobis confutandus ac redarguendus, quam probemus omnia veteris circumcisionis jura huc esse translata. Age igitur si rogemus Judæum causam, quare jusserit Deus præputium cirumcidi, quod amputari absque cruciatu magno non poterat. Nam persuasum utrinque esse debet, Deum non sine causa & frustra grave aliquid in homines statuere. Si natura vitiosum erat, adeoque Deo invisum, quare creavit? Si non erat invisum Deo, nec molestum homini, aut natura malum, quare jussit amputari? Si quia superfluum erat, auferri voluit, videbitur miserorum cruciatu suum errorem, si ita fas sit de Deo loqui, voluisse emendare. *Ipse enim fecit nos, & non nos ipsi*. Aut si alia quæpiam causa suberat ad Deum non pertinens, nunquid de præputiis cura est Deo? Hic quid ille respondeat, nisi datam circumcisionem in fœderis divini signum, quo populus Deo dedicatus a reliquis gentibus ipsum agnoscentibus, nec cultui ejus mancipatus secerneretur. Verum id quidem, & satis conveniebat, Judæorum populum rudem, notis hujuscemodi signari, sed non istud quærebatur. Danda erat ratio quare discernendo populo suo, Deus signo isto & non potius alio quopiam voluit uti, quo videlicet tam dignum Deo signaculum istud fuisse appareat, quam conveniebat Judæos eo notari. Quæ nisi detur studiosis illis, qui facta divina admirantur, eorumque rationes pervestigant, neutiquam fiet satis, quinetiam videbitur hæc ipsa lex cum decoro naturæ decentissimo & rationis judicio pugnare. Dicent enim Ethnici. Sic non habebat Deus vester quem omnipotentem & sapientem esse dicitis, in corpore humano locum alium, ubi religionis & pacti sui characterem locaret, nisi in verecundarum partium (quas natura velavit) circumcisione?

Quale item sit (rogabunt) æternum Dei testamentum ista corporis parte reconditum circumferre? & quale denique ob resectam cutis particulam (quæ neque bonum neque malum alioqui hominem reddat) circumcisum non circumciso ducere meliorem, & hunc illi præferre vel posthabere? Hic mutus erit Judæus, nec poterit legis quam profitetur dare rationem, nisi confiteatur nobiscum, circumcisione illa carnali, circumcisionem aliam Deo dignam. & quæ hominem vere sanctificet, adumbrari: cui significandæ, non quælibet alia corporis pars, sed tantum pudenda ista sit apta. Quamquam huc adigetur, non ista tantum ratiocinatione: succurunt enim ipsa etiam lex & prophetæ, quorum authoritas majus pondus habet. In Levitico ait dominus: *Ambulabo contra eos* (de Judæis carne utique circumcisis loquitur) *& inducam eos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum*. Audimus hic

Marginalia: Gen. 22. · Galat. 3. · 2. Cor. 2. · 2. Tim. 2. · Sap. 1. · Gens. 17. · Psal. 99. · Levit 26.

ANNO CHRISTI 1552.

hic circumcisionem potiorem mentis. Mens autem circumcidi (nisi spiritaliter) quomodo queat? Similis est in Deuteronomio locus, ubi ad circumcisos jam carne Judæos Moyses ait. *Circumcidet dominus Deus tuus cor tuum & cor seminis tui, ut diligas dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua.* Si in præputii circumcisione conquiescendum existimavit Moyses, quid circumcisionem cordis ex Dei nomine iis qui circumcisi jam sunt, promittit? Luculenter itaque hic apparet non modo, quod demonstrandum nobis erat, circumcisionem quandam esse spiritalem, carnali ista præstantiorem, verumetiam & hoc, quod illa sit: quam velit potissimum, & exigat Deus: idem est videre & in alio Deuteronomii loco, ubi Deus ait: *Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram, ne induretis amplius.* En & cor ipsum hominis, ad quod nulla manus pertingit, præterquam Dei, habet præputium quod circumcidatur, sed spirituale: quod nisi circumcidimus, non proderit carnem habere circumcisam.

Deut. 30.

Deut. 10.

Quorsum igitur glorietur Judæus in figura, in umbra, in signis, si hæc est veritas? Quorsum præputii sui decurtationem jactabit, si præstantior, si sanctior, & Deo gratior est circumcisio cordis? Pleni sunt rerum istarum prophetæ, quorum agmen longum, si causa posceret, huc possem adducere. Sed apud vos, patres sanctissimi, id arbitror in re tam manifesta fore supervacuum. At dum Judæorum persequor stoliditatem, videar forsan alicubi ipse impegisse, & laqueos mihi innexuisse, unde non extricer. Nam si figura est & umbra circumcisio, quid tantopere Christum in carne circumcisum prædico & extollo? Neutiquam vero stringor hoc modo, qui Christi circumcisionem aliter, quam suam Judæus, magnifico. Non enim sibi circumcisus est Christus sicut Judæi, sed nobis, quibus & natus & datus est: sed nec ideo, quod putaret cum Judæis, præputium omne natura immundum coram Deo esse, aut carnis mutilationem virtutem esse Deo gratam atque acceptam. Sed ideo circumcisionem accepit, ut figuralem illam transferret in spiritualem, veram circumcisionem: ideo sub umbram hanc descendit, ut ea discussa rem ipsam in luce nobis exhiberet. Præter quam utilitatem profuit nobis & alias Christi circumcisio multis modis.

Isai. 9.

Primum enim mortalibus omnibus comprobavit se carnem veram & nostri similem assumpsisse, qui voluit nos sibi unum corpus (in quo omnes servaret) concorporare. Deinde voluit fratribus suis secundum carnem, Judæis (inquam) ne quam illis offensionis causam præberet, per omnia assimilari. Et qui non postremus est ejus fructus, liberavit nos a dura circumcisionis lege, circumcisus ipse pro nobis. *Misit enim Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum Dei reciperemus.* Sed qui potuit istud fieri? Num legem (ut nos liberos ab ea redderet) destruxit? Minime. Sed pro nobis autem implere quomodo potuit id, quod ut ipsi nos præstemus, lex exigit & requirit? Sic enim habet mandatum Dei. *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo.* Et iterum. *Erit autem pactum meum in carne vestra, in fœdus æternum.* In vestra, inquit carne, non aliena. Multis sane mortalibus quibus rationem caro absorbuit, præbuere hæc legis verba ingentis causam ruinæ, qui æternum illud Dei testamentum, ad suam ipsorum carnem referentes, tam grandi rerum moli, tam fragile ac vile substraverunt fundamentum. Quales fuere Judæi, qui propter hanc legem, legem Christi etiamnum aversantur. Quales item Ebionitæ, qui cum Christum recepissent, suaque omnia ad pedes apostolorum posuissent, propter hæc legis verba retro conversi, ac circumcisi a Christo exciderunt. Sic Cerinthus, sic pseudo apostoli, sic ad tempus Galatæ, sic Mahumet, & cum eo gentes innumeræ a Christo recessere, quibus persuasum erat, suam esse carnem, pro qua tanta polliceretur Deus, & de illa dictum esse: *Pactum meum erit in carne vestra in æternum.* Heu carneas & cœcas hominum istorum mentes, & stupida crassaque ingenia. Itane mortales de putente sua carne gloriari? Itane Dei creatoris sui pacta gratuita, carnis suæ merito adscribere, & quidem carnis illi particulæ quæ pudenda prorsus atque digna sit.

Ephes. 4. Hebr. 2.

Galat. 4.

Matth. 5.

Gene. 17.

ANNO CHRISTI 1552.

Epiphanius.

Galat. 3. 5.

Gene. 17.

Quid est autem omnis caro, nisi fœnum, nisi pulvis, nisi lutum? & hujus scilicet vilior particula digna æstimabitur, pro qua paciscatur Deus homini immortalitatem? Quanta est indignitas opinari tam vilibus Deum addictum esse rebus? Alia, o cœci, alia est caro, pro qua pactus est nobis Deus æternitatem. Hæc est unigeniti ejus caro, qui nobis natus, datus & circumcisus est: idemque est masculus ille, in quo circumcidimur omnes. Quemadmodum enim quod Abrahæ dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ,* non potest ad eos omnes, qui ab Abraham descenderunt, referri: nec enim dicit scriptura, *in seminibus, quasi in multis, sed in semine tuo, quasi in uno:* hic unus autem est Christus. Ita quod eidem dicitur: *Et erit pactum meum in carne vestra,* non ad unumquemlibet Judæum referri potest, nec de multis, sed de carne una pronunciat Deus. Hæc autem una caro, o Judæi, est Christus, de carne vestra, ex semine Abraham natus, qui idem & caro nostra est. Quotquot enim in ipso baptizati sumus, unum sumus cum illo corpus, & membra de membro, de carnibus & ossibus ejus: illo ergo circumciso, simul intelliguntur circumcisi, quotquot in eo existunt. Quam carnem unam, & masculum unum Colossensibus indicans is qui aliquando raptus fuit in tertium cœlum, *In Christo,* inquit, *circumcisi estis, circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi, consepulti ei per baptismum. Itaque jam non est masculus & fæmina, gentilis & Judæus, circumcisio & præputium, barbarus & Scytha, servus & liber, sed omnia & in omnibus Christus: In quo neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura, sed fides quæ per dilectionem operatur. Non enim qui in manifesto hic Judæus est, neque quæ in manifesto in carne fit, circumcisio est: sed qui in abscondito, Judæus est, & circumcisio cordis in spiritu non litera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.* Enimvero non magni meriti res coram Deo est carnem circumferre mutilatam. Cordis & animæ vitia amputasse, illa demum præclara est & Deo grata circumcisio. Hæc est quam legislator volebat atque intendebat: ad hanc invitat nos Christus infantulus circumcisione sacrosanctæ carnis suæ. Hanc docuerunt apostoli, præsagierunt futuram atque etiam suo exegerunt tempore prophetæ, patriarchæ & justi viri. Olim in carne sua adumbrarunt, pulcra & accurata ratione, quæ pars hominis, quo ordi-

Psal. 40. Psal. 102. Isai. 64.

Gene. 22.

Galat. 3.

Gene. 17.

2. Cor. 12. Ephes. 5.

Coloss. 2.

Coloss. 3.

Galat. 5. 6. Rom. 2.

ANNO CHRISTI 1552.

ordine, qua ætate, quo cultro & quomodo circumcidi debeat, præscribentes: modo enim non numeris omnibus traderetur absolutum, quod ex Dei ipsius gerebatur præscripto? Et quidem quæ pars hominis circumcidi debeat, in præputii carne intelligitur. Non enim præcepit Deus præcidere ungues aut capillos, vel barbam abradere, res quas excernit ipsa natura, non etiam corporis solida membra, sine quibus non potest homo integer consistere: sed congenita nobis præputia, naturæ quidem sui amantissimæ cara, pudenda tamen. Quæ quoniam carne constant & sanguine, non absque cruciatu revelluntur: tametsi abundare in corpore humano, nec admodum ei necessaria esse videantur. Qua figura significat Deus, vitia illa pudenda, in quæ ferimur ab ipsa adolescentia, ac per omnem ætatem adeo proclives, quæque radices jam in ipsis nostris visceribus egere, nec possunt, nisi natura cui congenita sunt reluctante, & acerbo cum dolore extirpari: circumcidenda tamen esse, modo velimus inter filios Dei computari. Qualis est concupiscentiæ venereæ impetus, superbiæ malum, ambitionis pestis, studium avaritiæ, luxus, odium, invidentia, & id genus morbi carnis, qui etsi tenaciter adeo depravatæ inhæreant naturæ, ut extirpari & sanari, nisi vim nobis inferamus, vix queant: tamen nemo defendit, nemo non improbat, utpote pudenda & verecunde (quantumvis corruptos homines delectent, naturæque adblandiantur) tegenda. Atque hæc talia, cui non merito videantur quædam esse præputia: & quidem cordis præputia, unde exeunt, ut veritas ipsa nos docuit, cogitationes immundæ, quæ coinquinant hominem. *Et pravum est cor hominis*, pronumque (sicut apud Moysen dominus ipse conqueritur) ab adolescientia sua in malum. Quamquam scriptura sacra, eadem illa vitia tribuit etiam menti, jubetque & hanc circumcidere, ideo forte quod mens videatur in corde suam habere sedem. Legimus in Hieremia, & aurium circumcisione opus esse. Sic enim ait: *Cui loquar, & quem contestabor ut audiat? Ecce incircumcisæ sunt aures eorum, audire non possunt*. Moyses querebatur, se labiis esse incircumcisum. Et quemadmodum circumcidere oportet mentem, cor, aures, labia: sic fortassis & manus & pedes, & oculi & nares habent quod circumcidantur. Labia quidem, ne loquantur dolum in corde: & cor, ne cogitet detractiones, turpiloquia, & ea quæ nec nominari vult inter fratres apostolus. Aures, ne adulatoribus, calumniatoribus, aut colloquiis eorum pravis, qui animas corrumpunt, auscultent, sed potius verbo Dei. Oculi, ne videant vanitates, & sint pleni concupiscentiis, sed simplices sicut columbæ. Gustus a crapula, ebrietate, & gulæ irritamentis, ne fiat homini suus venter Deus, & tanquam crucis Christi inimicus ab apostolo deploretur. Manus ne muneribus, sanguine, rapina aut iniquitate ulla polluantur: Pedes a lapsu, ne gradiantur via duplici, sed in via currant mandatorum Dei. Tot sunt hominis partes, quæ circumcisionem requirant. Quamquam interim verum est, corde bene circumciso, totum satis hominem circumcisum esse. Ordinem ad hæc quemdam in circumcisione servandum esse, Abraham suo nos docet exemplo. Siquidem is prior seipsum, deinde Ismaelem filium suum, postea vernaculos, postremo emptitios & advenas circumcidit. Se quidem non impuritatis ullius præscindendæ causa, sed propter exemplum, quippe qui jam justitiæ laudem a Deo fuerat adeptus. Jam audierat: *Ego protector tuus Abraham, & merces tua magna nimis. Benedicam benedicentibus te, & maledicentibus tibi maledicam*: & jam quarto acceperat de posteritate, de Christo, de Chananæorum fertilissima amplissimaque regione possidenda promissionem. Nihilo tamen minus quamvis justus, rectus, Deo carus, & annosus esset, debuit pater multarum gentium futurus, priusquam promissionis filium Isaac generaret, ipse circumcidi.

Matth. 15. Gen. 6. Leu. 26. Hier. 6. Exod. 4. Psal. 11. Ephes. 5. 1. Cor. 15. 2. Petr. 2. Philip. 3. Gene. 15. Roma. 4. Genes. 12. 7. 21.

Quid hoc sibi vult, patres reverendissimi, aliud, nisi quod in ecclesia Dei oporteat primo ipsos Abrahamos, ipsos patres familias, qui alios circumcidant, circumcidi saltem in exemplum, quanto vero magis, si habeant ipsimet, quod circumcisionem requirat? Videlicet ne audiant: *In quo alium judicas, teipsum condemnas*. Rom. 2.

Neque enim Isaac nascitur nisi de parente circumciso, nec ecclesiarum patres, bonos Christo generant filios, nisi fuerint ipsi circumcisi priores. Sic enim ajunt: plus valere exemplum bonum, quam leges bonas. Circumciso parente mox Ismael filius circumciditur, primus post patrem familias in domo. Et quis primus in ecclesiæ patres est, nisi clericus in ecclesia post sortem domini electus & adscitus? Quem sequuntur tanquam vernaculi populus fidelium, *cives sanctorum & domestici Dei*. Post vernaculos tardius circumcisionem admittunt servi emptitii illi, qui sua lucra in ecclesia Christi sectantes, non domino nostro Jesu Christo serviunt, sed suæ cupiditati, suo ventri. Postremi veniunt advenæ, qui in ecclesiam de regione tenebrarum sero pene reversi, pœnitentiæ castigatione severiori circumciduntur. Hoc ordine circumcidit Abraham domum suam: & hic ordo est, quem in Arahamo Deus ecclesiæ præscripsit, quem pervertere si quis adnitatur, nihil egerit aliud, quam ut cum natura pugnare, & Dei ordinationem infringere voluisse videatur.

Gen. 2. Gene. 17. Ephes. 2. Rom. 16.

Interim tamen prætereundum non est siquidem velimus sacræ scripturæ candidi & non iniqui interpretes haberi, quod Abraham gentis pater non a filio, non a vernaculis, nec a servis, aut alienigenis circumciditur, sed sua ipsius propria voluntate & manu. Nosse enim oportet, non permissum (nedum injunctum) minoribus, ut negotium sibi sumant aut libidine ferantur majores suos circumcidendi, ut sicut Cham ille, naturæ reverentia deposita parentum suorum verenda nudata fratribus ostendant, quos certa maledictio apud Deum manet. Sed debet Abraham a seipso, non ab alio quovis minore circumcidi, derisus & contemptus. Ipsique sese patres debent ad proavorum & majorum suorum normas & leges illas, quas nulla (quæ quidem a Deo sit) queat dissolvere potestas, ultro componere. Etenim non datam (ne ipsis quidem apostolis) esse a Deo potestatem, ea quæ pro ædificatione sancita sunt destinandi, apostolus ipse ille gentium doctor in fide & veritate nobis affirmat, pro quibus solis forsan conservandis, quales quales patres eorum fuerint, poterunt minores solliciti esse, & Paulos quosdam agere.

Gene. 9. 2. Cor. 10. Galat. 2.

Quæ vero ætas circumcisioni huic divinæ deputetur, si libet cognoscere. En Abraham circumciditur annorum nonaginta novem. Ismael tredecim annorum. Infans parvulus dierum octo:

familia

Anno Christi 1552.

familia vero absque ætatis respectu. Hoc vero A quid est P. R. nisi quod nulli parcitur ætati, quando neque infima circumcisionem evadit, neque suprema. Abraham qui anno nonagesimonono superato, jam centesimum agebat, ætatis supremæ. Parvulus infimæ. Ismael & familia, mediæ gerunt imaginem. Omnis enim ætas circumcisioni Christianæ matura est. Quod Spiritus sanctus per prophetam significans, sic Christi tempora descripsit. Isai. 65. *Non erit ibi infans dierum & senex, qui non impleverit dies suos. Quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.* Adeo nemini datur ad perseverandum in peccatis spatium ulterius, atque hoc ipsum est, quod habet historia divina. Gen. 17. *Statim*, inquit, *in ipso die*, sicut præceperat ei B Deus, *circumcidit Abraham carnem præputii sui, & Ismaelis filii sui, & omnem domum suam.*

Et quoniam non amputatur absque cultro præputium, de hoc quoque dispiciamus. Exod. 4. Josue. 5. In scripturis quidem, non invenitur circumcisioni adhibitus culter alius, quam petra acuta. Mirum vero, si tam acuta possit ulla fingi, quæ circumcidendo cordi, quod omnium oculorum fugit aspectum, adhibeatur. Si non extat autem talis aliqua, qua falce aut securi cordis præputium quis amputet? Nisi forte confugiendum putamus ad illam, de 1. Cor. 10. qua scriptum est, *petra autem erat Christus.* Sed hæc petra qua cote exacuatur ut scindat, aut C quomodo cultri vicem obtineat Christus? Verum cessabimus mirari, ubi propius Christum inspexerimus, consideraverimusque ipsum simul esse verbum illud incarnatum, *verbum*, inquam, Joan. 1. Hebr. 4. *Dei vivum & ficax, quovis gladio ancipiti penetrabilibus*: quippe quod ad spiritus & animæ, compagum quoque & medullarum divisionem usque pertingens, cordis ipsas cogitationes secretissimas discernit. Ecquem autem cordi circumcidendo gladium magis penetrabilem, aut petram acutiorem quæramus?

Verum dicet forte quispiam. Sed quis in potestate atque arbitrio suo hanc petram habet, ut ea circumcidere & se & alios queat? Quem ad Rom. 10. apostolum mitto, a quo audiat responsum. *Ne* D *dixeris*, inquit ille, *in corde tuo. Quis ascendit in cœlum, id est Christum deducere, aut quis descendit in abyssum, hoc est Christum a mortuis revocare. Sed sicut dicit scriptura, prope est verbum* Deut. 30. *in ore tuo, & in corde tuo. Hoc autem est verbum fidei.* Si credis enim, non opus tibi est ut quæras extra te eum, qui est ubique. Intus habes petram qua circumcidaris, modo instanti ac circumcidere volenti pareas & acquiescas, nec volueris obdurare cor tuum, sicut illi qui noluerunt audire Psal. 94. Hebr. 3. ejus vocem, & temptaverunt eum in deserto. Etenim est & extra te gladius quidam spiritus, quem a Deo acceptum versant, ac stringunt ejus ministri ecclesiarum præpositi, secant, eradicant, excidunt, exterminant, ædificant, plantant, hic E Ephes. 6. est gladius ille spiritus, quod est verbum Dei, quo gladius ille anceps vitalibus nostris infigitur: & verbum, quo verbum illud vivum & efficax in te movetur. Si exceperis & obedientia humili intromiseris gladium istum spiritus, gladius ille anceps, nempe petra illa acutissima, circumagetur & permeabit tibi cor & medullas, circumcidetque cogitationes immundas, desideria carnis, omnesque affectus pravos, ipsissima Psalm. 106. Psalm. 50. ac penitissima cordis præputia. Et quoniam verbum illud instaurat universa, cor mundum rursus in te creabit, & spiritum rectum renovabit in visceribus tuis.

Porro modum quo fieri debeat circumcisio si quis requirat, in ipso illum inveniet nomine. Circum circum enim ducendus est culter petrinus in orbem, ne quid resideat aut relinquatur impuri. Modicum enim fermentum totam massam corrumpit. 1. Cor. 5. Nisi enim labefactantis carnis vivum ipsum culter penetret, si non pertententur radicitus mala graviora, sed radantur tantummodo, aut ad tempus demetantur, tanquam irritata, & plura & nocentiora quam erant resurgent, fietque novissimus error pejor priore. Quamobrem præmisso Hieremia magno illo circumcisionis hujus præcone, ipse nos monet dominus. Hiere. 4. *Circumcidamini*, inquit, *& auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda & Hierusalem, ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea. & succendatur, & non sit qui extinguat.* Graves profecto & metuendæ sunt incircumcisis nobis minæ istæ, non hominis, sed Dei, voce tam terribili intonantis, ne forte ut ignis egrediatur (inquit) & non sit qui extinguat iram. Proinde auferte, non palpate præputium, auferte & ne velitis scalpere tantummodo. Præputium ablatum non renascitur. Sic præputanda sunt mala, sic zizania eradicanda, ne renascantur. Quo in negotio, forsan videar cuipiam facere de rebus factu non possibilibus verba inania. Siquidem donec homines erunt & vitia, semper est inquietus adversarius, semper circumit, ut seminet zizania, semper quærit quos devoret, & de parentibus cir- Matth. 13. 1. Petr. 5. cumcisis velimus, nolimus, nascuntur filii præputiati. Verum id quidem, sed non est propterea animo ad mala illa concedendum. Saltem si prohiberi ne redeant, non poterunt, non invitentur, non foveantur, non aperiantur eis ostia. *Circumcisus est aliquis, non adducat preputium.* 1. Cor. 7. *Si enim quæ destruxi iterum reædifico* & rursus instauro, *prævaricatorem*, inquit apostolus, *me consti-* Gal. 2. *tituo.* Semper quidem inquietus est adversarius, sed non proficit, nisi quando dormiunt homines, tum enim spargit inimicus homo zizania sua. Cui periculo poterunt imo debent excubiis suis ecclesiæ speculatores occurrere. Matth. 1. Quid enim episcopus nisi speculator? & quid faciat specula- Ezec. 13. tor nisi ut invigilet? Et quod nascuntur de circumcisis incircumcisi, de ablutis & purgatis immundi, non voluntate parentum piorum id fieri, sed inevitabili naturæ corruptione, eorumdem est querela: unde est, ut non etiam culpa mali hujus parentes, quibus illud invisum est, quique propterea ingemiscunt & dolent, perstringat. Ad quem modum, ut vestra quoque egregia voluntas, vestrum studium, vestraque hac in re integritas, omnibus fiat perspecta P. R. non parum retulerit. Quo intelligat orbis Christianus quodcumque renascetur malorum per vos non stetisse. Sic vos amputasse corruptelas, sic causas excidisse malorum, sic nec rimulam (qua revertantur) reliquisse, quasi qui nolueritis unquam ea redire. Qua sane ratione fiet, ut si non tollentur omnia, quod (ut nostra habet conditio) impossibile videtur, vitia saltem quam minima relinquantur, & eorum quæ vel forte relinquentur vel renascentur, non sitis daturi Deo rationem, animas enim vestras (sicut propheta ait) liberaveritis.

Ezech. 3. & 33. Hæc vero vestra est vocatio, hoc officium vestrum, ad hoc estis in nomine domini nostri Jesu Christi in hac synodo frequentissima magna religione, maximaque cum orbis totius expectatione constituti. Ad hoc nomen illud adorandum (quo nemo fuerit ad causas privatas impune

ne

Anno Christi 1552.

ne abusus) actionibus & studiis vestris prætenditis vobisque vestro bono vendicatis. Ad hoc tributa est vobis a Deo potestas (non qualiscumque, sed quæ contra ipsa etiam tartara & omnia regna mundi prævaleat) divina. Nisi vos autem, in eo auctoritatis fastigio constituti laborantem ecclesiam, ab impuritate morum, a scabie contracta, a gravaminibus & abusibus, de quorum multitudine intolerabili publica est querela, circumciditis & repurgatis: quem expectabimus alium hoc qui faciat, absque, non dico circumcisione, sed corporis totius excoriatione, & convulsione eorum, quæ hactenus permansere nobis integra? Quamobrem ecclesiæ salus hodie versatur in manibus vestris. In vos illa suspicit, fidem atque opem vestram implorat, & per natum ac circumcisum dominum vos obtestatur, ut ne velitis a negotio tam sancto, tam necessario, tantaque cum laude inchoato, cessare, donec illa suo nitori restituatur. Nec audire velitis eos, qui perniciosa securitate, arbitrantur non admodum referre, bene an male vivatur, modo retineatur integritas doctrinæ, pro qua sola jubent vos esse solicitos, vana nimirum spe sibi persuasum habentes, ita rem omnem extra periculum fore, propter promissionem Christi. *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Quid enim dicunt aliud, quam *pax, pax, ubi non est pax, & templum domini, templum domini*, quod studiis hominum prophanis ille ducit pollutum. Sic blandiebantur sibi & olim Michea teste Judæi. *Audite hæc*, inquit, *principes domus Jacob, & judices domnus Israel, qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitate: Principes ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercede docebant, & prophetæ ejus in pecunia divinabant, & super dominum requiescebant dicentes. Nunquid non dominus in medio nostrum est?* Pulcrum quidem, imo & necessarium ad salutem nostram fuerit doctrinæ conservasse integritatem, sed qui propterea securi sunt, ii mihi ignorare videntur, ob vitæ corruptionem, integritatem illam doctrinæ amitti, tradique homines justo Dei judicio in sensum reprobum, aut hæresum schismatumque violento turbini, vel saltem tyrannorum & infidelium barbaræ ac rabiosæ oppressioni aliisve cladibus publicis ecclesiam (ceu divinæ justitiæ flagellis) ad supremum usque ejus anhelitum committi. Quo nihil certius esse compertum habent, qui superiorum temporum historias ecclesiasticas Eusebii, Theodoriti, similiumque perlegerunt, præsentemque rerum statum circumlustrant, cum gestis majorum componunt, & quem tandem sit habiturus exitum, prudenter secum dispiciunt, ac conjectant. Et fere perpetuo hæreses & schismata ex moribus corruptis nata sunt atque invaluerunt. Sequitur enim vitæ corruptionem corruptio mentis. *Quoniam in malevolam animam*, sicut in sacris dicitur, *non introibit sapientia, nec habitabit in corpore peccatis subdito. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Quam plagam & legis veteris trangressoribus Moyses imprecabatur. *Percuciat*, inquit, *te Deus amentia & cæcitate ac furore mentis, & palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris.* Dignum est enim ut Sole careant, quos delectat in tenebris versari. Et unde veniunt spiritus vertiginis, spiritus soporis, spiritus superbiæ, contumeliæ, mendacii & erroris? Unde tenebræ mentis & sensus reprobus? quare perit sapientia a sapientibus, & intellectus prudentium obscuratur: nisi quia *cogitationes perversæ separant a Deo?* Profecto, neque legem novit, neque prophetas, sed nec ipsum Christum (quem confitetur) qui confidit non auferendum a malis regnum Dei, & dandum genti facturæ justitiam ejus.

[Margin: Matth. 16. — Hiere. 6. 7. 8. — Mich. 3. — Sap. 1. — Deut. 28. — Sap. 1.]

Quæ mihi propter securos illos doctrinæ fiducia dicta sunt. Quorum præposterum esse judicium, eisque qui ecclesiæ Christi volunt quam optime consultum, si non potiorem certe non posteriorem exercendæ disciplinæ, quam doctrinæ illustrandæ habendam rationem, ipsi probe, patres prudentissimi, cernitis. Christus enim eos qui mentis & vitæ puritate ipsi student inhærere, necessariis ad recte credendum, beneque vivendum præsidiis nunquam destituit, sed docet, illuminat & instruit tales, amplius atque amplius in dies apparens iis qui diligunt eum. At securos illos, qui voluntate ejus agnita vivere perverse non verentur, aut plectit severe, aut velut desperatos procul abjicit. Porro sive irato Deo, prorsus excidant a fide Christi, sive eo propitio, flagellis tantum hominum castigentur, & in statum alium redigantur, isti qui hoc tempore doctrinæ retinent integritatem (quorum certe neutrum videri cuiquam debet non e propinquo metuendum) Nam quis neget Europæ tandem posse accidere, quod toti jam Asiæ atque Africæ evenisse in propatulo est? Non tamen ob id fallet promissio Christi, aut peribit ejus ecclesia. Siquidem desertorum & apostatarum loco, surrogabit dominus populum alium: eos vero qui permanserint constantes, purgabit, castigabit ac probabit. Non enim promisit ecclesiæ suæ Christus opes hujus sæculi, non luxum, non pompas, non imperium, sed nec patriam certam, nisi cœlestem. Et quid si hæc ipsa circumcidantur, si reprimatur quoque tot sacerdotiorum insana ambitio, si non vendatur & ematur in templo, si non tot laquei pecuniis tendantur, si pauperum & ecclesiæ bona non distrahantur in res perditas, si pro quæstu revocetur pietas vera, num propterea ecclesiam Christi periclitaturum existimabimus & non potius purgatum & tanquam aurum igni probatum iri? Quam repurgationem, si vos (quod faxit Deus, & exoptatissimum foret) facitis ipsi P. R. mirum quanto id gaudio tota cœlestis curia excipiet, quantamque attuleritis reipublicæ Christianæ tranquillitatem. Sin autem, purgabit Deus nihilominus ecclesiam suam consiliis aliis, & tardantes misericordiæ suæ flagellis compellet tandem intrare.

Nunc nunc igitur nunc apprehendenda est omnibus disciplina, *ne quando irascatur dominus, & pereatis de via justa.* Nunc petra acuta, circumcisioneque salutari est opus, ne quando queratur dominus, *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt*: ne quando clamet orbis terrarum, nihil hoc concilio actum, nihil promotum, aliis opus esse conciliis aliaque circumcisione. Nunc scandalis, nunc abusibus & exemplis pravis præputatis, nunc restitutis in sua munera, suas functiones, suamque dignitatem omnium graduum ordinibus, restitutis in suas fundationes & origines ecclesiis, quas hominum insatiabilis cupiditas ministeriis (Deo & hominibus debitis) nudatas, sibi reddidit censuales, nunc vitæ integritate ad ecclesiæ ædificationem revocata, confundetur imprudentium hominum igno-

[Margin: Psal. 2. — Hiere. 2.]

Anno Christi 1552.

ignorantia, hæresesque omnes sua sponte colliquescent ac diffluent. Nunc relevata gravaminum mole, quibus magna pars orbis se queritur oppressam, & Salomonis mitigato parumper jugo, potest omnium querelis fieri satis, & regnum David stabiliri. Alioqui verendum ne durior (quod Deus avertat) circumcisio, corporisque totius excoriatio sequatur. Non desunt enim malevoli homines, qui tale quiddam jamdudum volvant ac meditentur, ut si queant, ecclesiam totam semel evertant. Quorum machinationes insanas, perditas & execrabiles retundet ecclesiæ suæ author, custos & protector Deus, qui circumcisionem spontaneam, pacificam, salutarem, in suavitate, in spiritu sancto requirit & diligit, qualem ecclesia (quæ in vos P. S. respicit) de pietate, prudentia & solicitudine vestra paterna, cupide expectat. Dei enim cooperatores estis, qui vineam suam, opera vestra, ut fructum plus afferat, purgabit, & opus bonum in vobis cœptum perficiet ac consummabit, circumcidetque cor vestrum, & cor seminis vestri, ut diligatis dominum Deum ex toto corde vestro. Cujus auxilio præsenti difficultates omnes superabitis, etiam si totus reluctetur aut insaniat orbis. Quod præstare, & ad nominis sui gloriam concedere dignetur is, qui nobis natus & circumcisus, habet in manu sua corda filiorum hominum, potestque ea dirigere in vias rectas. Amen.

1. Cor. 2. Joan. 15.

Deut. 30.

XIX.

ORATIO FRANCISCI HEREDIÆ, doctoris theologi, eleemosynarii, & concionatoris cathedralis ecclesiæ Tirasonensis, in solenni die omnium sanctorum ad patres habita, in concilio Tridentino. Anno MDLII.

Ea est, reverendissime & illustrissime legate, illustrissime cardinalis, ac princeps Tridentine, gravissimi præsides, illustrissimi sacri imperii principes electores, clarissimi oratores, amplissimi præsules, vosque eruditissimi viri, ea, inquam, est loci hujus ornatissimi majestas, ea senatus augustissimi lux, is nos ambientis ornatissimæ coronæ splendor, ut & ad claritatem nihil illustrius, & ad gloriam nihil honestius, & ad majestatem nihil excelsius, nihilque augustius esse possit. Quo fit, ut quum considerem, quanta reverentia debeatur tam sacrosancto venerandoque cœtui, ubi tot sunt ecclesiæ cardinales, & principes, tot præsules, luminaria clarissima, & ornamenta christiani orbis, tot doctores eruditissimi, aliique doctissimi & christianissimi viri, ubi demum verba facere solent viri eruditione juxta ac eloquentia clarissimi: non possum ego propriæ indignitatis & imperitiæ conscius non vereri, ne a vobis existimer imprudentior, quem rem magnam sane & arduam aggredientem, ac periculosæ (quod ajunt) aleæ, nec deterreat pertractandæ rei ineffabilitas, quæ omnem ingenii ubertatem excedit, nec dicendi facultatem discutiat loci hujus celsitudo, ubi orbis judices sim habiturus auditores. Verum tametsi me, patres, non lateat, & quam arduam provinciam is suscipiat, qui se unum vobis omnibus silentibus præbet audiendum, & (quod pene oculis video) quam sit durum in tam celebri spectaculo aut labi, aut deficere: non potest tamen, non esse mihi persuasum, adeo vos esse divinarum rerum amatores, adeo sanctorum laudibus deditos, adeoque eorumdem addictos venerationi, ut quoscumque mea hæc oratio defectus habeat, levissimos eos perminutosque judicetis, in bonam partem omnia semper interpretantes, dum aliqua tamen ex parte perpurgatis vestris auribus aliquando satisfaciam. Cum præsertim ea sit vestræ naturæ singularis benignitas, ut libertatem afferat, ministretque fiduciam, nec minus recreet dicturos humanitas vestra, quam deterreat severitas.

Audebo igitur hac spe & fiducia fretus, obire munus hoc mihi delegatum, & hoc onus læto suscipere animo. Onus dixerim, sum enim de perpetua dicturus omnium sanctorum fœlicitate, quorum festivam hodie omnique dignissimam veneratione, & alacritate commemorationem, sancta ecclesia celebrat. Quæ ut est res scitu dignissima, ita etiam ardua ac difficillima, non mihi modo, cujus vires in immensum superat, verum & cuivis vel eruditissimo atque ad dicendum exercitatissimo. Super hoc igitur (ut aliqua liceat mihi cum optato fructu dicere) Spiritus sanctus sacri hujus concilii præses & patronus, prius nobis omnibus est invocandus, ut, qui infantium labia solvere non est dedignatus, loquentiumque ora linguarum generibus & sermonum interpretatione exornare, labia mea aperiat, ut os meum annunciet laudes electorum suorum, & nobis omnibus, quæ sibi grata fuerint, universæque ecclesiæ profutura inspiret. Ceterum, quoniam hæc solet dona largiri Deus, assiduis augustæ illius cœli terrarumque reginæ Virginis Deiparæ precibus exoratus, quæ est unicum post filium beatorum omnium decus, & mortalium spes, dulceque perfugium: hanc adeamus, atque ei, quæ tam est fœliciter beata, tam veneranda, ut ejus se pedibus, supernorum omnium civium beata celsitudo venerabunda submittat, Angelicam salutationem, ut opem nobis necessariam impetret, fixis humi genibus prono sinceroque corde, de more offeramus. *Ave Maria gratia plena*, &c.

Quamvis huc omnes conatus nostri spectent, Patres sanctissimi, ut bene beateque sit nobis, adeo ut beatitudinem nemo non appetat mortalium, verum qua via ad eam sit incedendum, quibusque in rebus sit sita, non omnibus exploratum habetur, nec inter ipsos quidem philosophos in quo ea consisteret, conveniebat: quum alii, in corporis, in fortunæ alii, alii in animi bonis, eam collocabant, & *beatum dixerunt* (ut psaltes inquit) *populum, cui hæc sunt*, nimirum salus, potentia, honores, opes, & voluptates. Quamobrem quum nihil stultius esse possit, quam quod falsa quis opinione sibi videatur beatus: mater sancta ecclesia, cœlesti edocta magisterio, ponit hodie nobis ob oculos veram illam sanctorum felicitatem, atque vias, quibus ad eam pervenerunt, quo hæc nos contemplati, fallacem relinquamus fœlicitatis imaginem, fallasque bonorum umbras, quas pro veris, ac summis bonis cæci amplectimur, & illam beatam patriam in qua vera sunt solidaque bona anhelemus conscendere. Atque ob id, eam nobis proponit evangelii lectionem, quæ quo pacto hæc omnia vera bona & intelligamus & affectemus, aperit. Ita enim (referente Matthæo) legimus. *Videns Jesus turbas ascendit in montem, & quum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, & aperiens os suum docebat eos.* Sicut Moses, quum populo esset antiquam illam legem prodi-

Psalm. 143.

Matth. 5.

Exod. 24.

ANNO CHRISTI 1552.

proditurus, montem ascendit: sic cœlestis ille princeps, ac dominus noster Jesus Christus, novam daturus legem, non austeram sed suavem, non Judæis solum, aut uni genti, sed universo hominum generi, quum (inquam) novam docturus esset doctrinam, in qua & proferret inaudita & polliceretur ingentia, congruum sibi delegit locum, nempe montem, ut vel ejus celsitudine manifestaret, ardua omnia esse atque cœlestia, quæ tradebat: ex quibus indevius ad æternum felicitatis montem celebraretur ascensus, & ab imis homines subveherentur ad summa. Et quum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus. O sessionem admirabilem, o felix concilium Christi & apostolorum, ubi tam cœlestia edidit cœlestis doctor & inaudita decreta, contra vanam illam eruditionem, & eruditam vanitatem sapientium hujus mundi, contraque falsas de felicitate opiniones.

Primum hujus sessionis decretum fuit, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Secundum, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*. Tertium, *Beati qui lugent*, & in hunc modum alia. Octo gradus vidit Ezechiel, per quos in templum erat ascensus, totidemque hic pandit servator noster, per quos certissimus patet ad cœlestem domum aditus, quum agit in hodierno evangelio præcipue de beatitudine viæ, quæ in merito consistit, & beatitudinis nomen habet, quod per eam mereamur æternam, meminitque regni cœlorum, saturitatis, visionis Dei, mercedis copiosæ in cœlis, quo solidam ostendat patriæ beatitudinem. Vidit sanctissimus patriarcha Jacob scalam ab imo solo ad cœlos usque protensam, multorum graduum serie distinctam, & dominum innixum scalæ, angelosque per eam ascendentes descendentesque. Quod ut nobis angelicam affectantibus viam factitare liceat, alteram extruxit Christus, per quam angelici facti, ad paradisi deducamur gaudia: eaque de terra surgit, ad supremum usque cœli fastigium, quæ tametsi paucis sit gradibus distincta, magnitudinis tamen est immensæ. Inferior pars innititur terræ, quum dicitur, *Beati pauperes, Beati mites, Beati qui lugent, Beati qui esuriunt, & sitiunt, Beati misericordes, Beati qui persecutionem patiuntur*. Superior vero, & nubes & cœlos penetrat, & divinorum contemplatur arcana, quum promittitur regnum cœlorum, visio Dei, merces denique in cœlis copiosa. Quod si hujus mirabilis scalæ, si præfatorum eminentiam decretorum videre cupis, id Matthæus ostendit, quum inquit, *& aperiens os suum docebat eos*. Si docendum enim erat, os quidem aperire oportebat: quorsum additur, *aperiens os*? Id quidem, quamvis recte interpretatus Chrysostomus adjunctum hoc esse dicat, quia dominus non quum loqueretur modo, verum etiam quum taceret, docebat: illud tamen & hac ratione additum esse existimari potest, nempe ut evangelista significaret, quam sit hæc magistri cœlestis doctrina notatu dignissima, ut pote nova, nec ullis audita sæculis, quam perfecte mirabilis & mirabiliter perfecta: nam potissimi duo sermones, quos evangelistæ scripserunt, sunt illi, alter, quem Joannes narrat capitibus, 14. 15. 16. 17. alter hic per tria descriptus capita: super eo dicit Augustinus quod quicumque pie & sobrie, hoc est prudenter rem hanc expendit, is inveniet in hoc sermone quantum ad bonos mores pertinet & viam Chri-

Ezech. 40.
Gen. 28.
Matth. 5.
Chryso. in c. 5. Matth. Homil. 6.
August. in serm. domini in monte.

A B C D E

stianæ vitæ perfectam. Aperuit igitur Jesus mellifluum illud os, de quo illud est proverbiorum, *vena vitæ, os justi*. Vena (inquam) & canalis, unde oceanus & mare magnum *aquæ salientis in vitam æternam* derivatur, unde fontes effluxerunt, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, Pauli & aliorum, unde sanctos latices Græcia hausit, quum Dionysium, Irenæum, Basilium, Athanasium, Chrysostomum, Epiphanium, & Damascenum produxit; unde Africa irrigata germinavit Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, & Fulgentium: Dalmatia Hieronymum: Italia Ambrosium & Gregorium: Hispania, Isidorum, Leandrum, & Ildefonsum: Gallia denique Hilarium, Prosperum, & alios. Demum aperuisse os scribitur, ut quum multifarie multisque modis, olim Deus locutus fuisset patribus per prophetas, extremis diebus sacro filii sui, summique cœlestis legati ore nobis loqueretur, quum cœlestem illam planeque divinam philosophiam eramus audituri, de contemptu earum rerum, quarum gratia mundani homines nihil non & faciunt & patiuntur, atque de cœlestibus decretis, certissimisque viis, quibus veram consequi possemus felicitatem.

Orsus est autem Jesus docere a commendatione earum virtutum, quas mundana sapientia & despicit & fugit, *Sapientia enim mundi stultitia est apud Deum*, & quæ in Christo putatur stultitia, illa est, quæ sapientiam vincit mundi, per quam *placuit Deo salvos facere credentes*. Sapientia mundi felices existimat, qui quod æstimatione opibusve alios præcellant, gloriantur, qui elati, sibique omnia tribuentes semet superbe efferunt. At sapientia Christi felices prædicat pauperes spiritu, qui nihil habentes elati spiritus, sese dejiciunt atque demittunt, totique a Dei pendent voluntate, qui honores (quorum cupiditate quidam inflammantur) ita contemnunt, ut nihil inanius esse, nihil levius existiment: divitias autem vel Dei causa more apostolorum relinquunt, vel ad eas cor suum non apponunt, nec inde superbiunt. Sapientia mundi felices appellat immites ac feroces, & qui aliis mala inferunt, qui reddunt malum non tantum pro malo, sed etiam pro bono. Sapientia autem Christi contra, nempe eos, qui mites sunt, placidi, benigni, faciles ac suaves, qui vincunt in bono malum, qui tranquillitatis animi causa, etiam lacessiti non irritantur, sed ferunt injuriam. Sapientia mundi felices dicit, quibus ad votum hic arrident omnia, quos tantum abest ut impiorum pudeat facinorum, ut lætentur potius, quum male fecerint, & exultent in rebus pessimis. At sapientia Christi eos nominat felices, qui lugent, quibus sancta sunt suspiria & lacrymæ beatæ, nimirum ex percepta Dei dulcedine, cujus absentiam non sine tristitia ferunt, ex desiderioque divinæ visionis, & ex miseriarum præsentis vitæ ac divini gaudii contemplatione, quique dolent, quod tot mala in se & aliis æternæ vitæ contraria assidue emergant, atque sese ultro orbantes delectationibus terrenis studio evangelicæ pietatis propter Deum, vitam transigere in lacrymis & afflictionibus bonum ducunt. Sapientia mundi felices putat, qui propriæ justitiæ innitentes, coram hominibus videntur justi. Sed sapientia Christi eos pronunciat felices, qui sic esuriunt & sitiunt justitiam, ut sine satietate appetant semper id omne, quo vera paratur æternaque vita. Denique (ne longum faciam) beati a Christo prædicantur *misericordes, mundi corde, pacifici, &*

ANNO CHRISTI 1552.
Prov. 10.
Joan. 4.
Hebr. 1.
1. Cor. 3.
1. Cor. 1.
Rom. 12.
Prov. 2.

ANNO CHRISTI 1552.

qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Ac demum qui bene viventes, ab improbis hominibus (ob id quod bene & in Christo vivant) interim male audiunt, quibus omnibus æternitatis pollicetur stipendia, & mercedem in cœlis copiosam.

Evangelicam lectionem summatim in multis perstrinxi, ne cum alia subjungam, ad quæ propero, modum excedat oratio. Nunc, ut sanctorum comprehensorum gloriam proficiendo celebremus, & celebrando proficiamus: primum de statu, quo beata jam requie perfruuntur, disserendum censui, tractaturus deinde de eorum imitatione, idque non in comptis verbis, sed absque eloquentia flores sequar. Ac si unquam, patres optimi, benignos vos & attentos præbuistis, id maxime omnium præstandum vobis est hodie, quando ea de re acturi sumus, quæ & sanctorum est corona, & laborum nostrorum merces, & quæ vitæ nostræ brevitatem æternitate consolatur.

Multa sunt eademque præclara quibus immensa Dei clementia electos suos mirum in modum illustravit, sed illud longe est præclarius, & quod admirari & laudare possumus, enarrare autem non valemus, nempe quod eos sibi ipsi perpetuo in cœlis univerit ac felices reddiderit. Quid enim est, quod verbis dici aut mente concipi possit, aut præstabilius, aut illustrius, quam adeptio & possessio summi boni? quam felicitas sanctorum? quibus ita ad Dei faciem contuendam & admirabilem cum eo principio, a quo emanaverant, unionem, datum est feliciter pervenisse, ut impletus in eis videatur circulus ille amoris, quem Hierotheus, divusque Dionysius dicebant, circulum esse bonum, a bono in bonum perpetuo revolutum. Namque quum Deus optimus maximus nedum principium sit universi, verum medium etiam, & finis: principium quidem, ut creat, seu producit; medium, ut creata, seu producta ad se ipsum retrahit; finis vero, prout redeuntia perficit: fit inde, ut unus continuus habeatur circulus, qui a Deo incipiens, transit in mundum, in Deum denique desinit. Id quo fiat dilucidius, consideremus, quod regem illum a quo universa & creata sunt & pendent, bonum, pulchrum, & justum nuncupamus. Bonum (inquam) ubi creat: ubi vero allicit, excitat, atque rapit, Pulchrum: ubi autem pro cujusque merito, complet, & perficit, Justum dicimus. Quare dum ex amore electos condidit Deus, ab eo tanquam a perenni fonte effluentes: ac deinde, quum in eundem refluunt, suam illam originem repetentes, per amorem, charitatem, & beatitudines evangelicas: postremo vero quum perficiuntur, postquam eodem ipso amore redierunt veluti per orbem ad sui principii participium, in quo jam beati conquiescunt: tunc haud dubie, circulus amoris bonus in eis completur, a bono Deo, in eumdem ipsum bonum Deum revolutus. Qui quamvis solus sit, cui deest nihil, solus sibi sufficientissimus, solus se ipso contentus, ac infinite beatus: non tamen suam solus voluit habere beatitudinem: sed divitias gloriæ suæ ostensurus, qui est sua beatitudo, communem facit electis conditionem illam suam felicissimam, quum sibi illos adjungit, ita ut in se, qui bonum est infinitum eos (ut ita loquar) absorbeat, & unum secum reddat: illi vero quasi Deificati, participes fiunt felicitatis illius inæstimabilis, quum Deum in seipso possident, habituri semper in eo vitam, in quo & semper, etiam antequam fierent, vita erant.

Hieroth. Dionys. lib. de divinis nom.

A

Mirum tibi forsan videbitur, & qui fieri possit quæres, ut tam diversa, nempe creatura & creator sic uniantur? non miror si mireris, mirabilis est enim Deus in sanctis suis, sed mirare, diligenterque, si potes, scrutare amoris vim, quæ tanta est ad uniendum spiritui, ita ad intima dilecti penetrat, ut vellet amantis animus in animum immigrare amati, adeo ut sæpe sui corporis deserens ministerium, in dilecto vivere tantum videatur. Quod si tantam in hac vita habet amor efficaciam, quanto majorem in futura habebit ad copulandum spirituali, dulci indissolubilique copula sponsam animam cum dilectissimo sibi eodemque speciosissimo sponso Deo? ubi (ut divus ait Bernardus) quomodo stilla aquæ modica, multo infusa vino, deficere a se tota videtur, dum & saporem vini induit & colorem: & quomodo ferrum ignitum & candens & igni simillimum fit, pristina propriaque forma exutum, & quomodo solis luce perfusus aer, in eamdem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus quam ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in se humanam affectionem, quodam ineffabili modo, necesse erit a semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Hæc Bernardus. O amoris immensam vim, o beatas animas, quæ tali catena vinciuntur, tali glutino conglutinantur.

ANNO CHRISTI 1552.

Joan. 2.

Psal. 67.

B

Bernardus trac. de diligendo Deo.

C

Accedit etiam huc, quod ea est mentis nostræ conditio, nimirum ut feratur naturaliter, in bonum, pulchrum, & dulce, quorum ea est nativa virtus, ut sua quadam suavitate, contemplantis animum excellentius multo quam magnes ferrum ad se trahant. Quum igitur Deus, in quo horum omnium bonorum sunt thesauri, mentibus beatis, sese ineffabili modo ostendit, quantum censes, continuo eas suspensas ad se rapit, & quam indissolubilibus amoris nexibus & caritatis vinculis vinciuntur, illi omnium bonorum primæ atque exemplari bonitati & ipsi bonitatis essentiæ, in qua supereminenter & cum immensa plenitudine extat, quicquid pulchrum, quicquid dulce est, fœlicissima ac vivifica vita, æterna sapientia, lumen interminabile, omnipotens virtus, atque immensæ divitiæ? Quid Deo ad alliciendum pulchrius? qui totius est pulchritudinis principium, totiusque fons munditiæ, cujus speciosissimum vultum, cujus stabilem decorem, astra illa matutina, omnesque filii Dei, cum insatiabili semper contemplantes ardore, ardentissime complectuntur, vehementissimeque admirantur, & laudant. O prima, o pura, o vera pulcritudo, o splendor & decor, universa venustans, qui sic, quas tibi eligis mentes, mulces, sic allicis, sic excitas ut delectes: sic delectas, ut delectando rapias: sic rapis, ut rapiendo ardenti inflammes amore, & tibi perpetuis vinculis feliciter unias.

D

Job. 38.

E

Quod si dulcedinem in Deo desideres, *quam magna* (inquit Psaltes) *multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te*! Et ubi est (obsecro) hæc suavitatis multitudo, nisi in ipso Deo? qui ipsa est divina dulcedo, quæ beatos suavissime reficit, atque in se cum inæstimabili, calidissimoque affectu, suspendit, deglutit, transformat. Ipsa demum est plenissima pax, quæ per harmoniacam suavitatem, ea quæ turbari solent mulcet, componitque. *Pax est exuperans omnem sensum*, totique orbi concordiam

Psal. 30.

Philip. 4.

Anno Christi 1552.

diam atque harmoniam, nexum, & stabilitatem tribuens,: quippe qui fines supramundanæ suæ aulæ, empyrei cœli, pacem reposuit: lætissima ac securissima tranquillitate, omnes cœlestis suæ militiæ ignitas phalanges, illustresque heroas sibi invicem uniens: in semetipsis stabilit, & in se quoque beat. Quod si auri fulgorem magistra manu tersi sculptique, si argenti candorem, si prata virentia, florentesque arbores, si (quod his omnibus majus est) nitidum Solis jubar, ornata sydera, gratam Lunam, pulchrum cœlum, pulcherrimum denique mundi theatrum, videre est gratum, ut in eorum aspectu sic detineamur, perinde ut ab eis rapti, in eaque conversi: qualis (obsecro) erit illa pulcherrimæ lucis contemplatio, qualis illa beatorum unio, cum illo summe bono, summe pulchro, summe dulci creatore, a quo creaturis contingit, ut delectent? O bonitas ineffabilis: o divina pulchritudo: o dulcedo incogitabilis: o pax sempiterna, quando te frui nobis concedetur? quando tantum bonum consequemur? quando nobis dabitur de hoc exilio ad hæc tam immensa nostræ patriæ bona pervenire?

Hanc sanctorum beatitudinem servator noster hisce verbis saturitatem appellat. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Non dixit, *Beati qui esuriunt & sitiunt* honores, opes, aut voluptates, hi enim nunquam saturantur, similes illis, qui quando sitienti aut esurienti dormiunt stomacho, somnis & imaginibus delusis, phantasmata pro rebus ipsis amplectuntur, non intelligentes, mendacia esse quæ somniant: putant se comedere, aut bibere, sese que oblectare, at satiantur nunquam, quia non imaginem sibi, sed cibum ipsum flagitabat stomachus: sic profecto *dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt in manibus suis, viri divitiarum*, viri cupiditatum, & voluptatum. Nec mirum, opes enim & sæculi hujus voluptates, quæ umbræ rerum, aut voluptatum sunt, potius quam veræ res aut gaudia vera: inexplebilem hominum aviditatem, & hydropisim vehementer adaugent, tantum abest, ut saturare possint. Hos igitur Christus non vocat fœlices, sed eos qui famem hanc & sitim, sic a rebus fluxis transferre conantur ad expetendam evangelicam justitiam, ut nihil ardentius optent, nihil diligentius quærant. Neque sufficit (teste Hieronymo) velle justitiam, nisi justitiæ famem patiamur, ut sub hoc exemplo nunquam nos satis justos, sed semper esurire justitiæ opera intelligamus. Hinc Ambrosius, signum hoc esse bonum putat, ubi quis esurit justitiam, & sitit, eo quod æger quum in gravi morbo est non esurit, fames aut sanitatis indicium est. Hæc igitur justitia evangelica, patres, pretiosus fuit ac suavis sanctorum cibus, hic erat illis panis vitæ & intellectus, hæc, aqua sapientiæ salutaris. Neque semel aut bis (ut corporis alimoniam) sed momentis singulis, hunc animi cibum in omnibus rebus, diligenter investigabant. Hoc evadebant vegeti in Christo, ac robusti, hoc temperati, hoc justi, hoc invicti, hoc sapientes & prudentes, hoc populos alebant: hic ad res tam divinas quam humanas præclare gerendas reddebat aptissimos, hic *jugum* domini *suave, & onus leve* faciebat, hoc evadebant adeo magnifici, adeo magnanimi, ut illis præ magnitudine sua, minima admodum viderentur illa, quæ solent male esurientibus videri quam maxima.

Matth. 5. Psal. 75. Hiero. in Mat. Ambros. in cap. 6. Lucæ. Eccl. c. 15. Matth. 11.

Sed quid? qui sic expetunt justitiam saturantur in hac vita? minime. Non enim Deus replet hic in bonis desiderium animarum sanctarum, quia nondum explet intellectum plenitudine lucis, non voluntatem pacis multitudine, non æternitatis continuatione memoriam. Solo namque cœlesti edulio visionis veritatis æternæ, & æternorum potu gaudiorum animus noster implebitur. Id quod significavit aperte dominus, quum dixit: non saturantur, sed *saturabuntur*. Hoc idem proculdubio expressit dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: & non dixit, vident. In hac etenim vita, sicut non contingit perfecta permanensque Dei visio: ita nec integra, perfectaque saturitas. Hic enim quis clare, manifeste, & cum perseverantia stabili perpetuaque Deum vidit? Est enim modo nobis absconditus: qui non hominum mentibus tantum, verum etiam ipsis angelicis intellectibus est incomprehensibilis, solus seipsum infinite cognoscit, solus perfectissime sese contemplatur, lucemque dicitur inhabitare inaccessam. Et ob id apud Job scriptum est de Deo, quod vultum solii sui teneat, & super ipsum expandat nebulam, quod non ea claritate (ut pulchre divus exponit Gregorius) ab inferioribus cernatur, qua in superioribus dominatur, sed longe major illius sit gloria, quam a nobis comprehendi possit, impediente nos propriæ ignorantiæ nebula, quæ facit ut caligo sit sub pedibus ejus, sive in circuitu solii, quam expandat ceu latibulum suum. At quamvis hic perfecte Deum non cognoscamus, interim tamen (ne deficiamus inedia) haudquaquam nos deserit benignus pater cœlestis, omnimoda sui circumfusos ignorantia: Quin potius & pabulo fidei nos interea pascit, & dat per creaturas cognitionem, quæ necessaria est huic conficiundo itineri, quod ad patriam ducit, indagare. Attestante Paulo, quod *invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus & divinitas.*

Ut enim Deus (ait Ambrosius) qui natura invisibilis est, etiam invisibilibus possit sciri, opus factum est ab eo, quod opificem visibilitate sua manifestaret. Hinc, sicut ex mortibus & administratione corporis, animam quam non videmus, intelligimus: sic ex administratione totius hujus, quam cernimus, fabricæ mundanæ, tam mirifice conditæ, tamque mirifice administratæ, architectum ipsum Deum, & intelligamus, & admiremur. Quid enim aliud sunt creaturæ quam picturæ, quam nutus, quam voces, quam lumina & splendores æternæ lucis? *Videmus nunc*, teste divo Paulo, *per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Deum quidem modo non in seipso videmus, sed in ejus veluti similitudinibus, nempe creaturis, velut in speculo, per quod ad invisibilia Dei surgimus: velut in vestigiis quibusdam, velut in simulacris, velut denique in quibusdam spectaculis nobis propositis, ut per illa ducamur ad cognitionem divini exemplaris, sapientiæ inenarrabilis, artis indeficientis & omnia ordinantis. Prout igitur Dei invisibilia per creaturas cognoscimus, videre per speculum dicimur: at quoniam illa adhuc sunt nobis obscura & recondita, in ænigmate illa videmus. Præter hæc autem, non deest etiam nobis fidei certissimum speculum, in quo imagines supernarum rerum intuemur, & ex scripturis ceu per involucrum ænigmatis, Dei mentem suboscure, certe tamen, percipimus.

Anno Christi 1552. Matth. 5. Isai. 45. 1. Ad Timot. 6. Job. 26. Greg. 26. cap. Job. Psal. 17. Rom. 1. Ambr. super 1. cap. ad Roma. 1. Cor. 13.

ANNO CHRISTI 1552.

Non est itaque hic locus videndi Deum, quem esurimus & sitimus, clare atque lucide, sed, ut in Threnis dicitur, *in umbra ejus vivemus inter gentes*. (Thre. 4. Rom. 1.) *Ex fide* enim *justus vivit*, & in umbra Christi, nempe fide, quæ veluti bona umbra caligantibus viatorum oculis lucem temperat, & oculos præparat luci. (1. Cor. 13.) Per hanc itaque fidem, Deum, qui infinita est justitia, veluti comedimus. Per hanc ipsum conspicimus sicut *per speculum, in ænigmate*, quem hic *facie ad faciem* contueri non valemus. (1. Cor. 13.) At ubi venerit, quod perfectum est, comedemus panem hunc vitæ cum saturitate. Ubi inter angelos erimus: *videbimus eum*, ut ipsi, *sicuti est*, (1. Joan. 3.) & beati exultabimus in splendore vultus ejus, quando gravi deposito corpore, aut mutato, quando mentis caligine adempta, ipsum & clarius cernemus, & diligemus ardentius.

O beatos cœlicolas, qui faciem Dei, id est divinam essentiam clare intuentur, & revelata facie gloriam domini, (2. Cor. 3.) & veritatem illam summam speculantur. Qui cognoscunt mirabilem Trinitatem in una personarum consubstantialitate. Qui cognoscunt æternam filii generationem, atque coæternam Spiritus sancti processionem. Qui cognoscunt patris potentiam, filii sapientiam, Spiritus sancti clementiam, ipsius summæ Trinitatis unam & individuam essentiam. Ubi intellectus noster, qui sola æterna repletur veritate, tunc perficietur, quum veritatis claritate illustratus, intelliget æternum. Voluntas, fruens eo, qui totus est suavis & desiderabilis, perpetua stabilitate, in summo caritatis fervore, qualis est in meridie æternitatis, ardentissime amabit summe bonum. Memoria, quæ hic fluxa est & infidelis, tunc perpetuo tenore in uno fixa bono, omnipotentem tenebit. Tunc igitur tunc, qui nunc *esuriunt*, & *sitiunt justitiam*, probitatem, rectitudinem, veritatem, Dei honorem & legem, proximorumque salutem, tunc (inquam) saturabuntur: (Matth. 5.) quum Deus beatas animas ad cœlestem illam ducet mensam, in qua illis ambrosiam apponet, & super ipsam nectar potandum: id est, essentiæ suæ & incommutabilis veritatis visionem, atque ex visione gaudium perenne. O delitias humanis sensibus imperverstigabiles. O felix, & gloriosum convivium. O dulces & desiderabiles epulas, o immensas opes, (Matth. 5.) quas nec ærugo demoliri tineave, nec fures effodere ac suffurari possunt. Id quod non est in beatis exigua gaudii pars, certos scilicet esse, numquam tam immensa bona sibi defutura, numquam se tantis bonis carituros. Mirabilis etiam discumbentium ordo in hac supercœlesti mensa, diversos sequitur beatorum gradus: (Joan. 14.) siquidem distribuens Christus a se promissas multifarias mansiones, suis quemque collocat sedibus: (Matth. 20.) namque qui Deum excellentius amaverunt, dum hic viverent, ad majora perducuntur gloriæ fastigia. Toto autem Deo frui omnibus datur, omnibus idem datur æternæ vitæ denarius, omnes essentiam vident divinam, sed Deum totum, copiosius, præstantiusque possident, quorum major fuit caritas.

Suo præterea beatitudinis gradu quisque contentus plenusque vivit, nec aliis, quo Deo propinquiores spectet, invidet. Livor enim (ut & Plato in Phædro inquit) a divino choro procul abest. (Plato in Phædro. Gregor. super 3. cap. Job.) Imo vero (teste Gregorio) quid in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultabit. Sed & in hoc mirabile est convivium illud divinum, in quo sine ullo fastidio, iisdem divi illi vescuntur dapibus, quibus in æternum copiosissimeque exsatiantur. Nobis quidem in hac miseriæ vita, rei ejusdem diuturna frequentatio statim nauseam parit, atque ob id nova requirimus oblectamenta, ad quæ non cibi, non vina sufficiunt, nisi fames ad vescendum alliciat, sitisque ad bibendum, & tamdiu oblectatio, quamdiu & aviditas permanet. Æternus tamen amor, quo semper convivæ illi cœlestes in Deum optimum maximum quasi aviditate quadam afficiuntur, efficit, ut omni expulso fastidio, divinis illis delitiis & cœlestibus ambrosiis pascantur, Deoque semper quasi novo gaudeant spectaculo, blanda dulcique fruitione beati. Quid multis? Ibi (juxta Joannis Apocalypsim) (Apoc. 7.) non esurient neque sitient amplius, quia agnus, qui in medio throni est, ducet eos ad vitæ fontes aquarum, aquarum, inquam, quæ non promuntur e cœnosis hujus mundi immundi paludibus, sed e fonte plenissimo atque mundissimo divinæ virtutis, (Psal. 35.) atque torrente voluptatis divinæ, aquarum, inquam, quæ non pertingunt solum ad talos usque, genua, renesve ipsorum (ut de aquis Ezechielis legimus) (Ezech. 47.) sed in augustissimum illud cœlestium voluptatum pelagus avidissime & latissime effusi conquiescunt in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. (Isai. 32.) Ibi namque omnia erunt beatitudinis & gaudiorum ineffabilium plena, non solum intellectus & voluntas, sed suo quoque modo, fauces, oculi, aures, manus, totum corpus, denique totus animus, tota mens, ita ut totus intret beatus in illud immensum domini gaudium, (Matth. 25. August. lib. Sol.) (ut Augustini verbis utar) sine tristitia, quod continet æternam lætitiam, ubi erit omne bonum & nullum malum, ubi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: ubi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, ubi non erit hostis impugnans, nec ulla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla jucunditas, jucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, beata trinitas, & trinitas in unitate, & unitatis deitas, & deitatis beatæ visio, quæ est gaudium domini Dei tui. Denique, patres ornatissimi, quum Isajas, & astipulatus Isaiæ Paulus humanarum divinarumque rerum scientissimus dicat, (Isai. 64. 1. Cor. 2.) *quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparavit Deus diligentibus se*: quid balbus ego & hebes de re tam ineffabili quam cum propheta exclamem? (Psal. 149.) *Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.*

O triumphans beatorum ecclesia, o alta Sion, lauda dominum, summe lauda, & laudes itera summas, quod de naufragoso mari ad quietissimum portum, de exilio ad patriam, de tenebris ad lucem, ad optatam denique pervenisti quietem sempiternam. *Lauda Deum tuum Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum*, quia roboratis vectibus & inconvulsibilibus seris roboravit portas tuas. Nullus intrare potest inimicus, nullus exire vult amicus. Tuta es, o beata Jerusalem, in arca cœli, non est, quod mundi timeas diluvium. (Genes. 7.) *Benedixitque Deus filiis tuis in te*, non peregrinantur, intus lætantur, benedicti sunt *omni benedictione spirituali in cœlestibus cum Christo*, (Ephes. 1.) omni decorati pulchritudine, omni illustrati splendore, omni splendida comitati cohorte, induti immortalitatis deaurato vestimento, plenique gaudiorum varietate. *Et qui benedixit*

ANNO CHRISTI 1552.

dixit filiis tuis in te, is posuit fines tuos pacem: jam non est timor in finibus tuis, nulla pericula, bella nulla, nullæque tentationes, quod hostes omnes a muris tuis procul sint: & adipe frumenti satiat te omnipotens, optimo nempe divinæ visionis tritico, omniumque rerum copia. Quis igitur, o patres, non illic vehementer desideret esse, habitare, & pasci, tum propter pacem, tum propter adipem, tum propter saturitatem? Ubi formido nulla est, nullum fastidium, nullusque defectus, ubi tua mansio est paradisus, dulcis cibus verbum dulce, & cum æternitate affluentia maxima.

Reliquum est, amplissimi patres, ut jam de supernorum civium imitatione paucis agam. Quamvis enim de præmiis eorum dici poterant B alia multa, sed de re tam sacrosancta nihil temere pronunciandum. Nec fas est ad curiosas quæstiones, quæ hic solent curiosius excitari, revocare, quod Deus arcanissimum esse decrevit, magna esse decrevit, magna esse & admirabilia credi voluit quæ electis suis paravit, quæ per fidem nunc a nobis cognita, & amare debemus, & sperare, tunc demum plenius intellecturi, quum voti compotes facti, contemplabimur coram omnia præsentia, atque adeo nobis ipsis conjunctissima: ut sic ea cognoscamus, quemadmodum nunc cogniti sumus. Interim tamen eos imitemur quorum beatam vitam miramur. Sequamur eorum exempla, quorum præclarissimis trophæis & gaudemus & excitamur: C sequemur autem, si cum Christo (ut ipsi) in montem conscendimus. Standum est enim, vobis præcipue, o patres, qui evangelicam docetis justitiam, in contemplationis & spiritualium virtutum apice, Mosen imitati, qui divina contemplaturus, montem non raro ascendebat, ut hauriendo ibi divina mysteria perdisceret, quonam modo se & alios esset recturus. Unde ad munera actionum bene instructi paratique descendentes, sic subditorum commodis prudenter ac diligenter consulatis, ut nihil omittatis, quo eos ad æternum salutis montem pertrahatis. Sanctorum etiam montium cacumina, quæ prima sunt a radiis solaribus irradiata, illi sunt angelici spiritus, ceterique beati, qui in altis- D simis regnantes, in primis a sole illo justitiæ illuminantur: quorum si vel imitatione consociamini cœlesti collegio: quantum (bone Deus) splendor gloriæ Christi vos decorabit, illustrabitque? Dii, patres, estis, & filii excelsi omnes, invadat igitur animos vestros sacra quædam ambitio ut parvis contemptis, & mediocribus non contenti anheletis ad summa, vitam ad exemplar angelicæ vitæ formantes, sicut sancti Dei fecerunt: qui quicquid in mundo est posthabentes, ultra mundanam illam curiam, ut angelicam etiam in carne ducerent vitam, advolarunt. Igitur si supremum curiæ illius regem, ardentissima caritate amplectamini: illius igne, qui edax est, seraphicam effigiem accensi referentis: si E purissimæ incumbentes contemplationi, in admirabili hoc opificio, opificem ipsum sapientissimum, in opifice vero opificium meditemini: fulgore cherubico mirabilique intelligentiæ luce undique coruscabitis. Angelos denique (qui continuo præsidio nostram tuentur vitam) refertis, si oves quarum custodiam Christus vobis concredidit, a periculis liberetis, & a luporum tutemini voragine.

1 Cor. 13.

Psal. 81. & Joan. 10.

Ascendite ad montem, o patres, cum apostolis, in quorum vices successistis. Ascendetis autem, A si ex eorum benefactis, si ex paupertate spiritus, mansuetudine, esurie & siti justitiæ, patientia in adversis, acriores vobis addatis ad virtutem stimulos. In loco campestri manetis, si plebei videarint vos nihilo subditis meliores, sed in monte eritis, si electi ad apostolici honoris culmen sic respondeatis hujusmodi dignitati, ut vita vestra (quam veluti scopum ii intuentur qui in valle manent) sit illis apostolicæ vitæ exemplar. Ascendetis demum in summitatem montis, si in hac sancta synodo ita Christi gloriam & ecclesiæ suæ spectatis tranquillitatem, ut (non curantes quid hominibus, sed quid Christo, cujus agitis negocium, sit gratum) si opus fuerit, non dubitetis, pro religione, pro veritate, pro justitia, pro caritate, labores, penuriam, contumelias, mortem etiam ipsam subire. Atque (ut semel dicam) omnia facite secundum exemplar, quod ostensum est vobis in monte, ad quem princeps pastorum Jesus, docturus apostolicas oves ascendit, quo vos, qui fidem docturi, moresque extirpaturi corruptos, inter hos convenistis Tridentinos montes: operam detis ut ab eis mundarum aquarum sapientiæ salutaris rivi affatim defluant in imas valles, hoc est, sitientes oves: ita fiet ut irrigatione vestra, ecclesiæ terra pinguescat, & animorum æstus, sitisque temperetis ardorem, atque hæresum extinguatis flammas. Cumque pastorum insomnes noctes, diesque anxios in montibus ducere, ne quid callidus fur, ne quid luporum astuta feritas, perniciosum moliatur caro gregi. Vos qui pastorum evangelicorum titulis, ac dignitate estis honestati, quique inter hos agitis Tridentinos saltus, sic custodite oves, quæ niveo ac divino vestitæ sunt vellere, & cœlesti germine perfecundæ, ut non modo pro eis tuendis laboriosissimo utamini pervigilio, verumetiam vestræ quoque vitæ dispendio, earum salutem defendatis, ne eas lupi, hoc est, hæretici dissipent, rapiant, dilanient. Episcopi patres, hoc est superintendentes, curate ergo ut e sublimi hac sacræ hujus synodi specula, veluti boni atque oculati speculatores, vigilesque custodes, procul denuncietis, lupos, hostes sceleratos, schismaticos, atque hæreticos, quo se, audita vestra voce, oves omnes in loca recipiant tutiora, & quæ dispersæ sunt colligantur & errantes reducantur ad gregem.

Hæc ut præstare, patres, possitis, sedete. Christus enim conscenso monte sedit, ut (secundum Augustinum) magisterii ostenderet dignitatem. O quanta est sessionis patrum in concilio authoritas magisterii. Hanc agnoscite, patres, agnoscite, inquam, potestatem, qua in hoc loco sancto vos Deus exornari voluit, ut decernatis, definiatis, statuatis, ut judicetis, ut condemnetis, sicut Spiritus sanctus vester & patronus & moderator vobis suggesserit. Agnoscite insuper summum Dei in vos beneficium, quos hac tempestate e numero selegit hominum totius orbis, ut ad sui gloriam destruatis & evellatis errores & hæreses omnes, plantatisque virtutibus, collapsam religionem (cujus publicum bonum a vobis pendet) in antiquum nitorem revocantes, Christianæ reipublicæ vitam & tranquillitatem largiamini. Atque si usquam, o gregis Christiani pastores, summus ille pastor Christus vobis est sequendus, si usquam ejus sancti imitandi, si usquam fuit tempus quo vestris sanctis sessionibus, vestra cura & patrocinio orbi Christiano consulendum esse, si usquam ecclesiæ calamitates amaris

August. in serm. Domini in monte.

ris

ANNO CHRISTI 1552.

ris essent deflendæ lacrymis, hic & nunc potissimum his omnibus locus est, ubi tantum mare impietatum, dissidiorum, schismatum, hæresum, inundat in Christianam rempublicam, ubi ferus ille Goliath Deo maledicit, ac Israelitico populo insultat, ubi Phassur in Jeremiam, Balthasar in vasa domini manus extendit sacrilegas, ubi hæretici polluerunt sanctuarium Dei, conspiraverunt in sanctam Romanam ecclesiam, & abstulerunt omnia desiderabilia ejus, Petri sedem vilipendentes, Christi Sacramentis detrahentes, patrum sanctorum decreta despicientes, sacerdotes Dei exsibilantes.

1. Reg. 17. Jerem. 20. Daniel. 5. Psal. 78. Thren. 1.

Nunc ecclesiam matrem derident filii, domestici spernunt, derelinquunt amici, custodes deserunt, & hæretici impugnant. Nunc impius Jeroboam insurrexit. Nunc schismaticus populus liberioris vitæ appetens, recessit a domo & familia nostri veri David. Nunc novi magistri, prurientes auribus, magistri mendaces, pseudoprophetæ, introducunt sectas perditionis, dum hic videas Lutheranos, illic Zuinglios, isthic Catabaptistas, & alios ex isto fursure. Nunc non ad Christum cum discipulis in monte, sed ad vitulos aureos, & ad excelsa idolorum delubra, relicta Jerusalem, relicto Dei templo, neglecta vera religione, communique ordinatione ecclesiæ catholicæ spreta, miseranda populi multitudo confluxit.

3. Reg. 11. 2. Tim. 3. 2. Petr. 2. 3. Reg. 12.

Et (quod non sine maximo cordis dolore dicere valeo) hoc etiam infelici nostro sæculo, quidam impugnant, imo vero quidam omnino rejiciunt, sanctorum intercessionem, atque tollunt (proh dolor) eorumdem supernorum civium, qui nobis apud Deum præsidio esse solent, venerationem, solennitates abrogant. De his tamen dicere, & si in animo erat, supersedebo: tum ne multis vos, patres, morer, tum maxime, quod hos omnes, qui a nobis dissentiunt, speramus Dei beneficio, in sacrosanctam hanc synodum brevi conventuros, ac divini Spiritus gratia, rationes omnes & fidei & doctrinæ nostræ una nobiscum ita probaturos, ut & commune hoc beneficium ecclesiasticæ tranquillitatis, tam ab omnibus expetitum, brevi in ecclesia sentiamus, & illi ad sanctorum venerationem excitati atque accensi, illorum intercessione ecclesiæ matris vocem audiant, ac ejus mandatis saluberrimisque statutis libenter atque ex animo obsequantur.

Nos tamen interim, (ut eo unde egressus sum redeam) sedulo ac diligenter expendamus. Quorsum servator noster, tam laudet paupertatem spiritus, mansuetudinem, luctum, munditiam cordis, esuriem & sitim justitiæ, patientiam denique in persecutionibus? Nempe quia sciens neminem gloria & honore coronari debere, nisi qui legitime certaverit, & vincentis esse manna illud æternæ dulcedinis, volebat ab inanissimis honoribus, a pravarum cupiditatum venenis, ac caducis sensuum oblectamentis nos abducere, quo expeditius ipsum ducem milites sequamur, palmam adepturi. Id quod Paulus egregius Christi miles monuit: *sic currite, inquit, ut comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Ut sicut in terreno agone qui volunt vincere, se continent a potu nimio, cibis quibusdam, aliisque rebus suavibus. Ita & nos omnia impedimenta & offendicula submoveamus, quæ cursum nostrum remorari possunt, dum ad bravium festinamus. Atque id summo studio & diligentia consideremus,

Matth. 5. 2. Tim. 2. Apoc. 2. 1. Cor. 9.

A si ii qui certant in popularibus istis certaminibus nihil non tum faciunt, tum patiuntur, quo plebis applausum, quo vilem & perituram corollam auferant: quanto magis par est eadem facere nos, quo non mox peritura commoda, non humanam laudem, sed plausum a cœlestibus aulicis, & immarcescibilem immortalitatis coronam consequamur?

O extremam mortalium dementiam, o cæcas hominum mentes, qui non perpendimus magnitudinem, dignitatem, & æternitatem tanti præmii, verumetiam quum nihil nisi felicitatem appetere videamur, eam tamen propositam aversemur, & tam periculosa alea sic sumus somniculosi, ut advertere nolimus, quam manifeste præ-
B cipites in æternam ruimus mortem, quibus promittitur felicissima ac sempiterna vita: cum qua si hæc calamitosa conferatur, vix horulæ, vix momenti instar habet. Quænam est hæc tam aperta vesania? quæ tam manifesta ebrietas? ut confidamus reperiri posse in doloribus voluptatem, salutifera in pestiferis, dulcia in amaris, in mobilibus quietem, vera in falsis, & in morte vitam? nec observamus, quam sint dolosi honores, qui umbram potius quam veritatem felicitatis ostendentes, ideo ad altissimos dignitatum gradus nos extollunt, ut in miseriam & servitutem a sublimi fortunæ rota (cui stabile non est cacumen) capitali ruina subito præcipitent. Quam spinosæ divitiæ, quæ cogitationum suarum punctionibus,
C tranquillum animum mille curis dilaniant! Quam falsæ voluptates, quæ ideo suavibus laqueis mentes nostras illaqueant, ut eas strangulent, atque in omnem vitiorum voraginem cœnumque prosternant! Quam breve, momentaneum, incertum, umbratile, imaginarium, fugax atque falsum est omne illud, quod hæc omnia simul (etiam si ex voto affluant) præstare nobis possunt. Contra vero quam magna, quam stabilia, & promissa & parata sunt iis, qui contemptis præsentibus illam suspirant patriam, ubi nihil obest, nihilque deest, ubi erit vita quieta, tristitiæ nescia, vita ignara mortis, vita totius elegantiæ, & dignitatis plenissima, ubi justi in perpetuum vivent, fulgentes sicut Sol, si-
D miles facti angelis Dei, ubi saturabuntur, quum apparuerit gloria ejus, qui solus desiderii nostri amplitudinem implet, solusque animas nostras beat. Expergiscamur igitur, qui somno tam profundo sumus consopiti, ascendamus ad montem cum electis Christi discipulis: meminerimus terram non nobis patriam esse, sed cœlum, in quo sancti feliciter regnant. Quorum si placet felicitas, placeat & vita. Erudiamur, ut ipsi, ad justitiam evangelicam: contemnamus, ut ipsi, momentaneas voluptates, evanida gaudia, perituras divitias. Atque (ut divus ait Leo) sursum vocatos animos, desideria terrena non deprimant: ad æterna prælectos, peritura non occupent: viam ingressos veritatis, fallaces illecebræ
E non retardent.

Luc. 8. Sapient. 5. Matth. 13. Matth. 22. Psal. 6. Psalm. 102. Leo in sermon. de ascen.

Denique, patres, excitet nos ad virtutem, laborem spes immortalitatis, nam angusti animi atque demissi est, tam gloriosi triumphi honorem contemnere, & qui sub Christi vexillis militamus, stipendium perenne ab eodem expectantes, præparemur ad agonem mente integra, fide firma, spe certa, caritate perfecta, virtute robusta: nam *regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*, ad quod obtinendum, certandum haud dubie est omnibus, nec levi quidem certamine, sed vobis præsertim, patres, qui hic con-

Matth. 11.

Anno Christi 1552.

contenditis, *contra spiritualia nequitiæ*, contra diabolum & angelos ejus, contra justitiam & impietatem, contraque hæreticorum omnium incursus. Magnus est iste agon, in quo spectaculum multis exhibetis. Spectamini enim a Deo optimo maximo agonotheta vestro, spectamini ab ejus angelis & sanctis, spectamini a beatissimo Julio pontifice summo, nec non a Carolo Cæsare imperatore Augustissimo, quorum uterque nihil aliud quam felicissimum hujus concilii exitum precatur, & avidissime exoptat, spectamini denique & regibus principibusque universis, & ab ecclesiis & subditis vestris: curate igitur, sanctissimi fratres, ut publicam orbis de vobis spem non fallentes, ita tantos rerum motus componatis, ita lætam & optatam tranquillitatem reducatis omnibus, ut resipiscentibus, vel profligatis ecclesiæ hostibus, gloriosissime & sanctissime triumphetis. Aderit vobis (mihi credite) summus imperator Christus, quem habetis doctorem, ductorem, & victorem: ipsum pro virili sequamini, qui suæ vult vos victoriæ esse participes. Aderunt & sancti Dei amici & insuperabiles bellatores, qui illustre triumphi exemplum vobis reliquerunt. Quorum si boni fueritis imitatores, (sicut & ipsi Christi) sudorum vestrorum percipietis fructus, laborum præmia, certaminum bravia, virtutis denique amplissimas reportabitis, ac sempiternas retributiones. Dixi.

XX.

SENTENTIA VENERABILIS DOMINI *Joannis Hasselani, sacræ theologiæ in academia Lovaniensi quondam professoris super facto Nectarii, episcopi Constantinopolitani, circa sublationem confessionis, præsidentibus concilii Tridentini exhibita.*

Ac nunquam ante edit. Lovaniensem anni 1587. typis excusa.

Ut de Socratis & Sozomeni historia recte quis judicet, duo sunt necessaria. Unum, ut diligenter cognoscas quid ecclesia facere solita sit de relapsis ante Novati hæresim: Alterum, ut recte animadvertere studeas historiæ seriem. Porro seriem non satis animadversam habere possunt, quicumque aut tripartitam tantum legerunt, aut versionem tantum Musculi. Nam & tripartita fragmentum tantum est justæ historiæ, & Musculus neque se diligentem hic præstitit, neque fidelem. Ecclesia autem ante Novati hæresim relapsis adhibebat pœnitentiam, nam propter hoc ipsum Novatus habitus est hæreticus, quia tollebat pœnitentiam, qua ad id usque tempus ecclesia mederi solita erat iis, qui post baptismum peccassent peccato usque ad mortem (sic enim Novatiani scripturarum imitatione loquebantur, sicut ex lib. 4. Socratis patet cap. 28. & Sozomeni lib. 1. cap. 22.) Itaque Chrysostomus in 1. caput ad Hebræos, cum ita loquitur. Hic iterum insurgunt adversum nos qui tollunt pœnitentiam: periphrasi ista notavit Novatianos, eademque periphrasi notavit eosdem Basilius in sermone de pœnitentia: Superbiam, inquit, istorum, qui pœnitentiam tollunt, non ferens, &c. Neque vero hæreticus habitus est Novatus, quod pœnitentiam tolleret, qua parte institutum divinum est, & aut in scri-

A pturis expressum, aut apostolica traditione de manu in manum acceptum. Quare observandum est quidnam pœnitentia, qua parte divinum institutum est, complecti credita sit ante Novati hæresim. Hic de animi dolore, sive contritione dubium nullum est, sed neque de proposito relinquendi vitam veterem: dubium, inquam, de duabus his rebus nullum est, quin eas complecti credita sit pœnitentia. Quid ergo? sustulit ne has Novatus? Non sustulit: imo referente Socrate lib. 4. cap. 28. docebat relapsos ad eucharistiam quidem admittendos non esse, sed exhortandos tamen ad pœnitentiam, animi nimirum dolorem, & propositum, de quo dictum est. Quare cum Cyprianus, Chrysostomus, &
B Basilius scribant cum multis aliis per Novatianos tolli pœnitentiam, id non de universa pœnitentia, potest accipi. Deinde complectebatur tunc pœnitentia exomologesim.

Id discimus apud Eusebium lib. 6. c. 34. de Serapione citantem Dionysium Alexandrinum. Serapion senex jam relapsus fuerat in persequutione, quæ accidit sub Decio imperatore, & rogat sæpe, verum nemo illi attendit, propterea quod sacrificasset idolis: postea in morbo cum triduo jacuisset mutus & sine sensu, quarto die ait nepoti: Quousque o filii me detinetis? Obsecro properate, & me ocius dimitte; accerse mihi aliquem ex presbyteris? currit puer, sed cum & nox esset, &
C presbyter ægrotus ipse venire non posset, dat illi paululum eucharistiæ, jubens ut effundat, senique in os instillet. Reversum puerum senex mirabiliter omnium conscius antevertens: Scio, inquit, presbyterum venire non posse. ed tu, quod ille jussit, facito. Puer effundit, simulque infundit ori; senex ubi deglutivit, reddit spiritum.

ἐδεῖτο, utitur hac voce absolute, sic & alias. Subauditur autem, recipi ad reconciliationem.

καταβροχθήσας, id est, transmisit per gulam, a gula enim dicitur.

Hactenus res gesta, cui Dionysius addit hanc sententiam. Videtur, inquit, quod senex hic tamdiu in vita conservatus est, & permansit donec absolveretur, & vel deleto jam peccato, propter bona quæ fecerat, confiteri posset. Vides ex hac historia senem hunc insignem sane, & in quo moriente illuxit singulare donum revelationis spiritus, vehementer sollicitum fuisse, & sategisse, ut confessus, & a presbytero abso-
D lutus non sine eucharistiæ viatico e vita discederet. Nam ad eucharistiæ sumptionem (in qua maximam salutis spem olim collocabant prisci Christiani) referebant fere confessionem & absolutionem; sicut patet ex canonibus veterum conciliorum.

Musculus ut recte vertit, Et a peccatis liberatus coram multis quæ fecerat confiteri posset, ἐξαλειφθείσης τῆς ἁμαρτίας.

Ne quis vero putet confessionem & absolutionem Serapionis politicam dumtaxat rem fuisse, qualis est apud Cyprianum lib. 3. epistola 17. cum in defectu presbyteri confiteri nos vult diacono, & per eum reconciliari: ne quis, inquam, putet, advertat Dionysium certo studio id enarrare, propter Novatianos, quorum hæresis paulo ante Serapionem defunctum extiterat. At Nova-
E tiani de politica absolutione cum Christianis non pugnabant, an scilicet relapsis concedi deberet, sed de divinitus instituta absolutione, & qua relapsis sic contingeret remissio peccatorum coram Deo, ut idonei essent ad sumptionem eucharistiæ. Itaque Novatianos c. 10. ad Hæbreos ita loquentes inducit Chrysostomus: Non est tutum, inquiunt, mysteria (sic enim veteres noto more eucharistiam vocabant) præbere iis qui peccaverunt, quia non est altera remissio: quod Novatianorum dictum perinde valet, ac si dixissent, baptizatis quidem tuto eucharistiam præbemus, quia contingit ipsis per baptismum peccatorum remissio:

temissio: at relapsis non est tutum præbere, quia A non habet ecclesia sacramentum alterum, per quod ipsis contingit remissio altera, baptismali remissioni similis. Semelque hoc meminisse oportet Novatianismi cardinem in hoc versari, an Christus reliquerit ecclesiæ suæ sacramentum aliquod ad reconciliandum relapsos, sive hoc vocari debet antiquo more pœnitentia, sive recentiori sacramentum pœnitentiæ, sicut baptismum dedit ad regenerandum nondum renatis: quod quia negabat Novatus, habitus est hæreticus: adversatur enim hoc & scripturis, quæ de illo sacramento loquuntur, & traditioni apostolicæ, quæ tunc in ecclesia de eodem sacramento nota erat, & usu ipso catholico, & perpetuo omnium Christianorum animis irradicata. B

Neque minus sane hodie peccant quicumque negant in ecclesia esse ullum pœnitentiæ sacramentum a Christo institutum ad reconciliationem eorum qui nunc mortaliter peccant: nam quin fide, quin precibus, quin eleemosynis, aliisque hujusmodi exercitiis reconciliationem impetrare relapsi possent, ne Novatus quidem in dubium vocavit. Hæc si meminerimus, præterquam quod postea difficultas nobis expeditior erit, rectius etiam intelligemus veteres, qui contra Novatianos scribunt, ut exempli gratia illud apud Eusebium lib. 6. c. 33. cum ait: Novatum nullam salutis spem relapsis reliquam facere, etiamsi omnia, inquit, facerent, quæ ad sinceram conversionem, & puram exomologesim pertinent: videlicet salutis spem non illam C sentit Eusebius, quæ a Deo solo fine hominum ministerio sperari potest: hanc enim nemini desperandam esse diserte monebat Novatus: sed illam quæ homini per hominem contingere potest exhibitione sacramenti & usu potestatis, qua remissa in terra, etiam remissa sunt in cœlis. Semper enim sacramentum & potestatem hanc urgere, & ante oculos habere oportet.

Tale etiam est quod apud Socratem lib. 6. c. 22. Leontius Ancyræ episcopus exprobrat Novatianis: Pœnitentiam, inquit, sustulistis, & benignitatem Dei exclusistis, nempe illam benignitatem, quam Deus per homines hominibus impartitur, ut jam dictum est. Præterea refert in D hac materia observare exomologeseos, absolutionis, remissionis, & cognata vocabula. Est, ubi exomologesis generaliter valet idem quod penitentia, ut apud Eusebium loco jam citato. Etiamsi facerem omnia, inquit, quæ ad sinceram conversionem & puram exomologesim pertinent. Quod hic exomologesis dicitur, idem c. 42. dicitur pœnitentia: Martyres, inquit, nostri relapsos receperunt vias eorum conversione & pænitentia. Sic Basilius in sermone de pœnitentia, qui & ipse contra Novatianos scriptus est, exomologesim & pœnitentiam pro eadem re dixit. Magnum est, inquit, peccatum? Multa exomologesi est opus: levis est lapsus? æquanda est pœnitentia. Et Græcos imitati sunt Lati- E ni. Inde est quod in cap. ab abolendam, de hæreticis, confessio pro toto sacramento penitentiæ sumitur.

Jam absolutionis & cognata vocabula, est, ubi pertineant ad œconomiam politicam, est, ubi ad potestatem divinitus institutam, ut in concilio Carthag. 4. Is qui penitentiam in infirmitate petit, si, dum sacerdos invitatus ad eum venit, obmutuerit, & continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus eucharistia. Hic quia morituro eucharistia præbetur, intelligi ex hoc ipso debet quo pertineat reconciliatio, & manusimpositio. At in eodem concilio c. 80. manus impositio non est potestatis hujus, de qua dictum est, propria. Omni, inquit, die jejunii manus a sacerdotibus penitentibus imponantur, alioqui manus impositio potestatis dictæ, proprie non contingebat eo sæculo nisi feria quinta demum ante pascha, ut habemus in decretis Innocentii I. c. 7. multoque ante Innocentium Soter papa in secunda decretali epistola, A nullis, inquit, in cœna domini perceptio eucharistiæ negligatur, cum & penitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis domini sacramenta reconcilientur.

Sed redeo ad exomologesim ejus temporis, quæ fuit ante Novati hæresim. Extat de hac luculentum testimonium etiam apud Dionysium in epistola ad Demophilum, Tertullianum in lib. de penitentia, Cyprianum in sermone de lapsis. Nam vixit & Cyprianus ante Novati hæresim, etsi idem post eamdem natam vixit, ut omittam Clementem in epistola ad Jacobum. Enimvero Novatus nec exomologesim quidem hanc sustulit, ut habet in lib. de penitentia Ambrosius, & Socrates lib. 4. cap. 28. absolutionem demum sustulit, quam uni Deo committendum docens: τῷ ἐξουσίαν (inquit) ἔχοντι συγχωρεῖν ἁμαρτήματα hoc est, potestatem habenti remittendi peccata. In quibus verbis diligenter consideranda est potestatis, sive ἐξουσίας vox. Alludit autem ad locum Matthæi cap. 4. *Ut sciatis quod filius hominis potestatem habet remittendi peccata*: similiter loquitur eodem lib. c. 10. & in Sozomeno Aresius, Novatianæ sectæ episcopus ἠρτῆσθαι, inquit, τὴν ἄφεσιν ἐξουσίας ἐστὶ, non sacerdotum, sed Dei, hoc est remissionem impendere potestat is est Dei. Absolutionem ergo Novatus hactenus sustulit, quia potestatem hanc sustulit, quantum in ipso erat.

Vide historiam huc facientem ex c. 10. primi libri Socratis.

Lib. 1. c. 22.

Ceterum qualis tunc exomologesis fuerit, primum ex hac historia de Serapione vides eam fieri solitam non apud episcopos modo, penes quos ordinaria est potestas, sed etiam apud presbyteros, quibus ipsi commisissent. Et quidem Dionysius non uni commiserat, sed pluribus: Accerse, inquit, mihi aliquem ex presbyteris. Et rursus: Nemo, inquit, illi attendit, quasi dicat, nemo ex omnibus quibus commiseram. Deinde vides relapsis liberum fuisse tunc adire e multis quemcumque voluissent. Accerse, inquit, mihi e multis aliquem. Quod idem videre licet ex Tertulliano loco jam citato: etiam ex Origene. In eadem historia ex abundanti notetur hoc etiam, quod olim quoque in more hoc erat, ut reservarent eucharistiam ad viaticum morientium, non sub panis tantum, sed etiam sub specie vini: atque adeo videtur Serapion sub specie sanguinis tantum communicasse. Ad corpus enim verba hæc: ἀποβρέξαι, ἐπιστάξαι, ἐγχεῦσαι, hoc est, effundere, non pertinent, sed ad sanguinem tantum. Horum autem primum Musculus non recte vertit, infundere: repugnat enim non solum præpositio verbi, sed etiam intellectus verus sententiæ, quæ habet ut puer sanguinem e vasculo effundendo simul in os ejus infundat & instillet.

Nec illud quidem bene Musculus, quod ἐγχέω vertit, instillare. Porro quod hic dicitur de sanguine infundendo, huic simillimum est, quod jam recitavimus ex concilio Carthaginensi. Et infundatur, inquit, ori ejus eucharistia. In eodem

autem

autem ſcripto Dionyſius, ubi ſic ait: Juſſeram ut A moriturі abſolverentur, Muſculus non recte vertit τὸ ἀφίεσθαι admitterentur: repugnat enim non ſolum præpoſitio verbi, ſed & loci ſententia: præſertim cum mox infra dicat ſenex ἕως λυθῇ, ubi abſolvere vertit & Muſculus. Hoc mirum eſt, quod in ſcripto Dionyſii narratur Serapion confeſſus & abſolutus, cum neutrum feciſſe videatur. Verum ita eum feciſſe, ut & presbyter & epiſcopus pro facto habuerint, quicquid illi ſequuti hic ſint, ſive tale quiddam: quale tradunt doctores de mutuo confitente ſine verbis per nutum, ſcriptum, aut interpretem. Sive putaverint ſenem ſatis antea confeſſum eſſe, quum recipi peteret a presbyteris; maxime cum Dionyſius non dubitaret eum jam peccati ſui veniam impetraſſe ſtudio bonorum operum, B cui votum confitendi adjunctum erat. Adde huc neceſſitatis articulum & periculum moræ.

Et hactenus de eo quid eccleſia facere ſolita ſit de relapſis ante Novati hæreſim. Sequebatur nunc, ut oſtenderetur quid qua ex cauſa novum propter Novatianos conſtituerit, verum id commodius fiet in conſideranda ſerie hiſtoriæ, quæ eſt lib. 3. cap. 19. apud Socratem, ſed prius conſideretur ex cap. 8. perſona Nectarii, ſiquidem hoc etiam ad rem facit. Senatoria ſtirpe fuit, moribus moderatis, & licet prætorem Conſtantinopoli ageret, tamen erat in magna omnium admiratione: nec vero malis artibus ad epiſcopatum pervenit, ſed raptus a populo eligendus ſiſtitur centum & quinquaginta C tum forte Conſtantinopoli in ſynodo præſentibus, commendante etiam eum Theodoſio ſeniori, religioſiſſimo principe, & de Chriſti eccleſia ſingulariter merito. Addit Sozomenus accinctum fuiſſe eo tempore ad reditum in patriam (genere enim Tarſenſis erat) ut nihil minus quam de epiſcopatu cogitaverit, canum præterea, & divina quadam ſpecie, ſed necdum myſteriorum participem. Sed jam factus epiſcopus utitur magiſterio Cyriaci Adanorum epiſcopi. Invitat præterea alios quos ſecum in ædibus illuſtres habebat. Jam Theodoretus præterquam quod omni virtutum genere illuſtrem facit, inſerit etiam epiſtolam dictæ ſynodi ad Damaſum papam, in qua patres ita ſcribunt: Præpoſuimus in generali noſtro concilio Conſtantinopolitanæ D eccleſiæ reverendiſſimum & Deo amantiſſimum Nectarium epiſcopum cum omnium clericorum totius civitatis approbatione.

Sequitur nunc hiſtoria.

TITULUS Socratis eſt de pœnitentialibus presbyteris. Nemo hic mihi perſuadeat periphraſi pœnitentialium presbyterorum ſignificari eos proprie, qui pęnitentiæ publicæ præerant: aut in Sozomeni titulo proprie eos pęnitentes eſſe, qui pœnitentiam publicam agebant. Uterque enim auctor multas ſignificationes dedit, quod de pęnitentibus & de pęnitentia E generaliter loquantur, ut infra ex verbis ipſorum planum fiet. At ſcio quidem vocem utramque certis locis non pertinere, niſi ad publicam pęnitentiam, verum in talibus locis nec ſignificationes dantur ſimiles, ut ex materia ſubjecta, aut circumſtantiis animadverti poteſt, non accipi eas generaliter. Talis locus eſt in concilio Toletano I. c. 2. Placuit, inquit, ut pęnitentes non admittantur ad clerum. Sæpe etiam phraſis habet, ut de publice pęnitentibus tantum pęnitentes accipiantur, ſed id apud Græcos magis quam apud Latinos, ut quum dicitur τοὺς ἐν μετανοίᾳ ὄντας. Quæ phraſis eſt apud Dionyſium magnum & Sozomenum.

Ceterum in titulo Sozomeni cavendus eſt Muſculus: vertit enim, quomodo privata peccatorum confeſſio ſublata ſit Conſtantinopoli: cum ipſe Sozomenus ſic habeat, quomodo & ob quam cauſam ſublatus ſit pęnitentialis in eccleſia presbyter, & operoſus labor circa modum pęnitentiæ. Quamvis enim titulus Græci codicis nonnihil mendoſus, & ex initio capitis ſic reſtituendus videatur, ὅπως καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ἀνεπαύθη ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῶν μετανοούντων πρεσβύτερος. Tamen non ita mendoſus eſt, ut Muſculani ſenſus vel micam habeat.

Et tantum de titulis venio ad hiſtoriam. Committo autem Socratem cum Sozomeno, ut uterque ex altero intelligatur, addamque ea tantum quæ faciunt ad quæſtionem præſentem.

SOCRATES.

Viſum eſt eodem tempore etiam presbyteros pęnitentiales eccleſiarum tollere.

SOZOMENUS.

Eodem tempore, primus omnium Nectarius pœnitentialem presbyterum ſuſtulit, id quod ſequuti ſunt omnes pene epiſcopi.

Hic ne quis e Socrate, qui pluralis numeri presbyteros habet, putet plures tunc fuiſſe presbyteros pęnitentiales, advertat Sozomenum dixiſſe ſingulariter, presbyterum, quamquam idem intelligas etiam ex Socrate: dixit enim eccleſiarum presbyteros: non, eccleſiæ, ut non recte verterit Muſculus, in eccleſia. Porro ex pluribus eccleſiis Socratis, & ex pene omnibus epiſcopis Sozomeni vides non epiſcopatu Nectarii tantum ſublatos hos presbyteros, ſed generaliter in omnibus pene epiſcopatibus. Cauſam ſublationis Socrates ita expreſſit.

SOCRATES.

Ex quo tempore Novatiani ab eccleſia ſeparati ſunt, epiſcopi, addiderunt eccleſiarum canoni τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας, ſub quo peccata ſua confiterentur qui poſt baptiſmum lapſi fuiſſent.

Hic de ſuo addis Muſculus pronomen, hoc, incommodiſſime.

Hic qui errore liberari volunt vigilanter diſcernant veterem eccleſiarum canonem a recenti additamento, ſive acceſſione. Ita intelligent, tum quid eccleſia de relapſis facere ſolita ſit ante Novati hæreſim, tum quid ſub Nectario ſit ſublatum.

Vides unum fuiſſe, non plures.

Vides in genere quævis peccata, viſurus paulo poſt etiam bis occultum peccatum.

Porro jam ſupra oſtendimus quod vetus canon habebat, ut relapſis ſubveniretur per pœnitentiam, & remiſſionem alteram, baptiſmali non quidem parem, ſed tamen ſimilem, cujus diſpenſatio penes eos eſſet, quibus data eſt poteſtas peccata in terris remittendi. Et ex his cum multi numero eſſent, liberum erat per eumdem canonem eligere, quem pro ſuo quiſque judicio, affectu, conſcientia vellet: huic canoni additus eſt pœnitentialis presbyter, hoc eſt epiſcopali conſtitutione factum eſt, ut jam eſſet modus quidam certus, & novus hujus pęnitentiæ, ſed modus (ſicut in titulo Sozomenus vocat) operoſus & pœnitentibus gravis: revera enim grave eſt alligari jam certo presbytero, libertate ſublata confitendi cui velis: grave eſt, peccata, quæ uni presbytero in aurem confeſſus ſis, ea deferantur ad epiſcopum, & ab epiſcopo ipſo recitentur ad populum. Jam Sozomenus adhuc propius cauſam expreſſit, cur propter Novatianos modus hic operoſus adhibitus ſit.

SOZO-

SOZOMENUS.

Quia prorsus non [1] peccare, inquit, supra vires humanas est, Et [2] pœnitentibus [3] Deus veniam [4] præberi jussit. [5] Sin vero detrectes confiteri peccatum, fit ut te debita tua magis onerent, & [6] prægravent. Propterea [7] ab initio visum est episcopis peccata [8] annunciare, sive promulgare, quasi in theatro teste multitudine ecclesiæ: in hoc autem constituerunt presbyterum optimæ vitæ, [9] taciturnum, & prudentem, ad quem accedentes, qui peccassent, confiterentur quæ gessissent. Is vero pro uniuscujusque peccato, cum dixisset quid facere oporteret, & mulctam [10] imposuisset, quam oportebat luere, [11] absolvebat eos qui a semetipsis pęnam [12] egissent,
B &c.

Causam videlicet hanc Sozomenus habet: Faciebat Novati hæresis, ut Christiani ad confessionem minus, quam antea afficerentur. Quis enim confiteri libenter velit, si non spectet absolutionem: aut ut spectes eam, dubites tamen an coram Deo valeat? Fit autem, ut existentibus hæresibus segniores fiant, etiam catholici, ad observanda ea, quæ vident in dubium vocari. Hic igitur dum ad vigilandum episcopi putarent, rationem inierunt adempta eis veteri libertate adeundi presbyterum quemlibet (sub ista enim libertate, quasi sub latebra tegere sese poterant segniores, ut non confiterentur) ut populo innotesceret, nulla tam enormia esse peccata, quæ
C non relapsis remitterentur, si pœnitentiæ ministris se docendos, monendos, arguendos, corrigendos, & absolvendos præbuissent, ac confugissent ad divinitus ordinata remedia, denique peterent etiam preces publicas ecclesiæ. Siquidem ad hæc omnia spectabat illa peccatorum per episcopum recitatio.

Hunc sensum mihi suggerit primum vocula (propterea.) Deinde sermo ille quo dicuntur episcopi peccata promulgare. Visum est, inquit, episcopis, quid tandem facere? peccata promulgare, inquit, non promulgari, ut ad confitentes referri non possit. Et valde hoc loco impediunt lectorem & Tripartita historia & Musculus, dum vertunt activum verbum in passivum: quasi sensus
D sit, visum est episcopis, ut peccata pandantur: non per recitantem episcopum, sed per publice confitentem peccatorem, cum de confessione publice facienda nullum prorsus exemplum extet. De recitatione autem publica, extat exemplum apud Augustinum hom. 50. Tantum de Theodosio lego publice in ecclesia peccatum confessum esse, sed tunc, cum ipsi ecclesiam Mediolani ingressuro occurrit Ambrosius, & coram eadem ecclesia exprobrat sævitiam, quam exercuerat Thessalonicæ, vide Sozomenum lib. 7. c. 24. Nam quod Leonem quidam citant ex epistola, quæ est ad episcopos per Campaniam, Samnium & Picenum constitutos, quasi in ea mentio sit confessionis publicæ, vehementer errant: agit enim
E Leo non de more ullo ecclesiæ, aut exemplo, sed de abusu tantum qui contra ecclesiæ morem irrepserat in pusilla tantum Italiæ regiuncula: neque generaliter illis irrepserat, sed apud quosdam tantum, ut vehementer mirer doctos quosdam homines citare hanc epistolam ad docendum de usu veteri ecclesiæ.

1 *Rursus vides in genere quævis peccata.*
2 *Quis hic pœnitentes interpretetur de publice pœnitentibus.*
3 *Divini instituti rationem vides.*
4 *νέμω vox dispensantis est.*
5 *Hanc adversationem addo ex tripartita historia.*
6 *Utique coram Deo, ut scias politicum non esse.*
7 *Ab initio non nascentis ecclesiæ, sed hoc tempore, quo Novatiani ab ecclesia sunt separati, id discis ex eo quod mox subjicitur de constituto presbytero.*
8 *Annunciare Græce est, ἐξαγγέλλειν.*
9 *ἐχέμυθος in genere significat linguæ continentis hominem, sive id sit in negotiis secretis, sive aliis: ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὸν μῦθον. Significatur igitur presbyter, qui non silentio tantum personas tegeret, si opus esset, verum non effutiret quæ secreto a confitentibus didicisset.*
10 *Episcopus ergo non imponebat mulctam, sed recitabat tantum.*
11 *Musculus sic vertit, Ea lege absolvebat, ut a semetipsis pœnas exigerent, sed male, nam Sozomenus habet εἰς πραξαμένους.*
12 *Utique coram Deo, quia præcessit de venia, quam Deus præberi jussit.*

SOCRATES.

Hic canon hodie obtinet in aliis hæresibus. Soli autem Novatiani pœnitentialem presbyterum sunt aversati, ac ne initio quidem accessionem hanc receperunt, &c.

A Canonis appellationem nunc attribuit recenti accessioni: ne putes eum sentire de veteri canone, respice ad adversativam clausulam, Soli autem, &c. Quod dicit, pœnitentialem presbyterum, receperunt etiam hæreticæ ecclesiæ, imitatæ catholicos. At Novatiani non receperunt illum. Idem vides ex sequente periodo, Ac ne initio quidem, &c. ubi eadem res vocatur προσθήκη, id est, accessio, nomine facto a verbo, quo supra usus est Socrates, cum diceret, episcopos addidisse ecclesiarum canoni.

SOZOMENUS.

Verum Novatiani (apud quos nulla est pęnitentiæ ratio) nihil morabantur istud. In aliis autem hæresibus hodie quoque obtinet, ac precipue in
B occidente, maxime autem Romæ. Illic enim in aperto est locus τῶν ἐν μετανοίᾳ ὄντων. Et paulo inferius. Constituto autem die posteaquam persolvit aliquis mulctam, quasi quoddam debitum, tum laxatur a peccato, & cum populo ecclesiastica societate fruitur.

Apud quos nulla pœnitentiæ ratio, &c. Non quod sustulerint contritionem, aut confessionem, sed sacramentalem absolutionem, in qua sita est perfectio & consummatio sacramenti pęnitentiæ, τῶν ἐν μετανοίᾳ ὄντων, &c.

Neminem moveat quod sermo Sozomeni desinit tandem in pœnitentiam publicam: facit enim hoc dilatus huc similitudine aliqua accessionis, & pęnitentiæ publicæ. Alioquin vel pueris no-
C tum est pęnitentiam publicam non cępisse post Novatianos demum, cum sit antiquior concilio Nicæno, imo ejus meminit Dionysius. Unde certum est Sozomenum non agere de initio ejus, aut sublatione, & tamen subjeci quæ ille aliquanto inferius hic addidit, quia valent ad intelligendum Socratem, tum laxatur a peccato, &c. Ergo & in pœnitentia publica (nam de hac Sozomenus loqui pergit) non omnis absolutio erat politica, sed quædam vere sacramentalis. Ceterum in hac particula Musculus malæ fidei est suspectus: vertit enim, mulcta, quasi debito quodam remissa. Imo Muscule mulctam persolutam significat Sozo-
D menus. Quomodo igitur remissam diceret? quare peccatum remissum & relaxatum dicit.

SOCRATES.

Qui vero hodie ecclesias obtinent, cum perdiu istud observassent, postea sub Nectario mutaverunt, quia mulier, &c. — *Redit ex digressione ad propositum.*

SOZOMENUS.

In ecclesia vero Constantinopolitana presbyter penitentialis munere suo functus est, donec mulier, &c. — *Formula generaliter omnia confitentis.*

SOCRATES.

Mulier adit pœnitentialem presbyterum, & paulatim confitetur peccata, quæ fecerat post baptismum, presbyter monet, ut jejunet, & continuo oret. Mulier vero cum processisset, confi-
E tetur & alium lapsum, concubitum scilicet cum diacono ecclesiæ.

Et paulatim, &c. κατὰ μέρος Musculus vertit, ex parte, sed fere significare paulatim, & habet hæc particula aperte confessionem secretam. Quomodo enim paulatim adiret, & confiteretur publice? Mulier vero cum processisset, &c. προβαίνω pergere significat in aliquo negotio. Et ex Sozomeno sic intellige Socratem post cœptum & perductum aliquousque confessionem. Cum interpositi essent dies aliquot ad jejunium & preces, tunc denique perrexit confiteri. Sozomenus

enim

enim occasionem concubitus addidit istam, A quia dum jejunat mulier immorata est in ecclesia.

SOZOMENUS.

Donec mulier propter peccata quæ confessa erat, jejunare & orare jussa, ac propter hoc in ecclesia immorata indicavit se stupratam a diacono:

Indicavit, & cet. καταμηνύω proprie, rem occultam prodo: unde & ex hoc colligimus secretam confessionem fuisse, atque adeo secreti & occulti peccati fuisse.

SOCRATES.

Hoc dictum & diaconum ex ecclesia ejecit, & tumultum peperit apud multitudinem, quia ecclesia propter hoc afficeretur contumelia & bla- B sphemia.

Hoc dictum, &c. τοῦτο λεχθὲν: λέγειν hic prorsus non est quod εἰπεῖν, sed recitare potius, legere, & commemorare peccatum, quasi sit id flagitium lectum & recitatum in theatro ecclesiæ.

SOZOMENUS.

Quod, ut multitudo didicit, indignata est, quia ignominia inusta esset ecclesiæ.

SOCRATES.

Hic Eudæmon perplexo Nectario dat consilium, ut amoveat presbyterum pœnitentialem, & concedat unicuique mysteriis communicare secundum propriam conscientiam.

Amoveat, &c. Non autem veterem canonem. C Præterea vides hinc longe aliam rem agere Leonem in epistola supradicta, quum tolli vult abusum, qui in aliquibus Italiæ partibus præter morem ecclesiæ irrepserat.

Misteriis, &c. Vides confessionem referri ad sumptionem eucharistiæ, præterea tacite significari, quod ad eucharistiam nemo venire solet, nisi confessus, vel quomodo sub pœnitentiali presbytero confitebantur, vel quomodo fiebat antea.

SOZOMENUS.

Consulentibus quibusdam, ut concederet unicuique mysteriis communicare, prout sibi conscius esset, & fiduciam accipere, &c. pœnitentialem presbyterum sustulit. D

Hæc illa particula est, quæ multos ita teddit impeditos, ut affirmare non dubitent Nectarium omnem semel confessionem sustulisse, in quo virum optimum, non minus ecclesiæ perniciosum faciunt, quam fuerit pene Novatus ipse, tantum hæresim excipio. Quid enim Novatianis a veteribus objicitur, quin idem in Nectarium hæreat, si confessionem sustulit? Objicit Leontius, benignitatem (inquit) Dei exclusistis. Cur non idem objicias Nectario? Objicit Ambrosius, donum cœleste refunditis (sic enim loquitur, hoc sentiendo quod potestatem peccata dimittendi in terris Novatiani nollent agnoscere, quam Christus donaverat, sed respuerent potius atque rejicerent) Cur non idem objicias Nectario? Nisi E vero refundere censendus non est, qui facit, ut nunquam dono utamur. At erat (inquiunt) aulicus. Aulicum fuisse non lego. Præturam in Thracia administrasse lego, sed quam in Liguria administraverit & Ambrosius tunc cum catechumenus adhuc ad episcopatum raperetur. At factus episcopus, non ut Ambrosius, studuit. Quis hoc de ipso scriptum reliquit? cum domestica consuetudine doctorum virorum usus legatur.

Nazianzenus ubique taxat segnitiē Nectarii, tribuit tamen et ibidem magnam eruditionem.

Sed esto fuerit in scripturis parum exercitatus, ut ex ipsis non potuerit intelligere remissionem alteram, & potestatem, de qua sæpe dictum est. Quid? Reliquæ ecclesiæ, quæ idem fecisse memorantur, an æque inexercitatæ, & rudes scripturarum, & omnino rei Christianæ putandæ sunt fuisse? Jam reliquæ in toto orbe terrarum eruditiores ecclesiæ, nonne gravissime monuissent Nectarium de re ad salutem tam necessaria? Quis autem vel leviter potest dicere reprehensum Nectarium, cum tot habeamus egregios scriptores ejus temporis? Et quod in primis me movet, ne postea quidem ad nostra usque tempora ab ullo notatus legitur, sive Græco, sive Latino, sive scholastico, sive generis alterius scriptore. Nos hoc facere paucis his annis sine ullo exemplo cœpimus.

Jam sunt quæ eodem crimine prope involvant Chrysostomum Nectarii in episcopatu successorem, hominem omnium judicio in scripturis exercitatissimum, & cujus tam apertas sententias habemus, tam de remissione altera in c. 11. ad Hebræos, quam de potestate in terris remittendi peccata, de sacerd. lib. 3. Rursus in c. 8. ad Hebræos. Quorum locorum vel singuli pluris apud me valent, quam universa loca quæ citantur ex concionibus ejus popularibus, quamquam de locis illis dicemus postea. Nunc argumenta tantum ex historiis petantur, ac legatur Socrates lib. 6. c. 21.

SOCRATES.

Cum unica, inquit, esset a synodo episcoporum lapsis data pœnitentia, ausus est Chrysostomus dicere, etiam qui millies pęnitentiam egisti, tamen accede. Ita Socrates.

Hic qui meminerit quid sit in hac causa pęnitentia, & quid ea Novatus tollere, contraque catholici retinere studuerint, an iis dubium esse poterit, quin & Chrysostomus, & reliqui synodi illius patres de confessione & absolutione tunc egerint inter se, ut de rebus omnino adhuc tunc obtinentibus, & nullo modo sublatis? alioqui quorsum se fatigarent episcopi de sublatis? Vidi etiam, qui de errore Cypriani huc adferrent. Sed hoc argumentum facillime solveris, si attendas ad temporum & rerum similitudines: nam quæstio an baptismus ab hæretico collatus sit nullus, sub Cypriano moveri cœpta, ut patet ex initio 7. libri Eusebii.

De pœnitentia vero, remissione altera, & potestate remittendi, nulla prorsus sub Nectario quæstio erat, sed tota res indubitata simpliciter habebatur inter catholicos, tantoque magis indubitata, quanto diligentius examinata fuerat, jam propter Novatianos. Deinde quæstio de baptismo hæreticorum non ita ex scripturis expediri tunc potuit: quia paucæ scripturæ de ea re manifeste loquuntur, & e diverso plurimæ pro Cypriano facere videbantur. Contra vero de pœnitentia, & rebus, quas complectitur, suppetebant omnibus nota & usu trita scripturarum testimonia.

Quid ergo sibi vult sermo ille: Pro sua quisque conscientia? historiæ seriem consule, & facile videbis non aliud velle, nisi ut neglecta illa recent & nova accessione liberum sit unicuique redire a solutam & antiquam libertatem eligendi e multis presbyteris quemcumque pro suo quisque judicio, affectu, & conscientia voluerit, tantum ut re vera unusquisque rationem hic habeat conscientiæ suæ, atque ita sese gerat, ut bona fiducia accedere audeat ad eucharistiam. Nam ad hanc (ut supra dictum est) referebatur peni-

penitentia, tam a catholicis quam Novatianis, A ideoque cum Novatiani non viderent in ecclesia remissionem alteram, consequenter dicebant, & quidem erudite (supposito ipsorum errore) nullum relapsum admittendum esse ad eucharistiam: eruditiores, acutiores & religiosiores hac in parte, quam fuerit ipse Chrysostomus, siquidem relapsos ad eucharistiam admisit (id quod volunt isti) nec confessos, nec absolutos. Expendatur deinde ratio Eudæmonis, quam Socrates sic expressit.

SOCRATES.

Siquidem ita demum ecclesia habere poterit τὸ ἀβλασφήμητον, hoc est Christiana ecclesia non afficietur posthac blasphemia ab ethnicis hominibus, quod fieri necesse erat, si lapsus occultos B (qualis erat concubitus supra dictus) recitare pergimus ad populum. Deinde Socrates cum reprehendit Eudæmonem, non tales scripturas urget: Quorum remiseritis peccata, &c. Non etiam morem urget ecclesiis, ut supra diximus, irradicatum, ut ad eucharistiam videlicet Christiani non accederent, nisi confessi & absoluti. Sed quid urget?

SOCRATES.

Dedisti (inquit) occasionem, ut Christiani non amplius inter nos invicem arguamus peccata.

Hoc est, improbemus & detestemur, ut facere soliti sumus, quoties in ecclesia peccata recitari audivimus. Hunc sensum requirit & vocula C ἀλλήλων, & locus quem ex apostolo allegat.

SOZOMENUS.

Atque ex illo tempore res illa obtinuit, & permansit, præsertim quia antiquitas, quantum arbitror, labi paulatim jam cœperat, & in morem ἀδιάφορον, & neglectum degenerare.

Hoc de illis temporibus nunquam dicturus erat Sozomenus, si respexisset ad sacramentum pœnitentiæ. Ad politiam igitur priscam & operosam respexit, & ad eos qui politiæ præerant: hi nimium remiserant de exacta diligentia.

Hæc sufficere poterat ad considerandam historiæ seriem. Verum quia in Sozomeni scripto ultima particula apud historiam tripartitam D adeo mutila & trunca est, ut simpliciter aberret a vero auctoris sensu, ponam primo verba tripartitæ historiæ, deinde Sozomeni sententiam, ut ex collatione appareat quanta sit dissimilitudo.

EX TRIPARTITA HISTORIA.

Presbyterum nequaquam esse præcepit super pœnitentes, ut ex illo, antiquitatis consuetudo est sublata, cum (ut arbitror) minora peccata præ pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur, &c.

Hic locus plures fefellit, ut crederent secretam confessionem per Nectarium sublatam, sed longe aliter habet Sozomenus. *Scripsit hæc Sozomenus sub Theod. juniore. Nectarius autem factus est episcopus sub Theodosio seniore.*

Pœnitentialem presbyterum sustulit, atque ex eo tempore res ista cum obtinuisset, perseveravit postea, atque permansit: præsertim, quia antiquitas (quantum arbitror) & huic congruens gravitas, ac diligentia labi paulatim jam cœperat, & degenerare in morem indifferentem quemdam & neglectum, alioqui antea (ut arbitror) minora peccata fiebant, tum propter pudorem eorum, qui peccata sua confitebantur, tum propter exactam diligentiam eorum, qui huic rei judices fuerant constituti.

Quia antiquitas, &c. Refert hoc loco scire, quo retulerit Sozomenus antiquitatis vocabulum. Id autem sciemus, si ex chronographia meminerimus, quod duravit, "excessio, sive appendix annos circiter 100. & 40. hoc est, a Fabiano papa (sub quo Novati hæresis extitit) usque ad annum domini 381. sub Siricio "papa, & Theodosio seniore: sub hoc enim sublata appendix, eo fere imperii ejus tempore, quo defuncto Gratiano imperium obtinuit cum juniore Valentiniano. Ab eo autem tempore, quo sublata est appendix usque ad scriptum Sozomeni, sunt anni 56. Hos numeros annorum 140. & 56. si in summam redigas, habes annos prope ducentos. Itaque antiquitatem hoc loco retulit Sozomenus ad tempus, quo appendix primum facta est: hoc sensu non mirum est, quod sublatio appendicis hactenus permanserit, cum & alioquin appendix ipsa cœpisset jam antea negligenter servari. Antequam autem neglectus hic irrepsisset minora peccata fiebant, simul propter exactam diligentiam judicum, &c. Certe nullo modo verisimile est Sozomenum antiquitatis appellationem tribuisse paucis illis annis 56. de quibus dictum est, aut sensisse, quod propter Nectarii factum peccata minora admitterentur, quam antea admissa fuissent.

" accessio.

" Atqui hic pontifex creatus an. 385.

PARS

PARS TERTIA,

EX ACTIS CONCILII TRIDENTINI, EDITIONIS LOVANIENSIS ANNI MDLXVII.

CHRISTIANORUM PRINCIPUM, AD SACRUM CONCILIUM Tridentinum literæ, & mandata, legatorumque ab eisdem missorum, habitæ orationes.

Una cum sanctæ ipsius synodi responsionibus.

Pio quarto pontifice Maximo,
&
Ferdinando primo Cæsare Augusto,
&
Carolo nono rege Francorum.

XXI.

MANDATUM FERDINANDI imperatoris electi, in personam sui oratoris, pro regno Hungariæ, exhibitum die XXIV. *Februarii* MDLXII. *in congregatione generali; & in sessione* II. *die* XXVI. *dicti mensis.*

FERDINANDUS divina favente clementia electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex: Infans Hispaniarum: Archidux Austriæ: Dux Burgundiæ, &c. Marchio Moraviæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Memoriæ commendamus, ac recognoscimus, notum facientes tenore præsentium universis, quod cum beatissimus in Christo pater, dominus Pius IV. divina providentia, sacræ Romanæ, ac universalis ecclesiæ Pont. Max. superiori anno indixerit sacrum œcumenicum, & generale concilium, in civitate Tridentina, ad sacratissimam diem resurrectionis dominicæ, proxime præteritam, celebrandam; atque nos non modo per bullam super istiusmodi indictione emanatam, verum etiam per nuncios & literas paterne hortatus sit, ut si ei consilio, vel ipsimet adesse non possemus, mitteremus saltem oratores nostros, viros prudentes graves & pios. Nos vero qui jamdudum ardentissimis votis ac desideriis expetivimus, summoque studio quantum in nobis fuit, promovimus concilii celebrationem: in quo nimirum ratio aliqua sanandæ reipublicæ in tot partes distractæ, ac pacis publicæ, inter reges & principes Christiani orbis firmandæ, & stabiliendæ, nec non vitæ in omni hominum statu & ordine emendandæ ratio iniretur, & omnia ea communibus consiliis tractarentur, quæ necessitas reipublicæ postularet, principio ejuscemodi concilii, propter alia ardua negotia sacri Romanorum imperii, regnorumque & dominiorum nostrorum, ipsimet personaliter interesse nequeamus. Nolentes sane propter absentiam nostram, tam pio & præclaro instituto quicquam impedimenti aut difficultatis injici, aut quidquam a nobis desiderari, quod ad rem juvandam pertinere queat, confisi de singulari pietate, religione, fide, probitate, eruditione, judicio, ac multarum rerum usu & experientia reverendi, devoti Georgii Drascovitii episcopi ecclesiæ Quinqueecclesiensis, & consiliarii nostri, fidelis nobis dilecti, eumdem in solidum solemniter, & ex certa

A nostra scientia animoque bene deliberato, & omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, & ordine, quibus possumus & debemus, commissarium, oratorem, nuncium, procuratorem, & mandatarium nostrum facimus, constituimus, & ordinavimus, ac per præsentes facimus, constituimus, & ordinamus, dantes, & attribuentes ei plenam & omnimodam facultatem cum libero & amplo mandato, ut celebrationi dicti concilii, nostro nomine, tanquam regis Hungariæ, adesse & interesse, ac locum & vices nostras in omnibus sessionibus, consulationibus, deliberationibus, tractationibus & actibus obtinere & gerere, consilium, suffragium, votum & decretum nomine nostro dare, ferre & interponere, B aliaque omnia & singula agere, tractare, exercere, concludere, & determinare possit & debeat: quæ ad constituendam veræ fidei, & religionis concordiam, & unionem, ac Christianæ reipublicæ salutem, & conservationem promovendam facere, & expedire videbuntur: & quæ nos ipsi facere, dicere, agere, tractare, exercere, concludere & determinare possemus, si præmissis omnibus, & singulis personaliter interessemus: & si talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum, promittentes in verbo nostro regio, nos totum id, & quicquid per dictum oratorem, commissarium & mandatarium nostrum, modo præmisso actum, dictum, gestum, factum, & procuratum fuerit: C ratum, gratum, firmum, & validum habituros esse: dolo fraude postpositis penitus, & semotis. Harum testimonio literarum, sigilli nostri impressione, & manus nostræ subscriptione munitarum, mediante. Datæ Pragæ 1. die mensis Jan. an. 1562. regnorum nostrorum Roma. 32. aliorum 36. electionis vero nostræ imperatoriæ quinto.

FERDINANDUS.

XXII.

MANDATUM INVICTISSIMI Ferdinandi tanquam imperatoris electi, & regis Bohemiæ, & archiducis Austriæ, in personam suorum oratorum, exhibitum in sessione secunda D *Tridentina, sub Pio PP. IV.*

FERDINANDUS, divina favente clementia, electus Romanorum imperator semper Augustus: ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croa-

Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex: infans Hispaniarum: archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ: marchio Moraviæ &c. Dux Lucemburgiæ, ac superioris & inferioris Silegiæ, Witembergæ, & Teckæ, princeps Sueviæ: comes Haspurgi, Tyrolis, Irreti, Kiburgi & Coritiæ: landtgravius Alsatiæ, marchio sacri Romani imperii, Burgoviæ, ac superioris & inferioris Lusatiæ: dominus Marchiæ Sclavoniæ, Portus Naonis, & Salinarum &c. Memoriæ commendamus, & recognoscimus, notum facientes tenore præsentium universis, quod cum beatissimus in Christo pater dominus Pius IV. divina providentia sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, superiore anno indixerit sacrum œcumenicum & generale concilium in civitate Tridentina, ad sacratissimum diem resurrectionis dominicæ proxime præteritum, celebrandum, atque nos non modo per bullam super istiusmodi indictione emanatam, verum etiam per nuncios & literas paterne hortatus sit, ut si ei concilio ipsimet adesse non possemus, mitteremus saltem oratores nostros viros prudentes, graves, & pios. Nos vero qui jamdudum ardentissimis votis, ac desideriis expetivimus, summoque studio, quantum in nobis fuit, promovimus concilii celebrationem, in quo nimirum ratio aliqua sanandæ reipublicæ in tot partes distractæ, ac pacis publicæ inter reges & principes Christiani orbis firmandæ, & stabiliendæ, nec non vitæ in omni hominum statu, & ordine emendandæ ratio, & omnia ea communibus consiliis tractarentur, quæ necessitas reipublicæ postularet, principio ejusce-modi concilii propter alia ardua negotia sacri Romani imperii, regnorumque & dominiorum nostrorum, ipsimet personaliter interesse nequeamus. Nolentes sane propter absentiam nostram tam pio, & præclaro instituto quicquam impedimenti aut difficultatis injici, aut quicquam a nobis desiderari, quod ad rem juvandam pertinere queat, confisi de singulari pietate, religione, fide, probitate, eruditione, judicio ac multarum rerum usu, & experientia reverendi, devoti fidelium ac nobis dilectorum Antonii archiepiscopi Pragensis, ac Sigismundi a Thvun consiliariorum nostrorum eosdem & utrumque eorum in solidum solemniter & ex certa nostra scientia, animoque bene deliberato, & omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, & ordine, quibus possumus, & debemus commissarios, oratores, nuncios, procuratores & mandatarios nostros fecimus, constituimus, & ordinavimus, dantes & attribuentes eis, & utrilibet eorum plenam & omnimodam facultatem cum libero & amplo mandato, ut celebrationi dicti concilii nostro nomine, tanquam electi Romanorum imperatoris, ac regis Bohemiæ, necnon archiducis Austriæ, adesse, & interesse: ac locum, & vices nostras in omnibus sessionibus, consultationibus, deliberationibus, tractationibus, & actibus obtinere & gerere, consilium, suffragium, votum, & decretum, nomine nostro dare, ferre, & interponere: aliaque omnia & singula agere, tractare, exercere, concludere & determinare possint, & debeant. quæ ad constituendam veræ fidei, & religionis concordiam, & unionem: ac Christianæ reipublicæ salutem, & conservationem promovendam facere & spectare videbuntur: & quæ nosipsi facere, dicere, agere, tractare, exercere, concludere, & determinare possemus, si præmissis omnibus & singulis personaliter interessemus: & si talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Promittentes in verbo nostro Cæsareo, ac regio, nos totum id, & quicquid per dictos oratores, commissarios & mandatarios nostros modo præmisso, actum, dictum, gestum, factum, & procuratum fuerit: ratum, gratum, firmum, & validum habituros esse, dolo & fraude postpositis penitus, & semotis. Harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione, & manus nostræ subscriptione munitarum, mediante. Datum in arce nostra regia Pragæ, die primo mensis Januar. anno domini 1562. regnorum nostrorum, Romani 31. aliorum vero trigesimo sexto.

FERDINANDUS.

XXIII.

LITERÆ FERDINANDI IMP. electi, quibus constituit oratorem in concilio, uti rex Hungariæ: exhibita in generali congregatione Die VI. Februar. MDLXII.

FERDINANDUS, divina favente clementia, electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque, &c. rex, &c. Reverende fidelis nobis dilecte, luce clarius tibi constat sanctum œcumenicum concilium a sede apostolica Tridenti indictum esse. Ad quod multorum Christianitatis principum legati, ceterique prælati, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, ac alterius status, indies pluribus confluentibus, plurimi convenere. Nos qui inter Christianitatis potentatus principem locum tenemus, hoc sanctum institutum promovere, ac optatum saluberrimumque exitum sortiri summopere desideramus. Quare legatos nostros jam mittendos, & expediendos, alios quoque prælatos ex regnis, & provinciis nostris, qui per bullam apostolicam moniti sunt, primo quoque tempore iter arripere decrevimus. Te itaque ex Hungaria in persona nostra regia, singularem ob morum integritatem ac scientiarum peritiam, ad sacrum hoc concilium mittendum ante alios elegimus, committimusque fidelitati tuæ, ut nulla interposita mora vel difficultate, iter maturare, neque expectatis aliis, nimirum Canadiense, & Tiriniense, qui ambo pro universo clero proficiscuntur, antecedere, ac ad quintumdecimum diem Januarii instantis Tridenti adesse debeas. Instructionem una cum aliis legatis nostris es accepturus. (Quod vero ad expensas attinet, quantum in priori concilio episcopus Tauriensis habuit, tantumdem tibi quoque dari statuimus, commisimusque camerariis nostris Hungariæ, ut in præsentiarum ante omnes alios bonam summam pro itinere dare debeant) secus igitur non feceris. Datæ ex arce nostra Pragensi xx. Decembris anno domini MDLXI.

FERDINANDUS.

Reverendo Georgio Drascovitio, episcopo Quinqueeclesiensi, necnon comitatus Baronien. comiti perpetuo, ac ad sacrum concilium Tridentinum legato, & consiliario nostro, fideli nobis dilect.

XXIV.

ANNO CHRISTI 1562.

XXIV.

ORATIO HABITA A REVEREND. D. Georgio Drascovitio, episcopo Quinqueecclesiensi, augustissimi D. Ferdinandi, Romanorum imperatoris electi, &c. consiliario, & pro regno Hungariæ oratore Tridenti in generali congregatione die XXIV. Februarii MDLXII.

Si vobis illustrissimi legati, præclaræ domus quæ est ecclesia Dei optimi firmissimique cardines, huic sacrosanctæ generali synodo divinitus dati, ac donati præsidentes: vosque patres ac pastores amplissimi atque vigilantissimi: si B vobis, inquam, Ferdinandi Cæsaris augustissimi fides, pietas, vita propemodum angelica, ac in retinenda defendendaque Christiana catholica religione perpetuæ vigiliæ, labores plurimi, indefessumque omni tempore studium, jam antea perspectissima non essent, crederem equidem, me, si hæc sciens tacerem, non modo accusandum merito, verumetiam tanquam omnes impietatis limites dolose transgressum, jure optimo damnandum esse. Verum, quia optimi catholicique Cæsaris ratæ & inauditæ virtutes, vobis notiores sunt, quam ut a me in medium proferri debeant, hæc tanta tamque præclara, & plane cœlestia dona, in hoc nobilissimo omnium Christianorum principum capite, stellarum instar mi- C cantia, maxima admiratione veneranda rectius, quam oratione etiam splendidissima celebranda esse, merito existimaverim. At, nisi hunc talem tantumque nobis imperatorem Deus, pro sua benignitate, nobis dedisset, infelix profecto, infinitis prope malis afflicta hæc nostra tempestas, & esset, & haberetur. Gratias itaque Deo æterno supplex agere debebit, quod illi præter ullum meritum, hic alter Constantinus catholicus obtigerit.

Nam per Deum immortalem, nonne verum Constantinum, aut eo etiam majorem, dixeris? qui ante aliquot sæcula hæresis vel schismatis injuria collapsas ecclesias, imo vero penitus deletas, hisce calamitosissimis temporibus, nova li- D beralique fundatione restaurat. Collegia & cœnobia eversa, soloque æquata reparat, & nova etiam magna impensa exædificat. Clerum denique ipsum, una cum orthodoxa religione, in plerisque locis fere extinctum, non sine maximis curis, & incredibilibus sumptibus pristino splendori restituere omnibus viribus annititur. Sed ne curiose magis explicare, quam strictim quædam attingere voluisse videar, illud hoc loco dicam, & vere quidem, laudatissimi hujus imperatoris cura atque opera perfectum esse, ut multorum scelere deformata religionis nostræ facies, suum decus, suum nitorem recuperare posse videatur. Jam vero quantum illud est, quod ut Christianos e Turcarum faucibus eripere, eosque a sæ- E vissima illorum tyrannide, in libertatem asserere possit, nihil eorum, quæ ad hanc rem recte ac laudabiliter gerendam adhiberi debent, omittit: sed continuis bellis, magnoque studio, incredibili cura, ita se impio illorum conatui opponit, ut quod Germani, quod Itali, quod Galli, quod Poloni, quod aliæ prope omnes gentes securius vivant, id ipsi uni secundum Deum, acceptum referre debeant. Quis enim est in orbe Christiano locus, quem non Turcarum rabies jam olim pervagata esset, nisi hic talis tamque pius imperator se suosque carissi- A mos liberos huic pesti objecisset, ejusque impetum solus ex omnibus Christianis principibus sustinuisset? Sed hæc ejusmodi sunt, ut nullis verbis, nulla ratione satis explicari possint.

Atque hunc quidem imperatorem omnium virtutum heroicarum cumulatissimum thesaurum, si vobis patres laudatissimi hic coram intueri liceret, verbis exprimi non potest, quanto gaudio perfunderemini, vicissimque ne cogitatione quidem complecti possum, quali quamque inexplebili lætitia sua Cæsarea majestas afficeretur, si in hoc augustissimo loco, eum in quo olim paracletus ille Spiritus sanctus sub ignitarum linguarum forma visibilis apparuerat, vere repræsentante, tot doctissimorum ac religiosissimorum, imo vere apostolicorum locum tenentium patrum venerandas facies præsens inspiceret, certe temperare non posset, quin in omnium vestrum sancta oscula rueret. Imo, quo est in rem Christianam studio, ipsamet majestas sua huc libenter venisset, si propter plurimas easdemque gravissimas sacri Romani imperii, regnorumque & dominiorum suorum occupationes, in præsentiarum suæ majestati id facere licuisset. Ne tamen interim quicquam, quod in hac parte muneri Cæsareo incumbit, omitteretur: voluit sua majestas oratores, & commissarios suos ad hoc sacrosanctum œcumenicum concilium, tempestive, & ante omnes alios Christianos principes mittere, qui & personam suam referent, & cum plena auctoritate & mandato, nomineque & loco majestatis suæ celebrationi hujus sacræ œcumenicæ synodi interessent.

Quemadmodum hæc, & alia multa præclara, quæ in mandatis habebant, reverendissimus dominus Antonius Muglitius archiepiscopus Pragensis, & Mag. D. Sigismundus a Thvun majestatis suæ Cæsareæ oratores hic præsentes vobis, illustrissimi domini legati, privatim luculenta oratione, copiose exposuerunt. Ex his itaque, quæ jam dicta sunt, antistites sanctissimi, manifeste apparet, quo studio quamque propensa voluntate sit ejus majestas, in hanc sacram synodum, præsertim vero cum non solum ab eo, qui modo universam illustrat ecclesiam pontifici maximo vere Pio IV. verum etiam ab aliquot suæ sanctitatis prædecessoribus pontificibus maximis (piæ memoriæ) magna contentione semper petiverit, ut jam tandem majorum suorum exempla secuti, convocato veteri de more generali concilio, extirpatisque hæresibus & veteri ecclesiastica disciplina restituta, Christi fidelium saluti prospicerent. Quamvis sanctissimus quoque D. N. pientissimus pastor, statim in ipso pontificatus sui felici initio, ante alias omnes gravissimas urgentissimasque curas, hanc data opportunitate, in primis de congregando universali concilio, spinisque ex agro dominico resecandis, pro sibi innata pietate & sapientia ultro susceperat. Id quod jam sanctitatem suam laudatissime, omniumque Christi fidelium mirifico applausu, re ipsa præstare cernimus. Pater cœlestis serva hæc orbis lumina, quæ ad conservandam tuendamque rempublicam Christianam, imo vero pretioso filii tui domini nostri Jesu Christi sanguine acquisitam ecclesiam virtutibus, pietatisque studiis cumulata, ita conjuncta esse voluisti, ut alterum in altero cernere liceat.

Quod sanctitatis suæ præclarum, summoque pontifice ac pastore dignum, universoque orbi Christiano salutare studium, cum non sine ma-

gna animi voluptate Christianissimus imperator A videret, sua quoque majestas Cæsarea tanquam primogenitus ecclesiæ catholicæ sedisque apostolicæ addictissimus filius, hoc sacrosanctum œcumenicum concilium, quod in Spiritu sancto rite ac legitime congregatum agnoscit, pro Cæsareo suo munere, quotiescumque res postulaverit, ab omnibus injuriis tueri, manutenere, atque defendere sese promptam ac paratam benigne offert. Quo autem hanc suam voluntatem ejus majestas vobis magis testatam faceret, non solum ut imperator Romanus ac Bohemiæ rex, & archidux Austriæ, hos graves & præstantes, munerique huic obeundo maxime idoneos viros, quos coram cernitis, oratores suos huc mittere dignata est, sed etiam quatenus est rex inclitæ B Hungariæ, antiquissimi illius & nobilissimi Christiani orbis propugnaculi, me licet immeritum huic sanctissimæ synodo, nomine suo regio, cum plena authoritate & mandato interesse voluit. Et quamvis literas ejusmodi plenæ authoritatis mandatique vobis nuper exhibere certas ob causas non poteram, locum tamen regi Pannoniæ debitum amplitudines vestræ illustrissimi & reverendissimi non expectatis literis, quas jam ad manus habeo, mihi dandum & assignandum benignissime adjudicarunt, imo absque aliqua mora humanissime assignarunt, & dederunt. Quod amplitudinum vestrarum egregium & memorabile factum, cum vestræ erga catholicum imperatorem, regemque meum serenissimum observantiæ & amoris sit il- C lustre testimonium, majestati suæ gratissimum, omnibusque amoris & benevolentiæ officiis pensandum accidit.

Ego vero pro hac amplitudinum vestrarum erga me insigni benevolentia, quum omnia, quæ ad cumulum officii mei spectare cognovero, diligentissime implevero, Deum etiam æternum votis omnibus supplex exorabo, ut vos omnes & singulos hic felices conservet, & post hanc vitam donet eam, quæ nescit temporis modum. Postremo, ut & officio meo, & illustrissimarum ac reverendissimarum amplitudinum vestrarum expectationi satisfaciam, fidemque reverendissimi domini archiepiscopi Pragensis oratoris Cæsarei, nuper pro me interpositam redimam, li- D teras plenæ authoritatis, & mandati regis mei reverenter exhibeo, orans ut & illas in hoc ornatissimo consessu pro recepta jam consuetudine publice perlegi facere, & me cœpta hac sua singulari benignitate, atque humanitate complecti dignentur.

XXV.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI ad oratores Cæsareæ majestatis in eorum comparitione, die VI. *Februarii* MDLXII. *& in sessione secunda* XXVI. *mensis Februarii.*

REVERENDISSIMI domini, adventus do- E minationum vestrarum magnam huic sanctæ synodo lætitiam attulit, tum propter maximam benevolentiam & observantiam, qua synodus ipsa suam Cæsaream majestatem prosequitur, tum propter eum honorem, qui ei ex hac nobilissima potentissimi atque religiosissimi principis legatione accessit. Quare sancta ipsa synodus dominationes vestras, quas præstanti virtute ac pietate præditas esse non ignorat, lætis amplectitur atque recipit animis. Mandatumque & literas tuæ Cæsareæ & regiæ majestatis in hoc loco lectas & recitatas, quantum de jure debet, admittit.

COMPARITIO SECUNDA Ferdinandi Romani imperatoris electi, pro imperio regno Bohemiæ, & archiducatu Austriæ, & pro regno Hungariæ separatim mandata duo, die VI. *Feb.* MDLXII. *oratio habita ab episcopo Quinqueecclesiensi oratore Hungariæ.*

XXVI.

Responsa duo sanctæ synodi.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in secunda comparitione reverendi domini episcopi Quinqueecclesiensis, oratoris Cæsarei pro regno Hungariæ, die XXIV. *Februarii* MDLXII. *& in sessione secunda* XXVI. *Februarii.*

ILLUSTRISSIMI & reverendissimi D. oratores dupliciter sacra synodus reverend. dominationis vestræ adventu exhilarata est, & quod Cæsarea majestas dominationem vestram pro inclyto suo regno Hungariæ hisce negotiis, quæ pro universa Christiana republica suscepta sunt, interesse voluerit, & quod talem virum miserit, cujus in primis prudentia ac consilio adjuta, tot tantisque malis, quibus passim ecclesiæ membra conflictantur, opportuna ac maxime accommodata remedia adhibere se posse magnopere confidit. Cum autem probe intelligat quatenus ex utroque ornamenti ac dignitatis ad suam auctoritatem cumulus accesserit, in primis Deo optimo maximo gratias agit, quod talem Christiano orbi imperatorem sibique advocatum largitus sit, qui malis improborum hominum artibus labefactatam ac prope jam labentem ecclesiam corruere non sinat, sed incredibili virtute & sapientia fulciat ac sustineat. Deinde vero tantum se ejus majestati debere profitetur, ut neque observantiæ, neque studii, quo eam prosequitur, magnitudo ulla satis oratione explicari posse videatur.

Ac quoniam pro summo in ecclesiam studio, præclarisque erga se meritis parem referre gratiam se non posse intelligit, saltem id, quod potest, hoc tempore faciet, Deum maximum supplex orabit, ut in quo Constantini illius magni pietas ac religio, multis aliis virtutibus aucta cumulataque ita elucet, ut universum terrarum orbem clarissima sua luce collustret, eidem quoque Constantini felicitatem largiatur: ut & immanes barbaros Christiani populi cervicibus imminentes longe repellere ac propulsare possit, & ecclesiam in eum statum adducat, ut magna calamitate propemodum oppressa, jam tandem aliquantum respirare ac veluti reviviscere queat. Quod autem sacra ejus majestas favorem atque etiam securitatem ipsi sanctæ synodo pollicetur, etsi de eo nunquam antea dubitavit, tamen gratissimo animo summaque spe recipit, ac quas potest, maximas ejus majestati gratias agit. Ceterum quod privatim ad D. V. reverendissimæ personam attinet, tum propterea quod eam præstanti virtute, prudentia ac pietate præditam esse sancta synodus non ignorat, tum eo etiam quod magnis itineribus, summa cum celeritate primus omnium oratorum in ipso concilii inchoati die huc appulerit, lætis animis recipit atque amplectitur. Postremo, mandata ejus majestatis Cæsareæ & regiæ, quæ reddidisti, quantum de jure debet admittit.

ANNO CHRISTI 1562.

XXVII.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI ad oratores Cæsaris in eorum comparitione die VI. *Februar.* MDLXII. *& in sessione secunda*, XXVI. *Febr.*

REVERENDISSIMI domini, adventus dominationum vestrarum, magnam huic sanctæ synodo lætitiam attulit, tum propter maximam benevolentiam & observantiam, qua synodus ipsa suam Cæsaream majestatem prosequitur, tum propter eum honorem, qui ei ex hac nobilissima potentissimi atque religiosissimi principis legatione accessit. Quare sancta ipsa synodus dominationes vestras, quas præstanti virtute, ac pietate præditas esse non ignorat, lætis amplectitur atque recipit animis. Mandatumque & literas suæ Cæsareæ & regiæ majestatis, in hoc loco lectas & recitatas, quantum de jure debet, admittit.

COMPARITIO ORATORIS Sebastiani Portugalliæ regis die IX. *Febr.* MDLXII.

Literæ.	Mandatum.
Oratio.	Responsum.

XXVIII.

LITERÆ SEBASTIANI REGIS Portugalliæ ad concilium Tridentinum exhibitæ per ejus oratorem die IX. *Febr.* MDLXII. *in congregatione generali, & postea in sessione secunda, die* XXVI. *dicti mensis.*

SACRO œcumenico generali concilio in Spiritu sancto legitime Tridenti congregato universalem ecclesiam repræsentanti D. Sebastianus Dei gratia Portugalliæ Algarbiorumque rex, in Africa dominus Guineæ, navigationis, expeditionis, commercii, Æthiopiæ, Persidis, & Indiæ, sinceram obedientiam, & filii devotissimi observantiam offert. Etsi maximo Christi domini servatorisque nostri beneficio regnis, provinciis nostræ ditioni subditis intelligimus, hactenus fuisse concessum: ut pestilentissimorum errorum, qui nostra, patrumque memoria, impia multorum persuasione eruperunt, labe minime contaminarentur: communibus tamen Christianæ reipublicæ malis ita angimur, & ne seditiosæ nefariæque impietatis, longius serpat contagio ita veremur, ut quoniam non aliunde præsentius remedium, quam a sacro concilio poterat expectari, nihil nobis gratius jucundiusque accidere potuerit, quam œcumenici hujus concilii authoritate pontificia repetiti indictio.

Ad eam vero lætitiam quam initio de indictione conceperam, magna accessio facta est: postea quam & qui præessent, & qui adessent cognovi, nam & amplissimorum legatorum auctoritas, & præstantissimorum patrum integritas magnam mihi spem sapienter constituendæ a sacro concilio Christianæ reipublicæ præbuerunt. Cui ne deessem, mittendum curavi legatum, qui & meam erga sacrum concilium observantiam præsens testaretur, & quæ a me in mandatis habebat, vobis accurate exponeret. Is est Ferdinandus Martinus Mazcarenius, generis splendore, pietate, integritate, multisque aliis eximiis animi dotibus mihi inprimis gratus. Quem spero fore, ut benigne humaniterque excipiatis, & ea fide audiatis, nostro nomine de publicis privatisque rebus agentem, qua & nos, si sacro concilio interesse, & coram vobis eadem, quæ illi in mandatis dedimus, agere licuisset. Sacrum œcumenium generale concilium Spiritus Dei sanctus suam gratiam sanctissimæ synodo largiatur, ut ea statuat atque decernat, quæ & divini nominis gloriam augeant, & totius universalis ecclesiæ commodis conducant. Olyssiponæ III. Calend. Octobr. anno MDLXI.

REYNHA.

XXIX.

MANDATUM SEBASTIANI regis Portugalliæ, in personam sui oratoris, in concilio Tridentino, in ejus comparitione in generali congregatione, nona Februarii, & in sessione secunda, die XXVI. *dicti mensis anni* MDLXII.

SEBASTIANUS Dei gratia Portugalliæ & Algarbiorum rex, citra & ultramare in Africa, dominus Guineæ, expeditionis, navigationis, commercii, Æthiopiæ, Arabiæ, Persidis & Indiæ, Universis & singulis notum facimus, quod confidentes nos multum de fide, integritate, diligentia & industria nobilis viri & in aula nostra liberaliter educati Ferdinandi Martini Mazquarenhas consiliari nostri fidelissimi, designamus, deputamus, constituimus apud sacrum œcumenicum & generale concilium a sanctissimo domino nostro papa Pio IV. & in urbem Tridentinam indictum, & in eadem urbe Deo auxiliante celebrandum, nostrum oratorem, & concedimus illi plenum mandatum & omnimodam potestatem in eodem sacro concilio, dicendi, agendi, proponendi, tractandi omnia, quæ ad prosequendum concludendumque concilium, & nostro nomine cetera agenda, quæ ad ceterorum membrorum cum Romano pontifice catholicæ ecclesiæ supremo præside & Christi vicario, sanctaque sede apostolica omnium ecclesiarum parente & magistra, unionem, hæresum, errorumque extirpationem, & morum reformationem, & reliqua quæ ad catholicæ religionis augmentum, fidei exaltationem, & Christiani nominis hostium debellationem expedire & conducere sacro concilio, & eidem nostro oratori videbuntur: etiam si essent talia, quæ speciale mandatum exigerent: omnia denique, quæ ipsi si præsentes essemus facere possemus. Eaque ita per nostrum oratorem acta, tractata, & conclusa promittimus nos rata, grata & firma habituros. Et quoniam apostolicæ sedis beneficio, trium militiarum, domini nostri Jesu Christi, sancti Jacobi, & de Avis, ordinis Cisterciensis, nostræ regiæ coronæ in perpetuum gubernatio est annexa, & singularum nomine juxta illarum stabilimenta & statuta, etiam ad sacrum concilium ire personaliter, vel sufficientem & idoneum procuratorem mittere tenemur, cum ipsi per nos id facere ad præsens non possumus, eumdem nostrum oratorem, procuratorem cum plenaria potestate, ipsi singularum dictarum militiarum perpetuam administrationem nostræ regiæ coronæ annexam habentes, singularum prædictarum militiarum & nostrum procuratorem etiam deputamus, designamus, & constituimus, ad ea omnia, quamvis specialia & ardua, quæ ipsi

ipsi tanquam earundem militiarum magistri magni & perpetui gubernatores, si præsentes essemus, agere, proponere, tractare, concludere possemus. In quorum fidem & testimonium fecimus præsentes literas scribi, & regio nostro sigillo, postquam nostra manu subscriptæ fuerint communiri. Olyssipponæ 28. Septemb. anno domini MDLXI.

RETNHA.

XXX.

ORATIO HABITA SERENISSIMI *Portugalliæ Algarbiorumque regis Sebastiani nomine, in concilio Tridentino. Die* IX. *Februarii* MDLXII.

CUM ad tuendam Christianæ religionis integritatem, sacrorum conciliorum accommodata semper fuerit auctoritas, his tamen nostris, post hominum memoriam, turbulentissimis temporibus, quibus & pietatis sinceritas tot est erroribus contaminata, & veteris disciplinæ severitas omnium fere ordinum luxu cupiditateque dissoluta, hujus sacrosancti conventus celebritas sic omnibus de Christianæ reipublicæ salute cogitantibus necessaria visa est, ut non alia ratione sincera religio suæ puritati restitui, collapsa morum disciplina instaurari posse videantur. Et quoniam singulari Dei optimi maximi beneficio effectum est, tandem aliquando magno animorum consensu ut publicus universi Christiani nominis conventus pontificia auctoritate in hanc urbem inductus ageretur, confidimus plane futurum, ut quam apud omnes Christianæ pacis studiosos expectationem commovit sacri hujus venerandique cœtus religiosa majestas & amplitudo, non modo persanatis aliquot religionis vulneribus, impleat, sed ita superet, ut saucio, debilitatoque Christianæ reipublicæ corpori omni ex parte medeatur. Nam si quis animo atque cogitatione velit paulo altius repetere eas difficultates, quibus non solum nostra, sed superiori etiam memoria, sacri concilii progressio fuerit interrupta, facile intelliget & tunc fuisse multa, quæ œcumenici concilii splendorem obscurare, & cursum impedire videbantur, & nunc fuisse nonnulla, quæ nisi constanti sua prudentia, & pia plane constantia sanctissimus pontifex Pius IV. superasset, non modo, quam hic hodie summa cum voluptate intuemur, Christianæ reipublicæ vivam sane, & suis omnibus propemodum membris expressam effigiem, minime haberemus: sed vix exiguum illius, obscurumque simulacrum cerneremus. Et aliorum quidem pontificum stabilis perpetuaque in promulgando, indicendoque sacrosancto concilio sententia, vehemens illorum studium erga Christianam Remp. non obscure declaravit, & constantiæ pietatisque laudem apud posteros illis conciliavit: qui nullis temporum asperitatibus perturbationibusque deterriti, rem toties parum feliciter tentatam divinæ sapientiæ consiliis innixi sibi repetendam judicarunt. Sanctissimi vero D. N. Pii IV. pontificis & apostolicæ dignitatis fastigio, & animi ornamentis vere maximi, laudibus, nulla sane par ullo unquam tempore oratio poterit reperiri, qui ut excellens in Christianam rempublicam suæ unius curæ sollicitudinique divinitus traditam, studium testaretur, cum primum fuit pontifex maximus declaratus, ut quod salutari auspicatoque plane nomine pollicebatur, adhibita inveteratis ecclesiæ malis medicina præstaret, in concilii celebrandi ratione, quo uno remedio omnium mentes ad sanitatem reduci posse videbantur, omnes suas curas cogitationesque ab ipso sui pontificatus exordio collocavit.

Cujus cum pios conatus & paternæ pietatis viscera prospicerent hi, quos ille & nunciis & amantissimis literis in hanc urbem ad œcumenicum concilium celebrandum adhortabatur, convenerunt frequentes, ut videmus & ut speramus, non modo illius auctoritate, sed hujus etiam concilii sanctissimi exemplo celebritateque incitati frequentiores in dies convenient, & hujus sacrosanctæ synodi dignitatem sua pietate magis illustrabunt. Quod si œcumenicorum conciliorum auctoritas sacrarum literarum monumentis non tam esset diserte comprehensa, qui tamen sobriæ, sanæque mentis crederet pio, toto integerrimorum, sanctissimorumque præsulum conventui sanctum Dei Spiritum defuturum, qui in medio duorum, triumve de pietate agentium, se promisit futurum? Cum vero tanta sit sacrorum conciliorum dignitas & religio, ut quæ in illis decernuntur, pro divinis oraculis excipiantur ab omnibus, quis sibi non facile persuadeat in omnibus de Christiana religione controversiis, eam fore verissimam sententiam, quam tot patres matura ætate, spectata virtute, exactaque eruditione ornatissimi, comprobaverunt, & reverendissimi illustrissimique legati, divina quadam sorte electi, qui pontificio nomine sanctissimæ synodo præsident, sua auctoritate confirmaverint? Tametsi vero facile adducimur, ut credamus in eadem sententia ceteros pro sua pietate, & sapientia futuros, de nobis tamen possumus id constantius, apertiusque profiteri, qui ornatissimo vestro conspectu in tantam Christianæ reipublicæ sapientissimis vestris decretis constituendæ expectationem sumus erecti, ut non modo vestra pietate existimemus fore, ut omnes de religione controversiæ dirimantur, sed vestra etiam censoria severitate omnium ordinum, sacerdotumque præsertim, qui ceteris scientia, & vitæ integritate prælucere debent, mores ad evangelicæ sinceritatis normam dirigantur. Quæ qui sibi ex sacro concilio non pollicentur, aut quam vim habeant non perspiciunt, aut cujus auctoritate nitantur, non intelligunt.

Hos quidem fructus, aut uberiores etiam postulat a vobis Christiana respublica; hos expectat serenissimus princeps Sebastianus Portugalliæ, Algarbiorumque rex hujus nominis primus. Qui licet suum in Christianam rempublicam studium satis vobis crederet perspectum, & cognitum, ut tamen suam erga sacrosanctum concilium observantiam illustriore testimonio declararet, ornatissimum virum, quem videtis, D. Ferd. Martinez Mascarenium ad hoc sacrum concilium destinavit, non oratorem solum, sed pignus, obsidemque perpetuæ suæ erga sacrosanctum concilium observantiæ & pietatis. Quantæ vero curæ optimo religiosissimoque principi fuerit œcumenici hujus concilii celebritas, & amplitudo, testari apud vos poterunt non solum antistites Bracharensis, Coimbricensis, Leriensisque, sacrarum literarum scientia, spectata pietate, & vitæ integritate insignes, qui se explicare celerius, & maturius in hanc urbem venire potuerunt, sed & qui constitutis suarum ecclesiarum rationibus aderunt ex illius regnis & dominiis, quos omnes Christianæ pietatis studiosissimus princeps accurate est per literas hor-

ANNO CHRISTI 1562.

hortatur, ut quam diligentissime possent, se ad maturam profectionem componerent, ne vel jubenti, volentique summo pontifici segnius parere, vel laboranti ecclesiæ serius, quam cum eorum pietas, tum periculi magnitudo postulabat, adesse viderentur. Quæ omnia a serenissimo rege studiosissime sunt curata, partim ut suæ erga sacrum concilium observantiæ satisfaceret, partim etiam ut clarissimorum Portugalliæ, Algarbiorumque regum majorum suorum religioni, pietatique responderet. Quorum res fortiter & feliciter gestæ, ita semper fuerunt cum publica Christianæ religionis utilitate & dignitate conjunctæ, ut tot de fusis profligatisque barbaris regibus, victoriis, tot direptis expugnatisque hostium oppidis, tot arcibus in adverso Numidiæ Getuliæque littore ad comprimendam barbarorum audaciam, erectis, non tam sui imperii fines proferre, quam Christianæ religionis gloriam propagare voluisse videantur. Incitabantur illi quidem, regii animi excellenti magnitudine, sed ad nativam, insitamque eorum propensionem accedebat aculeus ille, quem Alfonsus primus Portugalliæ regni conditor, & auctor posterorum regum animis impressum reliquit.

Quod si apud clarissimos Portugalliæ reges, tantum valuit exemplum perpetua quadam serie velut per manus traditum, quid vobis, amplissimi patres, expectare par est a serenissimi regis Sebastiani animo, quem non solum superiorum regum illustria exempla, sed recens, spiransque adhuc Emanuelis proavi, Joannisque tertii avi memoria ad provehendæ religionis studium vehementius accendi? Quomodo enim potest vel Emanuelis regis pronepos non iisdem vestigiis insistere, vel Joannis optimi, maximique quondam regis nepos, cognita ab omnibus propemodum, qui hic adestis, illius pietatis exempla, minime consectari? Quorum subjectis apostolicæ sedis imperio, tot in oriente regnis, provinciis, barbarisque nationibus, ejus gloriam longe, lateque illustravit. Hic vero non modo subactos ab Emanuele, felicissimæ recordationis, rege patre suo populos in officio, fideque continuit, sed etiam studio diligentiaque perfecit. ut repudiato nefario inanium simulacrorum cultu, Christianæ religionis pietate imbuerentur, & nostræ disciplinæ sacra, moresque libenter sequerentur.

A quo propagandæ latius nostræ religionis cursu cum partim finitimorum Africæ regum infestis excursionibus, partim magnis a Solymano ad avertendum nostrum in oriente imperium missis classibus subinde interpellaretur, illorum quidem audaciam, temeritatemque, gravissimis illatis damnis, repressit. Hujus vero navales copias in ipso Dii, florentissimæ totius Cambajæ regni urbis conspectu, ita oppressit, ut Solymanus purpuratorum satraparum apud barbarum & immanem tyrannum gratia & auctoritate longe maximus, qui classi, summo cum imperio præerat, multis depressis triremibus, laceris, truncatisque aliquot navigiis, ægre sit fuga salutem consecutus.

Quæ ideo breviter, cursimque a nobis sunt commemorata, patres amplissimi, non modo ut intelligeretis, quanto suorum periculo, & sumptu suo, clarissimi, proferendæque latius Christianæ religionis studiosissimi Portugalliæ reges, non in oppositæ nobis Africæ solum proximis, sed in Asiæ etiam remotissimis disjunctissimisque provinciis gravissima, periculosissimaque bella susceperint, quaque ea vel animi magnitudine gesserint, vel constantia felicitateque confecerint, sed etiam ut cognosceretis, eumdem erga sanctam sedem animum, idem ad Christianam religionem amplificandam, propagandamque, studium, eamdem erga hoc sacrum concilium observantiam, eamdem denique pietatem expectandam a serenissimo rege Sebastiano, & regia præstantissimæ indolis significatione ad excellentes omnes virtutes propenso, & domesticis imaginibus, clarissimorumque regum illustribus exemplis incitato. Qui, quod sanctissimo pontifici, suis literis est pollicitus, hodie cumulate præstat, & suum ad illustrandam hujus sacrosancti concilii celebritatem, studium, vobis amplissimi patres, hodierna die per D. Ferdinandum Martinez Mascarenium suum oratorem, virum non solum antiqua generis nobilitate, & familia multis Asiæ, Africæque triumphis insigni, sed fide, integritate, ceterisque ornamentis longe præstantem effuse pollicetur. Sperat autem fore, ut quoties cum de publicis Christianæ religionis atque disciplinæ, tum de privatis negotiis nostrarum ecclesiarum, quæ singulari Dei optimi maximi beneficio, nec ab ecclesię Romanæ ceterarum parentis & magistræ observantia deflexerunt, nec a veteri receptoque semel cultu recesserunt, apud vos illius orator agere volet (quod pro sua prudentia, non nisi necessariis aut gravibus certe causis impulsus faciet) vos, cognitis serenissimi regis mandatis, eum pro vestra humanitate benigne excipiatis.

XXXI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI

datum illustrissimo oratori serenissimi regis Portugalliæ in ejus comparitione. Die IX. Februarii MDLXII. & in sessione secunda.

ILLUSTRIS domine orator, mandatum & literæ serenissimi Portugalliæ regis, quæ modo a dominatione vestra exhibitæ in hoc sacro loco recitatæ fuerunt, nec non ea, quæ ornatissima oratione exposita sunt, huic sanctæ synodo jucundissimum nuncium attulerunt, cum declararent eximiam quamdam ac perpetuam clarissimorum Portugalliæ regum, ac præcipue serenissimi Sebastiani regis in Deum pietatem, insigne in rempublicam Christianam studium, ac summam erga hoc œcumenicum & generale concilium observantiam, licet nihil novi huic sanctæ synodo allatum sit. Nemo enim est, cui compertissima non sint præclara regum Portugalliæ facinora in Christiana religione, veraque Christi fide in orientis partibus propaganda, non minor tamen majestati suæ, majoribusque suis piissimis & clarissimis regibus laus & gloria hac tempestate debetur, quod in his calamitosis temporibus, tot dissidiis, totque in ecclesia exortis hæresibus, regna & ditionem suam in orthodoxa fide, ecclesiæque catholicæ unitate (uti vere Christianos principes decet) semper conservaverint, quam in barbaris & idolorum cultui deditis nationibus ad veram religionem traducendis. Quamobrem hæc sancta synodus Deo, & patri domini nostri Jesu Christi meritas de his omnibus gratias agit, dominationemque vestram, tum ipsius regis causa, tum ob singularem ejus prudentiam, ac sanguinis splendorem, grato ac benevolo animo recipit. Regium vero mandatum, quantum de jure debet, admittit.

COM-

COMPARITIO ORATORIS PHILIPPI Hispaniarum, &c. regis Catholici. XVI. Martii MDLXII.

Mandatum. Oratio. Responsum sanctæ synodi.

XXXII.

MANDATUM PHILIPPI HISPANIAR. regis catholici in personam sui oratoris in concilio Tridentino exhibitum, die XVI. *Martii* MDLXII. *& in sessione tertia die* XIII. *Maii.*

PHILIPPUS Dei gratia rex Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ & Mediolani, &c. comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium universis. Cum beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Pius IV. divina providentia sacrosanctæ Romanæ sedis pontifex maximus ut his malis & divisionibus, quibus Christiana respublica jam diu vexatur, & religio nostra tot ac tam diversis opinionibus impetitur, eo remedio quo sancta & universalis ecclesia uti solet, mederetur, & ad veram in fide convenientium unionem omnes Christi fideles reducerentur, uti optimus & vigilantissimus pastor, paterque amantissimus, omni cura & studio procuraverit, ut œcumenicum concilium quod Tridenti cœptum & per aliquot annos suspensum fuerat, prosequeretur, atque ad eam rem ejus diplomate sub datum Romæ apud sanctum Petrum tertio Kalend. Decembr. anni MDLX. pontificatusque ejusdem anno primo, universale & œcumenicum concilium Tridentinum, sublata suspensione quacumque, Tridenti continuandum denuo indixerit & aperuerit, atque ad diem resurrectionis dominicæ anni proxime præteriti convenerit, & præfixerit: Nosque tum per literas, tum per nuncios exhortatus fuerit, ut quando præsentes celebrationi ejusdem interesse non poteramus, nostros ad illud oratores idoneos, qui ibi assisterent, mandare vellemus. Nos, qui ipsius concilii celebrationem, ut catholicum principem decet, tanquam verum & unicum malorum remedium, ardentissime desiderabamus, libenti animo obtulimus nos id facturos, omnemque operam daturos, ut prædictum concilium, quantum in nobis esset, non solum promoveretur, verum etiam, Deo ductore, ad optatum finem perduceretur.

Nolentes igitur hac in re nostro officio deesse, quin potius omnia ea quæ ad nostrum munus spectant, abunde præstare & exhibere, ut nostro nomine in prædicto concilio compareat, nostrasque partes agat, illustrem, fidelem, nobis dilectum dominum Ferdinandum Franciscum Davalos de Aquino consiliarium collateralem, locumtenentem & capitaneum generalem nostrum in ducatu ac dominio nostro Mediolani, cujus fidei, probitati, religioni, & rerum longæ experientiæ quamplurimum confidimus, oratorem, nuncium & procuratorem nostrum fecimus, constituimus, ac deputavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus & deputamus. Dantes ei plenam facultatem, & potestatem una cum amplo & libero mandato, citra tamen aliorum nostrorum procuratorum & mandatariorum constitutorum & constituendorum revocationem vel præjudicium, ut in dicta civitate Tridentina, & loco in eadem celebrationi concilii deputato, coram reverendissimis S. Rom. E. Cardinalibus a beatissimo pontifice legatis nominatis & destinatis, aliisque patribus ibidem congregatis, nostro nomine comparere, prædictæque concilii celebrationi intervenire, eique adesse & interesse, locumque & vices nostras in omnibus sessionibus, consultationibus, deliberationibus & actibus obtinere, atque omnia alia agere, facere, dicere, agere, tractare, procurare & promovere possit, & valeat, quæ ex usu reipublicæ Christianæ & dignitate nostra fecimus, constituimus, ac deputavimus, ac tenore præsentium fore videbuntur, quæque nos ipsi, facere, dicere, gerere & tractare possemus, si coram præsentes essemus, etiamsi talia essent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam his expressum est. Habituri proinde ratum & gratum, quidquid per prædictum oratorem, procuratorem, & mandatarium nostrum præmisso modo, actum, dictum, gestum, factum & procuratum fuerit, dolo & fraude remotis. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum. Datum Madriti, die XXVIII. mensis Januar. anno MDLXII. regnorum autem nostrorum sexto.

PHILIPPUS.

XXXIII.

GALEATII BRUGORÆ PATRICII Mediolanensis & regii fisci patroni oratio, habita Tridenti in concilio patrum, nomine illustrissimi & excellentissimi marchionis Piscariæ, regis Catholici oratoris, die XVI. *Martii* MDLII.

QUOD unum ægrotæ reipublicæ Christianæ remedium esse semper visum est, patres amplissimi, illud omnino fuit, cum indicto concilio spes bonis injecta est, negocium felix, ac salutare a pontificibus, a Cæsare, a regibus una susceptum iri, ut magnis concursibus omnium gentium ac nationum celeberrimi conventus peragerentur. Ea re Pius quartus pontifex maximus dignitatis reipublicæ Christianæ, otiique amantissimus, ut ad bene de omni republica sperandum, quasi signum aliquod omnibus sustulisse videretur, nihil antiquius putavit, quam concilium illud a Paulo tertio pontifice maximo hoc ipso in loco indictum, retentum animo, remissum temporibus, longo intervallo intermissum revocaret. Etenim si ullum unquam tempus hujusmodi rem desideravit, hoc ipsum profecto est, quo multæ gentes, ac nationes discerptæ, divulsæ, conquassatæ sunt varietate opinionum, & licentia impie disputandi: Quo multi a Christiana republica aberrarunt: Quo denique omnis prope Christiana civitas intestinis malis, ac discordiis laborans, multa perdidit, & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ. Quamobrem cum Pius quartus pontifex maximus quasi bonus parens, & tutor fidelis, curaret ne patrimonium dignitatis reipublicæ a prædonibus nefariis diriperetur, & si multa quidem pro illius dignitate, ac salute gessit, quæ orbis terræ judicio, ac testamento comprobantur: tamen nihil clarius, nihil gloriosius, nihil denique commendatius effecit memoriæ hominum sempiternæ, quam quod vos potissimum elegit, patres amplissimi, qui de summa rerum omnium deliberaretis. Nam quod consilium? quæ mens? nisi ut divina sapientia vestra sedaretis hæc mala, pessime-

ANNO CHRISTI 1562.

simeque affectam civitatem Christianam sanaretis, firmamque aliquando, ac vegetam redderetis.

Quamobrem vos patres amplissimi quasi oraculum civitatum, quasi moderatores populorum, quasi architecti quidam ac fabri a pontifice maximo estis advocati, ut hic sanctissimæ reipublicæ adsitis, & si illa stet eam muniatis, si labatur erigatis. Cui negotio, cum Philippus rex pius, fortis, ac felix erga Christianam pietatem, justumque hunc ipsius principatum eodem modo affectus sit, quo modo patrem suum prudentissimum, & sapientissimum imperatorem Carolum V. Cæsarem Augustum omnibus temporibus affectum fuisse memoria tenet, libentissime quidem, nisi multis, ac magnis occupationibus distineretur, interfuisset, coramque gravi oratione declarasset, quo studio, quo ardore, qua animi pietate semper fuerit, & hoc tempore maxime sit erga authoritatem sacrosanctæ sedis, totamque rempublicam Christianam; idque eo libentius fecisset, ut & ceteri reges, & principes" Civitatem ipsius exemplo adducti frequentiores hunc ipsum in locum convenissent, & vos patres amplissimi majore animi alacritate omnia, quæ dilapsa jam fluxerunt, severis legibus vinciretis, & reipublinæ vulnera curaretis. Quibus præter vos, vos inquam, patres amplissimi, mederi nemo potest.

pietatis.

Sed cum multis justisque de causis adesse ipse non potuerit, ex multis heroibus, quorum magnam copiam habet, Franciscum Ferdinandum Davalum marchionem Piscarium elegit, dignumque judicavit, cui munus hoc legationis obeundæ ultro deferret. Qui, & si in nullo ocio, at in summo negotio provinciam Mediolani cum imperio administrat, tamen ab ipso rege, qui cum ante semper, tum hoc vel maxime tempore os, oculos, mentem denique ipsam in unam rempublicam Christianam convertit, jussus est ea omnia, quæ ad sanctissimam religionem pertinent, rebus humanis omnibus anteferre, & huc se quam primum recipere.

Adest igitur Franciscus Ferdinandus a catholico rege missus, & eo nomine, ut & regis personam hoc ipso in loco sustineat, & omnia ejus officia, operam, laborem, copias denique omnes ad amplitudinem vestram conferat. Denique vobis præsto adsit, faveat, prosit quibuscumque rebus rex ipse possit. Etsi enim respublica Christiana majoribus præsidiis tegitur, ac Dei optimi maximi numine ab omnibus insidiis adversariorum defenditur, tamen humanis etiam opibus aliquando contra vim, & scelus visa est eguisse. Etenim idcirco potissimum reges sancti appellantur, & terris a Deo dati sunt, ut & ad rerum temperationem sedeant, & reipublicæ Christianæ non modo excubias, & custodias, sed etiam laterum suorum oppositus & corporum polliceantur.

Primum igitur cum pontifex maximus vigilet, adsit, povideat reipublicæ. Deinde magni animi sint in bonis viris, magna concordia, incredibilis conspiratio, Deus denique ipse immortalis ac præpotens huic suo populo Christiano, huic clarissimo imperio, huic pulcherrimæ reipublicæ auxilium continenter ferat, non est desperandum fore, ut vos, patres amplissimi, non modo labenti Christianæ reipublicæ subveniatis, verumetiam in veterem libertatem, & dignitatem vindicetis. Ipsa certe, quæ nuper crescentibus malis, quæ ipsam interimunt, capiti, salutique suæ prope desperare videbatur, & miseris temporibus ac perditis moribus afflicta, & oppressa jacebat, nunc tandem aliquando bene sperare, freta præsertim medicina consiliorum vestrorum, salutaribusque auxiliis cœpit. Confidit enim se veteris morbi gravitatem vobis curatoribus depulsuram: confidit a novis tentationibus vestra diligentia liberam futuram: Confidit denique antiquum robur, ac corporis firmitatem brevi recuperaturam. An vero cum sciat vos, quos non tanquam aliquos ex Roma missos, sed de cœlo delapsos intuetur, in loco tam excelso pulcherrime sedere, & ad defensionem suam stare, non sese excitet? non sese erigat? non caput extollat?

Quæ cum ita se habeant, facile omnes in eam spem ingrediuntur, fore, ut omnes qui fortasse aliquo modo aberrarunt, redeant in viam, & veritas multis incommodis debilitata, tandem opera, & æquitate vestra recreetur, & locum, in quo consistat, reperire possit. Postularet fortasse hoc loco magnitudo rei, expectatio vestri, quæ mirabilis est, ut Franciscus Ferdinandus commoneret vos, patres amplissimi, ut in hac turbulentissima tempestate reipublicæ, in tam gravibus cogitationibus vestris omnia diligentissime dispiceretis. Sed cum secum ipse consideret incredibilem sapientiam vestram, ac prope divinam, nullamque rem tantam esse ac tam difficilem, quam vos, non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possitis, nihil sibi temere faciendum esse putat, nihil vos cujusquam monitis egere arbitratur. Videt vos quasi in vigilia quadam manere, nec usquam discedere, nec a republica dejicere oculos, ex eo die, quo in hoc concilium convocati estis. Videt in tantis tenebris erroris a Deo optimo maximo clarissimum lumen præferri mentibus vestris. Videt animos vestros reipublicæ conservandæ cupiditate sua sponte incensos, ab eodem inflammari. Intelligit vos nihil neque cupide, neque temere, sed omnia, & sapienter, & fortiter administrare: Intelligit vos ab omnibus ceteris cogitationibus ad unam salutem communem conferri: Intelligit denique vos cogitationes, & mentes vestras in hoc uno fixisse & locasse, ut rempulicam constituatis, & in pristinum gradum restituatis.

Quæ omnia cum videat, & quantum in vobis fuit, præclare jecisse vos jam fundamenta stabiliendæ reipublicæ, & eam suavissime nunc a vobis tractari, arte, quæ lenit, non exasperat, sanat, non ulcerat: movet, non perturbat animos hominum, & in posterum nulla vos in re, muneri vestro defuturos esse. Unum illud restare putat, ut in proprio suo officio permanens, Philippi maximi, & potentissimi regis nomine studium, officium, operam, gratiam, authoritatem, copias denique omnes vobis, patres amplissimi, sine ulla exceptione, aut laboris, aut occupationis, aut temporis polliceatur ac deferat.

XXXIV.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI *in admissione oratoris Philippi Hispaniarum regis Catholici XVI. Martii MDLXII. & in sessione III. die XIV. Maii.*

ETSI, Francisce Ferdinande marchio excellentissime, pium studium invictissimæ Austriæ domus, atque animi propensio erga rempublicam Chri-

Christianam, veramque Christi religionem Romanis pontificibus, sanctæque sedi spectata, atque probata semper fuit: hoc tamen potissimum tempore catholici potentissimique Philippi regis, cujus personam merito legatus sustines, promptus, paratusque animus in vera religione, quæ ad paucos redacta est, conservanda: & a tot impietatibus revocanda, adeo exoptatus, adeo jucundus sacræ huic generali synodo extitit, & omnium animos erexit, ut spem certam attulerit, Christianæ reipublicæ graviter quidem ægrotanti, salutare remedium, magnaque ex parte convulsæ, atque collapsæ, verum, firmumque subsidium afferri posse, præsertim Pio quarto pontifice maximo pastoreque vigilantissimo duce, & auctore, qui e Romana sacra illa, & non violabili specula, salutare, & expectatum concilii signum erexit, Tridentumque remisit, quo Christi oves a feris apris dispersas, & immanium luporum faucibus crudeliter absorptas, ad Christi tandem gregem nostris humeris, nostris, inquam, humeris patienter, mansueteque portaremus: Ferdinando Cæsare optimo Romanæ ecclesiæ primogenito, regibus, Christianisque denique principibus, quorum hic frequentes, insignesque legatos adesse cernimus, fautoribus, beneque juvantibus, e quorum numero [a] facile princeps Philippus rex Caroli quinti Cæsaris invictissimi, cujus memoria in benedictione est, & omnibus virtutum numeris cumulatissimi, ut aliarum heroicarum virtutum, ita etiam veræ religionis verissimus hæres, & imitator, omnem operam, studium, industriam, facultates, omnem denique corporis sui laborem benignissime polliceatur, & si opus fuerit, fidelissime præstabit, quem ita pium, ita sanctum, vereque regium animum, atque studium generalis hæc sancta synodus ita libenter tota mente amplectitur, ita merito laudat, & extollit, ita jure lætatur, & in eo conquiescit, ut magnas quidem gratias potentissimo, Christianique nominis firmissimo propugnaculo, atque vindici per me omnium patrum nomine agi voluerit: Tibique etiam, Davale princeps clarissime, vel multis tuis nominibus, vel honorificæ hujus legationis nomine plurimum debere fateatur. Atque omnia, quæ ad ipsius justissimi, pientissimique regis honorem, auctoritatem, dignitatem pertineant, quantum licuerit, libentissime pro suis meritis sancta synodus præstabit, Deumque optimum maximum obsecrat, ut talium, tantorumque regum, ita pios animos, ita pro Christi fide, veraque religione accensos, atque inflammatos perpetuo conservare, ac tueri liceat. Mandatum vero regium quantum de jure debet, admittit.

[a] Nondum aderant legati Christianissimi Francorum regis Caroli IX. ecclesiæ catholicæ filii primogeniti: nec mirum ergo quod ea utantur verborum formula:

COMPARITIO ORATORIS COSMI ducis Florentiæ & Senarum. Die XVI. *Martii* MDLXII.

Literæ.	Mandatum.
Oratio.	Responsum.

XXXV.

LITERÆ DUCIS FLORENTIÆ ad generosissimos legatos exhibitæ per ejus oratorem, die XVI. *Martii* MDLXII.

Reverendissimi & illustrissimi domini, patresque omni veneratione colendissimi,

Cum summo affectu, summaque pietate jam inde a majoribus nostris sanctam sedem apostolicam, summosque pontifices Jesu Christi domini nostri vicarios, & catholicam ecclesiam in fide ac sinceritate patrum nostrorum coluerim semper ac studiose observaverim: officii ac reverentiæ meæ fore arbitratus sum, ne in sancta ista tantorum patrum universali synodo, auctore Deo, summoque pontifice pientissimo, congregata, cessare: quin pro virili mea per Joannem hunc studiosissimum legatum nobilitate natalium, fide, moribus ac doctrina insignem reverendissimis atque illustrissimis DD. vestris adessem, qua optimum sanctæ catholicæ, atque apostolicæ fidei alumnum decet promptitudine, atque obsequio: Hunc ego quæso, amplissimi patres, ut æquis animis, atque auribus reverendissimæ & illustrissimæ DD. vestræ accipiant integra in his, quæ ex mandatis exponet, tractabitque fide non secus ac me ipsum coram audirent: sibique ipsæ persuadeant, fortunas nostras universas in præclaro isto negotio, in earum potestate ac nutu fore promptissimas. Quarum votis & actionibus Deus ac dominus noster Jesus Christus adsit, & faveat precor: meque illis summopere commendo. Pisis, &c. Calend. Maii MDLXII. Earumdem reverendissimarum & illustrissimarum DD. VV. deditiss.

Cos. Med. Florentiæ & Sen. dux, reverendiss. & illustriss. dom. patrib. observand. S. Rom. eccl. card. apost. de latere legatis in concilio Tridentino præsidentibus.

XXXVI.

MANDATUM ILLUSTRISSIMI domini Cosmi Medices Florentiæ & Senarum ducis in personam sui oratoris in sessione III. *itidem* XIV. *Maii* MDLXII.

Cosmus Medices Dei gratia Flor. & Senar. dux secundus, &c. Universis has patentes literas inspecturis salutem, ac sinceræ dilectionis affectum. Sane jam inde ab administratione quam gerimus, divino favore suscepta, officii nostri esse cognoscimus, more institutoque majorum S. cathol. atque apostolicæ ecclesiæ, cujus fidem pietatemque profitemur, vestigiis atque obsequiis studiose, ac reverenter insistere: atque eo ferventius, quo graviorum negotiorum curarumque solicitudo, & pondus incumbit, ut in præsenti convulsæ religionis, morumque lapsorum discrimine imminere comperimus. Quapropter, ut nostri perpetuo similes, ejusdemque voluntatis, ipsi quoque pro virili nostra pio huic muneri adesse videremur, nobis virum nobis dilectissimum Joannem Strozium fide, probitate, atque eruditione præclarum, ipsisque rerum experimentis probatum, ad sacrosanctam Tridentinam synodum, Deo auctore, ac sanctiss. N. D. summo pontifice pientissimo congregatam, destinavimus cum mandatis. Eumdemque item nuncium, procuratoremque nostrum ac negotiorum gestorem dicimus, constituimus, atque harum patentium literarum serie deputamus, ut nostro scilicet nomine, nostraque possit auctoritate, quoties oportuerit reverendissimis illustrissimisque sedis apostolicæ legatis amplissimorumque patrum sacrosancto concilio, ipsorum cuilibet adesse, atque in sessionibus, congregationibus, & extra: & in omnibus tam celebri negotio quomodolibet opportunis & expedientibus adsistere, intervenire, prosequi, & obsequi: Cum Cæsareæ quoque majestatis & serenissimorum regum ac sublimium principum legatis

ANNO CHRISTI 1562.

gatis, nunciis, negotiorumve gestoribus, & eorum quolibet quoties expedierit, ipsique Joanni procuratori placuerit ea, quæ sanctæ Trinitatis, Deique ac domini nostri Jesu Christi gloriam cultumque ac sanctæ matris catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ fidem, unitatem, auctoritatem, puritatemque respiciunt, profiteri, promovere, suadere, agnoscere, & acceptare, ceteraque ad hæc pertinentia gerere, tractare, & explicare. Etiamsi nominatim nuncupanda & specialiori nota censenda essent, plena videlicet ac libera ipsi potestate per nos attributa. Cujus acta, gesta, tractata & explicata quæcunque fuerint bona fide, rata nos & grata, perpetuo jure, atque optimo recipimus & profitemur. Datæ in ducali nostra civitate Pisarum, anno MDLXII. indictione quinta, Nonis Aprilis more Florentino.

Cos. Med. Florentiæ & Sen. dux.

XXXVII.

ORATIO HABITA A MAGNIFICO domino Joanne Strozio oratore illustrissimi Cosmi Medicis ducis Florentiæ & Senarum, in ejus comparitione die XVI. ** Martii* MDLXII.

* f. 9. Mall.

COSMUS Medices Florentinorum & Senensium dux, & dominus meus, optimi atque iidem amplissimi patres, cum sit Christianæ religionis omnium maxime studiosus, & Romani pontificis atque apostolicæ sedis auctoritati plurimum semper tribuerit, cum ipse inquam, præsenserit tot dignissimos sacrorum antistites, ejusdem pontificis voluntate summa, atque consensu in hanc urbem Tridentinam ideo convenisse, ut sacrum œcumenicum & generale concilium celebraretis: atque ita permultos, qui nunc rapti varios in errores a fide catholica desciverunt, ex illis novis opinionibus moveretis, consiliisque vestris ad vitam pie sanctеque traducendam dirigeretis, huc me misit, ut vobis universis, sapientissimi patres, declararem sui ipsius animi singularem voluntatem, ad ea validissime pertractanda, atque adeo perficienda, quæ in primis ad Dei optimi maximi laudem, honorem & gloriam, ac totius suæ ecclesiæ utilitatem, conservationemque potissimum spectarent. Vobis, item ad hunc præclarissimum cœtum auctore & duce Pio IV. pontifice maximo profectis, omnia prolixe polliceretur, quibus huic tanti momenti, & ponderis negotio adjumento esse valeret.

Quod ipsum hoc majus ac dignius a bonis omnibus haberi etiam debet, quo magis circa actionem aliarum omnium humanarum honestissimam, perfectissimamque versatur, quando ea vis est nostræ cognitionis, atque intelligentiæ, quæ quidem absolutior, eademque perfectior, si nunc philosophantibus hominibus fidem tribuere velimus, sane videtur, cum obscurata nullis est inscitiæ tenebris, atque caligine, sed ab omni procul credendi vanitate alienum quicquid ipsa jam percepit, ita etiam plane continet, atque ita intelligit, id quod a Christiana doctrina quæ quidem altius sese extollit, minime alienum esse arbitror: quandoquidem non sola veritatis inquisitio, sed etiam Dei ejusdem veritatis gra-

A vissimi auctoris, & magistri contemplatio est: quicquid summi boni, quicquid summæ felicitatis, quicquid demum requietis a Christi fidelibus optari, haberique possit. Hæc inquam veritas si juxta priscorum rite philosophantium virorum sententiam, in iis, qui perditis essent moribus, atque sceleribus contaminati haudquaquam poterat reperiri: quanto facilius quæ sanctissimi & religiosissimi homines suis ipsi monimentis commendarunt, id nobis patefaciunt. Omnes etenim, quæ extant sacræ literæ nos utramque edocent. Sed magna mea nimirum esset audacia, si in tot eruditissimorum consessu, nunc ego id pluribus verbis velim differere: quod cum veteris, tum novæ scripturæ memoria apertissime

B nusquam non explicatur omni asseveratione affirmando, Christum Jesum, ut nos quoque maleficii genere contaminatos ablueret, nostram hanc induisse humanitatem, & utramque nos veritatem docuisse. Verum hæc omnia missa nunc faciam, dicamque quod si in cognitione veritatis vis omnis, ac notio nostræ ipsius intelligentiæ potissimum consistit, profecto ejusmodi veritatis cultores in hac vita aliorum omnium beatissimi, & felicissimi habendi sunt, contraque prorsus miseri & infelices illius expertes, qui nihil loci rationi & consilio relinquentes pravas multis de rebus animo opiniones imbibunt, atque in illis acquiescentes de sanitate mentis impendio magis deturbantur, quam qui misero diuturnoque mor-

C bo interdum affliguntur; iis igitur si magnæ pietatis esset medicinam adhibere, & corporis incolumitati consulere, multo majoris etiam foret illorum animis salutem afferre, & ad integritatem, innocentiamque adducere. Quod opus tanto majus plane habetur, quanto est anima præstantior corpore: quantum denique æternitas mortalitatem superat.

Hujus rei causa, Pius ille pater sanctissimus & verus animarum nostrarum pastor & custos, non immemor, quam eximio, quam singulari studio, ac voluntate, eas sibi Christus commendaverit, cum dixit Petro primo sui vicario, & deinceps omnibus iis, quibus sanctarum clavium munus divino numine tradere ar, si me amas, pasce

D oves meas: Cum ille Christianæ religionis conservator intelligat, quanta ingluvie lupus insatiabilis palam quotidie magis irrumpat in Christianum gregem, neque sibi sit quicquam deliberatius, quam illum quacumque ratione possit funditus dissipare, quandoquidem post semen illud bonum, quod Christus antea sparserat, quod apostoli ipsius imitatores, quod etiam alii integerrimi homines, in quibus quasi lumen quoddam, sanctitas admirabilis continenter eluxit, summa diligentia auctum in Christiana republica conservare studuerunt: Venit inimicus homo, & superjecit zizania, quæ cum in dies singulos accrescant, jactum ab initio semen bonum, suffocare plane videntur: quamobrem, inquam,

E Pius IV. pontifex maximus, ut hanc nefariam pestem ac perniciem a nobis depellat, concilium hoc peragere semel induxit animum, ubi vos & vitæ innocentia, & eruditionis magnitudine viri admodum insignes, de vera sinceraque Christi doctrina commonefaciatis, atque illa etiam evangelii dogmata planissime explicetis, & quæ tandem præcepta a Christi fidelibus tenenda sint, declarare non prætermittatis.

Necnon quæ consiliis vestris atque suffragiis, sed Spiritu sancto impulsores, & auctore confirmata, certa, & rata esse præcipue decreveritis,

ritis, ut fideliter, ut religiose, ut sapienter facta auctoritate atque judicio maximi pontificis comprobentur: Non ut alia veritas ab illa quam viri catholici omnes coluerunt, renovetur, sed ut rursus indicetur iis, qui sese ab eadem temere nimis removentes, variisque imbuti erroribus, suaque in sententia obstinatione quadam incredibili constantes, latum unguem de illa decedere tergiversantur: hujus tanti ac præclari muneris functioni Deus omnium rerum sapientissimus distributor, vos amplissimos, & religiosissimos antistites proposuit. Pius autem pontifex, uti fidelis administer, & verus Christi vicarius, hoc unum assidue cogitat: hoc unum sedulo quærit: hoc unum potissime studet: dissipatum videlicet domini sui gregem congregare, & oves grandi profecto macie jam confectas, læta in pascua reducere, & omni prorsus calamitate liberatas summo cunctarum rerum conditori, vestra tamen ope adjutus, tandem restituere.

Qua de re pluribus disserere consulto jam omittam, quo negotia, quæ gravia satis in hoc celeberrimo conventu obituri estis, minus impediam, illud tamen attingam, quod Cosmus princeps & dux meus ad vos patres optimi adlegavit me, ut ejus nomine deferrem se Pio pontifici maximo esse conjunctissimum, seque in ea sacri concilii hujus bene & feliciter peragendi voluntate perpetuo secum, atque etiam vobiscum esse mansurum: ut igitur in tanto negotio explicando curam omnem, cogitationemque ponatis, pro illa summa observantia, qua unumquemque vestrum studiosissime colit: Vos etiam atque etiam cohortatur, & omnibus precibus item petit, in hanc rem unam (id quod omnes ad unum perlibenter vos esse facturos jam sibi penitus persuasum est) toto pectore incumbatis: & quemadmodum Pio IV. suas olim opes, facultates & copias omnes obtulit, ut dignitati pontificiæ consuleret, & Romanæ sedis majestatem, sicubi opus esset, conservaret; ita & nunc vobis hic divino numine congregatis nullum finem facit offerendi sui, si modo hæc res in primis honesta & maxime salutaris, in qua una totius Christianæ reipublicæ summa disceptat, ex omnium bonorum animi sententia demum conficiatur, & Christiani nominis honor, & existimatio augeatur. Cujus eximiæ voluntatis ut amplissimum testimonium tribueretur, non modo misit me huc, sed ut nusquam a vobis ego discederem, etiam imperavit, ut quandocumque me conspiceretis, ejus animum promptum, & alacrem esse ad rem istam modis omnibus adjuvandam, & defendendam statim recordaremini.

XXXVIII.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI

in admissione oratoris illustrissimi domini Cosmi ducis Florentiæ & Senarum, in generali congregatione die XVI. *Martii* MDLXII. *in sessione tertia* XIV. *Maii.*

QUAM optatus & jucundus sanctæ synodo adventus sit iste tuus, præstantissime orator, ex maxima hilaritate atque lætitia, quæ in te accipiendo, sese affectam esse declaravit, plenissime animadvertere potuisti: quippe quæ perspectum habet studium illustrissimi amplissimique ducis, qui te huc legatum misit, de catholica ecclesia, ac de sanctissima sede apostolica bene merendi. Neque enim de hujus principis propensa in dignitatem, tranquillitatemque reipublicæ Christianæ voluntate dubitandum est. Cum ex ea familia Cosmus Medices prudentissimus princeps, omnibusque animi, ingeniique ornamentis cumulatissimus, originem ducat, quæ duos quidem ante hac pontifices maximos, eosque sapientissimos, Leonem decimum, & Clementem septimum, ecclesiæ dederit. Nunc autem Pium IV. qui noctes & dies nihil aliud cogitat, quam tranquillitatem, pacemque ecclesiæ universæ, salutem omnium Christianorum, impietatis eversionem, pietatis incrementum. Quas ob res concilium œcumenicum in hunc locum, omni industria, omni diligentia, omni denique opera convocandum curavit. Hæreditaria itaque Florentini, Senensisque principis hæc laus est, sed illa certe propria, quæ nunquam satis commendari potest, quod hac temporum infelicitate, hac rerum omnium perturbatione, majorum suorum pietatem non modo servat, verum etiam auget.

Quod autem synodum hortatur ad veritatis lucem explicandam, quam apostoli, & post eos sanctissimi patres docuerunt, facit pie ille quidem, atque ut decet principem Christianum. Verum hoc velit sancta synodus, sibi ille persuadeat, se in eam causam toto pectore incumbere, eam operam enixe dare, in id omnes suas curas, cogitationesque conferre, neque labori parcere, neque incommodi quicquam devitare, ut sanctissimo pontifice auctore, ac duce optimo, imperatore favente, potentissimis regibus, principibusque adjuvantibus, necnon sapientissimo duce, cujus hoc loco personam geris, clarissime legate, opem afferente, ignorantiæ tenebris depulsis, verique perspicientia patefacta, omnis dissensio discordiaque tollatur. Quodque ad id dux ipse suas opes, facultates, copias denique omnes pollicetur: studium illud suum erga religionem, Christiano principe dignum, de quo dixi non esse dubitandum, plane declarat. Quas ob res ipsa synodus pro singulari ejus prudentissimi principis erga summum pontificem voluntate, pro summa erga ecclesiam pietate, pro incredibili erga se animi propensione, maximas ei gratias agit, & habet; rogatque etiam atque etiam, ut secum rempublicam Christianam, quemadmodum pollicetur, toto animo complectatur. Te vero huc accessisse, orator præstantissime, mirifice lætatur. Cum de tua virtute ea sibi promittat, quæ congruunt tam pii, sapientisque principis legato. Atque illi ipsi nimium in modum gratulatur, quod viro tam solerti, tam navo, tam industrio, tam denique literis erudito, legationem earum rerum causa detulerit. Sperat enim divino Spiritu afflante, ea mente, eoque consilio te fore, ut secum sensurus sis, quæ illa eodem spiritu afflata constituenda esse censuerit, atque libentissimo animo complexurus. Mandatum vero, quod ille tibi ad se dedit, ita accipit, ut juris est.

COMPARITIO ORATORUM

reipublicæ Venetorum die XXV. *Aprilis* MDLXII.

Literæ. Mandatum.
Responsum sanctæ synodi.

XXXIX.

ANNO CHRISTI 1562.

XXXIX.

LITERÆ REIPUBLICÆ VENETORUM ad sacrum Concilium exhibitæ ab ejus oratoribus. Die XXV. *Aprilis* MDLXII. *in congregatione generali, & in sessione tertia, die* XIV. *Maii.*

SAcrosancto œcumenico & generali concilio in Spiritu sancto Tridenti legitime congregato, Hieronymus Priolus Dei gratia dux Venetiarum, &c. commendationem & omnimodam reverentiam. Cum Pio IV. digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifice maximo (ut Christiani gregis incolumitati, salutique consuleret) universale placuerit in ista urbe Tridento haberi concilium, B quod sanctum & venerabile omnibus semper habitum est, ac propterea eo mandaverit convenire tot singulari sapientia ac religione præditos viros, qui Christianam disciplinam divina inprimis aura favente in suam restituant integritatem, ad nos etiam pertinere visum est pro summa nostra in Christum servatorem ac dominum pietate, ac juvandæ religionis desiderio, proque ea, qua eumdem pontificem maximum Christi vicarium in terris gerentem prosequimur observantia, quæ omnia a majoribus nostris edocti, perpetuo retinere & volumus & debemus, præter ecclesiasticos nostræ ditionis viros, quos istuc se quamprimum conferre curavimus, nostros certos & graves homines eodem legare, qui nostro nomine sancto isti concilio intersint ac faveant. Itaque primarios de nostra nobilitate viros, eosdemque integros & sapientes, Nicolaum de Ponte doctorem & equitem, ac Matthæum Dandulum equitem, oratores nostros mittimus eamdem ob causam, rogamusque illustrissimas ac reverendissimas dominationes vestras, vosque ceteros reverendos patres, qui omnes in Spiritu sancto congregati, sacrosanctam istam œcumenicam synodum conficitis, ut iis oratoribus nostris eam fidem omnibus in rebus adhibeatis, quam nobismetipsis, si præsentes essemus, coramque loqueremur, adhiberetis. Datæ in nostro ducali palatio, die XI. Aprilis, indictione V. MDLXII.

XL.

MANDATUM REIPUBLICÆ Venetiarum, in personam suorum oratorum, exhibitum in sessione tertia, XIV. *Maii* MDLXII.

HIeronymus Priolus Dei gratia Dux Venetiarum, &c. Cum sanctissimus & beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Pius IV. digna Dei providentia, sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, ut iis dissidentium opinionum malis, quibus Christiana religio jamdiu vexatur, eo remedio, quo sancta & universalis ecclesia uti solet, mederetur, & ad veram in fide concordiam omnes Christi fideles reduceret, œcumenicum & generale concilium Tridenti celebrari voluerit, nosque inter alios Christianos principes & potentatus, ut hujusmodi sancto operi faveremus, & ad sacrosanctum ipsum generale concilium oratores nostros idcirco mitteremus, paterna caritate sit hortatus. Nos juvandæ religionis desiderio, ac pro summa nostra in eumdem pontificem maximum Christi vicarium in terris gerentem observantia sedulam adhibuimus operam, ut eccle- A siasticos nostræ ditionis viros, doctrina, religione, ac vitæ integritate præstantes, sese Tridentum quamprimum conferrent, & cum ipsimet adesse nequeamus, primarios etiam de nostra nobilitate viros, eosdemque integros & sapientes, Nicolaum de Ponte, doctorem & equitem, & Matthæum Dandulum equitem, oratores, nuncios, & procuratores nostros ad sacrosanctam ipsam œcumenicam synodum fecimus, constituimus, & deputavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus, ac deputamus, dantes eis & utrilibet eorum omnibus melioribus modo, via, jure, & forma, quibus possumus & debemus, plenam & omnimodam facultatem & auctoritatem cum libero & amplo mandato, ut ejusdem concilii celebrationi nostro nomine adesse & interesse, ac vices nostras in omnibus sessionibus & congregationibus gerere, eaque omnia agere, dicere, & procurare ad veræ Christi servatoris nostri fidei & religionis concordiam, decus & dignitatem spectantia possint & valeant, quæ nosmetipsi agere, dicere & procurare possemus, si præsentes essemus, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale quam præsentibus est expressum, habituri proinde ratum & gratum quicquid per dictos oratores, nuncios & mandatarios nostros modo præmisso, & quo supra nomine actum, dictum, & procuratum fuerit. In quorum fidem & testimonium præsentes literas nostras in hac patenti forma fieri jussimus, & nostri C soliti sigilli, quo in similibus utimur, appensione muniri. Datæ in nostro ducali palatio die XI. Aprilis, indictione quinta MDLXII.

XLI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione oratorum reipublicæ Venetorum, die XXV. *Aprilis* MDLXII. *& in sessione tertia* XIV. *Maii.*

NON potest sancta synodus non incredibilem lætitiam & voluptatem capere, maximasque Deo immortali gratias habere, cum tot nobilissimis legationibus hunc sacrum & legitimum conventum augeri & honestari videat. Nam D cum a Pio IV. pontifice maximo, cujus sapientia & vera in Deum pietas nunquam satis laudari poterit, sacrosanctum hoc generale concilium ad catholicæ ecclesiæ pacem & dignitatem vel constituendam vel recuperandam convocatum fuerit, non ignorat quantum præsidii ad divinæ ejus mentis cogitata perficienda, omnium Christiani orbis gentium & populorum consensus & conspiratio afferre possit. Verum ita vobis, oratores amplissimi, sancta synodus persuasum esse vehementer velit, illud sibi in optatis semper maxime fuisse, ut quam antea Veneta respublica in tuenda Dei ecclesia alacritatem ostendisset, quamque in ea mentem & voluntatem E esse difficillimo hoc reipublicæ Christianæ tempore dubitare non poterat, eamdem etiam missa hac legatione, omnibus declararet, quam statim indicto concilio, senatus vestri auctoritate decretam fuisse in ore omnium atque sermone positum erat. Ac profecto in eo concilio, in quo de componendis ecclesiæ discordiis ac morum disciplina restituenda ageretur, Veneti nominis in orbe terrarum clarissimi auctoritas & amplitudo deesse non potuit. Nam præter alias innumeras virtutes, quas in reipublicæ administratione vestri pru-

Anno Christi 1562.

prudentissimi cives melius expresserunt, quam ulli sapientes homines ratione & præceptis tradiderunt, nihil unquam diligentius, quam veram pietatem & religionem coluistis, atque ad pacem & concordiam conservandam, & cum dignitate retinendam, omnes curas & cogitationes contulistis. Neque vero alia vobis studia sanctiora & antiquiora ulla esse debent, ut qui a præclaris iis majoribus orti & procreati estis, qui cum in misera illa totius Italiæ vastitate, mirandæ urbis nostræ fundamenta jacerent, non tam illi quidem sibi ipsis videntur ocii & securitatis profugium quæsivisse, quam pacis & tranquillitatis publicæ sedem stabilem & domicilium certum collocasse. Nam quod ad religionem attinet, hæc vestræ beatissimæ reipublicæ, hæc, inquam, vera, summa & propria laus est, quod fidem Christi non accepit, sed in ea nata & pie educata, eam deinceps per tot sæculorum ætates puram atque integram sancte & religiose conservavit: ita ut quam late Venetorum imperium & ditio pateat, nusquam ullum peregrinæ doctrinæ vestigium, nusquam interruptus orthodoxæ fidei cultus appareat, ubique sanctitas, ubique religio, & catholicæ ecclesiæ disciplina atque instituta plurimum vigeant, quin potius quod in extremis orientis partibus adhue lumen aliquod veteris & sinceræ religionis eluceat, id totum Christi ecclesia in primis Dei clementiæ, deinde Venetorum pietati & virtuti acceptum refert. Hæc autem, oratores amplissimi, eo dicta sint, non quod sancta synodus vestræ reipublicæ laudes, quæ ne longa quidem oratione comprehendi possent, hoc loco prosequendas existimet. Verum ut intelligatis quantam sibi hilaritatem & lætitiam, quantum spei præter illam quam antea adjuvante domino, rei bene gerendæ haberet, adventus hic vester optatissimus attulerit. Accedit autem ad majorem harum rerum cumulum, quod hujusce legationis munus vobis præcipue optimis & ornatissimis viris delatum est. Etenim si generis splendor, si rerum usus & prudentia (cujus egregia exempla in Romana legatione semel atque iterum a vobis pro patria suscepta intueri omnibus licet) si optimarum artium cognitio, si pietas requiratur, hæc ipsa ornamenta omnia tam clara atque illustria in vobis sunt, ut aliquem fortasse vobis comparandum esse (ut magnam habet respublica vestra præstantium virorum ac civium copiam) neminem certe anteponendum sancta synodus judicarit. Quod igitur reliquum est, primum quidem mandatum vestrum, prout juris est, libenter admittit. Deinde vos, oratores clarissimi, tum vestro merito, tum optimæ & sanctissimæ reipublicæ vestræ nomine, benigno & lætanti animo excipit. Et quoniam divina providentia factum videri potest, ut in ipsum divi Marci solennem diem, quem Venetæ civitatis patronum & custodem summa religione colitis, adventus vester incurreret: quemadmodum certe eo deprecatore futurum sperat, ita a domino petere & obsecrare nunquam desistet, ut hæc ipsa legatio, consiliaque vestra omnia, vobis & catholicæ ecclesiæ prospere ac feliciter eveniant. Postremo quod Veneti imperii amplitudinem, opes, fortunasque omnes tam prolixe & liberaliter ad communem sanctæ matris ecclesiæ causam juvandam detulistis, de hoc vobis eadem sacrosancta synodus se plurimum debere agnoscit. Hanc autem voluntatis vestræ præclaram significationem eo lubentius accipit, quod cum in hanc Tridentinam urbem pontificis

A maximi jussu & omnium principum approbatione convenerit: quamvis ex altera parte invictissimi Cæsaris potentia & auctoritate non solum ab omni injuria defendatur, sed ab omni etiam periculi metu liberetur: ex altera tamen quod vestræ etiam ditionis tutela, & præsidio tecta & munita sit, permagni faciendum esse merito atque optimo jure existimat.

COMPARITIO ILLUSTRISSIMI domini comitis a Luna oratoris Philippi regis catholici, in generali congregatione. Die XXI. *Maii*, MDLXIII.

PROTESTATIO IPSIUS COMITIS super præcedentia.

B

Mandatum regis catholici.
Oratio.
Responsum sanctæ synodi.

XLII.

PROTESTATIO FACTA AB illustrissimo domino comite de Luna oratore Philippi regis catholici, in ejus prima comparitione in generali congregatione, die XXI. *Maii*, MDLXIII. *super præcedentia, quam sibi deberi proximam oratoribus regis Romanorum, adserit.*

C ILLUSRISSIMI & reverendissimi domini sanctissimi patres, Don Claudius Hernandez, Vegil de Quignones, comes Lunæ, &c. Philippi Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. regis catholici, archiducis Austriæ, ducis Burgundiæ, Brabantiæ & Mediolani &c. comitis Habspurgi, Flandriæ & Tyrolis, &c. Ad hoc sacrum œcumenicum Tridentinum concilium, orator, &c. Et si mihi, ut tali oratori, is & alias, & in hoc consessu locus debetur, qui primus post imperatoris Romani oratorum sedem est (quod ante omnia testificor & protestor) verum cum hic locus, & ea causa, qua de agitur, tempusque etiam ipsum reipublicæ sit ejusmodi, ut humanis ullis contentionibus sanctissimus hic divinarum rerum, & salutis publicæ petendæ D cursus impediri minime debeat: cumque sit maxime consentaneum, ut qui ad juvandum, suscipiendum, præstandum hoc communis causæ consilium adsint, ii primum ipsi diligentissime curent, denique operam, ne, quam a se afferant contentionis, discordiæ, secessionis ullis hominibus vel minimam causam: cum hæc ita sint, quod ad locum sedemque attinet, accipio quod datur, eoque in præsentia, & quoad erit commodum utar: ita tamen, ut omnes intelligant velle me (id quod sedulo prædico ac protestor) ne quod hæc mea moderatio & salutarium hujus sacri œcumenici conventus deliberationum, a me habita ratio præjudicium ullum ulla ratione digniE tati, majestati, juri principis mei Philippi regis catholici, posterisve ejus afferat: neve attulisse videatur, quominus & hoc & alio quovis tempore, ac loco, quavis causa, jus id suum integrum eis salvumque sit. Quas ob res jus id domini mei Philippi regis catholici, posterorumque ejus nomine justissimam, verissimamque intentionem omnibus ut regibus, loco, & honore omni præferatur: & ad has, & alias omnes causas, omnia loca, tempora reservatum esse volo, ac reservo: ut semper ea jura, eamque intentionem & prosequi & tueri perinde possint, ac si

hoc

hoc tempore & hoc loco debitus mihi, ut tali oratori locus quem dixi, datus fuerit, iis omnibus, quæ a quovis hominum objecta, huic meæ asseverationi & protestationi adversari videri poterunt, minime obstantibus omninoque abnegatis. Quam meam protestationem, hoc libello comprehensam a vobis peto, patres sanctissimi, ut actis hujus sanctissimæ synodi inseri, adscribique faciatis: neque sine ejus integro exemplo hodiernæ actionis hujus monimenta circumferri, edive cuiquam patiamini: mihique imprimis hujusce rei exemplum, testationemque publicis tabulis obsignatam a reverendissimo secretario, scribisque vestris jubeatis dari, patres reverendissimi.

XLIII.

RESPONSUM ORATORUM

Christianissimi regis ad protestationem oratoris regis catholici, super præcedentia in generali congregatione: die XXI. *Maii*. MDLXIII.

Si nos hodie in hac sancta synodo alio loco sederemus, quam semper majores nostri, & novissime in concilio Constantiensi, & ultimo Lateranensi, qui primi post imperatoris & ante omnes ceterorum regum oratores sederunt: si etiam novus hic locus, in quo nunc extra ordinem oratorum sedere incipit clarissimus catholicæ majestatis orator illustrissimus comes a Luna, posset nobis aut aliis oratoribus esse damno; vos certe, patres sanctissimi, qui ecclesiam universalem repræsentatis, nobili vestro officio, & majorum exemplo nos omnes ad antiquum ordinem revocaretis, aut saltem denunciatione evangelica nobiscum ageretis. Cum autem taceatis, neque etiam huic novitati intercedant clarissimi Cæsareæ majestatis oratores, quibus cum causa nostra non potest non esse communis, Nos qui hodie in ordine oratorum, & proximi Cæsareæ majestatis oratori pristinam possessionem regi nostro conservamus, fretique fide, amicitia, & affinitate maximi & potentissimi Philippi regis catholici in Carolum fratrem pupillum regem Christianissimum postulamus tantum a vobis, ut hodiernum dictum & factum illustrissimi comitis a Luna ita interpretemini, ne quod inde præjudicium fieri possit antiquissimæ prærogativæ, & perpetuæ possessioni regis Christianissimi. Idque in acta vestra referri jubeatis.

XLIV.

MANDATUM PHILIPPI REGIS

catholici exhibitum ab illustrissimo domino comite a Luna ejus oratore in generali congregatione die XXI. *Maii* MDLXIII.

Philippus Dei gratia rex Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ & Mediolani, &c. comes Habspurgi, Flandriæ, & Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium universis. Quod cum superioribus diebus sanctissimus in Christo pater ac dominus noster D. Pius IV. divina providentia sanctæ Romanæ, ac universalis ecclesiæ pontifex maximus concilium œcumenicum, & universale Tridenti cœptum, & per aliquot annos suspensum, ibidem prosequendum indixerit ac convocaverit. Nos volentes tam sancto, utili

A ac necessario operi, quando præsentes, ut cupiebamus, adesse non poteramus, per nostros oratores favere, & assistere, illustrissimo marchioni Piscariæ in mandatis dedimus, ut oratoris nostri munus in ea sanctissima synodo gereret, nomineque, ac vice nostris omnia ea ageret & procuraret, quæ ad prosecutionem ipsius concilii & felicem ejus progressum, utilia & necessaria fore existimaret, nostram operam, studium, & favorem patribus in eo congregatis, non modo polliceretur: sed re ipsa etiam præstaret. Isque munus hac in parte (ut de ejus probitate, fide, & prudentia confidebamus) adimpleverit. Veruntamen cum eidem sacro concilio interesse, nostrisque rebus in Insubria, cujus administrationi præest, uno & eodem tempore adesse non
B possit, ita ut cum Tridento abiit, causæ Dei deesse, cum a Mediolano discedat, nostris rebus non bene consultum esse videatur, eum propterea Mediolani se continere jussimus, & in ejus locum alium oratorem, qui in eodem sacro concilio Tridentino nostro nomine compareat, nostrasque partes agat sufficere, & nominare decrevimus. Considerantes ergo singularem fidem, religionem, & strenuum animum, ac in rebus gerendis experientiam & dexteritatem illustrissimi fidelis nobis dilecti don Claudii Hernandez de Quignones, comitis Lunæ, consiliarii, & apud Cæsaream majestatem oratoris nostri, eum ad sacrum concilium Tridentinum oratorem, nun-
C cium, & procuratorem nostrum (citra aliorum procuratorum, & mandatariorum nostrorum revocationem) fecimus, constituimus & deputavimus, atque harum serie facimus, constituimus & deputamus. Dantes ei in solidum plenam facultatem, & potestatem, una cum amplo & libero mandato, ut in dicta civitate Tridentina & loco in eadem celebrationi sacri concilii deputato, coram reverendissimis in Christo patribus sacræ Romanæ ecclesiæ cardinalibus ac beatissimis pontificis legatis, nominatis, & destinatis, aliisque patribus ibidem congregatis nostro nomine comparere, prædictæque celebrationi concilii intervenire, eique adesse & interesse, locumque & vices nostras in omnibus sessionibus, consul-
D tationibus, deliberationibus & actibus obtinere, atque alia omnia, & singula agere, facere, dicere, gerere, & tractare, procurare & promovere possit, & valeat, quæ ex usu reipublicæ Christianæ & dignitate nostra fore videbuntur, quæque nos ipsi facere, dicere, gerere, tractare possemus, si coram præsentes essemus, etiam si talia essent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Habituri proinde gratum, & firmum, quicquid per dictum oratorem, procuratorem & mandatarium nostrum præmisso modo actum, gestum & procuratum fuerit, dolo & fraude remotis. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, sigilli nostri impressione munitarum.
E Datæ in oppido nostro Madriti die 20. Octobris 1562. regnorum autem nostrorum, videlicet citerioris Siciliæ, anno nono: Hispaniarum vero & aliorum, septimo.

Philippus Gonsalvus Perezius.

XLV.

PETRI FONTIDONII SECOVIENSIS doctoris theologi oratio habita ad patres in sacro concilio Tridentino, nomine illustrissimi viri D. Claudii Fernandez Quignonii, comitis Lunensis, regis catholici oratoris die XXII. *Maii* MDLXIII.

MIRABITUR fortasse quispiam vestrum, illustrissimi legati, sanctissimique patres, clarissimi oratores, quid sit, quod cum in ipsis hujus sacri concilii primordiis, Philippus rex B Hispaniarum catholicus, & invictissimus, illustrissimum marchionem Piscarium, lectissimum, & ornatissimum virum ad vos jam legatum miserit, qui aliis gravissimis suæ majestatis negotiis occupatus diutius hic adesse non potuit: nunc tandem in ipso concilii flexu, extremoque decursu ejus etiam nomine, Claudius, hic, Quignonius, comes Lunensis, vir majorum gloria, & maximarum ipse virtutum splendore clarissimus, evocatus ex Germanica legatione, qua apud Cæsarem fungebatur, denuo legatus Tridentum advenerit: Sed cum hujus consilii causam rationemque cognoverit, nihil ab eo C fieri consultius, nihil iis temporibus aptius excogitari, nihil vobis nunc sanctissimi patres gratius, nihil jucundius accidere potuisse judicabit. Nam cum post decimum octavum jam annum quo sacrum istud concilium inceptum, temporum injuriis intermissum, bellorum procellis jactatum, & inimicorum nostrorum insidiis sæpe dissipatum fuisse videmus, portum quem jam veluti ex alto conspicitis, gravissimi patres divini Spiritus aura favente, brevi, complicatis velis, sitis occupaturi, in quo & vos ex tam longa jactatione nauseaque recreati conquiescere, & afflicta ecclesia Christiana, ope, & auxilio vestro erecta, ex hoc miserrimo naufragio respirare, & placidiorem deinde feliciorem que sibi possit cursum D polliceri.

Cumque decreta vestra sanctissima, quæ suspensis omnium bonorum animis spectantur, in omnes Christianorum provincias diffundi jam, atque dilatari debeant, quæ magnopere regum præsidium, auctoritatemque requirant, in tantis præsertim hujus sæculi infelicissimi perturbationibus, quibus sic æstuat orbis Christianus, ut neque conciliorum auctoritates spectentur, neque leges audiantur, sed vis, furor, audacia, gladiique dominentur: cum denique instet jam tempus illud, in quo reges & principes Christianos, quos hactenus hic per legatos rerum, quæ a vobis gerebantur, testes & spectatores habuistis, nunc patronos, & defensores sitis habituri: E nunc, inquam, nunc voluit catholica majestas vobis per hunc ornatissimum virum renunciare, se paratum jam esse ad agendas illas partes, quas Martianus imperator, qui concilio interfuit Chalcedonensi, imperatoribus & regibus Christianis dixit esse sustinendas, ut veritatem per sacrum concilium inventam sic illi tuerentur, ut exorientibus illius causa tumultibus obviam irent, & exortos severa animadversione coercerent. Voluit significare, se libenter omne suum imperium, quod sibi in primis ad ecclesiæ salutem, ad conservandam religionem, ad tuendas vestras sanctissimas leges divinitus sentit esse tri- A butum, ad protegendum hoc sacrosanctum concilium, & illius decreta esse collaturum. Voluit demum significare, se cupere vehementer hanc sanctam synodum, quam Carolus V. imperator clarissimus ejus pater primo nascentem fovit, aluit, provexit, & ut adolesceret summo studio elaboravit, cujus causa bella difficillima & periculosissima suscepit: & quam nunc etiam religiosissimus, & invictissimus Ferdinandus imperator ejus patruus, summa pietate, & studio resarciendæ religionis inflammatus, consilio, & opera sustentat, ipse etiam simul eam ad felicem exitum frugemque perducere. Nam ab illo die, quo Christianam religionem, simulque cum amplissimo regno a paternis humeris in suos devolutam inclinantemque prospexit, omnia sua consilia, studia, cogitationes ad eam instaurandam & reficiendam conferendas putavit: & cum duo sint officiorum genera, quæ a principibus Christianis, iisce potissimum temporibus ecclesia Christi suo jure possit exigere; alterum ut cogendo celebrandoque concilio, (quod unicum semper fuit afflictis, & calamitosis illis rebus remedium) adessent, atque faverent: alterum, ut provincias sibi subditas in antiqua religione, & obedientia sedis apostolicæ conservarent, sic in utroque præstando se gessit, ut si gloriosam illam catholici regis compellationem a majoribus hæreditario jure non accepisset, illam nunc jure optimo fuisset omnium judicio amplissimam consequutus, acceptam vero posteris longe sit illustriorem traditurus.

Etenim cum Pium IV. sanctissimum, & piissimum pontificem maximum & persona, quam sustinet, & pietas incredibilis, & miserabilis ecclesiæ ruina, & Christi gloria ad cogendum, & terminandum jam hoc tantum concilium impulisset, nullum ille officium, quod a vere catholico principe sperari posset, pretermisit. Pastores Hispanos (ipsum inquam Hispaniæ florem) quos hic presentes intuemini e suis illico sedibus excitavit, & Tridentum misit, quorum studium in tuenda religione, in instaurandaque veteri disciplina, gravitatem, sapientiam in dicenda sententia, in tuenda constantiam, in optanda ecclesiæ salute, pietatem, in quærenda, diligentiam, fidem & industriam nobis tacentibus, vel hæc ipsa amplissima vestra subsellia testantur. Doctores præterea omni literarum & virtutis genere præstantes quorum singularem eruditionem, quorum studium in investiganda veritate, in refellendis erroribus vim, & acrimoniam, suggestum etiam illud theologicum abunde vobis sanctissimi patres indicavit. Curavit præterea diligenter, ne quid detrimenti concilium ab adversariis acciperet, ne quid ecclesiæ hostes molirentur, & ne illorum insidiis, aut hostilibus armis hic vester cursus felicissimus impediretur, solicite providit: suas omnes vires atque potentiam ad protegendum hunc locum pollicitus est: ut sine ullo metu, sed summa securitate ecclesiæ saluti consuleretis.

Quanta vero solicitudine, provincias, regna, nationes suo imperio subjectas in officio continuerit, & conservaverit, ne ab ecclesiæ unitate, & Romani pontificis obedientia abducerentur, vel illud abunde magno est argumento, quod in illis potissimum sinceram religionem, & apostolicæ sedis observantiam florere videamus. Testis est in primis Hispania, in qua cum tot haberet Philippus domestica exempla clarissimorum regum, qui acerrimi religionis assertores extiterunt, a quibus degenerare turpissimum, quorum virtu-

virtutem imitari gloriosum duceret. Cum in mentem revocaret veterem illam religionem & antiquum jusjurandum, quod decretis Toletani concilii ab Hisp. regibus exigebatur, ne aliquem non catholicum in ea provincia versari paterentur: Cum avi Philippi, cum atavi Ferdinandi recordaretur, de cujus singulari in religionem studio, nulla unquam ætas, nulla posteritas conticescet. Cum Caroli V. imperatoris maximi parentis sui viva recensque memoria immortalitate dignissima ante illius oculos obversaretur, memor antiquæ religionis, memor Hispanicæ gloriæ, memor patriæ avitæque virtutis: veritus ne Hispania in has tantas hæreticorum insidias incideret, ne communi hoc totius orbis naufragio religiosissima provincia mergeretur, veritus denique, ne aliqua sua culpa, aut negligentia Hispania dehonestata, & majorum suorum gloria obscurata videretur, tam solicitam curam, tam vigilans studium adhibuit, ut ejus beneficio inter saucias, & furentes vicinas provincias Hispaniam incolumem, & sanam habeamus, tanto ceteris regibus antiquis majorem gloriam adeptus, quanto est gloriosius, navem in magna aliqua tempestate, quam in portu regere, & conservare, quanto est illustrius & magnificentius Hispaniam ex tam pernicioso, tam funesto, & tam vicino incendio, & quasi ex ipsis sæpe hæreticorum unguibus & faucibus eripuisse. Etenim cum nosset illud hæresum vafrum, & callidum ingenium, quæ insidias amant, quæ latere cupiunt, quæ occultis mæandris & cuniculis irrepunt in hominum mentes, omnia tam solicite circumspexit, ut non modo utcumque tectos & occultos hæreticos, sed ipsam hæresim in ipsis animorum venis medullisque latentem detexerit, morbum ipsum tacite grassantem, tam diligenter inquisierit, tam sapienter aperuerit, tam opportune salvaverit: ut si ulli mortalium, illi potissimum, secundum Deum tanquam assertori religionis, acceptam Hispaniæ salutem referre debeamus.

Quoties obsecro ille hæresim per utrasque Pyrenæorum montium fauces ex vicinis provinciis in Hispaniam irruere conantem propulsavit? Quoties illam se tacite insinuantem, & obscure serpentem, e tenebris in lucem, e latebris in hominum conspectum extraxit, & sublatis nefariæ conjurationis ducibus extinxit? Quoties illam ad extremos Indos navigare cupientem repressit? Nulla unquam hæresis sanctissimi patres tanto exarsit studio se propagandi, sicuti hæc, quæ misere nunc affligit ecclesiam, quæ non contenta iis Europæ regionibus, quas omnes ferme crudeliter vulneravit, neque in terra flammas, neque in mari naufragia, non hominum gladios, neque divinam iram perhorrescens, emenso vastissimo pelago in occidentalem Indiam commigrare cupiebat, ut illic in ipsis Indorum animis primo nascentis, & pullulantis religionis ipsas radices inficeret: Et in illam latissimam regionem, in quam rex catholicus Ferdinandus Hispanorum signa, Christi nomen istis gentibus inauditum, & purissimam castissimamque religionem Christianam primus invexit, ipsa furias & erinnyes asportaret ad illius pacem tranquillitatemque turbandam. Et nisi illius nefariæ cupiditati interceptis sæpe libris & sceleratis satanæ ministris comprehensis, obviam isset Philippus, nisi ab illo cursu, quo in Indiæ perniciem properabat, ab illa improba spe conatuque depulsa fuisset, haud dubie jam in Indiam cum ingenti illius orbis periculo, & acerbissimo ecclesiæ dolore penetrasset. Cum magnum præterea Hispaniæ periculum ab hæreticorum libris imminere conspiceret, omnes maritimas oras, quæ mediterraneo mari & oceano abluuntur, diligenti custodia munivit, ut nullus aditus hujusmodi libris, aut sceleratis ministris patere potuisset. Quod si contingeret aliquando (ut est insidiosa hæresis) ut latebram aliquam (qua sese insinuaret) invenisset, omnibus in locis & in omnibus oppidis industrios, & oculatos homines collocavit, qui omnia odorarentur, & subolfacerent, omnia curiosis oculis rimarentur, ut obsessa iis firmissimis præsidiis, hæresis contra religionem se commovere non posset, quin quamprimum emersisset, comprimeretur.

Sic ergo Dei in primis optimi maximi clementia, & hujus clarissimi, & vere catholici principis industria, viget in Hispania religio, fides & doctrinæ puritas, sic floret antiqua disciplina, sic sancta illa, & minime curiosa, sed vere Christiana prudensque simplicitas in Hispanorum animis conservatur: ut mihi quidem, quoties afflicta mater ecclesia, reliquas provincias, erroribus æstuantes, a quibus se pulsam lamentatur, ægro & consternato animo lustrat, cum deinde luctu, mœroreque confecta, oculos lacrymis manantes, in Hispaniam convertit quam sibi jactatæ portum dulcissimum, & sacram anchoram, quam afflictæ solatium, quam miseræ perfugium, quam denique exuli & calamitosæ unicam aram ad quam confugiat intuetur, suas omnes miserias illius suavissimo conspectu consolari videatur.

Utinam, utinam, sanctissimi patres hanc, catholici regis severitatem in coercendis iis hominibus novarum rerum cupidis, principes omnes, & respublicæ Christianæ fuissent imitatæ. Vos utique hac celebrandi concilii solicitudine, & ecclesiam iis tantis ærumnis & calamitatibus liberassent. Neque vero hoc ardens instaurandæ religionis catholicæ majestatis studium, Indiæ solum Hispaniæque regionibus terminatum est, sed in aliis etiam Christianis provinciis emicuit. Testis est Anglia celeberrima insula, quam cum hac hæresum peste non infectam modo, sed perditam prope atque desperatam doleret: Mariam Angliæ reginam lectissimam, & religiosissimam feminam non alio nomine duxit uxorem, quam ut si fieri potuisset, collapsam ibi religionem erigeret, & tantum illud in ecclesiæ fortunis ab Henrico rege excitatum incendium extingueret: Quod tanto animi ardore, tanta contentione, tam certa spe, aggressus est, ut brevi tempore, universam insulam, ad ecclesiæ sinum, unde abstracta fuerat, adduxerit, & ut publice Julio III. pontifice maximo obedientiam restitueret, ut in satanæ ministros animadverteret, & ut ecclesiæ Romanæ leges & instituta sequeretur impetraverit: & nisi immatura mors, regina sublata, hanc tantam Angliæ felicitatem invidisset, aut nisi potius divina bonitas illorum hominum crudelitate, & sceleribus offensa, ut de illis supplicium acerbissimum sumeret, feminam sanctissimam, & religiosissimam unicum ejus gentis remedium illis eripuisset, haud dubie eam insulam, si non prorsus sanam, non tamen ita vulneratam & sauciam haberetis.

Testis est Flandria, quæ cum nonnihil sordium istarum gentium commercio & consuetudine contraxisset, nisi illius saluti opportune fuisset dili-

ANNO CHRISTI 1563.

diligenterque consultum, eodem fuisset jam cum reliquis provinciis funere sublata. Testis est Mediolanum, Neapolis, Sicilia, ceteræque insulæ, regna, provinciæ, nationes, quotquot ejus latissimo continentur imperio, quibus antiqua religio summo catholicæ majestatis studio, consilio, & industria conservatur. Testis est demum, nunc etiam vicina Gallia, in qua cum videret hæreses in apertum furorem prorupisse, arma contra regem Christianissimum & contra religionem arripuisse; nonnullos Angliæ & aliquarum provinciarum Germaniæ principes ad illa etiam infelicia & sacrilega arma solicitasse, omnia jam turbasse, omnia commovisse, incendiis omnia & cædibus funestasse, miserorum Gallorum sanguine ipsa templa cruentasse, flumina infecisse, odium suum, crudelitatem, & rabiem saturasse, ea denique immanitatis exempla in amicos, in fratres, in parentes, in patriam & in ecclesiam edidisse, quæ silicem dolore frangere, quæ ab ipsis rupibus & saxis commiserationem & lacrymas extorquere potuissent, ne ruenti in Gallia religioni, ne Christianissimo & amicissimo regi, & clarissimo regno deesse in tanto discrimine videretur, contra tantam vim sceleris, audaciæ, & proditionis eorum hominum, qui prætextu religionis regi suo & infanti, & pupillo nefarium bellum intulerunt, suas omnes vires, potentiam, opes, se denique ipsum cum magno exercitu ad propulsandam illam insignem injuriam, obtulit Christianissimo, & sibi carissimo regi: ille vero, qui jam exercitum numerosum contra cives contumaces & perfidos proditores comparaverat, & ad id bellum clarissimis Galliæ ducibus utebatur, exiguis Hispanorum, & Germanorum auxiliaribus copiis contentus, Deo auspice, ita feliciter cum adversariis pugnavit, ut parta clarissima victoria, quam acerrimis illis religionis propugnatoribus præstantissimisque ducibus catholici adepti sunt, fracti hostium conatus, & afflictis Gallorum rebus, signum quoddam salutis sublatum fuisse videretur. Etenim si penes adversarios extitisset illa victoria, nullus erat, qui non de religione, & de catholicis omnibus actum in Gallia esse judicaret. Memini vos, sanctissimi patres, exhilaratos illo lætissimo nuncio, & in maximam spem erectos, eo die decretis supplicationibus, ad agendas Deo optimo maximo gratias pro tam singulari beneficio in divi Vigilii templum lætis animis convenisse, neque enim ullus dies lætior Galliæ, aut felicior illuxit illo, quo illas teterrimas furias omnia populantes in acie concidisse conspexit: Nullumque tunc ex vobis extitisse, qui divinam misericordiam agnoscens non exclamarit: O divina bonitas, o summa clementia, & misericordia summi Dei, qui licet hæc mala in ecclesia Christi ob nostra scelera, exoriri patiaris, non tamen illa diutius ad nostram perniciem & tuam contumeliam dominari permittis. Neque enim sine divino consilio accidisse tunc omnes arbitrabantur sanctissimi patres, ut illi tam perditi religionis hostes & regni proditores ex occultis illis, & perniciosis insidiis, in apertum latrocinium conjicerentur, ut debitas aliquando tantis sceleribus pœnas sustinerent, & ut illa ferox, audax, cruenta, & superba hæresis, quæ erecta cervice, evaginato gladio, ardentibus oculis, furorem & crudelitatem spirans, tot populorum strages, urbium eversiones, templorum ruinas, cædes miserabiles edebat, interitum denique Galliæ, & extremam perniciem minabatur, fracta tunc, atque debilitata jaceret, & ecclesia ingemisceret, illa Gallicana, quæ quondam inter summas Christianæ religionis delicias, ob ejus pietatem incredibilem habebatur, & tunc toto corpore saucia, & animo consternata jacebat, oculos illos, quos lacrymis præ dolore madidos, præ pudore in terram defixos habebat, ad aspiciendam lucem attolleret.

ANNO CHRISTI 1563.

Hæc sunt, sanctissimi patres, catholici regis in Christianam religionem officia, quæ non solum in suorum regnorum finibus, sed in aliis etiam provinciis atque nationibus versantur. Quæ quidem ego omnia, ut omnibus nota, & explorata, silentio libenter præteriissem, nisi non tam ego, hujus tanti principis laudes, quam vestrum, & afflictæ ecclesiæ solatium spectassem, quod in tantis ærumnis & calamitatibus hujus clarissimi regis, & rerum ab illo gestarum commemoratione capere debuisset. Neque vero illud prætermittendum existimo, quod ad summam ejus laudem, & totius Christiani orbis utilitatem arbitror pertinere, quod cum graviter, & iniquo animo ferret religionem non terra modo, sed mari etiam ab hostibus infestari, quod infinitis sit prædonibus refertum, a quibus non solum oræ maritimæ omnes, misere crudeliterque vexentur: sed quod est omnium longe miserrimum, Christiani innumerabiles captivi abducantur, qui (quod sine lacrymis & dolore commemorari non potest) partim blanditiis allecti, partim misera, & longa servitute fracti, partim metu, vique tormentorum coacti, ad deserendam (proh dolor) Christianam religionem impellantur. Cum nullæ præterea maritimæ civitates, nulli portus, nullæ oræ, nulli abditi, & sepositi sinus, tuti satis, atque securi sint. Cum nulla navis, nulla triremis oram per hosce annos e portu solvat, quæ non interitum, aut servitutem pertimescat, ut aut hyeme, cum fluctibus, aut vere, cum piratis sit prædonibusque pugnandum; classem parat numerosam, qua clausa vobis maria patefaciat, qua piratis expurget, qua securam reddat navigationem, qua denique Christianam religionem terra marique tueatur. Et tamen in hoc tam vasto curarum oceano, cum spem omnem ecclesiæ sitam in vobis nunc, & collocatam, e vestris sanctissimis decretis potissimum pendere videat, nunquam ab hoc sacro concilio removet oculos, sed ut regem vigilantem, & religiosum decet, omnia circumspicit, consilia atque conatus hostium diligenter observat, ne ullis technis, aut pravis hæreticorum consiliis dissipetur, quo sublato, simul etiam spem omnem salutis ecclesiæ sublatam, & ereptam intuetur. Militum si sit necesse firmissima hic præsidia collocaret, & si ad tuendum hunc locum sacrosanctum, & concilii libertatem fuisset opus, jam hic ipse armatus adesset, & nunc absens corpore, præsens animo inter hæc subsellia, & vestra latera, mente saltem, & cogitatione versatur, & se jam ad tuendas vestras sanctissimas leges, paratum esse denunciat.

Atque hoc est primum hujus legationis caput, & ejus rei gratia, hic vir illustrissimus legatus advenit, quem cum intuemini, Philippum vos religiosissimum & potentissimum regem intueri, atque hic præsentem adesse existimate. Quis ergo jam erit, qui non istius legationis, justissimam hanc & optimam esse causam arbitretur? Quid enim vobis optatius, sanctissimi patres, evenire potuisset, quam tam pium, tam religiosum, tam catho-

catholicum, & tam potentem regem pro dignitate vestra, & ecclesiæ salute contra sacrilegam hæreticorum audaciam, pietate, & ferro, magnitudine animi, atque potentia armatum videre? Quis non videat Deo optimo maximo gratias immortales agendas esse, quod ejus divina bonitate in tanta catholici regis potentia, tam incorrupta fides, pietas, religio, tam ardens instaurandæ religionis studium, his præsertim calamitosis temporibus conservatur?

Sed venio jam ad alterum hujus legationis caput explicandum, in quo quid nunc catholica majestas a vobis, patres sanctissimi, postulet, quid optet, quid expectet, breviter aperiemus: quamquam neminem esse arbitror, qui cum ea, quæ pro tuenda religione ab illo gesta sunt, in memoriam revocaverit, non ejus nunc sanctissimum votum deprehendat: duo etenim sunt, quæ a vobis præstari ecclesiæ Christi hoc tempore vehementer exoptat: Alterum, ut ad reficiendas miseras illius ruinas, ad colligendas & confirmandas has exiguas reliquias dissipatæ religionis, omni studio (sicuti vos facere intelligit) incumbatis. Alterum vero, ut non prius de discessu ex hoc loco cogitetis, quam rem omnium sæculorum gravissimam, difficillimam, & maxime necessariam, sæpe cœptam, & infeliciter intermissam perficiatis. Neque enim ulla magis lethalis & mortifera plaga infligi potest ecclesiæ, quam si hac unica & extrema jam spe destituatur: non tam atrox, exitiale vulnus, hostium crudelitate petita, quam discessu vestro deserta atque destituta suscipiet.

Jamvero in gerendis rebus illam quam hactenus retinuistis consuetudinem magnopere probavit, & conservari cupit, ut doctrinæ simul atque morum vulnera curentur. Et licet non defuerint, qui vos prorsus a doctrina ad sanandos mores traducere conarentur, minime tamen illam prætermittendam prudenter judicatis. Cum sit præsertim majoris ponderis, atque momenti, cum illa semper fuerit consuetudo veterum conciliorum, cum majus periculum ex convulsa evangelica veritate, quam ex depravatis quorumdam moribus ecclesiæ comparetur. Sed illud in primis summis votis exoptat, ecclesiæ majestatem vobis (ut par est) sanctissimi patres esse charissimam, & illorum piam fortasse magis quam circumspectam sententiam diligenter a vobis examinandam & expendendam arbitratur, qui multa nunc Christianæ religionis hostibus a vobis putant esse permittenda, ut indulgentia victi ad ecclesiæ sinum revertantur. Qui vos ad id præstandum, & ad hanc, quam putant, misericordiam, vel ea ratione conantur impellere, quod parentes sitis, qui filiorum pereuntium saluti indulgentia paterna prospicere: pastores, qui abactas oves, summo studio, & charitate conquisitas, ad ecclesiæ caulas revocare: pientissimi medici, qui non acerbam aliquam (neque enim illam tempora patiuntur) sed blandam, & exulceratis animis aptam medelam adhibere debeatis. Fuisse jam dicunt quondam secula quædam, quæ virgas ferreas, & secures pati potuissent. Nunc vero in tanta temporum & animorum acerbitate, nonnulla esse hominum si non improbitati, imbecillitati saltem, a vobis condonanda: ita ut in curandis his morbis, temporum potius quam rerum rationem habuisse; pietatem, quam severitatem, summam clementiam, quam summum jus secuti fuisse videamini, atque hanc unicam esse viam conciliandæ pacis arbitrantur.

Pia sane, & a sincero Christianoque pectore profecta, neque a vobis, sanctissimi patres, repudianda sententia, si hac ratione concordiæ & unitatis conciliandæ certa spes eluceret. Sed quæ obsecro spes pacis cum illis esse potest, qui infinitis aliis erroribus ita pertinaciter adhæserunt, ut facilius a vita, quam ab illis depellantur? Quæ pacis certa conditio cum illis, in quibus incredibilis crudelitas, & nulla jam fides reperiatur? Cum iis, qui non ipsi se ad ecclesiam venire, sed ecclesiam ad se adducere, & suis cupiditatibus subjicere conantur? Cum iis, qui illis rebus, quas vehementer expetunt, vel hoc uno nomine, quod a concilio concedantur, se minime usuros esse profitentur, si non concedantur nihil curent? Quæ ista erit humanitas, pietas, aut clementia? Non est vobis certamen, sanctissimi patres, cum iis hominibus, quo ullum beneficium, ulla pietas, quos ulla jam possit flectere misericordia. Utinam sic illi vestram auctoritatem agnoscerent, utinam sic essent in sacrum istud concilium animati, ut si quid a vobis, nunc in illorum gratiam decerneretur, optime secum & clementer actum esse putarent. Sed quis sibi persuadere potest eos vestram clementiam requirere, a quibus auctoritas vestra negligatur? Crudelis esset hæc sane misericordia, quæ in nullum eorum emolumentum, & in maximum fortasse ecclesiæ dedecus redundaret. Quæ ea semper usa est gravitate atque constantia, ut multa suis hostibus, quæ honeste concedi potuissent, ad infringendam illorum pertinaciam sæpissime denegaverit, non est necesse exempla referre, vos ipsi recordamini.

Vestrum igitur erit nunc, sanctissimi patres, sic illorum saluti ecclesiæque majestati consulere, & omnia ex hujus potius dignitate, quam ex istorum libidine geri videantur. Illud denique ad extremum non modo rex catholicus, sed universus Christianus orbis a vobis ardentibus & suspensis animis optat, & expectat, ut infructuosis quæstionibus (quæ nullum ecclesiæ commodum, adversariis vero maximum scandalum, parere possunt) omissis, omnium Christianorum ordinum vulnera sanare studeatis, ut omnia illa Christianæ reipublicæ vitia, quæ Deo stomachum moverunt, & ad sumendum hoc de nobis supplicium acerbissimum provocarunt, ab ecclesia Christi repellatis, ut in ipsos malorum fontes, unde hæc, quæ modo patimur, promanarunt, conjiciatis oculos, & ea quæ divinos oculos offenderunt, quæ hostium animos a vobis alienarunt, & quæ tacitas etiam vulnerant filiorum cogitationes, e medio tollantur, ut ipsæ denique malorum radices exstirpentur, quæ licet sine aliquorum dolore evelli non possint, patienter ab illis & æquo animo ferendum est, si ecclesiam salvam esse cupiunt: sæpe etenim membra uruntur, & resecantur, ut unius hominis salus & vita conservetur, eo jam miseriarum ventum est, ut (quod medici desperata ægri salute facere consueverunt) extrema jam remedia sanctissimi patres, experiri debeatis: hoc a vobis ipsa petit ecclesia, hoc temporum conditio requirit, hoc omnes clamant, hoc principes, reges, respublicæ, populi, provinciæ, nationes, hoc filii, & hostes, catholici, & hæretici postulant, hoc ipsi jam lapides saxaque loquuntur, hoc tot incendia, cædes, ruinæ, hoc tot martyrum, qui passim pro Christo trucidantur effusus sanguis, & luctuosæ voces, hoc denique hic tantus, quem vel hic vos audire arbitror, ruentium ecclesiarum fragor efflagitat.

Quæ

Quæ quidem mala omnia, cum præ se ferant iram, indignationemque divinam, errant, qui sibi ullam salutis spem, nisi placato Deo pollicentur, quo irato, frustra labores omnes suscipiuntur, inanes sunt omnes illi conatus, qui divina misericordia destituuntur, & spes fallaces, quæ non unica placati Dei clementia bonitateque nitantur. Si Deum placare cupitis, omnem ab illius ecclesia turpitudinem, & sordes removete, si lethale vulnus hostibus infligere vultis, medelam prius nostris vulneribus adhibete. Sauciam ecclesiam in vestris manibus habetis, cujus vulnera explicare non est necesse, quæ, & vos prope nostis, & quæ legati, ex omnibus provinciis non modo vobis aperuerunt, sed totum illius corpus saucium vulneratumque nudarunt: Illam nunc vos solos intuentem, vestram fidem implorantem, supplicem, & obsecrantem videtis, ne se miseram & ægram, sine spe salutis a vestris genibus repellatis, non hominum modo, sed angelorum etiam ipsorum oculos in vos conversos atque defixos videtis: sanctissimos apostolos, quorum vices geritis, pastoresque illos beatissimos, qui florentem ecclesiam, & hæreticorum spoliis ornatam vobis reliquerunt, & nudam nunc, & spoliatam intuentur: testes hic, & spectatores habetis, Christum denique ipsum, non modo rerum quæ a vobis geruntur, sed cogitationum etiam inspectorem, quem ecclesiæ sponsæ suæ causa, omni honore & unica (quam solam habuit) tunica spoliatum & objectum acerbissimis injuriis, & crudelissimæ morti, recordamini.

Cavete igitur per Deum immortalem, sanctissimi patres, ne Christus, ecclesia, angeli, apostoli, totius orbis Christianus, præsens sæculum, & ipsa etiam posteritas, ad quam hæc pestis non compressa promanabit, jure de vobis queri possit aliquando. Erunt etenim futuris temporibus multi, qui cum ex historiis hujus miserrimi sæculi, calamitates, & ecclesiæ ruinas collegerint, cum occurrendi iis malis gratia, hoc tantum concilium, tanta patrum frequentia, tam opportuno loco atque tempore, tanto regum & principum Christianorum præsidio coactum celebratumque cognoverint. Si (quod Deus avertat) nihil vos adjumenti ecclesiæ rebus attulisse, sed (re infecta) discessisse viderint, in quem obsecro existimatis, hujus mali culpam illos esse derivaturos? Vobis plene, quibus tanta affuerit, sanandæ ecclesiæ facultas, voluntatem defuisse, mirabuntur illi quidem & stupescent. Efficite ergo sanctissimi patres, ut & iis judicibus, & populi nunc Christiani votis, & tantæ totius orbis expectationi satisfactum a vobis fuisse videatur.

Hoc est, quod catholica majestas vehementer exoptat, in quo si omne suum imperium, dignitas, salus, & vita essent periclitanda, libenter hæc omnia ad ecclesiæ salutem incolumitatemque conferret. Hujus rei gratia, hanc instituit legationem, & hunc illustrissimum virum, cujus singularis prudentia, moderatio animi, fides, religio, probitas, in magnis & arduis rebus sibi cognita satis, & perspecta est, cujus majores bello, & pace clarissimi, & de Hispaniæ regibus, de republica Christiana, & de religione bene meriti semper extiterunt, qui has omnes hæresibus infectas provincias peragravit, qui hæreticorum consilia, intimos sensus conatusque perspexit, qui est suæ majestati clarissimus, ob magnas excellentesque virtutes, qui denique dignissimus visus est, qui tanti principis personam tantam sustineret. Hunc inquam ad vos suæ in hanc sanctam synodum voluntatis & observantiæ, in religionem studii, in ecclesiæ salutem, animi testem & obsidem mittit, qui suum istum vobis animum patefaciat, qui polliceatur se curaturum, ne leges a vobis ad instaurandam religionem conditæ, violentur, ne decreta ab hostibus convellantur, sed hæresis, vestris sententiis jugulata, a se penitus in omnibus suis regnis atque provinciis extinguatur, ut pax vestra sapientia parta, sua potentia conservetur, ut denique summa in primis misericordia clementissimi Dei, vestris deinde sanctissimis decretis, & suis armis ecclesiam (quod futurum sperat) pristinæ dignitati & splendori restitutam, lætam, florentem, atque beatam in Christi optimi maximi gloriam & laudem videamus. Dixi.

XLVI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione illustrissimi domini comitis a Luna oratoris serenissimi Philippi regis catholici datum in generali congregatione, die 21. Maii, MDLXIII.

MAGNO in dolore illustris orator, quem in communibus miseriis capimus, non mediocrem nobis consolationem attulit tua ista eximiæ serenissimi ac potentissimi Philippi regis catholici in Christianam religionem, atque in hanc sanctam synodum pietatis ac studii commemoratio: Non eam quidem ob causam, quod ignotus nobis antea fuerit tam pii, tamque de Christiana republica benemeriti principis animus, sed quod ea, quæ sigillatim superioribus temporibus animadverteramus, copiosissime nunc explicata, atque ante oculos posita uno aspectu omnia conspeximus. Atque illud in primis gratum nobis, atque jucundum accidit, & maximam nostris animis alacritatem addidit, quod sua rex studia omnia, suas vires (quæ quantæ sint non ignoramus) ad ea, quæ sanxerimus, tuenda atque defendenda se collaturum tanto animi ardore pollicetur. Quod idem potentissimum, atque invictissimum Cæsarem, aliosque Christiani nominis reges, ac principes facturos cum exploratum nobis sit, quibusdam quasi stimulis incitamur, ut accurate operam demus, uti actiones nostræ, tot ac tantorum principum studiis cumulate respondeant. Atque id nos quidem, & sponte nostra, & sanctissimi domini nostri cohortatione jam diu facimus: Nihil enim aliud ex quo die huc accessimus, meditamur, neque in alia cura, atque cogitatione versamur, quam ut & in morum, atque ecclesiasticæ disciplinæ emendatione, & in doctrinæ catholicæ explicatione, nostras partes diligenter exequamur: sicque omnibus in rebus tueamur cum pietatis moderatione justitiam, ut publicæ utilitati maxime consulatur, atque ad optatum tandem exitum hanc sanctam synodum perducamus. Id quod a Deo immortali petere quotidie summis precibus non desistimus: & cum a bonis omnibus, tum a pontifice ipso maximo summopere desiderari intelligimus. Quamobrem cum prior orationis tuæ pars, quæ catholicæ majestatis egregia facta, propensamque in Dei ecclesiam voluntatem atque ingentia merita complectebatur, nos mirum in modum delectarit: posterior etiam, quæ de labenti, ac prope cadenti Christiana republica fulcienda, atque in pristinam (quoad ejus fieri possit) dignitatem revocanda, præclara multa continebat: ea, ut mirifice cum nostris sensibus atque consiliis conve-

ANNO CHRISTI 1562.

veniebat, ita grata nobis admodum fuit. Nunc A (quod hujus temporis est) quantas maximas possumus, regi ipsi gratias & agimus, & habemus, tum pro singulari ejus, ac perpetuo in catholicam fidem studio, a qua gloriosum illum titulum sibi a majoribus suis relictum, præclare tuetur: tum pro recenti ac tam piæ in sanctam synodum voluntatis professione: tum vero etiam quod te potissimum, illustris orator, ex magno clarissimorum, atque ornatissimorum virorum numero delegerit, quem post illustrem marchionem Piscariæ, ad nos huc mitteret. Cujus præsentia, non mediocre communi huic causæ & adjumentum, & ornamentum afferret. Neque enim ignoramus quanta prudentia, moderatione animi, probitate, religione, B & maximarum rerum tractatione excellas. Quare sancta hæc synodus lætissimis te oculis atque libentissimis animis & intuetur, & excipit, ac mandatum tuum, prout juris est, libenter admittit.

COMPARITIO ORATORUM CAROLI regis Christianissimi die XXVI. *Maii* MDLXII.

Literæ.
Oratio.
Responsum sacræ synodi.

XLVII.

LITERÆ CAROLI CHRISTIANISSIMI Gallorum regis, exhibitæ ab ejus oratoribus die XXVI. *Maii in generali congregatione, & postea in sessione IV. die* IV. *Junii* MDLXII. *sanctissimis ac reverendissimis patribus, Tridenti pro concilio nunc congregatis.*

CAROLUS Dei gratia, Francorum rex, sanctissimis & reverendissimis patribus concilii Tridentini salutem. Existimamus vos omnes satis intellexisse, quanto studio & diligentia rex Christianissimus, frater & dominus noster, egerit de concilio generali & œcumenico convocando apud sanctissimum nostrum papam, dilectos D fratres & consobrinos, imperatorem, regem Hispaniarum catholicum, & alios principes. Nostis etiam qua diligentia, & eo, quem decet principem Christianissimum in Deum & ejus S. ecclesiam zelo, nos, posteaquam regiam coronam sumus adepti, rem a defuncto fratre & domino nostro, adeo egregie & magna cum laude cœptam, fuerimus subsequuti, magno & gravi dolore affecti, quod propter motus & divisiones quæ sunt propter religionem in regno nostro, non potuerimus ejus prælatos, nostrosque oratores, quos se itineri accingere primo quoque tempore optabamus, maturius mittere. Cujus cessationis causam vos pro prudentia vestra magis imputabitis temporum calamitati (neque enim E adhuc sedati sunt tumultus) quam nostræ voluntati. Quæ, etsi adhuc ætate minores simus, erit tamen tanquam ecclesiæ filii primogeniti in religionem semper propensa*, & eam in ecclesiam Christianam bene affectam re ipsa omnes intelligent. Misimus interea aliquot nostri regni episcopos, delegimusque oratorem dilectum & fidelem, a secretioribus nostris consiliarium, summi ordinis nostri equitem & unum ex his, qui ad latus nostrum assidue esse solent, dominum de Lansaco, & cum illo dilectos & fideles consiliarios nostros, magistros Renaldum Ferrerium, præsidem in parlamento Parisiensi, & Guidonem Fabrum judicem majorem Tholosæ, quibus dedimus potestatem in concilio pro nobis sistendi, eumdemque in eo gradum & ordinem tenendi, quem hucusque regum Christianissimorum majorum nostrorum oratores tenuerunt, ac conjunctim, vel separatim in eo concilio requirendi nostro populique nostri nomine quascumque reformationes, constitutiones, & decreta, secundum puram doctrinam, & quæ non solum pertineant ad ecclesiæ Gallicanæ, sed ecclesiæ universalis utilitatem, sectarum & controversiarum, quæ sunt hodie in religione, conciliationem, exaltationem, & propagationem nominis Dei, & in universum salutem reipublicæ Christianæ, munus & officium oratorum, secundum mandata quæ illis dedimus. Et quoniam illorum fidem, & industriam perspectam & cognitam habemus, rogamus, sanctissimi patres, æquo animo eos admittere, attenteque quod illi vobis nostro nomine exponent, audire, eamdemque illis quam nobis, si istic essemus, fidem dare. Deus vos sanctissimi patres, pro sua gratia & præsidio tueatur. Datæ Parisiis XII. Aprilis MDLXII.

CHARLES.

BOURDIN.

C

XLVIII.

ORATIO HABITA A GUIDONE FABRO oratore Caroli Galliarum regis Christianissimi, in generali congregatione, vigesimosexto Maii MDLXII.

LEGATIONIS nostræ testimonium, patres amplissimi, habetis ex literis, quas vobis nunc a Christianissimo Galliarum rege Carolo, publice reddidimus: causas vero ejus, quæ variæ sunt, & maximæ, quibus non modo optimi principis animus in Christianam rempublicam ostenditur: sed etiam singulare ejus de virtute, ac pietate vestra judicium, quod ita nunc nobis necesse est, & cogit suscepti muneris ratio, exponemus paucis, id est, inornate, nude, simpliciterque. Sic enim apud graves ac sapientes viros agi oportet, & quidem si, quod magnopere volumus & obsecramus, Carolum Henrici regis filium esse memineritis, & Francisci nepotem, non valde nostrum, ut opinor, in explicandis legationis hujusce rationibus, causisve, sermonem requiretis. Ad augusta enim illa Francisci & Henrici nomina, facile unicuique vestrum occurret illico, ecquid officii, ecquid in his Christianis conventibus oneris nobis impositum sit, & quarum rerum postulata afferamus, ab eo videlicet legati, qui paternæ avitæque laudis non æmulus modo atque imitator, sed etiam hæres & successor, nulla in re magis unquam putavit sibi esse elaborandum, nihilque vehementius contendit quam ut opportuno loco & libero, neque conventuris infido, justa quædam synodus cogeretur, sacrosanctum concilium convocaretur, quam ut Dei optimi maximi auspicio, publici Christianorum omnium conventus, jure legitimeque peragerentur, quam denique ut eæ opiniones, quæ in Christiana republica controversæ factæ sunt, unum in sensum, ac decretum, ex auctoritate œcumenici cujusdam concilii aliquando reducerentur.

Is fuit profecto regis animus jam inde a primo aditu, & ingressu principatus sui. Quos autem

autem hujus studii ac judicii, perpetuæque in A rempublicam Christianam voluntatis, citare testes verissimos Carolus rex poterat, eosdem hodie voluit hic sibi ad concilium legatos adesse. Adest enim Ludovicus Sangelasius, Gallici ordinis eques illustrissimus, & in secretius principis consilium ob singularem virtutem cooptatus, qui variis antea legationibus functus honorifice, nuper ad Pium IV. pontificem maximum propterea missus est, ut ipsum pontificem currentem quidem sponte sua, ad concilii procurationem acrius incitaret, ejusque animum religionis studio incensum, vehementius (si fieri posset) inflammaret: Galliæ autem nostræ recentia vulnera, quæ sine summo dolore tractari nequeunt, ita nudaret, ita detegeret pon- B tifici, ceu parenti bono, ut tamen ea ipsa, ne obduci quidem alia ratione, nisi libero concilio, nedum curari penitus, aut sanari posse contenderet.

Adest quoque "Arnoldus Ferrerius, in senatu Parisiensi præses, qui altero fere die post Francisci secundi mortem, a Carolo fratre, ad eumdem pontificem allegatus nihil potius in mandatis habuit, quam ut concilium, id est conventum Christiani nominis universi, indici postularet, ejusque occasiones omnes, quoquo modo urgeret: admonet etiam verendum esse, ne ex nostris hominibus quamplurimi, quos dudum concilii futuri spes ægre in officio retinebat, diuturna expectatione fatigati deficerent a nobis, & C ad eas partes traducerentur, quas nomini, & persuasioni Romanæ maxime adversarias esse scimus: tantumque decederet de grege domini, magno non solum Galliæ, & totius Christianitatis incommodo, verum etiam eorum, ad quos ea res potissimum pertinebat, qui occurrere malis dum poterant, noluerunt, dedecore, atque infamia.

"Arnaldus, mendose Renaldus sive Raynaldus.

Hæc apud pontificem non semel acta, ut cernitis, si aliud profecto nihil, Christianissimi tamen regis de publica pace constituenda curam, de sarcienda inter omnes ordines concordia solicitudinem, de sanandis ecclesiæ vulneribus sententiam atque judicium cuivis facile probatura sunt: grata quidem, ni fallor, hominum recor- D datione cum laude ad omnem posteritatis memoriam pervenient.

Neque vero solus pontifex de concilio a nobis sæpe interpellatus est, sed etiam Ferdinandus invictissimus & augustissimus imperator: Philippus quoque Hispaniarum rex maximus atque adeo omnes Europæ Christiani principes, & respublicæ omnes, omnes, inquam, reges, ut ad rem præstantissimam, & utilissimam, tam necessario tempore animum adjicerent: ad constituendam scilicet unanimem de religione consensionem, & restinguenda ecclesiæ incendia, continuis legationibus, quotidianis precibus, quanta fieri potuit maxima obtestatione, sæpe sumus cohortati. Hic ego vos appello, quicum- E que adestis illustrissimi atque amplissimi regum, & rerum publicarum legati. Quod si me ipsum quoque actor citare testem debeo, liquide jurare possum de ea re, quæ mihi pro eo munere, quo in Gallia fungor, æque comperta & cognita est, atque alteri cuiquam, præsertim cum ipsa edictis regiis, & publicis nostris tabulis contineatur: sed faqio imperite, ne dicam insolenter, qui in re minime dubia & obscura artificiosas colligo probationes potissimum apud vos, quibus nihil tam certum est, nihil tam fixum, nihil tam ratum, nihil tam denique ad verita-

tem omnino persuasum, quam id, in quo videor hactenus tantopere laborasse. Quamobrem transeo nunc ad ea, quæ mihi pauca, sed necessario dicenda sunt.

Magna, patres amplissimi, & incredibilis est expectatio, quam de se hic sanctissimus conventus, & consessus vester in animis mortalium excitavit. Non loquor ad gratiam, neque enim debeo: nec eos unquam viros bonos putavi, qui ad istas artes essent eruditi: sed quod in laudibus vestris verissimum esse censeo, id quominus eloquar, pudore, & verecundia vestra minime debeo prohiberi. Pergam igitur, ut cœpi, dicere. Præclarum est, & pene divinum, quod a vobis expectant homines. Sic enim existimant, vos eos esse, qui non vestris quidem, id est humanis viribus, sed afflati Spiritu divino, per Jesum Christum, religionem nostram tot in eam invectis opinionibus sauciam, reficere & recreare, qui ecclesiam Dei per hosce quinquaginta annos contrariarum opinionum, quasi ventorum tempestate jactatam, in portu collocare: qui denique in his pugnantium inter se doctrinarum fluctibus, statuere optime possitis, quid dignitas ecclesiæ, & quid ipsa temporum ratio postulet.

Equidem humana imbecillitate fortasse, & aliqua præfectorum ecclesiæ incuria, vel etiam, ne quid gravius dicam, præpostera pietate irrepsisse in ecclesiam, res nonnullas, antiquatione, abrogatione, vel moderatione dignas, fateamur necesse est. Sed quemadmodum ii homines comprimendi, mihi semper visi sunt qui arbitratu suo, vel potius libidine, sine auctoritate, sine ullo decreto, ceremoniarum omnem penitus rationem, quæ ipsa comes est & ministra religionis, convellentes, atque ob id in pacata republica tumultuantes, impium quemdam cultum, ritusque novos induxerunt: sic contra a nobis peccari fortasse potest, dum omnia quæ sæculis muniuntur & longa vetustate, mordicus retinenda esse putamus: neque satis spectamus, quid inclinatio rerum, quid momenta temporum, quid publica quies postulet. Nonnulla atque haud scio an verius dixerim multa communi concordiæ permittenda sunt, neque quisquam a dignitate sua vel constantia alienum putare debet, aliquid alteri condonare potius, quam obstinatione rectæ sententiæ, tantam inter Christianos dissensionem alere. Sed vos, quam de mitigandis iis, quæ citra religionem inoleverunt, controversiis curam & cogitationem suscepistis, eamdem nisi re perfecta, & absoluta, nunquam abjicietis.

Hæc spes reliqua nobis est, quæ bonorum mentes hominum, cogitationesque sustentat. Pugnabit scio perpetuus ille humani generis hostis, nihilque non aget, ut vos e cœpto opere deterreat, ut hos vestros ad rem omnium præstantissimam, & sanctissimam impetus frangat, ut honestos eludat conatus vestros, ut avocet, ut abducat vos ab instituto, ab officio: dissidiis quippe, ac divortiis nostris, quibus exedimur, & extabescimus, ille alitur, ille pascitur, velut suavissimo cibo: egregius præterea scelerum artifex est, est & optimorum interturbator consiliorum. Quoties, quæso, ita vobis obloquetur? heu stultos, & frustra susceptos labores, quid aliud tot maris, terræque spatia emensi, præter invidiam, & paupertatem domum reportabitis? Quo ruitis nunc præcipites? Quid aliud hic agitis, quam ut revocata, quæ pene sepulta jacebat, prisca illa, & rigida patrum disci-

plina

plina, minus posthac laute, minus beate, minus feliciter, minusque tranquille vitam degatis in otio? Ne in principum scilicet aulas liceat penetrare, ne splendide epulari, ne magnifice habitare, ne regio comitatu, & ornatu incedere, ne iis denique frui voluptatibus, quæ suavissimæ sunt, sine quibus vita omnis, & ingrata, & injucunda solet esse. Ergo parvo contentos vivere posthac oportebit? ergo uni sacerdotio, tanquam scopulo affixos inhærere? monendo, suadendo, largiendo, alienis semper inservire movendo? quid concionari de loco superiore? quid meditantes tam cito senescere? quid curis, & vigiliis absumpto corpore in ipso ætatis flore immatura morte concidere? Hæc aguntur per vos sedulo, hæc acerbæ vitæ, munerumque vestrorum officia, obsoleta illa quidem, & antiquata, atque extincta prorsus, vos renovare, vos e tenebris eruere, & in lucem revocare quæritis stulti, & nescii bonorum vestrorum.

Recognoscitis, arbitror, patres, tum exprobrationes, tum illecebras, quibus adversarius noster specie recti se insinuat in animos nostros: quem si benigni semel audieritis, si splendore falsi boni objecto, aciem ingenii vestri peistringi patiamini, si quid denique plus apud vos valet, quam publica utilitas, prædico, & prænuncio vobis, nihil agetis: susceptum onus aut perfide abjicietis, aut propter animi imbecillitatem deponetis: spem, quæ extrema nobis pendet, fulletis: conciliorum denique dignitatem, & auctoritatem', quæ initio nascentis ecclesiæ magna fuit, & bene constituta republica maxima futura est, in posterum omnem elevabitis.

Nostra, patrumque nostrorum, & avorum memoria synodos indictas fuisse, episcopos convenisse, maximos in Germania, atque in Italia conventus peractos esse scimus. Vix tamen ullus, aut perexiguus inde fructus Christianitati constitit. Nolo subtilius in causas inquirere, nolo rumores, ventosque colligere: hoc prætermittere certe non possum (quod vereor ne nimis ad rem pertineat) minus legitima, minusve libera fuisse dicuntur illa concilia: qui aderant, ad voluntatem alterius semper loquebantur, aut potius annuebant, qua re nulla in judiciis perniciosior, nullave capitalior esse potest. Vos quotquot in Dei nomine huc convenistis, non deliberantium modo, sed judicantium personam geritis, statuendi, diffiniendi, decernendi, Spiritu divino suggerente, jus, facultatem, & potestatem sine ulla exceptione habetis: hanc facultatem, & libertatem divinitus vobis concessam ex optima, & vetere illa disciplina conciliorum, Carolus rex noster, vel suo solus periculo, si ita sit necesse, sartam & tectam ordini vestro conservabit: in eam enim causam potissimum hæc legatio decreta est. Quod si in privatarum rerum judiciis, de fundo, & stillicidio ubi agitur, sententiam suam ad alicujus gratiam accommodare turpe haberi debet, & severissimis legibus nostris vindicatur, quonam, quæso, supplicii genere digni sunt, qui de rebus divinis conscripti judices, dignitatis parum memores, in censendo vel auram captant popularem, vel principibus, quibus obnoxii sunt, turpiter se venditant, vel ex aliorum dictatis, & perscriptis, togata tanquam mancipia, sententiam ferunt? æternis certe tenebris, & vinculis leves isti, & nummarii judices mandandi sunt.

Hanc querelam habuit ætas superior. Ne idem quoque posteri, qui incorrupte judicaturi sunt, de vobis existiment & loquantur, magnopere est providendum. Atque etiam ut tecti ad homines esse possitis, ad Deum immortalem qui poteritis esse? qualis enim quisque sit, quid agat, quid in se admittat, de cœlo intuetur, cernit cupiditates nostras, & cogitationes omnes, videt quid in calculo ponendo spectemus, quid in suffragiis, & sententiis sequamur, num tacitis, & compressis labiis ardeamus, num adulemur, num gloriæ cupiditate efferamur, num contentionis studio nimio, præsentem, & oblatam veritatem recusemus accipere, num levissimas delectationes gravissimæ utilitati anteponamus, num aberremus, & hallucinemur, prudentes, scientesque, num denique imperatorum, aut pontificum, aut regum liberalitates erga nos turpissimo obsequii genere, gratioso scilicet calculo, & judiciariis tabellis provocare, atque elicere cupiamus. Quod si quid ejusmodi in his conventibus peccetur (quamquam secus existimamus, freti vestra bonitate ac pietate) si peccetur tamen, nihil est præterea quo confugere possimus, mihi hercle omnia jam addicta vastitati videntur esse. Utinam longe a veritate, a conjectura certe non multum aberrabo: Ruet dissidiis Christiana civitas, ardentem & flagrantem intestinis bellis cernemus Europam, civilis ferri aut subeunda nob erit crudelitas, aut saltem funerum patriæ spectatores cogemur esse, a quorum causa belli fortuna steterit, ab iis stabimus omnes: quæ mihi profecto tam videntur esse misera, & miseranda, ut ad eorum cogitationem totus perhorrescam.

Quamobrem excitamini, patres, & incumbite in eam curam dies, noctesque, ut hoc quod ægrotæ, ac prope desperatæ reipublicæ Christianæ unicum remedium est, non frustra exoptatum a nobis, non temere a vobis adhibitum esse videatur. Et, cum, ex nonnullorum fortasse conciliorum invidia hæc synodus laboret, curate, ut omnes intelligant abiisse illud tempus, mutatam esse rationem, patere nunc aditum unicuique ad disputandum, non flammis hic disceptari, non fidem frangi, non agi præjudiciis, veritatis disceptationem integram esse: quippe cum una eademque semper sit veritas, ex omni æternitate fluens, Spiritum sanctum hic adesse, præsidere: illius denique instinctu, & afflatu, de publica utilitate agi, de pacificatione communi, necnon ecclesiæ totius conciliatione, & restituenda vetere ejus disciplina hic tractari rite, legitimeque. Operæ pretium est, patres, ut rem ita se habere intelligant, & animorum vestrorum contentiones huc sciant pertinere: ad hanc quippe famam maxima illa, & nobilissima Europæ pars Germania, pro qua potissimum laboratur, velut e somno excitata, conveniet, legatos mittit, aderit hic vobiscum, suos de religione sensus exponet familiariter, suosque intimos nudabit dolores, sic denique contrariis opinionibus jam dissecta, & divulsa, atque ob id ad omnes externas, & suas quoque injurias opportuna Christianitas in unum tanquam corpus coalescet. Erit terra labii unius, & cordis unius, ut quidam ait; equidem hanc voluptatem, quæ incredibilis est, jam nunc mihi spe, & cogitatione jubet præsumere, juvat oculis mentis intueri idem sentientes omnes Christianos, idem credentes, idem sperantes, eodem caritatis igne accensos: quam sane conjunctionem, & divinam animorum conspirationem vis nulla posthac reperietur, quæ perfringere aut labefactare possit.

ANNO CHRISTI 1562.

Ut autem patres, quod suscepistis non mediocre munus, alacriore animo conficiatis, Carolum Christianissimum regem Francorum (quando is nos suæ voluit esse nuncios & interpretes voluntatis) ad omnes conatus socium fidelissimum, & adjutorem fortissimum vobis futurum spondemus, ac religiose promittimus. Quem vero laudatorem actionum vestrarum, & assertorem acerrimum perpetuo habebitis, eumdem hic testem & spectatorem eratis habituri, nisi tenella ætas, insolens laborum atque itinerum prohibuisset, aut potius nisi civilis tumultus terrores, in Gallia necessario retinuissent. Sed quod ille coram studiose facturus erat, ut se, suaque omnia ultro vobis offerret, id nos ut diligenter atque officiose curaremus, præcepit: & cum ex auctoritate sua aliquid accessionis ad id, quod per vos agitur, fieri posse confideret, jussit, mandavitque, ut id ipsum significaremus, cum magna testificatione singularis suæ erga vos benevolentiæ, erga ordinem vestrum voluntatis atque observantiæ, erga rempublicam Christianam studii, pro quibus omnibus non fortunas modo & facultates, sed etiam vitam & sanguinem, si opus sit, cupiat effundere.

XLIX.

RESPONSUM SACRÆ SYNODI *in admissione oratorum regis Christianissimi, datum in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub S. D. N. Pio Papa IV. die* IV. *Junii* MDLXII.

EXPECTATUS, jucundusque adventus vester, illustrissime domine a Lansaco, vosque clarissimi legati, sacrosanctæ huic synodo, non modo summam animorum lętitiam, sed certissimam quoque spem attulit, ut quæ, vel temporum vitio & infelicitate, vel potius perfidorum hominum scelere & pertinacia, a prisca illa veræ religionis puritate multis in regnis, jampridem in varios diversosque hæresum errores defluxerant atque deciderant (ut volumus atque cupimus) in pristinum dignitatis ac sinceritatis gradum revocaremus. Nam cum perditi homines suis consiliis atque pertinacia, multos jam annos non modo pontificum atque regum humana jura, sed etiam divina ab apostolorum jam temporibus, Christo ipso magistro & auctore, partim monumentis, partim viva voce per manus, velut hæreditaria nobis ad bene beateque vivendum tradita atque relicta, suo arbitrio atque libidine ita violare & perturbare ausi fuerint, novis quibusdam licentiæ, sacrilegii, impietatis, omnium denique scelerum ritibus superinductis, ut ad unicum salutareque sacri œcumenici remedium a pontifice maximo Pio, solertissimoque pastore, tam libenter, quam necessario confugiendum fuerit. Quod Spiritu sancto prælucente, tanta optimorum regum, Christianorumque principum, non modo animorum consensione, sed etiam concordissimis omnium Christianæ reipublicæ bene juvandæ studiis susceptum est, & ornatum, ut brevi Dei ecclesia, multo purior, sanctiorque futura sit.

Merito itaque Christianissimum Galliarum regem Carolum (in quo celerior est regiarum virtutum, atque religionis cursus, quam ætatis) & laudamus & admiramur: qui & Henrici patris, & Francisci avi, Christianissimorum regum clarissimis nominibus, & erga sedem apostolicam exemplis excitatus atque inflammatus, cum per ætatem nondum confirmatam, & impios suorum, tam in se, quam in Christi religionem tumultus, huic saluberrimo, sanctissimoque generali concilio adesse non possit, vos præstantissimos viros summa prudentia, fide ac religione præditos, legatos misit, qui illius nomine omnem operam, opus, studium, denique & parendi obsequium (ut decet) sacrosanctæ synodo liberalissime promitteretis, & reipsa fidelissime præstaretis.

Quam, apud bonos, piosque nulla aliorum conciliorum (quæ nec legitima, nec libera fuisse, qui conciliis male afficiuntur, parum vere objiciunt) invidia laborare, qui recte senserit facile æstimabit: cum clarum sit sacra generaliaque concilia, rite Christi spiritu ab eo, qui potestatem habeat, inchoata, riteque absoluta, & legitima semper fuisse habita, & libera: & ad hominum sanitatem, ac salutem, quantum per eos, qui Spiritui sancto non restiterunt, licuerit, spectasse, ac salutaria fuisse. Nec adversus Tridentinum sacrum istud concilium, satanæ insidiæ, ac fraudes, per vos copiose, subtiliterque enumeratæ, quamvis variæ, atque ingentes, Christi Spiritu præsidente, prævalebunt: qui illius conatus omnes sua virtute, & potentia, cui soli confidimus, in quo solo omnes nostras spes, ac cogitatus collocavimus, franget: sub pedibusque nostris substernet, nosque ab ecclesiæ suæ sinceritate ac veritate, nec aberrare, nec decipi, aut a quoque cogi permittet. Itaque sedulam vestram, & liberam admonitionem, viri clarissimi, ne scilicet in consultationibus, sententiisque nostris ferendis, aut popularem auram capiamus: aut principibus nostris obsequamur (ita enim mavult sancta synodus sensum vestrum interpretari, ne quid præter mansuetum, piumque propositum, atque constitutum suum respondere cogatur) & si non necessariam fortasse, & superfluam existimat: tamen, ut a vobis bonis viris, bona mente atque animo profectam, ita in bonam quoque partem accipit. Et, ut vos isto vano metu, aliosque omnes liberet: suique propositi, ac veritatis certiores faciat, aperte prædicit: se cujusvis voluntatem, potentiam, aut cupiditatem sacrosanctæ synodi dignitati, & auctoritati perpetuo post habituram. Quod ipsum vobis, aliisque, qui sacro huic concilio adsunt, aderuntve, res ipsa clarissime comprobabit. Itaque, ut tandem redeamus.

„Ex editione Parisiensi anni 1563. apud Joan. Dallier p. 53.

Sacrum hoc generale concilium vos ita libenter accipit & amplectitur, ut saluberrimi, sanctissimique celebrandi concilii operis socios, ac participes habeat. Christianissimo vero regi vestro Carolo, ita regie atque sancte educato, fidelissimisque & religionis amantissimis senatoribus, ac consiliariis nunc ornato ac munito, tantum se debere fatetur, ut quæcumque ad ipsius honorem, dignitatem, regni statum ac religionem tuendum ac conservandum pertineant, libentissime præstaturam se polliceatur, quæ salva fide & religionis puritate præstari poterunt, tantoque libentius, ac jucundius præstabit, quanto certius, firmiusque existimat, nihil a vobis præstantissimis viris, religionisque amantissimis regis vestri Christianissimi nomine postulatum iri, nisi quod honeste, juste, religiose per tales viros postulari, & a sacrosancto œcumenico concilio, & religionis Christianæ dignitate, & sinceritate sancte præstari possit, & debeat. Et mandata vestra libenter, & prout juris est, accipit & admittit.

LITE-

L.

LITERÆ CAROLI CHRISTIANISSIMI regis Francorum exhibitæ patribus, ab illustrissimo & reverendissimo principe Carolo cardinale a Lotharingia, in generali congregatione œcumenici Tridentini concilii die XXIII. *Novembris anni* MDLXII.

Carolus Dei gratia Francorum rex, sanctissimis & reverendissimis patribus in sacrosancto Tridentino concilio congregatis salutem.

ETSI ea fuit Dei optimi maximi voluntas, ut jam inde ab ineunte ætate, nos ad tanti hujus regni imperium vocarit, ejusque altæ, & infinitæ judiciorum prudentiæ placuit, nobis committere hujus principatus initia, adeo tumultuum, & civilium bellorum plena, ut nulla illius vel minima provincia inveniri possit, quæ hisce calamitatibus careat: oculos tamen pueritiæ nostræ hæc ipsa divina bonitas ita aperuerit, ut tantorum malorum causam facile judicaverimus, non aliunde quam ex varia, & multiplici de religione opinione, qua populus noster imbutus est, processisse cognoscamus: & jam hujus gravissimi morbi remedium non ab hominum prudentia esse petendum, sed a Deo vivo & inexhausto misericordiarum fonte, qui requirentibus eum ex animo, suique nominis gloriam tantum, & honorem spectantibus, nunquam defatigatur beneficia & gratias conferre. Itaque eodem sancto Spiritu ducti, cum primum regia corona sumus insigniti, nihil nobis magis fuit in votis, quam cum majorum nostrorum exemplo, ad sacros conventus, velut ad ejus ægritudinis unicum & præsens medicamentum confugere, tam in bonæ memoriæ Francisci regis domini & fratris nostri amantissimi vestigiis permanere, & quanto potuimus studio, & diligentia, hanc ipsam, in quam nunc ex variis orbis terrarum partibus convenistis, celeberrimam synodum expetere. Ac illud quidem gravissime tulimus, nos qui hujus instituti adeo pii & optati auctores fuimus, non tamen efficere potuisse, ut prælati nostri in hoc generale concilium primi convenerint, sed hujusmodi dilationis causam, & alii omnes & vos ipsi necessariam esse judicastis. Cumque amantissimum, & dilectissimum consobrinum nostrum cardinalem Lotharingum archiepiscopum ducem Rhemensem primum Franciæ parem, inque illius comitatu aliquot regni nostri episcopos & abbates advenire videatis, nihil quidem a nobis cum simulatione, aut exquisitis diffugiis, sed omnia serio, & ex pia, sanctaque voluntate gesta esse facile existimabitis.

Causa autem, sanctissimi patres, propter quam consobrinum nostrum ad vos misimus, duplex est: altera, quod ille muneris sui non oblitus, quique optime novit, quid ecclesiastica professio, horumque temporum calamitas ab eo suique ordinis hominibus requirat, sæpius & vehementer istuc eundi facultatem a nobis petiit & optavit. Altera, quod ille a teneris annis ad secretiora nostra consilia evocatus, & in regni nostri gravissimorum negotiorum administratione educatus, optime novit fontes, & origines tumultuum nostrorum, & quibus rebus egeamus, ut ii sedari possint: eique in mandatis dedimus, ea apud vos exponere, & quæ a prudentia vestra, & amore paterno re-

A media vitæ expectari possunt, non solum propter regni tranquillitatem, sed etiam totius reipublicæ Christianæ salutem, a vobis impetrare: cum enim præ oculis, "quis sit verus, & purus Dei cultus, semel habuerimus, poterimus tandem ad laudatam illam & adeo expetitam rerum commendationem, quæ episcoporum "injuria, & hominum malitia funditus perierat, pervenire: ac in honorem & exaltationem Dei nominis, unitatemque ecclesiæ, antiqua illa catholicæ ecclesiæ, majestas & integritas splendebit. Quam rem velut munere vestro dignam universus orbis jure suo a vobis requirit, eamque si feceritis, accedet vobis inenarrabilis remuneratio a manu illius liberali, qui se harum rerum liberalissimum remune-
B ratorem profitetur. Reges item & respublicæ principesque omnes vobis se merito devinctos existimabunt, vestramque pietatem, magna cum vestra laude posteritati commendabunt: & qui eo est ingenio consobrinus noster, ut ea plane noverit, quæ vos speciatim scire cupimus, obsecramus vos sanctissimi patres, illum ut æquo & lubenti animo audiatis, eamque illi fidem, quam nobis, si istic essemus, adhibeatis. Petentes interea a Deo optimo maximo, ut vos suo præsidio, totique orbi Christiano diutius conservare dignetur.

Dat. Ronville VII. *Octob.* MDLXII.

" *In edit. Parisiensi anni 1563.* quod est vere & pure Dei cultus.

" f. incuria.

"Ex edit. Parisiensi anni 1563.

LI.

ORATIO ILLUSTRISSIMI *& reverendissimi domini Caroli cardinalis a Lotharingia, habita in sacrosancto œcumenico concilio Tridentino die* XXIII. *Novembris* MDLXII.

ILlustrissimi domini, reverendissimi episcopi, Christianissimus rex Carolus reginæ matris Christianissimæ auctoritate, ac præcipuo regis Navarræ assensu, procerumque omnium conscriptorum consilio, has literas, quæ modo perlectæ sunt
D decrevit, mihique ad vos perferendas dedit: quarum præcipua ea capita, quæ majorem a me explicationem desiderant: pro ea, quæ mihi credita est fide explicabo quam brevissime potero. Hæ (ut meministis) statim in initio rerum regni illius nostri nobilissimi, amplissimi, ac florentissimi quondam, summæque erga regem fidei, & observantiæ statum & conditionem testantur. Dicam uno verbo non sine incredibili animi dolore: fuimus Galli, fuit ingens gloria Francorum. Hæ rerum omnium, clarissimi oratores, sunt vicissitudines: *Manus Domini tetigit nos*, viri patres & fratres: Hæc nobis justum Dei in ira sua judicium provocaverunt, corrupti omnium ordinum mores, ac ecclesiastica omnis collapsa disciplina: Has turbas ex-
E citaverunt hæreses non suppressæ, & a domino Deo nostro instituta remedia tamdiu neglecta. Hinc illæ lacrymæ, & per totum regnum dissidia, odia, rapinæ, bella intestina, ac plusquam civilia: luctus ubique, ubique dolor, & *plurima mortis imago*. Nec sacrosanctis Dei templis parcitur, presbyteri, & religiosi viri ad aras usque, quas amplexantur morientes, trucidantur: visibilia sacramentorum signa pedibus conculcantur, & comburuntur: passim erecti apparent rogi ex omni genere ecclesiasticorum ornamentorum: accensæ ex imaginibus dejectis pyræ, additis omnium non solum ecclesiarum, sed antiquissimarum biblio-

ANNO CHRISTI 1562.

bliothecarum libris. Nec quicquam ex chartis publicis, & instrumentis, quæ ad dotationem pertinent, reservatur: sanctorum reliquiæ ruptis altaribus in cineres rediguntur, qui sunt post hæc in profluentem projecti. *Horresco referens*, nec a summorum pontificum, imperatorum, regum, principum, episcoporum, & sine discrimine passim aliorum omnium sepulcris abstinetur, eorum maxime, qui de ecclesia Dei bene meriti per monumenta reperiuntur. Nomen Domini ubique blasphematur: spiritus mendacii in ore omnium est, qui falso verbi Dei ministerium usurparunt: atque ita expulsis pastoribus, alienæ ovis custos, fur, & latro in ovile ascendit. Postremo (quod longe omnium est gravissimum) juge, & sacrosanctum sacrificium apud eos cessat, quod intermissum quantam ruinam secum afferat, ac quantam regibus jacturam; & meministis viri doctissimi ex prophetarum oraculis, & experientia jam in magnis imperiis, florentissimis regnis, amplissimis provinciis didicistis, atque in Gallia nunc aspicitis. Regis enim majestas contemnitur, imperia detrectantur, non modo vectigalia, sed proventus etiam negantur: jura omnia, & leges silent. Quilibet vindictam, quam exercet, ex privato odio metitur: ad defectionem populus excitatur, & excusso monarchiæ, quod ajunt, jugo, anarchia in concionibus publice proponitur. Hæc omnia apud vos cogitate, clarissimi oratores, & quod in Gallia vobis nunc videre otiosis licet, sera nimis pœnitentia experiemini, si mole sua Gallia ex vicinia vos in ruinam trahat.

Sed quid vos sanctissimi episcopi detineo, aut diutius affligo? Supersunt tanto huic nostro malo opportuna remedia. Habemus enim magnæ spei pupillum regem, non tam regni ex legitima successione monarcham, quam religionis, & virtutum omnium avitarum hæredem, quem pater Henricus, & avus Franciscus excitant, & in quo jam Francisci fratris demortui, omnis generis virtutum igniculi relucent. Nec desunt Catharinæ reginæ viduæ, & Navarræ regis optima consilia, & infractæ procerum vires. Nullis opibus parcitur, undique auxiliares copiæ comparantur: fitque via vi, sed in nostra viscera, quantumcumque victrix dextra sit, ferrum convertitur, eruuntur opes, & fit lamentabile regnum: Jamque nulla ad sedandos tantos tumultus aptior via, nullum præsentius est remedium, quam, quod ab hac sacrosancta universalis ecclesiæ legitime in Spiritu sancto congregata synodo expetitur. Huc "vos majorum exempla trahant: Hoc Dei verbum docet, ac ut speramus in promissis suis (quæ nunquam fecit irrita) imperat, atque ita demum ex hoc loco pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, expectatur: Templum enim Dei sanctum est, quod sumus nos, viri patres, & tametsi divisiones gratiarum sint, omnes tamen in uno spiritu, qui in nomine Domini Jesu Christi congregati sumus, quos & dicere necesse est, prout Spiritus sanctus dabit eloqui. Quæ omnia ut magis scire potestis ad bene, beateque decernendum, ex divino præscripto sunt necessaria.

I. Nos. I

Hæc omnia Christianissimus rex cum sibi satis persuadeat, nec quicquam alienum ab his a nobis expectet: duo tamen præcipua sunt ea, de quibus vos admonet pro sua in hanc synodum observantia, & pro ea, quam sentit ex his in religione dissidiis, summa molestia.

Primum itaque a nobis postulat, ut quantum fieri poterit nova dissidia vitemus, novas (inquam) & infructuosas relinquamus quæstiones, ac demum, quantum nobis licet enitamur, ut principes, & provinciæ omnes ab armis abstineant, ab hoc desiderio excitandorum bellorum prorsus nos alienos esse oportet, ne qui ex nobis discesserunt, & se ab ecclesia Dei præciderunt, existiment magis hoc conventu principes ad arma excitari, & societates, & fœdera iniri ad bellum, quantumcumque sacrum, quam de universali omnium animorum reconciliatione decerni: solliciti omnia servare unitatem pacis.

Si quid in ea sententia peccatum est, parcite quæso, patres amplissimi. Henricus pater auctor fuit pacis, quæ in Christiano orbe tam fœliciter hactenus servatur: eam quasi testamento paulo post moriens filio Francisco regi commendavit. Hanc Franciscus frater, si nobis tam cito ereptus non fuisset, magna prudentia retinere conabatur. Pupillo, & viduæ iniquissimas semper turbas, & bella intestine rex, & regina mater valde pertimuerunt, & pacatos subditorum omnium animos, ne quies publica interturbaretur, summa prudentia, ac ut ætatem & sexum decet, perpetuo exoptaverunt. Quod & si (ut negari non potest) infœliciter successit, infœliciores tam belli eventus sunt pertimescendi, ne si omnes in eodem periculo versentur, eadem & tempestate acti, nemo periclitantes adjuvet, ac sic unum idemque omnes naufragium faciamus.

Summam propterea rationem haberi desiderat, eorum qui lapsi sunt, ut & illis, quantum ex Deo poterimus condonemus, quibus & nos amicos esse liceat, sed usque ad aras.

Alterum legationis meæ caput est, quod jam a principio regi meo Christianissimo cum serenissimo imperatore, & regibus & principibus viris, quorum hic oratores clarissimos viros habetis, fuit commune, nempe, ut de reformatione, & morum, & ecclesiæ disciplinæ omnino decernatur. De hac iterum, iterumque vos admonet, ad eam serio amplectendam (qua potest observantia) hortatur, & per Dominum nostrum Jesum Christum, qui judicaturus est vivos & mortuos, obtestatur: si ecclesiæ auctoritatem integram esse vultis, si ejus dignitatem conservare, si jam inclinatum nobilissimæ Galliæ regnum retinere posse judicatis: nec vos ex vestris commodis, nostra incommoda metiri æquum est. Si enim universa hæc Italia, si Hispania omnis, sedem & clavum tenet, gratulamur vobis felicissimi patres. Nos puppi excidimus, & vix supremo digito gubernacula retinemus.

Hic vobis liceat jure vestro causas a nobis tantæ tempestatis exquirere. Quem accusabimus coepiscopi fratres? Quem tanti mali auctorem constituemus? Memini quid velitis, nec memoria excidit vestrum de ea re commune omnium judicium, hoc non sine innato pudore, & magna anteactæ vitæ pœnitentia dicere me oportet. Propter nos tempestas hæc orta est, viri fratres, propterea mittite nos in mare. Quid addam amplius? habetis confitentes reos, in eos ut libet animadvertite. *Nunc judicium incipiat a domo Dei, & mandentur, qui ferunt vasa Domini. Attendamus nobis, & universo gregi. Quiescamus perverse agere, & discamus bene agere.* Imo potius tu misericors & bone Deus per viscera misericordiæ tuæ attende, placare, & fac, adauge nobis fidem, *ut sine timore de manu inimicorum liberati serviamus tibi.* Nunc viribus opus est patres, nunc pectore firmo.

1. Pet. 4. Act. 20. Isaiæ 1. Luc. 17. Lucæ 1. 2.

Sed vereor illustrissimi domini, & reverendissimi episcopi, ne nimis importune agam: non est enim sponte currentibus addendum calcar. Finem igitur faciam: est enim mea hæc expedita a

rege

ANNO CHRISTI 1562.

rege legatio. Si quid scire vos amplius oportebit, hæc omnia clarissimi regis oratores curabunt: ego vero, & mecum una, qui ex Galliis advenerunt reverendissimi coepiscopi, in hac universalis ecclesiæ sacrosancta synodo testamur beatissimo papæ D. Pio pontifici maximo post Deum in perpetuum subditos esse velle, ejus enim nos in terris primatum super omnes ecclesias agnoscimus, cujus nunquam imperia detrectabimus: ecclesiæ autem catholicæ, ac sacræ generalis synodi decreta veneramur. Vobis illustrissimi, ac reverendissimi legati fasces submittimus, sanctissimis episcopis dextras societatis offerimus, & clarissimos oratores testes sententiarum nostrarum hic adesse vehementer gratulamur, ut Spiritu sancto duce in omnibus, per omnia, & semper honorificetur Deus & Pater domini nostri Jesu Christi.

Tridentum appulit cum IX. episcopis, & IV. abbatibus mense Novembri, anno MDLXII. *nomine ecclesiarum Galliæ.*

LII.

ORATIO HABITA A DOMINO "*Arnaldo Ferrerio præsidente in parlamento Parisiensi, oratore Caroli Galliarum regis Christianissimi, in generali congregatione, die* XXIII. *Novembris, anni* MDLXII.

" al. Raynaldo ' seu Renaldo.

ORATIONIBUS, quas nunc audistis, illustrissimi domini, sanctissimi patres, nihil est quod a nobis quicquam addi aut detrahi debeat, tantum unum dicemus bona venia paternitatum vestrarum pro muneris nostri ratione. Christianissimi regis pius, religiosus, & in catholicam ecclesiam propensissimus animus, antea quidem erat omnibus satis perspectus, & cognitus, nunc autem adventu & oratione illustrissimi principis & reverendissimi cardinalis adeo est illustratus, ut ne ullum quidem dubitationi locum relinquat. Nam quo minus antea tanti viri adventus ab hominibus prudentibus, & peritis rerum humanarum sperabatur, eo magis cum venerit, nemo est, vel mediocri ingenio præditus, qui non plane videat, quantum Galli ecclesiæ catholicæ consultum velimus: quique non intelligat plures, easque gravissimas esse causas, quibus adductus rex Christianissimus, illum ad vos miserit, cujus singulari consilio, in rebus magnis agendis, cum antea semper usus est, tum maxime his miserrimis, & calamitosissimis Galliæ temporibus: qui autem existimant privato magis commodo, quam reipublicæ Christianæ causa hæc a nobis fieri, vehementer falluntur. Potest (si modo velit) rex Christianissimus vel triduo seditiones omnes, ac motus suorum componere, inque officio, & obsequio Gallis innato, subditorum omnium animos retinere: sed non tam, quæ sua sunt quærit, quam quæ sunt catholicæ ecclesiæ, & pontificis maximi, cujus dignitatem, & authoritatem, ut sartam tectam in Gallia retineat, non dubitat tanti regni imperium, vitam, & fortunas magnorum principum, procerum & nobiliorum in periculum adducere. Hic est Galliæ nostræ status: hæc fundi nostri calamitas.

Quod si quis nos roget, quid tandem illud est, A quod vos, ecclesiaque vestra Gallicana tantopere a concilii Tridentini patribus expetit? Non sumus, patres sapientissimi, in petitionibus nostris admodum morosi, & difficiles, nihil aliud petimus, quam quod totus orbis Christianus efflagitat, quod a concilii Niceni patribus petiit ille magnus Constantinus. Hoc ipsum a vobis requirit rex Christianissimus: omnia illius postulata continentur aut sacris bibliorum literis, aut vetustis ecclesiæ catholicæ conciliis, aut antiquis pontificum & patrum constitutionibus, decretis, & canonibus. Hæc sunt, hæc, inquam, sunt, quorum nomine rex Christianissimus, ecclesiæ catholicæ primogenitus filius, ecclesiæ (inquam) catholicæ petit restitutionem in integrum apud vos, B quos dominus noster Jesus Christus prætores legitimos creavit, neque hoc ipsum petitur ex clausula (ut dicitur) generali, sed ex verbis expressis edicti illius divini, & perpetui, adversus quod nunquam fuit, neque unquam erit usucapioni, aut præscriptioni locus.

Redeant saltem quasi postliminio in sanctam Dei civitatem, & in lucem hominum tandem prodeant, quæ antiquus hostis satan vi eripuit, & longo tempore suppressit. Sic Darius Persarum rex motus in Judæa propter religionem excitatos sedavit. Non enim ad arma continuo; verum ut majorum suorum leges, & antiqua edicta inquirerentur jussit, inventumque regis Cyri edictum de reditu Judæorum in Judæam, & templi C instauratione, a majoribus suis neglectum, mandavit executioni, & ita pacati sunt tumultus. Josias rex laudatissimus, & syncerissimus ecclesiasticæ disciplinæ exactor, & reformator, librum legis ab Helcia magno sacerdote repertum (posteaquam hominum malitia longo tempore suppressus fuerat) primum legit diligentissime, deinde lectum recitavit populo: Tum ex illius præscripto ritus, & præcepta divina Judæis restituit. Strenui illi Nehemiæ milites, quos tantopere commendat Chrysostomus, altera quidem manu telum tenebant, altera muros Hierusalem ædificabant, hoc est, ecclesiam ex antiquis patrum legibus restituebant.

1. Esdræ 6.

4. Reg. 22. & 23.

Nisi hæc fiant, patres sanctissimi, frustra a vobis rogabimur: num etiam pacata est Gallia? nos D enim vobis respondebimus, quod Jehu regi Joran roganti: num pax? num pax? & quomodo, inquit ille, pax, cum adhuc supersint & vigeant? "nostis cetera. Nisi his rebus diligens detur opera: nos frustra confugiemus ad potentissimi illius, & maximi regis catholici affinitatem, singularem amicitiam, incredibilem liberalitatem, frustra fidem & auxilium implorabimus pontificis maximi, serenissimi Venetorum dominii, Lotharingiæ, Allobrogum, & Hetruriæ principum auxiliares copias. *Fallax* enim (mihi credite) *erit equus ad salutem*, nisi hæc a vobis fiant: Turbabitur brevi nimia quorundam securitas, & quod caput est, qui interea peribunt, tametsi id E illis sua propria iniquitate & peccato eveniet, vobis tamen peribunt: hoc est *sanguis illorum de manu vestra requiretur*.

4. Reg. 9.

" absunt ab editionibus Parisiensib. anni 1563. *fornicationes Jesabel matris tuæ, & veneficia ejus multa;* quæ Lovanienses ediderunt minus apposite.

Psal. 32. *Ezechielis* 33 & 34.

Sed priusquam nos ad ea veniamus, quæ suo loco, & tempore sumus dicturi, secundumque mandatorum nostrorum formulam agemus: Petimus a vobis, sapientissimi patres, a vobis inquam, quos vestra sponte scimus esse satis incitatos, quorumque pietatis, religionis, & in omnes homines caritatis, sumus non solum auriti, sed etiam oculati testes: ut ea, de quibus jam diu cœpistis deliberare, quam brevissime fieri poterit absolvatis, quo citius possitis de multo gravioribus,

ANNO CHRISTI 1562.

ribus, & magis hoc tempore necessariis, sententiam vestram dicere, & his conventibus ecclesiasticis finem imponere, ad laudem, & honorem Dei Patris omnipotentis ejusque filii domini nostri Jesu Christi.

LIII.

RESPONSUM HABITUM SANCTÆ *synodi nomine, a reverendissimo domino Mutio Calino, archiepiscopo Jaderensi, sive Zarensi, illustrissimo cardinali a Lotharingia " ac Christianissimi regis oratoribus, in generali congregatione, die* XXIII. *Novembris, anni* MDLXII.

" soli cardinali respondisse testatur editio Parisiensis, atque ipsa docen oratio.

ILLUSTRISSIME ac reverendissime domine, Inter ceteras Christianæ reipublicæ miserias, & calamitates, quarum memoriam sacrosancta synodus neque deponere, neque sine lacrymis repetere unquam potest, nulla ejus animum cura magis anxium, ac sollicitum semper habuit, quam seditiones, & bellici tumultus, qui religionis causa in florentissimo Galliarum regno commoti, & concitati dicerentur. Nam cum omni tempore regnum illud firmissimum catholicæ veritatis præsidium, & columen jure optimo habitum fuerit: cogebatur sancta synodus incredibili dolore affici, cum intelligeret ejusmodi factam esse rerum commutationem, ut non in una, aut altera, sed in pluribus ejus provinciis omnia fere, impietas, cædes, vastitas occupasse videretur. Accedebat præterea ad augendam doloris acerbitatem, quod nunciabatur, nobilissimos gentis vestræ proceres, quod scilicet alii orthodoxam fidem labefactatam, & eversam, alii defensam, & conservatam maxime cuperent, tanto animorum ardore ad arma concurrisse, quanto olim Christianissimi reges vestri totius Gallici nominis consensu pro Christiana religione propaganda, ejusque dignitate recuperanda difficillima sæpe bella suscepissent, ac confecissent. Verum antea cum hæc mala sancta synodus multorum fama, & auditione accepisset, graviter sane dolebat & præsentem incliti regni statum maxime deplorabat: ita tamen, ut facile crederet multo sibi miserabiliorem ejus fortunam videri posse, si quæ aurium sensu perceperat, cernere etiam oculis, & propius omnia ejus vulnera intueri, ac penitus pernoscere licuisset. Quod quidem illi nunc insperato quodam modo contingit. Etenim illustrissima & reverendissima amplitudo vestra Christianissimi regis literas, quæ nuper recitatæ sunt, oratione sua subsecuta, ea verborum copia, gravitate, prudentia, Gallicarum rerum statum, & conditionem exposuit, ut eas non commemorasse, sed earum veluti expressam imaginem omnium oculis subjecisse videatur. Quare constanter sancta synodus affirmat, se nullas ei proprias, ac præcipuas doloris partes concedere, verum eo acerbius hanc calamitatem ferre, quod amplitudo vestra, matri, sanctæ synodo carissimæ & dulcissimæ filiæ ærumnas, & incommoda defleat, ac conqueratur. Sed tamen in tantis malis animum erigit, & confirmat, si quidem brevi futurum confidit, ut Deus reddat puero regi pristinam majorum suorum, & præsertim avi, parentis ac fratris clarissimorum regum virtutem, ac fortitudinem, qua non solum nefarios hostium conatus reprimere, & audaciam ulcisci queat, sed in tenera etiam ætate singulare aliquod pietatis exemplum ad pulcherrimi facti imitationem posteritati prodere.

Deinde vero cum divina clementia atque misericordia, & sanctissimi domini nostri Pii pontificis maximi opera, & auctoritate hoc sanctum & generale concilium coactum sit, si unquam antea, nunc certe maxime sperandum est, fore, ut verus Dei cultus discussa errorum caligine ab omnibus agnoscatur, mores emendentur, pax, & tranquillitas ecclesiæ restituatur. Qua in re quemadmodum adhuc sancta synodus omnem diligentiam adhibuit, ut quæ sui muneris, & officii esse intelligebat (adjuvante Deo) perficeret, ita in posterum nihil se de ea cura remissuram. Verum si fieri possit aliquid potius ad eam studii & industriæ addituram esse pollicetur, ac spondet. Neque vero, illustrissime domine, te impulsore solum, atque hortatore, sed multo magis (quod summæ felicitatis loco habendum existimat) adjutore, & consiliario id faciet. Novit enim quanta tua sit optimarum artium, & præcipue sacrarum literarum scientia, maximarum rerum usus, atque tractatio, apud regem potentissimum summosque principes existimatio & auctoritas, & quod caput est, pietas in Deum, vitæ integritas, & innocentia, ac veræ & catholicæ religionis sincerum studium. Quæ quidem tot & tanta sunt, ut quid potissimum in te homines laudare debeant, maximarumne virtutum cumulum, an in quoque genere absolutam, & perfectam earum formam, merito dubitari possit. Illud autem exploratissimum sancta synodus habet, tam multa ab illustrissima amplitudine vestra ad communis causæ utilitatem adjumenta allatum iri, ut sibi nunquam minus jucundam ejus adventus memoriam futuram confidat, quam ille ipse dies, quo venientem excepit lætissimus, ac jucundissimus omnibus illuxisse visus est.

Itaque, illustrissime domine, omnes hi sanctissimi patres, quod tam longo, difficili, ac periculoso itinere suscepto ad tuendam sanctæ matris ecclesiæ dignitatem, tanta animi alacritate accurreris, quod salvus, & incolumis cum tot gravissimorum patrum comitatu adveneris, quod tua præsentia, auctoritate, splendore frui liceat, primum Deo immortali maximas gratias agunt; deinde tibi ex animo gratulantur, faustaque omnia, ac felicia a domino precantur. Ceterum quæ vel de communibus catholicæ ecclesiæ rebus, vel de privatis Gallicarum ecclesiarum commodis proponenda erunt, ea sancta synodus quotiescumque regiis oratoribus viris præstantissimis, vel illustrissimæ amplitudinis vestræ de his dicendi locus, & potestas dabitur, libentissime audiet. Neque enim dubitat, quin ejus regis nomine, qui pueritiæ commendationem a pietatis acerrima defensione duxerit, cujusque in omni vita præcipuum ornandæ atque amplificandæ religionis studium esse debeat, illa proponantur, quæ in primis cum vera Dei gloria, perpetuaque sanctæ ejus ecclesiæ utilitate, & summa apostolicæ sedis dignitate, & amplitudine conjuncta esse videantur.

ANNO CHRISTI 1562.

COMPARITIO ORATORUM septem cantonum Helvetiorum catholicorum, & Cleri eorumdem septem cantonum.

Literæ.	Mandata.
Oratio.	Responsum S. synodi.

LIV.

LITERÆ SEPTEM CANTONUM catholicorum, exhibitæ in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub Pio IV. die IV. Junii, anni MDLXII.

Nos Schultetus, Amanni, & universalis senatus infrascriptorum veteris catholicæ fidei cantonum, Luceriæ, Uraniæ, Svitiæ, Sylvaniæ supra & infra Sylvam, & Jugium una cum territorio nostro extra sito recognoscimus, & publice fatemur præsentium per tenorem. Quod cum reverendissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Joannes Antonius Vulpius episcopus Comensis, sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Pii papæ ejus nominis IV. & sanctæ sedis apostolicæ nuncius, cum potestate legati de latere, nos in certis inter nos passim habitis diætis: quatenus nostrarum ditionum prælatos eo permoveremus, ut sacrosanctum œcumenicum generale concilium, quod Tridenti inceptum in præsentiarum celebratur, per se ipsos personaliter, vel per suos idoneos legatos inviserent, summopere crebrius interpellarit. Nos idcirco (quamvis non dubitaverimus ipsos ad cupita implendum sponte etiam non commonefactos fore promptissimos) quo sanctissimus noster papa sanctitatis suæ petita cernat apud nos plurimi (ut par est) esse momenti, eosdem nostrarum ditionum prælatos & serio, quantoque fieri potuit studio sumus obtestati, ut unanimiter convenientes inter se legatum, qui ad hujusmodi concilium mitteretur, eligerent. Petitionibus igitur nostris ad id, quod alioquin procul dubio erant facturi, invitati, reverendum in Christo patrem & dominum, dominum Joachinum abbatem monasterii Eremitarum in antiquorum confederatorum nostrorum Svitensium dominio, & illorum protectione situati, in eorum & cujuslibet legatum deputarunt: ea quæ in mandato procurationis desuper emisso, & suæ reverentiæ concesso continentur, mandando. Nos vero ea quæ dicti domini prælati, reverendo domino abbati in hujusmodi procurationis mandato commiserunt, non solum approbamus, verum etiam magno sumus gaudio perfusi, quod hoc muneris illi delegarint. Idoneum enim illum censemus ad ea expedienda, quæ in adeo toti orbi necessario negotio factu fuerint opportuna, quæque ipsius legati, & ceterorum prælatorum officii esse quomodolibet cognoscatur. Omnia enim & singula, quæ dictus dominus legatus præmisso nostro egerit, valida semper & infracta, quantum nos concernant, mansura testamur, harum per antiquos confederatos nostros Luceranos, sigillatarum literarum tenore. Datum Veneris XX. Februarii, anno domini MDLXII.

LV.

MANDATUM SEPTEM CANTONUM Helvetiorum catholicorum in personam sui oratoris, exhibitum in sessione quarta, sacri concilii Tridentini, sub Pio IV. die IV. *Junii* MDLXII.

Nos Schulteti, Amanni, atque universalis senatus septem celebris Helvetiæ laudabilis superioris Alamaniæ antiquæ & magnæ ligæ, veræ ac veteris catholicæ religionis cantonum, Luceriæ, Uraniæ, Svitiæ, Sylvaniæ supra & infra Sylvam, Jugium una cum territorio nostro extra situm, Friburgum, & Solodorum. Recognoscimus cuilibet inspecturo per præsentes. Cum reverendissimus in Christo pater, & dominus noster, dominus Joannes Antonius Vulpius, episcopus Comensis, sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Pii papæ ejus nominis quarti, & seu sedis apostolicæ nuncius, cum potestate legati de latere, nobis in certis per nos passim habitis diætis, significarit: Quod sanctissimus dominus noster papa divino pariter, ut paterno zelo adductus, ex officio quo dignissime fungitur, totum Christianismum paci, tranquillitati, atque catholicæ & orthodoxæ fidei per totum terrarum orbem promulgato generali concilio, perque supremos Christianissimos proceres approbatum generale concilium Tridenti indictum, restituere intendat. Cumque nos sacrosanctæ apostolicæ sedis obedientes filios ac defensores ostenderimus, ab antiquo sanctitas sua, nobis quoque hoc (ut decuit) significare volens, paterne nos admonuit, quatenus (quod vel præcipuum Christi fidelium munus erat) non solum in concilium hujusmodi consentire, verumetiam religiosos nostrarum ditionum prælatos ad id visitandum adhortari, atque nos secularem legatum, quemadmodum & ceteri proceres facturi essent, eo mittere vellemus, ac amandare. Quamvis igitur nos quicquid per generale concilium, quod ad communem pacem & tranquillitatem, atque almæ nostræ fidei unitatem, quomodolibet spectare posset, concluderetur accepturos, tunc promptissimos ostenderimus: Ad majorem tamen obedientiæ, propensæ voluntatis, proinde animorum in Christianam nostram fidem studii ostensionem, non solum penes nostrorum dominiorum prælatos, ut nuncium suum ad concilium mittant, obtinuimus, verumetiam in nostrorum omnium & singulorum, verum & certum legatum deputavimus, prout deputamus per præsentes, nobilem & strenuum Melchiorem Lussi, equitem auratum, Amannum in Sylvania infra Sylvam: Mandantes eidem, ut nostrum omnium nomine in concilio hujusmodi Tridentino compareat, atque omnia & singula transigat & exequatur, quæ nos, si præsentes essemus, exequeremur. Quicquid etiam in dicto generali œcumenico concilio pro pace & tranquillitate, atque etiam reformatione ecclesiæ, nostræque religionis elucidatione, & seu augmentatione, tuitione, ac defensione statutum fuerit atque decretum, nostro atque omnium nostrarum ditionum nomine acceptandum, consentiendum, atque nos omnes & singulos, ea fideliter & stricte complexuros promittendum: promittimus insuper intercedentibus fide atque honore nostris, Nos omnia & singula, rata, grata, atque firma perpetuo habituros, quæcumque in præmissis, seu aliquo præmissorum, per hunc nostrum legatum acta gestaque fuerint, prout, & quemadmodum devota sacrosanctæ nostræ matris ecclesiæ (apud quam nos in perpetuum permansuros confidimus) membra decebit. In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem, robur, & testimonium præsentes nostras literas exinde fieri, atque fidelissimorum antiquorum nostrorum confederatorum Lucernensium, nostrorum omnium nomine fecimus, sigilli appensione communiri. Datum XX. Februarii, anno domini MDLXII.

LVI.

MANDATUM PRÆLATORUM, & cleri septem cantonum Helvetiorum catholicorum, exhibitum in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub Pio IV.

NOS Diethelmus sancti Galli, Petrus in Vettingen, Michael in Rynow, Joannes Christophorus in Muri, Jacobus sancti Urbani, Henricus in Vischingen, Jodocus in monte Angelorum monasteriorum abbates, Leonardus Dovius Carthusianæ sancti Laurentii in Ittingem, Jacobus in episcopali Cella, Nicolaus in aula prope Luceriam, Heinricus in Turzachio præpositi, Heinricus Cuitzligensis: Joannes Jacobus in Pfeffers, monasteriorum Decani, & Honofrius monasterii in Egronia custos, ut & tanquam abbatum & præpositi nostrorum respective commissarii, ad hoc per ipsum abbates, & præpositum respective nostros legitime amandati jam in oppido Rappesvilla unanimiter in domino congregati, recognoscimus per præsentes. Quod cum reipublicæ Christianæ dissidia, ovilis Christi ovibus passim trucidatis, disjectio, æstuantis mundi hujus freti turbulenti motus, dissidia numerum excedentia, procerum se invicem ulciscendi rabida libido, & omnium rerum etiam optime constitutarum immutationes, an depravationes dicamus, haud constat: cum denique naufragium pretiosæ illius naviculæ Christi, (nisi is ipse puppi, proræque præsideret, atque exuscitatus pavidos discipulos consolaretur immineant, præclarissime equidem sanctissimus dominus noster Pius IV. pontifex maximus egit, quod sacrum œcumenicum generale concilium, quo rugientem illum leonem, qui vastis distensis faucibus mortalibus haud animadvertentibus jugiter insidiatur, compescat, atque atrocem lupum neci ovium sanctitati suæ commissarum inhiantem, quantum possit, (potest autem plurimum) abigat, indixerit, ne derelictæ, & funestis morsibus expositæ conquerantur, factæ sumus opprobrium inimicis nostris & despectio superbis, neve dicant gentes, ubi est Deus eorum, sed ad Christum tuto clamare queant: Laqueus contritus est, & nos liberatæ sumus. Hoc nimirum, hoc decet vicarium Christi, hoc est muneris pastoris super gregem suum, die noctuque vigilare. Gratulamur non nobis solum, sed universo orbi, quod talem sumus nacti pontificem, qui zelo sponsæ Christi non comesus, sed fere consumptus, maculas illi non aspersas, quas quantum esset abstergere, & temporis diuturnitate, (Deo connivente) infixas radicitus satagat evellere. Deus qui ut potest, ita vult, sinat se exorari, & nobis omnibus abjectis, licet (peccata enim nostra diviserunt inter nos & illum) de patris tamen in nos affectu non dubitantibus filiis, reconcilietur: Et si non patiatur, ut filios, attamen ut micas solo colligentes, & de multitudine misericordiarum suarum sperantes, non despiciat, sed ad faciem suam permittat aliquando accedere, ut omnes illuminemur in ævum, Amen. Utinam possemus nostris non solum rebus, verumetiam propriis corporibus negotium hoc, tum universo orbi, tum nobis apprime necessarium, aliquantulum non dicimus promovere, sed adjutare, ut tandem dissidiis semotis, ac vera orthodoxa religione in pristinum statum restituta in hac lacrymarum valle ad æternam patriam anhelantibus, jugi detur frui conspectu Dei. Quantum vero in nobis est,

Psal. 12. *Psal. 123.*

A indesinentibus preculis non desistemus acclamare patrem, ut ille præsens cominus potenti manu succurrat. Cuperemus sane nos ipsis ex intimis animorum præcordiis, concilio (licet forte minimum profuturo) interesse: Sed Deum testamur, nostræ non sinunt reculæ, & ea quibus in præsentiarum distinemur impedimenta, singulos esse præsentes. Attamen ut obedientiæ filii, ne sanctissimus noster papa, seu sanctitatis suæ reverendissimi legati, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, & abbates atque alii patres, jam Tridenti in spiritu sancto congregati nobis incertis, aut oscitantiæ, vel etiam detestandi superiorum contemptus notam inurant: Idcirco animo mature prius deliberato, unanimiter omnes & B singuli prænominati ex certa nostra scientia & spontanea voluntate constituimus in nostrum omnium & singulorum, verum, certum, legitimum & indubitatum procuratorem, seu potius absentiæ nostræ excusatorem, reverendissimum & illustrem principem & dominum dominum Joachinum loci Eremitarum apud Helvetios, abbatem ibidem præsentem, & onus procurationis, sive excusationis hujusmodi in se (licet ægre acceptantem) concedentes omnes singuli prædicti, plenam & omnimodam potestatem coram præsentibus sanctissimo domino nostro papa, seu sanctitatis suæ reverendissimis legatis, patriarchis, cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ceterisque patribus, quibus in concilio ge- C nerali sedere aut sententias ferre de jure communi, privilegio, aut antiqua consuetudine licet comparendum, eidem concilio omnium nomine interessendum & assistendum, ac omnia & singula, quæ ad sacrosanctæ nostræ religionis dissidia tollenda spectare cognoverit agendum, dissonaque componendum, & componi videndum, universalis almæ nostræ matris ecclesiæ, conveniens bonum, quantum queat, promovendum, illiusque nævorum si qui reperiri queant, exactionem petendum & obtinendum. Necnon quæ ad Christi sponsæ reformationem, pacem & tranquillitatem expedire perspexerit allegandum, promovendum, consultandum, & decidendum, atque nos omnes & singulos, no- D stramque absentiam propter prædicta impedimenta fideliter & humillime excusandum: omniaque & singula alia dicendum, gerendum, & exercendum, quæ in præsenti negotio dicere, gerere, & exercere necessaria fuerint, aut quomodolibet opportuna. Quæque nos ipsi omnes & singuli agere aut exequi possemus, si præsentes & personaliter omnibus & singulis præmissis interessemus, unum quoque vel plures procuratorem seu procuratores, cum simili aut limitata potestate loco sui substituendum, eumque vel eos revocandum, & onus procurationis hujusmodi, ut prius, reassumendum toties quoties opus fuerit, ipsique placuerit, seu visum fuerit expedire, præsenti nihilominus procuratorio in suo E robore semper duraturo. Promittentes & quilibet nostrum promittens, nos ratum, gratum, atque firmum perpetuo habituros totum id, & quicquid per dictum nostrum constitutum, aut ab eo substituendos procuratores, & eorum quemlibet dictum, actum, gestumque fuerit in præmissis seu aliquo præmissorum: Relevantes, & relevare volentes eosdem, & eorum quemlibet ab omni onere satisdandi sub expressa hypotheca & obligatione, omnium & singulorum bonorum nostrorum, & monasteriorum nostrorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, super quibus præmissis omnibus

ANNO CHRISTI 1562.

& singulis, præsentes nostras literas exinde fieri, singulorumque præfatorum dominorum Diethelmi sancti Galli, & Michaelis in Reynow abbatum, & Nicolai in aula prope Luceriam præpositi nostrorum omnium nominee appensione, & notarii nostri infra scripti, fecimus subscriptione communiri. Datum Rappesvillæ, die XXVII. mensis Januarii, anno domini MDLXII.

LVII.

ORATIO HABITA A REVERENDO patre " Adamantio ordinis Eremitarum sancti Augustini, nomine oratoris septem cantonum Helvetiorum catholicorum in ejus comparitione, die XX. *Martii, anni* MDLXII.

" Diamante dicitur in editione Parisiensi, anni 1563.

QUANTUM parentibus vitæ nostræ auctoribus debeamus, illustrissimi ac reverendissimi, sacri & œcumenici concilii præsides, oratores clarissimi, vosque antistites reverendissimi, nemini, arbitror, est obscurum, aut dubium. Tanti enim est officium, quo parentes colere jubemur, ut statim post illa tria summa de Deo præcepta, nobis traditum, & commendatum fuerit, quo intelligeremus debere nos prima & præcipua officia parentibus post Deum impendere. At si iis, qui nos in hanc corporalem, & communem lucem ediderunt, tantum tribuendum est, quantum, quæso, illud erit, quod matri ecclesiæ, quæ nos in Christo genuit, debebimus. Ab ipsa enim sola in nos manant, quæcunque vera, & solida beneficia sunt: ipsa nos in veram vitam, seu potius æternam beatitudinem gignit, verbo Dei alit, sacramentis salutaribus nutrit, denique quicquid habemus salutis, eidem, ut piæ matri totum acceptum referimus. Eam ob causam omnes, qui se legitimos ejus filios profitentur, materno quodam jure tenentur ejus dignitatem contra oppugnantes, suo etiam cum periculo defendere dare operam, conari & niti, ne illius sacrosanctus honor ab ullo hominum violetur, cuncta ejus opprobria non secus ac sua ducere & vindicare, ac denique vitam ipsam, si contingat, exponere. Et si vero nunc peradmodum paucos videmus sanctissimo isto zelo accensos, qui hisce se periculis illius causa objicere audeant, ac potius sint valde multi, qui illam magis a se desertam quam defensam velint, fidelis tamen Deus est, qui cum ecclesiæ suæ nunquam se defuturum promiserit, nec nunc etiam illam in tanta perturbatione deseruit. Ecce enim Pius noster pontifex maximus, non passus ecclesiam sibi creditam tot periculis agitari, ac tot hæreticorum factionibus scindi, illud adhibuit remedium, quod in ejusmodi gravissimis tempestatibus tutissimum perfugium, & quasi sacra ancora semper existimatum est. Hic enim in hac Tridentina civitate sacrosanctum generale atque œcumenicum concilium instituit & aperuit. Quod sane ut ad optimum finem perducat, utque illud patribus pietate, & doctrina claris numerosius, & ornatius in dies efficiat, nulli labori, nullis incommodis omnino parcit. Existimat enim hac una rationem rebellium animos, ac cervices facilius flecti, si inter catholicorum gregem, tractandi, colloquendique gratia conveniant, ut auditis sanioribus rationibus mitescant, & sanentur. Fuit igitur hic nuncius, Christianorum auribus gratissimus juxta ac lætissimus, hic, inquam, promulgati concilii nuncius. Nemo enim non credit hanc unam esse rationem, qua tantis ecclesiæ malis, cum divino in primis auxilio succurri & subveniri possit, nemo non sperat se hac ratione a tantis angustiis, tantoque timore facile emergere, & ereptum iri. Quamobrem pene cuncti Christiani principes, hoc tam pium negotium, non magis ad ecclesiæ pastores, quam ad se pertinere rati, suos huc oratores miserunt, cum, ut gerendis in sacro concilio eorum nomine interessent, tum, ut rem tam necessariam omnibus viribus adjuvarent: sunt enim & ipsi membra ecclesiæ, & tanquam stellæ in firmamento positæ, quorum est post Solem, id est summum pontificem in subjectos populos secundum datam de cœlo potestatem, virtutem influere. Itaque consules septem pagorum seu cantonum, ut vocant, laudatissimorum Helvetiorum superioris Germaniæ, quales sunt, Lucernenses, Uranienses, Suithienses, Sylvanienses supra & subtus Sylvam, Tugienses, Friburgenses, & Solodorienses, qui erga sedem apostolicam, & vestrum hunc sanctissimum ordinem bene semper fuerunt affecti, noluerunt & ipsi in re tam necessaria, & in publica quasi totius orbis causa, suos oratores desiderari. Ea præsertim de causa, quod cum audierint his sacrosanctis comitiis jacta esse tam pia, tam religiose auspicata fundamenta, in eam spem venerunt, ut brevi se visuros sperent, quæ nunc in ecclesia, nequitia satanæ, qui superseminavit zizania, sunt dispersa & disjecta, nedum congregata, sed omnia unum, uti prius erant, esse effecta. Quod, ut ad Dei laudem, & Christianorum salutem quam celerrime fiat, in suis orationibus, & privatim & publice comprecantur.

Quamobrem iidem Helveticorum consules communi consensu dominum hunc Melchiorem Lusi Amannum Subsylvaniensium subtus Sylvam nobilem & strenuum sanctæ Romanæ ecclesiæ militem deauratum, virum omni probitate, & virtute ornatum, uti inter suos præcipuum huc ad vos delegarunt, ut omnibus, quæ in hoc sacro concilio gererentur, interesset, & in omnibus decernendis fidem & obedientiam eorum nomine publice sponderet. Cupiunt enim maxime, & vehementer exoptant, hoc vobis testatum relinquere, se quidem quod ad fidem, religionem, & obedientiam attinet, itemque alacritatem, & studium juvandi Romanam sedem nullis populis, qui Christiani censentur, cedere, nullisque se inferiores putare. Gratias enim Deo agunt, quod ejus munere sibi datum est, quod iis viribus, quibus invicti fere semper extiterunt, in hujus sedis beneficium semper usi sunt.

Et ne commemorem, qualem operam ecclesiæ ante Julii II. tempora, ipsi Julio II. & Leoni X. pontificibus maximis præstiterunt, ut prætaream tot contra infestissimos ecclesiæ hostes partas victorias, satis erit hoc tantum argumento eorum fidem comprobasse, quod cum sint ipsis fidei hostibus, nedum finitimi, sed etiam conjunctissimi, nunquam adduci potuerunt, ut in eorum perversa dogmata aliquando concederent, aut transirent, licet ab eis quotidie omnibus pene machinis oppugnentur, quin potius eis semper constantissime restiterunt, & tanquam legitimi Israelitæ nunquam cum execratis Moabitis jungere prophana connubia voluerunt.

Et hoc apertissime declararunt, quando inito cum illis ipsis religionis causa bello, immanissimum, ac nefandissimum ecclesiæ hostem Zwinglium hæresiarcham peremerunt, extractumque e cadaveribus combusserunt, quo testarentur sibi cum illis, quamdiu extra ecclesiam manere vellent, perpetuum bellum, & vere ἄσπονδον fore. Nec sine causa arbitror in ipsis Italiæ limitibus, & fini-

ANNO CHRISTI 1562.

& finibus constituti sunt, ut scilicet tanquam validum propugnaculum obstarent, ne grave malum, quod ab aquilone, juxta prophetæ vaticinium quotidie panditur, in ipsius Italiæ viscera tam facile irrumpat & penetret.

Hæc autem atque ejusmodi multa, quæ Helveticorum virtutem testantur, etsi vobis, amplissimi patres, perspectissima & notissima esse arbitror, testari tamen placuit, non quidem jactationis, aut ullius gratiæ promerendæ studio, sed ut quique exploratissimum & persuasissimum habeant, Helvetios erga Romanam sedem tales semper fore, quales omnibus prope seculis fuerint, atque eundem semper animum in ejusdem beneficium & sua sponte, & rogatos allaturos.

LVIII.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI *in admissione oratorum septem cantonum Helvetiorum catholicorum. Datum in eadem eorum comparitione, die* XX. *Martii, anni* MDLXII.

MULTA sunt, oratores præstantissimi, & ea quidem præclara fortissimæ Helvetiorum gentis in Christianam religionem merita, ejusque magna & eximia in sanctam apostolicam sedem pietatis, & obedientiæ officia omni tempore extiterunt. Quæ, etsi nunc a sancta synodo non commemorantur, clarissimis tamen literarum monumentis consignata, sempiternam vobis laudem pepererunt, ac quod vere Christianis hominibus, & solidæ felicitatis amantibus, multo optabilius esse debet, apud Deum (ut apostoli verbis utamur) æternum gloriæ pondus promeruerunt. Verum quamvis cetera pietatis vestræ studia magna sane & illustria sint, tamen haud facile dixerim, an ullum magis opportunum officii, & obsequii genus, vel Christianæ reipublicæ magis salutare ab Helvetiis profectum fuerit, quam quod ad sanctam hanc œcumenicam synodum honestissima legatione missa, se tanquam optimos ecclesiæ filios omni ratione, communis matris causam, & dignitatem defensuros esse apertissime declararint.

2. Cor. 4.

Testatum illud quidem antea sæpius fecerunt invicta quadam animi fortitudine & constantia, cum ferro, & armis pro vera religione dimicandum fuit: Attamen eo nunc commendatior apud omnes, & Pio IV. pontifici maximo gratior esse debet vestra hæc, quam sedulo præstatis, opera, industria, ac sancta solicitudo, quia non ad unam aliquam Christianæ reipublicæ partem juvandam, sed ad universam pene ab impiorum scelere, una cum aliis, quibus ecclesiæ salus curæ est, vindicandam prompto, & alacri animo accurristis. Quod igitur sancta synodus ad officium suum pertinere existimavit, primum quidem vos, oratores præstantissimi, salvos, & incolumes advenisse tam vehementer lætatur, ut de eo etiam maximas gratias Deo optimo & immortali nullum neque agendi, neque habendi finem faciat: quippe cum præter optimi, & Christianissimi Cæsaris Ferdinandi, in cujus fide, & clientela potissimum conquiescit, regumque ac principum egregiam erga se voluntatem, & propensionem, magnum etiam præsidium in vestræ laudatissimæ nationis studio ad ea perficienda jam pridem collocarit, quæ Pius IV. divino quodam beneficio turbulentis hisce temporibus ecclesiæ pontifex datus, rite & legitime convocato generali concilio instituit.

Hoc autem sancta synodus de optimo Helvetiorum animo ante semper cognito, ac perspecto eo magis sibi nunc pollicetur, cum vos tales viros ad tantæ legationis munus obeundum delectos esse animadvertat, quorum in altero maximarum rerum usum, summamque bellicæ virtutis laudem, in altero summam ecclesiasticæ disciplinæ gravitatem, religionem, doctrinam, in utroque autem incredibilem in Deum pietatem, & in sanctam apostolicam sedem observantiam, & devotionem mirifice commendari non ignorat. Quibus de causis vos jam summo amore prosequitur, & in posterum omni officii genere complectetur. Quod vero in defendenda sanctæ Dei ecclesiæ auctoritate, & dignitate perpetuum Helvetiorum studium profitemini, de tam pia voluntate ac mente, ex qua præcipuam nominis commendationem majores vestri sibi, & posteris compararunt, vobis sancta synodus tum immortales gratias agit, tum ex animo gratulatur, nec dubitat quin (adjuvante domino) constantissima, & invicta natio in eadem sententia permansura sit, non solum, quia diuturna, aut firma libertatis vestræ defensio a veræ pietatis cultu sejuncta esse non potest; verumetiam, quod tantis jam rebus pro fidei catholicæ, & ecclesiasticæ libertatis propugnatione fortitet, & feliciter gestis, vestri jam similes non esse vobis unquam licebit. Mandata vero vestra quoad juris est, libenter admittit.

COMPARITIO ORATORIS Sigismundi regis Poloniæ, die XXIII. Octobris, anni MDLXII.

Literæ.
Oratio.
Responsum.

LIX.

LITERÆ SIGISMUNDI REGIS *Poloniæ, exhibita ab ejus oratore in sua comparitione, die* XXIII. *Octobris, in generali congregatione* MDLXII.

SIGISMUNDUS Augustus, Dei gratia, rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæque, &c. dominus & hæres, reverendissimis in Christo patribus, dominis sanctæ ecclesiæ Romanæ cardinalibus, ac sacrosancti concilii Tridentini legatis, ceterisque reverendis & venerabilibus dominis episcopis, abbatibus, ordinum generalibus, ac aliis omnibus universale œcumenicum concilium Tridenti repræsentantibus, amicis nostris carissimis, salutem, & benevolentiæ nostræ commendationem. Reverendissimi in Christo patres, & reverendi, ac venerabiles domini amici nostri carissimi, fecimus pro officio nostro regio, ut ad hunc celeberrimum & sacrosanctum dominationum vestrarum conventum ablegaremus nostro nomine reverendum in Christo patrem, dominum Valentinum Herburtum episcopum Præmisliensem oratorum nostrum. Cui quoniam nostro nomine quædam ad dominationes vestras renuntianda commisimus, ab illis petimus, ut eum differentem benigne audiant, ipsiusque verbis non multo minus quam nostris fidem adhibeant. Quas optime valere cupimus. Datæ Vilnæ, die VI. mensis Septembris, anno domini MDLXII. Regni vero nostri anno XXXIII.

Sigismundus Augustus rex.

A ter-

A tergo,

REVERENDISSIMIS IN CHRISTO patribus, dominis sanctæ ecclesiæ Romanæ cardinalibus, ac sacrosancti concilii Tridentini legatis, ceterisque reverendis ac venerabilibus dominis episcopis, abbatibus, ordinum generalibus, ac aliis omnibus universale œcumenicum concilium Tridenti repræsentantibus amicis nostris carissimis.

LX.

ORATIO HABITA A R. D. VALENTINO episcopo Pramisliensi, oratore serenissimi domini Sigismundi regis Poloniæ, in ejus comparitione in generali congregatione, die XXIII. Octobris, anni MDLXII.

SERENISSIMUS & clementissimus dominus meus rex, illustrissimi sedis apostolicæ legati, amplissimi oratores, reverendissimi in Christo patres, venerabilesque viri, eo nomine quod hoc sacrosanctum concilium tam necessario tempore coactum sit, ecclesiæ Dei unicæ dilectæ in domino nostro Jesu Christo parenti suæ, vehementer gratulatur. Cui pravis & perniciosis impiorum hominum opinionibus, ceu violentissimis tempestatibus jactatæ atque afflictæ, nihil opportunius, nihilque magis necessarium, quam hoc sacrosanctum concilium accidere potuisse existimat. Scit enim sacra illius majestas ejus generis tempestates, nulla re commodius, quam œcumenicis conciliis, posse, aut unquam potuisse ab ecclesia Dei propulsari. Et ut ex optimo animo serenissimus rex hoc tam per opportunum, & pernecessarium negotium ecclesiæ Dei gratulatur: sic de singulari vestra pietate, omnia præclara, atque egregia sentiens, facile sibi persuadet. Vos unum id agere, in id unum incumbere, ut salutaribus hujus sacræ synodi conciliis, tam horribilis ecclesiæ Dei tempestas componi, aut disjici possit. Et est (Deo optimo maximo sit gratia) serenissimi regis mei hæc de vobis opinio minime vana. Nam video omnes curas cogitationesque vestras in salutem ecclesiæ Dei conversas; video vos ea de re vehementer esse solicitos. Est omnibus catholicis viris, semperque erit serenissimo regi meo grata, & jucunda vestra tam necessaria, & pia solicitudo, eam vos memores salutis vestræ non debetis deponere. Hæc enim muneris nostri conditio, nobis divinitus data est, ut omnes curas, solicitudinesque patienter perferamus, dum iis rebus ecclesiæ Dei pax, ac tranquillitas salusque pariatur. Et eo certe id nobis diligentius faciendum est, quod nisi id fecerimus, certo scimus nobis illam æternam curam atque solicitudinem, quæ instar pestiferi vermis conscientiam conficit, esse subeundam. Sed non est quod quisquam vereatur commissuros vos unquam, ut curæ aliquid & diligentiæ prætermittatis, in hoc sacrosancto concilio optato fine terminando. Nam cum obsessa impiorum hominum furore, velut facibus ac telis, ad vos tendat supplex manus catholica ecclesia, vobis se, vobis gregem pretioso sanguine domini nostri Jesu Christi redemptum, vobis aras, templa, ipsumque summum Dei optimi maximi cultum commendans, eritis ne tam duri, ut illam in extremo discrimine deseratis? nec de illius salute, instituta consilia inire perseveretis? Vos vero pro vestra pietate, non modo id non facietis, sed ne cogitabitis quidem.

Quod autem in tanta oppugnatione, ac magnis procellis ecclesiæ, sacrosanctum hoc concilium velut præsens auxilium, ac gratissimus Sol illuxit, id primum Dei benignitati, deinde beatissimo ac maximo pontifici Pio quarto merito acceptum ferre debemus. Quas enim ille pontifex impensas, quos labores, quas curas non suscepit ac pertulit, priusquam hunc vestrum sanctissimum gravissimumque cœptum coegit! Quæ igitur illi pro tam ingenti divinoque beneficio præmia, quæ honoris insignia, quæ laudum munimenta ab ecclesia Dei non debentur? Sed cum ille suo tam præclaro ac egregio facto contentus, ista non postulet, hoc tamen vel invitus consequetur, quod id illius præstans in ecclesiam Dei beneficium mortalium memoria aletur, sermonibus crescet, atque literarum monimentis inveterascet, corroborabiturque: ac ita demum sempiternum est futurum, nec illud ulla unquam ætas conticescet. Neque vero illud non opportune Dei benignitate accidit, quod ad ecclesiæ salutem defendendam tuendamque pius, & invictissimus imperator, ac alii catholici reges, principes, resque publicæ magno studio, ut ex hac oratorum clarissima, magnaque frequentia cognosci potest, consentiunt. Quid serenissimus ac clementissimus dominus meus rex? dissensit ne ab hac tam pia causa a reliquis catholicis regibus? Is vero cum illis mente, voluntate, studio ac virtute, ad conservandum veterem illum catholicæ religionis statum vehementer consensit. Ac in eo studio se regiis facultatibus suis huic sacrosancto concilio non defuturum offert atque pollicetur. Nam cum is serenissimus rex meus sapientia, justitia, fortitudine, temperantia, omnique illo pulcherrimo choro virtutum stipatus, ac in primis ornatus sit: tum pietatis tanto, quantus esse maximus potest, lucet splendore. Quot enim is templa, delubraque honoris, & cultus Dei optimi maximi gratia magnifice extruxit, ac copiose amplissimeque ditavit? Quantum extat ejus studium in vera religione augenda, dilatanda, ac etiam ad barbaras gentes regno suo vicinas proferenda? Jam vero quanto studio contendat, & elaboret, ut hæc lues tetra, quæ nostro sæculo plerasque Europæ provincias pervagata est, si minus funditus evelli, saltem reprimi & sopiri queat, nos qui regni illius incolæ sumus, testes locupletes esse possumus.

Sed quid omnia serenissimi regis mei pietatis certissima signa persequi necesse est, cum non mediocre ejus rei documentum sit, quod cum ipse belli, ac regni sui gravissimis negotiis impeditus, ad hoc sacrosanctum concilium venire non posset, me licet indignum suum oratorem misit. Noluit enim pius rex in hoc totius Christiani orbis, de componendis dissidiis religionis ardore a beatissimi maximique pontificis, ac ab omnium catholicorum regum studio, studium quoque suum abesse. Sed factum fortasse est, ut sacra illius majestas, in ea re serius aliquanto ecclesiæ Dei ac ipsi religioni officium suum præstitisse videatur. Id vero officium si diligentius examinetur, penitiusque inspiciatur, profecto præmaturum potius, quam serum esse judicabitur. Nam cum in veteri more ac instituto regni serenissimi regis mei hoc positum sit, ut de decernendis, mittendisque quaquaversum legationibus in comitiis regni suscipiatur deliberatio, utique nisi comitiali decreto intercedente, orator

ANNO CHRISTI 1562.

orator regiæ majestatis huc non erat mittendus. A Sed cum serenissimus rex aliquot jam annis a regno suo in remotioribus regionibus belli negotiis vehementer impeditus abesset, ac ob eam causam facultatem celebrandorum comitiorum regni ad hoc usque tempus prorsus sublatam sibi videret, diutius pro sua pietate se tenere non potuit, quin huc oratorem suum, non expectato ea de re comitiali decreto ablegaret. Ex quo satis cuivis perspicuum esse potest, quod serenissimus rex meus maturius oratorem suum huc miserit, quam per morem in regno receptum, ei licere videbatur. Id vero eo fecit alacrius, quod ea, quæ in Christianam religionem hac nostra infelici ætate grassatur pestis, pestiferum virus suum in regnum quoque illius majestatis B longe lateque diffudit. Quod quidem malum serenissimus rex a suo regno, ac ab universo Christiano orbe aversum & propulsatum in salutaribus ejus concilii decretis, confidit ac sperat.

Quæ ne spes eum atque adeo universum terrarum orbem fallat, per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi obsecro, ea qua cœpistis solicitudine curate. Nihil enim ad eam tempestatem, qua navis vobis commissa jactatur, componendam, nihil ad eam pestem, qua gregem, cujus pastores estis, populari videtis, depellendam vobis deesse videtur. Nam & præclara ejus consilii occasio, & tanta quanta videtis, catholicorum regum ac principum studia, C modo non emissa voce, vestri officii vos admonent, utque iis tantis malis occurratis atque obsistatis exposcunt. Quibus autem rationibus fieri possit, Deus optimus maximus vobis inspiret, ac quæcunque inspiraverit illa in honorem & gloriam suam, vestram totiusque catholicæ ecclesiæ salutem propitius redundare velit.

LXI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI *in admissione oratoris serenissimi domini Sigismundi regis Poloniæ in generali congregatione, die* XXIII. *Octobris, anni* MDLXII.

REVERENDISSIME & illustrissime domine orator, Sigismundi Augusti optimi, ac D potentissimi regis vestris singularis pietas, & excellens juvandæ catholicæ ecclesiæ studium adeo perspectum sacræ synodo semper fuit, ut quemadmodum summa cum lætitia & voluptate ejus legatum advenientem excepit, ita certe nullam moræ & tarditatis excusationem ab ejus majestate expectandam esse unquam existimavit. Cum enim serenissimus Poloniæ rex is sit, qui acceptam a clarissimis regibus majoribus suis catholicæ fidei veritatem, non solum ipse constanter retinuerit, verumetiam optimis legibus, ac continentibus prope bellis, a nefariorum hominum scelere atque impetu defendendam summa cum E laude susceperit, satis per se sacra synodus intelligebat, eum celeberrimo huic, ac legitimo totius orbis concilio animo interesse, eandemque pietatem omni tempore sanctæ Dei ecclesiæ reipsa præstiturum esse, quam invictissimus Cæsar, ceterique Christiani orbis reges, ac populi, missis legationibus professi essent. Accedebat autem Hosii cardinalis amplissimi aspectus, præsentiaque ad declarandam regiam mentem & voluntatem, veluti magnum aliquod atque illustre testimonium. Neque enim dubitari poterat, Sigismundum Augustum regem omnia, quæ ad sacræ hujus synodi decus & ornamentum pertinerent, summo studio curaturum esse, in qua ditionis suæ hominem apostolicæ sedis legationem obire perbenigne pateretur. Hæc igitur sunt, præstantissime orator, quæ hactenus fecerunt, ne ab hoc generali concilio regis vestri pietas, & auctoritas abesse videretur. Verum quando per legatum etiam summa religionis & prudentiæ, & integritatis laude præditum adesse voluit: hoc quidem sacræ synodo eo jucundius accidit, quod intellexit ejus majestatem, non expectatis regni comitiis, de hac re deliberasse, ne scilicet cum ea longius differrentur, aliquod pietatis officium ab optimo & religiosissimo rege defuisse illis videri posset, qui minus sincere, atque adeo invidiose catholicorum principum facta interpretari solent. Quare sancta synodus regiæ majestati de honorificentissima legatione, deque ejus in catholicam & apostolicam ecclesiam egregia voluntate, maximas gratias agit. Deinde vero te, reverendissime domine, non solum quia illius regis, cui nihil antiquius vera religione unquam fuit, personam geris, sed quia Hosii cardinalis & legati amplissimi laudatione es ornatus, non potest hoc munere non dignissimum judicare, libentissime excipit, mandatumque tuum, prout juris est, admittit. Quod autem sanctam synodum hortaris, ut Dei causam, quam suscepit, ita tueatur, ut aliquando sancta ecclesia pristinam dignitatem recuperare queat, illa quidem sua sponte incitata, in hanc curam omni cogitatione incumbit: lætaturque Dei misericordia tam præclara divini hujus operis fundamenta jacta esse, ut divina ope & auxilio freta, speret fore, ne cum sibi a Pio IV. pontifice maximo, cujus virtutem immortalitati consecratam omnes ætates admirabuntur, summa constituendæ ecclesiæ adjumenta suppeditata fuerint, ipsa suo muneri & officio defuisse existimari possit.

COMPARITIO ORATORIS
Emmanuelis Philiberti ducis Sabaudiæ, die ultima Januarii, anni MDLXIII.

Literæ.	Mandatum.
Oratio.	Responsum.

XLII.

LITERÆ DUCIS SABAUDIÆ, *exhibitæ ab ejus oratore in generali congregatione, ultima Januarii, anni* MDLXIII.

ILLUSTRISSIMI & reverendissimi patres: In tanta rerum perturbatione, in qua totus Christianus orbis periclitatur, illud nobis, ut certissimum ita unicum remedium, quod ab istius sacrosancti concilii diu desiderata diffinitione dependet, relictum esse videtur. Reliquæ enim omnes, quæ huic morbo adhibentur, medelæ, vulnus potius exacerbare, quam obducere dignoscuntur. Quare & pontifice summo, qui hoc tam salubre medicamentum adhiberi voluerit, & vobis omnibus, qui vestra opera, diligentia, virtute, in hanc rem prorsus incumbere, & pro religione tot labores sustinere non recusatis, maxime sunt agendæ gratiæ: Christianis vero omnibus summopere gaudendum, quod religione suo pristino candori restituta, & omnibus erroribus [a] deplosis, viam, quam sequantur, veritatis minime sint ignoraturi. Mihi quidem nulla res gratiot, nec desiderabilior obvenire poterat, tum totius reipublicæ Christianæ causa, tum etiam populorum meorum, ut quos a bellorum anfractibus, divino mune-

[a] f. depulsis aut explosis.

munere liberatos mea magna lætitia conspicio, eos etiam animarum pace fruentes, majores cum gaudio intelligam. Quod si serius ad vos oratorem & procuratorum meum, qui mos omnibus catholicis principibus est antiquus, destinavi, id facile mihi a vobis condonatum iri existimo, si varia atque eadem gravia negotia, quæ me hactenus totum occupaverunt, considerare non dedignabimini. Nunc cum primum licuit, reverendum episcopum Augustensem, isthuc mittendum curavi, qui & oratoris & procuratoris mei munere, apud istam sacrosanctam synodum fungatur: ab eo intelligetis, & quanto in periculo constituti simus, & quo teneamur desiderio conventum hunc vestrum unanimi consensu ad totius orbis Christiani quietem, & ad catholicæ religionis augmentum, perfici: qua denique afficiamur voluntate vestra decreta, vestrasque diffinitiones, quantum in nobis erit, omnibus favoribus prosequi & adjuvare, ut quod a vobis (Spiritu sancto cooperante) determinatum fuerit, id a nobis pro virili nostra sincerissime executioni demandetur. Valete. Taurini Kalend. Januarii MDLXIII.

A TERGO.

ILLUSTRISSIMARUM & reverendissimarum DD. VV. obsequentissimus filius dux Sabaudiæ.

E. Philibertus.

LXIII.

MANDATUM DUCIS SABAUDIÆ exhibitum ab ejus oratore in generali congregatione die ultima Januarii MDLXIII.

CUM Philibertus Dei gratia dux Sabaudiæ, Chablasii, & Augustæ, sacri Romani imperii princeps, vicariusque perpetuus, marchio in Italia, princeps Pedemontium, comes Gebennarum, Gebennesii, Baugiaci, Recondimontis, & Astæ: baro Vaudi, Gai, & Faucigniaci, Niciæque, Bresciæ, ac Vercellarum, &c. dominus. Universis pateat, quod cum serenissimus in Christo pater, dominus Pius divina providentia Papa IV. pro hæresibus extirpandis, moribus reformandis, abusibus corrigendis, atque aliis, quæ ad catholicæ religionis veritatem asserendam, pristinumque candorem restituendum necessaria fuerint, proponendis, tractandis, diffiniendis, & exequendis, sacrum œcumenicum concilium in civitate Tridentina prosequendum indixerit, quo in loco multi jam patres convenere, atque huic tam salubri, ac necessario negotio operam navare minime desinunt. Nos pro ea, qua erga religionem catholicam afficimur pietate, sacrosanctum hunc conventum omni studio, omnique favore prosequi cupientes, ut pro virili nostra universæ reipublicæ Christianæ, & his præsertim populis, quibus regendis divina nos præposuit benignitas, in re tam necessaria prodesse valeamus, ut principem decet Christianum, nostrum illuc oratorem & procuratorem transmittere decrevimus. Confisi itaque de fide, legalitate, scientia, probitate, rerum experientia, aliisque virtutum moribus, reverendissimi consiliarii nostri carissimi domini Marci-Antonii Bobæ episcopi Augustensis, eundem episcopum oratorem, & procuratorem nostrum elegimus, deputavimus, & fecimus, ac tenore præsentium ex certa nostra scientia, motuque proprio, & citra aliorum per nos hactenus constitutorum procuratorum revocationem eligimus, deputamus, & facimus, eique auctoritatem & facultatem impartimus nostro nomine, sese dictæ sacræ synodo præsentandi in congregationibus, sessionibus, aliisque in locis, ubi fuerit opportunum, interveniendi, ea, quæ Christianæ reipublicæ necessaria & utilia fuerint, proponendi, decretis & diffinitionibus assistendi, illaque & illas acceptandi, atque illorum, & illarum observantiam promittendi, ac demum omnia alia in præmissis, & circa tractandi, gerendi, negotiandi & concludendi, quæ nos, si præsentes essemus, tractare, gerere, negotiari & concludere possemus. Promittentes in verbo principis, omnia & singula per dominum episcopum oratorem & procuratorem nostrum, proposita, tractata, conclusa, acceptata, & promissa, rata, grata, & firma habere, & tenere, eaque inviolabiliter observare: renunciantes quibuscumque legibus, privilegiis, & aliis omnibus, quibus contra præmissa, vel aliquod præmissorum facere, vel venire possemus. In quorum fidem, has manu propria subscripsimus. Datum Ripolis die I. Januarii MDLXIII.

E. Philibertus.

LXIV.

ORATIO HABITA A REVERENDISSIMO domino episcopo Augustensi, oratore illustrissimi domini Emmanuelis Philiberti, ducis Sabaudiæ, in ejus comparitione.

VELLEM illustrissimi & reverendissimi patres, tantum mihi hodie daretur eloquentiæ, ut in hoc dignissimo consessu, pro rei, de qua agitur, gravitate, & pro ejus, cujus nomine ad vos venio, principis egregia in religionem catholicam pietate, nonnulla breviter explicare possem, non quod existimem oratione quantumvis prolixa & elaborata, posse me quicquam, non dicam plene complecti, sed ne summatim quidem per capita attingere, quod non a vobis, & acutissime prævisum, & diligentissime examinatum fuerit: sed quoniam rem vobis minime ingratam, & fortasse non omnino inutilem me facturum puto, si quanti apud homines vestri fiant labores, quomodo vestra probentur consilia, quæ denique sit omnium de vobis expectatio, cursim exposuero: mox aliqua de gloriosissimo principe Emmanuele Philiberto Sabaudiæ duce subjecero, quæ licet vobis sint notissima, ea tamen silentio prætereunda non esse duxi, quod earum rerum, quæ maxime expetuntur & prosunt, jucunda mirum in modum solet esse rememoratio. Illud itaque vos minime latere scio, cum superioribus annis seditio hæc pessima, Christianam Rempublicam invasit, & modicis non contenta finibus, longe lateque pervagaretur, eam bonorum omnium fuisse sententiam, concilium cogendum esse, cujus auctoritate salubris huic morbo medela adhiberetur, eoque non tantum male affectæ provinciæ purgarentur, sed ne aliæ polluerentur, quam citissime provideretur, id aliquando impetratum est, conciliumque hac in eadem civitate agi cœptum, qua in re cum a patribus vigilantissime insudaretur, renovato inter eos principes bello, apud quos summa Christiani orbis

orbis & potestas, & auctoritas erat, ab eo, re imperfecta, cessatum est: quæ cessatio ut maximum bonis omnibus dolorem attulit, ita catholicæ religioni graviores peperit difficultates. Nam multi, qui cum concilium perageretur, illius censuram perhorrescentes obmutuerunt, ut eo timore sese liberatos dimissis patribus crediderunt, audaciores facti, quasi tempus, quo tacuerant, recuperare volentes, non secus ac amnis intra claustra aliquandiu conclusus, sublatis obicibus, vehementius defluit, acrius venena sua diffundere, & contra receptas ab Ecclesia sententias novas afferere opiniones non destiterunt, donec omnibus perturbatis, Galliam ipsam nobilissimam, atque eamdem religiosissimam provinciam in hoc, quod videtis patres, discrimen traxerunt. Sed quid dixi Galliam? imo verius universum orbem: hac enim amissa, alias provincias diu in religione contineri non posse, summopere timendum est.

Quare cum res in maximam viderentur redactæ desolationem, omnipotens Deus, qui semper præsto est in tempore opportuno, pace inter principes conciliata, hujus instaurandi concilii facultatem nobis restituit, quod divina primum bonitate, deinde sanctissimi domini nostri Pii IV. prudentia, & incomparabili erga creditam sibi ecclesiam caritate, singulari etiam principum Christianorum voluntate, vestra præterea patres, virtute & diligentia frequentissimum, & certe reipublicæ Christianæ maxime necessarium conspicimus, quam vero utile futurum sit, res ipsa indicabit. Hoc tam celebri conventu omnium permoti animi, omnium excitata studia, omnium spes erectæ, omnes vos laudare, omnes vos admirari, quod in tempore tam difficili domibus, opibus, amicis, propinquis, ecclesiis vestris relictis, non æstus, non frigora, non maria, non hostium gladios exhorruistis, quod vos huc religionis tuendæ, & pacis in ecclesia Dei constituendæ, gratia conferretis.

Fingite vos, patres, in amplissimo theatro constitutos esse, & hujus vestræ actionis omnes homines spectatores habere, summos, infimos, bonos, malos, pios, impios, sed non omnes eisdem oculis, eademque mente vos intueri: non omnes eumdem exitum hujus negotii expectare. Alii enim, quam sibi soli sapere videntur, & de nobis pessime sentiunt, nihil aliud in votis habent, quam ut conventus hic, qui præter suam ipsorum opinionem celeberrimus evasit, discordibus sententiis dissolvatur, illud secum ratiocinantes (& mehercule summa cum ratione) nihil religioni Catholicæ perniciosius, nihil quod eorum malam causam magis adjuvet, evenire posse: quare si quæ inter vos aliquando exoriuntur quæstiones, quæ longiori egeant tractatu, tum vero maxime exultant, & ut hominum sunt ingenia, qui ea facillime credunt, quæ vehementer cupiunt, has controversias ad concordiam redigi minime posse certissime sibi persuadent. nihil minus, quam Spiritum sanctum in nobis esse constanter affirmantes. Alii vero in vobis omnem spem repositam esse cognoscentes, qua si fallamur, omnia nobis mala timenda esse, tum precibus apud Deum contendunt, tum vos rogant obtestanturque, ne communi & necessariæ causæ deesse velitis, in hoc cum aliis convenientes, concilii re infecta dimissionem gravissimas universo orbi calamitates aliaturam, in ceteris ab illis omnino dissentientes siquidem istis vestri conatus multo cum honore extolluntur, illis magna cum detestatione deprimuntur. Isti disceptationes vestras veritatis indagandæ studio adscribunt, illi occultandæ desiderio attribuunt, isti caritatis igne nos flagrare arbitrantur, illi contradictionis spiritu agitari calumniantur: quid plura? boni bene omnia interpretantur, mali in malum omnia detorquent sensum.

Quocirca, ut istis, patres (quod vos prorsus velle certo scio) satisfactum erat, illum potissimum a nobis expectari existimate, ut cum aliqua quæstio discutienda proponetur, illud Cassianum semper præ oculis habeamus, cui bono? ut scilicet, si quid tractandum fuerit, quod ad disciplinam ecclesiasticam temporum injuria, & hominum vitio inclinatam sublevandam, quod ad hæreses extirpandas, quod ad pacem in ecclesia Dei componendam pertineat, in hoc totis viribus insudemus, & quid agendum sit, sincere explicemus: at si aliqua inciderint, quæ nobis magnum facessant negotium, rei vero, de qua nunc agitur, moras potius injiciant, quam adjumentum afferant, hæc prætereuntes, ad ea, quæ maxime profutura sunt, unanimes descendamus. Duo sunt, quæ a nobis desiderantur, morum castitas, & puritas doctrinæ; hæc si fideliter præstiterimus, brevi nos summa bonorum omnium cum lætitia ab hoc negotio expediemus, quo nihil primo aspectu difficilius, at si rem interius consideremus, nihil explicatu facilius esse potest. Quid enim difficilius, quam mores per tot sæcula depravatos corrigere, & licentiosam multorum vitam duro severioris censuræ fræno cohibere? Quid difficilius, quam in tanta opinionum varietate, ita vestras proferre sententias, ut bene sentientes confirmetis, male autem opinantes a tenebris ad veritatis lucem revocetis? Quid, inquam, hominibus difficilius, quam sacras aperire scripturas, sacra tractare mysteria, & quasi Dei consiliarii fuerimus, illius arcana, sensusque scrutari & interpretari velle? Contra quid facilius, quam id agere, quod ut fiat, in tua positum est voluntate? Jure enim ea difficilia credemus, quæ nobis etiam maxime adnitentibus, assequi minime possumus: at hujus nostri negotii ea est natura, ut quicquid velimus, id in Domino possumus, a quo sexcentæ nobis de hac re factæ sunt promissiones. Fidelis autem Deus est, & eas irritas fieri non patietur. Quid facilius, quam ne cogitantes quidem ea loqui, quæ hominum prudentissimi summo studio, summa cura, summa diligentia, non solum non intelligere, sed ne attingere quidem (nisi Deus adsit) umquam potuerunt? At nobis, ne cogitemus quid loquamur, a Domino mandatum est, quem subministratorem verborum nostrorum habemus, quod suam per nos, non nostram velit prædicari doctrinam. Quid facilius, quam veritatis interprete Spiritu sancto, veras proferre diffinitiones? Ille nos docebit omnia, nihil tam veritati contrarium est, quam error; at ubi Spiritus sanctus adest, illinc ut omnis error absit necesse est: ergo ne falli quidem possumus, nisi Spiritui resistamus, ille semper nobiscum est, hic circumvolitat, is hæret parietibus quidem, hic in medio nostrum manet, non tantum ut omnia compleat, sed singulari quodammodo nostros occupaturus sensus, quos si ei aperire voluerimus, profecto & corda nostra sacris repleri mysteriis, & linguas nostras (ne cogitantibus quidem nobis) ad ea pronuncianda solvi sentiemus, & magnalia Dei loquentes, ab omnibus summa cum admiratione audiemur.

Reliquum est patres, ut ad religiosissimum principem Emmanuelem Philibertum Sabaudiæ ducem mea convertatur oratio, qua in re paucis

ANNO CHRISTI 1563.

me expediam: Neque enim in illustranda serenissimæ illius familiæ nobilitate, in ditionis latitudine describenda, in rei militaris scientia laudanda, in clarissimis victoriis recensendis, denique in virtutibus, quibus fulget, innumeris connumerandis immorabor; tum quia is non est locus, tum etiam, quia ea vos ita cognita habetis, ut digitos vestros. Duo tantum dicam, quæ rationi hujus temporis maxime conveniunt, primum nobis gaudendum esse, quod strenuissimus princeps, non tam sua fortitudine antiquum regnum sibi recuperaverit, quam sua pietate in religione Catholica conservavit, siquidem eo processerat militum licentia, invitis & repugnantibus iis, penes quos tunc erat administratio, ut multoties dubitatum fuerit penitus actum esse de religione, quæ, quod adhuc in illis partibus retineatur, id totum post Deum, Sabaudiæ ducis virtuti acceptum ferre debemus. Alterum illud est, quod ab eo præcipuum mihi datum est in mandatis, ut suo nomine vobis profitear, vos in vestris decretis observandis alacriorem, in exequendis promptiorem habituros neminem. Dixi.

LXV.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione oratoris illustrissimi domini ducis Sabaudiæ, datum in generali congregatione die ultima Januarii MDLXIII.

REVERENDISSIME domine, ac illustris orator, multæ sunt, & eæ quidem graves rationes, quæ hujus œcumenicæ synodi animum & voluntatem excitare debent ad ea omni diligentia persequenda, & juvante domino, perficienda, quæ summa bonorum omnium approbatione instituit. Hoc enim Christianæ reipublicæ afflicta sane & misera conditio postulat, fidelis populus non solum expectat, sed etiam flagitat, caritas suadet, & serenissimi domini nostri Pii quarti pontificis maximi summa auctoritas suo jure expetere videtur. Verumtamen spes illa, quæ in dies major bene gerendæ rei ostenditur, ita ejus studium commovit, ut sua sponte satis incitata nullius cohortatione indigeat. Nam, ut omittamus, ejus benignitate, in cujus manu corda sunt regum, factum esse, ut præter omnium opinionem pax inter Christianos principes constitueretur, sine qua, aut generale concilium cogi, de eo aut convocando, ne cogitari quidem ullo modo poterat, cum sancta synodus animo repetit, quæ deinde consequuta sunt, in maximam spem adducitur fore, ut Deus sanctæ ecclesiæ calamitates miseratus, laborum suorum exitum afferat, quem omnes optamus.

Ac primum quidem illud mirum videri debet, tantum brevi temporis spatio ex remotis, & disjunctissimis locis patrum concursum factum esse. Deinde postea quam de gravissimis rebus agi cœptum est, quamvis in deliberando nonnullæ interdum & variæ disputationes orirentur (quod alia ratione veritas satis elucere non possit) tamen in decernendo summa inter omnes, & vere Christiana consensio numquam defuit. Præterea in quo omnia fere esse posita videntur, tanta catholicorum principum alacritas, tam propensa in orthodoxam fidem omnium voluntas, tanta animorum conspiratio, tot honestissimis legationibus declarata est, ut hoc veluti certissimum constituendæ ecclesiæ pignus a Deo immortali sacrosancta synodus habeat. At vero inter ceteros maximi nominis principes, cujus se vel dignitate ornari, vel pietate, & opibus plurimum juvari posse sibi persuadet, quanti facere debeat Emmanuelis Philiberti optimi, & fortissimi Sabaudiæ ducis clarissimum nomen, atque auctoritatem, multo notius est, quam ut pluribus verbis demonstrari oporteat. Ut autem multa paucis comprehendantur, satis illud argumento esse poterit, quod dux vester nobilissimi generis splendorem, ditionis amplitudinem, summam bellicæ artis, & ceterarum virtutum gloriam ita cum veræ pietatis & religionis studio conjunxit, ut simul regnandi, & Catholicæ fidei defendendæ initium fecerit. Itaque reverendissime domine, vel quod ejus principis personam geris, in quo sancta synodus multum præsidii positum esse jure optimo existimat, vel quod te iis virtutibus ornatum esse intelligit, quæ tam gravi personæ & causæ maxime conveniunt, & summa lætitia venientem excepit, & ea modo loquentem, quæ a prudenti viro, & pietatis studiosissimo expectanda erant, libentissime audivit, atque in posterum omnia benevolentiæ & humanitatis officia, quæ nunc tibi prolixe pollicetur, re ipsa multo libentius præstabit. Mandatum vero tuum, prout juris est, benigno animo admittit.

LXVI.

LITERÆ CHRISTIANISSIMI regis Caroli, exhibitæ ab ejus oratoribus in generali congregatione, die XI. *Februarii* MDLXIII.

CAROLUS Dei gratia Francorum rex, sanctissimis & in Deo reverendissimis patribus apud Tridentum celebrandæ sanctæ synodi gratia congregatis salutem. Non dubitamus sanctissimi patres, quin nobis carissimus, nostrique amantissimus consobrinus noster cardinalis a Lotharingia vos ejus nuncii participes fecerit, quem nos ad eum nuper scripsimus, de felici & divinitus nobis oblata victoria adversus eos nostrorum hominum, qui falso religionis prætextu ex ipsa sacrarum rerum profanatione, & alienissimis in sacros ecclesiæ ministros crudelitatis exemplis, nihil se aliud conari, aut quærere declararunt, quam ut catholicæ nostræ religionis, & Christianæ pietatis statum omnem everterent, & armorum vi atque injuria reliquos omnes populos nostros in errorem suum inducerent. Quorum audaciæ (sicuti omnes norunt) tanto nos animi ardore obstitimus, ac obstamus quotidie, ut nulla nos aut rerum difficultas, aut periculorum discrimen ab hoc instituto avertere, aut remorari potuerit, quin sceleratis eorum consiliis ac incœptis, vel ipsam vitam nostram opponeremus, cum non ignoremus in hoc toto negotio, præcipue de omnipotentis Dei honore, quo nihil nobis potest in hac vita esse carius, & catholicæ ejus ecclesiæ statu ac salute decertari: cujus ut primogenitus, & majorum meorum hæreditario titulo Christianissimus filius censeor, ita equidem defensor, protectorque præcipuus toto orbe Christiano agnosci haberique studiose percupio, & exopto. Cum igitur certo nobis persuadeamus, vos in hoc tam felici tamque salutari instituti nostri successu optimo maximo exercituum ac victoriarum Deo

ANNO CHRISTI 1563.

Deo gratias ex animo esse acturos, fructumque A hujus rei beneficii ad vos præ ceteris facile intelligamus perventurum, lubenter vobiscum commune hoc gaudium pariter gaudere constituimus, planeque atque palam testificari hanc tam insignem, tamque admirabilem victoriam nos uni Christo summo regum regi, ac bonorum omnium auctori referre acceptam. Unde eum nos toto studio totaque mente laudamus, & immortali gratiarum actione prosequimur, majestatem ejus obsecrantes, ut in perficiendo, quod feliciter ipsius gratia inchoatum est, negotium, tanta virtutis suæ præsentia adesse atque adsistere dignetur, ut ad laudem ejus, & ecclesiæ pacem pro nostro desiderio omnia passim sedata ac tranquilla, & in antiquum statum splendoremque restituta propediem possimus intueri. Ceterum cum probe noverimus sanctissimi patres optima & saluberrima eorum malorum, quæ & nos hodie hic affligunt, & pene omnibus Christiani nominis provinciis impendere videntur, remedia a sanctissimis Christianæ ecclesiæ pastorum comitiis, publicisque synodis quondam petita esse, atque habita, cum illi beatissimi patres pro injuncti sibi muneris officio de universalis ecclesiæ salute solliciti, tam mature, tanque accurate enascentibus erroribus obviam irent, tantaque vigilantiæ assiduitate eis resistere perseverarent, ut nunquam, nisi extinctis illis, & e medio sublatis sibi quiescendum esse arbitrarentur. Oramus vos sanctissimi patres, & in Dei atque unici filii ejus Jesu Christi nomine obsecramus, ut pro ea expectatione, quam de pietate, ac paterno in se animo vestro omnes conceperunt, tam sanctam, tamque seriam rerum, quæ tum bellorum injuria, tum temporum iniquitate in populo Dei vitiatæ corruptæque sunt, emendationem, ac reformationem instituere, atque inire velletis, ut qui se ex animi levitate temere ab ecclesia separarunt, ex ea quam instauratam probe atque perfecte restitutam ipsis expectandam exhibebitis, catholicæ ecclesiæ antiqua facie, puritate, atque integritate, in salutis viam facillime reducantur. Atque ut neque nos, quicquid opum ac virium nobis est divinæ gratiæ munere concessum, ad Christianæ religionis tuendam dignitatem cupide impendimus, & nobiscum non pauci præstantes viri, & militiæ nostræ duces ac præfecti nobis charissimi in eadem ista causa sibi ipsis non pepercerunt, sed vitam & sanguinem suum in hoc recenti prælio domino Deo consecrarunt: sic vos pro vestri muneris ratione eo animi candore & conscientiæ sinceritate in hoc ipsum (cujus gratia convenistis) negocium incumbatis, ut ex sanctissimo labore vestro verum sincerumque Dei cultum, tanquam præcipuum operæ vestræ fructum, passim renasci atque instaurari videamus, atque adeo eam in ecclesia morum emendationem, ac disciplinam vigere, quæ non modo placandis regni nostri procellis, sed etiam conciliandæ, & in eadem religione per omnes Christianæ ecclesiæ populos constituendæ paci sufficere possit. Datum in civitate Carnutensi, die XVIII. Januarii MDLXIII.

CAROLUS.

BOURDIN.

XLVII.

ANNO CHRISTI 1563.

ORATIO HABITA AD. ARNALDO Ferrerio oratore Christianissimi regis in generali congregatione die XI. *Februarii.* MDLXIII.

QUONIAM ex literis regis Christianissimi, quæ nunc recitatæ sunt, & orationibus non ita pridem habitis, tum ab eloquentissimo principe cardinale a Lotharingia, tum ab eruditissimo viro episcopo Metensi, intellexistis Galliarum vastitatem, & regis Christianissimi aliquot B egregias victorias, nolo esse vobis, patres sanctissimi, in illis rursus recensendis vel eo maxime molestus; quod si vobis calamitates nostras quales sunt exponerem, nemo certe vestrum est, qui rem non potius fictam, quam factam existimaret. De postrema autem victoria tametsi magna & gloriosa, quam Deus sua immensa providentia, ut eam nobis daret de manu victoris hostis eripuit, quid ego plura dicam? cum adhuc in mediis Galliæ visceribus vivit, & grassetur victus inimicus? utar igitur eo argumento, quo soleo, & orationem meam totam convertam ad vos sapientissimi patres, unicum miseriarum nostrarum perfugium: si enim per vos naufragii nostri tabulas (si modo ullæ supersunt) non con- C servamus, omnino periimus. Moyses cum pugnaret adversus Amalech, habebat magnum delectorum militum numerum, illisque præerat fortissimus imperator Josue: verum nisi montem conscendisset, nisi petra, cui insideret, supposita ei esset: nisi virgam in manu interea dum pugnabatur habuisset: nisi Moysis utramque manum Aaron & Hur usque ad occasum Solis sustentassent, ut eas in sublime attolleret, victurum fuisse Amalech vel eo solo cognoscimus, quod simul ac Moyses manum demitteret, vincebatur Josue. Non desunt regis Christianissimo copiæ & propriæ & auxiliares, illarumque imperator prudens, & magnanimus princeps Guysiæ dux, nihil non molitur Christianissima, & pru- D dentissima regina piissima regis mater, quod vel ad reconciliandos, vel propulsandos hostes pertineat: verum Aaronem & Hur, qui regi Christianissimo petram subjiciat, qui illius manus in altum tollat (si vos patres sanctissimi ii non estis) neminem præterea habemus. Moyses omnium modestissimus, quotquot in orbe unquam fuerunt, Dei vir, cui dominus non in ænigmate, & simulacro, sed ore ad os loquebatur, per quem tot tantaque miracula edita sunt, & ut uno verbo dicam, Moyses typus Christi non poterat vincere, nisi manus sublimes haberet. Quid est quod de nostris victoriis possit merito sperari, si regis Christianissimi manus demissæ sunt? Moyses per senectutem, & grandiorem ætatem non potest E rex noster pupillus per impuberem & teneram adhuc ætatem. Vestrum est, patres sanctissimi, qui veri & legitimi estis Aaronis successores, non solum regis Christianissimi vestri primogeniti filii, sed etiam omnium Christianorum principum manus usque ad occasum Solis sustinere: id autem fieri a vobis facile potest, si petra illa, cui Moyses insidens vicit Amalech, sit vestrorum decretorum basis & fundamentum, ita enim ad Solis occasum usque perdurabunt, neque Sole meridiano dissolventur, & nos tum revera vicerimus: sin minus, neque victoria nostra erit victoria, neque inimici nostri, iidemque vestri reconciliabuntur,

ANNO CHRISTI 1563.

buntur, imo quasi remediis irritati magis ac magis vociferabuntur, vos in Somariæ ab hominibus excogitato, non Hierusalem Dei tabernaculo semper pemanere, vosque non Aoliba, sed Aola filiam appellabuntur? Sed quid ego adversarios vestros moror? si eos contemnitis, habete saltem rationem catholicorum, & Christianorum hominum, qui hucusque in fide, & religione sanctæ Romanæ ecclesiæ permanserunt. Non eadem est hodie ætas, non mens omnibus Christianis hominibus, atque erat ante quinquaginta annos. Laboramus fere catholici omnes eodem morbo (si modo morbus recte appellari potest) quo quidem olim Samaritani, qui mulieri a puteo redeunti, & dicenti Christum venisse, vidisse, audiisse, familiariter allocutum esse, non B prius crediderunt quam urbem exiissent, rem omnem diligenter inquisiissent: cumque Christum agnovissent, crediderunt, non quidem, ut dicebant, amplius propter mulieris sermones, sed quod illi ipsi Christum cognovissent. Scrutatur hodie, scrutatur (mihi credite) patres sapientissimi, bona pars Christianorum hominum sacras scripturas, rejectis aliarum disciplinarum libris. Hoc ipsum prospiciens rex Christianissimus curavit diligenter, ne quid mandatis nostris contineretur, quod ad illam petram non proxime accederet, quodque a catholicis omnibus vehementer non expeteretur, & ab adversariis nullo jure repelli aut repudiari posset. Ea autem illustrissimis dominis legatis dedimus, ii propediem (uti polliciti C sunt) vobis, patres sanctissimi, examinanda & judicanda proponent: ad vos enim potissimum mittuntur, vestrumque de illis judicium magno desiderio expectat rex Christianissimus, & tota Gallia, in illis (ut videbitis) nihil præcipuum a ceteris Christianis petimus, omnia sunt nobis cum ecclesia catholica communia. Quod si videmur plerisque graviora & magis necessaria prætermisisse, illi si placet existiment, nos consulto a levioribus cœpisse, quo facilius graviora possent suo tempore proponi, utque horum leviorum facilior esset executio, a qua, patres sapientissimi, nisi vos inceperitis priusquam hinc abeatis, clamabunt catholici, ridebunt adversarii & dicent patres quidem Tridentinos scire, sed facere D nolle: optimas quidem leges statuisse, eas tamen ne digito quidem attigisse, posteris tantum & successoribus observandas reliquisse. Qua in re etiam atque etiam considerandum vobis est: jurisconsulti enim putant legem, cujus causa & ratio est antiqua, non solum futuris, sed etiam præsentibus negociis formam dare. Qui autem impietatis nos insimulant, quique se olfacere dicunt in postulatis nostris nonnulla, quæ cum adversariorum libris faciunt, nos quidem illos responsione indignos existimamus: vos si aliter judicatis, ipsi pro nobis respondete, vim enim patimur. Qui vero in illis modum ac moderationem quandam desiderant, & si aliquid videantur dicere, dum nos prudentiæ, cujus in vita maximus E usus est, admonent, duorum tamen meminerint oportet: primum quod Marcus Cicero scribit adversus Neoptolemum, aut potius adversus Ennium, apud quem Neoptolemus ita loquebatur: philosophandum esse, sed paucis. Erat, inquit Tullius, qui temperantiam, mediocritatem, modum denique desiderat in re optima, & eo meliore quo major est: alterum quod de istis tepidis moderatoribus & (ut ita dicam) lepidis & bellis mediatoribus scriptum reliquit Spiritus sanctus: incipiam inquit ille, vos evomere: utinam aut calidi, aut frigidi fuissetis. Valeat hoc

ANNO CHRISTI 1563.

A genus hominum in prophanis, & civilibus rebus: nam in divinis mediocribus esse, non dii, non homines, non concessere columnæ: Nemo enim potest duobus dominis servire. Proponite vobis patres sapientissimi, qui profuerit ecclesiæ catholicæ moderata illa ecclesiasticæ disciplinæ emendatio facta in concilio Contantiensi, aut paulo severior in sequenti concilio, cujus ego nomini parcam, ne quorumdam delicatas ac teneras aures offendam? quid ea quæ in concilio Ferrariensi, Florentino, Lateranensi ultimo, Tridentino primo, aut qui unum tantum fuisse concilium putant: quid profuerunt decreta Tridentina facta post duosdeviginti annos: quot interea omnium hominum ordines, quot provinciæ, quot regna, quot nationes ab ecclesia Romana defecerunt? Non est, patres sapientissimi, hæc Gallorum causa: tantum valeant Galli cum suis tumultibus, res suas sibi habeant: vos Itali, vos Hispani patres appello: periculum ex aliis facite vobis quod ex usu fiet, cujus magis intersit hanc veram & seriam disciplinæ ecclesiasticæ emendationem fieri, quam Romani episcopi pontificis maximi, summi Christi vicarii, Petri successoris in ecclesia Dei supremam potestatem habentis. Nunc hic agitur de capite, de fortunis vestris. Hoc ego pluribus dicerem, nisi vos vestra sponte ad eam rem satis incitatos cognoscerem. Interea vero de vestra in regem Christianissimum pia voluntate & grato officio gratias agimus, & oramus Deum optimum maximum patrem domini nostri Jesu Christi, ut * mos ecclesiæ nostræ diutius salvos & incolumes conservet. Dixi.

Apos. 13. Matth. 6.

* vos

LXVIII.

RESPONSUM SACRÆ SYNODI IN admissione oratorum regis Christianissimi, datum in generali Congregatione XI. Februarii, MDLXIII.

Illustrissimi oratores.

QUANTAM lætitiam sacrosancta synodus ceperit ex ea victoria, quam proxime Christianissimus rex vester, Dei præsidio munitus ab hostibus reportavit, singulari pietatis significatione ab ea declaratum est: tanquam enim commune catholicæ religionis periculum propulsatum esset, ita communibus omnium votis gratulationes habendas, & gratias Deo immortali agendas esse judicavit. At vero optima & egregia Christianissimæ ejus majestatis voluntas, quæ ex omnibus partibus in iis literis, quæ modo lectæ sunt, & in vestra oratione se ostendit, adeo sanctæ synodi lætitiam & voluptatem auxit, ut nihil illi jucundius, nihil gratius accidere potuerit. Nam cum innumeræ calamitates catholicam ecclesiam pene oppresserunt, quis non mirabiliter lætetur? cum divino consilio factum esse considerêt, ut potentissimi regis puerilis ætas ita ad veram pietatem informaretur, ut in eo laudis genere nihil se unquam majoribus suis clarissimis regibus concessurum esse præseferat. Atque hoc quidem Dei optimi maximi beneficium quo amplius existimandum est, eo ardentiori studio precari atque optare sancta synodus cogitur, ut afflictæ Christianæ reipublicæ tanto & tam præclaro bono frui nunquam non liceat. Deinde vero summæ spei regem hortatur, & per Dei misericordiam obsecrat, ut (quod hactenus fecit) ejus sit memor, quod majorum suorum fide & religione partum ipse hæreditarium accepit, omnia

ANNO CHRISTI 1563.

sua studia, & cogitationes ad Dei gloriam amplificandam convertat sanctam sedem apostolicam defensam, atque omnibus ornamentis auctam velit, veterem fidem conservet, illorum consiliis benignas aures præbeat, qui regni firmitatem & robur non in fortitudine equi aut viri, sed in Dei potentia & virtute collocatam esse existiment: contra vero cum fortasse defuturi non sint, qui omnia utilitate metienda esse contendant, tranquillitatem, & pacem quæ non erit pax, suadeant, ne patiatur optimam illam mentem, & Christianissimo rege dignam, quam sibi dominus dedit, pestilentissimis veluti incantantium & veneficorum vocibus infici ac depravari. Sed hæc quidem optimus rex, tum Dei ope adjutus, tum propter excellentis cujusdam naturæ bonitatem sponte sua impulsus, tum reginæ matris, & nobilissimorum procerum sanctissimis monitis incitatus cumulate perficiet. Interim vero cum ille omnia pietatis officia catholicæ ecclesiæ benigne polliceatur, & fortiter præstet, sacrosancta synodus in eam curam toto animo incumbet, ut cum ea, quæ ad universæ ecclesiæ emendationem pertinent definiantur, tum vero de his agatur, quæ privatim Gallicarum ecclesiarum commodis & rationi maxime convenire arbitrabitur, neque umquam committet, ne ipsius diligentia & industria jure in eo requiri posse videatur, quod sui muneris esse, cujusque rei causa sanctissimi domini nostri Pii IV. authoritate, se in hunc sanctum & legitimum cœtum convocatam esse, oblivisci non potest.

LXIX.

LITERÆ ET MANDATUM illustrissimi domini Cosmi Medices, Florentiæ & Senarum ducis, exhibitæ a reverendissimo domino Hieronymo episcopo Cortonen. ejus oratore die XXIV. *Julii* MDLXIII.

ILLUSTRISSIMI reverendissimi & amplissimi patres, domini observandissimi, Hieronymum hunc Gaddium episcopum Cortonen. non minus nobilitate natalium, literarum peritia, morum gravitate, rerumque agendarum solertia, quam ordine pontificio ac religione præclarum ad amplitudines vestras, ac sacrosanctam istam universalem synodum, alterum jam oratorem legavi, prosequendi officii causa ipsius affuturus, atque iis, quæ ad divinæ majestatis gloriam, rectæ fidei cultum, atque sacræ Romanæ catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ reverentiam, nostræ item perpetuæ voluntatis, & in amplissimum ordinem istum obsequii promptitudinem pertinent, explicandis, partes nostras acturum. Sicut autem quæ sui muneris fuerint, probe ipsum atque ex animi mei sententia impleturum spero: vicissim quoque studiose peto, easque impensius rogo, ut comiter illum ac benigne excipiant, & quæ illarum est humanitas, audiant patienter: ipsique in omnibus coram explicandis & tractandis, indubitatam fidem non secus ac mihimetipsi habere velint: ac sibi persuadeant, nihil mihi antiquius, nihil optabilius fore, quodque studiosius ac vehementius curaturus sim, quam ut dignitatis & existimationis earum, ubique gentium ratio, & honorifica imprimis mentio habeatur: utpote quæ maxime Christiani orbis afflictæ reipublicæ misereantur, congruamque tandem corporis hujus vulneribus ac scissuris medelam adhibere conentur. Quas omnipotens Deus, qui eas ad id munus, & ministerium obeundum, curandumque assumpsit, servet incolumes. Florentiæ Nonis Julii. MDLXIII.

A TERGO.

ILLUSTRISSIMIS ET REVERENDIS. dominis observandissimis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibuss, præsidentibus, & patribus in sacro Tridentino concilio congregatis.

Eorumdem deditissimus Cosmus Medices Florentiæ & Senarum dux.

LXX.

MANDATUM ILLUSTRISSIMI domini Cosmi Florentiæ & Senarum ducis, exhibitum a reverendissimo domino episcopo Cortonensi ejus oratore, die XXIII. *Julii* MDLXIII.

COSMUS Medices, Dei gratia, Florentiæ, Senarumque dux illustrissimus &c. universis has patentes literas inspecturis, salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Sane jam inde ab administratione quam gerimus, divino favore suscepta, officii nostri esse cognoscimus, more, institutoque majorum, sanctæ catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ, cujus fidem, pietatemque profitemur, vestigiis atque obsequiis studiose ac reverenter insistere, atque eo ferventius, quo graviorum negotiorum, curarumque solicitudo & pondus imcumbit, ut in præsenti convulsæ religionis, morumque lapsorum discrimine imminere comperimus. Quapropter ut nostri perpetuo similes, ejusdemque voluntatis ipsi quoque pro virili nostra pio huic muneri adesse videremur, reverendum virum nobis dilectissimum Hieronymum Gaddium, præsulem Cortonensem, fide, probitate, atque eruditione præclarum, ipsisque rerum experimentis probatum, ad sacrosanctam Tridentinam synodum, Deo auctore, ac sanctissimo domino nostro summo pontifice pientissimo congregatam, destinavimus cum mandatis, eundemque item nuncium, procuratoremque harum patentum literarum serie deputamus: ut nostro scilicet nomine, nostraque possit auctoritate, quoties oportuerit, illustrissimis, reverendissimisque sedis apostolicæ legatis, amplissimorumque patrum sacrosancto concilio, ipsorumque cuilibet adesse, atque in sessionibus, congregationibus, & extra, & in omnibus tam celebri negotio, quomodolibet opportunis & expedientibus, assistere, inservire, prosequi, & obsequi. Cum Cæsareæ quoque majestatis, & serenissimorum regum, ac sublimium principum legatis, nunciis, negotiorumve gestoribus, & eorum quolibet, quoties expedierit, & ipsi Hieronymo procuratori placuerit, ea, quæ sanctissimæ Trinitatis, ac domini nostri Jesu Christi gloriam, cultumque, ac sanctæ matris catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ fidem, unitatem, auctoritatem, puritatemque respiciunt, profiteri, promovere, suadere, agnoscere, & acceptare: ceteraque ad hæc pertinentia gerere, tractare & explicare, etiamsi nominatim nuncupanda, & specialiori nota censenda essent, plena videlicet, & libera ipsi potestate per nos attributa. Cujus acta, gesta, tractata, & explicata quæcumque fuerint, bona fide, rata nos & grata perpetuo jure, atque optimo recipimus & profitemur. Datum Florentiæ anno MDLXIII. Indictione sexta, nonis Julii.

Cosmus Medices Florentiæ & Senarum dux.

Vidit Lælius.

ORA-

ANNO CHRISTI 1563.

LXXI.

ORATIO DOMINI FRATRIS Martini Rojas Portaleubei illustrissimi ac reverendissimi domini magni magistri, ac totius ordinis Hierosolymitani oratoris, Tridenti in generali congregatione habita, die VII. *mensis Septembris anno* MDLXIII.

CUM nunciis, multorumque literis magno magistro, ordinique nostro (reverendissimi & illustrissimi præsides, oratores clarissimi, patresque amplissimi) nunciatum & significatum fuisset, hanc sacrosanctam Tridentinam synodum, non parva antistitum frequentia haberi, B & celebrari: tantum lætitiæ & voluptatis accepimus, quantum ex ea re debuimus, cujus nos bonosque omnes, multum atque diu contorserat expectatio. Nam ut antea, pro nostra in Deum religione & pietate, præcipuus erat dolor, ex miserrimis, maxime calamitosis, & turbulentis ecclesiæ temporibus, a nobis susceptis ita nunc, eximiæ cujusdam lætitiæ causam afferebat nova tranquillitatis spes, ad quam sacrosancti hujus conventus nomen atque frequentia invitabat. Haud enim aliter nobis persuasum fuit, quam sicut ipse conciliorum author & præses Deus, ad causam suam agendam, hoc tempore vos advocavit: ita actiones vestras directurus, & illuminaturus, ut quicquid a vobis decretum & consti- C tutum fuerit, id non ipsi solum Deo gratissimum, reique publicæ Christianæ utilissimum fore: sed etiam summam pacem, summamque concordiam, & tranquillitatem mortalibus omnibus perpetuo allaturum. Quamobrem tam fausto atque jucundo nuntio accepto, post incredibilem animis nostris conceptam lætitiam, decretasque plurium dierum supplicationes, & maximas Deo maximo habitas gratias, optabat quidem prudentissimus, vigilantissimusque magister noster, in hoc amplissimo & celeberrimo totius Christiani orbis conventu, una cum tot summis ecclesiæ viris, & de rebus maximis & gravissimis, ad totamque rempublicam Christianam pertinentibus, constituentibus, præsens adesse: (quid enim illi aut D gloriosius, aut optabilius accidere poterat?) quo suum, totiusque ordinis propensum animum, promptamque voluntatem, singulare studium, curam & diligentiam, in re Christiana tuenda, propaganda, & amplificanda majori cum ardore, & fide testatissimam & conspicuam vobis facere, & ostendere posset. Verum negotia insulæ nostræ, inimicis catholicæ fidei expositæ, in qua tuenda & defendenda, magna adhibenda est diligentia: rumoresque qui de Turcica classe, nostris cervicibus assidue imminenti, atque etiam de Draguto archipirata, aliisque prædonibus maritimis increbuerant, id minime paterentur: quod ipse adire munus maxime cupiebat, neque ullo modo præstare poterat, id ex publico totius nostri ordinis E senatu, Nicolao Durando Villagagnono, equiti nostro, ac singulari prudentia, & eruditione ornato viro, planeque digno, cui tanta provincia committeretur, mihique pariter demandavit. Qua quidem in re, onus quod mihi impositum est libens (si adesset) collegæ concessissem, adeo de ingenio meo, exercitationeque dicendi (quæ scio quam sint exigua) nihil mihi sumere soleo: verum & necessitate (quam & collegæ absentia, & superiorum præcepta afferunt) coactus, ac de vestra humanitate plane confisus, ad pauca vobis exponenda accingor.

A Quorum cum duo sint omnium capita, hoc præcipuum est, ut quamvis pro comperto habeamus, reque ipsa jam sati experti simus, vos (utpote pastores) longe prudentissimos, omnia quæ ad Dei omnipotentis gloriam, ecclesiæ catholicæ exaltationem, populique Christiani pacem, & concordiam maxime sunt necessaria, eo studio, & animi ardore esse curaturos, ut nullius recordatione aut monitione indigeatis: Præsertim virorum militiarum, quibus arma magis, & navigandi instrumenta, quam ullius facundæ atque expolitæ orationis ornamenta sunt nota. Attamen quia universa, quæ hic tractantur, negotia, ad nos etiam non parum pertinere videntur, tanquam non otiosa reipublicæ Christianæ membra (ut inferius declarabimus) non alienum a partibus nostris existimamus, si vos sponte vestra currentes, hortationibus nostris accendere conemur. Et non cum divitibus ingentia munera, sed cum illa vidua paupercula, in gazophylacium Dei, minuta duo, hoc est quadrantem, ex inopia & indigentia nostra, puro sinceroque animo afferamus. Nam cum in tempora hæc, adeo perversa, & dissoluta, veroque Christi cultui, exemplisque sanctorum repugnantia inciderimus, ut vitia pro virtutibus habeantur: ne ferme sit aliqua provincia, respublica, curia, aut senatus, qui ab sparsis erroribus, pravisque persuasionibus eximatur, in vestraque sit situm potestate, tot malis remedium adhibere, omnesque ab his periculis liberare: æquum profecto est, ut quoniam nulla alia re major perniciosiorque existat animorum desiunctio, reique publicæ perturbatio, quam ex sententiarum quæ de religione habentur dissidio ac discordia, ea in hoc sacrosancto cœtu, de doctrinis publice proponantur & constituantur, quæ (tot erroribus & falsis persuasionibus expulsis) omnes ubique Christi fidem professi teneant, & credant, amplectanturque & sequantur. Sic enim ignaræ & imbecilli multitudini opportune consuletis, & robustiorum firmiorumque mentes in religione semel accepta, magis magisque in dies confirmabitis. Ad hæc, cum non parva in ecclesia detrimenta & incommoda, quæ rempublicam Christianam etiamnum perturbant, ex corrupta vita, morumque Christianorum disciplina exorta fuisse plerique fateantur, dum ab illa priscorum temporum sanctitate & innocentia omnes degenerarint: ut hac etiam in parte curetur, quo ii præsertim qui reliquo populo exemplo debent esse virtutis & sanctitatis, ad germanam, veteremque ecclesiasticæ disciplinæ observationem traducantur.

Luc. 21.

Agite sanctissimi antistites, vosque alii viri longe prudentissimi, & ad salutem reipublicæ Christianæ, totis pectoribus totisque animis incumbite; eaque de doctrinis & moribus deliberate, decernite, & statuite, quæ sanctissimus ille hujus sacri concilii gubernator & rector, paracletus Spiritus vobis suggesserit, quæque populus omnis Christianus, pro certissimis ab ipso Deo editis oraculis libens complectatur & teneat. Sic enim unius Christi servatoris nostri gloriam insanis dogmatis, corruptis atque perditis moribus nostris obscuratam (pene dixerim sepultam) illustrabitis, & propagabitis: sponsæque suæ languenti atque sordescenti, pristinam sanctitatem & pulcritudinem restituetis. De magistro autem & societate nostra (quando me suæ voluntatis nuncium, & interpretem esse voluerunt) id vobis, amplissimi patres, spondeo, atque sancte promitto: quæ ab hoc sanctissimo conventu decreta emanabunt, ea omnia prompto alacrique animo acceptaturos & observaturos, eorumque curam,

curam, patrocinium, & propugnationem (prout ad eos attinet) suscepturos; pro iisque omnibus non fortunas modo & facultates, sed etiam vitam & sanguinem (si opus fuerit) esse effusuros.

Quod vero ad alterum orationis istius caput pertinet, hujusmodi est, ut cum ordo noster de republica Christiana tam benemeritus sit, nulli ut (quod pace aliorum dixerim) in hac parte concedere debeat: hicque tantis calamitatibus hodie subjaceat, quibus hac tempestate, sine vestro auxilio liberari minime possit, vos patres amplissimi, ea erga illum pietate utamini, qua sese preces suas non frustra vobis porrexisse, ac dolorem suum exposuisse intelligat. De quo mihi (quæso) ignoscite, si quædam summatim in præsentia perstrinxero, ne sine maxima ac justissima causa ad B hanc petitionem descendisse videar. Et (ut ab ejus antiquitate principium faciam) quadringentis ferme annis, ante Asiaticum, quod & sacrum etiam dicitur, ac communibus Christianorum armis (Godofredo duce) gestum est bellum, ordinis nostri, fundamenta in Hierosolyma urbe locata esse constat; quamquam nonnulli ea pluribus antea seculis, a Joanne Hyrcano Machabæorum gentili jacta fuisse ajunt: Quandoquidem is nobile quoddam extruxerat xenodochium, super cujus ruinis nostrum postea ædificatum fuit.

In quo primi illi nostri, ac vetustissimi majores tanta semper exercuerunt pietatis officia, ut postea ipsemet Godofredus, cum urbem ipsam e barbaris recepisset, eorum institutum ac humanita- C tem admiratus, eos liberalitate sua augendos atque ornandos duxerit: dum xenodochii facultates, tantæ hospitum multitudini, quæ ad ipsum assidue Hierosolymam confluebat, alendæ minime sufficere intelligeret. Qua non contentus propter insignem eorum fortitudinem & fidem, quam multis experimentis exploratam habuerat, loca quædam munitissima, iis contra barbaros asservanda commisit. Hinc cum sancta illa hospitalitate, intrepida, Christianaque in nostro ordine militia, conjungi cœpit: quibus tanquam caput cultus divinus superimpositus est, ac in his quidem pie ac fortiter exercendis cum ordo noster perpetuo incumberet (omnipotente Deo summorum pontificum, principum, aliorumque pio- D rum hominum animos permovente) tandem effectum est, ut non exiguum facultatum atque fortunæ acceperint incrementum, adeo ut nostri hujusmodi opibus, tanquam aptissimis instrumentis usi, dictu difficile est, quam gloriosa facinora marique contra barbaros Christi hostes per multas ætates ediderint. Quæ si mihi sigillatim recensenda essent, tempus potius quam materia deficeret.

In quibus licet ad hunc usque diem semper perseverarint, non defuerunt tamen, nec adhuc desunt, qui omni humanitate & pietate rejecta nos terris ac possessionibus expellere, ac omni honore & auxilio spoliare nituntur. Adeo ut in eas angustias jam redacti simus, ut si maxime vellemus E muneribus solitis satisfacere, minime possimus. Quorum sane crudelitas (si quando reipublicæ Christianæ perniciosa fuit) nunc certe multo perniciosior esse apparet: Quandoquidem Melite, in qua commoramur, inter Siciliam & Africam sita, ceu commodissimum propugnaculum contra barbarorum potentiam, quæ nunc in immensum crevit, oppositum sit, clarissimasque provincias (Italiam dico atque Siciliam) quibus illi inhiant, atque ab eorum insultibus quodammodo tueatur atque defendat. Qua (quod Deus avertat) semel amissa, ne illud haud dubie gravissimum toti reipublicæ Christianæ, ac forsitan insanabile vulnus accideret: ut jam non nostro solum, sed omnium qui ubique sunt Christianorum nomine, vos patres pientissimos, magister, ordoque noster vehementer obsecrat: uti antiquitatis, nobilitatis, ac maximorum meritorum in Christianam rempublicam ab ordine nostro profectorum memores, nec non periculorum (nisi eidem opportune succurratur) non tam illi quam cunctis imminentium recordati; auxiliares charitatis vestræ manus eidem porrigatis: utque possessiones, atque commendæ, ceteraque quæ per summam vim & injuriam eidem erepta sunt bona, restituantur; ac ne ea inposterum a quoquam usurpentur, neve aliis ab ordine nostro alienis conferantur, decernatis: Immunitates quoque ac privilegia nostra, ne ea quisquam in futurum violare audeat, confirmetis. Denique cuncta singulaque ad eundem ordinem pertinentia, in vestram tutelam ac fidem, suscipere dignemini. Quæ quidem perficere si in animum induxeritis, præter quam quod rem & operam, humanitate, & authoritate vestra dignam efficietis, tum societati nobilissimæ quam optime consuletis: Tum & de republica Christiana) cui nos perpetuo militamus.) hac quoque in parte præclare atque ampliter vos esse promeritos omnes prædicabunt. Dixi.

LXXII.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI

in admissione oratoris illustrissimi ac reverendissimi magni magistri, & ordinis Hierosolymitani, in generali congregatione die VIII. *mensis Septemb.* MDLXIII.

Illustrissime ac reverende orator.

Quod illustrissimus & reverendissimus magnus vestri ordinis magister, ad hoc sacrum generale concilium, ut optabat ipse, non venerit, tuque munus istud tuum non citius obiveris, sancta synodus excusationem quam attulisti, ut justam accipit. Nam cum non ignoret eximium vestrum erga sanctam apostolicam ecclesiam studium, cujus in magnis Christianæ reipublicæ periculis, contra immanissimos nostri nominis hostes, testimonia extant quamplurima: non dubitat, nisi piratæ iter impedivissent, quin multo antea sacer, strenuusque ille vester ordo fuisset declaraturus, quantum hunc sacrosanctum conventum probet, atque ejus progressus ex animo, ut Christianos decet, exoptet. Nunc te nobilissimi ordinis oratorem, & ecclesiæ dilectum filium, quando militum Christi, & acerrimorum veræ religionis propugnatorum piam & Christianam voluntatem testaris, hæc sancta synodus libenter excipit, atque ex luculenta illa, quæ modo a te habita est oratione, totius illius ordinis pietatem erga Deum, universamque rempublicam agnoscit, vehementerque diligit. Quæ vero de commendis, & privilegiis vestris conservandis diligenter petiisti, in his sancta synodus habebit (quatenus licebit pro charitate, qua magnum magistrum sacræ istius religionis, atque illum ordinem amplectitur) rationem dignitatis, & commodorum vestrorum.

PARS QUARTA,

DOCTORUM VIRORUM ORATIONES ET CONCIONES HABITÆ AD PATRES SANCTÆ SYNODI TRIDENTINÆ SUB PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

LXXIII.

CAMILLI COMPEGII PAPIENSIS, Theologi Dominicani, inquisitoris Ferrariensis oratio.

DE MUNDI FALLACIIS ATQUE RUINA,

In dominica I. adventus domini MDLXI. ad illustrissimos & reverendissimos legatos, & ceteros patres sacri oecumenici Tridentini concilii.

1. Jo. 5. *Mundus in maligno positus est.*

SI de summo periculo quempiam admonere, maximum beneficium est, vos hodie, sanctissimi patres, attentos atque benevolos habere confido, quos de gravissimo omnium discrimine, deque evadendi modo ex evangelicis verbis breviter commonendos esse putavi. Nullum quidem orationis genus ornatissimo huic senatui, vel temporum horum infelicitati magis accommodatum fore crediderim, cum jam senescit orbis, hoc quo tegimur corpus putrescit, & in cinerem passim omnia redeunt. Qui enim sine fidei lumine mundum contemplati sunt, mundum quem communem hominum atque deorum urbem quidam appellant, una cum motu ac tempore perpetuo stare, humanum spiritum extingui cum carne, animam necari cum corpore, & id genus absurda quamplura docuere. Horum profecto sectatores universa sibi tuta putantes, nihil timendum esse existimant. Proinde vanam quandam peccandi licentiam sibi vendicant, qua Sybariticam vitam ducentes, crapulæ & ebriotati, cubilibus & impudicitiis inserviunt, (Rom. 1.) & in turpissima quæque facinora seipsos præcipites agunt. Nos autem, qui ab illuminato Mose didicimus Deum optimum maximum principio, non ex aliqua subjecta, ut ajunt, materia, sed ex nihilo cuncta creasse, & a Davide, verbo domini firmatos esse coelos accepimus, (Psal. 32.) & ab evangelista, & ab innumeris scripturarum oraculis aperte cognovimus omnia per verbum facta esse, (Joh. 1.) nihilque sine ipso in lucem prodiisse, in fidei Christianæ symbolo omnipotentem Deum coeli terræque factorem, visibilium omnium & invisibilium claris vocibus confitemur. At ne factum mundum putaremus ut semper esset, propheta nos admonet, initio dominum terram quidem fundasse, (Psal. 101.) operaque manuum ejus coelos esse, hos tamen perituros: illum sempiternum esse, cetera sicut vestimenta veterascere. Quod si unicuique in arte sua credendum esse mundi sapientes affirmant, ædificatori de ædificiorum resolutione atque ruina differenti profecto fides adhibenda est. Cum itaque mundi opificem Deum

A fuisse scripturæ tradant, cur Deo illiusque spiritui de mundi excidio admonenti non credemus? Nunc precor aures erigant mundi cultores, sub quo tecto degunt videant, & se in capitis periculo, atque in vitæ discrimine constitutos esse cognoscant. Quamvis enim neque mundo quicquam pulchrius, neque ejus ædificatore præstantius concipi possit, satanica tamen tyrannide, nobis sponte peccantibus, Deoque permittente introducta, nihil eo turpius aut periculosum magis apparet. Ob eam ipsam causam satanas, qui rex olim super omnes superbiæ filios dicebatur, (Job. 41. Jo. 12.) mundi etiam hujus princeps a domino (Ephes. 6.) quandoque appellatus est. O durissimum atque asperrimum diabolicæ servitutis jugum. O pe-

B stilentissimum Luciferi principatum. Quænam libido, quod facinus, quod flagitium, illo imperante, ab universo unquam abfuit? Quid, nisi venenum aut mortem, ex hoc tam turbido & inquinato fonte mortales unquam exhaurire potuerant? Hinc mox fraudes subortas viderunt homines: hinc exiere fallaciæ, doli, mendacia hinc impiæ illæ sectæ: hinc schismata: hinc hæreses: hinc universa crimina in mundum prodiere. Nihil quippe boni speciem habet, quo callidissimus humani generis hostis, cum maxima mortalium jactura, non utatur. Inverso summi architecti præcepto, eoque suis mendaciis conspers o, (Gen. 3.) protoparentes in paradiso invadit & vincit. Christum Dei filium in deserto scriptura- (Mat. 4.)

C rum armis aggreditur, sed confunditur: sacris itidem oraculis incautos homines in erronea ac perniciosa dogmata, cum maximo totius ecclesiæ Christi dedecore, quotidie trahit, quos etiam philosophorum placitis, & mundi doctrinis impugnat, capit, & perdit. Heu quot hominum legiones inanis hæc seduxit philosophia? Eodem naturali lumine, quo omnes præditi sumus, ab eisdem principiis non modo varias, verum etiam adversas educunt sententias, quia sine Christi radiis nihil perspicuum aut dilucidum esse potest. In hujusce rei fidem tot testes ab inferis, aut ex annalium monumentis excitarem, quod physici seu naturæ venatores, extitere, nisi me vobis vestrum, ut ajunt, somnium narrare putarem.

D Verum sapientissimus architecti filius, apostolo teste, ob id apparuit, ut opera diaboli dissolvat. (1. Jo. 3.) Nam quod mundum æternum mortales existiment, quod nimium illi confidant, quod illius capti præstigiis tot sceleribus implicantur, opera esse diaboli jam conspeximus, quæ modo lectum evangelium vana impiaque fuisse convincit. Dicat itaque mundus se nunquam ruiturum, (Luc. 21.) dicat Sol, dicat Luna, dicant omnia sydera splendoris sui lucem in generationis commodum perpetuo viventibus ministratura, nos architecti verbum quo omnia condita sunt, amplectentes adversus hæc aciem struimus, audacter pronunciantes signa in Sole, Luna, & stellis tunc futura cum Sol obscurabitur, & *Luna non dabit lumen* suum, (Ezech. 32.)

cum

ANNO CHRISTI 1561.

Joel. 3. cum *Sol convertetur in tenebras, Luna in sanguinem, & stellæ de cœlo cadent*. Videte patres immanissimum fœdissimumque monstrum, totum ex fraude & mendacio compositum. Promittit fallacissimus hic mundus tranquillam, quietam, beatam vitam: at quis illi credere poterit dicente domino, in mundo pressuram habebitis, *& maxima in terris erit pressura gentium*? Suadet deceptor ille, nihil mortalibus injucundum, nihilque triste contingere posse: at quis illum audiet, cum Christus admoneat procellarum turbines tam ingentem sonitum concitaturos esse, ut homines effugiendi cupidine, se ipsos confundant ac comprimant? Mundus alacres & pingues homines semper futuros esse prædicat, at quis has nænias amplius excipiet? Nonne Dei filius arescentes eos futuros esse prænunciat præ timore & expectatione, quæ non alicui tantummodo orbis angulo, sed mundo universo supervenient?

Jo. 13. Luc. 21.

B

Mundus adhuc regibus & principibus blanditur, promittens eis imperii æternitatem, prosperam liberorum successionem, fidelissimum populorum obsequium, ingentem auri rerumque omnium copiam: at quis illum exaudiet, architecto clamante, cœlorum etiam virtutes, a suo regendi officio tandem amovendas esse? Hæ sunt illæ cœlorum columnæ, quas, ex libro Job contremiscere, & ad judicis nutum pavere didicimus. Hæ sunt, de quibus Beda ille venerabilis exclamabat: quid faciunt tabulæ, quando tremunt columnæ? quid virgula deserti, quando paradisi cedrus concutitur? Cœlum igitur & terra transibunt, verba autem domini non transibunt. Inclamat super his Christus: mundus autem qui eum non cognovit, qui extremam judicis sententiam non veretur, qui se perpetuum existimat, architecti verba contemnit, Christum illudit, judicem illum venturum negat, inglorium, infirmum, & impotentem vocat. Quod se crucifigi semel permiserit, & ab impiis quotidie blasphemari patiatur, debilitati virtutis ejus adscribit. Sed absit ut sint in hac tam illustri virorum corona qui mundum colant, qui satanicis adulationibus aures aperiant, qui Christi monita non suscipiant.

Job. 26.

C

Jo. 10.

D

1. Petr. 2. Ephes. 2. Vos etenim, optimi patres, tanquam lapides vivos super fundamentum apostolorum & prophetarum in ecclesiæ structura sapientissimus architectus collocavit. Vos pastores, episcopos, & speculatores, in illa ecclesia Christus ipse constituit, quam suo pretioso sanguine illustrem & gloriosam reddidit. Vos denique vere *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. O præclaros ministrorum Christi titulos. O egregia fidelium sacerdotum munera. Nos igitur non mundum, sed illius architectum audiamus, qui se in extrema orbis resolutione, judicem in nube venturum promittit, non debilem, aut impotentem, sed eum omni ea judicandi potestate, quæ in cœlo & in terra a patre sibi tradita est, non vilem aut inglorium, sed cum illustrissima & plusquam regia aut imperiali majestate.

Ephes. 5. 1. Petr. 2.

Mat. 28.

E

De hac omnium communi domo summi architecti judicium audistis, amplissimi patres, parietes pene collapsos, scissum tectum, omnia vetustate perfracta ipsi jam cernitis, & maximum periculum jam proximum esse videtis. Quid obsecro mundo vetustius? Quid autem infelicius nobis obtingere potest, quam sub vetustissimis ædificiis undique ruinam minantibus diu vivere? Sed cur parietes pene collapsos dixi, cum jam plures corruisse scripturæ ipsæ testentur? parum profecto absuit quin tota hæc mundi machina ceciderit, cum mortales omnes, octo dumtaxat exceptis, aquarum ingluvie periere: Universum tunc stridere videbatur ædificium, cum tot diris plagis Ægyptum ultimum ipse dominus percussit. Ruinam tunc quidem minabatur hæc nostra domus, cum ignea sulphureaque pluvia nefandissimas illas urbes, cum adjacenti regione subvertit. Tunc, inquam paries magnus cecidit, cum aperta terra infelices illos viventes absumpsit. At quid moror? Quid sacras antiquasque scripturas commemoro? Cur prolixiori oratione jam defessas aures vestras obtundo? Mundi ipsius annales evolvite, & urbes alias igne cœlesti consumptas, alias grandine comminutas, alias ventis & terræ motu prostratas, alias maris aut amnium inundatione submersas, alias pestilentia, fame, belloque videbitis a propriis incolis derelictas. Ecce collapsos parietes. Jam gens contra gentem, & regnum adversus regnum surrexit. Jam Constantinopolitanæ sedis majestas evanuit. Alexandrinæ ecclesiæ zelus interiit. Antiochenæ religio excidit. Hierosolymitanæ sanctitas periit. Orientalium præsulum auctoritas abiit. Jam cecidit ab ecclesia Anglia, jam corruit Germania, & quam plures orbis partes titubant, strident, & ingentem ruinam minantur. De horum regnorum tragœdiis si non prolixius enarrandum, certe dolentius deplorandum necessario nobis esse arbitror. Quid igitur hic amplius in tanto rerum discrimine moramur? Hinc precor abeamus omnes, non enim hæc nostra patria est, sed futura nobis inquirenda est.

ANNO CHRISTI 1561.

Genes. 7. 2. Pet. 2. Exo. 7. Gene. 19.

Exo. 17.

His demum, inquit architectus, fieri incipientibus, terras relinquite, mundum finite, metum excutite, spem concipite, capita vestra sursum tollite, quia proxima redemptio vestra est. Redempti etenim per crucem, & in Christi sanguine, per fidem & sacramenta justificati, salvatorem ac redemptorem iterum expectamus, *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*: & tunc a servitute corruptionis, & ab omni periculo perfecte liberabimur. Eja igitur, optimi patres, si vos religionis honor, si Christi pietas, si vos tandem æternæ retributionis movet affectus, suavem hanc architecti vocem audiamus, saluberrimum illius consilium amplectamur, & periculum tam proximum intuentes ad Christum ipsum confugiamus, ut illo opem ferente, ex hoc ingenti discrimine tuti evadamus. *Hora quidem jam est de somno surgere*, cum nos sacri adventus tempus invitat, indictum concilium admonet, Christianæ reipublicæ negotium excitat, pereuntium fratrum calamitas urget, summus ille Christi vicarius vere pius, pontificis maximi paternis adhortationibus impellit. Nam hujus sacrosanctæ & apostolicæ sedis legati illustrissimi ac reverendissimi in hoc sacro concilio præsidentes, pene collapsum ecclesiasticum ædificium restituere cupientes, vos omnes hodie rogant, & obsecrant, ut propriæ dignitatis memores, eam studiose diligenterque adornare curetis.

Heb. 2.

Rom. 3.

Phil. 3. Rom. 8.

Rom. 13.

Quod vos optime præstaturos esse confidunt, si quæ in prima hujus synodi sessione sancti patres olim sanxerunt, præcipue observabitis. Me itaque nunc apud vos præconem agere, & contractam decreti illius substantiam in medium proferre jubent. Ut omnes videlicet episcopi, omnesque sacerdotes assidue divinis laudibus ac precibus incumbant, missæ sacrificium quolibet die, dominico saltem offerant, singulis sextis feriis in memoriam passionis domini nostri Jesu Christi jeju-

ANNO CHRISTI 1561.

jejunent, eleemosynas pauperibus elargiantur, A mensam non conquisitis cibis extructam, sed sobriam ac moderatam habeant, sacramque lectionem ferculis immisceant, familiares instruant & erudiant, in vestitu & cultu, atque in omnibus actibus, honestatem, modestiam & sanctitatem præseferant: episcopos etenim, apostoli sententia, irreprehensibiles, sobrios, castos, domuique suæ bene præpositos esse oportet, quos terræ sal, civitatemque in montem constitutam dominus appellavit. *Opera*, igitur, *tenebrarum abjiciamus*, *arma lucis assumamus*, nos ipsos componamus, *ut in die honeste ambulemus*. *Non in commessationibus*, *& ebrietatibus*, *non in cubilibus & impudicitiis*, *non in contentione & æmulatione*, sed induimini dominum Jesum Christum. *Transit* B enim *mundus & concupiscentia ejus*, *præterit figura mundi hujus*, pereunt omnia.

Matth. 5. Rom. 13. 1. Cor. 7. 1. Joan. 2.

Solus Christus in æternum permanet. Solus ipse tam magnum ab hæreticis adversus ecclesiam concitatum incendium, extinguere poterit. Solus ille, a quo sacri œcumenici hujus concilii felix initium, progressum sanctum, finemque optimum expectare debemus. Ipse, inquam, est qui vos patres ante mundi constitutionem elegit, ut sancti & immaculati existentes, fidei negotia in concilio recte tractare, hæresiarchas prosternere, ecclesiæ vineam purgare, gregem vobis commissum verbo & exemplo pascere, mundi sectatores arguere, a philosophia deceptos instruere, universos de mundi ruina, deque judicii die admo- C nere, & ad cœlestem patriam dirigere valeatis. Ipse est qui electos vocat, vocatos justificat, justificatos a corporeis vinculis redimit, redemptos in mundi interitu, & in tremendo judicii die ad illius dexteram inter oves collocat, & ut secum in æternum vivant & regnent, in cœlesti solio tandem constituit. Dicebam.

LXXIV.

ORATIO F. MAXIMIANI BENIAMI Cremensis, ordinis conventualium sancti Francisci, in II. *dominica adventus domini* MDLXI. D *ad illustrissimos & reverendissimos legatos, & ceteros patres sacri œcumenici Tridentini concilii.*

QUAM bene sperandum sit, illustrissimi ac reverendissimi patres, antistites vigilantissimi, cujusvis ordinis auditores ornatissimi, quamque prolixe de amplissima servatoris nostri benignitate & clementia, nobis ipsi polliceri possimus; ex iis quæ nobis hodierna die proposita sunt, & auribus nostris hausimus satis, superque nos edoceri, neminem vestrum ignorare arbitror. Per faustissimos namque nuncios utilia, grata, ac jucunda mortalibus deferuntur, etenim cœcos illuminari, surdos audire, claudos incedere, mor- E tuos resurgere, & pauperes evangelizari quid lætius, quid jucundius, quid utilius proponi poterat? Ex quo contemplari licet incredibilem Dei beneficentiam, & omnium nostrum procurationem ejus immensam. Porro si tantæ rei magnitudini exponendæ, tantum mihi ingenii, tantaque dicendi facultas esset, quantum obtemperandi studium fuit: non dubitarem profecto, singula hæc pro loci, temporis, frequentissimi ac si unquam laudatissimi consessus dignitate, & existimatione persequi. Quamvis difficultates aliæ non minores tanto oneri imparem me faciant, temporis angustiæ, ex itinere huc Patavio in hac horrida hyeme, tum animi, tum corporis defatigatio suscepta. Huc accedit, quod fere imparatus tantum negotii suscepi, serius enim, quam res ipsa postulabat, mihi ceterum occupatissimo delatum fuit: attamen (ut res esset habitura) malui multorum reprehensionem subire, quam tantam rem denegare iis, qui non solum corporis, sed animi quoque mei potestatem omnem propemodum habent. Dicam igitur, & breviter dicam: quin potius rem, de qua dicturus sum, paucis perstringam, illius benignitate fretus, qui dat verbum evangelizanti, & sermonem rectum, ac bene sonantem virtute multa.

ANNO CHRISTI 1561.

Incomprehensibilis ille rerum omnium parens, & auctor, causarum causa, simplicissima unitas, veritas ineffabilis, summa bonitas, & indeterminata potestas, qui cuncta in unitate implicat, explicat in veritate, effundit per bonitatem, cujus centrum ubique, quia cuique rei interior est, quam ipsa sibi, circumferentia nusquam, quia extra cuncta existens, ita supereminet universa, ut cujusque rei summum apicem dignitate excellat immensa. Hic, inquam, rerum omnium & officiorum fons, & origo, ut ipse mirabilis, ita admiratione digna rationibus quibusdam incommutabilibus, æternis, & stabilibus coæterni sibi Verbi, ac quodam (ut ita dixerim) flatu coæterni sancti Spiritus sui, semper operatus est, & usque modo operatur. Ac primum omnium cum probitatis potestatisque suæ specimen nobis dare constituisset, divina quadam, & sibi insita vi, rebus omnibus ordine digestis, sic effinxit hominem, ut nihil antiquius unquam sibi fuisse videatur. At ipse a muliere vitæ sociæ impulsus (proh dolor) uxorios affectus divino præcepto præferre ausus, ex summa felicitate in fœdissimam devolvitur calamitatem: sapientia exuitur, innocentiæ ornatu spoliatur: ex solo uberrimo in terram tribulos, sentesque ferentem pellitur, amarissime sensurus a quantis bonis exciderit, quantas vicissim in ærumnas miser inciderit, quas etiam nunc cum nostro magno malo experimur. Equidem quis morbos enumeret? quis moriendi tot vices incertas? tot pericula, curas, atque metus recenseat? inflamur cibis, solvimur jejunio, curæ macerant, quies hebetat. Quid plura? quis non videt homines terræ incolas, esse moribundis membris, levibus & anxiis mentibus, brutis & obnoxiis corporibus, dissimilibus moribus, simillimis erroribus, pervicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, fortuna caduca, tarda sapientia, cita morte, querula vita? Non sunt tamen tot mala, tamque variæ calamitates, quas inobedientiæ peccato secum advexit homo, quin major fuerit æterni Dei in hominem providentia: qui cum tanquam ab alta specula prævideret, a quantis bonis excessurus esset: ea tamen summa Dei bonitas homini dona elargita fuit, quanta ne ipse quidem expetere aut excogitare potuisset. Acerrimam ingenii aptitudinem, cujus vi numerosissimam rerum seriem percipere valeret, memoriam, quam vere thesaurum quendam rerum arbitrari possumus. Non deest in quamplurimis fatidicus item spiritus, & quæ Deum modo deceat, perspicax futurorum inspectio. Addita est postremo loquendi potestas inter cuncta summe mirabilis, flexanima, atque omnium regina oratio, quæ non currentem modo excitare, sed & languentem possit commovere.

Hæc in homine tam magna sunt, atque adeo suspicienda, ut hominem ipsum miraculum magnum, animal adorandum & venerandum, nonnulli

nulli diviniore quodam spiritu conciti, & interiore instructi sapientia nuncupandum existimaverint. Hæc sunt in ipso: quæ vero præter ipsum (Deum immortalem!) quanta sunt? cœlum expandit: fulgidis stellis adornavit: cœlo affixit Solem, aureis splendentem fulgoribus: Lunam fecit noctivagam, ut obscura noctis illustret: terram coegit, arboribus, herbis, floribus decoravit: fontes aquarum, ad sedandam hominum sitim, præparavit. Procedente deinde tempore, ac crescente genere, & in omnem malitiam vergente, quia videbat incurabilia esse vulnera; operatores malos, quasi fomentum quoddam inutile, abolevit, relicto justo illo, qui radix, & origo foret humani generis; quo rursus instaurato, electos deinceps patriarchas, præceptores dedit, qui sua virtute omnes nos instituerent, & quasi medicos, qui ægrotantes sanare possent, prophetas monstrat, prodigia facit: postremo omnium patefacturus suorum abyssum beneficiorum, unigenitum filium, ex paternis finibus exurgentem ad nos misit: qui suscepta forma servi, ex virgine natus, nobiscum versatus, omnia nostra ferens, genus humanum peccatis oppressum jacens, a terris in cœlum subtraxit.

Quis valeat cogitatione, nedum oratione, complecti tantorum beneficiorum mensuram, magnitudinem, excellentiam? Baptisma nobis contulit, remissionem peccatorum, ultionis absolutionem, regnique possessionem: infinita benemerentibus bona promisit, porrexitque manum, & in tota corda spiritum effudit, oleo justitiæ nos unxit, quo ipse unctus erat, cujus gratia & misericordia nos semper prævenit, a periculis liberat, errantes reducit, ignorantes docet, peccantes corripit, tristitia affectos consolatur. Si cadimus, erigit: si stamus, tenet: si proficiscimur, ducit: si venimus, suscipit. O miram servatoris nostri largitatem! Et ne singula persequendo, longius, quam temporis angustiæ expostulant, divagetur oratio, in memoriam vestram revocate patres, quicquid hodierna sancti evangelii lectio in aures nostras infundit. Perpendite, quæso, & ad interna mentis vestræ redeuntes, intueamini, quanta sint ea, quæ fidelis, mitissimus medicus noster Christus ad Joannem deferri jubet, & videbitis modo corporis partem, aliquando totum corpus ad sanitatem restitui, & id quod mors abstulerat, ad vitam revocari. Fœlix nuncium. *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt!* (Matth. 11. Luc. 7.) Quicquid morborum, & vitiorum contraxit genus humanum, ipsum sibi causa fuit: quicquid beneficiorum consecutus est, Deo totum, ne minimum quidem sibi, acceptum referre debet. Christus nostras ægritudines videns, aliquantisper moram traxit, tandem veniens venit, & sanavit. *In tempore* (inquit sapiens) *erit respectus illorum*: (Sap 3.) tollere morbos, & vulnera, magnum quidem est, sed id longe majus, vita functos ad vitam revocare: id vero maximum omnium, & quod mens humana vix capere potest, mortem vincere, justificare credentes, ad vitam gratiæ, & fidei suscitare quoscumque per peccatum mors abstulerat.

Ceterum recondita magis penetrantes, diligentius intueamur, qui, qualesve morbi sunt, quos hodierna die Christus sanat. Magna profecto calamitas est, luminibus privatum esse, quia hunc ipsum Solem qui suo lumine illustrat universa, intueri non licet: quanto calamitosius est, mentis aciem obtusam habere, ne dicam cæcam, qua quis prohibetur, ne in verum Solem (qui Christus est) obtutum figere possit? sensuum vanitate, carnis libertate, mundi deliciis, in Cimmeriis obscuriores hæresum tenebras attrahimur: nolite ambulare (inquit Paulus) sicut gentes ambulant, in vanitate sensus, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a via Dei per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum. (Ephes. 4.) Cæci sunt omnes, qui ab ecclesia Romana deficientes, non solum suis legibus vivunt, sed adversus eam armatas acies instruxerunt, bellum, igni, ferro, manu, copiis indixerunt, intuleruntque: Hos percussit dominus, ne videant. An non legistis, quotquot domum Loth obsederunt, foris mansisse & oculis fuisse captos? An non vidistis, regis Syriæ phalanges instructas populum Dei oppugnantes in cæcitatem incidisse? Claudi sunt illi, qui unum tantum pedem habent, aut cum duos habeant, uno tantum incedunt: hi autem sunt illi, qui fidem solam ad salutem consequendam satis esse existimant, aut qui tantummodo doctrina, non exemplis, ambulant, hi a gloria æterna dejecti repulsam patientur: cæcus, & claudus non intrabunt in templum.

Heu vos, qui vobis Christum imitandum proposuisse jactatis, fide, & operibus: operibus, & fide ambulate, quia alterum sine altero esse non potest. Antistites doctrina, & exemplo, exemplo, & doctrina, & utroque simul, iter ad Christum suscipite, quia ipse est, qui facit salire sicut cervum claudum, & claudicantem robustum reddere promisit: propter quod *remissas manus, & soluta genua erigite* (Paulus ait) *& rectos gressus facite pedibus vestris*, (Hebr. 12.) ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur a Christo, qui identidem lepram, genus morbi abominabiles homines faciens, mundat, & sanat, per quam quidem hæresim intelligendam puto. Cujus sceleris contagio latius hoc tempore serpit, quam quisquam putat, quippe quæ multos, ac varios infecit populos: cujus etiam, ut diversæ lepræ, in sacris literis leguntur, in carne, in capite, in crinibus, in barba, in una corporis parte, totum obtegens corpus, sic diversæ hæresum formæ reperiuntur. In Christo capite, in ecclesiæ ejusdem domo, in sanctis ejus luminibus, in crinibus, hoc est, in ecclesiæ cæremoniis, hæresis singularis, hæresis generalis: hujus sane lepræ judicium, & expiatio solis sacerdotibus concessa fuit.

Surdi audiunt) Ut illi auribus capti esse dicuntur, qui vocum varietates internoscere non valent: sic in sacris literis illos surdos censemus esse, qui non intelligunt, & si intelligunt, non obtemperant: aures suas aggravaverunt, ut non intelligerent (ait propheta) (Isai. 6.) quam quidem ægritudinem mirandam, an potius miserandam dicam, vix scire possum. Reserate obsecro aures vestras, qui ad vocem incantantis illas obturastis, tunc audietis, & intelligetis. Sic fiet, ut non solum auditum recipietis, sed etiam qui per illum jamdiu mortui estis, ad vitam gratiæ restituemini per Christum, quia ipse est qui vivificat: o morbos, o vulnera, quæ hac nostra tempestate universum fere orbem terrarum invaserunt, gravata sunt, opprimunt, consumunt! Quando magis tot ægritudines invaluerunt? (inquit ille, ut doctus, ita sanctus) omnia improbitas, intemperantia occupat, omnia a recto æquitatis & justitiæ tramite deviant, in obliquum tendunt: unicuique denique omnia licent. Quando unquam ambitio petulantior, quando cupiditas inflammatior, quando audacia adver-

ANNO CHRISTI 1561. adversus pietatem loquendi, disputandi, scribendi, aut securior, aut frequentior fuit? quando in populis rerum sacrarum, quando sacramentorum, quando clavium & sanctorum præceptorum, non modo negligentia, sed contemptus major? quando apertius religio nostra, & fides ludibrio, vel tenui plebeculæ fuit? pastoribus grex non obtemperat. Pontificibus principes non parent: nec sacerdotes populus veneratur; templa spoliata: inde sacerdotes detracti: aræ dirutæ: sacrificia contaminata: cœremoniæ sublatæ sunt, ridentur, & irridentur, qui eas tuentur, & magis qui observant. Sed *qui habitat in cœlis irridebit eos*. Psalm. 2.

Sedendum, patres optimi, & flendum est, dum recordamur Sion illius, quæ in primordiis suis tam florens, pura, & speciosa fuit, ut omnium credentium esset cor unum, & anima una in Domino. At quid dico sedendum? insurgendum potius, acriter instandum, & omnibus viribus agendum, ut schismata, hæreses, scandala, ab ecclesia Dei tollantur. Pro se quisque vestrum, quos jam video accensos, & inflammatos ad pericula quæque subeunda, vel discrimine vitæ suæ: "condite: a grege vestro turbam luporum immanissimam arcete. Vobis non deerit, qui dixit: *Vobiscum ero usque ad consummationem sæculi*: ille, inquam, vobis aderit: studia vestra fovebit: conatus & vires augebit: linguam expeditam faciet: orationi eloquentiam addet: ingenio suppetias feret. Hierusalem hæc mystica, quæ sua vetustate attrita, & corrosa ruinam minatur, a vobis instaurationem expectat: vobis hic labor defertur, vobis hic locus relictus est: vestrum hoc est studium: vestra interest: ad vos spectat: quantum de expectatione vestra detraheretur, si in tantis angustiis, in quibus universam ecclesiam constitutam videtis, ab officio vestro decedere volueritis?

" Accedite, vel fingite.

Matth. 18.

Vos, vos, inquam, vestra sapientia, auctoritate, diligentia potestis providere: hac de causa huc convenistis. Suscipite igitur causam integritatis, fidei, religionis; suscipite causam vestram, & omnium nostrorum capitis Christi, ejusque vices in terris gerentis: huc Paulus vos adhortatur, sic enim testatum reliquit: *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*: in hanc curam, & cogitationem eo alacrius, & lubentius incumbere debetis, quo majus præsidium in regibus fortissimis, principibusque optimis, & potentissimis, constitutum videtis: qui omnes operam suam, auxilium, & auctoritatem pro religione, fideque conservanda, & amplificanda libere pollicentur: qui quicquid consilio, labore, ingenio, constantia, & studio possunt, id omne vobis promittunt, & deferunt.

Act. 20.

Tu Pie pontifex maxime, a Deo tanquam Aaron vocatus, super gentes, & regna positus, quem absentem perinde, ac præsentem alloquor: quod cœpisti jam perfice id, quod te facturum omnino non dubitamus, quippe quod huc nervos omnes intenderis, & conatus omnes contuleris, qui sacrosanctum hoc œcumenicum concilium indixisti: ex omnium cardinalium cœtu viros amplissimos, doctrina clarissimos, virtutibus illustres, tua fungentes potestate huc misisti: tot episcopos, abbates, religionum præfectos, pietate & religione insignes accedere jussisti: Quorsum tandem? nisi quia, cum de summa rerum agatur, aliquando pareres, quod diu parturieras.

Agite igitur, præstantissimi patres, vosmetipsos colligentes considerate, qua de causa patriis commodis posthabitis, ovibus propriis derelictis, huc contendistis: quot pericula inter conveniendum subiistis, & nihil vobis reliqui facietis, quin id omnino absolvatis, quod tamdiu a vobis universus orbis terrarum anxiis mentibus expectat. Sic cœcitas in visum, tenebræ in lucem, surditas in auditum, claudicatio in rectum incessum, lepra in nitidissimam cutem, mors in vitam convertentur: pauperes, & miserrimi illi, qui tamdiu fame laborant, evangelicum panem esurientes, illum alacri animo, quin potius avide suscipient: quos jam videre videor nihil magis desiderare, & expectare.

Tu vero Christe servator noster in nobis effice, quæso, ut sicut omnes nos unam lucem habemus, unam fidem, unum baptisma, unum Deum, unam spem, unum spiritum: sic sit commune studium, in una fide, in uno sensu, in una voce, in una caritate, in una denique tui, tuorumque ministrorum permanendi, ac perseverandi obtemperantia. Ut una tandem sit Petri domus a te electa, & dilecta, tantoque studio complexa: jube quæso, non Joanni solum per nuncios deferri, sed Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, universæ Europæ, nuper adinventis orbis partibus, vel exteris quibuscumque nationibus, a te omnia vulnera obligata esse, omnes morbos propulsatos, quascumque ægritudines delinitas, adversas quaslibet valetudines, & omnia tandem mala ad sanitatem restituta esse. Tu, qui semper mirabilia operatus es, hoc unum hodierna die a te peto, quin totus hic consessus, universa hæc sanctissimorum patrum corona, hoc præsertim mane animi sordibus sanctissima confessione, & sacrosanctæ eucharistiæ sumptione expiatis, scelerum labe detersa, summi pontificis auctoritate noxa quacumque dimissa, detecto capite, poplitibus humi jacentibus, manibus in celum extensis, profusis lacrymis obsecrat, obtestaturque: ut ecclesia pristino candori restituta, sine labe, sine ruga, propulsatis omnibus morborum generibus, valetudinem integram consequatur. Quod nobis quamprimum concedas tu, qui omnis sanitatis es auctor. Dixi.

LXXV.

ORATIO R. P. M. EUGENII Pisaurensis, eremitæ Augustiniani, ad sacrosanctam synodum Tridentinam habita. In dominica tertia adventus Domini MDLXI.

Et si multæ se mihi offerant rationes (reverendissimi & illustrissimi sacri concilii hujus præsides) quibus hodiernum dicendi munus omnino recusare, meisque humeris imparem sarcinam, in viros plerosque doctissimos rejicere jure optimo debuissem, antistiti tamen meo, (qui mihi hanc curam demandavit,) meam operam negare sine dedecore non poteram. Et licet arduam suscepisse provinciam & onus, quod meas vires superat, me subiisse cognoscamus, domini tamen dicentis voce commotus: Aperi os tuum, & implebo illud, & quæ a sancto Evangelista scitu digna memorantur observans, multa ad nostræ fidei confirmationem, & pios mores, sanctamque conversationem necessaria percurram. Cum enim variæ inducantur personæ, Judæorum legati, Joannes, & postremo Christus, de singulis aliquan-

Psal. 80.

quando dicetur. Quæ omnia donec breviter A perstrinxero, quæso (quæ vestra est humanitas) ut benignas mihi, & patientes aures præbeatis.

Cum sanctissimus Patriarcha Jacob, certum venturi Messiæ prædixisset adventum, nimirum, quando sceptrum, & regia potestas, a Judæis ablata esset, & numerus annorum a mille præscriptus, magna ex parte jam evolutus esset, indiesque expectarent, quando Messias appareret. Tunc duo aderant, Joannes, & Jesus Nazarenus, & alterum eorum esse Messiam suspicabantur. Joannes multa habebat, quæ illi auctoritatem conciliabant; nam mirabiliter conceptus erat, nunciante angelo, multa acciderant in ejus nativitate, nullis umquam tempo- B ribus audita. Et præter hæc omnia auctoritatem sibi paraverat ipse non vulgarem, vitæ austeritate, & prædicatione, ut non immerito a quibusdam pro Messia haberetur, & voluerunt ad horam exultare in luce ejus: Jesu autem Nazareni quamquam non tanta esset existimatio, non tamen ignotum erat angelos in ejus nativitate annunciasse gaudium universo orbi terrarum, Magos illum adhuc infantem adorasse. Ad hæc Joannes Spiritu sancto edoctus, apertum illum Messiam esse dicebat: & hinc jam oriebatur dissidium, illi testabantur Joannem, illi Jesum, alii neutrum: arbitrantes non temere nova sectando a veterum & Pharisæorum instituto recedendum esse. C

Ut igitur concordia fidei & doctrina inter populos conservari posset, legatos ad Joannem miserunt, & sedulam navarunt operam, ut novæ doctrinæ causam scirent, hac quidem in parte insigniter eorum diligentia laudanda est: & utinam omnes ecclesiæ præsides nostro tempore id facerent, atque hactenus fecissent, & non omni spiritui credidissent, sed probassent spiritus, an ex Deo essent, nam alioqui eo res nostræ devenerunt, ut non solum princeps unusquisque sed etiam unaquæque civitas, nobilis, præfectus, prædicator, atque adeo etiam paterfamilias in fide & religionis causis aliquid novi (& id quasi impune) inveniat ac prædicet, eximiam profecto laudem promeriti fuis- D sent Judæorum primates, si ex animo id factum fuisset, & non potius veritatem obscurare, quam ipsam illustrare quæsissent.

Nonne & serenissimi apostoli hujus rei gratia iniere concilium, ut novam de legalium observatione doctrinam tollerent, & evangelicam veritatem confirmarent? Quid sanctum evangelistam Joannem movit, ut post omnes evangelium scriberet, nisi ut Cerinthi, & Ebionis nova dogmata penitus amoveret? Nisi publica extitisset Niceni concilii definitio adversus Arium: & Constantinopolitani adversus Eunomium & Macedonium: & Ephesini adversus Nestorium: Chalcedonensis, adversus Eutychen, adhuc eorum hæreses viverent, nec deessent, qui eorum E perniciosam doctrinam sectarentur. Cur toties in tot urbibus celebrata plenaria concilia? cur toties simul cojere tot sancti doctores, & ecclesiæ lumina? nisi præcipue ad novas extirpandas doctrinas? Nonne & vos reverendissimi hujusce rei gratia, tanquam pastores vigilantissimi ex diversis orbis partibus convenistis? Videte tamen (quod etiam Deus intendere vos non permittat) ne in totum Judæorum exemplum sequamini. Quid enim perversius & impium magis est, quam in rebus tam arduis, Dei honorem, & animarum salutem concernentibus, nihil aliud quam proprias sequi cupiditates, & obtentu pietatis rem impiam moliri? Messiam volebant, non quem illis Deus dabat, sed quem ad suas cupiditates attemperare potuissent. Deus illis miserat Christum de tribu Juda, tam longe autem promissum, sed illi Joannem de tribu sacerdotali, non regia natum attendebant, quem ex scripturis Messiæ præcursorem futurum potuissent cognoscere: volebant tamen ut Messiam se fateretur, credebantque illum honorem, quem illi ultro offerebant, utrisque (ut dici solet) ulnis amplexurum: jam illis non placebat Christus, & statim observarunt eum operibus eorum reluctari.

Utinam horum exemplorum nullum apud nos Christianos videatur, & usu veniat. At certe timeo vota mea irrita fore, postquam in diversis mundi partibus contrarium a multis fieri conspicitur, qui quæ sua sunt quærentes, non quæ Jesu Christi, rejectis jam diu receptis ecclesiæ moribus novos sequuntur, & ut a maximo exordiar. Quis non videt hoc tempore, quam specioso, & plausibili titulo (quemadmodum credere par est) bono animo concilia, synodi, comitia indicantur, fidei pacis, & reipublicæ Christianæ negotia pertractandi gratia, ut idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, & ut plurimum per privatos affectus impediuntur, & alio torquentur? ita ut quisque hoc maxime urgeat, ut Christum, id est fidem, religionem, & ecclesiæ ordinationem, & politiam suo ingenio attemperatam habeat & obtineat, sive ea sint sacris literis consentanea, reique publicæ Christianæ conducibilia, sive non, sacras literas ad suam ipsorum sententiam, non ad legitimum sensum detorquentes. Talem vellemus Christum, per quem omnia nobis impune licerent, quæ flagitiose patramus. Alii Christum habere desiderant, qui illis omnia approbet, quæcumque per tot annos hactenus delirarunt. Nostra fides, Christiana doctrina neutrum patitur, nec nostros abusus, & morum pravitatem, nec errores, & temeritatem commendat, sed obedientiam ecclesiæ præstandam expostulat, quam qui non audierit, tanquam ethnicum & publicanum habendum censet: quam si sequuti fuerimus ducem, cum sit columna, & fundamentum veritatis, non errabimus: si autem ab ecclesiæ consensu semel discesserimus, eveniet nobis, quod viatoribus usu venire solet, si quando a recto itinere aberrarunt. Ut enim illi alias ex aliis semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic nos duce carentes ecclesiam, quam reliquimus, cum a rectæ fidei religionisque curriculo deflexerimus, alia ex aliis impietatis diverticula ingrediemur.

Sed veniamus ad aliud nobis in evangelio propositum, Joannis videlicet personam, & videamus quomodo constantissime perseveret in officio, uti fidelis servus & prudens, domini sui honorem, cum posset non usurpavit, neque Judæorum blandimentis quicquam commotus, confessus est, & non negavit, quod non erat Christus. Hæc singularis est constantia, quæ in pastoribus & prædicatoribus maxime reperiri debet: unico verbo omnium magnatum favorem, & benevolentiam sibi conciliare potuisset, sed veritatis partes tuetur fortissime, & non solum, se non esse Christum affirmat, verum etiam digito quis esset ostendit, unde magnifica eum laude

laude extollit Christus, cum dicit, eum non fuisse arundinem agitatam vento, sed columnam fortem, arborem fixam, quam nulla ventorum tempestas, & non humana laus, non adulatio, non metus, aut minæ, non promissa felicitas, non adversa fortuna, a proposita & vera confessione dimovere potuit. Hæc animi constantia Christianis omnibus communis esse deberet, ne damno aut probro affecti excandesceremus, ne amore aut laudibus turgidi superbiremus, ne rebus secundis elati, adversis animo consternati essemus: ante omnia autem, ut in fide nostra, in ecclesiæ catholicæ veritate tuenda firmi essemus & stabiles, nec (ut Paulus docet) circumferamur omni vento doctrinæ. Sed Joannem ad hoc nobis hodie propositum imitantes, pluris faciamus veritatem quam omnium hominum gloriam, aut benevolentiam.

Altera tandem nobis, quæ in evangelio ponitur, Christi persona inspicienda est, de quo dicitur: Medius vestrum stetit, medius quidem secundum humanitatem, quia exinanivit se, formam servi accipiens, & in similitudinem hominum factus: secundum divinitatem etiam medius: quia omnibus æque præsens, estque inter nos & Deum, veluti mediator Dei & hominum, nobis propositus ad utilitatem & salutem, nec non paratus omnibus, haud secus ac lignum vitæ in medio paradisi. Nonne igitur hoc verbum omnem vobis præripit excusationem, si opus Domini negligenter fecerit? Nonne dixit ipse: *Ubi fuerint duo vel tres in nomine meo congregati,*
Matth. 18. *in medio eorum sum?* Quam ergo prætexetis excusationem in hoc sacrosancto concilio, si non omnia juxta ordinem ac debite fiant? Adest Deus ipse, & redemptor noster, via, veritas, & vita, stat medius, videt corda, actiones examinat. Non destituet corpus suum ecclesiam, nec deerit unquam sanctus Spiritus, qui vivificet illam, qui regat, & gubernet, ducatque in omnem veritatem: facite vos quod in vobis est. *Attendite vobis & universo gregi:* Gregi, ne pereat vobis, ne dominus requirat eum de manibus vestris: & cessare vobis faciat, ne ultra pascatis gregem suum.

Grave est onus quod humeris vestris nunc impositum est, utinamque vos tametsi gravissimi & sapientissimi sustinere possitis. Non unius civitatis aut regni vobis cura demandata est, sed universæ Christianæ reipublicæ, non in partem solicitudinis nunc vocati estis, sed nunc in vobis est solicitudo omnium ecclesiarum, nec integris quidem rebus sed deploratissimis. Nostis Christiani nominis jacturam, nostis calamitatem, nostis periculum, nota sunt vobis omnia: nolite ergo nomini vestro, reipublicæ vestræ, & communi omnium saluti deesse, quin potius omni studio ac diligentia in hoc unum incumbite, vosque totos ad hoc ipsum convertite, ut sedatis procellis & tempestatibus, quibus ecclesiæ navis jactatur, & agitur, ad optatum tandem aliquando quietis portum pervenire liceat: ponite vos muros pro domo Israel, ut sciant omnes, non minorem a vobis adhiberi diligentiam in arcendis lupis, in tutanda veritate, in erroribus tollendis, quam a sanctissimis illis patribus: quorum imitatores facti, talem Christi ovibus præparabitis escam, ita pretiosum in hoc sacro concilio conficietis panem, quo universæ ecclesiæ, confecto negotio hinc recedentes, oves vestræ poterunt epulari in azymis sinceritatis, & veritatis, sic pascentur in pascuis uberrimis, in herbis virentibus super montes Israel, cum destructis adversitatibus, & erroribus universis secura libertate Deo serviet ecclesia: hoc pacto quod periit requiretis, abjectum reducetis, confractum alligabitis, infirmum consolidabitis, pingue & forte custodietis.

Aperiantur auctoritate vestra juxta sanam & Catholicam doctrinam, mandatorum, oraculorum, promissionum libri, ut cuncti videant, intelligant, faciant voluntatem domini. Discent ex lege, quæ nos deterret, dominum deum timere, qui postquam occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam. Discent, si defecerint ex oraculis, reverti ad dominum, qui multus est ad ignoscendum. Discent ex promissionibus caritatem, qua dilexit nos Deus, & ea ipsa accensi, quam libentissime facient voluntatem domini. Quod totum Deo in primis optimo maximo veritatis omnis auctore, & Christo ecclesiæ sponso, qui usque ad consummationem sæculi cum illa se futurum promisit: deinde vestræ sapientiæ, vestræ singulari diligentiæ acceptum referent: nomenque vestrum apud posteros pro tanto accepto beneficio semper in benedictione erit.

Hoc autem ad vos maxime spectat, reverendissimi sanctæ sedis apostolicæ legati. Quod si iis qui foris sunt vestra diligentia, ac solicitudo, justo occulto tamen Dei judicio, profutura non sint, prompta tamen vestra, ac illos salvandi atque ab errore revocandi propensa voluntas Deo optimo maximo cordium inspectori, grata atque accepta erit: per vos enim non stetisse quin illis optime consultum foret, clare perspiciet. Ad retinendos fortasse eos qui intus sunt, ne in hæresim labantur, plurimum solicitudo vestra conducet. Quod si neque hoc ipsorum malitia prævalente datum fuerit, muneri vestro omnes satisfecisse intelligent, & vos ipsi conscientia recte factorum ingenti lætitia in Domino semper gaudebitis.

LXXVI.

JOANNIS FRANCISCI LOMBARDI Neapolitani Theologi oratio, habita ad patres concilii Tridentini, die sancti Stephani protomartyris, anno MDLXI.

Cum Heroum encomia a præclarissimis viris tantum celebrari æquum sit, illustrissimi sedis apostolicæ legati, reverendissimi antistites, patres, auditoresque ornatissimi, neminem vestrum latere arbitror, quod Davidem psalmorum auctorem nullus laudare possit, nisi qui Davidis spiritus compos factus fuerit. Pauli quoque laudes enunciare nemo potens erit, nisi qui Pauli cœlestem doctrinam sit assecutus. Hoc enim erat illud, in quo apud ethnicos laudabatur Alexander, quippe qui a nullo, præterquam ab uno Apelle, pingi voluit. Ita gloriosum Stephanum hodie commendare nemo unquam audebit, nisi dona linguarum, ut ipse, sit assecutus. Ne dum ista, sed & spiritalis gratiæ facultatem, qua Christi adversarios facile confutavit, qui simul mensis ministrare, & apostolicum munus, quod ipsis apostolis minime concessum esse legimus, exercere idem gratiose valuit. At bene res se habet, quod humanis viribus

Anno Christi 1561.

viribus non est tributum, cœlesti beneficio nobis copiose donatum est. Dum beatum Lucam hodie nobis excitavit, qui in actibus apostolicis heroica hujus matyris gesta graphice depinxit. Nec non beatum Matthæum extulit, qui in evangelii pericope, hujus sancti viri eximias virtutes felicissime nobis describit. Quas ad clepsydram breviter & celeriter perstringere conabor.

Act. 5. 9. 8. Matth. 23.

In hac evangelica lectione primi martyris typice recolitur memoria: nec præter instituti mei rationem. Nam sicut Abelus in exorientis mundi primordiis primus martyrium suo sanguine consecravit, ita nascentem Christi ecclesiam gloriosus iste martyr primarius effuso sanguine stabilivit: dum apostolos omnes, a quibus in diaconorum collegium cooptatus erat, felici morte anteivit. Quem nobis humani generis servator præsenti evangelio veluti digito quodam monstrat, dum Pharisæos hypocritas multis execrationis notis minaciter perterruit. Inter quas ista, quæ ad sepulcrorum structuram spectat, in prophetarum memoriam erectam extremum locum obtinere videtur. Illos arguens mendacii, cum indicat brevi tempore futurum, quod prophetarum domino allaturi essent mortem, ut multo magis credibile esset illos occisuros prophetas. Subditque se in die pentecostes missurum apostolos & Levitas, quos prophetiæ, sapientiæ, & eruditionis scripturarum gratiis exornarat. Inter quos unus Stephanus præcipue eniteret. Quem dominus mirabilibus donis locupletavit, ut sapienter & docte per scripturarum traditiones legis præscripta interpretaretur: quem Judæi tamen interfecerunt, ut parentum suorum implerent mensuram, qui prophetas occiderunt, inter quos Abelum, & Zachariam Barachiæ filium, cujus meminit liber Paralipomenon, truci morte mulctarunt. Quorum duum exempla (ut illos vitæ anteactæ pœniteret) forte proposuit, quoniam illorum sanguinis ultionem apertissime sacra Biblia testantur. De illo namque legitur: *videat Dominus, & requirat*: de hoc autem sic, *sanguis fratris tui clamat de terra*.

Matth. 12. Gen. 4. Act. 6. Matth. 23. Matth. 27. Act. 2. Psal. 67. Luc. 11. 1. Par. 24. Psal. 78. Apoc. 6. Genes. 4.

Deinde Dominus noster assumpta gallinæ alitis parabola, ut deposita cordium duricie vocem ejus attente audirent, sic illos alloquitur, dicens: *Jerusalem, Jerusalem, quoties ego volui congregare filios tuos sub alas*, & tu præ tuæ voluntatis nequitia (quæ est malorum omnium caput & seminarium) ad me venire noluisti, & omne consilium meum pertinaciter despexisti, quodque longe pejus est, incredulitatem incredulitati in dies adjecisti, sicut bene prophetavit Isajas, dicens: *Domine quis credidit auditui nostro? & brachium domini cui revelatum est?* Has duas prophetæ querimonias hodie Christus insinuat, cum primum occisionis, & mox lapidationis meminit. Quæ utraque in martyre Stephano absoluta esse intelligimus. Is enim primus in martyrii stadium descendens, calicem passionis Dominicæ primus bibit, ut & mandatorum ejusdem Domini singulare præstaret exemplar, dum non sibi vindictam mortis, sed lapidatoribus ac interfectoribus veniam postulavit. Sic sane oportebat esse primum Christi martyrem, qui secuturos martyres, gloriosa morte præcurrens, non tantum dominici calicis esset prædicator, sed & patientissimæ lenitatis imitator: cui sese in pluribus comitem dedit. Ille quippe extra portam civitatis Hierosolymitanæ crucis supplicio periit: hic vero ex ejusdem civitatis finibus extrusus est. Ille orando peccatis indulsit eorum qui cruci eum affixerunt: hic pro lapidatoribus humi defixo utroque genu regem gloriæ exoravit. Ille erat angelus testamenti, at hic angelicam in vultu gratiam habuit. Ambo gravissime accusantur de templi eversione, & ambo falsam testium criminationem sunt perpessi. Ambos tandem reseratos cœlos vidisse singulari prodigio sacris literis memoriæ proditum est: ut vere pro tantæ affinitatis symbolo dici possit: Lapidem tetigisse lapidem angularem illum, super quo ecclesia sancta fundamentum erat habitura.

Psal. 94. Prov. 15. Ose. 13. Isa. 53. Rom. 10. 1. Cor. 9. Matth. 5. Deut. 32. Matth. 20. 1. Reg. 1. Hebr. 13. Act. 7. Luc. 23. Malach. 3. Act. 6. Marc. 14. Matth. 26. Luc. 3. Osee 4. Ephes. 2. 2. Cor. 3.

O beati lapides, ex quibus erectum est templum Jerusalem cœlestis matris nostræ, quæ ex vivis prædestinatorum lapidibus ædificatur ut civitas. O dulces torrentis dominici lapides, ex quibus oleum effuse manavit, ut in testimonium domino altare Christi fidelium erigeretur. In quo uni Deo martyrum quotidie sacra persolvens incruenta summa pietate offert sancta mater ecclesia, quæ tam gloriosi militis hodie lætatur corona. Etenim cum in vocibus aliqua subsit ratio, qua facta hominum expressa personarum proprietate interpretamur, quis Stephanum apud Græcanicam dialectum coronam significare ignorat? Illam scilicet coronam vitæ, quam, qui certamen præoccupavit, primus a domino accipere meruit. Qui florem martyrii prævendicans, de corona nominis in coronam gloriæ translatus est, & ut diadema pulchritudinis gemmeis lapidibus contextus e terra traditus est in manus Christi: qui hodierno evangelio (ut vidimus) hujus præclari martyris cædem sub Abeli typo apposite proscripsit.

Apoc. 21. Galat. 4. 1. Reg. 2. Psal. 121. Deut. 32. Isa. 29. Jac. 1. 1. Cor. 9. 2. Tim. 2. Cant. 3. Act. 6.

Sed tempus est ut accedamus ad actorum apostolicorum sacram historiam, quam beatus Lucas summa animi oblectatione complexus est: quæ lectio plurimum habet admirationis, & non minus continet dignitatis in mysterio. Initio siquidem de Stephani castitate bonum exhibet testimonium, dum ad viduarum custodiam ab apostolis præpositum fuisse commemorat. Qui & ipsum fide, sapientia, & Spiritu sancto plenum prædicat, ut qui vim fidei Christianæ in conspectu regum terræ effuso sanguine ope Spiritus sancti sapienter esset testaturus. Etenim post adventum Spiritus paracleti credentium multitudo incrementum erat susceptura a domino quotidie in idipsum, ut salvi fierent homines, per sapientiam, ac per verbum Dei ad obediendum fidei.

Psal. 118. Act. 5. 2. 6. 1. Cor. 3.

Adjungit huic plenitudini gratiam & fortitudinem: alteram, ut signa: alteram, ut prodigia in populo faceret. In quibus verbis non exile latet mysterium: quippe qui loquens archangelus Gabriel dixit beatæ virgini: *Salve gratia plena*: idem Lucas iisdem verbis de Stephano locutus est, dicens: *Stephanus plenus gratia*: sed post excellentiorem modum genitricis Dei, sublimius gratiæ genus in hoc martyre (Christum semper excipio) abunde magno laudum præconio laudatur. Cujus animus infuso libertatis evangelicæ spiritu in lucem veritatis fortiter & strenue prosiliit. Adversus quam cœlestis gratiæ fortitudinem, quidam Hebræi in synagoga satanæ educati, nec non ex variis gentibus, qui erant libertate donati a Romanis, Cyrenes, Alexandriæ, Ciliciæ, Asiæque cives furiose insurrexerunt. At cedat pietati

Luc. 1. Psal. 87. 2. Cor. 3. Apoc.

[Anno Christi 1561.]

pietati impietas, & iniquitas sibi mentiatur: non A poterant, ait scriptura, resistere illi, sapientiæ & spiritui, qui loquebatur, dicente prius domino omnibus amicis suis. [Psal. 26. Luc. 21. Isai. 11. Jac. 3.] *Ego dabo vobis os*, id est spiritum oris mei, & thesauros sapientiæ Dei mei, *cui non poterunt resistere omnes adversarii lucis*. Siquidem divina doctrina, & sapientia, quæ desuper est, in persecutionibus magis floret, quam emoriatur, aut flaccescat: quæ dum premitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum superari videtur, tunc [2. Cor. 12.] viget: quæ tandem quanto plus tyrannorum sævitia urgetur, tanto plus pietatem, & Christi nomen inclytum toto terrarum ambitu late profitetur.

[Act. 4. Psal. 25.] Adducunt martyrem mox in concilium mali- B gnantium, & gaudent illum in sua retia con- [Prov. 1.] clusisse. At *frustra jacitur rete*, inquit parœmiastes, *ante oculos pennatorum*: quoniam tunc vox liberior profunditur, & Spiritus sanctus totum [Psal. 147.] sibi martyrem rapit. Ex cujus flatu copiosi latices fluxerunt, qui in Stephani ventre fecerunt fontem aquæ vivæ salientis in vitam æter- [Joan. 4. Act. 7.] na. Dum fœcunda, divinaque oratione illos primum patrum ac fratrum vocabulo honestavit. Qui & compendiosa brevitate instrumenti veteris dispendia libere enunciat, legemque domini [Psal. 18. Genes. 12. 26. 28.] immaculatam exponit, ut esset prædicator ejus, cujus vastator esse denunciabatur. Et nacto exor- [Genes. 4. Exod. 13. Psal. 135. Jos. 13.] dio a fide Abrahami, Isaaci, & Jacobi in repromissionibus obsignata, singularem Josephi C gratiam in Ægypto, ne ipsi necarentur, in medium profert. Cui annectit Moseos ministerium, per quod Israelitæ clare effulgente divina dispensatione in manu potenti traducti sunt in solitudinem. A qua egressi sub Jesu Nave introjerunt in terræ olim promissæ possessionem, usque ad Davidis tempora. [1. Reg. 10. 8. Reg. 6.] Cujus pacifico filio tantam gratiam largitus est dominus, ut illi soli ædificium templi Hierosolymorum visus sit concedere.

Hæc sane sunt Dei optimi maximi beneficia erga populum Judaicum, quæ generosus Levita, magna dexteritate, & admirabili prudentia in memoriam revocat. [Heb. 10.] Qui paulisper in iram succensus, illos spiritui sanctificationis D contumaces appellat, cervicosos, corde, auribusque incircumcisos, vocat pariter proditores & homicidas, quoniam eorum patres interfece- [1. Cor. 1. Luc. 1. Timot. 2. Sapient. 2. Psal. 121.] runt Dei prophetas, qui longo seculorum tractu prædixerunt de felici adventu justi Filii Dei (qui factus est nobis justitia, ut in justitia ambulantes, juste viveremus in hoc seculo) quem ipsi morte crucis turpissima condemnarunt. Quæ omnia cum illi audierunt, e vestigio dissecti cordibus, dentibus tabidis fremere cœperunt.

At spiritus plenitudo, dum martyr oculos in cœlum attollit, illum in se rapuit: quum is, qui divinitatis afflatur spiramine, conculcatis terrestribus, cœlestibus inhians, videat glo- E riam Dei. Qua visa, etiam Jesum stantem a dextris Dei in illa vidit: stantem, inquam, & [Psal. 21. 68.] non sedentem Jesum vidit, ut magnam Christus suo athletæ exhiberet alacritatem. [Joan. 12.] Vidit sane illum, quem pessimi Judæi in crucis ligno pendentem irriserunt: & vocat filium hominis, pro ratione honoris, ut illorum nequitia retundatur, qui eum in mundo negabant: ut & illi e cœlo daret testimonium Veritas, cui fidem in terris perfida impietas negavit. Vidit filium [Act. 3. Ephes. 1. 2. Cor. 12.] Dei, non oculis carneis, sed pectoris, quos apostolus cordis oculos evocat. Quod cum ex scri-

pturis canonicis clare elici nequeat, securæ ambiguitati cum Pauli raptu committens negotium, nihil audebo temere definire, sed silentio libenter prætereo. Idipsum dici arbitror de curiosa apertionis cœlorum theoria, quæ ad animorum profectum nihil valet.

[Psal. 57.] Redeo ad id, a quo deflexit oratio mea. Cum isthæc illi audivissent, voce petulanti rugientes aures suas ritu aspidum continuerunt. Et merito, non erant certe digni prophani animi cœlestes audire [Sap. 1. & 2.] orationes, neque mentes corruptæ Dei sacramenta suscipere. Inde factum est, ut unanimi consensu impetum fecerint in ovem Christi mansuetam, & [Matth. 20. Psal. 43.] corde rabido manu cædem conspirante cucurrerint ad lapides, iracunde dicentes ad invicem: quid sibi vult iste juvenis? fecimus falsum testimonium contra dominum suum, dum per Cayphæ os diximus, [Joan. 11.] *Expedit ut unus moriatur pro populo*: faciamus & nunc contra famulum, dicentes: *Exterminemus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius*. [Jerem. 11.] Proh stupor! illi currunt ad lapides, & iste currit ad preces: illi ejiciunt eum extra civitatem hominum, & ille eos allicit ad ingressum civitatis Dei, de qua gloriosa sunt dicta. [Psal. 86.] Tunc testes illi nequam, quo essent expeditiores ad lapides jaciendos, posuerunt vestes juxta pedes adolescentis Sauli, qui neci ipsius consenserat. [Act. 22.] At officiosus adolescens orat pro Saulo, ut ad gratiæ divinæ capessendam fiduciam spem nostram nutriret & foveret: nam dum pro persecutore deprecatur, procul dubio suis cultoribus salutaria suffragia pollicetur.

[Act. 18. Tit. 1. Gal. 1.] O efficax oratio, quæ de Saulo Paulum fecit. Qui de discipulo fabularum Pharisaicæ superstitionis, factus est magister gentium in veritate re- [Rom. 11. Psal. 106. Heb. 5.] ligionis nostræ. Qui e terra erectus est super cathedram seniorum ecclesiæ, dum in terra inclinatus Stephanus exauditus est præ sua reverentia in cœlis, qui sub ingenti lapidum cumulo ait, Do- [Psal. 88. Luc. 23. Psal. 30. 1. Tim. 2.] mine Jesu suscipe spiritum meum, ut sic imitaretur testem in cœlo fidelem, qui æterno patri spiritum suum commendavit. Quo dicto salubriter ostendit martyrum candidatos exercitus illico evolare ad cœlos, & animas fidelium transmitti in manus Dei per unicum mediatorem Dei & hominum Jesum Christum. Nec simpliciter Stephanus oravit, sed cum attentione, dum positis genibus pro inimicis precatur, qui prius erecte pro se exoraverat dominum gloriæ.

[Isa 66. 1. Cor. 13.] Quis vidit unquam huic simile? certe nec primum est visus similem, nec habere sequentem. O incredibilis caritas, quæ non quærit quæ sua sunt, nam in illa lapidum ruina, quando quis poterat carissimorum & domesticorum oblivionem capere, tunc iste sanctus domino suos commendavit inimicos, dicens voce magna, & clamore valido: *Domine ne statuas illis hoc peccatum*: plus [Hebr. 5. Psal. 4.] namque illorum vicem, hoc est scelera dolebat, quam sua vulnera. *Et cum hoc dixisset*, *obdormivit in domino*. O beatum somnum pacis cum volu- [Cant. 12. Act. 8. Gen. 50. Num. 20. Deut. 34. 1. Mac. 13. Psal. 67. 33. 4. Reg. 10. 2. Mac. 15. Psal. 115.] ptate deliciarum domini. Quid ista dormitione quietius & pacatius? per quam absorptus in abyssum caritatis spiritus martyris inter Dei brachia tutius quiescit, corpus vero cum planctu officiose sepulcro committitur; sicut mos erat patrum antiqui testamenti mortem sanctorum deplorare cum fletu, & vehementi luctu solemnes exequiarum pompas celebrare. Etenim dominus virtutum mirabilis agnoscitur in sacris electorum suorum reliquiis, dum per illorum merita & preces, fideles suæ protectionis munit auxilio.

Testantur profecto vetustissimi æque ac gravis-

A simi patres summum rerum omnium opificem Deum per hujus sancti pretiosam mortem cæcis visum restituisse, podagra, fistula, lithiasique affectos curasse, plaustro obtritos solidasse, ac tremulos firmasse: quodque idem dominus excitavit mortuos ad vitam, & multos ægrotos ad sanitatis robur revocavit. Verum enim vero cum sanctos viros non solum ob oculos nobis Christus objiciat ut illos precemur, sed ut illorum vestigia sectemur & imitemur, ideo columna veritatis ecclesia, & Christi sponsa (cujus spiritu gubernatur usque ad seculi consummationem) singulare hujus martyris hodie fidelibus suis proponit exemplum, dum in sacro liturgiæ officio (collectam vocat ecclesiasticus usus) sic orans, dicit: *Da quæsumus domine imitari quod colimus*, &c.

(Psal. 33. 1. Cor. 4. 11. Heb. 13. 1. Tit. 3. 4. 2. Cor. 11. Joan. 16. Matth. 28. Prov. 25. Rom. 12. Isai. 49. 2. Cor. 6. Heb. 9. Joan. 21.)

B *Ecce nunc*, patres amplissimi, *tempus* imitationis *acceptabile, ecce nunc dies salutis*. In hac quippe solemni die summus hierarcha & pontifex futurorum bonorum Christus, non sine mirabili, singularique providentia in pascendis ovibus ecclesiæ suæ de tanto pastore providit. Pium inquam pontificem maximum intelligo. Cujus creationis in pontificatus apicem hodie biennium agitur & absolvitur: cujus vel pietas ad omnia valet. Dum in tanto religionis Christianæ turbine, quantum in ipso est (liceat vera mihi dicere) nutanti ecclesiæ omni pietate & officio opem præstare videtur. Qui noctu diuque incumbens solicitudini omnium ecclesiarum, ut boni pastoris, ac episcopi animarum nostrarum officio rite C fungatur, diligentissime curat exorta dissidia componere, & pacem quasi intermortuam ab inferis revocare. In quo patrando ministerio admirabili solertia (pace aliorum dixerim) viros fide, sapientia, & pia eruditione præditos, ad nostri seculi refellendos errores in sui nominis legatione delegit.

(1. Tim. 4. Rom. 12. 2. Cor. 21. Joan. 10. 1. Reg. 2.)

Vos, vos itaque apostolicæ sedis lectissimos proceres obsecro per viscera misericordiæ Dei nostri, qui heri visitavit nos oriens e summo cœlorum cardine, qui attritus est propter scelera nostra, imo qui & resurrexit propter nostram justificationem: ut scilicet DEI gratia suffulti sancti pastoris animum opere compleatis, & cum tot patrum antistitum cuneis Stephani caritatem imitemini, ut pro adversariorum fidei D conversione (quos tantum causa religionis fecit inimicos) Deum totius consolationis nostræ absque ullo temporis discrimine orare velitis: ut quotquot annos quadraginta & amplius diabolica fraude hæreseon sunt decepti, Christi gratia a satanæ laqueis absoluti resipiscant, & evadant ab interitu mortis æternæ, quoad vixerint in una arca Noe, quæ fuit typus unius ecclesiæ, sic loquente Spiritu sancto in psalmis, *Deus qui habitare facit unanimes in domo*, scitis enim quod sumus invicem membra de membris sub uno capite, quod est Christus Deus: *qui mandavit unicuique de proximo suo*. Recogitate precor, quod cum sit unus Deus, qui creavit omnia: & una ecclesiæ catholicæ fides, sicut docet Spiritus sanctus E in canticis: quam portæ inferi labefactare non valent: quis nisi Christianus in Christiani salute, tanquam sibi propria non semper lætetur? aut quæ fraternitas in fratrum gaudio non ubique gratuletur? In Christi namque cultoribus mens juncta, & individua concordia esse debet. Facite ut satanas, (qui fuit homicida ab initio, & in quem omnis isthæc causa rejicienda est) tanti exercitus uniti fide non ficta, & caritate de corde puro retundatur, & draco ille russus summum apostolorum coryphæum, & milites Christianæ reipublicæ evigilare intelligat. Solliciti estote pro virili vestram servare unitatem spiritus in vinculo pacis, & saluberrimis Dei consiliis admoniti in hoc anno novo, quæ est corona benignitatis dominicæ, pressuras fratrum errantium in spiritus novitate, id est, fraternitatis mutua dilectione relevare. Hoc est etenim infirmos in fide assumere: inquietos spiritu lenitatis ut fratres corripere, & alter alterius onera portare, ut Christi lex adimpleretur: sic namque facilius ad Christi ecclesiam, a qua ad tempus recesserunt, ovanti animo redibunt, & eorum mentes ab errorum caligine expiabuntur.

(Luc. 1. Psal. 18. Isai. 53. Rom. 4. Rom. 11. 2. Cor. 1. Luc. 18. 2. Tim. 2. Gen. 6. Eph. 4. Psal. 67. Rom. 12. 1. Cor. 12. Eccle. 17. Deut. 6. Heb. 3. Ephes. 4. Cant. 6. Matth. 16. 1. Cor. 13. Joan. 8. 1. Joan. 3. 1. Tim. 1. Apo. 12. 20. Eph. 4. Psal. 64. Rom. 7. 2. Pet. 1. Rom. 4. 2. Thes. 4. 2. Thes. 3. Gal. 16. Matth. 13. Mar. 9.)

Quæ est melior & major cura præpositorum, quam medela salubri sauciis ovibus fovendis provideri, dicente domino Samaritano in evangeliis: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*? Non patiamini quæso oves Christi, quas ille pretioso sanguine redemit, crudeliter sine medicamentis despici ac calcari. Ne vobis objiciatur a domino, quod ait per prophetam: *Oves meas*, dicit dominus, *non pavistis: quod infirmatum erat, non confortastis: quod errabat, non revocastis: quod perierat, non requisistis*. Quapropter date illis per omnia multiformis gratiæ & sapientiæ Dei sacramenta, & fidei catholicæ veritatem elucidate, ut simul nobiscum dulces cibos sanorum dogmatum capiant: & antiquus serpens, qui hucusque divisit inter fratres in opprobrium sempiternum sub pedibus vestris conteratur.

(Luc. 10. Matt. 6. Act. 20. Ezech. 34. Jerem. 23. 1. Reg. 4. Ephes. 3. Eccle. 24. Psal. 54. Gen. 3. Ose. 13. Psal. 77. Rom. 16. Psal. 70.)

Eja agite speremus omnes in domino, imo & spe gaudere debemus, quod post lacrymas succedent gaudia, & post tenebras videbimus lucem fratrum nostrorum. Idem est enim dominus, *qui percutit, & qui sanat: qui mortificat, & vivificat: qui ducit ad inferos, & reducit*. Quis namque scit (ut quidam ex ecclesiæ propugnatoribus in domino confidens flagranti caritate pie sperat, & in spem contra spem pie credit) quod sicut ille, qui Christum hodie in Stephano persecutus est, factus est postea Christi vindex acerrimus: ita & isti agnita veritate in hac œcumenica synodo legitime in spiritu Dei congregata, futuri sint fidei catholicæ longe potentissimi patroni & assertores, quam hactenus fuerint nostri orthodoxi patres? Ut si terra propediem (curantibus illis tenere in ecclesia catholica id quod semper & ubique hæreditaria patrum traditione ab omnibus creditum est) futura sit unius labii lectio, & omnes idipsum uno corde, unoque ore sentiamus, nec sint in nobis schismata; sed in eadem permanentes regula, gaudeamus in domino, & iterum gaudeamus, nec non psallentes Deo in cordibus nostris hymnis, & canticis spiritalibus dicamus: *Ecce quam bonum, & quam jucundum fratres habitare in unum*. Nam qui perierant inventi sunt, & qui mortui erant, ad vitam redierunt sempiternam, qua hodie gloriosus martyr Stephanus cum aliis sanctis civibus fruitur in regno cœlorum.

(Rom. 12. Tob. 3. Job 17. Job 5. Tob. 13. Eccle. 7. 1. Reg. 18. Psal. 10. 1. Cor. 13. Rom. 4. Act. 9. Gal. 1. Gen. 11. Soph. 3. 1. Cor. 1. Act. 4. Rom. 15. Phil. 4. Ephe. 5. Psal. 132. Luc. 15.)

Ei autem, qui potens est ecclesiasticam hierarchiam in suo servitio conservare, oppugnatores veritatis catholicæ in obsequium fidei, humiliare, & actiones hujus sacrosancti concilii aspirando prævenire, & adjuvando prosequi, sit gloria in ecclesia, & in Christo in omnes gentes seculi, nunc, & in diem æternitatis, Amen.

(Judæ 1. Rom. 16. 2. Cor. 2. Ephes. 3. 2. Reg. 3.)

DIXI.

LXXVII.

LXXVII.

PAULI GUIDELLI TRIDENTINI oratio, ad patres concilii Tridentini habita, anno domini MDLXII.

SI quod unquam fuit tempus (sanctissimi præsides, optime atque integerrime princeps, amplissimi patres, auditores ornatissimi) si qua unquam sese obtulit occasio, in qua universa Christiana respublica ob aliquod singulare ac immortale beneficium susceptum Deo optimo maximo quam maximas gratias agere, eique hostias laudis offerre debuerit, hi profecto, hi, inquam, sunt illi dies, in quibus fausto, felicique omine, festa, solemnique pompa omnis sexus, omnis ordo, omnisque ætas apertissimum gratissimi animi argumentum erga divinam clementiam in medium afferre jure merito compellunt. Cum nunquam antea melioribus auspiciis jacta fuerint universæ nostræ salutis fundamenta, quam hodierna die: quandoquidem clementissimus ille ex alto tandem prospexit, tantasque Christiani populi calamitates miseratus, vos P. A. duces dedit, & moderatores rerum omnium, quæ ad peragendum publicæ salutis negotium in sacrosancta hac synodo maxime spectare videntur. Eo namque sævientis Herodis, insanientisque satanæ impetus, rabies, crudelitasque pervenerat, ut in Christum domini, sanctamque ejus sponsam, Aquilone suscitato, universi Christiani orbis meliores partes mortifero execrandarum hæresum & sectarum veneno, ac contagione infecerit: a sacro, pio, veterique illo, nobisque a sanctissimis patribus per manus tradito, bene, beateque vivendi instituto averterit: &, quod reliquum est, maximum adduxerit in discrimen. Quod, quale, quantumque sit, cum ex eo cognoscere potestis, quod amplissima regna, potentissima imperia, maximæ provinciæ & regiones, innumeræ civitates, & oppida ab orthodoxa fide, veraque pietate defecerunt: tum ex eo, quod domus, patriam, parentes, carissimosque penates dereliqueritis: hucque ex remotissimis orbis partibus conveneritis: non ut de privatis commodis, non ut de focis, aut laribus: sed de communi omnium salute, & de Dei optimi maximi honore ac gloria strenue ac viriliter agatis: omnemque motum, ac impetum animorum vestrorum ad sacrosanctæ ecclesiæ dignitatem tuendam, ab omni alia cogitatione traducatis, vestramque ac ejus majestatem in tanta hominum & temporum perfidia retineatis. Id quod præclarissime præstiteritis, si omnem moram, omnes inducias, omnemque cunctationem abstuleritis, maximum illum Alexandrum imitati, qui nihil ægrius, quam moram patiebatur. Quando unum, idque potissimum tantis calamitatibus remedium in celeritate videtur esse positum, & collocatum: alioqui labentis religionis rem & fortunas eo brevi maximo vestro cum dedecore deductas conspicietis, ut nulla amplius auxilia, præterquam lacrymæ, possint ab hominibus expectari.

Etenim quis tam durus, vel potius ferreus, qui fletum & lacrymas in tantorum malorum, tantarumque tragœdiarum fœdissimo aspectu, turpissimaque recordatione contineat? dum verum, & germanum Dei cultum, cui prima semper officia boni quique debuerunt, impii nostri hostes tollere conantur: quo violato, nedum sublato, tollitur omnis humanarum rerum delectus, sa-

A lusque, & beatitudo universi Christiani gregis periclitatur. Unde factum est, ut nunquam antea Christi ecclesia vel vigente Ario, Manichæo, Pelagio, Nestorio, Eutyche, Donato, reliquisque ejusce notæ hæresiarchis, gravioribus periculis fuerit exposita, turbulentioribusque tempestatibus agitata, quam hodierna die: ita ut omnia dira, omnia prophana, omnia portentosa præteritorum temporum inventa in præsentiarum revixisse, in unumque coacta conspirasse videantur in dilectam domini, eique immaniora bella indixisse, acerbioresque clades intulisse, quam olim Claudii, Nerones, Domitiani, universæque tyrannorum acies, dum florentem illam, licet adhuc adolescentulam, districtis gladiatorum, tortorum, & carnificum gladiis, uncis & aculeis insequerentur. B Nec profecto credendum est eos ipsos Gothos, Hunnos, Vandalos, & Scythas, acerrimos ex professo Christiani nominis hostes, tantas clades, tantasque strages rebus nostris ferro, flammis, depopulationibus, devastationibus, & cædibus attulisse, quantas impius ille satan caput ecclesiæ aggressus, & fastigium domus domini sua intulit impietate, atque licentia: cum illi in agros, in oppida, in ipsaque tantummodo virorum corpora, aperto Marte fuerint grassati: at hi, veluti omni insidiarum genere armatæ vulpeculæ, dolo malo, fraudibus, technis, phaleratis verborum lenociniis, truculentaque plerumque armorum rabie in ipsas Dei imagines, animas scilicet nostras fuerint debacchati, C omnia defœdando, & conspurcando, a sacra, totque sæculorum usu & consensu confirmata doctrina dissentiendo, sibi populi Dei, pietatisque ministerium vindicando: & (si diis placet) pollicendo se ex tenebris, & umbra mortis eruturos, in lucemque daturos sacrosanctam hanc, quam nos incolimus, & veneramur ecclesiam: quamque artifex ille sapientissimus sibi fundavit, & ædificavit in fundamentis Sion opere sane admirando, non in exercitu, aut robore, sed in spiritu super lapidem primarium, probatum, angularem, pretiosum, qui factus est in caput anguli: quamvis eum antea reprobassent ædificantes: quasi vero prophanis hisce impostoribus novam D nescio quam Babylonem molientibus major adhibenda fit fides, quam ipsi veritatis parenti: qui ut dispersiones Israel congregaret in unum, nempe mysticum ecclesiæ corpus, cum advenisset plenitudo temporis, se cruci, mortique obtulit, quo nobis certam salutis viam, veram lucem, apertamque veritatem ob oculos poneret.

Quasi vero credendum sit ideo Christum Jesum exisse ab æterno patre, tot tantaque incommoda, tormenta, & cruciatus adjisse, ut apostolis, primisque illis ecclesiæ proceribus sublatis, iterum ei in antro Trophonii, in Democriti puteo, in Cimmeriis specubus esset delitescendum, donec post mille quingentos & amplius annos unus E cum nefandissima sua schola, unus, inquam, impurissimus Lutherus insurgeret, qui eam ipsam omni (quod ajunt) impietatis genere defœdatam ad antiquum genuinumque candorem revocaret, in pristinamque libertatem & majestatem vindicaret. O mores, o tempora, o anilia deliramenta, o capita plane detestanda! Siccine credendum est æternam patris sapientiam carissimæ sponsæ consultum voluisse? Nonne hoc perinde esset, ac si mercator pro pretiosa margarita comparanda, nullis laboribus, nullis ærumnis parceret, omnesque licet quam maximas & opes & for-

ANNO CHRISTI 1562.

& fortunas erogaret: ubi autem voti factus esset compos, in profundum abyssi illam abjiceret, atque demergeret: quo quid stolidius, quidve dementius posset unquam excogitari? At cum usque adeo nostri hostes, perniciosissimi profecto satanæ satellites sint stupidi, contumaces, atque rebelles, ut Dei dicentis, ecclesiæ admonentis, validarum rationum convincentium vim, vocem, dignitatem, & auctoritatem contemnant, deberent saltem sincero mentis examine scrutari, & contemplari quis ipsius sanctæ ecclesiæ fuerit & cursus, & status a Christo passo ad hæc usque tempora, ut inde manifesto cognoscerent, quantum a scopo, ab ipsaque veritate aberrarent.

Primo namque primi illi apostoli, apostolorumque discipuli omnes æque, atque validissimi duces & antesignani, in proprio sanguine, propriisque vitæ meritis, perinde ac in vivis & pretiosis lapidibus per trecentos annos ineffabile ipsius pietatis, & religionis jecerunt fundamentum: deinde apertius Christi Jesu imperium cœpit orbi innotescere, cœperunt templa aperiri, Christusque ipse publice prædicari: quod antea minime licuerat ob tyrannorum, mortisque formidinem: tuncque (juxta prophetæ vaticinium) multiplicatum est ejus imperium. Et quamvis religiosissimo Constantino e vivis recedente, filius ejus Constantius Arriana hæresi fuerit infectus, ecclesiam vexaverit, Athanasius, Hilarium, compluresque alios ecclesiæ heroas in exilium miserit, & relegarit, attamen Constantino sublato, apostataque Juliano interfecto in bello, quod adversus Persas susceperat, reddita est pax ecclesiæ per Jovianum, ab hocque Joviano ad usque Caroli cognomento magni tempora, omnes pii Cæsares, religiosique principes se sanctæ Romanæ ecclesiæ subditos esse juxta Nicenæ synodi sanctiones professi sunt.

Id quod præclarissime omnium Valentinianus Joviani successor, cum Mediolanensis pontificis instaret & electio, his verbis declaravit. Talem (inquit) nobis in pontificali instituite sede, cui nos, qui gubernamus imperium, nostra capita submittamus, & ejus, dum veluti homines deliquerimus, veluti curantis medicamina suscipiamus. Hoc ipsum præstiterunt in synodo Nicæna Constantinus, senior Theodosius in Constantinopolitana, Theodosius junior in Ephesina, & Marcianus in Chalcedonensi. Accedat divus ille quoque legum conditor Justinianus, qui si in hisce, quæ ad veram pietatem spectant, aberrasse credatur, vix fieri poterit, ut in legibus condendis, orbique promulgandis pie sancteque senserit. Nonne hic in epistola, quam Constantinopolitano celebrato concilio ad universas gentes, & populos direxit, sanctæ Romanæ ecclesiæ statutis, & sanctionibus se supposuit? nonne dictorum quatuor conciliorum edicta & decreta confirmavit, mandans omnibus, ut eisdem pareant, ac obtemperarent, omnesque leges quas promulgaverat, ecclesiæ censuræ subjectas esse decernens? Nec ab hoc sacro pioque instituto aberravit junior Constantinus, qui anno circiter centesimo & quinquagesimo post Justinianum cum imperasset, habitis de more majorum comitiis in urbe regia, Monothelitas hæreticos, quorum pater & avus fautores fuerant, penitus delevit, templaque omnia ab eis eversa a fundamentis instauravit.

Hæc autem omnia idcirco fusius dicta velim patres, existimetis, ut intelligant prophani Græcos Cæsares fere omnes Romanæ ecclesiæ protectores fuisse usque ad magni Caroli tempora: tunc siquidem vexata, agitataque ecclesia, nullasque suppetias afferente Græcos Cæsare, Stephanus pontifex Pipinum Francorum regem accersivit, & Leo, & Hadrianus Carolum ipsum contra Astulphum, & Desiderium Longobardorum tyrannos, quibus profligatis, atque devictis, ut tanto beneficio parem gratiam referret Hadrianus, " coacto Romæ concilio CL. patrum, imperium a Michaele Cæsare Græco in Carolum transtulit: cumque non multo post ab impiis Romanis iterum perturbaretur ecclesia, nullamque opem ferret Ludovicus Caroli successor, Leo " septimus genere Germanus, Othonem primum Saxonum ducem in ecclesiæ subsidium evocavit, eumque compressa hostium temeritate Imperii diademate decoravit. Huicque & secundus, & tertius Otho continua serie successerunt, tuncque per Gregorium quintum natione itidem Germanum invecta fuit Cæsarum electio per septem Germaniæ principes, quæ in hanc usque diem perdurat, & tamdiu perdurabit, quoad Christi fidelibus expedire judicaverit sacrosancta ipsa Romana ecclesia, quæ supremum gradum, & primas in Imperio jure merito sibi vendicat, ob causas, & rationes, quas & quamplurimas, & validissimas vel ipse ego, licet asymbolus, & pene prophanus, in medium afferrem, ni temporis angustia me deterreret, neve (quod proverbio ajunt) Athenas velle portare noctuas viderer, susque Minervam docere.

" Non Hadrianus, sed Leo III: neque a Michaele, sed Irenes tempore, nec coacto concilio, &c.

" In hoc aliisque pluribus errat hic declamator ineptissime multa deblaterans.

Ex dictis modo consideret illa olim Romanæ majestatis propugnatrix & amplificatrix Germania, an majorum suorum virtutem, gesta, facinora, exempla, & merita vel sequantar, vel æmulentur, an potius toto (quod ajunt cœlo a scopo aberrantes degenerent. Resipiscant quæso, & dent honorem, & gloriam Deo suo, nec amplius tot ineptiis, quas suggerente satana adinvenerunt, mentes piorum implicent. Adeo enim inanes, pueriles, absurdæque esse conspiciuntur, ut a nullo viro bono, nisi maximo cum stomacho audiri posse videantur, cum damnatos, explosos, & toties exibilatos veterum hæreticorum, gentilium, & philosophorum errores nobis iterum, perinde ac divina oracula, obtrudere laborent. Quid enim aliud moliuntur, dum humanæ voluntati libertatem adimunt, nisi ut impiam illam, & prophanam Zenonis, Democriti, Carneadis, reliquorumque Stoicorum opinionem nobis inculcent? qua asserebant omnia certa lege stare, de necessitate, fatoque evenire. Id quod non modo sacri ordinis viri eruditi, verum etiam ipsi mundi sapientes confutarunt, dicentes omnia quidem fato contineri, non tamen omnia fato esse decreta: fatumque ipsum nequaquam dicere, hic talia faciet, hic talia patietur: sed legis instar in hanc sententiam personare: Quæcumque anima hæc vel illa fecerit, hæc vel illa vel promerebitur, vel feret. Quæ autem nostras actiones consequuntur, ab ipso fato perficiuntur. Quod præterea contendunt, cum nullis honestis actionibus ad immortalitatem comparandam opus esse asserunt, nisi ut Epicuro, Aristippo, Cyrenaicaque turba longe sordidiores in hujusce ærumnosæ vitæ proscenio, atque theatro, luxu & ocio marcescentes, Sardanapalos tantum agamus, & Philoxenos?

Sed ne singula hujusce pestilentis hydræ capita, ne

ne dicam deliramenta, recensere, actaque agere videar, vos videtis P. A. ut hæc Chironia ulcera, hæc Telephia vulnera irrepserint in intima usque præcordia ipsius pietatis & religionis, cui vestris genibus advolutæ, vestramque opem & auxilium imploranti, ni quantocumque fieri potest consilio & auxilio medelam & antidotum præsentissimum afferatis, periculum & sane verendum imminet, ne vehementissimus hic aquilo irruens a regione deserti concutiat omnes angulos domus nostræ, neve dominus Dei cœli det hanc nostram Hierusalem in acervos arenæ, in cubilia draconum, in solitudinem & desertum, ita ut sanctissimo Joseph una cum puero & ejus matre iterum in Ægyptum sit fugiendum: ecclesiæque in Tyrum & Sidonem, in exteras gentes, in extremos nuperque repertos Indos sit transmigrandum, omni nobis tum adoptionis, tum hæreditatis cœlestis spe penitus sublata.

Curate igitur P. A. curate pro veteri illa, & sacrosancta inter vos, ipsamque ecclesiam conjunctione, pro singularique vestra humanitate, ut quibuscumque rebus poteritis (poteritis autem omnibus) languentis religionis rationibus prospiciatis: eam enim de vobis, vestraque divina virtute concepimus spem, ut longe melius quæ ex re nostra sint vos perficere, quam nos exoptare possimus: si præsertim vos ad hanc rem adjutores habuerimus, susceperitisque hanc procurationem, & vobis gloriosam, & Christianæ reipublicæ maxime utilem. Neque enim fieri potest, ut vos in ocio, & illa in pace possit quiescere: & quo fœdius ac indignius rem & rectissimam & honestissimam impudentissimorum hominum temeritas violat & audacia summo cum reipublicæ detrimento, eo studiosius & ardentius illis resistere, & universæ reipublicæ consulere vestri muneris est. Quo peregregie fungemini, si intellexeritis vos supra omnia opera manuum domini, supra cœlorum vertices, supra ipsos angelicos ordines esse constitutos, atque adeo vere maximos, & non minores esse mundos, contra quam veteres illi somniarint, si cognoveritis vos factos esse spectaculum mundo, angelis, & hominibus, qui vos amant, & quærunt quod laudent in vobis.

Et quemadmodum in unum Solem reliqua sidera intuentur, ut inde carissimam lucem hauriant: sic in vos universæ Christianæ reipublicæ oculos & ora esse conversa, si memineritis vos esse *genus* illud *electum*, illudque *regale sacerdotium*, quod apostolus prædixerat gentibus datum iri, ut annunciaretis laudem & virtutem illius, *qui de tenebris eduxit & evocavit vos in admirabile lumen suum*: si denique vos non laterit vestra nomina nihil aliud sonare, præter quam reges, inspectores, consultores, speculatores, custodes, ultores, & propositi compotes: cum eadem mens, idemque animus vobis esse debeat in ecclesiam domini, qui principibus & regibus in subditos: & eo ardentior, quo ne omnes quidem humanæ res cum minima divinarum rerum portiuncula sunt comparandæ. Incumbite igitur, per Deum immortalem, incumbite in hanc curam & cogitationem, ipsamque pietatem, religionem, ecclesiam, bonosque mores, quæ olim a Deo optimo maximo, a vestrisque majoribus summo omnium cum studio & contentione, vobis intacta, inviolata, impollutaque tradita fuerunt, vestræ fidei, vestræ pietati, vestræque bonitati etiam atque etiam commendata esse intelligite. Et si Dei, & hominum gloria vos delectat, in eo potissimum virtutum genere & campo animorum vestrorum vires & magnitudinem exercete: quod cum rebus nostris pene perditis præsentissimum attulerit auxilium, vobis amplissimam dignitatem, immortalemque gloriam sit allaturum: quandoquidem omnem eam diligentiam, solicitudinem, & animorum propensionem, qua in hac causa usi fueritis, & præsens ætas, & universa posteritas divinis prosequetur honoribus, & admirabitur.

Huc (quæso) ad pietatem confirmandam & amplificandam omnes nervos dirigite, sola religionis salus vobis ob oculos versetur, tanquam e specula ad ejus commoda & ornamenta prospicite: vos in ejus periculis propulsandis solertissimos & fortissimos præbete, eumque animorum ardorem in ea tuenda exhibete, ut universus terrarum orbis fateri compellatur, nullos unquam neque præsentibus, neque præteritis temporibus ejus amantiores extitisse, ardentiorique eam caritate fuisse prosecutos, quam vos. Vos felicissimos, vos beatissimos fore existimate, si omnia consilia vestra, omnes actiones, omnemque vestram virtutem in pietatem, in ecclesiam, in ipsumque Deum optimum retuleritis: cum nulla videatur censenda, nec appellanda virtus, quæ in Deum, perinde ac in summum & incommutabile bonum non referatur. Insurgite alacres in hosce perditos & delirantes homines, nec ullas eorum amplius vel minas, vel insidias extimescite: nam illi ubi primos impetus effuderint, veluti vespæ, & crabrones emisso aculeo illico torpescent.

Et si honestum est ob communes fluxas, & fere inanes hominum utilitates nullos labores, nullaque pericula evitare, quæ qui faciunt, hi maxime naturæ bonitatem præseferunt, hique ad communem omnium utilitatem, salutem, & ornamentum se natos esse recordantur, quanto honestius & præclarius existimare convenit id facere non propter homines solum, sed propter Deum, propter servatorem, propter Christum, qui nullo a nobis officio provocatus, præterquam quod amplissima, immortaliaque antea in nos contulerat & beneficia, & ornamenta, ultro se nostri causa morti dedit, quique carissimam sponsam hisce perditissimis temporibus adeo torqueri & lacerari permittit, ut nullum ejus sit membrum, quod non sit fractum, deluxatum, debilitatumve: quo vos P. A. situm & squalorem e divinis vestris mentibus excuteretis, dormientisque vestræ virtutis aliquod præclarissimum specimen ederetis. Nam quemadmodum bonus agricola, ut tandem omnium laborum suorum frugem & mercedem consequatur, spicas & paleas ad ardentissimos Solis radios expositas, assidua, validaque trituratione contundit: & pigmentarius, ut ex musco, myrrha, cinnamomo, reliquisque aromatis odoris suavitatem eliciat, ea in æneo vase assiduis ictibus terit, ignique admovet: sic Christus dominus in ecclesiam, vosque ejus pastores, permisit ut tam dira, tamque execranda hæresum flagella & tormenta insurgerent, vos exagitarent, contunderent, ac excruciarent, quo fructum, odoremque Deo dignum aliquando in lucem daretis.

Rebus itaque omnibus fulgentissimum lumen afferte, recondita nudate, abstrusa aperite, dubia certa efficite, corrupta instaurate, memoria repetentes illud in religione & pietate, vitiis hominum

minum invalescentibus, usu venisse, quod in A speciosa, & scite quidem depicta tabella, quæ lucem illam & nitorem coloris primi sensim amisit, locisque aliquot est suis deleta, quæ si non est pingenda denuo, est certe & situ & squalore deterso instauranda, & quod interlitum est, a vobis est illustrandum: & si hactenus tum fatali grassantium bellorum lue, tum nostrorum principum discordia atque socordia segniores in hanc rem, quam par erat fuistis, nunc alacriorem impendite operam: & quo plus recessus vobis assumpsistis (quod clarorum virorum est maxime proprium) eo nunc vehementiores impetus edite, hasque vestras potissimum esse partes ducite, ut agatis de Dei cultu conservando, de pietate propaganda, de animis conciliandis, & de pace, & concordia in domo domini confirmanda. B Hoc siquidem immensus ille in nos omnes Dei optimi amor, & caritas: hoc immortalia ejus in vos collata, & beneficia, & ornamenta: hoc naturæ leges, quibus supra, infraque gubernamur: hoc gentium jura, & instituta: hoc fides: hoc pietas: hoc religio: hoc denique majorum non modo nostrorum, verum etiam & gentilium, & ethnicorum & gesta, & exempla expostulant atque contendunt. Quandoquidem tantum fuit studium priscis illis, & præsertim Romanis, & servandæ & amplificandæ religionis, ut ei supra omnem hominum opinionem, omne summum imperium C semper cesserit: ita enim se rerum potituros arbitrabantur, si divinæ potentiæ & bene & constanter fuissent obsecuti. Nec vobis, ut pote viris fortissimis, iisdemque sapientissimis quam maxima, validissimaque præsidia & auxilia defutura vereamini.

Aderit primo clementissimus ille rerum omnium parens, & creator Deus, qui cum semper faveat, præstoque sit justis cœptis, sanisque conatibus, in medio vestrum non commovebitur: adjuvabit vos mane diluculo, & aquis ex Libano maximo cum impetu fluentibus consolabitur vos, sanctamque ecclesiam: quam licet interdum castiget propter electorum exercitationem & salutem, nunquam tamen eam morti devovet, D sed de portis mortis exaltat illam, ut annunciet omnes laudes ejus in Sion: quique & multas & malas tribulationes ostendit illi, conversus tamen vivificat eam, & de abyssis terræ iterum educit eam.

Aderit Pius quartus pontifex maximus, acerrimus, sapientissimusque Petri naviculæ defensor, & gubernator solertissimus, vigilantissimusque Christiani gregis pastor, absolutissimum sanctitatis, omniumque bonorum exemplar, qui quam primum uno omnium purpuratorum patrum voto in Christi, Petrique successorem, ecclesiæque moderatorem est cooptatus, nihil antiquius habuit, quam ut vos P. A. in unum cogeret, quo tam diri serpentis caput contereretur, E tantisque calamitatibus consuleretur.

Aderit Augustissimus ille Ferdinandus Cæsar, quo principe nemo unquam Romano imperio obtigit vel clementior, vel prudentior, vel sapientior, vel per omnem pietatis, justitiæ, reliquarumque virtutum laudem immortali Deo carior, vel hominibus acceptior. Hic est ille divus Ferdinandus, qui alacriori animo, majoribusque conatibus, quam ullus unquam antea Cæsarum, religionis, Christianique imperii decus adversus crudelissimos barbaros est tutatus: utpote qui cernens propriis humeris, perinde ac Herculeis, universæ Christianæ rei molem esse impositam, adversus Othomanorum, universique Orientis districtos gladios, infestissimaque arma, adversus hosce etiam sanctæ religionis corruptores semper se objecerit, veluti validissimum murum, munitissimumque propugnaculum, eosque toties represserit, atque confregerit. Hujus profecto divini imperatoris opera ac industria factum iri & brevi speramus, ut & Mahumetici imperii tyranni penitus tollantur, & hæreses, & corruptelæ ab universa Christiana republica relegentur: quando in præsentiarum huc omnem animi contentionem direxit, ut deducat hujusmodi hæresum fautores ad hoc sacrosanctum œcumenicum concilium, quo rite sancteque peracto, gloriosum, nullaque unquam temporum injuria delendum, perinde ac alter Alexander, alterque Augustus, de omnibus Christianæ pietatis hostibus sit acturus triumphum.

Aderit una cum duobus Christianissimis regibus, Francorum scilicet, & Lusitanorum, potentissimus ille, religionisque observantissimus Philippus Hispaniarum rex, qui divina sua virtute obstinatissimos Christianorum principum in mutuam perniciem animos superioribus annis dum jura, & injurias armorum apparatu supra hominum memoriam maximo invicem prosequerentur, crudelissimaque bella, varia dubiaque fortuna, sed certissimis cladibus rempublicam Christianam affligentia ita composuit, atque sedavit, ut auream illam, & augustam pacem, a Christo mortuo ad hæc usque tempora nunquam visam, & toties omnibus omnium votis expetitam nobis restituerit. Aderit etiam illa divinis elogiis vere dignissima Venetorum respublica, in qua una omnem veterum rerumpublicarum virtutem, gloriam, & majestatem revixisse conspicimus, & admiramur. Aderunt præterea una cum reliquis Christianis principibus, & illustrissimi nostri Madrucii, qui tum ut vetera illa, & sacrosancta hospitalitatis jura servarent, tum ut hisce principibus, quibus semper addictissimi fuerunt, rem gratam facerent, & obsequerentur, omnes quantascumque possident & opes, & fortunas, hanc pulcherrimam urbem ad Germaniæ radices (ut videtis) sitam, huicque obeundo negotio maxime opportunam, nosque omnes, quotquot sub eorum felicissimo imperio vivimus, vestris commodis, vestrisque obsequiis obtulerunt, dicarunt, & consecrarunt: vos etiam atque etiam orantes, atque obtestates, ut ea vobis de eorum humanitate, & benignitate polliceri velitis, quæ a principibus munificentissimis, vestrumque omnium observantissimis expectari posse videantur.

Insurgite igitur P. O. insurgite, & vobiscum universus Christianus orbis exurgat, ferte pietati periclitanti auxilium: ferte religioni: ferte ecclesiæ: ferte Christo Jesu: ferte rebus vestris, vobisque ipsis. Nolite amplius per Deum immortalem pati tantam pestem, tantam perniciem adversus Christianam rempublicam invalescere, incrudescere, debacchari. Laudantur prophani illi Heroes, quod pro patria, fideque servanda filios virgis cæsos ad palum deligatos securi percusserint: quod & volentes, & lubentes sese morti devoverint, quod in vastissimos terræ hiatus præcipites sese dederint, quod acerbissimis cruciatibus, turpissimisque contumeliis intrepidos se objecerint. At quanam ratione illos ductos fuisse arbitremur? nulla nempe alia, nisi ut inanem, umbratilem, & brevi interitu-

ANNO CHRISTI 1562.

ram hujusce seculi gloriam vel mortui quoquo pacto viderentur assecuti.

Et vos, qui ad celebrem hujusce vitæ gloriam supra cœlestem illam, & immortalem estis addituri, & assecuturi, cunctabimini diutius obviam ire præclarissimis, gloriosissimisque triumphis? Tollite quæso, tollite felicia & victricia signa in hosce communes omnium bonorum hostes, qui cum verbum vitæ toties susceperint, illudque meretricia fronte contempserint, facti sunt similes terræ depravatæ, quæ optimo semine sæpe ac sæpius suscepto, nihil tamen aliud reddit præterquam infelix lolium, & steriles avenas. Neque enim dubitamus, quin pro excelsa animorum vestrorum magnitudine, pro incomparabili sapientia, pro divinaque vestra virtute omnia sitis gesturi, moderaturi, constituturi, & perfecturi. Sic nos qui quatuor & quadraginta annos, ex quo hæc immanis lues, teterrimaque contagio invaluerunt, una cum propheta inter vestibulum & altare ploravimus, exclamantes: *Parce domine, parce populo tuo*, & procul fac a nobis detestandum hunc Aquilonem, nostræ tandem fortunæ exultantes, ovantesque gaudebimus, utpote quæ nos in tantos heroas, in tantos duces, in tantos moderatores, in tantos rerum nostrarum amplificatores conjecerit: & vestræ divinæ virtuti gratulabimur, qua duce & auspice ea propediem aderunt tempora, in quibus, sublatis una cum immanissimo Herode universis Christianæ concordiæ perturbatoribus, stillabunt montes dulcedinem, colles fluent lacte, per omnes rivos Juda ibunt aquæ, & dominus Deus Sion habitans in monte sancto suo convertet captivitatem nostram in pacem, requiem, & tranquillitatem sempiternam. DIXI.

LXXVIII.

LITERÆ ILLUSTRISSIMI DOMINI *Marci Antonii cardinalis Amulii ad legatos sacri concilii Tridentini, super professione fidei patriarchæ Assyriorum Orientalium.*

REVERENDISSIMI & illustrissimi domini colendissimi, reverendus dominus Abd-Isu, Assyriorum Orientalium patriarcha, electus a clero, & eorum populorum consensu, qui finitima Tigri fluvio loca incolunt, Turcarum & Persarum imperio subjecti, anno superiore, ut confirmaretur a pontifice maximo ad urbem se contulit, cumque literis ac testibus fide dignis cognita ejus electio & probitas esset, ac per multos non solum dies, verumetiam menses absolutam nostrorum rituum cognitionem, a quibus antea in nonnullis, non quidem gravibus, dissenserat, a catholicis & eruditis hominibus accepisset, tandem (proponente me) a S. D. N. frequenti consistorio, patriarcha & pastor illorum populorum declaratus est: Cum prius se nunquam a sanctissimis sedis apostolicæ decretis esse dissensurum, aut discessurum, solemniter de more, confessione, & jurejurando pollicitus est. Quarum rerum memoria literis diligenter consignata, in archivio custoditur. Quod nisi senio jam confectus redire ad suos, impetrata primum a S. D. N. licentia, properasset, ut eos ecclesiastica doctrina plenius instrueret, ad sacrum concilium profectus esset, ut isthic fidem catholicam, suumque erga sedem apostolicam singulare studium, A & obedientiam profiteretur. Abeuntem summus pontifex ipsum, suosque presbyteros, & diaconum vestimentis, & rebus omnibus ad ejus sacerdotium pertinentibus, & viatico est prosecutus. Hujus viri eximiam in Deum pietatem, optimumque de vera fide sensum, cum in multis aliis, tum in eo perspeximus, quod cum discederet, petiit studiosissime, ut istius sacri concilii canones, & decreta perferenda ad eum curaremus: se enim quicquid in concilio statutum erit, omnino servaturum promisit, daturumque operam, ut omnes sui servent, ut chirographo suo Chaldaica lingua confecto, quod Latine explanatum cum his literis mittimus, confirmavit. Nos autem libenter fecimus, ut ejus probitatis, B prudentiæ, eruditionis, ac nobilitatis testimonium his literis daremus. Nam ex celeberrima ortum familia, opibus etiam pro loci ratione abundantem, jam sexagenarium, non aliam ob causam tam longum, tamque difficile, ac periculosum iter suscepisse, nisi ut visitaret apostolorum limina, & pontificis maximi pedibus osculum ferret, optimamque erga hanc sedem voluntatem ostenderet, perspicue cognovimus. In itinere semel a " crudis populis, bis a Turcis male acceptum, ac fustibus percussum esse, satis constat. " Drudis.

Hic sæpe de sacris literis interrogatus, graviter admodum & copiose respondit, magna omnium admiratione: qui sententiam ejus verborum ab C interprete audiebant, nominabat, eosque se habere dixit, libros omnes veteris, & novi Testamenti, etiam quos Hebræi, aut hæretici non probant, antiquos doctores Græcos, & Latinos, eosdem fere, quibus nos utimur, Chaldaice, Syriace, aut Arabice versos diligenter legisse, nonnullos etiam, quorum nomina a nobis ignorantur. Addebat hoc, in Caraemiet Turcarum civitate libros esse ab ipsa fere apostolorum ætate conscriptos, qui nunc in quadam bibliotheca custodiuntur. Summam profecto Dei beneficientiam licet agnoscere, quod in tam longinquis regionibus, quæ nobis vix fama notæ sunt, veræ fidei cultus adhuc vigeat, & Christiana religio non minore fortasse, quam apud nos pietate excola- D tur, conservata doctrina: quam per ea loca beatorum apostolorum Thomæ & Thadæi piis sermonibus disseminatam, & Marii eorum discipuli prædicationibus confirmatam, hic patriarcha ita asseverabat, ut etiam id se scriptis probaturum promitteret. Sacramentis ajebat uti se, ac populos illos iisdem fere, quibus nos: confessione auriculari: precatione pro salute mortuorum: canone iisdem fere verbis in celebranda missa: consecratione prorsus eadem: imagines quoque sanctorum piis precibus venerantur.

Fideles autem huic patriarchatui subjectos dicunt esse usque ad ducenta millia: quod argumento etiam, præter sexcenta alia, inania improborum hæreticorum commenta refelluntur, cum E per annos mille quingentos ecclesiæ dignitas, ac doctrina salutaris apud gentes a nobis tanto terrarum intervallo disjunctas, in tanta rerum, regum, & regnorum mutatione, religionis varietate, sub infidelium gravi ac jugi per injurias & contumelias vexatione, in medio barbariæ, eadem tamen ad hanc diem permanserit, quæ nunc a gentibus nobis propinquis oppugnatur. Sed hæc quanti sint, atque adeo quantum sint, dominationes vestræ illustrissimæ ponderabunt. Ego vero de sanctissimi domini nostri mandato, confessionem ipsius patriarchæ de obedientia sacro concilio præstanda, cum his literis mitto, eique

ANNO CHRISTI 1562.

eique me humillime commendo. Romæ die A xxviii. Augusti, anni MDLXII.

DD. VV. illustrissimarum & reverendissimarum,

Humillimus servus, Marcus Antonius cardinalis Amulius.

A tergo vero,

ILLUSTRISSIMIS ET reverendissimis dominis colendissimis, dominis dominis cardinalibus legatis sacri concilii Tridentini.

LXXIX.

B

PROFESSIO FIDEI R. D. ABD-ISU, *patriarchæ Assyriorum Orientalium, &c. facta sub S. D. N. Pio papa IV.*

CONFESSUS sum puro corde, & fide non ficta coram reverendissimis & illustrissimis dominis Michaele, tituli sanctæ Sabinæ, Alexandrino, & Marco Antonio, tituli sancti Marcelli, Amulio, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteris cardinalibus, in hanc formam, videlicet.

* Geziræ

EGO Abd-Isu filius Joannis, de domo Martia, ex civitate * Gezire in Tigri flumine, olim monachus ordinis sancti Antonii, monasterii C sanctorum Rahæ & Joannis fratrum, electus primas sive patriarcha civitatis Muzal in Assyria Orientali, juro, quod ita corde credo, & ore confiteor, sanctæque Romanæ ecclesiæ fidem, approbatis omnibus, & singulis illis, quæ ipsa approbat, & damnatis similiter omnibus, quæ ipsa damnat, amplector, & perpetuo me amplexurum, & retenturum esse profiteor, & promitto, & omnes fratres meos metropolitas, sive episcopos, ac diœcesanos quovis modo meæ jurisdictioni subjectos, ita credendum, & tenendum esse docebo, & modis omnibus, quibus potero, persuadere conabor, ita me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei evangelia. In quorum omnium fidem, hanc meæ fidei professionem, & attestationem D manu mea scripsi, & subscripsi coram reverendissimis, & illustrissimis dominis domino Michaele tituli sanctæ Sabinæ, Alexandrino, & domino Marco Antonio tituli sancti Marcelli, Amulio, vulgariter nuncupatis, S. R. E. presbyteris cardinalibus. Romæ, die VII. Martii, anni domini MDLXII.

Fides publica de iis, quæ in infrascripto scripto continentur.

ANNO domini MDLXII. die XXIII. Julii, Romæ coram illustrissimo, & reverendissimo cardinale Amulio, constitutus reverendissimus dominus Abd-Isu patriarcha de Muzal, in E Assyria, confessus est hoc scriptum inclusum, lingua, & charactere Chaldaico sive Syriaco exaratum, manu sua propria esse conscriptum, cujus rei fidem fecit dominus Joannes Baptista Abissinus Indus interpres, & præsentibus etiam testibus infrascriptis, confessus est se velle observare totum id, quod in scripto huic inserto continetur, & de ipsius voluntate in præsentia testium infrascriptorum, & de mandato illustrissimi domini mei ut supra, propria manu fidem facio, ut possint hæc scripta authentica mitti ad sacrum concilium, & inde confici publica documenta, si opus fuerit, & idem etiam Latina lingua versum adjunxi.

Romæ in ædibus illustrissimi domini cardinalis de Urbino,

Ita est Marcus Antonius cardinalis Amulius.

Ego Bartholomeus Eustachius Sancto severinas, affirmo ut supra.

Ego Antonius Joannotius, affirmo ut supra.

Ego Christophorus Anichinus, affirmo ut supra.

Ego Aurelius Savignanus de mandato.

Patriarcha Assyriorum Orientalium jurat se credere, recipere, & tenere omnia decreta conciliorum, præsertim Tridentini, &c.

EGO Abd-Isu filius Joannis, de domo Martia, ex civitate Geziræ, in Tigri flumine, olim monachus sancti Antonii, monasterii sanctorum Rahæ & Joannis fratrum, nunc Dei, & apostolicæ sedis gratia primas, sive patriarcha civitatis Muzal, in Assyria Orientali, sub cujus jurisdictione multi metropolitæ episcopi, & diœcesani continentur; videlicet Arbel metropolis: Sirava, Hancava episcopatus: Cheptiam metropolis, Caramleys, Achusch episcopatus: Nassybin metropolis, Macchazzin, Tallescani, Mardin episcopatus: Sceert metropolis, Azzen episcopatus: Elchessen metropolis, Zuch, & Mesciara episcopatus: Gurgel metropolis: Esci episcopatus: Amed metropolis: Chiaruchiæ, Hayn, Tannur episcopatus: quæ omnes simul regiones subsunt Turcarum imperio. Ormi superior metropolis, Ulcismi, & Cuchia episcopatus: Ormi inferior metropolis: Durrasoldos, Escinuch episcopatus: Espurgan metropolis, Nare Gien nunc episcopatus: Salamas metropolis, Baumar, Schiabathan, Vasthan episcopatus, omnes Persarum regi, vulgo Sophi nuncupato subjecti. In India vero Lusitanis subjecta, " Cuschin metropolis, Cananor metropolis, Goa metropolis, Calicuth episcopatus, cui subest Carongol civitas, quæ adhuc ab idololatris, & ethnicis hominibus possidetur. " Cochin.

Juro, & polliceor cum mihi non liceat ad sanctam sacram Tridentinam synodum accedere, sed necesse sit, ut ad patriarchatum meum me transferam, qui meo eget auxilio, & sine custode, me absente, permanet: munus enim ecclesiarum præsulis est, animas sibi subjectas quotidie in sancta Christiana fide instruere, & moribus, vitæque integritate eas in fide confirmare, ne grex sibi commissus pastoris regimine destitutus, in varios incidat morbos, quod eo facilius gregi meo accedere posset, qui cum sit sub infidelium tyrannide, adhuc multos in Christiana fide imbecilles tenet, & quotidie, etiam mea diligentia, Dei gratia cooperante, ampliari potest. Cumque difficile fratres mei metropolitæ, episcopi, & diœcesani, qui tam longe absunt, possint in hanc sacram Tridentinam synodum convocari.

Ea de re, ita meo, quam eorum nomine, quos omnes, ex corde sanctæ Romanæ catholicæ ecclesiæ partes tenere non dubito, inhærendo juramento fidelitatis, alias per me confecto, sive per me præstito. Juro, inquam, & polliceor, omnia nos tenere, & credere, quæ in sanctis œcumenicis conciliis hucusque sunt acta, & secundum eorum decreta promitto omnes filios nostros instituere, & præcipue in iis, quæ in sancta sacra œcumenica Tridentina synodo terminabuntur. De cujus legitima congregatione nihil penitus dubito, sed ei, & meo, & eorum nomine reverenter & humi-

Anno Christi 1562.

humiliter me subjicio, vocatusque ad hanc, seu ad aliam sanctam synodum, cum dictis fratribus meis libenter semper accedam, sic me Deus adjuvet, & hæc sancta evangelia.

LXXX.

Oratio ad sacrosanctum œcumenicum concilium Tridentinum, qua de ecclesiæ auctoritate, & imitandis apostolis disseritur. Habita per R. P. Gasparem a Fosso, archiepiscopum Rheginum in ejusdem concilii apertione, die XVIII. *Januarii*. MDLXII.

Sub Pio IV. pontif. max.

Si daretur congressus cum vate aliquo, illustrissimi apostolicæ sedis legati, & patres amplissimi, illum de Nili ortu, vel Darii fuga (uti Alexandrum fecisse ajunt) non percontarer, neque de primis rerum seminibus, sint ne Pythagoreæ decisiones in cœlo, Empedoclis elementa, atomorum congeries, vel indigestum Anaxagoræ chaos: non de origine fontium, & aliis, quorum scientia inflat potius, quam ædificat: Verum a certiori oraculo ipse libentius peterem, si Deus hominem rectum, ratione ornatum, beatitudinis participem, & sua insignitum imagine creavit ab initio, cur ipse suimet oblitus, & Dei, innumeris se immiscuit quæstionibus: quo factum est, ut priori spoliatus honore compararetur jumentis insipientibus. Quis prætereа eumdem hominem Dei bonitate per mortem filii ejus suo candori restitutum, & ita enutritum in evangelio, ut azymus, & nova conspersio esse deberet: tantus stupor oppresserit, ut ad veteris nequitiæ, & malitiæ fermentum reverteretur? Quinimo ad deteriora prolapsus est, dum neglecta veritate, quam in orthodoxa didicerat ecclesia, post impias abiit opiniones, dicens: Capitis sui tenebras esse lucem, & ecclesiæ catholicæ lucem esse tenebras. Utinam ævo nostro tot non essent hujus insaniæ sectatores, ut vere dici non posset: stultorum infinitus est numerus.

Magna profecto circa religionem illorum insania est, qui cum Christum opera bona & præcepisse, & exemplo suo commendasse legerint, & tandem voluisse pati, & sic intrare in gloriam suam: ipsi tamen sub tali capite genio & delitiis indulgentes in otio se vivere posse existimant. Et si qui eorum sint, qui hæc ipsa opera verbo non negligant, ea tamen ad salutem minus necessaria esse dicunt, inanem reddentes illam fidei nostræ confessionem: reddet Deus unicuique secundum opera sua: & qui bona egerunt ibunt in vitam æternam. Cum autem ab ecclesiæ initio sacramentorum usum semper fuisse legerint (ritus enim si qui aliquando immutati sunt, hoc ideo factum fuit, quia temporum & statuum conditiones illud expetebant: sed quantum ad substantiam attinet, in eorum integritate sine aliqua mutatione perstitere) cur ea nunc projiciunt, detestanturque? eo magis, quod sanguis Christi, quo ipsi tantopere gloriantur, & in quo se unice dicunt confidere, solo sacramentorum medio nos abluit, & Deo conciliat. Cum insuper beati Petri, ejusque in Romana, & apostolica sede successorum auctoritatem, eminentiamque super ceteros omnes ab ipsa Christi resurrectione indubitatam acceperint, ad quos alii quivis gravia fidei dubia, & ecclesiæ negotia, tanquam ad supremos doctores, & totius dominici gregis pastores summos referebant: cur hodie ab eis tanta cum indignatione deficiunt? Unde obsecro nefas tantum populis, & iis qui aliquando pastores erant? Unde hæc tetigit o Christe tuos insania cives?

Non desunt in sacris literis oracula, quibus meæ petitioni satisfiat: dum enim de peccatoribus ajunt, non cognoverunt, neque intellexerunt, *in tenebris ambulant*: peccata & mala quævis ex ignorantia provenisse ostendunt, quæ est altera peccatorum origo & causa, nec immerito: omnis enim pravus ignarus est, & nemo amplectitur vitium nisi specie honesti: nec virtutem odisse poterit, nisi turpitudinis speciem præ se tulerit. Si enim illius formam oculis corporeis spectaremus, magnum (ut dicebat Plato) sui amorem excitaret in cordibus nostris: eadem oracula cum de eisdem peccatoribus dicunt, obcœcavit eos malitia eorum: alteram ostendunt vitiorum causam, malitiam scilicet priori longe deteriorem, quibus ignorantiæ & malitiæ morbis intellectus, & voluntas animæ nostræ, vires præcipue inficiuntur uti fuit ab initio: & sic homo a sua rectitudine recessit, comparatusque est jumentis insipientibus. At dominus, qui misericordia & miserationibus dives est, noluit hominem in tenebris & in umbra mortis sine remedio derelinquere: sed ei ineffabilem bonitatis suæ dexteram porrexit oriens ex alto, ipse inquam, pater ac dominus, qui condidit, firmavitque cœlum, qui libratam sua magnitudine terram vallavit in montibus, mari circumdedit, omnibusque distinxit; quicquid in hoc mirabile cernitur, conflavit, ac perfecit ex nihilo, perspectis erroribus nostris ducem misit, qui viam nobis justitiæ panderet: quem audiremus, quem sequeremur, cujus monitis & præceptis devotissime pareremus: quem qui non audierunt jam judicati sunt: quia lux venit in mundum, & illi dilexerunt magis tenebras, quam lucem.

Psal. 80.

Verum enimvero ex iis qui eum audierunt, & se ejus nomine Christianos esse profitentur, alii moribus dissentiunt, alii vero doctrina. Primis sacramentorum remedia contulit, quibus vestem, quam amisere candidam recuperare, & in viam poterunt redire justitiæ: adversus vero errorem, hæreticorum doctrinam, pertinaciamque, patrum exhortationes, & tandem œcumenica concilia instituit: quippe quæ ad evellendas hæreses præcipua semper fuere medicamenta, ita ut ipse dominus saluti nostræ semper consulere videatur: olim quidem per filii sui missionem, deinde vero per internas inspirationes, per patrum exhortationes, per sacramentorum ministeria, & in rebus arduis (uti nunc sunt) per generalia concilia, ubi Christus assistit, & Spiritus sanctus operatur: cujus directione, & nutu totum ecclesiæ corpus sanctificatur, & regitur.

Hæc itaque, patres sanctissimi, causa fuit, cur vos a Christi vicario (cui soli hæc potestas data est) in hunc sacrum & legitimum cœtum vocati estis, ut scilicet prudentia vestra, & singulari doctrina errores (adjuvante Deo) eradicentur, veritas catholica confirmetur, & pax restituatur ecclesiæ: in eam enim Spiritus sanctus ad hoc potissime concilia introduxit, ut si quæ inter Christianos de re fidei orta esset dissensio, patribus in unum convenientibus per invocationem nominis sui veritas appareat, errores, opiniones,

ANNO CHRISTI 1562.

nes, & schismata, quæ in religione emerserunt, ipsorum concilium auctoritate amputentur, & penitus extinguantur. Quæ autem, & quanta sit conciliorum, & ecclesiæ auctoritas, qualesve vosmet ipsos patres, in hoc negotio gerere debeatis, omni verborum ornatu & lenocinio excluso brevissime percurremus.

Scriptura cum non ab humana voluntate, sed a Deo ipso auctoritatem acceperit, ideo nullus unquam fuit sanæ mentis, qui illi contradicere, aut aliquid falsum, inconstans, vel otiosum objicere præsumpserit. Ecclesia etiam non minorem a domino auctoritatem obtinuit, ita ut quicumque eam audierit, vel spreverit, Deum ipsum audivisse, vel sprevisse dicatur: ei datum est inter canonicum & apocryphum, catholicum & hæreticum discernere, scripturas fideliter interpretari, peregrina & noxia respuere, & amplecti utilia. Unde non abs re Augustinus dicebat se evangelio non credere, nisi illum auctoritas commonuisset ecclesiæ: verum tamen cum fidelium cœtus, prælatorum conventus, ac prælatus ipse nomine ecclesiæ intelligantur, licebit eos sub eodem nomine appellare. Cum autem caput ecclesiæ Christus sit, cujus spiritu illuminata in iis quæ ad fidem pertinent, errare non potest: quicumque ei non crediderit, & in iis, quæ ab ea determinata fuerint non acquieverit, repugnat ipsi Christo, ac ejusdem sententia tanquam ethnicus & publicanus habendus est.

Nec etiam sunt audiendi qui denuo de iis referri volunt, quæ semel sacra concilia determinarunt, & ab apostolica sede firmata sunt: si quidem hoc nihil aliud esset, quam Sisyphium volvere saxum: & dum in pelago dubitationum fluctuamus, portum quietis & veritatis nunquam attingere. Desideratur, proh dolor, concilium ab omnibus, quis ejus erit finis, quæ utilitas, & quis usus, si postquam decretum in eo quicquam fuerit, illud denuo aliquibus in dubium revocare, vel disputare licebit? Idem profecto iis eveniet, quod febricitantibus evenire conspicimus, quibus dulcia quævis morbi initio amaiescunt: qui superioribus conciliis non credunt, nec iis credent, quæ futura sunt: sicuti qui non credebant Moysi & prophetis, nec illi qui a mortuis surrexisset credituri erant.

Sed quia hæretici semper conciliorum auctoritate damnati fuerunt, mirandum non est, si contra eandem auctoritatem sua spicula jaciunt, arbitrati blasphemiis & argutiis quibusdam posse illam demoliri: ajunt enim se nullius velle stare judicio, nisi solius verbi Dei: quippe quod solum est verax, & manet in æternum: at conciliorum veritas cum hominum judicio ac voto innitatur, qui natura mendaces sunt, ea possunt facilitate alios fallere, qua ipsi decipi possunt. Quare hinc fit, ut aliqua unius concilii decreta ab altero sæpenumero revocata fuerint. Impiorum vox est adversus dominum, & adversus Christos ejus: *Dirumpamus* (inquiunt) *vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum: sed qui habitat in cœlis irridebit eos*, & idem dominus subsannabit illos. Si vere divini verbi judicium magnificiendum existimarent, ecclesiam & illius proceres audirent, quos verbum domini præcipit esse audiendos. Fatemur homines esse mendaces dum loquuntur a seipsis: at cum in Christi nomine congregati sunt, de summa religionis & fidei tractaturi, licet in examinanda veritate interdum discrepent, in decretis tamen non ipsi sunt qui loquuntur, sed Spiritus sanctus: qui loquitur in eis: unde conciliorum determinationibus apte, quod apostoli docuere, apponitur: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*. Cum ergo determinationes vestræ, patres sanctissimi, Spiritui sancto præcipue tribuendæ sint, certe ille spiritus veritatis, sicut non potest falli, ita neque vos decipi patietur.

Psalm. 2. (margin)

ANNO CHRISTI 1562. Act. 15. (margin)

Fatemur etiam sæpe contigisse, ut semel definita, postea revocata fuerint; sed nunquam in iis, quæ ad dogmata fidei pertinent factum fuisse legimus, sed ad mores & ritus tantum: quippe qui pro temporum & locorum varietate mutari possunt, & interdum debent, ut apostolos aliquando fecisse legimus, dum abstinendum a sanguine & suffocatis statuerunt: & quasdam legis cæremonias permisere: & Paulus Timotheum circumcidi, & ipsemet more gentis suæ purificari voluit, ne esset Judæis credentibus offendiculo, & synagoga sine honore sepeliretur: quorum exemplo posteri locis & temporibus prudenter aliquid condonarunt. Sed in iis quæ ad fidem pertinent, quod semel determinatum est, mutatum fuit nunquam: nec aliquid erroris inventum ad hæc usque infelicissima tempora (quod sine lacrymis commemorare non possumus) quibus a mille & trecentis annis ecclesiam errasse contenditur: forte id scilicet ideo evenit, quia dormiente sponso ejus Christo tamdiu in erroribus fluctuavit: fuissetque funditus submersa, nisi illum a somno Lutherus excitasset. Quis tam impias voces perferre queat? quis tam ferreus, ut teneat se? & hæc audiens justissimo dolore atque indignatione se commoveri non sentiat? dum enim his blasphemiis satanæ ministri ecclesiam nituntur deprimere, Christum ejus sponsum promissorum fide & veritate expoliant: ipse enim ait: *Quæ procedunt a labiis meis, non faciam irrita*. Irrita certe essent verba ejus, si ecclesia erroribus (ut ipsi dicunt) diu succubuisset: ipse ait: *Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum*: non erroris, sed *Spiritum veritatis*. Et alibi ait: *Vobiscum ero usque ad consummationem sæculi*: quæ promissio non solis illis, quibuscum loquebatur, facta est, qui nec in terris in æternum, neque erant usque ad consummationem sæculi permansuri, sed ecclesiæ facta est, cujus ipse est caput: caput dico non errantium aut erroris, sed veritatis.

Psalm. 88. Joan. 14. Matth. 28. (margin)

Non casu evenisse judico, ut hic dies, quo tot superatis difficultatibus, & suspensione sublata œcumenicum hoc concilium aperitur, cathedræ Petri sacer esset, ac eodem die evangelium nobis legeretur, quando Christus, mater ejus sanctissima, & discipuli ad nuptias invitati convenere (utrumque enim hujus diei ministerio convenit) in cathedra, quam Petrus sibi, ejusque successoribus Romæ erexit, Romanæ ecclesiæ eminentiam ac dotes præcipuas licebit inspicere, quas ita in Petro suscepit a domino, ut super cunctas alias supremum magisterium, & ducatum obtinuerit. *Tu*, inquit, *es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*: Christus enim ipse, sicut tibi tanquam primario, & independenti capiti univit ecclesiam, ita ut eadem semper habeat caput visibile, Petrum constituit, quem Cepham appellavit, id est petram, super quam ecclesiam suam fundandam esse dixit: & quemadmodum in sacramentis operatur omnia ipse solus, ministerio tamen utitur visibilium sacerdotum: sic visibilem in terris ministrum elegit, per quem ecclesiæ molem hanc sustineret, & gregem suum visibilem invisibilis ille gubernaret.

Matth. 16. (margin)

At hæretici, qui nihil student accuratius, quam

Petri

ANNO CHRISTI 1562.

Petri successorem Christi vicarium exosum omnibus reddere, ut unitas in ecclesia dissolvatur, disseminant, nos dum Petrum ecclesiæ caput vel fundamentum prædicamus, Christo petræ primariæ, & angulari lapidi, ac fundamento præcipuo, præter quod nullum aliud poni potest eodem modo quo ipsum est, quoquo modo derogare: ubi, sicut in aliis, & decipiuntur, & alios student decipere. Nos enim potius Christi gloriam & majestatem extollimus, dum eum, qui a principio creaturas omnes voluit bonitatis suæ esse participes, prædicamus participatione quadam tempore gratiæ voluisse illam hominibus copiosius & augustius communicare: ita ut cum solus ipse sit lux mundi, solus possit peccata dimittere, tamen hæc hominibus communicavit: B solus est filius Dei, & tamen quod ipse est natura, contulit ut alii fierent per gratiam: qui sacerdos est, sacerdotes facit, & qui petra est, petram facit. Unde quod dixit, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, ita ad Christum, & ad fidem, quam Petrus confessus est, refertur: ut nisi ad Petrum ipsum referri etiam intelligas, diminute credes, & prope nihil, neque ubi sit ecclesia, scies: nam si per petram Christum solum, aut Petri fidem intellexeris, quilibet hæreticus penes se & Christum & fidem esse dicet: si vero Petrum, & Petri successorem intelliges, nullus schismaticis & hæreticis locus relinquetur.

Confirmat hoc B. Hieronymus ad Damasum papam sic scribens: *Cum successore piscatoris, & discipulo Christi loquor, ego nullum alium, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: super hanc petram ædificatam ecclesiam scio: qui extra hanc domum agnum comederit, prophanus est: qui non fuerit in arca Noe, peribit regnante diluvio*: hæc enim sancta, & apostolica omnium ecclesiarum Christi mater ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam recessit, nec hæreticis pravitatibus aliquando succubuit: sed ut in exordio fidei Christianæ normam accepit ab auctoribus suis apostolorum principibus, eam illibatam semper servavit juxta ipsius domini pollicitationem, qui ejus discipulorum principi
Luc. 22. ait: *Petre, ecce satanas expetivit te, ut cribraret sicut triticum, ego vero rogavi pro te, ne deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Sola hæc ecclesia nunquam fuit erroribus depravata, *nec ad eam*, ut Cyprianus ait, *accessum potuit habere perfidia*. Defecit Hierosolyma, ubi Jacobus: Asia, ubi Joannes: Achaia, ubi Andreas: India, ubi Thomas: Æthiopia, ubi Matthæus: Persia, ubi Judas: Phrygia, ubi Philippus. Defecerunt & aliæ, quibus Christi & apostolorum discipuli præfuere: sola hæc apostolico culmine insignis a fide & veritate nunquam declinavit, ut a domino promissum est: quod *portæ inferi non*
Matth. 16. *prævalebunt adversus eam*. Si portæ inferi, quæ sunt hæreses, & doctrinæ, non sunt contra eam prævalituræ, cur sic impudenti ore tamdiu in erroribus illam fuisse proclamant? nemo dicat Deum se habere patrem, nisi hanc ecclesiam matrem agnoverit.

Sed tempus est, ut ad illius auctoritatem (unde digressi sumus) revertamur: & in ea insistendum est: talis enim est hujus ævi hæreticorum conditio, ut in nullam rem magis incumbant, quam ut sub prætextu verbi Dei ecclesiæ auctoritatem evertant: ac si verbo Christi corpus ejus ecclesia, vel corpori caput posset adversari: quinimo auctoritas ecclesiæ tunc a scripturis maxime illustratur, dum eas commendat, divinas esse declarat, nobis legendas exhibet, in dubiis fideliter exponit, & eis contraria condemnat, dum legalia in scripturis præcepta a domino eadem auctoritate cessarunt. Dies sabbati in lege celeberrimus transiit in dominicam: circumcisio Abrahæ Gen. 17. & semini ejus ea sub comminatione ordinata, ut cujus præputii caro circumcisa non fuerit, deleretur de populo suo, sic sublata est, ut apostolus obtestetur, si circumcidamini, excidistis a gratia, & Christus nihil vobis prodest. Gal. 5. Hæc, & his similia non Christi prædicatione cessarunt (ait enim se venisse implere legem, non solvere) sed Matth. 5. auctoritate ecclesiæ mutata sunt: etenim si ea tolleretur (cum oporteat hæreses esse) quis ostendet veritatem, & hæreticorum confundet pertinaciam? erunt confusa omnia, redeuntibus mox hæresibus illius auctoritate damnatis.

Qui vos contemnunt, patres amplissimi, Christum contemnunt, & eundem audiunt quicunque vos audierint. Luc. 10. Ordini vestro subjiciuntur dæmones, & datum est angelos quidem ipsos nedum sæcularia judicare. 1. Cor. 6. Vobis dictum est: quorum peccata remiseritis, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retinebuntur. Joan. 20. Vobis id mirabile dicitur, ut sit in cœlo ligatum, aut solutum quod ipsi ligaveritis, vel solveritis in terra. Hæc Deum potius, quam mortale sonant: vos estis illi principes, quos pro apostolis patribus David super omnem terram constituendos esse prædixerat: Psal. 44. C qui principatus eo omni terreno est dignior, quo divina humanis, & cœlestia sunt terrenis digniora. Hoc Constantinus agnovit, cum in episcoporum synodo voluit humiliorem sedem retinere, ac libellos contra episcopos sibi oblatos comburi jussit, dicens: *Deus constituit vos sacerdotes, & potestatem dedit judicandi de nobis*. Hoc idem Theodosius (cujus religionem, & humilitatem nunquam satis laudare possumus) agnovit, cum de sævitia ab Ambrosio redargueretur, & ab ingressu arceretur ecclesiæ, sacerdotis non contempsit imperium, sed humiliter paruit.

Hæc eadem auctoritas Christianissimos principes, ac dominia movit, ut ad hos clarissimos oratores tanquam defensores & obsides destinarent. D Eadem auctoritate potestis rebelles hæreticos ad parendum vestris decretis, & ad veniendum ad nuptias, quæ hodie Tridenti illis aperiuntur, compellere. Christiana enim & paterna caritas docet, filiis etiam invitis & rebellibus esse benefaciendum. Quod si (ut vultis) efficere non potestis, & hæreticos, pro quorum salute tot incommoda & labores sustinetis, & periculis, & peregrinationibus vos conjecistis, ad has nuptias trahere non valetis, pro quibus sternuntur mensæ, dapes apponuntur, & vos ad ministrandum accingitis, ubi Christum invenirent, matrem ejus, ac sanctos, quos ipsi e suis commerciis ejecerunt, ubi lapideæ eorum hydriæ evaderent E carneæ, & aquæ errorum in vinum cœlestis doctrinæ, & spiritualis lætitiæ verterentur: quia eos *defendit numerus, junctaque umbone phalanges*: eadem monet caritas assidue Christum dominum orare, ut qui *lux est mundi*, dignetur illorum tenebras excutere, ac eis lumen, & cognitionem catholicæ veritatis imprimere. Joan. 8.

Restat, ut in quibus & vos exercere, & beatos apostolos imitari debeatis, breviter absolvam. Præsentis ecclesiæ status nonnunquam in scripturis vinea nuncupatur, & ea certe est, quam dominus suis hodie non locat, sed commendat agricolis: Matth. 2.

[Anno Christi 1562.]

lis: & sicuti ad culturam illius nunquam destitit a primo mane vocare operarios, sic nunc vos, patres, vocavit, & misit, non ut vinum bibatis, aut in otio delitiis fruamini, sed ut apostoli quibus vos succeditis, præcipui hujus vineæ cultores, exemplum reliquere, in ea operemini. Finis, & scopus, in quem toto pectore debetis incumbere, est vineam domini excolere, superflua amputare, utilia enutrire, nocua evellere, & circumquaque omnia speculari. Vos enim turres estis, & firma adversus inimicorum insidias propugnacula: vos sepes, & muri estis, qui sævientibus, & exterminantibus apris viam clauditis, quibus etiam satagendum est vulpeculas capere, ne si creverint, colligatis mutuo auxiliaribus caudis (uti hæretici & peccatores majores effecti facere consueverunt) totam vineam, & messem domini hæresum & vitiorum incendio depopulentur. Vos demum, patres, estis torcular illud, ubi vineæ fructus exprimitur, colligiturque: nec aliam ob rem dominus voluit hic adesse, nisi ut fructum afferatis, & fructus vester maneat: quod accuratius fiet, si in eisdem cordium vestrorum torcularibus diu noctuque versabitis, quorsum Tridentum veneritis, quo in discrimine respublica Christiana reperiatur, quid a vobis catholici expectent, in quibus (sicut aviculæ deplumatæ in nido, & nautæ firma in anchora) omnem eorum spem collocarunt: & sub quo sitis hæreticorum judicio.

Quæ si accurate cogitabitis, & tabulis cordis vestri scripta deferetis, efficient, ut in opere tantæ molis non otiosi, sed solertes sitis operarii, ac orbis expectationi, & temporum horum calamitatibus digne satisfacietis. Et quia in actionibus nostris, dum studemus nobis ipsis placere, sæpe hallucinamur: ideo apostolos doctores præcipuos in oratione & constantia studeamus imitari: quarum prima illuminati scietis potiora deligere: altera vero adversa omnia superabitis. Sine intermissione patres sanctissimi orandum est: nam hæc religionis negotia sunt oratione potius examinanda, quam verbis: quæ si a corde puro processerit, cœlos penetrat, & veluti fidelis nuncius mandatum peragit, & attingit, quo caro non pervenit. Nec aliquis debet tantum sibi placere, ut se non posse deficere arbitretur, cum non desint occultæ, & falsæ suggestiones dæmonum, qui in habitu lucis, & sub specie recti decipiant: ideo orandus est Deus, ut qui *lux est*, vos illuminet: qui *via est*, vos dirigat, & *qui veritas est*, vos manu ducat. [Psal. 118.] Sit ipse *lucerna pedibus vestris, & lumen semitis vestris*: [Act. 8.] sic enim apostolos fecisse legimus, Petrus & Joannes in Samariam profecti non prius iis qui crediderant imposuere manus, ut acciperent Spiritum sanctum, quam pro ipsis orassent, & dum [Act. 12.] Petrus servaretur in carcere, oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo: divina non nisi a Deo petenda sunt, nec possunt humanis viribus comparari. Constantia insuper & fortitudo vobis necessaria est: quæ si defuerit, nullum ferme opus optato & laudabili fine coronabitur: ea armati Petrus & Joannes cogentibus, ut Christum negarent, & a sui nominis prædicatione desisterent, audacter responderunt: [Act. 5.] *Si Deo magis, quam hominibus obedire oporteat, ipsi judicate*. Quapropter nec Deum negabimus, nec a sui nominis prædicatione desistemus. Cum Andreas paratam sibi crucem longe prospiceret, supplicii spectaculo non territus, sed senectute gravatus cœpit alacri animo clamare: *Salve crux diu desiderata*. Omnes denique apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quando *digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. [Act. 5.]

Eandem quibusvis in periculis & difficultatibus debetis constantiam imitari, ac vosmet pro gloria domini tanquam parietes opponere, dicentes cum Davide: *Non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris*. [Psal. 45.] Gentium historiæ Horatium miris laudibus prosequuntur, quia toti se Hetruriæ opposuit, ut patria redderetur incolumis: Spartanasque fœminas, quia filiis euntibus ad bellum clypeos sub his monitis porrigebant: *Fili aut cum hoc, vel in hoc*: ratas dignius esse in bello audacter pugnando occumbere, quam inde turpiter recedere. Quanto magis eorum fortitudo celebranda est, qui non pro inani mundi gloria, sed pro fidei confessione, & fratrum salute periculis, laboribus, & incommodis non cedunt? de quovis prælato, & de religione Christiana benemerenti gloriosius narratur, eum alicubi pro Dei causa, impiorum gladiis occubuisse, quam illac transisse dum fugeret. [Matth. 16. Marci 8.] Quid homini prodest, si animam amando perdiderit? aut quam dabit commutationem pro anima sua?

Volui, amplissimi patres, hæc dixisse pro fortitudine, quam quisque vestrum in animi præparatione habere debet: non quod hæc pericula vineæ in his Tridentinis montibus collectæ immineant: eam enim dominus protectionis suæ & evangelicæ custodiæ sepe munivit, circuivitque non horum montium vallo, sed Cæsaris invictissimi: ac catholicorum principum, qui nec sumptibus parcent, nec laboribus, ut fœlix sit sacri hujus concilii progressus, ut ne capillus quidem cadat a capite vestro. Supersunt adhuc parvo in hoc ambitu plus quam septem virorum millia, *qui coram Baal genua non curvarunt*. [Rom. 11.] Dei, non mundi opus aggredimur: hinc nec formidetis, nec difficultatum ventis circumferamini, experti sanctos per fidem reges vicisse, & imperia, & apostolos pauperes, & infimos audacter prædicasse Christum crucifixum, mundo exosum, Judæis scandalum, & gentibus stultitiam: quibus etsi mundi sapientia, & vires contradixerint, Deus tamen voci suæ dedit virtutem, & evangelizantibus verbum potentiam, ita ut adversarii sapientiæ, & spiritui qui loquebatur in illis, resistere non potuerint. Sic vos si, quod in vobis erit, feceritis, qui incrementum dat Deus efficiet, ut lux vestra luceat in universo orbe: & expectatos fructus populo Christiano afferatis: quibus ipsi immortalitatem apud posteros assequemini, & ecclesia a tot perturbationibus liberata quiescet. Quod ab eodem domino nobis certo promittitur, cum his temporibus ecclesiæ suæ Pium pontificem maximum præesse voluerit: de cujus sapientia, zelo, & rectitudine spem certam componendæ religionis accepimus. Adest illustrissimorum legatorum prudentia, & fides, ac omnium vestrum patres reverendissimi constantia & pietas: quæ quicquid antea difficile videbatur, facile futurum ostendunt.

[Oratio ex Psalmis Davidicis contexta.] Adsis ergo domine Jesu mentibus nostris, & ecclesiæ, ac fidei tuæ aspira negotiis, quæ hodie sub spe tuæ protectionis aggredimur: sicut oculi omnium in te suspiciunt: ut tu aperiens manum ubertatis tuæ *expleas omne animal benedictione*: sic nunc oculi nostri sunt ad te dominum Deum nostrum, ut nostri miserearis, & mittens auxilium de sancto, de Sion tuearis nos. Tu caput es, nos membra: vivifica, & illumina nos, & unigentum

gratiæ

Anno Christi 1562.

gratiæ tuæ a te capite descendat in barbam, & ad oram vestimenti tui, ita ut hi ecclesiæ tuæ proceres ac fideles populi sint illius unguenti participes: & cum sine tuo numine nihil sit in homine, nihil sit innoxium, *Veni tu sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium*, & horum patrum *mentes igne tui amoris incende*.

LXXXI.

ORATIO HABITA AD PATRES concilii Tridentini die sancti Gregorii, MDLXII. *Per reverendum patrem domnum Augustinum Loscos, abbatem ordinis Cassinensis.*

VELIM hodie, patres amplissimi, clarissimique oratores, &c. Velim, inquam, mihi apud supremos patriæ patres, apud electos totius orbis pastores verba facturo mellifluam ac nectaream dari dicendi copiam. Quandoquidem ad tanti oneris provinciam suscipiendam, non hominum, quorum minimus ego sum, sed angelorum linguis, ut ita dixerim, mihi opus fuisset. Sed quamvis hujus negotii magnitudini impar sit dicentis eloquium, spes omnis est tamen cum primis in eo sita, qui vere scientiam habet vocis, & hominum mentes luce veritatis illustrat, labia infantium solvit, & fantium ora tum linguarum generibus, tum sermonum interpretatione affatim replet. Ipse enim, cujus dicere est facere, proprio ore promisit: *Aperi* (dicens) *os tuum, & implebo illud*. (Psal. 80.) Omnis igitur spes in eo cum primis est sita, deinceps in vobis, P. A. qui pro vestra singulari humanitate, benignitate, caritateque, animo læto, hilari vultu ea accipitis, quæ a filiis vestris, a filiis sponsæ, quamvis parva, quamvis minuta, in templi gazophylacio mittuntur. Ea, inquam, accipitis, pensantes non tam uniuscujusque manum, quam animum. Non igitur meis viribus, quæ nullæ sunt, nixus, sed Deo optimo maximo fidens, vestraque benevolentia fretus, hoc onus æquo animo subire non dubitavi. Verum ne frustra ipsa conteratur oratio, nostri propositi narrationem jam aggrediamur.

Mihi quidem solicite cogitanti, quem scopum dicendi proponerem, illa perpulchra evangelii modo recitati verba in mentem venere. *Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi*. (Matth. 5.) Hic suis dumtaxat discipulis servator noster verba facit: atque aperit, quales & discipuli, discipulorumque successores esse debeant: cum illi omnes non unum oppidum, non unam civitatem, non unicam provinciam, non (inquam) singulare quoddam regnum, sed universum imperium, sed universam terram, imo universum orbis circuitum deberent & sapientiæ sale condire, & bonorum operum luce illuminare. *In omnem enim terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. (Psal. 18.) Sedebat siquidem populus, universum scilicet hominum genus, in tenebris & mortis regione, quando orto justitiæ Sole, vidit lucem magnam. (Isai. 9.)

Hoc certe illustre & fulgentissimum tempus vidit propheta, vidit inquam, & ita gavisus est, ut maximo animi affectu in hæc verba proruperit: *Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est*. (Isai. 60.) Populus sedebat, quiescebat, immobilisque permanebat. Erat namque corporis calamitatibus præpeditus, tenebris ignorantiæ obrutus, pravis cupiditatibus ligatus, atque gravi peccatorum mole oppressus. Hæ sunt illæ evangelici Samaritani profundæ plagæ: hæ sunt illæ Davidicæ acutæ sagittæ, quibus universum hominum genus, peccante Adamo, astu diaboli, fuit transfossum. Per primum namque illud Adæ peccatorum magnas & graves admodum plagas humanum genus accepit: non in corpore solum, quod tunc factum est imbecillum, & morbis, senio, mortique obnoxium, sed etiam in animo, parte hominis longe diviniore. Et quod supra modum intime dolendum est, in ipsa voluntate, gravissimum corruptionis vulnus accepit: quæ cum antea recta in summi, maximique conditoris amorem ferretur, tum demum ab illo vero, perfecto, optimoque bono averti cœpit, & ad res vanas, futiles, nihilique deflexit: tum in mente, suprema hominis veluti specula, caliginem quandam tenebricosam, hoc est ignorantiem, cœcitatemque contraxit, ut jam inde per sese non satis perspicere valeret, quid rectum sit, & quo dirigere debeat.

Degente itaque humano genere in his densis ignorantiæ & vitiorum tenebris, quum nox in suo cursu medium iter haberet, mediumque silentium omnia tenerent, advenit illa temporis plenitudo, in qua ab æterno, a regalibus sedibus omnipotens Pater Verbum suum in terram mittere constituerat, ut ex muliere virgine non corrupta, formam servi accipiens ita sub lege viveret, ut nos ab omni infirmitate curaret, atque felicissima filiorum Dei adoptione donaret. Hoc igitur opportuno tempore, *populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione & umbra mortis lux orta est, lumen justitia apparuit eis*, (Isai. 9.) *uti* Sol, *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. (Jac. 1.) Non mutat horizontem, non variat hemisphærium, semper illuminat omnem hominem venientem & existentem in hac tenebrarum valle. (Joan. 1.) Venit quidem Dei filius e cœlo in mundum, ut ipsum illuminaret: *quamdiu* (inquit) *sum in mundo, lux sum mundi*. (Joan. 9.) At quoniam multi hominum tenebras potius dilexerunt quam lucem, (Joan. 3.) hac de causa non omnes illuminavit, sed cæcos dumtaxat illustravit. Venit, inquam, ut non videntes viderent, & videntes cæci fierent. (Joan. 9.) Quamdiu igitur cum hominibus conversatus fuit, lux profecto ipsius mundi fuit.

Attamen quemadmodum adventus sui tempus ab æterno præfinitum esse a patre legimus: sic & recessum suum in carne assumpta e mundo ad patrem præordinatum fuisse, absque dubio intelligere debemus. Itaque functus sua legatione, jactis ecclesiæ fundamentis, quadragesimo die post suam a mortuis resurrectionem, videntibus discipulis, comitantibus angelis, psallentibus & exultantibus cœlestibus spiritibus, cœlum perpetuo regnaturus ascendit. Et ne omnino sua nos corporali præsentia destitutos, orphanosque derelinqueret, priusquam a nobis discederet, divinam suam præsentiam nobiscum usque ad sæculi consummationem mansuram promisit, & unicum sibi vicarium in terris constituit. Cui & ejus successoribus pascendarum ovium suarum universum negotium perpetuo duraturum demandavit, aliis etiam & apostolis, & omnibus discipulis, eorumque successoribus, pari ordine, usque ad sæculorum finem, & evangelii ubique prædicandi onus, & ligandi ac solvendi potestatem plenissime concessit.

Quamobrem non illis tantum discipulis, sed vobis etiam in posterum successuris, a Christo dictum fuit: *Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi*, (Matth.) ac

ANNO CHRISTI 1562.

ac si diceret: Ego vos præscivi, prædestinavi, vocavi, justificavi, atque glorificavi, gloriosos, fulgentissimos vos reddidi: Feci vos discipulos, ministros, & amicos meos. Et sicut misit me vivens pater, ita & ego mitto vos. Omne judicium dedit mihi pater, ipse enim neminem judicat: & ego omne judicium vobis do. Quæcunque solveritis, vel in terris ligaveritis, erunt in cœlo soluta vel ligata. Insuper sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Ad hoc ornavi siquidem vos sacerdotali gemma: decoravi episcopali infula. Illustravi, magnificavi, atque glorificavi sacri paracleti charismatibus. At quid obsecro? ut sitis sal terræ, ut sitis lux mundi, ut omnia vestro & sale condiantur, & lumine illustrentur. Ecce P. A. quales estis, ad quam præcellens munus, ad quam altam speculam estis a Deo evecti? Speculatores posuit vos Deus, ut venientem rapacem lupum ad mactandas & perdendas Christi oves eminus cernere, eique obviam ire possitis; atque vobis eminentiori loco positis, oves vobis commissæ, & vestra virtutum exempla intueri & fidei verba commode queant audire. Ideo estis civitas non in valle, sed supra montem posita, infulis conspicua. Lucerna non sub modio, sed super eminens candelabrum constituta, oleo sancti spiritus suffulta, ut omnes qui per sacramentorum januam domum Christi ingrediuntur, lumen videant, & ut more Solis, cuncta supposita virtutum radiis, illustriora fulgentioraque reddatis, atque sapientiæ catholicæ sale gregem vobis creditum, ab omni vitiorum labe corruptioneque immunem & impollutum custodiatis.

Joan. 6, 20. Matth. 16. Joan. 5. Matth. 18. Matth. 19.

Ad hoc elegit vos, posuit vos, P. A. SS. sua in ecclesia episcopos & pastores. Non quidem estis ex eorum numero, qui non per ostium, sed aliunde ascendunt in ovile: quibus hoc dumtaxat curæ est, ut mactent, & oves perdant: ita lanam vellicando, ut una cum ipsa pellem auferant, ita ubera pressando, ut simul cum lacte ovium sanguinem sugant. Neque vero mercenarii estis, qui nullam ob aliam causam suo funguntur officio, nisi ut velleribus cum lacte fruantur. Horum quidem omnium non sunt oves propriæ, qui jam evangelii lata sententia fures & mercenarii sunt declarati. Non ita vos, P. A. estis: absit, sed posuit vos SS. vere episcopos, vere pastores, vere animarum nostrarum rectores, vobis vere cura est de ovibus, qui huc nulla alia movente ratione, nisi ut Christi ovium causam ageretis, accessistis: pro quibus regendis, instituendis, ex profundis satanæ visceribus educendis, atque servandis, maximis cum periculis, spretis patriis focis & laribus, carorum abdicata parentum consuetudine, contempto corporis solatio, atque propria neglecta vita, huc vos contulistis. Imo Tridenti vos Deo obtulistis, hostiam vivam Deo placentem, sacrificium in odorem suavitatis. *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus*. Nonne undequaque redolent quæso, isthæc fragantia mella? Quis est qui non videat singularem omnium vestrum P. A. gravitatem, venustatem, modestiam, honestatem, religionem, atque erga Deum pietatem, frequentius divinis rebus assistendo, atque ipsa sacra tractando? Quis obsecro ignorat vestram erga pauperes & egenos ingentem caritatem: cum in primis vobis cordi fuerit, ut eorum unicuique in suis propriis hospitiis necessaria tribuerentur, ne per civitatem vagarentur? *Talibus siquidem hostiis promeretur Deus.*

Joan. 10. Gen. 27. Hebr. 13.

O te ter & amplius beatum, imo beatissimum, felicissimumque papam Pium IV. qui tot ac talibus collegis, commilitonibus, coadjutoribusque es præditus. Re vera quales principes, tales & eorum aulici inveniuntur. Qua de re nequaquam putaverim pontificem nostrum degenerare a vestigiis sanctissimorum majorum suorum, ex quorum collegio unum hodierno die habemus Gregorium, de cujus laudibus modo aliquid dicere operæpretium fore putavi: dicam brevius tamen quam res ipsa suopte ingenio amplissima dici possit.

Gregorius igitur & Romæ natus, & clarissimis parentibus, Gordiano scilicet & Sylvia ortus fuit. Qui ab infantia cor gerens senile, nulli unquam voluptati animum dedit, sed semper doctissimis, religiosisque viris adhærendo, maturis & gravissimis studiis ita operam navavit, ut etsi tunc Romæ studia maxime florerent, nulli tamen Gregorius in philosophia secundus haberetur. Cum cœlestium tamen illustris juvenis maximo flagraret amore, cum primum fuit patre orbatus, fluxas & inanes hujusce mundi divitias atque delitias, cum cœlestibus prudentissime commutavit. Sex namque statim in Sicilia cœnobia erexit, ibique quamplurimis collectis, qui Deo ministrarent, monachis, tantum prædiorum contulit, quantum ad eorum victum sufficere videbatur. Septimum tandem cœnobium intra urbis mœnia, in sua propria domo construxit, dicavitque divo Andreæ apostolo. In quo remota purpura, relictis sericis, abjectis argento & auro, relegatisque micantibus gemmis, sub Hilarione & Maximiano monachis hunc divi Benedicti habitum induit, ut pauperis habitu indutus, pauperibus inserviret, & omnia sua eis erogaret. Cumque in illius monasterii abbatem evasisset, tot pia & divina opera edidit, totque clara & heroica gessit facinora, ut ejus odor non minus undequaque diffunderetur, quam virgulæ fumi ex aromatibus myrrhæ, thuris, & universi pulveris pigmentarii. Hoc tam suavi odore summus pontifex Benedictus allectus, ipsum Gregorium a monasterii quiete invitum ad se traxit, ecclesiasticique ordinis officio decoratum, septimum Levitam ad sui adjutorium ordinavit. Nec multo post tempore in Constatinopolim urbem pro ecclesiæ negotiis a Pelagio dirigitur, ubi præter impositum sibi munus, quod summa cum gratia & auctoritate apud imperatorem præclarissime gessit, nascentem hæresim de resurrectionis corporum nostrorum statu, ratione & auctoritatibus ita extinxit, ut ipsius hæresis Eutychium auctorem ejusdem civitatis episcopum ad veritatem revocaret. Qui morti proximus in hæc verba prorupit: Confiteor, me in hac pelle resurrecturum.

Deinde vita functo Pelagio pontifice, universus clerus ipsum Gregorium, quoad potuit renitentem in summum pontificem delegerunt. Qui meditata fuga, mutato habitu, iter arripiens in opacas sylvas, abditasque cavernas se contulit. Nec tamen lucerna super candelabrum posita diu ibi latere potuit. Nam dum ab omnibus anxie requiritur, indicio fulgidæ columnæ, super ipsum jugiter dependentis agnoscitur, capitur, trahitur: & apud divi Petri apostolorum principis templum pontificiis sacris initiatur. Suscepto igitur ecclesiæ gubernaculo cum primis judicavit episcopum oportere domui suæ bene præesse. Remotis hac de causa a suo cubiculo secularibus, clericos & monachos probos familiares sibi delegit: putans non convenire inter mitratos

Anno Christi 1562.

tratos versari calamistratos: cum quibus Gregorius diu noctuque Deo serviens, nihil monasticæ perfectionis in palatio reliquit, sacerdotes suos in summo habebat honore: eos enim elegerat, qui ejus contubernio & sodalitio digni videntur.

Verum & catholicæ ecclesiæ optime præfuit: namque consuetudines omnes, quas contra priscos mores & patrum traditiones pullulasse reperit, a Romanæ ecclesiæ corpore omnino segregavit. Deinde ex pontificiorum indumentorum consideratione id assequebatur, ut qualem eum oporteret esse, & ecclesiarum & subjectarum ovium moderatorem, apertissime cognosceret. Intellexit namque sibi claves creditas, sibi commissas oves: & non solum ovium, sed & pastorum se pastorem recognovit. Quod ex Christi verbo conjectavit. Cui enim alii, non dico episcoporum, sed nec apostolorum, sic absolute, sic indefinite commissæ sunt oves, sicut Petro: *si me amas*, inquit, *Petre, pasce oves meas*, non unius regni, sed omnes absque ulla loci circumscriptione. At ante omnia fratres suos episcopos juxta Christi præceptum confirmare studuit, quod in registro luce clarius patet. Sciebat enim se nequaquam eorum fidei dominari, sed eorum esse adjutorem gaudii. Nam quemadmodum in cœlis sub uno capite Deo Seraphim & Cherubim, ac ceteri quoque usque ad angelos ordinantur atque servantur: ita in terris sub uno summo pontifice, cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, & generales, ceterique ecclesiastici constituuntur, atque suis in honoribus conservantur. Bonos itaque amplissimis prosequebatur honoribus, & in malos, ut resipiscerent, acrius animadvertebat. Posthæc manus suas aperuit inopi, & palmas suas ad pauperes extendit: ut veluti omnium pater toto terrarum orbe, piis muneribus pauperes Christi sustentaret. Adeoque hæ ejus benignitatis hostiæ Deo acceptæ fuerunt, ut propter has non solum angelos, sed etiam angelorum dominum mensa exceperit.

Joan. 21.

Prov. 31.

Præterea quanta æternæ, immarcescibilisque gloriæ diademata comparaverit, cum steterit contra horrendos reges, & immanissimos tyrannos. In primis schismaticos fide junctos, sed pace divisos, ad priorem unitatem restituit. Ligures dico, Istros, aliosque quamplurimos: deinde Donatistas, Manichæos, Arrianos, Agnoitas, domino opitulante, ab ecclesiæ ovili separavit. Post hæc & gentilibus obtulit Christi evangelium. Misso enim Augustino cum aliis fratribus ad Anglorum populos, tantam eis Deus gratiam contulit, ut verbum fidei, quod ore prædicabant, signorum efficacia confirmaretur. Plures quoque Judæos mira sua industria ac doctrina ad Christi cognitionem perduxit. Sed quid singula in tanta temporis angustia sanctissimi hujus viri facinora, præclarissimaque gesta dinumerare laboro? Cum tantus sit suarum laudum campus, ut vel cuique disertissimo maximum possit facessere negotium. O vere sal terræ, o vere lux mundi, o vera præsulum idea, monachorumque exemplar, vobis quidem veram pascendarum Christi ovium formam tribuit: nobis vero videndi regulam a sanctissimo Benedicto editam, propriis operibus adimplevit, & apostolicis scriptis authenticam tradidit. Hunc igitur gravissimum, maximumque ecclesiæ doctorem, hoc splendidissimum mundi lumen, toto conatu, totisque viribus sequamur: ambabus manibus amplectamur.

Ad te igitur, o summe rerum moderator accedimus, te suavissime Christe oramus, postulamus: ecce omnes isti congregati sunt, & venerunt tibi, ut tuam agerent causam, fac ut eorum voluntates intercedente gloriosissimo Gregorio igne illo divinæ charitatis ardeant, quem in terram mittere venisti: Intellectusque eorum scrutentur, quid sit imprimis pro ecclesia tua optimum, tum quid expediat, quid deceat, quid liceat, ut fratrem nostrum juniorem, qui vere cum meretricibus jam suam portionem dilapidavit, ad te piissimum patrem revocare possimus. Fac bone Deus, ut nihil sibi favor humanus usurpet: nihil præmium corrumpat, nihil possit timor, vel principum amor. Absint impietatis consilia, supercilia contentionis, & malignantium conventicula, ut ecclesiæ tuæ labenti, quiete, tranquille, & cito (uti opus est) provideatur. Amen.

LXXXII

ORATIO F. THEODORI MASII Mantuani Carmelitæ, quam habuit ad patres in concilio Tridentino, die octava Martii, quæ erat quarta dominica quadragesimæ.

IN sacris ecclesiæ ritibus, tametsi plurimis & copiosis, nihil sine ratione institutum, nihilque otiosum esse crediderim, illustrissimi sedis apostolicæ legati, oratores præclarissimi, patres summa veneratione dignissimi. Est enim ecclesia mystica illa & divina sponsa, pro qua servanda & ornanda immortalis Deus homo factus sanguinem suum fudit: cujusque amorem, fidem, pulchritudinem reges & prophetæ Spiritu sancto pleni admirati sunt: & cecinerunt.

Quare sacros illius ritus, sacrasque cæremonias, non inania quædam aut levia, sed & pulcherrima & mysticæ significationis plena ornamenta existimare oportet. Et profecto decuit, ut quæ sponsum habebat non solum omnium præstantissimum, sed & amantissimum, & suavissimas omnium delicias: suam quoque ipsa in illum fidem, suumque amorem non verbis tantum aut scriptis aliquando profiteretur, sed cantibus, hymnis, lectionibus, variisque cæremoniis & ritibus perpetuo demonstraret. Propterea certissima totius anni distributione, sponsi sui adventum, nativitatem, circumcisionem, baptismum, passionem, mortem, resurrectionem ex mortuis, ascensum in cœlum, omnia denique, quasi ipsa vitam illius agat, sive læta, sive tristia, solenni ritu percelebrat. Neque id solum, sed mundi creationem, conditum hominem, peccatum, legem, evangelium, variosque mortalium & casus & status (mysticis quibusdam temporum numeris ex divina scilicet scriptura desumptis) anniversaria memoria recolit: ut nulla sit anni pars, qua suæ fidei, suique amoris ecclesia apud mortales testimonium clarissimum non relinquat. Quam ob rem hodie quoque si simul omnia, tum quæ ex evangelista Joanne, tum quæ ex apostolo de duobus Abrahæ filiis audivimus, nec non illud subinde repetitum evangelici prophetæ oraculum: *Lætare*, inquam, *sterilis, quæ non paris*: nobis animo cogitationeque comprehensa fuerint, inde procul dubio colligemus, mysterium illud maximum nunc ab ecclesia celebrari, quod olim prophetæ sanctissimi futurum prædixerant, ut gentes uni- *Isai. 54. Gal. 4.*

ANNO CHRISTI 1562.

versæ ad fidei catholicæ veritatem evangelica prædicatione advocarentur: cadenteque veteri synagoga, nova constitueretur ecclesia.

Quæ res licet, ut scitu dignissima, ita & amplissima sit: Ego tamen eam, omissis multis, ut ipsa temporis angustia postulat, in tria illa capita contraham, rationem, inquam, modum, & finem. Nam primum cur Judæorum synagogæ Deus ecclesiam catholicam sufficere voluerit, quærendum videtur. Tunc enim facilius secundo loco modum, quo illud factum sit, & finem denique, in quem ecclesia constituta fuerit, addere poterimus. Sic igitur dicenti faveat Spiritus sanctus, faveat consessus iste gravissimus, ut si minus pro rei dignitate propositum absolvere potero, aliquid saltem de re tanta studiose videar attulisse, B quod vestris auribus, vestraque attentione, patres amplissimi, non omnino indignum videri possit.

Deus author omnium cum res universas primum conderet, nusquam duo hominum genera condidisse legitur: sed ut unam rerum universitatem, quam dicimus mundum, ita unum condidit hominum genus, ejusdem naturæ scilicet, & ingenii, quod ab uno eodemque parente communi originem duceret: rationis particeps, arbitrii libertate insigne, cui justi, injusti, honesti, inhonesti non ignota essent discrimina: vivacis animæ, mortis nesciæ, ac pene divinæ. Illud enim vitæ spiraculum est, quod ex ore suo Deum immortalem efflasse legimus: & merito ad imaginem Dei C factus dicitur homo, qui ita efformatus est, ut divinorum bonorum possessionem adipisci posset. Quis igitur sanæ mentis affirmare audeat ullos homines a Deo primum creatos fuisse, ut ab eo alieni essent, miseriisque obnoxii, tandem sempiterna morte interirent? Illud nos potius & longe verius dicamus, quod miseriæ atque interitus causa peccatum est: peccare autem cum hominis quidem sit, Dei autem nequaquam, necessario fit ut non aliunde quam ex ipsis hominibus orta sit illa hominum differentia, qua ex una duæ factæ sunt hominum quasi familiæ & civitates: altera Dei, altera diaboli: sicut & apostolo duo regna, alterum justitiæ, alterum peccati: & hujus quidem stipendia miseria & mors, & illius autem sa- D lus & felicitas. Jam vero divinæ misericordiæ deberi cœptum est, quod licet omnes peccati regno & morti obnoxii nascantur, quidam tamen, tanquam si postliminio redirent, in justitiæ regnum cooptentur, & salvi fiant. Et quidem si primas populorum origines consideremus, facile cognoscemus, non Dei parum benigna voluntate, sed sua quosdam pravitate & culpa a Dei populo semotos fuisse, ut alienos habitos ambulasse, ut dixit propheta, *in tenebris & umbra mortis*. Isai. 42.

Cain quidem primus diaboli civitatem ædificare cœpit, & periit. Abel autem frater justitiam & pietatem amplexus est, & a fratre occisus, Deo, quem colebat, perire non potuit. Unde hæc obsecro differentia orta est? Numquid forte impius E ille suæ iniquitatis, suique interitus causam in Deum referre poterit? An non illi dixit Deus, *si bene egeris, recipies*? numquid non ambo eisdem orti parentibus? An non eisdem instituti præceptis & moribus? An non simul educati sunt? Et qui quidem illum proxime secuti sunt homines impii, an non sua potius quam Dei voluntate impii fuisse, & contra Deum pugnasse dicendi sunt? Cum etiam postea magis in dies aucta fuisset iniquitas, & peccati regnum vires acquisivisset semper majores, tunc Deus aquarum inundationem Gen. 4.

propterea in universum terrarum orbem videtur immisisse, ut sublatis impiis hominibus, deletaque iniquitate, & servata mirifico navigio sancta pii Noe familia, nullus deinceps esset impius populus, neque qui a Deo haberetur alienus: sed sicut omnes ex eadem familia, eodemque parente communi ex sancto Noe trahebant originem, ita deinceps eandem servarent pietatem & religionem: atque eo diligentius, quo majora divinæ sævientis iræ atque horrendæ vindictæ exempla præcessisse noverant.

Quidam tamen rursum in impietatem prolapsi sunt, atque tandem eo insaniæ devenerunt, ut cultum, quem Deo vero auctori exhibendum a parentibus didicerant, hominibus, volucribus, quadrupedibus, inanibus denique simulacris exhiberent. Quid vero tum Deus? Numquid rursum fontes abyssi magnæ, cœlique cataractas aperiret? atqui prius tantæ mortalium stragis misertus, sanctique Noe pietate placatus, promiserat se nunquam postea quicquam tale facturum.

Tunc igitur pro æterno illo suæ sapientiæ consilio, quod omnes excedit cum hominum, tum angelorum mentes, de proterenda mortalium, tollendaque impietate agere cœpit. Tunc enim certum populum sibi elegit, & suum vocavit, non quod præter illum, neminem sibi gratum esse vellet, sed quod ex eo communem mortalium salutem orituram promitteret, mystico apposito circumcisionis signo. Interea permittens *gentes ingredi*, ut dicit apostolus, *vias suas*, quibus tamen quamvis impiis, non secus quam pater ille adolescentiori filio ex paterna domo invitis parentibus abeunti, suam non negavit substantiæ portionem: propterea etiam in eis tanta fuit divinarum rerum cognitio, ut ex illis quidam Dei viventis benevolentia digni habiti sint: donec tandem veniret temporis plenitudo, qua longe alios abyssi fontes, aliasque cœli cataractas aperiret, diluvioque alio omnes hominum deleret iniquitates, & perditum genus humanum præstantius instauraret, neque enim, ut prius, desæviit in universum genus mortalium, sed omnes iræ suæ fluctus in filium suum unigenitum immisit, & mystico aquæ baptismo veterem illum hominem cum suis iniquitatibus sepelivit. Rom. 10.

Et quicumque mysticam ecclesiæ navim conscenderunt, a divina ira salvi facti sunt. Conscenderunt autem quicumque voluerunt, omnes enim vocati sunt: Judæorum tamen plurimi conscendere noluerunt, legique illi veteri nimis addicti quidam, ita Christum amplectebantur, ut legem quoque simul tueri vellent, impie Christum dividentes, a quo non totam salutem, sed partem quoque a Mosaica lege agnoscendam esse censerent: quod in illa meretrice prius ostensum fuerat, quæ coram Salomone secari alienum filium, quam vere matri reddi malebat: hæc enim Judæorum populum, altera Gentilium præmonstrabat. Quare sapientissime non secanti, sed alteri, id est, non Judæis legem cum Christo commiscentibus, sed gentibus integrum servatorem defendentibus deberi illum judicavit alter Salomon, Petrus, inquam, apostolus, cum subortam illam quæstionem in concilio publico definiret. Propterea Judæos *zelum* quidem DEI habuisse dicebat apostolus, *sed non secundum scientiam*, quippe qui Mosaicæ legis usum atque ingenium ignorabant. Nam, ut idem docebat, lex lata non erat, quæ vivificare posset, cum ejus occasione Act. 14.

potius

ANNO CHRISTI 1562.

potius propter membrorum legem peccatum revixerit, & quod videbatur facere ad vitam, sua maledictione mortem afferret. Usus autem ejus non parvus erat, cum & peccatum indicaret, naturæ infirmitatem aperiret, & viam, qua progrediendum esset, ostenderet, ac tanquam pædagogus facta ad illum denique salutis auctorem perduceret, quem Deus multo ante quam legem ferret mortalibus promiserat: quo munere functa, cur obsecro loco non cederet, ut evangelium substitueretur?

Quare non est cur mutatas quispiam miretur leges, hoc enim & ratio temporum, & rerum conditio postulabat: neque etiam cur Judæorum populus prius Deo gratus, nunc autem invisus sit. Non enim Dei mutata voluntas, sed eorum obfirmata iniquitas hoc fecit, quibus apostoli dixerunt: *Vobis oportuit primum loqui regnum Dei: sed quoniam rejecistis illud, ecce convertimur ad gentes*. Et Paulus tantam quæstionem ingressus: Cur Israel, inquit, sectando legem justitiæ, ad legem justitiæ non pervenit? quia, inquit, non ex fide, sed quasi ex operibus. Et clarius infra eleganti translatione usus, fractos dicit fuisse naturales ramos, propter incredulitatem: quos tamen rursum inserendos affirmat, si non permanserint in incredulitate. In eo autem commendabat apostolus divinam pietatem, quod quasi solicitus pro salute filiorum pater optimus, nunc hos, nunc illos, acceptis, ut offerebantur, occasionibus, ab interitu revocaret. Nam non credentibus Judæis, occasio accepta est prædicandi evangelium gentibus: quibus credentibus, Judæos rursus æmulatione quadam ad fidem evangelicam invitare studuit: tantum abest, ut in Deo vel paternam dilectionem, vel propositi constantiam desiderare quis possit.

Act. 15. Ad Romanos & Galatas.

Quibus paucis mihi satis pro tempore ostendisse videor, patres optimi, qua ratione Deus post veterem legem, & Judæorum synagogam, novam constituerit ecclesiam, evangelica doctrina insignem, atque omnibus patentem. Jam itaque modum aperiam, quo illud factum sit, quod secundo loco declarandum nobis propositum est. Secus autem ecclesiam quam sinagogam constitutam invenimus. Et Joannes quidem brevibus rem hanc nobis significabat, cum verba pontificis interpretatus dixit, Jesum non solum pro gente moriturum, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum.

Joan. 11.

Vobis hodierna evangelii lectio idem nobis & clarius & jucundius explicabit: idque tanquam si rem notam in tabella contemplaremur. Tunc enim Jesum ultra mare Tiberiadis abeuntem turbæ multæ secutæ sunt, cum Tiberio imperante occisus resurrexit a mortuis.

Joan. 6.

Paschatis autem omnino congruunt & tempora & sacramenta. Et profecto, si conferantur singula, mirifice convenient. Tunc enim Jesus navim conscendit, cum a cohorte capitur. Tum navigare incipit, cum ad pontifices ducitur. Tum navigationem prosequitur, cum interrogatur, alapis cæditur, reus mortis judicatur. Tum immensis fluctibus jactatur, cum flagellatur, cruci affigitur, & affixus summa supplicia atque opprobria patitur. Tum descendit e navi, cum emisso spiritu loca inferna petit. Tum ascendit in montem, cum ad immortalem vitam resurgit. Tum mirificam ejus beneficentiam turbæ audiunt, cum prædicatur in nomine ejus pœnitentia, in remissionem peccatorum. Tum denique populi relicta Hierosolyma, pedibus ultra mare Christum sequuntur, & in montem conscendunt, cum relicta synagoga, abjectisque vanis idolorum cultibus, per baptismum Christo conjuncti in evangelicam ecclesiæ sublimitatem attolluntur, & mirificis, divinisque natalibus insignes (iis enim datum est filios Dei fieri) in novam excitantur (ut dixit Apostolus) creaturam: neque enim naturali virtute, sed ex aqua & Spiritu sancto ecclesiæ filii propagandi erant: nam, *quod natum est ex carne, caro est*, ut ipse sponsus Ecclesiæ dixit: *& quod natum est ex spiritu, spiritus est*. Propterea quoque non in Ismaele, sed in Isaac vocatum Abrahæ semen legimus: ut enim ille naturæ viribus genitus est, ita hunc divina promissione centenaria peperit vetula sterilis. Et Paulus quoque: *Non omnes, qui ex Israele nati sunt secundum carnem, hi sunt Israelitæ, sed qui secundum promissionem*. Promissioni autem debetur fides, & cognata est gratia. Isajas quoque matrem credentium tum sterilem, tum desertam vocabat, & quæ videretur non habere virum: mox tamen ei propheta Deum pollicetur virum futurum.

Joan. Galat. 6. Joan. 3. Rom. 9.

Ecce hodiernam turbam sine duce, sine humano auxilio, atque omnia sua ipsius cura destitutam videmus. Quæ sui propemodum oblita, civitates, domos proprias, sine commeatu, sine rebus necessariis deserit, ut Jesum ultra mare abeuntem, & deserta loca petentem usque ad studiosa sectetur. Quo uno invento, deesse obsecro quid illi potuit? His autem omnibus præscriptum nobis quasi figura quadam modum intelligamus, quo renasci, & filios Dei fieri, & Christum denique sequi oporteat. Qui enim per baptismum Christo insiti sunt, in hoc mundo tanquam peregrini & alieni versari debent, & ut qui permanentem non habent civitatem, sed futuram inquirunt, mystico interea pane, divinique verbi doctrina confirmati: quod in pascendis turbis hodie nobis luculenter significatur. Qua in re illud mystice speculari oportet, quod Christus quinque panes hordeaceos & duos pisces tunc in manibus accepit, cum in libris Mosaicis latentem veritatem ostendit, & cuncta præstitit, quæ in psalmis & prophetis de ipso scripta legebantur: in quibus duobus major sane copia spiritus esse videbatur. Hi namque duo illi pisces sunt, qui crassæ legi additi fuerant, ut palato spiritus esca gratior redderetur. A puero autem hæc omnia accepta sunt, quia populus Judæorum sub pædagogia & onere legis vitam agens, ad Christum tanquam bajulus, antiqui testamenti libros ferebat. Et quid tandem est, quod fregit, deditque discipulis, ut distribuerent turbis: nisi quod apostolis, immisso divino spiritu, *aperuit sensum, ut intelligerent scripturas*, jussitque, ut euntes in mundum universum prædicarent evangelium omni creaturæ? Ceterum non absumuntur mysticæ dapes, sed longe plura supersunt, quæ nimirum & Christi, & apostolorum opera colliguntur, ut reposita in usum vitæ posteritati cedant. Tantus autem mundi thesaurus non alii quam Christi sponsæ relictus est, ut summa fide ac diligen-

Luc. 24.

Anno Christi 1562.

diligentia servaretur, neque deessent apostolorum successores, qui Christo jubente recondita depromerent, & fidelibus populis suo tempore distribuerent.

Sed qui jam modum audistis, patres optimi, audite obsecro patienter & finem, in quem ecclesia constituta sit: quod postremo loco nobis explicandum relictum est: jam enim & oratio brevi cursu ad finem suum properat. Hac igitur de re loquens apostolus nos graviter monebat, *ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria*, quod, ut proxime dicebamus, fit in baptismo, *sobrie & juste & pie vivamus in hoc sæculo*: in futurum autem expectemus *beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei*: atque interea progredientes de virtute in virtutem ascendamus cum Christo ad montem domini virtutum. Unde mundi perturbationes, & varias temporum vicissitudines excelso animo despiciamus: & ad sydera conversi magno ac ferventi spiritu ad cœlestem patriam festinemus. Ubi, inquam, divitiarum fœnum, & voluptatum herbas, brutorum potius animalium quam hominum præsertim Christianorum cibos conculcemus: atque eis utamur, ut nobis commoda esse possint ad ea perficienda bona, quæ nobis ministerio sanctorum e Christi manibus afferuntur. Hac enim ratione ad illos æternitatis, & divinæ visionis montes iter patebit, quos dominus pollicebatur ovibus suis, cum eas de cunctis locis & populis se congregaturum & liberaturum dicebat, ut ibi quiescerent in herbis semper virentibus, & juxta rivos aquarum viventium accubarent. Ubi nihil abjectum, nihil confractum, nihil infirmum: sed mortale induet immortalitatem, ignobilitas gloriam, infirmitas virtutem. Ubi denique a cunctis, cum divinis illis exercitibus, quorum linguas nemo mortalium novit, laudibus immortalibus honorabitur Deus, qui tunc erit omnia in omnibus. Neque enim unquam sine divina gloria salus hominum fuerit: nam & Christianis hominibus in hunc finem omnia tendunt, ut non solum serventur ipsi, sed ex sua salute laudetur auctor salutis Deus.

Tit. 2.

Ezech. 34.

Propterea quoque turbæ hodie summa Christi beneficentia inspecta, cum summam ejus virtutem admirarentur, in illam honorificam vocem eruperunt: *Hic est vere propheta, qui venturus est in mundum*. Ille autem summus rerum finis est, summaque perfectio, ultra quam progredi non licet: ad quam non vetus illa synagoga, non lex, non Moses, minus etiam naturæ vires, sed Christus, sed ecclesia, sed evangelium (quæ tria simul jungantur necesse est) perducere potuerunt. O admirandum ecclesiæ statum: o certum mortalium præsidium, ubi verum evangelium est, ubi sacramenta, ubi divina virtus operatur in salutem omni credenti, ubi sponsus est ipse Christus, ubi Deus homo homines facit Deos! Timere igitur ecclesia non potest, ne a suo sponso aliquando destituatur, aut sicut prisca illa synagoga, videat alteram gratiorem duci. Est enim illa Rachel pulcherrima, quæ non ut Lia soror natu major, id est, synagoga, lippitudine oculorum dehonestatur: sed facie decora, venustoque aspectu, & mentis acie, fideique lumine insignis. Quam unam cum ardentissime Jacob noster Christus verus Israel adamaret, longa quidem ac difficili servitute, sed alacri tamen animo præ amoris magnitudine sibi acquisivit, & post quam unam, nullam ducere voluit. Hæc est illa Sara, patres optimi, quæ, ut audistis hodie, ludentes Ismaeles Ægyptiæ servæ filios æquo animo ferre non potest. Ludebat tanquam puer Judaicus populus, qui tum etiam cum temporis plenitudo advenisset, qua virum esse decebat, puer esse non desiit: sed puerilibus adhuc immorabatur elementis, & cæremoniis inanibus detinebatur. Ludebant cultores idolorum, non solum quod etiam ridiculus per se non potuit non esse rerum cultus, quibus nullum divinitatis numen inesse poterat. Ludunt denique quicumque a vero Dei cultu, veraque religione alieni sunt. An non etiam pueri, ludentesque sunt, qui in ipsis fidei rudimentis adhuc hæsitant, necdum firma tenent spiritualis ædificii fundamenta? qui puerili quadam jactantia elati, de re quavis etiam gravissima, ut libuerit, loquuntur? qui de religione, de sacris, de divinis, non secus quam de ludicris & puerilibus rebus agere videntur? quibus nihil certum, nihil serium, nihil constans esse potest? Hi autem omnes licet se Abrahæ filios, licet se Christianos, & evangelicos jactent: cum tamen illam, communem credentium matrem Saram, ecclesiam, inquam, catholicam non agnoscant, Ægyptiæ servæ filii sunt, in tenebris Ægypti & gravi servitute detenti: evangelicæ lucis ac libertatis expertes.

Gen. 24.

Anno Christi 1562.

Gen. 21.

Quare tandem merito cum Ismaele suo ex paterna domo expellendi sunt, nisi forte resipiscant: secus enim cum filiis liberæ paternorum bonorum hæredes esse non possunt. Sed heu nos miseros, quot nunc experimur Ismaeles, qui communem credentium matrem persequantur! qui liberæ filios oderunt! qui suis dolis & ludis nihil non audent, omnia corrumpunt, omnibus illudunt! Nec tamen propterea, patres optimi, hæc a me dici credatis, quod ego forte de matre nostra catholica minus bene sperandum crediderim. Jubetur enim divino oraculo pater Abraham etiam invitus obtemperare voci Saræ. Ille pater credentium dictus est, in quo uno proposita sunt credentibus fidei & spei exempla pulcherrima, qui, ut docebat apostolus, divinæ promissioni innixus, in spem contra spem credidit. Nam profecto quemadmodum supra naturæ vires Deo nascuntur legitimi filii, ita etiam divina virtute educari & conservari necesse est. At non etiam Christus ipse, quo infirmior factus est, eo se nobis potentiorem ostendit? Victus vicit, servus factus mundo attulit libertatem, mortuus denique mortem occidit, & vitam mortalibus recuperavit. Illud vero divinæ virtutis privilegium est, ut eo majorem ecclesiæ suæ de hostibus victoriam paret, quo magis eos sævire permiserit. Quare semper de ecclesia quo minus bene sperandum externa facie visum fuerit, eo melius credentibus sperandum est. Ea namque ratione fit, ut splendidior nobis divina virtus eluceat, si major nos urgeat rerum necessitas.

Rom. 4.

Semper tamen cavendum est, ne Christiana spes temeraria quædam confidentia sit & otiosa securitas. Christus hodie prius excitavit discipulos, & quasi exercuit, quos pro turbis solicitos esse voluit, cum tamen ipse non ignoraret quid esset facturus. Cumque ipsi faterentur, nec cibi, nec pecuniæ tantum suppetere, quod pascendæ illi multitudini satis esse posset:

posset: mox tamen, jubente Christo, non dubitaverunt curare, ut tanta multitudo discumberet, & ad sumendum cibum, quem ipsi quidem ignorabant, se præpararet. Oportet igitur Christianum hominum, rerum primum necessitatem agnoscere, faterique suam impotentiam, animo deinde solicito esse, & spe tandem erigi divinæ promissionis: orationibus interea & supplicationibus vacare, viriliter agere, & æquo animo expectare divinum auxilium. Vobis autem præsertim patres amplissimi curandum est, ne quicquam quod pastoralis officii sit, in vobis desiderari possit. Tunc enim vestra illa spes proculdubio existet, quæ Christianos homines, quæ sanctissimos ecclesiæ antistites deceat, nescia confusionis, plena solatii. Tunc Deus optimus maximus pastorum, qui solus rerum novit occasiones, tempora non prætermittet opportuna visitandi plebem suam: perpendit ille rerum necessitates, & mira sapientia moderatur universa, nec unquam ecclesiæ suæ deesse potest.

At quæ, pater optime, majora nobis mala expectanda sunt? quæ nos tandem manent rerum discrimina? facta est quasi vidua sponsa tua, & quæ quondam orbi latissime leges ferebat, nunc maximis premitur angustiis, majorem suæ hæreditatis partem occupaverunt hostes ejus. Ubi nunc illæ patriarcharum sedes toto orbe clarissimæ? Ubi domine Jesu sedes tua natalis? ubi sepulchrum? proh dolor! cuncta prophanat Turcica impietas. Vide domine potentiam, vide superbiam inimicorum nostrorum, ne forte dicant: *Ubi est Deus eorum*? Ecclesia tua undique incendiis, depopulationibus, vastationibus exposita est, nec hic malorum finis. Viperinos experitur fœtus, qui maternam discindunt alvum, dilacerant, dilaniant: quibus nihil intactum, nihil sanctum, prophana omnia. Nonne vides domine Absalones impios, qui contra regem tuum David pontificem maximum seditiones commovent, populos solicitant, concubinas patris violant, & a recta fide avertunt ecclesias? An non audis, pater optime, quas blasphemias contra pastores tuos jaciant improbi Semei? Da domine Chusios Arachitas, qui Achitophelum dissipent consilia. Et ipse majora molientibus obsiste, ne propinquum incendium omnia corripiat. Noli nunc oblivisci misericordiæ tuæ antiquæ domine, sed qui vidisti patientiam David, vide quoque pastorum tuorum pietatem, vide studia: multi enim propriis sedibus, ut ille civitate regia, pulsi Absalonum suorum cupiunt salutem: nec minore forte patientia ferunt hi maledicorum hominum convitia, quam ille convitiantem Semei tulerit. Simplici quoque populo, & iis qui dolis & fraudibus decepti sunt, parce domine, placare, miserere, ut tandem matris dulcissimæ gremio collecti, te uno ore, uno corde in perpetuum laudent ac venerentur. Dixi.

Psalmi 113. — 2. Reg. 14. 15. 16. 17. 18. 19. — 2. Reg. 16. — 2. Reg. 17.

LXXXIIII.

ILLUSTRISSIMIS TRIDENTINI CONCILII cardinalibus legatis coram, plenaque amplissimorum œcumenica patrum corona, oratio habita, per totius instituti Minoritanæ observationis reverendissimum patrem F. Franciscum a Zamara generalem ministrum. Dominica secunda Quadragesimæ MDLXII.

VEREOR, illustrissimi ac reverendissimi domini, amplissimique præsules (vereor, inquam) ne mihi hodierno die accidat in hoc ornatissimo purpuratorum ecclesiæ patrum consessu, quod evangelium protestatur in monte Thabor olim contigisse apostolorum præcipuis: qui ad transfigurati corporis contuitum, & ad divinæ vocis (ut ita loquar) tonitruum timore perculsi expaverunt. Ita proculdubio ipse bene præclaram insignemque circumstantem coronam conspiciens, videor mihi illam cœlestem & prope divinam intueri majestatem. Quare stupescit intellectus vestris doctissimis auribus recensere molienti, quæ Christus in Thaborea celsitudine divina reseravit mysteria. Verum ipsius voce, vestraque humanitate fretus, hujus celeberrimi montis abditissima, sermonis compendio dicturus accedam.

Sacrosanctæ ecclesiæ typum montem gerere, divina tradunt eloquia, ac propheticæ præsensiones prodiderunt. *Erit*, inquit Isajas, *in novissimis diebus præparatus mons domus domini, in vertice montium*. Non enim ab re pietatis opera, documenta salutis, reparationis humanæ monumenta, quæ in catholica modo celebrantur ecclesia, olim a patribus sub miro velamine, in montibus facta leguntur. *Tolle*, inquit dominus Abrahamo, *filium tuum quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, ibique offeres eum in holocaustum, super unum montium quem monstravero tibi:* latent equidem mysteriorum pretiosa monilia. Paternus quippe animus, non solum posteritatis gratia, veram & promissionum spe accensus erat amore. Dominus autem, quem pater tenere amabat, gladio interimi jubet, ac ut concursantibus curis viscera quaterentur senilia, caris ac dulcioribus appellationibus iterum ac sæpe repetitis, grandævi patris suscitantur affectus: ut amoris evigilante memoria adversus animi fidem tota repugnaret carnis militia: *vade*, inquit, *in terram visionis*. Quo spectat tanti itineris diuturnitas? quo montis ascensus? equidem, ut spatium certaminis accipiant affectus & fides: amor Dei, & amor carnis: præsentium gratia, & spectatio futurorum: hinc perurgente præcepto, hinc vero paterni affectus perluctante amore. At strenuus ille patriarcha in repromissione Dei non hæsitans diffidentia, sed confortatus in fide, non deliberat, non detrectat, hominum non quærit sententiam: sed subito occupat iter, puerisque ad radicem montis dimissis, ac filii regressum pollicetur in dubium. Ascendensque montem armatus fide, futuræ veritatis imaginem gerens, quod nondum factum fuerat, futurum certo sperabat: adeo ut percontanti filio, futura respondit, de præsentibus requirenti, *Dominus*, inquit, *providebit sibi victimam holocausti fili mi*.

Isaja 2. — Genes. 22. — Ibidem

Quando hæc erunt? Tunc enim, quando æterni pa-

ni patris filius, non ex Sara, sed ex utero procedens paterno: non temporalis, sed ante Luciferum genitus, mortali indutus natura montem conscendet ecclesiæ. Ubi tantum domicilio delectabitur montano, quod a sapientissimo Salomone (velut montium accola) jam saliens in montibus, jam transiliens colles decantetur. In monte illo videbitur Deus, magnifica cum hominibus liberalitate concertans: quando non Isaac mortalis & non moriturus, sed immortalis Deus, hominum inveteratam labem morte dirimet sua: non lignorum fasciculo, sed ponderosa cruce montem conscendet onustus: non arietem inter vepres, sed humanam præassumptam naturam, diris obsessam spinis tradet sacrificandam. Tantum erat decorandus mons iste, quod Moyses ecclesiæ præsagium in illo ut agnosceret, calceatis pedibus ceu ad sancta sanctorum ne accederet, prohibetur a Domino: ibidemque oratione velut clypeo munitus & hasta, habito de Amalechitis triumpho, victori Deo aram dedicavit insignem. Si igitur hæc omnia patribus in figuram contingebant: quid figurabant? quid portendebant? quid sibi volebant orationes, benedictiones & maledictiones? quid sacerdotes sacris induti vestibus, aliis vero spoliati? quid erectæ, oleoque delibutæ aræ, foci, victimæ, sacrificia, sepulcra, & id genus similia in montibus celebrata? Quorsum denique Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Moyses, David, ceterique proceres ac patres antiqui in montibus sacrificarunt? Typici erant montes, & figuram sublimis gestabant ecclesiæ: nec alio tendebant illa montana mysteria, nisi eo, quia in monte beneplacitum est habitare Deo. Et licet omnium rerum opifex, & orbis fabricator omniscius (juxta Platonem) totius mundi ambitum, sibi pro sacello construxerit ornatissimum, suam sibi præcipue delegit ecclesiam, & hanc præmonstrabit in monte, ad cujus dignitates capessendas, *assumpsit Jesus Petrum, Jacobum, & Joannem fratrem ejus, & duxit illos in montem.* Luc. 9.

Animadvertite obsecro patres: Christus allicit, Christus sustulit, & Christus montem secum jussit ascendere. Non eos sane qui in depressis & humanæ vitæ caliginosis peccatorum vallibus perstant: nec qui suos non sugillantes affectus, talem ultro quærunt honorem: nec qui depravatas opiniones stilo ferreo in ungue adamantino supra latitudinem cordium eorum exaratas habent: nec eos denique qui carnis libertatem, ejusque effrænem cupiditatem, sub prætextu sanctitatis in pusillos disseminare conantur. Tales enim sunt falsi fratres, qui (ut inquit apostolus) *subintrojerunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu: ut in servitutem carnis nos redigant.* Sed quos duxit? Illos proculdubio, qui tanquam justitiæ cultores, procceresque divini exercitus, primipili ac tribuni vitiosum nihil admittant. Illos qui nec gloriæ studium, nec terrenarum rerum cupiditates, nec principum applausus, nec etiam mortis metus e monte depellat. Illos qui in vera fundati humilitate, successores sibi in regimine forent ecclesiæ. Nam superbe dominari subjectis, non Christiani viri, sed gentium gerit officium. Illos insuper assumpsit, quos indefæcatæ sanctitatis, & purgatæ virtutis permansuros prævidit. Petrum nempe, qui etsi ad ancillæ vocem pertimuit, prolapsum tamen de præcipitio revocans pedem, quæ negando perdiderat, amare fiendo recepit. Jacobum, qui vitia quæque supplantet, seipsum vincere discat. Nam tam fœdum est a semetipso vinci, quam pulchrum reliquos superasse. Joannem vero, qui virginitatis privilegio ceteris pollet, ut illecebras quasque coerceat cupidinis: carnis enim infrænis cupido de ecclesiæ montibus quamplures præcipites dedit, & a Christiana religione transfugos effecit. Secum eos duxit (intimam prælatorum cum Deo familiaritatem ostendens) qui etsi humanis oculis, corpore velut ceteri peregrinentur, miro quodam deificantur numine, supremis etiam creaturis condonatum nusquam. Cui unquam angelorum dictum est: *Quodcumque ligaveris, erit ligatum, & quid solveris, erit solutum?* Moyses obnoxio populo instanter dimitti poscebat: Christi vero vicarius judiciaria fungens auctoritate, quæ Christus sui sanguinis effusione promeruit, alumnis dispensans ecclesiæ, non clamat dimitte, nec ut absolvat precatur: sed, inquit, absolvo. Ad cujus vocis sonitum inferorum profligantur horribiles furiæ, angelorum tripudiant agmina gaudio. O suprema hujus montis dignitas! o regale sacerdotium!

Galat. 2.

Matth. 16.

Sed quia alternæ sunt omnium rerum vices: nec aliquid adeo prosperum aut sublime, quin gravissimis tangatur aculeis: nec quid tam durum, quod præmii* securitas non maturescat: Christus optimus maximus prælatorum labores prospiciens, amplissima illis præ oculis præmia posuit, dum transfiguratus ante eos, in corpore mortali, gloriam immortalitatis ostendit: & suæ majestatis gloriam, jamdudum velamine carnis obtectam, humanis oculis conspiciendam detexit. Nulla profecto ab orbe condito angustior visio mortalibus innotuit, quæ futuræ beatitudinis consignato arrabone, temporarios ad sufferendos labores, animi desiderium tantum excitaret. Sic ut illa fruens Petrus, ab illo poposcit non dimoveri loco. Et quia lex & prophetæ, hujus montis abditissima complectebantur mysteria, *ecce apparuerunt eis Moyses & Helias, loquentes cum Jesu: dicentesque excessum, quem completurus erat in Hierusalem:* ut ecclesiæ mysterium absconditum, manifestum faceret mundo. Mirabantur quo amore ductus, rimas ac fissuras, quas in ecclesiæ monte antiquus fecerat serpens, pretiosissimo cupiebat occludere sanguine. Non in fiscella scirpea confecta, bitumineque linita (velut Moyses) sed ligno crucis, suo sanguine rubricato. Non virga mare percutiens rubrum, sed ira futoris Dei sacrosancta ejus humanitate percussa, ut prædestinatorum cœtus ad supremam traduceret patriam. Non minas Jezabelis sanguinolentæ (velut Helias) fugiens, sed impiissimis ultro se offerens Judæis. Non sub junipero, pane confortatus subcinericio, sed aceto felle mixto propinato, mente integra, superata carnis mortalitate, expetivit animæ suæ ut moreretur. Referebant insuper quo zelo seipsum morti dare volebat, ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, quando mortis soluto pretio, profugos filios ad gremium revocaret ecclesiæ.

* securitate.

Luc. 6.

Supremus itaque pater id idem voce retegens: *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus*. Petra angularis: Petra, supra quam excelsus, perpetuæque durationis ecclesiæ mons, tanta stabilitur firmitate, ne tota inferorum classis illum diruere possit. Ideo ipsum tanquam tanti operis mirificum artificem jubet audiri, qui per sanguinem crucis ejus tam terrenis quam cœlestibus pacem imparititurus venit. Ipsius jussa capessere mandat, qui servili indutus forma præfectorum quorumcumque perniciosam ambitionem, vitæ suæ contemptu

ANNO CHRISTI 1562.

temptu damnavit. Christi præceptoris disciplinam ediscere mandat, qui ad tam sublimem dignitatis gradum, nedum illustres, regioque sanguine natos, verum demissos etiam homines virtutibus tamen præditos, non dedignatur assumere. Christi legislatoris edictum nobis servandum proponit, qui pretiosa quæque contemnens, superbam hominum vitam sua profundissima suggillavit humilitate.

A

Operæ pretium ergo erit, patres amplissimi, ipsum ut audiamus: qui pro grege vobis commisso, animam tradidit suam, morbidas oves sanans, dispersas congregans, errantesque humeris suis reducens. Ipsum audite, qui vanam ac fluxibilem hominum pompam conculcans, abjectissimum suæ nativitati & morti locum elegit: ut ecclesiæ suæ alumnis mansiones præpararet perpetuas. Ipsum audite, qui derisorias, fallaces atque caducas mundi nil pendendo divitias, nudus ascendit crucem: ut ecclesiæ montem æternis ditaret thesauris. Ipsum audite, qui non ovium pellem, sed suam pro illis virgineam, diris dilaniatam flagellis: pascendas & non perdendas, nec excoriatricibus mercenariorum manibus committendas oves instanter poscebat. Ipsum audite, qui acerrimis clavis contusis manibus, cruci affixus, ne quis illi aliquam abripere posset, ad unius ovis balatum impiger, paradisi pascua statim promisit. Ipsum audite, qui toto exulcerato corpore (etsi paterno destitutus auxilio) ovium tamen suarum salutem sitire fatebatur. Ipsum audite, qui diro lanceæ vulnere sauciatus, intima cordis patefaciens: nedum aquam, verum sanguinem, sitibundis ovibus propinavit. Ipsum audite, vos qui ad hujus celeberrimi montis fastigium evecti estis: qui non in adumbratis sacramentis (velut patribus antiquis) sed in ipsa relucet veritate.

B

C

Vobis enim ad dexteram patris regnans Christus, hujus montis hæreditatem possidendam, moderandamque reliquit. Quare in vobis supremis rectoribus, refugium omne, præsidium ac spes nostra post Deum constituta est. Attendite obsecro, patres piissimi: nam *parvuli petierunt panem*: Panem, inquam, purgatæ doctrinæ: Panem castigatæ disciplinæ: Panem denique exemplaris ac regulatæ vitæ. Heu me patres, ter millies heu me. Non deficiant obsecro, qui frangant, & porrigant eis. Quid proderit nobis inter vestibulum & altare clamorosis vocibus Deum optimum maximum interpellare, clamantes: *Parce domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in perditionem*: si conspiciendo ferocissimum aprum de sylva egredientem, vastantemque Christi hæreditatem, (utpote ecclesiam suam) & solum sibilis eam defensare conamur? Manus mittere ad fortia necessum est. Quid utilitatis, quid emolumenti oriri poterit, otiosis vacare disputationibus? Semel in Christi tunicam inconsutilem sortem miserunt crucifixores: cecidit namque sors supra ecclesiæ filios. Nostra enim est hæreditas. Talaris tunica Joseph (etsi sanguinolentis hæreticorum dogmatibus circumdata conspicimus) nobis tamen de jure debetur.

Thren. 4.

D

Joel. 2.

E

Quorsum jam denuo discutere debemus, cujus sit? Equidem non sine magno discrimine de religionis veritate disputaremus, quam tantorum sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi novellam discutere præsumamus. Quorsum post tam manifestos duces, post martyrum sudores, post confessorum & virginum illibatam vitam & constantiam, post tot concilia, post tot sanctiones, post tot decreta in errore permaneamus? Absit. Rescindite quæ rescindenda sunt. Purgate quæ purganda sunt. Ejicite vendentes & ementes a templo. Mensas nummulariorum, & cathedras vendentium evertite. Tunc enim res salva erit. Vos qui lucis nomen adepti estis, in tenebrosa vitiorum valle jacentibus fulgentissimos virtutum radios emittite, ut vobis auspicibus, vobis ducibus, inde illi ad splendidissimos fidei, & cœlestium montium vertices aspirent.

ANNO CHRISTI 1562.

Matth. 2. Marc. 11. Luc. 19. Jo. 2.

Vigeat nunc tanti muneris solicitudo in hac turbulentissima tempestate, in qua Christianam patriam spumantem hæresibus cernimus. Prophana viget libertas: terra scatet scandalis, scelera perpetrantur innumera. Divinus cultus perfidiæ rubigine labefactatur: sacra prophanantur loca: religio corruit, ac crucis Christi inimici sacrosanctæ ecclesiæ montem tangere minime verentur, ac si qui hunc tetigerit montem, non sit lapidibus obruendus. Nonne vulgus, utpote vulgares homines, ne propius accedant, prohibentur a domino? Contendite igitur manus ponere adjutrices, extrema quævis pericula pro hujus montis indemnitate minime subire timete: ut sit paratus mons ecclesiæ in vertice montium: sit domus Dei, domus regia, domus quæ in cunctis nominetur nationibus: ejusque cultores in Christianam mutentur metamorphosin: Ex peccatoribus in resipiscentes: ex carnalibus in spirituales: ex hominibus in Deos per gratiam, ut posthac possint frui eo in gloria. Ad quam nos perducat Christus optimus maximus, Amen.

DIXI.

LXXXIV.

ORATIO IN SACROSANCTO *œcumenico concilio Tridentino coram patribus in dominica tertia quadragesimæ, per reverendum magistrum Angelum Ferrum Venetum theologum, ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini habita.* MDLXII.

Ego illustrissimi ac reverendissimi hujus sacrosancti œcumenici concilii præsides, in hunc ornatissimum dicendi locum meorum majorum mandato, de hodierna evangelii lectione verba facturus accessi: verum quia tanto oneri me imparem esse intelligo, Christum dominum nostrum, qui hodierno die muti linguam solvit, precabor, ut & quæ dicturus sum mihi suggerat, & labia mea aperiat, quo præsentis evangelii mysteria contemplari, atque explicare valeam: quem pro sua clementia, ac pietate, qua dat spiritum bonum petentibus se, facturum non dubito. Idcirco oratos vos velim, ut ad me audiendum benignas aures, ac propensum animum afferatis *Erat* (inquit evangelista) *Jesus ejiciens demonium, & illud erat mutum*. Homo (amplissimi patres) inter corporales ac visibiles creaturas præstantissimus statim ut peccavit, mox justo Dei judicio potestati satanæ traditus est, qui non solum

Luc. 11.

ANNO CHRISTI 1562.

lum illum tentare, sed quod gravius est, in varias ac perniciosas admodum tentationes inducere conatus est, præterquam quod etiam multis corporalibus morbis atque incommodis illum ipsum affecit, & oneravit. At Deus illius commiseratione ductus, incredibili pietate illum sanando ad se revocavit: in plenitudine tamen temporis, hoc quam maxime fecisse legimus, cum Deus per Christum brachium virtutis suæ hominem suis numeris absolutum reddidit, cum ab omni morborum genere purgando, tum corporis, ad manifestandam gloriam Dei in illo: tum animæ, ad ejus salutem, quæ omnia ab evangelistis gestorum Christi piis ac fidis scriptoribus videre licet. Uno tamen admiratione digno contenti erimus, quod quidem quasi ob oculos hodierno die ab evangelista nobis proponitur. Nam hominem diaboli opere mutum effectum, mox cunctis audientibus loqui fecit.

At tanti ac tam admirabilis operis magnitudine, humiles turbæ stupore quodam confectæ admirari cœperunt, & fortasse parum aberat, quin ipsæ turbæ crederent. Superbi vero & arrogantes Scribæ, & Pharisæi cœca invidia exagitati, Christi admirandum, & nunquam antea auditum factum, ne turbæ crederent, gloriosiorque Christus inde appareret, calumniari, ac obscurare conabantur. Proinde hoc præclarissimum factum maxima admiratione dignum, in auctorem diabolum invidi referre nituntur, dicentes intra se: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Unde in illos quod regius propheta cecinit commode dici potest: In medio juventutis tuæ *mentientur tibi inimici tui.* Quid mirum, quod superbi & arrogantes Judæi hoc faciant, quando ad credendum superbiam atque invidiam impedimentum semper extitisse nemini divinarum literarum studioso obscurum est aut dubium? Inquiunt enim præstantes ac pii interpretes: Quomodo Eva communis omnium mater diabolo credidisset, nisi ante in mente ejus præcessisset elatio? Et veritas Christus nonne Judæos de incredulitate arguens, cur etiam illi ipsi credere non possent ostendens, dicebat: *Quomodo potestis credere qui gloriam ab invicem accipitis?* At Christus dominus noster, cogitationum omnium nostrarum inspector, qui novit *cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*, quique in mundum venerat, ut veritati testimonium perhiberet, miraculi veritatem a Judæis obscurari non est passus, sed Judæos ipsos cum suæ falsitatis, tum impietatis duabus validissimis rationibus convicit.

Psal. 65.

Joan. 5.

Psal. 93.

Una sane quæ ab hominibus assidua verborum consuetudine dici solet: nam in ore omnium trita est vetustate sententia: Concordia parvæ res crescunt, discordia maxime dilabuntur. Idcirco Christus dominus noster, qui comprehendit sapientes in astutia sua, Judæos suæ falsitatis convincere volens, ait: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma civitas, quæ non odiis & dissidiis brevi possit everti? Cum vero regnum satanæ maneat, manserit, & posthac mansurum sit, divisum non esse perspicuum est: quod si divisum non est, quonam pacto perditorum hujusmodi spirituum alterum alteri, quo ex corporibus obsessorum hominum illico exeat, vim facere posse non video.

Luc. 11.

Alia ratio adversus Judæos hæc est. *Si ergo in Beelzebub principe dæmoniorum ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt?* Hoc est, exorcistæ ad

A expellendos dæmones sub Davide & Salomone instituti, in quo ejiciunt, dicite mihi? Vel secundum alios: apostoli a gente vestra ortum habentes, discipuli vero mei, quos ejicere dæmonia videtis, in quo ejiciunt? Qui si in Beelzebub principe dæmoniorum ejicerent, atque ipsos fugarent, ergo majorum vestrorum pia ac sancta instituta reprehenditis, quod si non in Beelzebub, sed in Dei virtute illi hoc faciunt, cur, in dæmonis virtute mihi hoc crimini datis, & non aperte potius me eadem virtute id efficere, quod exorcistæ, vel apostoli mei facere consueverunt, omni livore deposito confitemini? His sane rationibus infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

B Tandem in majorem Judæorum confusionem, Mulier quædam, quæ dominum disputantem cum Judæis ac differentem jam audierat, miraculique magnitudine permota, quam sane veluti infirmam ad confundendum fortia Deus elegerat, non Pharisæorum auctoritate perterrita, sed Spiritus sancti veritate illustrata, eorum temeritatem coarguit, & quo ejus prædicatio de Christo facilius ab omnibus audiretur, extollens vocem, Christum dominum nostrum, quem Judæi calumniis deprimere quærebant, divino numine afflata, vere summis laudibus extulit. Illi namque Christum quasi fœdus cum diabolo iniisset criminabantur, quod quidem Deo optimo maximo execrabile semper admodum fuisse divinarum literarum monumenta testantur. Nam C scriptum legimus, *Magos & ariolos non patieris vivere.* Hæc vero mulier Christum non cum diabolo fœdus iniisse prædicat, sed longe aliter rem se habere ostendit. Nam Christum eo beatiorem, quo nihil beatius esse potest, appellat, propter quem venter, qui illum gestaverat, beatus quoque diceretur.

Amplissimi patres, cum omnia quæ scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sint, Christum igitur dominum nostrum veritatis omnis auctorem ac magistrum, vos universi, quos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam suam, qui eodem Spiritu sancto duce huc venistis, omni qua potestis ratione imitari oportet. Nam D quemadmodum veritatis magister Christus veritatem a Judæis obtenebrari seu conculcari (quemadmodum evangelii lectio plane nobis ostendit) non est passus, sed hanc ipsam oppugnantibus Judæis in faciem semper restitisse, scriptum legimus. Nam adversus Sadducæos de resurrectione prave sentientes, sacris scripturis in medium allatis, quas eos ignorare, neque intelligere dicebat, suæ impietatis convicit: earumdem sacrarum literarum dictis atque sententiis eosdem, quomodo ille ipse esset filius Dei non credentes, quoniam David illum ipsum dominum appellat, publice superavit. His igitur rationibus, quas paulo ante commemoravimus, Judæis in Spiritum sanctum dire blasphemantibus, Christus est adversatus. Ita & vos (patres amplissimi) E pestilentem hæreticorum doctrinam, quorum nequitiæ virus in dies longius serpit, quibus undique vallati sumus (nam malum hoc jam villas, civitates plurimas, provincias, & quod vobis omnibus tanquam catholicæ veritatis defensoribus maxime terrori esse debet, proh dolor! regna occupavit) hanc itaque pestilentem doctrinam sacrarum literarum monumentis, plenariorumque conciliorum, quorum est in ecclesia saluberrima auctoritas, sanctorum quoque veterum patrum testificatione, & piis universalis ecclesiæ consue-

ANNO CHRISTI 1562.

consuetudinibus, nec non rationibus, atque A exemplis imitatione dignis, & quod omnium maximum est atque præcipuum, optimo vitæ exemplo, ut dictis facta concordent, penitus confutetis, atque zizania ista, quæ pastoribus dormientibus inimicus homo superseminavit, vobis vigilantibus radicitus evellite, ecclesiæ supra quam dici potest fluctuanti, & quasi periclitanti subvenite, ut quiescat aliquando ab universis ferme hæresibus tamdiu vexata mater ecclesia.

Ut vero hoc commodius faciatis, procul absit ab animis & cogitationibus vestris omnis vestri commodi ratio, tantum Dei timorem atque honorem, necnon sponsæ Christi ecclesiæ pacem præ oculis habentes, omnem vestram cogitatio- B nem in tutanda catholica veritate, a qua omnis salus proficiscitur conferatis, quidvis potius perpessuri, quam tam pium, necessarium, salutareque ecclesiæ negotium deseratis. Ad hoc enim huc venistis, ut vestra omnium diligentia ac sollicitudine opera diaboli dissolvantur, quorum præcipua hæreses sunt, & schismata. Non minoris esse auctoritatis hoc præsens Tridentinum concilium, quam alia plenaria concilia unquam fuerint, cogitetis. Quorum conciliorum patribus in illis ipsis considentibus adversus hæreticos, qui *malitiæ velamentum*, ut ait apostolorum princeps, *libertatem habentes*, catholicam veritatem Spiritus sanctus, Spiritus veritatis revelavit. *1. Petr, 2.*

Quibus plenariis conciliis celebratis, totius C ecclesiæ paci optime consultum fuit, donec diabolus, pacis inimicus, novas hæreses, vel jam damnatas, justo, occulto tamen nobis, fortasse judicio permittente excogitasset, vel excitasset. Quas etiam Deus optimus maximus rerum omnium providos esse non sineret, nisi in ecclesiæ utilitatem eas facile vertere posset. Quemadmodum Joseph a fratribus venditus jam vita functum existimantibus dixit: *Cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum.* Ita hæreticorum occasione excitantur studiosorum ingenia, divinarum literarum loca elucidantur. Unde post hæreses magis quid ecclesia teneat patet, præterquam quod electi a Deo fideles tentantur, probatique magis inveniun- D tur. Unde beati tunc sunt, qui non fuerint scandalizati in doctrina Christi, quorum plenariorum conciliorum auctoritati ac judicio omnes stare debent, neque cuiquam absque suæ salutis periculo pertinaciter refragari, ac temere contradicere licet: nam qui ecclesiam (quam sacrosancta plenaria concilia repræsentant) non audierit, tanquam ethnicus & publicanus habendus est. Quorum conciliorum auctoritati tantum majores nostri ac sancti viri detulerunt, ut nunquam adversus illa vel scripsisse vel aliquid dixisse inveniantur. *Gen. 50.*

Quid de Nicæno concilio divus Ambrosius dicat, legatur, qui verbis apostoli ad Romanos alludens ait: Quis me separabit a fide 318. pa- E trum Nicæni concilii? & quæ sequuntur. Quid Augustinus, Basilius, Hieronymus, & alii de plenariorum conciliorum auctoritate dicant, veritatis catholicæ inimici attendant, quorum patrum non sunt digni solvere corrigiam calceamenti. Quid S. Gregorius ecclesiæ Romanæ præsul de quatuor generalibus plenariis conciliis dicat, advertant, quæ non secus ac quatuor evangelia veneratur. Romanæ quoque ecclesiæ detrahere cessent, de qua beatus Ambrosius loquens ait: In omnibus cupio sequi Romanam ecclesiam: De qua beatus Augustinus ait: Semper in catholica ecclesia apostolicæ sedis principatus viguit. Quantique ille ipse tantus doctor summi Romani pontificis auctoritatem in hæreticos confutandos fecerit, epistolas ipsius legant.

His igitur rationibus, solida fide ac firma in Deum spe animati, jam cœptum Dei opus perficere, & ad optatum finem perducere contendite; Christo enim domino nostro in medio vestri posito, nihil erit quod arduum vobis sit, atque difficile: in eo sane facietis virtutem, & in lumine ejus videbitis lumen. Namque fidelis est qui dixit: *Ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi.* Fidelis est, qui dixit: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum usque in æternum.* Fidelis est qui dixit: *Nolite timere, ego vici malignum.* Non hæsitemus igitur diffidentia, sed confortati solida fide, ac firma spe, plenissime sciamus, quia quæcumque promisit Christus, potens est & facere. Est enim ille fortis armatus, qui intrabit in domum fortis, & alligabit fortem, armaque ejus aufert, atque spolia distribuit. Sed quid nonne novorum inventores eodem fere argumento, quo Judæos ipsos hodierno die Christus revicit, revincuntur & ipsi? An non illi ipsi inter se divisi atque contrarii? Eorum igitur doctrina nullatenus extare poterit. Nam Spiritus veritatis, qui est Deus pacis, illic esse non potest. Quæ tamen omnia ut facilius, celeriusque fiant, a Deo optimo, maximoque petenda sunt. *Psal. 35.* *Matth. 28.* *Joan. 14.* *Joan. 16.* *Luc. 11.*

Vos igitur, patres amplissimi, mysteriis divinis contemplandis atque examinandis, aliisque a vobis ad universæ ecclesiæ statum pertinentibus decernendis, non viribus vestris fidentes, sed orationibus, jejuniis, aliisque piis operibus veritatem catholicam invenire, reliquaque recte disponere satagite. Hæc una est habendæ ac inveniendæ catholicæ veritatis via: neque hoc solo contenti esse debetis, verumetiam quantum in vobis est, lucrari fratres vestros, qui de recta via deflexerunt, laborate. Omnes vias persequamini, quibus eorum saluti consulatur. Itaque a beneficentissimo Deo precibus contendite, ut convertat corda patrum in filios, aperiatque illis ostium cordis, & ad se animum ac malam denique mentem revocet, ne amplius mendacio fidem adhibeant, sed majorum suorum piam atque catholicam fidem, ab illis diu integram atque inconcussam retentam, quam paucis abhinc annis a diabolo suggerente seducti miseri deseruere, in se reversi Deo inspirante amplectantur, & colant: & nox eorum sicut dies illuminetur, sicut tenebræ ejus, & lumen ejus.

Ad vos vero in hoc sacro concilio, illustrissimi & reverendissimi apostolicæ sedis legati, pro muneris vestri ratione maxime pertinet, universos hujus sanctæ synodi patres in vinculo pacis retinere, nihilque in hoc ipso tempore quo hæc sancta synodus celebrabitur, dici aut fieri permittere, quod ejusdem dignitatem, seu existimationem imminuere, vel eorum qui foris sunt corda, quo suis erroribus tenacius inhæreant, concitare possit, quin potius contradicentium (ut ita loquar) animi feritas aliquando mitescat, seu eorum cordis duritia emolliantur. Tunc enim apud vos fortasse, non apud se Christum dominum nostrum, atque catholicam ecclesiam esse intelligent, excussumque Romanę seu catholicæ ecclesiæ jugum ingenti gaudio denuo recipient. Quod si hoc vestra opera, ac diligentia fiet, clementis-

mentissimi Dei, qui vult omnes homines salvos A fieri, & ad agnitionem veritatis venire, voluntatem facietis, ac sanctissimi Pii quarti pontificis maximi, cujus hic vices geritis, pium, sanctumque propositum implebitis, ac omnium tam absentium catholicorum principum, quam omnium qui hic adsunt, opinioni, atque summæ expectationi respondebitis, tam digni operis vestri copiosam mercedem a Deo optimo maximo omnium bonorum largitore accepturi.

LXXXV.

QUOD NON SIT LAICIS Calix permittendus. B

ORATIO AD SACROSANCTAM synodum Tridentinam. Authore Gaspare Cardillo Villalpandeo Segobiensi, doctore Theologo. MDLXII.

Scio ego, illustrissimi & reverendissimi legati, sanctissimique patres, neque culpa, neque reprehensione vacare eum interdum solere, qui minime illud requirentibus consilium præbet: tum maxime cum ii quibus consultum volumus, præstantissimarum artium notitia, pietate, consilio, & multarum rerum usu clari sunt, qualem unumquemque vestrum esse, omnes plane & C agnoscunt, & fatentur libenter. Nam etsi non sus Minervam, (ut est in proverbio) inepte (ut ille ait) quisquis Minervam docet: Vestra tamen humanitas, atque animi candor, quæ multis faciunt animum ad dicendum: deinde studium vestrum, & accurata diligentia, ad exquirendam aliorum sententiam, cum qua vestram conferatis: ut ea ratione quod optimum est, & ecclesiæ Christi convenientissimum, intelligere atque amplecti possitis: præterea Christiani hominis, sacerdotis, atque theologi officium, a quo me non omnino abhorrere aperte confiteor: demum persona illa, quam in hac sancta synodo sustineo, dum vicariam operam navo amplissimo episcopo Abulensi, hortantur me, ut, quod de quæstione D proposita sentio, exponam breviter, atque illud vobis sanctissimi Patres renuntiem. Quod dum efficimus, non tam vobis consilium damus, cujus admodum estis locupletes, quam ut memoriam vestram refricemus, negotiis aliis, curisque impeditam, gravemque. Tametsi enim nos ingenio, judicio, literis, atque prudentia parum valeamus, audemus tamen, divina Christi Jesu (cujus negotium agimus) ope freti, candide atque ingenue animi nostri sensa depromere, atque exprimere dicendo, non ignari sæpenumero ita evenire, ut vel olitor satis loquatur opportuna.

Hoc onere quod subimus modo, facile quidem levaremur, si, cum est de usu eucharistiæ publice, in conspectu vestro, a theologis dispu- E tatum, orationem, more ceterorum, habere potuissemus: sed quando adventus nostri ex Hispania in hanc civitatem tarditas dicendi nobis opportunitatem eripuit, ne feratis, obsecro vos, iniquo animo patres, ejus hominis scriptam sententiam diligenter inspicere, quem vestra consuetudine, intentis animis coram differentem de hac ipsa quæstione simul cum ceteris, si in tempore Tridenti adfuisset, eratis audituri: neque enim tam nullius pretii, neque tam omnibus obvia atque exposita ea quæstio est, quam vestris ingeniis in præsentia exercetis, ut pœnitere vos unquam jure possit impensæ illis legendis operæ, quæ de eadem domi theologi meditantur officio pietatis impulsi, & charitatis studio ducti, primum quidem erga sanctissimum istum, atque numeris omnibus absolutum ordinem vestrum; deinde erga ecclesiam Romanam, charissimam Christi sponsam: quam cum cernamus, neque sine summa acerbitate atque animi dolore, indignis & miseris modis ab impiis hæreticis dilacerari atque discerpi, qua parte possimus, debemus eidem opitulari.

Quis est enim tam temere audax, usque adeo consilii atque rationis inops, qui non videat magnum adversus Christianam religionem momentum in ea re situm esse, si contra quam par sit & ratio postulat, Germanis, aliisve privatis quibusdam nationibus, vestris decretis (hoc est, ecclesiæ universalis judicio) liberam facultatem faciatis bibendi calicem, quem antiquitatis consensu, gravibus & doctis rationibus, lata lege, laicis olim, & sacerdotibus, qui eucharistiam non conficiunt, ademeratis. Prius igitur quam de re quidpiam statuatis patres, diligenter eamdem, quemadmodum cœpistis, quæso animadvertite: ne, si negotio confecto, aliter quam velitis res accidat, (quod avertat Deus) sera sit pœnitentia: magno etenim opere occurrendum est vobis, patres, illi morbo, qui si semel contractus sit, aut curari difficile possit, aut facile in alios contagione sævire. Ne vos tamen ultra quam satis est, oratione mea suspensos tenens, in publica commoda, quibus procurandis occupati estis, peccare videar, quanta maxima possim brevitate, de re proposita sententiam dicam, atque ita dicam, patres, ut illam judicio vestro perinde atque me, subjectam esse libentissime feram, & studeam.

Quæstio illa quæ perplexos, atque ancipites animi multos tenet eventus expectatione (sit ne laicis, & sacerdotibus non facientibus sacra, calix porrigendus) cum proximis superioribus diebus (quod vos probe nostis) ferventiori quorumdam studio agitari cœpta sit, admirabili quadam providentia, aut divino potius consilio, omnium ferme calculis missa facta est, atque in commodius (ut dicebatis) tempus rejecta: hanc eamdem quæstionem patres, in medio cursu aliarum gravissimarum rerum hoc temporis articulo sunt qui revocent, atque urgeant tam magnis conatibus, tamque impotentibus animis, ut suspicari liceat non tam eos solicitos esse, ne vos quidpiam contra dignitatem vestram, atque auctoritatem sacrosancti œcumenici concilii admittatis, quam ut ipsi festinatione suscepta voti compotes evadant. Quod si nullum aliud nobis argumentum superesset (quæ multa quidem & potentissima sunt) ad persuadendum de hujusmodi quæstione amplius tractandum non esse, neque movendam rursus hanc Camarinam.

Illud unum magnam abunde fidem facere possit, quod eam, non suo tempore, vestris suffragiis definiri hujus negotii architecti atque patroni postulant. Neque enim vos latet, in quavis quæstione, ad quam definiendam consilio opus est, magni in utramque partem temporis rationem momenti esse. Nunc vero qui intempestive, hoc est, alieno tempore, atque una cum aliis gravissimis, & præstantissimis quæstionibus controversiam hanc poscunt a vobis dirimi, deliberandi ansam infringunt, & libere cogitandi facultatem eripiunt: neque enim tam exiguo tempore, & tot ac tantis negotiis impedito, ingenii lumen

atque

atque animi vis, qua plurimum ad difficillimam controversiam dirimendam indigemus, exerere se ulla ratione potest: neque illustre aliquod veritatis vestigium apparere, quam summi philosophi in profundo demersam esse in scriptis suis nobis reliquerunt. Fit enim ita postulante natura, quæ nobis animum angustum fecit, ut dum multa minamur, feriamus recte nihil: atque agitantibus multa, procedat parum. Huc accedit, quod rerum usque adeo diversarum confusio, atque ordinis, ex quo cuncta bene procedunt, perturbatio, cum non aliunde, quam ab omnium malorum artifice, atque fatore diabolo, qui rerum, quæ a nobis ordine & ratione geruntur, capitalis imprimis hostis est, ortum habeat, quo pacto boni cujuspiam causa esse possit, non satis intelligo.

Timeo enim graviter, patres, ne dum parum opportune quæstionem minime necessariam discutere in animum inducitis, non modo cetera negotia deseratis, de quibus his diebus agere cepistis, & quibus expediendis dixistis diem, sed (quod ego non sine lacrymis meminisse possum) re infecta, sanctissimi isti ecclesiæ conventus dissolvantur: nam qui usque adeo enixe, & quodammodo contentiose dant operam, ut calicem Germanis, atque aliis quibusdam nationibus, minime illum fortasse poscentibus porrigatis: ubi quod tantopere laborant, se minime consequutos viderint (quod ego vehementer cupio, & futurum spero) præ animorum impotentia quam dejecti ab spe inducere atque gerere solemus, in illud unum totis (quod ajunt) nervis intendent, ne sacrosancta comitia vestra universi orbis Christiani ardentibus desideriis, crebris suspiriis, maximisque vestris laboribus atque sumptibus coacta longius procedant: quod si fiat, non fiet sane sine summo dedecore, atque ignominia vestra, patres, neque sine reipublicæ Christianæ detrimento, quæ in hac sancta synodo universam ferme spem suæ salutis collocavit. Sed tu summe Deus, singularis, atque unice Christiani cœtus patrone, teterrimam istam pestem terris averte.

Non obscura, neque ignota vobis, patres, narro, vos hujus sententiæ meæ testes appello, qui propriis illam vocem auribus in publica concione hausistis: nisi hanc rem procurantibus mos geratur, non poterit fortasse concilium habere fœlicem exitum: quorsum vero hæc infausta, feralisque vox pertineat, scitis patres: & quid portendat, scitis. Ceterum cum vobis hac in re, perinde atque in ceteris omnibus, quæ ad suscipiendam, tuendamque religionem spectant, parere principes debeant, reges, atque imperatores: cum vos ipsi reliquis omnibus leges præscribere, atque jura dare debeatis, non accipere ab aliis: cum minime occasiones temporum ignoretis, gerendis rebus ecclesiæ pro dignitate accommodatas, convenientesque: Sumite, obsecro, atque obtestor vos per Deum immortalem patres, concilii capiendi, deliberandique de re usque adeo gravi tempus idoneum. Et quando impræsentiarum multarum aliarum numero rerum, pondereque satis oppressi estis, futuram aliquando opportunitatem expectate: quod superioribus proximis diebus prudenter admodum facere cœperatis: suppetet illa vobis, cum reliquis id genus curis, negotiisque fueritis expediti.

Quod si vos susceptam jam, atque in consultationem adductam nuper de hac re disputationem, nisi ea plane absoluta sit intermittere parum decorum putatis, excutite, si placet jam vestris humeris molestum hoc jugum, atque vos suspendio isto tandem liberate: Ita tamen liberate patres, ne vitalem Christi sanguinem profundi quispiam possit cum ratione putare: quod nullo negotio consequemini, si nemini calicem alteri propinaveritis, nisi qui concilii Constantiensis & Basileensis decreto, quod vetus firmavit consuetudo, illum hactenus biberunt. Tametsi enim vobis integrum sit, vetustam hanc consuetudinem de medio tollere, & si velitis, penitus abrogare, qui una cum Christi sanguine, reliquorum etiam mysteriorum ab eodem ministri & dispensatores estis constituti: ita tamen altissima ecclesiæ mysteria a Christo Jesu servatore nostro edocti, jussique dispensare debetis, ut fideles decet dispensatores: tales autem nusquam eritis, nisi gravis imprimis causa sit, quæ id facere jubeat, & quam interroganti intrepide ac sine rubore possitis reddere.

Ego vero sic existimo, patres, non solum nullam legitimam causam esse, sed neque fingi posse, cur de consensu vestro calicem laici bibant: plurimas autem superesse, quibus si rem accurate atque ad amussim expendatis, facile doceri possitis, persuaderique, antiquum ut morem Christianæ reipublicæ vestræ retineatis: neque pati ullo modo velitis ab eo quempiam discedere latum unguem. Has in præsentia vobis commemorabo patres, ne si rusticano pudore impeditus taceam, officio quod ecclesiæ debeo, defuisse videar: vos illas admirabili judicio vestro, & prudentia pene divina diligenter considerate, atque excutite: hinc autem ut oportet initium sumam.

Si calix ullis est hominibus a vobis hoc tempore porrigendus, aut is est porrigendus hæreticis, aut fidelibus, nihil est medium: neutri tamen vestra auctoritate concedi debere aut posse, gravissima multa incommoda, quæ utramvis sententiæ partem consequuntur, plane atque aperte declarant: & præterea probabilis ratio nulla superest, qua facere jubeamur. Etenim qui Romanæ ecclesiæ obtemperant, neque causam, neque rationem ullam habere mihi videntur, qua adducti calicem a vobis petere possint, nisi sibi persuaserint, minime sub alterutra specie Christum integrum contineri, aut verum eucharistiæ sacramentum non esse, aut denique ulla quantumvis exigua gratia destitui nos, dum alteram tantum speciem sumimus, quæ sit ad salutem homini necessaria: quem dum nimium impotenter calicem expetunt, animum prodere proculdubio videntur: sed hos scrupulos vos ipsi jam patres sanctissimi condita lege, proxima sessione omnium animis exemistis, ut concilia duo generalia prætermittam, Constantiense & Basileense, in quibus de re eadem decretum ecclesia confecerat: tanti vero apud nos (modo pie, Christianeque simus instituti) ecclesiæ auctoritas, & caritatis opinio valere debet, qua nos illa semper, tanquam piissima mater liberos, tenerrime prosequuta est, nostraque commoda procurat, ut posthabito, atque abjecto procul quocumque affectu, quem fortasse nos erga calicem hunc temere admodum induimus, gerimusque, illi uni nos atque omnia nostra submittere: illud velle unum, quod illa vult: illud optimum putare, quod optimum illa ducit: suspectamque habere sententiam nostram, quæ non ex obedientia ecclesiæ orta sit, & ortam jam continuo deserere debeamus. Nunc vero contra videntur facere, qui nimia (ut

(ut ajunt) cupiditate atque affectu erga calicem ducti, præ impotenti quadam siti vel illum bibunt ecclesia repugnante, vel usque adeo studiose, perditeque calicem ambiunt, ut nullis rationibus, nulla lege, nulla (licet antiqua) consuetudine persuaderi queant, ut ejusdem obliviscantur. Nulla igitur (ut dicebam) honesta causa reddi potest, propter quam qui fideles sunt, receptam diu consuetudinem ecclesiæ labefactari velint, & suppetunt efficaces rationes multæ, cur alterutra specie contenti esse debeant.

In primis, quoniam illud nobis ecclesia præcipit, ut alteram tantum speciem laicis porrigamus, atque insuper ut altera tantum laici sint contenti: cui merito obtemperandum nobis est: quia nihil agit sine magna ratione, nihil statuit quod honestum non sit: nihil, quod bene institutis probari non debeat, decrevit unquam: neque in hujusmodi legibus ferendis errare potest. Deinde si latam legem, quam plurimis retro annis consuetudo jucundissimam effecerat, nulla evidenti necessitate convellatis, patres, suspicari multis in mentem veniet, aut vos illam temere, nulloque consilio tulisse olim, suscepisseque: aut susceptam cum ratione, & servatam diutissime in Christiana republica nulla vel causa vel ratione pro nihilo ducere: quo nihil fingi potest gravitate vestra, aut hujus amplissimi ordinis majestate magis indignum.

Accedit ad hoc, quod, ut nobis locupletissimi testes, atque omni exceptione majores retulerunt, qui plurimis Germanorum (cum in Germania agerent) familiariter usi sunt, qui eo loci per omnia obediunt Romanis pontificibus, non solum calicem vitæ non cupiunt, aut petere audent, sed, quod maxime mirandum est, constanter affirmant, nihil se tam indigne laturos esse, quam si contra servatum diu in republica Christiana morem, pontifex maximus, vel sancta hæc synodus de calice bibere sinat: ut suspicio sit, hunc ipsum, quem plerique tantopere jactant affectum, discessionis ab ecclesia argumentum esse potius, quam ejus charitatis, quam erga ineffabile hoc eucharistiæ sacramentum gerere se simulant.

Generalis præpositus Franciscanorum, & societatis Jesu, & Petrus Soto.

Hanc opinionem probabilem superioribus rationibus, longe probabiliorem facit auctoritas, & doctrinæ opinio confirmata longo usu rerum, quorundam episcoporum Germanorum, qui de hac ipsa quæstione in publica concione vestra illam sententiam dixerunt, nihil minus expedire, quam ut Germanis, hominibus nationis suæ, negatus hactenus calix permittatur. Cum enim prudenter admodum (ut par est) in eorum mores inquisierint, ingenia probe norint, rationem vitæ diligenter inspexerint, conatus denique omnes ad unguem sint perscrutati, nisi ratio aliud & pietatis officium posceret, non difficile horum episcoporum animos atque studia patriæ caritas incendere, inflammareque potuisset, ut suis hac parte hominibus consulerent. Quod si negatus laicis calix compendium aliquod rei familiaris, honorisve, pontifici maximo, ecclesiæ præsulibus, aut denique ullis sacerdotibus adferre posset, haberent fortasse qui ecclesiam Christi hoc nomine reprehendunt, occasionem aliquam existimandi, maligne a nobis, & quæstus proprii spe calicem surreptum fuisse: modo cum nihil simile dicere aut putare queant, ob eam rem maxime quod eumdem neque sacerdotibus permittamus, nisi cum Christi munere in postrema cœna fungentes, Deo optimo maximo in missa exhibent sacrificium: ad cujus naturam atque substantiam illud pertinet necessario, ut Christum sub utraque specie offerant, atque sumant. Dubium sane non est, quin hujusmodi calicis amatores, vitio potius quam justa ulla, honestaque occasione hoc titulo ecclesiam Christi traducant, atque sugillent.

An non illud vidistis, patres, si Germanis, aut privatis aliis nationibus calicem concedatis, esse continuo eumdem Italis, Hispanis, atque universe piis omnibus bonis porrigendum? quos consentaneum est, pari aut majori potius cum Germanis studio & pietatis affectu sanctissimum eucharistiæ sacramentum colere, venerarique? Quis enim sibi possit persuadere, si vos calicem uni aut alteri provinciæ permittatis, non protinus eumdem ceteras omnes summa cum ratione petituras, daturosque vos illis? nisi schisma velitis in vestra ecclesia excitari, atque scissuram fieri in Christi corpore: rem sane perniciosam, exitialemque. Quod si iniquum existimatis Hispanis calicem propinare, Italisque parum de hac re solicitis hoc tempore, quorsum illum bibendum reliquis nationibus offeretis? Neque modo, si his hominibus calicem porrigatis, ea incommoda consequentur, quæ numerata sunt a me, sed alia insuper longe graviora.

Pergent enim iidem, credite mihi, eadem arte, urgebuntque vos, aliis ut in rebus ipsorum similiter voluntati morem geratis: quod vestro in conspectu, habita publice oratione, quidam istorum patroni zelo permoti (ut puto) significaverunt: nam præter calicem quem deberi sibi horum plerique divino jure existimant: a qua opinione non facile se abduci posse plane testantur, sacerdotium maritis petunt, & concionandi facultatem efflagitant illis viris, qui nullis sacris ordinibus sunt initiati: contra Christianam œconomiam, contra morem ecclesiæ vestræ, contra summorum pontificum decreta, contra sanctissimas leges in conciliis generalibus latas, denique contra jus omne atque fas. Hæc enim non tam arcto legum Christianarum vinculo constare credunt, & pari ratione necessaria arbitrantur, clamantque, ut suos in officio retinere queant, neque facile res novas moliantur, atque ad defectionem aspirent. Ita fiet, ut laxatis semel solutisque institutis, legibusque Christianis, magna ad contemptum ceterorum omnium fenestra patefiat, & universa disciplina Christiana sensim remittat vires, atque labascat.

In oratione oratoris Bavariæ ducis, quæ omissa est in hac collectione. Parisiis autem anno 1563. & sæpe alias postmodum in lucem edita, ut suo loco monebimus.

Præclare, mea sententia, Aristoteles diligentissime cavendam esse præcepit omnem mutationem legum, ne, ut ait, reipublicæ disciplina corruat labefactata, atque homines assuescant legibus non obedire. Ferendum autem vobis, patres, non est ulla ratione, hujus legis observatione, quam vel solum nomine, quod a vobis condita sit, omnes saluberrimam putare debent, & reipublicæ vestræ necessariam, Christianos homines ab hæreticis superari, qui more suo, divina omnia atque humana jura pervertunt. Atqui scimus ex historiis, Anglos, hæreticam gentem, cum primum ab ecclesia discesserunt, passos non fuisse, ut populus, more sacerdotum, eucharistiam sub utraque specie sumeret: quinimo nova lege lata, antiquari de hac re priscam ecclesiæ legem prohibuerunt. An vos unquam æquo animo feretis, patres, turpem illam macu-

Robertus Pontanus libro 4. rerum memorabilium.

maculam atque notam sacrosancto œcumenico concilio inuri, quod contra morem vetustæ in ecclesia disciplinæ, contra sanctorum patrum exempla, contra synodorum institutionem, abrogatione saluberrimæ legis judicio ecclesiæ conditæ, & magno antiquitatis consensu comprobatæ, velitis hæreticos homines ab errore revocare, quem non deserent, credite mihi, plurima licet alia concedatis eisdem: aut retinere in eadem disciplina orthodoxos, qui diligentissimi legum vestrarum, & morum ecclesiæ custodes esse debent sine murmuratione, & qui dum ecclesiæ statutis non plane acquiescunt, manifestæ defectionis a vobis indicium præbent.

Minime sane puto, neque id usque Christus pati poterit, qui matrimonio sibi junxit ecclesiam, pulchram, immaculatamque: addo præterea, si calicem his hominibus, qui se fideles profitentur, porrigatis, tantum abesse a judicio meo, ut eosdem arctius in officio religionis imposterum possitis continere, ut liceat potius existimare hac una re, veluti initio sumpto, eosdem occasionem reperisse, ab ecclesia catholica discedendi: quod unum quidam vestri ordinis pietate atque literis insignis, in scriptis suis admodum prudenter animadvertit. Quorsum enim tanta contentione calicem a vobis exigant, quem vos illis simul cum sanctissimo Christi corpore sub specie panis porrigitis, causam nullam video, nisi ut separationis ansam habeant, decreta vestra contemnant, conciliis repugnent, atque ecclesiam Christi discant non audire.

Reverendissimi cardinalis Vvarmiensis de communione sub utraque specie, & contra Brentium.

Hactenus quidem, sanctissimi patres, usurpatus a quibusdam, aut potius contra ecclesiæ Romanæ legem per vim reptus calix, illud commodi afferebat, judicio eorum qui vixerunt in Germania diu, quod hac veluti nota, atque indicio non obscuro, homines orthodoxi ab hæreticis discreti, sibi admodum diligenter cavebant, ne quid in fide detrimenti paterentur: nunc vero si calicem laicis permittatis, non solum hunc aditum ad judicium de religione faciendum plurimum necessarium præcludetis: sed quod gravissime ferendum est, hinc facile impii & novatores occasionem arripient, qua animati ceteros omnes pravis opinionibus corrumpant atque pervertant. Cum enim tam familiariter in posterum cum catholicis hominibus agere debeant, & usque adeo cum illis arcto vinculo copulari, ut in eadem sacratissima mensa, de manu ejusdem patris familias, eumdem panem sacratissimum, & calicem quoque eumdem, hoc est, corpus & sanguinem Christi, sint sumpturi: nemini dubium est, quin callidissimi hæretici, qui omnibus artibus atque modis, fidei, religioni, & pietati insidias parant, summa ope laboraturi sint, ut eos homines, cum quibus versantur, socios sceleris atque flagitii effectos, in errorem suum pertrahant: atque hoc sane detrimentum non hi modo, qui instabiles sunt, atque in fide parum firmi, ferent, proculdubio, sed horum præterea exemplo ceteri provocati, qui religione adducti neque extremis labiis calicem attingunt, in absurdissimas hæreticorum sententias sensim præcipites abibunt. Ita fiet, ut hac ipsa indulgentia vestra, patres, quæ vel hoc solum nomine inclementia putari potest, hæretici intelligant, commoditatem se reperisse nocendi reipublicæ vestræ, minori negotio suo.

Quod si hoc incommodum minime timere-mus, quod certo scimus pro foribus instare, ac sese sponte ingerit, quis est obsecro usque adeo plumbeus, aut mente captus, qui non videat, si semel quispiam calicem auctoritate vestra atque consilio bibat, hæreticos omnes, neque sacramentarios modo, sed cujusvis etiam ordinis atque instituti, protinus Stentorea voce clamaturos, facile ut ab omnibus percipi possint, atque etiam libris editis, (quod faciunt non gravate) victoriam stare pro se, papistas (ut illi loquuntur) victos, atque prostratos jacere, quod qui olim calicem laicis subripueratis invidia potius quam ratione, evangelicorum argumentis superati propriis eumdem dominis restituatis. Tunc vero cum nullum jam suppetat remedium, nisi vobis diligenter caveatis, aperte intelligetis, religionis dissidium, ministerio satanæ apud quosdam excitatum, minime componi aut sedari posse, si calix laicis permittatur, quod urgent hujus sententiæ patroni, defensoresque: etenim hoc (magnorum virorum opinione) alere potius est, quam sedare dissidium. Nam qui se ab ecclesia segregaverunt, illud unum ardentibus votis expetunt, ut vel una aliqua in re ab universa ecclesia Romana discedere sibi integrum fiat: quo fundamento discessionis jacto, quo non eos progressuros putemus? Imprimis erroris arguent totam ecclesiam, quod sine causa, his qui sumunt eucharistiam extra sacrificium, calicem abstulerit: ex eodem deinde principio colligent, liberum esse sibi, a ceteris ecclesiæ præceptis dissentire, atque in contrariam si velint abire sententiam: atque id facile rudibus hominibus persuadere poterunt. Nihil enim impedit (dicent) quo minus id aliis quoque rebus liceat sibi, perinde atque in hac: ita fiet proculdubio, ut nihil sit fide nostra incertius, nihil nostris legibus mutabilius, nihil denique statu ecclesiæ perturbatius, & id maxime culpa nostra.

Sunt qui magnopere mirentur, atque alios subinde rogent, quid potissimum causæ sit, cur hujusmodi nationes, quæ calicis studio teneri se dicunt, eumdem a vobis tanta animi contentione requirant, & tam studiose ac solicite ambiant atque procurent, neque pontificem adire velint, eumdemque precibus solicitare, cum perinde atque vobis, patres, facultas insit, calicis usum laicis permittendi, cum res postulare videatur: bonam tamen eorum hominum partem, qui rem istam acute admodum, ut apparet, perspexerunt, quod fuerint eamdem propius contemplati, dicere video, illud unum in causa esse, puta quod horum plerique, quibus petitur calix, pontificibus hac in re fuerint mentiti non semel, fidemque illis datam fregerint. Plurimum igitur verentur, ne jam vera etiam dicentibus non credatur: atque ita conatus cadat irritus.

Altera pars (quam vere, nescio) eo consilio factum existimat, quod hujusmodi homines non tanti faciant pontificem maximum, & vicarium Christi, quanti debent. Ego vero strenuam istam diligentiam sic interpretari soleo (atque utinam dum ita divino, verus vates non sim) ab his hominibus id curari maxime, ut semel ab eo calicem ferant, qui eumdem facile non possit adimere: si calicem pontifex porrexerit, cum primum eodem intemperantius laici sint abusi, aut impositas conditiones prætergressi, nullus sane labor erit mutare factum: at vero si ducenti sanctissimi patres, doctissimique, si sacrosancta synodus in Spiritu sancto Tridenti legitime congregata, aut potius universa ecclesia Christi, quam concilium œcumenicum repræsentat, calicem propinet, ubi

ubi scelerati homines, transfugæ, atque fidei A desertores conditiones contempserint, ac pro nihilo duxerint, quod remedium capietis patres, adversus sanctissimi fœderis atque pacti transgressores, ut illatam Christo injuriam ulciscamini? Vocabuntur fortasse præsules statim, deserent episcopi ecclesias suas, & mari, terraque iterum pericula subibunt, atque ita concilium rursum magnis sumptibus instaurabitur, ut qui laicis copiam calicis feceratis, sublatum eumdem imposterum custodiatis diligentius. Quando igitur proprio, patres, periculo comperistis, quantæ molis sit, comitia ista, & conventus ecclesiæ cogere, cavete per Deum immortalem, diligentissime, ne dum in alios, quam par sit, benigniores atque indulgentiores B esse vultis, in vos ipsos, in leges, atque statuta vestra, in Christianam rempublicam, in sanguinem quo redempti sumus, in ipsum denique Christum Jesum sævi atque crudeles sitis: dum in eas angustias vos conjicitis, unde non facile eripi possitis.

His atque id genus aliis rationibus, quas brevitatis studio prætermitto, qui sit bene moratus, atque animo & vita constitutus ut ratio postulat, facile sibi possit persuadere, non esse his hominibus calicem permittendum, qui vere Christiani sint, quæcumque videatur refulgere spes eosdem in officio retinendi, aut errantes a via revocandi ad ecclesiam: cum ea (ut apparet) nullo firmo ac stabili fundamento nixa sit. Restat ut eumdem C hæreticis permittamus, atque his (si placet) invitis & repugnantibus: nam neque petent illi usque ab ecclesia, quo se, eadem reluctante, usque ad ambas aures immersi, hactenus ingurgitaverunt: neque si ea sponte offerat sua, de manu vestra volent bibere.

Audite, quam diu hanc sententiam, & præceptum hæreticorum instillarit animis, atque scriptum reliquerit ipsorum coryphæus atque antesignanus Martinus Lutherus. *Si concilium statueret, ut calix permitteretur, ob hanc solam causam, quod ita concilium statuit, nolo ut eodem utamini, sed in despectum concilii, aut una, aut neutra, nequaquam vero utraque specie potiamini*: addit, se habiturum anathema, quicumque authoritate ta- D lis concilii utraque potiatur. In hac vero sententia persuadenda necessarium sane non est: ut multum operæ atque industriæ ponamus, quod ea ipsa prima statim fronte venenum nocentissimum ostentet: ut enim taceam hanc vestram indulgentiam patres, si eadem velitis uti, ad dissidium de religione componendum nullius momenti fore, quod orator Bavariæ his verbis ait, dubium non est, etiam si hæc tria (significat autem calicem laicorum, matrimonium sacerdotum, turpemque vitam clericorum) ex quadam catholicæ matris ecclesiæ indulgentia, præsentis concilii auctoritate rite ordinarentur, sectarios duces, & populos seductos, ad ecclesiam non esse reversuros, cum palam editis libris non dubitent E obfirmare sese, nunquam se summis pontificibus obedientiam præstare velle: cujus indicium est, nullum sui ordinis atque status virum ab eis Tridentum missum fuisse, qui more veterum hæreticorum, ipsorum nomine supplex a vobis postularet, ut condonatis erroribus admissis, calicem illis relinquatis: ut insuper taceam, relicto calice, adversus ecclesiam insolentiores efficiendos, quasi de eadem victoriam reportaverint, & magnifica spolia tulerint.

Quid aliud est, obsecro, calicem hæreticis permittere, Christi corpus atque sanguinem continentem, quam margaritas ante porcos projici, sanctum dari carnibus, Christique sanguinem pedibus hostium ecclesiæ conculcandum præberi? quod severissime prohibemur. Revocate in memoriam vestram, obsecro vos, Paulum III. pontificem maximum paterna charitate permotum calicem Germanis, qui ejus cupiditate capti, ajebant se universos cum calice errores deserturos, honestis quibusdam & necessariis conditionibus adjunctis, olim permisisse, neque id semel remedium tentatum est, sed perfidi & veteratores calcatis conditionibus, contempta fide data hominibus atque Deo, in despectum pontificis summi, & totius ecclesiæ Christi, eodem calice temere abusi sunt. Ut intelligatis patres impositas conditiones parum esse profuturas, calicem illi jactabunt, conditiones vero suppriment omnino: cavete ne tertio cum dedecore pacta infecta rescindatis, & quando alienum facile suppetit, ne velitis, obsecro vos per viscera Jesu Christi, proprio periculo sapere.

Perpendite igitur, quid agatis, in quas temporum angustias conjecti sitis, quid postulet loci dignitas, in quo, divino beneficio estis collocati, quid his artibus agat satanas, quid etiam de callidissimis atque vafris hæreticis sperari possit, neque vos cujuspiam auctoritate, & majestate nominis opprimi sinatis, quo minus ecclesiæ Christi, cui fidem dedistis olim, ut facitis diligentissime, consulatis. Nam neque imperator Ferdinandus, qui longis experimentis fidei, quam Christo debet, magnifica testimonia orbi terrarum exhibuit, neque rursus illustrissimus ejus gener Bavariæ dux, vobis ecclesiæ principibus imperare volunt, neque hac in re quid agere debeatis ulla ratione præscribere, quod in orationibus suis plane docent: morbum tantum (ut ajunt) aperiunt, atque a vobis, tanquam a peritis medicis, efficacem requirunt atque sperant medicinam: videte tamen, ne dum corpus sanare vultis, gravior fiat animorum jactura.

Quod si & socero, & genero spectatæ religionis, & pietatis viris, gravitati insuper vestræ, atque hujus ordinis amplitudini satisfacere velitis, deligite ex vobis probatos viros, qui, ut rem omnem adamussim intelligere possint, Germaniam, Bohemiam, atque Ungariam contendant, qui eorum regnorum principes viros adeant, præsules consulant, rogent plebem, istos etiam ministros satanæ excutiant prius, atque ex eis certo scire laborent, vestrisne decretis stare velint, si calicem permittatis: si annuant, res peragetur optimis conditionibus, sine gravi metu discessionis, obstrictis ante & confirmatis juramento dissidii principibus: si abnuant, nemo vos cum ratione possit reprehendere. At si quod unus aut alter calicem petat, in cujus potestate situm fortasse non est, etiam si velit maxime, ceteros omnes in antiqua religione continere, nedum a suscepto jam errore eosdem revocare, protinus vos contra leges vestras, contra consuetudinem jure susceptam, illum cuipiam liberam sumendi copiam faciatis, timor est profecto, ne pro benignitate sævitiam, pro pace bellum, pro concordia tumultum, pro unitate animorum, novum aliquod in ecclesia vestra schisma sentiatis: neque modo herbam porrexisse vestris hostibus ea ratione videamini, sed arma quoque subministrasse, quibus in viscera reipublicæ vestræ crudelissime adactis, leges illi atque statuta vestra confo-

ANNO CHRISTI 1562.

confodiant. Contra vero si feceritis patres, ego non dubito quin Christus Jesus viam atque rationem vobis sit monstraturus, qua ecclesiæ (quam unice diligit) præsentaneam opem feratis. Dixi.

LXXXVI.

ORATIO HABITA AD PATRES sacri concilii Tridentini a reverendo doctore Joanne Fonseca Hispano, Theologo reverendissimi domini archiepiscopi Granatæ, feria VI. in Parasceve MDLXII.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. 1. Petr. 2. c.

HODIERNI evangelii prolixitas, reverendissimi & illustrissimi domini, patres amplissimi, nec non mysteriorum, quæ in singulis ejus verbis nos Spiritus sanctus docet, multitudo, simulque temporis ad hic dicendum concessi brevitas & angustia, me jure quidem compulere, ut omissa sacræ dominicæ passionis historia, quam modo audistis & vobis omnibus notissima est: ad loquendum, ne tanto concessui molestus essem, compendium aliquod quærerem. Illudque aptissimum invenisse mihi visus sum in prædictis beati Petri apostolorum principis verbis, ex secundo capite suæ primæ epistolæ desumptis: quæ quidem, cum ad sacrosanctæ Dominicæ passionis Sacramentum aperiendum, tractandumque necnon ad mores nostros exemplo Christi reformandos, accommodam doctrinam complectantur, materiamque amplam nobis suppeditent, præsenti orationi maxime convenire existimavi. Quare sanctissimi patres, ut ea vobis digne exponere possim, vestram obsecro mihi exhibeatis humanitatem, & benignam attentionem, quæ mihi ad dicendum vires non tenues subministrabit, vestrisque me precibus adjuvate. Et illius Spiritus auxilium implorate, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei, ut per me indignissimum licet ministrum ad sui gloriam, omniumque nostrorum utilitatem sua reserare arcana dignetur: quod ut facilius impetremus, sacratissimam virginem matrem apud filium mediatricem ponamus, dicentes: Ave Maria gratia plena, &c.

Qui incarnationis Christi causam, cur, inquam, Deus homo, cur verbum caro factum est, alta, profundaque mente consideraverit, ejusdemque etiam passionis, & mortis congruentiam, imo & necessitatem ex eadem facile cognoscet. Nam cum omnia, quæ sunt, a Deo ordinata sint, utriusque una eademque extat sacramenti & mysterii ratio. Ideo autem filium Dei incarnatum fuisse, naturamque humanam sibi in unitate personæ associasse, scriptura sacra nos docet, ut hominem, quem justum & rectum ipse condiderat, ejusque culpa in peccatis lapsum viderat, ad pristinum, & primum innocentiæ statum misericorditer reduceret, ac pro suo peccato Deo patri satisfaciendo a culpa purgaret: hoc enim alia via fieri nequaquam potuit, satisfacere, inquam, Deo patri pro humani generis peccatis. Nam cum ex objecto infinitam in se malitiam

Rom. 13.

A peccatum habet, necessarium fuit, ut infinitæ dignitatis esset homo, qui pro illo pœnam subiret, & condigne pro totius mundi peccatis satisfaceret. Est namque satisfactio contractus justitiæ commutativæ, qui in æqualitate quantitatis consistit. Ideoque secundum dignitatem satisfacientis & pretii valorem ponderari habet: quare talem mediatorem nostrum fecit Deus, qui pro peccato satisfacere posset, deberetque. Nam in quantum Deus, poterat: in quantum vero homo erat, debebat. Et ideo in una, eademque persona convenit Deus & homo, unus dominus Jesus, *qui* (ut inquit Paulus) *factus est nobis a Deo patre sapientia, justitia, sanctificatio & redemptio*. 2. Cor. 1.

B Cum ergo Dei filius humanam naturam ad lapsum hominis reparandum assumpserit, ea oportuit ipsum agere, & pati secundum naturam humanam, per quæ contra peccatum remedium adhiberi posset. Peccatum autem hominis in hoc consistit, quod homo corporalibus & terrenis adhærendo, spiritualia & cœlestia bona prætermittit: & spreto infinito, & incommutabili bono, ad finitum, vile, & caducum convertatur. Quare filium Dei decuit in assumpta hominis natura ostendere per ea quæ fecit, & passus est, ut homines temporalia bona, vel mala pro nihilo ducerent, atque omnino flocci penderent, ne ab eorum inordinato affectu impediti, spiritualibus minus dediti essent. Et hac ratione ab instantis

C suæ conceptionis, & nativitatis suæ primordiis, *stulta hujus mundi elegit, ut confundat sapientes, & infirma mundi, ut confundat fortia, & ignobilia, & contemptibilia mundi, & ea quæ non sunt*, id est, humilia, *ut ea quæ sunt*, id est, superba, *destrueret, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus*. Hinc parentum discipulorumque ejus humilitas, contemptibilis ejus ortus, præsepis reclinatio, stabuli diversorium, pauper vita, Ægypti fuga, jejunii prolixitas, peregrinationis decursus, irrisionum tolerantia, in eo habuere principium, ut elationis materiam hominibus auferret: ut delitias, divitiasque mundi contemnere nos doceret, & ab inordinato horum appetitu revocaret. Ideo laborem, famem, sitim, nuditatem, persecu-

D tiones & opprobria multa sustinuit, ne homines voluptatibus & delitiis intenti, propter hujus vitæ asperitates a virtutis bono retraherentur. 1. Cor. 1.

Et tandem ne ullum in laboribus mundi non moveret lapidem, mortem (quæ laborum & ærumnarum hujus orbis ultima linea est) omniumque terribilium terribilissimum, voluntarie ac propria sponte pro veritate sustinuit, ne propter mortis timorem aliquis veritatem, aut virtutem desereret. Et ne quis, qui pro virtute & justitia mori non timeret, forsitan ignominiosissimum mortis genus formidaret, exprobratissimam mortem, crucis scilicet, hodie elegit, in

E qua ultra omnium mortalium vires afflictus in anima & corpore fuit: in anima quippe doloris atque compassionis transfigebatur jaculo, tametsi deificata in verbo, divinis absque intervallo inhærebat amplexibus. In corpore vero supra modum afflictionibus & cruciatibus premebatur. Nam captus & ligatus in judicium ducitur, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem: iterumque ad Pilatum, a Pharisæorum ministris velatus, consputus fuit, alapis cæsus, falso accusatus, in veste alba illusus, flagellatus, purpura in opprobrium indutus: spinis coronatus, arundine pro sceptro insignitus, Arist. Mat. 10. 27. Mar. 14. 15. Luc. 22. 23. Joan. 18. 19.

capite

capite percussus, derisorie adoratus, morti damnatus, innumerisque aliis illusionibus & contumeliis affectus, cruciatibus & tormentis fatigatus, ita ut in cruce existens, in ultimo jam constitutus cum immanissimis tormentis premeretur, coactus fuit ad Patrem voce tonante clamare: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* non quod totaliter a Deo fuisset derelictus, cui in unitate personæ fuerat conjunctus, sed quia in puris naturalibus sensibilem partem dereliquerat Deus: fluenta enim æternæ voluptatis continuerat pater, ne impetu quo solebant emanarent in Christo, quamobrem toto super se humanæ infirmitatis incumbente onere, atque divinæ æquitatis in se suscipiente flagellum, ad Patrem vocis suæ dirigendo clamorem ait: *Deus meus, Deus meus*, &c.

Matth. 27. Marc. 15. Psal. 21.

Ceterum quæ lingua, quæve facundia, quanta hodie passus est redemptor noster enarrabit? quis intelligit? credo sanctos evangelistas brevitatis causa irrisionum & afflictionum tantum species, non item numerum expressisse. Tandem cruci affixus, quasi signum ad sagittam coram omnibus elevatur, ut contradictionis & irrisionis verba susciperet, in Hierusalem civitate regia & famosa, in præcipua solennitate Judæorum, quando propter templi pulchritudinem, & reverentiam, & solennem festivitatem non solum ex Judæis, verum ex diversis etiam nationum gentibus maxima convenerat multitudo; omnibus factus spectaculum, Judæis & Græcis, Latinis & Barbaris, justis, & peccatoribus, diligentibus, & odientibus, ita ut clare hic adimpleretur quod dixerat: *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis: omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput.* O mirandum insolitumque prodigium! o horrendum inauditumque spectaculum! regem aspicere gloriæ, cui cœlorum famulantur obsequia tot lacessiri injuriis, opprobriis gravari, atque incomparabilibus pœnis dilaniari? O humanæ superbiæ pudor! o altitudinis terrenæ confutatio singularis! mirabantur angeli, omniumque cœlestium spirituum legiones videntes Dei verbum, per quod facta sunt omnia, contemni a perfidis, sapientiam ipsam hominum super se sordidissimas injurias, irrisiones sputaque suscipere, undique Dei filium, attritum, despectum, agitatum, illusum: a sæculo non est auditum tantæ humilitatis & dejectionis prodigium, tamque insigne patientiæ, obedientiæ, caritatis, omniumque virtutum exemplar, nulli prorsus nisi verbo Dei congruebat talia virtutum præbere magisteria.

Psal. 21.

Ad hoc venerat in mundum, ad hoc visibilem sumpserat humanitatis formam, ut peccata destrueret, resecaret vitia, reformaret mores, virtutesque doceret, ut quemadmodum humanæ speciei fuerat ipse auctor, fieret etiam lapso homini per virtutum exempla sapientissimus reparator. Et sicut ad imaginem & similitudinem suam (quam in nobis per peccatum fœdavimus) naturaliter creati sumus: ita ad morum ejus similitudinem, per imitationem virtutum pro nostra possibilitate reformemur. Nam, ut inquit Paulus, *quos Deus præscivit, prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui*, id est, Christi humanitatis. Ideo redemptor noster jam ex hoc mundo ad Patrem transiturus, quicquid in vita verbo & exemplo docuerat, quicquid virtutis & perfectionis in hominum cordibus plantaverat, in hoc suæ passionis sacramento velut in summa quadam & exemplari nobis imitandum reliquit. *Passus est enim* (ut inquit Petrus) *pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Vobis inquam, id est, omnibus fidelibus suis: vel vobis, id est, ecclesiæ suæ pastoribus: sed jam quomodo hi & illi Christum sequi & imitari debeant, paucis videamus. Cum ergo omnis Christi actio, ejus vita, passio, & mors, nostra sit instructio, nostrorumque morum disciplina, & reformatio: omni cura, & solicitudine in re hac advigilandum nobis est, si cum Christo regnare cupimus, quomodo ipsum imitemur, quomodo vestigia ejus sequamur. Nam, ut Joannes inquit, *qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Modum autem & ordinem, quem in hoc servare debemus, ipse dominus per Matthæum capite XVI. nobis declarat, ubi postquam secreto passionis suæ mysterium discipulis suis prædixerat, & ad sui imitationem & passionis tolerantiam illos invitarat, modum quo hoc facere deberent, statim subjunxit, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* O salubre consilium, o persuasio fidelis, o admonitio salutaris! noverat redemptor noster hominem quem plasmaverat, sciebatque absque dilectione ipsum non posse persistere. Recetenim vera aut delectatur in summis, aut jucundatur infimis; utraque enim pariter amari non valent. Propterea divina sapientia priusquam infundat in anima cœlestis doctrinæ divinum liquorem, lutosos voluit evacuare affectus: servavit quippe medicorum morem, qui numquam ægrotantibus restaurantem præbent medicinam, nisi prius purgationibus auferant humores corruptos & noxios: sicut doctus etiam agricola primum vomere radicitus evellit sentes, & postmodum in terræ sulcis spargit semina: prudenter namque intelligit, quod ad maturitatem non valet spica coalescere, quæ fuerit sentibus suffocata.

Genes. 1.

Rom. 8.

1. Petr. 2. 21.

1. Joan. 2.

Matth. 16.

Hac ergo usus arte cœlestis medicus, & sapientissimus agricola noster dominus Jesus, fidelibus suis ejus sequelam anhelantibus mandavit, ut priusquam se divinis imbuendos traderent disciplinis, se ipsos abnegarent, seque a propria sua voluntate denudarent, & temporalium rerum, ac propriæ carnis inordinatos affectus a se omnino abdicarent, quatenus ad sui sequelam & cœlestem doctrinam capessendam habiliores inde fierent. Hi namque inordinati affectus ingentium, innumerorumque delictorum in nobis gignunt effectus, necnon multorum adfuerunt impedimenta bonorum. Quis enim enumerare sufficit, quanta exuberent peccata ex sui ipsius inordinato amore? ex eo enim odia, lites, jurgia, rixæ, furta, homicidia, rapinæque prodeunt; hic affectus pravis animum machinationibus replet, & qualiter proximum fraudare valeat, consilia adinvenit: hic humanitatis officium & pietatis extinguit, & proximi misereri nullatenus permittit: ignorat hic perniciosus affectus fratrem diligere, nescit aliena damna, quia proprio tantum & singulari gratulatur bono; hic præsentia amat, temporalia cumulat, spiritualia negligit, quia nec credit promissa, nec sperat futura, & cum totum se spargat in imis, nihil potest amare de summis: internos hic claudit oculos, nec futurum sinit prævidere judicium: diuturnam hic pollicetur vitam, prosperos promittit successus, & tandem amatorem suum in barathrum demergit æternum. Et quid mirum? si enim, teste apostolo: *cupiditas*

est radix

est radix omnium malorum, & teste Sapiente: *Superbia initium omnis peccati*: cur non potiori jure agnomina hæc huic pravo affectui convenient, qui & cupiditatis ac superbiæ radix & origo est?

Merito igitur redemptor noster discipulos suos ab inordinato sui ipsorum amore tanquam a malorum fonte compescuit, & sui abnegationem in ipso statim doctrinæ limine tantopere suasit: *Et tollat*, inquit, *crucem suam*: hæc jam secunda conditio est Christi discipulorum, quia enim electos suos, qui jam proprio renunciarunt affectui, flagellis & tribulationibus variis agitari non cessat dominus, ipsorum salutem hac via sapienter operando, ut hac occasione se in exilio positos esse cognoscant, & ex inundantia tentationum ad dominum, apud quem solum secura quies est, redire cogantur, & quatenus per experientiam cognoscant quantum inter peregrinationem distet & patriam. Ideo, inquam, ne his laboribus & afflictionibus succumbant, clementissimus pater, ut illas æquanimiter ac patienter ferant, ipsos præmonet. O veri patris viscera, o immensa Dei charitas, imo totius charitatis abyssus indeficiens! non tantum purgare assidue vult afflictionis igne servos suos tanquam electos palmites in vera vite manentes, ut fructum justitiæ tempore suo proferant: sed hortatur etiam ut flagella, quæ vel pro expiatione culparum, vel pro augmento virtutum dominus illis dimiserit, patienter sustineant: & non hortatur solum, sed etiam exemplo suo ad illa sufferenda illos trahit, calicem passionis alias hominibus impotabilem prius ipse bibens, & in se dulcescere faciens. Unde non verbo tantum, sed exemplo etiam dicit: *& sequatur me*, hoc est, me imitetur, vestigia mea sequatur, discat a me humilitatem, patientiam, obedientiam, caritatem, ceterasque virtutes, mundum contemnere, terrena non ambire, non caduca sectari, honores fugere, ignobilitatem amplecti, cunctis liberaliter prodesse, injuriam nulli inferre, sibi illatam patienter tolerare, inferentibus veniam a Domino postulare. Et in omnibus tandem non suam sed Dei gloriam quærere, *sequatur* (inquam) *me*, non solis carnis gressibus, sed mentis affectibus: sequatur me, sicut discipulus magistrum, sicut viator ducem suum, sicut ovis pastorem: quia ad hoc veni in mundum, ad hoc de cœlo missus sum, ut legem vitæ ac disciplinæ homines docerem, & meo exemplo illos in via virtutis præirem.

Ecce quam doctrinam docet Christus volentes post ipsum venire, ejusque vestigia sequi: qua quid consultius, quid brevius, quid melius dici potuit? docuit in summa his paucis verbis incarnata Veritas terrena despicere, amare cœlestia, & veram paradisi viam sequi. Quis hæc audiens se continere possit, quin obtemperet tam prudenti consilio? aut quis compos sui dissimulare audebit, & non magis toto animo, totoque affectu, tanto se præparabit obedire præceptori, qui non verbo tantum, sed exemplo etiam præstat quod docet? Omnes ergo, o filii hominum, qui proprio affectu, hujusque labentis sæculi amore detinemur, expergiscamur ad tam salutarem pastoris nostri vocem, & Christum Dei virtutem & sapientiam, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi*, clamantem veramque salutis viam verbo pariter & exemplo docentem audiamus. Cognoscamus ubi sit sapientia, ubi prudentia, ubi pax vera, & vita nostra, quod non in hoc sæculo nequam, in quo peregrinamur, reperitur, sed in Christo Jesu crucifixo: ipsiusque dulcem affectum in præcordiis nostris ante omnia imprimere studeamus, ejus vestigia, id est virtutes, pro viribus imitemur, & sequamur, atque omnes actiones nostras ad ejus exemplar, quod hodie nobis in monte crucis ostensum est, faciamus.

Colos. 2. Exod. 25.

Et quia horum omnium fundamentum unicum est (ut diximus) nostri propria abnegatio, studeamus imprimis ipsius documento, nos ipsos abnegare, propriam voluntatem, proprium affectum, omniaque nostra, idest, peccata quæ sola nostra sunt, abjurare: studeamus, inquam, ut clarius loquar, vere de peccatis pœnitere: hoc enim proprie est seipsum abnegare, veram ac salutarem peccatorum pœnitentiam agere, hoc proprie est crucem suam tollere, Deo pro præteritis offensis satisfacere: hoc vere est Christum sequi, vitam veterem in novam commutare, & exuto terreno Adamo, cœlestem Christum scilicet induere, ac demum vitiorum abrupta via dimissa, virtutum regiam amplecti. Ne igitur amplius immoremur, ne obsurdescamus ad tanti doctoris vocem, & exemplum, sed *abjicientes opera tenebrarum, induamur arma lucis*, abjicientes a nobis peccata nostra, ad Christum crucifixum unicum peccatorum asylum per veram pœnitentiam confugiamus. Hoc namque omnia ejus membra pro nobis hodie vulnerata suadent, apertum latus, extensa brachia ad suscipiendum nos, declinatum caput, peccatores ad se vocans: *Venite ad me*, inquiens, *omnes qui laboratis, & onerati estis*, (jugo scilicet peccati) *& ego reficiam vos*, id est, liberabo vos, hoc conscientia nostra clamat, cujus testimonium galli cantus est, qui hodie Petrum ad pœnitentiam excitavit: hoc infelicissima hæc tempora monent, ad idem tot mala, tot hæreses, tot afflictiones, tot miseriæ, quæ nos (proh dolor!) undequaque circumstant, compellunt.

Rom. 13. Matth. 11. Matth. 26. Matth. 24. Luc. 22. Joan. 18.

Tot ergo contra nos testimoniis, evigilemus omnes a tam gravi somno peccati, quo miserabiliter opprimimur, & apertis mentis oculis meritas divinæ justitiæ plagas attendamus, quæ nostris temporibus plusquam quingentis retro annis Christi ecclesiam, catholicamque religionem oppugnant, aliasque majores jam jam nisi resipuerimus imminentes, cognoscamus omnia ecclesiæ mala præterita & præsentia (quæ heu quis enumebit?) a nostris peccatis, velut ab unico malorum fonte emanare: & totis conatibus Deum placare studeamus, contra nos, seu potius contra delicta nostra iratum, arcumque iræ suæ ac flagelli vibrantem, ac velut nobis minitantem, & dicentem: *Adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*: *nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis*. Rumpamus ergo moras omnes, fideles, abigamus a nobis omnem torporem & somnolentiam, abjiciamus a nobis has tenebras plusquam Cimmerias, in quibus versamur, festinemus ad pœnitentiam, festinemus, inquam, ad pœnitentiam, nos præsertim sacerdotes, nos præsertim ecclesiastici, potissimum ecclesiæ duces, pastores, proceres & primates, quorum delictis & abusibus Deus magis offenditur, atque ad iram provocatur, sicut per prophetam nobis ipse declarat, dicens: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, & si is qui oderat me, super me maligna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis dux meus* (attendite) *& notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambu-*

Jonæ 3. Luc. 3. Psal. 54.

ANNO CHRISTI 1562.

ambulavimus cum consensu. Et alibi: *Etenim homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos*, id est, corpus meum, *magnificavit super me supplantationem*. Unde in hesterna nocte de Juda (quia apostolus ejus erat) specialiter questus est Dominus, non de Pharisæorum ministris, dicens illi: *Amice, ad quid huc venisti? osculo filium hominis tradis?* Gravissime itaque ecclesiasticorum delictis irascitur Deus, & nedum Deus, sed & homines multum offenduntur atque irritantur. Et hac de causa omnes ecclesiæ ministri, qui olim ab omnibus, ut patres & dii venerabantur, nunc a multis tanquam purgamentum hujus sæculi habentur, & deridentur, exigentibus nostris demeritis, exigentibus nostris peccatis.

Psal. 40. Matth. 16. Luc. 22.

Hæc ergo omnia attente considerantes, nullus ecclesiasticorum, nullus ecclesiæ pastorum, ac procerum se excuset: quia *in multis offendimus omnes*, a minimo usque ad proximum: quin potius prosternamus nos coram Deo, & perpetuo lacrymarum lixivio, ac pœnitentiæ nitro, gemitibus, vigiliis, jejuniis, orationibusque assiduis delicta nostra ploremus, & non nostra tantum, sed proximiorum etiam defectus, defleamus mundum nescientem plangere se: hoc enim ecclesiasticorum, hoc pastorum proprium munus est, quilibet seipsum solum malorum causam faciat, nullus in alium culpam rejiciat, sicut terrenus pater noster Adam, qui mulierem suæ culpæ auctorem fecit, & ipsa serpentem: sed potius aliorum peccata propria faciamus, sicut hodie secundus noster Adam cœlestis fecit: qui cum innocentissimus esset, omnium culpas super se sumpsit, omnium se debitorem constituit, pro omnibus animam suam posuit, ut pro omnibus Deo patri satisfaceret, in hoc vobis spiritualiter, patres amplissimi, *relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*, ut quemadmodum ipse fecit, ita & vos faciatis. Docuit enim profecto hoc facto dominus, quale sit spirituale pastoris proprium ministerium: Utique Dei & hominum continuum mediatorem esse, quatenus piis ejus intercessionibus, orationumque suffragiis divinam justitiam erga delinquentes faciat esse placabilem, quemadmodum Paulus ad Hebræos perhibet: *Omnis*, inquit, *pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Et ideo debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis:* docuit etiam hoc suo exemplo Christus, quanta pastoris erga gregem sibi commissum cura esse debeat, quanta solicitudo, quantus labor, quanta dilectio, qui propriam etiam animam pro ovium salute, si necessarium fuerit, ponere debet.

Jacob. 3. Genes. 3. 1. Petr. 2. Joan. 13. Hebr. 5. Joan. 20.

Utique nullis verbis declarari potest spiritualis pastoris erga suum gregem obligatio. Tenetur enim continue & sollicite supra illum excubare, circumquaque adversariorum insultus ac deceptiones prospicere, & propugnare, illum erroribus purgare, sanctis moribus instruere, ovium labores & infirmitates supra se tollere ac sublevare, & ut proprios sentire: ita ut cum Paulo dicere possit: *Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis scandalizatur & ego non uror?* Tenetur in summa bonus pastor perpetuo ovibus ministrare exhortando, admonendo, suadendo, increpando, obsecrando, pro illis cœlum crebris pulsare gemitibus, assiduis instare orationibus, & A si quando ingruerit persecutionis procella, exemplo sui ducis Christi crucifixi, proprium caput pro ovium salute periculis objicere. Laboriosum profecto est, & intolerabile pondus, spiritualis pastoris munus, nisi desuper constantiæ atque caritatis ovium infundatur gratia, & zelo salutis animarum ejus accendatur affectus: a paucis quidem, aut a nullo appeti deberet, & tamen multi sunt qui pastoralis officii cathedram desiderant, sibi oblatam libenter amplectuntur, & quod deterius est, prece aut pretio sollicitant, imo mendicant: hujusmodi pastores, seu potius mercenarii: non ut prosint, sed ut præsint, promoveri desiderant, *non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt, quærunt*, non ovium utilitati, sed B propriis incumbunt affectibus, eorum quidam honores ambiunt, aliqui divitias appetunt, nonnulli corporis inhiant voluptatibus: sed hæc, quæ tempus aliud auditoresque alios postulant, missa nunc faciamus.

1. Cor. 11.

Ephes. 2.

Hoc tantum (ut ad scopum desideratum jam veniam) dicere non prætermittam, patres amplissimi, vestra fretus benignitate & clementia, etiam si vos pro pietate, & sapientia vestra, ac salutis animarum studio in tam gravi ac arduo negotio quod tractatis, bonorum pastorum officio functuros minime dubitem: illud est, quod si pastores aliquos, unquam pastoralis cura & munus obligat, & si aliquos unquam obstrinxit & obnectit: estis nunc vos, patres reverendissimi, pro loco & C persona quam sustinetis, pro rerum magnitudine quas tractatis: non enim singularis pastoris, sed totius ecclesiæ personam agitis, non unius animæ, non unius provinciæ, non unius regni tantum, sed totius orbis curam geritis: non de rebus futilibus & vanis, sed arduis, imo arduissimis tractatis: nempe de hæresibus extirpandis, de dogmatibus fidei formandis, de ecclesiastica disciplina tam valde his nostris temporibus corrupta & depravata, corrigenda, & reformanda. Quare obsecro vos, patres amplissimi, ut vestri muneris rationem, necnon ecclesiæ catholicæ calamitates attendentes, erectos sumatis animos, mentemque magnanimam, ut pulcherrimis cœptis hujus sacri concilii dignissi- D mum imponatis colophonem. Considerate episcopum & pastorem animarum vestrarum Christum Jesum, pro sua sponsa ecclesia hodie crucifixum: attendite, quanta pro illius salute passus sit, & ipsius vestigia sequentes pro eadem omnem solicitudinem vestram, omnem laborem & conatum, cunctumque studium vestrum adhibere ne dubitetis. Considerate etiam vos spectaculum esse Deo & hominibus, fidelibus & infidelibus, piis & impiis, in vosque intentos esse totius ecclesiæ, imo totius universi oculos, tantorum malorum remedium jamdiu ab omnibus desideratum ab hoc sacro concilio expectantes, omnesque fideles in extremis pene constitutos, & religionem Christianam jam jam rui- E nam minantem, nisi a vobis sustentetur, vestrum implorare auxilium.

Videte, quantam, quamque miserandam stragem animarum, pro quibus Christus mortuus est (fletus me impedit) in ecclesia fecerint hæretici, quotidieque faciant, non cessantes noctu diuque suæ malignitatis venena diffundere, ut perimant innocentes: qui fieri potest, ut tot animarum perditione non moveantur viscera vestra, qui pastores & patres estis? gemit Christus excidium tot filiorum suorum qui quotidie pereunt, meminit se illos per propriam mortem

hodie

ANNO CHRISTI 1562.

hodie genuisse, & eorum casum tanquam verus pater defleat, atque illorum resurrectionem a vobis pastoribus, quibus gregem suum commisit, dolenter efflagitat. O quanta erit omnium fidelium lætitia, & gaudium, si hoc sacrum concilium, effectum tamdiu ab omnibus desideratum felicissime sortiatur, ab omnibus merito per vicos & plateas cantabitur alleluya, hymni, laudes, gratiarum actiones, ac sacra libamina Deo offerentur: Planctus convertetur in gaudium, amaritudo in dulcedinem, desperatio in spem, & fidelium tepor in flagrantissimam caritatem. O quantus etiam erit angelorum, totiusque militiæ cœlestis jubilus, quantum supernæ illius Hierusalem tripudium, quam læta tota civitas illa erit hoc evangelio, quam hilaris, quam festiva, & in Dei laudibus occupata: quamque per contrarium tristis erit infernus, quam mœsta hæreticorum turba.

Sitis ergo forti animo, patres sanctissimi, & ab inceptis nequaquam, absit, degeneretis: quia dux vester Christus, qui sanctissimo D. N. Pio quarto, vobisque tam intrepidam mentem suggessit, ut negotium hoc supra humanas vires aggredi auderetis, non deficiet ecclesiæ suæ, sed idem profecto sicut promisit, illi aderit, & hoc quidem præsentius, quo gravius est periculum. Lumen sapientiæ & intellectus vobis dabit ad penetrandum mysteriorum fidei arcana, & hæreticorum argutias ac deceptiones fallaces confutandas, consilii donum ad apprehendendum quid perniciosum, quidve utile suæ ecclesiæ sit, reliqua etiam Spiritus sancti dona fortitudinis, scientiæ, pietatis & timoris, ac necessaria omnia ad ecclesiæ suæ reformationem vobis suggeret, dummodo ejus remedium ex animo (ut vos facere non dubito) desideretis, dummodo viri desideriorum sitis, sicut propheta Daniel, qui ideo meruit secreta scire cœlestia, & populi remedium pro quo Deum precatus est, quia concupivit, dicente illi angelo Gabriele: *Ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum tu es*. Deus vobis mittet non angelum solum, sed Spiritum suum, *qui omnia scrutatur etiam profunda Dei*, *qui illuminabit sensus vestros, & intelligentias vestras*, qui voluntatem vestram suo inebriabit amore, ut tantis malis, quibus jamdiu ecclesia vexatur, finem aliquando imponere possitis: nolite metiri vires proprias, ex vobis ipsis nihil potestis, sed cogitate illum omnipotentem esse, qui pugnat in vobis Spiritus sanctus.

Matth. 28. *Dan. 9.* *1. Cor. 2.*

Nec vos terreant hæreticorum seu satanæ potius vires & technæ: cum hoste enim jam olim multoties a vobis fracto bellum geritis. Ubi enim Arius? Ubi Sabellius? Ubi Manichæus, ceterique horum similes? nonne in suis evanuerunt cogitationibus? & retrorsum alienati sunt quotquot schismata composuerunt? singuli hanc Christi tunicam inconsutilem, ecclesiæ scilicet unitatem scindere voluerunt, sed illi ab unitate se diviserunt, non unitatem diviserunt. Ventiletur a Lutheranis, Sacramentariis, Anabaptistis, & aliis hæreticis, deprædetur, sortiatur cujus sit, in sua ipsa integritate per ævum durabit, sicut in hunc usque diem integerrima permansit: ipsi vero & eorum schismata peribunt (ut de aliis factum est) & sicut vestimentum veterascent.

Psal. 101.

Quapropter iterum atque iterum obtestor vos P. S. per viscera misericordiæ Dei nostri, per sacratissimam ejus passionem & mortem, quam hodie recolimus, per egregiam pietatem vestram, per calamitates & pericula filiorum vestrorum Christi fidelium, per fidem quam Christo domino, per caritatem quam fidelibus ejus debetis, per æternam felicitatem, quæ vos pro re hac manet in cœlesti patria, ut in hoc tanto ac tam serio negotio animos vobis dignos (ut de tantis patribus ac pastoribus speramus) præstetis. Beati eritis si hæc feceritis, alioquin judicium durissimum fiet vobis, qui gregi dominico præestis, qui pastores agitis, si opus domini negligenter egeritis, si dissimulasse, si tacuisse, aut non clamasse pro ovium salute fueritis deprehensi: quia de manibus vestris dissipatarum ovium requiretur sanguis. Hoc autem a me, patres amplissimi, æquo animo accipite, qui non dixi ut vos cessantes extimulem, sed ut sponte ad tam laudabilia, arduaque negotia currentibus gratuler, agamque gratias Deo, qui tam egregiam mentem vobis inspiraverit, ut nullius egeatis exhortatione.

Sap. 6. *Hiere. 41.* *Ezech. 33.*

DIXI.

Laus Christo Crucifixo.

LXXXVII.

R. P. D. ANDREÆ DUDITII, *Sbardellati, episcopi Tininiensis; ac DD. prælatorum, totiusque Hungariæ cleri in sacrosancto œcumenico Tridentino concilio oratoris, ad amplissimos sedis apostolicæ legatos, ceterosque ejusdem concilii patres, oratio, habita 8. Idus Aprilis* MDLXII.

TRIA fuerunt tempora, & ea quidem non ita multis mensibus interjectis: quibus temporibus hi, quos in literis quæ modo recitatæ sunt, nominari audivistis, reverendissimus & illustrissimus dominus Nicolaus Olahus, archiepiscopus Strigoniensis, DD. episcopi, cunctus denique Hungariæ clerus lætitia sane tanta affecti sunt, quanta vix ulla oratione explicari posse videatur. Primum quidem tempus fuit, cum religionis Christianæ rebus in maximum periculum, & extremum pene discrimen adductis, auditum est, eum nobis Dei misericordia ac bonitate, veluti e cœlo demissum esse gubernatorem, qui tot, tantisque procellis, & tempestatibus agitatam, ac prope in scopulos illisam Christi navem, Christo ipso, qui horribiles fluctus compesceret, e somnis excitato, tranquillum aliquando in portum perduceret. In quo certe ita nobis a divina bonitate consultum esse confidimus, nihil ut jam ad felicem hujus tam salutaris, tam bonis omnibus optatæ, tamque speratæ rei eventum magnopere desiderandum amplius esse videatur. Eum enim nobis Dei clementia pontificem dedit, qui religionis studio, in Christi plebem caritate, ac sapientia longe excellit. Quæ quidem virtutes in eo haud obscure jam tum elucebant, cum in Hungariæ regnum satis quidem incolume illo tempore, nunc vero malis omnibus oppressum, ac pene eversum, una cum clarissimo viro fratre suo missus, omnium in se nostrorum hominum ora, sermonesque convertit. Neque enim tum nostra gens alium eum futurum speravit, quam qualem ipse postea praeclarissimis, & omni commendatione dignissimis actionibus se præstitit.

Etenim, ut alia quamplurima transeamus, in quibus singularis ejus sapientia, ac summa quædam pietas enitet, quantum illud est, quod post adeptam hanc dignitatem, qua ne fingi quidem excelsior ulla potest, non propterea ad eum se dignitatis

ANNO CHRISTI 1562.

tatis gradum sublatum esse existimavit, ut suis commodis, sed ut reipublicæ Christianæ incolumitati, atque utilitatibus inserviret. Et quidem, ut omnes homines intelligerent, cum hac una in re omnes cogitationes defixisse, cum primum pontifex maximus divino afflante Spiritu renunciatus est, nihil potius habuit, quam ut pravis opinionibus imbutas hominum mentes purgaret, easque a simulata religione ad verum Dei cultum; ab immani quadam contumacia, ad ecclesiæ obedientiam, a summa demum insania, ad integram sanitatem revocaret. Quod ut sapiens ac peritus medicus, quam posset, levissimo, & ad morbi naturam peraccommodato remedio tentandum, neque statim ad acriores medicinas confugiendum esse judicavit. Itaque cum ingratos sane multos, & levissimorum hominum fallaciis irretitos, ac prorsus infatuatos ecclesiæ, suosque filios, omnem obedientiam abjecisse, seque e carissimæ matris complexu, per summam impietatem, ac petulantiam submovisse animadvertisset: Dei maximi, cujus in terris vices gerit, bonitatem & clementiam imitatus, non statim illos omnino abjiciendos, ac pro summa sua potestate, æternis suppliciis addicendos esse duxit, sed eximia adductus caritate, ac paterna quadam indulgentia, id dedit operam, ut, si posset, Deo, sibique eorum animos conciliaret, eosque in ecclesiæ matris gremium restitueret. Atque id ut commodius rectiusque consequeretur, sacrosanctum hoc oecumenicum concilium congregandum sedulo curavit.

Atque hoc quidem fuit alterum lætitiæ illius tempus, qua Hungariæ episcopos, & universum clerum affectum fuisse initio dicebam. Idque profecto non sine causa. In eam enim spem veniebant, fore, ut hac potissimum ratione pestilentissima hæreticorum lues, quæ universum jam Christiani orbis corpus pervagata est, aut prorsus regi, aut ita compesci posset, ut a summa desperatione ad magnam sanandæ reipublicæ spem, bonorum animi erigerentur. Quam ad rem perficiendam, quid aptius, quid horum sanctissimorum patrum celeberrimo conventu accommodatius fieri potuit? Nam si in morbis curandis illud in primis spectamus, ut contrariis remedia adhibeamus contraria, in hæreticis ad sanitatem revocandis, omnis generis satis uberem & abundantem amplissimi patres nobis medicinam suppeditabunt. Nempe si erit nobis contra hæreticorum impietatem decertandum: horum illis patrum singularem pietatem opponemus: si contra superbiam, humilitatem: si contra inscitiam, rerum omnium scientiam: si contra levitatem, constantiam objiciemus. Nullum denique morbi genus illos occupare aut potuit antea, aut deinceps poterit, cui salutarem & præsentem in sanctissimis hisce patribus medicinam reperire non liceat. Sed hæc notiora sunt, quam ut in eis explicandis longiorem orationem insumi necesse sit.

Jam vero tertium tempus, quo incredibilem nostri episcopi animis lætitiam senserunt, illud fuit, cum primum inauditum est, ac postea constanti fama percrebuit, sanctissimum D. nostrum, quæ summa ejus est sapientia, ad sacrosanctum istud legationis munus obeundum, quo secundum ipsius dignitatem, nullum in terris habetur majus, ex omnibus vos potissimum delegisse. Quod quidem ejus judicium ita omnium sententia comprobatur, ut nihil prudentius, nihil sanctius, nihil ad id quod quæritur, perficiendum, accommodatius excogitari potuisse optimus quisque verissime prædicet. Tot enim sunt ac tam

A præclaræ cujusque vestrum virtutes, ut nulla existat tanta dicendi facultas, quæ earum laudibus non longe sit inferior. Quare ne videar vel modestiæ fines transire, vel præter animi mei ingenium assentatione uti, malo egregias virtutes vestras, animo, cogitationeque mecum ipse reputare, atque admirari, quam pauca, eaque non satis pro tantæ rei dignitate, in medium afferre. Nam satis præclare mecum quidem in præsentia actum putarem, si vel illud dicendo consequi possem, ut eam, quam dixi, nostrorum antistitum lætitiam, vobis ante oculos ponerem, ac simul ostenderem eximiam eorumdem in catholicam ecclesiam observantiam, ac studium quoddam singulare. In quo tamen illud me consolatur, quod spero id

B ipsum vobis omnibus aliqua ex parte jam esse persuasum, tibique in primis Stanislae Hosi, cardinalis amplissime, qui Nicolaum Olahum Strigoniensem archiepiscopum, quem sæpe honoris causa nomino, & alios nostros episcopos & novisti, & eis familiariter etiam usus es.

Te igitur, illustrissime Hosi, testem appello, tuoque gravissimo testimonio, D. archiepiscopum, ac dominos Hungariæ episcopos honestari, ornarique, & meæ cursum orationis adjuvari cupio. Nonne magnam in omnibus, maximam in optimo illo ac prudentissimo sene D. archiepiscopo pietatem, in oves sibi commissas caritatem, & curam, in lupis a caulis suis abigendis vigilantiam, in sanctissimum D. nostrum, in

C sanctam sedem apostolicam obedientiam, in te, atque alios tui ordinis proceres observantiam cognovistis? Equidem illud pro certo affirmare possum, si par esset nostræ tot jam bellis attritæ, ac pene prostratæ nationis ratio, atque aliarum etiamnum florentium, nec ipsum D. Strigoniensem archiepiscopum, hominem quamvis ætate jam exacta, ac prope decursa, nec alios DD. episcopos nostros, omnes ferme aut adversa valetudine, aut senectute, quæ ipsa morbus est, ita confectos, ut minime possint iter paulo longius ingredi: dubitaturos fuisse, huc omnes cupidissime venire, suamque hanc talem, tantamque lætitiam, & quam S. D. nostro, sanctæ sedi apostolicæ, & vobis omnibus, & debent, & debere se libenter

D profitentur, obedientiam, atque observantiam, præsentes, quibus potuissent rationibus, declarare. Neque vero alienum quidquam a majorum nostrorum pietate, ac religione fecissent. Multas enim gentes gens nostra Hungarica in sanctam sedem apostolicam observantia, & quæ hinc enascitur, pietate, ac regligionis cultu antecessit. Cujus quidem rei tam multa, tamque præclara extant testimonia, ut nemo adeo rerum sit imperitus, cui singularis Hungarorum pietas, ac religio non maxime sit cognita.

Ac ne quid interim de multis regibus nostris dicam, qui ob eximia in Christianos merita, ob vitam sancte actam, in beatorum sunt numerum relati: quid illa, quæ in omnium oculis incurrunt,

E superba, & magnis opibus extructa templa, coenobia magnificentissima, sacerdotia opulentissima, an non satis magnum majorum nostrorum pietati testimonium præbent? Jam vero non ita pridem, sed patrum nostrorum memoria, salvis adhuc, atque florentibus Hungarici regni rebus, quanti illud studii, & observantiæ, quantæ pietatis erga Romanam ecclesiam fuit totius nostræ gentis argumentum? cum innumerabilis prope multitudo quotannis cupidissime Romam confluebat, ut beatorum apostolorum limina salutarent, atque his proni oscula figerent, omnesque sanctorum reliquias, quibus urbs

ANNO CHRISTI 1562.

urbs est refertissima, venerarentur: ac demum a pontifice maximo, summi beneficii ac gratiæ loco, benedictionem læti demum referrent. Vias tum passim, plateas, fora, gentis nostræ viris ac fœminis, parvulos etiam secum trahentibus oppletas vidisses. Non quemquam vel ætas, vel sexus, vel itineris longitudo, vel mille viæ pericula, aut ulla omnino difficultas retinere poterat, quin Romam venerabundus religionis ergo properaret. Omnia scilicet pietas vincebat. Atque hic quidem fortasse adsunt, qui hæc, quæ dico, viderint, ut possit ab ipsorum oculis oratio mea firmissimum atque gravissimum hujus tantæ nostrorum hominum pietatis & religionis testimonium capere.

Sed hujus generis adeo sunt multa Hungarorum pietatis testimonia, ut nusquam se non offerant. Ac ne alia nunc attingamus, quid de tot, tamque diuturnis atque adeo continentibus adversus communem Christiani nominis hostem, & susceptis, & confectis bellis, quid dicam aliud, quam quod omnium hominum confessione verissimum esse constat? Hungaros nimirum singulari pietate, ac Christianæ religionis studio adductos, propterea arma sumpsisse, ut horrendam illam barbarorum tyrannidem, omnibus populis imminentem, depellerent, ac durissimum intolerabilis servitutis jugum a Christianorum cervicibus excuterent: quorum quidem tantæ pietati, quæ satis digna a Christianæ pietatis cultoribus referri gratia potest?

Ipsi, ut reliquæ nationes in utramvis aurem secure, ut ita dicam, dormiant, ut pacis artes, omni deposito timore, excolant, ut summo otio perfruantur: ipsi, inquam, Hungari sævissimis barbaris sua corpora miseris modis dilanianda objiciunt, ipsi barbarorum tela, in Germaniam, in Italiam, in Gallias, in Hispanias, in alias Christiani orbis partes directa, suorum corporum objectu excipiunt. O pietatem singularem, o ingentem atque admirabilem Hungarorum ex pietatis radicibus pullulantem caritatem!

Hanc a majoribus nostris nobis veluti per manus traditam, ac summa semper constantia conservatam pietatem & obedientiam, & ipse D. archiepiscopus, & reliqui episcopi nostri suo, ut dixi, adventu comprobassent, si parem voluntatem, aut commoditatem habuissent. Sed ita ab immani Turcarum rabie omnia divexantur, ita ab hæreticis omnia perturbantur, ac sursum, deorsum feruntur, ut si vel paululum se a suarum ovium conspectu subducant, nihil jam integri sit remansurum. Actum sane de religione, deque omni pietate foret, si D. archiepiscopus, si alii DD. episcopi, non dicam in longinquam aliquam regionem proficiscerentur, sed si pedem omnino ex Hungariæ finibus efferrent. Si quid est, quod hæreticorum hominum rabiem compescat, auctoritas certe est, cujus nonnullum adhuc vestigium nostri episcopi retinent. Idque ob piissimi, atque optimi regis nostri Ferdinandi imperatoris summam pietatem, & singularem quandam in Christianam religionem, inque nostrum hunc ordinem animi propensionem.

Et quidem, quod Christiana religio in Hungaria aliquantum adhuc vigeat, neque prorsus explosa, exturbataque sit, unius Ferdinandi Cæsaris pietati acceptum in primis referre debemus. Cujus erga nos clementia, atque in Deum pietate episcoporum nostrorum auctoritas primum nixa, tum functionibus quibusdam fulcitur, ac sustentatur, quæ in reip. nostræ administratione positæ sunt. Ac nisi majorum nostrorum sapientium virorum, virtute perfectum, ac prudentia ita nobis provisum fuisset, ut qui apud nos episcopi essent, iidem etiam a regibus ipsis nostris ad consilia adhiberentur, nullum in Hungaria jampridem pietatis vestigium reliquum esset.

Quod si hoc etiam tempore a regis consilio removerentur episcopi, Deum immortalem, quanta repente religionis, & rerum ecclesiasticarum perturbatio existeret! Nam tametsi eum Dei benignitate, & clementia regem nacti sumus, qui unus omnium regum pietatem ac sapientiam superat: tamen is tot populorum, tot regnorum, & maximi imperii procuratione distractus, ac gravissimis, iisque continuis occupationibus impeditus, qui potest cognoscere, quid in hac, vel illa Hungariæ parte fieri oporteat, nisi episcoporum admoneatur diligentia? Eo jam hæreticorum vis processit, ut nisi aut ipse D. archiepiscopus, cum id per muneris sui pastoralis rationem licet, aut alius ex episcopis aliquis ad principis latus assistat, qui contra perpetuam hæreticorum audaciam & insolentiam, ejus opem auxiliumque imploret, omnia in pejus fuere, ac retro sublapsa referri videantur. Quod probe intelligens S. D. noster, & re ipsa expertus, quanti intersit miserrimo hoc tempore, si docti, & pii viri ecclesiarum apud principes patrocinium suscipiant, illum ipsum, quem jam ante nominavi, Nicolaum Olahum, archiepiscopum Strigoniensem, virum omni virtutum ac laudum genere ornatissimum, teque reverendissime Quinqueecclesiensis episcope, hortatus est, ac monuit, atque adeo mandavit, ut nunquam ab imperatoris & regis nostri latere vel latum unguem discederetis: sed pro vestra auctoritate, & qua, merito vestro, plurimum apud eum valetis, gratia, ecclesiarum causam defenderetis, ac tueremini. Huc accedit, quod D. Strigoniensis, & alii ex nostris episcopis nonnulli Turcis finitimas arces habent. Jam in iis defendendis, & ab hostium injuria tuendis, etsi Cæsareæ majestatis munificentia, & liberalitate potissimum subleventur, nisi tamen sua ipsi quoque providentia, ac cura, quæ ad remorandas, quantum fieri potest, hostium incursiones usui sunt, subministrent: si suam prudentiam, ac vigilantiam Turcarum potentiæ non opponant, quomodo fructus suos percipient, quibus se sustentare, suarumque ovium commoditatibus prospicere queant? Postremo tanta est quorumdam ac prope omnium nostrorum episcoporum inopia, ut nisi eos piissimus idemque optimus imperator & rex noster singulari sua liberalitate adjuvaret, & ex suo ipsos ærario aleret, vix fieri posset, ut hi se domi suæ sustentarent, nedum possint tantos sumptus, quanti hic faciendi sunt, sustinere.

His igitur publicis muneribus illic occupentur necesse est, si suam episcopi auctoritatem ac religionis dignitatem retinere ac tueri, si gregem sibi commissum defendere velint. Eo enim ventum jam est, ut non tam contra Turcas, quam contra hæreticos nostris episcopis sit decertandum. Quod ni faciant, actum, ut jam dixi, de omni pietate foret. Quamquam ne hac quidem ratione possunt idquod cupiunt assequi. Tanti enim tum a Turcis, tum ab hæreticis impetus existunt, ut non nisi singulari Dei providentia, nullo eis humano ingenio, nullis viribus, nullis opibus resisti posse videatur. Atque utinam, o utinam, cum sacrosanctum hoc œcumenicum concilium dimittetur, & actiones nostræ, quem spe-

Anno Christi 1562.

speramus, felicem exitum habebunt, utinam, inquam, illuc, unde egressi sumus, nobis redire liceat. Hæc est nunc calamitosissimæ, olim vero non tam aliarum rerum ubertate, quam religionis integritate florentissimæ Hungariæ facies, quam nemo est adeo ferreus, qui aspicere, & lacrymas continere queat.

Sed tota hac de re, deque miserabili Hungariæ statu, de hæreticorum multitudine, ac varietate, deque iis rebus, quæ privatim ad ecclesias Hungaricas pertinent, dicam alias, cum id per vestram mihi benignitatem, & patientiam facere licebit. Nunc dicendi finem faciam, si prius illud dixero, reverendissimum D. Strigoniensem, DD. episcopos, & universum Hungariæ clerum, cum ipsi ob jam commemoratas, multasque alias causas, præsentes adesse non possent, ut suum tamen singulare studium testificarentur: quod ante hac nullis unquam temporibus factum fuisse legimus, ne florentissimis quidem Hungariæ rebus, id nunc ipsos prostratis publicis, ac privatis opibus præstitisse, ut nos duos hoc tempore D. Joannem Sylvestri Colosvarinum, episcopum Chanadiensem, quem hic præsentem cernitis, & me, summa Cæsareæ majestatis voluntate deligerent, qui eorum nomine omnem, quam S. D. nostro, sanctæ sedi apostolicæ, & vobis debere se profitentur, obedientiam deferremus, ac supplices obtestaremur, ut hanc ipsorum voluntatem, atque etiam missionis tarditatem boni consulatis: seque ac suas ecclesias, quæ in tutela, ac patrocinio potissimum vestro conquiescunt, eo loco habeatis, ut inter ceteras orbis terrarum ecclesias, nonnullam ipsarum quoque habitam a vobis fuisse rationem appareat. Quæcumque autem vos, & sacrosanctum hoc œcumenicum concilium statuerit, & sanxerit, ea nos, ipsique non secus, atque a Deo maximo profecta, qui nusquam a vestris conciliis abest, summa cum reverentia atque humilitate, non accipient solum, sed accepta, quam poterunt maxima cura, ac diligentia, tum ipsi servare, tum alios etiam ut id faciant adducere conabuntur.

LXXXVIII.

Responsum sacri concilii Tridentini, ab ipsius concilii secretario pronunciatum.

Reverendi patres, persuasum est sanctæ synodo, eam lætitiam, quæ communis fuit cum omnibus Christiani populi nationibus, pro generalis hujus sacrosancti concilii celebratione, ad prælatos quosque ecclesiæ vestræ Hungaricæ pervenisse, cujus singulare semper extitit studium in tuenda & conservanda vera Christi religione. Nunc rogandus est Deus immortalis, ut quæ tanto bonorum omnium consensu inchoata sunt, ad optatos etiam exitus pro sua benignitate perducat. Optabilius quidem sanctæ synodo fuisset, ut regni Hungarici prælati ad hoc sacrum concilium personaliter accessissent, sed quando justis & legitimis de causis, cum gravissimo testimonio illustrissimi & reverendissimi D. Hosii cardinalis Warmiensis conjuncto coguntur abesse, libenter illorum excusationem sancta synodus accipit: cum præsertim confidat fore, ut non multo minorem utilitatem Christiana religio perceptura sit ex opera, quam ipsi suis ecclesiis his turbulentis temporibus, pie & diligenter præstare poterunt: atque eo magis, quod res & negotia sua vobis optimis religiosissimis patribus committenda existimarunt. Quod reliquum est, vos, & mandata vestra, prout juris fuerit, læto animo amplectitur, atque admittit.

LXXXIX.

Concio habita ad patres in concilio Tridentino congregatos, ab illustri atque reverendo domino Didaco de Payva, d' Andrade, Lusitano, sacræ theologiæ doctore, dominica II. post pascha. MDLXII.

Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Joan. cap. 10.

Sempiterna illa atque inexhausta caritas, qua Deus optimus maximus res omnes a se procreatas complectitur, tantum differt ab amore, quo ipsi res nobis caras prosequimur, ut potius ex vocum penuria, quam ex rerum similitudine fit, ut ea, eadem amoris voce significentur & explicentur. Ut enim præclare docet D. Augustinus, divinæ res tantopere humanæ mentis vim excellunt, & humanis vocibus tam sunt inexplicabiles, ut, nisi divina benignitas sese submitteret, & rusticanis iis, imperitis, & plane infantilibus nostris vocibus pateretur ineffabilia ipsius arcana tractari, prorsus divinæ cognitionis, & divinarum laudum incomparabili fructu careremus. Inter infinita vero discrimina, quibus summa illa divinæ mentis caritas, ab hac nostra infima & abjecta sejungitur, hoc unum est non minimum, quod nos nihil unquam amare in animum inducimus, quin alicujus pulchritudinis aut honestatis specie præconceptæ allecti aut inflammati simus. Ita enim intellectus & voluntatis munera invicem cohærent & conligantur, ut nihil voluntas amplectatur, quod intellectus anticipata cognitione non comprobaverit: nihil detestetur & fugiat, quod non reprobaverit. Quare ubi nihil amore dignum intellectus judicaverit, nullis minis, nullis machinis, nullaque vi voluntas poterit ad diligendum impelli. At amor ille infinitus, incontaminatus, & plane divinus, quo Deus optimus maximus iis quæ condidit conjungitur, non modo a rebus ipsis non proficiscitur, pendetve: sed quicquid boni rebus inest, ab illo tanquam a fonte defluit: ille unus ornamentorum, rerum omnium, pulchritudinum, splendoris omnis, deinde honestatis causa est & origo. Tantumque quodque a summo & præpotenti Deo amari intelligemus, quantum in eo bonitatis contemplari licebit.

1. Libro de doctrin. Christian. c. 6.

Si igitur a Deo amari, est illum in sese liberalem experiri; videamusque multa pluribus a Deo beneficiis ornata: quis jam dubitare poterit, quædam esse Deo aliis longe cariora, quæ videlicet divinæ liberalitati magis sunt obligata? Quocirca quoties Deus filios Israel voluit esse persuasos inter ceteras omnes gentes divinæ dilectionis primas partes obtinere: id semper beneficiorum, quæ in ipsos contulit, commemoratione effecit. Inter omnia autem quæ a Deo formata sunt, quis de acceptis beneficiis, cum homine jure certare poterit? Quis plura Deo accepta referre? Non angelos excipio, non supremos illos omnium ordinum spiritus. Longe ii quidem nos naturæ præstantia superant: sed non hoc potissimum beneficio divinam caritatem metiendam puto. Sed opera potius & studio, quod ipse omnium fabri-

ANNO CHRISTI 1562.

fabricator posuit, ut nemo sempiterna felicitate, ad quam conditi sumus, excideret: quin potius illa omnes perfruerentur. Nostri vero solum causa dictum est: (Joan. 3.) *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam*. Videte, patres amplissimi, quantum intersit inter seipsum dare, aut sua, ut hinc ardentissimæ in nos divinæ caritatis magnitudinem intelligatis. Neque solum seipsum dedit, sed majestatis suæ quasi oblitus tradidit infirmum, debilem, ærumnis vitæ & incommodis obnoxium, ut nihil pene miseriarum, nihil doloris & cruciatuum potuisset aut humana malevolentia invenire, aut fragilitas sustinere, quod ipse non subjerit. In tantas ne putatis angustias fuisse numen divinum compulsum, ut si illud tanta cupiditas tenebat humani generis liberandi, non aliam rationem inire posset, quam eam, quæ extremæ miseriæ perfunctione, & summi dedecoris offensione continetur? Minime quidem id in hominis mediocriter sani mentem & rationem cadere potest.

Sed tanta dilectione hominum divinum pectus æstuabat, ut parum ei visum fuerit, si ea tantum in nos conferret, quæ, quanquam eximia essent, cum tamen a sola omnipotentia proficiscerentur, nullum sibi laborem inferrent. Quare rationem aliam excogitavit nos beneficiis cumulandi, quæ tanto eximiæ ipsius in nos benevolentiæ foret gratior, quanto esset majoribus sui ipsius anxietatibus referta, pluribus vitæ incommodis gravioribusque malis circumsepta. Qua caritate quæ major potest excogitari? Quare jure optimo, ut mea fert sententia, D. Paulus illam promptuarium omnium divinorum beneficiorum censet, cum inquit: (Rom. 8.) *Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non cum illo omnia nobis donabit?* Qui enim vitæ suæ tam fuit prodigus, ut se immanissima morte mactari pulchrum esse judicaverit, ut homines cruciatu dignissimos a debita pœna seduceret, qui fieri potest, ut eisdem hominibus quidquam eorum deneget, quæ ad beatitudinem comparandam illorum intererit? Cum præsertim audiamus (Prov. 8.) divinam sapientiam apud Salomonem, id est, unigenitum filium Dei, non modo homines suas delicias appellantem, in eorumque salute maximam suæ voluptatis partem collocantem, sed illos conferentem cum iis deliciis sempiternis, quas omnipotens pater ex unigenito ipsius filio capit.

Quod ut evadat exploratius, Hebræa verba totidem Latinis verbis reddamus. Cum sese sapientia maxime commendasset, nihilque fine ipsa a Deo unquam fuisse factum prædicasset, adjungit: Cum eo eram cuncta componens, & deliciæ fui perpetuæ, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terræ ejus. At deliciæ meæ filii hominum (Interpres vero vulgatus nomen Sciaha sciuha modo delicias, modo delectari interpretatur) Neque puto unigenitum Dei filium potuisse melius explicare quam sibi homines essent cari, quam cum ait, perinde illos esse suas delicias, ac ille patris. Etenim cum illa summa atque sempiterna felicitate perfrueretur, ita tamen hominum salutem sitienter appetebat, ac si omnia sibi deessent, nisi illi, quoad fieri posset, eadem simul felicitate perfruerentur. Non igitur mirandum est, si Christus se hominum pastorem, & omnium qui unquam fuerunt optimum prædicet: qui ea fuit in oves, quas pascendas suscepit, animi propensione, ut has suos amores, suasque delicias appellet, & habeat: pro iis algeat, pro iis sudet, pro iis esuriat, sitiat, crucem subeat, pro iis nulla, quamvis immania, supplicia formidet: & cum tot angelorum millia perire sit passus, hominem tamen funditus interire ferre nullo modo potuerit.

In quam sententiam D. Joannes Chrysostomus interpretatur verba illa Pauli in epistola, quam ad Hebræos scribit, quibus hominis dignitatem commendans, ait: *Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*. (Cap. 2.) Non dixit (inquit) assumpsit, sed apprehendit, ut indicaret contemplatum fuisse Deum angelorum & hominum naturas a se quasi fugientes, & homines Dei voluntate contempta ferri præcipites: quod cum non pateretur divina clementia, summo studio homines fuisse insecutum, tantumque operæ & laboris in eo posuisse, quousque tandem illos quasi apprehensos retinuit, ne perirent. Nonne hoc est officium boni pastoris, feris se laniandum exhibere, ut grex incolumis servetur?

Quam Christi in oves suas vigilantissimam curam, egregiamque benevolentiam commendans D. Paulus ad Tit. scribens, ait: *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut nos redimeret, & mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum*. (Cap. 2.) Vocem autem græcam περιούσιον, quam vulgatus interpres vertit acceptabilem, quia peregrina & incognita erat veterum Grecorum auribus, ait D. Hieronymus, neminem reperisse qui sibi explicaret: quare coactus est ex ipsis fontibus sacrarum literarum vocis hujus vim & propriam significationem petere: in quibus offendit septuaginta interpretes, quoties scriptura utitur voce Segulah, vertere solitos περιούσιον: est autem Segulah, thesaurus in majori pretio habitus, magisque reconditus & selectus: quod etsi non paucis scripturæ locis possemus facile ostendere, unus tamen sit nobis multorum instar, Ecclesiastes cap. 2. Vbi enim vulgata lectio habet, *Coacervavi mihi substantias regum & provinciarum*: habet Hebræa Segulah melachin, id est, selecta quæque regum. Neque enim Salomon jactat se omnium regum & provinciarum æraria exhausisse & compilasse, sed quicquid ubique fuit magni pretii, sibi comparasse. Quapropter semper pro Segulah vertit Chaldæus Paraphrastes Habidin, id est, carum & dilectum valde. Unde fit (ut ad propositum revertamur) D. Paulum voce περιούσιον, a septuaginta usurpata, voluisse significare Christum seipsum tradidisse, ut gregem suum non quocumque modo redimeret & mundaret, sed illum sibi possideret proprium & peculiarem, tanquam pretiosum & carissimum thesaurum.

Sed quanto majorem spem & alacritatem horum commemoratio merito ingerit nostris omnium animis, qui oves illæ sumus Christo longe carissimæ: tanto majorem timorem incutiat necesse est eorum præcordiis, quorum fidei & curæ eæ ipsæ oves Christi traditæ sunt. Cum eo sint Christum severiorem judicem experturi, quo benigniori pastore illo utuntur oves illæ, pro quibus vobis, patres amplissimi, reddenda est ratio. Quis enim æquus rerum æstimator sibi poterit persuadere satisfacturam in pascendo suo grege nostram negligentiam ei, qui sua ipsius diligentia nunquam sibi satisfecisse videtur? Neque enim ita unquam amore est satiatus, ut tot laboribus pro suis ovibus exantlatis tam acerbæ mortis

ANNO CHRISTI 1562.

mortis perpessione ardor ille caritatis restinctus aut temperatus sit, sed velut fomenti accessione videtur multo majores vires sumpsisse, usque adeo sane, ut si salus cujusquam illarum ovium quarum estis pastores, postulaverit, lubentissime iterum sit vitæ jacturam facturus, ut ab eodem Christo revelante accepisse sanctissimum virum Polycarpum tradit divus Dionysius Areopagita in ea epistola, quam de benignitate ad Demophilum scribit.

Tanto igitur Christi amori, tam inflammatæ caritati quæ hominum vigilantia poterit satisfacere? Si grex hic esset, quem suus dominus parvifaceret, & quem non omnibus suis opibus prætulisset, possemus quidem in spem duci, quamcumque in hoc genere somnolentiam facile con- B donandam. Sed qui præcipuas domini sui delicias, suavissimosque amores sibi traditos esse intelligit: qui certo scit nihil dominum suum habere carius, nihil in omnibus rebus quas condidit præ oculis magis iis ovibus quas ei pascendas, servandas, fovendasque tradidit: non intelliget nullum in hoc munere peccatum esse facile ferendum, nullam negligentiam non maximam? Quare, pastores optimi, nunquam hoc nomen jure poteritis usurpare, nunquam (inquam) satis pro dignitate pastorali officio functos vos esse intelligite, nisi cum hunc potissimum cogitationum vestrarum scopum & universæ vitæ vestræ præfixeritis, omnes animi & corporis nervos in hoc unicum negotium contuleritis, ut ne minima C quidem ex vestris ovibus pereat, sed universum gregem sartum tectum summo pastori Christo offeratis, qui pro illo mortuus est. Quæ tamen vires non corporis languore assidua vivendi licentia contracto, sed caritate metiendæ sunt. Sæpe enim fit, ut quis solum illa se posse præstare arbitretur, quæ cum voluptate conjuncta sunt. Quæ quam falsa sit, & Christiano homine indigna cogitatio, satis Christus indicavit, cum dixit: Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. At cujus rei vel sola recordatione humanus animus magis consternatur quam mortis? Hanc tamen, quam natura ita perhorrescit, caritas ovium votis omnibus amplexatur. Quare tunc quisque omnia quæ potest fecisse se jactet, cum cuncta caritatis officia fue- D rit diligenter persecutus. Nisi enim ad hostes Christiani nominis, qui nunc effrenate grassantur, velit quis deficere, certo secum statuat necesse est, ita esse divinam legem æquam, ut æque pateant vires nostræ divinæ præsidiis confirmatæ, & caritas, Christianæ religionis summa & fundamentum, eisdemque prorsus finibus claudantur.

Amor, veteri proverbio, fuit omnipotens dictus, ut qui omnem operis molestiam levat, omni labore & difficultate liberat. Qui igitur fieri potest, ut inflammatus quidam amor & in Christum, & in oves ejus minus habeat roboris quam impurus, nefarius, sceleratus, atque prophanus? E Aut quid turpius esse potest, quam apostolicæ functionis successores virium imbecillitatem, aut operis, ad quod a Christo missi sunt, difficultatem excusare? Quare prudenter satis expendit D. Joannes Chrysostomus, quod Christus, cum (6. lib. de Sacerdotio.) Petro voluit omnem ecclesiæ vicariam curam committere, & gregis sui supremum pastorem creare, non fuit diligenter perscrutatus, si ceteros omnes prudentia, si literarum cognitione excelleret, si parentum gloria, aut generis splendore præiret, si reliquis apostolis morum austeritate,

A illibatæ vitæ continentia, si ciborum parsimonia præstaret: sed hoc solum, si amore erga ipsum omnes vinceret. Idque ter geminata interrogatione, dicens: *Petre amas me?* At ille, *Tu scis domine quia amo te*: cui Christus, *Pasce oves meas*. (Joan. 21.) Iterum ac tertio, *Petre diligis me plus iis?* cumque perseveranter assereret summopere ipsum diligere, eum ceteris pastoris officio prætulit, quem intelligebat ceteros caritate superare: qua una re satis pastor optimus, pastorumque omnium verus æstimator indicavit, neminem posse ex animi sui sententia pastoris ecclesiastici officio fungi, nisi qui ipsum ardenter amaret: ut qui solus nihil eorum formidabit quæ ipse pro ovium suarum incolumitate subiit. Christi enim & ovium dilectiones ita sunt conjunctæ, & indiscretæ, ut neque inter se disjungi, neque una sine alia extare ulla ratione possit.

Quocirca cum Christus ecclesiæ suæ pastoribus voluit muneris sui leges instituere, seipsum formam atque typum proposuit, in quem perpetuo respicientes officium suum discerent. Unde fit ut D. Joannes Chrysostomus, divino quodam spiritu concitatus, tertio libro de sacerdotio constanter affirmet summa esse reprehensione dignum, qui oblatum episcopatum amplectitur, cum non vere illam Pauli vocem possit usurpare, *cupio anathema esse a Christo pro fratribus meis*. (Rom. 9.) Quare insolenter magis quam vere, & de Christo & de ovium dilectione sibi blanditur, qui pro eis quævis etiam horrenda pericula subire formidat. Nemo vero tam severe ecclesiæ prælatos amplissimos auderet judicare, nisi jam esset Christi præjudicio definitum, non pastores, sed abjectissimos esse mercenarios, illiberali & sordida redituum mercede conductos, vilissimique quæstus spe, & amore locatos, eos omnes, qui ovium curam gerunt, ut potius suæ quam illarum studeant incolumitati: malintque oves, quarum curam alacri animo susceperunt, perire, quam sese pro earum salute devovere.

Mercenarius (inquit) *cum videt lupum festinare, fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus*, sed de reditibus, nihiloque nisi propriis servit commodis. Cum quibus Christi verbis consentit, quod D. Paulus, cum recenset caritatis officia, in potissimis numerat, *non quærere quæ sua sunt*. Quapropter ii, qui cum Christi oves perire, lacerari, dilaniarique intuentur, Christi honorem proscindi, religionem conculcari & profanari vident: ita tamen propriis commodis hærent, suisque sunt cupiditatibus infixi, ut nihil horum perire facile patiantur, quo tantis incommodis opem ferant: si pastores sint, nonne satis indicant se non liberalem, sed mercenariam operam Christo locasse: si vero pastorali munere sint destituti, omnis Christianæ caritatis expertes a Christiano sensu plane alieni, omnique divina dilectione prorsus destituti non temere, sed Christi & apostoli vocibus possunt judicari.

Si quod igitur unquam fuit tempus, patres amplissimi, aut si qua sese potuit occasio offerre, ut veri ecclesiæ Christi pastores a mercenariis disjungi valeant, nunc maxime. Communi enim sanctorum patrum sermone usurpatum est: rebus secundis ægre posse veros pastores a mercenariis secerni. Sæpe enim fit ut omnes pastorum specimen præseferant: Solo autem ærumnoso tempore, & cum ovium salus periclitatur, pectus caritate accensum, Christique dedecoris impatiens potest cognosci. Veluti qui sint fortes & strenui

Anno Christi 1562.

strenui milites, non pax, sed funesta pugna ostendit. Cum igitur lupi truculentissimi passim grassentur, gregem domini magna ex parte deglutierint, quod reliquum est avidissimis morsibus insectentur, summa vigilia animis nostris abstrusas instruant insidias, nullum non moveant lapidem, nullam occasionem prætermittant, nulla non confingant mendacia, ut, si fieri possit, nihil saltem incontaminatum maneat: quis erit verus Christi ovilis custos, aut quem aliquis divini honoris sensus tanget, qui non summopere, studeat summa cum rerum suarum jactura, quovis honoris incommodo, vitæ quocumque discrimine tam grave incendium, tamque late serpens malum, si non extinguere saltem temperare? Id quod eo majori contentione nobis faciendum est, quo magis intuemur istos, Christiani nominis hostes, nos nostris oppugnantes telis, a nostrisque vitiis argumenta arripere, quibus & catholicæ ecclesiæ puritati tenebras obducant, & ipsius conentur integritatem evertere.

Legistis puto, patres amplissimi, hostium nostrorum scripta maledicentiæ, calumniarum, & criminationum plenissima: quibusque potissimum conantur omnium nostrum verenda totius orbis oculis objicere, & palam facere. Expendite, quæso, ipsorum tela omnia, quæ in nos jaciunt, quibusve machinis catholicam ecclesiam oppugnant: & videbitis hoc unum esse potissimum: nostram vivendi rationem cum illa veteri apostolorum & religionis nostræ heroum conferre, & quantum ab illa deflexerimus, quanta possunt hostili malevolentia & audacia, amplificare: nostram vivendi licentiam cum antiquorum patrum parsimonia, ambitionem cum modestia, negligentiam cum solicitudine, morumque nostrorum obscuritatem cum sanctitatis splendore pristinæ ecclesiæ comparare. Et cum aliquibus veris (proh dolor!) permulta falsa immisceant, falso concludunt, non posse fidei integritatem apud illos manere, qui moribus tantopere degenerarunt. Quę ratio etiam si omni probabilitate careat, tamen quantum apud ignaros & imperitam multitudinem habuerit momenti, satis nos malorum experientia docuit. Quoad longissime potest, patres amplissimi, mens vestra respiciat spatium præteriti temporis, atque hujus pestis initii, pueritiæque memoriam recordetur ultimam: & inde usque repetentes plane videbitis, iis exordiis hoc contagium sese in hominum animos insinuasse, iisdem argumentis adolevisse, neque aliis fomentis in dies majores vires sumere. Quid autem justius potest Christiani hominis pectus angere, quid majoribus cruciare anxietatibus, quam intueri ecclesiam communem omnium nostrum matrem, a qua in Christo geniti sumus, cujus uberibus educati, monitis aliti, præceptis instructi, fide confirmati, a nobis filiis carissimis bello infestari, sævissimisque hostibus, ut illam oppugnent, arma suppeditare? Neque enim unquam tantopere vexaretur, nisi immanissimi hostes ei filiorum opprobria possent objicere. An non jure poterit nobiscum expostulare iisdem verbis, quibus olim dominus apud Isaiam de filiis Israel conquerebantur: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me*. (Cap. 1.) Et sic sensibus orbati sunt, ut neque sint quidem cum brutis animalibus comparandi. Nam & boves suum dominum agnoscunt, impositumque ab illo jugum sponte subeunt. Asini vero dum præsepia domini frequentant, plane sentiunt se domini providentia sustentari. At populus hic meus tot a me honoris insignibus decoratus, tantisque beneficiis cumulatus, beneficiorum memoriam prorsus abjecit, & honoris mei solicitam curam plane deposuit.

Nihil dubito, pastores vigilantissimi, quin brevi, divino afflante spiritu, sitis tot malis opportunum remedium allaturi. Nisi enim id mihi de vestra integritate, in Deum fide & pietate, singularique prudentia pollicerer: parum abesset, quin de rebus nostris actum esse ducerem: & a nobis transferendum esse regnum Dei, & dandum esse genti facienti fructus ejus. (Matth. 21.) Sed dicet quispiam: si omnium ordinum mores ad pristinam vivendi normam reducantur, putas ne hostes nostros manus daturos, & ad ecclesiæ unitatem statim redituros? Imo, cum ipsi sint nefario scelere contaminati, vitæ turpitudine infecti, & eam fidem sibi excogitaverint, cum qua omnis turpitudo & vivendi licentia consentiret, tanto majori odio ecclesiam prosequentur, quanto illius ministri fuerint vitæ innocentia magis incontaminati, & religione puriores. Quid futurum sit, patres amplissimi, non meum est præjudicare, & quam sit brevi hæc pestis restinguenda, illius judicio relinquamus, cujus cognitionem nihil futurum latet, sed omnia æque intuetur, cuique æque parent, & quæ sunt, & quæ non sunt. Hoc tamen constanter possum affirmare, quod nemo, puto, inficiabitur, nulla re magis vos Christianæ reipublicæ perpetuæ incolumitati consulturos, eorumque saluti, qui aut ignorantes a catholica fide desciverunt, aut perditorum hominum falsis persuasionibus in ea parum sunt confirmati, opem esse allaturos, quam si divinæ caritatis facibus accensi diligenter curetis ea omnia a Christi ecclesia relegare, quæ & Christi hostes nobis juste exprobrant, & homines pios merito offendunt. Parum ne operæ pretium facturos vos esse putatis, si effeceritis, ne jam incircumcisi isti agminibus Dei viventis juste exprobrare possint, neve divinum nomen omni laude & veneratione dignum propter nos inter gentes blasphemetur? (1. Reg. 17. ad Rom. 2.) Quo telo aut omnino confracto, aut leviori atque hebetiori reddito: quod præcipuum in causam nostram intendunt, & in quo omnem habent fiduciam collocatam: quibus jam fictionibus, quave argumentorum vi poterunt mendaciis suis patrocinari, quæ non facile a nobis omnia rejiciantur, quibusque diu causam suam apud suos tueantur? In eorum scriptis, qui falsas hominum sententias refellunt, mediocriter versatus sum: cumque permulta legerim, quæ illorum vesaniam comprimunt, falsasque opiniones apertis argumentis convincunt, nullis tamen in antiqua religione magis sum confirmatus, quam legendis iis ipsis, quæ isti perditæ mentis, frontisque perfricatæ ad stabiliendam suam sententiam cumulant.

Cum enim video omnia illorum scripta scurrilibus vocibus scatere, imposturis, mendaciis, sanctorum patrum locis aut depravatis, aut truncatis referta esse, satis video quam turpem causam tueantur: cui non nisi scurrilitate, aut apertis mendaciis possint patrocinari. Vixque mihi possum persuadere, hæresiarchas illos, factionis istius principes, ita esse persuasos, ut imperitæ multitudini student persuadere. Qui enim fieri potest, ut viri non omnino imperiti, & in sanctorum patrum scriptis satis versati fallantur mendaciis a se confictis, iisque sanctorum patrum testimoniis, quæ a se truncata & depravata esse certo sciunt? Sed,

ANNO CHRISTI 1562.

Sed, cum volunt nominis illam existimationem, quam sunt consecuti, apud suos tueri, contra mentem, contraque sententiam sæpe agunt, solique imperitæ multitudini suam hæresim probare student, quam unicam suæ veritatis & fidei judicem ut cœcam & rudem, voluerunt. Cum autem se causa cadere, neque jam illam se posse tueri intelligunt, in nos debacchantur, & aliquibus nostris objectis vitiis conantur nos in omnium invidiam ducere: atque ita erga nos sunt animati, ut toti in hanc cogitationem incumbant, ut vulgo hominum persuadeant, omnes nostras vigilias & cogitationes, quas in tuenda sacramentorum vi, fideique veritate collocamus, huc solum spectare, ut privata nostra commoda, quæ inde pendere arbitramur, sarta tecta conservemus. Qua nota atque ignominia, quæ major in Christianam rempublicam potuit excogitari?

Præclare jam puto, patres, intelligitis, quantum sanctissimi hujus consessus, sacratissimæque synodi sit muneris, quantumque Christi honos, religionisque nostræ decus & integritas a vobis postulet, ut nihil prætermittatis ad totius ecclesiæ mores ita componendos, ut omnes intelligant, quantum semper vitia nostra vobis displicuerint, quantumque vitæ integritatem, divinæque legis exactam observantiam perpetuo caram habueritis; nihilque a nobis judicio aut ratione unquam (ut hostes nostri falso criminantur) sed humana fragilitate fuisse peccatum. Cujus erit luculentissimum testimonium, si omnium vestrum calculis omnis ecclesiæ labes, corruptique mores jam deinceps prorsus exulent, illaque vestra opera pristino nitori restituatur. Neque dubito, si hoc unicum remedium languenti ecclesiæ adhibeatur, quin omnes hostium Christianæ disciplinæ & philosophiæ conatus, quibus Christianæ reipublicæ insidiantur, in ejusdem dignitatis & amplitudinis accessionem convertantur. Si enim pristina ecclesiæ tempora memoria repetamus, facile videbimus omnem hanc illius gloriam & splendorem quem admiramur, hostium insidiis, adjuvante divina bonitate, comparasse. Quod Christus ipse Petro apostolorum facile principi prædixit, *Simon* (inquit) *satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: tu autem aliquando conversus confirma fratres tuos*. Non quidem patrem rogavit, ut ecclesia hostibus careret: id enim esset gloriam ecclesiæ suæ invidere, & ut Laurentii, Stephani, Vincentii, ceterorumque martyrum triumphis, quibus splendescit, esset destituta, imprecari: neve tot sanctissimorum doctorum præclarissimis monumentis esset illustrata: sed solum precatus est, ne fides iis persecutionibus lacessita succumberet, sed idem fieret gloriæ occasio, quod in ruinæ materiam satanas moliebatur.

Soxomenus hist. Eccle. lib. 5. cap. 4. & 5. Item Nicephorus lib. 10. c. 20. & l. 11. c. 1.

Julianus (ut ex ecclesiæ annalibus constat) qui ob defectum a fide apostata dictus est, cum omnes nervos conferret ad Christi gloriam delendam, vidissetque in dies eidem majoris splendoris cumulum accedere: & odio, conatibusque suis reddere ecclesiam longe illustriorem, neque ferens esse se gloriæ ministrum ei, cujus honorem conabatur obterere: aliam rationem excogitavit Christi gloriam obscurandi, & publico edicto pacem ecclesiæ reddidit; putabat enim pace posse ecclesiæ gloriam obcœcari, quam oppugnationibus comparaverat: aut saltem illi tanti splendoris occasionem praeriperet. Cum enim ecclesia omnibus humanis præsidiis destituta, solisque Christi promissionibus hærens, undique bello petita, nulla ex parte non lacessita, tantum fuerit gloriæ consecuta: satis Deus optimus maximus declaravit, non humanis viribus, sed divinis auspiciis & auxiliis sustentari. Quare Tertullianus in apologetico, simulque Eusebius Cæsariensis, summæ cuidam providentiæ divinæ adscribunt, quod, cum Tiberius Cæsar ad senatum referret stupenda Christi opera, quibus adducti permulti, ipsum verum Deum prædicabant, velletque senatusconsulto in deorum numerum referri: senatus tamen Tiberii precibus non acquieverit: quia non expectata ipsius sententia Deus a multis haberetur: erat enim tanta Romani senatus deliratio, ut vellet etiam divinitatem a suis sententiis pendere, necesseque esse Deum habere homines propitios, si Deus haberi vellet. Divina autem summa & infinita sapientia effecit, ut Christi divinitas a senatu rejiceretur, ne evangelii vires hominibus adscriberentur. Qua etiam divina providentia factum est, ut nunquam Christi ecclesia importunissimis hostibus careret, quibus superatis, sui in fidei & disciplinæ integritate multo magis confirmarentur.

2. Eccles. hist. libr. cap. 2.

Quapropter, pastores vigilantissimi, de iis qui pereunt soliciti sitis, ut bonos pastores decet, qui animam suam exponunt pro ovibus suis. Ecclesiæ Christi nihil est quod vereamini: iis enim procellis quati quidem potest, mergi nullo modo poterit. Hoc vero, judicio meo, præ omnibus intimis sensibus nos angere & torquere debet, ne forte divinum numen tam sit contra nos irritatum, ut, nisi summa cum celeritate a nobis, vitæ sanctimonia, moribusque ad normam evangelii filii sui reformatis, placetur, aliquando tandem ira incitatus & commotus nos deserat, atque alium populum sibi acceptabilem, sibique dicto audientem pariat. Neque enim est, quod nobis plura de divina clementia polliceamur, quam olim Libya, Persia, Alexandria, Macedonia, Africa, Ægyptus; quæ provinciæ cum tantopere fide & Christiana religione vigerent, ut viri sanctitate clarissimi, qui in illis quondam floruerunt, sint nobis summæ admirationi, illorumque meritis & doctrinæ monumentis summa cum voluptate fruamur: tamen in quantis nunc ignorantiæ & infidelitatis tenebris versentur, nemo non videt, cum ab iis fidei rudimenta cogantur accipere, quorum fuere magistræ. Neque enim est obscura D. Pauli sententia semel in id furoris & indignationis divinam iram progredi, ut homines divinæ cognitionis lumine privatos, divinisque auxiliis destitutos tradat in omnium suarum cupiditatum potestatem, ut nihil jam sit, quod eos possit in officio continere, aut ab omni flagitio retardare. Rom. 1.

Simulque, amplissimi præsules, animadvertite totius Christiani orbis oculos in vos, divino beneficio huc quasi postliminio reductos, esse defixos: vestrum judicium, ut divina quædam oracula, hæreticos omnes perhorrescere: alicujus criminis conscientia perculsos vestram censuram summopere formidare, ut qui persuasi sunt vos jam nostris cupiditatibus modum adhibituros; miseros hæreticorum importunitate vexatos a vobis auxilium præstolari, ut qui Christianæ religionis, & omnium Christi ovium nunc patrocinium & præsidium sustinetis: omnesque pios omnino esse persuasos in vestra vigilantia, prudentia, integritate, eximiaque in Deum pietate, ovilis Christi instaurationem, morumque ad antiquam disciplinam restitutionem esse positam,

ita

ANNO CHRISTI 1562.

Luc. 24.

ita ut totus Christianæ reipublicæ nomine dicere ausim: nos speramus quod sitis redempturi Israel. De me id possum testari, quod, cum sæpe angar & crucier cogitatione earum calamitatum, quas miserrimis his temporibus intuemur: maxime tamen me consolatur sacratissimi hujus concilii auctoritas. Quod cum intueor, non possum adduci, ut credam ecclesiæ Christi pastores sanctissimos, qui luporum truculentam rabiem, aut in ovibus suis sunt experti, aut habent exploratissimam, quicquam eorum esse prætermissuros, quæ optimos pastores de Christi grege mirum in modum solicitos decet, quæque aut ad Christi gloriam amplicandam, aut ad Ecclesiæ omnem nævum & maculam eluendam valeant.

Macti igitur virtute, patres amplissimi, facite, ut hanc totius Christianæ reipublicæ de vobis expectationem neque fallatis, neque diu suspensam teneatis. Nobis vero qui muneris vestri sumus coadjutores & ministri, curæ erit potissimum ad Christi pedes provolutis lacrymis & singultibus illius clementiam precari, ut ecclesiæ suæ labenti opem ferat, cordaque filiorum ad patres convertat, ut jam-jam illi reddatis hanc ecclesiam sponsam dilectissimam, omni labe atque ruga carentem, & plane dignam, cum qua in terris habitare dignetur, ut cum illo triumphet in omnes æternitates in cœlis. Amen.

XC.

REVERENDI PATRIS MAGISTRI Thadæi Perusini Augustinensis, concio ad sacrosanctum concilium Tridentinum, habita in festo sanctissimæ ascensionis anno Christi domini MDLXII.

CUM hodie, patres amplissimi, universus terrarum orbis, solennem ac sacrosanctum hunc diem veneretur, quo Christus Dominus in cœlum ascendisse prædicatur: non mihi desistendum putavi, quin vobiscum hunc eumdem lætissimum diem concelebrarem, & ea in medium afferrem pro virili, quæ suggerente ipso sanctissimo ascensore, maxime ad præsentem rerum & temporum statum facere viderentur: quandoquidem ad onus hocce subeundum, me in primis hortatæ sunt difficillimæ Christianæ reipublicæ calamitates, & angustiæ: in quibus nullam æquam reperiri posse causam sum arbitratus, qua a labore & officio (viro præsertim Christiano) vacare liceret. Nam quemadmodum ad priscum illud Salomonis templum (quod Chaldæi igne & ferro vastaverant) reficiendum, non modo potentissimi Cyri edicto accersebantur divites, & qui magnifica dona afferrent: verum etiam pauperes & imbecilliores excipiebantur, qui alia vilioris materiei munuscula exhiberent: pari quoque ratione in hoc magno consessu, qui Pii IV. pontificis maximi jussu hic factus est: ut cogitetur de instaurando sanctissimo Dei templo, quod impiorum quorumdam perfidia ac petulantia inclinare, ac fere labi cœperat, unicuique patere aditum existimavi ad augustissimum hunc locum, dum sese, fortunas, & quicquid habet virium ei polliceatur & deferat.

Dicturo itaque mihi de divinissimo Christi in cœlum ascensu, plura quidem, sed duo in pri-

A mis occurrunt, quæ cum omnium maxima, tum maxime quoque necessaria videntur. Alterum quidem, ut disseramus, quamobrem Christus, cum sit idem cum patre Deus, sese in cœlum receperit, quantumque gloriæ & dignitatis ei ad patrem reverso accesserit. Alterum vero quid iis qui in eum crediderint commodi & utilitatis attulerit. Qua quidem in re, si ea non præstitero, quæ tantorum virorum tam illustri corona digna viderentur, illud vos etiam atque etiam rogatos velim, ut munus, quod affero perexiguum, hoc summa animi mei in vos, in Deumque optimum maximum pietate compensetis.

ANNO CHRISTI 1562.

Qui admiranda divinaque Christi opera, pie, B & sine errore meditari contendunt, operæ pretium est, duplicem in eo naturam, divinam scilicet & humanam, ante omnia sibi proponant: quæ tametsi in una eademque persona admirando consortio unum fiant, inter sese tamen discretæ, ac longe admodum sejunctæ esse dicuntur, & suam utraque retinet vim, propriisque fungitur officiis atque muneribus. Nam quæ Christo conveniunt, ut Deo, eidem ut homini nulla ratione conveniunt. Quæ itidem ut homini, nefas est illi ut Deo tribuere: verumtamen cum indissolubili inexplicabilique nexu, in una eademque hypostasi (ut diximus) conjungantur, fit, ut quæ naturæ divinæ sunt, homini: quæ vero humanæ, Deo sæpissime tribuantur. Hoc ipsum C profecto, cum de sacrosanctæ ascensionis mysterio cogitamus, nos ad memoriam revocare maxime convenit. Nam cum sacræ litteræ Christum Jesum, Deum & hominem, cœlos ascendisse testantur: non de eo, secundum divinitatem, quamvis virtute divinitatis intelligere illud oporteat, quando quidem Deus ubique est, omnia implet, omnia continet: non deest usquam, nusquam non adest. Sed neque putandum, ita Christum sui corporis præsentiam subtraxisse, ut (quemadmodum impii quidem senserant hæretici) eo nos omnino destitutos esse voluerit: quin potius illud ipsum quod surrexit, ac in cœlum ascendit, voluisse sub divini sacramenti tegumento obtectum, nobis in cibum exhibere, ut ejus vi corroborati, & virtute educati, ac enutriti: dum diu- D tius peregrinamur, & longe a cœlesti patria evagamur, non deficiamus in via: sed alacres & indefessi in finem usque properemus. At vero cum in consummatione sæculi ad judicandum venerit, nullis amplius velaminibus obductus apparebit: sed quemadmodum ascendit in cœlum, sic venientem sumus conspecturi: & tandem una cum ipso in cœlum rapti, illo ipso perpetuo sumus fruituri.

Marc. ult. Act. 1.

Ibidem.

Cum itaque Christus, Deus & homo, secundum hominem tamen a mortuis resurgens, corpus haud amplius moribundum, aut ulli corruptioni obnoxium suscepisset, debebat incorruptibilem quoque locum adire: quandoquidem mi- E nus cohærebat corpori jam plane divino, & immortalitatis gloriam adepto, lutea hæc & terrestris habitatio. Cumque corpus illud gloriosissimum, præter egregias dotes, quibus undique erat exornatum, divinæ quoque personæ conjunctum extitisset: debuit non modo supra cœlos, verum etiam supra omnem creaturam extolli. Qua quidem in re, stultam fecit penitus Deus sapientiam hujus sæculi, prudentiamque prudentum reprobavit, dum quod illi nequaquam fieri posse arbitrabantur, mirabiliter eum effecisse conspicimus: quando scilicet sanctissimum

ANNO CHRISTI 1562.

mum suum corpus, quod suopte pondere ad ima labitur super altissimas cœlorum sedes tolli præsentes apostoli conspexerunt, & venerati sunt. Quid? quod si admirandam Dei providentiam contemplemur, satis superque constabit, debuisse conspicuam illam atque sensibus tractabilem corporis præsentiam submoveri, cum nulla alia de causa clarissimus filius fuisset ab amantissimo parente missus in hunc mundum, nisi ut perficeret opus ejus: hoc est, ut hominem ad æternam gloriam procreatum, satanæ tamen livore, & peccati colluvie dejectum atque prostratum erigeret, & cum Deo in gratiam reduceret. *Venit enim Filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.* Quamobrem cum sua ipsius morte ac resurrectione hujus legationis munus absolvisset: debuit ad patrem ire, atque apud eum pro nobis perpetuo advocatum agere. Nec tamen quamprimum surrexit a mortuis, ad patrem se contulit: sed *præbuit* adhuc *seipsum vivum, in multis argumentis, per dies quadraginta*: ut ea ratione suam nobis resurrectionem, præ omnibus ejus maximis operibus, maxime admirandam & salutarem demonstraret: quo tot signis & miraculis comprobata, omnem ex animis dubitandi occasionem removeret: ut non immerito recumbentibus undecim discipulis apparens exprobraverit incredulitatem illorum & duritiem cordis, propterea quod iis, qui eum viderant resurgentem a mortuis, non crediderant. Verum enimvero, non mediocris mysterii vim certus hic dierum numerus continere videtur: sed cum danda sit opera, ut quam brevissime possumus, utiliora pronunciemus, unicuique liberam (dummodo a recto fidei tramite non aberret) judicandi facultatem relinquimus.

Joan. 4.

Luc. 19.

Act. 1.

Ex his itaque cum abunde constet, quamobrem Christus, terreno hoc relicto ergastulo, cœlestia regna petierit (quod primum erat nostra oratione pertractandum) nunc alterum quod superest, quoad ejus fieri potest, brevibus absolvemus. Videamus itaque quid, quantumve gloriæ ac dignitatis, cœlestis Christi ascensus hodierna die ei pepererit. Scribit evangelista, quod *assumptus in cœlum sedet a dextris Dei.* Breviuscula quidem, & angusta satis est oratio, sed angustissimam & plane divinam Christi gloriam ac dignitatem explanat: *Sedet*, inquit, *a dextris Dei.* Neminem puto commoveri, quod alibi legatur, Christum stare a dextris virtutis Dei: stat utique Christus, & sedet: stat quidem, veluti semper paratus ad pugnam pro nobis ineundam, & ad opem nobis afferendam: sedet, quatenus, jam magna ex parte hostibus devictis, summa cum tranquillitate possidet regnum, manu potenti & brachio excelso, humilitate scilicet & patientia, e manibus hostium ereptum. *Et sedet a dextris Dei*: quoniam secundum naturam, quam suscepit humanam, supremum obtinet beatitudinis gradum, veluti in potioribus bonis paternæ hæreditatis constitutus: reliquis etiam minoribus bonis tum potiturus, cum evacuaverit omnem principatum, potestatem atque virtutem. Sed non secundum hominem solum, verum & secundum abditissimam divini numinis majestatem, aliquid ei faustissimum hunc ad patrem ascensum contulisse putandum est: cum is, qui apud homines habebatur ut homo, postmodum fuisset agnitus & prædicatus ut Deus.

Marc. ult.

Act. 7.

Illa vero Christi fœlicitas, ad quam secundum hominem fuit assumptus, cum rerum omnium sit pulcherrima, mira verborum venustate, & summa sententiarum gravitate debuit explicari: id quod tum aptissime cœleste oraculum protulit, cum eundem sedere a dextris Dei pronunciavit. Quibus in verbis, tantum Christi fœlicitatem ab aliorum fœlicitate sejunctam esse voluit, ac intelligi, quantum dextera a sinistra distare cognoscitur. Quod fœcundum illud electionis vas Paulus affirmans, in hæc verba prorumpit: Christus sedet ad dexteram majestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto gloriosius præ illis nomen optione hæreditaria est consecutus. Hoc ipsum clarius alibi declaravit, dum dixit: quod suscitavit illum Deus a mortuis, & constituit ad dexteram suam in cœlestibus, super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & super omne nomen, quod nominatur, sive in hoc sæculo, sive in futuro. Quid pluribus immoror? deficeret me tempus: & a primario instituto recederem, si omnia loca velim recensere, quæ incomparabilem hanc Christi dignitatem & gloriam aperte commonstrant. Sed fortasse magis oporteret observare semitas ejus, & quibus vitæ rationibus eo perveniatur: atque in illis ambulare si expetimus, ejusdem gloriæ nos aliquando fore consortes. *Non est discipulus supra magistrum*, dicebat ipse salvator: *nec est servus major domino suo.* Propterea si Christus Deus & dominus noster, multa sustinuit opprobria, cruciatus, & mortem, ut ita intraret in gloriam suam: sic & nos per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. *Vidit Isachar*, inquit scriptura, *requiem quod esset bona, & terram quod esset optima, & supposuit humeros ad portandum.*

ANNO CHRISTI 1562.

Hebr. 1.

Ephes. 1.

Luc. 6.

Joan. 15. Act. 14.

Genes. 49.

Sed cum hæc nunquam satis pro rei dignitate ac majestate dici posse videantur, ea felicioribus ingeniis relinquentes, quod in ratione nostra postremum est futurum aggrediamur. Christus igitur, non ut sibi, qui nulla re indigebat, sed ut nobis rerum omnium egentissimis opem ferret, e cœlo descendit, ac ut nostram causam tueretur, hominum conspectu ereptus, ad superas beatorum sedes ascendit. Cujus rei tametsi multa sese nobis offerunt testimonia, unum tamen ac maxime præcipuum, ex sacrarum literarum monumentis assumemus. *Ascendens*, inquit Paulus, (a Davide ipsum potius sensum, quam verba mutuatus) *Christus in altum, captivam duxit capivitatem: dedit dona hominibus.* Sed quonam pacto captivam duxit captivitatem? captivi quidem antea eramus, captivi & postea: sed illa iniqua nimis & immanis captivitas erat, nempe sub dæmonis potestate: hæc vero placida & mitis qua nimirum sub tuta ac secura Christi clientela ac patrocinio servamur. Quamobrem Christus dicitur captivam duxisse captivitatem, quoniam eos qui sub dura ac detestanda dæmonis potestate ac feritate, manicis ac compedibus ferreis tenebantur vincti, soluto pretio, deletoque chirographo, ac patefacto cœlestis regni aditu Christus adduxit: ac in veram, & omnibus omnium votis expetitam libertatem vindicavit. Hinc (testante eodem Paulo) *descendit primum in inferiores partes terræ, exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Hoc est præclarum illud, ac ingens beneficium, quod Christus innocens, ac impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus, nobis exhibuit: dum pro nobis fortiter dimicans, hujus mundi principem foras ejecit, mortem jugulavit, & inferni fauces obstruxit.

Ephes. 2. Psal. 67.

Ephes. 4.

Sed

ANNO CHRISTI 1562.

Sed aliud quæso divinæ beneficentiæ gloriosum munus contemplemur, quod ibidem subdit apostolus, dicens: *Dedit dona hominibus.* Quæ autem ea sint, haud obscure demonstrat, cum inquit: *Alios quidem dedit apostolos, alios prophetas, alios evangelistas, alios pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Apostolos quidem, tanquam præcipuos in ecclesia Dei ministros: prophetas, qui non solum futura prædicerent, sed abditos & abstrusos scripturarum sensus explanarent: evangelistas, quibus ea potissimum cura demandaretur, ut Dei verbum annunciarent: pastores vero, & doctores, ut plebem sibi commissam instruerent ac erudirent. Quo in loco hæc duo munera simul conjunxit, ut ostenderet, eum non recte pastoris munus obire, qui docere non possit aut nolit. Qua de re Paulus instituens episcopum: *Oportet*, inquit, *ipsum amplecti, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Sed quamquam hoc loco varia ministrorum genera juxta mensuram donationis Christi recenseat; omnes tamen in id solum designatos fuisse ostendit, ut nos regant & instituant: ne veluti parvuli fluctuantes, & instabiles, circumferamur omni vento doctrinæ: sed perfectam & solidam fidem habeamus, nullis ventorum flatibus, nullisve persecutionum procellis obnoxiam. Denique singula hæc dona testatur apostolus, non in otium, aut dominium, sed neque in destructionem, verum in opus ministerii, & in ædificationem corporis Christi, quod est ecclesia, fuisse concessa.

Ephes. 4.

Tit. 1.

Sed præter hæc præclara eximiaque dona longe his majora & pretiosiora contulit Deus, postquam ascendit in cœlum. Misit siquidem Spiritum sanctum suum, qui est primum illud & summum donum, in quo omnia dona dantur, prout ipse suis promisit apostolis, priusquam moriturus ab eis recessisset: *Expedit*, inquiens, *vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Noverat quippe dominus Jesus, nunquam apostolos potuisse divini Spiritus majestatem percipere, quamdiu in ejus beatissimo corpore intuendo versati & immorati fuissent: atque adeo ipso recedente, & Pater & Filius, ineffabili quadam & admiranda ratione illis affuerunt. Et ne quis fortasse putaret, Spiritum illis promissum sine causa affuturum, ostendit in quem potissimum usum & finem sit eum missurus, dicens: *Cum venerit Spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Plurimum certe referebat, eos doceri omnem veritatem, qui universæ ecclesiæ fundamenta, duces & præceptores futuri erant: quorum opera, Christianæ religionis doctrina, per universum terrarum ambitum erat propaganda. Divino siquidem oraculo atque decreto sancitum erat, ut *in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quocirca Paulus tanti muneris particeps effectus, magna quadam excelsi animi cum fiducia, & certa rerum divinarum sapientia inquit: *Nos sensum Christi habemus*: nobis enim Deus revelavit, ut per nos, ad alios hæc cœlestis doctrina traducatur.

Joan. 16.

Psal. 18.

1. Cor. 2.

Aliud insuper singulare beneficium Deus contulit hominibus, cum ipse & Deus homo in cœlum ascenderit, humilem hanc & abjectam hominis naturam in tantam extulit majestatem, ut qui omnem eo commigrandi facultatem nostra culpa amiseramus, ejus meritis simus in cœlestibus collocati: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Hæc maxima & præclarissima dona princeps apostolorum Petrus considerans, dixit: Per Christum maxima & pretiosa promissa nobis a Deo donata, ut per hæc efficiamur divinæ consortes naturæ, fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

Rom. 8.

ANNO CHRISTI 1562.

Jure itaque merito Christus dicebat apostolis: *Expedit vobis ut ego vadam*, expedit, inquam, ut cœlos ascendam: ut assistam vultui Dei pro vobis. Expedit, ut vadam, quo vobis iter aperiam, ut secure possitis in patriam pervenire: quemadmodum Micheas prædixerat: *Ascendit, pandens iter ante eos.* Expedit tandem ut ego vadam, quoniam ea ratione non solum spem, sed certam etiam fidem, ut illuc aliquando evolandum esse credamus, præbuit. *Habentes* enim, inquit apostolus, *pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Christum Jesum, teneamus usque in finem spei nostræ confessionem.* Confidamus inquam, & nos, si boni æmulatores fuerimus, aliquando eo esse perventuros, ubi & ipse est. Hoc enim jampridem suis promiserat, dicens: *Si abiero & præparavero vobis locum*, nempe impetrando, & una cum Patre gratiam largiendo, *iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.*

Mich. 2.

Hebr. 4.

Joan. 14.

Sed ad vos redeo, patres, cum jam-jam finem dicendi sim facturus. Operæ pretium est considerare parumper, quæ Christus mox ascensurus in cœlum, apostolis potissimum, & iis qui in eorum locum successerant, peragenda præceperit. *Euntes*, inquit, *in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ.* Et in alio loco: *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Quibus quidem saluberrimi domini nostri præceptis, si ullo unquam tempore fuit obsequendum, fuit obtemperandum, si totis animi & corporis visceribus inserviendum, nunc profecto maxime decet: quando tantus in hominum mentes erroneæ doctrinæ dolus irrepsit: ut spreta & justitiæ & religionis disciplina, illud in nos prophetæ oraculum contorqueri possit: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum: non est usque ad unum.* Quamobrem vestra nunc interest, patres religiosissimi vestra, inquam, interest, *Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*: a Christo, & a sanctissima ejus ecclesia alienos, velut oves errantes, ad pascua reducere: & si fuerit opus, etiam humeris reportare. Vestrum est inquam, tot calamitatibus opportunum remedium adhibere, totque perniciosis erroribus, omni sapientia, diligentia ac celeritate occurrere, & si fieri posset, prius illos opprimere, quam in eorum hominum mentibus radices agant, qui impudentissime & sine fronte, bonum malum, & malum bonum asserere non verentur.

Cap ulti

Psal. 13.

Act. 20.

Et ne videar, patres, plus operæ, diligentiæ ac laboris a vobis exigere quam par sit, mihi abunde, patres amplissimi, factum erit satis, si eos conatus in defendenda fidei catholicæ veritate adhibueritis, quos in ea evertenda hæretici isti adhibuerunt: ne vos, qui causam Dei agitis, illis qui illam prosternere ac pessumdare totis viribus annituntur, inferiores extitisse, & præsentia secula & futura posteritas conqueratur. Si itaque par

Psal. 3.

ANNO CHRISTI 1562.

par studium & vos adhibueritis, abunde per vos arbitror officio vestro, & ecclesiæ satisfactum erit. Curate igitur in primis evangelicæ doctrinæ veritatem, sectarum rabie laceratam, & superstitionum vanitate contemptam, in pristinum Christianæ religionis statum asserere & vindicare. Nec patiamini, tanquam pro Christi gloria dimicantes, eam vel densa tenebrarum caligine convolutam delitescere, vel fœdissima errorum colluvie obtusam jacere. Nec ullum quæso vitæ aut fortunarum discrimine adire vereamini, modo rem adeo utilem, adeo dignam, adeoque necessariam perficiatis. Quo enim infirmiores videbimini, eo potentiores ita evadetis, ut cum propheta dicere valeatis: *In deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.* (Psal. 59.) Verum enimvero præter hanc doctrinæ puritatem retinendam, fideique constantiam conservandam, summopere quis non judicet necessarium, vitæ integritatem, sanctimoniamque adhibere? Id vero quantum ponderis ac roboris habeat, & ad devios in veritatem fidei revocandos, & ad probos in pietatis officio retinendos, vos optime nostis. Omnes quandoquidem intelligunt, vos parum Christianæ rei prodesse posse, ubi doctrinæ veritatem, non modo disceptatione (quod facile præstabitis) sed morum quoque integritate (quod omnium est maximum, maximeque necessarium) vobis defendendam non statueritis. Nec vero ipsi nostræ religionis hostes habent, quo suam ipsorum petulantiam tueantur, cum eos potius divinæ literæ execrationi obnoxios esse testentur, quod Cham patrem Chanaan imitati, veriti non sunt detegere verenda patrum suorum. (Gen. 9.) Quapropter in hoc unum toto pectore est incumbendum, ne habeant quo vos accusent vel convincant: atque ea de causa doctrinæ (quam sola & tenet, & conservat sancta Romana ecclesia) sinceritatem contemnant. Quod si nec eos hac ratione lucrari potestis, hoc novissimum, quod reliqua omnia potestate continet, adhibete antidotum.

Assiduis precibus ac supplicationibus Deum optimum maximum, a quo majora fere nec sperare, nec optare possumus, rogate atque obtestamini: ut quemadmodum pro peccatorum nostrorum magnitudine, eorum in nos invidiam dissimulat, ac petulantem Semei temeritatem, eos in nostram ecclesiam exercere patitur: (2. Reg. 16.) ita pro ea, qua adductus & victus est clementia, ut ferret nostra crimina, convertat eorum corda, ut agnoscant veritatem, *& resipiscant a laqueis diaboli, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* (2. Tim. 2.) In tanta siquidem ecclesiæ perturbatione non alio tutius nobis confugiendum est, quam ad ipsum verum servatorem, qui posuit altissimum refugium suum, quo nulla hominum temeritas potest pertingere. Si vero in ipsa animorum pertinacia permanserint, suaque qua solent contumacia a nobis abhorruerint, oratio quidem vestra in sinus vestros convertetur, & Deus illis quandoque exprobrabit incredulitatem & duritiem cordis, (Psal. 34.) quod ecclesiæ veritatis columnæ, & a Spiritu sancto edoctæ non crediderint, sed inconsutilem Christi vestem rescindere sint ausi: (Joan. 19.) quam vel eos, a quibus patibulo fuit affixus, discindere suppuduit. Si qui vero (quod faxit Deus) resipuerint, & ad cor redierint, hæc eos proculdubio signa sequentur: *In nomine Christi Jesu dæmonia ejicient,* (Mar. ult.) id est, errores & mendacia spernent, non attendentes amplius spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum. *Linguis loquentur novis,* id est, Catholicæ veritatis doctrinam, quam antea acerrime oppugnabant, nunc Spiritus sancti ore defendent. *Serpentes tollent,* id est, hæresum venena ejicient: *& si mortiferum quid biberint, non eis nocebit,* id est, satanæ insidiis circumventi, non periclitabuntur. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt,* squalore scilicet peccati jacentes pœnitentiæ medela curabunt. Vobis autem, qui boni administratores & operarii fuistis, qui scilicet Christi religionem castissime pro vestra in Deum pietate coluistis: ac pro servanda vestri muneris ratione ecclesiam Christi a teterrimis nostrorum hostium mucronibus defendistis: cum paterfamilias advenerit, redditurus unicuique secundum opera sua, *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabit in sinum vestrum.* (Matth. 26. Luc. 6.)

DIXI.

XCI.

SERMO PETRI FAVONII Justinopolitani, habitus ad sacrosanctam synodum Tridentinam, in die pentecostes super precatione: lectione: & evangelio. MDLXII.

Precatio.	*Deus qui hodierna die corda fidelium, &c.*
Ex actibus.	*Dum complerentur dies Pentecostes, &c.*
Ex Evangelio.	*Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c.*

SACROSANCTÆ œcumenicæ synodi legati prudentissimi, præstantissimi oratores, patres optimi, audivimus qua precatione communis mater Romana ecclesia animum qui recta sapiat, ab immortali Patre hodie nobis studeat impetrare. Quid subjiciat solemni precationi, cum discipulos domini nostri Jesu hoc ipso die sancto Spiritu quondam afflatos concitatosque commemorat. Quam magna & illustria Christum diligentibus Christi nomine eadem polliceatur, cum pronunciat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* (Joan. 14.) Sed cur obsecro tam diversa? Ita ut primo quidem precaretur, secundo commemoraret, tertio polliceretur? Quæso vos quicumque proposita dum recitarentur multa vestra attentione ac pietate prosecuti estis, nunc quoque attente prosequimini, quæ ad easdem res ex veteri instituto constitui dicere quam brevissime.

Summa est universæ Christianæ rei, si quis vitam sic instituat, ut ipsi tandem contingat Deo placere, & eodem summo ac sempiterno bono frui, expleri, satiari. At vero (quemadmodum proponimus) vitam instituere non potest, nisi qui novit Deum, qui diligit ex animo, qui præcipienti paret, obtemperatque non invitus. Ut propterea illi qui instituat necesse sit Deum cognoscere, Dei voluntati obtemperare, diligere Deum, diligi & amari a Deo. Quæ multa sic conjuncta & colligata concedere oportet, ut ipsa inter sese alia aliorum fidem faciant non obscuram. Nullum certius argumentum proferri potest volentis, sperantisve Deo placere, quam cupien-

ANNO CHRISTI 1562.

cupientis diligi: neque rursus cupientis diligi, vere diligentis: neque diligentis ullum aliud melius, quam cognoscentis & obtemperantis. Si paremus, diligimus: cum autem diligimus, cognoscimus, diligimur, placemus. Ait enim salvator: *Qui habet mandata mea, & servat illa, ille est qui diligit me: qui autem diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*. In prima autem epistola scribit Joannes: *In hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc caritas Dei perfecta est. In hoc scimus, quoniam in ipso sumus*. Prudenter igitur, & ex religione (mea quidem sententia) quicumque existimarunt, (quod tamen non pauci nostra hac infoelicissima ætate malitiosa rerum interpretatione plerumque subvertere aggrediuntur.) Prudenter (inquam) & ex religione, quicumque existimarunt aliud esse filiorum numero haberi, longe aliud illis jam adnumerari, qui cœlesti Patri nunquam possunt non esse cari. Filium communi & minus proprio vocabulo demonstrat vel ipsa ex aqua & spiritu nova procreatio. Amicum autem & Deo ipso gratum, clarumque hominem, quod eo modo procreatus, patri cui natus est facile & libenter obtemperat. Licet filium esse, ut etiam pravis delectere, ut vitio faveas, ut sequare vitiosa. Non licebit autem esse amicum, si justis & honestis quibus Deus gaudet, tu quoque non gaudeas, si non oderis vitia, si virtutem non complectare. Qui amicus est, is protinus & filius erit. Qui autem filius, is non continuo etiam amicus. Demus ergo (quod primum omnium dare in iis cogimur) catholicam ecclesiam differentias ejusmodi non ignorasse. Noverit etiam (ut par est) unam & alteram expositarum diffinitionem: non latuerit eandem, cœlum ipsum, beatam vitam, & quæcumque alia Deum colentibus quotidie promitti audimus, melioribus tantummodo reddi, ac persolvi. Meliores autem vel amicos, illis dumtaxat esse licere, qui præstanti æterni patris liberaliter animum (ut prædictum est) recta sapientem fuerint adepti.

Ibidem.

Hæc qui dederit fateatur necesse est parentem optimam, quæ omnibus quos peperit optima omnia semper cupit, summa cum ratione mentem illis recti non ignaram ante omnia voluisse precari: Mox vero & qualem hanc esse oporteat, illarum quas discipuli olim accepere exemplo commonstrare: ad extremum autem etiam illud subtexere, quid eam adepti sancti & pii homines a Deo optimo maximo aut consequi valeant aut sperare. Quo uno excellenti & miro rerum ordine magistra solertissima de illo potissimum cogitavit admonere. Omnino & mente opus esse & via, non tamen omni vel via, vel mente, sed utriusque optimis, ut aspirante & adjuvante Deo per mentem, & viam optimam, ad optimam & immortalem vitam contingat pervenire. Ex quibus late patet, prædicta omnia; preces, de quibus loquimur: exempla, quæ tractamus: præmia, quibus ad colendum Deum divinitus invitamur: cum earum rerum fere nemo non indigeat, eadem ut proponuntur, omnibus qui honeste vivendo Deo placere cupiunt, esse communia. Nullus est (ut opinor) tam rudis & expers cœlestium literarum, quidem non existimet. Sed cum exposita, patres sanctissimi, ad omnes pertineant, qui Christianam (ut nos facimus) agnoscunt & sequuntur religionem, ad hanc vestram synodum hoc tempore ea constat maxime pertinere.

Ii estis vos, qui Pii quarti pontificis maximi cohortationibus monitisque tam frequentes huc accessistis, ut labefactatam multis ante annis malis multorum artibus ecclesiæ matris vestræ majestatem præclaro vestro consilio in pristinum statum aliquando restituatis. At enim, si diligenter (ut vos facere video) animadvertitis, quæ ostendit ipsa suorum malorum remedia? hoc pulcherrimo die ponit ante oculos, qua ratione id quod nunc agitis, bellissime possit consummari. Revocate, optimi patres, ad memoriam, quæ vobis proxime tradiderit mater vestra, scilicet monstrat illa ducem omnium fortissimum & auxilia, ad quæ sola in summo communium rerum discrimine oportet vos confugere. Nam quod ex Joanne primum pronunciat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*: In eo præcipue illum patefacit, qui unus si præeat, vos ipsos, consiliaque vestra egregie præter ceteros potest adjuvare. Quod vero paulo post subnectit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis*: id eo pertinet, ut intelligatis, quibus instrumentis, ac veluti copiis venturus sit vobis auxilio dux patefactus. Itaque dux vester, Christus fuerit: Auxilia autem pax & tranquillitas, quæ ab eodem proficiscuntur. Eum vero ducem & auxilia quomodo liceat comparare, jam non est obscurum: etenim id quoque satis & super explicavit mater, cum pronunciatis diligendi adjiceret conditionem. Unde apparet dandam in primis operam esse, ut ametur a vobis Deus, ut amemini ab ipso. Ut divinam ipsius beneficio in eo quod cœpistis recte peragendo mentem accipiatis.

Joan. 14.

Hæc si habeat vestrum hoc nobilissimum ac venerandum concilium œcumenicum, jam non erit de fine optimo a nobis neque desperandum, neque ambigendum. Ut autem habeat, paucis, iisque brevissimis opus erit. Nam vel in uno omnia posita videbuntur, ut sæpius in mentem veniat, quibus ante vos aliis contigerint, quæ vobis dari vehementer nunc expetitis. Occurret id quod volumus, si illorum quæ apostolus recensebat assidue recordari non pœnitebit. Erant (ajebat) discipuli omnes pariter in eodem loco, cum apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, ac repleti sunt universi spiritu sancto. Statuite primum apud vos divina imbutum doctrina scriptorem, nihil unquam nisi verum ac necessarium scribendo nobis expressisse. Deinde interrogate scribentem, cur de hominibus, quibus Deus cum in igne refulsisset sua ipsius dona contulit historiam conscribens, iis quæ exposuimus verbis uti maluerit: quid eum censetis responsurum? Responderet (ut ego quidem arbitror) in eo quod audivistis describendo non magis exprimi multitudinem, cui cœlestis Pater olim affuit, quam concludi, ac prope dixerim, definiri omnem aliam, cui quovis tempore idem bonorum omnium donator liberalissimus est affuturus. Id ita perspiciemus. Multitudo de qua fit sermo, Dei & domini nostri Jesu discipulorum erat: erat omnium: præterea vero in eodem loco, & pariter, ut historia contestatur.

Act. 1.

Nihil est horum (optimi patres) quod dicentis studio dignissimum non debeat existimari, sed

ut alia

ut alia omnia brevitati consulens, consulto maxime prætermittam, illud nunquam sine diligenti animadversione prætcribo. Discipuli (inquit) convenerant pariter. Hoc extremum propterea (ut mihi quidem videtur) Lucas adjunxit, ut significaret eum, quem retulit piorum hominum conventum non corporum tantum synodum fuisse, sed etiam animorum, quorum par erat in deliberando studium, idem finis, una & æqualis omnium utilitas. Eam multitudinem propius aspexit Deus, nullum ipsius ab ea numen abfuit: universa simul juverunt, (& ut videtis) non ob aliam rationem, quam quod ob piam & cœlestem causam, pio & cœlesti proposito eadem convenerat. Convenite ergo & vos, convenite animis, patres, ut corporibus B convenistis. Certe una est ecclesia, unus Deus, una religio, pastor etiam ac pontifex unus, omnia denique unum sunt: quorum gratia tot numero ex tam diversis locis in hunc locum vos collegistis.

Quomodo igitur quæ ad unam & eamdem causam spectant consilia vestra diversa decebit esse, & non una? Multis deliberantibus, præsertim vero, in gravi & ardua re, sicut vestra est, haud facile contigit, eadem protinus ut probent universi. Nam plerumque evenit, ut quæ alii pro rectis & utilibus sequenda esse judicabunt, hæc alii ex diverso, ceu valde contraria contendant esse fugienda. Id & aliis ante vos patribus non deteriore seculo in rebus ejusmodi non semel scimus evenisse. Si & vobis (quod esse potest) tale C aliquid interdum acciderit, tunc illud statim prospici debebit, quonam modo ac veluti via post longam concertationem in unam & eamdem sententiam ab universis optime decurratur. Mentium namque vestrarum consensionem non modo causa quæ una est, a vobis nunc requirit, verum etiam mala quibus mederi vos oportet, quæ sunt ingentia, difficilia, inveterata, idem summopere videntur postulare. Neque enim ejusmodi illa existimanda, ut vel unus vestrum, vel pars una cum maxime id velit, bene ipsis valeat succurrere. Utinam autem vere id possemus affirmare, præclare nimis nobiscum ageretur, non oporteret diutius hic moram trahere: Nunc vero contra se D habet res, tot & talia sunt quibus urgemur præsentia incommoda, ut vix simul omnes, nedum unus aut pauci ex vobis iisdem tollendis, depellendisve satis esse videamini.

Quamobrem intelligitis magna (quod sæpe jam dictum est) animorum conjunctione, summa vestra concordia opus esse in dicendis sententiis, in constituendis & sanciendis legibus, in factis omnibus, in re omni. Consentite ergo: sentite in idem viri integerrimi. Si a vobis in idem consentietur, si, ut sperant omnes, aliis quibuscumque posthabitis susceptam causam unice diligetis, si ut decet, in re omnium maxima una voluntate ac proposito quam maxime uni eritis, neque dux supra demonstratus vobis unquam deerit, neque ducis auxilia antedicta. Præsto erit E ille, præsto quem illius singulari beneficio ac munere delabi nunc optatis, divinus & sanctus Spiritus: quem non modo per ignem, & multas linguas (ut apostolis accidit) sed (quod aliis contigisse legimus) etiam per columbam cœlo demissam semper interfuisse declarabit, optimis & sapientissimis decretis vestris omnium qui in Christiano orbe degunt, summo consensu ac veneratione, præceptis observatisque, eventu ipso ac plane rebus id comprobantibus experiemini, per vos unos, A patres sanctissimi, ecclesiæ matri vestræ veterem dignitatem, pacem, pietatem, esse restituta.

DIXI.

XCII.

ORATIO AD SANCTAM œcumenicam synodum Tridentinam in sessione V. qui fuit dies Junii mensis XVI. *Andrea Dutitio Sbardellato, episcopo Tininiense, & dominorum prælatorum, ac cleri Hungariæ oratore, anno* MDLXII.

SI quanta est cœlestium divinarumque rerum dignitas atque majestas, quanta Dei maxima in humanum genus beneficentia, mortales animo cogitationeque comprehendere, ac mentis aciem in clarissimam illam æterni Solis lucem defigere possent: tanta, tamque incredibili voluptate perfunderentur, ut nihil his studiis potius ducerent, nullo alio mentes pabulo reficerent ac recrearent, nihil harum rerum contemplatione suavius, nihil jucundius, nihil beatius existimarent. Illud etiam votis omnibus ab omnium rerum conditore Deo, dies noctesque expeterent, ut in fœdum, ac tetrum hunc corporis carcerem inclusum animum, solutis vinculis, educeret, ac post longum hoc auxilium, in cœlestem illam beatorum sedem ac patriam transferret: ubi ex uberrimo illo divinitatis fonte omnem sapientiam haurire, atque omnibus, quæ illinc largius promanant, divinorum munerum divitiis sese perfundere, atque adeo se totos in immortales illos thesauros cupidissime immergere atque ingurgitare possent. Atque hoc quidem omnium mortalium esset studium: hoc unum animos hominum magnis desiderii stimulis excitaret atque inflammaret: in hoc uno omnium evigilarent curæ ac cogitationes, si, ut paulo ante dicebam, mentes humanæ ex impuro hoc cœno, & caducarum rerum sordibus emergere, atque ad divinarum immortaliumque rerum contemplationem homines erigere sese, atque attollere, & veluti cœlo capita inferre possent. Sed ita pulcherrimam, omnibusque divinis ornamentis decoratam naturam nostram, primi parentis nostri lapsus deformavit: ita omnibus æternæ sapientiæ donis nudavit, ita perniciosa sui cogitatione errati contaminavit atque afflixit, ut cœlestis patriæ ac regni hæreditate deturbati, omnibusque bonis exuti, nihil jam prope aliud quam unam tantum, eamque non plane certam consequendæ illius gloriæ, quæ ejus culpa nobis erepta est, spem retineamus. O miserabilem humani generis sortem! o luctuosum illum nobis diem, quo de tam alto dignitatis gradu dejecti, & in has miserias, in has angustias conjecti ac depressi sumus!

Execrando isto ac detestabili primi parentis nostri errore factum est, ut abdita, & penitus retrusa divinitatis mysteria, ac clarissimam & pulcherrimam illam lucem, veluti degeneres quidam aquilæ fœtus, apertis oculis aspicere prorsus jam nequeamus. Simulacrum autem, ac vix leviter adumbratam divinitatis imaginem, aut, ut verius dicam, impressa in rebus terrenis illius vestigia, non nisi longe, idque quasi per nebulam, ac densam quandam caliginem contueri liceat. Utinam vero quando jam in eam nos ille miseriam secum pertraxit, hanc saltem nobis facultatem reliquam fecisset, ut si vel tenuem illam, quam in divinis

ANNO CHRISTI 1562. divinis rebus aspectamus lucem, dicendo explicare non possumus, at certe summam Dei in nos beneficentiam & cognoscere & cognitam dignis laudibus, atque aliqua grati animi quantulacumque significatione prosequi possemus. Sed o miseram undique nostram sortem, ne id quidem satis, pro Dei optimi in nos meritis, ac pro tantæ rei dignitate perficere possumus: quin vero illud ipsum quod possumus, non nisi ejus munere ac beneficio possumus, ita ut ne pro beneficiis quidem, nisi veluti novo ejusdem beneficio cumulemur atque adjuvemur, aut quas ei debemus gratias agere, aut omnino loqui liceat.

Ita infinito quodam beneficiorum cumulo, ac singulari Dei erga nos clementiæ magnitudine undique premimur, atque adeo obruimur. Ac mihi quidem nunc ad Deum maxime confugiendum est, isque suppliciter precandus, ut quoniam ipse & voluntatem ad præclaras res peragendas, & facultatem, pro immensa sua bonitate ac misericordia, humano generi largiri consuevit: mihi hodierno die in augustissimo hoc & sanctissimo tot præstantium ac summorum virorum cœtu de sacrosancto Jesu Christi ejus filii corpore & sanguine: in quo infinita ejus erga nos beneficentia in primis elucet: brevissime dicere cogitanti, & mentem, voluntatemque ad omnem alacritatem excitet, & os meum talium, tantarumque rerum majestate jam tremebundum ac titubans aperiat, & Spiritus sancti gratiæ particulam mihi aliquam impertiatur, ut si pro tantæ rei dignitate parum accommodate dixero: illud saltem ejus beneficio ac munere consequar, ut omnis ab oratione mea vanitas, omnis longe removeatur impietas.

Vos vero, amplissimi viri, obsecro atque obtestor, ut tam salutaris argumenti multis obstructam difficultatibus explicationem ita audiatis, ut neque attentionem, neque benignitatem vestram, qua in primis fretus ad dicendum veni, in alia orationis meæ parte mihi defuisse intelligam. Immanis ille, & capitalis ac perpetuus humani generis hostis, qui tanquam leo rugiens mortales circumit, quærens quem devoret, nostris nondum miseriis satiatus, inveteratam illam suam consuetudinem, quam in primo parente magno nostro malo satis jam experti eramus: etiamnum retinens, non languet, non ocio torpescit, sed vigilat, huc atque illuc circumcursat, omnibus locis præsto adest, insidias collocat, laqueos ponit, omnem diligentiam adhibet, ut irretitos homines teneat, & in tenebricosum illum, atque omni infœlicitatis genere refertum carcerem suum præcipites rapiat. Etenim eam nobis ille fœlicitatem invidet, cujus nos ipso ejecto a servatore nostro hæredes instituti sumus. Quid autem? nihilne suis ille artibus proficit? O cœcas hominum mentes! Si novus hic aliquis, ac nondum satis adhuc cognitus hostis esset, cujus dolos homines antea auditione tantum accepissent, nonnullam fortasse inertiæ, socordiæ, imprudentiæ, quæ se tuerentur, excusationem habere possent: Sed cum veluti hæreditarius quidem noster sit inimicus qui non bonis, non fortunis, non mortali huic & caducæ vitæ, sed æternæ fœlicitati, sempiternæ gloriæ nostræ insidietur, quæ tanta suæ salutis mortalibus est negligentia, ut ejus fallacias effugere, dolos evitare, conatus eludere, impetus a se depellere, ac propulsare nolit? Antea suis ille fallaciis, suis illecebris, parentem illum nostrum, nosque una, ab æterna fœlicitate abstraxerat, & astu perfecerat suo,

1. Pet. 5.

ut nihil jam nostro genere miserius fingi posset.

Nunc summa Dei optimi maximi in nos clementia, atque unigeniti ejus filii misericordia redditam nobis cœlestis vitæ, gloriæque hæreditatem invadere, atque iterum eripere conatur: & quos Christus sacrosancta sua morte ex diris ejus faucibus per vim extraxit, nefarius ille, & insatiabilis animarum quasi helluo quidam, iterum devorare contendit. Quem enim alium tot in ecclesia dissidiorum, tot factionum, tot contentionum auctorem nominabimus, quam illum ipsum, qui omnis inanitatis est pater, omnis dissensionis, omnis discordiæ, omnis denique mali sator, ac seminator? Sed quomodo ad rem aggressus est? præclare ille quidem, & ad id consequendum, quod ad evertendam humanam salutem in primis pertinere intelligebat, peraccommodate. Nam cum probe nosset, nihil se ante proficere posse, quam si Christum ipsum non posset, at certe, quod proximum fuit, Christi in terris vicarium aggrederetur: & ecclesiam, cujus ipse vicarius præsidiis ac viribus munitus esset, convelleret: huc omnes machinas admovit, ut, quanta maxima posset vi, utriusque auctoritatem labefactaret: atque etiam, si posset, & quocumque tandem modo posset, penitus everteret funditusque exscinderet.

Non ignorabat ille, si alterutrius dignitas firma, stabilis, inconcussaque consisteret, parum se promoturum: cum tanta utriusque inter se connexio existat, ut non nisi una & stare, & concidere posse videantur: itaque totis in utrumque viribus impressionem fecit, ac primum quidem summum in terris ecclesiæ caput, tanquam fortissimum aliquod propugnaculum adortus, quibus non armis, quibus non machinis ad oppugnationem usus est? Postea vero firmissimam veritatis arcem ecclesiam, cuniculis quibusdam actis, prosternere conatus, eos ad eam rem administros, ac satellites adhibuit, quos illinc ob nefanda quædam patrata scelera transfugas, in sua devolasse castra conspiceret. At cum firmiora adhuc sibi comparare præsidia, & quam posset numerosissimum exercitum, quo ecclesiam oppugnaret, conscribere vellet: animadvertit nulla alia ratione majorem se facinorosorum hominum manum cogere posse, quam si omnis sceleris, omnis impietatis impunitatem, tanquam amplissimum quoddam militiæ suæ stipendium proponeret: quam rationem etiam in impurissima ac nefaria Mahometi secta excitanda atque propaganda secutus pridem fuerat. Itaque repente veluti asylum quoddam aperuit, & omnis licentiæ ad omnia perpetranda scelera signum sustulit.

Hoc sublato signo, Deum immortalem, quanta brevi tempore, non modo lixarum & calonum, sed jam ipsorum etiam ducum multitudo ad ejus vexillum convolavit! quot hominum millia sacramento huic se militiæ addixerunt! Ibi tum præclari scilicet illi, ac generosi, & vel ipsis jam nominibus horribiles duces prodierunt: Lutherus, Melanchthon, Zvinglius, Oecolampadius, Osiander, Bucerus, Svenckfeldius, atque alii innumerabiles. Atque hi quidem, ut primum ex ecclesiæ matris castris profugerunt, arma illa, quæ a matre acceperant ut a vi eam tuerentur: o scelus, impii, ingrati filii, in ipsius sanctissimæ, castissimæ, optime de se meritæ matris viscera contorserunt, & crudelissimis divinum ejus corpus vulneribus lacerarunt. Quid? hoc ne eorum furor ac rabies loco substituit? minime vero. Longius

ANNO CHRISTI 1562.

gius etiam progressi sunt, & in ipsa sacrorum adyta, ac veneranda mysteriorum penetralia, per summum scelus, per summam impietatem irruentes, rupto Christi domini testamento, sacrosanctum ejus corpus & sanguinem, quem ipse, ut nos servaret, profudit, ac perpetuum suæ erga nos caritatis monumentum ac pignus nobis in terris reliquit, scelerati isti filii de nostris manibus per vim extorquere conati sunt, ac quantum in ipsis fuit, conculcarunt, atque indigne protriverunt. O impietatem! unicum nobis in adversis rebus solatium: unicam hanc, & sacram anchoram, ad quam in tot tantisque humanæ miseriæ procellarum fluctibus confugeremus, excutiunt, ac de medio prorsus sublata volunt. Nihil efficitis, non deseret suam Christus ecclesiam, B non eam suo destitutam auxilio vestris diutius sceleribus patere, neque eam vestris amplius injuriis expositam, objectamque esse volet: vestros ille conatus, vestros impetus reprimet, debilitabit, franget.

Quod quidem si nostra ille causa, pro quibus pretiosissimum sanguinem istum suum, in quem vestri feruntur incursus, profudit: si nostra, inquam, causa non faciet, at certe sua ipsius causa faciet, ne tanta res tam indignis a vobis modis tractetur, si reliqua vestra in hunc diem ferre potuit maleficia, neque ea statim vindicavit, quod ecclesiam suam hisce ad patientiam malis exerceri, & electos suos hoc veluti igne quodam examinari ac probari voluit? vestrum istud tantum, C tamque nefarium, & inexpiabile scelus, ne erretis, inultum abire non sinet. Neque vero poterit. Nam si summus ille, atque æquissimus est judex, si ita justus est, ut omnis justitiæ, omnis æquitatis uberrimus quidam sit veluti fons atque origo: qui fieri potest, ut in tam contumeliosos, & in suam carnem, in suum sanguinem tam injurios homines non animadvertat? carnem ille suam, *Joan. 6.* qui vere est cibus, & sanguinem suum, qui vere est potus: panem illum angelorum a vobis proteri sinet, ac de cœlo sævientes vos in illum aspiciet? O singularem sceleratorum hominum confidentiam! O nimiam audaciam!

Nos vero, pater cœlestis, qui improbi quidem filii, sed tui tamen filii sumus, eximiam atque incredibilem hanc tuam erga nos caritatem agno- D scimus: ac pretiosissimum, omnibusque divinorum munerum thesauris affluens corpus, ac sanguinem tuum, in terram prostrati, suppliciter ac demisse veneramur. Neque enim tua in nos ingens ignorare nos patitur misericordia, quantum hoc admirabilis tui erga nos amoris sit pignus: illudque plane persuasum habemus, hujus cibi, hoc est, corporis tui esu, & sanguinis tui potatione, tali nos tibi nexu copulari, tamque indissolubili, ac firmo quodam vinculo conjungi, nulla ut posthac vis abs te nos divellere aut abstrahere queat.

Atque hoc quidem ita esse, quis jam dubitare ausit? cum Christum ipsum, servatorem nostrum E audiat dicentem: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo:* *Joan. 6.* *Hic est panis ille vivus, qui de cœlo descendit: qui ex hoc pane manducaverit, vivet in aternum.* Jam qui tantæ hujus beneficentiæ magnitudinem aut animo complecti, aut oratione prosequi se posse existimet? Ipse unigenitus Dei filius, summa bonitas, summa sapientia, summa perfectio nostræ nihil opis indigens: quin potius vicem nostram dolens: miserabilis conditionis nostræ misertus: cum Deus esset (dictu mirabile) cum

A Deus esset, e cœlesti suo domicilio, nostra causa in has se terras demisit, vilem hanc, & abjectam carnem nostram, tanquam sordidam, atque indignis quibusdam maculis imbutam vestem induit, homo factus est; atque ut divinitatis nos suæ participes faceret, eamque nobiscum communicaret, cum infinita nostra scelera nemo alius, nisi ipse, qui infinitus & immensus est, expiare unquam ulla ratione posset, nostram hanc naturam assumpsit. Ad extremum autem, ut in cœlestis patriæ civitatem, e qua ejecti eramus, postliminio nos restitueret, ut denique Deos nos efficeret, acerbissimam pro nobis mortem, volens libensque oppetiit, hostiamque se, ut iratum & aversum a nobis patrem placaret, in ara crucis immolandum præbuit. Postremo ne quid omnino ad summam ejus erga nos beneficentiam deesset, aut requiri a quoquam posset, cum jam antea illud ipsum, quod de nostro sumpserat, nobis restituisset (quod tamen ne ipsum quidem nostrum dicere possumus, cum omnia ab eo acceperimus, ac quod spiramus, quod vivimus, quod denique sumus, ipsi, qui ex nihilo nos procreavit, acceptum ferre debemus) ut immortale hoc suum beneficium nobis cumulatius quodammodo redderet, humanam nostram naturam divinitatis suæ temperamento perfecit, atque absolvit, & conjunctam atque in unum jam concreatam, admirabili quodam nexu, humanitatem cum ipsa divinitate nobis in sacrosancto hoc sacramento utendam fruendam reliquit.

O admirandum! o sacrum! o salutiferum, & omni suavitate refertum convivium, in quo Christus Deus, & homo perfectus nobis proponitur! Sed quo me rapit ardor? Nullum mihi cum impiis istis satanæ satellitibus susceptum certamen est, qui ipsum servatorem nostrum (quod dicere horresco) vanitatis arguere non dubitant: qui quidem, ne quis unquam existeret nisi mentis inops, qui de sacrosancto hoc mysterio addubitaret: aut secus, quam fas esset existimaret: ipse sanctissimos suos oculos in cœlestem hunc panem defigens, apertis ac disertis verbis dixit. *Hoc est corpus meum.* *Matth. 26.* Non est mihi contra istos depugnandum: ipsi sibi, mihi credite, perniciem: ipsi sibi exitium adferent. Est aliud quoddam nefariorum hominum genus, quos ad subruenda ecclesiæ fundamenta malus ille Dæmon submisit.

Hi vero, ut fucum facilius facere, & imperitos homines ad defectionem adducere, atque in sua pellicere castra commodius possent, pietatem prætexentes, in angelos se lucis transformantes, novo, & in vulgus plausibili quodam armorum *2. Cor. 11.* genere matrem adorti, pro Christi se sanguine prælium inire, ac dimicare prædicant. Christi sibi ereptum esse sanguinem, imperita approbante & acclamante multitudine, fremunt, eumque sibi deposcunt. Ita incautas mentes in suas partes pertrahunt: ac cum nihil minus cogitent, omnem se pro pietate, proque conservanda vera & incorrupta Christianæ religionis integritate concertationem suscepisse persuadent.

O ingrati filii! o fidei desertores! unde vobis tanta tam subito sapientiæ lux affulsit, ut sapientissimam matrem vestram omnis omnino erroris expertem, erroris redarguere, & in densissimis ignorationis tenebris demersam jacere existimetis? Vanus erit, vestra opinione, Christus, qui *Matth. 28.* perpetuo se illi ad consummationem usque sæculi affuturum pollicitus est. Quis furor, aut potius, quæ vos furiæ agitant: quæ vos intemperies,

quasi

quasi violento quodam statu atque impetu huc A atque illuc propellit? Unitatis hoc & pacis symbolum, atque arctissimum quoddam charitatis vinculum in ecclesia servator noster extare voluit: vos, proh dolor! hanc unitatem dividitis: pacem tollitis: vinculum disrumpitis. Vestem illam inconsutilem, cujus nos tegumento ab omnibus turbulenti & fluctuosi hujus maris tempestatibus muniti ac tuti eramus: vos, vos, inquam temere, nulla de causa, discidistis, atque adeo dilacerastis. Fuerunt tempora, cum sapientissima mater nostra Christi sponsa, quæ a vera & recta sponsi sui sententia ac voluntate nusquam aberrat, filiis suis, in quibus pristinum illum pietatis igniculum accensum & inflammatum conspiceret, calicis usum permitteret, & Christi sponsi sui sanguinem B etiam sub vini specie illi propinaret.

Postea vero cum antiquum illum pietatis ardorem restinctum esse, & religionis studium in hominum mentibus refrixisse animadverteret, multaque infanda per socordiam, ac negligentiam evenire cerneret, quæ ad tam pretiosi sanguinis injuriam pertinerent: primo quidem illa calice filiis suis non statim prorsus interdixit, sed prudenti aliqua ratione ostendit magnum vitari nefas & sacrilegium posse, si ab ejus usu abstinerent. Itaque jam tum ab initio, cum hæc plurimum consuetudo vigeret, ut populares quoque sub vini specie Christi sanguinem sumerent: ex eis illi, qui eo in statu essent, ut non nisi magno negotio, ac summa cum difficultate cavere possent, C ne aliqua per impudentiam sanguinem potantibus guttula efflueret, atque ex ore delaberetur: ipsi se, sua sponte, prophanationis ac sacrilegii metu, ac fuga ab hoc usu removerunt. In quo quidem præclarum & memorabile suæ pietatis ad omnem posteritatem argumentum transmiserunt. Ac sapienter illi quidem. Nam & summa pericula hoc suo facto devitarunt: neque tamen propterea non omnem eam utilitatem, ac totum illud, quod utriusque speciei communicatione percipi solet, ad se non traduxerunt.

Non ignorabant illi æque sub pane ac vini specie, totum Christi corpus esse: Atque utrumque tam alterius dumtaxat, quam utriusque specie contineri. Corpus enim vivum, quale illud esset, D sanguinis expers existimare nefas putabant: Sanguinem item vivum, qualem illum esse non dubitabant, non nisi in corpore consistere plane persuasum habebant. Deinde vero ne illud quidem nesciebant, Christi corpus in partes secari ac dividi non posse. Ex quo facile intelligebant, & sub pane, & sub vino, totum, verum, vivum Christi corpus, & sanguinem: non cadaver mutilatum, aut membratim discerptum, non cruorem existere. Cum autem tanti, tamque admirabilis sacramenti aptam in pane, & vino, ac cohærentem inter se connexionem, & non dissolubilem quandam quasi coagmentationem cogitatione satis assequi non possent, omni cum demissione, ac pietatis testificatione, ex lætis illorum E animis præclara illa vox erumpebat. *O res admirabilis, manducat dominum pauper servus & humilis*. Ad hæc illa etiam audiebantur: *Tantum ergo sacramentum veneremur cernui: præstet fides supplementum sensuum defectui*. Ad extremum autem cum istorum imitatione, non ita multas post ætates, universi pene ecclesiæ filii, ut pietatem, & quem servatori suo cultum debebant, sartam tectam conservarent, ipsi quoque a periculoso illo sanguinis potu paulatim sese subduxerunt, & illa hauriendi calicis consuetudine abrogata, hunc non novum quidem, sed non ab omnibus æqualiter ubique servatum panis tantum edendi morem unanimi consensu receperunt. Ita factum est, ut jam inde a sexcentis & amplius annis, calicis usu, omnibus fere aut certe plurimis locis prorsus sublato, panis tantum comedendi consuetudo magno studio ac religione conservaretur.

Quiescebat in summa tranquillitate totus pene terrarum orbis, cum ecce satan communem & tam altam ecclesiæ pacem invidens, tristem illam ex Erebi sedibus Erinnym excivit, & ut summa imis permisceret, atque omnia perturbaret, in Christi gregem immisit. Tum vero ecclesia portentosi hujus monstri exortu perterrita, deque filiorum suorum salute magnopere solicita, cum sponsi sui sanguinem non ad errorum expiationem, sed ad impietatem, ad injuriam, ad prophanationem expeti vid ret: ne, si taceret, boni etiam, sed tamen incauti filii in eumdem per imprudentiam errorem prolaberentur: hanc ignominiam, hoc tantum scelus ferre diutius non potuit: Sed vocem sustulit, ingens esse periculum denunciavit, quod ut vitari posset, ad laudatam illam pristinæ pietatis consuetudinem filiorum animos incendit, atque vehementi quodam ardore inflammavit.

Nam omnes tam piæ matris monitis paruerunt, non omnes dicto audientes fuerunt: sed obedientia semel abjecta, in pestilentis, & perniciosæ illius libertatis, cujus dux ipse satan esset, castra profugerunt, ac nullo honore, nullo cultu, nulla reverentia sanctum domini prosecuti, nullum jam fingi potest tam magnum scelus, quod illi aut cogitatione non designaverint, aut etiam re ipsa aggredi dubitaverint. Continebat ista se pestis initio intra angustos illos unius Boemiæ fines, neque latius adhuc serpserat: cum adversarius noster, tanti hujus mali contagionem ad reliquas etiam orbis terrarum partes derivare cupiens, alium quendam suum ab inferis emissarium excitavit. Hunc furiis percitum, ambitione tumentem, invidiæ stimulis agitatum, sanguinem, cædesque spirantem hoc tam præsenti veneno imbuit: quod ille postea in Germania, nobilissimo illo ecclesiæ membro spargeret ac disseminaret, & tanti mali vi tabescentes miserorum hominum animas ad Tartara detruderet. O incauta filia. Itane te facere oportuit? Ubi mens: ubi sensus? ubi præstans illa tua virtus tum fuit, cum tam venenatum hoc & virulentum poculum fraudulenter ad tuam tibi perniciem propinatum tam avide hausisti?

En tuo exemplo, alios etiam fratres tuos ad sceleris ejusdem societatem invitasti: eodem communicato veneno illos infecisti: infectos tecum una perdidisti. Hanccine tu matri tuæ, pro ingenti suorum in te meritorum magnitudine, post tot sæcula gratiam refers? Illa te in densissimis impietatis tenebris demersam erexit: illa Dei ignorationis caliginem ab oculis tuis discussit: illa veritatis tibi lucem intulit: illa ab impio te satanæ cultu, ad veri Dei cognitionem traduxit: illa iratum tibi Deum conciliavit: illa divinorum te munerum participem fecit: illa tibi Christi sponsi sui corpus & sanguinem proposuit: illa tibi cœlum denique ipsum patefecit: & tu tantorum beneficiorum oblita suavissimo obedientiæ jugo excusso, contempto Deo, salutis tuæ immemor, ad immanem illum adversarium nostrum transfugis, in illius te castra recipis: illinc carissimam atque innocentissimam matrem omnibus ignomi-

ignominiis, omnibus probris, omnibus injuriis A lacessis: illinc eam iniquissimis criminationibus laceras: illinc venenata in eam jacula torques. Non te piæ matris miseret? Non te fratrum tuorum gemitus, non lacrymæ, non preces movent? tantæne animis iræ? itane ad omnem pietatem, ad omnem misericordiam obriguisti? itane te obfirmasti? An ideo imperii illa tibi ornamenta & decus tradidit: ideo summum atque altissimum dignitatis ac majestatis fastigium apud te collocavit, ut tu pro tantis in te meritis, omnia sua sibi ornamenta detraheres, e sua ipsam sede ejiceres, omnes tuas cogitationes, omnes vires, omnes copias ad ejus eversionem converteres? Quis te adeo dementavit? quis te fascinavit? quis te in hos impietatis laqueos induxit? B

Resipisce jam, resipisce, tibique ad imitandum propone præclara cum ceterarum omnium virtutum, tum vero etiam religionis ac pietatis exempla, quæ in principe tuo, optimo imperatore Ferdinando mirabiliter elucent: imitare eorum, qui plurimi etiam nunc apud te sunt, in catholica religione ac pietate retinenda constantiam ac fortitudinem: horum vestigiis, quæ ad certissimam salutem & gloriam reducunt, insiste. Redi, redi cum suavissima matre tua in gratiam: non vult illa te perditam: non erit amplius injuriarum memor, omnia perpetua oblivione involvet, modo tu ad tuam te salutem erigas: modo eam agnoscas matrem: modo te dicto deinceps audientem præbeas. Si sponsi sui sanguinem ita C ardenter expetis, ut non satis habeas uno illum modo tantum sugere, dabit illa tibi calicem quoque, permittet tibi, ut hoc altero etiam modo Christi sanguinem haurire queas.

Redi, redi ad matrem: curre in carissimæ matris gremium, curre in ejus amplexus. Viden' ut illa ardentissimis suspiriis, acerbissimisque te lacrymis ad se vocat? Viden' ut te apertis brachiis, ut obviis ulnis avidissime expectat? Si te perditam filiam recuperabit, omnibus lætitiis efferetur, exultabit, triumphos aget. De te vero quid dicam, opibus olim, virisque florens infœlix mea patria? clarissima sanctissimorum regum domus: quid de te dicam? Meministi tu quoque quid a matre tua ecclesia acceperis. Illa te aberrantem D in viam duxit, illa tibi ad cœlos iter commonstravit: illa te in cœlestis regni hæreditatem adscripsit, illa tibi omnia virtutis ac pietatis ornamenta tradidit, illa tibi arma, quibus adversus humani generis hostem decertares, subministravit: illa te omnibus ad illud certamen accommodatis rebus instruxit: illa, si quo casu succubuisses, victam erexit, recreavit, animos addidit, fortem & alacrem prælio restituit: contra vero si virtute tua hostem illum tuum superasses, victricem omni laudum genere ornavit, ad cœlum sustulit, omni commendatione ac prædicatione prosequuta est: tuis illa regibus prudentiam, consilium, virtutem suffecit: tuos illa reges fortiter, constanter, & præsentissimis animis, adversus communem sa- E lutis nostræ hostem belligerantes, post victoriam in cœlestem civitatem quasi triumphantes induxit, atque in beatorum numerum inseruit: illi tu salutem, illi omnia debes.

Memineris antiquæ virtutis majorum tuorum, pietatis, constantiæ, in matrem ecclesiam caritatis & observantiæ: ne te ulla vi abduci, ne te ullis unquam ab ejus gremio rationibus avelli patiaris. Illa tibi a suo sponso vires impetrabit: antiquam illam majorum tuorum virtutem, & ingens animi robur ac fortitudinem recuperabit. Illa suis apud Christum precibus perficiet, ut sævissimum illud immanis Turcarum tyrannidis jugum tandem aliquando a cervicibus tuis excutias: ut post diuturnam, miserabilemque tot annorum servitutem in libertatem te vindices, ut te attollere, ut erigere, ut Christiani nominis hostes labefactare, frangere, propulsare queas: ut post tot tamque difficiles labores exantlatos summa pace ac tranquillitate perfruare: ut denique suaviter in carissimæ matris sinu conquiescas.

Vos autem, amplissimi patres, aberrantes filios vestros respicite: reduces libenti atque alacri animo excipite, complectimini, fovete, abeuntes omnibus quibus potestis rationibus retinete: fuga jam dilapsos blandis vocibus revocate, manum revertentibus porrigite, attrahite: omni caritatis ac benignitatis significatione prosequimini. Non tam judices vos illis, quam parentes præbete, atque horum affectum erga illos, plane induite: omnem ex animis vestris acerbitatem ejicite: omnem offensionem deponite: omnem iracundiam abjicite. Misericordiæ nunc tempus est: Christum misericordiæ, non ultionis Deum ante oculos vobis statuite: ignoscite errantibus, errorem deprecantibus subvenite: supplicum aliquando miseremini, sublatam de medio malis dæmonis artibus pacem illam, quam servator noster sacrosancti testamenti sui tabulis consignatam, non multo ante, quam moreretur, veluti amplissimam quandam, & plane omnibus bonis circumfluentem hæreditatem nobis reliquit, orbi Christiano restituite. Videtis, nisi fallor, quantis discordiis, quantis dissensionibus, quantis odiis res agatur. Cernite, ut vestri se filii immaniter cruentent, ut mutuis se cædibus conficiant. Ubi illa vestra pietas, ubi caritas, ubi in filios vestros commiseratio?

Adeste auxiliis, suppetias ferte, extinguite hoc tantum, tamque latum incendium, ne miserabili isto igne totus terrarum orbis, vestra potissimum culpa conflagrasse videatur. Huic vos rei tum demum obviam ire poteritis, si imbecillitatis filiorum vestrorum miserti, ad eorum vos infirmitatem demiseritis, & incredibilem illam eorum sitim, qua dies, noctesque cruciantur, quamprimum restinxeritis. Quod quidem non ante fiet, quam vos tantopere ab illis expetitum Christi sanguinem, hianti ore, siccis faucibus, summo cum desiderio expectantibus, non gravate præbueritis.

Ne committatis, patres, ut tot populorum, tot nationum, tot insignium provinciarum, tot nobilissimorum regnorum, quæ nunc eodem incendio absumuntur, inanem esse jacturam existimetis. Arctissimo hoc unitatis & pacis vinculo dispersas ac dissipatas, & inter se pugnantes filiorum vestrorum mentes ac voluntates colligite, firmissimo hoc modo discrepantes animos constringite.

Non vult Christus ita vos propositi vestri tenaces esse, ut propter hunc sanguinem, quem pro omnibus ipse profudit, tanta sit inter nos, tamque perniciosa animorum dissensio: quin potius propterea hunc sanguinem effundere, & quod maximum est, ignominiosissimum mortis genus obire voluit, ut nos caritatis ejus erga nos memores, conjunctissimis inter nos animis essemus, & quam concordissime viveremus. Ne cogitetis, patres, eos qui tanto studio, tanta contentione, tam ardenter Christi sanguinem expetunt, atque efflagitant, tam negligentes, tam impios

ANNO CHRISTI 1562.

pios futuros, ut quod tanto ardore sibi dari postulant & obsecrant, id non omni veneratione sint prosecuturi, non omnem ab eo prophanationem longissime amoturi. In vestra propemodum manu est, ut a recta salutis via deflexos filios vestros, in viam iterum retrahatis. In vos omnium conjecti sunt oculi, a vobis universus terrarum orbis salutaria documenta, optatam illam, & jamdiu cupitam pacem, concordiam, summam animorum ac voluntatum consensionem avidissime expectat: vestram omnes fidem, vestram opem, vestram misericordiam implorant. Ne sitis ita implacabiles, atque inexorabiles. Succurrite labenti, & jam jam ruiturae reipublicae Christianae, pacem orbi reddite, caritatem restituite, errantes & in alienis, atque adeo pestiferis pascuis vagantes oves vestras in suas causas congregate, salutari illas pabulo recreate. Eas vero, quae nondum dispersae passim omnibus campis, relicto grege, vagantur, summa diligentia continete, ne ab eis vel latum unguem discedite, ne solas relinquite.

Eccl. 4. 6. *Vae soli*, inquit ille, *quia si ceciderit, non habebit sublevantem*. Quod si vero aliquo abivistis, easque ad breve aliquod tempus reliquistis: summum est periculum, ne redditum vestrum procrastinate, redite ad vestras oves: omni celeritate recurrite.

An nondum videtis, ut vestro desiderio aestuent, ut langueant? vos illae miserabili balatu ad se revocant: insidiantes & circa caulas oberrantes lupos horrent, crudeles corporis sui laniatus pertimescunt: aliae vero vestra absentia fieri posse existimant, ut luce illa sublata, quae ipsis ex Christi praecepto, ad rectum salutis iter praelucere debet, in tenebris versentur, omnibus locis impingant, concidant, pereant. Vos illis in tantis tenebris erroris & inscientiae, quae universum prope orbem contexisse videntur: vos, inquam, jam tandem clarissimum lumen praeferte, densam

Joan. 1. hanc caliginem dispellite, veram illam lucem, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, omnibus conspiciendam praebete. Excitate vos ad vestrum officium: imo vero Christi domini vox omni vos ardore ad vestrum munus peragendum incendat, atque inflammet. Revocate in memoriam sanctissimas illas ejus vo-

Joan. 10. ces: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*.

Imitamini pastorem illum, qui aberrantem a grege ovem summa diligentia ac studio perquisi-

Lucae 15. vit: inventam suis humeris sustulit: sublatam ad ceteras aggregavit. Quod quidem vos ipsos facere oportet. Non hoc per ministros munus recte perficitur. Non hic aliena opera utendum est: invisum illud atque odiosum servatori nostro mercenariorum nomen haec functio longe a se repellit: vos, vos ipsos postulat. Quod in vos ipsi facitis, quomodo ea, quae paulo ante strictim attigi, perficietis? aut quomodo boni pastoris partes atque officium explebitis? quomodo si longius

Ezech. 34. ab ovibus vestris abfueritis, quod infirmum est consolidabitis? quod aegrotum est, quomodo sanabitis? quomodo quod confractum est, absentes alligabitis? quod abactum est, si non adestis, quomodo reducetis? quomodo quod periit, si praesentes non estis, conquiretis? Jam vero, quomodo, si longius abieritis, mutuo inter vos voces exaudietis? quomodo pastor oves, aut illae pastorem suum cognoscent, si ille oves, istae pastorem suum, aut nunquam aut raro admodum conspiciant? Date operam, patres, ne illud in vos recte ac cum ratione cadere videatur: *Di-*

A *spersae sunt oves meae, eo quod non esset pastor: & factae sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersae sunt, erraverunt greges mei in cunctis montibus & in universo colle excelso: & super omnem faciem terrae, dispersi sunt greges mei, & non erat, qui requireret: non erat*, inquam, *qui requireret. Propterea pastores audite verbum domini. Haec dicit dominus Deus: ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem*. ANNO CHRISTI 1562. Ezech. 34.

Pertimescite, patres, exhorrescite vocem illam: *O pastor & idolum, derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus. Brachium ejus ariditate siccabitur: & oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur*. O acerbam, patres, o terribilem comminationem! Quae omnia, ut quam longissime a vobis removeatis, ut acutissimum illum divinae ultionis gladium non a brachio tantum vestro repellatis: sed ut etiam jugulum vestrum, cui ille, nisi dicto audientes estis, jam imminet, a saevissimo illo mucrone subtrahatis: quod vestri officii est, facite, divinae voluntati atque imperio obtemperate. Quod ni fatitis, cavete, ne in Dei viventis manus incidatis. O terribiles! o inevitabiles ultionis divinae manus! Hinc rebus foeliciter, ut spes est, confectis, concitatissimo cursu domum iter arripite: lucem vestris ovibus praeferte, ne in avia & senticosa aliqua loca, ne in praecipitia deferantur. Sed quo rapior? quid ago imprudens? Ignoscite, patres, longius me orationis quasi quidam aestus abripuerat. Nam sum nescius quales vos sitis? Nihil mea ista cohortatione opus est, vestra vos sponte, amplissimi patres, quae vestrae sint partes optime intelligitis, & quod intelligitis, nullo monitore, vestra voluntate incitati, & eximio caritatis ardore incensi, praeclare & summa cum omnium bonorum admiratione ac praedicatione peragitis. Zach. 11. B C

Jam videor mihi videre illum diem, cum, dimisso concilio, praeclarae illae & sanctissimae voces ex ore vestro excipientur: cum alter certatim alterum summo studio ad suum munus invitabit: cum mutuis vos cohortationibus, veluti stimulis quibusdam, in hunc modum impelletis. Age D sis, frater, eamus. Heus tu, nunc iter ingrediamur: quid cessamus? pergamus, pergamus ad oves nostras, quas suo Christus sanguine redemptas, nostrae fidei commisit, quarum item sanguinem de manibus nostris requiret. Age nunc Ezech. 34. Prov. 27. diligenter cognoscamus vultum pecoris nostri, nostros greges consideremus: in numerato nostras oves habeamus, agedum, nominatim eas vocemus, educamus ad pastum: sequentibus praeeamus: luporum rabidos ab eis morsus arceamus: salvas & incolumes domum iterum reducamus: ut cum summus ille pastor rationem a nobis reposcet, intrepide in medium prodire, & his eum vocibus Joan. 10. Num. 27. fidenter alloqui audeamus: En tibi pater coelestis, quem mihi gregem tradidisti, cum ego tibi inte- E grum conservavi: tu illius miserere, & una cum pastore in optatam illam tuam sedem, & beatorum domicilium transferas: ut ibi dulcissimo tuo aspectu laeti perfruamur: ut oculos nostros divinitatis tuae splendore ac pulchritudine perpetuo pascamus: ut tibi sempiternas laudes & gloriam in excelsis canamus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

FINIS.

ANNO CHRISTI 1562.

XCIII.

DISPUTATIO DE COMMUNIONE sub una panis specie, ad sacram œcumenicam synodum Tridentinam habita in congregatione generali, a Ludovico Joanne Villetano theologo reverendissimi domini episcopi Barcinonensis, diebus XVII. & XVIII. Junii.

ARTICULI PROPOSITI THEOLOGIS examinandi in sancta synodo Tridentina VI. Junii. MDLXII.

I. Articulus.

AN ex Dei præcepto ad salutem necessario omnes & singuli Christi fideles utramque speciem suscipere teneantur sanctissimi eucharistiæ sacramenti?

II. Articulus.

AN rationes, quibus S. catholica ecclesia adducta fuit, ut communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacerdotes sub una tantum panis specie, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus?

III. Articulus.

AN si honestis & Christianæ caritatis consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi, vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illæ?

IV. Articulus.

AN minus aliquid sumat, qui sub una tantum specie hoc sacramento utitur, quam qui sub utraque?

V. Articulus.

AN divino jure necessarium sit parvulis antequam ad annos discretionis pervenerint, altissimum hoc porrigere sacramentum?

Dicant theologi, quæ tanquam vera sive catholica recipienda, quæ tanquam falsa sive hæretica rejicienda.

ILLUSTRISSIMI, ac reverendissimi domini, apostolicæ sedis legati dignissimi, oratores clarissimi, antistites sacratissimi, virique ornatissimi, ne videar in tam pio ac sedulo totius reipublicæ Christianæ negotio unus ipse sedere otiosus, verso jam & ego meum dolium, obsequuturus interim quam officiose ac pie potero vestris sanctis imperiis. Atque ejus unius fretus auxilio, qui vobis, hoc est, ecclesiæ, ac proinde vestris etiam ministris, os & sapientiam, cui non possint adversarii resistere, pollicitus est se daturum, ad discutiendos propositos quinque articulos aggredior. Qua in re videor muneri satis meo facturus, si non amplius immorer in nostris confirmandis, (ne injuriam facere videar sacrosanctis Constantiensi, & aliis synodis, ubi illa bona ex parte definita sunt omnia, atque mirifice constabilita) sed totus potius verser in refutandis alienis, & quidem confodiendis adversariis, proprias etiam in ipsorum capita retorquendo sagittas. Qui nisi essent petulantes ac importuni, imo vero & impii, resipiscerent tandem, aut certe conquiescerent convicti, & piis indulgentissimæ matris sanctæ Romanæ ecclesiæ hortationibus, & justissimis doctissimorum ac religiosissimorum virorum objurgationibus, nec iterum sibi iniqui, & nobis improbi insurgerent, falso conquerentes nos ipsorum argumenta aut obiter referre, non explicita, eorum vi & energia: aut leviter impugnare, non expectata ipsorum repulsione. Quibus imprudenter in utroque mentientibus, etiam si ab iis qui ante dixerunt & doctissimi & pientissimi viri, satis superque fuerit factum, libet nihilominus, si tamen liceat per vestram omnium, sanctissimi patres, humanitatem, cominus cum adversariis congredi, & velut manus conserere, potissimis illorum objectionibus fideliter adductis, quinimo velut in belli aciem redactis cunctis, & ceu hastata manu propositis singulis, ut vel ita tandem cum senserint sibi humanas omnes debilitatas vires, redeant ad cor, & pientissimæ matris Romanæ ecclesiæ implorent clementiam. Quod illis concedat benignissimus pater dominus Jesus Christus. In quorum parentum gloriam, quia hoc maximum palmarium est, ego filiorum minimus nullum discrimen veritus in arenam & certamen descendo. Atque primum sit totius nostræ disputationis cardo & vertex, qui primus est ordine propositus articulus: quo definito, reliquos faciliori negotio absolvemus. Ab hujus enim decisione ceterorum definitiones pendere videntur.

[Margin notes: Luc. 21. — Ratio disputationis. Ex imperat. in concilio Chalcedon. act. 3. — Adversariorum petulantia & improbitas. — Adversus impudens mendacium. — Institutum disputationis. — Ex Eus. li. 6. Ecc. hist. c. 3. 4. Aug. de vera rel. cap. 6.]

AN EX DEI PRÆCEPTO ad salutem necessario omnes & singuli fideles utramque speciem suscipere teneantur sanctissimi sacramenti eucharistiæ.

ARTICULUS I.

QUÆSTIONIS assertoriam partem confirmare cum nituntur adversarii, hoc veluti rete, quo se ipsi irretiant, ex omnibus eorum rationibus contexi posse videtur, quantum ego illas apud eos divulsus & temere sparsas potui in quandam velut artis formam redigere ex sequentibus ordine locis. Primo, ex præcepti dispositione. Secundo, ex dispositionis ratione. Tertio, ex sacramenti institutione. Quarto, ex institutionis exequutione. Quinto, ex exequutionis observatione. Sexto, ex observationis continuatione. Hæc illa est eorum catena, quæ miseros in teterrimum traxit hæreseon barathrum, & deplorandum animorum exitium. Cujus quo proposuimus ordine unamquamque seorsum ^ ansam primum connectamus, deinde vero dissolvamus, quam apto fieri utrumque poterit differendi modo, & stilo, ut ita utriusque ratio sit apertior. Nam *ornari res ipsa negat, contenta doceri.*

[Margin notes: VI. loci unde advers. argumenta eruunt. — Ordo disputationis. — ^ acceptam]

EX PRÆCEPTI DISPOSITIONE objectio prima.

ITAQUE ex hoc primo loco acrem & hostilem inchoantes pugnam adversarii, præsertim Hussitæ, quanta possunt virium intentione adversus nos spicula intorquent, sic plenis buccis concrepantes. Quæ sunt ejusdem dispositionis, ejusdem pariter obligationis esse oportet: atqui præceptum illud baptismi Joan. 3. *Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*: & illud alterum communicationis Joa. 6. *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam*

[Margin note: Hussitarum Achilles ex collatione baptis. & eucharistiæ.]

ANNO CHRISTI 1562.

vitam in vobis: ejusdem omnino dispositionis esse constat, ex asseveratione præfationis, *Amen amen dico tibi*, &, *Amen amen dico vobis*: ex energia conjunctionis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, &: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem*: & ex gravitate comminationis: *Non potest introire in regnum Dei*, &: *Non habebitis vitam in vobis*. Cum tamen ad baptisma omnes & singuli Christi fideles teneantur ratione divini præcepti parvulis etiam injuncti ex analogia circumcisionis Gen. 17. *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*: Cum jam præmisisset: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis*.

RESPONSIO.

HIc est magnus Hussitarum Achilles, in quo licet potissimum omnis spes Danaum, addunt illi tamen & alterum fraudulentum Ulissem ex ratione præcepti, cui etiam conjungunt & tertium furibundum Aiacem ex sacramenti institutione. Atque ita deinceps ex reliquis propositis locis ceteros antesignanos & præcipuos Græcorum duces conglomerant, & instructa phalange, sibi leviter plaudentes triumphum ante victoriam, si Deo placet, concinunt. Verum quia non in numero, sed in momento argumentorum vis est, age jam singula expendamus, & unumquodque istorum, Christo propitio, doceamus esse iners, & sine pondere pondus. Et adversus istos tot tantosque Goliathos cassidibus, loricis, ocreis, gladiis, hastis, clipeis, & reliquis infernalis Vulcani armis onustos exprobrantes agminibus Israel, insurgat unus David puer inermis, in nomine domini cum baculo tantum, funda, & quinque limpidissimis de torrente electis lapidibus, hoc est, quinque verbis Paulino sensu in ecclesia Dei locutis: ut intelligant nos vere niti verbo Dei & quidem expresso. Id quod etiam rudiores perspicerent apertissime, nisi habenda nobis esset ratio celeberrimæ hujus non minus doctæ quam sanctæ coronæ. Cui satis superque fuerit digitos intendisse in fontes sacræ scripturæ, & ad antiquorum patrum sententias obiter, & velut per transennam allusisse.

Adversariorum inanis fiducia. *Pia confidentia auctoris.* *2. Reg. 7.* *1. Cor. 14.* *Ratio citand. exemplor.*

Atque primum illud ducimus præmittendum: Citatum Joannis VI. locum bifariam a doctoribus ecclesiasticis exponi, nempe vel de spirituali, vel de sacramentali manducatione: ad has enim referimus, quæ aut voto, aut reipsa ex ambabus connectuntur. Quam quidem utramque expositionem hoc loco usurpamus, quod & ambas literales esse posse non diffiteamur ex doctrina non modo beati Augustini, sed etiam aliorum antiquorum patrum, cum in multis aliis sacræ scripturæ exemplis, tum in hoc etiam loco comprobata, & res nobis sit cum Lutheranis simul & Hussitis, quorum illi spiritalem tantummodo, hi contra sacramentalem ex hoc loco manducationem admittunt. Ut ita cum probaverimus ex neutra sequi adversariorum institutum, nullum illis relinquamus diffugii locum. Sed ne eadem repetamus, cum præcepti dispositio & ratio præcipiendi eodem fere spectent, dilata sacramentali in sequentem locum, spiritualem hic tractemus manducationem. Quæ ea maxime est, qua Christus spiritaliter manducatur & bibitur per fidem charitate vivam in ipsum Jesum Christum filium Dei unicum Dominum nostrum.

Duplex sensus literalis objecti loci, Joan. 6. *Augustin. l. conf. 12. & tract. 25. 26. in Joann. Orig. homil. 16. in Num. Cypr. in ser. de cœn. domini, aut quis alius?* *Quæ sit spiritualis communio apud divũ Joan.*

A Quod esse divi Joannis institutum in supra citatis verbis & metaphora (in qua non proprietas, sed translatio est literalis, & primo intentus sensus) colligas facile & ex concordantia aliorum locorum, qui de fide tantum expresse loquuntur, & ex consensu ac conspiratione eorum omnium, quæ hoc loco & præmittuntur, & subnectuntur in idem institutum. Quæ duplex solum aut sane potissime assignari solet investigandi reconditioris sensus ratio. Nam cum manducans carnem Christi, & bibens ejus sanguinem, duos imprimis dicatur inde percipere fructus, ut scilicet habeat vitam æternam, & ut maneat in Christo, Christusque in ipso) ad priorem enim referendum est, quod idem non pereat sed vivat, quod resuscitandus sit a Christo in novissimo die) utrumque fidei vivæ referri acceptum in sacra scriptura notius est, quam ut pluribus comprobandum sit. Et ut ceteros prætermittam, quis nesciat divum Paulum in hoc libentissime versari argumento, ut doceat ex fide justum vivere, & Dei spiritum Christumque ipsum in eo habitare?

Fructus spiritualis communionis. B

Quid quæris? divus ipse Joannes usque adeo frequens est in hac sententia, ut fere nullum ejus evangelii sit caput, in quo non aut tacite insinuarit, aut expresse illam protulerit. An alia est ea initio evangelii concessa coaptatio in filios Dei, *iis qui credunt in nomine ejus & ex Deo nati sunt*. In quorum numerum adsciti jam videntur 2. cap. multi credentes in nomine Christi. Tertio autem capite, cum ipso præcepto baptismatis conjungit fidem in Christum, sæpe inculcans quod omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Quinimo & sequenti capite 4. Christus (ut intelligas ad omnem occasionem libenter irrupisse eum in hanc sententiam) cum Samaritana de aqua bibenda sermocinans subdit: *Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum*: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*. Quod de fide viva in Christum intelligendum esse, ut sic loquar, literaliter non solum concors omnium exponentium patrum sententia commonstrat, sed verba etiam ipsa Christi quæ sequuntur: *Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam*. Quod ipse idem Joannes interpretatur capite VII. in simili sententia *de spiritu, quem erant accepturi credentes in Christum*. Unde fit, ut quidam hic Christus intelligit bibitionem ex occasione petentis aquam & potum, eamdem intelligat VI. capite manducationem ex occasione quærentium panem & cibum. Quare fuerit fides viva in Christum utrobique intellecta, si rem ipsam significatam attendas. Si vero etiam speraveris in ipso modo dicendi præfationem antecedentem, & promissionem subsequentem) ut in objecto adductum est) videas easdem fidei ipsi applicitas a Christo capite V. *Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam*. Qualis autem si hæc vita æterna, cujus sæpe meminimus, subdit dicens: *Et in judicium non venit, sed transit a morte in vitam*. Cujus oppositam pœnam comminantur explicite ibidem, non credentes in se. Ex qua mirifica conspiratione antecedentium capitum quis non facile colligat intellectam a divo Joanne in supra adductis verbis spiritalem de fide in Christum manducationem carnis, & bibitionem sanguinis ejus? Quod si propius ad institutum libet accedere, & omnes habiti a Christo Joannis sexto de hac re sermonis partes penitus intro-

Idem fructus fidei vivæ cum ex scriptura sacra cum ex universo divi Jo. evang. Rom. 1. c. 3. b. 4. a. 5. a. 8. b. Gal. 2. d. 3. 2 Cor. 3. d. Ephes. 3. d. 2. Tim. 1. d. Joan. 1. b. C *Cypr epist. 3. ad Cæcil. lib. 2.* D E *Partes sermonis a Christo ad Capernaitas habiti.*

Anno Christi 1562.

introspicere, miraberis, sat scio, summam omnium concordiam ad hunc sensum in continuato orationis ductu, ex assignatis ubique eisdem effectibus & fructibus.

Quid quæso te, an non illum manifestant ac perspicuum faciunt, & sumpta sermocinationis occasio, *Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis, &c. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Propositio petitioni Judæorum satisfaciens: *Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.* Solutio dubii: *Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam: &, Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Compositio litigii, quæ nostra est ligandi occasio: *Amen amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Subsumpta subjectio: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam, & resuscitabo ego eum in novissimo die.* Apposita confirmatio: *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Augens expositio: *Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter patrem, & qui manducat me & ipse vivet propter me.* Et illata collectio: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Quod si, ut decet peritum artificem, connectas conclusionem propositioni, finem principio, artificii circulum absolvens, dicas: *Qui manducat hunc panem*, credendo in me filium Dei, non esuriet nec sitiet, quia *vivet in æternum*. Hæc ergo esse videtur Christi apud Joannem de fide viva sententia, quam reliquo fere evangelio confirmat. Nam & sequenti capite VII. *In novissimo die magno festivitatis stabat Jesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit* (ut inquit Joannes ipse, ne alium quæras interpretem) *de spiritu, quem erant accepturi credentes in eum.* Hanc ipsam deinceps sententiam sæpe apud eumdem legas, præsertim & expressius quam ut possis subterfugere, capite X. XII. XV. XVII. & ubi non in ejus evangelio? Cujus potissimum primumque institutum fuit Christi divinitatem adversus Ebionitas asserere: *Ut credentes quia Jesus est Christus filius Dei, vitam habeamus in nomine ejus.* *Joan. 20.*

Quinimo & in epistolis sibi perpetuo concors & constans Joannes eandem sententiam subinde inculcat. Unde divus Hironymus contra Jovinianum (ut prudens taceam multos alios ex antiquis & recentioribus patribus ejusdem plane interpretationis) expendens illud I. Joannis IV. *Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet & ipse in Deo*, diserte dixit manducationem carnis & bibitionem sanguinis Christi Joannis VI. de fide per caritatem vivam, & superiorem confessionem intelligi debere, quod eundem utrobique apud Joannem videret & effectum & fructum. *D. Hier. l. 1. cōtra Jovin.*

Spiritualis communio in beatitudine. Luc. 22. Quæ sint beatorum ambrosia & nectar. Neque Joanni propria hæc est metaphora, sed quam ille inchoavit in gratia, eandem Lucas absolvit in gloria, dum etiam in novissima cœna Christus apostolos in magnam spem erigens, inquit: *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Sic enim demum beatis datur dapibus accumbere divum, cum per contemplationem Dei fidei respondentem velut ambrosiam comedere: per fruitionem vero caritati relatam ceu bibere nectar dicuntur in una perfecta felicitate, etiam a poetis veritatem nescio unde edoctis. O mirandus veritatis consensus atque concentus! Ergo te, te inquam, Domine Jesu Christe Deus noster, nos homines etiam manducamus & bibimus, dum in te credimus viam conversationis sanctæ, veritatem doctrinæ divinæ, & vitam beatitudinis sempiternæ? Quis igitur tam iniquus sibi fuerit, qui tantam felicitatem sibi inviderit? *Leo ser. 2. de resurrect.*

Præoccupatio repulsionis. At dices: Si tam facile & ita absque ullo horrore manducari caro Christi, & ejus sanguis bibi per fidem poterat, cur ille Capernaitas & discipulos intelligentes ferinam comestionem carnis & bibitionem proprii sanguinis permisit in tam fœdo errore & impia obmurmuratione persistere? Fortassis inquam, quod illi ex eorum numero essent, quibus ita loquendum erat, ut videntes non viderent, & audientes non intelligerent? vel potius quod isti ex affectata ipsorum ignorantia nollent intelligere quæ satis ipse expresserat Quorum etiam admoneret subdens: *Hoc vos scandalizat? spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt*, &c. *Luc. 8. Joan. 6.*

Præoccupat. 2. repulsionis. Luc. 8. Joan. 18. Joan. 6. Act. 4. Sed addes: Atqui post hanc etiam admonitionem multi discipulorum ejus abjerunt retro, quos non legimus tunc revocatos. An quod & hi non essent ex iis, quibus dictum est: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei?* Ex quibus ut doceret se neminem perdidisse, dixit Jesus ad duodecim: *Numquid & vos vultis abire?* Cui omnes in Petro, & Petrus pro omnibus, caput pro corpore, pontifex pro ecclesia respondit, *Domine ad quem ibimus, cum certo sciamus non esse aliud nomen præter tuum sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Quinimo confitemur quod verba vitæ æternæ habes, in hoc palam profitentes, & universi evangelii tui præstantiam, & superioris dicti energiam. Cujus ut omnes norint nos tuo munere veram & sanam intelligentiam assecutos, & nos credimus & cognoscimus, *quia tu es Christus filius Dei.* Ubi Petrus ecclesiæ fidem, & ejus ordinem, ac certitudinem publice protestatus satis aperte significat verborum Christi & sacræ scripturæ interpretationem esse, non exterorum Capernaitarum (cujusmodi sunt infideles & pagani) non etiam discipulorum Christi ab ecclesiæ unitate discedentium (quorum exemplum imitantur schismatici & hæretici) sed potissimum Petri & collegii apostolorum, hoc est, papæ & concilii, sensum Christi habentium, & illorum vices gerentium. Ut ideo dicere possis præceptum illud Joannis VI. de spirituali manducatione, & bibitione per fidem vivam in Christum, jam inde usque ab ejus promulgatione fuisse interpretatum ab ecclesia universa. *Petri & pontificis summi auctoritas. Auct. incer. de 4. fer. Evang. præstantia ecclesiæ fidei Quorum maxime sit interpretari litteras. Applicatio responsionis ad objectionem.*

Quod ob id paulo morosius ex eodem Joanne probandum duximus, ne hanc interpretationem respuant orthodoxi. Quam admittentes libentissime damus supra adducta in objectione ex Joanne III. & VI. quatenus præcepta sint, non tantum ejusdem esse dispositionis, & obligationis, sed etiam ejusdem fere significationis, aut certe virtutis. Quibus simul & semel, ut in scholis dicitur, paremus omnes, & singuli Christi fideles, dum in baptismate credentes in Christum ejus

ejus manducamus carnem, & sanguinem bibimus, sive per nos ipsos adulti, sive per alios pueri, in quorum fide baptizamur, ut optime explicuit Beda ex Augustino. Atque hic est unus modus respondendi objectis adversariorum ex manducatione spiritali, & fide viva. Est & alter ex manducatione sacramentali, quem jam nunc in diluendo secundo objecto explicemus.

Beda in collect. 1. Corin. 10. Ex Aug. in ser. ad infant. ad altare.

EX PRÆCIPIENDI RATIONE.

Objectio 2.

IN confirmationem primi objecti sui addant, imo & in refutationem nostræ responsionis, si quid juvare videtur, assumant secundo adversarii rationem præcipiendi. In quo utpote philosophico loco arguentur, quantum velint, Pragensis universitatis Hussitæ. Hoc profecto tandem suis argutiis & technis efficient, ut videantur voluisse magis videri, quam esse sapientes, vere sophistæ. Quorum rationem volumus non modo explicare, sed viribus etiam additis, ut in superiori fecimus, augere. Quo norint omnes, nos non tam vobis æquissimis judicibus, quam causæ ipsi & veritati fidere. Atque jam illud primo subjiciant, fuisse perpetuo ab omnibus & priscis & neotericis Theologis observatam quandam miram analogiam inter naturam & gratiam: qualis fere a philosophis celebratur inter materiam & formam mutuus respectus & reciproca ratio. Super qua quidem sancti patres & satis feliciter ædificarunt bona ex parte arcem illam, ad quam Theologia reliquas artes velut ancillas vocat: & in qua pro ingenii humani captu satis apposite explicarunt harmoniam illam universi ex ratione archetypi ad imaginarium? intelligibilis ad sensibilem, cœlestis ad ecclesiasticum (ut cæteros taceam) seduli sic indagatores (quoad licet & fas est) consiliorum & mysteriorum divinorum.

Adversariorum sophisticæ argutiæ.

Analogia naturæ & gratiæ.

Harmonia universi unde explicetur.

Atque ita isti magnifice præfati super communi illa naturæ ad gratiam proportione duas alias particulares habitudines adstruunt: Vitæ naturalis corporis & caducæ ad vitam gratuitam spiritus & æternam: item & alimenti corporalis ad sacrosanctam eucharistiam. Quibus decussatis (quæ efficacissima habetur apud mathematicos a decussata proportione colligendi ratio) conficiant cum concilio Florentino, omnem effectum quem materialis cibus & potus, quoad vitam agunt corporalem, hoc idem quo ad vitam spiritalem & hoc sacramentum operari. Nam & hactenus communis illis & nobis est sententia: dissentimus vero in eo, quod isti assumunt. Atqui alimentum corporale distinctis cibo & potu constat. Oportebit igitur eum distinctas duas species sumere panis & vini, qui sanctissima eucharistia velut alimento spiritali utatur: ut ita vere dicatur manducare carnem & bibere sanguinem Christi. Nec satis sit (quod præoccupantes fortassis adjungerent) communis & generica ratio alimenti & sumptionis, cum hæc servetur in potu, quo solo nequit corporalis vita conservari. Quæ si aliquo communi sustentetur, hoc velut compositum & coalitum fuerit ex illis duobus cum distinctis habitudinibus, nempe ad cibum sub ratione calidi & sicci, & ad potum sub ratione frigidi & humidi: ut ita alimento instaurentur in animante ea, ex quibus ipsum constat, & continuo fluxu, quæ ejus est conditio, deperduntur.

Decussatio proportionis vitarum & alimentorum corporis & spiritus.

Adversariorum elenchus ex analogia alimenti corporalis ad eucharistiæ.

RESPONSIO.

SED hoc loco facile intelligo, o bone Jesu, quam verum illud sit: Sapientes hujus sæculi turpiter & pueriliter hallucinari etiam in rebus minimis, qui relicta tua & vera via & recta veritate, sua ipsorum nitantur prudentia. Quis non videt, qui vel prima fecerit philosophiæ rudimenta, acutos istos homines ad meridianam lucem cæcutire, dum rationem alimenti corporalis in eo quod extraneum, ne dicam contrarium illi est, collocant, non animadvertentes cibum & potum dum primum sumuntur sub materali ratione, & nondum disposita, esse varia aliena & velut contraria animalis alendi naturæ & temperiei: Cui cum cognatum, quam maxime fieri potest, evaserit alimentum, tunc demum proprie nomen suum tueri posse & alere. Atque hujus rei gratia tradunt physici naturam mirifice suas ordine disposuisse in animali officinas, ventriculum, hepar, venas. In quibus quicquid per os ingestum fuerit, continua velut concoctione expoliatur & perficiatur, dum inde excernuntur perpetuo velut scoriæ quædam, quæ magis externa, minusque animali utilia fuerint, donec ex venis tandem irrorescens ac membris singulis mirandum velut gluten adhærescens, fiat & toti ipsi congeneum, & singulis partibus conveniens: atque ita demum pro ratione cognatæ substantiæ nutriens, pro ratione veræ abditæ quantitatis augens indicibili modo per totum ipsum, & minimas ejus partes citra dimensionum penetrationem commeans. Atque hic denique absolvitur alimenti ratio: in elaborata, inquam, illa unitate, quæ conformis est unitati & virtuti ipsius misti. Ut inde aperte videas: quam falso & inepte assumpserint adversarii, in alimenti ratione spectandas esse proprias & distinctas vires calidi & sicci, humidi & frigidi, velut quatuor elementorum, ex quibus animal constet alendum. Nam ut prudens prætermittam difficilem illam quæstionem, de qua philosophi & medici certant, & adhuc sub judices lis est: Num in misto elementa permaneant formis integris, aut viribus dumtaxat suis? Illud tamen inter omnes convenit misti rationem ad elementa esse velut formæ ad materiam: ac proinde illam consistere in superiori quadam unitate, virtute & temperie. In quam cum conspirant elementa cuncta, meliorem jam sortem nacta in communi totius natura, propriam partis conditionem obliviscantur singula.

Adversariorum hallucinatio.

Ratio alimenti absoluta.

Quomodo fiat nutritio & auctio ex alimento ad physicorum sentent.

Adversar. deceptio in assignanda ratione alimenti ad elementa.

Qualis ratio misti ad elementa.

Huic igitur mirandæ unitati totius misti corporis respondere debet & ipsius unitas alimenti, quod ad illud totum instaurandum pertinet, dum suppetias fert humido radicali: quod a natura institutum ad conservandam misti totalem temperiem, in quadam tanquam superelementari conditione, a calore nativo tamen velut invaditur perpetuo, ut ita sustinere hujus impetum possit, donec naturæ periodus absolvatur. Itaque & ipsum intrinsecum, alimentum corporale suopte ingenio unum est, cui ut concordaret extrinsecum, unum etiam illud, si fieri posset, optaret natura. Id quod observatum videmus, ubi alimentum ipsa præparat parvulis, qui ob ætatis infirmitatem illi parando inepti sunt, utpote in lacte ipso alimentorum omnium si ex ipsa mamma sugatur aptissimo. Quare si tantam observamus in corporali naturæ alimento sive intrinsecus, sive

Quare oporteat unum esse alimentum corporis.

Naturæ consilium.

Quare debeat esse unum alimentum spiritus.

Quanto gratia præstet naturæ.

ANNO CHRISTI 1562.

sive extrinsecus unitatem, quantam, oro, vos A observandam censeatis utrinque in spiritali gratiæ alimonia? Magna hoc loco mysteria nobis deteguntur, si commode proposita naturæ ad gratiæ habitudine utamur. Ubi tanto gratia præstabit naturæ, quanto spiritus corpori, quanto forma materiæ, quanto ens non enti, quanto unum multis, quanto denique divinum humano.

Quanta unitas utriusque alimenti.

Hinc necessario restat, ut quia alimenti naturæ corporalis, est unitas virtutis, alimenti gratiæ spiritalis sit, quæ sola superest unitas eminentiæ. Hæc autem eminentiæ unitas talis est, qualis apud Dionysium omnium sensibilium in Sole, omnium linearum in centro, qualis denique apud Parmenidem omnium in ipso uno. In quo non tantum B omnia sunt unum, aut unum omnia, sed quodcumque, quidvis aliud. A quo, ut supremi ad infima ducta prima analogia, similem deinde observant illustriores sive philosophi theologantes, sive theologi philosophantes in omni superiori ad sua inferiora, quatenus uniuscujusque propria ratio & natura ferre possit, & imitari divinam conditionem, quam omnia suapte natura appetunt, ut quo propinquius ad supremum accesserit aliquod superius in mirifica illa partium universi gradatione, eo magis in hac ipsa eminentiæ ratione inferiora sua sibi connectat & uniat. Coeunt quidem, & uniuntur eminenter, id est, non modo facultatibus propriis, sed actu etiam communi & superiori omnia materialia in forma: magis, naturalia in anima: jam magis, animalia in intellectu: sed maxime, intellectualia in Deo, eoque absolute omnia in ipso uno. Atque ita intelligendum illud celeberrimum, & in omnium ore vulgatissimum axioma: Quæ distincta sunt in inferioribus, in superioribus unita esse oportet. Quam similem rationem observant extrinseca ad intrinsecum. Id quod exemplo physico clarissime ostendunt philosophi, dum in uno sensu communi & intrinseco eminenter conglutinant & connectunt omnes sensus particulares & externos: ita, inquam, ut non solum unus & idem videat, & audiat, sed & videndo audiat, & audiendo videat, dum eminenter tantum sentit. Unde fit, ut si corporales & D materiales, cibus & potus in ipso intrinseco corporis alimento formaliter unum evadunt (ut ideo & extrinsecum ex correspondentia naturæ unum etiam esse oporteret) multo magis spiritualis in ipso spiritu utrinque unum esse conveniat, & eo magis in sacramento, quo ibi spiritus in gratiam & superiorem divinam sortem evehitur supra omnem naturæ conditionem & vim ex solo divino munere, & benignissimo clementiæ divinæ fœdere.

Quæ sit unitas eminentiæ in superiori & intrinseco.

Dionys. de div. nomin. Plato in Parmen.

Gradatio partium universi in unitate.

Ut uniuntur inferiora in superiori, sic plura extrinseca in uno intrinseco.

Quanta sit unitas alimenti sacramentalis.

Quod unum in sacramentorum præstantia, & efficacia spectamus & attendimus. Eatenus enim signa illa exteriora intrinsecus operari, & in spiritum agere intelliguntur, quatenus ex intentione operationis divinæ velut instrumenta ad gratiam, E vel inducendam, vel augendam applicantur, cum quadam congruentia aut naturalis usus in re, aut significationis humanæ in voce secundum communem, sed mysterio decentem utriusque usurpationem. Sic baptismus lavat animam, & eucharistia pascit etiam spiritum. Quare licet in hoc spirituali & sacramentali pabulo, si rem ipsam spectes, vere & realiter sint quatuor illa, caro, sanguis, anima, & divinitas Christi, suis quæque actibus distincta, & eorum respectu naturaliter a se invicem diversa: attamen si ea

Quatenus in sacramentis externa corporalia in æternum agat spiritum.

Christus in eucharistia unus eminenter pastus unite communicatur. Græc. interpr. Luc. 22. Pas. de sac. cap. 7.

ad visibile signum, & invisibilem effectum sacramenti referas (in qua relatione, & habitudine videtur maxime intelligendus spiritualis ille & mirus, quo Christus est sub hoc sacramento, modus, a sanctis theologis appellatus sacramentalis) fortasse non inepte dixeris quatuor illa coire, ut sic dicam, eminenter (non enim superest aliud apud philosophos, cum quibus hic agimus, usurpatum unitatis nomen) in unum sanctæ eucharistiæ sacramentum, & perfectum spiritale alimentum sub utriusvis speciei etiam minima particula, ubi non satis possit humanus sensus quatuor illa invicem discernere, utpote hic unita non modo in uno Christo realiter secundum esse, quo ille est in se, sed etiam in una eucharistia sacramentaliter secundum aliud esse, quo idem etiam est in sacramento. In quo Christus unus eminenter pastus sic totus, & integer ex multis constans, simul sumitur, ut compositus & multiplex natura existens, simpliciter & unite sacramento communicetur.

In 4. dist. 10. & c. div. D. Tho. 3. q. 76. ar. 6. Eus. Emiss. hom. 5. de Pasch. Cyp. lib. 4. ep. 7. D. Apon. cant. l. 3.

Unde licet non temere hic suam quandam observare eminentis unitatis rationem, propter quam Christus ipse, tametsi secundaria partium ratione, & velut materiali optime & vere dicatur secundum carnem manducari, & secundum sanguinem bibi, non tantum sub utraque, sed etiam sub una specie, attamen primaria totius ratione, & ceu formali per se potius a sanctis doctoribus dicitur sumi & communicari in eminenti illa sacramenti unitate. Ad quam sic magis exprimendam, præsertim contra Nestorium, qui eam impie dividebat (ut nostri adversarii) dicuntur a patribus sanctis omnia in illo contenta etiam sanguine manducari. Quinimo & de eodem etiam pane simul manducari & bibi. Quemadmodum & hujus sacramenti typus (quem hic Christus adducit) manna *omne delectamentum & omnem saporis suavitatem* pro credentibus in se habebat, & simul escæ ac potionis loco & pro integro alimento Hebræis fuit, antequam murmurare contra Dominum cœpissent (ut nostris etiam adversariis usu venit) quod idem doctiores Judæorum tradiderunt: imo & quandoque petram, ut psalmo septuagesimoseptimo accipi pro manna per synonymiam. Ut jam observes in ipsa etiam figura unam non modo rem, sed & speciem notatam hujus alimenti cœlestis & spiritualis. Atque huc etiam spectasse concilium Florentinum facile intelliget, qui animadvertit ad intrinsecum utriusque alimenti effectum verba illius relata, neque specierum eucharistiæ ullam factam mentionem, sed ipsius indefinite sacramenti, tanquam unius. Cujus sub alterutra specie (cum eidem etiam sub qualibet utriusvis particula totus ipse Christus sit, & vere præsens habeatur) perfectum & mirabilem ex communicatione effectum quoad vitam spiritualem, explicatum sic magis voluit ex analogia materialis alimenti quoad vitam corporalem, secundum eam profecto rationem, in qua propositionem adversariorum audimus, proximi alimenti. Quam eandem insinuavit Gregorius Nyssenus, dum perfecti alimenti rationem in carne & sanguine Christi esse docuit, secundum mirandum illum effectum, quem corporis Christi communicatio sacramentalis in ipso digne sumente faceret.

Innocent. l. 3. de off. miss. conc. Ephes. contra Nest. Cyr. super anathematis & in Joan. l. 4. c. 24. Cypr. in ser. de can. Do.

Unitas eminentiæ in figura eucharistiæ. Philo in lib. quod deter. & 2. lib. Al. leg. Joseph. lib. 3. Pau. Bur. ex Rabin. com.

Conc. Flu. spectasse unitatem alimenti in effectu communicationis: d. Thom. 3. q. 79. ar. 1. ex Ambr. & Chrysost.

Eodem spectasse etiam Greg. Niss. Euth. in Panoplia. part. 2. titul. 21.

Ad hanc igitur communicationem significandam, & commode quidem repræsentandam aptissima esset in sacramento una externi alimenti spe-

ANNO CHRISTI 1562.

Sufficientia unius speciei in communione significanda. Bern. epist. 69. d. Ju. 1. ad ep. Ægyp. 3. Bracconc. can. 1 D. Bern. ser. de can. domi.

A

ti species, siqua in communi omnium usu esset, quæ plenam illam totius alimenti rationem denotaret: qua cum careamus, sufficit ex pacto significationis non ad dimidium tantum, ut mentiuntur adversarii, sed ad integrum etiam alimentum, & perfectum sacramentum alterutra sive cibi, sive potus communis species. Id quod ex distincta seorsum panis, & seorsum calicis consecratione, commendatione, & traditione Christi, jam olim observarunt antiqui patres. Sed quia divina illa sapientia in sacramentis non tantum sufficientiam significationis, sed etiam congruentiam naturæ & usus communioris eligere solet, ideo sub cibi tantum specie commodissime communicatur aptissimeque, quod in eo solo plenior alimenti totius ratio significetur.

B

Cibi species.

Commodior communicatio. Rabbi in Ps. 135. Potus minus alit. Philosophi & medici. Panis cibo maxi. congruit & alimento. Una panis species apt. eucharistiæ communioni. Theo. 2. dial. G. ser. de resur.

Solus enim potus ad alimentum non solet usurpari, quinimo ex propria ipsius ratione minus alit. Quod usque adeo exploratum philosopho est, ut ei plantæ aqua non tam pro alimento quam pro vehiculo pinguedinis terræ, vel fimi, vel alius misti, quo ipsæ vere vivunt, utantur. Contra vero cibus ex seipso satis alit. Quod non tantum ratione physica ex ipsa cibi temperie & ratione comprobant philosophi, sed etiam multi & variis exemplis convincunt medici, præsertim cujusdam, ut dicunt, Romani principis. Qui cum hydropisi ex importuno potu laboraret, penitus eo deinde abstinens non modo morbum omnino expulit, sed vitam in multos annos protraxit incolumem. In cibo autem ipso panis communissimus est, & is ipse alimento aptissimus videtur. Quod Alberti magni experimentum confirmat, qui recentem panem quibusdam applicitis infra paucos dies in quamdam velut humanam carnem transformasse dicitur. Quapropter commodissime & aptissime in una panis specie & unum eucharistiæ sacramentum significatur, & totum spiritus alimentum repræsentatur, & integrum Christi corpus communicatur.

C

Accommodatio responsionis ad objection. De cons. dist. 2.

Quid Christus in eucharistia commendaverit. Conc. Flo. in decr. Arm.

Sed jam satis superque cum philosophis philosophatum sit. Restat ut ad objectorum solutionem, quæ diximus, applicemus. Itaque si de manducatione, & bibitione spiritali supra citata ex Joan. 6. verba interpretemur, nullo negotio, ut ad præcepti dispositionem, ita etiam ad rationem præcipiendi respondebimus.

D

Origenes hom. 9. in Levitic cap. 16. Cyril. 8. contra Jul. Leo ep. 22. ad cler. Const.

Quod si itidem de sacramentali eucharistiæ sumptione loquutum etiam ibidem Joannis sexto Christum admittamus, ut ingenue fatemur optime eum locum a plerisque sacris & doctoribus, & conciliis fuisse expositum, & ab ecclesia fere usurpatum in eum sensum: tunc etiam sic facile diluemus ambo simul objecta: Commendatam quidem a domino Jesu Christo Joan. 6. communicationem augustissimæ eucharistiæ in alimentum gratiæ, & spiritale, atque ob id non tam continens, quam contentum, nec tam signum, quam significatum fuisse ab eo intentum in intrinseco illo alimento, quod ex analogia cognationis multo magis, quam in natura, oporteat esse unum in ipsa gratia. Ubi ratione primaria & totali unus ipse Christus eminenter sumitur: ratione vero secundaria, & partiali illius caro comeditur, & sanguis bibitur sub utravis id fiat specie, cum in utraque seorsum sumpta totus ipse, & integer Christus contineatur. Hoc tamen commodius sub una panis velut communissimi cibi specie fieri arbitramur: Ut ita magis & unitas sacramenti significari, & totalitas alimenti repræsentari, & integritas Christi communicari

E

Unus Christus sub una specie commodis. communicatur.

simul videatur. Quare Christus in dicto Joan. 6. nunquam calicis, aut vini, neque etiam solius seorsum bibitionis meminit: cum tamen sæpissime, & panem, & manducationem dumtaxat ad figuram manna, ibidem exprimat, attribuens velut per epilogum in his & totum sacramenti effectum. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*, & totam rem contentam. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Ubi satis subindicat sub hac intelligentia manducari se velle ab iis dumtaxat fidelibus, qui sic intelligentes & credentes digne tantum sacramentum sumant. Quod manifestum est hic appellari simpliciter panem a Christo, ut sæpe a sancto Paulo, etiam ubi panis ille a calice sacro distinguitur, respiciendo non modo ad apparentem speciem, sed etiam ad sacrum ibi vere contentum cibum corporis domini, in quod transsubstantiatus vere fuerit panis, tota hujus in illud conversa omnino substantia, superstitibus tamen accidentibus. Quo itidem respectu solent sæpissime sancti patres post consecrationem nominare sacram panis hostiam simpliciter panem, quos nonnunquam liceat imitari, præsertim ubi ad sacram scripturam spectamus, significando sic sanctum hoc sacramentum. Ad cujus communionem Joan. 6. Christus non tam præcepto cogere gravem pœnam comminans, ut adversarii objiciunt: quam commendatione allicere inæstimabile præmium promittens, ut sancti patres tradunt, videatur dicendus. Quod quidem fecerat in baptismate Joan. 3. Unde efficitur ut quæ objecta sunt ab adversariis Hussitis, non tam dici debent injuncta præcepta, quam exaggeratæ commendationes primi & potissimi sacramentorum postea instituendorum, ut Augustinus luculenter docet sermone secundo de verbis apostoli.

ANNO CHRISTI 1562.

In panis specie a Christo significatur integra & perfecta communio. Joan. 6. A quibus communicandum. Just. in epil. alt. Apol. Aug. in Psal. 98. Isychius super Levit. lib. 6.

Panis pro hostia conse. D. Tho. 3. q. 77. ar. 6. ex Gregor.

Adversariorum ineptiæ.

Videant ergo isti, quam inepte ac sophistice, & præcepti dispositionem, & præcipiendi rationem argumentationum suarum prima fundamenta inde jecerint: ubi vel nullum est expressum Dei præceptum: vel siquidem aliquod sit, illi satis ad legis rationem, & latoris intentionem obediamus, communicantes, sive spiritaliter in una fide viva: sive sacramentaliter, sub una specie præsertim panis illius vivi. Ut ita utroque modo vitam habeamus in nobis Christo conjuncti, & velut incorporati. Quod cum fiat utraque prædicta communione, optime dicitur utraque a Christo Joan. 6. intellecta. Ubi docere instituit, quomodo a seipso nos fideles, velut a capite membra vitam habere, & conservare possemus. Hactenus adversus Hussitas tantum.

Duplex communio & incorporatio cum Christo.

EX SACRAMENTI *institutione, Objectio 3.*

LUTHERANI, cum vidissent superiores duas objectiones Hussitis inter dimicandum periisse, & velut evanuisse, illis omnino neglectis, incipiunt ex hoc loco arcem Sion super firmissima petra fundatam frustra impugnare machinis undecumque adductis. Id quod fractis & prostratis Hussitis, & jamjam manus daturis novos addidit animos, eoque collectis in unum viribus hostiliter nos invadunt, omnes simul ex institutione Christi objicientes illud commune proloquium: Deus & natura, ut non deficiunt in necessariis, ita nec redundant superfluis, quod magis in gratia observandum videtur, ubi verbum abbre-

Commune Hussitarum & Lutheranorum sophisma.

Inepta Lutheranorum interpretatio.

Anno Christi 1562.

Marc. 13. *Luc. 22.*

abbreviatum fecit dominus: Cum tamen instituerit Christus hoc sacramentum sub duabus panis & vini speciebus seorsum consecratis, seorsum porrectis universo discipulorum collegio catholicam ecclesiam repræsentanti, subjiciens: *Hoc facite in meam commemorationem*. Nempe ut Lutherani interpretantur: Quod nunc fecistis hoc facite, non tantum vos, sed omnes alii. *Quod enim vobis dico, omnibus dico*. Quam interpretationem cum vidissent Hussitarum cautiores, tanquam ineptam facile eludi a catholicis, quod Christus dixerit non omnibus fidelibus præcise, ut facerent, quod tunc apostoli fecerunt (alioquin omnes quidem communicarent, nullus autem consecraret) sed solis tunc discipulis, & illorum deinde successoribus. Hoc facite, scilicet quod ego feci, subintelligens, ut ipsi addunt, consecrate, sumite, & date aliis: nihilominus subsumunt, & si non recto ductu, obliquo tamen: idem consequitur, ut ex institutione Christi dispensatores ministeriorum ejus, quemadmodum ipse fecit, consecrantes dent ceteris non consecrantibus, ut fideles inveniantur, non tantum panem, sed & separatim calicem. Unde effici arbitrantur, ut si debeant sacerdotes aliis porrigere ambas species, teneantur & laici sub utraque specie ex institutione Christi communicare. Quæ cum divina sint mandata, addunt utrique, secundum rem ipsam perpetuo perseverare ea inconcussa, & immutabilia, licet quia affirmativa sunt, possint ab ecclesia secundum exigentiam temporis, loci, modi, & ceterarum circumstantiarum exponi, & velut magis determinari. Unde effectum putant, ut, etsi variari ritus communicationis potuerit, non tamen res ipsa communicanda: ad quam utramque speciem pertinere ex sacramenti institutione, atque propterea utramque in communicando debere omnes fideles Christi sumere, & ad id velut ex præcepto divino adstringi, non minus impie quam falso arbitrantur.

Captiosa Hussitarum adjectio. 1. Cor. 4.

Cavillosa utrorumque præoccupatio.

RESPONSIO.

Quam inepte & inique adversarii interpretentur sacram scripturam.

CÆTERUM, quam inepte, & contra artis rationem hujusmodi homines sacram scripturam interpretantur, & quam inique in perversum ipsorum sensum illam depravent, & velut obtorto collo repugnantem trahant, evidentissime demonstremus: atque ex legitimo & primario Christi in objectis verbis instituto doceamus, communicationem sub utraque specie solis presbyteris conficientibus & sacrificantibus congruere: reliquos vero sub alterna panis specie magis decere, eo prorsus modo, quem S. R. E. spiritu Dei acta etiam nunc temporis observat. Quam numquam a veritatis tramite & fidei aberrasse, vel ab ipsa æmula Græcia luculentissimum habet testimonium. Itaque qui veri ac legitimi aquilæ, hoc est, ecclesiæ filii recto intuitu veritatis lumen concernunt, satis dilucide discernunt in illa Christi mystica cœna (quam alteram a typica agni paschalis fuisse, & inter utramque pedum apostolorum lotionem miro ordine intercessisse, vel ex ipso Joan. evang. satis constat) antiquatis & abrogatis ceu prævii umbris & figuris veteris testamenti, sacrificio & sacerdotio, duo quædam alia, quæ illis succederent instituta novi testamenti mysteria, sacrificii oblationem, & ministri ordinationem. In quibus etiam si duo alia concedamus insinuata, sanctæ eucharistiæ sacramentum, & communicandi præceptum: attamen quia priora illa primum ac per se intenta videntur, posteriora vero hæc secundario & velut per aliud, quatenus scilicet ex illis pendeant, (præsertim cum usus eucharistiæ in commune, in quo tamen uno adversarii rationem sacramenti collocant, quiddam sit consequens ad consecrationem & oblationem sacrificii) quis non videt, juxta vulgatam apud omnis generis interpretes, & in omni scientia usitatam interpretandi regulam, ad id quod primario & per se instituitur, auctoris verba ipsa esse primum ac simpliciter accommodanda?

Proponitur probandus ritus E. R. in communione.

Institutum Christi in mystica cœna. Can. 3. Apost. Joan. 13. & ibid. August. Hebr. 5. & August. in Psal. 33. Iren. lib. 4. cap. 3. a. Chrys. in cap. 26.

Anno Christi 1562.

Matth. Hom. 83. Hesych. in Levit. lib. 1. c. 4. & lib. 2. cap. 8. Leo serm. 7. de passione dom. Doct. sacr. in 4. dist.

Ut jam ex hoc loco incipiant erubescere nostri sophistæ, si quis in eorum præcordiis reliquus est sanguis, dum suas ipsorum imposturas detectas publice cernunt: qui neglectis primariis ac per se intentis sacrificio, & sacerdote, ad ea quæ secundaria sunt & velut consectaria, sacramentum & præceptum, Christi universum coarctant institutum. O misera istorum conditio: in quo magis sapientiam jactabant: in eo minus sapere deprehenduntur. Nos ergo ad propositam regulam evangelii verba exigentes illud præmittamus. Quod licet sacrificium, & sacramentum corpore & sanguine Christi utrumque constet: ita ut in utroque utrumque sit: in hoc tamen ipso sic inter se differunt, ut in sacrificio potius sanguinis, in sacramento autem corporis magis emineat & eluceat ratio. Id quod ex utriusque ratione, & instituto facile fuerit confirmare. Nam splendescere magis in sacramento corpus & panem: imo & in his totum ipsum sacramentum aptius notari: non modo quæ paulo ante ex ratione alimenti de eo philosophati sumus, comprobant: sed etiam corroborant, quæ in illius absoluta ratione mirifice observantur: nempe ipsa sacramenti significatio. *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: Res contenta: *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*: Res significata: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*: Mystica designatio: *Unus panis & unum corpus, multi sumus, omnes qui de uno pane participamus*. Ut jam non explicem hic mirabilem (qui ex superioribus dictis apud sanctos patres sequitur, & institutum confirmat maxime) sacramenti potissimum hujus effectum, per quod ineffabili unione efficiamur Christo ipsi, ut inquit Hilarius, velut connaturales, & ut dicit Cyrillus, ceu concorporales. Quo spectasse sæpe Paulum prisci patres elegantissime & mellitissime declarant. Contra vero in sacrificio magis relucere & spectandum esse sanguinem, & calicem, communis perpetuo fuisse videtur omnium nationum, religionum & rituum jam inde fere cum genere humano orta observatio cum apud gentes, unde illud: *Sanguine placastis ventos & virgine cæsa*, Sanguine quærendum iter: & in hanc sententiam innumera: tum apud Hebræos, & ante legem datam & simul cum lege, ut nihil fere tam frequens sit in sacra historia, nihil tam mirandum in Levitico. Sed hoc institutum aptius & explicatius prosequutus est divus Paulus ad Hebr. ex 9. capit. in reliquam epistolam, quam ut immorandum in eo amplius nobis sit, nisi velimus data opera ineptire.

Adversariorum technæ deteguntur. Sacrificii & sacramenti rationes in eucharist. Cypr. in ser. de cæn. dom. Theoph. in Matt. c. 26. Aug. in li. sent. Pros. & epist. 86. Amb. de benedict. Patr. c. 8.

Sacramentum pane potius notari & corpore. Cypr. in ser. de cæn. dom.

Joan. 6.

1. Cor. 10.

Leo ser. 24. de pass.

Hil. 8. lib. de Trinit. Cyr. in Joan. c. 26. & 17. 1. Cor. 6.

Eph. 3. & 5.

Sacrificium sanguine & calice maxime designari.

Ex his igitur consequitur, ut in pane consecrato significetur magis sacramentum: in calice benedicto potius sacrificium. Concordant figuræ veteris legis utrique seorsum correspondentes. Concordant novi testamenti sententiæ. Ubicumque enim sacramentum intelligitur, aut tantum aut potissimum panis, vel corpus exprimitur. Ubi vero sacrificium designatur, vel passio, aut mors

Potior utriusque speciei significatio. Cypr. lib. 2. ep. 3. Exo. 12. b. 16. a. 25. a. &c. Levit. 1. c. &c. Matth. 6. a. Mar. 7. c.

ANNO CHRISTI 1562.

Luc. 11. c. 24. d. Joan. 6. d. Act. 2. 20. 1. Cor. 11. Matth. 26. Marc. 14. Joan. 19. Rom. 3. 1. Cor. 10. Ephe. 1. Col. 1. Heb. 9. &c. De cons. dist. 2.

mors Christi, qua immaculatus agnus sacrificatur, calicis aut sanguinis mentio sit. Concordat sanctorum patrum antiquiorum fere ubique observata loquendi consuetudo. Quod ut ita sit, attamen in illa mystica Christi cœna, ubi integrum sacrificium instituebatur, & utraque sui parte explicitum, in quo caro pro corpore, & sanguis pro anima offertur. Sacerdos ille secundum ordinem Melchisedech panem & vinum offerens: in illo suum corpus, in hoc sanguinem confecit proprium, in duobus simul junctis sacrificii oblationem præcipue intendens. Nam & corpus tradendum, & sanguinem effundendum in gratiam suorum & in remissionem peccatorum consecrans commemorat. Quod illud fuit sacrificium quod Christus patri offerens hominem Deo reconciliavit.

Institutum a Christo in cœn. sacrificium perfectum: Iren. lib. 4. cap. 32. Euse. lib. 5. c. 3. de dem. evangel. Lev. 17. b. He. 5. &c. Genes. 14. d. Psal. 109. & Ibidem Hier. August. in Psal. 33. lib. 3. de Tri. Petr. Gal. lib. 10. de arc. c. 6. ex targ. Rabin. Ber. in ser. de cœn. dom. Eus. Emis. ser. de cor. Chry. in c. 10. ad He. Hom. 17. Dio. de ec. Hier. c. 7. Tert. ad uxor. Rom. 10.

Cujus ut est infinita virtus, ita & jugem volens in ecclesia esse oblationem pro vivis & defunctis, tanti mysterii ministros in apostolis suis qui mensæ soli aderant, ordinavit sacerdotes. Quibus divinitus tantam facultatem concessit, commisit, & munus injunxit, dum dicit: *Hoc facite*: ut quod ipse semel fecerat, hoc illi subinde facerent (quod verbum & in sacra scriptura, & in omni idiomate immolatitium est) Nimirum ut corpus suum & sanguinem sub distinctis panis & vini speciebus consecrarent & offerrent, in sui commemorationem, tanti beneficii memores, & tanti mysterii participes, non tam in propria, quam in totius ecclesiæ persona, quam unusquisque sacerdos velut in capite referat, in ipso scilicet Christo domino, quem tunc maxime repræsentet. Ut ideo debeat sacerdos, quod pro omnibus in utraque specie oblatum est, ut etiam pro omnibus in utraque tunc temporis communicare. Atque in hoc ipso satis apte dicatur collegium apostolorum repræsentasse ecclesiam, scilicet in præcipuis ejus membris & sacerdotibus. Quibus solis maxime decuit facultatem concedi circa corpus Christi verum, utpote quibus tantum concessa illa sit circa corpus Christi mysticum. Ut illis dictum tunc sit, *Hoc facite*: quibus dicendum erat, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Hoc enim ad debitam præparationem digne sumendi eucharistiam videtur potissimum pertinere: ejusdem autem est, & materiam præparare, & formam introducere. Hi autem idem ipsi esse videntur, quibus dictum est, *Docete omnes gentes, prædicate evangelium omni creaturæ*. De quibus etiam dicitur: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* hoc est, nisi ad hierarchicum quemdam & eminentem in ecclesia ordinem promoveantur divina auctoritate per impositionem manuum presbyterii?

De quo & quibus dictum. Hoc facite. Can. 3. & 9. ap. August. cont. Faust. lib. 2. c. 18. Aug. lib. 17. de civit. cap. 20. Duplex ratio sacrificandi & participandi sacrificio Aug. lib. 10. de civit. cap. 20.

Quæ sacrificia deceant max. Christianum populum. Cyp. in exp. orat. domin.

Hinc ergo manifestum esse videtur, de quo & quibus dictum potissimum est, *Hoc facite in meam commemorationem*: nempe, de sacrificio, & sacerdotibus. Atque hæc est summa & primaria in hac Christi institutione intentio. Extra quam quicquid adjunxeris secundarium fuerit, aut certe consectarium. Secundum quam rationem non diffitemur hic significatum, posse & alios non celebrantes sic consecratis & oblatis a sacerdote participare. Sed eos hæc ipsorum participatio non tam videtur decere singulos in ratione sacrificii, quam in ratione sacramenti. Cum enim sacrificii & sacrificantis mutua sit habitudo, reciprocam etiam esse oportet in omnibus eorum vim & energiam: atque propterea eatenus unumquemque sacrificii participem fieri, quatenus etiam ipse sacrificet: videlicet consecrantem in se ipso:

A non consecrantes vero, in alio, scilicet sacerdote & velut communi totius ecclesiæ persona. Atque hoc populi Christiani, cujus deberet cor esse unum & anima una, maxime decet caritatem: ut quemadmodum orationes, sic etiam sacrificia communia sint.

Præoccupatio repulsio.

Sed instabit fortassis pertinax non tam Christiana caritate inflammatus, quam contradicendi studio actus: Volo ego & pro omnibus, & pro me ipso ut orare, sic etiam particeps fieri sacrificii, ad quod sæpe Paulus me provocat, præsertim. 1. Cor. 10. ubi de participatione sacrificii videtur loquutus. Volo inquam, & ego, sed sicut Paulus intelligit, ut omnia decenter & secundum ordinem fiant in nobis. Decet autem expressa

1. Cor. 9.

Non eadem decet sacerdotem & populum sacrificii participatio. Con. Tol. 2 c. 5. Eus. Emis. serm. 5. de Pasch. Cypr. ser. de cœna dom.

B participatio sacrificii, quæ in calice fit, expresse etiam sacrificantem sacerdotem, tacita vero omnes reliquos: quæ omnibus congruit, vel in tacito consensu omnium, qui devoto & intento sacris animo missæ officio intersunt, vel in ipsa communicatione sacramenti, ubi etiam sua latet participatio sacrificii, quatenus & mortem Christi commemorant, qui illius corpus, quod maxime in pane fit, communicant. Quod utrumque quamquam ex iis quæ diximus satis sit manifestum, ex utriusque tamen usu fit evidentius.

Nam ut Gentiles sacrificio fortassis in libami ne participarent, hoc autem ex ignorantia veri usus sacrificii videtur illis contigisse. Cum enim

C in mactato animali utramque sui partem Deo offerrent, ut aliquid ex corpore sibi reservarent, animam quidem totam quæ sanguine ipso vel libamine significatur Deo consecrare debebant: ut in Hebræorum omnibus sacrificiis observatum videmus. Ubi nunquam populus oblatis libaminibus participabat, quæ ex integro cedebant ministris Dei, pacificæ hostiæ, & hujusmodi parte offerenti concessa. At Christianum sacrificium holocaustum esse perpetuo debet, ut se ei totum in utraque sui parte consecret & devoveat: quem totius & creatorem & redemptorem profitetur, neque tam in figura, quam in ipsa veritate. Quod ipse tunc efficacius facit, cum venerabundus & gratulabundus capiti conglutinatus

Usus sacrificii & participationis apud Iren. lib. 4. c. 32. Aug. 10. lib. de civ. c. 5. Levit. 17. & 16. Aug. q. 57. num. 15. 28. 29. Amb. li. 1. offic. c. 89. Et in ps. 39. Chrys. hom. 2. ad Pop. Il. 3. lib. de sacer. Amb. or. fu. Val. Anacl. ep. 1. Greg. hom. 37.

D suo seipsum in spiritu Deo sacrificat, in acceptissimo illo immaculati agni sacrificio. Cujus utramque partem sacerdos dum expressius sumit in utraque specie, sic magis totum insumptum in utilitatem & commodum ecclesiæ (cujus & illud esse sacrificium, & hic personam repræsentare dicitur) reverenter videtur protestari. Atque hujusmodi velut quotidiana sufficit & congrua est populo participatio sacrificii, in missæ officio: ubi hoc sacramentum in ipsa materiei & eucharistiæ consecratione perficitur, in qua sacrificium Deo offertur.

Neque usus fidelium de necessitate & perfectione sacramenti est, sed quoddam illius consectarium, ut diximus, & sacri doctores probant.

Non semper cum sacrificio communicandum popul. Aug. epist. 118. ad Jac. Sacramenti perfectio & usus. Max. d. Thom. in 3. par. q. 74. art. 7. & q. 80. art. 12. & q. 82. ar. 10. Chry. ad Eph. c. 1. ser. 3. & ad Heb c. 10. Hom. 17.

E Quare neque necesse est, ut deblaterant impii mysteriorum Dei contaminatores, & ecclesiastici ordinis inversores: ut universus populus simul cum sacerdote, quotiescumque hic sacrificat, sub utraque specie sacrificio participet. Nam ut communicare laici adstantes missæ sacrificio possint, quinimo & decenter hoc faciant temporibus ab ecclesia vel præceptis, vel consultis, attamen hoc potius ratione sacramenti in una panis specie, quam ratione sacrificii in ipso etiam calice, faciendum illis esse ipsis una hujus adorandi sacrificii & sacramenti figura (quam Christus veritati ipsi

ANNO CHRISTI 1562.

Gel. de ec. dog. c. 53. *Communio ſacramenti cuam congruat populo ſub una panis ſpecie.* *Chryſ. hom. de prod. Ind. Naz. or. 4. In ſer. paſch. Cyr. lib. 4. in Jo. c. 14. Exod. 12. Cyp. in ſer. de cana. Greg. lib. 22. Mor. c. 11. Clem. epi. 2. ad Jac.*

ipſi conjungere voluit, velut adumbratæ tabulæ vivos ſuos additturos colores) in agno paſchali ſatis luculenter rem omnem manifeſtat. Illius enim univerſus effuſus ſanguis, aſperſo inde ſuperliminari, & utroque poſte, domus oſtium adverſus percutientis angeli ingreſſum muniebat: corpus vero totum edendum reſervabatur, omnibus qui in domo eſſent, quique poſſent caput cum pedibus & inteſtinis vorare, & renibus accinctis, calceamentis indutis, baculoſque tenentes in manibus, feſtinanter & hujuſmodi facere: unde facile intelligas cibum illum fuiſſe grandium: & cetera in figura obſerves, quæ nunc S. E. R. quæ vera illa & una domus eſt, in qua verum hoc & ſacrificium offertur, & ſacramentum communicatur, ad unguem in veritate ipſa ſervare ſolet, & a ſancto Spiritu ut docta, ſic etiam ducta perpetuo in utriuſque uſu conſervat.

Ex quibus omnibus illud effectum ſatis videre arbitramur, ut ſacrificii perfecta ratio utraque ſpecie diſtincta conſtet, & offeratur; ſacramentum vero in una panis potius ſpecie notetur & ſumatur. Quare etiam ſi in calice totus ipſe Chriſtus ſit non minus, quam in pane ex concomitantia naturalis corporis, ſanguinis & animæ, & ex unione hypoſtatica divinitatis cum illis: ut ideo ſi rem ipſam contentam & ſignificatam ſpectes, & ſacramenti perfectionem in conſecratione attendas, calix ipſe etiam vere ſit ſacramentum: attamen quoad uſum ſacramenti, cum quo & verba conſecrationis, ut poſt dicemus, conſentiunt: quia ad ſacramenti communicationem ſufficit, & convenit una potius panis ſpecies, videbitur ipſe calix ſi utendus concederetur, hac inquam, ratione dicendus magis quippiam ſacramentale & ſubordinatum pani tanquam primario ſacramento, & jam integro ſpiritali alimento, in quo & corpus Chriſti comeditur, & ſanguis ejus bibitur, dum totus ipſe Chriſtus unite & eminenter, ut paulo ante probavimus, ſumitur verus ille panis & cœleſtis cibus, pro mundi vita primum promiſſus, deinde etiam & datus. Quamobrem ut daremus licuiſſe ex inſtitutione Chriſti, aut non expreſſe prohiberi, non conficientibus inter communicandum calicis uſum, nihilominus tamen & tunc (ut etiam cavilloſam adverſariorum præoccupationem diſſolvamus) contenderemus potuiſſe eccleſiam catholicam de calicis diſpenſatione diſponere. Si quidem obſervamus illam non modo interpretatam fuiſſe expreſſa Dei mandata, ſpectata legiſlatoris intentione (quæ illius eſt excellens prærogativa, ex inhabitante in ipſa Spiritu Dei, cujus eſt interpretari, ut fuit condere leges divinas; ſic pedum lotio a Chriſto diſerte præcepta & exequuta ante communionem, ab eccleſia ſpiritaliter intelligitur pro decenti præparatione) ſed etiam in acceſſoriis, pia & decenti ratione fretam ſæpe & ad tempus diſpenſaſſe, & varie ordinaſſe ſicut Act. 15. prohibentur quidam alioquin Chriſtiano liciti cibi, qui tamen nunc publice conceduntur. Imo ipſum acceſſorium, ſervato tamen principali, in perpetuum mutaſſe. Sic præceptum illud primæ tabulæ tertium de ſanctificando ſabbato, cum illæſum in primario & morali cuſtodierit: certum quemdam hebdomadæ diem divino cultui dedicans, ab operibus ſervilibus abſtinendo, in ſecundario tamen & cæremoniali variavit, pro ſabbato quietis divinæ diem dominicæ reſurrectionis pientiſſime obſervans. Ut eodem pacto calicis uſus ea parte, qua ſacramentalis & velut cæremonialis videretur, potue-

In utravis ſpecie totus Chriſtus, & totum ſacramentum.

Concil. Nic. Eph. Rom. &c.

Cavilloſa adver. præoccupat. diluitur. *Ecc. poteſt. de diſpenſa. calicis diſponere.* *Ecc. auct. in interpret. præceptis.*

Bernar. de præc. diſpenſ.

A rit eccleſiæ mandato aut conſuetudine ſuſpendi.

Nec eſt quod opponas ſacramentorum certam illam pro inſtitutione obſervantiam, quam nos ſacram volumus utraque cujuſque ſacramenti parte, & ratam. Nam & hic illud tam illuſtre eccleſiæ privilegium (quo fretus Paulus dixiſſe videtur: *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*) plurimum commendat diſpenſatio baptiſmi omnium ſacramentorum ut primi, ita maxime neceſſarii, non modo quod ejus ritus adeo ſæpe variatus ſit in aſperſione, effuſione, & immerſione, ſive trina, ſive unica; ſed etiam quod cum Chriſtus diſerte inſtituerit baptiſma invocato nomine explicitæ
B Trinitatis divinæ, apoſtoli tamen in primitiva eccleſia legantur baptizaſſe in nomine Chriſti. Ea inquam ratione, ut ſancti patres interpretantur, quod in Chriſti, id eſt, uncti nomine latenter Trinitas ipſa divina implicetur in ungente Patre, uncto Filio, & unctione Spiritus ſancti.

Hinc autem conſequi videtur, ut eodem modo & ſi explicita in inſtitutione fuiſſet utriuſque ſpeciei communicatio, potuerit nihilominus optime ab eccleſia ſub forma panis, ubi & caro & ſanguis & totus Chriſtus eſt, tota etiam implicari. Nec mihi iterum objeceris, apoſtolos non ſolum in nomine Chriſti, ſed etiam nonnunquam in nomine Jeſu dictos baptizaſſe. Nam dixerim, vel hic ſubintelligendum etiam Chriſti, ſicut
C alibi exprimitur in nomine Jeſu Chriſti, vel ſi tantum in nomine Jeſu baptizaſſe apoſtolos aliquando contendas, ut accipias nomen ſicut publice ſacri patres acceperunt, majorem ita eccleſiæ facultatem in diſpenſandis Chriſti ſacramentis & myſteriis, imo & divinam plane poteſtatem in exponendis verbis domini ex inhabitante Spiritu, qui ſcrutatur profunda Dei, neceſſe eſt fatearis. Quaſi dici illa poſſit interpretata pro hac ſibi data divinitus poteſtate, Chriſtum intellexiſſe in inſtitutione baptiſmi illum debere fieri invocato S. Trinitatis nomine, ut vere divino (quo divus Paulus alluſiſſe videtur Act. 22.) & ideo tunc temporis optime invocari nomen Jeſu divinum & ſalutare: ut ita fieret plauſibile & celebre a-
D pud omnes, quod alias tunc eſſet inviſum & odioſum multis. Ut pari ratione dicatur eccleſia interpretata Chriſtum dominum in inſtitutione communicationis euchariſtiæ, ut ſupra in ejus commendatione probavimus, ſpectaſſe non tam ad ſpecies, quam ad rem ipſam in pane potius communicandam, cum tota ſit in utravis ſeparata ſpecie.

Hæc autem omnia eo pertinere volumus, ut doceamus, licet concederemus, quod ex citatis verbis non ſatis colligi ante probatum eſt, in inſtitutione ſacramenti fuiſſe explicitam utriuſque ſpeciei communicationem, attamen optimo & ſuo jure potuiſſe eccleſiam euchariſtiæ totam communicationem una maxime panis ſpecie
E comprehendere; & ſub ea ſola communicare populum: tum ex iis, quæ ſuperius de ratione & uſu hujus ſanctiſſimi ſacramenti philoſophati ſumus, tum ex iis, quæ ad ejus congruam & decentem diſpenſationem adduci ſolent juſtæ & legitimæ cauſæ. Quas longum eſſet recenſere ſimul & ſuperfluum: quod earum graviores & urgentiores in promptu cuivis ſint. Præſertim illa, quæ una ſufficeret, quod nequeat calix ipſe ulla ratione miniſtrari abſtemiis quibuſdam quales ſæpe videmus multos, qui vel ab ipſa natura vinum penitus abhorrent & abominantur.

Ex

ANNO CHRISTI 1562.

Præoccupatio repulſionis. *Eccleſiæ facultas in diſpenſandis ſacramentis.* *1. Cor. 4. Cyp. lib. 4. epiſt. De conſ. diſt. 4. Matth. 28.*

Cano. Apo. 50. Tert. contra uxor. Doct. ſacr. in 4. diſt. 3. De conſ. d. 4. Iren. lib. 4. cap. 57.

Præoccupatio repulſionis. *Act. 8. c. Act. 2. f. & 20. g.*

1. Cor. 2. d. *Eccleſiæ poteſtas in exponendis verbis domini.* *Hilarius tom. 1. de ſyn.* *Orig. ho. 5. in Mat. 8.* *Bernar. de cœna domi.* *Potuit eccleſia etiam explicitam utriuſque ſpeciei communionem ſub una panis comprehendere.*

ANNO CHRISTI 1562.

Applicatio responsionis ad objectionem.

Ex his ergo intelligent tandem adversarii, nisi pervicaces & petulantes etiam convicti positionem tueri velint, quam infirmo utrinque fundamento nitantur, quamque imbecillæ sint ipsorum objectiones, quas ex mystica Christi cœna ineptissime, tanquam ex institutione sacramenti, etiam repugnantes trahunt. Quando ut satis supra confirmatum est, tunc Christus potissimum & primum missæ sacrificium instituit, & ejus ministros in apostolis (quos ibi vel solos affuisse, vel solos mensæ assedisse luculenter testantur evangelistæ) ordinavit. Concedens illis facultatem simul, & injungens pro sacerdotali munere, ut quod ipse fecerat, illi etiam facerent: quod immolatitium verbum est, hoc est, ut consecrarent & offerrent Deo patri inæstimabile illud sacrificium in corpore & sanguine filii sui, repræsentantes jugiter, in mysterio tamen & sub incruentis symbolis, cruentam illam agni immaculati in ara crucis immolationem, ubi ille pro nobis sanguinem suum in remissionem peccatorum fudit.

In cœna mystica, primùm a Christo instituta, sacrificium & sacerdos. Matt. 26. b. Marc. 14. b. Luc. 22. a. Malac. 1. c. Iren. lib. 4. cap. 32. Just. in dial. ad Tryph. Conc. Nicen. Eph. Greg. Naz. in Jul.

Quatenus instituta sacramentum, & ejus communio. Una panis species populi communioni congruit. Potest ecclesia calicis usum in communione vel concedere, vel providere.

De sacramento autem eucharistiæ & ejus communione ac usu eatenus tunc temporis statutum aliquid videtur, quatenus hæc ambo ad priora illa duo quodammodo consequuntur, servata tamen sua utrobique decentia. Ut inquam sacrificantes sacerdotes in persona ecclesiæ, quam velut in capite referunt, explicite ipso participent etiam sacrificio. Cujus ratio cum in sanguine perficiatur magis, ex ambabus speciebus constabit distinctis. At vero populus, ad quem communio sub sacramenti ratione magis pertinet, licet tunc etiam tacite & suo modo sacrificio participet, quatenus in utroque alterum est, videbitur tamen congruentius sibi facere, si sub una panis potius specie, ministro tamen sacerdote, communicetur. In hac enim specie commodissime comprehenditur tota ratio sacramenti & alimoniæ spiritalis. Quamobrem si calix in communione sacramenti populo tribueretur, licet ille ex se ipso, quo ad rem contentam & significatam, sit verum sacramentum, nec minus quam panis consecratus: attamen secundum hunc usum & ritum cum pani subordinetur, magis fortassis quam potus esui, pro eminenti illa in pane totius sacramenti & alimenti unitate, sacramentalis potius rationem eatenus subire videtur. Ut ideo, quamquam in institutione fuisset calix ipse explicitus: optime tamen ecclesia, pro data sibi divinitus facultate, ejus usum dispensaret, & populo pro ratione & exigentia temporis & aliarum circumstantiarum suo jure vel concederet vel prohiberet. Atque hæ sunt adversariorum principes rationes, quibus illi potissimum freti pulcherrime sibi videbantur ipsi philosophari. Quas quia satis simul cum suis appendicibus arbitramur ex allatis solutionibus eversas, poteramus sane hic finem facere: nisi vestra sanctitas, ut ad exempla ab istis adducta in tribus reliquis locis examinanda transiremus, juberet, dilata in diem crastinam oratione.

EX INSTITUTIONIS EXEQUTIONE. Objectio 4.

SUFFICERENT, patres sacratissimi, quæ hesterna die fusius diximus, præsertim ad institutionem sacramenti: cum ex ea reliqua pendeant, & ad ejus rationem sint exigenda: nisi istis fabu-

Improbe

A lam caneremus, qui obturatis auribus ad carmen incantantis non minus pie, quam sapienter, data opera surdescunt, vel tanquam obliti superiorum ictuum, dum etiam calent vulnera, musca multo improbiores certamen instaurare non verentur. Quæ istorum est execranda pertinacia? Quam unam pro ratione obtrudentes, cum suas sophisticas ratiocinationes, in quibus ipsi imprimis confidebant, dilutas omni ex parte, detectis ipsorum fraudibus, vident, ad auctoritatem, & exempla sacrorum auctorum, sed suo, id est, sophistico modo, non tam interpretandorum, quam vere depravandorum, arrepta occasione ex temeraria voculæ aut literæ phantasia, sese omnino convertunt importuni. Ubi oportebit nos in sacris & pensiculandis verbis, & eruendis sensibus sæpe sermonem cum illis invicem commiscere, & velut magis consertam pugnam & disputationem habere.

ANNO CHRISTI 1562. *adversariorum pertinacia.*

B

1. Cavillus ex mystica Christi actione male applicita removetur.

Quam iterum proterve renovantes objiciunt mysticam illam Christi actionem, qua non modo instituere, sed etiam ceremoniose exequi voluerit sapientissimus magister tantum hoc mysterium. Quod in hoc solo fecisse legitur: & in novissima quidem cœna suis ultimum valedicturus, ut ita omnia & singula quæ ille fecisset, dixisset, vel imperasset, & altius menti infigerent, & recentiori memoria tenerent observanda, ritu perpetuo in memoriam suæ passionis, donec ille æquissimus judex iterum venturus esset mundum judicare, a quo fuisset primum judicatus iniquissime. Unde videtur illud elici, quod cum omnis Christi actio præcepto conformis nostra sit instructio ex debito imitanda, ut ibi maxime dictum intelgatur illud Christi: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*: ideo hæc illius imprimis sit referenda, non solum præcepto conformis, sed etiam quodammodo multis confirmata. Id quod & nos minime diffitemur, sed id faciendum quod Christus fecit censemus (ut *omnia honeste & secundum ordinem fiant* in nobis, ut Paulus præcipit) ab ipsis apostolis, & eorum in presbyteratu successoribus in ratione potius sacrificii: non autem ab omnibus & singulis Christi fidelibus, nisi jam velis ab omnibus etiam pueris infantibus, & deliris anibus irrideri. Quibus facultatem concedas, aut potius imperes, ut quemadmodum Christus fecit, ita & ipsi omnes consecrent, & dent ceteris omnibus, non tantum panem sacrum, sed etiam pretiosum calicem. O indigna vel homine ethnico sententia. Omnes ergo erunt sacerdotes, omnes populus: aut potius in tanta confusione nullus sacerdos, nullus populus: nullum sacrificium, nullum sacramentum: si pro mutua hæc, quam ad se invicem habent, habitudine considerentur. Videte jam, o populares, dum isti vobis blande imponere conantur, vestra facilitate abusi, qualem ecclesiam faciant Dei, prudentes, si Christo placet, ejus œconomi, ubi sacra prophanis commiscentes omnia susque deque ferunt: quod in propriis humilibus & rudibus casis enorme esse se ducerent, & turpissimum. Id vobis in primis negantes, quod maxime concessisse volunt videri.

C

Joan. 13. I.

1. Cor. 14.

D

Servandus ordo in ecclesia quem adversarii tollunt.

Dion. de eccle. Hier.

E

2. Cavillus ex verbis Christi expressis falso intellectis.

Sed dicent, ut solent impudentes, & contumaces: Nos hæc non curamus, verbum domini expressum attendimus, qui cum in pane tantum dixisset: *Manducate*. In calice expressit, *Bibite ex eo omnes*. Non ergo soli apostoli, qui vel non erant ibi soli: vel si soli interfuerunt, non tamen tunc consecrabant, ut solos sacerdotes

ANNO CHRISTI 1562.

1. Cor. 12. Gal. 3.

referrent sibi sumentes, cum conficiunt, sed a Christo sacerdotum principe datum susceperunt non conficientes, in quo par est sacerdotum, & laicorum conditio. Præsertim cum calicem dixerit Christus esse novum suum testamentum, quod a veris & legitimis Dei filiis exequendum quis dubitabit? cum testamentum hominis nemo spernat. Sunt autem omnes Christi fideles, Dei filii: quia quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine ejus: Nam & *in Christo Jesu non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber, non est masculus, neque fœmina, sed omnes unum sumus*, & cetera in hanc sententiam, undecumque possunt, sacræ scripturæ loca temere congerunt, & citra delectum, satis instituto facere arbitrantes, si vel cortice tenus, vel ex voculæ similitudine consentire videantur.

Joan. 1. Gal. 3.

Hæreticorum inepta theologandi ratio.

Hæc est istorum hominum recens & inaudita theologandi ratio, digna tantis theologis, qui vel ex tonstrina, vel ex coquina, aut alio sedentario & vili artificio, de media plebe, & vitiorum fæce repente prodeunt nostris Dionysiis, Basiliis, Chrysostomis, Cyprianis, Hieronymis, Augustinis, & hujusce classis religiosissimis ac undecumque doctissimis viris comparandi: quinimo, ut sibi ipsi videntur, longe præferendi, non modo venerandis sanctorum patrum cineribus plusquam impii, sed etiam. Videte, viri patres, quo me rei indignitas traxerit, ut parum abfuerit, quin etiam in convitia cum Cretensibus cretizaturus eruperim, nisi hujus loci dignitas, & vestra omnium sanctitas justo dolore incitatum, & pio zelo percitum in ipso furoris ingressu cohibuissent, & mei me admonerent tacite officii.

Jam ergo nos sinamus istos, ut non dicam, miseros esse libenter, certe Christiana caritate meliorem mentem precati, & antiquiores illos doctores, & recentiores, etiam magistros, Lombardum, Alexandrum, Aquinatem, Bonaventuram, & ceteros pientissimos, & divini juxta ac humani jurisconsultissimos sequamur certos duces. Quibus ut semper visum fuit non modo temerarium, sed etiam impium illotis, quod ajunt, manibus sacrarum literarum contrectare tremenda mysteria, unde fere omnes ortæ sunt hæreses, ita perpetuo commodissimum, & certissimum compendium habitum, si sacræ theologiæ humaniores musas, & universam philosophiam submitterent, & in ejus famulatum detractis unguibus, capillis, & reliquis superfluis, velut exteras ancillas admitterent: certe, vel inde confirmaturi in interpretandis difficilioribus locis judicium. Quod non nisi diligenti studio, & sedula meditatione, quæ humanæ est mentis infirmitas, certam de rebus dubiis ferre valet sententiam. Quam nos viam ingressi, superiorum patrum vestigiis perpetuo inhærentes, dum illam mysticam actionem, quam luctuosæ Christi passi tragœdiæ tanquam argumentum, aut parascevem ecclesia repræsentat, velut spectatores mirabundi, magna cum non parvo luctu mista lætitia contemplamur, ex omnibus, quæ tunc Christum dominum nostrum vel egisse vel nunciasse, vel præcepisse communi omnium unius spiritus consensu, aut evangelistæ narrant, aut Paulus refert, aut ecclesia tradit, diligenter pensiculatis in ea, quam explicuimus, sententia magis ac magis confirmamur.

Iatrarum literarum decens tractatio.

Christi institutum in dictis & factis ultimæ cœnæ ex conspiratione sanctorum evangelistarum, Pauli & ecclesiæ. Dion. de ec. Hier. c. 3.

Scilicet quod tunc Christus primum ac potissime intenderit instituere sacrificium novi testamenti, & ejus ordinare ministros: præsertim quoad ipsius calicis usum. Nam ut prætermittam post cœnam typicam agni paschalis solennem illam lotionem ante mysticam actionem, quæ quidem maxime quadrat cum antiquitus observato ritu in ipsa ad sacrificium præparatione: quæque ab ecclesia optime spiritaliter intelligitur, & servatur, ab ipsis autem adversariis, qui assiduos se jactant, dictorum, & factorum Christi sectatores, omnino negligitur: quasi nesciant de hac dictum a Christo quod ipsi inepte legerunt: *Exemplum do vobis*, &c. attamen illa subdam quod, pridie quam pateretur in qua nocte tradebatur, acceperit primum panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & elevatis oculis in cœlum ac Deum patrem suum omnipotentem illi gratias agens. Deinde vero similiter & calicem. Nonne hæc sunt expressissima & gesta, & gestus sacrificantis & offerentis. Tacent hic adversarii propriæ conscientiæ testimonio convicti, & hæc dissimulantes, quæ sequuntur, obtrudunt.

Chrys. 3. & 6. de sac.

Bas. in Litur. sua.

Ordo & solennitas novissimæ cœnæ Christi.

Amb. lib. 3. de sac. c. 1. Exod. 19. Bern. in ser. de cœn. dom. Joan. 13.

Eus. de de. Evan. lib. 1. c. 10.

In quibus nos primum consecrationem corporis, & sanguinis Christi ab ipso tunc factam, & ejus deinceps faciendæ potestatem apostolis, & eorum in sacerdotio successoribus concessam observamus. Deinde vero annotamus participationem sacrificii ab ipsis sacrificantibus sacerdotibus sumendam sub utraque specie. Postremo autem communicationem sacramenti sub specie potius panis populo exhibendam indidem elicimus. Quæ quidem ex iis quæ consequuntur, sed inverso fere ordine, reddimus sic perspicua magis. In pane enim dicitur: *Benedixit, fregit, ac dedit discipulis suis*. Quæ eadem tria fecisse fere semper Christum, ubi alios etiam non expresso potu dicitur pavisse, notabis facile in historia evangelica. Concordat quod subdit dicens: *Accipite & manducate. Hoc est enim corpus meum*. Ubi Lucas addit: *quod pro vobis datur*: Paulus vero: *quod pro vobis tradetur*, scilicet promissum in dando pane pro mundi vita. Quæ quidem ab his expressa verba ecclesia subticuisse videtur, ne scilicet ex eorum occasione erronei aliquis scrupulus circa miram transsubstantiationem in animo consecrantis suboriretur. Præsertim cum ex antecedentibus verbis satis significetur sub illius panis specie per se plenam & absolutam esse rationem sacramenti. Quod solo corporis Christi nomine & sacræ literæ, & sancti patres notare solent. Quinimo & inde illius fructum incorporationem cum Christo nominant. Tum ne quis falso hinc & impie (ut jam ita occursum fuerit nostri temporis non minus crassis, quam impiis hæreticis) ad solum usum sacramenti consecrationem arctaret, & definiret transmutationem: cum certo certius sit, post consecrationis verba in ipsa panis specie perfectum esse sacramentum: & in illo non modo typice, sed hypostatice corpus Christi & sanguinem, imo & totum ipsum Christum, qualis a mortuis resurrexit, & ad dexteram sedet Dei patris omnipotentis existere re ipsa, & vere, atque persistere in reservata a consecratione panis forma in usum infirmorum, & pro viatico decedentium ab hac mortali vita. Simul etiam ut nobiscum esset Christus usque ad consummationem sæculi speciali quodam & sacramentali modo, sed tamen substantiali, quem jugiter in ecclesia sic vere præsentem cultu latriæ adoraremus.

Quæ ex actione Christi eliciantur.

Unde eliciatur sacramenti ratio, vis, & usus.

Matth. 14. Marc. 8. Luc. 24. Ex Tert. 1. Cor. 2. Cyp. de dom. ora. Chrys. hom. 41. 6. Joan. Amb. lib. 5. de sac. c. 6. Sup. in ref. 2. De consi. dist. 2. c. Tanta. c. Pervenit. c. Hoc est, &c. Tert. lib. de orat. Aug. de visit. infir. cap. 4. Com. Græc. in can. lit. Græc. Aug. tract. 50. in Joan. Chrys. hom. 83. in Matt. & 24. in 1. Cor. 11. Greg. Naz. in epit. sor.

Atque hæ nunc primum sese offerunt rationes, quibus videtur freta ecclesia cum Matthæo & Marco, verba illa, quæ Lucas & Paulus exprimunt, ad consecrationem panis supprimere Spiritu sancto

Ubi potius noretur sacrificii ratio. præstantia, & usus. Conc. Tol. 3 cap. 5.

ANNO CHRISTI 1562.

cto gubernata. Cujus ejusdem spiritus ductu contra explicuit in calice verbum illud. *Benedixit*, quod ibi evangelistæ & Paulus tacuerunt. Hi inquam, ut ita magis insinuare videantur in calice potiorem esse rationem sacrificii, cum alias facile quivis ex benedictione panis, suam etiam in calice benedictionem subintelligeret: illa vero, ne ideo quis falso suspicaretur consecrantes sacerdotes non simul cum sacrificio, quando bibunt calicem, communicare etiam sacramento: ac proinde crederet minus in calice, quam in pane benedicto & consecrato esse: quod impium plane foret & execrandum, cum in utraque seorsum specie, totus & integer sit Christus vita nostra, ut supra explicuimus, ex re ipsa & vere, etiam si aliquibus ex vi verborum consecrationis magis videatur in pane sanguis, quam in calice corpus intelligendum. Quod etiam institutum confirmat nostrum, & in calice tanquam in sanguine magis relucere sacrificii rationem. Id quod & ecclesia intendens non modo in hujus consecratione nomen (*Calix*) Paulum & Lucam sequuta, exponit, conjungens quæ particulatim evangelistæ dixerant: *Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: verum etiam interserit: *Mysteriorum fidei*, ad magis ita designandum sacrificium illud adorandum, in quo salubriter credimus per effusionem sanguinis filii mediatoris reconciliatum humanum genus Deo patri.

De conf. dist. 2. Aug. ser. 2. de verb. Apost. & in Psal. 33. conc. 2. Aug. ser. 2. de sanct. lib. 3. quæst. super Levit. c. 57. D. Thom. super 1. Cor. 11. Aug. lib. 9. confes. c. 13. lib. 4. de Trini. c. 14. & in Enchirid. c. 110.

Quod mysterium late D. Paulus prosequitur ad Hebræos. Ad quod etiam alludunt Matthæus & Marcus, quibus sanguis hic non tam appositive vocatur testamentum novum, ut falso intelligunt adversarii, quam expositive, testamenti novi: & ut ecclesia supplet, æterni (ut ideo ita Lucas & Paulus intelligendi sunt) ad significandum quod quemadmodum Moyses vetus testamentum & librum fœderis sanguine sacrificii aspersit, ita & Christus proprio sanguine velut consignare voluit legem illam suam æternam, quam novum testamentum appellat: non autem sanguinem ipsum, ut grammatici isti theologi, nec satis constructionem attendentes, quam solam superficie tenus summam existimant esse theologiam, ineptissime, ut fere omnia, interpretrantur: quasi voluerit Christus calicem aut sanguinem suum exequutioni mandandum, non autem potius suam illam & patris voluntatem, quam in mandatis & consiliis reliquit pro interpretatione ecclesiæ faciendam nobis filiis Dei per fidem in Christum Jesum: in quo quidem non est distinctio, sed omnes unum sumus, ut vel ita obiter satisfaciamus etiam inepte adducti ab adversariis. Significavit præterea Christus his verbis, hunc suum sanguinem in novo testamento esse offerendum pro omnibus illis adeo diversarum hostiarum sanguinibus: ut unum hoc sit novæ legis sacrificium pro omnibus veteris legis sacrificiis, hujusmodi novi institutione penitus abrogatis.

Quare sanguis dicatur novi testamenti. Hebr. 10. Exod. 24. Tert. contra Marcion. Hebr. 8. c. & 10. 6.

Ex Jere. 31. f. Novum pro omnibus antiquis sacrificium. Chrysost. hom. 34. in Matth.

Ceterum & hic habet infestissimus ille humani generis hostis spiritus iniquitatis & mendacii, quod suis ministris suggerat adversus hæc quæ firmiter stabilita sunt, ex occasione cujusdam voculæ *Omnes*. Quod Christus in pane tantum dixerit: *Manducate*, in calice tamen expresserit, *Bibite ex eo omnes*. O digna strenuis istis compotatoribus consideratio, quasi voluerit Christus, panis manducationem cuique liberam esse, sed vini compotationem omnibus necessariam? Mysteriumque vocant, hoc prætexunt nomine culpam. An non potius tam insignis ineptia debuit prudentes istos homines vel hoc loco cogere, ut relicto literæ cortice nucleum spiritus elicerent? Quare ecclesia provida mater & in pane ipso expressit, *ex hoc omnes*: quod tacuerunt evangelistæ: nimirum quod satis intelligeretur ex eo, quod præmissum fuerat, *fregit*, *deditque discipulis suis*: scilicet, suas singulis portiones. Quæ quia ex calice porrigi non poterant, ne totum quis uno haustu absorberet, ut tantum quisque sumeret, quatenus omnibus sufficeret, præsentibus discipulis dixit: *Bibite ex eo omnes*: quod Marcus factum dixit, *& biberunt ex eo omnes*. Simul ut intelligerent in hoc sacrificandi ritu (ad quem suos discipulos & eorum in presbyteratu successores tunc instruebat & ordinabat) in hoc quidem laicis multo superiores, tantum abest ut utrorumque par tunc fuerit conditio, quod supra objectum est, oportere omnes sacrificantes calice etiam ipso, in quo sacrificii ratio perficeretur expressa, participare. Ne fortassis sacrificantium aliquis a calicis participatione abstineret (quod immane esset sacrilegium) existimans satis sibi sufficere corporis Christi sub una panis specie sumptionem, quam videret non sacrificantibus in communione sacramenti sine calicis haustu concedi ut congruam & decentem.

Quare in calice exprimatur omnes.

De conf. dist. c. 2. Panis.

Marc. 14.

Quam debeat sacrificans participare calice.

2. con. Tol. c. 5. de conf. c. relatione, &c. comperimus.

Quo etiam pertinere & illud videtur, quod cum evangelista Lucas tantum in pane expressisset: *Hoc facite in meam commemorationem*, nescio an quasi ita indicans necessitatem, & quod quemadmodum & in pane pleni sacramenti ratio continetur, ita & ubi nullum vinum est, possit, ut sacrificium, quod in pane implicatur, ut in calice sacramentum, in solo pane dispensari, quod multi doctissimorum theologorum tradunt. At vero Paulus eadem verba & in calice repetit, decentiam potius attendens. Quo spectasse dicendus videtur Innocentius octavus, si verum est, quod refert Raphael Volaterranus, ejus concessione permissum Norvegiæ (ubi neque vinum nascitur, neque transportari aliunde, quin statim acescat, potest) ut sine vino calicem sacrificarent.

In pane sacrificium, & in calice sacramentum implicatur.

D. Bernar. epist. 69. ad Guidonem. Albert mag. in commen. Volater. 7. li. Cosmograp. Damascen. li. 4. Orth. fide c. 14.

Verum enimvero ne ex hac Pauli repetitione ad sacrificii explicationem & decentiam pertinente, quisquam falso necessitatem communionis sacramenti & in calice poneret quoad laicos & non conficientes, ut nostri adversarii proterve faciunt: ideo non simpliciter repetit Paulus. *Hoc facite*, ut in pane dixerat, sed addit: *Quotiescumque biberitis*: ut ita propter consecrantes & sacrificantes hoc repetitum intelligeret. Ad quos ut pertinet in persona Christi & ecclesiæ commemorare & offerre hostiam illam & sacrificium, quod sacerdos secundum ordinem Melchisedech instituens & moriens obtulit: ita eos decet expresse illius participes fieri etiam sub utraque specie panis & vini in annunciationem mortis & sacrificii domini, donec veniat. Quamobrem ecclesia ut interpretaretur in verbo illo: *Hoc facite* (in quo dictorum & factorum Christi, pro novo sacrificandi ritu, summa continetur) utpote immolatio ex sacra scriptura & communi usu, non tam præceptum communicandi omnibus injunctum, qaam solis presbyteris concessam tunc facultatem, pro commisso ipsis sacerdotali munere, conficiendi & offerendi sacrificii, quod ex ambabus speciebus potius constat, & in calice magis perficitur, ad ipsas seorsum species non sic illud verbum (facite) apposuit, sed totam illam divinam actionem & Christi cum discipulis sacram colloquutionem concludit sub hac dicendi forma: *Hæc quotiescumque feceritis, in meam memoriam facietis*.

De conf. dist. 2. c. in Christo, & cap. de hoc. Doct. in 4. d. 13.

Chrys. de sacer. lib. 6. & hom. 5. ad pop.

Cur ecclesia mutarit modum loquendi.

Levit. 23. Ezech. 45. & 46. Jud. 13. Iren. lib. 4.

ANNO CHRISTI 1562.

Quod in rebus fidei certius argumentum. *Recollectio. Quid ex Christi noviss. cœna observandũ.*

Jam & evidentius hujus rei quære argumentum: cum in rebus fidei aut certius aut efficacius nequeat sumi, quam ex perpetuo consensu, ut nos fecimus, supra citatorum testium, in quibus loquutum Spiritum sanctum constans ac firma est apud omnes Christianos fides. Atque ita facile adversariorum proposita somnia evanescunt, dum omnibus perspicuum fit in illa mystica & ceremoniosa actione, Christum dominum sacrificandi potius solemnem ritum fuisse exequutum, instituendo jam in eo suos, quos ibi haberet discipulos præsentes, & futuros illorum in sacerdotio successores. Quos sane voluit & memores & observatores perpetuo, dum illi postea similiter in missæ officio conficerent & sacrificarent, eorum omnium, quæ ipsum tunc vere sacerdotem secundum ordinem Melchisedech consecrantem & offerentem proprium corpus in pane, & sanguinem in calice fecisse, & dixisse viderant & audiverant. Addidit præterea, quod ipsum consequebatur sacrificium, & hujus participationem: non tantum in consecrato pane, verum etiam in ipso pretioso calice, in quo sacrificii ratio magis exprimitur & completur, ab omnibus consecrantibus expresse esse sumendam. Ut ideo omnes apostoli qui tunc aderant, etiam si tunc non consecrarent, quia tamen consecraturos sacrificos & novi testamenti sacerdotes instituebat, ex calice bibere voluerit, illustriori eos prærogativa donans, simul & admonens, ne eorum aut successorum in presbyteratu quisquam dum consecraret & sacrificaret (quod impium sacrilegium esset) sanguinis in calice participatione, quo ipse suum jam ante in vita conditum testamentum moriens velut obsignasset, & omnia veteris testamenti sacrificia antiquasset, abstinere sibi licere arbitraretur: fortassis quod videret non consecrantibus plenam sacramenti communionem, quam hic etiam significatam voluit, in solo sacro pane congruere, & eatenus etiam cuique illorum sacrificii realem participationem sufficere.

De conf. dist. 3 c. liquido.

Quos deceat sacrificii etiam ex calice fieri participes. Cypria. lib. 2. ep. 3.

EX OBSERVATIONE exequutionis. Object. 5.

CUM adversarii hoc loco jam videant, & suo ipsorum maximo incommodo experiantur, primum illud & præcipuum præsidium omni ex parte nostrum, esse expressum, inquam, verbum Christi & evangelii. Quod illi opportune & importune, sed tamen fere semper inepte citant, ingerunt, inculcant, tertio quoque verbo clamantes. Verbum domini, verbum Christi expressum, sic habet, ita dicit, ibi, & ibi, ut sic rudi plebeculæ imponant, cum tamen nullibi, ad secundam proprie arcem, hoc est, ad apostolicam interpretationem & observationem confugiunt. Quam etiam cum a nostris præoccupatam invenient, Paulo in omnibus favente nobis (id quod ex uno eodem ipso docturi sumus, nullum alium citando interpretem) tunc demum in omnes se vertent facies. Interim tamen si libet, illud magnifice proponant.

1. Cavil. ex obser. D. Paul. falso accommodata.

1. Cor. 11.

Observatio ab apostolo tradita in explicationem & exequutionem catholici præcepti Christi domini, ab omnibus ut lex divina est servanda. Quod & nos libenter audimus, illud tamen ferre non possumus, quod falso illi subsumunt, divum Paulum interpretando præceptum communionis A sacramenti eucharistiæ in citatis Christi domini verbis exposuisse, observandum illud esse sub utraque specie, non solis sacerdotibus, sed etiam laicis convenientibus in unum dominicam cœnam manducare. Quod licet Corinthiis dictum sit, videtur tamen sub ratione communi omnibus Christi fidelibus accommodandum: cum ibi in universum concludat Paulus, quod *quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem domini indigne, reus sit futurus corporis & sanguinis domini*, juxta illud quod in proximo capite proposuerat: *Omnes unum corpus sumus, qui de uno pane & de uno calice participamus*. Præsertim cum hujus capitis initio figuras veteris testamenti, ut baptismatis, sic communionis panis seorsum & calicis communes omB nium præmisisset.

ANNO CHRISTI 1562.

Quam phaleratis & subdolis argumentationibus utantur adversarii.

Adversariorum fraudulenta iniquitas in citandis auctorib.

Phalerata profecto argumentatio, & quæ prima fronte imprudentem & incautum fortassis deciperet, sed solertem & exquisite cernentem singula magis in nostra sententia confirmet. Imo & quæ ipsorum auctorum fallacias & fraudes prodat & manifestet iniquissimas. Potestne, vos oro, patres sancti, major excogitari, aut iniqua fraudulentia, aut fraudulenta iniquitas in citandis auctoribus, quam istorum in citando divi Pauli brevem quandam pandectam? Cujus & universum totius invertunt institutum, & in paucis, quas illius adducunt, detruncatis partibus, aliquid aut immutant, aut detrahunt, aut C addunt, aut alio certe modo, sed cautissime omnia depravant, ne verus & germanus sensus elici ex citatis posset. Neque mihi volo fidem adhiberi, nisi singula, quo proposui, ordine commonstrem.

Quod si D. Pauli institutum. 1. Cor. 11.

Primum quidem non esse Pauli institutum vel ut præcipiat, vel ut observet sub utraque specie, ut isti sibi fingunt, esse communicandum, facile perspiciet, qui divi Pauli progressum, & excursum a carceribus ad metam usque fuerit persequutus. Nam cum principio proposuisset eos non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenirent Corinthii, tum postea eosdem reprehendens subjungit. Quod illis, convenientibus in unum jam non esset dominicam cœnam D manducare, id est, quod non sic convenirent in ecclesiam ad augustissimum eucharistiæ sacramentum manducandum, ut decenter & reverenter pro ejus dignitate, in qua Christus ipse vere contineretur, sumerent. Quod prosequutus tandem concludit comminans, quod sibi judicium sumat, qui indigne sacrosanctam eucharistiam sumpserit, *non dijudicans corpus Domini*, id est, non discernens divinum hunc & spiritalem cibum corporis domini, a profanis quibusvis & corporalibus cibis aliorum obsoniorum, quæ laute & opipare ditiores Corinthii parata conjungerent cum sanctæ eucharistiæ sumptione: quam inter splendidas epulas & strenuas compotatiE ones sibi seorsum præsumerent, neque expectarent ad communionem, sed potius spernerent & confunderent ceteros pauperiores. Quod utrumque reprehendit Paulus. Atque hoc est ejus loci institutum, nimirum ut doceat Corinthios, quanta cum reverentia & dignitate deberent, contra quam facerent ad tremendam convenire communionem, in qua vere ipsissimum Christi corpus manducaretur. Ad quod probandum induxit & retulit, ut a domino acceperat, & eis ante tradiderat, ipsa ejusdem Christi domini verba, quibus ille in mystica incruenti sacrificii cœna corpus & sanguinem suum confecit, & in pane

Quam reverenter sumenda augustissima eucharistia.

Corinth. abusus a D. Paulo reprehensus.

ac

ANNO CHRISTI 1562.

ac calice sic consecratis vere & realiter fore disertissime testatus est. Unde velut consectarium infert? quod futurus sit *reus corporis & sanguinis domini, quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem domini indigne*. Sic enim disjunctim melius intelligas ex lectione Græca, non ut isti, qui fraudulenter disjunctionem mutant in copulationem: satis enim illis notum erat Græcum exemplar, quod unum se sequi perpetuo profitentur. Ad quod etiam in propositione, quam citant ex decimo capite addiderunt (*& de uno calice*) quod pro ipsis facere videretur, detraxerunt autem, vel certe suppresserunt initio periodi (*unus panis*) quod nostram sententiam confirmaret: ut notam habeas istorum hominum impudentem & impiam temeritatem.

Paul lect. ad fidem Græcam.

Instit. divi Pauli. Cor. 10.

Qua etiam vana fieri mysteria, quæ Paulus ex lege veteri refert initio capitis decimi in aliud longe diversum ab expresso Pauli instituto ineptissime applicant. Nam cum Paulus ea attulisset ad probandum unam fuisse omnium utriusque legis fidelium in spiritu fidem, & recepisse proinde omnes illos antiquos patres, sua etiam a Deo beneficia: nihilominus tamen eosdem ipsos ob patrata post scelera acriter divino judicio punitos esse: ut ideo deberent Corinthii propter similia crimina similem etiam vereri divinam ultionem, qui fortassis nimium in sua fide & divinis beneficiis confidentes, inde vitiorum impunitatem sibi pollicerentur: isti autem in hac impia fiducia Corinthiis multo magis impii, illa omnia ad sacramenta novæ legis, imo & ad externa horum signa peculiaria coarctant: quasi velint antiquos illos omnes hujusmodi sacramentis jam tunc in lege usos, quæ nunc primum in evangelio Christus instituit. Debebat ergo tam insulsam istorum ineptiam cohibere trita illa & decantata in scholis de sacramentis doctrina, iis etiam obvia, qui vel prima faciunt theologiæ rudimenta. Quæ si ipsi non fecerunt, ut impudenter gloriantur, certe poterant legere repetita illa apud Paulum eodem contextu verba, *Escam spiritualem, potum spiritualem, bibebant de spirituali petra.* Quæ eos admonuissent spiritalium manducationis & bibitionis per fidem vivam, quæ etiam ab omnibus Christianis in ipso baptismate fiunt, cum quo Paulus illa hic conjungit, ut ejusdem instituti hæc tria esse intelligeres, quemadmodum & nos supra in primo loco ad interpretationem sexti capitis Joannis, quem & Lutherani admittunt, explicuimus.

Crassa adversariorum ineptia.

Praeoccupatio repulsionis.

Quod si quis etiamnum instet, significari verbis illis posse, velut in ejus figura, sacram eucharistiam, sane ut hoc isti donemus, illud tamen dumtaxat unum maxime efficiat insinuari hic eucharistiæ beneficium collatum universæ ecclesiæ in ejus sive sacramento, sive sacrificio, sed tamen eo modo, quem ad utrumque supra in secunda & tertia objectione declaravimus: ex decenti utriusque ratione & usu, in ipsis etiam figuris significato & observato: ubi lactentes parvuli neque manna, neque aqua indigebant, grandioribus vero sufficiebat unum manna, antequam adversus Dominum murmurarent, ut intelligas quam inepte hic etiam distribuant universale signum (omnes). Vides ergo quam diversum in citatis locis sit Pauli institutum, ubi longe aliud agit, quam ut præcipiat ipse, vel a Christo præceptum observet, laicis sub utraque specie communicandum. At dices, ut non hoc primario instituto Paulus intendat, satis tamen in discursu capitis undecimi notat, debere omnes communicare sub utraque specie, dum sæpe copulat panem & calicem, manducationem & bibitionem. Cui quidem objectioni ita facile respondemus: Primum, quod usus sit divus Paulus hoc dicendi charactere ad denotandum sic magis sacramenti integritatem, sive hoc, sive illo modo, si tamen utrobique decenter, ut tertia objectione exposuimus, fiat communio, ut more sacræ scripturæ dicatur modo exponi totum pro parte quavis præsertim homogenea, vel distinctas species pro indefinito genere, ut nos supra fuse docuimus de manducatione & bibitione, sive spiritualiter, in una in Christum fide: sive sacramentaliter in eminenti sub una specie sumptione, quemadmodum dicuntur: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam*, ut sic magis perfectum justitiæ & totale desiderium significetur: sed etiam explicari velut in ipsas rei partes & notas, quod solum implicatur in totius virtute. Deinde verò, quod hujusmodi omnes ambarum specierum copulationes accipiantur pro disjunctivis. Id quod frequentissimum est in omni idiomate, præsertim ubi per schema illud dicendi, quod grammatici zeugma appellant, duobus conjunctis membris unum apte subnectitur ad vitandam tautologiam, & ejus molestam repetitionem, quod alias utrique seorsum connectendum erat. Cujusmodi esse omnia hoc loco conjuncta a Paulo facile est observare. Ut ideo non inepte Latinus interpres in prædicto figurato sensu omnia copularit, etiam quæ in Græco disjunctim legebantur: ut in supra citato: Itaque quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne. Ubi Græcus habet, vel, Latinus posuit, &, fortassis ut ita magis exprimeret germanum sensum Pauli & mysterium integritatis Christi, qui semper integer in eucharistia sumatur: quocumque illa modo communicetur, sive in alterutra tantum, sive in ambabus simul speciebus, ut ideo reus utrobique corporis & sanguinis Domini & ipsius totius Christi esset, qui vel solum panem, vel solum calicem sumeret, & qui unus & idem & panem manducaret simul & calicem etiam biberet, si vel hoc vel illud indigne faceret.

1. Cavillus ex dictione S. Paul. inepte conjuncta.

Matth. 5. 2.

Copulata pro disjunctis.

Fieri reum corporis & sanguinis Domini etiam sub una specie.

Hæc ergo fuit Pauli intentio in hoc & reliquis utriusque speciei conjunctionibus sive copulatis sive disjunctis, dum hic meminit communicationis: nihil minus attendens, quam an hoc vel illo modo, & a quibus faciendum id sit. Quod si etiamnum, nullo adhibito judicio, ut solent, isti proterve contendant, hæc illum attendisse: dicam tunc & fortassis non proterviens, quod mihi liceret cum protervis. Ex quatuor his positis a Paulo periodis primam copulatim esse intelligendam expresse de solis presbyteris conficientibus, quos imprimis decet, ut supra satis probavimus, potatio calicis in participationem potius sacrificii, ubi maxime cum missæ officio annunciatur & commemoratur mors Domini donec veniat: Quo potissimum spectans supra dixisset Paulus, *Calix benedictionis cui benedicimus*, (scilicet consecrantes) *nonne communicatio sanguinis Christi est*, ut ideo significent nonnulli ex sanctioribus & doctioribus patribus primam illam periodum, *Quotiescumque enim*, &c. commemoratam a divo Paulo tanquam ex narratione evangelica & Christi, superioribus connectendam. Secundam vero, quam modo explicuimus, at Græce etiam legitur, simul cum sequentibus disjunctim intelligi debere, in universum, in ratione magis commu-

Praeoccupatio protervæ instantiæ.

Germana intelligentia dictorum S. Pauli.

1. Cor. 11.

Dam. lib. 4. orth. fid. cap. 14.

Anno Christi 1562.

communicandæ eucharistiæ sive sub ambabus, ut congruit consecrantibus, sive sub altera tantum panis specie, ut expedit non consecrantibus modo decenter, sive hi, sive illi sumant tantum sacramentum, & pro dignitate corporis Christi, qui totus in utravis specie continetur & integer, in eminenti illa alimenti spiritalis unitate: ubi & secundum carnem comeditur, & secundum sanguinem bibitur, dum secundum seipsum totum potius sumitur. Ut ita singulorum quæ Paulus hoc undecimo capite dixit de digna corporis Christi communione, quam & in propositione & in conclusione manducatorum tantum appellat, ad ipsam certe panis speciem spectans, habeatur aliqua ratio (quam ipse idem fortassis magis explicuit ad ritum, quem servat ecclesia Romana, dum ad Corinthios veniens cetera disposuit, ut hic illis pollicetur) simul & omnium, quæ hactenus de decenti communionis modo tractata sunt explicetur consensus secundum veritatem Catholicam & fidem ecclesiæ Romanæ, in qua maxime cuncta consona sibi invicem sunt. Ad quam quia non exigunt neque interpretantur adversarii superiora & difficilia intellectu cetera, quæ Paulus secundum sibi datam sapientiam in epistolis suis multa scripsit, fit, sicuti de istis jam olim prophetaverat Romanorum pontificum primus, & totius ecclesiæ vicarium Christi caput, ut ea omnia indocti & instabiles depravent, sicut & ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem, ut etiam citatum ex Corinth. capite undecimo, unde ineptissime & falso, ut satis probavimus, illi colligunt: præceptum communicandi populum sub utraque specie observatum a Paulo ex Christi institutione & executione.

Ad quam regulam D. Paul. interpretandus sit.

Sed hæc fortassis loco adversarii vel stimulis propriæ conscientiæ tandem confossi, dissimulabunt undecimo cap. & cum inde non liceat, quod tendebant efficere satis, jam retrocedentes decimum ejusdem epistolæ caput objicient, ubi Paulus Corinthiis usum calicis concedere videtur: dum inquit: Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum. At vero quid hic Paulus intelligat, satis ipse subindicat, in interpretationem dicti, continuo subdens: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*, mensam pro altari accipiens: ad id spectans, quod paulo ante dixerat. *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Quibus velut peculiaribus phrasibus non tam sacramenti communionem, quam ipsam sacrificii participationem, quovis ea modo fieret, etiam in solo esculento, videtur notasse Paulus. Nam eum hoc decimo capite de sacrificii participatione potius locutum, contra quam in proximo undecimo ubi magis de sacramenti communione agere dicas, ex ipsius instituto evadit manifestum. Cum enim initio capitis octavi instituisset reprehendere Corinthios, quod non se abstinerent ab idolothytis, in quo viderentur participare sacrificio idolorum, illud deinde institutum prosequutus est, usque per totum hoc decimum caput. Atque cum aliis rationibus comprobasset in præcedentibus non convenire tale quippiam fidelibus. Jam nunc ultima & potissima ratione constabilit id: nempe, quod participantes sacrificio idoli, indignos omnino se redderent participatione sacrificii Domini. Quod superioribus verbis dicere intendebat, propterea sane quod nequeant ambæ istæ participationes simul consistere, ut ipse idem post explicatius tradit. *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis cum tenebris? Quæ autem conventio Christi ad Belial?* Sed illico mihi dices: Eodem res recidit. Nam & participatio sacrificii, & communicatio sacramenti idem sunt, ut, inquam, re ipsa subjecta idem sint, rationibus tamen propriis distingui, & a se invicem, neque absque mysterio, etiam in eodem ipso subjecto consideratione secerni, ex tertio & quarto locis superioribus satis facile fuerit colligere. Quamobrem cum in sacrificio calix ipse & sanguis emineat, & velut potiores obtineat partes, ideo etiam hic Paulus ipsius calicis & sanguinis prius & potius, quam panis & corporis nonnunquam videtur meminisse, ceu quodam inverso ordine, sed tamen aptissimo ipsius intentioni & mysterio, quod ipse etiam Lucas significasse videtur, dum calicis bis meminit. Quodque nos libenter nisi molesti essemus, & longiores in utriusque verbis diligenter expensis observaremus.

3. Cavillus ex phrasibus Paulin. prave expositis.

1. Cor. 10.

Sacrificii participatio maxi. notatur.

1. Cor. 10.

Anno Christi 1562.

Præoccupatio repulsionis.

Sed in his in commodius tempus, ubi de sacrificio missæ disputabitur, dilatis, id quod præsentis est negotii, & omnem dirimit controversiam dicamus: nimirum ex Paulo non consecrantes dici optime posse, Bibere calicem Domini, singulari phrasi, dum sacrificio Domini congruo sibi ut diximus modo participant, etiam sub una dumtaxat panis specie communicantes, non modo omnes simul in communi ecclesia, sed etiam singuli, ut infirmi, seorsum in propriis domibus. Quemadmodum apertissime apud Paulum hoc ipso loco Corinthii dicuntur bibere calicem dæmoniorum, dum eorum sacrificio, in quo calicis eminet maxime ratio, participabant, comedentes vel in communi macello emptas, vel in privato convivio appositas, quas novissent ex infidelium relatione esse idolis immolatas carnes. In quo illos reprehendens Paulus, tanquam ita bibentes calicem dæmoniorum, & participantes eorum mensa, quod qui edunt hostias participes sint altaris, asserit non posse eos bibere calicem Domini, & ejus mensæ participes esse, hoc est, non posse eos hostiam illam corporis Christi in altari benedicto, & cum ceteris solemnibus missæ ritibus a sacerdote consecratam, & oblatam digne, vel sub altera panis specie comedere. Atque ita demum experiuntur adversarii dum firmissimam ecclesiam Romanam petram non minus frustra quam impie nituntur concutere, quam vere illud sit dictum.

Bibere calicem Domini dicuntur a beato Paulo etiam communicantes sub una panis specie.

In durum lapidem quisquis sua spicula torquet,
In caput ipsius sæpe retorta cadunt.

Eant jam nunc isti, & alios quærant, si inveniri possint, apostolicos locos: quos in impiam ipsorum hæresim, quanta possint calliditate depravent. Sic enim magis illorum impietatem manifestam futuram speramus, cum certi simus semper atque ubique pro nobis potius stare Paulum. Id quod etiam nos docturos profitemur, ut in priore epistola ad Corinthios satis docuimus, nullam observantiam præcepti communicandi populum sub utraque specie traditam: sed ubi potissimum ac solum reprehensos a Paulo Corinthios undecimo capite, quod nec reverenter, nec decenter, sacratissimam eucharistiam (dum illum cœlestem cibum prophanis ipsorum & opiparis comessationibus ditiores commiscebant & præsumebant spretis pauperibus) communicarent pro dignitate tanti sacramenti, in cujus utravis specie totus ipse Christus contineretur: quod ex ejusdem Christi explicite narrata consecrationis ratione comprobatur. Decimo autem capite quod

Recollectio concertationis.

S. Paul. institutum. 1. Cor. 10.

quod non possent bibere calicem Domini, & ejus mensæ participes esse sanctissimum Christi corpus in altari a sacerdote solemniter consecratum manducantes, qui biberet calicem dæmoniorum, & eorum mensæ participes fierent, dum carnes comederent vel emptas in macello, vel appositas in convivio, quas ex infidelium relatione novissent idolis immolatas: quod qui edunt hostias participes sint altaris, atque ita viderentur isti participes fieri idolorum & socii dæmoniorum. Unde satis liquet has & similes omnes phrases Paulinas, ubi in communione sanctæ eucharistiæ vel calix, vel sanguis, vel bibitio exprimitur, veras etiam ex ipso Paulo esse, & aptas in ea quæ populum decet, sub altera panis dumtaxat specie communione, sive in participationem sacrificii, sive in communicationem sacramenti corporis Domini.

Perpetua concordia apostolorum & ecclesiæ Romanæ.

Vides ergo quam mirifice & divine Paulus cum Petro, & Petrus cum Paulo, apostolus cum ecclesia Romana, & Romana ecclesia cum apostolo semper & ubique consentiant. Ut appositissime dixeris hoc loco: Quos Deus conjunxit, homo non separet.

EX CONTINUATIONE OBSERVANTIÆ. Objectio 6.

POSSEMUS hoc loco, velut in munitissima & sublimi divini verbi arce procul ab omni periculo positi conquiescere securi, & inde tumultuantes adversariorum turmas despicere, irridentes dicam an dolentes? Nisi quod ab omni prorsus expulsi divino præsidio, nec sic consistant, sed audeant etiamnum (o vanas hominum mentes, o pectora cæca) fremere gentes, & populi meditari inania, adstare reges terræ, & principes convenire in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus: comminiscentes quasdam quas appellant centurias, undecumque non tam laborioso studio conquisitas, quam impio animo sibi confictas, non modo ut his velut præstigiis imperitæ plebis oculos capiant, sed etiam ut minus considerantium animos obruant multitudine, cum nequeant pondere exemplorum. Quo vel ita, quod enituntur videantur tandem certe superficie tenus efficere: Jam inde usque a temporibus apostolorum per multos annos continuata temporum serie conservatam consuetudinem communicandi sub utraque specie omnes & singulos Christi fideles: atque in illam sententiam corroborandam mirum est quam misere sese torqueant, nullum non moventes lapidem, nihil intentatum relinquentes, nihil intactum.

Adversar. impia, & inanis diligentia.

1. Cavillus ex ficta continuatione consuetudinis.

Adversar. temeraria inconstantia.

Hic jam fere sui obliti, & dissimiles, quæ alias respuere impudenter solent, & nihili facere, laudant, amplexantur, exosculantur, non modo œcumenica, sed & provincialia concilia, sacrorum doctorum monumenta, antiquorum scripta, recentiorum placita, ecclesiasticas historias, sanctorum martyrologia, gentium & populorum ritus, ecclesiarum & temporum ceremonias, & quæ non? Sed ea, & ex illis tantum partibus, quæ pro se facere aliquatenus, vel leviter ex voculæ alicujus occasione videantur. Quod si iidem auctores in aliis operibus, aut in eisdem alibi aperte & diserte nostram sententiam confirment, ut semper faciunt, non verentur illico acclamare, esse adulterina opera, esse appositiția membra, esse interjecta verba, & cetera hujusmodi non minus impia, quam temeraria istorum familiaria dicteria. Sed & in illo suas magis commendant, & illustriores reddunt temeritatem & impietatem, quod si qua sint, ut fere innumera sunt, superioribus citatis ab ipsis similia, imo & multis illorum magis authentica, quæ ex instituto & professo sacræ Romanæ ecclesiæ sententiam & consuetudinem decernant, confirment & usurpent: horum & consimilium in universum auctoritatem omnem pessundant prorsus & elevant, nihil jam pensi habentes, an eadem, & eosdem auctores in superioribus approbarint. Sic demum impius, ut Luna, mutatur. Sed o, si mihi liceret in singulis locis in quibus isti nituntur, parumper immorari, docerem facile, divina gratia, ut in evangelio & apostolo fecimus, eorum dicta, qui magis authentici sunt, non modo non adversariorum parte aliqua hæresim adstruere: sed destruere potius & penitus evellere: contra vero sententiam nostram magis confirmare, & constabilire undiquaque.

Generalis ratio examinandi dicta Ss. doctorum.

Verum ne in immensum cresceret opus, in quo jam videmur tantorum audientium benignitate abusi, trahente nos materia, cogimur hoc institutum in aliud tempus differre. Illud tamen in universum notatum velim, quod sapienti satis fortasse fuerit: ad eas rationes & regulas, quibus nos freti evangelium & apostolum interpretati sumus, posse facile quemvis eorum orthodoxorum, quos isti citant, sententias examinare, & ad rectam reducere veritatis catholicæ normam. Ex quibus, dum ad evangelium & Paulum alluderent, eoque eadem ferme verba & phrases aut similia usurparent, ut sic magis cum scriptura concordarent, occasionem sumpserunt adversarii, ut in sacris literis, sic etiam in doctoribus, non tam ut ipsi misere fallerentur, quam ut alios impie fallerent suis plausibilibus promissis fallaces Sirenæ. Sed cum satis supra istorum pravos & impios animos in citandis, & depravandis sacris literis, quæ in promptu omnibus sunt, & quorum verba velut in numerato habentur, ad meridianum Solem commonstraverimus, quis dubitabit de illorum iniquissima licentia in subvertendis antiquorum scriptis, quæ apud paucos habentur edita, aut etiam omnino confingendis, quæ nondum in lucem publicata dicantur. Verum quia evidentiora sunt hujus fraudis & frequentiora argumenta, quam ut in ea detegenda, præsertim apud tantam coronam, insumendum amplius sit aliquid temporis, ad consuetudinem transeamus, quam illi importune obtrudunt.

Adversar. pravitas in citandis auctoribus.

Unde consuetudo communicandi populum sub utraque specie.

Nam ut ingenue fateamur aliquos laicos aliquando in aliquibus locis communicasse sub utraque specie sacram eucharistiam: id tamen videtur non fuisse catholicum ubique ac semper omnibus observatum, sed ab aliquibus paulo religiosioribus neophytis, volentibus Christianismum conjungere cum Hellenismo (ubi de sacrificio idoli participabant omnes vel parvuli etiam in libaminibus) nescio an dicam violenter usurpatum, certe (ut pleraque alia in usu tanti sacramenti non satis illo digna, ut post dicemus) permissum a superioribus blanda quadam materna indulgentia erga eos tunc primum de gentilitate conversos, & in fide Christi recens natos, qui tanquam infirmi, infantes lacte nutriendi erant. Quinimo etiam eorum imbecillitati donandum videbatur, ut qui efflagitassent, calice etiam participarent: ne molestius ferrent ejus privationem, fortassis suspicantes, ex ignorantia mysteriorum Dei melius secum actum apud Gentiles in participatione sacrificii, ubi ambabus ejus partibus participare licuisset.

Hebræorum ecclesias sub una panis specie com-

Quare

municasse ex usu Christi, & apostolorum. Luc. 24. ex Chryso. Aug. Beda ex Hebræ. evang. Matth. Hie. Act. 2. 20. 27. Præstantia consuetud. Rom. eccles. Miracula in una panis specie.

Quare in nullis Hebræorum ecclesiis unquam legitur tale quid commissum: quod isti ex paterno ritu facilius abstinerent a participatione libaminis in sacrificio. Quos tamen credibile est, ut erant proclives ad idololatriam & ad gentium ritus, hoc ipsum in sacrificio Christi postulaturos quotidianis velut convitiis fuisse, nisi ipsi observassent sub una panis specie & duos illos discipulos in castello Emaus, ac Jacobum in Hierusalem ab eodem Christo post resurrectionem communicatos, & promiscuam plebem ab apostolis convocatam ad frangendum panem, simul & eos docuissent Petrus, Joannes, Jacobus, & alii apostoli circumcisionis, in sacratissima sumenda eucharistia populum, licet particeps tacite fieret sacrificii, potius tamen novæ legis communicare sacramento. In quo pro illius in uno Christo unitate eminenti, congrueret una panis magis species, & aptæ significationi & plenæ efficientiæ. Quo etiam velut solidiori cibo, & ipsi eidem Gentiles in suis ecclesiis, jam grandiores in intelligendis religionis abstrusionibus mysteriis facti ex Pauli, Barnabæ & aliorum ad gentes apostolorum instructione, qui decenter usi fuerunt, religiose abstinuisse omnes videntur perpetuo a potu & usu calicis in communicando sacerrimum corporis domini sacramentum.

Quamobrem si consuetudinis adeo habenda est ratio, ubi de intentione divina satis constat, consuetudini consuetudinem opponimus: sed, nescio an dicam, humanæ divinam, permissæ consultam, indultæ legitimam, temporariæ perpetuam, particulari universalem, atque proinde vere catholicam. Quæ licet ex iis quæ supra in universum observavimus satis sapienti & fideli videri possint asserta, nihilominus tamen comprobaremus jam nunc facile singula separatim membra, si nobis daretur nostras etiam contexere centurias. Verum quia non modo id longum esset, sed etiam supervacaneum, præsertim apud viros in ecclesiastica historia versatissimos, ac proinde molestum, & eo magis, quod in aliis plus æquo simus immorati, prudentes supersedebimus nunc temporis, commodius expectantes longiori conficiendæ historiæ. Contenti interim vel obiter annotasse: Primum quod miracula, quæ fere innumera ex omni ætate a Christo passo leguntur authentica, in quibus [a] aut hujus vivifici sacramenti communio aliquibus non consecrantibus divinitus ministrata narratur: [b] aut in eo contenti corporis & sanguinis domini veritas dubitantibus miro specimine edito sæpe comprobata refertur, [c] aut divini judicii vindicta indigne sumentibus manifesto & acri supplicio subinde inflicta recensetur, semper in altera panis potius specie omnia facta observemus. Deinde vero quod in una panis specie reservatam sacrosanctam eucharistiam, ut olim in arca fœderis solum manna sine aqua, perpetuo non modo legamus, sed ex ipsis [d] vasis, hoc est columbis, turribus, ciboriis, & aliis capsis in usum hunc antiquitus fabrefactis, velut oculis tangamus, ubicumque ejus observandæ aut ritus aliquis annotatur aliquando concessus apud privatos pro quadam pia & ardenti illorum devotione secum illam transportandi, [e] vel in proprias domos pro familiari, præsertim persecutionis tempore, communione: vel ad longa [f] itinera & navigationes pro veris amuletis ex collo sæpe suspensis, sive mos vetustus celebratur ex Christi & apostolorum dispensatione semper custoditus apud communem ecclesiam, [g] tum pro decenti

a Ebeo. & Beda Matth. 24. Hie. in eta. Greg. ho. 37. Be. in vi. S. Vil. Pal. le vit. Macar. &c.
b Greg. li. 1. & 3. dialog. Joa. in vit. Greg. lib. 2. Evagr. li. 4. c. 46. eccles. hist. Alexa. Hal. 4. par. Theo.
c Cyp. ser. de Lap. 4. exem. Am. ph. in vit. Bas. in vita S. Sit. in vita S. Bernar. &c.
Reservatio in una panis specie.
d Gre. Turo. de ma. gl. c. 85. Const. Bur. 3. In decr. d. Bucard. &c.
e Tert. lib de pud. & de cor. mil. apol. cont. Jovin. & ep. ad Ruf. 11. conc. Tol. c. 14. &c.
f Ambro. in funer. Saty. 3. Brac. conc. 5. Dion. Ale. in Serap. &c.
g Conc. Arel.

omnium & pio sic ibi vere præsentis Christi cultu & adoratione, tum pro sacramentali communione corporis Christi [h] tum extra ecclesiam peregrinorum & infirmorum, [i] quam intra ecclesiam laicorum omnium & non conficientium. Quibus mos antiquus, & celebris olim fuit ritus, [k] ut universi viri communicaturi, manus suas prius abluerent, & universæ conjuges mundum linteolum Christi corpus excepturæ haberent.

Norunt periti rerum ecclesiasticarum, quo in singulis istorum alludam, quosque fontes velut intentis digitis commonstrem. Unde sibi quisque haurire facile possit & non obscuram ex illis Dei voluntatem, & solemnem ex his ecclesiæ observantiam in communicandis non consecrantibus sub altera panis potius specie ut integro & perfecto sacramento. Ut ideo jure ac optime sacra Romana ecclesia ceterarum omnium caput & magistra semper servasse dicatur celebrem hanc communicandi populum consuetudinem tanquam legitimam, catholicam, & ex Christi apostolorumque traditione & praxi profectam. Nam tametsi aliquando vel ex recenti nec ita firma gentilium neophytorum religione, vel ex æmulatione quidem Dei, sed non satis secundum scientiam, vel ad deprehendendas & sedandas subortas interim hæreses fuisse ab aliquibus, & quidem forte cum prælatorum dispensatione interceptam legamus: sed tamen tunc etiam temporis animis usque retentam vel ex eo manifestissime constat, quod universus populus, nullo impulsore, cum primum potuit, ad pristinam velut veram, legitimam, & catholicam, sibique aptissimam, & religionis pietati maxime congruam lubentissime redierit. Ut simul intelligas, & quam inepte ac inique adversarii quærant, quo tempore, & qua authoritate fuerit introducta adultos populi sub una panis specie communicandi consuetudo: & quam bene ac pie œcumenicum Constantiense concilium (cui reliqua post omnia optime concinunt) illam tanquam catholicam laudaverit, & diutissime observatam pro lege habendam, quam non liceat reprobare, aut sine ecclesiæ authoritate pro libitu mutare, statuerit. Contra sentientes vero, & pertinaciter oppositum asserentes (ut nostri hactenus fecerunt adversarii) tanquam hæreticos graviter puniendos decreverit. Atque ita tandem satisfactum pro nostra virili parte sit proposito primo articulo.

de cons. d. 2. c. qui. In act. conc. Const. 5. & 3. Brac. conc. c. 5. &c.
h Conc. Rom. de cons. d. 2. c. pervenit. Concilium Vvor. Later. sub Innoc. 3. Tol. 11. c. 11. Eusb. eccle. hist. l. 5. c. 28. ex Iren. Beda in vit. Ful. & Hibd. Paul. in vit. Amb. &c.
i Conc. Const. 6. c. 52. Cæs. c. 3. 2. Matis. c. 6. 1. Tol. c. 14 &c. Eccl. histor. Eus. l. 6. c. 34. Soz. lib. 8. c. 5. Theo. lib. 5. c. 18. Nic. lib. 17. c. 25.
k Tert. de or. August. ser. 52. Histo. Trip. lib. 9. c. 20. &c.

DE RELIQUIS QUATUOR *articulis.*

ETSI quatuor reliqui articuli fortassis longiori discussione indigent: attamen quia per temporis angustias non licet diutius in eorum examinatione nobis immorari, accuratiore disputatione ad alios aut in aliud tempus dilata, nunc dicemus obiter & nos de singulis, ne ullus intactus videatur relictus, quatenus ex superioribus cujusque decisio haberi possit & definitio.

De II. Articulo.

RATIONES, quibus sancta Romana ecclesia adducta fuit, ut communicaret laicos atque etiam non celebrantes sacerdotes sub una tantum panis specie, cum nitantur & ratione mysterii & decentia dispensationis sacramenti eucharistiæ, ita retinendæ mihi videntur, ut nollem absolute & simpliciter populo calicis usum permitti,

ANNO CHRISTI 1562.

permitti, ut ex responsionibus ad 2. 3. & 4. objectiones constat.

De III. Articulo.

QUOD si honestis & caritatis Christianæ consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi vel regno calicis usus sacrosanctæ synodo videatur, id tum etiam Spiritui sancto visum iri certo credam: cum alioquin multa & magna incommoda perhorrescerem, & vererer inde consequutura, cujusmodi quamplurima in usu calicis contigisse nefanda ipsis Hussitis eorum historiæ luculentissimæ testantur. Quinimo timerem ne illi regno simile quippiam accideret ei, quod Hebræo populo non contento ipsius manna, hujus cœlestis panis figuræ omne delectamentum & omnis saporis, esus etiam & potus, pro ut quisque credebat, suavitatem in se habentis, obmurmuranti ac postulanti: præterea potum usuvenisse legimus concessa illis de petra aqua contradictionis. Itaque si illis calicis usus concederetur, non id simpliciter & absolute faciendum existimo, sed sub illis conditionibus, quæ in compactatis inter concilium Basiliense & Boemos expressæ sunt. Hoc tamen magis explicito, quod crederent illi & profiterentur, id sibi sola potius materna sanctæ ecclesiæ Romanæ indulgentia concessum, non autem lege Christi divina mandatum, ut ex 1. 2. 3. 4. liquet locis.

De IV. Articulo.

CUM in sacramenti ratione panis ipse emineat, utpote in quo tanquam in cibo magis significetur ratio alimenti præsertim spiritalis & gratiæ, ac proinde calix ipse etiam si per se quidem non minus sacramentum sit quam panis consecratus: attamen in sacramenti & communionis usu cum ille pani, magis quam potus esui subordinari videatur propter eminentem illam alimenti spiritalis in pane significatam unitatem, effici inde quoque videbitur, ut calix etiam sacramentalis rationem in communione, quoad ejus usum obtineat, & eatenus unum subordinatione cum pane evadat: atque ideo non minus sumat, qui sub una tantum panis specie hoc sacramento utitur, quam qui sub utraque, quo ad rem ipsam sacramenti non modo contentam, sed etiam significatam ex opere operato, etiamsi ex opere operantis sacerdos dum in participatione sacrificii celebrans utramque sumit majorem gratiam in *posterioris, & calicis sumptionem acquirere possit quandoque: id tamen est per aliud a ratione sacramenti, ut ex 2. 3. 4. & 5. locis fit manifestum.

De V. Articulo.

QUANDO vero eucharistia, patribus dicitur cibus grandium, & eorum qui credere & cognoscere possint sub tanto mysterio se corpus Christi manducare, & ipsum adeo Christum sumere, unde mirifice vivant in æternum, si digna tanto beneficio adoratione, corde contrito & pœnitenti, ac decenter præparato, illud susceperint: Ideo tantum abest, ut necessarium sit divino jure parvulis infantibus tremendum hoc porrigi sacramentum, ut optime sancta ecclesia Romana majorem quam ad pœnitentiæ sacramentum expectet in recipientibus discretionem, qua non modo bonum a malo, sed etiam a prophanis & communibus epulis sacrum hunc & divinum cibum discernant, & decenter revereantur. Quibus interim sufficit, quod unusquisque fidelium corporis & sanguinis dominici tunc etiam particeps fiat, quando in baptismate membrum efficitur Christi. Ut ideo non sit hic attendendum, an aliter olim in aliquibus locis usurpatum sit paulo religiosiore observatione. Siquidem multa rudimentis nascentis ecclesiæ ex paternis & usitatis sive in Hebraismo, sive in Gentilismo ritibus permissa sunt, pro illius temporis ratione, quæ post in melius mutanda venerunt. Quæ tamen omnia ex superioribus sex locis 1. articulo fiunt dilucida, magis etiam ex ipsa disputatione. Quam totam & hæc ipsa, & omnia mea, ut me ipsum, judicio & correctioni sanctæ Romanæ ecclesiæ & hujus sacrosanctæ synodi submitto, & omnino subjicio prudens: nihil assertum volens, nisi quod, & quatenus illi asserendum videatur, simul & vobis patres sacratissimi, in quibus Spiritum sanctum veneror & observo. Qui cum Patre & Filio vivit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ANNO CHRISTI 1562

De consf. dist. 0. c. ita dominus.

XCIV.

CONCIO DOCTORIS PETRI FONTIDONII, Hispani, Segobiensis, theologi illustrissimi ac reverendissimi Petri Gonçalez de Mendoza episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam dominica sanctissimæ Trinitatis vigesima-quarta Maii. MDLXII.

Absque synagogis facient vos. Jo. 16.

SI cum rudes, & populares homines, evangelicis præceptis instituendi, & amore virtutis inflammandi sunt, a magnis etiam, & excellenti ingenio atque doctrina viris in ipso statim concionis ingressu atque vestibulo divini numinis favor implorari consuevit: quanto majori ratione hodierno die, & mihi in hoc theatro sapientiæ, & apud ecclesiæ principes, & de re omnium gravissima & difficillima dicenti, omnia erunt invocanda cœlestia patrocinia, & divinus animorum medicus, atque magister Christus, precibus erit sollicitandus: ut illos in nobis spiritus ad dicendum accendat, quos huic tantæ provinciæ videt esse necessarios: quos ut facilius obtinere valeamus, illius matrem sanctissimam, virginem Mariam, solitis illis officiosissimis, jucundissimisque angelicæ salutationis verbis interpellemus, dicentes: Ave Maria.

CUM nihil sit præstantius amabiliusque veritate illustrissimi legati, reverendissimi patres, cujus amore incensi & inflammati mortales, nullis ut eam assequerentur laboribus parcendum, sed vota studiaque omnia illi consecranda, imo totas suas ætates plerique in ejus investigatione conterendas judicaverint: mirum profecto mihi sæpe videri solet, unde tam subito contra veritatem tantum odium exarserit, ut cujus tanto studio & cupiditate antequam esset inventa, homines tenebantur, eam in lucem jam editam, tam acerbo & intestino odio prosequerentur. Neque enim Christum servatorem nostrum, vitæque magistrum alio nomine perditi & profligati homines tam acriter insectati sunt, quam quod cum ipse veritas esset, se veritatem appellaverit, & veram recte sentiendi optimeque vivendi *Joan. 14.*

vendi vitam innocentissima vita & cœlesti sapientia mortalibus patefecerit: neque quidpiam aliud contra illius discipulos, acerrimos veritatis patronos, veterum tyrannorum carnificinas, quam odium veritatis armavit. Quod si veterem etiam rerum gestarum memoriam jam inde ab initio ad hæc usque nostra infœlicissima tempora repetamus, inveniemus plane & veritatem ipsam invisam semper fuisse mortalibus, & eos qui illius causam patrociniumque susceperunt, & publico odio conflagrasse, & impios contra se sceleratorum hominum animos, armaque movisse. Hinc prophetarum fuga, exilium, cruciatus, interitusque promanarunt. Hinc videas Michæam odio habitum, Hieremiam in carcerem teterrimum detrusum, Heliam sanctissimum virum a perditissima fœmina indignis modis vexatum, Zachariam Jojadæ filium lapidibus obrutum, Isajam serra consectum crudelissime trucidatum, cœlestemque illum præconem Joannem Baptistam obtruncatum, ejusque caput venerandum impudentissimæ saltatrici tanquam impudentiæ præmium atque mercedem exhibitum. Sed nihil mirandum est: pugnat enim veritas cum hominum sceleribus, cum ambitione, superbia, avaritia, cum omni genere improbitatis bellum gerit, tot habet hostes quot vitia: tum vero principem ipsum, mendaciique parentem dæmonem sibi infensissimum. Quo fit, ut non potuerit dignitatem suam citra pulverem & sanguinem conservare. Acerrimos igitur perpetuo & innumerabiles hostes, paucissimos vero patronos & defensores adepta, sic semper infestas & inimicas mortalium mentes experta est, ut mihi quidem totum pene orbem contra veritatem pugnasse, & odium simul cum illa natum & educatum ejus semper socium atque comitem extitisse videatur.

3. Reg. 22. Hier. 38. 3. Reg. 19. 1. Paral. 24.

Etenim antiquis temporibus ante adventum Christi fœlicissimum, cum homines non expressam aliquam veritatis imaginem, sed quasdam illius umbras, vestigiaque sequerentur, non tamen defuerunt qui illas etiam umbras & odio haberent, & acerrime insectarentur. Nam si qui tum magni & excellentes homines virtute atque sapientia floruere, qui veritatis amore flagrantes, illius vindices & assertores esse voluerunt, ii plane ceteris invisi, multis sæpe incommodis, contumeliis affecti sunt: sed cum non satis essent ad illius defensionem animati, qui honorem vitamque suam illius dignitati anteferendam ducerent, molles, & delicati patroni, ejus causam turpiter prodiderunt. Vexata ergo tunc, afflicta, & exagitata veritas, cum nullum locum in terris in quo respirare, nullum certum domicilium, nullam sedem tectam satis atque munitam inveniret, in qua dignitatem suam illæsam, & inviolatam contra hominum insidias conservaret: quemadmodum incorruptissima illa virgo justitia, relictis tribunalibus judicum, in cœlum: sic veritas destitutis gymnasiis philosophorum, cætuque hominum, in supernas sedes, in gremium, sinumque divinum, unde fuerat egressa, commigravit. Totus igitur terrarum orbis densissima quadam & flagitiorum & ignorantiæ caligine circumseptus, luce & splendore veritatis orbatus, in tenebris versatur, quousque confecto jam atque decurso illo temporis spatio, quod divina bonitas asserendæ hominum libertati, implendisque suis pollicitationibus, promissisque præfixerat: filium unigenitum, hoc est ipsam veritatem humana carne indutam, mortalique conditione natam legavit ad terras: quæ hominum animos a tenebris errorum, ad veritatis lucem: a turpissimis moribus, ad honestam vitam: a miserrima servitute, ad dulcissimam libertatem: a cupiditate rerum abjectissimarum, ad cœlestium ac divinarum contemplationem, amoremque traduceret: quæ deorum simulacra e fanis expelleret: quæ templum illi sanctissimum consecraret: quæ aram non jam hominum vel animantium, sed suo ipsius sanguine madentem erigeret: quæ iter mortalibus ad immortalitatem, veramque religionem veluti digito commonstraret. Sed o cœcas atque perversas hominum mentes, quæ non modo tantum, tamque præclarum Dei beneficium non agnoverunt, sed ingratissime repudiarunt: & non repudiarunt modo, sed inaudito quodam odio prosequutæ, acerbissimis opprobriis, & crudelissima morte ipsam veritatem affecerunt. Nam cum ob diuturnam errandi consuetudinem, homines suis jam tenebris gauderent & delectarentur, non poterant tantum veritatis lumen sustinere: & quemadmodum qui diu in tenebris jacuerunt, ab illis extracti, splendidissimam lucem Solis, sine gravissima offensione ferre non possunt, sed illius suavissimo, & candidissimo splendore vehementer offenduntur atque cruciantur: sic illi veritatis lucem sese ultro illorum animis inferentem, sed tamen cum eorum erroribus, cupiditatibusque pugnantem turpiter rejecerunt: multoque magis homines in eam sævire cœperunt, cum eam magis amare, & venerari debuissent: nulloque tempore tantum odii & persecutionum incendium contra veritatem est excitatum, quam eo quo illa magis cœpit de mortalibus bene mereri. Testes sunt contumeliæ, maledicta, cruciatus, morsque acerbissima Christi. Testes sunt carceres, catenæ, equulei, ignes, gladii, crateres, secures, laminæ ferreæ, reliquaque tormentorum genera, quæ tyrannorum crudelitas contra veritatis propugnatores excogitavit.

Gala. 4.

Cum ergo hæc omnia Christus vitæ magister secum tacita mentis cogitatione perpenderet, cum videret calamitosum illud, tristissimumque suæ mortis tempus instare, cumque tota illa acerbissima malorum tragœdia, quæ carissimis suis apostolis imminebat, ante illius divinos oculos versaretur, majorem animo dolorem de illorum calamitatibus, quam de sua ipsius morte concipiens, illos hodierno sermone consolatur, impendentia mala prædicit, & ut prævisis malis minus offenderentur, & eorum acerbitatem illo vaticinio aliqua ex parte mitigaret: Attendite (inquit) discipuli mei carissimi, *absque synagogis facient vos*, vos homines summo & infinito quodam odio prosequentur, vos templis exterminabunt, e consuetudine hominum expellent, contumeliis afficient, omni crudelitatis genere vexabunt, immaniter interficient, & quod est acerbius, qui vitam vobis eripuerint, gratissimas se Deo hostias immolasse arbitrabuntur. Sed obsecro vos subeat tunc mei memoria atque recordatio, quem vobis priorem mundus odio & acerbissimis est contumeliis prosecutus. Quod si me magistrum, si servatorem, si ipsam denique veritatem tam inimice sunt insectati, quid mirum si vos, & discipulos meos, & veritatis etiam defensores exagitent? Sed quoniam videbat illos nunc infantium more non posse omnia arcana divina complecti (nam illis paulo post dixit) *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*: quia noverat eos non posse tanto animi robore

Joan. 16. Joan. 15. Joan. 16.

Anno Christi 1562.

bore malorum impetus sustinere: Nam Petri nimiam illam confidentiam illis antea verbis represserat, non potes me sequi modo, & ascensurus in cœlum discipulos suos Hierosolymis sedere jussit, donec cœlesti induerentur virtute, quia illorum infantiam & imbecillitatem cognitam & exploratam habebat: ut eos quos suæ divinitatis & gloriæ præcones esse volebat, contra tot procellas & tempestates, fortissimo aliquo patientiæ præsidio, cœlesti patrocinio, & spe fœlicitatis armaret: nunc illis spiritum sanctum pollicetur, cujus præsentia non modo reformidabunt pericula, neque truces tyrannorum vultus exhorrescent, sed alacri & læto animo se in ipsas crudelissimæ mortis fauces, pro Christi gloria, & veritatis defensione conjicient, B a quo non modo illorum mentes aptæ atque capaces ad excipienda divina illa mysteria redderentur, sed linguas etiam igneas acciperent, quibus divina consilia mortalibus explicarent, frigida hominum pectora, amore rerum cœlestium atque divinarum incenderent, omnes gentes atque nationes sub evangelii jugum mitterent, & in ultimos orbis angulos atque recessus crucis vexillum, & lumen veritatis inferrent.

Joan. 23. Luc. 24. Act. 2.

Quæ quidem omnia sic evenisse sicut ille prædixerat, ipse rerum exitus declaravit: Nam cum de morte parta victoria captivam duxisset captivitatem, & gloriosissimum triumphum in cœleste capitolium (mirantibus angelis) intulisset, C misso Spiritu sancto, suorum discipulorum animos sic confirmavit, ut ille qui paulo ante ad unius ancillæ vocem contremiscebat, jam audeat in principum conspectu loqui confidenter, illis exprobrare perfidiam, illorum imperia jussaque contemnere, dicens: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*, &, *non possumus quæ vidimus & audivimus non loqui*: & reliquis etiam apostolis, quibus antea vel ipse magistratuum conspectus erat formidabilis, nunc tormenta gratissima, accusatio jucunda, dolor voluptas, pœna fœlicitas, dulcis infamia videbatur, usque adeo ut summæ fœlicitatis loco ducerent, se dignos existimari, qui pro Christo contumeliis afficerentur. O divina virtus, & inaudita D apostolorum constantia! O paterna clementia, & incredibilis misericordia summi Dei, qui cum paulo ante filium carissimum infinitis opprobriis affectum, vulneribus transfixum, sanguine perfusum, tot plagis cæsum, ut toto corpore humanæ crudelitatis vestigia conspicerentur, e terris ad se redeuntem suis manibus excepisset: nunc mortalibus tanquam bene de se meritis miserit Spiritum sanctum, ut hostium etiam suorum, quorum filius fuerat servator, doctor ille nunc atque consolator extitisset. Edocti ergo fuerunt apostoli atque confirmati divinitus: hæc duo illis officia præstitit spiritus ille cœlestis. Nam & illis aperuit divina consilia, & eorum animos ita forte reddidit atque con- E stantes, ut nullis periculis aut calamitatibus frangerentur: de quibus duabus rebus nobis hodie dicendum est. Nam primo de illo abditissimo sacræ triadis mysterio pauca dicemus, quod quia magnopere Spiritus sancti præsidio & lumine indigebat, statim post illius adventum ecclesia celebrandum curavit, deinde vero illud Christi vaticinium interpretabimur: absque Synagogis facient vos. Quod quantam vim passura esset veritas evangelica, significavit. Quapropter vos obsecro atque obtestor, sanctissimi

Eph. 4. Joan. 18. Matth. 26. Act. 5. Act. 4. Act. 5.

patres, ut qua soliti estis ceteros attentione, & benevolentia, nunc etiam me dicentem excipiatis.

Inter reliqua abstrusiora mysteria, quæ Christus optimus maximus Spiritui sancto explicanda suis apostolis reservavit, illud est longe ceteris excellentius atque divinius, & quod humanæ, angelicæque mentis superet cogitationem, quod hodierno die tanta frequentia, lætitia, & exultatione Christiani celebramus: sacræ, inquam, triadis arcanum, de quo quis erit tam audax & emotæ mentis, qui in hoc orbis gentium clarissimo sanctissimoque domicilio, in conspectu, inquam, vestro dicere audeat? Nam cum tria sint quæ de re quavis quæri soleant, an sit, quid sit, & qualis res sit: si reperti sunt qui Deum esse negaverint, & *cum cœli enarrent gloriam Dei*, cum clamet hæc pulcherrima mundi machina, tanta rerum varietate & splendore nitens: cum clamet hæc splendidissima cœli facies, tot ardentibus syderibus, tanquam quibusdam facibus luminibusque distincta: cum clamet aer tot avium, vastissimum mare tot piscium generibus refertum, terra tot animantium frequentia, fontibus, fluminibus, & arboribus exornata: cum omnia denique quæ hic mundi ambitus complectitur, apertissima voce testentur, esse aliquam vim cœlestem, quæ rebus prospiciat humanis, tantumque & tam præclarum opificium rectore aliquo & gubernatore carere non posse, non tamen defuere surdi, cæci, & improbissimi philosophi, qui neque has voces exaudirent, neque hanc tantam lucem viderent, neque moderatorem esse aliquem confiterentur, qui totius orbis clavum, imperiumque teneret. Si præterea nosse quid sit Deus, sic est operosum & arduum, ut Plato Deum invenire difficile, nosse vero impossibile judicaverit: & Simonides rogatus a Dionysio quid Deus esset, tres dies ad eam quæstionem explicandam postulavit, deinde alios tres, rursum & alios, & quo magis in hujus rei consideratione demersus divinam naturam humanis viribus investigabat, eo se minus intelligere confitebatur. Si non modo philosophi, sed sanctissimi & sapientissimi theologi facilius & expeditius esse dixerunt, quid non sit, quam quid sit Deus explicare: quis poterit, quis, qualisque sit Deus non dicam exprimere dicendo, sed mente saltem & cogitatione complecti: Si angeli stupefacti & attoniti cum Christum ascendentem in cœlum conspicerent, percussi quadam admiratione clamabant: *Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus*? Quis est iste rex gloriæ? & illis verbis hujusce rei ignorationem apertissime confitebantur. Si Isajas, cum atrocissimam illius mortem vivis coloribus depinxisset, exclamat, *generationem ejus quis enarrabit?* Si Paulus gentium doctor sublatus in cœlum, & in illa consilia divinitatis admissus, cum illa secum perpenderet, in has voces prorumpebat: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*! quis audebit in illam purissimam simplicissimamque sacræ triadis naturam sine temeritatis & impudentiæ nota curiosos oculos inferre? Quis erit tam temerarius, qui quod angeli, apostoli, prophetæ, quod ipsi cives & incolæ cœlestes ignorant, se scire existimet, & explicare posse arbitretur? Exhorrescit animus, & ad tantæ rei miraculum attonitus stupescit, & linguæ atque mentis officium rei magnitudine longe superatur. Nam licet notus fuerit in Judæa Deus, tamen ut creator, conditor, auctorque rerum omnium (licet gentibus etiam per ea

Psal. 16. Isa. 63. Isa. 53. Rom. 11. Psal. 75. Rom. 1.

ANNO CHRISTI 1562.

quæ facta sunt, cognosceretur) tamen ut rector A moderatorque mundi hujus: sed trinum & unum esse Deum, nullus unquam mortalium conjicere aut divinare potuit. Nam neque argumentum, neque exemplum aliquod natura suppeditabat, quod lucem aliquam tantis tenebris posset inferre.

Divinum hoc fuit Christi servatoris nostri & Spiritus sancti beneficium, qui cœlesti fidei lumine sic Christianorum animos illustrarunt, & in ea persuasione confirmarunt, ut etiam si angeli e cœlo dilapsi aliud persuadere conarentur, (*Galat. 1.*) fremant licet dæmones, & discrucientur, licet extrema tyranni comminentur, nulla vis tanta excogitari poterit, quæ ab ea possit sententia Christianum populum dimovere. B Sunt plane in hac rerum universitate vestigia, sunt notæ quædam & umbræ hujusce rei, fateor: est animus hominis ad imaginem conditus similitudinemque divinam, qui mente, voluntate, atque memoria, sacræ triadis naturam adumbret: est in unaquaque re veritas, bonitas, & essentia: est sol hic splendidissimus, qui natura, lumine, & calore, aliquam (licet obscurissimam) hujus rei significationem exhibere videatur: est nescio quæ divinitas, quam Pythagorica philosophia in ternario numero latere arbitrabatur; & nescio quid quod veteres philosophi hac de re suspicabantur: sunt præterea quamplurima veteris instrumenti testimonia: est nonnulla populo Israelitico sacræ triadis exhi- C bita significatio, fateor: sed quis obsecro mortalium iis vestigiis ad cognoscendam Trinitatem unquam progressus est? Quis hæc animadvertit quousque orbis & servator, & doctor, re explicata, præbuit ansam, ut ejus rei, cujus cognitionem homines divino beneficio fuerant adepti, exemplum postea aliquod in hac rerum universitate conquirerent? ille veteres excussit umbras, & illa cubilia, in quibus delitescere aliqua hujusce rei significatio videbatur, indicavit: ille (*Heb. 6.*) remoto velamine in sancta sanctorum humanæ mentis aciem penetrare fecit: ille tribuit eam nobis facultatem, ut quod ipse docuit jam audeamus explicare: ille effecit, ut non modo Deum, & unicum Deum, sed tres simul in unitate na- D turæ personas agnosceremus. Patrem qui fons est, origo, atque principium totius divinitatis, cui tribuitur æternitas sine principio, bonitas immensa, quæ neque in conferendis beneficiis defatigari, neque ingratitudine aut sceleribus hominum exhauriri: potentia, quæ nulla senectute frangi, debilitarique possit. Filium vero (hoc est) divinum verbum in ipsis paternæ mentis visceribus conceptum ex immensa rerum cognitione genitum, qui splendor sit, species, figura, & expressissima imago paternæ illius divinæque naturæ, rivus ex uberrimo fonte, radius ex sole splendidissimo porrectus, cui sapientia ipsa dicata atque consecrata est, in quo lucent & splendent rerum omnium imagines, cujus præ- E sidio omnia pater confecit: (*Heb. 1.*) qui Deus cum esset misericordia motus, non modo ad vilem abjectamque hominis conditionem se demisit, sed & postremas contumelias, mortemque descendit, ut morte sua vitam hominibus, libertatemque restitueret: & ut illis esset via quæ errare: veritas quæ decipi: vita quæ mortales interire nulla ratione pateretur. (*Joan. 14.*) Spiritum vero sanctum ex illis amoris flammis, quibus se pater filiusque complectuntur, procedentem, qui bonitatis fons, charitas ipsa, & pignus esset cœlestis hæreditatis: a quo pax, gaudium, solatium: a quo justitia, integritas, innocentia: a quo sapientia, bonitas, constantia: a quo libertas, sanctitas, perfectio, omnia denique cœlestia munera, (*1. Pet. 1.*) beneficiaque promanarunt; a quo illustrati prophetæ, pastores eruditi, apostoli confirmati & inflammati sunt; ita tamen ut cum audiamus tres illas divinas personas nominari, non intelligamus unitatem illam simplicissimam naturæ divinæ trium personarum numero aliqua ratione violari, quo minus, licet tres sint personæ distinctæ, unaque alia non sit, omnes tamen unus sint simplicissimusque Deus. Et quamquam Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas tribuatur, non sic accipiendum, ut quod uni conceditur, ceteris auferatur: cum omnes eadem unaque bonitas, æternitas, sapientia, divinitas, potentia, majestas, gloria, beatitudoque complectatur. Itaque ab hac divina admirabilique natura cum de ea loquimur, diversitatis verba longe removenda sunt, ne injuria aliqua simplicissimam unitatem afficiamus; tum vero divisionis ne simplicitati, disparitatis ne æqualitati, separationis ne tantæ necessitudini, dissimilitudinis ne etiam unitati, singularitatis ne triadi, perturbationis ne ordini, solitudinis ne sacrosancto illi trium personarum consortio vim aliquam aut injuriam imprudenter inferamus: sed simplicissimam illam purissimamque sacræ triadis unitatem, quam docuit Christus, suasit Spiritus sanctus, celebrarunt apostoli, confirmarunt concilia, ecclesia edocta divinitus explicavit, & hodie proponit adorandam, supplicibus nunc animis veneremur.

Sed quod me rapuit insania? quo me per immensum hoc pelagus temerarius ardor, furorque provexit? quod ingredi angeli reformidant, & in quo tot Arii, Macedonii, Sabellii, Eunomii, Marcelli miserum fecere naufragium? Complicemus igitur vela, & placidum aliquem securumque portum occupemus, ne fragilis, levisque nostra cymba longius provecta inter confragosas cautes iis tantis difficultatum fluctibus obruatur; & hanc tantam Dei majestatem, quam assequi cogitatione non possumus, proni atque supplices silentio & admiratione revereamur, gratulemurque sanctissimæ triadi, quod cum hoc misero & calamitoso seculo, omnia ferme Christiana dogmata ab hostibus convulsa & labefactata sint, illa ex hoc tanto incendio salva & incolumis evolaverit: piissimæque matris ecclesiæ exemplum vestigiaque sequamur, quæ cum dignam hoc tanto mysterio orationem invenire non posset, quod non assequitur exclamationibus colit, & in illas voces plenas admirationis laudisque prorumpit. O adoranda trinitas, o veneranda unitas, o perfecta deitas: tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio in sempiterna secula.

Sed venio jam, gravissimi patres, ad alteram orationis nostræ partem, & huic loco, & his temporibus magnopere accommodatam, ad Christi servatoris nostri vaticinium, ad eas, inquam ærumnas & calamitates explicandas, quas Veritas evangelica passa est: in qua cum tot ecclesiæ acerbissima vulnera a se nostris oculis objiciant, vix se potest meus animus ingenti dolore & commiseratione pressus continere, quin mortiferas & insanabiles ejus plagas justissimis lacrymis & lamentatione prosequatur. Quis est enim tam ferreus, qui in tanta malorum acerbitate lacrymas possit continere? Qua in parte mihi visa est ecclesia sponsi dulcissimi Christi injurias atque cruciatus

Cap. 35. tus imitari. Nam sicut ille verberibus cæsus, sic est dehonestatus, ut (quemadmodum vates & Isajas multo ante cecinerat) non modo in eo decor aliquis aut pulchritudo, sed neque hominis forma aut species appareret: sic etiam ecclesiæ pulcherrimam faciem, turpissimis erroribus dehonestatam, deformatam videamus, & sicut ille tot plagis & vulneribus affectus est, ut nullus in eo locus sanus conspiceretur, qui novo vulneri excipiendo patere possit: sic nullum est ecclesiæ membrum, quod aliquod hostium telum non exceperit: & quemadmodum ille ab ipsa infantia pericula discriminaque mortis subire, & immensos labores perferre consuevit: sic illa impias & sanguinarias carnificum manus, & hostilem hæreticorum audaciam inter ipsa crepundia experta est. Nam cum tria sint hostium genera, infesta evangelicæ veritati, primum tyrannorum, qui crudelitate & gladiis armati inauditis tormentorum generibus homines ab illa revocare, & Christi sanctissimum nomen delere conarentur: alterum eorum, qui Christianæ doctrinæ puritatem, sicut improbissimi illi senes Susannæ pudicitiam, vitiare atque corrumpere studerent: tertium eorum, qui auctore Paulo, veritatem Dei in injustitia detinent, hoc est, illorum qui pravis moribus, & perdita vita, vim etiam inferunt veritati, ut illam elucere minime patiantur: ii omnes hostes statim in ipsis exordiis nascenti religioni bellum acerrimum indixerunt, nec passi eam adolescere ut viribus confirmata se colligeret, & cum illis æquo Marte congredi posset: infanti adhuc ecclesiæ, & in ipsis incunabulis vagienti jam ipsi insidiabantur.

Dan. 12. *Rom. 1.*

Tyrannorum sane cęca rabies & insania, auctoritate & potentia munita, in Christianorum innocentiam, omni nudam atque destitutam præsidio, impune, crudeliterque sæviebat: & eo atrocius, atque crudelius, quod ea ratione Dei se partes agere, & se illi gratissimum obsequium exhibere arbitraretur. Rapiebantur itaque tunc qui Christo nomen dedissent ad tribunalia judicum, & abstracti ex ipsa Christi schola & ecclesiæ complexu, tractique ad carnificinas, opprobriis & contumeliis affecti, vexati, torti, indicta causa condemnati ad supplicia crudelissima deducebantur. Sed! o res stupore & admiratione dignissima, vexata tunc & dilacerata ecclesia inter ipsas tamen carnificum cruentas manus majora in dies suscipiebat incrementa: & illorum qui pro Christo mortem oppetebant, effuso sanguine, veluti sparso semine, novi Christiani nascebantur. Ut mihi quidem sapienter Tertullianus martyrum sanguinem Christianorum semen appellasse videatur: & Augustinus, qui multo dixit esse pulchriorem evangelicam veritatem Grecorum Helena, pro qua multo fortius martyres contra Sodomam, quam pro illo Græci contra Trojam dimicaverunt. Sed quamquam hoc hostium genus atrocissimum fuerit, quod ecclesiæ sanguinem semper exsorbere cuperet, & illo suas passim secures cruentare, tantum abfuit ut id quod optabat assequeretur, ut morte ipsa, qua existimabat se posse nascentem religionem extinguere, foverit & locupletaverit: & dum crescenti Christi gloriæ invidet, illam multo reddiderit illustriorem.

Joan. 1.

Sed illud est longe atrocius atque crudelius eorum hominum qui in ecclesia nati, ex illius visceribus progressi, in ejus gremio atque sinu educati, in illius schola eruditi, ejus sanctissimis præceptis instituti, & sacramento auctorati ab illa turpiter defecerunt: & in sanctissimam, piissimamque matrem contumeliosi, insanis erroribus illius tranquillitatem pacemque turbarunt: & carissimos ejus liberos illa miserabiliter flente & collacrymante ex ejus sæpe complexibus abstulerunt, ut quæ modo in ipsas tyrannorum armatas manus nuda, inermisque conjecta, non modo partam dignitatem conservabat, sed augebat: nunc proh dolor, non liceat illi per filios collectam tantis sudoribus & sanguine gloriam retinere. Quod quid acerbius & calamitosius excogitari potest? Conferte, gravissimi patres, tyrannorum potentiam cum hæreticorum audacia, & invenietis tanto majora damna & acerbiores injurias ab hæreticis quam a tyrannis ecclesiam accepisse, quanto est atrocius intestinum domesticumque bellum, quam externum: tantoque nunc illam esse mœstiorem, quanto est funestius & calamitosius, matrem a filiis quam ab hostibus dilacerari.

Multi antiquis temporibus ecclesiæ hostes extiterunt, non est necesse commemorare: vos ipsi, gravissimi patres, recordamini, qui illam variis & miserabilibus modis afflixerunt: sed nunc quis mœstissimam ejus faciem siccis oculis possit intueri? Habuit quondam tyrannos qui illam delere, hæreticos qui discerpere, & distrahere conarentur: sed nunc non simplices tyrannos, non nudos & inermes hæreticos, sed cum hæresi conjunctam tyrannidem, armatam contra se jam hæresim intuetur. Vidit quondam Julianum aliquem, vidit Hunericum sævum Vandalorum Africæ regem, Arianis faventem, illisque bona atque templa restituentem: sed nunc vix potest conjuratos contra se principes numerare. Vidit aliquando unam aut alteram provinciam hæresibus infectam & contaminatam: nunc vero ab ultima Scythia, ad extremas usque Europæ partes, totum pene Christianum orbem veluti fretum aliquod aut Euripum erroribus æstuare: & non modo inquinatas provincias, regna, atque nationes, sed perditas jam & profligatas: non solum apertos hostes, sed occultos etiam inter ipsa filiorum latera cum maximo eorum periculo versari. Vidit quondam Encratitas, Catharos, Euchitas, acerrimos sane hostes, sed qui prætextu virtutis (unde nomen sortiti sunt) se in Christianorum animos insinuarent: nunc vero nullo religionis prætextu, sed specie quadam improbissimæ libertatis, cujus amore perniciosissimæ foventur opiniones, in ecclesiæ perniciem irruere. Vidit unum aut alterum dogma Christianum labefactari, nunc integram religionem everti. Sensit membrum aliquod ecclesiæ vulnerari, nunc vero totum illius corpus saucium atque cruentum intuetur. Vidit oppugnari aliquando fidem a perfidia, lucem a tenebris, veritatem a mendacio, Christum ab antichristo: nunc vero sacrilegium cum hæresi conjunctum & copulatum conspicit. Videt enim spoliari templa, aras everti, omnibus ornamentis fana nudari, contemni leges, subsannari pontifices, irrideri sanctos, patriam avitamque fidem deseri, & quod est miserabilius, hostium gladios atque secures ipsis jam ecclesiæ cervicibus imminere, trucidari catholicos, & ipsas Christi sanctissimas aras illorum sanguine madere. O rem acerbam & calamitosam: obsecro vos, obtestorque, sanctissimi patres, ne moleste feratis hoc in loco has ærumnas ecclesiæ & miserrima naufragia sæpe referri, & aures animosque vestros illorum commemoratione vulnerari. Liceat obsecro mœstissimæ matri apud carissimos filios lugere, ac lamentari suam infelicitatem

tem, liceat vulneratæ atque sauciæ acceptas plagas & gravissima valnera medicis detegere, liceat afflictæ sponsæ ad sponsi dulcissimi pedes provolutæ conqueri de injuriis, infortuniisque suis: liceat illi hac saltem frui consolatione, quando alia non potest: ut vos qui illius filii, qui sponsi, qui pastores, & medici estis, misericordia commoti, erigere jacentem, alligare illius vulnera, & consolari lamentantem majori animi ardore & contentione studeatis.

Utinam mihi cœlestis spiritus illam vim dicendi tribuisset, ut hanc tantam cladem & stragem ecclesiæ vestris nunc oculis subjicere potuissem, non dubito quin non modo vos qui illius vicem sortemque doletis, sed saxa ipsa atque lapides flere & lamentari coegissem. Non enim jam hæretici, sed monstra: non hæreses, sed furiæ in Christiana republica versantur. Nam scripturam divinam corrumpere & depravare, majorum instituta contemnere, doctorum auctoritatem negligere, conciliorum decreta despicere, publicæ paci & tranquillitati invidere, hæreticis omnibus commune semper fuit & usitatum: sed bellum acerrimum & calamitosum, aris, templis, altaribus, imaginibus, legibus, sacrificiis inferre, sacramenta delere, & illa unica hostia corporis & sanguinis Christi, Christianas aras spoliare, jus omne ceremoniarum auferre, in omnes sacerdotum ordines impudenter invehi, mentes, sensus, sermones, libros, ira, odio, & stomacho ardere, non modo infestissimis animis, sed hostilibus armis velle religionem funditus evellere, atque delere: hoc sane hujus ætatis infelicissimæ proprium est, ut nisi firmum staret Christi servatoris nostri promissum, inferorum portas frustra contra ecclesiam esse conaturas, nunc mihi de illius interitu reformidandum esse videretur.

Matt. 16.

Quid ego, gravissimi patres, in vestrum sanctissimum ordinem jactatas referam contumelias? memoriæ proditum est, Arianos conatos fuisse ecclesiæ pastores, qui illorum furori acriter resistebant, de medio tollere: itaque Antiochiam Eustathio, Adrianopolim Eutropio, Constantinopolim Paulo, Alexandriam Athanasio, Italiam Dionysio, Galliam Paulino nefarie privaverunt. Ut sublatis gubernatoribus (sicut dixit Cyprianus) ipsi liberius circa ecclesiæ naufragia grassarentur. Nunc vero nostri sæculi homines non contenti Angliam universam, magnamque Germaniæ partem orbatam pastoribus reliquisse, & ceteris jam etiam provinciis insidiari, clavum totius ecclesiæ a Christo servatore nostro Romano pontifici traditum (o singularem audaciam) ex illius sanctissimis manibus extorquere nituntur: quinetiam & Carolo invictissimo imperatori, & Christianæ religionis assertori imperium aliquando auferre conabantur: ut iis duobus luminibus extinctis, Cimmerias ipsi tenebras in Christianam rempublicam inferrent. Quid ego tempestates ab illis excitatas commemorem? Quid ecclesiæ bona direpta? Quid servos contra dominos armatos, & trecenta hominum millia trucidata? Quid trecenta in Franconia spoliata monasteria & illa quæ nunc ceteris in provinciis passim diripiuntur? Quid combustas publice sanctissimas ecclesiæ leges? Quid Solymanum, infestissimum Christianæ religionis hostem ab illis sollicitatum, ut Christi sponsam sævissimis Turcarum armis dilacerandam objicerent? Sed hæc vetera. Quid illas pugnas, perturbationes, incendia, cædes, quæ quotidie ad aures vestras tanto cum omnium dolore auferuntur? hoccine est esse Christianos? hoccine est esse evangelicos? hoccine est esse Christi discipulos & imitatores? O tempora misera & infelicissima, qui questus, qui mœror, quæ lacrymæ, quæ oratio digna his tantis malis inveniri potest?

Quid primum conquerar, patres? nunquid illorum interitum qui ab ecclesia defecerunt deplorabimus? O Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati? O clarissima Germania, cui ecclesia Romana simul cum religione sanctissimum quoque tradiderat imperium, ut cujus fidem constanter retinebas, illius etiam dignitatem contra hostium injurias victricibus armis conservares. Quo animo & quo vultu illamet arma sacrosancta, quæ ad ejus salutem tuendam tuæ fidei commissa sunt, in materna viscera convertere potuisti? Quis religiosissimam gentem subvertere, sapientissimam decipere, fortissimam & constantissimam ab inveterata religione potuit deturbare? Tuque etiam Christianissima quondam Gallia, quæ ob eximiam pietatem & religionem hæreditarium hoc nomen a majoribus acceptum, illæsum atque inviolatum tot sæculis conservasti, quæ tot habebas domestica exempla regum sanctissimorum, quæ tantam gloriam eras adepta, ut nullum esset regnum, nulla ratio, nulla provincia, in qua non Gallorum vestigia religionis gratia impressa conspicerentur: nullaque tam semota regio, in quam tuæ pietatis fama non penetraverit: Quis te fascinavit non obedire veritati? Quis e tanta gloria dejecit? Quis tibi hanc tantam invidit felicitatem; Teque etiam Anglia, vosque reliquas nationes, cererosque mortales appello, qui matrem sanctissimam ecclesiam deseruistis. Quis vos ab ecclesia Romana, quæ est sponsa Christi, quæ est arca Noe, extra quam non est salus, quæ est columna & firmamentum veritatis, quæ est sancta illa civitas Hierusalem, segregavit? & paucorum hominum temeritati & audaciæ parere fecit? Quis vos fascinavit non obedire veritati?

Respicite, fratres, aliquando, & hos Sirenum cantus, qui vobis falsa quadam libertatis specie blandiuntur, sed lethalem somnum comminantur, fugite, & piissimæ matris ecclesiæ vocem agnoscite, afflictæ atque calamitosæ, & interitus vestri dolore confectæ miseremini. Quæ nunc vos magnis ad se vocat clamoribus, quæ sinu redeuntes excipiet, quæ consertis brachiis vos summa benevolentia complectetur, quæ suarum calamitatum amplius non recordabitur, quæ lata lege oblivionis acceptas injurias sempiterno conteget silentio: Quam quidem mœstam, sordidatam lugubri habitu, obortis lacrymis ad genua vestra provolutam sic vobiscum agere existimate. Quis vos, filii mei carissimi, a meis complexibus abstraxit? quis præcepta mea tam longa sæculorum serie, tot sacrorum conciliorum & doctorum auctoritate firmata docuit negligere? cur illam viam quam apostoli, martyres, pastores, tot doctissimi, & sapientissimi homines ingressi sunt, quam & Christi & martyrum sanguine tinctam videtis, deseruistis. Stupescat cœlum, me fontem aquæ vivæ dereliquistis, ut pertusas & dissipatas cisternas sequeremini? Cur meo sacramento auctorati milites, parentis signa deseruistis? Cur meum suavissimum jugum e vestris cervicibus expulistis? Quod ego tantum contra vos concepi scelus, ut quos genui in Christo, quibus vitam dedi, quos lactavi, quos indulgentia materna fovi, quos in spem cœlestis hæreditatis erexi, pro quibus nunc & preces & lacrymas fundo, vos discipuli in magistram ingrati, filii in ma-

ANNO CHRISTI 1562.

trem crudeles, amici in sponsam sitis contumeliosi? O & me miseram, & vos infelicissimos.

Sed emergat jam ex iis vadis oratio, & istos doloris atque lacrymarum scopulos prætervecta se tandem ad investigandum aliquod tantis malis remedium, consolandamque mœstissimam matrem convertat: qua in parte quem primum invocabimus patres? Cujus auxilium implorabimus? Nunquid Dei? at vereor, ne peccatis & sceleribus nostris offensus avertat oculos, aures occludat, & illud nobis supplicantibus, quod olim populo Israelitico, respondeat: Neomenias & sabbata vestra odivit anima mea. Neque enim ullam aliam tantorum malorum causam extitisse arbitror, quam populi Christiani flagitia. *Propter peccata tua* (inquit Deus per Hieremiam, alloquens veterem ecclesiam) *relinqueris sola ab hæreditate tua quam dedi tibi, & servire te faciam inimicis tuis.* Ego sane, gravissimi patres, cum miseram horum temporum conditionem, & calamitosum rerum statum considero, videor videre incensum ira atque indignatione dominum, evaginato gladio sponsam ob filiorum scelera vulnerare, & illi servitutem atque solitudinem comminari. In tantis vero malis unicum video esse remedium præsidiumque lacrymarum: ut ploremus coram domino, ut tantum istud incendium in ecclesiæ fortunis excitatum expressis dolore peccatorum lacrymis restinguatur: ut sacram quam hodie colimus triadem invocemus, ut conniventem in nostris calamitatibus dominum, & veluti nostris malis indormientem illis regii vatis vocibus excitemus: *Exurge domine, quare obdormis? exurge & ne repellas in finem: quare oblivisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ?*

Jerem. 17.

Psal. 43.

O pater cœlestis, nunquid ecclesiam quam tibi atrocissima filii morte consecrasti, incendi nunc ab hostibus, diripi atque vastari patieris? cupis ne fortassis in alias illa puriores sedes transferre? & sicuti quondam Hierosolymæ, Asiæ, Græciæque templa, nunc etiam reliquæ Europæ sanctissima domicilia tuorum martyrum sanguine consecrata ab hostibus occupari sines? Si nihil nostris precibus, si nihil ecclesiæ lacrymis, si nihil eorum qui passim jam pro tua gloria trucidantur, sanguine vocibusque moveris, respice in faciem Christi tui: ut hæc tua justissima indignatio peccatis nostris sceleribusque concepta, illius conspectis vulneribus pro nostra salute susceptis mitigetur.

Teque enim humanæ libertatis assertor atque magister Christe Jesu, spes unica, solatiumque mortalium, è cujus cruentis vulneribus simul cum sanguine mortalium salus, vita, felicitasque promanarunt: te, inquam, appellamus, nunquid sponsæ, cujus causa mortem atrocissimam subiisti, oblivisceris? nunquid oves nota crucis inustas, quæ signum semper salutis fuit, a lupis misere dilacerari permittes? nunquid non illas jam inimicorum voces in nos jactatas exaudis: *Ubi est Deus eorum?* quibus nihil esse potest vel tuæ clementiæ contumeliosius, vel ad nostram calamitatem acerbius.

Teque, Spiritus sancte, qui veritatis splendidissimo lumine Christianorum animos illustras, nunquid patieris, ut omnia nunc tenebris errorum occupentur.

Teque, virgo sanctissima, piissimaque mater, quam voluit Christus esse veluti aram religiosissimam, ad quam in rebus afflictis & calamitosis confugeremus, quam omni honore, & tuo nos pa-

A trocinio spoliare homines perditissimi conantur.

Teque, princeps apostolorum Petre, cujus humeris hanc molem ecclesiæ Christus imposuit, cui clavum eripere, cujus successores pontifices Romanos e sede deturbare nituntur.

Vosque, fortissimi martyres, felices animæ, incolæque cœlestes, quos ecclesiæ custodes, mortaliumque patronos Deus esse voluit, quorum immortalibus meritis minime nos adjuvari ecclesiæ hostes arbitrantur: vos, inquam, omnes imploramus, vos hanc funestam flammam a vestris altaribus, ab ecclesia Christi, & Christianorum mentibus removete: ut hic tantus impetus, quem humana imbecillitas sustinere non potest, divina vestra virtute comprimatur.

B

Hoc est unicum singulareque perfugium, sanctissimi patres, ut ad divinam clementiam, ad vota, preces & lacrymas confugiamus. Quod si ullum ab hominibus ecclesia sperare auxilium potest, id nunc totum in vobis situm & collocatum est: vos illam consolari, ejus lacrymas abstergere, vos illius sordes abluere, & pristinum illi splendorem restituere potestis. Vos illa nunc per Christi crucem & sanguinem obsecrat, & obtestatur, ut afflictæ & calamitosæ matri subveniatis, ut jacenti porrigatis manum, eripiatis ex hoc miserrimo naufragio, & ereptam in portu aliquo ubi conquiescat, salvam & incolumem collocetis: vosque imprimis appellat, illustrissimi legati, quos C divina bonitas in hoc altissimo ecclesiæ vertice collocavit, ut omnia circumspicere, videre & illustrare deberetis: quos hac purpura exornavit, ut mortis Christi admoneret, & ut illam, si esset opus, rubicundiorem effuso pro Christi gloria vestro sanguine redderetis. Vosque etiam sanctissimi patres quos cœlestis sapientia pastores & esse & appellari voluit, ut nullum periculum aut laborem recusandum, sed crucem etiam atque mortem pro salute ovium, & ecclesiæ dignitate sustinendam arbitraremini, vos inquam, omnes appellat, vestram fidem implorat, vos obsecrat, ut viam nunc investigetis, qua, si non pristinum decorem recuperare, has saltem quæ supersunt reliquias contra furorem hostium tueri, conservareque possit.

D

Ad quam quidem rem obtinendam sunt qui veterem illam severam morum disciplinam in primis revocandam arbitrentur, quorum sententiam quis est qui non probet? qui non ducat salutarem, & ad placandam divinam indignationem magnopere pertinere non videat? Illas audio, gravissimi patres, tota Germania jactari voces: fides antiqua, mores antiqui, in quibus sicut est aliquid quod probem, sic etiam est aliquid quod molestissime feram, & gravissime dolendum atque reprehendendum putem. Illis etenim verbis primo significant se non ob aliud ab antiqua fide degenerasse, quam quod nos ab antiquis moribus deflexerimus: quod quis non intelligat summopere esse deplorandum? Quid enim potest indignius E excogitari, quam tanti sceleris culpam in ecclesiæ corruptos mores transtulisse? An quod me ignavum videris militem, tibi transfugam & proditorem esse licere existimabis? Quod ego sim ambitiosus, tu parricida? Quod ego superbus, tu in Deum & sanctos contumeliosus? An quod gubernator dormiat aliquando, & qui in navi feruntur sint profligatis moribus, tu navim perforabis? Quod domestici sint improbi, tu domum incendes? Quod cives sint iniqui, tu civitatem hostibus diripiendam dabis? O summam hominum

cæcitatem. Sed quamquam illorum cæcitas lacrymis sit & commiseratione dignissima, qui hac occasione tantum in se scelus admittendum putaverunt, nos tamen illorum reprehensiones, tacitas quasdam Christi servatoris nostri voces, suam ecclesiam per inimicos excitantis & admonentis existimare debemus: præsertim cum illi hac potissimum via ad expugnandam ecclesiam, seducendamque popularem multitudinem progrediantur. Nam si quid est in ecclesia depravatum, si quid corruptum & contaminatum, id solum curiosissime notatum in unum quasi acervum congesserunt, id habent in numerato, id in gymnasiis, in suggestis, in publicis privatisque colloquiis, in templis, in foro, in angulis, in concionibus, in omnibus hominum circulis, id inquam unum sermonibus & libris populo jactant, hoc unico argumento & errores tuentur, nos in odium adducunt, & temeritatem concitatæ multitudinis ad iram & insaniam impellunt, & inflammatis odio facile quod optant persuadent.

Hæc sunt illorum arma quibus ecclesiam oppugnant, quæ ex eorum manibus eripi alia ratione non possunt, quam si hæc imprimis ecclesiæ vulnera sanentur: quæ vobis nunc, gravissimi patres, summo studio atque diligentia curanda sunt, ut restituta sanitate, revocataque ecclesiæ pulchritudine, cum in illa hostes conjecerint oculos, se deceptos intelligant, & illius amore capti in ejus ruant amplexus, maternumque in sinum revertantur. Vicistis mihi credite patres & non solum meo, sed omnium judicio vicistis, & non modo arma, sed captivos & spolia hostibus ademistis, si modo deformatæ ecclesiæ antiquam faciem atque formam restituatis. Sed quid ego hæc apud vos, quos potius omnium laudibus celebrandos, quam cujusquam oratione excitandos, aut animandos intelligam? quos cum ego tanta hujusce rei cupiditate flagrare videam, soleam ingentes Deo immortali gratias agere, qui eam vobis dederit mentem, ut honori, dignitati, omnibus commodis & utilitatibus vestris ecclesiæ causa renunciandum esse judicaretis. Et merito id quidem facitis, sanctissimi patres: quis est enim per Deum immortalem, qui hoc præsertim calamitoso & funestissimo sæculo cum ovium salus, cum ecclesiæ dignitas, cum Christi gloria in summo discrimine periculoque versantur, non modo dignitatis suæ, sed salutis etiam & vitæ dispendio ecclesiæ incolumitati subveniendum non ducat? Si Christus ipse ad abjectissimam servi conditionem, hominis causa se dejecit, ego pro illius gloria nihil de mea dignitate patiar esse detractum? ipse terræ cœlique conditor ac dominus, extremam paupertatem & indigentiam, acerbissimasque contumelias sponsæ suæ amore sustinuit: & ego meas utilitates ecclesiæ saluti anteferendas putabo? Ipse ludibrio habitus, inter sceleratissimos latrones in crucem actus, se crudelissimæ morti pro mea, ecclesiæque salute devovit: & ego non patiar dignitatis vel fortunarum mearum vel minimam fieri jacturam, ut minanti interitum ecclesiæ succurratur.

Liceat verum dicere, gravissimi patres, sanctissimi illi primi ecclesiæ pastores, clarissimique principes apostoli, humiles, abjecti, pannosi, texendorum tabernaculorum artifices, coriarii, piscatores, non minus inter pannos illos & retia, quam inter aurum & purpuram apostolicam dignitatem retinebant. Illa est vera gloria, illa vera dignitas, & apostolica majestas, velle contemptum, ignobilem & abjectum esse, ut Christi gloria, & ecclesiæ salus atque dignitas conserventur. In hanc igitur unam curam & cogitationem dies & noctes sicuti facitis, gravissimi patres, incumbite, ut rebus omnibus posthabitis atque neglectis, uni solum ecclesiæ saluti consulatis: quæ tota nunc e vestra fide, sapientia, auctoritateque pendet: quæ in summam nunc spem salutis erecta est, cum ad eam obtinendam videat vobis neque voluntatem deesse, neque facultatem. Habetis enim illa præsidia & adjumenta, quæ nullus mortalium (in tanta præsertim rerum perturbatione) non dicam sperare, sed neque optare unquam potuisset. Vota per totum orbem Christianum, hujus rei causa, suscepta sunt: omnibus omnium ecclesiarum altaribus supplicatur, continuis precibus & lacrymis divina sollicitatur misericordia: habetis sanctissimorum patrum, doctissimorumque hominum frequentiam innumerabilem: habetis clarissimi imperatoris, potentissimorumque regum, rerumpublicarum, principumque Christianorum legatos, quorum dulcissimo conspectu recreatur ecclesia, & sibi vobisque summam securitatem pollicetur, qui non modo consilio atque prudentia, sed armis etiam atque potentia auctoritatem & decreta vestra fortissime tuebuntur. Quæ quidem omnia Pii IV. pontificis maximi domini nostri singulari beneficio adepti estis: qui ut ecclesiæ subveniret, nullis laboribus, sumptibus, impensis parcendum judicavit, qui omnes principes Christianos, omnes ecclesiarum omnium pastores, ad tuendam illius dignitatem, quam & vita & rebus omnibus cariorem ducit, tanta sollicitudine & industria e suis sedibus excitavit, ut mihi quidem in rebus prope desperatis, signum aliquod salutis sustulisse videatur.

O pater sanctissime, cujus cum ego flagrans studium in cogendo concilio, in tot pastoribus convocandis, in tot regum, principumque Christianorum accersendo præsidio, in sollicitandis etiam ipsis Christianæ religionis hostibus omni benevolentiæ significatione: cum hæc, inquam, omnia tacita mentis cogitatione perpendo, te quidem divina bonitate, & clementia in hæc tempora infœlicissima reservatum intelligo: quibus præter te nullus alius subvenire aut mederi potuisset. Fruere, pater beatissime, hac tanta tua gloria & felicitate, te totus Christianus orbis assertorem suæ libertatis agnoscet: tibi non homines modo, sed angeli etiam, civesque celestes plaudent, & gratulabuntur: tibi se ecclesia suam salutem debere confitebitur: tibi Christus, cujus vices geris, coronam virentibus perpetuo floribus iis tantis tuis laboribus virtutibusque dignam, suis jam manibus intexit, eam sacrosancto venerandoque tuo capiti impositurus: tibi non modo præsens sæculum, sed ipsa posteritas gratulabitur, & hanc tuam pietatem incredibilem, quam & operibus & nomine profiteris, sempiternis laudibus celebrabit. Quid igitur restat, gravissimi patres, ut finem aliquando dicendi faciamus, nisi ut quando neque tempus committat, neque majora, quam illa, quæ nunc habetis præsidia, sperare potestis, summa celeritate & festinatione, in qua ego omnem spem sitam & collocatam arbitror, ad stabiliendam & confirmandam ecclesiam remis velisque (quod ajunt) contendatis. Nostis optime, sanctissimi patres, ecclesias vestras innumerabiles, nunc pastoribus orbatas, in maximo periculo versari? Nostis præterea hanc sanctam synodum sepe coactam, temporum injuriis, bellorum tumultibus, inimicorum insidiis

ANNO CHRISTI 1562.

insidiis dissolutam, dissipatamque fuisse: Nostis etiam Witembergenses theologos principem suum, cum exercitu quondam ad dissipandum concilium armasse: omnia nunc tentabunt, omnia experientur. Adest hic vicina Germania, quæ non mediocriter hujusce rei exitum, extremam sententiam, damnationemque reformidat: mihi credite, licet in ipsis Alpium visceribus inclusi, iis tecti satis atque muniti montibus & rupibus videamini, in hos etiam angulos subita & inopinata hostium arma penetrabunt: videorque mihi aliquando videre concussum tumultibus orbem, armorum strepitum audire, Hannibalemque ipsum ad portas, hostes, inquam, ad istam montium ostia faucesque consistere, vosque, gravissimi patres, de fuga solum & salute vestra cogitare, & simul cum fuga discessuque vestro, miserrimæ matris ecclesiæ interitum funusque contemplor. O rem miserrimam, & omnibus sæculis deplorandam: si modo (quod Deus avertat) hic tantus, tam illustris, clarissimusque cœtus vester, re infecta dissolvatur, actum est de religione Christiana. Exultabunt adversarii, ingentes animos concipient, alacres & læti volitabunt, se vera sentire, nos errare: nobis infensum, sibi Deum propitium esse jactabunt, & veluti jam de nobis parta victoria gloriabuntur: ecclesia vero omni spe destituta, omni orbata præsidio, quid aget? quem invocabit? quo se vertet? cujus opem & auxilium implorabit? quem locum hostibus vacuum reperiet, quo se valeat recipere? quam sibi imposterum spem pollicebitur? numquid ut iterum synodus cogatur? numquid sperare poterit, ut hæc unica spes toties jugulata reviviscat? Quin potius metu examinata, omni spe destituta, præteritæ calamitatis memoria, & impendentis timore confecta cedet misere suis hostibus, in triumpho captiva ducetur, & in prædam illis exhibita, se ab illis dilaniari, dilacerarique patietur.

Quæ quidem mala ne illi eveniant, vobis, gravissimi patres, celeriter providendum est. Efficite nunc cum silent arma, cum nondum hic bellorum strepitus exauditur, cum omnes in summam spem volunt vestris pendere sententiis, ecclesiæque salutem contineri arbitrantur: cum oracula hujus concilii ab omnibus provinciis suspensis animis, tanquam unicum & singulare tantorum malorum remedium spectantur: ne frustra de sapientia, consilioque vestro totus Christianus orbis sperasse videatur. Efficite, patres, ut vel illas provincias, quas nondum furor hostilis invasit, tutas, firmas, atque constantes decretis vestris sanctissimis conservetis: vel quod ego de divina bonitate, vestraque sapientia mihi polliceor, ut cor illud unum & unica anima, quam Spiritus sanctus omnibus Christianis voluit & fecit esse communem, & quorumdam licentia multis nunc erroribus distraxit atque dissipavit, iterum divina vestra virtute coeat & copuletur: ut omnium sit unus animus, una fides, unus spiritus, quorum unus est Deus, unicusque servator Christus, cui sit laus, decus, honor, gloriaque sempiterna. Amen.

DIXI.

XCV.

F. HENRICI DE S. HIERONYMO Lusitani theologi, & artium liberalium magistri, Dominicani, de calamitatibus ecclesiæ oratio, habita dominica prima quadragesima apud sacrum concilium Tridentinum, anno MDLXII.

NEMO est, sanctissimi patres, qui hujus nostri turbulenti sæculi miserandum statum cernere perfecte possit, dignisque lacrymis deplorare, nisi is sibi proponat ante oculos præclara illa ac felicia nascentis & florescentis ecclesiæ primordia & incrementa. Nam si serio rem perpendamus, & conferamus recte singula, vitam, mores, pietatem, fidei, religionisque ardorem, & amplitudinem: videbimus plane, si æqui rerum simus judices, & veri æstimatores, heu in quam lugenda, & calamitosa tempora inciderit posteritas ista nostra, & in qualem infelicitatem devenerimus, quantumque labentis hæc & senescentis, ne dicam expirantis mundi degenerans ætas, ab illo prisco majorum nostrorum exciderit, aureo, florente, ac beato sæculo. De præsentibus igitur ecclesiæ calamitatibus sermonem habiturus, earum causam ex evangelica recitata lectione depromam, remedia, Deo auspice, & antidota salutaria indicabo. Sed vincit fateor dicturi vires injunctum onus. Timorem incutit dignissimus hic locus ac sacerrimus. Deterret gravissimorum & sapientissimorum præsentia auditorum, mundi procerum, ecclesiæ luminum, christorum Dei: quibus sane jure potuissem optimo despondere animum, nisi vestra, sanctissimi patres, tanta esset humanitas ac facilitas, quanta profecto est auctoritas, dignitas, & eruditio, quæ patiens mihi dicturo pollicentur silentium, & trepidanti præbent audaciam, favoremque, conciliant.

Constat igitur, ut hinc initium capiamus Christum optimum maximum Dei virtutem & sapientiam reipublicæ Christianæ fuisse auctorem ac parentem. (1. Cor. 1.) Eundemque (ut de divino illius numine sempiternaque majestate conticescam) vitam in hoc mundo pauperem, humilem, abjectam, despectam, incommodis omnibus ac laboribus refertam delegisse. Talem is ascivit populum, & rempublicam instituit, quæ ejus insectaretur vestigia, mores imitaretur, leges & instituta vitæ servaret. Hanc ut sponsam carissimam quam adeo dilexerat, ut sanguinem pro ea fuderit, extremaque supplicia subierit: & miseram mortem, qua eam a tenebrarum imperio & satanæ tyrannide liberaret: non perituris divitiis & gloria ditavit, sed ut inopia, despectu, paupertate, & vitæ injuriis quæ res ad illius sane regnum manuducunt & provehunt: ita maximis, optimis, atque divinis donis ornavit, affecit, ac prosecutus est. Eos autem quos ad eam gubernandam præfecerat, apostolos inquam, ignobiles, pauperes, & piscatores elegit: nullo fuco, inanive philosophia suffultos, divino tamen Spiritu afflatos, & cœlestibus virtutibus præstantes.

Hæc itaque sic cunctis mundi præsidiis destituta, & cœlo dives, Deus bone, quam crevit! quam floruit! quam splenduit! quam amplificavit fines suos! quam denique universis non solum agrestibus hominibus, verum philosophis, sapientibus, regibus, ac principibus admirationi fuit! Quam fervens tunc temporis religio! Quæ (Rom. 14.)

pie-

ANNO CHRISTI 1562.

pietas, caritas, gaudium, pax in Spiritu sancto! Quæ demum omnium in Deo concordia & animorum conjunctio! Quæ templa magnifica, & cœnobiorum multitudo, quorum adhuc jacentia ac prostrata cadavera fervorem & devotionem non vulgarem ostendunt! Deinde qualis in pastoribus zelus, quotidie pro ovibus suis morientibus! Qualis in doctoribus sapientia ad refellendas hæreses, reddendamque rationem de ea, quæ in eis esset, spe! Qualis in monachis devotio, modestia, disciplina, morigeratio, & mentis in cœlum jugis elevatio! Quæ in virginibus puritas, honestas, ac pudicitia! Quam in conjugibus reciprocus amor! In populo jam quæ sinceritas, simplicitas, & ad magistratus subjectio! Quæ denique humanarum divinarumque legum sedula observantia, diligensque completio! Superbiæ, segnitiæ, socordiæ, aut ceteris sceleribus nihil fere relinquebatur loci. Contra vero postquam cessere jura peccatis, & triticum zizania suffocare cœpit, transacto illo ardente ecclesiæ tyrocinio, quid jam non triste, non miserum, non funestum ac calamitosum cernere licet? Omnia eversa, extincta, convulsa, labefactata sunt & prope interitum. Refrixit impietate pietas, superstitione religio, bello pax, rebellione subjectio, mendacio veritas, procacitate pudicitia, edacitate temperantia, intemperantia sobrietas, fastu modestia, dissolutione devotio, luxu moderatio, tenacitate eleemosyna, temeritate prudentia, præcipitatione consilium, superbia & insolentia humilitas, infidelitate fides, inani fiducia spes, cupiditate caritas, vitio denique virtus, & malo bonum. Ut nihil auctore Cypriano jam non cœperit esse licitum cum publicum est. Adeo ut vix vestigium illius antiquæ sanctitatis, & veteris nitoris in Christi sponsa reperias. Quin eam, quam benignus ejus sponsus tot, tantisque donis ornavit, ut commemoravi, & liberali fuerat munificentia prosequutus, frigescente in dies caritate, succrescentibus peccatis, pullulantibus hæresibus, fide ipsa velut in fontem remeante, & reliquum orbis quasi deserente, ad Petri sedem, ad ecclesiam Romanam unde effluxerat & emanaverat retrolabente, senio confectam, rugis plenam & deturpatam maculis, aurum denique versum in scoriam, summo cum dolore, & non sine lacrymis perennibus contemplemur.

2. Cor. 15.

1. Petr. 3.

Cypr. lib. 1. epist. 2.

Quod si magnus ille Basilius statum sui temporis similem esse dicebat navali prælio & quidem nocturno, mari magnis undique concitato ventis, ingruentibus procellis, utrinque congrediente classe, ubi quis dux, aut imperator, miles, aut adversarius, non possis dignoscere: sed commisceri omnia, confundi, turbari, quati, collidi, & funditus everti. Nos qui non levioribus, ut reor, malis implicamur, & cladibus atterimur, in ea jam manentes vita, in qua nihil sit aliquid, quam quædam miserrimi temporis prorogatio, quid de nostro calamitoso sæculo fingere aut ratiocinari possumus? Nihil non turbatum videas. Caligantem fidem apud plerosque, & in mille sectas dissectam. Templa dominica polluta, sacris imaginibus ejectis, & conspurcatis diruta, & prope ruinam. Sacramenta potissima inquam illa, divinæ erga nos misericordiæ organa, & animi præsidia calcata pedibus, & vilipendi: summum totius ecclesiæ pastorem, & Christi vicarium passim contemni: grassantes ac sævientes lupos, qui arceat, vel rarum, vel neminem, magis ac magis, ut verbis utar Cypriani, sæviente adversario, errorem fallere, livorem in-

Basilius de Spiritu sanc. cap. ult.

Cypriani de simp. præl.

A cendere, superbiam inflare, iram præcipitare, cupiditatem excæcare. Et ut paucis concludam multos amissa fide, irrisisque operibus aut floccifactis, falso nescio unde sibi salutem promittentes, sub Christiano titulo, quem honoris causa retinere videntur, Epicurea aut Mahumetica longe turpiorem vitam agere. Orbem denique universum ardere flagitiis, & peccatorum incendiis, si quæ pejora mala peccata nostra non minantur: ut boni quicquam nihil jam occurrat, quod sperare possis, vix quod optare audeas: nisi forte malle pios ad vitæ exitum vocari (quæ felix nunc esset conditio) *quam videre mala gentis suæ, & sanctorum*.

1. Mach. 3.

B Qua in re, sanctissimi patres, id ego dolentius esse arbitror, atque deplorandum magis, quod velut "febricitatos, qui nec medicum agnoscunt, aut pharmacum admittunt: seu ut illi qui in imo maris positi, immensum aquarum pondus non sentiunt, nos a Deo tanquam a parente optimo & nostro amantissimo quotidie flagellis cædimur, extremis calamitatibus attriti, tantum abest ut resipiscere velimus, quin (quod extremæ est cæcitatis) in tanto naufragio constituti, & periculorum discrimine vitam traducimus oscitanter, perinde ac in summa pace versaremur, nec quicquam a nobis quod ad bene vivendum spectat, insignia utinam virtutis assequuti, omissum esse videatur. Ut merito in nos illud Jeremiæ cadat: Ad flagella, ut alter Pharao, obdurescentes, & ad correptiones ut aspides surdescentes, *Frustra percussi,* C *filii disciplinam non receperunt*. Hic status, hæc rerum nostrarum conditio est, optimi patres, hic præsens quo periclitamur naufragium.

" febrientes.

Jerem. 2. Psal. 17.

Jam vero tantorum malorum causam mihi investiganti, nulla alia sane occurrit, quam quod succubuerimus tribus illis satanæ telis, quibus nefarius ille olim caput nostrum, Christum inquam optimum maximum jejunantem in deserto impetiit, & experiendi causa, quemadmodum ecclesia hodie commemorat, tentavit, gulæ, ambitioni, avaritiæ. Hæc sunt tres illæ plagæ de pessimorum equorum ore procedentes, ut est in Apocalysi, quæ tertiam partem hominum occiderunt, ignis, fumus, & sulphur. Hæc, inquam, tres illæ pe- D stes exitium ac perniciem universo orbi inferentes, ut testatur Joannes, *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ*. Simulatque enim ista in hominum mentes irrepsere, & serpere cœperunt, continuo virtus elanguit, emarcuit, conticuit, evanuit, & posthabita est.

Apoc. 9.

Joan. 1. cap. 2.

Nam ut a gulæ vitio exordiar, quæ non mala mundo peperit? Parsimoniam hæc (ne toties primorum parentum infelix casus repetatur) omnino abstulit: abstinentiam pepulit: jejunia sacra non modo fregit, verum procul ablegavit. Corporis denique disciplinam, qua veluti minutissimis arcibus caritas circumvallata constat ac firmatur, abrogavit. Intemperantiam, luxum, crapulam, venerem, ebrietatem & petulantiam in- E duxit. Quæ cum majores nostri viri sanctissimi probe ac sapienter noverint, adeo corporis disciplinam fuere venerati, ut eam semper cum pietate conjunxerint. Non sicut *multi hodie inimici crucis Christi, quorum Deus venter est*, qui *terrena sapiunt* (ut reliquos voluptuosos omittam) quos ob unam ciborum licentiam a fide, ab ecclesia, a Deo defecisse videmus.

Genes. 3.

Philip. 3.

Deinde jam inanis gloriæ appetitus & honoris ambitio pompam, fastum, apparatum, & mille alia portenta & monstra dedit. Quos enim ambitiosus, ut inquit Cyprianus, arrogantium fastus

prius

prius pertulit? Quas superbas fores matutinus salutator obsedit? Quot tumentium contumeliosa vestigia stipatus clientium cuneis ante præcessit, ut ipsum etiam salutantium comes postmodum pompa præcederet, obnoxia non homini, sed potestati? Quibus denique sordibus emit ut fulgeat? Hæc demum incredibili quadam & mira philautia gloriam & excellentiam, quæ veræ virtutis sunt præmia, & jure studiosis debentur, sibi usurpans & falso arrogans, sublimem illam humilitatem vereque evangelicam virtutem extinxit & profligavit: hypocrisim & simulationem intulit. Iis accessit avaritia, venenum illud mortiferum & pestilens, qua nocentius nihil, & perniciosius fingi aut excogitari potest: quæ quod residuum fuerat a grandine, comedit & demolita est. Et velut ventus ille urens, de quo meminit Oseas, desolavit fontes & siccavit venas, scilicet caritatis, diripiens thesaurum omnis vasis desiderabilis, justitiæ inquam & pietatis. Hæc magnus ait Basilius; Non memor fuit communis naturæ: non putavit oportere superfluum in egenos distribuere: nullam præcepti habuit rationem. Miser est inquit, avarus ob fertilitatem, miserabilis ob præsentia bona, miserabilior ob futura quæ spectat. Omnia aurum videt, aurum imaginatur, hoc dormienti insomnium est, & vigilantis animum possidet: optatque omnia in auri naturam transmutari: jucundius aurum aspicit quam Solem. Hæc detestabilis cæcitas mentium, Cyprianus ait, & cupiditatis insanæ profunda caligo ad hoc tantum possidet, ne alteri possidere liceat. Omnia denique sui labe tingit, fœdat, maculat, inficit, corrumpit atque contaminat.

Cyp. lib. 2. epist. 2.

Osee 13.

Basil. conc. de avarit.

Cypr. lib. 2. epist. 2.

Harum igitur tentationum primam si attente animadvertas, in deserto reperies, apud carnales & animales homines, qui sensu dumtaxat veluti pecora, & voluptate ducuntur. Secundam Hierosolymis, in sancta civitate, in domo Dei, in templo & in pinna templi. Tertiam in montibus. *Accedens igitur tentator*, narrat beatus Matthæus dixit Christo. *Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant*. Quid malignus iste & miser machinatur? Non lapides in panem Christus transmutaturus erat. Quam quidem potentiam versipellis iste inficiari nequit, sed panem in carnem, quæ det vitam mundo. Unde satanæ sectatores in animum nequeunt inducere, aut sibi persuadere, posse fieri quod homo non ita cibo addictus sit, carnisve turpissimis voluptatibus, ut alia in re quapiam delectetur: Cum non in solo pane vivat homo (ut Christus inquit) sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei: divinis inquam, colloquiis, familiaritateque, cum Deo, qui verus *cibus* est, *qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam*: suavius sapiens, nutriens interius, reficiens, sustentans, ac cor hominis confirmans. Quo cum usi sunt Moyses, Elias, & tandem Christus dominus, quadraginta dierum inediam pro suavissimis ferculis, opulentissimisque conviviis summa cum voluptate duxerunt. Hos qui sequuti sunt veri Christi imitatores, & viri evangelici, quique regnum Dei non escam, & potum esse (ut nostri helluones fingunt) intelligentes, & sacra jejunia cum ecclesia venerantes, desertis in locis vitam omnem vigiliis, & orationibus, suspensionibus divinis insumentes, non solum a cruentis dapibus & epulis abstinere superfluis, aut varia ferculorum multitudine, quam natura contenta paucis perhorrescit, sed quasi quodam divino furore perciti, ut Philo est auctor, nonulli vix tertio quoque die famem sentiebant. Alii qui prælaute accepti epulo sapientiæ copiose præbentis sua placita, duplum perdurabant ejus temporis, & vix sexto die cibum degustabant necessarium, Potum e fluentis hauriebant, contenti placare dominas a natura mortalibus additas, famem, sitimque, absque omnibus lenociniis fruendo rebus, sine quibus non licet vivere: edentes ne esurirent, bibentes ne sitirent, saturitatem cavendo, ut inimicam animo, pariter ac corpori.

Matth. 4.

Joan. 6.

Idem.

Psal. 103. Exod. 34. 3. Reg. 19.

Rom. 14.

Phil. de vit. contempl. tom. 2.

Assumptio deinde Christi a satana in pinnam templi (ne longius progrediar) hoc docet, sublimibus nimirum, & summo fastigio positis ruinam sæpe, casum & præcipitationem imminere. Et quo altius fortuna levet, eo in majora pericula præcipitet. Semperque ea quæ diabolus suggerit, ut Hieronymo placet, licet prima specie alta sapiant, ad ima tendere. Ad hæc omnia regna mundi Christo oblata, quid aliud quam lucri causa avarum diabolum adorare docent? Quod alias Paulus de avaritia præmonuit, quod sit idolorum servitus. Nec putandum solum satanam omnium regnorum mundi pretio adorationem mercari voluisse, cum nihil tam mortalium mentes vindicet, alliciat, & rapiat, quam ardor gloriæ & propriæ cupiditas excellentiæ, sibique divinos honores impendendi. Ut facile res omnes, aurum, copias, supellectilem, vitam, corpus, animum, cœlum, & Deum ipsum repudient, pariter & contemnant, & vili exponant, dummodo adorentur, colantur, & habeantur in pretio.

Hieron. super Matth.

Ephes. 5.

Hujus congressionis satanæ priorem istum Christus illusit sacro jejunio & abstinentia: divino profecto adversus gulæ vitium antidoto ac præstanti medicamine. Nam sicut oleum pinguefacit athletam, ut magnus ait Basilius, sic jejunium exercitatorem pietatis. Secundum humilitate. Nec enim labitur humilis, ut sanctus vult Macarius. Nam unde labi posset, inquit, qui sub omnibus est? quam qui habeat, nempe totius, ut ajunt, spiritalis vitæ fundamentum, omnem fuisse videbitur assequutus virtutem. Nam omnis in virtute progressus, ut eidem Basilio placet, in humilitate progressus est. Postremum, mundi contemptu. Cur enim non contemneret quæ in puncto ostendi possunt & in momento? Unde contemptor mundi, quasi ex specula cum propheta videns mentis acie ejus gloriam, divitias, dominatum, copias, & ejusdem generis cetera, quæ plurimi æstimanda putant mundi sectatores, facile judicat esse vanitates, & insanias falsas, quæ sicut ostenduntur in puncto, puncto durant, & puncto continentur, eaque arbitratur ut stercora, ut Christum lucrifaciat.

Basil. conc. de jejun.

Macar. Ægypt. hom. 19.

Basil.

Luc. 4.

Psal. 73.

Philip. 3.

Vos igitur, optimi patres, qui numquam ab ecclesia recessistis, nec quia in ea zizania fides aut caritas vestra est impedita, ut divine admonet Cyprianus, verum manentes ac consistentes intra domestica castra, ut ille sapienter inquit, & intus positi ea quæ in communi tractanda sunt agitis, ac providetis: iis servatoris nostri exemplis & salutaribus remediis collapsis, & corruptis moribus mederi potestis: intemperantiam, ambitionem, avaritiam, e quibus alia velut e fontibus scaturiunt incommoda rescindentes: ne ultra offendiculo esse possimus infirmis, ut docet Paulus, sed incitamento ad virtutem. Quo illi consilio parti quæ circa mores versatur, provisum ac satisfactum erit. Secundæ vero, quæ ad fidem spectat communem, imitati & caput nostrum olim a diabolo scripturis impetitum ipsarum scripturarum testimoniis, quibus fides ipsa hæret ac fulcitur, provi-

Cypr. lib. 3. epist. 2.

1. Cor. 2.

Vincent. Lirinen. de antiq. fidei cathol.

ANNO CHRISTI 1562.

providebitis. Sic enim majores nostri sacris conciliis congregati, sacrorum bibliorum propugnaculis, ac firmissimis præsidiis, hæreses convicerunt, hæreticos ad fidem aliquando reduxerunt.

Nam ut ille versipellis Christum aggressus est scripturis: sic ejus satellites hæretici faciunt, qui sacras depravant scripturas ac detorquent, & falsis conspurcant commentariis, aut facile rejiciunt si suis manifeste adversentur insaniis, sacris bibliis imponentes quæ numquam mens divina voluit, ut liberius ac licentius suis voluptatibus vacent, & cupiditatibus inserviant. Cum tamen librum hunc nemo solvat nisi agnus, & agni sponsa, cui illi voluit revelare, & sensum aperire ut intelligeret scripturas. Tantum abest ut illi putare debeant, quemadmodum Cyprianus mirifice docet, se evangelium Christi asserere, dum semeptisos a Christi grege, & ab ejus pace & concordia separarunt. Taceo quod per se ipsa divinorum eloquiorum aperta contemplatio, ut magnus ait Dionysius theologorum facile princeps, senilis cujusdam virtutis est.

(2. Petr. 3. Tertul. de carne Chr. — Apoc. 5. Luc. 24. — Cypr. lib. 3. epist. 2. — Dionys. de Divi. nom. cap. 3.)

His ergo armis si utamur, optimi patres, & remedia adhibeamus, satanæque incursibus reluctemur, consummabitur tentatio, præsto aderunt angeli: suppetias venient, accedent & ministrabunt nobis suffragio, præsidio, ac patrocinio erunt, Deumque quem demeritis & peccatis ad iram provocavimus ac vindictam, placabunt precibus, sedabuntque: pium, benignum ac clementem reddent: avertentque ejus gladium jam-jam cervicibus nostris interitum minantem: ut post tempestatem tranquillum faciat, & post tribulationem mittat consolationem. Concilio ministrabunt consilium, sapientiam, ac prudentiam, consiliabuntque favorem & gratiam, ut cuncta prospere, fauste, feliciterque succedant, & pro votis fidelium, hæreses extirpentur: hæretici dolis & imposturis diaboli seducti, ad Christi ovile, ad ecclesiam Romanam, quæ mater, doctrix ac magistra est omnium ecclesiarum, cui omnes caput inclinant, summa concordia reducantur. Jura resarciantur vetera, nova salubria sanciantur: abusus si qui sunt, radicitus evellantur. Ut hoc saluberrimo œcumenico concilio, tot tantorumque antistitum multis nominibus colendorum, illustrium, sanctorum, doctorumque virorum digna præsentia frequente, quo augustius in terris nihil, aut divinius inveniri potest, feliciter absoluto, diu ab omnibus exoptata pace, concordia, unione, fœdere & caritate, divina suppeditante clementia perfruamur. Dixi.

(Tob. 3. — 1a. dist.)

XCVI.

DE PRIMATU PETRI ORATIO, ad sacrosanctam synodum Tridentinam, die sacro Petro & Paulo habita, a Gasparo Cardillo Villalpandeo Segobiensi, doctore theologo MDLXII.

ILLUSTRISSIMI cardinales, reverendissimi patres, clarissimi oratores, religiose consessus. De primatu Petri hodierno die in conspectu vestro, id est, in totius Christiani orbis theatro, oratio nobis instituta est: quod ad id nos hujus diei evangelica lectione sancta Romana ecclesia hortari videtur. Ad eam rem præstandam: si pro ejus dignitate & majestate vestra nobis agendum sit, præter innumera alia ornamenta ingenii, quibus veluti condimentis ipsa oratio plausibilis reddi solet, atque ad usum vitæ accommodata, multarum prorsus, magnarumque rerum notitia, & admirabili dicendi facultate opus esse video. Sed quando his præsidiis animi, & sermonis adjumentis destituimur, quod & agnoscimus & fatemur, libenter ad Christum Jesum fontem atque originem bonorum omnium recurramus, ab eo imploremus opem, atque in eum omnem nostram solicitudinem projiciamus, qui, ut scriptura refert, *omnibus affluenter tribuit, neque improperat cuipiam*: nusquam ille nos præsentaneo suo atque divino auxilio destituet, quos ad id postulandum, quotiescumque ejus inopia laboramus, invitat: hanc ipsam divinam opem multo minori negotio proculdubio consequemur, si carissimam ejus matrem precibus solicitaverimus, atque eo maxime interpellaverimus sermone, quem eumdem, jucunditatis atque lætitiæ plenissimum, Gabrielem cœlestem paranymphum habuisse scimus, dicentes: Ave Maria.

(Jaco. 1.)

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Matth. 16.

SUSCEPTA a nobis de primatu Petri in ecclesia oratio, jure quodam suo postulare videtur, ut de ipsa ecclesia sancta catholica, & apostolica, quæ eadem prorsus est cum ecclesia Romana, cujus fundamentum Petrus est, vel Christi testimonio, his verbis: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, initio obiter disseramus: neque enim facile id de quo agitur constare possit, nisi prius qua ratione ecclesia hæc condita, & effecta sit, probe noverimus: rem tamen universam summa quadam brevitate persequi est animus, quod præstabimus, favente Deo, modo vos sanctissimi patres, intentis animis, benevolisque adesse mihi dicenti velitis: quod incredibilis vestra humanitas, & audiendi consuetudo fore pollicentur. Inter cetera commoda quæ Christus Jesus suo adventu hominibus attulit, quorum salutem anxius atque sollicitus procurabat, illud primo loco, patres, numerandum est, quod magno studio, accurataque diligentia ecclesiam in terris, erexerit, confirmarit, atque instruxerit, ecclesiam dico, id est, universitatem quamdam atque hominum cœtum, qui Christi fidem, doctrinam, & sacramenta profitentur: in hac lapis ipse angularis diruta macerie, post placatum cœlestem patrem hominis culpa graviter irritatum infensumque, utraque fecit unum, duos simul populos conjungens. Hanc legibus atque institutis vivendi, tanquam firmis ad pacem & tranquillitatem parandam, tuendamque præsidiis munivit. In eadem, eo a nobis sacrificio & agnosci, & coli voluit, quo neque majus ullum, neque excellentius a Deo optimo maximo hominibus in terris concedi potuit, sanctissimo inquam corpore atque sanguine suo panis & vini velaminibus, quasi nube obducto: quod extrema cum discipulis cœna instituit, & nobis mirifice commendavit abiturus ex hoc mundo ad Patrem. Hæc cum nobis Christus imperet ut renunciemus ecclesiæ crimen fratris, qui adhibitis etiam duobus testibus nolit resipiscere, non potest sensilis non putari, crepent licet ac rumpantur hæretici. Hæc a theologis peculiari nomine ob eam maxime rem militans vocatur, quoniam qui intra eamdem existimus omnes, interim dum vita superest, quæ militia quædam est, ut Jobus ait cum corpore luctamur: quod adversus spiritum insurgit, & cum eo hostiliter dimicat, animam

(Ephes. 2. — Matth. 26. — Matth. 18. — Jobi 7. — Galat. 5. Sapient. 7.)

ANNO CHRISTI 1562.

mam aggravat, mentem deprimit, atque pessundat, & ab altera illa, quam triumphantem appellant, quoniam quæ illam incolunt mentes beatæ cum corporibus expeditæ sint, calamitatibus liberæ de acerrimis humani generis hostibus securæ triumphant, tantum ratione perfecti atque imperfecti discrepat: nam illa quidem, quod Theophanes docet episcopus Nicææ, veluti gymnasium quoddam est puerorum in Christo renatorum: est enim mundus hic noster veluti domus quædam a cœlesti rege nobis præparata ad ortum, educationem, atque omnem denique institutionem spiritalem: hæc vero cœlestium spirituum thalamus est, aspectu regis, splendore atque lætitia perfruentium.

Hinc fit ut hæc nostra ecclesia non probis modo hominibus constet, sed improbis etiam flagitiosisque: est enim illa decem viginibus similis, quinque prudentibus & quinque fatuis: est sagena missa in mare, quæ omne genus piscium congregat: est area, in qua existunt paleæ tritico permixtæ: est vinea domini sabaoth, cui uvæ suppetunt, & labruscæ: est denique fœcundus ager bonis & malis agricolis locatus sanctarum scripturarum testimonio.

Matth. 25. Matth. 13. Matth. 3. Isaiæ 9.

Insuper hæc de qua mentionem intulimus ecclesia instar regni est, quod præter graves imprimis scriptores sacræ nobis sæpenumero literæ prodiderunt: maxime vero cum regnum cœlorum decem virginibus simile esse ferunt, & sagenæ missæ in mare: neque enim his locis regnum cœlorum pro sede ac domicilio earum mentium usurpari possit, quæ corporibus exemptæ sunt, & quasi carnis compedibus solutæ, in quod, neque fatuæ virgines admittantur: quæ, cum sponsus venerit, horribilem illam vocem sunt audituræ: *nescio vos*, neque malis piscibus abjectis atque ignobilibus aditus ullus patet, quos piscatores angeli postremis temporibus extra ea vascula ejectos, quibus boni atque præstantes pisces concludentur, extremis cruciatibus atque malis destinabunt.

Matth. 25.

Neque vero quispiam existimet hoc ipsum Christi regnum, fraudibus hominum, dolisve usquam dissolvi, aut ulla morum pravitate in alteram quampiam reipublicæ formam mutari posse: quod ceteris accidit: perpetuo salvum constet, vel scripturæ sacræ testimonio de Christo loquentis (cum ait) *Regnabit in æternum: regni ejus non erit finis. Potestas ejus, potestas æterna: regnum ejus, regnum quod non corrumpetur.* Hujus rei si sacræ literæ tacerent, historiæ temporum testes haud dubiam fidem facere possent: quantumvis enim Christi regnum animorum tumultibus, morum perversitate, & novis subinde opinionibus hactenus impetitum sit, valide concussum, & mirabiliter oppugnatum, nusquam tamen subverti aut labefactari potuit. *Portæ inferi*, Christus ait, *non prævalebunt adversus ecclesiam*: ipsi & jurati hostes & capitales ecclesiæ, qui nostris maxime temporibus, summo pontificatui bellum indixerunt, veritati usque adeo in luce positæ repugnare veriti sunt: produco in medium Bucerum, dæmonis buccinam admodum sonoram. Is cum ab Henrico Angliæ rege*, qui pontificiam dignitatem magnopere extinctam cupiebat, rogaretur quænam ratio iniri posset evertendi Christi regnum, & perdendi ecclesiam Dei: Nullam, inquit, excogitare queas o rex, nisi prius Christum Jesum ejus conditorem, servatoremque de medio abstuleris.

Luc. 1. Dan. 2.

Matth. 16.

Neque abs re, mea quidem sententia, hanc præ ceteris vivendi normam probavit cœlestis legislator, & in ecclesia sua retineri, & ab hominibus servari exactissime præcepit. Gravissimorum philosophorum, qui de republica nobis præcepta tradiderunt sententia est, si unus quispiam dari possit, qui rebus omnibus quæ sunt ad apte moderandum imperium necessariæ, abundaret: & munere atque officio suo recte defungi perpetuo posset, qui prudentia summa valeret: summo judicio: scientia rerum insigni imbutus: & ceteris animi atque corporis ornamentis præditus, quæ regiam dignitatem decent, eam maxime regendi & gubernandi formam tenendam esse, in qua unus semper imperat: parent ceteri. Sed quoniam difficile admodum, aut potius minime unus aliquis uspiam reperitur, qui tot ac tantis maximarum virtutum laudibus sit cumulatus, tanquam secunda navigatione minimum malorum eligimus, probamusque illam, sequamurque gubernandi rationem, quam plures boni atque sapientes viri exercent, qui se mutuis operis adjuvant: ut unius diligentia, strenuaque virtute, alterius negligentia atque animi vitium compensetur. Cum igitur Christus Jesus regno suo perpetuo adsit, patrocineturque, quod illi est verbis pollicitus: *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*: cum paracletus Spiritus, ecclesiam imbuat cœlesti doctrina, quod Christus testatur, cum ait: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia*, cum vicario suo in terris Christus firmitatem in fide, constantiamque promiserit, dicens: *Ego orabo pro te, ne usquam deficiat fides tua*: cum instruendi, & confirmandi ceteros omnes eidem facultatem fecerit, ajens: *Tu confirma fratres tuos*, cum sit ille fundamentum ecclesiæ, adversus quam portæ inferi, id est, impietatis & flagitii genus omne, nusquam prævalebunt, quantumvis illam violenter impetant, & conjuratis animis aggrediantur, dubium non est, quin ecclesiam Christus instituerit instar regni, in qua unus ceteris imperet, cum hic unus quisquis sit nusquam perniciose labi possit, tunc maxime, cum ex officio res tractat ecclesiæ, quæ vel ipsam fidem attingunt, vel morum generalia condit decreta, insuper hac potissimum ratione unitas corporis mystici, tantopere apostolis, & sanctis patribus probata, commendataque servatur.

Matth. 28. Joan. 14. Luc. 20.

Qua fiducia erecti, si studio veræ pietatis incensi sumus, tametsi omnia hæreticorum sectis atque blaphemiis turbata videamus, nunquam animos demittemus: sed tunc vel maxime divinum nobis auxilium adfuturum confidemus, & in summa rerum desperatione, præsertim, si humanæ vires expendantur, ad firmissimam spem salutis erigemur: huic amplissimo regno suo beatum Petrum ex sacro illo senatu delectum, & accuratissime imbutum cœlesti magisterio Christus præfecit: qui tametsi multa habeat cum ceteris regibus communia, illud habet procul dubio peculiare atque suum, quod cum ceteri reges auctoritatem suam, id est, vim gubernandi atque agendi a republica susceperint, cui natura concessum est, regem creare: Petrus atque etiam in eo ceteri omnes summi, maximique pontifices proxime a Christo auctoritatem & facultatem regendi susceperunt. Quam deinde præcipuis ecclesiæ membris, episcopos & presbyteros intelligo, distribuunt, ut jam istam pascendi vim non in ecclesia Petrus, sed in Petro potius ecclesia cœpisse videatur: super hunc Petrum, tanquam supra

ANNO CHRISTI 1562. supra firmam petram Christus ædificavit ecclesiam suam: huic cœlestis regni claves dedit, symbolum regiæ facultatis atque potentiæ: hujus eam dignitatem in ecclesia esse voluit, ut ratum atque firmum in cœlis sit habiturus quicquid ille in terris probarit. Is Christi vicem gerit in terris tanquam mortalis Deus: is denique primatum, atque imperium in universalem ecclesiam tenet: neque modo honore & dignitate ceteros omnes, qui sunt in eadem longo intervallo exuperat, & antecellit, sed etiam facultatis regendi & gubernandi proram & puppim tenet.

Hujus sententiæ, si divinam ipsam legem diligenter inspicere velimus (ut interim ejus interpretes sanctissimos atque doctissimos viros missos faciamus) non obscura passim adversus depravatores verbi Dei argumenta reperimus. Ne tamen de re ad propositum maxime necessaria nihil omnino dixisse videamur, nonnulla obiter in memoriam vestram referemus, quæ convincendis hæreticis hac parte satis esse queant: nisi illi more suo adversus manifestam veritatem admodum repugnantem animum gerant: vos me, ut cœpistis, patres, patienter audite: ego vos audiendi fastidio brevi liberabo.

Matth. 17. Imprimis huc spectat quod Christus Petro inquit: *Ne scandalizemus eos*, qui tributum inquam petebant, *vade ad mare* & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens, *da illis pro me & te*, quemadmodum enim pro se ipso, quod pater familias esset Christus didrachmam pependit, ita etiam cum Petro porrigi jubet, eumdem patremfamilias declarat, & ceteris præficit, quod Augustinus, Ambrosius, & Cyrillus magni viri nobis retulerunt. Accedit ad hoc quod cum Matthæus evangelista duodecim apostolos nominatim recenseret, principem locum Petro tribuit, dicens: *duodecim nomina apostolorum hæc sunt* Matth. 10. *primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus*, Joan. 10. cum enim prior Andreas quam Petrus ad apostolatum vocatus sit, quod ex Joannis evangelistæ historia liquido constat, non potest primus vocatione Petrus existimari, sed dignitate atque honore. Deinde, cum in omni fere sermone quem Christus contulit cum apostolis suis; & roget Petrus & respondeat, neque suo tantum nomine, sed etiam ceterorum apostolorum, quod vel eo argumento convincitur, quoniam interrogante Christo: Matth. 16. *Vos autem quem me esse dicitis?* unus Petrus subjungit: *Tu es Christus filius Dei vivi*; dubium esse non debet, quin Petrus caput ecclesiæ & princeps reliquorum sit constitutus.

Præterea principis officio ceteris præsentibus defunctus est, postquam in æthereas sedes Christus remeavit, quod ille temere nusquam usurpasset: cum enim de creando in locum Judæ apostolo ageretur, exurgens Petrus in medio fratrum dixit. *Viri fratres*; in die pentecostes ille unus ceteros omnes a crimine quod illis inurebatur defendit: ille unus tanquam judex a Christo delectus, spectantibus ceteris Ananiam, & Saphiram capite damnavit: ille unus Simonis Magi teterrimum vitium verbis acerrimis reprehendit: ille unus in ecclesiæ gremium gentes admittere jussus est: cum conspecto linteo, in quo omnis generis animalia cernerentur, illam vocem auribus hausit: Surge Petre, occide, & manduca: denique ille unus in concilio apostolorum de cessatione legalium auctor sententiæ fuit, quod

Act. 1. Act. 2. Act. 5. Act. 8. Act. 10. Act. 15. &c.

est homini in ecclesiam tenentis imperium.

ANNO CHRISTI 1562. Hanc supremam dignitatem & potestatis amplitudinem, quam Christus Petro pollicitus est post magnificam illam atque divinam vocem: *Tu es Christus filius Dei vivi*, quam emiserat, rogatus cum ceteris: *Vos autem quem me esse dicitis?* postquam se a mortuis excitavit, Petro in manus dedit: ne quispiam existimare posset ullo pacto, ab eadem excidisse, quod qua nocte ad mortem vitæ magister ductus est, eumdem abnegasset, atque id sane, verbis tam parum obscuris, ut nisi qui pertinaci animo contendat, omnes procul dubio dicturi sint, summam a Christo in ecclesiam suam Joan. 21. Petro potestatem, & agendi vim esse concessam; cum inquit: *Pasce oves meas: pasce agnos meos:* nam quia Petro, atque in eo ceteris omnibus summis pontificibus simpliciter, *Pasce*, ait, haud dubie significat, tunc a se omne genus pastus exhibendi, uni, cui loquitur his verbis, Petro committi: atque imposterum debere penes pontificem maximum residere: & cum oves nominet, universos procul dubio Christianos intelligit: ecclesias etiam omnes, atque hominum Christianorum cœtus, eximit nullum, juxta tropum sanctarum scripturarum. Pascere enim, quo verbo in præsentia Joannes evangelista usus est, regere & gubernare est, natura verbi ipsius: unde fit ut ad reges quoque, & principes gentium pertineat hæc vox, quos ethnici scriptores, sed imprimis Homerus, pastores populorum appellaverunt. Nam quemadmodum pastores, ovium commodis diligenter invigilant: ita quoque principes atque reges non tam suæ utilitatis studiosi esse debent, quam gentium & populorum sibi subditorum.

Hujus sanctissimi regni habenas, ut id quoque obiter dicam, patres, non ante Petrus accepit, quam familiariter cognitum, & longis ac magnis experimentis probatum, dignum Christus judicaret, qui peram & baculum pastoralis indicia dignitatis teneret. Neque enim temere quispiam, sed magno potius judicio ad pascendum gregem domini admitti debet. Igitur cum cœlesti magisterio Petrus imbutus esset, atque strenue multos annos sancti Spiritus disciplina eruditus: plenam tandem pascendi potestatem accepturus, duarum clarissimarum virtutum, fidei videlicet & caritatis, quibus ceteræ omnes maxime continentur, publica documenta exhibuit: fidei quidem, ubi rogatus a Christo: *vos autem quem me esse dicitis? Tu es*, inquit, *Christus Filius Dei vivi*. Matth. 16. Joan. 21. Caritatis vero, cum eodem interrogante, *Petre diligis me plus his? Tu scis domine*, respondit, *quia amo te*: utraque autem virtus tanto splendore enituit, atque effulsit in Petro, ut ob eam rem summis encomiis hac divina Christi voce eumdem celebratum esse sciamus: *Beatus es Simon Bar-jona: quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in cœlis est*. Caritatis similiter a Christo Jesu magnificam admodum his verbis laudem tulit, *cum esses junior, cingebas te, & ambulabas quo tu volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget*: quibus pro evangelio mortem esse oppetiturum Petrum declarat: qua una caritate nulla major fingi possit.

Et sane rationi videtur nimium consentaneum, ut qui auctoritate, dignitate, atque honore ceteros omnes plurimum exuperat, duabus his, ut ceteras taceam, excellentissimis virtutibus plurimum polleat: quarum Petrus non verbis modo, ut attigimus, sed re quoque ipsa insigne orbi terra-

terrarum reliquit exemplum, atque specimen præbuit: dum abominandam illam Simonis magi hæresim detegeret, convinceret oratione, & virtute cœlesti dissiparet, & lumen verbi Dei prædicatione sua latissime propagaret, rebusque omnibus, quæ ad ecclesiam, quam moderabatur, pertinerent, præclarissime compositis a carnificibus sævis, immanissimisque tyrannis, tandem impetravit, ut capite in terram verso crucifigeretur, quod se indignum putaret, ac diceret qui eodem prorsus mortis genere cum vitæ magistro & servatore interimeretur.

Tales in ecclesia sua Christus pontifices requirit, qui fidem quam docendo præstare debent, & ab hæreticis extorquere, firmissime teneant, qui cum caritate, quæ ad regendum magnopere necessaria est, incensi sint, & studio pietatis inflammati, diligentia atque industria prosint plurimum. Tales etiam hactenus ecclesiæ Romanæ pontifices, & moderatores contigerunt, præsertim vero his temporibus, cum divino beneficio perturbatis & afflictis rebus, hæreticorum fraude atque dolis sanctissimus Pius quartus datus est, pontifex vere pius: cujus egregia fides tam longe & late emicat: tam sese ingerit omnibus sponte sua, ut nihil ardentius fugiat, aut vehementius, quam schismata, hæresimque sævissimam ecclesiæ pestem detestetur: cujus radicitus evellendæ causa sacram istam synodum indixit: quem zelus domus Dei usque adeo mirabiliter comedit atque exedit, ut deformatam ætatis decursu vivendi normam, & private bullis editis, & publice in concilio vestro, ad pristinum nitorem, quantum fieri possit, studeat revocare, atque id tam magnis conatibus, tamque impotenti animo, ut neque sumptibus ullis, neque labori, neque, si res postulet, saluti aut vitæ parcat, ut miseræ & calamitatibus graviter oppressæ Christi sponsæ opituletur. Caritas vero in eo tanta est, ut etiam episcoporum inopiam suis facultatibus liberaliter sublevet, quo commodius Tridenti sumptus tolerare queant: tolerantia vero usque adeo ingens, ad convitia præsertim perferenda, quæ a sceleratis atque impiis hominibus in eum passim jactantur, quantam vix quispiam possit cogitare, & quod in eo omnes mirari maxime solent, atque ego eximia quadam laude dignum puto, rebus atque verbis passim ostendit, nihil esse sibi luce veritatis antiquius, quam ex profundis tenebris, quibus illa sepulta jacet, in aspectum hominum producere, ac revocare strenuissime laborat.

Ad hujus vigilantissimi atque admodum strenui pastoris exemplum, æquum est, ut pastores gregis domini, quotquot sunt, vitam instituant & componant suam: hunc pergant exprimere agendo, si sibi ipsis, si gregi sibi commisso, si muneri denique atque officio suo bene consultum volunt: habent in eo quod laudare jure queant atque imitari si velint: tam diu autem velle debent, quam diu eosdem hac in re profecisse non pœnitebit. Quamquam autem perpetuo vobis patres enitendum sit, ne quid uspiam detrimenti respublica Christi, ne quid detrimenti patiantur ejus oves, vestræ curæ atque industriæ commissæ a summo pastore, & Christi vicario in terris pontifice Romano: nunc profecto laborandum est maxime, cum pro incolumitate, atque salute ecclesiæ totius sacros conventus celebratis, ut vetus disciplina stabiliatur: ut contractæ in ecclesia sordes abluantur, ut splendor quarundam legum, quas nostra flagitia offuscaverunt, orbi Christiano restituatur: ut perversa his temporibus dogmata ab impiis sparsa procul ablegentur, denique ut qui sensim in ecclesiam sanctam abusus irrepserunt, salvis semper rebus, de medio tollantur; id nisi præstiteritis, patres sanctissimi, frustra ecclesias vestras deseruistis, frustra tam longa itinera, & terra marique periculosa suscepistis: frustra tot sumptus facitis, frustra denique vos curis & solicitudinibus Tridenti conficitis.

Ceterum in ea re præstanda: quod dicam cum bona vestra venia, patres, non tam vobis inspiciendum est, quid expediat in reipublicæ Christianæ gratiam sacrosanctis comitiis vestris statui, quam quid illa commode ferre valeat, quid ferre recuset: cum enim in ecclesia Christi, perinde atque in quavis alia republica, varia variis temporibus conveniant, & accommodata sint, unde in conciliis sæpenumero orta varietas, & decretorum atque legum tam varia extitit copia, magnopere temporis ratio in novis legibus ferendis, aut antiquis & obsoletis in usum revocandis, habenda est, decrepitam aut potius senio confectam cernitis ecclesiam: nos enim procul dubio sumus in quos fines sæculorum devenerunt, consulite ecclesiæ ut seni, consulite ut decrepitæ, quæ neque laborem juventutis ferre possit, neque cibum perinde sumere, conficereque, ut cum ætate atque viribus præstabat: senem non decet quivis color, non quivis ornatus decet, morbo pene absumpta est, proinde caute atque prudenter illam curate, perniciosis humoribus redundat, cordate illi medeamini oportet, nedum purgare pergitis, humores plus justo redundantes, potentiori pharmaco excitati, ecclesiam, quantum in se est, obruant, pessundent, atque conficiant: sensim, & longo tempore contractus morbus, sensim & longo tempore pelli debet. *1. Cor. 10.*

Ne igitur tam solliciti sitis, quo pacto pene amissa jam recuperari possit, atque in pristinum statum restitui, quam ut præsentem quæ tota præceps ruere quotidie videtur, servetis. Satius est enim esse ubi nunc respublica Christiana est, quod de sua quondam Cicero ajebat, quam ut dum illam veterem sequimur, simus in nulla: semper autem vobis, patres, cavendum est, quod cavetis diligenter, ne præter modum exaggeratis peccatis, prodi ecclesia hostibus suis, atque ejus princeps, & communis omnium nostrum parens traduci aut infamari videatur: hunc ipsum cursum rerum si tenere in negotiis tractandis & servare volueritis, plurimum sane proficietis: Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam, ipse conatus vestros perficiet, confirmabit, solidabitque: ipsi gloria & imperium in sæcula sæclorum. Amen.

XCVII.

SERMO HABITUS TRIDENTI, dominica quarta post pentecosten, auctore Petro Mercato presbytero, episcopi Vicensis theologo.

DIVO Luca referente (sancta ecclesia catholica) post superatam tentationem, scimus redemptorem nostrum applicuisse Nazareth, ubi nutritus erat, ac pro illius sancta & laudabili consuetudine intrasse synagogam: ubi, ait evangelista,

ANNO CHRISTI 1562. sta, surgit, ut legeret. Traditus est ei liber Isajæ prophetæ, quem ubi revolvit, invenit locum in quo scriptum erat: *Spiritus domini super me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, & cœcis visum*, &c. Hoc Christi facto qui ecclesiam Dei intramus, præterea ut alios doceamus, surgimus: hoc est; hunc sanctum locum ascendimus, edocemur, ne aliunde nobis paraturam ut habeamus orationem pro libito eligamus, quam ex ecclesiæ præscripto. Hæc enim unoquoque die statutum habet evangelium, designatas etiam epistolas, tum ex literis apostolicis desumptas, tum ex veteri instrumento: quibus habiturus orationem necessum est ligetur. Habet igitur sic evangelium hodiernum: *Factum est autem cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genezareth. Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia. Ascendens autem in unam navim*, quæ erat *Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de naviculæ turbas*. Finem hic faciamus, satis enim erit si huic parti evangelii legitimum præstiterimus terminum. Inquit evangelista, cum plicuisset dominus librum, reddidit ministro & sedit, & omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. Ad hoc exemplum oratos vos volo patres sanctissimos, tum propter dignitatem summam, quam in ecclesia Dei hodie tenetis: tum propter vestram humanitatem, qua alios hoc in loco complecti soletis, me animo benigno, & attento audiatis.

Luc. 5. Luc. 4.

Cœpit autem dicere ad illos; *Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris*. Et hinc ego ordior orationem meam: quia hodie implenda est a vobis & perficienda (patres) historia evangelii, quam auribus vestris audivistis: sin secus, actum est de nobis, actum est de fide, deque religione, de pace, sine qua nemo videbit Deum. Præstabilius enim foret nos qui hic adsumus, nunquam natos fuisse, aut quod matres nostræ, priusquam in earum utero animaremur, de nobis aborsum fecissent. Verum enimvero ne quispiam putet me his fallere quempiam, pedetentim literam evangelii tentemus: fiet enim tunc intelligat me vera pronunciare. (*Factum est autem dum turbæ irruerent in eum*) Cum synagoga suos habuerit prophetas, suos scribas, suos etiam sacerdotes, quorum munus erat docere: quid rei factum est, ut populus Judæorum relictis illis Christum adiret? quod factum evangelista nobis sic narrat: *Factum est autem cum turbæ irruerent in eum* (emphasim enim hæc verba habent) Præmisit evangelista causam; *stupebant* (inquit) *in doctrina ejus, quia sermo in potestate ejus erat*. Denique ob mirabiliorem doctrinam Christi, præ Pharisæorum doctrina factum iri evangelista ait, cujus causam subdit: *quia in potestate erat sermo ipsius*: vel ut alius evangelista dicit, *erat docens sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & Pharisæi*. Docebant enim Pharisæi principibus adulantes, aut potestatibus sæcularibus inservientes, aut propriæ cupiditati. Hæc enim est summa potestas quæ regnat, & nos vincit: quam apostolus dicit radicem esse omnium malorum, eam enim quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis, supra quam dici possit. Christus autem nemini adulabatur, nec inserviebat alicui cupiditati malignæ, quam non habebat: si quidem peccatum non fecerat, sed negotium patris, ad quod missus erat, posthabitis omnibus curabat.

Luc. 4. Luc. 4. Matth. 7. 1. Tim. 6. 1. Petri 2.

ANNO CHRISTI 1462. 1. Petri 2.

Rogate igitur Deum, patres, pro me, siquidem hodie vicarius sum Christi, & quamvis indignus munere doctoris fungar, ut doceam non sicut scribæ & Pharisæi, hoc est, addictus alicui principi, aut potestati, aut terrenæ cupiditati: sed *sicut potestatem habens*, hoc est, negotium Christi solum agens: quod totis viribus facere enitar, sed interim vestris sanctis orationibus adjuvate me.

Erat Petrus in carcere, inquit historia sacra, *& oratio fiebat ab ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo*. Itaque & vos, patres, Petrus estis, negotium Petri agitis, parum dixi, imo negotium Christi: curate igitur ne in carcere sitis, hoc est, addicti alicui regi, aut potestati sæculari: aut propriæ cupiditati, siquidem universa ecclesia orat pro vobis. Non extra rem in hac causa dicam, quod apostolus ad Romanos scribens, eos ad salubrem pacem deducere cupiens, ait. *Et omnis creatura ingemiscit & parturit usque adhuc, expectans redemptionem corporis nostri*: ad eumdem modum universus orbis ingemiscit & parturit, expectans ab hac sancta synodo redemptionem, ac pacem totius corporis nostri, hoc est, ecclesiæ Dei. Nolite igitur, patres, suspiriis & orationibus universi orbis resistere, quinimo quod vestri sancti officii est, hoc tantum negotium Christi agere curate: sic enim fiet, ut non scribas & Pharisæos sequamini, sed Christum: apud quem (ut dixi) summa erat potestas. Eamdem enim summam habetis vos, siquidem integram pontificis summi voluntatem tenetis: quod si secus, frustra laboramus. Ad hæc propitias etiam habetis omnes sæculi potestates, quæ pollicitæ sunt, sese huic sanctæ synodo omnem operam & favorem præstaturas.

Act. 18. Rom. 8.

Sat crebro apostolus Paulus rogabat eos ad quos scribebat, ut Deum pro se orarent, quo negotium Christi, cujus apostolus erat, libere tractaret. Ait enim ad Ephesios scribens: *Orate pro omnibus sanctis & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia, notum facere mysterium evangelii, pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam*. Vel ut Græcus sermo habet: ἵνα ἐν αὐτῷ παῤῥησιάσωμαι, id est, ut in eo libere agam, prout oportet me loqui. Sentiebat itaque apostolus maxime oportere se mysterium Christi, pro quo legatione fungebatur, libere ac cum omni fiducia tractare. At idem est quod Thessalonicensi ecclesiæ scribit: *Creditum nobis evangelium ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est*: quam recte sanctus apostolus ait, non se sicut scribam & Pharisæum docuisse, sed sicut potestatem habens: Ait enim: *creditum nobis evangelium ita loquimur, non quasi hominibus placentes*: etenim hi confusione subjecti sunt, & quod magis est, Deus spernet eos, qui omnium hominum corda probat. Neque vero dicit se fuisse aliquando in sermone adulatorem, quales erant scribæ, cujus rei eos ad quos scribit testes citat: neque ait, se in occasione avaritiæ fuisse, ac si dixisset: tantum abest ut avaritiæ studuerim, quin nec alii quod de me id putarint occasionem præbui, cujus facti Deum in testem vocat. Superest igitur, patres, tantum apostolum hodie imitandum vobis proponatis.

Eph. 6. 1. Thess. 2. 1. Thess. 2. Psal. 52.

Ad

ANNO CHRISTI 1562.

Ad idem argumentum facit, quod in alia dicebat: *De cetero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, & ut liberemur ab importunis & malis hominibus: non enim omnium est fides*: & nos etiam oramus pro vobis, ut sermo vester currat, id est, libere agatur, quo Deus clarificetur, & ut liberemini ab importunis hominibus, quos scimus hoc nostro sæculo non deesse. Non omnium esse fidem dixit apostolus, & non solum illius temporibus (verum est) sed & nostris, quod maxime dolemus. Consolamur tamen eo Salomonis dicto, qui ait: *Quid est quod fuit, id quod est, & id quod est, erit*. Titum etiam, quem in ecclesiastico ministerio erudierat, apostolus ita alloquitur. *Hæc loquere, & exhortare, & argue, cum omni imperio: nemo te contemnat*. Et vos fratres sat fideliter in ecclesiastico negotio eruditi estis: loquimini igitur & objurgate cum omni imperio: ita enim fiet, ut nemo vos contemnat. Animadversione dignum est, quod apostolus illis verbis subjecit (*nemo te contemnat*) præviderat enim secundum spiritum datum sibi futurum fore, ut si Titus ecclesiastica ministeria cum timore tractaret, facile se subjectum fore vilipendio hominum & contemptui: atque ideo eum admonuit de illa libertate apostolica.

2. Thess. 3.

Eccles. 1.

Tit. 2.

Hunc igitur operæ pretium est hæc sancta synodus imitetur, ne illius statuta sancta & decreta vilipendio ac neglectui pateant. Audio sæpe plerosque ex vobis conqueri, & conturbari, quod principes & reges per injuriam occupent ecclesiam Dei, hoc est, census sacerdotibus ministerium exhibentibus debitos, & egenis, cujus mali vos per omnia culpatos esse pronuntio: siquidem expectantes beneficium, gratiam ac laborem ab eisdem, negotium Dei postponitis: atque ita fit, ut huic cupiditati addicti, non libere negotium ecclesiæ, sicut edocti estis a Christo & Paulo, tractetis: proinde factum est, ut & vos & sancta statuta vestra contemnant. Qui enim in negotio ecclesiæ nihil agunt, præterquam id quod reges, quos ipsi consulunt, præscribunt, quasi fides nostra e placitis regum pendeat: cum sciamus probandas esse personas e fide, non vero fidem e personis: nam quid obsecro aliud hoc facto docent, quam quod propriæ cupiditati inserviant, neque negotium Christi libere, ut par est, tractent? Conqueritur Deus, dicens: *Numquid non erat Deus in Israel quem consuleretis*? Habetis itaque patres scripturam sacram, ubi aperte voluntas Dei resplendescit. Habetis etiam concilia generalia: ad hæc historias ecclesiæ, & sanctos doctores ecclesiæ lumina. Hæc omnia reges sunt, quos in ecclesiæ causa necessum est consulatis. Num quod attinet ad præsens argumentum, est aliquod consilium firmius & salubrius, consilio & facto hujus sanctæ synodi? quod si secus putamus, reperti sumus in fide fluctuantes. Non enim Christus dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*, principibus aut regibus: sed sacrato illius comitatui, cujus vos successores estis. Quod si regum consultatio pro votis non successerit, resistite illis: vestra enim interest hæc fidelissime tractare. Audistis igitur quamobrem Judæorum populus neglectis synagogæ sacerdotibus ad Chtistum confugerit.

Tertul. lib. de præscr. hæreti.

2. Reg. 1.

Matth. 18.

Est & alia causa quam evangelista non tacet, quamobrem ad Christum confugerint (nempe ut audirent verbum Dei.) Argumento est igitur synagogæ sacerdotes non docuisse verbum Dei, sed leges suas humanas, quod factum esse ita indicat evangelista Matthæus: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram*? quamquam hoc loci non simpliciter leges Pharisæorum humanas condemnat, sed eas quæ legi Dei repugnabant. Quod facile cognoscimus ex evangelistæ discursu: & clarius ex Marco, vel eas leges quæ nullius utilitatis & frugis erant improbat, ad quod alludit apostolus scribens ad Philippenses his verbis: *Propter quod multam fiduciam habens*: vel ut Græcus habet (διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παῤῥησίαν ἔχων) id est, multam habens in Christo libertatem imperandi tibi quod ad rem pertinet (τὸ ἀνῆκον) id est, quod decens est, quod conveniens est. Sentiebat itaque apostolus se non debere mandare Philemoni quæ levia & nullius frugis erant, sed id quod expediens fore videbat.

Matth. 15.

Marc. 7.

Non semel olim Deus prophetarum synagogæ conquerebatur, quod somnia sua & commenta humana inculcarent, interim neglecto illius verbo: Sic enim dicit apud Hieremiam: *qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei, propter somnia eorum quæ narrat unusquisque ad proximum suum, sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somnium narret somnium, & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum, dicit dominus*? comparat igitur prophetarum somnia paleis, quæ præter illam exterioritatem & mollitiem lenem nihil habent, quinimo medullæ & fructus intus vacua sunt. Contra vero sermo Dei triticum est, qui quamvis exterius aliquo modo asper videatur, sed intus plenus est medulla, & dulcedine, quibus incrassabuntur illius fideles observatores. Non sine damno etiam ingenti ecclesiæ Dei factum est, ut ejus legis interpretes populo etiam inculcarent sua somnia & commenta, interdum comminiscentes falsa miracula, sermone Dei neglecto: qui non ex una civitate a vobis, sed ut ille dixit, ex universo orbe exsibilandi sunt: sunt enim muscæ fœtidissimæ, quæ perdunt suavitatem unguenti, hoc est, dulcedinem verbi Dei. Curate igitur, patres, huic tanto malo, ne scandala in ecclesia Dei amplius augescant, occurrere.

Jerem. 23.

Eccles. 8.

Est & alia causa, quam subodorari licet ex evangelii historia, quamobrem Judæorum populus suis neglectis sacerdotibus ad Christum confugerent. Ea enim est, quod Christus gratis doceret: contra vero illi, non nisi conducti mercede. Neque egemus testimoniis ut probemus illorum sacerdotum avaritiam: nihil enim aliud clamant fere prophetarum voces, & Christi apud evangelistas sermones. Quod enim Christus gratis docuisset, scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date*: non utique gratis accepissent, nisi Christus gratis dedisset: summum enim ecclesiæ malum est, non aliter docere, nisi mercede conducamur. Neque vero quispiam putet hac de causa me velle dicere non deberi mercedem pastori: absit ut Paulo repugnem, per quem Christus loquebatur: is enim dicebat, *Nemo militat suis stipendiis unquam*. Et illud: *Non alligabis os bovi trituranti*. Et illud: *Si seminamus vobis spiritualia, mirum est quod vestra carnalia metamus*? absit etiam ut Christo resistam, dicenti: *Dignus est mercenarius cibo suo*: sed quod dico istud est: indignos nempe esse doctoris munere, qui non aliter nisi pretio appretiati docturi sunt. Vulgatissimum est enim illud Gregorii dictum: facile doctrina pastoris despicitur, cum vita illius non approbatur secundum spiritum datum sibi.

Matth. 10.

1. Cor. 9.

2. Tim. 5.

1. Cor. 9.
Matth. 10.

Gregor.

ANNO CHRISTI 1562.

Reverendissimus Coimbricensis volens extra ecclesiam Dei excludere abusus (ii enim potissimum argumentum hæreticorum sunt adversus nos, neque alio simplicem plebem decipiunt) dixit facile factum iri, si hæc duo verba (non obstantibus) ab ecclesia Dei pellerentur. Fieri enim non potest, patres, quin in ecclesia Dei habeamus pontificem, qui compatiatur infirmitatibus nostris: fieri etiam non potest, quin habeamus pastorem qui pascat nos, qui oblatis indulgentiis, eisdemque concessis, alliciat nos ad orationem, ad jejunium, ad eleemosynarum largitionem, & ad confessionem sacramentalem, per quam Deo reconciliamur & proximo. Verum enimvero sanctus episcopus noluit ea tolli ex ecclesia Dei: sed animadvertens superfluitatem dispensationum, interim vel inconsulto pontifice, vel in informatione decepto, dixit: alludens ad id quod dulcis Bernardus dixit: non prohibeo dispensare, sed dissipare. Ego vero certius consultum iri puto ecclesiæ Dei, si duo verba quæ non humana sunt sed divina, summa observatione & amplectantur, & teneantur; hæc enim sunt, *gratis date*, quæ juris divini sunt, oratio est enim præceptiva imperativi modi, duobus tantum verbis contenta: ne, si plura essent, obscuritatem prætenderent, sicut & in aliis multis interdum fieri solet. His enim sua brevitas profuit, quo evaderent falsarias linguas hominum corruptorum. Satis enim, hoc istud indicat locus ubi sedent: nam post hæc verba, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: adjecta sunt hæc: *gratis accepistis, gratis date*.

Bernar.

Jam illud quale est, patres, quod plerique episcoporum, ex summa illa ecclesiæ censura aurifodinam fecerunt: non enim est mors neque gladius gravior excommunicationis censura, & tamen hæc occasione cujusdam ceræ, sigilli, calami, papyri, inique vibratur. Cum sciamus apostolum, illum fornicarium Corinthium, & quosdam alios blasphemos, ac quosdam non obtemperantes verbo Dei, anathemate feriisse: at nunc ecclesia Dei plena est fornicariis, blasphemis & repugnatoribus verbi Dei: & ii vitam in maxima quiete ducunt: solis enim pauperibus, qui propter certam pecuniæ quantitatem, eamque non multam, cum non sint solvendo, inservit. Quid, quod sæpe propter canem furto sublatum, & manicas & vestes traduntur? Indignum est, patres, ob istiusmodi viles causas, hanc censuram tradi, cujus in causa sunt aurum & argentum, quod occasione ceræ & sigilli trahitur: licita enim fuerunt hæc hactenus, sed nunc cum videamus in tanto ecclesiæ scandalo episcopos abuti ea, necessum est animum advertatis, huic tanto aspero nodo quo cuneo occurrendum sit. Quid illud erit, quod interdum episcopo inconsulto & ejus vicario, a scribis qui perpetuo avari sunt traduntur? cum Christus advocari duos aut tres ait, *ut in ore duorum aut trium stet omne verbum*, & Paulus ait: *Congregatis vobis, & spiritui meo, tradidi hujusmodi hominem satanæ*: non quod non feriant dico, si ita emittantur; quinimo ideo quia ita nocent non debent tradi, quin prius consilio prudentum ac piorum hominum res examinata fuerit: ad mortem corporis, ad flagella, ad exilium nemo damnatur, quin prius a multis probis viris status causæ examinetur: in sola vero excommunicatione, omni genere pœnæ graviore, hæc religio deest: antequam hoc emporium a nobis sacerdotibus in ecclesia Dei inventum esset, omnia silentium tenebant.

Matth. 10.
1. Cor. 5.
1. Tim. 1.
2. Thess. 3.
Matth. 8.
Matth. 18.
1. Cor. 5.

Erant utique ante hoc tempus tumultus in ecclesia & hæreses, sed adversus sanctissimam Trinitatem, hæ occupabant homines solum doctos (si ita dicere licet) a quibus facillimo negotio extirpari poterant: at nunc sunt tumultus adversus fidem, hærentes carni & sanguini, qui irretierunt indoctam plebem, quam difficillime veritas superat: ideoque non cunctandum est, patres, aream domini purgate, periculum enim in mora est, dicebat Deus per Aggæum prophetam: *Respexistis ad amplius, & ecce inventum est minus: intulistis in domum, & exsufflavi illud*: Interim quod ad ampliora respeximus, hoc est, quod magnificas domos extrueremus, & supellectilem augeremus, & ut marsupium impleremus, minus habet ecclesia Dei. Quid, quod occasione hujus argenti falso conglomerati factum est, ut qui numquam latro, numquam homicida futurus alias erat, in utrumque incidit? Cum enim vident sacerdotem aut episcopum morti vicinum, antequam camera apostolica veniat, ut quod sui juris est arripiat, utique ad dispensandum egenis, consanguinei, famuli, & plerique alii interdum duces, comites, nobiles, prosapia illustres & clari, alias numquam, ut dixi, latrones futuri, inveniuntur furari æs. Vos, patres, decet hæc sollicite curare.

Exemplum illustre præbuit vobis summus ecclesiæ pastor Pius IV. qui ex illa sua pœnitentiaria resecavit jam quamplurima vitia, resecaturus & alia quæ supersunt; nam qui incipit, dimidium facti habet, & perficiet procul dubio: neque aliud, quantum audio, mente tenet, quam ecclesiam purgandam curare. Prævenit igitur vos sua illa sancta benignitate, ut quod ille fecit in illa ecclesia capitali in qua residet, vos tantumdem in ecclesia catholica faciatis: sequutus utique hoc facto Christum, qui accepto flagello ementes & vendentes ejecit de templo. Habetis igitur, patres, quem imitemini Pium Petri vicarium, & quod magis est, Christum redemptorem. Igitur eo unde digressi sumus, revertamur.

Curate, patres, ut ministeria Christi, & sacramenta ecclesiastica gratis dentur: curate ut Dei verbum doceatur: tandem curate ut libere negotium Christi tractetis, non sicut scribæ & pharisæi, sed sicut habentes potestatem summam: ita fiet, ut misera plebs ludificata ab his nebulonibus & pseudo evangelistis, neglectis illis ad vos revertatur, & ecclesiam Dei, extra quam nullus salvus est, amplectatur, ac sub illius protectione agat. Ignoscite mihi, patres, quod tam palam loquutus fuerim: imo nolite ignoscere, siquidem inflammatus zelo religionis Dei, non possum non ita loqui: præterea pressus sanctis vestris orationibus quibus me adjurastis, coactus sum ita effari. *Ascendens autem in unam navim quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum, & sedens docebat de navicula turbas*. Historiæ ordo non est negligendus, imo summa cum attentione observandus: non enim prius sedens docet, & postea rogat, navim a terra subduci: sed quod diximus. Qua in re noscamus oportet doctrinam in ecclesia nihili esse, nisi ea a terrenis hominibus, qui eam occupant, liberetur.

Rogat Christus Simonem de reductione navis: & vos, patres, Simon estis. Rogat vos Christus quo ecclesiam a malis hominibus liberetis, quos non tantum hæreticos dicit, sed & indoctos, ac vitæ facinorosos: cum posset experte jubere, non id agit, sed rogat. Si aliquis vel rex, vel princeps quod in illius gratiam aliquid faceretis

ANNO CHRISTI 1562.

retis vos rogaret, non tantum bona extrema in illius gratiam dilapidaretis, ac vitam cum ingenti periculo poneretis: atque hoc ipsum summo beneficio duceretis: nunc vero rex regum, & dominus dominantium id rogat: quo modo non satisfacere illi poteritis? Neque enim propter se, sed propter utilitatem nostram id rogat, Deus enim non nostri indiget, quod & poeta luculenter dixit:

Lucret. lib. 1.

Ipsa suis opibus pollens, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Præsentis diei calamitas sufficiens argumentum est, quo istud facere cunctis viribus enitimini.

Insigne exemplum vobis præbuit ille non minus nobilis, quam extremus dux Judaici exercitus Judas Machabæus, qui cum videret templum profanatum, atque conspurcatum: occupaverat enim illud Antiochus ille (ut ait infallibilis historia sacra) *radix peccati*: quod ita perdiderat, ut in atriis virgulta nata essent asperiora, ultra quam in saltibus & montibus inviis nasci solent. Id cum videret factum, elegit sacerdotes, habentes voluntatem legis Dei, ut coacti id mundarent, atque ita factum est: quotannis etiam designato die solennitatem encœniorum summo cum honore agebant: quam Christus sua præsentia decoravit, quemadmodum in evangelio sancti Joannis reconditum habemus. Neque abs re erit, si observaverimus id quod ait, se sacerdotes habentes voluntatem legis Dei ad id munus exequendum elegisse: non autem scientes dixit: parum enim sacerdoti prodest, si onustus fuerit literis, cum zelo careat Dei: utrumque enim ad restaurationem templi conducibile est, at secundum per omnem modum necessarium: & vos illustrissimi legati hujus sancti exercitus duces estis: habetis etiam hic milites non quoscumque, sed apprime industrios in bello ecclesiastico, qui non solum scientiam legis Dei habent, sed ejusdem amore ac zelo inflammantur. Utimini igitur eorum opera ac industria. Properate omnes una ad templum Dei repurgandum: atque hæc virgulta asperrima, hoc est, sacerdotes inutiles, quos Judas apostolus arbores autumnales, infructuosas appellavit, eradicate. Ut quid enim hi ecclesiam Dei occupant? quod si id feceritis, ut de vobis speramus, fiet ut Christus Jesus sua præsentia nobile factum vestrum honestet: at idem est quod Oseas propheta ait: *Lappa & tribulus ascendet super aras eorum*: herbæ enim sunt hæ nullius fructus, nec adhuc umbræ aptæ, ubi defessi iter agentes caput reclinare valeant: sed eo solum quo animalia venenata calcaneis hominum insidiantia occultentur: ad eumdem modum aras nostras id est, ecclesiæ dignitates, occuparunt lappa & carduus, sacerdotes nullius doctrinæ nec utilitatis, nec ut solatio sint alicui egeno, sed tantum apud se, homicidas & fornicarios homines, quorum vitia officium linguæ vincunt, teneant: hæc velut animalia immunda, sunt a vobis ex aris Dei explodenda. Arcete igitur, patres, a præsepibus ecclesiæ hos fucos, ignavum pecus: disturbant enim & distentant suavitatem hujus ædificii sancti, hoc est, ecclesiæ Dei: consideremus etiam quid propheta his verbis adjecerit: ait enim, *tunc dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite super nos*, quod Christus ad diem illum judicii transtulit. Vereor ne præter spem hoc nobis contingat, cum hæc verba illud, quod ego ad præsentem ecclesiæ statum referebam, consequantur.

Machi. 1. 1. Math. 4. Joan. 10. Osea 10. Osea 10. Luc. 23.

Totus etiam Aggæus propheta in reædificanda domo Dei pervigilat: ait enim ad Zorobabel, & ad Jesum filium Josedec, & ad reliquos sacerdotes: *Hæc dicit dominus exercituum: Populus iste dicit, nondum venit tempus domus domini ædificandæ*: cum ad sacerdotes sermonem fecerit, quid est quod ait, populus iste dicit: sacerdotes enim a populo segregati erant, quod hi qui domus Dei impediunt ædificium, quamvis sacerdotes sint, populares sunt, nec de summo ordine eorum, sed de vilissimo, ac si diceret: hi non facto sacerdotes sunt, sed nomine tenus, siquidem restaurationem templi quæ ad se attinet perturbant. Addit ultra: *numquid vobis tempus est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta sit? ponite corda vestra super vias vestras: seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis satiati*, &c. Perpendite, igitur patres: seminarunt multum patres illi antiqui, tantumdem etiam & vos facitis: hoc est, sancta indicitis decreta: ad hæc plerique vestrum contra ecclesiæ hostes, docte chartas doctrina fideli implevistis. Quid horum quæ seminastis intulistis? nihil fere. Hostes ecclesiæ crescunt, nos autem diminuimur: illi florescunt (si ita loqui liceat) nos arescimus: illi hodie occupant ecclesiam, cras urbem, sequenti vero die provinciam. Quid sub hoc argumento dicam? bona pars Germaniæ præscripsit adversus fidem. Franci homines nunc in perpetuo sunt dissidio. Hispani incœpimus jam infatuari: quid de aliis regionibus dicam? quantum audio, ubique locorum hæc pestis grassata est, ita ut ad Afros usque pervenerit: unde igitur hæc? *quia domus Dei deserta est, dicit dominus*. Quid enim prodest augere statuta & decreta, quantumvis sancta, sicut sunt, si ecclesia Dei sacerdotibus qui ea populo & doceant & repetant, frustrata sit? *Ascendite* (inquit) *montem, portate ligna, & ædificate domum, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor*. Et vos, patres sancti, montem hunc ascendistis, hoc est sanctum concilium, quo nihil in cuncto orbe altius. Reædificate igitur domum, & dominus in ea glorificabitur. Nihil clarius ad præsens argumentum dici potuit.

ANNO CHRISTI 1562. Agg. 1.

Cum pressus angustia esset populus Israeliticus, dicit Deus per Oseam prophetam: *Ululabant in cubiculis suis, sed super triticum & vinum ruminabant*: suspiria illorum, ruminationes dixit: quasi dicat, non homines sed jumenta sunt, qui cernunt ærumnam instare, & qui debuissent propriam vitam deplorare: ruminabant, inquit, super frumento & vino. Quotus quisque nostrum est, qui non deploret in ecclesia Dei tantam luem? nullus, imo sæpenumero ad lacrymas usque prorumpimus: sed vereor ne suspiria hæc nostra, super auro & argento ruminationes sint: nihil amplius dicam. Dicit igitur dominus sub nomine Zorobabel & sociis: *Confortamini, & facite*, hoc est, domum Dei reædificate, *quia ego vobiscum sum, dicit dominus, & Spiritus meus in medio vestri est, nolite timere*. Et ad vos nunc (sancta synodus) hæc verba dicta sunt: enitere igitur totis viribus, ut templum Dei profanatum emundetur: ad hæc virgulta nata, hoc est, impuri sacerdotes ab eo eradicentur. Dominus enim vobiscum aderit, & spiritus ejus in medio vestri erit, firmus & stabilis est dominus in omnibus promissis: atque ita fiet ut obtemperetis domino supplicanti: ut a terra navim pusillum reducatis.

Osea 7. Hieron.

Et sedens docebat de navicula turbas. Locus hic

ANNO CHRISTI 1562.

hic nos admonet, ut aliquid de residentia dicamus: verum nos hanc disputationem, potissimum temporis, & loco, aliis relinquimus: siquidem ad manus nostras perventura est. Hoc unum tamen brevi dicam: In Exodo mandabat Deus Moysi, ut arcam deauratam foris & intus faceret: & super eam propitiatorium, sive cœlum, quod eam tegeret de auro mundissimo, ad cujus latus dextrum sit cherub unus, ad sinistrum autem cherub alius, recta oculorum acie in id tendentes; tu autem supra propitiatorium eris, inde te alloquar, & præcipiam quæcumque mandabo per te filiis Israel. Præscribit igitur Moysi locum, quasi non aliter eum alloquuturus sit, nisi medius inter duos cherubinos sederit. Propitiatorium hoc, supra quod Moyses sedet, ecclesiam designat, extra quam neque salus, neque remissio, neque propitiatio peccatorum est. Duo illi cherubini, duo sunt testamenta, hanc ecclesiam respicientia rectam: non enim sibi repugnant. Sedeat igitur in ecclesia pastor, cujus actum Moyses indicat; is enim locus illi ex domini mandato præscriptus est, non aliter ei domino sermonem facturo. Quid igitur veritati tam clare adumbratæ contraimus? quod si quis humana ignorantia laberetur, utcumque ferendum esset: quamquam manifestis scripturæ sensibus contravenire, humana ignorantia non est, sed superba arrogantia, unde judicio meo schismata, & hæreses profluunt. Ceterum, ut dixi, ferendus est error humanus, sed quod ob sæculi hujus lucrum illi repugnetur, summa impudentia est, *tanta-ne animis cœlestibus ira?* nos enim sacerdotes animæ spiritales patres dicimur: uno verbo dicam, dii appellati sumus in sacro eloquio, neque aliquid magis dici potuit, confirmante id Christo in evangelio, ita enim habet Joannes: tam igitur acri ira huic rei resistimus? tanta-ne philautia in nobis valet? hodie igitur implenda est a vobis patres evangelica scriptura, quam auribus vestris audivistis: sin minus, actum est de ecclesia, cujus vos reges estis.

Exod. 5.
Rupertus super Isa.
Aug. contra Jul. Pelag. lib. 5. c. 2.
Psal. 81.
Joan. 10.
Joan. 10.
Epilogus.

Toto igitur pectore laborate, ut hæc navis a terra reducatur: ad exemplum illius nobilissimi ducis Judæorum, templum profanatum ac conspurcatum ab hæresibus emundate, sub hæc virgulta illa infructuosa, id est, sacerdotes nullius fructus, hi enim aras nostras occuparunt, eradicate: fiet enim ut tunc Deus in ea glorificetur: ad hæc curate sacramenta ecclesiæ, & ejusdem quæcumque alia gratis ministrentur: curate etiam de verbo Dei docendo: denique Christi negotium libere tractetis, non sicut scribæ & pharisæi, sed tanquam summam habentes potestatem. Exemplo vobis sit rex ille David, qui fugam arripere coactus est, cum a proprio filio persecutionem pateretur. Quid enim, si Davidis magnifica enumerem? si ejus opes attendamus; nemo locupletior, si prosapiam; nemo nobilior, semel dicam, omni mundo major, verumtamen instante necessitate fugæ meminit: neque abs re erit, si fugæ ordinem consideraverimus, ille & pedites sexcenti, qui cum eo erant, pedes egressi sunt: uxores decem, quas apud se habebat, domi reliquit. Ascendebat igitur clivum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedebat, operto tamen capite: sexcenti etiam qui cum eo erant, & in lacrymis, & suspiriis, & in aliis regem comitabantur, proinde ita factum est, ut Absalon patris iniquus persecutor insidens mulo subter condensam quercum suspensus perierit: & pater in primam restitueretur dignitatem. Qui nunc vos persequimtur Absalon sunt, filii enim vestri sunt: nam de ecclesia sunt, quamvis in ecclesia non sint.

1. Reg. 15.
2. Reg. 18.

Vos igitur qui David estis, non solum ob claritatem natalium nobilissimi, sed ob dignitatem prorsus divinam quam tenetis altissimi: majores enim estis omni mundo. Igitur cum scanderetis hunc olivarum locum altum, hoc est sanctum concilium, mulieres quas vobiscum tenetis (scio enim vos maritos esse, nam cupiditas est quæ tenacissime omni mundo nupsit) relinquite domi, ita fiet ut expeditiores ad pacem ecclesiæ tractandam sitis: lacrymis etiam ac gemitibus hoc malum redimite: nudate pedes, hoc est, bona externa, ob quæ bello fatigamur contemnite, si expedire videritis: sed summa cum diligentia caput operite: caput nostrum Christus est, quodvis malum in corpore vestro patimini, capite tamen, hoc est, Christo Jesu observato, ne injuria aliqua illi fiat, imitantes serpentis prudentiam, quam velut doctricem Christus posuit, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes*: serpens enim ubi persequentem se fugit, modo caput absconderit, quo a quocumque ictu tutum sit, in corporis reliqua parte, vulnus quodlibet patitur ad mortem usque: tutandum caput, hoc est, Christum procurate: in bonis externis, quæ neque apud barbaros interdum in tanto honore habita sunt, & in proprio corpore quodvis malum ferte: ita enim fiet ut Absalonitæ mulo insidentes, hoc est hæreses (in mulo utique sedent, id est, in sterilitate & falsitate) suspensæ & suffocatæ remaneant. Longe multo majora ad præsentem causam, patres sanctissimi, ex hoc evangelio dici poterant, sed quoniam hora nos vocat, libenter supersedeo. *Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Jesu domino nostro.*

1. Cor. 11.
Matth. 10.
August. li. 2. de doctrin. Chri. c. 16.
Phili. 4.

XCVIII.

CONCIO DOCTORIS PETRI Fontidonii Hispani, Segobiensis theologi, illustrissimi ac reverendissimi D. Petri Gonçalez de Mendoza, episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam, die beati Hieronymi, XXX. mensis Septembris, MDLXII.

Vos estis lux mundi. Matth. 5.

QUEMADMODUM cœlum hoc splendidissimum, multis syderibus tanquam luminibus quibusdam, & ad utilitatem, salutemque rerum necessariis, & ad speciem, aspectumque pulcherrimis divina sapientia & bonitas exornavit: neque omnia vim eamdem virtutemque sortiuntur, neque semper omnia nostris oculis patent, sed aliis exorientibus alia occidunt, & occumbunt; ut cursu, splendore, atque virtute veluti jucunda quadam ac necessaria vicissitudine volverentur: sic Christus optimus maximus ecclesiam Christianam, quæ regnum cœlorum appellatur, in qua teste propheta fulgent justi sicuti luminaria cœli, sanctissimis & sapientissimis hominibus tanquam incensis facibus splendere, variis illos atque diversis virtutibus eminere, aliis atque aliis temporibus & sæculis florere voluit, ut haberet cæcitas mortalium lumen quod intueri, & exempla quæ referre & imitari potuisset. Et quoniam illi dum in ter-

Sap. 3.

ANNO CHRISTI 1562.

in terris inter mortales versarentur, & lucem tenebris intulerunt, & hominum pectora amore virtutis inflammarunt, ne illorum exemplum interiret, ad excitandam socordiam nostram, & illorum gloriam atque nomen illustrandum, decrevit ecclesia, illorum vitam, facta, virtutes, laudes denique omnes in populi Christiani conspectu certis statisque diebus celebrari. Ut eos quos naturæ conditio, quæ neminem hic immortalem esse patitur, nobis subduxit, viva & immortalis eorum memoria in Christianorum mentibus conservaret. Hodiernum itaque diem clarissimo illi & fulgentissimo sideri, sanctissimo inquam Hieronymo consecravit, cujus splendore & nostræ mentis acies perstringitur, & tantarum virtutum atque laudum pondere orationis & ingenii nostri vires obruuntur, nisi divino præsidio subleventur. Ut igitur dignam tanto ecclesiæ principe orationem habere possimus, ut ea quæ a nobis dicentur, purioribus animis, & sincerioribus auribus excipiantur, ut omnia cedant in Dei optimi maximi gloriam, & in divi Hieronymi laudem, divinam imprimis gratiam atque favorem imploremus, atque ad eam obtinendam sanctissimæ virginis Mariæ patrocinium exiguo illo, sed tamen sibi gratissimo angelicæ salutationis sacrificio nobis promereamur, dicentes: Ave Maria.

Vos estis lux mundi. Ex evangelio Matthæi capite 5.

CUM multa atque magna Christi optimi maximi, in genus humanum collata extiterint beneficia, illustrissimi legati, patres reverendissimi, qui tot tantisque suis laboribus, ærumnis, opprobriis, contumeliis & morte demum acerbissima, vitam nobis, salutem, libertatem, veram sapientiam, atque religionem fuerit adeptus: unde triumphum etiam ipse sibi gloriosissimum, & præclaros illos, illustresque titulos reportaverit: ut & totius orbis servator, doctor, pax, vita, otium, veritas, pastor, vita, salus, felicitasque mortalium jure optimo diceretur: nullus tamen inter hos titulos clarior mihi, illustriorque videri solet illo, quo & lumen, & splendor Patris, & sol multis prophetarum vaticiniis, & aperta apostolorum atque totius ecclesiæ prædicatione appellari consuevit. Quid enim de Christo Jesu vitæ magistro aut sapientius excogitari, aut aptius & convenientius dici umquam potuisset, quam illum Solem nuncupare, qui primus miseris mortalibus, qui densissimis in tenebris, nullo duce, qui iter ostenderet, nullo etiam lumine, quo illud intuerentur, adhibito: incertis cursibus, & incredibili cæcitate vagabantur, veræ virtutis atque sapientiæ viam verus ipse Mercurius veluti intento digito commonstraverit? Atque hunc quidem exorientem splendidissimum Solem cum acerrimus ille concionator, vatesque divinus Isajas aliquando prophetica mente contemplaretur, mortales omnes spes hujus tantæ futuræ felicitatis illis verbis erigebat, Non tibi amplius Sol diurnam lucem diffundet, nec Lunæ splendor lucem subinde ministrabit; sed erit tibi dominus lux sempiterna, & Deus claritas tua. Hoc etiam eodem nomine justos & pios homines Malachias consolabatur: Vobis, inquiens, qui nomen meum reformidatis, Sol exorietur justitiæ, cujus radiis vestra salus continebitur. Sed quamquam Sol iste beatissimus, veteribus antiquæ legis & prophetarum umbris, cœlesti sapientia lucem jam aliquam attulisset: licet ipse propulsatis magna ex parte scelerum & ignorantiæ tenebris, divina prædicatione, & exemplo innocentissimæ vitæ, tanquam splendidissimis virtutis & sapientiæ radiis hominum mentes illustrasset: cum jam sibi infestis, atque inimicis Pharisæorum animis crudele exitium comparari animadverteret: priusquam funestissima crucis nocte contectus sese abderet & occumberet, & densissima illa crudelissimæ mortis involutus caligine se mortalium oculis subduceret: lumina duodecim decrevit accendere, quasi fulgentia sidera, quæ, ipso occidente Sole, totum reliquum orbem eodem evangelii splendore complerent. Ut quemadmodum astra Solis lumine percussa sic lucent, splendent, ut in illis intuentium oculi lucem candidissimam Solis, illiusque vim admirabilem deprehendant: sic in apostolorum sermonibus, & operibus Christi splendore collustratis, divinitatis ejus apertissimam significationem, & expressissima vestigia mortales omnes contemplarentur.

Isai. 60.

Malach. 4.

Hos igitur sanctissimos, innocentissimosque homines, quos ad tantam Christus evehebat dignitatem, ut eos veluti clarissima quædam lumina, totius orbis tenebris vellet inferre, non illos quidem claros, & illustres ex aulis principum, sed obscuros & ignobiles ex retibus ad evangelia vocavit, hos selegit ex infinita hominum multitudine, quos in collegium illud sanctissimum cooptaret: quos in illa sua consilia plena divinitatis admitteret: quibus arcana divina & cœlestis sapientiæ fontes aperiret: quos sibi suæ prædicationis socios, laborum comites, miraculorum testes adhiberet: & primos esse vellet suæ bonitatis, clementiæ atque mansuetudinis imitatores: & duces exercitus Christiani, qui sublato crucis vexillo totum orbem evangelicis legibus subjugarent: quos cum recte sentiendi magistros & exempla bene vivendi, veluti quasdam ardentes lampadas accenderet, quibus omnem posteritatem Christiani nominis amore, & studio virtutis inflammaret: merito illos hodierno die & terræ salem, & mundi lucem appellavit. Quid enim potuit cœlestis magister cæcis ignorantiæ tenebris opponere luce præstantius? Quid terræ, tot vitiis & sceleribus contaminatæ, & infectæ, sale convenientius? Quibus obsecro aliis significantioribus verbis, quam iis duobus salis & lucis, & terræ vulnera, & apostolorum officia evidentius exprimere potuisset? De quibus nobis hodierna die sanctissimi patres dicendum est.

Nam primo quanta cum ratione Christus lux fuerit appellatus, & apostoli, atque apostolorum successores, explicabimus: deinde vero de officio eorum qui hanc honorificam compellationem adepti sunt, disseremus: postremo vero loco, de splendidissimo hoc & clarissimo lumine, de sanctissimo, inquam, Hieronymo, quem nobis hodie ecclesia celebrandum imitandumque proponit, pauca dicemus. Attendite obsecro, clarissimi viri, ad vos etenim solos tota nostra pertinebit oratio, quos divina virtus & excellens doctrina, in tam excelso dignitatis gradu collocavit, ut successores apostolorum, pastores dominici gregis, evangelii præcones, & mundi lumina appellemini; & quantum onus, quam laboriosa provincia iis tam præclaris titulis contineatur, tacita vestrorum animorum cogitatione perpendite. O utinam fieri potuisset ut vel aliquis ex vestro ordine hanc tantam causam suscepisset, vel mihi sapientia vestra, oratio & auctoritas contigisset, ut hodierno die in hac orbis gentium clarissima

rissima corona divina Christi verba, apostolorum A dignitatem, Hieronymi sanctissimam vitam, statum veteris ecclesiæ, luctuosam & miserabilem nostrorum temporum faciem exprimere dicendo potuissem; efficerem sane, ut cum illius temporis sanctissimos viros, cum hominibus nostris, cum aurea illa sæcula, cum ferrea hac ætate nostra collata, contemplaremini; & tempora a temporibus, & homines ab hominibus turpiter degenerasse lugeretis. Sed quando id fieri non potest, conabor ego, rem hanc tantam, (etsi non pro dignitate) ita tamen explicare: ut si minus expressisse, adumbrasse tamen illius imaginem videamur.

Atque ut causas primum atque rationes, ob quas Christus servator noster Sol diceretur, aperiamus: B lustremus primum animo & cogitatione totum illud tempus ante adventum ejus felicissimum. Quid aliud obsecro nobis cogitantibus, & omni mentis acie caliginosam illam vetustatem contemplantibus sese offert, præter obscurissimas quasdam & densissimas tenebras? Nam ut interim populum Israeliticum prætermittamus, cujus leges, instituta, sacra, ceremonias, animantium sanguine cruentas aras, totamque illam pecudum carnificinam, omnia denique sacrificia, *Rom. 13.* noctem Paulus appellavit, quod nihil aliud fuisse viderentur, quam quædam tegumenta, quibus (vtuti obscura quadam nube) Sol hic splendidissimus Christus contegeretur. Quis gentium errores? quis barbaros mores? quis instituta C vivendi? quis miseram, confusam, teterrimamque illam temporum faciem posset explicare dicendo? Quis multiplices illos delusæ atque perditæ gentilitatis sinus explicare? quis errorum causas, progressus, eventusque recensere? Principio quidem omnium insanarum cupiditatum semina jam inde a primo illo malorum fonte derivata cum pueris nascebantur, illorum visceribus inhærentia: tum vero ipsamet stultitia cum *Prov. 22.* infantis corde (ut dixit Salomon) colligata, prodibat in lucem: accedebat ad hæc naturæ vulnera, perniciosa disciplina: philosophis enim informandi atque instituendi pueri tradebantur, qui cum morum censores, veritatis magistri esse debuissent: non sapientiæ doctores, sed ignorantiæ D duces: non flagitiorum hostes, sed scelerum satellites: non morum magistri, sed ministri cupiditatum omnium extitere. Hinc cum in ipsis errorum gymnasiis, depravata natura, & perniciosa institutione, juvenes erudirentur, in omne genus errorum teneræ illorum mentes præcipites ferebantur. Et cum quæ esset vera laus, atque dignitas, ignorarent: personata quadam felicitate decepti, sæpe pro virtutibus vitia, pro dignitate infamiam, pro felicitate miseriam sectabantur. Et quemadmodum qui noctu iter ingrediuntur, per invia loca interrupta voraginibus, latrociniis infesta, referta periculis, infortunia vitare non possunt: sic illi divino splendore destituti, atque tot undique animorum hostibus cir- E cumsepti, in illas ignorantiæ & flagitiorum insidias passim incidebant.

Omnes itaque mundi nationes caligine circumfusæ, non rationem, sed impotentes affectus sequebantur. Conflagrabat libidine Asia: Ægyptus animantibus atque lapidibus divinos honores deferebat: mendacissima Græcia poetarum fabulis & importunissimis philosophorum clamoribus personabat: Italia bellico furore & gloriæ cupiditate fremebat: reliquæ orbis provinciæ eisdem morbis & perturbationibus æstuabant. In ea denique scelerum sentina, & rerum ignorantia mortales omnes versabantur, ut non errare, sed insanire: non labi aut decipi, sed cum lacte errorem suxisse: & quod Cebes Thebanus ille philosophus sapienter meo judicio, dicebat: errorem omnes bibisse viderentur. Qui ergo in tam confusa rerum perturbatione, virtutis atque sapientiæ cœlestis illato lumine, densissimas ignorantiæ, & improbitatis tenebras dissipavit: qui iter ad felicitatem (nostris sceleribus interclusum) aperuit: qui viam mortalibus ad immortalitatem patefecit: nonne jure optimo lux & Sol erit appellandus? O divina bonitas & incredibilis sapientia Christi Jesu, qui hodierna die e summo illo montis vertice, tanquam ex aliquo suggesto, ad circumfusam multitudinem concionatus, visus est veluti Sol exoriens, candidissimo splendore exornatus, tristissimas ignorantiæ tenebras lætissimæ divinæ sapientiæ luce fugasse. Cui si non salutem, si non libertatem, si non vitam, si non denique cœlum ipsum deberemus: sed hodiernam solum ejus concionem, quas novas leges ex illo supercilio montis omnibus mortalibus, sicut Moses veteres ex Sina monte populo Israelitico, promulgavit: qua stultam fecit sapientiam hujus mundi, qua novam & inauditam bene vivendi formam, rationemque præscripsit: quis non illum & Deum agnosceret, & divinis honoribus prosequeretur? Quis non hunc perexiguum Christi sermonem, innumerabilibus Lycurgi, Solonis, Mercurii, Rhadamanthi legibus, omnibus etiam bibliothecis philosophorum anteferret? *Levit. 7. 1. Cor. 1.*

Quod si diviniores quasdam sententias, quod eas nec sapientissimos homines excogitare potuisse arbitrabantur, Apollini Pythio acceptas antiquitas referebat, & eas templi valvis affixas, tanquam sapientiæ primitias illis consecrabat: quis non videat, non unam aut alteram sententiam, sed totam humanam vitæ institutionem paucissimis iis Christi verbis comprehensam, quam nullus unquam mortalium non modo cogitare, sed neque suspicari quidem potuisset, non ab humana, sed a divina solum sapientia promanasse? Quid porro tam novum, tam inauditum, *Matth. 6.* tam longe positum ab humana cogitatione, quam nostram felicitatem, paupertate spiritus, luctu & lacrymis delitescere? Quis Xerxi, Hannibali, Cæsari, Alexandro, quibus totus orbis tenue & angustum suæ laudis domicilium videbatur, qui tot regna, nationes, imperia, quot terra marique continentur, sterilem suæ gloriæ segetem arbitrabantur, dicere auderet: amplitudinem veræ laudis & gloriæ angustiis quibusdam, & quasi carceribus spiritus contineri? Quis reliquis imperatoribus persuadere potuisset, totius orbis possessiones, mansuetudini animi, & non bellico furori, & armatæ audaciæ esse tribuendas? Quis Epicuro, & Cyrenaicis hominibus luxu diffluentibus, in squalore & lacrymis sempiternam lætitiam sitam esse probaret? Quis reliquis philosophis, elatis humana sapientia, & hominibus illis, quos claritas generis, divitiarum affluentia, dignitas & potentia arrogantes atque insolentes efficiebat, persuaderet: in stultitia sapientiam: in humilitate majestatem: in ignominia gloriam: in contumeliis honorem: in opprobriis dignitatem: in indigentia divitias: in calamitatibus & infortuniis æternam beatitudinem esse collocatam! Nullus plane præter Deum id efficere potuisset. Qui cum quondam Moysi per angelos, populo Israelitico per pro phe-

ANNO CHRISTI 1562.

prophetas loqueretur: novissimis temporibus per filium unicum, suam nobis voluntatem æternis evangelii monumentis, & illius sanguine consignatam contestatamque reliquit.

Quis ergo jam est, cui non & veteres tenebras consideranti, & istam evangelicæ doctrinæ lucem intuenti, Christus non solum, ut Sol esset, natus fuisse videatur? Quis est, qui non intelligat apostolos, qui totum orbem eodem evangelii lumine illustrarunt, lumina etiam appellari debuisse? Sed cum Christus Jesus hanc honorificam Solis compellationem, tantis sibi opprobriis & contumeliis constitisse recordaretur, cum nosset hanc suam evangelicam philosophiam odio & invidia plenam esse futuram, utpote quæ deorum aris, templis, altaribus, nefandis sacrificiis, & ceremoniis, omnibus scholis, gymnasiisque philosophorum bellum esset cruentum illatura; quæ veteres religiones, & sapientiam abolere: quæ sceleratorum hominum audaciam frangere: quæ principum furori, & non factis modo, sed improbis etiam cogitationibus obviam ire debuisset: cum nosset, lucem caligantibus oculis, & salem vulneribus acerbissimum esse futurum: & hinc bellum acerrimum suis carissimis apostolis imminere: & eo acerbius atque luctuosius erat futurum, quod incruenta illa pugna, cum potentissimis adversariis, discipulos suos, non armatos, sed inermes & nudos: non sapientia, sed stultitia crucis: non potentia, sed sapientia: non ferro, sed evangelio congressuros esse videret. Prius ergo quam illos lucem appellavisset, ad tantum bellum spe beatitudinis & exemplo prophetarum armavit. *Beati*, inquit, *estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis: sic enim persequuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos*. Et quoniam homines duci studio laudis intelligebat, nihilque eos magis optare, quam ut suum nomen toti orbi clarum & celebre redderetur, & inde Græcis hominem τὸ φῶς, lumen, inquam, appellari: quibus in rebus Christianos homines elucere oporteat, illis verbis indicavit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*, ut intelligetem, omnia in Dei laudem atque gloriam esse referenda. Deinde vero summam eorum dignitatem, & quales illos esse vellet, quibus hoc tantum evangelicæ prædicationis munus committebat, duobus hodierni evangelii verbis explicavit, cum illos & terræ salem & mundi lucem appellavit.

Hebr. 1.

Matth. 5.

Sed quoniam satis multa de ipsa lucis compellatione dixisse videmur, de officio ipso pastorum atque munere dicamus. Quapropter vos obsecro, sanctissimi patres, ut eas quas hactenus, dicenti benevolas & attentas aures accommodetis. Remigare paululum imprimis nobis necesse est, dum explicamus, qua ratione Christus salis & lucis nomine apostolos officii sui commonefecerit: deinde vero vela pandemus orationi, & per hoc immensum cœlestis doctrinæ pelagus, citatis remis, velisque feremur. Mihi quidem sæpenumero atque diligenter hæc Christi verba consideranti, nihil sapientius excogitari potuisse videri solet, ad exprimendam imaginem illorum hominum, qui rerum publicarum, & animorum potissimum, fræna moderantur: quam illos & salem & lumen appellavisse: ut qui salis ingenium, qui luminis naturam perspectum habuerit & exploratam, apostolicam antistitum dignitatem, & illorum officia atque munera facile deprehendat. Samius Pythagoras, patres gravissimi, qui signis quibusdam totam suam inclusit, philosophiam, salem justitiæ & æquitatis symbolum fecit: Moyses vero sanctissimus, qui legem evangelicam dictis & factis adumbrabat, nunc æternitatis symbolum faciebat, cum aliquando pactum salis, fœdus sempiternum appellabat: nunc judicii atque delectus, cum illum omnibus sacrificiis permisceri jubebat: Christus vero cœlestis philosophus, qui veritatem ex ipsis philosophorum latebris, & Mosaicæ legis umbris in lucem extrahebat, muneris apostolici signum & quasi tesseram esse voluit: ut queadmodum Moses, & antiqui patres, rebus corporeis addicti atque consecrati, illa sacrificia grata Deo esse credebant, quæ sale conspersa ad aras deferebantur: sic hoc evangelicæ legis tempore, quo tota illa cura atque solicitudo religionis a corporibus abstracta ad mentem potissimum & spiritum devoluta est, significavit Christus jam istas animorum hostias non esse sine sale offerendas, ne illis insipidis & insulsis, Deo stomachum nauseamque moveremus. Et sicut sal rebus jam prope desperatis & emortuis, veluti quemdam animum, vitamque restituit, infectis vero atque contaminatis tribuit quamdam immortalitatem: sic apostoli ut mortalium animos ab æternæ mortis faucibus eriperent, & evangelii beneficio, gloriæ immortalitate donarent, & veluti præsente lumine tenebræ fugiunt, atque dissipantur: sic conspecta apostolorum innocentissima vita, & audita cœlesti doctrina, veluti duabus facibus adhibitis, omnium animorum caligines ex humanis mentibus pellerentur.

Num. 27. Levit. 2.

Quid enim est aliud salis & lucis officio fungi, quam cum duo sint animorum tyranni, quibus homines oppugnantur & opprimuntur, cecitas nempe mentis, & perversitas voluntatis, ita vitam componere, & sermonem temperare, ut splendore evangelicæ doctrinæ cecitatem animorum propulsemus, & innocenti vita aliorum voluntates exemplo virtutis incendamus? Attendant jam ergo diligenter qui apostolica dignitate gloriantur, & quantum cum illa oneris atque negotii suscipiant, secum aliquando taciti perpendant atque meditentur. Nam cum illos & terræ salem, & mundi lucem Christus appellavit: dignitatis quidem amplitudinem, sed magnitudinem etiam laboris: honoris præstantiam, sed oneris etiam difficultatem indicavit. Quid est per Deum immortalem magis laboriosum, quam Christi personam sustinere? quid magis arduum, quam non modo seipsum, sed alios ab omni contagione labeque vitiorum immunes conservare, & in officio retinere? Etenim ad virtutem impellere, a vitiis revocare, nunc suppliciorum metu nefarios homines deterrere, nunc spe præmiorum erigere & inflammare, avaris libertatem, libidinosis castitatem & temperantiam: timidis constantiam: omnibus frugalitatem persuadere: ex crudeli misericordem: ex impio justum: humilem ex superbo: ex improbo innocentem facere: extirpare vitiorum radices, extorquere pravas cogitationes, & quasi quoddam imperium in hominum mentes exercere, majus est quam ut cujusque oratione explicari possit. Quid enim potest fingi aut excogitari difficilius, quam non solum turpiter facta, & petulanter dicta, sed internos ipsos pravos animi sensus, cogitationesque corrigere? Parricidam,

ricidam, ne alterum occidat: latronem, ne furetur: adulterum, ne violet cujusquam pudicitiam, efficere licet sit difficillimum: fieri tamen potest, si illius manibus catenas, pedibus compedes injicias, & in carcerem detrudas, sed ut furari nolit, ut neminem odio prosequatur, ut interno non flagret libidinis incendio, præstare ita magnum est, ut vix cuiquam mortalium concessum esse videatur. Est enim illud non corporis, sed dominæ voluntatis esse censores, quæ nullis catenis constringi, nulla vi invita cogi aut coerceri potest.

Jam vero jacentes sublevare, consolari calamitosos, labantes confirmare, hæresibus occurrere, manum præcipitantibus porrigere, pauperum indigentiis subvenire, omnium miseriis commoveri: omnia (ut fecit Paulus) omnibus fieri, & more velocissimi sideris undecumque advocatum, veluti numen aliquod adesse, omnia invisere, omnia collustrare, omnia videre & audire, sibi & aliorum saluti consulere, & quasi in puppi sedentem, rectum clavum tenere, cujus obsecro tanti laboris & tam inauditæ virtutis est? Merito divus Gregorius nullam artem, nullamque disciplinam difficiliorem esse dicebat, quam animorum regimen & moderationem.

1. Cor. 9.

Hæc sunt, sanctissimi patres, pastorum munera, existimare debet qui se lucem appellari gaudet, sibi fidem, religionem, evangelicas leges, animorum salutem, Christi gloriam, & quasi ecclesiæ navim esse commissam, oportere se vigilantem & circumspectum nautam de aliorum salute solicitum exhibere: periculosæ hujus navigationis monstra, dæmonis & hæreticorum insidias ostendere, & quasi digito monstrare: hic Scyllam, ibi Charybdim: illic cautes & scopulos delitescere, qui navigantibus insidientur, omni contentione fugiendos: consideret se ducem etiam esse & imperatorem exercitus Christiani, sibi secum & cum aliis bellum esse susceptum, eum populi vitiis atque sceleribus esse pugnandum, nunc militum timiditatem animandam, nunc audaciam comprimendam, nunc impellendos & cohortandos ad pugnam milites, nunc vero revocandos & retinendos, sæpe classicum, sæpe etiam & receptui esse canendum. Scipionem cum Marcus Catone Romani conferentes, ut Catonis laudem amplificarent, Scipionem foris cum hostibus armatum, Catonem domi cum vitiis togatum, bellum gessisse dicebant: majoremque gloriam, domesticis vitiis profligatis, Catonem fuisse consequutum, quam Scipionem tot superatis hostibus, & latissime imperio propagato, quod multo esset illustrius, vitia, quam homines superare. Quod si vir ille non admonitus de cœlo, sed vestigia solum naturæ sequutus, ad officium suum pertinere arbitrabatur, extirpandis vitiis totam suam operam & studium collocare: quid ecclesiæ pastoribus faciendum esse putabimus, quos ipsa divina sapientia hujus belli quod cum animorum hostibus gerimus, voluit esse primipilos & antesignanos?

O fides sanctorum apostolorum inaudita, o virtus & ardor ille animorum incredibilis, qui hodiernis Christi verbis, non persuasi modo, sed inflammati & incensi, cum se Christi legatos & mundi lucem agnovissent, non illam delitescere passi sunt, sed in eo loco collocaverunt, unde in omnium mortalium oculos incedere potuisset. Quam ardenti studio illa legatione fungebantur! quanta celeritate latissimas provincias, longeque disjunctas regiones peragrarunt! Bartholomæus & Thomas utramque Indiam, ultra citraque Gangem fluvium: Andreas Syriam: Matthæus Æthiopiam: Jacobus Hispaniam: Philippus Scythiam non modo viderunt, sed in tenebris & in umbra mortis positas luce evangelicæ prædicationis illustrarunt. Et duodecim homines ignobiles & indocti, cum totum pene orbem Christi nomine & evangelio complevissent, de tyrannis, de dæmonibus, de statuis deorum, de philosophis parta victoria, cum omnia ferme mundi propugnacula & arces occupavissent, in illis crucis vexillum sustulerunt. Et ut interim reliquas omnes gentes atque nationes prætermittamus, quarum cervicibus apostoli Christi jugum imposuerunt: quod potuit esse præclarius atque illustrius apostolicæ gloriæ monumentum, quam gentem illam togatam, ad gloriam natam sempiternam, Romanos, inquam, rerum dominos, qui triumphis clari, victoriis elati, gloria rerum gestarum illustres, suos imperatores & aris, & templis, & divinis honoribus dignos arbitrabantur: qui nihil nisi magnum, excelsum, gloriosumque redolebant: quibus quicquid immortalitatem non spirabat, vile & abjectum videbatur: in eam sententiam adduxisse, ut crederent in Christo fabri filio, ignobili, contempto, ex invidiosa gente nato, affecto mille contumeliis, & opprobriis, & demum tanquam scelerato, & improbo, inter duos latrones pendente, veram gloriam & laudem sitam esse: & jam Saturni, Jovis, Martis, ceterorumque deorum statuas, quibus illi suas victorias acceptas referebant, evertendas esse atque dissipandas: & illarum loco, crucem, quam veluti rem turpissimam aversabantur, tanquam signum salutis, & vexillum felicitatis esse collocandam?

Quid referam illorum in propaganda Christi gloria solicitudinem? Petrus circumcisionis magister: Paulus Gentium doctor, omnes circuibant ecclesias, fratres invisebant, afflictos consolabantur, omnium saluti prospiciebant, cum philosophis congrediebantur, alios in Christi fidem pertrahebant, illos confirmabant, absentes epistolis, præsentes concionibus adhortabantur. Paulus omnium ecclesiarum solicitudine premebatur, in Petri humeros moles totius Christiani orbis immensa inclinata recidebat, & eo Christi amore conflagrabat, ut leve hoc tantum illi pondus videretur. Omnes denique apostoli egentes, afflicti, calamitosi, expositi omnium malorum reiis, quasi fortunæ ludibria, cæsi, verberati, contusi, indicta causa condemnati, bestiis objecti, dilacerati, in ipsa tamen positi tyrannicæ crudelitatis carnificina & vitia acriter increpabant, Christum prædicabant confidenter, & ipsosmet carnifices sæpe etiam in Christi leges pertrahebant, & non modo illatas contumelias alacri & infracto animo perferebant, sed etiam ultro se ipsos injuriis objiciebant, quod in illis Christi gloriam latere arbitrarentur: ut mihi quidem apostoli non modo inferendis pro Christo contumeliis, sed in exoptandis ambitiosi fuisse videantur.

2. Cor. 15.

O vere pontifices Christiani, o vera & clarissima mundi lumina, hoc est esse lucem, sanctissimi patres, non perpeti errorum tenebris mentes hominum occupari: illud est esse salem, vulnera etiam cum aliquo doloris sensu sanare: est enim salis proprium, acerbitatem quamdam, & veluti morsum doloris vulneribus inferre, hoc est, symbolum evangelicæ & apostolicæ libertatis, qua una virtute nihil est in ecclesiasticis pastoribus illu-

ANNO CHRISTI 1562.

illustrius, nihil magis necessarium. Sic enim affectos & animatos esse oportet Christi ministros, ut etiam si principum gratiam exulcerandam, etiam si potentissimorum hominum animos exacerbandos, & illorum contra se potentiam concitandam & armandam, etiam si districtos atque fulgentes tyrannorum gladios suis cervicibus imminere conspexerint: quod ratio jubet, quod dictat evangelium, quod præcipit Christus, quod illorum salus & ecclesiæ dignitas postulat, sine metu & spe libere, audacterque loquantur: & medicorum peritissimos imitentur, qui dum ægri saluti prospiciunt, non modo acerbam aliquam medicinam vulneribus adhibere, sed ipsa etiam membra abscindere, urere & resecare soleant, ne dum in membra sunt nimium misericordes, in vitam ipsam crudeles fuisse videantur.

Sed proh dolor, ignoscite patres, si quid liberius dixero, quam tanta hujus amplissimi loci & ordinis patiatur auctoritas, rigidam illam censoriamque virtutem, acerrimam peccatorum vindicem, fractam atque debilitatam: sanctissimum severitatis magisterium magna ex parte sublatum: ardorem illum apostolicum animorum si non penitus extinctum esse, magnopere tamen deferbuisse videmus: cum homines assentari vitiis, & honori suo servire decreverunt. Ferunt philosophum nescio quem, filio persuadere solitum, ne ad populum concionaretur: nam si vera dixeris (ajebat) populum hostem & inimicum es habiturus: si falsa, Deum. Quoties hæc unica ratio multos egit transversos, & ad has cautes & scopulos misere illorum constantiam allisit? Dicite mihi obsecro, patres sanctissimi, per Deum immortalem, si quispiam esset (fingamus enim esse ut melius rei indignitatem concipiamus) si esset aliquis tam demens, qui clamante Paulo, *si hominibus placerem, Christi servus non essem*, ipse totum suum studium ad conciliandam hominum gratiam benevolentiamque conferret: tam ambitiosus, qui dicente propheta, *Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placent*: docente apostolo, *ne ad oculum serviamus*: ipse redditus assentator improbitatis, dignitatis aut gloriæ cupiditate vellet in maximis hominum sceleribus connivere, sine voce, sine mente, sine libertate: qui denique abjecta omni cura rerum cœlestium, oculos in terram flectere, assentari vitiis, hominibus quam Deo, ambitioni quam Christo servire maluisset: nonne & salis & lucis nomine indignum, & omni supplicio dignissimum judicaretis? O fallaces & inanissimas spes eorum hominum, qui sibi potius quam ecclesiæ, honori suo quam Christi gloriæ, suis potius rebus quam Christiani populi saluti consulere conantur: neque illas irati judicis voces exhorrescunt, quibus illos Christus in die illo judicii miserabili alloquetur. Si pastor & sponsus eras ecclesiæ, cur oves errare, cur sponsam misere ab hostibus vexari permittebas? Si lux eras, cur latebras quæsisti? Si delitescere cupiebas, cur lumen esse voluisti? Si salis officio fungebaris, cur patiebaris terram putrescere? Si te huic oneri imparem intelligebas, cur tam ambitiosus? Si parem, cur tam negligens? nihil te nostræ leges, nihil pietas, nihil ecclesiæ ruinæ, nihil nostrorum apostolorum exempla, nihil hic dies formidabilis, nihil præmia, nihil supplicia pœnaque moverunt? O voces luctuosas & formidabiles, quid alii sentiant nescio, sed ego cum hæc cogito, & animo exhorresco, & corpore contremisco.

Galat. 1. Psal. 52. Ephes. 2.

Constantem ergo, erectum & libertate Spiritus armatum esse oportet ecclesiæ pastorem, hoc potissimum tempore quo nefarii & improbissimi homines evangelicam libertatem in occasionem carnis (reclamante Paulo) traduxerunt. Hac armati apostoli, nullis laboribus, neque tormentorum generibus parcendum duxerunt, ne ipsi aliorum sceleribus parcere viderentur. Hac etiam muniti martyres, liberas illas voces emittebant, quas nulla supplicia, nulli cruciatus intercludere aut cohibere potuerunt. Hac ceteri vestri ordinis sanctissimi homines se fortiter tyrannorum crudelitati opposuerunt, Athanasius, Augustinus, Chrysostomus: Ambrosius ille, qui Theodosium post editam miserrimam Thessalonicensium stragem, & cruentas innocenti sanguine manus, templum ingredi volentem manu apprehensum continuit, & illis verbis voceque repressit: Tunc iis consceleratis manibus sanctissimum Christi corpus contrectabis? tune illum nefando isto & sacrilego ore excipies? non patiar, non feram. Itaque non perterritus Ambrosius tanta illa Romani imperii majestate, non potentiam totius orbis finibus terminatam perhorrescens, non superbas illas aquilas, non lictores, non laureatos fasces reformidans, potentissimum imperatorem ad publicas lacrymas & pœnitentiam adegit. O vere pontifex Christianus, cui Christi gloria, salute & vita carior fuit. O Hieronyme sanctissime, te enim appellare jam libet, unicum evangelicæ libertatis exemplar, & in hujus tantæ apostolicæ gloriæ vocare societatem: qui ex illo Bethleemitico diversorio, hominum sceleribus & hæreticorum audaciæ acerrimum bellum intulisti: quem neque mortis metus, neque vitæ cupiditas, neque spes aliqua potuit coercere, quominus illa tua fulmina orationis a pectore illo amoris divini flammis incenso profecta, in omne genus improbitatis liberrime contorqueres. Sed quorsum hæc? numquid vos hæc ignorare putamus, quorum est incredibilis sapientia? Numquid non hæc vos officia ecclesiæ præstitisse censemus, qui tanto studio & ardore in ejus salutem incumbatis, usque adeo, ut mihi quidem curas, solicitudines, summosque vestros labores consideranti, & huic vestræ dignitati & illi purpuræ miserendum potius quam invidendum esse videatur? Numquid mentes vestras sapientissimas informandas, aut sanctissimas voluntates impellendas & animandas esse putamus?

Galat. 5. Ambr.

Non sum tam demens, sanctissimi patres, ut hæc non modo dicere, sed neque cogitare audeam: sed eo consilio a me factum est, ut cum vobis apostolici vestri muneris memoriam refricassem, & miserrimas ecclesiæ plagas vestris oculis subjecissem, illius miseriis & lacrymis ita commoveremini: ut potius mortem sustinendam, quam afflictam & calamitosam matrem, in tantis ærumnis, sine spe salutis deserendam arbitraremini. Nunc lucis splendore & salis acrimonia opus est, ut errorum tenebris & ecclesiæ vulneribus medeamini: & quando vos non aliam ob causam divina bonitas, & sanctissimi pontificis voluntas & industria in hunc sacrosanctum locum coegit, quam ut ex hac specula tanquam ex altissimo Olympi montis vertice, perditas & profligatas Christianorum regiones contemplaremini, & illis remedium aliquod adhiberetis.

Convertite per Deum immortalem oculos, non dico jam in Asiam, quæ quondam apostolorum prædi-

ANNO CHRISTI 1562.

prædicatione, & sanctissimorum hominum illustrata frequentia, nunc non modo tenebris sepulta jacet, sed omnem luci aditum occlusit. Non in Africam tot martyrum & doctissimorum quondam virorum, nunc vero Sarracenorum multitudine refertam. Non in Græciam, lumen olim Christianæ religionis clarissimum, nunc vero in miseram Turcarum servitutem redactam. Non in illam beatissimam regionem Hierosolymitanam, evangelii parentem, quam Christus Jesus sanctissimis suis pedibus trivit, & innocentissimo sanguine cruentavit, nunc vero proh dolor! improbissimorum Turcarum sordidissimis pedibus conculcatam. Non denique in ceteras provincias jam diu ab hostibus occupatas, in quibus vix antiquæ religionis obscura vestigia, divinæ vero indignationis atque vindictæ expressissima conspiciuntur: omittamus antiquas ecclesiæ plagas, & obductas jam longo tempore cicatrices, quæ curari nequeunt: nolo vulnerari vestros animos veterum calamitatum recordatione: hæc solum recentia vulnera, quæ calidum adhuc sanguinem spirant, & sanari possunt, intuemini: in has (inquam) circumjacentes provincias oculos convertite, & hoc quod reliquum est afflictæ Christianæ religionis (quod est sane perexiguum) consilio atque sapientia vestra conservate: vel si id fieri jam non potest, nostris exigentibus peccatis, evangelicam puritatem toto pene jam orbe fugientem, & istud miserabile ecclesiæ funus, luctu saltem & lacrymis prosequamur. Nulla etenim natio, nulla gens, nulla provincia, nullum tam parvum & exiguum oppidum, nulla jam ferme domus est, in quam non se pestis hæc insinuaverit. Non modo in Germaniam (quæ semper hæresum parens esse voluit) sed his superatis Alpibus, obscure serpens in Italiam, aperte vero in Galliam, Angliamque manavit. Et nisi extremus ille orbis angulus Hispania, Pyrenæis montibus ita natura munitus, ut in eum sicuti hostium arma, sic etiam hæreticorum dogmata ægre unquam hactenus penetrarunt: nisi, inquam, catholici & invictissimi regis Philippi studio, & incredibili censorum fidei diligentia septus fuisset atque firmatus, haud dubie communi jam totius Christiani orbis incendio conflagrasset.

Ubique oppugnatur religio, & loco pellitur, non jam obscure serpit cancer, sed aperte grassatur, cum lacte suguntur hæreses, majores in dies sumit vires incendium, longius quotidie progreditur: gemit ecclesia, suspirant ejus filii, & tyrannide hæresum oppressi lugent: hostes triumphant, & non modo libere sed impune vagantur, & quod est acerbius, in nostras jam miserias insultant: non unus furit Hercules, sed Arios, Macedonios, Nestorios[a], Lusianos, furias denique omnes Cerberus videtur evomuisse, qui Christianam religionem misere vastent, incendant & populentur. Et in tantis malis flere possumus, subvenire non possumus, & unicum remedium lacrymarum, non sanandis, sed abluendis, aut potius exulcerandis ecclesiæ vulneribus adhibere. O sæculum luctuosum, & infelicissimum!

[a] Eutychianos.

Querebatur quondam divus Hieronymus, Arium pravam scintillam, quia principio non fuisset extincta, totum postea ferme orbem fuisse depopulatam: quid si nunc omnia funestis flammis ardere atque vastari videret? quid si augustissima templa in cinerem versa, dirutas aras, delubra tabulis, signis, & simulacris omnibus nudata, pontificum, conciliorum, & ipsius naturæ jura rescissa, violatas pudicitiæ leges, ad

A omnem iniquitatem fenestram patefactam? Quid si multitudinem immensam duci captivam, & Christi sanguine expiatam turpissimo hæresum cœno volutari? quid si ecclesiam jactatam injuriis, spoliatam dignitate, orbatam liberis, oppressam acerrimo bello: quid denique, si ipsos jam hæreticorum gladios, filiorum sanguine stillantes videret? quid sentiret? quid diceret? quo animo & quibus oculis hanc tantam ecclesiæ cladem aspiceret? Quid si nosset ex altera scintilla, ex homine inquam improbissimo, quem humilitas fortunæ, vitæ institutum, contemptibilem potius quam formidabilem efficiebant, hanc tantam flammam exarsisse? Quid si ab hoc homine improbissimo, sanctissimum Christi vicarium, cu-

B jus ille acerrimus assertor extitisset, contumeliis dilaceratum videret? & tanto illum apostolicæ sedis odio conflagrasse, ut aperte diceret, se optare Christum e nostris altaribus delere, ut pontificis auctoritatem vel infringeret, vel debilitaret, qui sæpe & sacerdos ipse & monachus circumstantes filios digito amicis ostendens, sed illos leunculos adversum Romanum pontificem armare diceret: qui denique illud intestinum odium ad extremum usque halitum & spiritum reservavit, & se pestem (dum viveret) pontificis, mortuum vero, mortem futurum, nefario illo & sacrilego ore clamaret? O impiam, sceleratam, & sacrilegam vocem, & illo dignam pectore, quod multo jam antea dæmon occupaverat. Utinam prius

C eo fulmine ictus, quo fuit aliquando perterritus, concidisset: utinam prius sacrilegam animam, quam illam sceleratam vocem: nefarium illum prius spiritum, quam teterrimam hanc nobis hæresum sentinam, exhalasset.

Quid si nosset hominem illum (si homo, & non potius monstrum est appellandus) qui tantum malorum hominibus invexit, nefarios illos spiritus sacramentarios, & anabaptistas eructasse, qui more regis Achab veritatem e medio tollere, & omnia turpissimis erroribus & libidinibus implere conarentur. Erinnyes præterea, quæ 3. Reg. 21.
pacem ecclesiæ turbarent, quæ quasi furiarum ardentibus tædis, hominum pectora in mutuum odium & cædes inflammarent: & illa dissidia fe-

D rerent, quæ parentes & liberos, fratres & sorores, una jam domo, communibus parietibus & laribus, non modo frui pacifice, sed neque contineri paterentur? Quid cogitaret? quid faceret? exclamasset utique meo judicio! o mores! o tempora! o miseram ecclesiam Christianam! & illud sanctissimum Hieronymi pectus exarsisset primum ira & stomacho: stylum deinde arripuisset, quo tot quondam hæreticos prostravit, & in adversarios vibrantem illum & ardentem contorsisset.

Sed cum se nihili hac via aut parum proficere videret, agnoscens divinam hanc esse animadversionem, & supplicium nostris peccatis debitum, supplex ad divinam misericordiam clementiamque confugeret: & suas etiam cum nostris lacry-

E mas permisceret: in quibus sane omnem nostram spem, sicuti aliquando hoc in loco dicebam, imprimis video esse collocandam: quas ego, cum præsentem statum ecclesiæ considero, continere non possum: & sæpe mihi Hieremiæ venit in mentem, quem nunc videre videor, sordidatum, cinere conspersum, mœrore confectum, lacrymis perfusum, non jam in antiquam illam Hierosolymam, sed in nostram ecclesiam, defixis atque intentis propheticæ mentis oculis, lugubri & mœsta voce, ejus excidium, orbitatemque lu- Thren. 1.
gere.

ANNO CHRISTI 1562.

gere. Usque adeo, ut mihi quidem ejus luctuosa carmina legenti, non tam ille direptam Hierosolymam, quam vastatam ecclesiam: non tam eversos lapides sanctuarii, quam prostratas Christianas aras: non tam virgines & juvenes, quam Christianorum animos captivos abduci: non denique veteris Sion, sed ecclesiæ nostræ vulnera: non illius, sed hujus sæculi miserias fuisse lamentatum: illasque suas acerbissimas lacrymas non suis, sed nostris miserrimis temporibus impendisse videatur. O conditionem nostri sæculi calamitosam, quod tantum scelus admisit populus Christianus, pater cœlestis, ut tam severam fuerit expertus animadversionem. Quæ tanta peccatorum nostrorum colluvies divinos tuos oculos potuit offendere, ut in tam deploratam & miserrimam sortem fuerit præcipitatus. Non satis erat tuam ecclesiam Turcarum armis misere vexari, & affligi, nisi etiam ex illius visceribus filii essent exorti, qui afflictam & miseram matrem, novis ipsi ærumnis calamitatibusque vexarent? Non satis erat illam antiquis suis sedibus ab hostibus pulsam misere fuisse, nisi hic etiam exiguus qui restabat angulus, crudeliter eriperetur? Nunquid domine vineam, quam de Ægypto transtulisti, cujus dux itineris fuisti, & plantasti radices ejus, quæ terram implebat, quæ opacis & virentibus ramis operuit montes umbra, & arbusta ejus cedros Dei, quæ extendebat palmites suos usque ad mare, & usque ad flumina propagines, nunc ab apro sylvestri & crudelissima fera vastari, templum ejus sanctissimum pollui, filiorum sanguinem, tanquam aquam, circa Hierusalem effundi patieris? Quousque domine excandescet furor tuus in populum istum? Quousque irasceris, & accendetur velut ignis indignatio tua? *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, convertere, & respice de cœlo, & visita vineam istam, & perfice eam, quam plantavit dextera tua.* Vide afflictionem sponsæ, quam non est qui consoletur nisi tu Deus noster. Ignosce domine, & parce populo Christiano, cujus causa neque filio tuo carissimo pepercisti. Miserere ruentis ecclesiæ, cui tua solum bonitas & sapientia opitulari potest.

Psal. 79.

Psal. 78.

Sed complicemus jam orationis vela, quæ dum sublata doloris aura, per hoc immensum lacrymarum pelagus excurrit, nullum jam prope locum divi Hieronymi laudibus videtur reliquisse: ut aut illæ silentio prætermittendæ, aut patientia & bonitate vestra abutendum nobis esse videatur. Ignosce Hieronyme sanctissime si dum ecclesiæ acerbissimas refero calamitates, & tui oblitus fuisse videar, & hujus diei lætitiam illarum luctu & lamentatione turbasse. Doleo sane, te in hac luctuosa tempora incidisse, & immensam illam tuarum virtutum sylvam, quam nulla ingenii & eloquentiæ vis (præter tuam) non modo exornare, sed neque recensere possit, in tantas ingenii orationisque nostræ, & brevissimi temporis angustias esse conjectam. Sed quid ego doleam, cum tu in ipso Dei gremio & veræ gloriæ sinu extra omnem invidiæ aleam positus, securus & immortalis conquiescas? qui mortalium laudibus non indigeas? quas nobis tacentibus tuæ virtutis atque sapientiæ clarissima monimenta, cœlum & terra, homines & angeli, præterita denique sæcula celebrabunt, & futura admirabuntur. Te enim finxit natura, ut esses omnibus sæculis & exemplo & admirationi: te divina bonitas, quæ Abrahamum fide, Enoch vitæ puritate, mansuetudine Mosem, sapientia Salomonem, intelligentia Danielem, Heliam zelo, pietate Davidem exornavit: te inquam, quem & sibi gloriæ, & ecclesiæ Christianæ præsidio & ornamento esse voluit, iis omnibus virtutibus cumulavit.

Neque vero mirandum est, sanctissimi patres, in vastissimum illud & capacissimum Hieronymi pectus, in quo tot disciplinarum cognitio, linguarum notitia, sanctarum scripturarum scientia, hæreticorum pernicies, ecclesiæ salus, Christus denique ipse totus continebatur, chorum etiam virtutum omnium confluxisse: ut mihi quidem, quem omnium vitiorum acerrimum hostem divina sapientia fingebat, illum etiam robore, & maximarum virtutum præsidio armasse videatur. Hunc veluti facem ardentem in ecclesiæ monte collocavit, quæ tenebras dissiparet errorum, & studio virtutis Christianorum animos incenderet. Hic docuit, sanctissimi patres, honores, dignitates, insidias, inimicitias hominum, pro ecclesiæ salute, & Christi gloria esse contemnendas. Hic docuit, sæculi blanditias, tanquam Sirenum cantus esse fugiendas, & per summos labores, per exilia, & solitudines, cœlum esse quærendum. Testes sunt illa saxa, & scopuli Mesopotamiæ, quos ille sæpe lacrymis dolore peccatorum expressis implevit. Testes sunt antra & excesæ rupes, quæ deformatis, defessis, & defatigatis illius membris, durum cubile & asperum exhibuerunt. Testes sunt feræ ipsæ, quæ sæpe illius gemitibus & suspiriis misericordia motæ fremuerunt. Testes sunt cilicia, verbera, jejunia, lacrymæ, quæ non modo illius membra pallida atque deformia, sed emortua prope reddiderunt. Testis est ille secessus & solitudo, quæ inter Syros & Agarenos vastum limitem ducit, in qua secum congressus, & diu cum suis cupiditatibus luctatus clarissimam de se victoriam reportavit: in qua solus cum Christo solo vivere assuevit, & ante illius tribunal sæpe prostratus, se reum agnoscebat, & suorum se scelerum vindicem actoremque præstabat. Testis est illa ingens hominum & feminarum multitudo, quam ille & exemplo suo, & literis ad pœnitentiam agendam provocavit. Incredibilis vero & inauditæ sapientiæ testes sunt illa Romana gymnasia, quæ prima illi disciplinarum incunabula cum summa ejus ingenii admiratione tribuerunt. Testis est Gallia, Germania, Dalmatia, Ægyptus, Arabia, Chaldæa, & reliquæ provinciæ, quas ille perdiscendi gratia (Pythagoram & Platonem imitatus) peragravit. Testis est ipsa Græcia, quæ cum præ se ceteras nationes tanquam barbaras contemneret & aspernaretur, illius divinam eloquentiam admirata, ejus libros in maternam linguam vertendos curavit, ne tanti hominis monumentis carere videretur. Itaque Græciam Latinis literis, Latium Græcis, Hebræis, atque Chaldæis Hieronymus illustravit. Testis demum est illustris ille labor, quo ecclesiam Christianam, variis atque diversis sanctarum scripturarum translationibus scissam atque dissipatam, ad unitatem atque concordiam revocavit: ut ipso Augustino teste, Hieronymus ecclesiam ædificasse iterum diceretur.

Extremus denique istarum maximarum virtutum & gloriæ testis locupletissimus est, illud Bethleemiticum præsepe, quod ille (cum jam ejus os sanctissimum & sapientia & eloquentia canesceret) ultimo vitæ tempori, & quasi extremæ senectuti consecravit: unde clarissimam ille lucem in totum orbem diffundebat: unde hæreticos vehementer

menter exagitabat: unde ecclesiam tuebatur, in quem locum ex omnibus provinciis atque nationibus, tanquam ad Christianum oraculum, homines confluebant, ut sanctissimi hominis conspectu, & sapientia, & extrema illa atque cygnea divini pastoris voce fruerentur. O vir sanctissime, sydus ecclesiæ clarissimum, apostolorum imitator, salis & lucis nomine, cœlo, & immortali gloria dignissime. Felix & beata ecclesia Christiana, quæ tantum in terra patronum, advocatum in cœlo fuerit adepta. Felix Bethleemiticum domicilium, quod & Christiani natali die, & Hieronymi sepulcro gloriari potest: quod Christum nascentem mundo, & Hieronymum cælo conspexisti. Ut unde exoriens Sol ille justitiæ in mortalium processit conspectum, inde Hieronymus occidens, ex iis tenebris in illam sempiternam lucem, in beatorum consortium & felicitatem evolaret.

Hunc nobis hodierno die non modo celebrandum, sed imitandum proponit: quo nullum nobis aliud vel illustrius exemplum, vel iis temporibus magis accommodatum exhibere potuisset: cujus vestigia, qui nunc ecclesiam salvam & incolumem esse cupimus, sequi debeamus; Nam qui eam alia ratione quam fusis precibus & supplicationibus juvare non possumus, & nullum illi aliud quam lacrymarum patrocinium exhibere, hujus viri sanctissimi lacrymas illas acerbas, & e cælo semper pendentem animum ante oculos proponamus. Illi vero quibus ingenium, eruditionem, sanctarum scripturarum intelligentiam, disciplinarum & antiquitatis notitiam, stylum, copiam, & facultatem ad scribendum aptam divina bonitas largita est; hunc ducem sequantur, qui tanquam fax quædam & fulmen hæreticorum, veluti quondam Jupiter gigantes, sic ille hæreticos eloquentiæ divinæ fulminibus percussit, extinxit, atque prostravit. Quos ego & oro, & hortor, & obtestor, ut hæc cœlestia munera sibi ad salutem, & ornamentum ecclesiæ tributa ad arcendos & propulsandos illius hostes, ad tuendam ejus dignitatem conferant, quod eo ardentius & confidentius illis faciendum est, quod doctissimorum hominum sapientissimis scriptis effectum esse videamus, ut plerique adversariorum nostrorum victi atque superati, & sanctissimas Christiani jejunii leges, & pietatis opera, ad obtinendam innocentiam necessaria, & patrum traditiones, & conciliorum auctoritatem, vel inviti atque reluctantes agnoscant.

Nunc vero duo sunt, quæ ab illis acerrime oppugnantur, sacrosanctum videlicet missæ sacrificium, divini erga nos amoris pignus, salutis pretium, hostia incruenta, mortuorum præsidium, vivorum felicitas, uberrimus bonorum omnium fons, a Christo institutum, ab apostolis celebratum, a patribus, conciliis, ab universo Christiano orbe, tam longa seculorum serie receptum, & nuper a vobis, gravissimi patres, sanctissimis decretis confirmatum. Tum vero sedes illa apostolica Romana, quam vel ipsi antiqui ecclesiæ hostes summa veneratione jam inde ab ipso apostolorum principe Petro continua pontificum successione deductam, tanquam ceterarum omnium ecclesiarum principem & moderatricem prosequebantur: in hanc igitur unam curam & cogitationem de conservando divino sacrificio, quod illi extirpare: de asserenda sede Romana, quam illi evertere & funditus delere conantur, incumbite: ad sustentandam unicam illam & firmissimam ecclesiæ columnam, omnes ingenii vires adhibete: quam qui erectam & firmam esse cupit, salvam esse cupit ecclesiam: illa etenim collapsa, ruet totum ecclesiasticum ædificium: illa extincta splendidissima face, omnia hæresum & errorum tenebris occupabuntur: quæ non aliunde natæ sunt, quam quod sacerdoti Dei (ut dixit Cyprianus) non obtemperatur: illa occidente, occumbet simul Christiana religio, adeo ut mihi quidem cum illius funere miserabile etiam ecclesiæ funus convectum esse videatur. Nihil est quod adversarii majori odio prosequantur, & majori rabie insectentur: sed nihil mirum, nefarium illum & improbissimum magistrum atque ducem imitantur: quo majori studio & animi contentione elaborandum est, ut quod illi ad affligendam magnopere religionem e medio tollere conantur, nos illud unum ad eam firmandam stabiliendamque fulciamus.

Vos vero, sanctissimi patres, acerrimum hunc ecclesiæ patronum, clarissimum ecclesiæ lumen, firmissimum fidei religionisque præsidium, pestem & exitium hæreticorum ante oculos proponite, & non modo factorum, sed vestrarum etiam cogitationum & advocatum invocate, & consultorem adhibete, si modo labefactatæ & afflictæ religioni optatis remedium aliquod adhibere. Quod sane non jam ego, sed ipsa mœsta atque lugubris ecclesia vestris genibus provoluta, per suas quas fundit lacrymas, per vestram fidem, per Christi crucem & sanguinem obtestatur, ut ejus ruinis & miseriis commoveamini, ne miseram deseratis, ne quam nunc exiguam & afflictam habetis, auxilio vestro destitutam nullam deinceps habeatis, ut si minus amissam omnem dignitatem non possit recuperare, habeat saltem vestro beneficio munitam aliquam sedem & domicilium, in quo emergens e tantis ærumnis, sine metu hostium libera respirare, & secura possit conquiescere. Nam nunc quo se recipiet, ubi non hostium insidias pertimescat? Num in Germaniam, unde sæpe cum dedecore pulsa est? Nunquid in Angliam, ubi oppressa tyrannide, in publicum prodire non audeat? Nunquid in Galliam, ubi filios suos se mutuis vulneribus conficientes videat? Nunquid in reliquas provincias, in quibus & occultos domesticos hostes, & externos etiam reformidet? Omnia illi suspecta, omnia misera, omnia calamitosa & acerba sunt, nisi per vos, sanctissimi patres, pace composita lux tenebris, fides populis, Christo gloria, ecclesiæ dignitas & tranquillitas restituatur.

Nisi rem felicissime cœptam ad felicem etiam exitum perducatis, magna sunt quæ hactenus præstitistis, sed longe majora restant: nunc sordes abluendæ, nunc omnis turpitudo removenda, nunc facies illi pristina revocanda, nunc pulchritudo restituenda, nunc notandi hostes, & extrema rebus omnibus manus imponenda est. Ultimus restat hujus concilii actus, in quo declarabitis, sanctissimi patres, nunquid finetis miseram & afflictam sponsam (quod Deus avertat) perpetuo lugere, aut potius sapientia & virtute vestra recreatam, quod futurum spero, ex hoc loco præteritæ calamitatis solatium, & spem futuræ salutis certissimam reportare? Spiritus ille cœlestis, hujus sanctissimi loci custos & moderator, qui mentes vestras sanctissimas & sapientissimas splendore divini luminis illustrat, bonitate fovet, sapientia regit & moderatur, efficiat ut sapientia,

ANNO CHRISTI 1562.

pientia, consilio, & virtute vestra divina, curatis ecclesiæ vulneribus, abstersis illius & sordibus & lacrymis, restituta veteri disciplina, hostibus ad suavissimum Christi & Romanæ sedis jugum adductis, revocata denique pristina concordia & unitate, læti omnes dulcissimum illud Pæana (Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum) in Christi gloriam, laudemque canamus. Cui sit laus, honor, gloriaque sempiterna. Amen.

XCIX.

ORATIO HABITA AD OECUMENICAM synodum Tridentinam, a reverendo patre, fratre Francisco Orantio, Hispano, Minoritanæ familiæ, sacræ theologiæ lectore Vallisoletano, in eodem concilio apud patres substituto vicario pro reverendissimo D. D. Christophoro Valtodano, Palentinæ ecclesiæ præfecto, ac sanctæ generalis inquisitionis in tota Hispania censore, die celeberrimo sanctorum omnium Kal. Nov. anno MDLXII.

Sacerdotes tui domine, induantur justitiam, & sancti tui exultent. Psal. 131. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam.* Matth. cap. 5.

FATEOR equidem, illustrissimi cardinales, qui domini nostri Pii quarti, patris omnium, locum tenetis, & personam sustinetis, oratores maximi, vos qui imperii majestatem, celsitudinemque regiam nobis præsentia refertis, generis splendore, ac rebus per vos bene gestis & ipsi clarissimi, antistites literatissimi, qui ad orbis totius Christiani clavum & gubernacula lectissimi sedetis: magistri doctissimi, fateor ad dicendum de cœlesti hac, & pene divina justitia diem hunc Deo, justisque omnibus sacrum, satis nobis contigisse opportunum. Mire sane oraculum Davidicum de sacerdotum justitia, & sanctorum exultatione ad rectitudinem evangelicis mentibus asservatam quadrat, quamdiu mortales vixerunt, & ad supremam illam suam felicitatem, quam ipsis incredibili lætitia, ingentique animorum exultatione non Christianus orbis tantum, sed & angelicæ mentes voce dulcisona alternis dicentes, hodierno die jucundissime gratulantur. Hos cum audit ecclesia mater cœlestes suos dedisse cantus, non potest (angustiis quamlibet undique pressa) non illis congaudere: imo vero incredibili correpta gaudio, apostrophe pulchra usa, nunc nos filios suos, nunc ipsos alloquitur beatos. O filii, vita hæc nostra, quam a dulci patria exules nos vivimus, vere lacrymis & suspiriis debetur tota. At postquam dies hic sanctorum clarus gloria, ipsis etiam supremis ordinibus festivior habetur, tantam nos eorum lætitiam congratulatione nostra expectatissima illis sane cumulemus. Quare o *justi exultate in domino*, quibus & sors cecidit in præclaris, & hæreditas præclara est vobis. Spesque eadem & nobis, qui miseræ nostræ peregrinationis pertæsi ingemiscimus, interim dum nostra jacitur nobis alea, multos facit animos, ut in istam dignitatem suspiremus, & festinemus in istam requiem ingredi. Convenit etiam Davidicus psalmus summe & cum esurie, & siti justitiæ evangelicæ.

Psal. 15.

Hebr. 4.

Novi siquidem testamenti mediator, quemadmodum vel Matthæo referente didicimus, cum videret turbam in dies magis ac magis increbrescere, montem subiit, non legem accepturus, sed cœlestes ipse magis explicaturus Sienos, quos nunquam hominum oculus viderat. Monte igitur conscenso, cœlestis philosophiæ doctorem agere cœpit: ipsa loci celsitudine declarans, se nihil plebejum traditurum & humile, sed ardua, cœlestiaque omnia, & quæ attentum auditorem requirerent. Aderant proximi sancti apostoli, in pulcherrimæ coronæ modum circumcingentes magistrum, paulo mox legati a latere creandi, & qui novas has mercedes in orbem universum inveherent, & evangelicæ doctrinæ nondum audita dogmata nobis depromerent, plurimum abhorrentia ab opinione eorum, qui mundo videntur admodum sapere. Aperuit os suum, stultam faciens, & inefficacem convincens mundi hujus sapientiam, ut quæ verbum hoc beatitudinis nostræ vel olfecisse non potuerit. Certe vel hic unus Matthæi locus, ubi Christiana justitia nobis explicatur, persuadere potest, multa cœlestem legislatorem nostrum orbi ostendisse, quæ omnino nova, & supra hominum opinionem dicta esse videantur.

Matt. 5.

1. ad Cor. 1.

Initium a beatitudine orationi suæ dedit: noverat porro ille qui finxit sigillatim corda nostra, & qui intelligit omnia opera nostra, nulla re hominum mentes præ beatitudine affici. Huc omnium vota tendunt, huic nostra omnia nuncupamus. In beatitudinem demum nimia cupiditate propendemus. *Beati*, inquit, *pauperes, beati qui lugent, beati qui esuriunt*. O rem miram, patres amplissimi! Qui sibi ista cohærent? Quid illi beatæ vitæ omnibus divitiis absolutæ commune & miseriæ ac paupertati? Quid illi exultationi, quæ sic beatorum animos felicissime complebit, & oculorum lacrymis? Quid illi perfectæ felicitati, & luctui? Quid habet commune sanctorum illa satietas, apparente Dei gloria, cum esurie, & siti? Demum nihil minus videbitur beatitudo, si superficiem attendas, quam quæ a Christo hic describitur nisi quod studuit mirabilia hic in legislatoribus, fidei nostræ auctor & consummator, omnes naturæ nostræ cupiditates, inania, vanaque hominum commenta, hac sua oratione evertere: dum docet his, quæ mundus vel nominare horret mercedis subesse plurimum, nimiumque pretii in eis delitescere: ut quæ in sanctorum exultationem, justorum operibus ex fide & gratia procedentibus, æterno Dei fœdere debitam, certissimæ viæ sint.

Psal. 3.

Psal. 16.

Est porro hæc ipsa loquendi phrasis Dei filio non semel aut iterum, sed sæpe familiaris: *hæc*, inquit (alibi patrem alloquens) *est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Jesum Christum filium tuum*: quæ sane verba non modo claræ illi visioni, quæ sanctos Dei manet, quando videbunt eum sicuti est, congrue quis accommodaverit: verum, si ad fidei cognitionem evangelica prædicatione expressam de Deo & Christo ejus referre velit, ut quod hæc in illam certa sit via, Paulum sanctissimum videbitur imitatus, qui ait: *Nos vero omnes revelata facie, gloriam domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a domini spiritu*. Sunt igitur beatitudines evangelicæ istæ, non quod hic status, absit, sed quibus finis acquiritur. Paulus etiam universo Christiano negotio in spem concluso, sanctorum pressuras, quas evangelicus sermo felicissimo nomine hic donat, non immortales spes, non perpetuas afflictiones, non sine fine mala vel suspicari

Joan. 17.

1. Joan. 3.

2. ad Cor. 3.

2. ad Cor. 4.

cari nes finit: sed contra leves & momentaneas, & quæ secundum excellentiam æternum gloriæ pondus operantur in nobis. Ut vel hac ratione beatitudo sit ea, quæ vel uno momento suprema felicitate complebitur. Quod enim parum distat, pro minimo reputatur. Novæ igitur & cœlestis structuræ divinus hic architectus, qui pro ecclesiæ suæ construenda fabrica, noctem tanquam diem transigebat, sublimi ædificationi, quæ cœlos pertingeret, humilitatem, modestiam, animi prosternationem, & spiritus paupertatem, convenientissimum fundamentum jecit.

Primus ille terræ filius Adam, cum Dei beneficentia summis ornamentis esset insignitus, cum in summum honoris fastigium evectus esset, denique cum divitiis divinæ gratiæ afflueret, manere poterat in suo gradu; siquidem hominem altius quam licebat, & quam fas erat, non extulisset ambitio. At satanæ illecebris captus, contempta veritate, miser ad mendacium deflexit. Et qui spiritu pauper esse noluit, ob superbiam, quam omnium malorum initium vocat Augustinus, ab eximia gloria, in extremam ignominiam deturbatus est. Paulus etiam sanctissimus, cum malorum chiliadem enumerare vellet, amorem sui atque elationem vitia cum spiritus paupertate ex diametro bellantia, ante omnia præmisit. Hic inanis illa hæreticorum hominum orta est gloriæ cupiditas. Hinc ipsorum temeritas, eo iniquitatis progressa, ut non regiæ viæ & antiquæ pertæsi tantum, quærant deviam; verum etiam ore plusquam sacrilego cœlum attingentes, ipsas scripturas sacras, si semel intellexerint, ob clarissimum ipsarum testimonium nullam pati adulterinam expositionem, mox pervertunt, deturpant, luxant, radunt, & in frusta immanissime secant. Et (ut semel omnia dicam) spiritus elatio, auctore Augustino, non nisi Dei contemptu terminatur. Totius ergo boni initium, sanctissimi domini, humilitas est: & totius mali, superbia. Denique & perditionis initium a superbia exit per diabolum: at salutis initium ab humilitate per Christum. Propterea convenienter & omnium beatitudinum humilitatem constituit principium quo loco diligenti consideratione observemus non dictum, Beati humiles spiritu, sed pauperes egeni & mendici: ut semper Dei adjutorium mendicent. Unde in Græco, Beati egeni, vel beati mendici: nam pauper quidem est, qui angustiam habet, non autem tantam, ut mendicare cogatur. At vero hic: beati, inquit, mendici spiritu, ut in multa necessitate humiles ostendat. Si ergo dixisset, beati humiles spiritu, nihil amplius significasset, quam humiles: nunc autem & pauperes, & secundum spiritum pauperes, intelligentes per fidem, unde sit, ac dimanet adjutorium hominis. Vides ergo, non quamcumque humilitatem, evangelicam beatitudinem esse, sed eam, quæ ex humilitate nascitur, spiritus paupertatem, & indigentiam. Qui enim juxta evangelii fidem humiles sunt spiritu, pauperes, & mendici, non ex natura, sed ex fide pauperes, dum nimis timent de se, adjutorium Dei pulsare non cessant.

2. ad Tim. 3.

Chrys. super Matt. cap. 5.

Beati qui lugent: hæc vestra beatitudo est, pastores observandissimi, qui doctores estis, qui & supra montem estis: qui enim sua peccata lugent, beati illi sane, sed mediocres beati: beatiores vero qui aliena lugent peccata: tales vos esse convenit. Nam cum sitis omnes populi Christiani patres, quomodo lugere non poteritis? cum quotidie Christianorum animas usque ad infernum cadentes, e vestris manibus elapsas videatis? Angelis porro, quibus ut signent Dei servos demandatur cura, dictum legimus: *Ite per Hierusalem, & signate omnes qui lugent super iniquitates, quæ fiunt in medio Hierusalem*. Ea sane vera est ecclesia Christi, cujus fundamenta sunt in montibus sanctis. *Beati mites*: & mansueti, adversum quos neque prævalere potest peccatum, neque adversus alterum aliquando ex illis peccandi occasio nascetur: sed student magis injuriam pati quam facere. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam*: qui nihil aliud quærunt, quam ut a culpa purgati, tam ipsi quam alii crescant in gratia: & plus patriæ quotidie appropinquent per desideria fervida: desiderantes secundum Dei justitiam conversari. *Beati misericordes*: qui non pauperi aut pupillo miserentur tantum, verum inimico proprio, benefacientes ei: hic enim beatus fiducialiter adjiciet, dimitte mihi debita mea domine, sicut & ego dimitto debitoribus meis. *Beati mundo corde*: qui non solum non faciunt malum, nec cogitant; sed adhuc etiam qui omne bonum & faciunt semper & cogitant. *Beati pacifici*. Pax est unigenitus Deus, de quo dicit apostolus: *Ipse enim est pax nostra*, qui ergo pacem diligunt, filii sunt pacis. In hanc beatitudinem hortatur nos propheta regius, inquiens: *Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum: inquire pacem, & persequere eam*. Demum octava evangelica beatitudo veræ circumcisionis martyrio (ut eleganter exprimit Hieronymus) terminatur. *Beati*, inquit, *qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Beati vos, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos: mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis.*

Ezech. 9.
1. ad Tim. 3.
Psal. 86.

Matth. 6.

ad Eph. 2.

Psal. 33.

Hierony. in Matt. cap. 5.

Cui non hic libebit cum gentium magistro Paulo exclamare opportune? Ubi sapientes gentium philosophi, apud quos summa erat sapientiæ auctoritas? Ubi scriba Judæorum doctor, & (ut egregie interpretatur Cyrillus) grammatistes, grammaticæ professor, poetarum prælector & interpres? Ubi sæculi hujus inquisitor, altercansque disputator, qui suis rationibus & argutiis se omnia assecuturum credit, universaque opinionibus quibusdam permittit, & profundissima quæque naturalibus investigationibus metitur? Ubi Plato alioqui doctissimus? Ubi Aristoteles sui sæculi & anima & princeps? quotus quisque nobis beatitudinem annunciavit? quotusquisque erroribus miseros nos complicatos in lucem potuit asserere, cœlesti libertate donare, docere veritatem, vanas solvere præstigias, quibus illusi tenemur? quotusquisque oculorum lacrymas, paupertatem spiritus, & id genus cetera, æternis delitiis, summaque & infinita tranquillitate consolatus est aliquando?

1. ad Cor. 1.

Cyril. in Paulum.

Agnoscat igitur, agnoscat ceca hominum libido, neque opibus, neque luxu, neque voluptate, sed magis his omnino contrariis, siti, esurie, suspiriis & lacrymis, in cœleste illud capitolium, beatissimumque senatorum conventum, ubi sit futura sanctis æterna quies, ac gloria cum Deo perennis, tanto facilius ferri nos, quanto prioris generis rebus magis opprimimur. Dei nihilominus donum agnoscamus, qui & magnifice se nobis apparere fecit, & qua iremus ad ipsum, per prophetas olim, novissime per filium, qui inde venerat, quotidie premonstrat. Ecce mundi excrementum & impiorum rejectamentum, abjecti & despicabiles homines, jure hæreditario capient regnum, longe magnificentius omni regno mundi.

Ipsorum,

ANNO CHRISTI 1562. *Ipsorum*, inquit, *est regnum cœlorum*, ipsi possidebunt terram, consolabuntur, filii Dei vocabuntur, misericordiam consequentur, Deum videbunt: denique mercedem habebunt repositam in cœlis.

O vere beatos, & reges, quorum & nunc etiam magnificum regnum est nulli servire vitio, nullis obnoxium esse cupiditatibus, satanicas copias conculcare, mundum vicisse cum illis omnibus, quæ nos terrent, vel illectant. O vere beatos, qui visuros se domini bona in terra viventium credunt, & sperant, & quorum lacrymæ divinis abstergentur manibus, nimia post lacrymationem & fletum exultatione perfundendos, quos & implebit altissimus lætitia cum vultu suo. Quid jam miramur, sanctos Dei homines curis vacuos, atque liberos, fretos Deo, fretos innocentia sua, fretos præmiis futuri sæculi, tranquillo pectore contemnere ea, quæ nos maxime & suspicimus & amamus? Nonne regnum sperant obtinere longe pulchrius, ac longe isto magnificentius?

Verbum hoc Christi, sanctissimi domini, *Merces vestra multa est in cœlis*, quantos animos (immortalem Deum) evangelicis mentibus fecit! Verum quoniam si de his per singula dicere vellem, longum esset mihi ad omnia futurum iter, nimiumque oratio nostra erraret: Venio jam ad eam partem Davidici psalmi, & evangelii, quæ de justitia esurienda & sitienda sacerdotibus sanctis est. Ad quam ut diligenter attendatis, etiam atque etiam a vobis, illustrissimi & reverendissimi domini, contendimus: est porro ea res huic loco, & his temporibus magnopere accommodata. Et o utinam pro justitia dicturo mihi coram amplissima œcumenica patrum corona, divinus ille spiritus assideat, quem scimus e citharœdo puero psalmographum, quo nemo dixit divinius, repente inspirasse: e simplici & rudi pastore, qui nihil præter sycomoros vellere didicisset, prophetam egregium creavisse: ex tenero vix puero, acerrimum senum censorem, admirandaque præditum prudentia judicem constituisse: ex egeno & paupere piscatore, ecclesiæ suæ pastorem, & qui nunquam deficeret magistrum præfecisse: e rapace lupo mane rapiente escas immanissime, ad vesperum agnum pacatissimum (quod & nos omnes miramur) magnifice dividentem spolia, & qui spiritus hujus divini primitias haberet, insperato erexisse. Et ne infinita persequar, publicanum, qui nihil minus quam literas didicisset, vel hoc supercœlesti spiritu auctore, evangelistæ gloriam assequutum. Tantus ergo ac talis Spiritus nostris cœptis aspiret, ut justitiam quæ terris pene relictis (semper reliquias cum Paulo excipio, quæ secundum electionem gratiæ, salvæ factæ in Christi ecclesia nunquam deerunt) cœlum unde fuisset semel exorta, regnatum perenniter cum sanctis videri posset conscendisse; eam vos, patres sanctissimi, vestra diligentia atque studio rursum inde ad nos homines revocetis.

[Margin: Dan. 13. Joan. 21. 2. Reg. 11. Amos. 1. — Act. 9. — Matth. 8. — ad Ro. 11.]

Mira res est justitia, quam non qui possidet tantum, sed qui esurit, felix vel Dei testimonio habetur, næ supra hominum æstimationem est: qua non qui fruitur solum, post pulverem & sanguinem, sed qui eam adhuc sitit beatus. Est ea multiplex, sublimis, una, innata, undique perfecta, absoluta numeris infinitis, ut quæ divina, hanc esurire, aut sitire præter eum, qui ipsam induit ab æterno, cunctis religio, sed tantam mirari, adorare, venerarique datur. Est huic proxima altera non innata, aut sublimis quemadmodum prima illa: pura tamen & perfecta sanctorum, qui Deo fruuntur, rectitudo, nunquamque intermoritura justitia: quam esurimus, & sitimus dum dissolvi, & esse cum Christo cupimus. Est tandem tertia non pura, nec perfecta, vera tamen & recta justitia, quæ nostra est, hæc theologicas amplexa virtutes, fidem, spem, & caritatem, vires animi universas Deo divinisque mandatis hærere facit: quas naturæ divinæ participes, ac Deiformes reddit. Quæ omnia & si vera sunt, una tamen justitia est, quam esurire & sitire induendam sacerdotibus his qui primates habentur ecclesiæ, longe beatissimum gloriosissimumque fuerit. Est ea ejusdem ecclesiæ pax, religio, justitia, sanctitudo, quæ Dei domum decet maxime. In ea enim consistit hujus actionis, ac proinde hujus negotii prora, puppisque, ut dicitur: & totius Christianæ religionis causa status & cardo vertitur. Et ut in amussim designatam intendamus, libet, patres beatissimi, si per lacrymas licet, ad eam nos ecclesiam convertere, quam a Christo capite, & ab apostolis omni justitia & pulchritudine ornatam accepimus.

[Margin: Matth. 5. — ANNO CHRISTI 1462. — Philip. 1. — Psal. 92.]

Principio, ipsa animorum & judiciorum æqualitas, firmitate atque stabilitate sua, virtutem sequuta, huic ornatus plurimum & gratiæ conferebat, nihil eam deformabat: cujus singulæ partes sic in officio retinebantur, ut nihil de cœlesti forma dejicerent. Deinde, divinis hæc erat munita legibus, quarum amore dum homines flagrant, magistratuum pedibus, apostolorum scilicet advoluti, se suaque omnia ipsis asservanda sacrant: firmissima fide statuentes apud se, futurum aliquando, ut redeat de cœlis judex, qui suarum legum rationem exactissimam ducat. Cujus illi adventum conscientia bona, fide integra, intentissimisque animis expectabant assidue, dies, noctesque Dei sui sitientes justitiam, majoribus observantiam, minoribus disciplinam, omnibus demum fraternam dilectionem præstabant. Denique domus tanta vel proletariis hominibus, & ex lapide (quemadmodum vulgo dici solet) emptis pervia pateret, portæ duæ pro sacerdotibus illæsæ stabant: vitæ scilicet sine labe transactæ puritas, & mysteriorum fidei nostræ cognitio certa, & clara, quæ sese in gregem dominicum diffunderet copiosissime. Et ne nimius sim dum ex literis arcanis minutissima quæq; colligo, post principem pastorum & coronam Jesum, uno aut item altero exemplo divinæ scripturæ contentus, prætereibo.

[Margin: Actor. 2.]

Oportebat testem creari unum resurrectionis Christi, quemadmodum Petro sanctissimo sacer Dei spiritus suggessit: eliguntur duo, quos non vitæ sanctitas secernit, ut qui justi ambo, non alterum notat scientia (claruit siquidem cœlesti cognitione uterque) sorte divina dispares solum, digni ambo episcopatu. Rursum credentium numerus in dies horasque augebatur magis, dux & ecclesiæ princeps Petrus cum undecim, diaconos septem creat, sed quos? Audite. Considerate ex vobis viri fratres (vox sonuit apostolorum) viros boni testimonii septem: non libet neque licet apicem unum præterire. Ecce portam unam, conscientiam bonam: plenos Spiritu sancto & sapientia, en alteram, ac tum commodissime sequitur: quos constituamus super hoc opus. Quid vos moror? Nullibi sanctissima Pauli anima morosior habebitur, quam cum sacerdotem & episcopum suis dotibus ornat. Et ne videretur tantus apostolus talem descripsisse pastorem, qualem Christi ecclesia tunc non haberet, neque spes erat ulla aliquando habituram: quemadmodum

[Margin: Act. 1. — Act. 6.]

Anno Christi 1562.

Act. 20.

modum fecere plerique, perfecti oratoris ideam (A) finientes solum; morti prope vicinus, se ipsum Asianis episcopis exemplum omnino sequendum objecit, atque ad imitandum proposuit. Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam (hanc vocem primam orationis Paulinæ in episcoporum consessu novit multo melius plurima vestra lectio, patres literatissimi) qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Deo in humilitate, & lacrymis, & tribulationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum. Et ecce ego alligatus quidem spiritu vado in Hierusalem: quæ mihi ibidem eventura sunt, ignorans; sed tantum Spiritus sanctus protestatur per omnes civitates dicens mihi: Quoniam tribulationes, & vincula me Hierosolymis manent: (B) sed nihil horum vereor, neque facio animam meam pretiosiorem quam me: dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi a domino Jesu, testificari evangelium Dei. Et ecce omnes vos mihi testes estis, quoniam nullius vestrum aurum, argentum, aut vestem concupiverim, sed ad ea quæ mihi opus erant, & iis qui mecum sunt, manus istæ ministraverunt.

Miramini satis video, sanctissimi patres, ducis hujus Christiani exercitus nobilissimi plus quam beatam animam, pectus omnino evangelicum, mentem vere apostolicam, ab omnium cupiditate liberam prorsus: at consideratione pari precor observari quæ de doctrina, porta altera structuræ (C) hujus cœlestis, ibidem legimus. *Ego scio*, inquit, *quod post discessionem meam intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi, & ex vobis ipsis consurgent viri loquentes perversa. Quare vigilate memoria retinentes semper, quoniam per triennium die ac nocte non cessavi cum lacrymis monere quemquam vestrum.* O pastorem eximium, quem non præsentium tantum, sed & futurorum malorum in gregem dominicum cura premebat. O vigilantem doctorem, quem neque dies, neque nox a doctrina repulit unquam. O divinum docendi genus quod lacrymæ exornant: hos habebat ecclesia sacerdotes suos ad bella doctissimos, quorum doctrina, non scientia innixa solum, sed carnis mortificatione & cruce, mundum po- (D) tuit Christo principi subjugare quaqua patet. Quo loco, obtestor vos, exercitus nostri nobilissimi duces, docete me, si quando in principum annalibus, aut in magnorum regum historiis (quas etsi suus cuique selectus congerat auctor, nihil me premit) legeritis unquam, quod oves evicerint lupos? quod hi, qui circumibant, in melotis, in pellibus caprinis, afflicti, pannosi, at apostolica celsitudine maximi, hi inquam sic gentium castra everterint, sic philosophorum potentissimorum ora obturarint? Amens sim, si tu aliquando vidisti pastorem alioqui prudentissimum, oves suas, quas unice amet, in ipsam luporum carnificinam mediam conjecisse; ut ne fuga quidem salutem conse- (E) querentur?

Hebr. 11.

Dices; quis pastor hoc fecit? Respondeo, Christus sane. *Ecce ego mitto vos* (inquit) *sicut oves in medio luporum*. Quemadmodum & scriptum legimus: *Propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis: sed in his omnibus superamus* (victrix exultat Pauli anima) *propter eum qui dilexit nos*: omnes nos, ecce domine, habiti sumus propter te, veluti oves destinatæ mactationi, omnibus objecti & expositi, sed tamen contra tot tantaque pericula, contra no-

Matt. 10.

Rom. 8.

Psal. 84.

vas hasce tragœdias, hæc una sufficiens, imo vero abundantior multo consolatio succurrit, neque enim propter homines, aut aliud fluxum quidpiam id patimur, sed propter te universarum rerum dominum. Fateor enim minime fieri posse, ut qui homines essent, ii infinitas mortes tolerarent. Verum vide ne hac quidem ratione apostolicis animis præmia esse imminuta. *Mortificamur*, inquit, *tota die*: nam ut natura sortiti id simus, semel tantum ut moriamur: tamen voluntate id quotidie perpeti, si id in animum induxerimus, dedit Deus. Unde liquet, ut cum tot hinc discesserint coronis, quot dies vixerint: immo vero multo pluribus. Sane post cælum ipsum promissum, post regnum supernum, post arcana bona; molles adhuc, & segnes effici viros apostolicos, rem turpem arbitrabatur hic Paulus, facta eleganti collatione ad patres, qui sub prioribus repromissionibus vixere, terram laborum suorum præmium habentes, ii sane usque adeo tum vitam præsentem, tum tentationes & pericula despexerunt: quemadmodum ex introducto verbo prophetæ colligimus, ut nullam nos veniam simus habituri, qui sub melioribus promissionibus vivimus, si ne ad parem quidem cum illis virtutibus mensuram accedamus.

Vide etiam ut rursus sanctissimus hic apostolus auditorem excitet, sublimemque ac animosum efficiat. *Sed in his omnibus plusquam superamus, per eum qui nos dilexit.* Quod enim mirabile est, hoc est, quod non superamus solum, sed per ea ipsa superamus, per quæ insidias patimur: nec similiter superamus, sed plusquam superamus, hoc est, omni cum facilitate, citra sudores, ac labores. Non enim molestias tolerantes, sed animum modo præparantes, sic ubique trophæa contra hostes statuimus. Et id justa de causa. Deus est enim qui nobiscum decertat. Ne igitur diffidas. Si qui flagellamur, flagellantes superamus: si qui, exigimur, persequentes vincimus: si qui morimur, viventes in fugam vertimus. Sicque ut facile intelligant omnes, non esse insidiatoribus nostris bellum contra homines susceptum, sed contra inexpugnabilem illam potentiam, quæ victoriam nostram, quin supra omnem modum eluceat, nullo inimicorum commento prohiberi sinit. Inspiciamus Judæos, si placet, qui cum apostolos duces nostros in manu sua haberent, addubitantes tamen dicebant: quid his faciemus hominibus? O stupendum miraculum Christi fortitudine dignum, carceribus detinentur, magnorum criminum rei aguntur, vinciuntur, & cæduntur; & tamen qui detinebant, judicabant, cædebant, mentis consiliique inopes hæsitabant adhuc, per hæc ipsa manus dantes, ac victos sese agnoscentes, per quæ tamen victorias se reportaturos sperabant. Parum est quod dixi, neque tyrannus, neque carnifices, neque dæmonum phalanges, neque ipse diabolus mundi princeps superare illos valebat: sed longe exuperabantur omnes, considerantes aperte, quas in eos artes intendebant, eas omnes illis iisdem auxilio cedere. Propterea dixit Paulus. *Plusquam superamus*. Nova enim victoriæ lex hæc erat, per ipsa eadem demum adversantia superare, ac nunquam superari, sed illos ipsos ita ad certamina descendere, quasi exercitus domini jam essent. Et id quidem *propter eum qui dilexit nos*, & qui tantum nobis impendit, quemadmodum legit sacer Ambrosius. Sanctus vero Augustinus, per eum legit, ut sit sensus, in his malis omnibus superamus non nostra, sed Christi virtute, qui dilexit nos.

Act. 3.

Enim-

Anno Christi 1562.

Enimvero, patres sanctissimi, quantum anti- A qui illi primates nostri consolationis in pressuris, & tribulationibus, carceribus ac vinculis, quantum non spei solum, sed & virtutis ac roboris inter medios ipsos cruciatus experirentur, vel una illa sanctissimi Pauli pene cœlestis gradatio, quæ in epistola ad Romanos habetur, nobis clare ostendit: *Gloriamur*, inquit, *in spe gloriæ filiorum Dei*. Mire sane nos consolatur spes illa æternæ hæreditatis, quæ Dei filiis parata est: neque hac solum afficimur, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, ut quæ occasio sit patientiæ exercendæ, rursum patientia probationem: reddit siquidem eum, qui affligitur, probatum: probatio ipsa spem, volo dicere, spei B vigorem operatur. Qui enim jam experientia didicit, quod ob nulla adversa dimoveri valeat a studio virtutis, vehementer erigitur in spem vitæ cœlestis. Tandem spes hujusmodi afflictionibus roborata, & vegetata, non confundit: quia Dei caritas, qua nos facit dilectores suos, communicata nobis est, ac diffusa per sanctum Dei Spiritum, ceu pignus hæreditatis, quatenus testaretur palam se bene cupere nobis, & præstitutum nobis quod promisit. O vere felicia tempora! o ætatem plusquam auream, quando e cavernis terræ, in quibus vix tuti manebant: e solitudinibus, in quibus errabant: e speluncis, quibus pro domibus utebantur, sacerdotes suos magistros atque pastores, non læta C minus quam de cœlo angelos accipiebat ecclesia: quæ tot habuit, quot cœlum sydera.

Ad Ro. 5.

Horum vestigiis simplex credentium multitudo pressius hærens, suorum sacerdotum sanguine accensa, nil præter Christum sitiens, pro justitia & religione, jugulum obtulisse mucroni, ingentem de tyranno hoste triumphum arbitrabatur. Fiebat inde, quemadmodum doctissimi quique observarunt, ut Christi sponsa inter funestos fasces, incensos ignes, nudos gladios, enses exertos, & fulgentes oppressa, magis floreret, contempta cresceret, læsa vinceret, ac tum demum gloriosior appareret, dum videretur superari. Omnia usque adeo recta ibant, ordineque suo, juxta apostolicum præceptum, cuncta cur- D rebant, ut difficile non fuerit neque operosum, sanctissimo Christi martyri Dionysio vel ab invito extorquere Gentili aut Judæo. Quoniam hæc nostra Hierarchia, quam ipse inter primas vagientis fascias, teneraque incunabula attigit, ad cœlestis illius similitudinem, quæ corporis oculis minime cerneretur in cœlis, visibilis in terris ordinata est, quam voluit conditor Deus cœlestem imitari: quemadmodum & illa divinam refert. Vultis finiam? Hæc sane est, quam totam miratur pulchram sponsus: cui dum epithalamium ludit dulcissime, vix a laude se temperat. O quam mihi pulchra videris & formosa, amica mea. Ingeminat rursum. Quam pulchra es. Oculi tui columbarum, ut nihil attingam E eorum, quæ humanos oculos fugiunt. Pulchram refert, pulchram sponsam subinde replicat, ut duplicem hujus pulchritudinem insinuet: Alteram, in qua nunc quidem cernitur Christi ecclesia, spiritu pauper & humilis, corde mitis & munda: exilii sui ab sponso lacrymas comites habens: & cum hoc alienis miseriis blandiens, divinam legem esuriens semper & sitiens (quæ vera justitia est) & mille propter eam incommodis lacessita: at Christo suo nimium honorata. Alteram habet pulchritudinem in spe præ-

Cant. 4.

miorum, quam facto assequetur: cum filiorum expleto numero, per conditorem suum in cœlestem speciem & admirandam æternitatem sublevabitur. Patent illa dum a domo & regno sponsi exulat: latent hæc, quoniam merces ipsius multa est in cœlis. O divinæ philosophiæ literarium ludum, cœlestis ethices officinam mirabilem, palæstram, ubi tot martyres gloriosissime decertarunt amplissimam, sponsi viridarium, tot animis virginea pudicitia virentibus & florentibus refertissimum: Denique lapidicinam, unde præcisi tot lapides, qui supernæ illius Hierusalem muros compleant augustissimam.

Proh dolor quo abiit sancta nostra? quo pulchritudo antiqua nostra evanuit subito? quo immaculata nostra illa, vigilantissimi custodes, profuga cessit? Heu jacent cuncta: nihil moderati & pensi in nobis: divina mandata temerantur passim: sanctis observationibus vel a minimo quoque illuditur turpissime. Vera falsis inordinate permista, divina & humana habentur promiscua. Denique, profunda caligine obtecta cuncta, consepulta dormiunt. Heu quam deflexum ab officii religione! quam declinatum nobis omnibus a recto vitæ curriculo! Aureum illud altare, hostiis divinis sacrum, supra quod saginatum ponimus vitulum igni assum, unum novi & æterni testamenti sacrificium, & evangelicæ legis victimam singularem, ecce omnibus pervium: quod & mille modis prophani isti violant, atque commaculant homines sine Deo, sine lege, & absque sacrificio. Quo loco, quod mihi pene memoria exciderat, non silebo. Mirus sane inter patres, multis istis retro sæculis, de hoc divino sacramento fuit consensus: neque inter eos vel minimum quidem opinionis sinistræ emersit, quod de eucharistia aut senserint, aut pronunciarint: quos scimus ipsam sacratissimam liturgiam ad usque vitæ extremum summo cultu celebravisse, fuerint illi Græci, sive Latini. At umbratiles delineatores, fictoresque isti, numquam non calumniantur impudenter, pseudographe colligentes semper. Quibus mos est, quemadmodum Tertullianus diligentissime observat, e sanctorum hortis amœnissimis, & e sanctarum scripturarum promptuario virgulta quædam decerpere: ut vel sic sacrosanctam eorum majestatem quoquo pacto quasi arrodendo imminuant, atque evertant. Sed & antiquas illas cœlestis structuræ portas voracissima flamma, immanissimusque ignis absumpsit, cœperuntque Christi sacerdotes, alio sanctum Dei intrare, a quo sane tempore non recti gressus, sed regressus in Christi ecclesia apparere visi sunt: inde exortæ hæreses, agrestesque enati mores, quos nuda ratio, non evangelica lux tantum condemnet. Quod Ezech. 34. si contingat, eum qui præest corruptis esse moribus, quo pacto (docete me patres beatissimi) miseris ovibus licebit esse bonis, & justis? Qui fiet, rogo, sanet ægrotum, fractum solidet, firmet nutantem, plagam tumentem oleo foveat, ac tandem quod perierat, requirat is, qui nihil minus quam quæ Christi sunt curat? Imo vero, si coram tanto conspectu vera tacuisse eum qui pro justitia dicit, immanissimum fuerit scelus.

Haud dubium, sanctissimi patres, ni tanto malo grassanti pessime, quod & crescit in horas, vestra prudentia se opponat, recte vivendi rationem omnem in contrarium cessuram: patrum instituta omnia in fundum itura. Christi jugum modis omnibus leve pressum premendum, sed & ipsum naturæ

ANNO CHRISTI 1562.

turæ lumen nobis consignatum brevi perditum iri. Horret siquidem animus temporum nostrorum ruinas persequi. Multi, proh dolor! fluxere anni, quibus Romana sedes oppetitur, tentant vastare, rapere, trahere. Quod si non eam, ut quæ supra firmam sit ædificata petram: at quot vincti sacerdotes, quot episcopi iis belluis fuere ludibrio, dum mendacio minime cedunt? Quot subversæ ecclesiæ: & ad Christi altare (pudet dicere, sed quid facias? sic sors nostra tulit, sic meritum est nostrum) ad Christi, inquam altare, quem locum fides est sancti Dei angelos latria pari venerari atque cœli aram, miserabile dictu (non paradoxa refero) vidistis patres, vidistis (istos oculos testes appello) dirutis sacris, ecclesiastico fundo per vim oppresso, sacrificii vasis sacrilegio ablatis, Christi cruce comminuta, sanctissimæ Dei matris, sanctorumque omnium imaginibus pessime conspurcatis, & turpissime fœdatis: ad ipsam etiam divinam aram stabulatos equos. O tempora nostra, o mores! non parcitur cœlo, non aeri. Quid quod neque miserrimæ ipsi terræ parcitur? in cujus viscera itum est, confossaque dedit ipsa sanctorum ossa, quæ sibi pro arrabone asservarat: cœlestis illius regenerationis & renovationis, quam creatura omnis ingemiscens (ut dicebat Paulus) expectat. Quid plura? Martyrum sunt erutæ reliquiæ, ut neque post mortem justis altera desit martyri palma. Ubique luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago.

Rom. 13.

Verum non ego historiam in præsentia dictare intendo, pro qua merito explicanda & Thucydides, & Salustius muti sint, sed quod initio statui, vestris subjicere oculis, quæ nos propter amissam sacerdotibus nostris justitiam, & pessime a nobis læsam sanctificationem nostram, undique male habent, angustias. Vestra siquidem interest, sanctificationem desertam, prophanatum illud altare, portas quæ exustæ sunt: demum antiqua illa omnia, quæ suo tempore ecclesiæ ornatus & splendoris plurimum conferebant, hoc nostro sæculo amissa esurire, & sitire: e re vostra est, fugientem justitiam nostram retinere, oppressam juvare, prope jam jam labentem manu sublevare, & jacentem erigere: *Sacerdotes* ergo *tui domine induantur justitiam*, robur, & fortitudinem: quorum labia jubentur custodire scientiam, & de quorum ore leges sanctissimas quæ nos in officio contineant, quemadmodum tu præcepisti, ecce omnes nunc requirimus: dum autem hæc explicatius dicere laboro, & ad sanctissimæ Dei matris Mariæ, sanctorumque omnium aram religiosissimam supplex confugio, me spiritus deficit, permissu vestro (qua humanitate estis) paululum respirabo, mox virium copiis quasi collectis, brevi mihi ventis spero secundis, quæretur portus, in quem prope fatiscens se recipiat oratio.

Psal. 131. *Malac. 2.*

Nemo ignorat longe diversam vos hodierno die iniisse rationem, patres sanctissimi, ab antiquis illis patribus, qui vos præcesserunt: quod illis quidem adversum hæreses singulas, quas habuit sæculum omnes proprias, pro tempore ac ætatibus certatum est legitime. Nicæni siquidem concilii gladio periit Arius: Sabellium Constantinopolitana synodus confudit: impietatem Nestorianam Ephesinum concilium deprehendit: Eutychetis blasphemiam cum suo Dioscoro Chalcedonense anathemate percussit: Priscillianistæ (si bene memini) in Bracarensi succubuere. Florentina synodus rebellem Græciam, positis utrimque armis, antiquæ Romæ gloriosissime subegit. At diebus his, quibus ex tot malorum chiliadibus sublevandam se vobis credidit ecclesia, universæ, & quæ jam obdormivissent consepultæ, cam agmine certo eviscerandam petunt. Ceciderat jam Arius, abierat Manichæus, corruerat Jovinianus, dormierat Vigilantius, perierat Felix infelicissimus, Eutyches confusus decesserat: non sic crebro audiebantur voces illæ, quæ sponsam e dulci somno deturbarent, *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*: neque filii Mempheos & Taphnes adjiciebant, matrem nostram, alioqui virginem castam, usque ad verticem constuprare. Summa Hierico muros solo æquatos, prope omnes, sanctissima hæc Christi sponsa, ingenti perfusa lætitia prospectabat: at sæculo isto ex omnium cineribus natus homo est (si culpa non est, hominem dixisse eum, qui vel naturæ lumini renunciarit aperte) de filiis Belial unus, vertiginosum caput ad amussim designatam numquam intendens: cui in ista tam præclara studia incumbenti id semper curæ fuit, Christi ecclesiam ab occidente, ubi tunc pace florebat, (quemadmodum ab oriente acceperat) ultra Sauromatas & in longe remotissimas orbis partes profugam, extorrem, domibusque ejectam suis relegare. Quantam ille profecerit (quoniam malum crescit in horas) ut quæ nescimus loca, missa faciamus: Germaniam, nobisque finitimas provincias, testes profero.

Psal. 136. *Hierem. 2.* *Jos. 6.*

Adversus spurium istum de castris Philistinorum, vigesimus ferme agitur annus, ex quo quidem tempore, Christi acies Tridenti ordinata, non sine magna gloria, & ingenti triumpho decertat, verum (ut dicit quidam) ingenui animi est, cui multum debeas, velle te eidem debere plurimum. Quare & si universam fidei nostræ confessionem, sacramentorum maxime, patribus œcumenicæ synodi, post Deum absolutam, & puram feramus acceptam, præter id, mandari sancta nostra & revocari, antiquis justitiam restitui natalibus, ecclesiæ pulchritudinem resarciri, in hæc omnia tam præclara summique ponderis, orbis totus, qui Christo nomen dedit, divinis aris religiosissime incumbens, sua nuncupat vota: & egregie illi sane. Nam quid cedo æque pulchrum, quam si quod multorum peccatis amisimus, multorum nihilominus vitæ integritate restituatur? Vosque, patres vigilantissimi, nos omnes in officio continebitis, nosque non cum mediocri usura & amissa habebimus, & parta tuebimur. Hæc vobis relicta via est, & (ut ego conjicio) sola revocandi iterato eos, qui a vobis ad Lutheri castra transfugæ descivere: ut (si quemadmodum sanctissimus Petrus nos monet) conversationem nostram, quæ nimium ab antiqua illa degeneravit, in medio generationis hujus pravæ & perversæ habeamus bonam: ut in quo nobis, tanquam de malefactoribus, oblatrant, ex bonis operibus nos considerantes, glorificent communem Deum nobiscum. Nemo sibi fidat. Omnis principatus vita brevis: peccatorum vero maxime constrictissimus & angustissimus. Meminerint duces nostri, vel cum sanctissimo sene Hieronymo, quo pacto (libet dicere) a Christo passo, nunc vero potissimum, Romana fides quæritur, quæ stetit semper, stabitque perpetuo: & tamen cervix nostra erecta non flectitur.

1. Petri 2.

Olim offensum sentimus neque placamus Deum. Vultis audire? nostris peccatis hæretici fortes sunt. O nos infelices & miseros, qui tantum displicemus Deo, ut per istorum immoderatam rabiem, illius in nos ira desæviat. Haud dubium, sanctissimi Christianæ vitæ instauratores, morbi causis amputatis, morbus ipse cederet ablatus, statim cernamus quemadmodum elegantissime de more sanctus Hieronymus de apparatu & exercitu Romano locutus ait, Sagittas pilis, tiaras galeis,

galeis, caballos equis cedere, Potuit Moyses pro cadente populo erectus, divini furoris impetum, mortis suæ oblatione extinguere: at hoc, postquam Israeliticæ gentis inclyti ducis imperio, multo populi sanguine fuso, divina offensa expiari cœpit. Potuit Aaron animadversionis flammam incensi fumo temperare: sed postquam inter viventes & mortuos medius thuribulum versat. Potuit & sanctissimus David & ante præfinitum tempus cœlestis placationis gratiam invenisse: sed hoc, postquam multam illam cædem, lateque patentem stragem, ex suo ipsius peccato profectam ingemuit & doluit: sed & acerbe & dure sævienti angelo, seipsum trucidandum obtulit. Potuit Helias longo tempore siccitatibus squalente terra, pluvias vel verbo solo revocare. Potuit & Ezechias rex, una nocte & ab uno angelo, mirabile dictu, centum octoginta millia Assyriorum prostrata videre: verum hoc, cum ipse prius stultas & importunas Sennacherib in Deum cœli blasphemias, capite consperso cinere, perfusus lacrymis, conscissis vestibus, nudis pedibus, meliori demum sua vita correxit. Potuit Phinees indignationi Dei zelum suum opponere, divinumque ignem suo gladio compescere: sed hoc, postquam luxuriantes cum alienigenis, in ipso coitu trucidat. Denique nulli vincere difficile est, quem pœnitet sic vixisse: ut qui superari & vinci dignus haberetur.

Exod. 32. Num. 16. 2. Reg. 24. 3. Reg. 17. 4. Reg. 19. Num. 25.

Quod si tantopere, literatissimi domini, antiqua & vetera illa nos delectant, ducis ego cujusdam fortissimi, ejusdemque religiosissimi Israelitici populi, nulla oblivione periturum factum ob oculos in præsentia statuam. Judas siquidem Machabæus Gorgia, atque Lysia, qui fuerant Dei populo hostes acerrimi, gloriosissime devictis, cum populus, gensque universa, pace aliquantula recrearetur, eos, quibus præerat, in hunc modum fertur allocutus: Ecce contriti sunt inimici nostri (corruerant sane multi de exercitu Lysiæ, quemadmodum sacra Macchabæorum historia refert) quid ergo, ociandum ne nobis? minime gentium. Imo vero en se mihi offerunt viri fratres, quæ canamus epinicia Deo nostro pro victoria parta. Quare, nec mora, ascendamus mundare & renovare sancta. Omnia illi feramus accepta, qui manus nostras docuit ad bellum, erexit ad prælium digitos, & posuit æreum brachium nostrum: ascendamus mundare & renovare sancta, continuo exercitus cunctus præsto est, quem dux strenuus post sese humanissime rapit. O quam pulchrum videre quemadmodum præeuntis pastoris vestigiis ovile simplex hæret! Quid plura? Dei montem ascendunt omnes, viderunt sanctificationem desertam, altare prophanatum, portas exustas. Deum immortalem, cujus vel ferreum pectus mala hæc non emollirent, atque commoverent? neque hic finis, virgulta vident nata in atriis domus Domini haud secus quam consueverunt in montibus hominum, gressibus minime pressis enasci. Insuper quo nihil templi illius, inter gentes exterasque nationes nominis plurimi, inimicorum prophana temeritas integrum reliquisset, pastophoria dirupit. Ea sane loca erant, in quibus ex Dei mandato Levitæ sacris ministraturi morabantur. Pius intuentium animus vix se continuit: & quos non ab hoste sanguis effusus fortunæ melioris spem abjicere, neque fractum etsi labore animum despondere fecit: pietas & religio in lacrymis dedere: gemitum extorsit non ulcerum dolor, non parentum vel propinquorum, quibus cum vixissent carissimi, mors crudelis, visaque ultro citroque cruenta spectacula multa: sed sanctificatio deserta, violatusque cultus majestatis æternæ.

1. Macch. 4.

Mendax sim ego, beatissimi patres, ni quæ vos sæpe legistis ego narro, quæ pro pace induerant vestimenta concidunt, caput redimitum nuper coronis, ipsis positis, cinere conspergunt. Vix hujusmodi voces querulæ immistæ lacrymis expiabantur. Quo nobis adhuc vivere? quid nos patres nostri genuere, & matres nostræ lucis hujus usura donarunt? Scilicet, videre contritionem populi nostri, & pariter templi: quod jacere videmus in modum hominis ignobilis absque nomine & sine honore, cujus compositio ablata est? Quis ferat sanctam nostram pulchritudinem, claritatem nostram desolatam? Quo igitur nobis vivere adhuc? Dum ergo antiquæ matri parentalia celebrant, justaque de more solvunt, non illis pro rei dignitate, hominis lingua par est, neque semiarticulata præ lacrymis vox dolorem æquat. Quare itum est ad tubas: tubis signorum inclamatum est miserrime, ut æther ipse gemitibus quateretur. Hucusque lacrymas, hucusque singultus. Jam audi ducis studium, jam accipe populi ardorem, jam vide unumquemque manum suam ad fortia immittentem, ut quod de religione perierat, non sine mirabili & meliori ratione recrearetur. Tunc ordinavit Judas viros ut pugnarent adversus eos qui erant in arce, donec mundarent sancta: elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, & mundaverunt, & ejecerunt lapides immundos.

Hic jam ego, o ecclesiæ Christi principes, libeat audire quæ dicere vix fert animus, doloris impatiens. Quod si domus una, quæ lapide, luto, lignoque constabat, vix suos capiens, cui in summa materiam terra, formam vero homo præstabat: hæc inquam, incommodis, ærumnisque calamitosa suis, sic Hebræorum animos perculsit, quid cedo futurum arbitramini, vere pio, sincereque Christiano pectori, dum stragem patentem late veri illius tabernaculi, quod fixit Deus & non homo ad justam libram æquis (ut dicitur) ponderibus pensat? Hæc Christi innocentissima sponsa pressuris atque flagellis vel ab ingratissimo partu immanissime cæsa, & eviscerata: verum illud sui sponsi corpus quinque confossum vulneribus verberibusque innumeris dilaceratum apprime refert nobis, & repræsentant. Flent & dolent qui sedent ad umbras, cum neque ipsas haberent rerum imagines, sed ceremoniis, & velaminibus (ut dicebat Paulus) morosi suis intra involucra quædam sese continebant: & custodibus ecclesiæ Christi, post velum scissum, post tot dona collata, post suæ fidei commissam ecclesiam, quæ Dei sanguine stetit, nulli curæ erit: captiva vasa nostra ferat quivis: fuerint illa aurea aut argentea? Vos domini castra ascendistis, mundaturi & renovaturi sancta: duces vestri, secundum Christum apostoli (sic enim vocat eos non semel sanctus Dionysius in de ecclesiastica hierarchia) scripturæ sanctæ pro vobis suos gladios vibrant. Patrum commentarii sacri in hac vestra acie stant: canones & concilia a vobis dimicant ornatissime: traditiones apostolicæ decertant aperte, ecclesiæ non heri aut nudiustertius nata, sed quæ jam olim invaluit consuetudo, ingens pro veritate argumentum, patrocinatur mire.

Sed & a vobis, pastores optimi, multos obsides habet Christiana respublica, qui nos bene sperare satis jubent de vobis, quos ut & incolumes conservare, tueri, confirmare, ac recuperare possitis, omni

ratione erit vobis dimicandum: habet honorem, quem illibatum ad ordinem istum semper detulit. Habet spem, quam firmam de vestro integro judicio sibi custodit. Habet existimationem multo sudore, labore, vigiliisque collectam, ut si in hac justitiæ causa, quæ Christiani totius populi sine dubio est, vestrum officium & diligentiam probaveritis, hæc quæ dixi, retinere per nos incolumia, ac salva possitis. Si vero tantulum offensum titubatumque sit, ut ea quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore universa perdatis, hoc unum ad invidiam vestri ordinis, infamiamque nostram sedandam maxime pertinet. Quod & non humano consilio, sed prope divinitus datum atque oblatum vobis summo reipublicæ Christianæ tempore videtur. De quo negotio, si vos severe religioseque judicaveritis, auctoritas ea, quæ in vobis remanere debet, hærebit omnino: sin minus, reconciliare existimatione judiciorum vestrorum apud hæc satanæ membra amissam prorsus, Christiani populi gratiam retinere, quam apud eum semper habuistis, satisfacere exteris nationibus quo pacto possitis, non facile occurrit excogitare.

Eximium est, fateor, vel ista parte vos ecclesiæ spem æquare tantum, ne dicam vincere: at ea res non parum vos commonere debet, quod quamvis quæ diximus omnia, magni ponderis, graviaque sint, tanta sibi fide ea de vobis promittat ecclesia, de quibus & nobis ipsis solemus polliceri: quod non vestram voluntatem a Dei lege, in quam firmam omnis desiderii anchoram sacerdotes suos habere oportet, gloriæ cito morituræ studium dimovebit: probe enim nostis quoniam omnis gloria (si illam, quæ Dei nostri est nullo sæculo morituram excipias) tanquam flos fœni æstimabitur. *Exaruit fœnum, & flos ejus decidit.* Non rerum, quæ transeunt cum suo sæculo, cupiditas versabit animum. Scitis namque quoniam filii divitiarum dormierunt somnum suum, & nihil post invenerunt in manibus. A quibus, juxta evangelicam historiam, nocte illa dæmones & animam repetent. Nihil tandem, nihil (certi sumus) ab officio publico discedere faciet eos, quos scimus numeros omnes justitiæ continere. Num mortis metus terrebit eos, quibus pro Christo, & regno ejus, quæ est ecclesia, dedisse animas in mortem, vicisse est? moriendum est enim nobis omnibus, futurumque, ut dicamus putredini, quamlibet nunc eam exosam aversemur: tu mihi pater es, vosque o vermes soror & mater. Ecce enim, patientissimus Job dicebat, Breves anni nostri transeunt, & semitam per quam nunquam revertemur, ambulamus mortales nos. Paucissimi ergo dies, & sine honore transacti, quid facient ad illam æternitatem, quæ nos manet?

Psal. 36. Psal. 91. Psal. 101. Isai. 48. Job. 17.

Ostendam vero nunc quid sacerdotibus principibusque nostris illustrissimis ecclesiæ ducibus timendum sit magnopere: quod vos, patres sanctissimi, nocturna versate memoria, versate diurna. Congregarat proselytos omnes de terra Israel rex sanctissimus David, constituerat ex eis innumeros lapicidas & latomos, qui cædendis ac poliendis lapidibus studerent, ferrum quoque ad clavos januarum, & ad commissuras habebat plurimum, æris innumerabile pondus: sed & ligna cedrina æstimari non poterant quæ Sidonii & Tyrii deportaverant ad David, ut Dei domus construeretur: talibus intentum, & qui plura designaret, divinum intercipit oraculum. Multum sanguinem effudisti, o rex David (objectat illi vel Hieronymo teste, pessime interfectum Uriam) plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Audi jam quem mihi ædificatorem elegerim, nascetur tibi filius, qui vir quietissimus erit, cujus & solium firmabo ego in æternum, & me patrem habebit, & item ego ipsum filium: hic ædificabit domum nomini meo post te.

2. Paralipo. 22.

O patres & pastores excellentissimi, *cum si is ipsi sapientes, libenter suffertis insipientes: suffertis siquidem, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cadit.* Ego vero supplex precabor intentissima mente id expendere vos solum, ne post omnium hominum & angelorum oculos in vos conjectos tantum laudis e vestris manibus eximat altissimus, quam in multo gratiorem sibi futuram servet generationem. Eo certe laboris Christiana respublica devenit jam, ad eam miseriam jam processimus patres, ut non satis fuerit vobis prudentia vestra, quæ plurima est, ecclesiasticæ causæ favisse, nisi etiam opportunis lacrymis novum per vos accendatur quærendi divini favoris studium: in quo nos omnes ea bona recuperemus, quibus prorsus scelerum nostrorum causa destituti esse deprehendimur. Non enim legitimos judices suos solum Christianus orbis vos appellat nunc: sed summum etiam suis fortunis omnibus præsidium in vestris piis precibus, lacrymisque sacerdotum & suspiriis constitutum esse arbitrantur omnes. Est siquidem divinæ providentiæ, ac sapientiæ solemne (quemadmodum ab eruditissimo quodam viro vere pio sincereque Christiano elegantissime observatum legimus) nonnumquam etiam piorum bona consilia impediri, cum cœperint niti suis consiliis sine Dei verbo. Sic Adam & Eva cum nato Caim dicerent, possedi hominem per Deum, frustrati sunt: Quia humana erat cogitatio sine Deo, magnificam in spem erant adducti fore semen illud mulieris promissum, sed fallebantur. Sic Isaac fallitur in primogenito suo Esau: sic Jacob in Rachel & ex ea natis filiis: sic David sanctus haudquaquam efficere potuit, ut filii sui pacifice & obedienter viverent: sic Salomon omnes edocturus sapientiam, in proprio filio suo Roboam fallitur. Sic, inquit, adhuc multi bona intentione conati sunt restituere ecclesiam lapsam, sed frustra. Cur hoc, quærit: permittit Deus (respondet) ut nos ipsos agnoscamus, nec fidamus nostræ sapientiæ solum, sed ea, ut propriis fidit consiliis, desperantes, committamus nos Deo, ipsius auxilium invocantes.

Sed & illud movere vos magnopere debet, patres, quod semel læsa divina justitia, in eum, qui lœdoriam intulit, aut certe, in eum, qui cum propulsare posset & deberet, non coercuit: aut Deum, aut hominem vindicem habitura est. Solet etiam animus ipse divinus mitissimus sane, in iram atque furorem accendi, sæpe in flammas, & in ignem irritari: solent & divinæ manus, alioqui largissimæ, judicium nulli non timendum arripere, & quod in tempus serum rejecerat supplicium, celeriter maturare: ut quam pulchrum sit Dei morientis in cruce pro nobis, manus clavis fixas nunc tenere comprehensas, quarum beneficio cuncta nobis adversa silent, prospera omnia & amica vigent: tam horrendum fuerit, vel Paulo sanctissimo teste, in manus Dei viventis miseros nos incidisse, quæ nullo prorsus negotio possint in nos cœlum & terram armare, & divini furoris sui virgam super populum sævissime exercere.

Hebr. 10.

Sed o infinitæ majestatis, optime & maxime Deus, e cujus aspectu & fruitione, sanctorum gloria pendet, cujus incredibilis affectus jam ante conditum mundum, in eos, qui tecum in æternitate

tate essent, perenni beatitudine sanctos, mirifice A ferebatur, respice precamur in eum, quem unigenitum tuum carnem factum tenera atque illibata virgo dedit: non nos homines quamlibet sceleratos, quamlibet flagitiosos, quamlibet sceleribus obrutos: non nos jam despicatui habere poteris, quando frequens Dei hominis occurret imago: frater etenim noster, & caro nostra est, ut condolere possit iis qui peccant & errant. Quare noxas nostras, quarum apud te rei agimur, remitte illi & condona: sacerdotesque tuos, pastores nostros, o exultatio sanctorum, indue salutari: tuque beatorum omnium princeps & gloria Jesu, justorum antesignane cœlestis, noli sponsam postponere, quæ tuis advoluta pedibus, passis crinibus, quos tu aliquando magnifice commendasti, lacrymis perfusa, B memineris precatur, quod cum natura Deus esses (quod & factis palam ostendisti, dum vel verbo tuo animas corporibus admirando postliminio restitueres, rerum clementa verteres, tempestates sedares, morbos quoslibet propulsares, dæmonibus imperares) tantus ac talis cum esses, summus ipse rerum omnium ac auctor & moderator sic te abjecisti, ut non inter homines inedia solum, siti, frigore, æstu, defatigatione mirum in modum angereris, essesque injuriis omnibus opportunus: verum rex tu mentis angelicæ, servi, qui alligandas manus, terga cædenda ultro præberet, & crucis insons non devitaret supplicium, induisti personam. Ad hæc omnia perferenda vehemens ille amor, quo in eam flagrabas, te impulit. Imo vero sanctissimi illi anni C tui, quos a virginali partu cum ea innocentissime transegisti, & martyrio immanissimo complevisti, paucissimi tibi videbantur, proposito gaudio, quod esses in ejus amplexus dulcissimos, formosus præ filiis hominum, aliquando iturus: cumque omnem haberes in cœlo, & in terra potestatem, stipulatione certa te illi astrinxisti, neminem, te in cœlestem illum senatum, supremumque conventum assumpturum, quem non hæc carissima tibi sponsa genuisset, sinu fovisset, lacte enutrivisset, legibus & moribus instituisset. Neque tibi libuit cœlos, unde eras illi ingentia dona effusurus, conscendere, ni prius verbo tuo divino, quo omnia portas, virtute & veritate D tua id illi ratum reliquisses, quod esses cum ea usque in sæculi consummationem mansurus. Per hæc ergo omnia illa te orat, & obtestatur, ne inter tot mala, tot errorum caligines, densissimasque hæresum tenebras, post tot amissos filios, quorum casum affectus maternus ferre nequit: dum cogitat cum filio prodigo epulari, majoremque in modum aliquando lætari, orat ne tu ei defuisse velis.

Cant. 4.

Matth. 28.

Vos beatissimæ mentes, quæ divinis insertæ principatibus, chorisque junctæ cælestibus, splendorem eisdem confertis amplissimum: quibus eadem pientissima mater dedit hic gravida ubera sugere, brachia occupare, humeris colloque pendere permisit: vos compellat, hæc accepta referri E sibi, beneficium beneficio rependi. Hæc enim per patientiam currere ad propositum vobis certamen sæpe hortata est. Eadem, ne cui vestrum tyrannidi cedere contigisset, futura vestro martyrio felix, aspicere in auctorem & consummatorem fidei vestræ subinde vos monebat. Hæc ipsa, postquam vos filios suos cœlesti illi civitati domesticos dedit, e vestris corporibus, quas habere potest reliquias, sanctissime honorat, basilicas vestris nominibus (quæ carissima habet) appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu piissimo, & devotione fidelissima adit. Vos denique honorat, colit, defensoresque suos & patronos assiduis precibus sollicitat. Occurrite itaque vos domino exercituum, ne quæ supersunt sacra, in Christi ecclesia, communi nostra parente, prosterni, & misere devastari patiatur. Neque vos domicilia, quæ vestro sanguine sacrastis, doctrina illustrastis, orationibus munivistis, tandem vita innocentissima vestra in meliorem spem erexistis, a spiritu erroris detineri, fœdarique feratis: ne ille inde tot hominum millia in tartarum abripiat: unde multos habet cœlum domesticos cives. Ne sit terra vestra maledicto proxima, quæ tot filios benedictionis protulit.

Sed & vos Christi sacerdotes, ecclesiæ patres & sponsi (ad quos filii ecclesiæ undique collecti nunc populati, & innumeris vexati malis publice confluunt) cogitate per generationes singulas, *1. Mach. 2.* quoniam qui justitiam induunt, non infirmantur. Joseph dum eam custodit, inter teterrimos carceres, angustosque compedes creatus est terræ princeps. Phinees cum hanc zelat, accepit testamentum sacerdotii æterni: hujus justitiæ dum amore re incenditur Elias, raptus est in cœlum. Qui justitiam sitit saturabitur: qui propter eam adversa sustinet, copiosam in cœlis habet & multam repositam mercedem. Vos populi prophetæ, principes nostri, & duces, Dei sequestri & arbitri, divini verbi vasa & receptacula prima, prædicatores, & cognitores scripturarum, Dei voces, testes voluntatis divinæ, vos habet sanctissimi domini Christi sponsa veros, ac legitimos pastores: vos sacratiori ordinatione supra reliquos sacerdotes jam a primis ipsis apostolorum temporibus, Deo sacrati estis. Quorum imaginem, si Dei sacerdotes expressam reddiderint, sicut & apostolorum ipsorum sustinent personam, mox conventus ille felicissimus, supremique capitolii senatores, quemadmodum & solent super uno peccatore pœnitentiam agente gaudere: sic super universa Christi ecclesia diem festum illi agent in condensis suis, postquam viderint sceptrum tenere in ea justitiam, divinas regnare leges, antiqua dogmata vigere, Christianis moribus suum locum assignari: nimiumque exultabunt. Ut verum sit omnino quod in psalmo legimus: *Sacerdotes tui domine induantur justitiam, & sancti tui exultent.* *Psal. 131.* Tantum exultationis & lætitiæ accrescat iis, quantum illis sanctificationis & justitiæ. Sed & vos sacerdotes sanctissimi, vestræ peregrinationis a Christo exilio consummato, justitiam induti, beati & sancti exultabitis mercede magna nimis, accipientes gloriam ingentem, & nomen æternum.

DIXI.

C.

CONCIO DE DUPLICI MYSTERIO, abominationis uno, desolationis altero, habita a F. Francisco Vicedomino, Ferrariensi, theologo, ex ordine Minorum conventualium, ad sacrosanctam synodum Tridentinam dominica XXIV. post pentecosten. Quæ fuit XXII. Novembris, anno domini MDLXII.

Super textu sancti evangelii, quod ex divo Matthæo legitur dominica XXIV. post pentecosten.

In tali statu, in tanta confusione, dicam & oppressione spiritus, jacet misera hæc vetula, quin

quin & decrepita nostra Hierusalem, illustrissimi ac reverendissimi domini, clarissimi & praestantissimi oratores, amplissimi ac religiosissimi patres, universalis & sacrosancta synode: Tot sunt ac talia signa, & prodigia: quae huic dilectae Dei primogenitae, & Christi sponsae minantur interitum: tot in dies pericula & damna cumulantur, dum mala bestia cornuta capita multiplicat, ac pejora prioribus ex inferis educit: suntque capita coronata, tituli insignes, usque ad regalia sceptra, quae populo Dei, & domui Juda negotium faciunt. Ut mihi haec omnia attente consideranti clamare jam & saxa ipsa videantur: *Videte ne seducamini: videte ne turbemini*. Errores imminent, & gravissimi. *Videte* obsecro *ne seducamini*, damna ingruunt acerbissima, & judicia ferme inevitabilia. *Videte ne terreamini*. Et quoniam casus undique habet mysterium: ex latere uno mysterium (ut vocat apostolus Paulus) iniquitatis, ubi immittitur spiritus erroris, in omni seductione iis qui pereunt, ut credant mendacio, quousque dominetur abominatio, in cujus fronte scriptum est nomen, mysterium. Ex alio mysterium irae, & furoris obtecti usque ad desolationem: Calix de manu irati domini, qui bibitur, & ignoratur, ubi finis belli vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Propterea ad penetranda mysteria simul hortantur Christus dominus noster & Joannes. *Qui legit intelligat*. Et subjicit Daniel. *Si quis habet aurem audiat*. Et addit genus & causam difficultatum. *Impii inique agent, & non intelligent. Docti intelligent, & observabunt numerum bestiae*. Hic sapientia est. Qui hanc ignorat, facile scandalizatur.

Apoc. 13. Matth. 24. 2. Thess. 2. Apoc. 17. Isai. 51. Jere 25. Dan. 9. Matth. 24. Dan. 12. Apoc. 13.

Mysterium est iniquitatis, ubi *totus* imprimis *mundus in maligno positus est*: ascenditque malitia quasi ad summum, usque ad abominationem, & quidem cum mysterio, saepe sub imagine boni, dum hypocritae fictis verbis negotiantur, dum sub specie pietatis qualiscumque exercetur impietas: sub titulo publicae utilitatis, privata quaeritur: denique tanta cum animi fraude & perfidia peccatur, ut ex professo, & toto animi conatu fiat: adduntur verba sacra, verbis sanctimoniae genera: deserta penetralia, utinam non & signa, non & prodigia, quibus ferme dejiciuntur electi: tanta sunt iniquitatis mysteria ad fallendum parata: quare & innumeros decipit bestia, & sunt qui adorant eam, dicentes. *Quis similis bestiae, & quis poterit pugnare adversus eam*? Et (quod eheu nimis lamentabile est) datum illi est bellum facere cum sanctis, & vincere eos: tam potens est abominationis mysterium.

1. Joan. 5. 2. Pet. 2. Matth. 24. Apoc. 13.

Hoc vero procul dubio sequitur mysterium aliud, nempe judicii, & furoris domini, quod quidem praeterire nequit, quod injustus esse nequit. Justitia vero sic mundum justificat, quod culpam regulat per poenam, malitiamque illam mysteriosam, judicio quodam mirabili & mysterioso prosequitur: ut quemadmodum culpa prodit a voluntate pertinaci, atque ideo sua sponte invertibili, quando enim corrigi poterit, qui volens peccat, qui sine fine peccat? ita ira & judicium prodeat a voluntate, & proposito fixo & immutabili, quod secum trahit excidia irrecuperabilia poenarum temporalium & aeternarum, quas ampla & terrifica quadam voce Spiritus sanctus vocat, desolationes.

Dan. 22.

De tremendis hisce mysteriis acturus ego hodie sum apud vos, patres amplissimi, quod huc, tota in summa respiciat narratio sancti evangelii quod ex Matthaeo legitur: quod si etiam nos alio evangelium provocaret, ad vos, hoc loco, hoc tempore, in tanta hac rerum difficultate, ubi jam conclamata sunt omnia, visque ulli spei contra spem remanet locus: de qua re potest opportunius haberi sermo, quam de his, quae & causas malorum explicabunt, & futura exempla, ne dicam exitia, ob oculos ponent: nisi tandem vos, in quorum pectore & manu, sicubi sunt, jacent remedia, instantibus malis vestra diligentia, pietate, fide, & caritate occurritis? In ea incidimus tempora, ut nullibi de re alia tractare liceat, dum omnes admonentur sibi cavere, privata consilia declinare, vestra haec oecumenica praestolari, orationibus rem vestram, imo nostram juvare. Quanto magis hoc loco, in foro proprio, unde si quae sperantur, capienda sunt dolorum solatia, non tam aequum, quam necesse est haec libere & ingenue perorari? Dicam igitur de his, quae ut gravissima, & maximi momenti sunt, ita vestram omnem animi pietatem, aequitatem, & patientiam requirunt, ac reverenter implorant. Hic enim est sapientia. *Qui legit intelligat. Si quis habet aurem, audiat*.

Ca. 24.

Ut est divina majestas in misericordiam prona, cujus natura optima, ipsaque bonitas fontalis, & radicalis est, cujus viscera pietatis ac misericordiae paternae sunt: sic semper incipit judicia sua a benignitate, & benedictione, quousque hominis ingratitudo venas pietatis exsiccare faciat, fitque in hac animi duritie confirmatus, ut nulla sit spes ea beneficentiae via revocandi ad sanam mentem. Tum vero mutantur judicia: tum & immutabilis ipse Deus poenitentiam agit super bono, quod praestiturus erat: tum & debitas poenas cuivis accommodat, ut quoquo modo glorificetur. Ita suis his regulis progressus est a saeculo in saeculum, ut arguit divus Petrus a mundo originali ad sua usque tempora, & nos ad nostra dubio procul possumus accommodare. Ita in diebus Noe, & Loth, Mosis, & prophetarum, mundum replet bonis innumerabilibus: quam primum vero in carnem resolvitur, dolet quidem impatibilis pater creaturam suam corruptam esse, tactusque dolore cordis intrinsecus, exclamat: *Poenitet me fecisse hominem*: atque illico addit judicium, quo malitiam mundi vult vindicare. *Delebo*, inquit, *hominem de terra*: Et ecce suo tempore, pauculis quibusdam servatis in arca, repentinus venit interitus. Ita judicata est Sodoma, in saturitate panis sibi male prospiciens: instat Loth, docet judicia domini impendere, numquam non forte repetens: *Videte ne seducamini*. Et ecce inopinatus ignis, & sulphur extinguit incredulos. In simili mentis perfidia perit Pharao cum universo robore suo. Sic & suo saeculo prophetae monent, imminere super hypocrisi, & nequitia Judaeorum gravia Dei vindicis judicia. Ezechiel eo descendit, ut obsidionem civitatis Hierusalem per Chaldaeos mox inducendam pictam in tabella objiceret oculis. Jeremias nil frequentius: illi vero sua spe seducti, nihil minus credere, quin minas irridere, dicentes: *Ubi est verbum domini*? Cuncta manent ut ab initio: non fiet: imo nec obsessa civitate credebant: quin capitale erat de his loqui: quod Jeremiae contigit, de quo

Luc. 2. Bernard. Jere. 18. 2. Pet. 2. Gen. 6. Gen. 7. Gen. 19. Exod. 14. Ezech. 4. Jerem. 17. 2. Pet. 3.

ANNO CHRISTI 1562.

quo dicebant: *Judicium mortis est viro huic*: cur? A *locutus est contra civitatem sanctam*. Prophetæ vero tanto magis urgebant, quasi dicerent: *Videte* Jerem. 26. *ne seducamini*. Et ecce non credentibus, judicium & desolatio.

Matth. 21. Matth. 23. Temporibus itidem domini nostri Jesu, ad hæc ipsa vaticinia ob duritiem Judaicam mansuetissimus ille agnus pertractus est, ut quando agnitam veritatem impugnabant, hæredem satis Matth. 23. notum e vinea sua pellebant: Prophetas, sapientes, scribas jam ex odio concepto lapidabant, oblatamque pacem modis omnibus spernebant, judicium finalis exterminii & desolationis incurrerent: adhibitis ergo verbis clarissimis, parabolis etiam quasi sigillis, sententiam gravissimam, ab immutabili voluntate sic Judaicam per- B fidiam & abominationem vindicante manantem pronunciat: *Relinquetur domus vestra deserta*. Hoc vero initium dolorum, sic relinqui, sic deseri, quum Deus scilicet gratiæ suæ munus ad se retrahit, aufert maceriem a vinea, & creaturam destituit. Tunc ascendunt super eam vepres, va- Isai. 5. stitas, & desolatio: tunc mala omnia ingruunt, usque ad interitum: Hoc est reprobari, indurari, hinc diluvia, & incendia malorum omnium, qualia instare Judæis prædicit Christus, cum rerum omnium, & civitatis, templi etiam, & sanctua- Matth. 24. rii demolitione. His dictis, *Egressus*, inquit Matthæus, *de templo, ibat*: perinde ac non rediturus: nisi judex, & desolator: sic jam incipit terga vertere, seseque a synagoga separat, quasi anima a C corpore mox morituro, quin ex hoc ipso recessu funditus corruente: est enim Christus anima testamenti, & finis legis, portans omnia verbo virtutis suæ: quo uno sublato, perire omnia necessum est.

Rom. 10. Heb. 1. Discipulis vero mira videtur domini sui Jesu sententia de Judaica desolatione, potissimum autem templi: tum quia hæc sunt opera sumptuosa, stupendæ cujusdam molis & amplitudinis, quæ videntur ex ipsa structura æternitatem præferre: quare ostenso templo dicunt. *Magister, vide quales lapides, & quales structuræ*: tum quia hæc sunt omnia verbo & præcepto domini fa- 2. Reg. 7. brefacta: hoc illud tabernaculum: hæc illa domus domini, in qua pollicitus est se perpetuo D mansurum, votaque exauditurum: hoc pignus 2. Par. 7. amoris domini: Sed & hoc præsertim tempore firmari, stabilirique debent Judaicæ politiæ, quin & restitui in veterem gloriam, quando Mes- Act. 3. sias venit, cujus sunt tempora refrigerii, ad quem respirant omnium corda, ut ad liberato- Psal. 37. rem. Quod si Christus Messias est (ut credunt, eumque hac una spe dimissis omnibus secuti sunt) quomodo igitur nunc populo suo comminatur excidia, & desolationes? Sic sibi complacet Jere. 7. Isai. 3. caro in externa specie, sic pleni sunt lumbi illusionibus, sic palpamus, & inungimus vulnera nostra, fovemusque mala ut Deum putemus larvis & picturis externis vel pascere, vel certe fallere. Ita olim tempore prophetarum, E suos adamabant lapides, minisque omnibus superbas objiciebant structuras, stolide clamantes: *Templum domini: Templum domini*. Ita trahimus quasi plaustrum in funiculis vanitatum: ita nostra impœnitentia thesaurizamus nobis iram, & judicium justi exactoris.

Quare ut hanc fallaciam retegat: simul & damnet Christus, respondet apostolis, & quidem excelso quodam animo, atque irato vultu. *Videtis hæc omnia? Non remanebit lapis su-* Rom. 2. *per lapidem qui non destruatur*. Et quoniam ple-

na res est mysterio, duplicique (ut diximus) mysterio, subjicit: *Videte ne seducamini*: Olim hæc ipsa judicia prænoscens, & versans animo Luc. 10. flevit super Hierusalem, quasi pereunti patriæ compatiens, ceteris etiam lætis, & præ lætitia Gen. 6. clamantibus: *Osanna, Osanna*: Qui enim fieri potest, ut pater super filiorum ruina non doleat? diximus dolores cordis intrinsecos, a Spiritu sancto sic humana voce divinos affectus a principio mundi nobis explicitos: suspiria ejusdem super vinea mox devastanda narrat Isajas: divitias bonitatis, & longanimitatis appellat Isai. 5. Paulus: qui lacrymas Christi agnoscit, & gemitus domini sui non spernit, quod fecit Nini- Rom. 2. ve ad minas Jonæ, facile occurrit judicio utcum- Jon. 3. que parato, facile manus irati cohibet, facile sua pœnitentia ad pœnitentiam exigit, ac revocat judicem: at qui parvi facit, thesaurizat iram.

Hoc suo magno malo, & nostro exemplo fecit Judaica synagoga, quare & prædicitur magnis, solidisque illis lapidibus, & structuris nihil timentibus, æternam potius quamdam felicitatem sibi male promittentibus, quod *non remanebit lapis super lapidem*. Et suo loco infinita illius gentis strage, extremaque rerum omnium eversione, etiam templi, & sanctuarii desolatione factum est. Neque inaniter, aut sine fructu: sic enim erepta est vinea de manibus impiorum, Matth. 21. & hypocritarum, qui vix labruscas acerbas do- Isai. 5. mino tribuebant: sic etiam sepulta est synagoga, terrestris illa, & serva Hierusalem, cum Gal. 4. suis ceremoniis, quæ infirma & egena fuerant elementa, quibusque adhibita veritate nullus jam supererat locus coram Deo, qui solas nudasque ceremonias verborum, aut operum, subtracto spiritu, non tam respicit, quam subsanat, Isai. 5. ac rejicit, utcumque coram oculis mundi sint il- Chrys. lustres, aut speciosæ: sic etiam liberata est parvulorum Christianorum mens, ut cessarent a Judaismo, atque a ritu sacrificiorum sublato templo vel inviti revocarentur: nunquam enim ve- Act. 15. re cessatum est a querelis judaizantium, quous- Joan. 4. que amplæ illæ structuræ sunt oculis objectæ: iis vero excisis tum pater, qui spiritus est, cœpit vere in spiritu coli, talesque habere adoratores, qualis ipse est: tum quoque retectum, agnitumque est verum Dei templum, & propitiatorium, in quo vere exaudiuntur vota, in quo Deus inhabitat corporaliter (ut Paulus ad Colossen.) Col. 2. quod Christus est, ut egregie divus Stephanus Act. 7. longe petita oratione probavit. Tot tandem commoda ex Judæorum casu, totque divitias ex eorum diminutione nobis divina misericordia peperit.

Hoc idem evenit ecclesiæ orientali parenti nostræ. Quoties Romana sedes amantissime prævaricantem admonuit? Quoties universæ occidentis, quarum nomine huc convenistis, sunt protestatæ ut resipisceret, ut damnata dogmata, impietatisque fomenta dimitteret, ut patribus consentiret? Quoties & summi ipsi nostri pontifices marium discriminibus se commiserunt, ut ecclesias illas ab avita pietate degeneres, saltem coram ad communem orthodoxorum fidem revocarent; tantum ab imminenti judicio liberarent? Sed frustra tentata sunt omnia. Illi in pulchra ecclesiarum specie, & lapidum structura, in titulis primogenituræ sibi mirifice complacebant: & ecce dolendum prorsus, & sine fine deflendum, non remansit lapis super lapidem, facti sunt primi novissimi: evenit quod non timebant:

Hh utinam

utinam non. Quam pulchrum, & gloriosum nunc esset, optimi patres, cernere hic in capite Romanam ecclesiam, matricem, & magistram ecclesiarum suo loco stare, & præsidere, a latere uno occidentalem hanc tantorum patrum coronam, eruditione, pietate, suorum principum favore pro Christi gloria audentem omnia, sperantem omnia: ab alio orientalem consedere, & circulum Christianæ amplitudinis complere, magno illo titulorum splendore, patriarchalium, metropolitanarum, pontificalium sedium, numero, ut in antiquiorum conciliorum catalogis absque lacrymis perlegi nequeant. Et ecce dimidium vestis Christi conscissum est, dimidium animæ & spiritus extinctum: dimidium sanguinis vane effusum, dimidium hæreditatis, B eheu plusquam dimidium transiit ad alienos, tantum quod vana spe seducti Græci lapidum & structurarum ecclesiarum ab origine Christi nati splendore illusi, divinæ ultioni occurrere noluerunt, aut fascinati præteritarum felicitatum magnitudine nesciverunt. En modo quas pœnas adamatæ caliginis luunt. Et nondum finis, hæc initia dolorum: sic semper culpas justitia corrigit, sic vane ab impœnitentibus de domini longanimitate præsumitur.

Et tamen hæc non sufficiunt nobis ad doctrinam, adhuc stertimus in lectulis delitiarum nostrarum, adhuc in pulchros lapides & structuras respicimus: mundus ruit, Christiana respublica perit, cadunt lapides, scinduntur stru- C cturæ: & qui amabo pereunt vobis lapides? integræ civitates, provinciæ, regna, imperii robora: quid amplius? defensores ecclesiæ facti sunt hostes: qui nobis muri & antemuralia fuerant, jam texunt nobis insidias, & pericula moliuntur: qui propugnabant, impugnant: vah quot mala bestia seduxit, quot capita po- *Apoc. 17.*
pulorum, dimissa Roma, quam velint nolint agnoscunt matrem, ad veneficam meretricem calice prostitutionis suæ fœdantem omnia se converterunt. *Videte quæso ne seducamini*, facile est ex his futura exitia divinare: quod si præterita non sufficiunt, addi possunt & alia ex præsentibus argumenta, quæ & plus quam satis eamdem adferunt doctrinam. *Qui legit, intelligat: si quis* D *habet aurem audiat*: Hic est sapientia, & magna quidem, maxima furoris domini judicia concludens.

Narrant evangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, quod dominus noster Jesus ea quasi prolata sententia, recta contenderit in montem Oliveti, ibique sederit contra Hierusalem, quasi rem animo volvens, ut gravem, ut genti suæ maxime incommodam: quam & testatus est Pau- *Rom. 9.*
lus cordi suo tristitiam, & dolorem continuum inflixisse. Tum adsunt apostoli, præcipue quatuor ex Marco, Petrus, Andreas, Jacobus, & Joannes, sese approximant, ac magistrum compellant secreto: res enim est odiosa, de qua publice fari non licet, ob hoc & ipse dominus po- E tissimum est cruci affixus, cui pendenti subsannatores illudebant, dicentes: *Vah qui destruis* *Mar. 15.*
templum Dei: ob hoc & Stephanus lapidatus: *Act. 6.*
Hic homo, inquiunt, *non cessat loqui adversus locum sanctum*, &c. Sed obsecro vos, o pii patres, o viri apostolorum successores, si publica de his periculis & damnis nostris instantibus colloquia institui non possunt, si curiæ, fori, plateæ, palatia excipere amaras & funestas has cantilenas, pro stomachi debilitate nequeunt, an saltem secreto inter vos, qui hæc juste perpenditis,

A qui rem oculo simplici & puro, ab omni proprietate libero dijudicatis, qui solo Dei & veritatis amore ducimini, qui vere & ex conscientia causam Christi & catholicæ ecclesiæ tractatis, dici, repeti, inculcari nequeunt? an non Christo in aure ingeri & explicari possunt, si non satrapis hujus sæculi? an non inter vos ipsos, quibus datum est nosse mysteria regni, meditari & expendere potestis mala, quæ omnibus jam, modo cupiditas aut amor proprius non obnubilet, sunt patentissima? Agite obsecro, appropinquate, sunt signa, sunt prodigia, quæ aperire mysterium possunt. Petunt apostoli quasi rem incredibilem audientes. *Quando hæc erunt? Quod signum,* *Matth. 24.*
cum hæc fieri incipient? Quod signum adventus tui *Luc. 21.*
& consummationis sæculi? Ita perire nostra non putamus, nisi cum totius mundi conflagratione: quare de ceteris solliciti, finem quærendi aliena utcumque ardua & occulta non facimus, de communibus subtiliter disputantes; de his vero, quæ ad nos attinent, ne verbum quidem: & tamen fert patienter Christus, tantum ut paulatim doceat.

Ad primam siquidem quæstionem satis alibi responsum est, quod temporum momenta solus pater in sua retinuit potestate, dum in centro æ- *Act. 1.*
ternitatis suæ universam temporis circumferentiam infallibiliter judicat: quamobrem inique agit creatura dum hæc inquirit, cui potius utile est ea nescire, e quorum ignorantia ad perpetuo vigilandum, sibique consulendum excitatur. Signa vero prognostica, quæ de vicina desolatione testentur, per Dei optimi patris misericordiam, *2. Pet. 3.*
nolentem perire aliquos, non desunt, quibus quasi ultimis vocibus moniti jamjam cervicibus incumbentem gladium deflectamus. Sic Esdræ *4. Esdr. 5.*
olim prædicta sunt signa & prodigia Babylonicum excidium præcessura; & sua dat Christus signa super Hierusalem interitura, tum illa carnali & Judaica, tum nostra sequentium sæculorum spirituali & Christiana: sic tamen quod mixta sunt signa, modo ad hanc, modo ad illam desolationem spectantia. Unde & nulla est in tota historia evangelica difficilior textura aut distributio, quam hæc signorum, in quibus & numerandis & exponendis, tanta patribus innata est difficultas, ut vix duo consentiant. Quod quidem, patres, non est sine mysterio permissum, ut ex hac sacra signorum confusione intelligamus, nulla esse primo Judæorum excidio sic propria, quin eadem possint, vel similia rebus nostris, nostræque Hierusalem adaptari. Quod jam verificatum est in ecclesia orientali, facileque ex his traduci possunt ad nostra tempora: certe enim illa præterire, nec de Judaica vel Græca Hierusalem nobis ulla habenda est cura, nisi ut earum exemplo & repetitione, divinare & augurari possumus, quæ de nobis consimili morbo laborantibus decerni possunt. *Qui legit, intelligat*. Hic est sapientia.

Tria potissimum signa describit dominus noster Jesus Christus, quibus futura excidia instare significantur. Et quidem de primo inquit: *Ante* *Luc. 21.*
omnia injicent vobis manus; trademini a parentibus, fratribus, amicis & cognatis, eritis odio omnibus propter nomen meum. Hic vero imprimis observandum, quam facile condemnet Christus curiositatem nostram, qua subtilissime de communibus disputamus, philosophamur, inquirimus, de nostris autem nihil minus. Quid futurum sit de Anglis, Scotis, Gallis, Germanis, de Romana etiam & catholica ecclesia, quotidie dubitamus: de casibus & fortunis Hierusalem, templi, totius

etiam

etiam mundi diligenter insistimus: quo loco autem res nostræ sint, quid interim nos agamus, quam rationem de rebus nostris reddere possimus, quomodo ab ingruentibus periculis nobis prospiciamus, quæ signa feramus nostræ salutis, hæc unicuique superflua & tædiosa. Et tamen hic incipit Christus suam de signis & prodigiis prognosticam philosophiam: ut statuere discant apostoli, quid de seipsis deliberent, ne in tanta rerum turba scandalizentur. Prima itaque pericula intelligant sua, qui tamen de se nil cogitant, alienorum periculorum seduli exploratores. Et primum signum Judaici excidii; fuit apostolorum & hominum Christi adflictio, quale signum etiam præcessit ruinam Sodomæ in familia Loth: Ægypti non minus in angustiis populi Dei, ejusdem quoque Hierusalem ante primam desolationem in passionibus prophetarum, quod merito objecit suis contemporaneis, quasi serpentum & carnificum filiis Levita Stephanus: Vah quam facile decipitur humana mens, dum judicia domini suo sensu interpretatur. Expectabant apostoli ex Christi sequela dextras & sinistras in regno, qua spe fortassis & Judaicæ vastitati consentiebant. Et ecce primum signum comminatur illis persecutiones, raptus, traditiones, tanto acerbiores, quod ab ipsis parentibus & fratribus patiantur, quod & nullus erit refugii locus, quando incurrent odia generalia totius mundi.

Genes. 19. Exod. 1. *Act. 7.* *Matth. 20.*

Sed bene res habet, quod causam bonam habent, nempe sanctissimum Christi nomen; quo uno concitant adversum se omnium rabies. Hac etenim querela una Stephanus est lapidatus, Jacobus percussus gladio, Petrus crucifixus, Paulus decollatus, Joannes relegatus, &c. Habet & fructum bonum, exitumque felicissimum tum ex parte ministrorum: *Capillus*, inquit, *de capite vestro non peribit*: nullus labor vanus, ne minimum verbulum pro Christi nomine prolatum sua fraudabitur mercede. Tum ex parte ministerii: *Prædicabitur enim evangelium*, hoc est *regni* (tantum abest ut impediant) *in universo mundo*. Regnum verbi est, sat est si prædicetur, solo verbo promovetur. Verbum regni est, supprimi nequit, servire nescit, dilatabitur ergo, & dominabitur ab ortu Solis usque ad occasum. Et hoc est maximum signorum Christianæ majestatis, quod verbum hoc regni, regni autem a ceteris regnis longe distantis, verbum crucis, patientiæ, cui nulla est cum carne conjunctio, nulla sensuum titillatio, cujus prima vox est, suimet abnegatio, tam feliciter prædicatur, auditur, suscipitur; sanguine etiam, cum opus est, roboratur, manifestissimum signum perfidiæ Judaicæ verbum hoc regni spernentis, mox judicandæ. *Et tunc*, inquit, *venit consummatio*. Ita delictum eorum divitiæ sunt mundi: Ita & translatio, quin & gloriosa dilatatio Christianæ religionis in occidente, signum fuit orientalis defectionis. Quid vero de nobis divinare possumus, qui verbum regni ætate nostra transfretasse cernimus ad Antipodas, tanta cum specie & pulchritudine, tanto cum fidei augmento novos replesse mundos, totam jam terræ longitudinem perlustrasse, latitudinem etiam totam sub arctico, reliquias quasdam adhuc ignotas vix ignorare sub antarctico? Et nos nihilominus super hac tanta evangelii apud extrema mundi limina divulgatione: dicam & apud nostra domestica, restrictione aut saltem confusione stertimus & signa non cogitamus, in nostrisque pauculis lapidibus, & structurarum reliquiis

Luc. 21. *Matth. 24.* *Lactan.* *Luc. 9.* *Rom. 11.* *Psal. 44.*

sine sensu deliciamur, quousque nos repentina obruat consummatio. Neque enim Christus, nobis sublatis, sine populo erit, cum sibi jam tanta mundi accessione de novo prodiderit, & de lapidibus, mutis, mortuis, hominibus absque ulla humanitate, aut ratione viventibus suscitarit Abrahæ filios, id est credentes. *Videte, videte ne seducamini*.

Luc. 3.

Occasionem autem hanc dum evangelium regni dilatatur, ac verbo rem agit Christus Dei patris verbum, non omittit satan malæ bestiæ doctor, quin & ipse verbum verbo opponit, & quando per occisiones prophetatum non obscurat Christi gloriam, quin potius illustrat: nam semen Christianorum est sanguis, prædicatores & ipse suos, ac tractatores verbi expedit, quod quidem ut alterum desolationis signum subjicit Christus, dicens: *Multi* venient, quin potius suo spiritu, non missi, temere *surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ*: certe multi, quorum nullus est finis, nullus est numerus, crescente in dies capitum & antichristorum numero, qui novas subinde ex abyssis educunt pestes ad seducendas simplicium, aut si mavis insidelium, mentes. Hic vero maxime exclamat, & monet pientissimus Jesus, a facie colubrorum, & basiliscorum, videte ne seducamini. Miras habent artes ad fallendum, mille verborum lenocinia, rethorismos, græcismos, hebraismos, translationes, commentarios, quibus imponunt, ac verba domini sub prætextu restitutionis, correctionis, latinitatis, & puræ locutionis depravant. Habent expressa mendacia sub imagine veritatis, dicentes: Ecce hic est Christus, sic profitentur omnes utcumque impuri, & perditi, se Christi esse, secum esse verum scripturarum sensum, se solos recte interpretari, damnantes ceteros quacumque sanctitate, eruditione, antiquitate conspicuos.

Tertul. *Athana.*

Addunt doctrinæ sanctimoniam vitæ, dicentes: *Ecce in deserto est*: sic tandem Deo servitur, hæc vera est Christi religio: quod quidem maximum est periculum in singularitate, & superstitione: quodque negotium non modicum diebus nostris ingessit Christianæ puritati & simplicitati, antiquæ potissimum & priscæ religioni, sub specie sanctitatis, reformationis, observantiæ, & severissimarum a communi vivendi usu sequestrationum, quibus damnare instituta priora solent. Et tamen in his quoque frequenter triumphat mala bestia, magnas de simplici turba victorias reportans: sic sic imitari, quin & suspectos atque adeo infames reddere novit satan plerosque Dei servos, qui in veritate ambulant, reformant mores, instituunt simplices, sacramenta sæpius repetunt: quæ damnari nec debent, nec possunt, nisi ut malo animo, & negotio perambulante in tenebris a pseudochristis ad fallendum assumuntur. Ad quos inquit Christus, *nolite exire*, vias patrum sequimini, nova hominum dogmata ne recipite, state in arca, extra quam quicquid est, diluvium, & certa mors est: simplicitatem servate, deserta nolite quærere: quid Christus sentiat, quid ecclesia, quærite, non quid humana sibi confingant ingenia. Quod si addant penetralia, atque ad ea vos vocent, quasi ad secreta rimanda, ad mysteria reseranda, quicumque paternam, & ecclesiasticam regulam non dignantur, nolite credere. Sunt qui ad angulum unum redigunt Christi ecclesiam, ad revelationem spiritus, ad statum invisibilem, ad numerum quemdam occultorum prædestinatorum: *nolite, nolite credere. Ecce enim sicut fulgur exit*

Psal. 90. *Gen. 7.* *Anab.* *Luc. 17.* *Matth. 24.*

ANNO CHRISTI. 1562.

exit a cælo coruſcans, & perſtrepens ab oriente A in occidentem, *ita adventus filii hominis:* res patens eſt, omnium ſæculorum votis comprobata, omnibus locis & temporibus ſibi conſentiens: ab oriente, in occidentem perpetuo eccleſiarum conſenſu deducta Chriſtiana veritas, tantum ut bono animo, & ſincero corde petatur.

Quod ſi tandem verbis, artibus, & præclaris vivendi modis adjiciant ſigna, & prodigia: ut ſatanas paratus eſt ad omnia adulteranda non modo verba, & ſcripturas, ſed & ſigilla, quæ ſunt miracula, quod futurum omnino in pſeudoprophetis, & antichriſtis teſtantur Chriſtus, & divus Paulus, [Matth. 24. 2. Theſ. 2.] præcipue *cum revelatus fuerit iniquus ille homo peccati ſecundum operationem ſatanæ; in omni virtute, ſignis, & prodigiis, ita ut etiam* B (quod ſpecificat apocalypſis) [Apoc. 13.] *ignem e cælo trahat:* tum vero maxima inſtant pericula, ut ſeducantur, & ſcandalum patiantur innumeri, adorentque beſtiam tribus & populi, ita quod *niſi abbrevientur dies, non fiet ſalva omnis caro.* [Matth. 24.]

Quale autem ſpectaculum revera futurum eſt, dum ſanctus Dei ſervus, veritatis doctor, vel auditor tormenta ab impiis pro veritate & juſtitia patietur: [Gregor.] tortor autem, & carnifex interim ſanguinaria & ſcelerata manu ſigna & miracula faciet? Sanguinem juſtorum fundet, & interim cœcos illuminabit, mortuos ſuſcitabit? Vere ardua hæc erit tentatio. Noſtri corruptores dum magno illi antichriſto præcurrunt, vix adhibent verba ſplendore quodam latinitatis & fictæ pietatis, zelo verbi Dei reformandæ eccleſiæ, C gratiæ extollendæ condita, nullam addunt morum diſciplinam, quin ut ſunt intemperati, aperiunt clauſtra, ſolvunt vota, tollunt jejunia, regulas ſanctorum polluunt, caſtimonias luxuriis & crapulis fœdant, nulla adhibent ſigna niſi corruptionis, impudicitiæ, apoſtaſiæ, & tamen, proh dolor, quot animos, quot præclara ingenia, quot civitates, provincias, regna ad cultum beſtiæ pertraxerunt! quid ſi verbis addant miracula? quid ſi artibus & ſtrophis dicendi addant virtutem operandi? Deus, o bone Deus reſpice de cœlo, [Pſal. 79. Marc. 13.] viſita, corrige, retine vineam, quam plantavit dextera tua. Vos vero *videte ne ſeducamini: Ecce,* inquit, D *prædixi vobis,* quantumvis magna mirabilia, naturæ & artis vim excedentia: prædicta tamen ſunt, ne cito moveamini. Signum hoc eſt proximæ deſolationis, [2. Theſ. 2.] imo ipſa eſt magna deſolationis pars. Falſam vero doctrinam quid tandem ſequitur?

Poſtremum ſignorum eſt, omnibus ſæculis confirmatum: ſequuntur bella, ſeditiones, gens contra gentem, & regnum adverſus regnum, quouſque (quod addit Lucas) Hieruſalem circumdetur ab exercitibus. [Luc. 21.] Hic tandem fructus eſt impietatis, hoc pariunt hæreſes, didicit ſuo exterminio Judaica politia, quæ ſub ipſa obſidione plures in religione patiebatur ſectas: [Hieron.] didicit orientis eccleſia, quæ tandem ſedes, & imperia E hoc uno crimine perdidit. Conſtat jam & noſtris temporibus quo ſpectent fidei turbatores, nempe ad ſtatuum everſiones, ad occupanda regna, ad excutienda principum juga, quo loco pugnat non modo gens contra gentem, & regnum adverſus regnum: ſed in eodem regno, eadem gente, quod miſerabile dictu eſt, ſocer contra generum, frater in fratrem, ſanguis in ſeipſum ſævit. Hic eſt ſapientia, o clariſſimi oratores, qui in hac ſacroſancta ſynodo tot potentiſſimas majeſtates refertis. Hic eſt ſapientia, qui legit, intelligat. Hic ſtatibus & regnis eſt conſulendum, ne minarum & cuniculorum auctores recipiantur, ne locus ſit impietati, quam mox certa ſequitur ſeditio populorum, dominiorum everſio, rerum omnium confuſio: terribilis eſt beſtia, cui datum eſt nocere, quæ & jam maria ſanguinis effudit: monſtruoſum eſt animal corpus habens pardi, pedes urſi, ora leonis, [Apoc. 13. Apoc. 12.] habet & iram magnam cum poteſtate conjunctam, ſciens quod modicum tempus habet. Quod ſi, o mundi vertices, manet animus hæc diutius tolerandi, ſi ad tantam malorum colluviem adhuc ſuſpicitur, ecce nobis ob oculos deſolatio, quam prædixit Daniel: [Dan. 12.] Ecce omnia direpta: ecce in januis abominatio jacens ubi non debet, in loco ſancto, quæ ſecum trahit rerum omnium perniciem & interitum.

Tunc *qui in Judæa ſunt,* confitentes domino, veritatem agnoſcentes, *fugiant e Babylone,* [Apoc. 18.] ne participes ſint plagarum ejus. Si cauſam publicam, ut cuperent, juvare, ſervareque nequeunt, ſibi conſulant, & fuga conſulant: nequaquam autem conſentiant carni & ſanguini, quæ ſunt malæ beſtiæ inſtrumenta: ſed fugiant ad montes, ad patrum conſilia, ad ſanctorum exempla, ad pietatis exercitia, ad ſacramentorum frequentiam, ad meritorum cumulum, ut ex incipientibus fiant proficientes. *Ne fiat* autem *fuga hyeme, vel ſabbato,* animo lento, aut frigido, ſine amoris ſtimulis; neve cum iter expediri non poteſt ex habitu peccandi contracto, ut dimittere culpam velimus, & ferme non poſſimus, quas difficultates fera patitur pœnitentia. *Væ prægnantibus & nutrientibus:* Væ iis, qui conceptos morbos in ſinu fovent, pravas opiniones enutriunt, ſarcinas peſtilentes in dorſo ferunt, unde incurvantur, ut libidinibus, & ſæculi hujus concupiſcentiis obſequantur. Contra beati qui his ſcrupulis & laqueis expediti fuga ſibi proſpiciunt. Qui vero in tecto ſunt, jam ſatis exercitati, in culmine pietatis, & profectus poſiti, qui cœleſtia libere meditantur, quorum ſurſum ſunt corda, [Cant. 1.] qui paſcuntur apud ſponſum in meridie inter lilia: qui mundo terga verterunt, pergant ad meliora, & ne deſcendant, ne corde graventur, ne ad viliora declinent. Quin perſeverent, atque ad meliora ſemper contendant. Sacri ſunt, Deo obſtructi ſunt, a curis ſæculi ſejuncti ſunt, nunquid ad matrimonia, ad alendas familias, ad promovendas filiorum turbas, ad exercenda mercimonia trahi ſe patientur? Eo ne bone Jeſu deſcendam ego, etſi totus deſcendat mundus? Non equidem, niſi tu me deſtituis, ſed ego noviſſimus omnium qui in tecto ſunt, & eſſe, & vivere, & mori volunt, utinam ſat ſciam ſtantes æmulari.

Qui vero in agro laborat, factus jam ex virtute miles, & operarius in vinea, ſibi perfectus, & ad vocandos alios miſſus, circa domini talenta & negotia præpeditus: ne redeat domum tollere tunicam: ſic nudus nos præceſſit Chriſtus, ut pudere nos debeat, dum in ejus agone detenti, curam agentes animarum, cauſam tractantes univerſalem, unde totius pendet mundi ſalus, adhuc infirmi reminiſcimur tunicarum, commodorum, & proprietatum noſtrarum: quæ tamen nihil ſunt præ magnitudine rerum, quas molimur in agro, in hac ſynodali & œcumenica domini vinea: ad quam colendam dimiſſis propriis ſedibus, & gregibus anima carioribus vocati ſumus. Etenim Chriſtus in cauſa noſtra coram patre tractanda non ſibi placuit, nullam quæſivit tunicam, nullis commodis inhiavit, quin ſemetipſum exinanivit

uſque

ANNO CHRISTI 1502.

Rom. 15. Phili. 2.

usque in nihilum. Væ parvulis illis hominum cordibus, qui in tanta gravissimarum rerum mole adhuc tunicas versant in animo, adhuc redolent propria commoda, adhuc ad sua ipsorum consilia respirant. Hic enim agitur de extrema mundi aut restitutione, aut destitutione: Ecquid tandem es tu homuncule tunicarum meditator intempestive, si te ad universum comparas, ut commodum tuum qualecumque sit pluris facere debeas, quam salutem innumerabilium animarum, pacem ecclesiæ, gloriam Christi? Pergite, obsecro, o valentes, o robusti Jesu coloni, in agro estis, & quidem amplissimo in theatro omnium magnificentissimo, laborate fideliter & patienter, ne velitis domum redire sine opere exacte præstito. Quod si ardua sunt negotia, si se opponunt potentes, si mala multa pro Christi nomine sunt subeunda, videte ne terreamini. *Qui perseveraverit, hic salvus erit*: ne cœpta domini consilia dissipate: ne spiritum implere conantem omnia leprimite: Nolite terreri. Vos in hac palæstra amittere aliquid non potestis: si cadent regna, si corruent populi, si mundi iniquitas judicabitur, si abominationem justa sequetur desolatio, vos tamen non confundemini.

Matth. 2.

Ubi corpus, ibi & aquilæ congregabuntur. At corpus vocat ad unionem, ut sibi incorporentur generosæ aquilæ in lucem Solis fixæ, & immobiliter respicientes: Sapit hisce aquilis Christi corpus, sacrum illud cadaver, quo pii toties in via pasti & recreati sunt, quare occurrunt læti mox ubi sentiunt. Et hic inter vos, patres amplissimi, habet Christus augustissimum corpus, ad quod suas aquilas advolare cupit. Quid enim est sacrum hoc concilium nisi magnum, & universale Christi Jesu corpus, ubi prælucet, præeminetque caput Romanæ ecclesiæ per summos hos mundi cardines mira cum venustate, & majestate repræsentatum. Adspiciunt, & observant omnia splendidissimi oculi tot patrum superintendentium, quasi exploratorum tota die, & nocte pro domini gloria vigilantium. Manus inclytæ subministrant robora insuperabilia, imperium, reges, respublicæ, principes totius fere Christiani nominis, tantum ut aquilas ad corpus hoc convocent: & vestræ dignitatis ac voluntatis pii sedulique executores corda filiorum in patres convertant.

Quid enim spiritus aut favoris non præbeat Cæsar, aquila ista nostra occidentalis: si nostra est, si ex nobis prodiit; si fidem suam perpetuo catholicæ ecclesiæ patrocinio nobis obstrinxit? Ita sint illi clara, felicia, gloriosa omnia, ut de illius egregia pietate propitia omnia Christi causæ promittimus. Quid vero non præstabit serenissimus, clementissimus & vere catholicus ille noster Josias, servator, defensor, ac propugnator, qui hoc unum semper est meditatus, ut Christi gloriam terra marique promoveat, ut pacem ecclesiæ restituat, ut pientissima æterna memoria recolenda, invictissimi patris cœpta perficiat? Vivat hic, vincat hic, nam quæcumque illius sunt, nobis Christique hominibus patrocinantur. Neque aberit a tutela, Christianissimus simul & religiosissimus ille magni animi puer, vix e gremio matris, sanctæ illius & pientissimæ matris sublatus, & ecce in castris dimicat armatus adversus Christi & ecclesiæ catholicæ hostes: quando hic causam Christi deseret, qui sic a teneris pro Christo pugnare didicit?

Luc. 1.

Vos interim, optimi patres, agnoscite locum vestrum, judicium Dei non hominum exercetis: Magnus, integerque adhibendus est animus: *Videte ne turbemini*. Pura mens, & serena conscientia requiritur: *Videte ne seducamini*. Instant procellæ, ingruunt tempestates, utinam non sint dies ultionis: non erunt, modo velitis: in manu vestra est mundi salus: hinc certe abire non potestis, nisi aut curatores, aut corruptores. Sed patres, sed pastores, sed salvatores estis, huc in Spiritu sancto, in spiritu salvatoris congregati, date malis remedia: hoc poscunt greges vestri ab ore, ab anima vestra pendentes, hoc universa precatur ecclesia, huc respiciunt omnium vota: Circumstant malæ bestiæ fraudes & insidiæ. Videte ne seducamini: circumstant malorum principum minæ, viresque coadunatæ adversus Christi sponsam, sanctamque Hierusalem. Videte, ne turbemini. Rem agite magno spiritu, spiritu scilicet domini: mysterium hactenus processit iniquitatis, jam retectum est, jam nequit dissimulari: mysterium imminet furoris & iræ domini, abominationes nostras justa desolatione compensans. Jam & hoc divinamus tum ex regulis mundi originalis, tum ex signis, ac prodigiis numeratis. Occurrere tamen adhuc possumus, placare possumus, avertere possumus. *Hic est sapientia: qui legit intelligat, qui habet aures audiendi, audiat*. Amen.

ANNO CHRISTI 1562.

2. Par. 19.

CI.

DE CHRISTO JUDICE latis animis expectando, oratio reverendissimi patris Seraphini Caballi, Brixiensis Dominicani, sacræ theologiæ doctoris, atque provinciæ terræ sanctæ provincialis, in dominica prima adventus. MDLXII. *Ad sacrum œcumenicum Tridentinum concilium.*

SUMMA admiratione dignissimum semper mihi visum est, serenissimi patres, oratores clarissimi, quod Christus dominus, secundum eam, qua unum est cum patre, divinam naturam, infinita bonitas cum sit atque hominum creator, proque salute hominum factus homo, sanguinem & vitam cum dedecore tradiderit: verumtamen illum ipsum, aliis in salutem, aliis in perniciem fore, experientia ipsa comprobemus: Nilque verius esse percipiamus, quam quod Simeon ille felicissimus senex, inter amplexus & oscula, infantem Christum veneratus, divinoque instructus oraculo, ad virginem ipsius matrem dixit: *Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel*. Quidnam præstantius, excellentius inter tot & tanta, quæ propter nos egit & passus est Christus, quam turpissimum nostræ salutis gratia ipsius in cruce supplicium? Nihilominus dum agit animam, dum pro inimicis patrem deprecatur, dum humani generis cum Deo reconciliationem absolvit: uni tantum dicitur: *Hodie mecum eris in paradiso*. Idem ipse Christus qui mediator Dei & hominum, qui hominum salvator & redemptor ad salutem, hominum judex ad condemnationem, est a Deo constitutus: se ad jucandum orbem aliquando venturum, in evangelio jam jam perlecto testatur: aliis quidem sinistram suam, mortem nimirum & gehennam redditurus comminatur: aliis vero exultare præcipit, dicens: *Suscipite & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*. E Christi igitur judicio cum rerum nostrarum summa pendeat, vel perpetua ipsa felicitas, aut certe æterna ipsa damnatio: nil cordi nostro antiquius, nil

Luc. 2.

Luc. 21.

nil perseverantius, nil importunius esse deberet, quam ut in tam ancipiti, incertoque rerum nostrarum eventu, parati & instructi inveniri, diligentius & accuratius studeremus. Quamobrem Christus dominus nostræ salutis amantissimus ac studiosissimus, toties nos hortatur, dicens: *Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere omnia ista quæ ventura sunt, & stare ante filium hominis.* (Luc. 21.) Si perditionem, si miserrimum illum interitum timendo perhorrescimus, quo diffugiemus? ubi delitescere poterimus? Si vero perpetuam illam (quod præstat magis) cum Deo societatem concupiscimus, peroptamus, desideramus, quid nobis agendum patres? cujus fidem & patrocinium interpellabimus, ut tantam assequamur beatitudinem? En adest mater nostra ecclesia, unico, eoque divinissimo, ac saluberrimo consilio, per apostolicam doctrinam, commonefaciens nos, & dicens: *Induimini dominum Jesum Christum*, (Rom. 13.) ut illum induti, nedum ipsius sinistram subterfugere valeatis, verum & ab ejus dextera regnum obtineatis æternum. Facturum igitur me satis existimavi, non quidem tantæ rei splendori & majestati, neque gravissimo huic, atque in tota Christiana republica religiosissimo consessui, sed imbecillitati meæ (qua servum coram tot dominis suis, majorum jussu, verba facere decet) siquid nam referat, Christum nos induere (quo nil divinius, nilque nobis utilius contingere potest) & quanam ratione id fieri possit, plana & aperta oratione ad vestri memoriam revocavero.

Quum Deus pater, secundum consilium, & suæ voluntatis beneplacitum ab æterno decreverit, neminem ex filiis Adam sui regni in perpetua illa felicitate consortem admittere, nisi qui dilecto filio suo, Christo Jesu, domino nostro similes essent, atque conformes (divo apostolo dicente: *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*) (Rom. 8.) Christi imaginem & speciem geramus, & induamus oportet, si nostræ saluti consultum iri cupimus. Cujus rei magnitudo atque præstantia cum humanum consilium excederet & vires, Dei clementia factum est, ut hominum genus tanto munere dignaretur atque illustraretur, (1. Cor. 15.) ut filii Adam, filii constituerentur Dei, prioris ac terreni Adam imaginem deponentes, ipsius Christi effigiem & similitudinem pulchriorem induerent ac digniorem. Quod ut magnificentius perficeretur, idem per naturam filius, Christus dominus, per omnia fratribus prius assimilari voluit, (Phil. 2.) *formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, atque habitu inventus ut homo*: sicque mortalitatis nostræ imbecillitates, conditiones, atque languores assumens, humanam vere induit naturam, ut *quoniam pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse communicavit eisdem, tentatus per omnia, absque peccato*: (Hebr. 2.) ut de plenitudine ipsius accipientes, (Joan. 1.) jure optimo, per illius in nos adoptionis spiritum, & inhabitantem gratiam, sibi conformes & persimiles effecti, præclaras ejus virtutes, illustres conditiones, divinasque proprietates indueremus, assumeremus, nobisque ipsis vindicaremus: ut quemadmodum ipse ab æterno, per naturam Dei filius est & hæres, atque unum cum patre: ita & nos splendorem illius communicantes, per adoptionem filii, hæredes Dei patris, in tempore constitueremur: atque ita, (1. Cor. 6.) adhærentes Deo unus spiritus cum eo efficeremur: Christum per omnia induti, naturalem Dei filium in fratrem adepti, cum ipsoque Deum communem in patrem assequuti, sic ut suavitatem, spiritusque dulcedinem nacti, ad invicem gratulantes dicere possimus: *Videte qualem caritatem dedit nobis Deus Pater, ut Filii Dei nominemur & simus: & si nondum apparuerit quid erimus, scimus quoniam cum venerit ipse, similes ei erimus, & videbimus eum, sicuti est.* (1. Joan. 3.)

Hæc igitur firma anchora est de cœlis ad nos demissa, amplissimi patres: hoc unicum perfugium, solumque præsidium e superis datum: in quo, & non per aliud, oportet nos in novissimo die evadere, & Christo judici lætis animis occurrere. Quod nam? ad naturalem, inquam, Dei Filium conformatio: ad salvatorem nostrum similitudo: ad Christum nostrum imitatio: ut in illum mutati, perque Dei clementiam conversi, atque illum induti, nobis aliquando dici experiamur: *Suscipite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* (Luc. 21.) Quod quonam pacto assequi possimus, paulo altius petendum est. *Impossibile cum sit sine fide placere Deo, accedentemque ad Deum credere oporteat*, (Hebr. 11.) Christus autem verus existat Deus & homo; nequaquam fieri potest, ut illum sicut decet induamus, si qualis quantusque sit ignoraverimus. Ad hæc, cum vires ex natura nobis minime suppetant, quibus illum induere & imitari valeamus: ad illumque accedat nemo, nisi quem pater traxerit, qui misit illum; (Joan. 6.) sperandum in Christo est, quod pro sua bona voluntate, seipsum nobis haud quaquam denegaturus sit. Postremo caritas cum sit Deus, quonam jure, Christo, vero Deo, & domino nostro, similes & conformes evadere poterimus, si caritate (in qua manentes, in Deo manemus, & Deus in nobis) (1. Joan. 4.) destituti fuerimus? Divinissimum igitur hoc negotium, fide, spe, & caritate ineffabili quodammodo in nobis perficitur & absolvitur: quibus veterem hominem, cum actibus suis expoliantes nos, novum (Christum scilicet) *qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis*, (Ephes. 4.) *qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus, qui creavit illum*, (Col. 3.) induimus. Sicque secundum unam atque alteram naturam, ipsum Dei filium nobis ipsi vendicantes, vere primogenitum, fratrem, Christum dominum induti, ejus imaginem, effigiemque sacram animis, corporibus, actibusque nostris undique circumferamus. (2. Cor. 4.) Sed vestri gratia liceat, patres, luculentius & apertius tantum explicare mysterium.

De necessitate fidei in Christum, qua verum Deum, verumque hominem, si salutem assequi cupimus fateamur oportet, nemo fidelium ambigit: cum æterna ipsa salus, in Dei patris, Christique ipsius filii notitia recondita sit: *Hæc est* enim *vita æterna*, inquit ipse, *ut cognoscant te solum verum Deum patrem, & quem misisti, Jesum Christum*: (Joan. 17.) quem idem pater, unicum destinavit, nobisque dedit propitiatorem, (Rom. 3.) per fidem, in sanguine ipsius, ut per suam mortem reconciliaret, quæ in cœlis, & quæ in terris, in ipso: ut quisquis in illum crederet, non periret, sed vitam nancisceretur æternam. Hanc fidem, in generationibus ab Adam universis, (Joan. 3.) veri Dei cultores, diversis, semper tamen venerandis sacrificiis, variisque ac religiosis ritibus professi sunt. Christum igitur per fidem, in quantum Deus est, ut oportet nos induimus, si recte & firmiter de illo credimus, quæ de Deo filio credenda sancta tradit mater ecclesia catholica: nempe eamdem sibi esse cum patre naturam,

ANNO CHRISTI 1562.

naturam, substantiam, gloriam, ipsissimamque qualitatem: Quod *verbum, splendor, & figura, atque imago paternæ gloriæ sit: portans omnia verbo virtutis suæ.* Christum autem, quoad humanam naturam, nobis ipsis, veluti amictum circumdamus, & per fidem aptamus, si verum hominem, per omnia nobis similem (absque peccato tamen, quoniam nullum fecit, *nec dolus inventus est in ore ejus*) quodque propter nos factus sit homo, & cum adhuc inimici essemus, nostri causa mortuus sit per proprium sanguinem, purgationem faciens peccatorum, atque in illum pater existens, mundum sibi reconciliavit, generosa fide crediderimus.

1. Cor. 4. Colos. 1. Hebr. 1. 1. Petr. 2. Rom. 5. Hebr. 5. 1. Cor. 5.

Si dilectam, & proprio cruore partam sibi ecclesiam, quibuscumque sacrosanctis remediis, atque ad salutem opportunis sacramentis, locupletasse & ornasse, atque eidem de summo pastore & capite, cum plenissima, atque ad ædificationem sui corporis (quod est ecclesia) necessaria auctoritate, in Romano pontifice omnium maximo, consuluisse, prospexisse, & providisse, haudquaquam dubitaverimus.

Per hanc fidem Christum nos induimus, Christoque tanquam sacro velamine circumtegimur. *Qui* enim *in Christo baptizati estis, Christum induistis*, inquit apostolus, cum fidei sacramentum baptisma esse, non ambigimus. Qui fidem hanc non habent jam judicati sunt, jam a regno Christi exclusi: quoniam non credunt in nomine unigeniti filii Dei. Dicat hoc Arius, fateatur Sabellius, subscribat Apollinaris, Photinus, Nestorius, similiumque hominum colluvies, atque totius impietatis duces, qui in una vel in altera natura verum Christum negantes primam fidem irritam fecerunt, & superbiæ spiritu inflati, alium a vero sibi Christum fingentes, ab utero sanctæ matris ecclesiæ erraverunt, atque impura dogmata tradiderunt, & solventes Jesum, ejus fide se se exuerunt.

Colos. 3.

2. Joan. 4.

Horum nefariæ societati jure & merito sese aggreget Lutherus, & universi ipsius asseclæ, divini cultus, ac totius ecclesiasticæ politiæ (quin potius ipsius Christi in suo corpore, quod est ecclesia) adversarii, obtrectatores, desertores, importunissimique hostes, qui perditissimo conatu ipsam Christi ecclesiam, Christi corpus, membra, Christi sponsam, & amantissimas oves, pastore & capite destituere, potestate privare, sacramentis gratiæ atque instrumentis spoliare, ab eademque tremendum altaris verissimum sacramentum divinissimumque auferre, Spiritus sancti assistentiam non habere, obloquuntur, inaniter contendunt, & impudenter clamant. Atque adeo his incumbunt, ac si possibile esset Christum mentiri, seipsum negare posse, & suis promissis non stetisse: vel certe ecclesiæ sponsam corpusque suum oblivioni tradidisse. Num infidelis, num imbecillis, num immemor effectus est Christus: ut ecclesiam suam proprio sanguine acquisitam, corpus suum, os ex ossibus suis, carnem de carne sua, gregem, oves, sponsam, fratresque suos, & cohæredes non diligat, non amet, non curet: sed errorum fœditate depravari, peregrinis variisque doctrinis abduci, nefario cultu contaminari permittat? Quid impium magis? Quid de Christo indignius, deque ipsius in nos eximia caritate turpius excogitari & commemorari potest?

Ephes. 5.

Catholicorum autem de Christo fides universæ hæreticorum perfidiæ adversatur, & pie recteque de Christo Deo: fideliter de Christo homine: ite

A & firmiter de Christo ecclesiæ capite & sponso credit, profitetur & docet. Novit namque Christum ecclesiam suam deseruisse numquam, nec ut aliquando deserat fieri posse: cum pollicitus sit, se *usque ad sæculi consummationem* nobiscum futurum esse, minusve Spiritum veritatis a Christi sponsa recessurum aliquando, suspicari potest, recolens dominum promisisse: *Mittam vobis Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ut maneat vobiscum in æternum.* Pro comperto quoque habet, a Christi ecclesia, quamdiu in hac peregrinatione versatur, neque externum divinum cultum, neque sacramentorum salutarem usum, neque Romanum pontificem, omniumque maximum, certissimum Christi vi-

B carium, Petri successorem tollendum, dejiciendum, abrogandum: Non ignorans, Christum (in gratiam & commodum ecclesiæ suæ) pro fide Petri, successorumque ejus Romanorum pontificum rogasse, ne deficeret: ut ipsius ecclesiæ generationes, atque successiones universæ haberent, per quem in fide confirmarentur, continerentur: hac fide vere Christum induimus: & Christum induti, non timebimus judicem, sed expectabimus redemptorem: si tamen spes caritasque non defuerit.

Matth. 4.

Joan. 14.

Luc. 22.

Quum primum interior homo noster per fidei lumen, divinumque splendorem Christum vere indutus fuerit, ineffabili divinæ pietati, divinissimisque Christi meritis toto pectore inhærentes,

C in fiduciam quamdam erigimur: speque illa quæ non confundit, quaque (testante apostolo) *salvi facti sumus*: diversa quadam, aliaque divina ratione, secundum unam atque alteram naturam, Christum induimus: atque inter gemitus inenarrabiles, frequentiaque cordis nostri in cœlum suspiria: per patientiam & longanimitatem, revelationem gloriæ filiorum Dei expectamus, corporis mortis hujus redemptionem. In viventem igitur spem hanc per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem regenerati, ipsum Dei filium, sicuti Deus est, per spem induimus, cum de immensa ipsius misericordia, atque clementia, numquam diffidimus, & execrantes, Caim, Judamque proditorem, & reliquos omnes, qui desperantes semet-

D ipsos tradiderunt in operationem omnis iniquitatis, peccatis nostris, quamvis gravissimis & turpissimis, in immensum Christi pietatem majorem esse & ampliorem non dubitamus: non ponentes carnem brachium nostrum, neque de infinita ejus bonitate nimium præsumentes, ut secundum carnem vivamus. Si una cum Patre, & Spiritu sancto, Christum mortem nostram, & perditionem minime velle, sed potius, ut in gratiam ipsius restituti, in finem usque perseveremus, magnopere desiderare talem, tantumque fore, qui possit, & velit depositum nostrum servare in illum diem, indubie speraverimus: Christum secundum deitatem,

E per spem profecto induemus.

Rom. 7. Idem. 8.

Id. ibid. 1. Pet. 1.

Ornamur enim Christo, & secundum ipsius humanitatem illum per spem induimus, si haudquaquam diffidimus meritorum, sanguinisque sui, atque divinæ gratiæ nos comparticipes velle. Et si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam talem in ipsum habeamus, illum nobis minime defuturum, sed advocatum, & interpellatorem pro nobis agere, vultui Dei assistere, ut Deo patri ejus, ope reconciliari, cum ipso, & in ipso, in perpetuum simus, regnemus, consistamusque. In hoc igitur mari magno, tot tentationum,

2. Tim. 1.

1. Joa. 3. & 2. Hebr. 7. Rom. 8.

ANNO CHRISTI 1562.

num, atque discriminum fluctibus & procellis A agitati, fortissimum solatium habemus, confugientes ad propositam nobis spem, quasi anchoram firmam & tutam, non humanæ sapientiæ vel virtuti innitentem, *sed usque ad interiora velaminis incedentem & penetrantem, ubi præcursor noster pro nobis introivit Jesus*. O divinæ in nos pietatis clementiam! o immensam Dei Patris in filios adoptionis benignitatem qui ut in illum sperantes non confunderemur: in illum confidentes non infirmaremur: in illum spem nostram cogitatusque nostros reponentes, non deficeremus, abundantius voluit, pollicitationes suas in Christo, nobis hæredibus suis ostendere, palamque facere consilii sui immobilitatem, jurejurando interposito, ut per duas B res, quibus impossibile est mentiri Deum, speraremus, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt*, nisi tantam neglexerimus salutem.

Hebr. 6.

Psal. 64. 1. Cor. 2.

Spes igitur in Christo, cum certos non reddat, alio in sæculo feliciorem esse, quam Christus nobis potius quam sibi proprio sanguine acquisivit, totis animis ardentique desiderio ad illam tendamus, patres, & per evangelii præceptorumque ejus obtemperationem, certam nostram vocationem facientes, ad illam festinemus: profitentes nos cum Abraham, Isaac, Jacob, Dei amicis, peregrinos esse super terram, non habentes hic civitatem manentem, sed futuram inquiramus: salutemus a longe æternas delicias, beatamque il- C lam Dei viventis civitatem & patriam, cujus cives effecti sumus, & divina sorte conscripti, quæ pulchra, quæ decora, quæ suavia apud filios hujus sæculi habentur & existimantur, contemnamus, affligi potius eligentes cum populo Dei, & Christi improperium portare, una cum Moyse, qui se negavit filium esse filiæ Pharaonis, quam temporalis peccati habere jucunditatem, quam a Christo separari. Conqueramur cum David, incolatum nostrum prolongari: cum Paulo dissolvi cupientes, ut cum Christo nostro regnemus. Christum igitur per spem induentes, confidentius expectabimus præmiatorem, quam metuemus ultorem.

Hebr. 7.

Psal. 129.

Psal. 1.

Sed omnium maxima & nobilissima caritas D jam nos invitat, ut de illa (si non uberius saltem libentius) dicamus, quonam jure, per illam Christum induere possimus: cum si illa defuerit, factum sit nihil, etiam si fides tanta sit, ut montes transferat. Et spes quæcumque ardua & difficillima sibi persuadeat. Quidnam obsecro, patres, quid commodi, quid utilitatis, quid solatii nobis relinquitur, si tantum credimus de Christo, speramus de Christo, quæ credenda, quæque speranda sunt. Nisi illum etiam dilexerimus, sinceroque affectu prosequuti fuerimus. Caritas ista, inquam, est quæ perfectionis vinculum & finis præcepti, mandatique universi nuncupatur atque existit: qua lex omnis impletur, perficitur, & servatur: quoniam *qui* E *proximum diligit, legem implevit*. Hæc de corde puro sinceraque de Deo notitia proficiscitur, siquidem quanto purius Deum cognoscimus, tanto ardentius & propensius amamus. Ista in Christo benevolentia, conscientiam rectam comitem habet, quæ spem auget: namque confidentius de Christo speramus, quanto meliori, magisque integra conscientia præditi sumus. Fidem quoque non fictam amat hæc caritas, sociamque individuam possidet, non otiosam, non fragilem, non simulatam, nec inter prospera amicam tantum, sed inter adversa quoque constantem & perseverantem.

1. Cor. 13.

1. Tim. 2. Rom. 3.

ANNO CHRISTI 1562.

Christum igitur, prout Deus est, per caritatem nos induimus, si delectat nos, si gratum nobis sit, quod verus existat Deus omnipotens, omnium creator, Patri per omnia æqualis: quod eadem potentia, gloria, & majestate fruatur, qua & Pater: sitque seipso beatus, bonorum nostrorum non indigens: si nomen ejus ab hominibus universis, multo amplius majori cum veneratione, cultu, & observantia tractari, coli, & haberi cupimus. Quatenus Christus homo est, per caritatem illum induimus, si rectissima corporis nostri dilectione, de hypostatica unione illius cum Verbo gaudemus, si de gloria & nomine omnium maximo, per mortem crucis sibi parato: quod per suum sanguinem, humanum genus a peccatis, & a diabolica servitute redemerit: in fratres adoptione nos elegerit: patri reconciliaverit: principem mundi hujus, antiquum nostræ salutis hostem devicerit, ejecerit, deturbarit, atque de illo triumphum augustissimum deportaverit: quod redemptoris mundi titulum sibi vindicaverit, sui supplicii patibulo orbem subegerit: iter ad cœlum nobis præparaverit: locum beatasque mansiones in regno suo nobis decreverit, statuerit summa cum voluptate, & animi lætitia acceperimus, sibique gratulabimur.

Joan. 12. Idem 4.

Hac caritate Christum, secundum unam aut alteram naturam, nos indutos, argumentis clarissimis ostendimus, si summas ex cordis nostri penetralibus sibi gratias habemus: quod tot tantisque beneficiis, ab æterno, electione & prædestinatione, in tempore, vocatione & justificatione, demumque futura glorificatione dignos nos effecerit, si mandata ejus quæ gravia non sunt, servamus: si diligitis me, inquit ipse, mandata mea servate: si honoris, gloriæ, & laudis ejus studiosi & cupidi sumus, horumque zelatores amamus. Demum, patres, si perjucundum, si gratum nobis sit, quidquid in Christi laudem & gloriam cedit, Christum per dilectionem nos indutos esse manifestum facimus. Quod vero omni acceptione dignum ingens illud redemptionis beneficium nobis præstitum ab hominibus, (maxime qui nomen sibi dederunt) parum amanter & studiose æstimetur, & ipsius ecclesia mater nostra tot perturbationibus tantisque procellis agitetur, quod passim homines, urbes, provinciæ, & regna a Christo deficiant, atque ad hæreticos transeant. Et si quid aliud est, quod in Christi dedecus, divinissimique sanguinis ipsius, atque nominis sanctissimi contumeliam & ignominiam fieri videmus: mente turbata ac tristi ferimus, dolemus, indignamur, detestamur, & execramur. Hoc sancto amore, operit multitudinem peccatorum, hac veste nuptiali, Christique tunica inconsutili, quoniam numquam excidit caritas, decenter obvoluti, similes erimus hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis, & cum sapientibus virginibus exibimus obviam sponso & sponsæ, ad agnique nuptias ingrediemur. Ita Christum induti, Christo judici securius astare poterimus.

2. Joan. 5. Idem 14.

1. Petr. 4. 1. Cor. 13. Luc. 12. Matth. 22. & 25. Apoc. 19.

Ad hoc admonet nos sancta mater ecclesia per apostolum sicut aliquando Rebecca Jacob minorem filium optimo induxit consilio, ut quæ proprio jure paternam hæreditatem, cum minime obtinere posset, pia fraude majorem fratrem simulando ejus nomen & vestes sibi assumens, patrem elusit, primogenitoque fratri benedictionem surripuit.

Genes. 17.

ripuit. Sic, inquam, nobiscum agit mater ecclesia, dicens: Consiliis meis acquiescite filioli: *Induimini dominum Jesum Christum*, ut ejus gratia & morum imitatione, solidaque imagine atque effigie ornati, divino possitis apparere conspectui, & in graciam primogeniti, & per naturam filii jure adoptionis ac morum similitudinis, felicitatis æternitatem consequamini. Ita, patres, nobis ipsis consulemus: ita propriæ saluti prospiciemus, & per fidem, spem, & caritatem Christum induti, sacris ipsius exuviis, pulcherrimisque notis insigniti & illustrati veluti commilitones imperatorem suum, oves pastorem, sponsa sponsum, minores & per adoptionem fratres, per naturam & primogenitum fratrem, jucundis animis, lætaque fronte, & ovantes Christum ad judicium properantem præstolabimur, non dubii, quin versa vice, incredibili & ipse affectus gaudio, nos accepturus sit, ad dexteram suam collocaturus: cum armis suis, suisque insignibus munitos, sua dilectione ornatos, suos amore præditos, nos esse conspexerit; placidissimoque vultu, lenissimis atque amantissimis verbis consolabitur nos, & veluti alter Joseph nos fratres suos, aliquando sibi infensos, tunc vero ipsius gratia, Deo patri & sibi reconciliatos amplexabitur, dicens: *Venite benedicti Patris mei: percipite regnum vobis paratum, ante constitutionem mundi*: sicque per omnia similes ei effecti, semper cum domino erimus.

Matth. 25. 1. Thess. 4.

Sed veniam date, obsecro, patres, nec indignemini, vos nedum tanquam Dei electos, Christi cohæredes, fratres, verum sicut domus Dei præpositos, ecclesiarum pastores & magistros, orbis doctores, & verbi Dei, Christique mysteriorum fideles dispensatores, paucissimis verbis, maxima cum reverentia, alloqui ausus fuero. Illius enim vestigia, eum imitemini, cujus locum & auctoritatem geritis, omnia sustineatis propter electos vobis creditos, ut & ipsi salutem consequantur: ut & ipsi vestra diligentia, vestro studio Christum induti, extremi judicii terrorem & discrimen evadere, Christique regnum promereri valeant. Si qui in Christi ecclesia episcopi sunt, qui honore duplici digni existimari velint, gregis sui salutem curent: ut fide integra constantique fiducia & spe atque caritate non ficta, Christum induant. Præstabunt autem hoc, si in fide catholica per puram, sanam, sinceramque doctrinam, fideles, populosque suos erudierint, docuerint, continuerint. Quod ut felicius vobis succederet, patres, pro totius orbis Christiani utilitate, disponente Deo, consilio & jussu Pii IV. pontificis maximi Christi vicarii, huc accessistis, incommoda, quamvis magna, quamvis gravissima, nihili facientes, ut quid de dogmatum controversiis credendum esset, præscriberetis, definiretis, statueretis: quod hactenus gloriose fecistis, speroque in posterum feliciter, proque sententia successum iri.

Joan. 3. 2. Tim. 2. 1. Tim. 5.

Pastores illi, ut eorum oves Christum induant, operam dabunt: qui ad proprias sedes reversi, forma gregis facti, verbo & exemplo, mundi hujus vanitates, & illecebras, fastum, avaritiam, cupiditatem, malamque concupiscentiam, devitantes, melioris vitæ se studiosos esse & amantes, morum honestate atque integritate declarabunt, qui præsules vere illi, qui per caritatem populos suos, ut Christum induant, persuadent: qui pia sollicitudine vigilantique studio arguendo, increpando, obsecrando, eorum salutem curabunt: qui Dei gloriam & laudem augere, divinum cultum puriorem ac digniorem reddere, bonos fovere, errantes revocare, hæreticos & improbos coercere, & emendare: pauperes recreare, lapsos erigere, orationibus, vitæ instituto atque doctrina ovilis sui curam gerere, omni eorum conatu studuerint. Antistites illi, qui coram Deo & gregibus suis tales se præstiterint, pie sancteque Christum verum Deum, verum hominem, verum bonumque ecclesiæ pastorem, sese indutos esse manifestum facient.

1. Petr. 5. 2. Tim. 3.

His consiliis muniti, patres, afflictam & prostratam tot adversis Christianam rempublicam restituetis, secundum pristinum decorem, venustatem, antiquamque pulchritudinem, Christi sponsam renovabitis, instaurabitis. His armis instructi, hostes ecclesiæ prosternetis, fundetis, ad sanitatem revocabitis: atque de illis trophæum insigne, religiosumque triumphum vobis ipsis statuetis, deportabitis. Hi præsidiis circumsepti & vallati, Petri naviculam e mediis fluctibus ingruentibusque procellis, atque manifesto naufragio (Christo ventis imperante) vestro studio, vestra diligentia eripietis, liberabitis, atque ad portum incolumem reducetis.

Tandem, patres, restitutis, instauratis, emendatis, correptis, auctisque omnibus quæ ad pietatem attinent, cum princeps pastorum vos judicaturus advenerit, comitantibus gregibus vestris, præcedenteque vos Pio IV. pontifice maximo Christi vicario, una simul Christum induti, exultantes, & læti, Christo judici occurretis, æternam mercedis coronam atque retributionem accepturi, quod nostri sæculi, & superioris ætatis ecclesiæ maculas, & rugas suæ beatitudinis studio, ac pietate, vestris precibus, laboribus, ac sudoribus abluerit Deus: Postremo audituri, suscipite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

CIII.

ORATIO BARTHOLOMÆI BAPHII Lucinianensis ordinis sancti Francisci, habita in œcumenico concilio Tridentino ad reipublicæ Christianæ patres, secunda dominica adventus domini, anno MDLXII.

Super evang. Matthæi xj. Cum audisset Joannes in vinculis opera Christi.

SI sacrosancta religio, patres amplissimi, Christiani gregis pastores vigilantissimi, & qui adestis, viri gravissimi, divinos duces & auctores, qui ad bene beateque vivendum animos hominum invitarent, & recta ad veritatem perducerent, unquam exoptavit, in his miseris temporibus, ac perditis moribus quam avidissime expectat: cum perculsa ac prostrata omnia jaceant, cum mera omnium divinarum rerum perturbatio sit, ut suæ quemque conditionis maxime pœniteat, nemoque sit, qui Christiani nominis vicem non doleat.

Quid enim post hominum memoriam magis deformatum, inquinatum, conturbatum, quam divinus cultus, quo nihil sanctius, nihil augustius apud omnes gentes esse deberet, visum est unquam? Perinde ac mortalium mentes ita angustæ, ita humiles, pravæ, oppletæ tenebris ac sordibus, ita denique vecordes essent, ut aut cum suspexerint in cœlum, Deum esse non senserint: aut quæ tanta mente,

te, tantoque consilio facta sunt, ut Deus elapsus A de cœlo cœtus hominum adierit, versatus in terris, cum hominibus allocutus, pro eorum salute sanguinem profuderit, ea temere, & in casu fuisse existimaverint. Quamobrem in his Christianæ reipublicæ tenebris, cæcisque nubibus, & procellis, in quibus Christi senatus a gubernaculis dejicitur, & fidelis populus e Petri navi exturbatur, & ille deterrimus archipirata cum grege prædonum impurissimo plenissimis velis navigare, & secundissimis ventis cursum tenere videtur, & ad communem ovium Christi perniciem & interitum penitus incumbit, sanctissimi illius Joannis similibus viris, in quibus sit gratia, nobis maxime opus est, ut quemadmodum ille vir discipulos labentes ad Christum servatorem misit, sic hi ad B eumdem tandem ad sacram anchoram confugiendos homines incitent, labentes excipiant, corruere non sinant, a desperatione ad spem, ab exitio ad salutem revocent.

Fuit quondam, patres, ita firma Christiana respublica, & valens, ut negligentiam patrum, vel etiam injurias hominum ferre posset, jam non potest. Robur fere nullum est, auctoritas patrum cecidit, consensus ordinum est divulsus, bonorum animus ad nutum pontificis maximi expeditus jam non videtur, miram hominum paucitatem, qui se pro reipublicæ salute opponant, reperietis: hunc tamen statum qui nunc est, qualiscumque est, nulla alia nisi sapientia vestra, & vigilantia, vestrisque consiliis retinere possumus. Nam, ut meliore simus loco, optandum quidem est; deteriore C autem statu ut simus, unus est inferior gradus, aut interitus, aut servitutis, quo ne trudamur Deus optimus maximus (quoniam jampridem humana consilia ceciderunt) admonet, sæpiusque admonuit: qui quidem vos salem terræ, & lucernas ardentes, quæ jacentes in tenebris illustrare debent, pont. max. ovium sibi creditarum salutis perstudiosi auctoritate, optimi Ferdinandi imperatoris suasione, Gallorum regis collacrymantis precibus, invictissimi illius catholici regis Philippi hortatu, & bonorum omnium principum consensu: qui, inquam, vos pater patratus senatores & optimates, qui quondam illius regii senatus speciem ac dignitatem repræsentare videmini, in eam mentem impulit, eam D mentem vobis injecit, ut in hunc sacrum locum conveniretis, & in vincula quodammodo vos ipsos deviarum ovium salute conjiceretis, ut quemadmodum Joannes discipulis suis prospexit, & eo consilio ad mundi lucem misit, ut illustrarentur, & eum tanquam lucem optimam sequerentur: sic vos, qui clavum tam sancti, tamque augusti imperii, & gubernacula Christianæ familiæ in maximis fluctibus tenetis, homines in profundo demersos & tenebris circumfusos e malis omnibus extraheretis, & in viam salutis deduceretis. Vestrum enim munus est, vestræ sunt partes, laborantem ecclesiam defendere, jacentem quidem protegere, & vulnera illi inusta circumspicere & sanare. Vestri consilii est ei in posterum quam longissime pro- E videre: idcirco electi estis de mundo, ut fructum afferatis, & fructus vester maneat: & in hac custodia tanquam in specula collocati estis, ut evigiletis & tota mente omnique animi impetu in curam Christiani gregis incumbatis. Hoc præcepit servator noster Petro, cui ter inquit: *Pasce oves meas*, (*Joan. 22.*) pro quibus mortem oppetere non dubitavit: hoc idem posteris de manu (ut ajunt) in manum tradidit, ad hoc etiam vos evangelicus præco hodie mane exhortatus, Joannem ante oculos proponens, ut in eum tanquam in speculum inspicientes ad vestrum munus pensumque vos ipsos revocetis. Hac quidem de re statui, & ipse omnium minimus quando pauperibus etiam evangelizari datum est, ut sim majoribus meis dicto audiens, in tantis malis, & quasi parietinis Christianæ religionis apud vos verba facere: si quidem vel summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus gregariis admoneri solent. Sed utinam aliquid in me ingenii esset, aliqua dicendi exercitatio: quam enim libenter, quam studiose omnes animi mei atque ingenii vires profunderem, non ut vos instituerem patres (neque enim prudentia vestra cujusque præcepta desiderat) nec ut dormientes excitarem, sed potius ut currentes incitarem. Verum, ut potero, quando, ut vellem non licet, & quam brevissime vobiscum agam.

Primo igitur aspectu duo nobis hodie potissimum proponuntur. Alterum est tanto pietatis & fidei studio majores nostros non modo conservandæ, sed etiam propagandæ religionis fuisse elatos, ut nullis tyrannorum minis, nullis suppliciis ab instituto dimoveri potuerint? Alterum quidem nihil aliud noctes diesque egisse, nihil curasse, nisi ut ii, quorum curam gerebant, salvi beatique essent: cujus quidem rei innumera possent exempla adduci: quæ quoniam vos non fugiunt, consulto silentio prætereo: dominus autem sit nobis hoc tempore pro centum millibus. qui simul religionis & veritatis vinculis devinctus, & constrictus tenebatur, & animarum incolumitatis desiderio ardens proximam & compendiariam viam ad salutem suis monstrabat. Id quod, patres optimi, vestri vos officii admonet; nam cum uniuscujusque vestrum sit, quoad ejus fieri potest, Christianæ familiæ navem gubernare, salvamque in portu collocare, prospiciendæ vobis sunt omnino procellæ, impendentibus non cedendum tempestatibus, & cum ejus salus & dignitas agitur, nullum vitæ discrimen vobis pro ea recusandum est, proponendaque sunt vobis alienorum etiam exempla, qui pro republica omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis parvi duxerunt: Nam Codrus in medios se immisit hostes famulari veste, ne posset agnosci, si esset ornatu regio, quod erat oraculum datum, si rex interfectus esset, victrices Athenas fore. Lacedæmonius Leonidas, Thebanus Epaminondas, vigent, quod pro suis mortem adire non dubitarunt. Huc spectat M. Bruti & Caii Cassii constantia, Fabritii continentia, Curii paupertas, Camilli celeritas, huc ingens ille virtutum comitatus, quarum aliæ in aliis fuerunt, quibus parta & aucta sunt imperia. Quod si ejusmodi viri hæc omnia adierunt, ut fragilia atque caduca corona donarentur, quid vobis agendum, quot pericula, si fit opus, adeunda, quot incommoda sustinenda, ut stabili ac firma corona donemini & solidam veramque gloriam adipiscamini? quam quidem majores vestri consecuti sunt, numquam non beati sempiterno ævo fruuntur: propterea quod parentem ecclesiam suis laboribus, periculis, ærumnis, peregrinationibus, sanguine denique ipso ex parva magnam fecerunt, & vita integerrima, sanctissimisque moribus in optimum statum deduxerunt.

Hæc, patres, considerate cum vestris animis, & ne a majorum disciplina, ne ab illa perenni, contestataque virtute degeneretis, sed pro officii vestri ratione huic sanctæ religioni consulatis, & oves, quas vestræ fidei potestatique Deus immortalis commisit & credidit, tueamini, & quam beatissimas reddatis: duo vobis potissimum in medium

ANNO CHRISTI 1562.

medium etiam afferenda, scientia sacrarum literarum & optima vivendi ratio. Quotus enim quisque est, qui possit Christi gregem pascere, nisi doctrina & sapientia polleat? Ecquis unquam rectam viam quæ ad Christum ducat docere poterit, si is eam ignorabit, & quæ ineunda sit ratio, in dubio erit? Quibusnam armis quis gregem defendet, & injurias adversariorum propulsabit, nisi gladium, quod est verbum Dei, assumpserit? Nonne si ea quæ ad salutem ovium pertinent ad mercenarium deferentur, vel mercenarius in multis connivebit, vel aliquando fugiet? Nonne lupus ille rapax, cum oves destitutas primum senserit, repente tanquam serpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus in eas impetum atque impressionem faciet? Quapropter merito ille princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique beatas respublicas putavit; si aut docti & sapientes homines eas regere cœpisset: aut qui regerent, omne suum studium in doctrina & sapientia collocassent. Hæc Joannes & si non humanitus, divinitus tamen ornatus discipulos erudivit, & ad Christum adduxit, ut a doctore omnium maximo instituerentur: hanc profecto in quovis pastore inesse oportet, ut salutarem cibum ovibus præbere queat, neve vates ille divinus Isaias in eum vaticinatus sit: Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam.

At non solum divinarum literarum scientia moderanda Christiana civitas est, hominesque ad Christum deducendi, sed optima vivendi ratione, qua maxime omnium floruit Joannes, qua etiam quivis pastor vigere plurimum debet: quanta enim vitæ innocentia, quanta integritate, quanta in rebus omnibus temperantia esse debent pastores? Cum enim proxime ad Deum accedant, & ejus munia in terris sustineant, an pudor, an religio in iis requirenda est? quos provinciæ ac populi in fidem & clientelam illis traditi, quos exteræ gentes, quos denique Christiana respublica iis castiores, moderatiores, sanctiores, non modo videre debet, sed sperando quidem aut optando cogitare? Nam cum eorum sint partes alios in vitiis reprehendere, iis se maxime abstinere debent: furem aliquem, aut rapacem accusant, vitanda illis semper erit omnis avaritiæ suspicio: maleficum quempiam adducunt, aut crudelem: cavendum erit semper, ne qua in re asperiores aut inhumaniores fuisse videantur, corruptorem, adulterum, providendum diligenter, ne qnod in vita vestigium libidinis appareat: omnia postremò quæ in altero vindicaverint, sibi ipsis fugienda sunt. Etenim non modo accusator, sed ne objurgator ferendus est is, qui quod in altero vitium reprehendit, in eo ipso deprehenditur. Accedit etiam quod cum pastorum malos mores videant inferiores, aggrediantur & ipsi ad deterrima quæque facinora facienda. Nam quod exemplo fit, id etiam quodammodo impune fieri arbitrantur; & aliquid atque adeo multa addunt, & afferunt de suo.

Eluceat igitur quasi lumen aliquod sanctitas, integritas, & religio pastorum, ut ab iis alii sibi vivendi exemplum sumant. Animadvertenda enim sunt, quæ sunt apud Platonem scripta, quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse cives. Quid autem, patres, reperiri tam eximium, aut tam expetendum potest, quam istas virtutes, doctrinam, religionem, integritatem, moderationem animi non latere in tenebris, neque esse abditas, sed in luce Europæ, in oculis Christianæ reipublicæ atque in auribus omnium gentium ac nationum esse positas? has autem consequi sit magnum & difficile ceteris, vobis facillimum revera esse debet, quorum nostra talis est, ut etiam sine doctrina videatur religiosa, integra, & moderata esse potuisse: ea autem adhibita doctrina est, quæ vel vitiosissimam naturam excolere potest. Date igitur operam, ut his duobus potissimum, scientia scilicet, & vitæ probitate in commune consulatis, & vulneribus sanctæ matris ecclesiæ medeamini. Quid enim potest vobis ex omnibus rebus humanis præclarius, aut præstantius esse, quam de ea bene mereri? Quid est, quod majori fructui gloriæque esse possit, quam omne vestrum consilium & studium ad commune commodum, utilitatem ac dignitatem sic referre, ut maximo præsidio vos fuisse, & nunc sentiant homines, & in posterum memoria teneant? Mementote quamobrem ad congressum & colloquium hoc veneritis: quid vobis agendum, si relictis rebus omnibus, non vos, vel æstus, vel vis hyemis, non nives, non longitudo itineris, non asperitas viarum, non morbus interdum ingravescens retardavit: An non ut prospiciatis vestris fratribus, vestris sororibus, vestris filiis, miseræ ac perditę Christi familiæ? an non dies noctesque de ejus salute cogitetis? Quid enim non debetis Christo, ut pro ejus sponsa non sit vobis insudandum? An ingrati estis!

Quo circa, patres consilio quantum potestis, labore plus pene quam potestis, excubate, vigilate pro ecclesia Dei. Etenim, quis est tam durus, ac ferreus, & inhumanus, quem non commoveant, & in fletum maximum adducant, quem ad ejus auxilium accedendum non inflamment tam gravia, & fere insanabilia vulnera illi inflicta? infinitaque mala, quæ ad hanc diem latius opinione disseminata sunt? quæ utinam non serpant, manentque multo in dies latius, & ita corroborentur, ut nobis diffidendum sit. Videtis enim lugere omnes bonos; mœrere omnes ordines, squalere urbes, afflictari provincias, totam Christianam rempublicam confectam senio esse: cum locus intra oceanum jam nullius sit, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non morbus profanarum hæresum pervaserit, non nefanda hæc pestis attigerit. Mitto Græciam, quæ olim fuit ornata sanctissimis ac religiosissimis viris, veluti syderibus cœlum; nunc autem, eheu nos infelices! nobis tacentibus, atque adeo prope tradentibus immanissimæ gentes oppressam detinent. Christianorumque reliquiæ a sancta matre ecclesia sejunctæ atque alienatæ esse videntur. Mitto Germaniam, cujus imperatores pro Christiana religione omnia pericula adibant, nunc autem prostrata ac diruta ante oculos jacet. Mitto Britanniam, quæ sanctis viris semper floruit, cujus reges ecclesiæ amantissimi esse videbantur, nunc quam ab eadem aversa sit, exploratum omnibus est. Mitto multas alias regiones satis superque deploratas.

Sed quid dicam de nobili illa Gallia? Quæ præsidium & dulce decus ecclesiæ Romanæ semper extitit? in cujus quidem amore atque pietate pontifices maximi conquiescebant, nunc vero (o funestum atque acerbum casum) quam misere de gradu dejecta est? hujus a commemoratione animus luctu & doloris magnitudine refugit, hujus calamitas lapides mehercule lamentari cogeret. Quomodo enim facta es meretrix

civitas

civitas fidelis Sion? Quis nam ad hanc insaniam te adegit? Quis nam de mente deturbavit? ut nescias, vel cui credas, vel quod credas, perinde ac non latissime pateret veritas, & hæc non esset vera religio, quæ tot divinis sapientissimorum patrum oraculis longe ante denunciata, ab ipso æternitatis peraugusto fonte ad omnes defluxit, tum coram in terris a Christo rege nostro instituta, tot candidatorum martyrum & innocentium sanguine, & divinis rerum mirifice gestarum signis editis coaluit, ut nulla antiquior, nulla sanctior a quoquam excogitari possit. Verumtamen quasi non esset altissimis defixa radicibus, ut inanis & futilis despicitur, & pro nihilo putatur. Nobis tamen summam spem, tam nobilis, tamque præstantis regionis recuperandæ & sanctæ religionis defendendæ affert illius Christianissimi regis animus optimus, vires & copiæ & multarum Galliæ urbium sincera & incorrupta religio, spemque nostram mirum in modum auxit vester jucundissimus ac lætissimus adventus, integerrimi, ac religiosissimi ecclesiæ pastores, quo quidem adventu, quot, quantaque gaudia mentes pii populi occuparunt? Quam vera lætitia cuncti ordines sunt elati? Quanta voluptate Christiana religio gestit? Sol medius fidius ipse clarius lucere, ac muta tellus tam læto adventu ridere videtur, atque ubique omnia, quæ in his malis mœrent & squalent, quodammodo nitere, & nova quadam inauditaque voluptate exultare incipiunt.

Quamobrem, patres, quamquam hortatore non egetis, ipsi enim vestra sponte exarsistis ad patriæ vestræ sanandæ, & in pristinam dignitatem vindicandæ cupiditatem: tamen eo majore studio salutem patriæ vestræ quærite, quo majora vobis a Deo optimo maximo proposita sunt præmia, quo lætiores beatissimæ majorum vestrorum animæ erunt: quæ cum hoc tempore non jucundissimum de suis posteris nuncium accipiant, quonam pacto affectas esse existimandum est? cumque intelligant patriam illam, quam, vel vitæ sanctitate, vel sanguine ipso decorarunt nunc varie affectam ac distractam, de sanitate deturbatam, a sancta matre ecclesia aversam, in eamque dementiam incidisse, ut assidue clamet: *Tu es, qui venisti, an alium expectamus*? quomodo non miserentur? Quomodo, si fieri potest, non patriam lugent! Quoniam igitur tanta est colluvies, tanta eversio Christianæ religionis, tot opiniones ex ipso Acheronte excitatæ, opem ac salutem patriæ vestræ afferatis, & afflictos illos homines bene de religione sentientes, aliqua consolatione permulceatis, qui totos dies mediis fluctibus jactantur, qui assidue vident sacerdotes spoliari ac virgis cędi, virgines sacras violari, in pastores ecclesiæ maledicta conjici, divum sacra dissipari, eorum simulacra fœde inflammari, sacrosanctum eucharistiæ sacramentum contemni, divæ virginis cultum interdicere, ac omnium reginam in mortalium & nostratium muliercularum ordinem cogere: proh æternum dedecus! o tempora calamitosa! o mores nefarios! o domus antiqua! eheu, quam dispari dominaris domino! Profecto nisi tu, salvator noster, reliquisses nobis hos patres columen familiæ tuæ, in quos nulla potest cadere dubitatio (corda enim eorum in manu tua sunt) de nobis sane actum esset. Hi enim huc venerunt, non alicujus hæsitationis gratia, vel veritatis inquirendæ aut investigandæ, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam

A facile se per se ipsam defendit, quæque jam latissime patet: sed Joannis instar, qui discipulos tantum, ut edocerentur ad Christum misit, ut eam ipsam veritatem iis apud quos in occulto latet planam perspicuamque faciant, ut qui in maximas salebras inciderunt pedem referant, iisque, qui in profundum se abjecerunt, dexteram porrigant, & hanc rempublicam fractam, magis debilitatam, ad aliquam spem pristinæ dignitatis erigant, ut aliquando recreata caput extollat.

Quod cum ita sit, patres optimi, omnia vera studia, omnem operam in Dei honore, fratrum ac filiorum salute figatis, & locetis, statuatisque in eo vos non officii solum fructum, sed etiam B pietatis laudem debere quærere. Quod si non potestis tantum vestris ingeniis dare, ut tot res, tantas, tam varias, tam repentinas in hac turbulentissima tempestate despiciatis vestra sponte, divinus ille Spiritus, qui a patre filioque ducit originem, animos vestros conservandi gregis cupiditate incendet, vos a ceteris omnibus cogitationibus ad unam salutem reipublicæ conferet, & in tantis tenebris erroris & inscientiæ mentibus vestris clarissimum lumen præferet. Vos autem quantum conniti animis potestis, quantum labore & vigilantia contendere, nihil prætermittatis, quod ad communem salutem pertinere arbitramini. Hac enim spe & fiducia tota in vos se convertit Christiana familia, vos sacerdotes, C vos mares, vos fęminas intuentur, in vos bonorum regum ac principum, quibus nihil est longius, quam ut religionis res in optimum statum deducantur, oculi sunt conjecti: per vos qui in cæcitate mentis versantur, quique divina sunt luce privati, se collustratum iri sperant; per vos surdi auditum recuperaturos se esse, claudi vero suis partibus rectos fore confidunt: per vos lepra inquinatos varias doctrinas profitentes erroris omni sorde abstergi desiderant: per vos denique, patres, exanimati ad vitam revocari sperant.

Hæc autem salutaria remedia non nisi a vobis adhiberi possunt. Etenim semper Christianæ reipublicæ vulnera a sacro concilio & amplissi- D morum patrum consessu obligata sunt & sanata. Nam cum olim serpens illa, quæ in Alexandria delitescebat, emersisset, & venenatis dentibus se in ecclesiam conjecisset, nonne in concilio Nicæno compressa est atque illisa? Symbolumque apostolicum defensum, idemque etiam in concilio Ephesino, Constantinopolitano, Chalcedonensi: divinarum vero ac sacrarum literarum ubinam nisi in concilio Laodiceno & Carthaginensi habitus est delectus? Nonne hæretici convicti sunt, hæresesque damnatæ apud Antiochiam, apud Lateranum, apud Viennam, apud Constantiam habito? Mores autem tum sacerdotum, tum principum ac populorum, quonam in loco emendati sunt nisi in conciliis Gregorii VII. E Alexandri III. Urbani V. ubinam animi nationum distracti in concordiam felicius sunt redacti quam in concilio Lateranensi & Florentino? Turca vero procella, ac tempestas rerum nostrarum, quando unquam vim, virtutemque Christianorum adeo sensit, atque in Lateranensi concilio? ubi trecenta hominum millia ad recuperandam Jerosolymam arma ceperunt. Sed schismata, alienationes, disjunctionesque, quibus maxime violatur, & demergitur religio, quando unquam facilius, quam in concilio sedantur? Quod quidem majorum exempla Symachi,

Anno Christi 1562.

chi, Benedicti, Gregorii indicant. Quid? nonne improborum omnium conventicula, cœtusque, & colloquia rescinduntur sacris ac legitimis conciliis? ut latrocinium Ephesinum secundum, Ariminense, Pisanum, Mediolanense. Quid? nonne principes, qui ecclesiæ manus afferre conati sunt cui se submittere debebant, sacris conciliis regno atque imperio sunt spoliati, & igni illis interdictum? ut Ladislao, Leoni III. Henrico III. Federico secundo, Constantino sexto?

O magna vis virtusque conciliorum, quam quidem si diligenter attendetis, patres, ad labores impigri, ad pericula fortes, ad usum ac disciplinam periti, ad consilia prudentes eritis. Splendor enim vester facit, divinus honor compellit, ut nihil contaminati, nihil perditi, nihil flagitiosi in religione esse sinatis, ne qua scintilla teterrimi morbi relinquatur, quo quidem videtis hoc tempore universam Christi familiam afflictam, infirmam, enervatam, ut Spiritu, ut ita dicam, vivat, re quidem infra omnes mortuos amandata esse videatur. Eheu quam diversa imperii vestri ratio, quam dissimilis reipublicæ imago, sine vultu, sine colore, sine voce, & brevi (quod Deus omne avertat) occasuræ, ac prorsus interituræ quam simillima: quod ne eveniat, imprimis vos fulgentissima Christiani senatus lumina, adeste, ferte opem, eripite, adhortamini crebris literis, nunciis, precibus reges ac principes & respublicas Christianas, ut ad sarciendam ac instaurandam Christi familiam omni studio ac labore se conferant, muniant ocyus communem arcem religionis, restituant pristinum mortalibus animorum statum ictum, & undequaque convulsum, revellant ex præcordiis indulgentissimæ matris sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ iniqua sceleratorum jacula, servate denique universi unam, in qua multi servantur, instaurate confractas divinarum rerum tabulas, pandite, recludite, atque lustrate, ut quondam Ezechias, pollutum Dei rursus templum, estote vos omnes vobis ipsis vicissim præsidio. Vobis enim vestrisque posteris oppugnatur religio, vobis uruntur divorum simulacra, vobis uruntur legum monumenta, vobis vastatur Gallia, vobis tot provinciæ hæresibus premuntur.

Audite undique mœstissimas Christianarum ovium voces & gemitus. Aspicite rempublicam denique ipsam jam ægre in religionis suæ procreatricis complexu hærentem, vestraque ad genua tendentem supplices manus, orantem ne se, ne liberos, libertatemque vestram jam in mediis faucibus tam funesti fati collabentem deserere velitis, sed sartam tectamque conservetis.

Te vero humani generis conditor, te princeps ac servator publico omnium bonorum nomine supplex obtestor, qui, ut ob communem salutem ultro & volens in terras delapsus pro ecclesia tua sanguinem pretiosum profudisti, & cæcis visum, surdis auditum, claudis ambulandi facultatem, lepra inquinatis munditiam, ac mortuis denique vitam restituisti, sic velis turbulentissimo hoc tempore, illa eadem populo tuo erranti præstare, in viamque salutis revocare. Fatemur quidem omnes nos turpiter lapsos, sed ne velis, paucorum scelus ecclesiæ tuæ exitio esse: meremur id quidem, & agnoscimus omnia nobis abunde malæ mentis conscii: at deliquere, & patres nostri, atque ignovisti, rursus se se colligentibus ostendens incredibilem misericordiam tuam, quam eamdem, & nos imploramus, ut ignoscas perditis filiis tuis, ut lapsos erigas, depravatos emendes, ac omnes testamenti tui sincera & consentienti agnitione erudias, qua quidem deinceps, multo constantiores adversus impiæ disciplinæ illecebras simus futuri. Illustra tui luminis splendore hos patres tuo nomine congregatos, ut omni caligine propriarum utilitatum pulsa, dissensionumque tenebris dissipatis, atroci morbo, te adjuvante atque approbante medeantur, remediaque huic pesti adhibeant. Illustra principes Christianos, reges, respublicas, duces, tetrarchas, ut opem, ac salutem ecclesiæ tuæ ferant. Effunde denique lumen in affectos, & caligantes mortalium animos, ut tuum numen suspiremus, te unum semper pura, integra, incorrupta, & mente & voce venerentur, quo tandem in complexu tuo extremum vitæ spiritum reddamus, & in beatarum ovium gregem cœtumque recipiamur. Dixi.

CIII.

CONCIO EVANGELICA JOANNIS Baptistæ Burgos, Augustiniani, Valentini, sacræ theologiæ & juris canonici doctoris ad patres concilii Tridentini habita dominica tertia adventus domini MDLXII.

De quatuor extirpandarum hæresum præcipuis remediis.

Conscius ipse mihi imbecillitatis meæ, illustrissimi atque amplissimi apostolicæ sedis legati atque cardinales, oratores clarissimi, & vos patres dominici gregis pastores ornatissimi: veritus etiam loci hujus præstantiam & sanctitatem, facile animum despondissem, nisi me vox illa Pauli, quam, & meis hodie, & omnium auribus inculcat ecclesia sacrosancta, magnopere recrearet. *Gaudete*, ait apostolus, *in domino semper, iterum dico gaudete, dominus enim prope est*. Quid enim obsecro gratius? quid jucundius? quodque mihi plus animorum & virium suppeditaret, audire possem, quam, dominus prope est? hanc vocem (ut verum fatear) quamprimum audio, videor mihi mox respirare, & conceptum de vestro conspectu, summaque doctrina, tantoque de me apud vos judicio metum sensim excutio. Sed quid ego hodie timeam? dominus prope est, cujus ope, quam mihi affuturam confido: vestraque fretus humanitate, quam esse eximiam satis scio, conabor honorificam illam ad Joannem Baptistam missam legationem, (cujus hodiernum alterius Joannis evangelium meminit) explicare: modo primum ab ejusdem Baptistæ prædicatione, quæ huic legationi occasionem præbuit, initium sumpsero. In his itaque explicandis dum totus versor, de quatuor etiam extirpandarum omnium hæresum præcipuis remediis (quod proprium erit nostræ hujus orationis argumentum) theologus potius, quam orator sum verba facturus. Spero autem vos pro summa vestra benignitate affuturos mihi animis, sicut adestis corporibus, & quam alias mihi sæpe apud vos de dogmatibus, articulisque propositis disputanti, præbuistis attentionem, eamdem hodie rem, non minus gravem tractanti, esse cumulatius præstaturos.

ANNO CHRISTI 1562. Matth. 3.

Quæ de Joannis Baptistæ prædicatione Joannes ille evangelista compendio scripsit, hæc ipsa Matthæus eodem illo, quo & Joannes afflatus spiritu, protulit explicatius. *In diebus illis venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ, & dicens. Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum*. Quo quidem in loco Matthæi, dignum plane id fuerit, quod examinemus de quibusnam diebus, quæ de Joannis adventu Matthæus profert, sint intelligenda. Namque cum expressisset prius Mattheus tempus, quo puer Jesus Ægypto rediens, habitavit Nazareth; mox quasi repente Joannis memor; adjunxit. *In diebus illis, &c.* Non est ergo cur ad præteritam narrationem quæ de Joanne dicuntur, qui post annos plusquam viginti visus est mundo, possint referri. At præterquam quod eum esse scripturarum morem, etiam Chrysostomo teste, satis sciam, ut loquantur sæpe, veluti continuato narrationis ductu, non solum cum ad præteritam narrationem aliud continuo tempus adjungitur, verum cum ea narrant, quæ post multorum annorum spatia, contigerint: aliud tamen quidpiam, quod ad Joannis etiam dignitatem maxime pertinet, ex verbis illis colligendum existimo. Cum enim ita nude, atque jejune Joannis negotium Matthæus aggreditur, dicens: In diebus illis, perinde est, mea quidem sententia, ac si diceret: Appetente jam tempore, quod æterni patris summa benignitas, agnoscendæ filii sui potentiæ, divulgandis miraculis, cogendis discipulis, publicandæ doctrinæ, ac demum, ut uno verbo dicam, nostræ salutis, absolvendis negotiis, jam ante præfixerat. Ecce jam mundo, ecce in diebus illis apparet Joannes. Cœpit ejus adventu cœlum albescere, veniente Sole justitiæ, venit præco ante judicem, dux ante regem; *venit Joannes*, Joannes, inquam, clarissimis ortus natalibus, qui nondum editus in lucem, quin potius adhinc intra materni uteri angustias delitescens, divinis illis muneribus, ac sacramentis fuerat institutus, & auctoratus: qui vitam agens plusquam humanam epulis, atque adeo ipso victu neglecto, vel ab ineunte quidem ætate hominum consortia fugiens, eremum incoluit, qui nova illa ex camelorum pilis contexta veste induebatur, qui demum zona illa cingebatur pellicea: Ille, inquam, tantus, magna cum omnium admiratione prodit in publicum. *Venit*, inquit, *Joannes prædicans in deserto Judææ*. O miram Dei sapientiam, ac majestatem. Non quærit statim initio Deus suo prophetæ frequentem ullam discipulorum scholam, non magnum admodum populorum concursum: *Prædicat in deserto*, ubi non multo ante qui reperiebantur, dabant seditionis pœnas ac trucidabantur, tanquam essent adhuc factionis & seditionis Theudæ illius, Judæque Galilæi participes, atque superstites. *Prædicat*, inquam, *in deserto*, non quidem vulgare aliquid & usitatum: non prælia, non victorias, non urbis excidium, aut id genus alia, quæ soliti erant Judæi audire, sed pœnitentiam, regnum cœlorum, peccatorumque confessionem, res certe mundo tunc recens auditas, ac plane novas. O mirum negotium, in tuam, o Deus, referenda sunt omnia, sapientiam ac providentiam. Brevi admodum fit, ut exiret ad Joannem omnis Judæa & Jerosolyma, omnisque regio circa Jordanem.

Perferuntur Hierosolymam tot rerum omnium novitates, & in eo tempore perferuntur, quo de messiæ adventu frequens admodum apud Judæorum peritos habebatur mentio, assiduaque disputatio. Atque adeo increbuerat fama, ut eum, aut jam omnino venisse, aut venturum quidem proxime, uno omnes ore confiterentur. Quid tum? Erat Hierosolyma civitas, ut alias ejus laudes omittam, scientiarum gloria celeberrima, ubi gymnasium publicum, ad quod tanquam ad mercatum scientiæ, legis, & prophetiarum cupidi undique confluebant. Erant, & ibi professores insignes, discipuli provecti, eruditissimorum virorum exercitatio frequens, multitudoque copiosa. Qui quidem audita fama Joannis, rebusque ab eo gestis, *miserunt*, inquit evangelista, *Judæi ab Hierosolymis*, inclyta quidem civitate, non fæcem plebis, non homines infimæ sortis, sed omnium maximos, & præstantissimos, nimirum sacerdotes & levitas, nec ex quavis quidem illos secta delectos, sed ex ea, in qua Paulus gratulatur sibi vixisse, *Nam qui missi fuerant*, ait evangelista, *erant ex Pharisæis*. Sed, quid obsecro, erat illis negotii cum Joanne? *ut interrogarent*, inquit, *eum, tu quis es?* Multa quidem, ad investigandam Pharisæorum mentem hoc loco excogitari a doctoribus solent, ego autem, patres, in explorandis eorum animis, non morabor: neque enim sum cordium inspector, ac scrutator. Scio non desunt gravissimi quidem, & magni nominis viri, qui hanc partem, qui in illam, Judæorum animos referant. Ego tamen, illa omissa investigatione, eorum factum considerans, tantum abest, ut improbem, ut etiam ejus esse rationis existimem, a quo ecclesia universa non aspernandam doctrinam, primumque extirpandarum omnium hæresum remedium petere possit.

Joan. 1. Act. 26. Joan. 1.

Est autem illud, ut in explorandis & inquirendis initiis novitatum, quamprimum insurgunt, summa & prompta diligentia adhibeatur. Non est, patres, non est pastoribus ecclesiæ, non regibus, non magistratibus, non principibus segniter dormiendum: aliis enim cura, aliis vero protectio, & conservatio ecclesiæ sacrosanctæ committitur. Sed simul atque oriri vident dissidentium opinionum sectas, quæ tanquam procellæ horribiles, Petri naviculam, quæ non dabit unquam latus, aut submergetur, invadunt, tanquam gubernatores periti, ac vigiles explorare debent & inquirere, vocatis etiam ad eam rem, qui opem ferant, omni cura ac diligentia interrogare, quid hoc est rei? tu quis es? & qua fieri poterit celeritate, malorum initiis obviam ire. Nostis illud divi Hieronymi, *Arius scintilla fuit*, &c. Scitis illud Pauli, de subintroductis falsis fratribus: *Quibus*, inquit, *nec ad horam cessimus subjectioni*, ut veritas evangelii permaneat apud vos. Clamat sponsa, clamat ecclesia: *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas*: parvulas, inquit, ne si succreverint, alligatis caudis, hoc est, viribus auctis, adultas segetes, id est, vel viros quidem, etiam magni nominis, & insignes perdant. Non est quod hoc loco, ubi compendio dicere cogor, veteres historias nimia prolixitate commemorem.

Galat. 2. Cant. 2. Judic. 15.

Etenim si a Lutheri pestilentissimis illis initiis ad nostra usque mœstissima & infelicissima tempora, omnium calamitatum, infortuniorum, injuriarum ac vulnerum, quæ afflictæ ecclesiæ contigerunt, ratio habeatur, inveniemus profecto tot, tantorumque malorum præcipuam causam fuisse, quod non fuerint, qui possent, cum id vehementer optarent, aut neglexerint quidem, qui-

Anno Christi 1562.

quibus erat auctoritas atque facultas, malorum initiis obviare: fuisset quidem Gallia felicissima, quam modo tot calamitatibus affectam non sine lacrymis audivimus, nisi mors præceps Henricum illum Christianissimum regem, & proprio regno, & ecclesiæ universæ commodis tam subdito rapuisset. Fuisset etiam non minus felix, si vel Franciscum quidem Henrici filium, religione & pietate patris hæredem, saltem usque ad maturam ætatem Caroli fratris, cui precamur omnia prospera, superstitem reliquisset. Fuisset, non dubitamus, tantorum virorum industria & diligentia a summis illis malis, quæ modo patitur, præservata.

Hoc uno remedio, nimirum diligentia, sedati sunt (Christo gratia) apud Hispaniam nostram de religione concitati tumultus, quod factiosi quidam hominum seductores apud Vallem Oleti, & Hispalim excitarant. Siquidem rex noster Philippus, Caroli illius imperatoris, invictissimi, Christianissimi, ac vere catholici filius, paternæque pietatis, & virtutum imitator, & hæres, post suum e Flandria in Hispaniam reditum, adversus grassantem jam illam hæresum pestem, tantum celeritatis & diligentiæ, quantum vel dici quidem potest, studuit adhiberi. Et ita factum est, ut brevi, qui apud inquisitionis tribunal rectissimum, admissæ ullius hæresis facti sunt rei, ii quidem, aut morte damnati, ignique traditi, aut publicatis eorum bonis, & aliis etiam pœnis affecti, propriæ darent improbitatis & impietatis meritas pœnas. Nec conquievit quidem tanti regis pietas, atque religio, quin potius regia auctoritate dignum putavit, quo primum die adversus Vallis Oleti hæreticos ferebatur sententia, gravissimum illud de religione judicium præsentia sua ornare, & illustrare. Atque adeo in conspectu omnium fere principum Hispanorum, totiusque regni, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ perpetuum obsequium atque auxilium, etiam cum vitæ & rerum discrimine jurejurando promisit. Quod quidem vere regium, & Christianissimum factum ceteri principes, & regni magnates sunt & admirati & imitati. Jam vero ad Judæorum factum redeuntes, satis videtis, patres, non esse, cur ipsum omnino improbemus ac respuamus, sed dignum potius esse existimemus, quod ecclesiæ nostræ proceres imitentur. Quid autem Judæorum legatis esset mandatum, evangelista prænunciat: *Ut interrogarent eum, tu quis es?*

Utinam, patres amplissimi, hanc ipsam legationem, eorum quisque qui ad clavum & gubernacula ecclesiæ sedet, ad semeptipsum subinde mitteret, ac interrogaret frequenter: *tu quis es*? non dubito, quin hac ratione præclare satis ecclesiæ commodis atque saluti consuleretur. Nosti scio, o pastor ecclesiæ (vestrum cuivis loquor, patres, non aliis) *tu quis es*? Responde, tu ipse, rogo, ut, ex proprio tuo ore discamus, quis sis. Is sum certe, dices, cui, & mei ipsius, & omnium ovium quas mihi Christus servandas commisit, & quas idem proprio sanguine comparavit, reddenda est ratio exactissima. O præclara confessio. Quid tum? Is sum, itidem dices, qui quanto in loco superiori sum constitutus, tanto in periculo versor majori, recte, sed perge, *quis es?* Is sum præterea adjungens, ad quem afflicta ecclesia, nisi ejus protectionem & causam suscepero, perpetuo clamat: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique: tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus*. Nostis reliqua, finiamus tandem, obsecro: *tu quis es*? Is sum demum, inquiens, qui mihi videor audire summi Dei, qui me ad tantum dignitatis gradum evexit, horrendam commi- (Psal. 54.)

nationem: *Væ tibi Corrozaim, & væ tibi Bethsaida*. Satis. Cura ergo, quisquis es, qui te intus, & in cute nosti, imo vero curate omnes, quotquot estis, ut ecclesiasticæ disciplinæ aliquot jam sæculis lapsæ restitutio, depravatorumque morum emendatio, quam reformationem dicimus, quamque diu satis in ore tantum versamus, prodeat tandem, atque in omnibus reipsa appareat. (Matth. 22.)

Hoc est enim eradicandarum hæresum, quibus ecclesia magnopere molestatur, remedium secundum, nec quidem vulgare, ex eadem interrogatione, deductum. Hanc petit, optat, atque expectat ecclesia universa: hanc ipsam vel hostes ecclesiæ instanter efflagitant. Neque enim vobis erit difficile admodum hac in re omnibus satisfacere, si hanc nostram ecclesiam sponsam, filiamque vestram ad veterum canonum normam effingere contenderitis. Non est necesse nova reformationis edere instituta, vetera restituire, quorum robur, vis, & observatio, quantum pedetentim languescere cœperit, & nos videmus, & vos probe nostis. Jam nunc, quid Joannes respondeat, audiamus: *Confessus est*, inquit, *& non negavit. Confessus est, quia non sum ego Christus: Es ne Elias? non sum Elias. Es ne propheta? non sum propheta*: Quorsum obsecro, negatio ista toties repetita? Considerate, precor, patres, atque hoc ex loco, deprehendite, quanto intervallo improbi a probis, & animales (ut Paulus ait) homines a spiritualibus distent. Siquidem illi cum de dignitate & gloria agitur, sibi plurimum arrogantes, pleni perpetuo sunt affirmationibus. At contra isti, minimum sibi numquam non tribuentes, negationibus. Observate, obsecro, quid primus ille superbiens angelus, affirmando cogitat. *In cœlum conscendam, sedebo in lateribus Aquilonis, similis ero altissimo*. Quid item primis parentibus, affirmando persuaserit: *Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Aperientur oculi vestri*. Videte tandem quid elatus ille Pharisæus audeat affirmare: *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo*, omnibus antecello, quippe qui *non sum sicut ceteri homines, ac velut etiam hic publicanus*. At contra publicanus, jam quidem coram domino justus, stans a longe, percutiebat pectus, ac si diceret, non sum dignus, qui audeam vel oculos quidem ad cœlum levare. Quid Paulus, vas electionis? *Minimus sum apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus*. Quid ille centurio a Christo laudatus? *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum*. O magnum Baptistam. *Non sum ego Christus*, magnam plane in re omnium præstantissima, confessionem. *Non sum Elias*. Cum jam ut angelus prædixerat, præiret Christum *in spiritu & virtute Eliæ*. Non sum propheta, cum esset Christi voce denunciatus *plusquam propheta*. In summa, tam sum apud me vilis, & parvi momenti, ut dignus non sim, qui ejus, qui medius vestrum stetit, & quem vos nescitis, solvam corrigiam calceamenti. (1. Cor. 2.) (Psalm. 54.) (Genes. 3.) (Luc. 18.) (2. Cor. 5.) (Matth. 8.) (Lucæ 2.)

Quis ergo es, o Joannes? *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini*, Satis superque nostis, patres, quidnam inter verbum, & vocem intersit, ac proinde quam optima ratione sese Joannes vocem appellet, aut vocis fungatur officio, facile fuerit indagare. Sequor hoc loco Augustini parentis nostri interpretationem, esto sciam aliam esse apud nonnullos horum verborum constructionem. Principio, sicut verbum corde prius conceptum, vocis deinde adminiculo aliis explicatur: Sic etiam verbum illud æternum quod erat in principio apud Deum, nec adhuc hominibus no-

ANNO CHRISTI 1562.

tum, digito simul & voce Joannis ostenditur mundo: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Deinde quamvis verbum cogitatione comprehensum, voce, qua exprimitur prius sit, atque præstantius, vocem tamen prius audimus, quam verbum percipiamus. Audi, rogo, Joannem in evangelio: *Qui post me venturus est, ante me factus est*. Quam scripturæ phrasim idem evangelista protulit explicatius. *Prior me erat*. Vides Christum manifestatione, propria prædicatione, baptismi etiam proprii publicatione, Joanne posteriorem: Vides & eumdem Christum, verbum Patris, æternumque Filium, multo priorem, ac digniorem Joanne. Postremo, vox sine verbo res est inutilis. Ita sane si Joannem a Christo sejunxeris, nihil est prorsus Joannes. Rursus si a baptismo Joannis, Christi baptismum separaveris, nihil plane profuerit. Audi Joannem in evangelio. *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? Ego*, inquit, *baptizo vos aqua*. Et, ut alibi dixit, *ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*. Ego, *vox*, non, inquit, clamans, sed *clamantis*: ut vel hac ratione discamus, quantum honoris, quantumque reverentiæ evangelicæ prædicationi, catholicisque concionibus ab omnibus debeatur. Cum enim audis hoc ex loco concionatorem, etiam clamoribus raucum, non est quod existimes ejus esse vocem, qui loquitur, sed Dei. *Dabit*, inquit propheta, *Deus voci suæ*, hoc est concionatori clamanti, *vocem virtutis*. *Gratias ago Deo meo*, inquit Paulus, *quia cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed, ut vere est, verbum Dei*. Vide quid in mentem venerit Augustino. Interrogo vos, inquit, fratres & sorores, dicite mihi, quid majus videtur vobis, corpus Christi, an verbum Christi? Si vultis vere respondere, hoc dicere debetis, quod non sit minus Dei verbum quam Christi corpus. Et tandem, ex his colligit, dicens: Non minus erit reus, qui verbum Dei negligenter audierit, quam qui Christi corpus negligentia sua in terram cadere permiserit.

Joan. 1. Idem 1. Matth. 21. Psal. 67. 1. Thess. 2. L. 7. 1. e. interrogo.

Hanc concionum frequentiam, patres, curandis Christianæ reipublicæ vulneribus utilissimam, tanquam tertium destruendarum omnium hæresum remedium, habendam putarem, modo ejus generis sint, quæ in publicam audientium utilitatem, non in vanam concionatoris gloriam, referantur. Duo sunt, patres, audite, rogo, vera loquar oportet, quæ me admodum torquent, & excruciant, quibusque moneo, rogo, ac per viscera Jesu Christi obtestor, remedium adhibeatis. Alterum quidem est, quod apud aliquas regiones, ne dixerim has vestras, sic parum sunt conciones frequentes, ut una tantum quadragesima excepta, atque utinam ea cum fructu peracta, vix, aut ne vix quidem, reliquo anni tempore conciones audiantur. *Rogate*, inquit Christus, *dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*. *Non enim est æquum*, dicebant apostoli, *nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis*. Paulus etiam ad Timotheum scribens, *Attende*, inquit, *lectioni, & exhortationi, & doctrinæ*. Et alio loco: *Tu vero vigila, & in omnibus labora, opus fac evangelistæ*. Alterum vero dolendum illud quidem maxime est, quod astutia satanæ tantum potuerit apud quosdam concionatores, ut his omissis quæ sunt ad salutem populi præstandam necessaria, in explicandis solum inutilibus quibusdam quæstionibus, scholis potius, quam huic loco accommodatis, omnes ingenii nervos perpetuo intendant, obliti

Matt. 9. Act. 1. 1. Tim. 4. 2. Tim. 4.

A proprii muneris. Quod quale sit Deus optimus maximus apud Hieremiam his verbis aperte demonstrat: *Constitui te super gentes & regna, ut evellas, & destruas, ut ædifices, & plantes*. Quantum autem concionum frequentia Christianæ reipublicæ afferat, tum dignitatis tum utilitatis, ne id, quod adest, aliunde quæramus, ex Roma vestra sanctissima, omniumque civitatum longe præstantissima, vos ipsi colligite. Audio enim postea quam cœperunt esse apud eamdem, ut modo sunt, conciones frequentes, fuisse simul cum eisdem concionibus, & populi pietatem majorem & ad sacram eucharistiam accessum multo quam antea unquam fuerat, frequentiorem. Singulare profecto omni tempore, B adversus hæreses remedium, quo uno etiam, veluti quodam clypeo se se hactenus Hispania nostra protexit, quoniam, aut ab hæreticis, aut schismaticis lethale aliquod vulnus acceperit. His armis nimirum concionum, & prælectionum frequentia, adversarii nostri nos maxime oppugnant, tantaque id conantur efficere diligentia, ut ad extremas usque, & barbaras nationes, o nostram confusionem, suos miserint concionatores.

ANNO CHRISTI 1562. Hierem. 1.

Quid autem sit in hujusmodi concionibus publice afferendum, ut omittam interim *quinque illa* Pauli apostoli *verba quæ optat*, ut idem ait, *suo sensu loqui*, nimirum quid credendum, quid agendum, quid vitandum, quid C sperandum, quid timendum. Quæ utinam plebis universæ auribus perpetuo inculcarentur. Ex solo tamen Joanne nostra illa hodie colligamus. *Ego*, inquit, *vox clamantis in deserto, dirigite viam domini, dixit Isaias propheta*. Consulamus igitur Isaiam prophetam; is enim docebit nos, quonam pacto viam domini dirigere debeamus. *Omnis vallis*, inquit Isaias, *exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas*.

1. Cor. 14. Isaiæ 40.

Ex his Isaiæ verbis, patres, dum docemur quemadmodum viam domini dirigamus, quartum quoque & ultimum evellendarum hæresum remedium, alioqui inter præcipua nume- D randum, recte colligimus. Id igitur esse existimo, providam & consideratam eorum qui digni sunt promotionem ad ecclesiastica sacerdotia. Quod quidem remedium, quia temporis angustia longiorem orationem non patitur, summis (quod ajunt) labiis attingere conabor. Etenim generis splendor, & nobilitas, opes, clientelæ, magnatum & principum gratia & benevolentia, præclara quædam sunt, & quæ mundus miratur, & suspicit: ad quæ quicumque pervenerint, putant se ad felicitatem, summumque fastigium proxime accessisse, ac velut montes quidem aliis supereminent. Ceterum nisi qui hæc omnia fuerint assecuti, probitatem quoque ac pietatem, literarumque sacrarum cognitionem E cum his conjunctam habuerint indigni profecto sunt omni ecclesiastico sacerdotio ac dignitate. *Montes*, ii sunt *Gelboe*, *super quos nec ros nec pluvia unquam cecidit*. At contra valles, pingues quidem illæ, & quæ abundant frumento, viri illi sunt, qui eximia innocentia, insigni doctrina, magnis animi donis, ingeniique ornamentis pollent. Ii sunt, ii sunt, patres, qui omni cura exaltandi, montes vero illi Gelboe ut horum similes aliquando efficiantur, sunt humiliandi. Quod si fieret, essent profecto *prava in directa, & aspera in vias planas*.

2. Reg. 1.

Hæc

ANNO CHRISTI 1562.

Hæc sunt, patres amplissimi, præcipua illa quatuor ex evangelica lectione desumpta remedia, brevi satis oratione nobis hactenus explicata. Quæ si per vos ecclesiæ morbis applicarentur, non dubito quin tot malis affecta ecclesia ab iis omnibus ad integram sanitatem, optatamque felicitatem brevi traduceretur. Si unquam autem hoc erat sperandum, nunc quidem temporis maximo quidem jure universa quidem ecclesia a vobis expectat: qui divino quodam Spiritu ducti eo huc convenistis, ut omni cura totoque conatu ejusdem morbis remedium afferatis. Efficite igitur, patres, efficite, qui nunc estis Tridenti, ut quorum nunc eruditionem & anctoritatem, magnamque frequentiam universus orbis magnopere admiratur, laudet posteritas judicium, prudentiam, ac pietatem. Vos enim pientissima illa, & communis omnium mater ecclesia gravissimis injuriis affecta appellat, vos rogat, vos obtestatur, vobis tanquam medicis & chirurgis ostendit non modo pulsum & faciem, sed & livores & plagas: *Magna est, o ecclesia, velut mare contritio tua, quis medebitur tibi?* (Thren. 2.) vos soli, patres, vos, inquam, vos penes quos sunt certa hujus morbi, & explorata antidota: penes quos sunt præsentanea & parata tantorum malorum remedia: quæ si commode, opportune atque celeriter (est in mora periculum) adhibueritis, felicem quidem ecclesiam.

Si vero ab incœpto destiteritis, aut re infecta, quam felicissime cœpistis, in patriam (quod Deus avertat) redieritis, actum profecto erit de nobis. Nam præterquam quod adversariis nostris risum, vobisque ingentem ignominiam conciliaretis, clamaret etiam lugens ecclesia, justoque dolore compulsa, Deum adversum vos cum Isaia his verbis interpellaret. (Isaia 1.) *Vulnus & livor & plaga tumens non est alligata medicamine, neque fota oleo*, eorum qui mihi succurrere poterant, negligentia.

Sed quid ego imprudens vereor? Quid rem etiam alioqui justissimam vobis nitor persuadere? quorum omnium summam, satis superque habeo exploratam? Et quos certo scio, suscepto per vos muneri non defuturos? Pergite igitur, alacri animo, eodemque studio quo cœpistis, nosque interim, qui laborum vestrorum participes fuimus, & sumus, Deum optimum maximum, qui est bonorum omnium parens & auctor, gemitibus, suspiriis, & continuis precibus interpellabimus, ut quæ per vos felicissime cœpit, per vos etiam non minus feliciter perficiat & absolvat. Et jam hoc ipsum, patres, cum ecclesia nostra hodierno die orante petamus, & finiamus, dicentes: *Aurem tuam quæsumus domine precibus nostris accommoda, & mentis nostræ tenebras gratia tuæ visitationis illustra. Qui vivis & regnas in secula seculorum. Amen.*

LAUS DEO.

CIV.

GASPARIS FERRANTII, SUESSANI theologi, oratio ad patres concilii Tridentini, habita in festo divi Joannis apostoli & evangelistæ, anno a Christo nato MDLXII.

TANTA frequentia, tantaque alacritate in has sacras ædes festis hisce diebus con-

ANNO CHRISTI 1562.

A venistis, illustrissimi patres, atque reverendissimi antistites, ut hæc hyemis tristitia, visque frigorum, quam vix tectis ac pellibus sustinemus, in verni temporis suavitatem atque lætitiam versa esse videatur. (Chrysosto. in serm. de S. Philogon.) Natalis enim domini, qui merito omnium festorum festum, & quasi metropolis a quibusdam patribus appellatur, & præclarum ac splendidum divi Stephani protomartyris trophæum quemvis quantumvis mœstum ac tristem exhilarare potuissent. Huc accessit felicissima anniversariæ illius diei recordatio, qua salutis nostræ auctor Christus sponsam suam ecclesiam vario, gravique ac diuturno morbo laborantem, multisque vulneribus sauciam summo pontifici animarum nostrarum medico vere Pio curandam
B tradidit. Ac paulo ante cum hodierni evangelii vocibus, quibus tum ad Christum simul cum Petro sequendum, tum ad beati Joannis apostoli Christo carissimi divinas æternasque laudes celebrandas invitati sumus, aures nostræ personarent, majorem in modum hæc lætitia crevit. Quis enim non vehementi afficiatur gaudio, cum tam amanter ac benigne a domino vocetur? quis porro non ingenti lætitia perfundatur, cum præclaris divinisque hominibus debiti honores ac justissimæ laudes tribuuntur, cum per illos, utpote servos Deo conjunctissimos honores domino deferunt? cum populus Christianus per egregiorum fratrum narrationem ad virtutis stu-
C dium incitatur? hinc crebræ illæ, & consimiles sanctarum literarum voces: *Laudate dominum in sanctis ejus. In memoria æterna erit justus. Memoria justorum cum laudibus: Et sapientiam ipsorum narrant populi & laudem eorum nunciat ecclesia.* (Psal. 150. Psal. 112. Prov. 10. Eccles. 44.)

Quod si omnium sanctorum memoria honore divino consecrata, piis hominibus est jucundissima: quanto nobis jucundior esse debet hujus viri sanctissimi, cujus nunc diem festum anniversarium agimus, celebris ac sempiterna memoria? quem præ cunctis apostolis Christus amavit, qui verba omni sapientia omnique intelligentia sublimiora est locutus, suaque doctrina &
D sanctitate ecclesiam veluti Sol clarissimus illustravit. De hujus igitur apostoli præconiis, qui omni laude, omnique oratione est superior, pauca inter innumerabilia & prope infinita dicturus vereor, ne eam imminuamus, & obscurem potius quam illustrem. Ac profecto multa me deterrebant, ne ex hoc loco, apud tantos talesque viros verba facerem. Nam si Daniel & Manuel Samsonis pater angelorum aspectum non tulerunt, sed expaverunt, & tremuerunt, & proni in terram ceciderunt: (Danielis 8. & 10. Jud. 13.) quanto æquius erat me aditum hujus loci aspectumque vestrum vereri? Vos etenim orbem universum referentes & Dei vicem gerentes hic sedetis, non duodecim tribus Israel modo, sed ange-
E los etiam pene ipsos judicaturi. (Matth. 19. 1. Cor. 6. Matth. 5.) Vos sicut civitas supra montem posita in oculis omnium ac veluti lux mundi super candelabrum positi estis: ut omnibus qui in domo, hoc est, in Christiana republica sunt, luceatis. Sed me eorum virorum jussa, quibus mihi necessario fuit parendum, ut rem tantam aggrederer, impulerunt. Quamobrem illius fretus auxilio, *qui infirma, & stulta mundi elegit, qui ora mutorum aperuit & implevit, rudes fecit disertos ac sapientes, & mysteria sua parvulis revelavit, qui ex ore infantium & lactentium perfecit laudem*, & (1. Cor. 1. Matth. 8. 12. & 15. Marc. 7. Psal. 8. Luc. 10. &) nobis

Anno Christi 1562.

Matth. 11. Psal. 8. & 21. Matth. 21. & 10. & Matth. 16. Joan. 21. Matth. 26. Luc. 22.

nobis etiam cogitantibus dat quid loquamur: de hodierno evangelio, simulque de beato Joanne apostolo & evangelista nonnulla breviter dicam.

In cœlum salvator noster ascensurus, agnos & oves suas Petro apostolorum principi cœlestis doctrinæ pabulo pascendas ter commendavit, aperte ostendens, quantum illas diligeret, ac Petrum ipsum cui soli antequam cruci pro nostra salute affigeretur, se claves regni cœlorum daturum & super illum ecclesiam suam ædificatumm promiserat: pro quo Patrem quoque oraverat, ne illius unquam fides deficeret: quo alios docere, & in vera religione confirmare posset, oibis universi magistrum ac pastorem proposuit. Et ab eo sublimi quadam sapientia ecclesiam suam unam, gregemque unum monstrari voluit ut omnis perturbatio & confusio ab ecclesia tolleretur, & ordo servaretur: Nosque cum capite nostro Romano pontifice, Christi vicario, Petrique successore quasi membra compacti Christi corpus in terris referremus. Eidem Petro mox genus mortis in conspectu domini speciose prædixit, qua Deum erat illustraturus, mirificum erga illum amorem & curam ostendens, hæc postquam Petro Christus significavit, subjunxit, *Sequere me*: jubens illum sequi non tam hnmanis vestigiis, quam imitatione virtutis. Perinde enim est ac si dixisset: Datam mihi provinciam administra, rege ecclesiam, quam meo sanguine acnuisivi: me tibi exemplum ad imitandum propone. Ego pro fratribus meis, ex quibus tanquam ex vivis lapidibus, ecclesiam construxi, vitam posui, quoquo amore majorem nemo indicare potest; debes & tu mea vestigia persequens, cruce tua suscepta: instar boni pastoris, animam tuam pro commissis tibi " omnibus dare. Ac videtur etiam dominus his verbis contentionem, quam cum Petro habuerat, illi in memoriam revocare: Repete, inquit, memoria me tibi olim dixisse; *Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris autem postea*: nunc tempus illud advenit. *Sequere* ergo *me*, paratus posthac pro me & in carcerem conjici, & mortem oppetere. Quibus auditis, non reclamat Petrus, non murmurat, non obnititur, non fugam aut diverticulum quærit, sed statim domini sui paret mandatis. Ex quo monemur, ut Deum quocumque nos vocat sequamur, ne Spiritui sancto resistamus, neve illum contristemus. Non tarde autem, nec cum interpellatione Christum sequi jubemur, ne si ad aratrum manu semel admota retro aspexerimus, quod uxori Loth, nobis contingat? sed semper in pietate magis proficere studeamus, omnibusque rejectis, quæ nostrum in cœlum cursum impediunt, ad propositam nobis felicitatis metam festinemus. Præclare enim a sanctissimis quibusdam patribus dictum est, eum, qui in via salutis non progreditur, regredi: qui non proficit, deficere, qui non aliquid acquirit, perdere nonnihil. Ac Petrus ipse: *Melius*, inquit, *erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*. Quapropter Jesum dominum usque ad extremum spiritum magno ac forti animo est secutus.

Ex Cyprian. in l. de unitate eccl. & in epist. ad Corn. papam aliis patrib. Ephes. 1. & 4. Colos. 1. & 2. 1. Cor. 12. Rom. 12. citatur a D. Th. & aliis simile quiddam ex Cyrillo Alexandr. Psal. 115. Act. 20. Joan. 13. 1. Petr. 2. Joan. 15. 1. Petr. 1. & Joan. 2. Matt. 10. 16. & 22. Marc. 8. 4. Luc. 9. & 14. Joan. 10. & Joan. 13.

" f. ovibus

Act. 7. Ephes. 4. Luc. 9. & 17. Gen. 19. Philip. 3. Divi Greg. Bern. Leo papa &c. 1. Pet. 2. Act. 3. 4. & 8. Et hoc ipso Joann. ultimo, & Luc. 5.

Ceterum orbis terrarum cura suscepta, Joannem, cum quo tam arcte amicitiæ vinculo erat astrictus, ut vix ab eo divelli posset, socium & collegam optabat. Quare conversus cum illum injussum sequi videret: *Domine*, ait, *hic autem quid?* quod ita divus Chrysostomus, & quidam alii doctores gravissimi interpretantur: Numquid eamdem viam aggredietur? non mecum gregi tuo præerit? non mecum simul constitutam a te rempublicam geret? Aliter tamen B. Cyrillo & B. Augustino, & aliis nonnullis videtur. Non enim censet Petrum quæsiisse, an Joannes secum esset orbi præficiendus, sed an martyrii palmam adepturus. Non abs re autem recubitus illius evangelista meminit, & quod discipulus ille præ ceteris a Christo dilectus, quis illum esset traditurus, interrogavit: sed ut Petri fiduciam post negationem ostendat, & ad quantum dignitatis gradum ascendisset, ut etiam intelligamus, homines post patrata crimina, cum resipuerint, majorem a Deo gratiam consequi. Qui autem antequam Christum negaret, non est ausus ab eo quærere, quis illum esset proditurus: sed id muneris huic ipsi Joanni delegavit: nunc commissa sibi fratrum cura, ipse magistrum interrogat tacente Joanne: Et non modo alterum pro se non substituit, sed pro Joanne intercedit, & illi vicem reddit: arbitratus velle illum quidem, sed non audere de se sciscitari. Quid autem dominus noster respondet? *Sic eum volo manere*, vel, ut passim in Græcis codicibus legitur: *si eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Retundit dominus nimium Petri fervorem. Ne arbitreris, ait, me eodem modo de vobis disposuisse: nec ad te scire id pertinet: si eum hic, aut alio in loco volo manere, donec mihi placuerit illum ad me vocare, vel aliquid aliud de eo statuero: te vero orbi universo præesse: & si te multa pro me perpeti volo, ac demum mortem, & summum supplicium subire, hunc autem manere, donec iterum veniam orbem indicaturus, quid ad te? Quid tua refert? tu me sequere, munere tuo fungere, hoc age, id considera, & te magnis certaminibus para. Hac sententia quam omnium mentibus infixam esse cuperem, nos dominus admonet, ne aliorum facta indagemus, ne curiosi aliorum exploratores simus, ne in apostolicam illam reprehensionem incurramus: *Tu quis es, qui judicas proximum tuum, & alienum servum?* Sed ut nobis ipsis, ut divinæ legis oracula jubent, attendamus. *Debemus quidem alter alterius onera portare*, & proximorum nostrorum curam habere: cum scriptura dicat: *unicuique mandavit Deus de proximo suo, &, caritas non quærit quæ sua sunt*: Et apostolus jubet nos quærere non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum. Non solicite tamen, nec curiose aliorum facta scrutanda sunt. Ac multo minus futuros rerum eventus quos sibi Deus reservavit, investigare debemus, ne illud merito nobis objiciatur, *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate*. Et illud: *Noli altum sapere, sed time*. Sed in omnibus divinæ voluntati acquiescendum est, & illius consilio obtemperandum, qui ait: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæcumque tibi præcepit Deus illa cogita, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus*.

Anno Christi 1562. Inter quos cardinales Cajetanus; divus Thomas utramque interpretationem admittit.

Inter quos Theophy. lectus.

Jacob. 4. Rom. 14. Deut. 4. 1. Tim. 4. Luc. 17. & Act. 20. Gal. 6. Eccle. 17. 1. Cor. 13. 1. Cor. 10. Act. 10.

Act. 1. Rom. 1.

Eccl. 3.

Hoc igitur modo dominus Petrum objurgat. Quæ verba quia non recte discipuli ejus acceperant, existimantes Joannem non moriturum: leviter eorum suspicionem corrigit evangelista, tanquam quid ille dixerit, non intelligerent: vel certe tradit verbis dominum non expressisse quod illi suspicabantur. *Non dixit*, inquit, *Jesus, non moritur (Quis enim est homo, qui vivit, & non vide-*

Psal. 88. Heb. 9. 2. Reg. 14.

ANNO CHRISTI 1562.

videbit mortem: statutum quippe est omnibus hominibus semel mori: Et, omnes sicut aquæ dilabimur) sed sic eum volo manere donec veniam &c. Ob quæ verba nemo suspicari debet, minus verum esse, quod salvator noster Joanni & Jacobo prædixerat, *calicem quidem meum bibetis*: nihil enim hoc loco de seipso evangelista asserit, neque negat. Et quamvis gladio non occubuerit, vere tamen calicem domini bibit, & cum juxta crucem domini stetit: & cum multa pro ejus nomine passus. Et injuria affectus gaudio exultabat: & cum Domitiano imperante, in dolium ferventis olei demersus fuit, ut auctor est Tertullianus in lib de præscriptione adversus hæreses & postremo cum sub Antichristo, ut a multis creditur, pro Christi nomine occidetur. Sed his, & aliis hujuscemodi, quæ de illius morte, ac tumulo, & de Petri, & Joannis comparatione, & quæ de actione & contemplatione dicuntur, quæ per duos apostolos, quæ etiam per Martham & Mariam, & per Rachelem & Liam significantur, consulto brevitatis causa prætermissis, ad ea, quæ restant, pergamus.

Matth. 20. Joan. 19. Act. 5. Item divus Hieronymus in primo libro contra Jovinianum & Beda. Refert D. Thomas hæc opinionem, & alii. Luc. 10. Gen. 29.

Hic est, inquit, *qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium ejus*. Hæc de se ipso dicit, quoniam incredibili afficiebatur gaudio, quoties singularem erga se amorem, & maxima beneficia memoria evolvebat: & se ut gratum illi ostenderet, ac simul causam, qua est ad scribendum adductus, afferret. Divino enim instinctu, afflatuque concitatus, solam Dei gloriam, & utilitatem nostram respiciens, hæc scripsit. Namque ut accepimus, per annos plus minus sexaginta quinque a passione Christi sine scribendi adminiculo fidei nostræ mysteria prædicavit. Deinde vero episcoporum Asiæ rogatu hæc literis mandavit, ut impiorum hæreticorum ora obstrueret, & perniciosos illorum errores profligaret: tum etiam ut adderet, quæ alii evangelistæ omiserant, & ut filiis suis quos per evangelium verbo veritatis genuerat & cœlestis doctrinæ cibo aluerat, aliquod munus aut pignus ab illis discessurus relinqueret. Et hæc quidem verba, quibus se tanquam verum & integrum testem evangelista commendat, Spiritus sancti instinctu protulit, totius ecclesiæ quæ hoc evangelium, ut alia in canonem sacrorum librorum retulit, personam suscipiens.

D. Aug. in præfatione in Joan. & Beda ex Eusebio lib. 3. cap. 33. Hier. de viris illustr. & Epiph. lib. 2. hæresi 51. contra Alogos. 2. Cor. 10. Ex Simone Metaphraste.

Quis autem dubitet virum hunc sanctissimum & beatissimum, cujus hodie festum diem tanta animorum alacritate & lætitia celebramus, certissimum & locupletissimum esse testem atque dignissimum, cui fides de Christo loquenti habeatur? Cum non solum ut reliqui apostoli, res a Christo gestas oculis suis viderit, & ipsius verbi minister fuerit, & ab illo doctrinæ suæ testis delectus, quam multis maximisque miraculis, summaque vitæ sanctitate comprobavit: sed præcipuo ac singulari quodam modo de Christo, ac de rebus divinis testimonium dixit: idcirco de seipso alio loco dicit: *Significavit mittens per angelum suum servo suo Joanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Jesu Christi quæcumque vidit*. Et rursus: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectarunt de verbo vitæ, testamur, & annunciamus vobis*.

Act. 2. 4. 5. & 10. Joan. 13. & Lucæ 1. Apoc. 7. Joan. 1.

Hic est ille Joannes, quem dominus ex nuptiarum occupatione & molestiis, velut ex turbulenta quadam tempestate vocavit, tanta cum eo benevolentia & familiaritate conjunctus, una cum fratre Jacobo, ut ipsorum mater ab illo petere non dubitaverit, ut cum esset in regno suo, alterum a dextris, alterum a sinistris collocaret. Hic cum Petro, & eodem Jacobo domini transfigurationi interfuit: eumque est comitatus, dum Jairi archisynagogi domum ad ipsius filiam a morte revocandam ingrederetur: hic cum Petro missus est, ut pascha pararet, & in montem olivarum, ubi Christus orabat, assumptus Jesum de proditoris nomine, ut dictum est, solus ausus est percontari: ipsum captum in atrium pontificis, cui notus erat, secutus fuit, & Petrum etiam introduxit: ad ipsius monumentum cum Petro cucurrit. Cumque sibi & Petro & quibusdam aliis apostolis in lacu Genezareth ad mare Tiberiadis navigantibus Christus, ubi revixit, apparuisset, ipsum solus agnovit. Hic est ille tonitrui filius, plenus spiritu sapientiæ & intellectus & gloriæ stola indutus, qui in medio ecclesiæ os suum aperuit, & ingenti doctrinæ sonitu universum orbem implevit. Hunc, Petrum & Jacobum domini fratrem, quod post Christi ad patrem ascensum, ecclesiam Dei supra ceteros regerent, ecclesiæ columnas, Paulus vocavit. Nam inter cetera ejus & Petri prædicatione, post claudum sanatum ad portam templi speciosam appellatam, quinque millia hominum uno die sunt ad fidem conversa. Idemque duo post Stephani martyrium in Samaria, quæ Philippo prædicante verbum Dei receperat, missi fuerunt, ut illam in fidem confirmarent, & per ipsorum orationem & manuum impositionem baptizati Spiritum sanctum acciperent, qui nondum in quemquam illorum venerat. Hic est ille Joannes, qui in extrema illa cœna in sinu domini, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, recubuit, unde veluti ex uberrimo omnium bonorum fonte aquam sapientiæ cœlestis & salutaris, affluentius quam ceteri, hausit: ut merito in figura quatuor animalium aquilæ volanti comparetur, quæ, & volatu volucres omnes antecellit, & oculis non conniventibus Solis radios intuetur. Hic denique ob insignem caritatem, qua cor ejus ardebat, quam in ore semper habebat, cujus commendatione scripta sua implevit, & ob magnam animi simplicitatem, mansuetudinem, humilitatemque, modestiam, & propter maximam cordis sinceritatem & puritatem a Deo a Christo dilectus fuit, ut solus ab eo diligi videretur. Discipulus ille, quem diligebat Jesus, cujus dilectionis quodnam majus argumentum esse poterit, quam quod Christus cum penderet in cruce, virginem matrem illi virgini, & illum vicissim matri commendavit.

ANNO CHRISTI 1562. vln. & Aug. in proœmio in Joan. Et ex Beda, Nicephoro, & aliis. Matth. 20. Idem 7. Lucæ 19. Idem 8. & Marc. 7. Matth. 26. Joan. 13. 21. Idem 18. Idem 21. Marc. 3. Galat. 2. Act. 3. 4. & 8. &c. Joan. 18. 21 & Colos. 2. Ezech. 7. Ex B. Hier in 3. com. in epist ad Gal. cap. 6. Joan. 19. 20. 21. non semel. Idem 19.

Hunc itaque, patres amplissimi, tot divinis maximisque muneribus donatum, tot titulis illustrem, adeo carum Deo, ac tantæ apud illum auctoritatis & gratiæ, ut ab eo quicquid voluerit, unusquisque facile queat impetrare, summo studio veneremur: hunc invocemus; hunc patronum & advocatum, apud omnipotentem Deum habeamus. Cujus ope, si unquam, nunc, vel maxime indigemus, cum dies mali sunt, & totus fere *mundus in maligno positus est*; tot angustiis pressi, tot, tantisque malis pene sumus oppressi. Nam, vel omittam Turcarum tyrannum tot, tantisque triumphis tumidum de nostrorum cæde & calamitate deportatis, in nos in dies magis insultare, innumeros Christianos quotannis captos ducere, omnia deprædari, agros & oppida nostra vastare, exitium toti Europæ minari: vel Græciæ funestam & miseram ab apostolica ecclesia defe-

Ephes. 5. 1. Joan. 5.

Ex Hiero. 1. l. contr. Jo-

ANNO CHRISTI 1562.

defectionem silentio præteream quando tot hæreses tam fœdæ, tam perniciosæ & execrandæ in ecclesia Dei invaluerunt? nunc enim hæretici Christi & ecclesiæ hostes omnis doli, omnis sceleris, omnis intemperantiæ pleni, non solum Christi tunicam scindere, sed in minutissimas partes conantur secare.

Joan. 18. Matth. 27. Mar. 15. Hierem. 9. Proverb. 9.

Non Deo modo fonte aquæ vivæ relicto dissipatas sibi cisternas effoderunt, quæ aquas continere nequeunt, nisi furtivas & lutulentas, & non modo antiquos terminos a nostris patribus positos sunt transgressi: sed omnia recte constituta, sacros ritus, ceremonias, consuetudines, leges, jus fasque sustulerunt: omnium propemodum sanctorum patrum decreta nobis a Christo & apostolis quasi per manus tradita sanctissimorum virorum doctrina & miraculis confirmata, multorum martyrum sanguine obsignata resciderunt:

Matt. 7. Act. 20.

tanquam lupi rapacissimi in Christi caulas irruerunt; venerandas Christi & sanctorum imagines, non solum nefariæ & petulantis linguæ maledictis incessere: sed, o invisam sceleratorum hominum audaciam! o spectaculum Christianis hominibus miserandum, & sola Christi hostium impietate dignum! omni dedecore & ignominia affecerunt, per plateas & vias publicas traxerunt, pedibus conculcarunt, ferro igneque vastarunt. Tremenda demum sacramenta, divinæ gratiæ, & misericordiæ vasa, tanquam muscæ illæ apud Ecclesiastem, quæ perdunt suavitatem unguenti, polluerunt, & corruperunt, & cœlestes animarum nostrarum thesauros cum ipsi abjecerunt, tum eos quantum in se est nobis conantur eripere.

Cap. 10.
Ex Epiphanio lib. 1. κατὰ αἱρεσιῶν.

Nec exiguis terminis hæc detestabilis pestis continetur, sed per universam fere Germaniam & Britanniam grassata, modo Galliam quoque, cujus reges ob religionis observantiam & multa in ecclesiam, & Romanos pontifices beneficia hæreditario cognomine Christianissimi sunt appellati, mirum in modum invasit, non sine magno Italiæ, & aliarum provinciarum, quæ integram adhuc Christi fidem servant, periculo.

1. Tim. 1. ex Clemente Romano initio, τῶν διαταξεων καὶ διδασκαλιῶν ἀποστολικῶν.

In dies enim, ut cancer, magis magisque serpit, ac latius manat: & tanquam magnum aliquod incendium, nisi quamprimum extinguatur, finitima, & vicina comburit.

Dan. 3. & 9. Psal. 105. Psal. 43. & 78. Malach. 2.

Hæc autem justo Deus judicio super nos induxit, non solum ut boni exerceantur, & a malis dignoscantur: sed potissimum quia *peccavimus, inique egimus, recessimus a Deo, & præcepta ejus non audivimus, nec observavimus*. Propterea posuit nos Deus *in opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro*, & sicut per Malachiam minatus fuerat, *dedit nos humiles, & contemptibiles omnibus populis*.

Daniel 9. Isaiæ 64. Psal. 78. Joel 2. Psal. 94. & 78. Et Ezech. 27. Heb. 4. 2. Cor. 8. Philip. 2. 2. Cor. 5. Isai. 53. & 1. Petr. 2. Apocal. 1. 1. Joan. 1.

Quæ cum ita sint, patres amplissimi, hujus sanctissimi apostoli, & evangelistæ patrocinio freti, prosternamus preces nostras ante faciem domini, *non in justificationibus nostris, sed in miserationibus ejus multis*. Oremus dominum, qui fecit nos, ne irascatur satis, ne ultra iniquitatum nostrarum meminerit, ne det hæreditatem suam in opprobrium, quia *ipse est dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus*. Ipse nos creavit, ipse pater, & redemptor noster est, ipse ut infirmitatibus nostris compati posset, factus est homo, cujus natalem diem secundum carnem proxime celebravimus. Carnem nostram suscepit, ut nobis divinitatis suæ divitias impartiret: ut nos ditaret, factus est inops: ut nos cœlestibus bonis impleret, seipsum exinanivit.

1. Petr. 1.

ANNO CHRISTI 1562.

2. Petr. 2. Matt. 19. & 20. 1. Cor. 6. 5. Apoc. 4. Isai. 52. 2. Joan. 3. & 5. 1. Cor. 15. 2. Tim. 1. Rom. 5. 1. Petr. 3. Joan. 3. & 6. 10. & 20. Col. 2. 1. Cor. 16. 1. Jo. 5. Apoc. 3. Heb. 2. Joan. 12. 14. Deut. 6. 2. Cor. 3. & 6. Eph. 2. Joan. 14. & Apoc. 3. Joan. 1. 2. Joan. 3. Rom. 8. 2. Cor. 6. Ephes. 2. Thessal. 5. Matth. 5. & Luc. 6. Rom. 8. Luc. 1. Matt. 7. & 18. Marc. 11. Luc. 11. & Joan. 13. 15. & 16. Joan. 14. & 16. Isa. 49. Matt. 28. Colos. 3. Ephes. 4. Ad Tit. 2. Rom. 13. Matt. 18. Isai. 9. Joan. 12.

Cum peccatum non nosset, factus est pro nobis peccatum, ut nos in ipso justitia Dei efficeremur. Attritus & vulneratus est, ut suo nos livore sanaret, & peccatorum nostrorum sordes ablueret. Suo denique sanguine nos emit, & pro nobis mortuus mortem destruxit, ut nos in vitam revocaret, in pristinum bonorum statum restitueret, tyranni qui nos deceperat & vicerat, victores declararet, Dei templum, & filios efficeret: viamque nobis, qua ad res divinas & admirandas perduceremur, ostenderet, & innumerabilibus beneficiis naturam nostram afficeret. Qui ergo tantum nos diligit, ut seipsum, ac secum omnia nobis donarit, quicquam nobis negabit? Qui omnibus dat affluenter, ac nobis quæcumque ab illo peteremus se concessurum, nos orphanos non relicturum, sed usque ad consummationem sæculi nobiscum mansurum & Spiritum sanctum advocatum nobis, doctorem & consolatorem daturum promisit: Quando nos despicere poterit? quomodo nos non exaudiet, præsertim justa & necessaria postulantes, & quæ non minus ad ejus gloriam, quam ad nostram salutem, & totius ecclesiæ tranquillitatem & pacem pertineant? Multo minus oblivisci nos poterit, quam mulier infantem uteri sui, si modo cum Petro & Joanne illum sequamur; si veterem hominem exuentes, & novum induentes spiritu mentis nostræ renovemur: vitia fugiamus, virtutem amplectamur, sobrie, & pie, & juste vivamus in hoc sæculo: abjiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, & sic, ut in die, honeste ambulemus: & præsentibus rebus contemptis, cœlum tantummodo cogitemus. Ubi enim sunt duo vel tres in nomine domini congregati, ibi Deus est: ubi tot patres sunt, quis dubitet esse præsentem, qui non solum gentem multiplicet, sed etiam magnificet lætitiam?

Equidem ut finem dicendi faciam, patres amplissimi, tantam spem de benignitate Dei, ac de virtute, pietate ac sapientia vestra concepi, ut ea domini nostri verba audeam usurpare: *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. Erit profecto judicium mundi, non illud solum quo boni a malis, ecclesiæ catholicæ filii ab hostibus secernantur: sed quo turpe ab honesto, justum ab injusto, zizania a tritico, ac demum pravæ consuetudines, ac scandala, & offendicula a rectis rerum usibus, officiis, & recte factis separarentur. Princeps autem mundi hujus satan, qui magnam Christiani orbis partem erroribus, & multo majorem corruptis moribus infecit, & occupavit, a Dei virtute, & ministerio vestro superatus foras ejicietur. Ita tandem Deo duce, qui vires vestris mentibus addet, & felicibus auspiciis ut optandum & sperandum est, secunda reddet omnia; & Pii pontificis maximi paterna cura, & diligentia, ac vestra opera & consilio fiet, ut moribus emendatis, & erroribus depulsis contentiones, & dissensiones deponantur: nec amplius hæretici qui maximum & miserrimum circa fidem naufragium fecerunt profanas vocum novitates exquirant; ac tanquam parvuli fluctuantes omni vento doctrinæ circumferantur, nec sint inter nos schismata, sed omnes omnibus in locis idem dicant, & sentiant: omnes depositum fidei servent. Sic proprium decus & pulchritudinem ecclesia recipiet, sacerdotii dignitas nunc pene amissa recuperabitur, optimos, uberrimos, ac jucundissimos fructus Christi vinea feret. Nos autem in domo Dei a Christo super fundamentum apostolorum & prophetarum

1. Tim. 2. 1. Tim. 6. Ephes. 4. 1. Cor. 1. Philip. 1. Rom. 12. 1. Tim. 6. Joan. 25. Isai. 5. Matt. 16. Eph. 2. 1. Cor. 3. 1. Tim. 3. Matt. 26. Cypr. epist. 11. Lib. 1. & alii patres.

rum

Anno Christi 1563.

Sophoniæ 3. Ephes. 4. Jo. 20. & 21. Ezech. 34. & 37. Matth. 14. & Ephes. 4.

rum ædificata permanentes, in catholica, inquam, orthodoxa, & apostolica Romana ecclesia, *quæ est columna & firmamentum veritatis*, adversus quam, ne portæ quidem inferi prævalebunt: extra quam, veluti extra arcam Noe, nulli salus potest contingere, & Deo sub jugo uno (ut ait propheta) servientes, unam fidem, unum baptismum, unum ovile Petro a domino commendatum, unum supernum pastorem in terris, unum dominum Jesum Christum agnoscamus in cœlis, cujus gratia & benignitas beati Joannis apostoli & evangelistæ precibus ac meritis, ex vitæ hujus procellis & scopulis ereptos salva nave ac mercibus ad æternæ felicitatis portum nos perducat.

DIXI.

CV.

DE CHRISTO PUERO CIRCUMCISO, & Jesu vocato, concio Tridenti habita Calendis Januarii MDLXIII. *in amplissimo sanctæ synodi, cardinalium patrum, atque oratorum consessu, a domino Roberto Furniero, Gallo, doctore theologo, Ambianensi canonico, auctore.*

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur, Lucæ 2.

Ex Ambrosio in apologia Davidis c. 5. Luc. 2.

PRETIOSUM certe & præsentibus consiliis vestris pernecessarium munus, solemnis & pridem usitatus Christiani sacerdotii ritus vobis hodierno die exhibet, illustrissimi & reverendissimi domini cardinales, clarissimi oratores, & sanctissimi patres, Christum Jesum, bonorum omnium fontem exundantissimum, infantulum quidem ipsum, & nuper inter crates, ut ita dicam, ac præsepia nascentem, sed alta jam spirantem tamen, & pro sua sponsa ecclesia imperatæ sibi a Deo patre militiæ præclarum ac illustre tyrocinium edentem, primosque laudis ac nominis sui honores ac titulos fuso primum sanguine emerentem simul & suscipientem. Hoc nobis margaritum nobile, & quod rerum suarum solida commutatione redimere cautus institor non recuset, hodiernum evangelium attulit: & angusto historiæ compendio, velut concinno quodam scriniolo conclusum, sinceris purgatisque præcordiis sumendum, habendum, fovendumque dedit. Suscipiamus ergo, sanctissimi patres, non illotis manibus tam opportunum, tamque optabile donum, cui utque par est, gratiarum evangelia rependamus, ipsam illam qua clauditur evangelii arculam impetrata cœlestis agni clave recludamus, ut amplius perfecta tanti muneris dignitate, certiore judicio meriti magnitudinem æstimantes, quantum ejus auctori debeamus propensiore studio & ore pleniore velimus confiteri.

Matt. 13.

Apoc. 3.

Enimvero, patres, cum tantum salutaris doctrinæ thesaurum tanta verborum brevitate compressum inspicio, succurrit animo, quod pridem est ab illo admirando scriptore Dionysio ex unius apostolorum Christi auctoritate semper annotatum, omne de Jesu evangelium & longum & breve esse, quod ut in gleba, quod ajunt, & re præsente experiamur, quid magnum tanto laconismo dici potest, quam quod nunc est evangelii voce recitatum? Filium Dei, puerum factum, octavo die circumcisum, cœlitus allato nomine Jesum esse appellatum? Atqui si hanc evangelicam scytalen evolvas, & intus latens pietatis sacramentum explices, non (quod quidam sine ratione magnopere mirati) in vacuæ nucis putamine conclusam Iliadem malorum, ut dicitur, reperies, sed inexhaustam salutarium bonorum θάλασσαν ipse tibi poteris oblatam gratulari. Hic tu conjunctam arcano ineffabili, cum summa humilitate summam comperies majestatem, in eodem illo æterno, atque octo dierum puero habiturus, quod & suppliciter adorare, & utiliter imitari possis. Hic tu perantiquum illud circumcisionis mysterium, quum attentius observaris, simul & divinæ sapientiæ profunda consilia mirabere, & quid abs re tanti sacramenti ratio requirat considerabis. Hic tu denique cum cœleste illud & salutare Jesu nomen Christo virginis filio inditum audieris, dignitatem ejus veneratus ipse nominis ac officii tui recordabere. Magna hæc sunt, patres, & homini Christiano ad omnem pietatis partem non mediocriter profutura, si serio attendantur.

De Mystic. theol. cap. primo.

Gell. noct. Att. lib. 17. cap. 8. Plin. nat. hist. lib. 40. 7. cap. 22.

Quid enim (ut de primo illo exinanitæ majestatis beneficio primum dicamus) tum ad agnoscendam summi erga nos nominis φιλανθρωπίαν, tum ad nobis ingenerandum referendæ gratiæ studium potest esse valentius, quam tanta nostram mortalitatem dignatione ornatam atque auctam intueri, ut jam non homo sibi, quam Deus homini possit esse conjunctior, ac notior? Recordemur, sanctissimi patres, quanto se cruciatu miseri mortales jam inde ab illa primi hominum defectione (quæ tantis tenebris mentes nostras obscuravit) sese afflixerint, ac torserint, ut divinæ cognitionis scintillam aliquam saltem eminus prospicere possent. In quo tamen, tanto fere quisque a scopo aberravit longius, quanto feliciore ingenio, & præstantiore natura præditos videri voluit.

Eos omitto, qui, quam philosophici nominis supercilio magnam stultitiam tegerent, non dubitarunt vel omnem religionis ac numinis opinionem semel ex hominum animis tollere, vel deorum myriadas innumerabiles confingere, vel petita in dies longiorum comperendinationum venia respondendi cunctatione temeritatem suam confiteri. Modestiores illi, & quos alicujus sapientiæ animalia Tertullianus cognominabat, quum unam quidem primam, secundas vero ac tertias rerum creatrices ἐννοίας philosophati sunt, ne dicam fabulati, quid aliud quam Valentini, Montanique discipulis prodigiosas & mendaces αἰώνων προβολὰς suppeditarunt? Nimirum (ut apostolus ait) *evanuerunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipiens cor eorum, ac dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Fuit enim, patres, divinæ εὐδοκίας ac benignitatis non humanæ temeritatis hoc beneficium: inclinare cœlos ac descendere, ut innotesceret, divinam celsitudinem oportuit, & (sicut contra Celsum Origenes scribit) prudentis & docti præceptoris instar ad discipulorum se humilitatem & captum demittere: nam argenteis iliis columbæ pennis, ut ait psaltes, destitutos ad eum penetrare qui ascendens super cherubim, & evolans super pennas ventorum, *tenebras posuit latibulum suum*, nihilo feliciore exitu conari quis potest, quam vel illi quondam Babelis architecti, vel qui in Aquilonem se se extollere conatus, in profundissimum æternæ caliginis baratrum præcipitavit. Noster est ergo, sanctissimi patres, tantæ majestatis descensus noster iste

Tert. in apologet. c. 10. Idem in lib. de patientia.

Rom. c. 1.

Psalm. 17. lib. 4. & idē Dion. in præfatio. lib. de divinis nominibus.

Psalm. 17. Genes. 22. ut & citatur ab Origene lib. 4. contra Celsum.

Isai. 14.

Dion. de divinis nominibus c. 3.

(sicut

(sicut apud eumdem illum Dionysium est) e cœlo demissus quo sursum attollamur divinæ benevolentiæ funis: noster illius inaccessibilis lucis ad humanæ imbecillitatis oculos attemperatus fulgor, quum adorandus ille Dei filius, splendor gloriæ & figura substantiæ ejus, egressus a diebus æternitatis, cujus thronus in sæculum sæculi, paulo minus ab angelis nostri gratia minoratus atque extenuatus est & auctor salutis nostræ per passionem consummatus: nimirum, ut quomodo lutum nostrum (quod e nihilo crearat) divino quodam oris sui spiraculo, animavit, ita tandem nova, & inenarrabili Dei hominisque commixtione, non in unius naturæ confusionem, sed in unius personæ hypostasim (quo nullus arctior nexus esse potest) sibi conveniret; Quis non hæc præclara ac magnifica Christianæ religionis initia reputarit? Atqui, tanto magis id quisque dixerit, tanto plenius qui fuerint horum initiorum progressus animadverterit. *Ubi venit plenitudo temporis*, ait apostolus, *misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret.*

[*Hebr. 1.* *Mich. 5.* *Psal. 8.* *Bern. serm. 20. de nativitate domini. August. Epist. 3. quæ est ad Volusianum.* *Gal. 4.*]

Obtrectent usque, atque oblatrent licet Cherintus ac Manes, totumque Apollinaris, Praxeæ, Hermogenis, Eutychisque satellitium; primus hic quidem Christo fuit a patre mandatæ legationis gradus, ut ex illibata muliere vera virgine, vera matre nasceretur, filius hominis fieret, vere nostrum, vere humanum corpus indueret, *ut quia pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse pariter participaret eisdem.* Secundus vero, ut sub lege esset. Quid hic audimus, sanctissimi patres, reges terræ a quibus tributum accipiunt? a filiis suis an ab alienis? quod si ab alienis, ergo filii liberi sunt; ergo lege soluti. Quid ergo? an non hic est Dei, non dico συνούσιος, sed ὁμοούσιος, filius perdilectus, in quo complacuit patri? an non hic est *omnipotens ille sermo, qui cum quietum silentium tenerent omnia, & nox in medio cursu suum iter haberet, a regalibus sedibus venit?* An non imperium ejus super humerum ejus? An non dedit ei pater omnia in manus, & pedibus ejus cuncta subjecit? An vero tantisper alienus, tantisper hæres parvulus, tantisper sub tutoribus atque actoribus positus, tantisper forma atque habitu servus, dum, ut apud Leonem est verbi majestate velata humanæ redemptionis impleretur dispensatio!

[*Heb. 10.* *Matt. 17.* *Epiphan. in Ancorato.* *Matt. 3. & 27.* *Sap. 18.* *Isai. 9.* *Joan 13.* *Psal. 8.* *Gal. 4.* *Epist. 83.*]

Videamus, patres, quam non arbitratus sit Christus esse rapinam, esse se æqualem Deo. Quod jure nostrum est, quod bona fide, quod sine ulla alienæ injuriæ conscientia possidemus, omnium usibus patere facillime ferimus: si quid furto abstulimus, si quid invasimus, si quid eripuimus, id omnibus viribus soli sic retinemus, ut inde nobis quicquam decedere gravissime patiamur. Hic ergo, quid puer iste, atque Emmanuel noster? num quum sit ipse auctor, sancitorque legis supra legem extare pertinaci studio contendit, quo sibi uni singularem dignitatis suæ celsitudinem asserat, ac vendicet? Num metuit, ne verbi potentiam involuta pannis infantia minuat? Num timet, ne præceps in Ægyptum fuga, magnificæ illi Magorum adorationi quicquam detrahat? Num a Joanne baptizari, aut agnus vocari renuit, ne quid audito de gloria sua paternæ vocis eulogio derogetur? Num vel cibum jejunus, vel somnum fatigatus aversatur, ne quid miraculorum gloriæ, tantæ servitutis officiat necessitas? Num ipse parentis utriusque sui conditor & servator, ut sibi potestatis in omnes plenitudinem sartam tectam tueatur, recusat esse subditus illis? Minime vero, patres, minime inquam, sed quamquam justissimus, prudentissimus, optimus; & numeris omnibus absolutissimus νομοθέτης & cui merito lex non fuisse posita videatur; legem tamen solvere non venit, sed adimplere. Digna vox, ait quidam, imo vero digna virtus majestate regnantis, legibus se alligatum principem gerere, nedum profiteri, suamque auctoritatem de earum auctoritate æstimare, & quum ad eamdem rempublicam, sicut caput ad corpus pertineat, pari jure cum membris degere, & ex eorum commodis præfecturæ suæ amplitudinem, ac dignitatem metiri. Hoc doctrinæ compendium, Christiani patres, si in ecclesia, atque adeo in hac sacra œcumenica synodo, valebit, beatos nos quibus leges vestræ non modo spectabiles & præclaræ, sed sacrosanctæ futuræ sunt, ac æternæ: vos vero longe beatiores, qui cum optimarum legum ipsi auctores sitis, solvi tamen etiam vestris legibus recusetis. Hoc demum est Christum legi subditum atque obsequentem imitari, hoc a divini legislatoris vestigiis non discedere, hoc vera pro Christo legatione fideliter fungi, hoc denique non Lesbias ac plumbeas regulas fundere aut (quod Anacharsis dicebat) aranearum telas texere, sed vere catholicas, vere Christianas, vere conciliares sanctiones condere, quibus facile & veritatis hostibus os obstruatur, & intemperantium hominum ambitio, cupiditasque frænetur.

[*Philip. 2.* *Psal. 7.* *Matt. 2.* *1. Tim. 1.* *Matt. 5.* *Justin. imp. cod. de lege & constit. lege digna.*]

In hanc vos curam incumbere, sanctissimi patres, Christus ipse non tantum puer natus; sed multo magis circumcisus hortatur, & jubet. Quid enim bonæ rei fere amplius (ut hoc quoque loco circumcisionis dignitatem expendamus) Judæis ac eorum symmystis ὀκταημερινὸς illa præputii sectio fuit, quam longius dilati beneficii, & diuturnæ servitutis nota? An non hoc apostolus apertissime significabat, quum diceret? *state, & nolite iterum jugo servitutis contineri: testificor enim omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.* Quod non ob id (opinor) ab eo dictum est, quo sic circumcisionis pretium ac pondus elevaret, aut quod renovati cum illo primario credentium parente, exemplari, ac principe Abrahamo, Adamici fœderis sacramentum eam esse nesciret, sed quo, ex ipsius pacti, cui circumcisio serviebat, conditione & natura, etiam Deum ipsum omnium potentem & cujus voluntatem ac majestatem merito credimus esse debere liberrimam, αὐτομάτως tamen ac sponte legem quam condiderat subiisse judicaret. Quod si quis me roget, quænam ea sit pactio, cui se dominus omnium, tam admiranda fœderis hujus sanctione volens obstrinxit, equidem ex concepta ipsius stipulationis formula eam esse respondebo, qua se quidem Abrahamo & posteris ejus protectorem, mercedem, Deum denique ac servatorem fore spopondit: ab eodem vero, ut & ipse & soboles ejus, coram se ambularet, perfectus esset, ac benedictionis semen firma fide expectaret, stipulatus est: Quod quia Abrahamus cadens pronus in terram & adorans promittere atque assentiri visus est, pactum certe firmavit, quo etiam Deus ipse, tanquam ex oris sui syngrapha æternum vinctus, atque (ut sic dicam) indispensabiliter obligatus teneri voluit. Porro pactum hoc quoniam divina benignitas immotum, ac sempiternum esse volebat: jurisconsulti prudentis modo ipsum tutissi-

[*Gal. 5.* *Gen. 3.* *Gen. 14. & 16.*]

Anno Christi 1563.

tutissimis utrinque cautionibus adversus omnes satanæ artes ac machinas armavit, ac muniit. Nam hinc quidem ut consilii sui immobilitatem ostenderet, promissioni jusjurandum addidit, *ut per res duas, quibus impossibile est mentiri Deum, non modo spem, ac fiduciam certam, sed etiam firmum* (ut ait apostolus) *solatium haberemus*: illinc vero, ut interea, dum expectabatur benedictionis semen, constans perseveraret sponsionis vigor, omnibus iis qui pacti consortio tenebantur, obligationis memoriam ex hujus salutari sacramenti indelebili cicatrice assidue præsentem esse imperavit. *Heb. 6.*

Itaque minime mirum est inter antiquas ceremonias, nihil circumcisione solemnius a patribus esse celebratum, quum ea nota gentem quidem eam, unde proditurus erat Christus, a ceteris nationibus separaret, & ad spem venturi mediatoris perpetuo excitaret: reliquos vero populos novæ & insolitæ religionis admiratione, ad veri Dei cognitionem aliquam ac studium invitaret. Quorum etiam quidam externum Judæorum ritum imitati, non quidem Judæos se, aut proselytos, sed verpos tamen & recutitos effecerunt. Ut hic non taceam, quod in Israelis nepotibus, qui eo stigmate insignitus erat, tantum non cælo (ut ille idem Lucius pontifex ait) adscriptus videretur, eo vero qui carebat filiorum titulo abraderetur. Magno igitur merito tanti fuit Abrahæ filiis hujus sacramenti religio, donec adveniret vindex ac redemptor ille, qui temporibus ante omnia tempora definitis, assumpto citra necessitatem necessitatis hujus jugo & legum & sacrorum & totius antiquæ διαθήκης ac Mosaicæ παιδαγωγίας onus ab Israelis cervicibus removeret.

Auct. opusc. de oper. cardin. Christi inter scripta divi Cypriani: Herodotus in Euterpe. Strabo de situ orbis in lib. 17.

Hæc fuisse æterno isti puero nostro, patres, hodierni vulneris prima ac præcipua causa Paulo visa est, quum eum sub lege factum esse dixit, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Aliæ vero, quas ad hunc locum plerique afferunt, nimirum Christum sic antiquam priscæ hujus religionis vim ac necessitatem approbasse, sic verum se hominem, verum Abrahæ filium demonstrasse, sic Judæorum animos præparasse, sic in similitudine carnis peccati de peccato peccatum damnasse, sic denique patri oblatis sanguinis sui primitiis præclarum illud salvatoris nomen emeruisse: speciosæ quidem sunt, ac veræ, sed hoc fortasse loco minus attendendæ, quam quod ab illo illustrissimo scriptore ac pontifice Lucio ad capiendum hujus beneficii fructum longe uberrimum dictum est appositissime. Jussum est, inquit ille, quondam etiam pueri præputium amputari, ut omnes proprii sanguinis primitias offerrent ei, qui pro omnibus totum sanguinem suum ipse erat oblaturus: ubi vero Christus ipse adfuit, ac circumcisus est, jam non truncationem præputii, sed cordis circumcisionem evangelium imperat, omnemque affectionum petulantiam gladio spiritus jubet resecari.

Gal. 4.

In eodem illo serm. de circumcis. apud Cyprianum.

Utinam, sanctissimi patres, tam salubre consilium ac mandatum incircumcisi, ac spurii ecclesiæ hostes pridem audiissent. Quamquam enim (ut scribit Leo) facile omnes satan in quævis flagitia impellit, quos in religione decepit: vera tamen est Cypriani sententia, qui hæresim homini impuræ & sceleratæ vitæ pœnam esse ait: non enim proclivius aut magis lubricum ullum est in errorem præcipitium, quam sua cujusque incircumcisa vel opum, vel voluptatum vel honorum cupiditas, ac libido. Et sicut ad fidem pia affectio, sic ad errorem nil ferme non potest corrupta morum inclinatio, quum eam quisque hæresim facillime amplectatur, ac retineat, quam vel turpitudini, vel sceleri suo convenientissimam arbitratur. Explora, (nisi grave est) primos illos hæreticorum στρατηγοὺς, Simonem ac Menandrum, eos certe comperies ab incircumcisa pecuniæ aviditate periisse: Excute genus hominum spurcissimum (nostris tamen quam simillimum) Gnosticos ac Manichæos, in tantam mentis cœcitatem, ex impurissimis moribus, & fœdissima carnis salacitate videbis esse prolapsos. Inspice Novatum, Arium, Meletium, & totam illam toties in grege domini renascentem φιλεπισκοπούντων hæreticorum scabiem, reipsa percipies miseros homines vana honorum ambitione deceptos in horrendos illos & phanaticos errores incidisse, tantum nobis, imo vero tantum catholicæ ecclesiæ & prioribus illis sæculis & hoc nostro omnium deploratissimo, malorum afferre potuerunt illæ veneficæ, atque omnium hæreseon φαρμακεύτειαι, φιλαργυρία, φιληδονία καὶ φιλοτιμία, quas tres harpyas (quibus nunc quoque omnia fœdantur) si sapientia & sinceritate vestra, sanctissimi patres, ab ecclesiæ rebus mature abegerit, Philisthinorum præputia, non jam dico centum (ut olim David) sed semel omnia una vestra plaga amputarit.

Serm. 4. de collect. Cypr. lib. 2. Epist. 8.

Ex Epiphanio.

Ex eodem.

1. Reg. 18.

Nihil hic addam de circumcidenda suæ cujusque conscientiæ pellicula, patres. Non enim ignoro ad eum me hominum ordinem verba facere, qui, ut Hesiodus de præstantissimis mortalium scripsit, αὐτοὶ πάντα νοοῦσιν, & non est ejus morbi difficilis curatio, in quo sibi quisque optimus medicus esse potest, hoc tamen unum (si permittitis) patres, vestra bona venia dicam, tantum luxus, tantum fastus in apostolorum successoribus, in Christi vicariis, in Dei hominumque mediatoribus, equidem magnopere vereor, ut divinæ censuræ longanimitas, ac patientia incircumcisum diutius velit sustinere.

In libello cui nomen est & opera et dies.

Sed quoniam vos in eo totos esse Christianus orbis confidit, ut ecclesiam (cujus vos curandis nuptiis Spiritus sanctus paranymphos præfecit) sponso suo Christo omni macula purgatam, mundam, ac speciosam exhibeatis. Equidem existimo ad promovendum hujus instituti vestri successum, plurimum esse profuturum, si primum confessionis vestræ, apostolum & pontificem Christum, hodie demum cum circumcisus est, Jesum esse appellatum consideretis, fuerit licet in illa prima rerum naturæ constitutione magnus, fuerit in cataclysmo admirabilis, in patriarchis consiliarius, in Ægyptia liberatione Israelis ac Pharaonis Deus, in gentium Chananæarum expugnatione fortis, in Davidis ac Salomonis regno futuri sæculi melioris pater, in nativitate denique princeps pacis, non ante tamen quam in hodierna sanguinis effusione, isto omnium clarissimo, suavissimo, sanctissimo, & proprio suo nomine Jesus, est appellatus. Hæc nimirum octavæ diei prærogativa fuit, ut quoniam ad perfectum neque naturæ, neque Moseos lex adducebat (unde & octavo die utraque carebat) totis illis septem Mosaici sabbati diebus hoc tam venerabile nomen Dei populus non audiret, sed octavo demum die ipsum sibi proprium Dei filius sortiretur, & donec idem illud hodie cognominatur, perpetuum retineret. Nobis ergo, sanctissimi patres, id est, evangelicæ lucis filius, ad quos imprimis octavus ille, gratiæ dies pertinet, Dei filius Deus ac dominus noster vere Jesus est, id est, omnium salvator, omnium redemptor, omnium tutor, & bonis

Gen. 1. Gen. 7. Exod. 15. lib. Josue, reg. 2. et 3. passim.

Christi enim vocabulum ait Tert. non magis proprium est quam vestitus. Heb. 7.

Heb. 4.

ANNO CHRISTI 1563.

bonis omnibus bonorum omne genus auctor, A largitorque sempiternus. Qui non ut olim Joseph, aut Othoniel, aut Aod ille ambidexter, gentis unius temporariam, infirmam ac imperfectam pacem aut quietem procuret, sed qui mundi totius certam, integram, æternam, & bonorum omnium solida summa constantem salutem paret, perficiat, ac largiatur. Unde & nomen ejus nomen novum, laudabile, excelsum, honorabile, magnum, admirabile, benedictum, horribile, æternum, immensum, omnipotens, ac salutare passim prædicatur: omni denique alio nomine majus, non solum quod nominatur in hoc sæculo, sed etiam in futuro, in hoc hominibus pœnitentiam, redemptionem, justitiam annunciari, in hoc Deum invocari, laudari, sanctificari, in hoc pacem om- B nis creaturæ evangelizari, Christus ipse edicto statuit sacrosancto.

Gen. 41. Jud. 3. Ibidem. Philip. 2.

His titulis atque officiis, patres, divini hujus nominis incomparabilem dignitatem æstimare longe satius esse arbitror, quam in expendendis vocabuli ipsius literis, ac punctis pene singulis, & ad τετράγραμμον, aut aliud Hebræum, Syriacumve Dei nomen exigendis etymologiam quidem subtiliter sequi, sed operam sedulo perdere. Quod qui diligentius & ad superstitionem usque scriptis etiam ea de re libris præstitere, equidem nihil aliud quam curiosa sectatos existimo, tametsi facile assentior in Christianis exorcismis ad nudum quoque vocis hujus sonum partes omnes adversas contremiscere atque exhorrescere vel invitas. C Optima igitur & saluberrima exornandi nominis hujus ratio fuerit, non modo ut quoties auditur, cum aperta honoris significatione (ut passim ac pie fit) audiatur, sed etiam toties Christus universorum salvator cogitetur ac credatur.

Luc 24.

Quamquam vobis quidem, sanctissimi patres, quibus præ ceteris salutis hujus dispensatio credita est, longe attentior sit oportet condecorandi atque exornandi hujus nominis ratio. Quos cum divinæ scripturarum voces Christi ministros ac legatos cognominarunt, quum civitatis Dei vigiles, custodes, gubernatores appellarunt, quum hominum pastores, Christianæ familiæ præfectos, ecclesiarum episcopos, sanctuarii lapides vivos, templi Dei angelos esse dixerunt, nominis qui- D dem hujus exornatores atque encomiastas, salutis autem ipso nomine significatæ œconomos ac dispensatores præcipuos esse docuerunt oportere. Itaque quoniam nominis hujus sui tum illustrissimam gloriam Christus prædixit fore, & cum credentes, & credentium duces ejus virtute ac invicta δυνάμει dæmonia ejicerent, serpentes tollerent, venena illæsi biberent, ægrotos manuum impositione curarent, si & divinum istud nomen pro officio illustrare, & illos titulos vestros merito retinere constituistis, serio vobis conandum, ac viribus omnibus contendendum est, sanctissimi patres, ut primo quoque tempore meridiana nocturnaque dæmonia a populo Dei pellantur, & in ista, quæ piis omnium votis a vobis reposcitur & E divinitus exigitur: ecclesiæ repurgatione ac reformatione non solum adversus carnem & sanguinem, id est, privatas cujusque animi corporisque illecebras strenue ineunda colluctatio est, sed etiam si opus erit, adversus principes & potestates, adversus quosvis hujus sæculi κοσμοκράτορας rectores tenebrarum harum in gladio & nomine isto, Davidis instar, fortissime dimicandum. Hæc enim prope una spes restat, hæc una compendiosissima via & ratio superest, qua pestiferæ doctrinæ viperas & serpentes tam diu electorum calcaneo insidiantes ad Christianæ confessionis petram calcare, conterere & collidere possitis: hoc reliquum est antipharmacum atque alexicacon μῶλυ, quo præmuniti de nostris ipsorum vitiis fere collectum atque attemperatum errorum venenum & diluere, & illæsi absorbere valeatis.

Cor. 4. Cor. 5. Ezech. 3. & 83. 1. Pet. 5. Luc. 22. Acto. 20. Petr. 2. Matth. 16. Ephes. 6.

ANNO CHRISTI 1563.

Et quoniam non leve ægrotis afflictisque solatium promissum est eis, quibus in hoc sacro nomine forent impositæ sanctorum manus, Pergite obsecro atque obtestor vos, sanctissimi patres, afflictorum commisereri, ægrotisque salutares manus imponere, & eorum vitam ac salutem apud divinam clementiam qua soletis pietate adjuvare. Non enim ignoratis quam multas & quam insignes Christiani corporis partes contagiosa hæc falsorum dogmatum lues, & vere θεήλατος pestis invaserit, & in exitialem ægritudinem induxerit, facile animadvertitis hunc iræ & furoris Dei calicem esse, & jam diu ex hoc in hoc inclinari, necdum tamen fecem ejus esse exinanitam: sperandum nihilominus atque orandum semper, neque unquam deficiendum esse. Nam sicut qui repurgatos quidem olim naturales olivæ ramos voluit, obtruncatos tamen non voluit: sic hoc fortasse tempore excussos utique speciosos liliorum flores voluit, avulsos certe aut eradicatos non voluit. Ideoque & jam fecit ipse nobiscum signum in bonum, ut audiant mansueti ac lætentur: stetit enim cum electis Israel, qui præliatur prælia domini, Guysianus ille, Phinees noster, stetit inquam, & placavit, & ob id, spero propediem cessabit quassatio. Beati ergo, qui recte & pie intelligent super egenum, afflictum, & pauperem, & castigatos ac probatos a domino amicos ejus, ut quondam Job Davidem ac Tobiam, non despicient: sed hodierno Christi exemplo fratrum afflictorum sortem commiserati, eorum salutem ex animo mecum hac oratione domino Deo commendabunt,

Divinitus illata pestis. Esa. 51. & Hier. 25. & 48. Psal. 74. Luc. 18. Roma. 11. Job 2. & 10 & 30. Regum 16. Tob. 2.

TOBIÆ IV.

Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum, qui quum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis iis qui te invocant peccata dimittes. Non est in hominis potestate consilium tuum, hoc tamen pro certo habet omnis qui te colit, quod si vita ejus in probatione fuerit, coronabitur: si in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in sæcula. Amen.

CVI.

DE NOMINE JESU ORATIO, ad sacrosanctam synodum Tridentinam, auctore Gasparo Cardillo Villalpandeo Hispano Segobiensi, doctore theologo MDLXIII.

CHRISTUS servator hominum imbecillitatis nostræ atque miseriæ satis conscius, cum pro sua singulari benevolentia erga nos, & admirabili caritate qua dilexit mundum, cuperet nobis opitulari, hoc documento admodum salutari atque cœlesti nos instruit, ut cum re quapiam indigemus, cœlestem patrem adeamus, & eumdem in nomine suo, si voti compotes evadere velimus, nostris precibus solicitemus: fiet enim vobis, ait, qui fidelis est, & mentiri nequaquam potest, quicquid petieritis patrem in nomine meo: id si verum est, cum quibusvis aliis necessita-

ANNO CHRISTI 1563.

necessitatibus laboramus, dubitari nulla ratione potest, quin sit ille nobis longe magis præsentaneam opem laturus, qui angustiis premimur inextricabilibus, dum sacrorum mysteriorum parum conscii, artis benedicendi ignari, omnium bonarum disciplinarum rudes, usus rerum inexpertes, denique præsidiis omnibus atque ornamentis animi destituti, in hoc celeberrimo & clarissimo orbis theatro, coram principibus in omni genere literarum, prudentiæ & pietatis viris, de re omnium gravissima difficillimaque, de nomine, inquam, Jesu orationem hodierno die sumus habituri: ac nisi hæc unica spes mihi reliqua facta fuisset, proculdubio ab incepto destitissem: illa tamen me recreat reficitque, illa mihi vires suggerit, atque animum facit ad dicendum amplissimum. Pulsemus igitur precibus eumdem, atque in nomine Jesu ab eodem enixe petamus, ut depulsis ignorantiæ tenebris, ita mentis nostræ penetralia divini luminis splendore collustret, ut dum vobis, sanctissimi patres, sicut decet, ac par est, hac in re morem gerimus, brevis a nobis de nomine Jesu oratio instituta, non sine ingenti fructu spirituali decurrat: eam rem magno compendio consequemur, si carissimam Christi matrem precibus allegaverimus: annuet illa, ut solet, piis votis, si legationem cœlestis paranymphi, qua mirifice affici consuevit, in memoriam ejus revocemus, dicentes: Ave Maria.

Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Luc. 2.

ILLUSTRISSIMI legati, oratores clarissimi, sanctissimi patres. Octavus hic agitur dies, ex quo Dei verbum e sinu patris processit, ut caro fieret, ecce hodie prodit ex materna domo, id est, admodum humili tuguriolo: ut nobis, pro quibus humanam carnem induerat, palam sese ostendat: & anni exortu prospera cuncta atque læta nobis reddat: cum sanguine fuso desideratam diu ardentibus votis pacem confirmat, quam ex æthereis sedibus in terras advexerat: & nomen sumit, ut eo agnosci atque invocari ab omnibus possit, qui paucis hactenus, ut scriptura refert, notus erat: hunc ego vobis annum, patres, faustum admodum atque lætum in Christo precor.

Evangelium, quod hodierno die sancta Romana ecclesia nobis explicandum præbet, paucissimis tantum, quæ retulimus, verbis constat: ac licet verborum apparatu admodum exiguum sit, copia, & mysteriorum magnitudine, non facile possit longiori cedere: quamquam enim omnes sacræ literæ illud peculiare contineant atque suum, contra quam prophana hominum scripta, ut plus habeant in recessu, quam fronte promittant: fit interdum, sic dispensante divina sapientia, ut brevi aliqua oratione sacratiora mysteria, & majora sacra condantur, quam longa: quod accidit in præsentia, atque ut rem universam initio orationis meæ in summa dicam, duo sunt maxime, quæ paucis his verbis sacer evangelista Lucas nos docet. Primum narrat octavo die post ortum suum, humani generis redemptorem vindicemque, juxta præceptum Mosaicæ legis esse circumcisum. Deinde nomen ei positum fuisse, & appellatum esse Jesum, quod sane nomen non accepit ab homine communi more, sed a Spiritu potius cœlesti divinoque: neque cum in lucem editus esset, ut vulgo fit, sed priusquam in utero conciperetur, quod idem evangelista testatur, cum ait: trepidanti virgini angelum dixisse: *Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum*: quam appellationem æternum patrem sublimi in solio residentem dilecto filio suo olim dedisse dono, Paulus testatur, cum ait: *Exaltavit illum Deus, & donavit illi nomen*. De utroque igitur mihi dicendum est hoc tempore, volente Deo, ea brevitate, quam res usque adeo gravis, difficilis atque impedita pati possit: eo etiam splendore, quem ingenii nostri mediocritas tulerit: modo vos, sanctissimi patres atque lumina orbis terrarum, vestra consuetudine, id est, intentis animis me quoque dicentem audiatis.

ANNO CHRISTI 1563. *Luc. 1.*

Quoniam circumcisio populo Israel ea potissimum causa præcepta est, ut haberet ad manus præsens aliquod efficacissimumque remedium adversus culpam illam, quæ a primo parente ducta, atque in universum genus hominum transfusa cum semine, in ipso nostro ortu natura contrahitur: Christus vero servator noster contagium mortis antiquæ prima sua nativitate non sensit, sed omni prorsus vitio caruit, videbitur fortasse cuipiam frustra tam atrocem cruciatum tenerrimus infans substinuisse: ceterum si rem altius inspiciamus, plane comperiemus, hanc ipsam, de qua loquimur, Christi circumcisionem, non modo utilem fuisse, sed præterea multis nominibus necessariam: ut enim libenter fateamur, sacramento circumcisionis vindicem atque assertorem libertatis humanæ minime indiguisse, dici non potest, quot & quantas salutis hominum atque vitæ utilitates attulerit: ut existimare debeamus, non sine admirabili quadam providentia, divinoque consilio, eumdem pro nobis circumcidi voluisse, quorum saluti plurimum studebat.

Ut enim hinc exordiar, nisi Christus Jesus sacramento circumcisionis fuisset initiatus, atque adscriptus populo Israel, difficile sane aditus patere posset ad persuadendum genti Hebræorum, quod efficere cupiebat maxime, se esse Abrahæ genus: cui circumcisio imperata est, atque insuper illum prophetam, quem Moses prædixerat Hebræis, ex eorum fratribus & familia excitandum esse a Deo: itaque nisi circumcisus esset, tanquam alienigena, a Judæis cum ratione rejici posset: neque ullam apud eos ejus oratio fidem inveniret. Deinde eo consilio factum putamus, ut genus hominum ab hujusmodi sanguinario sacramento eriperet, & cum eo veterem legem onustam ceremoniis, & præceptis gravem, nostris humeris depelleret: cum enim antiqua lex, Christi servatoris nostri umbra esset, necesse quidem erat, orto sole, umbram dissipari atque evanescere: pro cruenta vero circumcisione, placidum baptisma: pro molesta & gravi sarcina vetustæ legis, jugum quoddam suave, & onus admodum leve reliquit nobis: si, ut Paulus monet, spiritu gratis imbuti, in caritate non ficta ambulaverimus. Sanguinem præterea fudit, ut hominum salutem, quæ juxta æterni patris decretum ejus vita constare debuit, & quam ut procuraret, paulo ante naturam humanam cum divina conjunxerat: jam jam negotiari inciperet, atque eodem antiquis nostris vulneribus mederetur, quæ nondum obducta cicatrice, dirum adhuc atque pestilens virus evomebant: ad eam enim rem præstandam, neque commodius ullum, neque efficax magis opobalsamum inveniri, excogitarique poterat? O summum medendi artificem! O animorum curato-

ANNO CHRISTI 1563.

rem admodum peritum: neque peritum modo, sed mitem etiam atque benignum: ut & sciret, & vellet nostris infirmitatibus compati, easdemque sanaret!

Audite divini medici, patres, peritiam singularem, atque affectum erga nos, qui pene jam eramus deplorati: nulla nobis pharmaca propinat, non potionem amaram porrigit, non patitur nobis scindi venam, neque putrescentia membra nostra cauterio aduri, non adhibet externa fomenta, vulgaria omnia remedia consulto prætermittit: quæ cum affectis locis admoventur, gravem dolorem ægris adferre solent: ut enim nullum inferant alium, certe stomachum turbant, nauseam movent, & cum nusquam molesta non sint, sæpenumero sine ulla nostra utilitate sumuntur, B ac nocent interdum. Christus pro nobis acerbos atque insuaves syrupos bibit: ille acetum & fel gustavit, & quæ vulnera sentire fomenta non poterant, curavit ferro: nam carnem suam lubens volensque hodierno die pro nobis gladio secandam præbuit, atque in tenerum corpus suum crudelissime adacto cultello, pestilens ex nostro, exitialeque venenum extraxit; ut verum sit, quod de eodem Hajas narrat: *Vere languores nostros ipse portavit, & dolores nostros ipse tulit*: cui Petrus consonat, cum ait: *ipse peccata nostra pertulit in corpore suo*: ejus enim inopia, nos divites facti sumus, ejus ignominia, nobiles: ejus imbecillitate, fortes atque robusti: ejus fletu, hilares, & jucundi: ejus sanguine, recreati: *ejus* C *livore sanati sumus*: ejusdemque mors, immortalis atque æternæ vitæ causa fuit. Unum illud a nobis requirit, patres, *ut peccatis mortui, justitiæ vivamus*: nemo igitur sibi blandiri velit, existimans Christi circumcisionis se usquam participem esse, qui non prius summo studio, accurataque diligentia in eam rem incubuerit, ut anteactæ vitæ pertæsus, atque etiam contractas sordes abluerit pœnitentia; veterem hominem, qui corrumpitur, cum vitiis & concupiscentiis suis & exuerit, & abjecerit procul: atque insuper novum induerit, qui secundum Deum creatus est: hæc illa nova est, & perpetuo duratura circumcisio: ad hanc nos, vetere abrogata, suo exemplo Christus provocat: hanc sancta ecclesia Dei, sedulo D revocata in memoriam nostram singulis annis Christi circumcisione, docere nos vult: hanc ille modo, qui se ita composuerit ut abnegata omni impietate, sobrie, caste, & pie vixerit, se feliciter imitaturum confidat, Pauli testimonio.

Isaiæ 53.

1. Petr. 2.

Ibidem.

Insuper dum dissecata sanctissima carne sua, sanguinem pro nobis copiose, & liberaliter fundit, adactis stimulis, non solum Christus incitat nos, ut corda nostra scindamus, dolore, gemituque ex flagitiis & pravis facinoribus, quibus hactenus cooperti sumus, concepto, sed futuræ quoque necessitati providet, adhibetque remedium: sciebat enim is, cujus divinis oculis nuda atque aperta sunt omnia, consequentibus temporibus non defuturos homines, imo potius feras truculentas, luposque rapaces, qui ore impudenti, & E sermone blasphemo prædicare non vererentur, Christum Jesum verum hominem minime fuisse: huic errori modo occurrit: hanc blasphemiam exagitat: hanc teterrimam heresim profligat, dum circumciditur, dum abscissa carne dolet, dum sanguinem fundit.

Erubesce igitur Cerdo insane, disce hinc sapere Marcio temerarie, mentem muta pestilens Manichæe, desere sensum tuum impie Priscilliane: agnoscite in Christo Jesu humanam naturam in unam hypostasim cum divina coalescentem atque conjunctam: neque enim id genus affectus in eum cadere possit, qui re vera homo non sit: tu quoque perfide Ari & veterator, dum ab angelo legis imperio Dei positum Christo nomen, & appellatum esse Jesum: cum nondum in utero matris conceptus esset, insanissimi erroris convictus fatearis necesse est, sub his teneræ carnis involucris divinam adesse naturam.

Postremo veteri ecclesiæ, quæ circumcidi hominem jubebat, Christus obtemperat, & cum sub lege non esset, legi se subjici passus est: ut nos exemplo suo, ad obedientiam ecclesiæ, & mandatorum ejus observationem hortaretur: quæ tam est homini ad æternam vitam comparandam necessaria, quam ad hanc vitam quam vivimus, corporis alimentis indigemus. Huc spectat illa Christi vox apud Lucam evangelistam ad ecclesiam: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit*: & quod inquit Luc. 10. per Matthæum: *Qui ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus*: ut summa qua- Matth. 18. dam ratione ad ejus studium sapiens nos inflammare conatus sit; cum enim legum ab æterno patre conditarum mentionem intulisset his verbis: *conserva fili mi præcepta patris tui*, ecclesiæ Prov. 1. quoque præcepta memorat, dicens: *& ne dimittas legem matris tuæ*: cujus strenuam culturam cupiens nobis maxime commendare, subjungit, *liga eam in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo: cum ambulaveris, gradiatur tecum: cum dormieris, custodiat te: & evigilans loquere cum ea*, est enim paternum mandatum: quod ejusdem Salomonis divinis literis consignatum lucernæ instar est: ecclesiæ vero lex, atque doctrina, lux est. Quemadmodum autem lucerna sine luce prodesse nequit: ita quoque divina mandata, nisi ecclesiæ auctoritas accedat, & ab ea illustrentur, proficere homini nulla ratione valent. Est enim ecclesia, incorruptus judex, & fidelis interpres sanctarum scripturarum: illa nobis sacros libros dedit, eadem illos discrevit a prophanis, ejus admirabilis atque divina lux universas illas tenebras, quæ sacris olim libris continebantur, discussit, disjecit, depulitque: hæc omnem controversiam dirimit: & scrupulos eos, qui nos male habere solent, nostris animis eximit, dum obscura quæque & involuta interpretatur, ut magna ratione quicumque ab ea, cum de fide quæstio est, ad scripturam sacram provocat, fidei proditor atque desertor constituatur; qui vero se ab ejus disciplina quocumque modo conantur eximere, capitales imprimis inimicitias cum Christo gerunt: ut enim magnis auctoribus placet, non potest Deum habere patrem, qui ecclesiam non agnoscit matrem: non agnoscit autem ecclesiam, qui non illam studiose colit, qui sanctissimas ejus leges non reveretur, qui ritus omnes antiquos, qui statas ceremonias, qui vetustas traditiones non observat, qui auctoritatem, majestatemque universalis ecclesiæ pastoris non amplificat cum ratione, si possit: denique qui non universam Christianæ reipublicæ disciplinam alta mente reponit.

Duo sunt, sanctissimi patres, quod vos probe nostis, veluti lapides Lydii: unum est, si pontifici maximo libenter pareamus, & ejus dignitatem sartam tectam servemus, quem in ea ecclesia, quam sanguine atque vita fundavit sua, tanquam in suo regno Christus Jesus successorem reliquit: ut hanc, quam cernimus, universam reipublicæ Christia-

ANNO CHRISTI 1563.

Christianæ morem auctoritate atque prudentia sua moderaretur: atque inde ceteris omnibus, qui sunt in eadem, veluti ex capite atque fonte gubernandi atque agendi vis & facultas omnis derivaretur & promanaret. Alterum est, si Christianæ reipublicæ disciplinam toto (quod ajunt) pectore amplectamur: quæ majorum probitate, doctorum consensu, & tot populis, totque sæculis probata recte vivendi consuetudine potissimum constare videatur: nam contempta illorum auctoritate, qui ecclesiæ præsunt, aut hujus politiæ ordine perturbato, subito corruat universa morum disciplina necesse est, atque omnes quo libido fert, tanquam vinculis soluti, aut potius furiis agitati in quodvis flagitii genus prolabantur: ergo qui alterutrum violat, proculdubio defectionis crimine aut perfidiæ vacare non potest: in quo vitio ætate nostra universam illam hæreticorum colluviem esse scimus, quo Martinus Lutherus suo magisterio dementavit, quantumvis illi se speciosis rationibus tueri velint: fatemur enim, neque sine incredibili animi dolore atque acerbitate, quod hæretici nobis objiciunt, atque ob eam rem vetere de medio sublata, novam in terris ecclesiam fingere & constituere moliuntur, in nostrorum hominum disciplina esse nonnulla, emendatione atque animadversione dignissima: non inficiamur aliquantulum nos ab optimorum parentum religione, pietate, ac sanctimonia deflexisse: quod partim socordia nostra accidit: partim temporis injuria, quod omnia solet in pejus mutare: denique vivendi licentia, quibus corrigendis sacrosancta ista comitia vestra, ecclesiasticique conventus cojerunt, sed nunquid continuo rerum ordinem propter abusus convellemus? nunquid œconomiam illam, quam Deus optimus maximus tanquam prudentissimus paterfamilias in sua domo esse voluit, perturbabimus? atque illum ordinem, quem Christus posuit in republica sua, prorsus de medio tollemus? aut quemadmodum Lycurgum ferunt, propter eos, qui ad temulentiam vino abutebantur, vites penitus excidisse, ita quoque nos propter quorumdam deformatos mores, non reformandam vivendi normam, sed radicitus extirpandam atque abrogandam existimabimus? & quod pessimum omnium est, illam cum nova ex impurissimo, atque admodum insano cerebro Martini Lutheri orta, commutari patiemur?

Quis est, obsecro vos per Deum immortalem, patres, tam immemor beneficii accepti, tam paternæ caritatis oblitus, tam ab omni denique officio atque humanitate abhorrens, ut propter paucas rugas, & nonnulla corporis vitia, quæ cum ætate a nobis necessario contrahuntur, non modo matrem non agnoscat suam colatque, sed etiam cum dedecore a se quam longissime abjiciendam arbitretur? Ego vero ita mihi persuasi, qui ut ecclesiæ maculas abstergant, purgentque, perinde illam tractant, atque hæretici nostris temporibus: persimiles esse iis, qui ut corrigant peccata, vel morbos adimant, homines ipsos de medio tollunt: aut qui se domum strenue purgasse censent, quod fuerint illam funditus demoliti: tollenda zizania non sunt, dum appetit tempus messis, quod Christus ait, ne simul cum his segetes evellamus: contentos vero sorte nostra, nisi per nos facile possint corrigi, de aliis non oportet admodum esse solicitos: obedire tamen imprimis ecclesiæ debemus exemplo Christi, qui, ut nos salutari obedientiæ mancipa- *Matth. 4.*

ret, nulla necessitate sua, legi se submisit. Jam vero de nomine Jesu, quod initio polliciti sumus, succincte, & sub quadam brevitate dicamus, quod ut commodius præstare possimus, iterum benevolentiam vestram atque attentionem animi patres imploro.

Mysteriorum, quæ in hoc nomine latent, de quo dicere instituo, patres sanctissimi, ponderecue facile obrueremur, si omnia persequi vellemus scrupulose: ego vero recondita atque abstrusa nimis, relinquens illis, qui me magis ingenio valent, & sanctarum scripturarum peritia, ea tantum persequi curabo, quæ ad rem pertinere plurimum videbuntur, & negotii minimum facessent. Quid enim, obsecro vos, in eo nomine mysterii non insit, quod filio suo æternus indidit pater, & per angelum patefecit hominibus, cum nondum in utero matris formatus esset, quid non in eo nomine sacramenti contineri credimus, quod Paulus ait esse super omne nomen? Si verum est, quod graves in primis philosophi nobis tradiderunt; collocari nomina solere juxta naturas rerum, ego non video, cur debeat, aut possit cum hoc nomine ullum aliud de dignitate & præstantia certare. Jesus etenim (quod Lucas evangelista nos docet his verbis ad virginem: *Paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*) redemptorem servatoremque significat. Captivum quempiam in libertatem asserere, magna quidem res est: at populum, at gentem aliquam, & orbem terrarum universum, excellentissima quidem res est, aut potius divina, tum maxime, cum ii, qui tenentur captivi, nulla virtute sua, nullis facultatibus, nulla suorum ope usquam e vinculis eripi possunt. Christus vero servator noster, quod in se fuit, universum genus hominum gravi quadam tyrannide ac servitute oppressum, unde extricari vi sua nullo pacto valebat, non argento quidem, aurove, sed pretioso sanguine suo, aut potius vita ipsa divina in libertatem vindicavit. Hoc nos plane beatus Petrus docet, cum ait: *Non corruptibilibus quidem auro vel argento de vana vestra conversatione redempti estis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi incontaminatique empti estis pretio magno.* Paulus ait. Neque contentus ea re, insuper etiam, chirographum illud, quo nos debitores constituebamur satanæ, mundo, & carni, sanctissimæ cruci suæ sic affixit, ut amplius debitum repetere debitores non possint: ipsos etiam tyrannos tam misere debilitavit, affixit atque oppressit, ut in posterum cum homine, de quo tam esset Christus benemeritus, hostes acerrimi, humani sanguinis sitientissimi, seduli que aperto Marte congredi non auderent. *Luc. 1.* *1. Pet. 2.* *2. Cor. 6.*

Merito igitur, ut dicebam, verbum divinum caro factum, nomen Jesu, hoc est, salvatoris accepit. Accepit autem hoc nomen in circumcisione, id est, cum antiquum sumit sacramentum, ut nos ipsos hoc celesti magisterio imbuat, eam viam tutissimam esse & compendiariam, maxime ad percipienda cœlestia beneficia, æternamque salutem, si ad ecclesiæ sacramenta confugiamus, per quæ tanquam per canales quosdam Christus statuit, ut ad nos divina gratia derivaretur: qua bonis operibus fœcundi, ejus amicitiæ arrhabonem & pignus admodum securum haberemus. Heu perditos ter quaterque, atque omni salutis præsidio destitutos hæreticos nostra tempestate, qui sacrosanctis sacramentis, id est, divinæ gratiæ bellum indixerunt: heu, heu miserandam, & ter quaterque dolendam eorum sortem, qui fontes aquæ vivæ, & salien-

& salientis in æternam vitam non turbaverunt modo, sed omnino sibimetipsis extinxerunt, præcluseruntque.

Quamquam autem in nomine Jesu multæ atque maximæ virtutes insint, harum plerasque, neque vulgares, ut opinor, magno compendio, pro sua sapientia singulari Salomon complexus est, cum Christi nomen oleo effuso compararet, dicens: *Oleum effusum nomen tuum*: magnam etenim cum oleo affinitatem habet hoc nomen, quod summa quadam brevitate monstrabo. Imprimis oleum symbolum esse scimus hilaritatis atque lætitiæ: hinc ethnici homines geniales dies celebraturi, quo tempore hilares atque læti videri cupiebant, unguentis delibuti ex oleo factis, in publico se conspiciendos præbebant. Vitæ quoque magister cum vellet a jejunio hypocrisim arcere, quæ tineæ instar egregie facta corrumpit atque consumit, hilares & jucundos nos esse jubet, dicens: *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans*: & cum docet pluris faciendam esse nobis reprehensionem acerbam viri boni, qui nos quibus hæremus peccatis revellere studet, quam improborum hominum assentationem, blandaque verba, quibus læti atque hilares effici solemus: hilaritatem animi oleo comparat, cum ait: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput tuum*. Oleum præterea ad vires parandas, & retinendas in corpore plurimum valet: ob eam olim athletæ cum in pulverem descendebant, dimicaturi cum aliis, oleo se totos perungebant: ne pugnando, spiritibus transmissis per patentes corporis meatus, quos oleum obturat atque obducit, vires dissiparentur, atque ita minori negotio victi caderent. Leniendi etiam, atque emolliendi vim habet maximam, quod plane constat, quod si e capsula, vasculove quo continetur, extractum passim effundatur, mirabiliter fragrantia sua homines afficit, excitatque.

Cant. 1. Matth. 6. Psal. 140.

Tot igitur nominibus sapientissimus Salomon nomen Jesu oleo effuso simile esse ait: neque sine magna profecto ratione: primum enim mirabilem quamdam, etiam in mediis malis positis, nobis lætitiam & adfert hoc nomen: hinc illa Joannis vox priori epistola: Ejus nomen *consolatur nos in omni tribulatione nostra*: nam ejus memoria omnem nobis molestiam discutit, omnem mœrorem adimit, depellit animis omnem solicitudinem: est enim æneus ille serpens, ut idem Joannes in evangelio testatur, quem Moses exaltavit in deserto: ut in eum intuentes omni malorum genere liberarentur. Unde tantum ac tam profusum gaudium Christi discipulis adfuisse credamus, ut immaniter flagris cæsi, & fustibus contusi, læti tamen ac hilares abirent? non aliunde quidem quam ex nomine Jesu memoria repetito: quod acta apostolorum sic exprimunt: *gaudentes ibant discipuli a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Unde erupit illa vox gaudii atque lætitiæ plenissima: *nobis donatum est ut pro Christo pateremur*? proculdubio ex nomine Jesu.

1. Joan. Idem 3. Act. 5. Philip. 1.

Nomen ergo Jesu in animum admissum, & conditum intra præcordia inenarrabilem nobis lætitiam parit, emollit quoque animum, & turbulentos affectus componit, sedatque tumultus: nam ex quo tempore Christus in terris ortus est, diruta maceria est, inter Deum atque hominem pax coire cœpit: & inter ipsos homines concordia re- A gnare visa est, dum eisdem beneficio Jesu data facultas est, diram libidinem coercendi, domandique appetitum: qui post primi parentis lapsum, non parere (cum natura servus sit) sed imperare potius reginæ rationi solebat: hæc est illa pax, quam cœlestis paranymphus generi hominum attulit e cœlis, & renunciavit, dicens: in terra pax, in hominibus beneplacitum: hanc eamdem: cum a nobis abiret Christus, his verbis confirmavit, *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*, eamdem esse exorituram hoc tempore, inter ceteros vates sacer Isajas plane atque aperte prædixerat. Mirabile præterea nomen animos facit nobis, suppeditatque vires: quibus instructi atque armati, insuperabiles, ut ita dicam, hostes superemus, B *neque enim est aliud nomen sub cælo*, ut scriptura refert, *in quo nos oporteat salvos fieri*, quando his, qui credimus in nomine ejus, Joanne referente, potestas datur, ut filii Dei efficiamur & simus: dum vita superest, quæ militia quædam est, vel Jobi testimonio, Christus nos ad pugnam hortatur: ac ne simus de victoria soliciti, gaudete, inquit, bono animo estote, forti atque constanti: audacter cum hoste confligite, reportabitis proculdubio victoriam: ego enim jam vobis mundum vici: ego fortem superavi, ejus ego arma diripui, comminui vires, debilitavique: hoc duce quis tam imbellis est, aut timidus natura, qui cum hoste suo non audeat in certamen descendere? hoc tam strenuo tutus imperatore, quis non confidenter pugnam capessat? C *si consurgant adversum me castra*, ajebat David, *non timebo malum, quoniam tu mecum es*: *si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo*: si Christus pro nobis, quis contra nos?

Luc. 2. Joan. 14. Act. 4. 1. Joan. 1. Psal. 26.

Ubi vero diffundi cœpit hoc nomen olei instar, ubi non in Judæa modo, sed etiam inter gentes, coram regibus & principibus Christus prædicari cœpit, ejus nominis fragrantia tam mirifice omnium mentes ad pietatem excitavit, ut Paulus dicat in ejus nomine omnium genu flexum esse, ad ejus pedes omnia procubuisse, cœlestia, terrestria, atque inferna: ac postquam in æthereas sedes remeavit, unde acturus negotia nostra in terras venerat, traxit ad se: ergo nomen Jesu admodum D accommodate, convenienterque sapientissimus Salomon oleo effuso comparavit: habet tandem idem nomen, quod attinet ad hanc rem, aliam quandam vim admirabilem atque divinam, quam Christi ipsius voce atque doctrina didicimus: ea est, ut quocumque loco, & tempore quocumque fuerimus congregati, & de aliquo super terram consenserimus, præsto sit Christus futurus, qui medium sese inserat, neque errare eos sinat, qui in ejus nomine cojerunt: & sane non rationi modo consentaneum erat, sed etiam necessarium: ut qui ecclesiam in terris prædicatione sua, sanguine suo, vitaque sua erectam & fundatam relinquebat: modum quoque & rationem doceret eamdem, qua necessitatibus atque malis subinde nascentibus in E perniciem ecclesiæ obviam ire posset. Promisit igitur se adfuturum, cum in suo nomine procerum ecclesiæ concilia cogerentur ad stabiliendam veterem disciplinam, ad tuendam Christianam fidem purgandamve, neque timor nos ullus solicitare debet: ne ille usquam ab hujusmodi sanctissimo cœtu absit, qui fidem suam ecclesiæ dedit, se permansurum cum eadem, atque id propria manu apud Joannem chirographo confecto, conceptisque verbis, cum ait: *non vos relinquam orphanos, veniam ad vos*: & planius, cum discipulis, inquit, qui ecclesiam repræsentabant: *ego vobiscum*

Philip. 2. Joan. 14. Matth. 28.

ANNO CHRISTI 1563.

biscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi Insuper etiam Spiritum sanctum suum e summo vertice coeli in terras venturum esse promittit: qui perpetuo haberet apud nos, & ecclesiam instruat monitis salutaribus, cum ait: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis*, patronum inquam alium, monitoremque: *ut maneat*, inquit, *vobiscum in aeternum*: & paulo inferius: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia*. Christi igitur auspiciis, qui ecclesiae suae praesidet, omnia nobis prospera atque felicia contingent. Spiritus sancti magisterio, qui ecclesiam doctrina imbuit, omnis erroris caligo prorsus dissipabitur: patrocinio aeterni parentis ecclesiae munitae quae tanta vis ab hostibus veritatis & religionis inferri aut intentari possit, quae non subito quam longissime repellatur?

Joan. 14.

Audent nihilominus, patres sanctissimi, haeretici hac tempestate conciliorum auctoritatem in dubium revocare: quid dico revocare? explodunt, & conculcant pedibus apostolicas sanctiones, atque universalis ecclesiae decreta convitiis proscindunt. Quaerat fortasse quispiam, quo argumento ducti, quave ratione persuasi id faciunt: illa nimirum, patres, fallaci admodum atque captiosa, quod in his ipsis comitiis vestris adsit interdum aemulatio, contentio, rixae, partium studium, ambitio, rerum cujusque propriarum amor, publicarum rerum negligentia, atque contemptus: absit veritatis indagandae & constituendae cupiditas, fraterna caritas, pietasque quae coelestem spiritum consequuntur: at vero, si rem propius contemplemur, plane reperiemus ea potissimum causa insanos homines conciliis oecumenicis detrahere, ut hanc tutissimam viam, firmissimamque rationem, quam a Spiritu coelesti edocti sumus ad haereses confutandas, ad sublevandam morum disciplinam, & reprimendam temeritatem hominum mente perditorum nobis praecludant, si possint, ac se ita tueantur: hinc illae lacrymae, huic rei maxime timent, haec illos male habet: & eorum conscientiam exagitat, neque immerito, mea quidem sententia: haec enim sunt castra Dei hostibus ecclesiae terribilia: hae Spiritus sancti acies, ad superandos fidei desertores instructae: haec agmina coelestium spirituum, qui nulli usquam cedere consueverunt: haec denique robustissima illa manus David validissima petra communita, ad prosternendum immanissimum tyrannum Goliath, si quando populo Israelitico pergat maledicere, quamquam enim his sacrosanctis conciliis vestris coelestem Spiritum ecclesiae rectorem, patronumque, minime interesse crederemus: ipsa patrum, qui convenerunt in unum, sanctimonia, pietas, religio, usus rerum, doctrina insignis, rara eruditio, diligentia extrema, curaque, ipsa denique ratio atque forma tractandi singula: facile possint perditos istos nebulones mendacii atque blasphemiae arguere, modo vero constitutissimum habeamus praesentem adesse his synodis, simul cum coelesti paracleto Christum Jesum: dubitari sine infamiae atque perfidiae nota non potest, quin perinde atque oracula divina, rata, & firma habenda sint, quaecumque vos, patres sanctissimi, his ecclesiae conventibus sacrosanctis decreveritis, modo id legitime fiat, id est, consensu auctoritateque summi pastoris, cui Christus dominus in Petro ecclesiae suae gubernacula commisit.

Extrema vero insania & perdita calumnia Martini Lutheri, Calvini, & ceterorum prorsus nihili facienda est, qui ut apparet, fastidio veteris disciplinae rebus novis student: & ira potius & cupiditate, pessimis consultoribus pertracti, quam honesta ulla ratione ducti, ut erroribus suis patrocinentur: homines vitae impurissimae, frontis perfrictae, & qui simul cum cuculla omnem pudorem abjecerunt, non solum sanctis synodis robur, atque auctoritatem conantur adimere, sed ecclesiae quoque Christi detrahunt, in pontificem maximum, in vos ipsos patres, atque in universos sacerdotes, debacchantur: omnibus bonis viris sunt injurii: nullam antiquitati, nullam consensioni fidem habent: atque id tam impudenter, & animo usque adeo pertinaci, ut palam libris editis affirmare non vereantur, se minime unquam sententiam mutaturos.

Vos autem, sanctissimi patres, quando quidem omnibus hominibus estis debitores, & in hoc sublimi monte positi, in hoc excelso dignitatis gradu estis collocati, unde facile ab omnibus conspici possitis: ita vos gerite, ut etiam haereticorum ora obstruatis, *ut in eo, quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus*, quod Petrus ait: *ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis*: Nolite, quod vos Paulus monet, *contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis; omnis amaritudo, ira, indignatio, clamor auferatur a vobis, sicut decet sanctos*, si quis vos affectus proprius sollicitat, circumcidite eumdem, & abjicite procul, ut Christo, qui pro vobis est circumcisus, placeatis: in exstirpandis vero reipublicae Christianae abusibus, in sublevanda collapsa morum disciplina, in restituendo sponsae Christi pristino nitore tam strenue laborate, quod facitis libenter, ut nullam imperatorum, nullam regum, nullam principum virorum, nullam denique vestri commodi rationem habeatis, nisi quatenus illud cum publico sit, id est, Christi atque ecclesiae conjunctum: id si feceritis, ego non dubito, quin Deus optimus maximus, fidem resoluturus sit, quam apud Isajam prophetam carissimae sponsae suae pignori dedit, cum ait: *Consolabor super hostibus meis, & convertam manum meam ad te, o Sion, atque excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum, & restituam judices tuos ut fuerunt prius, & consiliarios tuos sicut antiquitus, & vocaberis civitas justi, urbs fidelis: conteram scelestos, & peccatores simul, & qui dereliquerunt dominum, consumentur*. Quod ut cernamus brevi, utinam concedat nobis Christus Jesus, cui est honor, & gloria in saecula saeculorum.

1. Petr. 2.

Ephes. 4.

Isai. 1.

AMEN.

CVII.

FRANCISCI BELCARII PEGUILIONIS episcopi Metensis, oratio de victoria, qua Carolus nonus Galliarum rex Francisci Lotharingi Guisae ducis, necnon & Annae Mommorencii equitum magistri auspiciis rebelles causam religionis praetexentes, ingenti clade superavit: Habita est Tridenti in publico patrum qui ad concilium oecumenicum convenerunt, consessu, quarto idus Januarii MDLXIII.

Si quis vestrum forte quaeret, patres amplissimi, cur ex hoc loco, ex quo divini verbi enarra-

enarrationes, concionesque audire consuevistis, historiam vobis nunc explicandam suscepimus: is profecto decursu hujus nostræ orationis intelliget, neque eam hoc tempore esse inutilem, neque ab his, quæ tractatis, negotiis alienam. Non solum enim verbo, scriptove divinam vim, mentemque excipere possumus: sed facto plerumque sensibus nostris eam magis imprimere solemus. Hic vero & regis impuberis, optimæque indolis & regni amplissimi salus continetur: atque de iis hostibus victoria, qui patriam expugnare, vestrum ordinem delere, veram religionem prorsus evertere tentarunt. Qua quidem in re immensa in primis Dei optimi maximi bonitas, præclaro relucet exemplo: qua suos nunquam oblata occasione frustratur: verum ubi in præsidiis humanis aut nulla aut rara spes affulget, tum maxime præsenti ope conservat, erigit inclinatos, de rebus suis etiam desperantes, in optatissimæ portum salutis intrudit. Judæis gravissima Pharaonis tyrannide oppressis, Ægyptiorum barbara immanitate afflictis, longa denique servitute pene attritis, Mosen libertatis assertorem excitavit. Bethulienses Assyriorum armis prope debellatos, etiam de deditione cogitantes, Judith nobilis matrona divinitus liberavit. Qui de Debora, Barac, & Gedeone dicam? qui Israelitas in extremam rerum necessitatem redactam ope tam facile ab hostibus vindicarunt? Quid quod regum alienigenarum impietate, Romanorum potentia, novis Pharisæorum, Essæorum, Sadducæorum, aliisque sectis, quum Judaicæ leges aut antiquatæ essent, aut contemptæ jacerent, sacerdotium vænale prostaret, adeoque universa religio prope abolita videretur, tum potissimum Deus pater toties promissum, propheticis oraculis, toties significatum Messiam, Filium scilicet carissimum, religionis instauratorem, & sempiternæ salutis e cœlo dimisit auctorem?

Castigat suos clementissimus pater ille cœlestis: quid deliquerint aliis atque aliis subinde flagellis admonet: graves etiam nonnumquam plagas infligit: sed ita infligit, ut paternam severitatem agnoscamus, nimiam haud sentiamus acerbitatem. Castigat nimirum, non ut perdat, nisi qui se iri perditum volunt: sed magis ut sui oblitos ad se revocet, errantes in viam reducat, præsenti fœlicitate excœcatos, ad spem certioris, ac longe majoris invitet. *Revertimini ad me*, inquit, *& ego revertar ad vos*: revertimini, inquam, qui vos a meo conspectu vestris sceleribus tam procul abduxistis: qui bella invicem miscetis: qui vestra pervicacia, tantam malorum Lernam vobis cumulatis. Externa commemorarem exempla, vetera in memoriam reducerem. Verumenimvero & recentibus, & domesticis præstat esse contentos; ea enim veluti adhuc calente memoria magis afficiunt: & quæ uni provinciæ Christianæ acciderunt, ea sua ac domestica Christiani omnes interpretari debent. Unum quippe in Christo omnes sumus, etsi locis multum dissiti, eamdem tamen patriam inquirimus, inquit Paulus, quid patriam? imo eamdem civitatem, cœlestem illam, sacrosanctam, æternum regnaturam Hierusalem, non hominum manu factam, sed vivis ex lapidibus structam: Cui adscripti cives sumus, qua jam nunc etiam donati, siquidem ea, qua profitemur, religione, eo quod usurpamus, nomine? ea quam speramus, sacri evangelii promissione digni sumus.

Quinta non ita pridem Gallia nostra floruerit, vel belli gloria, vel rerum copia, vel in omni literarum genere præstantia, omnes meministis: quantis autem nunc populationibus vexata, quanta desolatione vastata, quam multis cædibus fœdata sit, plerique (mea quidem sententia) cognoscitis. Totis sane quatuordecim superioribus annis, quibus bella nobis cum finitimis continua fuerunt, non tot ex nostris, quot postremis hisce mensibus septem amisimus. Ac parum absuit, quin hisce diebus uno prælio, unoque momento rebus, copiisque attritis, pii omnes vel de solo vertendo cogitarent, vel perpetuo exilio sibi consulendum putarent: quod ut facilius intelligatur, rem ipsam paulo altius repetita narratione explicabo.

Pace cum præstantissimo principe, planeque catholico, Philippo Hispaniarum rege, atque etiam affinitate inita, quum sibi bene consultum nostri homines existimarent, ecce inopinata regis Henrici morte versa statim rerum tota facies? mutati animi novas belli rationes quærere cœperunt, qui pacem modo tanta contentione postularant, tantaque animorum alacritate susceperant: ii mutuis primum dissidiis clam sese lacessere, seditiosi vero occulta consilia inire, conventus nocturnos facere, mox palam erumpentes, aperta conspiratione Franciscum regem hujus nominis secundum, atque ejus domesticos, præsertim qui illi a consiliis erant, invadere tentarunt. Conatu irrito, & Francisci morte sopiti tumultus aliquantulum conquieverunt, dum illi quæ ad factionem suam promovendam pertinebant, modis omnibus adornarent: & impiis suis cogitationibus causam religionis prætexentes, majora etiam quam antea, jam animo agitarent.

Vere primo nuper detecta consilia regem Carolum impuberem dolo excipere conati, ubi nihil profecerunt, suos ad arma vocare, civitates occupare, catholicos antevertere, omnia quæ ad comparandum bellum opportuna erant, procurare, Anglos etiam antiquos Galli nominis hostes solicitare, in Germania equitatum, peditatumque conscribere cœperunt. Quum de pace interim ageretur, dissimulare, differre, nunc assentiri, nunc novas causas pretexere, omnes æquas, imo vero & nostris valde iniquas pacis conditiones rejicere, totam denique æstatem magnis ubique miscendis cædibus traducere, donec viribus in unum collectis de rerum summa uno prælio decernere decreverunt.

At vero Antonius Borbonius rex Navarræ, nec non Franciscus Lotharingus Guisæ dux, unaque equitum magister Annas Mommorencius, quamquam causa meliore freti quam antiquæ religionis, ac reipublicæ partes tuendas susceperant, haud tamen in his, quæ ad tantum, tam grave, ac domesticum bellum pertinebat comparandis atque procurandis segnes, urbes quæ in hostium potestate erant, alias deditione, alias vi irrumpentes recipere: quæ in fide permanserant, confirmare, atque auxiliis juvare, diversis regni regionibus diversas peditum cohortes, equitumque turmas (ut quæque magis laborabant) collocare, ipsi cum delecto exercitu, quo tanti belli ratio vocabat, adesse: quum Rothomago expugnato, Germanus exercitus duce Andeloto adventare, & ut sese cum Aurelianis conjungeret, festinare nunciatur. Igitur Guisanus atque Mommorencius (nam in ea expugnatione Navarræ rex plumbeo globulo ictus res nostras mirandum in modum intempesti-

tempestiva morte turbaverat) cum illis quas tum haud magnas habebant copiis Lutetiam proficiscuntur: quum ea sit regni totius metropolis, & velut quoddam ærarium, atque egregiam in hoc bello operam navarat: quam simul ac regionem finitimam hostes primum invasuros haud frustra sibi persuadebant : dispersas præterea toto regno copias quanta maxima fieri potuit celeritate cogere, præsertim vero Hispanos veteranos, ac Vascones quoque pedites, qui in Aquitania magnum utique suæ virtutis specimen nuper ediderant, equitatum etiam undique arcessere properant : ut justo exercitu, si res ita postularet, dimicarent : & causam Dei arbitrio (qui arcanis judiciis quibus vult victorias destinare solet) permitterent : nec tamen ullam interim quo res tota non bello committatur, sed æqua pace componatur, occasionem omittunt. Videbant enim (utrovis inclinaret victoria) non nisi magna totius regni clade sibi confligendum.

Huc vero illos regina regis mater, rara probitate, singularique prudentia fœmina sedulo impellebat, quæ hosce tumultus, tumultuumque graves exitus longe ante præviderat, & ab initio componere summo studio laborarat: ac quod religionis causa prætexeretur, Pisciacum eo nomine totius Galliæ episcopos convocandos curaverat. Quum ne sic quidem obstinatos utriusque factionis animos placare potuisset, omnia nihilominus tentabat, omnem, ut aiunt, lapidem movebat, inter medias etiam acies plerumque non muliebri, sed plane virili animo versabatur, ut utrosque invicem conciliaret, & publicæ quieti provideret. Nec unquam destitit huc illuc mittendo, colloquendo, monendo, ut antiquæ religionis, patriæ, communis salutis, regis denique impuberis rationem haberent, nec quicquam antequam ille adolesceret, sibi innovandum putarent: donec Aurelianis Lutetia castra moventibus, & in Normaniam festinantibus conclamata omnia, ac declarata prorsus esse perspexit, Tum publicam salutem, regisque filii teneram ætatem Deo optimo maximo commendans, Guisano ac Mommorencio rerum summam permisit: & ne quid respublica detrimenti caperet, ut viderent, imperavit. Nullas cum pacis æquas conditiones Aureliani reciperent, illi quod reliquum fuit, providerunt: & extrema omnia tentare decreverunt. O admiranda Dei judicia: quam homini imperscrutabilia! quam nostros excellunt sua sublimitate sensus! Aureliani quicquid nostri monerent, quicquid proponerent, quamquam etiam multum de suo jure decederent, haud quaquam tamen flectuntur, sed solita pervicacia inexorabiles perseverant. Diceres cor Pharaonis obfirmatum : vecordes, & sua contumacia jam jam mergendos Ægyptios cerneres, non Dei timor, non patriæ pietas, non cognatus exercitus adamantina aut plusquam ferrea pectora commoverunt.

Consederant utræque acies non longe a Druydis, antiquo Druydum, ut fama est, in Carnutum finibus oppido: Aurelii [*] Uram propinquum fluvium, qui paucis tum locis trajici vado poterat, superare properabant, ut liber aditus in Normaniam pateret, ut Anglis juncti, quos in Normaniam accersiverant, incertam belli aleam, communi periculo tentarent. Sed nostri horum consiliorum haud ignari, noctu sine tumultu fluvium trajiciunt : ac postridie (qui dies XVI. Calendas Januarii

[*] Auduram, sive Autaram.

A fuit) dum sub ortum Solis castra metantur, ecce Aureliani instructa acie adventare nunciantur. Nostri igitur, (quod in planissimis campis constiterant) primo agmine cui Guisanus, ac secundo cui Mommorencius præerat, non multum a se invicem distantibus, & æquato gradu ingredientibus, obviam illis procedunt. Illi primum agmen declinantes, in secundum totis viribus convertuntur, infestis advolant signis: primusque Germanus eques in nostros obliquus impetum facit: nec minore animorum alacritate nostri (quamvis hostem in latus accipientes, bombardarumque usu quæ in fronte collocatæ erant, frustrati) & religionis, & patriæ, & antiquæ virtutis memores, invadentes excipiunt: fit via

B vi, & regni amplissimi totis in lethum viribus itur.

O quantas duæ illæ conjunctæ acies potuerunt comparare victorias! quantos Christiani nominis facere progressus, quam longe, lateque Gallicam propagare ditionem! sane vel totam impii Turcæ tyrannidem evertere, captiva illa nostræ religionis primordia (Hierosolymam dico, atque omnem eam regionem quam sanctam appellant) recipere, amissum denique nostra inertia, seditionibusque orientis imperium recuperare potuerunt. Sed Deo aliter visum, qui utrasque pariter concurrere permisit, lustrandæque hoc tam horrendo piaculo Galliæ nostræ easdem destinavit. Primo igitur conflictu superiores Aureliani, no-

C stros de statione procellunt: cædunt multos, & vicissim cæduntur: tandem laxata paulatim acie equitum magistrum Annam Mommorencium, equo perfosso humi prostratum, vivum tamen intercipiunt: Aumallium quoque ducem, Guisani fratrem, tertio agmine laborantibus nostris subvenientem equo deturbant: ipsumque adeo agmen retro cedere compellunt. Et jam victoriam animo devorantes, juveniliter exultare cœperant: peditesque Helvetios acerrime resistentes perturbatis ter ordinibus, eodemque momento renovatis summa vi penetrabant; quum superveniens Guisanus toto equitatu & Gallico peditatu, atque auxiliaribus Hispanis, in medias hostium acies seu horrendum ac rapidum quoddam ful-

D men irrumpit. Hic vero & prælium instauratur atrocius, & major ubique editur strages, atque omnia equitum peditumque robora committuntur, unaque cum duce fortuna commutatur, vincuntur victores, ac passim trucidantur. Ludovicus quoque Borbonius, princeps Condæus vulgo dictus, cui hostium exercitus sacramento se obstrinxerat, vulneratus capitur. Nostri etiam qui primo prælio cesserant, Guisanis juncti communibus viribus in Aurelianos feruntur : illi undique circumventi strage procumbunt, ac prope universi, præsertim pedites internecione cæduntur. Excessere mature prælio circiter 800. Germani, mixtique aliquot Galli equites, Anna Mommorencio captivo ab-

E ducto.

Te vero Guisane dux invictissime absentem coram celeberrima ista tot amplissimorum patrum frequentia compellabo : tuum enim illi nomen summa animorum alacritate audient, & memoriæ consecrabunt sempiternæ. Tu unus hoc nostro sæculo (ut egregia adolescentiæ tuæ rudimenta prætercam, quibus non solum acris ducis, sed boni etiam militis officium sæpius implevisti) tu, inquam, Romam cum exercitu profectus integram atque illibatam summi pontificis auctoritatem conservasti: tu reditu tuo non cunctando,

Anno Christi 1563.

do, sed properando, acerrimeque confligendo Calesium nobis restituisti: tu Theodonis villam oppugnasti: tu primus religionis causam Francisco secundo in Galliis nostris rerum potiente suscepisti: tu semper propugnasti: tu bellum religionis ergo cum aliis quidem inchoasti, sed solus confecisti. Atque hunc egregiæ tuæ pietatis fructum, illustrem istam de impiis hostibus, insignemque victoriam tibi uni Deus optimus maximus reservavit. Vive ergo & tibi, & reipublicæ Christianæ, princeps invictissime, Deoque atque hominibus pariter gratissime, & æternum tua ista pietate, & pietate digna felicitate fruere, ac sempiternum coram gravissimo hoc patrum consessu gloriæ monumentum suscipe. Te autem solum intueor, in te hæreo, in te solo mea consistit oratio: non genus illustre, non ingentia proavorum facinora, non Hierosolymitanos, Siciliæque reges, unde originem ducis, arcessam: laudentur hæc in illis, qui ex suo quod laudetur non habent. Sed quo feror, patres amplissimi? ego vero argumenti suavitate captus, & jam Gallici conflictus immemor in amplissimo campo lasciviebam: redeundum tamen & lætitiæ miscendus luctus est.

Lugemus acerbam nostrorum hominum cladem: vicimus enim, sed non incruenta victoria: paucos illos quidem, sed egregios hoc prælio amisimus. Cecidit imprimis Jacobus Brossianus, alæ equestris ductor, & regiæ illius societatis (quam vulgo divi Michaelis appellant) eques, homo sicut provectæ jam ætatis, ita & antiquæ virtutis, & cui rei militaris scientia paucos nostra ætate comparare possemus. Hujus cum multis in bellis periculum fecerat: tum recens copiis regiis in Scotia præfectus, magnam quam de illo jam omnes conceperant opinionem vehementer auxerat. Nec longe ab illo Annibas ac Givrius cataphractorum quoque equitum præfecti, & ejusdem equites societatis. His accessit Mombro spectatæ indolis adolescens, Annæ Mommorencio patri forma simillimus, & paternæ jam virtutis certus æmulator: qui sane me admonet, ut te quoque constantissime, ac tot & tantis honoribus perfuncte senex, te, inquam, Anna Mommorencie, hoc loco appellem: quem ut extrema senectute captivum, filiique carissimi suavitate privatum dolo: sic tuorum, hoc est, sororis liberorum opera, ne dicam scelere, in hasce indignor incidisse calamitates. Quid enim illi potuerunt, quod tu non præstiteris? pupillos educasti: adolescentes primum Francisco regi, mox Henrico insinuasti, atque inter ejus familiares ascripsisti: Castilioni maris, Andeloto peditum præfecturam impetrasti: majorem etiam natu vix dum puberem cardinalitia dignitate ornandum procuraveras, & tot sacerdotiis auctum, tu summo apud suos gradu collocaras, ad quos ingratus honorumque fastigia, opulentas insuper ac nobiles, quas injerunt, affinitates, nisi tua cognatione, & indulgentia freti, vix aspicere, ne dum aspirare poterant. Hæccine tantæ erga illos benevolentiæ præmia refers? Hoc vero venerandam istam solere senectute, quod patriam tuis consiliis semper auxisti, religionem acerrime propugnasti: & utraque conservanda, vergentem ætatem animi vigore superans, ac juvenili quodam ardore rem manu fortiter gerens, te veluti mactandum obtulisti, omniaque & summi imperatoris, & egregii militis officia implevisti.

Captus est quoque, nec ita multo post crudelite, ac præter omne belli jus cæsus, & animi vir maximi, & bonarum semper partium, Mareschalius a sancto Andrea, qui sicut Henrico regi fuerat acceptissimus, ita & in ejus liberis ab impiorum hostium immanitate conservandis diligentissimus, & in propugnanda religione, patriaque tuenda bellator fortissimus ad extremum usque spiritum perseveravit: ea scilicet istorum est religio, is Dei timor, ea suorum, id est, Christianorum caritas, quam nonnulli etiam ipsorum concionatores (tanta est scriptorum impudentia, atque improbitas) vel libris editis commendare solent: ut quotquot egregios, aut aliquo titulo illustres viros interceperint, universos plusquam barbara feritate trucidarint. Multa enim insignia & dictu horrenda crudelitatis exempla insana hæc factio edidit: quæ tam a Christiana humanitate aliena sunt, quam Turcicam superant immanitatem: ut tantam in hominibus qui Christiano nomine gloriantur, vecordiam fuisse, omnis posteritas vel admiratura sit, vel omnino non creditura. At tu Deum illis ultorem, tibi propitium spera: neque enim illorum perfidiæ, neque pietatis oblivisci unquam potest.

Quid Bordium, Santeranum, Bellanum alæ equestris Guisanæ signiferum, fortissimos juvenes, ac ceteros ejusdem animi, alacritatis, virtutis enumerem? Sicut certe non temere Mars optimum quemque sibi pignerare dicitur, sic nos etiam florem Gallicæ nobilitatis (quamquam non multi cæsi fuerunt) hoc prælio amissum dicere jure possumus. Hos tali virtute, constantia, pietate nobis ereptos merito lugere debemus: illis parentare: Deum propitium imprecari: illorum memoriam sempiternis consecrare monumentis. Ceterum ut impios pœnas dedisse non ægre ferimus, ita pios victoriam retulisse lætamur: id enim & divinæ & humanæ justitiæ ratio exigere videtur. Qui vero lugere istos patriæ parricidas possum? Patriam impii spoliarunt: tot, tantasque suorum patrarunt cædes: tot pagos, tot insignia palatia incenderunt: tot sanctissima templa demoliti sunt: urbes etiam nonnullas hostibus prodiderunt, peregrinos immiserunt exercitus: sed nec sacris templis, nec majorum sepulcris pepercerunt: tandem scelerum suorum furiis agitati, se in apertam mortem quadam desperatione conjecerunt. Et nisi Guisani illius ducis incredibilis, ac pene divina virtus impiorum furori opportune sese opposuisset, universi profecto perieramus, & de Gallia nostra actum prorsus erat. Sic quondam Maxentium tyrannum Constantinus imperator, impium pius, sed feliciore victoria incruentaque superavit, sic tres Cosdroæ duces, e quo nullas pacis æquas conditiones impetrare potuerat, tribus diversis præliis victor fregit Heraclius.

Vos autem egregii milites, quamquam absentes alloquor, tamen coram iis alloquor, qui vivis prospera quæque imprecantur, mortuos etiam pia coram Deo optimo maximo fusa oratione, & digna veneratione prosequuntur. Vos, inquam, sive Galli, sive Hispani, sive Helvetii, ad piam causam defendendam consentientibus animis atque armis coistis: si estis mortui, beatos judico, qui caducam hanc, & tot, tantisque calamitatibus vitam obnoxiam, cum felicissima luce commutastis: qui sanguinem vestrum pro asserenda vera religione profudistis: qui scelera-

tissi-

tissima satanæ monstra, omnem barbariem sua feritate superantia in domini sacraria ingredi, sanctasque quotidie polluere ædes vestris objectis corporibus prohibuistis: qui denique quod naturæ debuistis, patriæ & propugnandæ religioni exolvistis. Itaque non secus atque Machabæi illi Judæis, qui pro religione patriaque tuenda ceciderant, divinum numen propitium supplices invocarunt: sic publicas pro vobis preces, publicasque supplicationes senatus hic amplissimus in diem crastinum decrevit: ut quorum parem causam esse cognoscimus, eosdem iisdem officiis, eodemque grati animi affectu prosequamur. At vos, quos Deus non solum ex tanta clade servavit incolumes, sed & nobilissima insuper victoria ornavit, qua laudum commemoratione magis celebrabo? pietatisne, an fortitudinis? qui tantam facinorosorum hominum colluviem ingenti & animi & corporis vigore confecistis, ac manus vestras in sanguine impio consecrastis. Fræcipua vobis præmia conferet Deus optimus maximus, cujus causam tuendam suscepistis, & ab impiis vindicastis. Nos singulare eximiæ vestræ virtutis elogium coram amplissimo hoc totius orbis Christiani conventu proponere possumus: utrorumque gloriam omnia profecto deinceps sæcula prædicabunt.

Quid (dicet aliquis) etiamne milites huc evocabis? An vero nobis isthæc victoria tanti fuit? fuit sane: nec magis nostræ Galliæ, quam totius orbis Christiani, quam piorum omnium quotquot veram religionem colunt, dicenda victoria est: videtis enim in quam arctos fines catholica conclusa sit ecclesia, quam angustis contineatur regionibus, quam paucis vigeat provinciis. Quod si impii illi superiores evasissent, Galliamque nostram prorsus occupassent, quam brevi quod sanum adhuc, & integrum reliquum erat, partim dolis, partim vi corrumpere potuissent? Communem ergo victoriam communis sequatur gratulatio, patres amplissimi, communis gratiarum actio, communes preces, communes coram Deo optimo maximo supplicationes. Quis enim felicior unquam illuxit dies? quod majus, aut manifestius de utraque religione judicium a Deo optimo maximo proficisci, quod constantius testimonium prodire potuit? Scimus quid Helvetiis eadem de causa, eodem inter se animorum ardore confligentibus acciderit: uti schismatici & numero multo plures, & lectiores milites uti sibi videbantur, internecione fuerint cæsi: quo etiam prælio seditionis princeps occubuit Zuinglius. Quid Caroli V. pii juxta, ac magnanimi imperatoris partas in Germania referam victorias? Quid rusticorum non longe a Rheno Lotharingæ familiæ auspiciis factam cædem? quo in conflictu Claudius Lotharingus Guisani hujus pater facile primas obtinebat: ut hæreditariam religionis propugnationem jam inde a Gottofredo illo Bulionio in omnem posteritatem transmissam in hac familia agnoscere possimus. An etiam adeo cæci sumus, ut præclara Dei judicia videre nequeamus? Igitur uno ore in Dei laudes prorumpamus, uno ore lætum canticum concinamus, & tanta beneficiã grata animi significatione celebremus.

Atque utinam & hic, & in ceteris quæ ad religionem stabiliendam pertinent, rationibus, iisdem animis, eadem pietate, eadem alacritate convenire possimus: si ita sua benignitate Deus annuet, faciemus profecto & fructus uberrimos, & his, quæ nos quotidie vexant, vexaruntque malis A radicem omnem succidemus. Nam si hujus quod vobis pro nostra mediocritate recitavimus, belli memorabilis, & multorum quæ nostra tempestate gesta sunt, causas penitus introspiciemus: si vere confiteri volemus, causas nimirum ipsas magna ex parte in nos regeremus: quum nos dico, totum ordinem ecclesiasticum intelligo. Quæ enim a religionis adversariis causa primum suæ discessionis objecta est, nisi quod pastores suis officiis deesse, suos greges verbo Dei numquam pascere, proventus ecclesiasticos dilapidare, totum vero ordinem malo impuræ vitæ exemplo simplicem plebem a vera pietate divellere, piis autem & cordatis hominibus etiam scrupulum movere jactarent? Huc illorum omnes conciones, huc privata colloquia tendebant. His illi argumentis imperitæ plebi ut ad se primum deficeret, persuaserunt: & seditionibus bellisque intestinis, quæ mox experti sumus, sementem sparserunt. Radicem itaque succidamus, pristinam ecclesiæ instauremus integritatem, causam profecto malis istis omnibus, prætextumque omnem pariter auferemus. Alioqui illis mederi nec hoc tempore, nec in posterum ullo modo possumus. Etenim non sublata causa, graviores sæpe recidivi morbi redire consueverunt. Si vero eamdem mentem induemus, si spiritu eodem feremur, si eodem reipublicæ Christianæ instaurandæ ardore flagrabimus: Spiritus nimirum ille sapientiæ, intellectus, consilii, & scientiæ, nostros suo splendore animos illustrabit: Christus sua (quæ in unione consistit) pace, sua incredibili nos caritate donabit. His vero tecti armis, securi prorsus esse possumus, & pacem hanc externam (ut loquuntur) hoc est a bellis, seditionibusque vacationem, nobis nostro jure pollicebimur. Nam cui bene cum Deo convenit, eidem ut cum aliis quoque conveniat, facillimum est.

Hinc certa, atque indubitata nimis irati erga nos Dei signa colligere possumus, patres amplissimi, quos quinquaginta fere hosce annos tot, tantisque bellis sibi mutuo serie quadam succedentibus, tot seditionibus vexatos tam misere afflixerit, ut Babylonica exilia, Judæorumque tantopere celebratas ærumnas facile superare videantur. Quot nostras impius Turca, Christiani nominis acerrimus hostis, invasit provincias? quot insulas occupavit? quot, si non occupavit, certe extrema internecione vastavit. Quantas Christiani nobis ipsi mutuo importavimus calamitates? Quod enim supererat malorum, nobis ipsi concivimus. At Turcicæ quidem illæ quamvis sævissimæ atque immanissimæ fuerint invasiones: tamen cum istis comparari nullo modo possunt. Nulla enim domesticis ac civilibus bella crudeliora esse constat. Sic nobis, ut inquit Paulus, *foris bella, intus timores*, aut etiam bella graviora semper fuere. Neque illa quæ civili aliqua ratione suscepta sunt, commemorabo: quamvis multa intercesserint: sed mitiora ea aliquanto (si quid mite in bello esse potest) fuerunt: nec tanto animorum ardore flagrarunt. Quæ vero religionis causa suscepta sunt, quam immania fuerint, quanta contentione, imo quanta rabie miscendis mutuis cædibus sævierint, vel hoc postremum in Gallis nostris tanta hominum strage profligatum bellum testimonio esse potest.

2. Cor. 4.

His omnibus causam præbuit antiquæ religionis desertor Martinus Lutherus: qui primum ut Saxones, mox ut bona Germaniæ pars, priscis mori-

Anno Christi 1563.

moribus conculcatis, a fide catholica deficeret, procuravit. Ecce quantula scintilla quantum ignem accendit! sane Lutheranæ illæ conciones, veluti fulgur quoddam, Germaniam pene totam paucis annis prætervolarunt. Accessere paulatim Helvetiorum pagi complures, nova condita secta, discipulis a Luthero præceptore dissentientibus. Quid? fatalis ille ignis non ita multo interjecto tempore, per omnes fere orbis Christiani exarsit provincias: duas præcipue excipere possum, Italiam, atque Hispaniam: quæ integræ adhuc, & sua quodammodo se mole sustentant. Nam quid de Gallia nostra dicam? quo in statu res illius fuerint vidistis. Profecto ejus sine lacrymis meminisse non possum: flagravit, arsit, hoc igne pene tota vastata est. Quod si absumpta prorsus fuisset, duas illas reliquas mihi credite, sibi hinc inde finitimas, vel suis cineribus inflammasset, atque uno totum orbem Christianum consumpsisset incendio.

Quapropter vos appello, patres amplissimi, vos inquam appello, quotquot locum dicendæ sententiæ in hoc concilio obtinetis: subvenite labenti reipublicæ Christianæ, erigite cadentem, inclinatam vestris fulcite sententiis: si dignos hoc gradu geretis spiritus, soli hanc flammam compescere, imo vero prorsus restinguere potestis. Vicesimus sextus hic (ni fallor) agitur annus, ex quo primus illi mederi concilio huc indicto conatus est Paulus III. pontifex maximus: dilatum est: dissimulatum est variis factionibus tertatum est: donec Bononiam concilium translatum. Illic vero & majores moræ, & plures contentiones, & acriores factiones intercesserunt. Itaque huc rursum revocatum est: tandemque bellis invalescentibus, re infecta patres se ad suos singuli receperunt. Ventum nunc ad supremum est, inquit ille, nullus amplius relinquitur dissimulationi locus. At hoc concilium totum orbem Christianum conciliabit: aut si re infecta discedetur, in certam atque imminentem præcipitabit ruinam. Quamobrem vobis in primis videndum est, patres amplissimi, ne quid præjudicati domo afferre, ne quid in gratiam dicere, ne quam rei privatæ rationem habere videamini. Publica religionis causa agenda est, in hanc totis animis incumbite, huic studete, in hanc solam, ut in præscriptum vobis a Christo scopum, collimate: si aliorsum avertetis oculos, actum de religione est: neque quod expectemus ultra, jam sperare possumus. A vobis solis pendet totus orbis Christianus: in vos oculos convertit: in vobis quietem suam & salutem collocat. Videte ne vestra socordia justam tot piorum hominum spem, ne vos spe inani fallatis: ne religionis hostes certa cœptorum conficiendorum spe, quam jam nimiam conceperunt, impleatis. Notantur uniuscujusque nostrum dicta, notantur sententiæ, notantur & si quæ intercesserunt factiones: celari diu non poterunt: in vulgus efferentur: statim omnibus luce fient clariores. Si per vos stetisset quo minus publica pax constituatur, palam erit, profecto vos religionis ac publicæ quietis proditores, detestabiles, Deo hominibusque invisos, mortales omnes diris omnibus devovebunt. Quapropter ferte dignas hoc gradu in quo collocati estis, dignas ista frequentia, dignas concilio œcumenico sententias: nihil timide, nihil simulate, nihil in gratiam, nihil avare dictum a vobis prodeat.

Neque tamen istuc a me eo proferri quis in-

A terpretetur, patres amplissimi, ut de vestra vel integritate, vel pietate, vel præstanti eruditione dubitandum mihi fas esse existimem: quas cum mecum ipse considero, divina equidem providentia celeberrimum istud, frequentissimumque concilium in hæc usque tempora dilatum mihi persuadeo, ut sub pontifice vere pio, pacisque publicæ tantopere studioso, qui, ut vos huc coiretis, sua interposita auctoritate decrevit, consentientibus tot sanctissimorum atque eruditissimorum patrum sententiis vera religio in integrum restitueretur, & malis moribus, perversarumque opinionum exterminatis sectis pristinæ sinceritati redderetur.

Te enim, Pie pontifex maxime, ac sanctissime B hæc manet corona: tibi hoc ingens de instaurata religione, ac nobile trophæum reservatur: Quod qua sapientia, animique sublimitate præstas, tuo tempore erigendum curabis: nec hanc gloriam elabi, aut ad eos qui tibi in hoc gradu succedent, tua negligentia transmitti sines. Neque vero egregiæ isti summi pontificis, amplissimorumque patrum voluntati deeris Ferdinande imperator potentissime, ac domine mi clementissime: Verum enim vero qua foris contra Turcas animi magnitudine pro amplificanda, conservandaque religione hactenus usus es: eadem (scio, ac vere confirmare possum) etiam domi in sedandis totius orbis Christiani seditionibus uteris, ac sempiternam ex hoc concilio tibi, filioque carissimo C (qui hac singulari dignitate magno Germaniæ totius studio non ita pridem auctus est, memoriam consecrabis. Cujus sane laudis haud exiguam etiam portionem sibi vindicabit gener tuus Sigismundus augustus Poloniæ rex serenissimus, ac religionis natura sua majorum exemplo, & præclarius tuis monitis amantissimus, qui repurgando regno, ditionibusque suis schismaticorum istorum pestilentissima contagione labefactatis tam egregiam operam navavit, ut & se Deo optimo maximo carissimum, & affinitate tua dignissimum plane declararit. Atque ut filiam tuam Catharinam raræ pietatis pudicitiæque fœminam faustissimis auspiciis sibi ascivit uxorem, sic ceteros generos tuos principes nobilissimos, fortissimosque ad eamdem palmam capessendam ve- D hementer incitabit. Perspectum enim habemus quam multis, quamque honoratis affinitatibus Austriacæ familiæ splendorem auxeris, quantam inde reipublicæ Christianæ propugnandæ potentiam compararis.

Quam sedulo per amplissimos viros, ac mira probitate singularique eruditione præditos Pragensem atque Quinqueecclesiensem episcopos, oratores tuos primum de instauranda ecclesiæ disciplina, deinde de componendis controversiis, tum de promovendo toto hoc concilio hic egeris: quam significationem egregiæ tuæ ac veræ augustæ voluntatis dederis: quam anxia hujus tanti negotii conficiundi cura te distineri ostenderis: qui E vel hic una cum patribus adesse, si res ita postularet, spoponderis, quam sponsionem divino equidem instinctu oblatam interpretor, ut non minorem a Tridentino, quam ille a Nicæno, gloriam reportes. Si frequentiam spectemus, raro in ecclesia Latina, quamvis olim latissimis finibus explicata, nunc vero angustissimis conclusa terminis, tot patres coivere. Si rem expendemus, numquam plures, neque majoris momenti intercessere contentiones: Quo magis de tanta victoria, hoc est de totius orbis Christiani conciliata voluntate, ac pace ubique constituta,

Anno Christi 1563.

stituta, tua augusta majestas suo jure poterit gloriari.

Sane quantum regina regis nostri mater, mulier præstantissima, hac in re laborarit, religionique componendæ studuerit, quantum rex ipse, licet impubes, studium declararit, quam constanter per Henrici patris, religiosissimi principis vestigia ingressus sit, quanta alacritate prudentissimæ matris monita, sapientissimorumque virorum, qui sunt illi a consiliis, susceperit, Gallia nostra satis superque testari potest. Quam insignem illius voluntatem, & majorum omnium exempla, & eximia quædam indoles, præsertim vero magni animi princeps, planeque catholicus Hispaniarum rex ejus frater confirmabit: qui tot præclara admirandæ suæ pietatis ac fortitudinis foris domique testimonia edidit: qui tam opportunis eumdem nuper juvit auxiliis: qui denique constantiæ laudem cum ceterarum innumerabilium virtutum laude cumulans, illibatam fere solus in suis ditionibus tam late patentibus, tam procul a se invicem disjunctis, veræ religionis conservavit antiquitatem. Confirmabit & avunculi ducis Sabaudiæ cum aliis magnis virtutibus, tum belli gloria clarissimi, ac fratris ducis Lotharingi magnæ expectationi principis in eadem protegenda religione conjuncta voluntas atque fortitudo.

Quid de serenissimo rege Lusitaniæ dicam? de quo quamquam propter teneram adhuc ætatem certum judicium proferri non potest, tamen ut ex educatione tali principe digna, ex optima indole, majorum singulari virtute, & regni administratione lectis atque sapientibus viris commissa conjicere licet, proavum Emanuelem, atque avum Joannem ejus nominis tertium (nam pater decimo sexto suæ ætatis anno e vita decessit, ut magis quid posteri de illo sperare deberent, ostenderit, quam certum imitationis exemplum relinquere potuerit) summa nimirum alacritate imitabitur. Quorum alter ab occidente ad orientem usque oceano delatus; barbarisque nationibus subactis victor ditionem suam longe lateque propagavit: alter partum jam imperium non minore industria conservans, sæpe cum Turcicis, Africanorumque regulorum triremibus summa felicitate conflixit. Barbaros multis victoriis superatos in fide confirmavit, eosdem idolis conculcatis Christianismo initiatos ad mansuetius & humanius vitæ genus traduxit, melioribusque institutis & moribus assuefecit, atque imperii sui fines religionis propagatione stabilivit.

Aderit & regibus proxime adnumeranda, ac fortasse æquanda Venetorum respublica: quæ sicuti inter omnes orbis Christiani civitates, non secus atque splendidissimum aliquod sydus, sua elucet sapientia, ita & ceteros totius Italiæ principes etsi per se satis promptos, suo tamen exemplo ad pulcherrimi facti gloriam pariter fruendam magis excitabit.

Hos cum vestrorum decretorum fautores promptissimos habeatis, patres amplissimi, profecto ut vobis ipsi soli defuisse videamini, committere non debetis. Nec illud vos torqueat, quod huc nondum adversarii nostri accesserunt. Si enim solita pervicacia vestrum conspectum refugient, si in latebris suis conscientia victi delitescent, si universæ ecclesiæ (cujus vos personam sustinetis) judicium pertimescentes, vestra ora ferre non poterunt: sed sicut rei de eluendis criminibus desperantes, sponte sibi exilium indicent. Tum vos illis aqua & igni interdicetis, & totius ecclesiæ communitate privatos, malis diris, satanæque addicetis. Ac nihilo secius quæ controversa sunt definientes, antiquamque ecclesiæ disciplinam renovantes, celeberrimum hunc conventum bona cum pace dimittetis. Hoc a vobis petimus, patres amplissimi, imo vero petit, instat, flagitat totus orbis Christianus: cui vos aliter subvenire non potestis: faxit Deus optimus maximus, ut & vestræ dignitati, & publicæ necessitati mature satisfacere possitis.

DIXI.

CVIII.

COSMI PALMÆ FONTEII, Dertusensis diœcesis presbyteri, sacræ theologiæ doctoris, oratio ad sacrosancti œcumenici concilii patres Tridentum convocatos, habita feria quarta cinerum anno a Christo nato MDLXIII.

Nunquam ante editionem Lovaniensem anni MDLXVII. *in lucem edita.*

Etsi vereri merito debeo, cum eam, quæ hodierno evangelio continetur doctrinam, æterni patris lumen, ac splendor Christus, non nisi idoneis auditoribus summo in monte communicandam, reliquam vero multitudinem ad imum usque montem removendam existimaverit. Næ ego, qui de eadem in augustissimo orbis terrarum concilio ad dicendum aggrediar, temerarius judicer: tamen in hac temporum vicissitudine cum superiorum dierum hilaritatem, ac epulas non majorum magis instituto, quam more, habituque naturæ hodiernæ lucis dolor comes, ac esuriales mensæ consequerentur, in quibus architriclini munus a gravissimis viris datum mihi, commissumque sit, cui vix aquæ, nedum vini, quod frequentes hominum morbi flagitant, ad apponendum copia suppetat, ante ejus genua, cujus precibus hydriæ illæ suavissimo vino redundarunt, supplex procumbam, & cœlestis illius vini, si non quantum accumbentium amplitudo postulat, at certe quidem quantum tenui, parcoque prandio satis esse possit, angelicis ab ea vocibus implorabo. Ave Maria.

Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes. Matth. 6. cap.

Cum multa sunt, legati, cardinales illustrissimi, clarissimi oratores, patres sanctissimi, in quibus legis evangelicæ omnibus numeris absoluta præstantia longe omnibus aliis legibus antecellit, & ut sola Deum sibi auctorem vendicat, ita sui cultores & viventes adhuc (quoad ejus fieri potest) & corporis vinculis solutos in deorum quodammodo sortem, numerumque transcribit: tum duo imprimis, quorum est alterum, quod non verbis solum, quid cuique faciendum, cavendumne sit, præscribit: sed eam est a suo conditore præter ceteras prærogativam consecuta, ut divinum motum animis pulsionemque inspiret: qua, quæ ab se præcepta sunt ii qui-

ii quibus præcipiuntur, re ac factis præstare velint, & possint. Nam ut ex unius primi parentis peccato ea omnem posteritatem miseriarum moles oppresserat, ut incomparabilibus Dei donis gratuitis sublatis, naturalibus læsis, ac imminutis, & mens densissimis tenebris circumfusa de rerum cognitione humillime, & quiddam abjectum saperet: & cupiditas rationis imperio detrectato, sempiternum cum ea bellum & implacabile gereret: ita secundi hominis immortali beneficio factum est, ut qui hominem a Deo in unam hypostasim assumptum, & Christum Jesum terrarum orbi servatorem datum esse constanter, firmiterque crediderint, bonorum omnium suorum spem in eo collocarint, incensis caritatis facibus adamarint, tam admirabilem in seipsis rerum omnium commutationem comperiant. Ut mens divino quodam lumine illustrata altius diviniusque sapiat, quidque in rebus verum, quid falsum sit, longe aliter quam ante judicet: cupiditas vero veteri feritate, & acerbis cum mente inimicitiis depositis, ad tantam mansuetudinem & cum ratione concordiam traducatur, ut omnibus ejus imperiis lubentissime factis, in sempiternam cœlestis regni pacem in seipsa jam inchoatam, tandem aliquando cum beatis perfruendam ardentissimis votis incumbat. Alterum est ita novum atque ante Christianæ ecclesiæ ortum inauditum, ut quicumque illius expertes fuerint legislatores, adeo nihil de eo cogitarint, ut ex illis non postremi hoc decus ornamentumque nostrum Christum, quod se id effecturum profiteretur, omnibus irrisionibus subsannaverint, convitiis vexarint, odio denique capitali inflammati, adnitentibus tenebrarum potestatibus, verberibus, suppliciisque excruciatum crudelissima morte mulctarint.

Veteres superioris vitæ sordes, ac turpitudinem in fidem suam jurantium abluit Christus: & quos gravioribus flagitiis coopertos sibi ac suis legibus inimiciores videt, eos majoribus misericordiæ visceribus expetitos, omnibus eorum criminibus sempiterna oblivione deletis, in suam civitatem ascifcendos curat: contra quam aliarum rerum publicarum conditores facere solent, qui quos in aliena a suis legibus morum consuetudine diu multumque versatos, inveterata peccandi licentia obstinatos obduruisse vident, tantum abest ut in suam civitatem adscribant, ut ab ea, si cives facti sunt, quam longissime exterminatos velint: existimantque, si quamplurimi a suis rationibus abhorrentes, ac perditi homines in suam civitatem, tanquam in sentinam confluxerint, non illos a se ab amenti ac profligata ad saniorem, honestioremque vitam revocandos. Sed contra suis corruptissimis eorum moribus, tanquam pestifera tabe passim in civitate grassante, quod sanum adhuc integrumque duravit, ab illis corrumpendum, civitatis statum pessumdandum, ac miserabilem in eam vastitatem importandam. Non sic noster legislator, non sic, sed salvum facit quod perierat, ambulantes in tenebris & in umbra mortis, hoc est, altissimis vitiorum & ignorantiæ voraginibus abreptos, & in mediam Stygem demersos ad lumen cœli spirabile excitat, & insusitata quadam medendi arte non ille sanis, quod ridiculum esset, medicinam facit, sed male habentes, & omni salutis spe deplorata, a certo exitio ac peste ad salutem certam incolumitatemque reducit.

His igitur duobus legis evangelicæ incredibilibus ac plane divinis donis aucta atque exaggerata

A Christiani hominis sorte, non jam ut servus & advena, aut egestatis, inediæ, mortis suppliciis, aut commutabilibus caducorum bonorum præmiis propositis, in officio vix misereque continetur. Sed in sanctam civitatem adscriptus atque in ejus civitatis regis regum ac domini dominantium divinam stirpem adoptatus, oculis in unum suæ felicitatis auctorem ac parentem Christum conjectis, in tanti beneficii commemoratione totus insistit ac commoratur, de ineffabilibus ejus laudibus nunquam conticescit: sua vero omnia consilia, dicta, facta ad ejus nutum voluntatemque moderatur, cui se, suaque omnia accepta referenda esse profitetur, ac præ se fert. O præclaros hoc nostro tempore, Christianæ libertatis assertores! o vindices! o egregios plane, ut ajunt,

B ovium custodes lupos! Tu mihi, cum habenas indomitæ atque efferenti sese licentiæ laxes: laxes dico, cum opportunitate, impunitateque proposita, incites, pungas, ac veluti flagellis quibusdam, calcaribusque aduras, laceres, confodias cœlestis illius Jerusalem speciem ac formam (ad quam mentis nostræ aciem, quantum terrena hæc moribundaque membra non hebetant, dirigere debemus) in universo ecclesiæ catholicæ ædificio imitari & adumbrare: in singulis vero hominibus imperium rationis fundare ac stabilire: aut malas cupiditates parituras unquam putas? Sed homines quamvis sexcentis scripturæ ac patrum testimoniis, sexcentis conciliorum decretis

C confixos, tamen nihil rectum, nisi quod ipsi somniant, usquequaque putantes omittamus: & ad ea, quæ ex superiori disputatione, tanquam a suo fonte dimanant, paulatim accedamus.

Et profecto ita se res habet, patres sanctissimi, ut hic nostræ mentis illustrator, cupiditatis domitor, culpæ condonator, libertatis assertor Christus, quorum animus ardentioribus caritatis flammis exarserat, non ille quidem eos graviore servitutis jugo premendos (quid enim liberatori indignius?) sed tanquaam parens optimus sanctiore filios familiares disciplina educandos, informandosque putarit, quod ut faceret in montem, hoc est, in paternæ majestatis celsitudinem evectus, in suo divinæ sapientiæ regno in-

D sistens, divina, non more loquitur humano, sed patris, & suo uno, eodemque spiritu fundit oracula. Ad quam interiorem tantæ doctrinæ subtilitatem, si gregaria, quæ eum sequebatur, multitudo admissa non est, non philosophorum more, fumi venditorum, suas illas nugas in eorum tantum aures, qui auro sibi eas appendissent, remotis arbitris instillantium, tantum cuiquam bonum invidit. Sed ut in rerum natura constantium ortu a parvis ac debilibus corporum initiis ad perfectam fit magnitudinem, firmitatemque progressio: ita quos communibus etiamdum virtutum officiis, tanquam lacte infantes alebat, exquisitis perfectæ honestatis institutis, & diviniorem sublimioremque vitam spirantibus: tanquam

E solidioribus cibis, & magnam, ut recte conficerentur, stomachi vim postulantibus non judicavit obruendos. De qua utraque divinæ doctrinæ parte, quantum ad hodierni evangelii lectionem attinet, dum pauca breviter dicimus, peto a vobis, patres sanctissimi, ut qua me benevolentia hactenus dicentem audistis, eadem ad exitum usque prosequamini.

Quanta sit temperantiæ in omnem humanæ vitæ partem vis, & utilitas, seu privatum corporis, animi, & familiæ cujusque bonum, seu optimum rerum publicarum statum spectemus, ex

eo facile intelligi potest. Primum quod medicorum princeps Hippocrates in suis illis brevibus, & certissimam veritatem continentibus sententiis, quas ille ἀφορισμὸς vocat, bonæ etiam valetudinis μητέρα esse statuit: quo verbo illud significatum voluit medicus sapientissimus, ut parens filios non procreat modo, sed etiam alit: Sic cibi quoque ac potus moderatione non sanitatem modo in humanis effici, gignique corporibus, sed partam, & tanquam procreatam retineri ab eadem & conservari. Nec vero de naturalibus animi bonis quamdiu loquimur, Aristotelis auctoritas repudianda est, qui in iis, quos scribit de moribus libris continentissimorum hominum, majorum suorum prudentiam magnopere admiratur, quod temperantiam lingua sua σωφροσύνην, quasi σαζουσὰν τὴν φρόνησιν appellandam existimaverint.

Fingamus enim aliquem tanta incitatum corporis voluptate, quanta percipi potest maxima, nemini dubium esse debet, quin tamdiu dum ita gaudeat, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione consequi possit, quocirca nihil tam pestiferum quam stimulans in hominibus qui se præstare student ceteris animantibus, veluti in pecoribus, quæ natura prona, & ventri obedientia finxit, agrestium libidinum appetitio. Siquidem ea, cum major sit, omne animi lumen extinguit. Contra, quid homini melius, quid homine dignius ea, quæ epulis, exstructisque mensis & frequentibus poculis facile caret frugalitate, caret vinolentia, crudelitate, & insomniis: caret voluptate omnium esca malorum, qua multo facilius homines, quam pisces homo capiuntur, caret turpissimarum libidinum agresti, ac furioso dominatu: iisque vinculis vitam relaxat, quibus quadrupedem constringi miserrimum est. Nam cum hominis excellentia in eo maxime cernatur, quo ipse ceteris animantibus antecellit: qui earum voluptatum fœtidissimo cœno se involverunt, quæ sunt brutis maxime propriæ, omnibus se suis maximis donis, ornamentisque spoliasse, omnem hominis nobilitatem ac præstantiam repudiasse, & in hominis figura importunam belluæ immanitatem adamasse videntur. Jam si homines ad vitæ communionem colendam, cujus causa tributa nobis est vox & oratio, nati, factique sumus, eaque ex singularum familiarum, quasi primo seminario, orta in urbem, regnorum, ac populorum magnitudinem excrescit, quale illud tandem futurum est imperium, aut patris in adolescentes liberos, quorum corpora propter sensuum vivacitatem ad omnes libidines propendentia, maximis animi perturbationibus, non secus ac commoto mari, saxa undis furentibus tunduntur: aut heri in servos, in quorum depravatis ingeniis tam infinita voluptatum appetitio inest, ut ne pistrino quidem, ac loris, imis infixa sensibus avelli extrahique possit, nisi ex continentiæ, moderationis, ac temperantiæ legibus honesta in domo disciplina ducatur? Quid de civitatibus, populis, gentibus regendis dicam? potestne capitalior pestis aut eorum qui parent, aut eorum qui præsunt animos invadere, quam voluptatis avidæ libidines ad ea quæ potiunda concupiverunt, temere effrenateque incitatæ? Hinc patriæ proditiones, hinc rerumpublicarum eversiones: hinc cum hostibus clandestina colloquia nascuntur: nullum denique magnum facinus est, ad quod non libido voluptatis impellat.

Apud regem Pyrrhum, populi Romani hostem, esse quosdam, qui se sapientes profiterentur, docerentque omnia, quæ faceremus, ad voluptatem esse referenda, cum M. Curius & T. Coruncanus, continentissimi homines Romani audissent: optarunt ut id Samnitibus, ipsique Pyrrho persuaderetur, quo facilius vinci possent, cum se voluptatibus dedissent. Annibalem quidem certe, memoriæ proditum est, quamdiu se, suosque milites in militari labore, ac patientia continuit, maximis cladibus Romanos affecisse, atque in tantum eos discrimen adduxisse, ut de imperio pro quo decertabatur, deque urbe deserenda cogitarent. Sed cum a vario hostium armorumque genere invictus plurimis victoriis elatus, Capuam se in hyberna contulisset, & in urbe omnibus deliciis affluente, apparatissimis hospitum mensis, & omnium voluptatum illecebris se, suosque milites enervasset, animi ac corporis vires fregisset, signis cum Marco Marcello collatis, fusum fugatumque turpissime intellexit, qui Alpium juga nivibus pruinisque obsita incredibili animi ac corporis robore superasset, Capuanorum instructissimis conviviis, vino, scortis, quasi venenatis poculis corruptus, jam de fuga potius, ac dedecore, quam de imperio & gloria sibi in posterum cogitandum. Sed quid ego externa commemoro, cum domesticis abundemus?

Numquam, ita me Deus amet, Christiani reges, qui domini bella, non sua bellabant, majorem victoriæ spem in gladiis quibus cingebantur, quam in jejuniis, quibus macerabantur & Christianæ vitæ austeritate collocandam putarunt. Theodosius imperator, castris cum Eugenio ad Alpium radices collatis, cum Joannis Ægyptii eremitæ divina prædictione certissimam spem victoriæ animi concepisset, postridieque cum hoste certare decrevisset, diem ac noctem, quæ intercessit, sine cibo, ac potu insomnem orando, divinaque meditando traduxit, qua singulari in Dei virtute fiducia collocata, aptissimoque religiosæ temperantiæ cultu declarata, Christianissimus imperator impetravit: ut eo ipso, quo acies infestis signis concurrebant, tempore, maxima tempestate subito coorta, tam vehemens ventus adversariorum ora verberabat, ut non modo tela suorum militum manibus admirabili procella erepta: sed quæ ab ipsismet Eugenianis jaciebantur, furentissimis turbinibus retorta in hostium corporibus desigerentur, tantamque stragem sine ullo suorum labore ederent, ut ad unum omnes tanquam fracto, illabenteque cœlo strati, contusique sint. Quæ militaris disciplinæ & vitæ durissima parsimonia, postquam dilapsa dissolutaque est, luxu pro ea, omnique intemperantia in animis hominum grassante, deliciis colliquefacti, imperii magnitudinem tantam, ut ex ejus quamplurimis, & longissime inter se distantibus provinciis, plusquam sexcentos episcopos in Chalcedonense concilium convenisse legamus, non modo ita amisimus, ut Christianorum aliquando fuisse vix credamus. Sed his paucorum regnorum angustiis circumscripti, a Mahometanis, hæreticisque vexati, locum in quo pedem tuto ponamus, vix reliquum habeamus. Quod si Romanorum virtutibus, in quibus nulla hac ipsa, de qua loquimur, temperantia major fuit, orbis terrarum imperium præmio datum, tributumque esse Augustinus auctor est: jure plectimur, nostrisque maximis peccatis & Græciæ, Ungariæ, Pannoniæque provinciis non ita pridem expulsi sumus, & in Asiam, & Africam, in quibus olim latissime regnavimus, in miseram a Turcis servitutem abripimur.

Hanc igitur, patres sanctissimi, virtutem tantam, qua barbaris Christiani terrori formidinique fuerunt, animi corporisque vires retinuerunt, ad omnes præclaras artes, omnemque honestatem incensi inflammatique sunt, non in ecclesiastico ordine, (qui cum sit ad montis mysteria, ad quæ mea festinat oratio, audienda admissus, & in altiorem sanctioris vitæ gradum evocatus, contra hæc communia virtutum officia peccare, ut credendum non est: ita si forte tantum scelus concipiat flagitiosum ac detestandum) sed in aliis, patres sanctissimi, Christianæ reipublicæ ordinibus, qui ad imum montem constiterunt, renovate regum, principum, populorum mores in miseram vitiorum colluviem præcipitantes, ac importunissimis tactus gustatusque sensibus omnia dantes, omnia indulgentes, corrigite: luxum, lasciviamque resecate, tollite, & quod per vos ipsos optime intelligitis, sic habetote, nec libidine dominante religioni locum esse omnino, nec in voluptatis regno pietatem posse consistere. Ex philosophis Zeno, qui & voluptatis titillatione respuenda, & doloris perpessione sumenda præter ceteros maxime excelluit, de Dei providentia, de immortalitate animorum, de præmiis post hanc vitam bonorum, malorum suppliciis, quantum quidem perexiguo depravatæ naturæ lumine consequi poterat, ea sensit, quæ correctione adhibita a nostris placitis non sint omnino aliena. Contra Epicurus, inventor veritatis, & architectus beatæ vitæ a suis impie nefarieque nominatus, qui testificatur ne intelligere quidem se posse ubi sit, aut quid sit summum bonum, præter illud quod aut cibo aut potu, aut obscœna voluptate capiatur, de religione quid sensit?

Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
In terris oppressa gravi sub religione,
Quæ caput e cœli regionibus ostendebat
Horribili super aspectu mortalibus instans
Primum Grajus homo mortales tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra.

Ergo quod gigantum more teterrimum religioni bellum indixisset, ab eo poeta, qui amatorio poculo in insaniam adactus scribitur, maximis in cœlum laudibus ponitur.

De hæreticis vero omnibus sic omnino statuo, nullum unquam jam inde a condita ecclesia adhuc extitisse, qui si non ipsamet voluptatis scabie, prurituque exarserit (qua ex scintilla pleræque omnes hæreses incendio conflagrarunt (insano certæ gloriæ appetitu, & fastu intolerabili, & exultante ex his ipsis nata lætitia, ac gestiente (in quorum moderatione modestia, mansuetudo, temperantia versantur) præceps ablatus sit. De fœda vero horum nostri temporis ingluvie, qui in mensas veniunt, qui crudi efferuntur, qui nunquam orientem solem, nunquam occidentem vident, quid loquar, patres sanctissimi, aut quid taceam; aut quo tantam morum turpitudinem erupturam existimem? an ut Baccho iterum ac Veneri ab illis templa dicentur, an ut iterum turpissima vota nuncupentur? an ut sacra repetantur? an ut fœdissima Bacchanalia, Thyrsi, Hybrides revocentur, an ut Bromium, Euyum, Bisgenitum, sacrati hi parietes resonent? Et profecto jam aderunt omnibus bacchantibus fœdiores lymphati Adamitæ, qui ut illi in Phrygia, sic hi in Batavia nati, satanæ furiis exagitati, attoniti, nudi, has ipsas aras, has, inquam, sanctissimas aras, indiscriminata, nefanda, detestabili libidine deturpent. O tempora! O mores Sed nos harum miseriarum solatia a Christi doctrina, quam hodie in monte docet, petamus.

Longe altius, ac sublimius vitæ genus quam quod multitudini, hoc est hominum qua ex parte homines sunt, societati conveniret, supremi patris sapientia, Christus primus post homines conditos judicaturus, & inauditam animorum magis quam corporum communionem proditurus, montem cum apostolis conscendit, legem illam jam olim carissimo sui populi ductori, ac principi Mosi a seipso in Sina datam, non ut solveret, abrogaretve (qui enim id faceret is, in quem mutatio, aut vicissitudinis adumbratio nulla cadit?) sed hominum ignoratione, pravisque moribus collapsam, depravatamque ut compleret atque instauraret. Ne concupiscito, in duabus tabulis incisum cum esset, usque adeo ea lege mores hominum correcti non sunt, ut eorum natura in vetitum semper nitente, non aliter in omnes immoderatas appetitiones effrenati proruperint, quam emicant abruptis habenis, excussoque domitore, apertissimum nacti campum indomiti generosorum pecorum pulli. Earum radices tam alte in hominum animos demissas ut exscinderet, & vineam suam optimus agricola spinis, vepribusque deformatam ut perpurgaret, non illis tantum apostolis, quos oculis corporeis præsentes intuebatur, (qui ad primos paternæ mensæ accubitus brevi in cœlum evocandi cum forent, ecclesiæ suæ, quam in finem sæculorum duraturam condebat, præesse perpetuo non poterant) sed vobis quoque, patres sanctissimi, legitimis apostolorum successoribus (quos multo clarius æternis divinitatis, quam illos ipsos corporeis humanitatis oculis perspiciebat) cum alia divinæ sapientiæ mysteria, concupiscentiæ fibras ex animis hominum radicitus extirpantia, tum rectam jejunandi rationem apostolicis hominibus dignam, a Pharisaïca omnino abhorrentem tradidit: Non sum sicut ceteri hominum, raptores, injusti, adulteri, jejuno bis in sabbato, jactat. Hypocrita, & fastu, supercilioque elatus, alios præ se omnes contemnens, quos despectui, ludibrioque habet, sui jejunii laudatores habere cupit. Quid hoc malum perversitatis, quid amentiæ, Pharisæe? bonis quam plurimis placere, laudari a laudatis, qui quicquam sapiunt student: tu cum omnes susque deque habes, tamen ex illorum vocibus, oculis, nutuque habeas? Videri te ab illis jejunantem tanti facias, ut faciei humanæ naturalem hilaritatem tetrica quadam severitate, & affectato pallore extermines, in eamque transformes, ut tanquam personatus quidam, neque tui, ut ego puto, neque aliorum, ut tu putas, similis, omnium in te oculos oraque convertas? omnium istæ tuæ nugæ digitis monstrentur? tam humili abjectoque animo sis, ut vilissimis dominis servire non recuses? & maximam tui jejunii mercedem in pravis hominum judiciis colloces? non auram aliquam appetas salutarem, quam oriens sol justitiæ splendidissimis oris sui radiis excitet, & voluntatis tuæ quasi arboris uberes fructus recreet ac foveat. Sed horribilis eos Aquilonis, a quo omne panditur malum, flatus verberet, verrat, excutiat, folia, ramos, ipsum denique stipitem in terram prosternat?

Sed video quo tandem Pharisæe evadas, domos, fortunasque viduarum omni studio ac cogitatione invasisti, earum bona, quas longa oratione circumventus solitudine ipsa fraudibus tuis maxime patere perspicis immanibus istis faucibus devorasti: nec intolerabilis te modo superbia, sed profunda quædam avaritia, duo inter

inter se maxime propugnantia mala vexant. Neque ego informius te fuisse monstrum in terris ullum puto, tam ex contrariis, diversisque & inter se pugnantibus studiis, cupiditatibus conflatum. Sed dealbate paries, nonne te nullis omnino fundamentis nixum, inclinatum, ad propendentem ruinam vides? nonne olentem istam animam cadaveroso isto ex corpore, quasi ex sepulcro exhalantem turpissimis flagitiis, impuritatibusque susceptis, teterrimum quiddam, quod circumfusum late aerem corrumpat, naresque gravissime offendat, foetere sentis? Contra hanc Pharisæorum falsam, inanem, vanam, cum veram, solidam, expressam Christus nos jejunandi rationem doceret, statuit ut si fide, spe ac caritate adducti, sui jejunii memoriam recoleremus, & quam ipse post illos 40. dies semem propter nostram salutem pertulisset, ejus partem saltem aliquam pro nobis tolerare non dubitaremus: hæc ex eo cœlestia, divinaque bona perciperemus.

Primum ut cupiditatem nostram contra legem justissimam perpetuo rebellantem, ejusque imperatis parere recusantem, legis imperio assuefaceremus, erectasque ejus cervices suavissimo Christi jugo subderemus, & impotentissimum quo premimur voluptatum dominatum a corpore sensibusque nostris depelleremus: ac quemadmodum primus homo veteri humani nominis hoste, at animorum simul ac corporum nostrorum voracissimo helluone impulsore, in vetitum hortante, gula, cibum invasit, & momentaneam gustus delectationem cum perpetuo dolore & exilio commutavit: sic se auctore ac duce iisdem, quæ ipse prius alte impresserat, austeritatis vestigiis insistentes, & gravissimæ crucis suæ partem quamvis nimiam tollentes concessorum ciborum abstinentia quasi postliminio in cœlum rediremus. Denique ut blanda illa malorum omnium conciliatrice, voluptatis titillatione procul a nobis jejunio exterminata, corpore intermortuo, animi vero divina ac immortali natura exsuscitata mentem nostram ab objectarum rerum cura ac solicitudine liberam ad cœlestium contemplationem altius erigeremus, & in præparatis nobis præmiis consequendis, quæ neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt, omnem laborem, operam, industriam, cogitationem locaremus: & Danielem vatem imitati, qui ad divinas revelationes clarius perspiciendas jejuniis prius se, corpus, animumque perpurgavit: ipsi quoque quo plus de corporis gravitate detraxissemus, eo facilius in cœlestium amorem, & studia visionum raperemur. Postremo qui dimitti nobis peccata quotidie petimus, quorum frequentibus maculis aspergimur, jejuniis eas ut abluеremus: justitiæ enim ratio hoc postulare videtur, ut quam voluptatem in illis patrandis capimus, aliqua eam molestia compensaremus, quo nostræ obedientiæ cultu in Deum voluntario ad supremam illam Christi obedientiam qua se pro nobis morti obtulit, relato, crucis meritis nobis applicatis, pro maximis peccatis paululum modo supplicii clementissimo patri satisfaciat: & qui hortanti Joheli, ut sanctificaremus jejunium, cœtum vocaremus, paruimus, ab eodem audire mereamur: *Zelatus est dominus terram suam, & pepercit populo suo.*

Joël. 2.

Hæc quum facimus, caput nostrum ungere, & faciem lavare jubemur, qua veterum hilaritatem suam declarantium consuetudine, cum hypocritarum ficta, simulataque tristitia ex adversa pugnante illud nobis mystice significatum gravissimi hujus loci interpretes docent, ut a Pharisaica ratione longissime disjuncti, tribus jejuniorum, quæ supra dixi, a Christo concessis donis, quasi suavissime olentibus unguentis, caput nostrum, qui Christus est, perfundamus, & servos nos inutiles non inficiantes, & quæ habemus ab eo nos accepisse omnia profitentes, divinam æterni patris approbationem, non inanes levissimorum hominum rumusculos expetamus: mox facie minime exterminata, id est, inhumanitate, duritateque deposita, hominis naturæ maxime aptam in homines humanitatem, clementiam, benignitatem assumamus, hospites ædibus recipiamus, egentibus auxilium non negemus, nudos opibus tegamus, afflictos fortunis excitemus, omnia denique caritatis officia facientes, vitam moresque nostros non Deo modo cordium inspectori, sed iis, quibuscum vivimus, & singula dicta, facta, quasi faciem nostram intuentibus ita probemus, ut una nobiscum cœlestem patrem omnium bonorum fontem inexhaustum agnoscant, & quam maximis, ut æquum est, laudibus cumulent.

His sanctissimis vitæ, ac perfectissimorum jejuniorum præceptis a Christo hodie in monte informati apostoli cum in eis constantissime perseverarent, & orbem terrarum evangelii doctrina perexiguo tempore compleverunt, & eos sui muneris successores reliquerunt, qui magistrorum suorum vestigiis pressis, eam sunt apud omnes mortales auctoritatem consecuti, ut ex illorum dictis, tanquam divinis oraculis pendentes, & a fide quam ipsi docerent, ne transversum unguem declinarent, & de eorum vitæ sanctitate tam magnifice sentirent, ut eam demum bonorum suorum partem optime collocatam existimarent, quæ eorum consilio divino cultui, & pauperum miseriis sublevandis consecrata cum esset, ejus potiundæ ac dispertiendæ liberam illis potestatem permitterent. Quid enim homines prudentissimi sanctis suis rationibus accommodatius facere potuerunt, quam ut & morum vitæque magistros, & fortunarum suarum dispensatores, & calamitosorum patronos eos potissimum exoptarent, quos perfectissima integerrimæ vitæ instituta persequentes, & in jejuniis, orationibus, ac apostolica carnis maceratione ætatem agentes ad tam divinum munus a Deo vocatos viderent, ut doctrinam & sacramenta, spiritualia animorum alimenta, Christiano populo suppeditarent? A quo majorum curriculo postquam deflеximus, tam longinque discessimus, ut vix ejus tenuia hodie vestigia in ecclesiastico ordine appareant, tantis tum præsentibus, tum impendentibus malis urgemur, ut si nunc ea persequerer, dies me citius quam oratio deficeret.

Sed malo de illis apud vos PP. SS. qui æque, ac ipse intelligitis, tacere, quam commemorando & acerbissimum quem animo conceptum habetis, dolorem augere, vestraque pectora effodere, & ex infinita calamitatum Iliade perpauca dicere, ac ad fontem quidem, unde omnes illæ in ecclesiam Dei redundarunt, digitum intendisse, & quæ prudens prætereo in vestra. PP. SS. existimatione potuisse huic homini satis sit. Quid quod ad iram Dei nostris excitatam peccatis avertendam maximum in jejunio positum fuit semper præsidium? Imminebat cervicibus Israelitarum crudelissimus domini incitatus imperiis Holophernes, urbi, temploque cædem, incendia, vastitatem parabat: in urbis ac templi præsidem ac custodem præpotentem Deum impurissimas nefario ore blasphemias

ANNO CHRISTI 1563.

mias evomebat : & Judæorum quidem gens ingentibus hostium copiis perterrita, rerum omnium necessariarum, ac præcipue aquæ inopia pressa, siti omnino confecta barbari tortoris crudelitati sese permittere cogitabat. Cum ecce, qui orientis plurimas maximasque provincias sanguine, ruinisque compleraț, qui arcam fœderis cæde fœdare, ferro atque igni omnia vastare, urbem delere concupierat : simul ac expletus dapibus, vinoque sepultus cervicem inflexam posuit, unius jejunatricis Judith gladio, avulso ab humeris capite, ingens in castris truncus, & sine nomine corpus jacuit. Dux fœmina facti miserabilior est ecclesiæ hoc tempore, quam illo Jerosolymæ conditio. PP. SS. instant capitibus, hærent jam faucibus nostris dæ- B monum furiis accensi hæretici, corporum, animorumque nostrorum odio ardentes, immortalis Dei templis ruinam, sacramentis interitum, orthodoxæ religioni pestem, exitiumque meditantes, nec rapidis illis Rheni vorticibus, nec tantis his Alpium jugis objectis, ut ante solebant, cohibentur : in Galliam, in qua me miserum jam vix emergi audeo, in Hispaniam, in Italiam fera ista diluvies pervadere, hæc quibus undique claudimur montium cacumina alluere, Europam inundare, omnia ubique obruere contendit. Ac sponsa quidem Christi, pro qua ille se illudendum, conspuendum, flagellandum impurissimis hominibus dedidit, acerbissimos cruciatus pertulit, sanctissimum sanguinem effudit, cru- C delissimum crucis tormentum subiit : quos hoc tempore appellet, quorum opem auxiliumque imploret, per quos a direptione, cæde, incendio eripiatur : per quos aras, sacra, ceremonias retineat, nisi vos. PP. SS. habet neminem, nisi in vobis. PP. SS. Spes nulla reliqua est nisi per vos PP. SS. a tantis malis recreetur. Poteritne aliquod crudelitatis, suppliciorum, tormentorumque genus effugere ? poteritne immanem Holophernis rabiem non exaturare ? poteritne hæresum perversitatem omnium, opinionum portenta, monstra, aut vetera exuscitata, aut nova excogitata evitare ?

Expergiscimini per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi, saccum, ciliciumque D induite : cineres caniciebus vestris aspergite, inter templum & altare sordidati, squallidique plorate, virgam vindictæ vigilantem, & lethalem plagam jamjam intentantem vestris a nobis lacrymis avertite, accensam Dei in nos iram vestris precibus supplicationibusque restinguite. Christum pro nobis Deo patri placentem hostiam offerte, ad Christum mediatorem confugite, ut homo pro hominibus, ut frater pro fratribus, ut caput pro suis membris laboret, quasi vestro jure postulate, fidem vobis ab ipso datam, promissaque reposcite, jejuniis adversus horum Holophernitarum impietatem, immanitatemque pugnate, & quam illi libidinum notam nobis inusserunt, hac potissimum ratione "exurite : col- E lapsam cum multis, magnisque in rebus, tum in jejunando veterem illam qua tantum noster ordo valebat, severamque disciplinam instaurate, ne in antiquis solum annalibus legatur, ac ne legatur quidem, sed in moribus, vitaque nostra reperiatur. Sit hoc inter catholicos, & hæreticos cum primis maximum discrimen, ut illi non jejunandi, sed vino & exquisitis terra, marique epulis se obruendi licentia concupiscant, non jejuniorum arctissimis legibus astrictos, & in veram a peccatis libertatem assertos nos esse gaudea-

" al. eluite.

A mus : Holophernitis istis ad sua nos convivia vocantibus, illis Judith verbis respondeamus : Non possumus manducare ex iis quæ nobis præcipitis, ne veniat super nos offensio, ex iis quæ nobis ecclesia detulit manducabimus : illi, omnium qui monasticæ, eremiticæ, anachoreticæ vitæ aliquam adhuc imaginem retinent claustra, templa, jejunandi disciplinam disturbent, demoliantur, tollant : nos pro illis potius, quam pro sanguine, quam pro vita, quam pro spiritu nostro dimicemus : & ut Spartaco duce, ergastulis ruptis maximum Romanis servile bellum excitatum est : Sic plusquam Spartacus Lutherus omnes qui ubique terrarum tribus sanctissimis votis nuncupatis Dei Opt. Max. sese servituti addixerunt, ad arma contra dominum capienda, ad pileum per summam perfidiam impietatemque quod ipse prior designavit, arripiendum vocet : nos tam nefariis sacrilegiis execratis, tam sanctis vitæ institutis consecratos, gentem præcipue sanctam ac regale sacerdotium esse judicemus, ut cum vestris PP. SS. auctoritatibus, sententiis, decretis abstinentiæ, ac jejuniorum firmitate roboratis tanquam Judithico gladio hæresiarcharum impia dogmata rescideritis, ut illa ex sublimiore loco avulsum Holophernis caput suis civibus, sic vos ex isto dignitatis supremo fastigio hæresum impietatem, fidei, morumque integritatem stabilitam orbi terrarum ostentantes exclamare possitis : *Laudate dominum Deum nostrum qui non deseruit sperantes in se, sed in nobis famulis suis adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel.*

DIXI.

CIX.

ANNO CHRISTI 1552.

ADEODATI SENENSIS, THEOLOGI Augustiniani oratio, in die cinerum ad patres habita in concilio Tridentino.

LOQUAR ne semel ad dominos meos, cum sim pulvis ? Sed loquar. Nam non ego (quantumvis abjectus & humilis) solus cinis sum, sed etiam omnes. Hoc enim ipsum sancta hodierno die admonet ecclesia, *Memento*, inquiens, *homo quia cinis es, & in cinerem reverteris.* Agnoscit pia, sed gemens ecclesia divinam sententiam. Agnoscit penam prævaricationis antiquæ, quam Deus homini non sine summa misericordia inflixit. Stultum est enim cogitare, id quod seminatur granum vivificari posse, nisi prius fuerit mortificatum. Ideo in priori hac mortificatione carnis (antequam eamdem ipsam deponamus) militiæ Christianæ præsidia sanctis inchoamus jejuniis, aspersis cinere capitibus, quia peccatis nostris caput nostrum Christum ad eam sacrificii rationem adegimus, ut caritatis igne succensus, seipsum in holocaustum, & hostiam Deo in odorem suavitatis obtulerit. Quos quidem cineres ex illis palmarum ramis, quibus obviam salvatori processimus ad passionem venienti, non sine mysterio conflamus, quia victoria Christi in cruce parta, per palmam apte significata, in hoc maxime se prodit, quod nos tumidos ac superbos humiliarit, & ad nostrum ipsorum veram cognitionem perduxerit. Illud etiam elegantissime repræsentat victorias, quas contra hostes nostros comparamus, non nobis esse

Genes. 18. Gen. 3. 2. Petr. 1. Ephe. 5. Joan. 12. Joan. 16. Eccles. 17.

Anno Christi 1563.

esse ascribendas, qui sumus terra & cinis, sed Christo servatori, cujus præsidio muniti ecquid non possumus? Philip. 4. De hoc autem sacro cinerum ritu ac ceremonia dicturus, per quam nobis humana miseria pulchre adumbratur, quæ unus & præcipuus erit orationis nostræ scopus, conabor quam brevissime ostendere, quid domini spiritus de ea tam naturæ, quam legis, & gratiæ tempore figuris commonstraverit. Quam ita generaliter tantoque consensu universa servat ecclesia, ut non nisi vel de apostolorum traditione vel Gor. 3. Spiritus sancti tacita suggestione ortum habuisse credatur, sicut divinæ vindictæ, quam dominus quondam comminatus est symbolum fuit, & testimonium evidentissimum. In quo quidem lugubri, sed pio cinerum sacramento explicando, B precor adsit suo nobis favore virgo illa gloriosissima, cujus corpus ab hac lege singulari Dei munere exceptum est. Quippe quæ ex purissimo Actor. 2. sanguine Filii Dei sanctissimo corpori, quod non vidit corruptionem, materiam subministravit. Matth. 1. Quod in hoc spiritus domini aptavit, ut per mortem illius, ac resurrectionem a morte animæ, & tandem ab incinerationis hujus lege liberaremur, Psal. 29. Psal. 119. quippe, ut copiosa utilitas copiosæ redemptionis esset in sanguine suo. Adsit etiam atque etiam ob-Ezech. 37. secro, & obtestor Christus filius ejus, qui nobis a quatuor ventis immittat spiritum sanctum suum, insuffletque super ossa nostra, hosce cineres, & pulverem, ut audito hodie verbo domini, Genes. 3. & ecclesiæ, nempe: *Pulvis es, & in pulverem* C *reverteris*, sapiant, intelligant, ac novissima pro-Deut. 32. videant, moxque per salutarem pœnitentiam revivīscant.

Quoniam igitur de hominis vanitate verba facturus sum: non erit abs re, illius nobilitatem, dignitatem ac decorem, quo olim a domino in sua illa prima conditione mirifice est indutus, brevi-Psal. 92. ter perstringere. Inveni, patres sanctissimi, in vetustis Arabum monumentis Abdalam quemdam Saracenum, magni nominis, & famæ etiam celebrioris virum, interrogatum aliquando: ecquid suo judicio, in pulcherrimo hoc orbis terræ theatro admirandum maxime spectaretur; Nihil spectari in hac quasi mundana scena homine præstantius, & admirabilius respondisse: Cujus D sententiæ Mercurius ille ter maximus, obsoletarum religionum in Ægypto sator docta illa exclamatione, *magnum, o Asclepi, miraculum est homo*, pulcherrime astipulatur. Quod si mundi sapientes, tam præclare de homine collapso, quem illi tantum agnoverunt, sunt philosophati, quid dixissent, si illum secundum Deum in Ephes. 4. justitia & sanctitate veritatis creatum intellexissent? De quo sapiens ille cœlestis tam alte sen-Eccles. 17. tiens, in hæc verba plane erumpit. *Deus de terra creavit hominem, & secundum imaginem suam fecit illum*, vestivitque illum virtute, numerum dierum, & tempus dedit illi, & potestatem eorum quæ sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est be- E stiarum & volatilium. Consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illi cogitandi, & disciplina intellectus, & scientia spiritus replevit illum, bona etiam & mala ostendit illi. Quippe qui factus denique cœlestis, subcœlestisque mundi copula, quod & Persæ, ac Magi dixerunt, a beatissimis angelorum mentibus, ac reliquis ultramundani sæculi virtutibus, teste Da-Psal. 8. vide, paulo est diminutus. Sed, qui in cœlo, Dei optimi maximi munere ac dono, esse videbamur, Genes. 3. nostra, patres amplissimi, ignavia & socordia

A cecidimus quasi ex astris in angustias plane omnes, atque ærumnas, & mille hujusmodi mala projecti, & præcipitati. *Homo*, inquit re-Psal. 48. gius ille psaltes, *cum in honore*, Dei miserentis beneficio, esset, *non cognovit*, hinc justo illius punientis judicio factum est, ut comparatus sit jumentis insipientibus, & perquam similis factus sit illis.

Et ut a nomine exordiar, constat apud Hebræos duas esse voces, quibus homo nominatur, Adam nempe, & Enos, ut intelligamus hominem non solum conditione, sed & nomenclatura calamitosum esse. Adam namque demonstrat hominem secundum corpus, ut sit Adam dictus ab originis & materiæ suæ vocabulo, velut terrenus sive terrestris, ad quod respexisse perspicue cernitur apostolus, cum dicit. *Primus homo de* 1. Cor. 15. *terra terrenus*. Item, *qualis terrenus, tales & terreni*. Enos autem quod sua etymologia obliviscentem significat, hominem quo ad animam exprimit, secundum quam *oblitus est Dei creatoris* Deut. 32. *sui*, non quidem ea oblivione, quæ vulgaris est, sed illa, quæ in spiritu, & veritate existit. Quod ex antithesi subtilissime indicavit prophe-Joan. 4. ta cum inquit: *quid est Enos, qui memor es ejus*, Psal. 8. *aut filius Adam, quia visitas eum?* memoriam Dei cum oblivione nostra pulcherrime compo-Job. 4. nens. Quid enim præclarum esse potest inutilis Job. 15. & abominabilis homo, qui domos habitat luteas, & terrenum habet fundamentum, & quasi aquam bibit iniquitatem? Quem Spiritus sanctus suis coloribus depingens, titulis gloriosis, & claris epithetis non est assuetus vocare, cum minime in principum aula, quæ est titulorum officina, versatus sit, sed scapham, ut dicere solemus, scapham vocat. In illius contemptum & Gen. 5. humiliationem alias eum pulverem nominat, a-Gen. 4. lias carnem, alias vanitatem, alias mendacium. Psal. 15. Cujus parentes, si ejus generis nobilitatem spectemus, vocat putredinem, sororem autem ver-Jsal. 12. mem consumentem. Quo despectu etiam apud Isaiam loquitur *Ægyptus homo, & non Deus, &* Ysal. 32. *equi ejus caro, & non spiritus*. Cui Christus non Jo. 2. credebat semetipsum, quia sciebat quid esset in Psal. 92. homine. David quoque cum hac tanta verborum emphas[illegible] ait: *Sciant gentes, quoniam homines sunt*. [illegible] porro in evangeliis Christi testimonio [illegible]ptibilius hominum traditioniblis? Itidem [illegible]ius: *Nonne carnales estis, & secundum* Matth. 15. *hominem ambulatis?* & rursum: *Si hominibus* 1. Cor. 3. *placerem, Christi servus non essem*. Qui etiam cum Galat. 2. verecunde, & modeste loquitur, significatissime humanæ naturæ miseriam perstringens, dicere solet: *secundum hominem dico*. Homo quippe Rom. 3. natus de muliere, brevi vivens tempore, qui Job. 13. repletur multis miseriis, tanto discrimine prodit in lucem, cujus tam destituta, tantisque periculis obnoxia est infantia, tam fugax adolescentia, tam præceps juventus, tam molesta senectus, quem sexcenta, & amplius morborum genera quotidie infestant, nec pauciores impetunt casus, ruinæ, venena, naufragia, bellum, terræmotus, lapsus, fulmen, & quid non? Ut hinc conferens quidam cum singulis animantium generibus conditionis nostræ sortem, scite pronunciarit, nullum esse animal homine calamitosius. Alius item judicaverit, optimum esse, aut non nasci, aut quam ocissime aboleri.

Et profecto, viri patres undecumque ornatissimi, si penitius introspiciamus quid Spiritus sanctus de nostris ossibus vaticinetur, quid de

cineribus carnis nostræ in sacris bibliis philosophetur, statim audituri sumus. Philosophi (ut dicitur) de trivio, tam ne magnum miraculum homuncio? & bulla, ut in proverbio, qui momento temporis enascens, simul & evanescens, *Job. 13.* *quasi flos egreditur, & conteritur, & nunquam in eodem statu permanet?* Certe David sui pulveris ac cineris probe conscius, & sancta quadam admiratione raptus, exclamat: *Psal 143.* *Domine quid est homo quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum?* Divus etiam Job admirandus, pęneque extaticus: *Job. 13.* *Dignum*, ait, *ducis super hujuscemodi aperire oculos tuos?* Regi & prophetæ, qui in cithara, & voce psalmi suavissime cecinit, *Psal. 102. Ecclesi. 1.* *homo fœnum est, cujus dies tanquam flos agri sic efflorescunt; & velut umbra præterent.* Denique universæ vanitatis rationem, in hominem concurrere, argumento id esse potest, quod homo cum ceteris creaturis hoc habet commune, ut mutationibus in horas sit subjectus, quod innumeris pœnis & calamitatibus sit subditus, demum peccato, quod omnium vanitatum est summa, sit obnoxius, ut magna ductus ratione propheta dixerit: *Psal. 38.* *Universa vanitas omnis homo vivens.* Salomon ejus filius eodem spiritu actus, *vanitatem vanitatum*, hoc est, summam vanitatem eum appellarit. *Ecclesi. 1.* Vanum autem illud vocant, quod inconstans, inutile, inane, & nudum est, cuique inniti quicquam non potest: propheta etiam ille, qui semel, iterum atque iterum ad dejiciendam, & frangendam penitus tanti vermis superbientis, ac lascivientis audaciam, repetitis ingeminatisque vocibus acclamavit: *Hiere. 2.* *Terra, terra, terra, audi verbum domini*, nos esse tripliciter, & in universum miseros apertissime declaravit. Quod paradoxon forte videri poterit paulo delicatioribus, qui alta de se sapientes, humilibus minime consentiunt, *Rom. 12. Psal. 130.* sed ambulantes in magnis atque mirabilibus, hei nimium, nimium super se suavissime vivunt, illud numquam non habentes in ore: *Luce. 12.* *Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Et illud: *Sap. 8.* *Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, neque est agnitus quisquam reversus ab inferis. Venite ergo fruamur bonis, & utamur creatura, tanquam in juventute f Vino pretioso, unguentis nos impleamus, ne tereat nos flos temporis nostri. Coronemus antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra: quoniam hæc est pars nostra, & sors nostra.*

Consulto igitur Spiritus sancti, cujus filia & discipula est catholica & apostolica ecclesia, piorum omnium mater ac nutrix, scripturarum quoque vocibus admonita, pie docet, & sancte etiam eruit ad retundendam carnis nostræ superbiam, quæ Adamum illum gravissime olet, ritum hunc anniversarium, & ceremoniam tot jam annis religiose instituit, ut stato hoc tempore, sacri cineris aspersione, quotannis admoneremur, quam fragiles, quam caduci, quam imbecilli, & plane nulli simus, nisi in vasis nostris fictilibus, *2. Cor. 4.* ossibus atque cineribus, quos circumusque gestamus, vetus ille primus & de terra terrenus Adam moriatur, ut in nostris peccatoribus, *2. Cor. 15.* sacer ille secundus de cœlo, atque omni ex parte cœlestis Adam resurgat. *1. Cor. 15.* *Ut sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœlestis.*

Ecclesi. 28. Isa. 48. Neque vero in hoc sacri cineris ritu comparando mater nostra, ac magistra ecclesia scripturis sacris est destituta. Primum namque in lege naturæ vir ille in camino humiliationis & paupertatis excoctus, & tanquam aurum in fornace a domino probatus, *Sap. 3. Job. 16.* saccum consuit super cutem, & operuit carnem cinere, culpam suam nimirum per pœnitentiam tegens, ne in districti judicii examine ad ultionem videretur. Quippe qui corde *Job. 41.* pœnitentiam egit, ac in favilla, & cinere satisfecit, cum divinam justitiam contemplatus, nil aliud quam favillam & cinerem se esse cognovit. Quo etiam pœnitentiæ ritu, regem illum cum suis Ninivitis fuisse usum legimus. Quando audita Dei sententia, regium abjecit vestimentum, hoc est, nec regiæ dignitatis, nec gloriæ vestium, nec voluptalis ciborum memor, se totum Deo prostravit, caput demisit, pectus percussit, postremo hominem mortalem, & peccatorem se recognovit, omni gratia indignum, summam autem pœnam commeritum. Neque item hanc tam piam, & salutarem cinerum ceremoniam legis testimonio vacare, manifestis, & perspicuis verbis liber Numerorum docet, cum de aqua expiationis, quæ cineres continebat, sermonem faciens, ita concludit: *Num. 19.* *Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ.* Quo profecto eleganti symbolo, pœnitentia nobis, & nostræ vilitatis cognitio insinuatur. Hinc apud Judæos consuetudinem natam esse constat, ut quoties calamitatibus opprimerentur, aut ad pœnitentiæ remedia confugerent, toties se cinere aspergerent, aut in eo sederent. Quod sanctissimi viri David, Daniel, Judith, *Psal. 101 Dan. 6. Judit. 9. Esth. 4. Hier. 6.* nutricius Esther, & plures alii fecisse deprehenduntur. Unde & prophetæ adhortantis est vox, *Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere.* Christus etiam suo ipsius ore Ninivitarum *Matth. 22.* pœnitentiam commendans, & civitatibus Bethsaidæ, & Corozaim duritiam, & cor impœnitens hisce verbis exprobrans: *Luc. 10.* *Quomodo si in Tyro, & Sidone fuissent factæ tot virtutes, uti que in cinere, & cilicio sedentes pœniterent:* ritum hunc cinerum diserte satis comprobasse videtur. Adeo ut quidam in extremo illo Christianæ mortis agone constituti, cineribus, pro mollibus stramentis, uterentur ut terræ, & pulveri assuescerent, in quem brevi erant reversuri. Quippe qui non solum *Psal. 102.* *cinerem tanquam panem manducabant*, verum etiam & pro cubili sternebant. Quod & beatus Martinus, suo ipsius exemplo pie admodum commendavit. Cujus illa beata vox fuit: *Non decet Christianum, nisi in cinere mori.*

Atqui, patros optimi, pulvis ante faciem venti, *Psal. 42.* & lutum platearum condeletum, & conculcatum, *In Lutheranos. Psal. 17.* nempe hæresum novatores, quibuscum nobis est colluctatio, tanquam adversus carnem & sanguinem, *Ephes. 6.* irrident, oblatrant, insurgunt contra hanc piam cinerum aspersionem, quasi non essent filii Adæ, & quasi peccatum per Adam non intrasset in mundum, *Psal. 4. Rom. 5.* *in quo omnes peccaverunt.* Sed quid facerent aliud? Qui tam longum vale jejuniis, & universæ carnis mortificationi dixerunt? Qui laboriosa opera penitus respuerunt? Et quos non pudet sub capite Christi spinoso membra fieri delicata, quam præsens hoc symbolum aspernari? Sed audiant, obsecro: *Hebr. 9.* *Si enim cinis vitulæ per Moysen aspersus, sanctificabat ad emundationem carnis*, quanto magis cinis ex sacratis palmarum ramis, verbo Dei, & oratione per sacerdotem evangelicum, consecratus, *2. Tim. 4.* & a fidelibus reverenter susceptus ut pie credit ecclesia, & sancte etiam precatur, sanctificabit,

ANNO CHRISTI 1563.

cabit, vel saltem ad sanctificationem proficiet? A Si interrogati non semel, sed iterum, ac tertio quid primum in Christianæ religionis insit præceptis, nonne cum Augustino humilitatem semper respondere liceret? Cui satis plane facimus, cum superbam cervicem nostram sensibilis cineris ritui demittemus, ut qui corpore peccavimus, holocaustum etiam de nostris corporibus domino faciamus.

Epistola 16. ad Diosc.

Admonemur etiam præsentis solemnitatis ceremonia, ut cinerum proprietates, & conditiones in nobis ipsis, qui sumus pulvis, & cinis, penitus agnoscamus. Quid enim cinere levius, qui vel minimo vento circumfertur? Quid autem homine inconstantius? qui ad omnem suggerentis dæmonis, aut mundi allicientis, aut carnis B pellicientis tentationem, & blanditias, illecebrasque succumbit? Quid rursus cinerum natura imbecillius & impotentius, qui per seipsos loco prorsus moveri nequeunt? Quod sane debilitatis, & imbecillitatis humanæ nos commonefacit, cum a peccato resurgere nobis penitus sit impossibile, nisi illius de cœlo spiritu flante impellamur, qui dixit: *Nemo venit ad me, nisi pater meus, qui me misit, traxerit eum*. Postremo cineres suapte natura infœcundi sunt: nullum enim germen producere, aut productum conservare, vel nutrire possunt, cum ex seipsis sint steriles, pinguedineque omni ac virtute vegetandi careant. Quid autem humana natura post peccatum magis infœcundum ac sterile? ut vere de C illa tanquam de terra maledicta, dictum sit: *Spinas, & tribulos germinabit tibi*. Nihil itaque ex nobis, quasi ex nobis, possum, nisi terra nostra, pluvia illa cœlesti, ac voluntaria madefiat, planeque irrigetur. Cujus David sitientissimus erat, cum suam sterilitatem agnoscens, dominum precabatur, dicens: *Anima mea sicut terra, sine aqua tibi*.

Jacob. 1.

Psal. 14. Actor. 2. Jo. 6.

Genes. 3. Jo. 15. 2. Cor. 3. Psal. 67. Psal. 41.

Psal. 142.

Proinde Christus, Dei virtus, & sapientia penitissime cognoscens figmentum nostrum (fictilibus & Samiis vasis multo fragilius) recordatusque pulveris nostri, expuens aliquando in naturæ nostræ cineres, eos univit, firmavit, ac stabilivit, nimirum quando *verbum caro factum est*, & terram nostræ humanitatis in D consortium suæ divinitatis ineffabiliter assumpsit. Quamobrem cum primum Christo initiamur, aquis salutaribus tingimus, cujus beneficio, pulveris ac cineris conditiones, hoc est veterem hominem cum actibus suis exuentes, Christumque ipsum, in cujus nomine baptizamur, induentes, fidei constantiam, atque uberem illam bonorum operum fœcunditatem, de illius plenitudine, accipimus. Quid igitur homine Christiano fortius? Quid potentius? Quid ornatius, ac locupletius? Quid denique illustrius? Cujus invictum pectus non cruces, non gladii, non tyranni, non tormenta, non denique mors ipsa superare possunt. Cujus cineres terrori sunt dæmonibus, E quibus se cruciari non semel fassi sunt. Venerationi sunt fidelibus, quorum honore, pio, ac religioso contactu sæpe adeo sunt sublevati, ut Elisei ossa vel post mortem prophetarint. De homine igitur restituto, & instaurato jam libeat ad raucedinem usque acclamare, magnum est imo vero maximum, o patres, miraculum est homo, de quo Spiritus sanctus tam insigne testimonium proferre dignatus est: *dixi, dii estis, & filii excelsi omnes*.

1. Cor. 1. Psal. 102. Jo. 9. Jo. 1. Colos. 3. Gal. 3. Jo. 1. Rom. 8. Hieronym. Epistola 10. contra Vigilant. Chrysostom. Hom. 66. ad populum Antioch. & homil. 5. de laudibus Pauli. 4. Reg. 13. Psal. 18.

Verum enimvero quemadmodum tam præclaram hanc, & sublimem dignitatem, nulla re magis, quam humilitate nobis comparamus, ita nullum sane melius illa, tuendæ atque conservandæ tantæ gloriæ studium inveniri potest. Quare si sapimus, patres, unam humilitatis virtutem, quotidiana ac jugi mortis nostræ meditatione colamus. Hæc enim una longe præstantissima est perscrutandi, vereque Christiana, quam sapientes hujus mundi etiam subodorati sunt, Philosophentur itaque Ægyptii, & Chaldæi, apud quos nata, & aucta est, sed non absoluta, neque unquam absolvenda astrologia, & reliqui ejus farinæ stolidi homines astronomi de motu, aspectu, ac influentiis syderum & planetarum. Placebat philosophis sua illa de natura, causis, elementis, orbibus, atque intelligentiis superba, ne dicam inutilis philosophandi occupatio. Nobis vero Christianis, qui sumus lutei ac cineritii, de imbecillæ fragilitatis nostræ cineribus docte, humiliter, pie, sancte, multoque etiam cum fœnore speculati gratum sit ac inter ipsos vilitatis nostræ cineres, nobilitatem nostram quærere, cœlo, & cœlestibus, instauratoris Christi beneficio, æquandam. Incineremurque phœnicis instar, ut illustrius reviviscamus. Renovemur, ut aquilæ solent, id quod e corruptione significantissime dixit apostolus in incorruptionem. Et faxit Deus ut cineres per Adæ veteris mortificationem, & sepulturam illustriores simus, nihilque nobis cum illis, quibus dictum est: *vos autem sicut homines moriemini*. O si patres SS. quemadmodum in foco nostro familiari sub cineribus operti, atque abditi latent carbones, ita sub nostræ mortalitatis cineribus lateant sacri & nunquam extinguibiles Christiani amoris ignes, quo cum dilecta non solum langueamus, verum etiam ardeamus, profecto beati erimus.

Marc. 12. Psal. 102. 1. Cor. 15. Rom. 6. Colos. 3. Psal. 81. Cant. 2.

Jam vero unde nobis tot opinionum, atque hæresum monstra nata sunt? Unde voces alienorum, quas Christi oves minime noverant, in ecclesiam irrepserunt? Unde tot, tam effrontis & inveteratæ duritiæ, tanquam adamantinæ pervicaciæ homines prodiere? qui tantis eloquiorum castorum divinis molibus non fatiscant, tantisque ponderibus cœlestibus non succumbant, tantis etiam evangelicis malleis non conquassentur, tantis postremo apostolicis fulminibus non conterantur? Nisi ex pulveris & cineris nostri oblivione, atque arroganti falsi nominis scientiæ persuasione? *Quam quidam promittentes circa fidem exciderunt*. Unde etiam reipublicæ Chsistianæ facies tam squalida, tamque deformis, & super carbones denigrata? *Quomodo obscuratum est aurum, immutatus est color optimus*? Quo deperiit decor ille vultus tui, o pulcherrima mulierum? Unde tot, tantique abusus in paradiso Dei? Nisi quia superbit ac lascivit terra hæc, & cinis?

Jo. 10. Psal. 2. Hier. 23. 1. Tim. 6. Thren. 4. Thren. 4. Jacob 1. Cant. 5. Eccles. 10.

Proinde, patres consultissimi, qui levastis dudum oculos vestros, vidistisque regiones magis siccas ad ignem quam albas ad messem. Et ab omni Christianorum orbe (nam vicit iter durum pietas) venistis tandem in agrum domini Dei nostri, quem vepribus magis quam frugibus, infructuosisque arboribus, quam fructuosis, occupatiorem invenistis. Atque ut ne steriles ejusmodi arbores, olivæ fructiferæ, ac terebintho extendenti ramos suos, terram occupare pergerent, sarculo agrum, securi malas arbores, falce triticum in horrea domini colere, exscindere, ac metere cœpistis. Quod igitur tam pie, tamque

Jo. 4. Cant. 7. Luc. 13. Psal. 5. Eccl. 24. Matth. 3. Matth. 13.

ANNO CHRISTI 1563.

tamque fauste a vobis cœptum est, urgete vestra caritate: Implete ecclesiarum gaudia: *Increpate feras arundinis*, Sirenes istas impio labore polygraphas, quæ per canoros dulcesque sermones innocentium corda seducunt. Cohibete scribacissimos pseudoevangelistas, qui varias & peregrinas doctrinas, olim sepultas, tanto reipublicæ Christianæ malo revocarunt ab orco. Quod si doctorum, & scribarum nomine sibi blandiuntur, imitentur, obsecro, hominem evangelicum proferentem de thesauro suo nova, sed cum veteribus. Jubemur enim comedere vetustissima veterum, & prohibemur nova, recentiaque invenire, quæ non coluerunt patres nostri, quos nova vetustate, & veteri novitate sequi admonemur.

Exhortatio. 2. Cor. 15. Philip. 2. Psal. 67. Rom. 16. Heb. 13. Matth. 13. Levit. 26. Deut. 32. Hier. 6.

Sed illis tantisper dimissis, ad vos redeo, o sales terræ, condite, imo cum sitis ipsi sanctissimi, sanctificate ecclesiam, ut in lectione sacra Spiritus sanctus hodie qui vos in ea posuit episcopos, benevole hortatur, liberantes illam a doctrinarum ventis, quibus plebs misera circumfertur, atque a pravis moribus, quorum culpa Christus ipse servator, qui nos vocavit, non quidem in immunditiam, sed in sanctificationem, male audit, & blasphematur inter gentes. Incipiat vero a sanctuario Dei optatissima hæc sanctificatio, ad quam ipsi suspiramus, expectantes beatam spem, ut inde tanquam a capite in barbam, & ad oram usque vestimenti descendat, quoniam *hæc est voluntas Dei; sanctificatio nostra*: Onera, si tamen mandata illius, cujus *jugum suave est, & onus leve*, onera dicenda sunt, quæ ipsi populo, & plebi Christianæ parácleti Spiritus jussu, imposituri estis, non solum digito vestro movete, sed & humero portate. Instaurate antiquam, sed pene collapsam disciplinam, prout videritis parvulos nostros portare posse, qui cum deberent esse magistri propter tempus, edoceri rursum indigent, quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti sunt *quibus lacte opus sit, & non solido cibo*, atque pro ea ratione ac moderatione, quam nostra turbulenta ferunt tempora: in quibus (proh dolor!) *defecerunt sancti, diminutæ sunt veritates a filiis hominum, abundavit iniquitas*, & quod inficias ire non possumus, *refrixit caritas, nec est qui se opponat murum pro domo Israel, neque qui ascendat ex adverso, ut stet in prælio, in isto die domini*, si vos ecclesiarum columnæ, pastores, veraque mundi lumina, a quibus ipsi omnes pendemus toti, vel non sustineatis, vel dormiatis, vel conniveatis.

Matth. 5. Joel. 2. Act. 20. Ephes. 4. 1. Thes. 4. Isa. 52. Ezech. 9. Tit. 2. Psal. 132. 1. Thes. 4. Matth. 2. Acta. 15. Matth. 23. Gal. 6. Genes. 32. Heb. 5. Psal. 2. Matth. 24. Ezech. 13. Gal. 0.

Purgate filios Levi, colate sacerdotium, ritus, ac ceremonias: quæ pietatem & religionem ornant, non obruunt, confirmate. Si quid autem superstitionis obrepsit, emundate, atque emendate pro vestro judicio patres, qui modo sedetis conflaturi, & emundaturi argentum. Custodite etiam præcipue omni cura, studio, ac diligentia, ut Paulus ad vos scribit propter fures, & inimicos depositum. Depositum inquam illud, quod auro, & topazo, gemmisque omnibus longe ditius, ac pretiosius est, nempe catholicæ fidei talentum, idque inviolatum, & purum servate, usque in illum diem. Atque de eo deposito loquor, quod vobis creditum est, non a vobis inventum: quod accepistis, non ipsi excogitastis; rem non ingenii, sed doctrinæ; non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis; rem ad vos perductam, non a vobis prolatam; cujus non auctores, sed custodes; non institutores, sed sectatores estis. Prophanas autem vocum novitates ab ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas, vetustatique etiam & universitati contrarias, quasi Sireneos scopulos devitate. Quæ profecto si recipiantur, credite apostolo necessum est ut sanctorum patrum doctrina, pietas, religio, fides denique ipsa, aut tota aut certe magna ex parte violetur, inficiatur, labefactetur. Adeoque labefactetur, ut *ecclesia quæ domus Dei est, columna, & firmamentum veritatis*, totus plane Christianus orbis & credat, & dicat ignorasse, errasse, blasphemasse, nescisse quid crederet. Ejusque etiam paracleti Spiritus præsidio hactenus destitutam esse, quem servator Jesus in cœlum ascensurus, sese illi a patre missurum, atque in ea, & cum ea mansurum ad sæculi usque consummationem recepit. Accipiant sanctæ pietatis nostræ literæ lucem, evidentiam, distinctionem. Sed retineant plenitudinem, integritatem, & proprietatem, illibatumque omnino, & incorruptum natura permaneat semen illud undique sacrum, undique sanctum, quod in hac ecclesiæ Dei agricultura fide patrum satum est.

Malac. 3. 1. Tim. 6. Psal. 118. 2. Tim. 4. 2. Tim. 1. Levit. 6. Gal. 2. 1. Thes. 2. 1. Tim. 6. 1. Cor. 5. 1. Pet. 4. 1. Tim. 3. Jo. 14.

Adjicite itaque splendorem, gratiam, & venustatem, pretiosas divini dogmatis gemmas in structura, & ornatu spiritalis hujus tabernaculi tanquam Bezelehel exsculpite, fideliter coaptate, sapienter ornate, ut vobis exponentibus intelligatur, quod ante obscurius credebatur. Per vos posteritas intellectum gratuletur, quod antea prisca illa, & vetustior ætas non intellectum venerabatur. Et ut semel dicam, eadem *quæ didicistis, accepistis, & audistis*, docete, ut cum dicatis nove, non dicatis nova. Idipsum impense efflagitat Christianus populus, hoc a vobis expectant Christiani reges, atque principes. Maxime vero omnium invictissimus ille Cæsar Augustus, & pietate & bello, & armis clarissimus: Cujus manum & brachium glorificavit Deus, qui dedit imperium regi suo, & sublimavit cornu Christi sui, ad nimirum vindictam faciendam in nationibus, increpationes in populis. Itidem summo studio contendit, petitque obnixe sanctissimus ille pater, & pontifex maximus * Julius tertius, episcoporum princeps, apostolorum hæres, potestate Petrus, unctione vero Christus. Monet denique, & miris etiam modis obtestatur pia mater ecclesia, quæ hodie gemens, ut columba solet: *immutemus*, inquit, *in melius, quæ ignoranter peccavimus*. Quippe quæ suorum filiorum rixas videns, simulque in uno die orbari utroque filio timens, ad sponsum ita loquitur: *Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?* Sed vos non deterreat patres afflictio sponsæ, quos ut sponsi amicos, tam sollicitos ejus tenet obsequium. Quin potius arrigite, quæso, pias aures ad vocem illam sponsæ, ad vocem inquam plenam fiduciæ illius, cui innititur, nempe dilecti: *Nolite inquit considerare quod fusca sim*, quod decoloraverit me sol, quod filii, non quidem matris meæ, quod tamen crudele esset, sed amantissimi uteri mei pugnaverint contra me. Atqui *si consistant adversum me castra, non timebit cor meum*. Imo, *si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo*. Scio sponsum meum posuisse custodes in vineis Engaddi, de quibus meliora, & viciniora saluti sperare ausim, quam ut dicant: *vineam meam non custodivi*. Sed habeo, inquit, *adversum vos pauca*. Succingite ergo potius lumbos mentis vestræ, memores mandatorum Dei ad faciendum ea. Si vero (ut est hujus viæ nostræ justitia, ut est fragilitas) somnus aliquis

1. Cor. 3. Exod. 31. Philip. 4. Populus. Imperator. Eccles. 36. 1. Reg. 2. Psal. 149. Papa. * Ergo non an. 1563. sed 1552. recte. Eccles. Isaja 59. Genes. 27. Genes. 25. Jo. 3. Apoc. 12. Cant. 8. Cant. 1. Vox ecclesiæ ad synodum. Ose. 9. Psal. 26. Cant. 1. Hebr. 6. Cant. 1. Apoc. 2. 1. Pet. 1.

Anno Christi 1563. aliquis sensim obrepserit, *ecce non dormitabit, ne- A*
que dormiet, qui custodit Israel. Quod si etiam
Psal. 102. dormientibus vobis superseminavit noctu inimi-
Psal. 120. cus homo zizania, exurget ille, cujus cor vigi-
Matth. 13. lat, & peribunt succensa quæque ab increpatio-
Cant. 5. ne vultus ejus. Sic alligantur fasciculi ad com-
Psal. 79. bustionem. Sic pisces discernuntur in littore.
Matth. 13. Sic fatuæ virgines a sapientibus dignoscuntur.
Matth. 25. Sic colliguntur ab angelis de regno ejus omnia
Matth. 13. scandala.
1. Cor. 16. Vigilate itaque, patres sanctissimi, state in fi-
Psal. 118. de, viriliter agite, confortamini, ut iniquorum
1. Tim. 4. fabulationes & novorum dæmoniorum doctrinas
Actor. 17. ab ecclesia Dei tandem aliquando depellatis.
Annuet, sat scio, Christus vestris votis, modo impense velitis. Id quod hactenus fecistis, & B modo etiam facitis, & quidem paterno affectu. Propterea enim ab universo Christianorum orbe convenistis, ut de utriusque ægrotantis po-
Ezech. 34. puli sanitate tractaretis, infirma consolidaretis, confracta alligaretis, abjecta reduceretis. Nec id quidem temere, licet tot præcesserint hujuscemodi tractatus, toties convenerit ecclesia diligentissima utens disquisitione pro stabilienda veritate, & destruendo errore. Eadem enim cum
Philip. 3. Paulo sæpe dicere, & vobis non pigrum, & ecclesiæ maxime fore noscitur necessarium. Hoc
Aug. lib. 2. contra Do. cap. 9. namque concilia novissima semper prioribus contulerunt, non quasi novam fidem profiteri, vel asserere voluerint, sed unam, & ipsam quidem antiquam, pro ea ratione, quam implicitum a C magis explicito differt, summo studio & pieta-
Actor. 15. te dilucidare ac illustrare conati sunt, prout Spiritui sancto visum est, & rebus, & temporibus expedire. Qui novi splendoris incremento eccle-
Jo. 16. siam suam pro ejus paraclesi irradiat, & prout
Jo. 14. cernit portare posse loquitur, suggerit, & inspirat. Ergo qui bene cœpistis, bene pergite.
Luc. 14. Date operam, ne quisquam de nobis vere, ac merito dicere possit: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Dignum est enim tam felix principium, tamque faustum medium, salutari ac glorioso fine claudere. Non ignoro me non excitare dormientes, sed potius adhortari progredientes.
Ezech. 34. Redeant itaque per vos, pastores vigilantissi- D
Jo. 10. mi, in ovile ecclesiæ aberrantes oves. Arceantur
Gal. 5. lupi, ac fures, qui eas mactant & perdunt. Abscindantur falsi & fallentes apostoli, qui eas conturbant. Agnoscant verum suum pastorem, Romanum nimirum summum pontificem, cui cla-
Matth. 16. ves traditæ, cui oves creditæ sunt. Estis quidem
Jo. 21. & vos patres, jure optimo, cœli janitores, & gre-
Matth. 28. gum pastores, simulque in partem solicitudinis
1. Pet. 5. ecclesiarum vocati, sed ille tanto melius, tanto-
2. Cor. 2. que perfectius, excellentius, & gloriosius, quan-
Hebr. 1. to differentius præ nobis participibus, & con-
Psal. 44. sortibus suis nomen hæreditavit. Cui quicquid
Matth. 16. non unitur, quicquid non innititur, credite
Marci 1. evangelio, ruina est, nec ad ecclesiastici ædificii unitatem pertinet, extra quam qui deprehensus E
Matth. 7. fuerit, peribit superveniente diluvio. Illius igitur doctrinis omnes imbuantur, monitis obtemperent, præceptis acquiescant, pro cujus fide
Jo. 10. Christus Jesus pastor ille bonus, pastorum prin-
1. Pet. 5. ceps, & episcopus animarum nostrarum singula-
1. Pet. 2. riter oravit, & exauditus est pro sua reverentia.
Lucæ 22. Denique, ut tandem finiam, patres sanctissimi,
Hebræ. 5. sed tamen lutei, ac cineritii, *hoc dicit dominus*
Peroratio. *Deus, qui aufert spiritum principum*. Idem & ec-
Psal. 75. clesia mater quæ dissolvi cupit, & esse cum
Philip. 1. Christo: *Memento homo quod pulvis es, & in pul-*
Genes. 3.

verem reverteris. Nullus enim ab hac sententia liber esse potest, aut debet, non opulentus, non byssо, non purpura indutus, non princeps, non denique ullus hominum, etsi in summo potestatis fastigio constitutus emineat. *Finem itaque dicendi omnes pariter audiamus. Deum time, & mandata* Eccles. 12.
ejus observa, hoc est omnis homo. Et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium, sive bonum sive malum. Idcirco *timete* potius *eum, qui postquam occiderit, habet potestatem & animam & corpus per-* Matth. 10. Lucæ 12.
dere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.

DIXI.

CX.

CONCIO DE TRIBUS DOMINI NOSTRI *Jesu Christi tentationibus, habita per F. Joannem a Ludegna doctorem theologum Dominicanum Tridenti prima dominica quadragesimæ anni* MDLXIII.

Et ne nos inducas in tentationem.

SICUT vestri muneris & officii est, cardinales illustrissimi, patres reverendissimi, oratores clarissimi, ecclesiam Dei custodire, adaugere, ad vivam nativamque effigiem revocare: ita mei esse credidi, de malis quibus illa laborat, vexaturque admodum, vos impræsentiarum admonere. Laborat autem (si prudenter advertimus) multis, magnis, contagiosis, periculosisque malis, quæ omnia tribus dumtaxat locis nostræ orationis commode complectemur & aperiemus. Primo enim loco, de incredulitate & diffidentia in Deum. Secundo de inani, brevique peritura gloria. Tertio demum de avaritia tractabo. De his tanquam tribus potissimum maculis, quibus ecclesiam Dei decoloratam, deformatam, nimisque (proh dolor!) defiguratam conspicimus, tractabimus, non fucatis, affectatis, aut adulatoriis, sed planis, simplicibus, flebilibus, seriisque verbis & sententiis.

Quandoquidem de iisdem planissime, simplicissime, multumque serio nos admonet evangelium hodiernum, dum evangelista dicit: *Tunc* Matth. 4.
ductus est Jesus a Spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo. Nusquam antiquus ille Dei voluntatis, verborum & operum detestabilis glossator atque corruptor, nimirum diabolus, opportunius, commodiusque tentat, quam cum videt Deum maxima hominibus pro sua gratia polliceri, nosque incredibilibus & insperatis donis ac beneficiis ab eodem ornatos, & cumulatos intuetur. Tunc, ut Job loquitur, *Satan astat inter filios Dei*, & obten- Job. 4.
ta licentia mare circuit & aridam, ut fideles, obedientes, gratosque Deo homines a fide, conceptaque fiducia avellat & in incredulitatem diffidentiamque Dei illos conjiciat. Cujus quidem satanicæ indolis, tartareique ingenii quamquam multa, variaque passim extant in scripturis exempla: tamen quia mens mea, propositumque a nobis thema alio vocant, sola præsentis evangelii historia contentus ero, qua tanquam exemplo quodam ad nostram istam doctrinam confirmandam, brevissime utar.

Cum baptizato Christo cœli aperti sunt, Spiri- Lucæ 3.
tusque sanctus in specie columbæ supra ipsum descendit, & sonora dulcisque vox patris de cœlo audita est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: eo sane tempore Deus pro hominibus humanissime

manifestissime loquutus est, nosque maximis donis, ac beneficiis donavit: quæ si per partes, ac sigillatim, pro dignitate mihi explicanda essent, tempus nullum ad recensendum satis esset. Non enim pro se Christus baptizatus est, sed pro nobis, ut scilicet nostra peccata suffocaret, aquasque nostras sanctificaret. Non pro Christo cœli aperti sunt, cui ab æterno patuerunt: sed pro nobis, quibus semper clausi fuerant. Non pro Christo Spiritus sanctus visibili specie mansuetæ columbæ descendit, quippe qui ab instanti divinæ incarnationis suæ Spiritu sancto plenus extitit: sed pro nobis, quos variis charismatibus, nempe mansuetudine, consilio, fortitudine, sapientia, prudentia, fide, spe, caritate, gratis inunxit, qui in ipso diligimur, patrique complacemus. Illi admirando & supercœlesti spectaculo, omniumque filiorum Dei publico negotio Satan astitit, factum vidit, verba, gestaque consideravit, perpendit, examinavit, ruminavitque, & in secretioribus sui impii pectoris penetralibus (non sine magna invidia) captiose recondidit. *Tunc ductus est Jesus a spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo*. Verum enimvero non mox tentat, sed caute expectat donec diuturna abstinentia, patientissima malorum tolerantia, constantissima in Deum fiducia, filius Dei suam obedientiam, & in patrem gratitudinem aperte declaravit.

Tunc Satan arrepta ab iis malis, quæ quam maxime Christus patiebatur, tentandi occasione, videns nimirum, tristissimam solitudinem, horrendam, meritoque fugiendam, cum bestiis, ferisque societatem, neglectum sui, esuriem, maleque suadam famem, iis inquam malis seu validissimis arietibus, potentissimisque tormentis, eum audacter impetit, interturbat & oppugnat, intendens a fide, quam illum ex iis quæ in baptismo audierat, concepisse putabat, in incredulitatem, & diffidentiam Dei detrudere: ignorabat utique Christum simul fuisse viatorem & beatum: omnia vero quæ hactenus dixi tres proculdubio evangelistæ summatim, paucisque verbis non insinuant, dum scribunt. *Et erat in deserto cum bestiis & feris, & cum jejunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus postea esuriit: Et accedens tentator dixit ei. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*. Hæc est (medius fidius) sors omnium filiorum Dei, præsertim vero primorum procerum & capitum Christianæ reipublicæ scilicet expeti a satana, sicut sanctus Lucas ait, *ut sicut triticum cribrentur &* excutiantur. Nam qui sponsum vincere, aut tantillum a loco movere non potuit, is idem faciem sponsæ, commaculare, conspurcare, defœdare suis tentationibus nunquam cessavit, nec cessat. Sed gratias agamus omnipotenti filio Dei, qui sua oratione impetravit, pro sua reverentia ne deficeret fides Petri, alioquin ut ille est cautus, sagax, diligens: nos vero incauti, imprudentes, negligentes, actum haud dubie esset de nobis: quapropter obsecro vos, cardinales illustrissimi, patres gravissimi, vosque doctores eruditissimi, ut me de incredulitate, & diffidentia Dei tantisper dicentem ac differentem, pro vestra humanitate, patienter audiatis, & cogitetis me nunc ex hoc loco velle sermonem auspicari. Mirabimini forsitan, patres sanctissimi, quod postposita hujus primæ tentationis triviali, communique de gula expositione, Dominum nostrum de incredulitate, atque diffidentia Dei tentatum fuisse dixerim.

Matt. 1. Luca 11.

Verum si attentis animis adverteritis, ad ejus gulæ radicem, in quam inimicus homo Christum inducere satagebat, desinetis utique mirari, & me cum communi expositione, communemque mecum consentire sapienter, justeque judicabitis. Nam sicut peccatum illud gulæ, in quod persuasi a serpente, primi nostri parentes deciderunt, ab incredulitate non dubie originem traxit: ita equidem, si juxta hostis infidele consilium, Christus de lapidibus illis panes confecisset, & ex eis ad satietatem usque comedisset (quod tamen impossibile erat) a diffidentia Dei gula utique illa processisset. Non enim quispiam negotiis Dei mancipatus, ejusque obsequiis addictus, quod non debet facit, ut fami, aut suis necessitatibus succurrat, nisi prius plane de Deo diffidat, ejusque præcepta, promissiones, aut comminationes, neglectui, contemptuique prius habeat. Non me autem latet, innumeros esse in ecclesia Christianos, qui (salva fide) aut ex ignorantia, aut ex malitia, multa, quæ non debent faciunt, ut sibi suisque rebus (quod ajunt) consulant, quos tamen nec debet, nec potest, constituta nostra regula comprehendere: in qua de his tantum loquor, qui secundum similitudinem prævaricationis Adæ, ex incredulitate unius, aut multorum articulorum fidei, aut ex magna diffidentia Dei, perdite vivunt, suisque contra primam & secundam tabulam, peccatis, & blasphemiis sanctam Dei ecclesiam obscurant. Talium enim stultorum plena est miseranda, calamitosaque nostra ætas. Verum ut rem, de qua nobis est sermo, illustriorem faciamus, utque dicendis viam planam aperiamus, aliquot familiarissima (utinam non domestica) exempla in medium proferam, a gemino tamen (quod ajunt) ovo alte repetita.

Unus ex articulis nobis ab initio revelatis, & symbolo apostolorum propositis, atque promulgatis est, scilicet, *Credo sanctam ecclesiam catholicam*. Hic nempe articulus olim in priscis ecclesiis per universum orbem sparsis, fuit valde plenus (ut ita dixerim) succi, hoc est, fides illius peperit in ecclesia magnam pœnitentiam, obedientiam, continentiam, præceptorum, sacramentorum, consiliorumque Dei eximiam reverentiam, atque optimam intelligentiam: Nunc vero nostro deplorando sæculo, fidem illius articuli invasit diabolus, arreptumque vertit, & invertit, volvit & revolvit, suisque venenatis manibus compressit, & ex fructuosissimo articulo vacuam, cassamque nucem fecit. Nam quid est, obsecro, auditores candidissimi, abstinentiæ, continentiæ, pœnitentiæ, sacramentorum, quod cultus sanctorum, Dei consiliorum, concordiæ, unitatisque ecclesiasticæ inter Christianos haberi rationem, quam palam profiteri, ex illo pingui & refertissimo articulo diabolus suis malis artibus cassam vacuamque nucem reddiderit? Ex ea incredulitate (flens dico, flentes audite) processit in ecclesia insatiabilis illa gulositas, quæ nemo non putat sibi licere quibuslibet vesci, ventremque implere, temporibus etiam ab ecclesia interdictis, ac si mors non esset in prohibitis rationabiliter cibis, sicut inerat in prohibita arbore. Ex eodem rivulo ortum habet neglectus ille infidelisque contemptus, qui passim in ecclesia obtinuit servandorum consiliorum Dei. Inde nata sunt monstrosa quorumdam episcoporum, multorum sacerdotum, innumerabilium monachorum, & monacharum impudica, impuraque conjugia. Inde emersit satanica illa licentia dimittendi legitimas

Genes. 1.

ANNO CHRISTI 1563.

mas uxores, & alias docendi. Inde horrendæ illæ blasphemiæ, quæ nullibi non audiuntur in sanctissimum altaris sacrificium, & in ecclesiasticam hierarchiam prodeunt. Quis obsecro sufficiens erit enumerare densissimas tenebras, quas satan invexit, introducta in ecclesiam incredulitate propositi illius articuli?

Est præterea alius in capite libri scriptus articulus, omnium articulorum fidei caput, fons, & origo, nempe: *Audi Israel, unus est dominus Deus tuus, qui eduxit te de terra Ægypti, & de domo servitutis, Non habebis Deos alienos*, &c. Sistite obsecro, patres gravissimi, hic pedem, atque oculos & animos vestros in me convertite. Nihil equidem causatorem, criminatoremve illum magis urit, & ad invidiam extimulat, quam cum videt primum hunc articulum suum locum in ecclesia tenere: tenet vero cum clare, dilucide, atque evangelice docetur: in eo enim suam bonam voluntatem erga genus humanum Deus exprimit, dum nobis revelat se Deum nostrum esse velle, a servitute peccati liberare, in cunctis malis protegere, nostrique singularem curam habere, ea tantum lege, ut nos vicissim soli illi credamus, soli fidamus, soli serviamus, solum amemus, unice que colamus. Cum igitur adversarius noster hujus reciproci amoris impatientissimus sit, nullum non movet lapidem, nihil intentatum relinquit, quo nos a Deo deturbet, & in infidelitatem, Deique diffidentiam detrudat: & sicut olim synagogam, deinde sub gratia Asiaticas, Africanas, ipsiusque Græciæ ecclesias prædictis maculis, omnimodaque omnium morum corruptione deturpavit, evertit, & in pulverem redegit: ita nunc Latinas eisdem pergit denigrare, adeoque instat, quod nisi dominus custodierit ecclesiam suam, frustra proculdubio vigilatis vos qui custoditis eam.

Deut. 8.

Quapropter, Christianissimi patres, de corde puro, conscientia bona, fide non ficta orandus est Deus, ne præsidiarias, auxiliatricesque manus suas nobis deneget, neve nos in tentationem inducat. Nam frequentissima illa tentatio, qua ad incredulitatem, diffidentiam, desperationem, odium, fastidium, tædiumque Dei cunctos vere Christianos sollicitat, tametsi (ut psalmista loquitur) a latere cadat, id est, a sinistris sit, adeo est impetuosa, quod nisi noster Deus sua veritate, & fidelitate, ceu scuto, nos circumdet, incursus profecto meridiani dæmonis vitare non valebimus: tantum abest ut in illius volantes sagittas, nocturnasque negotiationes non incidamus. Quare iterum dico assidue, continue semper rogandus, invocandusque est Deus ne nos inducat in tentationem: sin minus mihi credite, corruemus, & succumbemus, sicut innumeri (proh dolor!) succubuerunt, & in diaboli laqueos quotidie imprudenter incidunt, dum baculis arundineis & Ægyptiis innixi, mare hoc magnum & spatiosum, in quo infinitæ, gravesque sunt tentationes, tuto, secure, tranquille, se transituros confidunt. Ex illa Ægyptia vanaque confidentia emerserunt in ecclesia tot tenebræ sectariorum hominum, Qui ab arca Noe, id est, ecclesia Romana exclusi, aquas iræ Dei se fugituros credunt, Babylonicas turres quas ipsi superbe excogitaverunt, cum conscenderint: ex eadem carnea, arenosa confidentia ortæ sunt in ecclesia tot tenebræ superstitionum, falsorum miraculorum, maleficarum artium, & hominum sub hypocrisi Deo servientium. Inde tot Cainici timores, tot Ischarioticæ horrendæ mortes, tot sanctarum legum, ne dicam Dei, osores, tantum denique inter Christianos legitimi divini cultus tædium, atque fastidium. Et quid malorum suis captiosis astutiis non intulit satan inducta in animos hominum ignoratione, perpetuaque Dei oblivione? Ut igitur nostri inde fatigati hostis insidias antevertamus, utque quod ecclesiarum reliquum est, parum, liberumque a satanicis, mundique tenebris servetis & custodiatis, operæ pretium erit, patres sanctissimi, ut vos qui oculatissimi multumque auriti debetis esse speculatores in altissimi montis Sion specula a Deo jure suo immediato positi, inde vocem vestram exaltetis, & æmulatione apostolica timeatis, ne sicut serpens sua adulatrice astutia seduxit Evam, ita mentes ovium vestrarum corrumpantur, & a prudentia, quæ est in Christo excidant. Quapropter commode satis hoc loco, prius de astutiis serpentis, deinde de prudenti simplicitate, qua illi obviandum est, non nihil attingemus. Ut sic fluido tandem cursu nostra oratio ad finem usque deducatur.

Psal. 90.

Ezech. 35.

Genes. 11.

2. Cor. 11.

Tripartita acie astutissimus diabolus sanctam catholicam ecclesiam Romanam impugnat, sicut olim sponsum ejus triplici tentatione tentavit. In prima autem acie infinita mendacia collocat, componit, & coacervat, quæ tamen specioso quodam stibio incrustat, quædam vera mendaciis adglutinat: iis bene adornatus militibus, prima tentatione in Christum irruit, dicens, *Tu ne es filius Dei*? Fefellit audita vox, non favet tibi Deus, jejunii tui, solitudinis, & paupertatis nullam habet rationem, bestiis devorandum te objecit, solitudine, tristitia, frigore, nuditate, siti, fameque insuperabili te premit: quibus sane malis criminosos, iramque suam bene commeritos homines non filios solet ille immisericorditer punire. Eadem utique astutia Job prius per suos amicos & uxorem, deinde Davidem olim tentaverat. Nunc vero sui non oblitus diabolus, simili mendaciorum acie onustus ecclesiam tentare pergit, per suos hæresiarchas, mendacesque prophetas, semper clamans, ecclesia Romana non est ecclesia Dei, potest ne ecclesia Dei esse, ubi verbum ejus negligitur, & solæ humanæ traditiones docentur? Ubi pro minimis, levissimis, imo nullis quandoque peccatis horribilis excommunicationis gladius passim in Christianos stringitur? Ubi potentiores alligant onera importabilia super humeros hominum, ipsi vero nec digito volunt ea tangere? Ubi denique ministri sacramenta, indulgentias, dispensationes, sacerdotiaque vendunt: quodque gratis acceperunt, sine pecunia dare nolunt: & omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Iis & mille aliis similibus antiqui draconis vocibus, nunc veris, nunc vanis, nunc mendacibus totam fere Germaniam & Angliam, brevi tempore a nobis ille divisit: & nisi in Gallia (quæ sola monstris caruit) reliquisset sibi dominus septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal, hoc est, qui usque ad sanguinem antiecclesianis restiterunt, desperatum esset jam profecto de ea. Ne igitur satanicus iste cancer amplius serpat, aut majores vires sumat, prudenti simplicitate quæ est in Christo Jesu, obviandum est illi; id est, resistendum est diabolo, sicut Christus resistit, constanter inquiens. *Non in solo pane vivit homo, sed de omni verbo quod procedit de ore Dei.*

Job. 2.

2. Reg. 16.

Matth. 13.

Matth. 23.

Matth. 10.

Philip. 2.

3. Reg. 19.

Si vestræ omnium expectationi per tempus responde-

respondere liceret, tria essent profecto mihi prolixe declaranda, alteque repetenda. Primo pluribus rationibus ex scriptura collectis modus mihi esset explicandus, quo sola verba de ore Dei procedentia in nostris tentationibus nos consolantur, & in fide constabiliunt, firmioresque reddunt: ait enim doctor ille ecclesiasticus, in die malorum memento bonorum, hoc est, cum tentaris in memoriam revoca, quæ tibi Deus verbo suo pollicitus est, & consolaberis, constabilieris, tentatoremque victum repelles. Secundo non paucis de neglectu verbi Dei mihi tractandum esset, qui adeo inter quosdam doctores & prædicatores catholicos invaluit & obtinuit, ut jam non gladiis penetralibus, sed stipulis, paleis, plumis, Aristotelicis, Platonicis, & Ciceronianis videantur multi cum adversariis debere manus conserere. O cœcitatem deplorandam! O horrendam iram Dei! Hostes nostri gloriantur de verbo Dei, gladiosque nostros acuunt, & contra nos stringunt. Nos vero nostra oscitantia & negligentia nobis perire eos sinimus. Tertio tandem deberem dignitatem, auctoritatem, indeviabilitatem, hoc est, dona Dei, sanctæ catholicæ Romanæ ecclesiæ exhibita, verbo de ore Dei procedente constabilire, & confirmare, ut obloquentium adversariorum blasphema ora obstruerentur: non enim cum nostris malis usibus & peccati dona (quæ sine pœnitentia largitus est nobis Deus) sunt conjungenda, sed altius separanda. Tollendi quidem essent abusus, vitandæ certæ occasiones, quibus nomen ecclesiæ inter hostes male audit, & blasphematur, nec eo minus dona Dei in pastoribus ecclesiæ adoranda sunt. Extant enim literæ regiæ magno sigillo cœlorum regis obsignatæ, quibus præcipimur, ut Petrum & successores ejus, apostolos & suos successores, sicut se audiamus, & ab eisdem moderari, gubernari, regi, doceri sinamus. An vero quæ docent, præcipiunt, statuunt, ordinant, remittunt, retinent, concedunt, indulgent, secundum rationem & analogiam fidei & caritatis: an vero sui privati commodi tantum gratia fiant, ipsi viderint. Appârituri enim estis, patres conscripti, ante tribunal Jesu Christi, brevi reddituri exactam rationem de donis ad ædificationem tantum ecclesiæ vobis concessis.

Rom. 11. Matth. 23. 1. Cor. 5. Ephes. 4.

De istis, inquam, tribus multa verba opportune eram hic facturus. Verum hora me premit, non cupio prolixitatis redargui, displicent mihi gratis prolixi doctores. Idcirco ad secundam aciem, qua secunda tentatione Christum adortus est diabolus, properare me oportet. Ait enim evangelista: *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi, & dicit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: Angelis enim suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Nunquam convenit Christo cum Belial, ut verbum enim Dei, nempe *tu insidiaberis calcaneo ejus*, manet in æternum: sive vincatur, sive vincat, inducias non petit, requiem non invenit. Una acie in terram cadente, aliam erigit, multisque congestis adulatoriis sententiis eam adornat, quibus veluti gloriosis vehiculis Christum in aera rapit, quasi dicere volens: Si quidem tu es filius Dei ab eo solo pendens, dignus profecto es, ut a deserto, quod nunc inhabitas, in sublimia rapiaris, per sanctam civitatem deambules, & in pinnaculum templi, altissimum nempe locum, tanquam lumen ecclesiæ constituaris. Unde si ad terram desilieris, sine offensa cades: nam angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Sic fiet ut admirabundus populus mirificis laudibus ad sydera usque te evehat, magna gloria repleat, pro Messia recipiat, & te divinis honoribus prosequatur. Cui dominus: *Scriptum est, non tentabis dominum Deum tuum.* Perinde ac si dixisset. Omnis honor, aut gloria, quæ ab offensa Dei proficiscitur, a tergo est relinquenda, & quæ lucra videntur, tanquam stercora sunt posthabenda & rejicienda.

Psal. 90. Genes. 3. Deut. 6.

Ut igitur evangelicam istam Christi responsionem in nostris tentationibus (quæ, si sapiemus, crebræ sunt) nobis theologice accommodemus, & applicemus. Avertendum vobis, patres sapientissimi, quod duobus pedibus in via Dei curritur, duobusque oculis mundi tenebræ illuminantur: dexter oculus fides est: sinister vero opera sunt ex fide procedentia. Cum igitur indefessus hostis dexterum oculum nubeculis tentationum in eum sparsis vitiare non potest: tunc sinistrum excremento arundinis infirmare aut corrumpere suis artibus, procurat, hoc est, dona Dei in nobis gloria vana, vaniore jactantia, vanissimaque præsumptione adulterari nititur. Sumus enim homines adeo gloriæ cupidi, ut manifestissima peccata foliis fici cooperire hæreditario jure studeamus: tantum abest, ut præclara opera, quæ in nobis, pro sua gloria, Deus operatur, pro nostra publicari nolimus. Unde in nostra natura, tametsi misera, multa ignominia, nulla vero gloria plena: optimam nanciscitur satan occasionem, sua acie adulatoria nos commode adoriendi. In Christo quidem deceptus est: deceptus inquam, exinanitione, neglectuque suæ personæ: dum ab eo se rapi, nuncque per aera, modo per sanctam civitatem, modo supra pinnaculum templi, modo in montem excelsum duci permisit. Verum in nobis non decipitur, nam per occultos quosdam, subterraneosque cuniculos, pulveres vanæ gloriæ, superbæ inflationis, pompæque mundanæ in corda nostra tam liberaliter spargit, ut jam non de Deo cooperatore atque datore, sed de nostris tantum operibus, viribus, atque donis gloriemur. Et ita fit, ut sub titulo tantum gloriæ Dei laxis habenis post nostram curramus.

Genes. 3.

Ex isto glorioso fonte fluit, proculdubio, omnis invidia, & carnalis contentio, quam inter nos regnare nulli non est perspicuum. Qui enim sua auctoritate, dignitate, sapientia, prudentia, reliquisque Dei donis ejus gloriam tantum quærit, alterius minoribus, æqualibus, aut majoribus donis non utique invidet. Cur ergo figulus figulo invidet? nisi quia postposita gloria Dei, post nostram impotenter currimus. Ex eodem fonte derivarunt tot donorum, officiorum, beneficiorumque Dei injustæ appetitiones, & distributiones. Unde factum est, & quotidie fit, ut multi alioquin imprudentes, insipientes, & indocti, (ne dicam) prophani, nulla difficultate se sinant in sublimia rapi, & inde in altiores, pingujoresque ecclesias collocari, non considerantes, quod qui domui suæ præesse nescit, magnis ecclesiis Dei male præesse potest. Multis equidem tum peregrinis, tum domesticis

ANNO CHRISTI 1563.

domesticis exemplis secundum hunc locum nostræ orationis ampliassem: sed video parum temporis mihi superesse, quapropter ad tertium festinus accedo.

Subjungit autem evangelista: *Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum seorsum, & ostendit illi omnia regna mundi, & omnem gloriam eorum, & dixit ei. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Summum diaboli studium est, ut pro terrenis cœlestia filii Dei commutemus, proque caduca gloria, æternam perdamus. Ut ergo quod tantopere cupit in nobis, efficiat, nostris armis armatus, hoc est, rebus quarum aspectu mirum in modum delectamur, de quibusque indesinenter cogitamus, stipatus ad vos venit, tertiaque acie, magnis, sed vanis pollicitationibus falso instructa nos impetuose quatit: & sicut olim eisdem copiis primum hominem, cum uxore sua, deinde secundum tentavit, oculis suis omnia regna mundi, & omnem potentiam, gloriamque eorum in puncto subjiciens, & ei liberaliter offerens: Ita nunc (mitius dixi) ita semper nos simillimis oblatis bonis, avaros facere pedibus, manibusque (quod ajunt) contendit: fallaces nimirum divitias concupiscentibus oculis nostris præsentans. Verum enimvero parvi æstimat veterator ille privatos, plebejosque homines suis vanis pollicitationibus fallere, aut avaritia, cultuque idolorum corrumpere: minima enim industria id effecisse, quotidieque in illis efficere satis didicit, dum per fas, nefasque cumulandis opibus, tam pauperes, quam divites omnes vacare experitur. In eo vero negotio quod gerit, tantum unum ardentissimis votis desiderat, nempe publicas personas, maxime vero ministeriis Dei obnoxias suis promissis in avaritiam trahere: probe enim scit impossibile esse corradendis pecuniis & cultui Dei quempiam ex animo servire posse: literis namque divinis proditum est, quod nemo duobus dominis Deo scilicet & mammonæ servire valet: *aut unum*, inquit Christus, *diliget, & alterum odio habebit, aut unum sustinebit, & alterum contemnet*: multum enim diversa imperant. Ea tamen lege non obstante vafer ille frustra causam non suscepit: nam suis captiosis astutiis magnos, avaros in ecclesia fecit, dum divitias non ut fallaces (quo titulo Christus eas caveri voluit) sed ut grandium operum obsides, & effectrices præsentat. Quem titulum diabolus eis præfixit: sicque fecit, ut sub colore multi eas ambiant, quomodolibet acquirant, recipiant, prodigioseque retineant. Sub eodem prætextu infinite currunt per ecclesiam quæstuosæ petitiones, pauperumque nunquam finitæ exactiones, & multi thesauri de eorumdem bonis in terra, contra præceptum Christi, thesaurizantur, congesto hinc & inde iniquo mammona.

Genes. 3. — Matt. 6. — Matth. 13. al. f. opifices — Matth. 6.

Hujusmodi diaboli infinitis astutiis, prudenti simplicitate, quæ est in Christo Jesu, obsistendum est, quippe qui magno, sed mendaci pollicitatori non respondit, *vade Satana*, quoniam imperium, quod mihi offers, malum est, aut regna mundi mala sunt, sed ait: *Vade Satana, scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Quibus sane verbis non prohibet dominus Deus noster divitias, quas ille affluenter tribuit possidere, & conservare (sunt enim ille multum utiles, ne dicam, ecclesiæ Dei necessariæ) verum eas adorare, eisque servire, & in prophanos, non proximorum usus expendere

Deut. 6.

perniciosum, capitaleque malum est: unde infinita venenosa capita oriuntur. *Cupiditas enim radix est omnium malorum.* Porro cum malis tentationibus undique obruamur, diabolo nimirum circumeunte, ut ad se rapiat: juxta Davidis evangelicum consilium, excitandus est Deus. Videtur enim *tanquam potens crapulatus a vino* dormire: a vino nimirum nostræ magnæ incredulitatis, & diffidentiæ, superbæ inflationis, & inexhaustæ avaritiæ. Verumtamen non accendit omnem iram suam. Idcirco importunis precibus fores suas pulsare necesse est, semperque de profundo cordium nostrorum clamare: *Exurge domine, quare obdormis domine, exurge ne nos in finem repellas, & ne nos in tentationem inducas.* Amen.

1. Tim. 6. — 2. Pet. 5. — Psal. 77. — Psal. 43.

CXI.

DISPUTATIO THEOLOGICA de cœlibatu sacerdotum. Qua F. Joannes de Ludegna doctor theologus, ad duos ex articulis theologicis de matrimonio propositis publice in œcumenica synodo Tridentina respondit.

Ego quidem, illustrissimi domini cardinales, patres reverendissimi, oratores doctissimi, pauperem Ruth imitatus, a tergo sequar quosdam magnos messores, qui ante me dixere, colligamque spiculas paucas & parvas, quas illi post se reliquerunt, & eas a pulvere & paleis purgatas, pulchræ Noemi, hoc est, sanctæ catholicæ ecclesiæ matri meæ præsentabo. Faxit Deus, ut vos benedicatis mihi, sicut Noemi pauperi filiæ suæ parum hordei (sed mundi) de sacculo suo præsentanti largiter benedixit. Prius vero quam proferam, aut in medium adducam quod porto, Spiritus sancti gratiam, vestramque omnium attentionem supplex imploro. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.* Cupio sane, patres sapientissimi, claritate, brevitate, & fideli sententiarum pondere vobis placere, sive, ut rethores ajunt, auditores delectare. Quod ut præstarem, constitui duas personas in hac nunc sequenti disputatione, meam videlicet, & Lutheranorum sub nomine Calvini, eorum (si diis placet) principis & fautoris induere, ut sic quasi impolito quodam dialogismo ad duos articulos de cœlibatu nobis propositos efficaciter compendioseque respondeam. Rem igitur ipsam aggredior.

Ruth. 2.

Heus bone vir, Calvine, Deus te convertat: quidnam monstri nunc alis in pectore tuo? *Respondet Calvinus.* Ego ne? Cogito cogitationes, quibus cœlibatum evertam, & meum meorumque apostatarum meritricium statum constabiliam.

Sanus ne es, o Calvine? Cœlibatum, quem Deus instituit, Joannes Baptista servavit, Christus laudavit, & prædicavit, ecclesia ab apostolis usque nunc recepit, tu miser homuncio evertere contendis? An nescis, quod opus quod ex Deo est, nullis humanis, aut satanicis viribus dissolvi potest? Deliras Calvine, deliras: tua te libido bis stultum fecit.

Matth. 13.

Nos quidem, ait Calvinus, sapimus, tu vero cucullate desipis. Nam domini prædecessores

ANNO CHRISTI 1563.

mei, scilicet doctor Martinus, Zuinglius, Pomeranus, Oecolampadius, Melanchthon, Bucerus, & ego cum reliqua inferorum caterva, non negamus, aut negare possumus, continentiam esse donum Dei. Scimus enim quosdam sanctos viros sub lege naturæ, nonnullos sub scripta, quamplures vero sub gratia, eo dono præditos cœlibem vitam, Deo multum gratam vixisse: sed nos novi apostoli, legatione qua in mundo pro satana fungimur, nostra auctoritate, vestrum, scilicet sacerdotum monachorumque, impurum, maleque servatum cœlibatum rejicimus & damnamus, rejectumque atque damnatum valde cupimus.

O cœci insensatique Lutherani, quis fascinavit oculos vestros, si quidem fidem Dei evacuari docetis propter quorumdam hominum infidelitatem? Dicite mihi vertiginosi Spiritus, si cœlibatum propter male servantes damnatis, cur matrimonium non damnatis propter infinitos conjuges adulteros, qui mutuo data fide sub matrimonio abutuntur? Imo cur omni ex parte Christianismum & evangelium ipsum non damnatis? Quandoquidem innumeri sunt Christiani, quippe qui datam communem fidem in baptismo quotidie frangunt, & evangelio non obediunt? Sed dicite mihi, cur apostoli Jesu Christi castitatem vidualem non dissuaserunt, cum suo tempore multas viduas primam fidem irritam fecisse viderent? Siste, Calvine, siste, ne avertas oculos, non contrahas frontem, noli nasum scalpere, mane, volo enim antequam hinc discedam, te & tuos, tuasque Madianitidas meretrices Phineesio gladio confodere. (Num. 25.) Per te, tuosque complices matrimonium non est donum Dei supranaturale: dicitis enim non habere gratiæ promissionem, & ex consequenti non esse sacramentum, sed contractum tantum civilem, a solo conjugum mutuo consensu dependens. Dicitis præterea, cœlibatum donum Dei esse de sursum descendens: Si matrimonium non est donum Dei, & cœlibatus est donum Dei supranaturale, unde ergo, rogo, colligitis matrimonium anteponendum esse cœlibatui, & Deum majorem gratiam largiri conjugibus, quam vitam cœlibem profitentibus? Iste enim est vester primus articulus a nobis examinandus. Cur obmutescis Calvine? cur non respondes?

Non obmutesco, ait Calvinus, sed ex multis solutionibus, quibus tuam objectionem diluere possum, unam singularem cogito, cui nec tu, nec quisquam rasorum aliquid objicere possit. Eccum eam, concedimus quidem, quod matrimonium non est donum Dei, imo amplius cum Luthero duce nostro dicimus, quod fidelium matrimonium nihil differt ab infidelium conjugio: præterea concedimus, cœlibatum esse donum Dei supranaturale, paucis tamen communicatum: cum hoc tamen optime cohæret, quod matrimonium sit anteponendum cœlibatui, & quod majorem gratiam largiatur Deus conjugibus, quam continentibus: & ratio peremptoria est (ut uno verbo dicamus) quoniam, *melius est nubere quam uri*. (1. Cor. 7.) Unde sic colligo: Melius est nubere quam uri, atqui conjuges sub matrimonio non uruntur, cœlibes vero sub cœlibatu uruntur: ergo de primo ad ultimum, in bona consequentia, melius est conjugium quam continentia, & majorem gratiam confert Deus conjugibus, quam continentibus. Ecce nostram Lutheranicam sapientiam, cui adversarii omnes resistere non potuerunt.

ANNO CHRISTI 1563.

Subrides, Calvine, subrides, videris tuba canere ante triumphum. Si habes aures audiendi, audi: quæro a vobis, an Eva aspectu pomi delectata ureretur, nec ne? (Genes. 3.) Respondebis, scio Calvine: Urebatur, nam uri nihil aliud est, quam vehementer tentari. Bene dicis Calvine, sed ultra quæro, utrum ex duobus fuisset melius Evæ, de prohibito scilicet fructu comedere, an uri? Respondebis utique, nisi contra conscientiam velis (ut frequenter vos Lutherani soletis) loqui: Multo melius fuisset Evæ perpetuo uri, quam semel prohibitum fructum tangere. Optime. Cum ergo paralogizasti, inquiens, melius est nubere, quam uri: ergo melius matrimonium, quam continentia: & majorem gratiam largitur Deus conjugibus, quam continentibus, sic collegisti, perinde ac si subintulisses: ergo melius fuit Evæ peccare, quam valde tentari, & majorem dedit Deus Evæ gratiam cum peccaret, quam cum valde tentaretur. Quo quid obsecro blasphemius dici potest?

Sed scio, Calvine, scio, te utraque (quod ajunt) manu meam similitudinem perfide negaturum: nam tu & tuæ farinæ doctores, perfide negatis, peccatum esse sacerdotibus aut monachis, quibus non datum est continere, nubere: Dicitis enim, ecclesiam non posse sacerdotibus aut monachis nuptias prohibere, & pro vestro ingenio, & malo erga eam affectu, additis tam ignoranter, quam impie (ut in secundo articulo nobis proposito, ex vobis refertur) quod nuptias prohibere sacerdotibus, est eas damnare, quapropter magnam esse dissimilitudinem Evæ comedentis de fructu vetito, & monachi aut sacerdotis uxorem ducentis. Respondebitis: Nam cum Deus homini arborem scientiæ boni & mali interdixit, suo jure usus est: (Genes. 2.) Ecclesia vero nullo interdixit sacerdotibus, aut monachis nuptias, quæ utique nulli non sunt concessæ.

Ego quidem, Calvine, prudens & sciens, omitto istam vestram blasphemam evasionem nunc refellere, quoniam, Deo favente, te in progressu meæ disputationis aperte docebo, ecclesiam optimo jure, nempe, a Christo immediate derivato, legem de cœlibatu sacerdotum tulisse, quæ procuidubio, non tantum propter morem, sed conscientiam omnes obligat, idcirco ultra progredior, & quamvis videns non videas, & audiens non intelligas, ne forte convertaris, & sanet te Deus: tamen ut fidei, quæ in nobis est, de cœlibatu sacerdotum invictam rationem, coram universa ecclesia reddam, & ut vestri errores in eo negotio coram luce manifesti fiant, quinque articulos vestris nugis valde oppositos, in medium proferam.

Sit primus articulus. Matrimonium fidelium est donum Dei supranaturale gratiæ promissionem habens. (Artic. 1.)

Secundus. Cœlibatus jure divino est anteponendus matrimonio, & abundantiorem gratiam tribuit Deus vitam cœlibem profitentibus, quam conjugibus. (Artic. 2.)

Tertius. Si nullæ leges ecclesiasticæ, aut nulla essent vota monastica, liceret quidem sacerdotibus & monachis contrahere, nunquam tamen expediret, nisi forte in casu magnæ necessitatis. (Artic. 3.)

Quartus. Pauci continent, quia pauci volunt continere. (Artic. 4.)

Quintus & ultimus. Lex de cœlibatu sacerdotum valde multum honorat nuptias, tantum abest, ut damnet, sicut Lutherani impie dicunt. (Artic. 5.)

Respon-

Anno Christi 1563.

Respondet Calvinus, Dispeream si tuis unquam articulis credidero, nisi prius expresso verbo Dei, aut validis rationibus inde collectis eos probaveris, quod facies ad Calendas Græcas.

Ego certe, Calvine, plures locos, quampluresque fideles rationes ex evangelio collectas, quibus meos articulos evangelicos esse probem, in medium producam, tametsi bene sciam, te pro more vestro perperam verbum Dei glossaturum, & argumentationes, quibus soles ineptiis, subterfugiturum, sic glossasti & subterfugisti omnes scripturæ auctoritates, vivacissimasque ratiocinationes, quæ a theologis doctis, qui ante me dixere, in 1. 2. 3. 4. classe ingeniosissime allatæ sunt.

Respondet Calvinus. Ego quidem, cum illi disputarent, non aderam: non enim fui vocatus, & si spiritu tunc præsens fui, ut frequenter soleo interesse Tridentino concilio, non animadverti ad illorum argumentationes, tu vero recole eas, ut tibi & illis satisfaciam.

Non licet mihi, Calvine, falcem meam in alienam mittere messem, mei enim muneris est, quibusdam reliquiis, quas post illos collegi, vos de falsitate duorum vestrorum articulorum convincere: tantum abest, ut vivacissimis illorum rationibus, & scripturæ auctoritatibus satisfacere valeas. Verum ut ita esse quod dico vos omnes percipiatis, pergo meum articulum efficaciter probare, in quo unum præsuppono, pro certo constituo, & aliud contra vos affirmo. Præsuppono enim latissimum esse discrimen inter matrimonium fidelium & infidelium, quod vos (nescio qua audaci ignorantia) negastis: discrimen vero est, quod matrimonium infidelium rationabiliter certis de causis dissolvi aut dirimi potest, utpote a causa variabili & instabili, nempe conjugum tantum mutuo consensu dependens: matrimonium vero fidelium nulla ratione dirimi aut dissolvi potest: quia non tantum a mutuo conjugum consensu, sed a fide explicata conjunctionis Christi & ecclesiæ, qua fideles contrahunt, pendet. Unde duo infero, quæ apud me certissima sunt: Primo, quod conjugium infidelium triplici de causa rationabiliter dirimi potest, scilicet propter fornicationem, deinde cum altero conjugum ad fidem converso, alter non vult manere: demum propter magnam impotentiam alterius conjugum. Matrimonium autem fidelium, neque propter fornicationem, neque si alter conjugum fidem abneget, neque propter alterius conjugum impotentiam dirimi aut dissolvi potest. Secundo infero, quod de matrimonio rato consummato, & non consummato idem est judicium, ita quod sicut per nullam inferiorem potentiam potest in primo dispensari, ita neque in secundo. Ad argumenta quæ contra facta sunt, aut fieri possunt, ego nutu oculi responderem, si per tempus liceret, iis veluti præludiis ad ea, quæ dicturi sumus, prælibatis, unica ratiuncula ex expresso verbo Dei collecta, primum articulum confirmo. Conjuges fideles expresso verbo Dei præcipiuntur se mutuo diligere, sicut Christus dilexit ecclesiam: atqui eam supranaturalem dilectionem illi non possunt præstare, nisi superveniente aliquo supernaturali dono gratiam promittente, aut continente: ergo matrimonium fidelium donum Dei est supranaturale, gratiam promittens, aut continens. Consequentia est bona, major est de fide, minor de fide.

Respondet Calvinus: Concedimus quidem consequentiam, item majorem esse de fide, sed negamus minorem esse de fide: siquidem nullibi est revelata, & gratia baptismatis sufficiat, ut fideles conjuges præceptum illud apostolicum adimpleant.

Calvine, si tu esses bestia munda, ungulam dividens, & ruminans, non sic subterfugisses lucem, verum quoniam ego bos sum lassus, utrumque faciens, ne diutius immorer, una tantum similitudine explodam tuam evasionem. Sicut enim præter gratiam baptismalem, propter pusillanimes, & a fide, & caritate deficientes fideles, voluit dominus alia esse præter baptismum sacramenta gratiam novam continentia, quibus illi corroborarentur, & restituerentur, ita procul dubio propter conjuges fideles, qui amore mundi & carnis distracti eam dilectionem præstare non potuissent, voluit etiam sub matrimonio fideli novam gratiam contineri: quapropter matrimonium fidelium verum est sacramentum.

Sed replicat Calvinus. Omitto nunc quod possem tibi respondere circa numerum sacramentorum. Nam ego, meique sequaces non sumus tam pii, quam fuit prædecessor noster Lutherus, siquidem ille tria, aut quatuor ad summum admisit. Ego vero tantum unum admitto, nempe, baptismum. Aperte igitur, posita ea disputatione contra ea, quæ dixisti, ex tuis principiis tecum volo paucis disputare. Per te, tuosque scholasticos ecclesia, quæ potestatem excellentiæ non habet, non potest instituere sacramentum, atqui Christus nusquam instituit, neque voluit matrimonium esse sacramentum: ergo totum tuum fundamentum ruit.

Concedo tibi, Calvine, quod ecclesia non potest instituere sacramenta: ad id vero quod in minore tua adjicis, scilicet quod nusquam Christus instituit, neque voluit matrimonium esse sacramentum, remitto te ad disputationem eruditissimam domini Vigorii doctoris Galli, qui cum adversus vos in prima classe disputaret, ingeniosissime, & elegantissime multis efficacissimis rationibus collegit Matth. 19. Matrimonium a Christo esse institutum, & in multis locis ab apostolo esse promulgatum, quibus omnibus præter vivam traditionem, satis constat esse fundamentum meum, quod dixi, quod in matrimonio fidelium nova gratia continetur, aut promittitur, ut vos loquimini, non solum non ruere, ut vestra fundamenta, quæ super arenam sunt ædificata, sed firmum esse & stabile, supra firmam nempe petram ædificatum.

Verum adhuc instat Calvinus, & iterum nobis opponit. Per te & tuos, omne sacramentum debet constare ex materia & forma certissimis. Sed inter vos nunquam constat de materia & forma sacramenti matrimonii: ergo falsum præsupposuisti, tenendo pro certo, quod matrimonium fidelium est sacramentum.

Breviter respondeo, Calvine, ad vestram cavillatiunculam. In nostris quidem scholis commode valde tractamus de materia & forma sacramentorum, nam novi theologi per illa vocabula in philosophia (quam sunt edocti) communia, manuducuntur ad rectam intelligentiam, catholicumque & legitimum sacramentorum usum: verum in gravioribus disputationibus satis nobis est intelligere, quod ubicumque Christus instituit sacramentum, illud constat ex verbo Dei & elemento efficiente quod significat, unde non

non incuriosius inquirimus de certa materia & sacramentorum, præsertim in matrimonio, ubi ipsi conjuges fideles authoritate divina, qua conjunguntur, sunt ipsa materia atque forma invicem sine ulla fictione in conjugium Christianis animis consentientes: Unde duo breviter hic adnotanda opportune veniunt: alterum est, quod forma prædicti sacramenti non est benedictio ministri, sicut quidam doctissimi theologi multis, sed male fundatis, ne dicam frivolis argumentis in suis disputationibus adnisi sunt ostendere. Non enim benedictio, aut minister externus necessitate sacramenti, aut præcepti divini, sed tantum ecclesiastici necessarius est, sine quo Christianum conjugium fieri commode non posse nemo ambigit: alterum vero quod obiter adnotandum dixi, est, conjugium clandestinum verum esse sacramentum, quod dico propter quosdam doctores, qui in ea parte vobiscum consentientes, conjugium, quod invitis parentibus, aut ministris ecclesiasticis non admonitis, fit, irritum esse, & inane omnino volunt, ac si conjugum verus consensus sine illis efficeret nihil. An vero similia conjugia nempe clandestina, ab ecclesia possint, & debeant irritari, quæstio est non parvi momenti, quam alibi copiosius explicabo. Unum tamen in hac materia universæ ecclesiæ persuasum esse cupio, videlicet majora forte inconvenientia sequutura irritatis clandestinis matrimoniis, quam sint non irritatis. Non enim mihi placet quorumdam opinio, qui propter quosdam casus accidentales, optimum fore similia matrimonia omnino irritari, dicunt, & cupiunt, non advertentes ad graviora mala, quæ inde indubie sequerentur. Verum alibi, ut dixi, inconvenientia quæ utrinque proveniunt, copiose ponderabo. Nunc vero ad meum primum propositum, cum adversariis redeo.

Non enim quiescit adhuc Calvinus, sed contra meum secundum argumentum unam ex meis prioribus argumentationibus retorquet inquiens. Do tibi Thomista, ait Calvinus, gratia disputationis, quod matrimonium est sacramentum, ut vos vultis, gratiæ promissionem habens, & cælibatus non est sacramentum, sed tantum unum ex donis gratis datis. Dic mihi sophista, unde colligis cœlibatum anteponendum esse jure divino, matrimonio, & majorem dari continentibus, quam conjugibus gratiam, ut tu in tuo secundo articulo proposuisti, & cave, ne mihi respondeas per illam tritam in vestris scholis distinctionem, de opere operato, & opere ex fide operantis, aut per illam Thomisticam, de diversitate objectorum, aut per vestras decretales & patrum vobiscum consentientium sententias, nam illa omnia rejicimus, nulliusque sunt apud nos fidei.

Satis mihi notum est, Calvine, scholasticas distinctiones, sacros canones, & patrum dicta, quæ contra vos sunt, eo loco a vobis haberi, quo a Judæis novum testamentum, quod sicut illi perfide negant, ita vos quæ inter catholicos certissima sunt, temerario ausu, contra conscientiam negatis. Qua propter iis principiis, quæ vos male affecti non admittitis, omissis, communibus, id est scripturis tecum agam, & unico & brevissimo enthymemate priorem partem mei secundi articuli sic probo. Sequitur bene, dominus Jesus Christus in evangelio laudat, & præfert cœlibatum matrimonio: ergo jure divino anteponendum est.

Matth. 19.

Respondet Calvinus. Concedimus quidem consequentiam, sed negamus antecedens: Nam quamvis dominus, Matth. 19. continentiam multum commendaverit, non tamen matrimonio anteposuit.

Accede propius, Calvine, ut melius audias vocem te (utinam sapienter) incantantis, & ut te ad interrogata mihi respondente, ex ore tuo manifeste probem quod negasti meum antecedens, Dic mihi, obsecro, bone vir, cum Christo indissolubilitatem Christiani matrimonii docenti, discipuli in citato a te loco responderunt, *Si sic est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*. Quid per illam suam sententiam voluerunt magistro significari?

Calvinus respondet. Idem ac si dixerint, si quidem vinculum matrimonii adeo est rigorosum & constans, melius est homini non nubere, quam nubere.

Bene dicis optime Calvine. Dic mihi præterea, cum præceptor subjunxit, *non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est*, illud pronomen, istud, quid refert? *Respondet Calvinus*. Refert orationem illam, non expedit nubere, itaque sensus sententiæ a Christo subjunctæ est: Non omnes intelligunt, quod melius est non nubere, quam nubere, nisi tantum illis quibus concessum est hoc intelligere.

Perge, obsecro, Calvine, sic apposite respondere, & rursum dic mihi, quibus datum est intelligere, quod melius sit nubere, quam non nubere?

Respondet Calvinus. Christus subjuncta divisione se explicat, dum dicit. *Sunt enim eunuchi, qui de matris utero nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cœlorum*, ac si aperte dixisset, tria sunt genera eunuchorum, quorum duo prima, nempe qui ex utero matris sunt eunuchi, & qui ab hominibus facti sunt, quippe qui naturaliter intelligunt, quod melius est illis non nubere, quam nubere: tertium vero genus eunuchorum, nempe ii, qui propter regnum cœlorum se castraverunt supranaturaliter, hoc est, per fidem Christianis omnibus infusam intelligunt, quod absolute melius est non nubere quam nubere.

Recte certe discurristi, Calvine, utinam sic in omnibus: ex ore ergo tuo vos omnes Lutheranos judico. Si Christiani omnes ex verbis domini nostri Jesu Christi intelligunt melius esse non nubere, quam nubere, ergo Christus prætulit, & anteposuit cœlibatum nuptiis.

Sed vicissim interrogat me Calvinus. Quandoquidem ego tibi respondi, tu pariter responde mihi. Cum Christus prædictis verbis adjunxit, *qui potest capere, capiat*, nonne eo verbo absterret Christianos a cœlibatu? Quod si absterret, cur qui non habent donum continentiæ, passim continentiam profitentur?

Ad duo quæsita, Calvine, fideliter respondebo. Ad primum enim dico, falsissimum esse, quod dominus illo verbo absterreat Christianos a continentia. Nam eo consulit continentiam, quod & fatetur tuus hæresiarcha Lutherus in libello quem edidit de votis monasticis, tantum abest ut absterreat: fieri enim non potest ut eodem verbo quispiam, quod melius est consulat, & absterreat. Ad secundum vero tibi respondebo in probatione mei quarti articuli, interea patienter me audi, secundam partem secundi articuli alio simili enthymemate probantem.

tem. Optime enim sequitur dominus Jesus Christus in citato Matthaei cap. pollicetur majorem gratiam se daturum continentibus, quam non continentibus: ergo secunda pars nostri articuli secundi, qua dixi, quod Deus eodem jure majorem gratiam largiatur continentibus, quam conjugatis, vera est: antecedens vero, quod tu Calvine negare paratus es, breviter doceo ita esse, ex verbo domini circa finem citati capituli dicentis *Qui reliquerit uxorem propter me, centuplum accipiet hic, & in futuro vitam æternam possidebit*. Quo verbo quæro a te, Calvine, quid pollicetur dominus continentibus? Nunquid promittit eis pro relicta uxore propter se, daturum videlicet centum in hoc sæculo, aut ducentas in futuro?

Absit, inquies Calvine, sed promittit se majori, & singulari favore in præsenti prosequuturum relinquentem uxorem propter se, quam non relinquentem, & in futuro, eumdem pro præmio vitam æternam obtenturum.

Ex tua ergo confessione, Calvine, quam tuorum omnium ore protulisti, vos omnes condemno, & intentum meum confirmo: nam optime sequitur, Deus majori favore & singulari gratia (quod idem est) prosequitur relinquentes uxores propter se: ergo majori gratia donabuntur non accipientes uxorem propter Christum, quam accipientes, nisi forte retrocedendo velis dicere, quod Joannes Baptista, evangelista, & apostolus, qui propter regnum cœlorum uxores non acceperunt, non obtinuerint majorem, & singulariorem gratiam, quam qui posthabito consilio Christi acceperunt? Quod, ni fallor, affirmare non audebis. Divo enim Paulo sub persona omnium vere, & ex animo continentium, qui forte sicut illi uruntur, dictum est. *Sufficit tibi gratia mea*, gratia nimirum singularis, qua tu ut contineas, si velis, donatus es. 2. Cor. 12.

Audisne, Calvine? Cur non respondes? Evanuisti? Abi in malam crucem: te enim absente de vestra doctrina triumphabo, & reliquos meos tres articulos, quam breviter potero, verissimos esse docebo.

In tertio articulo multa dicuntur, obiterque tanguntur, quæ tamen omnia brevitatis gratia, simul sunt mihi declaranda & probanda. In quo dum dico, quod si nulla lex ecclesiastica de sacerdotum cœlibatu aut nulla essent vota monastica, liceret quidem sacerdotibus, aut monachis nubere, non tamen expediret. Primum enim & ante omnia præsuppono, pro certoque constituo, cœlibatum sacerdotum non esse juris divini, ut vero quæ sub eo constituto a me dicenda sunt, majus robur habeant, optimoque innitantur fundamento, advertendum est, quod apostoli dupliciter considerantur, uno modo ut apostoli, alio vero, ut rectores, & ecclesiæ gubernatores: advertendum insuper, quod quæcumque apostoli, ut sic, considerari præceperunt, aut statuerunt immutabilia & indispensabilia sunt, quæ vero ut rectores, & gubernatores ecclesiæ ordinarunt, aut statuerunt, pro ratione temporum, personarum, aut locorum, mutabilia sunt, aut dispensabilia. Verbi gratia, de polygamia, dispensabilia, inquam per summum pontificem, aut ecclesiam parem in gubernatione cum eis habentem potestatem. Sed nunc controvertitur inter catholicos doctores, an apostoli, ut apostoli, aut ut gubernatores ecclesiæ præceperint, seu statuerint sacerdotes,

A diaconos & hypodiaconos ab uxoribus abstinere, aut non accipere; an tantum consuluerint. Quidam enim asseverant cœlibatum sacerdotum, diaconorum, & subdiaconorum esse statutum apostolicum, in quo nullam admittunt mutationem, aut dispensationem. Alii vero mitius loquuntur, dicentes; ab apostolis secundum quod rectores fuerunt & gubernatores ecclesiæ, eam legem de cœlibatu ortum habuisse, quare in ea posse summum pontificem, aut ecclesiam dispensare, concedunt.

Si vero in tam gravi quæstione, alicujus sit momenti mea sententia: credo equidem, quod apostoli nullo modorum quicquam de cœlibatu statuerint, sed tantum voce, & scripto, ac exemplo consuluerint. Cogor attamen id sentire, tum B ex antiquis historiis, quæ per alios citatæ sunt, in quibus aliquos sacerdotes & diaconos, aut uxores non reliquisse, aut postea duxisse legitur, tum quibusdam conjecturalibus argumentationibus, fidei multum analogis, ex quibus compendii gratia, duas tantum proponam, quæ me multum in ea sententia confirmant, quarum prior sic se habet.

Si apostoli, præcepto dispensabili, aut indispensabili statuissent cœlibatum ministrorum ecclesiæ, nunquam proculdubio inter Corinthianos suborta fuisset ulla de non accipiendis aut relinquendis uxoribus differentia: constat attamen ex discursu 7. prioris ad Corinthios capitis C quod inter eos magnum exortum est dubium de continentia servanda: ergo fidelis & vero multum similis est conjectura, quod nullo statuto præceperint apostoli continentiam, sed tantum consuluerint, magistrum in hoc sicut in omnibus imitantes. Singulæ vero partes nostræ argumentationis paucis declarandæ sunt. Ex illo enim citato apostoli capite, certissimum est, magnum apud Corinthios emersisse dubium, circa continentiæ observantiam: quidam enim eorum, qui conjuges non erant, rempublicam Christianam, in omnibus quæ potest, similem debere esse reipublicæ angelorum, & cœlesti sentiebant; ubi neque nubent, neque nubentur. Sicut enim ars imitatur naturam Luc. 20. D in quantum potest, ita Christianos omnes, gratia supranaturali donatos, angelicam sanctorum cœlestem vitam, in quibus fieri potest, imitari debere credebant. Constat attamen Christianos homines continenter posse vivere si velint: qua conjectura forte moti quidam ex solutis prædicto sensu abundabant: quibus apostolus evangelice respondet a principio capitis dicens: *De quibus autem scripsistis mihi, bonum est homini mulierem non tangere propter fornicationem, attamen unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaque suum virum*, usque ad eum locum, qui incipit, *iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed dominus*, a quo usque ad finem capitis con- E jugatos docet, quorum quidam de relinquendis uxoribus, propter regnum cœlorum cogitabant, priorum opinionem sequuti, quibus apostolice præcipit, *uxorem a viro, aut virum ab uxore non discedere*: ei vero conjugatorum doctrinæ, de virginibus consilium interseruit, sicut fidelis minister, quarum aliqui forte parentes, virgines suas viris nolebant locare, cogitantes non licere virginibus Christianis nubere: unde in fine de virginibus saluberrimæ doctrinæ subjungit: *igitur qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit*: quod vero illa discordia & opinionum diversitas

ANNO CHRISTI 1563.

versitas inter Corinthios exorta non fuisset, si apostoli præcepto dispensabili, aut indispensabili statuissent cœlibatum sacerdotum, conjicitur ex eo, quod stante tali præcepto de continentia, pro sacerdotibus tantum, catholici indubie intellexissent, ministris tantum ecclesiæ continentiam esse in præcepto, laicis vero in consilio tantum.

Secunda vero conjectura idem confirmo, nam si apostolico præcepto nuptiæ fuissent ministris ecclesiæ interdictæ, proculdubio aut omnes præceptum servassent, aut aliquis transgressorum insigni aliqua pœna mulctatus fuisset. Si enim in Ananiam & Saphiram propter transgressionem statuti ad tempus tantum duraturi, tam insigniter animadversum est, quare non insignius animadversum fuisset in aliquem, tanti statuti in æternum duraturi, transgressorem? Quod autem aliqui ex sacerdotibus, aut diaconis retinuerint, aut acceperint uxores, ex historiis ecclesiasticis constare videtur, & ex actibus apostolorum cap. 21. ubi refertur, quod Philippus evangelista unus de septem diaconis haberet filias prophetantes, & ex divo Paulo qui episcopos, presbyteros & diaconos unius uxoris tantum voluit esse viros, qui filios haberent castos, &c. Ex iis & multis aliis collectionibus, quas prudens & sciens omitto, ne audita sæpe replicem, constituo cœlibatum sacerdotum non esse juris divini, aut quoquo modo ab apostolis præceptum, sed tantum consultum.

Act. 5.

1. Tim. 3.

Sed mox opponent se mihi doctissimus doctor Turrensis, & dominus de Sainctes doctor Gallus, qui illum sequutus, in sua de cœlibatu disputatione, multis ingeniose collectis antiquitatibus, ostendere cupiebat oppositum nostræ assertionis: cui cum omni reverentia respondeo: ipsum optime scire, quod sua omnia argumenta valde sunt solubilia: ille enim laudabili multum pietate, divum Hieronymum imitatus nimium declinavit in partem cœlibatus.

Ex iis vero, quæ paulo ante docui, prior pars nostri tertii articuli manifeste deducitur, ubi dixi, quod si nulla lex, aut nulla essent vota monastica, liceret quidem sacerdotibus, aut monachis, nubere, nunquam tamen expediret: nam in tali casu continentia esset tantum de consilio, sed ad observationem consilii nemo tenetur, si nolit: ergo aperte sequitur, quod in tali casu liceret sacerdotibus, aut monachis nubere, nunquam tamen expediret: quod unica, sed potissima ratione ostendo: Ex divi Pauli auctoritate & experientia certum est, multa licere, quæ non expediunt: Licebat enim apostolo pecunias aut sustentationem pro suo ecclesiastico & evangelico sudore a Corinthianis accipere, sed non expediebat: & ita ne offendiculum daret evangelio, pecuniis, jure divino, & naturæ debitis parcebat. Sed ex nuptiis sacerdotum & monachorum magnam jacturam reciperet evangelium, cultusque Dei: ergo in tali casu, ubi nulla lege posita aut nullis votis monasticis existentibus, quantumvis liceret illis nubere, nunquam tamen expediret.

1. Cor. 6.

1. Cor. 9.

Nunc vero superest ostendere, quod ex nuptiis ministrorum ecclesiæ, cultus Dei & evangelium magnam jacturam reciperet, nam reliqua omnia quæ in argumentatione continentur, plana sunt: Si nuptiæ considerentur secundum propriam & intrinsecam rationem nuptiarum, certissimum est, eas non repugnare cultui Dei, & ex consequenti, nullam facere jacturam cultui divino, aut evangelio, quod eas approbat: verum si considerentur secundum rationem propriam conjugum muneris & ministrorum cultus divini, indubie ex nuptiis ministrorum, maximam cultus divinus recipiet jacturam & grande offendiculum. Rationem vero propriam conjugum & ministrorum ecclesiæ, paucis describit apostolus in citato frequenter capite prioris ad Corinthios, inquiens, *qui sine uxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est*: ac si aperte dixisset apostolus, Si ministri ecclesiæ habeant uxores, certe divisi sunt, divisi quidem a Deo, solicitudine rerum mundanarum, & complacendi uxoribus atque filiorum hæreditatis cura, unde profecto magnum offendiculum daretur evangelio, & magnam jacturam reciperet cultus Dei.

ANNO CHRISTI 1563.

Nec valet quod Lutherani dicunt, apostolum eo in loco non facere mentionem de ministris ecclesiæ, sed de omnibus solutis. Nam si de laicis non conjugatis verificantur quæ dicta sunt, a fortiori sacerdotibus & ministris Dei maxime convenient, quippe qui singulari ratione addicti sunt Deo. Unde manifeste sequitur, quod si lege de cœlibatu, aut votis monasticis non positis, quamvis liceret eis nubere, non tamen expediret: a fortiori posita lege & votis emissis, nec licet, nec expedit eos conjuges esse: unde infero, quod sacerdotes & monachi, qui ficta libertate nupsere, in malo sunt statu, lege nimirum de continentia eos in conscientia obligante. Quis enim sanæ mentis dicet, leges ad ædificationem ecclesiæ & augmentum cultus divini positas, aut non posse ecclesiam condere, aut conditas in conscientia non obligare?

Circa finem vero tertii articuli ubi dico, quod forte in casu magnæ necessitatis expediret dispensare in lege de continentia cum sacerdotibus & monachis, duo sunt mihi tractanda. Primo enim duo dubia, quæ ex dictis suboriri videntur: quorum primum Lutherani in suis libris, secundum catholici quidam doctores, tacita cogitatione mihi objiciunt, dissolvam.

Primo verum dubio insurgunt Lutherani, dicentes: Siquidem Christus, qui potuit, continentiam non præcepit, sed tantum consuluit, & discipuli magistrum imitati, tanquam fideles ministri non præceperunt, sed consuluerunt, cur postea ecclesia de consilio fecit præceptum? Fuit enim hoc validissimum Luthero argumentum, quo sibi suisque persuasit licere monachis & sacerdotibus nubere, non obstantibus lege ecclesiastica, aut votis monasticis. Fatetur enim ille gloriosus inferniarcha in libello quem de votis monasticis edidit, continentiam esse consilium, quod tamen solum admittit: attamen non potest capacissimus doctor intelligere, qua ratione ex consilio, quo neminem obligari voluit Christus, ecclesia præceptum fecerit, quo omnes sacerdotes & monachos obligat, ne sub pœna damnationis nubant.

Ad dubium vero, simul cum argumento Lutheri, respondeo, quod sicut tempore Christi & apostolorum, continentia erat in consilio, & non in præcepto, ita semper fuit & nunc est: quapropter perniciosissimum est mendacium dicere, quod ecclesia ex consilio fecerit præceptum: nam ecclesia in re præsertim ad animam pertinente, nunquam facit quod facere non potest:

Anno Christi 1563.

potest: Non enim quemquam sua lege de cœlibatu sacerdotum cogit ecclesia, ut sacris initietur, aut monachatum profiteatur, quod esset facere de consilio præceptum. Si vero sint, aut fuerint multi, qui alio quam debito fine monachatum, aut sacerdotium profiteantur, & continentiam non servent, aut se servare non posse dicant, id de per accidens est: quæ vero de per accidens fiunt, ex culpa pie & juste positæ legis, procedere non possunt.

Ad id vero quod Lutherani dicunt, ecclesiam non debuisse legem, quam Christus, aut apostoli non posuerunt, ponere: respondeo. Distingue tempora, Lutherane, & intelliges falsissimum esse, quod dicis. Nam sicut apostolis licuit legem de rerum communione, necessitate temporis eos nimirum cogente, ponere: ita proculdubio successu temporum diversissimo, debuit ecclesia, multiplicatis fidelibus, legem condere de cœlibatu ministrorum evangelii, majore illorum parte tunc ministerium forte appetente. Non enim sua lege instituit ecclesia continentiam, aut vota monastica, quæ divino jure consulta sunt, sed ipsa cavit ne stulte vota fierent, aut voventium esset confusio, tantum abest ut laqueum injecerit animabus, ut adversarii mendaciter garriunt: sed de iis plura alibi, Deo copiam faciente, scribemus.

Act. 2. & 4.

Secundum tamen dubium tacite movent quidam ex catholicis, eo quod visus sum nullum ponere discrimen inter continentiam sacerdotum, & monachorum, quoad indispensabilitatem: Putant enim illi, quod continentia sacerdotum dispensabilis sit, monachorum autem minime. De eo vero dubio, breviter & plane dicam quod sentio: ingenue quidem fateor, me intelligere non posse, qua ratione possit papa aut ecclesia dispensare in continentia sacerdotum, & non monachorum: nam sicut redditio voti istorum est de jure divino, ita etiam illorum: & sicut in votis monasticis est solennitas qua monachi publice Deo consecrantur, & in æternum dedicantur: ita in continentia sacerdotum. Cum igitur utriusque solennitas sit a jure positivo humano, & eodem jure utrique statui sit annexum votum continentiæ, consequens fit, ut si per prædictam auctoritatem continentia sacerdotum dispensabilis sit, quod pari jure monachorum etiam: quod si in ista dispensari non possit per ecclesiam, nec in illa.

Ad similitudinem attamen calicis consecrati, & Deo in æternum dedicati, qui numquam potest, nec debet aliis rebus applicari. Respondeo, quod illa similitudo tam facit pro continentia sacerdotum, quam monachorum: Sed dico, quod nemo negabit dominum Deum potuisse vasa templi Aaronici, sua lege positiva consecrata, & sibi in æternum dedicata, regiæ Balthasaris mensæ usibus concedere: qua concessione stante, nulla utique irreverentia ille peccasset, ita utique ecclesia potest calicem sua lege consecratum & sacramenti tantum usibus dedicatum, aliis usibus (si rationabile videbitur) applicare: unde concludo, quod sicut papa, aut ecclesia potest in continentia sacerdoti solenniter Deo consecrati dispensare, ita potest in continentia monachorum, uno tantum discrimine adjecto, videlicet, quod sacerdotum continentia absolute dispensabilis est, monachorum autem nequaquam: nam nuptiæ, ut paulo ante dixi, ex natura rei, ordini sacro, sicut monachatui non repugnant: unde cum doctor sanctus secunda secun-

Daniel. 5.

dæ quæst. 80. artic. 11. dicit, non posse per ecclesiam dispensari in continentia monachorum, intelligit in sensu composito: dicere itaque vult sanctus Thomas, quod cum monacho manente monacho, per nullam inferiorem potentiam dispensari potest quod nubat, non tamen negat, quod in sensu diviso, pro urgentissima causa, cum eo qui fuit monachus dispensari possit, sicut non semel tantum dispensatum esse perspicuum est. Reliqua vero vota monastica, non possunt eam potestatem impedire.

An vero expediat in casu magnæ necessitatis, casus est proponendus, & rigorose examinandus, ne incidamus in Scyllam, cupientes vitare Charybdim. Casus est: in Germania, verbi gratia, sunt quædam civitates, aut parochiæ, ut dicunt, in quibus major, aut bona pars civium sunt catholici, qui ex animis cupiunt secundum antiquam fidem vivere, & secundum formam & ritum catholicæ ecclesiæ Romanæ sacramenta sibi ministrari, verum in illis partibus non inveniuntur sacerdotes aut monachi catholici ad ministerium idonei: inter catholicos attamen laicos, sunt non pauci valde idonei, habentes tam vitæ quam doctrinæ bonum testimonium, qui onus ministerii ecclesiastici libenter subibunt: ea lege, ut per concessionem ecclesiæ liceat sibi uxores retinere, aut accipere. Quæritur, an in tali casu expediat dispensare?

Utrimque sunt adeo valida argumenta, ut me circa propositi casus resolutionem valde dubium, ne dicam perplexum, quandoque reddiderint: dum enim in dubio est animus, ut dicitur, parvo momento, huc atque illuc impellitur. Utrimque autem sunt argumenta non parum urgentia: pro affirmativa parte primum argumentum est. Quoniam videtur quod ecclesia tanquam pia mater filiis petentibus panem, debeat & teneatur providere de dispensatoribus, qui ministrent eis necessaria ad vitam spiritualem, non enim reperiuntur continentes sacerdotes, aut monachi: episcopus diœcesis non potest conjugatos ordinare, aut cum iis qui nolunt continere dispensare: ergo ecclesia in tali casu debet dispensare, alioquin timendum esset, ne fame invalescente in terra promissionis, id est, Romana ecclesia, cogantur filii in Ægyptum ire, ut sibi de cibis provideant. Unde imminens est periculum, ne qui reliqui sunt in partibus illis catholici, paulatim deficiant a fide ecclesiæ Romanæ, præsertim cum illic cultum Dei quotidie ex carentia fidelium ministrorum imminui videamus. Et confirmatur. Si periculum immineat divisionis & desolationis alicujus regni, aut reipublicæ, nisi cum vero regni hærede monacho aut sacris initiato dispensetur, in tali casu expedit pro bono tantum civili & temporali dispensare, sicut dispensatum quandoque esse clarum est: ergo a fortiori ubi majus bonum expectatur, & majus malum timetur, valde expediens erit dispensare. Præterea, si expedit cum Græcis, orientalibusque sacerdotibus dissimulare, & in nuptiis eorum, qui etiam Latinis cohabitant, convenire: cur non expediet cum catholicis laicis, in tali casu dispensare, aut cum quibusdam aliis sacerdotibus orientalibus dissimulare? Qui postquam temerario ausu nupsere, ad gremium ecclesiæ redire ex animo cupiunt: & pollicentur se illi ecclesiæ fideliter ministraturos, dummodo suæ nuptiæ tantisper per sedem apostolicam confirmen-

Genes. 42.

firmen-

firmentur. Quorum cujusdam, qui Bernardus vocatus, memini, qui in jus vocatus, in libello, quem ad judices pro sua defensione scripsit, post multas ineptias, pro colophone addidit: Si vita mea corporali periclitante, in die Veneris sancta, carnes comedissem, laudassetis utique factum: Cum igitur periclitante anima virginem duxerim, cur non dissimulatis, & in meis nuptiis connivetis?

Pro parte vero negativa, ingens est grandium & majorum malorum abyssus, quæ ex tali dispensatione, aut dissimulatione indubie sequeretur: ergo non expedit in proposito casu in lege de cœlibatu dispensare: antecedens vero manifestum est. Nam inde omnis Dei cultus prophanaretur, sacerdotum avaritia in immensum cresceret, litigiorum & simultatum numquam esset finis, bonorum ecclesiæ magna confusio & maxima dilapidato proveniret, pauperum & impotentium nullus, aut minimus respectus, minimaque haberetur cura: & militantes Deo contra apostolicum præceptum, negotiis sæcularibus se implicarent: & sic ministri ecclesiæ canes vere essent muti contra vitia non valentes latrare. Et confirmatur. Nam cum aliunde, quam per legis sanctæ dissipationem præsentibus ecclesiæ malis subveniri potest, tentanda est via aliter subveniendi: constat autem quod talis dispensatio esset legis de cœlibatu dissipatio, & totalis ablatio: ergo non expedit propter instantem necessitatem in ea dispensare. Quod autem dispensare in tali necessitate, esset legem de cœlibatu dissipare & omnino tollere, nemo non videbit: qui in animos omnium hominum novarum rerum & pecuniarum cupidos attente prospexerit. Dispensatio enim cum uno sacerdote magnum aperiret ostium reliquis omnibus similem, pecuniis & favore, aut aliis prætextis causis procurandi dispensationem, & sic tandem fieret, ut ex omnibus fere nemo propter regnum cœlorum, sed propter impotentiam contineret. Omitto alia mala, quæ inde sequerentur.

1. Tim. 2.
Ysai. 56.

Aliunde vero succurri posse præsentibus ecclesiæ necessitatibus, in solutione argumentorum partis oppositæ declarabitur. Ad primum igitur argumentum respondeo: quod sicut ecclesia, quæ pia mater est, tenetur facere quod in se est, ut petentibus panem de legitimis ministris provideret: ita petentes debent quod in se est facere & ad Deum converti, ne in angustiis positi a fide majorum deficiant: & sicut qui vere ex corde est catholicus, tametsi in nemoribus, aut apud Scythas agat, non dejicitur animo aut fide infirmatur, sperans Deum sibi non defuturum, quamvis omne ministerium videatur deesse, ita proculdubio illi catholici, inter schismaticos degentes facere debent. Et sicut olim Israelitis, hinc & inde ab hostibus in figura tentatis & multum vexatis dominus suscitabat duces & judices, qui eos ab angustiis liberarent, ita profecto illis fide integra sperandum est, quod ecclesia reformata, suscitabuntur multi fideles ministri, qui collapsa erigant, & pusillanimes per legitimum sacramentorum ministerium confortent. Ad confirmationem vero respondeo, quod lege aliud est dispensare, cum sacerdote, ut nubat, dummodo ministerio non fungatur, & cum eodem utriusque usum retinente: primo namque modo, nihil inconvenit in magna & vera necessitate dispensare, ut supra dictum est. Ad tertium dico, magnam esse dissimilitudinem orientalium & occidentalium sacerdotum: cum illis enim qui legem non receperunt, ecclesiam dissimulare expedit: Cum autem istis, pro quibus lex legitime est posita, quique eam salubriter receperunt, dispensare aut dissimulare nullo pacto expedit. Ratio autem Bernardi illius, qua sibi persuasit connivendum fuisse in suis nuptiis, ex ignorantia profecto legum & finis earumdem processit, quapropter relicto eo egregio pastore cum sua virgine fatua.

Pro resolutione propositi casus, dico & obtestor vos, patres conscripti, ne in ea de cœlibatu sacerdotum lege dispensando, magnis malis inde indubie sequuturis ostium aperiatis: deberetis enim potius aliis impertinentibus dispensationibus ostium claudere, nam ex illis maximus legum contemptus processit. Superest nunc de duobus ultimis articulis tractare, in quorum explanatione quædam, quæ forte desiderantur adjungemus.

Dixi enim in quarto articulo, quod pauci sunt, qui continent, quia pauci continere volunt, sub quo multa latent dubia, ex quibus tantum duo, brevitatis gratia proponam. Siquidem continentia est magnum donum Dei de sursum descendens, & dona Dei non sunt volentis aut currentis, sed Dei tantum miserentis, ut profitetur apostolus. Qua ratione, dicet aliquis, fieri potest, ut vas fictile, homoque terreus, contineat cum vult continere, numquid habes tu Deum in manica tua, ut inde cum vis continere, rejicias? Ex ea magna utique difficultate, quidam paucis & prudenter se explicant, respondentes, quod veri Christiani, qui volunt, continenter vivunt, quia nostris precibus, & meritis donum continentiæ impetramus & meremur: Non enim, inquiunt, & valde bene, frustra dominus in evangelio nobis pollicitus est: *Petite & dabitur vobis, pulsate & aperietur, & omnis qui petit accipit*, & alibi: *Si quis autem vestrum indiget sapientia*, qua se continere valeat, *postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter & non improperat, postulet autem in fide nihil hæsitans*.

Sap. 8.
Rom. 9.
Luc. 11.
Joan. 1.

Verum quamvis quæ dicuntur multum vera sunt, tamen quia constat non omnia dona precibus aut meritis impetrari, aut donari nobis: aliunde quærenda est ratio prædictæ Christianæ libertatis: Admitto autem, quando existentes in gratia condignitate meriti, merentur augmentum gratiæ, & insuper mereri possunt donum continentiæ: non tamen admitto perseverantiam in donis Dei, aliquem præter Christum, sibi, aut aliis mereri potuisse: Cum igitur dona, quæ Christus nobis meruit, gratis nobis dentur, unica alia ratione ad dubium respondeo, & articulum simul probo. De iis, quæ pendent ex mera Dei voluntate & ex nostro libero arbitrio debemus loqui, secundum id tantum, quod nobis in scripturis revelatum, aut insinuatum est, sed insinuatum est nobis in evangelica scriptura, quod qui continere volunt recipiunt continentiæ donum: ergo verum est & evangelicum, quod pauci continent, quia pauci volunt continere: major declaranda est, & minor probanda. Pro majoris (quæ maxima est evangelica S. Thomæ) declaratione advertendum est, quod sunt quædam dona Dei absoluta, quæ absolute pendent ex Dei mera voluntate & liberalitate, sub nullo merito humano cadentia: quæ tamen communicantur hominibus, eisdem nihil minus cogitantibus: verbi gratia, incarnatio filii Dei donum est hujusmodi: de quo Isaias, & post eum apostо-

apostolus dicit, *Oculus non vidit & auris non audivit, & in cor hominis non ascendit*, donum, scilicet, incarnationis filii Dei, *quod dominus præparavit diligentibus se*, illis nimirum nihil tale cogitantibus aut volentibus: unde D. Thomas probat filium Dei sine peccato numquam incarnatum fuisse, nimirum quia de hujusmodi dono non loqui possumus aut debemus, nisi ex iis, quæ Deus nobis revelavit. Sunt vero alia dona Dei, gratis etiam data, quorum quædam, ut ex scripturis constat, volentibus etiam negantur, verbi gratia, mori pro Christo magnum Dei donum est, multis tamen sanctis id volentibus & appetentibus negatum est. Alia autem sunt quæ nisi volentibus, & ex animis ea cupientibus non dantur, verbi gratia, perseverare in bono gratiæ, magnum Dei donum est, quod utique numquam datur nisi ex corde volenti perseverare: & quandoque negatur occulto Dei judicio, etiam volenti: Alia autem sunt dona gratis data, quæ volenti numquam negantur, quale donum continentiæ, de quo sicut de aliis loqui possumus, secundum id quod ex scripturis nobis revelatum aut insinuatum est.

Isai. 64. 1. Cor. 2.

Quod autem in evangelica scriptura nobis insinuatum sit, quod qui vult continere propter regnum cœlorum recipiet donum continentiæ, ut in minore dicebatur, manifeste deducam ex citato loco prioris ad Corinthios, ubi de parentibus virginum affirmat apostolus, quod *qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc indicat in corde suo, servare virginem suam, bene facit*: ex iis apostolicis verbis sic colligo. Pater servans virginem suam, ut contineat cum circumstantiis illic positis apostolica auctoritate bene facit: non autem bene faceret servando virginem ut contineat, si ex apostolicis verbis non intelligeret, quod sua virgo simul cum proposito, aut voto continentiæ esset receptura a Deo donum continentiæ: ergo verum est, quod in prædictis apostolicis verbis, nobis omnibus insinuatur, quod qui vult continere, recepit continentiæ donum: quod autem non bene faceret, nisi sic verba apostoli intelligerentur: luce clarius est, nam præsumptuosum valde esset cogitare, quod solum quia virgo vult continere, potest continenter usque ad mortem vivere: Nam nemo fidelium non intelligit, quod ex nobis sufficientes non sumus aliquid cogitare, tantum abest, ut cogitatam, aut voto firmatam continentiam, sine dono Dei servare possit.

1. Cor. 7.

2. Cor. 3.

Designantur autem in apostolicis verbis tres circumstantiæ, quas donum continentiæ concomitatur. Prima est, quod non ex levitate aliqua, sed firmus aut firma in toto corde suo statuat se velle propter Christum & regnum ejus continere. Secunda, quod id, pater virginis, non quia clauda, aut lippis est oculis, aut pauper persuadeat, & ipsa eadem ratione consentiat, sed continentiam pater & virgo in animum inducere, nullam habentes necessitatem. Tertia, habentes potestatem suæ voluntatis, quo vult apostolus, magno consilio, maturaque deliberatione indigere, qui aut continere proponunt, aut continentiæ votum emittunt. Tres vero istas Christiani cœlibatus apostolicas circumstantias libenter, quamvis breviter, hic notare volui, ut ex iis secundi dubii quod ex eodem articulo se offert, nodum faciliter dissolvam.

Si tanta est Christiani animi, dicet aliquis, ex adjuncto continentiæ dono, virtus, ut qui vult valeat continere: cur dicitur in articulo, quod pauci sunt, qui continent, quia pauci volunt continere, præsertim cum infinitus sit numerus profitentium se velle continere, & plenus sit mundus, tam monachorum, quam sacerdotum, sub diversis regulis & institutis profitentium continentiam? Respondeo, concedendo quidem, quod magna est multitudo eorum, qui continentes videri volunt, sed magna illorum pars, ne dicam maxima, non adhibitis apostolicis circumstantiis, proposuerunt, aut voverunt continentiam, idcirco mirum non est, si pauci propter Deum & regnum ejus, contineant, aut continere velint.

Si hic prædicandi locus daretur, longum profecto sermonem facere possem, de proposito egregio themate, verum quia disputatorem non prædicatorem hic ago, duabus dumtaxat adhibitis Christianis cautelis præsenti malo providendum censeo: Primo publica ordinatione cavendum est, ne plures novæ regulæ, aut novæ continenter vivendi rationes admittantur, & superinducantur: ut vero regina in vestitu deaurato, circumamicta donorum varietate, in bonis sponsi sedeat, antiquas religiones (quas vocant) jamque diu receptas conservare, reformare, atque ad normam & ritum sanctorum patrum sub quibus cœperunt & fundatæ sunt, paulatim & quoad fieri potest, reducere oportet: Ceterum si neglecta prædicta sancta tot ordinum reparatione, cuilibet liceat, novo varioque vestitu, aut nova & a se excogitata libera vivendi ratione continentiam profiteri, in immensum crescet stulte voventium numerus, & libere licebit adversariis nomen nostrum blasphemare: deinde antiquorum canonum renovatione, & sub novis pœnis providendum est, ut qui deinceps, sive ex monachis, sive ex laicis sacris sunt initiandi, aut ad sacerdotia recipiendi, probati, docti, & superadulti sint: ut sic successu temporum, idoneis & non inutilibus ministris ecclesia repleatur.

Psal. 44.

Circa quintum & ultimum articulum advertendum est, quod Lutherani in eo errore, sicut in reliquis, se suo gladio jugulant, dum literatissimi doctores dicunt, Ecclesiam nuptias damnare, eas sacerdotibus interdicendo, quod probare contendunt ex verbis apostoli in priore ad Timotheum epistola, prædicente, *in novissimis temporibus* quosdam a fide discessuros, qui attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum nuptias prohibebunt. Quibus ego eumdem sane locum oppono, & interrogo: an apostolus eo loco de Simone, & ejus schola, qui nuptias sicut cibos, natura malas esse dicebant: qua propter sicut abstinentiam ciborum, ita nuptias prohibebant, loquatur? Respondent utique in suis libris, apostolum juxta sensum literalem, de illis sui temporis blasphemis doctoribus, eo loco, sicut in multis aliis, indubie esse loquutum: Cum igitur vos Lutherani perpetuo nobis objiciatis, quod relicto sensu literali, scripturam aliis retortis sensibus devexamus, cur vos hic, sicut frequentissime alibi, neglecto sensu literali, sanctæ ecclesiæ & ejus legitimo pastori universali tribuitis, quod apostolus hostibus Jesu Christi & veritatis evangelicæ tribuit? Interrogo vos præterea, an prohibere nuptias spadonibus, aut infantibus, aut aliis ad conjugium inidoneis, sit nuptias damnare, an potius honorare? Quia igitur ecclesia sancta iis tantum nuptias interdicit, qui de rebus mundi soliciti esse,

1. Tim. 4.

ANNO CHRISTI 1563.

esse, & uxoribus complacere non possunt, quæ est potissima ratio conjugatorum, ut superius dictum est: propterea, inquam, in ultimo articulo dixi, quod ecclesia interdicens nuptias sacerdotibus, eas honorat, tantum abest, ut damnet, sicut vos infideliter dicitis: Conjugati enim Christiani ad tempus tantum relinquere possunt uxores & familiam, ut orationibus vacent: Sacerdotes vero semper orare, & rebus divinis vacare debent: quare si uxorati essent, aut circa Deum, aut circa uxores, in officio necessario deficerent. Et hæc sunt quæ mihi videbantur, pro mei ingenii tenuitate ad propositos articulos dicenda. Omnia quæ hic, aut alibi dixi, quæque dicturus sum, vestræ omnium sacrosanctæ censuræ, me libens & prudens submitto.

CXII.

IN LAUDEM SANCTISSIMI doctoris Thomæ Aquinatis, ex sacro prædicatorum ordine, oratio R. P. ac magistri Fratris Joannis Gallio, Burgensis Hispani, sacræ theologiæ doctoris, ac serenissimi & catholici regis sui Philippi, theologi.

Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. Matth. 5.

CLARISSIMI doctoris Thomæ Aquinatis sacra de more celebraturi, lætis animis almæ huic religioni merito sane congratulantes advenistis. Quem enim generis splendore conspicuum, non sine Italicæ gentis honore Campania tulit, hunc sæculo renunciantem felix prædicatorum ordo sinu excepit, nutrivit, docuit, & veluti præclarum jubar cunctis syderibus micantius, orbi Christiano produxit. Atqui ut hujus Luciferi ortu peculiari nomine gloriamur, qui etiam catholicæ ecclesiæ ornamento fuit: ita fulgentissimam lucem nec intra privatos parietes occulimus, nec tantum decus quominus sit etiam commune, aliis invidemus. Etenim quondam Israeliticis tribubus haud leve, sed pulchrum
2. Reg. 19. illud certamen erat, quæ sibi David in regiam deducendum susciperet: Græcas itidem urbes quasdam inter se olim contendisse legimus, quæ sibi Homerum poetam proprium vendicarent: nonne & potentissima Europæ regna in celeberrimo doctore Thoma eximium aliquid sui libenter agnoscent? Priscorum regum nobilitatem a materno proavo deductam Hispania contulit, Italia feliciter peperit, Germania erudiendum admisit, Gallia doctorem auscultavit, & ea nunc requies fesso quæ labor ante fuit. Sed cui ego huic luci metas aut terminum constituo? Qua terræ, qua cœli patent, sanctissimæ illius vitæ adhuc fragrantia spirat, & cœlestis doctrinæ radius ubique gentium diffusus est, ut quod de felicissimo Josia rege prædixit sapiens, in hujus
Eccles. 49. laudem usurpare liceat. *In ore omnium quasi mel indulcabitur ejus memoria, & quasi musica in convivio vini.* Hujus ergo luminis contemplationi priorem nostræ orationis partem dicandam institui, mox ad civitatis supra montem positæ altitudinem conscensurus: hæc duo mihi ex evangelica lectione explicanda thematis loco delegi (*vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.*) Quæ si divina gratia opem ferente præstitero, & nostræ solennitati, & gravissimæ huic concioni, non pro dignitate, sed pro exiguitate nostra satisfecisse videbor. Mihi certe vel alterutri parti satisfacere voluisse, perdifficile visum est. (*Vos estis lux mundi*) Sapiens ille orbis terrarum conditor, qui fortior cuncta, suaviter universa disposuit, nequid patratis operibus desiderandum superesset, principio lucis venustatem, ac deinceps diversorum luminarium ornamenta constituit. Quamvis enim optima & pulcherrima extarent omnia, singulaque suis aptissime sedibus digesta (quæ conditricis sapientiæ dispositio fuit) una tamen luce deficiente, universa hæc rerum species lugens, ac veluti orba perpetuo siluisset: nec sane alius naturæ vultus futurus erat in orbe post operandi finem impositum, quam a principio habuisse scriptura revelante comperimus. *Terra*, inquit, *erat inanis, & vacua, invisibilis, & incomposita, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Nulla montium asperitas, vel æquata camporum planicies videretur: neque præterlabentium aquarum sinuosos flexus ab alto spectare licuisset: nullæ virentium arborum picturatæ frondes apparerent, aut candentibus gemmis amœna prata, quæ se gratissima intuentibus objectant, voluptatem ullam mortalium oculis præstitissent. At ubi se super omnia splendor effudit, suus cuique vultus & decor allatus est: tantumque unius luminis ornamentum fuit, ut ipsi decori pulchritudinis atque venustatis plurimum adjecerit. Quod si bonorum omnium parens visibilem hanc lucem, quæ terminis clausa, temporum vicissitudini obnoxia, & quæ nobis cum pecoribus ac vermibus communis est, tanta providentia in medium produxit: haud equidem substitisse credendus est, quominus ad altiorem rerum ordinem perspiciendum sublimius quoddam lumen internis oculis admoverit. *Erat*, inquit evangelista, *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Clarissima quidem illa planetarum & astrorum lumina, quæ suis stationibus ac flexibus labentes cœlo menses, annosque producunt, vera nullatenus dicta sunt, quod deceptricem hanc, & prætereuntem orbis figuram dumtaxat manifestant. In accessum vero divinæ sapientiæ lumen, quo invisibilia & numquam desitura bona revelantur, quo veritas agnoscitur, via splendet, vita invenitur, ut inventa æternum perfruamur, lux vera est. Quæ si nos cœlum videre jussi, non proni terrena spectaremus, quod suum est, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: venire siquidem in mundum nondum eum arbitor, qui natus communem aerem spirare, solem hunc videre incipit: Sed cum jam rudioris ætatis caligine deposita, per intelligentiæ acumen, rectum a pravo discernere prævalet: hunc splendidissimis radiis excitat, advocat, ut sequatur se invitat: Quod clarioribus adhuc verbis per Salomonem nobis expressit: In summis, ait, excelsisque verticibus, in mediis semitis stans juxta portas civitatis, in ipsis foribus profert verba sua, dicens: *o viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.* Nullus locus relictus, nulla occasio neglecta, nullum tempus prætermissum est, quo non munera sua diffundere gestiet: qui in deliciis habet, quod miseri homunciones tantæ majestatis convictu excipiantur, & tanto certe benignius, quanto sine ipso ad ejus contemplationem adduci impossibile, nedum difficile fuit.

Marginalia (right column): ANNO CHRISTI 1563. — Prima pars. Sap. 8. — Genes. 1. — Joan. 1. — Prov. 1.

Nam

Nam & si naturalium virtutum occultissima quædam rimari, & mentis ingenita perspicuitate, eruere interim possimus: at cœlestia, & quæ sensus effugiunt humanos, quæ in cor hominis non ascendunt, nulla mortalium oculorum perspicacitas consequi valuit: Audi santum Job de his præclare disserentem: *Habet*, inquit, *argentum venarum suarum principium, & auro locus est, in quo confletur*. Sunt quidem abstrusa quædam, & naturæ visceribus abdita, quales argenti, aliorumque metallorum venæ, quæ imis terræ penetralibus concrescunt, sed enim indagantibus pressa quidem vestigia contueri licet, ut ab effectu causam, a qualitate substantiam perquiramus. Occultum itaque argentum, sed quod habet suarum venarum principium certa sedes auri & aliorum, quæ recondita videntur, certus locus definitum cuique tempus decretum est: verum quod solertissimus indagator subodorari queat. Ea tamen divinæ sapientiæ sublimitas, ut neque tempori subjecta, neque loca diffinita contineri aut sensuum pernici volatu possit attingi. Addit namque: *unde ergo sapientia venit, aut quis locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium mortalium, volucres quoque cœli latet*. Attende, quam graphice rei hujus difficultatem expresserit. Non solum humanorum oculorum acies effugit, verum cœlestium spirituum obtutibus abscondita est, qui naturæ subtilitate, ut quibusdam pennis ad spiritualia capessenda facilius elevantur: & quo semel dicam: imo dicat nobis idem propheta, Deus intelligit viam ejus, nec ulli nisi ejus gratuita illustratione unquam obtigit. Hic igitur, qui carneis, obtusisque sensibus lucidissimum solem proposuit, qui nos intelligendi virtute præditos præ ceteris animantibus ab initio creavit, ut ejus erga nos caritatis undique argumenta suppeterent, spiritualium secretorum conscios admisit, divinique luminis participes effecit.

Job. 28.

Qua propter patres sanctissimi (oblata enim opportunitate libentissime utar) cum sapientiæ illius incerta, & occulta nobis revelata conspexerimus, quamprimum sensibilem hanc lucem se cœlo attollentem singulis diebus advertemus, levemus corda nostra, cum manibus ad Deum gratias agentes, cum apostolo Deo & patri, qui nos dignos haud utique invenit, sed ipse facit *in partem sortis sanctorum in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ*. Quod nec præclara majorum stemmata contulerunt, nec anteactæ vitæ merita sunt assequuta, non ingenii acrimonia, vel indefessi studiorum labores adepti, nec vero cunctis opibus in unum collatis pretiosam hanc margaritam emere licitum fuit. Namque, ut ait sapiens, *pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur non huic valent comparari*. Unde ergo sapientia venit? Quis tanti muneris auctor? Illud certe inviolabile numen, quem omnium bonorum auctorem revelante ipso agnoscimus, inspirante profitemur: *Deus*, inquit apostolus, *qui de tenebris dixit lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in faciem Christi JESU*. Sed ad enarrandum illuminatoris nostri providentiam revertamur, omnibus quidem ille semper assistens, ut regiminis pulcherrimi ordo, quo universa disponit, in diffundendo lumine ostenderetur, ab ipso naturæ exordio, in omni gen-

Colos. 1.

Prov. 3.

A te majora quædam, & lucidiora sydera proposuit, quæ acceptum lumen aliis impertirent, certissimumque viæ ducatum afferrent. Hinc vetustissimus Patriarcharum senatus, rutilus prophetarum chorus, recondita scripturarum ænigmata, sacerdotum ex adytis oracula emicuerunt: de quibus per Oseam prædixerat ipse dominus: *Ego visiones multiplicavi, & in manibus prophetarum adsimulatus sum*. Ad propulsandas ignorantiæ tenebras, quibus originis peccatum, naturæ vulnus obduxerat, semper divina lumina præsto fuerunt.

Osea. 12.

Intuere in mystico tabernaculi opificio, quam solicite de concinnandis lucernis, neque unquam extinguendis inter cetera præceptum sit. B Candelabrum septemplici calamo productum, secundum exemplar in monte ostensum fieri decernitur, in Australi parte locandum, cujus tam extitit elaboratum opus, ut nullibi se artificis ingenium aut manus diligentius exercuerint, quo & doctorum vota, & morum institutio, & docendi ratio, melius, quam iconicis imaginibus expressa fuerunt. De quibus ut non vacat singulatim referre, ita hoc unum silentio non est premendum, quod ductile candelabrum non fusile factum est, cum fusorii operis in illa fabrica non rarus fuerit usus. Namque fusilia repente integra, perfectaque videntur evadere, ductilia vero multiplici artificum exercitatione, ad statum, decoremque perducuntur. C Ecclesiasticis sane viris haud leve documentum, ut candelabrum antiquum nobis quoque lucere possit: nulli scilicet regendi, aut docendi munus repente assumendum, ne forte, dum antevertit, prius sit erroris magister, quam discipulus veritatis: sed quem longa, eaque feliciter exacta studia exercuerunt, quem probatæ vitæ austeritas ut quibusdam malleorum ictibus induravit, quem consultissima discernendi sagacitas undique nitentem reddidit. Hunc si nostra sæcula morem servassent, nec tot hæreticorum monstra tulissent, nec fidelium cœtus, variis incertisque sententiis passim discinderentur. Aureum igitur illud septem lucernarum hastile, in tabernaculi penetralibus æternos ignes conservans, illustrem doctorum sapientiam prætulit, quo septiformis spiritus in ecclesia domo Dei vivi, ut certissima sydera semper accendit.

Exod. 25.

D

Et hæc quidem dum nocte silenti continerentur omnia. Quid enim aliud tempus illud, quod lucis ortum prefferat, quam mox intempesta fuit? At ubi lux alma refulsit, ubi æternum lumen velamine carnis obtectum, huic se mundo videndum obtulit, tunc nullus locus caligini aut tenebris relictus est, tunc felicitatis æternæ dies mortalibus illuxit, quem sacer Isaias ante cecinerat: *Erit*, inquit, *lux Lunæ, sicut lux solis, & lux Solis sepemplici-ter, sicut lux septem dierum, in die, qua alligaverit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit*. E Ab illo die res nostræ olim collapsæ, in pristinum decorem restitutæ: Quin & novus splendor exoriri visus est: neque enim Lunam pristinam claritatem verum & solari similem acceprturam, Solemque ipsum septempliciter fore splendidum repromittit. Hujus luminis primitias gloriosus apostolorum chorus abstulit, quibus ipse justitiæ Sol dicere solet: Vos estis lux mundi. Processerunt illi ut potentissima fulgura ab oriente usque in extremos occidentis fines micantia, ut in om-

Isai. 30.

ANNO CHRISTI 1563.

in omnem terram sonos lucemque diffunderent. A Ii per orbem terrarum, quasi scintillæ in arundineto discurrentes, caritate succensi, doctrina fulgidi, tot funalia sæculo reliquerunt, ut noctis tenebræ profligatæ, ac penitus fuerint devictæ. Secundum illos alii atque alii surrexerunt, ut luminaribus succedentibus, aut etiam motis, indeficiens atque perpetuum lumen adesset, ut *Prov. ult.* videlicet in domo mulieris fortis, cujus ab ultimis finibus pretium lucerna per noctes nunquam extingueretur.

Sed numquid ut lucerent, & non magis ut arderent posita sunt? De insigni quodam luminari, nempe de Joanne Baptista testatur veritas: *Joan. 5.* *ille erat lucerna ardens, & lucens*. Arsit prius sibi, idque sapienter, ut deinceps aliis luceret utilius. B Maximum Dei donum, cœlestium mysteriorum cognitio, præclarum mirificeque attollendum fidei lumen. At nisi operum pinguedine fotum, nisi caritatis ardore succensum, languere solet, ac penitus extingui. Vide quid de umbraticis lucernis lex olim præscripserit. *Exod. 27.* *Præcipe filiis Israel, ut offerant oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii*. *Job. 29.* Tu ergo si Dei lucernam super internum mentis caput splendere cupis, si lumen in tabernaculo non extingui, occidentis literæ præceptum, in spiritu vivificante custodi. Sume tibi oleum purissimum de arboribus olivarum, mores, inquam, tuos, in spiritu lenitatis & mansuetudinis compone, C proceras illas arbores imitare, quæ sunt in paradiso Dei, de quibus scriptum est: *Eccles. 44.* *hi sunt viri misericordiæ, quorum pietates non defecerunt*. Cumque horum exempla imitanda susceperis, atque opere præstiteris, memento ea pilo contundere, ut nihil videlicet, tibi indulgendum existimes: sed benignum te aliis, tibi acerrimum exhibe: cunctaque opera discretionis pilo, quasi surdo verbere contusa igni charitatis admovere satage: itaque fiet, ut emunctissima lucerna potiaris. Tales se nobis præstiterunt apostolici viri, quibus haud secus, atque cœlestibus astris ecclesiæ sanctæ corpus exornatum, *Apo. 12.* lucidissimumque fuit. Ex his ut quibusdam floribus sapiens illa mulier stellatum diadema contexuit, D capitique imposuit, ut vel hinc prudentissimo cuique doctorum sublimitas facile possit deprehendi, quibus etiam a domino dictum est: *vos estis lux mundi*.

De divo Thoma.

Inter hos veterascenti jam sæculo novus quidam Hesperus ab Hesperia exoritur Thomas Aquinas cujus encomia prosequentem, ante me temporis, & orationis, quam dicendarum rerum copia destituet. Quod si aut vestræ expectationis, aut animi mei votis parem esse licuisset, ultro se hujus diei obtulerat occasio, qua feliciorem nec ipse optare, nec quivis alius promittere auderet, ut coram celeberrimo totius orbis consessu de sanctissimo doctore mihi etiam a prima ætate observandissimo verba facturus E adessem. Nam, quod in laudibus Pauli primus dixit Chrysostomus, hujus etiam & ego viri amore flagro. Sed age præstat exigua quam nulla proferre, cum omnia persequi immensi laboris sit. Quis digne referat illibatum perpetuæ virginitatis candorem? Animus ille angelicis spiritibus adsimilis, incoinquinatum corpus, & cœlesti puritate perspicuum, exigebat, ne quid terreni contagii, spiritu, quem decorabat sapientia, illaberetur. Innocentissimus vitæ progressus, circumspecta morum disciplina, victus parsimonia, incessus gravitas, sermonis blanda modestia, totus denique exterioris hominis aspectus, quid aliud, quam reconditi luminis scintillæ fuerunt?

Jam studiorum ejus rationes, nulla vel Apellis tabula evidentius, quam hodierna epistola depingi poterant. *Optavi*, ait, *& datus est mihi sensus: & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ*: *Sap. 7.* Et interpositis quibusdam subjecit, *quam sine fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo*. Temporis itaque permultum habuit oratio, quæ a teneris annis doctorem hunc ut pia nutrix fovit, neque unquam deseruit, plurimum lectioni, totum sapientiæ studio impendebat, ut nullum otio relinqueretur. In legendis auctoribus mira sedulitas, certissimum in discernendis judicium, retinendi vero tanta vis, ut quæ semel legisset (per legerat autem antiquorum pleraque) omnia in prospectu habere judicares. Ea demum cœlestis ingenii fœcunditas, ut facilius eum credas dictare, quam alium legere potuisse. Quinquagesimum nondum evaserat annum, tot publicis prælectionibus feliciter exantlatis, tot voluminibus multijuga eruditione compositis, ut vix eo tempore legere vacet, quot ille præclara monumenta reliquit.

Et aliorum quidem singularis industria fuit: hic gentiles insectatur, alter hæreticos aggreditur, alius in scripturis enarrandis, alius in explicandis disceptationibus totus incumbit, unus Thomas quasi alter Beseleel in constructione tabernaculi omnem operam impendisse *Exod. 35.* videtur, de quo scriptura refert, quod fuit plenus Spiritus Dei, sapientia, intelligentia, & scientia, & omni doctrina ad excogitandum, & faciendum opus omne in auro, argento, ære, & ferro, & quicquid fabre adinveniri potest, dedit in corde ejus. Attende quantum sancti doctoris industria ecclesiæ contulerit. Gentilium errorum nubila disjecit, hæreticorum argutias dissolvit, legalium arcanorum detexit umbras, scripturarum mysteria reseravit, fidei dogmata divinaque præcepta distinxit, virtutum rationes edocuit, sacramentorum efficaciam virtutemque luce ipsa clarius expressit: tantus denique fuit, ut unus artificum omnium operas præstitisse, atque in uno Thoma multigenam spiritualium divitiarum supellectilem consertam reperias. Brevis hæc *Eccles. 11.* in volatilibus apes, sed quæ mira florum varietate collecta fragrantia mella diffundat. Atque ut cetera sileam (quis enim hujus viri laudes vel justo volumine comprehendat?) hoc unum adjiciendum existimo; quod mihi plusquam miraculo fieri solet.

Nescio quo infausto genio, pestis hæc nostris animis irrepserit: si quam ex alienis laboribus rapsodiam congessimus, id omne velut proprium venditantes, inanem auram, moxque perituram summo studio aucupamur, qui si furtivis coloribus exuti, nostros pannos ostenderemus, nihil aliud quam ridiculi videremur. At Divus hic, multa quidem alieno Marte collegit, sed cum plurima ex feracis ingenii partu contulisset, ea cura mentem solicitabat, ut vel Augustino, cujus observantissimus fuit, vel alicui sanctorum, quos omnes venerabatur, acceptum referret. Quod si Deo optimo maximo, gloriam, proximis utilitatem, antiquis honorem attulisset, nihil sibi ex propriis laboribus præter labores reservandum censuit. Verum age, recepit de manu domini, duplicia

pro

pro cunctis operibus suis. Namque studiosissimus veritatis animus, revelatæ jam gloriæ contemplator inter præclara lumina ante thronum divinitatis, fulgurantia perpetuo adsistit, & celeberrimum ejus nomen per omnium fidelium ora, tam suavi, quam frequenti sono pererrat.

Hunc dialecticæ atque philosophiæ candidati ducem sequuntur, Moralis disciplinæ studiosi, consultissimum habent interpretem. Animarum vulneribus medicaturi, ab eo pigmenta mutuantur. Ille divini verbi præcones numquam non donatos remittit. Ipsum denique felicissimum antesignanum, theologorum exercitus consectatur: cumque omnibus in pretio sit, dignus sane venerabilis ecclesiæ doctor, quem hæc sacra, & œcumenica synodus maximis, iisque amplissimis honoribus prosequatur.

Sanctissimæ siquidem vitæ diem clausit extremum, cum ad generale concilium Lugduni celebratum, jussu Gregorii decimi pontificis maximi iter arripuisset: In ipso itinere constituto, nuncius ecce adest, ac concilium illud evocans, quod summus omnium parens ab initio sæculi indixerat, quo tandem ab orbe redempto, jam homines cum Angelis convenire cœperunt. Illuc Thomas vocatus pervenit, quo jam *ascenderunt tribus, tribus domini testimonium Israel, ad confitendum nomini domini*, (Psal. 121.) sed quis putas nuncius eum accersivit? quem alium a patre luminum mittendum existimabas, ut hoc lumen ad sydeream sedem accerseret? utique non alium quam lumen, lux lucem, stella stellam ad stellata regna vocavit. Moribundo enim fulgidus stellæ radius tertio adstitit, ut fausto sydere per ignota regna contenderet. Demum ad extrema perductus, epithalamio Salomonis exposito, velut candidus olor carmine vitam finivit. Non ergo potuit ecclesiasticis interesse conciliis morte præventus: verum ecce superstes, atque in æternum victurus vobis adest, bona sua, spiritales doctrinæ thesauros, hæreditario jure vobis delegavit. Temporalia siquidem nec habere voluit, nec vestra auctoritate digna erant.

Nulla proinde ab ejus felici transitu concilia, sine sacro doctore celebrata sunt: ut enim de ceteris, sileam, quod audimus, quod videmus, quod manibus nostris contrectamus, quidni aperta voce ad ejus laudem testemur? vestra comitia perpendite. Ex plurimo eoque honorabili doctorum cœtu, quotus quisque consultor accedit, qui divi Thomæ auctoritate veluti splendente gemma, suam sententiam non exornet? At in consultissimo patrum recessu, doctor hic sententiam rogatus frequentissime censet, ad quem ut ad Lydium lapidem, siquid ambiguitatis, aut controversiæ fuerit exortum, communibus votis referendum existimetis, & qui cum sui placiti patronum obtinuerit, incertam judiciorum aleam non sit habiturus, quin secundum eum sententia ferenda sit. Atque adeo hujus religionis nomine, gravissimæ vestræ auctoritati gratias agere libeat, quod doctoris Thomæ nomen ubique celeberrimum, vestra in eum observantia, celebrius posteritati reliqueritis, & quidem juste, ut qui etiam cum summis ecclesiæ principibus divina voce audire meruerit. Vos estis lux mundi. Sed de priore quidem hactenus.

(Secunda pars.) Ad vos jam, patres sanctissimi, nostras se flectit oratio: vobis namque posterior ejus pars a principio dicata est, quam obsecro, ut benigne excipiatis: brevior enim & utilior priore futura est.

Non potest civitas abscondi supra montem posita.

Frequentissimo scripturarum usu, sancta Christi ecclesia, civitas dicitur supra montem excelsum ædificata: nempe, quæ illius omnipotentia, justitia, veritate, sacramentorum altitudine subnixa, hostili nullatenus incursu possit everti: de qua propheta: *Magnus dominus & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus*. (Psal. 47.) Idem ipse conditor, qui & fundamentum, idem sponsus, & propugnator est. At in præsentia hujus regni proceres, nimirum ecclesiarum prælati, qui aliorum duces & exemplar sunt propositi, civitati super montem constructæ dominica voce conferuntur. Enimvero ut civitas in eminenti, præruptoque monte sita, pacatum, securumque refugium adventantibus præbet, eademque inaccessa hostibus, & terribilis imminet: haud secus Christiani populi rectores, benignitate miseros ad se confugientes excipere, & summa, qua pollent auctoritate, factiosos, rebelles oportet coercere. Fuere quidem in antiqua synagoga miserorum refugio decretæ civitates, sed eæ quidem paucæ, nempe tres citra, totidem ultra Jordanem, ut in Numeris habetur, quo se tuto reciperet, qui inopinati homicidii reus accerseretur. Sed quod Dei nostri benignitas, & humanitas se nunc latius effuderit, ubique terrarum refugii civitates obviæ, ubique exulibus certissimum asylum constitutum est. Audi, quam late pateant profugorum receptacula. Sic enim Isaias propheta: *Creabit dominus super omnem locum montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, & splendorem ignis flammantis per noctem: super omnem enim gloriam protectio*. (Isaiæ 8.) Quod si effectum protectionis nosse desideras, quæ antiquæ columnæ nubis, & ignis gloriam tantopere antecellit, attende quod subditur. Tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu in absconsionem, & securitatem a turbine & pluvia. Futura est ergo securitas, & ab internarum perturbationum æstu, & ab exteriorum hostium incursu, ut nec calore aduri, nec turbine agitari, neque pluvia obrui miseri pertimescant. Quot ecclesiæ principes, tot refugii urbes agnosco, singuli (nedum hæc sanctissima collectio) civitas estis supra montem posita. Hujus civitatis portas diebus ac noctibus patere opto, ne cui desint confugienti, nec importunitate frangi, aut pereuntibus vel pulsantibus occludi. Nullum terrenis affectibus, sed Christi ovibus latum præbere ingressum.

Augustissima refugii urbs erat, apostolorum illud pectus, quod caritate distentum, totum orbem, nedum unam Corinthum excipere contendebat, dicens: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est, non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris*. (2. Cor.) Hujus urbis firmitatem, potentiam, latitudinem, nostra hæc infausta sæcula efflagitabant, sed interim vos estis civitas supra montem posita. *Levate in circuitu oculos vestros, & videte*, quot miserorum & periclitantium myriades ad hoc refugium confluere, potius quam accurrere videantur, ignorantes, & parvuli divinæ legis oracula, non quasi ex tripode, sed ex veritatis spiritu consultore vestro præstolantur, atque omnes fidelium cœtus

cœtus sanctissimas leges institui, corruptos Christiani populi mores corrigi, abusus revocari, pristinum ecclesiæ candorem restitui, summis votis deposcunt. Num tot lacrymis, iisque justissimis, vestræ pietatis viscera sese continebunt? Antiquæ fuit crudelitatis, quod vir sanctus amare deflebat, *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos; filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto*; quæ tanta impietas, quæ ferarum superat immanitatem? ea scilicet, quæ sequitur. *Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti, parvuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis*. Absit a benigna Christi ecclesia ejusmodi crudelitas, quæ ab sponso, vel sanguine fuso, languentibus pullis, & vitam, & escam infundere edocta est. Maxima ægrotantium multitudo gemebunda, ac propediem moritura coram vobis jacet, qualem miseratus est olim salvator apud Matthæum, quia jacebant vexati, *sicut oves non habentes pastorem*. (*Matth. 6.*) Hos viperarum morsus infidelitatis veno corrupit, illos flagitiorum omnium Lerna propemodum absorbuit, ac paganis deteriores effecit. Sunt quos & imbecilles tantorum malorum effigies deterreant.

Vos animarum medici, præsentaneo quodam antidoto subvenite, vobis enim cœlestium medicinarum pigmenta, vobis omnium charismatum apothecæ commissæ sunt. Nihil tam ad mortem, adsit modo vestra solicitudo, quod Christi sanguine, ad pristinam valetudinem revocari non possit. Audite querulam Hieremiæ vocem, ne eamdem a Christo audire contingat. *Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei?* (*Marc. 2.*) Quis absque gemitu recolat innumeras orbis ecclesias, vigilantissimis hisce pastoribus creditas, eorum præsentia tot diebus orbatas, & solatio destitutas, quæ tandem privatas viduitatis lacrymas, publicæ salutis expectatione consolantur? At si tot post fletus, post tot dierum intercessionem pastores suos sumptibus exhaustos, laboribus confectos, longissima peregrinatione fractos, &, quod magis dolendum est fructu vacuos, spe frustratos aspexerint: O quantus erit occursantium luctus, qualis redeuntium confusio, quanta spe orbis universus decidet, qui in hac sacra synodo rerum summam sitam esse credebat? Quin vos hujus civitatis selectissimi custodes, misericordiæ sinus expandite, & sicut scriptum est: *Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus ejus, & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera*, (*Psal. 48.*) blandimini mœrenti, consolamini lugentem, omnibus regnis, atque provinciis paterna pietate consulite, singulis necessaria distribuite: *distribuite*, inquam, *domos ejus, ut cognoscat generatio altera*, ut præclarum scilicet nomen posteris relinquatis, deque vobis in futurum dici possit: *Ii sunt sacerdotes magni, qui in vita sua suffulserunt domum, & in diebus suis corroboraverunt templum*, (*Eccl. 5.*) & supplicibus quidem & confugentibus benignam, at hostibus, civitatem hanc terribilem esse oportet. Nullum tempus otio, nullus locus quiescendi superest: etenim si antiquitatis monumenta consulamus, nullum ab sponsi discessu nostro sæculo fuit calamitosius, tot malis atterimur, tot hostium agminibus obsidemur, in tanto rerum discrimine versamur: ut non jam opiniones præliorum audiamus, sed cervicibus gladios imminentes tantum non simus perpessi.

Fuere quidem prioribus sæculis Gigantes viri seditiosi, qui terrena sapientia freti, huic civitati bellum indixerunt: fuere Cherinthi, Arii, Sabellii, Manichæi, Donatistæ, ceteraque hominum portenta, qui adversus Dei ecclesiam arma corripere ausi sunt, nec sine magno fidelium periculo congressi, nec sine maximis laboribus superati: Divina tamen superne aspirante clementia, ex adverso processit instructus pastorum & doctorum cuneus, qui super hujus civitatis speculam interim vigilantes, sub mœnibus quandoque dimicantes, tempora vitæ concessa exemerunt: quidam & pulcherrimam per vulnera mortem oppetierunt. Tanta horum ducum in pugnando dexteritas, in regendo auctoritas, in cavendo providentia fuit, ut non solum sibi perpetuum victoriæ decus, sed posteris, securitatem adepti fuerint. Numquam impiorum conatus orbi defuerunt, sed tamen quos ecclesiæ præcedentium luminum splendore, facile deprehendere, & propriis, principumque armis de medio tollere, ac penitus extinguere valuerit. Successerat pacatum illud sæculum a prophetis longe ante prævisum. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non levabit gens contra gentem, nec exercebuntur ultra ad prælium*. (*Isaiæ. 2.*) Pulchre feriatos ecclesiæ principes non jam congrediendi cum hostibus solicitudo, sed excolendi vineam domini labor exercebat: Verum (quæ nostra infelicitatis fuit) tranquillitas in desidiam, desidia in otium, otium in soporem evasit. *Dum enim dormirent homines*, (*Matth. 13.*) ecce monstrum horrendum Germania tulit, quo aliud truculentius ex puteo abyssi ascendere vix potuit. Quod Tartareo hæresum fumo ecclesiæ catholicæ vultum suffudit, errorum sentinam commovit, & portenta olim ejecta, veluti postliminio revocavit.

Hæc viperarum genimina principio ut locustæ subsultabant, nunc impudentissime prælia moliuntur, ut agnoscamus illos esse, de quibus in Apocalypsi scriptum est similitudinis locustarum: (*Apoc. 9.*) similes equis paratis in prælium, de quibus & paulo post, quod loricas habebant ferreas. A principio quidem pietatem modestiamque prætexentes, quales evaserint, experimento cognoscitis, haud equidem jam clancularii suggestionibus, publicisque concionibus agitur, nec maledicentia, & blasphemiis, quod his fuit serpentibus gentile, satiantur: verum aperta defectione, collatis signis adversus ecclesiam Dei vivi, adversus legitimos principes, contra jus omne atque fas, impias manus extulerunt: Huic civitati supra montem positæ, non jam insidias tendunt, vel secretioribus cuniculis subvertere nituntur, sed aperta in luce aciem instruunt, aggerem comportant, machinas erigunt, murorum pars diruta, excelsæ quondam turres crebis arietibus labant: in dies enim viros proceros defecisse intelligimus, quos aliis esse præsidio maxime oportuit: per domos, & templa effusas flammas accepimus: confusis clamoribus, & extremis periculis omnia plena. Vos, patres sanctissimi, divini exercitus duces, hujus civitatis fidissimi propugnatores, de quibus scriptum est. *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die, ac nocte perpetuo non tacebunt*. (*Isaia. 62.*) Num inter hæc mala quiescendum? Num inter districtos hostium gladios oscitandum, inter ipsas mortis umbras inertem vitam ducemus? Procul ab hac sacra concione abesto improperium illud quod in libro Sapientiæ gentibus Deum ignorantibus (*Sap. 14.*) impin-

Anno Christi 1563.

impingitur. In tanto viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala, pacem appellant: evenit terra illa malorum facies, horrendum illud jam perstrepere sentiunt. *Væ mihi, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii*: ad arma non ad quietem vocati sumus, *qui non habet gladium*, juxta quod dominus consulit, *vendat tunicam suam, & emat*, hoc est propria quiete, ac securitate neglecta, pro patria urbe, pro antiquissima sede Romani pontificis, cunctis regnis & populis veneranda, pro sacra vestra potestate, pro sacramentorum virtute, pro fidei veritate, pro ecclesiastica disciplina: bellum suscipite; *vos enim præliamini prælia domini*. Nemo locum suum deserat, sed fortissimum illum pugilem imitamini, qui dicebat; *super custodiam meam stabo*, figam gradum super munitionem, ut sciam, quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Ecclesiæ vobis credite, custodiæ vestræ sunt, quas in tranquillitate non colere infidum, in summo rerum discrimine relinquere velle facinus est. Non deerunt vobis, aut bellici apparatus, aut arma quæ magna præcedentium sedulitate collecta, summa etiam providentia disposita sunt. In promptu adest *turris illa David, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*. Adsunt vobis apostolorum merita, martyrum coronæ, pontificum vigiliæ, doctorum monumenta, confessorum exempla præclara, virginum lilia candentia, omnis denique armatura fortium, quibus instructi, & certam victoriam, & decus plurimum referetis, dummodo non turpiter jacere potius, quam strenue dimicare destinatum sit.

Hiere. 4. Luc. 22. Ibid. 2? Cant. 4.

Tandem ut dicendi finem faciam, quid vobis agendum, magna cordis attentione perpendite. *Non potest civitas abscondi supra montem posita*. Omnium oculis conspicui, in publico veluti proscenio versamini, *spectaculum facti Deo, angelis, & hominibus*, in vos omnium ora conversa, ultimi hujus actus eventum, intentionis animis, orbis universus prospectat. Quo si per V. Ampl. licet in stadium decertaturi admissi istis, aut rebus compositis cum maxima gloria, vel iisdem infectis (eloquar?) cum summo dolore, ne dicam dedecore, hinc abeundum, frequentissimum hunc tantorum patrum conventum, hanc temporis opportunitatem multi reges optarunt, vix tandem nostra pars superis faventibus obtinuit, quod prioribus fuerat denegatum. Si (quod absit) post tot rerum molimina, sacer hic exercitus, instar aquarum, quæ labuntur in præceps, diffluere contingat: quid jam spei, aut solatii, inclinatis jam rebus, magnaque ex parte divulsis futurum existimemus? infidelium applausum, hæreticorum insultationem, motus capitum, manuum protensionem, deflectere jam olim videtur propheta, dicens: *Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam, sibilaverunt, & moverunt capita sua super filiam Hierusalem*. Quod si intelligant privatis studiis, contrariisque opinionibus concionem hanc sacram discindi, venerandam conciliorum veterum auctoritatem despectui sunt habituri, quod sequitur in Threnis non sine derisione jactantes *Haccine est urbs perfecti decoris, gaudium universæ terræ*? Quod si certus intempestivi discessus vestri nuncius fuerit allatus (quod omen superi avertant) jam tunc insolentiores facti, subjectis verbis insultabunt. Hæc est dies, quam expectabamus, invenimus, vidimus: quid clarissimi principum & provinciarum oratores sunt acturi, si post tantam expectationem, post tot suorum petitiones exhibitas, arte elaboratas, pietate dispositas, lacrymis etiam aspersas, hæc omnia ventis diffundenda committantur? quid sanctorum angelorum præsidia, quæ vobis cœlitus missa sunt, ut foveant, assistant, auxilientur? Lætine ad suos concives gesta narraturi revertentur? An vero deploratum illud ab Isaia propheta eventurum est? Ecce videntes clamabunt foris, *Angeli pacis amare flebunt*.

Thren. 2. Isaiæ 33.

Utque cetera sileam, quæ multa referre possem, aspicite obsecro civitatis hujus principem, auctorem inquam, fidei, & consummatorem Jesum: qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta. Is quamvis sedeat in dextra majestatis in excelsis: vestris tamen conventibus solicitus adest, & quæ sua fuit semper, flagrantissima caritas, miseratur tantos mortalibus esse labores. Hujus urbis oblivisci non potest, etiam si mater unici filii obliviscatur, quoniam in manibus suis descripsit eam, & muri ejus in conspectu illius sunt semper, pro his qui perierunt, & pro his qui deficiunt, & pro vobis adhuc stantibus, in quos omnis domus inclinata recumbit, solicitudinem gerit. Num vocanti, manusque suas extendenti deesse poteritis?

Isaiæ 49.

In mentem venit illius facti, quod primus liber Paralipomenon de David rege commemorat. Errabat profugus vir sanctus a facie Saul, regno, domoque pulsus, ad supplicium etiam ultimum quærebatur in desertis habitans, quia nulla urbs tutum ei offerebat ingressum: Principes quidam interea, facti indignitate permoti, ex Judæa & Benjamin ad eum convenerunt suppetias laturi: quibus non satis fidens obvius processit: dicens: *Si pacifice venistis ad me, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur ad vos: sin autem, ut insidiemini mihi, videat Deus & judicet*. Attendite quam nihilo dissimile immortali principi nostro David his diebus acciderit. Ex pluribus Europæ regnis, quæ olim pacifice obtinebat, propemodum ejectus, deserta ignotarum gentium quasi nova diverticula quærit. Inter hæc sacer iste conventus, vos inquam, fortissimi principes omnes, tenentes gladios, & ad bella doctissimi, ex Judæa, & Benjamin habentes rectam fidem, veracem confessionem proferentes, auspiciis Romani pontificis, summi ducis & principis nostri convenistis, ut de reducendo rege, de recuperandis provinciis, de republica Christiana in commune decernatis, ut exulanti regi vestro opem feratis. En vobis obvius procedit, coram vobis ecce adstat, medius vestrum residet, & singulos benigne aspiciens talibus compellare videtur. Si pacifice venistis ad me, ut auxiliemini mihi, si recta mentis intentione, si animo simplici, ut reipublicæ, meæque sponsæ consulatis, ut propugnandæ civitati operam detis, si demum, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur ad vos: spiritus meus, qui a corde, hoc est ab amore procedit, quem ego perpetuum mansurum ecclesiæ promisi, vestris comitiis aderit: vestra dogmata stabili veritate definiet, vestraque decreta perpetuo robore confirmabit. Cor meum jungatur ad vos, sin antem ut insidiemini mihi, sin ut vestris tantum commodis consulatis, ut luxu, fastuque omnia concidere intelligentes, meam vicem non doleatis, nec orbi collabenti opem tuleritis? videat dominus & judicet, ille scrutator cordium, secretorum certissimus speculator dijudicet, & unicuique juxta opera sua reddet.

1. Par. 12.

Utinam quod tunc scriptura commemorat, in præsentiarum nobis accidat. Spiritus enim domi-

1. Paral. 12.

domini insiluit super Amasai, qui erat princeps super triginta: vel responderet Davidi. Utinam omnes, aut pro omnibus aliquis Dei Spiritu afflatus occurreret: Sed interim affectus vocesque omnium mutuatus, principi nostro præscriptis vestris Amasai respondeo, *Tui sumus, o David, tecum fili Isai pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis*. Tui sumus, o salvator, tecum omnipotentis Dei filii tua virtute creati, tuo sanguine redempti, tuis sacramentis imbuti, tibi omnia dedimus in baptismo, sub tuæ crucis vexillo militamus. Pax, pax tibi, nec solum dextras pacis offerimus, sed tibi genua tanquam Deo vivo curvamus, *tibi enim curvabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua*, tuis hostibus implacabile bellum indicimus, sed *pax adjutoribus tuis*, fidelibus inquam, sanctæ Romanæ ecclesiæ fidem, unitatem, obedientiam retinentibus, & pacem optamus, & præsidium afferemus. Tu modo pro te certantibus adesto, ut partæ victoriæ gloriam & laudes referamus, qui cum Patre & Spiritu sancto vivis & regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Isaiæ 45.

CXIII.

ORATIO AD PATRES IN SACRA & œcumenica synodo Tridentina, sub Pio PP. IV. habita a R. P. F. Contreras, Hispano, ordinis Minorum regularis observantiæ, regis catholici in eodem concilio theologo.

DOMINICA II. QUADRAGESIMÆ MDLXIII. Ad ecclesiæ reformationem persuadendam.

SI unquam alias, nunc maxime, patres amplissimi, mihi peroptandum fuit, ac summopere ambiendum, sermonem hodie apud vos facturo, apostolici pectoris robur, & divina quædam vis dicendi: quo prædicatio mea, non tam venustate sermonis & fucatæ cujusdam eloquentiæ splendore nitesceret: quam ardentioris spiritus & virtutis ostensione flagraret. *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute*. Talis siquidem & tam præclara hanc vestram sacratissimam, ornatissimamque coronam nunc decebat oratio: Ubi tot episcopos, ministros Christi, magistros populorum, ecclesiæ lumina, & clarissima orbis capita, non de quibusvis negotiis, sed de summa rerum populi Christiani, consultandi, dijudicandi ac definiendi causa, semel, iterum, atque jam tertio, cum maxima totius orbis expectatione convenisse cernimus. Sane ubi inter perfectos perfectam sapientiam loqui se Paulus affirmat: quemadmodum de rebus arduis apud eos qui primas tenent in ecclesia, loquendum sit, sacrum mihi canonem (quem præterire nefas sit) visus est condidisse. A quo quidem explendo tam procul me abesse fateor, quam imperitia mea longe ab ipsa distat sapientia. Equidem quod nec ingenii acumine, nec exercitatione dicendi pollerem, quodque ferventioris spiritus vi & virtute destitueret: lubens hoc cepissem, nisi ad id oneris subeundum, cum officii mei ratio, tum ea quam debeo observantia me adigeret, & quodammodo repugnantem traheret. Ea est etiam vestra singularis humanitas, & in omnes benevolentia, ut etiam pusillos & mei similes in hoc augustissimo senatu, ad loquendum animare, nedum exhortari videamini. Divini igitur numinis præeunte favore, eo pietatis studio, eo animi candore & sinceritate Christiana, qua sacra tractare decet & interpretari eloquia, ad opus ipsum accingar, evangelicæ lectionis clypeo munitus & hasta.

1. Cor. 4.

1. Cor. 2.

A

Assumpsit Jesus Petrum & Jacobum & Joannem fratrem ejus, &c.

Divina illa, omnique admiratione superior transfiguratio Christi, quam nobis hodie evangelica refert historia, mysticam quamdam, eamque geminam, in ejus corpore, quod est ecclesia, futuram metamorphosim præ se tulit. Alteram quidem in cœlesti illa ac æterna beatitudine cum angelis sperandam, alteram dum hic vivimus, per virtutis studium acquirendam, & summis animi viribus cum Dei adjutorio comparandam. Utravis harum, vel obiter contemplanti abunde magnam dicendi copiam suppeditare posset. Cum autem brevitati ac tempori deservire nostra festinet oratio, nec possit alterutram pro rei dignitate edicere, utriusque interdum rationem habens ad præfixum sibi scopum matura celeritate properabit. Enimvero transfigurati domini (ut hinc auspicari liceat) singulare mysterium, ex evangelica lectione usque adeo vobis exploratum perspectumque esse arbitror, ut in eo fusius describendo nihil opus sit inani verborum strepitu patientiam vestram remorari.

Matth. 17.

B

C

Audivimus dominum, e sacro illo duodecim apostolorum collegio tres electissimos viros segregasse, & in Thaborei montis celsitudinem conduxisse, ibique supra omnem eorum spem ac opinionem, cernentibus eis, & præ admiratione stupentibus, transfiguratum fuisse. Eo quidem si mens nostra vehementer adspiret, & conscendere mereatur: videbit plane juxta prophetarum oracula, quod Jesus ille sacerdos magnus, qui olim Zachariæ sordidis indui conspectus est vestibus: ab eo tempore quo in terris vilus est, & cum hominibus conversatus: hic, inquit Job, *in manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursum veniat*. Annunciat de ea amicis suis, quod possessio eorum sit, & ad eam possint ascendere. Etenim *splenduit facies ejus sicut sol*: latentem nimirum animæ gloriam fulgentis palam lucis indice manifestans. *Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*: ejusmodi gloriæ refulgentiam in sanctos, pro singulorum meritis derivandam, & perenniter ab eis possidendam esse ostendens. *Ipse quippe est qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Nam & nunc quidem *filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus vero quoniam cum apparuerit, tunc similes ei erimus, videntes eum sicuti est*. Et tunc Deus erit omnia in omnibus: eritque ipse cum suis unus per omnia Christus, caput cum membris incredibili splendore conspicuum, & nullum habitura finem beatissima vita fruens. *Sedebit*, inquit, *populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta: & regem in decore suo videbunt. Non esurient, neque sitient: & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum reget eos. In terra sua duplicia possidebunt: & lætitia sempiterna erit eis*. In eum modum per-

D Zacha. 3.

Job. 36.

Philip. 3.

E 1. Joan. 3.

Isaiæ 49.

ANNO CHRISTI 1563.

permulta divina scriptura profert: quum optatissimam illam sanctorum metamorphosim, modis omnibus ineffabilem, verbis conatur exprimere. Id enim summum est bene beateque viventium præmium. Hic ille unus denarius, operariis pro labore diurno, tanquam merces locupletissima, non frustra, nec ad horam, divina sponsione reddendus. *Ego*, inquit, *protector tuus, & merces tua magna nimis*. Genes. 15.

Transfigurato domino, & solem ipsum splendore nimio eclipsante: ecce (mirabile dictu) Moses & Helias e quietis & reconditis divinæ providentiæ finibus extemplo advolantes comparuerunt. Alter quidem veteris illius populi legislator: alter prophetarum eximius: ex latere adstant domino colloquentes, & ipsissimum esse testantes, quem lex & prophetæ diu ante promisere. Tanta fuit tunc discipulorum cum ingenti admiratione lætitia, e glorificata Christi facie concepta: ut torrente eo voluptatis Petrus extra se raptus, ignarus quid diceret, dixerit tamen: *Domine, bonum est nos hic esse*. Hic jam pia animadvertat discretio. Si humanitas Christi ad horam transformata, & duorum sanctorum societas ad momentum ostensa, tantopere lætificat & delectat: quid de innumerabili illa angelorum & cœlestium aliorum civium multitudine: quid vero de incomprehensibili Dei majestate sese ultro & perspicue manifestante conjectandum & credendum est? Interim tamen inconsulta Petri suggestio, & silentio Christi, & paternæ vocis inopinato clamore intercepta permansit, *Adhuc* enim *eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos*. Et mysteria mysteriis accumulans, addit. *Et ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Quorsum gesta hæc fuerint, cœleste idipsum pandit oraculum, quo divinæ Triadis adorandum mysterium, temporibus æternis tacitum, jam nunc fit palam mortalibus. Nam pater in voce, filius in carne, Spiritus sanctus in nube lucida, quam possit fieri nunc luculentissime declaratur.

Hæc plane sunt celeberrima post hominum memoriam, vereque divina comitia: ubi *principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham*. Psal. 46.
Hæc præludia quædam ejus quam speramus, & ad quam tendimus, promissæ beatitudinis. Hoc vivum exemplar, atque imago illius montis sancti cœlestis Hierusalem: ad quam non aliter est nobis accessus quam per consignatum divinitus ostium Christum Jesum. O *quam gloriosa dicta sunt de te civitas Dei*. O *quam magna est multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti diligentibus te! Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Bonum erat nos hic esse, patres sanctissimi, gloriam domini speculantes, quoadusque in eamdem transformaremur imaginem *a claritate in claritatem, tanquam a domini Spiritu*. Quid enim jucundius, quid beatius, quid Christiana philosophia dignius, quam in domo domini cum eo jugiter conversari, ad anagogicas illas theorias conscendere, & sacratiora Dei mysteria mentis acie perlustrare? Verumtamen præsentium calamitatum consideratione, veluti furentium procella ventorum, propulsa atque jactata mens rapitur & dejicitur, ut eo & necesse sit, nostra vel invita demittatur oratio, & ad alteram hujus vitæ metamorphosim explanandam sibi aditum paret. Psal. 86. Psal. 30. Psal. 54. 1. Cor. 3.

Quis enim, obsecro, tam stupidus, quis tam immanis, & ab omni pietate adeo alienus, hoc præsertim loco dicturus: qui rerum novarum conscius, silentio preterire queat: vel maxima quibus jamdudum afflictamur incommoda, vel majora, quæ deinceps passuros nos esse formidamus? Quæ quamquam nulli prorsus ignota, vobis vero tristissima sunt: hoc sane loco numquam non opportuna, & ad commiserandum necessaria esse videntur. Nam quid aliud in aulis principum etiam ethnicorum: quid publicis in viis, quid in civitatibus apud ecclesiasticum, senatorium, & equestrem ordinem, quid demum apud ipsum imperitum vulgus passim dicitur, jactatur, defletur a piis, deridetur ab impiis? Quid inquam, nisi id quod omnes oculis cernimus: si tamen oculorum præsidio non abutimur: Universam rempublicam Christianam bellicis tumultibus agitatam, ærumnis afflictam, hæresibus oppressam, innumeris aliis anxietatibus & amaritudinibus lacessitam quotidie pessum ire, & jam jam ultimum minitari exitium? Cum igitur dilectissimam Christi sponsam, & communem omnium matrem tanto mœrore confectam, tam lugubri facie deformatam, tot & tam variis periculis circumseptam videamus: compati ei ac condolere non decet? Decet maxime. Quin ceteris omnibus posthabitis, hujus tam communis omnium quam miserabilis casus meminisse necesse est: huc nervo omnes intendere summe convenit. Ne forte (quod tempora ipsa minantur, & optimus Deus avertat) in extremum citius prolabamur discrimen. Secundus jam vertitur annus, & super hac re sæpius quidem a viris doctis & probis, tum copiose, tum eleganter, ex hoc suggestu declamatum esse scio: quantum vero emolumenti inde sequutum fuerit, ignorare me fateor. Quid ergo? num idcirco desperandum est, aut ignavo silentio conticescendum? Absit. *Non est iste sermo* (ajebat Judith) *qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis domini, & in arbitrio vestro diem ei constituistis? Non est abbreviata manus domini*, nec pelagus miserationum ejus exhaustum, ut nos servare, ac consolari aut nolit, aut non possit. Eapropter dum paucis hac de re meum aperire animum intendo: vestram, patres, benignitatem, vestram attentionem imploro. Judith. 8. Isaia 59.

Si quis a me extorquere vellet: cur tantis & tam funestis reipublicæ Christianæ vulneribus, quæ toties procurantur adhiberi subsidia, aut parum, aut nihil prosunt, nonnumquam etiam multum nocent? Aptius nihil respondere me posse existimarem: quam vulnera ipsa, vehementesque dolores cum acriter sentiamus: eorum tamen causas & origines penetrare aut nescimus, aut certe nescire non simulamus. Quo fit, ut nobis ipsi blandientes dum mala funditus eradicare contemnimus: ipsa nostra diligentia, & humana quadam sagacitate atque importuna solicitudine, qua his mederi satagimus: multo magis fovere ea videamur. Contra vero, prudentis ac periti medici est, cujusvis morbi curandi fontes radicesque altius investigare primum, deinde artis suæ vim & energiam illis proscindendis & revellendis strenue applicare. Sed dices. Ecquænam tot tantorumque malorum in populo Dei origo est, quæ radix? Respondebit profecto, vel me tacente, hujusce artis peritissimus, qui & sensum Christi habet, divinus Paulus. *Radix* inquit, *omnium malorum est cupiditas*. Ex cupiditate enim nimia rerum externarum solicitudo progignitur: quæ spiritualium negle- 1. Tim. 6.

neglectum & Dei oblivionem cum pariat, hanc sequens morum simul ac fidei corruptela, veluti cancer quidam proserpens, universum corpus inficit & exedit, atque adeo ad interitum sensim trahit. Audis apostolum, audis Spiritus sancti linguam, fontem virulentum & malorum omnium radicem, non minus diserte quam succincte aperientem? Sed & alteram nihilo ista inferiorem malorum causam divinus Spiritus alibi indicaverat: Quod videlicet in rebus agendis concilium Dei requirere, & opem ejus poscere detrectemus. *Susceperunt*, inquit, *de cibariis seductorum, & os domini non interrogaverunt*. Et iterum: *Ambulatis ut descendatis in Ægyptum & os meum non interrogastis*. Dum enim suo quisque consilio & affectu dicitur, plus sibi satis fidens, baculo hunc arundineo niti, & super arenam ædificare quis non dixerit? Hinc fit plerumque spreto Dei consilio, deliberantem intellectum densissimis errorum tenebris caligare, voluntatem item male cupidam, impietatis ac diffidentiæ laqueis irretiri, & tandem in æternæ damnationis baratrum præcipitari.

Josue. 9. Isaiæ. 30.

Duo igitur cum sint malorum omnium capita: insatiabilis pereuntium rerum cupiditas, & cæca quædam atque obstinata in Deum impietas: in his potissimum resecandis summe laborandum est omnibus, qui & communis salutis, & optatæ reformationis studiosi esse cupiunt & videri. Cum his (ut pote Christianæ religionis acerrimis hostibus, bellum debet esse implacabile, nullo fœdere intermittendum, nullis unquam induciis relaxandum. Sed quo tandem pacto (inquis) gerendum? *Interroga patres tuos, & nunciabunt tibi, majores tuos, & dicent tibi*. Consulenda nobis est veneranda patrum antiquitas: atque ad illius veteris militiæ formam, terribilis castrorum acies nunc in ecclesia ordinanda: si de hostibus triumphare cupimus, & magnifica victoriæ trophæa reportare. Habet enim unumquodque propositum principes suos quos sequatur. Imitentur Romani duces suos Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Proponant sibi philosophi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Nos autem habemus propositi nostri duces, Christum dominum, apostolos, & apostolicos viros. Horum vestigia quoad fieri potest nobis sequenda sunt, si quoquo modo componendus est orbis. Jam quia rem omnium gravissimam, & ex hac sancta synodo expectatissimam acu tetigisse videor: eam quo magis aperiri & salubrius curari possit, paucis adhuc explicare non piget. Id porro apud omnes in confesso esse non dubito, Deum optimum maximum suapte natura pium, & ad miserandum promptissimum: nunc quid in nos ira esse inflammatum & valde infensum, idque circa omnem controversiam, justissime. Hominum ergo ausibus & insolentiis: Sed quorum maxime? Pace vestra dixerim patres: Majorum haud dubie, & in republica Christiana procerum. Vulgarium enim & privatorum hominum delicta privatis levibusque flagellis Deus expiare consuevit. Primorum vero rata scelera, non nisi durissimis plagis, acerrimisque verberibus ulcisci, & ita æquissimæ suæ justitiæ satisfacere constituit. Idcirco non delicta aut peccata solum ejusmodi appellare solet scriptura: sed abominationes pessimas, studiaque maligna. Quemadmodum apud Ezechielem conqueritur dominus: *Numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes pessimas, quas fecerunt in templo: Quia replentes terram iniquitate, conversi sunt ad irritandam me?* De primoribus enim juxta ac senioribus Dei querimonia est. Nam pro personarum & dignitatum perditorum hominum amplitudine: vitiorum quoque nocumenta in vulgus propagari solent, atque distendi. Quibus vindicandis divinæ justitiæ pondus, æquaque mensura deesse non potest. Nam *pro quatitate delicti erit & plagarum modus*.

Deut. 32. Hiero. ad Paulinum tom. 1. Ezech. 8. Levit. 52.

Hujuscemodi severitatis, & publicæ Dei vindictæ ob majorum admissa scelera si requirantur exempla, tot nobis scriptura sacra ubique suppeditat, ut longe difficilius sit ea recensere posse quam invenire. Nonne primi generis nostri parentis noxam omnes ejus posteri (præterquam quod æternæ damnationi, nisi mediatore Christo servaremur, eramus obnoxii) perpetuis ærumnis, & tandem morte ipsa quotidie luimus? Heli quondam pontificis negligentiam, una cum filiorum libidine ac impietate, æqua lance divina purgavit ira, non absque totius populi gravi jactura: & quod luctuosius erat, arca fœderis domini & ab eis turpiter derelicta, & ab hostibus indigne capta. Numeratio item populi ad regis Davidis imperium, nulla ferme culpa, aut saltem perexigua esse videbatur; sed tamen quam graviter divinum numen offenderit, mox sævissima in plebem ultio declaravit. Quam regis lacrymosa pœnitudo, cum incredibili precum instantia vix temperare potuit. Sed qui ego antiqua illa commemoro, & ea quæ recentiora sunt, post disseminatum toto orbe evangelium, prætermitto? Sane posteaquam simplex rudisque plebecula (velut ager olim incultus, sed apostolico vomere proscissus, & verbi Dei semine fœcundatus) plene edocta fuit, fructus sanctificationis facere numquam destitit: nec a suscepta semel fide & morum disciplina sua sponte degenerasse visa est.

1. Reg. 4. 2. Reg. 34.

Numquid per tres illas a Christo passo annorum centurias, vel sævientibus persecutionum procellis, vel blandientibus prosperitatis illecebris populi fides & constantia unquam cessit? Minime gentium. Quin sicut lilium inter spinas, & veluti ignis inter flantes ventos: sic nimirum inter omnis generis angustias, lux illa cœlestis in ecclesia cum vitæ & morum probitate latior in dies lætiorque fiebat. Testis est imprimis civitas illa sancta, unde evangelium prima sumpsit exordia, cum sua Syria & Palæstina. Testis Ephesus cum universa Asia. Testis est Alexandria cum tota Africa. Et inclyta Roma cum omnium felicissima Europa. Quas divina semel luce suscepta, florentissime sanctissimeque vixisse legimus, quam diu majorum vel tyrannide vel impietate eis vacare licuit. At vero ubi præpositorum pastoralis cura, & concredita sibi atque imperata solicitudo languere cœpit: ubi cupiditatis & ambitionis pestis libere grassari, & sese in ecclesiam oblique, ceu per cuniculos insinuare permissa est: eo (proh dolor) infelicitatis deventum est, ut nisi historiarum monumenta nobis ad memoriam relicta essent, an in illis amplissimis & locupletissimis orbis plagis, quas nunc ab infidelibus & barbaris hominibus occupatas cernimus, ullum unquam Christianitatis vestigium præfuisset, merito dubitare possemus. Divina autem providentia comparatum est, ut illæmet sacrarum rerum historiæ, quæ aurea illa sæcula, & florentis per totum orbem religionis nostræ primordia, nobis nunc quasi ob oculos ponunt,

Anno Christi 1563.

ponunt, nec silere omnino nec dissimulare potuerint: quin succedentem postmodum fidei jacturam, & universalem morum corruptionem, somnolentiæ & iniquitati præfectorum (ut res habebat) adscriberent.

Legistis, patres sapientissimi, hac de re omnes tam veteres quam neotericos, tam Græcos quam Latinos auctores, quorum nomenclaturam pene infinitam, me nunc texere supervacaneum atque adeo impossibile fore judicavi. Extant utriusque testamenti innumera, eaque lucidissima testimonia: quæ sublimioris ordinis hominibus potissimam malorum, perinde atque bonorum omnium, in populo Christiano succedentium, causam acceptam referunt. Nec fugere memoriam vestram potest illa admodum decantata Christi parabola, de homine agrum bene seminante. *Cum dormirent*, inquit, *homines*, custodes nempe ac præsides, quibus vigilandi & superintendendi cura a domino fuerat demandata: *venit inimicus homo*, &c. Quis hic inculpatæ ignorantiæ, aut etiam tergiversationi locus est reliquus? Quodnam exceptionis, aut excusationis velamen in tremendo saltem Dei judicio excogitari poterit? Nam & a capite in universa corporis membra vim salutis, & morbidum virus diffluere, magistra natura nos docet.

Matth. 13.

Jam ego satis me indicasse arbitror, prioribus illis temporibus, ut propagatæ, ita & labefactatæ fidei & Christianæ disciplinæ rationem penes majores extitisse: quo eodem, ut ajunt, pede misera hæc nostra in quæ fines sæculorum devenere, metienda esse existimemus. An nobilissimam Germaniam cum finitimis sibi Pannonia, & ceteris circumjacentibus regnis ante hosce quinquaginta annos in religione Christiana insigniter floruisse novimus? Bone Deus: qualis nunc jacet, quantumque ab illa mutata? Quid dicam de munitissima Anglia? Nam de Christianissima Gallia, ut desperandum nihil est, ita nihil non timendum. Quarum ruinæ & vastationis miserandæ cum testes sitis, partim auriti, partim etiam oculati: vosmet assumptæ causæ judices appello. Et quod tot tantorumque malorum ratio, non populari multitudini, quæ pro sua imbecillitate ductores sequi nata est, sed primoribus imputanda sit, vos judicaturos non dubito. Sed de hoc satis. Vereor enim, ne vobis nimius esse videar, dum quibus prematur malis ostendere, eorumque causas accuratius rimari persisto. Nam de remedio si quod Christus reliquit in terris, ad suæ reipublicæ metamorphosim seu reformationem jucundam, nonnihil dicere par est.

1. Cor. 10.

Nostis, patres prudentissimi, curandis corporis ægritudinibus contraria oportere adhiberi medicamenta. A cujus aphorismi methodo si in adversam partem declinari contingat, & morbos invalescere, & laborantium incolumitatem vitamque periclitari necesse esse. Atqui dominus noster, qui & Samaritani nomen a se non est aversatus, cœlestis quoque medici titulo insigniri dignatus est. *Non est*, inquit, *opus valentibus medicus*, *sed male habentibus*. Hujus artis tunc praxim exercuit, cum *manum suam aperuit inopi*, *&* *palmas suas extendit ad pauperem*. Tunc, inquam, cum miserabilem illum, hominem nempe a latronibus sauciatum & semivivum relictum, vino oleoque curatum, a morte servavit semel: vobisque, patres amplissimi, vobis, inquam, custodiendum remedicandumque tradidit. Quod quemadmodum fieri deberet: utriusque testamenti peritiam, quam sacra vestra ordinatio & mitra bicornis profitetur: vobis pro præscripto reliquit, nullo aut ignorantiæ, aut socordiæ suffragante prætextu. Sed ne extra chorum saltare videamur, ad evangelicam rursus lectionem oculos animosque convertite, & in hodierno mysterio ceu in brevi tabella ad vivum exaratum videbitis, hujusce medicationis officicinam non aliam esse, quam hanc sacrosanctam & œcumenicam synodum: quippe quæ singulis morborum generibus singula coaptare noverit, valueritque remedia.

Matth. 7.

Prov. 30.

Nam præter ea quæ supra diximus, pulchre quidem divinis illis comitiis sacer hic conventus adumbratus esse videtur. Quibus comitiis interesse Petrus eo potissimum debuit, ut inde plane disceret, quod pontificia auctoritate posset docere: quemadmodum scilicet generalia concilia postmodum in ecclesia rite ac recte celebranda essent. Etenim Christus dominus ipse ibi præsidet: nec tanti momenti negotium alicui alteri delegasse, tutum esse putavit. Ipse alios convocat, eisque veritatis ac majestatis suæ gloriam media transfiguratione revelat. Adsunt undique patres. Quid agant, quidve loquantur, advertite. Non enim singuli quæ sua sunt quærunt, sed quæ ad communem omnium salutem spectent: ea gravi, sincero, maturoque consilio cum domino tractant. Loquebantur, ait Lucas, de quo, nisi de efficaci mundi remedio? *Loquebantur de excessu, quem completurus erat in Hierusalem*. Hæc erat excessiva Christi passio, & copiosa generis humani redemptio, quæ salutis omnium unicum ac præsentissimum erat remedium. Ceterum cum Petrus (qui pro eo quod homo erat, ambitiosorum & cupidorum hominum in ecclesia typum gerebat) suis tantum commodis in ea synodo prospicere videretur, post habito quod omnium erat, supinæ cujusdam ignorantiæ necnon & philautiæ insimulatus est. Mox enim paternæ vocis majestate in faciem ruere compulsus, haud quamquam se leviter deliquisse, ipso corporis habitu confitetur. Quid vero deinceps petere, quid statuere, quid præcipere aut prohibere in sacris conciliis apostolica auctoritate deberet, ab ore domini petendum esse audit, quum pater magnifica illa voce intonat: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: Ipsum audite*. Ac si diceret: In omnibus & per omnia os domini interrogate. Hinc factum est, ut levantes oculos discipuli, neminem viderent, neminem respectarent, neminem vererentur, neminem susciperent, nisi solum Jesum.

Videtis jam, patres amplissimi, transfigurationis Christi mysterium & symbolicum sacramentum: in quo (ni fallor) & hujus sacrosanctæ synodi & muneris vestri ideam oculis intuemini. Cetera bene sibi conveniunt, & cum mystica illa repræsentatione cohærent: si tamen rerum agendarum modus ad hujus prototypi exemplar, animusque consentit. Si in cunctis, quæ subinde accidunt, difficultatibus dirimendis, os domini interrogatis, ejusque beneplacitum præstolamini. Si contemptis vestris, tum etiam aliorum cujusvis ordinis hominum prætensionibus universis, solius Jesu Christi, ejusque reformandæ ecclesiæ rationem habetis. Si terribilis illa omnisque majestatis plenissima vox patris, vestris auribus intonat, vestra penetrat corda: *Ipsum audite*. O quam saluberrimum esset, optimeque consultum, semper quidem, sed in majoribus

ANNO CHRISTI 1563.

joribus præsertim causis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam promptissimis & purgatissimis auribus auscultare. *Stupebant*, ait Lucas, *omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus*. Quod si ingratis ac perfidis veteris synagogæ Rabinis, tantæ comitatis atque humanitatis specimen dominus ostendebat, ut sapientiæ deitatisque suæ scintillas familiari eis colloquio dignaretur retegere: quid fidelissimæ suæ sponsæ, summa atque indivulsa sibi caritate conjunctæ, tam avide flagitanti celare poterit? Nonne nobis *datum est nosse mysteria regni Dei: illis autem in parabolis*? Et quidem ipse dominus semper *nobiscum est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, nec nos unquam oblivisci poterit, quos propriis in manibus tam graphice scriptos habet.

Luc. 2.

O bone Jesu ecclesiæ catholicæ unicum ac solidissimum fundamentum, servator omnium, hujusque sanctæ synodi singulare præsidium: Sonet hodie vox tua in auribus nostris. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Aperi domine populi tui aures, & cordis ejus oculos illustra: ut & benignissimæ suavissimæque vocis tuæ sibilum percipere, & vultus tui gloriam intueri valeat. Quid enim aliud expetis, quid flagitas, quid pro summis tuis laboribus, & infinitis in nos beneficiis extorquere contendis, quam ut a nobis libenter obtemperanterque audiaris?

Totus vocalis est dominus, patres amplissimi, nec quisquam unquam vocis ejus vim & energiam percipere nequit, nisi qui prudens & volens aures cordis obstruit & obturat, instar aspidis, ne audiat vocem incantantis sapienter. Totus vocalis est dominus, semper nobis loquitur, nec loquitur solum, sed instantissime & validissime clamitat: in plateis dat vocem suam, si quo modo tandem possit lethargico somno oppressos excitare, & extremo jam discrimine laborantes, ab ipsis mortis faucibus ad vitam eripere. Quid enim est tam profusæ ejus munificentiæ, & beneficiorum in nos, ut perpetua, ita & immensa largitas, nisi dulcis vocis ejus suavitas? Quid imperv estigabilis justitiæ ac judiciorum profunditas, quæ per diversa temporum curricula, mundus suo malo expertus est, nisi clamor ejus validus? Sed & universæ creaturæ subsistentia, vox quædam Dei est, omnipotentiam, sapientiam, ineffabilemque bonitatem ejus, nobis mirabiliter ostentans. Illud vero summe faciendum est. Quod quum *multifariam multisque modis, olim Deus loqueretur patribus in prophetis: novissime diebus istis loquutus est nobis in filio*: non tam oris facundia, quam operis œconomia: quo non eum audire solum loquentem, sed magis sequi atque imitari operantem liceat. Cujus vocis suavitate quo minus afficimur & delectamur: eo magis in admirandos horrendosque clamores prorumpere eum cogimus. Hinc bella, hinc fames & pestes, hinc hæreses, hinc barbarorum in populum Dei per mare & aridam cum frequentissimæ, tum & atrocissimæ incursiones, populationes, deprædationes, cædes atque incendia. Hinc rerum omnium penuria, cum ceteris quas intus & foris patimur, calamitatibus.

Psal. 57.

Hebræ. 1.

Hinc demum casus ille inopinatus (quod sine gemitu & lachrymis commemorari vix potest) ante hosce quatuor dies nobis accidit: illustrissimi, inquam, ac reverendissimi cardinalis Mantuani in hac sancta synodo primi legati insperata, ac fere repentina sublatio. Cujus viri prudentiam, gravitatem, sanctitatem, constantiam & reliqua præclara ejus stemmata nullus vestrum ignorat. Nec est quod mea nunc balbutie obscurentur potius quam illustrentur. Illud (quod ad causam nostram maxime faciat) silentio præterire non possum. Quod si viva ejus voce Deus nobis hactenus loquebatur: multo nunc fortius obitu ejus clamitat, cautiores nos esse debere, & ad veritatem evangelii rectius ambulare admonens. *Memento*, inquit, *judicii mei, sic enim erit & tuum; mihi heri, tibi hodie*. Nisi forte nos immortaliores, justiores, aut a tremendo Dei judicio exemptiores illo esse, foreve existimemus. Nihil itaque illud universa hæc putemus, quam horridas quasdam voces, aut pro vocibus justissima Christi flagella nos ad meliorem vitam exhortantis: ne nostris sceleribus irritatus, indignationis justæ furorem in nos effundere compellatur. Lento enim gradu divina procedit ira: sed tarditatem vindictæ, supplicii gravitate compensat.

Val. Ma.

Ipsum igitur Christum tantopere vociferantem nunc vel saltem audiamus, patres sanctissimi, ne forte negligentes ac remorantes, inexorabilem eum aliquando ac prorsus implacabilem experiri cogamur. Nihil postulat, nihil requirit aliud, quam ut nobis rebusque omnibus in republica Christiana, per hanc sanctam synodum optime sit consultum. Ut ecclesiæ tranquillitas, fidei puritas, morum disciplinæ vigor & integritas restituatur & conservetur. Quæ igitur res unquam gesta erit major, quæ gloriosior, quæ commendatior, nunc & futuræ hominum memoriæ sempiternæ: quam ut vestra, patres sanctissimi, opera & diligentia respublica Christiana jamdudum vexata & afflicta respiret tandem ac reviviscat? Pergite ergo, patres, hæreses universas extirpate, abusus destruite, ecclesiasticam disciplinam jam diu languescentem ac pene collapsam erigite, veteres patrum mores revocate: rem denique omnem tanto concilio dignam (ut cœpistis) maturius absolvite: quo universus orbis expectans, qui in hanc sacrosanctam celeberrimamque synodum oculos habet intentissimos, ad votum sibi per vos satisfactum esse intelligat. Præstante domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat unus Deus, in sæcula sæculorum. Amen.

CXIV.

ANTONII MONCHIACENI Democharis, doctoris Sorbonici ad patres sacri concilii Tridentini sermo, feria sexta die Parasceves. Anno MDLXIII. nono Aprilis.

NON *judicavi me scire aliquid inter vos*, illustrissimos Romanæ, ac primæ sedis legatos, necnon prudentissimos hujus sacri concilii Tridentini præsides: inter vos clarissimos regum, principum, ac communitatum oratores: inter vos sanctissimos ecclesiarum Christi antistites, *nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum*. Ut præsens hic noster sermo de cruce & passione domini nostri Jesu Christi, ad Dei gloriam, & nostram omnium salutem felicem sortiatur exitum, necessarium valde duximus meritum hujus passionis interponere, quod hodie nobis cessit in ma-

1. Cor. 2.

Anno Christi 1563.

in maximum jubileum, & plenissimam omnium peccatorum remissionem, ad impetrandum divinum sancti Spiritus auxilium: quod facile nobis concedetur, si cum ecclesia matre nostra pio ac supplici affectu dixerimus omnes: *Adoramus te Christe, & benedicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Non judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* Singularem B. Paulus suo exemplo, dicendi regulam de Christi passione præscribit, *cum*, inquit, *venissem ad vos*, Corinthios alloquitur, *veni, non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* Quibus certe verbis nos admonet quid hoc die passionis dominicæ nos scire oporteat? Nempe Jesum Christum nostro nomine, nostra causa, nostroque peccato crucifixum fuisse. Proinde abstinendum esse ab omni fastu, & pompa mundana, ab illecebris rethorum, & oratorum lenociniis, qui submissionem Christi usque ad crucis opprobria celebramus, quemadmodum & paulo superius apostolus scribit. *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est.* Scriptum est enim: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi inquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis Christum, Dei virtutem, & sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem: non multi potentes: non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia, & justitia, & sanctificatio, & redemptio, ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat. Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ: sed & supportate me*, patres sanctissimi. *Æmulor enim vos Dei æmulatione.* Ego enim cum beato Paulo dico, *in infirmitate, & timore, & tremore multo sum apud vos: & sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: sed in ostensione Spiritus & virtutis. Sapientiam autem loquimur inter perfectos*, qui prædicatione crucis Christi non offenduntur. *Sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam*, Christi passionem, *in mysterio quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.* Non enim Fannianam crucem prædicamus, quam Cicero omnibus eloquentiæ suæ viribus, veluti effusis totius ingenii fontibus, prosecutus est: facinus indignum, proclamans, civem Romanum contra omnes leges in crucem sublatum esse. Verumenimvero passionem & crucem domini nostri Jesu Christi filii Dei, quam nostræ redemptionis ergo sponte suscepit, describimus: quam sicut ait Paulus, loquimur *non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.*

1. Cor. 2. — 1. Cor. 1. — Isai. 33. — Hier. 23. 2. Cor. 11. — 1. Cor. 2.

Porro quis tam facundus, tanta rerum, verborumque copia instructus veniet, quæ oratio tanta affluentiæ ubertate decurret, ut illam crucem, illius crucis indignitatem juste deploret, in qua filius Dei a Dei cultoribus suspensus atque suffixus est? quam universus orbis, & cuncta mundi elementa luxerunt? Quis tam crudele facinus, tam horrendum nefas, non dicam verbis, sed sensu, cogitatione, ac intellectu comprehendere poterit? Quocirca, patres sanctissimi, non est quod orationem de Christi passione a me efflagitetis, ut nunc fere in usu est, supra modum elegantem, utpote qui beati apostoli & exemplum & consilium ambabus complecti manibus constitui. Quandoquidem naturali quodam stylo, ac plane humili, pretiosam & gloriosam Christi mortem, qua omnem superbiam, ac superbiæ filiam, mortem, ipsum denique mortis auctorem diabolum destruxit, exprimere tribus admodum brevibus articulis desidero. Primus quidem, prædictiones aliquot passionis Christi refert, tam prophetarum vocibus, quam Sibyllinis versibus denunciatas. Secundus vero, quam necessaria nobis fuerit Christi crux, demonstrabit. Tertius denique ac postremus signum crucis dominicæ, omni tempore tam usu, quam veneratione dignum confirmabit. Hanc namque dicendi rationem arbitratus sum congruentiorem esse, quam si prolixam dominicæ passionis historiam, quam quatuor evangelistæ divino Spiritu copiose descripserunt, referrem: tum quod hæc vobis omnibus sit satis nota: tum maxime quod temporis hujus angustia, quæ ad dicendum concessa est, non patitur vel succincte illam recensere. Siquidem ita spero vos inde majori cum animi alacritate, plus commodi, plus pietatis consequuturos. Etenim non audituri estis vanam verborum loquacitatem, non audituri estis sermonem ad ostentationem & gloriam popularem captandam instructum: sed audituri estis nuda prophetarum oracula, audituri estis firmas Spiritus sancti prophetias, denique audituri estis recondita Jesu Christi de sua passione eloquia. Vos itaque, patres, humillime supplico, benigne & attente, ut facitis, dicenti aures præbeatis apertas.

Primus sane articulus, plenas esse sacramentis passionis dominicæ scripturas veteris testamenti ostendit: cum nullus sit legis lator, nullus sit propheta, nullus sit psalmographus, qui de his tacuerit, quorum firmis certe documentis Christus de passione sua futura suos instruebat discipulos adversus crucis scandalum dicens, referente Luca: *hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum. Quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere a mortuis.* Quamobrem reprehendit duos illos discipulos, quod suæ passionis sacramentis nequaquam credidissent, euntes in Luc. 24.

castellum

ANNO CHRISTI 1563.

castellum nominè Emaus die resurrectionis suæ A dicens. *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ! Nonne hæc oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturas, quæ de illo erant.* (Luc. 24.) Utinam hæc Christi doctrina literarum monumentis extaret comprehensa, agnosceremus profecto omnem pene sacram paginam crucis Christi mysteriis illustrari. Ideo superfluum videri poterit si diutius immoremur in congregandis in eam rem quæ dici possunt scripturarum testimoniis: pauca tamen, & admodum pauca de Christi passione futura prædicta referemus. Nam ad ipsos divinorum voluminum fontes remittimus eos, qui avidius & abundantius potare desiderant. B

Primo itaque omnium, in Genesi Christum a Deo promitti ad deletionem peccati, quod primi parentes commiserunt, necnon ad operum diaboli destructionem, ob id a Joanne in Apocalypsi dicitur, agnus ab origine mundi occisus. (Apoc. 23.) Providit enim dominus Deus pro sua erga nos bonitate & clementia, ipsomet die quo peccarunt primi parentes, de remedio adversus peccatum & mortem, quam incurrerant diaboli ac serpentis suasione: ait dominus ad serpentem. *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ: inimicitias ponam inter te & mulierem: & semen tuum, & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.* (Genes. 3.) C Sive enim legamus ipsa conteret, sive ipsum conteret caput tuum, ut quibusdam neotericis placet, semper intelligimus Christum virginis Mariæ filium promitti hac auctoritate, qui debellet sua cruce diabolum. Hanc quidem promissionem hodierna die, quatuor millibus annorum elapsis, Christus implevit eadem hora ac die, qua Adam & Eva peccarunt.

(Irenæus.) In ipsa die, inquit Irenæus libro quinto adversus hæreses, mortui sunt, & debitores facti sunt mortis, in qua manducaverunt. Si quis velit diligenter discere qua die ex septem mortuus est Adam, inveniet ex domini dispositione, qui recapitulavit universum hominem in se ab initio usque in finem, & mortem ejus. D Manifestum est itaque, quoniam in illa die mortem sustinuit dominus obediens patri, in qua mortuus est Adam inobediens Deo. In qua die autem mortuus est, in ipsa manducavit. Dixit enim Deus. *In qua die manducabitis ex eo, morte moriemini.* Hunc itaque diem recapitulans in semetipsum dominus, venit ad passionem pridie ante sabbatum, quæ est sexta conditionis dies, in qua homo plasmatus est secundum plasmationem eam, quæ est a morte per suam passionem donans.

(Epiphan.) Hoc die etiam B. Epiphanius libro primo adversus Tatianos, & hæresim quadragesimam sextam scribens, impletam fuisse prophetiam dicit, E quam B. Paulus ad Ephesios refert capite quinto (Ephes. 5.) dictumque fuisse ipsi Adæ sepulto in loco calvariæ ubi crucifixus fuit dominus: *Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus.* Quia videlicet tactu sanguinis Christi, & corporis ejus dependentis super sepulchrum ipsius Adæ, ipse Adam sit illuminatus. Et locus ille, Calvariæ idcirco appellatus est, quod ibi antiqui hominis & primi parentis conditum esset caput. B. Cyprianus illo antiquior hanc sententiam confirmat sermone de resurrectione Christi, dicens: (Cypria.) Christi sanguine conspersa creditur Adam calvaria, qui sub loco, quo crux domini fixa est, humatus traditur ab antiquis, ejusdem sanguinis sanctificati elapsu. B. Hieronymus refert de eadem re in commentariis epistolæ ad Ephesios capite quinto, (Hieron.) se audivisse quemdam in ecclesia disputantem de hoc loco B. Pauli, qui in theatrale miraculum nunquam ante visam formam populo exhibuit prædictam sententiam.

His tribus multo antiquior B. Irenæus ab hac sententia non multum discessit, qui dicit primum parentem fuisse omnium primum per Christum vivificatum, & salvatum: sic enim scribit capite 32. libri tertii: (Irenæus.) secundus homo (nempe Christus) alligavit fortem, & diripuit vasa ejus, & evacuavit mortem, vivificans eum hominem, qui fuerat mortificatus. Primum enim possessionis ejus vas Adam factus est, quem tenebat sub sua potestate. Et cap. 34. ejusdem, subdit: Cum salvatur homo, oportet eum salvari, qui prior formatus est homo. Quoniam nimis irrationabile est, illum quidem, qui vehementer ab inimico læsus erat, & prior captivitatem passus est, dicere non eripi ab eo, qui vicerit inimicum ereptis filiis ejus, quos in eadem captivitate generavit. Nec victus adhuc pateret inimicus, ipsis veteribus spoliis manentibus apud eum. Quemadmodum si hostes expugnaverint quosdam, & victos duxerint captivos, & multo tempore in servitute possederint eos: ita ut generent apud eos, & aliquis dolens pro his qui servi facti sunt, eosdem hostes expugnet: non tamen juste faciet, si filios quidem eorum, qui captivi ducti sunt, liberet de potestate eorum qui in servitutem deduxerant patres eorum: ipsos vero, qui captivitatem sustinuerant, subjectos relinquat inimicis, propter quos & ultionem fecit consecutis libertatem filiis ex causa paternæ vindicationis.

(Cyprian.) Cyprianus his astipulatur tractatu de Sina & Sion adversus Judæos, dicens: numerum quadragenarium senarium, quem ait ex literis quatuor nominis Adam resultare, passionem carnis Adæ designare, quam carnem in se figuralem Christus portavit, & eam in ligno suspendit. Numerum quidem hunc quadragenarium senarium & quatuor literis nominis Adam colligit, quod a quatuor primis literis quatuor stellarum, per quatuor ordines orbis sitarum, desumptum esse vult. Quarum nomina sunt, ἀνατολή, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία, quæ sunt stellæ orientis, occidentis, septentrionis & meridiei. Ab ipsis quatuor stellis, si quis capitales & primas literas acceperit, habebit quatuor literas, quibus nomen Adam constat, & quibus eisdem a Græcis numerus quadragenarius senarius designatur. Nam Græci literis suis alphabeti, quemadmodum & Latini literis sui alphabeti, ad numerandum utuntur: ita ut illis alpha, α. unum, delta, δ. quatuor, μ. quadraginta significet, & sic ex harum quatuor literarum A, d, a, m, (α, δ, α, μ.) numeris, quibus conficitur nomen hoc Adam, assurgit numerus quadragenarius senarius, quem numerum annorum, ætati Christi in hoc mundo convenire dicit. Ingeniose certe est hæc inventio: sed tamen a vero remotissima, quæ & falso innitatur principio. Quandoquidem nomen hoc Adam, neque Græcus est, nec a dictionibus Græcis deductum, cum Hebræum sit. Non enim semper, quæ in speciem ingeniosiora videntur, sunt & veriora. Placuisse tamen

tamen B. Augustino videntur Cypriani dicta hæc, A qui in tractatibus ac commentariis ad Joannis evangelium eadem refert.

Athanasius. Prædictis satis congruunt, quæ B. Athanasius in quæstionibus ad Antiochum principem scribit, dicens Christum eodem die incarnatum, quo a Deo Adam formatus, nempe sexto die. Cui suffragatur B. Irenæus, dicens capite XXXII. libri *Irenæus.* tertii. Nodus inobedientiæ Evæ, solutionem accepit per obedientiam Mariæ. Quod enim alligavit virgo Eva per incredulitatem, hoc virgo Maria solvit per fidem. Quam nimirum sententiam de virgine Maria tunc impletam fuisse intelligimus, quando missus est a Deo angelus Gabriel ad ipsam salutandam. Tunc quidem verbis angeli *Luc. 1.* credidit dicentis: *Ecce concipies in utero, & paries* B *filium, & vocabis nomen ejus Jesum.* Quemadmodum ipsa Elisabeth comprobat dicens ei: *beata quæ credidisti: quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a domino.* Ejusdem quoque & fidem & obedientiam cognoscimus tunc exhibitam, cum dixit ad angelum: *Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*

Ut igitur in brevem epilogum quæ hoc die sexto notatu digna videntur contrahamus: hæc sunt, patres sanctissimi, præcipua. Hoc die sexto, primus parens Adam a Deo de terra formatus est. Hoc die prima mater Eva a Deo de costa Adæ formata est. Hoc die eodem ad meridiem peccarunt primi parentes comedendo lignum prohibitum; eodem die & hora per peccatum facti C sunt morti obnoxii, & omnibus hujus vitæ miseriis. Eodem die post meridiem Deus providit de primorum parentum ac posterorum salute, dum illos redarguit, & serpenti maledicit deceptori ipsorum: & in antidotum adversus serpentem Christum promittit redemptorem. Decursis subinde fere quatuor millibus annorum hoc die sexto mittitur a Deo angelus Gabriel ad virginem Mariam, quo die filius Dei, hominis filius factus est in utero virginis. Divinæ naturæ humana natura matrimonio indissolubili con*Joan. 1.* juncta est: Hodie, ut uno verbo dicam cum evangelista, *Verbum caro factum est.* Hunc diem vulgari & communi sermone dicimus, festum annunciationis virginis Mariæ, quem merito fe- D stum incarnationis filii Dei vocare possumus. Postremo, hoc die post triginta duos suæ vitæ annos cum tribus mensibus, venit Christus ad passionem crucis, qua eodem die post meridiem primos parentes ac genus ipsorum a peccato illo antiquo in omnes grassante redemit, diabolum vicit & spoliavit, inferorum portas confregit, & viam ad cœleste regnum aperuit. Proin*1. Cor. 15.* de recte scribit Paulus: *factus est primus homo Adam in animam viventem: novissimus autem in spiritum vivificantem. Sed non prius quod spirituale; sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœlestis. Sicut igitur portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.* Jam vero his præ- E libatis, ad institutum revertor, quod leviter, & cursim absolvere cogimur, quippe qui propositæ brevitatis modum jam excessimus, pauca tamen addemus, ne penitus quod de prædicationibus passionis Christi dicere cœpimus præteriisse videamur.

Primus itaque nobis occurrit Abel innocens: *Gene. 4.* hic profecto a fratre Cain injuriam passus, & occisus, Christum a Judæis passurum mortem *Gene. 22.* indicabat. Quid aliud promissio Abrahæ facta: *in semine tuo benedicentur omnes gentes*, promittebat, quam Christum per passionem suam gentibus benedictionem suam largiturum? Quid aliud incerta illa litera ה he. nominis divini ad tetragrammatum nominibus creaturarum Abrahæ & *Gene. 17.* Saræ, quam filii Dei incarnationem ad hominum salutem insinuabat? Nam, qui dicebatur, Abram, pater excelsus, a Deo vocatus est Abraham, pater multarum gentium. Et quæ appellabatur Sarai, domina mea, nuncupata est Sarah, domina, adjectione literæ he nominis divini, & inef- *Gene. 14.* fabilis. Quid aliud Melchisedech sacerdos Dei altissimi, panem & vinum offerens, prædicebat, quam Christum verum sacerdotem, daturum sub specie panis & vini suum corpus & sanguinem, in perpetuam suæ passionis memoriam? Quemadmo- *Luc. 22.* dum ipse testatur dicens: *hoc facite in meam com-* *1. Cor. 8.* *memorationem.* Et Paulus scribit, *quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat.* Quem *Gene. 22.* alium Isaac deferens ligna ad holocaustum designabat, quam Christum crucem in qua pateretur delaturum? Quid aliud venditio Joseph a fratri- *Gene. 37.* bus figurabat, nisi Christi venditionem a Juda, & traditionem in manibus persequentium futuram designabat? Evidentius certe nihil dici potest de futura Christi passione, quam quod prophetavit Jacob dicens: *Lavabit in vino stolam suam,* *Gene. 49.* *& in sanguine uvæ pallium suum.* Benedictio *Gene. 48.* quoque illa, qua benedixit Jacob signo crucis expresso, a commutatis manibus filios Joseph, Manasse, & Ephraim, & in filios adoptavit, quid aliud designabat, quam nos, crucis Christi merito, in filios Dei adoptari?

Hæc certe pauca ex libro Geneseos desumpta, manifeste futuram Christi passionem prænunciarunt. Operis profecto est immensi, si vellemus sigillatim referre, quæ in aliis Moysi libris de Christi passione prædicta sunt. Proinde ex libro *Exo. 12.* Exodi, unum tantum proferemus testimonium de sanguine agni paschalis, quo liberati sunt filii Israel ab exterminatore Ægyptiorum primogenita interficiente: Quandoquidem notissimum est hunc sanguinem, & agnum Christum, verum Dei agnum, significasse suo sanguine fideles a diabolo liberaturum. Quid, quæso, liber Leviticus, sacrificiorum ritum continens aliud promittebat, quam Christum verum sacerdotem, hostiam sui corporis pro populi salute oblaturum? Quid in libro Numerorum *Num. 21.* serpens æneus, quem Moyses jubente domino erexit in deserto, ad sanitatem percussorum a serpentibus præmonstrabat, quam Christum in cruce erigendum ad peccatorum salutem? Quemadmodum ipsemet Christus testatur dicens: *Si-* *Joan. 3.* *cut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat vitam æternam.* Hæc pentateucho paucula dixisse sufficiat, quibus Christus evidenter passurus pro mundi salute prædicitur.

Nunc ad librum psalmorum convolamus, in quo non solum passurus prædicitur, sed & patiens quidem introducitur, ex quo, ut brevitati studeamus, tres psalmos tantum proferemus. Imprimis *Psal. 108.* psalmum 108. de proditione Judæ, & Judæorum consilio contra Christum, ac eorumdem pœna, qui continet triginta versus, & triginta maledictiones, in pœnam triginta argenteorum, quos Judas ex Christi venditione acceperat a Judæis: Ita enim Christus loqui introducitur: *Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est*, scilicet Judæ. *Locuti*

sunt

ANNO CHRISTI 1563.

sunt Judæi & principes sacerdotum cum Juda *linguæ dolosa*, *& sermonibus odii circumdederunt me*, *& expugnaverunt me gratis*. *Pro eo ut me diligerent*, *detrahebant mihi*: *ego autem orabam*, *& posuerunt adversum me mala pro bonis*, *& odium pro dilectione mea*. *Constitue* super eum Judam *peccatorem*, *& diabolus stet a dextris ejus*. Nam si diligenter evangelistas legamus, ter satanas in Judam ingressus invenitur: in proposito, in perseverantia, in actu traditionis Christi. *Cum judicatur*, *exeat condemnatus*, *& oratio ejus fiat in peccatum*: quod certe accidit Judæ dicenti principibus sacerdotum, *peccavi*, *tradens sanguinem justum*. *Qui responderunt*: *quid ad nos? Tu videris*. *Tunc Judas projectis triginta argenteis in templo*, *abiens*, *laqueo se suspendit*, cujus B finem vitæ brevem prædicit dicens: *Fiant dies ejus pauci*, *& episcopatum ejus accipiat alter*.

Act. 1. Matthias scilicet, qui in locum Judæ demortui subrogatus est, ut constat ex primo capite actuum apostolorum: *fiant filii ejus orphani*, *& uxor ejus vidua*. *Nutantes transferantur filii ejus*, *& mendicent*: *ejiciantur de habitationibus suis*. *Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus*, *& diripiant alieni labores ejus*. *Non sit illi adjutor*, *nec sit qui misereatur pupillis ejus*. *Fiant nati ejus in interitum*, *in generatione una deleatur nomen ejus*. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu domini*, *& peccatum matris ejus non deleatur*. *Fiant contra dominum semper*, *& dispereat de terra memoria eorum*: *pro eo quod non* C *est recordatus facere misericordiam*, *Et persecutus est hominem inopem & mendicum*, *& compunctum corde mortificare*. *Et dilexit maledictionem*, *& veniet ei*: *& noluit benedictionem*, *& elongabitur ab eo*. *Et induit maledictionem sicut vestimentum*, *& intravit sicut aqua in interiora ejus*, *& sicut oleum in ossibus ejus*. *Fiat ei sicut vestimentum*, *quo operitur*: *& sicut zona*, *qua semper præcingitur*. *Hoc opus*, & merces, *eorum*, *qui detrahunt mihi*, *apud dominum*, *& qui loquuntur mala*, ait Christus, *adversus animam meam*. Qui diligenter hæc mala enumeraverit, in prædictis versibus, triginta comperiet, in pœnam triginta argenteorum, si quis vel it scire pretium argentei, dicimus valere argenteum quatuordecim D asses, & ob id triginta argenteos valere unam & viginti libras Turonenses.

Quæ reliqua sunt hujus psalmi prætermitto, ut ad alium percurram, in quo passio Christi ab evangelistis descripta plane conspicitur, & Christus patiens introducitur hæc dicere. *Deus*, *Deus meus respice in me*, *quare me dereliquisti*?

Psal. 21. Hebraica veritas non legit, respice in me: sed quemadmodum referunt evangelistæ Christum dixisse, *Eli*, *Eli lamasabathani*, hoc est, *Deus meus*, *Deus meus*, *ut quid dereliquisti me*? *longe a salute mea verba & facta delictorum meorum*, quæ suscepi pro redemptione hominum, pro qua me pati mortem oportet, ob id: *Deus*

Mar. 14. *meus clamabo per diem*, *& non exaudies*, *& no-* E *cte*, sive per noctem, *& non ad insipientiam mihi*, dicendo, *Abba pater*, *omnia tibi possibilia*

Matth. 26. *sunt*, *transfer calicem hunc a me*: *sed non quod ego volo*, *sed quod tu*. *Pater mi*, *si possibile est*, *transeat a me calix iste*: *verumtamen non sicut ego volo*, *sed sicut tu*. Fiduciam in Deo ostendit dicens: *Tu autem in sancto habitas laus Israel*. *In te speraverunt patres nostri*, *speraverunt*, *& liberasti eos*. *Ad te clamaverunt*, *& salvi facti sunt*: *in te speraverunt*, *& non sunt confusi*. *Ego autem sum*, reputatus, *vermis*, *& non homo*: A *opprobrium hominum*, *& abjectio plebis*. *Omnes videntes me*, *deriserunt me*, *locuti sunt labiis*, *& moverunt caput*, dicentes: *Speravit in domino*, *eripiat eum*, *salvum faciat eum*, *quoniam vult eum*. *Quoniam tu es*, *qui extraxisti me de ventre*: *spes mea ab uberibus matris meæ*, *in te projectus sum ex utero*. *De ventre matris meæ*, *Deus meus es tu*: *ne discesseris a me*. *Quoniam tribulatio proxima est*, *quoniam non est qui adjuvet*. *Circumdederunt me vituli multi*, *tauri pingues obsederunt me*, sacerdotes, & scribæ, & Pharisæi, vitulis & tauris ferociores. *Aperuerunt super me os suum*, *sicut leo rapiens & rugiens*, dicentes: *Tolle*, *tolle*, *crucifige eum*. *Sicut aqua effusus sum*, & sanguis meus: *& dispersa sunt omnia ossa mea*, deficiente sanguine. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens*, *in medio ventris mei*. *Aruit tanquam testa virtus mea*, ob sanguinis effusionem: *& lingua mea* præ siti *adhæsit faucibus meis*, *& in pulverem mortis deduxisti me*. *Quoniam circumdederunt me tanquam* feram *canes multi*, tam Judæi, quam Gentiles, *concilium malignantium obsedit me*. *Foderunt clavis manus meas & pedes meos*, *dinumeraverunt omnia ossa mea*. *Ipsi vero consideraverunt & inspexerunt me*: *diviserunt sibi vestimenta mea*, *& super vestem meam miserunt sortem*, milites cum crucifixissent eum. *Tu autem domine ne elongaveris auxilium tuum a me*, *ad defensionem meam respice*. *Erue a framea &* gladio improborum *Deus animam meam*, *& de manu canis* & Judæorum *unicam* animam *meam* derelictam. *Salva me ex ore leonis*, & Pharisæorum, *& a cornibus unicornium*, & belluis indomabilibus *humilitatem meam*. *Narrabo nomen tuum fratribus meis*, *in medio ecclesiæ laudabo te*. *Qui timetis dominum*, *laudate eum*: *universum semen Jacob*, *glorificate eum*. *Timeat eum omne semen Israel*: *quoniam non sprevit*, *neque despexit deprecationem pauperis*. *Nec avertit faciem suam a me*, *& cum clamarem ad eum*, *exaudivit me*.

Quicumque certe vel leviter versatus est in evangelica dominicæ passionis historia, omnia hæc scit impleta fuisse in Christo, quemadmodum & ea quæ psalmo sexagesimo octavo legimus ad hunc modum dicere Christum ad Deum patrem in passionis tempore: *Salvum me fac Deus*, *quoniam intraverunt aquæ* tristitiæ & tribulationum Psal. 68. *usque ad animam meam*. *Tristis est enim anima mea usque ad mortem*. *Sustinete hic*, *& vigilate mecum*. *Infixus sum in limo profundi* dolorum, *&* Matt. 26. 38. *non est substantia*, nec stabilitas. *Veni in altitudinem maris*, *& tempestas demersit me*. *Laboravi clamans*, *raucæ factæ sunt fauces meæ*: *defecerunt oculi mei*, *dum spero in Deum meum*. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei*, *qui oderunt me gratis*. *Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injuste*, *quæ non rapui tunc exolvebam*. *Deus tu scis insipientiam meam* & passionem, *& delicta mea* quæ peccatorum nomine suscepi, *a te non sunt abscondita*. *Non erubescant*, ob mortem meam, *in me*, *qui expectant te domine*, *domine virtutum*. *Non confundantur*, nec offendantur in cruce mea *super me*, *qui quærunt te Deus Israel*. *Quoniam propter te*, & te volente, *sustinui opprobrium* passionum & crucis: *operuit confusio* sputorum *faciem meam*. *Extraneus factus sum fratribus meis* Judæis & discipulis, *& peregrinus filiis matris meæ* synagogæ. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me*, *& opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me*. *Et operui in jejunio animam meam*, *& factum est in opprobrium mihi*. *Et posui vestimentum meum cilicium*, *& factus sum*

sum illis in parabolam. Adversum me loquebantur judices, *qui sedebant in porta, in me psallebant* cantilenas, *qui bibebant vinum. Ego vero orationem meam ad te domine direxi, tempus beneplaciti Deus. Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice me. Et ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me. Tu scis improperium & confusionem meam, & reverentiam meam: in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectavit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum & in retributiones, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurva. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in justitiam tuam. Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.*

De cibo & potu, quem antequam pateretur in cruce Christus obtulerunt, Sibylla etiam futurum prædixit dicens.

Sibylla.

Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν κ' εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν.
Τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξουσι τράπεζαν.

In cibum autem fel, & in sitim acetum dabunt. Inhospitalitatis hanc monstrabunt mensam. Et alia Sibylla Judæam gentem his verbis increpat.

Sibylla.

Αὐτὴ σὺ γὰρ ἄφρων τὸν σὸν Θεὸν οὐκ ἐνόησας.
Παίζοντ' ἐν θνητοῖσι νοήμασι, ἀλλὰ γ' ἀκάνθαις
Ἔστεψας στεφάνῳ, φοβερὴν τε χολὴν ἐκέρασας.

Ipsa enim stulta Deum tuum non cognovisti ludentem mortalibus cogitationibus, sed spinis coronasti corona, horridumque fel miscuisti. Multo plures libenter proferrem psalmos futuræ passioni Christi prænuncios, quos ob temporis angustias silentio præterire cogor: vos tamen supplex rogo, psalmum quinquagesimum octavum legatis. Ex hoc enim plane cognoscetis, Judæos in pœnam criminis in Christum commissi vagabundos fore, nec interficiendos, sed in fine mundi convertendos. *Convertentur*, inquit, *ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum*, dicentium, *sanguis ejus super nos, & super filios nostros*, quoniam quis audivit? *Disperge illos in virtute tua, & dispone eos protector meus domine. Deus ostendit mihi super inimicos meos. Ne occidas eos: neque obliviscantur populi mei.* Quæ tormenta sunt passi propter Christi mortem, qui vult perfectius intelligere, Josephum legat de bello Judaico libro sexto, & Hegesippum de excidio Hierosolymitano libro quinto, qui desolationi Hierosolymitanæ interfuerunt, & eamdem descripserunt.

Psalm. 58.

Josephus, Hegesippus.

Ad prophetas nunc properamus, a quibus futuram passionem Christi prædictam discimus. Isaias siquidem hujus rei amplissimus est testis, ex quo tantum duo assumemus testimonia, in hujus nostri instituti confirmationem. Dicit enim in persona Christi: *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ut scirem quæ ventura erant super me. Ego autem non contradico, retrorsum non abii, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: Faciem meam non averti ab increpantibus & conspuentibus. Dominus Deus auxiliator meus: ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam, ut petram durissimam, & scio quia non confundar. Juxta est, qui justificat me, quis contradicet mihi?* Hæc eadem Sibylla prædixit dicens.

Isaia 56.

Εἰς ἀνόμων χεῖρας, καὶ ἀπίστων ὕστερον ἥξει.
Δώσουσι δὲ Θεῷ ῥαπίσματα χερσὶν ἀνάγνοις,
Καὶ στόμασιν μιαροῖσι τὰ πτύσματα φαρμακόεντα.
Δώσει δ' εἰς μάστιγας ἁπλῶς ἁγνὸν τότε νῶτον.

hoc est.

Sibylla.

In manus iniquorum, & infidelium postea veniet. Dabunt Deo alapas manibus incestis. Et faucibus immundis expuent salivas virulentas. Dabit autem ad verbera simpliciter innocens tunc dorsum.

Idem Isaias manifestius Christi passionem descripsit, dicens: *Quis credidit auditui nostro? Et brachium domini, cui revelatum est? & ascendet, sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Non est species ei, neque decor. Et vidimus eum, & non erat aspectus: & desideravimus eum, despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus ejus & despectus: Unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos reputavimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum: & livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit. Et posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. De angustia, & de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viventium. Propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, & divitem pro morte sua: eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus. Et dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, & voluntas domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam eos plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit.* Sibylla eadem prædixit, dicens:

Isaiæ 53.

Οἰκτρὸς, ἄτιμος, ἄμορφος, ἐν οἰκτροῖς ἐλπίδα δώσει.

id est.

Miserabilis, ignominiosus, deformis in miserabilibus spem dabit.

Καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει μήτις ἐπιγνῷ.
Τίς λόγος, ἢ πόθεν ἦλθεν, ἵνα φθιμένοισι λαλήσῃ,
Καὶ στέφανον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.

hoc est.

Et colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat. Quod verbum, & unde venit ut mortuis loquatur. Et coronam portabit spineam.

Ceterum accipite quid propheticus sermo de Christi passione per Hieremiam pronunciaverit, qui conjurationem Judæorum contra Christum prædixit, dicens: *Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Numquid carnes sancta*

Hiere. 11.

ANNO CHRISTI 1563.

sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es? Subditur. *Tu domine demonstrasti mihi, & cognovi: tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, & non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus,* & crucem in corpus ejus, *& eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius. Tu autem domine sabaoth, qui judicas juste, & probas renes, & corda: videam ultionem tuam ex eis; Tibi enim revelavi causam meam.* Ezechiel propheta Christi crucem aperte præsignavit, qui & virtutem ejus descripsit dicens: *Dixit dominus ad virum indutum lineis, transi per mediam civitatem, in medio Hierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus & viris habentibus vasa interitus dixit audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, & percutite, non parcat oculus vester, neque misereamini: senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres interficite usque ad internecionem. Omnem autem, super quem videritis Thau,* signum crucis in fronte, *ne occidatis, & a sanctuario meo incipite.* Ecce clare ostendit signo Thau, signum crucis repræsentante, signatos in fronte a morte liberari, aliis interfectis. Quod Daniel propheta de passione Christi futura prophetiam acceperit, testatur id evidentissime, quod angelus Gabriel Danieli dixit: *Scito, & animadverte ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit populus ejus, qui eum negaturus est, & civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. Et finis ejus vastitas, & post finem belli, statuta desolatio.* In his verbis prophetiæ, describitur tempus futurum Christi venturi, & quo tempore passurus sit. Septuaginta hebdomadæ conficiunt annos quadringentos nonaginta.

Ezech. 9. Servandi signantur. Occiduntur non signati. Daniel. 9. Reædificatio Hierusalem.

Hæc ex majoribus prophetis paucula, institutum de prædictionibus passionis Christi satis superque demonstrant. Si liceret per temporis opportunitatem, illud idem confirmarem aliorum prophetarum (quos minores appellamus) testimoniis. Verumtamen quia temporis habenda est ratio, minime convenit per singulos discurrere. Sit igitur vobis unus Zacharias propheta pro omnibus testis passionis Christi, qui de Christo loquens ait: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Et aspicient ad me, quem confixerunt. Et plangent eum planctu, quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte primogeniti. Et quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet, his plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit dominus exercituum. Percute pastorem, & dispergentur oves.* Clarissima profecto sunt hæc passionis Christi proloquia, a prophetis decantata. Quapropter his finem imponemus: modo prius id quod Sapientiæ capite secundo legimus de ea re, breviter retulerimus. *Dixerunt impii cogitantes apud se non recte: Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat: factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Gravis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ ejus. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se a viis nostris, tanquam ab immunditiis, & præfert novissima justorum, & gloriatur, patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sunt, & tentemus, quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt novissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, & probemus potentiam illius. Morte turpissima condemnemus eum. Erit enim respectus ex sermonibus ejus. Hæc cogitaverunt & erraverunt. Excæcavit enim illos malitia eorum, & nescierunt sacramenta Dei.* Quid his apertius dici potuit a prophetis de Christi morte? quæ non tam futura prædici, quam præterita narrari videntur. Paucula itaque quæ ex multis collegimus, & multo plura reliquimus brevitatis studio, vos, quæso, patres sanctissimi, alacri animo suscipite, ex veteri testamento, in testimonium futuræ passionis Christi.

Zach. 11. Zach. 12. Zach. 13. Zach. 12. Sapien. 2.

In novo testamento quasi passim licet videre, & legere prædictiones, quibus Christus disertis verbis, tam Judæos, quam discipulos, passionem suam docuit, quas cum sciamus vobis satis esse exploratas, sponte prætermittimus, ut finem aliquando primo articulo imponamus, & ad secundum veniamus, quo ostensuri sumus, sicut promisimus, quam necessaria nobis fuerit Christi passio. Porro ut nos attentius & lætius de hoc dicentes audiatis, de tertio articulo nihil prorsus dicemus. Qui de illo abunde quippiam discere velit, legat, quæ capite vigesimo nono libri quarti de celebratione missarum nos scripsimus.

Qui cognovit nos omnes nasci filios iræ, & servos peccati & diaboli, facile intelligit, quam Christi passio fuerit nobis necessaria: *omnes enim peccaverunt,* ut scribit B. Paulus ad Romanos & *egent gloria Dei. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, in sanguine ipsius. Ubi itaque venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret: ut adoptionem filiorum reciperemus. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum: sed ut salvetur mundus per ipsum. Venit enim filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat. Quoniam per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur. Sicut enim per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset: sed regnavit mors ab Adam, usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccaverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum: Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia unius hominis Jesu Christi, in plures abundavit. Si enim unius delicto*

Rom. 3. Gala. 4. Rom. 8. Luc. 19. 1. Cor. 15. Rom. 5.

Anno Christi 1563.

delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ & donationis, & justitiæ accipientes in vita regnabunt, per unum Jesum Christum. Igitur sicut delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi. Et ita factum est, ut ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia, per Hebr. 2. *Jesum Christum*, de quo alibi scribit beatus Paulus. *Eum, qui modico, quam angeli, minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum, propter quem, & per quem omnia qui multos filios in gloriam abduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. Qui enim sanctificat, & qui sanctificatur, ex uno omnes. Propter quam causam, non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te.* Et iterum: *ego ero fidens in eum.* Et iterum: *ecce ego & pueri mei, quos dedisti mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam obnoxii erant servituti. Nusquam enim angelos apprehendit: sed semen Abrahæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis* Joan. 3. *qui tentantur auxiliari.* Quapropter recte scribitur a beato Joanne: *In hoc apparuit filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. Et scitis, quia ille apparuit, ut peccatum in eo non est.*

Constat itaque filium Dei, hominem factum fuisse, ut sua passione nos a peccato ac diaboli vinculis liberaret. Unde agnoscimus summam ac ineffabilem Dei caritatem erga nos, quemadmodum scribit beatus Paulus, dicens: *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus, pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori? Commendat autem caritatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortem filii ejus: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem, sed & gloriamur in Deo, per dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.* 1. Petr. 3. In eamdem scribit sententiam beatus Petrus, dicens: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo.* De 1. Joan. 4. qua caritate Dei erga nos scribit beatus Joannes: *In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum: sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.* Et proinde nos ad mutuam dilectionem, Dei exemplo hortatur, dicens: *Carissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Nos quoque Deum diligamus,* Ephes. 2. *quoniam & ipse prior nos dilexit:* quemadmodum etiam Paulus ait, dicens: *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis,*

A *convivificavit nos Christo, cujus gratia estis salvati, & conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus, in Christo Jesu, ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ, in bonitate super nos, in Christo Jesu.* Quapropter ad dilectionis opus excitat, dicens: *Ambulate in* Ephes. 5. *dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo, in odorem suavitatis.* Et cum subdit: *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi: sed ut sit sancta & immaculata.* Beatus quoque Joan-
B nes scribit: *In hoc cognovimus caritatem Dei: quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere:* Quandoquidem *majorem hac dilectionem nemo habet,* Joan. 15. *quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis:* ob id Christus se proponens in exemplum ac regulam, pastoribus ecclesiæ dicebat: *Ego sum* Idem 10. *pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Ego sum bonus pastor, & cognosco meas, & cognoscunt me meæ: & animam meam pono pro ovibus meis. Propterea diligit me pater, quia ego pono animam meam.* Nam *sic Deus dilexit mun-* Idem 3. *dum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam*
C *æternam.*

Teneamus itaque firma ac perpetua memoria tantæ caritatis erga nos beneficium: maxime qui agnoscimus Christum eucharistiæ instituisse sacramentum, ut nos tam dilectionis suæ quam passionis perpetuo memores efficeret. *Scimus* Rom. 8. *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis nos separabit a caritate Dei? Tribu-*
D *latio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus, superamus propter eum qui dilexit nos.* Et beatus Joan- 1. Joan. 2. nes scribit: *Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem Iesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi.* Manifestum est Tit. 2. ergo, quod *apparuit gratia Dei salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie & juste & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & salva-*
E *ris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Etenim *unus est Deus, unus & mediator Dei* 1. Tim. 2. *& hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus:* quemadmodum ipsemet testatur Christus dicens: *Filius hominis* Matth. 20. *non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam redemptionem pro multis. Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Quia scriptum est: Maledictus omnis qui* Galat. 3. *pendet in ligno: ut in gentibus benedictio Abrahæ*

ANNO CHRISTI 1563.

fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem, factus est pro nobis egenus, scribente Paulo: Scitis gratiam domini nostri Jesu Christi: quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives: ut illius inopia, vos divites essetis, factus est pro nobis peccatum, id est, oblatio pro peccato nostro, ut Deo reconciliaremur, attestante eodem Paulo: Deus nos reconciliavit sibi per Christum. Eum enim, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. Eam ob rem ad Romanos scribit: Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu, liberavit me a lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui namque mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? An ignoratis, fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus: Consepulti nos sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur: Mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato (& hoc peccatum nostrum) mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viventes autem Deo in Christo Jesu. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma justitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominetur. Non enim sub lege estis, sed sub gratia. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Quandoquidem caritas Christi urget nos, æstimantes hoc: quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus: Ut & qui vivunt, jam non sibi vivant: sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Quare nemo sibi vivat vestrum, & nemo sibi moriatur. Sive enim vivamus, domino vivamus: sive moriamur, domino moriamur, sive ergo moriamur, sive vivamus, domini simus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & vivorum & mortuorum dominetur. Non enim estis vestri, Empti estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Et in timore, incolatus vestri tempore, conversamini: scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Si quidem in Christo Jesu, nos qui eramus aliquando longe, facti sumus prope in sanguine Christi: ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, ut reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Ob id placuit Deo in ipso omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. Hinc factum est cum nos mortui essemus in delictis, & præputio carnis nostræ, convivificavit Deus pater cum Christo, donans nobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum Christus tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus, & potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. Siquidem factus est primus homo Adam in animam viventem: novissimus Adam in spiritum vivificantem. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.

Et Christum audiamus dicentem: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Debemus ergo nos infirmiores, imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Unusquisque nostrum proximo suo placeat, in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me: Debemus & nos benefacientes patienter sustinere injurias nobis illatas. Hæc est gratia apud Deum, si bene facientes patienter sustinemus. In hoc enim vocati sumus: Quia & Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus; qui malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus, cujus livore sanati sumus. Si qua igitur consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si quæ societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, patres amplissimi. Nam gaudium meum illud est, ut idem sapiatis, ut eamdem caritatem habeatis, ut unanimes sitis omnes, ut idipsum & idem sentiatis, ut nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitremini, non quæ sua sunt singuli consideretis, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris.

Obsecro insuper vos, patres sanctissimi, per nomen domini nostri Jesu Christi, & per passionem, & crucem ejus, quam hodie nostri causa sustinuit, ut unum & idem dicatis omnes, non sint in vobis schismata, non audiantur inter vos contentiones. Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Non detis occasionem, ut dicatur de vobis, facta est contentio inter eos quis eorum videretur esse major, audiatis Christum dicentem: Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: sicut filius hominis non venit

Marginal references: 2. Cor. 8. — Idem 5. — Rom. 8. — Idem 6. — Galat. 5. — 2. Cor. 5. — Rom. 14. — 1. Cor. 6. — 1. Pet. 1. — Ephes. 2. — Colos. 1. — Idem 2. — 1. Cor. 15. — Matth. 16. — Rom. 15. — 1. Pet. 2. — Philip. 2. — Ibidem. — 1. Cor. 1. — Luc. 22. — Matth. 20.

ANNO CHRISTI 1563.

venit ministrari, sed ministrare. Ego in medio vestrum sum, sicut is qui ministrat, & non qui recumbit. Firmissima est hæc Christi sententia: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.* Et hæc Ecclesiastici: *Quanto major es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam.* Quibus sententiis structus ac admonitus summus pontifex beatus Damasus, ac hujus successores, & præsertim beatus Gregorius, se servos servorum Dei dixerunt, & usque ad nostra tempora. Sciebant quoque a beato Petro prædecessore scriptum esse: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.* Abstinebimus quidem facile ab omni vanæ gloriæ appetitu, si semper mortificationem Jesu Christi in corpore nostro circumferamus, *ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.* In nobis vivat, & loquatur Christus, in nobis non infirmetur, sed potens sit. *Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute.* Crucis Christi persecutionem pati nequaquam vereamur, sed cum Paulo dicamus intrepide: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Cum Paulo vere dicamus. *Nemo mihi molestus sit: Ego enim stigmata domini Jesu in corpore meo porto.* Sunt hodie, qui istud dicere possunt in hac civitate, sicut hesterno die cognovimus: quos certe reprobare haud possumus, sed hos valde probamus, modo interna externis respondeant.

(Eccles. 3. — Damas. ad Stephan. — 1. Petr. 5. — 2. Cor. 4. — 2. Cor. 13. — Galat. 6.)

Valeant igitur crucis Christi adversarii, de quibus Paulus scribit ad Philippenses. *Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Prætermissis itaque quam plurimis, quæ de Christi fructuosa passione dici juste possunt, ad finem propero dicendi, hoc unum subjiciens ex beato Paulo ad Hebræos: *Deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis adversum peccatum repugnantes. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim habemus hic civitatem manentem, sed futuram inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno*, & dicamus omnes:

(Philip. 3. — Hebr. 12. — Idem 13. — Idem 4.)

Christe, ave, spes unica,
Hoc passionis tempore:
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam. Amen.

CXV.

VERBA PROLATA AB ILLUSTRISSIMO domino Joanne cardinale Morono primo præsidente, & legato sacri concilii Tridentini, in ejus prima comparitione in generali congregatione die Martis XIII. Aprilis MDLXIII.

Quo in statu sit respublica Christiana, patres reverendissimi, omnibus perspicuum est. Nullus enim ignorat quanta sit religionis perturbatio, quam neglecta, imo prorsus contempta sit omnis ecclesiastica disciplina, quæ bella, quæ seditiones populorum fuerint, atque etiam nunc sint, quas clades a potentissimo ac perpetuo Christiani nominis hoste Turca superioribus annis, terra marique acceperimus, quam ingens denique periculum nobis ab ejus potentia dissidiis nostris semper immineat. Has ob causas omnibus, ut dixi, manifestas Pius IV. pontifex maximus bono consilio atque optima voluntate concilium œcumenicum in hanc civitatem convocavit, ut si fieri possit, Deo imprimis opem ferente, remedium aliquod tot malis inveniretur. Nam cum propter indignationem Dei ea nobis proculdubio eveniant: si catholicæ fidei, & veteris innocentiæ puritas revocabitur, placato Deo, & bella, & seditiones cessabunt, & imminentia cervicibus nostris pericula facilius repellentur. Congregatum est igitur hoc concilium frequens & celeberrimum, in quo sunt tot viri præstantissimi.

Adsunt duo principes cardinales, & nobilitate, & omnibus virtutibus insignes. Adsunt illustrissimi oratores, & Cæsareæ majestatis, & tot maximorum regum, liberarum civitatum, principumque ac nationum: Adsunt etiam tot præsules egregia doctrina, spectata vitæ probitate, & sapientia quadam cœlesti præditi. Nec desunt complures excellentissimi theologi, ac doctores peritissimi, omnes viri omni laude digni. Congregato autem hoc concilio, cum jam ea tractarentur, quæ ad susceptum negotium pertinere videbantur: Ecce in ipso cursu erepti sunt nobis duo prudentissimi, vereque illustrissimi cardinales, Mantuanus, & Seripandus, quorum mortem non sine magno animi dolore ad memoriam revoco: Nam etsi eos felices beatosque futuros esse existimem, quia scriptum est: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*: doleo tamen, & reipublicæ causa, quæ eorum opera his temporibus maxime indigebat, & mea. Nam utrique eorum familiaritate ac necessitudine conjunctus eram. Accepto nuncio tam acerbo mortis illustrissimi Mantuani summus pontifex cum sacro cardinalium cœtu, me & virtute, & ceteris omnibus rebus longe inferiorem illi suffecit: adjunxitque ad hanc legationem conciliarem reverendissimum cardinalem Navagerium, virum multa eruditione & prudentia clarum. Vere dicam, patres, quantam licuit, quantum potui, hoc onus recusavi, ejus gravitatem, & virium mearum imbecillitatem reformidans. Sed quid? Hunc timorem vincit obedientiæ necessitas. Parendum fuit vicario Christi, qui Petro, & ejus successoribus oves suas pascendas, regendasque commendavit. Huc igitur jussus veni. Ad Cæsaream quidem majestatem nunc profecturus: sed mox, Deo dante, inde reversurus: ut cum illustrissimis collegis, ac dominis meis legatis, ea quæ ad salutem populorum, ad ecclesiæ splendorem, ad Christi gloriam

(Apoc. 14.)

ANNO CHRISTI 1563.

gloriam illustrandam pertinent, una vobiscum agam.

Ac ut cetera desint, duo certe præcipue mecum affero. Alterum optimam voluntatem summi pontificis certam & exploratam, qui nihil magis optat, nihil æque curat, quam ut doctrina fidei ab hæresibus repurgetur: mores corrupti emendentur: abusus tollantur, commodis ac necessitatibus provinciarum, quæ olim maxima pietate floruerunt, consulatur: Pax denique & unio etiam cum adversariis omnibus quantum fieri poterit, salva pietate, atque apostolicæ sedis dignitate constituatur. Alterum quod affero, est huic non dissimile, propensam voluntatem meam ad ea peragenda (Deo adjuvante) quæ sanctitas sua verbo præcepit. In hoc enim omne ingenium meum, quamvis perexiguum, omnem operam, & industriam collocabo, quæ res quantum fructum sint allaturæ, patres sapientissimi, in manu vestra situm est. Nam prudentia vestra, doctrina vestra, auctoritate etiam vestra hoc concilium ad bonum & optatum finem perduci poterit. Quamobrem vos, patres, omni honore digni hortor, & per Deum immortalem obtestor, ut remotis contentionibus atque discordiis, quæ magnum orbi Christiano offendiculum præbent, remotis quæstionibus inutilibus, quæ non ad ædificationem fidei, sed potius ad subversionem audientium, ad tempus frustra conterendum faciunt, ea serio, ac sedulo agatis, quæ maxime necessaria sunt: illud diligenter attendentes, ne scientiæ vento, cum inter vos sint tot doctissimi viri, ab humilitatis portu ejiciamini. In hoc enim negocio Dei, multa opus est prece, maxima humilitate, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*: quod si humiles, unanimes, ac concordes fueritis, duce Spiritu sancto, omnia bene & recte perficietis, fructum uberrimum ecclesia Dei ex tot periculis, longis itineribus, laboribus & impensis vestris percipiet. Et vos lumen quoddam magnum, & clarissimum scientiæ, & doctrinæ accendetis, atque in alto collocabitis. Ad quod non solum ii qui nunc vivunt, sed etiam posteri cursum vitæ dirigentes, tutissimum salutis portum facillime tenebunt: Deus autem propter vos maxime laudabitur, & glorificabitur, & vos ejusdem laudis participes eritis in hac vita, & post hanc vitam, gloriam immortalitatis immarcescibilem percipietis.

Jac. 4. 2. Petr. 5.

CXVI.

CONCIO R. PATRIS MAGISTRI Christophori Sanctotisii, Hispani, Burgensis, ordinis eremitarum divi Augustini. De signis veræ ecclesiæ agnoscendæ, habita ad sacrosanctam œcumenicam synodum Tridentinam, dominica tertia quadragesimæ MDLXIII.

QUOTIES mecum tacitus hujus nostri sæculi calamitosa tempora recolo, illustrissimi sedis apostolicæ legati, oratores clarissimi, animarum pastores vigilantissimi: quoties serpentis antiqui aspectum perniciosum, virulentumque afflatum, qui universas pene Christiani orbis provincias infecit, perpendo, videre videor illorum temporum miserrimam faciem, quibus ante felicissimum Christi adventum, immanis ille totius humanæ naturæ hostis, atque inimicus, totum orbem per tyrannidem invaserat, mortuam redivivam apparere. Videre, inquam, videor idipsum inimicum acriter sævientem, atque eo acrius, quo est citius tyrannicum ejus imperium, nostris cervicibus excutiendum. Quis non animadvertat calamitates, cædes, & clades, quibus universum orbem involvit? quis non consideret nullum pene orbis tractum esse, in quo non Sinon incendia jactet? in quo non omnia versa, labefactata, & propemodum extincta sint? Omnia pene divina humanaque jura sublata, pietas explosa, religio commaculata, sacramenta convulsa, ecclesiæ sanctissimi pastores, non ejecti, sed trucidati, templa augustissima, aræque sacratissimæ, non dirutæ, sed sanguine madentes, spectantur. Et quod omnium est longe gravissimum, tot animarum deplorandam adeo evastationem quis non uberrimis lacrymis prosequatur? Quis si tempora temporibus conferat, non judicet hæc nostra perinde lugenda, atque illa quibus tyrannus per totum terrarum orbem longe lateque dominabatur?

ANNO CHRISTI 1563. *Apoc. 11. 6.*

Verum sicut patres illi prisci, ea unica expectatione, damna omnia levius ferebant, quod brevi adfuturum sperarent diri tyranni vindicem, atque ultorem Christum: ita etiam orbis, qui dæmonis tyrannidem experitur, (quæ novis quotidie accessionibus augetur, atque invalescit) in hoc tamen uno spem omnem defixit suam, cogendam nimirum fore aliquando sacrosanctam, œcumenicam synodum, cujus insuperabili virtute ac potentia, universa dæmonum stratagemata, atque hæreticorum machinamenta superanda & evertenda essent. Quod tanto desiderio efflagitabant omnes, quod unum ad teterrimam pestem, per totum terrarum orbem pervagatam supererat remedium id primum divino consilio, deinde sanctissimi pontificis Pii IV. pietate, studio, ac diligentia, ultro oblatum est. Affulsit jam tempus illud diu a nobis exoptatum, quo divino præsidio ac vestro, sanctissimi patres, studio, & diligentia hostes devincentur, dæmones expellentur, scissaque dogmata resarcientur. Sicut namque Christus humanam induens naturam tyrannum superavit, ac de eo gloriosissimam victoriam, triumphumque præclarum reportavit: pari quoque modo sponsa ipsius ecclesia in unum congregata, dæmonum viribus superatis, hæreticorumque dogmatibus ejectis, triumphum præclarum, nobisque summe necessarium relatura est. Qua de re, patres sanctissimi, duo in hac oratione dicenda suscepi. Principio dæmonis in stabilienda sua ecclesia summum studium ostendam. Secundo, quatuor signa primarie, quibus vera a falsa, legitima ab adulterina internoscenda est ecclesia, ex ipsius hodierni evangelii contextu deprompta, ob oculos ponemus. Vos, patres amplissimi, pro humanitate vestra quæ summa est, oro atque obtestor, ut me dum hæc persequor, benigne & attente audiatis, futurum spero, ut hac humanitate recreatus, suscepti muneris magnitudini, cui me imparem agnosco, aliqua ex parte satisfaciam.

Cum ab orbe condito, serpentis antiqui studium id fuerit, ut novum sibi populum, novum regnum, novamque ecclesiam erigeret, atque exædificaret: ubi princeps sceptrum & clavum tenens, edicta observanda daret: ac tanquam orbis supremus imperator, debitum sibi tributum ab omnibus acciperet: denique uti Deo, summum honorem, & cultum, cunctique mortales, immortales-

talesque impenderent: nihil eorum quæ ad divinos pertinere possent honores, omisit. Intuitus fuerat initio Deum, thronum, soliumque illud supremum occupantem: unde nimium sibi indulgens, ac luce propria delectatus, in Dei neglectum prolapsus est, thronumque suum super astra locandum, & divinum sibi honorem decernendum cupivit. *Ascendam*, inquit, *in cœlum, & super astra Dei exaltabo solium meum, & similis ero altissimo*. Sed falsus opinione sua (neque enim in cœlo inexhaustæ, effrenatæque ipsius ambitioni locus erat) alia via terrarum orbem aggressus est. Probe noverat princeps ille tenebrarum, hominem humo a Deo excitatum, maximis beneficiis ornatum, ut quamvis gravi illa corporis mole constaret, in cœlitum numerum, si divinæ legi obtemperaret, adscriberetur. Ne itaque in ejus locum surrogaretur, quo se dejectum sciebat, internecinum in hominem exercens odium, illius interimendi, ac funditus evertendi consilium cœpit. Ut quem Deus præcepto in officio continere statuerat, in sua castra inobedientia persuasa, pertraheret. Vidit, Deum leges imposuisse, leges & ipse tulit: sacrificiis coli, & placari solere, ipse sibi cultores invenit, qui teterrimas etiam crudelitatis ceremonias edere non dubitarent: ita ut frequentissime humano sanguine aras imbuerent. Rhodii, qui propter doctrinam in Minervæ tutela esse credebantur, hominem Saturno sacris anniversariis immolabant. Et Græci ferme omnes piaculum credebant, si antequam in aciem prodirent, non humana cæde aras atque templa funestarent. Romani licet raro, aliquando tamen humanis hostiis, Deos placandos esse statuebant. Ut hic Scythicam illam Dianam, numquam crudelitate satiatam, & alia sæva numina prætermittam: Satis constat Phœniciæ principes in magnis reipublicæ calamitatibus, solere unum ex liberis quem haberent carissimum, ut hostiam jugulare. In Syria parentes omni pietate repudiata liberos suos igni consecrabant. Sed quid moror recensendo ea sacra, quæ dæmonum impulsu in cæde, & sanguine versabantur, cum historiæ pene nihil præter nefaria sacrifitia sonent? Agnovit item satan Deum per angelos, & prophetas gentes sæpe allocutum, quibus internunciis de ipsius voluntate fierent certiores: ipse similiter per idola responsa dedit. Atque hoc quidem nomine in multis orbis partibus celeberrima Deorom templa, (quæ recensere longum esset) erexit, quo fere omnes certatim ut ad præsentissimum numen confugiebant. Colebant & in maxima veneratione habebantur vates, ac divinatores, quibus hæc arcana communicari credebant. Erat apud gentes celebre quoddam hominum genus ob hanc ipsam cum diis immortalibus consuetudinem. Apud Gallos Druydæ, apud Chaldæos Magi, apud Indos Brachmanes, qui omnes mendaciorum magistri, ad vanissimum quodque, adeoque impurissimum superstitionis genus eas excitabant, & hortabantur. Hujusmodi prophetas illis demandavit, qui suam ecclesiam propagarent.

Isai. 14.

Sed ne externa gentium, barbararumque nationum referendo sermonem protrahamus, ad artes quas satan hoc infelicissimo ævo exercet, attingendo potius, quam explicando, reliquum orationis decursum, convertamus. Novum sapientia divina ecclesiæ restaurandæ modum excogitarat, ut veniente Filio Dei quem caput super omnem ecclesiam constitutum testatur Paulus, ea unitate illam sibi copularet, qua præclaro affecti benefi-

Ephes. 1. 1. Joan. 3.

A cio, filii Dei & nominarentur, & essent. Quamvis sint diversæ nationes, sanguine disjunctæ, conditione dispares, locis segregatæ, ac longe inter sese dissitæ: posteaquam tamen in unitate fidei congregatæ sunt, ut sub Christo imperatore militent, omnes repente eo agnationis, & propinquitatis vinculo astringuntur, ut ad quemdam divinitatis gradum, atque amplitudinem, quo immortalem Deum, patrem nominare possint, accedant. Quis oratione tantum beneficium complecti, aut mente concipere poterit? Quis agnationem filiorum Dei, ab ipso filio partam, suoque sanguine contestatam, & a patre supremo consignatam dissolvere audebit? At veterator ille ecclesiæ Dei oppugnator, novum hunc ecclesiæ reparandæ modum B considerans, nova & ipse stratagemata commentatus est, quibus Dei ecclesiam quoad ejus fieri posset, vastaret, atque erueret: suamque majoribus incrementis reficeret, & instauraret. Omissas faciamus barbaras nationes, majorem partem orbis occupantes, quas dilatato imperio tyrannus possidet, ac gubernat. Omittamus quoque peccatorum myriades, quas ipse in ecclesiæ castris fovet, & alit.

Videamus tamen quibus artibus in hoc Christianitatis angulo, suum dilataverit imperium. Si conferamus caput capiti, propagandi modum propagationis studio, incrementa nostræ incrementis ipsius: quid non invenire licet eorum, quæ in catholica gesta sunt ecclesia, ab ipso satana effigiatum, atque expressum? Adeo quidem ut C quamplurimi veritatis similitudine delusi, in fœdissimam errorum sentinam misere prolapsi fuerint. Animum advertite, patres, modum stupendum, (miraculum potius dixerim) haud satis pro dignitate celebratum: quo Deus universum orbem ad suam fidem vocavit. Non ut tantæ molis & magnitudinis opus fabricaret, magistros omni disciplinarum genere instructos, adscivit: sed duodecim ignobiles, indoctos, non humanæ sapientiæ verbis inflatos, sed Spiritu sancto afflatos: non armis corporeis munitos, sed verbi Dei gladio armatos: non copiis undique ære collectis, sed nudos, despectos, omnique humano destitutos præsidio. Atque hi quidem tanto animi robore orbem aggressi sunt, ut brevi pene totum D Christi fide compleverint. Adeo sane ut de dæmonibus, de deorum statuis, de ipsis principibus atque summis philosophis mundi doctoribus parta victoria: nihil præter Christum, & hunc crucifixum, aut audiretur, aut coleretur. Et ut hanc fidem perpetuo contestatam nobis relinquerent, non dubitarunt sese in cædem, & flammam ultro & libenter objicere. Tyranni cruciatus, verbera, cruces, uncos, & inaudita tormentorum genera, necem denique eis constituebant: quo sanctissimæ religionis memoriam, ex eorum, & omnium animis delerent: nullis tamen neque minis, neque terroribus, nec exquisitissimis suppliciis, Christiana virtus frangi aut debilitari potuit. Cumque terrores, atque adeo tormenta deficerent: E illi tamen Heroes invicti, in eadem semper mentis constantia permanserunt. O virtus animi eximia. O caritas quavis firma acie insuperabilior. Quid jam magnificentius dici, aut animo concipi potest? Non modo primorum fundatorum sanguine, præclarum hoc ecclesiæ semen irrigatum excrevit: verum in dies altius radices agens, martyrum sanguine profuso, ita est corroboratum, ut nullo quantumvis validissimo tempestatis impetu concussum, commoveri aut agitari posse videretur.

Verum enimvero satan hac unica arte, ecclesiam

ANNO CHRISTI 1563.

siam suam deletam, sua templa, arasque dejectas, & jam Saturni, Jovis, Martis, cæterorumque deorum statuas prostratas animadvertens, suam tyrannidem excussam, fallaciam patefactam, superbiam compressam, suas denique vires propemodum confractas: non tamen ob id animum despondens, aut ab instituto, semelque concepta nequitia, desistens, novos & ipse sibi apostolos instituens, per universum orbem demandavit: ut Christi fidem abolendam, suosque errores inserendos, summa animi contentione curarent. Quid quæso sunt aliud novorum dogmatum assertores, quam pseudoapostoli? testatur id vas electionis Paulus, cum inquit: Hujusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi, & non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. *2. Cor. 11.*

Non est ergo, inquit, magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ, quorum finis erit secundum opera ipsorum. Quis, quæso, tantæ erit audaciæ, ne dicam dementiæ: ut in apostolum Christi sese audeat transfigurare? Hæreticus. Et qui se poterit transfigurare? Dæmonis arte instructus. Quo autem pacto? audite. Apostoli Spiritu divino afflati, nihil aut docebant, aut faciebant, quod non Spiritus sancti magisterium spiraret: (non enim ipsi erant, qui loquebantur, sed Spiritus ille sacer, qui per eos verba fundebat) Heretici autem, a dæmone obsessi, phanatico quodam spiritu agitati, nova dogmata ab ipso dæmone potius, quam a se excogitata, passim effutiunt, quibus satan per eos verba facere facile intelligi potest. Apostoli divinæ legis exemplis, testimoniisque adductis, quam ipsi docebant veritatem, testificabantur. Pseudo vero apostoli, quid non e scripturis proferunt, quid non rimantur, quid non perlustrant? Videas illos ad singula quæque dogmata constituenda, nunc apud suos, nunc apud exteros, nunc privatim, nunc publice, nunc in concionibus, aliquando vero libris editis, nunc in compotationibus, quandoque autem in privatis colloquiis, per sacræ legis volumina, volitare. Sed nihil unquam proprio Marte proferunt, quod non etiam scripturæ verbis detortis, laceratis ac plane mutilis, impurissimi isti adumbrare conentur. Atque in libris editis (quibus isti mendaciorum consarcinatores totum propemodum complevere orbem) quæ vel minima pagina reperire potest, quæ non novi, & veteris testamenti sententiis a vero sensu detortis, fucata & colorata sit? Hujusmodi est eorum studium. Sciunt namque gravem illum, quem eorum scripta exhalant halitum, nemini emunctæ naris placere posse nisi cœlesti eloquio veluti aromate quodam condiatur. Ne qui humanum facile deprehendere errorem possunt, divino oraculo delinitum, internoscant. *Matth. 10.*

Hos servator omni studio cavendos præceperat: *Attendite*, inquit, *a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.* Qui sunt quæso hi falsi prophetæ, quam pseudo apostoli, qui eisdem vestibus quibus mansuetissimæ Christi oves induti, universum ecclesiæ gregem intrepidum, atque securum reddunt? Verum (proh dolor) lupi feri & rabidi caulas ecclesiæ semper infestantes, & gregem Christi crudeliter lacerantes sunt: qui divinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obvolvuntur, ut quum lanæ mollitiem persenserint, dentium ferociam nequaquam pertimescant. Quid amplius? Sicut veri apostoli in attestationem fidei, quam per orbem disseminabant, non modo contumelia alacri, infractoque animo perferebant, verum ultro sese tormentis objiciebant: sic etiam pseudoapostoli operarii subdoli carceres, verbera, cruciatus, mortem denique ipsam imperterrito adeo atque obstinato animo perferre solent: ut eos naturam ipsam vincere, ac superare dicas, flammis etenim libenter se tradunt, cruces atque suspendia amplexantur, in mediis ipsis rogis lætitiam cantu testantur. *Matth. 7.*

ANNO CHRISTI 1563.

Deus bone, quot sunt hæreticorum myriades, qui non modo in ferendis variis tormentorum generibus, sed in exoptandis ambitiosi videri volunt! Qui tanquam si pro Christi fide paterentur, ad cædes ut lautissima convivia accurrunt. Quis, cum ita sit illos non judicet a dæmone obsessos, atque misere exagitatos: qui illos jam in rogos comburendos, nunc in aquas suffocandos præcipites agit? Sed qui hosce pseudoapostolos internoscere poterimus? quis lupos prædæ inhiantes non fugiet? *Marc. 9.*

Verum si lupus cum agno deposita non modo ferocia, sed effigie decumbit & pascitur, quis eum dignoscere poterit? quis eum cavebit? *A fructibus*, inquit, *eorum cognoscetis eos*: Hos ego fructus, dices, agnoscere facile non possum. Catholicæ enim ecclesiæ apostoli populum sua doctrina instituunt: pseudoapostoli idem student, Illi scripturarum testimoniis, & exemplis auctoritatem conciliant: Isti non secus auctoritatibus undique collectis, quicquid dicunt, stabilire conantur. Illi suo sanguine sibi doctrinæque suæ immortalem gloriam pepererunt: isti non aliter proprio sanguine profuso, doctrinam suis consignatam relinquunt. Illi non paucos cum excruciarentur, in fide obfirmarunt: Isti haud pauciores (ne dixerim plures) obstinatione & pertinacia animi fascinant. Si ad finem & exitum, si ad ea quæ jam oculis patent, advertamus: quis non videat apostolorum fructum, quamvis initio in immensum prope creverit, adeo quidem, ut unus Paulus a Hierusalem ad Illyricum usque evangelium propagaverit, jam quod non sine summo dolore dici potest, tam exili angustoque angulo conclusum; vix ut ecclesiæ naviculæ, portus aliquis quietus, & tutus relictus sit? At pseudoapostolorum fructus adeo excrescunt, atque limites proferunt, ut regna occupent, regionesque integras possideant. Jam Germaniam illam religione quondam & pietate florentem, horum afflatu infectam, atque contaminatam videmus. Jam Angliam universam, hujus mali participem non solum, verum hæredem non sine dolore aspicimus. Jam Christianissimam illam Galliam ruinam minantem lugemus. Jam varias nationes (quas dinumerare dolor animi non sinit) hujusmodi peste propemodum confectas lacrymis prosequimur: quæ ea sunt conditione, ut nec legibus, nec armata hominum manu, nec regum severa animadversione, in disciplinæ antiquæ confessione contineri possint. O dementes novitatum amatores, quis vos fascinavit, quis vos a veritate abduxit? quis vos veritatis magistros quondam, mendaciorum nunc discipulos effecit? Videte pericula, laqueos, ruinas, præcipitia, quæ vobis impurissimi ipsi pseudoapostoli tanto studio parant. Considerate caute, & scopulos, quibus si e tranquillo ecclesiæ portu semel solvatis, erit impingendum. Sed ex quibus ergo fructibus eos agnoscere poterimus? Cum divina illa oracula non jam pro- *Ad Rom. 15.*

ANNO CHRISTI 1563.

proferre tantum, sed & explicare cœperint. A Deus bone, quam in apertam lucem se proferunt fructus! Tunc amaritudo illa, & animi pestis detegitur, tunc novitium virus exhalatur, tunc profanæ novitates aperiuntur. Sepem scindi videas, patrum terminos transferri, catholicam fidem lædi, ecclesiastica dogmata lacerari, leges humanas atque divinas confundi, templa, aras, sacramenta, ipsum denique Deum e medio tolli. Quasi vero libertas per Christum parta, ad omne scelus, & flagitium aditum nobis patefaceret. Cum igitur animadvertamus, eos non modo hujusmodi fructus edidisse, sed & zizania jam usque adeo excrevisse, ut bonum Christianorum semen suffocatum propemodum sit: atque tantum vires auxisse, ut vi & armorum impetu, reliquum ecclesiæ angulum aggredi non vereantur. Quid miseri faciemus? quid nobis refugii erit? quo ecclesiæ filii, quam in sinum veræ matris, sese recipient? Ad te, ad te, sancta synode, filii in angustiis constituti, afflicti, atque hostium manus fugientes, unicum salutis asylum properant, ut illos a pseudoapostolis, ab hostium incursu, a dæmonum acie in sinum receptos, tuearis. Video te, sancta mater ecclesia, oculis, inquam, te video, apertis ulnis non modo frugi filios amplexantem, verum etiam obviam prodigis, ac profligatis moribus filiis prodire, ut tui in eos amoris signum, atque monumentum relinquas. Video denique te, non modo amore erga eos qui ad seniorem mentem redire volunt uti: verum magna vi, ac robore rebellante hostes opprimere, atque prosternere conari.

Matth. 13. *Luc. 16.*

Verum in hoc armorum adversus satanæ studia conflictu, ut eos ab illius immani jugo ereptos, in libertatem vindices: ipsi satanæ milites, seu Pharisæi Christi virtuti insultantes, vires ac potestatem tuam mihi faciunt, alii in Belzebub principe dæmoniorum ejicere te dæmonia blasphemant. Quid enim quæso aliud hæreticorum impudentissimæ voces sonant, (ut alia nefanda omittam, quæ recensere pudet) quam tuam doctrinam, dæmoniorum doctrinam esse? Alii signis e cœlo exhibitis, virtutem, & potestatem tuam probari impudentissime cupiunt. Eo jam hæreticorum insanus furor devenit, ut semper nova signa ab ecclesia efflagitare non vereantur. Verum ut eorum impudentiam infringamus: signa quibus vera a falsa dignoscitur ecclesia, ex ipso evangelii contextu, tanquam ad Lydium lapidem examinantes, in reliquo orationis decursu ostendamus.

Medicus ille cœlestis animarum pestes veritatis cognitionem impedientes, quæ non modo in populo Judaico grassabantur: verum & in nostri hujus sæculi homines, irruptionem fecerant, divina arte curaturus: quatuor validissimis argumentis non e Platone aut Aristotele, sed ab ipsa divina sapientia promptis, omnem errorem evellere conatus est. Quibus summam illam potestatem, quam adversus dæmonum, & hæresum monstra Christus ecclesiæ sponsus habuit: ad sponsam ecclesiam devolutam esse facile ostendemus.

Primum quidem, ab ipsa rerum conditione desumptum est. Usu namque, & rerum experientia edocemur, unitatem atque concordiam rebus stabilitatem, diuturnitatem polliceri: divisionem vero, & discordiam, summis rebus validissimo etiam fundamento stabilitis, vastationem atque interitum minari. *Omne*, inquit, *regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet*. O quam latus no- *Luc. 11.*

bis dicendi campus aperitur, si velimus, civitates, regna, imperiaque in medium adferre, quibus popularis discordia, ruinam, ac vastitatem miserabilem invexit? Quis quæso, in historiis vel tenuiter versatus, ignorare poterit Athenas, Spartam, Romam, a principibus conditas, constitutas, atque conservatas fuisse, multitudinis vero discordia vexatas, direptas, & funditus excisas? Verum ut civiles discordias, & contentiones, dominandi cæca ambitione, vel æris possidendi inexhausta cupidine, seu plebis seditiosa quadam temeritate exortas silentio prætereamus: populorum, atque nationum eversiones, & evastationes, quas circa religionem discordiæ invexerunt, breviter attingemus: ut ex iis dissensionum amatores, quam sibi stabilitatem B polliceantur, facile perspiciant. Dicite mihi per Deum immortalem, unde Judaici populi ruina, unde Hierosolymorum excidium, quam ex dissensione, & sectarum diversitate exordium habuit? Tres erant apud Judæos sectarum differentiæ, Moysis & prophetarum doctrinæ repugnantes, Pharisæorum videlicet, Saducæorum & Essenorum. Tres istæ sectiones, graves adeo dissensiones, & schismata in populo Hierosolymitano excitarunt: ut Vespasiano Cæsari urbis obsidendæ ansam præbuerint. Adeo, ut de salute propria minus soliciti, cum in diversa scinderentur studia: plus damni a domestico, quam ab externo hoste acceperint. Haud secus jam res C geritur in Germania, ubi non tres, ut olim in Judæa, sed infinitæ sectæ palam grassantur: cum alii Lutheri, alii Zuinglii, Anabaptistarum alii, alii Calvinistarum, Zuenchfeldianorum alii evangelium, aliaque sectarum monstra: vel ipsis etiam nominibus horribilia, amplexentur. Quid de te misera Germania, quid de ceteris regnis & provinciis, quæ hujuscemodi monstra aluistis, & alitis, erit expectandum? Venient exteri, & peregrini hostes, qui, cum in diversa studia scinderis, patriis te sedibus pellant, atque imperio exuant avito. At dices: Cæsaris vi & præsidio munita, quis audebit nostros fines attingere? Vereor sane idque vehementer, nisi ad saniorem mentem revertaris, fore ut imperium tuis e ma- D nibus elabatur. Unde quæso Græcia imperium omne, quo antea gloriabatur, amisit: quam ex hac de religione orta dissensione? Ipsi namque cum Romano pontifici adversarentur, caputque universalis ecclesiæ esse negarent: hinc adeo factum, ut factiones, schismata, & hæreses inter eos exortæ, principes contra imperatorem: imperatorem contra, adversus principes armaverint. Hoc pacto Græcorum imperium florentissimum ad immanissimum Turcam est devolutum. Aliud ne de iis regionibus, quæ eodem morbo conflictantur, erit expectandum? Minime gentium. *Omne namque regnum in seipsum divisum, desolabitur: & domus supra domum cadet. Si satan in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ipsius?* Si non sit E familia, non domus, in qua non & pater a filio, filius a patre, uxor a marito, maritus ab uxore opinione dissentiat: quo pacto sibi diuturnitatem polliceri poterit? Hæc unica salutis spes relicta est, regnum videlicet satanæ in mille jam sectas divisum est, quod cum ita sit, corruat necessum est. Atque regnum Christi ecclesia catholica, cum unum sit, atque indivisum, æternaque pace constans: illud perpetuo duraturum quis dubitat? *Portæ inferi non prævalebunt adversus* illud. Est namque ecclesia, domus illa supra firmam petram fundata, quæ etsi novorum dogmatum

Ioseph. de bello Judaic. lib. 6. cap. 1. *Matth. 16.* *Matth. 7.*

tum validissimis percussa fuerit ventis, si procellis agitetur errorum, si rapida persecutionum flumina irruant, si tempestates veluti agmine facto in eam invadant: ipsa tamen perpetua stabilitate constabit.

Hæc est igitur prima agnoscendæ ecclesiæ ratio, si eam unam, & in unitate perpetuo constantem agnoverimus. Verum hæc unitas, & animorum consensio in explicanda veritate, quam probe agnoscitis, summa apud vos patres sanctissimi esse debet. Quæ si absit, quantis (proh dolor) nos malis involvatis, magna omnium vestrum jactura, magnoque dedecore brevi experiemini. Principia enim malorum jam in propatulo sunt, mortes repentinæ, cædes, vastationes, irruptiones in Gallia factæ, vestris capitibus minantur. Si vero adsit, erit ecclesia hæreticis *terribilis, ut castrorum acies ordinata*. Hanc ecclesiam sic ordinatam Salomon considerans, atque suis quasi coloribus depingens, ait: *Unica est columba mea, unica est perfecta mea*. Quasi oculis ecclesias quas satan per universum orbem exstruxerat, lustratus fuisset, easque eo plus quam Babylonicam confusionem execratus: In laudem catholicæ ob singularem consensionem prorumpens, dixisset: *unica est columba mea*. Unica, inquam, quia unica fide illustrantur filii, sacramentorum unitate foventur, unica spe ad cœlestia desideria eriguntur, unica caritate invicem conjunguntur, unico Spiritu sancto e cœlis misso vivificantur, ad unum eumdemque beatitudinis finem omnes adspirant: atque sub uno capite in cœlis invisibili, in terris visibili continentur. Hæc est arca illa Noe, qua qui continentur, ab omni vi tempestatis tuti sunt: extra eam, nemini salus unquam contingere poterit. Hæc terra est illa labii unius, & sermonis unius. Hæc domus est illa, in qua agnus ille ab origine mundi occisus, comeditur. Hæc tunica illa inconsutilis est, quam scindere etiam impiissimi filii Dei crucifixores piaculum esse judicarunt. Hæc est civitas illa sancta Hierusalem a Deo parata, & veluti sponsa ornata monilibus suis, qui extra hanc civitatem vitam agit, peregrinus est, hostis est, profanus est: neque poterit Deum patrem vere nominare, qui ecclesiam pro matre habere recusat.

(Cant. 6. — Ibid. — Genes. 6. — Genes. 11. — Exod. 12. — Joh. 19. — Apoc. 21. — Cyprian.)

At dicetis, si hæretici omni animorum contentione semota, ea concordia ac pace unirentur, labii unius esse crederentur, esses ne ejus sententiæ, ut illorum ecclesiam veram, & catholicam esse judicares? Absit. Nam ut ecclesia vere catholica dicatur, & sit, unitatem, & cum antiquitate consensionem habere debet: adeo quidem, ut nihil præter apostolorum successionem, auctoritatem & doctrinam præ se ferat. Christus igitur potestatem, & imperium quod in dæmonem exercebat, populo Judaico patefacturus hoc usus est argumento. *Si in Beelzebub principe dæmoniorum ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt?* Hi populi Judaici filii apostoli sunt, ut pene omnium fert sententia, qui a Christo potestate accepta, dæmones effugare poterant. Verum quos Judaicus ille populus filios habuit, quondam, ecclesia catholica patres nunc habet, & veneratur. Atque legitima successione, hæreditarioque jure, illorum bona ad eam devoluta sunt. In ea namque apostolorum legitima successio ad nostra usque tempora, una cum eorum doctrina non modo literis consignata, sed & antiqua consuetudine observata, perdurat. Hæc est, patres sanctissimi, vere agnoscendæ ecclesiæ secunda ratio.

(Vincentius Lerinensis.)

Animadverto in te, sacrosancta synode, ecclesiam illam, quam Joannes in Apocalypsi hisce verbis describit: *Venit ad me unus de septem angelis, & ostendit mihi civitatem sanctam Hierusalem, descendentem de cœlo, habentem claritatem Dei, & murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum & agni*. Tu es civitas illa sancta super montem posita, cujus stabilitatem vates ille regius demonstraturus, dicebat. *Fundamenta ejus in montibus sanctis: diligit dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob*. Accedant jam hæretici, & suarum ecclesiarum antiquitatem, si possunt, a stirpe repetant: quod cum nequaquam possint, nihil quam suam auctoritatem obtrudere possunt, dicentes: Sese mundo apostolos a Deo missos. Tu qui audes (cum ab apostolis, & sanctissimis viris qui ad hæc nostra sæcula continuata serie pervenerunt: viamque nobis in cœlum muniverunt) alios nobis calles, alias semitas commonstrare: per quas & brevius, & tutius ad eum locum dicas posse perveniri? Qui tu hæc polliceris? Qua es auctoritate vir, qua es gravitate morum, qua doctrina? qua castitate vitæ & innocentia, ut tibi nova quædam & insolita inducenti, assentiri facile, & acquiescere debeamus? O quam continue & accommodate id divi Hieronymi quod adversus Origenis errores conscripsit, usurpare poterimus? Tu quisquis es, inquit, novorum dogmatum assertor, quæso te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ apostoli voce laudata est, cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antea nescivimus? cur proferas in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Usque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit: Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Semper enim catholica ecclesia apostolorum dogmatum tutrix fidelissima fuit. Quando umquam necessaria resecare, superflua inserere, propria amittere, aliena usurpare, visa est? tantum abest ut id fecerit umquam, ut in hoc uno omne studium impenderit, nervosque omnes intenderit: vetera jam propemodum collapsa aliquando instaurarentur, atque in pristinum statum reducerentur.

(Apoc. 21. — Psal. 86.)

Quid umquam aliud conciliorum decretis enixa est ecclesia, quam ut quæ antea tepide credebantur, ferventius postea & crederentur, & præstarentur ab hominibus? Perpetuo enim observavit, quod Spiritus sanctus jubet per Salomonem: *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui*. Adeo priscæ illius disciplinæ observatio necessaria est, ut nihil potius duxerit Paulus episcopis in oculis ferendum. *O Timothee*, inquit, *depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt*. Quis vestrum est, qui non Timothei personam præ se ferat? Vos patres sanctissimi appello, vos, inquam, hortor & moneo cum Paulo, depositum custodite. Et quodnam illud? Quod vobis a Deo concreditum est, non quod proprio judicio innititur: quod jam pridem accepistis, non quod recens est excogitatum. Custodes estis doctrinæ & tutores, non auctores: sectatores, & non primarii duces. Custodite catholicæ fidei talentum, ne modo non pereat, sed & magno cum fœnore referatur. Quid faciendum, ut depositum hoc intactum conservare possitis? Audite Paulum quam vobis rationem præscribat: *Devitans*, inquit, *profanas vocum novitates*, non anti-

(Prov. 22. — 1. Tim. 6.)

Anno Christi 1563.

antiquitates dixit aut vetustates: imo quid e contrario sequeretur explicare voluit. Si namque vitanda est novitas, tenenda est antiquitas: & si profana est novitas, sacrata est vetustas. *Et oppositiones falsi nominis scientia*. O quam impudenter doctrinæ nomen usurpant hæretici, & quod malorum caput est, mendacissima sua commenta evangelium vocant. *Va qui dicitis malum bonum, & tenebras lucem*, ignorantiam scientiam, caliginem serenitatem appellatis. Quid inde incommodi verendum? *Quam quidam*, inquit, *promittentes circa fidem exciderunt*. Quid promittunt? Nescio quam novam inauditamque doctrinam. Videas ex ipsis multos, qui in latebras & specus subterraneos sese abdunt, atque miseram, indoctamque plebeculam suis figmentis evangelicam doctrinam prætexentes, in errores illiciunt, protrahuntque. O extrema hominum impudentia: si homines, & non potius dæmones hominum saluti insidiantes sunt appellandi. Nonne hæ sunt illius meretricis, de qua Salomon loquitur, voces: Qui est vestrum insipientissimus, divertat ad me? Inopes autem exhortatur dicens: Panes occultos libenter attingite, & aquam dulcem furtim bibite. Quid tum? At ille nescit, inquit: quomodo terrigenæ apud eam pereant. Quid obsecro sunt terrigenæ? Exponet Paulus, qui circa fidem exciderunt, exponit & Joannes. *Qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nostris: si fuissent, permansissent utique nobiscum*: En patres sanctissimi, animadvertitis Paulum brevi compendio, paucisque verbis complexum, qua ratione prisca apostolorum disciplina in ecclesia integra atque incorrupta conservari debeat. Restat jam de tertio, & quarto veræ ecclesiæ symbolo agamus: quæ quanta potero brevitate explicabo.

Tertium erat, quo Christus non modo potestatem suam ad dæmones expellendos, sed & salutem, quam ab ipso liberati expectare debebant, demonstrabat. *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*. Digiti Dei nomine, Spiritum sanctum significari manifestius est, quam ut demonstratione aliqua sit opus, præcipue cum alius evangelista dicat: *Si in Spiritu Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*. Elegantissima hac synecdoche, manifestam Dei virtutem indicari patet. Ut & in Exodo, *digitus Dei est hic*. (Exod. 8.) Ea utuntur Hebræi ad amplificandam Dei virtutem, perinde ac si dixissent: Tam potens est Deus, ut vel solo digito omnem hujus mundi potentiam superare possit. Ostendebat itaque Christus se sola Spiritus sancti vi dæmones expulisse. Hæc virtus unctio illa est, qua Christus fuit copiosissime perfusus, quemadmodum scriptum est: *Spiritus domini super me, eo quod unxit me*, & alibi: *Quem unxit Deus Spiritu sancto, & virtute*. (Isaia. 61. Luc. 4. Actor. 10.) Nec enim aliud est hoc genus unctionis, quam divini numinis præsens auxilium, & cœleste munus apud electos Dei divina benignitate collocatum, per quod patres sanctissimi, ecclesiæ gubernaculis estis admoti. Nam licet Christus omnibus gloriæ ornamentis, & summis honoribus fuerit a Deo decoratus: non tamen ut sibi soli asservaret, sed ut illa omnia potestatis atque virtutis ornamenta a sponso ad sponsam devolverent; ad illosque maxime qui in terris vicariam ejus potestatem & authoritatem gerunt. Unde David: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te* (Psal. 44.) *Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus suis*. De vobis autem, patres sanctissimi, qui hujus unctionis legitimi hæredes estis, dixerat Joannes, *Vos unctionem habetis a Spiritu sancto & nostis omnia*, (1. Joan. cap. 2.) & paulo inferius. *Unctio, quam accepistis ab eo, manet in vobis, & non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed unctio ejus docet vos de omnibus*. Hoc ipsum erat quod Christus pollicitus fuerat dicens: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis*. (Joan. 14.) Et paulo inferius. *Paracletus autem Spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixi vobis*. O felix sponsa, cui tanta, tamque præclara contigere bona! Et o fœlices nos, qui tantæ totque cumulatæ muneribus matris filii sumus!

Ostentent jam si volent hæretici insignia illius spiritus quo gubernantur. Nos Spiritum illum sanctum ductorem habemus, intus inclusum numen sentimus, atque tanquam pignus hæreditatis nobis ab æterno promissæ reservamus, (Ephesi. 1.) ut vere gloriari possimus, nos genus esse Dei. Pari etiam ratione ecclesia certam salutis spem filiis polliceri poterit cum sponso dicente: *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*. Quasi dicere velit, Consolamini, consolamini popule meus, jam tempus adest, de quo initio verba fecimus, quo dæmones digito Dei expellentur, hæreses exstirpabuntur. Digito hoc Dei, si quæ hæreses exoriebantur olim, quam primum opprimebantur. Si qui ecclesiæ adversabantur, e vestigio in ordinem redigebantur. Si qui tyrannidem exercebant, statim parere cogebantur.

Sed dum ego tacitus mecum revolvo, atque hodiernum ecclesiæ statum cum prisco illo confero, videre videor illam lugentem, ac de pristino statu quo excidit flebili voce cum Job querentem: (Job. 29.) *Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me? Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo. Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundabat mihi rivos olei: quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi. Videbant me juvenes & abscondebantur: & senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo*. Ac si apertius dixisset, fœlicem me judicarem, si ad pristinum illum statum, in quo tantis eram a Deo cumulata muneribus, redire daretur. Tunc Deus custodiebat me, adeo ut quanto tyrannus magis invalesceret, tanto majoribus incrementis fidelium populus incresceret. Tunc lucerna illa divini oraculi mira virtute radios undique effundebat suos, adeo ut divino illo lumine illustrato terrarum orbe, errorum tenebræ facile dispellerentur. Tunc Deus in secreto cordis tabernaculo delitescens suos tanta virtute armarat, ut inimicorum instructissimas acies, inermes prosternerent, atque profligarent. Tunc infimi & populares butyro & pinguedine divinæ gratiæ perfundebantur. Tunc universi ad me tanquam ad asylum tutissimum confugiebant. Tunc judicia mea ab omnibus suspiciebantur, atque pari omnium consensu mihi soli judiciorum cathedra parabatur. Tanto in pretio eram,

ANNO CHRISTI 1563.

eram, ut juvenes sese ad aspectum meum sistere vererentur, senesque assurgentes starent. Principes digito ori superposito non loquerentur. Principes, inquam, illi hæreticorum antesignani, de quibus David: *Effusa est contentio super principes*, & errare fecerunt eos in invio, & non in via, auctoritatis meæ pondere ac rationis efficacia pudefacti, loqui cessabunt.

At jam (proh dolor!) ad extremam miseriam redacta sum. Juvenes insultant mihi, senes despectui me habent, judicia mea contemnuntur, & non modo principes, verum sartores, pistores, laniones, zonarii, aurigæ, nautæ, fæx totius populi, in me adeo debacchantur impure, ut judicia sua meis præferre non dubitent. Ab omnibus vexata, lacerata, atque oppressa, extremum jam agere videor. Quis pulcherrimam illam mulierem amictam Sole, Lunamque sub pedibus habentem, & stellis duodecim coronatam quondam: nunc vero in tantam miseriam conjectam aspiciens, non ejus vicem doleat, non misericordia commoveatur, non collacrymetur? Quis quæso eam in tantas angustias adegit? Quæ ejus miseriæ causa fuit. Nunquid ne custos ille vigilantissimus Deus officio defuit suo? aut in medio tempestatum fluctus conjectam deseruit? defuitne lux evangelii quæ præluceret? ministrisne orbata? Minime gentium. Sed speculatores ejus, ut vaticinatus est Isaias, tantarum miseriarum aliqua ex parte causa fuere: cæci namque omnes, nescivetunt universi, canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes atque amantes somnia, & canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, *omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam* (ignoscite patres, Isaiæ verba refero) *a summo usque ad novissimum. Venite, ajunt, sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie, & cras, & multo amplius*. Negligentia igitur & socordia pastorum nimia cum populi licentia conjuncta in has angustias ecclesiam conjecerunt.

Apo. 12.

Esai. 56.

Verum enimvero, patres sanctissimi, sacrosancta synodus in unum congregata, cum unum sit, atque a Deo electa sponsa, cum apostolica sit, & Spiritum sanctum patronum ac ducem habeat: ea hisce malis omnibus facile mederi potest. Et qui huic vestro tam insigni ad pietatem & religionem conatui favere voluerint, quarto symbolo (cujus meminit evangelium) e gremio pientissimæ matris ecclesiæ, excidisse judicate. *Nam qui non est vobiscum, dispergit*. Qui facilius legitimos a spuriis, amicos ab hostibus, catholicos ab hæreticis discernere potestis? Quare, patres sanctissimi, cum dæmonis studia vobis jam probe explorata sint, ne committite quæso, ut qui tot laboribus exantlatis, tot sumptibus factis, vitam ipsam, qua nihil carius homini esse potest, tot periculis & discriminibus exposuistis, re infecta discedatis. Patiemini patres, Dei ecclesiam unicam Christi sponsam, apostolorum ædificium, Spiritus sancti domicilium, communem omnium matrem vestro auxilio destitutam, perire? Nihil hic præter consensionem inter vos desiderari potest, jam arma inter reges Christianos silent, adeo ut oculis conspiciamus Deum vobis hæc otia fecisse, ut tranquillius & citius religionis dissidia componeretis. Adest conventus amplissimus principum, regum, ducum, rerumpublicarum par consensus, & conspiratio, vestris humeris tota religionis moles innititur, omnes in vobis tanquam in sacra anchora, salutem suam defixam habent. Quod si minus (quod Deus omen avertat) successerit, quantis, proh dolor! periculis ecclesiam expositam relinquetis? Hæretici pro palinodia, triumphum agentes, in errore pristino animos obsirmabunt. Nutantes in fide, & qui velut arundines vento agitatæ, in hanc & illam partem inclinant: ad hæreticorum mox castra confugient. Catholici, & qui in ecclesiæ Romanæ fide constanti animo perseveramus, vestro destituti subsidio, quo nos recipiemus? Omnium abjectissimi barbarorum & hæreticorum incursus cogemur perpeti: vestro totiusque ecclesiæ honori & utilitati (quod facere instituistis) consulite, ignominiam ordini vestro inustam eluite, & quæ paulatim irrepserunt vitia, diligentia vestra superate, ut ecclesia pristino candori restituta, cœlestem illam Hierusalem referat, ad quam nos deducat Deus optimus maximus. Amen.

DIXI.

CXVII.

ORATIO HABITA AD PATRES in concilio Tridentino quarta dominica quadragesimæ anno domini MDLXIII. *per reverendum patrem Lucretium Tiraboscum, Asulanum, theologum apud reverendum patriarcham Venetiarum*.

SI quæ munera apud nos esse reperiuntur, cardinales amplissimi, patres optimi, clarissimi oratores, quæ aliquam & veræ felicitatis, & beatitudinis partem attingant, ea sane præcipua esse existimo, quæ ad cœlestes atque divinas res contemplandas mortalium animos applicant, applicatosque immortalium rerum admirabili quadam dulcedine participes reddunt. Horum quidem magnum est, & ad bene, beateque vivendum accomodatum vinculum illud, quo Deo optimo maximo per creationem conjungimur quando divinæ consortes efficimur sapientiæ: longe utilius, fructuosius, ac nostræ depravatæ naturæ accommodatius est in baptismo Christi servatoris humanitati adhærescere per aspersionem sanguinis ejus, mortisque ejusdem communicationem: verum omnium maximum, & saluberrimum salutis nostræ remedium est, carni, & sanguini & animæ Christi per symbolum communionis uniri, omnibus ipsius præclarissimis donis ditari, ejus corporis membra spiritualia fieri, ac denique divinæ naturæ haberi participes. De cujus sacratissimo mysterio cum a me hodie habendus sit sermo (& si maxima rei difficultas, sacratissimi loci majestas, gravissimorumque patrum consessus, quamvis etiam ingenii tenuitas, memoriæ imbecillitas, & ægritudo non parva me a dicendo deterrent) Dei tamen opt. max. summa bonitate summaque clementia confisus, eo libentius provinciam hujusmodi majorum meorum decreto suscepi, quo vestro frequenti conspectu, oculorumque & animorum in me liberali contuitu, in eam spem facile ducor, ut ea quæ vobis modo, pro ingenii mei imbecillitate explicare intelligo, benigne, attenteque, quod rogo, sitis audituri.

Cum

ANNO CHRISTI 1563.

Cum Deus opt. max. admirabili providentia sua statuerit omnia in numero, pondere, & mensura, & sapientia inenarrabili viderit, dinumeraverit, & mensus fuerit cuncta: sic sacram scripturam replevit mensuris, ponderibus, & numeris, quæ omnia spiritualiter librant, numerant, atque mensurant: de quibus omnibus cum & longum esset, & præter intentum disserere, numerum tantum in evangelio positum & duorum, & quinque, qui in septenarium numerum veniunt, subannuemus: qui ita ubique respersus est, & omni se ingerit negotio, ut maximam vim mysteriorum cœlestium in eo repositam esse non dubitemus. Sub hoc singularissimo numero certe, ut pene innumera taceam, & ut, quod placet, studeam brevitati, unico verbo, & omnia creata esse & defecisse, & esse punita, sacramentis expiata, atque eorum refecta quam quam plurima, scriptura sacra demonstrat. Liceat tamen interim inquirere breviter, unde septimum diem ita semper celebrare consueverit scriptura divina: ut in eo & summum ceterorum, & complementum eorum statueret. Nam si septimum diem creationis consideraverimus, videbimus in eo complesse omnia, quæ patraverat Deus, *& complevit* (inquit scriptura) *die septimo opus quod patraverat suum*, Nam fecit hominem humilitate gnaphar, videlicet pulverem, & Spiritu sancto viventem, & Deum in paradiso colentem, & ligno vitæ perpetuo vivere potentem. Unde septima generatione descendentium Cain, qui leviter erant percussi, ultimam consummationem per cataclysim universalem senserunt? Undenam die septimo clangore tubarum septies civitatem Hierico circumdantes Judæi, atque clamore obstrepentes Hierico muri ceciderunt, & absque armis civitas capta est? Unde demum septimo hujus mundi sæculo recreatus orbis atque completus? flagellatum est peccatum, ceciderunt muri sapientiæ mundi, & est orbis conversus: nisi quia post tempora præterita, & septimo hoc calamitosissimo sæculo invertere nituntur hæretici septimum secundum Joannem eucharistiæ sacramentum, & in ipso cetera cuncta: ut quemadmodum est complementum aliorum, & fidei nostræ sigillum, sic valeant ejus abrogatione fidem nostram penitus avertere, & e memoria hominum eradicare? Sed Spiritus Christi, qui suam non deserit ecclesiam, præsens elegit candidatorum patrum gravissimum concilium, qui huic sanctissimo mysterio in templo ecclesiæ serviunt, & die lætitiæ, & nocte persecutionis, merito, & gratia hujus adjuti.

Gen. 2.

Est enim hoc ultimum & summum omnium quod ecclesia sancta acceperit a Christo, & quod a nobis desiderari potuerit mysterium, videlicet communionis dominicæ, omne in se habens delectamentum, & omnem continens suavitatem. Illud namque fidelibus datum est, peccatorum maculis per pœnitentiam deletis, muneribus Spiritus sancti perunctis, unda sacri baptismatis delibutis, ac ex casto & legitimo matrimonio debite procreatis. Sic enim beatus Joannes, quem magnum theologum, & optime de sacramentis loquentem appellat Dionysius, Christianæ reipublicæ normam spiritualem componens, primum matrimonii sacramentum miraculo celebrat, ordinis defectus corrigit, atque castigat, baptismi mysterium refert, ejusque justitiam narrat. Spiritus sancti confirmationem in Samaritanis advertit, & in filio reguli vim unctionis extremæ figurat, atque sub ægri figura ad piscinæ lavacrum sanati sacramentum pœnitentiæ docet. Deinde novissimo loco ad mysterium illud præclarissimum communionis dominicæ nos dirigens, miraculum illud symbolicum maxima admiratione dignum, & summis laudibus extollendum de quinque panibus & piscibus multiplicatis, nobis significavit, cujus præcipuos fructus, immensaque mysteria, nunc Dionysii exemplum sequens, quam brevissime explanare curabo.

Servator noster tanta est in nos affectus caritate, tantaque humilitate præstitit, ut velut infirmis pro nobis medicinam, susciperet, qua nos in ipso sanaremur, & spiritualiter recrearemur. Unde, teste Augustino, prævidit David afflatus Spiritu Dei, Christum in ultima cœna veluti pro nobis ebrium futurum, ex hujus sacramenti sumptione: cum Davidem inducit, id est, Christum faciei mutasse figuram, videlicet, Phase veteris testamenti in novi testamenti sacrificium corporis sui coram Abimelech, id est patre meo rege, dicente servatore: *Sic pater meus dat vobis panem de cœlo verum*, qui quantum utilitatis attulerit, & ecclesiæ primitivæ & nostræ, declarat psalmus immediate sequens cum dicit: *Benedicam dominum in omni tempore*, & prospero videlicet, & adverso: *semper laus ejus in ore meo*, Deo scilicet in juge sacrificium oblata. *In domino laudabitur anima* in se mortua, in Deo autem, & Dei laude vivens. *Audiant* hanc spiritualem metamorphosim *mansueti*, *& lætentur*. Apostoli *magnificate* & vos *dominum mecum*, *& exaltemus nomen ejus in idipsum*. Exquisivi non facultates terrenas, non gloriam mundi, non commoditates carnis, sed dominum videre, possidere, & eo frui, nempe per hoc sacrificium. O immensam Dei bonitatem, & exaudivit me. O incomparabilem Dei virtutem, & miram de nobis providentiam, & ex omnibus timoribus meis eripuit me. Ergo *accedite ad eum*, *illuminamini*, *& facies vestræ*, o apostoli, in morte mea, & vestra pressura *non confundentur*. *Gustate* etiam *& videte*, *quam suavis est dominus*. *Beatus vir qui sperat in eo*.

Joan. 6.

Psal. 33.

Tres fructus quintuplicati 1. ad Christũ in ultima cœna. 2. ad apostolos 3. ad extrema in passione & resurrectione. 4. ad primitivam ecclesiam. & 5. ad præsentem ecclesiam pervenire videntur.

Hactenus fructus quosdam dominicæ cœnæ explicuimus. Nunc progressum ad eam subjungemus. Navim ergo Christus ascendit, cum baptismum a Joanne humiliter recepit. In mare Tiberiadis ingressus est, quia sub Cæsare Tiberio unda Jordanis irroratus est, & agitabatur fluctibus, cum tentabatur a satana, cum prædicabat, miracula faciebat, & odio habebant ipsum Hebræi, & persequebantur eum. Navi etiam egressus est, cum dixit eis. *Non me videbitis amodo*, *donec dicatis*: *Benedictus*, *qui venit in nomine domini*. In montem ascendit, cum venit ad montem Oliveti. De monte, teste Luca, descendit, quando in Hierusalem ad mensam cum apostolis accubuit. Panem accepit, cum corpus suum sumpsit, discipulisque tradidit: cum eos pane cœlesti cibavit. Fragmenta colligi jussit, cum dixit discipulis suis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Populi dixerunt: *Hic est vere propheta*, cum hymno dicto apostoli exierunt, & laudem Deo dederunt. Nec satis fuit Christo semetipsum in sacramento nobis dedisse, sed & in pretium nostræ redemptionis in ara crucis se voluit exhibere. Eo igitur tempore navim conscendit, quo a perfidorum hominum cohorte captus fuit, navigationemque suam est prosecutus, cum ad pontifices ductus, accusatus, interro-

terrogatus, alapis percussus, reus mortis adjudicatus est. Fluctibus immensis jactatus est, quando flagellis cæsus est; quando crucifixus summum pertulit supplicium. Descendit de navi, cum corpore mortificatus, sed spiritu vivens, ad inferna loca descendit. Ascendit in montem, quando ad immortalem vitam surrexit. Instruxit discipulos de regno Dei, cum aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas: accepitque panem, benedixit, fregit, & porrexit eis, cum secundum veritatem historiæ hæc eadem in castello Emaus præstitit: Et quando dixit discipulis: *Habetis hic aliquid quod manducetur? Et illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.* Tunc dixit eis; colligite fragmenta ne pereant: cum sumens reliquias, dedit eis dicens: *Hac sunt verba, quæ locutus sum apud vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse erat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & in prophetis, & psalmis de me, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes.* Nam sacramentum istud est quinque librorum Moysi spiritus, & psalmorum & prophetarum delitiæ. Tunc turbæ illum sequuntur, quando per pœnitentiam audierunt remissionem peccatorum offerri, & relicta non Hierosolyma, sed synagoga, per mare baptismi in sublimitatem dignitatis Christianæ, & per eucharistiam in divinam attolluntur creaturam. Jam audistis Christum, factis & verbis loquentem: nunc ecclesiam Christi sponsam eum sequentem perpendite.

Luc. 24.

Ecclesia sancta, quæ est columna veritatis immobilis, & candelabrum in templo Dei jugiter lucens, non est otiosa, cum nobis, & nostro tempori, & singulis annis eadem nobis repetit evangelia, nempe quia inter cetera ita a Spiritu sancto aptata sunt evangeliorum verba, ut omni tempori facile conveniant, quod qua ratione factum sit, breviter explicemus. Sicut enim aquila volatu proprio docet pullos, qui eam, ut possunt, sequuntur: sic & ecclesia Christum secuta navim conscendit, & mare ingressa est, quum oceanum illud Spiritus sancti mentes apostolorum respersit. Agitatur a fluctibus, cum Hebræorum persecutionibus quatitur: Navi egrediuntur, cum ab Hebræis ad gentes proficiscuntur: in montem ascendunt, cum montem culminis potentiæ mundi scandunt, & regnum Dei promulgant, panemque corporum suorum in firmamentum doctrinæ populis eorum communicant turbæ, videntes eorum miracula, & intrepida in tentationibus corda, mare conscendunt per baptismum assumptum: agitanturque, cum odio habentur. Sed Christus Marco teste, non potest tres dies, sed post trecentesimum trigesimum annum misericordia motus super turbam fuit, quando sanato Constantino, & ad fidem Christi converso, totus fere orbis conversus est, & ab assiduis persecutionibus ereptus, & ad montem culminis dignitatis apostolicæ se præsentans, pane cœlesti spiritualiter est enutritus: unde & seipsos, & omnia eorum fortunæ bona æterna cum laude Christi se Deo dederunt, & perpetua servitute eidem mancipaverunt. *Reges*, inquit aurea tuba Spiritus sancti, *Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges, & omnes gentes servient ei.* Verum quod dæmon non potuit apertis delere persecutionibus, nixus est & hæresum machinamentis evellere. Tunc ergo Christus in spiritu

Psal. 71.

ingressus est in immensum hujus pelagus mundi, ut Galilæa volubile, & ut Tyberiadis bonum apparens, qui quales, quantasque hucusque sit passus procellas, calamitatisque miserias, hodierno tempore magis quam antea, plena sunt antiquorum monumenta, quæ longum esset, discurrere per singula, & coram vobis in hisce probatis superfluum.

Nunc clamant omnes videntes maris procellam & naufragium, & submersionem minantem, navim ad portum propellere: nunc, patres amplissimi, expergiscimini, & ad alta cubiculi mentis vestræ per contemplationem ascendite. Huc clamant omnes prophetæ, & ut uno verbo innumera referam, excidium captivitatis Babylonicæ, & quæ mala eis contigerunt, nobis, nisi resipiscamus, minantur: & ecclesia sancta non Christum trucidandum ab Herode formidat, sed Christiani nomen ab antichristo obscurandum timens, collegit exercitum amplissimorum patrum, ut tandem collectis velis, navim ad portum salutis reducant, ad finem videlicet disputationum, & litium in fide, cum in principio hujusce Tridentini concilii referens verbum apostoli dicebat, ut non circumferamur omni vento doctrinæ, parata nimirum omnes scopulos in fide dissolvere, & semitas pietatis ad perfectum dirigere, ut tandem ostendat venisse tempus, quod prævidens Paulus explanabat dicens: *Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut non amplius circumferamur omni vento doctrinæ in damnationem erroris.* Tunc ergo abiit trans mare Galilææ, cum dirimens omnes quæstiones in fide, & gressum præbens, & hominem perficiens, auxilium præstabit omnibus veritatem faciendi, secundum ordinem eis ab ecclesia dandum; quod fieri non dubito, & ex felici principio in hunc finem directo, & ex summa omnium vestrum integritate & pietate. Tunc quippe sequetur multitudo copiosa vestigia vestra, videntes quæ signa facturi estis super infirmos per sacramenta sanandos, & a ferventi calore libidinis, & a tumore superbiæ, & cæco terrenorum affectu. Tunc ascendet in montem Jesus, & cum discipulis morabitur, instruens eos de regno Dei, cum pro hac vestra in subditos pietate in sublimitatem contemplationis evecti, venis aquarum sapientiæ divinæ perfruemini.

Ephes. 4.

Cum itaque hac cura pastorali in populum vobis subjectum respexeritis, ac velut oculi pietatis divinæ in eorum intuebimini perfectum, dum alta perfectionis scandere cupient, dicet Christus ad Philippum, amatorem equorum interpretatum. *Unde ememus panes ut manducetis?* quia & Scythas ab Alexandro indomitos prædicationis gladio domuit, & facibus caritatis accendit, fideique Christianæ subjecit, statum prædicatorum significare videtur, qui cum Philippo responsuri creduntur, *ducentorum deniariorum panes non sufficiunt*, veteris videlicet, & novi testamenti mysteria, in quibus imago divina relucet, obscuritate mentis fidelium non sufficiunt, ut unusquisque modicum ex eis capiat. Tunc dicet Andreas summa humanitate præditus, piissimus omnium nostrum pastor & rector. *Est puer unus hic*, apostolorum videlicet ordo (quos voluit Christus pueros esse, dicens: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini velut parvuli*) qui habet quinque panes hordeaceos,

Matth. 18.

quin-

quinque videlicet inter alios selectos probatissimos viros in cibum mundi hic destinatos, hordeaceos, nempe cruoris & mortis durissima passione circumdatos, quinque videlicet sacramenta mortem Christi referentia significantes, & omnium eorum præcipuum eucharistiam, & duos pisces oleo pietatis assatos, & simili superindutos vestimento, duo sacri olei sacramenta significantes, & æternam vitæ præbentes jucunditatem, sed obscuritate tractandorum, & ægro gustu sumentium paulatim sistens, dum tentat suffragia mittere, & alia pietatis opera struere, inquit Christus: *facite homines discumbere*, omnibus inquam, salutem offerte. Procumbant omnes super fœno propriæ carnis, & in fide instructi sedeant, & dominentur ei.

Tunc quippe accepit Jesus panes, qui spiritualiter enutrire nos debent, cum septem sacramentorum panes examinandos tradidit, benedixitque, cum eos ostendit domini benedictione refertos: fregit, cum omnibus communicabiles per æternam Dei benignitatem in omnes disposuit, deditque discipulis suis, cum eos administrandos esse a successoribus apostolorum præcepit, & mysteria eorum tractanda mandavit. Quæ nempe hucusque ita exacte & cumulate tractata sunt, & famescentem intellectum repleverunt, ut pro futurorum eruditione temporum dicat Spiritus sanctus, *Colligite, colligite*, inquam, *fragmenta, ne pereant*. Ad memoriam, inquit, reducite, & scripturæ mandate, quæ tanta cum eruditione, doctrina, & pietate, & audistis, & protulistis, & judicastis digna memoria æterna. Tractata sunt enim sacramenta cœlestia, & virtutes eorum egregie expositæ, quæ ad salutem omnium sufficiunt, & Christum vitam nostram, spem nostram, & gloriam nostram cumulatissime donant. Tunc quippe homines illi, & mundus iste ligno vitæ cœlestis enutriti, & a cataclysmo gentilitatis merito hujus eruti, & muris Hiericho sapientiæ, & heresum mundi, lumine hujus exuti, cœlestiumque sacramentorum doctrina, hoc fidei sigillo sufficienter instructi, divinam cognoscent Christi virtutem in miraculosa versione aquæ matrimonii legalis, in vinum Christiani matrimonii mutatam, vimque supercœlestem, omnes abusus ecclesiasticos pellentem, sive per admonitionem paternam, sive per judicialem vindictam intelligent. Tunc baptismum, & justitiam eo elargitam, & cœlestem gratiam Spiritus sancti, & victuris & jam morituris donatam sentient: nec non recreantis aquæ pœnitentia abluti, & pane demum supercœlesti enutriti, non mysterium tantum, ut matrimonium, sed veritatem acquirent: non renascentis gratiæ radios, sed & lucidissimum solem justitiæ: non propagines, & fructus Spiritus sancti, sed & arborem & radicem ipsorum: non rivulos abluentes, & spiritualiter mundantes, sed fontem vivificum sitim omnem terrenam extinguentem, panemque cœlestem omnibus bonis ita repletum, ut insipida videatur omnium terrenorum affluentia, & gloriæ mundi velut umbra pertransiens. Tunc orbem fugientem fugient, & Deum, & Jesum servatorem nostrum, qui solus manet immobilis, apprehendent, & dicent: *Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum*.

CXVIII.

DE MYSTERIO SANCTISSIMÆ Trinitatis concio doctoris Oronsuspe Navarri Olitensis theologi illustriss. & reverendiss. D. Didaci Ramirez Sedenno episcopi Pampilonensis, habita in sacrosancta synodo Tridentina dominica sanctissimæ Trinitatis VI. *Julii* MDLXIII.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ. Psal. 66.

Videor fortasse vobis inepte facere, illustrissimi cardinales, clarissimi oratores, & reverendissimi patres, necnon viri cujuscumque ordinis expectatissimi, ac literatissimi, qui cum nulla sim cognitus commendatione, audeam in hunc locum a doctissimis, & sapientissimis theologis vestris ornatum ascendere, præsertim cum neque doctrina, neque dicendi facundia, neque denique rerum usu, aut experientia sim cum his conferendus, qui ante me dicere consueverunt: verum vester omnium incredibilis animi candor, quo ceteros qui in eadem arena versari solent amplecti consuevistis, impulit, ut hodierno die, de augustissimo sanctæ Trinitatis mysterio, vobis audientibus hoc loco dicerem.

Sed illud modo antequam ulterius provehar, a vobis summopere contendo: Ut quando omne meum perfugium in vestra bonitate ac clementia situm est: tenuitatem meam vestro favore & silentio sublevetis, quo meus hic sermo, his veluti secundis subvectus ventis, quem sibi proposuit portum, facilius consequatur: quod ut commodius cum fructu aliquo præstare valeam, summis precibus a me effligitandus est divinus & cœlestis Spiritus, quem ut summus opifex, ac moderator Christus (in cujus unius gloriam hæc dicturus accessi) concedere dignetur, ad virginem matrem tanquam ad sacram anchoram confugiendum est: quæ pio corde invocata, & angelico eloquio reverenter salutata, facile id quod quærimus impetrabit, præsertim cum nulli unquam patrocinium optatum roganti denegaverit. Adeamus igitur omnes, & cum ipso angelo dicamus, Ave Maria, *Ber. in Serm. 2.*

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ. Psal. 66.

Paulus vas electionis merito vocatus, mirabilis Dei imitator, quem ex persecutore magistrum & doctorem gentium fecit, cum contemplaretur Dei optimi maximi opera, ejus immensam erga genus humanum clementiam, & altius secum expenderet quomodo Deus quosdam eligat, quosdam vero reprobet: illius misereatur, hunc vero obdurari sinat, admiratione maxima ductus in cœlum conversus in exclamationem erupit: *O altitudo divitiarum scientiæ, & sapientiæ?* quis intelligit mentem Dei? quanto, inquit, magis ac magis Dei secreta quærere cupio, tanto profundius mare ingredior nec, mentis meæ acie excogitare valeo ejus profundissima mysteria. Quæ sententia, amplissimi patres, non immerito hodierno die vestro omnium conspectu a me proferri potest, nam si acutissimi philosophi, si peritissimi theologi, si exercitatissimi in omni disciplinarum genere homines facilius esse dixerunt, assignare quid Deus non esset, quam quid esset: quanto magis animus meus expavescet in hujus sacri mysterii

Act. 9. Chry. super Matth.

Rom. 11.

ANNO CHRISTI 1563.

sterii meditatione? exhorrescit mens, nec lingua suum præstare aut exequi officium potest: nam quid magis arduum hominibus proponi aut objici potest, quam hoc augustissimum S. Trinitatis mysterium? quid magis admiratione dignum, quam tres personas Patris, Filii, & Spiritus S. unum Deum esse, unam substantiam, atque essentiam? quid denique est, cum omnia mente animoque lustraveris, quod dici aut excogitari possit majus? res est, mihi credite, quæ nec intellectu percipi aut excogitari, nec lingua enarrari, nec rationibus pervestigari potest: certissimam tamen veritatem firmissimo sacræ scripturæ testimonio comperiemus: *ex ipso*, inquit, *per ipsum, & in ipso sunt omnia*: est enim pater, *per quem omnia, & nos in ipsum*, ut testatur D. Paulus, per Filium *omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, scribente Joanne, per Spiritum sanctum *habemus accessum ad Patrem & Filium*, ut scribit Paulus ad Ephe. 2. hæc est sanctissima Trinitas, quæ in cœlis unus Deus, quam videre sicuti est, summa dicitur & perfecta felicitas. Quod si nihil magis in votis esse solet, quam ut principum gratiam & favorem habeamus, quos fructus hæc vita exhibere solet, ut bene & feliciter homines vivere possint: quanto majores & uberiores expectare debemus ab ipsa sancta triade Patris, Filii, & Spiritus sancti: cujus imago in nobis relucet, estque in animis nostris infixa? Quod si contingat principes etiam incredibili amore prosequi, illud tamen non diu durat, cum caducum & perexiguum censeatur: at qui sanctissimæ Trinitatis favorem nactus fuerit, is patronum habet constantem, misericordem, potentem, & perfectum, divitem in misericordia, magnificum in justitia, qui judicat innocentes, & misericorditer salvat peccatores.

Rom. 11.
1. Joan. 1.
Greg. in Mor.

Quamquam vero non dubitem, quin vos omnes in hoc, ut in ceteris fidei nostræ articulis, sitis edocti, quos omni pietate, religione, & exemplo a teneris annis istis semper amplexi: tamen nisi molestum est, adducam locum unum aut alterum, quibus hanc nostram sacram triadem confirmare videar: quam nonnulli Herodis insania, & satanæ impetu Aquilone suscitato evertere conati sunt. Scribitur Gen. 1. in principio Deum creasse cœlum, & terram, & Spiritum domini ferri super aquas, nemo est, qui dubitet, nos per Deum, Patrem intelligere debere, per principium, Filium: per Spiritum domini, Spiritum sanctum, in qua Trinitate tantum est una, quantum tres simul: nec plus, ut testatur D. Augustinus, sunt duæ, quam una: & ita ut testatur Augustinus, singula sunt in singulis, omnia in singulis, singula in omnibus, omnia in omnibus, & omnia unum. Animadvertite, quæso, diligentius ea quæ sequuntur: summus ille patriarcha Abraham tres viros prope se astantes ante ostium tabernaculi vidisse legimus, unum tamen adorasse confessus est, quibus verbis etiam si tres personas inter se distinctas fateatur, unum tamen Deum aperte confitetur, quod & si creditu difficillimum sit, quod mentem humanam superet, gaudeat tamen homo Deum cognoscens, in Trinitate illi gratias agat, & tendat ad pietatem, quod unus sit Deus, sed tamen Trinitas. Quod Isaias per ternam illam compellationem, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, definitionem personarum indicavit, unitatem vero essentiæ per additionem, *dominus Deus sabaoth*: quod propheta verbis a me initio allatis luce clarius hominum animis infixit, *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ*.

Aug. l. 6. de Trin.
Gen. 18.
Isaia. 6.
Psal. 66.

Hujus tanti mysterii, cum Augustino in Sole ipso licet intueri, in quo tria contemplamur, essentiam, splendorem, & calorem: essentia Solis a nulla creata est, sic neque Pater: splendor ab essentia, sic & Filius a Patre: calor vero ab utroque: sic Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio. Itaque ut scribit D. August. in Trinitate numerus est, sed numerus non apparet, quia *tres qui testimonium dant in cœlo Pater, Filius, & Spiritus sanctus, unum sunt*. Cum igitur augustissimum mysterium, tam arduum sit, supereminens, abditum, & admirabile, ut a nullo mortalium possit percipi aut pervestigari, satius erit judicia Dei admirari & adorare, quam velle perscrutari. Nam ut affirmat D. August. ubi quæritur unitas Trinitatis, Patris, Filii, & Spiritus sancti, nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur. Quare generis humani hostis, invidia gloriæ humanæ motus, quosdam decepit, ut a consecutione sanctæ Trinitatis averteret: quales fuere Ebionitæ, Samosateni, Artemonitæ, qui secundam Trinitatis personam Deum esse negarunt: sed tantum habuisse naturam humanam. Verum quis non videt Deum patrem pro sua bonitate generi humano corrupto donasse Filium suum dominum nostrum Jesum Christum? qui nos restituat, sibique reconciliet, a tyrannide diaboli liberet, & ad vitam æternam perducat? neque audiendi sunt sceleratissimi hæretici, Macedonii, Ariani, Eunomitæ: qui Spiritum sanctum aut Patri æqualem non esse, aut a Patre & Filio non procedere impudentissime affirmarunt. Verum simul cum Pater cœlestis Spiritum sanctum in corda nostra infundit, voluntatem nostram illuminat, totumque hominem perficit: sua præsentia totus immutatur, & veluti novus factus videtur. Spiritus sanctus, impellit voluntatem nostram ad assensum, & trahit ad amorem rerum intellectarum, ne desperemus propter peccata commissa, sed per Christum patri reconciliatos esse credamus. Addit quoque Spiritus sanctus vires, ut quæ ipsius gratia volumus & intelligimus, ejus quoque auxilio præstare possimus. Videat nunc unusquisque, quomodo Spiritus sanctus operetur in nobis per internam suam gloriam, videat Filium per suam mortem a damnatione æterna nos dissolutos reliquisse, videat & credat has tres personas æquales esse in majestate, pares esse in potestate, unum Deum esse, unam substantiam, & essentiam: qui cum simplex sit, neque partium, neque accidentium diversitate constabit.

Aug. de verbis domini.
Aug. 1. de Trinitate.
1. Joan. 5.
Aug. lib. 1. de Trinit.

Verum si alicui venit in mentem, quomodo in hac sancta triade tres personæ, Patris, Filii, & Spiritus sancti, sunt unus Deus: quomodo in una persona sit verus Deus, & verus homo simul, similiter quomodo hic ex casta virgine citra viri operam potuit concipi & nasci, quomodo ejus gloriosissimum corpus sit in cœlis ad dexteram Dei Patris, & simul sit in augustissimo eucharistiæ sacramento, & si quæ his similia occurrant, precor cogitet profundissimas & abditissimas esse Dei omnipotentis divitias: cogitet illum nil sine causa fecisse, sed omnia probe disposuisse, cogitet ex ipso, in ipsos & per ipsum omnia facta esse, & pronus lacrymans Deum adoret, ejus profundissima mysteria admiretur, cogitet scriptum esse, probe cuncta a Deo disposita & ordinata esse. Quemadmodum enim noluit Deus nos scire, num prædestinati vel reprobati simus, ne in securitatem carnalem, aut ignaviam, vel potius in desperationem laba-

ANNO CHRISTI 1563.

labamur, sed voluit nos continuo versari inter spem & metum: hinc jubet D. Paulus ut cum timore & tremore operemur salutem: ut sicut illic non debemus esse nimium curiosi, sic neque in hanc sancta triade: sed fide qua credimus ad justitiam, & sine qua placere Deo non possumus, credendum & tenendum est: ne cupientes scrutari majestatem opprimamur a gloria, ut testatur Sapiens. Omnino igitur & citra ullam dubitationem credamus credenda omnia, & simus soliciti in sola observatione verbi, mandatorumque Dei, amplectentes sanctorum monumenta, summorum pontificum decreta, & veneranda sacrorum conciliorum statuta, quibus Spiritum sanctum adesse credimus rejicientes vanas & jejunas quæstiones quæ potius ad segregandas Christi oves, quam ad eas reducendas ad Christi ovile, vel in eo retinendas conducunt.

Philip. 2. Rom. 10. Heb. 11.

Prov. 25.

Pie enim "Syracusanus ille nos admonet, ne curemus perscrutari altiora & fortiora, sed per opera bona & ecclesiæ statuta vocationem nostram, ad quam creati sumus, adimpleamus. Quemadmodum tempore inundationum aquarum soli illi, qui in Noe arcam se receperant, fuerunt a morte liberati: ita soli illi qui intra limites sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ vixerint, regnum Christi numquam periturum possidebunt. Porro agnoscamus beneficium immensum, quod a sancta triade in nos usque pervenit, tota sancta Trinitas, Patris, Filii, & Spiritus sancti, concurrit in negotium justificationis, & salutis nostræ. Nam Deus pater semen illud cœleste, nimirum verbum suum, in corda nostra immittit, cum regenerationis principium & virtus ex semine, nempe verbo Dei, Spiritu sancto verificato profluat, Spiritus sanctus semen illud in cordibus electorum verificat, filius vero aqua sanguinis sui pretiosissimi, per Spiritum sanctum conceptum humectat semen illud, ut fructum saluberrimum exhibere possit, & exhibito, homo possit Deum amare, amando ejus incomprehensibili bono frui.

" Siracidæ, hoc est ecclesiastici cap. 3. intelligit. Genes. 8.

Ut autem tres sunt personæ, ita tria inde generari oportet: intellectum, memoriam, & voluntatem: quorum unumquodque reliqua duo capit, ut D. Augustinus testatur: Ideo in mente humana imaginem Trinitatis reperiri voluit. Oportet itaque intellectum, ut basim nostræ salutis intelligamus: voluntatem, ut quæ bene intelligimus velimus: & vires, ut quod volumus, re ipsa præstare & exequi possimus. Hinc constat solum Deum trinum in personis auctorem esse nostræ salutis. Itaque cum beato Bernardo exclamare licet, O beata & beatifica Trinitas, ad te mea misera Trinitas miserabiliter suspirat, nam a te discedens multis doloribus, calamitatibus & ærumnis involvitur. Nunc, amplissimi patres, cum intelligatis verum Dei cultum periclitari, hoc unum superesse videtur, vestrarumque partium esse, ut Petri naviculam multis flagitiorum fluctibus agitatam, in verum genuinumque splendorem revocetis: sic enim expectationi, quam de vobis viri boni semper habuerunt, respondisse, & vobis ipsi numquam defuisse videbimini. Convenistis ex remotissimis orbis partibus, dereliquistis patriam, carissimosque penates non ut de privatis commodis, aut honore & gloria caduca, non ut de focis, & laribus, aut de pace Pyrrhi, sed de communi totius reipublicæ Christianæ salute, de Dei optimi maximi honore & gloria, de ecclesiæ labescentis statu, & integritate strenue ac viriliter agatis. Intelligant, amplissimi patres, intelligant, inquam, non solum viri Dei cultores, sed barbaræ etiam nationes vestrum erga Christum Jesum, & ejus sponsam amorem: ad cujus auctoritatem & dignitatem omnes cogitationes, omnes conatus, omnem denique animorum vestrorum impetum traducatis.

Aug. 1. de Trinit.

Berna. Ser. 11. super cantica.

Vigilandum vobis est, & orationi vacandum ut hactenus fecistis, ne ambitione in Deum pugnetis, neve invidia in partes contendatis, sed vestra auctoritate, vestrisque consiliis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ hostes profligate & exterminate, *attendentes vobis & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus, episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine*, rationem reddituri incorruptissimo judici, sanguinem ovium peditarum de manu pastoris requirenti: perpendite huic sacrosanctæ Tridentinæ synodo, per Spiritum sanctum commissam esse ecclesiam, ut illam nunc mœrentem, vos omnes in matrem vestram recipiatis, jacentem vestris brachiis erigatis, & micantem sincera fide & doctrina fulciatis, vestram ac ejus majestatem in tanta hominum & temporum perfidia retineatis, & retentam nos omnes incredibili amore prosequamur. Nam si de infelicissimo ecclesiæ statu verba faciamus, quando per Deum immortalem, majoribus & magis inveteratis odiis impugnata est? quando magis obstinata rebellione in eam pugnatum? quando plures hostes in suam perniciem juratos perpessa est? quando honori ecclesiæ magis detractum est, quam his infelicissimis, & calamitosis temporibus, in quibus sedes Petri impudentissime apud capitales hostes ecclesiæ regnum antichristi vocatur, & sacrosancta conciliorum auctoritas vilipenditur & contemnitur? Tollite felicia & victricia ista signa in hosce communes omnium bonorum hostes, qui cum verbo Dei toties succubuerint, facti sunt similes terræ depravatæ, quæ optimo semine sæpe ac sæpius suscepto, nil aliud reddit, quam infelix lolium, & steriles avenas: facite ut capitales hostes ecclesiæ resipiscant, & dent honorem & gloriam vero Deo, nec amplius tot ineptiis, quas suggerente satana invenerant, mentes piorum implicent, ita ut universus terrarum orbis fateri compellatur, nullos unquam neque præteritis temporibus, neque præsentibus ecclesiæ amantiores extitisse, ardentiorique animo carissimam Christi sponsam fuisse prosequutos. Curate igitur pro sacrosancta inter vos, ipsamque ecclesiam conjunctione, pro vestra singulari religione & pietate, quibuscumque potestis modis languenti religioni prospiciatis: vos felicissimos, vos beatissimos fore existimate, si omnes cogitationes, omnia consilia, omniaque vestra studia, in pietatem, in religionem, in ecclesiam, in Deum optimum maximum retuleritis: præsertim cum nulla dicenda nec appellanda sit virtus quæ in Deum perinde ac in summum & incommutabile bonum non referatur: ferte auxilium pietati, ferte religioni, ferte ecclesiæ, ferte rebus vestris vobisque ipsis, nisi de ecclesia actum esse velitis, eam enim concepimus spem, vos melius longe facturos, quam nos sperare possimus. *Qui eduxit pastorem magnum ovium in sanguine æterni testamenti dominum nostrum Jesum Christum*, aptet vos in omni bono, ut faciatis semper ejus voluntatem, facientes quod placeat ipsi, per Jesum Christum dominum nostrum, cujus est laus, honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Actu. 20.

Ezech. 3.

Heb. 13.

ANNO CHRISTI 1563.

CXIX.

CONCIO DE DIVINO SPIRITU
S. catholicæ ecclesiæ & S. œcumenici concilii, auctore Ludovico Joanne Villetano, theologo Barcinonensi.

Cum complerentur dies pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, &c. Actorum II.

DIVINI illius mysterii, illustrissimi ac reverendissimi domini, clarissimi oratores, amplissimi præsules, virique ornatissimi, quod hodierna festivitate sancta catholica Romana ecclesia, de immenso divinitus recepto munere tota omnibus suis filiis proponit ubique terrarum suspiciendum ac celebrandum, rationem aliquam, quatenus fas est, inquisiturus, operæ mihi videor facturus pretium, si ejus unius fretus aspiramine, qui hodie a Patre in nomine Filii missus infantium piscatorum linguas non modo ad eloquendum ineffabilia Dei magnalia disertas, sed etiam ad inflammanda frigida Judæorum & gentium pectora ignitas fecit, sedula & quam fieri a me poterit solerti indagine iuvestigavero. Quare oportuerit paracletum alium præter eum, per quem gratia & veritas facta est, cœlitus etiam mitti. Quis, ad quos, quando, ubi, quomodo, & quid postremo ecclesiæ Dei profuturus advenerit. Quæ ubi in divini Spiritus gloriam, quæ cum sanctæ catholicæ ecclesiæ, & sacri œcumenici concilii dignitate est conjuncta, & pro temporis angustiis carptim per summa capita, & pro instituta brevitate dilucide, non tam fucata phaleratæ orationis lenocinia, quam simplicem Christianæ concionis expositionem consectans attigero, propositi argumenti finem nactus, dicendi etiam faciam. Si modo quem vestra, (vos imprimis appello illustrissimi ac reverendissimi domini) summa apud me auctoritas, etiam, quam pia tulit modestia, retinentem, imbecillitatis propriæ conscium, ad dicendum de re omnino in ecclesia Dei difficillima & gravissima in sanctissimo & eruditissimo reipublicæ Christianæ senatu fere impræmeditatum compulit, eumdem dicere jam & obedire paratum benevolus favor excipiat & animet, dicentem vero benigna attentio recreet & refocillet. Id quod non tantum a vestra incredibili pietate, sed etiam ab insigni reliquorum dominorum meorum clarissimorum & reverendissimorum humanitate ita mihi demum concedi credidero, si una mecum omnes a Deo optimo maximo postulaveritis, novos & pares ad rem tantam aggrediendam spiritus, internuncia beata virgine: quæ supervenientis Spiritus sancti afflatu gratia plena concepit & peperit filium Dei. Quam ideo, ut de more est, angelico eulogio in genu provoluti salutemus.

Quare missus fuerit Spiritus sanctus. Gen. 1. 2. Ephes. 1. Gal. 4. Joan. 12. 2. Cor. 5.

Quæ in temporis initio ex benigna creatoris omnipotentia pro naturæ institutæ viribus valde bona creata, sed illico ex maligna creaturæ voluntate in proprii peccati defectu, fuerant enormiter depravata, eadem sive quæ in cœlis, sive quæ in terris sunt in temporis plenitudine ex clementi reconciliatoris misericordia secundum divinæ gratiæ donum fuisse omnia instaurata & velut innovata, iis qui in Christianæ religionis adorandis mysteriis pie & decenter ex sacro evangelio eruendis exercitatos habent sensus facillimum est observare, & evadit perspicuum. In qua tamen universi & conditione & instauratione mirum profecto, quam sibi omni ex parte concinat illa in omnium illustrium theologorum ore decantata mundi utriusque, naturæ simul & gratiæ harmonia. Unde ex observatis in rerum omnium creatione, & indiscreta unius divinitatis operatione, & attributo cuique hypostasi munere, similem in generis humani salute annotare liceat, & communem unius essentiæ misericordiam, & accommodatam tribus personis benignitatem, dum velut per recapitulationem, ut cum D. Hieronymo loquar, quo ordine olim in principio creatas res commemoramus, eodem fere post in sæculorum fine instauratas admiramur. *Tit. 3.*

In principio creavit Deus cœlum & terram: In fine *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi*. In principio omnipotenti patri attribuitur ex nihilo procreata *terra inanis & vacua*: In fine nemo potest venire ad Filium, *nisi pater, qui hunc misit, traxerit eum*. In principio sapiente Filio adscribitur illustratio tenebrarum, *quæ erant super faciem abyssi*: In fine nemo novit patrem, *nisi cui voluerit Filius revelare, lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. In principio Spiritus domini ferebatur super aquas, aut significantius, ex energia vocabuli Hebræi מרחפת Incubans vivifico calore fovebat: In fine Spiritus sanctus, quem misit pater in nomine Filii, ceu igneus sedit super singulos & replevit omnes gratia divina. Ut jam ita videas utrobique, omnium, quæ perfecta sunt Dei opera, initia ingeniti Patris potentiæ media unigeniti Filii sapientiæ, fines procedentis ab utroque Spiritus sancti bonitati optime vendicari, & velut accepta referri. Id quod non modo ex ea, quæ divinitus populo Dei revelata est doctrina, sed etiam ex ipso omnium sensibus exposito naturæ libro intelligi potest. Unde manuducamur ad eminus quidem prospiciendam, sed ita magis adorandum cum unitate essentiæ personarum trinitatem in illo uno rerum omnium primo principio, a quo indicibili modo perfecta sunt, cujusque rei primordialia tria initia, non usquequaque obscura divinarum personarum vestigia.

Gene. 1. 2. Cor. 5. Genes. 1. Jo. 6. Genes. 1. Mat. 12. Joan. 1. Genes. 1. Joan. 14. Act. 2. Deut. 31.

Hic magna nobis aperirentur philosophandi spatia. Hæc enim sunt illa tria a poetis cantata rerum primordia, Chaos, Oceanus, Jovialis vigor: A Pythagoricis connumerata, Monas, Dyas, Trias: vel commensurata initia, Punctus, Linea, Superficies: ab Epicureis suspicata commistionis exordia, Atomi, Inane, Plenum: a Stoicis provisa generationis fata, Atropos, Clotho, Lachesis: ab Academicis opinata constitutionis elementa, Parvum, Magnum, Idolum: a Peripateticis demonstrata transmutationis principia, Subjectum, *Disputatio, Habitus.

* privatio

Ut mittam hic mysticam illam philosophandi antiquorum sapientum rationem, sive Magorum apud Ægyptios versus orientem, sive Chaldæorum apud Syros versus Septentrionem, sive Gymnosophistarum apud Indos ad Meridiem, sive Druydum apud Gallos ad occidentem. Quorum suis quisque hieroglyphicis uniuscujusque rei principiorum triadibus ad divinam trinam unitatem videntur secundum eas, quæ in rebus singulis apparent primæ notæ, clarius, quam credi potest, spectasse, & ad tam insigne spectaculum universum orbem convocasse. Quos tamen primos rerum characteres illustriores reddidere cele-

Anno Christi 1563. celebres illi prisci theologi, qui iidem erant consummati philosophi, in communibus rerum omnim proprietatibus, quæ publice transcendentia vocantur: quæ sic omnia in omnibus sint, ut omnia in quovis, & quodvis cum omnibus inconfuse uniatur, dum velut quodam ineffabilis participationis modo & ordine unumquodque per miram quamdam accommodationem habere dicitur ab ipsa Deitate, ut sit Unum, a Patre, ut sit Ens, a Filio, ut sit Verum, a Spiritu sancto, ut sit Bonum. Qua maxime ratione sic isti, quoad licet, significasse videntur incomprehensibilem illam, in singulari identitate distinctionem. In simili æqualitate ordinem, in æterna unitate processionem.

Sed hæc quidem hactenus, & velut per transennam adduxisse satis sit: quatenus inquam, faciunt ad ita magis & accommodatius pro nostra virili, quod primo loco proposuimus, docendum ex analogia naturæ, in singularitate causæ adumbratur pluralitas rationum, quam decuerit, quamque etiam oportuerit in gratia, ubi in unitate essentiæ exprimitur trinitas personarum, ut regnum celorum sic a Deo ipso sibi reconciliatum intelligeretur, ut quod Pater, ex quo omnis πατριά nominatur, mittendo Filium suum dilectum cum attestatione æternæ voluntatis fundasset. Filius a Patre missus redimendo in susceptæ humanæ carnis veritate asseruisset; illud itidem Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii missus sanctificando in figura linguæ igneæ informaret.

2. Cor. 5. Galat. 4. 2. Pet. 1. Ephes. 3. Joan. 3. Matth. 17.

Quis autem ille sit Spiritus, quia Deus est, nequit cogitatione comprehendi, tantum abest ut verbis explicari possit. Paracletus tamen est ex sacro evangelio & Spiritus sanctus. Spiritus quidem Dei, advocatus & consolator hominis. Dextræ Dei digitus, Spiritalis hominis unctio. Primum in Deo donum, summum in homine munus, procedens a Patre & Filio ab æterno, amborum ineffabilis nexus, missus a Patre in nomine Filii in tempore, humanorum cordium artissimum vinculum. A quibus procedit amor essentialis, ab eisdem mittitur caritas participabilis. A quibus procedit nihilo minor, ad quos mittitur infinito major. Unde procedit secundum naturam immanens, quo mittitur per gratiam inhærens. Ex processione Deus donans, ex missione divinum datum. In processione nullibi non semper existens secundum præsentem essentialem potentiam, in missione ubi non erat aliquando cohærens secundum inhærentem accidentalem gratiam. Processione extra omnia, sed non exclusus: intra, sed non inclusus: Missione a peccatoribus propter eorum demerita velut seclusus, in ipsis autem justis simul cum illorum meritis quodammodo conclusus. In processione a nemine in propria forma unquam visus, natura uniformis, in missione varie in alienis figuris nonnunquam apparens, gratia multiformis.

Luc. 3. Jo. 8. 14. 1. Cor. 6. Act. 2. Heb. 2. Qui fuerit missus. Joan. 14.

Atque ut de aliis apparitionibus in præsentiarum taceamus, ut velut jacta sunt fundamenta, de ea nunc dicamus, ubi ædificatio Dei coronidem accepit. Ubi inquam, Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii missus, cum complerentur dies pentecostes effusus super omnem carnem ad eos venit, qui erant omnes pariter in eodem loco. O mira insinuatio universitatis unitæ & unitatis universæ: *Erant omnes pariter in eodem loco.* Potuit ne, vos oro, patres sanctissimi, verbis aliis expressius designari una illa unius sponsi

Ad quos missus sit Spiritus sanctus.

Joel. 2. Act. 2. Cant. 6. Ephes. 4. Matth. 20. 22. 23.

A columba? Unum illud unius Spiritus corpus? *Erant*, inquit ille, cujus laus est in evangelio, *omnes pariter in eodem loco*: erant in regno cœlorum *omnes* quoad fidei & sacramentorum communionem, *pariter*, quoad concordem caritatis connexionem, *in eodem loco*, quoad mutuum in necessitatibus auxilium: Ut cum in idipsum pro invicem soliciti alter alterius onera portarent, sic adimplerent legem Christi. Erant, inquam, in corpore Christi *Omnes*, quoad plenam membrorum integritatem. *Pariter*, quoad membrorum ad se invicem confessionem. *Ibidem*, quoad membrorum cum capite conspirationem: ut ita vere essent consummati in unum, servantes unitatem Spiritus in vinculo pacis. B Hoc autem unicum & Dei regnum, & Christi corpus an non illa est una sancta catholica & apostolica ecclesia? Expendamus obiter id quod proxime præcessit, unde hæc, quæ nunc dicuntur, pendent. Isti enim qui erant omnes pariter in eodem loco, illi ipsi sunt fratres, in quorum medio, *erat autem turba hominum fere centum viginti*, exurgens Petrus exposita propheticæ prædictionis veritate, complendum tunc duodenarium apostolorum numerum paulo ante statuerat.

Anno Christi 1463. 2. Cor. 8. 93. dist. 1. legimus de cons. dis. 4. c. Est unitas. 1. 9. 1. 4. multa. 1. Cor. 12. Galat. 6. 1. Cor. 12. Colos. 2. Joan. 17. Ephes. 4. Ephes. 1. Act. 1.

O mirum hæc dictantis Spiritus sancti consilium! Quis tam emotæ mentis, & a communi judicio alienus fuerit, qui hic non intelligat, non videat, non tangat, & plenæ universitatis ca- C tholicæ ecclesiæ in ipso numero symbolum, & dispensandæ hierarchiæ ecclesiasticæ in re gesta rationem? An non etiam elementarii pueri norunt, 120. ex decuplato, 12. constitui? Quis autem Christianorum nesciat, fuisse a Christo domino electos duodecim apostolos, velut duodecim acquisiti populi principes, & tanquam duodecim civitatis Dei fundamenta? Divino ut Deum decebat consilio ex mirifica ipsius duodenarii perfectione resultantis ex multiplicatione 3. & 4. primorum scilicet numerorum in divinitate & natura. Quorum ego mysticas rationes etiam ex Pythagoreorum schola petitas, sed minime instituto ineptas variis exemplis naturæ, legis & gratiæ pro virili illustrandas su- D sciperem, nisi vel lucem Soli addere, vel sus Minervam docere instituti oblitus viderer voluisse. Unicuique autem duodecim apostolorum suus tribuitur denarius, qui universitatis numerus ab omnibus esse conceditur, non modo quod omnes specierum differentias in eo latere subtiliter disputet Academia consentiente Lyceo; verum etiam quod nulla sit inventa unquam natio, quæ supra decem numerando ascenderit, Id quod satis evidens signum videtur, commissam fuisse in universum singulis apostolis indefinitam facultatem, in eo quod omnibus præcipitur, ut euntes in mundum universum prædicarent evangelium omni creaturæ. Sed tamen in pari electionis consortio, disparem fuisse conditionem, & in simi- E li legationis honore discretionem quamdam potestatis.

Joan. 11. 15. Luc. 21. Psal. 44. Luc. 6. 9. 21. Apoc. 21.

Ephes. 4. Mar. ult. Anacl. ep. 2. distin. 22. Sacrosancta clemens di. 80. in illis.

Quæ sanctorum patrum sententia est, vel ex illo uno facile colligitur, quod Petrus, super quo potissimum, ut solidissima petra fundata fuit ecclesia Christi, & cui præ ceteris traditæ claves regni cœlorum, mandatam sibi specialius ovilis dominici curam agere jam hic suo ipsius jure ante missionem Spiritus sancti videatur, dum sponte sua exurgens in medio fratrum sacram scripturam cum auctoritate decernendi interpretatur: Quod propheticæ prædictionis verum

Leo ep. 84. Alex. 14. 9. 1. Andivimus. Acto. 1.

verum sit complementum dogmatizans statuit: A complendæ veritatis tempus & modum divinitus definit: assumendum proinde in apostolatum, qui primus est in ecclesia gradus, duodecimum quemdam constituit: Ex quorum autem numero eligendus ille sit, præcipiens determinat; & alia hujusmodi facit, unde non leve sumas argumentum, fuisse primam & summam in apostolatu Petri auctoritatem & confirmandi in fide catholica, & statuendi in moribus Christianis, & regendi in Hierarchia ecclesiastica. Quæ quidem facultas tametsi ab ipso divino Christi Spiritu ecclesiæ velut corpori suo in præcipuis ejus membris fuerit communicata, nihilominus tamen ita dominus ad omnium apostolorum officium pertinere eam voluit, B ut in beatissimo Petro omnium apostolorum summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi a quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet.

Leo epist 89. dist. 19. c. ita dominus. Quãdo missus Spiritus sanctus.

In quo quidem ordine fundatam & dispositam ecclesiam universam a Deo Patre in ipso Christo Jesu domino nostro (ne recens aut humanum suspiceris inventum) Spiritus sanctus suo manifesto & celebri adventu confirmavit & constabilivit: *Cum complerentur dies pentecostes*. Non sine magno numeri mysterio. In quinquagesimo enim die completio perfectissimi numeri quadrati, hoc est, septenarii in seipsum ducti, designatur. Septies enim septem efficiunt quadraginta novem. Cujus tamen completio ad sequentem pertinet quinquagesimum addita monade, C quæ præsentis sæculi meta, & futuri initium perpetuitatem sub octavæ diei dominicæ rationem continens, sic præsentia terminat, ut nos ad æterna intromittat. Quemadmodum horum numerorum mysticam rationem pulcherrime multis adhibitis & rationibus & exemplis ad hoc ipsum institutum accommodans Gregorius Nazianzenus (solet enim ille, ut reliqui omnes antiqui patres, libentissime spatiari in hujusmodi numerorum sacramentis exponendis) apposite tradit, quinquagesimum diem apud Hebræos vocari sanctum: annum autem quinquagesimum jubilæum, ubi omnium fit restitutio & ab integro renovatio. Conveniunt profecto hæc omnia mirifice hujus diei solemnitati. D

Naz. ser. de pent.

Verum enimvero si nobis aliquid addere liceret ex ea, quam initio proposuimus, naturæ & gratiæ analogia, sed tunc in magno, nunc autem in parvo mundo, fortassis non usquequaque inepte diceremus, optime missum manifesto ignis signo Spiritum sanctum quinquagesimo a resurrectione, hoc est, decimo die ab ascensione domini. Ubi jam ille quadantenus fuerat a Christo datus, juxta eam, quam physici doctiores observant in fœtu humano perfectam & manifestam animationem quinquagesimo, imperfectam autem & latentem quadragesimo a conceptione die post intermediam præparationem & organorum quamdam distinctionem ad excipiendam animam, E quæ actus organici corporis est, necessariam, a virtute decisi seminis quod artifex generationis a medicis appellatur, mirabiliter anticipatam. Ut pari modo ecclesia divinum semen dicatur primum ceu sata & progenita in parasceve ex latere Christi in profluente inde cum sanguine aqua (cui seminariam omnem virtutem usque adeo philosophi tribuunt, ut physicis dicta censeatur aqua, a qua omnia sint, poetæ Cithercam Venerem fabulentur ortam ex spuma maris, & ut aliqui addunt, cœlesti cum sanguine mista) tertia deinde die velut concepta & plene genita, ut ideo omnes qui ex baptismali aqua regeneramur, in morte, sepultura, & resurrectione Christi renati dicamur: post per quadraginta dies, quibus ars Patris Christus apostolis apparens loquebatur de regno Dei, velut in dies magis exculta & erudita, accepto etiam interim Spiritu sancto, sed & tanquam imperfecto quodam & occulto modo; postremo cum complerentur dies pentecostes suscepto ad plenum & publice Spiritu illo in figura ignis, non Jovem, sed Deum nostrum designantis, per cujus inspirationem factus fuit olim homo in animam viventem, informata, animata, ac vegeta constansque fuerit, consummata quadam & divina virtute etiam ad edenda publice, quoniam opus esset, prodigiosa miracula. Au quam publicam inspirationem spectasse videtur Helisæus, cum rem difficilem, duplicem Heliæ Spiritum postulabat. Itaque in illis jam ante inchoatum munus nunc accipit adjectionem largitatis. Quam cum sæpe alias discipulis Christus promisisset, tum maxime, quando in cœlos ascendens *præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris*.

Joan. 19. Act. 2.

Rom. 6. Act. 1. Joan. 20. Act. 2. 4. Reg. 2.

Joan. 4. Ubi ad ecclesiam missus Spiritus sanctus. Niceph. lib. 6. Apoc. 21.

Ubinam, vos obsecro, sanctissimi patres, conveniebat magis ad ecclesiam mitti Spiritum sanctum, quam in Hierusalem civitatem Dei viventis, & si Nicephoro credimus, in domo Joannis apostoli, aut ut aliis magis placet, in ædibus Joannis Marci evangelistæ, & in superiore parte domus? Hic jam obruor magnitudine materiæ, & velut opprimor a gloria. Ut enim nihil accommodatius ad exornandam ecclesiæ dignitatem afferri potest, quam civitatis sacerdotalis & regiæ sanctitas, virginis Joannis gratia, partis superioris excellentia: ita si hoc ipsum argumentum foret per omnes suas partes dilatandum & amplificandum, nullum fere unquam esset habitura oratio modum.

Quid Spiritus sanctus missus.

Quare memor instituti mei, memor etiam dignitatis vestræ, satis esse duxi, si cum digitos intenderim ad fontes perstringam quomodo Spiritus sanctus venerit. Cum, inquam, *factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis Spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*. O inexhaustum mysteriorum Dei pelagus! Quot audis verba, quot dispungis incisa, quot disterminas membra hujus sacræ lectionis: tot perennes fontes, tot profunda flumina, tot redundantia maria sacramentorum divinorum tremebundus venerare. O summa & ineffabilis evangelicæ gratiæ legis præstantia! Percute omnia naturæ spatia. Scrutare omnes legis Mosaicæ scripturas: invenies munera aliqua, quæ similitudinem quamdam cum his habere videantur, sed illa quidem sparsa, & sua fere quæque singulis exiliter exhibita, rudia & inchoata: hæc tamen omnia simul omnibus affatim concessa, perfectiora sane singula, consummatissima vero cuncta, atque ut unum satis sit pro multis exemplis, age, libet jam, Judæe, modum collatæ populo tuo legis, de quo usqueadeo insolenter etiam nunc gloriaris, cum superiori componere, ut intelligas fuisse illic velut prima adumbrata lineamenta, hic autem vivos expressos colores. Fuit quidem vestra quinquagesimo die post liberatum populum a servitute Ægyptiaca

Exod. 19.

Anno Christi 1563.

ptiaca divinitus data: sed per manum Moysis in vasta & horrida eremo. Nostra autem in die pentecostes post redemptum genus humanum a tyrannide diaboli, sed per inspirationem ipsius ejusdem Dei promulgata in florentissima civitate sancta. Vestra in abrupto montis præcipitio: Nostra in sublimi domus cœnaculo. Vestra cum fumosa clangorum caligine: Nostra cum splendido linguarum igne. Ista in tenebris, & procellis; Hæc lucente prorsus die: Ista tumultuario populo, & vix oculos in montem terrificum levare audienti: Hæc discipulis sedentibus & summa cum mansuetudine totis e cœlo propitio pendentibus. Denique fuit lex Moysis in lapideis tabulis scripta a vitando potius malo rigide coercens gravissimo comminato supplicio: Lex autem gratiæ in humanis cordibus insculpta, ad agendum magis bonum novos Spiritus addens inæstimabili proposito præmio.

Quid Spiritus sanctus missus ecclesiæ profuerit. Id quod repentinum in suscipientibus factum miraculum, omnium quæ unquam fuerint maxime mirandum confirmat mirifice. Stupet hic Judæus sacramentorum novitate & linguarum varietate commotus. Miratur jam multo magis Græcus in barbaris piscatoribus subitam divinam sapientiam & extemporaneam dicendi facultatem, dum pro Christi ad ecclesiam suam promisso, mittitur Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii, replet totam domum, sedet super singulos, complet omnes gratia divina, dat eloqui variis linguis magnalia Dei: Imo docet omnia, suggerit quæ Christus dicturus erat: Multa enim ille, dum suam ecclesiam cum discipulis conversus institueret habebat dicere, quæ tunc rudes animi portare non poterant. Tametsi omnia quæ audierant a Patre, nota fecerat eis, sed quæ & quatenus eos scire tunc oportebat, qui crassa ut dicitur Minerva, tanquam tyrones discipuli erudiendi, & lacte, non solido cibo velut parvuli nutriendi erant: attamen cum venit Paracletus cœlesti calore confirmans, excelsa gratia corroborans, divina virtute constabiliens Christi discipulos, qui erant omnes pariter in eodem loco, docuit in illis unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam omnem veritatem. O singularis ecclesiæ Christi dignitas! Cujus vix exilem quamdam umbram tandem assequutus est juge, pertinax & indefessum philosophorum studium, ut ideo sapientissime ex omnium sapientum consensu dixerit Democritus, veritatem in altissimo & tenebrosissimo puteo jacere submersam, eam omnem facto repente de cœlo sono docetur ecclesia Dei? Atque ita docetur, ut non tam doctrinam didicerit, quam doctorem ipsum ex oratione Filii ad Patrem penes se retinuerit, qui maneat cum illa in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. (*Joan. 14.*) Hæc ergo est lex nostra, quæ scripta est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hæc doctrina nostra, unctio Spiritus sancti docens nos de omnibus, (*1. Cor. 13.*) ut non necesse habeamus, ut aliquis nos doceat, qui non eodem spiritu inspiratus loquatur sanctus Dei homo, minime autem is qui foris est. Hic legislator, hic magister noster, Spiritus Dei qui habitat in nobis, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei. (*Rom. 5. 2. 1. Joan. 2. 2. Pet. 2. 1. Cor. 2.*)

Eant jam isti iniqui rerum ecclesiasticarum censores, & alia importune quærant expressa legis & doctrinæ divinæ verba, quam quæ ipsa sancta ecclesia catholica vel tanquam jam olim expressa, sed in suo sensu haberi vult, vel quæ nunc exprimit pro temporum necessitate ex revelatione inhabitantis Spiritus sancti, magistra facta veritatis, columna & firmamentum. (*1. Tim. 4. 1. Joan. 4. 1. Tim. 3.*) Hoc autem magisterium exercere illa, quanam commodiore ratione potest, quam quæ per totum orbem dispersa est, in eumdem pariter locum legitime congregetur? (*Distin. 15. per tot.*) Juxta quam rationem significari etiam ecclesiam ipsam in iis, super quos Spiritus sanctus descendit in die pentecostes, (*Act. 1. 2.*) quosque etiam docuit, ut dictum est, omnem veritatem, non modo rei gestæ veritas & consensus subindicare, sed ipsa verborum series & constructio præ se ferre videtur. Quinimo sublimiorem quamdam congregationi legitimæ convocatæ concessam prærogativam, (*Matth. 18.*) & hoc ipsum Spiritus sancti factum satis indicat, & illa Christi domini doctrina comprobat, ubi promisit se affuturum in medio illorum, qui duo vel tres fuerint nomine ipsius congregati. (*Act. 1. 6. & 15. 20.*) Quod & ipsa apostolorum praxis confirmat, præsertim illa, quando D. Paulus judicat in nomine domini nostri Jesu Christi congregatis Corinthiis & suo spiritu, (*1. Cor. 5.*) cum virtute domini nostri Jesu Christi tradere incestuosum hominem satanæ. Hinc videtur optimo ductu effici, ut illa catholicæ Dei ecclesiæ per adventum Spiritus sancti donata suprema & divina auctoritas illi etiam sacro conventui communicata specialius sit, ubi caput & potissima membra pariter in eodem loco legitime congregata dicere simul vere possint: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* (*Act. 15.*) Non modo quod non possit alia ex omnibus fidelibus fieri in unum pariter locum convocatio, nec quod, & si posset, non tamen debeat, tanquam contraria & adversa instituto & rationi sacri concilii & catholicæ apostolorum consuetudini, verumetiam propter illam, quam observamus apud utrumque testamentum sacerdotalis in populo Dei præeminentiam & energiam, in iis præsertim quæ sunt ad Deum. (*Exod. 16. Luc. 10. Heb. 5.*) Unde necessario conficitur, ut cum in multis aliis, tum in hoc ipso maxime sacerdos pro universo sibi subdito populo habeatur. Ubi scilicet fit consensus inferiorum ad supremum & conspiratio multorum in unum. Siquidem hic imprimis verum illud est philosophorum proloquium, & communis animi conceptio: Unumquodque illud est, quod in ipso potissimum est.

Hæc igitur est œcumenici sacri concilii legitime convocati summa dignitas, sublimis auctoritas, divina potestas per Spiritum sanctum catholicæ ecclesiæ divinitus communicata. Ubi caput & membra præcipua, summus Romanus pontifex, vel ejus vicem gerentes legati, & ceteri ecclesiæ majores antistites vere catholicam & universalem ecclesiam repræsentant omnes pariter in eodem loco. (*Dist. 15. c. sicut.*)

Quæ si ita sunt, ut quidem sunt, *O insensati Galatæ*, ad istos sub hoc ficto nomine nunc etiam nostra se convertat oratio, *quis vos fascinavit non obedire veritati*, & sacri Tridentini concilii paterna monita, ut a benignitate Spiritus sancti profecta, non vereuter & gratanter supplices accipere, istius quæ apud vos longe lateque diu, multumque grassatur (atque utinam non longius serperet virulenta contagio, quod siccis oculis nequeo satis dicere) perniciosissimæ animorum pestilentiæ præsentanea antidota & unica remedia? Quid, an non Tridenti sunt, quod vos ineptissime objicitis, catholici omnes? Ubi intersunt, qui non minus digne, quam legitime vices gerant omnium? (*3. Reg. 8. 1. Mac. 4. 30. 17. dist. per tot. 24. q. 1. c. quoniam*) Ubi illustrissimi sanctæ apostolicæ sedis legati, plena summi Romani pontificis, qui ex successione Petri principis apostolorum, est ipsius

ANNO CHRISTI 1563.

sius ecclesiæ catholicæ fundamentum & caput, pro A Christo vicarius, potestate & vice muniti ordine suo & merito præsident. Imo ubi ipse idem multo magis re, quam nomine Pius pontifex optimus maximus præsens esse optima ratione dici potest, ut qui pro ea, quam commissæ sibi divinitus ecclesiæ Dei vivi habet solicitudinem ad sanctæ Tridentinæ synodi patres, dum illos ad eam solicitudinis partem in quam vocati sunt, etsi sponte sua currentes, ut alacrius currant paterne incitat, novos etiam addens animos subinde mittat, non minus vere verba, quam jure auctoritatem apostoli usurpans. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judico ut præsens in nomine domini nostri Jesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini* B *nostri Jesu*. Ubi, inquam, intersunt omnes ecclesiæ Dei sacratissimi antistites, præcipua Christi corporis membra, ex omni gradu principalis in hierarchia ecclesiastica ordinis, ex omni fere provincia late patentis in monarchia sæculari ditionis. Intersunt, inquam, in tam frequenti numero omnes, quum nemine excepto, nemine excluso, ad quem jure pertineret, non tantum communibus sanctæ apostolicæ sedis mandatis convocati sint omnes, verum etiam privatis imperatoris, regum & principum monitis cohortati sint, qui magis idonei viderentur, adhibitis præterea quam plurimis sacræ theologiæ & divini humanique juris doctoribus, viris pientissimis ac undecumque doctissimis. Quorum C etiam fere omnium catholicorum principum clarissimi oratores merito quidem suo tantorum dominorum personam decenter sustinentes hic adsunt, ut adjutores, fautores, & assertores auctoritatis, dignitatis, & libertatis sacri concilii.

1. Cor. 5.

Imp. Constantin. in syn. Nice. Theod. in synod. Ephes. 1. Mart. in syn. Chalced. Act. 4. 1. Cor. 1. Philip. 2, 3.

Quid, inquam, an non etiam isti omnes pariter sunt in eodem loco, quorum sit cor unum & anima una: In quibus nullæ contentiones, nulla schismata: qui idem dicant, idem sentiant, idem sapiant, eamdem caritatem habentes, unanimes, perfecti in eodem sensu, in eadem sententia? Apagete cum vestro isto præpostero & impio judicio, qui aliud & sentitis, aut judicatis de sanctissimis nostris patribus. Quos D magnam partem ab extremis terrarum finibus nulla bonorum dispendia, nullas itinerum difficultates, nulla salutis & vitæ incommoda veritos per mare, per terras, per tot discrimina rerum, ad vos, ad vos fere ipsos adduxit, invexit, inter horrendos rigentium Alpium scopulos inclusit, in istas Tridentinas Germaniæ fauces volentes ingessit una vestræ calamitatis commiseratio, una fidei catholicæ assertio, una disciplinæ Christianæ instauratio, una, inquam, una, mihi credite, diffusa per Spiritum sanctum in illorum cordibus Christiana caritas: quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. An igitur dubitabitis, ut, cum compleantur dies pentecostes, & hi patres sancti in nomine Jesu E Christi pro catholica Dei ecclesia sint legitime congregati omnes pariter in eodem loco, etiam si non fiat repente de cœlo sonus, nec appareant dispertitæ linguæ tanquam ignis, quæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: nihilominus tamen latenter miro suo, quo solet, modo se sanctis insinuare pectoribus, Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii missus repleat totam hanc sanctam domum Tridentinam, ubi illi sunt sedentes, & perseverantes omnes unanimiter in oratione: sedeat super singulos, & perseverantes omnes unanimiter in oratione: sedeat super singulos, & repletos omnes cœlesti gratia doceat omnia, suggerat quæcumque Christus ipse dixerit: ut jam in ferendis suffragiis, in dicenda sententia libere loquantur, prout Spiritus sanctus dederit eloqui illis.

Quid ergo causamini? quid hæretis, o miseri, quominus accedatis in meliorem jam sortem & conditionem benigne vocati? Prophani, ad expositum totius sanctitatis Capitolium: Ignari, ad apertam omnis veritatis scholam: Perditi, profligati, desperati, ad obvium universæ salutis asylum? Quid veremini? quid timetis? An fortassis schismatici apostolicæ Petræ soliditatem, quam sæpe impie concutere & proscindere estis conati? Atqui adsunt illius indulgentissimæ matris illustrissimi legati, qui vos vere pœnitentes & conversos facile & benigne in ejus communionem & sinum complectentur. An etiam seditiosi imperatoriam & regiam majestatem, quam furore magis, quam consilio inique nonnunquam læsistis? Atqui adsunt clementissimorum imperatoris, regum, & principum clarissimi oratores, qui libenter supplicibus vobis & veniam petentibus illorum nomine offensas condonabunt. Revertimini ergo, revertimini vos, vos appello, quorum adeo infelix & infausta est conditio, ut nec vestrum audeam proferre nomen, genus, aut patriam: Revertimini, inquam, ad Pium episcopum & pastorem animarum vestrarum, qui inventas quæ perierint oves, impositurus est in humeros suos gaudens, & veniens convocaturus amicos & vicinos ad mutuam de vestra salute congratulationem.

Revertere & tu quoque quisquis es tandem ad te conversus vel conscientia tantorum malorum, quorum præcipuus fueris fautor, vel etiam auctor vere prodigus tui ipsius & tuorum, atque confisus de summa & obvia piissimi patris benignitate detestatis hæresibus, execratis flagitiis ad pedes prostratus ex intimo cordis recessu clama: *Pater peccavi in cœlum & coram te*. Ne dubita: ibit obviam longe venienti, irruet in amplexus & oscula: ornabit vestibus & annulo nudum: excipiet lautissimo convivio famelicum: choreas ducet, & ludos aget festivus cum jucunda illa acclamatione: *Manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & revixit: perierat & inventus est*. Quod ut istis miseris donet in Spiritu paracleto sancto per Jesum Christum dominum nostrum, pater ille misericordiarum & Deus totius consolationis, agite jam, patres sanctissimi, pro sancto totius ecclesiæ more, pro sacri concilii hujus instituto, pro innata vestra omnium pietate, clementissimam illius majestatem supplices hoc præsertim die instantius oremus, cum ecclesia dicentes: Mentes istorum, quæsumus domine, paracletus, qui a te procedit, illuminet, & inducat in omnem, sicut tuus promisit filius, veritatem. Qui cum eodem Filio in unitate ejusdem Spiritus sancti vivis & regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CXX.

SENTENTIA DOM. GUILIELMI de Prato, episcopi Cantuariensis, de residentia prælatorum. Dicta in congregatione concilii Tridentini V. Idus Januarii anno MDXLVI.

REVERENDISSIMI atque illustrissimi domini, vosque venerandi patres, si hic animi mei sententiam super decreto de residentia nobis oblato aliquanto latius explicavero, vestræ dominationes reverendissimæ dignabuntur me patienter audire, & mea dicta boni consulere. Nam decretum ipsum etsi videatur sapienter
B compositum, & forsitan ecclesiis Italiæ satis profuturum; tamen quia morbus, cui veluti medicina opponitur, per universum orbem longe lateque grassatus est, mihi videtur ceteris regionibus, & præsertim nostræ Galliæ, per istud decretum non perinde satisfactum. Idcirco rem ipsam qua potero brevitate, & qua decet humilitate altius repetam, ne cum apparuerit princeps pastorum, in me competere possit illud: *Væ mihi quia tacui*. (*Isai. 6.*)

In primis nobis magnopere verendum est, patres, non solum ne hic operam nostram luserimus, verum etiam ne Christiani orbis malum auxisse videamur, quod equidem non dubito factum iri, si, quod absit, de ista residentia nunc
C frigide & superficialiter, statuerimus: etenim hoc pacto nec Deo, nec conscientiis nostris, nec summo pontifici, nec denique orbis expectationi satisfaceremus. Cum tamen hic simus spectaculum facti mundo, angelis, & hominibus: Primo non satisfaceremus Deo, quia illi exactissimam sumus reddituri rationem pro animabus, quæ defectu & culpa complurium prælatorum non residentium pereunt. Nos, inquam, proculdubio pro illis sumus rationem reddituri, quoniam in hac synodo sacrosancta sumus constituti tanquam speculatores, &, ut sic dicam, Christianæ reipublicæ censores, eo fine, ut hunc errorem re vera intolerabilem cum reliquis corrigamus atque tollamus, & huic gravissimo morbo medeatur in
D primis. Quid igitur si, quod Deus avertat, dissimulaverimus, & nescio quo timore hominum, neglecto timore Dei: aut nescio cujus privati commodi cupiditate nunc fuerimus tergiversati? nunquid sic trepidantes timore, ubi non est timor, divinum effugiemus judicium? Nonne nos potius manebit illa non tam prophetica quam divina sententia: *Sanguinem ejus*, nempe vel unius solius animæ perditæ, *de manu speculatoris requiram*? (*Ephes. 33.*) Itaque, patres, quasi nunc simus in morte, & Deo rationem reddituri, ponamus ante oculos districtum illud judicium, & posthabito timore atque amore hominum, rem ipsam tanquam Deo proponente & spectante, imo præsidente & vindicaturo, tractemus ex animo & ma-
E gno zelo: alioqui væ nobis, quia Deus non irridetur.

Secundo, si hanc residentiam tantum perfunctorie tractaverimus, conscientiis nostris non faciemus satis: quæ nisi cœcæ sint, aut prorsus desipiant, ne dicam insaniant, multarum pereuntium animarum, & multorum scelerum sentient se reas, nimirum eorum omnium, quorum rei fuerint ii, quicumque ex hac nostra dissimulatione nacti fuerint occasionem atque licentiam non residendi, sed perseverandi in errore. Cumque
A talibus non solum sit reddenda ratio neglecti gregis (quæ tamen vehementer est pertimescenda) sed etiam spoliati, & fructuum perceptorum, & plerumque velut a decoctoribus perperam expensorum, quum interim, ut dicitur in sexto decretalium, clerici non residentes non sint domini fructuum, & eos restituere teneantur, cum inquam, talibus omnium ejusmodi in districto judicio Dei sit reddenda ratio, erit & nobis cum eis, si nunc dissimulaverimus, idque quantumvis nos ipsi resederimus. Quandoquidem dicetur nobis: *si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*, (*Psal. 49.*) & illud: *digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed & qui consentiunt facientibus*. (*Rom. 1.*)

B Tertio non satisfaciemus voto & jussis sanctissimi domini nostri papæ. Tantum abest ut ejus sanctitatem hic ullo pacto offendi posse credam, si tantam non residendi licentiam, & gregem suum, non pascendi sustulerimus, tanquam abusum omnium calculis intolerabilem. Beatissimus enim ille ac sapientissimus pater, non alia ratione nos convocavit, quam ut in tollendis erroribus atque abusibus sibi consilium præberemus, & essemus auxilio. Et in hoc ille probe sanctissimeque fungitur illo summo munere suo. Cur igitur nos ei nostram operam negaverimus, & nostro defuerimus officio? Nam si defectu bonæ voluntatis id fecerimus, ut ex præmissis patet, non sapimus: sin defectu potestatis (ut forsitan arbitrantur nonnulli)
C utique non minus desipimus. Quid enim est hoc concilium, & quomodo est œcumenicum, si de isto tam pernicioso horrendoque abusu tollendo non possit plene statuere? An non est legitime congregatum? Nunquid acephalum est, & sine capite? nequaquam. Cum igitur ex omnibus suis constet patribus, nempe capite, hoc est, sedis apostolicæ auctoritate, & reliquis membris, & nullum sit schisma in hujusmodi corpore, cur non posset de hoc abusu prorsus abolendo exacte constituere, & omnes & singulos delinquentes cogere in ordinem?

Nam, si & neglexerimus, patres, quemadmodum ultimo loco dicendum restat, impossibile est, ut Christiani orbis justæ & necessariæ expecta-
D tioni satisfiat. Quare mea quidem sententia non modo oportet, sed & necesse est, ut de residentia ista hic aliquid constituatur exactius, quam in concilio Lugdunensi aut Lateranensi, aut ullo alio veterum conciliorum fuerit unquam constitutum: & quam (cum bona venia dixerim) in decreto nobis oblato constituatur. Siquidem per tantam non residendi licentiam orbis gravissimum malum in dies latius serpit. Quis enim ignorat, hac captata occasione magna ex parte hæreses esse natas, & auctas mirum in modum, in diesque magis ac magis augeri? Nec videntur facturæ finem, donec hanc occasionem quærentibus, occasionem amputaverimus. Quæ omnia non ignorat mundus; quare perquam difficile foret ei amplius verba dare.
E Expectat itaque & merito expectat, ut non pulchris verbis, ne dicam frigidis, sed re ipsa tantus & tam pestifer tollatur abusus, idque radicitus: & ut quilibet pastor cum suo grege cogatur residere, imo quilibet beneficiatus (modo ex ipso decenter vivere possit) in suo beneficio.

Porro id meo quidem judicio nullatenus fieri poterit, nisi hic quatuor aut quinque exacte constituantur. Atque ita constituantur, ut necesse sit ea observari ab omnibus, cujuscumque sint gradus aut dignitatis, etiam si fuerint cardinales. Nam nullos reperio exemptos ab illo generali non tam

Anno Christi 1563. 1. Petr. 5.

tam Petri quam Christi præcepto: *Pascite qui in vobis est gregem Dei*: idque demum veris pastoribus, & non mercenariis, satis persuadere deberet pastoris & mercenarii differentia, a Christo ipso benedicto descripta in evangelio.

Censeo igitur, hæc in primis hic necessario decernenda esse.

Primo beneficiorum, & maxime episcopatuum pluralitas ab omnibus tollatur funditus. Quod ita censeo necessarium, ut optem memoriam istius pluralitatis oblivione sempiterna deleri: tanquam avaritiæ clericalis (ob quam tam male audit ordo sacerdotum) primogenitam & omnium malorum Lernam. Verum ne ministris ecclesiæ congrua stipendia, carnaliaque, ut loquitur Paulus, desint iis qui residere non possent si haberent beneficia, B loco beneficiorum poterit pensio aliqua assignari, videlicet qualis & quanta, ubi & quibus videbitur, & æquum erit: idque fiat a pontifice & monarchis, qui talium opera indiguerint.

Secundo, posthac nulla ratione dispensetur cum ætate minoribus. Nam ex hoc dispensationis abusu infiniti alii nascuntur abusus.

Tertio exactius etiam corrigantur illorum abusus, qui prætextu studii non tantum triennio (ut aliquando toleratum est) sed fere per omnem vitam suam, aut per renovationem dispensationis suæ, aut alio quovis fuco, absunt a grege sibi credito. Qua ratione statuatur severius, ne posthac beneficia conferantur, nisi moribus, literis, & ætate dignioribus, inveniaturque modus, C quo id inviolabiliter observetur?

Quarto, nulli fiat facultas sectandi aulam alicujus principis, nisi forte princeps ipse ex speciali atque ardua causa aliquem ad se vocaverit, aut apud se retinuerit, idque dumtaxat ad tempus.

Quinto, instituantur hic delinquentium in hujusmodi correctores, qui sub pœnis in jure contentis, & aliis novis, si opus fuerit, cogant omnes & singulos huic salutari parere decreto, cui muneri mihi videntur fore idonei reverendissimi domini cardinales, sed ii soli, qui, si fuerint episcopi, in suis residebunt episcopatibus. Verum quia *litera occidit*, *spiritus autem vivificat*, & quia anima legis est ratio, &, ut ait quidam, le- D gibus opus est lege, non intelligo episcopos veluti compedibus ferreis aut statuarum more in suis ecclesiis esse constringendos, adeo ut nulla ratione extra diœcesim suam pedem ponere possint, quacumque premente necessitate. Sed quod si forte ad parvum tempus coacti fuerint exire, citius revertantur, & nequaquam sectentur aulam, aut vagentur per orbem, aut alibi sedeant suo neglecto grege, interim tamen frui poterunt & naturali & evangelica libertate, sed simul urantur zelo domus Dei.

Addam sextum, nempe quod deputentur ex diversis nationibus aliqui ex patribus, qui cum reverendissimis dominis legatis, decreto perfectiori, secundum voluntatem patrum intersint confi- E ciendum: Confectum vero si videatur reverendissimis dominis legatis per manus aliquorum episcoporum mittatur ad summum pontificem. Qui episcopi sanctitati illius consilium sententiamque sacrosanctæ synodi exponant: & vicissim illius beneplacitum nobis referant, ut ejus nobis amplius indicata voluntate ad honorem omnipotentis Dei, animarumque salutem strenue procedamus ulterius. Arbitror antem sanctitatem ejus non solum gratum habiturum, quod nos impedimenta, quæ nos a diligenti nostri pastoralis officii executione interdum remorantur, funditus sustulerimus, verum etiam ipse pro sua incomparabili bonitate & sapientia, prorsus abolenda. ut confido, curabit obstacula illa, quæ Romæ inter aliquos cancellariæ & pœnitentiariæ ministros obstant, quo minus ipsius sancto desiderio, atque ecclesiæ Dei ædificationi satisfiat: & quæ ipsius sanctitatis, piæ mentis & voluntatis fructus arcent aut abigunt: sicque esuriens Christianus populus salubribus commendatisque Romanæ ecclesiæ fructibus vesci poterit, & non vetitis illis, quibus nunc interdum non sine offendiculo pascitur.

Hæc sunt, patres sapientissimi, quæ mihi cum primis videntur constituenda de residentia: atque ita constituenda, ut si quispiam scilicet neglecto Dei timore, itemque Dei & virtutis amore, non observarit, pœnis juris, atque etiam, si & ubi æquum videbitur, beneficii sui amissione mulctetur, atque plectatur: sic non frigidam aut sterilem, verum quam plurimum utilem constituere poteritis residentiam: quod ut fiat equidem per viscera misericordiæ Dei nostri vos oro atque obtestor patres, idque ne ii qui ante hujus concilii apertionem in suis residebant diœcesibus huc venisse videantur, & decem & octo totos menses hic sedisse cum suo & suarum ovium detrimento, ad tandem audiendum superficialem quamdam atque inutilem de residentia constitutionem.

Item ne decreti de justificatione majestas hac ratione vilescat, & nos merito simus ludibrio omnibus: interea vero iste pestifer non residendi abusus serpat in immensum, sed in primis nostro malo. Agite igitur sic, patres, ut cum de residentia ista decreveritis, ut ita loquar, non videamini caput aliquod hydræ amputasse, quo videlicet ex uno malo improvide damnato nascantur plura. Hæc autem propterea dixerim, quod arbitrer multo fore satius atque utilius, hac de re prorsus tacere, quam frigide decernere, proinde postremo loco id oro, patres, ut cum negotium hoc, utpote de residentia decernendi utiliter intra diem proximæ sessionis mihi videatur non posse absolvi, differatur in aliam proximam sessionem. Nam mihi videtur esse opus tam arduum, ut etiam unius integræ sessionis locum sibi merito vendicare possit. Atqui quoniam jam convenit inter patres, ut in qualibet sessione cum clarificatione dogmatum semper aliquid simul statueretur de moribus reformandis, & nunc non potest materia ista residentiæ tam brevi tempore expediri, cum re vera sit maxime ardua, idcirco in calce decreti de justificatione, sacrosancta synodus expresse & scripto polliceatur, se materiam residentiæ in proxima sessione subsequente ante omnes alias tractaturam, & confecturam, sicque quantum capio, Deo & hominibus sumus satisfacturi.

CXXI.

BRACHII MARTELLI FLORENTINI, episcopi Fesularum sententia, quæ declarat regulares sine licentia episcoporum, nec in monasteriis, nec extra monasteria debere fungi officio prædicandi.

ÆQUUM esse arbitror, pontifices, ut hi qui sanctissimi & beatissimi Pauli Romani pontificis maximi vocatu, in concilium publicum venerunt,

venerunt, quique tantum itineris ac laboris susceperunt, totque sumptus atque incommoda sustinent, & sustinuerunt, ut communem Christi causam communi quoque consilio & ratione tuerentur: debeant profecto sua inter se consilia, & rationes habere communes, quæ non privatim ac separatim a paucis, sed conjunctim & publice ab omnibus intelligantur. Idcirco concilia fiunt, ut conciliemur, non ut dividamur: & ut doceamur invicem & doceamus, non ut ignoremus inter nos quid agatur a nobis, & ignoremur. Quod si non possumus uno in conventu publico plures audire & loqui, loquantur pauci & audiantur pauci, vicissim alio die alii: & conventus publice sæpius fiant, & frequentiores. Ita sine molestia omnia facile ac breviter expedientur. Et quoniam in re nunc maxima atque gravissima omnes versamur, quæ ad omnium episcoporum jura divina, & humana pertineat, dignum esse censeo & maxime necessarium, ut ab omnibus publice audiatur, quid quisque de ea re sentiat. Equidem quæ apud me habeo in decreto nobis proposito, nova & magna in medium proferam, ut ab omnibus audiantur, neque puto fas esse, nec velle arbitror hanc sanctam synodum cuiquam præsertim episcopo pro episcopis dicenti in concilio episcoporum publico adimere potestatem publice prosequendi juris sui, & violare libertatem loquendi: esset enim acerba nimis & crudelis episcoporum conditio.

Primum igitur propositi decreti nova forma, non nova sententia, nullam mihi novam causam adfert mutandi sententiam meam, sed accuratius tuendi causam vestram, ne contra vosmetipsos, contra statuta patrum, contra divina jura legem ferre, & alienas opes firmare cogamini. Neve demum omnis hujus concilii vis in nos vertatur, & totum, ut dicitur, istud æs cudatur in caput nostrum, & qui infinita quotidie onera sustinemus, ac nova exactionum ratione adinventa decumarum nomine acerbissime premimur atque exhaurimur, pædagogos modo, & grammaticos, & theologos, & concionatores, & lectores nescio quos magistrorum nomine compellamur quanta voluerint ipsi mercede conducere, nostrorum fructuum reliquiis alere, nostra eos & sacerdotum nostrorum inopia sustinere, ut exhaustis penitus atque exinanitis copiis nostris alienam opem indige quærere, & ab aliorum nutu pendere necessario cogamur.

Quamobrem mihi omnino non placet, quicquam de sanctissimorum episcoporum muneribus tractari, nisi prius ipsi episcopi fuerint in suis episcopatibus libere atque integre restituti.

Deinde illud de regularibus monachis (quos ego honoris causa nomino) non placet, quod nusquam placuit mihi, ut in episcoporum diœcesibus ullo in loco etiam in monasteriis suis sine permissu, & licentia episcopi ullus fungatur in prædicando episcopi munere. Id quod contra omnino statui videtur in hoc decreto, dum dicitur, ut regulares monachi ab episcopo non in monasteriis suis prædicaturi, sed extra suorum ordinum ecclesias tantum licentiam petant. Ecclesiæ enim nomen novo modo ibi pro monasteriis usurpatur, quod idem etiam eis in omnibus immunibus parochiis per ipsorum parochos liceat obtinere. Ita pontifices, ut nesciamus an ipsa etiam propriæ sedis nostræ ecclesia, quæ dicitur cathedralis (nam & hæc suas habet immunitates) an, inquam, cathedralis ecclesia nostra satis tuta nobis a prædicatione regularium ac libera relinquatur. O rem auditu asperam atque intolerandam: legem feremus in concilio publico, quæ publicorum conciliorum leges evertat? Et qui in corrigendis abusibus versamur, omnium abusionum sentinas commovebimus?

Non puto vos hæc a me fingi aut temere dici existimare, pontifices: sed operæ pretium est ipsius verba decreti paulo diligentius considerare: sunt enim ita aptata atque connexa, ut ab eorum aliquo quasi artificiose conscripta & composita videantur ad mentes vestras aursque fugiendas. Ita enim, ni fallor, se habent: Ex regularibus autem, cujuscumque professionis fuerint, nemo extra ecclesias suorum ordinum, nisi vel per episcopum invitatus, vel de ejus beneplacito & assensu, vel ab eo licentia petita & obtenta prædicare audeat. Tandem, bone Deus! quot hic, & quantas, & quam varias facit disjunctiones, & quam se invicem destruentes? Conceditur enim hujusmodi disjunctis regularibus, ut omne id quod velint faciant tandem, cum quidquid maluerint possint eligere. Et quis erit ex regularibus adeo rudis atque ineptus, qui his disjunctionibus positis, dum concionari extra sua monasteria velit, petere ab episcopo licentiam laboret, cum possit tacito ejus consensu prædicare? Nemo licentiam ab episcopo ista lege petet, nemo isto decreto adibit episcopum, totam hujus decreti legem ad istorum regularium immoderatam privilegiorum licentiam roborandam & augendam factam esse, quis non videt? Quasi nihil quicquam intelligamus, nihil didicerimus unquam. Et quis est qui ignoret illud jam vulgare atque contritum: Earum nempe rerum quæ disjunctim pronunciantur, satis esse una tantum ipsarum partium esse veram. Additum est illud: Sine præjudicio parochorum. Videte, ut jam omnia misceantur & confundantur, ut nihil penitus inviolatum, nihil intactum de episcoporum jure relinquatur.

Sed videamus de verbo illo ecclesiæ, quod monasterii nomine positum est. Num mediocre damnum sub hac appellatione latere putatis? Vestra, pontifices, auctoritas petitur, vestra oppugnatur potestas, vestros parochos, quorum sibi jam curam & gubernationem arrogarunt regulares, volunt etiam in suam ditionem & potestatem redigere, nec verentur eripere administrationem episcoporum, tentare mansuetudinem hujus concilii, commutare totam ecclesiæ disciplinam. O confidentiam singularem! o consilia moderanda! Quare tollatur, mihi credite, de hoc decreto nova ista regularium monasteriorum loco suspecta nobis atque inusitata ecclesiarum suorum ordinum appellatio, quæ posita est nisi novo atque inusitato more. Vultis pro regularibus monachis contra vos ipsos decernere? Dematur omnino ista injuriosa & intoleranda licentia, quam sibi assumere regulares contendunt sine vestra licentia prædicandi, nisi velitis vos in diœcesibus vestris omnem & docendi & prædicandi vocem atque auctoritatem amittere.

At hoc habent ex privilegio, habent ex jure, ut prædicent regulares. Nimirum habent suum illud, quod dicitur, ingens mare atque immensum, cujus fragore nihil est quod perhorrescatis pontifices. Non enim ejus fluctibus ecclesiæ sanctæ navicula obrui potest, quamvis hoc tempore tot tempestates, tot procellas concitaverit perditorum nequitia

ANNO CHRISTI 1563.

nequitia aliorum (nam de bonis non loquor, A non queror, non disputo: plurimi enim sunt viri optimi regularium atque sanctissimi, omni honore & auctoritate dignissimi regulares, qui nobiscum jactantur, qui recta sentiunt, qui nobiscum omnino esse volunt, qui justitiam colunt, & pacem osculantur, regulares, quos ego secerno a reliquis, & libenter amplector ac veneror universos) Ad propositum revertor. Proferant, inquam, sua jura, sua privilegia ostendant. Videamus quid dicant, & quomodo. Non enim puto, horum privilegiis nobis adimi jus divinum, jus quæsitum, jus episcoporum, quod adimi nequit. Nolite igitur velle, quod fieri non potest: nolite alteri facere, quod vobis fieri nulla ratione velitis. Nolite nos ita tardo ingenio existimare, ut B ista sophismata sive paralogismata non intelligamus, putemusque vos vestris in monasteriis non populo nostro, sed fratribus vestris tantum, aut ipsis tectis ac parietibus esse concionaturos. Nolite adeo inhumaniter, ne dicam irreverenter, cum sanctissimis episcopis agere, ut nostras plebes docere sine permissu & consilio nostro cogitetis.

At cavetur in decreto, ut habeant literas suorum præfectorum, quas afferunt episcopo, & ea conditione prædicent. Præclara mehercule cautio, & valde episcopis honorifica. Quæso hortabunturne istæ literæ, an movebunt episcopum, an fortasse jubebunt, ut fieri solet universis & singulis, ne sit quisquam, quicumque C ille sit, qui impedimento sit suo concionatori? Jussu igitur aut monitu istarum literarum sanctissimi episcopi præfectorum fratrum dicto audientes erunt, cum nullum jus episcopis, nulla cognitio de istis concionatoribus relinquatur. Quin si rite se habeant literæ, etiam invito concionentur episcopo. Relinquitur igitur hoc tantum episcopo de literis ut cognoscat, scilicet an hæ rite & ordine sint conscriptæ, signa cognoscat, & manus an vera sit an adulterina. Egregium sane officium, & episcopo dignum. Quid igitur librarii munus aliud? contumeliosum honorem episcopis, o adversariam statuendi rationem!

Additum est nescio quid de coercendis his, qui D in concionando a fide aberraverunt. Hic ego jam illud quod notissimum est, non disputabo, quam non sit facile errantem aliquem & perniciosa docentem redarguere, propterea quod non solum habent isti tot latebras tantosque recessus, ut etiam deprehensi facile elabantur: sed veniunt ita sæpe ad fallendum instructi atque artificiosa concionandi ratione, ut vel eruditissimas quasque aures atque attentissimas non magno labore fallere, atque in dicendo præterire possint. Sed quæro utrum tandem ad ulciscendas oves nostras, an ad custodiendas vocati sumus. *Pascite*, nobis dictum est, *gregem*, & custodite, non vindicate. *Mihi enim vindictam, & ego retribuam*, atque occisarum ovium a nobis, non E occidentium luporum sanguis requiretur.

Vellem fieri posset sine offensione ordinis sui, nominaretur a me unus, qui proxime ac propinquis in locis, atque adeo pene in oculis auribusque hujus concilii, nefaria quædam atque intoleranda istorum privilegiorum fiducia fretus, docere in concione publica ausus est, ipso non solum invito, sed frustra etiam abnitente, & prohibente episcopo sanctissimo & clarissimo viro, qui hic adest.

Quæro, si modo ille jam dimisso aculeo capiatur (quamquam id optare potius est quam sperare: solent enim isti non effugere solum, sed penitus evanescere, ut nequeant inveniri) tamen, inquam, si capiatur, & debito afficiatur supplicio, quid supplicium istud allaturum sit medicinæ his, qui jam saucii sunt, non satis intelligo. Sed mihi non statuo quemquam esse nominandum, ne forte aliquid novæ dissensionis alienissimo tempore videar commovere. Vos tamen pro vestra sapientia, pontifices, potestis considerare, quanto cum periculo totius religionis nostræ vel perturbandæ, vel evertendæ, istæ privilegiorum concessiones permaneant. Nam dum passim omnibus regularibus sine ullo discrimine conceduntur, addito etiam, ut sine permissu ac licentia vestra possint, ubicumque libuerit, in suis monasteriis prædicare, illud profecto non obscure agitur, ut etiam sine delectu non modo concionum, sed etiam reliquorum sacrorum regulares domini toto terrarum orbe constituantur. Nullus enim fere in orbe locus, in quo non isti suas sedes suaque domicilia collocarint, & si quocumque, quandoque cum potestate, nullo delectu habito, mittantur, id quod se habere dictitant, ut etiam peccatorum veniam condonare, & ipsa quoque nefaria scelera expiare auctoritate apostolica possint: dubitatis vos, pontifices, quin omnia in religione Christi miscere, & rerum novarum causam quærere turbulenti & perniciosi eorum aliqui audeant? nisi forte existimetis, omnes modeste suis concessionibus usuros.

Cum hic nonnulli etiam in concilio contineri se non potuerint, quin in episcopos concionari ausi sint, & Christi fabulam agere, & nostram. Ignoscite, pontifices, ignoscite, si de tam perspicuis rebus diutius disputavi. Non enim hoc feci, ut vobis molestus essem, aut quod de vestra sapientia, quæ summa est, non summe considerem. Verum necessario mihi faciendum putavi, ad explicandam illam tantam & tam variam in decreto disjunctionum, exceptionum, connexionum, infinitam pene, & coacervatam verborum copiam, quibus in recensendis atque examinandis vos commotos fuisse, pontifices, minime miror. Cum ista paucissimis verbis agi omnia possint, ut scitis vos, patres, qui sapienter decreta & jura tractatis. Quid enim aliud hic quæritur, nisi ut corrigantur abusus ad divinas scripturas pertinentes? Declaratum fuit præclare a patribus, abusum esse, non prædicari evangelium Christi a legitimis ejus prædicatoribus. Remedium est: Ut a legitimis ejus prædicatoribus evangelium Christi prædicetur. Lex ergo erit, ut legitimi prædicatores Christi prædicent evangelium. Quod si regulares monachi, ut ipsi asserunt, legitimi sunt, nulla fit eis hac nostra lege injuria. Decretum igitur fieri hujusmodi poterit.

Cum haud recte factum, & perniciosum Christiano populo sit, ut in Christi ecclesia non prædicetur evangelium Christi a legitimis ejus ministris & prædicatoribus, statuit atque decernit hæc sancta synodus, ut deinceps sanctum Jesu Christi Dei ac domini nostri evangelium ab ejus legitimis ministris ac prædicatoribus pure, sincere, caste, catholice prædicetur: & si videtur, addendum esse etiam, ab eorum legitimis vicariis atque idoneis, quando ita necesse sit, poterit addi. Quid pluribus verbis opus sit, non sane intelligo: frustra enim, ut dicitur, fit per

fit per plura, quod fieri potest per pauciora. Nam videmus sæpe plurima verba plurimam quoque confusionem inducere. Simplex est enim veritatis verbum, vates dixerunt: nec varia indiget aut subtili nimium interpretatione. Casta enim lex debet esse, ut scitis, & simplex, & integra, & quæ paucis plurima complectatur.

A

Velim accipiatur sine offensione quod dixero, ut enim dicam animo amicissimo: ut vere dicam, mihi videtur hoc decretum, non tantum prædicationem instituere, quantum etiam ipsum egregie prædicare. Sed dabitur nobis locus exercendi nostrorum patrum præclara ingenia, & ostendendi doctrinam & eloquentiam hujus concilii. Quare, ut ad propositum revertar, cum habeamus Christi institutionem legitimam de prædicatione, habeamus majorum instituta, jura, exempla (plena est enim exemplorum omnis vetustas) videamus alia concilia publica atque legitima: videamus quid Chalcedonense illud maximum atque sanctissimum de monachis ipsis, qui in civitatibus degunt, decernat: videamus Lateranense illud magnum & magnæ auctoritatis concilium, vocatu Innocentii tertii quid statuat de prædicatione episcoporum: videamus etiam plurima recentiora, ne forte unum tantum aut alterum proferatur: videamus hæc, inquam, omnia, quid sanctissimis episcopis, & quomodo statuant in prædicatione. An volumus pro regularibus monachis modo formam totius ecclesiæ immutare, volumus jura, exempla, majorum instituta, leges contemnere? non cogitabimus quid episcoporum majestas, quid nostri ordinis auctoritas, quid hujus concilii gravitas postulet?

B

C

Non queror hoc loco illud, quod usitatissimum jam esse dicunt, totam hanc regularium mittendi concionandique rationem, quæstuosissimam atque indignissimam mercaturam: tantum hoc dico, considerandum in primis esse pontifices, utrum etiam prius custodiendæ atque servandæ sint divinæ jussiones evangeliorum, an humanæ concessiones privilegiorum: prætermitto jam id quod sciunt optime juris periti, privilegiorum rationem odiosam rem esse, & plane invidiosam: quamquam habere potest excusationem aliquando vel hominum illorum, vel temporum, quibus concessa fuere: corrigi possunt, mutari possunt, tolli possunt, spem habent hi semper quibus videntur adimi sua jura: relinquitur his scrupulus, quibus conceduntur.

D

Quod si per vos, pontifices, conciliari lege regularium privilegia comprobentur, nulla amplius spes nobis, nullus cuiquam istorum scrupulus relinquetur. Obtinebunt jure certo regulares, quæ adhuc incerta habent: & quæ nunc cum aliquo metu tenent, sine ulla cura possidebunt. Conjungetur demum indignissima gratificatio cum acerbissima omnium episcoporum injuria. Cui quidem injuriæ, tanquam acerrimo hosti, resistite ac repugnate, pontifices, ut debetis: nolite pati violari jus vestrum, plurimo majorum vestrorum sanguine & sudore quæsitum: nolite maria ac tempestates pertimescere. Quandoquidem ejus vices episcopi geritis, qui mari ac tempestatibus imperavit. Nolite, quod majoribus acceptum, integrum, inviolatumque obtinetis, posteris vestris mutilum ac diminutum relinquere. Equidem quod ad me attinet, pro meo perpetuo studio retinendæ auctoritatis vestræ resistam semper pro his, ac repugnabo, pontifices, nec permittam, quantum in me erit, a quoquam de jure suo sanctissimos episcopos dimoveri. Nec scindi

E

unitatem ecclesiarum singularum, neque in ecclesiam Christi inexpiabilem & plusquam Babylonicam confusionem induci.

At vos Romanæ sedis atque apostolici culminis legati sanctissimi, vosque qui adestis in concilio principes, ipsius etiam Romani solii amplissimi patres, quæso, quamquam nomine quidem & revera sitis, ut debetis, merito cardinales, tamen nolite, obsecro, oblivisci vos partim aut esse, aut aliquando fuisse episcopos, aut certe omnes episcoporum bonis ac muneribus frui: nec esse gratitudinis vestræ, neque humanitatis, ut permittatis sanctissimos episcopos Christi & ipsi legatos, collegas quondam vestros de suo jure ac ministerio dimoveri, neque a quoquam in prædicatione evangelii disturbari. Extremum est, quod a principio dixi: aut enim omnia sunt episcopis nobis nostra jura restituenda, aut nulla omnino sunt nobis episcopis nova onera imponenda.

DIXI.

CXXII.

BRACHII MARTELLI FLORENTINI episcopi Fesularum sententia de residentia episcoporum.

QUANTUM pertinet ad ea capita, quæ nobis proxime promulgata fuerunt, de episcoporum residentia, eorumque muneribus, ut sanciantur, quoniam neque integrum diem habuimus ad tantam rem omnino considerandam: nihil aliud possum affirmare, nisi illud in primis mihi non probari, ut episcopi ad decernendum de suis maximis muneribus juribusque ad ipsos pertinentibus, tanta temporis angustia adigantur. Deinde quoniam illud quod alias hoc loco dixi, gravibus episcopis, & fortibus, maxime vitandum videtur in lege ferenda, ne parti (ut dixi) ecclesiæ consulamus, partem prætermittamus, sed eam totam sic complectamur, ut omnibus omnino provideatur.

Animadvertendum, mea sententia, est nisi aliter explicetur, an his ecclesiis, quas amplissimi & clarissimi viri cardinales obtinent, hoc nostro decreto provideatur, quæ cum satis multæ & maxime populosæ atque illustres sint, si universæ ecclesiæ ordinandæ hoc loco præpositi sumus, sine gravi populi Christiani jactura, & animarum nostrarum pernicie eas prætermittere, ni fallor, non possumus. Aut igitur decernendum est, universæ ecclesiæ curam nobis non esse commissam: aut si ea commissa est nobis, tot populi & civitates, præsertim Italiæ, maximæ & nobilissimæ, tacita exceptione committere ut mercenariis traditæ relinquantur, mea quidem sententia, non debemus. Non eo dico, pontifices, quin summi, & clarissimi viri ad gubernacula ecclesiæ universæ regenda vocati, a summo pontifice suarum ecclesiarum cura, & gubernatione eximi possint, hoc certe facile credo: addo etiam illud, magnam eos fortasse partem fructuum illarum ecclesiarum pontifice jubente posse percipere: sed quod ecclesiæ illæ & gregis illi idcirco aut a nemine præsente legitimo pastore pascantur, aut certe contra disciplinam Christi pascantur a mercenariis: hoc mihi difficillimum videtur ad persuadendum. Quid enim commeruerunt populi illi maximi, ut ipsi mercenariis committantur: alii vero greges minoris momenti, ut pastores habeant proprios provideatur? Lex igitur communis esse

debet, præsertim ea, quæ ab universo orbis terræ A concilio proficiscitur: jura enim utilitati communi, affirmant sapientes, non privatis commodis sunt metienda. Oro ut mihi ignoscatur, sanctissimi patres, si tantas res silentio præterire non possum; neque enim hoc loco debeo cuiquam consulere potius, quam officio & dignitati meæ.

Quod vero attinet ad id, quod reliquum est in his capitibus, fateor equidem me juris consultum non esse, fateor quam plurimos esse in hoc concilio viros virtute præstantes, qui me & sapientia, & ingenio, & omnium doctrinarum genere antecellant: sed tamen puto me aliquid aliquando in imperitiæ meæ tenebris conspicere posse. Quo fit, ut loco meo sententiam rogatus proferre non dubitem: vestræ semper correctioni B mea dicta committens.

Animadvertendum hoc loco maxime esse, ne dum aliorum juribus accuratius quandoque cavetur, nostræ & conciliorum universalium auctoritati, ac juribus parum fortasse, pontifices, caveatur. Æquum enim esse censeo, & maxime placet, ut concilia universalia aliorum jura non adimant: sed ut sua ipsa jura auctoritatemque amittant, hoc mihi placere non potest. Puto ego, ni fallor, pontifices, universale concilium legitime congregatum, ad hoc præsertim, ut ecclesiæ collapsæ membra componat, & in pristinam formam dignitatemque restituat, id habere, ut suo ipsum jure præsidentibus in eo præsertim apostolicis legatis amplissimis, possit exemptiones, pri- C vilegia, & cetera id genus impedimenta ita removere, ut episcopi liberi, atque integre in suis episcopatibus restituantur, resideant, hoc est, ut membra ipsa ecclesiæ disjecta atque divulsa ita suis in locis reponantur & sint, ut sua munia obire, suaque officia per se valeant exercere.

Atque hanc esse veram & propriam hujus corporis ecclesiæ reformationem existimo, sanctissimi patres, quod si privilegiorum, & exemptionum, hoc est legibus solutionum incommoda, atque impedimenta de episcoporum diœcesibus partim non removeantur, partim de his ita statuatur, ut episcopi non possint munera atque officia sua in his per se proprie exercere, sed tanquam suffecti ad id tantum, ac delegati, quod D ajunt, certo quodam modo, certisque conditionibus ea sint executuri: non video, quæ sit ista ordinandæ ecclesiæ ratio, aut cur non maxime juribus conciliorum atque episcoporum omnium derogetur. Quod quantopere cavendum sit, vobis pro vestra singulari sapientia considerandum relinquo, sanctissimi patres.

Quod si prodesse non possumus hoc tempore ecclesiæ universæ, saltem oro ne noceamus: & si privilegia, & exemptiones tollendæ non videntur, precor tamen ne confirmemus. Neque id, quod privato jure obtinetur a multis, committamus, in Tridentina synodo, ut publico concilii jure ac perpetuo possideatur. Possidebitur autem, si nostra hac conciliari lege comprobabitur. E Comprobari vero videntur ea, & perpetuo confirmari, quæ hujus concilii universalis decreto statuimus non esse removenda.

Illud postremo in capite quinto, ni fallor, loco quod positum est, nulli videlicet episcopo liceat pontificalia in alterius diœcesi exercere sine ordinarii loci expressa licentia, addito & in personas eidem ordinario subjectas, animadvertendum maxime puto. Ne forte aliqui eorum, qui immunes sunt, uti capitula sunt, & multa collegia, multique conventus fratrum & aliorum, ne possint inquam, invito episcopo proprio, alios episcopos immunitatis nomine accersere, qui pontificalia in alterius diœcesi exerceant, quod sine proprii episcopi injuria & perturbatione fieri nequit, scriptum est enim: qui episcopos perturbat aut contristat, Christum ipsum perturbat, patres amplissimi, atque contristat.

Quod si habere hoc dicantur ex privilegio, non debemus committere, ut id habeant etiam lege conciliari: cum hoc videatur magis, ut puto, ad confundendam, quam ad ordinandam ecclesiam pertinere.

Diceremus hoc loco multa, pontifices, nisi scirem eadem, atque etiam plura vobis in mentem venire. Non enim est putandum, summo concilio orbis terræ in re tam perspicua consilium intelligendi defuisse: neque perspicere posse, quantopere retinenda sit episcopis hoc præsertim tempore constantia, gravitas, perseverantia, & repetenda vetus illa conciliorum severitas, si velitis vestros omnes labores, ne ad nihilum recidant, providere. Quando vobis hujus sacri concilii facultas data sit, ut quantum fidei, quantum virtutis, quantum gravitatis, in episcoporum ordine sit, populo Christiano declarare possitis: quam facultatem, si amiseritis, frustra fortasse aliam postea requiretis.

Concludo igitur mihi non placere, non modo ut aliqua lex a nobis sanciatur, quæ communis non sit: aut aliquid statuatur, quod episcoporum aut conciliorum juribus, atque auctoritati præjudicium parere possit: sed neque omnino, ut quicquam de sanctissimorum episcoporum muneribus decernatur, atque innovetur, nisi prius ipsi episcopi fuerint in suis episcopatibus libere atque integre restituti. Oro autem Deum optimum maximum, id quod etiam maxime spero, ut scilicet, a Christi caritate non avellamur, atque in sententiis dicendis, quod sentimus, id audeamus.

CXXIII.

ORATIO FUNEBRIS DE LAUDIBUS Joannis Medicis, S. R. E. cardinalis: habita VII. Kal. Decembris MDLXII. *a Petro Victorio in æde divi Laurentii Florentiæ.*

Si quis unquam secum de imbecillitate rerum nostrarum dubitasset: esseque aliquid in ipsis virium ac firmitatum credidisset, hic gravi hoc acerboque nuncio accepto, erroris stultitiæque suæ admoneri potuit: planeque intelligere, nihil esse incertius rebus humanis: nihil, quod tam facile dilabatur ac fluat, & quum venti nostri valde secundi, fortunæque prosperæ videntur, tunc maxime instare nobis aliquod immensum malum, vicinamque esse perniciem atque exitium ipsarum.

Utinam hujus rei minore nostro cum damno documentum haberemus: Deusque immortalis potius fecisset, ut in illo turpi errore permaneremus, quam ipsum e pectore tanto incommodo luctuque depulissemus. Sed certe decipere quemlibet non insipientem etiam hominem potuisset status, vere eximius ac florens hujus optimi atque innocentissimi adolescentis, cujus immaturam mortem hodie lugere hic debemus. Ille namque initio sui cursus, quum tamen jam magnam spem magnarum suarum virtutum commovisset: sæpeque specimen aliquod maximi ingenii, raræ eruditionis, præclaræque indolis dedisset, subito extinctus est, nobisque miserabiliter ereptus.

Erat

ANNO CHRISTI 1563.

Erat sane in te (quanto hæc cum dolore loquor) sanctissime juvenis, ætas, erant vires, erat corpus vegetum, quod diuturnam vitam, & eam quidem integram, atque omni dolore carentem, pollicetur. Erat præterea disciplina domestica, quæ regere ipsam, viamque obstruere morbis atque omnibus ipsorum tentationibus facile posse videretur. Sed hæc omnia vicit importuna quædam vis ac tempestas sævissima, quæ invidit nobis tam præclarum bonum: inciditque ac fregit spes omnes nostras, bene, sapienterque constitutas.

Fuit profecto Demetrius ille Phalereus, ob studia doctrinæ, & ob rempublicam Atheniensium quam optime digessit, ac præclaris etiam legibus ornavit, in primis clarus ac nobilissimus, fuit, B inquam, Demetrius sapientissimus vir, cui quum Euripides sua quadam in tragœdia dixisset, nullius fortunati hominis opes, resque admodum prosperas esse stabiles, sed spatio tantum unius diei perdurare: nonnullaque alia addidisset in eam sententiam, laudato judicio eruditissimi illius poetæ, inquit: Cetera omnia vere prolata esse, melius tamen eum dicturum fuisse, si non diem unum terminum ipsarum esse, sed momentum & quasi punctum temporis affirmasset. Sed his relictis, quæ ab optimis ingeniis ad erudiendos homines edita sunt, propius accedamus ad atrocem hanc plagam contemplandam, & eam, si ulla ratione possumus, sanandam. Video vos optimi & honestissimi cives magno, justoque dolore commotos, quibus molesta est gravisque hæc ingens C jactura: vel potius repentina & inopinata calamitas: intelligoque vos non tantum angi interitu indignissimo hujus castissimi adolescentis, quem in oculis ferebatis: cuique & longam vitam & omni decore ornatam optabatis, sed etiam dolere vicem optimi principis, qui orbatus est eo filio, quem unice amabat: & in quo etiam multas suas magnasque spes non sine causa collocabat.

Est ille quidem constantissimus omnium, & admirabili quadam animi magnitudine præditus. Sed nullus est tam fortis vir, quem non moveat hujuscemodi aliquis subitus & inexpectatus casus, & e statu pene mentis dejiciat. Aliud quoque est, quod, ut in malis, consolationem ei affert, quod non est ipsi novus hic dolor, sed assuetus est his malis tolerandis. Quamquam hæc ægritudo acerbissima omnium est: magisque pectus ipsius fodit ac labefactavit. Ah sæva fortuna nimis iniqua es, nimisque tibi in ipsum indulges: quem non cessas tam sæpe violare, & nimis crebro hujuscemodi aliquo vulnere deformare. An vires tuas in hoc ostentare vis? patefacereque omnibus, quanta tibi potestas sit nocendi? satis hoc jam satisque experti sumus, & quæ sit tua temeritas, exploratum habemus. Desine igitur, & quem aliis omnibus rebus ornasti: comite tamen adjuncta tibi, vel duce potius, sapientia, noli hac in parte vexare: & quantum sit imperium tuum in bonos, improbe declarare. Quantam fuisse putatis ægritudinem matris, lectissimæ atque optimæ feminæ, quæ prope e gremio suo sibi illum abstrahi vidit, hausitque oculis hunc dolorem acerbissimum? Sed quum nulla tanta vis orationis sit, qua ipsa impelli possit, ut mœrorem nunc luctumque deponat, satius esse arbitror id pertransire: totumque hoc sapientiæ ipsius ac gravitati relinquere. Quantus etiam fuerit amor in illum sororis, quæ una e multis superest, novistis: illam ego audio conflictari, nec ratione ulla dolorem ejus posse mitigari. Nam vir ipsius, A nobilissimus ac fortissimus homo, Paulus Jordanus, ingentem ægritudinem robore animi superavit: extremumque hoc munus amoris, adversante illa, ipsi exhibuit: ac præsentia sua, suorumque omni genere luctus mœrorem declarantium, funus hoc honestavit. Qui tamen & ipse modo, cum ei nunciatum esset uxorem interclusa anima inter manus ancillarum collapsam, vixque posse illius miseræ animum revocari, eo se repente proripuit. Majorem vero fratrem fortunatum judico, qui longe nunc absit: præsensque huic sævo spectaculo non adfuerit: minus enim nos tangunt, quæ auribus accipimus, quam quæ oculis cernimus. Eodem pacto fato functas sorores morte sua felices extitisse arbitror, quæ in hunc dolorem servatæ non sint: quarum tamen interitus nobis tunc valde luctuosus fuerit. Sed nos præsentia tantum, & quæ ante oculos sunt intuemur: quæ futurum tempus secum vehat, magna cœcitate animi providere non possumus.

Ausim etiam affirmare, Pium IV. pontificem maximum iniquissimo animo hanc rem tulisse: & si ille proprio dolore, domesticoque funere hoc tempore oppressus est, qui hunc optimum juvenem ornavit, & in amplissimorum antistitum ordinem, quum majus ei nihil dare posset, cooptavit. Amarat ille quidem semper eum, præclareque de ipsius natura, moribusque existimarat; nec tam ut patris voluntati satisfaceret, tanto honoris gradu ipsum in ea ætate decorarat, quam quia conceperat animo mirifica quædam de indole ipsius: illumque sperabat, ut nomine ac vultu, ita etiam factis ac prudentia Leonem X. relaturum. Quæ opinio de virtute ipsius in animo pontificis maximi valde aucta est (si crescere illa, ampliorque fieri ullo pacto poterat) quum primum ille Romam profectus est: in omni enim sermone colloquioque cum eo, prudentiam ipsius gravitatemque perspexit: animumque sublimem, ac magna semper altaque cogitantem cognovit.

Redit hoc loco mihi in mentem, quod literis ab antiquis mandatum est de Alexandro Philippi filio, qui postea magnus appellatus est: quum enim puer adhuc esset, venerunt in Macedoniam Persarum legati absente patre, quibus a se acceptis, D sæpe Alexander cum ipsis congressus, ita illos sibi comitate sua & iis, quæ quæsivit ex ipsis, devinxit ac stupore implevit, ut magnopere eum admirati sint: magisque a rege suo de pueri illius acriore ingenio, quam de Philippi jam senis timeri oportere judicaverint: neque enim aliquid puerile, aut pusillum, sed longitudines viarum, itinerisque illius rationem exponi sibi voluit: ac de rege etiam ipso non pauca interrogavit, quomodo scilicet ille regni fines tueretur, & quales essent copiæ Persarum: in quibusque positæ vires ac robur exercituum ipsorum foret. Paria igitur fuere, quod ad magnitudinem & gravitatem ipsorum pertinet, colloquia ac sermones hujus nostri spectatissimi adolescentis cum sapientissimo & omni E veneratione digno sene. Nec sane oportet valde mirari, omni tempore regum filios plurimum judicio ac gravitate præstitisse suis æqualibus, quod optime norunt etiam veteres tragici poetæ, sapientes viri, & qui omnibus in rebus, id quod verisimile esset, sectabantur: illi enim ætatem eam semper finxerunt singulari prudentia præditam: sæpeque ab illa dicta ac facta ea faciebant, quæ multo plures annos, majoremque usum rerum requirebant. Sed magnam vim habet e sapientissimis viris procreatum esse, & in plena consilii ac dignitatis domo esse itidem educatum.

Non tacebo etiam, quod vere prædicare possum, quodque cognitum esse plurimis scio, quanta fuerit ejus eo tempore, quo Romæ vixit, continentia in contemnendis corporis voluptatibus, quanta constantia in omnibus illecebris libidinum repudiandis: illic enim, in magna copia proborum & honestorum virorum, nunquam defuerunt quidam impurissimi homines, qui his artibus adolescentes aggrediantur: teneramque eam ætatem objecta omni specie libidinum expugnare conentur, sed plus apud eum valuit naturæ integritas, optimaque disciplina, quam ulla illorum artificia ac doli. Quæ sane omnia, quum ad aures pont. maximi pervenissent, qui diligenter ipsum servabat, ac quæcumque diceret, aut faceret, ad se referri mandarat, amori illi veteri in eum tanquam faces admovebant. Observantia autem in illum hujus optimi juvenis quanta eo tempore fuerit, vel potius pietas, & vera quidem sinceraque pietas, non solum tanquam in alterum parentem, sed etiam quasi Deum quemdam: certe locum illius ac sedem in terris obtinentem, inde etiam intelligi potest, quod extremo vitæ suæ tempore, paulo antequam e vita excederet, in eo omnem mentem cogitationesque suas defixas habebat: & ita demum totus in ipso occupatus erat, ut de officio etiam ipsius disputaret, & tanquam animum ipsi stimulo nullo egenti, addere contra ipsius acerrimos hostes non dubitarit. O admirabilem atque inauditam sanctissimi juvenis, vel adolescentis potius, probitatem dicam, an sapientiam, sive utrumque? quem neque recordatio bonorum, quæ relinquebat, sollicitarit: neque propinqua mors, quæ viros quoque & fortes sane, præstantesque etiam viros commovet, perturbarit: sed de officio tantum, ac proprio munere ejus personæ, quam sustinebat, cogitarit.

Hæc igitur fuerunt extrema verba, quæ edidit, hoc ipso sermone prolata, & nulla pene voce immutata. Quum enim primum ad divos Petrum Paulumque mentem atque orationem direxisset, rogavit illos suppliciter, ut sibi adessent apud Deum Opt. Max. studioque suo efficerent, ut piam sedem salutaremque animo suo præberent, statimque tanquam ad præsentem Pont. Max. quem animo cernebat verba fecit: a quo etiam, veluti vere Dei Opt. Max. qui nobis salutem dedit, vicario postulavit ea, quæ moris est eo tempore postulare: ut sibi scilicet ignosceret, manuque sua sibi propitia se expiaret, atque omni labe purgaret. Quibus jam editis, altiore voce, & ita vehementi, ut pene omnis qui restabat spiritus cum ea consumptus sit, inquit: Noli Pont. Max. pertimescere: noli impetum ullum adversariorum reformidare: noli de eventu horum malorum tecum dubitare: quamvis enim cuncta Germania, Britannia, Gallia conspirarint in perniciem Romani principatus, ac veræ Christianorum pietatis, nunquam tamen tantum virium habebunt, ut Petri navim, quamvis contrariis ventis agitatam, ac pene fluctibus, scelere illorum, demersam, evertere possint, ac justo gubernatore spoliare. Quin potius ipsi impii, non apud inferos tantum, sed hic etiam sui parricidii pœnas luent, ac maximis meritisque suppliciis afficientur. Quis unquam tam admirabilem constantiam ab illa ætate expectasset? quis tantam gravitatem tam firmas illic radices egisse existimasset? quis tantum mortis contemptum in adolescente reperiri posse credidisset? sed nihil est, quod non efficiat natura, de quo supra disputatum est, nisi malis moribus, pravisque opinionibus depravetur: quum accedit autem disciplina institutioque vera, tunc eximii inde fructus exoriuntur, ac cito quidem omne illud provenit, quod in aliis, qui naturæ conatum studio nullo adjuvissent, serius idemque imperfectius extitisset.

Sed domum jam, unde multum digressi sumus, redeamus: Romamque ac pontificis maximi, cujus fortasse augustissima persona, in re tam tristi tractanda, nimis abusi sumus, relinquamus. Erat sane jam antea cuncta civitas dolore magno commota: statimque ut tristis hic nuncius venit, summi, medii, atque infimi mirum in modum affligi cœperunt. Quum vero auditum esset appropinquare mortuum eum, quem vivum videre maluissent, universi se illi ad portam obvios effuderunt. Erat, inquam, civitas antea mœsta, sed ut visum est pheretrum, quo vehebatur: atrataque illius cohors, quæ supremum hunc ipsius honorem comitata est, gemitu ac ploratu omnia complens, majorem in modum ægritudo publica aucta est: cunctaque undique clamoribus ac lamentationibus personarunt, nec facile aliquis tantam vim doloris, tamque horribilem plangorem, & quasi mugitum quemdam qui non adfuisset, complecti animo posset. Nobiles illi atque honesti viri clamabant, se mitissimum atque humanissimum dominum perdidisse: & qui de commodis ipsorum toto animo semper cogitabat. Multitudo nostrorum, quæ magna astabat, quasi respondebat se deliciis suis orbatam esse, & eo, quem sibi quandoque magno ornamento futurum confidebat. Nam fletus familiarium quantus fuerit, si qui forte illic non adfuistis, quum in urbem ingressi sunt, facile ex præsenti ipsorum mœrore intelligere potestis, qui ægre sibi hoc in loco ab effusa lamentatione temperant, ac præ se ferunt omni suo aspectu tristitiam infinitam. Sed illi, ut spero, quum docti viri ac prudentes sint, ægritudini vim adhibebunt: frenosque injicient dolori, quod etiam mihi videor posse polliceri de ceteris, qui ex hoc acerbo casu incredibilem dolorem susceperunt, qui multi mortales sunt, atque omnes fere qui in his aut propinquis regionibus vivunt. Quis enim tam durus, & inhumanus est, qui non valde hujus morte indoluerit; statimque ut audivit, non toto corpore contremuerit? Debetis igitur & vos prudentissimi cives, quum pium hoc munus obieritis, mœrorem vestrum minuere, luctuique ac lacrymis modum aliquem facere. Nam, quod consolari omnes debet: in primis autem parentes, ut majore sapientia præditos; veroque ipsius bono magis gaudentes, putare debemus ipsum a Deo optimo maximo evocatum: & ex his tenebris miseriisque esse ereptum.

Si namque prisci illi, qui veræ pietatis rudes erant, putabant deos diligere eum, qui parvus mortuus esset, quanto magis nos ita sentire debemus, quibus penitus cognita est egregia conservatoris nostri voluntas erga nos, curantis sedulo nostras utilitates, atque in salutem hominum toto animo incumbentis: quamvis a mortalibus parum videntibus, aliquando ratio ipsius consiliumque ignoretur: ægreque illi ferant ea, quibus maxime lætari ipsos oportebat, ut in hujuscemodi casibus plerumque contingit. Evocatum autem, & e terrenis in superas cœlestesque sedes sublatum, non tantum ne diutius in corpore, tanquam in custodia quadam, integerrimus ipsius animus vinctus esset, sive in busto quodam vivo defossus, sed ne versaretur amplius in his novis gravibusque malis: personamque quam gerebat, non posset ob discordias tumultusque intestinos, qui remp. Christianam

Anno Christi 1563.

nam lacerant, cum dignitate tueri: vix enim humanis opibus medicina huic pesti adhiberi potest. Quod si ipsum non orbatum magnis vitæ commodis arbitrabimur, sed ex ingenti mole molestiarum divino consilio ereptum credemus, facile modum lacrymis adhibebimus: vel potius hac ipsius commutatione loci, migrationeque in meliorem multo sedem gaudebimus. Quod ego vos facere prorsus oportere censeo, ac si facietis, rem dignam Christiana pietate & sapientia vestra geretis: & quæ mirifice conveniat spei, quam conceptam animo merito habemus de nova conditione vitæ, statuque undique beato hujus optimi & sanctissimi adolescentis.

Vos autem, sacerdotes optimi, & religiosissimi hujus fani custodes, qui tanta pietate, tantoque affectu operam huic funeri dedistis, precibusque vestris fortunatissimum iter hujus integerrimi juvenis adjuvistis, & tanquam viam illi munivistis, quum rem divinam absolveritis, in monumentis illis suorum majorum ipsum manibus vestris collocate, quæ cum multis modis ornata sint, & studio etiam optimi opificis fabricata, majorem quidem certe splendorem capient ex uno hoc corpore hujus castissimi juvenis, quam ex omni alia materia, & arte, unde conflata sint. Nam illud ipsum bustum, quo ipse illatus fuerit, erit ad omnem memoriam posterorum ara probitatis: allicietque præter cetera, oculos ad se spectantium: nec ulla unquam ætas viso illo, de laudibus ipsius conticescet: quanta enim vis admonitionis sit in locis, & quam libenter homines visant monimenta, in quibus honore magno digni homines siti sint, ac reliquiæ aliquæ ipsorum conditæ, notum est. Nunc autem, quum quantum in me fuit, officium tibi meum præstiterim: & partes etiam aliorum ornaverim, mihi ipsi si prospiciam, reprehendi non possum. Præsertim cum jam tanquam cum quodam novo Deo, ac cœlestes sedes incolente, agendum sit: hujuscemodi enim mihi species tua objicitur: ac videor videre te una cum purissimo illo grege divinorum ministrorum exultantem.

Quare te rogo, sanctissime juvenis, ut mihi ignoscas, si quum tuas laudes toto pectore celebrare voluerim, atque hoc sane onus mihi impositum fuerit, quod tamen firmioribus humeris dignum erat: ne dum eas, ut debebam, augere potuerim, aut saltem ut erant, sine ullo ornatu exponere, potius ipsas contriverim, ac valde tenuitate ingenii mei extenuaverim: multa enim fuere, quæ conatum hunc meum impediverint. In primis autem magnitudo ipsarum: nec enim exiguo hoc temporis spatio ipsæ enumerari potuerunt. Quæ res etiam fecit, ut non auderem de paucitate dierum, imo horarum quæ mihi datæ sunt ad meditandum queri: si namque tua virtus ulla alicujus accurata oratione satis explicari posset, justam causam accusandi illos habuissem. Deinde mœror qui me, ut ceteros omnes, primo confecit, ac vehementer perturbavit: sed etiam memoria imbecilla, ut in sene, causa hujus, aliis tamen magis quam tibi, damni esse potuit: aliaque nonnulla, quæ in re minime necessaria, omittenda decrevi: quum enim animi mei sensus præclare nunc tibi cognitus sit, & quæ semper fuerit voluntas mea erga te nunquam fallere potuerit, spero te mihi, sedulo hoc roganti, ignosciturum: qui nihil unquam alicui, quod honeste a te peteretur, negare consuevisti. DIXI.

CXXIX.

ORATIO IN FUNERE HIERONYMI Seripandi cardinalis amplissimi, habitá Bononiæ in ædibus Divi Jacobi, ab Ægidio Marchesinio, Dominicano, Bononiensi lectore, IV. Nonas Aprilis MDLXIII.

Video, V.B. vosque Augustinianæ religionis patres, misero casu mœstissimi, tantum me oneris hodie pro concione sustinere, ut videar ne cum de re mihi proposita orationem habere cœpero, tum vel doloris quem ex funere præsenti maximum capio, acerbitate succumbam, vel gravissimo sapientiæ vestræ judicio, ex spe dicendi deturbatus, cum perexigua orationis copia sit elargita, deficiam. Nam quis unquam satis lacrymabilem Hieronymi Seripandi cardinalis amplissimi, Eremitanæque familiæ Solis splendidissimi obitum deploret, sibique a lacrymis temperet, ubi plurima maximaque præstantissimi viri in rempublicam Christianam merita, vel animo suo versaverit, vel ea me recensente audierit? Quis cum tantarum virtutum monimenta nobis erepta esse senserit, non miserrime ferat, non vehementissime doleat? Quis præterea quantavis dicendi arte instructus, innumeras antistitis hujus dignissimi laudes, ac præsertim coram iis qui summa sapientia præditi sint, satis abunde oratione complectatur? Verum singulari vestra humanitate fretus, ac eo quod non tantum vos rei magnitudinis, sed & temporis angustiæ rationem habere credam, eo studio ad tanti cardinalis laudes prædicandas me convertam, ut quamquam in summo assiduoque dolore verser, tamen sperem ejus obitum eo minus nobis fore luctuosum & acerbum, quo magis intelligimus, eum nec mortis telo confodi potuisse, nec ulla hominum oblivione posse deleri.

Nam si is qui semper & alta spectavit, & æternam Dei immortalis sedem animo contemplatus sese ad verum decus, & gloriam meditandam, dies ac noctes evexit, humanorumque præmiorum spe contempta, in rerum divinarum contemplatione versatus est, quo ad beatorum oras tutius ac velocius pervolaret, minime & hominum interitu obrui, & oblivione posteritatis extingui potuit, profecto quanta vi animi possum, non verebor felicissimam hujus præclarissimi viri memoriam concelebrare, & vobis coram, qui (quod ejus conspectu orbati estis, maxime affecti esse videmini) proclamare, Hieronymum Seripandum, & sanctissimum, & optimum patrem, & cardinalem maximum, non esse mortis vi exhaustum, sed cum deorum commercio perbeatum, tum æterna immortalique vita frui, id quod re ipsa ne præstem, an verbis tantum pollicear, quæso pro vestra in viros bonos pietate, obsecroque, ut attento, libentique animo paucis audiatis.

Hieronymus Seripandus, patria Neapolitanus, parentibus clarissimis ortus, primum ut sapere cœpit virtutis amore inflammatus, totum se a pueris Augustinianæ religioni devovit, cui data sibi a parentibus venia obligatus, eum suæ vitæ cursum traducebat, ut paucis post annis, ad eam suorum laborum frugem pervenerit, ut jam summis patribus carissimus esset, qui maximam de se spem cunctis admoveret, & ad vitæ sanctitatem colendam, & ad rerum divinarum humanarum-

narumque disciplinam percipiendam. In tantam itaque spem evectus, Romani Ægidii Viterbiensis cardinalis, eremitarum ordinis summi patris accitu proficiscitur: publicoque religionis certo munere aliquot dies functus, jam omni disciplinarum genere eruditus, Bononiam magistratus lauream suscepturus, quo docendi auctoritatem consequeretur, sese recepit, qua honorificentissime cohonestatus summum almi hujus cœnobii doctorem (Gabriele Veneto ordinis magistro annuente) aliquot annos egit. Tum Pauli tertii pontificis maximi jussu Romam reversus, vicarius ordinis primum, deinde summus religionis Augustinianæ moderator, ac pater, miro cum omnium plausu creatus est. Quam provinciam ubi sanctissime integerrimeque gereret, eo venit, ut ejus fama virtuteque monitus Paulus, hominum, ut nostis, spectator elegantissimus, decreverit eum cardinalem inaugurare, id quod præstaturum se re ipsa significasset, nisi novitate quadam temporum impeditus, eum ea dignitate ornandum, in aliud tempus prorogare maluisset.

Paucis post annis ordinis comitiis Bononiæ, eo imperante, habitis, ibi cum sui præsentiam facere non potuisset, quod interim gravissima valetudine opprimeretur, per procuratorem publicum egit, ut patres intelligerent, se summo ordinis magistratu sponte abdicasse, hujusque sæculi oneribus fessum, velle se residuum vitæ tempus, rerum divinarum contemplationi accommodare. Quod quamquam omnes ægre ferrent, plerique autem admirarentur, potuisse illum in animum inducere, ut quæ alii magna vi retinerent, ipse sponte deponeret: quæque alii plurimi facerent, ipse negligeret assecutus, quietam vivendi rationem nactus, multos ante annos Cæsari notus, quod eum de re sacra concionantem Neapoli audierat, sibique ob eam rem totum devinxerat, ab invictissimo imperatore Aquilanæ ecclesiæ episcopus decernitur. Is recusans, quod minime honorum cupidus esset, nullaque humanarum rerum spe teneretur, publica regni legatione qui fungeretur, habitus a civibus dignus, ad imperatorem pro reipublicæ salute legatus mittitur: ad quem ubi venisset, non prius passus est imperator ab eo sibi reipublicæ civiumque causam exponi, quam Salernitano sacerdotio honestatus, archiepiscopum se creari permitteret, quam Cæsaris summam & clementiam, & benignitatem (quod frustra munus illud legationis obiisset, nisi eo sacerdotio se a Carolo voluisset ornari) ubi renuere nequivisset, iis ab imperatore munificentissimis impetratis, quorum causa legatus fuerat missus, Salerni archiepiscopus designatus, in patriam revertitur, civibusque iis quæ a Carolo afferret, expositis, Salernum profectus illius ecclesiæ eam curam in administranda republica sacra gessit, ut boni pastoris nomen suo sibi quodammodo jure vendicarit.

Interim Dei optimi maximi munere superstes sanctissimus ac beatissimus pater Pius quartus, qui eo uno præcipue uti vellet, quod ejus ope speraret, se jam inclinatam & prope jacentem rempublicam nostram erigere posse, decrevit re ipsa præstare, quod Paulus tertius facturum se pollicitus erat. Romam igitur accersitus, in sacrum cardinalium conventum maxima cum amplissimorum patrum lætitia cooptatur, inde ut vir idoneus & qui ad maximas res gerendas videretur accommodatus, a pontifice maxime probatus, ad publicam religionis Christianæ synodum pontificiæ sedis auctoritate, legatus Tridentum

A mittitur. Quo cum venisset, a collegis suis honestissime exceptus, cum nullis laboribus frangeretur, nullis oneribus premeretur, ita reipublicæ Christianæ provinciam suscepit, ut eo uno tanquam præcipuo ac firmissimo ecclesiæ fundamento, cui tota res sacra niti videretur, tum defendenda componendaque crederetur. Jam quæso, præstantissimi Bononienses, nonne præsul hic sanctissimus eam ob rem natus esse videretur, ut peracto hujus vitæ cursu sola virtute duce, quam unam adamavit, amplexusque est, iis se curis tradiderit, quibus & aditus ad cœlum pateret, & immortalitas vitæ compararetur? Nonne, inquam, talem se gessit, ut non mortalium aliquis, sed ut castissimum omnium virtutum exemplar eum se

B præstaret, qui & cunctis prodesset, & Christi causam pro viribus tueretur, & cum divo Paulo se quoque profiteretur cursum consummasse, fidem servasse, in reliquo sperare repositam esse sibi coronam justitiæ, quam profecto reddet ei suisque similibus in ea die justus judex? Quis non videat solem hunc orbi terrarum illuxisse, ut esset quem sequeremur, & ad perennis gloriæ palmam consequendam, & ad certissimam vitæ cœlestis in terris reducendæ regulam comparandam? O cardinalem sapientissimum, imo religionis Christianæ singulare decus & ornamentum, quem non potuisti tuæ sanctitatis vestigia sequutum ad divinarum rerum amorem accendere, ad humanarumque contemptum impellere? Quem non

C consuetudo suavissima delectavit, non morum probitas inflammavit, non sermonum castitas ad Deum pie colendum, religionemque intrepide servandam animavit? Verum mecum perpendite, viri Bononienses, quo cardinalis sanctissimus progrediatur, eum sub extrema hora Christi militem agentem fortissimeque ac invictissime in mortis agone concertantem videamus.

Jam igitur cum venisset summa dies, ac ineluctabile tempus, senio fere confectus, quod ætas jam gravissimis oneribus, quæ quotidie pro religione tuenda sustinebat, impar esset, legatum pro concilio Tridenti fidelissimum agens ardentissima febri corripitur, cognoscitque acerbitate doloris optatissimam horam accessisse, quæ eum

D carnis vinculo dissociaret, & corporis nexu dissolveret, & cum Christo redemptore, quem unum perpetuo castissimeque coluit, copularet. Tum urgentis morbi impetum eo animo se aspernari visus est, ut dum febris fervore æstuaret, ejusque vi paulatim consumeretur, non dolori succumberet, quem summum patiebatur, non mortem extimesceret, quam præsentem cernebat, sed cum virum se fortissimum in perferendis laboribus præstaret, divinaque virtute sustentaret, totum se, ut qui placidam vitam traducere videretur, castissimis rerum divinarum sermonibus, piisque admonitionibus tradit, postulatque ut hi quos caros habet sibi assideant, non ut infirmo sibi gravissimeque laboranti ob-

E sequantur, sed ut laborum suorum testes amplissimi, secum humana fata negligant, mortisque timore omisso, hujus vitæ exitum commententur, & extremæ diei statum forti magnoque animo ferant, cœlumque intueantur, ad cujus spectaculum contemplandum cum nunquam curventur in terram, tum semper altas mentes teneant, erigantque se tanquam angelorum comites, ad Deum optimum maximum pie casteque colendum, utque qui solum divina suspiciant, non se cum ex hominum commercio emigrare oportet, vita extingui, animique vigore privari arbitrentur,

tur, sed sperent, credantque iis qui pie sanctæque vixerint, certum esse in cœlo ac definitum locum, ubi beati ævo sempiterno fruantur, atque id propter nullas ob sui desiderium lacrymas fundant, maxime vero in ea re sui erga illum benevolentiam amoremque declarare, ubi lætentur quod ex vinculis hujus corporis tanquam e caliginoso carcere evolaverit, brevi in eam requiem evehendus, ubi nullus est labori locus, nullus morti impetus relictus, sed immortalitatis corona donatus, perpetuos beatæ vitæ fructus e liberalissima, munificentissimaque manu Dei percipiat: secum præterea cœli ac terræ moderatori gratias agant, qui maxima in eo adjuvando utatur clementia, quod cum eum carceris hujus custodia celebriter liberaret, tum id & ea tempestate faceret, & in eo loco præcipue, quo instaurandæ religionis ergo venisset. Hæc tanta animi caritate, tanta vultus hilaritate, tanto dicendi studio recensebat, ut non febris fervore maceratus, non valetudinis vi jam prope exhaustus crederetur, sed quamquam in summo corporis dolore versaretur, tamen dubios assidentes relinqueret, plus ne in morte virtutis, quam in ante acta vita ostenderet.

Sapientissime ad hunc modum, atque suavissime ubi suos & ad pietatem, & ad justitiam, & religionis Christianæ defensionem cohortatus esset, monuissetque ut terrestria tanquam inania, ac caduca bonorum simulacra contemnerent, cœlestia vero, quorum spe nunquam fallerentur, si ea sequi voluissent, vehementer optarent, corporis nexu soluto cum maximo omnium desiderio, incredibilique lacrymarum profluvio, septuaginta jam & sex annos natus e vita exivit. O Seripandum cardinalem sanctissimum, vivendique ac moriendi exemplar tutissimum, num te extinctum collachrymemur, qui ut sydus fulgentissimum ad supremas beatorum oras evectum perpetuo nitore effulgeas? declarat tuus quam felicissimus ex hac vita discessus. Num te morientem doleamus, an ipsos potius tua sanctissima consuetudine destitutos elugeamus? O præsidium Christianæ religionis firmissimum, quibus verbis tui memoriam recolamus, quibus officiis tua in rempublicam Christianam merita prædicemus? Utinam tuæ probitatis vestigia sequamur, lugendique loco assiduam operam demus, ut & tuorum verborum vim memoriæ commendemus, & tuorum exemplorum sanctitatem re ipsa præstemus.

Vos vero Eremitani ordinis patres ac fratres optimi, ne flete Hieronymum Seripandum cardinalem clarissimum nunc magis quam antea vestrum: ne vestram in eum pietatem lacrymis explete, sed ut ejus, qui de vobis vestraque religione semper est benemeritus, memores gratissimi, Hieronymum Seripandum & funebri hac pompa, ut cœpistis, concelebrate, & literis ac piis sermonibus consecrate: ea spe ducti, vos non eo orbatos esse, qui ad meliores sedes est delatus, sed sanctissimis ejus precibus tutissimos factos, ob idque ad cœlum vobis aditum patere, ut quem in terris patrem optimum experti estis, eum in cœlis jam immortalitate donatum, ut alterum Augustinum, religionisque vestræ conservatorem, ac protectorem æternum colatis.

CXXV.

ORATIO HABITA IN SESSIONE octava satrosancti concilii œcumenici Tridentini, per reverendissimum D. Franc. Rechardotum, episcopum Atrebatensem, anno MDLXIII.

SI quis rerum nostrarum non ignarus, rei Christianæ statum apud se consideret, conferatque cum priscorum temporibus: facile videat, iisdem nos detrimentis urgeri, quæ Hierosolymorum urbem, templum, religiones cepisse, sacri auctores tradiderunt. Ex quo id quoque conjectura perspici potest, cervicibus nostris idem fatum imminere, quod fuit, non solum illius urbis amplissimæ, sed templi omnium cultissimi ac religiosissimi. Illud enim, non admodum diu posteaquam structum est a suis cultoribus desertum, sacrorum voluminum literis accepimus. Quo tempore, Hieroboami perfidia, ad vitulos aureos itum est. Idem vero magno nostro damno sensit, ac nunc quidem sentit ecclesia, per desertores impios, qui apostatas angelos secuti, ut sectas perditionis introducerent, se a nobis per summum scelus revulsere. Idem templum, Athalianæ tyrannidis imperio, vetustate prope collapsum, ornatum ordinem, & elegantiam amiserat: totumque brevi concidisset: nisi ad instaurandas ruinas, animum sanctus sacerdos Jojadas cum rege suo contulisset. At quis non videt, eos reipublicæ morbos, quos per ætatem & incuriam contraxit, certum nobis exitium portendere: nisi quis instaurator accesserit, qui vegetem illum succum, ac nativum sanguinem ejus corpori restituat? Patuit idem templum omnibus hominum improborum injuriis: prædonum, qui diriperent: profanorum, qui violarent: sævissimorum hostium, qui funditus everterent. In quibus malis fuit illud sane maximum, quod nemo inter populares principesque viros vel sibi consilium ullum sanum capere, vel prophetis salutaria monentibus auscultare potuerit. Nos vero, quamquam non eo miseriarum pervenimus, ut nostrum nobis exitium sit potius lugendum, quam timendum: cum tamen pares desertiones, ruinasque perferamus: illud reliquum scilicet in consultatione est positum, qua ratione provideri possit, ne quod in prospectu est naufragium nos exsorbeat. Ille enim Deus, qui veteri Israele rejecto, ex paganitatis lapidibus, ipsi Abrahæ filios excitavit: Ille ipse, sponsæ suæ, columbæ suæ, ecclesiæ suæ, falice domicilium in desertis barbarisque gentibus parare poterit. Quare, dum locus nobis aliquis ad deliberandum est reliquus: in eam omnino cogitationem vobis est descendendum: ne in oculis vestris, tot vulneribus acceptis, nutans labansque respublica concidat. Me vero ut ea de re, hoc tempore ac loco, dicendum susciperem, maxime commovit magnitudo periculi: quod si hujus esset generis, cui nulla opera vestra, consilio, prudentia, possit occurri: non equidem committerem, ut nobis oratione supervacanea tædium afferrem dicendo. Vederer enim mersis perditisque rebus, post naufragium, navigationis instaurandæ consilium afferre. Sed cum plurima nobis argumenta, spem minime vacuam, ex his calamitatibus emergendi faciant: non eorum sic absterrebor oratione, qui

qui omnia conclamata esse prædicant: quoniam & vos bono esse animo cupiam, & quæ sum arbitratus hoc tempore, salutem ecclesiis afferre posse, paucis exponam. Dicam itaque, minime quidem diserte aut eloquenter: sed breviter ac dilucide. In quo sic benevolentiam vestram & attentionem requiram, non quasi sim novum aliquid, ac non prius auditum, sed quod utile tamen sit, & in primis necessarium dicturus.

Quam itaque in rem maxime amplissimus iste vester consessus incumbere debeat, ne oblatam opportunitatem sanandæ ac liberandæ reipublicæ deserat: Isaias prophetarum disertissimus ostendit: quo loco gentilibus suis primas generis Judaici stirpes & origines ad imitationem proponit. *Attendite*, inquit, *ad petram, unde excisi estis: & cavernam laci, unde estis præcisi. Attendite ad Abraham patrem vestrum: & ad Saram, quæ vos peperit.* Putate, patres, hac voce prostratam atque afflictam ecclesiam, bonorum omnium conventus, manes ac cineres majorum, angelos ecclesiæ custodes, Christum patronum pontificem salutis omnium, opem vestram & officium requirere. Biennium totum plus minus exactum est, quod hæc sanctissima synodus parturit: estque in omnium expectatione quid tandem pariat. Absit tandem ab ejus pietate, ut truncum aliquid aut mutilum edat in lucem. Solidam enim prolem, & integrum partum requirimus. Absit ab ejus fide & integritate, ut Ismaelem, qui novas in familia turbas excitet. Pariat autem quæ libera est, liberæ filium Isaachum, gaudii domestici fontem: ejus ortu optimus quisque, atque adeo orbis terrarum recreatus lætitiis omnibus incedat. Id autem ut consequamini patres: ut quod optatis unice, rempublicam improborum civium motibus misere dissectam ac deformatam æquis legibus instauretis: *Attendite ad petram, unde excisi estis*: contemplamini, quibus initiis res Christiana creverit: quibus fundamentis nixa steterit: quibus architectis, templum domini (quod estis vos) structum, positumque fuerit: *Attendite ad Abraham, patrem vestrum*. Quidni, Abrahami nomine, Petrum appellem: Parentem scilicet omnium gentium, quotquot Christo nomen dederunt, dabuntque olim? Quidni Paulum? qui tot populos, gentes, provincias, Christo & ecclesiæ genuit? Quidni reliquos apostolos, patres, martyres, quorum est virtute perfectum, ne limes imperii Romani (quod tum maximum erat) suis terminis evangelicam prædicationem cohiberet? *Attendite ad Saram*, quæ vos peperit, priscam illam sanctorum ecclesiam, principem gentium: columnam, & firmitatem veritatis: quæ cum abjecta prius, sterilisque esset prole, felicitate, libertate, eam quæ virum habebat synagogam, maximis spatiis antevertit. Hoc exemplar oculis subjicite: atque ex eo lineamenta duo formandæ ac refigendæ reipublicæ deducite. In moribus, legibus, institutis præsentis ecclesiæ, veram illius, & omnibus numeris expressam imaginem reddite.

Infinita autem erit oratio, si singula, quæ ad imitationem hoc loco dici queunt, expressero: si quod ea aurum quæsierit, quodque contempserit: si quas opes ambierit: quasque neglexerit: si quibus gemmis nituerit, quasque abjecerit: si quas voluptates amaverit, quasque oderit, recensuero. Sed non sunt hæc hujus temporis: ætas enim ingravescens hujus labentis sæculi, tam accuratum fortasse virtutis & continentiæ

A genus ferre vix potest. Proponamus maxime hoc loco ex priscorum moribus, quæ & facile, & in primis salutariter imitari possimus: doctrinam, religionem, disciplinam: quæ propria sunt, connexa, & conjugata ordini, atque unctioni nostræ munia. Illud enim triplex prophetarum, sacerdotum, regum, dignitatis culmen, quod apud veteres unctione tradebatur: ad nostræ ordinationis sacramentum, quodammodo pertinet. Quo sacramento, prophetæ, sacerdotes, & reges, inaugurati sumus: ut in prophetica dispensatione, doctrinam: in sacerdotio, religionem: in regia gubernatione, disciplinam conservemus.

B Quarum rerum concentu & harmonia eadem majores nostri edidere miracula: quæ & psaltes ille in Elisæo: & David in Saulis dæmonio, longe prius adumbrarunt. Ille enim pulsu citharæ donum prophetici spiritus excitavit: hic spiritum Dei malum, qui Saulem crudeliter agebat, simili modulatione compressit. In illo autem sacratissimo ecclesiæ choro, admirabilis & concors doctrinæ, religionis, & disciplinæ concentus: Dæmonum ludibria: artes satanæ, hujus sæculi principis dominatum, qui tum latissime radices egerat, non ex unius hominis visceribus, sed ex populis, regnis, gentibus fortissime profligavit: & uberrimum paracleti donum, per sæpe ad homines elicuit, quo docti, ac

C stabiliti piorum animi, in scopum felicitatis propositæ, prompti semper & alacres, absumptis veteris Adami sordibus intenderent.

Hanc itaque, patres, musicen, reipublicæ nostræ imprimis congruentem, quæque omnes ecclesiæ regundæ modos ac numeros continet, in usum restituite: si quidem id optatis (quod certe optatis maxime) & mendaces ex republicæ spiritus abigi (qui se in nobiles ecclesiæ provincias, impiorum hominum ministeriis insinuant) & ex paracleti fontibus, ad nostri nominis homines, perenni cursu torrentes emanare. Hoc agite patres, nam ille fortis armatus semel ejectus dominatu suo: semel pulsus ex atrio & arce, quam occupaverat: redintegratis viribus, consilioque de reditu cum septem spiritibus se nequioribus inito: rursus in domum, unde exierat,

D vacantem otio, magnis se conatibus proripit. Jam Deus, pertæsus impietatis hominum mente corruptorum, spiritus sui charismata revocat: neque enim calvarias columbæ, sed corvi subeunt. Doctrinam igitur (quæ primas reipublicæ gubernandæ partes obtinet) conservatam illam quidem ad nostra tempora: sed partim ab impiis corruptam, partim neglectam ab ociosis castius explicari, tradique diligentius optamus. Est quidem in horreo domini evangelici tritici perennis annona: Et in promptuariis ecclesiæ panis minime deest, quantum ad omnes ætates, familiæ satis est. Sed eum panem filiis a patribus more majorum frangi volumus: cumque neque

E imposturæ Pharisaicæ fermento vitiatum (quod solent hæretici) neque melle lenocinii sæcularis illitum (quod faciunt hypocritæ, & illusores magistri) sed sale, id est sapientia conditum: oleo, id est, numinis aspiratione perfusum.

Repetamus hoc unum memoria, patres: ex quo tempore, doceri a nostri ordinis hominibus in ecclesiis est desitum, ordini nostro quantum probri ac dedecoris, reipublicæ quantum damni & incommodi accesserit. Balaamum, stultum ac vanum ariolum, asina stupidum ac iners animal insaniæ redarguit. Rude vero & indoctum vulgus

vulgus e popinis, tabernisque sutoriis, potoriis, fabrilibus emersum, sacrorum sibi voluminum explicationem, mysteriorum scientiam, arcanorum perspicientiam vendicat. At quo detrimento? quantum vix ullum majus, post homines natos, cepit ecclesia: ut deterrimus quisque quantum audacia, superbia, temeritate valeat: id in eam rem contulerit, ut in ecclesiam, nova ac non prius audita paradoxa comportaret, & certissimis oraculis venditaret. Quo scelere & flagitio quid gravius pestilentiusque dici cogitarive potest? Efficit itaque, patres, ut hæc Christianæ doctrinæ lampas, jugis perennisque sacerdotii nostri ministerio, fulgeat in ecclesiis. Sed quoniam neque sine religione doctrina: nec religio sine disciplina potest subsistere, facile judicatis, ubi per vos habita doctrinæ ratio fuerit, habendam simul esse cum disciplinæ, tum vero religionis: Quam religionem neque ab Egeriæ nymphæ congressu: neque ab antro Cretico Minois, ad fraudem popularis inscitiæ: sed a Christo, sempiterno Dei verbo, ad salutem & immortalitatem animorum accepimus. Si aurum spectamus in templis: si gemmas in tiaris: si sumptum atque cultum, in ceremoniis, atque in his si tota est & versatur religionis Christianæ ratio: certe magno nos intervallo majores nostros (apostolos intelligo) vincimus. Sed si in cultu animi (qui fide & caritate constat) recta omnis religio constituitur: quis non videt, priscorum pietatis umbras quidem ad nostra tempora restitisse?

Ceterum rem ipsam (quæ veritate fit & spiritu) non quidem passim, aut in omnibus, sed in plerisque tamen exolevisse: est præclarus usus ceremoniarum in ecclesia, idemque pernecessarius, modo scienter, attente, graviter procures: quibus plebs, & docetur, si eas explices: & afficitur, si religiose serves. Sed cum signa sint veri & arcani cultus, quem unum Deus maxime respicit: hic cultus si deest, quicquid agit, fugitque hypocrisis, hoc ipsum certe est, Caini aram paleis imbuere: quodque inquit Isaias: qui mactat pecus, quasi qui canem excerebret: & qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Gerat igitur animus, ante omnia, Christiani characteris insigne: sitque ejus pietatis, quam fronte profitemur, verum in corde puro domicilium, de conscientia bona, & fide non ficta. Religio autem quænam integra, utilisque esse potest: nisi in moribus officium disciplina retineat? Est sane purioris doctrinæ præcipuus usus in ecclesia: Est cultus & rerum divinarum laus eximia. Sed nisi licentiam inter homines disciplina cohibeat: nisi rebelles animos castigatio reprimat, nihilo plus proficitur, quam si famelicos leones oratione aut pictis rerum imaginibus lenire contendas. Quod enim monstrum in natura tam sævum, tamque indomitum ac præceps, quam est humana vitiositas? Quæ, ut Proteus ille Virgilianus, omnium in se pro re nata belluarum formas & ingenium induit: ut sæpenumero leones, feritate: lupos, ingluvie: canes, invidia: hircos, libidine: versutia serpentes superet. Quare, ut id monstri frenemus, patres, quandoquidem nulla arte cicurari potest, disciplinæ in ecclesia pia revocetur severitas: quæ quam sit necessaria, utinam ex alienis potius, quam ex nostris incommodis ostendi posset.

Sed veluti manifestum est, maxima orbis imperia Babylonicum, Persicum, Macedonicum, Romanum, retenta disciplina stetisse: neglecta, concidisse: sic fateri necesse est, tot malis numquam potuisse ecclesiam opprimi, si sua disciplinæ constitisset auctoritas. Cui si beneficio vestro ad nos quasi postliminio redire liceat: si per vos suam dignitatem atque auctoritatem recipiat: tum integritas in moribus, probitas in negotiis, fides in pactis, æquitas in judiciis, atque in omni vitæ genere sanctitas elucebit. Tum illa malorum colluvies, quæ in omnes Christiani nominis ordines se latissime fundit, in suum præceps baratrum citissime refluet. Tum lætissimus ille dies illucescet, qui regeneratam aurei sæculi nobis innocentiam adferet. Tum nostri sæculi Saules, qui extrema ordini nostro meditantur: quique in res, fortunasque nostras involant, victi ac molliti, musicæ hujus per vos restitutæ consensu, & omnem vitæ actionem ex vestro præscripto component, & se vobis fautores ac nutricios (quod inquit Isaias) præbebunt: suisque vos spoliis ornabunt.

Sed hæc vos compendia non moveant, patres: moveat maxime Christi sacerdotis, patroni, regis nostri, non tam judex, vindexque oculus, quam pius ac benevolus, effectus: cui uni, jure clientulæ, gratitudinem: propinquitatis, caritatem: sacerdotii, pietatem: redemptionis, omnia debemus. Moveat maternum ecclesiæ, quæ squalens & abjecta sua vobis vulnera retegit: & in summis periculis suis, vos alumnos, vos filios, vos sponsos, ad opem ferendam compellat. Moveat vos commune desiderium, salus publica, bonorum omnium expectatio: qui in sinum vestrum spes suas omnes effundunt. Quod si quid ad excitandos spiritus rei bene gerendæ valeat occasio, si quid favor numinis: si quid quæ in promptu sunt adminicula: spectate, patres, quantum vobis adjumenti promittat principum virorum in utroque ordine, & ecclesiastico & laico, promptum officium, pium studium, fortis animus: ac in primis Pii quarti, pontificis maximi atque optimi, paterna ecclesiarum solicitudo, ac virtus plane heroica. Cui proxime suffragatur & respondet Cæsaris, regum, principum sanctus conatus. In quibus, Philippi Hispaniarum regis, potentiss. atque piiss. religio pietasque mirifice prælucet. Quos omnes minime frustra natos, sed a Deo orbi terrarum ad ecclesiæ propugnationem donatos judicare debemus.

Spectate ex adverso, quantum hæreticorum causæ decesserit, nostræ quantum accesserit, ex illa immanissima petulantia: qua suo furori bonorum omnium justissimum odium concitarunt. Quod odium quamquam est vi, igni, ferro in nostra viscera sævissime districto, conflatum, tamen hac parte & nobis prodest, at illi obest plurimum: quod ea crudelitate testatum reliquerint, se in ejus angeli castris militare, quem Joannes, Abbadon. id est, eversorem, exterminatorem, vastatorem, nuncupavit. Quid? an periculum nobis ullum tantum ab hostibus impendere potest, quod non e vestigio Christus depulerit? Modo domesticas sordes, quibus nobis est iratus, eruamus: eligat septem illa sua capita draco, quibus sempiternum cum ecclesia bellum gerit: incendat tyrannos ad crudelitatem: acuat synagogam ad odium: inflet mundi hujus sapientiam ad superbiam: novos Mahumetes excitet: novos Turcas e desertis Scythicis evocet: Hæreticos omnes ad nostram perniciem aggreget: Antichristum ipsum filium perditionis, suis spiritibus imbuat: quid efficiet, dicente Christo, portas, id est, potestates inferi, non evicturas? Ceterum in castris Davidis nostri Christi, minime desunt viri fortissimi raræ & inusi-

insusitatæ virtutis, eruditionis eximiæ, quos multos lætus conspicio: qui arcem Gebusei, claudosque & cæcos, id est, omnia hæreticorum conceptacula fortissime atque felicissime subvertant. Stet igitur ad eam tranquillitatem, quam expetimus: instaurationem, quam optamus; pacem & concordiam, quam quærimus; omnia nobis e cœlo exprompta esse præsidia, modo nos neque consilium in negocio: nec voluntas in officio: nec fortis, constansque animus, in labore & periculo destituat. DIXI.

CXXVI.

ORATIO HABITA IN SESSIONE nona, & ultima sacri concilii Tridentini, celebrata duobus continuis diebus tertia & quarta Decemb. an. MDLXIII. *Pio IV. Pont. Max.*

A. R. P. D. Hieronymo Ragazzono, Veneto, episcopo Nazianzeno, & coadjutore Famagustano.

Hic summatim recensentur omnia in concilio Tridentino definita, quæ ad pie credendum, & ad bene vivendum pertinent.

Psal. 48. AUDITE *hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Tridentinum concilium jam diu cœptum, aliquando intermissum, distractum varie atque divulsum, nunc demum, singularis Dei omnipotentis beneficio, summa atque incredili omnium ordinum ac nationum voluntate connectitur atque perficitur. Dies hæc quidem felicissima Christiano populo illuxit, in qua templum domini disturbatum frequenter ac dissipatum reficitur & absolvitur: & navis hæc una bonorum omnium ex maximis, ac diuturnis turbinibus, atque fluctibus tuta in portu collocatur. Quam utinam conscendere vobiscum ii voluissent, quorum in primis gratia hæc ipsa navigatio instituta fuit: atque ædificii hujus construendi participes extitissent, qui hoc nobis negotium exhibuerunt, majoris nunc profecto lætitiæ causam haberemus. Sed nostra id certe culpa non accidit.

Nos urbem hanc in Germaniæ faucibus, id est, in domus illorum fere limine positam elegimus: nos custodiam nullam nobis, ne suspicionem illis aliquam minus liberi loci daremus, adhibuimus: nos eam fidem publicam illis concessimus, quam sibi ipsi composuerunt: nos hic illos perdiu expectavimus, neque hortari ac rogare unquam destitimus, ut ad veritatis lucem cognoscendam accederent. Verum illis etiam absentibus, satis ut puto a nobis consultum est. Etenim, cum duo essent, in quibus ægris atque infirmis illorum animis medicina fuit adhibenda: alterum fidei catholicæ, ac vere evangelicæ illis in rebus, quæ in dubium ab ipsis vocantur, quæque opportunæ his temporibus viderentur, explicata & confirmata, disjectis omnibus ac dissipatis errorum tenebris, doctrina, alterum disciplinæ ecclesiasticæ, cujus potissimum depravatione illi se a nobis defecisse affirmant, restitutio: utrumque, quantum in nobis fuit, pro temporum horum ratione, cumulate præstitimus.

A Principio enim sancta hæc synodus (facta ex laudabili majorum nostrorum consuetudine suæ fidei professione) ut quoddam quasi fundamentum futuris actionibus poneret, & quibus testimoniis atque præsidiis, in dogmatibus sanciendis nitendum esset, ostenderet, veteris ac novi testamenti libros, qui essent sine ulla dubitatione recipiendi, antiquorum conciliorum probatissimorum exemplo, pie & prudenter enumeravit: ac, ne de verbis quidem ulla ex variis versionibus oriri possit difficultas, certam ac definitam de Græcis & Hebræis translationem approbavit.

B Hinc omnium hæresum caput atque arcem aggrediens, de humanæ naturæ corruptis initiis ea statuit, quæ veritas ipsa, si loqui posset, exprimeret.

De justificatione deinceps (res magna, & cum ab antiquis, tum a nostri temporis hæreticis mirum in modum oppugnata) ea definivit, quibus & perniciosissimis eo in genere opinionibus occurreretur, & recte sentiendi ratio miro quodam ordine atque admirabili sapientia (ut in illis Dei spiritum facile agnoscas) demonstraretur. Præstantissimo hoc post hominum memoriam decreto hæreses fere universæ jugulantur, & quasi caligo a Sole discutiuntur ac dispelluntur, eaque claritas, isque splendor veritatis

C apparet, ut tantum lumen quin videat, dissimulare jam nemo possit.

Subsecuta est salutaris septem divinorum ecclesiæ sacramentorum tractatio: primum simul de omnibus, post de unoquoque separatim. Hic vero quis non videt, quam distincte, explicate, abundanter, illuminate (& quod caput est) vere tota cœlestium horum mysteriorum ratio contineatur? quis in tam magna, multiplicique doctrina, quid aut sequendum, aut fugiendum sit, potest ullo modo desiderare? Quis in illis omnibus errandi locum aut occasionem inveniet? Quis denique de sacramentorum horum vi atque virtute dubitare in posterum poterit, cum gratiam illam, quæ illis ipsis quibusdam quasi stilli-

D cidiis in fidelium quotidie mentes illabitur, tunc nobis affuisse tam copiose perspiciatur?

Accesserunt ad hæc de sacrosancto missæ sacrificio, & de communione sub utraque specie, & baptismo parvulorum, decreta: quibus quidem nihil sanctius, nihil utilius, ut de cœlo lapsa, non ab hominibus composita videantur.

Adjungetur his hodie certa de indulgentiis, de purgatorio, de sanctorum veneratione, invocatione, imaginibus, & reliquiis doctrina, qua non solum hæreticorum fraudibus & calumniis obsistetur, sed piorum etiam catholicorum conscientiis plane satisfiet.

Hæc de rebus ad salutem nostram pertinentibus, quæ dogmata appellantur, fauste, ac

E feliciter erunt peracta: neque aliud quicquam præterea in genere a nobis hoc tempore expectabatur.

In eorum autem quibusdam administrandis cum nonnulla essent, quæ non rite omnino ac recte servarentur, accuratissime, patres amplissimi, curastis, ut pure illa, & caste, atque ex more, institutoque majorum tractentur. Ita omnem superstitionem, omnem quæstum, omnem (ut dicunt) irreverentiam a divina missarum celebratione abstulistis: vagis, ignotis, & criminosis sacerdotibus sanctum hoc offerre sacrificium

inter-

interdixistis: rei hujus sacratissimæ usum a privatis domibus & profanis in sacra & religiosa loca revocastis: molliores cantus, & symphonias, deambulationes, colloquia, negotiationes a templo domini summovistis.

Ita ecclesiastico unicuique gradui leges illæ a vobis præscriptæ sunt, ut tradito illis divinitus ordine, abutendi nullus utique locus relinquatur.

Ita nonnulla matrimonii impedimenta, quæ ansam quasi quamdam ad violanda ecclesiæ præcepta dare videbantur, removistis: facilem veniæ consequendæ viam minus legitime connubii fœdus ineuntibus interclusistis. Quid de furtivis tenebricosisque matrimoniis commemorem? Equidem ita sentio, si alia nulla causa convocandi concilium fuisset (quæ multæ & maximæ fuerunt) propter unam hanc id omnino fuisse faciendum. Nam, cum res hæc ad omnes spectet, neque ullus in orbe terrarum universo angulus reperiatur, quem labes hæc non invaserit, curandum merito fuisset, ut communi huic malo, communi etiam consilio provideretur. Innumerabilium, patres sanctissimi, & gravissimorum delictorum, ac scelerum occasio, prudentissima ista vestra, ac prope divina sanctione penitus ablata est, & Christianæ reipublicæ gubernationi sapientissime consultum.

Accedet ad hæc utilis in primis ac necessaria multorum in purgatorii, sanctorum venerationis, invocationis, imaginum & reliquiarum, atque etiam indulgentiarum ratione abusuum interdictio, qui ipsarum pulcherrimam faciem inquinare, atque turpare mirum in modum videbantur.

Altera vero pars, in qua de labenti ac prope cadenti ecclesiastica disciplina fulcienda erat agendum, diligentissime etiam absoluta fuit, atque perfecta.

Eligentur in posterum ad ecclesiastica munera obeunda, qui virtute, non ambitione, præstent, quique populi commodis, non suis inserviant: & prosint potius, quam præsint.

Enunciabitur atque explanabitur frequentius, & studiosius verbum domini, omni ancipiti gladio penetrantius.

Aderunt suis gregibus, & invigilabunt episcopi, ceterique, quibus animarum cura commissa est, neque extra creditam sibi custodiam vagabuntur.

Nihil cuiquam proderunt aut ad impure & flagitiose vivendum, aut ad male & perniciose docendum privilegia: nullum sine pœna crimen, nulla sine præmio virtus relinquetur.

Pauperum & mendicantium sacerdotum multitudini optime provisum est: certæ unusquisque ecclesiæ, statutoque operi, unde ali possit, ascribetur.

Avaritia, quo nullum vitium est tetrius, præsertim in domo Dei, ab ea omnino tolletur: gratis sacramenta omnia, ut par est, conferentur.

Ex una ecclesia plures, ex pluribus una, ut populi commodum & ratio postulabit, constituetur.

Eleemosynarum quæstores, ut appellant, qui sua, non quæ Jesu Christi quærentes, magnum nostræ religioni damnum, magnam infamiam afferebant, ex omni hominum memoria (quod summæ felicitatis loco ponendum est) penitus evellerentur: Hinc nostra præsens calamitas sumpsit exordium: hinc serpere infinitum malum, manareque in dies latius non desistebat: neque occurri illi adhuc multorum conciliorum cautionibus ac provisionibus potuit. Quamobrem quis non nisi sapientissime factum dixerit, ut membrum hoc, in quo sanando diu ac multum frustra laboratum est, ne reliquo corpori noceret, excideretur?

Porro Deo cultus tribuetur purius & accuratius, atque ita, qui ferunt vasa domini, mundabuntur, ut ad sui imitationem alios trahant, In quo præclare illud fuit excogitatum, ut, qui sacris essent initiandi, iis moribus atque literis in unaquaque ecclesia a prima ætate instituerentur, ut quoddam quasi virtutum omnium seminarium illud existeret.

Jam vero provincialibus synodis restitutis, visitationibus ad populorum utilitatem, non ad querelam & sumptum revocatis: Tradita pastoribus regendi suos, atque pascendi commodius facultate: Pœnitentia publica in usum revocata: Hospitalitate tum ecclesiasticis hominibus, tum piis locis indicta: In curatis sacerdotiis conferendis memorabili, ac pene cœlesti ratione constituta: Beneficiorum (ut ajunt) pluralitate sublata: Hæreditaria sanctuarii Dei possessione prohibita: Modo excommunicationibus imposito ac terminato: Primis judiciis iis in locis, ubi lites oriuntur, assignatis: Singularibus certaminibus interdictis. Omnium hominum ac sacrorum in primis luxuriæ, cupiditati, atque licentiæ fræno quasi quodam, quod excuti non facile possit, injecto: Regibus ac principibus sui muneris diligenter admonitis: Aliisque rebus hujusmodi prudentissime sancitis: quis non videt vestras vos, patres optimi, hac etiam in re partes cumulatissime executos?

Actum sæpe est in superioribus conciliis de fide nostra explicanda, moribusque corrigendis: sed nescio an unquam diligentius, atque distinctius.

Hic præsertim hoc biennio, ex omnium populorum ac nationum, in quibus catholicæ religionis veritas agnoscitur, non solum patres, sed oratores habuimus? At quos viros? Si doctrinam spectemus, eruditissimos: si usum, peritissimos, si ingenia, perspicacissimos; si pietatem, religiosissimos: si vitam, innocentissimos. Numerus is quoque fuit, ut, si præsentes Christiani orbis considerentur angustiæ, frequentissima hæc omnium, quæ antea fuerunt, synodus appareat. Hic singula omnium vulnera detecta, mores expositi fuere: nihil dissimulatum est: nostrorum adversariorum argumenta & rationes ita tractatæ, ut eorum tum causa, non nostra, agi videretur. Tertium nonnulla, atque etiam quartum discussa: summa sæpe contentione certatum: eo scilicet consilio, ut, quemadmodum igne aurum, ita quibusdam quasi luctationibus veritatis vires ac nervi probarentur. Quæ enim inter idem sentientes, idemque spectantes discordia potuit existere?

Quæ cum ita sint, licet optandum (ut initio dicebam) summopere fuisset, ut una cum illis hæc agerentur, quorum potissimum causa tractata sunt: absentium tamen etiam incolumitati atque saluti ita provisum est, ut alia ratione provideri, si adfuissent, non potuisse videatur. Legant illi, quæ de fide nostra statuimus, ut Christianum hominem decet, humiliter: &, si lumen eis aliquod fulserit, ne faciem avertant: &, si vocem domini audierint,

A dierint, corda sua non obdurent. Ac, si ad communem matris ecclesiæ complexum, unde se illi distraxerunt, redire voluerint, clementiam omnem ac misericordiam tribuendam non dubitent.

Sed præcipua illa ratio est, P. A. dissentientes a nobis animos conciliandi consentientes in fide atque officio retinendi: si, quæ hoc in loco verbis sancivimus, re ipsa in nostris ecclesiis præstemus. Leges etsi optimæ sunt, muta tamen res est. Quid Hebræo populo Dei ipsius ore latæ leges profuerunt? Quid Lycurgi leges Lacedæmoniis, Solonis Atheniensibus, ad libertatem retinendam, quam ob causam erant conscriptæ, utilitatis attulere? Sed cur externa atque antiqua nimis commemoro? Quæ B ad bene beateque vivendum instituta atque præcepta ex unius Christi domini nostri vita, atque doctrina desiderare aut possumus, aut debemus? Quid autem fuit a majoribus nostris omissum, quod cum ad recte sentiendum, tum ad præclare agendum pertineret? Medicamentum quidem salutare compositum ac paratum jam diu habemus: verum, si morbum debet expellere sumendum est, ac per venas in omne corpus diffundendum. Poculo hoc salutis nos primum inebriemur, carissimi, & vivæ atque loquentes leges simus, & norma quasi quædam ac regula, ad quam aliorum actiones & studia dirigantur: atque ita sibi unusquisque persuadeat, nihil e Christianæ reipublicæ commodo ac dignitate C successurum, nisi, quantum in se sit, studiose præstiterit.

Id curandum nobis cum antea fuit, tum multo erit in posterum accurratius. Etenim, si magistri nostri, ac salvatoris exemplo facere prius debebamus, quam docere: postquam docuimus, quin faciamus, quæ esse poterit excusatio? Quis ferre nos, ac pati poterit, si, cum non esse furandum demonstraverimus, ipsi furemur, si, cum non mœchandum, mœchemur? Sanctos a sancto concilio: innocentes atque integros ab integritatis præceptis & innocentiæ: firmos in fide atque constantes a fidei nostræ firmata doctrina discedere maxime convenit. Ac tales quidem expectant nos populi nostri, qui D nostrum jam diu reditum sustinentes ea se ipsi ratione consolabantur, fore, ut hanc temporis usuram majori præsente studio sarciremus. Sed fiet id a vobis, ut spero, patres sanctissimi, diligenter: &, quemadmodum hoc in loco fecistis, ita etiam domi satis Deo atque hominibus facietis.

Nunc (quod hujus temporis est) Deo primum ipsi maximo, atque immortali, maximas atque immortales gratias & agamus, & habeamus, qui non secundum peccata, quæ fecimus, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis: sed diem hunc lætissimum, quem videre multi concupiverunt, nobis non solum videndum, sed etiam celebrandum incredibili cum totius E Christiani populi assensu atque approbatione, sua magna benignitate concessit.

Pio deinde IV. summo nostro atque optimo pontifici gratiæ perpetuæ ac singulares habendæ sunt: qui, cum primum beati Petri sedem ascendit, tanto synodum hanc instaurandi desiderio exarsit, ut in eo suas omnes curam & cogitationes defigeret. Nuncios statim viros probatissimos ad indicendum illis nationibus atque provinciis concilium misit, pro quorum in primis salute convocabatur. Hi Aquilonis partes prope omnes peragrarunt, rogarunt, obsecrarunt, obtestati sunt: tuta omnia atque amica promiserunt: atque id etiam egerunt, ut in Angliam trajicerent. Legatos postmodum pietate ac doctrina præstantissimos, cum interesse ille synodo, ut mirum in modum cupiebat, non posset, huc misit: ex quibus duos (quorum memoria in benedictione est) statuta die, tametsi nulli fere episcopi convenissent, hic esse voluit. Hi, atque additus eis paulo post tertius, novem menses, atque eo amplius, justum ad synodum instituendam episcoporum numerum hoc in loco nihil agentes expectaverunt: cum nihil aliud pontifex ipse aut ageret, aut meditaretur, quam ut patres quamplurimi, quam optimi, quam primum accederent, & Christiani nominis reges omnes ac principes suos huc oratores mitterent: ut communi omnium voto atque consilio communis hæc causa gravissima omnium atque maxima tractaretur. Quid vero postea omni cura, solicitudine, sumptibus prætermisit, quod ad concilii hujus amplitudinem, libertatem & commodum pertinere aliquo modo videretur? O singularem pastoris ac patris nostri pietatem, atque prudentiam O! summam etiam ejusdem felicitatem, cujus auctoritate, atque auspiciis jactatum hoc diu & agitatum concilium constitit, & conquiescit!

Te Paulum III. te Julium, mortuos appello, quam diu, quantoque studio videre, quod nos videmus, exoptastis, quot in eam rem sumptus, quot labores insumpsistis? Quamobrem vere tibi atque ex animo, Pie sanctissime ac beatissime gratulamur, quod tantam tibi lætitiam, tantam tuo nomini laudem (id quod maximum divinæ in te benevolentiæ argumentum est) dominus reservavit: quem nos precibus omnibus ac votis supplices oramus: te nobis incolumem, pro ecclesiæ suæ sanctæ commodo atque ornamento, & quam citissime reddat, & quam diutissime conservet.

Serenissimo etiam imperatori gratias agere, & gratulari jure optimo debemus. Ille potentissimorum Cæsarum, qui propagandæ Christianæ religionis miro quodam desiderio flagrarunt, animum, ut locum referens, urbem hanc ab omni periculo liberam conservavit, & nos ut tutam tranquillamque pacem traheremus, sua vigilantia perfecit: magnamque nostris animis securitatem assidua trium suorum legatorum summorum virorum præsentia, ac prope pignore attulit. Ille de nostris his rebus pro sua eximia pietate solicitus mirifice fuit. Ille a se atque a nobis dissentientes homines, ex obscurissimis, in quibus versantur, tenebris, eruere, atque ad sanctæ hujus synodi clarissimam lucem aspiciendam adducere maximopere laboravit.

Regum præterea Christianorum ac principum in concilio hoc amplissimis suis legationibus ornando, ac suos vestræ auctoritati fasces submittendo, pia maxime voluntas grata nobis memoria prosequenda est.

Jam vero quis est, illustrissimi legati & cardinales, qui se vobis debere plurimum non fateatur? Vos nostrarum actionum duces optimi, ac moderatores extitistis. Vos ne nostra aut in dicendo, at in decernendo libertas violari aliqua ex parte videretur, incredibili patientia ac diligentia curastis. Vos nulli corporis labori, nulli animi contentioni pepercistis, ut ad optatum res exitum, quod alii multi vestri si-

miles

miles frustra tentaverunt, quam primum perduceretur.

In quo præcipuam quamdam ac propriam lætitiam habere tu, Morone illustrissime atque ornatissime, debes: qui cum vigesimo ab hinc anno primum præclaro huic ædificio lapidem posueris, extremam nunc manum post alios multos huic operi architectos adhibitos, feliciter, pro summa tua ac prope divina sapientia, impones. Factum hoc tuum egregium ac singulare omnium sermone perpetuo celebrabitur, neque ulla unquam ætas de tuis his laudibus conticescet.

Quid de vobis dicam, patres sanctissimi, quam bene de Christiana republica vestris his præstantissimis actionibus meruistis? quanta vestrum B uniuscujusque nomini commendatio, quanta gloria a Christiano populo universo tribuetur? Vos vere patres, vere pastores & agnoscent omnes, & prædicabunt: vobis suam unusquisque vitam atque salutem acceptam libentissime referet. O diem illam populis nostris jucundissimam atque lætissimam, in qua primum revisere illis nos, atque amplecti a templi domini ædificatione redeuntes contigerit.

Sed fac, tu domine Deus noster, ut tam eximiæ de nobis opinioni egregiis factis respondeamus, & semen hoc, quod in agro tuo seminavimus, uberem fructum afferat, fluatque ut ros, C eloquium tuum: atque, quod fore aliquando pollicitus es, fiat temporibus nostris, ut unum sit omnium ovile, & unus pastor, atque is potissimum Pius IV. in tui nominis gloriam sempiternam. Amen.

PARS QUINTA,

COLLECTIONIS LOVANIENSIS.

AD PIUM IV. MEDICEM PONT. maximum in librum Reginaldi Poli cardinalis de concilio, Pauli Manutii Aldi F.

PRÆFATIO.

OPTIME consuluit ecclesiæ suæ Deus, atque humano generi universo, cum in tanta rerum omnium perturbatione, & extremi jam periculi metu, vicarium te suum, Pie IV. inter homines constituit, ut omnibus malis prudentia tua mederetur, nosque a summis difficultatibus, vel impendenti potius exitio ereptos, ad summam tranquillitatem, & optatam antea magis, quam speratam felicitatem traduceret. Itaque nunc, tuis adducti præstantissimis & consiliis, & factis, maxime vero tua freti justitia, quæ tibi prima, & antiquissima virtus est, fuitque in omni vita, boni viri ex omnibus Italiæ partibus, atque etiam ex transalpinis gentibus multi ad Urbem confluunt; &, quia tuas omnes curas eo spectare vident, non ut angustis paucorum annorum terminis tuæ fructus beneficentiæ definiantur, sed ut ad posteros quoque perveniat: hic sibi certam omnium rerum, ac fortunarum suarum sedem domiciliumque constituunt.

A Me quidem Venetiis, domestico patris mei restituendæ antiquitatis instituto, & honeste satis, & commode viventem, nihilque minus, quam de migratione, cogitantem; quippe cum ab egregiis sæpe civitatibus, atque adeo a superioribus pontificibus semel & iterum optima invitatus conditione, nihil tamen unquam novi consilii cepissem; tui pontificatus fama Romam facile perduxit. Nam, cum ab summo viro Hieronymo Seripando, cui tui sapientia, debitum jam pridem ejus integritati, atque doctrinæ, in cardinalium collegio locum tribuit, literas accepissem, in quibus erat scriptum, cupere te, sacros omnes libros, vel hominum incuria, vel improbitate corruptos, quam emendatissimos pervulgari, velleque in eo opera uti, & industria mea; spatii ad deliberandum nihil sumpsi; statim rescripsi, cum tua voluntas maximæ legis vim pro summa tua non modo potestate, verum etiam sapientia obtinere apud omnes debeat, ita me animatum, ita paratum esse, tibi ut in omnibus rebus libenter obsequerer, susciperem, quæcumque velles, agerem, & præstarem, quidquid possem. Quo quidem tempore non mihi aut ulla novorum commodorum, quibus tamen ducuntur multi, est injecta cupiditas, aut honorum splendor mentis oculos præstrinxit: quamquam hæc ipsa cumulate & expectari a tua liberalitate posse, & omnibus præclare agentibus deferri a te solere intelligebam: sed, cum audirem, eas artes, quarum fructus immortalitas est, longo intervallo te pontifice coli cœptas esse, suam religioni, ac veræ pietati dignitatem restitui, cedere virtutibus vitia, rationi amentiam, libidinem pudori, vim æquitati; hæc ego sum secutus, hæc omnibus & commodis, & honoribus anteposui.

Erat præterea mihi non modo laudabile, & honestum, sed illustre etiam, & gloriosum, vocari a Pio IV. pontifice ad eam curam, ut sanctissimorum virorum scriptis, quibus humano generi salutaris doctrina continetur, emendandis, edendisque præessem. Quo in munere si mihi, non dico magnos labores excipere (quis enim bo- D no viro labor est pro tuenda ecclesiæ dignitate, id est pro communi salute, recusandus?) sed si vitam ipsam profundere opus esset, egregie mecum actum putarem. Atque ego illam sane incredibilem capio voluptatem, quod, cum præclarum esse nihil constet, quin idem operosum, & perdifficile sit, hac tamen in re, omnium pulcherrima, ac præstantissima, plane omnes difficultates tua tum excellens liberalitas, tum singularis sapientia sustulit. Quis enim unquam tam libenter pecunias collegit, quam tu libenter effundis, ut exeant optimi libri, alii nondum editi, quorum documenta rectissimam ad fontem veritatis viam ostendunt; alii sic emendati, ne qua supersit labes, quæ imperitorum animos objecta falsæ do- E ctrinæ specie, possit inficere? Quo quidem antea malo nimium graviter laboravimus: utinam iis remediis, quæ parantur omnino liceat convalescere. Quod ita facile consequemur, si modo is qui optimarum, & maximarum auctor, perfectorque rerum est, affuerit Deus. Nam nos quidem, ut opibus valeamus, ut acumine mentis excellamus, quam tamen infirmi simus ad omnia, nisi præpotentis Dei ope fulciamur, quam plane cæci, nisi ejusdem luce regamur, multorum turpissimus & miserrimus exitus ostendit. Quis porro affuturum esse Deum dubitet, si sanctissimam illius doctrinam, quam præceptis declaratam plurimis, suo demum ipse sanguine, suæque mortis exemplo comproba-

vit, non verbo tantum profitebimur, sed vita A etiam, & moribus exprimemus.

Hoc tu scilicet, Pie pontifex, illo primum vidisti die, quo te in excelsa ista sede, favente & approbante divino Spiritu, omnium cardinalium sententia collocavit: neque vero vidisti solum, quod tibi fortasse cum multis commune esse potuit, sed etiam, in quo propria tibi debetur laus, accurate præstitisti. Tu enim ipse tua temperantia, justitia, gravitate, constantia, quales esse alios oportet exemplum dedisti. Inde manavit statim ad propinquos, & affines tuos bene vivendi disciplina: quorum omnium incredibilis abstinentia, humanitas, pudor civitatem brevi correxit, & conformavit universam. Nunc in illam curam totus incumbis, ut reliquæ partes ecclesiæ, B discordia laborantes, omni a te ratione sanentur. Serpit enim quotidie longius transalpinum illud malum, a quibusdam primo ignoratum, ab aliis postea neglectum, postremo a nonnullis etiam vehementer auctum. Sed, ut hoc placuit Deo, quo volente, aut saltem permittente geruntur ea, quæ cur ita fiant, causas indagare nostrum non est: sic eidem placebit, ut imminutam Christianæ reipublicæ dignitatem tua virtus, & sapientia in veterem integritatem, splendoremque restituat. Instat a te indictum, & institutum jam generale concilium: cujus ea ratio, ea vis, & consuetudo semper fuit, ut, sanctissimi spiritus interventu, dissidentes animos non concordia solum, & pace, verum etiam benevolentia, studioque conjungeret. C Hoc tu nos, Pie IV. remedio servabis, errantemque gregem disjectum varia culpa, tanquam pastor optimus ad obedientiam revocabis, continebisque in officio, & observantia erga divinas leges tum perpetua sanctitate tua, unde hauriunt omnes exempla omnium virtutum, tum vero iis etiam edendis in hac urbe libris, quorum lectio malas & exitiosas evellit ex animis hominum opiniones, inserit eas, quæ si coluntur pietate, & beneficentia, uberrimos, & præstantissimos, & plane salutares fructus ferunt.

Atque hujus quidem tanti, ac tam præclari muneris initium unde sumi aptius potuit, quam ab eo libro, cujus argumentum & cum ratione temporum, & cum tuis consiliis ac studiis optime D congruit? Quid enim tempora, quid status ecclesiæ poscit, quid tu optas, curave magis, quam concilium, quod unicum, & certissimum in tam gravi discrimine, tam propinqua communi peste superesse remedium videtur? At in hoc libro, quem tuo jussu primum emittimus, proxima ostenditur ad salutem via, spes omnis in confessione culpæ, in vitæ ac morum emendatione, in summa demum pontificis auctoritate collocatur. Quæ cum per se maxima sunt, & curandis Christianæ reipublicæ vulneribus utilissima: tum vero ponderis accedit plurimum ab eximia scriptoris innocentia, doctrina, dignitate.

Quis enim, quibus animi bonis, quibus industriæ, ingeniique ornamentis abundaverit, qui denique vir, quantusque fuerit Reginaldus Polus, E aut ignorat, aut, si quam modo tantarum laudum partem habet cognitam, non earum memoria, & desiderio vehementer commovetur? potestne quisquam tam inops a judicio, tam aversus ab humanitate, tam plane ferus esse, ac ferreus, qui non intimis eum sensibus dilexerit, cujus non modo in studiis, in moribus, in sermonibus, sed in ipso plane aspectu omnis probitas, omnis luceret humanitas? De religione vero, deque Christiani hominis officio quid senserit, & judicarit, non aut in uno, alterove libro ita ostendit, ut in aliis unquam dissenserit: aut ita scripsit, ut aliter viveret: aut ita vixit, ut interdum sibi non constaret: sed omnia, literis ab illo prodita sine ulla exceptione semper laudarunt, hodieque laudant boni & sapientes viri, quorum directa ad veritatem ipsam, id est, ad unam Dei gloriam sententia nec obtrectandi studio, aut invidia flectitur, nec malevolentia, aut ambitione mutatur. Vitæ vero totius instituta, & excellentem in omni actione, omnique fortuna pietatem, utinam, quam facile noverunt, tam libenter imitarentur multi. Opes, honores, clientelas, regum maximorum gratiam, & benevolentiam qui assequuntur, proxime ad felicitatem putantur accedere.

At ille, hæc omnia apud Henricum, Britanniæ regem, & jure propinquitatis, & multo etiam magis sua virtute cum possideret, ultro contempsit, ne turpissimas regis actiones, & adversantem Christi vicario sententiam probare, aut etiam adjuvare cogeretur. Patavii diu vixit, quamquam erat habitu naturæ prope divino, liberalibus tamen disciplinis vehementer deditus: &, cum eloquentiæ, atque philosophiæ pari studio flagraverit, in utra tamen magis enituerit, non facile est existimare. Illud certe constat, qui vel meliora, vel ornatiora scriberet, hac hominum memoria extitisse neminem. Quamquam id ei propositum fuit, eo direxit cogitationes omnes, atque curas, ut philosophiæ scientiam non tam scriptis, quam vita ostenderet. Itaque major, atque excelsior Patavii in tenui, & humili fortuna fuit, quam cum in regno omnibus copiis, & ipsius maxime regis gratia floreret. Hic, hic nimirum verus est, ac præstantissimus optimorum studiorum fructus, si quis a se ipso pendeat, si temporum vicissitudines non extimescat, si adversus hominum iniquitates, fortunæque injurias ratione, & virtute pugnet, quam in Polo constantiam, & sapientiam fuisse, quis ignorat? Metuendæ erant a rege potentissimo insidiæ, metuenda vis, propterea quod suscepta ecclesiæ causa, luculento illo de pontificis auctoritate libro, susceptum simul a se gravissimum ejus odium intelligebat. Deserebatur etiam quotidie magis a re domestica, fortunis exclusus amplissimis. Nemo tamen eum dejecto, aut demisso sensit esse animo, nemo vidit unquam tristiore vultu. In sermonibus, in consuetudine, in convictu, in tota denique vitæ ratione tranquillitatem mentis, quam habuerat antea, perpetuo retinuit. Nec defuere, quæ unquam speraverat, ac ne cogitaverat quidem, tantis debita virtutibus præmia. Nam cum ita viveret, ut in uno Deo omnia poneret, cetera, quæ mortales admirantur, infirma, caduca, inania duceret; cumque in illa Patavini gymnasii celebritate, domesticis otii sui finibus contentus, paucorum admodum consuetudine uteretur: brevi tamen, ut sibi viam facile virtus aperit, ita manavit fama de admirabili ejus prudentia, temperantia, doctrina, ut ad aures Pauli III. pontificis maximi pervenerit. Qui cum esset ea mente præditus, ut nemo unquam magis de ornanda egregiis cardinalibus ecclesia cogitaverit, eo judicio, ut nemo in delectu erraverit minus; commotus multorum non dubio sermone, Reginaldum Polum, disciplinæ Christianæ renovandæ causa, cum præstantibus aliquot viris ad Urbem accivit; eumque paulo post, non petentem, non optantem, prope etiam recusantem, cardinalem creavit. In hac dignitate, cum alios antea, se ipsum vicit omni genere laudis. Omitto singularem

rem illam, cui par oratio reperiri nulla potest, in cæde matris acerbissima fortitudinem, atque constantiam. Unicum illi contra omnes injurias, omnesque calamitates conscientia præsidium fuit: & in adversis rebus jam antea didicerat esse fortis. Gravitatem eximiam, pari comitate conditam mansuetudinem, prudentiam, benignitatem in sublevanda miserorum inopia non attingo. Communia sunt hæc, in quibus tamen præcipua quadam laude Polus excelluit.

Venio ad id, quod a cardinalis persona proprie postulatur. Nam ubi primum sacerdotio est ornatus amplissimo, non ille mentem, ut multi, cum fortuna mutavit; non sericam vestem, non argenteam supellectilem, non denique illustrem aliquam, aut opimam provinciæ præfecturam appetivit; sed contempta prorsus rerum humanarum specie, divina studia, quæ antea non leviter attigerat, toto pectore complexus, de tuenda pontificii juris majestate, de augenda inter homines Dei gloria, de illustranda veritate dies noctesque cogitare cœpit. Quantum enim in ea philosophia, qui a sensibus ducitur, erroris insit atque obscuritatis, cum antea non ignorasset, tum vero totus ad eam philosophiam traductus, quæ cœlestium bonorum cognitionem parit, clarissime perspexit. Jam illam, quæ colligitur ex rhetorum præceptis, eloquentiam, in qua præter ceteros antea floruerat, neglexit penitus, inanemque duxit, cum sacrorum librorum voces, non aurium voluptati servientes, sed ad intimas animorum partes, incredibili quadam suavitate penetrantes, exaudivit attentius. Nec vero quicquam habuit antiquius, quam ut a sanctissimis ecclesiæ legibus discedentes, quoquomodo ad sanitatem redirent: cum ipse multos cohortatione sua, consilio, doctrina, nonnullos etiam lenitate quadam ad meliora consilia converteret. Incidit tempus, cum de sufficiendo post obitum Pauli III. pontifice habenda cardinalibus deliberatio esset: affuit Polus ita sedato animo, ita cupiditatis & ambitionis expers, ut majore collegii parte pontificatum ad eum deferente, non statim assenserit, differendamque rem tantam in posterum diem censuerit: fore enim, si probaret Deus, eumdem post aliquot horas cardinalium consensum: sin minus, omnino sibi, quod Deo displiceret, placere nihil posse. Scripsit etiam in eo conclavi præclara quædam de officio pontificis: quæ cum aliis ejus libris, quos Joannes Moronus, cardinalis, ob summa erga sedem apostolicam merita, perpetuamque vitæ innocentiam clarissimus, accurate servavit, propediem in lucem proferentur, quibus in libris cum spirare adhuc mens illa divini hominis & vigere videatur, afficimur non tam præceptis atque doctrina, quam recordatione tantarum virtutum, quas in illo vidimus. Vitæ clausula fuit, in qua ostendit lumen animi, ingeniique sui, Britannica legatio. Nam cum in illa insula per annos multos, duorum regum imperio, Henrici primum, deinde Odoardi ejus filii, legitimus Dei cultus, intermissis optimis ritibus, obsolevisset: tumque interitus Odoardi, succedente ejus sorore Maria, spem aliquam revocandæ pietatis & religionis attulisset, visa est unius maxime Poli sapientia rectam errantibus viam monstrare posse, adjuncta præsertim auctoritate tanta, quantam nec sine virtute dignitas ulla pareret, nec sine dignitate virtus. In ea legatione optimos reginæ sensus confirmavit: principibus viris, & multitudini persuasit, ut novam hæresim, Henrici nefaria libidine inductam, abjicerent, veterem sacrorum disciplinam, rationemque susciperent, cum ecclesia, si salvi esse vellent, in gratiam redirent: unum esse Romæ, potestate summa, Christi vicarium, in quo creando commotæ Spiritu sancto cardinalium mentes, ex vetere multorum sæculorum instituto, tradita per manus consuetudine consentirent: quæcumque ille sanciret in terris, ea firma & rata in cœlo esse: cetera communi saluti vehementer adversari, hominum seditiosorum, vel satanæ potius ipsius inventa, ut genus humanum si possit, universum perdat, suæque socios habeat plurimos infelicitatis & culpæ.

Mansit in officio & fide, quamdiu Polus & regina vixerunt, Britannica natio, utriusque innocentia & sanctitate, alterius etiam sermonibus, præceptisque commota. Postea cum utrumque Deus, cujus abdita consilia non assequitur humana mens, ad cœlestis vitæ præmia vocasset, lapsa est iterum, & concidit illa gens, destituta consiliis, quibus antea nitebatur: jamque ad finitimas nationes pervasit hæc pestis, & dira contagio, nec videretur posse consistere, nisi tua, Pie IV. pontifex maxime sapientia singularis occurreret, Tridenti indicto concilio, Romæ omnibus rebus ad rationem, æquitatemque revocatis. Quod vero etiam eorum scripta, quos in beatorum numerum jure olim ecclesia retulit, integra, deletis omnibus maculis, pervulgari jubes, quod excellentem nobis Reginaldi Poli, amissa ejus voce, doctrinam restituis: mirum est, quam vehementer adjuves communem causam, quantum se tibi pro ista mente, istaque cura, omnes homines debere fateantur, quantam ab ipso Deo, qui tibi nostram salutem commisit, gratiam & benevolentiam ineas. Hæc sunt illa merita, quibus hominum vita, brevissimis circumscripta finibus, ad infinitam memoriam propagatur: hæc illa nunquam satis laudata veterum pontificum instituta, quibus hanc nobis ecclesiam tam præclare fundatam, exstructamque reliquerunt, quæ utinam, sicuti propria tua sunt, ita perpetua esse possent, nemo enim dubitat, quin, optare tibi perpetuam vitam, idem sit optare nobis perpetuam felicitatem, nec vero cuiquam bono viro tanti est hujusce lucis usura, quin de sua detractum aliquid vita libenter, si possit, in tuam conferat: sed quoniam hac lege huc omnes ingredimur, ut aliquando discedamus, nec licet nobis in te uno singularem conditionem pro tua singulari beneficentia postulare: saltem ut quam diutissime te præsente perfruamur, & petimus a Deo supplices & futurum pro summa ejus erga nos clementia confidimus. Magna enim sunt, quæ jam inchoasti: majora tamen, quæ mente designas: nihil vulgare cogitas, nihil humile, nihil angustum: metiris omnia tua dignitate potius, quam communibus exemplis, præclare, non enim pontificiæ laudes in mediocritate versantur: nec decet, qui potestate, & honore cunctis hominibus antecellat, eum ab ullo homine recte agendi cupiditate, studioque superari.

In te igitur, pontifex maxime, primum tuendæ, atque amplificandæ religionis, denique ejus otii conservandi, cujus auctor & custos antea fuisti, sita spes omnis est: a te honesta studia, a te liberales disciplinæ, a te ipsa virtus ornamenta sua repetit. Tu, quod facis, & fecisti egregie, perpetuo facies, ut omnes gentes diuturna pace, justitia, pietate foveas, urbem Romanam operibus magnificentissimis, & cum ipsa antiquitate comparandis, exornes, civitatem, tui studiosissimam superiorum temporum calamitatibus afflictam, perpetua benignitate recrees: denique tollas aliquando ex

imperitorum animis dubitationem illam, quæ laudabilia multorum studia remoratur, utrum res maximas fortuna possit sine virtute perficere, an virtus, quo contendat sine fortuna pervenire. De quo quid sentires ipse, ostendit jam pridem tuæ vitæ ratio: nunc, ut omnes idem sentiant, facile unus præstare potes, restituta iis artibus dignitate, quæ te talem, tantumque fecerunt, ut quales ipsæ, quantæque essent, ope tua studioque omnes mortales intelligerent.

REVERENDISSIMIS ET ILLUSTRISS. Joanni Mariæ cardinali de monte, & Marcello cardinali sanctæ crucis, Tridentini concilii legatis, Reginaldus Polus cardinalis. S. P. D.

CUM negotii ipsius gravitas, & magnitudo, cujus mihi vobiscum onus est commune, me crebro admoneret, ut accuratius de eo cogitarem, & quo firmius in mente inhærerent cogitata, ea literis mandarem: tum vero conjunctionis nostræ ratio in eodem legationis munere, ut nihil vos in causa communi, quod quoquo modo ad ejus explicationem pertineret, cælarem, verum omnia vobiscum communicarem, facile me adduxit. Itaque cum in urbe primum, ubi me post discessum vestrum summi pontificis benignitas mensem integrum retinuit, quod rationibus meis ita conducere arbitrabatur, vacatione ab omnibus publicis muneribus utens, me totum huic cogitationi dedissem, plura autem in mentem venirent magna animadversione digna, & cognitu pernecessaria, ea quidem omnia, quasi in capita quædam collecta, & per quæstiones distincta, ad vos mittere statui, non quidem ut opus a me perfectum, in tanta præsertim re, haberetis (hæc enim aut temporis brevitas patiebatur, aut, etiam si plus spatii essem nactus, tamen, opus ipsum aggrediens, cum mihi conscius essem tenuis meæ in tali causa scribendi facultatis, id unquam me præstaturum sperare ausus fuissem) verum, ut testimonium meæ voluntatis haberetis, cupientes quidem maxime sancti domini nostri, qui me vobis duobus, præstantibus doctrina & pietate viris, licet indignum, collegam tamen dedit, in tam præclara causa pro mea facultate, qualiscumque ea sit, inservire. Hoc sane potissimum in iis, quæ nunc ad vos mitto, scribendis spectavi.

Nec vero, quin ea vobis locupletissimum hujus rei testimonium datura sint, dubito, in quibus ipsum conatum meum videbitis, opus vero tale, quale in omnibus majoribus ædificiis architectorum esse solet, cum aliorum judicio, a quibus illorum ars requiritur, satisfacere student. Formam enim totius futuri ædificii primum describunt: quod sane non opus, sed adumbratio potius operis appellatur. Licet autem ipse non architectus sim, nec vero dignus, qui vel lapides feram ad tam magnificam fabricam, qualem nunc in animo habet summus templi sacerdos instaurare, tamen vocatus ad concilium, in quo de magnificentissimi templi instauratione deliberatur (huc enim me una vobiscum, vocat ipsum legationis munus) hac quidem in parte architectos templorum imitari studui, ut formam ipsam primum quasi atramento delineatam in medium afferrem, judicio vestro subjiciendam.

Nec tamen in his, quæ ad vos mitto, eo sum progressus, ut tam augusti templi totam formam ante oculos ponerem: verum, si vel vestibulum ipsum verbis adumbraro, satis quidem magnum fructum ex hoc meo labore tulero, hoc vero quale sit, & quod ipse sentiam, ex iis, quæ scripsi, ut spero, facile intelligetis. Genus autem scribendi, quod in percunctando & respondendo est positum, ideo libentius sum secutus, quod & ad brevitatem esset aptius, cui imprimis studebam, & quod idem cum judicandi de omnibus, tum vero admonendi, & corrigendi majorem, & magis expeditam facultatem vobis daturum arbitrarer, Quod ut faciatis, in primis a vestra pietate, ac doctrina & postulo, & exspecto. Ac, ne diutius vos morer, prima erit quæstio illa, quæ ad officii nostri in tam amplo munere, quod nobis in concilio generali, ut Romani pontificis, & sedis apostolicæ legatis, imponitur, explicationem pertinet. Sic ergo primum quæritur.

QUÆSTIO PRIMA.

Quænam sunt legatorum Romani pontificis, & sedis apostolicæ in conciliis generalibus partes?

RESPONSIO.

PRIMUM quidem, ut generatim dicamus, quæ omnibus legatis sunt communes, a quocumque, & ad quoscumque mittantur, nempe, ut optima fide exponant, quæ in mandatis habent ad eos, ad quos mittuntur: præterea, ut, quæ peragenda sunt, pari fide, ac diligentia persequantur. Quia vero legati Romani pontificis ad concilium generale hoc in primis mandatis habent, ut illius personam in concilio gerant, hoc primum erit eorum officii, & muneris, præstare, nihil ut indignum illa persona vel dicant, vel faciant: deinde, ut omnia digna tam verbis, quam factis, quantum in ipsis erit, agant. Sic quidem generatim ad propositam quæstionem responderi potest: quæ ut distinctius, & explicatius intelligantur, primum explicari oportet, quænam sint Romani pontificis in conciliis partes, & quam is personam gerat. Deinde, cum ii, qui a Romano pontifice ad concilium mittuntur, non tantum illius legati dicantur, verum etiam sedis apostolicæ, secundo loco erit declarandum, quam vim habeat adjunctum nomen sedis apostolicæ, num quid addat ad officium legatorum Romani pontificis, vel quo modo se habeat. Tertio loco, ut recte omnia, quæ ad hanc quæstionem explicandam pertinent, intelligantur, cum ipsi legati ad concilium generale mittantur, dicendum erit, quodnam sit hoc concilium quod generale appellamus, ex quo hominum genere constet, quam materiam subjectam habeat, quem denique scopum, quem finem sibi proponere debeant ii, qui in ejusmodi conciliis auctoritate vel præsunt, vel intersunt. Atque hæc quidem, quæ ultimo loco a me sunt proposita, ut suo ordine omnia distinctius tractentur, primo quærenda videntur, atque examinanda.

QUÆ-

QUÆSTIO SECUNDA.

Ex quo genere hominum conflatum est concilium, quod vocatur generale?

RESPONSIO.

Ex eo quidem, quod in unius fidei in Jesum Christum, filium Dei vivi, consensum coit. Hoc vero illud genus hominum est, quod neque ex natione, neque ex lingua cognosci, aut nominari potest, utpote quod nullum definitum locum, nullam certam linguam habeat. Sunt enim ex omni natione, ex omni lingua, atque ex omni loco congregati in unam fidem, omnesque simul populus Dei vocantur, quos ipse Christus uno nomine ecclesiam appellat, cum ei, qui primus professus est hanc fidem, ac primus fuit, qui confiteretur eum esse Christum filium Dei vivi, dixit: *Ego dico tibi, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Qui ergo super hanc petram fidei, quam Petrus, tanquam prima petra in fundamento posita, est professus, sunt fundati, hos ecclesiam suam Christus hoc loco appellat, cujus partes ut unius corporis membra dicuntur, quicumque eamdem fidem profitentes, eorumdem sacramentorum communione sunt colligati. Conventus igitur hujus generis hominum consultandi causa factus, de iis, quæ ad omnium & singulorum salutem, & statum coram Deo, & hominibus pertinent, concilium generale, ut more loquendi ecclesiæ utamur, appellatur.

Matth. 16.

QUÆSTIO TERTIA.

Num satis est, ut quis sit pars hujus ecclesiæ, vel concilii, quod fide in Jesum Christum, filium Dei vivi est congregatum, si ea fide sit præditus, qua creditur, magnum fuisse prophetam Jesum?

RESPONSIO.

Minime quidem satis. Ut enim, qui Deum blasphemantes, Christum seductorem dicunt, quod faciunt Judæi, a societate hujus ecclesiæ excluduntur: sic etiam, qui Christum virum, vel prophetam magnum, confitentur, at non Deum, in fundamento hujus ecclesiæ hærere non possunt, quæ non est fundata super arenam. Ita vero esset, si super fidem in Christum dumtaxat hominem, quamvis sanctum, fundata esset, sed super firmam petram, id est, super fidem in Christum Deum, & hominem, cujus fundamentum deficere non potest. Hoc quia non credunt Turcæ, qui tantummodo prophetam magnum Christum fuisse confitentur, ideo a fundamento exciderunt, in quo soli illi sunt fundati, qui in Jesum Christum, Deum, & hominem credunt. Et qui ita credunt, pars ecclesiæ, & illius membra dici possunt. Ex hoc autem numero sunt, qui corpus ipsum concilii efficiunt.

QUÆSTIO QUARTA.

Num omnes, qui ad corpus ecclesiæ pertinent, concilii generalis membra, vel partes erunt?

RESPONSIO.

Minime id quidem: ad corpus enim ecclesiæ pertinent omnes, & singuli, quotquot in una fide in Jesum Christum filium Dei consentiunt. Hi vero, quia numero sic creverunt, ut tanquam arena, quæ est in litore maris, cui eos scriptura comparare solet, dici possint, nec convenire quidem in unum locum, nec vocari propter multitudinem possunt. Utrumque autem ut fiat, concilium generale est necessarium, & ut vocentur, qui in eo sententias sunt dicturi, & ut ad certum locum vocentur, ob idque vocentur, ut consilia conferant, & sententias dicant de iis, quæ ad totius populi Dei, & singulorum salutem in ecclesia pertinent. Quod sane in tam infinita multitudine nec fieri potest, nec debet,

Osee 1. Psal. 138. Rom. 4.

QUÆSTIO QUINTA.

An, si omnia in conciliis ad utilitatem ecclesiæ referantur, quæ constat ex universo populo Dei, nullæ erunt ipsius populi partes in decernendo, in prohibendo, vel jubendo ea, quæ ipsius causa in deliberationem vocantur.

RESPONSIO.

Nulla sane. Nec enim status ecclesiæ est status popularis, in quo populi suffragiis, quæ ad rem populi pertinent, vel jubentur, vel vetantur. Quamquam nomen ipsum ecclesiæ id videtur significare: quasi diceres, concionem, vel conventum populi. Sic enim apud Græcos, quorum linguæ proprium est hoc verbum, suos illos conventus in iis civitatibus, in quibus jus imperandi penes populum fuit, ecclesias appellatas legimus: At spiritus Dei in scripturis loquens cum populum Dei ecclesiam appellat, non hoc nomine designat, quasi concionem populi, qui jus habet imperandi sed conventum ejus populi, qui gratiam habeat parendi. Sic apostolus Paulus, cum summam apostolatus sui & legationis ad gentes explicat, dicit eam fuisse, ut ipsi, fidem gentibus prædicanti, obediretur: & ad Hebræos, quicum novo gentilium populo per fidem erant conjuncti, ac pars ecclesiæ facti, ita scripsit: *Obedite præpositis vestris, & subjacete illis: Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quamquam quidem nomen ecclesiæ Christi, more loquendi usitato ipsius ecclesiæ, non solum multitudinem fidelium, quasi gregem, complecti videtur, sed ipsius etiam multitudinis duces, & pastores, qui omnes simul unum populum, & gregem efficiunt, sub uno duce, & pastore Christo. Si vero de populo separatim loqui volumus, & de ejus in hac ecclesia auctoritate, ea quidem ejusmodi est, non ut ipse aliquid statuat, jubeat, aut vetet, ut in populari statu fieri solet, sed, prorsus, ut jussis eorum obtemperet, qui ad ipsum pascendum, tanquam pastores ad gregem, verbis domini sunt missi. Atqui hi sunt, qui corpus ipsum concilii generalis, in quo de salute totius gregis consulitur, efficiunt.

Num. 20. 1. Par. 29. Psal. 21. 1. Cor. 24. Rom. 1. 2. Thess. 3. Hebr. 13. Matth. 18.

QUÆSTIO SEXTA.

An, si penes rectores, & pastores populi Dei jus omne statuendi, vetandi, & jubendi in omnibus conciliis erit, populi autem dumtaxat parendi, paucorum dominatum ecclesiæ statum dicemus, quem Græci ὀλιγαρχίαν appellant, in quo pauci dominantur, multitudine illorum imperio subjecta?

RESPONSIO.

Absit. Principes enim gentium dominantur eorum: vos autem non sic, inquit ipse princeps pastorum ad pastores a se delectos. Est vero status ecclesiæ, unus principis status, quem Græci μοναρχίαν vocant, nec tamen unius hominis imperantis, quales sunt monarchiæ ab hominibus institutæ,

Matth. 20.

stitutæ, sed unius Dei & hominis, qui est Christus, dominus omnium nostrum, quem Deus pater posuit caput super omnem ecclesiam, in qua ipse rectores & pastores posuit, qui eam regerent, & pascerent nomine ejus, non suo ipsorum, ut in oligarchia humana fit, atque etiam in regio statu, horum autem conventus in unum certum locum consultandi causa pro re populi Dei, & totius ecclesiæ, concilium generale dicitur. Ephes. 1.

QUÆSTIO SEPTIMA.

Cur generale dicitur, si non omnibus, qui sunt ex populo Dei, conferendi consilia, & dicendi sententiam locus pateat?

RESPONSIO.

PATET quidem locus omnibus & singulis exponendi, si quid vel sibi, vel ecclesiæ opus esse censeant, sed decernendi non omnibus patet: verum iis tantum, quibus rectionem animarum ipse unicus pastor & rector dedit. Ideo vocatur generale, quia non solum legitime & in Spiritu sancto congregatum, universam repræsentat ecclesiam, verum etiam, quia non de rebus unius populi aut nationis in illo agitur, sed iis, quæ ad omnium salutem pertinent, quicumque Christi fidem per universum orbem sparsi profitentur: utcumque locis & imperiis sint divisi: atque ideo a Græcis ejusdem conventus σύνοδος οἰκουμενικὴ appellatur, quasi dicas, orbis terræ concilium, in quo per pastores suos, qui per orbem terræ sunt sparsi, populos, & nationes, fidem suam profitentes, aliquo modo convenire dicere possumus.

QUÆSTIO OCTAVA.

Quando primum fieri cœpta sunt concilia generalia?

RESPONSIO.

EX quo tempore Spiritus sanctus super omnem carnem effusus est, & gentibus ostium fidei apertum, idque perfectum, quod Johel futurum prædixerat, tunc scilicet cum Christus ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, deditque dona hominibus per Spiritum sanctum. Johel. 2. Ephes. 4.

QUÆSTIO NONA.

Quid appellas effusionem Spiritus sancti? an non etiam super populum Judæorum ante Christi adventum effusus est Spiritus sanctus? an non eorum concilia, quæ tum ad universum populum Dei pertinebant, qui etiam ecclesia appellabatur, cujus nominis honorem illa sola natio ante Christi adventum obtinebat, generalia dici possunt? Num. 10. 1. Reg. 17.

RESPONSIO.

MINIME sane, idque ob hanc causam, quia nondum facta erat effusio Spiritus sancti, quam tum fieri intelligo, non cum se impertit per gratiam alicui populo, sed cum adeo plene effundit, ut nihil, quod ad sanctificationem illius populi peragendum pertineat, in occulto ecclesia relinquat. Ante Christum enim omnia fere, quæ ad sanctificationem pertinebant, sub velamine legis latebant, quæ umbra erat futurorum: in Christi vero morte, scisso velamine templi, simul etiam umbra legis sublata est, & via sanctorum, fidei doctrina propalata, facta est perfecta sanctificatio, A omniaque promissa Dei ad populum per universum orbem sparsum, quæ prius latebant, illustrata sunt, atque expleta: itaque dicere possumus, tum demum Spiritum sanctum effusum esse, cum omnia sua consilia de populi salute Deus per Spiritum suum ecclesiæ revelavit: sicut inquit apostolus in ea oratione, quam ad presbyteros ecclesiæ Ephesinæ, ab illis discessurus, habuit: *Omne Dei consilium notum feci vobis.* Act. 20. Et, ad Corinthios scribens, gratulatur, ita eos repletos esse omni scientia, ut nihil eis desit expectantibus revelationem Jesu Christi. 1. Cor. 1. Judæis autem multa defuerunt, revelanda postea per Spiritum. Quin etiam apostolos ipsos multo ante ascensum Christi latuere, quæ eis per Spiritum sanctum aperienda erant, quem Christus, postquam ascendit in cœlum, misit, B abundeque in eos effudit: per quem plene Dei voluntatem de suo populo per orbem sparso cognoverunt, quomodo is scilicet, in omnibus ad honorem Dei, & propriam sanctificationem regi deberet, ideo tum primum cœperunt concilia generalia fieri, quæ non solum præsentia Spiritus, qui ne veteri quidem populo abfuit, sed ejusdem quoque effusio super omnem carnem fecit, ante vero hoc tempus, quia Spiritus Dei sanctificans, in uno populo coarctabatur, ac ne in illum quidem suam vim satis effundens, ideo illorum conventus minime concilia generalia dici potuerunt: nec vero ille populus propriæ ecclesiæ nomen obtineret, sed potius synagogæ. Apud gentes etiam qui suo ille spiritu se regebant prorsus humano, C nullum concilium generale dici potest coactum fuisse, etsi olim in unum locum universum hominum genus convenisse scriptura tradat.

QUÆSTIO DECIMA.

An unquam convenit, universum hominum genus in unum locum ad concilium vocatum? an locus tantæ multitudinis capax? an modus inveniebatur, quo vocari omnes possent?

RESPONSIO.

SIC prorsus, convenerunt enim in campum in terra Sennar, tum quidem satis capacem universi D generis, quod nondum se in tantam multitudinem profuderat, quantam posterior ætas vidit. Gene. 10. Vocati autem sunt ab ipsis inter se, cum dixit alter alteri, unusquisque proximo suo: Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in terras. Hoc enim fuit decretum illius concilii, quod Deus una cum ipso concilio dissipavit, confundens linguas, & dividens eos in universam terram: quamquam Deus quidem tum opus eorum magis dissipavit, quam concilium, licet enim propter confusionem linguarum ab opere destiterint; illius tamen concilii decretum in animis hominum ante effusionem Spiritus sancti nunquam est abrogatum, quod enim tum E dicebat unusquisque proximo suo: *Venite celebremus nomen nostrum*, &c. hoc unusquisque adhuc ex Spiritu sancto non renatus, & sibi ipse, & aliis dicit in omnibus conciliis, nactusque hujus decreti observandi facultatem nunquam id quidem non exequitur. Est enim decretum universi generis humani, ex quo nata sunt omnia mundi regna: quibus regnum Christi se opponit, eaque evertit: atque ob hanc causam instituta sunt concilia generalia ecclesiæ Christi, ut hæc ipsa gentium concilia disturbentur: quod quidem effici non potest, nisi per Spiritum sanctum: itaque ex more loquendi ecclesiæ Christi constat, non satis esse, quo fiat conci-

concilium generale, ut omnes simul gentes in unum locum conveniant, sed necesse esse, ut Spiritu sancto vocante conveniant, ipsoque dictante, atque omnes actiones dirigente, consilia conferant, & ex præscripto illius decreta faciant.

QUÆSTIO XI.

Quid est, quod more loquendi ecclesiæ dicimus in Spiritu sancto indictum concilium? quove argumento ejusmodi concilium dignoscitur?

RESPONSIO.

Hoc quidem maxime, cum in eo cogendo is, qui ejus rei jus obtinet, solum Dei in Christo honorem spectat, & salutem non unius vel hominis, vel populi, vel nationis, sed omnium simul, quicumque Christi fidem per orbem utcumque dispersi profitentur: tale enim concilium generale, legitimum, atque in Spiritu sancto indictum esse dicimus, quod si unius alicujus hominis honor respicitur, vel plurium, etiam si universi generis honor respicitur, ut concilium illud Babylonium respexit, vel utilitas, si fieri possit, secluso Dei honore, hac in parte est concilium humani spiritus, &, quidquid per hunc spiritum statuitur, contrarium est decretis conciliorum generalium ecclesiæ Christi, quæ illud in primis sibi propositum habent, ut impia hujusmodi decreta abrogent & aboleant.

QUÆSTIO XII.

An satis est, ut fiant concilia generalia in Spiritu sancto, si quovis modo respiciatur ad honorem Dei?

RESPONSIO.

Minime quidem satis. Hoc enim quodam modo fecerunt Judæi in suis synagogis: respiciebant enim ad honorem, & voluntatem Dei, ostensam in lege, & in promissionibus. Sed nunc Spiritus ille, qui se effudit super omnem carnem, & qui præest conciliis generalibus, transcendit legem, & respicit honorem Dei in Christo, & salutem, & sanctificationem populi, non in legis litera, sed in ipso Christo exhibitam, & per Christum in lege promissam, & ostensam, atque impletam.

QUÆSTIO XIII.

Quid ergo tractant concilia generalia?

RESPONSIO.

In summa quidem tractant ea, quæ pertinent ad honorem Dei in Christo, & ad salutem populi in eodem Christo, hæc vero tractant, cum fidem in ipsum Christum, filium Dei vivi, explicant, & confirmant, cum caritatem ordinant: ut dixit sponsa: *Ordinavit in me caritatem*. (Cant. 2.) Hæc autem satis in genere dicta, ut intelligatur, quid nomine conciliorum generalium in ecclesia Christi significetur, quam vim, & quem scopum habeant: quæ omnia tum clarius intelligentur, cum magis ad ipsa decreta conciliorum explicanda descendemus, quod tum faciemus, ubi nonnulla, quæ ad personas pertinent eorum, qui præsunt, & intersunt in ejusmodi conciliis, explicaverimus.

QUÆSTIO XIV.

Quænam sunt partes Romani pontificis in conciliis generalibus?

RESPONSIO.

Vicariæ Christi partes, quatenus Christi, principis pastorum, & episcopi animarum nostrarum, quo nomine eum divus Petrus appellat, personam gerit.

QUÆSTIO XV.

Quænam sunt Christi partes, quatenus ejusmodi personam gerit?

RESPONSIO.

Eædem, quæ Dei patris, pastoris personam, sibi sumentis in medio ovium dissipatarum, (Ezech. 34.) ut inquit Ezechiel propheta.

QUÆSTIO XVI.

Quæ tandem sunt hæ Dei partes?

RESPONSIO.

Nempe illæ, quas propheta exponit his verbis, cum ait sub persona Dei: *Ecce ego ipse* (Ibidem 2.) *super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum: & non erit ultra eis in escam: quia hæc dicit dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum. Sic visitabo oves meas; & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis; & educam eas de populis: & congregabo eas de terris: & inducam eas in terram suam; & pascam eas in montibus Israel, in rivis, & in cunctis sedibus terræ: in pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascua earum: illi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. Ego pascam oves meas, & ego eas accubare faciam, dicit dominus Deus: quod perierat, requiram: & quod abjectum erat, reducam: & quod infirmum fuerat, consolidabo: &, quod pingue & forte, custodiam: & pascam illas in judicio, &c.*

QUÆSTIO XVII.

Quodnam genus pascendi intelligit hoc loco propheta.

RESPONSIO.

Duplex genus, alterum, quod pertinet ad pabulum salutare præbendum, & est opus miserentis pastoris; alterum, quod versatur in judicio, & absolvit, vel condemnat. Ac de priore quidem sic ait Isajas: *Miserator eorum reget eos, &* (Isaja 49.) *ad fontes aquarum potabit eos*, Hoc autem genus statim sequitur accubatio gregis, quam Deus etiam promittit, cum dicit: *Pascam oves meas, & eas accubare faciam.*

QUÆSTIO XVIII.

Quo tandem modo hoc fit, & quando?

RESPONSIO.

Cum singuli ex grege in suum locum & ordinem ducuntur, ut significant verba illa prophetæ in persona Dei pastoris prolata: *Quod perierat, requiram: &, quod abjectum erat, reducam: &, quod confractum fuerat, alligabo: &, quod infirmum erat, consolidabo: &, quod pingue & forte est, custodiam.* Hæc enim omnia sunt opera pastoris miserentis: quæ qui perturbant, non statim quidem relinquuntur a pastore; sed castigantur ad ipsorum salutem. Atque hos Deus dicit se pascere in judicio.

QUÆ-

QUÆSTIO XIX.

Quid est, pascere in judicio?

RESPONSIO.

Declarant hoc prophetæ verba, quæ sequuntur: *Ecce ego judico inter pecus, & pecus, arietum, & hircorum. Nonne satis vobis erat, pascua bona depasci? Insuper & reliquias pascuarum conculcastis pedibus vestris: &, cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus turbabatis: & oves meæ iis, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: &, quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant. Propterea hæc dicit dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, & macilentum, pro eo quod lateribus impingebatis, & cornibus ventilabatis omnia infirma pecora. Salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam: & judicabo inter pecus, & pecus.* Ex his verbis plane intelligitur, quid sit, pascere, non solum in misericordia extra judicium, sed in judicio & justitia, & quomodo id faciat Deus, tanquam judex castigans, & absolvens eos, qui legitimum & purum gregis pabulum corruperint, vel oves e grege cornibus expulerint; itemque eos, qui ordinem & accubationem gregis turbarint. Idemque est, qui pingues salvat, & custodit. Quo pacto vero custodiantur, ostendunt prophetæ verba in persona Dei, cum ait: *Et suscitabo super eos pastorem unum*, &c.

QUÆSTIO XX.

Quando Deus has partes pastoris egit?

RESPONSIO.

Tum maxime quidem, cum Christum, germen David, unicum pastorem dedit, qui has omnes partes egit.

QUÆSTIO XXI.

Quando Christus has egit partes in pascendo grege? Quando se pastorem illum unum a Deo patre datum ad salutem gregis ostendit?

RESPONSIO.

Ab eo tempore, quo Deus pater præcursoris Joannis judicio eum universo populo patefecit, cum testimonium Joannis sua voce confirmavit, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite*. Tunc enim Christus cœpit oves Dei verbo, & exemplo pascere: in quo perseveravit, dum mansit in terris evangelizans regnum Dei, & operibus verbo consentientibus se verum pastorem a Deo missum ostendens, quod etiam magis in morte pro gregis salute suscepta comprobavit, maxime vero post mortem, misso cœlitus suo & patris Spiritu ad suggerenda & confirmanda omnia, quæcumque in vita docuerat: in quo se verum, & æternum pontificem, ac pastorem esse, omnibus, qui ex grege Dei sunt declaravit. Instituit autem exercere pastoris officium ad exemplum Dei pastoris, propositum ab Ezechiele propheta, cum malos pastores ab officio rejecit: cum ejecit e templo vendentes, & ementes: cum, *Væ illis*, dixit, *qui, clavem scientiæ habentes, nec ipsi intrabant, nec alios sinebant intrare*: cum omnes, qui ante eum fuerant, fures, & latrones fuisse affirmavit: cum reliquit domum eorum desertam, & ex omnibus desertis, in quibus erant oves dispersæ, eas reduxit: cum claudos, cœcos, mutos, ambulare, videre, & loqui fecit: sic enim, quod confractum erat, consolidavit: cum denique verba vitæ illis dedit: id quod testatur se fecisse in sua ad patrem oratione paulo ante mortem, quam ut pastorem, & plane divinum pastorem decuit, pro ovium vita subire voluit. Sic vero patrem alloquitur, quasi rationem reddens eorum, quæ pro officio pastoris in vita gesserit: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos. Cum essem cum eis in mundo, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, ego custodivi, & nemo ex illis periit, nisi filius perditionis.* Et iterum: *nunc cognoverunt, quia omnia, quæ mihi dedisti, abs te sunt: quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt ea, & cognoverunt vere, quia a te exivi.* Pavit autem eos in misericordia: quemadmodum ipse testatur se non venisse in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum, qui linum fumigans non extinxit, nec arundinem quassatam confregit. Accubare item fecit gregem, cum sedere illos fecit, ut ait Isajas, in pulchritudine pacis, cum pacem suam illis dedit, quam mundus dare non potest: cum Spiritum paracletum dedit: cum, ut mansiones distribueret, quas dicit multas esse in domo patris sui, ut servaretur ordo in ecclesia sua, non omnibus eadem dona tribuit, nec eadem munera commisit, sed *quosdam posuit in ecclesia; primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, sermones, interpretationes.* Præstitit autem Christus, quæ ad officium pastoris pertinent, cum gregem salutari cibo pastum accubare fecit. Id quod secundo loco Ezechiel Deo, pastoris munere fungenti, tribuit. Pavit vero in judicio, quod tertio loco propheta commemorat, cum non solum in sua ipsius persona ligandi, & solvendi potestatem exercuit, sed eamdem etiam ecclesiæ suæ ministris dedit.

Matth. 3. — Act. 2. — Marc. 11. Lucæ 11. Joan. 10. — Matth. 23. Idem 11. — Lucæ 7. — Joan. 17. — Idem 3. Matth. 12. Isajæ 42. — Isajæ 32. Joan. 20. Idem 14. Act. 2. Joan. 14. Ephes. 4. — Lucæ 9. — Matth. 16.

QUÆSTIO XXII.

An pastoris munus, gregem in judicio pascentis, significari intelligis, & contineri in potestate solvendi, & ligandi?

RESPONSIO.

Sic prorsus. Qui enim solvit, & ligat, is judicium quoddam exercet: perinde enim facit, ac si absolveret, vel condemnaret. Differt autem hoc judicium, quod in potestate solvendi, & ligandi a Christo data continetur, ab aliis judiciis, quæ hoc idem faciunt, sed ab humana potestate proficiscuntur: quod hæc sæpe ad damnum & perniciem ejus, qui absolvitur, vel condemnatur exerceri possunt, & solent: illud vero nunquam ad perniciem, sed semper ad salutem exercetur. *Non enim*, inquit apostolus, *habemus potestatem ad destructionem, sed ad ædificationem*. Christusque hanc ipsam potestatem exercens dixit, se non venisse, ut judicaret mundum, sed ut salvaretur mundus per ipsum. Non enim venit, ut mactaret, & perderet, sed ut mactatum resuscitaret, & perditum recuperaret. Ac licet genus judicii id esse intelligatur, quod potestate solvendi & ligandi significatur: tamen qui hac potestate utitur, non dicitur judicare tantum, sed pascendo judicare, & judicando pascere: quia omnia semper, quantum in ipsis judicibus est, ad eorum salutem cedunt, in quos judicia exercentur, ut exemplum Corinthii fornicatoris, a Paulo

2. Cor. 10. — Joan. 12. Idem 10. — 1. Cor. 5.

Paulo apostolo satanæ traditi, perspicue declarat: quem ideo scribit apostolus a se traditum satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret. Sic Alexandrum ærarium dicit a se traditum satanæ, ut disceret non blasphemare. In summa de sua potestate scribit, se nihil posse contra veritatem. Hæc vero potestas est divina, maxima potestas, quæ non conceditur omnibus passim, qui a Deo potestatem sibi datam habent, sed de iis tantum, qui in fide mysterium suum exercent. Ceteris enim permittitur, ut multa contra veritatem agant, & suam potestatem ad perniciem aliorum convertant. Ad hanc autem corrigendam, & tandem abolendam, Deus Filium suum cum potestate Patris, & veri pastoris ad salutem hominum misit. Atque hoc sane modo, quod tertio loco per prophetam Ezechielem in munere pastoris a Deo mittendi est promissum, Christus per ministros suos perpetuo implet, cum id primum quidem esse per se impleverit: tum vero demum omnes partes implevit promissionum Dei de pastore uno ad custodiam gregis mittendo, cum se ipsum suscitavit pastorem unum. Hoc enim ultimo loco in promissis Dei de suo pastorali officio apud eumdem prophetam exponitur, estque illud, sine quo reliqua promissa locum non habent. Cum vero Christus hoc implevit, tunc se in eo verum Deum, & verum hominem ostendit, in quo Deus, quæcumque ad boni pastoris officium pertinerent, impleverat.

1. Tim. 1.

2. Cor. 13.

QUÆSTIO XXIII.

An, si Christum omnes partes unici illius pastoris ad salutem sui gregis, a Deo promissi, in se implesse dicamus, & perpetuo adhuc implere, cum sit pontifex, & pastor in æternum factus, simul etiam dicere licebit, eum vicaria hominis persona in gubernanda ecclesia sua uti? Nec enim hoc recte dici videtur: quando quidem vicariæ personæ in officiis, & muneribus substituuntur, cum absunt illi, quorum propria est eorum munerum procuratio, non cum adsunt, sicut Christus semper adest gregi suo, quemadmodum se affuturum ipse promisit his verbis: Ecce enim ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

Matth. 28.

RESPONSIO.

Adest quidem semper gregi suo Christus, sed spirituali, non corporali, visibilique præsentia. Grex vero Dei, ut inquit Ezechiel, homines sumus. Homines autem, qui & spiritu, & corpore constant, indigent non solum præsentia pastoris, qui eos regat in spiritu, sed qui etiam gubernet in exterioribus officiis, ac muneribus, quæ per hominem corporis ministerio obiri possunt, & debent.

Ezech. 34.

Itaque Christus cum corporis sui præsentia, quod ad gubernandi gregis rationem attinet, nobis subtraxit in cœlum ascendens, instituit qui pastoris officium ejus loco, corpus ipse gerens, ad utilitatem sui gregis exerceret: non quod ille non possit omnia in spiritu, & per spiritum solum efficere, quemadmodum etiam efficit: per Christi enim Spiritum semper omnia perficiuntur, quæcumque in vicaria illius potestate salutariter aguntur: sed quia sic est divina voluntas, & talis nostra natura, quæ indiget visibilibus, & corporeis rebus, ut per hæc ad invisibilia trahatur. Tantaque est Dei bonitas, ut se imbecillitate naturæ nostræ conformare velit, quam usque ad mortem portavit, ut omnia sanctificaret. Ideo, quemadmodum in fundanda

Joan. 21.

A ecclesia, licet solo nos spiritu salvare posset sine infirmitatis nostræ assumptione, corpus tamen assumere voluit, ut corpus sanctificaret: sic, licet ecclesiam, tanquam corpus, & sponsam suam, per spiritum solum regere, & sanctificare possit, & sanctificet, tamen visibilia sacramenta, tanquam instrumenta spiritus, & vasa, instituit, per quæ homines sanctificationem acciperent: &, quamvis in iis etiam, quæ ad ministeria sacramentorum pertinent, per se ipsum vel per angelos suos, qui sunt administratorii spiritus, omnia perficere posset, tamen ministerio hominum uti voluit. Heb. 1.

Ut ergo in ceteris facit, quæ pertinent ad fundationem, vel ministerium singulorum in ecclesia, sic etiam in eo munere, quo cura omnium B geritur, quod erat, atque est ipsius Christi proprium, tanquam capitis omnium. Et si enim per se in spiritu omnia supplere possit, atque etiam quod ad vim & virtutem conferendam attinet, suppleat: tamen, qui ejus loco tanquam pastor pastorum esset, unum aliquem esse voluit. Atque hunc quidem ab eo institutum fuisse Petrum intelligimus, qui curam universalis ecclesiæ haberet, vicesque ipsius in terris gereret, & post Petrum deinceps, qui Petri sedem tenuerunt, ac tenent. Hoc vero minus mirum, & magis consentaneum consilio Dei Patris, & Christi, qui gubernat ecclesiam, videbitur, si, quodnam ipsius Spiritus consilium in ortu Christi fuerit, consideraverimus. C

Matth. 16. Matth. 21.

In eo enim cum nullum humanum opus, nullum viri munus extaret, quod totum erat Spiritus sancti opus, ac munus: tamen, ut homo apud homines locum viri teneret & viri appellationem haberet, Spiritus Dei consilium fuisse in Josephi persona videmus, qui & vir Mariæ, & Christi pater est dictus: Si ergo in gubernatione ecclesiæ, ubi opus & Dei & hominis simul extat, dicamus ab ipso Christo institutum fuisse, ut, quod hominis est, per hominem gubernetur: quid magis consentaneum spiritui ejus dicere possumus? Talis vero fuit Petrus ecclesiæ, qualis Joseph Mariæ: vel potius talis Petrus sponsæ Christi, quæ est ecclesia, qualis Joannes matri Christi. Ut enim D hanc Christus moriens in cruce Joanni commendavit, &, quasi testamento, ejus custodiam reliquit: sic quidem post resurrectionem a mortuis, cum corporis sui præsentiam hominibus esset subtracturus, Petro, quasi sub forma verborum testamenti, ecclesiæ suæ custodiam commendavit, cum diceret: *Petre, si me amas plus his, pasce oves meas.* Hæc vero ita se habere, cum multa scripturæ loca, tum vero, optima ipsius scripturæ interpres, Dei providentia in eventu & successu rerum sese ostendens, maxime confirmat.

Luc. 2.

Matth. 1. Luc. 3. & 4.

Joan. 19.

Joan. 21.

QUÆSTIO XXIV.

Quibus tandem scripturæ verbis, vel argumentis, ostendi potest, Christum vicarias suas partes Petro dedisse? E

RESPONSIO.

Plurimis quidem: nos vero, qui, quantum possumus, brevitati nunc studemus, & ut, quam minimum fieri possit, ab eo, quod primum nobis proposuimus, discedamus, quod erat, ut notas potius rerum, quam explicatiorem doctrinam aliquam, scriberemus, tribus illis locis contenti erimus, in quibus unici pastoris animarum nostrarum Christi, Dei, & homi-

hominis, tres partes expressas, omnesque uni Petro commendatas agnoscimus.

QUÆSTIO XXV.

Quænam sunt tres illæ partes?

RESPONSIO.

PRIMÆ quidem, ut, quorum pastor futurus esset, eorum simul esset pater. Talis enim pastor fuit Christus, primum scilicet pater, deinde pastor. Qualis vero pater fuerit Christus, declarat Isajas, multa enumerans honoris ejus nomina: Patrem illum vocat futuri sæculi: quod videlicet principium, & generator futurus esset illorum, quos hæredes regni cœlestis fore divina providentia instituerat. Similem honorem & potestatem Christus Petro dedit, cum eum principium fecit novi & cœlestis populi: de quo dicit propheta in persona Dei, & Christi: *Formabo mihi populum, qui laudem annunciet.* Principium vero tum fecit novi populi, & quasi patrem creavit, cum ei dixit: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.* Dixit enim Christus Simoni Bar-Jonæ: *Tu es Petrus*, atque hic statim factus est Petrus, & prima petra in fundamento ecclesiæ posita, super quam ecclesia ædificaretur. Ædificatio autem ecclesiæ nihil aliud est, quam multitudo filiorum ecclesiæ, ejusdem fidei consensu congregata, non confusa, sed ordinata, tanquam civitas quædam sub unius principatus forma. In ædificatione enim forma significatur. Petræ vero nomen materiam significat, non quamvis, sed solidam, & duraturam, super quam quidquid ædificatum sit, etiam contra vim, atque impetum fluminum, & ventorum perdurare possit. Quo nomine significatur, duraturi populi eum futurum patrem: id quod satis declarat verbum promissionis, quod subjungit Christus, ecclesiæ superædificatæ stabilitatem ostendens. *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, quemadmodum quidem prævaluerunt contra eum, qui principium, & pater terrenæ generationis fuit: qui cum non ex petra, sed e luto factus esset, ne primum quidem impetum ventorum per inferorum portas irruentium sustinere potuit: verum statim cum universa sua prole, & generatione cecidit. At non talis Petrus qui ex petra excisus fuit, non ex luto factus: & ideo in petra ipse manens, & in petra primum fundatus populi in omne tempus duraturi principium est factus. Qua in re quo pacto Christi personam referat, etsi satis quidem per se patere potest: clariora tamen erunt omnia, si ut Petrum videmus nomen Petræ in fundamento positæ commune cum Christo habere, ejusque personam referre, ceu patrem futuri sæculi, sic in modo etiam generandi filios futuri sæculi eumdem cum Christo ejusdem virtutis participem videamus.

Isaja 9. — Isaj. 43. — Matth. 16. — Genes. 2. — Genes. 3.

A — B — C — D — E

QUÆSTIO XXVI.

Quo modo dicis functum esse Petrum vicariis Christi partibus in generatione novi populi?

RESPONSIO.

EO quidem modo, quem Christus ipse ostendit iis verbis, quæ ei dixit, cum illum primam petram faceret, super quam ecclesia ædificaretur, tanquam multitudinem filiorum ostendens, quorum ipse Pater futurus esset, ni virtute non sua, sed primæ petræ, quæ excisa est de monte sine manibus, & patris futuri sæculi. Hæc vero sunt Christi verba ad illum: *Et tibi dabo claves regni cœlorum: &, quidquid solveris super terram, erit solutum & in cœlis: & quidquid ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Quæ omnia pertinent ad facultatem, & modum generandi novos filios, qui regni cœlorum cives, hæredes essent futuri. Per potestatem enim solvendi, & ligandi hoc fit. Qua nimirum potestate fretus Paulus apostolus, ad Corinthios scribit: *Etsi multos pædagogos habetis, tamen non multos patres. Ego enim per evangelium vos genui.* Verum ante eum Petrus & genitus ipse est. Et alios genuit, tanquam prima petra factus, & pater universi generis hominum, qui in nova generatione numeratur. Licet enim Paulus scribat, sibi creditum fuisse evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis: *Qui enim*, inquit, *operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est mihi inter gentes*: tamen non Paulus primus genuit gentes in verbo, sed ante eum Petrus, ut verba ipsius Petri testantur in Actis, cum ait: *Viri fratres, scitis, quia elegit Deus a temporibus antiquis per os meum audire gentes verbum Dei.* Primas ergo partes suas Petro Christum dedisse, ut esset loco primæ Petræ in ipso Christo positæ, qui est solida petra, & fundamentum cœlestis ædificii, eidemque virtutem etiam dedisse, ut pater esset futuræ sobolis, ex his satis constare potest.

Dan. 2. Matth. 16. — 1. Cor. 14. — Gal. 2. — Act. 16.

QUÆSTIO XXVII.

Quænam sunt secundæ partes patris, & pastoris?

RESPONSIO.

UT filios, & gregem conservet, eosque a malo tueatur: quas in oratione sua ad patrem Christus ostendit se implevisse, cum ait: *Ego servavi eos in nomine tuo: quos dedisti mihi, ego custodivi, & nemo ex illis periit, nisi filius perditionis.* Hanc vero potestatem Petro, tanquam suo vicario, se dedisse significavit, tunc cum præsentibus etiam ceteris apostolis, de eo loquens, quod omnibus usu venturum esset, ut a satana tanquam triticum cribrarentur, unum tamen Petrum appellans dixit: *Simon, ecce satan expetivit, ut vos cribraret, tanquam triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Tu vero conversus, aliquando confirma fratres tuos.* Quibus verbis aperte Christus ostendit, ut superioribus verbis patrem eum fecerat, ita nunc eumdem a se tutorem, & defensorem factum esse.

Joan. 17. — Luc. 22.

QUÆSTIO XXVIII.

Quænam sunt tertiæ partes patris, & pastoris?

RESPONSIO.

UT in lucem jam jam editos, & a malo defensos, bono etiam augeat, salutarique cibo pascat. Has item partes Christum Petro dedisse, vel maxime ex eo liquet, quod Christus paulo ante suum ad cœlum ascensum dixit, cum jam corporis sui præsentiam gregi suo subtracturus esset, atque opportunissimum videretur de persona vicarii sententiam suam apertis verbis declarare. Nam tum quidem, ut apud Joannem est scriptum, cum simul adessent ceteri apostoli, & discipuli, quasi Petrum e medio

illorum

illorum sevocans, accepta ab eo confessione amoris, sic ipsum est allocutus: *Si me amas plus his, pasce agnos meos*: nec vero semel hoc dixit, sed ter, eadem confessione reddita, per hunc amorem, tanquam si testamento hæredem sui pastoralis officii relinqueret, obtestatus est, & dixit: *Si me amas, pasce agnos meos*: &, quasi non satis apertis verbis universum gregem ipso Petro commendasset quod ei tantum agnos commendasset, qui juniores essent, adjungit, *pasce oves meas*. Licet autem hæc, quæ Petro dicuntur, ad ceteros etiam pastores omnes pertineant, tamen voluisse Christum hæc omnia in eo uno, tanquam in vicario capite, conspicua esse, ut per eum in reliquos derivarentur, primum quidem ostendit adoptio nominis, qua primo loco utuntur, qui hæredes, & successores eligunt. Christus enim Cephæ nomen, quod interpretatum est Petrus, Simoni prius vocato imposuit. Petræ autem nomen ipsi Christo in divinis literis tribui constat: deinde, quæ huic nomini auctoritas est conjuncta, ea utendi facultatem illi dedit, cum fratres ejus fidei confirmandos commendavit, ut eos ab insidiis satanæ tutaretur: Cum oves præterea, & agnos universum suum gregem ejusdem fidei, & amori tradidit, ut liberatum ab insidiis inimici bono & salutari cibo pasceret: Hæc vero apud eos, qui nimium contentiosi non sint, satis esse possunt, quæ vicarias Christi partes in terris Petro in universum gregem ab ipso Christo datas declarant, præsertim cum etiam rerum experientia post Christi ad cœlum ascensum ostenderit, hanc Petrum vicariam illius potestatem cum in conciliis, tum in universum ipsum gregem exercuisse.

Joan. 21. *Joan. 1.* *1. Cor. 10.* *Lucæ 22.* *Joan. 21.* *Act. 12. 16.*

QUÆSTIO XXIX.

An ullum generale concilium, Petro adhuc vivo est celebratum?

RESPONSIO.

Et maximum quidem, in quo has tres simul, patris, tutoris, & pastoris, partes Petrum, Christi personam gerentem, exercuisse constat.

QUÆSTIO XXX.

An non temporibus Constantini primum cœpta esse concilia generalia, historiæ omnes prodiderunt, quorum primum tradunt fuisse Nicænum?

RESPONSIO.

Tradunt quidem Nicænum fuisse omnium primum, quia reges, & populi de quibus propheta acerbe conqueritur: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus dominum, & adversus Christum ejus*: tum primum, relicto hoc concilio, quod erat concilium malignantium, libenter se audire ostenderunt prophetæ verba, quibus eos eodem loco sic admonet: *Et nunc reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram: servite domino in timore, & exultate ei cum tremore: osculamini filium, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via justa*. Quia ergo Constantinus primus non solum hanc disciplinam apprehendit, ut oscularetur Filium, & serviret Deo in timore & exultatione, sed in oculis omnium gentium concilium coegit pro gloria Filii contra eos, qui conspiraverant adversus dominum, & adversus Christum ejus: secumque populos, & nationes, quæ laudem domino annunciarent, primus adduxit: ideo hoc concilium, cui interfuit ipse imperator, primum in oculis omnium gentium, & maxime generale visum est. Sed non a Constantini temporibus concilia generalia cœpta sunt, verum jam inde ab eo tempore, quo, ut supra diximus, Spiritus Dei non super unam gentem, sed super omnem carnem se effudit, statim post effusionem sanguinis Christi, qui non pro unius populi, aut nationis, sed pro totius mundi peccatis est mortuus. Quare, simul atque conjunctio facta est in una fide gentium, & Judæorum, qui tanquam duo populi universum mundum complectebantur, illud concilium, in quo primum, de utrorumque salute actum fuit, coactis in unum locum eorum pastoribus, concilium primum generale fuisse, merito dicimus. Tale autem fuit concilium Hierosolymitanum, in quo Petrus vicarias Christi pastoris partes, quas supra commemoravimus, omnes se peregisse, & verbis, & factis ostendit.

Psal. 2.

QUÆSTIO XXXI.

Quo tandem modo?

RESPONSIO.

Diximus, tres præcipuas Dei pastoris partes Christum erga suos, dum in terris versaretur, egisse: primas, ut eos quasi pater procrearet: secundas, ut in lucem editos a malo tueretur, atque servaret: tertias ut bono & salutari cibo aleret. Has item omnes partes a Petro, Christi vicario, impletas fuisse, ex iis, quæ ipse in hoc concilio dixit, facile colligimus: cujus hæc sunt verba in actis apostolorum: *Viri fratres, vos scitis, quia ab antiquis diebus Deus in vobis elegit, per os meum audire gentes verbum evangelii, & credere*. Hinc apparet, quo modo primas partes, ac primum illud munus patris & pastoris impleverit, quod ante ei promiserat Christus, cum diceret: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*: Per os enim ejus elegit Deus gentes audire verbum fidei, per quod in Christo regenerarentur. Id quod magis etiam explicat, cum adjungit: *Et, qui novit corda, Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis: & nihil discrevit inter nos, & illos, fide purificans corda eorum*. Qua de re ait Jacobus apostolus: *Voluntarie enim nos genuit verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus*. Et Paulus: sacramentum illud, per quod in Christo renascimur, vocat lavacrum regenerationis, ubi inquit: *Cum autem benignitas, & humanitas apparuit salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, ac renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum, salvatorem nostrum, ut, justificati gratia, ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ*. Hic vero totus explicatur regenerationis modus, quem Petrus in suo verbi ministerio primus expressit.

Act. 15. *Matth. 16.* *Jac. 1.* *Tit. 3.*

Secundæ erant partes, ut confirmaret, ac tueretur fratres, & filios, quos satanas expetiverat, cribrare, & jam inceperat, non quidem cribrare, ut purgaret, (hoc enim fecit Petrus) sed ut triticum, cum palea admixtum, cribrando, ac ventilando perderet. Legem enim cum verbo evangelii admiscuit, tanquam paleas cum tritico; quæ

Lucæ 22.

quæ quasi in cribro simul posita separat, ac purgat Petrus, cum ait: *Nunc autem quid tentatis Deum imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus?* Et sic oves defendit a noxio satanæ pabulo.

Tertias vero partes explicat, salutare illis proponens pabulum, & in optima eas pascua deducens, cum rejectis cœremoniis, quæ legis palea erat, ait: *Per gratiam domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.* In hæc igitur fidei, per quam salvamur, explicatione agnos simul, qui ex gentibus erant, & oves Israel conjunxit, & salutari cibo utrosque pavit: quæ dum faceret, patris simul, & pastoris partes egit: quæ sunt vicariæ partes, quas a Christo acceperat.

QUÆSTIO XXXII.

An hoc concilium generale dici potest, in quo una tantum Judæorum natio interfuit, nulli autem ex gentibus? nec enim legimus, huic concilio interfuisse quemquam alium, præter apostolos, & seniores, qui erant Hierosolymis; qui omnes ex Judæorum natione fuerunt.

RESPONSIO.

At vero, cum legatos ecclesiarum gentium interfuisse constet (tales enim fuerunt Paulus & Barnabas, qui ab ecclesiis gentium ad apostolos, & seniores Hierosolymam missi erant) cum etiam ipsi apostoli essent, quos Christus principes pastores in omnes terras constituerat, sic eos dimittens. Ite, & prædicate evangelium omni creaturæ, cum ad componendas controversias illas, quæ de fide & lege exortæ fuerant, concilium illud coactum esset, eaque in eo tractarentur, quæ ad universæ ecclesiæ pacem pertinerent: cum denique munus decidendi omnes controversias ille obtineret, cui vicarias suas partes in universum gregem Christus dederat: merito generale hoc concilium dici potest, & primum: quia in hoc primum consultandi causa de iis, quæ ad universum corpus ecclesiæ pertinerent, principes ecclesiæ pastores convenerunt.

QUÆSTIO XXXIII.

An hoc concilium, ut tempore, sic etiam auctoritate primum fuit, & dignitate?

RESPONSIO.

Fuit sane, idque duplici de causa: primum quidem propter dignitatem eorum, qui interfuerunt, qui iidem fuere, quorum beati oculi viderunt, & aures audierunt, quæ multi reges, & prophetæ, cum id maxime desiderarent, non viderant, nec audierant. Audierunt vero, & viderunt in verbis, & in perfectissimo exemplo unici illius pastoris, ad salutem omnium gentium promissi, omnia, quæ ad regendum gregem Dei pertinebant, a quo & mandatum, ut ejus exemplum in pascendo sequerentur, & virtutem ex alto, ut sequi possint, acceperant. Auctoritate ergo præstitit omnibus hoc concilium propter dignitatem personarum, quæ illi hanc dignitatem attulerunt, ut esset quasi typus, & forma omnium conciliorum, quo scilicet respicientes qui deinceps concilia celebraturi essent, omnia, quæ vel ad eos aliquo modo pertinerent, qui conciliis præesse, & interesse debent, vel etiam ad modum decidendi omnes controversias, quæ materiam conciliis celebrandis dare solent, tanquam in archetypo, ut rite & ordinate celebrari possent, perspicerent.

QUÆSTIO XXXIV.

Quo pacto tanquam in archetypo, in hoc concilio Hierosolymitano cernuntur ea, quæ ad personas pertinent eorum, qui in ceteris conciliis interesse solent?

RESPONSIO.

Hæc plane intelligemus, si diligentius adverterimus, quænam personæ illæ fuerunt, quos in hoc concilio interfuisse, & sententias dixisse, memoriæ proditum est. Sunt autem in quadruplici, ut videtur, genere: quæ tamen omnes unum genus efficiunt dispensatorum mysteriorum Dei. Primum enim genus constituit persona Petri, alterum Pauli & Barnabæ, tertium Jacobi: quartum vero genus intelligo eos facere, qui generatim nominantur seniores.

QUÆSTIO XXXV.

An sic omnes personæ comprehensæ sunt saltem in genere, quæ huic concilio interfuerunt?

RESPONSIO.

Minime quidem omnes. Nec enim principem personam nominavimus, quæ eadem est, quæ virtutem & robur ceteris omnibus dat. Illi enim sunt tantum ministri, quos modo diximus: qui vero omnibus præest, is principem personam, non ministri, agit. Est porro idem, cujus nomine concilium vocatur, & cujus nominis auctoritate addita, decreta conciliorum rata habentur. Hic sane est Spiritus sanctus, qui idem est Spiritus Christi, & Spiritus Dei Patris, cujus organa sunt reliqui omnes, qui præsunt in conciliis, cum rite fiunt.

QUÆSTIO XXXVI.

Quo modo inter se distinguuntur ceteræ personæ, quas in quadruplici genere posuisti, in quibus primam numerasti personam Petri? Quid vero tandem in persona Petri videmus, quod in reliquis non videamus?

RESPONSIO.

Hoc sane primum, quod proprium est ejus qui primas partes in conciliis tenet, ut finem imponat controversiis, easque dirimat, ut concludat, & auctoritate sua dimittat concilium. Quæ omnia ex verbis scripturæ videmus in illo concilio Petrum fecisse. Sic enim est scriptum: *Cum autem magna conquisitio fieret.* Quæ verba significant, magnam primum altercationem de iis, quæ decidenda essent, in concilio extitisse: quam Petrus sic repressit, ut verba quæ sequuntur ostendunt: *Surgens autem Petrus dixit ad eos: Viri fratres,* &c. Quæ cum dicit, sententiam concilii, & sententiam Spiritus Christi primus pronunciat, atque concludit. Hoc autem videmus in persona Petri, quod in ceteris non videmus. Secundo, loco videmus in eodem vicariam potestatem, & curam quamdam præcipuam utriusque populi. Nam cum ii, qui ex circumcisione erant, iis, qui ex gentibus credidissent, ut eadem fides communis secum erat, sic quoque idem legis onus commune esse vellent, ille, tanquam judex, & pastor utriusque populi, qui jam unus esset factus, jugum legis sic

Act. 5.

sic ab utrisque detraxit, ut ejus sententiæ in hoc A resistentes magna verborum auctoritate deterruerit, cum eos graviter increpans sic ait: *Quid tentatis imponere jugum*, &c. Quibus verbis se vere Christi vicarium ostendit: qui venit ut cœremonias, grave legis jugum, a suis tolleret, ac pro eo suum leve & suave eisdem imponeret. Auctoritatem vero, quam ei Spiritus Christi dederat, valuisse in hac causa, illud maxime indicat, quod nemo ausus fuit in concilio se ei opponere, sed, ut est in actis, Petri sententia pronunciata, *tacuit omnis multitudo*: cum tamen constet, in illa multitudine fuisse Pharisæos aliquot, qui extra concilium pertinacissime contrariam semper sententiam defendissent, & hanc oppugnassent: verum illi tum auctoritate Petri B commoti, tacuerint: qui vero postea verba fecerunt, omnes ejus sententiam approbarunt. Cum autem hæc in Petri persona videmus, omnium eorum, qui in Petri cathedra successerunt, partes in conciliis videmus: quæ maxime in hoc extare debent, ut controversias dirimant, ut gravitatem oneris a populi Dei cervicibus detrahant, & ut concilium dimittant, omniaque auctoritate Petræ fidei, in fundamento ecclesiæ positæ, faciant. Sed hoc ad modum decidendi controversias pertinet, de quo post dicemus. Nunc vero non tam de modo, quam de personis loquimur, quæ interesse solent in conciliis, quas omnes iis personis, quæ in Hierosolymitano concilio interfuerunt, significatas esse diximus, C & tanquam in archetypo concilio designatas, atque expressas.

QUÆSTIO XXXVII.

Quid in Pauli & Barnabæ personis animadvertimus, qui secundo loco verba fecerunt in alio concilio?

RESPONSIO.

In his quidem eorum personam agnoscimus, quorum est referre ad concilium de iis, quæ pacem ecclesiarum turbent: quemadmodum illi retulerunt de controversiis, quæ fuerant in ec- D clesiis gentium excitatæ per eos, qui erant ex circumcisione, ad quas decidendas concilium est congregatum. Horum autem oratione videmus significatum esse officium eorum omnium, qui pro pace ecclesiarum ad concilium mittuntur: quorum partes sunt, ut tam opus satanæ, quod totum in fidei puritate tollenda versatur, quam opus Dei ad eamdem confirmandam exponant, demonstrentque, quantum fieri possit, ea quæ ipsi re ipsa de gratia Dei ad confirmandum robur fidei sunt experti in illis ecclesiis, a quibus sunt missi: quemadmodum Paulus, & Barnabas miraculis per ipsos editis fidem, & sententiam Petri confirmarunt. Huc enim pertinet omnis eorum oratio, ut signis, miraculis, atque operibus con- E firment, eam esse Dei voluntatem, & veritatem inflexibilem, quam Petri fides proposuit. Horum autem verbis, per opera confirmantibus doctrinam fidei a Petro expositam, succedit oratio Jacobi, qui eamdem confirmat per scripturas. In Jacobi vero persona significari intelligimus personam singulorum episcoporum, quibus certæ ecclesiæ sunt commendatæ, quorum officium in conciliis per ipsam Jacobi orationem satis etiam significatur.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quid tandem extat in Jacobi persona, quod ad episcoporum, qui singulis præsunt ecclesiis, personam, & officium in conciliis declarandum pertineat?

RESPONSIO.

Hoc primum, ut Petri doctrinam de fide confirment, quemadmodum Jacobus fecit: hoc enim commune omnium, & singulorum episcoporum esse debet: deinde, si privatæ eorum ecclesiæ aliquid vel consuetudine, vel lege receperint, quod non adversetur sinceritati doctrinæ fidei, verum ejusmodi esse videatur, ut eo sublato, periculum sit, ne caritatis vinculum rumpatur. Hoc quidem ut quisque in sua ecclesia experitur, sic proponere poterit, quemadmodum Jacobus fecit: qui cum Hierosolymorum esset episcopus, quæ civitas ex gente circumcisionis tota constabat, licet, quod ad ipsam veritatem pertinebat, abunde, idque per scripturas, declarasset, per fidem Christi legis jugum ab iis, qui Christi fidem acceperant, excussum fuisse, & in hoc Petri sententiam confirmasset: tamen, quia videbat, si gentes hac libertate in omnibus uterentur, ut nulla ab eis ratio veteris Judæorum consuetudinis haberetur, quibus cum fide jam conjuncti erant, caritatem inter eos firmam manere non posse, sed suas potius oves per contemptionem moris sui scandalum passuras, huc ad concilium retulit, ut, quæ ex antiquis eorum moribus, salva fidei doctrina, ad retinendam pacem, donec magis adolesceret fides, observari possent, ea ab utroque populo observarentur. Qua in re nec ab ipso Petro, nec a reliquo concilio repulsam tulit: verum in hanc sententiam decretum, ipso Spiritu sancto dictante, suffragiis omnium est factum, ut nihil ultra oneris gentibus imponeretur, nisi ut abstinerent ab iis, quæ immolarentur idolis, a suffocato, & sanguine, itemque a fornicatione. Hoc vero onus erat caritatis, non fidei onus: quod quale sit, & quo pacto hæc distinguantur, postea, ut spero, explicabimus. Nunc in eo versamur, ut ex personarum diversitate, quæ jus dicendi sententias, decernendi, ac judicandi in illo concilio Hierosolymitano habuerunt, quod archetypum, exemplumque reliquorum omnium conciliorum fuisse intelligimus, scrutemur, ad quos maxime pertineat in ceteris conciliis eodem jure uti.

Huc autem quærendo pervenimus, ut intelligamus corpus ipsum concilii ex illis constare, qui curam gregis habeat: ut in exemplo Petri, apostolorum, ac seniorum videbimus, qui in hoc Hierosolymitano concilio interfuerunt. Licet autem, quod ad munus prædicandi verbi attinet, par auctoritas, & eadem mandata omnibus apostolis a Christo data esse videantur, cum illis dixit: *Ite in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ*: tamen in hoc *Marc. 16.* concilio, in quo Petrus ipsius Christi vices gessit, ceteri apostoli eorum potius personam referunt, qui in partem solicitudinis sunt vocati, quam eorum, quibus una cum Petro per orbem prædicandi evangelii cura est commendata. Tales autem posterioribus sæculis agnoscimus fuisse, & nunc esse, primates, archiepiscopos, episcopos, abbates.

Quas vero Petri videmus primas partes fuisse, ut doctrinam fidei ante omnia explicaret, quæ explicatio tanquam fundamentum esset ad dissolven-

solvendas omnes controversias, has dicimus esse præcipuas partes Romanorum pontificum qui in Petri locum successere, in omnibus conciliis, ut ante omnia, & contra omnes procellas controversiarum, fidei Petri explicationem proponant, atque opponant: ceterorum vero omnium, qui in conciliis intersunt, ut hanc fidem non solum probent, sed omnibus argumentis confirment. Hoc autem fundamento consensus in una fide jacto, tum quidem, si quæ sint in singularum ecclesiarum moribus, vel antiqua consuetudine, vel lege introducta, quæ etsi non usquequaque nudam illam fidei sinceritatem referant, modo tamen ei non repugnent, tum nec se difficilem præbere debet is, qui Petri locum tenet, in assentiendo infirmitati gregis, donec fides magis adolescat: nec tacere debent, qui in singulis ecclesiis præsunt, infirmitates gregis sui, sed in concilio proponere. Cujus rei exemplum in Petri, & Jacobi personis, ac sententiis, atque in ipso concilii decreto habemus, Sed hæc magis pertinent ad modum componendi controversias: de quo nunc, quoniam de personis satis dictum videtur, quærendo investigare conabimur.

QUÆSTIO XL.

Qua ratione & via usi sunt, qui in concilio Hierosolymitano præfuerunt, ad componendas controversias? Ex illius enim conciliis exemplo dixisti modum elici posse omnium dissensionum, quæ ad religionem pertinent, sedandarum.

RESPONSIO.

Hoc quid facilius intelligemus, si, quo auctore controversiæ in ecclesiam irrepserint antea, ac perpetuo irrepant, dixerimus. Hunc autem Christus ostendit, cum prævidens, ac prædicens zizania, quæ inimicus homo superseminaturus esset in agro ecclesiæ suæ, tritico prius ab optimo agricola sato, eum ipsum, cui curam ecclesiæ relicturus erat, sic alloquitur: *Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum.* Satana ergo impulsore intelligimus omnes in ecclesiam introduci controversias: quas quidem tollendi modum unum futurum Christus ipse significavit, illum scilicet, cum statim subjicit. *Ego autem rogavi pro te* (Petrum appellans) *ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Unum hunc modum ostendit Christus dissolvendi omnes controversias, nempe unam illam Petri fidem, oratione sua ad patrem nixam, ac roboratam. Et sane hoc Hierosolymitanum usum in maxima omnium controversia tollenda.

Matth. 13.

Luc. 22.

QUÆSTIO XLI.

Quo pacto per hanc Petri fidem in illo concilio sedatæ sunt controversiæ, ut ex eodem, quid in ceteris conciliis fieri debeat, in quibus de componendis controversiis agitur, exemplum capi possit?

RESPONSIO.

Hoc, ut prorsus intelligamus, quemadmodum jam ex Christi verbis auctorem omnis discordiæ, & controversiæ cognovimus, ita, quidnam sit, quod controversas causas faciat inter homines, ex communi hominum sensu investigandum esse. Hoc vero constat inter omnes, qui contendunt: quicumque auctor fuerit contentionis, eum semper hanc contendendi causam præ se ferre, quod sibi ab eo, quo-

A cum contendit, aliquid sit detractum, quod vel ad honorem, vel ad commodum ipsius pertineat, vel denique quod ei aliquo modo carum sit, aut jucundum, ob idque contendere, ut sibi satisfiat in eo, quod ita est detractum. Hinc omnium controversiarum cum in religione, tum in rebus civilibus causas, originemque duci, communis vita satis docet. Nam qui religionis causa contendit, is semper aliquid de honore Dei & pietate detractum ab eo, quocum contendit, arguit; qui rerum civilium causa, ob honorem, vel commodum sibi detractum, litem se intendere præ se fert, vel ob utrumque, aut denique ob id, quod quoquo modo carum, gratumve habeat: finem vero contentionis apud homines non malignos B (cum malignis enim frustra quæritur pax) tum fore, cum ea, quæ ablata judicantur, integra restituuntur.

Hoc omnium controversiarum fundamento patefacto, ad illam controversiam considerandam revertamur, quæ composita est in concilio Hierosolymitano, ex cujus compositione exemplum reliquas omnes componendi, quæ in ecclesia nascuntur, capi posse diximus. Videamus autem primum ejus originem: quam facile intelligemus, si prius personas eorum cognoverimus, qui ejus excitandæ auctores fuere. Simul enim intelligemus, quænam erit controversia.

Act. 15.

De iis autem, a quibus illa excitata est, ita scriptum est in Actis: *Surrexerunt autem quidam* C *de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos* (populum gentilem intelligentes) *qui fidem receperant: præcipere quoque eis, servare legem Moysis.* Quales porro fuerint Pharisæi, divus Paulus in sua ipsius persona satis explicat, cum, ad regem Agrippam verba faciens, vitæ suæ præteritæ rationem reddit in hunc modum: Et quidem vitam meam a juventute noverunt omnes: quoniam secundum exactissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. Cur vero exquisitissimam sectam, omnium appellet, in epistola ad Galatas, de se ipso etiam loquens, sic declarat: *Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo: quoniam supra modum persequebar ecclesiam Dei, & expugnabam illam, &* D *proficiebam in Judaismo supra multos æquales in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.* Tales ergo erant apud Judæos Pharisæi, qui severius observarent paternas traditiones: ex quibus qui conversi fuerant ad fidem, ii, pristinæ adhuc sectæ vestigiis insistentes, cum viderent gentes, quæ fidem receperant, legis observatione solutas in populo Dei numerari, hic quidem conqueri, & contentiones movere cœperunt: ob id vero conquerebantur, quod detrahi in hoc & honori Dei, qui legem dederat, & sibi ipsis putabant, qui se per legem, quod eam exactius aliis servarent, cum ceteris gentibus, tum etiam genti suæ præstare existimabant. Hæc fuit illorum querela: quæ E quo modo per concilium sublata fuerit, nunc quæramus.

Act. 26.

Galat. 1.

QUÆSTIO XLII.

Quomodo per concilium Hierosolymitanum de fide, & legis observatione quæstiones sublatæ fuere?

RESPONSIO.

Ut in summa dicam per verbum fidei, & caritatis. Eodemque modo apud omnes non malignos omnes omnium temporum controversiæ

troversiæ sedari possunt. Quod sic erit apertum, si naturam verbi fidei in Jesum Christum, filium Dei vivi, primum aliqua ex parte declaraverimus, deinde caritatis.

QUÆSTIO XLII.

Quomodo per concilium Hierosolymitanum de fide, & legis observatione quæstiones sublatæ fuere?

RESPONSIO.

Nihil prorsus, si loquamur de iis discordiis, quas multo inter se homines exercent. Immo contra videmus, Christi fidem prædicatam semen discordiarum cum omni genere hominum, pacem vero cum Deo secum afferre.

QUÆSTIO XLIII.

Quid tandem inest in natura verbi fidei, quod illud profitenti dissidium cum omnibus pariat?

RESPONSIO.

Hoc scilicet, quod homini omnia auferat, quæcumque humano judicio vel honorifica, vel commoda, vel denique quoquo modo grata, aut jucunda esse possunt. Nec vero solum externa bona aufert, cujusmodi sunt divitiæ, honores, amici, propinqui, parentes, sed legem ipsam Dei, atque ipsum tandem hominem a se ipso abstrahere, ac divellere profitetur. Sic enim auctor ipse fidei palam dixit, cum hominem per fidem ad se vocaret: Qui non odio habuerit patrem, & matrem, non est me dignus: & qui non reliquerit patrem, & matrem, adhuc autem & animam suam, non est me dignus. Quæ cum ita sint, quid mirum, si discordiarum segetem fidei verbum secum afferat? Quid mirum, si universus orbis contra sinceræ fidei prædicatores omni tempore conjuret? Id quod Christus ipse auctor fidei, cum discipulos suos, hujus doctrinæ magistros, in orbem mitteret, illis eventurum prædixit: *Et eritis*, inquit, *odio omnibus hominibus propter nomen meum*: nullum excipiens genus hominum. Idemque naturam hujus fidei, quam apta esset ad discordias suscitandas, magis explicans, dicit de se ipso, qui cum verbo fidei venerat: *Nolite arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam, & inimici hominis, domestici ejus.*

(Luc. 14. — Luc. 21. — Matth. 10.)

Ut autem summatim dicamus, qui summas tantum rerum, & argumentorum attingere, non doctrinam aliquam explicare hoc scripto aggressi sumus: hoc prorsus inesse in natura fidei videmus, ut ab hominibus semper existimata sit ea omnia evertere, quæ præclarissima in rerum natura habentur, ut quæ, quo magis explicata sit, hoc magis talis existimetur, sic ut leges etiam cum humanas, tum divinas labefactare, & quasi naturam hominum, atque omnes bonos mores, & consuetudines abolere, atque extinguere videatur. Hæc enim omnia objecta sunt & Christo, & discipulis ejus primis verbi fidei seminatoribus: cum tamen nihil horum re vera sic evertat, ac tollat, ut non omnia cujuscumque generis fuerint bona propter eam, & per eam amissa, vel relicta, multo copiosiore mensura reddat, ac restituat. Nec enim illos audiendos esse ullo modo censemus, qui sic solam fidem prædicant, ut piis caritatis actionibus detrahant: qui ignavis nihil agendi, impigris ad actiones male agendi occasionem, & licentiam suo perverso loquendi modo præbent: quos non tam perverse quidem, quam impie prædicare fidem existimamus, dum vel parum curare, vel prorsus contemnere leges, & majorum instituta docent. Nec enim, quam prædicabant apostoli, per quam justificantur impii, fides ejusmodi fuit, sed quæ per caritatem operatur. *Numquid autem*, inquit apostolus, *legem per fidem destruimus? Absit: sed statuimus.* Quæ ergo legem roborat, quæ lucet, quæ divitem facit hominem in bonis operibus, quæ destructa instaurat, hanc fidem illam esse dicimus, quæ Jesum Christum redemptorem recipit.

(Galat. 5. Rom. 3.)

Nec tamen negamus, etiam ex hac quoquo modo prædicata occasionem scandali sæpe arripi ab hominibus sui amantibus, quales magna ex parte omnes sumus. Hoc vero est, quod hactenus diximus, fidem prædicatam apud homines, eorum scilicet culpa, atque malitia, tumultus potius, quam pacem initio gignere, & ob hoc solum gignere, quod nemo suorum bonorum spoliationem libenter audiat, sed pro iis omnibus libenter pugnent. Hoc autem primum est in officio fidei, ut hominem humanis bonis spoliet: quorum loco divina postea tradit, & hominem tandem in integrum restituit. Sed hanc moram non fert hominis sui amantis impatiens natura: & ideo ad nomen spoliationis clamor statim, & tumultus oritur, ad quem sedandum una duntaxat relinquitur, nempe prædicatio caritatis, verbo fidei conjuncta: quæ eadem est, per quam apostoli controversiam illam magnam de fide, & lege in concilio Hierosolymitano sustulerunt.

QUÆSTIO XLIV.

Quo tandem modo sublata fuit illa controversia?

RESPONSIO.

Cum Deo redderet, quod Deo debitum esset, & homini, quod homini, id vero per explicationem verbi fidei, & per decretum caritatis est factum.

QUÆSTIO XLV.

Quo modo fidei verbum reddit Deo, quod est Dei?

RESPONSIO.

Cum totam spem salutis in uno Deo patre per unum Jesum Christum, filium ejus, ponit, id vero Petrus tanta vi orationis facit, explicans salutis nostræ fundamentum, ut interponentes legem in partem salutis, tentatores Dei appellet, legemque ipsam onus non ferendum dicat, denique illam doctrinam, quæ hoc doceat, non doctrinam salutis, sed eversionem animarum esse concludat. Hoc ergo modo verbum fidei reddit honorem Deo in Christo, & per Christum, cum per fidem in Christo totum hominem, quasi holocaustum, Deo immolat, Deo autem, & hominibus quod debetur, reddit, cum legem a fide removens, eam tradit caritati. Injuriam enim tam Deo, quam hominibus facit, qui legem prorsus solvit, præsertim cum, lege sublata, ne commercium quidem homini cum homine, esse possit, in lege autem suam Deus gratiam coram hominibus lucere velit. Majorem vero injuriam facit cum Deo, tum hominibus, qui legi justificationem tribuit, cum sibi hujus gloriam Christus sine lege vindicet: onusque intolerabile hominibus imponitur, cum lex sua propria virtute in partem salutis cum fide se immiscet, & ideo, ut Dei Patris honori in Christo, & hominum saluti, & consolationi, atque imbecilli-

becillitati ad ferendum tantum onus consulatur, A
legis jugum a fide ad caritatem transfertur: cum caritate vero conjuncta lex jam non jugum grave, sed suave est. Et sic omnibus, quod debetur, facile redditur: omnesque controversiarum causæ tolluntur, quemadmodum in illo concilio Hierosolymitano factum videmus: in quo hoc videmus: cum lex a fide remota caritati traderetur, tantum abfuisse, ut illa ab iis negligeretur, quibus sic est tradita, ut ad minutissima quæque legis observanda iidem promptos se ostenderint. Id quod decretum illud communi omnium consensu factum de abstinendo a suffocato, & sanguine, & idolothytis, quæ minima erant in lege, maxime declarat. Per illud autem, quod ex caritate factum est, decretum, omnis scandali materia est sublata, &, B
quæ Dei erant, Deo, & quæ hominum, hominibus reddita. Si vero hæc, quia brevius, ideo obscurius sint dicta, quæramus iterum de iisdem.

QUÆSTIO XLVI.

Quid est, quod dicis, legem, quæ omnia nostra opera complectitur, in parte fidei, per quam pacem habemus apud Deum, minime ponendam, sed caritati totam subjiciendam? quo modo hæc intelliguntur?

RESPONSIO.

Hoc quidem modo ab omnibus intelligentur, si unusquisque suum ad salutem ingressum, C
qui est ingressus ad Deum patrem, & ad Jesum Christum, primum consideret, deinde egressum ad homines propter salutem aliorum. Illum enim efficit fides ascendens, hunc caritas descendens, quæ a vera fide proficiscitur, & cum ea, si tamen sit, conjuncta est, itaque descensus ad homines propter eorum salutem est caritatis effectus, sicut
Hebr. 11. ascensus ad Deum fidei. *Accedentem enim ad Deum oportet credere*, ejusmodi sane ingressum & egressum videtur significasse Christus, cum dicit se ostium
Joan. 12. & 10. esse, per quem qui introjerit, *salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.*

QUÆSTIO XLVII.

Qualem dicit esse ingressum per fidem ad Christum? quomodo autem in hoc ingressu excutitur jugum legis? D

RESPONSIO.

Eo sane modo quo homines solent vitam ipsam per fidem excutere. Simul enim cum vita ex-
Rom. 7. cutitur jugum legis: quandoquidem lex non dominatur in homine, nisi quam diu vivit. Quod si mortuus fuerit, solutus est a legis jugo: nos autem per fidem in baptismo simul cum Christo morimur.
Rom 6. *Quicumque* enim, ait apostolus, *in Christum Jesum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem*, &c. Quocirca fides per mortem ingreditur ad E
vitam, & sic per amissionem omnium, quæ in vita honorifica, utilia, aut jucunda esse possunt, ea tamen spe, ut vita nobis reddatur in Christo melioribus bonis affluens. Talem enim Christus vitam promittit quærentibus eam in ipso, & suam relinquentibus. Verum hoc nimis durum iter naturæ hominis videtur. Quamvis enim, vitam feliciorem assequi, nobis semper sit in votis, spoliari tamen nolumus, sed, ut inquit apostolus,
1. Cor. 5. supervestiri. Fides vero totum hominem spoliat. Quare hoc iter naturæ nostræ non potest non maxime durum videri, donec Christum ipsum totum amplexetur. Quamquam prorsus ne ingredi quidem, nec vero gressum Christum versus convertere quisquam poterit, nisi Christi Spiritum in se ante habuerit, qui gressus moderetur, & moveat. Verum in principio, qui a Dei Spiritu movetur, tanquam infantulus nescit a quo portetur: sicut scriptura dicit in persona Dei: *& ego, quasi nutri-* Osee. 11.
cius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, & nescierunt, quod curarem eos. Idem accidit parvulis in fide, ut portentur a Deo, & Spiritu Christi, id ipsi tamen ignorent. Ille autem spiritus, quo primum agi videntur, a Spiritu Christi videtur alienus. Est enim spiritus timoris: & is quidem omnibus tanquam stimulus est, qui eos in via ad vitam cœlestem contra blanditias vitæ terrenæ incitet: qui tum quidem maxime adest, & vehementius sentitur: a quo nemo liberatur, donec tandem in Christi morte summam Dei patris dilectionem erga se fidei oculis videat, donec videat, 1. Joan. 1.
quod dilectus discipulus dixit, qui & vidit, & manibus tractavit de verbo vitæ. Dixit autem: *In* 1. Joan. 4.
hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per ipsum. Hoc ergo videns anima fide plena, se ipsam videlicet in Christo tam immenso amore comprehensam, simulque contrarium sibi chirographum, nempe ipsam peccati legem, per hanc mortem deletum, quo nihil unquam terribilius humano animo coram Deo objici, & opponi potest, quatenus se quidem amari videt, timorem incipit deponere, & ejus loco amorem concipit: nec tamen sic timore deponit, ut non plures, & justiores timendi causas videat, quam antea unquam suspicari potuerit, quippe quæ gravitatem casus sui, & totius humani generis magis intelligit, periculum commune omnium, & privatum suum certius aspicit, terrorisque plena videt omnia etiam ea, quæ prius tutissima videbantur: ita ut hic primum timorem domini didicisse sibi videatur, hic primum intellexisse, quid, & pro quo timendum sit, majorem vim inimici, quam antea unquam, perspicere.

Luctam enim sibi videt instare non solum *ad-* Ephes. 6.
versus carnem & sanguinem, sed adversus principes ac potestates, adversus mundi rectores, tenebrarum harum contra spiritales nequitias in cœlestibus. Quæ omnia videns, nisi simul videret eum, per quem omnia nostra peccata sunt nobis remissa, *qui dele-* Coloss. 2.
vit, quod adversus nos erat, chirographum, affigensque illud cruci, & expolians principatus, ac potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso: jam quidem, quo propius ad Deum accederet, eo magis timore tabesceret. Sed hos videns triumphos ab eo peractos, a quo se tam immenso amore complexam sentit, & ut sibi via ad Deum Patrem tuta pateret, hæc omnia a Filio Dei, qui idem fuit filius hominis, tam magnifice, & salutariter fuisse gesta: hic quidem contra timorem se armare incipit, & confortari in domino, atque in potentia virtutis ejus. Arma vero jam non 2. Cor. 10.
hominis, quæ vana & fallacia sunt, sed Dei, quæ ut potentissima sunt, sic numquam fallunt, quoties egredi jubetur, sumit: mandatum enim egressionis jam expectat. Quamvis autem omnium suavissimum experiatur, in eo acquiescere, in quo omnem timorem deposuit: quum se tamen spon- Hier. 31.
sam per fidem agnoscat ejus viri, quem, licet regem omnium, cœli claustra tenere non poterunt, caritate perpetua, atque immensa homines Philip. 3.
amplectentem, quin, se ipsum quasi exuens, in terram descenderet, forma servi accepta, ut homini, servo peccati facto, & morti æternæ addicto, vitam, & libertatem restitueret, ac locum, &

regnum

regnum in cœlo daret: hic quidem exemplum, & A
Ephes. 6. voluntatem sponsi ante oculos habens, atque ejus spiritum hauriens, stat etiam ipsa ad egressum parata, accincta lumbos in veritate, induta lorica justitiæ, & calceata pedibus in præparationem evangelii pacis, hanc enim solam causam egrediendi ad homines, ut pacem afferat omnibus ad quoscumque mittatur, agnoscit, quia eamdem in sponso agnovit, expectat vero nutum sponsi & domini: quo annuente, sumens scutum fidei, & galeam spei salutis cum gladio spiritus, quod est verbum Dei, statim læta progreditur: quamquam sane nusquam oculos foras convertere possit, quin omnia contraria, omnia paci adversantia videat, statim enim ærumnæ, angustiæ, nuditas, pericula, persecutiones, & gladius sese ei offerunt, & opponunt. Sed nec propter hæc, cœlestibus armis induta, terretur, verum cum eo, qui hæc certamina maxime est expertus, ac superavit, dicere audet: *In omnibus autem his superamus propter eum, qui dilexit nos*, quare nec pugnam detrectat, sed ea spe aggreditur, ut in ipso certamine etiam vires sibi augendas fore non dubitet: quemadmodum apostolus Paulus sibi inter pugnandum auctas fuisse fidem, & spem, multis locis testatur, maxime vero ubi ait: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu domino nostro*. Hæc vero tunc satis dicta sint, ut aliquo modo intelligatur, qualisnam sit vel ingressus noster ad Deum in Christo per fidem, vel egressus ad proximum cum eodem per caritatem, & quo pacto læta, ac salutaria utrobique pascua inveniantur: denique, ut sciamus, quemadmodum in hoc ingressu anima fidelis non prius in spiritu timorem deponere incipiat, quam jugum legis peccati in eodem spiritu ab se remotum sentiat: hic enim primum illam gaudere, & pacem habere ad Deum incipere, postquam se justificatam apud eum in Christo sentit: ac tunc quidem illam egredientem nihil unquam libentius recipere, quam legis jugum, jam non fidei, sed caritatis humeris impositum, & ideo jucundissimum.

(Margin: Rom. 8. — 1. Cor. 1. — 1. Cor. 12. — Rom. 8.)

QUÆSTIO XLVIII.

Quo argumento cognoscitur quis jugum legis per fidem excussisse?

RESPONSIO.

HOC maxime, & certissimo, quo quis scilicet ad omnem justitiam implendam, & ad omne legis perficiendum opus se promptiorem & alacriorem præbet.

QUÆSTIO XLIX.

Utrum hæc alacritas jugum legis excussum declarat, an potius, magis quam antea hominem legi subjectum? E

RESPONSIO.

UTRUMQUE sane declarat: quia hæc alacritas proficiscitur a spiritu, qui datur credentibus. Spiritus vero promptus est ad omnia facienda, in quibus voluntas declaratur, ad utilitatem proximi: & quia lex hanc voluntatem maxime declarat, ideo maxime ut legem exequatur, est promptus, est autem idem spiritus, qui & legi dominatur, & servit.

QUÆSTIO L.

Qualis tandem est hic spiritus?

RESPONSIO.

EST Spiritus sanctus, Spiritus paracletus, Spiritus filiorum Dei, *in quo clamamus, abba pater*, Spiritus dilectionis, ex quo maxime cognoscuntur, qui maxime cum Christo per fidem sunt mortui: qui vere Christi discipuli sunt. *Ex hoc enim*, inquit Christus ad suos, *cognoscent homines, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem*. Est autem hic Spiritus, qui discipulos Christi intus per B fidem factos, foras per caritatem educit, ut cognoscantur ab hominibus ad gloriam Dei. Atque hi quidem sunt, quibus & ingredientibus, & egredientibus pascua promittuntur. Denique est idem spiritus, qui in omnibus conciliis generalibus, & in omnium fidelium cordibus præest, semperque præesse debet, qui maxime se ostendit præsidem fuisse in concilio illo apostolorum Hierosolymis coacto, de quo nunc tam multa diximus.

(Margin: Rom. 8.)

QUÆSTIO LI.

Quo modo se talem ostendit?

RESPONSIO.

C EX illustratione veritatis fidei, rejicientis jugum legis, & ex resumptione legis per spiritum caritatis.

QUÆSTIO LII.

Ubi apparet legem resumptam fuisse?

RESPONSIO.

IN verbis decreti ipsius concilii, in quo sic est scriptum: *visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vobis imponere oneris, præterquam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, ac suffocato, ac fornicatione*. Horum enim D omnium prohibitio ad legem pertinebat. Quare cum ea fidelibus interdicit Spiritus, legi etiam subjicere eos quodam modo videtur.

(Margin: Act. 15.)

QUÆSTIO LIII.

Quo tandem modo?

RESPONSIO.

PER caritatem. *Dilectio* enim, inquit apostolus, *est plenitudo legis*: &, *qui diligit proximum, legem implevit*.

(Margin: Rom. 13.)

QUÆSTIO LIV.

An, cum in eodem decreto contineatur, ut abstineant a suffocato, & sanguine, & idolothytis, itemque a fornicatione, ideo vero hæc prohibentur, quia necessaria videbantur, a quibus uterque populus abstineret, nos eamdem causam utriusque prohibitionis fuisse intelligemus? Vel tam necessarium fuisse abstinere a suffocato, quam a fornicatione?

RESPONSIO.

MINIME quidem. Nec enim eamdem causam utriusque prohibitionis fuisse intelligimus, nec eodem modo utramque esse necessariam, sed unam

Isa. 42. unam ad tempus, alteram in omne tempus. Prohibentur enim sanguis, suffocatum, & idolothyta, ne quod infirmum est, magis infirmetur, ne linum fumigans extinguatur, aut calamus quassatus confringatur: quandoquidem propter illos facta est hæc prohibitio, qui ex circumcisione credentes, nondum ita fide roborati erant, ut veterem opinionem, qua hujusmodi cibis hominem contaminari judicabant, excutere possent: qui potius fidem adhuc teneram rejecturi videbantur, quam roboratam lege, & consuetudine sententiam, si severius cum illis, nondum matura fide, actum esset, quare horum infirmitatis causa, firmiorum caritati hoc onus caritas ipsa imponebat, ut a suffocato, & sanguine, ac similibus abstinerent, quæ lex imponebat, tanquam pædagogus pueris, contaminationem allatura. Cum vero interdicitur fornicatio iis, qui fidem receperant, longe alia ratio est, hæc enim interdicitur, quia non opinione, ut ciborum esus, sed revera contaminat hominem. Interdicitur autem, ne, jam per fidem sanctificatus, iterum contaminaretur. *Per fidem* enim, ut inquit Petrus, *Deus corda gentium purificavit, dans illis spiritum sanctum.* Quæ vero *intrant per os, non inquinant hominem, sed quæ exeunt ex corde: qualia sunt malæ cogitationes, adulteria, fornicationes*, &c. Hæc igitur prohibitio semper est necessaria: quia hæc est perpetua voluntas Dei, ut sanctificationem nostram ne polluamus. Prohibitio vero illa ciborum non est semper necessaria: quia non est perpetua Dei voluntas, ut ita fiat, verum tantisper, dum adolescat fides: itaque paulo post, augescente fide in ecclesia, prorsus est abolita, quemadmodum necessario quidem abolenda fuit. Ex quibus satis nunc colligere possumus, cur caritas tam falsam contaminationem, quam veram, tanquam necessaria quæ vetarentur, prohibuerit, ut saluti utriusque populi consuleret. Nec enim populus gentilis minus propensus in eam opinionem fuit, ut fornicationem, qua re vera animi polluuntur, propter diuturnam in sordibus vivendi consuetudinem nullam contaminationem animis afferre judicaret, quam Judæi, ut id, quod speciem tantum, & umbram contaminationis haberet, tanquam re vera contaminaret, abhorrendum ducerent, utrumque ergo prohibuit caritas, unum ad tempus, donec prorsus umbra illa per lucem verbi fidei discuteretur, alterum in perpetuum, quia non in specie, sed revera contaminaret. Ex quibus concludere licebit, etsi idem decretum utrumque prohiberet, & ut necessaria quæ fugerent qui primi fidem receperant, prohiberet, tamen diversa ratione necessaria fuisse, & ob diversam causam prohibita.

Act. 15. Matth. 15. Marc. 7. Thess. 4.

QUÆSTIO LV.

An concilia posteriora exemplum hujus concilii Hierosolymitani in decidendis ecclesiæ controversiis sunt secuta?

RESPONSIO.

QUORUM quidem decreta rata sunt habita apud populum Christianum, omnia hanc formam non solum in controversiis decidendis sunt secuta, sed eamdem etiam formam in personis retinuerunt, ut eædem quasi personæ in posterioribus conciliis, quæ in illo primo Hierosolymitano & præfuisse, & sententias dixisse, atque decreta fecisse recta, dici possint.

A

QUÆSTIO LVI.

Quo tandem modo id fieri posse intelligis, ut eædem personæ in omnibus legitimis conciliis & præsint, & intersint, quæ in primo interfuerunt, cum constet, omnes illos, qui in primo illo concilio interfuerunt, morte interceptos ne ad secundum quidem pervenisse?

RESPONSIO.

AT vero, qui in primo illo præfuit, & in omnibus aliis legitimis conciliis præest, morti minime est obnoxius, imo sic ipse mortem domat, frangit, ac destruit, ut mors ea, quæ morti sunt subjecta, delet. Est vero hic spiritus Dei, spiritus Christi: cujus virtute mortui suscitantur: per cujus potentiam Christus ipse suscitavit se ipsum: est idem, qui docet, ac suggerit omnia, cum in publicis conventibus, tum in privatis, quæ ad honorem Dei, & ecclesiæ utilitatem salutariter vel decernuntur, vel cogitantur. Idem enim est: *qui operatur in omnibus, & in singulis, prout vult.* Hujus vero organa sunt omnes ecclesiæ ministri. Quemadmodum autem hic in primo concilio Petrum elegit, cujus ore loqueretur, quæ pertinebant ad fidem illam salutarem, per quam ecclesia universa, & in ea singuli stant, & confirmantur, tam Judæis, quam gentibus, & omni hominum generi: ita etiam Petri sedem elegit, quam apostolicam esse voluit, unde gentes, & nationes Petri fidem, ab ejus successoribus eo modo explicatam, audirent, quo illa primitiis gentium ab ipso Petro fuit exposita. Sic etiam episcopos privatarum ecclesiarum elegit, & ceteros, quibus animarum curam commendavit, ut eodem officio fungerentur in omnibus conciliis, & conventibus ad confirmandam Petri fidem, quo functi sunt reliqui apostoli, & seniores in primo illo concilio Hierosolymitano, sic ut easdem quasi personas in omnibus legitimis conciliis omni tempore & præesse, & sententias dicere, atque controversias dissolvere, ac denique decreta caritatis plena ad ecclesiæ utilitatem facere, vere affirmare possimus.

B 1. Cor. 12. C

D

QUÆSTIO LVII.

An, ut quisque Petri fidem tenet, sic eumdem etiam Petri locum in conciliis, & in conventibus tenere dicis?

RESPONSIO.

MINIME quidem. Nec enim Petrus persona privata fuit, ut Simon Joannis fuit: cujus personam gerunt singuli, qui fidem Petri habent, & beati cum illo dicuntur, sed non propterea Petri personam gerunt. Est enim hoc nomen auctoritatis: quod post confessionem fidei, quam is privatus, ut Simon Bar-Jona protulit, Christus illi addicit, Matth. 16.
cum diceret: *& ego dico tibi* (Simoni scilicet) *tu es*
E *Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.* Quod dum diceret, fecit etiam eum Petrum, & Petram, ex qua ad omnes privatos beatæ illius fidei doctrinam, tanquam aqua salutaris, difflueret. Hujus vero locum in conciliis, & in universa ecclesia obtinet, qui sedem Petri tenet: quæ eadem sedes apostolica appellatur, & sedes Romani pontificis. Et ideo qui a Romano pontifice mittuntur legati, non tam Joannis, aut Pauli, aut Leonis legati dicuntur, quæ nomina esse possunt privatorum hominum, qualem legati sedis apostolicæ, tanquam si ab ipso non Simone, sed Petro mitterentur, sedem apostolicam tenente.

QUÆ-

A

QUÆSTIO LVIII.

Quid sibi vult nomen sedis apostolicæ?

RESPONSIO.

IDEM prorsus, ac si diceremus, cathedram apostolicam. Cathedræ vero nomen auctoritatem docendi significat, ut verba Christi ostendunt, cum de iis loquitur, qui in cathedra Moysi sederunt, id est, de illis, qui auctoritatem habuerunt docendi, & interpretandi voluntatem Dei in lege scripta, quæ auctoritas primum a Deo data fuit: cui numquam successores defuerunt, qui eamdem
Matth. 29. exercent: de quibus dicit Christus: *super cathedram* B *Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt*, &c. Illam vero cathedram, quæ fuit cathedra legis, typum intelligimus fuisse ejus cathedræ, quam Deus in Petri persona Romæ erexit, quæ fuit cathedra non legis literæ, sed doctrinæ Spiritus, quę per os omnium apostolorum prædicata, cum totum orbem peragrasset, tandem Romæ sedem fixit: ubi sanguine duorum maximorum apostolorum confirmata videtur, & quasi testamento relicta ejus urbis episcopis, qui eamdem puram servarent, ut inde tanquam ex fonte quodam, rursus in orbem ad confirmandas ceteras ecclesias derivaretur, atque ideo sedes apostolica Romana ecclesia, vel C cathedra Petri appellatur.

QUÆSTIO LIX.

Cur potius ecclesiam Romanam dicimus cathedram apostolicam esse, & Petri sedem, quam Antiochenam, quam Hierosolymitanam, in quibus etiam Petrum docuisse constat? De Hierosolymitana sane scriptum est:
Isai. 2. *verbum domini exiit de Hierusalem*, &c.

RESPONSIO.

QUIA illa potius sedes apostolica dicenda est, quæ finem peregrinationis utrique apostolorum tum Judæorum, tum gentilium dedit, ex D qua seminato jam verbo, eoque ipsorum sanguine quasi rigato, & confirmato, ad sedem quietis sunt profecti, quam ceteræ ecclesiæ, ex quibus illi vel cum verbo primum egressi sunt, vel per quas transeuntes verbi doctrinam seminarunt. Exierunt vero ab Hierosolymis cum verbo, & per Antiochiam idem verbum seminantes transierunt, quod tum demum sedem suam fixam habuerunt in ea civitate, in qua ultimum, & maximum testimonium veritati verbi morte, & sanguine ipsorum dederunt. Hæc autem fuit Romana civitas. Hierosolymitana vero fuit cathedra legis, & ideo cathedra Moysis est appellata. Cum vero transactum esset tempus legis, verbum evangelii a Judæis zelatoribus legis repulsum, tum quidem dixerunt apostoli, *Vobis*
Act. 13. E *oportet primum loqui verbum Dei: sed, quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes*. Atque ita etiam fecerunt. Demum vero apud primam sedem gentium primam sedem verbi collocarunt. Hæc autem sedes fuit sedes Romana, &, hanc Dei voluntatem fuisse, similibus argumentis ostendi, & confirmari potest, quibus Paulus, & Barnabas in concilio Hierosolymitano confirmarunt Petri sententiam de introitu gentium ad fidem sine lege, nempe miraculis, quibus Deus hanc suam voluntatem declaravit.

QUÆSTIO LX.

Quibus tandem miraculis declaravit Deus voluntatem suam de sede Petri?

RESPONSIO.

PRIMUM quidem illo miraculo, quo sanctus ille vir, idemque doctissimus, atque maximus, fidei, & gratiæ Dei prædicator, se in fide ecclesiæ Romanæ maxime confirmatum scribit, cum, repetitis jam inde a Petri morte usque ad suam ætatem urbis episcopis, perpetua tot sæculorum serie succedentibus, quibus sæculis ecclesia partim ab infidelibus gravissime fuit vexata, intelligeret, ceteris omnibus aliarum ecclesiarum episcopis sæpius deficientibus, Petri successores non Iren. idem
modo nunquam a fide defecisse, quamvis omnibus asserit.
satanæ artibus tentati fuissent, sed ceteras ecclesias, in fide vacillantes, semper confirmasse. Hoc quidem, ut maximo Dei providentiæ miraculo, divus Augustinus scribit se in Romanæ ecclesiæ fide retentum esse, atque confirmatum. Quod profecto ejusmodi est, ut, quo magis quis secum consideret illorum temporum gravissimas ecclesiæ perturbationes, tanquam navi periculosissimo tempestatis genere per tot annos jactatæ, &, quibus confirmantibus in fide controversiæ omnes, tanquam tempestates sedatæ semper fuerint, animadvertat, hoc certius videat, in Petri successoribus uberius Luc. 22.
impletum fuisse quod Petro Christus promisit, quam in ipsius Petri persona. Quod enim dixit Christus ad Petrum: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: tu autem aliquando conversus confirma fratres tuos*: etsi post effusum Spiritum sanctum hæc Matth. 26.
promissio eam vim habuit, ut Petri fides nihil unquam titubarit, tamen post hæc verba cum dominum suum abjuraret, cum non satis adhuc in fide firmum fuisse dicere possumus, nec vero multum laborasse post acceptum Spiritum sanctum in confirmandis fratribus in fide. Qui omnes tum per eumdem spiritum, communiter illis datum, confirmati fuerunt. Vel, si dicere volumus, ab eo etiam in concilio Hierosolymitano, sublata illa de fide, & lege controversia, maxime fratres confirmatos fuisse: tamen, si quis comparet perturbationes ecclesiarum, quibus multorum sæculorum continuatis ætatibus omnes ab hæreticis, satana cribrante, vexatæ sunt: & simul consideret, quo pacto a Petri successoribus fides semper sit confirmata: clarissime videbit, non minus verba promissionis de firmitate fidei ad Petri successores, quam ad ipsummet Petrum pertinuisse, ejusdem certe vim in illis illustrius esse patefactam, & Romanæ urbis episcopos præcipue illo promisso fuisse comprehensos, atque in eodem illam urbem significatam, ubi firmam sedem fides Petri esset habitura.

QUÆSTIO LXI.

An alia miracula afferri possunt, quæ hoc idem confirment?

RESPONSIO.

PLURA quidem: illud vero maxime est insigne, quod ex Hegesippi, antiquissimi scripto- Hegesippus
ris, & temporibus apostolorum vicini, historia, lib. 3. c. 2.
D. Ambrosio interprete, didicimus. Scribit enim, Petrum, Neronis sævitiam declinantem, idque hortatu fratrum de urbe relinquenda, ubi jam Chri-

A Christi pastoris vicario munere fungi cœperat, cogitasse, atque adeo jam ad ipsam portam in fuga progressum, cum ei Christus ea forma occurrit, qua solent peregrini ad urbem adventantes: ad cujus aspectum Petrum primum obstupefactum, ut se paululum collegit, ipsum interrogasse, Domine, quo vadis? Dominum, vero respondisse, venio Romam iterum crucifigi. Quo responso Petrum admonitum, fugam repressisse, & in urbem revertisse. Agnovisse enim ex eo domini voluntatem, cum de genere mortis, quo eum secuturus esset, tum etiam de loco, in quo per mortem ipsum dominum esset clarificaturus. Nec vero mysterio vacare, quod Romæ Petrus martyrii coronam tulerit, vel illud declarat, quod Hierosolymis eamdem accipere Christus eum non permisit: verum, ut illic cum morti adjudicatus esset ab Herode, atque in carcerem conjectus, viam ei ad fugam patefecit, liberans eum per angelum suum e manu Herodis, atque ex omni expectatione populi Judæorum, sic, Roma ne fugeret, per se ipse viam ei interclusit: ut, palmam martyrii in principe gentium civitate accipiens, sedem etiam verbi in eadem constitueret. Et sane de Paulo scriptum est in actis, ei Christum dixisse: *Oportet te & Romæ testificari de me*. Ut autem Christus ipse, cum adhuc in terris versaretur, admonentibus quibusdam, ut caveret sibi ab Herode, quod vellet eum interficere, respondit, *Non capit, prophetam extra Hierosolymam perire*: in hoc significans eum, qui venerat, ut legem, & prophetas impleret, non alio in loco, quam Hierosolymis, ubi tum cathedra legis, & prophetarum erat, vitam finiturum. Sic etiam, cum Petrum, licet captum ab Herode, & in carcerem inclusum, Hierosolymis vitam finire non permiserit, & Romæ finire voluerit, in eo sane videtur Romam cathedram evangelii vicario suo futuram satis significasse. Per mortem enim auctoritas cathedræ est constituta, & confirmata. Mors enim, pro Christi præsertim nomine suscepta, in omnibus sanctis omnia gloriosa, quæ de illis prædicantur, confirmat, sic ut, quæ martyria nominantur, natalitia simul sanctorum nominentur. Et ideo etiam Christus eodem in loco, ubi apud Joannem in evangelio cathedram docendi Petro commendavit, dicens: & ter idem repetens: *Pasce oves meas*: statim subjungit, quæ ad mortem ejus pertinent, *Amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius cinget te, & ducet quo non vis*: in hoc significans, ut interpretatur evangelista, *qua morte esset Deum clarificaturus*. Hæc vero, quæ tum dixit Christus, a Petro non satis percepta in hoc miraculo, cum e fuga eum revocavit, omnia videntur & repetita, & explicata, maxime vero quod Christus in eo loco subjungit, *Sequere me*. Secutus est enim tum Christum maxime Petrus, cum, eo dicente se in urbem venire, ut iterum crucifigeretur, fugam reprimens ipse in urbem rediit, crucique est affixus. Cum autem hæc senior jam factus pateretur, eum ductum esse quo minime vellet, & ab alio cinctum, eidemque ab aliis manus extensas fuisse, plane constat.

Act. 12. — Act. 23. — Luc. 13. — Joan. 21.

Itaque omnium illorum Christi verborum sententiam, quæ primum Petro dicta quasi ænigmata videbantur, eventus rei clarissimam reddidit, & Petri cathedram Romæ Christi voluntate positam perspicue ostendit: id quod magis etiam confirmant, quæ in ejusdem verbis episcopis, Petri successoribus, mirabiliter eadem divina providentia Christus effecit, cum illis omnia, quæ Petro magnifica promiserat, modo quodam magis illustri præstaret, quam ipsi Petro sunt præstita: eamdemque hanc illorum sedem, quæ Petri cathedra appellatur, supra solium omnium imperatorum, & supra tribunalia omnium principum mundi in oculis omnium sublatam, quasi suo loco positam, collocaret.

QUÆSTIO LXII.

Quæ fuere tandem illa, quæ Petro a Christo promissa, illustriori modo successoribus ejus, quam ipsi Petro, sunt præstita?

RESPONSIO.

PLURA quidem Petro Christus promisit, omniaque magnifica, & quæ vicariam illam Christi potestatem maxime significarent: quorum aliqua supra recitavimus: in quibus illa fuere maxima, quod ei claves regni cœlorum cum potestate solvendi & ligandi eminenter sint traditæ; quod ipse conversus, conversurus esset fratres suos: quod eidem munus pascendi tam oves, quam agnos, in promissione sit mandatum: quod, cum a piscandi arte abduceretur, illud in promissis habuerit, *Ex hoc eris homines capiens*. Hæc vero omnia in Romanæ urbis episcopis, illustriore etiam modo, magisque admirando, quam in ipso Petro, impleta, eos plane veros Petri successores, & sedem Romanam veram Petri cathedram, divina voluntate constitutam, maxime confirmant. Quod vero ad illud ultimum promissum attinet, cum Petro Christus dixit: *Ex hoc eris homines capiens*, quod sane omnia complectitur, si vel Silvestri solius, Romanæ urbis episcopi, acta spectemus: quis non videt, majore cum miraculo homines ab eo captos, & ad fidem perductos, quam ab ipso Petro ullæ historiæ tradant?

Matth. 16. — Luc. 22. — Joan. 21. — Luc. 5.

QUÆSTIO LXIII.

Quo tandem modo id factum intelligis?

RESPONSIO.

HOC sane modo: quia, quos Petrus, quos etiam Paulus cepit, tales erant, quales scriptura commemorat: de quibus Paulus ipse, prædam suam explicans, sic ad Corinthios scribit: *Fratres, videte vocationem vestram: quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*, &c. Qui vero ab episcopo Romano Silvestro capti fuerunt, aliud erat genus hominum: quod quidem captum Dei in Christo potentiam multo magis declarat.

1. Cor. 1.

QUÆSTIO LXIV.

Quod tandem illud genus hominum fuit?

RESPONSIO.

IDEM sane, quod Christus significavit, cum dixit: *facilius esse camelum per foramen acus introire, quam divitem, in regnum cœlorum*. Quo dicto cum valde perculsos discipulorum animos cerneret, ut subsequens eorum interrogatio declarat: statim enim eum interrogarunt, *Quis ergo salvus esse poterit*? Sic eis Christus respondit apud homines id quidem impossibile esse, apud Deum vero omnia esse possibilia: in hoc plane indicans, eximiam quamdam Dei potentiam ostendi, cum dives aliquis ad fidem convertitur. Quod si divites non sine eximia quadam Dei potentia convertuntur: quanto

Matth. 19.

to major potentia Dei ostenditur, cum ipsos divitum principes, ipsos reges, & imperatores ad fidem conversos videmus? Quæ Dei potentia incepit se primum ostendere in Silvestro, pontifice Romano, majore quidem cum miraculo, quam in ulla hominum piscatione a Petro facta. Immo, quod ad Petrum attinet, ne unum quidem ex hoc hominum genere piscando ab ipso unquam captum fuisse hamo verbi, memoriæ proditum est. Si vero magni miraculi loco narratur, quod de Petro & sociis ejus piscatoribus apud Joannem est scriptum, eos, cum frustra in piscando noctem, nulla capta præda, consumpsissent, ad verbum Christi, primo mane se illis ostendentis, & in dexteram rete eos projicere jubentis, tantam piscium multitudinem cepisse, ut jam non possent illud trahere præ multitudine piscium: si illud item quod eodem loco admirabilem Dei potentiam notans, adjungit evangelista, Petro trahente rete plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus, id scissum non esse: hæc quidem videntur quasi typus quidam piscationis Silvestri, Petri successoris: qui re vera sic rete apostolicum in dextram navigii jecisse videtur, Christo jubente, ut omnes superiores pontifices, quod ad capiendos magnos illos pisces attinet, qui magni homines sunt, quasi nocte frustra piscando laborasse videantur. Ut enim maxime laborarint, nullos tamen ceperunt. Silvester autem, ad Christi vocem in virtute ejus verbi rete in dexteram jacto, magnum illum Constantinum cepit: & cum eo non centum dumtaxat quinquaginta tres, sed chiliades magnorum hominum, tanquam magnorum piscium, cepit, atque e turbulento & naufrago hujus mundi pelago ad terram traxit. Nec vero tam insigne miraculum fuit, quod verbi Christi potentiam declararet, Constantinum in rete fide inclusum, & captum cum tot magnis viris fuisse, quam quod captus e rete non statim exilierit, & quod fidem, tanquam rete, tot magni pisces non disciderint, ac diruperint. Non minus enim admirabilem Christi potentiam fuisse intelligimus in retinendo Constantino, & reliquis simul cum eo per verbum fidei captis, quam in ipso primum capiendo, in quo Christus ostendit magnam illam virtutem verbi, quam vicario suo, Petri successori dedit, per quam in fide ut capti, sic retenti magni isti viri, tanquam magni pisces, fuerunt.

Joann. 21.

A B C D (marginal letters)

QUÆSTIO LXV.

Quam ob causam dicis, majus miraculum fuisse in retinendo Constantino in fide quam in eodem per verbum fidei capiendo?

RESPONSIO.

Ob hanc sane, quod, qui socii, & adjutores ipsi Silvestro, Petri successori, & Christi vicario, ad Constantinum in fide & caritate retinendum esse debuissent, iidem ante ejus oculos quasi naufragium ipsius fidei, & caritatis fecisse visi sunt. Ii vero fuerunt reliqui episcopi, piscatores hominum, quos Petri successor adjutores sibi, & socios accersiverat. Cum enim duo sint, quæ maxime homines intra ecclesiæ rete inclusos retineant, fides & caritas, ex quibus rete ipsum episcoporum, quo homines capiuntur, est confectum: cum ipsi piscatores hoc sibi rete a manibus elabi permiserint, se ipsos simul in mare projicientes, quid de præda jam sperari potest? Hoc vero factum in concilio Nicæno legimus. In quo Silvestor, Petri successor, Constantinum cum ceteris magnis viris, quasi magnis piscibus, in hoc rete fidei & amoris inclusum, ad terram e fluctibus mundi trahens, ad hoc opus quasi adjutores ceteros episcopos, ut facilius traheret, accersivisset: hic primum tanta contentio inter ipsos episcopos est exorta cum de fide, tum privatis etiam de causis, ut prorsus hoc rete fidei, & caritatis e manibus piscatorum elapsum appareret. Quare, si præda simul elapsa fuisset, quid mirum, quod si unus tantam vim ad retinendum habuit, ut simul prædam ad terram trahere potuerit, quod majus miraculum dici potest?

Sed, ut apertis verbis dicamus, quid mirabilius, quam quod ipse Constantinus, adhuc in fide recens, cum tantam de præcipuo capite sententiarum varietatem inter ipsos episcopos, præcipuos verbi fidei prædicatores, videret, eosque ex mutuis querelis vacuos caritate facile judicaret, non vel fidem rejecerit, vel, si illam ex dono Dei se habere probarit, homines saltem, qui hujus prædicatores essent, caritate vacuos cernens, non contempserit. Cum vero neutrum eum fecisse constet, quippe qui in fide constans, homines ipsos propter mutuas eorum contentiones non modo non contempsit, sed dignam materiam ad suam simul fidem, & caritatem exercendam, atque declarandam, judicavit: quis non in hoc agnoscat potentiam virtutis Dei in Silvestro, successore Petri, ad Constantinum in terram, salvo ipso rete, trahendum, cum non solum ipse neophytus in tam validis contentionibus, tanquam ventis agitatus, non defecerit, sed sua fide, & caritate reliquos omnes confirmarit, ab illius scilicet successore confirmatus, pro cujus fide ne deficeret, dominus oravit? Hic vero, id est, in illo concilio Nicæno, in quo Constantini fides explicata simul est, & confirmata, dicere possumus, lapidem illum reprobatum ab hominibus, præcipue vero ab Regibus rejectum in caput anguli, a Deo fuisse electum, atque erectum, eique locum suum supra omnium principum, & regum terræ, atque imperatorum tribunalia sublimiorem datum: quod factum intelligimus, cum Petri cathedræ gloriam Deus per Constantinum illustravit. Hæc autem quo modo se habeant, clarius, ut spero, in sequentibus exponemus. Psal. 117.

QUÆSTIO LXVI.

Quid tandem sibi vult, quod dixisti, petram ab hominibus reprobatam, in concilio Nicæno primum in caput anguli electam fuisse? An non statim a Christi resurrectione aliquot sæculis ante Nicænum concilium id factum fuit? an non Christi verba illa, quæ prima post resurrectionem cum discipulis habuit, hoc declarant? Cum dicit, data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Matth. 28. *Hoc enim mors Christi effecit; qua de re loquens apostolus ait:* Quia fuit obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis, ideo Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. *Quod ergo ad tantum honorem addere Nicænum concilium potuit?* Philip. 2.

E

RE-

RESPONSIO.

NIHIL prorsus. Nec vero ullum concilium, quamvis sanctum, nec ulla hominum decreta, quamvis justa, & pia, ad Christi honorem qui coram Deo semper splendet, quidquam vel addere possunt, vel detrahere: sed in oculis hominum magis minusve eumdem possunt declarare, & illustrare. Quo magis vero is illustratur in oculis hominum, hoc clarius homines fontem vident æternæ suæ salutis. Quamobrem Christus, suorum salutem patri commendans his verbis eum precatur: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut, ubi sum ego, illi sint, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, qui dilexisti me ante constitutionem mundi*. Quod ergo diximus, petram ab hominibus reprobatam, in caput anguli erectam primum fuisse in concilio Nicæno, hoc sic intelligimus, tum primum in conspectu omnium gentium id declaratum fuisse, quod statim a resurrectione Christi in conspectu angelorum & paucorum testium præordinatorum factum fuit, & cognitum. Nec enim ante illud tempus dicere possumus, petram illam in caput anguli prorsus in oculis hominum erectam fuisse, quamdiu ipsa gentium capita, ipsi reges & imperatores terræ non modo Christum, tanquam caput suum, non agnoverunt, sed ipsum ubique oppugnarunt, simul cum gentibus contra eum, & ejus legem, ac discipulos fremuerunt, dicentes: *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum*. Hoc vero non solum impie dixerunt omnia gentium capita jam inde a Christi morte usque ad Constantinum ad fidem conversum, sed crudeliter, nefarieque patrarunt, ipsos Christi servos, tot annorum perpetuo cursu, persequendo, omnique suppliciorum, & mortis genere afficiendo. Quare, cum Constantinus primus fuerit, qui hunc gentium fremitum sua auctoritate, & exemplo compescuit, qui Christum non solum ut prophetam magnum, sed ut verum Deum agnovit fascesque imperii ei, tanquam domino, & Deo suo, summisit: (hoc enim eum fecisse in concilio Nicæno, acta ipsius concilii declarant) hic primum lapidem illum, ab ædificantibus reprobatum, in caput anguli spectantibus gentibus, & nationibus, erectum fuisse, dicere possumus, & tum primum in possessionem promissæ a Deo Patre hæreditatis, de qua est scriptum apud prophetam: postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: Christum pervenisse cum ipsa capita gentium dominos appellabant, in possessionem, tanquam servos fugitivos, e fuga retractos, recepit. Cum vero fructum hujus possessionis Christus ipse experientia docet, Romanis pontificibus, Petri successoribus, dederit per quorum ministerium hanc hæreditatem est adeptus: cum omnia, quæ apud prophetas de gentium obedientia erga Christum, & ecclesiam vaticinantes, sunt scripta de earum muneribus, & donariis: quæ ad hanc ipsam obedientiam & servitutem declarandam oblaturæ essent, in Romana ecclesia perfecta esse videamus, ad cujus pontifices, tanquam ad Christi vicarios, tot sæculorum serie gentes undique confluere solitæ sint, sive quid cum Deo agendum sit, sive cum proximo: in his, quæ ad pietatem pertinent, illorum tribunal tanquam supremum in terris tribunal, & Christi ipsius tribunal agnoscentes: quid hic aliter dicere possumus, quam quod res

Joann. 17. Luc. 24. Joan. 20. Mar. 26. Act. 10. Psal. 2. Psal. 2. Isaia. 60. Psal. 44. & 61.

A ipsa loquitur, in sede Romana primum conspectam esse Christi gloriam apud gentes? In ea completum esse, quod Isaias, prærogativam hujus ecclesiæ explicans, futurum prædixit his verbis: *Super te autem orietur dominus, & gloria ejus in te videbitur, & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui*. Hæc enim magnifica promissa, quæ in aliis ecclesiis persoluta non videmus, ecclesiæ autem Romanæ clarissime, & abunde præstita sunt, quid aliud ostendunt, quam hanc sedem voluntate Dei esse constitutam: in qua quidquid honoris gentes, & omne genus hominum, quidquid obedientiæ filio suo præstituræ essent, in oculis omnium conspiceretur, ac plene intelligeretur, omnem potestatem cum in cœlo, tum in terra Christo fuisse B datam propter obedientiam mortis in cruce exhibitam? Quod enim Romanæ sedis episcopis tributum fuit, non illis quidem, sed Petro tributum fuit. Nec vero Petro hoc tributum fuit: nisi quatenus vicarium Christi locum Petrum tenere noverant. Quod autem vicario honoris tribuitur, non illi, sed ei, cujus personam gerit, tribui satis constat: ut hoc etiam constat, cum, domini absentis voluntate, honores domini servo tribuuntur, in hoc quidem ab ipso domino servum illum vicarium suum esse constitutum. Domini vero voluntatem fuisse, ut Petri successoribus ii honores externi tribuerentur, qui sibi in terris debebantur, magis declarabimus, post- C quam aliqua prophetarum oracula recensuerimus, quæ de futura Christi, & ecclesiæ gloria inter gentes, multis ante sæculis scripta sunt, quam Roma jugum Christi suscepisse, & , eadem, quo pacto in ipsa Romana ecclesia, & in ejus episcopis tandem perfecta fuerint, ostenderimus.

Isaia 60.

QUÆSTIO LXVII.

Quænam sunt hæc prophetarum oracula?

RESPONSIO.

PLURA quidem passim in prophetarum scri- D ptis inveniuntur, quæ gloriam Christi & ecclesiæ inter gentes futuram prædicant. Nos vero ea tantum, quæ apud prophetam Isaiam leguntur, proferemus, qui clarius ceteris, & distinctius, non solum quæ ad gloriam Christi in terris pertinent, describit, sed etiam, quæ ad afflictiones, quas semper præponit, & quæ se mutuo semper consequuntur, invicem conjungit. Hæc autem quamvis ad Christum ipsum, unicum caput, & ad universam ecclesiam, quæ est corpus ejus, pertineant: tamen, si illustrius, & eminentius in Romana ecclesia, quam in aliis, cum ea, quæ ad afflictiones, tum vero quæ ad gloriam pertinent, impleta esse constet: eadem profecto illam in universa ecclesia capitis vicarii E rationem, & auctoritatem obtinere perspicue declarant: hujus vero generis sunt, quæ de gentium primum, & regum conversione, & obedientia futura, ex eodem propheta paulo ante recitavimus, cum dicit: *Ecce tenebræ operient gentes, & caligo populos: super te autem orietur dominus, & gloria ejus in te videbitur, & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui*. Hæc autem quis legens, si oculos simul, & aures ad ea convertat, quæ vel in Romana ecclesia viderit, vel de illius actis scripta legerit, aut acceperit, non statim agnoscat in illa perfecta esse ad verbum omnia quæ hic Isaias tot ante

Isaia. 60.

sæcu-

sæculis futura prædixit? Quæ in nulla alia ecclesia conspici possunt, ne in ipsa quidem, Hierosolymitana, de qua nominatim loqui propheta videtur: nec vero non vera sunt omnia, si ad Hierosolymitanam ecclesiam referantur, verum non ad illam, cujus lapides & structuras Christus videns flevit, cum diceret: *Veniet tempus, cum non relinquent in te lapidem super lapidem*, &c. Nec vero etiam ad illam, quam Moyses cathedram postea Hierosolymis positam gubernabat, sed ad eam, quæ vivis ex lapidibus structa crevit in templum domini, quæ a Spiritu sancto est gubernata. Nam quia Hierosolymis ædificata fuit Christi Spiritu ecclesia, hæc Romam per Petrum & Paulum apostolos est translata. Hi enim principes Hierosolymitanæ ecclesiæ Romam cathedram suam transferentes, eo simul omnem gloriam Hierosolymitanæ ecclesiæ promissam transtulerunt. Quibus recte illud prophetæ accommodari potest: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram*. Filii enim Hierosolymitanæ ecclesiæ principes super omnem terram constituti sunt, cum, relicta paterna urbe, & paternis traditionibus, ac ritibus, quæ in Christo finem habuerunt, per Christi virtutem Romanos ipsos, rerum dominos jugo fidei ad Christi gloriam subjecerunt. Hanc vero illi gloriosam victoriam non statim sunt consecuti, sed multa ante passi, & per aliquot sæcula omni genere calamitatum, & contumeliarum ab ipsis principibus. Sic enim ad hanc gloriam inter gentes pervenit Romana ecclesia, ut Christus ad suam, qui, multa primum passus, ascendit in gloriam patris. Ita ecclesiæ Romanæ rectores cum plus malorum habuissent ceteris omnibus ecclesiarum rectoribus, quo propius aberant ab ipsis afflictionum fontibus, Romanis scilicet imperatoribus, quorum edictis omni genere calamitatum ecclesiæ premebantur, tandem ad Christi gloriam in terris pervenerunt, ut in omnibus Deus ostenderet, eos fuisse veros filii sui vicarios. Sic enim per trecentos fere annos continuos a Petri morte usque ad Constantinum imperatorem ab ipsis imperatoribus sunt vexati, ut tot annorum spatio, cui numquam deessent, qui Petri cathedram perpetua serie succedentes, regerent, vix tres numerari possint, qui sua morte interierint, sed omnes ab imperatoribus sint interfecti. Nec tamen interim sine victoria fuerunt: verum in mediis afflictionibus multos populos, in hisque multos Romanos vicerunt, sic ut in ipsa urbe Roma cathedram etiam suam ponerent. Sed obscura adhuc gentibus victoriæ gloria, & apud majorem civium partem ignobilis, & contempta hæc cathedra fuit: quam Deus tandem ad honorem filii sui primum in victoria Silvestri de Constantino, deinde posterioribus sæculis sic ornavit, atque illustravit, ut, quæ vetus Hierusalem de iis, quæ ad gloriam, & divitias mundi pertinerent a prophetis promissa expectabat (& consecutura quidem erat, si in obedientia, & fide permansisset, ad hanc enim refert Isaias omnia sua vaticinia, quæ magnifica illa promissa continebant) hæc omnia ad Romanam ecclesiam, ejus filiam, in fine fundatam, matre propter infidelitatem exhæredata, aperte constet esse translata, eidemque donata. Hæc vero nunc ipsa Isaiæ verba, quæ recitabimus, magis explicabunt, & confirmabunt, si res verbis comparentur, & ad rerum normam, quas omnes gentes in Romana ecclesia multis sæculis viderunt, ipsa verba examinentur.

Luc. 19. Matth. 23. Ephes. 2. Ephes. 2. Psal. 44. Luc. 24. Isaia. 60.

A B C D E

QUÆSTIO LXVIII.

Quaenam sunt illa, quæ vetus Hierosolyma expectabat per prophetam Isaiam ecclesiæ sub nomine Hierusalem prædicata, & promissa, in quibus, Romana ecclesia, privata omni hæreditario jure Hierosolymitana, hæres permansit?

RESPONSIO.

Plura quidem sunt, ut supra diximus: nos vero ea sic pauca contrahere possumus, si benedictiones interiores, & spirituales (ut more ecclesiæ loquamur) simul cum externis & carnalibus benedictionibus conjungamus, utraque enim Hierosolymitanæ ecclesiæ sunt promissa, quæ quia, spretis spiritualibus benedictionibus, corporales solas mente, & voluntate sequebatur, utrisque simul privata fuit. Romana vero quia spiritales sibi tantum proponebat, utrisque abundavit. Sed hæc ordine quodam, & eodem quem servat propheta, examinantes persequuntur: ut videamus, quo pacto, quæ ecclesiæ, & populo Israel sub nomine Hierusalem promissa olim fuerunt, in ecclesia Romana tandem gentibus sint persoluta.

QUÆSTIO LXIX.

Quidnam primum locum in illis promissis obtinet?

RESPONSIO.

Hoc sane, quod nomine fœderis appellatur apud prophetam, cum dicit in persona Dei: *Hoc fœdus meum cum eis, dicit dominus, spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo*. Hic enim spiritus est fundamentum omnium promissorum, est vero spiritus fidei, quem dicit apostolus communem sibi fuisse cum antiquis patribus, cum ait: *Habentes autem eumdem spiritum fidei, credimus: propter quod & loquimur*. Loquitur autem verbum, quod posuit Deus in ore ejus: quod non est verbum literæ, quale fuit veteris Hierusalem, sed *verbum spiritus*, quod, inquit idem propheta, *non recedet de ore tuo, & de ore seminis tui, a modo usque in sempiternum*.

Isaia 59. 2. Cor 8. Isaia 59.

Est vero idem verbum, pro quo Christus, ecclesiæ suæ vicarium pastorem alloquens, dicit se orasse, ne deficeret. Hoc ergo primum est in promissis, quod præcipue persolutum esse in Romana ecclesia, lumen, quod per ipsam ceteræ ecclesiæ consecutæ sunt, atque illius perseveratio in fide satis declarat. Sequuntur enim statim in propheta post hoc in promissum verba Dei ad Hierusalem: *Surge: illuminare, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est: quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur dominus, & gloria ejus in te videbitur*. Deinde quia cum hoc spiritu fide est conjunctus spiritus dilectionis, qui est maxime prolificus, statim adjungitur in promissis, *Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Tunc videbis, & affluens: & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conversa ad te fuerit multitudo maris, & fortitudo gentium venerit tibi*, &c. Hoc ergo promissum numerosæ prolis conjunctum est cum priori, post quod quasi ultimo loco sequitur. *Adducam filios tuos de longe, argentum eorum, & au-*

Luc. 22. Isaia 60.

& aurum eorum cum eis, nomini domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificavit te. A

Hic vero si quæramus, quem propheta alloquitur, quam ecclesiam appellet, cum dicit, *Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt: venerunt tibi*, &c. Hic res ipsa, eventus rerum sic pro Romana ecclesia respondebit, ut non alia interpretatione opus sit, omnes enim, qui vel ad successum rerum in Romana ecclesia respicere velint, statim hæc omnia ei cumulate præstita videbunt, ac persoluta. Nec enim ulla majorem spiritum fidei habuit, nec firmius in fide perstitit: nulla plures filios per verbum genuit, aluit, confirmavit: nulla rursus majores opes, majores honores adepta est. Nec enim ulla unquam ecclesia ad hunc honoris gradum ascendit, B ut de ea dici possit, quod sequitur in promissis apud prophetam: *Gens & regnum, quæ non servierit tibi, peribit*. Quam vere autem hoc dicatur de ecclesia Romana, consensus regnorum, & gentium, ad ejus obedientiam salutis suæ causa certatim olim accedentium, satis ostendit. Quo vero eodem loco additur. *Et venient ad te curvi filii eorum, qui te humiliaverunt, & adorabunt vestigia pedum tuorum*: quam multis ante sæculis in ecclesia hoc vidimus, quod etiam nunc videmus, nempe filios regum, & imperatorum, quorum majores olim omnibus modis eam vexarunt, curvos, & venerabundos ad osculum pedum Romanorum pontificum, Petri successorum, accedere? Quo pacto autem hæc eadem ecclesia & mamillis regum sit lactata, & lacte gen- C tium nutrita, quæ sequuntur in verbis prophetæ, divitiæ, & opes in ipsam voluntaria oblatione principum, & populorum congestæ, satis declarant. Hæc vero nunc satis sint dicta, ut cum oraculis prophetarum, tum vero testimonio eventus rerum concludamus, ecclesiam Romanam voluntate Dei principem, & matrem ecclesiam esse constitutam, in qua in conspectu omnium gentium gloria filii ejus in terris conspiceretur, & quæ eumdem locum in novo populo, ex omni genere hominum congregato, teneret, quem tenuit, Hierosolyma in veteri, qui ex una tantum natione constabat: id est, ut caput omnium aliarum ecclesiarum existeret, ipsique Hierosolymitanæ civitati in hæreditate promissorum succederet, atque eamdem appellationem haberet, quam olim ea sibi soli vindicavit: quam significat Isaias, cum dicit, *Et vocabit civitatem domini Sion sancti Israel*.

QUÆSTIO LXX.

An, si eumdem apud novum populum locum Romana ecclesia obtinet, quem apud veterem Hierosolyma obtinuit, etiam ne illam unicum locum, quo populus conveniret ad adorandum, a Deo electam dicemus? talem enim a Judæis, & veteri populo Hierosolymitanam civitatem habitam fuisse constat.

RESPONSIO.

Joan. 4. MINIME id quidem. Venit enim hora, inquit ipse Christus, a quo ut verum adorandi modum, & virtutem accepimus, quando non in monte hoc, Samariæ scilicet (ex opinione Samaritanorum loquens) neque Hierosolymis, ut putabant Judæi, pater adorabitur, *sed in spiritu, & in veritate*: quod tantumdem est dicere, remotis umbris, in veritatis luce, nullo certo præscripto loco. Adoratio enim, quæ certum sibi locum præscribit, adoratio est umbratilis, non vera, nec spiritualis, nec enim spiritus, qui nihil spectat in adorando præter eum, qui est ubique, & omnia implet, ullo certo loco includi potest, atque ideo hoc tempus veræ, & spiritualis adorationis prævidens spiritu propheta Malachias dicit in persona Dei: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda*, &c. Quare in hoc similem Romanam ecclesiam, quæ in luce, & super montem est posita Hierosolymitanæ, quæ umbra fuit fundata, dicere non possumus, verum in eo simillimam, quod ut ab ipso Hierosolymitana doctrina & modus umbratilis illius adorationis petebatur, quæ se tanquam magistram universo illi populo Dei præbebat, cum in cultu Dei docendo, qui illi tempori conveniebat, tum in corrigendis, atque castigandis iis, quæ ab ea forma, quæ in Moysis cathedra docebatur, discedebant: parem atque adeo majorem auctoritatem, (quanto scilicet majori in re versatur quæ omnem rationem veræ, & spiritualis adorationis complectitur) ecclesia Romana tenet: quam quidem auctoritatem tot jam sæcula in novo populo, per universum orbem dispersо, exercuit, ut rerum eventus jam inde ab eo tempore, quo Petri cathedra illic est posita, singulis sæculis declaravit, quibus tot hæreses, tot schismata, tot abusus in ritibus, & moribus ecclesiæ, ejusdem unius auctoritate sublata sunt, & vera doctrina una cum optima morum disciplina in ecclesia constituta: eamque ut magistram in omnibus, quæ ad religionem, & pietatem pertinent, omnia generalia concilia semper agnoverunt. Malach. 8.

QUÆSTIO LXXI.

An concilia ipsa generalia hanc prærogativam Romanæ ecclesiæ semper agnoverunt?

RESPONSIO.

ILLA quidem concilia, quorum acta rata, & D probata in ecclesia catholica fuerunt, ex quibus aliqua expressis etiam verbis hoc declararunt. Nulla autem sua acta rata unquam fore judicarunt, nisi eadem auctoritate Romanæ sedis essent confirmata. Quo nullum majus argumentum esse potest, omnia concilia tanquam principem sedem, & magistram, ac caput ecclesiarum Romanam ecclesiam semper agnovisse. Quamquam non illa quidem a conciliis auctoritatem suam se habere agnoscit, nec vero ab ullo populi consensu, aut principis voluntate, sed illam a Christo in Petri persona sibi primum promissam, deinde vero se in plenam ejus possessionem venisse tum, cum Petrus, postquam Romæ aliquot eam annos exercuisset, tandem fugam ex urbe parans, ut di- E ctum est, quasi cathedram alio translaturus, ne id faceret, a Christo est prohibitus, qui fugam ejus reprimens, eique in urbe moriendum fore significans cathedræ simul sedem firmam eodem in loco futuram declaravit: quam maxime confirmavit Pauli primum prædicatio in urbe, deinde martyrium eodem in loco, & die, quo Petrus est mortuus. Illum autem cum divina providentia non minore cum miraculo Hierosolymis ex insidiis Judæorum, & morte liberarit, quam Petrum e manu Herodis in dem urbe, nec vero passa sit, ut aut ibi, in Asia ubi quotidie se mori scripsit, vitam finiret, sed e tot Hegesip. lib. 3. c. 2. Hist. eccle-siast. lib. 2. cap. 13. Act. 12.

tot periculis, atque adeo præsenti morte eum toties liberarit, & eo reservarit, ut Romæ tandem martyrii coronam acciperet: in hoc quidem satis videtur significasse, in horum duorum conjuncta morte, quorum alter gentium apostolus, alter præputii dicebatur, eamdem utriusque populi, atque ita universi populi Dei futuram magistram ecclesiam, ad quam omnes, tanquam ad unam sedem apostolicam, convenirent: omnes autem ecclesias per orbem dispersas tanquam in unam coaluisse, quarum caput esset illa, quam capita apostolorum sua & doctrina, & morte fundarunt. Hanc vero Dei voluntatem, & consilium fuisse, ut hæc una caput esset, eventus postea rerum, tot regum, populorum, & conciliorum generalium sequentibus sæculis consensus certissimum testimonium omnibus non contentiosis dare potest. Atque hæc quidem hactenus, quæ sine verborum contentione auctoritatem Romanæ ecclesiæ, cum in universa ecclesia, tum in conciliis generalibus ostendant.

Qui autem modus fuerit hujus prærogativæ potestatis exercendæ, in exemplo Petri, qui concilio Hierosolymitano interfuit, & præfuit, ut potuimus, jam ostendimus. Hoc vero illud concilium fuisse intelligimus, ex quo cetera omnia exemplum, & formam capiant, ad quam omnia sua decreta dirigant. Nec enim in summa aliud continent posteriora concilia, quam vel explicationes immutabilis illius fidei regulæ, quam primum illud Hierosolymitanum concilium præscripsit, vel decreta caritatis, quæ nulla certa regula contineri potest, ut quæ omnia omnibus se facit. In ceteris autem conciliis, quod ad personas attinet, quæ judicandi partes habent, idem sane genus personarum interesse solet, quod in primo judicasse, & decidisse omnes controversias legimus, ita ut interpretationes, & simulacra quædam illius unius omnia posteriora concilia recte dici posse videantur.

QUÆSTIO LXXII.

An Nicænum concilium formam illam Hierosolymitani concilii servavit, & quod ad materiam attinet, & quod ad personas?

RESPONSIO.

EAMDEM prorsus. Quod enim præcipue tractatum fuit in Nicæno concilio, ad explicationem illius fidei pertinebat, quam Petrus in primo illo Hierosolymitano est professus. Nec vero aliam materiam consultandi habuerunt tria illa posteriora concilia, quæ una cum Nicæno a sano illo viro Gregorio, Petri successore, non minori in veneratione habebantur, quam ipsa quatuor evangelia, ut quæ ipsam evangelii summam explicarent, & summam fidei Petri, expositæ in Hierosolymitano concilio. Nec enim vel Nicænum, vel tria subsequentia concilia cum divinitatem Filii, & Spiritus, & utramque naturam perfectam in Filio explicarent, aliud explicabant, quam Petri fidem, in primo illo concilio expositam. Omnes autem de fide quæstiones, quæ consueto more ecclesiæ primum locum in materia conciliorum obtinent, huc semper spectant. Cetera vero, quæ vel in Nicæno concilio, vel in aliis sunt tractata, omnia pertinent ad disciplinam in ecclesia constituendam: quæ hunc finem habet, ut omnis confusio, quæ dissensionis est parens, vitetur, & ordo caritatis servetur, quod alterum est ex illis duobus, quibus diximus omne officium pastoris contineri, ut scilicet gregem ac-

A cubare faciat. Hoc vero pertinet ad verbum caritatis, quod in se omne genus canonum continet. Nec enim aliud sunt canones, quam regulæ quædam, disciplinam morum, & ordinis in ecclesia complectentes. Quæ omnia a Spiritu dilectionis ad ostensionem fidei proficiscuntur. Priores vero partes pastoris sunt eæ, quæ ad verbum fidei proprie pertinent, per quod grex in pascua introducitur. His porro duobus omnium conciliorum materiam contineri, eorum acta, & decreta perspicue declarant: quæ omnia exemplum & formam habent a primo illo concilio Hierosolymitano. Quod si in personis, quæ in illo interfuerunt, & in Nicæno, atque in posterioribus aliqua varietas videatur: tamen non tanta est, ut propterea
B negemus, primum illud tanquam exemplar posteriorum conciliorum nobis a Spiritu sancto fuisse propositum, quo, tanquam ad archetypum, respicere reliqua omnia deberent.

QUÆSTIO LXXIII.

Quodnam genus hominum est, quod in posterioribus conciliis interfuit, cujus in primo nulla habetur mentio?

RESPONSIO.

EST quidem illud genus hominum, quibus supra diximus difficillimum fuisse in regnum
C Dei ingressum: idque ex testimonio Christi confirmavimus, cum ait, *Facilius esse camelum introire per foramen acus, quam divitem in regnum cælorum.* Matth. 19. Nam si divites privati (de his enim tantum loquebatur tum Christus) tantam difficultatem ingrediendi inveniebant, quanto majorem hi divites inventuri erant, qui supremos magistratus gererent, circumfluentes non solum divitiis, sed honoribus, & voluptatibus, omnibus denique rebus, quæ hominem tumidum reddunt, & inflatum, ne per angustam fidei portam intrare possit? Quales sunt reges, imperatores, ac principes hujus mundi, qui aliquot sæculis post concilium Hierosolymitanum, vix ostium fidei apertum invenerunt, & ideo de illis in primo il-
D lo concilio nulla mentio est facta. Hoc vero magnum divinæ potentiæ in Christi nomine miraculum Petri successoribus, ut supra diximus, reservabatur, quod per manus Silvestri in Constantini conversione est ostensum. Nec enim minus miraculum hoc fuit, quam si leones, & ursos, aut tigrides habitare simul cum agnis videremus. Id quod futurum Isaias prædixit, de conversione principum hujus mundi vaticinatus, quos, suo loquendi more, ursos sæpe, & leones, ac pardos appellat, nominibus utens maxime eorum actiones exprimentes. Talibus enim revera extiterunt in gregem Dei fere omnes mundi principes, præcipue vero Cæsares, usque ad Constantini conversionem: in qua tam insigne
E editum est miraculum, ut, qui ante greges dissipaverant, & devoraverant, per Dei virtutem ad Christum conversi, ad tuendum ipsum gregem domini custodes efficerentur. Talem enim se præbuit Constantinus in Nicæna synodo, tales posteriores imperatores in posterioribus. Et hinc sane ortam dicimus varietatem personarum, quæ in primo, & in posterioribus conciliis invenitur. Quamquam quidem non hæc ejusmodi est, ut propterea formam mutatam dicamus, præsertim cum illi ipsi, qui cognoscendi controversias, decidendi, statuendi, ac componendi partes in primo concilio habue-

runt, semper easdem in sequentibus tenuerint. A Nec vero in ullo legitimo concilio unquam mutati sunt. In his enim posteriora primi illius exemplum semper sunt secuta. Imperatorum autem persona postea adjecta fuit sine ulla commutatione earum personarum, quæ in primo concilio interfuerunt, idque maximo divinæ potentiæ miraculo. Ac suum quidem locum, & munus a Deo in conciliis imperatores assignatum habent.

QUÆSTIO LXXIV.

Quod tandem hoc munus est?

RESPONSIO.

Ut Christi, filii Dei, vicarias partes gerant. Hoc enim munus imperatoribus, Christi fidem professis, Deus ipse pater assignavit.

QUÆSTIO LXXV.

Quo modo Cæsares in conciliis generalibus Christi vicarias partes agere, idque Deo ipso jubente, dicis: si, easdem proprias Romani pontificis esse, omnia, quæ hactenus de ejus auctoritate in ecclesia dixisti, confirmant, consentientibus cum scripturis, tum miraculis, quibus suam Deus hac in re voluntatem declaravit?

RESPONSIO.

Non quidem sic proprium dicimus Romani pontificis, vicarias Christi partes, in conciliis agere, ut omnes ipse Christi partes in ecclesia occupet, nullas aliis relinquat. Imo, cum nullus sit in ecclesia, qui non aliquod sibi munus a Deo assignatum habeat (nec enim membra otiosa in ea Deus constituit) quatenus quisque in suo munere quidquid facit, ad honorem Dei refert (nemo autem in suo quidquam, sed omnes in nomine domini omnia agunt: hoc enim Christiana regula decet) eatenus Christi domini vicarias partes, cujus virtute omnia, quæcumque Deo patri sunt grata, peraguntur, eum gerere recte dicemus. Ita pontifex quidem Romanus ut caput sacerdotale, vicarias Christi, veri capitis, partes gerit, reliqui vero, ut reliqua membra. At Cæsarem, ut caput regale, Christi etiam vicarias partes agere, recte dicere possumus. Nec enim simplex potestas Christo fuit data: sed ut sacerdos, sic etiam rex & dicebatur, & erat. Rex quidem ab initio fuit, ut Dei filius: ut hominem autem se utramque potestatem accepisse post victoriam de morte, ipsemet testatur statim post resurre-
Matth. 28. ctionem, cum de se dicit: *Omnis mihi potestas tradita est in cœlo, & in terra.* In utraque ergo potestate quin suos Christus vicarios habeat, dubitare non possumus: vicarias autem Christi regis partes in conciliis generalibus ad Cæsarem pertinere dicimus.

QUÆSTIO LXXVI.

Quasnam intelligis esse hujusmodi partes?

RESPONSIO.

Eas quidem, quas Christus ipse dum in terris versaretur, satis significavit, cum disci-
Lucæ 22. pulos suos, quos principes super omnem terram ipse rex regum, & dominus dominantium constituerat, sine sacculo, & pera, ac sine ullo humano præsidio mittens, sola auctoritate regia perfecit, ne quid illis, quod ad vitam sustinendam pertinebat, deesset, sicut eorum ad ipsum responsio declarat, cum ab illis quæreret: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, numquid aliquid vobis defuit?* Responderunt enim, *Nihil*. Hic ergo Christus satis se regem etiam terræ ostendit, magis vero, cum populum, se in solitudinem sequentem, & inopia cibi laborantem, non passus est domum inanem redire, sed saturum dimisit: tum vero maxime, cum suos discipulos, calumniis aliorum, & injuriis, atque violentiæ obnoxios, tanquam pusillum gregem, ut ipse eos appellat, ab omnibus his, quamdiu cum illis ut dominus & rex eorum versaretur, semper defendit. Lucæ 12.
B In extremo autem vitæ actu, cum ad peragendas sacerdotis partes ipse se, ut agnus ad aram duci pateretur, tamen non sic oblitus est regiæ suæ potestatis, ut non saluti suorum prospiceret. Hanc enim potestatem tum ostendit, cum iis, qui ad se comprehendendum venerant, dixit: *Sinite hos abire*: sicque, ut incolumes dimitterentur, effecit. Quod ergo Christus humanis Joan. 18. suorum necessitatibus, quod existimationi, quod saluti prospexit, qui omnes erant sacerdotes domini, in eos sane ipse regiam suam potestatem declarans, exemplum omnibus regibus dedit, quo pacto erga sacerdotes domini cum in conciliis generalibus, tum extra concilia se gerere debeant.

Has vero partes Constantinus magnus maxi-
C me expressit: qui tales Christi sacerdotes invenit, quales Christo in terris versante, fuerunt, tanquam oves inter lupos. Inter medios enim hostes, ab omni humana ope, & præsidio nudos, indigentia oppressos, & omnium calumniis atque injuriis obnoxios invenit, quos ipse, pro imperatoria potestate, vicarias unici imperatoris partes gerens, his omnibus malis non solum liberavit, sed dignum sacerdotibus Dei locum, & auctoritatem eis dedit. Idemque, quænam essent partes imperatoris, vices Christi gerentis, in conciliis generalibus, maxime in concilio Nicæno declaravit: non tam quidem, cum necessitatibus sacerdotum abunde subveniret, & saluti eorum, atque incolumitati prospiceret, quæ
D sane magna erant pietatis ejus, & potentiæ in terris testimonia, & fructus: quam cum mutuas eorum accusationes quotidie fere audiens, quæ ad privatas eorum de privatis injuriis querelas pertinebant, quæ facile indicabant, nec satis illos in fide confirmatos, & caritate vacuos, non propterea passus sit se aut e fidei fundamento deturbari, aut caritate spoliari, ut vel ipsos sacerdotes contemneret, vel eorum doctrinam nihili faceret: sed in hoc potentiam suam, a Deo sibi per Christum, & propter Christi gloriam datam, sic exercuit, ut cum eos in fide debiles inveniret, a quibus ipse confirmari debuisset, caritate illos vincens, in fide confirmarit, ac pacem eam mundo dederit, quæ Christi, domini
E sui, gloriam, cujus vices regias gerebat, maxime illustrarit.

Atque hic quidem in hoc uno Constantini facto vis omnis regii muneris, imperatoribus a Deo dati, in conciliis generalibus est expressa: cujus summa hæc est, ut pacem procurent verbo Dei. Ob hanc enim causam oramus pro salute omnium, qui in sublimitate constituti sunt, *ut tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate*, 1. Tim. 2. ut inquit apostolus, id est, ut tranquillum cursum verbum Dei habeat. De eorum enim tranquillitate, & quiete eo in loco loquitur apostolus, qui verbi vel ministri sunt, vel discipuli.

Quia

Quia vero hæc tranquillitas parari non potest, A nisi cognitis prius, deinde examinatis difficultatibus de verbo fidei, & amotis omnibus contentionibus, idque communi ecclesiæ consensu: ideo hic primum necessitas concilii generalis existit. Et, quia nec in unum locum cogi principes pastores ecclesiæ facile possunt, nisi consentientibus & Cæsaribus, & principibus, in quorum regnis per diversas provincias, suas ecclesias, tanquam tot greges, dispersas habent, nec vero coacti diutius se tueri in conventu possunt, quin plurimis in rebus principum ope, & auxilio indigeant; ideo hic primum consensus Cæsarum in celebrandis conciliis rogari cœptus est, & eorum auxilium, ut rite, & ordine, ac sine periculo, & cum omni securitate omnia fiant, implorari. Hanc ob causam Silvestri B pontificis Romani, & vicarii Christi, hortatu Constantinus magnus dicitur episcopos in concilium Nicææ indictum per edictum suum vocasse: quibus congregatis, sic ipse imperator Dei partes erga illos gessit, ut curarit, ne quid illis deesset eorum, quæ ad tuendam vitam necessaria essent, omniaque eorum securitati contraria depulerit, & eosdem plane tutos atque securos reddiderit.

QUÆSTIO LXXVII.

Christiani regis dumtaxat partes Cæsares in conciliis agunt, an vero etiam Christi pastoris.

RESPONSIO.

PRÆCIPUE quidem regis partes agunt: si vero dicere volumus, Christi etiam pastoris partes eos agere, idem prorsus dicemus. Tales enim sunt reges, quibus Christus suas partes commendat, ut sint iidem pastores: pascunt autem homines iis rebus, quas Christus eorum dispensationi permisit, id est iis, quæ pertinent ad corpus: quæ externa bona vocantur: quibus sustentatur vita corporis: ut sacerdos, qui idem est pastor, iis, quæ pertinent ad vitam spiritus, suum gregem pascit. Hujusmodi igitur pastoris personam gerens, simul cum sacerdote summo, & pastore in conciliis, principes, & sacerdotes, tanquam in caulas capita gregis, congregat imperator. Sic enim fecit Constantinus simul cum Silvestro in Nicæna synodo. D Si vero ejusdem exemplo illam potentiam in conciliis generalibus adhibeant, per quam æmulationes, & contentiones sacerdotum, quæ sæpe in ejusmodi conventibus publicis gravius erumpere solent, frangere, & mollire possint, ut non modo ipsorum fides & caritas non lædantur, sed ad ceterorum animos iisdem confirmandos valeant: hic etiam Christi sacerdotis partes eos aliquo modo agere, vere dicere possumus.

QUÆSTIO LXXVIII.

An, si sacerdotum, & regum munera Christi instituto sunt divisa, nos recte sacerdotis partes regibus in conciliis tribuere possumus? E

RESPONSIO.

ALIQUAS possumus, & sane debemus, quia sine his illi ne regium quidem munus rite obire possunt. Nec vero de regio solum munere hoc dicimus, recte illud aliquas sibi partes sacerdotales adjungere: sed de omni ministerio hominis Christiani plane affirmamus, ut rite fiat, necessarium esse aliquas sacerdotales partes adhibere, sine quibus nemo sane suum munus rite obire potest: quia nemo nisi his duabus partibus conjunctis vocationi illi, quæ communis est omnium Christianorum, pie inservire potest. Communis enim vocatio in omnibus, & singulis regiam cum sacerdotali potestatem conjungit, ut ostendunt illa verba primi vicarii, sacerdotis Christi, cum omnibus fidelibus dicit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*, &c. A sacerdotis vero partibus omnes actionum nostrarum initium capimus. Et hic quidem primus est actus vitæ Christiani hominis, quæ orditur a sacrificio, & oblatione sui ipsius. Ex hac vero oblatione statim nascitur regia, in cujusque animo se sponte offerentis, occulta potestas, quæ tum demum exit in lucem, cum ad interius donum, & ad interiorem vocationem accedit externum Dei voluntatis signum, ex hominum consensu datum. Quibus autem utrumque jam obtigit, ii cum apud Deum, tum apud homines vel reges, vel sacerdotes recte & appellantur, & sunt. Potestatem enim in alios exercent. At, quibus nulla externa vocatio accedit, si sint ex numero Christianorum, qui suam vocationem sequuntur, ii quidem omnes spiritu reges sunt, atque etiam sacerdotes, sed in alios nullam potestatem habent, nisi quatenus privati monendo, vel obsecrando. Quod ergo pertinet ad id, quod diximus, Constantinum sacerdotis partes egisse in concilio Nicæno, cum ejus admonitionibus sacerdotes Dei cederent, has quidem partes ut privatus egit. Nec enim externo aliquo signo ad hoc munus vocatus fuit, quemadmodum C regium & imperatorium, cui necessario adjunctum fuit sacerdotalis virtutis donum, sine quo regium munus nunquam rite exerceri potest. Omnes vero numeros imperatoris Christiani Constantinus in illo concilio prorsus implevit: quo pacto autem Christi vicarias partes præcipue gessit, ex his, quæ diximus, satis patere arbitramur. Sunt vero illæ quas Carolum V. imperatorem, religiosissimum principem abunde impleturum in hoc, quod ejus consensu indictum est, concilio, eo quidem magis ejus pietas nobis per multos annos explorata, hoc nos sperare jubet, & necessitas temporum id maxime flagitat. Hæc nunc satis erit in genere de officio imperatoris in conciliis dixisse: de quo, ut locus se offeret (offeret autem se maxime) ad majorem ejusdem explicationem sigillatim plura dicemus. Jam vero, cum de personis eorum, qui in omnibus conciliis intersunt, & præsunt, tam multa dicta sint de causa, quæ materiam præbuit convocandi hujus concilii, quod nunc est in manibus, tempus postulare videtur, ut aliquid quærentes dicamus.

1. Petr. 2.

QUÆSTIO LXXIX.

Quidnam est, quod materiam, & causam dedit hujus concilii, quod nunc indictum est, convocandi?

RESPONSIO.

HAUD simplex quidem causa fuit, sed varia, & multiplex: quæ tamen tribus illis capitibus, quasi terminis, quibus jam ab aliquot sæculis omnis materia conciliorum circumscribi solet, satis, qualis sit, explicatur. Quorum primum est, quod ad explicationem fidei dogmatum, & ad hæresum extirpationem pertinet: secundum, quod ad collapsam morum disciplinam restituendam: tertium, quod ad confirmandam pacem domesticam inter principes Christianos spectat, ut externo hosti infideli reipublicæ Christianæ perpetuo insidianti, facilius resisti possit. Hæc ergo in summa hujus concilii nunc indicti materia dici potest: quæ eo quidem amplior est, quo magis corrupta est morum

morum disciplina, quo perniciosiora sunt intestinorum bellorum semina, quo denique potentior est, ac paratior externus hostis ad invadendas Christianorum provincias; ita enim omnia hæc mala his temporibus creverunt, & gravia sunt, ut recte de ecclesiæ corpore, sic affecto, idem pro majore ipsius parte dici posse videatur: quod Isaias, flagella Dei in populum suum explicans dicebat: *omne caput languidum, & omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas*, &c. Atque eo quidem hæc necessitatem imponunt gravissimam cogendi concilii generalis, & difficiliorem reddunt, de excogitandis remediis deliberationem.

Isaia 1.

QUÆSTIO LXXX.

Quæ tandem modo remedia corpori tam graviter affecto salutariter adhiberi possunt?

RESPONSIO.

Eo sane modo, quo Deus adhibuit universo humano generi, cum, respiciens e cœlo, ut inquit propheta, vidit eum humani generis statum, quem idem propheta eo loco sic describit: *Omnes declinaverunt: simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum: contritio, & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt*. Hoc ergo primum est in modo inveniendi, & adhibendi remedia, ut, qui Dei locum in terris gerunt, Dei etiam oculis populos his malis oppressos aspiciant, deinde id faciant, quod Deus ipse exemplo suo faciendum ostendit, cum genus collapsum instauravit.

Psal. 13.

QUÆSTIO LXXXI.

Quinam est hic modus, quo Deus humanum genus perditum restituit, principibus ipsis populorum imitandus?

RESPONSIO.

Ille quidem, quem Christus summus & sacerdos, & rex, in suo exemplo omnes sacerdotes, & reges, qui suam, & populorum salutem quærunt, sequendum docuit, tum cum populorum omnium, qui ejus imperio, tanquam summo regi, & sacerdoti, subjecti sunt, peccata, tanquam sacerdos, in se ipse transtulit, & portavit, atque ita Deum patrem homini reconciliavit, ac genus perditum instauravit.

QUÆSTIO LXXXII.

Quid? quaso: an summi hujus sacerdotis, & regis vicariis, pontifici Romano, & Cæsari, proponendus est hic modus liberandi populum Christianum a tot malis, quibus propter peccata nunc maxime vexatur, ut Christum imitantes peccata ejus in se ipsi transferant, & pro illis Deum patrem deprecentur? Utrum vero hoc exemplum Christi facile est principibus ad imitandum an ejusmodi potius, quod omnes humanas vires superet? tantumne etiam preces principum valere existimandum est, ut populis salutem pariant?

RESPONSIO.

Preces quidem tantum valent, quantum unici illius deprecatoris, qui semper *exauditus fuit pro sua reverentia*, virtute nituntur: *nec enim aliud nomen sub cælo, neque in cælo datum est hominibus, in quo possint salvi fieri*. Quod vero de imitando hoc exemplo dixi in ferendis peccatis hominum, & hac ratione illis corrigendis, hoc quidem sic intelligo, principes imitari hoc exemplum posse, non si ipsi super suam innocentiam populorum peccata tanquam onus sumant: hoc enim semel fecit Christus, & solus facere potuit, quia solus erat inter mortuos liber, id est, solus inter peccatores justus: Principes vero cum liberi a peccato non sint, sed iisdem, quibus populus vinculis peccatorum ligati, atque impediti, onus quidem populi hoc modo ipsi portare minime possunt, neque hac via Christi exemplum sequentes, populi peccata portando Deum patrem placare. Quare, hac in parte minime imitari posse Christi exemplum in placando Deo erga populum, dicimus. Verum ob eam causam hoc exemplum Christi proposuimus, ut intelligant principes, si summus rex & sacerdos immaculatus, & innocens non est ipse dedignatus peccatorum populi sui primum ignominiam, deinde etiam pœnam subire, qui nunquam peccandi occasionem dederat, sed contra semper benefaciendi: quid ipsis, qui exemplo populos sæpe corrupere, qui eis ansam peccandi sæpe dedere, faciendum sit? Quam minime eos dedignari oportet, pro populi sui salute se reos facere, pro illis deprecari, & illorum in se transferre? Præsertim, cum nihil sit, quod æque populos ad Deum possit convertere, & ad fontem gratiæ atque misericordiæ adducere, quam pœnitentis animi signum, & exemplum in principe. Eo vero magis necessarium duximus, hoc exemplum magni regis, & sacerdotis principibus ad imitandum proponere, quo vehementius omnes homines ab hoc maxime opportuno malorum remedio natura abhorrere solent, ut aliorum peccata in se suscipiant; qui ne sua quidem fateri volunt: sed in alios potius transferant, imitantes prima illa humanæ & terrenæ generationis capita, qui primi in mundum peccatum introduxere; & introductum auxere, cum salutarem sui erroris confessionem relinquentes, alter in alterum suum peccatum transtulit, vir in mulierem, mulier in serpentem. Per hunc autem modum peccatum crevit, cum peccato omne genus miseriæ: a qua nunquam liberari potuimus, donec divina misericordia hominem nobis dedit, qui idem Deus, & rex omnium fuit: qui non modo sua in alios non transtulit, utpote qui ab omni peccato prorsus immunis esset, sed super suam innocentiam universi nostri generis peccata omnia, tanquam ipse omnium reus esset, recepit. Ex qua humilitate hoc statim est consecutus, ut omnium salvator esset. Quare hoc exemplum, qua possunt ratione, si imitentur ejus vicarii, sacerdotes, reges: spes quidem maxima ostenditur, eos per virtutem regis omnium, cujus vicarias partes agunt, salutis universi populi ministros ad Dei, & domini sui gloriam futuros. Cum vero se reos populi peccatorum facient, vere id quidem ipsi, & juste sunt facturi, quod Christus fecit pro misericordia, statimque illis per hanc justitiam ingressus ad misericordiam patebit. *Justus* enim, ut inquit sapiens, *in principio sermonis est sui accusator*. Nec vero ullum tot malis, quibus nunc vexatur ecclesia, ut omnia quærantur, præsentius remedium inveniri potest, quam in ipsi concilii exordio humilis ipsorum principum ecclesiæ peccatorum confessio, & sui ipsorum accusatio.

Hebr. 5. Act. 4. Genes. 3. Prov. 18.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXXIII.

Quid tandem istuc est, quod ait? an hoc ipse suades? An probas? An tanquam remedium opportunum tot malis, quibus ecclesia est oppressa, proponis, ut summus pontifex, vicarius Christi, summi sacerdotis partes agens, qui in omnibus conciliis, tanquam judex, corrigendis aliorum erroribus praesse solet, in hoc concilio se reum alienorum peccatorum faciat, & judicio aliorum se subjiciat?

RESPONSIO.

Non hoc ego quidem suadeo, ut pontifex judicio subjiciatur concilii inquirentis eum: neque ullo pacto id probo: at nec cujusvis alterius: verum, ut sui ipsius judicio subjiciatur, hoc maxime opto, atque ut etiam in hoc judicio se ipsum condemnet. Hoc enim solum omni eum judicio, & divino, & humano, liberare potest, & ejus judicio in dijudicandis aliorum erroribus majorem vim tribuere. Denique, hæc vera est via, maximeque expedita, ad tollenda omnia, quæ nunc circumstant ecclesiam, mala, & pericula, atque ad firmam pacem & concordiam statuendam. O, si pontifex id ageret! O, si Cæsar! si hanc ingressionem in concilium ambo facerent, si hunc primum actum esse vellent, quid non boni sperari posset de ejusmodi concilio, in quo non minus certo argumento Spiritus sancti præsentia ad illud gubernandum, fructuoseque, ac salutariter celebrandum adesse cognosceretur, quam si in specie columbæ, super sacerdotum capita in linguis igneis sese ostenderet. Nec enim alia virtus, quam Spiritus sancti, talem conversionem animorum facere posset: cujus prima semper actio hæc est, cum mundum reformare statuit, ut mundum de peccato condemnet. Qui vero hanc ab eo condemnationem humili animo suscipiunt, salutem ab ejus misericordia simul suscipiunt. Quare, ut diximus, in concilio, quod salutis omnium causa cogitur, aptissimum hoc erit principium, quod quidem principium ejusmodi concilio, in quo pax, & salus omnium quæritur, egregie convenit. Ubi enim nullum in principibus signum pœnitentiæ ostenditur, parva quidem spes esse potest, per eorum ministerium Deum in populo pacem, & salutem efficere velle; sed potius timeri debet, ne illis tanquam flagellis utatur ad ecclesiam gravius affligendam, dicit autem ipse Spiritus: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem, & contritum, & trementem verba mea?* Denique, si concilium reformationis ecclesiæ causa, ut uno verbo omnia complectar, indictum sit, tam in capite, quam in membris: si, reformare, non aliud sit, quam vel doctrinam, vel mores ad pristinam formam, a qua sunt dilapsi, revocare: cum hac ratione formandæ ecclesiæ usum videamus primum ipsius fundatorem, & formatorem, ut per pœnitentiam, quæ ad omne genus hominum pertinebat, veram formam induceret: eamdem sane videtur ab omnibus sequendam esse, præsertim ab iis, qui illius locum tenent, si reformare ecclesiam velint.

Isai. 66.

Marc. 3.

Utile ergo quam maxime erit, incipere a pœnitentia capitum: qua quidem audita, reliqua mox membra, atque ea primum, quæ intersunt in concilio, deinde populi, & nationes omnes ad eamdem imitandam alacrius excitantur. Quale vero tandem esse hoc concilium, quam sanctum, quam gloriosum, quam non modo Nicæno, aut reliquis subsequentibus, sed ipsi quoque Hierosolymitano, in quo apostoli interfuerunt, fere comparandum, atque etiam, quanto major esset omnium ordinum, & pœnitentium numerus, quodammodo anteponendum? Quod si super uno peccatore, pœnitentiam agente, teste ipso ecclesiæ capite, ac domino, angeli in cœlis gaudent: quanto majorem novi gaudii materiam universum corpus ecclesiæ pœnitens, quæ crevit tanquam arena maris, angelis ipsis daret, ut iterum atque iterum id canerent, quod in Christi nativitate cecinerunt, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax?* Hoc vero omnes sperare, & expectare maxime possumus, si capita ipsa primum virtute Spiritus in concilium per hanc portam ingrediantur. Est enim illa, per quam solam intrat, qui omnibus conciliis primo loco vocatur hymno illo decantato, cujus initium est, *Veni creator Spiritus*, &c. A quo omnia concilia consueto ecclesiæ more exordium ducunt. Frustra autem, quatenus ad singulorum salutem spectat, is vocatur, non patefacta confessionis injustitiæ nostræ porta: quæ eadem est porta pœnitentiæ. Hæc enim causa includitur a nobis Dei misericordia, sine qua nihil nec salutariter concipi, nec verbo, aut opere ad Dei gloriam, & ecclesiæ salutem perfici unquam potest.

Luc. 15.

Luc. 2.

QUÆSTIO LXXXIV.

Qua re maxime niti debet legatorum sedis apostolicæ spes de fructu & prospero eventu concilii?

RESPONSIO.

Promissis quidem, & verbis omnibus Christi, ipsius ecclesiæ fundatoris, præcipue vero illis, quibus ad ipsum suum vicarium, sedis apostolicæ præsidem, usus est, cum ei futuras ecclesiæ procellas, tanquam navis tempestatibus jactandæ prædicens, sic eum alloquitur nomine appellans: *Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem pro te rogavi, ne deficiat fides tua.* His enim verbis ostendit fontem, & summam omnium ecclesiæ calamitatum, & perturbationum, quæ initium habent a voto satanæ, Christi ecclesiam cribrare, & quassare, expetentis. Hinc enim hæreses, hinc schismata, hinc omnia, quæ ecclesiam unquam turbavere, mala: quæ eo semper spectant, ut Petri fidem turbent, qua subversa, ecclesia simul, tanquam navis quædam fluctibus, obruatur, atque deprimatur. Contra vero hoc tantum periculum, quod innumerabilibus modis a satana intentatur, unum dumtaxat remedium suam Christus orationem, tanquam anchoram firmam, dedit, ut verba ejus ostendunt, cum ad superiora, in quibus periculum ostendit, consolationem adjungens dicit: *Ego autem pro te rogavi, ne deficiat fides tua.*

Hæc ergo illa est firma anchora, quæ nullis tempestatibus moveri potest: qua spes legatorum sedis Petri niti debet in omnibus conventibus & publicis, & privatis, si optatum exitum ad honorem Christi, & ecclesiæ utilitatem consecutura sit. Hæc enim spes neminem fallit. Quid est enim, quod ejus preces non sint impetraturæ, cujus potentia facta sunt omnia, qui semper exauditus est pro sua reverentia? Et sane, cum ille dominus omnium, ut tueretur ecclesiam, quam sibi fundavit, ad orationem, tanquam ad unicum remedium, confugit, idem nos, quo confugere debeamus in omnibus periculis, aperte docuit, nempe ad orationem in Christi nomine & spiritu adhibitam

Heb. 5.

bitam

bitam, non ad vires ingenii, non ad prudentiam carnis, quæ inimica est Deo, non ad potentiam hominum, quibus maxime confidere homines solent. Hoc sane remedium illud est, quod omnia subsidia, sive divina, sive humana, ad se trahit, omnibusque vim suam salutarem infundit, ac tandem salutariter servire ecclesiæ omnia cogit, quare ad hoc semper respicere debent, sedis apostolicæ legati, qui pro bono ecclesiæ in conciliis præsunt, fructumque ex iis sperant, si spe sua fraudari nolint. Reliqua enim remedia sine hoc debilia sunt, cum hoc possunt omnia, cum vero dico, in robore, & vi orationis Christi omnem spem legatis de bono ecclesiæ, & fructu concilii reponendam esse, ipsorum orationem non excludo, verum necessario adjungendam intelligo. Non enim Christus suam nobis orationem in omnibus periculis ad spem solam præsidii, sed maxime etiam ad imitationem tanquam exemplum proposuit. Nam, si dominus precibus ad impetranda bona nostra utitur: quanto magis nos servi, assidui in iisdem, & maxime supplices esse debemus? Verum, ut dominus, & servus inter se infinito intervallo distant, ac differunt: sic utriusque orationis forma, & modus maxime inter se differre debet.

Rom. 8.

A

B

QUÆSTIO LXXXV.

Quales debent esse orationes servorum Christi? Et qua in re intelligis diversam esse oportere formam orationis Christi, & servorum ejus?

C

RESPONSIO.

In hac quidem, quod oratio Christi justitia semper nititur, & ideo in sua ille oratione patris justitiam implorat, sua merita allegat, & per hæc nobis omnia pro justitia impetrat: nostra vero oratio audere non potest, nec sane debet, justitiæ mentionem facere, nisi cum ad Christum respicit, sed misericordia nitatur, oportet, quæ confessione peccatorum imploranda est. Et ideo Christus semper pro sua reverentia est exauditus: nos nunquam exaudimur pro nostra, ab ipsius Christi justitia separata, quippe qui propter summam nostram infirmitatem, atque injustitiam, ne misericordiæ quidem Dei mentionem facere auderemus, nisi reverentia Christi nobis animos daret, nosque orare juberet. Qualem vero esse oporteat orationem omnium servorum Christi, præcipue autem hoc tempore legatorum sedis apostolicæ exemplum sane orationis Danielis prophetæ, quod in scriptura extat, maxime docere potest, quamquam nobis quidem, exemplo alienæ orationis utentibus, illud maxime cavendum est, ne Spiritui sancto mendaces simus.

Joan. 17.

D

QUÆSTIO LXXXVI.

Cur hoc nunc ita mones?

E

RESPONSIO.

Ob hanc sane causam, quia in omni orationis genere, præcipue vero in ea quæ habetur ad Deum, hoc in primis observare oportet, ut mens orantium orationi respondeat, si mendaces esse nolumus. Quod si mentiri, turpe & periculosum est, propter Dei offensionem etiam apud homines: quanto id turpius erit, & periculosius apud Deum, cum longe majus, & impudentius peccatum sit, Deo mentiri, qui novit, & videt corda omnium, quam hominibus? Quare nunc, cum vellem exemplum proponere precum Danielis, quod imitarentur legati, admonendum duxi, hanc formam illis recte convenire, si formam spiritus Danielis habeant. Nec vero hoc præscribo, ut tanto spiritu præditi sint, quanto fuit Daniel, sed in desiderio saltem ei dispares ne sint, qui vir desideriorum ab angelo est appellatus. Dan. 9.

Viri ergo desideriorum sint, oportet, legati, ut illis oratio Danielis conveniat, viros autem desideriorum appello, qui ex animo honorem Dei desiderant, & liberationem populi Dei e laqueis satanæ a quo captivus tenetur: ut olim Daniel liberationem veteris populi, apud Babylonis regem servientis, desideravit: qui sane ob preces, vim ejus desiderii exprimentes, vir desideriorum ab angelo est appellatus. De legatorum igitur precibus, quibus uti in inchoando concilio debent, ut concludamus, sic prorsus dicimus, si cum Daniele vere atque ex animo desiderent populi salutem, ac liberationem e laqueis satanæ, & adventum Spiritus Christi ad instauranda omnia, sic eis maxime illius verba convenire. Talibus enim, hoc spiritu præditis, in scriptura tanquam præclarum aliquod exemplar orandi ipsa Danielis oratio est proposita. Si vero suum potius honorem, quam Dei, si suum magis, quam populi Dei, commodum desiderent, caveant in primis, ne verbis Danielis, vel aliis similibus utantur, caveant, si spiritus adventum non desiderant, ne cantent, quod primo loco in inchoandis conciliis cani solet, *Veni creator Spiritus*, &c. ne forte non creator, non consolator Spiritus, sed destructor & exterminator veniat. Talem enim mittere semper solet Deus iis, qui ficto corde eum invocant, nempe mendacem, & destructoribus destructorem. 3. Reg. 22. 1. Cor. 10.
Si vero legati, ut sane dubitandum non est, adventum Spiritus vere, atque ex animo desiderant, si saltem concupiscunt, ut desiderent: tum quidem Danielis oratione, qua utantur ante hymnum invocantem Spiritum creatorem, nullum aptius exemplum proponi posse censemus: in illa enim precatione sub typo exprimuntur omnia, quæ in hoc rerum statu ecclesia nunc experitur: rebus certe, & personis verba ipsa mirum in modum conveniunt.

Quare, concludens ea, quæ a me generatim dici possint de officio legatorum, cum ceteris in rebus, tum vero in hac ipsa precandi forma, a qua exordium concilium capere debeat, precationem ipsam Danielis, in scriptura traditam, totidem verbis hoc loco adscribendam judicavi. *Et oravi*, inquit Daniel, *dominum Deum meum, & confessus, & dixi: Obsecro domine, Deus magne, & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Peccavimus, iniquitatem fecimus: impie egimus, & recessimus, & declinavimus a mandatis tuis, ac judiciis: non obedivimus servis tuis, ac judiciis: non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo, regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ. Tibi domine justitia, nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, & habitatoribus Hierusalem, & omni Israel, iis qui prope sunt, & iis, qui procul in universis terris, ad quas ejecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt: tibi autem domino, Deo nostro, misericordia, & propitiatio, quia recessimus* Dan. 9.

mus

mus a te, & non audivimus vocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam: & declinaverunt, ne audirent vocem tuam: & stillavit super nos maledictio, & detestatio, quæ scripta est in libro Moysi, servi Dei: quia peccavimus ei. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cœlo, secundum quod factum est in Hierusalem, sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos, & non rogavimus faciem tuam domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam: & vigilavit dominus super malitiam, & adduxit eam super nos. Justus dominus Deus noster, in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus, & nunc domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc. Peccavimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem justitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, & furor tuus a civitate tua Hierusalem, & a monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, & preces ejus, & ostende faciem tuam super sanctuarium, quod desertum est, propter temetipsum. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis, exaudi domine, placare domine, attende, & fac ne moreris propter temetipsum Deus meus, quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum. Hæc Daniel in sua precatione, quibus adjungit: *Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei pro monte sancto Dei mei, ecce vir Gabriel,* & quæ sequuntur, quæ etiam ego addenda judicavi, ut admonerem primum quidem meipsum, deinde omnes, qui apud Deum pro populi ejus calamitatibus sumus deprecaturi, & pro bono publico, ut a nostrorum primum peccatorum confessione precum initium ducamus. Nec enim sanctiores sumus Daniele, quem Deus ipse in tribus illis deprecatoribus numerat, quorum preces pro aliis adhibitas apud se plurimum valuisse ostendit, cum dicit: *Si steterint apud me Noe, Job, & Daniel.* (*Ezech. 14.*)

Quocirca recte moneri videntur ii, qui pro populi calamitatibus sunt deprecaturi, ne hac orandi forma, quæ a confessione propriæ injustitiæ incipit, apud Deum Patrem uti erubescant, qua tantus propheta est usus: ne forte Christus, per quem omnia bona impetramus, eosdem deprecantes erubescat. Hæc autem orandi forma eo magis videtur inculcanda, quo certius experientia docti novimus, quam omne genus hominum a suorum peccatorum confessione natura abhorreat. Prompti enim omnes semper sumus vel ad nos ipsos excusandos, vel ad nostra crimina in alios transferenda. Quod quidem eo magis timendum est hoc tempore, quod videmus ipsos principes in sacerdotes, hos autem in principes culpam horum malorum, quibus ecclesia premitur, derivare, neminem vero propriam libenter agnoscere. In qua contentione omnium superbissima, ipsique Deo maxime invisa, si perseveretur, parva quidem spes ullius fructus percipiendi ex hoc concilio esse poterit, e quo nihil expectari possit, nisi majorum forsitan perturbationum, & malorum accessio. Diu enim duraturas esse, timendum est, contentiones, & in conciliis, & extra concilia: neque unquam speranda requies a malis, nisi Deus pater Spiritum suum nos in hoc concordes primum faciat, ut omnes, & singuli ex corde nos peccatores agnoscamus, & ejus generis peccatores esse confiteamur, ut singuli fere singulorum ruinæ simus causa, unusquisque auctor ruinæ proximi sui, & ordo ordinum, in hoc enim si simus concordes, jam quidem concilium utiliter coactum, & apertum esse, jam portam ad ingressum Spiritus patefactam, nunquam dubitabimus dicere, immo ipsum Spiritum sibi portam aperuisse, qui nos etiam in reliquis concordes faciet, tandemque lætos ex ipso concilio dimittet. Quod ut fiat, ipsum Deum patrem per ejus amorem, quem suæ ecclesiæ verum caput & præsidem dedit, ut exhiberet eam sibi, tanquam sponsam gloriosam, sine macula, & ruga prostrati ante tribunal ejus misericordiæ supplices oramus, semperque orabimus. Huic vero capiti, & sponso ecclesiæ sit omnis gloria, honor, potestas, & imperium una cum Patre & sancto Spiritu per æterna sæcula. Amen.

HÆC habui, reverendissimi domini, quæ de negotio, quod mihi commune vobiscum est, omnium illo quidem gravissimo, & amplissimo, generatim ad vos scriberem: partim ut hoc vobis testimonium darem meæ voluntatis, ejusque desiderii, quo mirifice teneor, in tam præclara causa, & societate duorum præstantium pietate, & doctrina hominum, ejus pietati inservienti, qui Christi vicarium in ecclesia munus gerens, conjunctim nobis suas partes in tam sancto munere dedit: partim, quia in iis, quæ communi consensu sunt peragenda, & vicarias interpretationes recipiunt, opportunum esse judicavi, meum vobis sensum nunc quam maxime aperire & declarare. Quod ut efficerem, quantum verbis consequi potui, elaboravi. Etsi vero in omnibus cum studium meum, & desiderium, tum vero operam a vobis probari exopto: tamen alterum horum ejusmodi est, ut in eo semper a vobis probari me, in altero non tam probari, quam in quo minus vobis satisfaciam, ab eisdem admoneri & corrigi cupiam. Hoc enim est, ut initio dixi, quod a vestra pietate, & doctrina in primis expecto. Si vero præter ea, quæ hactenus scripsi, major adhuc meæ sententiæ explicatio requiratur, præsertim in præcipuis capitibus illis, quæ totam fere materiam concilii, quod nunc indictum est, continent, quorum unum est, de modo reconciliandi Germaniæ populos, qui Lutherani vocantur, olim nobis amore, & obedientia, atque omni religionis jure conjunctissimos, nunc autem, quod ipsi aperte profitentur, maxime disjunctos, & rebelles: alterum, quo pacto ipsius ecclesiæ præcipua, vel potius omnia fere membra ad veterem disciplinam, & instituta, a quibus non parum declinarunt, revocentur. Quæ sane duo non inficior ejusmodi esse, ut multo majorem, & certiorem explicationem requirant, quam hactenus in iis, quæ generatim scripsi, complecti potuerim: hoc scitote, me, cum illas generales quæstio-

quæstiones tractarem, de quibus supra scripsi, non tam quidem illud spectasse, ut in iis, quæ sigillatim in concilio sunt examinanda, meum vobis sensum explicarem, quam ut, qua porta ingrediendum sit ad ea tractanda, investigarem. Quod si, quæ huc pertinent, a meque scripta sunt, vobis probabuntur: quin ea simul facile pateant, quæ ad explicationem eorum desiderantur, quæ post ingressum in concilium examinanda sunt, haud sane dubito. Hæc enim ex illis, tanquam conclusiones ex principiis, pendent, & in iisdem latent. Nec vero ita sunt abscondita, ut ab eo, qui principia probarit, non facile eruantur. In quo tamen si a vobis operam meam requiri cognovero, non recusabo de his agere, præcipue vero de illis duabus quæstionibus, quas modo proposui. Quæ sane & maximæ sunt, & bene explicatæ, ac perceptæ, eam cognitionem, quæ necessaria est ad id, quod erit agendum, allaturæ sunt. Quod vero nunquam mihi ipse adhuc imperare potui, ut de ejusmodi rebus scriberem, præsertim quæ in alienas manus venirent (nec enim id, quum multi amici me admodum rogarent, ulli unquam concessi) hoc nunc ultro vobis offero. Quod ut facerem, adductus sum non solum officio, quo valde tamen impellor, sed ea maxime spe, quam mihi affert nostra hæc voluntatum conjunctio, quam in omnibus, quæ post meum ad vos adventum una tractavimus, magna cum animi mei voluptate sum expertus. Hæc vero est, quæ ut perpetuo conservetur, omni opera est enitendum: atque ut in universum ecclesiæ corpus eadem in Christo animorum consensio transfundatur, ab ipso Deo pacis per Jesum reconciliatorem in paracleto Spiritu assidue est nobis postulandum. Amen.

EJUSDEM REGINALDI POLI cardinalis de baptismo Constantini magni imperatoris.

QUÆSTIO.

An nos tam asseveranter, quæ de Constantini fide, & pietate scribuntur, Silvestri Romani pontificis pietati, & doctrinæ, qui eum in fide instruxerit, qui sacro fonte tinxerit, qui baptizatum in fide confirmarit, tribuimus, omniaque ejus præclare acta, præsertim illa, quæ ad religionem pertinent, vel in Nicæna synodo, vel alias ab eo gesta, ex fonte conciliorum Silvestri fluxisse affirmamus? Quem ne temporibus quidem Constantini fuisse, aliquæ historiæ narrant; magni vero nominis scriptores a Silvestro baptizatum fuisse prorsus negant, in quibus est Eusebius Cæsariensis, celebris sane scriptor, & æqualis illorum temporum, atque adeo ipsius Constantini familiaris. (Eusebius lib. 4. de vita Constantini.) *Is enim non Romæ, ut Romanæ historiæ omnes, sed Nicomediæ extremo vitæ tempore eum baptizatum fuisse affirmat: Romæ vero a Silvestro minime fuisse baptizatum, quid magis confirmare potest, quam Constantii ipsius Constantini filii, locupletissimum testimonium quod in Actis Liberii, pontificis Romani, scriptum extat,* (Act. Liberii c. 6.) *qui non solum negat patrem suum a Silvestro baptizatum, sed, quia id asseverasset Liberius, eum exilio multavit. Quid igitur? An ullum firmius argumentum esse potest contra eos, qui a Silvestro baptizatum Constantinum asserunt, quam ejus filii de patris baptismo in hujus sententiæ assertorem severæ vindictæ testimonium?*

RESPONSIO.

HISTORIAS quidem de Constantini baptismo dissentire non negamus: quia vero dissentiunt, ut veritas intelligatur, ipsorum scriptorum, qui diversa tradunt, auctoritas examinanda est, & ponderanda. Sunt autem, qui a Silvestro cum in baptismo Constantini, tum in Nicæna synodo omnem auctoritatem, & ministerium auferant, Eusebius Cæsariensis, & Sozomenus, ambo historiæ ecclesiasticæ scriptores satis nobiles. (Lib. 2. hist. trip. cap. 1.) Quid vero Eusebius sentiat, jam a te dictum est. Sozomenus autem Nicænum concilium non Silvestro, sed Julio Romæ pontificatum gerente celebratum fuisse scribit.

Verum, huic quem opponamus, habemus scriptorem eo multo celebriorem, & testem locupletiorem, cum ob sanctitatem, & doctrinam, tum vero, quia ipse magna pars concilii Niceni fuit, ipsum magnum Athanasium, ecclesiæ Alexandrinæ archiepiscopum, cum celebraretur Nicænum concilium, Alexandri diaconum, ejusdem ecclesiæ archiepiscopi, quem pene auctorem ejus concilii dicere possumus. Hujus enim controversia cum Ario, & originem, & materiam concilii celebrationi dedit. Ejus ergo diaconus in illo concilio cum esset Athanasius, postea successor factus, in epistola quadam ad Marcum, Romanum pontificem, de injuriis Arianorum graviter conquerens, ex hac occasione in Silvestri mentionem incidit. (Tom. I. conciliorum incipit. Domino sancto.) Dicit enim, ad ceteras in se injurias hoc etiam Arianos addidisse, quod bibliothecam suam, in qua fuere canones concilii Nicæni, cremassent. Hos autem, quia meminerat, ab ipso concilio legatis Silvestri pontificis ad eum perferendos fuisse datos, nec dubitaret, quin in archivis Romani pontificis servarentur, ideo eosdem descriptos ex illis exemplaribus ad se mitti postulat. Hæc in Athanasii *literis, quas communes cum ceteris Ægypti episcopis ad Marcum dedit, qui Silvestro in pontificatu successit, scripta habent. (*Verum eæ suppositiitiæ vide Tom. II. pag. 488.) Cujus vel unius testimonium satis esse debet ad refellendam Sozomeni sententiam, qui unus, ut videtur, ad Julii pontificatus tempora Nicæni concilii celebrationem transfert. Hunc vero redarguit non solum Athanasii testimonium, sed ipsius quoque concilii Nicæni ad ipsum Silvestrum * epistola, atque hujus ad eamdem responsio, item legatorum in concilio subscriptiones, denique acta synodi Romanæ ab ipso Silvestro coactæ, in qua omnia Nicænæ synodi decreta * comprobavit. (* Tom. II. conciliorũ, incipit Beatissimo papæ. vide pag. 79. * Ibidem pag. 417.) Omnia vero hæc in vetustissimis conciliorum libris extant; quæ certissimo argumento concludunt, non solum æqualem illorum temporum Silvestrum fuisse, sed illius quoque absentis auctoritatem tantum apud omnes, qui in eo concilio interfuerunt, valuisse, ut non prius sua decreta, licet sanctissima, rata & firma judicarent, quam Silvestri sententia, & judicio, quod is sedem apostolicam tum obtineret, comprobarentur. Hoc enim ipsa verba epistolæ, quam ad eum hac de causa, omni verborum honore adhibito, scripserunt, declarant. Hæc autem satis dicta sint, ut tempora temporibus convenire intelligantur ipsius Nicæni concilii Silvestri pontificis, & Constantini magni.

Si vero jam de baptismo Constantini quærimus, de ejus fide, a quonam doctus, & instructus, a quo confirmatus in fide fuerit: hic quidem negare non possumus, magni momenti Eusebii sententiam esse debere: qui non solum, ut diximus, æqualis

æqualis fuit illorum temporum, sed ipse quoque in concilio Nicæno primas partes egit: A qui & episcopali munere clarus ipse doctrina, tum fungebatur, & inter præcipuos Constantini familiares eo in concilio numerabatur. Hujus ergo auctoritatem omnibus in rebus, quæ in illo concilio acta memorantur, magni momenti esse debere, non negamus: verum hoc dicimus, multo majoris momenti futuram fuisse, si hoc non constaret, addictum illum ei sententiæ fuisse, quæ in illo concilio damnata est, & quam in primis auctoritas Silvestri, tum Romani pontificis, oppugnavit. Fuit enim ipse Eusebius sectæ, & opinionis Arianæ, quæ cum a Nicæna synodo, tum vero a Romano pontifice damnata, maximus assertor. B Nec vero eum suspicione hujus impietatis liberat, quod ipse, post damnatam in concilio illo Nicæno Arii sententiam, in epistola quadam ad populum Cæsariensem, cui episcopus præfuit, de fide, quam semper est professus, scribens, dicit, se nunquam aliter docuisse, atque in symbolo Nicænæ synodi est explicatum: immo hoc ipsum maxime condemnat, quod enim ipse docuerit, quid senserit, ejus scripta, quæ adhuc extant, satis declarant, in quibus apertis verbis Arii sententiam contra symboli Nicæni explicationem sequi se ostendit. Verum, sive ante Nicæni concilii celebrationem scripta fuerunt, sive post, nil prorsus ad causæ ejus defensionem C facit, cum præsertim manifeste colligatur, eum cum Ario aliquando sensisse. Quod si ante scripta fuerunt, quam hoc concilium celebraretur: tum quidem verum esse non potest, quod ipse in epistola ad Cæsarienses scribit, negans se unquam aliter de fide docuisse, atque symbolum Nicænum præscribat. Si vero post illud scripta fuerunt: tum sane gravioris illum erroris hoc ipsum condemnat; si quidem, post promulgatam concilii sententiam, quam ipse in eodem concilio tandem probaverat, quam suam fuisse profitetur, etiam antequam ullum alicujus concilii de ea re decretum extaret, in contrariam defecerit.

Tom. I. conciliorum, incipit Arbitramur & vos. pag. 260. editionis. Crabbi an. 1551.

Atqui, si quid veri similius hac in re, in D qua historiæ ipsæ non satis conveniunt, quærendum nobis erit, si hoc quærendum, quid de sententia Nicænæ synodi in illa controversia Alexandri, & Arii Eusebius senserit, cur tam diversa scripserit de Constantini baptismo ab iis, quæ Romanis historiis habentur: hoc quidem ex iis, quæ, vivente adhuc Constantino, & quæ post ejus mortem scripsit Eusebius, maxime probabili conjectura colligere possumus, eam partem symboli concilii Nicæni, quæ Christum ejusdem substantiæ cum patre fide tenendum proponit, ab eo nunquam ex animi sententia fuisse probatam, sed, ut posteriora ejus scripta satis significant, adductum illum potius auctoritate Constantini, qui E illud symbolum fide est amplexus, a quo cum concilio consentiente non ausus dissentire, pro tempore assensisse, & suam sententiam, ut potuit dissimulasse, ac propterea illam epistolam ad suos Cæsarienses scripsisse, in qua quasi invitus verba ad sensum decreti concilii accommodare videtur. Postquam vero Constantino successit Constantius, qui non modo non aversabatur sententiam Arii, sed ita amplexabatur, ut illam oppugnantes oppugnaret, id quod in Liberii pontificis ob hanc causam damnatione satis ostendit: hic quidem Eusebius in eo libro, quem de Constantini vita, ipso Constantio imperante, scripsit, cum ut sibi satisfaceret in ea opinione tuenda cui tacitus semper adhæserat, tum ut ea scriberet, quæ principi non ingrata esse cognosceret, audacius quidem se in scribendo effudit, ita ut, de controversia Arii, & Alexandri scribens, non dubitaret dicere, parvi momenti prorsus eam fuisse, in verbis dumtaxat positam. Quare, qui hoc ausus est scribere, idque contra judicium ipsius Nicæni concilii, quod rem maximi fundamenti, & quo nulla major esse poterat, illam controversiam fuisse judicaverat, contra etiam judicium Romani pontificis, atque hanc sententiam ipsi quoque Constantino tribuere: quid mirum est, si de Constantini baptismi tempore, loco, & ministerio diversa tradat ab iis, quæ in Romanorum pontificum actis continentur? Cum præsertim sciret, se principis auribus eodem tempore grata scripturum, id autem tolleret, quod si in animis hominum persuasum maneret, verisimiliter magnum esset causæ Arianæ præjudicium allaturum, maxime propter recentem pietatis Constantini memoriam: quem si, sublata omni controversia, constaret in fide Romanæ ecclesiæ, quæ Arium damnabat, fuisse baptizatum, hoc quidem maxime causæ eorum obfuturum videbatur, magnam etiam maculam nomini ipsius Constantini aspersurum, si, quam pater, pietate clarissimus, constanti fama fidem professus fuerit, ipse ab ea defecisse videretur & alienam sequi. Quæ res effecisse videtur, ut Constantius ipse, qui in defendendis Arianis partibus pertinax fuit, tam pertinaciter negaret patrem suum a Silvestro baptizatum, ne patris in diversa fide baptizati, summa apud omnes propter pietatis laudem auctoritas ejus sententiæ, quæ eadem Arii fuit, pietatis famam detraheret.

Theo. lib. 1. cap. 21.

Damasus in vita Silvestri. Gregor. Turon. in historia.

Habuit ergo causam cum Constantius, tum Eusebius, quæ, illis statuentibus Arii partes fovere, quasi necessitatem imposuit, cur Constantinum a Silvestro baptizatum negarent. Liberius vero pontifex nullam necessitatem habuit, cur contra filium pernegantem id assoveraret, præter eam, quam veritas ipsa secum afferre solet: quæ si nulla fuisset, si non certa, & explorata, necessitatem potius habuit mutandæ sententiæ, vel saltem dissimulandæ, ne in principis indignationem incideret. Quare, quo hæc magis examinentur, quæ de Constantii indignatione adversus Liberium affirmantem a Silvestro baptizatum Constantinum, scribuntur, hoc quidem certius inveniemus, hanc ipsam indignationem Constantii magis confirmare veritatem eorum, quæ in historiis Romanis de Constantini baptismo scribuntur, quam oppugnare. Quamquam quidem, non tam quod Liberius a Silvestro Constantinum baptizatum, quam quod a lepra simul ab eodem curatum diceret, ira incensum Constantium historiæ narrant. Nec enim tetrum fortassis lepræ nomen in patre libenter audire potuit. Utcumque vero sit, ut hanc etiam causam ad indignationem ejus contra Liberium accessisse dicamus, ne ea quidem tanta fuisset, si nulla ejusmodi opinio animos populi prius occupasset. Nec enim, si Liberius solus hoc dixisset, tanti sibi æstimandum unquam unius Liberii dictum judicasset

Act. Liberii cap. 6. pag. 371. ejusdem editionis Tom. I. conciliorum Crabbi an. 1551.

set Constantius, quin potius ut insanum contempsisset, si de tanta re, quam nulla prius apud populum opinio fuisset, cujus ipse testis esse non posset, tam asseveranter contra omnium sententiam, & pene sensum loqueretur. Hæc vero Constantii indignatio populum ostendit eamdem tunc habuisse opinionem: quam opinionem Constantinus cum suæ de fide sententiæ, & patris honori, ut ipse putabat, adversari videret, ideoque ex animis hominum delatam summopere desideraret, non poterat, non ægre ferre eam Romani pontificis auctoritate confirmari. Atque hinc nata videtur omnis illa indignatio, quam, ut verisimiliter credendum est, nunquam sponte subiisset Romanus pontifex, nisi ipsa explorata veritate esset coactus. Si vero verisimilia sequentes in reliquis, quibus historiæ secum dissident, quod magis probabile videatur, sequi volumus, & hanc ipsam causam subtilius examinare, præsertim in iis, quæ ad Constantini in fide institutionem pertinent, ut id solum quæramus, a quonam ille doctus, & instructus, a quonam confirmatus in fide fuerit: ut nulla testimonia extarent, præter id unum, quod modo commemoravi, de Silvestri pontificatu, æqualis illorum temporum, a quonam potius, quam ab Romano pontifice factum hoc dicimus, præsertim, cum ex historiis constet, tum primum Constantini animum Christi servitutis amore incensum, cum ad Romanam urbem armatus cum exercitu contra Maxentium adventaret, cum illi, tanquam alteri Paulo, in via se Christus ostenderet, non voce, sed signis eum appellans. Signo enim crucis ei claro cœlo ostenso, fidem ejus Christus ad se convertit. Si vero ipse Paulus apostolus, quem Christus voce ad vitam vocavit, ad alium tamen, qui eumdem verbis doceret, quid eum oporteret facere, est amandatus: Constantino, quem signo ad se Christus vocavit, præceptorem datum, a quo pleniorem de Dei voluntate cognitionem acciperet, est verisimillimum. Quod enim ex signo cognoverat, de quo in cœlo scriptum videtat, ἐν τούτῳ νίκα, magis id quidem ad spem victoriæ in prælio, quod instabat, per fidem potentiæ Christi confirmandam pertinebat quam ad spem salutis æternæ, quæ majori in periculo versabatur, per eumdem Christum consequendæ. De hac vero si ab aliquo edocendus esset, a quonam potius, quam a Romano pontifice, quem historiæ tradunt, ob persecutionem impii imperatoris, tum quidem in Soracte monte latitasse? Si vero ad pii imperatoris adventum e latibulis ad pastoralem curam urbis sua sponte illum exiisse, vel potius ab ipso Constantino, doctore indigente, fuisse evocatum, scriptores tradunt: quid hic non verisimile narratur? Præsertim cum de nullo alio, qui Constantinum mysteriis fidei initiaverit, ne illæ quidem historiæ, quæ tam præclari operis fructum Silvestro adimunt, mentionem faciunt. Si vero omnes in primo miraculo de signo crucis in cœlo conveniunt, hoc enim Eusebius ab ipso Constantino se audivisse etiam jurato scribit: cur non in ceteris Romanis historiis, quæ etiam per visum revelatum Constantino tradunt, & qui eum in fide erudiret, & locus, ubi is tum latitaret, fides adhibenda erit? probatæ fidei illas historias esse, vel illud satis mihi declarat, quod Hadrianus papa in quadam epistola, quam ad septimum concilium misit, easdem commemorat: quæ in actis illius concilii sunt insertæ & universo concilio probatæ.

Hist. eccles. lib. 6. cap. 9.

Eusebius lib. 4. de vita Constantini. Hist. trip. lib. 3. c. 12. Eusebius lib. 1. de vita Constan.

Nicæna syn. 2. in princip.

Ut vero reliqua omnia scriptorum testimonia deficiant, aut minoris momenti ad confirmandam hanc sententiam de Constantini fide Silvestri opera confirmata, & aucta, existimentur, vel hoc unum sane, quod Romæ adhuc videmus in magnificis illis templorum ædificiis, ab ipso Constantino erectis, satis declarat, ipsum ad hæc impulsorem antistitem aliquem habuisse. Nec enim verisimile est hominem semper in armis versatum, tam magna animo unquam complexurum fuisse, quæ suæ religionis & fidei præclarissima monumenta futura essent, nisi prius consulto aliquo sacrorum perito antistite, qui eum de fide, deque omni cultu Dei, & sacrorum more edoceret. Si vero ab aliquo edoctus, institutus Constantinus fuit, a quo potius, quam a Silvestro, cujus pontificatus plurimos imperii illius annos est complexus? Tradunt enim historiæ, eum, cum imperante [a] Maximino pontificatum iniisset, paucis annis ante Constantinum imperatorem, quæ minimum, viginti duos, aliæ vero viginti quatuor annos in eo vixisse. Hic ergo si in quæstionem veniat, quo pietatis doctore Constantinus sit usus, si scriptores taceant, aut non satis probent, vel ipsa saxa, tot templorum præclara ædificia, ipsum baptisterium, magnifico opere ædificatum, clamabunt, quacumque ratione ad hæc excitatus fuisset, præcipuum tamen eorum auctorem, quæ Romæ pietatis monumenta sunt relicta, ipsum Silvestrum pontificem Romanum, eum habuisse. Quod si scripta etiam vel ipsorum Græcorum requirimus, qui Silvestri apud Constantinum in rebus religionis auctoritati testimonium præbent: ne hæc quidem desunt. Sunt vero eorum scripta a quorum animis Ariana impietas fuit prorsus depulsa, qui posterioribus sæculis scripserunt. Si vero plus auctoritatis Eusebii scriptis jure tribui debere videatur, quod is Constantini tempore vixerit: tamen non tam quidem id profuit ad veritatem cognoscendam, eum Constantino familiarem fuisse, quam ad eam prodendam obfuit, eumdem Constantino superstitem factum, Constantio, Romanorum pontificum propter Arii damnationem inimico regnante, scripsisse: adeo ut hac in re posteriorum judicium, qui cum Romanis historiis consentiunt, sincerius videri debeat: qui si id verum judicassent, quod Eusebius scripserat, non inviti illius sententiam essent secuti, cum ea præsertim non parvi momenti esse videretur adversus Romani pontificis dignitatem, quocum de honoris prærogativa contendebant. Cum vero extent Nicephori Callisti, Theophani episcopi Nicææ, & Georgii Cedreni, & Zonaræ, probatorum apud Græcos scriptorum, & Theodori Balsamonis Constantinopolitani diaconi & chartophylacis, qui etiam post aliquot annos Antiochiæ patriarcha factus est, clarissima in scripturis testimonia cum de baptismo Constantini ministro Silvestro celebrato, tum vero de ejusdem erga Romanam ecclesiam munificentia, quæ fere in omnibus cum Romanorum pontificum historiis consentiunt: hæc quidem quasi veritatis testimonia, ab inimicis prolata firmiora esse debent. Inimicos enim, & æmulos Romanorum pontificum potestatis Græcos, præsertim vero patriarchas Constantinopolitanos, permultos annos fuisse, satis constat,

[a] Hoc ut & multa alia a veritate aliena.

Damasus in vita Silvestri.

ſtat, tum vero maxime, cum hi ſcripſerunt. Hæc A autem nunc ſatis ſint dicta, ſi non ad perſuadendum illis, qui contra ſentiunt, ſaltem quæ oſtendant, non me levi de cauſa adductum, ut, quæ a majoribus tradita ſunt, vel de cœleſtibus illis donis per Silveſtri miniſterium Conſtantino exhibitis, vel de terrenis a Conſtantino Silveſtro & Romanæ eccleſiæ collatis, tam conſtanter ſcriptis aſſeverarem.

REFORMATIO ANGLIÆ,
Ex decretis ejuſdem Reginaldi Poli cardinalis ſedis apoſtolicæ legati. Anno domini MDLVI.

REGINALDUS, miſeratione divina, ſanctæ B Mariæ in Coſmedin ſanctæ Romanæ eccleſiæ diaconus cardinalis, Polus nuncupatus, ad ſereniſſimos Philippum, & Mariam, Angliæ reges, fidei defenſores, & ad univerſum Angliæ regnum, ſanctiſſimi domini noſtri papæ, & ſedis apoſtolicæ de latere legatus, ad perpetuam rei memoriam. Cum felicis recordationis Julius papa III. poſt allatum ei nuncium, ſereniſſimam Mariam, Henrici VII. filiam, tum Angliæ principem, quæ ſemper in recta fide, religioneque firmam ſeſe, atque conſtantem præſtitiſſet, ſummo conſenſu, atque una omnium voce reginam declaratam fuiſſe, in magnam ſpem adductus eſſet, fore, ut hoc regnum ad ſanctæ catholicę eccleſię unionem, a qua complures annos ſeparatum fuerat, revocaretur, ut id quam primum C fieret, nos, pro paſtorali ſuo officio, & paterna caritate, ſuum, & apoſtolicę ſedis legatum de latere ad ipſam Mariam reginam, & univerſum hoc regnum miſit, quod onus licet humeris noſtris impar, tamen, ut ejus mandatis obediremus, divino favore, & gratia freti ſuſcepimus, atque eo promptius, quod etiam debita erga patriam caritas ad id nos impellebat: ac Dei quidem in primis benignitate, qui populum hunc miſericordiæ ſuæ oculis reſpicere dignatus eſt, tum ſereniſſimorum Mariæ reginæ, & Philippi regis, quem illi matrimonio conjunctum Deus in hac præclara & ſancta actione adjutorem eſſe voluit, & ad quem etiam idem Julius nos D legatum poſtea declaravit, ſtudio, & opera, ſummaque erga ipſum Deum pietate effectum eſt, ut hoc regnum ad unitatem ſanctæ catholicæ eccleſiæ, & Romani pontificis obedientiam rediret: cumque poſtmodum, eodem Julio primum, deinde Marcello II. felicis recordationis, hac vita defunctis, reverendiſſimus dominus Joannes Petrus Carafa, epiſcopus Oſtienſis, ad ſummum apoſtolatus apicem aſſumptus fuiſſet, Paulus IV. nuncupatus, quem Deus eccleſiæ ſuæ diu ſervet incolumem, ſanctitati ejus placuit, ut in hoc legationis munere perſeveremus, ut ea, quæ jam in ejuſdem unitatis negotio confecta erant, magis ſtabilirentur. Utque eccleſia hæc Anglicana, quæ ob præteriti E ſchiſmatis calamitatem in doctrina, & moribus valde deformata eſſet, ad veterum patrum, & ſacrorum canonum normam reformaretur.

Nos igitur, tum piæ ſanctitatis ejus voluntati obedire cupientes, pro legationis noſtræ munere ad ipſum reformationis opus nobis incumbendum eſſe ſtatuimus. Cumque, noſtro hac in re conſilio cum nonnullis epiſcopis communicato, cum ipſis contuliſſemus, qua ratione id facilius, & commodius effici poſſet: viſum eſt, univerſos hujus regni epiſcopos convocari oportere, qui & de abuſibus nos admonerent, & de eorum remediis nobiſcum ſimul conſulerent. Itaque tum ob hanc cauſam, tum ut eorum bonorum, quæ ſuperiorum temporum injuria ab eccleſiis ablata, ipſorum ſereniſſimorum regum pietate nunc eis reſtituta ſunt, ratio quædam, & diſpoſitio ad Dei gloriam, & cleri, ac populi utilitatem conſtitueretur, hoc potiſſimum tempore, quo in hac regia Londini urbe ad parlamentum epiſcopi totius regni & univerſus clerus provinciæ Cantuarienſis congregati eſſent, ſereniſſimis rege & regina pro ſua pietate id valde probantibus ſynodum epiſcoporum, & reliqui hujus regni cleri, qui provincialibus ſynodis de jure, vel de conſuetudine intereſſe conſuevit, bonæ memoriæ Othonis, & Othoboni, aliorumque ſanctæ ſedis apoſtolicæ in hoc regno legatorum, prædeceſſorum noſtrorum, exempla ſecuti, auctoritate apoſtolica, nobis hac legatione, qua fungimur, conceſſa, convocavimus, & celebravimus.

In qua ſynodo poſtquam omnia fere, quæ ad ipſorum bonorum eccleſiaſticorum diſpenſationem pertinerent, conſtituiſſemus, ad ea in reformationis cauſa conſtituenda, quæ magis neceſſaria videbantur, nos convertimus, eo quidem majore cura, & ſtudio, quod ejus ſanctitas literis, & ad nos, & ad univerſos epiſcopos ſcriptis, ad id vehementer hortata eſt: & ad ſanctorum patrum inſtituta, quantum ratio & infirmitas præſentis temporis pateretur, proxime accedentes, cum totius ſynodi conſilio & aſſenſu ea, quæ in ſequentibus decretis continentur, Deo adjuvante ſtatuimus, atque decrevimus. Univerſos igitur, & ſingulos hujus regni archiepiſcopos, epiſcopos, & ceteras eccleſiaſticas perſonas in domino magnopere hortamur, eiſque eadem auctoritate apoſtolica injungimus, ut has conſtitutiones, quatenus ad eorum quemlibet reſpective pertinent, diligenter obſervent. Iiſdemque archiepiſcopis & epiſcopis, reliquiſque eccleſiarum prælatis mandamus, ut eas a quibuſlibet, qui ſuæ juriſdictioni ſubſunt, obſervandas curent, inobedientes, & contumaces per cenſuras eccleſiaſticas, & alia juris remedia, invocato etiam ſi opus fuerit, auxilio brachii ſæcularis, compeſcendo: irritumque & inane decernimus, quidquid ſecus ſuper his a quoquam fuerit attentatum. Verum, quia difficile eſſet præſentes literas ad ſingula loca deferri, ad quæ mitti oportet, volumus, & auctoritate apoſtolica decernimus, ut tranſumptis earum, ſigillo alicujus perſonæ in eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, ea fides adhibeatur, quæ originalibus, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ, adhiberetur. Atque, ut hæc decreta, & conſtitutiones ad ſingulorum notitiam deducantur, univerſis locorum ordinariis eadem auctoritate apoſtolica pręcipimus, ut ea per ſe, vel per alios in ſuis eccleſiis publicent, ſeu publicari faciant, quę poſt publicationem ipſam eos, ad quos pertinent, perinde arctent, ac ſi eis perſonaliter intimatæ fuiſſent.

DECRETUM PRIMUM.

De gratiis Deo pro reditu hujus regni ad ecclesiæ unitatem in missarum celebratione quotidie agendis, deque ejus rei memoria quot annis celebranda.

CUM totius deformationis ecclesiæ in hoc regno, & omnium malorum, quæ plurima superioribus temporibus acciderunt, causam merito agnoscamus hinc ortam esse, quod ab unitate, & doctrina ecclesiæ catholicæ recedentes, auctoritatem, & obedientiam pontificis Romani, Christi vicarii, & successoris Petri, pro cujus fide, ne deficeret, ipse Christus oravit, reliquimus, ad quam nunc immensa Dei misericordia post multos opinionum errores, & diuturnam vexationem reversi sumus: ne tanti beneficii immemores, & ingrati videamur, & ut initium faciamus a divino auxilio implorando, ut hoc ipsum beneficium in dies magis confirmet, & hanc in nobis fidem servet, & adaugeat, hoc primum cum præsentis synodi approbatione statuimus, & decernimus, ut per universum hoc regnum in omnibus dierum dominicorum, & festivorum, præter quam de festo duplici majori, missarum celebrationibus post alias collectas infrascripta etiam dicatur, quæ in missalibus hic posthac imprimendis inseri curabitur.

Cum autem bonæ memoriæ Othobonus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, & in his partibus apostolicæ sedis legatus, cum universis regni prælatis, prout in ejus constitutionibus legitur, pie sanciverit, ut pro pace, huic regno post varias dissensiones & intestina bella, quibus vexatum fuerat, restituta, quotannis per universum regnum solemnes fierent processiones, in quibus populus Deo de beneficio pacis accepto gratias ageret, & pro ejusdem conservatione preces effunderet: Nos, prædicti cardinalis, & legati tam piæ constitutionis exemplum secuti, statuimus, ut singulis annis in omnibus hujus regni civitatibus, oppidis, & locis in festo sancti Andreæ apostoli, quo die hujus regni cum Deo atque ejus ecclesiæ pax, & reconciliatio facta est, processio solemnis celebretur, in qua universi cujusque loci tam ecclesiastici, quam sæcularis ordinis Christi fideles convenientes tam insignis a Deo accepti beneficii memoriam renovent, seque eleemosynis, & aliis piis operibus gratos ostendant: utque eo ipso die in ecclesia, unde processio ducetur, inter missarum solemnia concio ad populum habeatur, qua hujus solemnitatis causa exponatur, vel ubi deerit qui concionetur, homilia, quæ de hac re edenda curabitur, per parochum plebi recitetur. Singuli autem locorum ordinarii operam dabunt, ut hoc decretum in omnibus suæ jurisdictionis locis sub pœnis eorum arbitrio irrogandis servetur.

DECRETUM II.

De constitutionibus, & dogmatibus, librisque recipiendis, rejiciendisve, & jus canonicum publice doceatur.

QUIA vero, post ejectam Romani pontificis, & apostolicæ sedis obedientiam ecclesiasticarum etiam legum auctoritas sublata est, atque ex eo falsi doctores admitti, & audiri, ac libri corruptæ doctrinæ passim legi cœperunt, quibus populus variis erroribus in doctrina fidei, & maxime sacramentorum, quæ præcipua sunt Christianæ religionis fundamenta, infectus est, simulque honestas vitæ, & cleri, & populi, & reliqua omnia, quæ ad rectam ecclesiæ disciplinam spectant, plane depravata sunt: cum ejusdem synodi approbatione omnia sacrorum tum generalium, tum provincialium a sede apostolica receptorum conciliorum decreta, & Romanorum pontificum constitutiones, item ecclesiasticas leges in hoc regno canonice editas, quatenus per præsentis synodi decreta immutatæ non sint, in pristinum, atque eumdem, in quo ante schisma vigebant, locum, vim, & usum reponimus, ac restituimus: &, ut hæc ab omnibus, ad quos pertinent, religiose, sancteque observentur, transgressoresque, secundum canones ipsos, prædictasque constitutiones puniantur, atque ut ipsum jus canonicum, uti antea, publice doceatur, statuimus, & mandamus.

Cum vero per eas constitutiones, quas bonæ memoriæ Otho, & Othobonus, olim in hoc regno sedis apostolicæ legati, itemque Cantuarienses archiepiscopi, in provincialibus synodis pro tempore edidere, iis, quæ ad clerum, & populum hujus regni in doctrina & moribus recte instituendum, & conservandum pertinent, specialiter provisum sit: ideo, ne quis possit in his minus observandis ignorantiæ excusationem prætendere, statuimus, ut non solum archiepiscopi, episcopi, decani, archidiaconi, officiales, & ceteri omnes ecclesiasticam jurisdictionem exercentes, dictas constitutiones, & eas item, quæ hac synodo latæ fuerint, habeant, sed etiam reliqui, quibus animarum cura commissa est, præter sacrorum bibliorum volumen veteris editionis, in Latinum versum, & alios libros ad munus suum fungendum necessarios, easdem constitutiones habere, & diligenter legere, &, si quid dubii in iis, quæ ad earum intelligentiam pertinent, occurrerit, peritiores consulere, & ex iis, quæ populum nosse oportet declarare, & exponere teneantur, sub pœna ordinariorum arbitrio iis, qui aliter fecerint, irroganda.

Ne autem pravæ doctrinæ librorum lectione populus posthac corrumpatur, juxta literas apostolicas, quæ quotannis in die cœnæ domini Romæ publice recitari consueverunt, omnes, qui hæreticorum libros, seu alias quomodolibet de fide suspectos, non impetrata a sede apostolica licentia, legant, aut habeant, aut imprimant, aut in hoc regnum importent, aut vendant, aut publice, vel occulte defendant, ac laudent, quocumque nomine & prætextu id fecerint, damnamus, & anathematizamus, atque, ut omnibus pœnis contra eos latis puniantur, mandamus: Statuentes etiam juxta generale ultimi Lateranensis concilii decretum, ne quis posthac in hoc regno librum aliquem, seu aliud quodvis scriptum, sub pœnis in eo decreto contentis, & aliis, prout delicti ratio exegerit, gravioribus imprimere, seu imprimendum curare audeat, nisi prius per loci ordinarium, vel per alium, seu alios ab ipso ordinario ad eam rem deputandos, diligenter lectum, & examinatum, & per ejus, sive eorum manus subscriptionem gratis apponendam, approbatum fuerit.

Omnes vero libros, sive traditiones, ad fidem & ecclesiasticam disciplinam spectantes, quas sancta Romana ecclesia ad hanc diem proba-

probavit, ac recepit, seu posthac probabit, ac A recipiet, cum omni pietatis affectu, & reverentia suscipimus, & amplectimur, utque ab omnibus aliis simili obedientia, & veneratione suscipiantur, sub canonicis censuris, & pœnis statuimus.

Ut autem, omni superiorum temporum errore sublato, populus sciat, quam doctrinam sequi, quam fugere debeat, cum eadem hac synodo, juxta regulas & dogmata sanctorum patrum, omnem eam fidem, quam sancta Romana & apostolica ecclesia, omnium ecclesiarum mater, & magistra, tenet, & docet, reverenter suscipimus, & amplectimur, idemque omnibus faciendum, & aperte profitendum esse decernimus: ac secundum generalis concilii sub fel. rec. Innocentio papa III. celebrati, & aliorum conciliorum, B & Romanorum pontificum decreta, & traditiones, ipsasque literas apostolicas, quæ in die cœnæ domini legi solent, omnem hæresim adversus hanc sanctam, orthodoxam, & catholicam fidem se extollentem, &, quicquid ab ea alienum est, damnamus, & omnino rejicimus: Omne dogma, quod cum eadem fide pugnat, seu non consentit, credi, practicari, docerive prohibemus, ac vetamus: Universos cujuscumque nominis ac generis hæreticos, qui aliter credunt, tenent, ac docent, quam eadem Romana ecclesia credit, tenet, ac docet, damnamus, & anathematizamus: Omnes item censuras, & pœnas, contra hæreticos & eorum fautores latas, nec non C ordinarios, & ceteros omnes, ad quorum munus hoc spectat, in extirpandis hæresibus negligentes, innovamus, atque omnino exequi præcipimus. Hortamur autem, & per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi obtestamur omnes, qui superiori tempore in errores aliquos lapsi sunt, nec dum resipuerunt, ut ab eis recedere, & veritatem agnoscere, atque amplecti velint, qui vero Dei gratia catholicam fidem retinuerunt, vel ad eam reversi sunt, ut perpetuo in eadem perseverent. Verum, quia in iis, quæ ad doctrinam capitis ecclesiæ & sacramentorum pertinent, hic maxime erratum est, veram unius doctrinæ traditionem, quæ in octava generali synodo Florentiæ sub fel. rec. Eugenio papa III. celebrata, D breviter, & dilucide explicata est, hic adscribendam censuimus.

"Tomi XXXI. pag. 1031.

Definimus, sanctam " apostolicam sedem, & Romanum pontificem, in universum orbem tenere primatum, & ipsum pontificem Romanum successorem esse beati Petri, principis apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi & gubernandi universalem ecclesiam a domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

"Vide ejusdem tomi pag. 1054.

" Ecclesiasticorum sacramentorum veritatem E pro ipsorum Armenorum, tam præsentium, quam futurorum, faciliori doctrina, sub hac brevissima redigimus formula.

Novæ legis septem sunt sacramenta, videlicet, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema unctio, ordo, & matrimonium, quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt.

Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem, duo ultima ad totius ecclesiæ regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem, & roborati, nutrimur divina eucharistiæ alimonia. Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter etiam, & corporaliter, prout animæ expedit, per extremam unctionem. Per ordinem vero ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter, per matrimonium corporaliter augetur.

Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum.

Inter hæc sacramenta, tria sunt, baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile: unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitæ spiritualis janua est. Per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur ecclesiæ: & cum per primum hominem mors introjerit in universos, nisi ex aqua & spiritu renascimur, non possumus, ut inquit veritas, in regnum cœlorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera, & naturalis, nec refert, frigida sit, an calida. Forma autem est, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Non tamen negamus, quin & per illa verba, *Baptizetur talis servus Christi, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*: vel, *Baptizetur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, verum perficiatur baptisma: quoniam cum principalis causa, ex quo baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, imo etiam paganus, & hæreticus, baptizare potest, dummodo formam servet ecclesiæ, & facere intendat quod ecclesia. Hujus sacramenti effectus, est remissio omnis culpæ originalis, & actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio, sed morientes ante, quam culpam aliquam committant, statim ad regnum cœlorum, & Dei visionem perveniunt.

Secundum sacramentum est confirmatio, cujus materia est, chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, qui odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto: forma autem est: *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre: quia de solis apostolis legitur,

gitur, quorum vicem tenent episcopi quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat. *Cum enim*, inquit, *audissent apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Joannem: qui cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat: sed baptizati tantum erant in nomine domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*. Loco autem illius manus impositionis datur in ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando, per apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & urgente admodum causa, simplicem sacerdotem, chrismate per episcopum confecto, hoc administrasse confirmationis sacramentum. Effectus autem hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est apostolis in die pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipue crucem ejus, qui Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia secundum apostolum, propter quod signo crucis signatur.

Tertium est eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam, juxta testimonia sanctorum patrum, ac doctorum ecclesiæ, pridem in disputatione exhibita, creditur, ipsum dominum in vino aqua permisto hoc instituisse sacramentum: deinde, quia hoc convenit dominicæ passionis repræsentationi, inquit enim beatus Alexander papa quintus a beato Petro: In sacramentorum oblationibus, quæ intra missarum solemnia domino offeruntur, panis tantum, & vinum aqua permistum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calicem domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum: quia utrumque, id est, sanguis, & aqua, ex latere Christi profluxisse legitur: tum etiam, quod convenit ad significandum hujus sacramenti effectum, qui est unio populi Christiani ad Christum. Aqua enim populum significat, secundum illud apocalypsis, *Aquæ multæ, populi multi*. Et Julius papa primus post beatum *Silvestrum, ait: Calix dominicus, juxta canonum præceptum, vino & aqua permistus debet offerri: quia videmus, in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo, cum in calice vinum, & aqua miscetur, Christo populus adunatur, & fidelium plebs ei, in quem credit, copulatur, & jungitur. Cum ergo tam sancta Romana ecclesia a beatissimis apostolis, Petro, & Paulo, edocta, quam reliquæ omnes Latinorum, Græcorumque ecclesiæ, in quibus omnis sanctitatis, & doctrinæ lumina claruerunt, ab initio nascentis ecclesiæ sic servaverint, & modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universali & rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe Christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ, prout dictum est, admisceant vino. Forma hujus sacramenti sunt verba salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum.

* Marcus medius excit a 16. Jan. ad 7. Octob. an. 336.

Sacerdos enim, in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertuntur, ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris ejus unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus, & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, & delectando, sacramentum hoc, quo ad vitam operatur spiritualem, in quo, ut inquit Urbanus papa, gratam salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

Quartum sacramentum est pœnitentia: cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio: ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero: secunda, oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter: tertia, satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per orationem, jejunium & eleemosynam. Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absolvo*, &c. Minister hujus sacramenti est sacerdos, habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus sacramenti hujus est absolutio a peccatis.

Quintum sacramentum est extrema unctio: cujus materia est oleum olivæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet. Qui in his locis ungendus est, in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc: *Per istam unctionem, & piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus, quidquid per visum*, &c. & similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos: effectus vero est mentis sanatio, & in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Jacobus apostolus: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei*.

Sextum sacramentum est ordinis: cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patinæ cum pane porrectionem: diaconatus vero per libri evangeliorum dationem: subdiaconatus vero per calicis vacui cum patina vacua superposita traditionem: & similiter de aliis, per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro vivis & mortuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Et sic de aliorum ordinum formis, prout in pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister hujus sacramenti est episcopus: effectus, augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus minister.

Septimum

Septimum est sacramentum matrimonii, quod A est signum conjunctionis Christi, & ecclesiæ, secundum apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in ecclesia.* Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda, & educanda ad cultum Dei: secundum, fides, quam unus conjugum alteri servare debet: tertium indivisibilitas matrimonii propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi, & ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen illud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii vinculum, legitime contracti, perpetuum sit.

De custodia, & administratione sacramentorum, deque ecclesiarum dedicationibus certo die, & aliis festivis devote celebrandis.

CONSTITUTIONEM bonæ memoriæ Joannis archiepiscopi Cantuariensis, in concilio provinciali editam, qua pie, & provide statutum est, ut in qualibet parochiali ecclesia tabernaculum fiat cum sera & clavi, decens, & honestum, pro curæ magnitudine, & ecclesiæ facultatibus, ubi sanctissimum eucharistiæ sacramentum custodiatur, non in bursa, vel loculo, sed in panno lineo mundissimo, in pyxide decenti incluso, ita ut sine ullo diminutionis periculo facile reponi, & eximi possit: atque ut ipsum venerabile sacramentum singulis hebdomadis renovetur, pœna etiam contra sacerdotes in eucharistiæ custodia negligentes statuta, hujus auctoritate concilii innovandam censuimus: eaque ut omnino servetur, decernimus: adjicientes, ut hoc tabernaculum medio altaris majoris ita eminenter, ut ab omnibus conspici possit, collocetur, & ita affigatur, ne facile a quoquam amoveri possit. Si vero in eo loco commode poni non potest, tum in altari, majori proximo, ac maxime decenti ponatur. Locorum autem ordinarii in suis ecclesiis initium hujus observationis facientes, ut in aliis idem fiat, providebunt, negligentes in hoc per ejus fructuum ecclesiæ portionis, quæ ad hujus rei confectionem sufficiat, subtractionem, & alia juris remedia ad hoc decretum observandum compellendo. Nec alios propterea, quicumque præter rectores ad hujus rei contributionem tenerentur, exoneramus. Huic etiam constitutioni ob honorem corporis domini nostri Jesu Christi, qui est candor lucis æternæ, hoc addimus atque decernimus, ut juxta antiquam, & laudabilem ecclesiæ Anglicanæ, & aliarum provinciarum consuetudinem lampas, vel cereus coram eo continue ardeat. Ubi vero facultates ecclesiæ non suppetant, curent locorum ordinarii, quantum in eis est, ut facultas aliunde paretur, qua tam honesta, & pia consuetudo, quæ fere jam in omnibus hujus regni ecclesiis superiorum temporum injuria est sublata, renovetur. Præterea omnes constitutiones ecclesiasticas, tam generales, quam hujus regni particulares, de custodia fontis baptismatis, chrismatis, & olei sancti, & de sacramentis ipsis, rite & recte, ac cum ea, qua decet, reverentia, administrandis latas, & promulgatas, innovamus, easque ab omnibus, ad quos ea res pertinet, sub pœnis, quæ in eis continentur, & alias etiam gravioribus arbitrio ordinariorum pro modo culpæ irrogandis, inviolabiliter observari decernimus.

De ecclesiarum dedicationibus certo die, ipsisque & aliis festis devote celebrandis.

UT in solemnitatibus dedicationum ecclesiarum, quas juxta antiquum hujus regni morem ubique primo die dominico mensis Octobris celebrari volumus, prophana & irreligiosa consuetudo vana spectacula edendi, comessationes, tripudia, & alia id genus faciendi tollatur, statuimus, ut episcopi diligenter provideant, ne quid tale posthac eo die, aliisve festis diebus fiat, sed populus audiendis divinis officiis devotus intendat, inobedientes autem per ecclesiasticas censuras, & alia juris remedia, invocato B etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, compescant.

DECRETUM III.

De residentia episcoporum, & aliorum inferioris ordinis clericorum, & scholarium, collegiorum præfectorum.

CUM ecclesiæ reformationis initium ab eis fieri debeat, qui aliorum curam gerunt, in iis autem magnus hic vigeat abusus, quod multi eorum in ecclesiis sibi commissis non residentes eas mercenariis relinquunt, quæ res omnium fere malorum in ecclesia causam attulit: idcirco, ut C hic abusus, quoad ejus fieri potest, tollatur: Primum omnes, qui cathedralibus etiam metropolitanis, aliisve inferioribus ecclesiis curam animarum habentibus præsunt, magnopere hortamur in domino, & per viscera misericordiæ Jesu Christi obtestamur, ut attendentes sibi, & universo gregi, in quo Spiritus sanctus posuit eos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, ad commissi sibi gregis salutem, cujus sanguis de eorum manibus est requirendus, debitam ei præsentiam exhibeant, & ab omni negotiorum sæcularium solicitudine vacui super ejus custodiam vigilent, atque ex apostoli præcepto in omnibus laborent, & ministerium suum impleant. Deinde, quia sæpe fieri videmus, ut quos Dei timor ad munus suum exequendum non movet, D pœnarum metus impellat: omnes ecclesiasticas, tam generales, quam hujus regni particulares constitutiones, contra eos, qui non resident, editas, innovamus: quos etiam usque ad ipsorum beneficiorum privationem inclusive ad residendum compelli volumus, & decernimus. Licebit tamen ordinariis juxta canonem fel. rec. Gregorii papæ X. in generali concilio Lugdunensi editum, gratiam dispensationis ad tempus concedere, prout causa rationabilis, & juri consona id exposcet.

Præterea, cum dignitates, personatus, & alia hujusmodi ecclesiastica officia, & ministeria in Dei ecclesiis ideo sint instituta, ut essent qui disciplinam ecclesiasticam, tanquam inspectores, & E moderatores, conservarent, & augerent, quia videmus multos esse, qui, harum dignitatum, & officiorum emolumenta capientes, a propriis ecclesiis absint, nullamque eis operam impendant, non sine magno ipsarum ecclesiarum detrimento: idcirco, ut hi etiam ad suum officium præstandum compellantur, arctioribus ecclesiarum, & collegiorum statutis, & consuetudinibus in suo robore permanentibus, statuimus, ut posthac omnes decani, præpositi, & alii quascumque tam cathedralium etiam metropolitanarum, quam colle-

legiatarum ecclesiarum dignitates, personas, officia, & administrationes, quocumque nomine nuncupentur, obtinentes, nec non scholarium collegiorum præfecti adsint in suis ecclesiis, & collegiis. Archidiaconi vero vel in archidiaconatibus, vel in ecclesiis cathedralibus, prout magis episcopo loci expediens visum fuerit, commorentur, ut debitam illis operam præstent. Si quis vero ultra vacationem, statutis ecclesiæ sibi concessam ab ecclesia, archidiaconatu, aut collegio suo abfuerit, tum, pro rata temporis absentiæ, in fructibus, quomodocumque sibi ratione officii, dignitatis, vel præfecturæ obvenientibus per ejus superiorem puniatur: atque hi in utilitatem mensæ ecclesiæ cathedralis, quæ pro scholaribus alendis jam erecta est, erigiturve, convertentur. Et, si longioris absentiæ ratio ita postulaverit, aliis juris remediis, etiam usque ad dignitatis, officii, vel præfecturæ privationem inclusive, juxta canonicas sanctiones, ad residentiam compellatur. Liceat tamen iis, qui hujusmodi dignitates, & officia obtinent, ex causa rationabili, & juri consona, etiam per majorem partem capituli, seu collegii probata, de licentia superiorum ad tempus abesse.

Cum vero canonicatus, & præbendas in ecclesiis instituendi ratio, & causa hæc fuerit, ut, qui ad eos assumuntur, episcopo assistant, eumque in muneris sui functione, consilio, & opera adjuvent, & in divinis officiis celebrandis ecclesiæ, ex qua fructus percipiunt, inserviant, cumque pauci admodum sint, qui hæc præstent, ut prope jam ecclesiæ ipsæ ad solitudinem sint redactæ: statuimus & mandamus, ut posthac omnes canonici, tam cathedralium etiam metropolitanarum, quam collegiatarum ecclesiarum, qui ex fundatione, statuto, vel consuetudine in ecclesiis residere tenentur, ad personalem in eis residentiam per subtractionem fructuum, ex canonicatibus, & præbendis provenientium, pro rata temporis, quo ultra vacationem sibi statutis ecclesiæ concessam sine licentia superioris ex causa legitima, & quam major pars capituli approbaverit, abfuerint, ab eis auferendorum, & in utilitatem mensæ præfatæ convertendorum, & per alia quæcumque juris remedia compellantur. Qui vero ex fundatione, statuto, vel consuetudine ad residentiam non tenentur, si præbendam ad decem librarum annuum valorem ascendentem obtineat, nisi in ecclesia, ad quam præbenda spectat, unum mensem, vel eo plus, prout eorum superioribus visum fuerit, quotannis præsentes fuerint, & in habitu, per residentiarios ejusdem ecclesiæ canonicos geri solito, divinis officiis intersint, sextam partem proventus annui præbendæ suæ, in utilitatem scholæ prædictæ convertendam, quoties secus fecerint, amittant. Qui vero præbendam, quæ ad annuum viginti librarum valorem ascendit, obtinent, nisi & ipsi in ecclesia, ad quam præbenda pertinet, mensibus saltem duobus continuis, vel interpolatis, aut etiam pluribus ejusdem superioris arbitrio quotannis præsentes fuerint, & in habitu prædicto inservierint, ii sexta parte proventus annui præbendæ suæ, ad usum prædictum deputandæ, priventur, nisi hujusmodi fructus iis, qui divinis intersint, seu aliis piis usibus per ecclesiæ statuta, consuetudinesve, seu alias legitime sint jam applicati, quod & in aliis præcedentibus capitibus, ubi hac de re agitur, placuit observari.

Hoc insuper adjicientes, ut distributiones quotidianæ appellatæ, quæ ab interessentibus tantum percipiuntur, nemini, qui eisdem divinis non intersit, ex quantumvis justa causa, nisi ea talis sit, quæ expresse a jure, vel a statutis ecclesiæ probetur, concedantur. Eorum autem, quibus, studiorum gratia ad certum tempus indultum est, ne ad eos ordines promoveri teneantur, ad quos ratione beneficiorum, quæ obtinent promovendi essent, & ut absentes nihilominus fructus percipiant, quia plerique in nulla ex universitatibus, in quibus generale studium viget, sed in locis, ubi nullus est studiorum usus, atque exercitatio, commorantur, & non pauci etiam in studiis generalibus degentes, quidvis potius aliud agunt, quam ut literis operam dent: idcirco, ne dolus, & fraus hac in re cuiquam patrocinetur, omnibus locorum ordinariis mandamus, posthac, antequam ulli suæ jurisdictionis hujusmodi indulta concedant, diligenter inquirant, an is ad literarum studia sit aptus, & an eæ disciplinæ, quibus operam se daturum profiteatur, tales sint, quæ ei conveniant, & ecclesiæ futuræ sint utiles, & an temere, vel in fraudem hanc licentiam petat. Quam si, omnibus mature perspectis, illi concedendam duxerint, tum curent, ut sciant quibus in locis is degat, & quam vitam ducat, & quem in literis progressum faciat. Quod si otiose eum vivere, aut nihil in literis proficere cognoverint, & indultum revocent, & ad residentiam per subtractionem fructuum, & alia juris remedia compellant.

Quoniam vero beneficiorum pluralitas residentiam maxime impedit, & clericis materiam vagandi præstat: statuimus, ut, quicumque plura incompatibilia beneficia ecclesiastica de facto obtinet, unico, quod maluerit, retento (ad quod retinendum, in eventum dimissionis aliorum, seu alterius, ut sequitur, auctoritate apostolica nobis concessa, sine alieni juris præjudicio eum habilitamus) aliud, seu alia, quæ de jure tenere non potest, intra duorum mensium spatium, a præsentis decreti publicatione computandorum, in manibus sui ordinarii publice coram testibus resignet, & re ipsa dimittat: alioquin omnibus sit privatus, quæ ipso jure vacare, & ad ea obtinenda eum omnino inhabilem esse decernimus. Hanc autem per hoc breve spatium incompatibilium hujusmodi beneficiorum retentionem ex quibusdam rationabilibus causis, eadem auctoritate apostolica nobis concessa, duximus indulgendam.

Qui vero in posterum plura beneficia curam animarum habentia, seu aliter compatibilia, sine ejusdem sedis apostolicæ dispensatione, per modum unionis ad vitam, vel commendæ, vel custodiæ, præter eum modum, quem constitutio Gregoriana in concilio Lugdunensi edita permittit, aut alio quocumque nomine & titulo recipere, ac simul retinere præsumpserit: non solum secundo, & pluribus, quæ de facto obtinuit, sed etiam primo, quod canonice possidebat, sit ipso jure privatus. Omnes item alias sententias, censuras, & pœnas in constitutione fel. rec. Joannis XXII. quæ incipit, Audistis, & quibuscumque aliis tam apostolicis, quam provincialibus, & synodalibus, & apostolicæ sedis in hoc regno legatorum constitutionibus contra eos, qui hujusmodi incompatibilia beneficia obtinent, seu de illis provident, quoquo modo editas, innovamus, & debitæ executioni mandari præcipimus.

Ordinarii autem locorum eis, quicumque plura curata, aut aliter incompatibilia beneficia

eccle-

ecclesiastica obtinent, dispensationes suas exhibere omnino compellant, & alia agant, juxta constitutionem Gregorii XI. in concilio Lugdunensi editam, quæ incipit: Ordinarii: quam plane observari decernimus: Addentes, ut ipsi ordinarii etiam per idoneorum vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem provideant, ut animarum cura nullo modo negligatur, & beneficia ipsa, debitis ministeriis non fraudentur.

DECRETUM IV.

Ut episcopi, reliquique curam animarum exercentes populo prædicent, parochique pueros prima fidei rudimenta doceant.

SED quoniam nihil, aut parum utilitatis allatura est episcoporum, & aliorum inferioris ordinis curam animarum habentium, in ecclesiis suis residentia, nisi iidem pastoris officio fungantur, quod potissimum in divini verbi prædicatione consistit: inolevit autem alicubi hic abusus, ut, episcopi munere prædicandi ad alios translato, in alia ipsi officia incumbant, contra apostolorum exemplum, qui dixerunt: *Non est æquum nos relinquere verbum, & ministrare mensis:* quod munus tamen cum in pauperibus alendis versaretur, maxime pium erat: idcirco cum hujus synodi approbatione statuimus, ut archiepiscopi, & episcopi omnes prædicationis verbi Dei munus per se ipsos obire, juxta Christi & apostolorum mandatum, & sacrorum canonum normam, teneantur: &, si quando legitimum aliquod impedimentum inciderit, quo minus id facere possint, tum, secundum statutum fe. re. Innocentii papæ III. in generali concilio editum, quod incipit: Inter cetera viros idoneos deligant ad hujusmodi prædicationis officium recte exequendum: rectores, item vicarii, & quicumque alii, curam animarum habentes, per se, vel per alios idoneos viros, si legitime ipsi impediti fuerint, saltem dominicis & aliis festis diebus plebem sibi commissam salutari prædicationis cibo pascant. Quod si quis hoc necessarium prædicandi officium prætermiserit, postquam per superiorem monitus per unius mensis spatium muneri suo defuerit, per censuras ecclesiasticas, & alia juris remedia ad id ipse superior eum compellat, etiam aliquam honestam mercedem de fructibus ipsius ecclesiæ alteri, qui id præstet, assignando, donec principalis quandoque resipiscens officium suum impleat.

Huic autem prædicationis officio ita plane satisfactum erit, si non solum publice concio habeatur, sed privatim etiam pastor, quos ex grege sibi commisso a recta fide, vel a bonis moribus aberrare cognoverit, eos ad se vocatos paterne & cum omni caritatis affectu docendo, monendo, hortando, ac, si opus fuerit, deterrendo ad catholicam fidem, & rectam vivendi normam reducere conetur: qui vero & in fide, & moribus recte vivunt, in sancto eorum instituto confirmet. Quia vero sunt, qui non vocati ad prædicandum ipsi se ingerunt, cum tamen apostolus dicat: Quo modo prædicabunt, nisi mittantur? quos etiam Deus per prophetam reprehendit dicens: Ipsi currebant, & ego non mittebam illos, statutum fe. re. Innocentii papæ III. in generali concilio editum, quo sub anathematis, & aliis pœnis ei, qui in contumacia perseveraverit, infligendis, prohibetur, ne quis præter auctoritatem, ab apostolica sede, vel a catholico loci episcopo concessam, publice, vel privatim, extra quam regit ecclesiam, prædicationis officium usurpare audeat, observandum censemus.

Quos autem episcopus ad prædicandum mittet, eos de materia & modo prædicandi (multi enim in hoc officium abusus irrepserunt) cum omni pietate, & studio instruat. Hoc autem potissimum erit eis injungendum, ut in primis populum ad pœnitentiam adhortentur: quæ quidem eo magis necessaria est, quo gravius Deum offendimus, & majoribus ab eo beneficiis affecti sumus, hoc regno a perniciosissimo schismate liberato: deinde contra ea vitia, & abusus, qui tum in doctrina, tum in moribus tempore ipsius schismatis viguerunt, quibus etiam nunc plerique sunt infecti, diligenter erudiat, moneatque.

Quia vero in multis ecclesiis concionatores desunt, ne populus propter rectorum, vicariorum, aliorumve, qui curam animarum habent, imperitiam necessario sanæ doctrinæ cibo fraudetur, quædam homiliæ a piis & doctis viris ex hujus synodi mandato de his præcipue, in quibus hic magis peccatum est, conscriptæ edentur, quas curati, qui ad concionandum idonei non erunt, loco sermonis plebi sibi commissæ plane & distincte legent.

Cum autem hic messis multa sit, operarii autem pauci, rogandus est in primis dominus messis, ut in vineam suam operarios mittat. Interim vero episcoporum erit, certos prædicatores deligere, qui omnia diœcesium suarum loca sic obeant, ut ne qua pars gregis salutari verbi Dei pabulo omnino fraudetur.

Hoc etiam eisdem agendum erit, ut quicumque curæ animarum sunt præfecti, pueros parochiæ suæ singulis saltem dominicis & aliis festivis diebus, certa hora, qua divinis officiis non erunt impediti, ad ecclesiam vocatos in primis fidei rudimentis, ac pietate, & obedientia erga Deum, & parentes diligenter instruant. Qui vero id prætermiserint, per ea juris remedia, quæ opportuna videbuntur, ad id compellentur.

DECRETUM V.

De vita, & honestate clericorum.

QUIA vero exemplum vitæ magnam auctoritatem verbo affert, estque velut quoddam prædicandi genus, ob id curandum est iis, qui aliis præsunt, ut ceteris, cum morum probitate, vitæque sanctitate, tum ea propriam domum recte gubernandi laude, quam in episcopis apostolus requirit, antecellant. Quapropter hujus regni archiepiscopos, episcopos, & reliquos omnes ecclesiarum prælatos per viscera misericordiæ Jesu Christi monemus, atque obtestamur, ut, juxta doctrinam apostoli, ita sobrie, caste ac pie vivant, ut ceteris eorum vita, & conversatio ad pietatem, & morum disciplinam exemplo esse possint. Nullo ipsi fastu, nulla pompa utantur, non vestibus sericis, non pretiosa supellectile: sit eorum mensa frugalis, & parca, non plus quam tria, aut ad summum quatuor (quod etiam magis, pro hujus temporis ratione, indulgendo, quam probando concedimus) ciborum genera, præter fructus, & bellaria, qualescumque hospites, aut convivas habeant, apponantur: reliqua mensæ condimenta sint caritas, sanctorum librorum lectio, & pii sermones. Domesticorum, & equorum numerosa, & superflua multitudine abstineant, ac tot mini-

ministris contenti sint, quot ad curæ sibi commissæ administrationem, ac domus regimen, & ad quotidianos vitæ usus erunt necessarii. Sint etiam de eorum moribus, & vita soliciti, ne ex alienis vitiis turpem contrahant infamiæ notam: curentque, ut laici sibi inservientes vestitu, quod ad genera & colores vestium attinet, modesto, ac decenti utantur.

Ac ne hæc sumptuum moderatio avaritiæ tribuatur, quidquid ex fructibus ecclesiarum, deductis iis, quæ earum oneribus sustinendis, & ipsis, atque ipsorum familiaribus necessaria sunt, supererit, id omne juxta illa, quæ beatus Gregorius papa Augustino episcopo de fructibus ecclesiæ dispensandis rescripsit, ad pauperes Christi suscipiendos, & alendos, ad pueros, & adolescentes in scholis & studiis educandos, atque in alia pia opera ad Dei gloriam & proximi utilitatem, & aliorum exemplum distribuant. Sint patres pauperum, sint orphanorum, viduarum, & oppressorum refugium, ac tutela. In sacrarum scripturarum lectione, & in iis, quæ ad curæ sibi commissæ regimen spectant, assidue versentur: a sæcularibus autem negotiis, & omnibus iis, quæ ordini clericali, juxta sacrorum canonum instituta, minime conveniunt, abstineant, ita ut in omnibus forma gregis vere facti agnoscantur.

Hæc eadem reliquis etiam inferioris ordinis clericis sequenda proponuntur: (æquum est enim, ut membra cum capite congruant) atque ut ii tales omnino sint, statuimus, ut locorum ordinarii curent, ut ea, quæ tam per sacros canones generales, quam per sedis apostolicæ legatorum, & provinciales hujus regni leges de vita & honestate clericorum sancte & pie instituta sunt, sub pœnis in eis expressis, & aliis etiam ipsorum arbitrio irrogandis, ab omnibus suæ jurisdictionis clericis integre observentur. Ac, ne quis harum rerum ignorantiam prætendat, iidem ordinarii, ut ea omnia, quæ magis necessaria videbuntur, in breve compendium redigantur, & cum adjectione pœnarum, & monitionibus debitis per publicas denunciationes, seu aliter ad omnium notitiam deducantur, curabunt. Ut autem quidam abusus, qui in mores & vitam clericorum superioris temporis vitio hic passim irrepserunt, quoad ejus fieri potest, tollantur, de his quædam specialiter, prout infra sequitur, statuenda censuimus.

Cum igitur personis regularibus professis, itemque sæcularibus in sacris ordinibus constitutis, juxta sacrorum conciliorum, & canonum statuta, per antiquam ac laudabilem ecclesiæ consuetudinem, uxores habere non liceat: quia nihilo minus plerique post professionem emissam, & sacrorum ordinum susceptionem, omni Dei & legum timore posthabito, matrimonia, quæ potius impudica contubernia sunt appellanda, de facto contrahere non sunt veriti, in maximum religiosorum, & ordinis clericalis dedecus, & scandalum populi, & animarum suarum perditionem: ut tam pro præteritis, quam futuris casibus hujusmodi abusui provideatur: eadem hac synodo approbante, nos omnia hujusmodi matrimonia, tam a religiosis utriusque sexus professis, quam clericis sæcularibus, qui usque ad sacrum subdiaconatus ordinem inclusive pervenerunt, ut præmittitur, de facto contracta, damnamus, & reprobamus, ac minime de jure fieri potuisse, quin immo illicita, ac nefaria esse pronunciamus, & declaramus, mandamusque universis hujus regni ordinariis, ut hujusmodi personas de facto ita conjunctas, per censuras ecclesiasticas, & alia juris remedia separent, ac disjungant, neque ullo modo simul habitare permittant:

A ac contra omnes, quicumque hujusmodi matrimonia defendere, seu in eis obstinate perseverare voluerint, juxta sacrorum canonum normam severe procedant. Ac, ne in posterum quidquam tale committatur, omnes constitutiones canonicas, tam generales, quam hujus regni particulares, contra hujusmodi excessus latas, cum omnibus sententiis, censuris, & pœnis in eis contentis, omnino exequendas statuimus.

Præterea, cum pleræque hujus regni ecclesiasticæ personæ, etiam ecclesiastica beneficia obtinentes, atque in sacris ordinibus constitutæ, suæ conditionis immemores non solum habitum, & tonsuram ordini suo convenientem non gerant, sed negotiis quoque sæcularibus, atque exercitiis etiam B vilibus, ac turpibus se implicent, nec horas canonicas persolvant, nec in studia literarum incumbant, aliudve omnino quidquam, quod ordini suo conveniat, agant, in sacrarum legum contemptum, & clericalis ordinis dedecus: statuimus, & decernimus, ut, quicumque in aliqua ecclesia præbendam seu cujuscumque generis, vel appellationis beneficium ecclesiasticum obtinet, habitum, & tonsuram clericales secundum canonicas sanctiones gerere, & ab omnibus negotiis, atque exercitiis ordini clericali non convenientibus, seu aliter de jure prohibitis, omnino abstinere, horasque canonicas persolvere, ac in studia literarum incumbere, & alia quæ personæ suæ, & ordini, ac beneficio, quod obtinet, conveniunt, agere tenea-C tur. Quod si quis ab ordinario monitus in hujusmodi abusibus perseveraverit, is per quæcumque juris remedia, etiam usque ad beneficiorum privationem inclusive, se corrigere, atque emendare cogatur. Et si in sacris ordinibus constitutus fuerit, etiam si beneficium non obtineat, per eadem juris remedia ad prædictorum observationem nihilominus compellantur. Qui vero in minoribus tantum ordinibus constituti sunt, ab illicitis & sibi prohibitis exercitiis abstineant: alioqui privilegiis clericalibus, juxta canonicas sanctiones, priventur.

DECRETUM VI.

D *De ecclesiasticorum ordinum collatione, & examinatione ordinandorum.*

Etsi post divini verbi prædicationem nihil magis episcopo injunctum est, quam diligens & accurata in manuum impositione animadversio, præcipiente apostolo, *Nemini cito manum imposueris*, tamen, quia non ea diligentia, quæ tantæ rei convenit, adhiberi solet, ex quo ordinis ecclesiastici contemptus, & magna divini cultus diminutio oritur, eadem hanc synodo approbante statuimus, ut omnes, & singuli locorum ordinarii nullum laborem in ordinum ecclesiasticorum E collatione recusent: sed per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, alioqui per alios catholicos episcopos, cum omni studio & caritate hoc munus exercentes, statutis a jure temporibus, qui ex suis diœcesanis voluerint, & idonei cogniti fuerint, eos ordinibus initient: neminem vero ad alterius diœcesis episcopum, nisi ex causa necessitatis bene per eos explorata, ordinandum dimittant, idque postquam eum diligenter examinaverint, atque idoneum esse cognoverint.

Non putent autem episcopi se muneri suo satisfecisse, si eorum, qui ordinandi sunt, examinatione ad alios rejecta, manus tantum ipsi imposuerint,

rint,

rint. Ita enim plerumque fit, ut qui inutiles, & indigni sunt, eos, ab aliis temere, quos ea cura non admodum tangit, dignos judicatos, sacris ordinibus præter conscientiam insigniant. Quapropter omnes, & singulos episcopos in domino hortamur, ac monemus, eisque mandamus, ut ipsimet hoc munus examinandi omni studio, & diligentia exerceant. Si vero, quia multi ob diœcesium amplitudinem ordinandi sunt, aliorum auxilio indigeant, tum eorum opera utantur, quos pios, & doctos noverint, & quorum diligentiæ confidant: neque vero ob id Archidiaconos, aliosve, ad quos hoc munus pertinet, excludimus: imo vero eos assistere episcopis, eisque adjutores esse volumus. In examinatione autem eorum, qui ordinandi sint, hoc præcipue attendi debet, ne qua ii sint hæresi infecti, ut sint legitimis natalibus orti, & ætate a sacris canonibus requisita constituti, omnique defectu careant, propter quem jure ab ordinibus repellantur, sintque vitæ ac morum honestate, & probitate commendabiles, ac literarum scientia pro cujusque ordinis ratione præditi.

Est etiam diligenter animadvertendum, ne simulato, aut minus sufficienti quisque titulo promoveatur, qui postea in ordinis clericalis dedecus aut mendicare, aut quod maxime nefarium est, sacrosanctum missæ sacrificium quasi venale facere cogatur. Admonendi autem omnes, & hortandi in primis erunt, ne ad ordines suscipiendos accedant proprii commodi gratia, nec quærentes, quæ sua sunt, sed tantum, quæ Jesu Christi.

Ut autem hæc omnia accuratius fiant, qui promovendi erunt, maxime ad sacros ordines, multo ante ordinationis tempus suum desiderium episcopo significabunt, ut is de eorum statu, & conditione commode inquirere, & cognoscere possit: ac demum feria quinta, diem ordinationis proxime præcedente, se præsentent, ac dent nomina, eodemque & sequentibus diebus hora statuta diligenter examinentur. Afferant autem omnes de iis, quæ dicta sunt, certa, ac fide dicta testimonia non modo suorum parochorum, sed etiam præceptorum, aliorumque proborum hominum, qui ipsos bene noverint.

Et, ut ab omni peccatorum labe purgati, & qua convenit devotione ad sacros ordines suscipiendos accedant, peccata sua idoneo sacerdoti ante confiteantur, qui, eorum vitæ conditionem sedulo scrutatus, intelligat, an forte aliqua irregularitate, aut alio quopiam impedimento teneantur, ut expediat eos ab ordinibus vel omnino abstinere, vel quoad hujusmodi impedimentum tollatur, sumantque etiam die ordinationis sanctissimum eucharistiæ sacramentum.

Licet autem in minoribus ordinibus tam exacta cura non requiratur, nihilo minus & in his pro gradu, & ratione ordinis suscipiendi eorum omnium, quæ superius dicta sunt, habenda est.

DECRETUM VII.

De ecclesiasticorum beneficiorum provisione.

Cum ecclesiastica beneficia dignis tantum, & idoneis personis conferenda sint, quæ velint, & possint officium, propter quod beneficium datur, exequi: id quod docet exemplum apostolorum, qui cum diaconos septem electuri essent, convocata discipulorum multitudine dixerunt, *considerate, fratres, ex vobis viros boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus*: idcirco omnes episcopos, ad quos id spectat, admonitos etiam atque etiam volumus, ut, omni humano affectu, rationeque posthabita, eis, quos maxime idoneos, atque optimos invenire potuerunt, ecclesiastica munera, ea in primis, quæ aliorum curam habent annexam, conferant, atque committant, quærentes non quæ sua sunt, aut consanguineorum, ceterorumve ad ipsos secundum carnem quovis modo pertinentium, sed quæ Jesu Christi.

Cumque illud apostoli, *Nemini cito manum imposueris*, non tam ecclesiasticorum ordinum collationem, quam ministrorum institutionem respiciat: episcopi nemini ecclesiastica beneficia, maxime curam animarum habentia, nisi prius diligenti inquisitione & examinatione habita, committant. In qua eadem, & multo quidem magis spectari debent, quæ in ordinibus conferendis spectanda esse diximus, sana doctrina, ætas matura, item morum gravitas, & literarum scientia: præterea, an, qui præficiendus est, in iis saltem ordinibus, qui beneficii sibi committendi muneri conveniunt, juxta canonicas sanctiones, vel ecclesiarum statuta, seu beneficiorum fundationem sit constitutus, & an ambitione, avaritiave, aut alio humano affectu ad divina ministeria suscipienda accedat. Habeat autem unusquisque bonum testimonium hominum fide dignorum, cum quibus diutius versatus fuerit: & ab episcopo officii & oneris sibi impositi, diligenter admoneatur.

Cum vero ad beneficium, quod personalem residentiam postulet, assumendus est, perquirat episcopus, an is talis sit, qui & velit, & possit in eo residere. Nam si aliud beneficium incompatibile jam obtineat, sive quid aliud sit, quod ejus residentiam impediat: eum ne admittat. Quod si nihil tale obstet, tamen, ante quam eum beneficio præficiat, promissionem ab eo de personaliter residendo, etiam jurejurando recipiat, apposita pœna amissionis beneficii, si secus fecerit, incurrenda: quam promissionem, & juramentum in vicariorum provisionibus tantum recipi debere, juxta provinciales constitutiones declaramus.

Episcopis etiam curandum erit, ut a præfectis universitatum & collegiorum scripta habeant nomina eorum, qui moribus, & doctrina ad beneficia obtinenda idonei sint, ut, si quod beneficium vacaverit, sciant, quibus id statim conferre possint. Eos etiam omnem diligentiam adhibere oportebit pervestigandis hominibus doctis, & piis, qui sibi in ecclesiarum suarum regimine adjumento futuri sint.

Quoniam autem valde periculosa est diutina ecclesiarum vacatio, omnes episcopos in domino hortamur, ac monemus, ut beneficiis vacantibus, quorum collatio ad eos pertineat, etiam non expectato tempore a sacris canonibus præfinito, quam citissime possint, de idoneis rectoribus, & pastoribus provideant. Durante vero earum vacatione, procurent, ut ita gubernentur, ne quid detrimenti ipsæ, & plebes, si quas habent sibi commissas, patiantur.

Quæ vero de episcopis supra diximus, eadem ad alios omnes, quicumque non solum conferendi libere, sed eligendi, instituendi, seu quomodolibet de beneficiis ecclesiasticis disponendi facultatem habent, dicenda erunt, pœnis canonicis contra eos, qui indignos ad beneficia promoverint, innovatis.

DECRETUM VIII.

Ne concessiones juris præsentandi, seu advocationum fiant, neve in quempiam facultates disponendi de beneficiis vacaturis contra sacrorum canonum dispositionem transferantur.

Cum in fraudem statuti Lateranensis concilii de beneficiorum non vacantium dispositionibus, seu promissionibus nemini faciendis, multi in alios jus præsentandi, seu de hujusmodi beneficiis disponendi potestatem transferant, ut hic abusus, qui hic frequens est, & ex quo multa mala oriri comperimus, tollatur, cum præsentis synodi approbatione omnes juris præsentandi, seu eligendi donationes, seu advocationum concessiones ad beneficia vacatura, vel ea conferendi, seu quomodolibet de illis disponendi facultates per quoscumque quavis auctoritate vel dignitate fungentes, in posterum contra sacrorum canonum instituta fieri prohibemus: & si, quæ fient, eas irritas, & inanes esse decernimus. Et, si quis ecclesiastici ordinis jura & facultates ejusmodi, ut præfertur, in alium transtulerit, tum jure de ejusmodi beneficiis disponendi pro ea & altera vice sit eo ipso privatus, eorumque dispositio & ordinatio ad superiorem, qui in hoc non deliquerit, devolvatur. Quicumque vero ad aliquod beneficium vigore prædictarum concessionum, seu facultatum se per quemcumque præsentari, vel alio modo sibi provideri permiserit, seu consenserit, vel quomodolibet id obtinuerit, non solum eo sic obtento sit ipso jure privatus, sed sed ad omnia beneficia ecclesiastica obtinenda per quinquennium inhabilis fiat.

Præterea, omnibus locorum ordinariis inhibemus, ne quem vigore hujusmodi concessionum sibi præsentatum, vel electum, in dictis beneficiis instituant, seu confirment, sed eum, tanquam ambitiosum, & sacrarum legum contemptorem, repellant: volentes omnino, ut prædictum Lateranensis concilii statutum ab omnibus observetur, nec ei, sub pœnis, tam quoad actus nullitatem, quam quoad personas contra id delinquentes, superius annotatis, directe vel indirecte ullo modo, vel prætextu contraveniatur.

DECRETUM IX.

De simonia.

Cum detestabile simoniacæ pravitatis scelus, quod ex avaritia, quæ est idolorum servitus, & omnium malorum radix, oritur, tam divinæ scripturæ, quam sacrorum canonum auctoritas vehementer execretur, ac damnet: ut pestiferum hoc vitium, quod proximis temporibus maxime hic viguit, tollatur, præsenti hoc decreto omnem pecuniæ dationem, fructuum etiam minimæ partis donationem, prædiorum ad firmam seu affictum concessionem, omnem denique pactionem, promissionem, & conventionem, in cujuslibet beneficii ecclesiastici adeptione, vel circa eam quovis modo interpositam, rejicimus, atque damnamus: cum ecclesiastica beneficia gratis, libere, & sine ulla conditione vel sorde dari, & recipi debeant. Præsentationes vero, electiones, postulationes, institutiones, confirmationes, collationes, & cujuslibet generis beneficiorum ecclesiasticorum dispositiones, in quibus prædicta, vel unum aliquod ex prædictis directe, seu indirecte, non solum per eos, ad quos de ipsis beneficiis

A disponere pertineat, sed etiam per eorum familiares, & quosvis alios intercessores, & mediatores interposita fuerint, nullam prorsus vim habere decernimus, ita ut non modo in ejusmodi adeptionibus nullum jus quisquam acquirat, verum etiam si quos inde fructus perceperit, eos omnes restituere teneatur, sitque eo facto ad omnia ecclesiastica beneficia in perpetuum inhabilis.

Personæ autem ecclesiasticæ, quæ alio modo ex prædictis in disponendo de beneficiis ecclesiasticis deliquerint, quacumque dignitate fungantur, sint eo ipso infames, & omni jurispatronatus, seu qualibet alia de beneficiis hujusmodi disponendi facultate privati, atque hæc ipsa immediate ad superiorem, qui in prædictis non peccaverit, libere devolvantur. Laici vero patroni, qui B propter aliquod commodum, seu emolumentum ex his, quæ infrascripta juramenti forma exprimuntur, quemquam præsentaverint, in sententiam excommunicationis, & in alias ecclesiasticas pœnas incurrant. Qui autem in his quocumque modo intercessores, seu mediatores fuerint, ii sint eo ipso ad omnes actus canonicos inhabiles: &, si quid acceperint, ad restitutionem ejus alicui loco pio applicandi per sententias ecclesiasticas, & alia juris remedia compellantur.

Præterea, omnibus locorum ordinariis mandamus, ut etiam juxta provincialis concilii statutum ab eo, qui præsentatus fuerit, juramentum secundum formam infrascriptam recipiant. Itemque fe. re. Pauli papæ II. constitutionem, quæ incipit: C *Cum detestabile*: & quascumque alias tam generales, quam hujus regni speciales ecclesiasticas leges contra simoniacos, non solum quoad beneficiorum provisiones, ut præfertur, sed etiam, quoad ordinum, & aliorum sacramentorum administrationem pure & sine aliqua labe faciendam latas, innovamus, atque, ut hæ inviolabiliter observentur, præcipimus. Juramenti autem per præsentatum præstandi forma talis est: *Ego N. præsentatus ad beneficium de N. juro ad hæc sacrosancta Dei evangelia, per me corporaliter tacta, quod propter prædictum beneficium obtinendum, aut præservationem ad idem habendum, aut acquirendum, neque ego, neque alia persona vice & nomine meo, nec de consensu, aut scientia mea, patrono,* D *seu alii cuicumque aliquid præmissorum nomine, aut intuitu promisimus, aut dedimus nec quidquam ejus rei gratia permutavimus, compensavimus, aut prius datum confirmavimus, apudve quemquam deposuimus, seu quidquam mutuavimus, seu elocavimus, priusve mutuatum, commodatum, depositum, aut elocatum, aut quocumque modo debitum remisimus, seu relaxavimus, nec de sanctuario, gleba, domibus, terris, prædiis, tenimentis, reditibus prædictæ ecclesiæ, fructibus vel decimis, aut oblationibus ejusdem præteritis, præsentibus, aut futuris, donationem, remissionem, locationemve promisimus, fecimus, aut inivimus, seu aliquis nostrum de mandato, scientia aut consensu meo promisit, fecit, aut inivit. Ita me Deus* E *adjuvet, & hæc sancta Dei evangelia.*

DECRETUM X.

De rebus ecclesiæ non alienandis, & bonorum inventario conficiendo, & officiis ecclesiasticis non locandis.

Ecclesiarum indemnitatibus in posterum omnino prospicere cupientes, hac eadem synodo

nodo approbante statuimus, confirmationem fe. re. Pauli papæ II. de rebus ecclesiæ non alienandis, quæ incipit: *Ambitiosæ*, sub pœnis in ea contentis observari debere, quibuscumque aliis tam generalibus, quam hujus regni particularibus ecclesiasticis provisionibus super eadem re in suo nihilominus robore permansuris.

Itemque archiepiscopis, episcopis, & omnibus piorum locorum gubernatoribus, seu administratoribus, & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis, ecclesiastica beneficia, quocumque nomine nuncupentur, obtinentibus, mandamus, ut infra sex mensium spatium, a præsentium publicatione computandorum inventarium omnium bonorum mobilium, & immobilium, jurium, actionum, ac nominum, seu debitorum ad ecclesias, vel pia loca, quæ obtinent, aut regunt, quovis modo pertinentium, cum eorum qualitatibus & confinibus coram pluribus honestis & fide dignis testibus in forma probante conficiant: quod quidem inventarium tertio quoque anno, & quoties in eadem ecclesia, seu pio loco alius quis succedit, renovetur.

Hujus autem inventarii duo fiant publica instrumenta: quorum unum in propria ecclesia, seu pio loco, alterum, si sit ecclesia metropolitana, apud capitulum, si cathedralis, apud metropolitanum, si vero aliarum inferiorum ecclesiarum, vel beneficiorum, vel piorum locorum, apud episcopum perpetuo custodiatur. Metropolitani vero, aliive locorum ordinarii in provinciarum, & diœcesium suarum visitationibus, sive qui alii eorum vice visitabunt, dicta inventaria apud se habeant, & diligenter inquirant, an eorum, quæ in inventario descripta sint, aliquid desit: quod si quid deesse compererint, id recuperare, seu ad jus pristinum ecclesiarum revocare constituant, culpam, seu negligentiam cujuslibet hac in re juxta canonicas sanctiones severe puniendo: exceptis tamen semper iis quæ circa bona ecclesiastica, ante ab ecclesiis ablata, jam auctoritate apostolica statuta sunt, quibus per hoc nullo modo derogari volumus.

Præterea, constitutiones bonæ memoriæ Othonis, & Othoboni in hoc regno sedis apostolicæ legatorum editas, ut dignitates, vel officia, decanatus, archidiaconatus, sive proventus ex jurisdictionis spiritualis exercitio provenientes, nullo modo locentur, seu dentur ad firmam, innovamus, utque ab omnibus sub pœnis in eis contentis observentur, præcipimus. Addimus etiam, ut reliqua beneficia ultra anni spatium sine ulla innovationis spe ad locationem, seu firmam concedere nemini liceat, præter ordinarii consensum: quem is non ante præstabit, quam, quibus personis, & ob quam causam hujusmodi concessiones fiant, diligenter cognoverit.

DECRETUM XI.

Ut in cathedralibus certus initiatorum numerus educetur, ex quo, tanquam ex seminario eligi possint, qui digne ecclesiis præficiantur.

CUM magna sit hoc tempore ecclesiasticarum personarum penuria, præsertim idonearum, quæ ecclesiis, seu ecclesiasticis muneribus vel præficiantur, vel inserviant: atque huic incommodo nulla ratione magis occurri possit, quam si soboles quædam, & tanquam seminarium ministrorum saltem in cathedralibus ecclesiis instituatur, & conservetur: hac eadem synodo approbante statuimus, & decernimus, ut singulæ metropolitanæ, & cathedrales hujus regni ecclesiæ, pro cujusque censu, & facultatibus, proque diœcesis amplitudine certum numerum puerorum alere teneantur.

In hunc vero qui cooptandi erunt, annos sint minimum undecim, vel duodecim nati, qui & legere sciant, & scribere, & quorum indoles, ac voluntas certiorem spem afferat, eos sacerdotes futuros, & ecclesiasticis muneribus perpetuo inservituros.

Pauperum autem filios præcipue eligi volumus, neque tamen ditiorum excludimus, modo studium præseferant Deo & ecclesiæ inserviendi. Hi primum grammaticam discant: post, in ipsam metropolitanam, seu cathedralem ecclesiam adsciti, sub cancellario ecclesiæ, aut alio docto, & gravi viro, qui ad hoc munus delectus sit, in ecclesiastica doctrina, & disciplina erudiantur. Horum classes instituentur duæ, altera provectiorum ætate, & literis, quos acolytos esse volumus, quibus, præter victum, & togam, quam liberalem vocant, mercedis etiam aliquid in singulos annos attribuetur: altera juniorum, quibus toga, & mensa tantum dabitur. Universi autem tam prioris classis, quam posterioris, tonsura, & habitu clericali, eademque vivendi ratione utentur, & divinis in ecclesia officiis opportune inservient. Porro ex acolytorum classe quicumque ad ætatem legitimam pervenerint, & in moribus, atque in literis profecerint, sacris ordinibus initiabuntur, & ipsi cathedrali, seu metropolitanæ ecclesiæ, in quocumque ministerio episcopo, & capitulo commodum videbitur, operam suam navabunt: atque in his ut pro cujusque merito beneficium aliquod ecclesiasticum deferatur, ipse episcopus, & capitulum curabit. In eorum autem locum, qui ex acolytorum classe ad ordines sacros, & majora ecclesiæ munera adsciscentur, substituendi erunt, qui ex classe inferiori moribus, ætate, ac literis proxime accedant.

Ad scholam grammaticæ, & alia commoda, discendi causa, admittantur alii etiam civitatis & diœcesis pueri: qui tamen sint honeste educati, bonis moribus præditi: quibus eodem vestitu, quo ceteris, utendum erit, atque eodem modo vivendum. Ex his autem, qui maxime idoneus erit, & ecclesiæ inserviendi voluntatem præseferet, in ejus locum sufficietur, qui ex clericorum numero desiderabitur. Et quia, ad hanc puerorum sobolem alendam, necesse est, ut, quoad certa dos ex reditibus beneficiorum, quæ deinceps vacaverint, huic tam pio operi in perpetuum assignandorum, seu quo alio modo erit constituta, quod brevi factum iri speramus, census aliquis annuus ad tempus provideatur, qui tam puerorum victui, quam præceptorum stipendiis sufficere possit, statuimus ut archiepiscopi, & episcopi omnes fructuum annuorum, quos ex proventibus episcopatuum suorum percipiunt, deductis decimis, subsidiis, & feudis, quadragesimam partem cum ad ipsos pueros alendos, tum etiam ad mercedem solvendam magistris, qui eos in grammatica, & ecclesiastica doctrina & disciplina erudient, in singulos annos pendant.

Quod item ab omnibus præbendas, vel beneficia quæcumque ecclesiastica aut jam obtinent, aut posthac obtinebunt, fieri volumus, ac jubemus, ut scilicet ex fructibus beneficiorum suorum, quæ vel singula, vel plura simul, decimis, subsidiis, & feudis, ut præfertur, deductis, ad annuum censum

sum viginti librarum ascendant, partem quadragesimam ad hos ipsos usus in ea diœcesi, in qua beneficia obtinent, quotannis persolvant. Id quod eos, licet aliis multis oneribus gravatos, pro sua tamen erga Deum pietate, & in ejus ecclesiam, quæ nunc ministrorum idoneorum penuria magnopere deformatur, officio, & studio haud gravatim facturos esse confidimus.

Præterea statuimus, ut episcopus simul cum decano, & capitulo cathedralis ecclesiæ hujus puerorum scholæ curam gerant, certisque hominibus negotium dent, ut hunc censum ab omnibus iis, qui solvere tenebuntur, in terminis, & locis, ac sub censuris, & pœnis eorumdem episcopi, & capituli arbitrio statuendis, exigant. Reliqua vero, quæ ad hanc scholam bene ac feliciter administrandam, tuendamque erunt statuenda, quæ multa adhuc restant, in proxima convocatione, Deo favente, providebuntur.

Cum autem ad sanam doctrinam, & bonos mores conservandos maxime conducat, ut erudiendæ juventuti magistri rectitudine fidei, honestate vitæ, & eruditione commendabiles præficiantur: idcirco statuimus, ut ne quis ulli scholæ in quocumque loco magister præficiatur, aut quomodo libet munus docendi suscipiat, nisi prius a loci ordinario diligenter examinatus, ac probatus fuerit, deque iis libris admonitus, qui in scholis tam ad eruditionem, quam ad excolendos juventutis mores legendi sunt. Qui vero huic decreto non paruerit, sententiam excommunicationis incurrat, & munere docendi ad triennium prohibeatur. Eorum autem, qui jam scholis præfecti sunt, fides, mores, & doctrina sedulo examinentur: &, si tales reperti fuerint, quales in præsenti constitutione requirimus, confirmentur, & de omnibus supradictis admoneantur: sin aliter, eos amoveri, & in eorum locum alios idoneos suffici mandamus.

DECRETUM XII.

De visitatione ecclesiarum.

CUM ecclesiarum visitatio ad vitia, & abusus tollendos, ac rursus ad bonos mores inducendos, ac legum ecclesiasticarum vim & usum retinendum non solum utilis, verum etiam necessaria sit, cum præsentis synodi approbatione statuimus, ut episcopi, & alii locorum ordinarii diœceses, & loca sibi commissa, juxta antiquam hujus regni consuetudinem, singulis trienniis per seipsos, si legitime impediti non fuerint, sin minus, per idoneos substitutos cum omni pietatis, & caritatis zelo visitare non omittant.

In primis autem monemus omnes visitatores, ut in visitationibus ipsis secum eos tantum ducant, quorum opera necessario indigeant, & illos quidem tales, qui ceteris honestatis & probitatis exemplo esse possint, utque ad victum mediocri sumptu sint contenti, atque visitationem, quam celerrime fieri possit, expediant, nec frustra alienis expensis tempus conterant.

Hoc autem ordine visitatio instituenda erit, ut primum civitas, deinde diœcesis, nisi forte aliter aliqua exigat necessitas, visitetur. In civitate vero a cathedrali ecclesia inchoandum: deinde ad singulas collegiatas, postremo ad parochiales transeundum est: ubi non solum parochi, sed ceteri etiam, si qui in parochiis commorantur, sacerdotes & clerici evocentur. Visitandæ etiam

A sunt scholæ, & bibliothecæ, ac demum hospitalia diligenter perlustranda.

In visitatione episcopi verbum Dei proponent: sacramentum chrismatis, seu confirmationem conferent. Item, vel ipsi per se, vel alios, per eos ad eam rem delectos, in casibus sibi reservatis, pœnitentia salutari imposita, beneficium absolutionis iis, qui eo indiguerint, & illud humiliter petierint, impendent, ad idque omnes paterno caritatis affectu invitabunt, atque hortabuntur.

In locis visitandis deligantur in primis viri probi, bonæ existimationis, & graves quatuor, aut quinque, pluresve pro cleri, & plebis multitudine, qui vitam, ac mores tam laicorum, quam clericorum probe noverint: iisque etiam jurejurando astringantur, ut libere, omnique humano affectu remoto, ea indicent, & nisi probent ea, quæ referant, rejiciantur. In singularum autem parochialium ecclesiarum visitatione infrascripta omnia sedulo investiganda sunt, atque inspicienda: an sacramenta munde, ac tuto custodiantur, suoque tempore renoventur: an rite, recteque administrentur: an sanctissimum Christi corpus ad ægrotos honorifice, & devote cum luminibus, tintinnabulo, & ceteris, quæ mos est adhiberi, deferatur: an matrimonia licite, & in ecclesia reverenter, proclamationibus præcedentibus, & tempore non interdicto contrahantur: an ipsi parochi habeant libros, in quibus nomina eorum qui baptizantur, cum compatribus, itemque defunctorum, & matrimonia contrahentium describantur. Ecclesiæ autem, & altaria, si non sint consecrata, consecrentur, si polluta, reconcilientur: omnia in ecclesia munda, ac decentia, & tuta sint. Cœmeterium claudatur, ne bestiæ ingredi possint: neve quo alio modo fœdetur. Si ecclesia, chorus, campanile, sacristia, vel domus reparatione indigeat, iis mandetur, ad quos ea res pertinet, ut, quæ reparanda sint, pro facultatibus ecclesiæ, seu parochiæ reparent, atque resarciant. Præterea, inspiciendum est, an omnia suppetant, quæ ad altaris ministerium, & ad officia divina sunt necessaria, calices, patinæ, corporalia, vestes, libri, & reliqua: an missæ, & alia divina officia non solum rite, & recte, sed etiam pie, ac devote celebrentur: an sit unus saltem clericus, qui missæ cum mundo ac decenti superpelliceo inserviat: an libri, & scripturæ antiquæ, aliaque instrumenta, & privilegia ecclesiæ diligenter asserventur.

His omnibus accurate inspectis, quæ ad ecclesiam pertinent: proximum erit, ut de ministris ecclesiæ, & aliorum clericorum quæratur: Ac primum, an rite, & recte sint ordinati: an in ordinibus muneri suo convenientibus constituti. Tum de ecclesiarum, seu beneficiorum titulis cognoscendum: an aliqui se intruserint: an incompatibilia sine sufficienti dispensatione teneant: an resideant, & officio sibi commisso, tam quoad sacramenta administranda, quam quoad missas, & alia divina officia celebranda, & anniversariis persolvendis, aliisque oneribus sibi impositis satisfaciant: an ecclesias proprias, ut alienis inserviant, maxime festis diebus derelinquant: an populum salutari divini verbi cibo diligenter pascant, & pueros prima fidei rudimenta doceant: an libros ad hæc, & alia, quæ ad officium curati spectant, necessarios habeant. De eorum vita, moribus, habitu, conversatione, familia inquirendum: an opera vilia, & ipsis non permissa exerceant: an in tabernis, aliisve locis non convenientibus versentur: an bona ecclesiæ, & jura tueantur: an egentibus subveniant: an sint pacifici,

cifici, & ad tollendas inimicitias atque odia diligentes.

Postremo ad disciplinam populi erit veniendum, advertendumque an in populo hæretici sint, an inconfessi, an usurarii, an concubinarii, aliive, qui in peccatis vivant, & insordescant: an inter aliquos odia, & inimicitiæ intercedant: an sint, qui quadragesimam, aliave jejunia, festa, & reliquos laudabiles ecclesiæ ritus non observent. Atque in licentiis apostolica, aliave legitima auctoritate concessis comedendi carnes, ova, & lacticinia tempore prohibito, sive quid aliquid agendi præter constitutiones & morem ecclesiæ, inspiciendum erit, an causæ expressæ, & alia narrata sint vera, & an ipsius concessionis forma servata. Præterea, quærendum, an pia legata sint, quæ executioni non mandentur: an populus devote in ecclesia versetur, & integram missam attente reverenterque audiat: an inter divina officia fiant deambulationes: an patres familias liberos, & domum honeste, & pie instituant, & gubernent.

Si sint hospitalia; quo modo regantur: an eorum bona in pauperum usus fideliter dispensentur: an sancte, & pie in eis vivatur.

Si scholæ: de magistris quærendum, quos libros interpretentur, an recte officio suo fungantur. Simulque providendum erit, ne quis, ut præsenti synodo constitutum est, ad docendum admittatur, nisi prius ab episcopo probatus fuerit: &, si quis idoneus non sit, amoveatur.

De bibliothecis inquirendum, an sint in eis, vendanturve libri hæretici, aut aliter de jure prohibiti.

Si ecclesiæ habeant capitula, seu collegia, animadvertatur, an, qui dignitates, & præbendas in eis obtinent, tam divinis horis debite & devote celebrandis, quam ceteris in rebus, quæ ipsis incumbunt, præstandis, muneri satisfaciant.

His ita perspectis, & cognitis, visitator, quæ recte se habebunt, laudabit, quæ secus, reprehendet, eaque uti corrigantur, atque emendentur, per censuras, & alia juris remedia, si opus fuerit, curabit: monebit autem omnes, ut officium sibi commissum diligenter exequantur.

Metropolitani in suarum visitatione provinciarum ordinem a felicis recordationis Innocentio papa IV. in constitutione, quæ incipit: *Romana ecclesia*: servabunt, & inter alia de his diligenter inquirent; an episcopi resideant in suis diœcesibus: an prædicent verbum Dei: an ita vivant, ut eos decet: quemadmodum se gerant in ordinibus & beneficiis conferendis, deputandis confessoribus, excessibus eorum, qui suæ sunt jurisdictionis, puniendis, in visitatione diœcesum, ceterisque ad officium episcopale, ac jurisdictionem, & administrationem in spiritualibus & temporalibus quomodolibet spectantibus, denique, an generales canones, & ecclesiastica hujus regni instituta observent: &, si quæ corrigenda erunt, quæ corrigi possint, corrigent: sin minus, ad synodum provincialem referent: verum, si quid hujusmodi erit, ad quod corigendum, ac reformandum majori auctoritate opus esse videtur, tum ad sedem apostolicam recurrent.

Archidiaconi partem diœcesis, curæ ac fidei suæ creditam, in iis, quæ ad eos pertinent, secundum præscriptam formam visitent: graviora, & quæ per eos emendari non possint, ad episcopos referant. Operam autem dabunt, ut ea, quæ in visitatione per episcopum statuta ac mandata

A sint, perficiantur: ac de iis, quæ perfecta fuerint, aut non perfecta, simulque de causis, quæ eorum executionem impediant, episcopum statim admonebunt. Atque, ut iidem archidiaconi, qui episcoporum oculi appellantur, quod officii sui, & muneris est, tam in visitationibus, quam ceteris in rebus diligenter præstent, constitutiones provinciales, ac bonæ memoriæ Othonis, & Othoboni, sedis apostolicæ in hoc regno legatorum, hac de re pie, ac provide editas, cum præsentis synodi approbatione innovamus, easque omnino observari præcipimus.

Præterea constitutioni præfati Othoboni, qua præter cetera cavetur, ne archidiaconi ob crimen manifestum a subditis pecunias accipiant, sed illud digna animadversione puniant: hoc amplius
B addimus, atque statuimus, ut si quis contra id facere audeat, pœna dupli ejus, quod acceperit, per diœcesanum episcopum multetur, eaque pecunia in utilitatem mensæ scholarium, in ecclesia cathedrali erectæ, vel erigendæ convertatur.

Ut autem ecclesiarum prælati officium correctionis, & reformationis eorum, qui suæ jurisdictioni subsunt, libere exercere possint, constitutionem felicis recordationis Innocentii III. in concilio generali editam, qua statuit, ut iidem prælati suæ jurisdictioni subditorum excessus, appellatione remota, vel consuetudine non obstante, corrigant, & reforment, innovamus, & ab omnibus
C hic observari præcipimus. Datum Lambethi, prope Londinum Wintoniensis diœcesis, MDLVI. IV. Idus Febr.

PETRI FONTIDONII DOCTORIS theologi pro sacro, & œcumenico concilio Tridentino adversus Joannem Fabricium Montanum, ad Germanos oratio. [*]

[*] Apologia dicitur in editione Anterpiensi Plautiniana anni 1574. cum qua Lovaniensem contulimus: emendavimus, locupletavimus.

Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Prov. c. 26.

D ETSI ad asserendam sacrosancti concilii Tridentini auctoritatem, & ad insanam Joannis Fabricii Montani maledicendi libidinem comprimendam, frustra fortasse hic a nobis labor susceptus esse videatur, cum & concilii auctoritas summa Spiritus sancti præsentia, atque patrocinio, contra sceleratorum hominum audaciam, tecta satis atque munita sit, & Fabricii improbissima oratio omnium sit bonorum virorum judicio opinioneque damnata, quam nemo est qui legat, qui non miretur, & monstri simile ducat, repertum fuisse hominem, qui id fuerit aggressus, quod vel dæmonis ipsius fugisset & reformidasset audacia: sed quoniam ad vos, o viri Germani, ad-
E monendos oblata hæc occasio aptissima visa est, non tam quidem ut homini scelerato, & improbo respondeam (quem omnes extremo potius supplicio, quam ulla responsione dignum arbitrantur) quam ut illustrissimo ecclesiæ principi episcopo Salmantino, qui mihi hanc provinciam imposuit, & piis etiam aliis, atque doctissimis viris, qui id a me impense flagitarunt, satisfaciam, tum vero ut tantam hujusce rei indignitatem vestris oculis objiciam: hunc mihi laborem suscipiendum putavi. Ut si minus maternis ecclesiæ vocibus quæ vestræ potissimum salutis studio, hoc tantum

tum concilium cogendum curavit, si minus, illis lacrymis, quas vestri desiderio fundit, commovemini, tam improbis saltem, tam audacibus, tam nefariis, & sceleratis ministris, tamdiu vos servire (ut par est) indignissimum judicetis. Quid enim, obsecro per Deum immortalem, indignius fingi, aut excogitari potest, quam sapientem, generosamque Germaniam magna ex parte sic a veteri sua gloria degenerasse, ut se ab iis hominibus misere captivam duci patiatur? Quid turpius, quam iis parere præceptoribus qui dum se veros evangelii sectatores profitentur, sic omnem evangelicam modestiam exuerunt, ut ab omnibus evangelii potius hostes, quam vere cultores judicentur. Quid ignominiosius, quam istorum hominum causa, in B eam infamiæ notam incurrisse, ut nullus sit, qui non eam aut tam cæcam, & stupidam arbitretur, quæ se decipi non sentiat, aut tam abjectam, quæ turpissimum istud servitutis jugum a sordidissimis hominibus liberis suis cervicibus imponi patiatur? Quod si nulla hactenus hujusmodi infamia laborasset, eam nunc illi vel maximam hac unica oratione Fabricius inussisset; quam qui legunt, cum cogitant esse in Germania hominem, quem plerique Germanorum (neque enim omnes istorum erroribus acquiescunt) tanquam Christi ministrum (si diis placet) suscipiant, & venerentur, quem virtutis ducem, C atque magistrum sequantur, quem veluti probitatis, mansuetudinis, bonitatis, & evangelicæ modestiæ exemplum sibi imitandum proposuerint. Qui tamen sacrum, & œcumenicum concilium, maxima tamen frequentia, communi totius orbis consensu, summis & ardentibus Christianæ reipublicæ votis, sanandi ecclesiæ vulnera, instaurandæ religionis, & componendæ pacis studio coactum, quod vel angeli ipsi reverentur, ipse improbissimis contumeliis, & opprobriis lacessiverit. Cum cogitant esse in Germania aliquam rempublicam, tam barbaram, tam suæ dignitatis, & existimationis oblitam, quæ hujusmodi orationem prælo committi, & in publicum prodire patiatur: non illi quidem indignantur, D sed dolent: non irascuntur, sed misericordia commoventur: & illa justissima indignatio, quam vel a mansuetissimo pectore tanti sceleris immanitas extorquere potuisset, in lacrymas & commiserationem versa efficit, ut omnes jam miseram conditionem & infelicissimam Germanorum sortem lamententur. Qui abstracti a via veritatis, & in errorum præcipitia devoluti, divina clementia, & omni cœlesti lumine destituti, & in profundum cæcitatis baratrum lapsi desperata jam prorsus salute esse videantur.

Itaque prius quam objectis ab illo criminibus, aut, ut verius dicam, improbissimis contumeliis respondeam, hujus tanti sceleris magnitudinem perpendamus, ut quibus hominibus serviatis cum ex istius impudentia deprehenderitis, si ulla scintilla antiquæ fidei, & religionis vestris in mentibus resedit, si ullus vobis veteris gloriæ sensus remansit, pœnitentia ducti & pudore aliquando suffusi lugeatis: & qui nullius unquam tyrannidem perpeti potuistis, jugum istud acerbissimum, quod falsa quadam libertatis specie homines novarum rerum cupidi vobis imposuerunt, concepta aliquando justissima indignatione repellatis.

Illud igitur in primis, ut ad te veniam, Fabrici, & primum tuæ audaciæ, & improbitatis testimonium producam: affirmare tibi ausim, neminem extitisse, qui cum tuam legerit orationem, A non existimaverit, & certo crediderit nullum esse hominem in Germania, qui Fabricius Montanus appellaretur, sed sub hoc falso, & ementito nomine larvatum aliquem & scenicum satanæ ministrum delitescere: qui ut honori suo, & existimationi consuleret, suo etiam nomini pepercerit, quia neminem tam impudentem reperiri posse arbitrabatur, qui ejusmodi orationi, hoc est, qui tanto sceleri sui nominis titulum præfigeret. Sed illud abs te quæro principio, cum hæc in sanctam synodum scribere, aut potius evomere cogitabas, numquid ex Italia, Hispania Gallia, Hungaria, Anglia, Græcia, Dalmatia, Boemia, Polonia, Hibernia, ipsa Germania, ex toto denique orbe Christiano doctissimos, & gravissimos episcopos, alios etiam quamplurimos omnium literarum genere præstantes, & excellentes homines, florem, inquam, reipublicæ Christianæ in hunc locum confluxisse, sciebas, an non? Numquid Ferdinandi Cæsaris, omnium regum, principum Christianorum, & rerumpublicarum legatos hic adesse intelligebas, an non? Numquid eos omnes, non alio nomine convenisse, quam ut ecclesiæ saluti consulerent, & ruenti religioni Christianæ subvenirent, ignorabas, an non? Si non intelligebas, cur fuisti tam cæcus, & temerarius, ut quorum dignitatem summam, & studia sanctissima ignorabas, illorum conatus, & facta impudentissime reprehenderes? Si intelligebas, neque enim est credibile, ut quidpiam te inscientem & ignorantem fecisse fatearis: o scelus inexpiabile! o inauditam improbitatem! Quæ tanta insania, quæ tanta audacia, atque dementia tuum istum sceleratum animum potuit impellere, ut vinolentæ atque furentis orationis aculeos in eos exereres, quos lumina Christianæ reipublicæ agnoscebas? quæ tanta maledicendi rabies tuum istud sacrilegum pectus invasit, ut in totius orbis gentium sanctissimum, sapientissimumque senatum tam impudenter insultares? Numquid, Fabrici, cum hæc cæco furore meditaberis, ducenti quinquaginta, & eo amplius episcopi, & alii quamplurimi doctissimi homines ante tuos oculos versabantur, quorum si non sapientiam, auctoritatem, & canos revereri, tacita saltem de tua singulari improbitate judicia reformidare, & perhorrescere debuisses? Quod si hæc tibi in mentem veniebant, qua fronte hæc scribere ausus es? Non vultus concidit? Non erubuisti? Nihil te concilii majestas, nihil religio, nihil pudor, nihil tuum istud evangelium? Nihil modestia Christiana, nihil Christi exemplum, legesque moverunt? Paulus apostolus cum suum illud os sanctissimum improbissimi magistratus jussu, injustissime verberari videret, quod principem sacerdotum, paulo liberius, dealbatum parietem appellasset, pœnitentia ductus, hoc solum nomine se dignum venia judicavit, quod ignorantia lapsus divina præcepta violasse videretur: tu non sceleratum aliquem magistratum, sed Christi sanctissimos ministros, non unum, aut alterum principem sacerdotum, sed omnes ferme ecclesiarum omnium pastores, nulla lacessitus injuria, sed omni amoris, & benevolentiæ significatione provocatus, sceleratos, improbos, & impostores sciens & prudens appellabis? Si servus dominum, si filius parentem, si subditus magistratum vel verbo levissimo violaverit, illum omnes omni supplicio dignissimum arbitrantur: tu cœtum omnium, quos habet Christianus orbis, gravissimum, tu tot patres, tot principes & magistratus impro-

Act. 13.

improbissimis contumeliis, & injuriis impune lacerabis?

Multi antiquis temporibus jam inde ab ipsis exordiis, & incunabulis nascentis religionis, acerrimi ecclesiæ hostes extiterunt, qui miris illam modis, indignissimisque vexarunt, qui atrocissimas excitarunt tragœdias, qui maledictis, & opprobriis illius filios fuerint insectati: sed nullus unquam repertus est in tanta veterum hæreticorum sylva, tam perfricta fronte, tam effrenata audacia, qui concilia contumeliis lacessiverit, qui in illorum sacrosanctam auctoritatem editis famosis libellis fuerit debacchatus. Repete veteres historias, evolve antiqua scriptorum monumenta, revoca in memoriam Arios, Sabellios, Macedonios, Nestorios: nullum unquam tanti sceleris vestigium, nullum reperies exemplum, quod sequi, aut imitari potuisses. Pugnabat quondam Arius cum Athanasio, Valentinus cum Irenæo, cum Origene Celsus, cum Hieronymo Jovinianus, cum Basilio Eunomius, cum Aug. Pelagius: sed cum synodis, cum conciliis generalibus, nullus unquam pugnavit hæreticorum tam apertis injuriis: tu solus inventus es, qui quod hæretici, quod latrones, quod Turcæ, quod barbari homines, quod ipsamet improbitas facere erubuisset, facere auderes. Quod si aliqua spe hoc tantum facinus esses aggressus, licet esses, ut es, improbissimus, non tamen ita perditus, & insanus judicareris: nunc vero qua spe adduci potuisti? Nunquid hac via tuam deploratissimam causam firmari, & stabiliri posse putabas? Quam si justissimam haberes, hoc scelere injustissimam reddidisses. Quo more? Quo exemplo? Quo prætextu? Quo colore? Nullo plane judicio meo, nisi quod, ut ego arbitrio, audacia, scelere, furore, & aliquo insigni facinore, tanquam incenso Dianæ templo, qui alioqui ignotus, & obscurus delitescebas, celebris, & clarus esse voluisti. Quamquam illius facinus cum tuo scelere nulla ex parte conferri potest.

Longo intervallo illius improbitatem superasti. Ille templum magnificum, & amplissimum a tota Asia constructum, sed tamen falsæ, & ementitæ Deæ templum incendit, sed eo nomine fœlix fuit, quod nefanda dæmoniorum simulachra eodem simul involvit incendio: tu vero non ligna, aut trabes, non muta saxa, atque parietes, sed vivos ecclesiæ lapides, firmissimas columnas Christianæ religionis, sanctissimos, inquam, pastores, ipsa Spiritus sancti templa, sacrilegæ cujusdam orationis facibus, quantum in te fuit, incendere voluisti. O mentem sacrilegam, quæ tantum facinus concipere: digitos sceleratos, qui hæc scribere potuistis: cæcam rempublicam, quæ ea in manus hominum venire ad suum dedecus sempiternum passa est. Nam si Nicander Argivorum rempublicam male moratam esse censuit, quod in ea liceret improbis de bonis impune male loqui: quid de illa præsens sæculum, & posteritas judicabit, quæ huic homini in sacrum, œcumenicumque concilium hæc scribere, & prælo mandare permisit?

Sed quoniam ego, viri Germani, non arbitror hunc hominem tam esse dementem, tam stupidum, tam nihil scientem, qui tantum in se scelus admittere, tantum honori suo, & existimationi, infamiæ dedecus inferre decreverit, nisi aliquem ex hac audacia fructum percipere cogitasset: quid ille mihi sensisse, quid spectasse videatur, quo consilio hoc facinus fuerit aggressus, explicabo. Illius detegam insidias, ut intelligatis eum non tam aliquam excusationem quæsisse, quam nullam poterat habere, quam latibula quædam investigasse, quibus & suum scelus occultaret, & vestris oculis in tam aperto crimine tenebras & noctem effunderet. Nam cum Carolo V. Cæsari invictissimo essent aliquando polliciti, se concilio adfuturos, & illius decretis obtemperaturos, non modo vocati postea venire recusarunt, fidem servare voluerunt, sed nefariis consiliis, & armis illud dissipare conati sunt, ne cum illorum errores in lucem prodiissent, cum fraudes, quibus infœlicissimæ plebi imposuerunt, fuissent detectæ, concilii auctoritate, decretisque convicti, digni supplicio judicarentur: & vos cum ab illis deceptos fuisse intelligeretis, in eos, tanquam in proditores religionis, & vestræ salutis hostes animadvertendum esse duceretis. Nunc vero cum tanta patrum frequentia, tanto animorum ardore, tanto studio, & tam certa spe conciliandæ pacis, concilium coactum intueantur, cum videant se tam apertis indiciis benevolentiæ fide publica data a sancta synodo vocari, ut laboranti ecclesiæ Christi communi auxilio, & opera subveniatur: veriti jam, ne, si toties ad hanc sanctam, licet illis formidabilem arenam, provocati, tam celebris concilii jussa contempserint, & hanc toties oblatam palæstram recusaverint, vobis in suspicionem veniant, ut par est, corruptæ a se, atque depravatæ religionis, veriti, ne hoc veluti præjudicio, tanquam causæ desertores damnati videantur, in summas angustias conjecti, consilii jam, atque rationis inopes, cæco quodam, & insano furore correpti, in eas, mihi credite, voces proruperunt. Quid agimus? Nunquid tanti concilii tam piam & salutarem admonitionem contemnemus? sed qua ratione effugiemus desperatæ victoriæ suspicionem? nunquid obtemperabimus? atqui jam ipsa nobis præsagit, testificaturque conscientia, nos simul cum deplorata causa fore damnandos. Quod si evenerit, quid agemus? quid capiemus consilii? quo nos damnati recipiemus? nunquid ad adversarios, ut jam diu debitas illis pœnas persolvamus? nunquid ad nostros, a quibus tanquam ecclesiæ proditores repudiemur? Videte per Deum immortalem, viri Germani, quam cæca sit improbitas: nulla alia via, in tanta rerum desperatione commodior visa est, quam si sanctissimam synodum contumeliis afficerent, auctoritatem maledictis elevarent: firmam satis futuram suam causam, tectam abunde suam innocentiam sunt arbitrati, si præterita flagitia novo nunc, & inaudito improbitatis genere cumularent.

Quid plura? placet hæc omnibus sententia, quæritur ad hanc rem idoneus minister, unus inter omnes repertus est Fabricius, ceteris ad suscipiendam hanc impiam causam laudacior, ad agendum impudentior, qui iis esset moribus, & ingenio, ut facile scelesto facinori scelestiorem orationem adhiberet, qui omnes in hanc unam rem audaciæ nervos intenderet, qui se elaborata oratione, ad infringendam, & evertendam concilii Tridentini auctoritatem componeret, qua salva, se salvos esse non posse intelligebant.

Rem igitur aggreditur. Argumentum, quod & vobis decipiendis, & saluti causæ aptum sibi visum est, declamatorio more tractandum sibi proponit, in quo vires ingenii & eloquentiæ, aut singularis potius impudentiæ, & impro-

probitatis ostentaret, concilium videlicet Tridentinum non posse a Christianis hominibus sine scelere frequentari. Colligit deinde argumenta ex loco, ex personis, ex fide publica, ex eventu: quæ quia per se non satis firma videbantur, contumeliis, injuriisque munivit. Quæ dum ostendo qualia sint, vos obsecro, viri Germani, diligenter attendite: & quas hactenus iis Syrenum cantibus aures exhibetis, tanto cum dispendio salutis vestræ, eas nunc mihi veram vobis libertatem, salutem & fœlicitatem ex animo cupienti præbeatis, futurum equidem spero, ut si minus oratione nostra persuasi, istorum saltem improbis factis, & verbis offensi, vos a Christi suavissimo jugo ad istorum superbissimam tyrannidem abstractos, a dulcissima pace, atque concordia ad dissidia, atque contentiones traductos iniquo animo feratis, & tædia tandem hujus tam miseræ, & diutinæ servitutis, & desiderio veræ libertatis adducti, ad ecclesiæ matris carissimæ sinum redeatis.

Montani argumentum.

Sed illud jam abs te quæro, Fabrici, ut ab ipso tuæ orationis argumento exordiamur, cum concilium Tridentinum a Christianis hominibus sine scelere frequentari non posse affirmas, quid nomine Christianorum intelligas: nunquid eos solos, qui sunt vestrarum partium, aut eos tantum, qui sub Christi sanctissimo vicario militamus, aut utrosque. (Quamquam non ego te in nos tam bene animatum esse existimo, qui in Christianorum numero censeas nos esse collocandos) si utrosque, o stultitiam, & improbitatem hominis singularem! Tunc clarissimum imperatorem Ferdinandum, Hispaniæ, Galliæ, Hungariæ, Lusitaniæ, Poloniæque Reges: tunc ceteros orbis Christiani principes, qui huic sacro concilio per suos legatos intersunt, improbos & sceleratos appellabis? Necesse est enim id fatearis, si concilium hoc a Christianis sine scelere frequentari non potest: nisi tu illos solummodo censes esse Christianos, qui ab ecclesia catholica, qui a summo pontifice, qui denique ad vos a Christo defecerunt. Quod si sic est, quemadmodum in extrema orationis parte disertis verbis explicasti, non intelligebas te imperatorem, reges, & principes Christianos in hæreticorum numeros relinquere?

Nisi fortasse leviorem esse contumeliam judicasti, illos hæreticos potius, quam sceleratos appellare. Quæ isthæc est dementia, quæ insania, qui mentis stupor, Fabrici? Neque enim hic jam improbitatem, sed summam stultitiam reprehendo, qui in ipso limine, atque vestibulo orationis, veluti cantherius in porta, tam turpiter impegeris, ut eos, quibus assentari magnopere cupiebas, quos tibi reddere propitios, quorum gratiam inire (ut statim ostendam) vehementer optabas: illorum contra te indignationem, inaudito contumeliæ genere provocaveris, qui eos aut hæreticos, aut sceleratos esse dixeris. Sed sit hoc ignaviæ, socordiæ, & stultitiæ tuæ, qui nobis statim indicare voluisti, te virum minime malum esse, ut cetera, quæ a te docentur, non tam callido, astuto veteratori, vafroque hosti, quam simplici, vecordi, stulto, & insano morioni tribuantur. Sed venio jam ad tuam præclaram orationem, in qua multa mihi necessario prætermittenda sunt, ne eorum commemoratione piæ, atque Christianæ aures offendantur. Ea etenim convitia, eas contumelias in sanctissimum istum senatum conjecisti, quæ ne iterum nominentur, reprehendi non possunt. Cogor itaque hac in parte honori tuo servire, dum consulo pudori meo.

Tuum silentium diuturnum, quo in tanta animorum contentione te hactenus usum fuisse dicis, tranquillitati, & otio consulentem, petulanti nunc adversariorum procacitate expugnatum fuisse proclamas, quod ab iis, qui conventus Tridenti agitant, universi, & singuli, qui Christi evangelium prædicant, edicto, & fide publica, superbe, & imperiose nimis evocentur. Neque id esse mirandum, cum pro ea, quam sibi usurpant, auctoritate, regibus quoque & monarchis insultent. Adhibes deinde maledicta, & contumelias, & ad obsistendum sacri concilii conatibus classicum canis, ac veluti servos ad pileum vocans, licet non ad parandam, sed ad conservandam, & retinendam miseram vestram, & spurcissimam carnis libertatem, tuorum satellitum, hoc est, ecclesiæ hostium animos accendis: &, ut sese fortiter opponant Spiritui sancto, ut obviam eant concilio Tridentino, quasi scelus aliquando aggredienti, atque illi resistant, adhortaris: & te, qui in hoc tanto bello contra veritatem suscepto, non aliis armis, quam conviciis pugnare posse confidebas, merito sane calonis partes acturum te polliceris.

Quid primum querar, viri Germani? aut quid potius primum doleam, & deplorabo? Nunquid hujus hominis summam perversitatem & audaciam? Aut illorum miserrimam sortem, qui iis ducibus cæcis, & improbis servire coguntur, quorum vestigiis inhærentes, in eorum foveas, & præcipitia devolvantur? Aut nostrorum potius temporum conditionem infelicissimam, quæ hujusmodi homines, non modo vivere, sed florere, & aliis dominari, atque in unius tanti concilii auctoritatem invehi, & insultare? Sed hæc duo extrema in aliud tempus reservabo, huic homini respondebo. Altissimo igitur silentio, & profundo somno demersus Fabricius hactenus jacebat, suis erroribus optime constitutis, & tanquam parta jam de adversariis victoria veluti in ipso sinu gloriæ positus quiescebat, & inter tot opinionum turbines, & tempestates, quibus Gallia, Germania, ceteræque provinciæ Christianæ jactantur, ministris aliis solicitis, atque vigilantibus, ipse solus otio, atque somno frui poterant: quia nihil, videlicet, erat, quod tantum principem excitare, tanti patroni silentium rumpere, & feriatam jam illius vocem extorquere mereretur. Cetera minora prælia, Calvino, Musculo, Brentio, atque aliis infimæ classis ducibus permittebat. Ipse princeps & antesignanus se in difficiliora tempora & bella reservabat: quia indignum esse ducebat tanto imperatore, si priusquam ad triarios res esset devoluta, ipse gladium educeret, & in aciem procederet. Unicum concilium Tridentinum, hoc est, universa ecclesia Christiana illius sanctissimum silentium rumpere, & expugnare potuit: unicum, atque solum concilium Tridentinum, dignum visum est, quod istius Æneæ magni dextra cadere debuisset. O præclarum imperatorem, qui omnes Lutheros, Calvinos, Melanchthonas, Oecolampadios, Buceros, & reliquos tuæ notæ duces, si non eruditione, industria, & calliditate, impudentia saltem, & studio maledicendi, longe superasti. Næ tu Seriphia rana melius famæ tuæ, tuorum civium honori, & totius Germaniæ existimationi antiquo illo tuo silentio

tio consuluisses: quam recenti hac, & improbissima voce, tuam alioqui perditam causam acrius vulnerasses, & tibi, tuisque omnibus sempiternum dedecus inussisses. Qua fronte, & quo ore sanctissimum concilium petulantiæ & procacitatis insimulasti? Qua audacia fidem publicam, qua illi, qui ab ecclesiæ sinu, magno cum ejus dolore, opera vestra avulsi sunt, tam pie, tam benevole, & tam amice accersuntur, superbam tu evocationem appellasti? Nam quod concilii patres eam sibi auctoritatem usurpasse criminaris, ut regibus atque monarchis insultent, facis tu quidem consulto, ut principibus atque monarchis assenteris: sine quorum præsidio, hæc tanta tua audacia impunita esse non posset. Hoc concilium secuti tui majores, quia istud hæresum monstrum sine patrocinio regum adolescere non posse videbant, summam illis in ecclesia auctoritatem deferentes, sacerdotium regno, spiritum carni, terræ cœlum, humanis potius divina servire, quam illorum auxilio carere voluerint: ut quoniam alia ratione illis non licebat, tyrannide saltem tuti esse possent. Illorum igitur hac via sibi gratiam conciliarunt, & suas hæreses eorum potentia, atque gladiis muniverunt: sceptra ecclesiæ, & illius spolia quibusdam principibus Christianis tradiderunt. Illi vero, qui facile sibi (ut est hominum ingenium) vel divinos honores deferri patiuntur, non Saulis, aut Ozæ supplicio, in longe minori scelere revocati, aut deterriti, illorum stultissimis argumentis, & nefariis consiliis persuasi, ex illorum sceleratis manibus, pastorales baculos accipientes, non modo se sacerdotes, sed summos etiam ecclesiæ sacerdotes, & principes dici, & haberi voluerunt. Testis est unus Henricus VIII. Angliæ rex, qui Sampsonis cujusdam vel levissimo verbo convictus, qui reges summos esse sacerdotes dicebat, quod beatus Petrus reges honorandos esse dixisset, eo processit insaniæ, vir alioqui excelsi animi & ingenii, ut ex acerrimo ecclesiæ propugnatore redditus hostis implacabilis, se tanquam supremum pastorem coli postularit edicto publico, tantoque odio, & indignatione in illos exarserit, qui se illius improbis conatibus, & edicto opposuerunt, ut hujus rei gratia duo illa Angliæ lumina & ornamenta, Thomam Morum, & Roffensem episcopum sustulerit, & universam insulam innocenti innumerabilium martyrum sanguine cruentaverit. Ex hoc fonte hanc nunc hausit assentationem Fabricius: qua principum sibi gratiam promereri, nos apud illos in invidiam adducere, & illorum contra nos studet indignationem concitare. Assentatores dicebat Pythagoras esse hostibus deteriores, quod magis sint insidiæ, quam apertum bellum pertimescendæ: quanto magis istorum adulatio vobis erit formidanda, qui non jam corporum vestrorum, sed animorum saluti insidientur? O clarissimi Germaniæ principes, vestram ego nunc sapientiam, constantiamque requiro, qui quondam Romani & pontificatus, & imperii firmissimæ columnæ, qui ecclesiæ Christianæ præsidia, qui propugnacula religionis semper fuistis, nunquid patiemini levissimis assentationibus perditissimorum hominum, sic vos agi transversos, ut illi causam suam ignominia vestra tueantur? Nunquid patiemini, sic vos illis esse ludibrio, ut errore vestro, atque dedecore se Christianæ religioni insultari posse arbitrentur? Patiemini, sic eos abuti auctoritate, atque potentia vestra, ut calamitosæ, & afflictæ ecclesiæ, quæ per vos

A suam hactenus dignitatem, & splendorem conservabat, nunc per eosdem ab improbissimis hominibus extrema pericula & exitium comparentur? Patiemini istorum hominum audaciam vestris armis esse munitam, & ecclesiam Christianam indignis modis vexari? Quæ nullum aliud in vos scelus admisit, quam quod vestræ salutis desiderio flagrans, licet se tot ictibus hæresum sauciam, vulneratamque conspiciat, majori tamen erroris vestri, quam suæ calamitatis dolore confecta, non tam sua, quam vestra vulnera, non tam suas acerbissimas plagas, quam perniciem vestram, & miserabilem interitum dies, noctesque lamentetur.

Sed redeo ad te, Fabrici, qui postquam B principum gratiam nefaria assentatione tibi conciliasse credidisti, & tuos milites ad prælium excitasti, eminus admonens esse pugnandum: quoniam illi, inquis, quos tuos hostes appellas, Tridentum, locum videlicet insidiis aptum, occupaverunt, Caudinis furculis non multum absimilem, quem sæpe vobis fraudi & damno fuisse criminaris. Primum illud a te scire velim: quæ sint istæ fraudes, & damna hoc in loco vobis illata: nunquid aliquando huic Tridentino concilio interfuistis? Nunquid aliquod de vobis unquam supplicium sumptum est? Nisi tu fortasse sanctissima decreta, quæ tunc ad ecclesiæ salutem ab illis patribus confecta sunt, fraudes, & incommoda C vestra interpretaris, latronum & sceleratorum hominum more, qui justissimas & saluberrimas leges, quod suis conatibus obsistant, & supplicia comminentur, quod illis suum exitium contineri videant, fraudes & incommoda sua dicere consueverint. Quod si sic est, Fabrici, facile patiar istud a te sacrum concilium, & latibula, & insidias, & furcas Caudinas, & fraudes vestras appellari. Sed quam inepte insidias nuncupaveris, nonne vides? Quid, obsecro, hic tectum? Quid occultum? Quid simulatum? Quid fraudulentum? Nunquid non edictum summi pontificis diligentia, in omnes Christiani orbis provincias delatum est? Nonne reges omnes, & principes Christiani D rogati, ut adessent? Nonne data publica fides? Nonne locus definitus? Non arma ad disputandum consignata? Nonne summa securitas promissa? Cur tu rem tam claram, tam apertam, tam patentem, insidias & fraudes appellas? Sed merito, Fabrici, has cautes, & prominentes scopulos exhorrescis, inter quos sacrum concilium, petra, inquam, ecclesiæ firmissima, delitescat, ad quam ne aliquando tot errorum fluctibus jactatus impingas, jure optimo formidare debuisti, merito istas Alpium fauces, has, inquam, Tridentinas angustias, tanquam Caudinas furcas pertimescis: sed si pio, sinceroque animo, non hostili, & inimico hæc perpendere, Fabrici, voluisses, nihil antiquius, E nihil tibi iis furculis Caudinis gloriosius duceres. In quibus non Samnitum contumelioso, sed triumphali ecclesiæ jugo collum subdere debuisses, quod non in aliquam vobis ignominiam, sicut illud Samnitum Romanis, sed in summam gloriam: non in decus aliquod, sed in honorem & laudem: non in servitutem turpem & miseram, sed in gloriosam, & dulcissimam libertatem redundaret. Jugum est hoc Christi suavissimum, quod a vobis insolenter excussum iterum piissima mater ecclesia vestris cupit cervicibus imponere.

Mentant calumnia

Jam vero postquam id, quod tibi ex officio calonis incumbebat, præstitisti, ut a conviciis, & opprobriis orationem auspicareris, & sacrosanctam synodum maledictis onerares, prætermissa jam illa prima injuriarum velitatione, deposita illa calonica persona, graviorem assumens, quam diutius natura & ingenio reclamante sustinere non poteris. Te velle toti orbi contestatum facere polliceris, hujus concilii adeundi, justas, & idoneas causas aperiri nullas: innumeras vero & graves, ejus declinandi, atque fugiendi: & tamen prætermisso priori membro divisionis, ad secundum accessisti, quia videlicet, si gravissimas ejus declinandi causas ostendisses, nullas etiam justas esse veniendi contestatum esset. Nunquid tam cæcus es, Fabrici, ut in tantis ruinis afflictæ, & dissipatæ religionis, nullas tu solus adeundi concilii justas, & honestas causas invenias? Vides ardentem bello Galliam, & hoc tantum incendium a vobis esse excitatum cognoscis, vides perditam Angliam, atque profligatam: vides tuam Germaniam infinitis erroribus æstuantem: vides non modo hæreticis cum catholicis, seu cum aliis etiam hæreticis intestinum bellum esse susceptum: vides varias hæreses veluti furias toto orbe volitare: vides non solum ministros pseudoevangelicos inter se digladiare, sed imperitam multitudinem in varias sectas sic esse distractam, ut parentes & filii, patres & sorores, una jam domo contineri non possint: vides inde tot cædes, incendia, seditiones, templorum ruinas, urbium eversiones, promanasse: vides Christi tunicam vestra culpa scissam, atque dissipatam: vides altera ex parte spem unicam inveniendæ veritatis, reformandi ecclesiam, tollendi schismata, conciliandæ pacis, & extinguendi hoc tantum incendium, in uno concilio Tridentino esse collatam, atque hoc unicum semper fuisse perfugium, & aram calamitosis & afflictis ecclesiæ rebus: vides ecclesiam mœstam, & lugubrem vestris genibus provolutam & supplicantem, ut hoc sanctum concilium adeatis, & omnium consensu, opera & studio paci consulatis, & suis vulneribus medeamini: & nullas tu justas causas esse veniendi audebis dicere? Sed quid mirum, si homini tam perdito, & improbo, cui salus, nisi in ecclesiæ naufragio constare non potest, causæ, quæ ecclesiæ salutares, & sibi perniciosæ sunt, injustæ videantur? Sed quoniam te his maximis, & gravissimis causis comprehensum, & convictum videbas, ut etiam si fulgentes gladii, si ignes, tormenta, cruces, extrema denique omnia imminerent supplicia, forti & infracto animo essent adeunda, ut ruenti ecclesiæ subveniretur, mirum profecto est, ad quam levia pericula, & inanes quosdam metus confugeris, quibus vos vehementer deterreri contendis, quo minus ad concilium accedatis.

Non veniendi rationes a Montano in duas partes dividi.

Itaque omnes non veniendi rationes in duas a te partes video fuisse distributas: altera periculi magnitudo, altera vero contumelia veritatis comprehenditur: quia hæc, inquis, profecto in primis est periculosa, deinde vero in veritatem, in Deum, in proximum, contumeliosa. Periculi sane magnitudinem dicis fuisse quidem contemnendam exemplo martyrum, si aliquid utilitatis secum afferat, sed nunc discrimen esse certum certa cum impietate conjunctum, ita ut periculum a scelere separari non possit. Quis jam non rideat hujus hominis infantiam & stultitiam singularem, qui non intelligat se pugnantia dicere? Obsecro te, Fabrici, cur periculum certa cum impietate dicis esse conjunctum? Nunquid quia, ut inferius affirmasti, sequitur veritatis adjuratio? qua ergo ratione constanter polliceris te excelsum & erectum martyris animum, si esset opus, ad causam allaturum, si periculi magnitudine te a veritate avocari posse pertimescis? Cur certam impietatem appellas eam, quæ ex tua libera pendeat voluntate? Nisi fortasse qui tuum istud pectus inconstans, atque sacrilegum habes exploratum, impietati assuetum, & in eam propensum, atque proclive cognoscas, te nullo negotio in eam posse deduci arbitraris. Quod si eam ob causam, quam paulo inferius adducis, certam impietatem cum periculo dicis esse conjunctam, qua nefarium esse censes te iis cœtibus adjungere, qui cum pietate, & Christo bellum gerere statuerint, cujusmodi dicis esse concilium Tridentinum, o audaciam, & improbitatem: o dementiam hominis inauditam, qui dum impietatis crimen effugere conabaris, in atrocissimum sacrilegii scelus incidisti. Quæ major impietas fingi, aut excogitari potest, quam te tam sanctum, tam justum, tam innocentem judicare, ut sanctissimum concilium, quasi sceleratissimum tuo consortio indignissimum censeas? Quod sacrilegium majus, quam tot ecclesiæ pastores, tot principes Christianos, non modo impios, & sceleratos dicere, sed eos, qui se illis adjungunt, eodem impietatis crimine reos esse censere? Quæ detestabilior insolentia, quam improbissimum, sceleratissimum nebulonem sacro œcumenico concilio dicere audere: Recede a me quia mundus sum? O os impurissimum, o cœnum, o monstrum, o scelus ipsum & impietas, quibus etiam te aliis nominibus ac tanta improbitate dignis appellem, prorsus ignoro. Neque ulla esse arbitror, quæ sceleris magnitudinem possint exprimere. Nam linguæ, atque mentis officia inaudito flagitio superantur. Ite nunc, o viri Germani, atque horum magistrorum mansuetudinem, pudorem, & modestiam imitamini: imo pudeat vos aliquando talium ministrorum Sed obsecro te, Fabrici, nec enim tecum jam agam hostiliter, & inimice, quid est, quod impietatis notam pertimescas, si tu illorum factis, atque decretis non modo non consentias, sed te fortiter opponas, obsistas, atque reclames? Atqui dices, occludetur vox, indicetur silentium, crux, ferrum, flammæ parabuntur: esto ita, esset, Fabrici, quod tamen longe abest a pietate sacri concilii, & ab ea securitate, quam vobis fide publica pollicetur. Impietatisne tuæ, si sic esset, vestigium his aliquod appareret? Nunquid non eris officio tuo perfunctus? nonne credis te vera sentire, nos errare: te servire honori Christi, nos detrahere: a nobis lumen evangelicæ veritatis extinctum, a vobis e tenebris extractum, a nobis contemni scripturam, violari verbum divinum? Christi evangelium, mortem, sanguinem & gloriam conculcari? quæ igitur erit non jam impietas, sed major, & uberior laus, quam te iis hominibus obviam ire, qui hæc judicio tuo facere conantur? Quod si nihil profeceris, gloriosus erit conatus: quæ illustrior victoria? qui triumphus gloriosior? quæ martyrii corona præclarior? quam pro Christi gloria clarissimum mortis genus oppetivisse? nullum, dices, inde emolumentum ad nostros redundabit: atqui sanctissimi, & fortissimi martyres, ut probe nosti, quorum te imitatorem facile futurum affirmas, cum acerbissime torquerentur, nullum

nullum aliud commodum quam Christi gloriam, A veritatis defensionem, & suæ salutis, & felicitatis spem ante oculos habuerunt, nec eam utilitatem spectarunt, quam essent tyrannis, & carnificibus allaturi: quos sæpe multo magis constantia, & illa sancta libertate exacerbabant, & eorum crudelitatem ad alios etiam trucidandos incendebant. Quamquam quod majus commodum esse potest, si illa, quæ defendis, vera esse arbitraris, quam ut tuo sanguine consignentur, tui etiam magis firmi, atque constantes reddantur, ad ea complectenda, quorum tu causa te morti devoveris? Quid tibi poterit esse gloriosius, quam si te illi in sanctorum numerum adscribant, & divinis honoribus, tanquam sanctissimum martyrem, prosequantur? cur ergo, B quod metu debiti supplicii, quod reclamante conscientia, quæ te damnatum jam esse proclamat, facere non audes fugiendæ impietatis causa, te nunc evitare mentiris? Credo ego te, Fabrici, cum hæc scriberes existimasse hic armatos esse satellites, hic fasces, secures, gladios, flammas, hic jam paratos esse carnifices, qui te raperent ad supplicium, omnia suspecta, omnia formidolosa, omnia tibi mortem comminari credidisse, aut finxisse te credere, ut & sacrum concilium apud tuos sceleris argueres, & justi alicujus timoris, licet falsam, & subdolam, excusationem prætexeres: ut si non vero, simulato saltem timore vos ab hac profectione merito retardari contenderes. Non hic homines C armatos, Fabrici, sed togatos: non belli, sed pacis auctores: non hostes, & inimicos, sed pios, & misericordes parentes salutis vestræ cupiditate flagrantes invenies. Nulla vis, nullæ insidiæ, nullæ fraudes, nullum hic vobis imminet periculum, aut comparatur, sed summa securitas, humanitas, pietas, sinceritas, ardens patrum studium non perdendi vos, sed sanandi.

Verum enimvero, hujus periculi, quod tantopere hic miles ignavissimus pertimescit, magnitudinem in primis in ipsa sede & loco concilii dicit delitescere: liberam aliquam asserit Germaniæ civitatem præstitui oportere, atque illam imperatoris, & omnium principum Germano- D rum fide, & auctoritate communitam. Iis enim terroribus conscientiæ hic martyr fortissimus concutitur, & agitatur, ut se nisi omnium principum Germanorum armis tutum, & securum esse non posse putet. Erras, Fabrici, si ulla tam injusta esse arma arbitraris, quæ impietati, & sceleri diu patrocinentur. Ubique tuta est, nuda, & inermis innocentia: armata impietas nullibi potest esse secura. Ipsi illi Germaniæ principes, qui concilium Constantiense suo patrocinio, & auctoritate protegebant, eosdem illos gladios, quibus libertatem concilii tuebantur, ad sumendum de Joanne Hus, & Hieronymo Pragensi majoribus vestris justissimum supplicium converterunt. Quomodo ergo te in libera Ger- E maniæ civitate tutum esse posse confidis, in qua exitum miserabilem conspicis eorum, quorum vestigia sequeris: nunquid solas Germaniæ civitates liberas esse arbitraris? nunquid tam eris audax & impudens, ut tu hostis ecclesiæ locum celebrare ecclesiæ præscribas, in quo concilium celebrare debeat? quis unquam hoc veterum fecit hæreticorum? exortas certis in provinciis hæreses concilia in eisdem celebrata deleverunt. Hinc Nicena, Africana, Toletanaque concilia: & alia etiam quamplurima extitisse legimus.

Cum ergo jam ipsas Lutheranismi radices Germanicum illud concilium Constantiense, illarum trunco combusto, exstirpaverit, cum nunc non solum Germania, Hungaria, atque Boemia, sed Anglia, atque Gallia, immo pene totus Christianus orbis, hoc communi morbo laboret, cum eo processerit incendium, ut in omnibus regionibus aut apertas flammas, aut obscuras aliquas, latentesque scintillas videamus: quis locus aptior celebrando concilio, quæ civitas accommodatior reperiri potuit Tridentina? quæ in ipsis Italiæ, Germaniæ, Galliæque finibus posita, quæ tot principum Christianorum, & aliquorum etiam Germanorum præsidio munita, facilem omnibus, & vobis potissimum aditum exhiberet, nisi vos non tam locum, quam causam suspectam haberetis? Sed quid ego hac de re plura? Sic enim existimo, Fabrici, si vel Augusta, vel Basilea, vel illud ipsum levissimorum, & sceleratissimorum transfugarum asylum Geneva, concilii sedes deligeretur, in extremam te Scythiam abderes, & ibi solum liberum locum esse diceres, non in quo libere sententiam ferre posses, neque enim id quæris, sed in quo libere petulantia ista uti, & inter illas etiam Scythicas nives libere scortari potuisses, neque enim liberum vos locum, sed dissimulandi flagitii rationem aliquam investigatis, ne se Germania deceptam a vobis, & circumventam agnoscat.

Sed quæ est ista tua improbitas, & stultitia? quia cum liberam nunc Germaniæ civitatem, principum Germanorum armis septam, concilio celebrando postulares, subinde inferas, ejusmodi esse concilii partes, qui neque imperatoris, neque principum auctoritate in officio contineri possint, quibus & reges, & imperatores hactenus fuisse ludibrio falso criminaris? nam si ab aliorum perfidia, & crudelitate (utar enim tuis verbis) nullus locus tutus esse potest: idem erit, cogi concilium Genevæ, ac si Romæ cogeretur, quid rejicis culpam in locum? cur non aperte tuam hanc mentem sceleratam explicas? quamquam quis est, qui non intelligat, nisi plane plumbeus sit, quid iis imposturis moliaris. Sed illud abs te quæro, Fabrici, quando concilium ludibrio habuit imperatores, & reges? quando non illos summo honore, & observantia prosecutum est? cur tam aperte mentiris? nunquid illos tam cæcos, & dementes putas, ut speres tam aperto mendacio, tam stulta assentatione nobis invisos, & tibi propitios reddere posse? Sed quamvis principum armis speres illos coerceri posse, nihil tamen apud illos tuti, nihil fidei esse causaris, quibus etiam si invitis ab aperta vi sit temperandum, ad eas artes se convertere proclive est, quarum Romana curia jam diu se magistram profitetur. Quid hoc est, Fabrici? quas tu mihi artes narras? quæ figmenta? quæ somnia, quæ tibi omnia formidanti metus suggerit? quomodo fidem publicam violatam fuisse monstrabis, ut inde conjecturam ducere possis? quando concilium aliquod iniquis artibus ad hæreticorum perniciem usum fuisse ostendes? profer aliquod exemplum, cur, quod nunquam factum esse vides, pertimescis?

Montani ratio.

At vero concilii patribus vel ea ratione non esse fidendum censes, quibus persuasum est, vos impune e medio posse tolli: vos quidem, Fabrici, & reliquos omnes, qui ad concilium vocan-

vocantur, quibus publica fide cavetur, tantum abest, ut hoc sacrum concilium capitali supplicio affici posse censeat: A ut in eos, qui vel levissima vos affecerint injuria, gravissimas pœnas eadem illa publica fide decernat. At vero rebelles, & pertinaces hæreticos, hostes religionis, perturbatores pacis, quibus decretum est; in antiquis erroribus permanere, sacrorum conciliorum contemptores, qui superstites maxima damna ecclesiæ, & Christiano populo possent inferre, hos quidem, judicamus, impune e medio tolli posse: & non impune modo, Fabrici, sed sancte, sed juste, sed gloriose. Nunquid, obsecro sumptum de sceleratis hominibus justum supplicium, tu crudelitatem appellabis? B si medicus putrida, & emortua membra, quæ toti corpori interitum minarentur, non abscinderet: si paterfamilias sceleratos, & improbos servos, qui domum incendissent, substantiam omnem, & domini fortunas dissipassent, filios trucidassent, nulla pœna afficiendos duceret: si magistratus latrones, adulteros, homicidas, incendiarios impune in republica versari pateretur: nonne illum crudelem, impium, & reipublicæ hostem merito diceremus? vos vero, qui Christi signa deseruistis: qui ecclesiam Christianam erroribus, & armis acerbe, & crudeliter vulnerastis: qui filios ab ejus gremio, cum summo illius dolore, & lacrymis abduxistis: C qui servitia concitastis, & illorum temeritatem, contra ecclesiam Christi, furore vestro, & persuasionibus impulistis, & armastis: qui Solymanum, acerrimum Christi hostem, contra Christum solicitastis: qui urbes incendistis, fana spoliastis: qui ipsas aras Christianorum sanguine cruentastis: qui tot Christianorum animos e misera servitute dæmonis ereptos iterum illius tyrannidi mancipastis, & æternis suppliciis addixistis: hostes Christi, vastatores ecclesiæ, depeculatores templorum, eversores urbium, fanorum spoliatores, labem denique atque perniciem Christianæ religionis dicere non audebimus, e medio vos impune & justissime posse tolli? D Nunquid crudele tibi videri debet, si afflicta, & calamitosa mater ecclesia acerbissimum illum dolorem, quem filiorum morte concepit, hostium nunc supplicio lenire cupiat? nunquid principes Christiani crudeles tibi videbuntur, si tantorum criminum reos, ecclesiæ judicio damnatos trucidaverint? Terra quondam indignabunda, se vindicem divinarum injuriarum exhibuit, & ingenti hiatu patefacto Core, Dathan, & reliquos schismaticos absorpsit: & nunc reges Christiani, cum divinam majestatem offensam, obscuratam Christi gloriam, vexatam & dilaceratam ecclesiam viderint: vos tantorum malorum auctores Dei contumeliam, & majorem ecclesiæ perniciem diutius vivere patientur? E a muto, & inanimi elemento Deo illata contumelia indignationem extorsit, & a Christiano pectore non extorquebit? Oza, quod arcam testamenti vel leviter attigisset: Ozias quod thus domino arrepto thuribulo adolevérit, divinam illico animadversionem experti sunt: & nos illos, qui popularem multitudinem, sacerdotum Christi officium usurpare voluerunt: qui in sancta sanctorum, ipsam vulgi fecem immiserunt: qui sacra omnia turpiter profanarunt, immanes, & barbari censendi sumus, si illos pro tantis sceleribus pœna aliqua dignos judicemus? Quamquam piissima mater ecclesia mansuetissimum sponsum Christum imitata, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat: post acceptas tot a vobis injurias, & acerbissimas plagas, non vult interitu vestro sua curare vulnera, non optat salutem sibi, hostium supplicio constare: quin potius cum vos interfici videt, corporum simul, & animorum vestrorum, luctuosum, & miserabile funus acerbioribus lacrymis prosequitur. Nulla, mihi crede, suavior, nulla jucundior, ejus vulneribus medela adhiberi posset, quam si eos, quos materna indulgentia educavit, quos cœlestibus, bonis & beneficiis ornavit, & nunc hostes acerrimos experitur, pœnitentia ductos, & ad se reversos, in suo rursus sinu, atque gremio decumbentes videret: dici non potest, quanto perfunderetur gaudio: conspectu sane vestro suavissimo, omnem pristini doloris sensum, abjecisset, non vos plectendos sed ornandos censeret: Atheniensium illa veteri lege, τῆς ἀμνηστίας, sempiterna oblivione acceptas injurias sepeliret. Hoc unicum illi solatium præteritæ calamitatis memoriam eriperet, & ejus lacrymas abstergeret: immo quas hactenus copiosas, & acerbas interitus vestri dolor exprimebat, nunc concepta de reditu, & salute vestra lætitia, dulces, & uberiores expressisset. Redi igitur, Fabrici, in gratiam tam piæ, & officiosæ matris, quæ te summo amore, & caritate complectetur, neque amplius tuæ perfidiæ, neque vulnerum suorum recordabitur.

Justa in hæreticos animadversio.

2. Reg. 6.
2. Par. 26.

Ezech. 28.

Sed redeo jam ad te, qui cum nullum in loco periculum reperire potuisti, quod vos ab hac profectione deterreret: ad patres, qui in hunc locum convenerunt, gradum facis. Qua in parte egregie sane triumphat, & exultat oratio tua, nacta, ut existimas, argumentum, ingenio tuo, moribus, & officio dignum, qui calonis partes in hoc tanto bello sustinere voluisti, neque satis tibi visum est, si aliquos ex patribus contumeliis oneratos, nisi sacrum ipsum concilium petulantissimis injuriis afficeres, & irrideres, quod in fide publica se sacrum, & œcumenicum appellaverit: & ventosos illos, atque ambitiosos titulos esse dicis. In primis, quid hoc, obsecro, Fabrici, ad eam, quam agis, causam pertinebat? Quid hoc ad illud periculum, quod vobis imminere criminaris? An, quod se concilium sacrum & œcumenicum appellet, illico tibi venienti periculum capitis comparatur? Nisi fortasse, qui sacra omnia profanasti, ad unius sacri concilii nomen exhorruisti. An timuisti fortasse, ne a calonis munere, & officio recedere, & ne non satis procax, & maledicus videreris, nisi & titulum etiam ipsum concilii primum dilacerasses? An qui nihil in causa præsidii reperiebas, saltare, aut insultare potius extra chorum, evagari, inquam, extra causam, & in communem maledicentiæ locum, audaciæ tamen tuæ proprium & peculiarem, excurrere, & impudens potius, quam indisertus orator videri voluisti? Difficilis est sane hujus tanti sceleris reprehensio: nam illud silentio præterire non possum, qui vehementer cupiam ostendere, quo sit progressa istorum hominum impudentia, ut eos, sicuti par est, ut improbos, & sceleratos, detestentur omnes, & vos, viri Germani, pudeat

Montani maledicta.

deat

deat aliquando talium præceptorum. Explicare vero vix audeo, veritus, ne ipse etiam impudentiæ crimen incurram, si vel ea commemoravero, quæ salvo Christiano pudore commemorari non possunt. Sed nonnulla prætermittens, & hujus hominis improbitati, atque meo pudori condonans, reliqua, quæ vel etiam nominare religio est, quo brevius & modestius potero, si tamen res modeste fieri potest, reprehendam, & accusabo. Tune, Fabrici, sacrum & generale concilium, quod auspiciis Spiritus sancti cogitur, & illius præsentia cohonestatur, quod se sacrum & œcumenicum appellet, arrogans & ambitiosum esse clamabis? Tune concilium desertæ religionis, hostis ipse religionum omnium, tune ecclesiam catholicam oppressæ veritatis, oppugnator ipse evangelicæ veritatis accusabis? Non jam tot sanctissimorum patrum, qui huic intersunt concilio, auctoritatem, sapientiam, religionem objicio, quæ sceleratissimorum etiam hominum petulantissimas linguas, præter unam calonis Fabricii cohibere potuissent: sed ipsam Dei majestatem, quam suscipere, ipsum Spiritus sancti numen quod revereri, licet esses improbissimus debuisses, oppono. Nonne satis erat, summum pontificem, & ecclesiæ pastores indignissimis modis exagitasse, nisi in Spiritum sanctum ipsum, tam impie nunc esses contumeliosus? Nihil jam erit neque in terra, neque in cœlo tam sanctum, quod sacrilegam vestram maledicendi licentiam possit effugere? Quid igitur miramur, quamlibet sanctos, sapientes, & pios homines injuriis, & opprobriis ab istis onerari, quibus vel ipsa Dei majestas ludibrio jam sit? Nonne licebit per te, Fabrici, concilio, sacri, & œcumenici nomen, quod tam longi præscriptione temporis obtinuit, nunc suo sibi jure vendicare? Non tibi illorum verborum veniebat in mentem, quibus princeps apostolorum Petrus in Hierosolymitano concilio usus est: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*. Quibus indicavit se, eorum, quæ decreta fuerant, ad conciliandam pacem, comitem & consiliarium Spiritum sanctum habuisse, & eumdem futuris conciliis præsentem adfuturum significavit? Quod si tu concilium hoc non legitime coactum, si ex una, aut altera tantum provincia vocatos episcopos, si nullo regum & principum Christianorum consensu, si alieno tempore, si importuno loco, si non justa causa convocatum ostendisses: tamen qui tot & tantos antistites tam impudenter insectareris, audaciæ & sceleris crimen effugere non posses: nunc vero cum iis de rebus nec verbum ullum feceris, nec facere potueris, cum videas sanctissimas cogendi concilii, antiquissimas leges fuisse servatas, cum nullum aptius tempus, nullus convenientior locus, nulla justior causa, nullum communius votum, neque ardentius studium instaurandæ religionis esse, aut desiderari possit: quæ ista est improbitas, quæ dementia, quis furor, ut tantum concilium, tam necessarium, tam opportunum, tam sanctum, tam improbis tu maledictis, injuriisque traduxeris? Nam quod concilii patres & paucos, & scenicos, & creaturas omnes summi pontificis dixeris, & quod se œcumenicos appellaverint, irriseris, sit alterum stultitiæ, alterum impudentiæ tuæ singularis. Hoc plane sæculo, quo tota Christiana religio in has angustias Europæ conjecta est, quarum etiam magnam partem Turcæ, & hæretici occuparunt, cur ducenti & quinquaginta patres, pauci tibi quidam episcopi videntur, cum paucissima concilia proferre possis, in quibus major pastorum numerus repertus sit? Quod vero a Romano pontifice creatos, scenicos, & pontificis creaturas per contemptum appelles, non quidem tu Fabrici, pontificis factum, sed Christi optimi maximi institutum reprehendis & irrides. Qui cum Petrum ecclesiæ suæ supremum pastorem tam apertis verbis declaravit, illius voluntate, consilio, atque auctoritate inferiores alios pastores creari: & certis provinciis præfici, atque consecrari decrevit.

Concilii auctoritas.

Act. 15.

Aliud Montani maledictum.

Sed cogor jam improbissima convicia, quæ tu latronum, & nequissimorum hominum inducta similitudine, in hunc sacrum senatum conjecisti, silentio prætermittere, ut & piis auribus consulam, & pudori meo. Lateat per me hoc tantum scelus, quod si prodiret in lucem, vix posses illius invidiam sustinere: sed malo modestus, quam nimis vehemens, & acerbus reprehensor videri. Malo te hac infamia carere, quam me violati pudoris crimine laborare. Illud tibi, Fabrici, affirmare possum, me, cum ea legerem, sortem tuam infelicissimam doluisse, & non sine ingenti mœrore, & stupore illam orationis tuæ partem percurrisse, considerantem reperiri aliquem in Christiana republica, qui se Christianum, evangelicum, solius divini verbi cultorem, qui se in sola Christi schola educatum, & edoctum, qui se mansuetudinis illius, & bonitatis imitatorem esse glorietur, tam furiosum, tam cœcum, tam amentem, qui cum illa tam impudenter in concilium effutiret, & eructaret, se tamen cum Christi præceptis, & illius modestia pugnare, qui se hac via Christi potius hostem, quam imitatorem exhibere, non animadverteret.

Sed emergat jam oratio ex isto cœno, in quo diutius cum homine isto volutatur. Quamquam quo se vertet, ubi non in cœnum & lutum illi sit impingendum? Quid enim aliud istius os impurissimum tota sua oratione, quam turpissimum cœnum, & teterrimam sentinam conviciorum exhalat?

Venio nunc ad illam quæstionem juris & facti, in qua cum te cuperes jurisconsultissimum ostentare, ineptissimum rabulam prodidisti. Oecumenici concilii titulum Tridentino concilio convenire non posse contendis, ac proinde integrum non esse, œcumenici concilii nomine, cavere publica fide, cum id faciat, quod jure facere non potest: & perinde esse, ac si veterator aliquis privilegia conferat in optima quantumvis forma. Hujus vero criminis unicam illam probationem inducis, quod videlicet patres hujus concilii omnia sua ad Romanum pontificem, ceu ad caput referant. Quæ quam nequiter ab illo usurpentur, notius esse dicis, quam ut egeat probatione. Quid hoc est, Fabrici, rem longe difficillimam & gravissimam, legum ipse & juris peritissimus ineptissimo argumento, & nequissima contumelia confirmatam satis & stabilitam esse putasti: an quod sacrum concilium Tridentinum, Pontificem Romanum, supremum ecclesiæ pastorem, Petrique successorem, agnoscat: & id faciat, quod Nicænum, Constantinopolitanum, Chalcedonense, quod omnia etiam alia sacrosancta œcumenica concilia fecerunt, omne illico jus, & potestatem amittet? An quod omnia ad illum, tanquam ad summum

summum judicem, referant, ut illius censura, & auctoritate confirmentur, eam ad causam fides concilio sublata, & illis omnis potestas erepta est? Quid concilio facies Nicæno, & Chalcedonensi, quæ Divus Gregorius tanquam Dei evangelia, veneratur: quæ non satis decreta sua firma judicarunt, nisi Romani pontificis fuissent auctoritate confirmata? Etenim sacrum illud Nicænum concilium a Romano pontifice Silvestro postulavit, ut quæ a tot patribus definita contra impiam, & sacrilegam Arii hæresim, & statuta fuerant, ab eo confirmarentur. Quod quidem literæ ad illum missæ apertissime testantur iis verbis: Quoniam omnia, corroborata de divinis mysteriis ecclesiasticæ utilitates, quæ ad robur pertinent sanctæ ecclesiæ catholicæ & apostolicæ, ad sedem tuam Romanam explanata, & de Græco redacta scribere confitemur: nunc itaque ad vestræ sedis argumentum accurrimus roborari. Et paulo post: Quidquid autem constituimus in concilio Nicæno, precamur vestri oris consortio confirmetur. Neque vero putandum est, concilium omnium celeberrimum ad Silvestrum pontificem Romanum confugisse, nisi existimasset, conciliorum decretis tantæ auctoritatis accessionem esse necessariam. Jam vero & frequentissima illa Chalcedonensis synodus sexcentorum triginta episcoporum, post longam cum hæreticis concertationem, post confecta decreta, quibus hæreses damnabantur, licet beatissimi Leonis pontificis Romani legati interfuissent, eorum tamen, quæ gesta erant, rationem illi reddendam esse putavit, ut ejus auctoritate confirmarentur, & quasi extrema adhibita manu conficerentur. Quæ quidem omnia, cum per literas exposuissent, cum ejus auctoritatem impense commendassent, Petri successorem, & quasi quoddam ærarium Christianæ fidei agnoscens: Hæc, inquit, sunt quæ tecum, qui spiritu præsenseras, & complacere tanquam fratribus deliberasti, & qui pene per tuorum vicariorum sapientiam videbaris, a nobis effecimus. Indicamus vero, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter ecclesiasticorum statutorum definivimus firmitatem, scientes, quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura, & confirmatura est eadem. Quibus quidem literis sacræ synodi, pontifex sanctissimus respondens illius se decreta probare, iis apertissimis verbis declaravit: Ne ergo, inquit, per malignos interpretes dubitabile videatur, utrum, quæ in synodo Chalcedonensi per unanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbem: hæc ad omnes fratres, & coepiscopos nostros, qui prædicto concilio interfuerunt, scripta direxi, quæ gloriosissimus, & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam vestram mittere pro catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna universitas, & omnium fidelium corda cognoscant, me, non solum per fratres, qui vocem meam executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodalium, propriam vobiscum injisse sententiam, in sola, videlicet, fidei causa, quod sæpe dicendum est, propter quam generale concilium ex præcepto Christianorum principum, & ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi voluissent, nulla penitus resideret de vera domini nostri Jesu Christi incarnatione dubitatio. Unde si quis unquam ausus fuerit, vel Nestorii perfidiam tueri, vel Eutychetis, ac Dioscori impune dogmata defendere, & a catholicorum communione resecetur, nec habeat ejus corporis participationem, cujus abnegat veritatem, fratres charissimi. Hæc Leo ille beatissimus, quæ apertissime testantur conciliorum decreta Romani pontificis auctoritate confirmari. Neque vero credibile est, sanctissimum virum, quo nullus unquam sanctior, sapientior, aut moderatior fuit, hanc sibi auctoritatem ambitiose usurpasse, aut illud concilium eam illi fuisse delaturum, nisi judicasset, sibi illam divinitus fuisse tributam. Quid ergo? Hæc duo tanta concilia, quæ tantum honoris & auctoritatis pontifici Romano deferebant, omne illico jus, vim, & potestatem omnem perdiderunt? Quæ est ista collectio? Quæ nova legum, & juris interpretatio?

Concilium Nicænum Silvestro.

Chalcedonense concilium Leoni,

Leo papa Chalcedonense concilio.

Sed illud est magis ridiculum, quod neque concilio, neque pontifici fidem adhibendam, vel eam ob causam esse dicis: Quod cum pontifex reges, & imperatores a juramentis, pactis, & conventis absolvat, qui vetat, quo minus eodem jure in propria causa fruatur? Deinde vero neminem esse ais, qui ignoret, Romanos pontifices juramentis, & bullis suis hactenus impune lusisse. Quid ego aliud huic non argumento, sed maledicto respondeam, non invenio, quam quod quidam accusatori suo respondit: An quod tu non faceres, ego faciam? Quod ergo tu perfide, & levissime transfuga non faceres, id summum ecclesiæ Christianæ pastorem, & monarcham, id sacrum concilium facturum fuisse putabis? Nam quod Romanos pontifices juramentis lusisse criminaris, nonne oportuit, Fabrici, in gravissimo flagitio, quod Christi vicario objiciebas, argumentum aliquod, aut signum, aut exemplum hujus sceleris proferre? Non certum crimen notare: Non locum, tempus, & personam producere, ne tantum scelus a te conflictum videretur? Nunquid tibi hosti capitali tam aperte & impudenter mentienti fidem habendam esse credidisti? Jam vero ad convellendam fidem publicam stylum convertis. Nam cum Vergerius indictionem hujus concilii a Pio quarto pontifice maximo factam, suis jam fuisset scriptis furoris & impudentiæ plenis insectatus, qua quidem Germanos, & reliquos, qui ab ecclesia Romana sejuncti sunt, dicebat minime fuisse comprehensos, neque ad concilium vocatos: tu nunc eam sumpsisti provinciam, ut fidem publicam reprehenderes, & accusares, & vos vocari a concilio non potuisse ostenderes: veriti sane, ne qui & indictionem, & fidem publicam viderent, cum tantum concilium cogi, cum vos tam amice & benevole vocari intuerentur, & vos non adfuisse cognoscerent: culpam in vos proditæ religionis derivarent. Sed frustra hunc laborem suscepistis: hos etenim duos testes vestræ pertinaciæ, indictionem videlicet concilii, & fidem publicam, ecclesia Christiana perpetuo est habitura: quos non modo præsens sæculum, sed ipsa etiam posteritas intuebitur: quorum incorrupto testimonio, jure vos tanquam rebelles & pertinaces religionis hostes damnatos judicabit.

Hanc igitur in primis publicam fidem, obscuram, ambiguam, & fraudibus plenam esse dicis: quod ego minime miror, si ita tibi videatur. Nam quid mirum, si qui jam apud se statuit in veteri errore pertinaciter permanere, nec

sacri

sacri concilii admonitionibus, nec ecclesiæ decretis acquiescere, & scelerum conscientia pavidus, & tremens concilio non interesse: hic pietatem, dolos: sinceritatem, fraudes: lucem denique ipsam meridianam, noctem, & tenebras interpretetur. Primum illud tibi respondeo, Fabrici, antiquis temporibus hunc morem cavendi fide publica, in usu conciliis non fuisse. Non tanta unquam audacia, non tantus furor, non tam petulans, & furens hæreticorum fuit licentia: qui cum humana jura omnia atque divina violavissent, ut ad concilium venirent, iis securitatis præsidiis indigerent. Facilis aditus, & liber erat omnibus accessus: quia nulli veterum hæreticorum, sicuti vos nunc, cruentas innocenti Christianorum sanguine, manus ad concilium attulerunt. Scelerum igitur vestrorum magnitudo, vulnerata & meticulosa conscientia, quæ omnia etiam securissima reformidat, & expavescit, hanc nunc a sacro concilio publicam fidem extorquet. Illud etiam tibi deinde respondeo, summum pontificem, cum ad Germaniæ principes hac de re legatos mitteret, ab eis petiisse, ut ipsi arbitrio suo publicam fidem, qua vellent, forma conficerent, se illi libenter esse subscripturum. Quid amplius a vobis optari potuit? Si hæc forma displicebat, cur non aliam a vobis confectam exhibuistis? Cur hanc reprehenditis, cum liberum fuerit, quam velletis, obtinere? Quamquam hic nunc data publica fides ex voto etiam atque sententia vestra, ut audio, confecta est: ego sane affirmare ausim, Fabrici, nulla alia in re magis hoc sacrum concilium elaborasse, quam ut ea fides publica conficeretur, quæ plena esset amoris, & benevolentiæ, & quæ nullis calumniis patere posset: hanc dico fuisse illius mentem, hunc sensum, hoc omnium commune votum, hoc animo patres ad eam rem delecti fidem publicam facere voluisse, & confecisse: quam obsecro vos, viri Germani, diligenter inspicite, ut & sincerum, apertum, & candidum concilii sacri animum, & istius hominis meras calumnias deprehendatis. Qui cum omnia sibi intentare supplicium arbitretur, cum magnopere debitas suis sceleribus pœnas extimescat, nihil prius in hac fide publica reprehendendum duxit, quam illam clausulam, quæ de pœna in violatores constituit, quam obscuritatis, & ambiguitatis in se continere plurimum criminatur. Sic homini tam oculato, aut potius timore cæco, omnia obscura, & tenebricosa videntur.

Nolo rationibus contendere, agam tecum obsignatis tabellis: proferamus clausulam ipsam, quæ sic habet: Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, cujuscumque conditionis, vel status, aut præeminentiæ existens præscriptæ assecurationis, & salvi conductus formam, & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit, (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, & ipsorum arbitrio merito approbanda, & laudanda, habeant ipsam synodum, & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas jure divino, & humano, aut consuetudine hujusmodi salvorum conductorum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione, aut quavis in hac parte contradictione. Hactenus clausa. Quid, obsecro, hic, Fabrici, obscurum, & ambiguum? quod verbum obsoletum & antiquatum? Imo quid non explicatum & apertum? nonne pœnas omnes divino jure & humano, & consuetudine contra publicæ fidei violatores decretas, sancta synodus sibi & aliis apertissimis verbis comminatur? Cur non verbum aliquod obscurum? Cur non periodum ambiguam notasti? Cur quo in loco hæc tanta obscuritas delitesceret, non aperuisti? Sed revertamur ad illum, qui te quiescere non patitur, timorem tuum, quem jam non ex loco, non ex fide publica colligis, sed quem propter violatam ecclesiæ majestatem, propter scelera, & seditiones, quibus pacem totius orbis Christiani perturbastis, jure optimo videris concepisse. Fingis enim te jam adesse concilio, ante illorum astare conspectum, quorum dignitatem improbis factis & maledictis violaveris: fingis eos iniquo in te animo, & justa indignatione concepta, vel de te sumere supplicium: fingis te pavidum, & tremebundum omnia lustrare, omnia circumspicere, nullum advocatum, nullum intercessorem, nullum patronum videre, qui te in eo præsertim loco milite pontificio munito, defendat, & ex illorum manibus eripiat. O fortissimum martyrem, qui accepta publica fide in summa securitate summos terrores offendisti. Quæ Nemesis, quæ furiæ tuum istud pectus ita conscientia scelerum exagitant, ut ab aliis, qui nihil magis, quam tuam corporis & animi potissimum salutem exoptant, extrema tu omnia pertimescas? Nunquid hic tibi Phalaridis tauros esse putasti? Nunquid hic Nerones, Dionysios, Maximinos, Julianos adesse credidisti? Non hic ullos tibi infestos, & inimicos reperies, Fabrici: sed mansuetissimos patres, qui te summa caritate complectentur, & ecclesiæ matri conciliabunt: piissimos pastores, qui vos in suis humeris sublatos Christi gregi restituent: clementissimos medicos, qui vestris vulneribus medebuntur? Non hic patrono, non advocato, non intercessore indigebis: quos tu tibi hostes fingis acerrimos patronos, & defensores experieris.

Sed cur Tridentum armato pontificio milite septum esse dixisti? Cum nulli hic satellites, nulli adsint milites, ut potius verendum sit, ne in tantis insidiis & furore vestro parum videatur esse munitum? At vero illud videlicet te dicis extimescere, quod cum multa a vobis de corrupta ecclesiastica disciplina, de obscurata luce evangelicæ doctrinæ dicenda sint, quæ a vobis sine scelere taceri, a nostris sine furore audiri non poterunt, vereris, ne si illis vitæ, morumque turpitudinem objicias, & professos ecclesiæ hostes, quod necessarium esse putas, appellaveris, illorum animos exacerbes, & ipse læsæ securitatis crimine arguaris. Illud tibi in primis persuasum esse cupio, Fabrici, hujus concilii patres, in hanc unam curam, & cogitationem dies, & noctes incumbere, ut viam inveniant, qua laboranti ecclesiæ subveniatur: & omni errore, turpitudineque sublatis, antiquus illi splendor atque dignitas restituatur. Neque enim ullam aliam ob causam, ex omnibus provinciis, atque nationibus, in hunc locum convenerunt, quam ut rebus ecclesiæ optime compositis, & constitutis, revocata unitate, atque concordia, tam diu optata in Christo pace fruantur. Quæcumque ita sint, illud etiam existimare debes, nihil illis posse accidere jucundius, quam si eorum admoneantur, quæ vel ad puritatem evangelicæ doctrinæ restituendam, vel ad vitæ, atque morum veterem disciplinam revocandam spectant. Quod si tu, Fabrici, atque ceteri, qui vos doctrinæ & morum gravissimos

simos censores profitemini, pravos istos, & corruptos Christianæ reipublicæ mores, has tenebras, quas evangelicæ luci a nobis offusas fuisse dicitis, hæc denique tam atrocia ecclesiæ vulnera, huic sacro concilio Christiana modestia, ut par est, detegeretis: non modo non id vobis crimini daretur, quod ipse verebaris, sed immortales vobis gratiæ ab universo concilio amplissimis verbis agerentur. Sed quis est hic tam effrenatus & impotens animi tui furor, ut non speres te posse ulla ratione illa, quæ sentis, modeste patribus explicare? Nunquid non satis tibi esse videbitur, si candido & sincero animo, si verbis moderatis aperueris, quid in ecclesia pravum, quid corruptum, quid alienum a vera religione, quid evangelicis legibus adversum, quid disciplinæ veteris ecclesiæ parum consentaneum, quid denique censura & animadversione dignum, nisi gravissimos concilii patres, improbos, sacrilegos, & impuros, professos ecclesiæ hostes appellaveris? Latrones admoneri volunt; acerba nimis & immoderata oratione reprehendi molestissime ferunt, & tum, cum maxime omni supplicio dignissimi videntur, sibi honorem non deterri, sed insolentius appellari, & indignius tractari, iniquissimo animo patiuntur. Si ergo homines improbissimi, cum ad meliorem frugem revocantur, honorificis titulis appellari volunt: tu senatum totius orbis gentium clarissimum, sapientissimum, & sanctissimum, sine gravissimis & indignissimis contumeliis, nec nominare, nec admonere poteris? Sic omnem pudorem exuisti, ut a te tantus œcumenici concilii conspectus modestiam impetrare non possit?

Sed quamquam nihil horum, inquis, esset pertimescendum, istorum tamen patrum in vos odium, & crudelitas esset formidanda: quam quidem tantam esse dicis, quantam Gallia, & Anglia, & nescio quæ dira Vassejensis cædes testantur. Nonne satis erat, Fabrici, te hactenus impudentem ostendisse, nisi nunc etiam velles stultissimus videri? Qui illud adversariis audeas objicere, quod possit illico in vos, non sine maxima ignominia & scelere vestro retorqueri? Dic mihi, obsecro, quod signum apparet in Anglia nostræ crudelitatis? Aut quæ potius funesta vestri furoris vestigia in illa miserabili provincia non conspiciuntur? Quis, obsecro, tot clarissimos & sapientissimos in ea viros immaniter trucidavit? Cujus, obsecro, crudelitate triginta & eo amplius hominum millia cæsa jacent? Quis eam insulam tot clarissimis pastoribus miserabiliter orbavit?

Quis sacerdotes & monachos ab ipsis templis, & aris, ad quas confugerant, ad supplicium crudelissimum abstraxit? Quis hanc insulam, quam sanctissimus Gregorius, sine ulla humani sanguinis effusione ad Christi jugum, & ecclesiæ gremium adduxit, nunc atrocissima internecione civium ab ejus sinu, atque complexu crudeliter abduxit? Quis denique illam mortuorum corporibus, quis luctu, lamentationeque complevit, nisi acerrimus ille & immanissimus Christianæ religionis hostis, Henricus, quem vestra crudelitas contra Christum, & illius ecclesiam armavit? In Gallia vero quis miseras illas edidit strages, & edit quotidie alias, quæ tanto cum dolore ad auras nostras passim deferuntur, nisi vesana, & furibunda jam hæresis, quæ cum odium & crudelitatem diutius occultare, & inclusam continere non posset, arripuit arma sacrilega, strinxit gladios, & cives contra regem Christianissimum, filios contra matrem ecclesiam, insanissime concitavit? Nunquid æquum tibi videtur, Fabrici, ut catholici paterentur, se ab iniquis regni proditoribus, & religionis hostibus pecudum more impune trucidari? Nunquid illis per te non licuisset a templis, aris, & focis, ab uxoribus, liberis, fortunisque suis, hanc impiam, & funestam flammam, & istos furentes gladios arcere? Nunquid nostros eo nomine crudeles appellabis, qui vulnera a vobis illata (quemadmodum ille dixit) toto corpore non exceperint? Nam quod Vassejensem nobis cædem objecisti, credo ego te justissimam illam animadversionem significare, qua dux ille clarissimus Guisianus, acerrimus Christianæ religionis vindex, & hæreticorum hostis, in Vassejanos, non quidem tanquam in hæreticos, sed tanquam in dominum suum rebelles usus est. Quod quidem factum nescio quo possis jure reprehendere, nisi tu eos, qui hæretici sunt, in suos etiam principes contumeliosos esse posse arbitreris.

Sed ommittamus hæc, quæ quamvis vobis invidiosa, toto tamen orbi Christiano misera, atque luctuosa sunt. Quia licet sine maximo vestro scelere & ignominia vestra, sine dolore tamen nostro, & ecclesiæ lacrymis commemorari non possunt. Jam vero neque illud dicis esse dissimulandum, quod appendix illa, aut extensio ad alias nationes, quæ fidei publicæ addita est, tuo judicio fidem publicam datam Germanis, prorsus enervet, atque subvertat. Nam cum in appendice dicatur, eam formam, non nisi ad eos pertinere, qui ad ecclesiæ gremium redire voluerunt: ergo neque ad Germanos, nisi quatenus se velint cum ecclesia Romana conjungere. Quia, ut inquis, fides publica, cum forma, qua continetur, etiam terminatur. Miror sane te, Fabrici, sic fuisse obcæcatum calumniandi cupiditate, ut cum omnia invertere, depravare, & tenebris involvere studeres, non animadverteris te ubique singularem simul stultitiam ostentasse: & tam ingeniosum reprehensorem, quam ineptum calumniatorem egisse. Nam qui fieri potest, ut hæc alicui sensato, & non prorsus amenti persuadere te posse consideres? Hæc enim publica fides duo hominum genera comprehendit: alterum Germanorum, quorum potissimum gratia concessa est, qui cum primi hujus tantæ seditionis auctores & principes extiterint, unde quidquid nunc est in ecclesia malorum promanavit: primi etiam accersuntur, tam apertis indiciis benevolentiæ, tam claris & evidentibus signis amoris, ut nullus esset, præter te unum, tam ferreus, qui non illis frangeretur, & qui non potius rationem aliquam referendi gratiam, quam calumniandi, & reprehendendi tantum beneficium investigaret. Alterum vero genus est eorum: qui in illis provinciis, regionibusque versantur, in quibus hoc vestrum evangelium docetur, & prædicatur publice & impune, ut in Anglia, & in nonnullis Galliæ locis, quibus etiam in hac appendice declaravit sacrum concilium, publicam fidem cum Germanis esse communem. Iis duobus hominum generibus, nullis adhibitis conditionibus, sed nude atque simpliciter, hac fide publica cavetur. Sed quoniam erat tertium genus eorum, qui licet sint vestris hæresibus infecti, degunt tamen in illis provinciis, in quas hæresis non aperte, sed obscure grassatur: nec prædicatur, aut docetur impune, ita ut ipsi cum

cum suis erroribus latere cogantur: atque isto- A rum hominum nonnulli delitescant, alii fuerint comprehensi, & in carcerem detrusi, partim vero cum in suspicionem venissent, sibi fuga & exilio voluntario consuluerunt: quorum statuæ combustæ, bona publicata jam sunt: volens sancta synodus significare, nulli viam redeundi ad ecclesiæ sinum interclusam esse, etiam illis transfugis & jure damnatis, sed omnibus ad ejus clementiam non confugientibus, aditum patere.

Illos, quia fide publica non erant comprehensi, excitat, & hortatur, ut resipiscant, quibus se benignam & misericordem matrem futuram pollicetur. Nec tamen dicit illis publica fide caveri, sed ab ea non excludi. Sed quia qua for- B ma esset iis exhibenda, nondum constabat, & res maturo consilio, atque deliberatione indigebat, illam in aliud tempus dicit esse rejiciendam. Cur ergo verba illa, Eos, qui ad ecclesiæ gremium redire voluerint, quæ iis solis dicuntur, quibus hac publica fide non cavetur, neque ad Germanos ulla ratione referuntur, tu ad infringendam hanc fidem datam Germanis cavillatorie transtulisti? cur te toties mendacem & impostorem appellari vis? Nonne ulla ultima verba, quæ sic habent, Nunc satis existimatum est, si qui publice, quemadmodum in extensionis forma lectum est, deseruerunt ecclesiæ doctrinam, eorum securitati, & forma (quam legi audivistis) prospiciatur, aperte declarant ad illos, C quos paulo ante nominavit, publicam fidem non pertinere? Quod si ea non includuntur, neque ad eos spectat: illa igitur, quæ de illis dicuntur, ad Germanos referri, & publicæ fidei obesse ulla ratione non possunt.

Hæc sunt, viri Germani, ingentia illa pericula, quæ Fabricium alioqui fortissimum & constantissimum virum remorantur. Hi sunt duo illi terrores, Tridentum videlicet, & fides publica, qui martyrem fortissimum vehementissime conturbant: hæc tantum illi metum incutiunt: hæc tam illi formidolosa videtur, ut neque Laurentii craticulam, neque Catharinæ rotam, cum illis ullo pacto censeat esse conferendas: hæc ita magna sibi pericula videntur, ut, ne se in illa conjiciat, veri- D tatis patrocinium, vestram & ecclesiæ salutem, & Christi gloriam putet esse deserendam. Hæc sentis, Fabrici, & Thrasonis more militem gloriosum agere, & te martyrum exemplo, vel extremis suppliciis subeundis, paratum esse dicere audebis? Non tu quidem, Fabrici, ad martyrii palmam aspiras. Carior quidem tibi est salus, quam Christus, aut ecclesia. Nunquam, mihi crede, committes, ut in martyrum vestrorum numerum ascribaris, cui publica fides extremum videtur esse supplicium. Eam igitur ob causam illi, qui concilium Tridentinum frequentant, scelerati ab isto homine censentur: quod se videlicet in duo vitæ apertissima discrimina conjiciant, alterum ex loco, quia Tridenti concilium celebra- E tur: alterum ex fide publica, quam suspectam habet. Videte, per Deum immortalem, quales ministros, quam fortes, atque constantes, immo quam leves, & abjectos habeatis, quibus Tridentum in ipsis imperii finibus situm, & imperatoris auctoritate septum, & quibus etiam ipsa sit suspecta securitas. Nonne vobis hic metus & trepidatio aperte loquuntur, atque testificantur, quales jam in illorum animis conscientiæ terrores versentur? Magnam in omnem vitæ partem vis est conscientiæ (ut ille dixit) ut neque timeant qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarunt. Quod enim esse potest judicium sceleris apertius, quam conscientiæ timor, omnia etiam securissima reformidantis?

Sed venio jam ad alteram hujus hominis egregiam excusationem, qua probare studet, se jure ab hac profectione deterreri, quia cum certo discrimine certam etiam veritatis abjurationem dicit esse conjectam. Et quoniam hac de re pauca quædam a me dicta jam sunt, breviter me expediam. Sed quonam argumento hæc colligat, quæso, diligenter attendite. Concilia, inquit, coguntur, ut vitia doctrinæ, atque morum emendentur: at vero nemo se debet illis cœtibus adjungere, qui circa res cum hoc fine pugnantes occupantur. Patres concilii Tridentini non illustrandæ, sed obscurandæ veritatis gratia, non reformandæ, sed deformandæ ecclesiæ causa convenerunt: non ergo quispiam sine scelere, se hujusmodi cœtibus temere adjunget. Illud in primis ante quæro, Fabrici, si improbi homines & scelerati, facta conjuratione, suum regem occidere, civitatem incendere, cives trucidare, & regnum ipsum occupare per tyrannidem statuissent: si esset aliquis egregius civis, qui re cognita, patriæ caritate commotus, se illi cœtui insereret, non ut faveret, sed ut iret obviam illorum furori, ut persuaderet, ne tantum facinus aggrederentur, etiam si hoc cum maximo & apertissimo vitæ discrimine faceret: nunquid tu hunc sceleratum & nefarium civem appellabis? Non arbitror te jam esse dementem, qui hoc dicas. Quomodo igitur te iis cœtibus adjungere judicas esse nefarium cum sine periculo te possis illorum conatibus opponere, qui tuo judicio ecclesiæ deformandæ gratia convenerunt? Et, ut propius ad religionis causam accedamus, qui hominum conventus sceleratiores illis, qui ad sacra idolis facienda, ad delendum Christi nomen, ad obscurandam ejus gloriam, & exsorbendum Christianorum sanguinem conveniebant? Fortissimos ergo viros, qui divino numine correpti, & ardentibus quibusdam caritatis flammis incensi, prodibant in medium, falsos illos esse deos unico, veroque Deo solo, ejusque filio Jesu Christo, illum honorem deferendum esse clamabant. Hujusmodi, inquam, homines, qui se illis cœtibus pro Christi gloria cum evidenti capitis periculo immiscebant, quorum sanctam, immortalemque memoriam ecclesia veneratur, tu temeritatis & sceleris insimulabis? Impurum igitur, atque sacrilegum dices Marem illum Chalcedonensem episcopum, qui, teste Sozomeno, cum esset oculis ob senectutem orbatus, audissetque Julianum apostatam in templo Solis diis gentium sacrificare, se in frequentem turbam conjiciens, palam & acerbe imperatorem objurgavit: ad quem conversus imperator, cum dixisset, Abi tu potius ad Galilæum tuum (Christum intelligens) ac jube tibi oculos aperire: tum Mares eadem constantia respondet, Deo meo, pro hac mea cæcitate gratias ago, qui ideo visum ademerit, ne te apostatam, in Deum blasphemum, omni virtute spoliatum viderem. Nescio quid hic dicere possis, nisi vos non eo flagrare caritatis incendio, quo Paulus, ut iis vos pro Christo periculis objiciatis. Quid vero si nullum est periculum? quid si summa securitas? quid si tanta vestri, atque salutis cupiditas, ut etiam si patres hujus concilii deformatores ecclesiæ, proditores religionis sitis appellaturi, æquo id animo laturi sint, &

veluti sapientis medici, eorumque phrenesi laborant, dissimulatis atque neglectis injuriis, nihilominus vestris vulneribus medelam sint adhibituri? Vides ergo, Fabrici, nullam esse justam detrectandæ hujus provinciæ rationem, etiamsi patres dehonestandæ ecclesiæ studio convenisse existimares. Sed quibus, obsecro, indiciis, quibus signis hunc tu, tam depravatum animum patrum deprehendisti? Nunquid decretis, ab illis jam editis? Atqui quo tempore hæc tu meditabaris, nulla extabant decreta. Nunquid ex antecedentibus? Cur non aliquid ab illis contra veritatem evangelicam & ecclesiæ dignitatem factum commemorasti? Nisi qui credis omnia concilia deformandæ ecclesiæ causa fuisse coacta, idem de hoc faciendum esse judicium duxisti. Quid ergo tanti sceleris argues tantum concilium, & nullam rationem, nullum signum, nullum argumentum adduces? Nunquid in omnium patrum, qui hic adsunt, animos penetrasti, & abditas illorum omnium cogitationes, & intimos sensus inspexisti, ut dicere audeas, eos omnes tam iniquum animum ad ecclesiæ salutem attulisse? Tam eris iniquus æstimator, ut nullum ex tot clarissimis viris esse arbitreris, qui inveniendæ veritatis, & reformandæ ecclesiæ studio teneatur? Tam eris improbus, ut cum Christus Jesus præcipiat, ne temere judicium de aliorum vita, factisque feramus: cum admoneat Paulus, ne illis etiam, quæ specie ipsa & aspectu mala videntur, sinistre interpretemur: cum Jacobus graviter illos reprehendat, qui fratrem judicant, & eos non jam hominum, sed ipsius divinæ legis judices, & detractores esse dicat: tu non de factis fratris alicujus, sed de internis cogitationibus, tot sanctissimorum patrum tam temerarium & præceps, tam iniquum & sceleratum feres judicium?

Matth 7.

Atqui, inquis, Romanus pontifex, non alia causa concilium, tot sumptibus, tantis laboribus coegit, quam ut ruentem, fluctuantemque papatum, qui jam pridem mole sua laborare cœpit, suffulciat: & episcopi ipsi conceptis verbis in illius leges, voluntatemque jurarunt. Quæ isthæc est, Fabrici, dialectica? Quæ argumentandi forma? Quid habet consequens hæc ratio: pontifex Romanus cupit suam dignitatem esse salvam: episcopi jurejurando sunt illi devincti: ergo, patres concilii Tridentini, obscurandæ veritatis, & deformandæ ecclesiæ gratia convenerunt. Sed intelligo jam quid velis dicere: video, quo spectent: in quo scopum hæc tela dirigantur. Eo summi pontificatus odio conflagratis, ut eos, qui illius voluntate, imperioque coguntur, sincerum animum ad curanda ecclesiæ vulnera adducere non posse judicetis: ecclesiam stare, nisi everso summo pontificatu, non posse creditis: illam unicam esse ecclesiæ reformationem existimatis, si Romanus pontifex ab illo loco, in quo illum Christus collocavit, depellatur. O vos deceptos, delusosque Germanos, quibus vel hæc unica persuasio tantum hactenus malorum invexit, & in posterum majora comminatur. Hæc vobis funestissimas excitavit tragedias, hæc clades acerbissimas edidit, hæc dulcissimum eripuit otium, pacem abstulit, bellum civile, servile, domesticum & intestinum intulit: hæc omnia erroribus infinitis, insanissimisque complevit. Quæ quidem mala non aliunde (mihi credite) nata sunt, quam quod ecclesiam Romanam, veritatis magistram, antiquæ religionis scholam, rectæ & incorruptæ fidei religiosissimam aram, columnam denique, atque firmamentum evangelicæ veritatis deseruistis: & summum pontificem, quem Christi suæ ecclesiæ principem, & pastorem supremum instituit: & totus orbis Christianus jam inde ab ipsis ecclesiæ primordiis, ad hæc usque nostra tempora, Christi vicarium agnovit, non modo non veneremini, sed odio plusquam Vatiniano, & contumeliis improbissimis prosequamini.

Si te, Fabrici, argumentis, & non dementia, si ratione aliqua, & non potius insania, atque furore hac in parte duci arbitrarer, agerem tecum, tanquam cum homine sanæ mentis: ostenderem, si nullam aliam ob causam, ii patres Tridentum convenissent, quam ut pontificiam dignitatem a vobis convulsam & labefactatam assererent, nullum futurum fuisse tam improbum, qui illorum factum reprehenderet, immo qui non sanctissimum & honestissimum illorum studium & operam judicaret: nunc vero cum tam invisum & odiosum vobis sit Romani pontificis nomen, ut vel eo audito, sic accendamini, sic ardeatis ira, ut sanis insanire & furere videamini: quis audebit, ea de re vobiscum conferre, qui non pertimescat, ne ille etiam vobiscum insanire videatur? Nolo igitur tecum in hanc arenam descendere, ut de summo pontificatu contendamus: id, quod nunc ad causam pertinet, leviter attingam, ut quanto in errore versemini, ipso rerum eventu cognoscatis. Nolo rem a primordiis repetere: prætermitto apertissimam Christi institutionem: omitto optimam illam rerum publicarum administrationem, quæ omnia ad unius refert arbitrium: omitto sacram illam Hierarchiam ecclesiæ, quam ab apostolis acceptam divus Dionysius literis consecravit: in qua non ille modo, sed totius orbis Christiani consensus summum pontificem in summo loco, veluti ecclesiæ principem, atque supremum pastorem collocavit: omitto veteris legis, & Israeliticæ reipublicæ institutum, quæ cum summum pontificem divino judicio fuerit adepta, illum in ecclesia Christiana futurum adumbrabat: omitto œcumenica concilia, quæ semper Romano pontifici supremam in ecclesia potestatem detulerunt: omitto veteres ecclesias Græcas, Latinas, Africanas, Asianas, quæ semper Romanam ecclesiam, tanquam principem & magistram secutæ sunt: omitto antiquas historias, veteres annales, & monumenta: sanctorum patrum testimonia prætermitto: unica tecum agam ratione, quam hæc nobis infelicissima tempora suggerunt, & subministrant: qualem tu, Fabrici, rempublicam illam futuram esse arbitraris, in qua rege trucidato, improbissimus quisque ad tyrannidem aspiraret? Qualem navis illius cursum, in qua magna imminente tempestate, sublato gubernatore, ad clavum ineptissimus quique consideret? Qualem exercitum, qui jam cum hoste conflicturus de auferendo duce cogitaret? Quales denique oves, quæ facta conspiratione, se pastoris imperio subducerent? Nonne futurum erat, ut respublica concideret? Ut navis fluctibus mergeretur? Ut exercitus in manus hostium veniret? Ut miseræ oves dispersæ, atque dissipatæ, incertis cursibus per invia loca vagantes, in luporum ungues, atque fauces inciderent? Quæ si accidere videremus, nonne ex illa radice orta fuisse diceremus? Sed quid exempli gratia loquimur? Res ipsa clamat, Fabrici: converte oculos in Germaniam universam, Galliam, Poloniam, Unga-

Romani pontificis auctoritas asseritur.

A Ungariam, Boemiam, Angliam: vicinas provincias, atque regiones animo & cogitatione perlustra: incendia, cædes, strages populi Christiani circumspice: hunc tantum tumultum, quasi fremitum quendam concussi tempestatibus maris ausculta: tot erroribus miseram plebem fluctuantem tacitus ipse considera: quot hæresibus scissa, atque distracta sit, tecum expende: circumjacentes provincias, tot erroribus & tumultibus æstuantes, contemplare. Sed quid provincias dico? Vicinas domos intuere: quid domos commemoro? Tuum ipsius domicilium, atque cubiculum inspice, in quo si duo saltem estis, sicut esse arbitror (neque enim credibile est te sine uxore esse) si duo inquam estis, dissidere sane, neque in unam & eandem religio-
B nem consentire & conspirare necesse est: cum apud vos duo, idem per omnia sentientes, hactenus reperti non sint: sed quid ego cubiculum tuum dico? Tuum istud sacrilegum pectus explora: illud sæpe, tanquam fretum, & euripum aliquem diversis opinionibus æstuasse, neque perpetuo in eadem sententia permansisse (si verum fateri velis) reperies. Te testem appello, tuum ipsius judicium, testimoniumque requiro: dic, an per diem integrum in eodem errore constiteris? Fidem hic adhibebo, qui nulla alia in re tibi credendum putem? Quid hoc est, Fabrici? Unde hæc tanta fluctuatio? Unde tam varius spiritus erroris, atque vertiginis? Unde istæ fu-
C riæ proruperunt, ut Christiani milites non modo infinitis hæresibus dissideant, sed mutuis se jam vulneribus conficiant, nisi quod unius ecclesiæ principis, Romani, inquam, pontificis signa deseruerunt? Unde illos tot errorum procellis tempestatibusque jactari animadvertimus, nisi quod gubernatorem illum divinum clavo assidere non patiantur? unde miseras oves errantes per tot præcipitia ferri cernimus, nisi quod summo pastori baculum a Christo traditum eripere voluerunt: unde hæ omnes perturbationes, tumultus, hæreses, profectæ sunt, nisi quod, quemadmodum Africanus ille pastor & martyr inclitus dixit, sacerdoti Dei non obtemperatur? *Cyprianus.* quid habes, quod hic opponas? quam tuam
D aliam horum malorum causam adduces? Leontius Antiochenus episcopus, auctore Nicephoro, *Leontius.* in gravissima illa apud Antiochenos de religionis negotio dissensione, cum timens seditionem, sententiam suam aperte proferre non auderet, aliquando caput suum, canis florescens, demulcens dixisse fertur: Nivem eam solutam lutum multum consecuturum esse: indicans eo capite sublato, quod sua auctoritate homines in officio continebat, dissidia civium in apertam seditionem evasura. Quanta igitur malorum sententia secutura sit, quantæ tenebræ Christianum orbem occupaturæ, si caput istud ecclesiæ universalis, Romanus, inquam, pontifex, a sede sua deturbaretur, testatur jam istud fe-
E tidum hæresum cœnum, quo nunc illi misere volutantur, qui illum non reverentur. Quæ cum ita sint, audes tu homo audacissime tot patres & pastores ecclesiæ reprehendere? ejus deformatores, veritatis & religionis hostes appellare, quod non animo evertendi summum pontificatum ad concilium accesserunt? quod ecclesiæ membra contra caput (sine quo fides, pax, religio salva esse non possunt) non conjuraverint?

Jam vero quod nullam aliam ob causam tanto apparatu, a Romano pontifice concilium coactum esse dicis, quam ut omnia imperio suo subjiciat? Atque hujus rei testem rempublicam trium fœderum appellas. Si istum pontificis animum ex ejus reipublicæ testimonio deprehenderas, cur non illud protulisti? Cur tibi, tanquam Apollini Pythio, credi voluisti? Nam illa legatio tota est amoris plena, & desiderii salutis vestræ, pacis, & unitatis conciliandæ: nullum in ea vestigium hujus cupiditatis apparet: quamquam illa, quæ diximus, aperte declarant, atque testantur, nullam esse posse pacis spem, nisi omnes Romanum pontificem, Christi vicarium, & universalis ecclesiæ pastorem agnoscamus. Nam quod *Matth. 16.* illum imperandi studio inflammatum hæc moliri criminaris, non tam ille, mihi crede, Fabrici de summo pontificatu (quem neque ipse inferorum portæ poterunt evertere) quam de salute vestra solicitus est: non tam dignitatis suæ, quam brevi relicturus est, amplitudinem exoptat, quam interitum vestrum, quem videt esse sempiternum, & ruinas ecclesiæ, quam sibi Christus commisit, lamentatur: & illius unitatem vestris unguibus discerpi, atque dilacerari dolet. Tu vero quod in tantis calamitatibus afflictæ matris ecclesiæ, in communi dolore, atque lacrymis, carminibus, ecclesiæ acerbis & summo pontifici contumeliosissimis, luseris, facis tu quidem, ut calonem, ut gnathonem aliquem & parasitum decebat, qui inter aliorum lacrymas canere & ridere soleat. Neque vero in tanta, tamque publica mœstitia totius Christiani orbis privatam lætitiam tu continere potuisti: sed illam versibus indicasti: non solum non commoveris ærumnis & lacrymis ecclesiæ, sed alias acerbiores illi comminaris: & veluti ex Delphica tripode, Satanici furoris insania correptus, de futuris illius majoribus miseriis vaticinaris. Quibus ego carminibus nihil aliud respondebo, quam quod sperem de divina misericordia, ut quæ soleat pati spiritum mendacem in ore prophetarum versari, & maledicam illorum aliquando mentem in melius commutare, hoc infaustum infelixque tuum vaticinium, utpote ab spiritu veritatis hoste profectum, mendax & falsum esse futurum, summique Dei clementia & horum sanctissimorum patrum industria ecclesiam, hac misera obsidione liberandam, teque improbissimum vatem victricis ecclesiæ pedibus conculcandum, sicut ducem illum Israelitarum, qui Elisei vaticinio fidem noluit adhibere.

Quod vero formam juramenti, quod summo pontifici episcopi præstant, aliquibus respersam mendaciis protulisti: & ea sic illos esse devinctos affirmas, ut necessario illius voluntati servire, & conatibus parere cogantur: primum quidem majorum tuorum vestigia sequeris, quibus corrumpendi, adulterandi, atque depravandi scripta omnia, unicum & præcipuum studium semper fuit; deinde vero nunquam tu, Fabrici, hanc formam tam inepte protulisses, nisi aliorum fide tua perfidia metireris. Nunquid, obsecro, auctorati milites, si quidpiam inique & injuste ab illis fieri præcipiat imperator, auctoramenti religione illi parere constringentur? Nunquid cives principi, scelus aliquod aggredienti, ob datam fidem & jusjurandum obtemperabunt? Et non potius mortem sustinendam arbitrabuntur? Illud mihi responde, Fabrici: si imperator aut princeps ille, quisquis est, cui tu pares, a te peteret, ut rempublicam proderes, essesne id facturus, an non? Si non: quod ergo tu furcifer non faceres, id tot atque tantos ecclesiæ pastores facturos existimabis? Si sic: illud jam a te quæro, nunquid *Montani sententia.*

quid jurisjurandi religione coactus id faceres, aut tua sponte & improbitate ductus? Si primum: erisne tam stupidus, ut ullo jurejurando divinas leges violare posse tibi persuadeas? Si secundum, tam eris improbus & iniquus de fide aliorum æstimator, ut non satis esse putes, te sceleratum & proditorem esse, nisi omnes etiam alios tui similes arbitreris? Quid ergo jusjurandum & fides data summo pontifici ab episcopis potest afferre impedimenti rebus ecclesiæ componendis, nisi illi aut tam stulti essent, aut tam improbi, sicut tu, qui sibi jusjurandum obstare crederent, aut assentari potius alterius voluntati, quam ecclesiæ saluti, & Christi gloriæ statuissent? Quamquam Pius IV. pontifex maximus, cui ob singularem pietatem hoc nomen inditum est, incredibili tantorum malorum, quæ in ecclesia Christi versantur, dolore commotus, incensus maxima cupiditate sanandi hæc vulnera religionis, magnis sumptibus & laboribus, concilio coacto declaravit, se in hanc unam rem mentem habere defixam, studium & cogitationem intentam, ut pax, atque concordia ecclesiæ, si sit opus, cum suarum rerum dispendio restituatur, tantum abest, ut concilii patres quidpiam in illius gratiam facere cogantur: cui nihil est gratum, nisi quod ad subveniendum ecclesiæ laboranti conducit.

Quod vero summum pontificem se minime concilio subjicere, sed concilii patres sibi subjectos habere, criminaris, & vitio vertis: quid hoc præsidii ad tuam causam potest afferre? quid ad probandum concilii patres non reformandæ, sed deformandæ ecclesiæ animo convenisse? præsertim cum inter pontificem maximum & concilium nulla hac in re dissidia, nullæ simultates intercedant: sed summa concordia & animorum consensione in ecclesiæ salutem ab omnibus incumbatur. Quod si ad refellendas, & refutandas vestras hæreses hæc quæstio aliquid adjumenti, atque præsidii esset allatura: in asserenda suprema Romani pontificis auctoritate omnem nunc meam operam & studium collocassem: sed quoniam tu rem hanc leviter attigisti, utpote qui non gravis & vehementis accusatoris, sed levissimi histrionis & minimi partes suscepisti, & parum huic argumento, in quo versamur, sit accommodata, illam silentio prætermittamus, ut ad reliqua tua maledicta, imposturasque veniamus.

Colligis quamplurima non crimina, sed convicia, quæ quidem nullis adhibitis argumentis confirmas: quia videlicet dignus es, cui etiam impudenter mentienti fides adhibeatur: patres nimirum concilii se totos ad nutum Romani pontificis componere: concilia nihil aliud esse, quam formulam quamdam declarationis pontificiæ voluntatis: hæc & alia portentosa in nostris legi commentis: concilia præterea non convenire, ut dogma aliquod, de quo cum hæreticis est concertatio, definiatur, sed ut qui hæretici sunt, declarentur & condemnentur, idque in actis conciliorum haberi: eam deinde esse conciliis nostris consuetudinem, ut ab executione præpostere sumant initium: moleste fers, vos a nostris hæreticos appellari, fortunasque vestras, & vos alienæ crudelitati, ceu prædam esse subjectos, pendenteque concilio in Germanos theologos sævitum fuisse, & ad hæc omnia probanda, quæ si in nos vere dicerentur, non mediocrem invidiam nostris conciliarent, nulla indicia, nulla signa, nulla adducis argumenta, nullam refers historiam, nullum testem citas: sed homo levissimus, & mendacissimus, Pythagoricam sibi auctoritatem usurpans, si ipse dixerit, fide sua, rem satis confirmatam arbitratur. Quod si tibi uni respondendum, aut hominibus doctis, qui in his quæstionibus versati, quæ a te objiciuntur, falsa esse cognoverunt, satisfaciendum solum esset, si te mentitum esse dicerem, hoc uno te verbo convictum, & me officio meo perfunctum optime fuisse omnes judicassent: nullis aliis argumentis, aut machinis esse opus, sed hoc unico ariete ingens illa tuorum mendaciorum & conviciorum moles corruisset: sed quoniam iis, atque aliis id genus fraudibus miseræ plebi imposuistis, quæ apertissima vestra mendacia pro divinis ducit oraculis: ut illorum errori occurram, breviter hæc a me refutanda, atque refellenda sunt.

Montani calumnia.

Etenim quod patres concilii se totos ad Romani pontificis nutum componere criminaris, vellem hic adesse, Fabrici, ut cum hujus sanctissimi senatus majestatem contemplareris, cum animadverteres, quam libere rogati sententias patres loquuntur: quam nihil illi, ut ecclesiæ vulneribus medeantur, etiam ipsius summi pontificis auctoritatem, quam alioqui reverentur, atque suspiciunt, vereantur: quam se fortiter, atque constanter opponant, si sit opus, & dignitas, atque salus ecclesiæ postulet: non dubito, quin hæc tam sancta libertas hanc tibi, quam de illorum constantia concepisti, sinistram opinionem extorsisset: licet nihil ego hactenus accidisse viderim, quod ad restaurandam religionem pertineat, in quo pontifex summus patribus repugnaverit.

Sed, obsecro te, quis unquam nostrum dixit concilia esse formulam declarationis pontificiæ voluntatis? Apud quem hæc aliquando verba legisti? Cur non auctoritatem citasti? Cur pateris te toties mendacem & impostorem appellari? Quæ sunt illa conciliorum acta, e quibus apertissime constare dicis, concilia solum convenire, ut qui hæretici sunt, declarentur, & non ut dogma aliquod definiatur, quod in controversia positum sit? Ego sane, Fabrici, duo video esse hæresum genera, aut enim novæ sunt, & nunquam antea auditæ, aut antiquæ, & quæ cum jam conciliorum decretis percussæ, prostratæ, atque sepultæ jacuissent, iterum quorundam audacia & improbitate ex ipsis sepulcris extrahuntur. In novis quidem hæresibus extirpandis illum semper tenuit morem ecclesia, ut coacto concilio, reque prius diligenter examinata, atque discussa, deinde concilii sententia, & auctoritate definita, decreta demum conficerentur, quibus hæreticorum dogmata profligata, & veritas ipsa catholica confirmata permaneret. Sic Arii dogmata a concilio Nicæno, Macedonii a Constantinopolitano, Nestorii ab Ephesino, Eutyhii a Chalcedonensi, Donatistarum, Manichæorum, & aliorum hæreticorum monstra extincta fuisse videmus. Quod cum ita sit, non intelligo, Fabrici, ex quibus conciliorum actis collegeris dogmata a conciliis non definita, sed eos, qui jam erant hæretici, ecclesiæ hostes fuisse declaratos: nisi fortasse cum hæreses omnes, ex depravata sanctarum scripturarum intelligentia, & sinistra illarum interpretatione nascantur, & concilia Spiritus sancti lumine illustrata illas optime interpretentur: unde fiat, ut quoniam ipsius scripturæ sacræ testimonio, quasi divino judicio, ut hæretici convicti & damnati erant, concilii sententia, atque decreti, declarari dicantur. Quod si sic accipiatur, non video,

Concilii cogendi causæ.

deo, quo jure a te possit reprehendi. At vero damnatis, atque sepultis hæresibus, cum rursus excitantur, longe diversa ratione occurrere ecclesia consuevit. Neque enim novas condit leges, nec conficit nova decreta: sed ad antiqua confugit, renascentes hæreses ad illa exigit: nec denuo illorum auctores damnat, sed ecclesiæ jam judicio damnatos esse demonstrat: quia indignum conciliorum majestate esse existimat, ut quæ ab illis sancte atque sapienter decreta sunt, iterum disputationi subjiciantur. Sic Gelasius Acatium, qui se, non coacto concilio, indicta causa, damnari clamabat, jure damnatum ostendebat, quod non novas, sed damnatas jam hæreses sequeretur. Sic Marcianus imperator, qui concilio interfuit Chalcedonensi, non sine summa injuria concilii fieri dicebat, si quæ ab illo semel decreta fuissent, iterum in quæstionem vocarentur. Sic Felix non nova decreta in illos dicit esse statuenda, qui veteres errores sequuntur.

Quæ cum ita sint, Fabrici, cum hæreses omnes, quas e fœtidis sepulcris pestis illa ecclesiæ Christianæ Lutherus extraxit, emerserint ex veteri hæreticorum sentina: cum nulla deinceps a vobis hæresis inventa, aut excogitata sit, quæ non jam multis antea seculis ecclesiæ sit judicio, decretisque damnata, cum non jam in Germania Lutherus, sed Pelagii, Manichæi, Donati, Nestorii, Eunomii, Aerii, Simones, Valdenses, Sabellii, Menandri, Basilides, Arii, Vigilantii, Joviniani, ceteræque extinctæ, sed nunc ab inferis in lucem extractæ furiæ versentur: quid mirum, si qui damnati jam sunt, ecclesiæ nunc & religionis hostes declarentur. Quæ vobis fit injuria, si quæ decreta & statuta jam sunt, non iterum definiantur? Cur vobiscum injuste atque crudeliter agi clamabitis, si eos, quorum magistros justissimo affectos supplicio legimus, discipulos & sectatores eodem etiam plecti debere judicemus? Sed o summam animorum vestrorum perversitatem, o incredibilem ecclesiæ Christi clementiam, quæ licet per vos suos veteres hostes excitatos & armatos contra se videat, & antiqua illa obducta jam & obligata vulnera summa vestra crudelitate, & maximo suo dolore a vobis refricari sentiat: in tanta tamen acerbitate animi, summam retinens clementiam, non vult vobiscum agere severe, non iis legibus uti, quæ justissimam in vos animadversionem decernunt: sed suarum injuriarum oblita, vestri interitus dolore commota, vos, quorum salutem dies, noctesque suspirat, ad se inaudita nunc vocat clementia & mansuetudine. Cupit iis de rebus vobiscum agere, atque conferre, & in illam antiquam arenam majorum vestrorum sanguine tinctam iterum descendere, ut vobis satisfaciat & gratificetur. Itaque vos, tanquam piissima mater, ut ad concilium veniatis, obsecrat & hortatur: vos vero, veluti aspides surdæ, iis clementissimis ejus vocibus aures obturatis. Cavete, ne qui mansuetissimæ nunc sponsæ misericordiam contemnitis, sponsi postea, justissimi judicis, severitatem experiamini.

Jam vero non video, cur moleste ferre debeatis, vos a nostris hæreticos appellari: nam illud mihi, Fabrici, obsecro, respondeas, quinam erunt hæretici, si vos catholici? Quinam Antichristi, si vos Christiani? Qui ecclesiæ hostes, si vos filii? Ipsam verbi vim & vocationem considera: mores veterum hæreticorum contemplare: fontes ipsos, unde vos errores hausistis, intuere: confer antiquorum temporum seditiones, tumultus, cædes, strages in ecclesia editas ab hæreticis cum iis, quæ nunc in Christiana republica culpa vestra versantur: & reperies, antiquas hæreses umbras quidem fuisse, quarum nunc vivas, & expressas imagines videamus. Quod cum ita sit, tu hanc tam justam, tam debitam hæreticorum compellationem, injuriam interpretaberis? Tu illos præterea, qui vos omni supplicio dignos esse censent, crudeles appellabis? Tu illorum æquissimam sententiam, tanquam injustam, & iniquam, reprehendes, qui putant hæreticos vita, bonisque privandos? Nam si, quemadmodum ille dixit triplici de causa justissime homines occiduntur, ne nobis superstites sint contumeliosi, ut alii etiam suppliciorum metu deterreantur, tum vero quia illis mori multo est melius, qui viventes, nec a Socrate, Pythagora & Musis ipsis corrigi potuissent: cum hæretici non modo contumelias, sed cædes, non solum corporum, sed animorum interitum miserabilem intulerunt: cum tam cœca pertinacia, & insano furore ferantur, & in pejus semper proficiant, errantes, & quamplurimos alios, ut dixit Paulus, in errorem pertrahentes: cum experimento constiterit, aliquorum supplicio multorum audaciam & improbitatem compressam fuisse, non erit æquum in hujusmodi homines animadverti? Si prophetam, qui populum a vero Dei cultu, somniis quibusdam, atque præstigiis ad colendum gentium deos traducebat, interfici: si non obtemperantem summo sacerdoti, de medio tolli: si blasphemum eductum extra castra lapidibus obrui Deus quondam jure optimo præcipiebat: si pecuniæ publicæ falsarii omnium sententia juste trucidantur: Si violatores justitiæ, jure etiam occiduntur: cur non pseudoevangelicos, & pseudoprophetas, qui tot idola, quot hæreses fabricarunt, in Deum & in sanctos contumeliosi: qui summum pontificem Romanum, Christi vicarium, non modo non revereantur, sed improbissimis maledictis insectantur: qui divinas scripturas corruperunt: qui religionem turpiter defœdarunt, non sine crudelitatis nota interfici posse dicemus?

Justa hæreticorum supplicia.

2. Tim. 2.

Deut. 13.

Deut. 17.

Levit. 24.

Quod si hoc supplicii genus, quo nunc utitur ecclesia, tibi crudele esse videtur, damna simul hoc crimine crudelitatis sanctissimos illos patres, qui ecclesiæ saluti hæreticorum internecione consulendum duxerunt: damna acerrimum illum ecclesiæ propugnatorem, hæreticorum fulmen, Hieronymum, qui putridas carnes censuit esse resecandas: neque aliunde tantum illud incendium Arii temporibus excitatum in ecclesia fuisse dicit, quam quod parva illa scintilla prius, quam illas flammas, quæ totum postea orbem populatæ sunt, excitasset, opportune compressa, & extincta non fuerit: damna illud ecclesiæ clarissimum lumen, Augustinum, qui cum primo ab illorum extremo supplicio abstinendum judicasset, deinde cum apertissima commoda eorum nece in ecclesiam redundare conspiceret: Nullus, inquit, nostrum vult hæreticum perire, sed aliter non meruit domus David pacem, nisi extincto Absalon: sic ecclesia si aliquorum perditione ceteros colligit, dolorem materni sanat cordis, tantorum liberatione populorum: damna Gregorium illum magnum, qui impium quendam magum a Romanis combustum fuisse, tanquam optime factum, commendavit: damna etiam Dioscori illam Alexandrini gloriosam vocem, in concilio editam Chalcedonensi, omnium judicio commendatam: qua hæreticos, non pœna modo

2. Reg. 19.

aliqua, sed flammis dignos esse clamavit. Scio Christum optimum maximum hujusmodi violatores evangelicæ puritatis, istos perturbatores in numero publicanorum & gentilium habendos esse dixisse. Scio Paulum post primam & secundam admonitionem hæreticum declinandum: & etiam Elymam Magum, qui Sergium Paulum proconsulem avocabat a fide Christi, cœcitate ab apostolo fuisse percussum. Scio Joannem apostolum, ne vel salutem hæretico diceremus, præcepisse: idque facto confirmasse, cum ne Cherinthum hæreticum conveniret, e balneis recessisse, memoriæ proditum sit, dicentem se extimescere, ne balneæ ipsæ, in quibus Cherinthus lavaretur, corruerent, & ingressos opprimerent. Censuit vir sanctissimus hæretici illius sceleratissimi impurissimam præsentiam, qua balneæ inficiebantur, quam vindex scelerum ira Dei perpetuo comitabatur, ab illis esse declinandam, atque fugiendam, ne forte eadem cum illo ruina involverentur. Scio Polycarpum beatissimum illum & constantissimum martyrem, Joannis evangelistæ discipulum, obviam aliquando factum Marcioni, cum ab eo rogaretur, ut agnosceret dogmata Marcionistarum, dixisse: Agnosco ego satanæ primogenitum. Tanta enim tunc, ut inquit Eusebius, apostoli, eorumque discipuli in religione tuenda, utebantur cautela, ut ne verbi quidem communionem cum aliquo eorum, qui a veritate declinaverant, catholicos habere paterentur. Scio in ipsis incunabulis nascentis ecclesiæ, hoc primum in hæreticos decretum fuisse supplicium, idque tunc gravissimum fuisse judicatum, & merito. Quod enim poterat tunc esse acerbius, quam quo tempore tanto animorum ardore, tanta caritate, tanto studio, ad infantem ecclesiam, undique populus confluebat, quo tempore, tanto cum gaudio in ecclesiæ sinu Christiani homines quiescebant, tanto cum dolore evellebantur, aliquem sic excludi ab illo dulcissimo consortio, ut ab amicis, a parentibus, a fratribus indignus congressu, confabulatione & consuetudine judicaretur? Sed quia nondum hæreticorum insania eo proruperat, ut contra matrem ecclesiam gladios eriperet, & principum arma concitaret: quia nondum etiam gladii imperatorum serviebant evangelio, ut dixit Augustinus, ecclesia illa solum animadversione utebatur: at vero, cum se hæresis erexit, potentium hominum animos sibi conciliare, ecclesiæque pacem & tranquillitatem turbare cœpit, Christiani principes in eam severius animadvertendum esse judicarunt, quod alia via pax constare non posset. Hinc Constantinus Arianos, Innocentius primus Cataphrygas, Gelasius & Anastasius Manichæos exilio damnarunt: hinc Richaredus Hispanorum rex eosdem etiam Arianos honore militari, & omni in republica munere liberi hominis spoliavit: hinc Theodosius & Marcianus imperatores varia suppliciorum genera adversus hæreticos decreverunt: & tandem totius jam Christiani orbis consensu & sancta consuetudine justissimo plectuntur mortis supplicio. Quod enim mortis genus in tot vestris sceleribus vindicandis, tam acerbum excogitari potest, quod merito crudele possit appellari? Neque enim ecclesia pia mater, sed crudelis noverca dici posset, si has pestes vivere, & inter filiorum latera cum tanto illorum periculo versari pateretur. Sed vos Epicureorum more, qui eam, quam vehementer reformidabant, divinam providentiam, nullam esse dicebant, ut liberius ipsi illo turpissimo voluptatum cœno volutarentur, istud hæreticorum extremum supplicium, quod tantopere exhorrescitis, in sacris literis minime reperiri clamatis: illosque crudeles ducitis, qui vos tam severa animadversione castigandos arbitrantur. Sed ecclesia sancta sponsi dulcissimi Christi vestigia secuta, qui eos, qui in Spiritum sanctum & apertam veritatem erant contumeliosi, in hoc seculo a Romanis opprimendos, & in futuro etiam æternis pœnis afficiendos esse prædixit, hæreticos præsentibus nunc, & deinde sempiternis flammis dignos judicavit.

Matth. 18. Tit. 3.

Act. 13.

Quæ pœna adversus hæreticos antiquitus decreta.

Jam vero quod concilia præpostere ab executione initium sumpsisse, & quod pendente concilio in theologos Germanos sævitum esse criminaris: nonne oportuit, Fabrici, quando illud factum fuerit, ostendere? Et quinam illi essent theologi, in quos sit animadversum, a quibus, quo loco, & quo tempore, & quam ob causam id factum esset, indicare? Cur tam aperte mentiris? Nisi tu fortasse illos intelligis, qui fidem datam Carolo V. Imperatori maximo servare noluerunt, in quos utinam ille, ut illorum exigebat perfidia, severius animadvertisset. Sed clementissimus imperator maluit misericors, quam nimium severus videri: & in summa illa potentia & justa indignatione summam bonitatem suam & mansuetudinem conservavit, arbitratus eos, ut par erat, clementia potius, quam severitate facilius flecti, & ad ecclesiam adduci posse.

Sed venio jam ad illam tuam atrocissimam querimoniam, quam a majoribus vestris ad vos hæreditario jure dicis promanasse: Quod cum ecclesia Romana doctrina morumque vitiis turpiter deformata sit: nunquam tamen ulla reformationis species a nostris impetrari potuit: sed eos, qui rogationem hanc ad patres deferre ausi sunt, indignissime acceptos & contumeliose repulsos multis constare documentis affirmas. Quæ tamen cum non proferas, neque probes, eodem, quo hactenus, mendacii crimine arguaris, necesse est. Neque est quod mireris, aut moleste feras, si hoc eodem a nobis telo sæpius vulnereris, qui vix unam, aut alteram lineam sine apertissimo mendacio percurras. Sed ne hanc unam rem, in qua vos omnem spem victoriæ collocastis, & quam nunc unam vestris erroribus, veluti clypeum, obtenditis, silentio præterire videar: ostendam, Fabrici, nullo vos argumento oppugnari vehementius, quam eo, quod firmissimum causæ vestræ propugnaculum existimatis: ut in quo potissimum nostros sceleris argui, & insimulari creditis, in eo præcipue summam vestram improbitatem deprehendi, atque convinci videatis. Significas enim, quod multi vestrarum partium apertissime confiteantur, vos eam maxime ob causam, ab ecclesia Romana descivisse, quod ea turpissimis abusibus corrupta, atque depravata sit. Principio quidem non novum, neque inauditum, neque istorum solummodo temporum crimen est, Fabrici, abusus, improbos mores & corrumpendæ optimæ disciplinæ studium, in ecclesia Christi versari, quemadmodum novum non est, hæreses etiam in ea reperiri: infantem adhuc ecclesiam, & in ipsis cunis vagientem, ut probe nosti, Simones, Nicolai, Cherinthi, Hymenæi, & Phileti jugulare conabantur: nondum ab ore apostolorum illa Christianæ philosophiæ puritas & sinceritas exciderat, cum non deerant Ananiæ, Saphiræ, Galatæ, Corinthii, Ephesii, & alii innumerabiles, qui eam cupiditate, atque avaritia abusibus,

Causam reddit Montanus, quare hæretici ab ecclesia discesserint.

abusibus, & pravis artibus corrumperent, & contaminarent. Nunquam defuerunt in ecclesia scelerati & improbi homines, qui divina & humana jura violarent: nunquam defuerunt sacrilegi, qui rebus sacris ad turpem quæstum abuterentur: nunquam defuerunt violatores divinarum legum, sacrorum profanatores, incorruptæ, castæque illius disciplinæ nefarii corruptores. Testantur id Pauli epistolæ, & apostolorum canones, antiquissimorum conciliorum decreta, vetustissimorum patrum acerbæ reprehensiones, quibus & vitia acriter increpabant, & abusibus obviam ire conabantur. Ea etenim est naturæ nostræ imbecillitas, & cæcitas humanæ mentis, quæ facile & ruat præceps in vitia, & in errores prolabatur. Neque enim evangelicis præceptis, neque ecclesiastica disciplina, neque magisterio Spiritus sancti indigeremus, si neque abuti cœlesti doctrina, neque ullo nos scelere commaculare possemus. Quod si scandala, quæ sunt maxima animorum vulnera, Christus, vitæ magister, in ecclesia sua necessario futura esse prædixit: si hæresim, qua nullum est crimen detestabilius, veluti quandam fatalem pestem, Paulus apostolus futuram prædicavit, quæ ecclesiam infestaret, quæ cujusque fidem, & constantiam tentaret & experiretur: quid mirum, si alia scelera & abusus exoriantur? patitur hæc bonitas divina, ut ignoscendo, suam nobis clementiam summam, & misericordiam ostendat. Sed dices, nullo unquam tempore tot atque tanti abusus: nunquam depravata sic vetus disciplina: nunquam sic omnes ecclesiæ ordines corrupti & dehonestati fuerunt. Nolo tecum hac de re pugnare, Fabrici: nolo præterita tempora cum nostris conferre: nunc recensere veteres ecclesiæ plagas: nolo secula illa commemorare, in quibus vix ullus reperiebatur angulus totius Christiani orbis, in quo non modo morum integritas, sed neque doctrinæ puritas conspiceretur. Lateant hæc antiqua vulnera, jam longo temporis obducta decursu, quæ sine ecclesiæ acerbissimo dolore refricari non possunt: quamvis ea, quæ nunc a vobis illata sunt, longe sint acerbiora: sed solum ut intelligamus, quantum sit vestrum scelus, donemus hoc tibi, Fabrici, nunquam sic fuerint corrupti mores, nunquam tot abusus: nunquam sic fuerint avaritia, sacrilegia, rapinæque dominatæ: nunquam sic dehonestata, deformataque respublica Christiana: quid ergo? ecclesiam deserendam & affligendam putabitis, quod in ea homines improbi & scelerati reperiantur? Fidem, religionem, Christum denique ipsum damnabitis, quod ejus sanctissimis præceptis perditi quidam homines abutantur? Quod ejus cœlestem doctrinam, quemadmodum dicebat Theodorus quidam Atheniensis, a se manu dextra mortalibus traditam ipsi accipiant sinistra? Cujus, obsecro, tam inauditæ improbitatis est, hoc uno nomine ecclesiam deseruisse, fidem prodidisse, novis hæresum monstris pacem & tranquillitatem ejus turbasse, omnia erroribus infecisse, crudelitate, cædibus, incendiis omnia funestasse: quod effrenata quorundam hominum cupiditate aliqui sint abusus in Christi ecclesiam invecti? Cujus tam furiosæ dementiæ pessundare ecclesiam penitus voluisse, quod quidam leges divinas in privatos usus, quæstumque converterint? Nunquid optime ecclesiæ saluti consultum fore putastis, si vos illi acerbiora vulnera infligeretis? Nunquid abusus hæresibus, tanquam medicaminibus, sanari posse existimatis? Nunquid morbis, interitu mederi voluistis? Quid mali meruit ipsa religio Christiana, quod in vos scelus admisit ecclesia, ut propter quorumdam hominum peccata, tot a vobis illatas calamitates, & acerbissimas plagas, veluti alicujus magni flagitii rea, tanquam supplicia quædam, sustinere cogatur?

Matth. 18.

1. Cor. 11.

Hæc omnia vos scelera admisistis, qui propter quosdam abusus ecclesiæ ab illa defecisse confitemini. Inferre igitur hujus rei mentionem nulla ratione, Fabrici, debuisses, ne majora vestra vulnera detegeres: etenim quo nos telo gravissime vulnerari putabas, eo tuæ causæ lethalem & mortiferam plagam intulisti. Antiquas hæreses excitastis: novas quasdam estis commenti: pacem ecclesiæ turbastis: populos, atque provincias ab ecclesiæ complexibus abduxistis: inauditæ crudelitatis exempla in nostros edidistis: ea admisistis scelera, quæ neque cogitatione comprehendi, neque cujusquam oratione explicari possunt: sed nullum majus excogitari potest, nullum fingi impudentius, quam quod hoc argumento vestra scelera tueamini, & hac ratione justum bellum ecclesiæ vos indicere & inferre posse arbitremini. Utinam eam de vobis spem ecclesia concipere posset, Fabrici, ut quemadmodum propter quasdam ejus maculas illam vos deseruisse causamini, nunc illis expurgatis ad ejus gremium rediretis, cum & Pius IV. pontifex maximus tanto studio istud reformationis negotium fuerit aggressus: cum lustrata Romana curia, quæ Christianorum animos poterant offendere, removerit: & cum hoc etiam sacrum concilium in eam unam curam & cogitationem incumbat: fieri fortasse potuisset, ut vos sanos & ecclesiæ restitutos videremus. Sed eo jam progressi estis, ut etiam si nihil esset in ecclesia corruptum, nihil depravatum, de reditu tamen vestro non esset sperandum: illud est enim hæresis ingenium, quæ natura insolens, atque superba est, ut facilius flammas & crucem sustineat, quam ut ab errore suo divelli patiatur. Vincere cupit: comburi potest, convinci non potest: pertinacia obstat, se victam agnoscere erubescit. Itaque quos arrogantia abstraxit ab ecclesia, quo minus ad eam revertamini, vel unicus hic nefarius jam pudor prohibebit. Illius etenim magistri vestigia sequimini, qui cum se apertissime convictum viderit, ne a suo veteri instituto depelli turpiter videretur, maluit superbus & pertinax a Deo & hominibus ecclesiæ hostis judicari, quam ab hæresibus modeste discedere: sed tamen vi ipsa veritatis coactus, cum a magnis & excellenti ingenio viris oppressus teneretur, latentem animi morbum tandem indicavit, & in illam vocem, indicem incredibilis pertinaciæ, superbiæque prorupit: res hæc nec propter Deum cœpta, nec propter Deum finienda est.

Vereor sane, ne ista potius hæreditaria pertinacia, quam abusus ecclesiæ redeundi vobis aditum intercludat. Sed quid illud ad causam, Fabrici, pertinebat, quod vitam clericorum, tot diris vitiis esse contaminatam, ut honeste nominari non possint? Vetus est ista querela, & non istorum solummodo temporum: quod quidem antiquorum patrum adversus corruptos sacerdotum mores scripta testantur. Queritur Augustinus, eos ab antiqua vitæ puritate, & propriarum rerum abdicatione degenerasse: dolent alii patres innumerabiles, quos recensere esset operis infiniti, sacerdotum ordinem corruptelarum illecebris depravatum esse. Itaque horum liberæ & acerbæ repre-

hen-

hensiones, quibus eos in officio continere conabantur, declarant, non defuisse unquam in eorum vita, quod merito possit reprehendi. Et eo acerbius sancti illi patres eorum improbos mores accusabant, quod in populi summam peccandi licentiam redundarent: qui cum curiosis oculis sacerdotum vitam observet, quod illos facere videt, sibi licere arbitratur. Etenim illorum vitia maxime conspicua, & perniciosa sunt, quorum vitia, tanquam virtutis exemplum, ceteris est ad imitandum exposita. Sæpe namque quod in aliis leve videtur, in sacerdotibus scelus inexpiabile judicatur. Hinc effectum est, ut qui eorum mali sint, improbissimi, & ceteris nequiores habeantur, & ut antiqui illi patres tam acriter in eos inveherentur. Neque desunt nunc, Fabrici, apud nos, qui doleant dissolutiorem esse vitam clericorum, qui reprehendant, qui hæc lugeant, qui corrigi & emendari cupiant, qui medelam studeant adhibere: neque mediocris cura ab hoc sacro concilio corrigendis sacerdotum moribus impenditur. Sed non oportuit te tam stultum esse, qui existimares, illos homines esse desiisse, qui clerici effecti sunt, ita ut nulla prorsus in re peccare possint. Nunquid eos cum sacerdotio omnem naturæ imbecillitatem exuisse putas? Sed intelligo quid velis: cœlibatum ferre non potes. Sed nihil mirum, qui hanc ab illo hauseris sententiam, qui se non magis a libidine, quam a ceteris naturæ excrementis cohibere posse profiteretur. Sed sint hæc in vestris sordibus.

Alia Montani calumnia.

Omitto reliquas contumelias, quæ in sacerdotum ordinem, & ecclesiam Romanam improbissime conjecisti: cur in concilii promulgatione continuationis & non integræ actionis mentionem factam esse dixisti? Longe tu quidem aliud sentires, si, cum primum Tridentum ventum fuit, quorundam patrum justam indignationem vidisses: qui cum graviter & iniquo animo ferrent, non aperte continuationis factam fuisse mentionem, obnixe postulabant & instabant, ut ejus fieret aperta commemoratio prius, quam reliqua, quæ erant pertractanda, aggrederentur: ut quemadmodum res futura erat, sic etiam verbis continuatio exprimeretur. Qua ergo ratione illi tam moleste tulissent, continuationis factam mentionem non esse, si vera sunt, quæ a te nobis objiciuntur? Tu vero vel eo solum nomine continuationis verbum reprehendis, quod eo significetur, ea, quæ jam definita sunt, pro ratis judicatis, atque conclusis habenda sic esse, ut de integro in quæstionem vocari neque possint, neque debeant.

Atqui pleraque eorum ejus generis esse dicis, quibus Christiana fides e fundamentis evertatur. Primo quidem iis verbis, Fabrici, prodis singularem tuam arrogantiam & impudentiam, qui ea, quæ a sanctissimo tot patrum concilio, post longam & exactam disputationem, ad ecclesiæ salutem & incolumitatem decreta sunt & statuta, ea tu solus ad convellendam & labefactandam ecclesiam & excogitata, & apposita fuisse, audeas dicere. Atque ut illud, quod jam a me paulo ante dictum est, omittam, non posse videlicet, quæ semel sunt judicio synodi decreta, sine illius gravissima injuria in quæstionem iterum vocari: quis tandem, obsecro, Fabrici, futurus finis esset controversiæ, si hic aditus vestris calumniis pateret? Quid esset firmum in ecclesia, si quæ sunt a sanctis conciliis definita, novis quotidie disputationibus subjiciantur? Quæ sunt illa concilii

A Tridentini decreta, quibus Christiana fides e fundamentis evertitur? Cur non illa nobis indicastis? Cur non unum, aut alterum protulisti? In re tam gravi, tibi de tanto concilio, tam sceleratum, tam arrogans & impudens judicium ferenti, nulla adducta ratione credendum esse putabas? Sed fruere nunc hac improbissima licentia, Fabrici: debacchare in hoc sacrum concilium: ejus statuta sanctissima irride, subsanna, exagita, ut lubet: spero equidem futurum, idque mihi de divina misericordia polliceor, ut iis decretis, quæ a vobis nunc irridentur, hæresim vestram jugulatam & extinctam, vos victos atque prostratos, ecclesiam salvam & incolumem simus conspecturi. Quod si hæc tempora miserrima & turbulentissima hanc nobis voluptatem abstulerint, posteris non auferent. Differri hæc spes potest, auferri non potest. Nunquam suis promissis, neque ecclesiæ precibus deerit clementia summi Dei: eundemque exitum hoc concilium, quem Nicænum, habiturum existimo. Magna tunc contentione ab hæreticis res agebatur: nullum non illi lapidem movebant: principes, sicuti nunc vos facitis, solicitabant: episcopos catholicos acerrime insectabantur: summa solicitudine curabant, ut in exilium mitterentur: regum & imperatorum gratiam in primis sibi conciliabant: bella acerbissima ecclesiæ, illorum armis, atque potentia adjuti, inferebant, nihil magis efficere studebant, quam, ut si fieri posset, decreta Nicæni concilii delerent: & ad id efficiendum conciliabula ab illis Ephesi, Arimini, Mediolani cogebantur: sed cum illa essent oracula Spiritus divini, qui non patitur suas leges ulla improbitate convelli, tanta vis illorum fuit, ut ipsa omni patrocinio destituta omnium ferme regum præsidio armatam hæresim superaverint & everterint. Vides nunc in ecclesia, Fabrici, hos tumultus a vobis excitatos: vides multorum principum potentiam, contra ecclesiam furore vestro concitatam: vides eorum gladios catholicorum sanguine stillantes: vides hujus sacri concilii decreta a vestris ministris convelli, despici, & irrideri, non dubites quin illis & vestrarum hæresum pernicies, & ecclesiæ salus, & Christi gloria contineatur.

Jam vero ubi in sanctissimum pontificem, in sacrum concilium virus illud conviciorum evomuisti, ad reprehendendam formam illam, qua se patres usuros pollicentur in dijudicandis, definiendisque controversiis, gradum facis. Quod ut intelligamus, quo jure, aut ut rectius dicam, qua potius injuria facias, libuit eam subjicere, quæ sic habet: Causæ controversæ secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia, & catholicæ ecclesiæ consensum & sanctorum patrum auctoritates, in prædicto concilio Tridentino tractentur. Quinque igitur judices honorarios componendis controversiis hoc sacrum concilium præesse decernitur: primo loco scripturam supremum judicem statuit: apostolicas deinde traditiones: tertio probata concilia: quarto ecclesiæ consensum: postremo vero patrum non dissentientes sententias: quis istorum judicum a te merito repudiari potest? Quis eorum est suspectus? Quis corruptus? Nam cum multa sint, ut statim ostendemus, ecclesiæ administrationi necessaria, quæ divinis literis non sunt aperte comprehensa, nonne erit opus ad aliquem ex quatuor reliquis judicibus confugere? Sed quoniam tu, Fabrici, multa hic involvis, quæ cum falsa sint, & ineptissima, & a nostris jam profligata;

gata: quæ tu nunc, veluti oracula quædam, A etiam si unde dicerentur, firma satis esse credidisti: quæ si ego explicare nunc, & refellere voluissem, præter institutum agerem, & nullum esset hic liber finem habiturus, præsertim cum illa sic jam fuerint nostrorum libris coovicta, atque refutata, ut vel ipsi vestrarum partium duces, & antesignani herbam, ut ajunt, nostris porrigere, & vinctas manus præbere coacti sunt: non est, quod ego nunc tecum in hoc pulvere deludem amplius, in quos tuos duces victos, & sub jugum jam missos fuisse conspiciam. Illa tantum ego breviter complectar, quæ ad te ex hoc jam stadio depellendum pertinere videbuntur.

Principio quereris, vos ab scripturis ad traditiones, a certo videlicet ad incertum traduci: B non video, qua id fronte dicere sis ansus, cum scripturam a sacro concilio in primo loco, tanquam supremum judicem ideas esse collocatam, ut significaret, illa omnia, quæ in divinis literis aperte continentur, quæ nullas calumnias, nullam hæreticorum tergiversationem patiuntur, summa, ut par est, veneratione esse complectenda: ita ut scriptura sacra sententiam ferente, indicendum esset reliquis judicibus silentium. Quod si tu omnia, quæ in quæstionem venire possunt, oraculis divinis expressa fuisse probasses, si ostendisses omnibus rebus, saluti necessariis aperta in sacris literis testimonia, reperiri, quæ trahi in varios sensus, atque detorqueri non possent, C quod a vobis passim fieri videmus: si monstrasses, nos auctoritate divini verbi neglecta, ad solas traditiones confugere, merito vos a certo ad id, quod non ita certum est, rejici diceretis: nunc vero cum sacrum concilium scripturam in primo loco posuerit: nonne illam in primis censuit consulendam? Quod si ejus rei, de qua quæreretur, aut nullam, aut subobscuram illa mentionem inferret, quatuor reliquos judices, tanquam illius, & divinæ voluntatis interpretes, consultissime adhibendos esse putavit. Quis ergo hoc sanctissimum concilium jure potest reprehendere, nisi qui tam cæcus & impudens fuerit, ut cerdonis potius, lanii, sutoris, cetarii, & aliorum id genus hominum privato sensui, quam omnium con- D ciliorum, & ecclesiæ judicio, quam vetustissimorum patrum sanctissimo choro credendum arbitretur? Atqui, inquis, scripturam sacram, ipsissimum videlicet Dei verbum, literis comprehensum, perfecte, abundeque in se continere salutis capita universa: ideoque certam & unicam illam, infallibilemque examinandorum dogmatum regulam esse. Hoc ecclesia negat, Fabrici, tu asseris. Cur tibi potius, quam ecclesiæ fidem adhibendam existimas? Cur tuam, quam ecclesiæ auctoritatem majorem esse vis? Pythagoræ discipuli unius hominis auctoritatem omnibus philosophorum rationibus & argumentis anteponebant? Cicero Platonis unius auctoritate, nulla adjecta ratione, frangebatur, & illi potius, quam E omnibus scholis, gymnasiisque philosophorum credendum putabat: & tu sanctissimæ & sapientissimæ matris ecclesiæ majestate non commoveberis? Tu illi dicenti multa fuisse a Christo, & ejus apostolis, tradita, quæ non sunt evangelicis literis commissa, non credes? Miror te, Fabrici, cum hæc diceres, quid hic tibi objici posset, non cogitasse. Nam ut interim patrum innumera testimonia prætermittam, cum quibus te hac in parte apertissime pugnare convincerem, ut illud etiam omittam, quod si omnia salutis capita divinis essent literis comprehensa, non amplius magisterio Spiritus sancti, quem Christus ecclesiæ doctorem promisit, indigeremus: quid, obsecro, Fabrici, magis est saluti necessarium, imo quod est nostræ religionis & salutis caput & fundamentum, quam credere hæc evangelia, hanc sacram scripturam, esse divinum illud Christi verbum, quod ab illius ore sanctissimo processit? Quis hoc docuit homines Christianos? Nunquid ipsa sola scriptura divina? Minime. Quid ergo? Si nunc Anabaptista quispiam tecum in arenam descenderet, (nisi tu etiam ex illorum es grege, qui sibi potius, quam scripturæ sacræ credendum arbitrantur) si ille, inquam, a te postularet, quis tibi persuaserit, ut Matthæi, Marci, Lucæ, atque Joannis evangelio fidem potius adhiberes, quam Thomæ, Philippi, Matthiæ, Bartholomæi, quid esses dicturus aliud, quam te sic ab ipsis exordiis nascentis ecclesiæ & apostolis traditum accepisse? Quo alio argumento patres concilii Nicæni ad asserendum illud verbum ὁμοούσιον, quod in sacris literis minime reperiri Ariani clamabant, usi sunt? Quo item alio concilium illud magnum Chalcedonense, ad probandas duas in Christo * voluntates, ubi apertum scripturæ testimonium non suppetebat? Quid, si peteret, cur fidem illis tribus symbolis, apostolico, Nicæno, & Athanasii adhiberes? ex quo Dei expresso verbo, descensum Christi ad inferos, duas in Christo naturas in unica divina persona copulatas, sacræ triadis unitatem deprehenderes? Unde perpetuam Mariæ Dei matris virginitatem, unde verbum illud θεοτόκον, unde baptizatos ab hæreticis non esse iterum baptizandos? Quid si instaret & urgeret, ut illi expressum Dei verbum proferres, quo baptismum infantibus necessarium & salutarem esse probares? Quid ageres? Quo te verteres? Non dubito, quin cum Luthero & Philippo Melanchthone ad arcem traditionum confugeres, nisi malles cum Bucero scripturam misere vexare, atque torquere, aut cum Calvino nescio quas nugas, & meras imposturas meditari.

Quod si vobis, cum apertum Dei verbum non potestis reperire, integrum est, aliqua scripturæ testimonia, quæ in multiplices sensus flecti possunt, adhibita aliqua interpretatione, vestræ causæ accommodare, & illud Dei verbum expressum dicere: cur id antiquis patribus, cur ecclesiæ, cur id œcumenicis conciliis, licere non vultis? Nihil est enim, quod ecclesia sancta docuerit saluti necessarium, quod non ex aliquo fonte sanctarum scripturarum deduxerit: sed malit, cum id obscurum delitescebat in scriptura, ad apertissimas apostolorum & antiquas ecclesiæ traditiones confugere, quam ad ea testimonia, quæ hæreticorum versutia cavillari, & in alios sensus torquere potuisset. Itaque nos, Fabrici, divinam scripturam non vocamus in judicium, neque illi traditionem, tanquam adversarium, quemadmodum ipse criminaris, objicimus, quæ cum scriptura de auctoritate contendat. Nos quidem sanctam scripturam, qua divina sapientia, qua lumen clarissimum tenebris nostris, qua spes omnis Christianorum, qua pravis affectibus antidotus, qua divina voluntas & nostra salus continetur, amplectimur, suspicimus, & veneramur: scholam Spiritus sancti, vitæ magistram, fontem nostræ felicitatis agnoscimus: sed illud credimus & confitemur, divinum illud verbum quod est ipsa æterna sapientia, quod ex ore Christi, qui est spendor patris, processit, a quo voluit

Scriptura primum locum obtinet.

Traditio

* Naturas?

Omnia saluti necessaria ex aliquo fonte scripturarum deducuntur.

luit Deus spem omnem pendere mortalem, quod in corda potius nostra, quam lapideas tabulas voluit incidi, non omne fuisse iis monumentis scripturarum, quas nunc habemus, comprehensum. Credimus apostolis, evangelistis, ecclesiæ antiquis patribus Græcis, atque Latinis id asserentibus. Credimus Christum Dei filium nihil scripsisse, sed & viva voce & exemplo innocentissimæ vitæ, divinæ sapientiæ arcana & bene vivendi formam mortalibus tradidisse. Credimus ejus legatis, quos in universum orbem misit, sicut ille missus erat a patre: quos audiendos, quibus eam, quam sibi fidem adhibendam esse dixit: qui multa nobis, quæ scripta non sunt, quasi per manus posterorum tradiderunt: a quibus leges coacto concilio, latas ad conciliandam pacem, quæ legi, quam evangelio consentaneæ potius videbantur: Sacramentorum formas immutatas: Diaconos, quorum nulla fuisset a Christo facta commemoratio, institutos fuisse videmus, eamque auctoritatem ecclesiæ suæ sanctæ Christum reliquisse. Credimus Joanni discipulo charissimo Christo, dicenti, multa Christum docuisse, quæ consignata literis non fuerint, sed tradita vivæ vocis oraculo. Credimus Paulo apostolo, qui verbum istud divinum, non literis solum, sed traditionibus definivit. Dicimus illud verbum, quod nobis divini scriptores literis expressum tradiderunt, multis in locis arduum esse, atque difficile, abditos plerumque in eo sensus & reconditos delitescere, ad quos aditus omnibus patere non possit. Dicimus tantam fuisse illius verbis non scripti, sed in mentibus apostolorum a magistro impressi, vim & auctoritatem, ut verbum illud literis comprehensum, ad illud, tamquam ad Lydium lapidem, exigeretur: quod nobis princeps apostolorum Petrus declaravit, qui quemadmodum memoriæ proditum est, Marci evangelium, ad illud verbum, quod audierat a Christo, & animo suo alte infixum retinebat, exegerit. Dicimus ecclesiam sanctam diu sine scripto vixisse, & floruisse, & in dignoscendis scripturis, morem illum & consuetudinem apostolorum fuisse secutam, ut quemadmodum apostoli in examinandis scriptis eorum, qui Christi doctrinam literis consecrabant, utebantur illo verbo non scripto, sic ipsa apostolicas traditiones adibat & consulebat, atque illis judicibus vera evangelia ab spuriis & nothis separabat. Hanc rationem secutus Serapion, si Eusebio creditur, evangelium illud, quod divi Petri nomine circumferebatur, rejecit: quod non esset apostolicis traditionibus consentaneum. Dicimus tanto habitas in pretio fuisse traditiones, ut Irenæus sine scripturis ecclesiam consistere, sine traditionibus vero non posse judicaverit: & Sylvanus episcopus, ut refert Theodorus, cum Constantium tyrannum ad fidei sanioris defectionem hortantem, sibi mortem etiam minitantem audiret: Potestatem quidem habes, inquit, nos puniendi: nos autem patrum statuta non ideo destruemus. Quibus verbis indicavit, quanti faceret traditiones, quarum conservandarum gratia, vel mortem diceret esse contemnendam. Longum esset commemorare, quæ ab Epiphanio, Basilio, Dionysio, Ignatio, Polycarpo, Clemente Alexandrino, & ceteris ecclesiæ sanctæ luminibus in hanc sententiam de traditionibus dicta sunt: quæ si animadvertisses, non esses in eas tam impudenter debacchatus. Concilium etiam Ephesinum contra Nestorium coactum, quia corruperant ac depravarant scripturas hæretici, ad traditiones, tanquam ad integros & incorruptos judices, confugisse, & reliqua magna & antiqua concilia hunc morem semper tenuisse legimus. Neque vero solum catholici iis armis adversus ecclesiæ hostes pugnabant, sed hæretici etiam ipsi suos errores, illis potissimum tuebantur. Testes sunt Eusebius Nicomediensis, Artemon, Basilides, Carpocrates, Marcion, Valentinus, qui hæreses suas, quas vel aliquo sanctarum scripturarum prætextu, sicuti vos nunc facitis, confirmare potuissent, solis eas traditionibus asserere conabantur, se ita ab ipsis apostolorum discipulis accepisse dicebant, quod illud unicum, firmissimum ecclesiæ fundamentum esse arbitrarentur. O nefaria hæreticorum calliditas, atque versutia: illi scripturæ testimoniis destituti, traditionum se præsidio tuebantur: vos vero apertissimis apostolorum traditionibus, doctorum antiquorum auctoritate, communi ecclesiæ consensu, omnium jam præteritorum seculorum judicio damnati, nos ad unicum scripturæ tribunal veteratorie provocatis: omnia extrema adjumenta illius interpretationi necessaria removetis: proprium cujusque sensum, & mediocrem tantummodo diligentiam cum pio, & sincero animo conjunctam adhibendam esse dicitis, & eam, quam vestris turpissimis erroribus, vel repugnantem atque reluctantem servire cogitis, quam ream facitis, judicem nunc unicum controversiarum esse vultis.

Traditiones.

Scripturæ sacræ difficultas.

Illam facilem, apertam, expeditam, omnibus etiam rudibus & agrestibus hominibus, patere dicitis, nos vero, Fabrici, novimus & confitemur illam multis in locis arduam, atque difficillimam esse: idque nobis ipsorum sanctorum apostolorum testimonia: immensi labores patrum doctissimorum in ejus interpretatione collocati: rerum ipsarum cœlestium, atque divinarum, de quibus disserit, magnitudo: abditissima mysteria, quæ in ea delitescunt, stylus ipse, character, & forma dicendi, & quod est apertius argumentum, id quidem veterum hæreticorum, & vestra nunc potissimum in ejus interpretatione dissidia testantur. Scimus, Christum id apertissime significasse, qui prophetas in ecclesia interpretes divinorum oraculorum reliquerit. Novimus scripturam, non semper sui interpretem esse: quod ipsi contenditis, cum sæpe incidant loci, qui primo aspectu secum pugnare, & se invicem jugulare videantur. Scimus privatum cujusque spiritum, quamlibet innocentia & caritate munitum vitæ, illius intelligentiæ assequendæ satis non esse, cum multos ex antiquis doctoribus, cum Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Irenæum & alios quamplurimos a recta illius interpretatione aliquibus in locis deflexisse conspiciamus. Scimus Apollinares, Sabellios, Novatianos, Manichæos suas hæreses scripturæ testimoniis probare fuisse conatos: quod utique nunquam accidisset, si ea sic esset aperta, ut nulla legentibus dubitandi ratio suboriri posset. Neque ullum aliud inter catholicos & hæreticos erat discrimen, quam quod illi sincere, hi vero perperam & sinistre scripturas divinas interpretarentur. Proferebant, inquit Vincentius Lirinensis, apostoli divinæ legis exempla, proferebant & hæretici: proferebant apostoli psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant: sed cum ea, quæ similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices a subdolis, tunc

infu-

infucati a fucatis, tunc recti a perversis, tunc A postremo veri apostoli a falsis apostolis discernebantur. Novimus Arianos, qui teste Basilio, scripturam apertissimam esse dicebant, & Demeritas, qui hanc etiam hæresim a Sadducæis hauserant, ecclesiæ jam judicio, auctore Epiphanio, fuisse condemnatos. Experimur perniciosissimam, & turpissimam hæresim esse existimare, aditum cuivis patere ad intelligentiam sanctarum scripturarum: cujus causa tot pugnas & seditiones exortas, & illum vertiginis spiritum, Germaniam & reliquas provincias jactasse videamus, cum aliter Zuingliani, Lutherani, Anabaptistæ, Sacramentarii, Adamitæ, & cetera hominum portenta, unum atque eundem scripturæ locum dilacerent, torqueant, & corrumpant potius, quam interpretentur. Quid hoc est, Fabrici? In omnibus B vestris provinciis, in omnibus oppidis, in singulis domibus, inter vestra latera contentiones acerrimæ de legitimo sensu scripturarum versantur. Vides pugnantes Lutheros cum Sacramentariis, utrosque cum Anabaptistis, & Adamitis: & dicere audes, illas esse apertissimas? Pugnabat etiam aliquando de uno, aut altero scripturæ testimonio Hieronymus cum Augustino: & tu id apertum esse dices, in cujus interpretatione non modo hæreticorum, qui vim inferre literis divinis consueverunt, sed sanctissimorum hominum, qui sincere lumen evangelicæ veritatis investigabant, tanta fuerit digladiatio? Nos vero credimus ecclesiam catholicam, columnam esse verita- C tis, a cujus latere Christus nunquam discedat: cujus comes individuus, cujus doctor, atque magister sit Spiritus sanctus: cujus lumen divinum in sacris potissimum conciliis eluceat: cujus præsentia cohonestantur, patrocinio foventur, luce veritatis illustrantur, ut neque hactenus erraverint, neque errare possint, neque, ut tu mentiris, se mutuis decretis, velut illatis vulneribus, confecerint. Quæ quia non profers, neque ego in illis refellendis elaborabo: satis est dicere, te fuisse mentitum, ut pari, qua objecta sunt, facilitate refellantur.

Credimus ergo, Fabrici, concilia sacrosancta incorruptos esse judices veritatis: veros, atque legitimos divinarum scripturarum interpretes, D nuncios divinæ voluntatis, quæ Dei nobis mentem aperiant: quæ obscurioribus scripturæ locis lumen inferant: quæ exortas in ecclesia tempestates componant: quibus qui non obtemperant, merito Christi & ecclesiæ hostes judicantur. Tu vero omnia divinis literis comprehensa: solo Dei verbo ecclesiam colligi, atque discerni: concilia non modo errare posse, sed jam sæpius turpiter errasse: summos pontifices nihil hactenus boni fecisse arguis, & nihil boni deinceps facere posse improbissime vaticinaris: antiquos patres ad solam nos scripturam relegare mentiris. Et hæc quidem omnia, quæ gravissima sunt, quæ difficillima, quæ contumeliosa, cum nullis aliis argumentis, quam tua unius, calonis scilicet, au- E ctoritate confirmes: quod aliud responsum, quam illud Æmilii Scauri sperare poteris, nunquid tibi potius, quam ecclesiæ catholicæ credendum putas?

Sed cum te ex illo jam loco depulsum esse videres, & intelligeres aperte non de scripturæ sacræ auctoritate, quam omnes summam esse consitemur, sed de illius legitima interpretatione controversiam esse, ut in hanc arenam nobiscum descendas, æquos tibi dari judices postulas: te facile ostensurum polliceris, vos multo sincerius scripturam interpretari, antiquasque interpretandi leges fuisse secutos. Qui sunt, obsecro, ii æqui judices, Fabrici, quos tibi dari postulas: quorum arbitrio lites & simultates dirimantur? Scriptura trahitur in varios sensus: concilia a vobis irridentur: traditiones subsannantur: patrum interpretationes traducuntur, & illorum auctoritas contemnitur: qui ergo reliqui jam judices reperiri possunt, quorum arbitrio causa committatur? Si locus aliquis scripturæ sit excutiendus, & post inspectos ipsos Græcos & Hebræos fontes, post discussam singulorum verborum energiam, post inducta alia ejusdem scripturæ sacræ testimonia, quæ aliquid adjumenti illius interpretationi possent afferre, post collata exemplaria, post diligentissimam investigationem veræ atque germanæ interpretationis, adhuc quisque suam sententiam, ut sæpe videmus contigisse, pertinaciter & mordicus tueatur: quo judice res componetur? Quo arbitrio pars altera convincetur? Nonne vides, Fabrici, nullum futurum esse finem controversiæ illis judicibus rejectis, quos sacrum concilium sanctissime excogitavit, & tu injustissime reprehendis? Qui enim alii judices incorruptiores, & sapientiores, graviores excogitari possunt, iis, quos concilium constituit? Quod si illi tibi non placebant, cur eos, quos tibi optabas exhiberi, non nominasti? nosse vehementer cuperem, Montane, cui sis addictus hæresi, in cujus tot magistrorum verba juraveris: nisi tu fortasse (quæ est vestra audacia, atque licentia) non contentus erroribus ab aliis inventis, novum aliquod monstrum aluisti, novam aliquam sectam commentus es. Neque enim se jam quispiam vestrum ministri nomine dignum arbitratur: nisi ipse etiam novi aliquid attulerit, quo & ipse celebris habeatur, & novum jugum miseris Germanis imponat, & afflictæ ecclesiæ Christianæ novum etiam vulnus infligat. O improbissima licentia, Deo invisa, hominibus perniciosa, & religioni exitialis. Merito Tertullianus præter pictoriam & poeticam, tertiam dixit hæreticam jam licentiam commemorari posse.

Sed illud, inquam, nosse cuperem, nunquid esses Anabaptista, Adamita, aut Sacramentarius, aut qua ex schola prodieris earum, quas vix jam possumus numerare. Quamquam, quantum ego conjectura assequi possum, ex illo latronum asylo Geneva, ex equo illo Trojano, unde tot ecclesiæ hostes prodierunt, processisti. Meo etenim judicio Calvinista es, cujus magnopere mihi studiosus videaris: qui omnia, quæ in hanc sceleratam orationem contulisti, ex illius institutione fueris mutuatus. Si quispiam igitur Lutheranus de præsentia Christi in sacrosancto Eucharistiæ sacramento, si Anabaptista de infantum baptismo tecum decertaret, si scripturæ sanctæ a te testimonium apertum exigeret, quo baptismus infantibus necessarius probaretur, cum tu illud: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, protulisses, ille contra illud opposuisset: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & illud etiam: Qui crediderit & baptizatus fuerit, quid ageres? Quam interpretationem adhiberes, qua illum repugnantem, reluctantemque convinceres? Qua ratione nudis illum scripturæ verbis redargueres? Qui nullum alium judicem, quam expressum Dei verbum esse patiaris? Quid diceres, cum hic te tuo gladio jugulatum videres? Quid futurum

Matth. 28. Marc. 16.

rum

rum erat, Fabrici, nisi ut cum neque tu illum, A neque ille te in suam posset sententiam pertrahere, longa concertatione defatigari, ira deinde incensi, mutuis demum affecti contumeliis discederetis? Quod si tota nobis colluctatio de scripturæ interpretatione futura est, ut tu aliquando vel invitus, victus tamen ipsa veritate fateri coactus es: quis sanctior illius interpres & hujus controversiæ judex esse poterit, quam illa jam inde a principio nascentis religionis ad hæc usque nostra tempora, ecclesiæ Catholicæ constans & perpetua consensio, quam nulla potuit hæreticorum versutia & calliditas, sicut ipsam scripturam, corrumpere, aut depravare? Quis æquior judex apostolica traditione, apostolicis scriptis, & veterum scriptorum monumentis consignata? Quam ecclesia Christi, tanquam certissimam regulam, agnovit, illæsam, atque inviolatam conservavit, & tanquam optimum intelligendis scripturis interpretem adhibuit? Quis judex incorruptior testimoniis sanctorum, & antiquorum patrum Græcorum & Latinorum, qui partim vicini temporibus apostolorum, sinceram illam, atque puram evangelicæ legis intelligentiam ex illorum purissimis fontibus hauserunt: partim summa vitæ innocentia, fide, sanctitate & pietate exornati, omnibus naturæ, & literarum ornamentis instructi, splendore divini spiritus illustrati, jugi & magno labore totas suas ætates in studio sanctarum literarum contriverunt, & in intimos illius sensus penetrarunt: qui cum sint ab odio & ira & humanis affectibus remotissimi, & suis nunc in libris nobis apertissime loquantur, integre, & incorrupte judicabunt? Quis denique incorruptior, quis oculatior? Quis sanctior, aut sapientior judex cogitari potest, aut unquam fuit ab ecclesia Catholica difficillimis, periculosissimisque suis temporibus adhibitus, quam concilium œcumenicum, quod vel tuus etiam ipse Calvinus optimum scripturæ interpretem agnoscit, & illa quatuor prima se dicit cum magno Gregorio supplicem venerari? Hos igitur judices cum rejicis Montane, & alios tibi dari postulas, qui nulli sunt, nec esse possunt: quid aliud indicas, quam te jam istam palæstram, proprio judicio damnatum, extimescere, atque detrectare, quam te optare paulo ante simulabas? Quid enim potest esse dementius, quam judices poscere, & nullos probare? Quis te tantus oppressit stupor, ut has insidias a nobis detectum iri non putares, & hujusmodi præstigiis & imposturis crederes te posse Germanis imponere, & curiosis nostrorum oculis pulverem offundere, ne perditam jam vestram & causam & mentem intueantur, qui hæc temere & ineptissime jam effutiatis, ne nihil dixisse, ne ipso silentio victi videamini?

Optimi scripturarum interpretes.

Sed quoniam intelligebas, maximam semper fuisse conciliorum vim ad hæreses profligandas, & hoc, quod Tridenti sæpe jam coactum, & vestris insidiis intermissum, magnis tandem laboribus, maxima totius orbis Christiani consensione conflatum est, extremum vestræ miserrimæ causæ vulnus futurum pertimescis, nervos omnes orationis ad illud evertendum contulisti: cujus ut auctoritatem infringeres, nullis argumentis, nullis rationibus, sed improbissimis contumeliis usus es, ne ab illo calonis munere, quod initio tibi imposuisti, discederes. Concilium non modo errare posse, sed sæpius errasse, ejusque venerabile nomen in satanæ synagogam cadere posse, idque satis & calonis auctoritate, & maledicto probatum esse arbitraris. Exemplum ex evangelio Joannis, quasi telum aliquod arripuisti (nam sæpe scripturam sacram furori vestro & maledicentiæ servire cogitis) quod quidem antea Calvinus usurpaverat, sed tu illud ab ejus manibus arreptum, adhibita impudenti paraphrasi, in sacrum istud concilium contorsisti, ut ostenderes, te illo, licet ceteris sis rebus inferior, maledicendi tamen studio, audacia, & improbitate esse longe superiorem. Quem quidem ego locum impudentissimum libenter silentio prætermittam: quia non modo facile patior, sed nobis puto gloriosum, nobis a vobis hoc genere orationis superari, præsertim cum hæc B vestra maledicta, quæ sunt indices apertissimi vestræ improbitatis, & testes mentium sceleratarum, hominibus sanæ mentis, aperte loquantur & testificentur vitam vestram impuram, atque doctrinam non posse a tam impudenti & illoto sermone dissidere: ut nemo jam sit tam cæcus, aut tam stupidus, qui non videat, iis hominibus credendum non esse, quos sic exagitat insania, sic furor agit transversos, ut numquam sani, neque sobrii loqui videantur: in quorum libris nulla prorsus evangelicæ modestiæ species appareat. Itaque quod ceteri iniquo animo ferre solent, cum ecclesiam Romanam, cum sacrosancta concilia tot onerata contumeliis ab iis hominibus intuentur: ego non ægre sustineam, C tum quod præstet injuriam pati, quam inferre, cum illum habeamus mansuetissimum præceptorem, qui injurias acerbissimas incredibili patientia pertulit, & discipulos suos tunc beatos dixit esse futuros, cum maledictis afficerentur: tum etiam quod in iis magnum nobis ad evertendas vestras hæreses præsidium intelligam esse collocatum. Futurum enim spero, ut cum Lutherum in primis, cujus pectus furiæ omnes videntur occupasse: cum reliquos etiam auctores, qui, illius vestigiis inhærentes furorem etiam imitantur, posteri perlegerint: cum universa eorum scripta conviciis respersa sic esse viderint, ut in illis non ullum pudoris, aut Christianæ modestiæ vestigium, sed veteris comœdiæ licentia conspiciatur, ex quibus insanam D illorum mentem deprehendent: cum altera ex parte, mansuetudinem illam & bonitatem Christi Jesu in mentem revocaverint, se iis hominibus credere, & Christianos simul esse non posse judicabunt: cum humilitatem Christi cum istorum superbia, cum illius mansuetudinem cum istorum furore, modestiam cum effrenata licentia, bonitatem summam cum summa improbitate contulerint, non hos quidem Christianos, sed antichristos, non Christi discipulos, sed hostes censebunt: non iis magistris se tradent instituendos & excolendos, quos viderint tot animi morbis laborare: nisi quispiam fuerit tam insanus, qui medicis phrenesi laborantibus æternam suam E felicitatem judicet esse credendam. Sis ergo, per me, Montane, furiosus: sis impudens, maledicus & conviciator: nostram causam agis, & tuam prodis: nolo tecum injuriis decertare, ne ejusdem criminis reus esse videar.

Matth. 5.

Montani calumnia.

Sed venio jam ad extremam orationis tuæ partem, in qua nobis (ut tibi videtur) profligatis, ad ea præscribenda, quæ ad res vestras optime componendas & moderandas spectant, te accingis: qua in re singularem stultitiam, sicuti hactenus impudentiam, prodidisti: sed mirum est, quam subdita metamorphosi ex calone censor evase-

evaseris: & qui antea calonis te partes acturum esse fueras pollicitus, nunc gravissimam Catonis personam velis sustinere. Amplissimis verbis & gravibus sententiis orationem exornas, humana, atque divina jura tibi commissa esse gloriaris, illorumque rationem tibi esse reddendam: sed subito qui illam veterem personam oblivisci non potest, qui hanc natura, & ingenio tuo reclamante sustineas, deposita censoria gravitate, illico ad scurrilem & calonicam maledicentiam reverteris. Nam cum quibusdam objectionibus respondere decrevisses, quarum prima est illorum ministrorum, qui tibi dicere potuissent, cur non Tridentum petimus, ut religionis causam cum patribus conferamus, & in commune pertractemus? quid enim gloriosius? quid fructuosius hac profectione, ex qua pax & concordia sperari posset? huic tam justæ & tam sanctæ expostulationi nihil aliud respondes, quam te neque posse, neque velle id facere: quia auctoritas a Romano pontifice, Christi & ecclesiæ ejus jurato hoste dependeat. *Montani maledicta.* O impudentiam hominis inauditam: tu illum, quem Christus ecclesiæ suæ sanctæ supremum voluit esse pastorem, quem concilia omnia, jam inde ab illo primo Nicæno, quem antiqui patres, quem sedes omnes patriarcharum & episcoporum, toto Christiano orbe diffusæ, summum Christi vicarium agnovere, & debita sunt veneratione prosequutæ: a quo semper, tanquam a capite in membra, incorrupta semper, sincera & integra fides in reliquum ecclesiæ corpus promanavit: cui omnes ecclesiæ ordines, cui omnes Christiani principes, tetrarchæ, imperatores, tanquam supremo ecclesiæ principi, Christi vices gerenti, collum fascesque submiserunt: tu, inquam, omnium, quos terra sustinet, sceleratissime, Christi juratum hostem appellabis? Sed quid ego tibi homini infelicissimo, & miserrimo indignor, cujus potius misereri, cujus sortem lamentari debuissem? Omitto reliquas contumelias, quas in hoc sacrosanctum concilium conjecistis, quod te fastidire, negligere, & tanquam cœtum malignantium fugere, declinare, aversarique impudentissime jactas: accedo ad præclaram illam repetitionem tuam ex omnibus confarctam & consarcinatam argumentis, quibus vos ab hoc concilio non prohiberi modo, sed arceri causaris.

Continuationis clausula veluti objecto vallo, vos ab eo excludi criminaris, cum ostensum jam sit pontificem maximum, ab illo verbo abstinuisse: & summam esse improbitatem, velle ea, quæ sanctissime a sacro concilio decreta sunt, in disputationem iterum, quæstionemque vocare. Sed cur legatos & theologos Germanorum principum ægre intercessione Caroli V. potentissimi imperatoris in concilium admissos, a disputatione tamen exclusos esse mentiris? Cum potius tanta illa imperatoris potentia, & instaurandæ religionis tam ardens studium, vix potuerit a vobis obtinere, ut pauci quidam & illi muti theologi Tridentum mitterentur: a quibus postea concilii patres, cum eos sæpe amice, atque benevole ad disputationem, & reddendam suæ doctrinæ rationem provocassent, nullam vocem extorquere potuerunt. Testis est Brentius, qui Tridentum ingressus amicissime exceptus, rogatus etiam sæpissime, ut suam mentem patribus explicaret, ut sententiam diceret, in disputationis arenam per multos menses provocatus, ex loquacissimo tamen versus in Harpocratem, suæ causæ Pythagorico silentio consulendum putavit. Siluit quousque accepit, Mauritium cum exercitu numeroso OEnipontum venisse: & quo tempore concilii patres, illius adventu perturbati, nulla jam alia de re, quam de fuga cogitabant, prodit veluti ex aliquo gurgustio acerrimus ille causæ vestræ propugnator: & tum demum se audiri postulavit, cum audiri non potuit. O præclarum ministrum & defensorem, a quo vestra causa non nisi maximo tumultu & concilii fuga, vocem, & illam nihil jam profuturam, expressit. Neque vero tunc eo consilio petebat dari sibi locum dicendi, ut violatæ a se & dissipatæ religionis rationem redderet: sed ut interim patres ab hostibus intercepti furentibus Mauritii gladiis objicerentur.

At vero leges a concilio præscriptas, & decretos judices vobis obstare dicis: quia nihil certi esse poterit unica certitudinis regula sublata. Quæ ista est aut cæcitas, aut impudentia potius, ut cum videas, scripturam divinam, ut sæpe jam diximus, sacro concilio, tanquam supremum judicem, in primo & principe loco fuisse collocatam, dicere audeas, certitudinis regulam e medio fuisse sublatam? Sed patres nimirum concilii, quos tibi hostes fingis vehementer extimescis: quos asseris in perniciem vestram disertis verbis conjurasse: qui ubi, re discussa, atque definita, acta semel concilii in codicillos retulerint, vos ter maximos hæreticos esse clamabunt, & omni suppliciorum genere dignos censebunt: tum pavor, metus, trepidatio, & illa flamma, qua Joannes Hus & Hieronymus Pragensis exarsit, ante tuos oculos obversatur. Istos plane terrores, Montane, non tibi quidem patres concilii, quorum vota & studia caritatem potius & pacem, quam odium & crudelitatem spirant, qui non perniciem vobis aut optant, aut moliuntur, sed vestræ salutis amore, atque desiderio flagrantes, vos vivere potius, & ad ecclesiam redire, quam non modo mortem, sed nec ullum quidem discrimen subire cupiunt, qui saluti vestræ ita publica fide consuluerunt, ut etiam si in hoc judicio convinceremini, liberi possetis in patriam commeare, sed tua conscientia saucia, atque vulnerata conjecit: & tamen, cum eo sis animo tam trepido, tam meticuloso, qui ipsam etiam securitatem, veluti suspectam, reformidet, audes homo levissime, sanctissimum illum & robustissimum martyrum nomen toties usurpare & in ore habere, quos hac in parte imitari te impudenter jactes? Audes dicere, te illorum sequi vestigia, qui causas suas apud iniquos judices egerunt illi quidem, sed numquam detulerunt, & te martyrem, sanctissimum vero concilium tyrannum appellare? Audes tu hostis ecclesiæ, causam tuam cum Pauli apostoli, Athanasii, Cyrilli, & Nazianzeni, qui acerrimi hæreticorum hostes, & religionis assertores extiterunt, improbissime conferre? Maximus Hierosolymitanus antistes ab Antiochena synodo abstinuit: Athanasius a Tyria fugiendum, & ad Seleucianam minime veniendum duxit: quia nec auctoritate Romani pontificis coactæ, & ad evertenda sacrosancta decreta concilii Nicæni erant conflatæ: quas non synodos, sed satanæ comitia merito judicarunt.

Sed quæ ista tua est impudentia, ut audeas dicere te illorum exemplo hæreticorum conventicula (sic enim appellas concilia sacrosancta) hæreticus ipse declinare? Quando illi, obsecro,

œcumenicum concilium ducentorum quinquaginta episcoporum frequentia, summi pontificis auctoritate coactum, imperatoris, regum prope omnium, principum Christianorum, & rerum publicarum legatis exornatum, hæreticum, sicuti tu nunc facis, appellarunt, & ab illo abstinendum judicaverunt? Cur hanc injuriam sanctissimis illis patribus intulisti? Cur cum tanta illorum contumelia quæris tuæ causæ præsidia? Non satis est, eos omni honore, veneratione & patrocinio spoliasse, nisi hæreticos etiam feceris, & illorum gloriosum & immortale nomen, qui extra omnem invidiæ aleam positi, sempiterna felicitate fruuntur, gravissimo hæresis vulnere cruentasses? Non satis est ecclesiam, concilia, Romanos pontifices, præsentia & præterita sæcula vestræ maledicentiæ patuisse, nisi in cœlum ipsum, & in cives illos gloriosos cœlestis Hierusalem sitis contumeliosi?

Jam vero vel eo solum nomine vobis in concilium veniendum non esse contendis, quod jus convocandi synodos ad pontifices neque divino, neque humano jure pertineat. Illud ab te in primis quæro, Fabrici, cum duæ sint reipublicæ partes, quibus illa regitur, & conservatur, justitia, atque religio, justitiæque ministri principes sint, religionis antistites: si cogendi, atque celebrandi eos conventus, qui ad justitiam optime administrandam pertinent, facultas penes principes est, idque ipsa dictat ratio, atque natura: cur jus convocandi synodos, quæ religionis causa coguntur, ad pontifices non pertinebit? Cur istud jus imperatoribus defertis? Cur munera Christianæ reipublicæ perturbatis? Supremus ecclesiæ pastor, & religionis Christianæ, primus & summus antistes, pontifex Romanus est: concilia unicum semper remedium extirpandarum hæresum, & instaurandæ religionis fuerunt: quis ergo est tam stupidus, qui non intelligat concilii convocationem, quod est unicum religionis perfugium, & anchora sacra, ad illum potissimum pertinere, cui tuendæ & conservandæ religionis cura commissa sit? Concilium Nicænum primum sanctissimum & antiquissimum hanc suis decretis auctoritatem Romano pontifici deferebat, & tu auferes? Testis est Athanasius epistola ad Felicem papam, & Galla Theodosii Augusti mater* scribens filio, qui memoriæ prodiderunt concilium Nicænum decrevisse, sine Romano pontifice, neque cogi debere, neque celebrari synodum, ejusque legatos principem in ea locum obtinere. Testes sunt Osius, Vincentius, & Victor, qui illi concilio nomine Silvestri pontificis Romani præfuerunt, & primi illius decretis subscripserunt. Testis est Marcellus & Damasus. Testes etiam sunt Valentinianus & Marcianus Augusti, qui a Leone pontifice Romano, ut concilium cogeret, missis legatis, & precibus adhibitis impetrarunt. Cum ergo ii maximi Imperatores hoc a summo pontifice postulaverint, quod ad eum hoc jus cogendi concilium pertinere arbitrarentur: cur tu hanc facultatem, quam a se relegarunt clarissimi & religiosissimi principes, & Romano pontifice sua sponte detulerunt, per vim ab illo auferes, & iis repugnantibus etiam, atque reluctantibus tribues? Antiquis illis temporibus in maximis hæreticorum insidiis, quibus Christiani homines premebantur, quod secunda Ephesina synodus declaravit, cum ecclesiæ antistites sine præsidio imperatorum, ut religioni subvenirent, tuto convenire non possent, pontifices maximi, ut securitati & libertati patrum consulerent indictioni concilii imperatoris nomen & auctoritatem addiderunt: ut cum imperatoris potentia septum, atque munitum concilium ecclesiæ hostes animadverterent, sibi ab aperta vi, atque violentia temperarent: ut hac ratione illorum, quos neque religio, neque pudor poterat cohibere, improbos conatus, imperatorum auctoritas, armaque reprimerent. Hinc vester error, qui scripta omnia depravatis, & in vestram causam per fas, aut nefas detorquere soletis promanavit: quamquam non hunc ego errorem, sed improbitatem interpretor: neque estis tam cæci, qui hæc non videatis: sed, ut principibus assentemini, quorum patrocinio magnopere indigetis, hæc & alia iis similia excogitatis. Illud præterea magno vobis impedimento esse dicis, quo minus hoc iter veniendi ad concilium ingrediamini: quod videlicet præsentia vestra principes Christianos, qui etiam ad concilium evocantur, & venire recusant, injuria afficeretis, & pontificem Romanum, quantum in vobis est, contra illos armaretis: reliquos vero Christianos, qui sibi ab hoc congressu graves ob causas temperarunt, judicio vestro longe iniquissimo gravaretis: vobis præterea infensos, & pontifici magis invisos redderetis. Idque exemplo principum Germanorum confirmas, qui in conventu Neoburgensi, putida pontificis postulata, satis animose repulerunt, mirari se dicentes, quæ illius esset impudentia, qui illis quoque præscribere non verecundaretur, a quibus proculcatæ religionis accusaretur ipse. Reliqua maledicta prætermitto, quæ ab illo conventu in summum pontificem jactata refers: quæ quidem ego a te conficta, & illi falso tributa esse arbitror: ut tanti cœtus auctoritate tuam impudentiam tegeres, ut maledicentiæ conventum principum comitem habere videreris. Neque enim est credibile ordinem principum, amplissimum & gravissimum, qui solet etiam suis hostibus capitalibus modeste (ut par est, & ut illum decet) respondere, eorumque legatos benigne, atque humiliter excipere, qui denique eos, quos intestino prosequitur odio, quorum sanguinem exsorbere cupiat, moderatis verbis appellare consueverit, tam acerbo & iniquo animo in Romanum pontificem, sanctissimum Christi vicarium, fuisse, ut eum tam apertis & insignibus injuriis, quas tu illi affingis, fuerit prosequutus. Magnam tu igitur injuriam illis principibus intulisti, quos tui similes facere conatus es: quorum dum gravitatem, atque constantiam studes commendare, hoc illis responsum tribuens, indignum Germanica nobilitate, & pietate Christiana, infamiæ dedecus sempiternum inflixisti. Sed quid mirum, si qui summam laudem in maledicentiam collocavit, eam clarissimis Germanorum principibus tribuat? Quid mirum, si de conservanda principum gratia tam estis soliciti, sine quorum præsidio, non modo impudentes esse, ut estis, sed neque usura hujus lucis frui, nec communem hunc spiritum vobis ducere licuisset. Non itaque miror, si eos, quorum armis indigetis, summos pontifices faciatis, & summa reverentia, atque observantia prosequamini. Sed illud dignum est summa admiratione, tantum fuisse tuum stuporem, ut tantis principibus illa tribueris maledicta, quæ sibi tribui latrones erubuissent.

*) socrum volebat dicere vel amitam.

Illud

Illud vero jam extremum minime dicis esse A prætermittendum, quod quia omnium erat maximum & gravissimum impedimentum, quod vos remorari poterat, quo minus Tridentum veniretis, in extremam orationis partem reservasti, ut altius infixum Germanorum mentibus permaneret, quod, quoties in memoriam revocarent, vos merito ab hac profectione abstinuisse censerent: quo quidem uno & Christi gloriam obscurandam, & ecclesiæ dignitatem prorsus dicis fuisse infringendam. Sed cupio iterum ex te audire, Montane, quod sit istud tam atrox & tam inauditum scelus, quod vester adventus in Christum & in ecclesiam esset admissurus. Cogar, inquit, cum in arenam descendero, cum illud tenuero suggestum, quo mihi sententia dicenda est, in ipso vestibulo disputationis, cogar, inquam: quid hoc est, Fabrici? B Nunquid cogeris veritatem deserere? Atqui nihil est, quod crimen istud verearis, qui non modo eam deseruisti, sed indignis modis vexasti. Numquid cogeris in Christi leges, in evangelium, in Deum & in sanctos esse contumeliosus? At vero nihil est, quod timeas, qui proditor Christianæ religionis, Christi signa deseruisti: evangelium profanasti: leges divinas & scripturam sacram corrupistis: sanctissimam virginem Mariam Dei matrem, & sanctos illos omnes supernos spiritus, non modo honore nudasti & veneratione, sed conviciis & maledictis affecisti. Longe majus, inquit, est flagitium, C quod horresco, cogar etenim in illa pergula, patres concilii Tridentini, reverendissimos appellare. O scelus incredibile, o facinus inauditum: merito, Montane, Germaniam potius infinitis erroribus scatere, distrahi, atque dilacerari Christi tunicam, universam rempublicam Christianam bellis intestinis ardere patieris, quam ut tantum in te & tam inexpiabile scelus admittas, ut concilii patres honoris gratia reverendissimos appelles. Ite nunc, o viri Germani, & iis ministris, tam piis, tam religiosis, tam modestis, tam circumspectis obtemperate: quam chara vestra salus est iis hominibus, qui illam periclitari, & ecclesiam universam pessundari, facilius se passuros esse pro- D fitentur, quam ut modesti sint: & tamen hunc tam barbarum, tam impotentem, imo tam impudentem dominatum, fertis vos æquo animo: & hanc miseram & voluntariam servitutem, alioqui liberi & generosi, sustinetis. Sed ut ad te revertar, Montane, quæ est ista tua tam immoderata & effrenata maledicendi libido, quæ ista est plus, quam Thrasonica impudentia, ut nec in tanto conspectu a te modestiam impetrare posse confidas? Tam eris Montanus & agrestis, imo tam stupidus & plumbeus, ut tuam modestiam in Christi & ecclesiæ dedecus redundare credas? Dic mihi, obsecro, cum illud suggestum teneres, qua tibi præfatione utendum putabas? Si non re- E verendissimos, numquid latrones eras appellaturus? Cur si eos reverendissimos diceres, honori Christi & ecclesiæ detrahi existimasti? Numquid Christum aut ecclesiam reverendissimam unquam appellari audisti, ut si alios hæc honorifica compellatio transferretur, summa illis injuria illata fuisse videatur? Quæ ista dementia, quæ stultitia, quæ impudentia?

Et tamen cum iis, atque similibus argumentis fueris usus, ad probandum concilium Tridentinum a vestris sine scelere frequentari non posse, ovanti similis aut debacchanti potius triumphum ante victoriam canens dicere audes: Evici adhuc, ut arbitror, profectionis nostræ idoneas causas reperiri nullas, quamplurimas vero easque gravissimas adversari penitus, ideoque hoc concilium sine scelere a nostris frequentari nullo modo posse. O præclaram victoriam! o egregium triumphum dignum laudibus & acclamationibus tuorum militum! Quod si te stulto furore & audacia omnes ecclesiæ hostes vicisse diceres, merito sane hunc tibi triumphum deposcere, & tuum istud sacrilegum caput lauri virentibus foliis exornatum, domum referre potuisses. Et si reliquis tui similibus furiosis ministris, qui oratione tua, ne Tridentum venirent, non indigebant, te id persuasisse contenderes, non utique repugnarem: sed hominibus sanæ mentis tantum abest, ut id probaveris, ut isto tuo famoso libello apud illos causam nostram justiorem, tuam injustiorem, reddideris, tuis majorem invidiam, tibi majus omnium bonorum odium conciliaveris. Namque a te, remotis contumeliis adducta sunt (si ulla tamen supersunt) latebræ quædam sunt, ut ostendimus: quibus occultare & tegere perditam & deploratam causam voluisti, & in quibus improbitas vestra Germanorum oculis subducta, delitesceret, ne si recusaretis reddere rationem huic tanto concilio ejus, quæ in vobis est, perfidiæ, ipsa jam conscientia victi & silientio vestro damnati videremini. Montanus.

Hæc tua cæca pertinacia, Fabrici, quæ tuum animum odio Romanæ ecclesiæ inflammatum, & variis erroribus æstuantem, nihil boni videre, nihil moderati gerere sinit, quæ te cogit conceptas semel opiniones mordicus tenere, & veritatem jam ipsam sanis & sinceris oculis cernere non patitur, magno tibi est impedimento, quo minus, quæ omnibus sancta & necessaria, præterquam tibi uni, videntur, solus ipse non videas. Nam si hoc tantisper deposito, aut compresso furore, rem hanc ut erat æquum, pie, Christiane, & prudenter expendere voluisses: non utique in tantis miseriis afflictæ religionis dicere ausus fuisses, vos nullas causas frequentandi concilium reperire. Quando obsecro, plures & graviores, non dici modo, sed neque excogitari, aut fingi potuerunt? Quando tanta & tam urgens necessitas? Quando turbulentior in Christiana republica perturbatio conspecta? Quando tantus hæreticorum furor? Ferventior errorum æstus? Quando tot dissidia, tumultus, odia, cædes & immanis crudelitas inter ipsas Christianorum aras versata est? Quando matris ecclesiæ tot corpus saucium ita, & crudeliter vulneratum unquam fuit: e cujus visceribus tela a vobis infixa, ægre jam a catholicis revellantur? Quando concilium opportunius cogi & celebrari potuit? Quando major in eo patrum frequentia, doctissimorum theologorum multitudo, ardentius studium componendæ pacis, communius votum auditum? Quando adversarii tam amice, tam benevole, tanta cum securitate vocati? Quando locus, tempus & occasio convenientior oblata est? Carolus V. imperator immortalitate, æternisque laudibus ob singularem pietatem & res clarissime gestas dignissimus, & Franciscus Gallorum rex clarissimus & Christianissimus, in illo fœdere sanctissimo, quod

Causæ justissimæ cogendi concilii.

quod aliquando conciliandæ pacis studio certis conditionibus pepigerunt, nullam aliam viam, eam stabiliendi & confirmandi in toto orbe Christiano reperiri posse putarunt, quam si hoc, quod celebratur, concilium cogeretur: tu vero Montane, id, in quo illi clarissimi principes unicam componendæ pacis spem sitam esse existimarunt, sine scelere frequentari non posse impudenter dicere audebis? Ex ultimis Assyriæ finibus Abdysus, Assyriorum patriarcha, cum esset a clero ejus provinciæ creatus supremus illarum provinciarum antistes, accedente consensu illorum populorum, qui regionem Tigri flumini proximam incolunt, cum se Romam contulisset, ut pontificem maximum Petri successorem, Christi vicarium agnosceret & veneraretur, & ut illi muneri, ad quod a sacerdotum ordine, plebis consensu, fuerat assumptus, ab eo consecraretur, ejusque judicio, tanquam ecclesiæ principis, & auctoritate confirmaretur, cum audisset, tanta patrum frequentia concilium celebrari, tanto exarsit studio veniendi Tridentum, ut illico iter arripere decreverit; nisi illum desertæ oves ad se vocassent, & nisi pontifex maximus majore illa objecta necessitate illum ab ea, qua tenebatur magna cupiditate veniendi depulisset: quia nihil antiquius, nihil sibi jucundius accidere posse dicebat, quam si huic cœtui sanctissimo interesse contigisset: neque antea Roma discessit, quam sua sponte, adhibito jurejurando, pollicetur se decreta œcumenici concilii Tridentini excepturum summa veneratione, eaque populis Assyriorum cum aliorum conciliorum decretis observanda traditurum. Cujus ego jusjurandum & reliqua, quæ cum illo gesta sunt, libenter hic subjecissem obsignata publica fide, nisi accepissem illa jam prælo commissa ad vos esse delata, ut intelligeretis, quam sine ulla disciplina, sacramenta, ritus, ceremoniæ, quas a Thoma & Thadæo, sanctissimis apostolis traditas Assyrii acceperunt, & conservarunt, Romanæ ecclesiæ disciplinæ consentaneæ, & ut ille vir, veluti sincerus incorruptusque testis, erroribus vestris objiceretur: ut cum ejus religionem cum ea, quam vos damnatis, consentire videretis: non jam vos Romanos pontifices, sed apostolos: non Romanam, sed apostolicam ecclesiam insectari intueremini. Qui plane Abdysus divino mihi consilio Romam missus fuisse videtur, ut & pontificem Romanum, & sacrum istud concilium illa tanta veneratione prosecutus, hanc vobis perfidiam vestram & improbitatem exprobraret. Quid ergo? Ignoti homines in ultimis Asiæ recessibus positi, non alia ratione, quam majestate illa successoris Petri commoti illius pedibus provolvuntur, & vos tot ab ecclesia Romana beneficiis affecti, ingrati in illam & contumeliosi reperiemini? Illi concilium Tridentinum venerantur, & vos injuriis afficietis? Illi ecclesiam Romanam, tanquam matrem, atque magistram, amplectuntur, & vos illius gremio educati, divinis illius legibus instituti, non solum odio & maledictis prosequemini, sed armis jam & inaudita crudelitate vexabitis? Omnes totius orbis Christiani nationes & provinciæ concilium istud opportunum & necessarium judicarunt, & vos illud negligetis: & non modo nullas ad illud veniendi causas vos reperire dicetis, sed & vestra præsentia indignum putabitis?

Sed illud est longe majus flagitium tuum, Fabrici, quod, hoc tanto tam frequenti & œcumenico concilio neglecto, Germaniæ principes ad cogendum aliud in Germania non concilium, sed impiam conjurationem adhortaris. Quod quantum sit scelus, non dixisse modo, sed cogitasse, miror te, Montane, non vidisse. Nam coacta jam generali synodo, in qua Cæsaris, & principum omnium Christianorum legati, in qua tot ecclesiarum pastores reperiantur, ut pauci ex toto Christianismo desiderentur, velle aliud concilium cogere, quod ex fæce illa & colluvione transfugarum collectum, illi opponatur, quid aliud, obsecro, est, quam studere, novos tumultus in Christiana republica concitare: novum inferre schisma, novas furias immittere, omnia sursum, deorsumque jactare: velle denique afflictam & corruentem religionem penitus extinguere, atque funditus delere? Quamquam illud abs te quæro, Fabrici, quorsum istud concilium cogere exoptas, qui concilium controversiarum judicem esse non posse contenderis? qui concilia non modo errare posse, sed sæpius errasse, & se mutuis vulneribus confecisse jam dixeris? Cogetur, dices, ut scriptura judex sit, ut videatur, quid ex verbo Dei habeamus: quia Christianum, inquis, esse nequit concilium, quod actiones suas ad Christi & apostolorum regulam sacris literis comprehensam non exigit. Nonne vides hunc sibi etiam scopum sacrum istud concilium præfixisse, cum scripturam primum, atque præcipuum judicem esse voluit, & reliquos illi quatuor judices, veluti interpretes adhibuit? Quod si hoc tantum concilium, tanta frequentia, doctrina, auctoritate judex esse nequit, quonam modo manipulus ille male cohærentium, imo dissidentium & digladiantium ministrorum judex esse poterit? O egregium concilium, si modo cogeretur! o præclaram illam cohortem prætoriam ministrorum, si aliquando conveniret! Operæ pretium esset videre, quo consilio, qua pietate, atque modestia res ageretur: quæ synodus, qualis esset futura, si quando (quod Deus avertat) ex Montani voto cogeretur. Dum vobis expono, viri Germani, quæso, diligenter attendite, ut me non prorsus amentem, aut mendacem fuisse vatem intelligatis.

Quale hæreticorum concilium.

Ab aliquo igitur ex iis principibus, quos summos sibi pontifices fecerunt, indicetur concilium & promulgabitur: vocabuntur ex omnibus locis, ex omnibus scholis sordidi & furiosi ministri: (quamvis nullum ego esse arbitror tam amplum, aut tam speciosum theatrum in Germania, quod ex singulis sectis singulos ministros capere possit) aderunt Lutherani, Anabaptistæ, Sabbatarii, Clancularii, Arrabonarii, Energici, Adiaphoristæ, Dæmoniaci, Stancariani, Antinomi, Inferiani, & cetera infinita monstra ex variis, repugnantibusque naturis conflata. Omitto rixas illas, quæ principio excitabuntur, cum de loco certabitur. Lutheranis primum sibi deberi clamantibus, tanquam primis auctoribus: Anabaptistis vero & sacramentariis, ut magis furiosis & amentibus illum sibi postulantibus. Videre videor illam turbam primum argumentis contendere, ira post excandescere, omnia deinde clamoribus replere, conviciis subinde, & demum pugnis digladiari. Quod si evenerit, ut hæc prima velitatio & pugna componatur, quod minime de illorum furore

arbi-

arbitrior sperandum, placato hoc primo tumultu, cum indignabundi, admurmurantesque consederint, cum fuerit silentium indictum, dogma illis aliquod proponetur, sententiæ rogabuntur: cum ex tanta multitudine ne duo quidem fuerint reperti, qui idem sentiant, quanta tunc, obsecro, sequetur altercatio? Quantus tumultus? Quantus clamor? Quod si quispiam forte dixerit: Hoc in primis ecclesia Romana probat, quantumvis pium, catholicum, religiosum, evangelicum, vel hoc uno nomine audito ecclesiæ Romanæ, furore universa correpta subsellia clamabunt, Anathema ecclesiæ Romanæ, Anathema ecclesiæ Romanæ. Quod si quispiam alius subjecerit, hoc ab œcumenico concilio Tridentino definitum & decretum est, idem illum clamor, idem maledictum consequetur, anathema concilio Tridentino. Quamquam timendum illi erit, qui vel concilium Tridentinum, vel ecclesiam Romanam nominaverit, nec non solum convicia, sed sanguinarias illorum manus experiatur. Atqui dicet aliquis, hoc expressum est in epistola Pauli ad Hebræos: sed subjiciet alius, jam pater ille sanctissimus & unicus aristarchus, scripturarum Lutherus, arrepta virgula censoria, illam epistolam utpote hæreticam, & falso titulo Paulo tributam, ab ordine divinarum scripturarum removit. Sed id legimus in epistola Jacobi: illam etiam stramineam idem ille Esdras divinorum librorum censor appellavit. Id nobis Machabæorum libri tradiderunt: non sunt canonici. Locus est expressus in evangelio Joannis: non est accipiendus in hunc sensum, longe diversus est sensus, vis & energia verborum: non legitur in vetustis codicibus: additum est ab interprete, non sic habent Græca exemplaria: in quibusdam antiquissimis exemplaribus aliter legebatur. At vero sic universa ecclesia Christiana hactenus est interpretata: lapsa est. Sic concilia definierunt: sed dicet Montanus, illa non solum errare, sed quantumvis œcumenica sint, in satanæ synagogam cadere possunt. Sic sanctissimi, doctissimi, & vetustissimi patres, Cyprianus, Irenæus, Augustinus, Hieronymus exponunt: homines sunt, falli possunt. Sic nobis apostolicæ traditiones testantur: nugæ sunt. Quid ergo? Prodeant in medium illa quinti evangelii clarissima lumina, Lutherus, Zuinglius, Carolostadius, Bucerus, Oecolampadius: qui ubi nominabuntur, assurgent omnes, & aperto capite, venerabundi illorum sacrosanctam auctoritatem suspicient, & rejectis conciliis, contemptis patribus, exclusis apostolicis traditionibus, ecclesiæ consensu & consuetudine neglecta, toti ecclesiæ catholicæ & apostolicæ αὐτὸς ἔφα, unicam, inquam, Lutheri auctoritatem opponent. Itaque cum adversus ecclesiam Romanam illis erit pugnandum, unicum omnium votum, una mens, unicus animus & communis erit illius furiosæ turbæ conspiratio.

At vero ubi Lutherus cum Zuinglio, Calvinus cum Melanchthone congredietur: cum agetur de libero arbitrio: & quidam cum Luthero & Calvino dixerint nullum esse liberum arbitrium, & proditionem Judæ, Davidis adulterium ita opus esse Dei, sicuti Pauli conversionem: contra vero Melanchthonici id horribile mendacium & Manichæorum furorem clamaverint, cum prodierint sententiæ, diversæ & innumerabiles, de justitia Christiana, & sacramentorum numero, de constitutionibus ecclesiasticis, de cæremoniis ecclesiæ, de judicio, de præmiis bonorum, malorumque suppliciis, cum Davidici nullum esse futurum judicium universale, Anabaptistæ futurum quidem, sed animas e corporis vinculis solutas, ad illud usque tempus dormire, & dæmones simul cum illis & suppliciis extrahendos, & sempiterna felicitate donandos contenderint: cum Servetiani & Libertini, carnis resurrectionem minime futuram cum Sadducæis, Menandro, atque Simone affirmaverint: cum non modo diversorum auctorum, sed ejusdem varias repugnantesque sententias alii protulerint, ut de numero sacramentorum, de communione utriusque speciei, quam quidam necessariam, & a Christo institutam dicent, idque Lutherum sensisse, alii repugnabunt, agetur res obsignatis tabellis: proferent illi confessionem Saxonicam Vuittembergensem. Ii vero sermonem de eucharistia, & librum de captivitate Babylonica (licet omnia illis scripta sint Babylonica) quot tunc furiales voces excitabuntur? Si præterea de sacramento ordinis, de matrimonio, de pœnitentia, de sacrificiis, de veneratione, cultuque sanctorum inciderit sermo, similis exorietur conflictatio. Ubi vero scripturæ locus aliquis proferetur explicandus, atque exponendus, quibus clamoribus, quo tumultu, & fremitu certabitur undique? Omnes scripturam sacram apertissimam esse communi voce clamabunt: interim tamen eam, quam universi facilem, claram, & cuivis perviam confitebuntur, singulis suis commentis, veluti Cimmeriis tenebris, involvent. Nam cum hic suum sensum affixerit, alius repugnaverit: cum hic dixerit, se sincerum animum & mediocrem diligentiam quod satis est, ad investigandam veram illius intelligentiam attulisse: alius vero melioribus se literis, acriori ingenio, majori industria, sincerioribus oculis ad inspiciendam divinam mentem accessisse contenderit: & nemo interim ausus fuerit Augustinum, aut Hieronymum nominare, ne risu excipiatur, ne audiat, Homines fuerunt: nemo concilia, ne respondeatur, Errare possunt: suum quisque tantummodo sensum testem appellabit: quia videlicet ille solus errare non potest. Hic pejerabit illam esse germanam interpretationem, quam adhibet: alius suam contendet esse legitimam. Cumque nullus alius judex adhibeatur præter ipsam scripturam, & illa taceat, licet misere ab illis torqueatur & dilaceretur, quid aliud ex hac pertinaci contentione sperari poterit, quam ut excandescentibus ira & inflammatis animis, mutuis convitiis eorum ora verberentur? Quanta tunc, Deum immortalem, conflictatio? Quantus clamor? Subselliorum fragor? Quantus animorum æstus & furor? Quales contumeliæ & opprobria consequentur? Hic erit extremus actus hujus furiosæ tragœdiæ: hic enim esse solet discordiarum exitus. Quod si ulla catastrophe erit expectanda, duobus, meo judicio, confectis decretis, hæc Babylonica synodus terminabitur: alterum erit, ut ecclesia Romana anathemate juguletur: alterum, ut sint tot sensus, quot capita. Quod enim aliud monstrum a discordia, atque furore gigni potest? Numquid perperam vaticinari videor, Fabrici? Neminem ego esse arbitror, qui immen-

immensum illum hæresum vestrarum Oceanum, A qui errorum procellas, quibus jactamini, perspexerit, qui non me vera prædicere fateatur.

Quæ cum ita sint, Montane, cum intelligas nullum alium exitum hujus fabulæ (quam tu concilium appellas) esse posse præter hunc: qua fronte ausus es Germanos principes ad cogendam synodum inducere, & eos ab hoc sanctissimo & œcumenico concilio ad furiosam istam conspirationem traducere? Cum igitur ostensum jam sit, gravissimas & maxime necessarias causas celebrandi sacrum istud concilium extitisse, illasque ad vos potissimum, quorum gratia coactum est, pertinere: cum aperte fuerit a nobis commonstratum, illas quas B tu non veniendi rationes adduxisti, diverticula quædam & latebras esse, quibus clarissimæ luci tenebras & noctem offundere, Germanis imponere, & deploratæ vestræ causæ prætextum aliquem adhibere voluisti: qua in palæstra si pudor violatus, si modestia læsa aliqua in parte a nobis est, tua id accidit culpa: qui tam petulanter & immodeste sacrum istud concilium, & pontificem maximum fueris insectatus, ut non potueris, nec debueris, moderatius responsum expectare: quid, inquam, aliud jam restat, nisi ut te per Christi crucem & sanguinem obsecrem, obtesterque, Fabrici, ut memineris te sacro baptismate initiatum, auctoratum Christi militem in ejus & C ecclesiæ verba, legesque jurasse: memineris, te ex illa aqua emergentem piissimæ matris ecclesiæ manibus exceptum stola innocentiæ candidissima exornatum, veluti purissimam hostiam, Deoque gratissimam, consepultum Christi morti, & ejus sanguine perfusum, oblatum inter Dei filios, heredes regni cœlestis, coheredes Christi cooptatum fuisse: memineris, te non posse Deum, patrem agnoscere, nisi ecclesiam illius sponsam matrem agnoveris: recordare, quanto studio & caritate materna, te infantem primo in ejus gremio ludentem aluerit: recordare, te sanctissimis illius præceptis institutum, maximis ab illa beneficiis affectum fuisse: memineris, nunc eam a te de- D sertam, incredibili dolore confectam, te a se divulsum, a cœlesti hæreditate deturbatum, ex charissimo filio acerrimum hostem redditum ingemiscere. Quod in te illa unquam tantum scelus admisit, ut relictis ejus castris, atque vexillis, infesta, atque infœlicia suorum hostium signa & arma sequereris? Cur fidem potius perfidis transfugis, quam matri adhibendam censes? Cur tibi potius salutem tuam, quam illi credis? Peritissimi medicorum cum aliquo gravi morbo corripiuntur, sibi vitam & salutem suam credere non audent, sed alios medicos accersunt: qui licet non ita docti sint, sicuti ipse est: quia tamen sani sunt, sana eorum consilia sequantur: tu cum ægritudine animi, omnium E perniciosissima, labores, te solum consules? Piissimæ & sapientissimæ matris medicam manum a tuis vulneribus repelles? Nullus clementior, sapientior, oculatior, nullus tui amantior medicus ea reperiri potest. Majore te, quam tu te ipsum, amore complectitur: non tanto studio tu ipse prospicis: non tu quidem majore dolore, neque acerbioribus lacrymis tua vulnera, quam illa prosequitur. Si pietatem requiris, mater est: si caritatem, sponsa Christi: si sapientiam, Spiritus sancti discipula. Quid amplius in medico requiris? Tuam ne salutem, & fœlicitatem, aut miseriam sempiternam tibi potius, quam ecclesiæ catholicæ committes? Qui si nihil aliud haberes, quam quod perturbato & saucio animo sis, licet esses omnium mortalium sapientissimus: tibi nunc suspectus esse, & alios consulere debuisses. Sed dices, te sanum quidem esse, & ecclesiam non modo ægram, sed insanam. O summam cæcitatem, nullum est, Fabrici, lethalius animi vulnus, quam vulnus non agnoscere: & desperata salute cum sis, te sanum & incolumem putare. Nullum est inter divina supplicia gravius & acerbius, quam cum patitur homines in hanc persuasionem incidere. Longe est ab spe salutis, cui ipse morbus salus esse videtur. Sed prætermittamus jam ecclesiam, concilia, traditiones apostolorum; non jam, Fabrici, causam istam ad scripturæ sacræ, sed ad Christi Jesu supremi judicis tribunal deferamus: diem illum formidabilem, quem effugere non possumus, & brevi conspecturi sumus, nunc nobis ante oculos proponamus, fingamus ante illius nos astare conspectum: &, ut ipse confidentius accedas, fingamus etiam ecclesiam Romanam, cujus ego auctoritatem suspicio & fidem amplector, hactenus errasse; te vero, qui ab ea ad illius hostes defecisti, vera sensisse: illumque judicem a nobis hujus nostri facti, atque instituti rationem exigere: ego sane hanc illi essem rediturus, quam non ingratam, immo gratissimam sperarem, & confiderem, esse futuram: Tu domine, nos ecclesiæ tuæ sanctæ obtemperare jussisti, & cum aliquando tuos apostolos futuros ecclesiæ principes alloquereris, Qui vos audit, dicebas, me audit, & qui vos spernit, me spernit: tu sponsam tuam dulcissimam, parentemque nostram ecclesiam pastoribus, evangelistis, doctoribus, prophetis & rectoribus exornasti: iis me parere præcepisti, parui: horum doctrinam amplecti: amplexus sum: iis credere, credidi: horum sequi vestigia, secutus sum: quid ergo? Quia tuis parui mandatis & ministris, si ipsi falsi sunt, ego pœnas luam? Numquid me debui illis opponere, quos tu mihi præfecisti? Qui obedire debui, de tuis legibus & illorum præceptis insolenter judicarem? Quis mihi veritatem explicaret: si concilia fefellerunt? cui meam salutem crederem: si mater ecclesia meam perniciem meditabatur? Quis mihi lumen præferret, & erranti viam fœlicitatis indicaret: si apostoli & ecclesiæ pastores sanctissimi & vetustissimi, quos tu *Matth. 5.* lumina appellasti, mihi tenebras offuderunt? Numquid ego illis sapientior, aut sanctior esse potui, aut debui, ut tuæ voluntatis, tuarumque legum me potius, quam illos, interpretem adhiberem? Nullam tu aliam gratiorem Deo victimam esse dixisti, quam obedientiam: idque tu *1. Reg. 15.* domine obediens patri, usque ad mortem crucis acerbissimam, tuo exemplo confirmasti. Recordabar etiam, quantis eos beneficiis affecisses, qui divinis præceptis, qui parentibus, qui pastoribus, ministrisque tuis paruissent: contra vero gravissimis suppliciis in rebelles & contumaces a te fuisse animadversum: memineram te pœna capitali illum plectendum decrevisse, qui Dei sacerdoti non obtemperasset; memineram Saulem & regno, & vita spoliatum, quod Samueli non paruisset: *Deut. 17.* noveram te Danieli inter summa Israelitici *1. Reg. 15.* populi flagitia illud commemorasse, quod *Dan. 9.* Prophetis, qui divinam voluntatem regibus & po-

& populo interpretantur, credere noluisset. A Iis ergo commotus & exemplis & legibus tuis, malui cum apostolis, cum pastoribus, conciliis, cum ecclesia tua sancta errare (si modo obedientia error appellanda est) quam mecum, aut cum aliis vera sentire. Quid enim aliud facere debui? Illis ne fidem non adhiberem, quorum tu me fidei credidisti? Mihi soli crederem, & illos contemnerem? Qui etiam si vera, ceteris deceptis, sentirem, arrogantiæ tamen, atque superbiæ crimen, quo nullum est detestabilius, effugere non possem. Si ecclesiæ tuæ sanctæ obtemperasse, si illi credidisse flagitium est, me reum hujus criminis agnosco. Si qui credunt ecclesiæ, damnantur: qui non credunt, præmiis afficiuntur: cur nos illi parere jussisti?

Cur eos, quos crudelissimo mortis genere, & effuso innocentissimo tuo sanguine, æterno patri conciliasti, in tantas angustias conjecisti: ut si obedierint ecclesiæ, condemnentur: ut si non obtemperaverint, tibi infensi & inimici reddantur? Cur pateris, eos in tanto discrimine & errore versari? Quod me supplicem & obsequentem ecclesiæ, sanctisque conciliis præbuerim, dignum æterno supplicio judicabis? Qui obedientiæ præmium amplissimum sperabam, acerbissimam pœnam sustinebo? Quæ spes salutis miseris & calamitosis illis hominibus reliqua esse potest, qui nihil aliud unquam audierunt, neque didicerunt, nisi quod ecclesia jussisset: si qui illi credunt, pœnis sempiternis adjudicantur? Quod si eam ob causam, quod obediens ecclesiæ fuerim, censes esse damnandum: non invitus supplicium istud sustinebo, ne tibi unquam inobediens fuisse videar. Non arbitror, Fabrici, honestam hanc meam defensionem, etiam si errantem ecclesiam & concilia secutus fuissem, judicem illum æquissimum, cui nullum est sacrificium obedientia jucundius, repudiaturum esse. Tu vero iis, meo judicio, verbis tuam causam ages: quę quidem ego ex hac tua oratione colligam, ne illa a me conficta fuisse queri possis. Ego, domine, cum lumen evangelii tui papistarum improbitate extinctum esse animadverterem: cum viderem concilia sæpe turpiter errasse: mutuis se D decretis confecisse: in satanæ nonnumquam synagogas cecidisse: tuam ecclesiam a veteri tua disciplina fœde degenerasse: istosque pontifices (in Siricium nempe, Gelasium, Leonem, Innocentium, Gregorium & alios digitum intendens) frequentissime fuisse deceptos: eaque præcepisse, quæ tuis legibus erant adversa: reliquos vero Romanos antichristos, juratos ecclesiæ hostes, religionisque proditores nihil unquam boni fecisse, neque deinde facturos fuisse: istosque doctores, Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum & alios, utpote homines, in scripturarum interpretatione sæpissime hallucinatos, cum per tantas ecclesiæ, conciliorum, pontificum, doctorumque tenebras, lucem ipsam evan- E gelicam Helias ille secundus, Lutherus (quem miror hic non adesse) curiosis oculis inspexisset, ne te desererem, qui veritas es, qui Deum potius, quam homines audiendos esse dixisti, illius doctrinam, qui mihi Deus quidam esse videbatur, complexus sum: & cum pati potius debeamus scandalum nasci, quam ut veritas deseratur, ego, cui in tam supina, tamque diutina tot sæculorum ignoratione lux ista evangelistæ veritatis affulsit, non modo passus sum oriri scandala: sed concilia & pontifices, tanquam

Montanus quibus verbis suam causam agat.

veritatis hostes, contumeliis & opprobriis, ut par erat, exagitavi: traditiones illas, aut potius nugas tuorum apostolorum neglexi: humana omnia decreta repudiavi, & deceptam ab illis imperitam multitudinem, solis evangelicis verbis erudivi: ecclesiam scindi, & cruentari antiquam potius religionem, quam evangelicam veritatem interire passus sum. Ecclesiæ nos parere jussisti, sed non ejus erroribus: conciliis, sed non falsa docentibus: apostolis & doctoribus, sed non a tuis verbis declinantibus. Quorum errores cum ego manifeste deprehendissem, mihi soli potius vera sentienti, quam illis omnibus mentientibus credendum putavi. Qui ergo me pro veritate il- B lorum erroribus constanter opposui, eamque ab illorum injuriis vindicavi, & in libertatem asserui, immortalitatis præmium illis cultoribus promissum & mihi jure debitum non obtinebo?

Putasne, Fabrici, hanc illi defensionem gratam esse futuram, cui nihil est invisum magis insolentia, nihil humilitate gratius?

Redi igitur, ad te Montane diei hujus acerbissimi, & maxime pertimescendi frequens subeat tuum animum cogitatio: resipisce tandem, & piissimam matrem ecclesiam, veritatis columnam & firmamentum agnosce: discute hanc odii nebulam & furoris tuæ mentis oculis offusam: & veritatis splendidissimam lucem in ecclesia, C atque conciliis potissimum splendentem intuere: contumacem omnem arrogantiam Deo invisam, & veritati infestam depone: & Christi in cruce pendentis humilitatem & obedientiam aspice & imitare: considera tecum ipse, & expende in tantis tempestatibus seditionum, & hæresum procellis, quibus fluctuant vestra gymnasia, in illis errorum fluctibus, in illo discordiarum & vertiginis spiritu, quo, vobis auctoribus, Germania jactatur, neque Deum, neque veritatem posse reperiri. Neque enim in commotione dominus, ut dicebat angelus Heliæ, sed in Spiritu auræ tenuis, neque in illo vento doctrinæ, quo leves & inconstantes homines circumferuntur, veritas unquam evangelica reperta est. Quod si ubi duo Christi nomine congregantur, ibi Christus est. Dic mihi, obsecro, qua ratione ubi duo ministri non modo Christi nomine non conveniunt, sed neque satanæ nomine in eamdem hæresim conspirant, Christus aderit? Ubi vero ille non est, veritas esse non potest. Nam quum veritas inimica discordiarum, amica pacis, & otii sit, necesse est, vos, qui jucundissimam pacem tota Germania expulistis, simul etiam cum illa exterminasse veritatem: ut merito veritatis & pacis hostes judicemini. Memineris perturbatores pacis Christi discipulos non esse, qui pacem, morti proximus, apostolis suis testamento legaverit: qui eam omnibus, qui vere Christiani sunt & appellantur, hæreditario jure reliquerit: qui illam in ore semper gessit, & vivens, moriens, atque resurgens impense nobis commendavit. Veni in concilium, quod unius esse potest auctor recuperandæ pacis, & murus firmissimus tuendæ publicæ tranquillitatis: revertere ad ecclesiæ sinum, unde cum ingenti illius dolore, & magno tuo malo divulsus es: redi in illius gratiam, quam de te optime meritam ingratissime deseruisti: miserere si non afflictæ & calamitosæ matris, quæ lugubris & lacrymabunda, filiorum suorum a vobis trucidatorum sanguine perfusa, supplices ad

3. Reg. 19.

ad sponsum ducissimum tendit quotidie manus, & ab illo suorum simul atque vestrorum vulnerum medelam efflagitat: miserere si non ejus, quæ suorum malorum oblita, vestrorum dolore confecta pro salute vestra preces & lacrymas fundit: miserere si non ruentis & prope jam eversæ religionis, si non tot animorum æterna morte, vestra culpa pereuntium, si non tot Christianorum, qui passim crudelissime trucidantur, quorum effusus sanguis divinas aures crebris pulsat clamoribus: tui saltem ipsius, Fabrici, miserere, quem pro deserta religione, pro pace violata, pro scissa, atque dilacerata tunica Christi, pro hoc denique extremo maximoque flagitio, quod hac impia oratione tua in sacrum istud œcumenicum concilium admisisti, horrendum Dei judicium, indignatio divina, & acerbissimum, idemque sempiternum supplicium expectat. Sed vos ego jam ad extremum appello sacri Romani imperii electores, principesque Germaniæ clarissimi, qui in tuenda Christiana religione principem semper locum & auctoritatem tenuistis: qui ab ecclesia Romana magnis, & immortalibus beneficiis exornati, pro tantis in vos illius meritis, nunc illis & disciplinam, & patrocinium deserere, & vesanis quibusdam, atque tragico illo Oreste dementioribus ministris potius, quam sanctissimæ, & sapientissimæ matri, & de vobis optime meritæ credere voluistis. Multa quidem ego nunc ad elevandam istorum ministrorum auctoritatem, quam magnam apud vos adepti sunt, afferre potuissem: quibus si patientes aures adhiberetis, non dubito, quin illorum doctrina & auctoritas suspecta vobis & invisa redderetur. Possem vobis sectas innumerabiles proferre, quibus scissa est & dissipata Germania: quæ apertissime testantur & clamant, & oculatis hominibus palam & aperte videntur indicare, ubi tot sint dissidia, veritatem evangelicam, & veram Christi religionem esse non posse. Possem illorum libros in medium producere, in quibus, qui se evangelicos profitentur, tanto stomacho, tanta rabie & furore loquuntur, ut ne dæmones quidem, ne dum Christiani ita unquam locuti fuisse videantur. Possem ostendere, quam sit indignum Germanica sapientia & nobilitate perpeti vos tot tyrannides quot hæreses, tot tyrannos quot ministros vestris animis dominari: qua quidem ego indignitate soleo mirari vehementer excelsam illam, vereque regiam virtutem vestram, istarum Syrenum cantibus jam diu consopitam, excitatam aliquando non fuisse, & turpissimum istud tot hæresum & hæreticorum dominatum a vestris cervicibus non repulisse. Possem illorum fraudes, atque fallacias detegere, quibus efficere conati sunt, ut venenum istud mortiferum blandius in vestros animos irreperet. Libertatem etenim carnis, veluti fucatam quandam, petulantemque meretricem, & blandam conciliatricem, vestris oculis & sensibus objecerunt, quæ suis lenociniis vestræ assentaretur imbecillitati, & persuaderet post Christi mortem licere quidem vobis esse Sardanapalos: quæ totum illud molestum pœnarum, & ærumnarum pondus a vestris delicatis humeris in Christi servatoris nostri humeros transferret: quæ severioris illius disciplinæ, quam a majoribus accepimus, nervos omnes elideret: quæ, neglecta illa aspera & acclivi virgultis & tribulis impedita virtutis semita, per amplam & spaciosam voluptatum & deliciarum viam liberum & jucundum excursum polliceretur: quæ jejunia, nuditatem, abstinentiam, verbera, & omnem illam castigationem, qua petulantis carnis impetus frenantur, condemnaret: quæ lacrymas illas dolore peccatorum expressas, quibus ira Dei placari solet, impias esse doceret: quæ denique omnia pietatis opera sacrilegam simulationem esse diceret. O cæcam improbitatem, o impudentem & nefariam hominum perversitatem! Christus innocentissimus, ut illam corporis gloriam consequeretur, acerbissima subiit tormentorum genera: *hæc enim* (inquit Lucas) *oportuit Christum pati, atque ita intrare in gloriam suam*: & ego peccatis & sceleribus coopertus æterna corporis & animi beatitudine fruar? ille verberibus cæsus, clavis crucifixus, luxatis membris, spinis, ferro, & opprobriis acerbissime vulneratus, tinctus suo innocentissimo sanguine ad patrem ascendit: & ego illitus & perfusus voluptatum turpissimo cœno in consortium angelorum evolabo? quod ille tantis laboribus est adeptus, ego nullo consequar negotio? Clamat Christus: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Quibus verbis non rebus fluxis, atque caducis deliciis, voluptatibus & nostræ voluntati renunciare præcipit, & sublata cruce, hoc est, laboribus & injuriis patienter exemplo suo toleratis illius vitam voluit imitari: & nos illorum improbissimis consiliis acquiescemus, qui nos a tam apertis Christi verbis ad deliciosam vitam & inanem quandam confidentiam traducere conantur? Christus Jesus digito nobis viam commonstrat, quam ille tinctam suo sanguine reliquit, per quam ingredi deberent illi, qui ejus vestigia sequerentur. *Christus* etenim (ut inquit princeps apostolorum Petrus) *passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*: & ego istorum hominum vestigiis inhærebo, qui nos mollissimis gressibus blandæ libertatis præcipites agunt in vitia, & in æternæ miseriæ barathrum devolvunt? Possem istorum, qui se evangelicos jactant, immanem crudelitatem referre, qui si vere essent evangelici, veri evangelistæ Christi mansuetissima præcepta sequerentur, qui evangelium non armis obtrudi repugnantibus, sed obedientibus & pacificis modeste voluit promulgari: illi vero non tam de promulgando isto suo evangelio, quam de conciliandis sibi principum animis, de obtinendis illorum armis soliciti sunt: quibus hanc novam tyrannidem tueantur, & nostrorum sanguine saturentur. O conditionem nostrorum temporum miseram, & calamitosam. Christus injurias accipiendo, atque ferendo, suas hominibus leges promulgavit: ii vero inferendo, non injurias modo, sed cædes atrocissimas, suos errores Christianorum animis cupiunt inserere. Ille acerbissima morte & innocentissimo suo sanguine evangelium consignabat: ii vero suum evangelium alieno interitu & cruore consignare cupiunt. Hoccine est esse assertores Christianæ religionis, & non potius hostes capitales? Possem objicere vestris oculis hanc miseram ecclesiæ faciem, istorum ministrorum erroribus, & crudelitate deformatam, atque dehonestatam. Possem Germaniæ ruinas, Angliam Christianorum sanguine redundantem, recentia nunc Flandriæ vulnera & incendia, Galliæ intestina & crudelissima bella, reliquarum provinciarum acerbissimas plagas explicare: quæ quidem cum a vestris ministris inflictæ sint, apertissime testantur, quam sit eorum evangelium Christi evangelio

Luc. 24. Luc. 9. 1. Petr. 2.

gelio consentaneum: cum hoc pacem, vitam, A modestiam, mansuetudinem: illud vero bellum, mortem, furias, cædes, & flammas in orbem Christianum intulerit. Possem vobis antiquos illos sanctissimos viros & principes Germaniæ clarissimos commemorare, quorum alii sapientia & sanctitate vitæ ecclesiam Romanam illustrarunt, alii incredibili animi virtute, potentia & victricibus armis ab hostium illam injuriis vindicaverunt: qui si modo reviviscerent, iis vos plane verbis increparent. Quid agitis filii? Quo ruitis? Quis vos ab ecclesia, cujus nos præcepta secuti sumus, abduxit? Quis a nostris institutis & præceptis abstraxit? An ideo hæc a nobis arma & principatum accepistis, ut quibus nos armis ecclesiam defendimus, vos eam B oppugnaretis? Ideo templa nos ereximus, ut a vobis everterentur? Illa exornavimus, ut vos expoliaretis? Ideo pacatam & tranquillam religionem vobis reliquimus, ut illam a perditis hominibus turbari, sursum atque deorsum ferri pateremini? Nos ecclesiam sacrosanctam Romanam religionis nostræ parentem, de Germania benemeritam, nostræ fidei commissam, coluimus, honoravimus, tutati sumus: & vos illam patriæ & avitæ virtutis obliti, injuriis & armis insequimini? Nunquid nobis aut mens, aut consilium, aut pietas defuit: ut a nobis degenerare gloriosum judicetis? Sic illos majores vestros clarissimos viros vobiscum agere & loqui credite, quorum vos nec auctoritate frangi, nec C pietate moveri, nec oratione leniri indignum est. Sed illud est longe indignius, quorumdam vos potius ministrorum improbis persuasionibus, quam domesticis & gloriosissimis majorum vestrorum exemplis commoveri. Quod quam æquum, quam honorificum vobis sit, vos ipsi judicate. Nec enim ego illum arbitror vere esse Germanum, qui sic a pristina illa & robusta virtute antiquorum Germanorum desciverit, ut se blandis Epicureorum quorumdam assentationibus flecti, vincique patiatur: & illorum auctoritatem, totius ecclesiæ catholicæ auctoritati putes esse anteferendam. Ille, inquit Vincentius Lirinensis, est verus germanus catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi D corpus diligit: qui divinæ religioni, qui ecclesiæ Dei nihil præponit: non hominis cujuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quidquid universaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum, credendumque decernit: quidquid vero ab aliquo deinceps præter omnes, vel contra omnes sanctos, novum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Quibus quidem verbis Vincentius effigiem & simulacrum nostrorum temporum expressisse, & vos admonuisse videtur.

Verba aurea Vincentii Lirinensis.

Possem vobis iram divinam, comminationes prophetarum, & miserrimas strages populorum eorum, qui Christianam religionem violarunt, commemorare. Possem Asiæ, Africæque provincias, oppida, civitates, ob desertam ecclesiasticam disciplinam dirutas, eversas, & immanissimarum gentium objectas crudelitati.

Possem Græciam beatam quondam, atque florentem provinciam, nunc vero spoliatam omni dignitate, & splendore, quæ simul cum puritate religionis, amplissimum quoque imperium amisit, vestris oculis offerre. Quæ quidem cum testes sint locupletissimi animadversionis divinæ, similem Germanis exitum exemplo suo comminantur. Etenim violatæ religionis, misera servitus solet esse supplicium. Plenæ sunt exemplorum scripturæ sanctæ, quæ vobis nunc magnum debuissent terrorem incutere, ut quamvis erecto & excelso animo sitis, illum tamen, in cujus manus incidere horrendum est, reformidare debeatis. Est enim magnanimi viri, & ejus, qui nihil timeat, Deum timere: qui sæpe fortes ab imbecillis, potentes ab infirmis, armatos ab inermibus vinci, & in servitutem redigi patiatur. Quod quidem nunc vobis, viri Germani, vehementer pertimescendum est.

Nolo itaque hæc omnia & alia quamplurima, quæ magna & gravissima sunt, quæ vestrum hunc ab ecclesia discessum vobis exprobrant, quæ vos ab his ministris delusos esse testantur, recensere: illud solum vos obsecro, & obtestor, clarissimi viri, ut in memoriam revocetis illa duo, vobis ab ecclesia collata amplissima beneficia, quibus nulla ampliora ab hominibus sperari, nulla majora hominibus conferri possunt.

Beneficia Germanis collata a Romanis pontificibus.

Christi etenim religionem, & sacros Romani imperii fasces, quibus nihil habet magnificentius terrarum orbis, ab ecclesiæ Romanæ, & summorum pontificum manibus accepistis. Deinde illud etiam vos oro, ut in afflictam, sauciam, calamitosam, & lacrymantem matrem ecclesiam convertatis oculos: &, si in excelsis, liberalibus & gratis animis ullam habet vim acceptorum beneficiorum memoria & recordatio, ærumnosæ & de vobis tam benemeritæ matris, misereamini. Etenim Germaniam delusæ, atque perditæ gentilitatis cæcis erroribus occupatam Romani pontifices, effuso in eam evangelicæ lucis splendore, ad veri Dei & Christi filii ejus cognitionem adduxerunt. Nam, ut interim Martialem, Savinianum, Potentianum, & Altinum beatissimi Petri apostoli, primi Christi vicarii, & pontificis Romani discipulos prætermittamus, qui ab eo in Transalpinam missi regionem, Gallias & inferiorem Germaniæ partem evangelico lumine illustrarunt, & Chilianum etiam missum a Conone summo pontifice, qui Christi nomen & leges in Germaniam inferret, sanctissimus Gregorius secundus Germaniam idola adhuc venerantem, ante illas dæmonum statuas prostratam, atque jacentem, misso Bonifacio monacho sanctissimo, atque doctissimo viro, ad aspiciendam evangelicam lucem erexit, & magnam Germanorum multitudinem Romam venientem benignissime exceptam suis manibus, vir ille religiosissimus, & gloriosissimus sacro baptismate initiavit: Saxones vero idolorum etiam cultores, Hadrianus primus Caroli Magni invictissimi Gallorum regis præsidio a simulacris ad verum Dei cultum abstraxit: quos antea Sergius primus ad eum amplectendum fama virtutis, & sanctitatis excitaverat: Leo tertius, Ansgarii abbatis & beati Sigfridi opera & industria, prolapsam iterum in idem crimen Germaniam, & denuo ad idolorum genua procumbentem sublevavit, & ereptam ex impia illa dæmonis tyrannide in libertatem asseruit. Quod quantum fuerit beneficium, vobis expendendum relinquo. Neque enim quidpiam esse potest invisius Deo, aut contumeliosius, quam sibi debitum honorem simulacris

Gallorum & Germanorum primi apostoli.

mulacris deferre: neque beatius quidpiam hominibus, dum in terris versantur, accidere, quam verum Deum nosse, atque illum pure & caste venerari. Neque vero solum hoc tantum bonum, quod ad animorum vestrorum salutem pertinebat, ecclesiæ Romanæ acceptum referre debetis: sed illud etiam Romani imperii sceptrum, quo Germania ceteris totius orbis nationibus clarior, & illustrior reddita est. Etenim jus illud creandi imperatorem Romanum, Gregorius quintus transtulit a Francis ad Germanos, ut quorum fidem, pietatem, religionem in ecclesiam & pontifices Romanos, studium & operam in maximis difficultatibus, & difficillimis temporibus fuerat expertus, eorum fidei, atque potentiæ committeret ecclesiæ patrocinium, ut eam ab omnium hostium, tyrannorum, inquam, & hæreticorum insidiis vindicarent. Sed nunc jam, proh dolor! cogitur externa quærere auxilia, ut dignitatem suam contra illorum injurias tueatur, quos sibi patronos & defensores adoptaverat: cogitur plagas mortiferas & insanabiles perferre ab illis impositas, quos ipsa lethalibus animi vulneribus liberaverat: cogitur suismet armis, quæ vestris manibus ad suæ salutis defensionem commisit, excipere toto corpore vulnera acerbissima: &, quod est miserabilius, cogitur videre vos carissimos suos filios eisdem gladiis & flammis, quibus illius fortunas incenditis, & corpus vulneratis, acerbiores plagas, & majora incendia vestris animis inferre. O miserum, atque funestum, & matri præsertim luctuosum spectaculum! Et tamen cum sæpe ob alia longe minora crimina jus creandi imperatorem aliis nationibus abstulerit, & ipsos etiam imperatores ab imperii sede deturbaverit, nunc in tanta animi & vulnerum suorum acerbitate maluit in suis injuriis connivere, quam aliquid in vos decernere severius. Non modo electores, sed, quod majus est, potentissimos ipsos, ingratos tamen, imperatores, & qui in illo honore imperii Romani ad ecclesiæ dedecus & Christi contumeliam abutebantur, pontifices Romani anathemate sæpe ferierunt, & imperii dignitate privaverunt.

Etenim Gregorius septimus Henricum tertium percussum primum anathemate, imperii deinde honore mulctavit, quod improbis factis ecclesiæ pacem perturbaret: ille vero ad se reversus cum sui eum erroris, atque scelerum pœnituisset, & nudis pedibus per nivem & glaciem incedens, supplex ad Gregorii pedes venire decrevisset, tribus tamen diebus pontificis janua prohibitus, tandem ad Canosii oppidi portas in agro Rhegiensi, sui erroris veniam impetravit. Alexander tertius Fredericum primum ob schisma excitatum in ecclesia Venetiis ad publicam pœnitentiam adegit. Innocentius tertius Othonem quartum imperio dejecit, quod fidem ecclesiæ datam prodidisset, & jusjurandum violasset.

Jam vero Fredericum secundum, summis beneficiis ab ecclesia Romana exornatum, cujus pater Henricus quintus Siciliæ regnum a Celestino tertio. & imperium acceperat, ab Innocentio tertio benigne & amanter educatum, & ab Honorio tertio in supremum imperii fastigium evectum, ingratum postea summis pontificibus, a quibus fuerat ornatus, & ecclesiam hostibus armis persequentem, ab Honorio anathemate percussum, Innocentius quartus Siciliæ, Apuliæque regnis primum spoliatum, imperio demum exauctoravit. Severa tunc animadversione imperatorum insolentiam comprimebat ecclesia, & non solum in illos excommunicationis fulmina vibrabat, sed abdicabat imperio: & quemadmodum sceptrum imperatoribus iniquis, sic etiam jus creandi imperatores nationibus auferebat. Nunc vero in majoribus suis injuriis, incredibili usa misericordia, neque illum quidem spiritualem gladium in imperii electores, auctores tantorum malorum, eduxit, quo a suis altaribus & Christianorum consortio suos hostes arcere consuevit: quia Germaniæ principes resipiscentes, & ad se redeuntes se visuram, & complexuram sperat. Hac alitur & sustentatur spe, quam sibi de virtute vestra pollicetur, quæ erga vestræ salutis auctores gratos & acceptorum beneficiorum memores efficiet. Tum vero & Ferdinandi Cæsaris clarissimi & religiosissimi imperatoris pietas incredibilis vestros animos ad sui imitationem incitabit: nec enim est æquum, eos ab imperatoris religione dissidere, qui non alio nomine, quam tuendæ religionis gratia jus istud acceperunt, & monstri jam simile videatur, imperatorem acerrimum esse patronum ecclesiæ Romanæ, nonnullos vero electores, ejus hostes implacabiles.

Leo tertius ob imminentes ecclesiæ calamitates, & urbem hostium incursionibus objectam, & armis vexatam, & oppressam, cum imperatores Constantinopolitani, opportune jam tantis illius malis subvenire, alioqui ipsi hostibus circumventi, nec molem tantam imperii, nec potentissimorum adversariorum impetum possent sustinere, nullo illorum crimine, sed quia id Christianæ reipublicæ ratio postulabat, imperium a Græcia transtulit in Galliam: & Carolum Gallorum regem religiosissimum, & clarissimum virum imperatorem creavit. Cum ergo pontifices Romani a Græcia in Galliam, a Gallia in Germaniam pro temporum & periculorum ratione fasces imperii transtulerint: cum plures imperatores ob excitatos in Christiana republica tumultus & seditiones ab imperii fastigio sæpe deturbaverint, & alio in eorum locum suffecerint, quia indignum putabant, eos sceptrum imperii tenere, qui cum religionis propugnacula, conservatores pacis, & ecclesiæ patroni esse debuissent, illius tranquillitatem ambitione, cupiditate, & studio propagandi imperii, perturbarent: nunc etiam si videt has funestas flammas, quæ universas pene Christianas provincias misere populantur in Germania exortas, atque inde profectas in ceteras nationes irrepsisse: etsi videat vos, qui eas quamprimum extinguere deberetis, non modo non compressisse, sed fovisse, & illarum excitatores vestris armis protexisse: noluit tamen piissima mater, eam, quam in alios, in vos exercere severitatem: noluit vos hactenus aut spoliare dignitate, aut hostes censere: noluit supplicio vestro & ignominia suo mederi dolori, sed summa patientia (ne desperare de salute vestra videretur) in maximis suis injuriis voluit connivere. Itaque ii omnes pontifices Romani, Leo, Hadrianus, Clemens, Paulus, Julius, Marcellus, Paulus, & nunc demum Pius quartus sibi, & ecclesiæ a Germanis illatas injurias æquo animo tolerarunt: & quo majoribus opprobriis, & contumeliis affecti sunt, eo majore misericordia commoti, non acerba illa medicamina, quibus in curandis iis morbis ecclesia hactenus usa est, exulceratis

Imperii translatio.

ceratis

ceratis illorum vulneribus adhibuerunt, sed incredibili clementia omnia alia remediorum genera experti sunt: non severitate, sed indulgentia usi; non tam deterrere, quam allicere; non tam urere & resecare membra, quam fovere voluerunt: non hostes declararunt, non jus imperii abstulerunt, sed literis amoris & benevolentiæ plenissimis, ad componendam pacem provocarunt: legatos sæpe miserunt, ad concilia vocarunt, omnia tentarunt, omnia experti sunt, ne potius tanquam cum obstinatis hostibus, quam cum filiis errore aliquo lapsis agere viderentur. Quia futurum sperabant, ut Germania excitata aliquando tantorum beneficiorum recordatione, sese erigeret, durum istud & multiplex jugum hæreticorum excuteret, & illam pacem amaret, B quæ in ea versatur ecclesia, in qua una fides, & unus spiritus, non in qua tot fides, quot ministri, reperiantur.

Quæ cum ita sint, cum vos, clarissimi Germani, ecclesia Romana a deorum simulacris abstractos, ad unius, verique Dei cultum adduxerit, dæmonis mancipia Christiana libertate donaverit, omnia vobis consequendæ æternæ felicitatis præsidia contulerit, & ornamenta amplissimæ dignitatis: cum nullum beneficii genus prætermiserit, quod ad vos præter ceteras nationes exornandos pertineret: &, quod est illustrius, suæ in vos voluntatis & beneficentiæ, & vestri in illam parum grati animi argumentum: cum ab iis, quos majoribus sibi beneficiis C devinxerat, se crudelius vulnerari sentiret: non de vindicta, sed de remedio vulnerum vestrorum cogitavit; vobis iratis & armatis non se illa armis opposuit, sed lacrimis; & quorum manibus dilacerabatur, illorum misericordiam & auxilium implorabat.

Quid ergo? tam crudeli in illam vos animo nunc eritis, tam inhumano, tam immemori acceptorum beneficiorum, ut illius neque calamitatibus, nec lacrymis moveamini? In tam beneficam matrem non ingrati modo, sed impii reperiemini? Vestris genibus provolutam & obsecrantem, ut concilio Tridentino adesse velitis, ut ministros venire cogatis, ut sanandæ religionis & componendæ pacis rationes arbitrio tan- D tæ synodi permittatis, superbe contemneritis? illam ante vos prostratam, sua vulnera explicantem, beneficia, quæ vobis contulit, commemorantem, amplexantem vestra genua, & ab illo cursu, quo in ejus perniciem ruitis, retinere cupientem, insolenter & inhumane a vestris genibus repelletis?

Ira inflammati & ardentes homines, cum supplices ad se venientes suos intuentur, non solum illis parcere, sed misereri, sublevare, & beneficiis prosequi solent: vos matrem tam piam, tam bene de vobis meritam, supplicem & collacrymantem majore crudelitate vexabitis? nonne oportuit jam illius vos miseriis saturatos & expletos esse? frustrane vos illa aspectabit? vos E intuebitur? vestram fidem implorabit? jacentem, afflictam, supplicantem, non modo non sublevabitis, sed affligetis amplius & opprimetis?

O miseræ matris infelicia beneficia apud Germanos collocata! o curam illam, atque custodiam animorum vestrorum infaustam & luctuosam! quæ exitum tam miserabilem sortita est, ut qui ab illa immortalibus bonis fuerant exornati, crudeliores in illam hostes reperiantur; qui laboranti subvenire debuissent, illi potissimum excidium, atque vastitatem intentent; quos oportebat suarum calamitatum dolore frangi, ii nunc luctuosas illius exequias læti & alacres prosequantur. Itaque non tam illi suorum templorum excisio, non bonorum direptio, non sacrorum depopulatio, non tam filiorum cædes, quam hæc tanta indignitas misera & acerba est; non tam illa suas ruinas, quam interitum vestrorum animorum luget; non tam stragem suarum fortunarum, quam illam victoriam, quam de vobis reportat hostis, vestræ salutis & suæ dignitatis, lamentatur. Quod vos a se abstractos videat, quod suis beneficiis ingratos experiatur, hoc illius animum vehementer excruciat, hoc illam suspirare, gemere, lacrymas effundere, & exclamare facit cum sponso. Audite cœli, auribus percipe terra: filios educavi & evexi: ipsi autem spreverunt me. *Ysaj. 1.* Quos ab idolis dæmoniorum abstraxi, ad hæresum nunc idola revertuntur; quos in libertatem asserui, iterum miseræ servituti mancipantur; quos eripui ab æterna morte, vix nunc ipsi materno sanguine satiantur; quos ornavi, me crudeliter spoliant; quos imperii Romani fascibus illustres feci, i, si me omni dignitate orbare conantur; quos mihi putabam unicum esse perfugium, extremum moliuntur exitium. Cujus jam fidem implorabo, si filii carissimi fidem prodiderunt? ad quem confugiam, si ab illis ejicior? quo me recipiam, si ab illis expellor? quis miseræ opitulabitur, si illi oppugnant? Tu domine Jesu Christe, spes unica, solatiumque miseriarum mearum, qui me sanguine tuo abluisti & decorasti: qui te nunquam meis rebus, saluti, atque dignitati defuturum promisisti; qui tam sapiens es, ut noveris; tam potens, ut valeas; tam bonus & misericors, ut velis sponsæ afflictæ & laboranti subvenire: tu inquam, dulcissime Jesu, qui solus potes, ecclesiæ tuæ miserere.

Tam duri, atque ferrei eritis, viri Germani, ut hic acerbissimus dolor & querelæ justissimæ, calamitosæ matris non molliant animos vestros? videte per Deum immortalem, ne his ecclesiæ lacrymis, & gemitibus Deus aliquando commotus, excitatus & incensus ira, ad sumendum de vobis supplicium convertatur. Cavete ne istam puniendi tarditatem, collecta majore indignatione, supplicii gravitate compenset: & qui soleat in maximis hominum sceleribus diutius connivere, iræ thesauros diuturnitate temporis, scelerum magnitudine collectos, in vestram aliquando perniciem effundat. Ecclesiam catholicam magnis ad se clamoribus vos evocantem audite. Sacrum istud & œcumenicum concilium Tridentinum, quod vestros ministros tam amanter accersit, & publica fide illorum securitati prospexit, quod solum tantis malis mederi potest, unicum arbitrum & judicem agnoscite. Existimate hanc Dei & ecclesiæ extremam vocem jam esse, vos admonentem & adhortantem, ut resipiscatis: ut hos ministros tantorum malorum, & discordiarum auctores ad concilium venire cogatis, ut pax illa Christiani populi, iis discordiis sepulta, reviviscat, & ecclesiæ dignitas emergat ex iis fluctibus domesticarum seditionum; ne, si hoc tantum, tam frequens, tam necessarium concilium negligatis, dissidia & æternum bellum voluisse videamini. Si doctrinæ vulnera sanare cupitis, adsunt medici peritissimi: si abusus delere, novam ecclesiæ faciem inferre, & collapsum Christi templum reficere, adsunt architecti clarissimi, quorum opera templi ruina, & ecclesiæ vultus reficiantur. Ne patiamini

mini hanc occasionem divinitus oblatam, e manibus excidere; qua sublata, quid futurum putatis? nisi ut, cum nulla sit jam doctrinæ Christianæ pars, quæ non vulnus aliquod a vestris ministris acceperit, cum omnes reip. Christianæ partes convulsæ & labefactatæ sint, brevi universam Germaniam novis quotidie nascentibus erroribus dissipatam, bustum quoddam religionis, & legum divinarum, exemplum denique severitatis divinæ redditam conspiciatis? ut clarissima provincia, sicut ille dixit, quæ erat antea castæ & incorruptæ sacrarium veritatis, impium, ac turpium errorum lupanar fœdissimum efficiatur? Intestinis odiis ardere videtis jam eos, quos Christus mutua caritate voluit ardere; bellis domesticis conflagrare, quos placidissima pace Christus gaudere, & illam potissimum suos discipulos colere, & complecti voluit: quasi parum sit Turcarum armis ecclesiam affligi atque vastari. Omnia denique perturbata, excisa, & prope jam eversa videtis. Mysticum hoc Christi Opt. Max. corpus dissipatum, pulcherrimum istud ædificium ecclesiæ, quod Christi sanguine coagmentatum est, hiscere jam, atque dissolvi cruore nostro intuemini. Unica est illud restaurandi, atque reficiendi via, pax & concordia Christianorum. Noluit quondam Deus, nisi composita primum pace, sibi templum consecrari: Itaque post domitas multas gentes atque nationes, cum nullus audiretur jam armorum strepitus, neque quispiam contra populum Israeliticum arma caperet, sed omnes vicinæ provinciæ conquiescerent: Salomon templum illud amplissimum erexit, & domino consecravit; atque idem sæpe ab hostibus eversum, pacis beneficio refectum est. Videt nunc ecclesia Christi, spem unicam componendæ pacis in hoc sacro concilio Tridentino sitam & collocatam esse: ad eam vos amplectendam invitat: qua conciliata, quemadmodum templum illud Hierosolymitanum, inimicorum multoties incursionibus dirutum, ex dissipatis & collapsis lapidibus, rursus erectum & restitutum est: ita nunc templum istud, Christi, inquam, corpus, quod est ecclesia, luxatum & mutilum, ex languidis, emortuis & abscissis membris reficiatur iterum & renovetur: ut, instaurato hoc ædificio, omnes, consentientibus animis, unica eademque instructi doctrina, eadem spe erecti, iisdem caritatis vinculis & amoris flammis incensi & colligati, Christo capiti adhærentes & agglutinati, ejusque vicarium pontificem Romanum, totius ecclesiæ principem & pastorem, hujusque sancti templi pontificem Max. venerantes, dulcissima & optatissima pace perfruamur: quam vobis, viri Germani, in Christo Jesu domino nostro opto sempiternam.

APPENDIX
EA COMPLECTENS QUÆ IN EDITIONE LOVANIENSI NON EXTANT.

I.

PAULI PAPÆ III. BULLA.

Indicit supplicationes seu processiones pro celebratione concilii, adhortatur ad jejunia, plenariam indulgentiam largitur.

PAULUS EPISCOPUS servus servorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Isai. 58. CUM prophetæ vox nostris in auribus jugiter insonet, clama, ne cesses: idque præcipuum munus, ex onere nostris injuncto humeris, licet his impari, nobis incumbere agnoscamus: ipsa præsentium temporum calamitate, ac hæresum undique pullulantium pernicie, in intimis adeo pulsamur præcordiis, ut nobis ipsis, pro sancta universali ecclesia, ac dominici gregis nostræ curæ crediti, salute, nunquam satis operæ, laboris, ac solicitudinis, adhibere posse videamur. Tot igitur, ac tantis turbinibus aliquando sedandis, nullum æque salutiferum, ac præsentissimum remedium comperiri semper existimavimus, quam sanctissimi œcumenici concilii celebrationem indicere, ad sananda scilicet catholicæ ecclesiæ vulnera, ab impiis infidelibus reprobisque hæreticis eidem inflicta. Una igitur hac ratione, sacratissimam synodum a nobis Tridenti jamdudum indictam, hodierna luce aperiri mandavimus: eam fine optimo, Spiritu sancto adjuvante, conclusum iri, & optatam orbi Christiano salutem allaturam denique sperantes. Oecumenicum autem cum sit concilium, hoc decet a cunctis Christi fidelibus, humili & contrito corde, devotisque precibus celebrari: ut quos adesse coram opus fuerit, hi multorum orationibus adjuti, gratius in rebus catholicæ fidei, dictæque universalis ecclesiæ reformationis ibi peragendis, omnipotenti Deo exhibere valeant obsequium. Quamobrem omnes Christi fideles hujusmodi hortamur, ac in domino requirimus, ut posteaquam hæ nostræ literæ ad eorum manus pervenerint, & per locorum ordinarios publicatæ fuerint, diligenter peccatorum suorum perscrutatione & examine præviis, se ad eorum confessionem, in hebdomada earumdem literarum publicationem immediate sequenti, de more ecclesiæ subeundam præparent, & illa confiteantur: quartaque ac sexta feriis ipsius hebdomadæ, nec non die sabbati jejunent: dominica vero die proxime sequenti sacratissimam domini nostri Jesu Christi eucharistiam sumant: Deum ex intimis cordis, pro Christianorum omnium pace, & pro salutifero, & tranquillo, ac fructuoso ejusdem sacrosancti œcumenici concilii progressu & perfectione, orantes. Ac ut præfatos Christi fideles ad hoc etiam præmiis cœlestibus invitemus, omnibus, & singulis Christi fidelibus ipsis qui præmissa adimpleverint, & processionibus, ac supplicationibus, quarta & sexta feriis, ac sabbati die prædictis, eo ordine qui in alma urbe nostræ Romæ observatus extitit, publice habendis, interfuerint: aut qui adversa valetudine, seu alio impedimento legitimo detenti, ac abbatissæ, priorissæ, & mona-

& monasteriorum quorumcumque moniales, A etiam sub clausura existentes, & eisdem processionibus interesse nequeuntes: si eleemosynam, juxta eorum devotionem, & facultatem, alicui pauperi Christi pie fuerint elargiti; aut si inopes extiterint, dominicam orationem, cum salutatione angelica, quinquies recitaverint, & præmissorum loco, pias ad Deum preces devote effuderint: ejusdem omnipotentis Dei benignitate, ac misericordia, beatorumque ejus apostolorum Petri & Pauli auctoritate freti, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam, & remissionem, misericorditer in domino concedimus, & elargimur. Et ut hæc omnia ad plurium notitiam pervenire valeant, simulque Deus ipse misericors a quamplurimis exoretur: B omnibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis ecclesiarum prælatis, ut cum primum eædem præsentes literæ ad eorum manus pervenerint; eas, seu earum transsumptum, manu alicujus prælati, seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, subscriptum, ubique per eorum provincias, ecclesias, civitates, & diœceses, absque ullo quæstu, cum gratiis, concessionibus, & indulgentiis, ibidem contentis, gratis publicari faciant, in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus: constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, & aliis contrariis non obstantibus quibuscumque. Volumus autem, quod hujusmodi processiones, & supplicationes, unica tantum vice, in civitatibus, ter- C ris, castris, & locis, in ecclesiis in quibus præcipua animarum cura injuncta reperitur, duntaxat fiant & habeantur: præsentibus, postquam in urbe, ac provinciis, ecclesiis, civitatibus, & diœcesibus prædictis, publicatæ fuerint, ac quarta & sexta feriæ, ac dies sabbati hujusmodi præterierint, minime valituris.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dom. MDXLV. Idibus Decemb. pontificatus nostri anno duodecimo.

II.

PAULI PAPÆ III. EPISTOLA
ad episcopos & abbates aliquot Helvetiæ. D

Monet ne diutius differant proficisci ad concilium.

PAULUS PAPA III. SERVUS *servorum Dei venerabilibus fratribus, Sedunensi, & Curiensi, episcopis: ac dilectis filiis, sancti Galli, & sanctæ Mariæ de Valle, necnon sancti Urbani, & aliis Abbatibus, in Helvetiorum, & suorum confœderatorum dominio commorantibus salutem, & apostolicam benedictionem.*

QUUM omnes Christianitatis prælatos ad universale concilium Tridenti indictum, pro nostro illorumque officio studiose convocamus, & cogimus: tum vos præcipue ecclesiam Hel- E veticam referentes, cujus nationis populos tanquam peculiares sedis apostolicæ filios, & libertatis ecclesiasticæ defensores, speciali amoris nostri prærogativa complectimur. Idcirco a vobis tanto studiosius excipi, & ad effectum deduci debet, quantum ipsum concilium apertum, celebrarique cœptum, Gallicis & Hispanis ac Italis prælatis, & aliis in dies confluentibus, frequens jam est: ita ut vos suppudere possit, tam vicinos, tam longinquis in conveniendo fuisse pigriores. Quod autem vestra natio non parva sui parte infecta hæresibus, remedio ipsius concilii magis indiget, nulla in vobis mora quamprimum conveniendi esse debuisset. Quam nunc tarditatem, celeri debetis diligentia compensare. Itaque remittentes istuc dilectum filium Hieronymum Franchum, nuncium nostrum, has ei ad vos dandas, iterataque missione vos monendos ac hortandos duximus: apostolica auctoritate, tenore præsentium monemus & hortamur, ac in virtute sanctæ obedientiæ, & sub vinculo juramenti in vestris promotionibus præstiti, ceterisque sanctorum canonum districtionibus vos urgemus, ut quantocius, & omni mora postposita, ad dictum concilium proficisci, ibique ad pacem universalem, sanationemque, & unionem vestrorum populorum, inter cetera omnibus studiis intendere debeatis, impleturi vestrum officium, & nobis post Deum, rem gratam, & acceptam facturi: sicut idem Hieronymus nuncius hæc latius explicabit, cujus verbis plenam habebitis fidem. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris. Die XI. Aprilis MDXLVI. pont. nostri anno duodecimo.

III.

PAULI PAPÆ III. EPISTOLA
AD HELVETIOS.

Hortatur, ut religionem retineant, & promovendo concilio allaborent.

DILECTI filii, salutem & apostolicam benedictionem. Pro nostra & prædecessorum nostrorum erga devotiones vestras, totamque istam fortissimam nationem benevolentia, quæ facit, ut semper nos vestri memores, vestrorum commodorum atque bonorum summam rationem habeamus: non dubitamus, quin vobis quoque in animo & memoria infixum sit, quanta fuerit, ut qui semper nostris judiciis, nostrisque stipendiis vos honestaverimus; vestra autem virtus, & vestra fides nunquam prædecessoribus nostris, & nobis, ulla in temporum varietate defuerit. Atque hanc tantam, & tam arctam inter nos amicitiæ conjunctionem, quæ utrique parti & honori fuit semper, & commodo: fuerunt tamen vafri, & insidiosi homines, perturbatores legum morumque bonorum, iidemque sanctæ catholicæ & apostolicæ religionis corruptores, qui separare & divellere conati sunt. Quibus tantum favit perfidus humani generis hostis, ut ex ista fortissima & nobis carissima natione aliquos tamen a nobis potuerit avellere, magno cum dolore nostro, tanquam a sinu & complexu amantissimi patris dilectissimos filios. Quorum jacturam atque damnum etiam nunc lugere & lamentari non desistimus, desiderantes & Deo restitui, & nobis: quos nostræ curæ, diurnæque & nocturnæ cogitationes, omnibus precibus apud Deum, & assiduis lamentationibus requirunt. Illud tamen Deo ejusque divinæ bonitati & clementiæ referimus acceptum: quod pars de vobis in fide erga ipsum Deum, & erga sanctam matrem ecclesiam perstitit, nec se alienari a cultu veræ & Christianæ religionis passa est. In quo Deus misericordiæ dominus, & vobis qui integri remansistis, de spiritu suæ sapientiæ effudit: & si qui gentis vestræ decepti & inducti improborum sermonibus, in alienum sensum abjerunt, illis tamen exemplum ante oculos positum esse voluit constantioris & melioris partis, per quam aliquando possint facilius resipiscere, & reverti ad eam sanctam fidem, quam patres ipsorum omnesque avi & majores perpetuo cursu veterum sæculorum in ca-

ANNO CHRISTI 1546.

in catholicæ ecclesiæ gremio tenuerunt. Cujus A Dei voluntatis maximum est argumentum, quod pax & concordia inter vos ne dissidio quidem religionis, ex quo solent asperrimæ seditiones oriri, infringi aut violari potuit: quam pacem vestram & conjunctionem, nos optimum signum vestræ probitatis, & optatæ ac speratæ nobiscum consensionis habemus. At nobis quidem jam inde a nostri pontificatus initio omnia tentantibus ac molientibus, quo his dissidiorum atque hæresum domesticis malis occurreretur; quum & pro pace inter Christianos principes reconcilianda, sicut notum vobis est, plurimum laborassemus, & lenibus primo remediis scribendo, hortando, monendo, iniquos hæreticorum animos placare studuissemus, postquam cetera non satis processerunt, B ad summum & maximum omnium hujusmodi malorum remedium, œcumenicum & generale concilium indicendum devenimus. Et quoniam in Germania maxime hæc hæreticorum prava seges pullulabat, locum concilio habendo Tridentum elegimus, juris & nationis Germanicæ civitatem: ad quam illi commode venire, tutoque commorari in ea, & tueri, si vellent, partes suas possent.

Speravimus enim, id quod erat sperandum, in tanta concilii generalis auctoritate, cui semper reges Christiani, & populi plurimum detulerunt, in tanto conventu venerabilium episcoporum, qui ex omnibus nationibus illuc collecti de summa fide catholica auctore Spiritu sancto essent acturi, C neminem fore tanta impietate præditum, qui non se tantæ, divinæ magis quam humanæ, auctoritati submitteret: qui non rejectis falsis suggestionibus improborum, judicium universum catholicæ ecclesiæ suspiceret. Quam etiam nunc spem, dilectissimi filii, de vobis retinemus, pacemque illam inter vos, quam omni laude dignam paulo ante diximus, tanquam ansam divinitus nobis datam accipimus, ad conglutinandos iterum vestros cum Deo & nobiscum animos: quum & qui fideles ac constantes e vobis manserunt hoc certe animo obtemperandi sacro concilio sint futuri, & qui non sua culpa, sed quodam credulitatis errore (qui sæpe etiam bonis incidit) prolapsi sunt, auctoritatem œcumenici concilii, & ejus Spiritus sancti qui concilium regit, non contempturi esse videantur. Ad quod nos concilium, tanquam ad cœlestem senatum quemdam, cui Deus præest, eumque ipsemet & moderatur & gubernat, devotiones vestras, sicut etiam ante fecimus, & invitamus, & adhortamur. Quod vero nobis præter omnem spem & expectationem accidit, ut invenirentur inter Germanos non pauci, etiam de numero eorum qui se dicunt esse principes, qui œcumenici concilii gravissimam auctoritatem, potiusque divinam, ut diximus, quam humanam, ita superbe insolenterque despicerent, ut non modo ad id se accessuros negarent, sed contumeliis & maledictis petulantibus atque nefariis, omnem conciliorum sanctitatem improbissime insectarentur: seque nec concilii decretis staturos, nec illius auctoritati tantulum delaturos dicerent: id nobis, ut vere loquamur, maximo dolori fuit. Vidimus enim hanc perditorum contumaciam, summam nobis necessitatem afferre, ut de vi atque armis esset cogitandum: cum nec tantum animarum interitum, quæ hæresum venenis quotidie inficiebantur, nec conculcationem totius, non magis ecclesiastici, quam Christiani nominis atque honoris, possemus amplius perferre. Quod alterum nobis, pastorale officium, caritasque paterna, quam erga omnes fideles Dei filios atque nostros gerimus; alterum locus atque honor, & summi pontificatus dignitas non permittebat. Sed nobis sæpe cogitantibus quid agendum esset, Deumque precantibus, ut is divini sui consilii nobis lumen offerret, opportune accidit, ut carissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum imperator semper Augustus, cujus erga Deum omnipotentem & sanctam catholicam apostolicamque fidem singulare semper extitit studium, & præstantissima pietas, impiorum sceleribus eisdem fere quibus nos offensus: & quod, cum concilium Germanicæ nationi, ipsius præsertim postulatione & opera a nobis datum esset, qui id contemnebant, ipsius quoque & factum & auctoritatem videbantur contemnere, sicut quidam aperte petulanterque faciebant; armis sibi constitueret violatæ fidei catholicæ sanctitatem ac unitatem esse vindicandam. Cui nos occasioni tanquam nobis ab Deo sine ulla dubitatione oblatæ, studiose nos adjunximus, summique imperatoris optimam voluntatem omnibus nostris, & sanctæ Romanæ ecclesiæ opibus atque auxiliis juvare constituimus: Deo hanc nostram operam & actionem tribuentes, cujus numen honoremque defendimus. Nec volumus committere, ut si lente negligenterque nos geramus, is postea tot filiorum animas hæreticorum perfidia in interitum abductas, e nostra manu requirat. Quem animum nostrum, & totam consilii nostri rationem, voluimus vobis, dilecti filii, nostris literis facere notam. Primum, ut vobiscum, tanquam cum eis, quos carissimos habemus, curas & sollicitudines quæ nos premunt, communicaremus: deinde, ut vos etiam hortaremur, ac rogaremus, ut animis piisque votis & voluntatibus vestris nobiscum esse, hoc est, cum Deo, & cum Christiana religione velletis. Nam cum multa de vobis eximia & præstantia facta possint commemorari, nullum tamen futurum est præstantius, quam hoc, si cum Deo veterem conjunctionem, & amicitiam, quam majores vestri sancte coluerunt, aut servaveritis, aut reconciliaveritis: si sedi apostolicæ, quæ vos semper illustrare atque ornare conata est, pristinum vestrum D amorem & cultum reddideritis: si nobis, qui vos paterna dilectione prosequimur, in hac dicta causa juvanda & promovenda, vestra studia vestraque auxilia adjunxerit. Quæ omnia ut cum vestro summo commodo & utilitate fiant, & Deum omnipotentem, & vos ipsos, carissimi filii, omni studio rogamus atque cohortamur. Datum Romæ apud sanctum Marcum, sub annulo piscatoris. Die III. Julii MDXLVI. pontificatus nostri anno duodecimo.

IV.

CONCIO R. P. FRATRIS Bartholomæi Carranza de Miranda, Hispani, ordinis Prædicatorum, habita ad synodum Tridentinam, E *prima dominica quadragesimæ, anni MDXLVI.*

Domine si in tempore hoc restitues regnum Israeli? Act. cap. I.

VERBA hæc, reverendissimi patres, apostolicæque sedis vicarii, pastores observandissimi, doctissimique viri, scribit Lucas in actis apostolicis, quæ recensui, ut essent orationis, quam apud vos habiturus sum, mihi fundamentum. Cum mecum evolvo præsentem reipublicæ Christianæ statum, evolvo autem sæpissime, & insignem ejus immuta-

mutationem: in diversa trahor. Nam, ut verum A fatear, vix adduci possum, ut credam, cum res hominum intueor, facili alveo omnia processura. Rursum cum Dei potentiam cum pari benignitate conjunctam animadverto, omnia mihi polliceor, ni vererer ne nostri mores adeo distorti obstarent. Itaque cum me extricare non possum, ad Christum Jesum unicum veritatis oraculum soleo confugere, & ab eo sciscitari, quibus verbis & in præsentia vestra usus sum. Et quamvis vos omnes intellexisse animadverto, unde hæc verba deprompta sint: non tamen gravabor, dummodo per vos liceat, locum ipsum sacræ scripturæ indicare.

Ascensurus Christus ad superos, unde venerat, in unum locum coegit discipulos suos. Illi B igitur ubi convenissent, percontabantur illum dicentes: *Num in tempore hoc restituis regnum Israeli?* Rogabant certe de terreno hoc & temporali regno, nondum immutati ex alto: & communi Judæorum cœcitate laborantes, hujus mundi gloriam, atque aulæ splendorem, putabant esse regnum cœlorum, & Christum expectabant illius terrenæ Sion restauratorem futurum. Subegerant enim jam totam Palæstinam Romani, & juxta oracula prophetarum, pro illis in Judæa alienus ab Israele imperabat Herodes. Venerat jam redemptor orbis, absoluto opere, quod demandarat illi pater, redibat. Sed cum nondum Israelitico regno restituto abiret, hoc ipsum rogabant apostoli, quod & alii duo di- C scipuli venientes Emauntem dixerant: Nos sperabamus quod esset redempturus Israel.

Ingens aperitur campus loquendi, in quo modus mihi potius quærendus est, ne & ipse re tam multiplici obruat, & vos injusta oratione fatigemini, quam verendum ne argumento destituar. Temperabo igitur mihi, ac vestri, quam par est, habebo rationem, & illud tantum ob oculos ponam, quam gravem jacturam ecclesia fecerit, non solum terrarum & nationum, quæ Christiano nomine censebantur, verum etiam priscorum morum, quibus perditis necesse fuit ad hoc devenire calamitatis. Et erit, ut intelligo, bipartita hodierna oratio: una parte de imperio agi temporali, altera vero de spirituali. Utemur enim hoc lo- D quendi modo, & utrumque imperium vocabo, dum universam Christianitatem, quam late olim patebat, bonis viventem moribus significare volo. Quo facto intelligetis procul dubio, me non sine magna causa subinde fluctuare, dum dubito, quo pacto possit ecclesia in integrum restitui, ac non temere Christum interrogare, an hoc tempore restituat regnum Israeli. Solus enim verum respondere potest, & facere. Quod si qualibet in re nihil agere possumus sine ope divina, optimo quodam jure hodie summus ille artifex, mentium nostrarum illustrator, invocabitur, qui & extincta corda nostra accendat, & accensa suo igne inflammet. Veni creator Spiritus, mentes tuorum visita, &c. Et sicut ex ordine Seraphico mandasti E unum qui correpto calculo ex altari emundavit labia Esajæ, lega ad me alterum, qui carbone igne tuo accenso, adurat præcordia mea, depuret labia mea, & auferatur iniquitas mea, ne cum venero ante tribunal Christi, dicam: *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum*. Spiritus alme non peto Ciceronis verba, sed ea quæ postulabat Paulus, cum scribebat Ephesiis, *ut detur mihi sermo in apertione oris mei*, ut cum fiducia audeam loqui, quæ ad Dei gloriam, & ædificationem ecclesiæ oportet me loqui. Et profecto si

Distributio orationis.

Invocatio Spiritus sancti.

Psal. 5.

Ephes. 6.

quando alias commodum fuit a Christo optimo maximo hoc quærere: hac die commodissime debet, ut in ipso, quod ajunt, temporis articulo. Refertur enim hodie patres, in evangelica lectione, & velut oculis subjicitur celeberrima illa monomachia, non alicujus ducis humani, sed Jesu Christi Dei nostri, nec cum vulgari hoste, sed cum exercitatissimo, & juratissimo in perniciem humani generis. Nunc etiam pro ecclesia luctatur hoc concilio duce.

Evangelium.

Non ab re igitur quæremus, an hostes sit superaturus, & in regnum restituturus Israelem. *Ductus est*, inquit Matthæus, *Jesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo*. Conveniebat autem Christum tentari, ut disceremus nos in tentationibus vincere, & ut haberemus pontificem per omnia tentatum, qui posset compati infirmitatibus nostris. Hoc evangelium totius ecclesiæ corpori accommodatum est, quoniam Christus quidem tentatus est, sed vicit. Ecclesia autem adhuc tentatur, quia victore Christo, & de morte, & satana acto jam triumpho, mox serpens ille antiquus aggressus est cum ecclesia facere, quod molitus est cum imperatore nostro.

Matth. 4.

Ideo semper vel impiorum, aut tyrannorum aperta pugna, vel hæreticorum occulta persecutione, ac tandem regno mundi tentata est, & nunc etiam tentatur. Quid autem olim egerit cum Christo, tam notum & explicatum est ex historia evangelica, ut supervacaneum videatur in præsentia vestra quicquam de eo dicere. Veniam ad ea quæ assumpto Christo ad patrem, satanæ opera passa est tam in temporali quam spirituali regno, respublica Christiana, de quibus me primum dicturum sum pollicitus: si hoc tantum admonuero, per Israelem in divinis scripturis non infrequenter populum fidelem designari. Is autem populus partim temporaliter militat, & regnat in terris, & partim cum suo rege Christo triumphat in cœlis. Potissimum autem gaudet principatu quodam spirituali, & divino sibi peculiari, nam terrenum & temporalem principatum habet non tantum Israel, hoc est, fidelis Deo populus, sed etiam Esau, & ceteri ejus ordinis infideles populi: frui autem cœlesti & spirituali regno, soli Israeli concessum est.

Profecto salvatore, & imperatore nostro ad superos, Israel, hoc est, populus fidelis, qui tunc ante missum Spiritum sanctum manebat in terris, angustis admodum terminis claudebatur: quippe qui totus in Hierosolymitano illo cœnaculo continebatur, teste Luca, qui ait: *Erant omnes unanimiter perseverantes in oratione, cum Maria matre Jesu. Erat autem turba hominum simul fere centum viginti*. Post decem autem dies hausto Spiritu sancto, mox dilatatus est populus Israel, & extendit tentoria sua per orbem universum, dispersi discipuli: præcipue autem apostolorum eximii Petrus & Paulus, quorum alteri credita est Judæa, alteri vero gentium provincia demandata, velut strenui quidam duces, per omnes terras mariaque volitantes, fere omnes gentes redegerunt sub jugum Christi, ut Paulus de se refert, scribens Romanis. *Ita ut a Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim evangelium Christi*. Tandem ejus opera, & aliorum apostolorum in omnem terram exivit vox evangelii, & ab oriente usque ad occidentem propagata est ecclesia, ita ut brevi temporis curriculo jam in toto orbe regnaret Israel. O beata sæcula, quæ viderunt in Israele suam gloriam! sed non diu passus est satan, ut tanta felicitate frueremur. Ab eo die quo victus est a Christo, contendit esse victor nobiscum, continuo suscitavit hæreti-

Prima pars orationis de regno temporali ecclesiæ.

Act. 1.

Rom. 15.

Anno Christi 1546.

hæreticos & incircumcisas gentes, quæ perpetua pugna exercent ecclesiam. At nunc patres, quis poterit sine magno animi dolore commemorare in quas redacti simus angustias? amisimus totam Ægyptum, amisimus Ciliciam, Syriam, utramque Asiam, ad quas regiones vas electum divinus Paulus portarat nomen Christianum. Satanæ opera jacet desolata Africa, ubi olim splendebant illa Christianæ religionis fulgentissima sydera, Tertullianus, Cyprianus, Augustinus, & ejus ordinis alii; & bona Europæ pars abjecta, ac deserta jacet sine rege, sine lege, sine moribus, sine ullo Christianæ religionis consortio, ubi tot civitates, tot populi, tot imperatores, tot reges, & principes cultu veræ fidei, & morum splendore præstantissimi, ubi tot celeberrima Christi, & sanctorum ejus templa, in crudelissimam jam Turcarum & Barbarorum ditionem devenerunt: ita ut per tot annos nihil audiamus aliud, quam Israelis & regni Christiani diminutionem, & excidia. In omnium memoria est Constantinopolis expugnatio, in qua imperator Orientis obtruncatus est, & quod reliquum nobis erat orientalis roboris, ac splendoris, amisimus. Ubi sunt, patres, patriarchales illæ sedes, & ecclesiæ catholicæ arces munitissimæ? Antiochena, in qua primum Petrus, & post alios, nunquam pro dignitate laudatus divinus Ignatius, qui tot & tantos pro Christiana fide tulit labores? Alexandrina, in qua primum Marcus, post alios acerrimus ille nostræ religionis propugnator Cyrillus tandiu sedit? Hierosolymitana, in qua Jacobus frater domini? Constantinopolitana, in qua tot sanctissimi ac eruditissimi viri Christiane regnarunt? ubi sunt ecclesiæ illæ Corinthiorum, Ephesiorum, Colossensium, Galatarum, ad quas tam sedulo scribebat Paulus? ubi sunt illa duo splendidissima imperia, in quibus tam feliciter regnabat Israel? Infelix Græcia, quæ olim humanarum rerum arbitra, atque omnium doctrinarum inventrix, tam misere corruisti! Usque adeo abhinc ducentis annis pertinaciter castam, & sanctam Hilarii, Athanasii, Chrysostomi, Cyrilli, Epiphanii, Basilii, utriusque Gregorii, & aliorum sanctorum patrum doctrinam deseruit: ut ea deserta collapsa sit religio, qua collabente, ita tota cum imperio suo miserrime interiit. Hæc omnia loca amitti, ac devastari, & tamdiu in potestate infidelium esse passi sunt principes Christiani, dum quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi, dum quisque simultatibus privatis indulget.

Carptim hæc attigi, patres, ut eorum memoriam refricarem, quæ viventibus majoribus nostris accidere: quæ vero nostra ætate gesta sunt, neminem esse arbitror adeo supinum, qui non omnia habeat in numerato. Vidimus amissam nostra tempestate celebrem illam insulam Rhodum, Italiæ & Hispaniæ partes aliquot depopulatas. Vidimus occupatam Hungariam, & occisum pium regem Ludovicum, nobis videntibus. Mahumetus hic Turcarum princeps, & nostræ religionis hostis, Austriæ bonam partem invasit & diripuit: & continuæ Christianorum cædes & lacrymæ clamant in cœlum, & sanguis fratrum nostrorum effusus ad dominum de terra vociferatur: vindica domine, vindica domine sanguinem nostrum qui effusus est. Quis Christianus hæc audiens non perhorrescat? O saxea Christianorum pectora, si cum hæc intelligunt, non commoventur! Domine num in tempore hoc restituis Israeli tot populos & tot regna? Sed cum de terreno ac temporali regno tecum agam, vereor ne mihi dixeris, regnum meum non est de hoc mundo. Audio; sed video nescio quo nexu hæc duo invicem colligari, & tam amice conjurare, ut vix contingat, alterum ab altero separari. Sed jam ad alteram nostræ orationis partem transeamus.

Secunda pars orationis de regno spirituali ecclesiæ collapso.

Ad cognoscendam, patres, Israelitici regni destructionem spiritualem, necesse est ejusdem constructionem intelligere, in qua Joannem apostolum in suis revelationibus audiamus, qui ait: *Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Hierusalem novam, descendentem de cœlo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitavit cum eis.* Magnum & admirabile est, quod hic Joannes vidit, proinde dum illud vult omnibus esse persuasum, ob majorem rei fidem seipsum nominat dicens: *& ego Joannes, &c.* Jam ergo quid viderit, & quid sibi velint ab eo visa, diligenter inquiramus. *Vidi*, inquit, *sanctam civitatem Hierusalem, &c.* Quæcumque hic auditis ad impollutam Christi sponsam, & ecclesiam Israelis pertinent. Primo autem dicitur sancta, id est, non profana, non jam carnalis, sed spiritualis, a mundi spiritu sejuncta, & consecrata Deo: id enim designat, sancta. Secundo dicitur civitas Dei, in qua Deus ipse regnat & agnus; civitas, inquam, spiritualis, divinis gubernata legibus, non humanis. Eas enim non agnoscit mundus, quas illi rex ejus Christus præscripsit, cum veluti pro tribunali sederet in monte dicens: *Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & volenti mutuare a te, ne avertaris. Audistis quia dictum est, diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, &c.* Has leges ignorat mundus & damnat, tantum abest ut statuat, vel probet: has tamen venerantur & observant qui volunt esse incolæ hujus regni, sunt autem omnes fideles Dei & electi, quemadmodum Paulus scribit Ephesiis: *Vos estis cives sanctorum & domestici Dei.* Tertio appellatur civitas hæc Hierusalem, nihil simile habens cum illa terrena, præterquam quod ejus nomen ipsi competit, & quod illa corporea in nonnullis typum gessit hujus spiritualis, utpote in eo quod perpetuos hostes habuit, gentium populos, & templum Dei in ea fuit: sic nimirum & in ecclesiam Dei, regnum Israelis, insurgunt incircumcisæ gentes, & verum templum Dei est in ea, in qua sola est fides, & verus Dei cultus, & ratio etiam nominis huic regno maxime congruit. Vox Hebræa, visionem pacis, sive concordiæ significat; & ubi magis vera pax & concordia, quam inter vos ecclesiæ filios, & hujus regni cives? Jam superest ut quartum declaremus, nempe quid est quod hæc civitas dicitur nova? Primum observate, omnia quæ ad Christum pertinent, nova in scripturis appellari, uti Esajas de eo prædixit: *Vocabitur tibi nomen novum, &c.* & Hieremias: *Feriam domui Israel fœdus novum, &c.* & Joannes ex domino refert: *Mandatum novum do vobis*: & ita de aliis. Nova, inquam, dicuntur omnia, propterea quod hæc humana cum his quæ domini nostri Jesu Christi sunt collata, velut vetera, consumpta, debilia, & infirma sunt. Deinde illa nova sunt, quia a carnis & sanguinis communione sunt aliena. Item dicitur civitas nova, quod juxta aliarum morem haudquaquam sit. Illæ nimirum sunt lapideæ,

Apoc. cap. 21.

Matth. 5.

Ephes. 2.

Isa. 62.
Hierem. 31.

Joan. 13.

ANNO CHRISTI 1546.

deæ, uno loco circumscriptæ, uno tempore con- A
clusæ, plenæ etiam inter cives dissidiis, criminibus, rapacitate, mendaciis, adulteriis, carnales per omnia. Ista vero nihil tale habet, quandoquidem est spiritualis & una, nullo tempore conclusa, nullo certo loco, nulla ratione aut gente, nullo denique populo determinata, sed una palmites suos in orbem universum per tempora quælibet præterita, præsentia, & futura extendit: & quæ a formatione Adæ primi hominis ad finem usque sæculi eadem fuit, & est, & erit semper, sub uno capite conditore generis humani, & redemptore filio Dei. Illæ dissidiis plenæ: ista spiritus unione plena, caritate, pace, ac reliquis cœlestibus & spiritualibus charismatibus. In aliis regnis nulla gloria, nisi juxta carnem & sangui- B
nem; in regno Israelis gloria quidem & immensa, sed non vana, nec caduca, sed vera, solida & firma. In aliis regnis gloriantur cives, sed de multitudine divitiarum, de vana sanguinis nobilitate: cives autem hujus regni nihil tale. Ex quorum persona dixit magniloquus Paulus: nos *gloriamur in*
Rom. 5. *spe gloriæ filiorum Dei, non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur*, &c. Illi nobilitate carnis. Ad istos cives ecclesiæ, dicit Paulus: *Videte, fra-*
1. Cor. 1. *tres, vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus &c. Ignobilia & contemptibilia elegit Deus, ut non glorietur omnis caro in conspectu Dei.* Illi in sapientia & scientia: at isti, C
hoc est, fideles, nihil minus. Ad quos scribit
Ibid. Paulus: Fratres, *scriptum est, perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? sunt quidem in hoc regno sapientes, nobiles, & potentes, sed multo aliter: nimirum non juxta carnem, sed juxta legem domini; nobiles non juxta sensus vanitatem, sed secundum judicium Dei. Illi gloriantur in perituris, temporalibus, & caducis divitiis, isti autem gloriantur magis & gaudent de paupertate. Ad quos scribit Jacobus,
Jac. 5. dicens: *Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?* Sunt quidem & hic divites, sed alio modo, D
nempe verioribus & solidioribus divitiis. Quos nos pecuniosos & locupletes appellamus, illi divites quidem vocant, sed hujus sæculi, ut hac nota intelligas spurias has esse divitias, illas proprias & germanas. Olim disceptatum est inter principes & sapientes hujus sæculi, ubinam sita esset humana felicitas. Quidam dixerunt sitam in divitiis, alii in voluptatibus putaverunt esse, alii in potestate, alii in honoribus aut humana gloria arbitrati sunt esse ponendam, denique totus mundus consentienter clamabat beatos esse divites, felices potentes, & qui vitam præsentem transigunt in voluptatibus & deliciis. At Christus rex noster qui novum formabat regnum, ut faceret omnia nova, veluti damnans has voces, contra e sug- E
Matth. 5. gestu clamavit. *Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, beati qui lugent: beati eritis*
Luc. 6. *cum vos oderint homines*, &c. & deplorandos esse judicavit eos, quos mundus beatificat. *Væ vobis divitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Væ vobis qui ridetis, quia lugebitis.* Et Jacobus
Jac. 5. ejus discipulus ad eosdem: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis.* Merito igitur civitas hæc nova, & regnum novum, in quo sunt omnia nova, & cujus rex cla-
Apoc. 21. mat: *Ecce venio, ecce facio omnia nova.* Postre-

mo dicitur *descendens de cœlo*. Omnia in hoc regno sunt cœlestia, omnia spiritualia & divina; omnia desursum ad eam veniunt: unde bene & desursum atque etiam sursum esse dicitur hæc civitas. Apostolus Galatis scribens: *Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra.* Et quotquot ad eam pertinent sunt Galat. 4.
de superis, alii vero ex infernis. Illi cœlestes, isti vero terrestres. Descendit ergo olim de cœlo, sed qua ratione? qua gloria? quo decore?

A Deo parata: Maximus est qui paravit, & adornavit eam: quantum ergo fuisse putatis illius apparatum? nimirum non fuit vulgaris, inanis, aut juxta hominis sensum. Minor est omnis sermo, quam ut de his pro dignitate quisquam loqui valet.

Sicut sponsam ornatam viro suo. De quo apparatu Psal. 49.
in mysterio dixit Psaltes: *Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* Figuratur quoque ille idem apparatus mirifica illa templi Dei, & tabernaculi, quod sub lege fuit, exornatione. Sed qua ratione a Deo parata est? *velut sponsa*, quæ sponso suo traditur, ut in nuptiis fieri solet. Quod Christus sit sponsus, & ecclesia sponsa, manifeste tradit Baptista. *Qui habet sponsam,* Joan. 3.
sponsus est. Hoc quoque Salomonis cantica testantur, quæ non dissimili apparatu ipsum sponsum proponunt nobis ornatum: *Filiæ Hierusalem venite* Cant. 3.
& videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua. Et ne quis ambigat an ad ecclesiam Christi hæc pertineant, subjungit Joannes: *Et* Apoc. 21.
audivi vocem magnam a throno de ea dicentem: ecce tabernaculum Dei cum hominibus: sive tabernaculum dicas, sive ecclesiam eam appelles, nihil interest. O felix & beata Hierusalem! beati qui viderunt hanc novitatem tuam! Sed soli illi viderunt, & videbunt, qui fuerint spiritu Christi renovati. O quam felix qui videbit tecum! Repleberis gloria sponsi tui, & illius impollutis, sanctis, divinisque amplexibus frui incipies. O quam beatus qui vocabitur ad nuptias tuas! quando scilicet traderis viro tuo: sed cui viro? nempe agno, regi summo, Deique filio, ipsi gloria in sæcula. Amen. Tertia pars orationis.

Forsan tacitus considerabit aliquis, quorsum hæc dicam. Audistis, patres, quale Christus statuerit regnum suum: tale cum venerit requiret a vobis. Audistis quibus civibus, quibus legibus, quo apparatu constitutum fuerit regnum Israelis. Peregre autem abeunte rege suo juxta parabolam evangelicam, vos, patres, reliquit vicarios suos, vos episcopos domus suæ, vos speculatores, vos vigiles, vos doctores, vos custodes hujus civitatis, vos duces hujus militiæ, vos gubernatores hujus regni, vos pastores hujus gregis, vos patronos hujus familiæ, vos sponsos hujus ecclesiæ. Vestri muneris erat vigilasse super custodia hujus civitatis, vestrum erat juxta præscriptas a Christo leges regnum hoc gubernasse, vestrum erat facere ut juxta illas irreprehensibiliter viveret fidelis populus, ad vos pertinebat servasse sponsam hanc Christi sanctam, impollutam, eisdem ornamentis ornatam, quibus Christus illam reliquit. Fingite nunc, patres, redire Christum (redibit autem cito) & requirere sponsam suam qualem vobis reliquit: quam obsecro illi restituetis? num hanc ad hunc angulum orbis contractam? num hanc profana pompa & apparatu sæculari superbientem? num hanc quæ palatiorum magnificentia etiam cum principibus decertat? num omnium deliciarum temporalium copia affluentem? hæccine est civitas illa sancta a mundi spiritu sejuncta? hæccine est civitas illa Dei, divinis gubernata legibus? ipsissima. Heu! quan-

 tum

tum ab illa mutata! Hæccine est civitas illa nova? nunc universa in ea cum ethnicis & barbaricis civitatibus video communia, & antiqua: antiqua in ea regnat avaritia, vetus dominatur ambitio, ad delicias & divitias aspirant, & suspirant in ea cives universi. Heu, heu, patres, quis hæc cogitare audeat? hæccine est civitas illa perfecti decoris, & gaudium universi orbis? hæccine est illa tota pulchra & decora? nunquid est quo minus possimus illam dicere totam deformem? de qua Esajas dicit: *Omne caput languidum, & omne cor mœrens: a planta pedis usque ad verticem non est in ea sanitas*. Hæccine est illa Noemi, id est, formosa? audite quid dicat: *Ne vocetis me Noemi, id est, pulchram, sed vocate me mara, hoc est, amaram, quia amaritudine valde replevistis me, egressa sum plena, & vacuam reducitis me. Cur ergo vocatis me Noemi, quam dominus humiliavit & afflixit omnipotens?* Ubi sunt ornamenta tua, quibus parabaris sponso tuo tradenda? ubi sunt monilia tua, quibus ornabaris sponsa Christi? ubi fides illa, quæ etiam mortuos suscitabat? ubi charitas? ubi contemptus ille vitæ, & rerum præsentium? ubi ardor ille mortis, & rerum cœlestium? ubi sitis illa videndi regnum Dei? ubi amor ille paupertatis? nunc *omnes* (ut olim dixit Hieremias) *student avaritiæ, a minimo usque ad maximum, a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt dolum*. Ubi olim regnabant castitas, & innocentia, nunc regnant ambitio, luxuria, dominandi cupiditas, & vanitas. Heu, heu patres, quis eam siccis oculis contemplabitur? quis hæc consideret sine lacrymis? o cives Hierusalem, o cives hujus regiæ & sanctæ civitatis, quis hæc intelligens non commoveatur? Quis, si Christianus est, hæc audiens non perhorrescat? Quis non miserebitur matris suæ? & ego cum Hieremia precabor. *O utinam caput meum aqua, & oculus meus fons lacrymæ, & plorabo interfectos filiæ populi mei*.

Isaj. 1. *Ruth. 1.* *Hier. 6.* *Hier. 9.*

Tædet pigetque, patres, fidem, pietatem, religionem nostris temporibus ita tepuisse, & pene dixerim contabuisse, ut vix earum ulla vestigia sint reliqua; & fervorem in majorum nostrorum animis insitum tantopere deferbuisse, ut cum Hieremia dicere cogamur; *Egressus est a filia Sion omnis decor ejus. Principes ejus facti sunt ut arietes non invenientes pascua, abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus*. Mores vero & instituta majorum nostrorum pro lege tenenda nunc spreta jacent, prævaricatores divinarum legum, ecclesiasticarum traditionum contemptores, impune cervicibus elatis incedunt, fides in bona orbis nostri parte extincta est, in reliqua admodum exigua parte adeo languet, ut vix vera indicia appareant. Caritas enim ubique friguit, abusus in dies magis crescunt; immo & abusus abusum invocat, & animus abusibus & sceleribus astrictus, non facile ab eis divelli potest.

Thren. 1.

Hujus tantæ immutationis, hujus tam immensi lapsus a vobis, patres, exigetur ratio, cum sistemini ante majestatem judicis. Considerate, obsecro, divinam illam sponsam filii Dei ad genua vestra provolutam, non ornamentorum suorum splendore fulgentem, sed lugubri indutam veste, totam squalore confectam, lacrymisque perfusam, ad vos, patres, clamare, obnixeque postulare, ut quæ nostro vitio, & neglectu vestro deformata est, jam tandem reformetur. Totus orbis Christianus expectat, patres, quid agatis. Et fortasse ejus generis sunt ecclesiæ morbi, quorum curatio longiorem moram non ferat, & tam lenta remedia admovere sit periculosum. Gravissima consideratione pensate, patres, quid agatis, crastina morituri, crastina pariturі ante majestatem Dei, & sistendi ante tribunal illud tremendum salvatoris nostri Christi, in quo severissima horum omnium a vobis exigetur ratio. De manu vestra requiram hæc dicit dominus per Ezechielem. Qui habet aures audiendi, audiat. Ponite in cordibus vestris verba hæc: dicam iterum: sanguinem omnium pereuntium de manu vestra requiram: requiram, inquam, dicit dominus. O tremenda verba hæc! fulmina sunt, non verba, & tamen ab ore domini. Aperuit dominus os asinæ ut moneret Balaam prophetam: potuit dominus aperire os hujus peccatoris ut commoneret vos. Mementote eorum quæ dixerim vobis: testis ero eorum quæ hodie significavi vobis, cum pariter venerimus ante dominum, quando inutilis erit omnis conatus, & sera pœnitentia.

Sed quid ago? quid frustra consumor cum hominibus laborans? contra id quod in principio proposueram? Ad te, salvator, mea se convertat oratio. Domine, num in tempore hoc restituis regnum Israeli? num in hoc tempore sub sanctissimo Paulo III. instauras ecclesiam tuam? num per præsentem senatum reparabis regnum tuum? Audio quid dicas. Non est tuum nosse tempora, vel articulos temporum, quos pater in suo ipsius constituit arbitrio. Ingenue fateor, non est hujus vermiculi, non est hujus peccatoris, secretum regis intelligere. Verum illud non poteris prohibere, quin si non interrogando, saltem rogando interpellem clementiam tuam. Domine, instaura, quæso, in diebus nostris regnum Israelis. Domine, qui voluisti appellari omnium rerum innovator, innova quæsumus ecclesiam tuam. Restitue spiritum illum antiquum, quem donasti patribus nostris. Domine, suscita nobis salvatorem aliquem. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Domine, quando Israel premebatur in Ægypto, post quadringentos annos, clamavit ad te, & suscitasti Mosen qui pascebat gregem soceri sui, & per eum liberasti de durissima servitute populum fidelem. Collecto ad patres suos Mose, suscitasti Josue filium Nun, qui pugnaret pro Israele: & nunc domine ad te clamat fidelis populus, emitte Phinea aliquem, qui zelo se opponat pro domo domini, & cesset hoc flagellum. Domine octo annis laboravit Israel serviens regi Mesopotamiæ, & clamavit ad te, & suscitasti eis salvatorem Othoniel fratrem Caleb minorem, quem replevisti spiritu tuo, & liberavit Israelem. Domine dum Sisara Chananæus per viginti annos vehementer vexaret Israelem, suscitasti, domine, Debora & Barach, qui restituerunt Israeli suum regnum, & quievit in pace per multos annos. Et nunc, domine, a ducentis annis & supra premitur ecclesia tua, quamvis non opprimitur: mitte quæso salvatorem aliquem, cesset jam contemptus iste legum tuarum. Nunquid non sunt adhuc completæ iniquitates nostræ? Domine, cum humiliatus esset Israel in conspectu Madian, & opprimeretur ab eo septem annis, clamavit ad te, & exaudisti eum, qui per Gedeonem liberasti eum de manu Madian & Amalech. Rursus cum vexaretur ab Ammon rege, suscitasti illi Jephte, per quem liberasti Israelem ab Ammonitis. Rursus per Samsonem liberasti eum a Palæstinis, & per David regem liberasti ab oppressione Goliath, & per angelum ab exercitu

Psal. 98.

Oratio Danielis in Babylone quando captivus tenebatur Israel.

ANNO CHRISTI 1546. exercitu Assyriorum, fugato Sennacherib rege, A cum in summo discrimine obsideretur civitas Hierusalem. Et nunc te invocamus, tuum imploramus numen, tuam oramus clementiam, Christe servator, qui vicisti satanam in deserto, fer opem ecclesiæ tuæ: oppugnatur domus tua, non expugnetur. Respice senatum hunc tuo nomine congregatum, respice hos patres, respice principes nostros: ne spectes ad me, meique similes, per quos funduntur preces. Non sum ego qui precor; per me infinita piorum multitudo, per me precatur ecclesia tua. Obsecro te, domine Deus, & magne, & terribilis, peccavimus in cœlum, & coram te iniquitatem fecimus, impie egimus, recessimus & declinavimus a mandatis tuis, ac judiciis: tibi domine justitia, nobis autem confusio faciei. B Inclina, Deus meus, aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, vide desolationem nostram, & civitatem hanc, super quam invocatum est nomen tuum. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine, attende & fac: ne moreris propter temetipsum, Deus meus. Dixi.

V.

ORATIO ALPHONSI SALMERONIS theologi de societate Jesu in concilio Tridentino habita, die festivitatis divi Joannis evangelistæ, ann. M. D. XLVI. C

ANNO CHRISTI 1546. TAM præclarum & augustum est Christiani evangelistæ munus, reverendissimi ac illustrissimi domini, patresque amplissimi, ut in eo qui illud integrum absolutumque præstare velit, in hoc præsertim conventu vestro, & maximo, & sapientissimo, præter vitæ sanctimoniam, ætatis ac morum gravitatem, dicendi exercitationem, ante omnia non mediocre cœlestis spiritus donum merito desideretur, a quo uno, & quæ dicenda sunt cordi dicentis cœlitus suggerantur, & lingua qua illa aptis ac vivis verbis, in audientium persuasionem proponantur, D cum actionis pronunciationisque venustate donetur. Cum autem iis omnibus præsidiis, quæ evangelicum præconem constituunt, meipsum diligenter explorans, pene destitutum cernerem: deterritus profecto muneris amplitudine & difficultate, in ipso orationis nostræ limine deficerem, nisi alio mentem revolvens cogitarem, & eorum apud quos mihi dicendum est, spectatam humanitatem, singularemque benevolentiam; & Deum ipsum optimum maximum, in cujus unius gloriam huc dicturus accessi; demum beatum ipsum ac dilectum discipulum Joannem, de quo hodie verba facere, & a gloriosa faustaque diei hujus solennitate, & ab enarrati evangelii historia commonemur. E Quid enim Joannes erat, antequam a Christo vocaretur, nisi fortunæ conditione ignobilis, genere contemptibilis, arte piscator, mente rudis, moribus peccator, literis idiota, ætate puer, lingua Galilæus? verum posteaquam in Christi consortium adsciscitur, ad sinum familiariter admittitur, & super domini pectus recumbens, purissimum illum ac cœlestem spiritum hausit, repente in verum tonitrui filium dextera excelsi mutatus, perfectissimus atque omnibus numeris absolutus evangelista evasit.

De hujus igitur tam sublimis hominis laudibus (si tamen hominem, & non angelum appellare fas sit) non certe prout ipsius dignitas & magnitudo postulat, sed prout nostri ingenii fert exiguitas, mihi hodierna die dicendum est. ANNO CHRISTI 1546. Quod ut cum fructu aliquo præstare valeam, divinus Spiritus mihi prius implorandus est, sedulisque precibus ac votis efflagitandum: quem ut mihi donari contingat, de veteri & probato ecclesiæ more, ad singularem illam virginem mihi confugiendum esse duxi, quæ vera & germana illius esse mater promeruit, a quo velut a capite omnis spiritus in ecclesiæ membra diffunditur, quæ & hunc de quo locuturi sumus Joannem, in peculiarem filium, ad Christi moribundi vocem singulari privilegio adoptavit: quæ denique cum omnium Christianorum sit pientissima mater, nullique unquam pio se corde roganti desideratum patrocinium denegaverit, hunc ipsum Spiritum, quo tantopere in præsentiarum egemus, supplici corde a nobis invocata, & angelico eloquio reverenter salutata, facili negotio impetrabit. Ave.

Et si Deum maximum, immensum, infinitum, & per se beatum, nulla capere valeat humana mens aut cogitatio (unde, neque congruis honoribus, ut conditorem venerari, nec debito amore ut parentem diligere, nec condignis laudibus ut benefactorem celebrare potest) non propterea tamen nobis cessandum est, vel a prædicanda illius majestate quæ cunctis rebus supereminet; vel a commendanda illius singulari beneficentia, quam cum erga omnes creaturas commendabilem ostenderit, in sanctis tamen suis cum admirabili æternæ suæ potentiæ, inscrutabilisque sapientiæ ostensione, non cæcis specialiter declaravit. Hinc est, quod frequenter & a scripturarum apertissimis sententiis, & ab ecclesiæ sanctæ probata consuetudine, & a sanctorum patrum exemplis, ad sanctos Dei honorandos atque laudandos invitamur: quod nimirum laudare sanctos, nihil sit aliud, quam Deum, qui illos gratuita sua bonitate ac munificentia sanctos effecit, vel singularia & eximia dona, quæ ab eo *a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum* acceperunt, laudibus celebrare. *Jacobi* 1. Cum ergo Joannes evangelista, quamplurima, eaque rara atque ingentia beneficia, ab eo qui illum singulariter diligebat, acceperit: nostrum esse duxi, ea vobis, patres, ante oculos ponere, & quatenus ab omnibus ob tanta Dei dona prædicandus, & a vobis ecclesiæ pastoribus, speciali ratione sit imitandus, orationis nostræ tenuitate complecti.

Principio itaque de speciali Christi in Joannem dilectione, quæ primum & summum donum est, & ceterorum omnium basis & fundamentum, recta ratione, oratio nostra auspicari debet. Quid enim est, cum omnia mente, animoque lustraveris, quod dici aut cogitari possit majus atque excellentius quam Dei amor? Cum quo semper Deus amans, seipsum ingenti liberalitate creaturæ rationali donans, & sui eam amoris participem faciens, ad consortium quoddam, & quasi æqualitatem admittit, ut dicere valeat: *Dilectus meus mihi, & ego illi*. *Cant.* 16. Quid fortius aut potentius caritate, quæ ab invicto Deo promanans, incogitabili atque ineffabili vinculo diligentem cum dilecto conjungens, a creatura quæ ex se universa vanitas erat, insuperabilis atque inexpugnabilis efficitur? ita ut in certissimæ fiduciæ verba prorumpat. *Quis nos separabit a caritate Christi?* *Rom.* 8. Quid tandem suavius aut jucundius Dei dilectione, nostrum frigidum pectus ad redamandum excitante? quæ sinceras, & nulla ratione fucatas animi voluptates parit; qua-

ANNO CHRISTI 1546.

quarum suavitatem vere nemo novit, nisi qui accipit.

Joannes igitur, tam præclari, tamque excellentis doni non ignarus, nec de tanto beneficio ingratus, in hoc titulo dilectionis sancte & humiliter superbiens, non semel gloriatur, dum solus de seipso in evangelio testari non formidat; hic est discipulus ille, quem diligebat Jesus. Ingens profecto gloria, dignissimum pariter & dulcissimum nomen, amplissimus atque illustrissimus titulus, angelis venerandus, dæmonibus formidandus, ecclesiæ pastoribus optandus, cunctis denique hominibus laudandus, atque prædicandus. Quem diligebat, inquit, non quem diligit, aut quem dilexit: quia nimirum Christi amor, sicut principium non novit, cum scriptum sit, *in caritate perpetua dilexi te*: ita nullis unquam temporum finibus clauditur, nulla amoris nostri tepiditate remittitur, nulla denique humana ingratitudine separatur. Quare non sine grandi amoris hujus testimonio, soli Joanni super domini pectus quiescere datum est: ut intelligamus Christum in corde, ac intimis pectoris sui visceribus, quasi unice dilectum, semper illum gestasse atque complexum fuisse.

Jerem. 31.

Cæterum ne vanum hunc aut sterilem amorem fuisse quisquam cogitare valeat: in primis, quæ natura est amoris, manifestationem Dei in ipso Joanne peperit. Sic enim per hunc ipsum dilectum discipulum Christus asserit: *Vos dixi amicos, quia quæcumque audivi a patre meo, nota feci vobis*. Porro hanc manifestationem etiamsi nulli credentium pro suo captu & modulo Deus deneget, cum fides ipsa manifestatio quædam ac revelatio Dei sit: raram tamen & insignem in Joanne fuisse, non levibus argumentis colligimus. Cui enim plura, aut majora, aut admirabiliora fidei nostræ mysteria, purioribus oculis spectare, aut dignioribus verbis ea aliis tradere concessum est? Hic est enim admirandus tonitrui filius, qui altissimum & inscrutabile trinitatis mysterium penetrans, ab exordio evangelii ita intonat: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum*. Hic est qui Verbi in condendo mundo potentiam, & in eo servando atque moderando sapientiam, magnificis sed succinctis verbis perstringit. *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est*. Hic est qui aquilinis oculis incarnationis adorandum & ineffabile sacramentum perspiciens, tantæque rei significandæ verba imparia esse cognoscens, ita brevi sermone complectitur: *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Hic est, cui in sinu domini recumbenti, & mors prædicta est, & proditor discipulus revelatus: qui ceteris fugientibus, juxta crucem stare promeruit, & oculatissimus omnium mysteriorum testis fieri, ut cum tanta verborum emphasi scribat: *Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ*. Hic est qui resurgentis gloriam plenissime novit. Nam & citius Petro cucurrit ad monumentum, & vocem domini jam suscitati, ut pote cordi suo magis impressam magisque familiarem, celerius intellexit, dum Christo in littore stante, Petro dixit, dominus est.

Joan. 15.

Joann. 1.

Ibid.

Ibid.

1. Joann. 1.

Hic denique est, qui deitatem Verbi contra Ebionem & Cerinthum, & ceteros sui temporis pullulantes hæreticos, certam indubitatamque tradere intendens, in sublimi illo evangelio totus est in hoc uno articulo, a quo summa totius nostræ fidei pendet, comprobando, inculcando, & stabiliendo. Dum enim docet, Christum æternitatis duratione patri esse parem; potentia edendi signa, dum aquas in vinum vertit, illo non esse inferiorem; virtutem servandi atque regenerandi perditum mundum illi infuisse; secreta cordium, ut in Samaritana patet, scrutari; de illo uno, qui omnia quæcumque pater facit, similiter & ipse operatur, scripturas testificari, Moysemque scripsisse, panem esse vivum & cœlestem, vitam æternam mundo præstantem; doctrina quam a Patre hausit, esse admirabilem, atque insuperabilem; potestate condonandi peccata, in absoluta liberataque adultera, quod solius est Dei, insignem; beneficentia præstandi sanitates singularem; nullis Judæorum machinis capi posse eum, quem Pater unice sanctificavit, & misit in mundum; mortuos fœtentes ac quatriduanos ad vitam revocare; acclamationem soli Deo exhiberi solitam, in solenni palmarum die suscipere; apostolis omnia quæ sibi illisque eventura erant, prædicere; diligentium mentibus ita illabi, ut in eis mansionem faciat; Spiritum sanctum discipulos confortantem, atque in credentium cordibus Christi gloriam testificantem, polliceri; sectatores suos sui visione felicitatem pariente coronare, incredibili patientia atque longanimitate, Judæorum turpissimam sibi mortem inferentium impetus frangere; seipsum a mortuis gloriosum excitare; Spiritum sanctum peccata remittentem, suo flatu apostolis donare; ecclesiæ suæ curam Petro committere: nonne Christum, Dei esse Filium, atque illi homousion, evidentissimis invictissimisque rationibus ostendit? nonne doctissime & argutissime in calce evangelii concludit: *Hæc scripta sunt ut credatis, quoniam Jesus est filius Dei, & credentes vitam habeatis in nomine ejus*. Mitto quæ de futuræ ecclesiæ ætatibus, & variis ejus successibus in admiranda illa sua revelatione prodit, ut intelligamus nihil eorum, quæ a nascentis ecclesiæ primordiis hactenus gesta sunt, aut postmodum in extremum usque diem gerentur, dilectam illam & purissimam animam ignorasse.

Joan. 20.

Magna igitur ratione, & inter apostolos dilecti discipuli nomen habere dignus fuit, cui tanta revelata & patefacta sunt: & inter sancta quatuor illa animalia, aquilæ typum implet, dum & volatu amoris ceteros antecellit, & purgatissimis atque perspicacissimis mentis oculis, ad inaccessa & humanæ menti impervestigabilia deitatis arcana rimanda, spectanda, atque illis tradenda, excellenti privilegio admittitur.

Cum autem ea sit boni pulchrique nativa & genuina vis, ut contemplantium animos non aliter ac magnes ferrum ad se trahere soleat: cum Christus ipse, qui summum & absolutum est bonum, totiusque pulchritudinis fons perennis atque inexhaustus, menti Joannis sese tam insigniter insinuaverit, atque ostenderit: continuo rapuit cor ejus ad se, & dulcissimi amoris sui potentia inebriavit, atque vulneravit. Hæc est enim natura amoris, ut amorem parere soleat, eumque vel ab invito exsculpere valeat. Quanta, quæso, bone Deus, amoris flamma cor Joannis occupaverat? cujus gratiosissimum nomen certissimum amantis est indicium: cujus insignia facta, insignem erga Christum testificantur amorem: cujus verba, quæ certissimus cordis index in non fictis esse solent, nihil aliud spirant quam amorem: cujus familiaris sermo hic erat, filioli diligamus

Anno Christi 1546.

gamus alterutrum: cujus evangelium miris modis dilectionis verbum subinde cum magna legentium suavitate atque fructu inculcat: cujus prior catholica epistola unicum prædicandæ atque commendandæ caritatis scopum respicit; in qua tam alte de caritate philosophatur, ut eum ipsum esse amorem prodat: *Deus* (inquit) *caritas est, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*: cujus denique minæ & reprehensiones nihil tam severe feriunt, ac odium fraternum: *Qui non diligit* (inquit) *manet in morte, & qui odit fratrem suum, homicida est*: certa ratione colligens, ab illo, tanquam peste quadam exitiali, omnium scelerum lernam facile proficisci.

1. Joan. 4. 1. Joan. 3.

Quod si *ex abundantia cordis os loquitur*, & affectus dicentis ex sermone ejus metiendus est: tanti amoris magnitudinem vobis ipsis, patres, æstimandam relinquo. Ego enim quantum assequi ingenio possum, nullam arbitor mentis cogitationem complecti, nullam orationis vehementiam, vel tenuem ejus particulam explicare posse. Quamobrem nos, quibus a longe potius rem hanc venerari, quam prope intueri datur, ipsi Christo atque Joanni, in se comprehendendam prætermittentes, ab effectibus ipsis, quasi vestigiis quibusdam & conjecturis, amorem hunc tam insignem perscrutari, atque illum vobis proponere conabimur: si modo paucis prius vos admonuero, qua ratione doceamur omnes, quotquot Christo nomen in baptismo dedimus, quod discipuli illius & dilecti sumus. Discipuli quidem, quod omnes illum unum de cœlo donatum accepimus, & præceptorem & magistrum, ac jugiter per fidem nos instruentem habeamus: dilecti vero, quod nos singularibus gratiis ornaverit, exemerit a servitute peccati, emancipaverit a diaboli tyrannide, vindicaverit a multis tam imperiosis & pudendis dominis, quibus in Ægypto serviebamus; adoptaverit demum in nominis sui & hæreditatis consortium.

Matth. 12. Luc. 6.

Hæc autem cum omnium sint, potissimum tamen ad patres ecclesiarum spectant, quorum est ita esse Christi discipulos, ut meminerint se esse aliorum magistros: quibus propterea plura mysteria regni Dei nosse datum est, ut se deamatos a Christo intelligentes, & ex amore ad pastorum dignitatem vocatos, amore Christi gregem pascant; amorem sincerum erga oves gerant; amorem, quæ plenitudo legis est, de cathedra doceant; amorem cum primis ab ovibus exigant; amorem erga personas servantes, vitia redarguant; amoris vexillum in omnibus suis studiis erigant: denique vita magis quam amore ovium privari, gloriosum ducant, memores divinæ sententiæ: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*. Vobis igitur, patres, qui componendis & sarciendis religionis gravissimis discordiis, in hanc legitimam & œcumenicam synodum convenistis, caritate ante omnia opus est, ut privatis commodis posthabitis, unius Christi, maximi pontificis, invictissimique imperatoris nostri gloriam, insanis dogmatibus, corruptisque ac perditis moribus nostris obscuratam, pene dixerim sepultam, atque adeo propter nos apud infideles male audientem, candido & puro animo quærentes, illustretis, atque propagetis; sponsæque suæ languenti atque sordescenti, pristinam valetudinem, primitivamque speciem ac venustatem restituatis. Redeat igitur per vos velut postliminio in Christi ecclesiam sanctissima illa atque invictissima Christi caritas, in qua una &

Joan. 7.

A dogmatum fidei puritas, & morum repurgatio, totiusque ecclesiæ sanitas atque renovatio consistit.

Anno Christi 1546.

Sed redeo ad Joannem, cujus eximium in Christum amorem ex familiari ejus sequela conjectare possumus. Cum enim ea quæ violenter amamus, non lentis gradibus, sed velocissimo quodam cursu, & quasi volatu, persequamur: unde sponsa dilecti amore vulnerata, apud Salomonem introducitur magno affectu, anxiisque desideriis sponsum suum quæritans, deque illo omnes percunctans: ad hunc modum Joannes Christi manifestatione & amore tractus, tam promptum expeditumque se præstitit ad ejus sequelam, ut ad simplex ejus verbum, *sequere me*, relictis retibus, & navi cum patre, sine ulla B mora aut cunctatione secutus sit eum. Quam sequelam tam firmam individuamque servavit, ut nunquam a latere ejus aut viventis, aut morientis, aut suscitati, discessisse, & specialis ejus assumptio ut secreta cerneret, & præsentia ejus ad crucis horrendum supplicium, & factum consectandi suscitatum Christum, de quo hodie loquitur evangelium, manifestissime probant.

Quod sane nobilioris cujusdam & dignioris, quam animo & spiritu exhibuit, sequelæ, & per quam se verum Christi discipulum probavit, indubitatum argumentum fuit. Sequutus est enim Joannes Christum, in intellectus perspicacia, in C amoris vehementia, in puritate mentis, in corporis integritate, in jugi prædicationis ministerio, in frequentia signorum, in tenera & ad omnia sequaci ætate Deo dedicanda, in tolerandis cum gaudio contumeliis, in perferendis constanti animo mortis toties sibi intentatæ periculis.

Omnibus igitur Christum profitentibus, cum necessaria sit hæc sequela: illam tamen strictam & de prope præstare debent episcopi, ut dum oves pastorem suum subsequuntur, Christum ipsum pastorum omnium principem sequantur. Ad quam sequelam pastores omnes hodie Christus in Petro adhortatur, cum illi universis ovibus jam præfecto ait, *sequere me*, & iterum, *tu me* D *sequere*. Verum proh dolor! quantum, & quam deplorandum malum est, cum pastor, vel principem tenebrarum satanam ducem habet; vel a longe cum Petro dominum sequitur! Quid est, quæso, patres sapientissimi, a longe sequi Christum? nisi formidare potius principum potentiam, quam illum qui solus animam potest mittere in gehennam: ecclesiæ suæ præsentiam subtrahentem, in aulis principum consenescere: videre lupum venientem, & vili animo fugere: non se ponere murum, cum sævit plaga, pro domo Israel, pusillanimitate ductum: talentum creditum in terra abscondere: moram faciente domino, percutere conservos & ancillas: edere, bibere, & inebriari, inferiores, ut longe sint E a regno Dei, suo exemplo cogere: ignorare scripturas divinitus inspiratas: quasi contemptibile erubescere evangelizandi munus: denique ad mercenaria lucra spectare, ad delicias resolvi, ad laudes intumescere, ad inanes & leves injurias conturbari, ad ancillæ vocem Christum nescire, & pernegare. Date igitur operam, patres, ut Christum quamproxime sequamini: illiusque vestigia, certissimum salutis consequendæque immortalitatis iter præmonstrantia, teneatis. Nulla ratione ob depravatas quasdam vivendi consuetudines, a satana introductas & conserva-

ANNO CHRISTI 1546.

servatas, a sequela domini, aut declinando, aut A pedem referendo:

Quia vero admissi ad Christi sequelam, pluribus modis in ea, per imbecillitatem naturæ, culpam committimus: solet cœlestis ille & benignissimus magister sincero illo amore, qui nescit arridere aut connivere malefactis nostris, suos interdum corripere. Examinat enim omnem filium, quem capit: & quos amat, arguit & castigat. Dilectus igitur Joannes pluries prolabi, & humana pati permissus est: ut quod ex se erat agnoscens, quantum Christi gratiæ deberet, intelligeret.

Primo enim ambitionis morbo tangitur, & primas sedes in Christi regno cum fratre affe-
Matth. 20. ctans, severa objurgatione repellitur: *Nescitis*, B inquit, *quid petatis*. Deinde, invidiæ stimulis, uritur, & zelo humano in quemdam dæmonia ejicientem, & Christum non sequentem, quasi
Luc. 9. pro domino agens, audit: *Nolite prohibere: qui enim non est adversus vos, pro vobis est*. Tertio in amarum vindictæ desiderium impingit, dum in Samaritanos quosdam, quod Christum noluissent
Luc. 9. accipere, indignatus dixit: *Vis dicamus, ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos, sicut & Helias fecit*? sed conversus dominus, ut vultu ipso plusquam verbis affectum illum vere carnalem comprimeret, illum cum fratre increpans, ait:
Ibid. *Nescitis cujus spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*. Demum dum cum Petro & Jacobo fratre, tempore quo erat C vigilandum, & orationi instandum, dormit, som-
Matth. 26. nolentiæ arguitur: *Non potuistis*, inquit, *una hora vigilare mecum*? Verum hæc, patres, non tantum propter illum, sed etiam propter nos scripta esse censendum est. Dum enim in hoc mundio peregrini versamur, & continuis carnis, mundi, satanæ arietibus impetimur: succumbimus plerumque, manus damus, & in multis omnes offendimus. Quamobrem, quod majus dilectionis testimonium exhibere potest clementissimus pater, quam si nos jugiter admonere non desinat,
Prov. 27. paterno affectu corripiens nos doceat, *meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis*?

Cum ergo tentator ille nunquam dormiat, nun- D quam cesset, sed semper obambulet, quasi leo fame rugiens, captans & venans quem devoret: quatuor potissimum telis adversus eos, qui in Joannis locum & dignitatem sufficiuntur, congreditur. Nam insatiabilem dominandi appetitum suggerit, dum ad altiora subsellia, ad pinguiora sacerdotia, ad sublimiora ecclesiarum fastigia, blanda, sed improba suggestione, anhelare facit. Hoc autem, quid aliud est, quam miro illius serpentis astu, primas sedes in Christi regno, quod est ecclesiæ, cum Joanne ambire? Verum hic affectus multos proh dolor! seducens, & præcipitans, magno animo a nobis repellendus est, sermonisque Christi memoria comprimendus. Nescimus enim quid petamus. Ne- E scimus quam ardua periculosaque provincia sit, pro dignitate munus præstare apostolicum. Nescimus satanæ cogitationes, cujus opera quamplurimi in pinnam templi eriguntur, ut cum majori ignominia & graviori lapsu præcipites ruant.

Ex hoc ambitionis fonte prodit vicinum aliud & exitiale malum. Nempe malignus zelus & invidia, in confratres, & eos qui pari aut simili honore potiuntur contentio, ex qua pullulant odia, detractiones, murmurationes, fratrum contemptus, mutua contradicendi studia, controversiæ de amplioris potestatis jurisdictione, inanes & quasi pueriles æquandi, aut superandi fratrem, in scientiæ, eloquentiæ, potentiæque ostentatione, conatus. Hæc autem perniciosissima pestis longissime abesse debet a Christiano pastore, qui Christum audit dicentem: *Quicum-* Matth. 20.
que voluerit inter vos major fieri, erit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Boni ergo & non invidentis pastoris vox est, cum Mose dicere: *Quis tri-* Num. 11.
buat, ut omnis populus prophetet, & det eis dominus Spiritum suum? & cum Paulo: *Quid enim* Philip. 1.
dum omnimodo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuncietur? & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

Peccatur item a pastoribus, qui ignem de cœlo descendere faciunt, dum potestatem ab agno mitissimo ad consolationem & ædificationem animarum acceptam, in tyrannidem convertunt, qua timeri magis ut principes, quam amari ut parentes volunt: qua dominari, quam ministrare, qua denique tonsores ovium, ne dicam deglubitores, magis esse quam pastores affectant. Unde illæ populi querelæ, utinam non tam veræ, quam miseratione dignæ, quod oneribus opprimitur, facultatibus spoliatur, cordibus affligitur, & inopia verbi Dei cruciatur. Cum austeritate imperatur ei, & cum potentia, & ad quemvis undecunque quæsitum colorem gladius potestatis stringitur, & ad virgam cum gaudio venitur: quam tamen Paulus non nisi cum magno animi dolore multisque lacrymis, exemplo suo docet esse accipiendam. Dum enim Corinthios invitus punire cogitur, ita scribit: *Timeo ne ite-* 2. Cor. 12.
rum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui non egerunt pœnitentiam, super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.

Ultimo in Joanne dormientes reprehenduntur pastores qui non vigilant super custodias gregis, qui cum sibi ipsis indulgent, & magna diligentia cultum corporis, ventris saturitatem, proventuum incrementa, splendorem supellectilis, principum favores curant, quasi gravissimo quodam somno oppressi, non vident, quod in agro sibi colendo a domino dispensato, inimicus homo superseminat zizania: non advertunt, quod agni a maligno oculo fascinantur, quod oves a lupo disperguntur, rapiuntur, mactantur, devorantur: quod arietes non solum lateribus & humeris in mutuum exitium impingant, sed, quod admirandum est, cornuum rebellione ipsos pastores petant. Vigilandum itaque vobis est, patres, & orationi vacandum, & divinam vocem, vos hodie adhortantem, ne ambitione pugnetis in Deum, invidia contendatis in pares, tyrannidem exerceatis in subditos, somnolentia indulgeatis vobis ipsis, benigne cum Joanne suscipite: atque hos quatuor verissimos, & nocentissimos ecclesiæ hostes, de medio templi Dei, ubi turpius & potentius regnant, & cum majori & multorum exitio, vestra authoritate, vestrisque conciliis fugate, profligate, exterminate.

Sed quia non satis est ad digne fungendum apostolico munere, episcopum irreprehensibilem esse, nisi idem etiam omni virtutum genere sit ornatus: expendite jam qua ratione Joannes in magnis, quibus quamplurimi insolescere & ruere so-

ANNO CHRISTI 1546.

re solent, fuerit examinatus. Probatur enim a dextris, dum solus super domini pectus recumbit, dum tertius introducitur ad suscitationem puellæ; & in monte, Christi transformati splendidam lucidissimamque faciem cernit: dum cum aliis duobus ad hortum admittitur, & singularis Christo morienti adsistit. Hæc sane maxima & ingentia in se sunt, sed mysteriis longe superiora. Nam quid aliud nobis hic super domini pectus recubitus significat, quam verum prælatum non habentem ubi caput reclinet, in solo Jesu pectore, atque in scripturis, quæ illius purissimum & candidissimum pectus referunt, quasi in tutissimo nido, & tranquillissimo portu posse quiescere? a quo uno & cordis munditiam, & amoris fomenta, & animarum zelum, & divinæ gloriæ sitim, & doctrinam pascendi, & arcanorum reserationem, & mundi contemptum, & robur constanter patiendi haurire valeat.

Porro cum pastores in scripturis nomen illud amplissimum angelorum habeant, quorum est juxta altissimam Dionysii Theologiam purgare inferiores, illuminare, atque perficere: sacerdos qui angelus domini exercituum est, in hoc se vocatum intelligat, ut plebem sibi commissam a scelerum sordibus & legis transgressionibus purget: & hoc est cum Joanne puellæ suscitationi adsistere. Etsi enim Christus solus sit, qui in peccatis mortuos ad vitam revocet: vult tamen ad sapientiam suam & benignitatem commendandam, prælatum adhibere, qui sacramenti ministerio in re alioqui altissima sibi cooperetur: in cujus rei typum, suscitato a se Lazaro, adstantibus ministris dixit; *solvite illum, & sinite abire*. Debet etiam se ad docendum in eo loco positum intelligere, ut cuncta fidei mysteria aperiat, & patefaciat, ut ad hunc modum suos verbo & scripturis illuminando, ostendat se Christi gloriam in monte vidisse, & magnificam illam vocem & de nube delapsam, de Christi mysteriis & excellentia instruentem audivisse.

Joan. 11.

Denique ad eum spectat, solidiorem cibum suis jam mundatis atque instructis proponere, & ad perfectionis arcem eos adhortari, quæ maxime in patientia, quæ opus perfectum habet, consistit. Unde perfectorum est illa vox: *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus*. Hoc ergo Joannis & sui ordinis virorum est, durare in persecutionibus, & ad tolerantiam passionis, & crucis Christi imitationem suo exemplo inferiores permovere.

Rom. 5.

Verum postea quam dominus suos probavit, illosque fideles invenit, supra longe majora constituere consuevit. Hinc est, quod fidelissimo Joanni pretiosissimum & ingentem thesaurum vicinus morti de cruce committit, nempe matrem. Cujus adventum tam ardentibus desideriis patres sitierunt, cujus præsentia exultat cœlum, cujus non ... eretur infernus, cujus patrocinio fulcitur ecclesia, cujus memoria recreantur justi, & animantur peccatores. Committit, inquam, illi matrem, ut & vices Joseph, ut creditur, jam defuncti, in custodia, obsequio, solatioque suppleret, & se illi in filium amantem, obsequentem, reverentem, illique opportune subvenientem, loco sui exhiberet. Quod tam singulare beneficium ille agnoscens, ex illa hora ad Christi imperium accepit illam in suam. Vobis etiam, patres, de cruce commissa est ecclesia, quam sanguine suo, sanguine inquam, suo dominus acquisivit: & nisi vos surdos Christi voci & imperio exhibeatis, debet unusquisque vestrum illam in suam accipere, & non aliter erga eam se gerere, quam faceret obsequentissimus filius erga carissimam matrem.

Quod si semper necessarium fuit affectus & opera filiorum ecclesiæ impendere, nunc profecto nostri temporis ratio vehementer postulare videtur. Quando enim Christi ecclesia gravioribus odiis, magisque inveteratis impugnata fuit? aut quando plures hostes in suam perniciem magis juratos atque devotos perpessa fuit? Nam & multi ex his, qui pro ea stare videntur, non sincere & pure, sed ob emolumenta temporalia, ob honores, ob carnis commoda diligunt. Quando majori aut magis obstinata rebellione pugnatum est in eam, quam his nostris infelicissimis temporibus? quibus nescio si unquam fuerunt infeliciora. Nam divinæ leges perfricta fronte invertuntur, humana jura a sciolis quibusdam impudenti audacia abrogantur. Petri sedes antichristi regnum vocatur, sacrosancta conciliorum authoritas vilipenditur, sanctorum patrum doctrina conculcatur, ut judices illos in illam iniquorum vocem conspirasse: *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum*. Quando honori ecclesiæ magis detractum? nam a multis filiis irreverenter contemnitur, gravissimis verborum injuriis cæditur, dentatis & satyricis calamis in eam scribitur: denique improbis & nefariis factis in ejus excidium undique curritur. Quando tandem magis a filiis suis, non solum non debitis subsidiis adjuta, sed etiam suis bonis spoliata fuit, quam deploranda hac nostra tempestate?

Psal. 2.

Quæ tanta flagitia & sacrilegia ab Aquilone, unde panditur omne malum, in eam commissa narrat, ut ea vobis commemorare, nonnisi cum magno animi dolore & horrore, valeam. Nempe ecclesiarum bona direpta, templa solo æquata, monasteria, non solum suis proventibus & incolis destituta, sed etiam funditus eversa: sacerdotes Christi exsibilatos, Deo dicatas virgines sub specie matrimonii constupratas, colendas divorum imagines rejectas, venerandos martyrum cineres contemptos, sacrosanctum eucharistiæ sacramentum, tanto sæculorum consensu firmatum, plusquam satanico ausu explosum atque conculcatum. Et tam late pervagatum est hoc incendium, ut nullus fere in ecclesia Dei angulus intactus immunisque relictus sit. Ubi enim nunc inter eos qui catholici dicuntur, germanus ille populorum ad suos pastores amor? quos non secus ac lupos, ac tyrannos horrent & aversantur. Ubi inferiorum obedientia? qui passim ac libere majoribus objectant. Medice, cura te ipsum: qui sine peccato est vestrum, primus in nos lapidem mittat: *Amice, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, ut educas festucam de oculo nostro*. Ubi sacerdotii reverentia? usque adeo enim degeneravimus, ut facti simus in derisum omni populo, canticum illorum tota die. Ubi prompta illa & propensa plebium voluntas? quæ seipsas spoliabant, ut Christi ecclesias fundarent, ornarent, amplifirent. Periit profecto, periit.

Matth.

Quare nimirum impossibile est, quæ a majoribus vestris in sudoribus, in vigiliis, in jejuniis atque lacrymis parta sunt, ea nunc in deliciis, in somnolentia, in crapulis, in luxu, atque pompa conservari. Doleo, patres, talem vobis ecclesiæ faciem describere, sed cogit me justus zelus, & observantia, quam erga vos gero, ita loqui desiderantem, ut nisi de ecclesia actum esse velitis, ecclesiam

Anno Christi 1546.

clesiam ipsam in matrem accipiatis, sicut Joannes A matrem domini accepit in suam. Accepit, inquam, in suam, non in novercam, aut inimicam, ut hæretici & schismatici faciunt, qui & aperto Marte, & secretis cuniculis ejus excidium moliuntur: non in servam aut ancillam, ut ii faciunt, qui duro jugo, minis imperio, viga ferrea, tyrannico terrore, illam miserabiliter opprimunt: non in pellicem, ut ii qui fornicario complexu illi copulantur, quales sunt, qui tantum quæ sua sunt quærentes, dignitates ecclesiasticas venantur: qui quid sit esse pastorem, ignorantes, apostolicum officium in his rebus externis situm esse putant, quibus improbi abundant, quibus latrones sunt divites, tyranni sunt formidabiles. Accipienda est ergo in venerandam ma- B trem, in legitimam sponsam, cui sincerus amor debitum honorem atque opportuna subsidia pariens, propter Christum prompte & hilariter est exhibendus.

Quamobrem hic finem dicendi facio, si prius vos ut patres mihi observandissimos, obsecraverim obtestatusque fuerim, ut in ipsum Joannem, quem in exemplar perfectissimum, & ut aquilam ad volandum provocantem, vobis proposuimus, oculos vestros defigatis, exempla virtutum, quibus episcopi eminere debent, ab eo petentes. Si ergo ille puellæ suscitandæ adsistit, si in montem ascendit, si ad vigilandum & orandum in horto recipitur: ita & vos memores estote vocationis vestræ, ut sitis bonus odor Christi in omni loco, & C quantum in vobis est, odor vitæ in vitam, non mortis in mortem. Ascendite in montem excelsum vos qui evangelizatis Sion: exaltate in fortitudine vocem vestram, curate, ut qui non sapiunt, sapiant; & qui sapiunt, non desipiant: & qui desipiunt, resipiscant. Vigilate, attendentes vobis & universo gregi, tanquam rationem severissimam de illo reddituri incorruptissimo atque inexorabili judici, sanguinemque ovium perditarum de manu speculatoris requirenti. Orate, ut vigilantibus vobis Christus vires addat, ut possitis cum ejus digito omnia adversus vincentes, quod gloriosissimum est & vere apostolicum, in tribulationibus pro ecclesia toleratis gloriari. Si tandem in fidem Joannis traditur mater de cruce, ad hunc modum re- D putate sacrosanctæ synodo per Spiritum sanctum commissam esse ecclesiam, ut illam nunc mœrentem, & Christum quasi de novo in suis crucifixum cum dolore & luctu spectantem, in matrem vestram accipiatis; ut jacentem authoritatis vestræ brachiis erigatis; ut nutantem sincera fidei & dogmatum doctrina; tanquam firmissimæ columnæ fulciatis; ut ei egenti, subsidio sanctorum canonum, quibus collapsa reparentur, obliqua dirigantur, deformiaque reformentur, subveniatis; denique ut ei jugem vestram præsentiam atque operam exhibentes, hactenus pastoribus suis destitutam consolari, atque confortare possitis. Dixi.

Isa. 40.

VI.

JOANNIS BAPTISTÆ CAMPEGII *Bononiensis, Majoricensium episcopi, oratio de religione tuenda, ad concilium Tridentinum.*

Quod erat optandum, sanctissimi patres, & quod unum ad teterrimam pestem, per totum terrarum orbem diutius pervagatam, nec non ad invidiam nostri ordinis infamiamque sedandam maxime pertinebat: id, divino primum consilio, deinde summi pontificis, summique imperatoris pietate, studio, ac diligentia, datum atque oblatum videtur. Etenim pestifer ille serpens, cujus veneno jampridem tota fere Germania infecta erat, Britannia contabuerat; jam Italiam versus, ceterasque Christianas provincias, & nationes paulatim alas expanderat, ac bonam populi partem contagioso aspectu perniciosoque afflatu impune tabefecerat. Nos vero, qui populorum pastores, qui religionis propugnacula, qui reip. Christianæ firmamenta, quique adeo terrarum orbis lumina, splendoresque habebamur: hactenus impietati ludibrio fuimus, nec pietatis offensionem omnem vitavimus. Inveteravit enim jam, & penitus in mentibus hominum insedit opinio, populis quidem perniciosa, nobis vero admodum, quæ per universum fere orbem, omnium Christianorum sermone percrebuit, episcopos, atque pastores, non ut pastores jam, sed ut mercenarios, mercedem tantum spectare, sibi cavere, sua procurare, cetera negligere; irrumpant licet lupi, grassentur per ovile, necent, auferant, dum sibi cautum sit, pastores nihil ultra quærere, ne tantillum quidem oneris subire, si genium vel minima voluptatis parte sint defraudaturi.

Quæ sane voces, aliæque hujusmodi, utinam patres, ut falso, & a perditis passim hominibus jactabantur, ita in multorum animis locum ac sedem non obtinuissent. Etenim melius illi fortasse suæ saluti consuluissent, & nos, tanta apud bonos suspicione, apud improbos vero infamia, minime laboravissemus. Dicant enim, quæso, quantum temporis prætermissum est, ex quo hujusmodi pestis, ac flamma cœpit hominum animos pervagari, quin summorum pontificum vigilantia, invictissimi imperatoris pietate, pluribus amplissimorum cardinalium legationibus, episcoporum labore ac diligentia illi, loco ac tempore, pro viribus non sit occursum. Ac ni optima principum consilia, gravis semper reipublicæ fortuna interrupisset, quæ illorum animos a cœpto cursu, pulcherrimisque conatibus retardasset, & ad alias res primo quoque tempore capessendas revocasset: profecto talis morbus & incendium, eorum studio, virtute, ac procuratione penitus fuisset extinctum. Sed non plus illi omnes, quam una temporum perversitas, potuere.

Quarum rerum equidem multa, eaque præclara testimonia, patres, adducerem; quibus scilicet pontificibus, quibus temporibus, quibus locis, & quoties fuerit congregata synodus, quod unum remedium tantis malis adhiberi posse videbatur; quoties rursus, bellis sive gerendis, sive impendentibus, aut aliis quibusdam difficultatibus, eadem interrupta sit, atque impedita: ni vererer orationem meam dilatare, quæ infinita esse posset: atque etiam ut omnem prorsus occasionem in hac parte insolentius volitandi, ac insultandi vehe- E mentius devitem: præsertim cum vos ipsi, omnibus rerum omnium certissimi ac locupletissimi testes esse positis. Non enim, ut cetera omittam, semel aut iterum, sed persæpe e variis orbis partibus maximis vestrum rerumque vestrarum incommodis, ac periculis convenistis.

Nunc vero ipsius summi pontificis, piissimique imperatoris egregia voluntas, singularisque virtus, quibus non laudibus, quibusque honoribus decorandæ videntur? qui cum statim restituta synodo, multæ iterum tempestatum species, turbulentissimæque armorum procellæ toto pro-

propemodum orbe, terra marique excitatæ consurgerent, omnibus pro Christi ecclesiæ fluctuante pro nihilo habitis, frequentem illam religionis rem tractare, hoc agere, ad hoc tantum negotium incumbere, & volunt, ut par est, & jubent. Quippe eo rabies hæreticorum evasit, ut, nisi illis saltem hoc tempore obviam iretur, omnia ab eorum profanis latratibus, venenatisque morsibus discerpta fuissent, ac lacerata.

Venit igitur, patres, tempus jamdiu nobis expectatum atque exoptatum, & populo Christiano illuxit aliquando illa dies, de qua in orationis initio dixeram, & in qua, divino freti præsidio, & horum ipsorum principum auspiciis, studio ac diligentia hostes confundere, scissa dogmata resarcire, periclitanti ecclesiæ opem ferre, ejusdem authoritatem prope intermortuam renovare, susceptam nobis maculam falso improborum judicio delere, existimationem nostram jampridem amissam gentibus & nationibus reconciliare; & errantes, lapsos, ac denique fractos & debilitatos piorum animos monere, erigere, & confirmare plane valeamus. Non est enim amplius, non est metuendum, mihi credite, patres, quin ea, quæ hujusmodi temporibus, rebus omnibus omissis, tam forti, tamque alacri animo cœpta sunt, per admirabilem prudentiam, conjunctosque eorumdem principum animos & voluntates, ad pulcherrimum exitum non perducantur; præsertim illorum studium & diligentiam, vestra vigilantia, quemadmodum facitis, perpetua comes & socia consequatur.

Quæ quo pacto ad has res, & hoc potissimum tempore sit adhibenda, paucis expediam: non quo, patres, id vos ignorare arbitrer: neminem enim in hoc gravissimo pariter & sanctissimo consessu adesse intelligo, cujus summam prudentiam, & conjunctam cum pietate sapientiam non admirer: sed quoniam id mihi oneris impositum est, ut ex hoc loco apud ornatissimos, eosdemque doctissimos viros, verba faciam. Quod etsi longe vires meas exuperare sentio, tum propter rei magnitudinem, & hujus authoritatem loci, tum etiam propter imbecillitatem ingenii, & nullam prorsus ad agendum facultatem, cum mihi ipsi semper persuaserim nihil huc, nisi perfectum ingenio, atque elaboratum industria afferri oportere: tamen ne id quod semel suscepi, propter animi infirmitatem videar omnino deponere, expectationemque vestram oratione mea diutius suspensam tenere, de hac eadem vigilantia pauca & breviter dicere aggrediar; cum nullum aliud argumentum in mentem venire potuerit, quod pro loci, temporis, personarumque dignitate, commodius a me possit tractari. Quæ dum persequor, quæso vos, amplissimi patres, pro humanitate vestra, quæ summa est, ut quemadmodum hactenus fecistis, me benigne attenteque audiatis.

Equidem, patres, cum universam rem animo complector, onusque nostrum mecum diligentius ipse considero, non eadem mihi videtur nostra, ac ceterorum principum ratio. Quamvis enim unaquæque potestas, ut ait apostolus, a Deo sit constituta: non tamen omnes in eadem arena versamur. Illi enim terrena, nos cœlestia; illi fluxas, & momentaneas, nos stabiles & sempiternas opes; illi corporum, nos animorum salutem; illi denique parum fortasse, nos maxime necessaria populis procuramus. Elaborandum est igitur, patres, & ex eo omnes industriæ nostræ nervi sunt adhibendi, quod in primis præstare de-

A bemus, ut quanto uberiora, splendidiora, Deoque optimo maximo gratiora ceteris omnibus sunt hæc, tanto majori cum diligentia hoc tempore, hoc, inquam, tempore peropportuno, & maxime omnium necessario, a nobis rite atque integre administrentur. Etenim si illa iis artibus facile retinentur, quibus initio parta sunt; sunt autem parta multorum hominum studiis & laboribus: quid de his existimandum est, patres, quæ unius tantum & Dei & hominis nocturnis diurnisque vigiliis, immensis sudoribus & cruciatibus, atque adeo pretiosissimo sanguine de sævissimi hostis manibus sunt extorta?

Illud præterea, patres, in mentem venit, principes ipsos partis opibus & imperiis, & cæsis ac B fugatis hostibus, omnia pacata, omnia tranquilla possidere; mœnibus præterea præsidiisque circummunitos neminem amplius formidare. Nobis vero infirmis atque imbecillis, & cum hoste munitissimo ac sempiterno dimicantibus, semper in stationibus, in excubiis, in armis, in laboribus degendum est: ne leo ille rugiens, qui semper circuit, semper explorat, semper aliqua in incautos excogitat stratagemata, ovem aliquam, non auro, neque argento, sed, ut paulo ante dicebam, pretiosissimo sanguine redemptam, devoret.

Illud etiam, patres, præ oculis semper habendum censeo, nos esse a Deo constitutos terræ salem, mundi lumina, civitates supra montem positas, atque in omnium conspectu, in omnium C ore versari; abolito sale, omnia insipida remanere, extincta luce, statim tenebras oboriri; ruente civitate, ceteras opes in eamdem ruinam trahi. Patiemur igitur, patres, Dei ecclesiam, Christi sponsam, Spiritus sancti domicilium, apostolorum ædificium, communem matrem, tanto excidio, oscitantia nostra desidiaque, corruere? Absit, patres, ut talentum illud nostræ fidei abeunte domino commissum, terra inutiliter abditum, nostra pereat socordia, ne redeunte domino, & rationem ab oscitantibus exposcente, in exteriores tenebras conjiciamur. Ethnicus ille poeta, patres, dum universæ Græciæ imperatorem pro una muliere, & eadem adultera, bellum gerentem inducit, figmentis quibusdam admonet, illi, cujus D consilio omnia nituntur, & cui totius exercitus salus commissa est, semper esse vigilandum. Nos autem, quibus verum illud, atque divinum oraculum perpetuam pollicetur beatitudinem, si, ut frugi servos decet, etsi prima, etsi secunda vigilia venerit dominus, invenerit vigilantes: his temporibus bellum pro aris & focis gerendo dormiemus? aut muliercularum more compressis manibus totum diem sedentes otiabimur? minime, patres, minime inquam: at illud potius meminerimus, hunc illum nobis peroptatum illuxisse diem, quo, si viri erimus, & plane viri, sicut esse debemus, sublata humeris cruce, Christi sanguine insigniti, fidei lorica induti, ac sanæ doctrinæ gladio præcincti, ejus ecclesiæ nos acerrimos pro- E pugnatores habeamus, ut demum victis, ac spoliatis hostibus, non Jovis, sed veri Dei templa, non Romana, sed cœlestia capitolia triumphantes ascendere valeamus.

Nitendum est etiam, patres, in quo vigilandum, laborandum, sudandum omnino nobis est, si vigilantissimi pastoris officium atque partes omnes sustinere volumus, ut patientiam, perseverantiam, animi magnitudinem, & caritatem supremi pastoris, qui se nobis, tanquam speciosissimum exemplar semper, & in singulis quibusquo actionibus imitandum proposuit, quoad ejus fieri

possit, imitemur. Quod etsi arduum, & longe A omnium difficillimum est: tamen in rebus præclarissimis, & humanas vires excedentibus, prima sequendo, semper honestissimum fuit, & habitum est, in secundis, tertiisque consistere; id, quod nobis, eo præsertim auspice & adjutore, poterit aliqua ex parte contingere; si pro Dei gloria, & populorum salute conservanda, ipsius vestigiis insistentes, vitam ipsam & sanguinem, nedum cetera omnia, cum usus venerit, profundere non dubitaverimus: si præsertim hoc tempore, rebus omnibus confusis ac perturbatis, & ventis quibusdam reflantibus, animo non defecerimus, sed in Christi causa defendenda, quantum in nobis fuerit, perstiterimus. Quam si per ipsorum temporum, vel hominum quorumdam malitiam, B tueri non dabitur; opprimi nos onere officii potius eligamus, quam tam piam, tam sanctam, tam salutarem, tam illustrem provinciam sustinendam, nobis impositam, & alias quidem sæpe sustentatam, aut propter perfidiam abjicere, aut propter ignaviam deserere. Si demum nostra consilia & cogitationes omnes, ad augendam religionem, moresque instaurandos retulerimus, & in mediis tenebris, fluctibus, ac tempestatibus, in Christum semper, tanquam in cynosuram, intuiti fuerimus; quicquid deinde evenerit, forti, constantique animo toleraturi, & nobiscum præclarissime actum existimaturi, si digni habiti fuerimus pro Christi gloria probra & contumelias pati.

Hæc est illa patientia, quam veri imitatores C Christi, tanquam municissimum clypeum contra quoscumque mundi ictus objicere consueverunt; hæc illa perseverantia, quæ a nobis exigitur, & quam rerum præsens status, & temporum ratio maxime requirit; hæc animi altitudo est, & tranquillitas, quæ in Christianis hominibus, & potissimum in episcopis, inesse debet; hæc denique est illa ceterarum omnium virtutum regina caritas, quam nobis Christus servator noster cœlos ascensurus veluti ex testimonio reliquit, maximeque omnium commendavit.

Ægrotat, patres, totum reipublicæ corpus, & eo genere morbi, ac gravitate, mihi credite, ægrotat, ut nisi in medicinis faciendis peritia D & diligentia vestra maxime apparuerit, ejus salus in maximum periculum, & extremum pene discrimen, sit adducta. Omnia enim, quæ pro illius incolumitate, conservatione, ac salute, summa præpotentis Dei nostri benignitate illi data ac donata sunt, ab istis novis atque eruditis magistris aut omnino tolluntur, aut pro maxime dubiis relinquuntur; ita ut veritati vanitas, medicinæ venenum, rebus salutaribus mortifera omnia plane successisse videantur. Tanta, proh dolor! mentibus humanis per eosdem offusa est caligo. Et quidem ceteris istorum vitiis ac peccatis ita moveor, ut ea reprehendenda tantum existimem: hic vero tanto dolore afficior, ut non queam satis, neque miseram temporum nostrorum conditionem deplorare, neque hujus negotii, quod tractamus, E rationem fortunamque miserari.

Sed omittamus querelas, ne oratio nostra ab eo, quod instituimus, aliena esse videatur: & illuc revertamur, ut diligenter attendamus qua cura, quo studio, quanto animi fervore in eam provinciam nobis incumbendum sit, in qua præcipue de animabus agitur, nec illis quidem paucis, sed de his omnibus, quæ in toto terrarum orbe & sunt, & in posterum sunt futuræ, pro quibus Christus ipse Deus & homo, mori, & extrema quæque supplicia pati voluit: a cujus quidem præsidio cum ipsæ discedunt, vos proximos habent, vos sibi propugnacula, vos munimenta, vos duces, vos milites, vos patres, vos pene Deos reputant. Quod si nos orarent, atque obsecrarent, ut suis incommodis, necessitatibus, saluti denique in tanta præsertim rerum omnium suarum perturbatione, ne dicam desperatione, consuleremus: quid aut illis honeste respondere possemus, aut pro earum miseriis sive tollendis, sive sublevandis facere, nisi ut nos fidemque nostram implorent? Adsunt, & implorant: neque solum implorant, verum etiam vehementer efflagitant.

Fingite cogitationibus vestris, liberæ enim sunt cogitationes nostræ, eas hic sordidatas adesse, nosque veluti suorum ulcerum, atque ægritudinum medicos & curatores peritissimos huc adductos intueri, & sæpe ac sæpius appellare; summoque & incredibili pene desiderio teneri progressum atque exitum hujus concilii videndi, in quo uno totam spem suæ salutis atque incolumitatis positam & collocatam esse intelligunt. Possumus, amplissimi patres, illis egregie admodum operam nostram navare, possumus: omnia enim quæ ad hanc rem spectare videntur, prompta sunt & parata; tempus, locus, patrum frequentia, principum fere omnium unanimis consensus præsto nobis sunt, neque ullum auxilium adventitium expectandum amplius, aut expetendum videtur. Quod si a vobis destituantur, id quod vix in mentem cujusquam venire, aut cadere potest: quo infelices confugiant, quemve portum suæ miseræ atque jactatæ fortunæ huc atque illuc fluctantes invenire possint, aut quo se vertant, amplius non habent: nullumque periculum adeo grave inveniri, aut excogitari poterit, ad quod, tanquam ad scopulum, eas detrudi aliquando non sit necesse.

Quare perpetua illa vigilantia, quam civitatibus, quibus præfecti estis, debetis, facite, patres, ut hoc potissimum tempore toti terrarum orbi illucesat; perficite, ut quam de vobis Christiani homines conceperunt, non eos frustretur opinio; mementote etiam, & sæpe ac sæpius in mentes vestras revocate, quæ præmia vivo Dei omnipotentis oraculo Christum intrepide confitentibus sint statuta; quæve rursus eos supplicia maneant, qui vel opes, vel gloriam, vel propriam salutem, sacrosancto illius nomini anteponant. Sit clarum illud Nicænum concilium, patres, quo horrenda Arianorum rabies sedata est: ornetur eximia laude Constantinopolitanum, quo impia Macedonicorum sententia fuit damnata: habeatur egregium Ephesinum, quod ingentem Nestorianorum flammam extinxit: anteponatur his Chalcedonense, quo pertinax Eutychianorum perversitas est debellata: cetera item in æterna gloria sint, quibus diversæ diversis temporibus oborientes hæreses, sunt radicitus extirpatæ. Erit profecto inter horum laudes aliquid loci vestræ gloriæ, si non unam, aut alteram, sed tot ac tantas recentium hæreticorum hæreses atque monstra, vestris sanctissimis decretis, tanquam fortibus & fulgentibus armis, de medio funditus sustuleritis: quanquam omnis honor & gloria principi, atque omnium bonorum authori Deo, sit tribuenda, qui per vos ecclesiæ suæ consultum esse voluerit.

Quæ cum ita sint, patres, primum totius reipublicæ Christianæ causa, qua secundum Deum nulla res cuiquam potior esse debet; deinde pro vestra sum-

summa & nobis cognita pietate; pro mea item, quam communem vobiscum habeo, authoritate vos hortor, pro magnitudine imminentis periculi obtestor, ut otio, ut paci, ut omnium saluti consulatis, atque ea in præsenti futurisque consessibus Spiritus sancti favore diligenter, ut instituistis, & fortiter decernatis, quæ vobis honesta, reipublicæ salutaria, Deo optimo maximo gloriosa sint futura.

A

Te vero, beatissime Paule, te inquam sapientissimum, & singulari quadam electione electum apostolorum appello: id quod tacito quodam animi sensu, & cogitatione universa hæc sacrosancta synodus facit: atque ego illius nomine supplex, humique prostratus, quanta maxima possum animi & vocis contentione abs te peto, & flagito, ut quemadmodum hujusmodi die admirabili atque extraordinaria Dei virtute, & misericordia effectum est, ut ex Saulo Paulus, ex impio pius, ex atrocissimo Christiani nominis hoste acerrimus ejusdem propugnator & propagator evaderes; ita piissimis tuis, efficacissimisque precibus hodierna die, atque hoc ipso temporis puncto, quo loquor, eamdem plane virtutem, & misericordiam omnibus rebellibus, obstinatis, atque in suis pravis opinionibus & hæresibus obfirmatis animis impetrare contendas: quandoquidem ea omnia, quæ humana ratione & sapientia inveniri aut excogitari hactenus potuerunt, nihil, aut certe parum admodum profecere. Quod si per te impetratum fuerit, non tu quidem beatior eris, & sanctior; neque enim esse potes, qui nunc es & beatissimus, & sanctissimus: sed certe nomen tuum illustrius & majori quadam celebritate quam antea in omnium gentium ac populorum sermonibus & mentibus semper hærebit: siquidem ex tali beneficio non minorem utilitatem universus orbis sentiet ac percipiet, quam olim, dum in terris pro Christo legatione fungereris, ex tuis gravibus ac vehementibus concionibus idem senserit atque perceperit: nisi forte majus sit populis patefacere viam ad felicitatem, quam curare, ut qui a vera religione defecerint, rursus resipiscant, & in rectam salutis semitam revertantur. Hoc iterum abs te, non sua commoda procurantes, non privatas injurias ulcisci quærentes, non regni, aut alicujus potentiæ appetentes, postulant; sed hi qui laudem, ac gloriam Dei tuendam, & conservandam susceperunt; hi qui rerum omnium sibi carissimarum obliti, maria & terras, ad tui exemplum difficillimis temporibus pertranseuntes, huc religionis constituendæ gratia confluxere; hi denique qui nihil aliud cogitant, nihil agunt, nihil moliuntur, nihil magis in optatis habent, quam ut idem sentiant omnes, idem dicant, idem velint, ac inter ipsos nullum prorsus schisma reperiatur; ita ut caritatem maxime amplexantes, & in vera fide ac religione, ea qua decet pietate ac constantia, perseverantes, tandem in Christo, cum Christo, & per Christum in die domini salvi fiant. Dixi.

B

C

D

VII.

LUDOVICI MAJORANI GRAVINATIS, canonici ordinis Lateranensis, de optimo reipublicæ statu oratio, missa ad patres in concilio Tridentino.

Pars prima de utilitate & necessitate conciliorum.

SI unquam regnorum moderatoribus necessaria fuit in rebus dubiis providentia, & præstans quoddam animi robur, ne populorum suorum salus adversariorum incursione periclitaretur, atque ne provinciarum suarum jura hostili gladio violarentur: nunc profecto nunc, proceres sacri, qui habenas rerum tenetis, & a quorum sacro & divino nutu ceteri omnes Christiani principes pendent: nunc, inquam, vobis necessario tantis Europæ incommodis & detrimentis obviam eundum est, atque etiam nunc est vobis tantopere afflictis & profligatis Romani imperii rebus invicto & excelsissimo animo tandem serio consulendum. Cadens enim Christiana respublica, cadensque vera religio, quæ etiam apud tot Christiani nominis urbes, atque provincias, intestinis dissidiis tam indigne labefactata est, atque convulsa, indiget vestra ope, indiget vestro & consilio & auxilio, patres: & usque adeo indiget, ut si vos mature non opitulemini utrique, & hanc in aliquam contaminatam superstitionem, & illam ad summum interitum ruere necesse sit. Amplissimum orientis imperium corruit, Turcarum & Barbarorum insidiis tam fœde Christianis principibus ereptum. Opulentissimum Pannoniæ regnum, totius olim Christianæ religionis firmissimum propugnaculum, hac nostra tempestate simili casu fractum est, & comminutum. Germania fere universa novam sacrorum rationem suscitavit, novum morem, novam consuetudinem in rempublicam induxit. Britannia pariter omnis e sinu gremioque sacrosanctæ communis parentis ecclesiæ bis abstracta est: Helvetiorum tot pagi, & ab antiqua patrum institutione, & a republica desciverunt: ipsa etiam Gallia, quæ alias semper fuit alumna & nutrix veræ pietatis, de commutandis sacris, novandisque divinæ religionis cæremoniis, proximis superioribus diebus, ut scitis, turbulenter tumultuata est, & tumultuatur. In reliquum denique Christianum orbem, quæ vitiosæ & corruptæ consuetudines, qui pessimi & teterrimi mores non irrepserunt? Instat præterea communis hostis, instat orientis tyrannus: instat, inquam, nobis jamdudum, magna ex parte ad Africæ syrtes disjecta & capta classe victis & perturbatis, nullaque ex parte nobis ipsis constantibus. Quamobrem, patres, indiget vestra ope, & mature, ut dixi, Christiana respublica. Usquequaque enim & externis hostibus & domesticis laborat, ingravescitque in dies non modo externum, sed etiam intestinum & domesticum malum. Ad quos confugiat, a quibus auxilium petat, quos appellet, quorum fidem imploret Christiani populi grex, nullos habet, nisi vos, quos huic præcipuo & unico muneri voluit Deus esse præpositos, videlicet, illum pascere ac tueri: siquidem vos estis in terris signiferi, & duces populi Dei: vobis in primis divinitus delatæ atque concreditæ sunt præfecturæ totius orbis. Vestrum est explorare, constituere, atque præscribere, quid reipublicæ, quid communi utilitati expediat: ceteris piis omnibus fas est obtemperare, jussa capessere, dicto audientes esse. Vos posuit dominus custodes, & conservatores civitatis sanctæ: vos dedit Deus speculatores domui Israel. Quare e manibus duntaxat vestris occisorum animas requiret: quia prospexistis insidias, gladiumque adventantem, & non insonuistis buccina, & signum e specula non dedistis, ut populus custodiret se.

præsertim autem hujus Tridentini hoc turbulentissimo tempore.

Tantis Christianæ reip. detrimentis addi potest recens Cypri, & Guletanæ arcis, ac Tunetani propugnaculi jactura.

E

Unusquisque vestrum per se, nullo adjuvante, quodammodo certe poterat quondam tetræ & immanis belluæ, cæterarum ferarum impetum atque ferociam perhorrescere, de sua quisque incolumitate esse solicitus, gregem sine præsidio relinquere direptionibus, in fugam sese conjicere, terga dare. Nunc autem in tanta levissimorum pastorum, sacratissimorumque procerum frequentia, in tot du-

cum sapientissimorum, fortissimorumque virorum centuriis, quo minus una omnes justitiæ & pietatis arma capiatis, nulla amplius excusatio vobis universis jure reliqua esse potest: præsertim cum de vobis præpotens verbum illud, omnipotens sermo Dei, divina veritas, princeps omnium Christus dixerit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Matth. 1.

Aucta est, patres, summe Christiana respublica, per universum prope orbem radices egit, & propagata est; nullis Barbarorum excursionibus vastabatur, aut vexabatur tunc, cum sacrorum antistites, tunc, cum divinæ religionis cultores & moderatores, de pace, de moribus, de communi salute, deque optimo statu reipublicæ, una sæpe ac sæpius consultabant. Nunc autem quid mirum, si & foris, & domi, tot contumeliis operitur, tot calamitatibus opprimitur respublica, cum publicæ illæ seniorum animadversiones, cum communia illa veterum & prudentium hominum consulta, cum catholica, quæ dicuntur & œcumenica patrum concilia, tot jam annos, tot jam sæcula conticuerint, intercapedinem consultandi fecerint, sint intermissa?

Exoriebantur & olim quidem, atque etiam insurgebant quandoque turbulenti homines, adstipulatores & defensores novarum sententiarum, ut Christianam disciplinam, ut majorum instituta commutarent, atque convellerent: at statim sedabantur eorum seditiones, actutum coercebatur eorum temeritas, confestim eorum audacia frangebatur, illico eorum conatus comprimebantur, protinus, repente, e vestigio opprimebantur: quia hoc erat illis sapientissimis patribus nostris præcipuum studium, hæc præcipua cogitatio, quamprimum sacros Christiani imperii præfectos unum in locum congregare, omnium ordinum conventum agere. Seniores sententiam suam de republica singuli dicebant, quodque assensione omnium vel plurimorum comprobatum erat, id firmum, & in perpetuum ratum omnes habebant. Hoc quidem certe pacto, quos de stimulatoribus, & concitatoribus seditionum, quos de commentitiæ religionis interpretibus, Christiana respublica non egit triumphos? quæ lapsa morum disciplina in antiquum statum, in pristinam dignitatem non est restituta? quos potentissimos hostes, & domesticos, & externos, non expugnavit, non prostravit, non exterminavit? Utinam, patres, & apud nos non tam raro, sed more majorum frequenter & assidue in communi concilio de communi salute, ac de publicis rebus decretum esset: quandoquidem in præsentia & levium, seditiosorumque fratrum invidia, & externorum hostium vi & tyrannide fortassis non tantopere laboraremus.

Verum inter has tragœdias, inter hæc incommoda, quæ certe maxima sunt, gratias quoque agamus maximas summo procreatori & principi omnium Deo: quia respexit nunc tandem Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. Injistis enim tandem, vel initium quondam, nunc tandem divini numinis beneficio absolvere contenditis hoc generale & summum, toties interruptum Tridentinum concilium. Summum, inquam, & generale: quandoquidem in eo, non de salute tantummodo sociorum, non de propellendis tantummodo hominum injuriis, non de una tantummodo seditione sedanda, verum etiam de fratrum nostrorum, atque de propria animorum & corporum incolumitate & salute, verum etiam de summa rerum agendum est.

Singulis enim ætatibus, etsi aliqua magna & turbulenta discordiarum & seditionum tempestate jactatam fuisse Petri naviculam inficias certe iri non possit: attamen, vera ut fateamur, imbres, nimbi, procellæ illæ, haudquaquam fuerunt ejusmodi, ut navim cursum suum tenentem impedirent, miserrimum ut naufragium, extremam ut calamitatem minitarentur. Nunc autem longe plurima eidem adversa atque infesta sunt. Etenim turbinibus, turbulentissimisque tempestatibus, tonitruis, fulminibusque undique quatitur, atque agitatur Christianum navigium, omniaque vim & mortem usquequaque intentant. Ex altera enim parte nonnullorum imperitorum remigum pertinacia, cæremoniarum & mysteriorum prope omnium remi fracti sunt; ex altera vero quibus depravatæ disciplinæ fluctibus, quibus morum perditissimorum præruptis aquarum montibus non operitur, obruiturque? Quique præterea tantarum alluvionum & fœditatum sentinam exhauriat, ne unus quidem esse videtur. Quotquot etiam navim hanc conscenderunt, ad unum omnes, stomachi fastidio laborant, nauseant, alacri & erecto animo esse nequeunt, usquequaque mœrore afflicti sunt, & profligati, ut perditi sese huc & illuc objiciunt, & prosternunt: omnia denique perturbata atque confusa sunt. Nusquam consilio, nusquam pietati, nusquam saluti locus est, nisi hic apud vos, patres, qui sedetis in puppi, qui clavum Christiani imperii tenetis, qui gubernacula totius Christianæ reipublicæ tractatis. Sed quia, ut dixit eruditissimus ille, etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus nonnumquam a vectoribus admoneri solent; idcirco vos, optimi & sapientissimi patres, obsecro atque obtestor, ut quæ ipse qui vobiscum in eadem navi sum, iisdem fluctibus, eadem tempestate quatior; quæ, inquam, ipse de republica, de communi salute, de religione hisce chartis, quasi quibusdam internunciis, vobiscum acturus sum, æqui bonique faciatis: atque etiam pro vestra in rempublicam diligentia, proque admirabili vestra sapientia, & prudentia, pro vestra quoque mansuetudine & humanitate, prove magnitudine periculi, attente bonaque cum venia audire, & considerare ne gravemini: præsertim cum me ad id sanctissimum munus obeundum sola reipublicæ caritas impulerit: præsertim cum ipse non ad conciliandam mihi hominum gratiam, sed concitatus duntaxat studio pietatis & veritatis, vobis hunc animi mei sensum exprimere, meam hanc de religione sententiam dicere, instituerim: præsertim cum non multa & innumerabilia, ut rhetores solent, ad inanem ingenii eloquentiæve ostentationem, sed perpauca quædam & necessaria, ut pios homines, & simplicis veritatis amatores decet, atque ut hujus loci, & horum temporum turbulentissimorum ratio exigere videtur, sim commemoraturus: præsertim cum non ad unum, non ad paucos, sed ad universos, deque multorum atque universorum incolumitate & libertate verba facturus sim: præsertim denique cum non præceptis, non institutis, non præscriptis, sed fraternis tantummodo precibus & obsecrationibus, sed Christiana tantummodo admonitione, atque hortatione vobiscum sim acturus: in cujus admonitionis atque hortationis initio hoc in primis occurrit, nimirum, ut percuncter (date mihi, quæso hanc veniam, patres) ut sciscitér, ut quæram ex vobis:

Cic. Philippic. 7.

Primum, quinam estis vos?

Deinde, quamobrem isto convenistis?

Postremo, quis vos misit?

Hæc

Pars secunda de corruptelis extirpandis de quo lapsa morum disciplina in pristinum statum restituenda.

Hæc tria duntaxat sunt, patres, quæ a vobis hac in causa summatim exquiram: & quidem ad id de quo primo quærebatur, videlicet, quinam estis vos? Num aliud, quam hujusmodi responsum dare poteritis? Nempe quod estis proceres sacri, regale sacerdotium, gens sancta, genus electum, custodes vineæ domini, sal terræ, lux mundi, duces cæcorum, pastores animarum, & ejusdem generis reliqua? Non profecto: etenim estis. At cum sitis tales, nonne par est, nonne æquum est tandem, his præsertim temporibus, munus vestrum agnoscere, atque exequi? Si quidem, ut Dei virtus & sapientia Christi testatur; *non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt*. Hoc, si vera fateri volumus, hoc potissimum fuit causæ, cur hoc nostro sæculo effusæ sint tot tenebræ, & cæcæ nubes, Christianæ reipublicæ, quia lucernæ domus domini, quarum splendor omnibus lucere debebat, sub modio fuerunt: quia lampades sanctuarii, magna ex parte ministrorum incuria, obscura caligine tectæ sunt: quia publicæ religionis ministri, qui sacrorum antistites, amoverunt candelabrum Dei de loco suo, & dilexerunt, nescio quo fato, & occulto Dei judicio, magis tenebras, quam lucem: quia vehementer quidam cupiditatum & ambitionum quasi venti, per fenestras templi in sancta sanctorum irrumpentes, ad unum fere omnia vere pietatis lumina extinxerunt.

Matth. 5.

Metiamur, quæso, hæc nostra tempora ex antiquis: & conferamus, obsecro, præsentem Christianæ reipublicæ & religionis statum, atque hujus temporis vivendi morem, cum priscis & heroicis fidei & religionis nostræ temporibus. Proh dolor! nonne vinea electa domini exercituum conversa est in pravum? nonne pro uvis labruscas protulit? nunquid non vastata est maceria ejus? nonne tota die direptionibus patefacta est, atque exposita? numquid non videmiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam? vel num non vastavit eam aper de sylva? aut numquid singularis ferus non depastus est eam? Conversa est, conversa est, majori ex parte omnis Christianæ disciplinæ ratio: immutata est universa fere totius Christianæ reipublicæ facies, vis moribus undique facta est: cuncti e recta patrum consuetudine recessimus, ruuntque in dies in pejus omnia: usque adeo ut non modo ægrota, sed prope desperata videatur esse Christiana respublica. Neque aliud reliquum his tot incommodis remedium arbitror, patres, nisi ut ex quibus rebus rempublicam maxime laborare prospicitis, iis etiam maxime medicinam faciatis: nisi ut unde inflicta & imposita sunt vulnera reipublicæ, indidem etiam medicamenta salutaria promantur.

Hierem. Isaiæ. 5. Psalt. 79.

Quamobrem in hoc in primis est bonis omnibus in hoc sacro consessu omni ope & opera elaborandum atque enitendum, patres; nempe ut lucernæ domus domini, quæ tandiu tot crassis tetrisque circumfusæ & occultatæ tenebris latuerant, tandem aliquando in medium proferantur, inque oculis omnium collocentur, ut vere luceant omnibus, qui in domo sunt. Quo autem pacto lucernæ istæ sacræ, qui estis vos (vos enim æternæ lucis & summi luminis similitudinem quandam speciemque in terris geritis) vere lucere poterunt omnibus, qui in domo sunt? Ipse equidem hanc unam duntaxat superesse rationem perspicio, hanc viam unicam, hoc est, ut unusquisque nostrum separatim, & omnes una diligenter memoria repetamus, & ante oculos nostros ponamus exempla majorum, nimirum quibus artibus hoc sacrum imperium, qua di-

A sciplina hanc sanctam rempublicam fundaverunt. Iisdem enim institutis, quibus parta est & aucta, & non aliis, retineri & conservari potest Christiana majestas. Quid igitur majores nostri, patres nostri, heroes nostri, a quibus nos tandem degeneravimus, quorum veteres laudes nostris facinoribus obtrivimus, quibus dedecori sumus: quid, inquam, illi sanctissimi viri, Deoque tam cari & accepti homines in instituenda atque in excolenda vinea domini moliti sunt? quid fecerunt? non aliud quidem, nisi hoc unum: nempe, ut non quæ sua erant, quærerent; sed quæ Jesu Christi. Hoc erat illis unicum studium, quomodo non hominibus, sed uni Deo placerent. Non honores, sed labores; non dominatum, sed dominum quæritabant.
B Erant tyranni animorum, non hominum; non divitiarum, sed animarum erant episcopi. Affluebant & ipsi certe divitiis, attamen vitiis omnibus carebant: meritis, non opibus; moribus, non vestibus placebant: non equos & canes, sed egenos & inopes alebant: non tantum præferebant sanctitatis speciem, sed vere erant *ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*: sedebant quidem in cathedra, regalique solio; sed Deo, sed cœlitibus semper assistebant: errantibus veritatis viam, proximis suis lucis exempla ministrabant: pascebant gregem domini, non semetipsos: erant vere pastores, non mercenarii: lacte quidem & carne vescebantur, & quidem lanis operiebantur; at quod infirmum, abjectum, & semivivum, alligabant,
C excitabant, reducebant. Oves domini non erant in montibus errantes, grex Christi in tuto locatus erat, optimorum custodum præsidio munitus. Erant non modo successores in regno Christi, verum etiam amatores, imitatores, & æmulatores Christianæ pietatis: denique ministrabant, non imperitabant. Hinc factum est, ut ipse quoque summus præfectus orbis Romanus pontifex, servus servorum Dei diceretur. His artibus, his moribus, his institutis, majores nostri tot urbes, tot provincias, tot regna, totum denique terrarum orbem Christiano imperio subjecerunt: ita ut Roma, quemadmodum ait Leo pontifex, *latius præsideret potestate divina, quam dominatione terrena: & minus esset quod illi bellicus labor subdidit, quam quod*
D *pax Christiana subegit*.

1. Cor. 4. Ezech. 34. Leo pontifex in natalitiis Petri & Pauli.

Sed, o miserrimam nostrorum temporum conditionem! ubi nunc est tantum imperium? nonne ex tribus illis sertis, ex tribus illis summis omnium gentium & regum coronis, duæ e capitibus nostris in terram ceciderunt & comminutæ sunt? & tertia, heu! nonne undique nutat? Vix, vix hic minimus Europæ angulus, ex omni Asia & Africa deturbatis atque expulsis nobis relictus est: vix in his Europæ angustiis nos reliquiæ inimicorum nostrorum tuti sumus, ita ut de Christiana republica vere dici possit. *Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium, princeps provinciarum facta est sub tributo? quomodo obtexit caligine in furore suo dominus filiam Sion? projecit de cœlo in terram in-*
E *clytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui? Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?*

Hierem. Thren.

Tantorum autem malorum, tantarum miseriarum, tam magnæ mutationis, dicite quæso, patres, quidnam aliud causæ fuit, nisi quia nos aliter gessimus rempublicam, atque a majoribus nostris institutam accepimus? nisi quia defleximus quam maxime de spatio curriculoque paternarum artium? Necessum erat sane, ut hæ temporum inclinationes in rempublicam incumberent, ut eadem

his in conversionibus rerum versaretur, has ut calamitates acciperet, his ut miseriis, his ut ærumnis premeretur: ut hæc denique tot maxima incommoda, & detrimenta eidem evenirent, immutatis omnino moribus, immutata penitus disciplina majorum. Staret utique adhuc integrum & incolume Christianum imperium, si sanctissimæ illæ veræ pietatis artes, si præstantissima illa veræ religionis studia, quibus fundatum fuit & stabilitum, necnon tam longe lateque propagatum, non essent intermissa atque rejecta. Nunc autem eversis omnino moribus, sublataque prorsus apud quamplurimos vera religione, quid mirum si Christianus orbis usquequaque tot corruptelarum illecebris irretitus, de pristino illo amplissimo gradu dejectus est? si majori ex parte corruit? si quod reliquum est rimas agit?

Quapropter si salvam & incolumem Christianam rempublicam cupitis, patres, molimini, satagite, constituite, sancite nunc (nunc enim tempus est) ut aliquando tandem reddantur, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Instate, insistite, opportune, importune, ut depravata corrigantur, ut populus Christianus tandem se ad meliorem frugem recipiat, ut tandem sentiat se esse populum Dei, & vocatum, ut ait divus Paulus, non in immunditiam, sed in sanctificationem. Agnoscat præterea unusquisque suum certum ac proprium munus, ad quod vocatus est: pastores pastorum officio fungantur, oves ovium. Illud autem quam maxime advertite, patres, nempe ut piæ illæ actiones, ut salutaria illa facinora & recte facta, sine quibus omnis nostra persuasio, & fides, ut ait divus Jacobus, mortua est, in pristinam dignitatem, quasi postliminio, restituantur. Hoc autem fieri non potest, nisi prius sanctissimæ illæ, quæ nunc penitus in tenebris jacent, veterum consuetudines, quibus tam accurate fundata fuit & extructa Christiana disciplina, tam sancte suscepta fuit & culta Christiana religio, in lucem fuerint revocatæ, ac suum pristinum splendorem acceperint.

Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20.

1. Thess. 4.

Jacobi 2.

Videri quidem poterit nonnullis hoc permultum difficultatis & laboris habiturum, cum ob depravatos hujus sæculi mores, tum ob inveterata hominum vitia: præsertim cum illa pristina religionis, & majorum nostrorum sanctitas, perpetua quadam oblivione obruta esse videatur. At considerandum est nobis, num jure recteque in hominum oblivionem venerit: item, quæ incommoda eam ob rem nobis evenerint, quæ itidem commoda nobis eventura sint, si in integrum restituatur: eoque magis quod nulla unquam medicina reliquis partibus infirmæ reipublicæ reperietur, nisi prius hæc ejusdem reipublicæ tot gravissima, quæ in moribus sunt, vulnera, salutaribus remediis vos sanaveritis: eritque totum hoc, non arduum, neque difficile, sed perfacile potius, ac perjucundum, si tamen feceritis omnia secundum postremum illud, & divinum exemplar, quod ostensum nobis in monte, de quo præpotens pater e nube intonuit dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Quid autem est, ipsum audite? nisi, quæ ipse præceperit, observate; quæ ipse docuerit, docete; quæ ipse fecerit, facite; Quid vero fecit, docuit, ac præcepit, non est opus nunc commemorare. Longum enim esset in præsentia recensere, qualisnam fuerit Christi caritas in universum genus humanum, quæ pietas, quod studium in paternas leges, qua constantia & animi firmitate honores & divitias spreverit, quibus laboribus in-

Matth. 17.

A stituerit & excoluerit vineam domini, qua fide, qua diligentia ipse idem, quoad nobiscum vixit, seminavit divinum semen, hoc est, verbum Dei, qua cura & vigilantia sibi a patre commissas oves ac concreditum gregem paverit, custodierit, incolumem servaverit, usque eo ut nec suæ saluti, nec suæ dignitati pepercerit: qua parsimonia & frugalitate omnem vitam duxerit, quam clemens, quam mitis fuerit in alios, quam austerus & asper in semetipsum, quam veræ pacis & obedientiæ cultor, quam veræ paupertatis & humilitatis amator. Hæc & his similia hoc tempore enarrare non attinet: siquidem propalam sunt, & in oculis omnium: nec quemquam vestrum eadem latere perspectum mihi est. Satis igitur habeatis, me nunc

B tantum digitum ad rem intendisse: ut quantum a suo capite, quantum a suis patribus, quantum a sanctissimis illis pristinis institutis defecerit atque degeneraverit Christiana posteritas, saltem aliqua ex parte cognoscatis; utque his tam magnis febribus, quibus socrus Simonis, id est, universa ecclesia, in præsenti tenetur atque jactatur, aliquam medicinam, vos qui Christi personam geritis, afferatis; vos dico, quorum fidei jura omnia & humana, & divina commissa sunt; quique summo regi, & judici Deo, sigillatim atque etiam minutatim reddituri estis rationem administratæ reipublicæ, &, ut Christus ait, villicationis vestræ. *Luc. 16.*

Ceterum hæc, & quidem admonendi, non criminandi causa, dicta satis sint de iis quæ ad primam

C interrogationem attinet. Veniamus igitur ad secundam, qua mihi in optatis erat, qua cupiebam scire ex vobis, patres, quamobrem isto convenistis? cur istum tam celebrem conventum agitis? cur indictum est hoc tantum concilium? Indictum est hoc tantum concilium, hunc tam celebrem conventum agimus, huc convenimus, respondebitis, ut provideatur tot malis & incommodis reipublicæ: ut arma, quæ tot domestici hostes in religionem susceperunt, deponantur: ut bellum, quod quidam ex nostratibus, more gigantum, cum Deo, & cum reliquis superis gerunt & administrant, refrigescat & extinguatur: ut qui contra religionem inventa perditissima, novaque opinionum portenta commenti sunt, cum eadem reli-

Pars tertia de modo quo evangelicæ doctrinæ & religionis, quæ nunc vigent, controversia dirimendæ atque sedandæ sint.

D gione in gratiam redire possint: ut omnes Christi legibus obtemperantes, in eadem & probitatis & sapientiæ disciplina, inter se concilientur, conjunganturque: demum ut paci & saluti, ut dignitati communi consulatur. Cum igitur ad has præclaras quidem & necessarias res administrandas, & conficiendas, ad hæc publica munera, ad hæc tam magna & ampla negotia pertractanda, & exequenda, istum in locum congregati sitis: agite nunc, ac summa ope nitimini, o clarissima Christianæ reipublicæ lumina, ut illud idem efficiatis, ad quod venistis: ut omnium sæculorum posteritas intelligat, vobis in administranda religione, neque studium, neque pietatem, neque diligentiam defuisse: ut per vos tandem reddatur Christianis hominibus illud otium, illa pax, quam omnes cum

E boni, tum sapientes, maximopere semper exoptaverunt. Nitimini ne hic tantus senatus frustra coactus sit, ne respublica frustra implorasse auxilium vestrum dicatur, ne vos operam perdidisse, atque frustra suscepisse hunc tantum laborem, aliquando glorientur adversarii.

Hæc autem incommoda & detrimenta omnia certo eventura sunt vobis, patres, nisi omni fide, pietate, & studio posueritis ante oculos vestros hæc duo: unum, ut illius misericordiam, auxilium, & præsidium omnibus votis petatis, & implo-

retis

retis, qui unus conſceleratas & nefarias perditorum hominum voluntates vere ſanare poteſt: qui unus nobis laborantibus ſuccurrere, nobis ægris poteſt mederi: qui unus tot periculis, quæ cervicibus noſtris impendent, occurrere potis eſt: qui denique unus vim & facultatem habet infirmæ, enervatæ, afflictæ, & modis omnibus quaſſatæ reipublicæ ſaluti, fortuniſque communibus ſubveniendi. Sic enim ſcriptum eſt: *Niſi dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*. Item, *niſi dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam*. Et certe fruſtra vigilabitis in cuſtodienda Chriſtiana republica, quæ eſt civitas Dei; fruſtra laborabitis in reſtituenda eccleſia, quæ eſt domus domini; niſi idem dominus, idem ſummum numen, idem divinus Spiritus, ſanctiſſimis precibus, humilique obſecratione placatus, vobis affuerit, inque animos veſtros clariori lumine illabi cœperit, & docere vos, ſicut pollicitus eſt, omnem veritatem. Hoc namque modo ipſe idem nobiſcum pactus eſt, dicens: *Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulſate, & aperietur vobis*. Quod ſane quidem reipſa comprobavit tot patrum exemplis, quibus præbuit ſe refugium & adjutorem in opportunitatibus, cuſtodem præterea & propugnatorem omnium pie ſupplices manus ad ſe tendentium. Hoc igitur ſit unum, in quod oculos veſtros & animum, in his aſperitatibus rerum atque anguſtiis, ſemper conjicere debetis; nempe in patrem, & moderatorem omnium Deum, qui ſolus poteſt, ut ait ſanctiſſimus vates, præcingere vos virtute ad bellum, & ſupplantare inſurgentes in vos, ſubtus vos; necnon eripere vos de contradictionibus populi, & conſtituere vos in caput gentium: ſine quo non modo non agere aut moliri, ſed ne cogitare quidem aliquid boni unquam poteritis.

Pſal. 120.

Jo. 14.

Matth. 7.

Pſal. 17.

Alterum vero quod vobis in inſtauranda religione ſemper in oculis, ſemper in ore, ſemper in intima cogitatione eſſe debet, ſit illud idem, patres, quo alias majores noſtri in conſimilibus factionibus & controverſiis comprimendis atque ſedandis tantopere uſi ſunt: nimirum, idem illud, quod in lapſa morum diſciplina reſtituenda obſervandum eſſe commonefecimus. Quemadmodum enim in reſtituendis moribus eſſe neceſſarium dicebamus, recurrere ad incorruptas illas conſuetudines, & ad ſanctiſſima illa exempla illorum patrum, qui univerſam Chriſtianam rempublicam, tam ſingulari vitæ innocentia, tantaque pietate fundaverunt, & ad illorum præſcripta, vitæque imaginem atque normam, optimis inſtitutis & legibus præſentes mores componere, & univerſam rempublicam temperare: pariter eodemque modo in reſtituenda religione, ſacrorumve codicum germana intelligentia, quæ hæc noſtro ſæculo apud tot nationes & regna, apud tot etiam eruditiſſimos viros, tam impie depravata & corrupta eſt, operæ pretium, ac ſumme neceſſarium eſſe ducimus, ad illorum decreta confugere, illorumque ſententias perſcrutari, qui Chriſtianam religionem tam ſancte coluerunt; qui tot ſæculis, a primordiis videlicet naſcentis eccleſiæ uſque ad hæc tempora, perpetuo & incorrupte rempublicam ſervaverunt. Quibus enim aliis, iis de rebus quæ ad religionem attinent, magis fides eſt habenda, quam primis & præcipuis religionis cultoribus, & conſervatoribus illis, qui non modo ſacra, ritus, mores, conſuetudines, & cœremonias, ſed ipſa etiam ſacrarum literarum oracula, & monumenta, ſed ipſa etiam ſanctæ Chriſtianæ eruditionis & ſapientiæ volumina nobis poſteris prodiderunt?

Quamobrem ad ſacrorum librorum veram intelligentiam, non alii ipſo quidem jure conſtituendi ſunt judices, aut interpretes, quam ii, qui nobis eadem ſcripta ſacra tradiderunt, quique quo pacto, quave ratione intelligenda erant, clariſſimis exemplis perpetuiſque conſuetudinibus edocuerunt & interpretati ſunt, expreſſerunt & expoſuerunt. Etenim quiſnam alius majoris, vel ſapientiæ, vel auctoritatis judex, illas lites & controverſias, quæ de vetuſtiſſimis patrum ſcriptis, deque ſacris evangeliorum verbis inter nos ſuboriuntur, melius dirimere ac tutius componere poteſt, quam majorum noſtrorum vetuſtiſſima, & univerſalis conſuetudo? quam communis & concors eorumdem patrum ſententia? quam per totum Chriſtianum orbem omnibus ſæculis, jam inde a temporibus apoſtolorum ad hæc uſque tempora, perpetuo & quaſi per manus traditum inſtitutum, & apud omnes ſemper recepta & continuata obſervatio? *Te pacatum reddat traditio*, ait magnus Baſilius, *dominus ita docuit, apoſtoli prædicaverunt, patres obſervaverunt, confirmaverunt martyres: ſufficit dicere, ſic edoctus ſum*. Et divus Athanaſius de conſimili re ſermonem habens, ad Epictetum Corinthiorum epiſcopum, perhibet: *Hoc ſolummodo reſpondere ad talia, & dicere ſufficit: quod iſta non ſunt catholicæ eccleſiæ, neque iſta patres noſtri ſenſerunt*. Et ante hos ſanctiſſimus Lugdunenſis epiſcop. Iræneus, qui fuit ſecundo Chriſtianæ religionis ſæculo, anno ſcilicet a Chriſti natali die centeſimo quinquageſimo. *Si qua*, inquit, *diſceptatio oriatur, oportet ad antiquiſſimas recurrere eccleſias, in quibus apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſtatuere, quod certum eſt. Quid enim? ſi neque apoſtoli ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem traditionis ſequi, quem tradiderunt ii, quibus committebant eccleſias?*

Baſilius in hom. contra Sabellum & Arrium.

Athanaſius.

Irenæ. adverſ. hæreſ. l. 3. c. 4.

Ex quibus profecto verbis ſatis perſpicue conſtat, patres, quomodo diſſidia optimatum, & ſacrorum virorum diſſenſiones e medio tollendæ ſint: quo judice religionis controverſiæ atque diſcordiæ ſint dirimendæ, atque ſedandæ: qua machina evertendæ ſint domeſticorum hoſtium opes: quibus denique armis feliciſſime decertandum ſit cum commentitiorum dogmatum, & damnatæ ſectæ theologis; nimirum, non divinis duntaxat teſtimoniis, non ſacris ſolummodo ſcriptis (quippe quæ ingenioſi, & turbulenti homines facile quocumque placuerit detorquere poſſunt, quemadmodum alias ejuſmodi perfidioſos homines ſingulis ætatibus feciſſe manifeſtum eſt) ſed ſcriptis quidem ſacris, ſed divinis quidem teſtimoniis, ita tamen expoſitis atque explicatis, ut a tot ſanctiſſimorum, ſapientiſſimorumque virorum intelligentia, ut a tantarum nationum communi ſenſu, ut a præjudicatis toties patrum noſtrorum ſententiis, ut a perpetuo majorum noſtrorum more, nulla ex parte abhorreant, aut diſcrepent: niſi cuilibet licere, unicuique datum eſſe dixerimus majorum inſtituta convellere, ſpectatiſſimorum ac probatiſſimorum hominum ſententiæ refragari, ſumma cum pertinacia ſuorum dogmatum impietatem tueri, Chriſtianam diſciplinam commutare atque diſſolvere, vetuſtiſſimorum auctorum elevare teſtimonia, conciliorum œcumenicorum & orthodoxorum auctoritatem repudiare: perpetuum totius eccleſiæ conſenſum pro nihilo ducere, pontificiæ poteſtati & univerſæ religioni bellum indicere, fundamenta eccleſiæ labefactare & evertere, divina denique & humana omnia ad votum, ad arbitrium, ad libidinem miſcere, perturbare atque confundere. Niſi igitur hæc, & his ſimilia impia & execranda facinora

cinora cuipiam licere dixerimus: quis ita bardus, quis adeo stupidus est, ut non intelligat, nulla ratione, nullaque ex causa fas esse transgredi illos terminos, quos posuerunt nobis patres nostri? præsertim cum etiam apud vanæ & fictæ religionis homines ceremonias veterum suorum retinere, custodire paterna sacra, suorumque majorum instituta tueri, semper sapientis fuerit.

Ut omittam gravissimam & clarissimam illam divi Pauli sententiam qua Thessalonicenses & reliquos Christianæ pietatis cultores commonuit, ut starent & tenerent, non scripta, non volumina, non codices, sed *traditiones*, inquit, *quas didicerant, sive per sermonem, sive per epistolam suam*. Sciebat enim divinus ille doctor, *qui raptus fuit usque ad tertium cœlum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, ecclesiam Dei esse vivum pectus Christi, scripturam vero quasi mortuum atramentum, & idcirco longe potius credendum esse vivo pectori, quam mortuo atramento, hoc est, majorem fidem esse habendam viventi ecclesiæ, quam per se velut mortuis codicibus. Sciebat quoque Christum non membranulas, non macrocola, non chartulas, non scriptiones, non literarum monumenta: sed exempla, sed præcepta, sed instituta, sed mandata, sed consulta discipulis suis dedisse, & reliquisse: ut ob id apud posteros testatum relinqueret, quid ipse doctor & magister omnium hac de re non obscure sentiret, nempe, quod potius consultis, mandatis, institutis, præceptis atque exemplis, quam literarum monumentis, quam scriptionibus, quam chartulis, quam macrocolis, quam membranulis standum erat. Sciebat item, traditiones & pias religionis consuetudines corrumpi & adulterari non posse, quia religiose, sancte, & accurate servantur, suntque quotidie in usu, & in oculis omnium: sacras autem tabulas, & ipsos quamvis divinæ auctoritatis codices, non modo multis & variis causis adulterari & corrumpi, verum etiam eorum verba atque sententias, per se licet integras & incorruptas, depravari tandem aliquando, ac pro hominum ingeniis & institutis, in utramque partem deflecti & contorqueri posse. Id quod suo tempore accidisse beatus Petrus commemorat dicens, *indoctos quosdam & instabiles depravare epistolas Pauli sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem*. Sciebat itidem, neque omnia quæ a Christo tradita sunt, mandata esse literis, imo vero nec potuisse mandari, utpote, quæ si scripta, ut ait Joannes, fuissent universa, nec totus mundus eorum volumina capere valeret. Sciebat insuper Christum discipulis suis dixisse. *Adhuc habeo multa vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur: & quæ ventura sunt, annunciabit vobis*. Sciebat præterea, vetustatem semper venerandam esse, & suo loco religiose servandam: novitates autem omnes, profanas præsertim, devitandas & detestandas esse, ut illæ, quæ persæpe errorem afferant, ac millies referri & innovari possint. Sciebat denique, ecclesiam Dei, cujus præcipuum munus erat reddere de rebus divinis responsa posteris, esse columnam & firmamentum veritatis. Semper enim cœlesti numine ducitur, & semper fuit sine errore, semperque habebit Spiritum Dei rectorem, ducem, magistrum, moderatorem, & assessorem individuum, omnibus diebus usque ad mundi senium & consumptionem.

2. Thessal. 2.
2. Cor. 12.
2. Pet. 3.
Joan. in fine sui Evangelii.
Jo. 16.

Quamvis igitur, ut recte inquit doctissimus Origenes, *novarum sententiarum adstipulatores canonicas proferant scripturas* (*aliunde enim hæretici*, ut ait Tertullianus, *suadere non possent de rebus fidei, nisi ex scripturis fidei*) *nequaquam tamen illis fidem habere, nequaquam a paterna & ecclesiastica traditione exire, nequaquam aliter unquam credere debemus, nisi quemadmodum per successionem ecclesiæ Dei tradiderunt nobis*. Hæc ille. Et quidem haud ab re: tum ne cum ipsis novitatibus inexpiabiles religiones in Christianam rempublicam inducerentur: tum etiam ne a paterna institutione, & a divinis legibus aliquo modo posteritas declinaret: tum demum, ne (ut ad Antiochiæ ecclesiam scribens idem magnus Basilius testatur) Christiana pietas, & verus Dei cultus subjectus aliqua ex parte esset cogitatis, inventionibus, & commentis hominum. Verba ejus hæc sunt. *Fidem vero nos, neque ab aliis scriptam nobis recentiorem suscepimus, neque ipsi mentis nostra germina tradere audemus, ne humana commenta existimentur verba religionis; sed quæ a sanctis patribus edocti sumus, ea interrogantibus nos annunciamus*. Hæc Basilius. In quam sententiam eunt omnes quotquot a Christi ortu usque ad hoc sæculum sanctissimi patres de dogmatibus religionis scripserunt. In primis autem, ut reliquos omittam, Divus Hieronymus adversus Luciferianos: *In illa*, inquit, *ecclesia permanendum est, quæ ab apostolis fundata, usque in hanc diem durat: nec sibi blandiantur hæretici, si de scripturarum capitibus videntur sibi id confirmare quod dicunt, cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scriptura non in legendo, sed in intelligendo consistant*. Hactenus Hieronymus. Igitur, ut individuus divi Petri comes, & postea in pontificatu successor Clemens, ad Hierosolymitanos scribens ait, *non secundum ingenium hominum, neque secundum eum sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit, sed ab eo intelligentiam discere scripturarum oportet, qui eum a majoribus secundum veritatem sibi traditam servat, ut & ipse possit ea quæ recte suscepit, competenter asserere*.

Orig. hom. 29. in Matt.
Tertull. de præscrip. hæreticorum.
D. Basil. ad Antiochenos.
D. Hieron. advers. Lucifer.
D. Clemens ad Hierosolymit.

Quamobrem, patres, hæc sit vobis quasi unica cynosura in his tam magnis & tetris tempestatibus, quibus hoc tempore Christianæ religionis navicula tantopere agitatur, videlicet, ad illorum fidem, & religionem confugere, illorum instituta, leges, jura, mores, præscripta, & sanctiones cognoscere, qui non tantum nos in fide & in vera religione genuerunt, verum etiam ob eorum singularem innocentiam vitæ & sanctitatem in cœlestium concilium sunt relati. Ex quibus enim de fatidicorum & vatum nostrorum effatis incognitis quærere valemus certiorem & veriorem interpretationem? ex quibus divina oracula melius petere debemus? ex quibus de controversiis religionis sententiam possumus tutius sciscitari? quam ex eis quorum mentes Spiritum veritatis concitasse persuasi sumus; quam ex eis, quos instinctu afflatuque divino effatos esse certo scimus; quam ex eis, quorum in tutela, atque præsidio tot sæculis, tam longo ætatum spatio summus ille princeps & moderator omnium Deus Christianam rempublicam esse voluit: & maxime cum hujusmodi sanctissima disciplina & consuetudo semper fuerit in ecclesia Dei. Si quando enim in similibus publicis conciliis aliquod de religione etiam inter doctissimos dubium controversumque erat: nequaquam tamen denuo præscribebatur quicquam, citatis etiam ab utraque parte divinis testimoniis, priusquam decreta patrum, & heroum nostrorum scripta recitarentur. Eas enim potissimum religiones, eas potissimum de divinis oraculis sententias & interpretationes tenendas ac tuendas esse sanctissimi illi patres arbitrabantur, quæ essent in more institutoque majorum.

Id quod

Id quod in omnibus œcumenicis & publicis Christianorum hominum conciliis semper ita habitum & observatum fuisse satis perspicuum est: ut unusquisque præcipue videre poterit in concilio Florentino sub Eugenio IV. & in concilio Ephesino contra Nestorium millesimo ante anno: quam maxime autem in synodo habita paulo post concilium Constantinopolitanum primum adversus Macedonium ejusdem urbis episcopum, regnante Cæsare Theodosio seniore. Is siquidem religiosissimus & prudentissimus imperator, authore & adjutore Sisinio atque Nectario, non alio armorum genere, quam præjudicatis patrum sententiis, in illo omnis generis hæreticorum conventu authores novarum sententiarum & perturbatores reipublicæ devicit. Dum enim unusquisque magna cum pertinacia in sua sententia persisteret, totusque Christianus orbis Arianis, Eunomianis, & Macedonianis illis factionibus confunderetur: convocans imperator unum in locum novarum sectarum principes, petivit ab eis, num apud ipsos in pretio essent sacrorum antistites & magistri illi, qui omnibus ætatibus, & apud omnes orthodoxos, hoc est, optimæ spectatissimæque fidei patres, in Christiana republica summæ auctoritatis fuerunt? Quod cum jure inficiari non possent, necessum fuit, ut idem toto capite annuerent: illosque ut præceptores, & patres venerari & suscipere dixerunt. Num igitur, subjunxit imperator, eosdem ipsos viros sanctissimos, fideque dignissimos controversiarum vestrarum testes; judicesve repudiabitis? Citentur igitur in singulis dogmatibus, de quibus inter vos controversia est, illorum testimonia. Quæ res cum a sectariis illis non æquis animis acciperetur, utpote quæ & eorum instituto adversabatur, & eorum causæ omnino contraria erat: animadvertit imperator, illos non veritatis & pietatis studiosos, sed discordiarum & novarum rerum appetentes & cupidos esse. Quamobrem rejectis atque explosis illorum perditissimis commentis, publice novorum dogmatum scripta discerpsit, atque ut de dubiis fidei quæstionibus ex majorum præjudicatis sententiis decreta ederentur, mandavit.

Socrates in eccles. hist. l. 5. c. 10. & histor. tri-part. l. 9. c. 19.

Utinam, patres, hæc omnia placide, & sine animi perturbatione veteris disciplinæ eversores meditarentur. Fortassis enim non ex scriptione, quæ in literis est (ex quibus pro ingeniis & cupiditatibus hominum, ac prout quisque ad aliquod magnum facinus obeundum, vel opinionibus vulgi, vel suapte conjectura & sensu rapitur, contrariæ & innumerabiles, ut quotidie videmus, sententiæ fingi & deduci possunt) sed ex communi totius ecclesiæ sensu atque consensu, in quo nec errare aliquo modo possumus, nec prolapsio aut flagitium ullum esse potest, sed ex communi consuetudine, ob quam ipsas etiam leges rescindere aliquando, & abrogare licet; sed ex communi re & salute, pro qua quisque probe institutus mortem etiam oppetere debet, divina evangeliorum testimonia & sacras tabulas interpretarentur. Fortassis ad priscæ religionis, & totius fere civilis vitæ eversionem nescio quod Dei mandatum atque verbum tam crebro & importune hominum auribus non obtruderent. Fortassis cunctam rem Christianam, & universam religionem tanta cum obstinatione, studioque vincendi, non perturbarent. Fortassis tam horrificum & nefarium bellum more gigantum, ut diximus, cum Deo, & cum reliquis cœlitibus non suscepissent. Fortassis denique tanta veneratione & observantia, patrum majorumque suorum memoriam & monumenta venerarentur & colerent, ut in administranda republica, & in exponendis sacris voluminibus, non modo iisdem sententiis (ut publico patrum decreto in concilio Constantinopolitano sexto, sessione duodecima cautum est) sed iisdem etiam vocibus, quibus sanctissimi illi viri usi sunt, & ipsi quoque pro communi Christianorum societate & pace, ut constantibus hominibus, bonisque omnibus par est, uterentur.

Sed transferamus sermonem alio, brevique enodemus postremum illud caput, in quo post unam & alteram quæstionem, quarum utraque proximis superioribus capitibus explicata est, postremo expetebam, ut mihi exponeretis, patres, quisnam vobis persuasit, toto hoc tempore a solo patrio, a propriis sedibus, atque ovibus, ab rebus avitis, sponte ut extorres essetis? Quisnam mentes vestras excitavit, ut ex singulis Christiani orbis provinciis tam longis, ac minime tutis itineribus, isto in unum conveniretis? Quis tandem, ut eodem quo supra modo loquar, vos isto misit? Qua in re illud quidem satis omnibus evidens esse debet, isto vos non alio, quam religionis studio, quam pietatis ergo impulsos esse, ac venisse: non alio ut istum in locum tot exacta ætate viri ultro ex propriis laribus exterminati, tantis laboribus congregaremini: non alio, inquam, mentes vestras excitatas esse, quam salutari & vitali illo flamine, quam sancto & consolatore Dei Spiritu, quam spiritu pietatis & veritatis.

Pars postrema de pace & concordia ecclesiæ.

Quod cum vere ita sit, aliter namque esse non potest, quis enim unquam tam perditis moribus, tantave petulantia erit vir, qui de tantis patribus secus opinari audeat, aut suspicari præsumat? Cum igitur isto vos divino moti atque afflati numine convenistis, unumquemque vestrum sigillatim, & una omnes rogo, oro, atque obtestor, per salutare & sanctum numen, quod recte vestro amplissimo cœtui assistere, inque animos vestros illabi nemini dubium esse debet; per omnes cœlites, quorum in præsidio atque tutela locati sumus; per eumdem ipsum Christum, qui pro nostris summis flagitiis, & sceleribus semetipsum patri immolavit, cujus glorioso, & præpotenti nomine signati sumus; per communem parentem ecclesiam, quæ nos Deo in spiritu & veritate generavit, cujus divino lacte in fide crevimus, cujus vitali pharmaco, & salutari medicamento in spe persistimus, cujus angelico pane, & cœlesti manna quotidie in caritate roboramur; per ægram & labentem rempublicam, cujus parietes undique vitium faciunt, cujus ædes undique corruunt, cujus fundamenta usquequaque convelluntur; per sacrosanctam & sacerdotii, & imperii majestatem, quæ jam fere apud omnes summe imminuta est, & ad nihilum redacta; per bona & per fortunas vestras omnes, quas barbaris & prædonibus usquequaque expositas videtis; per vestram, & fratrum vestrorum posteritatem, in quam tot mala, in quam tot pericula impendent, & imminent; per veterem heroum nostrorum sanctitatem, quæ hoc tempore penitus oblivione posteritatis extincta est; per incorruptam illam morum disciplinam, quæ apud omnes nunc lapsa & depravata est; per sanctissimas illas patrum nostrorum sanctiones, & consuetudines, quarum vix nunc vestigia apparent; per ceremonias, per sacra, per mysteria omnia, quæ tanta impietate & scelere affluunt, tot corruptelis, & prævaricationibus redundant; per germanam & veram sacrorum librorum intelligentiam, quam passim depravatam atque corruptam conspicimus; per innocentes illos & sanctos viros, qui ex hac vita ad dominum migra-

graverunt, quorum sacræ & venerandæ reliquiæ A tam crudeliter & tam impie laceratæ & dissipatæ jacent, quorum sepulcra, imagines, monumenta, tam indigne omni dedecore & ignominia affecta sunt; per religiosissima summi Dei, & reliquorum cœlitum fana atque delubra, quæ tot florentissimis in urbibus atque regnis vulgo polluta & violata, atque etiam direpta & vastata cernuntur; per sacras virgines, quæ inaudito nuptiarum genere, sine ulla religione, ex sanctissimis adytis & penetralibus ad innuptas & vetitas nuptias, ad publica & profana loca pertractæ sunt; per innocentes, Deoque dicatos homines, quos passim deludi, atque trucidari ab impiis contuemur; per eamdem ipsam, tum erga Deum, tum erga homines pietatem, de qua tantum apud omnes remis- B sum atque imminutum est, per vosmetipsos denique, quos orthodoxæ & catholicæ veritatis, atque Christianæ libertatis & dignitatis, custodes, vindicesque præcipuos præfecit Deus; per vosmetipsos, inquam, etiam atque etiam rogo, oro, atque obtestor, patres, quando isto & religionis studium, & zelus domus domini, & reipublicæ caritas, & Dei spiritus vos misit, nolite amplius eumdem sanctum Dei Spiritum, in quo signati estis, ut verbis Pauli loquar, pertinacibus concertationibus contristare: nolite amplius eamdem Christianam religionem tot contrariis opinionibus, atque commentis confundere, & permiscere: nolite tandem amplius summi doctoris Christi disciplinam dedecorare, Christiana professione C abuti, contemnere & negligere præcepta domini. En propter nos execrantur nomen domini gentes, propter nos inimici crucis Christi de Christiana pietate male sentiunt. Quid dico execrantur? Quid dico male sentiunt? Hoc enim parum esset, nisi etiam universum Christianum imperium, universam Christianam rempublicam & religionem perturbarent, frangerent, diriperent, vastarent, exinanirent. Scitis enim omnes, quibus incommodis, difficultatibusque affecta sit, quam acceperit calamitatem, quas denique ærumnas & olim passa sit, & nunc quoque patiatur omnis Christiana respublica: usque adeo, ut nec ipsa Italia, nec ipsa communis omnium patria, domicilium imperii & dignitatis, fons religionis & sacerdotii, D Roma, ab hostili classe, a Barbarorum excursionibus tuta sit.

Ephes. 4.

Quare summa diligentia & studio curandum, & enitendum est, patres, ne simul hoc religionis & imperii residuum his nostris tragœdiis pessumdemus: pessumdabimus autem nisi propriis animi perturbationibus, affectionibus, doloribus longe retroque positis, nisi propriis commodis, & omnibus rebus humanis posthabitis, non principibus, non hominibus, non odiis, non cupiditatibus, non simultatibus, non rebus novis, non residentiis, vel, ut verius loquar, non præsidentiis, sed uni veritati, uni religioni, uni reipublicæ tranquillitati, uni Deo & Christo inservire cœperimus. Sat Esau persecutus est Jacob, sat Saulus ecclesiam, sat fratres E cum fratribus simultates & inimicitias exercuerunt: eoque maxime, quod discordiarum, quæ inter fratres sunt, exitus non nisi funestus, & victis & victoribus esse soleat. Sunt enim hujusmodi civilia bella, teterrima & periculosissima: quia dum nos domesticis dissidiis & armis perturbamus & debilitamus rempublicam, quid aliud agimus, prætterquam quod ad eamdem rempublicam occupandam communis hostis & opportunitatem & facultatem arripiet? Qui enim, nisi nostris discordiis, tot quondam victorias adepti sunt, tot triumphos egerunt, tot posuerunt trophæa in omnibus terris, de tot regnis & imperiis, Turcæ Christiani nominis hostes? Idem hoc ipsum, & nunc quoque facturos esse quis dubitat? nisi depositis simultatibus & armis, fraternæ illius necessitudinis, & illius pristinæ caritatis, & benevolentiæ memores, ipsi nos inter nos conciliaverimus: ita ut omnibus sit cor unum & labium unum, omnibus sint eadem pacis studia, eadem de Christianitatis institutis persuasio & fides, eadem denique in omni re consensio. Hoc enim nimirum, consensus in omnibus, quæ ad pietatem spectant, & in republica gerenda consociatio & conspiratio, est profecto illud, quo præcipue nominatur, & ex quo maxime constat omnis Christiana respublica.

Quid enim aliud, quæso, hæc vox, id est, ecclesia, sonat, nisi divinam quandam civitatem & concionem adhuc terrestre hoc domicilium incolentem? nisi corpus quoddam mysticum, quod fidei vinculo longe arctissimo, capiti Christo annectitur? nisi sanctam & religiosam quandam societatem & universitatem hominum, Christum recta fide colentium? Quisquis igitur hoc divinum vinculum dissolvit, hanc cœlestem harmoniam & concentum non servat, aut perturbat, hunc sanctum communionis, & consociationis amictum dissuit, hanc nuptialem & inconsutilem Christi vestem mutat aut discindit, & si penitus extra Christianum imperium non sit, penitus tamen extra ecclesiam Dei, penitus extra veram religionem censendus est: quandoquidem cum quis ab ecclesia, quæ est unica sponsa Christi, defecerit, a Christo quoque eum defecisse (etiamsi gravissimo & sanctissimo quovis nomine Christianum hominem se esse dictaverit) existimandum est. A Christo enim dictum accepimus: *Qui ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.* Item: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit*: præterea, *in hoc cognoscent homines quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Cum igitur Christi assectatores, his præsertim signis internoscantur, nempe eadem persuasione & fide in Deum, gratuita caritate in omnes, & pleno obsequio in eos qui rempublicam gerunt: cui dubium est, eos qui seniorum imperia recusant, qui majorum obedientiam abjiciunt, qui discordias & seditiones in rempublicam concitant, qui denique longe aliter de universa religione persuasi sunt, quam omnibus bonis & piis persuasum est, neque esse, neque unquam fuisse ex ecclesia Dei? Nam *quamvis*, ut ait Joannes, *ex nobis prodierint, attamen non erant ex nobis*: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.

Matt. 18. Luc. 10. Joan. 13.

Joa. 1. ep. c. 2.

Quocirca hinc unusquisque per se facile intelligere & dijudicare poterit, num nova, an vetus; num illa, in qua nunc est, an illa ex qua est egressus, sit vera ecclesia: num quæ olim a tot sanctissimis patribus rite ex majorum decretis atque præscriptis tam longo ætatum spatio observata & tradita sunt, an quæ hoc tempore quidam juniores in dies de novo ad suum arbitrium atque libidinem commentantur, sint doctrinæ evangelicæ vera instituta: num qui paternas & divinas leges impie negligunt, atque perfringunt, an qui easdem religiose tutantur atque conservant, sint præcipui orthodoxæ veritatis & religionis cultores: Sed hæc forsitan alias pluribus.

Summa igitur hæc sit, patres: velum templi scissum est, & non modo in duas, sed etiam in plures partes: hoc est, Christiana religio quam maximis perturbationibus, quasi tempestatibus quatitur, quam plurimis & teterrimis factionibus labo-

rat.

rat. Similiter Christiana respublica undiq; seditionibus atque tumultu afflicta, delumbata, fracta, debilitata, enervata, quassata, diruta, ac prorsus fere prostrata atque eversa. Utraque in his tam magnis miseriis & calamitatibus, vestram opem implorat, ad vos confugit, e vobis auxilium petit, supplex vestra numina poscit. Turpe est vobis, patres, quin etiam ad muneris & officii vestri rationem & existimationem infame & flagitiosum, hoc difficillimo tempore non consulere regioni, non opem ferre reipublicæ. Quid enim hac nostra tempestate, ob domestica & externa bella, est magis necessarium, quam ejusdem reipublicæ salus & tranquillitas? quam ut idem sapiant atque sentiant omnes, qui se Christo devoverunt? Quid etiam est magis periculosum, & magis impium, quam evangelii, id est, cœlestis doctrinæ professores, in iis quæ ad religionem, in iis quæ ad cœremonias & sacra pertinent, sibi ipsis non constare, inter se gravissime dissentire, inter se contrarios esse? mementote atque animadvertite, patres, quæ onera in republica, quamve personam sustineatis: nempe Christi, cujus partes in regenda ecclesia Dei suscepistis, cujus præclarum & divinum munus in terris profitemini, cujus vim & numen (ita tamen ut cuncta ad unum, qui in regno Christi vicaria potestate præsidet, referantur) apud homines tenetis. Cavete igitur, ne illius navicula vestra culpa tempestatibus succumbat, operiatur fluctibus, naufragium faciat. Cavete, ne illius sanctum ovile amplius expositum sit direptionibus, dissipetur; ne vinea illius dilecta proteratur, & conculcetur amplius, labruscas proferat. Cavete tandem, ne lampades sanctuarii, ne lucernæ domus domini amplius caliginosæ sint, amplius sint sub modio, abditæ in tenebris.

Hæc autem omnia incommoda & difficultates facile declinabitis & effugietis, patres, si divinum subsidium, quod, ut diximus, cunctis qui illud pie invocant, deest fere nunquam, omnibus & perpetuis votis, & sine intermissione imploraveritis: si memineritis præterea templum domini, nonnisi per vos, tanquam per alteros Esdras resarciri & restitui posse: si præsentem & reipublicæ & religionis statum (uterque enim magna ex parte depravatus & deformatus est) ad suum principium, in pristinam dignitatem, saltem quoad fieri poterit, proque vestris opibus revocare & restituere conabimini: si unusquisque vestrum in animum suum induxerit, sibique persuaserit, locum istum esse commune gymnasium omnium, etiam doctissimorum, etiam sapientissimorum hominum.

Et idcirco probe cunctis cognitum esse debet, hic non licere cuiquam (nisi vicariam divini numinis personam gesserit) seorsum ab aliis docere, voluntariam disciplinam perinde ut necessariam tradere, unum omnibus præcepta dare; aut (quod levium & seditiosorum hominum peculiare esse solet) ambitiosas & inanes ingenii vires ostentare, aut nimium pertinaciter in sua sententia obfirmatum esse: sed potius magna cum moderatione & gravitate dubitare tantummodo, audire, & addiscere: illudque fixum, & in perpetuum ratum habere, quod communis parens, quod omnium magistra & dux (quæ nullo modo errare potest ecclesia) affirmaverit, pronunciaverit, observaverit. Atque ex beati Leonis sententia, *rejicienda est penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, & vana errantium infidelitas conquiescere debet, cum non liceat defendi, quod non licet credi.* Nimis enim iniquum est, ut per paucorum

Leo ad synodum Chalcedonensem & ad Marcianū Augustum.

insipientiam ad conjecturas opinionum, & ad bella, repetita disceptatione revocentur, quæ ex antiqua traditione, communi omnium patrum consensu, sancita sunt. Omnia denique fauste, feliciter, prospere, & ex sententia succedent, omnia vobis secunda eventura sunt, patres optimi: si sæpe in memoriam vestram revocaveritis, si vere posueritis ante oculos vestros illa tria, quæ in principio vobis explicanda proposuimus, ac de quibus tota hac cohortatione locuti sumus, nimirum:

Quinam estis vos?
Quamobrem isto convenistis?
Quis vos misit?

Quod ut fiat, supplici prece, & omnibus votis summum numen, & omnes cœlites perpetuo precabimur.

LUDOVICI MAJORANI EPISTOLA
qua orationem hanc suam Herculi Gonzagæ S. R. E. cardinali concilii Tridentini præsidi nuncupat.

CUM optimo ac summo Deo placuerit, pontificem maximum Pium IV. pro sua in Christianam rempublicam paterna caritate, in tot seditionum & discordiarum tempestatibus, omni studio & pietate curare, ut tandem Tridentinum concilium ad optabilem, & cunctis salutarem, atque felicem exitum perduceretur; hacque de re cum ad singulos Christiani orbis principes idem sanctissimus pontifex oratores mitteret, ut sacrorum antistites, evangelicæque doctrinæ interpretes & professores ob illud idem Tridentum se conferrent; cumque deinceps nonnullorum ex amplissimo cardinalium collegio patrum, multorumque episcoporum profectione, apud omnes eadem de re sermo in dies magis ac magis percrebuisset: visum est non modo mihi, verum etiam nonnullis summis viris, quibus hunc animi mei sensum aperueram, fore neque ab ipsa re, neque a Christiani sacerdotis & concionatoris munere alienum, me quoque, quamvis in ecclesia Dei minimum, in tot tantisque rerum difficultatibus, pro mea tenui parte Christianæ reipublicæ non deesse. Nactus igitur superioribus proximis diebus quemdam satis opportunum meis studiis recessum, hæc quatuor totius hujus Tridentini concilii quasi capita summatim (neque enim temporis angustiæ latius me vagari patiebantur) commentatus sum, & in unum perpetua quadam dicendi ratione redegi. Qua quidem in re mihi haud quaquam ea mens fuit, amplissime pater, ut tot sanctissimos & sapientissimos universæ Christianæ reipublicæ disceptatores & judices (quorum gravissimo judicio & mihi, & ceteris piis omnibus standum est) his meis monitis erudire & instituere vellem: sed ut tantummodo nonnullarum rerum, quæ mihi videbantur rationibus publicis non parum conducere, aditum eis patefacerem, remque ipsam non universam, sed duntaxat aliqua ex parte eis indicarem, atque innuerem. Ex quo ipsi postea non secus, ac si a speculatore quodam excitati, atque admoniti, actutum, tanquam summi ac præstantissimi duces, in adventantes hostes irrumperent: atque non amplius admonitoris voce, sed suapte virtute & sapientia, cetera omnia ex opportunitate administrarent, quoad profligatis usquequaque adversariis, essent gloriosam victoriam consecuti. Verum, optime antistes, ut meam hanc commentationem amplitudini tuæ præsertim mitterem,

atque

atque dicarem, multis rationibus sum adductus. A In primis autem, quandoquidem te a pontifice maximo eadem de re summa cum auctoritate legatum esse intelligebam. Quamobrem me carere culpa, & quidem maxima, non posse judicabam, ad patres in concilio Tridentino scribentem, eum qui inter illos principes locum obtinebat, hoc est, totius concilii præsidem & moderatorem, non agnoscere. Ut omittam tot ab amplitudine tua in sodalitatem nostram ultro collata beneficia, tot in bene regenda nostra republica gratuito susceptos labores, summumq; tuum studium in nostros homines, in eosque maxime, qui Christianam eloquentiam, & bonas artes profiterentur. Erit igitur nunc tuæ, & humanitatis, & pietatis, vir clarissime, eamdem, licet minimi ponderis scriptionem, tuo B patrocinio commendatam, in tuam fidem accipere: atque efficere pro communi Christianorum hominum utilitate, ut isto in consessu, si tamen ita oportere & expedire videbitur, publice suo tempore recitetur. Fortassis enim aliquibus, qui adhuc etiam Christianæ professionis non sunt prorsus immemores, hujusce nostræ admonitionis, sive hortationis, fructus non erit injucundus. At vero faxit Deus, ut quemadmodum ipsi ad hanc parvam operam Christianis hominibus navandam, non alio quam religionis, & caritatis studio impulsi sumus: ita quoque inclinatæ, & fere occidenti reipublicæ aliquid adjumenti hac nostra admonitione afferamus. Interim amplitudo tua tot sapientissimorum virorum præsidio munita, pro C sua prudentia & auctoritate, enitatur atque elaboret, ut his longe optimis inceptis (ex quibus certe Christianorum omnium salus magna ex parte pendet) ultima quoque, Deo adjuvante respondeant. Ita enim profecto fiet, ut singulari divini numinis ope, & præstantissima virtute tua, tot corruptelarum, commentitiorumque dogmatum monstris domitis atque compressis, ad perpetuam Christianæ reipublicæ tranquillitatem, & pietatis tuæ memoriam sempiternam, immortalitati commendetur nomen alterius, & præstantioris, & clarioris Herculis. Deus amplitudinem tuam quam diutissime nobis incolumem conservet, ejusque rectissima consilia Christianæ reipublicæ fortunet. D

HERCULES GONZAGA S. R. E. CARDINALIS R. P. D. LUDOVICO MAJORANO Gravinati canonico regulari Lateranensi S.

ACCEPI literas tuas Idib. Februarii Romæ datas, simulque orationem tuam patribus, qui in sancto Tridentino conventu nobiscum sunt, missam: quam nonnullis doctissimis viris legendam dedi, præsertim autem Richardo nostro Vercellensi, veterano ecclesiæ catholicæ militi, & summo, ut tute scis, theologo. Verum quale is de ea judicium fecerit, ex literis, quas ad me dedit, cognosces: quas ne tua præstans virtus debita commendatione fraudaretur, tibi mittendas E curavi. Gratias & quidem mirificas agens, cumulatissime etiam, si Deo placuerit, relaturus, quod me tuarum vigiliarum, & hujus tui honesti laboris participem feceris. Te præterea magnopere cohortor, ut hæc optimarum artium studia, quæ non modo eorum professoribus, sed etiam eorum fautoribus maximo decori & ornamento semper fuerint, nulla ratione intermittas. Quod ut commodius a te fieri possit, dabo operam opportuno tempore, ut & pontifex maximus, & vestræ reipublicæ moderatores, non parvam, neque vulgarem & tuorum studiorum, & dignitatis tuæ rationem habeant. Vale, nosque, & hunc sanctum Tridentinum senatum, apud Deum altissimum tuis precibus juva. Tridenti Nonis Martii MDLXII.

VII.

APOLOGIA INDICTIONIS concilii Tridentini facta a Pio quarto pontifice maximo. Adversus Joannem Fabritium Montanum, auctore Gasparo Cardillo Villalpandeo Hispano Segobiense, doctore theologo.

ILLUD mihi initio in hac defensione præfandum reor, neminem mirari debere, si nos interdum, cum in Montanum maledicta retorquemus, & calumnias diluimus, maledictis quoque agamus. Tametsi enim sciamus non oportere adversarium vincere in malo, sed vincere in bono malum: tamen ipse disputationis ardor, non aliter facere nonnunquam non sinit: sed arripimur zelo defensionis, & convitia tolerare nequimus. Responde, inquit sapiens, stulto juxta stultitiam suam, ne sapere sibi videatur. Nemo itaque hoc nobis, obsecro, vitio vertat.

Ut autem suscepta disputatio fidem habeat majorem, non rationes modo & causas, quibus adversum nos agit Montanus, seorsum confutare instituimus: sed singulas quoque ejus orationis partes percurrimus atque inserimus nostræ, ne quidpiam, quod momenti alicujus sit, a nobis esse prætermissum quispiam malitiose interpretetur. Erit disputatio instar dialogi. Montanus argumenta producet in medium, confutabit atque diluet Gaspar: hoc pacto.

MONTANUS. *In tanta animorum studiorumque contentione, mihi qui mentem a turbulentis consiliis semper abduxi, tantisper quiescendum putavi, dum per veritatem & conscientiam id impune liceret.*

GASPAR. Egregium sane orationis exordium contra præcepta facultatis benedicendi, a propriis laudibus sumptum, ne dicam expresso Dei verbo prohiberi. *Laudet te*, inquit Salomon, *vicinus tuus, non os tuum.* Ut enim vulgo dicitur, laus in ore proprio vilescit. A turbulentis consiliis ait mentem semper se abduxisse: cum nihil magis cum ceteris hæreticis laboret, quam ut tragœdias moveat, & excitet tumultus. Quod vel hæc ipsa monstrat oratio, in qua totus in illo est, ne pax inter germanos hæreticos, & catholicos viros coeat, neque de concordia tandem agant, qui tot annos domesticis seditionibus & intestinis bellis vexati sunt. Sed nihil mirum est, si Montanus turbas non videat, neque agnoscat animi tumultus. Ea etenim parte laborat, qua sensum hujus rei haurire debuit: & assuetus diu turbulentis consiliis, turbulenta esse non credit, sed pacata & quieta omnia, eorum more, qui ad catadupas feruntur decurrentium magno cum fragore aquarum sonitu minime permoveri.

MONTANUS. *Maxime quod intelligerem viros ingenio & doctrina abundantes communem causam nostram tantis viribus hactenus egisse, quantis ad adversariorum ferociam frangendam illis omnino satis esset.*

GASPAR. Si tam strenue, ut ais, communis vestra causa a conjuratis & Christianæ religionis hostibus acta est: quorsum tu otii & tranquillitatis studiosus scilicet, tempus atque operam perdis? at tu cum ceteros videas nihil egisse, homo male feriatus, calamum sumis, ut suppetias iniquæ

quæ causæ ferens, actum quoque agas. Non ignoramus eamdem causam actam esse a Vergerio hæretico homine, transfuga, malisque moribus prædito, cujus quam sit curta, atque exigua ingenii & doctrinæ supellex, præterquam quod ejus indicant scripta, maledicentiæ plena, & inania veritatis, Hyppolitus vir optimo ingenio, bonis moribus atque scientia instructus, in illis libris monstravit, in quibus Vergerio respondet, qui graviter ferre videtur, contra quam tu, hæreticos a pontifice non esse ad concilium Tridentinum vocatos. Nihil igitur profuerit tuorum hominum nobis doctrinam celebrare, quos, tum ex libris editis, tum etiam ex his, qui sunt eisdem usi familiariter, intus atque in cute novimus: sed scabunt muli mutuo, ut est in proverbio. A

B MONTANUS. *Sed hoc meum diuturnum silentium petulans adversariorum procacitas expugnavit tandem.*

GASPAR. O summam hæretici hominis petulantiam atque improbitatem! qua tu potissimum re orthodoxos viros petulantes esse putas? quos adversarios vocas, ipsa compulsus veritate: & merito quidem: quoniam illi intra ecclesiæ castra versantur, tu militas in castris Satanæ: tu auctoritatem ac dignitatem ecclesiæ Christi impugnas, hanc nos pro viribus tueri laboramus: tu adversus Christum Jesum repugnantem animam geris, dum ejus fidem ac religionem funditus evertere ac demoliri conaris; nos contra pro fide & religione dimicamus. Quæ vero sit ista Christianorum petulans procacitas non dissimulat Montanus, sed aperit potius, cum ait. C

MONTANUS. *Conventus illi Tridenti agitant ad quos universos nos & singulos qui Christi evangelium prædicamus in hoc Venetiis edito scripto satis superbe evocant.*

GASPAR. Mirabilem tu quidem causam Montane reddis, cur Christiani simus petulantes, eam (inquam) quod conventus agamus Tridenti: itaque reprehendis nos, quoniam de doctrina fidei & moribus ecclesiæ concilia celebramus, ab ipsis apostolorum temporibus consuetudine ducta, ac pacem quacumque ratione possumus, procuramus. Quid probas, si improbas pacem: quid laudas, si vituperas concordiam? sed scio quorsum Montanus spectet: novit ille strenue in his conventibus sacrosanctis artes, atque dolos hæreticorum esse detegendos, imposturas quibus agunt adversus rudes homines patefaciendas esse, quod accidit perpetuo; atque ob eam rem. Ecclesiastica comitia detestantur. Nam aut Tridentum hæreticis veniendum est, & congrediendum de dogmatibus nobiscum, aut manendum domi. Si Tridentum contendant, aperte vident optimo legitimoque judicio se atque suos damnandos esse, & causam hæreticorum ruituram, quæ tanto quidem valentior est, quanto minus vulgo est nota. Si domi suæ manserint, videt dicturos etiam suos iniquam hæreticos causam habere, atque huic cum diffidant; vereri cum Christianis de eadem conferre, & de jure disceptare, hinc illæ lacrymæ. D E

Quod si summus pontifex, qui ex officio concilium indixit, nulla hæreticorum ratione habita, catholicos tantum Tridentum vocasset, haberet fortasse Montanus causam aliquam, cur non reprehenderet, eam videlicet, quod non evocatus aut citatis adversariis, nos soli de fide exortas his temporibus controversias dirimere velimus: modo vero, cum non tantum ut veniant, sint admoniti, sed etiam rogati, immerito nos quispiam reprehendit, quod concilia celebremus. Quanquam non in eam rem vocantur hæretici, ut horum conventuum pars aliqua sint, sed potius ut causam suam in medium adferant, & rationibus atque argumentis ad eam confirmandam idoneis judicio suo publice illam agant, quanto maximo possint apparatu, ne indicta causa damnatos se esse conqueri possint; sed re bene inspecta, deceptos se potius opinione atque sententia sua fateantur. Nam cum iidem ecclesiam Christi impugnent, atque ejus velint fidem labefactare ac perdere, ut de fide quæstiones definiant, nulla ratio est cur debeant vocari. Vocantur tamen jure & antiqua consuetudine a pontifice & cardinalibus, qui subscribunt indictioni, ceteri omnes qui ecclesiæ gubernaculis sunt admoti, patriarchæ, primates, archiepiscopi, episcopi, generales ordinum ministri.

At graviter Montanus dolet publice se vocatos fuisse, timet enim neque sine ratione, ne, si venire nolint, a se suorum animos alienent, qui optimo jure conquererentur, quod causam reliquerint, atque adeo illam suspectam habebunt, & ab hæreticis deficient. Ego enim non dubito Montanum ceterosque hæreticos nihil magis optasse, quam ne usquam a concilio evocarentur, aut tam secreto se esse vocatos, ut affirmare possent, se omnino fuisse prætermissos, & latam a nobis sententiam esse, nondum citatis testibus. Sed malo modo (ut dicitur) malus etiam cuneus repertus est. Addit rursum hæreticos satis superbe a sancta synodo esse evocatos: & superbiam appellat summam Christianorum benignitatem, atque animi mansuetudinem. Quid enim potuit dici clementius, magis pie ac mansuete, quam quod sancta synodus Tridentina statuit, de hac re decretum? cujus verba referam scrupulose, ut non modo constet Montanum mentiri, dum ita loquitur, sed ex eorum etiam numero esse, qui dicant lucem tenebras, & tenebras lucem.

Quoniam vero sancta synodus ex corde optat, *Verba synodi*
« Deumque enixe rogat, quæ ad pacem sunt ecclesiæ, & universi communem matrem in terris agnoscentes quæ quos peperit oblivisci non potest, unanimes uno ore glorificemus Deum & Patrem domini nostri Jesu Christi, per viscera ejusdem Dei domini nostri omnes qui nobiscum communionem non habent, ad concordiam & reconciliationem, & ut ad hanc sanctam synodum veniant invitat & hortatur, utque caritatem, quod est vinculum perfectionis amplectantur, pacemque Christi exultantem in cordibus suis præ se ferant, in quam vocati sunt in uno tempore. Hanc igitur non humanam, sed Spiritus sancti vocem audientes non obdurent corda sua, sed in suo sensu non ambulantes, neque sibi placentes, ad tam piam, & salutarem matris suæ admonitionem excitentur & convertantur. Omnibus enim caritatis officiis sancta synodus eos ut invitat, ita amplectetur. »

Illud superbissime a Montano dictum est se ac suos evangelium Christi prædicare, cum plane constet eos Martini Lutheri, aut suum potius evangelium singulos docere. Cum enim hæretici pro sua libidine sacras literas interpretentur, & discernant a profanis, ut scimus, suam potius doctrinam atque evangelium quod prædicant, vocare deberent, quam Christi aut ecclesiæ, a cujus institutis distent bis diapason, sed non est illud novum hæreticis ad se trahere, & sibi bona omnia tribuere arrogareque: neque solum evangelium appellant suum, sacrasque literas sed etiam ipsam

ipsam catholicam ecclesiam, Christum quoque A ejus auctorem, atque omnino Deum. Præclare igitur Christus providens huic necessitati, inquit: si quis dixerit vobis (loquitur autem de hæreticis) hic est Christus, nolite credere, quasi dicat, antiqua sectamini, novitias sectas diffugite toto cœlo.

MONTANUS. *Quod mirum sane non est, cum pro ea quam sibi usurpant auctoritate, regibus quoque & monarchis imperiose insultent.*

GASPAR. Christianos homines cupit Montanus regibus & principibus infensos reddere, pro ingenio & consuetudine hæreticorum, cum ait, eos etiam monarchis imperiose insultare. Quod dum efficere nititur, aperte docet, parentem se habere Satanam, qui nunquam desinit zizania spargere, B ac discordiam seminare. Sed nihil agis: neque enim tam sunt parum cordati reges, ut non intelligant quo hæc verba animo passim a vobis jactari soleant: neque ignorant qua ratione tractentur a pontifice ceterisque præsulibus: neque unquam vel tenuia nobis vestigia monstrare possit Montanus hujus, quam memorat imperiosæ insultationis. Hortatur pontifex, cum concilium indicit, imperatorem reges principesque Christianos, quibus incumbit ex officio tueri ecclesiam Dei, cui patroni, custodes, ac defensores sunt dati, ut ipsi per se intersint synodo, aut eodem oratores mittant. Quod his verbis indictionis apertum est, quibus etiam arguitur Montanus apertissimi mendacii. C

Verba synodi

„ Carissimos vero in Christos filios nostros Romanorum imperatorem electum, ceterosque reges „ & principes, quos optandum sane esset concilio interesse posse, hortamur & rogamus, ut si ipsi concilio interesse non potuerint, oratores suos prudentes, graves, piosque utique viros mittant: qui ipsorum nomine concilio intersint, curentque diligenter pro sua pietate, ut ex ipsorum regnis atque dominiis prælati sine recusatione & mora tam necessario tempore, Deo & ecclesiæ officium suum præstent.

Quod in his verbis imperium? quæ insultatio inest mendacissime Montane? at tu cœcos omnes esse credis, truncos & caudices, qui se facile sinant ludificari. D

MONTANUS. *Sed hanc suam causam tam callide, tam veteratorie agunt, ut nisi conatibus eorum obviam eatur, periculum sit, ne simpliciores in fraudem secum adducant.*

GASPAR. Hæc verba calumniatoris procul dubio animum produnt. Veteratorie & callide (inquit) causam fidei & religionis agi a pontifice, & reliquo orbe Christiano. Sed, quæso te, quod callidum consilium? quis actus aut dolus in ea causa timeri possit? ad quam tractandam etiam hostes jurati & capitales inimici fidei evocantur, & jubentur præsentes interesse? Sed quoniam Montanus nullam causam reddit ne fictam quidem, admodum verisimile fit, aut potius vero verius nullam superesse, & Montanum fuisse mentitum insigniter. E

MONTANUS. *Nunc ergo ut boni viri arma sua expediant simul, copiasque simul conjungamus tempus exposcere videtur.*

GASPAR. Satis times atque diffidis causæ tuæ, qua ratione & consilio agenda est, non autem illata vi, dum tuos sollicitas atque hortaris, suas ut copias contrahant & conferant in commune. Et merito sententia mea. Quis enim adversus Deum contendere audeat, aut quis cum altero ratione certare volet, cum se omni ratione destitutum videt? Sed quoniam viri boni ad hoc certamen provocantur, eja agite viri Christiani, qui soli viri boni esse atque dici potestis, conjuratis animis avertite terris doctrina & consilio vestro tantam hanc pestem quam hæretici nostris temporibus in ecclesiam invexerunt. Ecce nunc tempus acceptabile & idoneum aptumque, cum hostes timore perculsi gravi, ne causa cadant, causam deserunt, atque aperto Marte certare nobiscum verentur.

Quanto tu callidius & magis veteratorie rem agis Montane? qui cum te doctrina, ratione, justa causa, longe inferiorem videas, classicum his verbis canis, atque ad arma sollicitas tuos adversus veritatem pro mendacio, cum tempus, inquis exposcere ut arma expediatis simul, & junctis copiis Christum atque ejus ecclesiam aggrediamini. Sed nihil solliciti sumus. Quantumvis hæretici nos impugnent, non prævalebunt, cadent conatus irriti, etiamsi consurgant castra contra ecclesiam Dei.

MONTANUS. *In hoc exercitu si vel calonis mihi partes dentur, non invitus tamen exequar.*

GASPAR. Nulla major superbia atque animi elatio excogitari queat, quam quæ sub specie pietatis latet, & prætextu humilitatis tegitur. Dum calonis partes Montanus ait in hoc exercitu se non esse recusaturum, insinuat aperte dignum esse se, qui vel imperatoris, vel cujuspiam strenuissimi ducis munia obeat, & partes agat. Quem certo scimus, si genus spectes, de fece vulgi sumptum esse; si ingenium, si artium notitiam, innumeros reperiri apud suos qui illum exuperent longo intervallo. Ceterum si temeritatem, vix quempiam possis in Germania reperire, qui cum Montano certare queat, etiam hæreticorum testimonio. Nam scimus virum e sectariis non ignobilem, cum de hoc Montano sermo incidisset, ita pronunciasse: Ut agnoscas hominis hujus impudentiam & temeritatem, accipe apertum indicium: audet se opponere homo triobolaris universo concilio Tridentino. O miserrimam sortem hominis, qui cum pretioso Christi sanguine sit redemptus, gloriosum putat in exercitu dæmonis contra Dei ecclesiam contracto vilissimo ministerio deputari, eoque defungi.

MONTANUS. *Sed quoniam ex insidiis petimur, eminus pugnandum esse judico, quod te, Christiane lector, quem nunc appello neutiquam ignorare velim: ne quis me pugnam quam modo deposcere videbar denuo detrectare calumnietur.*

GASPAR. Fugam adornare Montanus videtur cum suis? Sed quorsum ad fugam arma paras, quæ potius sint futura impedimenro quam usui? Si copias cogis, si expetis arma, cur non hostes aggrederis? cur non cominus dimicas? quorsum fugis exercitu contracto? De victoria diffidis, certo scio, & cum eminus pugnare velis, insidiis vis agere, non certare viribus rationum, quæ nullæ proculdubio tibi suppetunt.

MONTANUS. *Hostes nostri Tridentum insidiis quasi locum cepere, Caudinis furculis, mea quidem sententia, non multum absimilem: quo cum Romanus miles semel se præcipitasset, hostium fraude circumventus, deinceps errorem suum pristina virtute correxit. Nostris Caudina illa furcula, conciliorum inquam latibula, non semel damno fraudique fuere. Tempus est nos expergefieri tandem, & quas semel atque iterum experti sumus insidias, porro consilio præcavere.*

GASPAR. Tridentum quo loco concilium

lium celebratur, furculis Caudinis simile facit, A quoniam insidiis tendendis sit accommodatum. At ego non video, neque Montanus mihi monstrare potest, cur hæretici ex nobis insidias timere debeant; quos omnes sciunt rogatos esse, sine ullis armis, sine ullo copioso atque strenuo satellitio, quo vel repellere illatam vim ab hostibus possimus. Præsertim cum his fidem publicam dederimus, neque longe distemus a suis: ab Hispania vero, Gallia, Neapoli, atque aliis id genus locis, unde episcopi Tridentum venerunt, quam longissime. Sed scio cur metuat; sane furcam timet furcifer. Quod vero ais, sæpenumero vobis fuisse damno latibula conciliorum, sedes inquam illas, in quibus olim synodi coactæ sunt, B apertum sane mendacium est. Nusquam enim, tametsi diligentissime historias omnes tum veterum, tum etiam neotericorum evolvas, quempiam reperire queas, qui locum vobis damno fuisse dicat. Nisi quæ in his locis concilia coguntur significare velis. At non semel, sed perpetuo vobis concilia obfuere, fateor. Nusquam enim patres convenerunt adversum vos, quin vestram causam iniquissimam & contrariam Christo luce clarius indicarent. Hæc hæreses damnarunt, extinxerunt, sepelierunt, hæc ipsos hæreticos, vel mentem mutare compulerunt, vel proscriptos ex hominum conspectu ultra Garamantas & Indos relegarunt. C Quod usque adeo manifestum est, ut si testimonio antiquitatis ad rem confirmandam agere velim, in re non dubia, testibus uti videar minime necessariis. His etenim furcis Arium, Manichæum, Macedonium, Priscillianum, ceterosque omnes hæreticos suspensos fuisse scimus.

MONTANUS. *Interim tamen simpliciores edocendi sunt, cur, cum hostes justæ pugnæ nobis copiam non faciant, minime committendum sit, ut in eorum castra transeundo, cum statione simul & bonam causam deseruisse videamur.*

GASPAR. His verbis apertius prodit metum: nam is diutius non potest dissimulari, ne- D que animo condi. Non audent hæretici, Montanus ait, Tridentum contendere, ne causam deserere cogantur, quam nisi cum vita stat, sententia nunquam missam facere, quod libris editis impudentissime & malitiosissime nobis testati sunt. Volunt simul cum causa detrudi in Tartareas sedes, ne positionem destituant, aut servare sinant: perindeque atque hi qui natandi rudes, cum in flumen aliquod præaltum forte inciderint, obviam trabem aliquam, lignumve tam impotenter arripiunt, tenentque, ut inde nulla ratione divelli queant. Animæ malunt isti quam aut nominis aut gloriæ inanis facere jacturam. Quod vero ait, non fieri a nobis copiam eisdem justæ pugnæ, aper- E tum mendacium est, quod ex publica fide constare facile possit, in qua sic scriptum est.

„ Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus universis fidem facit, quod omnibus, & singulis sacerdotibus, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militaribus, popularibus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque status, & conditionis, aut qualitatis existant Germaniæ provinciæ & nationis, civitatibus & aliis locis ejusdem, & omnibus aliis ecclesiasticis & sæcularibus, præsertim Augustanæ confessionis personis, qui aut quæ una cum ipsis ad hoc generale concilium venerint aut mittentur, aut profecturi sunt, aut huc usque venerint, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari, tenore præsentium publicam fidem & plenissimam verissimamque securitatem, quam salvum conductum appellant, libere ad hanc civitatem Tridentinam veniendi, ibique manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, examinandi & discutiendi, & omnia quæcumque ipsis libuerit, ac articulos quosvis tam scripto, quam verbo libere offerendi, propalandi, eaque scripturis sacris & beatorum patrum verbis, sententiis & rationibus declarandi, adstruendi & persuadendi, & si opus fuerit, ad objecta concilii generalis respondendi, & cum his qui a concilio delecti fuerint, disputandi, cum caritate absque impedimento conferendi, &c.

An liberior copia vobis fieri potuit Montane? nisi tu velis, quæ tua est insania, contra veterem consuetudinem atque morem ecclesiæ vobis facultas detur definiendi dogmata fidei.

MONTANUS. *Has ego docendi partes si mihi quoque sumpsero, quis evangelii doctorum me accusabit? quin simul neglecti prætiritique officii sibi ipsi litem intendat. Quotquot enim sumus, ad hoc concilium singillatim evocamur. Quid ergo mirum est, si quod singulis & universis ex æquo incumbit mihi quoque cum ceteris ecclesiarum ministris commune existimem?*

GASPAR. Hoc sane loco subinsinuare Montanus videtur ceteros omnes hæreticos ægre laturos, quod adversus concilium ipse calamum arripuerit, & nugas suas meraque somnia mandarit literis, quod, ut retuli paulo ante, sectarius quidam haud obscure videtur significasse. Et merito: tum quod eadem res tractata sit prius ab impio Vergerio intentis nervis, tametsi ridicule, quod monstrat Hippolytus: tum etiam quod norint quam sit Montano ultra injustam ac impiam causam curta ingenii & literarum supellex ad eamdem fucandam.

Sed ardebat zelo Satanæ Montanus, flammas comprimere intra præcordia non potuit: danda est venia ignem in ecclesiam evomenti, & furiis concitato. Nemo tamen miretur si Montanus se atque ceteros hæreticos evangelii doctores, & prædicatores appellet, quod attigi superius; cum Christum etiam qui evangelii auctor & conditor est, sibi præ ceteris arripiant, quem moribus doctrina & vita impugnant. Quanquam dum novum hæretici Christum fingunt, veterem amittunt. Ut enim Augustinus ait, hæretici Christum non habent. Cum autem plane sciamus hæreticorum doctrinam ad animorum subversionem pertinere, quod nos sacræ literæ docent: dubitari nequit, quin illa nihil habeat cum evangelio commune. Est enim evangelium, Paulo referente, virtus Dei in salutem omni credenti. Ceterum quid velit Montanus hac oratione præstare, tandem post multa verba declarat, dicens:

MONTANUS. *Ut scilicet Christiano orbi testatum faciam, concilii hujus adeundi justas & idoneas causas reperiri nullas, innumeras vero & graves in primis ejus declinandi & fugiendi commonstrari posse.*

GASPAR. Ut jam persuadere incipiat suis, qui Montanum (ut audio) suspectum habent, sententiam quandam communem accipit, quam

quam nemo possit cum ratione negare, ut ea arte simplices capiat, more strenui nugatoris, qui mendaciorum veluti fundamentum jacit, quod verum sit, ut aditus pateat ad nugas: sed veritate fulciri mendacium non potest, corruit nullo negotio, labefactaturque. Ut enim Aristoteles scribit, veritati omnia consonant, a falso autem facile verum discrepat; quod res ipsa monstrabit. Nunc audite Satanam transfiguratum in angelum lucis, & hæreticum semel dicentem verum; quamquam non eo animo ut mentem instruat; sed ut capiat dolis, & in errorem alios secum ducat.

MONTANUS. *Nemo enim adeo vecors est, qui non intelligat causam nullam subesse justam posse, cur quis in apertum discrimen se conjiciat, quod cum veritatis dispendio, Dei contumelia, & proximi detrimento sit conjunctum. In re plana & confessa non est quod probando operose insistam. Norunt sancti Dei homines Christianas omnes actiones ad unius Dei gloriam ceu scopum quemdam præcipue referendas esse, a qua si exorbitent, veritatem quoque laborare animaque salutem periclitari necesse est.*

GASPAR. Pro uno vero plurima nobis falsa & mera mendacia rependit Montanus. Ratiocinationem ille sic concinnat. Non debemus nos conjicere in apertum discrimen cum dispendio veritatis, Dei contumelia, & proximi detrimento, sed profectio nostra suscepta Tridentum est plane & aperte conjuncta cum dispendio veritatis, Dei contumelia, & detrimento proximi, ergo non debemus Tridentum proficisci. Ratiocinatio quidem efficax est, & assumptio (ut dixi) vera plane, ceterum quod ille subsumit, tantum abest, ut verum sit, ut nihil magis possit esse veritati contrarium: imo vero qui studuerit etiam ipsis hæreticis, modo admodum pertinaci animo non contendant persuadere profectionem Tridentinam habere plane conjunctum dispendium veritatis, contumeliam Dei, & detrimentum proximi, tanquam communi sensu carens & alienus a ratione, ex cœtu ipsorum exploderetur. Quo enim pacto veritas perire possit in eo loco, in quo illa accuratissime non humana solum diligentia, sed etiam patrocinio Trinitatis indagatur? qua ratione contumelia affici possit Deus ab his, qui veritatem requirunt in conciliis, in quibus Spiritus sanctus simul cum hominibus rem definit? ut ex illo primo apostolorum concilio discimus, ubi forma sententiam ferendi in persimili negotio his verbis perscribitur nobis: visum est Spiritui sancto & nobis. Qui tandem accidere possit, ut quispiam hominum detrimentum ex concilio ferat, modo illi parere velit, in quo de salute nostra diligentissime constituitur? audet tamen persuadere sibi acutissimus Montanus, accidere minime posse, ut hæretici Tridentum contendant sine jactura memoratarum rerum: & argumenta ad faciendam fidem ejus rei in publicum producit, sed quam inanis, quam copiosa, quam denique fallacia omnes intelligent. Pergit igitur rationem ineptam absolvere, cum ait.

MONTANUS. *Sed an profectio nostra Tridentum suscepta (si quidem illa loca invisere cogitaremus) hæc simul incommoda secum trahat, de eo dubitare quis poterat? mihi ergo præsenti oratione probandum sumpsi, profectionem hanc, si quando a nobis susciperetur, quod Deus opt. max. avertat, non modo periculosam, sed etiam in veritatem Dei, adeoque Deum ipsum, proximumque nostrum, contumeliosam injuriosamque fore.*

GASPAR. Sed audiamus, quonam pacto, singulorum quæ probanda suscepit, fidem facere pergat.

MONTANUS. *Et de periculi magnitudine dicere supersederem, siquidem id ejus generis esse, quod utilitatis aliquid, & officii in se contineret, cum constet sanctos Dei martyres mortem quoque ipsam quoties opus esset: volentes oppetiisse: nunc cum discrimen certum certa cum impietate sit conjunctum, non perinde est.*

GASPAR. Acutum scilicet hoc loco theologum agit grammaticus Montanus & intrepidum animum ad labores & pericula pro suo evangelio ostentare vult, dum inquit, se non esse recusaturum vitæ discrimen, nisi illud cum impietate conjunctum esset, more sanctorum martyrum. Neque videt longe aliam hæreticorum esse conditionem, aliam sanctorum. Etenim sancti cum eisdem suppeditaret vires Deus ad tolerantiam, intrepide pro Christo & evangelio in mortem ruebant, patientia enim laborum donum Dei, quod apostoli testati sunt, cum immaniter cæsi ajunt, nobis donatum est, ut pro Christo pateremur. At hæretici, quibus humanæ tantum vires suppetunt eminus pugnam exoptant, & capessere videntur: ubi vero offertur, detractant maxime. Habent enim contra se conscientiam, quæ illos mirabiliter torquet, & de victoria desperare jubet. Quanquam non ignoro accidisse interdum magno hæreticorum malo, ut Satanæ furiis coram aliquot sic agitarentur, ut maluerint cum morte vitam commutare, qua se indignissimos censebant, quam mutata sententia nominis inanis facere jacturam. Ea quoque res, quod ex antiquis historiis est manifestum, plerosque ethnicorum impulit non modo ut se periculis apertis objicerent, sed etiam ut sibi ipsis mortem inferrent.

MONTANUS. *De periculo ergo quod satis est, paucis expediam. Sic vero se mihi primum omnium concilii sedes & locus offert, cui ut libera aliqua Germania civitas præstitueretur, a Christianis principibus diu sed frustra elaboratum est. Quod si autem illi extra Italiæ fines elici nequiverint, ad illa præsertim loca, quæ imperatoris omniumque adeo Germanorum principum auctoritate fideque essent communia, quis quæso nobis auctor erit ad illos transeundi, quorum perfidia ac crudelitatis in nostros tot passim luctuosa extant exempla?*

GASPAR. Periculi magnitudinem metitur ex loco, in quo concilium coactum est, is quem nullo loco propter conscientiam tutum esse oportet: neque videt Tridentum esse accommodatissimum huic negotio gerendo. Scio ego multum diuque deliberatum esse, expeditene ut concilium alibi cogeretur, sed tandem re bene & diligenter inspecta, decretum est, non posse deligi meliores sedes convenientioresque primum quidem quoniam is locus omnibus qui venturi ad concilium sperabantur, habitus est idoneus maxime, ne plus justo longa profectio suscipienda esset. Denique cum Tridentum imperatori Ferdinando pareat, qui possit incolas in officio convenire, & tam proximum Germaniæ ut ejus oppidi altera pars a Germanis incolatur, videbatur sublata ea quæstio & querela hæreticorum, quam modo Montanus exsuscitat, quod non intra Germa-

Germaniam ecclesiastica ista comitia haberentur. Accedit ad hoc quod, ut certo scimus, Germaniæ populi frequenter peste infestantur: quæ si grassari inciperet coacto concilio semel, quod jam videmus accidisse, necesse quidem erat, ut re infecta dissolveretur. Et videbatur etiam consentaneum, ut quo loco agi celebrarique cœperat, absolveretur: præsertim cum nihil omnino videatur impedire. Sed quod est hæreticorum ingenium, & causæ quam agunt iniquitas, & conscientia eorumdem ob rem male gestam: ego non dubito, quin si in mediis Germaniæ visceribus, illis comitia nostra offerremus, idem, quod modo, dicturi essent, neque reperturos esse usquam, tametsi optionem eisdem relinqueremus, aut locum tutum, aut satis convenientem ecclesiæ comitiis celebrandis. Persimiles profecto illi quem narrant, cum capitis damnatus esset, obtinuisse à magistratu ut suspendio arborem eligeret. Quæsitus autem postea, utrum hanc vel illam arborem probaret, omnes rejecit. Causam rogatus respondit, quod nullam arborem sibi idoneam reperisset, quam ad suspendium deligeret. Damnationem & mortem concilia hæreticis denunciant: quam ergo sedem huic rei aptam invenient?

MONTANUS. *Principum fortasse, dicat aliquis, aut imperatoris auctoritas, istos homines in officio continebit. Errat qui id credit. Nam neutiquam verisimile est, eos in regum principumque gratiam quicquam facturos, quibus reges & principes hactenus ludibrio fuere.*

GASPAR. Nihil opus est Christianis hominibus ad concordiam & pacem natis, quam expetunt, dum concilia congregant, & dissidentes ad conditiones pacis sollicitant: nihil opus, inquam, ullius principis auctoritate & imperio, ut quod semel polliciti sunt, nedum juramento firmarunt, præstare debeant. Quod si contra fidem datam facere vellent, quinam exercitus Tridentinis patribus adsunt subsidio? quæ arma parata? quæ vires hominibus senio confectis? ne non facile ab imperatore, in cujus terris versantur; sed etiam a quovis alio principe in officio possint retineri, quibus ecclesiæ lege vetitum est arma tractare, in castrisque stare. Cum autem Montanus neque indicet, neque possit usquam indicare, quando concilia & quibus regibus insultaverint: plane constat, dictum id esse ab eodem unam tantum ob causam, ut more hæreticorum principes ad arma concitet adversus nos. Qui si rem considerent propius, in ipsum Montanum potius animadvertent, qui tam nullius pretii principes putat, facitque ut sine ratione se sinant ab istis hominibus haberi ludibrio.

MONTANUS. *Quid vero tuti, quid fidei apud eos esse potest, quibus persuasum est, nos impune posse e medio tolli?*

GASPAR. Cur nihil tutum a nobis hæretici sperare possint, illam rationem reddit Montanus, quod persuasum habeamus, Montanum eumdem ceterosque hæreticos impune posse interimi. Quod dum affirmat, videte quanta sit veritatis vis, se atque suos ore proprio hæreseos damnat. Nos etenim, id est, Christiani affirmamus homines hæreticos & posse & debere de medio tolli post unam & alteram admonitionem, post tentata omnia ecclesiæ remedia: ne alios prava sua doctrina inficiant. Quod si hoc ille de se ac suis putat dictum, hæreticum se esse fatetur, neque simpliciter hæreticum, sed pertinacem cum suis, quod resipiscere nolit, neque usquam animum mutare. Nam nos in eos solum hæreticos, qui erroris admoniti hæresi abnegata ad mentem meliorem revertuntur, sceptro regum & magistratuum utendum esse minime censemus, sed potius benigne monemus prius, ne se vento pernicioso hæreseos agi sinant: sed ad portum potius securum, ecclesiam inquam & Christum Jesum, qui illam per pontificem maximum moderatur, redeant. Ubi vero nostris monitis nihil profecimus, quod illi extra ecclesiam agere velint: eo remedio uti solemus, quod medici adhibere consueverunt, cum cancer, aliusve pestilens morbus, partem aliquam cœpit depascere: adurunt enim membrum, amputantve, ne serpat longius contagium, & pars pura atque sincera in vitium trahatur.

Ad eam rem, præter rationem quam dixi, exemplis instituimur sanctarum scripturarum. Legimus enim Paulum, Corinthium peccatorem Satanæ tradidisse, postquam extrema etiam remedia tentaverat, neque profecerat quidpiam. Illos etiam hæreticos, qui existimarunt donum Dei pecunia possideri, Petri ore tanquam acutissimo gladio peremptos esse scimus.

Deinde veterum consuetudine conciliorum adducimur, quod ex eisdem facile patere possit. Accedit ad hoc Augustini sententia contra Donatistas, & præterea adversus Vincentium Rogatianum, qui perinde atque vos, inique se tractari & præter rationem a Christianis ajebant.

Neque Montano mirum videri debet, quod nos nobis persuaserimus virga & sceptro, pœna, inquam, corporali castigari hæreticos rebelles & pertinaces posse & debere: quando ipsos etiam hujus temporis hæreticos in eadem esse sententia certo novimus. Quod tum exemplis editis in alios, tum etiam libris docent. An ignoras, ut interim ceteros taceam, Michaelem Servetum, monstrum impudentissimum & horrendum maxime, qui de Trinitatis erroribus librum confecit, post habitam longam & acerbam disputationem Genevæ cum Calvino, cum ab eo errore divelli non posset, ab eodem Calvino, propter hæresim, capitis esse damnatum? Quo de medio sublato, ut omnes intelligerent se auctore cædem esse patratam, Calvinus librum edidit, in quo factum agnoscit, doctrinam Serveti exponit, atque omnem rem quo pacto est acta describit, & simul docet integrum esse hæresim gladio ulcisci ac vindicare. Tyrannus quoque pastor Bremensis, ut idem ait, aut, ut res est, lupus rapax, in libro ab eo edito, qui Farrago sententiarum inscribitur, productis in medium testimoniis docet, Calvinum cum ceteris Sacramentariis, atque etiam Anabaptistis omnibus, hæreticisque aliis, sceptro magistratus potius, quam vel stylo, vel disputationibus esse refutandos.

Quod vero Aristoteles in Topicis ait, adversus quosdam homines disputandum nobis non esse, neque agendum rationibus, quod vel sensu potius, vel pœna & castigatione his opus sit: in eos hæreticos aptissime quadrare mihi videtur, qui his miseris & calamitosis temporibus grassantur. Illi enim multa defendunt, quæ si sensus haberent integros atque sinceros, sane tueri vererentur: cum ad curam carnis & oblectamenta tantum pertineant, & omnia fere sint retroactis temporibus magnorum virorum consensu, judicio sanctorum patrum, conciliorum auctoritate atque decretis explosa. Quod omnes fatentur. Vinculis igitur proculdubio atque igni merito plectuntur hæretici, cum ad meliorem frugem ut redeant admoniti, recusant.

Nihil autem mirum est, si gladium reformident, qui se eodem dignos intra se judicant, atque ob eam rem severos nos putant judices. Sed quando hanc nostram sententiam de mulctandis corpore hæreticis docte admodum, copiose, ac prudenter excussam graviter diffinivit Alphonsus Castro, libro de justa hæreticorum punitione edito: plura de eadem re dicere recusabo.

MONTANUS. *Quibus si vel invitis ab aperta vi sit temperandum, ad eas artes se convertere proclive est, quarum Romana curia jamdiu se magistram esse profitetur.*

GASPAR. Non potest conquiescere Montanus; ubique sibi paratas esse insidias putat, scelerum conscientia agitatus. Intellexit ab ipsis etiam hæreticis probandam esse consuetudinem de castigatione corporali hæreticorum: & quia nihil fidum aut tutum ad hanc rem, quam persuadere vult, hac parte reperit, alium lapidem movet. Ceterum sub eo, non minus, quam sub priori, scorpius indormit Montano. Ait itaque ecclesiam Romanam, ut honestius castigationem procuret hæreticorum, ubi ab aperta vi, quam nunquam infert his quos ad concilium vocat, modo illi venire velint, & parere veritati minime recusaverint, ad artes esse convertendam, & dolo malo capturam transfugas ac proditores fidei. Sed quæ sunt istæ artes, obsecro te, quas tu tantopere reformidas? quinam doli tam atrociter tuum animum plenum seditione cruciant & misere torquent? nunquid tu artes vocas, peracto concilio, solutisque comitiis, imperatori, regibus, & principibus Christianis illam curam demandari ab ecclesia, quod eos non gravate facturos speramus, si sit opus, pro ea obedientia quam per oratores suos in concilio ecclesiæ Romanæ profitentur, ut vos omnes rebelles ecclesiæ, & capite damnatos persequantur, & latam sententiam executioni mandare velint? Hæc res aperta est: nihil hic loci artibus aut dolo relictum est. Non inficiamur, Montane, quod tu nobis quidem tanquam crimen grave objicere pergis, Romanam ecclesiam illis artibus adversus vos pertinaces hæreticos uti consuevisse, ut confecta causa in concilio, & patrum suffragiis erroribus declaratis, si lata sententia adhuc reluctemini, & in errore perseveretis, ad arma principes hortetur, ut vel illata vi ad meliorem mentem vos pertrahat, quos placide, benigne, & peramanter flectere non potuit. Hoc tu improbas, Montane? hoc novum putas, aut artem Romanæ curiæ vocas? erras sane dum sic existimas. Annon in Deuteronomio legis præceptum esse, ut illi populi & civitates funditus everterentur, in quibus aliud doceretur, quam quod divinæ leges jubent? nova etiam lex statuit, ut qui ecclesiam non audierit, tanquam ethnicus & publicanus habeatur. (Matth. 18.) Qui vero scandalizaverit unum de pusillis, tam atroci supplicio dignus a servatore nostro judicatur, ut dicat expedire ei, ut mola asinaria appensa collo demergatur in profundum maris. Quamobrem veteres & prudentes imperatores leges plurimas tulerunt, quæ in id genus homines severissime animadvertunt, tanquam in hostes communes Christianæ reipublicæ, universalis pacis ac tranquillitatis perturbatores, æqui atque boni contemptores strenuos. Hac enim maxime ratione viaque rudes homines atque imperiti, quorum magna in civitatibus copia est, ab insidiis & dolis hæreticorum liberantur. Neque ulla potior causa reddi possit, cum milites in Christiana republica tolerentur, quam ut ipsam ecclesiam ab iniquorum hominum, quales vos estis, insultibus atque vi illata liberent, & amplificent eamdem, modo possint. Sunt enim principes Christiani, patroni & custodes religioni dati: vindices in iram his qui male agunt. (Rom. 13.) Res autem mirabilis, improbari ab hæreticis tam aperte, quod apertissime probant. Quasi vero quispiam ignorare possit, hæreticos omnes, maxime vero Lutheranos, cum primum per vires & præsidia militum licet, ut Christianos homines ad se trahant, aut oppressos immaniter affligant, armata manu uti consuevisse. Hoc Germania testari possit; hoc Christianissima olim Gallia, quæ paucis mensibus ab incolis hæreticis plus malorum perpessa est, quam multis retro annis ab exteris nationibus, quantumvis illæ feroces fuerint, atque in Galliæ perniciem armatæ. Cur igitur tam graviter hi ferunt, quod nos eorumdem scelera & nefanda flagitia reprimere conemur, post tentatas omnes concordiæ & pacis conditiones, tum publice, tum privatim?

MONTANUS. *Sed ut locum missum faciamus, atque ad eos veniamus, quorum fides hac in re interponitur, quique nobis publica satisfactione legitime cavisse volunt. Deum immortalem! quibus se, quamque ventosis titulis in vulgus venditant pauci aliquot episcopi! & in his nonnulli personati & scenici, Romani certe pontificis creaturæ omnes, quique a nobis desertæ religionis & oppressæ veritatis crimine accusantur. Ipsi œcumenicos & sacrosanctos, apostolicosque se appellant: denique nihil earum rerum sibi non sumere audent, quarum ne micam quidem in ipsis residere certum est.*

GASPAR. Alteram hoc loco rationem infert, non absimilem priori, cur hæretici fidere nobis non debeant. Sumit illam ex prælatis nostris, qui concilio intersunt, & colligit hoc modo. In concilio a quo fides publica data est, solum adsunt pauci quidam episcopi, qui se magnis titulis vendicant, & accusantur religionis desertæ, & omnes sunt pontificis Romani creaturæ: ergo non est cur illis fidamus. O bellum dialecticum! o peritum disputatorem! an non vides conclusionem nullam habere connexionem cum assumptis, ex quibus illam inferre paras? Sed nihil sane mirum est, si Montanus omnium bonarum artium rudis, & juratus hostis religionis, ira atque odio ebrius deliret. Pauci quidem sunt, fateor, qui concilio episcopi intersunt, si cum illis conferantur, quos Christi ecclesia partibus mundi variis intra gremium suum continet: at nihil id impedit, quominus Tridentinum œcumenicum concilium & generale dicatur, cum in eo ex omni natione & gente adsint aliquot præsenres: ceteri vero legitimos procuratores Tridentum miserint, qui rata & firma sunt habituri, quæ sancta synodus decreta atque sanctiones promulgaverit. Plerisque enim ceterorum ab ecclesiis suis abesse integrum non est: ne, dum a grege absunt, vos hæretici, id est lupi rapaces, ovile ingressi, oves dissipetis, mactetis, & perdatis vestra consuetudine. Adsunt etiam imperatoris Christianissimi, ceterorumque regum, ac principum Christianorum oratores: præterea legati pontificii, qui omnes citra controversiam sua auctoritate generale concilium efficiunt. Nulla igitur ratio est, cur tu ex paucitate judices synodum Tridentinam generalem non esse. Quanquam non tam exiguus numerus prælatorum Tridenti adest, ut non possit hæc synodus, cum quibusvis amplissimis contendere: in qua fere ducenti & quinquaginta præsules adsunt, & doctores innumeri,

Quod

Quod si verum est, ut est sane quam verissimum: A quæ firmior satisfactio porrigi possit, quæ cautio fidelior, quæ fides amplior, quam quæ ab universa synodo hæreticis præstita est? Quemadmodum vero Tridentina synodus œcumenica & generalis ratione, quam dixi, merito vocatur: ita quoque sanctissima vocari jure potest. Etenim ecclesia Christi sancta est, quod in symbolo confitemur, quam synodus legitime coacta repræsentat. Et cum in eadem coierint qui apostolorum doctrinam profitentur, quam alta mente repositam habent: nemo patres in concilio congregatos merito possit reprehendere, quod se apostolicos appellent. Sunt etiam, quod tu veluti probro nobis objicis, præsules omnes in ecclesia Dei Romani pontificis creaturæ, quoniam B ab eodem oves acceperunt. Ille enim singulos episcopos vocat in partem sollicitudinis suæ, quæ universa a Christo Petro data est illis verbis, Pasce oves meas; & in Petro, omnibus Romanis pontificibus, quicquid garriant hæretici. Neque post tempora apostolorum quispiam episcopus ecclesiæ gubernaculis admotus est, quem non pontifex Romanus, aut per seipsum, aut per legatum suum, denique authoritate sua non instituerit. Neque est ullum apertius discessionis argumentum ab ecclesia, quam si pontifice Romano vicario Christi non consentiente, & probante, quispiam episcopatum usurpet. Duos ordines præcipuos in ecclesia sua Christum reliquisse compertum est, sacerdotum inquam & episco- C porum: alterum in discipulis, alterum in apostolis. Quod evidenter fatentur omnes, & a nobis monstratum est indicatis locis in libro de episcopi officio. Ceterum unum caput fecit ecclesiæ suæ, Petrum videlicet, & successorem Petri pontificem Romanum, qui singulos episcopos pro ea authoritate ac potestate quam accepit a Christo, quando & quemadmodum ratio postularet, singulis ecclesiis præficeret. Illud quoque non ignoro, tum ipsum pontificem maximum, tum reliquos episcopos omnes, & sacerdotes a vobis accusari: sed numquid ob eam rem novam instituendi concilium rationem inibimus? Numquid ob eam rem formam prætermittemus de doctrina & moribus judicandi, quæ D est a Christo nobis relicta & perpetuo observata in ecclesia Dei? Ego sane sic existimo, Montane, qui de nova alia forma cogendi id genus comitia est sollicitus, illud unum curare, ne usquam comitia habeantur. Accusaverunt olim, quod plane constat, hæretici pontificem maximum, & episcopos universos, quod facitis vos. Sed numquid ad ipsorum causam tractandam nova inita ratio est? aut forma vetus prætermissa? minime sane. Atqui scimus damnatos esse id genus hæreticos, eorum doctrinam explosam ejectamque longissime, & uno eodemque tempore eosdem a viris bonis in hæreticorum numero habitos fuisse. Idem quoque accidit in præsentia, quantumvis tu tuique similes relu- E ctentur. Si quidem nulla alia ratio excogitari valet. Aut enim vos judices constitui vultis, aut nos, nihil est tertium. A vobis judicium fieri de moribus & de doctrina, contra jus atque fas est: tum quia ad ecclesiam judicium pertinet, a qua hæretici se segregaverunt, neque usquam reperimus, apostatas synodum convocasse, in qua de aliorum moribus, aut fide judicaretur. Aut si quando id accidit, in ea synodo decreta ac definita nusquam vim aut robur communis legis obtinere potuerunt. Ad nos igitur, quod facimus, spectat synodum cogere, dubia definire, abusus tollere, explicare fidei dogmata, quibus dictum a Christo est: *Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcumque petierunt, fiet illis a patre meo qui in cœlis est. Ubi enim duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* *Matth. 8.* Atqui in nomine Christi non possunt ulli homines congregari extra ecclesiam, in qua speciali quadam ratione Christus adest. Neque enim hæretici, ut ex Augustino superius retuli, Christum habent.

MONTANUS. *Atqui quis porro illis aliquam fidem adhibebit, qui in ipso statim securitatis, quam pollicentur, limine, tam fœde & turpiter impingunt? nonne tibi perinde facere videntur, ac si quadam colluvies perditissima iniquissimaque hominum, imperatorem ipsum, omnesque imperii ordines ad comitia evocaret, cum amplissima securitatis testificatione, diemque ad dicendum causam illi dicerent, qui & capitis & fortunarum accusarentur ipsi? Si nunc paucis aliquot, quibus corruptæ religionis crimen impingitur, œcumenici concilii titulus non recte convenit: œcumenici concilii nomine illis legitime cavere, fas & integrum non est.*

GASPAR. Hæc verba omnia scurrilia sunt & maledicentiæ plena, ad quæ lubet illud dumtaxat Salomonis dicere: *Noli respondere stulto juxta stultitiam suam.* *Prov. 26.* Ceterum eisdem verbis turpibus & insanis, insanam quoque & ineptissimam rationem inculcat Montanus, quæ est: Episcopi Tridenti congregati non possunt habere titulum œcumenici concilii: ergo nec possunt nomine concilii œcumenici securitatem polliceri: atque ita colligitur, formam securitatis sufficientem non esse. Falsum est enim quod assumit. Nam cum ille ex paucitate probet assumptum, & ut concilium quodpiam generale & œcumenicum sit, minime sit opus omnes episcopos simul eidem interesse, sed vocari omnes publico edicto a pontifice, eumdemque adesse præsentem per se, vel legatos suos, similiter etiam imperatorem & ceteros Christianos reges: nunquam ille probare possit Tridentinum concilium, in quo inesse hæc omnia scimus, œcumenicum non esse. Nomine igitur œcumenici concilii hæreticis proculdubio cautum est a patribus Tridenti congregatis.

Quamquam neque illud est necessarium, ut concilium aliquod œcumenicum sit authoritate, & virtute, ut adsint in eodem plurimi præsules: sed satis est simul cum pontifice paucos episcopos adesse. Exemplo, quod diximus, constare possit. In actis apostolicis legimus concilium œcumenicum esse celebratum, in quo pleraque ad legem evangelii pertinentia contra Judæos sancita sunt, atque imperatum universis Christianis, ut illa servarent. At in eo concilio solum reperimus quatuor apostolos, Petrum videlicet ecclesiæ caput maximumque pontificem, Jacobum Hierosolymitanum patriarcham, Paulum & Barnabam, qui & sententias dixerunt suas in ea sanctissima synodo contra hæreses, quas docebant qui ex Judaismo ad Christianam religionem conversi fuerant: neque sunt vocati ceteri apostoli aliarum civitatum, neque locutus est quispiam præter memoratos a nobis. At non erit tam impudens Montanus, ut asserat non fuisse illud concilium œcumenicum. Non est necessarius magnus numerus prælatorum, ut concilium œcumenicum dicatur, & sit: atque ex conse-

consequenti, ut nomine concilii œcumenici securitas concedatur hæreticis, quod putat Montanus.

MONTANUS. *Non ergo de forma securitatis amplius, sed de jure quæritur. Quod si veterator aliquis privilegia conferret in optima quantumvis forma: tamen quod ejus largiendi potestatem nullam haberet, forma quoque cum jure periclitaretur. Non ergo quid quisque polliceatur, sed quam recte, quoque jure polliceatur, etiam atque etiam considerandum venit.*

GASPAR. Tuo te ore condemnas, & gladio jugulas, more hominis insani. Si jure ad eos pertineret formam securitatis præstare, qui concilium conficiunt generale, œcumenicumque: dubitari non possit, quin & forma recte servata sit, atque eos jure potuisse fidem publicam patribus præstare qui Tridenti sunt. Sed fingamus præsules qui Tridenti adsunt non potuisse securitatem hæreticis præbere, nomine œcumenici concilii, quod apertum mendacium esse paulo superius monstratum est a me: cum hæretici periculum sibi ex nobis imminere existiment, atque id sibi persuaserint, ut securi sint, neque quippiam ex nobis metuant mali, satis esse putare debent, quod nos illis fidem nostram adstruxerimus.

MONTANUS. *Scio ego quod omnia sua ad Romanum pontificem ceu caput referunt, qui nempe sit unus omnium instar, juxta vulgatum dictum, ubi papa, ibi universalis synodus. Sed quam falso, quam nequiter Romanus pontifex hæc omnia sibi usurpet, notius est quam ut probatione egeat.*

GASPAR. Verum est quod objicis nobis, omnia nos ad pontificem Romanum referre, veluti ad caput. Est enim ecclesiæ caput & Christi vicarius, cui dictum est a Christo, *Pasce oves meas, pasce agnos meos.* Et, *Ego oravi pro te, ut non deficiat fides tua.* Et, *Tibi dabo claves regni cœlorum.* Et, *Tu conversus confirma fratres tuos.* Et, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Est etiam pontifex instar omnium, quoniam nemo præter eumdem jure concilium possit agere. Neque robur aut firmitatem habent quæ ille semel improbaverit. Qua in re confirmanda me diutius immorari non oportet: præsertim cum tu neque afferas, neque afferre possis usquam efficacem rationem ullam, qua contrarium verum esse putare quis debeat, qui communi sensu non careat.

Joan. 21. Luc. 22. Matth. 16.

MONTANUS. *Mihi certe quo majore pontificem conciliaque sua authoritate instruunt, eo minus spei & expectationis de data fide relinquunt. Si quidem enim Romano pontifici, quod lubet licet, ipseque unus pro ea qua est potestate præditus, qua ei amplissima tribuitur, reges & imperatores a juramentis, pactis & conventis absolvere potest: quid vetat quo minus & hoc suo jure in sua causa fruatur, fideique quam promisit, normam pro sua libidine moderetur.*

GASPAR. Fidem hæreticis a concilio datam suspectam habet Montanus, quoniam illa ipsa fides, quæ quadam ratione pendet a pontifice, qui per legatos concilio præest, in suspicionem adducitur: quoniam, ut ait, pontifex reges & imperatores solvit juramentis, jure sibi concesso. Quare multo magis eo jure utetur in re sua.

Atqui hæc oratio primum peccat, quia viri

A boni, qualis procul dubio est pontifex, si non hæretiorum judicio, saltem nostro, propensiori animo jure suo in alios uti solent, quam in seipsos, ut quæ faciunt omni liberent suspicione. Ergo vel Christi, vel Christianorum causa, tametsi posset maxime formam pontifex securitatis datam hæreticis mutare, aut prætermittere, non auderet: præsertim cum aperte intelligat, nostram causam hac in re admodum justam esse, quæ his artibus procul dubio vocaretur in suspicionem, & graviter læderetur. Deinde non omnino verum est, quod Montanus sumit pro sua libidine, a pontifice maximo reges & imperatores solvi solere juramentis, pactis & conventis. Neque usquam ille id nobis ullis exemplis possit

B commonstrare. Accidit interdum, fateor, ut jura edantur incauta perniciosave, & pacta coeant præter rationem: quæ si qui juramentis se obligaverunt, explere vellent atque opere exequi, contra omnes jus & fas agerent. Hoc ubi suspicantur qui similibus nodis sunt constricti, adeunt pontificem, qui cum ecclesiæ caput sit & Christi vicarius, interpretatur & declarat, standumne sit pactis conventis, & juramentis. Quod si videatur, juxta leges divinas & rationem, eosdem illa solicitudine liberat atque solvit juramentis: cujus rei passim in historiis exempla suppetunt, neque possit a quopiam cum ratione factum reprehen-

C di. Sed Montanus non videt lædi authoritatem & majestatem imperatorum, regum, atque principum: ut interim Romanum pontificem taceam. Ac nisi principes intelligerent eam facultatem datam a Deo pontifici maximo, non essent tam stupidi, ut illum adirent, a quo se solvi juramento non posse existimarent: quod significat in præsentia Montanus. Sed hæretici seditiosi & perturbatores, quid non audent?

MONTANUS. *Et certe Romanos pontifices juramentis & bullis suis hactenus lusisse, quis est qui ignoret?*

GASPAR. Ignorant omnes viri boni, qui vel hac ætate, vel antiquis vixere temporibus: fatentur hoc tantum hæretici odio inflammati adversus

D pontificem & Romanam ecclesiam: neque Montanus probare hunc ludum mihi usquam possit, tametsi laboret maxime.

MONTANUS. *Adde quod hæc clausula, quæ de pœna in violatores constituit, obscuritatis & ambiguitatis in se continet plurimum.*

GASPAR. In re qua clarior est, obscuritatem reperit animus sibi male conscius. Nihil enim apertius dici potuit, quam quod synodus ait in fide publica his verbis: quæ, ut mendacii apertissimi convincantur hæretici, placet exacte referre.

Hæc omnia pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus, & omnibus aliis ecclesia- *Verba synodi.*

E sticis & personis sæcularibus, cujuscumque status & conditionis existant, & quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit, & bona fide spondet sancta synodus. Addit rursum.

Insuper omni fraude & dolo exclusis, bona fide promittit, ipsam synodum nullam vel manifeste, vel occulte occasionem quæsituram, aut aliqua authoritate, potentia, jure, statuto, privilegio legum vel canonum, aut quorumcumque conciliorum, præsertim Constantiensis, & Senensis, quacumque forma verborum expressa, in aliquod hujus fidei publicæ & plenissimæ assecurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ ipsis per ipsam synodum concessæ

præ-

Præjudicium quovis modo usuram, aut quemquam uti permissuram, quibus in hac parte pro vice derogat.

Adhuc vim addit majorem & verbis apertissimis: Quod si sancta synodus, aut aliquis ex „ ea, vel suis, cujuscumque conditionis vel status, aut præeminentiæ existens, præscriptæ assecurationis & salvi conductus formam & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, & ipsorum arbitrio merito approbanda & laudanda, habeant ipsam synodum & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas jure divino & humano, aut consuetudine hujusmodi salvorum conductuum violatores incurrere solent, absque omni excusatione, aut quavis in hac parte contradictione.

Montanus. *Quid? si quo sunt erga nostros animo, tum maxime se læsos queritentur, injuriam cum fecerint ultro, quis vero tunc invadet? Quis justorum causam suscipiet? Quis susceptam defendet eo in loco, qui & præsidio, & milite pontificio nostris infestus est?*

Gaspar. Multa hæreticorum animos sollicitos reddunt: umbras etiam Montanus timet. Sed quorsum, nescio. Tametsi enim nos maxime læditis, quod facitis perpetuo: ubi semel fidem publicam vobis dederimus, nunquam molesti erimus. Eo enim animo erga vos sumus, ut nihil magis cupiamus, quam ut vobis Deus istam mentem mutet, inspiret meliorem, ut quæ recta sunt tandem agatis. Quod vos inde facile conjicere possitis, quod ecclesia nostra preces pro vobis cum lacrymis fundit. Neque æquum est, ut ea de nobis quispiam existimet, quæ neque de ethnicis hominibus hostes timuerunt. Sed fingite iniquum animum nos gerere erga vos: ubinam copiæ suppetant nobis? ubi exercitus paratus? ubi militum manus? quæ omnia si haberemus, & contra fidem datam nocere vobis pergeremus: repugnaret imperator, obstarent reges Christiani, principesque, qui Tridentum oratores miserunt suos, impedirent profecto, graviter ferentes violari a nobis securitatis jura, in quæ ipsi quoque consenserunt.

Montanus. *Pro generali concilio, pro apostolicis viris sese gerunt: si quis vero eos falsi redarguat, in ipsius violationis crimen proculdubio incurret.*

Gaspar. Nihil mirum si patres Tridenti congregati pro concilio se gerant, cum revera, ut dixi, generalem synodum constituant; & se viros apostolicos jactent, cum eam moderentur ecclesiam, quam post Christum Jesum apostoli condiderunt, atque etiam apostolicas leges, sanctiones, & traditiones observent diligentissime, in quas vos hæretici conjuratis. Sed ubi prærogativam hanc publicæ fidei dederint: ferent omnino patienter, ut vos instruant, & ecclesiæ Christi adjiciant, unde exiistis.

Montanus. *Ecclesiæ titulum ad se unos rapiunt. Atqui si quis eos professos ecclesiæ hostes probandum sumeret, si vitæ morumque turpitudinem illis probro verteret: læsæ securitatis culpam in se derivaret.*

Gaspar. Nullo pacto efficere hæretici possunt, ut nos semel datam fidem & securitatem violemus. Ne timeas, bono animo esto: contende Tridentum: redde synodo rationem doctrinæ tuæ: experieris illam clementissimam: ruent omnes in amplexus, & humeris ovem perditam gestabunt, A si res postulet. Quo signo maxime agnosces, illam ecclesiam adesse apud nos, quam Christus reliquit in terris, cujus caput pontifex est, quam catholicam esse certo scimus ex antiquitate & consensione locorum hominumque.

Montanus. *Sunt alia hujusmodi innumera, quæ sine scelere a nostris taceri nequeunt, ab illis vero sine furore audiri non possunt.*

Gaspar. Sed quæ sunt ista scelera quæso te Montane? Taces? Nulla igitur nosti: alioquin illa minime dissimulare potuisses, cum usque adeo adversum nos in iras exarseris, ut mera atque impudentissima mendacia, quæ refelli nullo negotio a quovis possint, in nos etiam jactare soleas.

B Montanus. *Quanta enim horum patrum sit mansuetudo, quanta erga nos clementia, testatur Gallia, testatur Anglia, testatur hæc dira Vasserensis cædes in nostros non ita pridem executa. Ita nimirum sancti patres salutem nostram sitiunt, ut sanguinem quoque simul absorbeant.*

Gaspar. Heu! quanto satius fuisset tibi tacere, Montane! An putas id orbi terrarum ignotum esse? Norunt etiam Turcæ barbarissimique homines, vobis authoribus hæc incendia olim in Germania & Anglia, nuper vero in Gallia exarsisse. Quis tumultus concitavit in Germania? Hæreticus. Quis in Anglia urbes turbavit igni & vastavit ferro? Hæreticus. Quis parentum manus contra liberos carissimos armavit? Hæreticus.
C Quis in Gallia proximis his mensibus primus classicum cecinit, regem dejicere solio conatur, Christianissimos homines bello vexat, sanctorum reliquiis corporum impias manus admovet, in imagines sævit, templa incendit, urbes diripit, velatas virgines violat, cœnobia spoliat monachis, denique sine ullo delectu aut judicio, sacra profanis miscet? Hugonotus. Consule viros probos, nostrorum temporum historias diligenter evolve, teipsum interroga: facile intelliges proculdubio, Papistas (ut more tuo loquar) nisi lacessitos injuria nusquam ad arma confugisse. At ubi patientiam suam damno esse sibi viderunt (ea enim vos insolentiores redditi, instar luporum immaniumque ferarum truculenter passim sævire
D cœpistis, & optimum quemque nostrum ludibrio atque prædæ habere) divina ope freti tantam in vos stragem ediderunt, ut Christo atque ecclesiæ illatam injuriam ulciscerentur, quantum vix unquam Gallia vidit, captivis etiam ductis popularis hujus tumultus ac seditionis principibus. Ac nisi ceteri omnes resipiscatis, & revinctis post terga manibus ad clementiam Christianorum principum revertamini: brevi, ut spero (neque me animus fallet) in eas angustias conjiciemini, ea enim est scelerum vestrorum magnitudo, unde minime eripi possitis. Res agitur Christi: illatam ille sibi injuriam proculdubio vindicabit. Quæ vero hactenus in eos exempla a catholicis viris igni & ferro edita sunt, nemo quidem possit,
E nisi qui communi sensu careat, perinde atque tu, dicere concilii authoritate accidisse: cum eo ipso tempore, quo diræ cædes illatæ sunt, nondum concilium coactum esset.

Montanus. *Sed neque hoc dissimulandum est, eam fidei formam, quæ novissime Brixiæ licentia inquisitoris nescio cujus exiit, ab ea ipsa, quæ Venetiis edita est, non parum discrepare. In Brixiana enim est appendix quædam, quæ appellatur extensio ad alias nationes, quæ totum id retractat, quod paulo ante in commune erat omnibus concessum: & quod magis est, in ea ipsa appendice ceteris*

quoque

quoque nationibus omnibus eadem forma, eisdem denique verbis, quibus Germanis, cavetur. Et tamen additur, eam formam nonnisi ad eos pertinere, qui resipiscere & ad ecclesiæ gremium, quod omnibus apertum esse debeat, redire voluerint. Quis vero fraudes istas non intelligat, nisi cui ne mica quidem cerebri est? Amplius. Reliqua forma eadem qua Germaniæ populis cavetur, ad omnes reliquas nationes indifferenter & ex æquo pertinet. Reliquis autem nationibus nonnisi ad ecclesiam Romanam redire valentibus fides datur. Ergo neque Germaniæ populis, nisi quatenus cum Romana ecclesia se conjungant. Fides enim publica cum forma qua continetur, etiam terminatur.

GASPAR. Ex duplici forma securitatis suspicatur Montanus fidendum non esse concilio: neque intelligit malitia cæcus, fuisse necessarium ut ea ratione fides constaret. Superioribus etenim annis, cum Tridenti primum synodus coacta est, data est fides publica Germaniæ tantum populis: quoniam eo tempore illi duntaxat fidem deseruerant, & ecclesiam hæresibus infestabant. Ea fides typis mandata est Venetiis. Modo vero cum non Germania solum, sed etiam Gallia & aliquot aliæ provinciæ hac peste laborent: voluit sancta synodus fidem Germanis datam extendere ad ceteras nationes. Invulgata est ob eam rem primum fides olim Germanis data, quam renovavit synodus: adjecta est etiam veluti appendix, extensio ad alias nationes, & utraque simul excusa est Brixiæ, atque in vulgus data. Nihil igitur mirum est, si aliquo modo fides hæc a priori discrepet, cum de substantia rerum contentarum ne verbum quidem immutatum sit, ut apparet. Sic enim habet extensio, quæ mendacii arguit Montanum.

» Eadem sancta synodus omnibus & singulis aliis qui nobiscum, in his quæ sunt fidei, communionem non habent, ex quibuscunque regnis, nationibus, provinciis, civitatibus, aut locis, in quibus publice aut impune prædicatur vel docetur, sive creditur contrarium ejus, quod sancta Romana sentit ecclesia, dat fidem publicam, sive salvum conductum sub eadem forma, & eisdem verbis, quibus datur Germanis. Quid in his verbis obscurum est? quid ambiguum, veterator?

Quod addit statim Montanus, multo apertius mendacium est; Ait enim, ex verbis extensionis colligi, solum pertinere istam formam securitatis ad eos, qui volunt redire ad ecclesiam Romanam, atque isto privilegio solum eos debere frui. At nihil simile reperitur in extensione: quod constat ex his verbis quæ relata a nobis jam proxime consequuntur.

» Quoniam autem in hac extensione non videntur omnes nationes comprehendi, quod certis respectibus factum est: non propterea existimandum exclusos eos esse, qui ex quacumque tandem natione resipiscere, & ad ecclesiæ gremium, quod omnibus apertum esse cupit, redire voluerint. Hactenus sancta synodus.

Unde constare possit aperte, non esse diversam formam ab ea, quæ in fide olim Germanis data continetur. Omnibus enim ea causa fides publica conceditur, ut agnitis erroribus ad ecclesiæ Christi gremium revertantur. Huc spectat synodus: hoc cupit maxime, hoc laborat. At licet postquam Tridentum venerint hæretici, non deseruerint hæresim, neque mentem mutaverint: non testatur synodus, se hæreticis qui venerint ullum incommodum illaturam. Sed quoniam Germanis specialiter nominatimque data est publica fides, aliis

A vero generaliter, cum dicitur, omnibus & singulis, potuit quispiam putare, non satis esse hac forma cautum Anglis (verbi gratia) Scotis & Gallis, qui in fide hac publica non nominantur. Occurrens itaque synodus objectioni, ait: *Quamvis autem hac extensione non videantur omnes nationes comprehendi, &c.* Desinit enim nominare, ne quispiam moleste ferat gentem suam hæreseos crimine notari: & præterea quoniam novit sancta synodus in Italia, Hispania, in Polonia & id genus aliis provinciis, reperiri aliquot hæreticos. At si propter paucos hæreticos, nationes illæ & gentes nominarentur, in hac fide publica, quæ conciliorum volumini addenda est, perpetuo nationes illæ nominatæ hac ipsa infamia laborarent. Quod B innuit sancta synodus, cum ait, *quod certis respectibus factum est*. Omnibus hæreticis qui Tridentum venire vellent, hac forma prospicere curavit concilium: quod postremis his verbis extensionis planum fit.

Nunc satis existimatum est, si qui publice, quemadmodum in extensionis forma lectum est, deseruerunt ecclesiæ doctrinam, illorum securitati ea forma quam legi audistis, prospiceretur.

Illud silentio præterire nolo, quod cum Brixiæ excusæ fidei meminit, per contemptum, ait, mandatam esse typis de licentia inquisitoris nescio cujus.

Neque mirum id videri debet alicui. Id enim C genus hominum hæretici maxime oderunt, qui sunt ipsorum criminibus inquirendis & castigandis severissime dati. Atque utinam ceteræ nationes perinde atque Hispania inquisitionis officium retinuissent: ego non dubito, quin hæretici non tam prospere acturi essent. Ejus enim beneficio proximis annis detecta est hæreticorum conjuratio apud nos, & sceleris conscii sociique igne castigati.

MONTANUS. *Sed de periculo quantum satis est. Neque enim hæc causa longiorem disceptationem desiderat, cum non tanta discrimini, quanta veritatis & gloria divina habenda ratio sit. Superest ut deinceps doceam, cum certo discrimine certam quoque veritatis abjurationem conjunctam fore.* D *Id vero ne cui sit obscurum, cogiter velim, omnes Christianas actiones ad suos fines esse referendas: conciliis autem eum finem esse propositum, ut doctrinæ, morumque vitia emendentur, pax denique & concordia, salva pietatis regula, in ecclesia restituatur. Hæc itaque cum sint, Christianus homo nullis cœtibus se temere adjunget, quod circa res cum hoc fine pugnantes occupari animadvertet.*

GASPAR. Vera sunt hæc omnia, quæ coactus protulit Montanus, nam eisdem verbis veluti proprio se gladio jugulat, ut monstrabo. Nunc attexit aperta mendacia.

MONTANUS. *Quod si nunc demonstravero, Tridentinos patres non illustrandæ, sed obscuran-* E *dæ veritatis gratia; non reformandæ, sed deformandæ ecclesiæ convenisse: simul etiam probavi Christianos sine scelere se illis conjungere non posse.*

GASPAR. Hic est scopus reliquæ ferme orationis, in quem argumenta varia conjicit: omnia tamen aut vana, aut fucata, aut mendacia. Quod ego suis locis aperte indicabo.

MONTANUS. *Hic tu mihi omnium primo considera, quis cœtus hos & conventus indixit: Romanus utique pontifex.*

GASPAR. Verum est quod asseris in præsentia,

tia, synodum Tridentinam a Romano pontifice A
coactam esse, ex more & officio. A temporibus enim apostolorum ad nostra usque tempora nusquam cujuspiam alterius authoritate concilia ecclesiastica aut indicta sunt, aut cojerunt. Repete antiquitatem, evolve veteres historias: reperies verum esse, quod dicimus. Etenim cum pontifex Romanus Christi vices in terris gerat, atque ejus curæ oves Christianæ sint commissæ: rationi consentaneum est, ut cum in ovile Dei lupi irruunt, fidem veterem labefactant, vel morum doctrinam pessumdare volunt, a summo pastore ceteri minores pastores, qui sub isto sunt, convocentur, & de arcendis lupis a grege deliberent. Hoc quoniam apertum est, ac tu illud nobis Montane concedis, cum a pontifice inquis conventus istos indictos, B
longior non sum in confirmanda sententia. Pergit de pontifice loqui.

MONTANUS. *Qui nihil studii, nihil diligentiæ in hoc toto negotio prætermisit, nullis denique sumptibus, nullis laboribus pepercit.*

GASPAR. Hæc quoque vera sunt, & ad pontificis laudes magnum addunt cumulum. Dubium enim non est, quin ille magnos sumptus fecerit in illis legationibus, quas hujus rei gratia ad reges, principes, præsulesque destinavit, in remotissimas etiam orbis terrarum partes, ad ipsos quoque hæreticos: deinde in sublevanda multorum episcoporum inopia, quorum annuos census redditusque vos ipsi hæreticissimi homines fœde ac turpiter devorastis. Ne, si rebus ad vitam necessariis destituerentur, suo officio deessent. C

MONTANUS. *At quid hæc omnia pontifex? eo nimirum ut se suamque potentiam subvertat? aut imminuat? Qui sibi hoc persuadere patitur, næ ille mihi cum ratione insanire videtur. Verisimile enim non est, pontificem Romanum in sui ipsius interitum, scientem volentemque incumbere.*

GASPAR. Id quoque verum est, insane. Non cogit pontifex concilium, ut potentiam suam subvertat: sed potius ut ditiones, & provinciam Christi, ecclesiam inquam Romanam catholicam & apostolicam amplificet, sublatis de medio pravis moribus, & hæresibus extirpatis, quæ illam crescere non sinunt. An ignoras ab imperatoribus & regibus, in suis regnis comitia celebrari, ut ratio- D
nem inire possint resistendi hostibus suis, rebelles castigandi, dilatandi imperii fines, infringendique conatus perditissimorum hominum? Idem quoque agit pontifex: videt zizania subcrevisse in messe Christi, in ecclesia inquam Romana: vocat operarios in messem, episcopos adesse jubet, ut communi consilio caveatur, quid agendum contra hæreticos sit: quod est sane potentiam pontificis augeri, & ecclesiæ quam regit, fines dilatari. Numquid tu velles, ut pontifex conventus istos celebraret ad subvertendam potentiam suam? ad imminuendam dignitatem ecclesiæ? ad authoritatem debilitandam? ad dissipandam morum disciplinam? Erras Montane, erras. Neque enim pontifici potestas data est in destructionem ecclesiæ, sed in E
ejus ædificationem.

MONTANUS. *Quid ergo sibi vult hæc conciliorum molitio? Hoc nimirum ut ruentem fluctuantemque papatum, qui jampridem mole sua laborare cœpit, suffulciat, & stabiliat, quoadque fieri potest, pristino nitori splendorique restituat: totum denique Christianum orbem sub leges suas & arbitria semel cogat.*

GASPAR. Tandem exponit nobis Montanus, quorsum conatus pontificis pertineant, dum concilium indicit, & celebrari diligenter procurat, quasi pontifex maximus consilii sui rationem Montano aperuisset, & eandem cum eo communicasset. Is conatus est ut papatum, id est, ecclesiam Christi (hoc enim nos papatum vocamus) restituat pristino nitori, & totum orbem, si possit, sua sub juga mittat. Quasi vero ullus conatus aut præclarior, aut laudabilior fingi possit, quam ut is, cui ecclesiæ Romanæ gubernacula a Christo data sunt, suos fines amplificet, extendat imperium, & omnes Christo servire faciat. Neque modo Christianos (quod ignarus vocabuli testatur Montanus; hi enim libenter pontifici parent) etiam hæreticos omnes, qui se Christianos vocant, cum non sit Christo magis infensus Satan, quam sunt hi Christiani & evangelistæ, veris Christianis. Hoc tu vituperas Montane? Hoc carpis? Addis hanc strenuam pontificis diligentiam eo etiam spectare, ut suffulciat ruentem & fluctuantem papatum. Quod quadam ratione verum est, alia vero manifeste falsum. Etenim emendari mores, sublevari ecclesiæ disciplinam, purgari fidem veterem ab illis erroribus, quos vos ipsi hoc tempore quorumdam mentibus inseruistis, si tu existimas ad nitorem papatus pertinere: recte quidem sentis & loqueris: Nihil est enim quod æque papatum deceat, & ecclesiam ornet, atque mores sancti, puraque fides, quod sane nititur pontifex præstare in his sacrosanctis comitiis. At vero si verbis illis significare velis, papatum, aliquando corruiturum, quod hæreticorum aliquot sibi persuaserunt: graviter errat Montanus, graviter Vergerius, graviter Calvinus, graviter denique quotquot ita existimant. Nam papatum quidem perpetuo duraturum esse indubitato certoque scimus. Fidem enim Christus Petro dedit, & in eo ceteris summis pontificibus, qui clavum ejus navis post Petrum tenent, nullum mundus unquam habiturum exitum papatum, dum mundus perstiterit, his verbis: *Tu es Petrus & super hanc petram* (qui Marc. 16.
es tu) *ædificabo ecclesiam meam*: subjungit, *& portæ inferi* (hoc est, hæretici impii per quos tanquam per amplas portas aditur infernus) non prævalebunt adversus eam. Laborare quidem, affligi, premique papatus possit, propter hominum scelera. Punit enim, purgat electos suos Deus per impios & sceleratos hæreticos: quod accidit sæpenumero, maxime vero Arii temporibus, cujus doctrinam etiam imperatores amplectebantur. At nunquam penitus opprimetur: attollet tamen post labores, post calamitates & ærumnas ingentes caput papatus, & vindicabitur de hostibus suis, & se de inimicis consolabitur. Accipe testimonium ex tuis. Cum Martinus Bucerus morti proximus ab Eduardo rege Angliæ, quo loco miseram animam torquendam dæmonibus dedit, diligenter interrogaretur, quam rationem inire posset atque ingredi, qua papatum funditus everteret, respondit hæreticus: Nisi Christum dissipes, o rex, papatum nunquam de medio tolles: sic enim divina providentia statutum est, ut papatus & Christus simul adsint, neque possit alterum ab altero dirimi. Regnat enim in papatu Christus, & regni ejus, quod scriptura refert, non erit finis, neque, ut alibi dicitur, ejus regnum usquam corrumpetur: quia potestas ejus, ut eadem scriptura refert, potestas æterna.

Hoc illud est quod Julianus Apostata appetente jam morte significavit, cum ait: Vicisti Galilæe. Loquebatur autem de Christo, cujus regnum, hoc est, papatum, evertere atque æquare solo moliebatur. Sed in eadem perstat sententia, & ut superiora confirmet, versus quosdam

dam ludens citat in nos: is qui ludibrio est etiam ipsi Satanæ.

MONTANUS. *Germanis etenim domitis, nihil absore credunt.*

Quin omnem simul Europam sua sub juga mittant,
Et mare quod supra, teneant, quodque abluit infra.

GASPAR. Præter Germanos plurimi restant alii, quos cupit pontifex Romanus, cupit sancta synodus ad ecclesiæ ovile reducere.

MONTANUS. *Aut certe, si illum spes, si vires ad id perficiendum destituant: Christianos tamen, præcipue Germanos infensis animis inter se committat, ipseque ejus tragœdiæ spectator sedeat. Hæc expeditissima Lutheranici furoris ratio videtur (sic illi loquuntur) ab Italia avertendi.*

B GASPAR. Vellem ex te scire, Montane, quænam ratio possit inveniri, qua inter se principes illos, qui in Germania vobis favent, infensis animis committi possint. Nam hactenus quidem ignoro, quo pacto concilia, quæ tu paulo superius fatebaris ad componendam pacem inter principes cogi solere, tumultibus concitandis & bello movendo servire possint. Sed quod conciliis effici non valet, diversitate opinionum vestratum ac multitudine, facile, ut arbitror, consequemur. Ego enim futurum spero, non aliunde majus incommodum Germanos hæreticos esse laturos, quam ab his, qui modo impensius vobis opitulantur, ubi semel rem accuratius inspexerint. Quod si hoc remedium diutius differatur, aliam proculdubio Deus nobis viam monstrabit, qua furori Lutheranorum (ita enim pestilens ista hæresis merito vocatur) obviam eamus. Cujus rei gustum aliquem neque malignum, ut audio, præbuit nobis in Gallia Deus optimus maximus proximis his diebus, non procul a Lutetia Parisiorum: quo loco plurima vestrorum Hugonotorum turba trucidata est, & principes seditionum, ducesque rebellionis capti sunt, atque in vincula conjecti.

Quorsum autem hæc carmina nobis occinas, ego sane non video: quæ mirabiliter vestris conciliabulis quadrant. Sunt enim illa his quæ apud inferos finguntur omnino similia, sine Christo, sine ordine ullo, eo pertinentia, ut animas in tartara detrudatis, quale est quod canis his versibus.

MONTANUS. *Concilium vocat, & stabuli de culmine summo.*

Pastorale canit signum, cornuque recurvo
Tartaream intendit vocem: qua protinus omnes
Christicolæ exciti concurrunt undique telis.
Promissi mox ipse potens ubi sanguine bellum
Imbuit, & primæ committit funera pugnæ,
Concilii fratres affabitur ore superbo:
En perfecta mihi bello discordia tristi,
Dic in amicitiam coeant, & fœdera jungant,
Teutonicam aspersi Germano sanguine terram.
Hoc etiam his addam, nota est mihi vestra voluntas,
Finitimas in bella feram rumoribus urbes,
Accendamque animos insani Martis amore
Undique ut auxilio veniant, spargam arma per agros.

GASPAR. Sed sinamus suo sensui hæreticum Montanum, neque cum eodem contendamus de maledicentia. Facile enim hac parte illi cedimus, ac nos longe inferiores esse fatemur.

MONTANUS. *Hæc ego nunquam dicerem, nisi comperta & satis abunde testata forent: neque est quod longe petantur testimonia, ubi res loquitur ipsa. Sed neque pontifex ipse Romanus dissimulat se hoc unum agere, ut omnes ad societatem Romanæ ecclesiæ aliquando reducat: inque eo, ut sibi præsto sint, principes omnes & monarchias se-*

A *dulo cohortatur. Si quis autem de pontificis voluntate adhuc dubitat: is ea legat, quæ superioribus mensibus reipublicæ trium fœderum per legatos suos proposuit, & me vera dixisse liquido deprehendet.*

GASPAR. In re non dubia testibus, quod dicitur, uteris minime necessariis. Quis enim tibi ex catholicis hominibus inficiari possit, Romanum pontificem, vigilantissimum gregis Christi pastorem, summo studio & accurata diligentia laborare, ut ad ecclesiæ gremium hæretici omnes revertantur? atque ut id assequatur, neque sumptibus ullis, neque labori parcere, missis legatis ad universos Germaniæ principes, qui vobiscum fœdus iniisse feruntur: ut oratores suos, insuper etiam ministros suarum ecclesiarum, Tridentum mitterent, ut ibidem coram patribus causam religionis tractarent, & modum tandem invenire possent, quo molestum jugum hæreticorum suis humeris depellerent, resumpta veteri fide, quam vobis authoribus turpiter deseruerunt. Hoc idem publice testatus est pontifex in ea bulla, qua concilium Tridentinum indixit. An tu velles, insanissime Montane, pontifex curaret, ut papatus imminueretur? & ecclesia Christi in angustum cogeretur locum? Quis non continuo in cachinnum solvatur, cum ita loquentem audit Montanum? Sed ad alia properemus argumenta, non minus quam hæc, ridicula & fatua.

MONTANUS. *Adde quod pontifex ipse concilio se minime subjicit.*

C GASPAR. In conciliis duo genera rerum tractantur, unum earum, quæ ad morum institutionem referuntur, & gubernationem Christianæ reipublicæ attingunt: aliud earum, quæ ad fidem spectant. Iis quæ ad fidem pertinent Christianam & doctrinam evangelii, perinde astringitur pontifex maximus atque ceteri Christiani, imo vero multo arctius & vinculo majori. Eorum etiam institutorum, quæ ad gubernationem & disciplinam attinent, non modo observator esse debet, sed etiam custos diligentissimus. Quanquam cum leges nonnullæ quæ ad gubernationem pertinent, minime possint esse perpetuæ, sed interdum mutari aut variari debeant, quemadmodum

D & mores hominum variant: ipsa ratio postulare videtur, ut summus pontifex leges moderetur, & cum est opus, declaret pro qualitate personarum, locorum, temporum, negotiorumque. Æque quispiam eum vacare culpa dicet, qui citra rationem & causam lege servata quempiam eximit ab observatione legis. Quod facturum pontificem scientem, volentemque, nunquam mihi quispiam possit persuadere. Id ut putamus verum esse, ita quoque certo scimus, nullum esse hominum reliquorum qui puriorem, justiorem, sanctioremque vitam agere debeat ex officio quam summus pontifex Christi vicarius: cujus vita si improba sit, omnium maxime nocebit. Suo enim exemplo ad peccandum ceteros sollicitat, & facilius turpitu-

E do deprehenditur, quia omne animi vitium (ut ille ait) tanto conspectius in se crimen habet, quanto major qui peccat habetur. Hoc ipsum multis capitibus distinctionis 40. decretorum explicatum est atque diffinitum ab ipsis etiam summis pontificibus.

Hæc vero tametsi omnino vera sint: nemo in terris possit reperiri, cui ex officio & injuncto munere incumbat pontificem condemnare, judicareve: quam sententiam magnorum virorum testimoniis convincere possim. Primam sedem nemo judicabit, inquit Innocentius. Et Symmachus: Aliorum homi-

hominum causas Deus voluit per homines terminare, sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio. Tum Beda in apocalypsim scribens, sola Romana sedes, inquit, authoritate sua judicare ceteros potest: nemini autem integrum est de eadem judicare. Testatur & sanctus Anterus papa: subditorum facta a nobis judicantur, nostra a Deo. Idem scribit Anacletus, plurimique alii magni viri, quorum sententiæ referuntur 9. q. 3. & præterea ad calcem dist. 99.

Neque vim ullam habet ea ratio, cui hæretici plurimum confidunt: Pontifex ut Christi vicarius debet integerrimam vitam agere: ergo si erret, judicari poterit ab aliquo hominum. Captiosa enim est & mendax. Deus etenim solus illum judicare debet & damnare vitam, qui flagitia omnium castigaturus est. Sic enim Deo placitum est, cum illum vicarium suum in terris instituit & reliquit: quod omnes illi sanctissimi patres, quorum paulo superius mentionem feci, atque alii insuper multi non inferioris notæ, plane atque aperte testantur. Res hæc accommodato exemplo regum doceri potest. Etenim illi tametsi innocentissime vivere teneantur: si peccent aut leges contemnant, a nemine intra suum regnum condemnari judicarive possunt. Illud nobis satis esse debet, Romanum pontificem, neque in rebus fidei definiendis, si quando id facere velit, neque etiam in condendis legibus generalibus, quibus Christiana respublica gubernetur, usquam sic errare posse, ut scandalo sit aliis. Nam in his rebus perpetuo illi adest Spiritus sancti patrocinium lumenque divinum, quo ejus mens copiose admodum illustrata, veluti manu ducatur. Adde etiam, quod neque a concilio generali pontifex judicari potest. Nam judicem superiorem esse necesse est, ut imperantem eo qui paret: concilium vero non est pontifice maximo superius & majus. Aut enim de concilio loquimur sine pontifice, quod hæretici faciunt, aut cum pontifice: si pontificem simul cum concilio non complectamur, id sane concilium simpliciter non est, sed potius conciliabulum, aut acephalum concilium, cum in eo caput desideretur omnium judicio. Loquendum igitur nobis est de concilio cui interest pontifex per se, aut per legatos suos: quo sane sensu superius pontifice non est. Nam pontifex maximus caput visibile est catholicæ ecclesiæ: supra quam accepit a Christo illis verbis, Pasce oves meas, omnem potestatem spiritualem, quod omnes qui judicio valent fateri debent. Est ergo caput concilii universalis, quod non est majoris authoritatis quam sit universalis ecclesia Christi: quoniam concilium universale repræsentat universalem ecclesiam, etiam testimonio concilii Constantiensis & Basileensis, in quibus concilium statuitur superius pontifice: atqui quod repræsentat non est majus eo, quod repræsentatur. Statua enim regis, verbi gratia, quæ regem nobis ponit ante oculos, non est majoris dignitatis quam rex ipse. Concilium igitur majoris authoritatis non est, quam ecclesia catholica & universalis. Quare summus pontifex procul dubio authoritatem non habet inferiorem concilio, cum habet potestatem supra ecclesiam universalem, cujus caput existit: atque ex consequenti concilium non est supra papam, neque judicare possit pontificem. Nihil est enim magis contra naturam, quam ut pes, aut manus, aut corpus universum (excipio caput) velit præsidere, imperare, & habere sub se caput: alioqui illud axioma constare non possit. Prima sedem nemo judicabit. Non habet ergo potestatem concilium supra papam, dum pontifex est, non hæreticus, aut intrusus, aut per simoniam creatus: atque ita tandem verum est, quod ajebam initio hujus disputationis contra Montanum, nemini esse subjectum pontificem, ut ab eo judicari possit, præterquam Deo optimo maximo.

MONTANUS. *Sed concilii patres subjectos & arctissimo præterea juramento devinctos habet, cujus hic exemplar subjicere libuit, ut omnibus rectius constaret, Romanistas non de ecclesia reformanda, sed tyrannide sua stabilienda sedulo cogitare.*

GASPAR. Hoc quoque verum est, quod ais, omnes episcopos præsulesque ceteros, quos habet ecclesia Dei plurimos, subjectos esse pontifici Romano, eidemque adstrictos juramento. Neque mirum id videri debet, cum omnes episcopi, oves quas habent, a pontifice Romano pascendas sumant: quos ille vocat in partem sollicitudinis. Ergo ut fidelius diligentiusque negotium procurent: recte quidem institutum est, ut cum episcopi creantur, adstringantur arctissimo juramento: quod & reges facere videmus, cum quempiam publico muneri præficiunt, aut castrum aliquod in ejus fidem tradunt. Sed hoc potius pertinet, ut est manifestissimum, ad ecclesiæ ædificationem, quam ut ullum pontifex maximus privatum emolumentum inde possit accipere. Formam vero juramenti, cujus tu mentionem intulisti, placet scrupulose hoc loco referre, quo res ipsa magis constare possit.

Forma juramenti.

Ego electus episcopus, ab hac hora in antea, fidelis ero, & obediens beato Petro, & sanctæ « Romanæ apostolicæ ecclesiæ, & domino nostro « papæ, suisque successoribus canonice intrantibus. « Non ero in consilio, aut consensu, vel « facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut « capiantur, ut in eos manus quomodolibet ingerantur, « quovis quæsito colore. Consilium vero « quod mihi credituri sunt per se, aut per nuncios, « aut litteras, ad eorum damnum me sciente « nemini pandam. Papatum Romanum & regalia « sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum & « defendendum contra omnem hominem. Legatum « apostolicæ sedis in eundo & redeundo honorifice « tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Jura, « honores, & privilegia, & authoritatem Romanæ « ecclesiæ, domini nostri papæ, & successorum prædictorum « conservare, defendere, augere, & promovere « curabo: neque ero in consilio, aut facto, « aut tractatu, in quibus contra dominum nostrum, « vel Romanam ecclesiam aliqua sinistra, vel præjudicialia « personarum, juris, honoris, status, vel « potestatis eorum machinentur. Et si talia a quibusdam « tractari cognovero, vel procurari: impediam « hoc pro posse, & quantocius possim, commode « significabo eidem domino nostro, vel alteri, « per quem ad ipsius notitiam possit pervenire. « Regulas sanctorum patrum, decreta, ordinationes, « sententias, dispositionem, reservationes, « provisiones, & mandata apostolica totis viribus « observabo, & faciam ab aliis observari. Hæreticos, « schismaticos, & rebelles domino nostro, vel « successoribus prædictis, pro posse persequar, & « impugnabo. Vocatus ad synodum veniam. Hucusque « juramenti formula. «

Quid tu in hac formula juramenti reprehendis? an non est cum ratione admodum conjunctum, ut pontifex more ceterorum hominum ecclesiam sibi com-

commissam quanta maxima fieri possit diligentia custodiat, atque ovium Christi diligentissimam curam habeat, papatus dignitatem tueatur, & amplificet, si possit? laudares igitur eumdem homo alieni prodigus, si bona dissiparet? o bellum laudatorem! sed progrediamur ad alia.

MONTANUS. *Nunc, cum Romanus pontifex conciliorum leges omnes ad se unus revocet, eumque ad illius nutum concilii patres se totos componant, quippe qui divini & humani juris arbitria in pectoris sui scrinio circumferat: hac enim aliaque dira & portentosa in conventis ipsorum leguntur: recte quaeri posset, quid scenico illo conciliorum apparatu porro opus sit, nisi res loqueretur ipsa, & doceret experientia, concilia esse quasi formulam declarationemque pontificiae voluntatis.*

GASPAR. Concilium carpit Montanus, quoniam quae in eo tractantur, ad pontificem referuntur, & spectamus atque requirimus, quid ille de rebus singulis sentiat: atque ob eam rem concilium vocat formulam & declarationem voluntatis pontificiae. Non inficior, Montane, de more & antiqua ecclesiae consuetudine postremam manum conciliis imponi non posse, sic ut perfecta atque absoluta censeantur, nisi pontificis maximi authoritas accedat, atque ab eo concilia confirmentur. Ita factum est, ut rebus peractis, acta omnia ad pontificem deferrentur: quae si probaret, concilio subscribebat, & firma atque rata habebantur in posterum decreta. De qua re opus non est testimonium citare: res est aperta. Evolve, si lubet, vetustas synodos: verum me esse statim dices, atque id obsecrante synodo fieri consuevit. Unde finito concilio Nicaeno patres scribunt Silvestro papae, ut illud confirmet. Accipe verba:
„ Quicquid autem constituimus in concilio Nicaeno,
„ precamur vestri oris consortio probari. Quod praestitit pontifex, ut ex eis literis constat, quas rescripsit ad concilium Silvester. Celestinus papa probavit acta concilii Ephesini petente synodo, contra Nestorium & Joannem Antiochenum. Leo papa confirmavit synodum Chalcedonensem, petente eadem synodo; quod ex tertia ejus actione manifestum esse potest. Simili modo in ceteris accidit conciliis, quorum mentionem consulto praetermitto.

Neque modo ea consuetudo perpetuo servata est in ecclesia Dei, ut conciliorum acta tandem a pontifice probarentur confirmarenturque: sed praeterea patres qui in conciliis aderant, ea de quibus sibi agendum erat, a Romano pontifice requirebant, accipiebantque, priusquam quidpiam ipsi definirent. Quam sententiam veram esse facile intelliget, qui parumper in lectione conciliorum versari volet. Ceterum quoniam satis scio, te Montane una cum tuis, ne a limine quidem ea salutasse, ne in vestram, dum aliud agitis, damnationem incidatis, de re proposita aliquot testimonia citabo. Unde tu putas accidisse (lubet hac ratione tecum agere) ut cum generale aliquod concilium extra urbem Romam coiret, eodem quoque tempore de rebus eisdem aliud Romae cum delectis hominibus pontifex haberet? Res haec exemplis constat subjectis. Quo tempore concilium Nicaenum primum Nicaeae celebratum est, Silvester pontifex Romae coegit concilium, in quo omnia quae agenda erant in concilio Nicaeno, concordibus animis atque sententiis diffinivit: eademque, cum primum concilium celebrari coepit, Nicaeam ad patres misit, ut eorumdem quoque suffragiis calculisque decernerentur. Quod sane concilium a pontifice Silvestro habitum Romae,

A vulgo primum concilium Romanum appellatur.

Idem etiam contigit, cum concilium primum Constantinopolitanum celebraretur. Damasus enim eo tempore papa, Romae adjunxit sibi viros doctrina & prudentia claros, cum quibus deliberavit, decrevitque tractanda Constantinopoli a patribus, eademque ad eos misit, & acta in Constantinopolitana synodo postea confirmavit. Hoc vero secundum concilium Romanum vocant. Similiter accidit, cum tertium Constantinopolitanum ageretur. Nam Agatho pontifex Romanus delectum habuit magnorum virorum Romae, cum quibus decrevit ea quae in synodo Constantinopolitana erant a patribus definienda, & acta demum authoritate sua & subscriptione firmavit. Idem
B dicere de reliquis possumus: sed satis sunt citata testimonia, homini minime pertinaci, sed studioso veritatis.

Cogebant autem prius multo, dum tempus suppetebat, ea concilia quae diximus bonorum & doctorum hominum pontifices Romae, & in his excutienda in generali concilio, ab ipso pontifice simul cum delectis viris decernebantur; ne ex improviso cogerentur articulos de quibus interrogabantur definire atque offerre synodo generali. Ubi vero coetus illos habere Romae non poterant: magno cum virorum bonorum atque doctorum delectu: adjungebant sibi paucos probatos doctrina & moribus viros, quorum ope pontifices rei difficultate intellecta, quid esset censendum de propositis
C articulis, qui in consultationem adducebantur, tractabant decernebantque: atque ita suorum animorum sensa perferri ad patres in concilio jubebant, ne in ecclesia ipsa Romana inter patres qui concilio intererant, schisma aliquod ex sententiarum diversitate nasceretur. Patres igitur requirebant pontificis sententiam de re quacumque posita in quaestione: illam pontifex explicabat synodo: conclusam prius magna diligentia, ut dixi, hanc pontificis diffinitionem rerum propositarum, tanti facere olim generalis synodus solebat, ut illi semel publice recitatae, patres omnes fasces ingenii submitterent, atque insuper quicumque sententiae, quam pontifex explicatam ad patres in concilio destinabat, reluctarentur, male quidem
D audiebant. Ne tu, Montane, expers omnis antiquitatis & rerum ecclesiasticarum rudis in primis, mireris, si Romanus pontifex Tridentum ad patres mittat explicata magno studio & diligentia, quae sunt tractanda a patribus in concilio. Hoc enim vetusta consuetudine firmatum est, ut monstravi: neque quempiam catholicorum hominum in contraria opinione reperiemus; tametsi antiquitatem ipsam studiose repetamus. Et praeter superiorem, illa quoque ratio id postulare videtur. Dubium etenim non est, quin si pontifex maximus concilio interesset, de re quacumque in dubium vocata sententiam suam esset dicturus. Cum ergo illam, quoniam procul abest, voce dicere non possit: quid prohibet, quominus eamdem scriptam
E videamus? quae cum ab homine lata sit, quem Christus jubet ceteros in fide confirmare, sane plurimi nobis facienda est. Posset quidem summus pontifex per se sine concilio ita gubernare ecclesiam, ut haereses omnes damnaret merito, & leges ferret ad bene & Christiane vivendum convenientissimas: at potius ducit id praestare per media quaedam ad eam rem maxime apta, per concilia videlicet: perinde atque Deus, qui cum per se ipsum cuncta regere & gubernare possit, aliorum ministerio nihilominus utitur: praesertim ad ea quae pertinent ad ecclesiae disciplinam, vel haereses

ses confutandas. Potuit Christus eximere animis scrupulos omnes, atque hæreses quam longissime relegare: at reliquit hunc laborem episcopis, doctoribus & synodis, quorum pusillanimitatem sublevat, discutit tenebras, mentibus splendorem infert, sic adjuvat denique, ut errare illos nunquam sinat. Neque solum Christus illis omnibus opem ferre solet: sed patres in concilio simul cum pontifice sic se mutuo adjuvant, & tam amice junguntur, studiaque sua in unum referunt, ut jam non solus pontifex, licet ejus sententia requiratur, neque patres soli, decreta facere dicantur.

MONTANUS. *Adeoque compendiosam contra Lutheranos procedendi methodum (sic enim in ipsorum libris legitur) concilia non convenire necesse esse ut aliquorum eorum dogmatum, super quibus hæretici disputare contendunt (quis autem nescit nos hæreticos ab illis insimulari?) definitur.*

GASPAR. O gravem quæstionem! Satius sane dixisses: quis autem nescit hæreticos nos esse & perditos omnino, parumque ingenio potentes, qui veteres omnes hæreses abolitas mentibus hominum, conciliorum authoritate damnatas, consensu antiquitatis in tenebras pulsas sepultasque, jam suscitamus defendimusque, & pro eisdem veluti pro aris & focis crudelissime dimicamus? Res est mirabilis, non te pudet hæreticum putridum ac pestilentem esse, & ægre vocari hæreticum fers? Sed pergamus ulterius.

MONTANUS. *Sed concilia tantum convenire necesse est, ut qui hæretici sunt declarentur & condemnentur.*

GASPAR. Concilia cogi solent, si ignoras Montane, quod ad hæreses attinet, primum, ut constet in posterum hæresim esse illam, quam veluti apertam veritatem hæretici tuentur, atque illam caveant Christiani: deinde ut resipiscant hæretici agnito errore, atque ad ecclesiæ gremium revertantur: id si facere neglexerint, declarentur condemnenturque tanquam rebelles & pertinaces, & cum sua sponte nolint, coacti vi pontifici maximo parere cogantur, sub cujus tutela atque obedientia se constituerunt baptismate suscepto. Huc spectant concilia, atque hanc formam patres in eisdem tenere solent.

Ceterum cum hæreses illæ, quas vos docere pergitis, in antiquis conciliis magna ex parte damnatæ sint: recte sane ea ratione contra vos agere possemus, ut nulla alia re spectata, in conciliis patrum sententiis vos damnaremus. Nolumus tamen: quinimmo, quod nemo quidem inficiari possit, vestras sententias diligenter excutimus, argumenta invicem conferimus, eorundemque vim accurate exploramus, atque omnibus pensitatis de vestris erroribus judicamus. Neque est cur mirari debeatis, si nos, tentatis omnibus, postremum tandem remedium adhibeamus.

MONTANUS. *Hoc & tacentibus ipsis, ex conciliorum tamen actis nobis constare poterat. Præterquam enim quod hactenus causam nostram iniquis sententiis contumeliose gravarunt: capita quoque fortunasque nostras alienæ crudelitati ceu prædæ objecerunt: hancque suam immanitatem ad executionis jus referunt, quo ipsi præcipuo quasi ariete ad nos concutiendos labefactandos hactenus usi sunt.*

GASPAR. Si causam vestram iniquis, ut ais, sententiis ab orthodoxis patribus gravari contumeliose, sentiebatis: cur non in conventus nostros descendistis: ut illam defenderetis vocati & rogati? At vos callidi atque vafri homines, causam absentes perdere maluistis, quam præsentes causa cadere, quod facile conjectum assequi potuistis: ut semper vobis vel querelæ vel excusationis ansa relinqueretur. Sed non sunt, crede mihi Montane, homines hac ætate tam stupidi: ut non divinent, quorsum ista vestra tam studiose procurata negligentia evadat. Dolendi vero nulla tibi justa causa suppetit, quod corpora hæreticorum & fortunas omnes antiquis temporibus (nam hoc tempore nihil accidit simile conciliorum authoritate) aggressi fuerimus diripuerimusque. Tentatis enim ceteris omnibus lenioribus remediis, istud tandem negligendum non fuit, quod efficacissimum esse solet ad flagitia coercenda, & revocandum hæreticorum pedem gradu concitatissimo ad asylum, id est, sinum ecclesiæ. Sed vos, ut apparet, impune omnino peccare cuperetis. Ceterum quod hujusmodi remedio admodum præsentaneo pontifici Romano uti integrum sit, ut desinatis in posterum eo nomine eumdem accusare, paucis docebo. Cum enim per baptismum fidem dederimus omnes Christo, atque ejus vicario pontifici maximo, nos in ecclesia permansuros, hæretici vero pro libidine animi sui vivere velint procul ab ecclesia Dei: integrum pontifici est, immo vero jure tenetur, egressas oves de ovili, quacumque ratione possit, eodem revocare. Quod si alia non satis sint, ad arma principum Christianorum illi est recurrendum, & ipsorum ope, atque præsidio compellendi sunt hæretici redire ad ecclesiæ gremium, quod parabola evangelica docemur. Auxilium autem regum & principum Christianorum ubi sit opus, nunquam deerit ecclesiæ. Sunt enim eidem illud polliciti, non solum dum crearentur reges, nam eo tempore effecti sunt patroni ac defensores ecclesiæ, ultoresque illatarum eidem injuriarum: sed etiam cum a pontifice initio hujus concilii solicitarentur. Quod confirmatum procul dubio cum primum oratores suos Tridentum miserunt. Et quidem cum Vergerius homo hæreticissimus principes Christianos maxime laudet, quod pontifici Romano imploranti ipsorum opem ad retinendum in officio & revocandum ad pristinam ecclesiæ obedientiam fidei desertores atque rebelles, se id minime gravate facturos responderint: miror, cur tu similiter hæreticus hanc rem probare nolis. Sed quid mirum est, si cum aliis non consentiant opinione & sententia, qui tam mirabilem secum discrepant? Ergo cum Christianos principes probe noritis finito concilio arma sumpturos si sit opus, atque id petierit Ecclesia, ut opem ferant pontifici ad recuperandum sua: pessime profecto facietis, nisi resipueritis prius. Quare te hortor, Montane, simulque ceteros hæreticos per viscera misericordiæ Dei nostri, ut ad ecclesiam Romanam, unde digressi estis, revertamini, quæ vos apertis brachiis excipiet, ruet in amplexus vestros, oscula caritatis & benevolentiæ plena vobis figet: denique veteris oblita criminis peramanter atque benigne admodum tractabit. Ne patiamini, quæso vos, simul cum animo, corporis, honoris, & fortunarum omnium vestrarum dispendium fieri: evolvite omnia tempora, & diligenter repetite memoria, quem exitum hæretici habuerint: sapite alieno malo.

MONTANUS. *Solenne autem est illis hominibus concilia sua ab executione statim præpostere inchoare:*

thoare : ita ut belli rationes prius iniisse quam de pace cogitasse deprehendantur . Et superioribus quidem annis post tot tamque magnificas ad nostras pollicitationes , tum pendente concilio , in Germanos theologos sævire cœptum est : furoremque suum longius extendissent , nisi Germaniæ motus , concilio , pariterque eorum conatibus finem statuisset.

GASPAR. Erras plane, Montane, dum præpostere ais concilia se gerere solere . Nusquam enim mihi indicabis, etiam si prima ecclesiæ tempora repetas, pendente negotio, nondum inquam finito concilio, & declaratis hæreticis, lata sententia, ejusdem concilii authoritate principes ad arma processisse . Sed quoniam principes cum nova doctrina semper experti sunt seditiones & tumultus periculosissimos) est enim civilis potestas tam arcto vinculo cum religione & ecclesiæ disciplina copulata , ut violari religio non possit , aut ulla fieri permutatio in ecclesiæ disciplina, quæ non etiam magnos tumultus excitet in regno, & regiam dignitatem secum trahat in perniciem (reges ergo & principes Christiani, veriti ne quid mali patiantur , aut aliqua seditio excitetur, instanti necessitati provident, adhibentque remedium, minimeque expectata authoritate concilii, hæreticos regni hostes , perinde atque ecclesiæ , armis aggrediuntur. Quo si jure, si honeste , si sine ulla justa reprehensione hoc usquam fieri potuit : hoc tempore maxime, cum hæreses sepultæ jam & damnatæ in antiquis synodis excitantur, & hæretici plurimas atque maximas , quocumque loco versantur, turbas movent? Quod vero de theologis vestris narras , qui male in Germania a Carolo quinto præstantissimo monarcha tractati sunt, simili quoque occasione evenit. Cum enim graves illi tumultus excitarent , eos imperator sanctissimus reprimendos coercendosque curavit. Cuperetis vos sane , ut vobis libere predicandi facultas daretur , saltem dum concilium absolvitur : ut interim pestilentissima vestra doctrina magnam orbis partem inficeretis . Id vero nunquam amplius obtinebitis , mihi crede : sapiunt principes, quanquam aliquot malo proprio, atque adeo perditis vestris conatibus obviam ibunt.

MONTANUS. *Interea vero cum in confesso sit, ecclesiam Romanam fœde & turpiter deformatam , hæcque querimonia jam inde a majorum memoria ad nos usque dimanarit, nobisque quasi sit hæreditaria: tamen in tanta morum corruptela ne minima quidem reformationis species ab adversariis impetrari , aut extorqueri adhuc potuit. Eos quoque qui rogationem hanc ad patres aliquando referre sunt ausi, indignissime acceptos, contumelioseque repulsos, multis documentis constat.*

GASPAR. In ecclesia Romana , quæ eadem est Christi ecclesia, non dubium est, adesse aliquot peccatores , variis criminibus atque flagitiis coinquinatos. Non id inficiamur, Montane: sed graviter potius dolemus : & ardentibus votis poscimus a Deo, ut perditis inspiret mentem meliorem. Illud tamen nos consolatur, similiter adesse plurimos in eadem viros bonos , sanctosque, quorum gratia ac meritis flagitiosos Christus tolerat : & ecclesiam Romanam sanctam esse fatemur. Hoc si nunc primum in eadem cerneremus , haberemus sane cur id ægerrime ferremus. At vero cum perpetuo eodem pacto accidisse compertum habeamus: non tam miramur, Montane , id quod nobis multis parabolis ac similitudinibus inductis Christus servator noster futurum monstravit . Mentitur tamen Montanus, cum ait, non potuisse extorqueri a patribus in concilio, ne minimam quidem reformationis speciem. Multa enim his paucis diebus, quibus ego Tridenti adfui, decreta sunt, quæ ad mores corrigendos atque emendationem vitæ pertinent, & in dies multo majora atque graviora speramus. Qui vero apud patres tractant, ut de morum disciplina leges in concilio condantur, non modo non repelluntur cum dedecore, quod Montanus ait , sed benignissime potius a patribus excipiuntur . Neque mihi hujus tam insignis mendacii testem aliquem locupletem , & majorem omni exceptione possis producere , quo te tuearis.

MONTANUS. *Et de vita quidem clericorum non est quod multis disputem : dubitarem enim ego , an honeste dicere possim , quæ turpiter ipsi faciunt.*

GASPAR. Ego non dubito quin perinde atque in ceteris hominum generibus maculæ & vitia reperiuntur, ita quoque in vita clericorum adsit aliquid animadversione dignum . Sed cum plurimi procul dubio sint, qui moribus, doctrina, & vita sint sanctissimi, etiam inimicorum testimonio: cur tu universe culpas genus clericorum & ordinem sacerdotalem incusas? præsertim cum vestri ministri tot ac tantis, tamque conspicuis sceleribus sint cooperti: & necesse sit omni labe eum carere, qui in alterum dicere paratus sit . Scimus enim eosdem religionem in baptismate susceptam temere deseruisse , post votum castitatis emissum accepisse uxores, aut verius concubinas, atque ut flagitium flagitio cumularent , Christi sponsas, velatas inquam virgines , arreptas ex monasteriis domum sæpe duxisse. Taceo innumera alia id genus peccata, quæ suis locis recensebo : & audent nihilominus orthodoxos calumniari?

MONTANUS. *Et tamen hæc ita cum sint, inque omnium oculos passim incurrant, de Spiritu tamen sancto non aliter quasi de vili quopiam mancipio gloriantur : quem scilicet , ita sibi obnoxium fecerunt, ut etiam si velit, deesse tamen illis minime possit, cujus nempe indelebilem characterem in corpore circumgestent . Quam vero a prophetica & apostolica doctrina longe recesserint , nemo est qui ignorat , modo in propheticis & apostolicis scriptis cum dexteritate aliqua mediocriter versatus sit. Cœlum , terra , infernus , illis hominibus omnia venialia sunt , ut recte in ecclesiam Romanam hoc poeta competat* : Prostat , & in quæstu pro meretrice sedet.

GASPAR. Audite summam ineptiam cum summa ignorantia conjunctam . Turpi vita clericorum ministerium sacerdotale existimat Montanus impediri : & ex quorundam sacerdotum improbitate, omnium abnegat ministerium. Neque enim tam sunt hæretici impudentes aut mente capti, ut inter Romanos sacerdotes nullum credant probum aut religiosum reperiri. Perinde ac si ita colligeret. Turpiter sacerdotes vivunt: ergo non possunt præstare officium suum , absolvere inquam , aut ligare , quod acceperunt a Christo illis verbis: Quorum retinueritis peccata , erunt retenta; & quorum remiseritis, erunt remissa: neque conficient verum Christi corpus, cum sacrificium offerunt , illis verbis : Hoc est corpus meum: Hic est calix sanguinis mei: cujus rei præstandæ in postrema cœna a Christo facultatem acceperunt , cum ait : Hoc facite in meam com-

commemorationem. Rursum ita nectit argumentum: Aliquot sacerdotes turpiter vivunt, ergo nullus potest præstare Spiritum sanctum, dum absolvit, aut quippiam facit simile. Utraque enim ratiocinatio admodum vitiosa est: quoniam facultas conferendi Spiritum sanctum, propter vitæ meritum sacerdotibus non conceditur a Deo, sed potius propter munus sacerdotale. Quod vel illa ratione constat, quia cum Christus sacerdotibus & ministris sacramentorum diceret, *Accipite Spiritum sanctum*, nullam intulit vitæ mentionem: & improbis etiam ministris jubet nos obedire, Matth. 23. cum ait: *Super cathedram Moysi sederunt sacerdotes: quacumque dixerint vobis, servate & facite, secundum autem opera eorum nolite facere*. Sciebat enim is, cujus divinis oculis nuda atque aperta B sunt omnia, consequentibus temporibus exorituros esse homines, qui dicerent, ab improbis sacerdotibus Spiritum sanctum minime conferri posse, dum munia sua atque officii partes explerent. Occurrit his verbis objectioni, & futuræ necessitati providet. Audi Montane, quid de hac ipsa re is, cui vos merito plurimum tribuitis, Augustinus dicat libro quarto contra Cresconium. „Non ideo veriora & sanctiora sunt sacramenta, „quia per meliores ministrantur: illa namque vera, „& sancta sunt propter verum & sanctum Deum, „cujus sunt.

Libro etiam septimo contra literas Petiliani, „sic inquit: Memento sacramentis Dei nihil ob„esse mores malorum hominum, quo illa vel om„nino non sint, vel minus sancta sint. Accedit C „Ambrosius atque ait: Non merita personarum „consideres, sed officia sacerdotum in administra„tione sacramentorum. Hanc sententiam confirmat Chrysostomus homilia octava primæ ad Co„rinthios, dicens: Per indignos consuevit Deus „operari, & nihil propter sacerdotis vitam sacra„menti gratia læditur: ipse enim Christus peccata aufert non sacerdos. Quemadmodum & Augustinus docet, explicans illum locum Joannis: Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Sic „enim loquitur in persona hæreticorum. Quidam „homines dicunt, nos tollimus peccata mundi, „quia sancti sumus, si enim non fuerit sanctus qui „baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum D „sit ille homo plenus peccato? Contra istas di„sputationes, ait Augustinus, verba nostra non Joan. 1. „dicamus, hunc legamus: *Ecce agnus Dei, ecce qui* „*tollit peccata mundi*.

Huic sententiæ illa quoque similitudo suffragatur, quod canales per quos aqua in terram delabitur, quacumque materia constent, nihil pertinent ad aquæ præstantiam, si illam aqua ex canalibus non sumit. Quod si dumtaxat sacerdos probus & honestus sacramenta conferret, aut Spiritum sanctum daret (quodvis enim sacramentum novæ legis Spiritum sanctum continet) dubius atque anceps animi maneret is, qui ad sacramentum accessit, suscepissetne sacramentum, an non. Non recte igitur Christus ecclesiæ suæ providisset, si solum E viri boni essent idonei & legitimi ministri Sacramentorum. Quis etenim posset de vita & moribus aliorum recte atque incorrupte judicare? sæpenumero evenit, ut pluribus & gravioribus peccatis operti sint, quos putamus esse sanctiores. Neque ulli dubium esse potest, plerasque gratias spirituales, officii causa quod exercent, in nonnullis improbis etiam & sceleratis hominibus residere. Res constat prophetiæ exemplo, quæ Caiphæ viro iniquissimo data est, quod pontifex esset, referente scriptura. Cum enim dixisset Caiphas: *Expedit ut unus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat*. Joan. 11. Subjungit evangelista: *Hoc vero non a se dicebat, sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit*. Mitto alia exempla, quæ nobis sacræ literæ suppeditant. Male igitur & stulte Montanus colligit ex impura vita sacerdotum, non posse eos conficere sacramenta, & porrigere in eisdem Spiritum sanctum. Quod si verum esset, impediri officium improbitate sacerdotum, quod ab omni ratione & sacris litteris abhorrere monstratum est: cum non sint omnes sacerdotes perditi & flagitiosi, ut plane constat, quorsum colligunt hæretici, ex quorumdam vita parum honesta neminem conficere sacramenta, neque dare Spiritum sanctum? Sed de hac re plura dicere consulto recusamus hoc loco, quia non rem tractamus scrupulose, sed hæretico respondemus.

MONTANUS. *Interea tamen in doctrinam suam sine scelere inquiri fas esse negant, ideoque continuationis saltem, non integræ actionis in concilii promulgatione meminere. Quod illi ita interpretantur, quasi priora pro judicatis, ratis, & conclusis habeant: ita ut de integro in quæstionem vocari, neque possint, neque debeant*.

GASPAR. Succurrit superiori persimilis argumentandi ratio insana & captiosa. A vita enim ad doctrinam argumentatur Montanus: & quia, ut idem ait, improbe & parum honeste vivunt sacerdotes, rectum judicat, ut hæretici de nostra doctrina inquirant, judicentque. Quid moribus cum fide? An non fides vera esse potest in hominibus improbis, quæ etiam in dæmonibus existit? illi enim, inquit beatus Jacobus, credunt & contremiscunt. Annon fides pura esse potest in his, quorum vita est impura, tametsi viva illis & quæ per caritatem operatur, non adsit? Quorsum ergo Christus nobis præcipit, ut faciamus quæcumque nobis dixerint sedentes super cathedram Moysi, secundum vero opera eorum non vivamus? Sed hæreticus perditi judicii, & mentis involutæ cimmeriis tenebris, idem esse utrumque putat. Quamquam autem inepta hæc collatio sit: illud quod addidit est verum, concilium Tridentinum, quod modo coactum est, continuari cum his duobus quæ superioribus annis Tridenti sunt etiam celebrata. Atque ita locus nullus relictus in quæstionem vocandi, quæ hactenus sunt definita: quemadmodum neque illa, quæ in antiquissimis conciliis decreta sunt. Omnia firma sunt atque rata perinde atque oracula divina. Quod si hæreticos male id habet: cur non interfuerunt synodo, cum vocarentur? Illa igitur una ratio illis reliqua est, ut ad ecclesiæ gremium supplices revertantur, atque ejus opem implorent: consequentur illam facile, modo demissum humilemque animum gerant, & ad obsequia ecclesiæ paratissimum.

MONTANUS, *Atque ea ejus generis pleraque sunt, quibus Christiana fides ex fundamentis evertitur*.

GASPAR. Ostende, quænam hæc sunt tam perniciosa ecclesiæ decreta: facile tibi respondebo. Interim vero de ea re nihil dicam, nisi quod evidenter illis evertatur vestra synagoga, quam temere decepti ecclesiam vocatis, sanctam Romanam ecclesiam eisdem labefactari putatis atque asseritis.

MONTANUS. *Forma vero, quam reliquæ tractationi præfiniunt, non obscure arguit, quid artifices illi rerum machinentur, quæ talis est signanter, quod causæ controversæ, secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia,*

cilia, & catholicæ ecclesiæ consensu sanctorumque patrum authoritates, in prædicto concilio Tridentino tractentur. A

GASPAR. Formam & rationem definiendi res de fide ab hæreticis controversas, quam exprimit summus pontifex in bulla indictionis concilii, reprehendit Montanus. Quasi vero aliunde ad eam rem sumi possit efficax argumentum, quam ex his quinque locis: ex authoritate, inquam, sanctarum scripturarum, ex traditionibus apostolorum, ex probatis conciliis, ex consensu ecclesiæ catholicæ, ex sanctorum patrum testimoniis. Quis hanc formam possit reprehendere præter hæreticos? aut quis non videt hos esse solos fontes puros atque uberrimos, unde argumenta petenda sint? B

MONTANUS. *Hoc ipsi occulto veluti cuniculo ad subruendam pietatis doctrinam recte procedunt. A scripturis enim ad traditiones, a certo utique ad incertius rejicere nos conantur. Sed id tamen callide & dissimulanter admodum. In vulgus enim spargunt esse disputationem omnem non de authoritate scripturæ, sed de interpretationis modo, ideoque hanc appendicem addendam esse, ut constaret, genuinum ejus sensum, non a privata cujusvis ratione, sed ecclesiæ totius consensu, petendum.*

GASPAR. Nos quidem Montane principem locum in omni controversia de fide ac religione sacris literis tribuimus, quemadmodum par est. Cetera vero ad scripturas intelligendas præsidia atque adjumenta putamus ob eam rem, quod tu etiam innuis, neque inficiari possis maxime si velis, quod obscura sit interdum sacra scriptura (hoc docebo paulo inferius) atque ideo interpretationis egeat. Hanc vero interpretationem non debet quivis (mitto vicarium Christi & pastorem ecclesiæ) pro suo arbitratu atque libidine animi facere, sit licet quamtumvis doctus, quantumvis peritus sacrarum literarum: sed potius consensus ecclesiæ totius. Alioqui authoritate vacabit interpretatio, neque de vero scripturæ sensu constare poterit, cum varie varii locum eumdem interpretari & exponere soleamus. Quare modo traditiones consulimus, modo concilia universalia requirimus, modo ad consensum ecclesiæ, & sanctorum doctorumque hominum confugimus testimonia. Hæc vero forma ad explicandam pietatis doctrinam procul dubio pertinet, non ad evertendam: quod tu maligne, ut cetera, interpretaris. C D

Neque rursum nos a sacra scriptura ad traditiones contendimus, quod existimemus potiores esse scripturis ecclesiæ traditiones. Princeps enim & regina est sacra scriptura, de cujus sensu si constet aperte, omnes traditiones, concilia omnia, atque consensus, procul dubio illi assurgunt, fascesque submittunt. Sed quoniam sæpenumero contingit, ut locus aliquis sanctarum scripturarum obscurus sit, neque de vero ejus sensu satis constet: cogimur confugere ad secundam navigationem, ut est in proverbio, & minimum malorum eligere. Utimur igitur traditione & consensu ecclesiæ ad salebras effugiendas, & obscuritatem explicandam: quod dum efficimus, non ab scriptura sacra ad traditiones vos revocamus, sed potius a traditionibus ad scripturam sacram manu ducimus. Ea enim est justa nobis via in discendo, docendove, quod Aristoteles testatur, ut a notioribus nobis, magisque manifestis, ad ignotiora natura & minus manifesta proficiscamur. Traditio autem magis nobis in promptu, obvia magis atque exposita est interdum, quam scriptura. Ac propterea E

per traditiones consensum ecclesiæ, concilia, patrum testimonia, ad interpretationem sanctarum scripturarum procedimus. Quid tu de ea re sentias, qui simul cum tuis longe a scopo soles aberrare, non satis scio: nos quidem pro comperto habemus, nulla ratione disputationem esse suscipiendam de scripturis sacris & ipsarum authoritate. Plane enim scimus, quos libros sacros habere debeamus, & rursum qua authoritate digni sint. Omnes enim illos libros, quos concilium Tridentinum initio memorat, nos sacros putamus, atque eosdem per manus accepimus ab initio nascentis ecclesiæ, de quibus nulla extitit unquam dubitatio, aut si qua fuit, facile velut umbra sole fugata est. Eo etiam loco dignos eos putamus, ut nemo possit contradicere, qui non omnium bonorum virorum consentiente voce hæreticus censeatur. Omnes etenim sacros libros quos agnoscunt hæretici, a nobis ipsis habent, a nobis illos antiqui hæretici acceperunt. Nos in ipsorum possessionem venimus: a qua his mille quingentis sexaginta duobus annis nunquam potuimus dejici, aut deturbari. Quod si nunc integrum esset de numero eorumdem authoritateve disputare: heu! quam turbulente nobiscum digladiarentur hæretici; & quod facere cœperunt, illa volumina sacra quibus convincuntur aperte eorum errores, de catalogo rejicerent. Quod faciunt de libris Machabæorum, in quibus orandos esse sanctos edocemur aperte, & pro defunctis orandum; de epistola Jacobi, quæ fidem sine caritate palam damnat; atque de aliis id genus libris. Sed de quibusdam canonicæ scripturæ libris dubitatum aliquando fuit: ut eorum quorum intererat judicio, patrum inquam in concilio congregatorum, dubitationi finis imponeretur. Quod si nos hæretici depravationis reos agere possent: haberent, cur nobiscum de scripturarum authoritate contenderent. At non possunt, vel jota unum, aut apicem proferre, qui fuerit a nobis, vel a patribus nostris mutatus: qui sicut a suis majoribus acceperunt, ita nobis posteris suis integras sacras litteras & incorruptas tradiderunt, ut ea ad nostros posteros transmittamus, quales acceperamus.

Ad eam rem probandam vobis sufficit mihi Martini Lutheri, coryphæi vestri, aut potius vestri Dei testimonium. Is in epistola quadam ad duos plebanos de anabaptismo, post multa de hac re sic scribit: « Nos fatemur sub papatu plurimum esse « boni Christiani, imo vero totum bonum Chri- « stianum, atque illinc ad nos devenisse: quippe fa- « temur in papatu veram esse scripturam sacram, ve- « rum baptismum, verum sacramentum altaris, « veras claves ad remissionem peccatorum, verum « prædicandi officium, veram Christianitatem; « immo vero verum nucleum Christianitatis. Hæc Martinus.

Non est igitur quæstio de authoritate scripturæ nobis cum hæreticis, ut etiam Montanus ait, sed de modo interpretationis, quod Hilarius his verbis testatur: De intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo fit crimen. Neque enim satis est, ne sis hæreticus, ut libros sacros agnoscas; sed ne aliter illos intelligas quam par sit, & quam ecclesia docet. Non clamamus hæreticos, quod scripturis utantur, aut quod non utantur scripturis. Omnes enim, ut ait Tertullianus, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant: sed quod eas non intellectas in pravum sensum detorquerent, & producerent contra scripturarum authorem Christum Jesum. Si

res

res tam aperta non esset, innumeris ad eam confirmandam testimoniis uti possem.

MONTANUS. *Sic homines isti omnem pudorem simul exuerunt: nos quidem consensum purioris ecclesiæ cum scriptura congruentem minime repudiamus, sed reverenter amplectimur.*

GASPAR. Vide impudentiam hominis: cum ad rem destituitur argumentis, properat ad convicia tanquam ad asylum hæreticorum. Ecclesiæ consensum se ac suos inquit de scripturarum interpretatione amplecti velle: at cujus ecclesiæ? respondet, purioris. Quasi dicat, non Romanæ quæ vitiis aliquot maculata est; non apostolicæ, quæ continet aliquot viros improbos: non orthodoxæ, in qua simul cum tritico adsunt zizania, cum prudentibus fatui, cum bonis piscibus, mali: sed purioris ait, suæ scilicet: at cujus? Calvinianæ? an Brentianæ? an Lutheranæ? tot enim sunt ecclesiæ, quot hæreticorum capita: atque inest in his ecclesiis puritas, in quibus impune Christus deseritur, votum castitatis & religionis violatur, jejunia sunt sublata de medio, honestæ actiones condemnantur, & pleraque alia his longe impuriora non tolerantur modo, sed publice & magna mercede proposita docentur. Hanc tu puriorem ecclesiam vocas? & hujus consensum in explicanda sacra scriptura requiris? quæ nudius tertius cum impurissimo monstro Luthero orta est? fieri cum turpissimo Oecolampadio, Melanchthone, Bucero non hæretico modo, sed Judæo etiam, adolevit: & hodie Calvini, Ochini, ac similium sceleribus sustentatur? & contemnis Romanam ecclesiam, quæ a Christo ad nostra usque tempora cum pontificibus pervenit, sanguine Christi fundatam, recreatam, martyrio apostolorum auctam, a tot sanctis hominibus, quot memorari vix possunt, prædicatam? Tot magnorum virorum, & tam longi temporis consensum pro nihilo ducis? dum purioris quam, Romanæ ecclesiæ, quæ purissimam semper amplexata est atque docuit doctrinam, consensum spectas, consensum prorsus rejicis, Montane. In hac enim una ecclesia Romana perpetuo adfuit idem doctrinæ tenor, eadem fides: extra illam nullus est consensus. Nam alia hæresis aliam trudit: neque diutius perstare novæ extortæ sectæ potuerunt. Ad hanc Montane revertere, illa te docebit sine errore, quo pacto sacræ litteræ interpretandæ sint. Desere synagogam, mitte conciliabula, quæ hodie sunt, & cras nunquam apparent, & quæ se varietate & sententiarum diversitate plane confodiunt. Solum enim hujus interpretationem cum sacra scriptura congruere comperies, & ceteras omnes longissime ab eadem discrepare.

MONTANUS. *Sed præcipua tamen nobis cum adversariis, qui ecclesiæ vocabulo abutuntur, de certitudine & auctoritate scripturæ lis est. Illi ubi semel sumpserunt scripturam imperfectam, continuo subinferunt incertam quoque, proptereaque ei non modo traditionum supplemento, sed ecclesiæ determinatione firmamentoque opus esse. Nos contra docemus, scripturam sacram, ipsissimum inquam Dei verbum, litteris comprehensum, perfecte abundeque in se continere salutis capita universa: ideoque certam, & unicam illam, infallibilemque examinandorum dogmatum regulam.*

GASPAR. His paucis verbis multa falsa complexus est Montanus: illud obiter, nos abuti ecclesiæ vocabulo. Sed judicet æquus lector & candidus, nos, an hæretici de ecclesia rectius sentiamus, & convenientius rationi, sacrisque literis judicemus Illi ecclesiam vocant cœtum hominum, qui ita sunt in domo Dei, ut sint templum Spiritus sancti: nos ecclesiam definimus, universitatem eorum omnium qui fidem Christi atque doctrinam profitentur: & hæc eadem est ecclesia Romana. Juxta hæreticorum sententiam, ad ecclesiam pertinent solum prædestinati aut viri boni: juxta nostram improbi etiam, modo fidem servent & doctrinam. Cum autem difficile agnosci possint boni, ecclesia Christi videri non poterit. At jubet Christus, ut fratrem qui admonitus non resipuit, ad ecclesiam deferamus: & ut obediamus ecclesiæ. Quod fieri non possit, si electis modo constet, & cerni non queat. In ea enim, inquit scriptura quædam esse vasa in honorem, alia in contumeliam, pisces bonos & malos, fatuas virgines & prudentes, lolium cum tritico. Quæ omnia si retineamus nostram finitionem, nullo negotio vera esse constat. Montanus igitur ecclesia abutitur: nos, ut par est, vocabulo utimur. Ait deinde, hæreticos nobiscum de auctoritate & certitudine scripturæ contendere. Nos sane cum illis hac de re non pugnamus, ut dixi paulo superius, cum summam sanctarum scripturarum certitudinem esse credamus cum summa etiam auctoritate conjunctam: sed de interpretatione duntaxat lis est. Testamur enim non omnia esse aperta in scripturis sacris, sed obscura multa: quod de epistolis Pauli beatus Petrus affirmat, simulque ait, ob eam rem depravari ab hæreticis solere, atque ideo indigere explicatione. Hanc vero interpretationem modo accipimus ex traditione apostolorum, modo ex antiquitate & consensu patrum, modo ex conciliorum definitione, quæ ut dubia nobis interpretentur, indicuntur, ac celebrantur.

Addit præterea illam esse causam, cur non supplemento traditionum egeamus, quod nescimus sumere perfectum aliquem locum scripturæ; sed imperfectum semper sumamus, & illi locum alterum incertum adjungamus. Tam nos ignaros sacrarum literarum putas, Montane, tam rudes credis fuisse Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, ceterosque priscos doctores, quorum nos vestigiis insistimus, & explicandi rationem usurpamus: ut ignorarent quæ scriptura perfecta sit, quæ imperfecta? quorum mentes scimus copioso Spiritus sancti lumine fuisse illustratas. Quanto illud verius in vos quadrat hæreticos, qui proprium sensum sequuti, antiquitatis consensum repudiatis: & mendicato scripturam sacram quæritis, quæ vestris erroribus patrocinetur, collocantes illam in vestra voluntate, non voluntatem in lege, dum vestro sensu atque animi libidine divinam legem metimini. Unde effectum est, ut errorum vestrorum præsidia & firmamenta infirma reperiretis. Quod si locus aut tempus concederet, nullo negotio monstrare possem, quod præstiterunt ante me alii, omnes hæreses ex imperfecta citatione sacrarum litterarum promanasse.

Si vero tam expresse in sacris literis comprehensa sunt omnia nostræ salutis capita, quod tu affirmas, ut neque explanatione, neque ullo alio externo præsidio opus sit: quorsum vos tot ac tam magna volumina commentariorum in sacras literas hactenus edidistis, & editis quotidie, ut illis ferendis vix multæ & longissimæ naves sufficiant? Si tam obvia est intelligentia sacræ scripturæ: cur de justificatione hominis præcipuo Christianæ doctrinæ loco

loco usque adeo inter vos tanta contentio, ut de eadem viginti diversas sententias Osiander hæreticus protulerit? quas cum omnes rejecisset, suam a ceteris omnibus longissime discrepantem attulit. Si verbum Dei tam expeditum est, tamque expositum omnibus: cur de re admodum necessaria, de verbis inquam illis, quibus Christus conficitur (hoc est corpus meum) tam admirabilis altercatio exorta est, ut de explanatione apertissimorum verborum, non pauciores, quam de justificatione impii, existant sententiæ? Nemo autem diffiteri possit, ea unica re contineri præcipuum quoddam caput salutis nostræ, cum disertis verbis dicat Christus: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Vis dicam ingenue, quid de hac re ipsa sentiam, Montane? nulla a vobis hæresis tam stulte defenditur, quam quod sacra scriptura plana sit, atque aperta maxime. Quanto satius fuisset vobis contra putare ac dicere, obscuram esse admodum, difficilem, & impeditam, ut saltem difficultatem scripturæ obscuritatemque, vestris erroribus patrocinium haberetis?

Joan. 6.

MONT. *Ita non obscure liquet, in quo cardine ea vertatur controversia: quæritur enim an major sit scriptura perfectio & auctoritas, an vero traditionum?*

GASP. Cum traditiones serviant scripturæ explicandæ: quis est tam stultus, ut dubitet majorne sit auctoritas & perfectio scripturæ, quam traditionum? etenim dubium non est, scripturam perfectissimam esse, & auctoritatis culmen in se continere. Sed quoniam non omnia scripturis sunt tradita, quod de suo evangelio Joannes testatur, cum ait: *Multa quoque alia signa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc:* & Paulus scribat observanda esse nobis, quæ ipse tradidit sive per epistolam, sive per sermonem: & rursum, quia in scripturis non sunt omnia aperta (quod non sine admirabili quadam & divina providentia a Christo factum est, ad pios homines exercendos, & repellendum impios) necessarium est ut interdum traditio ferat opem, interdum ecclesiæ consensus, aliquando etiam conciliorum definitio.

Joan. 19.

MONT. *Quocumque illa nomine appellanda veniant, quas illi tamen viva fere apostolorum voce, ecclesiæ consuetudine, pontificum responsis, patrumque sententiis terminare consuevere: quo jure, quave injuria, nunc non est dicendi locus.*

GASP. Verum est quod hoc loco inquis, ex his potissimum locis sumi a nobis argumenta solere ad interpretandam sacram scripturam, si quando occurrat locus aliquis salebrosus atque difficultate impeditus: quibus nihil firmius fingi possit. Quoniam vero jus illud quo in adferendis similibus argumentis utimur, nulla ratione perturbare audes: de ea re nihil addam in præsentia.

MONT. *Quod si autem hæc, quam in manibus habemus, prophetarum & apostolorum vox est in litteras relata, si ecclesia hac doctrina, quæ Dei verbum est, colligitur, dignoscitur & conservatur.*

GASP. Ita est, quod modo ais, ecclesiam Christi colligi, agnosci, & conservari, doctrina sanctarum scripturarum explicata voce apostolorum, & communi consensu patrum, & conciliorum definitionibus: eisdemque argumentis colligimus atque agnoscimus, vestros cœtus synagogam esse Satanæ, conciliabula hæreticorum, & conventus malignantium.

MONT. *Si concilia pluries errarunt, & adhuc errare possunt, si mutuis se decretis invicem confodiunt.*

GASP. Infirmam hanc esse rationem, quam nos servamus in explicanda sacra scriptura, quæ ex conciliorum auctoritate capitur, illo argumento studet persuadere Montanus, quod concilia pluries errarint, & mutuis se decretis confodiant. Sed quoniam ille non indicat, quæ concilia errarint hactenus, neque quæ, quo modo edita in conciliis decreta secum pugnent, sibique mutuo auctoritatem adimant: existimare par est, eum mentiri impudentissime. Nam si Montanus hujus rei fidem ullo modo facere posset, hoc minime prætermisisset, cum videat detrahi nobis, & conciliis, in quibus magnam opem victoriæ positam habemus, ea via plurimum. Atqui non solum mentitur, cum ait errasse aliquando concilia: sed etiam cum affirmat in errorem labi posse. Quod ut verum semel ostendam, nam in hunc locum sæpius nos duxit in hac sua pestilentissima oratione, & eo argumento hæretici plurimum utuntur, res est mihi longius aliquanto repetenda.

In primis hæreticorum proprium, ac veluti peculiare illud esse scimus, ut conciliis detrahant, eorum auctoritatem imminuant si possint, labefactentque quod communi consilio fit. Sentiunt enim nihil esse tam efficax atque potens ad reprimendam auctoritatem hæreticorum, & conatus infringendos, quam si conciliis suum robur atque auctoritas integra omnino conservetur. Illo etenim veluti postremo remedio uti hæretici consueverunt, cum concilia damnant, ut dicant errare potuisse; atque adeo, cum rem definissent, errasse. Hanc vocem protulit insanus Arius contra concilium Nicænum, cum ab eo hæreseos convictus esset: eandem Nestorius contra Ephesinum concilium, eandem Eutyches & Dioscorus adversus concilium Chalcedonense, eandem etiam non longe a patrum nostrorum memoria Joannes Hus Bohemus adversus concilium Constantiense, in quo doctrina Wicleff patroni sui & præceptoris omnium suffragiis damnata est atque explosa. Nihil igitur mirum est, si nostris quoque temporibus Lutherani concilium errare posse, atque etiam errare, magnis clamoribus dicant: præsertim a Martino magistro edocti, qui cum initio suæ hæreseos concilium appellasset, veritus deinde & merito, ne concilii auctoritate damnaretur, illa appendice doctrinam suam stabilivit, ut diceret concilium generale legitime congregatum errare posse; atque errasse, dum Joannes Wicleff damnatus est.

Sic igitur statuo adversum te, Montane: concilium generale legitime congregatum, in definiendis dogmatibus fidei, nam de his est quæstio, errare minime posse: concilium generale dico, & œcumenicum, quale fuit Nicææ celebratum, & quale etiam est Tridentinum. Nam de provincialibus nihil in præsentia dicimus, quorum error ecclesiæ universæ minime præjudicare possit, si quando contingat: cum, ut Augustinus contra Donatistas ait, si quis error in eis admittatur, a concilio generali facile corrigatur. Legitime coactum concilium dico, id est, auctoritate & consensu pontificis maximi. Hinc fit, ut concilium Ariminense, coactum ab Arianis, auctoritate Constantis Cæsaris, filii Constantini, robur nullum habeat. Neque enim indixit pontifex, & rejectum est a numero aliorum conciliorum, quod vel ex Augustino constat cap. 14. lib. 3. contra Maximum princi-

principem Arianorum. Neque satis est, ut sit A concilium legitimum, indictum esse a pontifice; sed etiam necessarium, ut ejus acta a pontifice probentur. Secunda enim synodus Ephesina indicta est a pontifice, & in ea ejus legati adfuerunt: at non recipitur in aliarum numerum, quoniam non est a pontifice probata, in qua error Eutychis probatus est, & damnatus Flavianus Constantinopolitanus pontifex, & legatus Romani, quoniam contradixit synodo: res enim declarata est in concilio Chalcedonensi. Jam convinco veram esse sumptionem meam: & primum, hæreticum hominem, qui horum conciliorum auctoritatem nihili facit, interrogo, an in ecclesia existat modus aliquis, quem tenentes, dubio procul eos qui errant in fide docere & ab errore possimus revocare? B Non dicent nullum esse similem modum: alioqui non recte Christus Jesus ecclesiæ suæ dilectissimæ providisset, etsi ea sententia vera sit: neque quispiam, tametsi maxime a fide deflecteret, unquam peccare dici posset: morbo etenim laboraret, qui vitari nequeat. Est igitur aliqua certa via ab hæresi ad fidem catholicam homines revocandi. Cum autem hæc forma non sit specialis cujuspiam hominis doctrina: singuli enim excidere possunt a fide: procul dubio hæc facultas erit penes concilium generale coactum legitime. Concilium igitur in errorem labi non potest: alioqui via hæc atque ratio incerta & infirma erit. Dubitaremus enim, cum quippiam est definitum, errassetne concilium, an C attigisset scopum.

Ajunt hæretici, hanc formam judicandi certo & infallibiliter de rebus fidei, penes ipsam scripturam sacram existere: quia Christus apud Joannem ait, scrutamini scripturas, quoniam illæ testimonium perhibent de me. Sed errant sane: nam, ut ex his verbis Christi colligitur, scripturæ solum sunt instar testium. Unde cum de re quapiam quæstio est, in sententiam suam hæreticus citare velut testem solet locum aliquem sacrarum litterarum, similiter etiam catholicus. Arrius citat, verbi gratia, illam scripturam: Pater major me est, Athanasius contra illam: Ego & Pater unum sumus. Opus est igitur judice, qui litem dirimat, & scripturas examinet: D nisi velimus similes esse fluctus maris, quod Jacobus ait, qui a vento movetur & circumfertur. Quis erit iste judex? scriptura enim judicium ferre non potest, quia eadem sine discrimine, contendentes de fide utuntur. Neque etiam ullus hominum: quia singuli errare, labi, atque decipi possunt. Est igitur hujus rei judicium, velitis nolitis, penes concilium generale, atque ex consequenti, illud minime errare potest. Alioqui destituemur hoc præsidio necessario. Accedet ad hoc, quod Spiritus sanctus errare non potest: sed adest in conciliis recte congregatis, ut moderator, & instructor. Ergo similia concilia non possunt errare. Discursus legitimus in primo modo tertiæ figuræ, & assumptum E manifestum, subsumptum expresso Dei verbo probatur. *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis est. Ubicumque enim duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* (Matth. 18.) Confirmatur eadem sententia ex concilio apostolorum, cujus decreta hoc modo pronunciata sunt. *Visum est Spiritui sancto & nobis.* (Actor. 15.) Habet enim ecclesia Spiritum sanctum, qui illam gubernet & moderetur. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ait Christus, ille vos docebit omnia. Et rursum. *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* (Matth. 28.) Verum est igitur quod nos asserebamus: & falsissima sententia Montani, ac ceterorum hæreticorum, qui ferunt, concilia errare posse, & errasse aliquando.

MONT. *Si pontifices, aliquot jam sæculis, nihil recte fecerunt, neque fortasse deinceps facere possunt, quamdiu hanc pestilentem sedem occupant.*

GASP. Audite summam impudentiam cum summa improbitate copulatam. Aliquot retro sæculis, ait Montanus, nihil recte fecerunt pontifices. At non docet, quid prave fecerint. Mentitur ergo. Quod si verum esse fingamus, quod apertum mendacium est; dicere non audebis pontifices non recte usquam docuisse. Semper enim docuerunt quod scripturæ sacræ testantur, & doctrinam quam acceperunt ab apostolis per successionem summorum pontificum. Quod si doctrina sancta est, incorrupta est, immaculata est: cur vos contrarium docetis?

Illud impudentius ait, instar Oedipi, aut potius Apollinis obliqui, neque fortasse deinceps facere possunt quidpiam recte. Unde id conjicis, aut divinas præstigiator? Subjungit, quamdiu hanc pestilentem sedem occupant. In sede Romana vitium esse positum, & culpam affirmat. Quod si tam pestilens sedes est: cur suscepit tot sanctissimos confessores, tot martyres, tot doctissimos viros, quos certo certius illam sedem tenuisse scimus? Quid ais, Montane? Quis te sic effascinavit? quorsum hæc blasphemia pertinet? scio quid agas. Antichristum alis cum tuis. Filium perditionis revelare vultis, discessionem fecistis ab ecclesia, & Christi vicarium a sua sede vultis dejicere, deturbareque, ut in eadem constituatis abominationem desolationis. Hæc sunt manifestissima indicia ejus monstri, quod in publicum producere vultis, ut dicat alius, hic est Christus, alius, non est, nisi apud nos.

MONT. *Si denique melioris notæ patres ad scripturam nos relegant ipsi: quid amplius causa esse potest, dicite per Deum immortalem: cur ab scriptura ad traditiones, a certo ad incertius nos abduci patiamur?*

GASP. Ad hæc nihil aliud dicendum puto, quam quod dixi superius.

MONT. *Hæc ita cum sint, non pudet profanos istos homines adhuc dicere, non de auctoritate & certitudine scripturarum, sed de interpretatione tantum nobis certamen esse?*

GASP. Idem rursum affirmo, judicio magnorum virorum, tum veterum, tum neotericorum.

MONT. *Id si nobis dederint, de maximo propugnaculo se dejectos simul fateantur necesse est.*

GASP. Nunquam hoc feretis a nobis, quod cum ratione & communi sensu hominum atque scriptura pugnat, ut sit contentio de auctoritate & certitudine sacrarum litterarum.

MONT. *Si quidem in scripturæ auctoritate solide conquiescendum.*

GASP. Quomodo lis dirimi poterit, si tu sacram scripturam citas, nos similiter? infinita erit concertatio, & pugna nunquam interitura, nisi judex adsit aliquis major omni exceptione. Non potest autem aliud fingi, quod monstravi superius, præter concilium, quod definiat recténe, an secius scripturam citemus, testes excutiat citatos examinetque, atque tandem sententiam ferat.

Quare

Quare fieri non potest quod subjungis.

MONT. *Facessant cetera diverticula, in quibus illi disputationis suæ proram puppimque collocant.*

GASP. Non sunt hæc diverticula, ut ais, sed præsidia potius necessaria ad judicandum de interpretatione sacrarum litterarum.

MONT. *Atqui scriptura opus habet interpretatione, fateor: multum vero refert, quem quisque sensum affingat, multum omnino.*

GASP. Negare non potuit, non esse tam planam & apertam scripturam sacram: ut opus non sit interprete. At, inquit, multum refert, quem quisque sensum affingat. Quod si varii sensus affingi possunt: arbitror, opus est & judice, qui de legitimo sensu judicium ferat.

MONT. *Sed cum scriptum sibi ipsi interpres sit, eam quoque interpretationis regulam adhibebimus, quam ipsa prior nobis dictavit.* B

GASP. Si sibi ipsi interpres est scriptura: unde tanta varietas apud hæreticos de unius atque ejusdem loci explanatione? si sibi interpres est, judex ergo est. Judex vero quomodo erit, quæ testis rei dubiæ citatur? & si judex a vobis constituitur: quomodo ea utimur catholici, qua & vos quoque utimini in contrariam partem? & si quispiam productum testimonium ex scriptura ad interpretandum locum aliquem difficilem ejusdem calumnietur, neque ad rem esse dicat: unde petemus subsidium ad litem dirimendam? sane fuerit necessarium ad traditionem, consensum patrum, aut concilia divertere, quod tu negas, cum ais. C

MONT. *Neque ad eam aliunde adferamus quidpiam, præter fidem & caritatem cum sobria sinceraque dexteritate conjunctam.*

GASP. His verbis a sacra scriptura relegas omnes hæreticos, qui sunt hac tempestate. Caritatem enim ad scripturam afferre nequeunt, quam necessariam negant esse homini cum ajunt, fidem ad salutem satis esse. Et recte quidem facis: at nulli sunt, qui tam ex professo sibi studium sacræ scripturæ usurpent atque Lutherani.

MONT. *Sed longius me provexit oratio, quam vel ipse volebam: alterius enim est loci & temporis hæc tractatio. Hoc unum dico: si scripturæ tanta apud istos homines est auctoritas, quantam esse præ se ferunt: cur eam nobis regulam non unice relinquunt?* D

GASP. Quoniam, ut dixi, sæpius obscura est, & interpretationis plurimum indiget.

MONT. *Cur tot impedimentis eam restringunt?*

GASP. Inepte vocas impedimenta, quæ sunt ad scripturam sacram intelligendam in primis necessaria.

MONT. *Cur quod semel dederunt, tergiversando callide resumunt?*

GASP. Non resumimus Montane, nunquam tibi quispiam orthodoxorum concessit sine externis adminiculis omnino tractari posse sacras litteras. E

MONT. *Cur denique se tot in formas speciesque convertunt?*

GASP. Quænam sunt justæ formæ, Protee, chamæleo, & si quid est id genus? hæc enim nomina, quod Epiphanius contra vos differens acute docet, vobis tantum hæreticis quadrant, qui nescitis vobis constare, sed singulis momentis, ubi semel ab unitate discessistis, varii atque diversi apparetis.

MONT. *Quod si omnem controversiæ molem ad unius scripturæ interpretationem traducere laborant: agite ergo, dentur æqui judices, in arenam semel descendatur, & planum fiat, utra pars eas interpretandi leges, quas a Christo & ejus apostolis accepimus, aut consectetur, aut aspernetur.* A

GASP. Judices dari atque constitui petit Montanus, qui judicent utri melius & convenientius Christi præceptis scripturam sacram exponant, hæreticine an nos. Judicem reliquit Christus ecclesiam & concilia generalia, quæ in explicando aut definiendo de fide errare non possunt. Hi sunt veri judices, hos consulite, plane comperietis longissime vos ab scopo & veritate aberrare. Concilia enim, quibus contradicitis, damnant eam interpretationem, quam ex proprio capite depromptam scripturis affingitis. Ecclesiæ consensus, cui vos repugnatis, aperte clamat adversus interpretationem quam adducitis, destructis vestris somniis, interpretationem ab omnibus receptam, omni loco & omni tempore probatam. Quid igitur poscitis æquos judices? nisi enim quos nominavi pati velitis, nunquam quidpiam agemus: tam neque ex vobis idonei judices capi possunt, neque vos ex nostris dari feretis, qui possent, ut par est, hujusmodi controversiam dirimere.

MONT. *Sed cum tale nihil ab adversariis potuerit extorqueri, manifestum est eos verborum præstigiis ludere.*

GASP. Non semel in Germania delecti fuerunt a sanctissimo atque invictissimo imperatore Carolo quinto viri docti, qui de hac ipsa re vobiscum tractarent, & rationem dirimendi hanc litem atque alias inirent, & nuperrime in Gallia. Sed vos hæretici datam fidem frangitis, pactis, conventis stare noluistis, leges judicii calcastis, tenebras rebus omnibus offudistis: denique juratum a vobis est diligenter, ne vobis præsentibus & agentibus causam de doctrina judicium fieret. Quod si adhuc causæ fiditis, Tridentum contendite, quo vos fides publica provocat, imperatoria majestas invitat: facile habebitis, quod fingitis cupere.

MONT. *Aliudque in secessu machinati quam fronte promittere, sed non usque adeo novum aut insolens est, veritatis prætextu veritati vim facere.*

GASP. Id maxime cernimus in hæreticis, sed de ipsa veritate refelluntur: neque alia hujus rei causa est, quam quæ abs te his verbis redditur.

MONT. *Hoc ideo accidit, quod Satan, qui se in lucis angelum frequenter induit, nequitiæ suæ speciosos quosque titulos obtendere consuevit.*

GASP. Solet interdum ita accidere, ut iniqui homines prophetent, præsertim in damnum suum, quod accidit in præsentia Montano, qui se, dum ita loquitur, in theologum transfert.

MONT. *Quod si cœtus omnes, qui conciliorum nomine censentur, nunquam errassent, neque hodie errare possent: merito summum judicium penes concilia resideret. Nunc cum venerabile concilii nomen in Satanæ quoque synagogam cadere possit, non item.*

GASP. Adimere vult conciliis Montanus summum de rebus fidei judicium hac ratione. Si concilium potest errare: ergo non est penes concilium: at potest errare: ergo non est penes concilium judicium summum. Duo tamen vitia habet hæc ratio: unum est, quod syllogismus hypotheticus

ticus quo utitur ineptissimus est: quod indicat A Montanum quoque esse ineptissimum dialecticum. Nunquam enim similem hypothetice colligendi formam ille reperit apud Aristotelem. Deinde fallum assumit, nempe concilia errare posse, quemadmodum paulo superius monstratum est a me. Quanto satius ita collegisset: Si non potest errare, summum judicium penes concilium est. At non potest errare, ut docui: ergo summum judicium penes concilium residet. Audite tamen, obsecro, quo exemplo ostendat Montanus errasse concilium: & facile intelligetis ignorantiam summam cum summa malitia cohærentem atque conjunctam. Simile enim facit conciliabulum illud, quod adversus dominum, & adversus Christum ejus Judæi injerunt, concilio B quod fit in ecclesia Dei: hoc est, synagogam ecclesiæ comparat; conciliabulum, concilio; conventus malignantium, conventibus bonorum & sanctorum hominum; denique coactam synodum contra Christum & ecclesiam, illis comitiis quæ in Christi nomine ad ecclesiæ ornamentum celebrantur. Tanta impudentia, quanta vix possit excogitari. Ait itaque.

MONT. *Sed quod exemplorum in omni re modo comparatorum par & æqualis sit ratio: non præter rem & institutum facere videor, si ejus concilii speciem oculis quasi subjecero, cujus in evangelica historia ad hunc modum fit mentio.*

GASP. Hujus concilii magna pars fuerunt quidam ex vestris principibus. Nam Bucerus pri- C mum Judæus, deinde Christianus factus, postea Lutheranus, postremo tandem (ut plerique testantur) Judæus obiit. Rursum Petrus martyr, præterea Joannes Baptista, qui omnes in pretio apud vos fuerunt, & quibus tu, atque alii præceptoribus profecistis in pejus, ut interim ceteros missos faciam.

MONT. *Cum autem jam instaret pascha, congregati sunt principes sacerdotum, scribæ & seniores populi in aulam principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas.*

GASP. Quoniam istud conciliabulum apprime in vos ipse quadrat: dabo operam ut singulas ejus partes persequar, ut tuo te gladio confodiam. Cum instaret transitus hujus mun- D di, hoc enim pascha significat, novissimis inquam temporibus, nos enim sumus, in quos fines sæculorum devenerunt, congregati sunt principes sacerdotum, monachi videlicet, sed apostatæ, Martinus Lutherus, Oecolampadius, Franciscus Lambertus, Brunfeldius, Pellicanus, Bucerus, aliique similes in aulam Martini principis hæreticorum.

MONT. *Dicebant autem, quid facimus? quia hic homo multa signa facit.*

GASP. Adversus pontificem Christi vicarium, & simul adversus Christum conjurant hæretici incensi ambitione atque invidia: quod cum pontifex alios honoribus & dignitate augeret cumularetque, Martinum cum suis præ- E termitteret, hoc est enim quod ait: Hic homo multa signa facit. Et scimus honoris & quæstus gratia Martinum cum reliquis papatui bellum indixisse.

MONT. *Si permiserimus eum sic, omnes credent ei.*

GASP. Si sinamus, inquiunt, eum habere auctoritatem quam habet, omnes trahet ad se.

MONT. *Venientque Romani & tollent locum nostrum & gentem, & reliqua quæ sequuntur in historiæ contextu.*

GASP. Nos, qui pontifici Romano obtemperamus, hæretici vocant Romanistas. Conspirationis igitur causa in pontificem & ecclesiam ea fuit, ne catholici omnem locum occuparent, & omnem gentem ad se traherent: atque ita nihil loci hæreticis relinqueretur, aut honoris, cujus gratia discesserant ab ecclesia. Mirifice ergo forma conciliabuli in vos quadrat: nostris autem conciliis accommodari non posse ostendam paulo inferius.

MONT. *Hic tu mihi primo omnium, Christiane lector, patres hujus concilii contemplandos sume. Coeunt in unum qui ceteris auctoritate & sanctitatis opinione præstant, quorumque humeris illius temporis ecclesia non aliter quam columnis suffulta, recubuit. Summus vero pontifex, cujus auspiciis totus hic cœtus regitur, ita gloria Dei videri vult affici, ut qui vel maxime, qui cordis vulnus, quod ei blasphemia inflixit, vestrum quoque ruptura testificatur.*

GASP. Ad hæc non est cur respondere quidpiam debeamus: Quæ, ut apparet, non solum non congruunt concilio nostro, sed neque modo a Montano in nos adferuntur. Solum suo more, stulte inquam, voluit exprimere scrupulose patres omnes ejus conciliabuli, quod contra Christum habitum est: quod facit tam exacte, ac si eidem interfuisset. Sed nihil mirum, doctorem habuit Bucerum, Joannem Baptistam, atque alios hæreticos, qui Judæorum cæremonias, quod Judæi essent, probe callebant. Hæc vero referimus, ne quidpiam a nobis prætermissum possit calumniari Montanus. Quod autem nugatur de vestibus pontificis, mera est calumnia.

MONT. *Sed a patribus ad formam ipsam, jurisque, ut appellant, processum veniamus. Nihil sancti patres temere, nihil inconsulto, aut per vim fecisse videri volunt, concilium cogunt, sententias conferunt, patriæ incolumitatem prætendunt, quam periclitari clamitant, nisi mature Christi conatibus obviam eatur. Postquam autem ad caput causæ deventum est, Christum de religione, & doctrina sua examinant: cujus cognitionem ceu propriam sibi vendicant. Et quoniam lex divina vetat in quempiam capitaliter animadverti, qui non idoneis testibus prius sit maleficii legitime convictus: hanc quoque curam ad se recipiunt, seduloque cavent, ne cui de se violatæ justitiæ suspicionem relinquant.*

GASP. Quorsum hæc spectant? aut potius quorsum labores in referendis his, quæ ad rem pertinere nihil videntur, ego non video: nisi ut hæreticus Montanus ex gente Judæorum, ut audio, oriundus, memoriam facti illius refricet, quo Iudæi duro & impœnitente corde nati, maxime gloriantur. Sed absolvamus inceptam narrationem, quo illustrior sit omnibus hæreticis insania.

MONT. *Christo quoque, ne quis indicta causa eum condemnatum calumnietur, pro se dicendi potestatem faciunt: quodque magis est, ad id faciendum verbis impeliunt, juramentoque insuper adstringunt. Hæc certe magna libertas est, quæque conciliis legitimis non levem conciliare solet auctoritatem. Tamen post longam seriamque juris disceptationem, Christum hæreseos & seditionis teterrimorum criminum reum, civili quoque magistratui plectendum sistunt. Quod si hæc non est forma concilii rite celebrati, nescio quæ alia Lutheranis hæreticis satisfacere possit.*

GASP. Immo vero hæc est forma, si qua alia, quam hæretici omnes, maxime vero Lutherani, in suis conventibus observare solent: hanc probant

præ

præ ceteris, convenientem nimirum conatibus suis: A de ecclesia inquam, si possint, evertenda, & delenda ex hominum mentibus Christi fide. Sed quid hoc aliud est, quam, quod dicitur vulgo, contra stimulum calces? Perstabit perpetuo papatus, fundamentum fidei, & columna veritatis, repugnantibus hæreticis. Pergit.

MONT. *Horum patrum auctoritatem & fidem velle in dubium revocare, quid aliud est, quam ecclesiam ipsam in crimen vocare? quam tu certe ab ordinaria hac pontificum successione, cui individue cohæret, nunquam recte diremeris, nisi fortassis eam penitus evertere cogites.*

GASP. Hoc te male habet, perfide, quod non modo papatum, qui a temporibus Christi ad nostra hæc tempora sine ulla intermissione pervenit, B evertere nequeas, neque ullo pacto ejus auctoritati nocere: quantumvis magna machinamenta admoveas, & de ea re dies noctesque sis cum tuis solicitus. Fundatus est supra firmam petram: sæviant licet, irruantque venti, nihil prorsus agent. In cœlum spuitis, o hæretici, in vos faba cudetur, in vestram perniciem atque interitum laboratis. Nondum absolvit orationem, audite quæ restant.

MONT. *Sed hic parum persistendum est, conciliique consensus penitus introspiciendus. Sancti isti patres, propterea quod avaritia & ambitione essent corrupti, nihil minus erant, quam quod apparebat: veritatis & religionis antistites habebantur, veritatis & religionis professi erant hostes.* C

GASP. Patres, de quibus locutus es hactenus, qui in unum convenerunt, ut Christum dolo tenerent & occiderent, non modo pravis moribus erant infecti, sed hæretici etiam, quod contrarium docerent, quam quod sacris literis contineretur. Quamobrem recte veritatis hostes putari possunt. At patres, qui in concilio adsunt, fide conspicui sunt, tanquam doctrinæ Christi studiosi: ut ego non dubitem, quin si res postulet, pro eadem gravissima tormenta laturi sint, atque etiam mortem oppetituri. Addit.

MONT. *Capitulariter ergo persequendos ducebant, quotquot sibi adversarentur. Christus igitur, qui simulatam quam præ se ferebant pietatem, suis concionibus ad plebem excogitabat, horum furores &* D *odia in se concitavit. Quid ergo mirum est, si quos causa sua judices habuit, hostes quoque & quidem crudelissimos experiretur?*

GASP. Quorsum tam longe repetita narratio? quid hoc sibi vult? neque tacet adhuc, sed ait.

MONT. *Etsi autem Christum jam ante morti adjudicarunt, tamen quod civili quoque magistratu illis ad hanc rem opus esset, juris formam adhibent in speciem legitimam. Lege autem Dei abutuntur contra legem: justitiamque oppugnant sub specie juris.*

GASP. Causam suam, causam Christi facit: cum sit ejus doctrinæ contraria, ejus sponsæ inimica, ejus vicario infensa, ejus denique E religionis adversa nimis. Sed cum verbis tantum inanibus, nulla ratione subjecta, causam agat: verbis cum eo non contendam. Perstat tamen in dicendo.

MONT. *Libertas autem ab hoc concilio procul abest.*

GASP. Nostro nihil potest esse liberius, cum sit omnibus integra facultas dicendi, quod sentiunt, de quaque re.

MONT. *Christus enim causam ex vinculis dicit.*

GASP. Utinam & vos in vincula conjecti essetis: fortasse non tam sero saperetis: furiosis enim libertas maxime nocet. Sed quanquam liberi sitis, atque vinculis exempti, causam vestram deseritis. Et quonam quæso pacto ut causam tueantur atque defendant hæretici, domos deserent, in quibus omni vitiorum genere captivi tenentur, & mentem habent compedibus ignorantiæ & pedicis tenebrarum captam?

MONT. *Etsi autem eum ad dicendum cohortantur, tamen ejus verba captiose invertunt: cumque ex sententia ipsorum non respondet, conviciis insuper & pugnis incessunt: hac summa est.*

GASP. Id de vobis recte dici non potest, qui hactenus ausi non estis cominus nobiscum de doctrina contendere, sed eminus latratis more ignavi canis.

MONT. *Nunc quibus præceptoribus nostri quoque patres profecerint, æquis rerum existimatoribus judicandum relinquo.*

GASP. Quasi vero non aperte constet, papistas aut pontificios, ut appellatis, qui intra Romanam ecclesiam continemur, Christum in primis præceptorem habuisse, ejus deinde apostolos, postea vero martyres, confessores, sanctissimosque homines, qui successione continenti Romanam sedem usque ad nostra tempora tenuerunt. At vos ex patre diabolo orti, qui primus discessionis fuit auctor, intermissa serie parentum, Manichæum, Donatum, Vigilantium, Jovinianum, Eunomium, Joannem Hussum, doctores habuistis, capitis damnatos antiquitatis judicio & consensu.

MONT. *Quæ judicii genere Joannes Hussus, Hieronymus Pragensis, aliique boni viri innumeri, aliquot jam sæculis circumventi sint, multorum testimoniis, nostrorum quoque sanguine, comprobatum est.*

GASP. Si nulla alia ratio suppeteret, cur te omnes insanissimum judicarent, & deploratum hæreticum: illa una satis esse posset, quod patrocinium suscipis atque exerces duorum usque adeo insignium hæreticorum, Joannis, inquam, Hussi, & Hieronymi Pragensis, quos viros bonos appellas, & indigna morte peremptos esse testaris. Quis enim ignorat præter Lutheranos, qui ad malitiam suorum parentum multum addiderunt iniquitatis, nullos usquam extitisse perniciosiores hæreticos, quam fuerint olim, quos laudat Montanus, laudat omnis turba hæreticorum nostra tempestate. Ut enim sileam plurimas illos hæreses sparsisse contra evangelium Christi atque ejus ecclesiam, quod faciunt hæretici more suo: fuerunt sane strenui zizaniorum seminatores, artifices fraudis atque doli, mendaces, perjuri, ad defectionem adversus reges & principes excitantes tumultus. Atque ut intelligas quam fuerint illi viri boni, aut potius, ut intelligant omnes te calumniari impudentissime, dum illos viros bonos vocas, & concilium Constantiense, in quo illi condemnati sunt, reum agis: audi obsecro, quam illi doctrinam publice sint professi.

Concilium Constantiense damnaverat Wicleff octava sessione tanquam hæreticum pestilentem, simulque quadraginta quinque articulos, quos docebat contra ecclesiam. Hujus vitam & doctrinam cum amplecteretur Joannes Hussus, damnatus quoque est sessione decima quinta in eodem concilio, & flammis ultricibus castigatus. Hieronymus vero

Praga,

Praga, cum aliquandiu adhæsisset eisdem erroribus, mutata mente in melius, hæresim abjuravit sessione decima nona. Ceterum transactis aliquot diebus, dæmonis æstu gravissime agitatus, publice in eodem concilio, præsentibus patribus ad vomitum rediit: & sessione vigesima prima damnatus est more ceterorum, atque in ignem conjectus.

Inter cetera vero impietatis argumenta illud est maximum, quod boni isti viri, ut placet Montano, hos articulos, aut positiones defenderent, a communi hominum sensu plurimum abhorrentes.

Deus debet obedire diabolo.

Post Urbanum sextum nemo haberi pontifex debet.

Nullus est dominus sæcularis, nullus præsul, nullus episcopus, dum in peccato mortali existit.

Populi possunt principes suos corrigere.

Omnia accidunt inevitabili necessitate.

Academiæ, studia, collegia, gradus honoris, ex ethnicis orta sunt: & perinde juvant ecclesiam atque diabolus.

Taceo cetera, ne nimis longam habeam orationem. Ex his vero facile quivis possit conjicere, quanto cum judicio damnati & castigati sint Hussus & Praga: & præterea quam nullo judicio illos probet Montanus, & viros bonos appellet, & concilium sugillet. Sed nihil mirum, suam rem agit, eisdem forte erroribus se implicatum videt.

MONT. *Hanc partem ut semel missam faciamus, atque ad eam accedamus, quæ propius ad nos pertinet, tempestivum videtur. Etenim pontifices, quod sint incurabiles, suis moribus permittendos censeo.*

GASP. Egregium sane medicum, cujus industria nobis sit opus: cura teipsum, & mitte quæ nihil ad te attinent.

MONT. *Ita nobis sedulo e contra vigilandum judico, ne quam labem aut maculam aliena culpa contractam nobis aspergamus. Quoniam vero quid adversarii spectent, satis abunde liquet.*

GASP. Dum concilium agimus, isthuc spectat conatus noster, ut vobis, tametsi deploratis, si fieri possit, aliquam opem feramus: vos autem diffugitis instar phreneticorum.

MONT. *Quid nostri quoque propositi sit, deinceps dispiciendum venit: ne plus curæ & diligentiæ in aliena censura, quam in propria disciplina, posuisse videamur.*

GASP. Salubre mehercule consilium, ut medicum fugiat ægrotus, & pacis conditiones reformidet, qui versatur in mediis tumultibus: quod ex his quę sequuntur longe planius constare possit, cum ait:

MONT. *Temere suscipitur, quod nullo consilio deponitur.*

GASP. Si temere susceptum consilium est, cur non illud mutari debet? errare, hominis proprium est; perstare vero in errore, diaboli.

MONT. *Periculose subitur, quod non nisi ignominiose deseritur.*

GASP. At cum nulla ignominia sit ab errore revocari, vitæ consulere, & animæ providere: nullum periculum in ea re situm esse potest, ut abnegata impietate, ad ecclesiæ matris omnium gremium revertamini.

MONT. *Si Cerdoni, si fossori laboris sui ratio constat: quid nobis faciendum putamus, quibus religionis cura incumbit, qua una divina atque humana jura continentur? Tridentum petamus, dicet aliquis.*

GASP. Et recte sane dicet prudenterque, si vestræ religionis illa vos cura tenet, aut potius si salutis estis studiosi. Illud tamen principes meminisse velim, quod & Montanus asserit in præsentia, religione contineri omnia jura divina atque humana: ut accuratius in religione suscepta perseverent, neque subditos patiantur vel per latum unguem ab eadem discedere. Simul enim cum religione imperium mutari, regnumque amitti.

MONT. *Et qua ratione? quo consilio?*

GASPAR. Eo profecto quod explicas, cum ais:

MONT. *Conventus ejus ut pars aliqua simus, quaque religionis sunt, cum patribus in commune tractemus. Nihil hac nostra profectione gloriosius, nihil fructuosius cogitari possit. Sic ille.*

GASP. Et merito, præsertim cum nullo vestro periculo, id facere possitis accepta fide publica. Sed audite quid hæreticorum profectionem remoretur.

MONT. *Sed heus, bone vir, nunquamne tibi in mentem venit cogitare, nos, ut maxime velimus, in deliberationis tamen partem nullam penitus admitti?*

GASP. Verum est quod inquis, nisi si quis sit vestrum rite consecratus episcopus, qualis est impius Vergerius. Tantum enim in deliberationem admittuntur hi, qui jure, privilegio aliquo, vel antiquissima consuetudine decernere in conciliis solent: hi vero sunt, quos tibi nominavi paulo superius. Sed ut non sitis pars ulla deliberationis, jure etenim prohibemini, quod propter hæreticos negligendum non est: certe quod in publica fide data vobis a patribus continetur, vestram causam agere libere potestis, & ut verbis fidei utar, loqui cum ipsa synodo, de quibuscumque negotiis, examinare, discutere, articulos quoscumque tam scripto, quam verbo offerre, & sacris scripturis, beatorum patrum verbis, sententiis ex rationibus declarare, adstruere, persuadere; & si opus fuerit, ad objecta concilii generalis respondere, & cum his qui fuerint a concilio delecti, disputare, & absque omni impedimento conferre. Hoc vos parum putatis?

MONT. *Neque, si admitteremur, ejus tamen concilii partem esse posse aut velle, cujus authoritas a Romano pontifice, Christi & ejus ecclesiæ jurato hoste, unice dependet. Intelligis enim, opinor, quanta difficultatum mole in primo statim limine præoccupemur.*

GASP. Si ubi facta sit vobis copia concilium adeundi, ac deliberandi de rebus dubiis, reverenda vobis conditio est: quorsum tam graviter doletis excludi vos ab hac deliberatione, & dolorem exaggeratis tam multis verbis? Desperatione tamen rei consequendæ pertracti, maledictis & conviciis pontificem maximum ecclesiæ principem proscinditis tam asperis atque atrocibus, ut neque fingi possint in quempiam graviora. Quam tamen injuriam haud dubie Christus ulciscetur atrocissime, qui principi populi sui vetat quempiam maledicere, & blasphemiam severis, ac miris modis castigat. Vix enim ulla major esse possit, quam vicarium Christi, quem propriis conceptisque verbis ecclesiæ præfecit, cum ait: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claves regni cœlorum*, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in cœlis, juratum hostem Christi dicere, simulque vitam, mores, fidem, doctrinam, religionem omnium qui ecclesiæ gubernacula hactenus tenuerunt, culpare, reprehendere, dilacerareque; quos certo scimus pro Christo & ecclesia multas & maximas ærumnas & calamitates pertulisse, summos cruciatus tolerasse, mortem denique acerbissimam oppetivisse. O summam

mam hominis impietatem! o blasphemiam minime tolerandam! Cur non dehiscis terra, & pestiferum hominem absumis? Cur non fulminibus de cęlo jactis, optime Deus, execrandam istam pestem de medio tollis? cur non elementa ruunt in perniciem Montani? cur feræ non concitantur, atque impetu facto monstrum horrendum discerpunt, dilacerantque? Sed ne secure vivas, ac tibi blandiri velis: quæ differtur vindicta, veniet, crede mihi, & non tardabit. Quod si diutius expectatur quam putemus, compensabit, ne dubites, tarditatem Deus supplicii gravitate. Resipisce igitur, Montane, & benignitate Dei ad perniciem abuti noli. Neque secundum duritiam tuam atque impœnitens cor thesaurizes tibi iram in die iræ, & justi judicii Dei, qui reddet unicuique juxta opera sua.

MONT. *Sed deliberationi locus nullus relinquitur, ubi necessitas dominatur: frustraque quæri videtur, quid facere velis, ubi quid facere possis nondum dispexeris. Sic quod adversarii nullum nobis in consessu suo locum relinquant, ejus quoque disputationis cura nos simul exonerant.*

GASPAR. Hoc si tu parum esse putas, non recte judicas, Montane. Summus est enim labor, eam capessere, ex qua nihil præter incommodum reportare possis.

MONT. *Certe quos ipsi tantopere fastidiunt, ab his fastidiuntur & ipsi: illi nos contemnunt, nos illos negligimus.*

GASP. Non vos contemnimus, Montane, sed diligimus perinde atque nos, modo resipiscatis.

MONT. *A consuetudine sua nos submovent, arcent, repellunt: nos illos declinamus, fugimus, aversamur.*

GASP. Bellam consolationem, & homine hæretico dignissimam! Nos quidem vitamus hæreticos, ne ab eisdem inficiamur: vos orthodoxos odistis, quia vobis bene volunt. Vos impii, qui contra Deum & ecclesiam conspirastis: vos publici peccatores: vos vitia pleraque tam parum curatis, ut contemnatis omnino, atque eadem alios doceatis. Atque ob eam rem mirifice quadrat in vos, quod a te Davidicum testimonium citatur. Vester conventus, conventus malignantium est, detrahentium & insidias tendentium ecclesiæ.

MONT. *Sed sæpe non sine laude æquo quoque Marte pugnatum est: suntque quibus sua retinere, quam aliena invadere, non minus gloriosum fuit. Sic nos partes nostras strenue defendendo, cominus cum adversariis manus conseramus: atqui continuationis clausula ab ea facultate nos excludit, conatibusque nostris ceu vallum obiicit.*

GASP. Continuationem in causa esse inquit Montanus, cur hæretici Tridentum non contendant. Certo sciamus multo minus venturos esse, si nunc primum concilium indiceretur: cum ejus initio non semel fide publica data, magnis insuper additis pollicitationibus, Carolus quintus maxime catholicus imperator Germanos præsens propria voce, atque absens litteris, sollicitaverit, ut Tridentum adirent, atque eo loci de dogmatibus suis cum patribus conferrent. Sed hac se excusatione apud suos increpationem & reprehensionem acerbam vitaturos putant. Quod si continuatio impedimento est vobis, agite, descendite Tridentum, fiet vobis libera atque integra facultas conferendi confirmandique vestram causam, tametsi ejus aliqua pars, patrum judicio & calculis sit definita. Id aperte vos obsecrant obtestanturque patres, ut constare vobis procul dubio possit ex publica securitate. Quamquam enim quæ semel in concilio decreta sunt patrum calculis, amplius in quæstionem revocari nullo modo debeant aut possint; integrum tamen est de eisdem iterum disputare ut res planior fiat. Neque, dum ita facimus, concilii authoritati ulla ex parte derogamus: sed causam potius nostram adversariis probabilem efficere studemus, caritate atque benevolentia ducti. Exemplis rem aperiam subjectis. Etenim processio Spiritus sancti ex Patre & Filio ex symbolo apostolorum cognosci poterat, simul etiam ex concilio apostolico, in quo symbolum conditum est, rursum ex Nicæno concilio: nihilominus tamen Greci de ea re post tot definitiones disputationem susceperunt exercueruntque, ut apertior res esset, & quibusdam satisfacerent hominibus. Pleræque etiam hæreses, quas vos his temporibus mordicus tuemini, cum ab inferis sint a vobis revocatæ, profecto damnatæ sunt in antiquis synodis. Non putamus tamen præter rationem esse, si excutiantur & examinentur diligenter in hac sancta synodo. Similiter etiam feremus vos, dum de rebus jam definitis in eodem concilio, disceptatis, & doctrinæ vestræ rationem redditis, & confertis invicem cum his, quas patres sequuti sunt: modo id a vobis fiat animo cognoscendæ veritatis, & convicia absint ac maledicta, in quibus potissimam victoriæ partem collocatis.

MONTANUS. *Sic superioribus annis, illorum Germanorum principum legati & theologi, post multas amplasque pollicitationes, & diuturnam Caroli quinti monarchæ potentissimi intercessionem, multorum mensium intervallo, vix ægre tandem in eum consessum admissi sunt, quem per contemptum congregationem appellant: quasi tumultuarium cœtum dixeris, qui negotiis non usque adeo seriis destinatus perhibetur. Cogitare autem possumus, quantum Germani theologi a disputationis arce abfuerint, quibus ne ad vestibulum quidem ejus rei aditus patuerit.*

GASP. Egregie atque insigniter more suo mentitur Montanus, dum ait, non potuisse ullo modo Germanos obtinere a concilio, ut in disputationem theologi sui admitterentur. Testes adsunt mendacii hujus non pauci Tridenti, in Germania vero plurimi, ut audio. Superioribus annis cum hi conventus ecclesiæ primum celebrari cœpissent; ne prorsus causam hæretici deseruisse viderentur, principes suos sollicitaverunt, ut legatos concilio destinarent, non qui actis ejus interessent, neque qui causam tractarent, sed potius qui ante latam sententiam a concilio appellarent: quod parum legitime, ut theologis Germanis videbatur, concilium coisset, & de patrum fide atque animo in pseudoevangelicos conquererentur. Id cum rescirent patres, a suo cœtu conspectuque arcendos illos esse decreverunt. Quod si disputandi gratia Tridentum accessissent (quod mentitur Montanus) aditum illis fecissent amplissimum. Quid ergo mirum est, non fuisse in arcem disputationis admissos, qui ne vestibulum quidem intrare voluerunt? sed ea veluti tergiversatione parum cordatis satisfacere student.

Illud non possum silentio prætermittere, ineptissime irrideri a Montano vocem istam, congregatio, qua inquit significari tumultuarium cœtum. O peritum grammaticum, sed indignum hominem congregatione! An ignoras mitia & mansueta congregari tantum? Quoniam illa solum, ut Aristoteles scribit in historia, gregatim ambulant. Inde fit ut gregalia dicantur. At cum hac parte homines longe lateque cetera animalia exuperemus: aptissime dicimur congregari, præsertim cum rem quampiam tractamus quæ prosit in commune. Nisi Ciceronem Latini sermonis principem consulere velis, percurre scripta Latinorum, haud dubie teipsum reprehendes.

MON-

MONT. *Sed pone nos meliore loco fore: quod tamen neutiquam credibile est: in quas vero disputationis conditiones ibimus, aut ire possumus, salvis istis legibus, quas adversarii præscribunt?*

GASP. Nos illas minime præscribimus, sed Christus, sed ecclesia, sed ratio, & a primis ecclesiæ temporibus ducta consuetudo: denique consensus magnorum virorum, qui in hac republica Christiana olim floruerunt, atque illam gubernarunt.

MONT. *Aut quid certi nobis esse possit, unica certitudinis regula e medio sublata?*

GASP. Scripturam sacram intelligit, quam unam more ceterorum hæreticorum, sine traditionibus, sine consensu, sine conciliis, sine patrum testimoniis, regulam esse vult, suo modo explicatam, dogmatum omnium. Recte autem inquit, sibi, hoc est, B hereticis, nihil certi esse posse, nisi hoc illis demus. Nam omnes suas hæreses ex scriptura perperam intellecta sumunt, sacris literis explicatis pro libidine animi sui corroborant atque defendunt, ignorantissimi cum sint sacræ scripturæ.

MONT. *Sed ut omnia in proclivi sint posita, ut divina & humana jura nobis suffragentur, quos arbitros, quosve judices habituri sumus?*

GASP. Viros bonos, viros doctos, viros veritatis studiosos, viros a Deo constitutos, ut res dubias ad fidem & mores pertinentes decernant: viros denique qui multo ardentius quam vos, salutem vestram exoptant, & magna diligentia procurant.

MONT. *Illos scilicet ipsos, quos inexpiabiles & implacabiles hostes jam pridem experimur.* C

GASP. Modo vos veritati acquiescere velitis, nullos reperietis, ne parentes quidem, aut fratres vestros, qui facilius placentur, & vobis omnibus modis bene faciant. Interim tamen dum in vestra perfidia, tanquam in luto, hærere vultis: nullos unquam reperietis hostes atrociores.

MONT. *Quique in perniciem nostram conceptis quoque verbis diserte conjuraverunt.*

GASP. Jam se hæreticum agnoscit Montanus, & fatetur, cum ait, præsules congregatos Tridenti conjurasse adversum se, ac suos. Etenim patres in hæreticos duntaxat diserte conspiraverunt, quod ex formula juramenti, cujus paulo superius mentio illata est, non obscure probatur. Sic enim habet: hæreticos, schismaticos, pro posse persequar atq; D impugnabo. Quod si Montanus ait, episcopos in se atque suos diserte conjurasse: procul dubio se hæreticum appellat aut schismaticum.

MONT. *Quid tu vero moderati, quid æqui ab hujusmodi judicibus expectabis? Quid si pontificii, qua sunt audacia, acta concilii in codicillos, ut solent, referant? quid si fingant causam legitime discussam?*

GASP. Non dubium est quin legitime & accuratissime discutienda sit. Sed si vobis suspicio est, aliter esse agendam, contendite Tridentum, & adeste vestræ causæ.

MONT. *Postque diligentem cognitionem, nos ter maximos hæreticos declaratos, dignos in quos omni suppliciorum genere semel animadvertatur.* E

GASP. Recte divinas, Montane. Concilium ubi peractum fuerit, procul dubio ter maximi hæritici habebimini. Certum est enim, has ipsas hæreses vestras bona ex parte esse damnatas a sanctis patribus in antiquioribus synodis. Jure vero humano atque divino hæretici omni supplicii genere digni declarantur: immo etiam aura quam carpunt, & vita quam vivunt. Protulisti tu quidem in te atque tuos juste sententiam, tum superioribus verbis, tum his quæ consequuntur.

MONT. *Hoc crimen nos tam probe deinceps nunquam diluemus, quin semper aliquam suspicionis nebulam in simpliciorum mentibus simus relicturi. Instabit fortassis nostrorum aliquis, sicque existimabit, ceteris omnibus negatis, proponenda saltem doctrina nostræ facultatem relinqui.*

GASP. O, si hunc, quicumque is sit, audires, Montane: non dubium est, quin vel te errasse cognosceres, dum doctrinæ non satis fidis tuæ; vel rationem quæreres atque inires excutiendi, verane sit & Christianæ religioni conformis, an potius novitia, atque ex insano cerebro Martini orta. Sed id non fit sine cœlesti patrocinio: quod nisi imploraveris sollicitus, ardentibusque desideriis, nunquam consequeris, crede mihi.

MONT. *Hanc autem propositionem protestationis, ut appellant, aut etiam confessionis formam continere.*

GASP. Non hoc est quod vos facere oportet: sed potius in concilium descendite, studio atque animo conferendi cum patribus dogmata vestra: & ut conjectis rationibus in utramque partem, intelligere possitis, verane illa, an falsa sint; conjuncta cum Christiana doctrina, an potius ab ea penitus discrepantia. Hoc illud est, quod interest fecisse; confiteri vero fidem vestram, protestari præterea eidem vos adherere velle, & nunquam esse mutaturos sententiam neque concilii definitionibus fidem habituros, nihil omnino commodi possit adferre. Quod tu Montane significas his verbis, quibus adversario pergis satisfacere.

MONT. *Ego vero non video, quid tantopere referat, eandem rem toties contestando ingeminare apud eos homines præsertim, qui nostris, quod eadem profitendo, quid sua esset sententia frequenter declararint, protestantum nomen ex re indidere.*

GASP. Extorquet, ut vides, sæpenumero conscientia veritatem etiam ab invitis.

MONT. *Adde quod sanctos Christi martyres apud iniquos judices causas suas egisse quidem legimus: ad eos vero detulisse eas ultro, nusquam legimus.*

GASP. Longe dispar est profecto causę vestræ ratio, atque martyrum Christi: quemadmodum & vos licet tormenta subeatis pro doctrina vestra, aut potius pro inani gloria, cujus estis admodum studiosi, crucem & mortem: longissime ab illis estis diversi. Illi etenim quoties in doctrinam, quam amplectebantur, inquirebantur: non modo vocati principes adibant fidei ac doctrinæ rationem reddituri, sed multoties nullis periculis perterriti aut abstracti a proposito, sponte sua se offerebant: quod ex historiis ecclesiæ didicimus. At vos neque vocati, neque rogati, neque sollicitati pollicitationibus, aut propositis præmiis, quod non semel a Carolo quinto potentissimo & sanctissimo imperatore, doctrinæque vestræ acerrimo hoste tentatum est, nunquam adduci potuistis, ut ad concilium generale fidem vestram, causamque religionis adduceretis, & de eadem tractaretis cum patribus.

MONT. *Dominus etiam suos ab illis hominibus cavere jubet, qui eos in concilia sunt tradituri, & in conciliabulis suis flagris cæsuri. Non ergo dicit, vos ultro in eorum conciliabula sponte ingerite, eosque vobis, causæque vestræ judices accersite, quos & vobis, & causæ vestræ injurios fore scitis.*

GASP. Audite peritum theologum, aut sanctarum potius scripturarum strenuum corruptorem, qui conventus omnes pares esse putat: & quod de cœtu hæreticorum, de Judæorum atque gentium perfidarum conventiculis Christus prædicit apostolis, & cæteris sanctis hominibus, hoc Montanus ad concilia ecclesiæ legitime inita, in quibus con-

controversiæ fidei atque morum definiuntur, dictum interpretatur.

MONT. *Paulus apostolus, priusquam causam suam Judæis, quos hostes comperisset, committere vellet, ad Cæsaris tribunal provocandum duxit, &c.*

GASP. Exemplo uteris parum ad rem accommodato. Etenim Paulus certo noverat a Judæis paratas sibi insidias esse: qui, ut ait scriptura, in eam rem conjuraverant, ut Paulum apostolum e medio tollerent, cum primum in conspectum prodiret, acturus causam suam apud judicem. Vos autem nullas ex nobis insidias jure timere possitis: vestram salutem procuramus: qui tametsi vellemus maxime, minime possemus vobis inferre vim. Deinde Paulus a Christo mandatum acceperat, ut Romam adiret prædicaturus evangelium. Ergo cum videret hac ratione, appellando inquam ad Cæsarem, profectionem suam instrui facile ac sine periculo posse, oblatam occasionem minime prætermittendam esse duxit. Cur ego tam impudenter causam vestram Paulino exemplo defenditis atque ornatis?

MONT. *Hoc exemplum sequuti Athanasius, Cyrillus, Nazianzenus, hæreticorum conventicula studiose declinarunt.*

GASP. Recte tu quidem declinasse inquis sanctos istos viros conventicula hæreticorum. Atqui in illis conventiculis, quæ illi tantopere diffugiebant, hæc eadem fere doctrina vestra docebatur, quod ex eorum libris adversus hæreticos editis facile constat. Tua ergo doctrina hæretica est: & nos abs te ob eamdem causam declinare debemus, sanctorum hominum exemplo. Quod si hac parte imitandum tibi pronon is exemplum sanctorum hominum: cur non etiam in cæteris rebus? in vita videlicet atque doctrina, mentem tuam moresque ad ipsorum normam studiose componis? Cum autem sancti homines quos nominas, conciliabulis hæreticorum interesse noluerint, solum quod apud eos examinandi doctrinam fidei integre & sine tumultu locus relictus non esset; cur, cum in concilio facultas vobis suppetat reddendi doctrinæ vestræ rationem, & dogmata conferendi, tam vehementer concilium Tridentinum formidatis atque refugitis?

MONT. *Post tot ergo tantasque difficultates, non video quid nobis Tridenti peragendum restet, præter hoc unum, ut scilicet hostibus nostris id deferamus ultro, quod ut semel extorqueremus, hoc grave & diuturnum bellum cum ipsis sustinemus.*

GASP. Aperuit hoc etiam loco nobis causam Montanus, cur hæretici non descendant Tridentum: illam, inquam, ne obedientia sua testari videantur, concilium authoritatem habere definiendi res dubias. Hoc enim si semel fecerint, fateantur necesse est victos esse se; & causam defendere maxime iniquam: neque suffugium ullum illis relinquetur, adversus decreta conciliorum, ad quod, cum omni alio præsidio destituuntur, confugere solent.

MONT. *Quod si jus convocandi synodos, ad pontifices, neque divino, neque humano jure pertinet.*

GASP. Eam esse causam quam diximus ostendit Montanus: sed accipit prius duo absurdissima, & ab omni prorsus ratione aliena. Unum est, quod neque divino jure, neque humano, pertinet ad pontifices convocare synodos: alterum est, quod tametsi hactenus summis pontificibus ea facultas adfuerit, Pius quartus ea uti non potest. Utrumque vero usque adeo aperte pugnat cum veritate, ut difficile non sit illud monstrare. Ut autem a priori parte sententiæ disputationem inchoemus, ego sic statuo, Montane, adversum te: Jure divino,

A atque humano, ad pontificem maximum pertinet concilium indicere: neque ad ullum alium. Posterior pars sic concluditur. Quod nunquam contigit fieri, Aristotele autore, impossibile est fieri. Atqui nunquam contigit hactenus, ut concilium alius quispiam præter pontificem convocaret: aut ostendant adversarii, quis alius, & quo tempore, quamve synodum, quæ habeat modo, aut olim habuerit aliquem in ecclesia locum: ergo a nullo alio potest, quam a pontifice convocari. Accedit ad hoc, quod concilium generale ab eo debet indici, qui in universam ecclesiam Dei habet potestatem, ut plane constat. At nullus alius præditus est ea authoritate præter pontificem: quare a nullo alio, excipio pontificem, indici aut cogi potest. Utraque pars ratiocinationis plana est: posteriorem tamen latius explicabo paulo inferius, quo loco Montanus imperatori hanc facultatem facere videtur. Quod autem jus istud pontifici a natura insit, hoc est, postulante ratione, sic colligo. Naturale videtur cuipiam, quod in eo magna ex parte reperitur, testimonio philosophorum. At pontifex magna ex parte convocavit concilium, nemine aut contradicente, aut repugnante, quod ex gestis ipsorum conciliorum colligitur evidenter: quare natura ei inest convocare synodum. Neque modo hoc est naturæ consentaneum, sed etiam necessarium. Nam quod uno atque eodem modo semper se habet, id quidem necessarium est. At perpetuo, a tempore apostolorum pontifex convocavit synodum: hoc priscæ loquuntur historiæ: hoc concilia docent. Nam & illam synodum quæ præsentibus apostolis acta esse dicitur in actis apostolicis, convocasse videtur Petrus. Ille etenim tanquam princeps & caput sententiam pronunciavit & dixit: Visum est Spiritui sancto ac nobis. Quare procul dubio ad solum pontificem pertinet ea potestas. Ad hæc, cum concilia, omnium judicio celebrentur, ut de moribus & doctrina in eis agatur, & constituatur fides, ac disciplina Christiana: jus convocandi synodum penes illum esse debet, cui fides & mores catholicæ ecclesiæ potissimum commissa sunt: ut eum noverit expedire, remedium adhibeat. Atqui pontifici maximo duntaxat ea cura incumbit, cui dictum est a Christo: pasce oves meas: &, oravi pro te, ne unquam deficiat fides tua, sed & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos: ergo huic uni facultas a Deo concessa est synodum generalem convocandi. Rursum si Christus adesset modo in ecclesia, viveretque, quemadmodum ante passionem: sine controversia, si res postularet, & synodo opus esset, ipse unus synodum convocaret cogeretque: ergo idem facturus est pontifex Christi vicarius ex munere atque officio sibi injuncto, cum ita noverit expedire. Præterea sæcularia comitia in suo regno solus rex cogere ex officio & habere potest: ergo & pontifex in ecclesia sibi commissa a Christo, cum sit in eadem, quæ regni speciem gerit, instar regis. Verum est igitur quod persuadere volebamus, proprium esse pontificis Romani concilium convocare: præsertim cum in concilio œcumenico, quod universalem ecclesiam repræsentat, Christi vicarius capitis vicem gerat: præsules vero, cæteris corporis membris sint persimiles. Atqui caput reliquis membris imperat, vocatque illa, ducitque quocumque vult, aut potius quo spectat corporis utilitas, minime repugnantibus reliquis membris. Pari igitur ratione pontifex Romanus præsules universos convocandi jus habet pro salute atque incolumitate mystici corporis, id est, ecclesiæ. Postremo Christus in ecclesia sua jus & facultatem reliquit cogendi synodum. Illa etenim, quod monstravi

stravi superius, unicum remedium est dubitationibus explicandis, quæ in Christiana republica exoriri solent, sive illæ de moribus sint, sive etiam de fide. Penes aliquem ergo hujusmodi facultatem esse voluit. At non penes principes sæculares, quorum omnis cura atque studium externæ paci, & reipublicæ tranquillitati impenditur ex officio: est igitur penes aliquem principem ecclesiæ. At non penes peculiarem quempiam: nam cum privato præsuli parere cæteri omnes non teneantur, neque privatus ullus vocare ad concilium possit cogereque, & si venire neglexerint, castigare, quod est sane necessarium. Insuper cum non potius uni quam alteri ea facultas jure insit, singulis erit concessa. Quod si verum sit, potius erit in destructionem ecclesiæ, quam in ædificationem. Volent enim fortasse aliquando plures tempore eodem eadem facultate uti locis diversis. Existit igitur residetque apud pontificem maximum, cui plane insunt ea omnia, quæ necessaria esse diximus ad convocandum, cogendum, celebrandum, confirmandumque concilium œcumenicum. Neque ex ea re ullum incommodum, aut quidpiamquod absurdum sit, consequi potest. Sed quorsum immoror in ea sententia defendenda & confirmanda, quam neque Montanus ullis inductis rationibus probabilem tentat efficere?

MONT. *Neque si aliquando ad eos pertinuisset, nunc in propria causa illis, qui in judicium vocantur, permittendum esset, ut simul judicum personam, & partium sustinerent. Nos certe, qui non ad concilium, sed ad Romanæ curiæ facem vocamur, nunquam committemus, ut potestatem, quam divina & humana jura illis derogant, obedientia nostra in manus consignasse dicamur.*

GASP. Hoc illud est alterum, quod paulo superius pessime asserere Montanum dicebamus: quod tametsi olim Romani pontifices jus convocandi synodum habuerunt, nunc uti eo integrum illis non est, quoniam in judicium ab hæretici vocantur & aguntur rei. At si hæc tua sententia, Montane, aliquo modo cum ratione & veritate conjuncta esset, nusquam priscis exactisque temporibus a sanctissimis pontificibus adversum hæreticos concilia convocari aut haberi potuissent. Quis est enim tam ignarus rerum, tam rudis vitæ, atque expers consuetudinis hæreticorum, qui nesciat eosdem, primum omnium pontificem reprehendere, deinde ecclesiæ præsules reos magnorum criminum agere, ut vel ea via & ratione suspectos eos reddant, quibus ex officio incumbit, & præstito juramento, hæreticos & schismaticos impugnare, persequi, atque etiam, si res postulet, gravissimis suppliciis adjicere? Cyprianus ad Rogatianum & Papinianum scribens sic inquit: Hoc omnes ferme hæretici moliti sunt, nempe ecclesiæ caput perturbare. Cur autem id faciant rationem reddit: ut sic debilitato, inquit, capite, errores suos & vitia impune possint mentibus hominum inculcare. Quis ignorat hæresim Donatistarum, qui in pontificem atque episcopos acerrime sunt debacchati, ac in concilio a pontifice convocato damnati sunt, & recte atque legitime omnium judicio? Wicleff, Hussus, & Pragensis præceptores vestri, tametsi de pontificis authoritate, de episcoporum ac sacerdotum dignitate, multa docuissent hæretica, atque eosdem gravissime accusarent, vocarent in jus, & magnorum criminum reos agerent: consensu bonorum virorum in Constantiensi concilio legitime condemnati sunt, ac flammis ultricibus castigati. Quæ omnia cum sint quam verissima, quorsum tu cupis aliam institui, atque usurpari formam convocandi synodum, quam quæ perpetuis temporibus servata est?

MONT. *Quod si subditorum obedientia, cum potestate & jure superioris terminatur, iidem vero qui nos, monarchas quoque & reges evocant: præsentia certe nostra pontificem quoque, quantum in nobis est, contra Christianos principes armaremus: reliquos præterea Christianos, qui sibi ab hoc congressu graves ob causas temperarunt, præjudicio hoc nostro longe iniquissimo multum gravaremus, nobis præterea infestos, pontificis vero magis invisos redderemus.*

GASP. Infestos cupit facere nobis Montanus simul cum cæteris hæreticis principes illos, qui eis favent; & alienare quam longissime possit ab ecclesia Romana, a pace, ab unitate, quemadmodum testatur in præsentia. Nulla autem alia re id se aptius atque commodius effecturum existimat, quam si illis persuadeat, ne concilio Tridentino intersint neque examina quæstionum de fide, quam hæretici his temporibus in dubium revocant, auscultare velint. Quod unum illustrissimi principes Germaniæ, atque olim acerrimi defensores fidei, ecclesiæ, atque pontificis, apertum indicium, & non obscurum argumentum putare deberent artis atque doli, quibus eos ludificant evangelii novatores. Sic enim facile intelligerent, fucum sibi fieri ab eisdem: atque adeo multo diligentius sibi caverent, in re tam seria, quam est studium & cura æternæ salutis. Obsecro igitur vos, principes Germaniæ, per viscera misericordiæ Dei nostri, ut tantisper sepositis istis pessimis consultoribus, implorato divino patrocinio perpendatis quo spectent hæreticorum perditi conatus. Populos præterea, quicumque illi sint, qui in varias sententias minimo negotio abduci consueverunt, rogo atque obtestor, ut tantisper expergiscantur: neque a falsis doctoribus, contra consuetudinem probatam longissimi temporis decursu, in opiniones insolentes, quæ aures tantum demulcent, & a veritate hominum avertunt, rapi se sine judicio sinant.

MONT. *Hoc ipsum Germanos principes neutiquam fugit, qui in conventu Neoburgensi putida pontificis postulata satis animose repulerunt. Mirari se dicere, quæ illius esset impudentia, qui illis quoque præscribere non verecundaretur, a quibus proculcatæ religionis accusaretur ipse, quique in possessionem ecclesiasticam, injustam, violentamque fecisset impressionem: aliis porro illudere pergeret, quibus Romanæ fraudes, & technæ nondum essent cognitæ aut perspectæ: se quidem, quibus & nunc satis abunde paterent, operam daturos, ut non tam cognovisse, quam præcavisse viderentur.*

GASP. Arbitror mentiri te, Montane. Neque enim tam alienos ab humanitate esse puto principes Germaniæ natura sua mites & benignos, ut pontifici de ipsorum salute cogitanti tam aspere atque insolenter responderint.

MONTANUS. *Neque hoc prætereundum venit, mithratorum turbam, si quidem nos in consensum suum admitteret, patrum, & quidem sanctissimorum, vel saltem Romanorum appellatione dignandam fore. Non enim consentaneum est, sine tituli & honoris præfatione, quemquam ad dicendum accedere, apud illos præsertim quorum superbiæ & ambitioni nihil satis est.*

GASPAR. Illud ferre non potest Montanus: atque ob eam rem, quod ipse ait, conspectum episcoporum refugit, quod nolint adiri se, neque nominari sine honoris præfatione: & civilitatem morum damnat, qua nihil est in homine commendabilius: neque videt, officio & personæ quam gerunt episcopi summum honorem deberi, & a sanctissimis hominibus, priscis temporibus perpetuo illam esse servatam consuetudinem, ut ponti-

tificem maximum cæterosque præsules, modo sanctissimos, modo beatissimos, modo admodum reverendos appellarint. Evolve Augustini epistolas, Cypriani, Hieronymi, Basilii, Gregorii, Athanasii, ac cæterorum excellentissimorum hominum: facile agnosces, vera narrare me. Sed superbia inflatus hæreticus cæteros omnes præ se nihil putat. Veram enim humilitatem, quæ fundamentum reliquarum virtutum est, primam omnium conculcant hæretici, atque de medio tollunt. Quanquam ego sane cuperem intelligere ex te, quem honorem vestris ministris, aut potius Satanæ tribuatis, cum de illis mentionem infertis. Quod si horum similibus titulis dignos eos putatis: quamobrem præsulibus Christianis suas appellationes, & honoris præfationem invidebis?

MONT. *Quo vero vultu, qua conscientia eos reverenter appellabimus, in quos quicquid honoris & reverentiæ confertur, id omne Christo, ejusque ecclesiæ detrahitur?*

GASP. Lubet tantum exclamare. O impudentissimum hominem, qui sic lacerare honorem studet principum ecclesiæ Dei! nam neque conviciis convitia paria, neque maledictis maledicta regerere in te volumus. Jubemur non vincere in malo, sed vincere in bono malum.

MONT. *Evici adhuc, ut arbitror, profectioni nostræ idoneas causas suffragari nullas: quam plurimas vero, easdemque gravissimas adversari penitus: ideoque hoc concilium sine scelere a nostris frequentari nullo modo posse.*

GASP. Quantam vim habeant rationes quas in medium contulisti ad convincendam sententiam sesqui hæreticam, judicabunt candidi lectores, quos ego appello. Etenim si stomachum orationi adimas, nihil reliquum erit præter ventrem, & hunc sordidum admodum, atque putidissimis excrementis refertissimum.

MONT. *Neque vero si Romana concilia damnamus & subterfugimus, omnes ideo Christianos conventus sugillamus aut aversamur.*

GASP. Audite quod concilium probet Montanus, nam omnino sine synodis ecclesiam gubernari posse negat: & merito quidem, cum neque sine conventibus suis civitates, oppidave ulla, aut pagi constare queant. Quale concilium fingat, accipite.

MONT. *Quinimmo libere & ingenue fatemur: si, qui doctrina, pietate, & judicio cæteris præstant, ad legitimum concilium idonee vocarentur, eos hanc provinciam citra gravissimam Dei indignationem omniumque adeo ordinum justam offensam, a se repudiare nullo modo posse.*

GASP. Pugnantia te loqui non vides? Inquis oportere, ut concilium legitime congregetur: & ad illud tantum eos vocandos esse ais, qui pietate, doctrina, & judicio cæteris præstent, sive episcopi sint, sive non. Immo vero vis eidem non interesse episcopos: neque vides celebrari minime posse legitimum concilium, nisi juxta leges coeat, id est, nisi præsules omnes vocentur, qui ex officio id habent, ut concilio intersint, & res dubias definiant, sive docti sint, sive rudes, sive pietate insignes, sive etiam culpatæ vitæ. Ad eam enim rem non tam agit doctrina, non tam pietas, quamquam hæc si adsint, plurimi facienda sunt, quam officium. Tu vero episcopos excludis, atque ex cæteris deligis præstantiores doctrina, pietate, judicio. At vero, quæso te, quis de pietate judicabit, & dignos admittet, repellet indignos! difficile hoc quidem est, cum sæpe numero specie recti decipiamur: neque hujus rei judicem quispiam facere audebit, nisi is hæreticus sit, qui omnia judicat, omnia censet, omnia denique sibi arrogat.

MONT. *Ut vero conciliorum finis sibi recte constet, res quoque ad finem destinatas non minus recte comparatas oportet. Quod si ergo principes Christiani, ad quos hæc cura præcipue spectat, ad seriam ecclesiæ reformationem animos adjecerint, operas suas simul conjungent.*

GASP. Rationem præscribere cœpit convocandi concilium legitimum atque Christianum, prorsus contrariam legitimo Christiano. Primum enim ex quovis genere hominum assumendos esse ait, qui judicio, & doctrina, pietateque præstent cæteris: & excludit episcopos, primates, archiepiscopos, patriarchas, abbates, generales ministros ordinum, ad quos omnes vel ipso jure, vel antiqua consuetudine pertinet, partem esse œcumenici & generalis concilii. Deinde, privatos homines admittit in concilium, & judices illos rerum controversarum facit, definitoresque, contra jus omne & vetustam ecclesiæ consuetudinem. Tertio, pontificem, qui quoniam princeps ecclesiæ est, vicarius Christi, atque instar regis, comitia cogere ex officio debet, ut perditis rebus consulat, & morbis medeatur, qui ecclesiam infestant, eximit a concilio, & synodum facit acephalam, hoc est, sine capite, sine principe, sine supremo moderatore: quo nihil potest fingi monstruosius. Postremo regii muneris esse inquit synodum istam generalem indicere, convocare atque agere: quod est insaniæ genus supremum, & ratio quædam compendiosa nimis ad excitandos in ecclesia tumultus, ad irritandos reges, & ad armandos contra seipsos; denique ne ullo umquam modo tale concilium celebretur, quale necessarium est, ut conatibus perditis hæreticorum obviam procedatur. Nam cum Montanus dicat, præcipue spectare ad Christianos reges curam convocandi synodum: rogo eumdem, utrum hæc cura uni alicui incumbat ex officio, an potius singulis ex æquo, ac sine discrimine ullo. Si uni cupiam, doceat quis hic unus sit, & unde hanc facultatem ceperit, quæ non sit ulli cæterorum tributa. Quod si monstrare velit: cui dubium esse possit eam injuriam cæteros reges gravissime laturos esse, & repulsuros armis, si possint? Nam de imperio acerbæ incidunt contentiones, & bella admodum atrocia: cujus gratia jus esse violandum, si unquam violandum est, Cæsar dicebat. Si vero omnibus ex æquo hæc cura mandata sit: quando omnes teneri poterunt tam concordibus animis, ut idem probent, idem velint, idem sequantur, idem omnibus gratum sit? maxime cum sciamus, in deliberationem posse venire multa in conciliis, quæ minime regibus omnibus grata sint. Accedit ad hoc, quod qui habet jus concilium convocandi, habeat etiam oportet imperandi, cogendi & castigandi facultatem eos qui venire renuunt, aut parere recusant decretis synodi. Quis est autem omnium regum Christianorum, cui cæteri omnes jure suo parere, & cujus jussa capessere habeant? Quod cum plane verum sit, procul dubio qui spectat, ut ab ullo regum Christianorum concilium indicatur, cane pejus & angue concilium odit: insuper etiam ignaviæ & socordiæ tacite accusat Christianos reges, quod hactenus jus synodum convocandi, si tua sententia vera est, usurpari ab alio passi fuerint: quod impudentissime facis. Scio dicturum esse quempiam ex vestris (nam id significavit superioribus diebus apostata, & religionis ac fidei desertor Vergerius) hanc facultatem apud imperatorem

rem

rem residere, illi uni curam incumbere cogendi comitia ecclesiæ, tanquam monarchæ. Sed qui ita putat, non videt invisum esse admodum monarchiæ nomen, atque ejus suspicione etiam a Germanis Carolum Quintum, dignissimum hac suprema dignitate principem, gravibus & periculosis bellis vexatum esse. Stude ut eo titulo Ferdinando Christianissimo Gallia pareat, Hispania, & cætera regna: nihil sane profeceris. Quod si imperator Ferdinandus, si Philippus Hispaniæ catholicus rex, si Carolus rex Galliæ Christianissimus, si Poloniæ Sigismundus, si Sebastianus Lusitaniæ longa vita dignissimus, si denique cæteri omnes Christiani reges principesve, indictionem concilii factam à Pio IV, summopere probant, amplectuntur, laudantque, missis Tridentum oratoribus B suis: existimare par est, non ab alio, neque alia ratione, quam servata modo, quæ est etiam perpetuo retenta, concilia œcumenica esse cogenda. Nam ut illud interim dicam, dum hæretici seditiosi & alendis factionibus nati, ad reges referunt jus & facultatem synodum generalem indicendi & convocandi, eosdem supremos etiam ecclesiæ principes faciunt, & cum reges dicant, neminem tamen exprimunt, blandiri omnibus volunt; ac dum suprema authoritate ecclesiastica pontificem Romanum spoliant, & suo loco dejiciunt atque deturbant, singulos reges in suis regnis non reges solum, sed pontifices esse volunt: quod Henrico Angliæ regi vestri ordinis homines, id est hæretici, persuaserunt. Hac enim esca dulci, ut apparet, in suam nassam principes atque reges hæretici pertrahunt, atque eosdem sibi devinctos servant. Sed cavete, principes, per Deum immortalem vos oro, ne sirenum dulcibus cantibus capiamini. Eveniet enim, mihi credite, nisi vos temperetis, & dignitate vestra contenti sitis, ut dum utramque authoritatem captatis, amittatis utramque, quod non semel accidisse compertius est, quam ut productis exemplis aut testimoniis probari debeat. Pergit Montanus.

MONT. *Ita ut quod audit, concilium revera sit catholicum: immo vero eo pacto, quod monstrasse me in superioribus arbitror, nunquam concilium coire poterit, sed dissidium inde nascetur infinitum, & bella implacabilia.*

Quod si, ut nunc sunt tempora, piis eorum conatibus eventus non responderit: proximum erit ut suis & regnis & ditionibus eam curam impendant, quam erga universos simul susceperant.

GASP. Ecce quomodo pestilens Montanus ad defectionem principes atque reges sollicitat, & hortatur: dum nulla pontificis habita ratione monet, ut singuli per se suis regnis provideant conciliis nationalibus. Sed nihil sane agit. Nam reges omnes atque principes Christiani Tridentinum concilium probaverunt: atque ut filii obsequentissimi ecclesiæ Romanæ, ejus decreta suscipient: & ut a suis populis observentur, dabunt operam diligenter, quæ sancta synodus adversus hæreticos in vulgus emiserit: neque nationalibus conciliis se patientur implicari. Siquando vero provincialibus sit opus, strenuam navabunt operam, ut cogantur in provinciis suis, & gerantur tranquille & pacifice juxta leges præscriptas a summis pontificibus, aut etiam ab œcumenicis conciliis.

MONT. *Nationalibus ergo, aut etiam provincialibus conventibus operam dabunt, quos tamen non ita in arctum restringent, quin & cæteris quoque hominibus eos patere velint, modo ex hujusmodi sint, quorum præsentia cœtus & ornari & juvari possint.*

A GASP. Mirabile id sane est: nihil hæretici intactum relinquunt, nihil non vocant in dubium, nihil non calumniantur, nihil tam firmum, tam ratum, tam sanctum est, quod non illi mutari velint. Formam conciliorum generalium indicendorum & celebrandorum explosit paulo superius Montanus, & novam quamdam docere, atque inducere in ecclesiam voluit: nunc quoque leges concilii provincialis cavillatur, & formam illud cogendi mutari vult, dum principibus cogendi copiam facit: atque eos homines admittit in concilium, qui jure ab eodem repelluntur. Neque sine dolo atque arte: vident enim hæretici quod nos legumlatores admonuerunt, ad evertendas civitates, ad labefactandas respublicas, denique ad turbulentissimas seditiones concitandas, quibus rebus maxime hæretici student, nihil esse potentius, quam si leges, jura, aut ordo civitatis, quibus respublicæ continentur, aliqua ratione immutentur. Sensim enim cætera concidunt, dum paulatim, ut ait Philosophus, homines acquiescunt legibus non obedire. Ea igitur cura, id studium tenere reges atque principes debent, ne illam legum, ordinis, conventuum, in suis regnis fieri a quopiam mutationem patiantur, ipsis præsertim inconsultis. Qui vero quippiam simile efficere tentaverit, multo severius castigabunt, si stare suos principatus dominiaque desiderant, quam si insidias regno pararet, aut regiam majestatem læderet. Nisi principiis statim obstiterint, magno C incommodo rerum suarum, salutis, atque vitæ, brevi intelligent eundum esse obviam diligentissime his legum, veterumque institutorum & magistratuum censoribus.

MONT. *Curabunt præterea, ut locus ipse ab omni terrore & metu liber sit & alienus.*

GASP. Hic murus aheneus est (inquit Poeta) nil conscire sibi, & nulla pallescere culpa. Conscientia terrori est, purga illam, Montane, & tranquillam reddes: neque timebis unquam, tametsi cœlum ruat. Nihil æque torquet atque mala mens.

MONT. *Accedant idoneæ cautiones.*

GASP. Has hæretico nullus possit dare satis idoneas ipsorum sententia: ubique putat anguem D latere, & sub quovis lapide scorpium indormire sibi.

MONT. *Liberæ sint voces, libera denique suffragia.*

GASP. Illud cupit Montanus, ut hæreticis tantumdem liceat, quantum velint, atque hanc unam libertatem illi probant & appellant. Nam & Christianam libertatem, ad quam per evangelium Christi provocamur, vivendi licentiam interpretantur contra evangelium.

MONT. *Sed & itinera tuta, & insidiis hominum minime obnoxia.*

GASP. Singulos hæreticos tametsi integra militum legio tutetur, in mediis periculis versari se credent, insano Oresti non absimiles.

E MONT. *Libertas autem hæc omnis, æquitatis terminetur legibus, ita ut nemini plus liceat, quam pietatis regula permittat.*

GASP. Ut te decet, loquendum esset: potius diceres, quam impietatis regula permittat; nam hac potius, quam ulla alia uti consuevistis.

MONT. *Hoc ut rectius fiat, concilium sit Christianum oportet.*

GASP. Christianum esse non potest, ni legitimum sit, & juxta Christi ecclesiæ leges cojerit; erit tamen Lutheranum.

MONT. *Quod ipsum tamen longe lateque patet,*

Chri-

Christianum enim esse nequit, quod actiones suas ad Christi & apostolorum regulam sacris litteris comprehensam non agit, quod Christianis moribus, denique purioris ecclesiæ exemplis, non per omnia congruit. Ut Christianum sit, res controversæ non odiose, sed modeste, prout Christiana caritas dictat, his etiam legibus disceptandæ venient, quæ veritati explanandæ, non involvendæ, præstitutæ videantur.

Gasp. Christianum sane concilium est, & antiquissimis synodis conforme, quod more suo ecclesia Romana indicit, cogit, ac celebrat. Quod, inquam, a pontifice Romano convocatur, habetur a præsulibus, aut his qui jure vetere vel consuetudine diutissime servata, interesse synodo debent, & suffragia deferre, de doctrina fidei ac morum ecclesiæ, vel pace inter principes Christianos firmanda. Quodcumque ab hoc discrepaverit, ecclesia Dei non solet concilium appellare, sed Satanæ synagogam, concilium malignantium, conciliabulumque hominum perditorum.

Mont. *Sed quorsum provehor?*

Gasp. Tam te præcipitem egit extra te ipsum amentia, aut rabies maledicendi, ut quo proveharis, nescias. Recipe te, Montane.

Mont. *Docere volui, graves ob causas professione Tridentina nobis supersedendum esse: quod si perfeci, dicendi munere functus sum. Superest, ut velis collectis navem in portum subducam.*

Gasp. At nihil simile perfecisti, neque perficere unquam poteris, etiamsi tibi universa colluvies hæreticorum suppetias ferat. Quid restat, nisi ut ad te redeas, in te descendas, & tecum tantisper habites, cogites unde excideris, quid Christo, & ecclesiæ Romanæ carissimæ ejus sponsæ præstare debeas? Ego non dubito, quin si te ita exercueris, atque id animo feceris veritatem explorandi amplectendique, facile tibi Spiritus sanctus eam mentem sit inspiraturus, qua anteactæ vitæ pertæsus, & contractas sordes abluens pœnitentia, securum portum sumpturus sis, in quo tua cymba, hucusque gravissimis agitata procellis, sine ullo naufragii metu perpetuo conquiescat. Tunc nos gaudio ingenti perfusi, Deo optimo maximo gratias agemus simul cum cœlestibus spiritibus. Quod ut contingat brevi, Deum precor optimum maximum.

IX.

FR. ANTONII PAGANI,

VENETI, MINOR. OBSERVANT.

Ad præstantissimos sacrosancti œcumenici Tridentini concilii patres, dignissimosque Christianæ reipublicæ senatores.

PRO ECCLESIÆ REFORMATIONE

ORATIO.

Licet, patres amplissimi, ac præstantissimi orbis judices, non parva sit admiratione dignum, quod sancta illa & mystica Sion, terra inclyta Israel, munita Dei civitas, atque prædilecta sponsa Christi ecclesia, quæ jam a suo sponso sanguine illius pretioso fuit redempta, tot muneribus ditata, ejusdemque tum præsentia, tum protectione honorata, decorata miraculi, & Divinis deliciis educata; hodie, proh dolor! in tam miserabili, atque flebili statu appareat, ut eam quasi a Deo rejectam, repudiatamque, ac velut terram desertam, incultam, & inhabitabilem conspiciamus; eum inter tot tam hæreticorum, quam impiorum Christianorum turmas undique conturbetur, oppugnetur, & despiciatur: attamen, si recte mentis oculo intueamur, si præterita præsentibus conferantur, si primitivæ illius ecclesiæ observantiæ, dogmata, mores, atque plurima virtutum exercitia, frequens sacramentorum usus, caritatis fervor, orationum assiduitas, eleemosynarum, jejuniorum. & cæterorum pietatis operum exhibitio ponderentur; & si e converso præsentis ipsius ecclesiæ temporis statum, depravatos hominum mores, vitiorum omnium turpitudinem, sacramentorum despectum, tepiditatem animorum, otium, solam curam terrenorum, & cœlestium bonorum, totiusque Christianæ pietatis oblivionem consideremus: facile quisque ipsius abjectionis, depressionisque causam dijudicabit.

Nam illa sane fidelis Christi sponsa, quæ ad imitationem capitis, & sponsi sui dilectissimi, jam in paupertate ditata fuit, modo in divitiis egena facta est; illa quæ in humilitate exaltata fuit, nunc in mundi honoribus deprimitur; & quæ jam in Christiana simplicitate proficiebat, modo per carnis prudentiam, & inanem tumentemque philosophiam, in curiosis multorum quæstionibus evanescit; atque ipsa quæ perdendo & sustinendo jamdiu vicerat, postmodum vincendo multa perdidit, & quæ denique in adversitatibus firmabatur, in otio periclitari videtur. Ipsa namque catholica & universalis ecclesia per totum orbem jam dilatata, non humana potentia, aut sapientia crevit; sed evangelii prædicatione, Divinæ potentiæ miraculis, virtutum exemplis, sanctorum patientia, periculis, & laboribus, & sanguinis effusione, atque variis tribulationum generibus stabilita, & aucta est. Quales autem primi illi evangelii concionatores fuerint, per quos mundus credidit, & ecclesia per totum orbem diffusa fuit, notum est, quia non divites & potentes in sæculo, sed pauperes; non sapientes, sed idiotæ; neque nobiles, & illustres, sed despecti, & viles piscatores fuere. Unde Apostolus ad Corinthios ait: *Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret.* Et Damascenus ait: Evangelium cognitionis Dei prædicatum est non bellis & armis exercitum adversariorum devincens; sed pauci, nudi, pauperes, & idiotæ, persecutionem passi, verberati, & mortificati, crucifixum in carne, & mortuum, & resurgentem prædicantes, sapientibus prævaluerunt. Sed si homines duodecim, ait Chrysostomus, orbem terrarum converterunt: quanta sit nostra malitia, excogita, cum tanti existentes, eos qui reguntur, non possumus corrigere, quos decem millibus mundis proficere oportebat. Quod quidem non nisi ex nostra imperfectione evenire manifeste constat. Nam paucos illos quid tamque potentes, tam mirabiles mundo extendit? forte sola miracula, cum nec sapientia, nec potentia mundi eis adesset? Certe etsi signa fecerint, non ea tamen eos tam mirabiles, & magnos fecerunt, quoniam & prophetantes, & miracula facientes, quandoque tam ab hominibus, quam a Deo

1. Cor. 1. *Damasc. lib. 3.* *Chrysost. in Matthæum hom. 16.*

Deo damnati, & reprobi facti sunt: sed eos tantum magnificavit tum mundanæ gloriæ despectus, divitiarum, deliciarum, omniumque mundanarum rerum contemptus, atque ab omnibus sæcularis vitæ negotiis & tumultibus sequestratio, perfectaque animi abdicatio: tum vero animarum zelus, fervens caritas, & virtutum omnium disciplina, sine quibus minime profecissent. Sed post quiescentes persecutiones, post mundi conversionem, post populorum concursus, temporalia bona accreverunt, & spiritualia defecerunt. Et quamvis ecclesiastico imperio, cui majora subsunt, etiam minima, hoc est temporales opes, tam digne, quam copiose jam addictæ, & subjectæ fuerint: cum & congruum, & necessarium sit, ut sicut anima corporaliter vivens, temporalibus membris in suis
B actionibus juvatur; ita etiam temporalium rerum subsidia & ministeria spiritualibus famulentur: quia tamen in amplo ecclesiæ regno complures affluentibus divitiis cor apposuerunt, ideo dum ii auxerunt aurum, minuerunt gentem; dum impleverunt peram, evacuaverunt conscientiam; & dum sola mundana prudentia, & potentia, regnum augere ecclesiæ putabant, hic in angulo Occidentis restrictam eam viderunt.

Et id contigit, quia sola doctrinæ authoritate, & non etiam vitæ exemplo; & solis temporalibus armis, atque materialibus, & non etiam spiritualibus, eam defendere, & conservare studuerunt: non oratione, & lacrymis, quæ arma sunt Christianorum, & ecclesiæ præsidia; non conti-
C nentia, quæ est cingulum lumborum ejus; non justitia, quæ lorica ejus est; non sanctorum exemplis, quæ calceamenta sua sunt; non etiam fide, quæ est scutum, & spe, quæ est galea, & verbo Dei, quod ejusdem gladius est. Et quamvis gladii verbi Dei armatura sibi semper remanserit, eo tamen quamplurimi ecclesiæ filii sese confodiunt, qui dicunt, & non faciunt. Et inde est, ut quorum vita despicitur, eorum quoque prædicatio contemnatur, & mundus eos conculcat, quia mundanos eos aspicit. Nam quomodo ecclesiæ filii de medio ejus malum auferre poterunt, qui in simile delictum corruunt? & qua fronte, qua virtute, & quo vitii odio, peccantes corrigere po-
D terunt, qui tacite sibi respondent, eadem quæ corripiunt, se commisisse, & ad ea toto animo affectos esse? & quonam pacto oratores esse poterunt castitatis, immunditiæ patratores? atque quomodo avaritiæ odium, & largitatis amorem, in aliorum animos inferre, & efficaci spiritu imprimere, qui in pecuniis toto corde versantur? Oportet enim, ut munda sit manus, quæ aliorum sordes diluere curat, ne tacta quoque deterius inquinet, si sordida remaneat. Nam is sane contra carnis immunditiam efficaciter loquetur, contrariam virtutem suadebit, & victor in aliis remanebit, qui in se prius libidinis ignem depresserit, & zelator fuerit castitatis; is contra venena superbiæ & ambitionis, remedia cæteris facile propinabit,
E qui humilitatis exercitia in seipso exercuerit, & amaverit; atque is denique contra aurum palmam habebit, qui post aurum non abierit: Propter quod apostoli inopes, & mendici, aureos & auratos hujus sæculi principes converterunt? quia aurum repudiaverunt, suppeditaverunt, dixeruntque cum
Act. 3. Petro: *Argentum & aurum non est nobis*. Et idem
Act. 8. Petrus Simoni mago dicebat: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Atque ita sanctissimi illi patres, eorum paupertate, humilitate, patientia, abstinentia, castitate, puritate, innocentia, misericordia, & veritate, atque insuper justitia, tem-

A perantia, fortitudine, prudentia, fide, spe, caritate, ceterisque virtutibu., & exemplis angelicæ conversationis & vitæ, sanctam ecclesiam plantaverunt, propagaverunt, & imperfectam virtutum gloriam provexerunt.

At vero draco ille qui de cœlo cecidit, & tertiam partem stellarum secum detraxit, ipsius ecclesiæ Christi sponsæ ab initio insidians, non solum inferioribus ejus membris, sed nobilioribus magis adversatus est. Cum enim quis inimicum suum aggrediens prosternere, atque interficere cupit, principaliores illius partes, eaque membra, in quibus anima magis residet, & magis potens est, attendit, ut facilius eum superet. Unde Satan ipse contra principes Christianæ reipublicæ,
B & contra animarum rectores, totius suæ militiæ vires semper vertit; quia ducibus exercitus devictis, milites facile debellari posse autumavit. Propterea que in libris Regum scriptum est, quod cum 3. Reg. 22.
rex Israel cum Josaphat rege Juda ad pugnandum contra regem Syriæ se contulisset, cumque oppositi exercitus invicem appropinquarent, rex Syriæ principibus & ducibus suis jussit, ut non contra inferiores, sed contra regem Israel, omnes vires intenderent. Rex Syriæ, diabolus est, qui sublimis interpretatur, quia ipse per superbiam in se sublimis, & rex super omnes filios superbiæ evectus fuit. Principes vero & duces sui, sunt ceteræ infernales potestates, & omnes administratorii spiritus, a Lucifero ipso in ministerium missi contra eos qui
C hæreditatem capiunt salutis; quibus ille jubet, atque eorum omnium maligna hæc intentio est, ut contra caput, & contra sublimiora ecclesiæ membra, hoc est contra prælatos, insidias omnes, & omnem pugnam convertant, ut illis debellatis, subditi quique facilius prosternantur. Unde ait Gregorius: Cum pastor per abrupta vitiorum graditur, necesse est ut in præcipitium grex sequatur. „
Ita quod totum prælii pondus est in prælatos, quo- „
niam illis devictis consequens expectatur in subdi- „
tos victoria, qui ad majorum exempla semper aspiciunt, & quæ in superioribus exerceri vident, sibi licere facile putant, ad Christi documentum non attendentes, qui ait: *Quæcunque dicunt,* Matth. 23.
facite; secundum autem opera eorum nolite facere.
D Et sic peccatum peccato trahitur, & tam inferiorum quam superiorum criminibus Christiana respublica deterior fit, & sponsæ Christi decor obscuratur.

Qua de causa non est mirum, si undique perturbationes, undique persecutiones, & hæreses, & mala innumera ecclesiæ naviculam inquietent, & confundant: quoniam vulgata est apud omnes sententia, quod propter peccata eveniant adversa, atque ideo dum peccata nostra in omni statu non cohibentur, irati Dei flagellum nos puniens perseverat, cum jam superabundet iniquitas, & charitas multorum refrigeat. Nam si Christianæ reipublicæ status omnes discutiamus, eos a recti & veri tramite non parum excidisse inveniemus: &
E non solos prælatos, & religiosos alios; sed temporales ipsos dominos, & cives, & plebeculam ipsam aspiciemus, quod quanto in mundanis negotiis, & temporalibus bonis, & dignitatibus, & honoribus, ingenia quotidie magis acuere, vires extendere, spem & fiduciam omnem in eis ponere, & valde proficere appareant; tanto e converso in Divinis gratiis, in Christianis virtutibus, & devotione, & ceteris spiritualibus bonis, in dies magis semper deficere, & ad deteriora prolabi videantur. Nam ubi umquam tot fuerunt in sæculo tribunalia, & minor justitia? ubi unquam tot se-

na-

natores, & magistratus, & minor cura reipublicæ? quando plures fuerunt leges, & statuta, & constitutiones, & causæ secundum juris ordinem minus absolutæ? & ubi tot judices, & doctores, & advocatorum, & notariorum turmæ, & tumultus, & minus accepta causa viduæ & pupilli, & pauperis agricolæ & idiotæ jura minus defensa? ac denique ubi major pauperum multitudo, & minor divitum pietas? & ubi majores divitiæ, & pauciores fuerunt eleemosynæ? Neque clericos & monachos sub silentio omnino præteribo, qui de præscriptis sibi terminis & regulis, ac canonico jure, ea ad quam tenentur perfectione, & diligentia, parum servant: inter quos sæpenumero sæcularium rerum cura & solicitudo, devotionem, fervorem spiritus, humilitatem, virtutum exercitia, & alias Christianæ perfectionis conditiones præpediunt. Unde est quod post ecclesiæ initia, nullo unquam tempore sic de sacris litteris in prædicatione, sive etiam de evangelicis dictis inter plebejas ipsas personas in ea tractatum fuit; & nunquam bonorum operum actio minus subsecuta?

Taceo publica adulteria, stupra, rapinas: prætereo tantam Christiani sanguinis effusionem, indebitas exactiones, vectigalia gratis superaddita, aut quavis ex causa jam introducta, abs re tamen perseverantia, & innumeras hujuscemodi oppressiones: prætermitto etiam superbam vestium pompam, supervacaneos ultra status decentiam sumptus, ebrietates, crapulas, atque enormes luxuriæ fœditates, quales a sæculo non fuere. Quia nunquam fœmineus sexus lascivior, & inverecundior; nunquam juventus effrænatior & indisciplinatior; & nunquam indevotior, & insipientior senectus; atque in summa nunquam minor fuit in omnibus Dei timor, honestas, virtus, & modestia, & nunquam major in omni statu carnis libertas, abusio, atque exorbitantia.

Nam quæ major in mundo exorbitantia, & abusio excogitari potest, quam pastor sine vigilantia, prædicator sine operibus, judex sine æquitate, jurisconsultus sine consilio, magistratus sine regimine, leges sine observantia, populus sine obedientia, religiosus sine devotione, dives sine verecundia, pauper sine humilitate, mulier sine misericordia, juvenis sine disciplina, senex sine prudentia, & Christianus quisque sine religione? Propterea David dicebat: *Deus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Et Hieremias ait: *A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student: & a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax: & non erat pax: confusi sunt, quia abominationem fecerunt, qui potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt*. Et Sapiens dicit: *Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*. Et causam superius allegat, dicens: *Justus perit in justitia sua; & impius multo vivit tempore in malitia sua*. Ita quod boni opprimuntur, & impii exaltantur; virtutes despiciuntur, & vitia pro eis in mundo regnant. Unde Oseas propheta dicit: *Non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra: maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt; & sanguis sanguinem tetigit*. Hæc igitur, & similia hominum crimina, quæ fœtorem usque ad cœlum emittunt, causa sunt, cur

Psal. 13. Hier. 6. Eccl. 7. Osea 4.

A a Deo tribulationibus & flagellis corripiamur: atque tanto duriora aggravantur flagella, quanto graviora committuntur scelera: sicut in scripturis antiquis de populo Israel toties ob sua crimina oppresso narrantibus, hujus rei multa exempla habentur.

Sed quia inter omnes adversitates, quæ Christiano populo occurrere possint, nulla major fore ipsa hæresi existimatur, per quam homines falsæ doctrinæ veneno inficiuntur, mucrone iniquæ linguæ perimuntur, & domestica persecutione, & familiaribus insidiis facile decipiuntur, & a Deo separantur: nam si bella, pestilentiæ, fames, & similia civitates destruunt, hæresis ecclesiam Dei prosternit: si ea temporalia bona auferunt, & B corpora occidunt; hæc gratiis, & virtutibus spoliat, & animas ipsas perpetuæ morti tradit: & si denique per illa temporale regnum amittitur; per hanc absque dubio cœlorum regno privatur: ea propter magna fuisse requiruntur peccata, quæ tam grave contra Christi ecclesiam bellum excitaverint. Qua de re, cum sæculo isto miserrimo tam gravis sit hujusmodi persecutio, tamque urgentia hæreticorum bella undique insurgentia, & publica & privata, & civilia & domestica, appareant, qualia nunquam ab initio nascentis ecclesiæ usque modo fuere; cum in præsens non una, vel duæ hæreses, ut præteritis temporibus eveniebat, sed omnes simul præteritæ, atque aliæ superadditæ ecclesiam oppugnent: quæ est tanti infortunii C causa? Jam enim experta est nempe Christianitas ab octingentis ferme annis iram Dei in Sarracenico primum, deinde in Turcico flagello; ac demum in hæretica Lutheri, & aliorum hæresiarcharum peste perniciosissima, atque præteritorum flagellorum omnium maximo: ita ut gementes vere dicere possimus cum Michæa: *Judicium Domini cum populo suo*. Ecce enim Mahumetes e Christianorum manibus Arabiam abstulit, Deo permittente, & Christianorum peccatis exigentibus; Sarraceni Ægyptum, Libyam, & totam Africam occupaverunt, & mare trajicientes Hispanias invaserunt, ubi præsertim ex Granatæ regno vix expelli potuerunt, cum rex Ferdinandus glorioso triumpho regnum illud Christianitati restituit. Deinde sæpe in Gallias, in D Siciliam, in Italiam, & in ipsam denique Romam, Christianæ reipublicæ caput, irruperunt, atque ecclesiam S. Petri vastaverunt. Præterea terram sanctam pedibus salvatoris nostri calcatam occupavere; & factus fuit hostis Christiani nominis, custos Dominici sepulcri.

Mich. 6.

Inclinantibus autem se rebus Sultani Ægyptiaci, Turca surrexit, eo nec in tyrannide, nec in odio Christiani nominis inferior; qui mox Bithyniam arripuit, Cappadociam, Lyciam, Ciciliam, Armeniam minorem, Cariam, Lydiam, Paphlagoniam, Lycaoniam, Phrygiam, Pontum, Pamphyliam, Galatiam, & in summa totam Asiam minorem, quæ hodie magna Turcia dicitur, suo subjecit imperio: & per Christianorum dissidium, E væ nobis, trajecto mari, in Europam irrupit, & Achajam, Atticam, Thraciam universam, cum Constantinopolitano imperio, Bœotiam quoque, Ætoliam, Peloponnesum, quem nunc Moream appellant, Epirum, Macedoniam, Albaniamque subjugavit; atque Bulgariæ, & Bosinæ regno superato, ac insuper Servia, Rascia, Rhodo, Nigroponto, & Belgrado occupatis, jam Hungariæ, Poloniæ, Croatiæ, Dalmatiæ & Germaniæ, non sine magna Christianorum plaga, imminet, quorum tot millia Turcicus gladius perdidit, tot millia in perpetuam servitutem abduxit, & tot millia cum omni poste-

posteritate in Mahumeticam perfidiam, & æternam A damnationem seduxit, ita ut Turcarum imperator potentissimus factus, tantum sibi ditionum vendicavit, quantum duo olim imperatores possidebant: & cum tanta crudelitate suum barbaricum furorem in Christianum sanguinem exacuit, ut nunquam tale immanitatis monstrum visum fuerit. Nam parvulos, astantibus parentibus, ad parietes allidere, virgines stuprare, & uxores, ipsis maritis cernentibus, impudenter tractare ausus fuit. Hinc etiam templa diruit, vel ea damnatissimo Mahumet dicavit; crucifixi imaginem conspuit, & sagittis transfixit; venerabile eucharistiæ sacramentum pedibus conculcavit; aliaque magis horrenda, & truculenta, quam effari possit, canis ille ferocissimus perpetravit. Cujus quidem atrocitatem prophetica Isajæ B verba non incongrue exprimunt, dum is ait: *Omnis qui inventus fuerit, occidetur; & omnis qui supervenerit, cadet in gladio: infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur*. Et quidem barbarica illa rabies non tam vincere, & dominari, quam potius nos affligere, & Christianum sanguinem effundere delectatur. Unde & in sequentibus Isajæ verbis dicitur: *Ecce suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint: sed sagittis parvulos interficient, & lactantibus uteris non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum*.

Isai. 13.

Ibidem.

Maxima profecto Dei ira, quæ tot regna, tot provincias, totque amplissimos episcopatus Christianitati abstulit; & non ex alia certe causa, nisi C quia Christiani multi Deum dereliquerunt, pejorem quam Turcicam vitam egerunt, & plusquam barbarica crudelitate in fratres suos usi fuerunt. Et quia, juxta verba Samuelis, *non audierunt vocem Domini, sed exacerbaverunt sermones ejus: ideo fuit manus Domini super eos, & super patres eorum*.

1. Reg. 12.

Sed quid Sarracenorum rabies, quidve Turcarum furor, & quid rerum, corporum, vel temporalium regnorum damna erunt, si ad furorem, ad malignitatem, ad insidias, & ad perniciem, & innumera detrimenta conferantur, quæ non terrenis rebus, & regnis, sed cœlestibus; & non corporibus, sed animabus ipsis, tot hæreticorum secD tæ, tot pestes, totque diabolici hostes inferunt? quippe qui contra Deum, sanctosque suos, atque contra catholicam, sacrosanctamque Romanam ecclesiam, barbaris ipsis non minus feroces, immo truculentiores & bestialiores se ostenderunt; unde templa, altaria, & monasteria destruxerunt, virgines Deo dicatas violaverunt, monachos excoriaverunt, sacerdotes Dei assaverunt, corpora sanctorum in cloacas, & in flumina projecerunt, sacramenta ecclesiæ a Christo instituta despexerunt, sanctissimum Christi corpus conculcaverunt, & variis probris affecerunt, atque omnem Dei cultum, omnemque Christianæ vitæ regulam damnare ausi sunt: quippe in Christum, ipsiusque genitricem, E & in amicos & sectatores illius, innumeras atque horrendas blasphemias continue proferunt, & tam turpia, tamque execrabilia operantur, ut ea referre dolor atque pudor prohibeat. Nam inter eos omnia quæ fidei: quæ pietatis, & religionis; immo & quæ rationis sunt, pessum eunt: adeo quod non rex Babyloniæ, nec Antiochus, nec alius impius rex, tali unquam impietate contra Hebræum; nec Sarraceni, nec Turcæ contra Christianum populum usi sunt; qualem isti contra Deum patrem, & propriam matrem ecclesiam. Propter quod satius esset, inter Turcas, quam inter apostatas istos & perfidos Christianos, vivere. Et nihilominus non multi sunt, qui hæc cogitent: neque adhuc Christianorum viscera satis commota sunt: neque est qui obnixis peccibus, & vera vitæ emendatione se iræ Dei quasi murum opponat: nec est insuper qui percussionem sentiat, & doleat. Unde Hieremias dicebat: *Percussisti eos, & non doluerunt*. Et per Isaiam Dominus ait: *Ultionem capiam, & non resistet mihi homo, quoniam iratus sum super populum meum. Effundam super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei*.

Hier. 5.

Isai. 47.

Ecce igitur inter quas angustias Christiana religio hodie restringitur, ecce quomodo Christi regnum in terra, in angulo Occidentis coarctatur: nam a quatuor mundi plagis huc Christianum nomen deducitur. Ubi enim sunt quatuor illæ patriarchales sedes, quarum caput Romana est? Quis Christum in Oriente colit, ubi tum Tartari, tum Sarraceni, & tum hæretici, & schismatici dominantur? Quis in Africa, ubi Mahumetani degunt? Quis in Græcia, quæ licet ad Christum reversa fuerit, adhuc tamen perversa est? Quis Christum colit in majori Armenia, olim ejus discipula, & filia charissima, ubi Nestoriani viguerunt hæretici? Quis igitur in terra sancta? Jam diximus quomodo domina gentium quasi vidua facta sit sub tributo, in qua quidem pauci sunt Christiani, qui tributarii; & plures ex eis hæretici, vel schismatici sunt.

Sed quid de Occidente dicemus? Quid hic ecclesiæ regno subditum remansit? Porro unam partem Mahumeti cultores obtinent; aliam schismatici, & hæretici, reliquam vero tepidi, ut plurimum, sive etiam rebelles, & mali Christiani possident, qui nomine, & non re ipsa Christiani, professionem suam negligunt, & Christi nomen deturpant, atque vitam fidei non coaptant: inter quos quantum zizaniorum Lutheranę heresis seminatum fuit, neminem latet. Unde hodie Christus de suo Christiano populo vere dicere potest: Quod *vulpes foveas habeant, & volucres cœli nidos*: quia scilicet infideles & hæretici, & diabolicæ potestates, ampla in mundo regna obtinent; *filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*: quia ex eis, qui sub suo vexillo remansere, fere *omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ* JESU CHRISTI; & abundante, ac superabundante iniquitate, plurimorum charitas refrigescit. Quapropter cum mecum ipse animo volutarem, quænam tantæ stragis Christianæ reipublicæ causa magis præcisa esset; & quod singulari, inaudito, atque urgentissimo huic flagello, urgentissimæ quoque culpæ ratio applicari debeat: idcirco varias scelerum species, quæ ab initio post Adæ lapsum in mundo viguerunt, prætermittens; cum semper tam in synagoga, quam in ecclesia Dei, mali bonis, frumentum paleis, & hœdi agnis admisti fuerint: non aliam hujus mali cognatiorem causam esse arbitratus sum, quam enormissimum nostræ ingratitudinis peccatum; cum equidem nos Christiani, qui jam exhibitæ Christi passionis merita & beneficia tenemus, quique majora absque dubio munera, gratias, & privilegia, ab ipso servatore post ejus adventum recepimus, quam ceteri omnes præteritis sæculis recepissent; nihilominus eadem mala, atque pejora, quam tempestatis illius ingrati & rebelles populi fecerint, contra Christi præcepta, & salutem nostram admittere non veremur: quæ etiam graviora in nobis a Domino jure reputantur, quoniam ad majorem vitæ perfectionem per Christi exempla vocati, & amplioribus donis, anxi-

Matth. 8.

Philipp. 2.

auxiliis, & favoribus ab ipso communiti sumus. A Unde ingratus ille servus, magis ex sua ingratitudinis culpa, quam ex decem millium talentorum debito, quod domino suo debebat, ab ipso damnatus fuit.

Sed alia præterea hujus universalis flagelli causa esse videtur, notoria & publica Christiani populi peccata, non solum non abscondita, sed etiam prædicata, sicut scriptum est: *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt*. Isai. 3. Nam in multis ecclesiæ filiis vitia plurima non absconduntur, sed jam in longum usum conversa omnia hæc quasi concessa propalantur. In primatibus enim nonnullis avaritia, tyrannicæ exactiones, & userpationes, præter sui status indigentiam, & præter commune bonum, immo in maximum populorum B detrimentum, introductæ, manifestæ sunt. Et in civibus, & populis ipsis, usuræ, fraudes, adulteria, fornicationes, inimicitiæ, vindictæ, blasphemiæ, & id genus reliqua nota sunt; in quibus mundani, & perversi homines, non solum excusantur, sed lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Quopropter cum sæpius horum delictorum nullus hic vindex, nullusque punitor & judex extet in terris: ideo supremus ille judex, qui malum nullum impunitum relinquit, hic ex misericordia punire ea studet ad correptionem, ne tandem castiget per æternam damnationem: & ob manifesta facinora, universalia, & publica immittit flagella, sicut de David, & aliis regibus, & de ipso populo Israel in veteri testamento exem- C pla multa legimus. Unde & zelans Phinees de manifesto delicto vindictam Dei statim exercuit, ne Deus ipse graviorem inferret punitionem, cum in manus Dei viventis incidere nimis horrendum sit.

Atque alia denique hujusce totius Christianitatis plagæ principalior causa esse apparet, a multis ecclesiæ ministris male administrata animarum cura, pastoraleque munus tam Christo gratum, tamque ab eo suis ministris commendatum, negligenter actum; & magis a mercenariis, quam a pastoribus exercitatum. Propter quod zelator, & sponsus ille animarum carissimus, si male negotiantes in suo materiali templo flagello jam corripuit, & cathedras vendentium columbas, & mensas numulariorum evertit: quidni D propter suæ spiritualis ecclesiæ male gestam curam, sui ardentissimi zeli signa manifestabit? Sic etenim & synagogæ, electo Dei populo, contigit, quæ in suis malitiis jam diu supportata a Domino fuit: sed cum tandem contra proprium Messiam, summa Dei bonitate sibi exhibitum, tam dira, tum crudelitate, tum ingratitudine, usa sit, quem de lumbis suis secundum carnem egressum, ut impia noverca, opprobriis, & suppliciis undique saturavit; cumque illius pontifices, rectores, & sacerdotes, jam avaritiæ, usurisque publice incumbere, atque hypocrisis vitio palam sibi gloriam usurpare minime puderet; cumque insuper ii subditorum curam pessime agerent, atque E illis scandalo & detrimento essent, sicut eos Dominus sæpe arguere solebat: idcirco servator ipse jam in templo eosdem acriter flagellare cœpit, nec unquam a tali flagellatione cessavit, nec cessabit, donec ipsi flagellandi causam a se avertent, & suam ingratitudinem agnoscentes, ad Dominum suum sese toto corde convertent. Et propterea mirum esse non debet, si nos durioribus plagis præ ceteris omnibus castigemur; cum Divinæ gratiæ tam abundanter nobis exhibitæ debitores effecti, ex majori recepto munere culpabiliores reddamur, si, ut fas est, ipsi donatori grati esse non studeamus.

Nam etsi nomen Deo dederimus, & fide desponsati, Divina gratia dotati, atque cruce Domini nostri signati in baptismo fuerimus: attamen quia diabolo, & pompis, & operibus ejus, cui jam renunciavimus, denuo adhæremus; ideo sententia Domini in nos venit, cum ipse dixerit, quod *servus, qui cognoverit voluntatem domini sui, & non fecerit eum, plagis multis vapulabit: qui autem non cognoverit, & digna plagis fecerit, vapulabit paucis*. Luc. 12. Et hinc ratio patet, cur delinquentes fideles, gravius quam infideles damnentur; & cur Deus Christianos hic etiam sæpe affligat, triumphantibus infidelibus; & bonos quoque corripiat, & castiget, malis sua desideria consequentibus: quoniam a Christianis, quibus Dominus plurima ad negotiandum talenta tradidit, ampliorem negotiationis rationem requirit; atque in eos justitia illius magis exagitata duriorem vindictam clamat. Sed eos insuper quos ipse diligit, ad meliorem profectum hic punit, & purgat, urit, & secat, ut in æternum parcat: quod tamen de malis Deus sæpe non facit, sicut scriptum est: *Non sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat*. 2. Mach. 6. Et per Amos prophetam Dominus ait: *Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras*. Amos 3. Quasi diceret, quod, cum ille populus Dei diceretur, propterea eo magis in iniquitatibus suis corripiendus esset: ne scilicet illius populi scelera magis, quam alieni, in dedecus Domini sui cederent, & nomen Dei sui inter gentes hac de causa blasphemaretur.

Cum igitur Christianus populus, propter tot facinora sua, merito castigetur, & arguatur: compertissima res est, quod si mores & vitam is non reformet, & a se flagelli causam non avertat, nec plaga Dei cessabit, nec victoriam de ecclesiæ inimicis reportabit; quippe qui *indurant facies suas supra petram, & nolunt reverti*. Hier. 5. De quibus Hieremias ait: *Ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt; ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud*. Ibid. 6. Ideo causa tollenda est, ut effectus removeatur; quoniam sacra pagina ubique clamat, tribulationum & persecutionum flagella propterea contra nos perseverando sævire, quia nos inobedientes non cessamus male vivendo Deum offendere, & ad justam iram provocare. Ita enim Dominus inquit per Isaiam: *Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat; neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat; sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos, & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret*. Isai. 59. Similiter per Hieremiam inquit: *Repente loquar adversus gentem, & adversus regnum, ut eradicem illud, & destruam, & disperdam. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo illo, quod locutus sum adversus eam: & ego agam pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei: & subito loquar de gente, & regno, ut ædificem, & plantem illud*. Hier. 18. Et David propheta idem comminatur dicens: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & paravit illum, & in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit*. Psal. 7. Et alibi per Hieremiam iterum Dominus ait: *Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversum Israel, & Judam*, &c. Hier. 36. Et sequitur: *Si forte audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito eis facere, revertatur unusquisque a via*

via sua pessima; & propitius ero iniquitati, & peccato eorum. Et rursum dicit: *Noli subtrahere verbum, si forte audiant, & convertantur unusquisque a via sua mala, & pœniteat me mali, quod cogitavi facere eis propter malitiam studiorum eorum.* Si ergo in peccatis homines perseverent, & non per hæreticorum persecutionem, non per pestem, non per annonæ caritatem, neque per bella, infirmitates, & alia hujusmodi mala, a viis suis vitiosis & pessimis convertantur, immo in eis duriores & firmiores quotidie fiant: quæ illis spes misericordiæ Dei flagella sua a se avertentis reliqua esse potest?

Hier. 26.

Immo potius flagitiis in dies crescentibus, etiam flagra incrudescere, & asperiora fieri debere, credendum est; quemadmodum ipse Dominus in Deuteronomio comminatur dicens: *Ecce fames, & plaga, & tribulatio, & angustia missa sunt flagella in emendationem; & in his omnibus se non convertunt ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erant semper.* Et in Levitico, postquam multa Dominus minatus fuerat mala, ait: *Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ.* Et iterum sequitur: *Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi: ego quoque contra vos adversus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei.* Ex quibus omnibus concluditur, atque evincitur, nullam esse adversus hæreticos hostes victoriæ spem, nisi prius pœnitentia de peccatis præteritis acta in melius reformemur, & Deo reconciliemur. Aliter vero, cum multiplicata fuerit malitia, & iniquitas in nobis, & confortatæ aversiones nostræ: confortabuntur & multiplicabuntur etiam Dei flagella: & permanente, atque crescente causa, perstabit quoque, & augebitur effectus, & ea usque in finem perseverante, etiam Domini flagellum perdurabit: & cum denique iniquitates nostras amplius ferre Dominus noster non poterit, faciem suam, & dona, & gratias suas, ad alias gentes convertet; & extraneos ad se vocabit populos, beneficiis & gratiis illius pergrati erunt, & præcepta, & promissa non parvifacient, neque, ut nos facimus, saluberrima ejus sacramenta negligent; sed tam Christo, quam sponsæ suæ sanctæ Romanæ ecclesiæ, exactam obedientiam & reverentiam obnixe præstabunt: atque ita sancta mater nostra filiis non destituetur. Propter quod Sapientia dicit: *Impiis qui non agunt pœnitentiam, usque ad novissimum, sine misericordia ira superveniet.* Et Hieremias ait: *Non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abominationes quas fecistis: & facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum.*

Deut. 28.
Levit. 26.
cap. 19.
Hier. 44.

Nam id sane experientia cognovimus, quod quoties populus Dei a vero ejus cultu in fide descivit; toties alium fidelem populum sibi Deus alibi suscitavit, & proprium ut alienum deseruit: atque sicut propter scelerum enormitatem venit hæresis, & infidelitatis flagellum; ita propter hæresis atque perfidiæ abominationem venit derelictio. Unde cum inter nos crimina non cessent, & cum subsequeretur per novas Lutheranorum, Zuinglianorum, Ugonottorum, Anabaptistarum, & aliorum hæreticorum, necnon schismaticorum sectas, Christus plures animas amittat, quæ ad parentem omnis schismatis & discordiæ, in æternam damnationem corruunt; ita ut magnæ civitates, ducatus, & dominia, hujusmodi peste inficiantur, in quibus neglecta religio jacet, Dei cultus aboletur, sancti omnes contemnuntur, templa profanantur, altaria destruuntur, & monasteria in execrabiles usus, & armamentaria, & stabula usurpantur; & ubi, ut jam diximus, nulla lex, nulla Dei veneratio, nullum fas, nullusque ordo, sed sempiternus horror & error inhabitat. Idcirco si nos in malo perseverare volemus, certe non est dubium, quod Dominus cultoribus suis carere nolet. Unde jam fide, & cultu Christiano deficere incipiente in tota Germania, in Dacia, in Norvegia, in Prussia, atque in multis tum Galliæ, tum Italiæ locis, Deus populum sibi fidelem alibi excitabit, qui sine schismate, sine hæresibus, & absque scelerum enormitatibus, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, debitam ei servitutem reddat; ita quod si ex una parte multi cadunt ecclesiæ filii, non filii, sed spurii, semen nequam, & viperarum genimina; ex alia plurimi resurgent, cum decens sit reliquum esse nobis a Deo semen, ne sicut Sodoma efficiamur. Nam cum angelorum ruinas per numerum hominum Deus supplere decreverit, deficiente uno populo, alium suscitabit; quippe qui de lapidibus ipsis filios Abrahæ suscitare potens est, quique in ruinam, & in resurrectionem multorum positus est, atque in mundum venit, ut qui non vident, videant, & qui vident, cœci fiant; hoc est, ut qui veram fidem ignorant, & qui viam vitæ nesciunt, verum lumen recipiant, & fideles efficiantur; at contra qui acceptam fidem irritam faciunt, & per hæresim, atque per improbos mores, ea abutuntur, cœci fiant, & a Deo projiciantur, cum & ipsi ejus mandata projecerint.

Quod quidem post synagogæ repulsam, etiam hoc nostro sæculo evenisse, atque inter nos hoc Dei judicium extitisse, videmus: ut scilicet, dum plures in Germania, Dacia, Gallia, Italiaque, videntes ceci facti sunt; hinc Deus, in Bulgaria, Mysia, Macedonia, & in novis Indiæ partibus trans Herculis columnas, cœcas gentes innumeras videre faciat, & ad fidem, & vitam Christianæ religionis converti. Propterea Dominus per prophetam dicebat: *Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi.* Et de lapsis subjungit dicens: *Filii alieni mentiti sunt mihi*; hoc est, filii a matre sua ecclesia per hæreses alienati, mendaci doctrinæ adhæserunt, & fidem Deo mutaverunt; sicut alibi per eundem prophetam ait: *Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.* Et ideo replicat dicens: *Filii alieni inveterati sunt*; quia scilicet in erroribus suis occalluerunt, Spiritui sancto resistentes, & in reprobo sensu degentes: *Et claudicaverunt a semitis suis*, quia a semita recta, & a via vitæ, & mandatorum Dei declinaverunt, & a vera fidei doctrina claudicaverunt. Propter quod Elias perfido illi populo dicebat: *Usquequo in duas partes claudicatis? Si Baal, sequimini illum.* Atque tandem ibi sermonem suum concludit David dicens: *Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine, & nomini tuo psalmum dicam.* Et hoc idem in Apocalypsi Christiano populo Dominus minabatur dicens: *Memor esto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.* Quod quidem de omnibus tum a fide Romanæ ecclesiæ, tum a recta vita apostatantibus dicitur; quod videlicet, si memores non fuerint

Psal. 17.
Ibidem.
Psal. 57.
3. Reg. 18.
Psal. 17.
Apoc. 2.

fuerint unde exciderint, ab ecclesiæ unitate, & A pœnitentiam non egerint, & opera prima, quæ scilicet ante lapsum faciebant, & in baptismo professi fuerant, non fecerint, Deus candelabrum eorum, in quo lumen est fidei, & gratiæ, de loco suo amovebit, & alias gentes sibi advocabit, quibus cœlestium gratiarum lumen abundanter largietur, & implebit quod Isajas locutus est, dicens:
Isai. 55. *Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis; & gentes, quæ non cognoverunt te, ad te current.* Et profecto hæc est mutatio dexteræ excelsi, quod Deus ipse homines electos, & peculiarem populum projiciat, & ignotam gentem, quæ scilicet legem Dei non novit, elevet, & magnificet.

Atque tandem, si etiam nulla alia auctoritate fulciremur, Christi parabola de vinea iniquis B agricolis locata nobis satis esset, ubi contra malos operarios dura fertur sententia, dum dicitur:
Matth. 21. *Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.* Quod etsi de universali Domini vinea verificetur, quæ primum synagoga fuit, & postmodum in ecclesiam translata est, & aliis colonis locata: attamen quod in universali semel contigit, in particularibus etiam ecclesiis quandoque evenit. Unde cum in multis particularibus Germaniæ, & aliarum provinciarum ecclesiis, de quibus jam diximus, cœcitas contigerit: subinde consequens est, ut Dominus alium populum sibi vocet, qui ecclesiam suam ingrediens illuminetur; & cum ii, qui vocati erant, cœnam agni gustare noluerint, C congruum est, ut Dominus in vias & sepes mittat, ut domus sua impleatur. Non enim Dominus patitur ob malitiam nostram, regnum suum vacuum, & sine incolis destitutum esse: sed mansiones multas, quæ in domo patris sui sunt, impleri oportet. Propter quod in Apocalypsi, ecclesiæ Philadelphiæ dictum est: *Tene quod*
Apoc. 3. *habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* Quod si Christiani, sacri baptismatis aqua perfusi, nolint quod habent tenere; sed novis erroribus, schismatibusque, Lutheri, Zuinglii, Calvini, Corvini, & similium, intendant: necesse est, ut alii qui ex gentibus in locum perfidorum & malorum Christianorum subrogantur, eorum coronam accipiant. Quod & alibi Dominus affirmaD bat, dicens: *Quid tibi faciam, Jacob? noluisti obe-*
Esdræ 4. *dire, Juda: transferam me ad alias gentes, & dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea: quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam.* Quis ergo, si fidem, si devotionem, si caritatis fervorem, & opera eorum, qui jam pridem in novis Indiæ partibus conversi sunt, & quotidie convertuntur, fidei, & operibus eorum, qui in nostris regionibus sunt, comparet, non facile hæc ad verbum in nobis evenisse concludet? Sicut in Matthæi evangelio Dominus idem ex-
Matth. 8. pressius affirmat, dicens: *Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob, in regno cœlorum; filii autem regni,* hoc est ad cœlestes nuptias vocati, *ejicientur* E *in tenebras exteriores.* Et quis enim virtutem Dei ausus erit dicere effœtam, manumque ejus abbreviatam, ut non etiam hodie non plebem suam plebem suam vocare possit, & filii Dei dicantur omnes, qui credunt in nomine ejus? Nam & hoc
Osee 2. jamdiu Osee pronunciavit, dicens: *Et erit in loco, ubi dicetur eis: Non populus meus vos; dicetur eis: Filii Dei viventis.* Et alia multa ex scripturis ad rem faciunt, quæ tum de universali Christianorum ecclesia verificata sunt, tum de particularibus ecclesiis quotidie verificantur.

Quod autem ex sacris litteris adduximus, ipsa experientia comprobatur. Nam ecce primo abjectis Judæis, Deus gentes suscepit. Præterea cum in Asia majori, & in Africa, homines a fide defecissent; Germania, quæ adhuc in tenebris versabatur idololatriæ, fidem Christi suscepit. Deinde quando Asia minor, & Syria, Mahumeti spurcitiis infectæ fuere: tunc Hungaria, Moravia, & Bohemia, Christi fidem receperunt, & mox idem fecit Polonia circa annum Domini millesimum, ubi magna Græciæ pars se ab ecclesia sciderat. Et quid plura? Cum postmodum Moravia & Bohemia per hæresim a sancta Romana ecclesia recederent; tunc Lithuania cum finitimis locis Christum agnovit: & similiter Germania, & aliis simul jam præassertis provinciis a Christiana religione exinde discedentibus, novæ gentes in locum earum succedunt, & avido corde Christi fidem percipiunt.

Quid igitur nobis interim restat agendum, patres conscripti, nisi, ut unusquisque causam, propter quam iratus est Dominus, a se procul abjicere studeat, & ut in ceteris quoque idem fiat, toto conatu procurare, atque cum propheta Daniele se humiliando dicere: *O Domine, omnia quæcum-* Dan. 3.
que nobis fecisti, in justo judicio fecisti: quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedivimus. Nam cum jam per ea quæ diximus, fateri cogamur, flagella hæreticorum gravissima ex gravissimis nostris sceleribus a Deo nobis immitti: primum ergo radix aggredienda est, & peccata illa amputanda sunt, per quæ hic Divinæ vindictæ effectus in nos occurrit; ut inde ira Dei quiescat, vibratusque severi illius judicii gladius in vaginam recondatur, atque prævalens adversariorum persecutio cesset. Nam si effectum hunc a nobis removeri, & veritatis lumen in adversariis veritatis diffundi, & orationes, & prædicationes, & doctrinam nostram efficacem, congruumque finem consequi exoptamus: oportet ut causam ipsam & offendicula prius amoveamus, & mala inter nos acta reformemus; & ea primitus, quæ magis contra nos Deum ad iracundiam concitasse, & flagellum hoc induxisse arbitramur, a nobis excludamus; atque ita ad Dominum toto corde, & totis viribus convertamur, si eum ad nos totis visceribus, & omni gratiarum favore converti cupimus: cum ipse per Zachariam prophetam dicat: *Convertimini ad me, &* Zac. 1.
ego convertar ad vos. Quoniam Dominus noster humiliatos, contritosque corde nunquam despexit; ut David, & ipse Christus, & immaculata illius genitrix testatur, & scripturæ omnes fidem faciunt; & sicut exempla quoque quamplurima habemus, tum Ninivitarum, qui judicium Dei, & jam prolatam a Jona propheta illius sententiam sola humiliatione, & cordiali pœnitentia effugerunt; tum etiam de Achab, de quo Dominus ad Heliam dicebat: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me?* 3. Reg. 21.
Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus. Sic & rex Josaphat a validissimo exercitu circundatus, & a quo refugeret nesciens, ad Dominum humiliter clamabat dicens:
Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. 2. Paral. 20.
Ezechias quoque in angustia, & persecutione regis Assyriorum, ad Dominum humili corde clamans exauditus est. Similiter & Judith humili sæpius oratione coram Domino acta, victoriam contra Holofernem impetravit. Unde cum simul omnis populus Juda coram Deo humiliaretur, & penitentiam ageret, Eliachim sacerdos eis dicebat: *Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si ma-* Judith. 4.
nentes

nentes permanseritis in jejuniis & orationibus in conspectu Domini. Et ad hanc denique jugem humilemque orationem, & ad sinceram vitæ emendationem Apostolus fideles sæpissime hortabatur. Quapropter nos etiam legitimi sanctæ Romanæ ecclesiæ filii, qui inter tot persecutionum & tribulationum anfractus angustiati, ac velut inter Scyllam, & Charybdim spumantibus undis restricti, dum Christianæ fidei inimici, & domestici & extranei, & occulti & manifesti, in dies acriores oriantur; quo hic gressus dirigere possimus, ut ii omnino aboleantur, ignoramus: frequentes, devotasque coram Deo orationes offerre; sanctos Dei implorare, atque spiritualibus armis induti, dignos pœnitentiæ fructus facere, corpora jejuniis macerare, effrænes appetitus mortificare, vitamque in melius emendare, atque sinceram, puram, honestam, Christianoque nomine dignam conversationem mundo præferre debemus; ut obloquentium ora claudantur, & sal sapidum, & civitates supra montem positæ, & lucernæ in ecclesia ardentes, & lucentes in Dei honorem, & ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ utilitatem, efficiamur.

Nam sic & flagelli Dei aversio, & hæreticorum conversio, & pax vera in Christiano populo speranda, atque unio, totalisque & perfecta Christianæ reipublicæ renovatio, pro comperto expectanda est, in qua vel adversarii veritati adhærebunt, vel jam satis Spiritui sancto resistentes, & per eorum malitiam usque ad summum impletam nimium malignantes, a Deo ipso statim exterminabuntur, & Dominus pro nobis pugnabit: qui quidem iram suam a nobis avertens, illam duplicatam contra eos justo suo judicio diffundet. Quia non differt Dominus misericordiam, cum ad eum revertitur homo, ajunt scripturæ: sed cum iratus fuerit, misericordiæ recordatur. Unde unus

2. Mach. 7. ex Machabæis dicebat: *Etsi vobis propter increpationem & correptionem, Dominus Deus noster modicum iratus est, sed iterum reconciliabitur servis*

Isaj. 10. *suis*. Et Dominus per Isajam dicit: *Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga enim percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti. Adhuc enim paululum modicumque, & consummabitur indignatio mea, & furor meus super scelus eorum. Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum juxta plagam Madian. Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo*. Et alibi per eumdem prophetam ait: *Et requiescere fa-*

Isaj. 13. *ciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo*. Quantum vero hoc hæreticorum genus superbiat, & Deum & ecclesiam suam contemnat, nullum latet. Deinde per Ezechielem dicit: *Mu-*

Ezech. 21. *cro, evagina te ad occidendum*. Et infra paulo post subdit: *Revertere ad vaginam tuam in locum in quo creatus es, in terra nativitatis tua judicabo te, & effundam super te indignationem meam*. Et

Psal. 7. David dicebat: *Convertetur dolor ejus in caput ejus: & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet*.

Quid ergo? Nonne satis furit in Christianos hæresum gladius? Nonne tot blasphemiæ, & scelera hæreticorum contra Christum, & ecclesiam suam satis sunt? & nonne jam eorum malitia impleta, & supereffusa est? Manebuntne adhuc tot tyrannides, tot homicidia, tot bonorum ecclesiæ rapinæ, tot sacrilegia, oppressiones, omnis generis immunditiæ, & innumera alia flagitia, nulla vel honestatis, vel justitiæ habita ratione? Nonne eorum quoque scelera Dominus in gladio suo visitabit, & honorem sui sancti nominis vindicabit? Si ergo populus iste nequam,

A si hoc semen Chanaan, si turmæ illæ diabolicæ, ad pedes sanctæ Romanæ ecclesiæ non denique humiliari velint: suffocentur sicut alter Pharaonis exercitus, qui populum Dei persequebatur; occidantur cum opprobrio sicut alter Golias, qui aciem Dei viventis exprobravit; fiat eis sicut Holoferni, sicut Sennacherib, sicut Agag, sicut Nabuchdonosor, sicut Balthassari, sicut Antiocho, sicut Herodi, & quemadmodum quinque regibus Amorrhæorum contra Josue pugnantibus, super quos Dominus lapides pluit.

Universalis igitur ecclesiæ unionis & pacis bonum, eo magis sperandum est, quo ad sui ipsius reformationem unumquemque parari inspicimus, & omnimodam, atque communem hanc renovationem desiderare videmus. Et quamvis plures

B mali, quam boni esse dicantur; attamen boni etiam in ecclesia non desunt: quia semper Dominus in ea sibi semen relinquet. Tam efficax autem est apud Deum bonorum oratio, ut ii non pro se tantum, sed etiam pro aliis, atque pro malis impetrare aliquid valeant. Nam ad Abraham dixit Dominus, quod si decem viros justos in Sodoma invenisset, eam non perdidisset. Sic Moyses & Aaron sæpe ante Dominum pro populo nequam orantes steterunt, & exauditi sunt: atque solus Helias oratione sua universo regno perversi regis Achab reconciliatum placatumque Deum reddidit. Quia, ut Augustinus rationabiliter arguit, tantæ humanæ societatis unitas esse debet, ut quis-

C que ita pro alio solicitus sit, tanquam si unum corpus omnes essemus, sicut etiam Apostolus affirmat. Unde fit, ut sæpe hic alius pro alio plectatur. Nam quod mali homines peccatis suis bella, famem, vel pestem, & similia merentur: hi non soli, sed una cum bonis flagellantur. Quod cum fiat, ut cum malis etiam bonos Deus affligat, & cum illi proprium sit misereri: cur non vicissim malis interdum propter bonos peccata dimittat? quippe qui velox ad veniam, & tardus ad vindictam semper fuisse dignoscitur. Et propterea spes nos bona manet, quod non continebit Deus in ira sua misericordias suas, & non obliviscetur misereri, neque iram suam extendet a generatione in generationem.

D Hæc autem spes eo magis in nobis augetur, quo non solum a mortalibus, qui per gratiam Deo in hoc sæculo adhærent, verum etiam a beatis angelis, a sanctorum omnium choris, qui per gloriam Deo summo bono in perfecta caritate vincti sunt, rei nostræ favor impenditur. Quod quam verum sit, ex eo apparet, quod Judas Machabæus Oniam manus protendentem, atque pro omni Judæorum populo orantem vidit; cum quo etiam Hieremias propheta similiter pro electo populo orans illi visus est. Quod si Hieremias, & Onias, pro Judaico populo oraverunt, cum adhuc in limbo essent: quanto magis pro Christiano populo, & pro sancta Romana ecclesia, a se, favente Domino, fundata, aucta, & proprio sanguine defensa, orabunt

E sancti apostoli, apostolorumque discipuli, & innumerabiles martyres, qui laverunt stolas suas in sanguine agni, & sancti confessores, virgines, & ceteri omnes beati, qui apud misericordiæ fontem feliciter degunt, quorum ecclesiæ multæ ab apostatis istis destructæ sunt, & corpora, & reliquiæ multæ veneratione dignæ conculcatæ & dissipatæ? Propter quod contra obstinatos, & perfidos hos mortis filios jam clamare incipiunt: Vindica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est, & destrue eos, *qui posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cœli, & carnes sanctorum* Psal. 7.

tuorum bestiis terræ. Nam magnam habent apud A Deum beati circa inferiora potestatem. Unde David ait: *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis; exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis; ut faciant in eis judicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus*. Et si apostolus Paulus hic degens in terris tot pericula, persecutiones, & mortes pro fratribus suis, & pro Romanorum, pro Corinthiorum, Philippensium, Galatarum, Ephesiorum, Colossensium, & Thessalonicensium ecclesiis, atque pro pluribus aliis populis & nationibus, sustinuit; & si hic etiam anathema pro eis fieri cupiebat: cur B eorum salutem non optabit jam regnans in cœlis? cujus quidem desideria libenter exaudit Deus, ubi sine aliqua ruga, & macula sunt; cum etiam hic, ubi non sine humanæ saltem imperfectionis contagio existebant, cum septies in die cadat justus, ea grate susciperet. Nam Deum ad preces, & merita sanctorum maxime respicere legimus. In libro etenim Regum quarto dicitur: *Noluit autem Dominus disperdere Judam propter David servum suum*. Et similiter tempore Ezechiæ, quando Assyrii Judæam invaserunt, dixit Dominus per Isajam: *Protegam urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum*. Atque insuper propter Abraham, Isaac, & Jacob, multa bona, & suffragia plurima suo C populo contulisse sæpius Dominus fatetur. Quod si Deus ipse Hierusalem protexit, & Judæam non disperdidit propter David, & beneficia multa eis exhibuit propter patres illos, qui nondum beati erant, quia nondum apertis januis in regnum cœlorum transeuntes, summo illo bono potiti fuerant; quid facturi sunt sanctissimi apostoli, & discipuli Domini? quid tot millia martyrum? tot sancti patriarchæ & episcopi, qui magna solicitudine, & eximio animarum zelo, ecclesias suas hic rexerunt? Erunt forsan modo minus fervidi, cum toti in divino illo radio inclusi, & undique circumfusi excandescant? Erunt modo animarum minus zelantes, cum vero animarum sponso perfecte uniantur, & unus spiritus cum eo efficiantur? cum non jam ex rivulis, sed ex indeficienti & originali caritatis fonte, quantum velint, satientur, & ine- D brientur, sicut scriptum est: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos; quoniam apud te est fons vitæ*. Hoc etenim Joannes apostolus in Apocalypsi affirmat, dum phialas odoramentorum plenas describit, quas sanctorum orationes esse dicebat. Atque idem tam apostoli omnes, quam apostolorum discipuli, & ceteri sancti patres, testati sunt, & hinc litanias, sive supplicationes, quæ tum Deo, tum Mariæ virgini, & sanctis omnibus fiunt, in ecclesiam introduxerunt. Sancti igitur cœlorum cives singuli pro sedibus suis, ut catholicæ fidei restituantur, obnixe orabunt. Utputa divus Petrus E pro Ponto, Bithynia, Galatia, Cappadocia, & Roma; divus Paulus etiam pro Romanis, Galatis, Corinthiis, & aliis suis ecclesiis; & ceteri apostoli pro aliis: sic Marcus pro Alexandrinis, Lucas pro Antiochenis, Dionysius pro Atheniensibus, Georgius pro Berytinis, Joannes Chrysostomus pro Constantinopolitanis; & similiter alii cœlestes principes pro suis clientulis intercedent, non minus quam David, Hieremias, & Onias, pro Hierosolyma & pro Judæa deprecabantur.

Psal. 149.

4. Reg. 8.

1 Isai. 37.

Psal. 35.

Sed additur quoque, ad hæreses extirpandas, ecclesiamque reformandam, & sincera fide, & angelicis moribus decorandam, angelorum, archangelorum, & principatuum omnium auxilium, quorum custodiæ & curæ provinciæ singulæ deputatæ sunt; sicut scriptum est: *In unamquamque gentem præposuit rectorem, & pars Dei Israel facta est manifesta*. Qui quidem rectores, angeli sunt sunt regimini provinciarum deputati, qui super populo sibi commisso strenue advigilant, ut in viam salutis æternæ dirigatur, & omnia ab eo impedimenta amoveantur. Nam Daniel angelos pro populo sibi commisso præliari, & orare, dilucide attestatur. Et Isajas insuper ait: *Super muros Hierusalem constitui custodes; tota die & nocte perpetuo non tacebunt*. Ubi, teste Hieronymo, per custodes angeli intelliguntur, juxta illud Apostoli dicentis: *Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis*. Et frequens est in scripturis intelligentia, ut per muros prælati, & per custodes angeli ecclesiæ rectoribus superintendentes denotentur. Unde devotus Bernardus egregie inquit: " Benignus es, Domine, qui non es contentus nostrorum fragilitate murorum, sed ipsis " hominum custodibus angelicam superponis cu- " stodiam. " Quapropter si custodes isti tota die & nocte perpetuo non tacebunt: certum est, quod laudes cœlestis Hierusalem, atque Dei præconia non silent, & pro illis, quos in custodiam susceperunt, die noctuque orare non desinunt; ut ad perfectam, & æternam salutem perveniant, & ad suorum subditorum debitam curam intendant; necnon ut sacris suggestionibus annuant, easque opere perficiant. Unde Apostolus præcise ait, angelos ipsos propter eos missos esse, qui hæreditatem capiunt salutis. Sic igitur vallata, defensa, & custodita semper fuit, eritque sancta mater ecclesia, quæ velut munita civitas, angelorum sanctorumque omnium præsidio, & custodia servatur. Propter quod in Apocalypsi scriptum est: *Vidi civitatem sanctam Hierusalem, novam, descendentem de cœlo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*.

Eccli. 17.

Isaja 62.

Heb. 1.

Apoc. 21.

Atque ecclesia ipsa non solum angelos, & sanctos alios, custodes retinet; sed & ipsum Christum magni consilii angelum principalem custodem, & adjutorem habet, de quo in præmisso loco Apocalypsis figurate dicitur: Quod civitas illa habebat murum magnum, & altum, per quem murum Christus denotatur, qui ipsam sanctam Hierusalem undique circundat, & contra incursores dæmones, & pravos homines, & vitia, & hæreses, eam circumquaque defensat. Nam sicut muri dicuntur prælati, ut jam præmisimus: ita murus ille magnus, erit prælatorum princeps, pastor omnium, atque animarum nostrarum episcopus, & servator, Christus JESUS.

Sed præter id quod munita, & custodita sit sancta ecclesia, ex eo quoque fortis esse dicitur, quod unita, & ordinata esse denotatur, dum ibi civitas, hoc est civium unitas, appellatur. Nam unita virtus, secundum naturales, fortior est, quam divisa; atque ordo ipse fortiorem civitatem, & exercitum, ad oppugnandos expugnandosque hostes reddit. Unde ecclesia ipsa in Canticis, *terribilis ut castrorum acies ordinata* nominatur: quippe quæ firma semper est contra hostium, sive dæmonum, sive tyrannorum, sive hæreticorum impetus; atque tam solida manet, ut non solum non deficiat, sed inter ipsos hostium conflictus crescat magis, magisque invalescat. Itaque contra dæmones sanctitate & justitia fortis est, con-

Cant. 6.

est, contra tyrannos fortis est patientia, & contra mundi sapientes, tum philosophos, tum hæreticos, divina sapientia firmatur. Nam hæc est *turris illa David cum propugnaculis, ex quo mille clypei pendent, & omnis armatura fortium*, non quidem carnalis, sed spiritualis; de qua Apostolus loquens, ait: *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militia nostra non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.* Quasi diceret: Arma hæc spiritualia, tam potentiam, quam sapientiam, sive astutiam mundi & diaboli, destruunt, & superbos hæreticorum intellectus humiliant. Unde sequitur: *Et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Atque salvator ipse de hac ecclesiæ fortitudine dicebat: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Hoc est, tam firma erit hæc ecclesia, quod neque vitia malorum; neque hæreticorum doctrinæ, per quæ homines ad inferos detrahuntur; neque spirituales dæmonum nequitiæ, quibus portæ justitiæ contrariantur; neque tormenta, vel blandimenta persecutorum, quæ perditionis iter ostendunt, adversus illam prævalebunt: quia eam nunquam a fide & caritate Christi separabunt. Nam ipsa insuper est domus illa sapientis supra petram ædificata, quæ juxta Domini verba, nec pluviarum descensu, nec fluminum incursu, nec ventorum impetu irruente cadit: quoniam super solidissimæ veritatis fundamentum firmata est. Illa namque nec pluviæ mendacis doctrinæ corrumpunt, nec mundanæ lasciviæ flumina dissolvunt, neque diabolicarum tentationum aut insidiarum procellæ destruunt, vel prosternunt.

Cant. 4. 2. Cor. 10. Matth. 16.

Qua de re ecclesiam, quæ custodita, quæ una, quæ ordinata, & fortis est, esse etiam pacificam, consequens est: quia custodita unitas, ordo, & fortitudo, pacem inducunt; cum maxime ex fortitudine victoria procedat, & victoriam pax sequatur, quæ victoria dum, secundum Augustinum, repugnantium subjectio esse dicatur, pacem parit. Et quamquam in hac peregrinatione multipliciter & sæpe, & hac præcipue tempestate, ecclesia sua pace turbetur; & quamvis a leonibus, lupis, vulpibus, apris, & singularibus feris, de sylva diaboli exeuntibus, exterminata, & vastata videatur dilecta Domini vinea; licet etiam cum obstinatis hæreticis jam non proficiat, & suo lumine & decore eos illustrare non valeat, qui audacter Deo dicunt: *Recede a nobis, jam scientiam viarum tuarum nolumus*, unde aliqua medicina eis applicari non possit. Nam ut quid cœco collyrium? quid leproso sirupus? quid mortuo medicamen? quidve leoni humilitas? lupo sobrietas? vulpi simplicitas? sui munditia? quid atrocissimis feris humanitas? & quid denique invidentibus, & ambientibus caritas? Quia nullum cataplasma, nullum pigmentum, nullumque antidotum, tanto morbo mederi posse videmus. Et licet tandem sint modo amurca cum oleo, furfur cum similagine, & grana cum paleis admixta; liceteque Lot cum Sodomitis, Job cum scorpionibus, & struthionibus, Nicolaus inter diacones, & Judas Iscariot inter apostolos habitet, atque mali Christiani, hæretici, & infideles, cum piis, & fidelibus misceantur: attamen ignis tribulationum accensus filios Levi purgabit, colabitque eos; ut purum aurum remaneat, & scoria recedat, & foras ejiciatur; utque fideles & devoti Christi cultores, sacrificia in judicio, & justitia Domino offerant,

Job. 21.

& arrogantium hæreticorum, & malignorum consummatio, & exterminatio fiat. Nam etsi aliquandiu mendacium prævalebit, ut vitium purgetur; atque in pluribus membris fermentata, falsaque ecclesia contra veram pugnet, & eam vexare, & humiliare videatur, cum suis pessimis privignis velut tumens noverca sese exaltare, & sedem suam ad aquilonem, a quo quidem omne hæresum & vitiorum malum jam panditur, collocare, & firmare studens: ipsa tamen Christi sponsa, vera & legitima ecclesia, in spiritu humilitatis resurgens, ad primævum suum initium, Christo favente, jam tribulationibus & pressuris illustrata, & dealbata, atque a fecibus defecata, purissima redibit.

Et quamvis insuper quartus ille equus pallidus, de quo in Apocalypsi legitur, jam diu inter fideles cucurrerit; hoc est tristis illa hypocrisis Lutheri, & spuriorum illius dilecta mater; quippe quæ duplici vita vivens, corpore in cœlis habitare videtur, cum nihilominus tota in terris prostrata, terrenis affectibus moriatur. Hæc namque Divinæ simplicitati contraria, duplicitatis mater, soror mendacii, & diaboli ipsius mendacii patris propria filia est: hæc quæ honoris avida, in se & in aliis vana, & infructuosa, doli artifex, martyr diaboli, maligna bonorum æmulatrix, correctrix omnium, ipsa incorrigibilis, intus arida, extra devota, compta meretrix, fucata spurcitia, tinea sanctitatis, vermis ecclesiæ eam insensibiliter quodammodo depascens, illiusque vitalia consumens, ornatum sepulcrum, inflata vipera, antrum dæmonum, fomentum peccati, semperque peccans, perditionis præcursor, negatio naturæ, blasphemia veræ vitæ, nutrix Pharisæorum, comes scribarum, Ananiæ, Saphiræ, Herodisque pedisequa, atque totius evangelicæ puritatis capitalis inimica esse perhibetur. Et licet etiam equus iste modo per amplius recalcitret, quia modicum tempus habet: qui quidem carnalis imperii principatum tenens, sanctam ecclesiam, in præcordiis suæ caritatis & unitatis, pacis & pietatis, atque munditiæ & castitatis, sagittare non cessat; & dum eam, ut venenosa & crudelis vipera propriam genitricem, impie scindit, se filium ejus vocat; atque dum inimicitias dissimulat, plus eam domestice, quam barbari, & infideles hostes, notorie impugnat: nam cum eam osculatur, tunc gladio transfigit; & cum salutat, perdere fatagit. In hac tamen controversia, in tanta duplicitate, versutia, varietate, & errorum caligine, lux lucet electis, & Christianarum ac realium virtutum amatoribus in hac regione umbræ mortis habitantibus: qui quidem de manu Domini non rapientur, & dilectam matrem ex spuriorum improbitate quasi sterilem factam, propter adulteram & fœcundam novercam, non dimittent; atque patris pudenda recooperient, quia filii legitimi, pudici, verique Sem & Japhet successores sunt; quique ut mysticæ aquilæ filii, hoc est Christi alas suas in cruce super eos extendentis, & immaculatæ & regulatæ vitæ exemplo super eos volitantis, cum corpore ipsius Christi, quod est ecclesia, congregati firmiter permanent, sicut scriptum est: *Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.*

Apoc. 6. Matth. 24. Luc. 17.

Quamobrem nos, qui tales sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ legitimi filii esse fatemur, & volumus: spiritu mentis nostræ renovari, & omnia ea removere tenemur, quibus Divinam bonitatem offendi posse arbitramur, atque toto cordis affectu humiliati, tum pro Christiani populi reformatione, tum vero pro hæreticæ persecutionis liberatione, atque pro omnimoda hæresum extirpa-

tirpatione, ad Dominum & redemptorem nostrum A supplices cum David clamare debemus: *Qui regis Israel, intende, qui deducis velut ovem Joseph: qui sedes super cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin, & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos. Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationes servorum tuorum? Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura? Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannaverunt nos. Deus virtutum, converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus. Vineam de Ægypto*, id est ecclesiam tuam de Judaica obscuritate & cœcitate, *transtulisti, ejecisti* perfidas, obstinatasque perversæ synagogæ *gentes, & plantasti eam; dux itineris fuisti in conspectu ejus, &* B *plantasti radices ejus, & implevit terram: operuit montes umbra ejus, & arbusta ejus cedros Dei: extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus. Ut quid, Domine, destruxisti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur* virtutis & salutis *viam? Exterminavit eam aper de silva, & singularis ferus*, hoc est Martinus Lutherus, cum ceterorum hæresiarcharum, & hæreticorum turma, *depastus est eam. Deus virtutum, convertere, respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam, & perfice eam*, & refove, & restaura eam, Domine, *quam plantavit dextera tua, & super filium hominis, quem confirmasti tibi*. Eja *quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem. Quare nunc faciem tuam* C *avertis? oblivisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ?* Nunquid tu qui omnia prospicis, angustiam, & tribulationem ecclesiæ tuæ dilectissimæ non vides? cetera omnia tua admirabili providentia protegis & gubernas, & solam hanc, quæ tibi tam cara est, derelinques? oblivioni forte sponsam tuam, Domine, tradidisti? non illam cognoscis? non eam diligis? nonne hæc sponsa illa tua est, pro qua in virgineum ventrem descendisti, & humanam carnem assumpsisti? pro qua tot opprobria, persecutiones, irrisiones, & flagella sustulisti, & sanguinem totum in cruce effundere voluisti? & cui denique laborem, omnes dolores, vitam, merita, & præmia contulisti? quamque desponsasti fide, dotasti gratia, D decorasti virtutibus, & gloria sublimasti? Quam ergo tanti emisti, quam sic ditasti, & honorasti, respice, visita, & ab omni malo libera; inimicosque illius ejectos, obcœcatosque humilia, illumina & converte. Et si adhuc ipsi nihilominus omne consilium, & omnem gratiam tuam a se repellunt, viarum tuarum scientiam scire nolunt, & venena sua etiam nunc diffundere intendunt: *Fac illis, Domine, sicut Madian, & Sisaræ, & sicut Jabin in torrente Cisson. Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana: omnes principes eorum, qui dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. Deus meus, pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis qui comburit silvam, & sicut flamma comburens montes, ita per-* E *sequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine. Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi, & confundantur, & pereant.* Nos vero omnes sanctæ Romanæ ecclesiæ piæ veræque matris nostræ legitimi filii, beneficia Christi interim considerantes, in nobis, & in aliis, in quantum facultatis, & muneris nostri sit, ecclesiæ reformationem requirere; tum occulta, tum vero manifesta mala corrigere; atque perplurimum Deo gratæ animarum curæ summam vigilantiam; summamque diligentiam adhibere; ipsius Dei beneplacito, totis animæ, & corporis viribus, gratos nos reddere, suavique ejusdem jugo colla libenter submittere, & in vinea ecclesiæ fideliter, devote, ac perseveranter elaborare, studeamus.

Psal. 79. — *Psal. 45.* — *Psal. 82.*

X.

JACOBI FERRAUSII, VALENTINI DOCTORIS THEOLOGI

ORATIO

In festo assumptionis sacræ Dei genitricis Mariæ ad patres habita in concilio Tridentino.

ETSI vereri maxime poteram, illustrissime ac reverendissime legate, gravissimi præsides, oratores illustres, patres amplissimi, vosque viri universi eruditissimi, ne & loci majestas, & auctoritatis vestræ eximia celsitudo, dicere incipientem terrerent, & rem tantam in clarissimo cœtu aggressum ab incœpto dejicerent: grata tamen mihi ac perjucunda humanitatis vestræ recordatio, qui studiosis hoc loco dicentibus magna animorum propensione favere, & eorum præclaros conatus vestra auctoritate provehere soliti estis, mihi ad suscepti hujus muneris rationem vires addidit, quibus neque rerum magnitudini cederem, neque augustissimo hoc vestro conspectu omnino perterritus locum detrectarem. Nam cum vestra omnium in rem omnem bene institutam propensa voluntas, ad res præclare gerendas, jacentes etiam animos erigere soleat: tum vero me illud hodie maxime confirmavit, quod de virginis Deiparæ laudibus sim apud vos dicturus, quæ propitia nostris votis adesse non dedignabitur, ad cujus insignem & claram commemorationem vos omnes tanta alacritate in hunc locum convenisse video: quæ forti & invicto animo adversus antiquum illum infensissimum humanæ salutis hostem suscepto causæ nostræ patrocinio ejusmodi inimicitias exercuit, quas amplissima ac perpetua pax, contrito illius capite, secuta sit, ut edito in orbem filio, ac proinde per ipsum superata dæmonum potestate, salutem mundo attulerit, nosque suis præsidiis quotidie defensos materno sinu perinde ac filios foverit: ut quantum nos ejus præstantia, ac majestas deterrere poterat, tantum clementia erexerit, ac spem etiam nostram confirmarit: quæ hodie detractis hosti spoliis ornatissima, ad cœlos, unde fuerat ille dejectus, gloriosissimo triumpho assumpta, & angelorum omnium sedes supergressa, adstat regina a dextris unigeniti in vestitu deaurato, in ea honorum varietate, quæ Dei matrem, & cœlorum reginam decet: quæ maximo hoc beneficio nos omnes sibi devincit, quod propugnationi nostræ semper intenta, in eo gloriæ suæ amplitudinem collocat, ut miserorum hominum necessitatibus patrocinetur, atque eorum salutem admirabili benignitate juvet: cujus laudes, quæ innumeræ sunt, atque eximiæ, quo minus ob nostram imbecillitatem assequi possumus, eo magis a nobis oranda fuerit, ut quæ hodie immarcescibilem gloriæ coronam super omnes angelos consecuta est, suo nobis favore adesse, & meam hanc dicendi inopiam ad insignes illos triumphos, quibus honorificentissime in cœlis ornata est, aliqua saltem ex parte hoc

hoc loco referendos, sublevare pro dignitatis suæ A magnitudine dignetur.

Cum multis magnisque rationibus, sapientissimi ac gravissimi patres, diem hunc sacrum faustum nobis ac felicem ecclesia intelligeret: omne studium in hanc rem collocavit, ut observantiæ erga virginem matrem & debitis obsequiis defuisse minime videretur. Rem itaque sacram magnis laudum præconiis hodie celebrat, atque ut nunc cetera omittamus, eam nobis proponit evangelii lectionem, quæ illius dignitati explicandæ omnibus idonea merito videri debet. Quoniam vero sacrorum evangeliorum historia ad illud usque tempus dumtaxat conscripta est, quo Christus in cœlum ascendit, & apostoli ad evangelium ubique prædicandum, Domino cooperante, profecti sunt: neque obitum virginis matris, B qui aliquot post annis secutus est, neque ejus in cœlum assumptionem complectitur, ut illud nemo jure reprehendere possit, ecclesiam alio non usam esse evangelio, in quo hujus festi peculiaris & expressa mentio haberetur: sed illud nobis hodie concinit, in quo Marthæ & Mariæ sororis exemplo duas nobis vitæ rationes declaret, quas nobis Christus vias ad summam illam & æternam felicitatem propositas esse voluit, ut in ea quam sibi quisque constituerit, pietatem & justitiam colere, atque adeo ad ipsam beatitudinem cum virgine matre assumi etiam possit. Alii enim ad actiones ultro sese accommodant, & ad ea gerenda quæ hominum utilitati necessaria esse in- C telligunt, & ut Romanis scribebat Apostolus,
Rom. 12. *necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantur*, pauperes alunt, reficiunt imbecilles; & non solum corporis, sed & animi multo etiam majorem rationem habentes, imperitos instituunt, delinquentes monent, adhortantur, corripiunt, & ea præstant veræ pietatis opera, quibus amplissima præmia parata ac proposita Christus pollicetur. Alii vero alterius sororis, hoc est Mariæ, exemplum secuti, terrena abdicantes, a sensibus sese magis abducunt, & curis omnibus vacui, rerum Divinarum contemplatione magis delectantur, parentum, amicorum, opum, ac rerum humanarum omnium obliti, solum Deum cogitant, solum illum suspi- D rant, solum magno animi affectu & votis continentibus exposcunt, ad Christi pedes assident, & illius verbo diligenter intenti, solidiore illo cibo animum ad æternitatem alunt, dum salutaris doctrinæ ex limpidissimo illo sapientiæ fonte rivos hauriunt uberrimos, ac illud subinde
Thren. 3. repetunt: *Pars mea Dominus, dixit anima mea.*
Psal. 24. atque illa etiam ex Davide: *Oculi mei semper ad*
Psal. 72. *Dominum. Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.*

Hoc vitæ institutum ingressa, atque adeo feliciter etiam persecuta Maria Marthæ soror, sedebat secus pedes Domini, & illius verba diligenter audiebat. Altera vero solicita & ministerio intenta, dum multis distrahitur, docetur a Chri- E sto, unum esse necessarium, ut illud vitæ genus, quod ad illud unum magis accedit, præstantius atque sublimius esse intelligat. *Id autem est, quod in contemplatione positum, pura ac sincera Divinarum rerum consideratione, seclusa humanarum solicitudine, in Deum ipsum maxime unum ac simplicissimum ducit. Est enim Deus unum illud necessarium per se expetendum, in quem ut in ultimum finem omnia virtutum studia, pietatis opera, ac præstantissima illa rerum cœlestium contemplatio, referri debent: cui uni adhærere bonum est, ac in eo spem suam omnem se collocare dicebat David, & unam hanc rem se a Domino petiisse, atque hanc ipsam re- Psal. 26.
quisiturum se, ut inhabitaret in Domini domo omnibus diebus vitæ suæ: ut facile sit hoc loco illorum errorem deprehendere, qui dum audiunt, unum esse necessarium, fere omnia ad salutem necessaria e medio tollere non dubitarunt, dum vel solam fidem, vel otiosam omnino & inanem quandam verbi auscultationem, ad salutem necessariam tantum esse interpretantur. Quæ quid, quæso, prodeunt sine observatione mandatorum Dei, & nisi operibus præstes quæ audis? An salutares Dei leges contemnendas esse putas, quarum observationem ad salutem & justificationem nihil nobis conferre posse arbitraris? Sed finem nobis proponit Christus, unum quidem illud ac necessarium, qui solus per se sit a nobis expetendus, & in quem unum bona omnia relata esse oportet; ut hinc intelligamus, eo præstantiorem vitæ rationem quosdam elegisse, quo minus distracti curis, eo liberius ac sincerius unum illud contemplantur, & ad illus rationem atque imaginem, quoad fieri potest, sese magis accommodant.

Ceterum hodierno die, patres, hæ duæ nobis sorores in hunc maxime finem propositæ sunt, ut quorum animi aciem non poterat non præstringere splendor Mariæ Dei genitricis, & mentis quasi luminibus officere altitudo gloriæ; ex ancillis saltem dominam, ex pedisequis præcipuam mundi reginam utcunque depreheuderemus. Duo enim illa bene vivendi instituta, si in virgine matre expendere nobis libuerit, tanto conspicientur præstantiora, quanto illæ præclarissima hac virgine inferiores extiterunt; in qua, ut de vita, obitu, & glorificatione ejus brevissime pauca dicantur, cum excelluerit contemplandi studium, atque in ea altissimum etiam gradum attigerit, nobis non certe profuit solum; sed percussis prostratisque salutem attulit sancta illa & solers diligentia ministerii, quæ tam insigniter salutata ab angelo, ancillam se Domini professa, parata atque accincta ministerio, unigenitum Dei filium, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ ejus, in virgineum uterum tam magnifice ac liberaliter excepit, ut virgineam carnem ex mundissimo illo sanguine, unde sanctissimum Dei & hominis corpus formaretur, munificentissime subministraverit, atque inde tanquam sponsus processerit e thalamo suo exultans ille gigas ad currendam viam paterni mandati, cujus a summo cœlo egressio fuerat. Unde ad nos salute derivata, gravi illa servitute liberati, adoptionem filiorum recepimus, ut non jam servi, sed filii, ac proinde hæredes regni per Deum simus. Cujus beneficii quis unquam nostrum immemor esse poterit, quod ejus sumus assecuti ministerio, quæ Christum nobis edidit, lactavit, ac materno etiam affectu solertissime educavit, quem nobis exhibuit omnibus sæculis expectatum servatorem totius mundi? Ut eam merito ad omnem memoriam magnis præclarisque monimentis commendatam celebremus, non insignem tantum virginem, sed præstanti etiam atque egregia prole fœcundam, cujus fœcunditas plusquam niveo candore integritatis ejus conspicua, non minus nobis fuit salubris, quam admirabilis; quæ multo quam antiqua illa & aurea urna felicior, non umbraticum, sed verum nobis manna conservavit, & velut plantatio rosæ in Jericho, quam non superbiæ scopuli, sed modestiæ & humilitatis planities protulit, florem illum campi enixa est omnium pulcherrimum, cujus

cujus suavissimo odore semper afflata, quamvis de terra progenita, terrenæ tamen fæcis nihil inde contraxit.

Summam plane rem & excelsam, cujus magnitudinem admirari potius, quam assequi possumus, quod olim Deus Mosi abunde explicatum esse voluit, qui cum rubum vidisset multis quidem flammis ardere, & quod miraculo omnibus esse poterat, nulla parte aduri, atque ad illud spectaculum diligentius contuendum propius accessisset: prohibitus a Domino, substitit, jussus solvere calceamenta de pedibus, quod locus ille sanctus esset. Nimirum res tanta, de qua nunc agimus, hoc est admiranda illa fœcunditas, qua incarnati Verbi mysteria sensimus, cum integerrima virginitate conjuncta, quæ rubo ardenti nec combusto portendebatur, dignitatis plena ac majestatis, quam non capiunt angustiæ pectoris nostri, non egestas animi, non infirmitas ingenii sustinet, nos potius ad sui admirationem movere debet, & ad cultum excitare, quam ut ad eam penetrandam audaciores accedere debeamus: sed sobrie ac nudis pedibus tractanda res fuerit, ne oppressi a gloria, admirabiles illos sui amores, quos excitare solet, in nobis temere extinguamus. Suspicere autem, & multis etiam laudibus prosequi, cum cetera ad hanc rem spectantia, tum illud etiam maxime debemus, quod Aaroni veterum sacerdotum præfecto postea accidit, ut hoc etiam mysterii ipsi indulgeretur, dum virga illa insignis nullo humectata aquarum fluxu, ita germinavit, ut e turgentibus gemmis flores eruperint, ac dilatatis foliis fructus etiam omnibus placidissimus prodierit. Quid autem commemorem vellus illud Gedeonicum cœlesti conspersum rore in tanta terræ ariditate? quod quid aliud præsignabat, quam te virginem cœlesti afflatu gravidam, in quam superveniens Spiritus sanctus rem omnibus sæculis admirabilem operaretur? Quod ipsum Hieremias, ut nos rei novitate alliceret, ac delectaret, in hunc modum expressit: *Novum creavit Dominus super terram; fœmina circumdabit virum.* Hier. 31.

Sed omnium apertissime Esaias, qui ut Mosaicum rubum, & flores illos Aaroniticos, & quod alio ipse loco dixit, ascendens virgultum, & radicem de terra sitienti nobis exponeret, multa paucis complectens: *Ecce*, inquit, *virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*, quod est, Nobiscum Deus, hoc est Deus homo, Verbum haud dubie caro factum, quod nostræ naturæ particeps, nobiscum una versaretur. Quod, ut rei magnitudinem admirati, non quidem vulgare & commune aliquid, sed præstans atque eximium deprehenderemus, signum a Domino datum fuisse, idem ipse propheta est abunde testatus, ne locus ullum Judæorum vesaniæ, quos prava hujus rei intelligentia transversos agit, relictus esse posse intelligatur. Quæ omnia promissa & a veteribus pronunciata patribus, angelus e cœlo missus nunciando exhibuit: *Concipies in utero*, inquit, *& paries filium, & vocabis nomen ejus* JESUM. *Hic erit magnus: & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Idem nimirum ille, qui ex illæsa virgine natus, illæsam semper servavit, ut illæsa virgo esset & mater. At cujus mater? Ejus, de quo angelus tam egregie professus est: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*: ut hinc vere Græci θεοτόκον, nos vero Dei genitricem appellemus: quod in eos, qui in errorem impulsi, ab hac fide aversi fuerant, sanctissimis frequentissimisque patrum conciliis, Ephesino & Constantinopolitano concilio generali quinto, sancitum ac declaratum fuit.

Esai. 7.

Luc. 1.

Luc. 1.

Quoniam vero contemplandi studium præclaras, atque excellentes vitæ actiones non exornat modo, sed alit atque sustentat æternitatis ac Divinarum rerum meditatione: sic omnia vitæ exercitia permiscuit, ut splendorem rerum gestarum cum altitudine contemplationis, & hanc cum rebus gestis, amplissime fuerit complexa. Christum itaque dum pareret, lactaret, educaret, an non mens illa cœlestium rerum amore ardens, Divinitatis numen contemplata, cum humanis Divina, cum his quæ videbantur, invisibilia conferebat, quæ Christum in humana natura corporeis oculis dum videret, atque Divinam intelligendi vi, ac fide assequeretur, in utraque sit illum admirata & obsequiis prosecuta? Quam ipsam præstantem Divinarum rerum cum humanis collationem divus Lucas elegantissime nobis exposuit. *Maria*, inquit, *conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* Quæ angeli legationem, Christi ortum, concursum pastorum, magorum obsequia, Simeonis & Annæ vaticinia, ac vetera etiam prophetarum oraculo, sedulo repetens, in singulis majestatem Divini Verbi; immortalem ac perpetuam naturam suspiciebat, ac venerabatur. Ut tandem inter ipsos etiam acerbos filii sui cruciatus, cum in cruce pro communi omnium salute penderet ac pateretur, sola Divini consilii ac immutabilis decreti Dei cogitatio ipsam recrearit: donec peracto magna ex parte vitæ suæ decursu, sublato jam in cœlum Christo, ne aliquando mens illa Divinorum contemplatione vacua esset, Hierosolymis in insigni illo cœnaculo deprecationi & obsecrationibus intenta una cum apostolis reperitur. *Erant*, inquit D. Lucas, *omnes perseverantes unanimiter in oratione, & obsecratione, cum mulieribus, & Maria matre* JESU. Luc. 2. Act. 1.

Hæc, magna cum sint, præclaris semper Deus beneficiis ornare solet, qui in sanctis suis omnibus gloriosus, ut in matre tamen præcipue divitias gloriæ suæ declararet, eximiis virtutibus insignem, amplissimis hodie triumphis, & clarissimo gloriæ ornamento decoravit. Cui cum ingens ille thesaurus esset in cœlo reconditus, ad illum Divinitus vocata, e vivis felicissime excessit, ea nimirum morte, quæ vitæ honestissime sanctissimeque actæ consentanea fuerit. Et quod nobis de Dei matre pie credere liceat, reassumpto incorrupto corpore ad vitam revocata, ut non solum anima, sed & corpore, gloria donaretur, tot hodie laudibus, tantaque beatorum omnium gratulatione in cœlum assumpta est: ut vere nova quædam lux cœlo ipsi illuxerit, cujus splendore cœlestis patria illustrata sit, & sancti novos ac gratos novi gaudii fructus perceperint. Quid enim potuit sublimius excogitari, & unde major ad illos lætitiæ causa accederet, quam eam cœlis præsentem vidisse, cujus in terris præsentia ipsis etiam angelis quamgratissima fuerit? cujus colloquio usus in terris Gabriel, hoc ipso nomine celeberrimus laudatissimusque sit habitus? Qui omnes in officio fuerunt, & ascendentis de deserto majestatem admirati, quæ tam insolitis deliciis afflueret, & dilecti sui innixa potentiæ, virtutem ac præstantiam dignitatis ostenderet, suis quisque laudum titulis cœlestia regna petentem efferentes, illi celsitudinem gloriæ, & sibi recens felicitatis genus gratulabantur. Quod si aliquis cogitatione repetat, quanto totius populi applausu, quam splendidis

dis choris, quam ornatis, quam vario musicæ instrumentorum genere testamenti arcam in civitatem suam voluerit David introductam esse: is plane intelliget, non defuisse virgini magnificos angelorum choros, non splendidam sanctorum cohortem, non centum quadraginta quatuor millia
Apoc. 14. tenentium citharas in conspectu throni & seniorum, & ante sedem & seniores cantantium canticum novum: quæ non arca illa testamenti, sed sacrarium fuit æterni numinis, non legis Mosaicæ tabulas reconditas & servatas habuit, sed evangelicæ legis & salutis omnium authorem magnificentissime ex se protulit, quæ non in terrenam hanc Hierusalem a Davide, sed in cœlestem illam omnibus bonis affluentem a Christo, qui matrem unice colebat, inducebatur.

Quid vero referam igneos Heliæ cursus, equos igneos, & turbinem igne ardentem, qui cum totus zelo divini cultus exarsisset, hoc novo genere spectaculi in cœlum sublatus est? cujus tum fervebat religionis amor, ut illud aliquando dicere fuerit ausus, (sic enim de eo divus Hieronymus loquitur) se solum inter prophetas Dei relictum fuisse. Quos ego ignes cum ferventi caritatis ardore, quo æternas hodie regiones Deipara virgo petiit, conferendos esse non censeo, quæ Divino amore flagrans ascendit, velut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii, Spiritus sancti igne accensa, ut vere quasi myrrha electa dederit suavitatem odoris, & odor vestimentorum ejus, sicut odor thuris, omnibus suavissime spiraverit; &, quod Helias de se asserebat inter prophetas Dei, sola ipsa relicta sit inter observatrices Divini cultus fœminas, quæ Divinis beneficiis omnes facile superaret; quæ pro lucidissimo illo lucifero, qui mane oriebatur, affectata tamen tyrannide infelicissime de cœlo decidit, nova hodie oritur aurora, quæ discussis jam ab initio omnibus peccati tenebris, & cœlesti nunc gloria splendens ac rutilans, ad intuendam clarissimam pulcherrimamque summi boni lucem nos ducit; quæ non superbo & elato animo super cœli sydera exaltat solium suum, non montem testamenti, & latera aquilonis ambit, non similitudinem Dei tyrannice affectat, sed miti ac humili animo, omnibusque virtutum numeris absolutissima, solium nacta est omnibus cœli syderibus excelsius, ad verticem cœlestis montis Sion, & in ea Dei similitudine, quam ejus genitricem assecutam fuisse decuit: ubi repletur in bonis desiderium tuum, ubi magna est gloria tua in salutari tuo, ubi gloria & honore coronata satiaris ubertate magnificentissimæ domus istius, e quo bonorum omnium torrente nos omnes abunde
Psal. 83. potare possis: *Concupiscit enim & deficit anima nostra in atria Domini, & melior est dies una in atriis tuis super millia.* Ubi tot te cœli procerum multitudo multo supra se elevatam venerabunda suspicit, colit, observat, teque augustam cœli reginam profitetur. Tu in cœlesti ista ecclesia triumphis ornata, militantis hujus ecclesiæ suscepto patrocinio, ipsius causam agis.

Hæc enim est, patres, cujus beneficio nostræ huic ecclesiæ multa subinde ac varia bona obveniunt, quam non destituit protectione, sed fovet, tuetur, amplectitur, ut in afflictis ecclesiæ rebus solatium magnum in ejus præsidio positum esse experiamur. Illo enim ascendit fructus terræ sublimis, quod divus Bernardus pie & graviter dixit, unde ad nos data optima, & dona perfecta descendunt: qua cœlestium bonorum communicatione ecclesia nostra vim suam omnem, & au-

A thoritatem conservatam retinet. Tanta est ejus cum superiori illa connexio, ut duabus inter se apte cohærentibus ac colligatis, felici quodam fœdere humana Divinis, terrena cœlestibus, ima summis copulentur.

Hæc enim militans ad illius cœlestis exemplar expressa, in illa vim suam fundatam atque optime constitutam habet: hæc illa subest, ab illa pendet, illius similitudinem gerit; & ut ad illam felicissime aspirat, ita ab eadem illa assidua moderatione gubernatur & regitur. Adeo ut illud mirum quibusdam maxime videri aliquando soleat, (ut ad hoc tandem nostra etiam descendat oratio) qui fieri possit, ut in tanta utriusque ecclesiæ consensione tot quoti-
B die lites, tot hominum dissidia in hac nostra ecclesia oboriantur, quibus eam tam acriter premi, ac divexari videmus; cui cum Divinum præsidium nec defuerit unquam, nec hoc tempore, aut in posterum defuturum sit, multa tamen ejus difficillima tempora extiterint, quibus variis agitata & concussa tumultibus, vix ullam pacis aut otii spem habuisse videretur. Ne quid de nostro hoc tempore dicam, quo multi liberioris vitæ appetentes, excusso fere suis cervicibus suavi ac miti jugo Christi, vix ulla lege, nisi quam ipsis suo sensu interpretari liceat, & ad suos affectus torquere, contineri volunt. Quid? An non Deus potenter ecclesiam suam tuetur? an non ingens est & infinita præ-
C sidii Divini vis? Est quidem, patres, est, inquam, ac proinde firma & constans mansit semper ecclesia. Quod vero ejus pace perturbata, angustior aliquando, & brevioribus solito terminis contracta fuerit: tantum abest, ut ob id Divini præsidii viribus nostra existimatione quidquam detractum esse debeat; ut hinc maxime immensa Dei potentia eluceat, cum in mediis persecutionum tumultibus, rebellantibus multis, & omnibus suis machinis in ecclesiam contendentibus, servatam ejus authoritatem, & nihilo imminutam videmus. Communis autem ereptæ pacis culpam utinam in ipsos tantum seditionis authores ejiciendam esse existimare possemus! Sed illud maxime vereor, quod ve-
D stris tamen sententiis, patres, decerni potius, quam mea velim, ne fortasse aliqua etiam ex parte ejus rei causa illis imputari possit, quos oportuerat in ecclesia pastores esse vigiles, qui universo gregi diligenter attendentes, adversum hominum scelera proposito ad virtutem clarissimo exemplo constanter dimicarent: quos neque principum favor, neque propriæ utilitatis appetitus, neque tribulatio, neque angustia, neque persecutio, neque periculum, neque gladius, a caritate Christi separarent; qui solam in functionibus suis obeundis & tractandis, Christi & ecclesiæ rationem haberent. Plurimum enim refert, quales hi sint, & quanta animi magnitudine ecclesiæ di-
E gnitatem defendendam suscipiant, qui primum in ea locum obtinuerunt. Ut enim vitiorum contagia facile serpunt ad plurimos a primariis viris profecta: ita virtutis exemplum non solum ab omnibus commendatur, sed illis etiam maxime prodest, si a claris authoribus fuerit exortum. Quod cum semper necessarium sit, in hac tamen tanta temporum difficultate tantum habet momenti ad sedandas rerum discordias, ut hac in re spes omnis collocata sit pacis & quietis, si in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justi-

tiæ,

tiæ, hominum improbitati restiteritis, fidemque A vestram & integritatem omnibus probari sedulo curaveritis.

Hæc enim præcipua est ratio tuendæ religionis, quam apud eos neglectam & prostratam videmus, qui sublata morum æquitate, arbitrio suo & voluntati fræna laxarunt. Oppressa religione quid, quæso, integrum remanere poterit? Judicent ii, apud quos simul atque obtinuit religionis neglectus, jacuit statim contempta legum severitas, mos majorum sublatus, fides Deo data & obstricta violata est, vixit unusquisque suo sensu & arbitrio, ut nulla pietas, nullus metus, nullus pudor tenuerit homines; direptæ ecclesiæ, excisa monasteria, rapta bona: ut nihil fuerit in tanta pro- B miscuæ plebis atrocitate, quod metuendum esse videretur, quod cursum tantæ audaciæ retardare posset. Ingentem sane calamitatem, quam quoties in mentem revoco, magnæ alicujus ruinæ metus sese in animum ingerit, ne tot malis offensus Deus, atrocissimas aliquando corruptæ religionis pœnas exigat. Quis enim non censeat ea rejicienda non fuisse, sed ferenda potius libenter, quæ, non dico, tulerunt tot proceres, tot hæroes, tot lumina religionis, sed introduxerunt in ecclesiam, & cœlesti sapientia, Divinaque authoritate, ad salutem omnium constituerunt? At quinam viri? Doctrina excellentes, sapientia clari, pietate conspicui, sanctitate verendi, quorum aliqui C non dubitarunt pro evangelii veritate, pro Christi nomine, & ecclesiæ dignitate, sanguinem suum profundere. Horum pietatem, doctrinam, authoritatem, ad revocandos in ecclesiam illorum animos, quos Christus una nobiscum redemit, plurimum posse debere, quis non videt? Ut unum omnes caput in uno corpore, non distracto illo quidem & diviso, sed arctissimo vinculo caritatis conjuncto, agnoscamur. Vestrum autem erit, patres, quos ad ecclesiæ authoritatem propugnandam spiritus Dei in hunc locum collegit, illius dignitatem diligenter ac sedulo cogitare, qui aliorum duces & antesignani, quo validiori tempestate jacta- D tur, ac quo minus ingentibus copiis atque præsidiis oppugnari desinit, hoc majori studio & diligentia suscepti a vobis muneris meminisse debetis: ut ea sit ratio & magnitudo animorum vestrorum, ut nullum vos incommodum a vera laude abstrahat, sed in excellenti ecclesiæ dignitate, omnia ad gloriam splendoremque revocetis: ut nulla neque in periculis fortitudo, neque in agendo industria, nullum in providendo consilium, aut ulla in conficiendo celeritas, a vobis prætermissa fuisse videatur. Hæc enim fuerunt semper clarissimorum hominum consilia & facta; hæc de eorum virtute audivimus, hæc accepimus, hæc legimus: neque eos in laude esse positos videmus, quorum insignes conatus in medio cursu sunt facti, & leviter inconstantiæ vitio a rebus optime inchoatis resilierunt: sed qui authoritate, fide, constantia, magnitudine animi, in rebus ecclesiæ promovendis perstiterunt; ii graves, ii præstantes, ii duces, ii ecclesiæ principes semper sunt habiti.

Quibus animi virtutibus ut quisque vestrum instructissimus est, ita enitendum ei maxime fuerit, ut ad excellentem earum laudem provehatur. Posita est enim in spe atque expectatione istius concilii ecclesia, in quo tum afflictis rebus opem, tum oppressis subsidium aliquod inveniat: ad quod ipsum vos maxime adhortatur Julius summus pontifex, cujus nulla res tanta fuerit, quæ non regi consilio, virtute confici, & authoritate conservari possit. Idem contendit summo studio Carolus imperator augustissimus, cujus eximiam ac Divinam animi magnitudinem in componendis dissidiis, in conciliandа pace, & ecclesiæ dignitate defendenda, omnes abunde cognovistis. Quod cum humanis viribus, non dico, confici, sed ne cogitatione quidem concipi possit: summum Dei optimi maximi præsidium communibus omnium votis imploremus, quod inexhaustæ ipsius clementiæ sisi speremus nos facile consecuturos esse, beatissima præsertim virgine auxiliatrice nostra, suis nos precibus suffragante, quæ ut solet exorabilem se nobis maxime præbere, in conservanda certe religione minus sua ope est desertura. Quo fiet, ut & dissidia sedari facile possint, & constabilita una atque eadem communium consiliorum & voluntatum societate, communi totius ecclesiæ tranquillitati diligentissime consulatur.

VITA
JULII PAPÆ III.

Julius quando pontifex factus.
* Aretinus ubique dicitur.

IULIUS hujus nominis tertius, antea Joannes Maria de Monte appellatus, natione * Romanus, a Paulo III. in numerum cardinalium adscitus, postquam ejus nomine multas legationes obiisset, primisque sessionibus quibusdam concilii Tridentini præsedisset, primus eorum qui per adorationem electi sunt, non expectato, ut vocant, scrutinio, sed voce tenus omnium vel saltem duarum partium cardinalium consensu in locum defuncti Pauli III. subrogatus est, septimo idus Februarii, anno jubilei millesimo quingentesimo quinquagesimo, tempore Caroli V. Imperatoris. Initio pontificatus indulgentias jubilei promulgavit, rogatuque Caroli quinti imperatoris intermissum Tridentinum concilium continuari mandavit. Urbem Romam provida frumentorum procuratione a gravi annona liberavit. Cumque Octavius Farnesius commissam sibi communi cardinalium consensu Parmam urbem Gallorum præsidio munivisset, seque in eorumdem clientelam tradidisset, armis & potentia imperatoris fretus Octavio bellum intulit, fratremque ejusdem cardinalem Farnesium Florentiam relegavit. Finem belli pacisque ineundæ desiderium attulit interitus Joannis Baptistæ pontificis nepotis, quem ictu sclopeti hoc bello occubuisse gravissime tulit. Simonem Maniam orientalis ecclesiæ trans Euphratem administratorem, metropolitanum generalem, Simoni Sulakæ ibidem canonice & legitime suffectum, virum spectatæ fidei, insignisque eruditionis, ad confirmationem suæ electionis a sede apostolica impetrandam ex oriente Romam accedentem, post emissam suo suæque ecclesiæ nomine publicam fidei professionem, obedientiamque sedi apostolicæ jurato promissam: in munere & officio credito confirmavit, jureque pallii donavit.

Concilium Tridentinum continuatur.

Orientalis Indiæ metropolitanus confirmatur.

Senensium animis ad arma conversis, nova dissidia inter Cæsarem & Gallorum regem pontifex subodorans, ad utrosque pro concordia legatos frustra misit. Urbi tuendæ octo millia peditum duce Camillo Ursino conscripsit & assignavit. Interea dum in Etruria omnia armis circumsonarent, pacis inter utrumque principem conciliandæ spe & studio Viterbium concessit: verum re infecta ad urbem remeare coactus est. Duci Cosmo contra Senenses suppetias tulit. Cui gratam vicissitudinem ut rependeret Cosmus, opidum montis sancti Sabini sub marchionatus titulo Balduino pontificis fratri addixit. Philippum Caroli quinti filium, cum Mariæ Angliæ regina conjugatum, regno Neapolitano investivit. Hujus tempore bellum Lutheranorum contra Zuinglianos, propter civilia bella imperatoris adversus protestantes & hæreticos simulata concordia triennio intermissum, a Joachimo Vvestphalo, edito libello sacramentariorum confusaneas & inter se dissidentes opiniones de cœna domini continente, instauratur. Tale dissidium numquam postea potuit extingui, sed magis ac magis exarsit, scriptis ab utriusque partis doctis & indoctis, multis libris, orationibus, dialogis, confessionibus, epistolis, adeo ut majori quam unquam antea impetu sursum ac deorsum res agitata fuerit. Lutherani multas habuerunt synodos, quibus de opprimendis sacramentariis actitarunt: multi eorum se junxerunt catholicis, ut Zuinglianos facilius opprimerent, in quos tanquam pestilentissimos hæreticos acerbe invehebantur, eisque aqua & igni interdicebant: nec erant contenti, nisi omnes expresse profiterentur, non se tantum, sed etiam impios, corpus & sanguinem Christi corporaliter & substantialiter ore corporis manducare.

Bellum inter Luteranos & Zuinglianos quale?

Quidam hoc tempore, qui per Galliam dicebat se habere spiritum divi Joannis evangelistæ, exuritur Tolosæ: alter visus est Lutetiæ & Basileæ, qui genio Petri duce se frui contenderet: alius etiam Basileæ asserere ausus est se Mosis angelum habere. *Surius in historia.*

David Georgius impudenter per Hollandiam & Frisiam scribebat, se esse verum messiam, & Dei nepotem, & non ex carne natum, sed ex sancto Spiritu. Jonas cocus Lutheri se justum Jonam, Osiander se Enochum secundum prædicabat. *Surius in idem historia.*

David Georgius quis?

Julius papa tandem ad quietem conversus, ut dolores ex podagra superaret, incidit in febrim, fatoque cessit anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimoquinto, cum sedisset annos quinque, & dies decem. Ejus corpore apud sanctum Petrum sepulto, vacavit sedes diebus septemdecim.

Obitus Julii papæ.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Antequam concilii Narbonensis regulas ex editione Tolosana anni 1552. in 4. quam exhibuit Parisiensis anni 1646. cura & studio V. C. Ludovici Odespun de la Meschiniere Turonensis presbyteri procurata, in medium producam, meminerit, amabo, lector temporum observator diligens, huc omnino pertinere sex concilii Tridentini sessiones ab XI. ad XVI. Illæ enim sub Julio III. pontifice maximo annis 1551. & 1552. celebratæ fuerunt. Vide hujus tomi XX. pag. 69. & sequentes usque ad 112. neque omittendas censeo orationes, aliaque acta, quæ sub eodem papa Tridenti habita in eodem volumine prostant ex collectione Lovaniensi anni 1567. excusa pag. 317. & sequentibus.

CONCILIUM NARBONENSE,

ANNO MDLI.

Canones, seu regulæ ecclesiastici juris restituendi gratia editæ, in provinciali concilio Narbonensi, celebrato Narbonæ die decimo mensis Decembris, anno domini 1551. usque ad diem vicesimum mensis ejusdem Decembris; quo die peractum fuit. Præside reverendo patre domino Alexandro Zerbinatis, juris professore, sanctæ sedis apostolicæ protonotario: vicario reverendissimi in Christo patris domini, domini Francisci, miseratione divina tituli S. Marci diaconi, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis a Pisanis nuncupati, Narbonensis archiepiscopi & primatis: Una cum vicariis reverendorum in Christo patrum dominorum episcoporum Biterrensis, Carcassonensis, Montispessulani, Lodovensis, Uticensis, Agathensis, Nemausensis, Electensis, & S. Pontii Thomeriarum, Narbonensis archiepiscopas, & provinciæ suffraganeorum: ac abbate Caunensi, Diœcesis Narbonensis.

Assistentibus etiam procuratoribus seu syndicis ecclesiarum metropolitanæ Narbonensis, cathedralium Biterrensis, Carcassonensis, Montispessulani, Agathensis, Nemausensis, Electensis, & S. Pontii Thomeriarum: episcopo vero Elnensi uno etiam ex suffragatoribus provinciæ ejusdem, aliisque vocatis absentibus, ut ex actorum contextu, seu processu (ut vocant) verbali, his de rebus facto, latius perspicuum esse potest.

INDEX TITULORUM.

D. ALE-

Anno Christi 1551.

D. ALEXANDRI ZERBINATIS,

ARCHIEP. NARBONENSIS

VICARII AD CONSORTES SUOS,

CHRISTIANOSQUE OMNES,

PRÆFATIO.

Optima, & Deo gratissima vivendi, Christianæque rei administrandæ ratio, a sanctis patribus, veluti per manus nobis tradita est: quorum vestigiis, summa diligentia, & animi sinceritate insistendum est: quod nihil hac in re sine maximo Christianæ religionis detrimento navari possit. Provincialia itaque concilia a metropolitanis, cum suffragatoribus, suisque fratribus, singulis annis, negato cuilibet excusationi loco, in maximum ecclesiæ commodum & utilitatem fieri voluerunt, duobus potissimum argumentis adducti. Nempe cum a sacerdotibus (quos hominum piscatores Deus esse jussit) rudis, & imperiti populi institutio pendeat, ut eorum omnium impuri, sordidique mores, & indigna Christianis hominibus vitia corrigantur. Ubi enim quorum exemplis moveri debent alii, vitæ suæ turpitudinem emendarint, facillimum erit reliquorum sordes eluere. Tum, ut quæ inter varios ecclesiæ ordines controversiæ nasci solent, componantur: ne Christiana religio, veluti navicula quædam, in vasto hujus mundi pelago sita, huc illuc contentionum fluctibus agitata, naufragium faciat. Nihil enim rixarum, litiumque procellis & tempestatibus apud eum fœdius esse potest, qui apostolis in undoso intumescentique mari periclitantibus opem ferens, ita ventis imperavit, ut subsequuta sit tranquillitas magna. Emendandi sunt igitur corrupti eorum mores, qui cum lingua Christianam vitam profiteantur, eam actionibus omnino negare videntur. Quod præsertim in sacerdotibus deprehenditur, qui exemplo clari, aliis prælucere debent, ut eos ad rem præclare gerendam commoveant. Horum itaque correctio, non mediocrem ecclesiæ utilitatem afferet. Nam, ut plurima incommoda eorum cupiditates pepererunt, quos cum naviculæ suæ Deus præfecisset, ut aureo illo evangelico hamo, homines vitiis obrutos, veluti pisces in maris profundo demersos captarent, nullis tamen flagitiorum generibus parcebant, sic perspecta omnibus ipsorum modestia, splendidissimarum in omnium animis virtutum erit fœcundissima mater. Quis nesciat rudem populum cum sacerdotes videret innumeris voluptatum illecebris adduci, eam induisse opinionem, ut eos arbitraretur aliud ore loqui, quam pectore sentirent? Ut enim naturali quadam propensione ad mala animo concipienda faciliores sumus, quam ad ea in quibus virtutis splendor elucet, id bonum & æquum esse sibi persuadere non poterant imperiti, cui præceptores ipsi quotidiana actione repugnarent. Nam firma, stabilia & consentanea debent esse præcepta. Hinc permultæ hæreses exortæ sunt: quæ in diaboli versutissimi earum authoris infestissimum caput retorquebuntur, si cum vita recurrat sacerdotum oratio. Uno enim omnium consensu verissimum est, qui de re aliqua, fidem facturus sit, id felicius assequi non posse, quam si quæ dicit, ipse præstet. Quod locupletissime testatum nobis reliquit Jesus Christus: qui cœpit facere, & postea docere: ne fictitiis & commentitiis quibusdam fabulis populo imponere videretur. Hoc autem minimo negotio præstabunt, qui ad sacratissimum sacerdotii gradum a Spiritu sancto (cum sit virtutum omnium fons uberrimus) vocati fuerint. Est enim jugum Christi suave: his nimirum, qui naturæ vitiis reluctantes, sincero pectore, ut aurarii fabri coticula, & Lydio lapide, purissimum aurum a scoria, sic vitium a virtute secernunt: quique critica quadam animi censura, vitæ suæ officia discutientes, ea ingenuo Dei timore metiuntur, quem regius ille vates, initium sapientiæ vocat. Hanc igitur vivendi rationem si præ oculis habeant, qui a Deo plebis erudiendæ munus susceperunt, brevi aurea illa sæcula, vel etiam illis meliora, & longe feliciora rediisse comperiemus: at si quam hactenus præstiterunt, persequantur, periculum est non mediocre, ne divagantes ultro citroque ovium greges, pastorum incuria, luporum insidiis opprimantur. Quos dominus a propheta his verbis admonitos voluit. Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, *&c.* Quibus, quacumque litera exprimit comminatum esse dominum, non dubium est eadem ad nos referri. Otiosi autem pastores ob id majori animadversione digni sunt, quod non sibi solis, sed & pecudibus suis injuriam faciant: negato illis cœlesti pabulo: quo nisi in terris fruantur, perpetuum illum & immortalem cibum (ubi corporis ergastulo liberatæ fuerint) consequi non possunt. Neminem in cœlis agnoscit Deus, qui eum antea in terris non cognoverit. Quare, cum Christianæ reipublicæ, hac in provincia Narbonensi administratio nobis commissa sit, ne prorsus officio suo pastores abuterentur, eorumque negligentia incautæ pecudes omnino deperirent, vos omnes (quibus prima ecclesiæ administratio credita est) convocandos putavimus: ut quæ ad ecclesiæ ministrorum aliorumque omnium emendationem utilia Spiritus sanctus (cujus si desit opera, labor omnis vanus & inanis est) nobis dictaret, diligentissime exequenda curaremus, hac potissimum ratione moti, quod a pluribus annis, propter bellicos tumultus, aliaque multa temporum incommoda, concilio convocato, rei Christianæ non fuerit prospectum. Hoc autem (ut ex animi sententia fiat) commodissimum fuerit, si antequam de pastoribus, aliisque clericis agamus, certissima fidei Christianæ præcepta, omnibus alta mente, imisque sensibus reponenda præscribamus: quod hac incognita, gratus Deo esse nemo possit. Nam (ut probatissimus ille doctor ecclesiæ Paulus secundo ad Hebræos capite scribit) accedentem ad Deum oportet credere. Nisi enim credideritis (ut cap. 7. canit Isaias propheta) non intelligetis. Quare, ut quæ ad nostram salutem, & restituendam pristino nitori ecclesiam, necessario faciunt, perfecte intelligantur, hanc fidei regulam Christicolis omnibus exacte cognoscendam proponimus, de pastorum aliorumque officio postea dicturi.

De fide catholica.

Canon I.

Unam sanctam, catholicam, & apostolicam ecclesiam (cujus caput Christus est) sub imperio & auctoritate sanctissimi domini nostri

Papæ, firmo, constantique animo credimus: mansuetutoque ac demisso profitemur. Cui omnes parere debent: & nos illi obsequimur, credentes & recipientes puro & sincero corde, quicquid a sancta Romana ecclesia, sanctisque patribus, in conciliis, duce Spiritu sancto, ut par erat congregatis, nobis traditum & sancitum est. Nolentes a vero, & nobis relicto a sancta Romana ecclesia, sanctisque patribus confirmato tramite aberrare.

Et quoniam a novis quibusdam hæreticis, hac nostra infelici tempestate, tragœdias inter Christianos moventibus, in nonnullis axiomatibus (de quibus jam sæpius lata est sententia) hæsitatur, ita ut non vereantur pestiferis dogmatibus eousque gregem exagitare, ut consumptus, verius quam dilaniatus dici possit. Huic tandem malo omni studio & diligentia occurrendum esse duximus: ne prorsus de re Christiana (quod Deus avertat) actum sit.

Has itaque hæreses, nostra confessione funditus exterminatas, & radicitus extirpatas volentes, quæ subsequuntur (& si ea complectatur superior generalis confessio) exprimenda tamen speciatim, ad falsas hujusmodi opiniones confutandas putavimus.

Septem imprimis ecclesiæ sacramenta (quibus Spiritus sancti gratia in obsequentes, & non obicem opponentes confertur) puro, & integro pectote confitemur: quæ (ut locupletissime sacrorum canonum statuta, & orthodoxæ ecclesiæ testantur) quilibet Christianis pie, constanter, & magna cum admiratione, venerari & recipere, ut cujusque persona & qualitas est, debet.

Et quia de loco, in quo bene in terris viventium animæ, ubi corporeis vinculis solutæ fuerint, purgantur (unde purgutorium dicitur) hæretici quidam impie judicarunt, rejecta eorum sententia, unum credimus. Itaque sanctum & utile censemus orare pro mortuis, ut a peccatis absolvantur.

Quæcumque de vera sacramentali confessione, de missarum celebratione, deque missis audiendis ac sacrosancto eucharistiæ sacramento, a Christianis omnibus adorando, & sacramentaliter recipiendo, a sancta Romana ecclesia nobis tradita sunt, pia & sincera mente recipimus: atque ut diligenter prædicentur, & sacerdotum diligentia, ab omnibus observentur, severissime jubemus.

Orationes sanctorum nunc cum Christo regnantium, præcipue virginis Mariæ, nobis & omni populo Christiano profuturas, ut orthodoxa mater tradit ecclesia exuta omni hæsitatione confitemur. Quare sanctissimam Dei genitricem Mariam, omnesque sanctos & sanctas, venerandos & invocandos, ut ritus & sanctæ Romanæ ecclesiæ præceptiones docent, profitemur & decernimus; præcipimusque, ut idem Christiani omnes credant.

Dies festos domini, virginis Mariæ, divorumque & sanctorum omnium: necnon jejunia, tam quadragesimæ, quam alia ab ecclesia nobis indicta, abstinentias, peregrinationes, vota & ecclesiæ militantis ceremonias, a sancta Romana ecclesia nobis traditas, & laudandis consuetudinibus confirmatas recipientes, ab omnibus Christianis, præsertim clericis observari, & constantissime, maximaque animi sinceritate custodiri præcipimus.

Neque prætermittenda censemus, quæ a sancta matre ecclesia Romana, sanctisque patribus de imaginibus in ecclesia constituendis, hisque sanctis venerandis, quorum in templo constitutæ sunt imagines: deque libero arbitrio, fide & actionibus, vere, Christianeque nobis prodita & præcepta sunt. Quæ omnia, firmo, intrepido, & constanti animo admittimus, & confitemur: credendaque, & ab omnibus Christianæ legis professoribus servanda hoc decreto censemus.

In lucem edita sunt a dominis doctoribus facultatis Sorbonæ Parisiensis Christianæ legis axiomata die 10. Martii, anno salutis nostræ 1542. facta: quibus quæcumque hactenus dicta sunt, consentanea intelligi, speciatim exprimi, & promulgari volumus. Quæ quidem, tanquam vera, orthodoxa, & Christianæ religioni consona recipimus: eaque prædicari, & palam exponi in sacrificio missæ faciendo, & concionibus habendis, exacte jubemus. Quod qui factum noluerit, veluti refractarium, ex Christianorum communitate exterminandum judicamus.

Præterea, eos omnes cujuscumque sexus, dignitatis, gradus, & conditionis fuerint, qui aliud quam Romana credit & profitetur ecclesia, persuasum habere, & obstinato pertinacique animo asserere audeant, ejusdem concilii auctoritate velut hæreticos a communione & sancta fidelium societate separari volumus.

De pastoribus & gregibus.

Canon II.

Hucusque satis dictum est de his quæ ad intelligendam fidei Christianæ vim pertinent. Nunc superest, ut de pastoribus, eorumque gregibus verba facturi fidem exolvamus. Et quia hoc pastorum esse officium antea diximus, ut optimis vitæ exemplis, ad res præclare gerendas alios commoveant; ne, si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadant, non ab instituto alienum fuerit, a pastoribus exordium sumere, ut perspicuum esse possit, quomodo designandi & creandi sint: quantum ad manuum impositionem attinet, tum quo munere fungi debeant. Qua in re, quid pristino nitori restituendum sit, ex sequentium contextu facillime elucescet.

De rebus percontandis, sive scrutinio circa qualitatem ordinandorum, ætatem videlicet, genus, mores, titulum, literaturam & alia.

Canon III.

Quod ad manuum impositionem, ordinum videlicet collationem spectat, quibuscum & Dei confertur gratia, præscriptas a sanctis patribus regulas, apostolicasque præceptiones recensendo, id institutum præceptumque videmus, manus nemini cito imponendas, neque aliena peccata habenda esse communia: ut (id audendo) quis ea participare censeretur. Itaque prius probentur, & sic ministrent. Hac de re verba facientes sancti patres, scriptis testatum nobis reliquerunt, manus cito imponi, ubi ante ætatis maturitatem, ante tempus examinis, ante meritum obedientiæ, ante experientiam doctrinæ, sacerdotalem honorem non probatis tribue-

tribuere quis non dubitaverit: & sic qui designat, seu sacerdotii auctoritatem confert, aliena peccata habere communia. Quare utrique, designanti scilicet & designato, canonum pœnæ infliguntur.

Et quia eligendi sunt ad ministerium clerici, qui digne possint sacramenta tractare (melius est enim domini sacerdotes paucos habere ministros qui (ut par est) sacrorum administrationi invigilare queant, quam multos inutiles, qui ignavia sua efficiant, ut quæ admiranda, maximoque honore prosequenda est sacerdotii designatio, contemptui habeatur) non mediocrem ad examinandos, creandosque sacrorum ministros adhibendam esse diligentiam, sancti patres tradiderunt, & severe præceperunt. Nempe, ut si episcopus aliquos ad sacros ordines promotos velit, ipse cognoscat, vel eligat sacerdotes aliosque viros prudentes, gnaros legis divinæ, & in ecclesiasticis sanctionibus exercitatos, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, quæ illis bona suppetant unde victum sibi comparare possint, vulgo titulum vocant, locum ubi educati sunt, si bene literas noverint, & si legem Dei didicerint, ante omnia diligenter investigent. Tum si fidem catholicam constanter teneant, & eam verbis simplicibus asserere valeant. Cum igitur ex his quæ dicta sunt, aliisque Christianis canonibus (quos nobis sancti patres sequendos proposuerunt:) in hoc potissimum examinandi rationem consistere videamus, ne sacrum ordinem consequatur nothus & spurius sive illegitimus, tum qui corpore vitiatus sit, qui idoneam ætatem non habeat, cui bona desint unde vivat, qui literatus non sit, postremo quam corruptis & improbis moribus sordescat, singula suis locis exequi decrevimus.

De ætate prædicta in ordinandis requisita.

Canon IV.

Visum est itaque neminem sacro & clericali charactere insigniendum, neque ad alios sacerdotii gradus promovendum, nisi servato juris, ordine, habita ætatis ratione, nempe non sacram capillorum incisionem (quam clericalem tonsuram dicunt) adipiscantur, nisi septimum annum attigerint. Non quatuor minores ordines, nisi duodecimum. Non subdiaconatum, nisi decimum octavum. Non diaconatum, nisi vicesimum. Non summum sacerdotii gradnm (quem presbyteratum appellitant) nisi vicesimumquintum. Nam eum & ætate & moribus satis provectum esse oportet, qui rerum sacrarum administrationem, rudiumque & divinæ legis imperitorum institutionem suscepturus est.

De moribus ordinandorum prætactis.

Canon V.

Cum deceat morum integritate sacerdotem insigniri, pauca hac de re dicenda sunt. Ejus itaque mores vitamque probamus, qui Deum veneretur & colat: qui parentes amet: observando, si meritum illis honorem exhibuerit: adjuvando, si rerum penuria aut morbo, aut alia quavis calamitate laborent: parendo, si quæcumque illi justa præceperint, exequatur: qui potentioribus cedat, minoribus pareat, qui rei venereæ non sit deditus, qui luxuria non defluat, qui seditiones & discordias non moveat: qui denique nec sibi, nec alteri injuriam faciat. Æquum est enim eum moribus clarum esse, cujus exemplo alii meliores fieri debeant.

De prædicto genere ordinandorum.

Canon VI.

Instituta sunt a domino sacramenta, ut his utantur Christiani: iique potissimum, quos ipsorum administratores esse voluit. Quare cum verum matrimonium numero sacramentorum ascribatur, idque Deo semper offerendum sit: quod perfectius, præstantiusque cognoscitur, qui ex sanctissimo hujusmodi matrimonio nati non fuerint, negat concilium ad sacros ordines promovendos esse.

De literis attestatoriis ordinandorum quoad tria prætacta.

Canon VII.

Et quia contingere potest, ut qui sacros ordines consequi velit, ætatem, vitæ & morum probitatem, nec non genus mentiatur: ut omnis via fraudi doloque præcludatur; literas secum deferat promovendus a judice ordinario, vel consulibus loci unde originem duxerit, sive quem incolere consueverit, quibus testetur se idonea ætate, bonisque moribus præditum & legitimo sanguine, seu matrimonio ortum: Quas nisi episcopo obtulerit, ordine non donetur, nisi hæc ei perspicua sint quod promovendum cognoscat, aut alio modo.

De titulo prædicto a promovendis exquirendo.

Canon VIII.

Cum (ut superius dictum est) sancti patres neminem statim nisi habeat unde victum sibi comparet, & sine titulo ordine donandum esse jusserint, sedulo & diligenter investigandum est, an bona illi suppetant ex quibus vivere possit, qui ad sacerdotium aspirat: ne panem ostiatim mendicare cogatur infelix clericus in opprobrium & dedecus ordinis, unde officium vilescere censetur.

Itaque nemo sacros ordines consequatur, cui speciatim destinata ad victum bona non sint: sive a sacerdotio, seu beneficio aliquo sive a patrimonio petantur. Redditus autem annuus erit triginta saltem librarum Turonensium. Cujus rei fidem faciet testatione tabularum a judice ordinario loci, ubi sacerdotium seu beneficium, vel patrimouium situm est acceptatum. Ipsæ autem tabulæ, vel earum exemplar, ab eo qui est a secretis episcopo retinebuntur; jurabitque promovendus apud episcopum, se nullo modo alienaturum illud patrimonium, nisi forte ad pinguiorem fortunam pervenerit. Quod si fraude aut dolo, aut alia quavis iniqua & non permissa conventione desierit possidere, ita ut mendicare, & egestate urgeri deprehendantur, officii administratione ab episcopo privetur, quousque ipsum recuperarit, ejusque fructibus omnino & libere gaudeat. Poterit & alia pœna arbitraria puniri.

De literatura & scientia ordinandorum jam tacta.

Canon IX.

Prudentem & literarum peritia insignem cum oporteat esse ad sacerdotium aspirantem, sitque jure constitutum, ne quis literarum expertes audeat ad sacros ordines promovere. Id cum de sacra capillorum incisione, sive clericali tonsura etiam intelligendum sit, multo magis igitur ignorantia errorum omnium mater sacerdotibus vitanda est. Quare decrevit concilium, ut nemo ad hujusmodi ordines, præcipue sacros admittatur, nisi facto in literis periculo, idoneus judicatus sit. Potissimum in Grammatica, etiam si edito ingenii specimine gradum adepte fuerit: vel in severam religionis regulam juraverit. Sciant præterea qui sacros ordines capessunt, legere & intelligere; congruumque ab incongruo discernere, præsertim ii, qui summum sacerdotii honorem consequi velint. In quibus, quia majus est periculum, major adhibenda est cautio: diligentiusque observandum, ut noscant saltem evangelium ad literam, seu textualiter populo exponere. Congruum erit præterea vulgarem canendi artem didicisse, ad laudes Deo personandas: psalmos, hymnos, cantica, aliaque hujusmodi divina canendo: ut ecclesiæ ritus docet.

De corpore vitiatis.

Canon X.

Ad hæc cavendum est, ne corpore vitiati, aut manci, seu alio quovis noxio morbo (cujus canones meminerint) detenti, sacris ordinibus donentur: Quibus adde admodum balbutientes, quique vix intelligi possint. Hi enim soli tanto munere digni sunt, qui linguam habeant a natura intelligibilem, & satis expeditam.

De dimissoriis literis.

Canon XI.

Placuit synodo, quæ vulgo dimissoriæ literæ dicuntur, nemini concedendas esse, ad sacros ordines consequendos præterquam eruditis, optimisque moribus præditis, titulatisque & alias qualificatis, ut supra dictum est, & qui a judice ordinario loci, in quo nati fuerint, vel quem habitare soliti sint, literas acceperint: quibus testentur, & fidem faciant de ætate legitima, ut antea, & se viros probos, ex legitimo matrimonio natos, probatæ consuetudinis, & a criminibus immunes esse: Nisi hæc episcopo perspicue innotescant.

De dimissoriis eisdem.

Canon XII.

Nullus posthac qui diœcesi præsit, literis dimissoriis inserat clausulam illam, negligentiæ potius, quam muneris recte administrati testem videlicet conscientiam nostram exonerantes: Sed per literas suas testetur eos idoneos & qui provehantur dignos: Quibus hanc inseret clausulam: quem idoneum & dignum reperimus: aut nulla literis fides habebitur. Neque ad omnes simul hujusmodi literæ dabuntur, sed ad singulos ordines separatim: ut qui ad majores promoveri voluerint, de aptitudine & dignitate, seu idoneitate, & de his quæ ratione susceptorum, suscipiendorumque ordinum in ecclesia facienda sunt, respondere valeant: nisi qui ordines capessunt, in sacra pagina, aut altero jure gradum adepti sint: aut in ingenuis liberalibusque scientiis tanquam emeriti & rude donati fuerint: qui vulgo in artibus magistri appellantur: quos verisimillimum est idoneos & dignos esse.

Cum avaritia omnium malorum radix uno omnium consensu habeatur: ne ea coinquinari & sordescere videantur episcopi: quibus non solum vitia, sed minima etiam suspicio vitanda est, commodissimum erit, eas literas tam ordinum, quam dimissorias, gratis concedi, aut saltem modicum præmium accipi.

De clericis peregrinis.

Canon XIII.

Decretis, & sanctorum patrum constitutionibus, cum sancitum sit ne sacerdotes & quilibet alii clerici injussu episcopi pergere proficiscantur pariterque prohibitum episcopis alterius diœcesis clericos & peregrinos, absque literis commendatitiis sui episcopi recipere, speciatimque præscriptum, ne inferiores sacrorum præsides, ut puta parochi, vel curati, sine episcopi consensu, in ecclesiis suis peregrinos instituant, præcipue incognitos. Nempe quorum origo & vita episcopo non innotescunt. Et quia non raro accidit ut multi a suis diœcesibus exulent, propter indigna, quæ perpetrarint, facinora, imo contingit ut excommunicati sint, qui in eo statu missas celebrare, & aliis divinis se immiscere non erubescunt alienis in diœcesibus, non sine gravi scandalo, eosque ut plurimum literarum imperitos, & omnino ignaros aperte videmus. Idcirco, cum, ut antea dictum est, eos deceat locupletissimum de se testimonium offerre, statuit concilium alienæ diœcesis presbyteros, ad sacra & ordinum executionem nullo modo recipiendos, nisi commendatitias suorum episcoporum literas ostenderint, easque (ut par est) compositas. Nimirum, quibus de vita, moribus, ipsorumque ordinibus laudabile testimonium perhibeatur. Præterea, ab episcopo ad quem accedunt, sive ejus vicario, de ipsis in literis & necessaria rerum cognitione (ut supra dictum est cum de promovendis ageretur) periculum fiat: neque, nisi idonei admittantur. Quare, parochis, sive ecclesiarum rectoribus, eorumque vicariis severe prohibetur, ne hujusmodi peregrinis, exequenda sacra committant, sine scripta superioris venia: exceptis viatoribus & peregrinis illac iter facientibus: quibus id clanculum, semelque tantum, facta de literis fide parochis, conceditur. Quod qui observatum noluerit, Christianorum communitate privetur, carcere, aliaque pœna arbitraria coercendus.

ANNO CHRISTI 1551.

A

De vita & honestate clericorum.

Canon XIV.

Quia decet sacerdotes sobrios, modestos castos, continentes, & omnibus Christianis exemplo esse, in verbo, consuetudine, fide, cunctosque ad res præclare gerendas honestis actionibus commovere, doctrina & gravitate valere, convenienti veste uti, ut testentur externa, quales intus sint, commodum fuerit singula paucis exprimere.

De tonsura & habitu clericalibus.

Canon XV.

Statuit hæc synodus, ut clerici sacros ordines consequuti, coronam gerant grandem, rotundam & apertam, ordinibus in quibus constituti sunt, congruentem: barbamque radant saltem semel in mense, potissimum canonici, & alii qui in ecclesiis cathedralibus divino munere funguntur: & qui in ecclesiis collegiatis sæcularibus vel regularibus vivunt: & parochi qui in eorum ecclesiis perpetuo ministrant, decenti indumento, nempe talari veste, incedant ornati: nisi forte urgentia negotia curaturi gradum accelerent: Tunc enim saltem ad genua demissam æquum est eos deferre. Præterea quæ in rugas contracta non sit, neque serico vel bombycino limbo, aut assuto veluti nervo deturpata, verius quam ornata, quæ apte composita sit, cujus color sacerdotem deceat, quam nec longitudo, nec brevitas nimia deformem reddat. Neque domum egressi, in civitate, vel loco quem habitant, conspiciantur, nisi veste superiore induti: pileo rotundo, & ephestri sive capitio, præcipue parochi, quibus ecclesiarum credita est administratio. Vestes & caligas gerant integras, non variegatas, neque incisas: Subuculis non rugatis utantur, quæ laicorum inconstantiæ & levitati, quam clericorum gravitati magis conveniunt. Non digitos annulis ornabunt, nisi quibus id jure permittitur.

Cum studere debeant clerici omnes, præsertim sacerdotes, ut sibi in omnibus & ubique quam simillimi sint: multi autem reperiantur, qui ab urbe iter aliquo facturi, milites personati videantur. Præscribit hæc synodus, ut equites, vel pedites aliquo profecturi, decorum servent, præsertim nullas pileis plumas inserentes.

Prohibetur clericis omnibus, sericis, sumptuosisque vestibus uti: hoc tamen concesso ne vilescat ecclesiastica dignitas, ut dominis episcopis, abbatibus, & ceteris, qui auctoritate & honore in ecclesiis præfulgent, hisque omnibus quibus eas jura non negant, permittantur, habita cujusque ratione. Sed videndum est ut in his decorum, gravitas, & modestia serventur, ne ullo possint luxu notati.

Caveant, maxime canonici, & alii tam ecclesiarum cathedralium, quam collegiatarum & parochiarum ministri, ne vestes in templo sub ecclesiastico indumento gerant, nisi superne clausas, & (ut prætactum est) eousque demissas, ut talos attingant: Quarum manicæ integræ, non in medio sectæ sint: In quibus (ut antea dictum est) nihil indecori deprehendatur. Quibus quicumque non paruerit, lucro, quæstuque privabitur, & a superioribus ejicietur.

De habitu & tonsura monachorum & religiosorum.

Canon XVI.

Et quoniam monachi, & quibus severior quædam religionis observatio proposita est, cœnobia sua egressi divagantur, nullus posthac audeat in vulgus prodire, nisi aperta corona, barbaque abrasa: cum amictu suo, sive habitu ita indutus, ut omnium oculis conspiciendus objiciatur. Quod qui non præstiterint, ab ordinariis judicibus ecclesiasticis locorum in quibus deprehensi fuerint, nulla ratione privilegiorum habita (quod populum suo

B

munere & officio abutentes offendant) coerceantur, & canonice puniantur.

De tabernis, crapula & ebrietatibus clericis prohibitis.

Canon XVII.

Cum Christianos omnes deceat sobrietas, potissimum ea uti ecclesiæ ministros æquum est. Nam execratur eos D. Paulus, quorum Deus venter est: quod regnum Dei in esca, & potu non sit. Quare monentur clerici omnes, ut crapula & ebrietate abstineant, & œnopolia seu tabernas non ingrediantur nisi viatores: Quod qui contempserint, pœna

C

carceris, & alia arbitraria plectantur.

Quemadmodum a sæcularibus & laicis discernitur clericorum ordo, sic distincta esse eorum officia, nemo est qui nesciat: ita ut quas exercere solent artes laici, rejicere debeant clerici: ne habendi cupiditate, malorum omnium fomite, ipsorum animi torqueantur. Caveant igitur clerici omnes, ne cœnaculariam faciant: neque hospitum, sive tabernariorum munus exerceant: nisi superiores, gravioresque pœnas malint perpeti.

De ludis clericis prohibitis.

Canon XVIII.

D

Cum exacti inter humanos temporis Deo reddenda sit ratio, clericosque quinto ad Ephesios cap. D. Paulus moneat, ut quodcumque faciant, aut in verbo aut in opere, in nomine domini Jesu Christi faciant, gratias agentes Deo & Patri per ipsum, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum. Cumque quarto ad Philippenses capite, eorum modestiam omnibus notam esse velit, innumeræ autem sordes ex aliis contrahantur: jubet hæc synodus, ut tesseras, & omne aleæ genus, præsertim, publice vitent: ludisque haudquaquam permissis non utantur, neque intersint, ne ut supra puniantur.

E

De choreis, larvis, joculationibus, clericis prohibitis.

Canon XIX.

Saltationes, sive choreas non ducant, ex quibus animi levitas & inconstantia dignoscitur: larvas non gerant: neque eas gestantibus comites se præbeant. Postremo in audiendis, spectandisque joculatoribus, histrionibus, & quaslibet ludicras artes exercentibus, nul-

lam temporis jacturam faciant sub pœnis prædictis.

De armis clericis prohibitis.

Canon XX.

Nec ensem, nec pugionem, nec aliud armorum genus secum gestent, nisi propter itineris necessitatem: Sed quam profitentur vitæ rationem, piis moribus, religiosoque habitu metiantur. Quod qui neglexerint, tanquam sacrorum canonum contemptores graviter puniantur.

Negotiationes clericis prohibitæ.

Canon XXI.

Nemo qui se strenuissimum sub tutissimo Christi imperatoris vexillo militem obtulit, negotiis sæcularibus animum involvere debet: ut ei placeat, quem omni admiratione, & quovis honore colendum ducem elegit. Itaque æquissima ratione id postulante, prohibet concilium clericis omnibus, maxime presbyteris, ne suæ dignitatis immemores in ædibus laicorum aut viduarum, cujuscumque status, conditionis & honoris fuerint in maximum totius cleri probrum & dedecus, seipsos, suasque actiones vænales exponant. Et quia turpissimum est, quos sibi ministrare Deus voluit domesticis laicorum sordibus contaminari, caveant sedulo clerici, ne pincernarum, coquorum, stabulariorum, hippocrinorum, ceterisque hujusmodi sordidis officiis fungantur. Nec rei domesticæ & familiaris administrationem suscipiant. Nec causis, litibusque persequendis dent operam eorum quibus serviunt, aut aliorum nomine. Quæ districtius concilium prohibet sub anathematis interminatione, aliisque pœnis a canonibus indictis.

His præterea jubetur, ut a famulatu & servitute, cui fortasse aliqui nunc obnoxii comperientur, intra proximos menses a die publicati concilii, in cujuslibet diœcesis synodo episcopali computandos, desistant, ac omnino seipsos in libertatem vindicent. Quod nisi fecerint, excommunicatos esse, & officii exequutione privatos, ab hoc ipso tempore concilio placuit: ita ut absolvi nequeant, nisi perspicue innotescat, eos sine dolo & fraude ab hujusmodi vitiis reipsa animum revocasse. Quod si rursus obstinati & pertidaces ad ea (ut canis ad vomitum) redeant, noverint se in excommunicationis sententiam recidisse: & munere, sacerdotioque sive beneficio per annum interdici.

Et publicani non sint, nec proventus prophanos redimant, aut conducant, ut ex his quæstum faciant: minusque, tanquam propolæ, quicquam vili pretio comparent, quod carius vendere possint. Tum nec sint, nec habeantur fœneratores, si pœnas canonum, aliasque arbitrarias evitare voluerint.

Non clerici, neque sacerdotis est a rebus ecclesiasticis animum abducere, ut laicis consulat, ne plus foris quam domi sapere dicatur. Monentur itaque clerici omnes ne judicium, procuratorum & tabellionum in foro prophano, aut aliud sæculare munus jure illis negatum exercere audeant. Nec alias officia vel commercia secularium exerceant, maxime inhonesta, hujus edicti contemptoribus superior pœna proponitur.

A

Ne clerici cum mulieribus habitent, deque eorumdem castitate & pudicitia.

Canon XXII.

Continentem, castum, pudicumque cum deceat esse sacerdotem, rarissime, aut numquam illi cum mulieribus familiaritas intercedat: imo & nomen earum nesciat: non potest enim toto & sincero pectore Deum colere, qui feminarum domus habitet: cum feminæ secum habitantis conscientiam exurat. Nam ubi talis fuerit sacerdotum cum mulieribus habitatio, antiqui hostis stimuli non desunt. Itaque præscribit concilium clericis omnibus, præsertim sacros ordines adeptis, & sacerdotio seu beneficio donatis, ne domi suæ meretrices alant: aut mulieres, quæ vel propter ætatem hoc nomine possint suspectæ haberi.

B

Et quia nusquam peccato locus esse debet: sed ubique colenda virtus, & Dei timor præ oculis habendus est (nihil enim tam occultum, quod aliquando in lucem non prodeat) in ejus perniciem qui scelerate illud perpetrarit, non solum non domi suæ, sed nec alibi, mulieres, quæ ob impudicos mores apud populum male audiunt, imo ne suspectas quidem frequentare audeant, quibuscum, præsertim publice, confabulari nefas esse duxerint: Locaque impudica omnia, & potissimum ea quæ publica habentur lupanaria, caveant clerici ne ingrediantur.

C

Si qui vero incontinentes, libidine præcipites, concubini & hisce decretis repugnantes deprehensi fuerint (ut vitium hoc rei Christianæ incommodissimum radicitus evelli & extirpari possit) carceris arbitraria, aliisque pœnis, quas sacra decreta & conventa proponunt, puniantur. Et ut decretum illud, quod in publicos concubinos editum est, a nemine ignoratum, diligentius observetur, statuit concilium in qualibet synodo per singulas diœceses celebranda ipsum exacte legendum esse diligentiusque diœcesum præsulibus invigilandum, ut de contemptoribus supplicium sumatur.

Monentur quoque parochi, & quibus cura, ecclesiarumque administratio data est, nisi pœna excommunicationis plecti malint, ut episcopos suos, vel generales vicarios, judicesque ecclesiasticos certiores faciant, si quos suis in parochiis, cujuscumque status & conditionis fuerint sacerdotes habeant rei venereæ deditos, ob idque male audientes, ut in eos, idque clanculum, inquiratur: ut sceleris gravitas postulare videbitur.

D

De filiis presbyterorum.

Canon XXIII.

Quos clerici ex concubinatu, aut alio modo jure vetito filios susceperint, secum habitare non patiantur: Imo nec mulierum filios, propter quas nominis turpitudinem contraxerint, seu infamati fuerint, domi suæ alant. A quo, si moniti non desistant, excommunicatione, aliaque pœna arbitraria puniantur.

E

De foro competenti.

Canon XXIV.

Sæpe contingit ut clerici a sæcularibus profanisque judicibus capti & in carceres conjecti ad eccle-

ecclesiasticos judices remittantur: Statuit concilium, eos ut decet, & sine populi scandalo remitendos esse, ita ut ecclesiasticæ dignitatis, præsertim sacerdotalis, ratio habeatur, ne sint clerici laicis ludibrio: Nihilque in eos & supellectilem bonaque ipsorum mobilia novi committatur: quod qui contempserint pœnis jure præscriptis puniantur.

De excessibus subditorum in jurisdictione sæculari prælatorum.

Canon XXV.

Hortatur concilium præsules sacerdotesque omnes, qui jurisdictionem sæcularem habent, ne prætextu jurisdictionis & imperii facinorosos homines cujusque qualitatis existant, quovis quæsito colore, puta quod ad suæ jurisdictionis exercitium, scilicet quod pugiles & audaces existant, sunt idonei, vel alio quovis colore apud se recipiant. Neque ullo modo illis faveant, aut quid agendum sit consulant, auxiliumve ferant: sed eos potius a sua jurisdictione suisque finibus procul expellant. Quod qui neglexerit pœnis juris obnoxius sit.

De qualitate præficiendorum ecclesiis, de residentia, officio & administratione eorumdem.

Canon XXVI.

Quia generale concilium huic provinciali imposuit, ut super conferendis sacerdotiis seu beneficiis proinde se gerat, ne ea viri indigni, præsertim literarum imperiti consequantur, ut potius æquitati, & rationi quam sanguini & officiorum seu servitii compensationi locus sit: denique ne sacra prophanis misceri, aliaque pro aliis ingeri videantur: Idcirco jubet nostra hæc synodus generale illud concilium, aliaque sanctorum patrum statuta, de conferendis sacerdotiis edita, exactissime observari; cujus contemptores, pœnas eodem in generali concilio aliisque indictas incurrant.

Cum nonnulli parochiis aliisque sacerdotiis præsint, in quibus sacri ordines, præcipue sacerdotalis, requiruntur, præter tempus jure seu alio modo præscriptum, idque pluribus annis, nihil minus prospicientes, quam ut eos ordines adipiscantur. Imo quia non desunt qui multa quæ simul ab uno (ut æquum est) recte administrari nequeunt (unde vulgo incompatibilia vocantur) sine summi pontificis venia, seu dispensatione, aut quæ saltem cognita sit, possident: Statuit concilium, ut infra mensem, post decreti hujus in synodis publicationem, cogantur literas ordinum proferre: quibus de sacris ordinibus ad possidenda sacerdotia seu beneficia necessariis, seu de dispensatione legitima super hoc, ac super multitudine seu pluralitate sacerdotiorum incompatibilium, fidem faciant, ne pœnas juris perpeti cogantur, ac de ipsorum sacerdotiis decernatur, quemadmodum si eorum obtinendorum datam esse veniam ignoraretur. Hoc autem statutum sit, nec detrahendo, nec innovando quicquam quod exhibitionem titulorum, quam sacri canones, patrumque decreta & conventa præscripserunt.

De clericis non residentibus.

Canon XXVII.

Sacræ paginæ legendæ, exhortando, monendoque ad res præclare gerendas populo, imperitis & Christianæ legis rudibus instituendis operam dare, nihilque intactum relinquere, sed omnia sedulo & diligenter curare, quæ ad divinum illud quod susceperunt ministerium exequendum pertinent, sacerdotes admonentur: ut olim munus hoc, Timotheo, sacerdoti per manuum impositionem effecto, demandatum fuisse legimus.

Quæ, nisi perpetuo locum incolant, cum exequi non posse conspicerent sancti patres, commodissime statuerunt, ut eis ecclesiarum administratio, sacrumque ministerium & sacerdotium dentur, qui, ubi peragendum munus susceperint, permaneant: ex se officio fungi valeant: aut non admittantur, aut admissi ejiciantur: Nisi forte præsulum licentia literarum capessendarum, aliarumve rerum honestarum causa eos abesse contigerit. Itaque, & ut leges aliæ, quæ de perpetua parochorum habitatione conditæ sunt, exactissime observentur; utque incommoda omnia, quæ propter eorum absentiam non solum accidere possunt, sed etiam imminent, procul avertantur; statuit concilium, ne posthac parochi perpetuique eorum vicarii, & quibuscumque animarum cura commissa est, sive regulares, sive sæculares sint, ab iis quibus ordinariæ credita est provinciæ administratio, relaxentur, seu dispensentur, nisi cognita causa, diligentiaque excussa, ut perspicuum sit legitimam esse. Nimirum ratione studii, aut officii apud episcopum, justitiæ, vel jurisdictionis exercendæ gratia: aut nisi in superioribus ecclesiis cathedralibus, & his quæ collegiatæ vocantur, ipsimet adesse cogantur: qui eisdem in ecclesiis inscripti vel intitulati sunt perpetui: aut nisi alia causa suppetat legitima, & juri consentanea: quæ tabulis á diœcesano acceptis præscripta & certo tempore (ut æquum esse arbitrabitur) coarctata, seu finita sit, ubi eam causam neque dolo, neque fraude fucatam noverit.

Concilio placuit, si juris relaxationem, sive dispensationem consequnti provinciom incolant, eos ter saltem in anno, singulas, quas susceperint regendas ecclesias adite: & ipsosmet munus exercere. Quod intelligimus etiam ab his præstandum esse, qui exorata a summo pontifice Romano venia, duo, aut plura obtinent sacerdotia sive beneficia: nempe ut ea visant, ipsique administrent respective, ut supra.

Hæc nisi jussa capessant parochi, aliique, quibus animarum cura commissa est: & qui ubi sitæ sunt ecclesiæ non habitant, nisi ut supra relaxati, seu dispensati, præter pœnas ipso jure indictas, noverint se ob id ipsum tertia parte fructuum sacerdotiorum, sive beneficiorum privatos, in usus ecclesiarumque, quibus præsunt, utilitates convertendorum: quo usque perpetuo habitaturi, & huic decreto reipsa parituri veniant: Nullaque omnino relaxationis, sive dispensationis alias quam supra, habita ratione absentes habeantur.

Et quia fit sæpissime, ut reperiantur parochi, qui avaritiæ morbo laborantes, parochias suas aliis regendas committant, alienas curaturi, ut uberiorem quæstum facere possint; idcirco statuit hæc synodus, ut si qui caram, munusque suum dese-

deserant: alienum administraturi, ob id gravius puniantur.

De qualitate vicegerentium seu vicariorum temporalium.

Canon XXVIII.

Curare debet qui diœcesi præest, ut qui legitime absunt, virum habeant qui eorum vice fungatur, literatum & idoneum: Nempe, qui sciat scribere, cujus vita neminem offendat, qui exemplo clarus, alios ad recte agendum impellat, qui denique ea sufficientia & moribus sit præditus, quales locus & personæ quibus præerit, poscere videbuntur.

De salario vicariorum prædictorum.

Canon XXIX.

Cum eorum laboribus satisfaciendum sit qui nostra negocia curant, est enim mercenarius mercede sua dignus, curabit diœcesis præsul, ita digna sacerdoti prœmia proponantur, qui absentis munere & officio fungetur, ut & si non laute & sumptuose (quod clericis penitus prohibetur) vivat, possit tamen utcumque frugales & non sordidam, incultam & agrestem vitam in sacerdotalis dignitatis dedecus & opprobrium agere.

De prædictis & hospitalitate.

Canon XXX.

Cumque pastores deceat hospitalitas, & in eos quos rerum penuria laborare vident, liberalitas, ampla vicem suam gerentibus præmia constituant, ut quam ipsi nequeunt propter absentiam, eorum nomine, alii in egenos beneficentiam seu hospitalitatem exercere possint.

De institutione auctorizabili vicegerentis, seu vicarii temporalis.

Canon XXXI.

Cogantur sacerdotes omnes, sive regulares, sive sæculares sint, qui animarum curam susceperint, quantumvis magnum in ecclesia honorem adepti, episcopis, vel generalibus eorum vicariis, singulis annis, offerre ad eas regendas administrandasque ecclesias in quibus perpetuo residere non tenentur ob juris relaxationem sive dispensationem propter legitimas causas, de quibus paulo ante dictum est, ministros, qui ipsorum munere fungantur, idoneos: & qui susceptæ provinciæ possint respondere: Juraturos se rebus optime administrandis operam daturos: nisi in excommunicationis sententiam incidere velint. Nihil autem examinis hujus gratia, diœcesani, vel eorum vicarii, ab hujusmodi presbyteris accipiant. Si autem ipsimet parochi & rectores administrent, tunc non coguntur se episcopis offerre.

De residentia in domo presbyterali, & de reparationibus ejusdem ac ecclesiarum.

Canon XXXII.

Voluit concilium, ut parochi & rectores, sive qui eorum vicem obeunt, sacerdotii, sive benefi-A cii domum & non aliam habitent: quam reparandam curent si quid vetustate sublapsum sit, eamque supellectili & rebus necessariis instructam teneant, ut annuus erit, ecclesiæ proventus. Templa quoque resarciant, maxime in his quæ necessaria sunt: nempe in tectis.

De registro baptizandorum, & decedentium.

Canon XXXIII.

Baptizatos, mortuosque in codicem referant: Sed quia puerorum vulgo quæsitorum, parentes nomen edere nolunt, satis erit susceptorum sive patrinorum nomina scribere. Liber autem in templo
B servabitur: quem auferri, vel alio modo alienari prohibemus: ita ut si distractus, aut surreptus fuerit, a parocho & rectore sit exigendus.

Libri rectoribus habendi.

Canon XXXIV.

Jubet nostra hæc synodus quemlibet parochum sacræ paginæ libros habere: quorum beneficio & opera populus doceri, & hæreses radicitus extirpari possint: Saltem utrumque testamentum, novum scilicet, & vetus, cum postillis in evangelia & epistolas communes quæ per totum annum dicuntur: tum manipulum curatorum. Quos si non habere
C aliquis deprehendatur, ejus sumptu emere poterit diœcesanus: & alia pœna arbitraria tanquam contumacem, & huic decreto repugnantem punire.

De instructione populi & prædicatione verbi Dei.

Canon XXXV.

Concilio placuit, parochos, pastoresque omnes vel qui eorum munus obeunt, suis in parochiis, singulis diebus dominicis, apud populum concionari, & sacrosanctum populi ipsius captui se accommodando evangelium interpretari. Præterea eisdem diebus dominicis, post evangelii expositionem ad literam voce expedita, & quæ saltem in-
D telligi possit, doceant populum: primo, se munire signo sanctæ crucis, tum orationem dominicam, salutationem angelicam: Ave Maria gratia plena dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Jesus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis peccatoribus. Amen: Symbolum apostolorum: Salve regina: confessionem generalem; decem præcepta decalogi: quinque communia ecclesiæ præcepta: tum orationem dominicam, symbolumque apostolorum lingua vernacula & quæ intelligi possit, repetant. Præterea axiomata sive articulos Christianæ legis a dominis doctoribus Sorbonæ Parisiensis (ut supra) traditos, legant, & palam explicent saltem semel
E in mense.

De missa parochiali juxta præceptum ecclesiæ audienda.

Canon XXXVIII.

Præcipimus parochis omnibus, eorumque vicem gerentibus e suggesto, sive prono parochianos monere, excommunicationis pœnam illis minitantes ut unusquisque ad missam parochialem veniat, diebus præsertim dominicis: & domesticos omnes secum

ANNO CHRISTI 1551.

cum ducat. Neque exeant (ut fit) aut concione habita, aut elevato corpore Christi, sed expectent quousque sacerdos auditoribus benedixerit: Ne in excommunicationis sententiam incidant. Eorum autem qui parere noluerint, ad ecclesiasticum judicem, seu officialem nomina deferant, ut illos tanquam refractarios, & qui hæreseos nomine suspecti habeantur, puniat. Qui etiam vocato in auxilium prophano & sæculari judice ad hæc præstanda compellantur, si opus fuerit. Divinum officium pio & sincero pectore audiant: non deambulantes, neque per templum discurrentes, sed genibus flexis orantes, vel stent modeste, vel sedeant ut viros Christianos decet. Quod qui contempserint, excommunicentur, nisi publice semel moniti desistant.

De prædicantibus advenis seu peregrinis.

Canon XXXVII.

Præscribit concilium ne monachus aliquis, aut qui severam religionis observationem profiteatur, aut alius cujusque status, conditionis, qualitatis aut prærogativæ existat, etiam doctor ad prædicandum Dei verbum admittatur, nisi a diœcesano examinatus a quo literas deferat, quæ vulgo attestatoriæ vocantur, quibus ipse, aut ejus vicarius nomen suum inscripserit, & sigillum impresserit, & quæ nullam omnino suspicionem moveant. Videant domini diœcesum præsules, ne quos admittant concionatores, nisi a superioribus, si regulares existant, offerantur: & per literas attestatorias de eorum religione, vita, moribus & conversatione, ab uno saltem anno, ac doctrinæ fides in promptu facta fuerit. Si vero sæcularis futurus concionator existat, literas a suæ diœcesis præsule accipiat, quibus eadem testentur. Eos autem presbyteros, aut saltem diaconos esse necesse est, aut nullo modo admittendi erunt: quibus sine supparo suggestum ascendere non permittatur: Præterea eos concilium eligendos negat, nisi literas habeant a judice ordinarios & consulibus loci ubi anno superiore (si quando concionati fuerint) tempore adventus Christi, vel quadragesimæ verbum Dei prædicaverint: quibus testentur & probent, se id catholice Christiane, & sine scandalo fecisse: Tum jurabunt apud diœcesanum, se sacrosanctum domini nostri Jesu Christi evangelium fideliter, & catholice prædicaturos. Hæresesque pro viribus extirpaturos, ac nihil contra sanctæ Romanæ ecclesiæ præceptiones, ullo modo, vel in publicis concionibus, vel intra privatos parietes, dicturos & asserturos: sed potius de veneratione & intercessione sanctorum, suffragiis defunctorum, jejuniis, & aliis præceptis, ecclesiæque sacramentis, populum speciatim instituturos: ut tempus & locus postulare videbuntur. Postremo statim ab initio concionis, voce alta, & quæ intelligi possit, salutationem angelicam totam (ut supra) dicant.

De custodia, reverentia, & renovatione eucharistiæ ac chrismatis, & de custodia fontium baptismalium.

Canon XXXIII.

Ad hæc sanctorum Patrum decretis, monet concilium parochos, & ecclesiarum rectores eorumque vicaros, ut ab ipsis sacrosancta eucharistia, in loco templi mundissimo & tutissimo clavibus adhibitis, summo cum honore collocata, religiosissime conservetur. Et qui (ut decet) non custodierit, pœnis canonum plectatur. Cavebunt autem, ne ibi die noctuque lumen desit: semperque eucharistiam paratam habeant, ut si quis infirmitate valetudinis laboret, statim ad eum deferant: ne non accepto sanctissimo Jesu Christi corpore, & sine communione moriatur. Quam, decenti habitu ornati, & imposito mundo velamine, ferant & referant palam & honorifice ante pectus, maxima cum reverentia & timore: idque lumine semper præcedente, cum sit candor lucis æternæ: ut hac ratione fides & religio apud omnes augeantur. Præterea frequenter populum doceant, ut cum salutarem hostiam ad ægros & morbo vehementi oppressos deferunt; atque cum in missarum celebratione exhibent, supplices genua flectant omnes & adorent.

Quantum ad sacrosanctæ eucharistiæ renovationem attinet, ita se gerant parochi, vel qui eorum munus obeunt, ut singulis quindecim ad summum diebus ipsam renovent, ac in loco, quantum fieri poterit minime humido collocent: ne quid ex negligentia scandali oriatur: nisi excommunicari velint, aliudque supplicium grave perpeti.

Chrisma pariter adhibitis clavibus tuto conservetur, & singulis annis renovetur: Necnon fontibus baptismati destinatis, claves adhibeantur, ne quid in eos sordium incidere possit.

De vasis & ornamentis ecclesiarum.

Canon XXXIX.

In sacris ædibus, vasis, vestimentis, ceterisque ornamentis ad divinum cultum necessariis, quæ deceant, habita ecclesiastici proventus ratione, res sacra peragatur. Vasa in quibus sancta conficiuntur ministeria, calices, patenæ, ministrorum indumenta, altaris pallæ, linteola sacra sive corporalia, aliaque ad ministerium divini cultus destinata, munda sint & nitida. Nimis enim absurdum videtur (& ut tradunt patrum canones) sordibus sacra coinquinari, quæ ipsa etiam prophana dedecerent.

Curatum alii presbyteri coadjuvent.

Canon XL.

Statuit concilium, ut dominicis festisque aliis diebus colendis, in quibus missæ & vesperæ divinaque officia ex locorum consuetudine celebranda sunt, presbyteri omnes, supparo aut linea non manicata veste, sive roqueto induti assistant: In solemnibus pompis seu processionibus in missis vesperisque sacrificiis peragendis, parochum seu ejus vicarium coadjuvent: ne pœna excommunicationis puniantur: & templi emolumentis, pecuniaque in gratiam animarum purgatorii data, sive eleemosynis bassini, ut vocant, purgatorii priventur.

Ne aliquid pro spiritualibus exigatur seu promittatur.

Canon XLI.

Prohibemus ne posthac pro administrandis ecclesiæ sacramentis, pro cadaveribus inhumandis, pro magnis vel parvis crucibus deferendis, aliisque spiritualibus ministeriis pecuniæ quidquam exi-

exigatur, præterquam pro pulsandis campanis: ut & pulsantium labori, & sumptibus satisfiat, sed mediocri mercede. Non tamen negamus, si quid ultro & sponte oblatum fuerit, parochos accipere posse. Sed hoc statutum edidit synodus ut tollantur conventiones, & omnes iniquæ pactiones, quæ de his fieri consueverunt, maxime de funeribus & exequiis. Nihil tamen transactionibus, decretis, sententiis, laudandisque quorumdam locorum moribus obesse volumus. Caveant tamen ne ob id mortuorum corpora sepelire, aliaque sacramenta administrare cunctentur: nisi gravissime puniri malint.

De synodo diœcesana.

Canon XLII.

Cum in parochiis sacerdotes instituti, ad synodum venire teneantur, rationem imprimis redituri, quomodo munere & officio suo fungantur, id tamen a pluribus fieri negligenter imo & prorsus contemni videtur: censuras ecclesiasticas ob hujusmodi contumaciam obstinato quandoque animo nihil timentibus. Et cum ingravescentibus hominum vitiis graviora debeant supplicia proponi: Statuit concilium ut parochi, aliique omnes qui in synodis adesse debent, absentes & contumaces puniantur, geminatis etiam pœnis, præsertim si in nulla totius anni synodo adfuerint: Et quanto sæpius abesse non dubitaverint, tanto graviores illis pœnæ infligantur: ita ut ipso etiam sacerdotio privari possint, ingravescente contumacia, nisi justissimas absentiæ excusationes proferant: de quibus legitime fidem faciant: & tunc vicarios, quibus animarum curam commiserint, suo nomine jubeant adesse. Idem faciant superiores ecclesiæ seu capitula, & collegiatæ ecclesiæ, aliique omnes hujusmodi sacerdotia sive beneficia, tanquam annexa possidentes, ne easdem pænas incurrant. Hoc autem præscriptum est, ut iniquus quorumdam locorum mos tollatur: in quibus locatitii sacerdotes ad synodum mittuntur: cum in provincia ipsi parochi degant.

De præbenda theologali in ecclesiis cathedralibus.

Canon XLIII.

Et cum in grave animarum incommodum, sacrorumque canonum ac conventorum inter sanctissimum dominum nostrum papam, & Francorum regem Christianissimum contemptum, tantum abfit ut ecclesiæ cathedrales theologum habeant, qui sacrosanctum Jesu Christi evangelium imperitis enarret, ut ea de re, ne ulla quidem mentio in illis fiat, sic ut interea grex domini periclitetur, justissima ratione id exigente: Præscripsit concilium, eos qui in ecclesiis cathedralibus theologorum nomen titulumque sibi vendicant, debere adventus Christi tempore, & quadragesimæ verbum Dei prædicare: ut locorum consuetudo invaluerit. Et singulis totius anni diebus dominicis in templis sacras literas canonicis, omnibusque civitatis sacerdotibus gratis & sine mercede interpretari, si docti & ad hoc idonei reperiantur: aut suum in locum, virum eruditum, & qui hoc possit munere fungi, suis sumptibus sufficere.

In illis vero ecclesiis, quæ nullum hactenus theologum habuere, statuit synodus, ut prima

A illi præbenda vacua decernatur: quam expectando, non dispar illi præmium interim proponatur, episcopi sumptibus, si præbendas conferat, vel capituli, si conferendi jure gaudeat: aut utrorumque, si communis sit collatio.

In regularibus ecclesiis cathedralibus, eadem illi portio detur: quæ solet uni canonicorum, vel monachorum in claustro viventium tradi a capitulo, seu administrationis onus habente. Stipendia vero ab episcopo consequetur: si quæ uni monachorum dari solet portio, non satisfaciat. Quæ omnia optime componantur, & diligentissime exequutioni mandentur infra tres menses proximos, ne contemptoribus excommunicationis, aliæque juris pœnæ infligantur.

B Monentur canonici earumdem ecclesiarum, monachique & presbyteri, ut concionibus, sacrisque lectionibus intersint. Tum ut capitula & canonici ipsi aliquos ex titulatis ad hoc speciatim eligant, & destinent habita personarum ratione. Nempe quotquot capitulum designaverit. In quo si negligenter versetur capitulum, id ordinarius curet.

De capellis & beneficiis ruralibus, & aliis sine cura, seu officio detentis.

Canon XLIV.

Cum officii gratia sacerdotium, seu beneficium conferatur: & qui non laborat, non manducet, idcirco quicumque capellas, seu alia
C sacerdotia ecclesiastica, alia quam curata prætacta possident: extra tamen ecclesias cathedrales, collegiatas, & monasteria, doceant infra mensem a publicato statuto, quantum oneris imponatur, ad rem sacram peragendam, ratione capellarum seu sacerdotiorum ex institutione, sive fundatione, aut alio modo. Quod si non docuerint, missæ celebrandæ præscribantur, aut divinum aliud officium a diœcesano, in loco sacerdotii, cum diœcesim suam invisct, aut alias. Et hoc habita ratione fructuum sacerdotii. Interim tamen missas celebrare cogantur in ædibus sacris hujusmodi sacerdotiorum sive capellarum, si quæ sint, aut
D in templis parochialibus, in quibus sita sunt, saltem quater in anno. Nihil tamen detractum volumus majori consuetudinis severitati: quantum ad rem sacram peragendam attinet.

Et quia redditus, aliaque jura, præcipue capellarum, quotidie minora fiunt: imo sæpe omnino depereunt, quod institutionis ratio non innotescat, neque documenta suppetant. Idcirco exhibita documenta, cum invisendæ diœcesis officio fungetur diœcesanus, aut alias, ut supra in codicem referantur ab eo qui est a secretis episcopo, præsertim institutiones, sive fundationes, quam minimis tamen fieri poterit sumptibus: ut ad codicem, ubi res postulabit,
E posthac recurratur.

De celebratione missarum, horis canonicis, aliisque divinis officiis.

Canon XLV.

Quoniam sanctorum patrum decreta, quæ de divinis officiis celebrandis in ecclesiis cathedralibus & parochiis edita sunt, pene obliterata videntur, quod negligentius quam par sit,

sit, observentur. Visum est huic concilio eorum pauca, quæ in hujusmodi decretis & constitutionibus traduntur, expresse & speciatim recitanda esse, ac renovanda.

Primum pulsentur campanæ horis commodis opportunis, & ad hoc destinatis, non solum ad convocandum clerum & populum, sed etiam ad incitandam, augendamque populi Christiani religionem.

Clerici, aliique ascititii honesto, decentique habitu induantur, secundum ecclesiæ consuetudinem: veste præsertim talari, non variegata, in rugas non contracta, neque cujus collare aut manicæ incidantur: barba rasa, saltem ab uno mense: Chorum ingrediantur statim a principio horarum, ut in decretis de rebus sacris divinisque officiis celebrandis traditur.

In choro nullum librum, etiam precum, imo ne ipsum quidem breviarium teneant & legant. Ibi risu, cachinnatione, aliisque indecoris motibus corporis abstineant. Nullas literas, aut alias tabulas, vel documenta legant aut teneant, sed omnes concordi voce psallere studeant, chorum, quousque res sacra peracta sit (nisi id vel corporis necessitas, vel alia quæpiam justa causa postulet) non exeant. Rem sacram sive divinum officium religiose & solemniter pro die festo, celebrent, & exequantur. Quæ singulis chori administrator jubebit, (nisi id ratione moti faciant) aliis non committant. Cum in choro existentibus non confabulentur. Quæcumque in tabula in choro pendente, quantum ad divinum officium peragendum spectat, scripta reperientur, etiam si scriptor erraverit, observentur, & exequutioni demandentur, ne ex eo scandalum oriatur. Peracto tamen officio demandato possit quisque gravatus ad capitulum rem referre, ut in posterum, cantor, seu qui scripsit cautius observet ne aliquem gravet. Et cum res sacra agetur, canonici, aliique habituati, vel etiam presbyteri sæculares in claustris vel ante templi fores non deambulent: quod sine gravi & magno populi scandalo fieri non potest.

Ex sacris canonibus monentur omnes, ut curent ne quid horarum canonicarum, nec cujuscumque rei sacræ prætermittatur, tam in choro, quam extra chorum, ut quisque suo munere fungi debet, etiam sacris non initiati qui sacerdotia possident: ultro citroque non transcurrant. Nihil precum omittant præcipiti lingua eas proferentes. Externa præsertim colloquia vana non immisceant: A choro ante rei sacræ finem non abeant, nisi necessitate coacti. Sacrificia diurna pariter & nocturna, missas, omnia sacra, seu anniversaria, vigilias, aliasque hujusmodi, quanta animi sinceritate poterit, exolvant. Adhæc sibi prospiciant, qui a sacris canonibus reprehenduntur, quod missas vix quater in anno celebrent: & quod deterius est, interesse nolint. Quod si dum celebrantur, intersint, chori silentium fugientes, externis confabulationibus dant operam: super quibus aliisque hujusmodi sub pœna suspensionis ex ipsis canonibus a cetero providere curent.

In reliquis, decreta & sanctorum patrum constitutiones, necnon laudandæ ecclesiarum consuetudines, si quæ sint strictiores, observentur.

A *De cura prælatorum circa divinum officium, deque spectaculis, & aliis ludibriis in ecclesia non faciendis.*

Canon XLVI.

Cum animæ cunctis rebus præferendæ sint: & Dei cultus, sacrificiaque in illius, & sancti ipsius nominis laudem, ejusque matris gloriosissimę, & omnium sanctorum, ab omnibus Christianis religiosissime fieri debeant, nemo est qui hoc non probet.

Sed quia multorum frigescit pietas, populi religio attenuatur, sic, ut cultus divinus ob hominum malitiam negligatur. Hoc edicto præscribitur, ne in templis, cum aliqui dies festi coluntur, vel alio tempore spectacula (quibus stultorum, puerorumque animi solent delectari artes ludicræ, cantilenæ sæculares, strepitus, a clericis vel laicis, neque alia hujusmodi fiant: quibus a religione populus revocatur: & in cachinnationes immodicosque risus solvitur. Itaque edictum de spectaculis in ecclesia non faciendis exacte observetur: ne pęna excommunicationis quasque alias præscribit infligantur.

De choreis & tripudiis in ecclesiis & cœmeteriis & comessationibus, seu defructibus prohibitis.

Canon XLVII.

Quia ipsis in templis, in maximum Christiani nominis dedecus, & rei sacræ contemptum, ducuntur choreæ, fiunt saltationes, aliaque tripudiorum & ludibriorum genera. Voluit concilium hæc radicitus extirpari: ut posthac nemo audeat in æde sacra, vel cœmeterio, saltare, seu choream ducere: nec extra, quo tempore divina officia celebrantur. Et ut omnis hujusmodi abusuum, & turpitudinis occasio tollatur, parochis prohibemus, ne posthac ad comessationes (quas defructus appellant) ullo modo parochianos suos admittant: sed potius a domibus suis arceant: Nec permittant quempiam canere (ut dicunt) Memento domine David sans truffe, &c. nec alia hujusmodi ridenda: quæ in contemptum divini officii ac in dedecus & probrum totius cleri, & fiunt, & cantantur. Itaque has comessationes penitus tollentes, parochis præcipimus, ut eas similesque alias, tam diebus festis, quam in defunctorum commemorationibus, aliasque fugiant, nisi excommunicationis pœnam, aliamque arbitrariam incurrere velint.

De officio divino prædicto devote & cum silentio reverenter audiendo.

Canon XLVIII.

Cum deceat domum Dei sanctitas, ut cujus in pace factus est locus, ejusdem cultus cum digna veneratione sit pacificus. Idcirco ex sanctorum patrum præceptis studeant parochi omnes, suosque parochianos moneant, quo religiosus & pius ad templum ingressus esse possit, ut quieta in eo sit conversatio, Deo grata, quæ inspicientibus placeat qua non solum ipsi instituantur, sed etiam reficiantur; ubi convenerint, nomen illud quod est super omne nomen, nempe Jesu Christi, summum illi honorem & peculiarem exhibendo, attollant: & singuli, dum præcipue divina officia celebrantur, ad religiosas orationes animum adjiciant:

ciant: Nemo eis in locis, in quibus cum pace & A quiete æquum est vota fieri, voce, aut re ipsa motum tumultumve excitet. Absint procul communitatum, & quarumlibet societatum, concilia, colloquia, & conciones. Absint vanæ, multoque magis fœdæ & profanæ confabulationes: atque (ut antea dictum est) deambulationes & quilibet discursus. Nulla illic negotia tractentur. Omnis absit sæcularium judiciorum strepitus. Postremo, quæcumque sacrę rei exequendæ possunt obesse, aut oculos divinæ majestatis offendere, ab omnibus sint prorsus aliena: ne ubi venia peccatorum est postulanda, ibi scelerum detur perpetrandorum occasio, aut deprehendantur peccata committi.

De feriis, seu festorum observatione. B

Canon XLIX.

Cum dies festi a Deo sanctisque patribus religiose constituti sunt, ut in his Christianus populus orationi vacet, verbum Dei & divinum attente audiat, non autem rusticis actionibus, negotiisque publicis det operam: Idcirco commodissime decernit concilium, ut parochi suos omnes moneant, excommunicationis pœnam comminantes, ut illos dies festos colant, cum maxima erga Deum animi sinceritate & religione: a quacumque servili actione, ebrietate, blasphemia, ludis publicis, *cœnopoliis sive tabernis, animalium vehiculis, quibus palam agrorum colendorum, vel C negotiorum gratia utuntur, abstineant. Nihil mercatores publice vendant: officinæ eorum apertæ non sint, præsertim diebus dominicis, & beatæ gloriosæque virginis Mariæ, apostolorum, aliorum omnium, quorum dies festos vigiliæ præcedunt. Præterea, quo die episcopus, vel ejus vicarius parochiam adit, quomodo regatur & administretur inspecturus & cogniturus: choreis, maxime dum divina res agitur, abstineant. Quod qui contempserint, præter excommunicationis pœnam, tanquam superbi, & hæreseos nomine suspecti, notari & puniri possint.

*melius œnopolis.

De sacramentis pœnitentiæ & eucharistiæ.

D

Canon L.

Quia omnibus Christianis præceptum est, ut semel in anno sacrosanctum eucharistiæ sacramentum percipiant, & parocho suo peccata confiteantur: Voluit & decrevit concilium, ut posthac nemo audeat, sanctissimo die paschæ, peccata sua confiteri, aut sanctificum eucharistiæ sacramentum ab alio accipere, quam ab ipso parocho, vel in ejus locum suffecto, nisi exorata a parocho venia: quam illi scriptam (quo ad eucharistiæ susceptionem) concesserit. Confitendi itaque licentiam non deneget, sed gratis tradat, & omnia, quorum licentiam dederit, in codicem referat. Similiter qui cœnobiis præsunt (qui priores & gar- E diani vulgo dicuntur) eorum nomina scribant, qui tam confitendi, quam accipiendæ eucharistiæ, a parocho veniam impetrarint: suumque codicem, cum parochi libello conferant. Adhæc parochus omnis eorum nomina scribat qui sacram eucharistiam receperint: & eos qui non receperint, seu alias in præmissis deficientes, ad diœcesanum, seu generalem ejus vicarium, intra dies octo deferat: aut in proxima synodo, ne excommunicationis pœna plectatur: ut tollantur imposturæ, deceptiones, doli & abusus: utque cognitis refractariis, in eos tanquam hæreseos nomine suspectos agatur, ut jus dictat. Quod statutum publicetur per dies dominicos proximæ quadragesimæ.

Confessionalia.

Canon LI.

Voluit concilium, quæ vulgo confessionalia vocantur, nisi prius inspecta, a diœcesanis, sive generalibus eorum vicariis non admitti: In quibus admittendis prudentes erunt: ut jus dictare videbitur, idque gratis. Placuit tamen quantum ad confessorem eligendum spectat, & si illis libere quem velint habere permittatur, debere tamen parocho fidem facere, cui peccata sua confessi fuerint.

Medici vocati ad infirmos eos inducant ad confitendum.

Canon LII.

Cum sacræ paginæ testimonio, ejusque exemplo doceantur omnes, maxime, qui quovis morbo laborant, opem domini implorare: ne eo contempto ab ipso destituantur & pereant: justa de causa sacra decreta exequendo, admonet concilium corporum medicos, ut cum ad ægros vocati fuerint, illos verbis inducant, illisque persuadere nitantur, ut sacerdotes animarum medicos advocent: Nam ubi de animi salute prospectum illis fuerit, ad corporis valetudinem adjuvante altissimo, & incredibili, inenarrandaque ejus gratia, multo facilius pervenire poterunt. Ab ecclesia arceantur, quasque alias jura præscribunt pœnas contemptores incurrant post hujus edicti publicationem.

De sacramento matrimonii.

Canon LIII.

Cum matrimonium magnum sit in Christo Jesu & ecclesia sacramentum, in cujus & institutionis illius maximum dedecus, permulta quotidie divortia fiant, quod generale concilium non observetur. Idcirco statuit hæc synodus, conjugiorum solemnia universa hac in provincia, non posse Christiana in ecclesia celebrari, nisi res palam fiat, seu banna matrimonialia, ut jure constitutum est, edita fuerint, tribus videlicet diebus dominicis, festisve solemnibus. Et post publicationem tertiam triduum sacram illam conjunctionem præcedat. Quæ publicatio in majore missa a parocho seu ejus vicario fiet, in cujus parochia sacro matrimonii vinculo conjungendi erunt, hujus juris nullam concedat relaxationem sive dispensationem qui diœcesi præest: præterquam uno (quod ajunt) in banno. Nec ut celebretur, seu solemnizetur matrimonium tempore a sanctis patribus vetito: nisi inter eos qui gravitate, dignitate, & auctoritate valeant: in quibus nulla futuri divortii suspicio esse videtur: aut nisi alia urgens causa occurrat: ut pacis acquirendæ gratia: aut si reducenda sit mulier, quæ quæstu turpissime facto vixerit, ad melioris vitę frugem. Cujus, si nuptiæ in aliud tempus differrentur, posset fortasse a divina inspiratione, ut quotidie nobis insidiatur, incautosque opprimit diabolus, resilire.

Si nulla a superiore promulgandi conjugii relaxatio sive dispensatio concedatur, cum parochus,

chus, aut in ejus locum suffectus banna hujusmodi ediderit publice, & ut juris postulat ordo, & si ii qui nuptias contrahunt, non alienæ diœcesis existant, & inter quos nullum præcesserat per verba de præsenti matrimonium, sed dumtaxat quędam per verba de futuro promissio, & non proponatur, seu se offerat aliquod impedimentum, nulla tunc opus sit conjungendis aut parochis ad conjugium peragendum a diœcesis præsule venia, sed impune omnia sacrificio faciendo, missaque celebranda exequi poterunt.

Præterea, ut de his quæ ad alienigenas & externos attinent, quam sanctissime fieri poterit, agatur, decrevit concilium eos nequaquam ad contrahendum matrimonium, neque ad sacram ejus perfectionem admittendos, quin prius diœcesanis, in quorum diœcesi nuptias contracturi sint, literas offerant a suo episcopo, vel generali ejus vicario, vel judice ordinario acceptas, quibus testentur & fidem faciant, non solum se matrimonii vinculo solutos, sed neque sacris initiatos, neque excommunicatione irretitos esse: aut saltem si ex distantia locorum, seu alia legitima ratione perquam difficile foret hujusmodi literas afferre, cautionem quam poterunt, præstent super præmissis penes ipsos diœcesanos.

Si qui vero a tam sancta institutione & decreto alieni inveniantur, qui matrimonium extra suam diœcesim inscio, inconsulto, & non consentiente diœcesano in cujus diœcesim incolendam, seu habitandam transmigrarint, aut in sacris quibuldam ædiculis, vel templis, suæ vel alienæ diœcesis contraxerint, seu celebraverint, parochos, vel alios sacerdotes, qui nuptiarum solemnia celebrarint, officio, sacerdotioque sive beneficio per annum privari & suspendi: Conjuges vero, tamquam refractarios, excommunicatione puniri concilium voluit: sic, ut absolvi nequeant, quousque, ut superbi, & decretorum contemptores, coram diœcesano vocati responderint, ut in eos jure agi possit.

Inhibet concilium, ut dignus tanto sacramento honor exhibeatur, ne alibi quam in ecclesiis parochialibus publice matrimonii sacra peragantur: Nullamque diœcesani, vel generales eorum vicarii hujus juris relaxationem, sive dispensationem concedant, nisi urgente causa. Moneanturque conjuges, in hujus sacramenti honorem, ut peccata sua ante ipsius perfectionem confiteantur.

Nuptias per verba de præsenti contrahentes, parentum aliorumque quibus curæ sunt, consensu, & amicis ac vicinis, seu aliis probis viris præsentibus absolvantur ad cautelam vel alias, idque gratis. Quo peracto, parochus, vel in ejus locum suffectus, cetera persequi diœcesani literis fretus poterit: & conjugii sacra exolvere apud sanctam ecclesiam matrem, postquam promulgatum fuerit matrimonium seu bannis præcedentibus, ut antea dictum est. Si vero aliter nuptias contrahant, nempe, callide, dolose & occulte sive clandestine, præter excommunicationis sententiam, quam re ipsa volumus illos incurrere, a diœcesanis gravius puniantur: ut rei, & personarum qualitas postulare videbuntur.

De sacramento matrimonii prædicto, videlicet quoad adulteros & concubinarios.

Canon LIV.

Jubet concilium parochis, in eorumque locum suffectis, ut diligenter inquirant, si quos suis in parochiis habeant, qui cum mulieribus, illis matrimonio non conjunctis cohabitent: & de quorum conjugio, Christiana in ecclesia non constet. Moneantur autem cujuscumque status & conditionis sint, ne posthac cohabitent simul, nisi, ubi soluti fuerint, nuptias contrahant: & proximo tempore a jure statuto celebrent: promulgato conjugio, sive bannis matrimonialibus editis. Quod si non observaverint, sive procrastinaverint, parochus, aut qui absentis munus obit, id mox, saltem intra dies octo nuntiet diœcesis præsuli: ut in eos, tamquam in conjugalis sacramenti contemptores, ob idque hæreseos nomine suspectos agatur: & a peccato, cujus sorde & macula in maximum vicinorum aliorumque scandalum contaminantur, revocari possint. Quod si parochi, vel quibus muneris sui administrationem commiserint, negligentiæ ullo modo insimulari & argui valeant, grave de ipsis supplicium sumatur.

Moneant parochi, eorumque vicarii, diebus dominicis e suggesto, quod pronum vocant, populo ad rem divinam audiendam congregato, concubinos & adulteros publicos, tam re ipsa, quam nomine, aut alio modo cognitos & manifestos, matrimonii vinculo conjunctos, vel solutos, ut meretrices & concubinas procul expellant, ne excommunicationem incurrant. Quos lapsis octo diebus habita hujusmodi monitionum cognitione, nisi resipuerint, excommunicatos esse concilium decrevit. Et ubi in jus, inquisitione in eos facta, aut alio modo, postea vocati fuerint, tamqnam sacramenti conjugalis contemptores, ac nisi ab hoc vitio destiterint, hæreseos nomine suspecti digno supplicio afficiantur.

De statu regularium.

Canon LV.

Nullus monachus, aut quicumque in severam religionis regulam juraverit, in monasterio, aut cœnobio solus esse permittatur a diœcesano, nec vagari habitu præsertim indecoro indutus: ut cum de clericorum habitu ageretur antea dictum fuit.

Curent diœcesani ex juris sententia ut sacræ virgines, quæ vulgo moniales dicuntur, præcipue, quæ eam vitæ religionem perpetuo professæ sint, septa & monasterii claustra non exeant: & ne aliis ad eas ingressus permittatur: nisi urgente causa, & exorata a superiore licentia. Ad hæc prospiciant sedulo diœcesani, ut recte ea monasteria claudantur. Et si redditus huic rei non respondeant, id publica locorum ubi sunt, pecunia fiat. Quod si ab administratoribus, aut populo, aut aliis, quibus hoc præstandum esset, denegetur, alio transferantur: aut aliter, ut jura permittunt, prospiciatur.

De magistris & rectoribus scholarum.

Canon LVI.

Voluit concilium, ne quis scholarum administrationi præficiatur hac in provincia, publice vel privatim, nisi prius domino episcopo, seu ejus

A ejus vicario, aut alii viro ecclesiastico ad quem jure, vel consuetudine institutio pertinet, oblatus fuerit a consulibus, vel iis quorum est offerre: qui eum interroget de vita, moribus, fide & doctrina: Quem oportet literas habere a judice ordinario loci, ubi alias erudiendæ juventutis provinciam susceperit: quibus se virum bonum esse testetur. Neque quisquam, nisi idoneus admittatur: cui exacte præcipiatur, ut singulis diebus dominicis, & festis ad templum juvenes ducat: orationem dominicam & salutationem angelicam, ut supra, symbolum apostolorum, confessionem, salve regina, horarias preces beatæ Mariæ, septem psalmos cum litaniis, preces pro defunctis, eos doceat: Libris prophanis in ædibus sacris, nec uti, nec gestare permittat.

B Magistris & scholarum rectoribus prohibetur, ne sacræ paginæ libros publice, vel privatim, interpretari audeant. Quæ omnia in literis licentiæ a diœcesano concessæ exprimantur. Nec pro literis, quibus de se fidem facient magistri, quicquam diœcesani, aut quilibet alii accipiant: sed eas gratis concedant. Quod si his exacte non observatis, ad regendas scholas admissi fuerint, & ipsi scholarum rectores, & qui illos admiserint, pœna excommunicationis plectantur.

De hæreticis & sortilegis.

Canon LVII.

Cum præcipua diœcesani cura esse debeat, ut quam diligentissime prospiciat, ne quod hæreticum dogma, aut quod scandalum pariat, Christianorumque pias aures offendat, sortilegia, divinationes, incantationes, superstitiones, & præstigiæ quævis diabolicæ, diœcesim suam inficiant. Itaque statuit concilium, ut quilibet diœcesis præsul, summam in hæc diligentiam adhibeat: tam diœcesim suam invisendo, & perlustrando, quam alio modo. Præterea ut facilius hæc monstra extirpari possint; moneantur sacerdotes, præcipue parochi, & qui eorum supplent locum, ne quas hujusmodi sordes suis in parochiis patiantur, & cum primum aliquos hæreticos, aut ex Lutheri secta, aut alios hæreseos nomine suspectos, aut sortilegos, aut hujusmodi superstitionibus conflictantes deprehenderint, aut in eos conjectura moti fuerint, mox ipsorum nomina ad diœcesis præsulem deferant: aut ad eos, quibus exercendæ justitiæ, vitiorumque extirpandorum onus imposuerit: nisi excommunicatione plecti, aliasque gravissimas pœnas malint perpeti, si negligentiæ convincantur. Quod si nonnulli reperiantur in eorum parochiis, qui hujusmodi sordibus & vitiis contaminentur, & in hoc negligentius versari parochos comperiatur, gravissimum de ipsis supplicium sumatur tamquam hæreticorum fautoribus: ubi præsertim aperta in eis negligentia seu dissimulatio comperta fuerit: Et in qualibet synodo, parochi de his eorumque vicarii separatim & diligenter interrogentur: illisque speciatim & severe præcipiatur, ne hoc in munere cæcutiant: sed statim ubi hoc morbo quosdam laborare intellexerint, eorum nomina, ut antea dictum est, deferant.

Et ut detegi, citiusque extirpari possint hujusmodi sectæ & hæreses, modis omnibus promulgentur & publicentur monitiones generales: tum excommunicationes generales in singulis parochiis saltem bis unoquoque anno, nempe tempore adventus Christi, & quadragesimæ, aut solemnibus festis diebus adversus Lutheri fautores, aliosque hæreseos nomine suspectos. Quibus monitionibus generaliter etiam omnes moneantur, ut eorum nomina deferant seu revelent, quos his sordibus infici noverint, & præcipue si audiverint proferri, aut affirmari, aut quicquam ab alio doceri, seu dogmatizari contra fidem catholicam, & sacras ecclesiæ præceptiones. Tum si intellexerint conventicula quædam seu occultas congregationes, hujusmodi gratia fieri. Postremo si pestiferum hominum genus indicet se, & prodat verbis, aut signis, aut quibuscumque aliis actionibus externis, ut puta vescendo carnibus, lacticiniis, & ovis tempore quadragasimæ, & aliis temporibus ab ecclesia prohibitis: sive hæreticorum, aut hæreseos nomine suspectorum libros tenendo, vel publice, vel privatim, seu alio quovismodo secundum articulos a diœcesanis proponendos, ut cuique commodius videbitur, habita rerum locorum & temporum ratione. Has autem monitiones, & quæ subsequutæ fuerint excommunicationes, apud diœcesanos reponant: ac proditiones sive revelationes, si quæ illis factæ fuerint, idque quanta fieri poterit diligentia & fidelitate, nisi præscriptas pœnas incurrere velint.

C Cum non solum malo, sed etiam omni occasione & suspicione mali abstinendum sit, moneant suos parochi, ut præscripto carnium, ovorum & lacticiniorum esu tempore quadragesimæ, & aliis temporibus ab ecclesia prohibitis abstineant: nisi ex consilio utriusque medici: aut saltem in summa necessitate alterius, nempe parochi, qui id postea diœcesano quamprimum referat: ne scandalo & offendiculo locus esse possit. Quod qui edictum contempserint, excommunicatione, aliisque superioribus pœnis afficiantur.

Præterea, moneantur omninoque prohibeantur parochiani, ne disputent, nec quæstiones moveant, nec agant, aut contendant de fide & sacris ecclesiæ præceptionibus & constitutionibus, maxime in conviviis, aliisque hominum cœtibus, præsertim quorum non est de sacris literis disserere & tractare.

D Parochi singulis diebus dominicis e suggesto, sive prono ecclesiæ hæreticos & sortilegos omnes excommunicatos denuncient.

De quæstoribus.

Canon LVIII.

Ad extirpandos abusus, ex quibus perspicuum est censuram ecclesiasticam vilescere, quod præter ea quæ canones, generaliaque concilia præscripserunt, tam in concessionibus mandatorum, sive permissionum, ad promulgandas publicandasque indulgentias, tum in earum publicatione vitium committitur. Idcirco statuit concilium, ut posthac diligentius caveant diœcesani, E ne in concessionibus hujusmodi mandatorum sive permissionum, ullo modo regula a generali concilio tradita excedatur. Præterea ex generalis ejusdem concilii sententia, nullo modo quæstoribus permittatur, concionari, nec quicquam proponere, præter ea quæ in diplomatibus, seu bullis, aliisque indulgentiarum literis contineantur: qui quidem articuli legantur, & publicentur a parochis, & non a quæstoribus: qui, ut perspicuum est, fabulas quasdam seu abusus intermiscent, ubi literarum publicatio illis conceditur. Nec eisdem quæstoribus permittantur, plurium parochiarum

populum, instar sacræ pompæ sive processionis in unam, nec alias convocare.

Et quia contingere potest, ut pro veris adulterinæ reliquiæ circumferantur, idcirco reliquias quas asserunt deferre, non permittantur populo deosculandas, aut exhibendas, nisi saltem certum fecerint diœcesanum de reliquiis hujusmodi prætensis, nec recipiantur, minusque admittantur a diœcesanis exemplaria, seu transsumpta, aut vidimus diplomatum, sive bullarum aliarumque literarum hujusmodi indulgentiarum, nisi primæ literæ, sive originalia proferantur & exhibeantur: aut saltem exemplaria, sive transsumpta ipsa a metropolitano diœcesanorum emanaverint. Idque ut occurratur imposturis, seu abusibus, præcipue interserendo exemplaribus seu ipsis transsumptis fictitia diplomata, seu falsas bullas, ut jam experientia docuit: unde infinita hominum multitudo decipi posset.

Et ut imposturis, seu aliis abusibus occurratur, quibus uti possent quæstores, sententiis seu articulis ex diplomatibus seu bullis, aliisque literis indulgentiarum excerptis, & præcipue prælo commissis inferentes plures clausulas, & verba quæ in diplomatibus seu bullis & literis indulgentiarum non continentur, maxime circa prima sive substantialia. Caveant diœcesani ne hujusmodi articuli expediantur, nisi prius eos diligenter cum ipsis diplomatibus, seu indulgentiarum literis contulerint, & ad veritatis normam exegerint. Has autem literas simul cum articulis in codicem apud se referendas diœcesani curent, ut quando res postulaverit ad ea recurratur: præsertim si alio posthac anno contingeret similia mandata concedi: & nova collatione, sive, quod ajunt, verificatione opus sit: Ideoque præmio ob literas inspectas: & ne ex hoc aperiatur via diplomatum hujusmodi, undecumque admittendorum. Denique ut facilius occurratur fraudibus & imposturis, quæ in mutandis articulis sæpe committuntur.

Præterea non nisi semel eædem indulgentiæ admittantur, præsertim in locis remotis, & longinquis, in quibus ignoratur an eleemosynæ in pios usus, quales indulgentiarum literæ præscribunt, conferantur: & nisi perspicuum sit eleemosynas huc usque in eos usus pro quibus ab initio concessæ fuerint, collocari. Cum ut quæ concedentem ratio movit, duret, nec generalis seu communis confirmationum forma spectetur, nisi indulgentiarum, quas idcirco quæstores confirmatas esse proponunt, & persuadere nituntur, speciatim literæ confirmationum hujusmodi meminerint, ubi præsertim quicquam in ipsis indulgentiis dicto generali concilio, & sacris decretis repugnans, seu devium videretur.

Et quia frequenter accidit ut quæstores circumferant, quæ vulgo confessionalia dicuntur, quibus multa alia inferunt præter concessa, & in literis indulgentiarum contenta, maxime his quæ prima & substantialia sunt, idcirco non permittant parochi quæstores hujusmodi confessionalia populo distribuere, nisi eo modo, quo, ut supra diximus, articuli conferantur, & ad veritatis fidem exigantur: signenturque ab eo qui est a secretis diœcesano: saltem unum pro quaque parochia. Ad cujus fidem parochus alia revocet.

Diligenter etiam in hujusmodi diplomatibus seu bullis aliisque indulgentiarum literis inspiciendis, præ oculis habeantur quæ in constitutione, Et si dominici gregis, declarantur: nempe, ut in quibuscumque indulgentiis, & absolvendi concessionibus non comprehendantur casus eadem in constitutione expressi & excepti, nisi speciali sedis apostolicæ licentia in diplomatibus literisque indulgentiarum contineri, speciatim declaretur, in quo multi falli possent.

De visitationibus & procurationibus,

Canon LIX.

Et quia ut plurimum incuria & negligentia pastoris divagantur oves, quas tunc lupus invadit & rapit, non abs re visum est concilio necessarium, ut episcopi vel generales eorum vicarii, ad cognoscendos suæ fidei commissos greges singulis annis suas diœceses & ecclesias, aut saltem unoquoque triennio invisant & perlustrent: errata si quæ sint emendaturi, oculataque fide & diligenti animo, quæ ad Dei laudem pertinent prospecturi. In quibus exequendis, quantum ad procurationem spectat, non excedant taxationem in diplomate, sive bulla optimi felicissimique nominis Urbani papæ V. ad archiepiscopum Narbonensem ejusque suffragatores transmissa declaratam: Nempe mediam partem taxationis præscriptæ in constitutione Benedicti duodecimi: Cujus initium est, Vas electionis, sic, ut quæ Jesu Christi, & non quæ sua sunt, quærere videantur.

De sententia excommunicationis.

Canon LX.

Cum modis omnibus quilibet ad salutem non solum vocandus, sed vel invitus attrahendus sit, nec desint permulti, qui excommunicationis compedibus vincti, nihil minus studeant, quam ut solvi, & liberari possint, in ecclesiæ, claviumque potestatis contemptum: Quos cum ut obstinatos & pertinaces, religionis amor reducere nequeat, pœnarum gravitate deterrendi sunt. Itaque præscripsit concilium, ut quicumque per mensem excommunicationis sententia nominati permanserint, cujuscumque sexus existant, si solvendo sint, quinque solidos exolvere cogantur: si vero per duos menses, decem solidos in pauperum hospitium conferendos, quod in eo loco quem excommunicati inhabitant, situm est: ab illo qui est a secretis diœcesano exigendos: quos in codicem referat ut eos hospitii rectori fideliter persolvat: ita ut ex his nihil commodi ad diœcesium præsules perveniat. Quod si animo pertinaci & obstinato in excommunicatione duos menses excedant, diœcesani arbitrio graviori pœnitentiæ subjaceant. Si vero solvendo non sint, qui per id tempus jam expressum, seu longius excommunicatione irretiti permanserint, a diœcesanis, vel eorum vicariis salutifera illis pœnitentia imponatur, nulla indicta pecuniæ multa, ut ad verum sanctissimæ matris ecclesiæ gremium reduci valeant: aliis viis juris & remediis opportunis ad obstinatos insordescentesque in vinculo excommunicationis cogendos & revocandos nequaquam impeditis.

Nullus clericus, aut etiam laicus a jure vel homine excommunicatus & declaratus ad publica munera admittatur. Indignum est enim, ut qui a grege dominico segregatus & separatus est, publicis officiis fungatur.

De dispensationibus.

Canon LXI.

Cum sæpissime nimia veniæ facilitas delinquendi occasionem præbeat, statuit concilium ne diœcesani, in relaxationibus sive dispensationibus in rebus permissis, æquo faciliores se præstent: sed potius eas concessuri, habita hujus tempestatis ratione, Deum præ oculis habeant: & ne populo eorum auctoritas contemptui esse videatur.

De rebus & negotiis ecclesiasticis.

Canon LXII.

Prudentia, cum ex apostolica canonicisque regulis in episcopis aliisque sacerdotibus necessaria sit, non ea solum in literarum peritia, ut antea dictum est, sed etiam in sæcularium negotiorum administratione intelligenda est. Itaque speciatim præscriptum est, provincialia hujusmodi concilia, ut ab initio meminimus, propter ecclesiasticas causas controversias dissolvendas celebranda esse. Cum igitur de his quæ ad animum referuntur, sive de spiritualibus hucusque satis actum sit, quæ sine sæcularium beneficio vix diu stare possunt, quædam præscribenda putavimus, quæ ad victum seu redditus resque & externa sive temporalia ecclesiæ negotia pertinent.

De decimis.

Canon LXIII.

Decimas & primitias cum Deus constituerit, ut sacrorum ministris persolvantur: cumque per prophetam iis maledixerit, quos in decimis, primitiisque congerendis non pudet concertare, aut mutuis fraudibus uti, præcipiat inferri decimam omnem in horreum suum, ut ea sit sacerdoti cibus in domo sua, cum dominus in evangelio æquum esse dixerit, eas etiam ex mentha & anetho solvendas esse, cum denique qui altari servit, ex altari vivere debeat: Idcirco, & quia his temporibus multæ in decimarum & primitiarum solutione fraudes aperte committi videntur: Statuit concilium, ut parochi suos in templo saltem semel in mense moneant, ut decimas & primitias integre, & sine fraude solvant, de antiqua consuetudine nihil immutantes. Neque huic excusationi locus sit. Nempe, a paucis annis aliquos tentasse conscientia reluctante, ut consuetudini detraherent, minus scilicet quam pro more essent soluturi. Nullum denique dolum & fraudem committant in decimis exolvendis, nisi posthac (ubi hoc illis edictum innotuerit) excommunicationis sententiam in hujusmodi dolosos & fraudulentos latam incurrere malint.

Insuper, ut dolis & fraudibus occurratur, multisque litibus quæ quotidie exoriuntur, quorumdam nequitia, qui cum rem familiarem administrent, focumque & larem (ut vulgo dicitur) una in parochia habeant, die tamen sancto paschæ, aliam adire non dubitant, ibi sacrosanctum eucharistiæ sacramentum recepturi, ut parochum suum jure suo fraudent. Itaque statuit concilium, ut nemo qui sanctificum illud sacramentum aliena in parochia acceperit, ob id parochianus dicatur: cum etsi maximum illud sacramentum esse cuncti fateantur, alia tamen sint ecclesiastica sacramenta, & textus in plurali numero loquatur. Neque idcirco decimas solvat, ubi eucharistiæ sacramentum acceperit, etiam si dolose cum universa familia alienam in parochiam ad illum effectum, & per aliquot dies ante diem paschatis eo animo se contulerit: sed vere illi parochiæ ascribatur, ubi perpetuo aut frequentius habitat: ubi domicilium & familiam habet: & ubi ipse ejusque familia ecclesiastica sacramenta recipit. Ne propterea quod sancto die paschæ alienam adiit parochiam sanctissimæ eucharistiæ sacramentum recepturus, quamvis illic per dies aliquot moratus sit, illius parochiæ dicendus est parochianus: cum id non animo mutandi domicilii, neque quod religione moveretur, sed in fraudem parochi sui fecisse putetur. Quare parocho vere suo, nempe in cujus parochia, ut jam dictum est, domicilium habet & familiam alit, & ubi alia ecclesiæ sacramenta cum familia accipit, integram agnorum & lanæ decimam solvat: quam debet, quod parochianus sit: mediam, scilicet partem in diœcesibus in quibus media pars debetur ratione parochianatus, ut in diœcesi Narbonensi consuetudo invaluit, aliaque jura si quæ sint.

Alieno autem parocho, apud quem eucharistiæ sacramentum recepit, nihil ex hoc commodi acquiratur. Imo secundum superiora decreta, volumus ut verum illius parochum certiorem faciat quomodo sua in parochia sanctum eucharistiæ sacramentum ei ministrarit: idque licentia petita, & a vero illius parocho exorata: etiamsi, ut dolose sit, aliena in parochia domum habeat, quam tamen perpetuo cum familia non inhabitet, ut antea dictum est. Cui edicto si adversentur & repugnent, tum ipsi, tum parochi sive rectores ad quos transfugiunt, excommunicationis pœna aliisque arbitrariis puniantur.

Præterea quod ad promiscuos parochianos attinet, cum eorum innumeræ quotidie fraudes committantur, quod potissimum tempore seminis terræ mandandi, messium colligendarum, ac vindemiarum, ut pecudibus suis pabula carpenda præbeant, familiæ partem transferant eam in parochiam, in qua fundum aliquem sive possessionem aut domum acquisierint, & fructibus collectis ad pristinam antiquam domum primamque familiam redeant: Statuit concilium omnis tollendæ ambiguitatis gratia, quod si novam illam in parochiam, ubi domum acquisierint, familiam transmittant, aut si plures sint fratres cohæredes, aut qui communia inter se bona habeant, quorum jubeant unum novam illam possessionem adire, ad præscriptum tempus, non divisis bonis, sed ut novi illius fundi pascuis utantur, & fructus colligant, quia nemo dici potest duarum ecclesiarum parochianus, ut media pars decimæ agnorum & lanæ quæ ob parochianatum debetur, earum rerum causa, parocho tota solvatur, in cujus parochia antiqua familia, primaque domus sita est; nisi frater aut socius ille omnino domicilium mutet, ad antiquam familiam non rediturus: tunc enim pro æqua portione suæ hæreditatis, illius tantum dicetur novus parochianus, ut ob portionem illam tantum novo parocho decimam solvat ratione parochianatus: nihil de pascuorum jure immutando: idque solum in diœcesi Narbonensi, & aliis in quibus ob parochianatum media pars decimæ agnorum & lanæ debetur: In aliis vero consuetudo locorum servetur: hoc additur, ut nullus fraudi locus relinquantur, quantum ad temporis divisionem attinet, ut ratione pascuorum, nulla temporis ratio habeatur, neque solvant aliena in parochia decimam aliquam pascuorum causa, nisi pecudes saltem ibi mensem compleverint: non tamen ex sententia parochiani dies numerentur, sed vero parocho integram deci-

ANNO CHRISTI 1551.

decimam solvat, tam jure parochianatus, quam pascuorum. Et pro dictis pascuis ceteri parochi in quorum parochia per tempus competens, ut supra, pastæ fuerint pecudes habita temporis ratione, pascuorum causa a vero parocho, non a parochiano jus suum consequentur: qui ob id nihil poterunt retinere. Quod si inter parochos de tempore oriatur controversia, tunc parochiani, aut pastoris, cui pecudes commissæ fuerint, jurisjurando fides erit adhibenda.

De eleemosynarum quæstoribus pro fabricis, ordinamentis & luminaribus ac suffragiis in ecclesiis.

Canon LXIV.

Præcipiant diœcesani iis qui in templo pecunias colligunt, quos vulgo ecclesiarum quæstores seu bassinerios vocant, ut quæ populus religione adductus munusculo offerat, scribant: de hisque librum rationum conficiant: recte pecuniis utantur: eas, ut æquum est, collocent: fidelissime & exactissime rationem reddant, ubi administrationis suæ annum peregerint, quod reliquum est & debitum successoribus reipsa tradant coram & præsente parocho vel ejus vicario, vocatisque consulibus, ne quid doli committatur, populusque a conferendis eleemosynis revocetur, cujus decreti contemptores excommunicatione puniantur.

De cautela circa literas & documenta rerum ecclesiæ.

Canon LXV.

Præscribit concilium, ut singulis in ecclesiis liber conficiatur, sigillandus, & a notario loci signandus: in quo res mobiles & immobiles cujuscumque ecclesiæ, jura, actiones, redditus, decimarum-

A que colligendarum ratio describatur, qui catena ferrea affigatur, his omnibus de rebus ubi opus fuerit, perenne testimonium perhibiturus. Hujus autem apud episcopum servetur exemplar: ad quod perpetuo recurratur sumptibus parochi.

Præterea de contractibus omnibus vassalaticis, & emphyteoticariis rerum ecclesiarum, tabulæ duæ sive instrumenta publica conficiantur, quorum alterum parochus, seu quicumque sacerdotio præest, habeat: alterum in superiore libro scribatur.

Conclusio.

Canon LXVI.

B Voluit concilium omnia de quibus his in canonibus & statutis agitur, determinationi sanctæ matris ecclesiæ Romanæ subjici: a qua in quoquam deviare, aut aberrare nolumus. Neque generalibus conciliis, vel etiam provincialibus receptis & usu confirmatis: quibus his decretis nihil detrahi & derogari putamus.

Neque nostra est sententia, Christianissimi & D. N. Francorum Regis, ecclesiæ Gallicanæ, sacrorumque conventorum auctoritati & prærogativis detrahere, nec ullo modo illis obesse.

Hæc edicta, duce Spiritu sancto, hoc in concilio provinciali Narbonæ celebrato acta & præscripta, nos prædicti sic congregati, laudamus, approbamus, & confirmamus, eaque volumus posthac ex-C actissime ab omnibus hujusce provinciæ clericis, aliisque quorum interest, cujuscumque status & conditionis sint, observari, ipsaque publicari in proxima paschæ synodo præcipimus, ne quis posthac ignorantiam causari possit. In quorum fidem, & testimonium prædicta omnia subscripsimus ubi supra. Die vigesima mensis Decembris, anno domini millesimo quingentesimo, quinquagesimo primo.

ANNO CHRISTI 1555.

VITA MARCELLI PAPÆ II.

Marcellus quando & quomodo pontifex factus?

MArcellus ex oppido Politiano in Etruria, Richardo Cervino & Cassandra Bencia parentibus natus, cardinali Farnesio adhuc adolescenti a Paulo tertio datus, ut ejus opera in scribendis epistolis uteretur, nuntii apostolici dignitate exornatus, præter omnem suam expectationem cardinalis tituli sanctæ crucis renunciatus, Julio e vivis sublato, trigintanovem cardinalium communi studio per adorationem creatus est pontifex V. Idus Aprilis anno millesimo quingentesimo quinquagesimoquinto; dieque immediate subsequenti coronatus nomen Marcelli retinuit. Prohibuit consanguineis, ne Romam peterent: duos ex fratre Alexandro nepotes, quos ibidem educabat, a nemine E voluit adiri.

Joannes Calvinus quis & qualis?

Hujus tempore Joannes Calvinus ex matre pontificii sacrificuli concubina canonicus Noviodunensis incipit clarescere, & de fori rabula theologus de repente prodire, quando ad pœnam quæsitus cum quodam Copo, tunc academiæ Parisiensis rectore, regii magistratus manus subdole effugisset.

Eodem tempore, *inquit Genebrardus*, præter vulgares Lutheranos, Zuinglianos, Calvinistas,

D Servetianos, Anabaptistas, & infinitas Sacramentariorum formas, recrudescunt alii, se in contraria scindentes, Brentiani, Ubiquistæ ubiquitatem humanitatis Christi dicentes; Osiandrini, hominem justificari ea justitia, qua Deus essentialiter justus; Stancariani, Christum justificare secundum solam humanam naturam; Amsdorfiani, bona opera ad salutem esse perniciosa; Majoristæ, infantes non salvari per solum baptismum; Antinomi, hominem ad legis Dei obedientiam non obligari; Suenkfeldiani, sacras literas penitus esse abjiciendas, & pendendum e sola divina inspiratione, qui proinde dicti sunt prophetæ cœlestes; Trinitarii sive Trideitæ, tres esse deos; Antitrinitarii, tres personas non in se subsistere, sed in divina essentia, esseque divinæ essentiæ dumtaxat residentias sive qualitates; Sabellianorum secta, qua infames sunt omnes fere Lutherani & Calvinistæ, ut multis libris docuimus; Autotheani, Christum esse Deum a se, non a patre, ut proinde improprie dixerint patres Nicæni, Deum de Deo, lumen de lumine, &c. hoc venenum suis miscuit Calvinus, ut ibidem ostendimus; Biblistæ, nihil proponendum in ecclesia populo, vel in scholis ju-

ANNO CHRISTI 1555.

ventuti, præter biblia, nec discendas ullas philosophiæ artes; Sabbatarii, non dominicam diem colendam, solum Patrem esse invocandum, non Filium, non Spiritum sanctum; Stebleri, nec gladium nec peram portandam, nec ullo modo litigandum, aut in judicio comparendum; Dæmoniaci, dæmones post finem mundi salvandos; Georgiodavidici, Georgium Davidem esse Christum; diabolum nullum existere, non futuram carnis resurrectionem; Memnonitæ, Christum carnem e Maria non sumpsisse; Ochinistæ sive Polygamistæ, licere uni viro multas simul habere uxores; Musculus, divinam Christi naturam una cum humana fuisse mortuam; Joannes Langus, carnem Christi esse deificatam, sive transiisse in divinam substantiam. Matthæus Flaccus Illyricus multa horrenda in omnes sectas invexit. Melanchthon ut multorum reus etiam a suis traducitur. Hieronymus Zanchius & Jacobus Scheckius medicus, de duabus Christi naturis, & de sancta Trinitate monstra novis portentis auxerunt, quæ proprio opere refutavimus. Hos quidem defendere hodie conatur Lambertus quidam Danæus; at nimis inverecunde, quoniam sola impudentia hæretica armatus, disciplinarum omnium exners, tantam provinciam suscipit. Valentinus Gentilis, cum Servetianorum fermento Deistarum, Lemani lacus undas miscuit, contra quem præcipue tractatum meum de Trinitate dictavi. His jam omnibus superstes Theodorus Beza quotidie aliquid novi ad jam putres eorum blasphemias adit, *Hæc ex ipsorum scriptis & farraginibus*.

Dum vero Marcellus pontifex multa ad urbis & curiæ reformationem mente agitaret, apoplexia correptus ad beatiorem vitam migravit, ultima ejusdem mensis, cum pontificatum dies viginti duos tenuisset, corpus ejus apud S. Petrum sepulturæ demandatum est.

VITA
PAULI PAPÆ IV.

Paulus quando pontifex factus?

Ordinis Theatinorum institutor.

PAulus IV. Neapolitanus, illustri Caraffarum familia oriundus, ante pontificatum Joannes Petri vocatus, scientia, pietate & virtute insignis, multis legationibus functus, a monastica vita, quam, resignato Theatino archiepiscopatu, instituto que ordine presbyterorum, Theatini vocatorum, professus erat, ad cardinalitiam dignitatem a Paulo tertio vocatus, ad extremum creatus est pontifex decimo Kalendas Junii, ipso Ascensionis die, anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, tempore Caroli quinti & Ferdinandi imperatorum: sequente dominico coronatus decretum sanxit, quo beneficia illegitime possessa, vel pecuniis comparata, reddere præcipiebatur. Judæos in una parte civitatis reclusit, quibus ne usuram exercerent vetuit; crocei coloris pileum, quo a reliquis internosci possent, ipsos ferre voluit: decreta plurima a Julio tertio stabilita rescidit. Romæ Urbani ducem præfectum instituit, clero, quoad victum & vestitum leges præscripsit; pœnitentiæ officium ipsemet reformavit, beneficia & ecclesiæ bona non aliis, quam viris bene doctis, conferri voluit, Trium urbis Conservatorum auctoritatem amplificavit, Privilegia a pontificibus prædecessoribus populo concessa confirmavit, In cujus grati animi protestationem populus in Capitolio eidem statuam erexit, centumque nobiles custodes attribuit, quos omnes ipse equestri ordine cohonestavit. Et paulo post inter eum & Philippum Hispaniarum regem orta est discordia, cui Galliarum regis fretus auxiliis bellum in regno Neapolitano per ducem Albanum defenso indixit.

Res gestæ a Paulo IV.

Anno integro, postquam prælio se lacessivissent, quæ pontifici parum feliciter successerant, ab armis cedere coactus est. Inter arma Marcum Antonium ejusque patrem Ascanium anathemati innodavit, eosque omnibus possessionibus, quas in ditione ecclesiastica obtinebant, privavit; quas nepoti suo Joanni Caraffæ sub titulo Paliani ducatus attribuit. Pace tandem composita, dux Albanus summo pontifici obedientiam præstiturus ad eum humiliter profectus est, a quo absolutionem consecutus maximam ejus humanitatem expertus fuit. Porro ad inquisitionem conversus, eidem sexdecim cardinales addixit, quorum primarium locum cardinalis Alexandrinus tenebat. Catalogum librorum hæresi infectorum publicavit. Legatione Anglicana cardinalem Polum privavit: cardinalemque Moronum in vincula conjecit: Strictissime præcepit, ut omnes religiosi & monachi e claustris suis egressi ad proprium monasterium reverterentur. Auditis suorum cognatorum & propinquorum enormibus sceleribus, in eos gravissime animadvertit, illosque ex urbe ejiciens, omnibus gradibus spoliavit. Diversis ordinationibus novemdecim cardinales creavit, Cathedræ S. Petri festum innovavit.

Officium inquisitionis instituit: & librorum hæreticorum catalogum promulgavit.

Sub hujus pontificatu, *inquit Genebrardus*, Joannes Calvinus ad nundinas autumnales Francoforti anno millesimo quingentesimo quinquagesimosexto cum ministris ejus loci de cœna conferre volens, rejectus est, quod se Zuinglianum profiteretur. *Lavaterus in historia controversa Sacramentariorum. Surius in historia.*

Eodem anno, cum plerique laici in Polonia usum calicis in sacramento eucharistiæ contentiose efflagitarent, quasi Christus esset exanguis sub altera specie, & Romanus pontifex eo misisset Aloysium Lipomanum Veronensem episcopum ad regem Poloniæ Sigismundum, ea quæstio divino miraculo est judicata, Nam cum quidam Judæus *Bishaim*, sive Benedictus, in quodam Poloniæ oppidulo, Sachazeto nomine, tribus miliaribus ab arce *Loviz*, a sua ancilla Christiana Dorothea, *Lazazla* nomine, sacram eucharistiam (quam ipsa ad pagum Catzo die paschæ susceperat, & ex ore extractam in sudariolum reposuerat, ut ad suum herum deferret) tribus daleris & veste sericas fimbrias habente emisset, & in synagoga pugionibus & cultris confodisset, repente ex illa multus cruor emanavit, quem Judæi cochleari in vitreum calicem transfundunt. Hac re paulo post cognita, & ad Sigismundum regem, qui tunc erat Vilnæ; (quæ est urbs Lituaniæ metropolis) delata, mandatur illius oppiduli præfecto secundario, ut totum negotium diligenter inquirat, & in hujus sceleris conscios extremo supplicio animadvertat, Itaque Dorothea cum Judæo suo hero die Veneris post Chri-

Christi ascensionem flammis exuritur, reliqui item Judæi sceleris socii (uno excepto qui aufugerat) Kalendis Junii idem supplicium luunt. Unde multi, & ipse Poloniæ rex, non mediocriter in retinenda catholicæ ecclesiæ communione confirmatur. *Historia rerum memorabilium, &c. conversa a Pontano libro quinto, & Surius in historia.*

Sub hæc tempora imago crucifixi a quodam lapidibus per indignationem icta emisit sanguinem, sed sceleris reus Moguntiæ supplicio afficitur. *Brentius in caput ad Galatas.*

Anno millesimo quingentesimo quinquagesimoseptimo pridie Nonas Septemb. inchoatum est Wormatiæ colloquium inter catholicos & Lutheranos decreto comitiorum Ratisponensium, sed turbatum artibus Flacci Illyrici. Aderant evangelicarum partium duodecim ministri, qui a catholicis interrogati, quas sectas confessioni Augustanæ consentaneas & dissentaneas existimarent (quod variæ sectæ sub Augustana confessione comprehendi vellent, & decretum esset, cum iis dumtaxat colloquium habendum, qui essent antiquæ religionis, vel Augustanæ confessionis) per sexdecim dies inter se concertarunt, cum aliis ex ipsis sectas quasdam ut a confessione Augustana discrepantes damnarent & excluderent, alii retinendas, eisque parcendum censerent. Ea concertatio eo usque progressa est, ut ex duodecim ministris quinque rejecti & excommunicati fuerint, tanquam contrarii confessioni Augustanæ in præcipuis capitibus, ut de lege & evangelio, de libero arbitrio, de justificatione, de operibus, de sacramentis, & usu cæremoniarum. His ita gestis, quia a septem reliquis ministris nunquam impetrari potuit ut sigillatim multiplices sectas a confessione Augustana secernerent & damnarent, ne inanis esset labor colloquii, illud vix adhuc bene cœptum intermittitur. *Amsdorffius in libro publicæ confessionis puræ doctrinæ evangelii, &c. Nicolaus Gallus in suis thesibus & hypotyposibus. Historia rerum memorabilium, &c. conversa a Pontano libro quinto. Lavatherus in historia controversiæ Sacramentariorum. Surius in historia.*

Carolo V. abdicanti se imperio Ferdinandus frater subrogatur.

Ejusdem tempore Carolus quintus, qui Solimannum tantarum virium fastu tumentem aliquoties profligarat, qui Ariadenum Barbarussam acie devictum, ac Tunetano regno exutum, Africa depulerat, qui imperium superiorum imperatorum ignavia labefactatum ac plane perditum restituerat, qui conjurantem Germaniam retuderat, qui regem Franciscum & Clementem pontificem in potestate habuerat, qui in orbe novo urbibus & templis ædificatis multa præclara in Dei & ecclesiæ decus gesserat, qui denique, uno dempto Carolo magno, omnes occidentales imperatores pace belloque superaverat, religione tactus, quam sanctissime semper coluit, & adversus hæreticos asseruit, tædio rerum humanarum affectus, propter cœlestium & æternarum desiderium primus post conditum Germanicum imperium, (Lotharius enim Francus erat) majestate imperii fratri Ferdinando abdicata, reliquis regnis atque ditionibus unico filio Philippo traditis ad vitam religiosam se contulit, & in sacram solitudinem secessit. Imperium in Ferdinandum inconsulta sede apostolica aliter quam fieri debebat translatum fuisse, ægre quidem, sed tamen patienter tulit pontifex optimus, qui cum annis quatuor, mensibus fere tribus, sedem apostolicam tenuisset, e vivis excessit anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimonono xv. Kalendas Septembris. Post obitum ejus vacavit sedes menses quatuor, & dies septem.

ANNO CHRISTI 1557.

CONCILIUM VIENNENSE

ANNO M. D. LVII. CELEBRATUM.

Ex MS. Ecclesiæ Viennensis.

Ex Martene Thes. Anecd. Tom. IV. p. 445.

Articuli publicandi in ecclesiis parochialibus provinciæ Viennensis ex ordinatione concilii provincialis celebrati Viennæ secunda Julii anno millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

I.

IN primis ut diligentius atque sincerius omnes quidem, sed maxime populus & viri qui in oppidis & pagis hujus provinciæ degunt, in fide Christi doceantur atque instituantur, inhibuit, ne præceptores aut pædagogi in id nimis percipiant, neve ut libri venales proponantur; nisi ad unguem observata lege & ordinatione regia lata *Chasteaubrian* die vicesima septima Junii, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, idque sub pœna excommunicationis & alia arbitraria.

I I.

Jubet etiam & ordinat hoc concilium, ut singulis diebus dominicis omnes hujus provinciæ ecclesiarum parochialium rectores, sive eorum vicarii in missarum solemniis alta atque intelligibili voce publicent & doceant populum & parochianos lingua vulgari orationem dominicam, salutationem Virginis, symbolum apostolorum, præcepta legis & ecclesiæ, doceantque & prædicent sincere secundum ecclesiasticas traditiones eorum parochianis, & populis sacro-sanctum Christi evangelium, ad institutionem atque præscriptum quod prædictis ecclesiis parochialibus hujus concilii auctoritate prope diem proponetur & ministrabitur: quo Dei optimi maximi auxilio omnes ad christianam regulam rectius, sanctius & decentius instituantur atque perpetuo vivant.

I I I.

Et ne prædicatio verbi & doctrina Christi traducatur, aut impostura, technis, aut cuniculis aliquorum labefiat, & ne quid in eo munere fraudis committatur, neve lupi ad id nimis pro pastoribus recipiantur, sanctorum patrum decreta insequendo inhibuit, ne præter dictos rectores parochiarum aut earum vicarios ad docendi publice in ecclesiis & prædicandi nimis aliquis recipiantur, nisi nominatim approbati & missi a vicariis generalibus præsertim reverendissimorum dominorum episcoporum hujus provinciæ, & ad præscriptum legum regiarum.

I V.

Censuit etiam dictum concilium, ut omnes & singuli ecclesiarum parochialium rectores, sive eorum vicarii, publice & singulis diebus dominicis inter missarum solemnia suos parochianos moneant atque diligenter exhortentur, uti si quos inter se cognoscant, sciant, aut suspicentur religionis atque

ANNO CHRISTI 1557.

que fidei ambiguæ, atque suspectæ, ipsis rectoribus aut illorum vicariis intra octo dies, & alias cum primum poterint denuncient: ut ex personæ atque delicti qualitate in ea re procedi possit.

V.

Omnes etiam & singuli ecclesiarum parochialium rectores & eorum vicarii diligenter describant si quos ex suis parochianis observaverint & deprehenderint, qui quotoquoque anno saltem in festo Paschatis de more & traditione ecclesiæ non adimpleverint & susceperint sacramenta auricularis confessionis & sanctæ Eucharistiæ, & etiam alios, quos in religione & fide Christi suspectos deprehenderint, quos postea ita descriptos renunciabunt ipsis vicariis generalibus dictorum reverendissimorum dominorum episcoporum hujus provinciæ; qui vicarii generales suis syngraphis attestabuntur ipsis rectoribus se prædictas denunciationes recepisse.

VI.

Et ut occurratur frequentibus delictis atque offendiculis, quæ hactenus in celebritatibus festorum oppidorum & pagorum hujus provinciæ perpetrata sunt; inhibuit hoc concilium ne deinceps in hujusmodi celebritatibus festorum, quas vulgo (*Vogues*) vocant, choreæ, saltationes, joculationes, ludi, & cetera ejus farinæ ludicra fiant: sed pie & sancte in jejuniis & orationibus colantur atque celebrentur. Inhibuit etiam sub pœna excommunicationis aliaque arbitraria omnibus & quibuscumque viris ecclesiasticis, ne hujusmodi choreis, saltationibus & aliis ludicris omnino intersint, sed probe & e dignitate suo munere fungantur.

VII.

Et ne ex defectu tonsuræ & habituum virorum ecclesiasticorum aliquid offendiculum oriatur, concilium statuit, ut omnes & singuli viri ecclesiastici patenti & sufficienti tonsura, necnon decenti & decoro & qui omnino juxta sanctorum patrum decreta virum ecclesiasticum deceat habitu, tam quoad vestes nimia brevitate notandas, quam caligas, calceos, aut alia vestimenta discissa, nec non colores jure prohibitos incedant.

VIII.

Inhibuit etiam concilium omnibus viris ecclesiasticis ne sine necessitate, aut dum peregre proficiscuntur pileos, quos capellos vocant deferant, sed ut dicunt byrros quadratos, de more & ex decoro approbata consuetudine virorum ecclesiasticorum, idque sub pœna arbitraria.

IX.

Pariter inhibetur omnibus & quibuscumque viris ecclesiasticis, ne enses, pugiones, aut alia arma, nisi dum peregre proficiscuntur, deferant, sub prædicta pœna arbitraria.

X.

Similiter cum assidua hominis conversatio satis animi mores instituat vel depravet, sanctorum patrum decreta & concordata insequendo inhibet hoc concilium, ne viri ecclesiastici hujus provinciæ aliquorum virorum suspectorum depravatisque moribus consuetudine teneantur: neve in eorum amicitiam consortium aut contubernium recipiant, idque sub pœna excommunicationis & alia arbitraria.

XI.

Nominatim prohibuit omnibus tam clericis quam religiosis sub pœna carceris & alia arbitraria, nec non laicis sub pœna excommunicationis, ne deinceps adeant monasteria religiosarum, cujuscumque sint ordinis, nisi fuerint proxima parentela conjuncti dictis religiosis, vel ex evidenti necessitate & facultate atque licentia petita & obtenta a dominis vicariis generalibus reverendissimorum dominorum episcoporum hujus provinciæ, respective, & in quorum diœcesibus constituta fuerint monasteria.

XII.

Pariter ut major delinquendi occasio præscindatur, prohibetur prædictis religiosis monialibus, ne earum monasteria aut septa ipsorum egrediantur, & ne deinceps in earum monasteriis alliciant aut recipiant sæculares, clericos aut religiosos, nec etiam laicos, sine notoria necessitate & facultate petita & obtenta a prædictis dominis vicariis generalibus respective: idque sub pœna excommunicationis & alia arbitraria dictis penis augendis pro contumacia eorum qui non paruerint.

XIII.

Similiter sub pœna excommunicationis & insequendo sanctorum patrum decreta, & ut ecclesiasticæ disciplinæ decus diligentius servetur: inhibetur omnibus religiosis tam viris quam mulieribus, cujuscumque ordinis, & qualitatis existant, nedum sacro fonte baptismatis aliquos pueros aut puellas suscipiant, eademque ratione & pœna omnibus & quibuscumque ecclesiarum parochialium rectoribus atque vicariis, ut aliquos religiosos viros sive mulieres ad susceptionem prædictorum baptizandorum admittant.

XIV.

Decernentes eodem concilio hujusmodi provincialia statuta promulganda in singulis synodis reverendissimorum dominorum episcoporum diœcesanorum hujus provinciæ, & illorum transgressores corrigendos per eosdem reverendissimos dominos episcopos sive eorum vicarios aut officiales prout juris & rationis fuerit.

ANNO CHRISTI 1560.

Pius IV. quando electus?

VITA
PII PAPÆ IV.

PIus IV. Bernardini Medicæi & Cæciliæ Sorbelloniæ Mediolanensis filius, ante pontificatum Joannes Angelus vocatus, fuit pluribus officiis & dignitatibus exornatus, per Paulum tertium cardinalitia dignitate adauctis, a Julio tertio legatus ad militiam contra Octavium Farnesium susceptam electus, ipsa nativitatis domini vigilia, anno 1560. tempore Ferdinandi & Maximiliani secundi imperatoris Paulo IV. e vivis sublato summus pontifex declaratus est, & ipso regalium die coronatus. Inito pontificatu omnia delicta & excessus in prædecessorem commissos populo remisit. Imperium Ferdinando per Carolum fratrem traditum confirmavit.

Plurimos propter hæreseos crimen, ut suspectos vel delatos absolvit, ac inter ceteros cardinalem Mo-

Moronum. Puniturus autem Pauli quarti amicos & familiares, sententiis in eos latis ob crimina quę ipsis objecta fuerant, cardinalem Caraffam strangulari, comitemque Monotorii, Allasanum, Leonardumque cardinalem, capite plecti curavit: Nepotes suos fratrum sororumque filios Romam advocatos maximis honoribus & amplissimis beneficiis, vel exornavit, vel nobilissimo matrimonio junxit. Ut vero communibus malis mederetur, finis generali synodo Tridentinæ ejus studio ac vigilantia impositus est: acclamationesque patrum in ea fuere: BEATISS. PIO PAPÆ DOMINO NOSTRO, SANCTÆ UNIVERSALIS ECCLESIÆ PONTIFICI, ANNI MULTI AC MEMORIA ÆTERNA. Solutis comitiis, concilioque fine imposito, prælatis etiam omnibus ad propria remissis, plurima loca restaurare cœpit, quæ præcedentibus bellorum fragoribus diruta, ruinam minitabantur; Romæ portam & plateam dictam Piam reparavit. Prælum Manutii auctoris vulgatissimi restituit. Arcem Capitolinam restauravit, aliaque quamplurima loca refecit, quibus omnibus sumptibus ut satisfaceret, montem perpetuum instituit, numerum etiam equitum Pii appellatorum ordinavit. Cum vero inter legatos Franciæ & Hispaniæ de primatu in præsidendo quæstio suborta fuisset, præeminentiam uni non sine alterius indignatione adjudicavit. Melitæ obsidione cinctæ militibus pecuniaque subvenit.

Anno 1560. (*inquit Genebrardus*) Lutherani & sacramentarii ardentissimo odio inter se flagrant, cum scriptis contrariis, tum edictis publicis. Nam Wittembergenses, quibus præerat Brentius, edictum promulgant contra sacramentarios: Jenenses ministri edunt supplicationem ad Joannem Fridericum secundum ducem Saxoniæ, ejusque fratres, ac alios principes & ordines confessionis Augustanæ; pro legitima synodo, in qua soli Lutherani convenirent, & Zuinglianos, atque alios, quibus adversantur, condemnarent. Contra ab Heildebergensi academia post publicam disputationem Zuinglianorum contra Lutheranos, Heshusius Lutheranus abire jussus est: & mox superintendentes Heildebergenses edunt decretum, quo Lutheri & Brentii catechismi extra ecclesiam ejiciantur, & eorum scripta nullam habeant auctoritatem. *Lavaterus Zuinglianus in historia controversiæ sacramentariorum, Surius in historia.*

Cum tandem diversis ordinationibus quadragintaquinque cardinales creasset, in quarum una Laurentium Massam numquam inducere potuit, ut secretariatum Venetorum, ut vocant, acceptaret, v. Idus Decembris anni 1565. mortuus est, anno ætatis suæ 66. mense octavo, die nono, cum pontificatum tenuisset annos sex minus sedecim diebus. In sancto Petro sepultus est. Sedes viginti octo diebus rectore orbata remansit.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Ejusdem summi pontificis Pii IV. ductu atque auctoritate inchoatum jam alias anno 1545. sub Paulo III. Tridentinum concilium, atque a Julio III. adfectum annis 1551. & 1552. reassumptum, ut loquuntur, ac continuatum fuit anno 1562. & tandem anno sequenti omnibus suis partibus absolutum atque approbatum, tum deinde in omnes Christiani orbis provincias transmissum, ut executioni mandaretur. Vide quæ superiori nostro XX. volumine excusa sunt, tum pag. 112. ad 196. ubi definita a patribus ac sancita sessionibus novem a XVII. ad XXV. continentur, tum vero pag. 409. ac proxime consequentes consule, quæ tibi tertiam quartamque partem collectionis Lovaniensis anni 1567. actorum Tridentinorum, accuratius quam antehac emendatas, repræsentabunt.

ANNO CHRISTI 1564.

STATUTA CONCILII PROVINCIALIS
ILLUST. DOM. ARCHIEP. RHEMENSIS
CAROLI CARD. A LOTHARINGIA,
ANNO DOMINI MDLXIV.

Inventa fuere Ms. in chartulario archiepiscopatus Rhemensis, quæ tamen non sunt signata; sed cum actibus dicti concilii deposita: *ut verbis utar Ludovici Odespun de la Meschiniere, qui luci publicæ cum quibusdam aliis Galliæ novissimis, ut vocat, conciliis primus tradidit Parisiis anno 1645.*

De residentia curatorum.

STATUTUM I.

Omnium parochialium ecclesiarum rectores obtestatur in domino sancta synodus cum suo grege vivere, & ipsi pro officio deservire. Laudandi sunt illi qui non vi coacti, sed caritate ducti, aliis cesserunt ecclesias quas absentes non poterant

ANNO CHRISTI 1564.

rant regere. Sed de aliis dolendum maxime, qui ecclesiastica & regia auctoritate malunt sine laude ad officium impelli, quam Christo obsequi, & gregi suo roganti, fidemque atque opem legitimi rectoris sui imploranti subvenire. Hos iterum atque iterum admonet sancta synodus, ut infra tres menses proximos in suis ecclesiis resideant, aut illis renuntient, aut aliquos nominent, qui ab episcopi per selectos examinatores comprobati, illarum ecclesiarum curam & regimen suscipiant. Quod si obstinati perstiterint, episcopi officii sui memores, Deique ac sanctorum conciliorum præcepta & decreta secuti, post dictum temporis spatium curabunt juris adhibere remedia, & desertas parochias tandem bene meritis viris assignare, easque illis ut vacantes conferre. Porro ne quis se defunctum munere suo putet, si otiosus in ecclesia desideat, intelligat quoniam præcepto divino mandatum est omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas cognoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini & sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam pro viribus gerere, quæ omnia nequaquam ab his præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non adsistunt, neque invigilant. Hanc qui præstiterint in judicio & veritate residentiam, episcoporum paternum in se experientur animum, & auxilium, nisi probata legitima & rationabili absentia absit causa episcopo.

* sic leg. arbitror: nisi absit probata episcopo l. & r. absentiæ causa.

De officio curati in deligenda sana doctrina & prædicanda.

STATUTUM II.

Scimus plurimos a nobis, & fratribus nostris episcopis, desiderare aliquam doctrinæ catholicæ formulam & regulam, quam omnes evangelii concionatores annuntient uno ore, & populus Christianus misere ac nefarie doctrinis variis peregrinisque distractus uno cum consensu audiat & sequatur. Nostrorum hominum desideriis non opinamur melius satisfieri posse, quam si a Tridentina synodo conscriptam de religione catholica doctrinam, nostrarum parœciarum curiones legant, & ad ejus normam conciones suas efforment, populumque instituant. De omnibus enim fere nostrorum temporum controversiis illa brevissime definivit, & perspicue tradidit fidem patrum & Christianarum nationum, ante hæreses nostra tempestate exortas, quas etiam ipsa dilucide ut caveri possint, & discerni, damnavit. Itaque sancta synodus officii sui esse arbitratur, si eam doctrinam, quæ universi orbis Christiani legitimis & ordinariis antistitibus, & nobis ipsis placuit, diœcesi nostræ proponimus. Jubemus nostrarum ecclesiarum rectores infra natalem domini, Tridentinam synodum, sive Latine, sive Gallice comparare, in eaque tamquam in speculo inspicere omnium propemodum contentionum, quæ Christianos divexarant, veritatem ac ipsam sincere ac pacifice suis gregibus commendare; contrarias vero opiniones ut hæreses detestari ac fugere.

Sancimus insuper, ut ipsi curiones per se, vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint, omnibus saltem dominicis, & aliis festis diebus, aliquid de evangelio, vel de epistola, vel de aliis sacris literis ad captum & ædificationem populi sibi crediti enarrent, & explicent, ut oves suas per audiendi assiduitatem erudiant, sed potissimum doceant quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntientque cum brevitate & facilitate sermonis, vitia, quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & vitam æternam consequi valeant: quod si ad hoc minus ipsi fuerint idonei, vocent quam sæpissime poterunt, qui sibi eam operam impendant, alioqui juxta sanctorum conciliorum decreta cogemur operarios in messem alienam mittere, & de fructibus atque lacte gregis ipsos alere.

De officio curatorum in sacramentorum administratione.

STATUTUM III.

Ut fidelis populus ad suscipienda sacramenta majori cum fide, reverentia, atque omni devotione accedat, parochi nostri studeant, quam familiarissime poterunt, pro suscipientium captu, prius illorum vim, & usum juxta catholicæ ecclesiæ doctrinam vernacula lingua explicare, ad eorumque dignam perceptionem capaces invitare, atque adhortari, ne per impudentiam, & hæreticorum deceptionem plebs imperita ignoret, quantum sit sibi a Christo relictum contra peccata remedium, vel eo abutatur ad mortem & damnationem, quæ illi præparavit salvator noster ad salutem & beatitudinem.

Quatenus cognatio spiritalis deinceps contrahetur per baptismum.

STATUTUM IV.

Docet experientia propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volentes itaque cum sanctis synodis generalibus, huic incommodo providere, de cognationis spiritalis impedimento statuimus, ut unus tantum sive vir, sive mulier juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus & una baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem ac baptizatum, baptizatique patrem & matrem tantum spiritalis cognatio contrahatur. Itaque parochi nostri antequam ad baptismum conferendum accedant, diligenter ab his ad quos spectabit, sciscitentur, quem, vel quos virum & mulierem elegerint, ut vel baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum, vel eos virum & mulierem tantum ad illum suscipiendum admittant, & in libro eorum nomina, cum die & anno, ac quantum fieri poterit nominibus parentum, qui baptizatum genuerint, describant, doceantque susceptores quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant.

De legitimis nuptiarum temporibus & ritibus.

STATUTUM V.

Ab adventu domini nostri Jesu Christi usque ad diem epiphaniæ, & a feria quarta cinerum usque in octavam paschæ inclusive, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obser-

observari jubemus; in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittimus, quæ ea, qua decet, sanctimonia, modestia, & honestate fiant: hortentur curati conjuges, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consummationem, sua peccata diligenter proprio sacerdoti confiteantur, & ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum pie accedant; omnes vero ritus, actiones & verba, quæ nullo modo deceant Christianos, caveri mandamus, & de his populum a curatis nostris admoneri & doceri. Sancta enim res est matrimonium, & sancte tractandum.

De vita & honestate curatorum.

STATUTUM VI.

Quoniam fere fit, ut cujus vita improbatur, facile doctrina despiciatur: si publicum scandalum de aliquo parochialis ecclesiæ rectore ad nos delatum fuerit, & probatum, etiam juxta sanctorum conciliorum sanctiones cogemur illi coadjutorem, ecclesiæ proventu, dare, & ad depositionem usque progredi, nisi scandalum, per vitæ probitatem purgaverit, observata nihilominus in omnibus juris forma. Sed ne cuiquam molesti simus, hortamur in domino parochos nostros, ut in omnibus se præbeant exemplum bonorum operum, in castitate, sobrietate, morum gravitate, atque omni honestate, ut erubescant qui nobis insidiantur adversarii, non habentes unde ecclesiæ Christi insultent.

Quomodo deinceps parochialibus ecclesiis sit providendum per examen de curatis.

STATUTUM VII.

Cæterum quo rectius deinceps & accuratius digni & idonei parochi deligantur, sacris conciliis obedientes in nostra diœcesana synodo singulis annis, sex nominabuntur examinatores magistri seu doctores: aut licentiati in theologia, aut jure canonico, vel alii clerici, seu sæculares, seu regulares, etiam ex ordine mendicantium per eamdem nostram diœcesanam synodum approbandi, qui statim jurabunt ad sancta Dei evangelia, se quacumque affectione humana postposita, fideliter munus suum executuros, nec quicquam prorsus occasione examinis ante vel post ipsum accepturos, alioqui simoniæ vitium tam ipsi, quam alii dantes incurrant, a qua absolvi non poterunt, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, & ad alia in posterum reddentur inhabiles. Ac de toto suo officio non solum coram Deo, sed etiam in synodo provinciali, si opus erit, rationem reddere teneantur, a qua si quid perperam eos fecisse compertum fuerit, graviter ejus arbitrio puniri possint. Itaque cum ecclesiæ parochialis quomodocumque contigerit vacatio, qui jus præsentandi, aut etiam conferendi habent, illis tempus a jure definitum præscribimus, ita quod idoneos aliquot clericos ad regendam vacantem ecclesiam coram deputandis examinatoribus nominent, ut possit postea de cujuslibet ætate, moribus, & sufficientia fieri diligens inquisitio, salvis universitatum privilegiis, ita ut nulli per menses graduatis attributos, per examen & nostram collationem provideatur, nisi qui gradum rite & legitime juxta jura adsecutus fuerit. Interea

A in ecclesia vacante constituetur idoneus vicarius, cum congrua de fructibus portionis assignatione, ut onera ipsius ecclesiæ sustineat, donec ei de rectore provideatur: transacto vero constituto tempore, omnes, qui descripti fuerint, examinabuntur a nobis, vel a vicario nostro generali, adhibitis ex ipsis examinatoribus non paucioribus quam tribus, quorum votis si pares aut singulares fuerint, nostrum erit vel vicarii nostri accedere, quibus magis videbitur. Completo deinde examine renuntiabuntur, quotquot idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis. Ex ipsis vero nos eum eligemus, quem cæteris magis idoneum judica-

B verimus, si agitur de vacante ecclesia, quæ ad nostram plenam dispositionem pertineat, ut illi, & non alteri a nobis fiat collatio; si vero jurispatronatus ecclesiastici erit, ac institutio ad nos, & non ad alium pertineat, is quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit nobis præsentare teneatur, ut a nobis instituatur. Quod si patronatus laicorum fuerit etiam qui a patrono præsentatus erit, ab eisdem examinatoribus, ut supra, examinetur, & non admittatur, nisi idoneus repertus fuerit. In omnibus denique supradictis casibus non cuiquam uni ex supradictis examinatis & ab examinatoribus approbatis, juxta prædictam regulam de ecclesia provideatur, modo confessionem catholicæ

C fidei simpliciter edat, secundum formam, quam ex sanctorum generalium conciliorum definitionibus collectam a nostro clero jurari volumus, & sancte promittat in ecclesia sibi collata residentiam, nisi legitimam, rationalem, & a jure approbatam excusationem habeat.

Alii vero quibus provisum fuerit a S. sede Romana de beneficiis parochialibus, in nostra diœcesi, teneantur a die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus nostris, vel coram generali nostro vicario orthodoxæ suæ fidei publicam facere professionem, juxta superiorem formam, & nostrorum examinatorum subire judicium, nisi ante promissionem* examinati fuerint, ut de eorum capacitate constet; alioqui *provisionem.

D fructus suos non faciant, nec illis suffragetur possessio, aut quævis alia præventio: ita enim æquitas postulat, & post generalium conciliorum decreta ita procedendum sanctæ Romanæ ecclesiæ & apostolicæ pontifex declaravit.

Nos igitur ut statutum nostrum executioni demandemus, pro hujus anni examinatoribus nominavimus N. quos synodus nostra diœcesana magno assensu comprobavit.

De promotione ad ordines sacros.

STATUTUM VIII.

E Satius est promovendos ad sacros ordines & ecclesiæ gubernationem, diu multumque antea probare & explorare, quam de temere admissis postea pudere, & pœnitere. Quapropter sanctarum synodorum vestigiis inhærendo conabuntur episcopi suos clericos gradatim, omni adhibita cautione, ordinare.

De

De prima tonsura.

STATUTUM IX.

Principio nemo ad primam tonsuram adolescentulos initietur, nisi qui sacramentum confirmationis antea susceperint, fideique rudimenta, ac legere & scribere didicerint; nisi etiam probabilis conjectura sit, eos non sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus delegisse: nec ille insignitus fori ecclesiastici privilegio gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat aut clericalem habitum & tonsuram deferens alicui ecclesiæ ex mandato nostro inserviat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola vel universitate de licentia nostra quasi in via ad majores ordines suscipiendos versetur. In clericis vero conjugatis servetur constitutio Bonifacii VIII. quæ incipit (Clerici qui cum unicis) modo clerici alicujus ecclesię servitio vel ministerio a nobis deputati eidem ecclesiæ serviant, vel ministrent, & clericali habitu vel tonsura utantur, nemini quoad hoc privilegio vel consuetudine etiam immemorabili suffragante.

De minorum ordinum functionibus restituendis per ecclesias.

STATUTUM X.

Ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiarium functiones ab apostolorum temporibus in ecclesia laudabiliter receptæ, & pluribus in locis aliquamdiu intermissæ, in usum juxta sacros canones revocentur, nec ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur, illius pristini moris restituendi desiderio cum sanctis patribus & generalibus synodis flagrantes, in ecclesia cathedrali primum, deinde in diœcesis collegiatis monasticis & parochialibus, ubi populus frequens, & proventus ecclesiæ tot ordines ferre possunt, curabitur in cursu visitationis pro ecclesiarum commoditate, has functiones restitui, easque functiones exercentibus stipendia assignari, quibus aut ex parte multari, aut in totum privari ab episcopis poterunt, quoties se negligentes in officio præbuerint. Quod si in ministeriis quatuor minorum ordinum exercendis clerici cœlibes præsto non erunt, suffici poterunt etiam conjugati vitæ probatæ, modo non bigami, ad ea munia obeunda idonei, & qui tonsuram & habitum clericalem in ecclesia gestent.

De distincta minorum ordinum collatione, & ordinandorum qualitatibus.

STATUTUM XI.

Minores ordines tantum his, qui saltem linguam Latinam intelligent, & per temporum interstitia, nisi aliter nobis aliquando expedire videbitur, conferemus, ut accuratius quantum sit hujus disciplinæ pondus possint edoceri, & ut in unoquoque munere juxta præscriptum nostrum se exerceant, idque in ea, cui ascripti erunt, ecclesia, nisi forte ex causa studiorum absint, atque ita de gradu in gradum accedant, ut in eis cum ætate, vitæ meritum, & doctrina major, accrescat. Quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in ecclesia ministerium, atque major erga presbyteros & superiores ordines reverentia, & crebrior quam antea corporis Christi communio maxime

A comprobabunt. Cumque hinc ad altiores gradus, & sacratissima ministeria sit ingressus, nemo his per nos initiabitur quem non scientiæ spes majoribus ordinibus dignum ostenderit, nec nisi post annum susceptionis postremi gradus minorum ordinum, ullum ad sacros ordines promovebimus, nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas aliud a nobis exposcat. Ad minores etiam ordines promovendi bonum a parocho & magistro scholæ, in qua educantur, testimonium afferant.

Ut omnes clerici sint certæ alicui ecclesiæ addicti.

STATUTUM XII.

B Dum nullus debeat ordinari, qui judicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius ecclesiis, cum sanctis synodis generalibus statuimus, ut nullus imposterum quocumque in gradu ordinetur, qui illi ecclesiæ aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis sedibus vagetur; quod si locum nobis inconsultis deseruerit, ei sacrorum ordinum exercitium interdicatur. Nullus præterea clericus peregrinus, sine commendatitiis sui ordinarii literis in nostra diœcesi ad divina celebranda & sacramenta administranda admittatur.

C *De ætate & qualitate promovendorum ad majores ordines.*

STATUTUM XIII.

Ne quis etiam regularis cujuscumque ordinis, subdiaconatus ordinem a nobis expectet ante annum ætatis suæ vigesimum secundum, vel diaconatus ante vigesimum tertium, vel presbyteratus ante vigesimum quintum. Præterea cum non deceat eos qui divino ministerio ascripti sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, compertumque sit complures multis in locis ad sacros ordines nullo fere delectu admitti, qui variis artibus ac D fallaciis confingunt se beneficium ecclesiasticum, aut etiam facultates idoneas obtinere, ex summorum pontificum & conciliorum constitutionibus decernimus, nequis deinceps clericus sæcularis, quamvis alias sit idoneus moribus, scientia & ætate, ad sacros ordines accedat, nisi prius legitime constet eum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestum sufficiat, pacifice possidere. Id vero beneficium resignare non possit, nisi facta mentione quod ad illius beneficii titulum sit promotus, neque ulla de illo resignatio nobis inconsultis fiat, nisi constiterit quod aliunde vivere commode possit. De possidentibus vero patrimonium, vel pensionem, si aliquos pro necessitate sive commoditate nostrarum ecclesiarum E ordinare expedierit, prius nostros vicarios perscrutari jubemus, an patrimonium illud vel pensio vere ab eis obtineatur, ac talia sint quæ ad vitam sustentandam ipsis sufficiant, neque ab illo deinceps sine licentia nostra alienari aut extingui vel remitti ullatenus possint, donec beneficium ecclesiasticum sufficiens sint adepti qui sic ordinantur, vel aliunde habeant unde vivere possint. Si aliquos nobis contigerit aliter promovere, antiquorum canonum pęnas nos, & vicarios nostros, atque omnes qui præsenti nostro statuto fraudem fecerint, subire oportebit.

Beneficia simplicia in ecclesiis parochialibus quo-

Anno Christi 1564.

quorum proventus tam tenuis est, ut ex illis ali beneficiarii non possint, uniantur * pro obitu ecclesiis parœcialibus in quibus fundatæ sunt, dummodo fundatores debitis non fraudentur obsequiis, & vocatis quorum interest, aut interesse poterit.

* per obitum.

De examine promovendorum ad majores ordines.

STATUTUM XIV.

Ad hæc qui ad singulos majores ordines erunt assumendi, per mensem ante ordinationem ad nos vel vicarios nostros veniant, qui parocho aut alteri cui magis expedire videbitur, committant, ut nominibus ac desiderio eorum qui vellent promoveri publice in ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus, & vita a fide dignis diligenter inquirat, & literas testimoniales ipsam inquisitionem factam continentes ad nos transmittat. Porro ordinandi feria quarta ante diem ordinationis statutum a jure, se conspectui nostro præsentent, ut adscitis prudentibus viris peritisque legis divinæ, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, genus illorum, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam ac fidem examinent & dicto die in cathedrali nostra ecclesia coram nostris canonicis, aut in alio diœcesis nostræ celebriori templo, præsente clero loci publice promoveamus eos, quos ut dignos admiserimus: promoti * ad sacrum presbyteratus ordinem missa sæpius celebretur, vel in altari majore cum magna missa saltem quater in anno, sub pœna privationis fructuum unius mensis pro quolibet defectu, & aliis pœnis a jure statutis nisi petita licentia a superiore & pro causa legitima excusentur.

* Hic videntur deesse quædam & locus sane obscurus.

De officio subdiaconi, & diaconi, & presbyteri circa ecclesiam cui sunt adscripti.

STATUTUM XV.

Promoti vero cum redierint ad ecclesiam a qua testimonium acceperant, in ea ordinis sui obeant munera, ac saltem apostolicis & solemnioribus festis diebus in publica sive parochiali missa, ex sanctorum conciliorum auctoritate, cum sacerdote devote communicent. Hoc etiam ordinatis presbyteris imperamus antequam altaris sacrificium offerre appetant. Omnes itaque clericos, maxime in majoribus ordinibus constitutos, omnibus publicis divinis officiis & ecclesiæ cui fuerint addicti, decenter interesse jubemus; de his qui non paruerint a parocho nos admoneri volumus, ut quam afferant excusationem intelligamus.

Gratis conferendi sunt omnes ordines.

STATUTUM XVI.

Ac ne quis existimet nos lucrum per ordinum exactiorem collationem aucupari, aut quærere, sanctis synodis obsequentes, pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericalis tonsuræ, sive pro literis dimissoriis aut testimonialibus, sive pro sigillo, aut alia quacumque de causa, etiam sponte oblatum non licere nobis, sive ministris nostris quicquam quovis prætextu accipere, declaramus. Notarii vero nostri pro singulis literis dimissoriis aut testimonialibus ordinum decimam tantum unius aurei partem accipere possint, nec nobis ex eorum commodis directe vel indirecte, aliquid provenire possit.

De vita & honestate omnium clericorum.

STATUTUM XVII.

Nihil est quod alios magis ad pietatem ac Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tanquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex hisque sumunt quod imitentur: quapropter sic decet omnes clericos in sortem domini vocatos vitam moresque suos componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus, nihil nisi grave, moderatum ac religione plenum præ se ferant; levia etiam delicta (quæ ipsis maxima essent) effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur quo majore in ecclesia Dei & utilitate & ornamento hæc sint, ita etiam diligentius sint observanda, statuimus, ut qua olim a summis pontificibus & a sacris conciliis de clericorum vita, cultu, honestate, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerint, eadem imposterum iisdem pœnis per eos ad quos spectat judicium imponendis observentur, nec appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat.

De visitatione archidiaconorum & ruralium decanorum officio.

STATUTUM XVII.

Postremo quo melius omnia quæ ad archiepiscopatus nostri curam pertinent, rescire possint, & omnium clericorum negligentiæ & peccatis occurrere decani rurales in sua assidui maneant ac vigilent specula; & archidiaconi nostri visitationem suam statuto tempore exequantur diligentissime per seipsos, nisi executionem eorum legitimam esse ipsi judicaverint, de ipsaque visitatione post mensem episcopis rationem reddant, & depositiones testium ac integra omnia acta eis exhibeant, visitationum vero suarum hunc habeant scopum, ut imprimis sanam orthodoxamque doctrinam commendent, cleri ac totius populi fidem & mores explorent, & quicquid depravatum fuerit, ipsi corrigant, vel ad nos referant. Clerum cum populo cohortationibus & admonitionibus ad religionem, pacem atque innocentiam accendant: cetera prout locus, tempus & occasio feret ex sua prudentia ad fidelium fructum disponant; quæ ut felicius faciliusque succedant, monet sancta synodus archidiaconos, & diaconos, ut paterna caritate Christianorumque zelo omnes amplectantur, & modestissime se gerant in omnibus, ne cuiquam sint oneri aut scandalo, contenti solito viatico aut honorario, quod illis de jure & antiqua consuetudine debetur.

De reparatione ecclesiarum & imaginum usu.

STATUTUM XIX.

Archidiaconi & decani rurales sæpe moneant clericos & potissimum curatos, pie vivere & orationibus instare, hortarique gregem suum

suum ad pœnitentiam & vitam emendandam ac reparandas parochiales ecclesias, quas peccatis cleri & populi ita merentibus Deus permisit pollui & devastari; sed in reparatione sollicitudo a curatis ipsis præsentibus adhibeatur, ut nihil inordinatum aut præpostere & tumultuarie accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.

De usu imaginum in concilio Tridentino.

STATUTA CAPITULI RHEMENSIS.

De excommunicatione.

QUO excommunicationis gravior est censura, & fidelibus Christianis timenda exprime ut in artic. XIX. statutorum apud Poissiacum factorum cum additionibus ibi per commissos a capitulis cathedralibus ecclesiarum insertis.

*** *Multa hic deesse videntur: sed non plura edidit Odespunius.*

ACTA CONCILII PROVINCIALIS RHEMENSIS.

Anno domini MDLXIV. VII. Calend. Decemb.

CAROLO ILLUSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO CARDINALI LOTHARINGO RHEMENSI ARCHIEPISCOPO ET METROPOLITANO PRÆSIDE.

ANNO domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, sanctissimi autem patris nostri ac domini Pii IV. pontificatus anno quinto, Christianissimi vero regis nostri Caroli IX. regni quarto, die sabbati qui erat vigesimus quintus Novembris, cum Rhemos venissent aliquot provinciæ Rhemensis episcopi, & absentium episcoporum, canonicorumque, tam cathedralium, quam collegiatarum ecclesiarum procuracores, & aliquot archimandritæ, seu abbates, & absentium aliquot procuratores, ad provinciale concilium ab illustrissimo & reverendissimo card. Lotharingo, tanquam Rhemensi archiepiscopo & metropolitano eis indictum ac significatum, visum est eidem metropolitano, & suæ provinciæ episcopis, ut in valvis ecclesiæ metropolitanæ, & ejus loci in quo conveniunt ejusdem ecclesiæ canonici, quod capitulum appellant, affigeretur programma, quo significaretur omnibus qui debent interesse concilio provinciali, ut finito officio vespertino, se protinus sisterent in capitulo, qui locus est designatus, in quo fiant congregationes concilii provincialis; quod quidem mandatum subscriptum ac signatum est,

BRETON.

Finitis itaque vesperis, cum idem illustrissimus ac reverendissimus metropolitanus, cum reverendissimis episcopis & reverendissimis archimandritis, ac absentium procuratoribus, in capitulo ei rei designato convenissent, ac consedissent, paucis dixit reverendissimus cardinalis, esse multas easque gravissimas causas, quæ ipsum moverint ut re prius mature deliberata, cum episcopis suæ provinciæ, hoc convocaret & indiceret concilium, quas quidem in præsentia duceret esse pretermittendas, quod cum sciret eos de via esse defessos, nollet prolixa oratione eorum auribus aliquod adferre tædium; satius itaq; esse id rejicere in alium diem: maxime cum quæ hodie facta est congregatio sit tantum iter munitura ad ea præparanda quæ sunt necessaria, priusquam incipiat concilium. Iterum tamen se non posse dissimulare, quam magna affectus sit lætitia, & quam bonam spem conceperit bene gerendæ reipublicæ ecclesiasticæ, cum videat eos tam alacres, ad hoc tam præclarum & hoc tempore tam necessarium negotium. Hos vero quibus propter justas causas non licuerit accedere, bene instructos, misisse procuratores, qui suam vicem gererent, & iis quæ in hoc concilio statuta essent, statutos ipsos suo nomine significarent & promitterent: se quidem ita sentire & certo sibi persuadere, hæc non fieri sine Christi numine, qui afflictis & valde perturbatis rebus suæ ecclesiæ vellet opem ferre. Quod quidem ut ardentibus votis est exposcendum, ita etiam futurum non est desperandum, si in hoc celeberrimo conventu non aliud sibi proponant, nec alio tendant omnia nostra dicta, facta, & consilia, quam ad Dei laudem & honorem, veramque ac sinceram corruptorum morum reformationem & reparandam lapsam disciplinam ecclesiasticam.

Hæc cum dixisset & permulta alia in hanc sententiam subjunxit. Restat nunc ut ea aggrediamur, quæ necessario sunt providenda, priusquam inchoetur concilium: de quibus priusquam deliberemus, velim intelligatis aliquot episcopos qui sunt extra fines hujus nostræ provinciæ, fama hujus concilii e suis sedibus excitatos huc venisse. Ex quibus duo, nempe Nicolaus Peleveus reverendissimus archiepiscopus Senonensis, & Nicolaus Psalmus reverendissimus episcopus Virdunensis, nunc in claustro deambulant. Eorum præsentia, cum ob doctrinam tum ob prudentiam rerumque experientiam, huic sacrosancto cœtui magno poterit esse usui. Quamobrem si videbitur huic conventui, censerem eos esse rogandos ut in hunc locum ingrederentur; quod cum placuisset omnibus & reverendissimo metropolitano præsidi, missi duo Rhemensis ecclesiæ archidiaconi, eos ut intrarent rogatos, introduxerunt in capitulum: qui cum a reverendissimo præside tam suo quam totius conventus nomine honorifice fuissent excepti, & reverendissimus archiepiscopus Senonensis a dextris, & reverendissimus Virdunensis a sinistris reverendissimi metropolitani consedissent, perrexit dicere reverendiss. Præses, se in hac congregatione de iis quæ sunt tractanda in hoc concilio ad eos in præsentia nihil esse relaturum, sed tantum, quoniam cupiamus concilium non esse nimis diuturnum, & ideo cavendum sit ne tempus teratur inutiliter, se primo loco ea esse propositurum quæ sunt concilii velut præparatoria, & sine quibus non potest concilium commode explicari. Primum ergo videtur eligendus scriba seu actuarius, qui quæ in concilio agentur fideliter excepta mandet literarum monimentis: quod si unus solus huic muneri videatur non posse sufficere, erit ei etiam dandus adjutor. Est etiam eligendus promotor concilii, qui si solus non possit totum hoc munus sustinere, adjungendus quoque ei erit adjutor. Ego quidem eos nominabo qui ad hæc obeunda munera mihi videntur idonei. Quod si qui sint ex iis qui huc venerunt qui nominare possunt alios quos existiment magis idoneos, nominent.

Quæ cum dixisset, nominavit concilii scribam & actuarium Nicolaum Britonem ecclesiæ Noviodunensis decanum, jam multis ante annis archiepi-

chiepiscopatus totius provinciæ Rhemensis secretarium, & Gentianum Hervetum ejus adjutorem, qui sunt ambo canonici ecclesiæ Rhemensis; & concilii" procuratorem Joannem Espaullart decanum ecclesiæ Suessionensis, & ejus adjutorem Petrum Gilbaut canonicum ecclesiæ Rhemensis. Quos cum nominasset, & singulorum sciscitatus fuisset sententiam, fuit ejus nominatio omnium comprobata suffragiis; ipseque scriba, & ejus adjutor, eo ipso temporis articulo quo fuerunt creati, admissi ad obeundum quod mandatum eis fuit munus, sederunt juxta pulpitum ad acta conscribenda destinatum. His peractis, dixit reverendissimus metropolitanus, die sequenti nihil aliud agi posse, quam ut reverendissimi suæ provinciæ episcopi, & reverendi archimandritæ, ac procuratores absentium suis significarent sententiis, essetne legitime convocatum, congregatum & apertum provinciale Rhemense concilium: Quod si ita declarassent, die Lunæ Christo favente, futuram esse primam congregationem: se die crastino nempe dominico, hora octava matutina, ut in hujusmodi rebus fieri solet, ad populum concionem habiturum; celebrandum postea esse solemne sacrificium ad implorandum sancti Spiritus auxilium. Quod munus ejus rogatu esset obiturus reverendissimus episcopus Suessionensis, cum ipse & concioni habendæ & offerendo sacrificio non possit sufficere. Quamvis autem sit in more positum ut initio concilii fiat publica supplicatio, propterea tamen quod tempus omnibus quæ sunt eo die facienda exequendis sit nimis breve & incommodum, eam in alium diem esse rejiciendam; dum autem celebrabitur sacrificium, & antistites, & procuratores, lineas vestes, & pastorales, quas cappas vocant, chlamydes esse gestaturos, quas & ecclesia Rhemensis, & monasteria sunt benigne suppeditatura. In eo sacrificio quemlibet esse sessurum suo ordine & loco: nempe episcopos, & ab episcopis absentibus missos procuratores, scamnis eis paratis ex utraque parte chori. Post eos scamnis similiter paratis, archimandritas seu abbates, qui benedictione accepta mitram gestant; & deinde eos quibus sunt commendata monasteria & procuratores abbatum & monasteriorum. Procuratores autem collegiorum quæ capitula vocantur, canonicorum, simul cum canonicis in eorum cathedris sessuros convenienter ordini eorum evocationis & in iis locis quæ eis assignarent capituli Rhemensis, ut vocant, seneschalli, qui eis ostendent ordinem olim consuetum observari in hujusmodi conciliis. Quoniam autem posset contingere ut ex hoc sedendi ordine aliqua oriatur controversia, aliquibus affirmantibus se non eo sedere quo deberent loco, vel propter exemptionem, vel quavis alia de causa, intelligatur quicquid hujus fiat, hoc fieri absque ullo præjudicio juris, quod quilibet sibi deberi asserit ratione privilegii consueti in hujusmodi sessione. Quoniam autem ad Deum placandum, & opem ejus implorandam in rebus adeo afflictis, & tempore tam necessario, sunt preces maxime necessariæ, videri sibi, quod attinet ad suam cathedralem ecclesiam, ter in hebdomada esse faciendam cum litania supplicationem, nempe secunda, quarta & sexta feria. Ceteris autem diebus, in parœciis & in ecclesiis, tam fratrum mendicantium, quam ceterorum monachorum. Quo fiet, ut quotidie dum congregabuntur fratres, fundantur ad Deum preces. Quod quidem placuit omnibus: placuit etiam congregationi opportunam esse horam mane octavam, & primam pomeridianam, quam ut omnes facile cognoscant, ejus dandum esse signum, pulsato magno tintinnabulo dimidia hora priusquam intretur. De publica autem supplicatione & communione, de qua admonuit reverendus abbas Vallis claræ, statutum est ut secunda feria in prima congregatione de ea re patres suam dicerent sententiam.

" promotorem.

His peractis, postquam reverend. præses pulcherrimis & præclarissimis verbis sacrosanctum admonuisset conventum hic nihil aliud quæri, quam Dei gloriam & honorem, & catholicæ ecclesiæ salutem:

Quæ quidem ut una est, ita sedulo est elaborandum, ut omnia nostra studia, consilia, dicta & facta inter se conveniant & inter se invicem minime discrepent. Quod quidem si ut fiat demus operam sperandum est futurum, ut Christus, qui est Deus pacis & unitatis, sancto nos inspirante spiritu, cœpta nostra fortunet, & ad fœlicem deducat exitum. Quæ cum dixisset, dimissa est congregatio.

APERITIO CONCILII.

Die autem dominico, qui erat vigesimus sextus ejusdem mensis Novembris, ut pridie, nempe die sabbati, fuerat constitutum, cum a canonicis ecclesiæ Rhemensis magnum celebratum fuisset sacrificium, & quodcumque mane ab eis solitum est fieri divinum servitium, hora octava matutina fuisset peractum, in ipso horæ octavæ articulo suggestum conscendit illustrissimus & reverend. archiepiscopus, & ab octava ad nonam usque pulsatam, ad populum pulcherrimam & ad eum erudiendum, & ad pietatem incitandum longe utilissimam habuit concionem, sumpto themate ac exordio ex loco Joannis, cap. 17. *Pater, venit hora, clarifica filium tuum.*

Finita autem concione, cum in palatium suum, quod Tahu vocatur, se parumper recreaturus recepisset, nobis interim dabatur signum sacrificii mox celebrandi ad implorandam gratiam S. Spiritus: & qui ei erant interfuturi Antistites & procuratores, in vestiario se convenientibus induebant vestimentis, lineis nempe supparis, quæ superpellicia dicuntur; & pastoralibus chlamydibus, quæ pluvialia, alias cappæ vocantur, quæ quidem fuerunt eis suppeditatæ ab eis qui præsunt fabricæ ecclesiæ & reverend. Suessionensis episc. cum octodecim aut circiter ministris ad altare ei ministraturis, se ad sacrum faciendum dictis amiciebat vestibus. Quæ cum fierent illustris. & reverend. cardinalis archiepiscopus, cum aliquantulum recreasset, ingressus est chorum, cum episcopis indutis pastoralibus chlamydibus, seu pluvialibus, quos protinus sunt consecuti abbates, & qui in ecclesia Rhemensi dignitates sunt assequuti, & omnes procuratores pastoralibus item chlamydibus induti, sicut etiam erant omnes canonici & sacellani, & quicumque divino cultui in ea ecclesia sunt addicti.

Tunc reverend. archiepiscopus sedit a latere dextro, in prima cathedra canonicorum; In secunda, episcopus Virdunensis; Tertium locum tenuit Silvanectensis; Quartum vero procurator episcopi Noviodunensis, post quos sederunt magnus archidiaconus, & præpositus, & vicedominus ejus ecclesiæ, præcentore ac succentore non simul cum ceteris considentibus, propterea quod ii tunc ex officio chorum moderabantur, ac regebant. Ab eodem latere dextro deinceps sedebant procuratores capitulorum ecclesiarum, Suessionensis, Bellovacensis, Noviodunensis, & Silvanectensis; post eos multi canonici ecclesiæ Rhemensis.

Præter eos autem, ab eodem latere dextro, in sede editiore, & circiter duos pedes a terra assurgente, quæ est aliquantulum ultra gradus quibus conscenditur ad magnum altare, sedebat Illustriss. princeps dux Guisiæ, rector & prorex in comitatu agrisque omnibus & finibus Campaniæ. Cum quo erant vir magnificus Reginaldus a Bossu, Viromanduorum, qui Balbinus dicitur, prætor & vir præclarus comes a Cernay, & magna pars nobilium ejus provinciæ, & regii magistratus hujus civitatis Rhemensis, tam militaris, quam judiciarii ordinis, qui omnes eo convenerant visuri, bonisque verbis, & quo poterant fervore prosequuturi faustum & fœlix initium concilii. A latere sinistro, in superioribus cathedris, sedebant archiepiscopus Senonensis, episcopus Catalaunensis, & episcopi Ambianensis procurator nomine Nicolaus Grivellus, Ambianensis ecclesiæ decanus, archidiaconus minor, qui dicitur Campaniæ, thesaurarius & scholasticus ecclesiæ Rhemensis. Eos sequebantur procuratores ecclesiæ Rhemensis, & procuratores ecclesiarum Laudunensis, Catalaunensis, Ambianensis, & decanus ecclesiæ Morinensis, nunc a rege Boaoniam translatæ, & decanus ecclesiæ Laudunensis, qui fuerunt ambo postea in locum altiorem vocati prope magnum altare, ut qui episcopatuum Laudunensis & Morinensis sede vacante essent procuratores. Est autem adnotandum, fuisse omnes indutos pastoralibus, quas cappas vocant, chlamydibus præter archiepiscopum Senonensem, & episcopum Virdunensem, qui lineis tantum induti erant supparis; propterea quod non essent Rhemensis provinciæ. Erat autem tanta eorum qui aderant multitudo, ut maximæ parti canonicorum ad inferiora subsellia fuerit descendendum, cum in superioribus sedibus non esset eis relictus locus. In sedilibus autem quæ infra altare a lateribus parata fuerant, sedebant in duobus primis diaconi & subdiaconi numero quatuordecim vestiti tunicis aureis. Nam reliqui quatuor ex iis quos diximus octodecim, altari ministrabant; in aliis autem sedibus sedebant a latere sinistro abbates mitram gestantes; inferius autem ii quibus commendata fuerant monasteria; in altero autem post eos sedili sedebant monasteriorum procuratores, quilibet eum tenens locum quem eis assignarant Rhemensis ecclesiæ senescalli, quibus mandatum fuerat hoc munus.

Rebus ita constitutis, & omnibus suum locum ita tenentibus, rem divinam fecit reverendissimus episcopus Suessionensis in magno altari, quod solis licet episcopis, canonicis, qui vicis suæ tempore missam celebrant, ad altare non prius accedentibus, quam finito introitu, lectaque epistola, & ceteris peractis, & recitato evangelio, ad pulpitum ab altari parum remotum, tum demum accedant consecraturi. Lecto evangelio diaconus ipse librum apertum reverendissimo metropolitano portavit osculandum; & deinde illustrissimo duci Guisiæ, & deinde episcopis & episcoporum absentium procuratoribus. Eumdem autem librum postea accepit subdiaconus, quem clausum portavit osculandum iis qui dignitatibus honestati sunt in ecclesia Rhemensi, procuratoribusque, & canonicis ejusdem ecclesiæ, congruenter & ordini, qui fuit antea descriptus. Similiter etiam factum est in osculo pacis, præterquam quod cum diaconus præbuit patenam calicis osculandam iis omnibus, quibus præbuit evangelium, duo ex pueris chori eam portarunt osculandam præcentori & succentori, & deinde ceteris, convenienter ei ordini qui jam fuit expositus.

Quod autem attinet ad evangelii & pacis deosculationem, est observandum, quod ministri ea deferunt osculanda, cum constiterint in gradibus quibus ascenditur ad magnum altare, præcentor & succentor veniunt ad ea deosculanda in offertorio, quibusdam jucundis & ad pietatem accommodatis modulis a choro cantatum fuit, *Ne reminiscaris*. Provinciata autem oratione dominica, reverendissimus Suessionensis episcopus, qui, ut dictum est, celebrabat sacrificium, rem divinam absolvit, populo data benedictione, ut solent episcopi in suis diœcesibus: operato sacro fuit magnum apud omnes silentium.

Interea autem illustrissimo cardinali & ceteris episcopis, episcopalia parata sunt vestimenta super altare, & aliæ sedes quæ fuerunt collocatæ infra magnum altare, ex adverso earum in quibus sedebant ministri altaris, qui simul cum episcopo Suessionensi, per ostium quod est post altare, ut se exuerent receperunt in vestiarium: paulo post illustrissimus cardinalis sua sede relicta accessit ad magnum altare, ante quod procumbens, cuidam innixus cathedræ Deum aliquandiu est precatus. Finitis precibus consedit in cathedra vultu ad populum converso: tuncque fuit indutus sandaliis, & aliis episcopalibus ornamentis; quod fecerunt etiam ceteri episcopi. Ita autem indutus cum surrexisset, & capitis, quem vocant, amictus, & alba fuit ei exhibita, & crux non parvi pretii filo pendens serico, quam collo suo appendit, & postremo pastorali chlamyde, nempe cappa se induit.

Interim autem dum hæc fierent, cantabat chorus psalmum, *Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum*; quem cum aliquot aliis psalmis integrum suaviter ac numerosum sunt modulati vicarii & cantores ecclesiæ. Quo tempore a vestiario reversus reverendiss. Suessionensis episc. pontificalibus vestimentis indutus, cum mitris & pedo pastorali consedit in sedibus, quæ prope magnum altare erant paratæ a dextris illustrissimi & reverendissimi cardinalis metropolitani. Supra eum sedebat reverend. episc. Virdunensis, infra autem reverend. episc. Silvanectensis; & procurator reverend. episc. Noviodunensis. Ex altero latere, erant reverend. archiepisc. Senonensis, reverend. episc. Catalaunensis, & procuratores episcopatus Laudunensis, & episcopi Ambianensis, & episcopatus Morinensis, qui nunc est Bononiensis. Post eos vero erant archimandritæ, & alii eo, quo prius dictum est, ordine. Gestabant autem mitram qui erant Rhemensis provinciæ episcopi, ex manibus pedum tenebant pastorale, & etiam archimandritæ, qui hoc tanquam proprio & non commendato fungebantur munere.

Rebus ita ordinatis, & quid esset futurum omnibus expectantibus, vocati sunt scribæ concilii, jussique stare prope reverend. cardinalem, ut quæ fierent videntes, & audientes ea consignarent literarum monumentis. Decantato itaque psalmo, *Quam dilecta*, reverend. cardinalis bene longam multa voce ad Deum fecit orationem, & aliquot deinde cecinit psalmos, interjectis multis aliis precationibus, & ea omnia fecit quæ sunt solemnia in inchoatione & apertione concilii, quæ petenda sunt ex libro qui dicitur Cenomanensis.

Finita autem litania, & recitato evangelio, his aut hujusmodi verbis usus est reverend. cardinalis. Reverendi patres, & venerabiles fratres, dilectissimi filii, placetne vobis ad Dei gloriam & honorem, & ad catholicæ ecclesiæ amplificationem, ut sanctum provinciale concilium Rhemense legitime convocatum, & hic congregatum, aperiatur & inchoetur. Quo dicto cum tacuisset, scribæ,

scribæ, eo jubente, accedentes ad eos qui in cathedris canonicorum sedebant a dextro latere, & deinde ad eos qui sedebant a sinistro, & deinde ad abbates mitratos, & ad commendatarios, omnibus eorum singulis dixerunt hæc verba, placetne vobis. Hi vero omnes, & singuli eorum, nemine excepto, responderunt, placet. Scribæ vero ad reverend. cardinalem metropolitanum reversi, coram episcopis & absentium episcoporum procuratoribus, & abbatibus, ceterisque qui debent huic interesse concilio, hæc verba diximus: Placetne vobis: singuli autem, nemine excepto, responderunt, placet: tunc reverend. cardinalis a reverend. episcopis, & ab absentium procuratoribus est sciscitatus: Quid igitur vobis videtur reverendi patres; omnes autem responderunt; aperiatur. Quod cum dixissent, surrexit reverend. cardinalis metropolitanus, & ad populum conversus, tam suo quam omnium episcoporum nomine, his verbis usus est. Christi nomine primum invocato, decernimus sanctam synodum provincialem Rhemensem esse apertam, & ita judicacamus.

His dictis decantatum fuit canticum, *Te Deum laudamus*, dataque a reverendissimo archiepiscopo de more benedictione omnes se domum receperunt.

PRIMA CONGREGATIO.

FERIA secunda, quæ fuit vigesimus septimus dies Novemb. anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, pontificatus autem sanctiss. pontificis Pii IV. anno quinto, Caroli vero Christianiss. Francorum regis quarto, illustriss. & reverend. cardinali Lotharingo Rhemensi archiepiscopo & metropolitano præside, cum reverend. episcopis Suessionensi, Catalaunensi, Silvanectensi; assistentibus reverendiss. archiepiscopo Senonensi & episcopo Virdunensi, reverend. metropolitanus hæc quæ sequuntur proposuit & ad synodum retulit.

Primum quidem ex venerabili decano Suessionensi, qui fuerat omnium suffragiis electus concilii promotor, est sciscitatus, num mandatum ei munus vellet suscipere, qui cum in principio se modeste excusasset, paulo post tamen, vehementer instante eodem reverend. præside, & tota synodo, id non gravate suscepit, quod ipsum quoque fecit venerabilis Petrus Gilbault ejus adjutor: Deinde retulit de publica facienda supplicatione, & ab omnibus sacrosancti corporis Christi sumenda communione: ejus autem sententia, quam in referendo ad synodum exposuerat, fuit omnium suffragiis comprobata, nempe quod feria quarta, quæ erat S. Andreæ vigilia, jejunaretur, & feria quinta qui erat dies dicatus S. Andreæ, publica fieret supplicatio intra aut extra ædem sacram, arbitrio reverend. archiep. & episcoporum suæ provinciæ, gestareturque sacrosanctum corpus Christi, omnesque antistites & ceteri sacrificio peracto sumerent eucharistiam. Simul etiam eodem reverend. metropolit. referente fuit constitutum ut decretalis fieret epistola per totius provinciæ parœcias mittenda, qua omnes & singuli in domino moneantur, ut cum se prius diligenter probaverint ac præparaverint in Christi natalis die festo pie ac reverenter sanctam suscipiant eucharistiam: Dum autem de ea re a synodo dicerentur sententiæ, Noviodunensis capituli procuratores admonuerunt multos dixisse sententiam non suo ordine & loco, postularuntque ut in dicendis sententiis cuilibet suus servaretur ordo, qui olim fuerat in conciliis provincialibus. Quibus respondit reverend. metropolitanus jam antea satis cautum esse ne quid ex ea re, eis ullum afferretur præjuditium: & eorum ordinis futurum, ut deinceps haberetur ratio.

Retulit etiam ad synodum, ut ad concilium omnibus liber pateret aditus, qui vel de aliqua re vellent admonere, aut supplicare, aut de aliquo conqueri, seu per promotorem, seu per se id mallent exequi. Quarto quoque loco retulit, ut in acta concilii insererentur omnia mandata procuratoris, & traderentur scribis, & communicarentur promotori, ut adversus eos agat qui absunt, non legitima allata excusatione, observeturque ex decretis & canonibus disciplina ecclesiastica. Quod ut fiat, sumatur liber in quo scripta sunt nomina eorum, qui debent interesse concilio provinciali Rhemensi. Præterea dicit esse videndum, an episcopi Cameracensis, Tornacensis, & Atrebatensis, qui solebant esse Rhemensis provinciæ, sint excusandi, cum & a nobis magnopere sit adnitendum, ut post Dei religionem, & Christi fidem, Christianissimi regis nostri, cujus hoc maxime interest, integra maneat auctoritas & privilegia, tum etiam ut ecclesiæ nostræ Rhemensis metropolis, quæ in totius Galliæ Belgicæ ecclesiis, tot seculis obtinuit primatum, jura conserventur. Ab eo quoque relatum est ad synodum de conficienda professionis fidei formula, quam quilibet esset professurus priusquam communicaret. Quæ quidem omnia placuerunt omnibus. Ad illam autem professionis fidei conscribendam formulam omnium suffragiis sunt electi doctores Joannes Demochares, Richardus a Prato thesaurarius Rhemensis ecclesiæ, Joannes le Besque, Joannes Harrier, Robertus Fournier, Joannes Caigner, & prior sancti Remigii. Postremo retulit ad synodum, ut tractaretur de cultu, ceremoniis, breviariis & missalibus: Quod ut commodius tractaretur, datum est negotium procuratoribus capitulorum canonicorum, ut de eo cogitent, die crastino quod sibi videatur relaturi ad synodum. Interim autem episcopi, & absentium procuratores, darent operam ut post prandium fiat formula professionis fidei, quo factum est, ut cum ita essent omnes occupati, quæ post prandium futura erat congregatio rejecta sit in horam octavam matutinam diei sequentis.

II. CONGREGATIO.

FERIA tertia quæ fuit vigesimus octavus Novembris, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, præside illustrissimo & reverendissimo cardinali Lotharingo, considentibus reverendissimis episcopis Suessionensi & Catalaunensi, & Joanne Demochares doctore theologo, procuratore reverendissimi Noviodunensis episcopi a dextris, & reverendissimis episcopis Virdunensi, & Silvanectensi, ac Grivello doctore canonico procuratore reverendissimi Ambianensis episcopi, & post eum reverend. abbate Monasterii majoris a sinistris; reverend. metropolitanus sanctam synodum quæ convenerat rogavit, ut reformandis moribus & lapsæ ecclesiasticæ disciplinæ darent operam, dixitque, si eis videretur, iis quæ pridie dixerat adjungenda.

Primum itaque ab eis magnopere contendit, ut a se quæ facienda erat inciperet reformatio, dicens se reverend. Suessionensis, & Catalaunensis qui illic aderant, paratum esse subire judicium. Inquirerent de vita ejus, & moribus, & quemadmodum se gesserit in administrando suo archiepiscopatu,

scopatu, ex quo illud munus suscepisset, se curaturum ut afferrentur codices rationum tam sigilli quam registri curiæ ecclesiasticæ, viderent an in iis esset male versatus, se enim correctionem minime velle detrectare, ipsosque episcopos suarum actionum judices constituere: se sua synodalia statuta exhibiturum, ut si opus esset, eis suam adhiberent censuram: ostensurumque quid inter se & suum convenisset capitulum, se qui in sua esset provincia, & concilium indixerat, & eos convocarat, minime esse excusandum, nisi se ad omnia, quæ opus essent, præparasset, se itaque nunc paratum ad reddendam suæ vitæ rationem, & eorum omnium quæ sunt in concilio ab eo postulanda, qui sit in eo gradu collocatus, se ostensurum quæ statuta fuerant Tridenti, & in conventu Piscacensi, ut ex iis viderent quid sibi possit objici, & an ea observasset; se codices suarum rationum esse depositurum, apud episcopum, & decanum Suessionensem, & apud procuratores capitulorum, & ut semel diceret se omnia facturum quæ sunt consentanea rationi, & æquitati, protestatusque est se ad suum gregem custodiendum vigilaturum, eumque ut suum postulat officium verbo pasturum, debereque episcopos per se gregem pascere. Quo quidem in loco dixit se non posse ægre ferre, quod in hoc concilio ex sua provincia tam pauci essent episcopi, quod quidem evenit, tum quod episcopatibus Laudunensi & Morinensi nondum sit provisum de pastoribus, tum quod Bellovacensis hic non compareat, tum quod summus pontifex Flandriæ episcopatus, qui erant membra ejus metropolis, ab hoc archiepiscopatu avulserit. Qui autem illorum administrationis munus haud ita pridem susceperunt propter exortos tumultus, & propter aliquas alias causas non potuerunt, ut cupiebant, suo fungi officio. Quæ licet ita sint, nihilo tamen secius est providendum ut deinceps reformentur ministri ecclesiæ, & ordinis ecclesiastici lapsa reparetur disciplina, tam in capite quam in membris, & unusquisque reddat rationem suæ vocationis. Et quoniam multi sunt plane ignari quid soleat agi in synodis provincialibus: & iis de causis ipsi quoque episcopi eis non sunt satis assueti; & neque qui in ecclesiis funguntur dignitatibus, abbatesque & priores, propter longam provincialium conciliorum desuetudinem, satis intelligant cujusmodi ea sint, & quænam in eis tractari soleant, & ideo venerunt imparati, nec habent quid respondeant; ideo considerabunt quid in præsentia fieri possit, de eo quod pertinet ad reformationem: reliquum autem rejicietur in proxime futurum concilium provinciale. Sibi in primis placere ac videri esse faciendam fidei professionem: dandumque esse hoc munus aliquot theologis, ut unam professionis fidei formulam componant, eamque ad synodum feria quarta referant, ut videatur num aliquid in ea desideretur, ex iis quoque qui monasticæ sunt addicti regulæ, aliquos eligerent qui diligenter perpendant ac considerent quid sit reformandum in monasteriis & lapsa monachorum disciplina.

Quæ cum dixisset, & multa alia quæ ad negotium reformationis conferebant plurimum, & ad synodum de omnibus retulisset capitulis, quæ in hoc concilio tractanda restabant & decidenda, sententias eorum est sciscitatus, atque reverendissimi quidem responderunt episcopi, ejus rationum libenter visuros esse codices, & cetera quæ eis obtulerat, non ut ab eo suæ vitæ & eorum quæ in archiepiscopatus obeundo munere gesserat, exposcerent rationem, ut qui non ignorarent ipsum esse in nullo affinem reprehensioni, nedum crimini, sed ut ex iis exemplum sumerent, & deinceps in suis obeundis episcoporum muneribus ejus vestigiis insisterent. Nam cum primum loqui desiisset illustrissimus cardinalis, sede sua surrexit, significans se paratum esse eorum subire judicium & ab eis corrigi. Nicolaus autem Grivellus procurator Ambianensis, dixit sibi videri perdifficilem hanc reformationis rationem: seque in hac esse sententia, ut existimet in unoquoque episcopatu deligendos esse viros idoneos, qui diligenter inquirant quid vere sit reformandum, ut ad proxime futuram synodum provincialem de eo referant: Richardus a Prato thesaurarius procurator ecclesiæ Rhemensis, postulavit ut convenienter concilio Constantiensi fieret reformatio in capite & in membris: Joannes Spallardus ecclesiæ Suessionensis decanus dixit, magno probro futurum huic sacrosancto conventui, si hinc discederetur, nulla bona, quæ expectatur, facta morum reformatione. Percuncti fuerunt in eadem sententia, in quibus fuit Robertus Furnius alter ex procuratoribus episcopi Ambianensis, qui postulavit ut fieret reformatio ex decretis concilii Tridentini; Martinus Morletus alter ex procuratoribus capituli Noviodunensis, assensus est ut fieret reformatio, modo ne ea aliquid præjudicii afferret capitulo ecclesiæ Noviodunensis; reverendus quoque abbas Vallis-Claræ itidem est assensus, dummodo non fieret in præjudicium privilegiorum sui Ordinis: postremo placuit omnibus, ut theologi Demochares, Richardus a Prato, Joannes le Besque, prior S. Remigii fidei formulam componerent, & eam feria quarta mane ad synodum referrent, ut abbates & priores octo numero, nempe duo ex iis qui mitras gestant abbatibus, & duo commendatarii, duoque priores regulæ addicti monasticæ, & duo commendatarii scriptis mandarent ea capita quæ videbuntur pertinere ad monastici ordinis reformationem. Fuerunt autem electi, abbates quidem S. Dionysii & Vallis-Claræ, Commendatarii vero Bonifontis & Cussiaci, prior S. Martini Campestris, & prior S. Remigii. Pro reformandis autem moribus fuit constitutum, ut singuli viderent in suis diœcesibus, & iis locis quæ sunt suæ jurisdictionis, quidnam sit reformandum, & referrent ad proximum concilium provinciale. Quæ quidem cum fuisset omnium sententia, ea fuit a reverend. cardinali comprobata, quod diceret actorem quidem debere venire paratum, eum autem debere procurare ne differatur judicium. Quoniam autem reverendus abbas Vallis-Claræ ita assensus erat faciendæ reformationi, si ea fieret citra præjudicium privilegiorum sui ordinis, dixit reverend. metropolitanus, esse quadruplex genus monachorum. Esse enim aliquos qui parent imperio suorum generalium, cujusmodi sunt Cistercienses, Cluniacenses, Præmonstratenses, & aliquot alii: alios autem qui necessario subeunt episcoporum visitationem, cujusmodi sunt magna ex parte Benedictini & Augustiniani: alios qui contendunt se subjectos esse soli summo pontifici & exemptos ab omni alia jurisdictione. Quæ cum ita sint, in reformandis monachis hanc esse ineudam rationem, ut ipsi considerent, quæ sint ea in re concilii partes, eos ipsos qui ad concilium referent, futuros esse arbitros eorum quæ sunt corrigenda: nec ignorare concilium esse plurima, quæ sunt relinquenda abbatum & priorum correctioni, nec immerito dici, *Tractent fabrilia fabri*. His expeditis, dixit post factam fidei professionem, tractandum esse de cultu, deinde subjecit esse quatuor, quæ sibi

ANNO CHRISTI 1564.

sibi videntur opus habere aliqua animadversione & reformatione. Primum quidem excommunicationem, in qua cum consistat vis præcipua jurisdictionis ecclesiasticæ, nos tamen jam olim ea abuti, nec suo judicio ei rei satis providisse, nec conventum Pisciaci habitum, nec concilium Tridentinum. Quo in loco oblata occasione admonuit sanctam synodum, esse considerandum, num Christianæ expediat ecclesiæ restituere publicam quæ apud veteres erat in usu pœnitentiam: in iis maxime criminibus, quæ in omnium incurrunt aures & oculos, & omnes offendunt; deinde inobedientiam: tertio juramenta, quæ sunt frequentissima & vulgo contemnuntur. Quarto publicum concubinatum, de quibus cum pulchra & satis prolixa usus esset oratione, admonuit synodum B rem esse miserabilem & valde deplorandam, quod sint hodie in oculis omnium hæretici, qui fruuntur episcopatibus, abbatiis, prioratibus, & etiam parœciis, cum interim de his ne verbum quidem illis fiat. Hæc fieri non sine magno totius cleri probro ac dedecore, eique rei esse providendum. Dixit postea de loco & ordine quo unusquisque sessurus esset in concilio, & ne inter eos qui interessent, de ea re deinceps ulla oriatur controversia, protulit librum in quo scriptum erat quo loco & ordine esset unusquisquis sessurus in concilio. Post hæc dixit habendam esse rationem duorum libellorum supplicum, qui Lutetia missi sunt ad sanctam synodum, quorum alter est administratorum nosocomii Parisiensis, alter vero xenodochii C trecentorum cœcorum, quod est Lutetiæ; quos duos libellos jussit legi, deinde jussit tradi promotori, ut videret ex iis quid esset synodo proponendum. Postea inter omnes convenit, idque pronunciavit reverend. metrop. post prandium non esse conventuram synodum, ut daretur satis otii ad componendam fidei formulam, & ad componendos de cultu articulos, iis, quibus fuerat mandatum hoc negotium.

III. CONGREGATIO.

FERIA quarta, quæ vigesimus nonus Novemb. vigilia autem sancti Andreæ, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, Pii D quarti pontificatus anno v. Christianissimi vero regis Caroli IX. regni quarto, præside illustrissimo ac reverendissimo cardinali Lotharingo Rhemensi archiepiscopo, & metropolitano. Cum in congregatione quæ mane hora octava in capitulo ad id designato convenisset, professionis fidei formula, cujus conscribendæ negotium & doctoribus theologis, & reverend. episcopis, absentium episcoporum & capitulorum procuratoribus, pridie hujus diei erat mandatum, fuisset exhibita abbatibus & prioribus, eam legit reverend. metropolitanus. Quam cum sibi placere dixisset, præterquam quod Athanasii symbolum minime duceret adjiciendum, & duo articuli in quibus agebatur de sacramento altaris, & de missæ sacrificio, sibi viderentur supervacanei, cœpit singulorum sciscitari de ea re sententias. Quæ E cum fuissent variæ, aliis reverend. cardinalis sequentibus sententiam, ex quibus fuit reverend. Silvanectensis episcopus, aliis dicentibus fieri injuriam œcumenicæ synodo Tridentinæ, si alia fiat fidei professio, quam quæ ab ipsa prodiit, & si in hac synodo id factum fuerit, ceteras quoque provinciales synodos id usurpaturas, hincque futurum, ut professionum fidei nullus sit futurus modus; cujus sententiæ auctor fuit reverendus abbas Vallisclaræ, quam sequutus est venerandus Claudius de Xaintes theologus, aliis se cupere dicentibus ut articuli fidei expressius explicarentur, Joannes Demochares autem procurator reverend. episcopi Noviodunensis de professione fidei facta a senatu Parisiensi admonuisset: Nicolaus autem Grivellus reverend. Ambianensis episcopi procurator, & Richardus a Prato ecclesiæ Rhemensis thesaurarius, & Robertus Furnius procurator etiam reverend. episcopi Ambianensis, de ea re copiose quidem ac præclare, sed tamen varie dixissent, omnibus his specie quidem discrepantibus, sed eodem tamen tendentibus sententiis in unum collectis, reverend. metropolitanus suum prudentissimum interponens arbitrium, dicit in hanc sententiam, diuturno usu & experientia rerum ita esse compertum, ut quando de rebus magni momenti agitur, plurimum prosit in deliberatione multorum audire sententias: seque valde lætari quod eorum de hac re audierit sententias, easque gravissimas, ex quibus licet videantur discrepare, si tamen in unum colligantur, eas conciliando nos informari ad unam faciendam fidei professionis formulam; quæ si sanctæ videatur synodo, erit hujusmodi, nempe ut maneat quidem quæ jam fuit proposita, si ab initio fuerint ablata duo aut tria verba, adjecta autem fuerit in fine clausula, de qua admonuit Rhemensis ecclesiæ thesaurarius Richardus a Prato; expuncti autem fuerint illi duo articuli ultimi, qui sunt in fine, nempe de eucharistia, & de missæ sacrificio, ut qui in ea quæ adjungenda erat clausula nominatim exprimerentur: iis autem ut satisfiat, qui cupiunt professionis fidei articulos esse magis expressos ac explicatos, dixit, si sacro placeat conventui, in fine formulæ professionis fidei hæc verba esse adjungenda: Quod si quis velit ampliorem & expressiorem articulorum fidei explicationem quam quæ sit in hac professionis fidei formula, futurum ut postea articuli fidei fuse & copiose conscribantur, vel ex confessione fidei facta a senatu Parisiensi, quæ a facultate theologiæ fuit composita, & ei exhibita, vel ex confessione fidei concilii Tridentini: & si videretur dandam etiam esse operam ut separatim excusi Gallice in lucem edantur articuli ad populi ædificationem. Interim autem quoniam tempus urgeret & de crastino futura esset publica communio, & a toto cœtu faciendæ ad Deum preces, se in hac esse sententia, ut post prandium omnes in hunc locum conveniant, ad faciendam fidei professionem, quam singuli legerent, & ore suo pronuntiarent, ut esse faciendum, suam dicendo sententiam, admonuerat Robertus Furnius procurator reverendis. episc. Ambianensis. De qua re a reverend. metrop. singulis sententiam rogatis, cum quilibet paucis dixisset quid sentiret, omnes tandem in hoc convenerunt, quod post prandium legeretur fidei facta professionis formula, quæ licet non esset prolixa, nec omnia explicaret, nullus tamen esset ex hoc sacro conventu, qui non intelligeret, eam omnia complecti quæ sunt a nobis credenda, si non expressis verbis, iis certe quæ tacite omnia in se implicent: fuit itaque constitutum, ut Richardus a Prato ecclesiæ Rhemensis thesaurarius, in eam quam diximus formam, eam componeret, eaque post prandium relata, omnes ex ea facerent suæ fidei professionem: Quæ cum essent statuta, dimissus est conventus, qui illic manserat tres horas.

IV. CON-

IV. CONGREGATIO.

FERIA quarta quæ erat vigesima nona Novembris, anni domini millesimi quingentesimi sexagesimi quarti, eodem illustriss. cardinali præside, ad congregationem concilii provincialis Rhemensis, quæ convenerat hora secunda pomeridiana, allata fuit formula confessionis fidei, quæ cum fuisset tradita eidem illustriss. & reverendiss. præsidi, ipse & alta voce, & tam distincte eam legit, ut quotquot aderant, eam facile possent audire & intelligere. Quam postquam legisset, dixit eam sibi placere, nec videri quidquam esse mutandum. Deinde cum dixisset de ea esse dicendam ab omnibus sententiam, rogavit ut responderent B singuli per verbum *placet*. Quæ cum fuisset ab omnibus approbata, dixissetque illustriss. ac reverend. cardinalis metropolitanus se minime detrectaturum fidem suam profiteri, pro qua tuenda sui majores depugnandum esse dixissent, & adversus incredulos Hierosolyma usque insigni parta victoria bellum gessisse, & pro qua princeps suæ familiæ per summum scelus nuper mortem objisset, is deinde surrexit, & ore converso ad reverend. episcopum Suessionensem, archiepiscopatus Rhemensis & totius provinciæ vicarium, eam alta voce ut sequitur pronunciavit.

Quoniam Christianæ religionis fundamentum est fides, quæ est adversus omnes hæreses scutum firmissimum, & quam non solum corde credere, C sed etiam ore confiteri oportet, ideo patrum exempla in conciliis sequuti, ante omnia credimus & confitemur canonicas utriusque testamenti scripturas sacrosanctas esse, & divinitus inspiratas: itidem articulos fidei in apostolorum ac Niceni & Constantinopolitani primi symbolis contentos: ne non omnia quæ de fide superioribus œcumenicis conciliis, & novissime in sancta generali synodo Tridentina sunt definita, firmissima fide complectimur & tenemus; sacrorum vero librorum canonem eum agnoscimus & credimus quem eadem sancta synodus declaravit & confirmavit, nec ad illorum interpretationem privatæ innitimur prudentiæ, sed eum sensum & expositionem retinemus, quam unanimis consensus pa- D trum, & communis ecclesiæ catholicæ usus docuit ac tradidit. Traditiones sine scripto ab apostolis acceptas, & continua successione in ecclesia catholica conservatas, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, suscipimus & veneramur. Insuper de septem ecclesiæ sacramentis, in primis autem de augustissimo eucharistiæ sacramento, & missæ sacrificio, ceterisque dignitatibus adversus hæreses iis temporibus exortas, sentimus & credimus, cum eadem sancta synodo damnantes & detestantes omnem hæresim, quam eadem sancta synodus damnavit & anathematizavit. Postremo sanctam Romanam catholicam ecclesiam omnium ecclesiarum matrem agnoscimus, & beatissimo papæ nostro domino E Pio IV. pontifici max. debitam in Christo obedientiam exhibemus. Hac professionis fidei formula a reverend. metropolitano sic lecta, surrexit reverend. episcopus Suessionensis, eamque legit & pronunciavit ante reverend. metropolitanum, post quem itidem surrexerunt ac legerunt reverend. primum Catalaunensis episcopus, deinde Joannes Demochares nomine reverendiss. Noviodunensis episcopi, & Nicolaus Grivellus nomine reverendiss. Ambianensis episcopi, ambo procuratores. Non surrexerunt autem nec eam legerunt reverendus episcopus Virdunensis,

A nec reverendus abbas Majoris monasterii, quia non sunt hujus diœcesis, & assistunt tantum his quæ geruntur. Post Nicolaum Grivellum Richardus a Prato tanquam procurator Rhemensis ecclesiæ capituli, accessit ad eam legendam. Quam, ita postulante concilii promotore, legit & pronunciavit nomine totius capituli, cum surrexissent omnes canonici tam qui fungebantur dignitatibus, quam ceteri, & consensissent ut eorum nomine rei fidem profiteretur. Id ipsum fecerunt omnes procuratores capitulorum ecclesiarum tam cathedralium quam collegiatarum: reverend. vero abbas S. Dionysii formulam professionis fidei legit & pronunciavit, tam suo nomine, quam omnium abbatum: venerandus quoque prior S. Martini Campestris Parisiorum tam suo quam omnium priorum, & etiam a prioribus deputatorum nomine fidem itidem est professus.

Hoc modo facta ab omnibus fidei professione, quæsivit illustriss. cardinalis a promotore concilii, vidissetne instrumenta illa & documenta quæ ipsi tradiderat, de iis quæ pertinent ad episcopatus Cameracensem, Atrebatensem, Tornacensem & S. Audomari, qui parvo abhinc tempore se separaverant & substraxerant a metropolitana ecclesia Rhemensi, quique huc vocati fuerant ad concilium. Miserat autem episcopus Cameracensis hac de causa procuratores procuratorio munere, tam suo quam aliorum nomine, qui reverend. cardinali archiep. Rhemensi, & sanctæ synodo significarent, & exponerent Paulum IX. & Pium IV. pontifices maximos separasse & exemisse hos omnes quos diximus episcopatus a jurisdictione metropolitana archiepiscopatus Rhemensis; ex Cameracensi episcopatu erexisse archiepiscopatum, ejusque jurisdictioni, quatuor jam dictos tanquam suffraganeos subjecisse episcopatus. Et hac de causa, nec se, nec illos teneri ut compareant in concilio. Quæ ut vera esse ostenderet, miserat exemplar omnium diplomatum & bullarum quas a superius nominatis pontificibus maximis impetraverat; quibus visis ac lectis ab illustriss. cardinale, rogatus, ut diximus, promotor concilii, respondit ea non sufficere a suo antiquo jure & possessione pellendum Rhemensem metropolitanum, se itaque petere ut & Cameracensis episcopus, & ceteri pronuncientur a sancta synodo contumaces, quod tamen minime est assequutus. Hæc enim fuit synodi sententia, de ea re esse amplius deliberandum, regique, cujus maxime interest, hoc significandum, & ad pontificem max. de hoc scribendum. Quæ cum dicta essent, vocati sunt procuratores episcopi Cameracensis, cui cum fuissent auditi, jussi sunt paulisper egredi extra locum congregationis, iisque statim revocatis, responsum fuit, a synodo statutum esse, ut mandatum procuratorium & bullarum pontificiarum exempla, quæ attulerant scribæ concilii traderentur, & apud eos manerent, ut de ea re opportune amplius deliberaretur; sanctam synodum ad episcopum Cameracensem esse literas postea daturam, licere eis cum vellent discedere. Quorum omnium acta sibi dari petierunt procuratores, quæ quidem fuerunt eis data.

V. CONGREGATIO.

FERIA quinta qui fuit ultimus dies Novemb. anni domini millesimi quingentesimi quadragesimi quarti, canonici & clerus ecclesiæ metropolitanæ Rhemensis, matutino officio feria quarta vesperi decantato, cum mane ad ceteras horas dicendas esset pulsatum, ut solet in diebus solem-

solemnibus, eas adeo mature absolverunt, ut hora diei prima & dimidia & missa fuerit celebrata, & ex matutino officio nihil restaret peragendum.

His peractis interea dum expectaretur illustriss. cardinalis, se receperunt omnes in vestiarium, non solum qui erant ecclesiæ Rhemensis, sed etiam episcoporum & capitulorum procuratores, abbates, priores, abbatumque & priorum absentium procuratores. Quorum singulis data sunt linea suppara, pastoralesque chlamydes, seu cappæ pulchræ ac magni pretii, & cerei ut convenienter suo ordini ac loco honorificentius & reverentius interessent supplicationi. Ea autem cœpit fieri circiter horam octavam & dimidiam, cum chorum ecclesiæ esset ingressus illustriss. cardinalis metropolitanus, reverend. episcopis eum comitantibus, B & adsistentibus omnibus ecclesiæ ministris, iis vestibus ornatis quoad diei postulabat solemnitas, & ejus loci reverentia. A qua quidem supplicatione non abfuerunt nec ordines fratrum Mendicantium, nec cœnobia ceterorum religiosorum, nec collegia ecclesiarum, nec ecclesiæ parœciales civitatis Rhemensis, quos omnes præcedebat crux ecclesiæ eorum quæ portabatur. Eos pastoralibus fere omnes indutos chlamydibus sequebantur vicarii, & sacellani, & canonici ecclesiæ Rhemensis, & deinde procuratores capitulorum ecclesiarum cathedralium, & collegialium, ex uno latere, ex altero vero monachi & priores monasteriorum S. Remigii, S. Nicasii, S. Dionysii, & Vallis-scholarium civitatis Rhemensis. Eos deinde sequebantur procuratores capitulorum: & deinde qui fungebantur dignitatibus in ecclesia Rhemensi: & deinde procuratores episcoporum, erantque hi omnes in uno & eodem ordine. Post eos incedebat illustriss. cardin. metropolitanus qui cum reverendiss. episcopo Suessionensi honorificentissime & reverendissime gestabat corpus domini conopeo, quod portabant reverendi abbates, quorum mitræ & peda gestabantur ante eos: sed qui gestabant præcedebant conopeum; itidem præcedebant etiam alii episcopi mitrati, & pedum gestantes, Catalaunensis, scilicet & Silvanectensis, reverendissimus autem Virdunensis episcopus nec mitram gestabat, nec pedum, propterea quod D non esset hujus provinciæ, sed pastorali tantum indutus erat chlamyde, quomodo etiam erant induti omnes canonici, procuratores, abbates, priores, abbatum & priorum procuratores, omnesque monachi, vicarii, & sacellani. Processerunt autem supplicantes & maximam ostendentes in Deum pietatem, circa ædem sacram & claustrum ecclesiæ. Supplicatione peracta, cum se in vestiario ad rem divinam faciendam dicatis & accommodatis induisset vestibus, illustriss. & reverendiss. cardinalis, statim venit ad celebrandum sacrificium, cum quatuordecim partim diaconis, partim subdiaconis, & quatuor pueris chori, qui solent ea ferre ad altare, quibus est opus ad operandum sacris. Cum autem in celebrando sacrificio ad eum locum ventum esset in quo canitur *Agnus Dei*, reverendiss. cardinalis metropolitanus primum data de more benedictione populo est bene precatus. Deinde cum ipse sancta sumpsisset sacramenta, communicarunt primum qui tunc altari ministrarant diaconi & subdiaconi, deinde episcopi & omnes qui erant ordinis ecclesiastici, quilibet suo loco. Interim autem dum a reverendissimo metropolitano sacra administrabatur communio, cantores ecclesiæ concinne ac numerose modulabantur pulchra nescio quot cantica de sacramento altaris: hoc autem quod tunc fuit

A celebratum missæ sacrificium erat de sacrosancto corpore Christi: de evangelii autem & pacis osculatione, ideo nihil est dicendum, quod in ea idipsum fuit servatum quod factum fuerat die dominico præcedente. Interfuit autem & supplicationi & sacrificii celebrationi maxima omnis generis & ordinis hominum multitudo, qui magnam præ se ferebant pietatem. Quamvis autem quarta feria præcedente fuisset constitutum futuram a prandio congregationem, ea tamen non fuit, cum reverendiss. metropolitanum admonuisset promotor concilii præstare, ut toto eo die cessaretur. Quod quidem hac maxime de causa factum est, ut singuli post prandium se pararent ad respondendum de articulis de cultu, quos composuerant ii quibus fuerat mandatum hoc negotium, quorum quidem datum est a scriba concilii exemplum omnibus volentibus. Erat autem iis verbis descriptum: Hæc sunt reverendissimi antistites, quæ nobis hesterna die a vobis commissa circa reformationem horarum, precum sive breviarii & missalis visa sunt in melius immutanda, salvo vestro meliori judicio: & primo quoniam a primæva breviarii institutione, id antiqui patres voluisse videntur, ut singulis hebdomadis totum psalterium recitaretur, desiderant commissi, ut in dicto breviario Davidici psalmi ita per dies singulos disponantur, ut totus psalmorum liber in unaquaque hebdomada recitetur. Secundo ut frequentiori sacrarum literarum recitatione magis C erudiantur qui alios sunt erudituri, & in diebus trium lectionum, prima, & in diebus novem, prima, secunda & tertia lectiones sumantur de veteri testamento, scilicet in diebus trium lectionum, secunda, in diebus vero novem quarta, quinta, & sexta lectiones sint de novo testamento. Tertia vero lectio in diebus trium lectionum; in diebus vero novem, septima, octava, & nona lectiones sint de homilia evangelii & historia sanctorum occurrentium. Item quoniam maximus honor & reverentia habenda est sacro diei dominico, dicente psalmista, *Hæc dies quam fecit dominus*, in quantum fieri poterit semper in eodem fiat officium de die dominico, præterquam in solemnioribus festivitatibus, quibus occurrentibus fiet officium de dominica certa die ejusdem hebdomadæ. Item quantum ad prolixiorem prolongationem cantus in ultima syllaba cujuslibet antiphonæ, qui cantus vulgariter pneuma vocatur, quoniam in eo multum temporis inutiliter absumi videtur, quod de cetero pneuma fiat in ultimis antiphonis vesperarum, nocturnorum, *Magnificat* & *Benedictus*. Similiter abbrevietur cantus quantum fieri poterit, quando super unamsyllabam aut dictionem plures sint notulæ quam par sit. Similiter quod in cantu habeatur ratio literæ seu verborum debitæ pronunciationis & quantum fieri poterit observentur quantitates. Item ut officium pro defunctis seu vigiliæ devotius & attentius decantentur. De cetero dicantur vigiliæ cum novem psalmis trium E nocturnorum & tribus lectionibus per diversos dies immutandis, vesperæ autem & laudes dicantur more solito.

Item quod juxta sanctorum patrum decreta quantum fieri poterit vitetur lasciva musica. Item quod sic moderetur organorum usus, ut solum permittatur in prosis & hymnis cantandis, angelici autem hymni, Gloria, Sanctus, & fidei professio vocaliter decantentur. Quod autem attinet ad missalia ut quam correctissime imprimantur, & ab eisdem adimantur plures prosæ non satis graves & pro plurimorum libito,

bito, ultra has quas antiqui patres ab initio statuerunt additæ.

VI. CONGREGATIO.

FERIA sexta, qui fuit primus Decembris, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, pontificatus sanctissimi patris Pii IV. anno quinto, Caroli vero IX. regni quinto, præside illustrissimo ac reverend. cardinali Lotharingo Rhemensi archiepiscopo, Cum nondum esset satis frequens synodus, interea dum ceteri convenirent ad eos qui aderant, retulit reverend. præses, ut ageretur de libello supplici mercatorum & ædituorum ecclesiæ collegiatæ sanctæ Mariæ Vallis Catalaunensis, quæ est etiam parœcia, in B qua cura gerenda est animarum. Procuratores autem capituli Catalaunensis a reverend. præside jussi dicere responderunt, de ecclesiæ quidem fundatione inter eos & æditituos convenire, sed non ita de perpetua quam illi exigunt assiduitate ac residentia: seque petere ut ad forum ordinarium nempe capitulum Catalaunense remittatur hæc controversia: duos illic esse tantum curiones, non autem eos omnes debere curam gerere. Quæ cum dixissent & ad ea respondisset promotor & rogasset, vellentne subire jurisdictionem, nam si nollent, non esse quod hic manerent: eo itaque postulante promotore jussi sunt tantisper discedere dum sententiæ dicerentur a synodo tam de C fori declinatione, quam de re principali, de qua agebatur; qui postquam excessissent, & qui aderant rogati essent sententiam, reverend. Suessionensis, Catalaunensis, & Silvanectensis episcopi censuerunt litem esse remittendam ad illustrissimum & reverendiss. cardinalem archiepiscopum Rhemensem ordinarium eorum judicem. Joannes Demochares procurator episcopi Noviodunensis dixit duos non posse uni præesse ecclesiæ, & cum causæ clericorum provinciali synodo debeant judicari, non posse illos ejus declinare judicium. Nicolaus Grivellus procurator episcopi Ambianensis, respondit se non videre quemadmodum procuratores capituli Catalaunensis pos- D sint recusare judicium hujus concilii provincialis, cum ejus auctoritas nitatur permultis locis sacræ scripturæ; esse itaque hoc negotium aliquibus a synodo mandandum qui diligenter inquirant & ad ipsam referant, ut ibi causa decidatur. Ejus sententiam comprobavit Richardus a Prato theologus procurator ecclesiæ Rhemensis, qui ad probandam auctoritatem concilii, præter acta apostolorum citavit etiam Tertullianum in apologetico. Quam sententiam sequuti sunt omnes procuratores capitulorum, censueruntque non posse declinari judicium synodi, dandumque esse ab ea aliquibus negotium, ut de ea re inquirant & referant. Quam etiam approbarunt omnes abbates & priores: Reverendus autem abbas Vallis-claræ E adjecit illud divi Pauli, *Qui non laborat, non manducet*. Quæ cum audisset reverendissimus præses, procuratoribus capituli Catalaunensis rursus acersitis, pronuntiavit judicasse synodum eos non posse suum declinare judicium. Matura itaque deliberatione opus esse eorum causam ab ipsa cognoscendam & definiendam. De ea autem cognoscendi inquirendique & ad synodum referendi negotium esse mandandum decanis Ambianensi, & S. Symphoriani ecclesiæ Rhemensis, & officiali Silvanectensi: qui quidem ut hoc negotium susciperent, uno ore placuit cunctis sententiam rogatis. Hæc cum ita acta essent, dixit reverendissimus præses se non mirari & ægre ferre, A quod miseris his temporibus, quibus sunt tam multi libertati ecclesiasticæ infesti, & qui clero omni ratione insidiantur, non desint, qui ut suos tegant errores ad sæcularia potius quam ecclesiastica confugiant tribunalia, seque illic & severius tractandos & sæpius etiam irridendos offerant, & nonnulli etiam malint hæreticos quam catholicos ad suum adhibere consilium.

De ea quoque de qua agebatur ædituorum & canonicorum Catalaunensium controversia, nonnulla dixit, quod scilicet cum utraque nempe & cathedralis & collegialis ecclesia, contineatur mœnibus unius civitatis, satis fieri posse ut canonici statis horis nunc in hac nunc in illa sint ecclesia, modo fructus tantum percipiant distributionum iis horis, quibus præsentes decantando divino officio dant operam. Postea reverendissimus præses retulit ad synodum de libello supplici administratorum nosocomii Parisiensis, & sodalitio trecentorum cœcorum quod est itidem Lutetiæ. Retulit etiam ut considerarent quid sibi videretur, de Dei cultu. De quo quidem eo esset maturius atque diligentius deliberandum, quod in ea re sit peccare gravissimum. Se quidem esse in hac sententia ut existimet esse providendum ne sit in ecclesia, lasciva, mollis, fracta & enervata musica: & ne in canendo symbolo apostolorum & in canticis angelorum nempe Gloria in excelsis, & Sanctus, ullus sit usus organorum; in aliquibus aliis, ut in prosis, posse eis dati locum. Canonicos ipsos si non sint legitime impediti, per se debere exequi munus divini faciendi officii, nec eos dum cantatur; debere e choro egredi, absque consensu ecclesiæ; nihil esse addendum libris in quibus sunt ritus, & cæremoniæ celebrandæ missæ, quæ dicuntur missalia; in reliquis & cultu imaginum videndum, num aliqua sit superstitio. Non esse extra urbem circumgestandas reliquias; non esse quæstoribus & hujusmodi hominibus permittendum ut ad populum concionem habeant ac verbum Dei prædicent: indulgentias tantum nudas esse proponendas, & si quæ ex his proveniant eleemosynæ, eas rectori parœciæ esse tradendas, ut eas illis reddat, quibus conferuntur. Porro autem quoniam non tam cito potuerunt omnia quæ de his sunt animadvertenda considerari, danda erit opera ut in qualibet diœcesi perpendantur ea quæ paulo forte inconsideratius addita sunt missalibus ut ea repurgentur: & videatur quis sit verus usus imaginum, ut si quid in ea re peccetur, inter visitandum adnotetur. De quæstoribus quoque & moderandis indulgentiis consideretur; & de his omnibus referatur ad concilium provinciale. Postea cum singulorum rogasset sententiam, reverend quidem episcopus Suessionensis illustrissimo præsidi est assensus, assensus est etiam reverendissimus episcopus Catalaunensis, nisi quod dixit se cupere ut in horariis & ad usum Romanum accedat defunctorum commemoratio & ut prosæ repurgentur ex missalibus. De quæstoribus autem dixit eos plane esse perniciem pauperum: habendam quidem esse rationem xenodochii Parisiensis & sodalitii trecentorum cœcorum. Quæstores autem sancti Huberti, sancti Bernardi, & sancti Antonii ejiciendos esse ex hac provincia. De his autem agendis quæ dicuntur, dixit sibi videri esse præcipuum hac in re negotium; rogavitque ut aliqua fiat formula: Reverendissimus Silvanectensis episcopus illustrissimo cardinali metropolitano est assensus; Joannes Demochares vero doctor theologus, procurator reverendissimi episcopi Noviodunensis, dixit se esse in hac sententia ut manualia quidem, missalia, & breviaria censeat esse repur-

ANNO CHRISTI 1564.

purganda, sed ita ut divinus cultus non minuatur. Divum Paulum quidem certe jubere orare sine intermissione. Semper autem iis male cessisse, qui cultum vel mutarunt vel minuerunt, ut probatur multis testimoniis librorum regum, & reprehensum atque adeo castigatum fuisse Heli sacerdotem, quod filii ejus in templo se male gererent. Distinguendos esse dies festos a ferialibus, psalmos & lectiones esse eis adaptandas: in hoc quidem negotio caute incedendum esse, ne ansam præbeamus maledicis. Se scire autem de divino cultu aliquid posse immutari. Cum de hac ageretur in concilio Tridentino, visum esse concilio, ut id relinqueretur arbitrio sedis apostolicæ, cujus de ea re judicium censuit esse expectandum, futurum fortasse ut si minuatur divinus cultus, proventus quoque minuantur. Quod ad quæstores autem attinet, eos esse omnino rejiciendos tanquam simoniacos. Nicolaus Grivellus procurator reverendissimi episcopi Ambianensis dixit, sibi placere ut in matutinis constituerentur certæ & tempori convenientes lectiones, quas censuit esse petendas ex iis, quæ collegit Dionysius Cartusianus de iis quæ sunt cantanda, ex iis etiam quæ dicit, posse optime suppeditari quæ pertinent ad componendas lectiones. Præcipuum quidem esse cultum internum, cui ut externus conveniat, eum esse regendum ac moderandum congruenter canonibus qui sunt in titulo de celebrat. missarum, & canoni, convenit, de consecr. distinct. quinta, qui sunt excerpti ex concilio Agathensi. Veterem esse in ecclesia canendi consuetudinem, de qua meminit & Liberius papa, qui fuit anno domini trecentesimo quinquagesimo quarto, & concilium Laodicenum, cum dicit præter canonicos psalmos, non licere quemlibet alium in ecclesia psallere, & ab ecclesiasticis quidem esse observandum cultum externum, sed videndum esse, ut si quæ sint deformia & indecora, corrigantur. Non esse mutandum sed retinendum ab ecclesia receptum ac reservatum usum, & esse observandam fidei consuetudinem: dandam autem esse operam a canonicis & religiosis, ut habeant vitam suo nomini convenientem. De quæstoribus autem eadem quoque fuit ejus sententia, quæ eorum qui prius dixerant. Quæ cum dixisset & jam pulsata esset hora decima, pronunciavit reverendiss. metropolitanus esse discedendum. Post prandium autem ceteros qui nondum dixerant, dicturos esse suam sententiam hora prima pomeridiana.

VII. CONGREGATIO.

EADEM autem feria quæ dicta superius, cum convenissent hora secunda pomeridiana, dixit reverendissimus metropolitanus præses, restare ut qui nondum dixerant, suam dicerent sententiam. Primus itaque Richardus a Prato theologus procurator ecclesiæ Rhemensis, dixit in hanc sententiam se laudare consilium eorum qui censent nihil esse innovandum. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat, August. ad Januar. 118. Sed videndum esse quidnam sit innovare, neque enim dicendum est eum aliquid innovare, qui vult ipsam restituere antiquitatem. Africanis quidem conciliis, & præcipue concilio Carthaginensi III. canonum quadragesimo septimo, cautum esse ut præter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Et ut etiam liceat legi passionem martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur. Preces horarias esse nimis prolixas, de his itaque sibi videri esse aliquid resecandum, ut id quod erit residuum, magis pie & attente canatur. Psalterium ita esse disponendum ut statis temporibus semel singulis hebdomadis perlegatur. Psalterium diu noctuque manibus esse versandum, quod probavit ex divo Chrysostomo, qui in sermone de pœnitentia in ejus laudem excurrit. Dixit etiam se probare quod in lectionibus accommodentur prophetæ. Quod ad cantum attinet, neminem esse qui eum improbet, sed quem cantum lege August. lib. 9. confess. c. 7. & lib. 10. cap. 13. & censuram facultatis Parisiensis adversus Erasmum.

Se nomine suo & ecclesiæ metropolitanæ postulare, ut ita in ecclesia cantetur, ut quod cantatur, intelligatur. De quæstoribus dixit sibi videri exactissime esse observandum canonem concilii Tridentini: monachorum S. Huberti postulationem esse nequissimam, cum sint eorum uberrimi proventus. Et licet non essent, melius esse ut ipsi suis manibus victum sibi parent, quam ita vagando aliis sint oneri. Citavit etiam divum Augustinum in lib. de opere monachorum, cap. 28. in quo reprehendit vagantes, & huc & illuc cursitantes monachos, & inter cetera hoc dicit, alii membris martyrum, si tamen martyrum venditant. Non esse novam hanc in circumgestandis reliquiis consuetudinem, sed eam apud bonos semper habitam esse tanquam corruptelam, hos itaque quæstores esse omnino prohibendos atque adeo exterminandos. Decanus Suessionensis procurator capituli dixit, non agi hic de innovatione, sed de repurgatione & emendatione, de decurtatione autem nihil dici, sed tamen esse in hac sententia ut existimet aliquid in breviario vere posse decurtari, cum dicat S. Hieronymus se malle quinque psalmos recte intellectos, quam totum psalterium confuse & indistincte prolatum. Procurator ecclesiæ Laudunensis dixit Richardum a Prato egregium doctorem theologum, sua sententia expurgasse scrupulosorum hominum conscientias: seque quod ad quæstores attinet, ei etiam assentiri. Doctor theologus nomine Joannes le Besque Bellovacensis ecclesiæ procurator, divum citans Bernardum, dixit innovationem quidem esse periculosam, sed cum non de innovandis, sed instaurandis & repurgandis agatur breviariis, sententiam sequi Richardi a Prato theologi ecclesiæ Rhemensis Thesaurarii. Quod ad cantum attinet, censet curandum ut repurgetur, multa enim esse quæ non parva egeant animadversione: se non posse non ægre ferre, quod Bellovaci musica quadam modulatione canatur passio domini nostri Jesu Christi. Quod autem attinet ad quæstores, & ipse & Jo. Arrietus doctor theologus, procurator itidem capituli Bellovacensis, qui post eum dixit sententiam, eidem Richardo a Prato sunt assensi. Procurator autem capituli Noviodunensis dixit se non posse videre quidnam certi possit constitui de legendis sanctorum cantandis in ecclesia Noviodunensi, inconsulto episcopo Noviodunensi, nec de vigiliis dicendis tribus diebus. Quæstores autem censet abigendos, & non damnandas quidem esse indulgentias, sed abusus esse tollendos.

Martinus Morletus itidem procurator capituli Noviodunensis dixit se probare nova breviaria, postulavitque ut ita fieret ut dictum est: Noviodunensis quidem ecclesiæ breviaria adeo esse male composita, ut qui in eis triginta annos sit versatus nihil intelligat; censuit etiam vigilias esse diminuendas.

Joan-

Joannes Caquet procurator capituli Ambianensis dixit se non esse in hac sententia, ut in breviariis aliquid mutetur, sed ut divi Hieronymi & divi Remigii legendæ reformentur; dierum dominicorum maximam esse habendam rationem, ut eorum celebratio in alios dies non rejiciatur: providendum etiam esse ut & accentus observentur, & ut expressa & distincta sit pronunciatio. Quod autem attinet ad preces pro defunctis, sequendam esse testatorum voluntatem, de qua constat, ex testamentis emendanda esse missalia. Quæstores autem falsarios impostore esse ex ecclesia Rhemensi ejiciendos.

Furnius autem doctor theologus alter ex reverendissimi Ambianensis episcopi procuratoribus, sibi magnopere placere dixit ut repurgentur libri facti ad divinum celebrandum officium. Super ipsum, inquit David, efflorebit sanctificatio mea: diligenter autem esse providendum ne a verbis sacrarum litterarum, quo ad ejus fieri poterit, recedatur. Spiridoneum quidem certe Cyprium episcopum virum sanctissimum, suum objurgasse diaconum, cum pro eo, quod legitur in evangelio grabatum, dixisset lectulum. Et cum cetera capita probasset, de musica dixit se maxime laudare ut quod ore cantatur, fide quoque credatur. Hymnos Prudentii & Sedulii præter ullos alios esse retinendos; pro defunctis preces ac vigilias in Christi ecclesia decantandi morem semper fuisse observatum: videndum ne quid de pietate decedat. Quæstores, ut qui plane sint harpyiæ, procul esse amandandos. Procurator capituli Morinensis quæstores quidem censuit expellendos, in iis autem quæ ad Dei cultum pertinent nihil esse innovandum, sed reducenda esse omnia ad antiquitatem. Procurator capituli Catalaunensis rejecit etiam quæstores. Omnes quoque abbates consenserunt expellendos esse quæstores, in iis autem quæ ad cultum pertinent & preces pro defunctis, eadem fere sed diverse dixerunt. Nam abbas Vallis-claræ laudavit musicam & cantum modulatum, modo nullus illo provocetur ad lasciviam, sed ad pietatem, & ad mentem ad Deum erigendam: populum autem dixit frequenter admonendum ne ullam spem ponat in externis ceremoniis, quæ sunt institutæ ad declarandam suam in Deum affectionem. Fiduciarius abbas Victoriæ non minuendum esse censebat officium defunctorum, propterea quod diceret habendam esse rationem voluntatis & institutionis testatorum. Prior S. Remigii censuit symbolum Nicænum esse dicendum integrum ab omnibus, tres lectiones esse dicendas ex veteri testamento, & tres ex novo. Pro vicariis autem esse addendam aliquam concionem, pro defunctis autem vult integras dici vigilias.

Psal. 131.

Quorum omnium sententiam cum audiisset reverendissimus metropolitanus respondit ut in ceteris, ita etiam hac in re evenisse, ut omnes in eamdem convenirent sententiam. Faciendum itaque decretum quo pristina restituatur disciplina, ex eorum sententia, tres ultimas lectiones futuras de homilia vel de die festo; in notulis nihil futurum quod sensum impediat & intelligentiam; circumgestationes reliquiarum quæ fiunt a quæstoribus, esse rejiciendas & habendas pro corruptelis, & ex hac provincia exterminandos esse omnes quæstores; habendam tamen esse rationem hospitii Parisiensis, & sodalitii trecentorum cœcorum. Quæ cum dixisset, dimissus fuit conventus. In ea autem congregatione hora secunda pomeridiana cum magister Joannes Ravel & M. Joannes de la Roche canonici ecclesiæ collegiatæ sancti Petri Maceriarum juxta Mosam, diœcesis Rhemensis, procuratores ejusdem ecclesiæ capituli ab eo missi ad concilium, constituissent suum procuratorem magnum archidiaconum Rhemensem M. Thomam Cauchon, ut in hoc concilio se sisteret, & ut consentiret, ratumque haberet quicquid esset constitutum in eo concilio præsentibus magistris Claudio Huat, & Roberto Cuisset canonicis & procuratoribus capituli Catalaunensis, reverendissimus metropolitanus dedit eis potestatem discedendi.

VIII. CONGREGATIO.

Die autem sabbati qui fuit secundus mensis Decembris 1564. eodem reverendissimo metropolitano præside, fuit congregatio hora octava matutina, in cujus initio cum essent aliqui a sancta synodo aliquid postulaturi, interpellante egregio viro Joan. Demochares reverendissimi episcopi Noviodunensis procuratore & dicente privatis singulorum postulatis publica retardari negotia, pronunciavit illustriss. & reverendiss. præses, ne publica negotia impedirentur a privatis, ea quæ ad singulos pertinent esse rejicienda in finem concilii. Quod quidem fuit omnium sententiis comprobatum: cum itaque privatum illud negotium a sancta synodo in aliud tempus esset rejectum, dixit reverendissimus metropolitanus præses, se statuta synodalia eis tradidisse legenda, ut viderent quid in eis desiderarent, & corrigendum ducerent. Cœpit itaque sciscitari singulorum sententiam, atque reverendissimus quidem Suessionensis dixit, illud videri paulo severius statui in rectores ecclesiarum ut protinus priventur suis ecclesiis, se censere cum illis esse agendum moderatius. Quod autem attinet ad caput in quo agitur de officio curatorum, se magnopere cupere ut scribatur aliqua institutio vulgari sermone: in eo autem capite in quo agitur de vita curionum sibi videri esse addendum, ut vita illorum esset populo exemplum. In quarto capite in quo agitur de examine promovendorum ad majores ordines, addendum sibi videri, ut qui ordinandi sunt presbyteri, sint triginta annos nati: & ut qui jam sunt presbyteri, quater in anno communicent. Reverendissimus autem Catalaunensis episcopus dixit, synodales illustrissimi cardinalis constitutiones ostendere præclarum quoddam initium restituendæ veteris disciplinæ, dicturum autem, quæ in illis legendis animadverterit. In primo quidem capite videri sibi obscurius quod dicitur, aut aliquos nominent, clarius futurum si dicatur, resignent, cedant, & nominent. In secundo capite, ubi est ad ejus normam, dixit sibi videri ita esse scribendum, ad omnes normam etiam Gallice scripturam misimus professionis fidei; in tertio capite quod incipit, ut fidelis populus, dixit sibi videri doctis & indoctis scribendam esse formam sacramentorum, & quænam sit eorum via ac virtus; & catholicæ ecclesiæ consentaneam scribendam esse veram doctrinam. In capite septimo in quo agitur de examine curionum in eo loco, cum ecclesiæ parœcialis, dixit sibi videri præfigendum esse diem aut aliquod certum tempus, & ubi dicitur, ita ut nulli per menses graduatis affectatos, dixit hoc sibi minus placere quod non censeat enim qui gradum aliquem sit assecutus eximendum ab examine, cum contingat multos sæpe gradum assequi qui eo non sunt digni, & si digni essent cum

ANNO CHRISTI 1564.

cum promoverentur, eos tamen sæpe mutari & fieri deteriores. In cap. de cleric. tonsura, ubi est, aut clericalem, censuit esse scribendum & clericalem; In capite XII. ubi agitur de clericis in alterius ecclesiam non admittendis, censuit esse addendum, non obstantibus quibuscumque provisionibus. Caput XVI. in quo dicitur, ordines sacros gratis esse conferendos, dixit se non posse non satis laudare, nec se dubitare id non esse factum secretariis consentientibus, qui non facile ferunt gratis expediri provisiones. In cap. XVII. dixit sibi valde placere quod tollantur comessationes, quæ sunt apud multos nimis frequentes, maxime apud suos canonicos. In capite XVIII. hortandos quidem censet archidiaconos, ut recte fungantur suo munere, sed id non putat sufficere, sed addendam etiam censet pœnam quam subeant, si non recte suum faciant officium: dixit autem sibi non placere, ut detur potestas decanis ruralibus approbandi imagines, sed sibi videri certum modum constituendum esse, vel potius id esse relinquendum arbitrio episcopi. Reverendissimus autem Silvanectensis dixit esse unum, quod illi afferat scrupulum, nempe quod curiones tam facile possint suspendi & deponi. Hoc sibi videri valde perniciosum: se itaque censere jus antiquum & canonicum esse observandum, & edicto regio esse obediendum: quæ cum dixisset, & Grivello Ambianensis ecclesiæ decano reverendiss. Ambianensis episcopi procuratore, & deinde Demochari doctori theologo reverendissimi episcopi Noviodunensis procuratori dicenda esset sententia, uterque dixit, se non satis habere quid dicant, cum nondum licuisset eis legere statuta illa synodalia. Ea fuit causa ut Joannes Espaullart ecclesiæ Suessionensis decanus, promotor concilii, consentientibus omnibus qui convenerant statuta illa legeret, quæ postquam legisset dixit in unumquodque eorum factas esse quasdam adnotationes & animadversiones, ex quibus intelligi poterat quid ipse sentiret & omnes procuratores capitulorum. His auditis pronunciavit reverendiss. præses rem esse rejiciendam in secundam feriam sequentem, ut liceret unicuique videre statuta synodalia, ut possent singuli venire parati: quod quidem placuit omnibus. Posthæc coram tota synodo se stitit Claudius Aubertinus curio ecclesiæ Victriaci Francici, responsurus ad libellum supplicem quem pridie adversus ipsum exhibuerat vicarius, seu locum tenens generalis in Victriaci sede præsidiali, & præpositus regius ejusdem Victriaci. Eorum autem quæ dixit hæc fuit sententia, se non posse non ægre ferre quod primus omnium in hac sancta synodo deferatur, expectandum fuisse exitum hujus concilii, nec hanc immaturam & præcocem fuisse intentandam actionem: non ignorare se hoc totum ab illo proficisci qui in alterius oculo videat festucam, cum in suo trabem non cernat; falsum esse quod sibi objiciatur, se per multos annos ita a parœcia Victriaca abfuisse, ut numquam eo veniret. Eos enim a se nescioquoties fuisse visitatos, & quod apud eos sedem non fixerit, aut quod Victriaci non diutius habitarit non aliam magis fuisse causam, quam quod cum illuc veniret, necesse haberet degere in diversorio, cum nullam illic haberet domum, quam par erat habere curionem, neque tamen propterea suo defuisse officio, cum illis semper idoneum dederit vicarium, nec defuerit qui illis verbum Dei prædicaret, ut nec nunc quidem desit: non se solum fuisse coactum illinc abscedere, sed abesse etiam canonicos, nec posse in animum inducere ut redeant. Quæ quamvis ita sint, & ipse inscius de illis quam illi de ipso possint conqueri, cum tamen videat se illis immerito esse invisum, se facile sibi persuasurum ut ei cedat parœciæ, si modo a sancta synodo illius habeatur aliqua ratio ut possit honeste vivere & non cogatur victum emendicare; se duas illis oblaturum conditiones, utram mallent eligerent; nempe ut vel eis detur vicarius qui fruatur tertia parte fructuum; vel renunciet beneficio ut ei provideat reverendiss. Catalaunensis, sibi autem assignetur honesta aliqua pensio qua vitam sustentet. Respondit præpositus Victriaci non esse dicendam hanc actionem præcocem & immaturam, cum ab ipsis sæpe fuisse interpellatum ut suæ ecclesiæ provideret, quod semper neglexerit, & nec ipse affuerit, nec ullum dederit vicarium qui non esset plane ignarus; cum toto biennio vix semel atque iterum Victriacum venisse & mox recessisse, nec esse quod causetur sibi defuisse domum, quæ non erat defutura, si intellexissent illi esse constitutum, ut apud eos maneret, aut idoneum daret vicarium; ejus negligentia lupum ovile esse ingressum, nec eum ullam dedisse operam ut abigeretur. De qua re sæpe sunt conquesti apud reverendissimum Catalaunensem episcopum, cujus rei ipse est optimus testis; si sit qui apud eos prædicet verbum Dei, id jam multos annos ut nunc etiam factum esse suis sumptibus. Quod canonici Victriacum Francicum non se receperint, id esse imputandum non civibus, sed curionis malæ curæ. Quod autem dicit se Victriaci velle dimittere parœciam, planum est eum id facere, oblatis ejusmodi conditionibus ut lucrum videatur captare. Quæ cum utrinque dicta essent, dixit promotor concilii, vetitum esse concilio Laodiceno, ne judicio populi eligantur rectores ecclesiarum. Se postulare ut aut Aubertinus intra quindecim dies resideat, aut reverendissimus episcopus Catalaunensis det Victriacensibus idoneum vicarium, aut intra mensem ei ecclesiæ alium præficiat curionem. Quæ cum dixissent exierunt utrique, nempe Victriacenses & Aubertinus eorum curio. Tunc reverendissimus metropolitanus dixit, rem de qua in præsentia agitur, esse magni momenti, Victriacensium esse magnam habendam rationem cum æquum postulent, & maxime faciendos esse magistratus regios qui in tanta rerum perturbatione se tam fideles fortesque præstiterint. Quod quidem eo esset magis laudandum, quod superioribus annis id fuerit rarissimum, & in hodiernum usque diem non sit admodum frequens: quanti autem hoc esset faciendum quod in eo oppido ita se gerant in quo permissum est hæreticis suas nefarias habere conciones contra fidem catholicam, quodque cum a pastore suo deserta esset ecclesia, suis sumptibus, concionatorem aluerint qui populum in vero fidei contineret officio. Non posse satis vituperari pastores, qui gregem in tanto deserant periculo. Timendum autem esse, ne prope diem id eis male cedat. Hinc autem accepit occasionem narrandi quod & dixerat quidam episcopus Hispanus: Est nobis (ajebat is episcopus) populus pius, religiosus & simplex, Deus autem faxit ne in tanta curionum nostrorum negligentia oculos aperiant. Nam hoc si contingat, timendum, est ne in decimis utantur jure retentionis. Quod dictum reprehendens reverendus abbas Vallisclaræ dixit, præcepto divino deberi decimas, sed populo vicissim deberi ab ecclesiæ ministris verbi

verbi Dei prædicationem, & sacramentorum administrationem, nec debere populum retinere decimas. Cui assensus quidem est illustrissimus cardinalis, sed interea admonuit non justam quidem sed magnam populo dari occasionem clerum frustrandi decimis, cum pastores suas ecclesias deserant, nec suo fungantur officio: & interim ad sua tegenda sed potius tenenda peccata, relictis ecclesiasticis judicibus ad sæcularia confugiant tribunalia, quod quidem rebus ecclesiasticis certum adfert exitium. Si nos in populum non ita geramus ut oportet, nec paternum eis ostendamus animum, cavendum est ne dicant jura regis hæc sunt, nec velint nos regnare super eos. De eo quod agitur, singuli suam dicant sententiam, quæ quidem diœcesis curiones omnes residere & communi consensu id factum esse ab omnibus, esse solum absentem Rhetelorum curionem doctorem theologum canonicum Carnutensem, nomine Carpentarium, se autem & tantum daturum quantum valent fructus suæ parœciæ ut ipse eam dimittat, alii autem esse collaturum qui præsens suo fungatur munere. Sententiam rogatus reverendissimus Catalaunensis episcopus dixit, se velle pati, non dicere sententiam, sed quoniam reverendissimus præses rogat quid sentiat, se quidem ita sentire, curioni aut esse residendum, aut idoneum dandum vicarium: residentiam quidem esse juris divini, hinc fieri ut pœnas luant qui decimas non solvant, futurum ut aliqui eligant sacerdotem, non zelo ducti, sed moti desiderio rerum novarum. Quod ex populi quotidianis percipitur oblationibus, & tertiam partem reliqui proventus vicario satis esse futuram. Demochares procurator reverendissimi episcopi Noviodunensis dixit, rogandum esse dominum messis, ut mittat operarios in messem. Eos autem operarios esse admodum paucos: hujus autem hanc esse causam, quod qui non intrat per ostium fit fur & latro. Qui autem canonice non sunt instituti, existimare debent se esse fures & latrones: bonus pastor ponit animam pro ovibus suis, mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit, quia ad eum non pertinet de ovibus. De hoc certe Aubertino videri dictum esse ab apostolo: *Attendite vobis & universo gregi, & post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces*, esse quidem necessariam curionum residentiam, sed duo esse quæ impediant, nempe tenuitatem & exiguitatem proventus parœciæ; hoc illi objicere curiones, cum eos hortatur ut resideant. Secundum impedimentum esse hostilitatem adversariorum qui in nos sæviunt, & ea de causa esse implorandum regium auxilium, idque ut fieret satius precibus contenditur ab illustrissimo cardinali metropolitano. Grivellus Ambianensis decanus procurator reverendissimi Ambianensis episcopi dixit, auditis his quæ dicta sunt a litigatoribus, se non videre quod possint subterfugere ac recusare judicium sanctæ synodi, cujus sunt partes, dissidentes clericos ad concordiam reducere, inobedientes damnare, rationeque & auctoritate eorum coercere discordiam, & can. discordantes reducere studeant 90. distinct. sibi autem videri Aubertinum honestas obtulisse conditiones. A se quidem probari & laudari residentiam, sed in rebus omnibus adhibendam esse æquitatem; hanc quæ summo jure exigitur residentiam ecclesiæ ministros hodie adducere in summam difficultatem ac perplexitatem, eisque gravissima afferre incommoda. Præclare profecto scriptum esse a Juvenale, imponitque modum sapiens his rebus agendis, & non immerito præcipit ne quid nimis; & Lactantii illud esse laudandum, ut provideamus ut absque paupertate vitam ducamus. Statuisse quidem patres in concilio Tridentino neminem esse addicendum duabus ecclesiis, sed tamen habendam esse rationem locorum, temporum, personarum, redituum, proventuum & onerum. Impediri permultos, ne possint administrare sacramenta, seque ex iis nosse aliquot in ecclesia Ambianensi, in illa etiam diœcesi esse plurimos curiones, quorum non est tantus proventus, ut vel tenuissime possint vivere: præterea sæpe usu venire ut curandæ valetudinis gratia sit locus & aer mutandus, nec concilium Tridentinum tam severe & exacte exegisse residentiam. Nam cum clerus Hungarorum in concilio Tridentino se excusasset, quod non posset residere, tanquam justa & honesta fuit accepta eorum excusatio, sibi quidem placere quod resideatur, dummodo convenienter decreto adhibeatur aliqua moderatio. Hæc cum dixisset pulsataque esset hora decima; videreturque instare tempus prandii, dimissus fuit conventus rediturus hora prima pomeridiana. Hoc ipso die mane venit ad synodum vir venerabilis Albinus grandis cantor ecclesiæ Silvanectensis, & officialis reverendissimi Silvanectensis procurator capituli; recessit autem impetrata discedendi potestate reverendus prior sancti Martini a Campis.

IX. CONGREGATIO.

EADEM feria eodem anno, & eodem reverendissimo metropolitano præside, cum in eodem loco rursus convenissent hora prima pomeridiana, Richardus a Prato theologus procurator capituli Rhemensis suam dixit sententiam non esse quod utatur longa verborum ambage. Habere nos confitentem reum, & suam culpam agnoscere, quæ dicuntur de residentia esse parerga, & ad rem nihil facere. Dicendum esse potius de officio pastorum, dicit quidem Deus Ezechieli cap. 33. Si pastor viderit gladium venientem, & non admonuerit populum ut caveat, se de manu pastoris sanguinem requisiturum, cap. autem 34. dicit dominus Deus, Væ pastoribus qui pascebant semetipsos, & dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor: & Zachariæ 11. exclamat, o pastor idolum deserens gregem, & Isaiæ 63. graviter invehitur in malos pastores quos vocat cæcos & canes mutos, & omnes dicit studere avaritiæ, & sunt hæc quidem comminatoria. Joannis autem 22. jubet Christus pastoribus gregem pascere, & Petrus sui officii admonet pastores, præcipiens pascere gregem Dei, providentes non coacte sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie. Decimas nos quidem petere in re justitiæ, sed peccare qui non fungimur nostro officio, & operam nostram gregi denegamus: ea autem opera debet esse assidua, & nec imminente quidem persecutione est fugiendum ubicumque est plebi necessarium nostrum ministerium, ut scribit Augustinus in epist. 63. ad Honoratum. In hoc cognovimus caritatem Dei, ait Joannes epist. 1. cap. 3. *Quoniam ille animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus nostris animas ponere*. Cum imminet persequutio, Deum esse rogandum, esto nobis in Deum protectorem & in domum refugii. Quoties manet populus cujus cura geritur, esse damnabilem pastoris absentiam. Verum pastorem pro grege quantumvis gravia adire pericula,

ricula, & quosvis subire cruciatus, mercenarium vero lupum videntem fugere, nec ei esse curam de ovibus. Ceterum ut pastorem suo fungi decet officio, ita etiam a populo pastori est providendum de his quæ ad vitam pertinent. Quis enim pascit gregem & de lacte non edit? tum demum autem pastori esse fugiendum, cum ejus fuga non sit populo perniciem allatura, tunc enim eum posse suæ vitæ consulere. Sicut etiam nauta fugiens vitæ suæ consulit. Se quidem illius accipere submissionem, nec censere summo jure cum illo agendum. Si non possit arcere lupos, eum saltem debere custodire ovile. Thesaurarius Suessionensis alter ex procuratoribus capituli censuit esse accipiendas Aubertini conditiones. Decanus Laudunensis procurator capituli cum satis graviter dixisset in curionem, dixit postea neminem fuisse qui pro eo diceret, sibi autem videri esse justam curionum excusationem quod sibi deesset domus, in quam se reciperent. Archidiaconus Laudunensis alter procurator dixit curionem æquas obtulisse conditiones, easque accipiendas, censuit curiones, & ejus adversarios esse remittendos ad episcopum & ad decuriones urbis, ut eam componant controversiam: videre sibi curionem æquas obtulisse conditiones. Le Besque theologus procurator capituli Bellovacensis, dixit Aubertinum curionem non secus facere atque Jacob, qui cum misisset decem filios, postremum misit filium suum Joseph: Deinde dixit rem esse valde indignam quod pueri creentur canonici, & quod episcoporum & canonicorum famuli habeant aliquando quatuor ecclesias parochiales. Arrietus theologus alter procurator dixit residere esse pascere, videndum esse ne non ficte sed vere videatur esse facta reformatio. Noviodunensis & Morletus, cum probassent residentiam, dixerunt se censere ut curio resideat, aut provideat ut suæ parœciæ præficiatur aliquis bonus curio. Procurator capituli Ambianensis dixit Victriacenses quidem panem petere, sed eum illis minime denegari cum non desit qui eis verbum Dei prædicet. Furnius alter procurator reverendissimi episcopi Ambianensis dixit se non discessurum a limitibus causæ propositæ. Cives Victriacenses desiderare magis pastorem quam cibum, non deesse enim eis pastorem, cum non desit qui eis verbum Dei prædicet, ex sermone magistratuum Victriacensium, se satis intellexisse eorum animis insidere aliquid odii & simultatis, rem esse tractandam mansuete & considerate, sibi quidem videri eum non esse suo honore privandum, fore ut qui contra eum dixerunt, videantur obsequi studio & voluntati civium, nisi de ea id quod æquum est statuatur. Brunault cantor ecclesiæ Silvanectensis procurator capituli censet esse præficiendum ejus loco vicarium idoneum, & esse standum postulationi promotoris, & ex ea judicandum. Reverendiss. Catalaunensem episcopum sufficere ad eam litem componendam. Jacobus Godet canonicus ecclesiæ Morinensis cum reprehendisset pastores qui seipsos pascunt, dixit postremo residentiam esse juris divini, & assensus est postulationi promotoris. Claudius Cauchon reverendus abbas S. Dionysii Rhemensis commendavit residentiam, censuitque ut pro illa Victriacensi parœcia per reverendiss. episcopum Catalaunensem curioni daretur aliud beneficium. Reverendus abbas Vallis-claræ assentiens sententiæ Richardi a Prato theologi & procuratoris capituli Rhemensis, dixit se non videre quemadmodum si pastor fugiat cum lupus venit, retinere possit nomen pastoris. Belli tempore aliquid forte fuisse timen-

A dum, nunc autem cum beneficio pax sit nobis reddita, nullam posse dari aut fingi causam cur non resideat. Curati quidem esse amplectendam humilitatem & submissionem. Quare aut resideat aut consilio sui episcopi alterius utatur auxilio. Reverendus abbas Bonifontis de residentia idem censuit quod Grivellus Ambianensis episcopi procurator in sua admonitione. Censuit autem ut curio Victriacensis in locum suum alterum substituat idoneum. Fiduciarius abbas Cusiacensis censuit aut curioni esse residendum, aut in ejus locum esse alium sufficiendum. Reverendus abbas Victoriæ dixit ex negligentia pastoris plurima nasci incommoda. Pastorem esse nomen laboris non quietis, se itaque censere residendum esse curionibus. Hangestus censet accipiendam alteram ex conditionibus allatis a curione.

B Prior S. Remigii dixit debere curatum pascere gregem verbo & exemplo. Omnem pontificem ex hominibus assumptum pro hominibus constitui in his quæ sunt ad Deum, &c. esse residentiam jure divino & naturali, inter rectorem ecclesiæ & ecclesiam contrahi quoddam matrimonium speciale; neminem latere ejusmodi ministeria fuisse a Deo Aaron & Moysi mandata, quæ ab iis ipsis erant obeunda, ut videri licet Exodi 32. Pastoris absentiam esse ovibus perniciosam, quamobrem aut resideat, aut alium loco suo sufficiat. Quæ cum dicta essent, auditis omnium sententiis in hanc sententiam illustriss. & reverendissimus cardinalis metropolitanus, sibi quidem valde placiturum fuisse ut Victriacensium ecclesiæ rectoris causa ita ageretur, ut de duabus ab eo conditionibus tantum disceptaretur, nec incideremus in quæstionem de residentia. Se enim satis intelligere ad rem bene gerendam nondum satis esse paratos, sperasse autem futurum ut aliquo interjecto temporis intervallo, & rebus accuratius consideratis melius nobis consuleremus. Sed quoniam ita inciderit ut præter expectationem agitatetur quæstio de residentia, se eos ut decet breviter admoniturum esse ipsorum officii. Atque primum quidem dixit se non posse satis mirari quod non moveantur tam æqua & honesta postulatione Victriacensium: qui enim sunt, ajebat, qui postulant? hi certe qui in turbulentissimis & afflictissimis temporibus pro fide catholica se fortiter gesserunt, qui omnes hostium impetus acriter sustinuerunt & adhuc sustinent. Illic enim in hodiernum usque diem sunt collocati, quoniam infœlicia nostra tempora ita tulerunt; qui adversus nostram religionem ut impune ita impudentissime concionantur. Sed quos tandem ad vos miserunt supplices postulaturos? eos certe quorum vos plurimum moveri debuit auctoritas, sunt enim regii magistratus, qui nobis vel hoc nomine sunt plurimi faciendi, quod non ignoremus plurimos ex iis, qui eos magistratus multis in locis & gesserunt & gerunt, vel a fide catholica penitus defecisse, vel vacillasse, vel non satis fortiter se gessisse. Victriacensium autem magistratuum quantus sit zelus, & quantum pro fide defendenda studium, & quanta animi alacritas, res ipsa docet, & vos vestris oculis cernitis, nec tamen commovemini. Quid autem a vobis supplices postulant, at certe quod a sancta synodo citra injuriam eis non potest denegari: petunt ut qui eorum animarum curam gerit, aut præsens aut assiduus suo fungatur munere, aut alius in ejus locum sufficiatur. An non est æqua eorum postulatio? at habent qui apud illos concionetur & verbum Dei prædicet. Habent quidem, at suis sumptibus: æquum ne vobis videtur

tur ut quia concionatorem apud se alunt liberaliter, propterea ecclesiæ rector, cujus erat munus populum verbo pascere & exemplo, secure in utramvis autem absens dormiat? habent quidem, ut dictum est, quod petunt, sed non ab eo qui dare debet. Nihil ne putatis interesse concionetur verus ac proprius pastor, an alienus? Is ne qui hoc debet ex officio, an is qui hoc non præstaret nisi mercede conduceretur? Age, nos supplicationi eorum non morem geramus, & hanc viam eis præcludamus. Si id fiat habebunt suis sumptibus quos volent concionatores. Quis autem præstabit ut cæteri omnes quos poterunt conducere, sint tales qualis est Franciscanus qui hodie apud eos strenue fungitur munere concionandi? Est ipse quidem optimo zelo, sed nec ipse hodie, nec alius ita tenetur lege ecclesiasticæ disciplinæ, ut non possit mutari & ab ea resiliat. Hoc si (quod Deus avertat) accideret, quam ægre ac difficiliter huic difficultati succurreretur a civibus, qui hostes habent intra eosdem parietes, & prope dixerim intra ipsa urbis viscera. Est certe æquissima & honestissima oratio Victriacensium, veniunt ad sanctam synodum, ut in eorum malis in quæ propter curionis negligentiam inciderunt, remedium afferat. At odio habent curionem. Quænam est tandem odii causa, si odium sit dicendum hominis, cum odio habetur ejus vitium? quænam est inquam, causa odii quam quia curio non recte suo fungatur officio? Quænam quæso est hæc nostra sententia in filios? Habuimus confitentem reum qui nulla est dignus excusatione, & nos hanc adhuc veterem & ruinosam dealbamus maceriam? Dicite per Deum immortalem, quidnam causari potest curio Victriacensis cur non assidue in sua resideat parœcia? nullam certe poterit probabilem afferre excusationem, nisi forte dicat id sibi non licere, quia illic sunt hæretici. Atqui hoc ipsum eum maxime debebat incitare ut illic præsens suo fungeretur munere, ut prohiberet ne machinatio hæreticorum aliquod suæ ecclesiæ afferret detrimentum. Quamquam esset fortasse aliquid quo se posset excusare (etiamsi pro gregis sui defensione nulla admittenda sit veri pastoris excusatio) si ullum illic esset periculum. Verum res ita habet, ex omnibus hæreticis Victriacensibus nulli sunt placidiores, si certe catholicis nullam omnino vim afferunt. Itane vero, dicet aliquis, severe agetur? Cum curionibus severitatem ut video, non admittitis, nec vobiscum summo jure agi vultis, ad æquitatem recurretis, & ego quoque vobiscum ad eam confugio. Sed videndum est ne vobis nimium blandiamur: futurum certe est, si eos quorum curam gerimus, non agnoscamus pro filiis, nec illi nos pro patribus agnoscant. Iniquum esse putatis ut ubi est metus hostium, vel non licet tuto administrare sacramenta, vel ubi est nimis tenuis proventus, illic curio resideat. De his non loquimur qui aliquod ut videtur, legitimum habent impedimentum; quamquam non video qui possit ullum esse impedimentum legitimum quod hominem omnino avocet a suo officio: sed esto, sit aliquod legitimum, de eo disceptamus; quam multi sunt qui beneficiorum opimis fruuntur fructibus quæ numquam adierunt, imo ne in "servitiis quidem viderunt, cum tamen per multos annos ea possederint: hoccine est pascere? hoccine animarum curam gerere? qui tales sunt, seipsos quidem sed non gregem pascunt, & populi sibi commissi non curam gerunt, sed suo indulgent genio, & interim non dubitant se vocare pastores, & curiones. At lege regia cautum est ut, satis sit si qui duo habet beneficia in uno resideat. Cur tu mihi legem

" f. in somniis

affers regiam, nec ecclesiasticæ meministi dignitatis? Cur ad regia, quod multis antiquis canonibus est vetitum, tribunalia confugimus, si ii essemus qui debemus, ipsi etiam reges & imperatores parerent ecclesiæ. Cujus rei permulta nec obscura & pulchra exempla in antiquis inveniuntur historiis. At nos ipsos adeo abjicimus, ut eos nostros constituamus judices. Quasi vero a laicis his maxime temporibus aliquid æqui spes sit nos posse assequi. Longe esset satius nos judicii severitatem in nos ipsos exercere, quam laicis permittere, ut in nos suam exerceant jurisdictionem, quam nisi caveamus ita usurpabunt ut omnem nobis auferant, in promptu enim erit eis dicere, hoc est jus regis. Comitia Aureliana cujusmodi fuerunt nolo hic dicere, constat certe in iis multa fuisse constituta quæ cum jure ecclesiastico pugnant ex diametro, & magnum afferunt detrimentum & præjudicium, cur ergo eorum decretis esse standum judicabit ecclesia? Dicet quispiam. Si statuatur decretum de residentia id futurum contra jus ecclesiarum, sed non erit contra jus divinum, cum juris esse divini residere ipsa jam statuerit ecclesia; quamobrem nec futurum est contra jus ecclesiasticum, nisi dixerimus jus ecclesiasticum pugnare cum divino, quod est absurdissimum. In ipso quidem decreto de residentia, ponuntur, fateor, aliquot residentiæ impedimenta, sed ea sunt potius restringenda quam relaxanda. Hæc cum dixisset, finem fecit orationis, maxime commendans Victriacenses, dicens eos esse æterna laude dignos, dixitque esse æquissimum ut justæ eorum supplicationis haberetur ratio; postea autem jussit accersi rectorem ecclesiæ Victriacensis, qui cum se stitisset, ei dixit reverendissimus metropolitanus, visum esse sanctæ synodo accipiendam quam obtulerat conditionem, censere itaque ut ab eo renunciata Victriacensi ecclesia aliqua honesta ei daretur pensio, qui dixit se illustriss. cardinalis jussis lubenter pariturum: quod quidem cum dixisset, ita finem accepit hæc controversia. Postea ipse reverendissimus metropolitanus exhibuit libellum supplicem rectoris ecclesiæ pagi qui dicitur Spina, diœcesis Suessionensis, qui quidem fuit lectus publice. In eo autem agitur de curionibus diœcesis Suessionensis in decanatu rurali, qui dicitur vulgo Chesy. Episcopi quidem & Demochares procurator episcopi Noviodunensis censuerunt eam rem remittendam esse ad ordinarios. Grivellus vero procurator episcopi Ambianensis censuit, hunc supplicem libellum minime esse admittendum, de privilegiis id esse observandum quod judices judicaverint, oportere eos jus suum ostendere. Richardus vero a Prato theologus, procurator capituli Rhemensis, dixit eos æquum postulare, nam qui deservit evangelio ex evangelio debet vivere, atque in prima quidem instantia censet eos remittendos ad reverendissimum episc. Suessionensem, quod si illi jus suum non fuerint consequuti, appellent concilium, & cum cæteri fere omnes sentiant eam rem remittendam esse ad ordinarium, eam ad episcopum Suessionensem esse remittendam pronunciavit reverendiss. metropolitanus: deinde cum dixisset eos die crastino propter diem festum, & propterea quod habenda esset concio, esse cessaturos, nec ante feriam secundam conventuros, dimissus fuit conventus.

X. CONGREGATIO.

FERIA secunda, quæ fuit dies quartus mensis Decembris, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, eodem illustrissimo

ANNO CHRISTI 1564.

mo & reverendissimo cardinali præside, cum in eodem loco capituli facta esset congregatio, Demochares theologus, reverendiss. Noviodunensis procurat, de statutis quæ legenda sibi dari popoſcerat sententiam rogatus, primo dixit articulorum ordinem sibi minime probari, neque enim incipiendum esse a residentia curatorum prius quam de sacris ordinibus & earum functionibus dictum esset. Deinde etiam se in ipsis articulis aliquid desiderare: nam in articulo de residentia qui sumptus est ex sessione 7. sub Pio IV. loco ejus quod dicitur, Incumbit omnibus, malle se ut est in concilio Tridentino, mandatum est omnibus; & in articulo de officio curati, & ubi est, nemini injuriam facientes, malle dici, nostri esse instituti arbitramur: & ubi est, per se vel alios, censuit scribendum, vel per alios idoneos si legitime impediti fuerint, multaque alia ejusmodi observavit & adnotavit in articulis: postremo exposuit ordinem, quem servari mallet in disponendis articulis. Grivellus vero decanus Ambianensis reverendiss. Ambianensis episcopi procurator, dixit sibi placere ordinem quem disposuit Demochares procurator reverendiss. episcopi Noviodunensis, sed quod ad ipsos attinet articulos, multos ex procuratoribus tam episcoporum quam capitulorum, in iis valde laborare, neque enim ferri posse ea statuta si ea essent omnia ex præscripto observanda, & eo modo quo sunt scripta, sed in iis esse adhibendum, ut ita diceret, granum salis. Sed neque habere se in mandatis ut assentiatur iis quæ continent articuli, non sibi videri summum jus & rigorem esse præferendum æquitati, rigoris executionem ligari debere ab æquitate. Si aliquid severius & summo jure sit constitutum, non debere episcopum ob unam solam causam rationabilem, rigorem & summum illud jus exequi. Discretus & cautus oportet ut sit episcopus, & exemplo peritorum medicorum vinum & oleum sciat infundere: esse quidem statuta salutaria & sanctissima, si adjunctæ fuerint quædam limitationes. Ejus sententiam sequutus est Laudunensis capituli procurator, ejus & decani Suessionensis, Bellovacensis & Noviodunensis capituli procuratores. Cagnetus procurator capituli Ambianensis, dixit se cupere ut hæc statuta essent generalia, & abbates etiam comprehenderent, atque quoniam in his statutis agitur de residentia, se quidem si rogaretur ut privatus, aliud esse dicturum: aliud cum loquitur ut procurator sui capituli, cujus mandati fines sibi non licet excedere. Ut privatum quidem fuisse dicturum adhibendam esse assiduam vigilantiam & curam pastoralem in regendis & pascendis ovibus, ut vult divus Paulus in epist. 1. ad Timoth. cap. 1. ut procuratorem autem esse tuenda privilegia sui capituli. Interim autem rogavit ut etiam atque etiam considerarent num ubique ferri possit hoc decretum & residentia in diœcesi Ambianensi: esse ecclesias parochiales aliquot, quarum proventus non excedit septem libras, permultas quæ ad quadraginta non perveniunt: plusquam quadraginta quæ sunt plane vastatæ & desertæ: nullam esse, quatuor aut quinque exceptis, quæ attingat summa ducentarum librarum. Si decretum de residentia ex æquo feratur in totam provinciam, antequam mensis sit elapsus, futuras plus quam ducentas vacantes parœcias, quibus erit providendum. Se etiam habere in mandatis ut tueatur jura, libertates & exemptiones sui capituli; adstrictum etiam fuisse juramento a reverendissimo nuper episcopo Ambianensi nomine Pelveo, ut servaret privilegia capitulorum. Dixit autem

A æquum sibi videri ut hoc decretum residentiæ comprehendat etiam abbates, quos oportet etiam oves suas pascere. Se quoque cupere ut curionibus præscribatur aliqua forma concionandi. Se omnia probare statuta usque ad 17. in quo se postulare ut excipiantur ii qui sunt exempti. Furnius doctor theologus, alter procurator reverendissimi episcopi Ambianensis, laudavit decanum Ambianensem, & Cagnetum capituli Ambianensis procuratorem, sed si quæ dixerunt probe, dixit se vereri ne videatur velle jus dicere reverendiss. cardinali quem tamen rogat ne nimiam exerceat severitatem in eos qui ipsi sunt subjecti, & ut geometricam potius quam arithmeticam sequatur proportionem. Tertullianum quidem velle

B continuam & assiduam esse residentiam, sed divum Hieronymum dicere eum librum esse scriptum contra bonum ecclesiæ; neminem ita esse alicui ecclesiæ addictum quin possit abesse, si accepta ab episcopo formata & data fuerit facultas discedendi. Præclare dictum esse, qui nimis emungit elicit sanguinem: summum jus ac rigorem esse veluti literam occidentem, ne cogat eos tanquam adversarius solvere usque ad ultimum quadrantem. Paulo quidem fuisse sollicitudinem omnium ecclesiarum, non fuisse tamen ipsum præsentem in omnibus. Postremo dixit se sequi sententiam decani sui & procuratoris sui collegii. Brunault cantor Silvanectensis, & procurator capituli accedit sententiæ decani Ambianensis. Catalaunensis ca-

C pituli procurator, censet in 7. cap. esse tollendum *liberum sit quoque*. Procurator capituli Morinensis dixit, se probare statuta quibusdam additis, & se accedere sententiæ decani Ambianensis. Abbas S. Dionysii accedit sententiæ decani Ambianensis. Abbas Vallis-claræ censet in statuto quod faciendum est de regularibus, decernendum esse ut regulares resideant. Abbas a Victoria duo esse dixit quæ a synodo sunt valde laudanda & approbanda, unum ut examen fiat secundum quod cavetur ne examinatores quidquam accipiant mercedis, & etiam ut de ætate diligens fiat inquisitio; futuros forte esse raros sacerdotes, sed non multum referre, nam omne rarum est pretiosum: præclare nobiscum actum

D iri, si quod in corpore requiritur, in capite agnoscatur. Se censere æquum esse ut omnes abbates resideant, & itidem canonici, quos etiam vult cantare & non uti pro se opera semipræbendatorum. Prior S. Remigii censuit aliquid esse statuendum de iis qui servant reliquias, quorum sunt magni abusus, & minime contemnendi. Probavit autem articulum de imaginibus, cuperetque ut doceretur populus quis sit usus imaginum. Claudius a Xaintes theologus, placere sibi dixit ordinem statutorum, quem affirmavit ita esse dispositum, quod habita potius sit ratio eorum qui jam erant ecclesiæ ministri, quam eorum qui erant postea promovendi. Auditis omnium sententiis in hunc sensum loquutus est illustriss. & reverendiss. cardi-

E nalis metropolitanus, se nihil tale cogitasse quale jam audivit ab iis qui suam dixerunt sententiam: se quidem credere decretis concilii Tridentini; & videri sibi residentiam esse juris divini, quam nec monachos quidem esse detractaturos certo sibi persuaderet. Eam autem non solum decrevit concilium Tridentinum, sed pontifex quoque ratam habuit & confirmavit. Qui si solus eam statuisset jure potuisset ægre ferre quod suis decretis non pareretur: quanto autem est indignius quod nec decretis concilii nec suis videat obediri? Futurum forte ut si aliquis ei objiciat illud Juvenalis, Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre: qui hoc respon-

responsum accipiat, se aliqua quidem commendata habere monasteria quibus libenter cederet: id autem ne faciat nihil eum magis retardare quam quod timeat ne eis præficiantur non catholici, sed hæretici. Neminem esse qui non videat calamitatem hujus temporis, si quando intellexerit ad ea hæreticis non patere aditum, se effecturum ut nemo sit qui de eo sinistre possit suspicari: se tamen cupere ut intelligerent cap. de multa, a juris canonici peritis permultis ita fuisse intellectum in concilio, ut dicerent ipsum non sensisse in ecclesiis parœcialibus, sed de hujusmodi monasteriis commendandis nobilibus, insignibus & literatis. Se quod ad exemptionem attinet capitulorum, eos monere ut cum episcopo conventionem aliquam ineant. Regem jam satis declarasse quidnam de eo statuerit, quid decreverit concilium nemo est qui ignoret: se nolle aliquid præmature agere, & ideo eam rem esse rejiciendam usque ad proximam synodum. Omnes quidem reges & ipsum imperatorem in suis regionibus concilium admisisse & publicasse, & ut observaretur jussisse. Nos solos refragari & eo nomine male audire apud exteros. Summum pontificem missis ad regem legatis postulare, ut ipsum concilium curet mandari executioni, ipsum regem in proxima quadragesima Blesis futurum, ut rei provideatur. Si rex, quod quidem dicebat se non dubitare futurum, in suo regno voluerit concilium mandari executioni, & regii magistratus ut id observetur institerint, multa esse timenda. Factam quidem haud ita diu abhinc mentionem, ut ecclesiæ cuilibet cathedrali præficeretur œconomus, qui omnium redderet rationem, ad id ex re eorum futurum esse ipsi viderint. Magnopere etiam esse consensuros magistratus, ut omnino tollantur exemptiones. Quæ si mordicus retineantur, ea res rebus ecclesiæ apertum afferret interitum. Se quidem non esse in hac sententia ut existimet expedire plenas esse & absolutas exemptiones, sed esse certum modum constituendum inter episcopum & capitula. De nimis exacta & summo jure exigenda residentia nihil esse a se statutum. Nullum certe esse privilegium quod possit pugnare adversus jus divinum. Quamvis autem sit juris divini residentia, satis tamen constat esse quædam quæ possint ab ea excusare: de privilegiis eorum qui dant operam literis, ita dixit sibi videri, danda esse beneficia, maxime ea in quibus geritur cura animarum, iis qui jam studuerunt, non autem danda esse ut studeant, cum ideo dentur ut suam jam exerceant industriam & eruditionem. Se autem hac in re ita se gerere, ut si cui dederit aliquam ecclesiam qui dans operam theologiæ, cursum suum ut vocant, nondum absolverit, censeat eum residere, si sæpius suam visitet ecclesiam, & in ea fungatur pastoris officio. Satis enim residere qui pascit: id autem illi tamdiu permittendum donec doctoris cursu absoluto ad re ipsa residentiam se comparaverit. Se curionum & canonicorum misereri inopiæ, episcopos quidem & canonicos jure posse accipere decimas, sed curionibus esse assignandam congruam portionem. Capitulum quo providetur literatis & sublimibus, in ecclesiam Dei multa invexisse incommoda & magnas calamitates, ejus tamen eum numquam fuisse sensum, ut ea conjungerentur beneficia quæ jure conjungi non possunt: nec unquam intellexisse de duabus ecclesiis parœcialibus, nec de duobus etiam [*] pastoribus. Quod attinet ad ætatem presbyterorum, videndum esse ne nimis provectæ ætatis ordinentur: fuisse quidem in illis comitiis Aurelianensibus speciosas factas leges, cujusmodi est qua cavetur ne ordinetur sacerdos qui non sit triginta aut quadraginta annos natus, & ne pro celebranda re divina dentur sacerdoti plusquam duo solidi & dimidius, sed eæ non aliud spectabant quod ne amplius ordinarentur presbyteri. Quod ad statuta attinet, sibi placere ordinem quem adduxit Demochares, quem, si ea fuerint ipsorum sententiis approbata, præ se tulit se libenter sequuturum, ex ipsis autem statutis accipiant quæ volent, se sequuturum eorum adnotationes. Obligari quidem episcopos ad tuenda sua privilegia, & jurejurando esse adstrictos suis ecclesiis, sed omnia atque adeo seipsos debere ecclesiæ catholicæ, atque etiam esse cavendum, ne inter eos sit ulla dissensio ac seditio; eorum admonitionem fuisse sibi valde gratam: ipsi quoque considerent, quod si non resideant & peccant mortaliter, nec faciunt fructus suos, & eos tenentur restituere: se quidem ita sentire, jus divinum ipsum obligare ad residentiam. Deinde dixit post prandium legenda esse mandata procuratoria, ut ex iis intelligatur, quorumnam sit admittenda absentiæ excusatio. Agendum etiam esse de breviariis & missalibus. Quoniam autem non venistis cum mandatis, quæ res & tempus postulant, rejiciantur quæ nunc definiri non possunt, in proximam synodum. Extremum quod ab eis expectat, esse, ut dicant quid sibi videtur de excommunicatione. Cum jam dimittendus esset conventus, venit in mentem illustriss. cardinali metropolitano non esse amplius hic remorandos Victriacenses, qui ut suæ ecclesiæ provideretur supplicaverant: visum est ergo omnibus ipsum esse accersendum simul cum Victriacensibus. Qui cum se stetissent rogatusque esset curio a reverend. metropolitano, quantus esset Victriacensis ecclesiæ proventus, postremo convenit, ut ipse quidem ecclesiæ suæ renunciaret, liberumque esset reverend. Catalaunensi quem vellet ei præficere, ei autem daretur pensio annua centum librarum, quarum quinquaginta solveret illustriss. cardinalis, quinquaginta autem reverendiss. episcopus Catalaunensis. Quod quidem actum est præsentibus vicario, seu locum tenente, & præposito regiis, quos cum pro sua fide & constantia in catholicam religionem valde laudasset reverend. cardinalis, & ut pergerent esset hortatus, & quidquid eorum causa posset prolixe & magnifice eis esset pollicitus, dimissus fuit conventus.

[*] f. pastoratibus.

XI. CONGREGATIO.

Eadem feria, eodem anno, eodem præside, cum in eumdem locum convenissent hora prima pomeridiana, lecta sunt procuratoria mandata, atque lecto quidem procuratorio mandato reverend. episcopi Ambianensis, & deinde procuratorio mandato reverend. episcopi Noviodunensis, excusati quidem sunt a sancta synodo, sed tantum in præsenti, dummodo id deinceps non trahatur ad consequentiam. Cum autem inter ceteros hujus provinciæ episcopos desideraretur episcopus Bellovacensis, qui nec ipse ad synodum venerat, nec miserat procuratorem, contenderetque promotor, ut denunciaretur contumax, & de ea re dicendæ essent sententiæ, illustrissimus quidem metropolit. qui erat primo loco dicturus sententiam, dixit se nolle in eum sedere judicem, cum inter suam & illius familiam graves intercederent inimicitiæ, quamquam ipse quidem quod ad se attinet, cum eo nullas gereret inimicitias; absit enim (ajebat) ut ego nec illi, nec ulli alii sim inimi-

ANNO CHRISTI 1564.

inimicus. Sed tamen ne in me propterea ulla cadat suspicio simultatis, reverendiss. Suessionensis, qui post nos primum locum tenet, primus dicat sententiam. Reverendiss. autem Suessionensis censuit eum nunc quidem esse excusandum, de eo vero ad regem esse scribendum. Reverend. autem Catalaunensis nec nunc, nec ullo unquam tempore eum censuit esse excusandum, eum locum tenere episcopi, nec ei suos deesse officiales; regi adversus eum esse supplicandum, & adversus omnes qui ita vitam agunt, non esse amplius connivendum. Demochares doctor theologus diœcesis Bellovacensis, procurator reverendissimi episcopi Noviodunensis dixit, se, cum esset Romæ, vidisse schedulas excusas & publice affixas, quibus significabatur eum esse excommunicatum, suaque auctoritate & dignitate privatum. Eum ergo tanquam lupum qui oves Christi devoret esse auctoritate regia deponendum, & exauctorandum. Grivellus Ambianensis episcopi procurator dixit, Bellovacensis episcopi vicarios fuisse negligentes, ut qui antistites minime convocaverint; eorum itaque, nempe vicariorum negligentiam, ut pote manifestam, merito esse puniendam; sibi quoque placere ut rex de ea re certior reddatur & admoneatur; sed interea admonendos esse vicarios. Richardus a Prato theologus, Rhemensis ecclesiæ procurator, dixit nomen Nestorii propter hæresim ea nota erasum fuisse ex dipthychis: ex numero episcoporum fuisse olim expunctos eos qui erant hæretici; id patere ex Hormisda pontifice, & ex epistolis Leonis duobus in locis, episcopatum, inquit, ejus accipiat alter. Se postulare, ne unquam nominetur episcopus, & ut deleatur ex libro episcoporum, cum defecerit a sancta Romana ecclesia, & ne canonici & presbyteri Bellovacenses in suis precibus ejus ullam faciant mentionem: seque id contendere a promotore, qui dixit se non vidisse latam adversus eum sententiam. Le Besque autem theologus procurator capituli Bellovacensis, exclamans dixit, Fortuna, fortuna, periculum, periculum, fortunam video, periculum timeo, quomodo invehar ego in Christum domini? Dolemus certe quod is a nostris castris defecerit, fuit noster qualiscumque is sit, episcopus, episcopatus* bonis temporalibus, ejus nomine tractantur spiritualia. Date operam, patres reverendissimi, ne ejus vicarii amplius spiritualia sub eo administrent, date nobis bonos alios vicarios, aut saltem qui alterius nomine administrent episcopatum. Furnius doctor theologus, procurator reverend. domini episcopi Ambianensis, & Claudius de Xainctes doctor etiam theologus, dixerunt se, cum essent Romæ, vidisse publice affixa programmata quæ significabant eum esse excommunicatum & anathemate notatum, & a cardinalatus dignitate exauthoratum. His auditis promotor concilii postulavit ne canonice amplius obedirent Odeto Castillioneo cardinali exauthorato, nec eum pro episcopo agnoscerent, neque pro eo Deum orarent. Tunc reverend. Suessionensis episcopus dixit sibi videri de ea re scribendum ad regem, eique supplicandum ne episcopatus amplius ab illo administretur. Decanus Laudunensis dixit sibi placere ut fiat quod postulavit promotor concilii; quod ipsum dixit quoque sibi placere. Reverend. Catalaunensis episcopus, & videri sibi functionibus episcopalibus ei esse interdicendum, & esse exequendam summi pontificis sententiam, & ut proximus episcopus, nempe Silvanectensis, suscipiat administrationem illius episcopatus. Reverendissimus Silvanectensis dixit capitulum non posse administrare tanquam sede vacante, se esse in hac sententia ut existimet, prius quam aliquid mandetur exequutioni, regem esse consulendum, & ad eum esse confugiendum. Demochares theologus, reverendiss. episcopi Noviodunensis procurator dixit, Odetum Castillioneum Bellovacensem episcopum esse manifestum hæreticum, & perseverare in hæresi & defectione, vacare ejus ecclesiam, & pastore esse destitutam, ejusque vicarios non esse vere vicarios, & quod gerunt non esse sine magno periculo conscientiæ. Interim autem dum illi provideatur episcopatui, capitulum administret temporalia; munia autem ecclesiastica administrentur ab aliquo episcopo. Non esse tolerandum ut episcopi detrectent venire ad concilium. Ut qui deinceps a concilio provinciali abjerint episcopi, priventur media parte fructuum sui episcopatus. Richardus a Prato theologus procurator capituli Rhemensis, dixit vicarios qui sunt ab eo constituti, non posse tuta conscientia administrare* munia, & episcopalia. Ne esse quidem orandum pro excommunicato. Grivellus procurator reverend. episcopi Ambianensis, usurpavit illud Juvenalis, Omne animi vitium tanto conspectius in se crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Deinde dixit magnum quidem esse crimen episcopi Bellovacensis, & severe in eum esse animadvertendum: Sed cum videamus regis tolerantiam, modeste esse agendum; auctoritate metropolitani faciendam esse inquisitionem, & huc referendam. Procurator capituli Laudunensis censuit esse vicariis interdicendam administrationem, & oportere defectum supplere canonicos. Procurator capituli Noviodanensis, censuit Bellovacensem episcopum esse prius a nobis per epistolam admonendum, & priusquam aliquid mandetur executioni, faciendam esse inquisitionem, auctoritate metropolitani. Morletus alter ex procuratoribus capituli Noviodunensis, censuit capitulo esse dandam temporalem administrationem, sacramentorum vero propinquiori episcopo. Cantor Silvanectensis ecclesiæ & procurator capituli, censuit rem esse remittendam ad summum pontificem, cum factis diligenter inquisitionibus. Omnes ceteri abbates assensi sunt postulationi promotoris. Solus reverendus abbas Victoriæ censuit eum etiam esse exauthorandum. His auditis postulavit promotor ut tanquam contumax privaretur communione. Reverendiss. episcopus Suessionensis, qui tunc præsidebat, propterea quod illustris. cardinalis metropolit. in hac causa nollet præsidere, dixit rem nec difficultate, nec periculo carere, sed totius rei præcipuum caput in hoc consistere ut regi significetur: quod statuit hæc sancta synodus. Tunc illustris. cardinalis metropolitanus dixit esse deflendam calamitatem temporis, quæ obstitit quominus venirent permulti qui erant venturi ad concilium. Se censere faciendum esse decretum, non dari quidem nunc contumaciam adversus absentes, moneantur autem ut in proximo futuro se sistant concilio provinciali, alioqui subituros pœnam excommunicationis. Demochares procurator reverend. episcopi Noviodunensis, censuit esse differendam contumaciæ pronunciationem usque ad proximum concilium, & de eo faciendum esse decretum. Postea dixit illustriss. cardinalis, se valde laudare quod videat sanctam synodum, dum in hac causa tractanda minime adesset, in hoc convenisse, quod ad regem Christianissimum darentur literæ, quæ de tota re eum certiorem facerent. Se non dubitare futurum ut rex pro sua pietate ei rei provideret. Quæ cum dixisset, & Richardus a Prato theologus procurator ca-

* f. leg. episcopus in bonis temp. cujus n. t. s.

* f. munia ex episcopalia.

ANNO CHRISTI 1564.

tor capituli Rhemensis, & procuratores capitulorum Noviodunensis, Bellovacensis, Ambianensis, & reverend. abbas Victoriæ, dixissent, Maneat contumacia, scribatur ad regem, & quod dixerant ceteris comprobarent, reverendiss. episcopus Suessionensis, qui tunc præsidebat vice illustriss. cardinalis metropolitani, qui in hac causa noluit pronunciare sententiam, pronunciavit, *Maneat, ut vult hac sancta synodus, contumacia, & scribatur ad regem*. Quæ cum dixisset, & jam advesperasceret, dimissus fuit conventus.

XII. CONGREGATIO.

FERIA tertia, qui erat quintus Decembris, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto: Eodem illustriss. cardinali præside, fuit B congregatio in loco consueto, hora prima pomeridiana, in qua primus quidem promotor dixit, vidisse procuratores statuta, quæ eis fuerant exhibita; & in plurimis quidem ea approbare, nonnulla autem eis videri esse mutanda. De excommunicatione autem eos nondum satis constitisse quid sit dicendum, nec de eo quod pertinet ad fidei assertionem, nec de eo statuto quod factum est inter reverendiss. metropolit. & canonicos. Seminarium autem & exemptionem sibi videri esse remittendam ad futurum concilium provinciale. Est etiam ab eo postulatum ut aliquid decerneretur de eo quod pertinet ad gravamina ecclesiæ. Deinde legit aliquot statuta, cum anno- C tationibus, & animadversionibus. Quæ cum fecisset promotor, respondit illustriss. cardinalis metropolitanus, quod ad epistolas quidem decretales attinet, & ad articulos fidei, toto die crastino de eo cogitandum, ut tutius de eo deliberetur; quod autem attinet ad statuta synodalia, eos in primo statuto æquum postulare, de correctione videatur quid dictum sit in conventu Pisciacensi. De cultu ex eorum mente & sententia, faciendum esse decretum. De seminario & exemptionibus æquum esse ut ea tractatio differatur usque ad primam synodum provincialem, cum de his vestra collegia nihil adhuc constituerunt, neque ullum vobis mandatum dederint. Se quidem jam suum instituisse seminarium, sed suo sumptu, ne- D que ulla impensa adhuc gravasse quempiam. Se non ignorare hæc tempora nondum ferre, ut in omnibus ecclesiis cathedralibus institui possint hæc seminaria. Quod attinet ad gravamina ecclesiæ, ea non esse hic legenda, sed alibi esse dicenda. Se libenter iturum quocumque eum vocabit utilitas ecclesiæ. De iis secreto esse tractandum, non autem coram omnibus; in excommunicationibus & pœnitentiis publicis sibi in præsentia videri esse sequendum canonem concilii Pisciacensis, & si is non omni ex parte illi satisfaciat, disciplinam ecclesiasticam maxime consistere in excommunicatione, quæ olim & bonos continuit in officio, & malos deterruit a vitiis. Sed quoniam E ea abutimur, dum leviter & temere fertur sententia excommunicationis, & ab ea levius ac facilius datur absolutio, nescio quomodo factum est ut ea vulgo contemnatur. Sibi quidem videri non nisi propter gravia crimina segregandum esse a communione. Se libenter auditurum a doctoribus quid de concubinario publico sit faciendum, quid de eo qui ad rem divinam & Deum colendum nunquam venit in suam ecclesiam parœcialem. Se sibi soli reservasse potestatem excommunicandi, & ita voluisse suam exonerare conscientiam, In ordine judiciorum sibi videri sequendum decretum conventus Pisciaciensis, neque esse prius

A aliquem excommunicandum quam tria præcesserint, separata, edicta, monitoria. Quando propter aliquod grave crimen lata fuerit sententia excommunicationis, excommunicatum non clam, sed palam esse absolvendum & admittendum in ecclesiam. Sententiam quoque excommunicationis, non clam, sed palam per episcopos & concionatores esse in suggesto pronunciandam, levem istam & temerariam excommunicationem & absolutionem, nec aliis ullum afferre timorem, nec prodesse ad excommunicati correctionem. Semel bis & ter moneatur qui est excommunicandus, & deinde excommunicetur, & si sit restituendus communioni publice revocetur, ut discat non blasphemare. At nolent, quispiam dicet, restitui communioni, B & se ibunt perditum si a nobis exeunt, nec erant quidem nobiscum; non esse nimia utendum lenitate, ut ipse aliquando usus est. Hocne est, inquit, ferendum, ut quispiam legitimam suam expellat uxorem, domum autem ducat, ut ibi alat meretricem? Sunt plurima ejusmodi delicta, quæ ne impune ferant qui ea admittunt, revocanda esset vetus consuetudo publicæ excommunicationis & pœnitentiæ, atque de excommunicatione quidem dixit hactenus. De collationibus autem dixit in hanc sententiam, se statuto quidem suo cavisse nihil esse accipiendum pro ordinibus sacris, se nihil dixisse de beneficiorum collationibus. Non ignorare se in hac provincia non admodum opulentos esse episcopatus, & si prohibeatur episcopis ne C aliquid accipiant pro collationibus, male cum illis esse agendum. Sibi quidem hoc injicere scrupulum, quod in registro nonnihil sit inveniendum quod acceperit pro collationibus: archiepiscopatum suum, si adimatur monasterium S. Remigii, esse valde tenuem, atque se quidem, cui aliæ suppetant facultates, hoc facile ferre posse, sed si ad alium minus opulentum deferatur archiepiscopatus, si nihil accipiat pro collationibus vix suffecturos proventus ad sustinenda munera. Esse quidem canones in concilio Tridentino, quibus prohibetur, ne aliquid accipiant, sed tamen adhibendam esse aliquam moderationem: tempore Alcuini Ambianensis episcopi dari consuevisse episcopo duos solidos auri. Duo autem solidi efficiunt duos D aureos: fuisse episcopos in provincia Rhemensi, qui ex simplici tonsura magnam vim pecuniæ corraderent, excepto Bellovacensi. Tunc dixit promotor de eo sciscitandam singulorum sententiam: Qui rogati id relinquendum censuerunt arbitrio patrum, sibi tamen videri eos pro iis beneficiis qui ad ipsos devolvuntur propter hæresim & simoniam posse accipere quatuor aureos. Postea autem dixit reverendiss. seminarii quidem tractationem, ut jam dictum est, esse rejiciendam in proximam synodum. Quæ est autem inter episcopos & capitula controversia, eam intra privatos parietes esse componendam. Se quidem ita egisse cum suo capitulo, ut ab eo quod inter ipsos convenit, sit ei, cum voluerit, liberam facturus potestatem, & cum proxime convenerint in E capitulo se curaturum, ut id in actis scribatur. Deinde postulavit promotor, ut haberetur ratio alienationis bonorum ecclesiasticorum, dictum est autem id esse reponendum inter gravamina. Lecti deinde sunt canones de beneficiis regularibus, qui quidem fuerunt omnes approbati: Quæ cum facta essent, & cum jam advesperasceret, & dictum esset conventuros crastino die episcopos cum procuratoribus ad ædes divi Remigii, ut canonum ordo constitueretur, & quod mutandum esset despiceretur, dimissus fuit conventus, cum procurator capituli Laudunensis aliquot capita

prius

prius recitasset, quæ pertinere videbantur ad negotium ecclesiasticæ reformationis, quæ cum legisset dixit illustriss. cardinalis metropolit. ea esse dignissima, quæ in hac sancta synodo & conventu recitarentur. Consideraturam sanctam synodum quid ex iis excerpi possit ad facienda decreta. A

XIII. CONGREGATIO.

FERIA quarta, qui fuit dies sextus Decembris, anno domini millesimo sexagesimoquarto, pransi sunt apud illustrissimum cardinalem metropolitanum in ædibus monasterii divi Remigii, episcopi qui in concilio aderant, & absentium aliquot procuratores concilii: Ex episcopis autem in prandio solus non adfuit Silvanectensis. B Post prandium cum in bibliotheca illustriss. cardinalis metropolitani convenissent, cœptum est agitari de ordine decretorum, & quænam & de quibus facienda essent decreta. Visum autem est post professionem fidei, & decreta de excommunicatione, & articulis fidei, faciendum esse decretum de residentia episcoporum, & quod episcopi per se suas visitent diœceses, ut cavetur concilio Tridentino. In decreto de residentia curatorum, disceptatum est addendumne esset, Nisi probata legitima & rationabili causa absentiæ episcopo, & censuerunt quidem non addendum procuratores capitulorum Noviodunensis, & Ambianensis, addendum autem censuit procurator capituli Bellovacensis. Visum est decreto de C cultu adjungendum esse decretum de imaginibus, & ubi illic agatur de officio defunctorum, cum aliquibus visum esset addendum esse, Nisi ex fundatione, & postea visum est satius ne in hac synodo ullum fieret decretum publicum de officio defunctorum, nec inter canones esse ponendum, quod tolleretur, id quod post communionem solebat dici, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt, &c.* Visum est etiam decreto de canonicis adjungendum, ut canonici per se & non per vicarios ex officio necesse habeant suis hebdomadum vicibus divino interesse officio, juxta numerum canonicorum, & convenienter laudabili ecclesiarum consuetudini, adeo ut nullus celebret missæ sacrificium in altari majori, qui non sit canonicus. Qui non sunt autem presbyteri, nempe diaconi & subdiaconi, communionem percipiant ad majus altare, & quod ii D qui concionantur in oppido habeantur pro præsentibus. Decreto de cultu esse addendum quod laici tertio quoque dominico intersint missæ sacrificio in sua parœcia: de juramentis etiam esse aliquid statuendum, & quod ludi prohibeantur, dum divinum celebratur officium. Ex concilio Tridentino sumendum esse decretum de impedimento publicæ honestatis, & de impedimento justitiæ & consanguinitatis. Decretum quoque de matrimoniis clandestinis, & decretum de raptore & rapta. Statuendum aliquid de simonia, & de unionibus & suppressionibus, ex iis capitibus quæ recitata fuerant a procuratore capituli Laudunensis. Dixit illu- E strilss. cardinalis metropolit. alia quidem esse supervacanea, alia non admittenda, alia autem esse quidem recte animadversa, sed a concilio jam esse satis prospectum: ne baptisma domi fiat non esse statuendum, cum id non fiat nisi urgente necessitate. Quod ablatum sit esse restituendum, neminem esse qui ignoret, ut catechismi novi fiant, & Romæ curavit summus pontifex, & se etiam in sua provincia curaturum. Choreas non videri sibi in nuptiis prohibendas, puellarum pudicitiæ minus esse periculi ex choreis quam ex otio, idque se sæpius audiisse ex matre fœmina sapientissima. Quod ad matrimonia attinet clandestina, ei rei, jam esse provisum a concilio. Extremam unctionem non esse præcipitandam verum quidem esse, sed non censendum eam præcipitari quando datur petenti. Petenda enim sunt sacramenta & non invitis obtrudenda. Recte quidem admonuisse de alienationibus bonorum ecclesiarum, sed hoc esse reponendum inter gravamina. Se episcoporum quidem laudare electiones, de quibus admonuit, sed illa non ferre hæc tempora. De mandatis apostolicis & prænominationibus tollendis, jam satis esse statutum concilio Tridentino. Quod si de his a nobis faciendum sit decretum, id poterit ita concipi, ut dicamus nos inhærere sanctorum conciliorum decretis. Quod quidem poterit collocari in decreto de ecclesiis parœcialibus. De decimis quid statuatur maturius esse deliberandum. Quod autem attinet ad diminuendum numerum clericorum, non futurum majorem quam par sit numerum, si non ordinentur, nisi qui diligenter examinati, judicati fuerint idonei. De sacris quoque virginibus visum est esse statuendum, ut intra murorum septa contineantur, & quod ubi laborant monasteria, vel inopia vel infamia, monachorum numerus non augebitur, & ut uniantur monasteria vel supprimantur. Postremo loco actum est de gravaminibus ecclesiæ regi Christiano exponendis. Dixit autem illustriss. cardinalis metropolit. se censere ad regem esse mittendum. Qua quidem in re pollicitus est ecclesiæ suam non defuturam operam, sed se solum non posse illud munus obire, eos enim non ignorare quanta ipse jam laboret invidia; futurum ut legatio a rege, & ejus concilio eo pluris fieret, quo plures uno consensu eam obirent. Se quidem sibi polliceri suos coepiscopos in hoc negotio minime defuturos. Sed oportere etiam comitari aliquos qui mittantur a capitulis & collegiis, ut intelligat rex id fieri communi omnium consilio & consensu. Sibi itaque videri cras in congregatione esse sex vel septem canonicos assumendos, eosque jurejurando adactos ut deliberetur de gravaminibus: hoc cum dixisset illustriss. cardinalis metropolit. reverendiss. episcopus Silvanectensis, qui paulo ante erat ingressus, censuit duos ex quolibet capitulo esse mittendos, qui illustriss. cardinalem comitarentur ad aulam regiam. Reverendiss. episcopus Catalaunensis censuit sex vel septem canonicis mandandum esse negotium inquirendi, & cognoscendi gravamina, ut ea referant. Eligendos autem esse a capitulis canonicos, qui illustriss. cardinalem metropolit. assectarentur. Reverendiss. Suessionensis episcopus dixit sibi videri de profectione nihil esse dicendum, donec essent accincti ad iter; a capitulis autem unum aut duos esse deligendos, cum amplissima potestate ad assectandum illustriss. cardinalem, qui promittant quidquid hac in re factum fuerit, ceteros ratum habituros. Cum de his inter eos qui aderant convenisset, & Nicolao Grivello Ambianensi decano, reverendiss. Ambianensis episcopi procuratori, & Joanni Pallart decano Suessionensi, concilii promotori, & Gentiano Herveto canonico Rhemensi, ab illustriss. metropolitano datum esset negotium; ut viderent ea quæ in statutis jam fuerant adnotata, & quid ex concilio Tridentino posset excerpi quod usui esset ad conscribenda quæ in hac synodo facienda erant decreta, omnes domum se receperunt Sole jam occidente.

XIV.

XIV. CONGREGATIO.

FERIA quinta, qui erat septimus mensis Decembris, anni domini 1564. eodem illustrissimo cardinale metropolitano præside, hora prima pomeridiana, in loco consueto fuit congregatio, in qua idem metropolit. primus verba faciens in hanc dixit sententiam; ad totam synodum dirigens orationem, reverendissimos patres, & venerabiles fratres eos appellans, ut in ultima constitutum fuerat congregatione, heri ad se convenisse episcopos, cum aliquot procuratoribus, tam absentium episcoporum, quam capitulorum, tractaturos de iis rebus de quibus agebatur. Canones quos convenit esse edendos in hoc provinciali concilio, in uno folio esse excudendos, ut unusquisque eos videat, & de iis die sabbati suam dicat sententiam, & deinde futuram esse sessionem. Multas quidem separatim oblatas esse schedulas, inter quas est una ecclesiæ Laudunensis, quarum aliquæ continent singularum suarum ecclesiarum gravamina; aliquæ suas peculiares lites & controversias; aliæ vero quædam quæ fieri non possunt. In ceteris autem jure habendam esse rationem ecclesiæ Morinensis, seu Bononiensis; esse autem & quasdam" quæ generi continent de afflictione & vexatione totius ecclesiæ, sui ordinis justas querelas, ut eis aliqua ratione occurratur: esse quidem hæc consideranda, & quod adhiberi poterit quærendum remedium. Sed delegandos esse aliquos, & videndum quænam sit futura ratio, & quis finis, aut scopus hujus legationis: oportuisse unumquemque huc venisse præmeditatum, cum de eo in novissima congregatione jam facta sit mentio. Nostras afflictiones ipsas per se clamare, bene sperandum esse de rege, bella nos magis afflixisse quam ipsorum principum animum & voluntatem. Videndum esse quænam hujus rei suscipiendæ ineatur ratio, de ea quidem esse consultandum, sed non publice. Seligendos esse aliquot qui regem adeant, & ab unoquoque proponendam esse querelam de illata sibi injuria. Cum dicendi finem fecisset illustris. cardinalis metropolitanus, reverendiss. Suessionensis maximis precibus ab eo contendit, ut ipse regem adeundi & cleri calamitatem & afflictionem exponendi munus suscipiat. Neminem esse qui, propter pietatem, & doctrinam, & rerum usum ac experientiam, ut generis nobilitatem & cetera omitteret, id melius possit obire. Provinciæ quidem suæ episcopos omnem suam operam, & seipsos ei offerre, se autem in primis. Reverend. postea Catalaunensis episcopus dixit hic agi, cujusmodi & per quem & per quos delegatos regi faciendæ sint admonitiones: eas quidem certe non facere nimis pusilli & abjecti esset animi. Rogare autem ut ipse illustris. cardinalis, qui natus est ad salutem hujus provinciæ, hanc suscipiat provinciam; neminem esse qui hoc munus illo melius possit obire. A te, inquit, illustris. cardinalis eligetur tempus, locus, & opportunitas; Ad te afferentur omnes querimoniæ, quæ quemadmodum regi sint exponendæ, tuo relinquentur judicio & prudentiæ. Duo esse quæ in primis sibi videntur regi in mentem revocanda, primum quidem vitam, & instituta suorum majorum. Galliam ad hæc usque tempora caruisse monstris, & quam accurate & exacte leges observaverint sui majores. Deinde quantum ab illo veluti curriculo, temporis injuria, quod multa attulit incommoda, sit deflexum. Totius negotii esse caput ut ecclesiis quæ restant bona conserventur temporalia. Interea autem sit omnibus ecclesiis liberum suas ad eum deferre querelas. Imitetur suos majores, qui semper fuerunt protectores, & defensores ministrorum ecclesiæ. Si temporis non ferat calamitas, ut nostris malis non possit in præsentia aliquod dari remedium, saltem ne cogamur hæreticorum subire judicium, & qui ecclesiastica possident beneficia, si sint alieni a fide catholica, eis minime fruantur, & a catholica expellantur ecclesia. Reverend. episcopus Silvanectensis dixit se esse in eadem sententia. Demochares theologus procurator reverend. episcopi Noviodunensis: Convenimus, inquit, omnes in eamdem unitatem fidei; opus est virorum prudentium auxilio. Deligantur viri graves & honesti, & grati; ingratos enim mittere est periculosum: Deinde supplex postulavit ab illustris. cardinale metropolitano, ut vellet esse auriga, & currum regere, & ut sint comites omnes suffraganei nemine excepto, & conventus capitulares, & quod ipse velit faciat. Quod autem faciant, sua manu signent. Nicolaus Grivellus decanus Ambianensis, & reverendiss. episcopi Ambianensis procurator, dixit; Ex iis quæ ab illustris. cardinale metropolit. relata sunt ad sanctam synodum se satis intelligere, esse pernecessarium, ut de hujus provinciæ calamitate & afflictione rex admoneatur. Pernecessarium etiam ab illo ipso qui retulit, fiat regi admonitio. Dixisse S. Paulum in actis apost. *Attendite vobis & universo gregi vestro, in quo Spiritus sanctus posuit vos episcopos ad regendam ecclesiam Dei*. Et rursus alibi; *Dicite archiepisc. Vide ministerium tuum ut impleas*: nempe verbo & exemplo, inquit Cartusianus, & ipsam ecclesiam ab injuriis defendendo, & ut decet bonum virum & Christi offensi vicarium. Ecclesiæ calamitatem esse hodie omnium subjectam oculis, olim quoque principes invasisse in bona ecclesiastica, sed male illis cessisse; se posse permulta citare exempla ex testamento veteri, & novo; nempe de Heliodoro, & omnia quæ scribuntur Machab. II. cap. 3. Admonendum esse regem de calamitatibus, quas hodie patitur ecclesia, per episcopos, & maxime, inquit per te illustris. cardinalis, qui in Gallicana ecclesia primum tenes locum. Nemo est qui te melius id possit exequi. Deinde dixit semper male cessisse, iis qui antistites & in ecclesia viros principes sunt persequuti. Testes esse quinquagenarios, quos Eliæ jussu ignis descendens consumpsit, & pueros quos irridentes Eliseum, & dicentes, Ascende Calve, ascende Calve, fera devoravit. Divum Chrysostomum obstitisse imperatori, ne aliquid faceret adversus honorem ecclesiæ. Quanta fuerint supplicia, qui infesti fuerint ecclesiæ, multæ sunt epistolæ in registro epistolarum divi Gregorii quæ hoc docent. Agitur hodie de facienda regi admonitione, a te illustris. cardinalis, supplices omnes petunt ut eam facias. Non est tibi opus ullis nostris commendatariis, quæ tibi quid sit agendum suggerant, cum de potestate agitur absoluta. Agitur negotium religionis, quam difficile est tueri absque opibus, & nisi subjectis administretur justitia distributiva. In principibus est bonitas, sapientia, & potestas, nequaquam timenda est obreptio: Deus non potest male facere. Sperandum est fore, ut cum rex, qua est bonitate & prudentia, simul cum suo consilio, admonitiones quæ sunt illi faciendæ intellexerit, afflictis rebus nostris aliquam opem ferat. Quas quidem ut facias admonitiones, obtestamur per viscera misericordiæ Dei nostri. Mittent collegia & capitula canonicos qui te affectabuntur, & suos ad te de-

" locus corruptus.

re deferent commendatarios. Reliqua omnia relinquent tuo judicio & prudentiæ, qua te plurimum valere satis intelligunt. De monachis autem apostatis, quoniam de hoc quoque rex est admonendus, præstet-ne eos remitti ad sua monasteria, an ad ædes suas, cum hæc apostasia Christiano numini maximam afferat contumeliam, tuo arbitrio relinquendum esse censeo. Richardus a Prato, theologus, procurator capituli ecclesiæ Rhemensis, dixit omnes suos collegas supplices petere, ut ipse illustriss. cardinalis qui est instar magni illius Leonis summi pontificis, & divi Ambrosii, regem adeat, quem spes sit aliquando posse conferri cum optimis principibus, Ezechia, Josue & Josaphat, magnoque Constantino, & Theodosio, & ceteris, & ut adjungat sibi comites suos B suffraganeos, qui etiam e suis collegiis seligant sibi comites. Decanus Laudunensis obtulit libellum supplicem, nomine omnium ecclesiarum, quem ipse legit, & eum appellavit deprecationem, eumque dedit scribæ ut referretur in acta, rogavitque illustriss. cardinalem metropolit. ut pro omnibus verba faceret ad regem, & causam eorum susciperet. Bellovacensis capituli procurator, cum Achillem illum Gallum Paridis insidiis interfectum deplorasset, dixit postea capitula & collegia esse daturos comites, qui illum assectentur, & exhibituros esse libellos, & commentarios qui ipsorum justas contineant querimonias, ut rex ipso auctore medeatur eorum malis. Procurator capituli Noviodunensis dixit ad evellendos ex C Gallia hæreticos, non aliud posse dari melius remedium. Quod si ipse illustriss. cardinalis metropolit. regem adeat, & ecclesiæ justissimas exponat querimonias, censuitque ut fuerat propositum, a suffraganeis episcopis cum illustriss. cardinali esse proficiscendum, & cum eo esse mittendum unum ex quolibet capitulo. Morletus alter procurator, duo dixit esse proposita de quibus deliberaretur, unum de ecclesiæ gravaminibus, quæ non sunt hic publice exponenda. Secundum ut qui ea regi exponat deligatur aliquis, cum autem nemo possit inveniri qui id melius possit exequi quam ipse illustrissimus hujus provinciæ metropolitanus, se suppliciter & obnixe rogare, ut illos quos voluerit convocet, illorum quos oportuerit expensis. Cagnetus procurator capituli D Ambianensis, dixit capitulum Ambianense omnem fidem & industriam, & diligentiam polliceri, & quidquid ab illis de hac re dictum est, id esse facturum. Furnius alter ex procuratoribus reverendiss. episcopi Ambianensis, cum diu esset immoratus in laudibus familiæ Guisianæ, dixit sibi placere sententiam Richardi a Prato theologi, procuratoris capituli Rhemensis; rogandum esse illustriss. cardinalem metropolit. ne gravetur hanc suscipere legationem in qua agendum sit de conservanda unitate fidei & religionis, & de prohibenda ecclesiasticorum bonorum alienatione. Scribat quam citissime ad alios metropolitanos, ut sua concilia provincialia accelerent, ut his re- E bus mature provideatur. Futurum ut pro impensis unusquisque lubenter contribuat. Responsum esse tempore Liberii ecclesia valde laborante, unus Deus, unus Christus, unus episcopus; cum impetraturum omnia quæ desideramus; accelerandum quantum fieri poterit hoc negotium, missuros esse ceteros metropolitanos & significaturos quid fecerint in suis provinciis. Ipsumque futurum unicum pro omnibus. Postremo Deum rogavit, ut omnia secundet quæ fœliciter instituerit illustriss. cardinalis. Cantor Silvanectensis, procurator Silvanectensis capituli dixit regem ad-

A eundum, ut inter omnes convenit se neminem nosse qui hoc munus melius obire possit, quam illustriss. cardinalis metropolit. Se itaque eum rogare ut pro sua innata in gregem dominicum benevolentia, hoc onus suscipiat. Catalaunensis capituli & Morinensis procuratores cum itidem rogarunt ut hoc munus obeat. Reverendus abbas S. Dionysii, dixit, se sequi sententiam episcopi Catalaunensis. Reverendus abbas Vallis-claræ dixit illustriss. cardinali metropolitano multum debere omnes ecclesiasticos, omnes ad eum fugere tanquam ad sacram ancoram, ut cujus sit perspecta in ecclesiam benevolentia, cujusque, cum nullus valeat auctoritate & gratia, sit etiam amplissima potestas. Quam sit hodie afflictus & depravatus monachorum & regularium status, qui in primitiva floruit ecclesia, neminem esse qui non videat. Se autem sperare fore, ut ejus auspiciis restituatur suæ pristinæ institutioni & splendori. Postremo rogavit ut sicut pro aliis, ita etiam pro monachis hanc suscipiet provinciam. Reverendus abbas Laudunensis, dixit, Scripturam divinam eum docere, ut veniat redditurus rationem suæ functionis. Professus est itaque fidem, quam ceteri professi fuerant, idque publice. Reverendus abbas Vallis-Dei, citato exemplo sancti Remigii, dixit, illustriss. cardinalem eum esse imitaturum, seque & suos monachos suis precibus eum Deo commendaturos, etsi non sit ex hoc regno. Reverendus abbas S. Jodoci secutus est aliorum sententiam........ Applicourt reddidit rationem sui adventus. Reverendus abbas Victoriæ, dixit, cum in rebus arduis eligenda sit industria personæ, & nemo sit qui hoc munus melius possit obire, se rogare illustriss. cardinalem, ut velit hanc suscipere provinciam. Prior S. Remigii itidem ut ceteri, rogavit illustriss. cardinalem metropolit. ut hoc munus susciperet, in primis autem dixit regem esse rogandum, ne toleraret in hoc regno duas religiones. Cum omnium suffragiis ad hoc munus suscipiendum electus, & communibus precibus ut susciperet, rogatus fuisset, illustriss. cardinalis metropolitanus, ipse in hanc respondit sententiam. Eos pro hujus legationis gravitate & pondere, & pro justo dolore, quem omnes viri boni ac pii conceperunt, dixisse, cum & oratore ad regem opus esse censuerint, & qualem eum esse oporteret exposuerint; tali enim re vera hoc maxime tempore opus esse quo ecclesiæ tam multa & tam magna impenderent pericula; quod autem & ipsum ad eam suscipiendam legationem elegerint, & quæ in oratore requirantur in eo omnia esse dixerint, videri sibi intelligere, id præ quadam arte esse factum, ut ei calcar adderent ad profectionem. Quod tamen se ita accipere, ut agnoscat eos desiderare ut sit talis qualem esse dixerint, non autem se eum esse quem dixerunt. Quidquid sit, inquit, cum vobis visum sit me instituere, neque sacrosancto huic senatui denegandum, neque vestræ tam justæ petitioni repugnandum esse duxi. Res quidem ipsa est adeo justa & æqua, ut a rege Christianissimo non aliud quam bonum responsum debeamus expectare. Cum autem instabit tempus profectionis censuit coepiscoporum suorum auctoritate esse decernendum, ut populo indicatur jejunium, & corporis Christi communio, admoneaturque ut suis precibus eos adjuvent. Deinde ut sui collegæ & coepiscopi hujus provinciæ sint socii. Adjunxit etiam se existimare esse necessarium, ut ex singulis ecclesiis cathedralibus deligantur duo, qui ei sint adjutores. Apud regem magni futurum ponderis, si intelligat hoc fieri unanimi consensu ecclesiæ: ii autem, inquit,

quit,

quit, una nobiscum proficiscentur ad regem. Poterunt etiam ex monasteriis, inquit, aliqui a nobis evocari; ea de causa, interea laborent, & summopere contendant, ut si quid videant dignum commendatione & commiseratione apud regem, ejus nos admoneant. Se quidem cum eis, quos habebit, comitibus omni abjecto metu, & nullo formidato periculo, bona fide omnia esse recitaturum, & gravamina omnia esse expositurum, & tam publico, quam privato nomine regem esse obtestaturum. Ut autem sit certior fides & major eorum, qui mittentur, auctoritas, oportere omnia muniri publico sigillo ecclesiarum, ut ea non videantur agere suo nomine, sed tam publico quam privato. Quæ cum dixisset, & postridie ejus diei cessandum esse significasset, propter diem festum conceptionis beatæ Mariæ virginis, die vero sequenti exhibendos esse canones, ac decreta typis excusa, ut cum unusquisque ea vidisset, diceret in proxima congregatione, quid de his sibi videretur, dimissus fuit conventus.

XV. CONGREGATIO.

FERIA secunda, qui fuit XI. dies Decembris, anno 1564. præside eodem illustriss. cardinali metropolitano, fuit congregatio hora prima pomeridiana. In ejus autem initio postulavit promotor, ut canonici ecclesiæ S. Mariæ in Vallibus, se sistant, non obstantibus eorum privilegiis, & de eorum causa cepit disceptare. Cum autem variæ essent sententiæ, & alii controversiam remittendam esse dicerent ad ordinarios, videndum etiam esse quo jure se tueantur, de ea causa enim certum ferri non posse judicium. Alii autem remittendos quidem ad ordinarios, sed interea providendum, ut aliquid detur vicariis qui Deo serviunt, cujus sententiæ auctor fuit reverendus abbas S. Joannis Suessionensis, alii dicerent eos esse exemptos virtute duarum bullarum, nempe Lucii & Pauli II. quibus eis hoc conceditur, ut residentes in cathedrali lucentur, nec eos esse privandos suis privilegiis quæ continentur in diplomate, & diceret reverendus quidem abbas Vallis-Dei, omnia privilegia esse revocata per concilium Tridentinum. Pro fructibus autem adeundum esse ordinarium. Reverendus autem abbas Victoriæ censeret oportere eos residere, nec possessione, ut vocant, immemoriali esse excusandos quominus resideant. Omnis, inquit psalmista, consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Hæc cum audiisset illustriss. cardinalis metropolit. dixit non posse synodum de hac causa ferre sententiam, cum inter litigatores de facto non conveniat, sed eam esse remittendam ad officiales Rhemenses. Interea autem jubeantur canonici quo parœciæ aliqua ratione provideatur, ut lite pendente & sacramenta rite administrentur, & verbum Dei ut par est prædicetur, ne cives jure possint conqueri. Existimare autem posse aliquam iniri rationem, ut eis satisfiat, nec veniatur ad laica tribunalia, quæ sunt clero nimis infesta: vitandas esse turbas laicorum. Concessit quidem Paulus II. Venetus, sed contra fundationem concessit, & contra jus ecclesiæ Gallicanæ. Dicetur & forte non immerito bullas ipsas per obreptionem & subreptionem fuisse impetratas: Deinde dixit se cupere ut parvæ præbendæ adjungantur præbendis ecclesiæ cathedralis, & provideatur ut rite divinum celebretur officium, & administrentur, ut convenit, sacramenta, nec ullam justam demus occasionem civibus conquerendi, quos non ignoramus esse omnino infensos clericis. Post hæc jussit illustrissimus cardinalis præses concilii recitari canones ac decreta quæ in uno folio fuerant excusa. Ex iis prima quidem placuerunt omnibus; in decreto autem de excommunicatione nonnihil discrepantes fuerunt sententiæ, cum alii censerent episcopi arbitrio esse relinquendum quonam pacto ferenda sit sententia excommunicationis, eamque posse ferri etiam pro quacumque contumacia; alii autem non nisi pro gravissimis delictis ferendam contendebant. Illius quidem sententiæ auctor fuit Nicolaus Grivellus Ambianensis decanus, procurator reverendiss. episcopi Ambianensis; hujus Richardus a Prato theologus, procurator capituli ecclesiæ Rhemensis. Dicebat enim Grivellus non ob grave aliquod crimen, sed quia consensisset expulsioni Joannis Chrysostomi ab Innocentio pont. max. fuisse excommunicatum Arcadium imperatorem. Alexandrum quoque pontificem excommunicasse Fredericum Barbarossam propter inobedientiam. Neminem latere cur Ambrosius excommunicaverit Theodosium. Ipsum quoque divum Paulum excommunicasse Corinthium propter fornicationem, & Hymenæum non propter grave delictum. Fuisse semper in arbitrio episcoporum, non solum pro gravibus delictis, sed aliquando etiam pro minimis, si justa fuisset causa, excommunicare. Posse eam ferri etiam pro manifesta contumacia. Quæ si sublata fuerit a judiciis, corruituram jurisdictionem omnem ecclesiasticam, hanc esse veram & catholicam doctrinam, cui non esse obganniendum dicit divus Hieronymus. Contra autem, Richardus a Prato dicebat, ex Leone papa, excommunicationem esse mucronem ecclesiasticæ disciplinæ, non esse autem intentandam nisi a flente & lugente pro gravissimis delictis: Excommunicasse D. Paulum fornicatorem Corinthium. Sed qualis erat fornicatio? qualis nec auditur quidem inter gentes; excommunicasse etiam Hymeneum, sed non propter leve crimen, cum sit grave crimen dicenda hæresis, ipseque jubeat vitare hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem. Non fuisse leve crimen Arcadii qui permisisset, ut non rite coacto conciliabulo per summam injuriam ob odium Eudoxiæ Augustæ deponeretur, & in exilium deportaretur Joannes Chrysostomus. Quam indigne autem & misere fuit tractatus cum deportaretur, & quæ Eudoxiæ imperatrici post Chrysostomi mortem divina ultione acciderint, legendum esse in historiis ecclesiasticis: qui legerit quantis malis Italiam & ecclesiam affecerit Barbarossa, intelliget non nisi gravissimis de causis eum excommunicasse Alexandrum pont. max. & gravissimam pœnam esse excommunicationem, ita non nisi propter gravissima delicta esse ferendam. Non alia pœna olim fuisse castigatos, qui graviter delinquebant clericos. Primum Eugenium II. clericos coercuisse carceribus: videndum esse a Gersone quænam requirantur priusquam quispiam sit excommunicandus. Quanta autem sit pœna excommunicationis divo Cypriano neminem melius expressisse cum dicit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia ejiciuntur. In Aurelianensibus quidem edictis cautum esse, ne nisi pro gravissimis delictis feratur sententia excommunicationis. Nos autem ab illis tanquam a possessoribus iniquis veritatem extorquere. Auditis omnium sententiis, dixit illustriss. cardinalis metropolit. decretum ita esse compositum, ut nihil in eo desiderari possit, nam & de manifesta contumacia, & inobedientia propter quæ fieri possit excommunicatio, in eo fieri mentionem, sive ea

sive ea dicantur gravia, seu levia delicta. Parum autem refert, dicanturne gravia aut gravissima delicta, quæ expresse nominantur in decreto, nihil itaque sibi videri esse causæ cur non maneat decretum: quod cum placuisset omnibus, jussit ea quæ sequuntur recitari: quæ dum recitarentur nonnulla fuerunt animadversa nonnullis. Grivellus Ambianensis decanus existimavit esse durum in eo decreto, quo statuitur ordines sacros gratis esse conferendos, pro ordinibus sacris nihil accipi: censuit itaque esse relinquendum judicio episcoporum, quidnam sint accepturi pro ordinibus sacris. In decreto quomodo parœcialibus ecclesiis sit providendum per examen. Richardus a Prato theologus procurator capituli Rhemensis dixit, examinatores, si ab examinandis aliquid acceperint, debere quidem subjici pœnæ simoniacorum, sed non posse dici simoniacos. In decreto de officio curatorum, cum illic dicatur debere curiones exponere populo vim & virtutem sacramentorum, ex quo videbatur inferri eos debere prædicare, & de eo exorta esset quæstio, pronunciavit illustriss. metropolit. ex synodi sententia, debere curionem diebus dominicis suggestum conscendere, & ea quæ significari consueverunt populo significare, decem legis præcepta eum docere, sacramentorum vim & virtutem declarare, si id præstare possit, judicio episcopi, idque populo satis esse. Quod si verbi Dei fusiorem & copiosiorem velint habere prædicationem eos suis sumptibus habere posse alium concionatorem. Eo in loco postulavit Cagnetus procurator capituli Ambianensis, & Furnius alter ex procuratoribus reverendiss. episcopi Ambianensis, ut prospiceretur rationi curionum, qui habitant in urbibus muro circumdatis, quorum nulli sunt proventus, quæ cum facta essent, & partim approbata essent, recitati canones, partim visi aliqua ex parte corrigendi, dimissus fuit conventus.

XVI. CONGREGATIO.

EAdem feria, quæ erat undecima Decembris, anno domini 1564. in loco consueto, fuit congregatio hora prima pomeridiana, in qua promotor concilii auditis, quæ dixerant tam Catalaunensis canonici ecclesiæ S. Mariæ in Vallibus, quam cives ejus parœciæ, qui libellum supplicem obtulerant, postulavit ut donec ei rei provisum, & aliter fuerit statutum, canonici teneantur non solum residere in civitate, sed etiam divino officio, quod in ea ecclesia celebratur, quotidie interesse, qui non intererunt priventur fructibus & emolumentis ejus hora qua aberunt, qui, ut antiqua statuerunt concilia, accrescent præsentibus: notandi autem absentes mandabitur negotium alicui viro probo eorum sumptibus; is autem absentium nomina referat in codicem, eum singulis hebdomadis die sabbathi post vesperas exhibiturus coram canonicis qui aderunt, & duobus æditui ecclesiæ, qui poterunt ejus codicis, si velint, sumere exemplum. Quod si aliqua fuerit collusio, dimidium fructuum illorum qui non resident conferatur in usum fabricæ illius ecclesiæ, alterum autem dimidium erit canonicorum qui interierint. Principale autem negotium, & quod est reliquum, in libello supplici, & in mandato procuratorio eorum qui sunt ejus parœciæ, remittitur ad superiores metropolitani officiales, ut statuant quod justum & æquum videtur. Quæ quidem postulatio cum æqua visa esset sanctæ synodo, ei convenienter pronunciavit illustriss. cardinalis metropolit. eamque litem remisit ad suos officiales Rhemenses. Quibus factis dimissus fuit conventus.

XVII. CONGREGATIO.

FEria tertia, quæ fuit duodecima dies Decemb. 1564. eodem illustriss. cardinale præside, eodem Carolo regnante, & eodem Pio gerente pontificatum, hora octava matutina fuit congregatio, in qua cum lectum esset decretum de concubinariis publicis, & sciscitatus esset illustriss. præses, quid eis placeret, reverendiss. quidem Suessionensis dixit, sibi placere. Reverendissimus autem Catalaunensis petiit, ut maturius de ea re deliberetur. In hoc decreto stari tamquam pœnis jure constitutis, sed opus gravioribus, atque adeo in eos esse utendum excommunicatione. Demochares procurator reverendiss. episcopi Noviodunensis dixit, medendum esse morbis grassantibus; considerandum esse quanta infamia laboret hodie clerus propter concubinatum. Decanus Ambianensis procurator reverend. Ambianensis probavit decretum, si id extendatur ad omnes clericos. Richardus a Prato theologus, procurator capituli Rhemensis dixit, decretum consentire cum decreto concilii Basiliensis, quod renovatum fuit a Leone X. in concilio Lateranensi. Cæteri omnes decretum probarunt, modo esset generale, & complecteretur etiam presbyteros, & alios clericos. Illustrissimus itaque cardinalis metropolit. pronunciavit decretum debere esse generale, & complecti omnes clericos. Retulit deinde illustrissimus cardinalis metropolit. ad sanctam synodum, & de parœcorum querelis, qui propter edictum comitiorum Aurelianensium nihil possunt percipere ex rerum sacrarum administratione, & an sint excommunicandi, qui diebus dominicis rei divinæ non intersunt. Atque reverendiss. quidem Suessionensis dixit, esse quædam beneficia quæ non possunt alere curiones, nisi eis detur portio congrua, sibique videri non aliud esse celebrandum missæ sacrificium, quam quod mane solet celebrari, & magnum. Reverendiss. Catalaunensis dixit, debere populum interesse parœcialis missæ sacrificio: publicarum precum esse faciendam mentionem: esse interdicendum, ne quis missam celebret nisi impetrata facultate a rectore ecclesiæ. Quod autem attinet ad certum ordinem constituendum, longiori habere opus deliberatione. Reverendiss. Silvanectensis censuit nullum esse excommunicandum, qui a parœcialis missæ sacrificio tres menses non abfuerit. Demochares procurator reverendiss. Noviodunensis, dixit curionem non debere defraudari iis, quæ illi debentur pro divinis officiis: in majoribus autem parœciis non satis esse si una solum missa celebretur: mane etiam opus esse unam celebrari pro famulis. Sibi autem videri, dum magna missa celebratur, non debere aliam celebrari ante offertorium. Non licere autem monachis aliquid facere invito curione, in ejus præjudicium. Decanus autem Ambianensis procurator reverendiss. Ambianensis episcopi, dixit manendum esse in finibus, quos constituerunt nobis patres nostri. Per edicta comitiorum Aurelianensium ablatum esse sacerdotibus id quod debebant percipere. Huic rei afferendum esse remedium, & principiis obstandum. Quod ad victum attinet parœcorum, esse sequendum concilium Coloniense. Non esse autem prohibendum ne in monasteriis fiat aquæ consecratio. Richardus a Prato theologus, procurator capituli Rhemensis, censet debere curiones omnia gratis administrare: eis autem esse providendum a canoni-

nonicis: interea autem abolenda esse quæ fuerunt constituta in comitiis Aurelianensibus, & permittendum curionibus ut percipiant quæ antea percipiebant. Dum magnum celebratur sacrum, nullum aliud esse celebrandum, nec aquam alibi esse consecrandam, quam vel in ecclesia cathedrali vel parœciali, conferendos esse canones cum decretis concilii Aurelianensis & ostendendos regi. Operæ pretium esse renovari canonem concilii Arvernensis, ut sicut illic prohibetur ne Judæi dentur Christianis judices, ita ne dentur hæretici judices catholicis. Olim quando perventum erat ad missam cathecumenorum, jubebantur exire cathecumeni & energumeni, & pœnitentes: ita hodie esse expellendos hæreticos, quando deventum est ad consecrationem corporis Christi. Debere episcopum exigere professionem fidei ab his qui sunt dubii, quos vocat amphibios. Joannes Spalardus procurator capituli Suessionensis, censuit pro sacramentis quidem nihil esse accipiendum, sed pro sepulturis mortuorum, & ceteris hujusmodi, indignum esse quod nobiles quandoque cogant presbyteros celebrare missam. Providendum ecclesiis cathedralibus & paucos esse proventus ecclesiarum parœcialium; consultius esse ut fiant uniones ecclesiarum, & si quid a populo curioni sponte ex pietate offeratur, id ab eo non esse recusandum, nec ei esse hoc auferendum. Cagnetus procurator capituli Ambianensis censuit, ita providendum esse curionibus, ut non destruantur canonicatus. Considerandum etiam esse in his sodalitatibus, quas vocant confraternitates, multa fieri perperam, nec permittendum esse ut dum fit communio sint quæstores qui quærant per ecclesias. Furnius alter ex procuratoribus reverendiss. Ambianensis, censuit personales decimas esse solvendas curionibus, esse epistolam Leonis papæ, qua jubetur populus convenire ad majorem missam. Procurator capituli Morinensis conquestus est, quod cum magna eorum ecclesiæ diœcesis pars sit in finibus ditionis regis Philippi, ab ejus magistratibus ei auferantur decimæ. Reverendus abbas sancti Dionysii, sequutus est sententiam episcopi Catalaunensis, postulavit autem ut cum in ecclesia sui monasterii, sit ecclesia parœcialis, a curione celebretur magnum missæ sacrificium, alia hora quam ea qua celebrant monachi. Reverendus abbas sancti Joannis Suessionensis dixit frustra sanciendam esse excommunicationem in eos, qui diebus dominicis rei divinæ non intersunt, & maxime si qui sint alieni a recta religione. Curionibus autem providendum prudenti arbitrio episcoporum. Reverendus abbas Vallis-Claræ censuit esse permittendum curionibus, ut accipiant non pro sacramentis, sed pro labore, sed ut si quid eis offeratur non recusent. Reverendus abbas Victoriæ censuit curiones non esse frustrandos iis quæ dari consueverunt pro sepulturis & anniversariis. Reverendus prior sancti Remigii censuit esse servandas laudabiles consuetudines. Quod attinet ad sacrificii missæ celebrationem dixit se esse in eadem sententia, in qua sit Demochares procurator reverendissimi episcopi Noviodunensis: monasteria autem non esse privanda aquæ benedictæ consecratione. Illustrissimus cardinalis metropolitanus, auditis eorum qui dixerant, sententiis, primum quidem cœpit dicere de nuptiis, de his enim lecti fuerant aliquot canones: ostendit in iis multa perperam, & non rite fieri propter privilegia; nam qui a curione non admittitur ad nuptialem benedictionem, is confugiens ad eos qui hujusmodi fruuntur privilegiis minime repellitur. Sed concilio Tridentino ei rei optime esse prospectum, quo cautum est ne sit amplius ullus nullius diœcesis locus. Quod attinet ad curiones, edicta regia eis magna attulisse incommoda, sed ecclesiasticis nihil majorem afferre perniciem quam nostra dissidia. Olim fuisse excommunicatos, qui provocabant ad laica tribunalia, sed nos ipsi, inquit, eos nostros judices facimus. Quod ad congruam curionis attinet portionem, quid fieri possit, videant episcopi in visitatione. Si quæ nimia paupertate laborent ecclesiæ, utendum erit annexione. Sed quod ad congruam attinet portionem, eam non posse petere monachos. Nam cum episcopi decimas dederint monasteriis, æquum etiam esse ut ipsa subeant onus administrandarum earum, quarum curam gerunt, ecclesiarum, pro quibus accipiunt decimas. Admoneat sancta synodus episcopos, ut videant quid sit faciendum, & referant ad proximam synodum: videant etiam atque etiam curiones ut suo rite fungantur munere. Ineundam esse aliquam rationem, ut eorum vitæ provideatur. Ipsi interea pro sacramentis nihil exigant, sed si quid oblatum fuerit, accipiant. Non esse consentaneum, ut in cathedralibus & collegiatis ecclesiis, in quibus septis & aulæis choris obtectis a magno altari ita arcetur populus, ut id ne possit quidem videre, quod non fit in Italia: dum magnum celebratur missæ sacrificium non aliud peragatur, posse autem id fieri in ecclesiis parœcialibus. Monasteriis non esse interdicendum consecratione aquæ benedictæ, cum parœciæ rectori id nihil præjudicii adferat, si id fiat tantum propter eos qui continentur intra septa monasterii. Non esse excommunicandos eos qui diebus dominicis non intersunt missæ sacrificio, cum propter edictum regis id sit frustra futurum, sed videant episcopi quid sit faciendum & referant ad proximam synodum. Hæc cum dixisset illustrissimus cardinalis metropolitanus, & jam instaret hora prandii, dixissetque post prandium legendos esse qui restabant canones, dimissus est conventus.

XVIII. CONGREGATIO.

Hora autem prima pomeridiana ejusdem diei eodem anno, illustriss. cardinali præside, fuit rursus congregatio, in qua cum fuissent recitati qui restabant canones, & eos universa approbasset synodus, petiit illustrissimus cardinalis metropolitanus, vellentne indici proximam synodum Rhemensem in civitate Suessionensi, dominica secunda post Trinitatem: quod quidem non abnuit reverendiss. Suessionensis, postea, reverendiss. episcopus Catalaunensis in hanc locutus est sententiam. Cum tamen multa synodi Tridentinæ decreta in hac sancta synodo fuerint approbata, non licere sibi id silentio præterire, quod id prætermittatur, quod est præcipuus nodus quo ecclesiastica continenda sit disciplina, nec se posse satis mirari quod a nonnullis tam acriter defendantur exemptiones, nec ex tot doctissimis, qui adsint theologis, ullum esse qui doceat, quanti sit in ecclesia Christiana momenti aboleri & tolli exemptiones. Legibus xii. tabularum olim fuisse prohibitum ne ulla essent privilegia, hæc quidem certe privilegia exemptionum hierarchicum ordinem perdidisse. Hinc enim factum esse ut presbyteri sint acephali, & ex ecclesia sublata sit pædagogia, & ut populus nostro

stro exemplo sit divisus. Se itaque petere ut promulgetur decimus canon decreti reformationis viii. session. sub Pio IV. illustriss. autem cardinalis metropolit. dixit, se esse concilio Tridentino pariturum, a Christiano enim esse alienum quidquam moliri ei contrarium. Se quidem magnopere cupere, ut id fiat quod petit reverendiss. Catalaunensis, sed propter duritiam cordis libellum repudii aliquandiu esse permittendum. Non expedire synodo ut nobis videamur prospexisse, non ecclesiæ, cum procuratores dicant se habere in mandatis, ut de hac re non respondeant, nec is sit numerus qui debebat episcoporum. Quod nunc hic erat faciendum, fiet inter eos communi consensu, quod quidem ut facerent eos est hortatus. Quod si pergant esse discordes, se quidem cum a summo pontifice diploma nuper acceperit, muneri suo non esse defuturum. Reverendiss. autem Catalaunensis cum videret non promulgari canonem de abrogatis exemptionibus sicut petierat, postulavit ut suæ petitionis in actis fides fieret. Se quidem valde desiderasse, ut in hac sancta synodo definiretur hæc controversia, quod ægre ferat laica tribunalia. Illustrissimus autem Cardinalis metropolit. dixit se ægre ferre hanc discordiam inter episcopum & canonicos, eos enim se subjicere laicorum jurisdictioni, hoc aditu patefacto futurum, ut hoc jus deinceps sibi usurpent laici, dicent enim: hæc sunt jura regis. Posse hanc litem toti ecclesiæ afferre præjudicium. Deinde rogatus reverendiss. Catalaunensis dixit, se probare indictionem synodi die dominico secundo post Trinitatem anno 1266. quod etiam placuit omnibus. Sed Furnius procurator reverendiss. episcopi Ambianensis cum dixisset se approbare indictionem concilii, postulavit ut ad conciliandam inter reverendiss. episcopum Ambianensem & canonicos concordiam, ab illustr. cardinali mittentur aliquot ex suis canonicis. Procurator autem capituli Catalaunensis respondens ad ea quæ dixerat reverendiss. Catalaunensis episcopus, dixit non minorem esse virtutem quam quærere parta tueri. Privilegio esse privandum qui derogat aliorum privilegio, provocasse episcopum, æquum esse ut se defendant. Non oportere episcopum esse litigiosum. Se probare quidem indictionem concilii, sed postulare ut detur etiam potestas prorogandi. Respondit autem illustriss. cardinalis præses concilii, non esse postulandam concilii prorogationem, cum hoc jure liceat metropolitano. Deinde dixit reverendiss. metropolit. admonendos esse absentes, qui cum debuissent ad concilium venire, non venerunt, quod placuit quidem omnibus, sed eo non contentus Richardus a Prato procurator capituli Rhemensis petiit, ut qui non venirent ad indictum concilium, nec in aliis ecclesiis ulla habeant beneficia, nec promoveri possint ad episcopatus. Postea jussu illustrissimi cardinalis metropolitani recitata sunt tria decreta ex concilio Tridentino deprompta, quæ etsi omnibus placuissent, visum est tamen sanctæ synodo consultius esse ea quidem ut approbata apud acta servari, nondum tamen publicari: Ea autem sunt de clandestinis matrimoniis & de raptoribus, & de vagantibus. Deinde cum dixisset illustrissimus cardinalis metropolitanus, recitatis jam quæ publicanda erant decretis, & ab omnibus approbatis, reliquum esse, ut Christo duce crastino die fiat sessio, id etiam si Deus velit, futurum esse significavit: priusquam autem dimitteretur conventus in hanc loquutus est sententiam, ut mitissime agantur omnia, cum sint multa in medium allata quæ sumpta

A sunt ex concilio Tridentino, nec hæc tempora ferre possint ut cetera proferantur, ea esse referenda ad proxime futuram synodum provincialem. De literis ad regem scribendis petiit ut hoc sibi daretur negotium, & ceteris episcopis comprovincialibus. In his regi Christianissimo esse supplicandum, ne hæretici amplius tolerentur in ipsorum diœcesibus. De jurisdictione quoque in episcopatus Flandriæ ut maneat penes metropolim nempe ecclesiam Rhemensem. Ipsius autem regis id valde interesse. Scribendas etiam esse literas ad episcopum Cameracensem, signandasque esse literas ab episcopis, hæcque omnia esse in acta referenda: deinde postulavit ut se haberent excusatum, si pro suo munere aliquid dicat. Se ad

B eos eadem uti obsecratione & obtestatione, qua S. Paulus, nempe ut unusquisque attendat suo gregi, & suam regat ecclesiam. Fuisse Tridenti quendam pium concionatorem, qui adhortatus patres concilii ut quæ a synodo statuta fuerant exequerentur: dixit quamdam vetulam dum rediret a concione rogatam facta ne esset concio, respondisse, dicta est, inquit, non facta, hoc quidem provinciale concilium quod ad ea quidem quæ dicenda sunt attinet, jam est perfectum, sed a nobis expectari non quid sit dictum, sed quid factum, vel potius quid faciendum. Se ergo & seipsum, & cæteros simul adhortari, ut simus factores legis non auditores tantum. Non esse quod prolixa utatur oratione, ut ostendat quam sit miser

C & affectus hodiernus status ecclesiæ, cum res ipsæ per se loquantur. Numquam fuisse in ecclesia majores contentiones, nec majores tumultus, periculum esse domi & foris, & a falsis fratribus, & ab omni sublimi potestate. Justa quidem & fidelia esse Dei promissa, & de quibus non sit dubitandum, non meritis certe nostris, sed ejus gratiæ deberi quod sarta tecta sit ecclesia. Omnibus tamen esse adnitendum, ut unusquisque sedulo præstet quod possit: magnam esse omnium expectationem, & nos omnibus hominibus esse debitores, sed eum demum esse apud Deum excusatum, qui fecerit quod potuerit: magnamque esse hodie hypocrisim simulationemque ac dissimulationem, insignemque omnium cor-

D ruptelam: efficiendum esse ut si quid minus plene scriptum sit, id exequendo compensetur. Postremo loco eos est hortatus & obtestatus, ut quantum fieri poterit, pax ecclesiastica conservetur: "immutabilia se auferre exempla quæ aperte doceant cuilibet regno & reipublicæ, atque adeo etiam privatæ familiæ evidentem impendere interitum ubi regnat discordia, quamquidem cum omnibus esse vitandam, tum nobis maxime qui eum agnoscimus magistrum, ejusque sequi profitemur disciplinam, qui frequentius nihil in ore habuit, nihil lubentius prædicavit quam pacem, Christi inquam servatoris nostri. Cavendum esse ne simus scandalo pusillis & malis hominibus: Id autem maxime & imprimis obser-

E vandum ut eamdem fidem & eumdem ritum teneamus dilectionem postulasse, ut ea quæ dixit diceret, minime eum latere se non potuisse placere omnibus, esse enim nimis difficile observare eos ut quæcumque fecerit boni consulant, se quidem certe fecisse quod ei dictavit conscientia. Se Deo agere gratias quod & generalem synodum cui interfuerit finitam viderit, & provincialem primam post generalem primus celebraverit, deinde episcopis & ecclesiarum procuratoribus egit gratias quod interfuerint, & gravissimis sententiis pium suum animum declaraverint, & in rebus decernendis operam & opem dederint, fa-

" f. leg. innumerabilia se afferre exempla sive offerre.

ANNO CHRISTI 1564.

faxit, inquit, Deus quod ecclesiæ suæ est necessarium. Neminem huc venisse egentem, siquid tamen sit in quo eis possit esse usui, id eis minime defuturum, idque posse sibi unumquemque polliceri: se de gravaminibus de quibus cum rege erit agendum fideliter relaturum, sperareque, Christo favente, rem bene successuram. Quod ut fiat rogare se ut in illorum ad Deum precibus sui meminerint, absoluta esse omnia & nihil obstare quominus crastino die peracta sessione ad suas redeant ecclesias, quarum se rursus etiam atque etiam rogare ut quam par est curam gerant.

ULTIMA CONGREGATIO.

Feria autem quarta, qui fuit decimus tertius Decembris, eodem anno, eodem rege, & pontifice facta fuit sessio in æde divæ Mariæ Rhemensis, in qua cum in suo ordine considentibus omnibus fuisset celebratum solitis cerimoniis ad invocandam sancti Spiritus gratiam sacrificium, & de more cantati essent hymni, laudes & cantica, illustriss. & reverendiss. cardinalis metropol. dedit diacono decreta recitanda, & " jurisdictionem proximi concilii celebrandi in Suessionensi civitate, dominica secunda post Trinitatem 1566. quæ cum legisset, & ea sibi placere respondissent, omnes, nisi quod procurator capituli Catalaunensis dixit omnia sibi placere, modo ne decretum de residentia capituli suæ ecclesiæ afferat præjudicium, & procurator capituli Ambianensis se probare omnia modo ne quidquam præjudicent capitulo Ambianensi, & id reverendiss. metropolitæ scriba retulisset, hymno *Te Deum*, decantato omnes domum se referunt, & finitum ita fuit concilium.

" indictionem.

Sequuntur nomina eorum qui vel præsentes huic Rhemensi concilio provinciali interfuerunt, vel miserunt procuratores.

EX DIOECESI RHEMENSI.

Carolus Illustrissimus ac reverendissimus cardinalis Lotharingus, dux Rhemensis, & metropolitanus præses, fuit in hoc concilio.

Collegium, seu capitulum ecclesiæ Rhemensis, in eo constituit suos procuratores, magistros Joannem Clericum cantorem, Richardum a Prato thesaurarium, doctores theologos, Nicolaum Moyen, Guillelmum Coquillart, Petrum Gilbault, presbyteros, in jure canonico licentiatos, & ejusdem ecclesiæ canonicos.

Claudius Cauchon, reverendus abbas S. Dionysii Rhemensis.

Ursinus abbas commendatarius S. Nicasii Rhemensis.

Conventus abbatiæ S. Mariæ a " Mohonio, constituit procuratorem reverendum abbatem S. Dionysii Rhemensis.

" Mosomo

Reverendissima abbatissa monasterii Aveniacensis constituit suum procuratorem magistrum Hilarum " Bouterone, thesaurarium illius monasterii.

" f. Boutetove.

Capitulum Maceriarum, misit procuratores magistros Martinum Destes decanum, Bertrandum Bilet, Andream Guillemain, Nicolaum de la Roche, Joannem Fabri, Joannem Ravel, canonic. Maceriarum.

Capitulum Montis Falconis misit suos procuratores, Guillelmum Colinum & Franciscum Bude, canonicos ejusdem capituli.

Capitulum sancti Timothei Rhemensis, constituit suos procuratores, magistros Joannem Cossart, Petrum Gilbaut, Antonium a Francia, & Bartholomæum Alexandrum, canonicos ejusdem ecclesiæ.

Capitulum " Braxense, misit procuratorem Jacobum Deffetel.

" f. Branense

EX DIOECESI SUESSIONENSI.

Carolus " reverendissimus episcopus Suessionensis.

" de Roucy

Capitulum ecclesiæ Suessionensis, misit procuratores, magistros Joannem Lespaulart in utroque jure licentiatum, ejusdem ecclesiæ decanum, & Antonium Bouzere, thesaurarium & canonicum ejusdem ecclesiæ.

Conventus abbatiæ sancti Crispini in Chaja, misit procuratorem Jacobum Fabrum, presbyterum, in eodem monasterio vota monastica professum.

Abbas & conventus sancti Leodegarii Suessionensis, misit procuratorem magistrum Pontium de Novion.

EX DIOECESI LAUDUNENSI.

Ecclesia & capitulum Laudunense sede vacante, misit procuratores magistros Christophorum de Hericourt, decanum; Nicolaum Bertrandum, archidiaconum; Franciscum Pestele, thesaurarium; & Nicolaum Poze, officialem; canonicos ejusdem ecclesiæ Laudunensis.

EX DIOECESI NOVIODUNENSI.

Reverendissimus episcopus Noviodunensis, Joannes de Hangest, misit suum procuratorem Antonium de Mouchy, qui alias dicitur Demochares, doctorem theologum, ecclesiæ Noviodunensis canonicum, & ejusdem reverendiss. episcopi vicarium.

Capitulum ecclesiæ Noviodunensis, misit suos procuratores magistros Petrum Boitel, archidiaconum; & Martinum Morlet, presbyteros, canonicos ejusdem ecclesiæ.

Capitulum Nigellense, misit suos procuratores magistrum Joannem Dauphin, canonicum ecclesiæ Noviodunensis, & Joannem Deele, canonicum ejusdem ecclesiæ Nigellensis.

Capitulum S. Quintini, misit magistros Bernardum Boucher, & Remigium Roliquet canonicos ejusdem ecclesiæ.

Capitulum Peronense, misit suos procuratores magistrum Joannem Chevalier, & Antonium Wallet, canonicos ejusdem capituli.

Abbas S. Eligii, misit suum procuratorem, virum venerandum magistrum Joannem de Beauvais, suum vicarium & priorem claustralem ejusdem monasterii.

Abbas S. Bartholomæi, misit etiam suum procuratorem eumdem magistrum Joan. de Beauvais, vicarium etiam ejusdem monasterii S. Bartholomæi.

Abbas Hamensis, constituit suum procuratorem in hoc concilio magistrum Nicol. Griveau, decanum & canonicum ecclesiæ Ambianensis, & canonicum etiam S. Capellæ palatii Parisiensis.

Abbas S. Primi, prope D. Quintinum, constituit suos procuratores magistros NN.

Abbas S. Eligii Fontani, constituit suum procuratorem Nico. Malvault, qui vice sua substituit, Clau-

Anno Christi 1564.

Claudium Rivage, presbyterum, habitantem apud "Chamnium.

"f. Chaunium.

EX DIOECESI BELLOVACENSI.

Capitulum ecclesiæ Bellovacensis, constituit suos procuratores magistr. Joannem le Besq; & Joannem Sariel, doctores theologos, & canonicosejusdem ecclesiæ.

Abbas S. Symphoriani prope Bellovacum, misit suum procuratorem fratrem Pantaleonem Bigot, monachum ejus monasterii.

Abbas S. Quintini prope Bellovacum, & S. Martini in Nemore, constituit suum procuratorem magistr. Antonium de Mouchy, qui alias dicitur Demochares, doctorem theologum.

Illustrissimus ac reverendiss. cardinalis Guisianus, abbas Belli-prati, constituit suum procuratorem Jacobum d'Applincourt.

EX DIOECESI CATALAUNENSI.

Reverendissimus episcopus Catalaunensis, Hieronymus Burgensis.

Capitulum Catalaunense, misit suos procuratores magistr. Jacobum Bodet, magnum archidiaconum, Claudium Buat, thesaurarium, Robertum Cuissole, presbyteros, canonicos ejusdem ecclesiæ.

Prior Dargicurte, constituit suos procuratores magistr. Desiderium Brontier, & Petrum Gilbault.

EX DIOECESI AMBIANENSI.

Reverendissimus episcopus Ambianensis, Antonius "Crechais, misit suos procuratores magistr. Nicolaum Griveau decanum, & Robertum Fournier doctorem theologum, canonicum ecclesiæ Ambianensis.

"Crequius, de Crequy.

Capitulum ecclesiæ Ambianensis, constituit etiam suos procuratores eumdem magistrum Nicolaum Griveau, & magistr. Joannem Cagnet, doctorem theologum, canonicum ejusdem ecclesiæ.

Capitulum ecclesiæ S. Wlfrandi Abbatis-villæ, misit procuratorem magist. Joannem Cagnet, doctorem theologum.

Abbas S. "Remigii, constituit suum procuratorem magist. Antonium de Mouchy, doctorem theologum.

"f. Richarii.

Conventus abbatiæ S. Valerici, constituit suum procuratorem magist. Joannem d'Applincourt.

EX DIOECESI SILVANECTENSI.

Reverendissimus episcopus Silvanectensis, Petrus Chevalier.

Capitulum ecclesiæ Silvanectensis, misit suum procuratorem Joannem Aubin, magnum cantorem & officialem ejusdem ecclesiæ.

Reverendus abbas S. Vincentii, constituit suum procuratorem magist. Joannem le Besque, doctorem theologum, canonicum Bellovacensem.

EX DIOECESI MORINENSI.

Capitulum ecclesiæ Morinensis, sede vacante, misit suum procuratorem magistrum Petrum Darques, decanum suæ ecclesiæ.

Conventus abbatiæ S. Mariæ Bononiensis, misit suum procuratorem virum reverendum Franciscum Gonum, monachum ejus monasterii.

Reverendus abbas Belliloci misit suum procuratorem magistrum Petrum Darques.

A Reverendus abbas S. Androlii, misit suum procuratorem magistrum N.

Reverendus abbas Lesquorum, misit suum procuratorem Guillelmum Santon, canonicum Morinensem.

Conventus Longivillaris, misit suum procuratorem Petrum Fabrum, monachum ejusdem monasterii.

Reverendus prior Helicensis, misit suum procuratorem magistrum NN.

Reverendi aliquot abbates.

Nicolaus de Joyeuse, reverendus abbas Bellæ-Vallis, ordinis Præmonstratensis, Rhemensis B diœcesis.

Guillelmus Daucon, reverendus abbas Longivadi, ordinis Præmonstratiensis, Rhemensis diœcesis.

Thomas de Ham, abbas monasterii Vallis Dei, ordinis S. Victoris, diœcesis Silvanectensis.

Joannes de Biencourt, abbas monasterii sancti Sabini, ordinis sancti Benedicti, diœcesis Ambianensis.

Antonius Trasson, abbas monasterii omnium sanctorum, ordinis sancti Augustini, diœcesis Catalaunensis.

Guido Cornuat, de Valle-clara, ordinis Cisterciensis, Laudunensis diœcesis.

Abbas de Cuissy, ordinis Præmonstratensis, C Laudunensis diœcesis.

Abbas Bonifontis, ordinis Cisterciensis, Laudunensis diœcesis.

Deslan de Poitiers, ordinis Cisterciensis, Rhemensis diœcesis.

Decreta a synodo quidem probata sed nondum publicata.

DE MATRIMONIIS.

Nulla sint imposterum rata ac legitima matrimonia, quæ clam contrahuntur, sed in celebrandis matrimoniis ita procedatur, ut cum priusquam matrimonium contrahatur, ter a proprio D contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum solemnia publice fuerit denunciatum, inter quos matrimonium sit contrahendum: nec ullum legitimum oppositum fuerit impedimentum, in facie ecclesiæ celebretur matrimonium, ubi parochus ecclesiæ viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vel aliis utatur verbis juxta receptum utriusque provinciæ ritum.

DE RAPTORIBUS.

E Inter raptorem & raptum nullum consistit matrimonium, quando rapta est in potestate raptoris. Quod si in loco tuto ac libero collocata consenserit eum habere maritum, raptor eam habeat uxorem. Sit tamen ipse raptor excommunicatus & perpetuo infamis, omniumque dignitatum incapax, & omnes itidem, qui illi consilium ac favorem præbuerint, & si sint clerici, a suo gradu excidant. Teneatur præterea raptor raptam dotare decenter arbitrio judicis, sive eam duxerit, sive non duxerit. Amen.

ARCHIEPISCOPUS, A
DUX RHEMENSIS,
ILLUSTR. D. CARD. A LOTHARINGIA

FUIT PRÆSIDENS IN CONC. PROVINCIALI.

Hæ sunt procurationes archiepiscopi Rhemensis, per suas civitates, diœcesim, & provinciam Rhemensem.

CAPITULUM RHEMENSE.

B

Per suos deputatos, videlicet magistros Joannem le Clerc, cantorem; Richardum du Prez thesaurarium; Joannem Coffart, pœnitentiarium doctores in theologia; Nicolaum Moyen, Guillelmum Coquillart, & Petrum Gilbault, presbyteros licentiatos, canonicos ecclesiæ Rhemensis.

Abbates:
- *S. Dionysii, reverendus dominus Cauchon præsens.*
- *S. Nicasii, reverendus dominus de Ursius, commendatar. præsens.* (*f. Urfinis.*)
- *Sancti Theodorici,* / *Altovillaris,* / *Sancti Bazoli,* / *Mosomensis,* / *Abbatissa de Avenay.* — *Ord. sancti Benedicti.* C
- *Signiacensis,* / *Vallis regis,* / *Igniacensis.* — *Ord. Cistercienfis.*
- *Bonifontis,* / *de Cheheris,* / *de Eloono,* / *Septem Fontium,* — *Ord. Cistercienfis.*
- *Vallis Dei,* / *Bellæ-Vallis.* — *Ord. Præmonstrat.*
- *de Calvo monte,* / *de Longo-vado,* / *Espernensis.* — *Ord. S. Augustini.*

Capitulum Maceriense,
Capitulum Braquense,
Capitulum Montisfalconis, D

Priores:
- *de Ventelazo Majoris monasterii,*
- *S. Theobaldi in castro Portuensi,*
- *S. Huberti in Ardenna,*
- *de Anicorte S. Benedicti supra Ligerim,*
- *de Regiteste S. Remigii Rhemensis.*
- *de Tyno, monasterii Mosomensis,*
- *de Noviaco Silvæmajoris in Gasam,*
- *de Ulmonte S. Vincentii Laudun.*
- *de Cheaquiaco S. Remigii Rhemensis,*
- *de Piris S. Huberti in Ardenna.*
- *de S. Iuliano prope Macerias monasterii Mosomensis.*
- *de sancto Thoma sancti Remigii Rhemensis,*
- *de Duvo de Alvernia,* E
- *de S. Vvalburge de Molesmo,*
- *de Senico S. Remigii Rhemens.*
- *de Turribus supra Maternam,*
- *de Nova Villetta, S. Huberti in Ardenna,*
- *de Viasena omnium sanctorum in insula Catalaunensi,*
- *de Grandi-prato S. Dionysii Rhemensis.*

DIOECESIS SUESSIONENSIS.

Episcopus Suessionensis,
Capitulum Suessionense,

Abbates:
- *Sancti Crispini majoris,*
- *Orbacensis,*
- *de Chesiaco,*
- *S. Ioannis in Vineis Suessionensis,*
- *S. Crispini in Cavea,*
- *S. Leodegarii Suessionensis,*
- *de Essommia,*
- *de Candaco, Pramonstratensis ordinis,*
- *Vallis secreta,*
- *Christiana, Pramonstratensis ordinis,*
- *S. Yvodii de Brana,*
- *Loci Restaurati.*
- *de Longo-ponte, Cisterc. ord.*
- *Abbatissa B. Mariæ Suessionensis,*
- *Abbatissa de Morguivalle,*
- *Abbatissa S. Ioannis in Bosco,*

Priores:
- *de Monte chemmonte, Mirab.*
- *S. Stephani in monte Mirabili.*
- *S. Ioannis in Vineis.*
- *de Vezolo de Chesiaco,*
- *de Coussiaco, Cluniacensi.*
- *de Castellione,*
- *de Castello de Ullois de Rebez,*
- *de Ponte de Vaison, Cluniacensis,*
- *de Ulcheyo, s. Augustini,*
- *de Firmitate Milonis, s. Ioannis in Vineis,*
- *S. Vedasti prope Feritatem,*
- *S. Genovefæ,*
- *de Montegniaco, Cluniac.*
- *de Villari monach. de Cella Dei,*
- *de Petra-fonte majoris monasterii,*
- *S. Nicolai in Bosco de casa Dei,*
- *de Bestisiaco S. Quintini Bellovac.*
- *S. Leodegarii in Bosco de silva.*
- *de Bretheigniaco, Cluniacensis.*
- *de Bellafontana s. Bartholomæi, Noviodunensis.*
- *de Cherisiaco, Cluniac.*
- *S. Pauli in Bosco silvæ majoris,*
- *de Vailliaco s. Crispini majoris, Suessionensis.*
- *de Brava, Cluniac.*
- *S. Theobaldi majoris monasterii.*
- *Bella-vallis Silvæ majoris,*
- *de Doitholi, Cluniac.*
- *de veteri Arsico,*
- *de villari in Tardano de Coussiaco,*
- *de Montefelici de Sparnaco,*
- *de Condeto prope Vailliacum,*
- *de Un, s. Pharonis Meldensis.*
- *Magdalenæ, de Eeritate Milonis, s. Pharonis,*
- *de Ygniaco Iard. martyris, Sparnacensis.*

LAUDUNENSIS.

Episcopus Laudunensis,
Capitulum Laudunense,
Capitulum s. Ioannis in Burgo,
Capitulum s. Petri in foro,
Capitulum Roselen.
Capitulum Guisens.
Capitulum de Fairy,

Ab.

Abbates:
Abbas s. Joannis, Laudunens.
S. Vincentii, Laudunens.
S. Nicolai in Bosco,
de Nogento sub Codiciacum,
S. Nicolai de Ribodimonte,
S. Michaelis in Terreschia,
Abbatissa de Oregniaco,
Ord. Præmonst.
S. Martini Laudunensis.
Præmonstratensis,
Guisiacensis,
de Tenellis,
de Claris-fontibus, ord. Præmonst.
de Busseillies,
Vallis-claræ.
Foisniacensis, ord. Cisterciens.
de Rotheries.

Priores:
de Enregincurte sancti Huberti in Ardenna,
de Boussiace, majoris monasterii.
de Courbenezo s. Remigii Rhemens.
de S. Ermino, de Lobiis,
de S. Thoma, sancti Vincentii Laudunensis.
de Gissiaco, Silvæ majoris.
de Lapion s. Pauli,
de Chaintou s. Martini Tornac.
de Barisiaco s. Amandi in Pabula,
de Muserna supra Ysaram de Maricol.
de Lesquiores, s. Vincentii Laud.
de Tupegniaco, Cluniac.
de Houdmulla de Fidemio,
de Marla de Fidmio,
de Creciaco. s. Ioannis,
de Grandelam.

NOVIODUNENSIS DIOECESIS.

Episcopus Noviodunensis,
Capitulum Noviodunense.
Capitulum Nigellen.
Capitulum s. Quintini,
Capitulum Peronense,

Abbates:
S. Eligii Noviomen.
S. Quintini in Insula, ordinis s. Benedicti,
S. Præjecti in s. Quintino,
de Homblieres.
de Moucello, S. Quintini.
S. Bartholomæi Noviodun.
Hamensis in Viromandia, ordinis sancti August.
S. Eligii Fontis.
de Vermana, ordinis Præmonstratensis,
de Ursicampo,
Abbatissa B. Mariæ in Bosco, juxta Bellum locum,
Abbatissa de Favorgues, juxta s. Quintinum
de sancto Amando in Courota,
S. Martini Turonensis,
de Villari silva de Vezelayo,
de Belloco s. Crispini Suession.
de Margallis de Arroesia
de Achies s. Theodorici,
de Capi Cluniac.
de Doing de Arroesia,
de Vendolio s. Vincentii Laudunens.
Priorissa de s. Christo de Pure,
de Millo de Hamo monachorum in Ternesio,
de Paruvera s. Nicolai in Bosco,
de Capova s. Eligii fontis.
de Carchiaco de Nogento, sub Conth.
Domus Babuel, Domus de Novavilla, Domus de Chausmaco, Domus de Vertiaco, Ambianensis diœces. } s. Eligii Noviodunensis.
Domus de Courdemanche, Templariorum,
Domus de Estrepigny, Hospit.
Domus de Malo Respectu,
De Brerlu sancti Bartholomæi Noviodunensis,
de Berrinea sancti Bartholomæi Noviodunensis.

BELLOVACENSIS.

Episcopus Bellovacensis,
Capitulum Bellovac.
Capitula s. Mariæ, s. Laurentii, Nicolai, Bartholomæi, Vedasti, Ant. in civitate Bellovac. & diœcesi,
Capitulum Gerboredense,
Capitulum de Montraco,
Capitulum de Merloto,
Capitulum de Claromonte,
Capitulum de Cradolio,

Abbates:
sancti Luciani, Bellovacensis, s. Symphoriani Bellovac. sancti Geremari in Flagiaco, s. Mariæ de Bretolio, } Ord. sancti Benedicti.
s. Quintini, Bellovac. ord. sancti Augustini.
s. Martini in Bosco, ord. s. Aug.
de Bello-prato,
de Alveto, Cisterciensis,
de Regalimonte,
de Frigido monte,
s. Justi, Præmonst.
Abbas s. Justi, prope Bell. ord. s. B.

Priores:
de Bello monte, Cluniac.
de Nopritello de Molesmis,
de Insula Adæ, Cluniac.
de Lacu, monast. de Bono in Nor.
de Roiverolles de Pontizara,
de Bornet de Verlezazo,
de Bella ecclesia de Pontizara,
de s. Lupo de Cluniac.
de Merloto de Verzelayo,
de Monte tara de " Immegiis, " f. Inmegiis.
de Nogento ad virgines de Fiscanno,
de Ponte s. Mexantiæ, s. Symphoriani Bellovac.
de Bervolio de Molesmis,
de Fresneto de Charran,
de Rivecurte s. Vandregisilli in Norman.
de Chuthuria, Cluniac.
de Valle florida,
de Aqua curta,
de Gournayo s. Quintini, Cluniac.
de s. Remigio sub Claromonte de Flayaco,
de Warty prope Clarum montem de Caritate,
de Brolio sicco de Flagiaco,
de Bullis de Verzelayo,
de s. Mesiano s. Luciani Bellovacensis,
de Bono oculo de Bricolio,
de Milliaco s. Luciani, Bellovacensis,
de Anelia, Majoris monast.
s. Christophori in Halata.

CA-

CATALAUNENSIS DIOECESIS.

A

Episcopus Catalaunensis,
Capitulum Catalaunense,
Capitulum S. Trinitatis Catalaunensis,
Capitulum de Joinvilla,

Abbates: Sancti Petri ad montes, Catalaunensis,
S. Salvatoris de Virtuto,
de Orione,
Monast. Dervense.
S. Urbani,
de Marimonte,
Omnium Sanctorum in insula Catalaun.
B
S. Mangii, Catal.
S. Mariæ de Virtuto,
de Castricea,
de Charimeza,
de Cheminon,
de Tribus fontibus,
de Alto fonte,
de Monasteriis in Argonia,
de Moncellis,

Priores: de Monte Mauri, Majoris monasterii,
sanctæ Genovefæ de Vitriaco,
sancti Theobaldi de Vitriaco, Cluniacensis,
C
de Nascio castro,
de Rigny curia de Rebez,
de Ulmezo ad moniales, S. Benigni Divionis.
de Sarmaisia S. Audoeni,
de Passeles, prope sanctum Desiderium, S. Urbani,
de Waissy, monast. Dervens.
de Horicults S. Petri de Cella, Trec.
de Petis, monast. Dervens.
de Largicults, s. Petri Tullens.
de Callido fonte, sancti Wanni Virdunens.
de Vvasnon ad Dominicas: ferunt ibi quondam diu fuisse moniales, nunc sunt canonici regulares, & debent procurat. episcopo Catalaunensi.
D

AMBIANENSIS DIOECESIS.

Episcopus Ambianensis,
Capitulum Ambianense,
Capitulum Royense.
Capitulum Pincomens.
Capitulum de Longo-prato,
Capitulum Folliacens.
Capitulum Abbatis-villæ,
Capitulum de Nozele,
Capitulum de Vivacurte,

Abbates: S. Fusciani in nemore,
Foresti monasterii,
S. Judoci supra mare,
S. Salvii in monasteriis,
de Marolio,
S. Martini de Gemellis.
S. Acheoli,
de Visenolio,
de Claro-fageto,
S. Joannis Ambianens.
de Domno Martino,
S. Petri de Solyncuria.
de Seriaco,
S. Andreæ in nemore.
de Gardo,
de Caro campo,
de Valriles,
S. Valerici, ordinis sancti Benedicti, comparuit, per Jacobum D' Aplincourt, vicarium,
de Loco Dei,
Abbatissa de Bercoldi curia,
Abbatissa sanctæ Austrebertæ in Monsterolio,
Abbatissa de Dullandio,
Domus Milius templi de Oysemont,
Domus Hospitalis de sancta Malvili.

Priores: De Luthinro in sanguine terso, Cluniacensis,
de Encra, Cluniac.
de Monte-Desiderii, Cluniac.
sancti Taurini, Cluniac.
de Avenaicura, Cluniac.
de Morandi montis, Cluniac.
S. Medardi supra Alvam, S. M. in Bosco,
de Gosencuria, sancti Martini in Bosco,
S. Albini de Sarponat de Bricolio,
de Conceyo sancti Quintini Belvacensis,
S. Mariæ de Piceyo de Flay,
de Moliens S. Fusciani in nemore,
de Homcade Treport,
S. Senardi-ponte, de S. Luciano,
de Samachus de Flay.
de Calceya de Ango, de sancto Luciano,
de Caeco de Flay,
de Mariolio de Britolio,
de Canciaco de Bono in Norm.
de Arene, Cluniac.
de Allodio de Flay,
de Golys de Flay,
de Donno Medardo in Pactino, de Flay,
de Flexicuria S. Luciani,
de Montenayo, Majoris monasterii.
de Dampna petra, Cluniac.
de Byencuria, Majoris monasterii,
de Rayo de Hunicurte,
de Ligniaco supra Cavehian, Cluniacensis,
de Dullendio acquinatam,
de Balneolis de Molesmis,
de Sarcon, Majoris monast.
S. Laurentii in nemore de Corbeia,
de Abbatis-villa, Cluniac.
de Perruoys,
de F. Fasveti monasterio,
Præpositus de Esclemmed.
de Bouranches,
de Nelran.

E

SILVANECTENSIS DIOECESIS.

Episcopus Silvanectensis,
Capitulum Silvanectense,
Capitulum sancti Frambaldi,
Capitulum sancti Reguli,
Capitulum de Crespejo,
Abbas S. Vincentii, Silvanectensis,
Abbas de Victoria,
Abbas Caroli-loci,
Abbatissa S. Remigii, Silvanect.
Prior sancti Nicolai, Silvanectensis; Cluniacensis,

Prior

Prior de monte Spoliaco de Herivalle,
Prior de Brayo, S. Victoris Parisiensis,
Prior de Espero, Cluniacensis.

MORINENSIS DIOECESIS.

Episcopus Morinensis,
Capitulum Morinense,
Capitulum sancti Audomari,
Capitulum sancti Petri Casletensis,
Capitulum B. Mariæ Casletensis,
Capitulum de Lisleriis,
Capitulum S. Pauli in Ternesio,
Capitulum Frumense,
Capitulum Falcobergense,
Capitulum Hisdunense,

Abbates
- *Sancti Joannis Morinensis,*
- *Hamensis prope Lilena,*
- *S. Bertini in S. Audomaro,*
- *Bergensis S. Vvinoci,*
- *de Capella,*
- *Audremensis,*
- *S. Nivardi in nemore,*
- *S. Mariæ in Bosco, ordinis sancti Augustini.*
- *S. Mariæ in Bolonia,*
- *de Dodedivilla,*
- *de Bello-loco,*
- *seu Præpositus de Zenebeca,*
- *seu Præpositus de Nanesion,*
- *seu Præpositus de Lo,*
- *seu Præpositus de Enresson.*
- *seu Præpositus sancti Martini in Ypra.*
- *seu Præpositus de Fourmezelles,*
- *seu Præpositus de Natenes,*
- *B. Mariæ de Cholies,*
- *S. Augustini Morinensis,*
- *de Liquea, ord. Præmonst.*
- *S. Nicolai Furnensis,*
- *de Longo Villari,*
- *de Claro-marisco, Cisterciensis ord.*
- *de Divina,*
- *Abbatissa de Bourbourgo,*
- *Abbatissa de Gysnea, ordinis sancti Benedicti,*
- *Abbatissa de Melram,*
- *Abbatissa B. Mariæ in Bosco,*
- *Abbatissa Messiniensis,*

Priores
- *S. Georgii de Hisduno,*
- *de Framancarta de Hanno, prope Libera,*
- *de Oda majoris monasterii,*
- *de Mastem de Bolonezeio,*
- *de Sanctis, S. Joann. Morinens.*
- *de Hello de Lisson,*
- *de Bangessant, Cluniac.*
- *de Rennenaco,*
- *de Rency,*
- *de Ardea de Capella Moncienst,*
- *S. Andreæ prope Ariam Sancti Victoris Par.*
- *de Bello ramo,*
- *de Cochem prope Ariam de Molesmis.*
- *de Mepaglise majoris monasterii.*
- *de Benneroya prope Bethalam de Charran.*

A

COMMISSIO

CONVOCATORIA DICTI CONCILII PROVINCIALIS RHEMENSIS,

AB ILLUSTRISSIMO CAROLO DIRECTA episcopo Morinensi.

CArolus, miseratione divina tituli sancti Apollinaris, sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ presbyter, cardinalis a Lotharingia nuncupatus, dux Rhemensis, primus par Franciæ, sanctæque sedis apostolicæ legatus natus: Reverendo in
B Christo patri, ac fratri charissimo domino episcopo Morinensi, Ypris residenti: Salutem in domino. Cum tantis hactenus ecclesia nostra Gallicana procellis, & calamitatibus sit agitata, ut id summæ, atque ineffabili Dei nostri clementiæ & pietati unice sit referendum, quod illa jam non penitus a fundamentis disturbata corruerit: illud etiam profecto dici verbis, aut mandari literis non potest, quanta ejus bonitate & prudentia effectum sit ut non tantum eadem ecclesia, in eo in quo nunc est pessimo & periculosissimo statu quodammodo retineatur, verum etiam ea nobis relicta sint remedia quibus præclarissimum illud primitivæ ecclesiæ ornamentum eidem restitui,
C inque pristinos honores & libertates ea vindicari posse videatur. Neque enim certe potentius quidquam tantis malis remedium a mortalibus excogitari aut a divino immensoque clementiæ fonte peti potuit, quam hæ quæ nobis generalium conciliorum decretis, & sacrorum canonum constitutionibus ordinantur & instituuntur, sunt synodi provinciales, quibus etiam olim patres nostri ecclesiam catholicam hæreticorum injuriis prope prostratam, cum vitiorum deformitate labefactata videretur, restaurarunt, sartamque tectam conservarunt. Et quidem earumdem constitutionum observatio, quanto orbis Christiani præjudicio prætermissa sit, adeo notum est, ut illarum restaurationem non modo utilem sed etiam necessariam
D esse nullatenus dubitari possit. Hinc est quod nos pristino laudabilique ecclesiæ more malis ecclesiarum nostrarum morbis medere cupientes, matura super eo quorumdam comprovincialium nostrorum episcoporum, nec non fratrum nostrorum de capitulo nostro Rhemensi præhabita deliberatione, & consilio, prædictis canonibus & decretis inhærendo, concilium provinciale in ecclesia nostra Rhemensi, die vigesima sexta mensis Novembris proximi, celebrare decrevimus & statuimus. Quo ut eadem die in dicta ecclesia, semotis omnibus aliis impedimentis, compareatis sub pœnis ab eisdem conciliis, & canonibus indictis, vobis mandamus, & significamus, idemque ut præstent, diœcesis vestræ capitulis, abbatibus, ce-
E terisque qui de jure & consuetudine interesse debent, mandetis & significetis. Et quoniam ea est vestra pietas, deque grege dominico cura & sollicitudo, ut id vos pro ovium Christi salute, proque salutari totius ecclesiæ exemplo non recusaturos esse confidamus, illud etiam vobis pollicemur nostram erga vos observantiam, studium, benevolentiam, cunctaque nostra nullo loco, & tempore in istius tam sancti & laudabilis negotii procuratione defutura, Deum opt. max. deprecantes, quatenus nobis omnibus in salubris concilii prosecutione adesse, & cordibus nostris Spiritum sanctum suum immittere dignetur, quo adjuvan-

juvante ea decernamus quæ Christi corporis unitati, afflictissimæque ecclesiæ nostræ restaurationi consentanea videbuntur. Datum in ecclesia nostra Rhemensi, die nona mensis Octobris, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

Signatum C. sigillis archiepiscopatus Rhemensis.

LITTERÆ
A REVERENDISSIMO D. DE CROVY,
EPISCOPO TORNACENSI,

Se excusante a comparitione dicti concilii domino archiepiscopo Rhemensi directæ.

Illustrissime & reverendissime domine, mihi plurimum observande.

Dubium mihi esse non debet quin jam inde a felicis recordationis Pauli papæ IV. pontificatu illustris. reverendiss. dom. vestræ, ob negotii præsertim magnitudinem, abunde significatum fuerit, quibus rationibus apostolica sedes ad serenissimi & catholici regis nostri instantiam, non solum e Rhemensi ecclesia esse censuerit, ut ecclesia Cameracensis in archiepiscopalem sedem erigeretur, sed etiam Tornacensem tamquam filiam, ab omni Rhemensis ecclesiæ jure & auctoritate solutam Cameracensi subesse imposterum sacro diplomate sanxerit, propterea que illustriss. & reverendiss. D. vestram existimare posse, quid ad ejus literas quibus ad provincialem synodum Rhemos vocor, jam respondere valeam, vel eo magis quod proximis his diebus Parmensis principis harum regionum moderatricis literis, ut ab ea Rhemensi profectione omnino me contineam, non ambigna regiæ voluntatis significatione serio mihi fuerit denuntiatum: eam itaque rogo ut pro sua humilitate insignique prudentia iis rationibus quibus ab ipsa profectione jam impedior, excusationem hanc meam legitimam & necessariam accipere, meque solita imposterum caritate & benevolentia fovere dignetur, cui me humiliter ex animo commendo. Datum in Cœnobio S. Gisleni, Idib. Novemb. 1564.

Illustriss. & reverendiss. D. vestræ humillimus servus CAROLUS DE CROVY, episcopus Tornacensis.

Litteræ

CAPITULI TORNACENSIS
EIDEM ILLUSTRISSIMO,
ad eundem finem.

Reverendissime & illustrissime domine,

Ut literis reverendissimæ dominationis vestræ respondeamus, quibus vocamur ad concilium provinciale, 6. Kal. Decemb. in vestra metropolitana Rhemensi celebrandum, visum est summo pontifici constituere & dirigere in his ditionibus inferioribus strenuissimo nostro regi catholico subjectis, aliquot novos episcopatus, & tres archiepiscopatus, ex quibus unus est constitutus Cameracensis, cui sua sanctitas nos voluit esse subjectos, atque exemptos, & absolutos a vestra jurisdictione & obedientia, & hoc ad instantiam & requisitionem præfati serenissimi domini nostri regis catholici & principis naturalis. Quod cum ita sit comparere etiamsi maxime vellemus, non possumus, sine rebellionis nota, aut crimine contra utriusque voluntatem & inobedientiam in illum cui uterque nos voluit subiici. Quare rogamus obnixissime, ac petimus, ut vestra reverendissima dominatio boni consulat quod non veniamus, aut aliquos ex nostro collegio non mittamus, ut fecissemus sine aliqua cunctatione aut mora, nisi prædicta nos moverent, ut novit Deus opt. max. quem oramus ut reverendissimam D. vestram suæ ecclesiæ diu servet incolumem, ad dilatationem suæ gloriæ & pacem & unionem nostræ religionis catholicæ. Tornaci in nostro capitulo, die 15. mensis Novemb. 1564.

Reverendiss. & illustriss. dominat. vestræ humiles ac devoti oratores DECANUS & CAPITULUM Tornacensis ecclesiæ.

ILLUSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO
IN CHRISTO P. D. CAROLO A LOTHARINGIA principi & archiepiscopo Rhemorum dignissimo, salutem quam possunt humillimam.

Vestra dominatio, illustrissime, ad nos literas dedit, quibus vestrum singulare studium, proque Christi fide certamen cognovimus inter cetera, ad quondam florentissimi status ecclesiastici restitutionem concilium provinciale, sexto Kal. Decembr. indictum esse Rhemis, quatenus ex confratribus nostris deputati die præfixo convenirent. Ceterum regiæ majestati non modo, verumetiam sedi apostolicæ visum est, episcopatum Atrebatensem ex vestra provincia Rhemensi exemptum, & archiepiscopo Cameracensi subjectum esse, quod credebamus tuam illustr. dominationem non latere, eam ob rem humillime supplicantes, ut nos dignetur habere excusatos, ut qui regis mandatis non possumus non obedire, quos cum in his, tum in aliis omnibus est habiturus observantissimos, & ad sua vota paratissimos. Interim Deum opt. max. obnixe precamur, ut eamdem illustriss. reverendiss. D. vestram diutissime reipub. & ecclesiæ conservet salvam & incolumem. Datum in nostro capitulo Atrebatensi decimo die Kal. Decembris.

Ejusdem illustriss. dominationi vestræ, humillimi DECANUS & CAPELLANUS Atrebatensis.

ACTUM DATUM PROCURATORIBUS
REVERENDISS. EPISCOPI CAMERACENSIS.

De die Mercurii vigesima nona mensis Novemb. anno 1564. in congregatione sacri concilii provincialis Rhemensis, habita secunda hora pomeridiana.

Comparuerunt coram illustriss. ac reverendiss. D. Carolo, tituli S. Apollinaris, sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali de Lotharingia nuncupato, archiepiscopo & duce Rhemensi, primo Franciæ pari, in dicto concilio præsidente, ac coram reverendissimis in Christo patribus dominis coepiscopis provinciæ Rhemensis suffraganeis, pluribusque tam a capitulis ecclesiarum cathedralium & collegiatarum, quam abbatibus & prioribus, atque aliis in dignitate ecclesiastica constitutis ibidem assistentibus, Joannes Pierin curiæ Cameracensis promo-

motor, & Adrianus Sevellart, presbyter perpetuus, capellanus ecclesiæ Cameracensis, illustrissimi & reverendissimi D. Maximiliani a Bergis, episcopi ducis Cameracensis, sacri imperii principis & Cameracesii comitis procuratores, literis procuratoriis datis in oppido castri Cameracesii, in ædibus dicti reverendissimi D. episc. Cameracensis, die decima quinta præsentis mensis Novembris, signatis, per Joannem de Pastura, & sigillo dicti reverendissimi domini sigillatis: qui quidem procuratores nomine procuratorio petierunt & requisierunt, ut sibi super quibusdam literarum apostolicarum transsumptis octo folia cum dimidio papyri continentibus, signatis Haglen, & sigillo curiæ sedis Cameracensis, in chorda rubea serica pendente sigillatis, & dicto reverendissimo D. cardinali a Lotharingia per eos una cum eodem procuratorio triduo ante præsentes, respondetur. Quibus a congregatione paulisper secessis ac in eamdem paulo post revocatis, responsum est præfatum reverendissimum dominum cardinalem, sanctam synodum, habita super hoc deliberatione, decrevisse, ut dictum procuratorium una cum dictis transsumptis remanerent penes scribam concilii, ut maturius super in illis contentis suo tempore & loco deliberaretur. Quodque super his deliberatum fuerit, posthac pro parte dicti concilii præfato reverendissimo Cameracensi episcopo per expressum nuntium significabitur: Utque dictis procuratoribus hujusmodi acti copiam traderem ordinatum est mihi dicti concilii scribæ subsignato anno, mense, die & loco quibus supra.

N. BRETON.

TRANSSUMPTUM

LITERAR. APOSTOLICARUM

A DICTIS PROCURATORIBUS

EPISCOPI CAMERACENSIS

CONC. PROVINCIALI ECCLESIÆ RHEMENSIS OBLATARUM.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen. Noverint universi & singuli hoc præsens publicum transsumpti instrumentum inspecturi, visuri, lecturi pariter & audituri, quod nos Joannes Valerius utriusque juris licentiatus, officialis Cameracensis, judex ordinarius & metropolitanus ad honorabilis viri magistri Guillelmi Petit, jurium licentiati promotoris officii instantiam & requisitionem. Omnes & singulos sua communiter, vel divisim interesse putantes, eorumque procuratores, si qui essent pro eisdem, ad videndum & audiendum literas quasdam apostolicas, sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, domini Pii, divina providentia papæ quarti, in forma quæ rationi congruit super exemptione ecclesiæ civitatis, & diœcesis Cameracensis, ab omni jurisdictione, potestate, visitatione, & superioritate archiepiscopi Rhemensis, ejusque vicariorum & officialium per felicis recordationis Paulum papam IV. de data decimo Kalen. Januarii, pontificatus sui anno quarto facta, necnon & sumptum quoddam, seu copiam authenticam literarum apostolicarum ejusdem Pauli papæ IV. super erectione dictæ ecclesiæ Cameracensis in metropolitanam, ac exemptione, segregatione, divisione & separatione ecclesiarum, civitatum, & diœcesis Atrebatensis, & Tornacensis, ab omni archiepiscopi Rhemensis prædicti jurisdictione, potestate, & superioritate, sub data videlicet, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, quarto idus Maii, pontificatus sui anno quarto, ac alias quasdam sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, domini Pii divina providentia papæ quarti, sub data Romæ apud sanctum Marcum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo primo, septimo idus Augusti, pontificatus sui anno secundo coram nobis produci, & exhiberi & postquam producta forent dicendum, & excipiendum quidquid verbo, vel in scriptis contra hujusmodi literas apostolicas dictumque sumptum, seu copiam dicere vel excipere vellent, necnon ad videndum & audiendum nonnullos testes fide dignos de & super recognitione illarum produci, recipi, & jurare, ac illa transsumi, transcribi & exemplari, ac in publicam transsumpti formam redigi, mandari, auctoritatemque nostram judiciariam & decretum interponi, vel dicendum, & causam, si quam haberent rationabilem & efficacem cur præmissa fieri non debeant, allegandum per affixionem literarum citatorialium eorumque copiæ dimissionem ad valvas prædictæ ecclesiæ metropolitanæ Cameracensis: citari fecimus & mandavimus ad certum terminum peremptorium, & competentem videlicet diem & horam infrascriptos. Quibus advenientibus comparuit in judicio legitime coram nobis præfatus magister Guillelmus Petit, promotor officii nostri, & literas citatorias prædictas sic ut præmittitur debite exequutas facto reportavit, citatorumque in eadem contentorum non comparentium, nec hujusmodi diei termino in aliquo satisfacere curantium contumaciam accusavit, ipsosque contumaces reputari, & in eorum contumaciam dictas litteras apostolicas, ac sumptum seu copiam illarum authenticam prædictam manu secretarii status catholicæ regiæ majestatis signatam & subscriptam exhibuit, & nonnullos testes fide dignos super illarum recognitione produxit, quos ad jurandum admitti eorumque juramenta recipi, nec non postquam recognita forent transsumi, transcribi ac in publicam transsumpti formam redigi, mandari, auctoritatemque nostram judiciariam, & decretum interponi debita cum instantia postulavit. Nos, tunc Joannes Valerius, judex ordinarius & metropolitanus præfatus, attendentes postulationem hujusmodi justam fore, & rationi consonam, dictos citatos non comparentes, nec hujusmodi diei termino in aliquo satisfacere curantes reputavimus, non immerito justitia suadente contumaces, & in eorum contumaciam dictos testes super recognitionem dictarum literarum apostolicarum, ac bullarum subimpendentium, ac manus & signi dicti secretarii in forma juris recepimus & admisimus. Quibus bullis hujusmodi ac sigillo & subscriptione prædictis ostensis, ac per ipsos & eorum quemlibet successive visis & inspectis, ac ipsis super recognitione illarum diligenter examinatis, & interrogatis dixerunt, & eorum quilibet dixit mediis ipsorum juramentis per ipsos, & eorum quemlibet ad mandatum nostrum, in manibus nostris, tactis corporaliter scripturis sacrosanctis ad sancta Dei evangelia præstitis, quod literæ hujusmodi apostolicæ sunt bullatæ & expeditæ secundum stilum & morem Romanæ curiæ, scriptæ in pergameno, non vitiatæ,

non

non ruptæ, non cancellatæ, nec in aliqua sui parte suspectæ, sed omni prorsus vitio atque suspicione carentes cum chordulis sericeis rubei crocei que colorum, & appensione sigillorum plumbeorum, in quibus ab una parte dictorum sigillorum respective scripta sunt nomina dictorum sanctissimorum pontificum hoc modo, scilicet, Paulus papa IV. & Pius papa IV. & ab altera parte effigies apostolorum Petri & Pauli habebantur impressæ, quodque signum, & subscriptio dicti sumpti, seu copiæ est verum signum, & subscriptio magnifici viri domini . . . . Vander Aa, & quod idem est secretarius status dictæ regiæ, magistratus fidelis, & legalis, ac quod præfatis literis apostolicis sumptoque, seu copiæ prædictæ, sic ut præmittitur respective sigillatis & expeditis in judicio, & extra ubique plenaria solet adhiberi fides. Quibus sic peractis ad ulteriorem dicti magistri Guillelmi. Petit procuratoris instantiam dictas literas apostolicas, & sumptum prædictum ad nos recepimus, illasque & illud vidimus, tenuimus & diligenter inspeximus. Et, quia illas & illud sanas integras & illæsas, ac sanum integrum, & illæsum, omnique prorsus vitio, & suspicione carere reperimus: idcirco dictas literas apostolicas ac sumptum, seu copiam dictarum litterarum apostolicarum felicis recordationis Pauli papæ IV. de verbo ad verbum, ac priorem partem dictarum sanctissimi domini nostri Pii papæ moderni literarum reliqua parte, usque ad datum earumdem exclusive causa brevitatis omissa per notarium & scribam curiæ nostræ subscriptum transsumi, transcribi, & in hanc publicam transsumpti formam redigi fecimus. Volentes, & auctoritate nostra ordinaria, & judiciaria decernentes quod huic præsenti transsumpto per nos fideliter ac de verbo ad verbum cum dictis literis apostolicis, ac sumpto, seu copia authentica prædictis respective auscultatis, & collationatis de cetero in judicio & extra stari, & ubique plenaria debeat adhiberi fides, ac talis, & tanta quanta ipsis originalibus adhiberetur, si in judicium exhiberentur aut ostenderentur: dictarum vero literarum apostolicarum, ac sumpti seu copiæ tenores de verbo ad verbum sequuntur, & sunt tales:

PIus, episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Rationi congruit, & convenit honestati, ut ea quæ de Romani pontificis gratia processerunt, licet ejus superveniente obitu, literæ apostolicæ super illis confectæ non fuerint, suum sortiantur effectum, dudum siquidem felicis recordationis Paulus papa quartus prædecessor noster, qui circa statum ecclesiarum quarumlibet, præsertim cathedralium ac personarum earumdem suæ provisionis auspiciis auctore domino prospere dirigendum, sollicitis studiis invigilans, apostolicæ providentiæ partes libenter interponebat, prout in domino salubriter expedire conspiciebat, ex justis & rationabilibus causis animum suum moventibus, sub dato videlicet decimo Kalend. Januarii, pontific. sui anno quarto, ecclesiam Cameracensem, cui tunc per obitum bonæ memoriæ Roberti olim episcopi Cameracensis extra Romanam curiam defuncti pastoris solatio destitutæ, de persona dilecti filii Maximiliani de Bergis electi Cameracensis sibi & fratribus suis, de quorum numero tunc eramus, ob suorum exigentiam meritorum, accepta de fratrum eorumdem consilio apostolica auctoritate providerat, ipsumque illi in episcopum prosecerat, & pastorem, curam & administrationem ipsius ecclesiæ sibi in spiritualibus & temporalibus

A plenarie committendo, prout in nostris inde confectis literis, cum dictus prædecessor, antequam ejus literæ desuper conficerentur, sicut domino placuit, rebus fuisset humanis exemptus, plenius continetur, necnon civitatem & diœcesim Cameracensem, omniaque & singula earum, & in illis consistentia prioratus, præposituras, præpositatus, dignitates, personatus, administrationes & officia ac canonicatus & præbendas, necnon parrœciales & alias ecclesias, ac capellas & hospitalia, ac alia pia loca ceteraque cum cura, & sine cura, sæcularia & quorumvis ordinum regularia beneficia ecclesiastica, cum omnibus & singulis suis juribus & pertinentiis, ac bonis mobilibus & immobilibus, necnon vicarios, officiales, & mini-
B stros pro tempore episcopatus episcopi Cameracensis, seu ipsius ecclesiæ præsules aut administratores, ac dilectos filios, clerum & populum civitatis ac diœcesis eorumdem, ab omni jurisdictione, potestate, correctione, superioritate, dominio, visitatione, & auctoritate in spiritualibus & temporalibus, venerabilis fratris nostri tunc dicti prædecessoris tunc moderni, cui metropolitico jure ipsa ecclesia Cameracensis tunc subjecta existebat, ac pro tempore existentis archiepiscopi Rhemensis, illiusque vicariorum, officialium, ac ministrorum, & judicum quorumcumque pro tempore existentium, de simili consilio dicta apostolica auctoritate perpetuo exemit, ac totaliter liberavit, ac quoad omnia & singula, in quibus
C præfato archiepiscopo ejusque archiepiscopali, & metropoliticæ jurisdictioni & superioritati eatenus suberant, ac subesse poterant in jus & proprietatem, beati Petri ac dictæ sedis, & sub eorum ac præfati prædecessoris, ac pro tempore existentis Romani pontificis, speciali & immediata protectione suscepit, nec non sibi & eisdem, sed & pontifici immediate subjecit. Ita quod de cetero ipse archiepiscopus ejusque vicarii, officiales, ministri & judices tunc præsentes & futuri, aliquam jurisdictionem, superioritatem, vel correctionem, aut dominium in & pro tempore existentem, episcopum Cameracensem, seu ipsius ecclesiæ præsulem, vel administratorem ac ecclesiam, civitatem, diœcesim, clerum, populum, monaste-
D ria, prioratus, præpositatus, præposituras, dignitates, personatus, administrationes, officia, canonicatus, & præbendas, ac parochiales & alias ecclesias, necnon capellas, hospitalia loca, beneficia, res, bona, vicarios, officiales & ministros hujusmodi tamquam prorsus exemptos & exempta etiam ratione . . . . delicti seu contractus aut rei de qua ageretur, ubicumque committeretur delictum, aut iniretur contractus, seu res ipsa consisteret, exercere, aut excommunicationis, suspensionis, & interdicti, vel alias sententias, censuras, & pœnas, promulgare, seu alias directe vel indirecte quovis quæsito colore vel ingenio, molestare, vexare, aut alias quomodolibet impedire nullatenus possent, seu deberent: sed episcopus,
E seu præsul & administrator, officiales, vicarii, ministri, clerus, & populus, ac alii præfati de eis querelantes, quoad ea quæ metropoliticam jurisdictionem hujusmodi concernebant, coram prædecessore, vel ejus successore, aut sedes, & præfatis vel ab eis ad id specialiter delegatis, de justitia respondere tenerentur, districtius inhibens archiepiscopo ac ejus vicariis, officialibus, ministris & judicibus, eisdem ac quibusvis aliis personis cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existentibus, ne in episcopum, seu præsulem, aut administratorem, seu ecclesiam hujusmodi, aut vicarios, seu officiales & ministros

eo-

eorum, necnon clerum & populum, ac monasteria, prioratus, præposituras, dignitates, personatus, administratores, officia, canonicatus, & præbendas, ecclesias, capellas, hospitalia loca, ac beneficia hujusmodi, aliquam jurisdictionem, superioritatem, dominium, potestatem, visitationem, correctionem, tam in civilibus, quam criminalibus causis metropoliticam jurisdictionem eamdem concernentia exercere, quoquo modo præsumerent ac decernerent, omnes, & singulos processus, sententias, censuras & pœnas, quos & quas per eos desuper pro tempore haberi, & promulgari contingeret, nullos & invalidos, nulliusque roboris vel momenti fore; sicque per quoscumque quavis auctoritate fungentes, judices, & alias personas, sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & interpretandi facultate, & authoritate, judicari & interpretari, omne irritum quoque & inane si secus super his a quoquam gravitatis auctore scienter, vel ignoranter contingeret attentari. Non obstante constitutione piæ memoriæ Innocentii papæ etiam quarti, etiam prædecessoris nostri, quæ incipit, *Volentes*, & aliis apostolicis, necnon in provincialibus & synodalibus conciliis editis, generalibus, vel specialibus constitutionibus & ordinationibus, ac dictæ ecclesiæ Cameracensis juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & literis apostolicis, archiepiscopo illiusque vicariis, officialibus, ministris, & judicibus præfatis, ac quibusvis aliis sub quibuscumque tenoribus, & formis ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, irritantibusque & aliis decretis, etiam iteratis vicibus, concessis, approbatis, & innovatis, quibus omnibus præfatus Paulus prædecessor etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, vel aliqua alia exquisita forma servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, inserti forent. Idem Paulus prædecessor pro sufficienter expressis habens, illis alias in suo robore permansuris ea vice dumtaxat specialiter & expresse derogavit, ceterisque contrariis quibuscumque. Ne autem de exemptione, liberatione, susceptione, subjectione, inhibitione, decreto, & derogatione præfatis, pro eo quod super illis dicti Pauli prædecessoris ejus superveniente obitu literæ confectæ non fuerunt, valeat quomodolibet hæsitari, ipsique episcopus seu præsul, aut administrator, ac vicarii, officiales, ministri, clerus, & populus illarum frustrentur effectu, volumus, & similiter apostolica auctoritate decernimus, quod exemptio, liberatio, susceptio, subjectio, inhibitio, decretum & derogatio Pauli prædecessoris hujusmodi, perinde a dicto die decimo Kalendas Januarii suum sortiantur effectum, ac si super illis ejusdem Pauli prædecessoris literæ sub ejusdem diei dato confectæ fuissent, prout superius enarratur: quodque præsentes literæ ad probandum plene exemptionem, liberationem, susceptionem, subjectionem, inhibitionem, decretum & derogationem Pauli prædecessoris hujusmodi, ubique sufficiant, neque ad id probationis alterius adminiculum requiratur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quinquagesimo nono, octavo idus Januarii, pontificatus nostri anno primo, supra sic signatum.

F. BUTTIEREZ.

PAULUS, episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam: Super universi orbis ecclesia, eo disponente, qui cunctis imperat, & cui omnia obediunt, quamquam sine nostris meritis constituti, levamus in circuitu agri dominici oculos nostræ mentis more pervigilis pastoris, inspecturi, quid provinciarum & locorum quorumlibet statui & decori, quidve illorum incolarum animarum saluti congruat, ac desuper hoc præsertim tempore quo humani generis hostis omni conatu ad ipsarum animarum perniciem, & fidei catholicæ eversionem incumbit, disponi debeat, & divino fulti præsidio exiguum quin potius debitum arbitramur in irriguo militantis ecclesię agro, novas archiepiscopales & episcopales sedes & ecclesias plantare, ut per hujusmodi novas plantationes popularis augeatur devotio, divinus cultus effloreat, & ipsarum animarum salus subsequatur, ac loca insignia, ea præsertim quorum incolæ benedicente domino multiplicati noscuntur, dignioribus titulis & condignis favoribus illustrentur, & propagatione novarum sedium, venerabilium præsulum assistentia, regimine, & doctrina suffulti, cum apostolicæ auctoritatis amplitudine & orthodoxæ fidei augmento populi ipsi proficiant semper in domino, & quod in temporalibus sunt adepti non careant in spiritualibus incremento, præsertim cum id catholicorum regum, & principum exposcat devotio; cum itaque mentis nostræ aciem convertissemus in eam inferioris Germaniæ partem, quæ carissimi in Christo filii nostri Philippi Hispaniarum regis catholici ditioni hæreditario jure subjecta est, scientes messem quidem ibi multam esse, operarios autem paucos, propter quod cum ea regio antiquitus erectionis cathedralium ecclesiarum suarum tempore sparsim, & infrequenter admodum habitaretur, a tot jam tantisque populis & gentibus incolitur, ut pro oppidorum celeberrimorum, quibus ubique referta est frequentia, & castellorum pagorumque multitudine, paucæ admodum ibi sint ecclesiæ cathedrales; quo fit ut tam pauci episcopi non ea qua opus esset diligentia tantam animarum multitudinem regere possint, quod quibusdam eorum hoc etiam esse difficilius, quod ipsorum diœcesani linguæ idiomate, institutisque differunt, & quidam eorum etiam hujusmodi privilegia habeant; ut ipsos ad sedem episcopalem non liceat evocare, ita ut nec fidei doctrina, & pie vivendi præceptis commode instrui, nec si quid deliquerint facile corrigi ab episcopis suis possint, ad ipsos vero episcopos visitandos, admonendos, & in officio continendos, ne una quidem in tota illa tam celebri, & tam longe lateque patente regione ecclesia est metropolitana, sed illæ quibus subjectæ sunt extra fines ipsius Philippi regis sunt, earumque archiepiscopi propter multa & varia impedimenta nulli suffraganeis suis usui jampridem fuerant, ad quæ tanta incommoda; cum hoc quoque accedat, quod cum ea regio omni fere ex parte cincta sit, & obsessa a populis hæreticis atque schismaticis, propter assiduas hæreticorum insidias, dolos, & fraudes, pestiferasque doctrinas, catholica illic fides, & ani-

& animarum salus in maximo discrimine, ac periculo versantur, his causis aliisque, quæ animum nostrum impulerunt adducti, precibus etiam annuere volentes, tamque pio desiderio satisfacere ipsius Philippi regis, qui pro sua pietate & catholicæ fidei studio, hac de re nobiscum & sæpe ac per quam diligenter per literas & nuncios egit, habita sicut rei magnitudo postulabat, cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, deliberatione matura, tam graviter periclitanti in illis partibus fidei orthodoxæ, & animarum saluti aptissimum esse remedium duximus, si veterum ecclesiarum in illa regione positarum diœceses commodioris regiminis causa divideremus, novisque erectis cathedralibus ecclesiis ejusmodi præficerentur episcopi, qui tum exemplo, tum verbo commissas sibi oves pascant, & proborum quorumdamque doctorum virorum copia muniti, idoneorumque opera ministrorum adjuti, illas adversus insidiantium luporum rabiem tueantur atque custodiant, & metropolitanæ aliquot ecclesiæ opportunis ejus regionis locis erigantur, ad quas commode adiri possit, quibus qui præfuturi sunt, suffraganeos suos in officio contineant. Ex certa igitur nostra scientia, de eorumdem fratrum nostrorum consilio, ac de apostolicæ plenitudine potestatis, ad Dei omnipotentis honorem, & sanctæ ipsius ecclesiæ utilitatem, Cameracensem, Trajectensem, Atrebatensem, & Tornacensem ecclesias, civitates, atque diœceses, a Rhemensi, Coloniensique provinciis, quibus sunt metropolitico jure subiectæ, ac Mechliniense, Antuerpiense, Harlemense, Daventriense, Levvardiense, Groningense, Middelburgense, Buscoducense, & Ruremondense, Namurcense, Audomarense, Yprense, Gandavense, & Burgense, celeberrima Cameracensis, Trajectensis, Leodiensis, Morinensis, & Tornacensis diœcesium oppida, a sua quæque eorum diœcesi & provincia: Præterea ab ecclesia Cameracensi, quam nuper ab omni potestate & jurisdictione Rhemensis archiepiscopi, cujus suffraganea erat, liberavimus, eam ipsius diœcesis Cameracensis partem, quæ in Brabantiæ ducatu, & Flandriæ comitatu existit; Itemque ab ecclesia diœcesique Leodiensi, eam ipsius diœcesis Leodiensis partem, quæ est in Namurcensi & Hornensi comitatibus ac Brabantiæ & Geldriæ ducatibus, ditionis ipsius Philippi regis; Itemque ab ecclesia & diœcesi Tornacensi, eam partem ipsius diœcesis Tornacensis quæ a Rocesbert pago, & Audonardo oppido ad oceanum vergit, ipsis pago & oppido inclusis. Itemque ab ecclesia & diœcesi Trajectensi eam partem ipsius diœcesis Trajectensis, quæ in Flandriæ comitatu existit, & insulas Zelandiæ, ac totam Hollandiam acquaticam, & partem illam Hollandiæ, quæ firmior appellatur, usque ad oppida Leidense exclusive, & Amstelrodamense inclusive, ac insula Vlietlant & Texel ac Vvieringhen, & totam regionem Transinsulaniam, ac Groningam, & Phrysiam, cum magna parte ducatus Geldriæ quæ inferior appellatur, usque ad Hardervvicum & Scherenberghen oppida, inclusive, & usque ad Arnhem & Vvagemugen oppida, ipsis tamen exclusis, necnon partes quas habet ultra Vvaliam flumen ad ipsum Geldriæ ducatum pertinentes, & magnam aquam Dordracensem versus Brabantiam, a dilectis autem filiis capitulo ipsius ecclesiæ Trajectensis, seu illius mensa capitulari, omnem jurisdictionem, omniaque jura episcopalia ipsius capituli, quæ habet in regione Vvest-Frisia vocata, ab Osnaburgensi vero, & Monasteriensi ac Coloniensi, Paderbonensi ecclesiis ac diœcesibus, & a Coloniensi provincia, eas partes Osnaburgensis, Monasteri, ac Coloniensis & Paderbornensis diœcesis, quæ intra fines regis Philippi existunt, cum omnibus & singulis earum terminis, & territoriis, ac cleris, populis & personis, monasteriis, ecclesiis, ac piis locis, ac beneficiis ecclesiasticis cum cura, & sine cura, sæcularibus, & ordinum quorumcumque regularibus, ab ipsa autem ecclesia Morinensi, per obitum bonæ memoriæ Francisci de Crequi, olim episcopi Morinensis, ab hinc circiter septennio defuncti, pastoris solatio destituta, eam partem ipsius diœcesis Morinensis, quæ in Arthesia existit, & Flandriæ comitatibus ditionis ipsius Philippi regis, cum ipsius terminis, territorio, castellis, pagis & locis, clero, populo, ac personis, monasteriis, ecclesiis, & piis locis, & beneficiis ecclesiasticis, cum cura & sine cura, sæcularibus, & ordinum quorumcumque regularibus, fructusque, reditus, proventus, decimas, jura, & emolumenta, quæ episcopus Morinensis, jura quoque quæ archiepiscopus Rhemensis in parte diœcesis Morinensis, ac terminis, territorio, castellis, pagis, & locis prædictis, seu ratione visitationis, aut quovis alio jure & causa percipere consueverunt, a mensa archiepiscopali Rhemensi, & episcopali Morinensi auctoritate apostolica, tenore præsentium perpetuo eximimus, segregamus, dividimus, & separamus, ac ab omni jurisdictione, potestate, & subjectione Rhemensis & Coloniensis archiepiscoporum, & Cameracensis, Trajectensis, Leodiensis, Morinensis, Tornacensis, Osnaburgensis, Monasteriensis, & Paderbornensis episcoporum pro tempore existentium, ac dilectorum filiorum capitulorum Rhemensis, Coloniensis, Cameracensis, Trajectensis, Leodiensis, Morinensis, Tornacensis, Osnaburgensis, Monasteriensis, & Paderbornensis ecclesiarum, atque a solutione decimarum, & quorumvis aliorum jurium, eisdem archiepiscopis, episcopis, & capitulis, ac cleris, & alii prædictis ratione jurisdictionis, subjectionis, ac legis diœcesanæ, & metropoliticæ debitorum, ita ut posthac episcopus Morinensis jurisdictionem aliquam in partem a diœcesi separatam, & illius territorium, capellas, pagos, & loca, ac clerum, populum, & personas, ac monasteria, ecclesias, & pia loca, & beneficia exercere, & beneficia sub hac separatione ac divisione comprehensa, quæcumque & qualiacumque sint, quæ ad ejus collationem antea pertinebant conferre; seu fructus, reditus, proventus, jura, obventiones, & emolumenta ab eo in parte a diœcesi separata, terminis, territorio, castellis, pagis, & locis prædictis, subventionis causa, aut ulla qualibet ratione percipi solita, & episcopus Morinensis atque archiepiscopus Rhemensis prædicti in parte diœcesis ipsis adempta, ac terminis, territorio, castellis, pagis, & locis præfatis, de iis quæ ad eos ratione visitationis ipsorum, & legis diœcesanæ, ac metropoliticæ pertinebant, intromittere se nullo pacto possint, eximimus, & omnino liberamus; Cameracensem vero, & collegiatam sancti Rumoldi oppidi Mechliniensem, & Trajectensem ecclesias in metropolitanas, ac Cameracensem & Trajectensem sedes episcopales in archiepiscopales, easque & ipsam ecclesiam sancti Rumoldi metropolitanorum præsidum sedes ac provinciarum capita, scientia, concilio, & potestatis plenitudine, similibus auctoritate, & tenore præmissis etiam erigimus & instituimus; ex quibus archiepiscopis nuncupandis Cameracensis quidem pro sua diœcesi habeat viginti

ginti octo oppida cum castellis, pagis, & monasteriis interjacentibus intra spatium septuaginta duorum millium passuum Italicorum in longitudinem, sexaginta vero in latitudinem, per nuncium nostrum propediem illuc mittendum limitanda: Trajectensis autem pro sua diœcesi obtineat territorium Trajectense, & majoris partis Hollandiæ, magnæque partis Geldriæ; cum dominiis de Buron, Culenburets, de Vianen, Guimeiden, Iserlsten triginta oppidorum præter pagos in longitudinem nonaginta, in latitudinem quadraginta millium passuum similium terminanda, ut dictum est, eisdem autem duobus, & tertio Mechliniensi nuncupandis archiepiscopis pallium & crucem, sicut mos est deferendis, reliquisque omnibus insigniis, honoribus, ornamentis, privilegiis, & prærogativis ecclesiarum, ac sedium metropolitanarum utendi jus & potestatem concedimus. Mechliniense autem, Antuerpiense, Harlemense, Daventriense, Levvardiense, Groningense, Buscoducense, Ruremundense, Namurcense, Audomarense, Yprense, Gandavense, Middelburgense, & Brugense oppida in civitates erigimus, ac in eis sic erectis ecclesiam sancti Albani Namurcensem, sancti Audomari ejusdem civitatis sancti Audomari, beatæ Mariæ virginis Antuerpiensem sancti Joannis Gandavensem, sancti Donatiani Brugensem, sancti Lebuini Daventriensem, sancti Joannis evangelistæ Buscoducensem, & sancti Spiritus Ruremundensem, collegiatas; ac sancti Bavonis Harlemensem, sancti Viti Levvardiensem, sancti Martini Groningensem, parochiales, necnon beatæ Mariæ Præmonstratensem Middelburgensem, monasterii sancti Martini, sancti Augustini, canonicorum regularium ordinum Yprensem, sub eisdem invocationibus in cathedrales, scientia, consilio, & potestate ac auctoritate, & tenore præmissis, erigimus; pro cujusque earum civitatum creandis episcopis, qui suæ quisque præsint, earumque ædificia augeant, & in cathedralium ecclesiarum formam redigant, ac jurisdictionem episcopalem, aliaque omnia, & singula quæ ad ordinem & jurisdictionem, ac munus episcopale pertinent, in civitatibus, oppidis, terminis, territoriis, insulis, finibus & partibus diœcesium divisarum, postquam terminata fuerint respective exerceant, atque in eisdem metropolitanis archiepiscopales in cathedralibus sic erectis ecclesiis, episcopales dignitates cum sedibus & mensis archiepiscopalibus ac episcopalibus, aliisque metropolitanarum & cathedralium ecclesiarum insigniis, mensis, arcis, sigillis, aliisque capitularibus insigniis, honoribusque & privilegiis, quibus ceteræ metropolitanæ & cathedrales ecclesiæ de jure vel consuetudine utuntur, vel uti poterunt, similiter erigimus, ac instituimus. Ecclesiis vero supra commemoratis sic in cathedrales erectis, eisdem civitatibus in perpetuum concedimus & assignamus pro suis diœcesibus, Namurcensi, comitatum Namurcensem, & Gallicæ Brabantiæ partem longitudinis quadraginta, & latitudinis triginta millium passuum Italicorum: Audomarensi districtum decem oppida continentem longitudinis quadraginta duorum, latitudinis triginta novem millium passuum similium: Mechliniensi districtum decem & septem oppidorum cum pagis interjacentibus longitudinis sexaginta novem, latitudinis triginta millium passuum similium: Antuerpiensi, territorium septem oppidorum, cum pagis interjacentibus longitudinis quinquaginta sex, latitudinis triginta millium passuum similium: Gandavensi territorium quatuor oppidorum cum pagis interjacentibus, longitudinis quadraginta sex, latitudinis viginti quatuor millium passuum similium: Brugensi territorium novem oppidorum cum pagis interjacentibus, longitudinis quinquaginta quatuor, latitudinis viginti quinque millium passuum: Yprensi territorium decem oppidorum cum interjacentibus pagis, longitudinis quadraginta duorum, latitudinis triginta trium millium passuum similium: Buscoducensi territorium decem oppidorum cum pagis interjacentibus, longitudinis quinquaginta, latitudinis triginta millium passuum similium: Ruremundensi territorium decem oppidorum cum pagis interjacentibus, longitudinis quinquaginta, latitudinis triginta millium passuum similium, comitatu Hornensi in eis comprehenso: Harlemensi territorium duodecim oppidorum præter pagos interjacentes, longitudinis nonaginta, latitudinis triginta millium passuum similium: Daventriensi territorium viginti quinque oppidorum præter pagos interjacentes, longitudinis sexaginta duorum, latitudinis quadraginta sex millium passuum similium: Levvardiensi territorium decem oppidorum præter pagos interjacentes, longitudinis sexaginta duorum, latitudinis quadraginta millium passuum similium; Groningensi territorium patriæ Groningensis & Drentiæ...... ac insularum Rothange & Vorchim: Middelburgensi territorium decem oppidorum præter pagos adjacentes, longitudinis quinquaginta sex, latitudinis triginta trium millium passuum similium, pro sua cujuscumque eorum episcoporum diœcesi, sicut dictum est, assignanda: personas vero ecclesiasticas pro clericis, & laicos in illis habitantes pro populis eorumdem: præterea Cameracensi, Atrebatensem, Tornacensem: Audomarensem, & Namurcensem: Mechliniensi vero Antuerpiensem, Gandavensem, Brugensem, Yprensem, Buscoducensem, & Ruremundensem: Trajectensi autem ecclesiis prædictis Harlemensem, Daventriensem, Levvardiensem, Gronigensem, & Middelburgensem civitates, diœcesque prædictas eisdem scientia, consilio, & potestatis plenitudine, ac auctoritate apostolica & tenore attribuimus, & pro cujusque ipsarum metropolitanis provinciis esse statuimus, ipsasque sic erectas cathedrales ecclesias, eosque qui pro tempore fuerint ipsarum episcopi pro suffraganeis eorum, qui pro tempore fuerint Cameraci, Mechliniæ, & Trajecti, archiepiscopi (qui suffraganei, ut membra capiti, sic eisdem archiepiscopis metropolitico jure subjecti sint) & Cameracensis, Mechliniensis & Trajectensis provinciarum, cleros & populos, pro suis cujusque ecclesiarum provincialibus, quorum singulorum causa ad suum cujusque eorum archiepiscopum secundum sacros canones deferantur perpetuo similiter concedimus & assignamus, & quod ad archiepiscopalia, metropolitica, & provincialia jura pertinet, diœceses, civitates, cleros, populos sæpius commemoratos, eisdem præsulibus qui pro tempore fuerint subjicimus, sicut easdem civitates, diœceses, cleros, & populos, quod ad ordinariam episcopalem jurisdictionem & potestatem attinet, suis quoque ipsorum qui pro tempore fuerint episcopis subjectos esse decernimus. Archiepiscopali vero Mechliniensi quinque millium, & quilibet ex episcopalibus mensis hujusmodi trium millium ducatorum auri de camera annuos reditus ex certis decimis, & bonis ac fructibus reddi, ex proventibus ecclesiasticis per dictum nuncium specificandis, & repartiendis ex nunc prout, & econtra postquam specificati fuerint & repartiti

repartiti, ac interim donec specificatio & repartitio hujusmodi factæ ac effectum sortitæ sint, & non ultra. Mechliniensi trium millium, ac quilibet ex episcopalibus mensis prædictis mille & quingentorum ducatorum similium annuos reditus per ipsum Philippum regem ex redditibus & proventibus, quos ex dicta regione percipit assignandos, & archiepiscopo Mechliniensi, ac singulis episcopis præfatis pro tempore existentibus, singulis annis quousque specificatio, & repartitio prædictæ, ac pro ea tantum parte quæ plenarium suum effectum minus sortita fuerit, & non ultra integre & proportionabiliter persolvendos, pro earum dote ex pari consilio eadem auctoritate etiam perpetuo applicamus, & appropriamus. Eidem autem Philippo regi, ejusque successoribus, qui pro tempore ejusdem regionis in temporalibus domini extiterint, jus nominandi personas idoneas, in theologia magistros, aut in decretis doctores, seu licentiatos, nobilium universitatum more, diligenti examine præcedente promotos, ad Mechliniensem, Antuerpiensem, Trajectensem, Atrebatensem, Tornacensem, Harlemensem, Daventriensem, Lewardiensem, Groningensem, Middelburgensem, Buscoducensem, Ruremundensem, Namurcensem, Audomarensem, Yprensem, Gandavensem, & Brugensem ecclesias prædictas, tam pro hac vice quam quotiescumque illas pro tempore vacare contigerit, nobis & Romano pontifici qui pro tempore fuerit, per nos & eumdem pontificem in archiepiscopos & episcopos earum ad nominationem instituendos, de eodem consilio, & scientia auctoritate præmissis, in perpetuum reservamus atque concedimus, ac irritum & inane si secus super his a quoquo quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, decernimus non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac prædictarum & quarumvis aliarum ecclesiarum, necnon monasteriorum & ordinum hujusmodi, ex juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alias roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque indultis, & literis apostolicis, ecclesiis, monasteriis, ordinibus, archiepiscopis, episcopis, capitulis, & aliis prædictis, ac quibusvis aliis sub quibuscumque tenoribus & formis, ac cum quibusvis derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis & insolitis clausulis, irritantibusque & aliis decretis, & motu proprio, & ex certa scientia, ac consistorialiter concessis, ac etiam iteratis vicibus confirmatis, & innovatis; quibus omnibus etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, & expressa mentio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi ac si de verbo ad verbum insererentur præsentes, pro sufficienter expressis & insertis habentes illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat harum serie specialiter & expresse derogamus, illaque adversus præmissa suffragari nullo modo posse, seu debere, decernimus, ceterisque contrariis quibuscumqee. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrarum exemptionum, segregationum, divisionis, separationis, liberationis, erectionis, institutionum, concessionum, assignationum, attributionis, statuti, subjectionis, decretorum applicationis, appropriationis, reservationis, & derogationis, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, quarto Idus Maii, pontificatus nostri anno quarto. Signata erat hæc bulla sub plica *F. L. D. Cardinalis Cæsius*: & a latere sinistro, *Francisc. Aragonis*: super plicam, *F. de Lyon*: & a tergo sic habebatur Reverentia apud *Fr. Aragonis*: Infra autem scriptum erat: collata præsens copia cum bulla originali, & concordare inventa per subsignatum,

Vander Aa.

PIUS, episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam: Regimini universalis ecclesiæ disponente domino præsidentes, pro ecclesiarum quarumlibet, præsertim metropolitanarum, illisque præsidentium, & in divinis servientium, statu salubriter dirigendo prout ex debito nobis invicti pastoris officio tenemur, sollicitæ considerationis aciem extendimus, & ad ea per quæ ecclesiarum ipsarum indemnitati, decori, & venustati, suorumque præsulum, episcoporum, & aliarum personarum divinis ibi laudibus insistentium, statui & opportunæ subventioni cum divini cultus augmento, & animarum Christi fidelium saluti consulitur, nostræ sollicitudinis partes libenter adhibemus, ac alias super his etiam nonnulla a prædecessoribus nostris licet consulte gesta fuerint, ex saniori tamen consilio prudenter immutando disponimus prout locorum, temporum, personarumque qualitas exigit, ac ipsarum ecclesiarum utilitas persuadet, & in domino conspicimus salubriter expedire. Cum itaque alias postquam felicis recordationis Paulus papa IV. prædecessor noster providi pastoris more considerans eam inferioris Germaniæ partem quæ carissimo in Christo filio nostro Jesu Christo Philippo Hispaniarum regi catholico, hæreditario jure subjecta est, pro tanta celeberrimorum quæ in ea sita sunt oppidorum frequentia, populorumque multitudine, tam paucas ecclesias cathedrales habere, ut illarum episcopi, ea qua opus erat diligentia tantam animarum multitudinem regere nequirent, idque quibusdam eo esse difficilius quod homines diœcesani sub vulgari idiomate, vivendi ritu, institutisque inter se differebant, & quosdam eorum hujusmodi privilegia habere, ut ipsos ad sedem episcopalem non liceret evocari; unde præfati episcopi fidei catholicæ doctrinam, & rectam vivendi normam populum illum docere, ac in delinquentes animadvertere commode nequibant; ad ipsos vero episcopos visitandos, admonendos, & in officio continendos, nullam in tota regione illa ecclesiam esse metropolitanam, sed archiepiscopos extra fines suæ ditionis existentes propter multa, & varia impedimenta suffraganeis suis usui jampridem esse desiisse, ac ob assiduos hæreticorum & schismaticorum, quibus eadem regio omni fere ex parte juncta erat, insidias pestiferasq; doctrinas, fidem catholicam & animarum salutem illic maxime in discrimine versari; his aliisque gravibus causis impulsus, volens etiam ipsius Philippi regis hoc illi humiliter supplicantis, pio desiderio in ea parte satisfacere, habita sicut rei pondus exigebat cum fratribus suis, de quorum numero tunc eramus, deliberatione matura, de eorum consilio, deque apostolicæ potestatis plenitudine, inter alia per eum provide disposita, Cameracensem, Atrebatensem, & Tornacensem ecclesias, civitates, & diœceses, a Rhemensi, cui tunc erant metropolitico jure subjectæ, ac Namurcensem, Audomarensem, & diversa alia tunc expressa oppida

insignia dictæ regionis, cum annexis & singulis suis terminis, territoriis, cleris, populis, personis, ecclesiis, monasteriis, & beneficiis ecclesiasticis, cum cura & sine cura sæcularibus, quorumvis ordinum regularibus, aliisque piis locis a suis quæque diœcesi & provincia per quasdam sub plumbo perpetuo segregaverat, diviserat, & separaverat, ac Namurcense, Audomarense, ceteraque oppida prædicta sic divisa in civitates, Cameracense vero in metropolitanam pro uno archiepiscopo, ac sancti Albani Namurcensis, & sancti Audomari Audomarensis oppidorum in civitates erectorum ecclesia in cathedrales pro totidem episcopis creandis, qui suæ quique ecclesiæ præessent, ac Namurcensi & Audomarensi ecclesiis, & civitatibus prædictis certos districtus per nuncium suum postmodum ab eo illuc mittendum limitandos, pro suis diœcesibus concesserat, necnon Atrebatensi, Turnacensi, Namurcensi, & Audomarensi mensis episcopalibus annuum reditum trium millium ducatorum auri de camera ex certis decimis, & bonis ac fructibus, reditibus & proventibus ecclesiasticis per dictum nuncium specificandis & repartiendis, ex tunc prout ex ea die, & e contra postquam specificati & repartiti, ac interim donec specificatio & repartitio hujusmodi ractæ, ac effectum sortitæ forent, & non ultra quilibet ex prædictis mensis pro earum dote alium annuum reditum mille & quingentorum ducatorum similium, per ipsum Philippum regem ex reditibus & proventibus, quos ex eadem regione percipiebat Namurcensi & Audomarensi aliisque noviter institutis episcopis pro tempore existentibus singulis annis, quousque specificatio, & repartitio *prædicta facta*, ac pro ea tantum parte quæ plenarium suum effectum minus sortita foret non ultra integre, & proportionabiliter persolvendum applicaverat, & appropriaverat, ac eidem Philippo regi, ejusque successoribus, qui pro tempore ejusdem regionis in temporalibus domini essent jus nominandi Romano pontifici personas idoneas, ac alias certis tunc expressis modo, & forma qualificatas ad Namurcensem & Audomarensem, ac alias cathedrales ecclesias sic erectas, tam a primæva illorum erectione hujusmodi, quam deinceps quotiescumque illas vacare contingeret per ipsum Romanum pontificem pro tempore existentem in episcopos ad nominationem hujusmodi ordinandos in perpetuum reservaverat, & deinde per alias suas in forma brevi literas venerabili fratri nostro tunc suo Salvatori episcopo ...... suo & apostolicæ sedis in partibus illis nuncio dederat in mandatis, ut personas idoneas, quæ dictas provincias & diœceses distinguerent & limitarent, ac dotem ecclesiis ipsis assignandam ex monasteriis, & præposituris sub illis consistentibus dismembrarent cum potestate necessaria faciendi voce sua deputaret dilectus filius noster Antonius sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis de Gravella nuncupatus, tunc episcopus Atrebatensis, ac quatuor alii scientia & probitate insignes viri, quos ad id ipse Salvator episcopus dicto prædecessore interim de medio sublato, prætextu mandati & posteriorum literarum hujusmodi substituerat, licet forsan eorum aliqui de illis personis non essent quæ canonice subdelegari possent, facta nihilominus per eos quam diligenter rerum indagine, ac omnibus mature pensatis nonnulla monasteria, & præposituras mensis præfatis pro dote suarum ecclesiarum ad hoc ut ipsi præsules etiam illorum curam perinde, atque suam propriam perpetuo regerent; partim uniri, partim abbatiali nomine ibi suppresso illorum fructus mensis ipsis applicari, curamque conventuum illorum præsulibus ipsis demandari præstare judicantes, ac designationes & limitationes provinciarum & diœcesum, divisionesque & distributiones oppidorum & jurisdictionum in nonnullis partibus, ipsarum diœcesium, illis quæ per primo dictas literas statuebantur commodiores faciendas: statim quoque & formam in prædictis ecclesiis, & per hujusmodi suppressiones, applicationes & alias in universum accommodas rationes invitandas esse censuerit, ac super majore illorum parte processus rebus omnibus serie digestis formandos curaverint prout in illis ac singulis literis prædictis, aliisque scripturis desuper forsan confectis plenius continetur. Nos igitur qui dudum inter alia voluimus quod semper in unionibus commissio fieret ad partes vocatis, quorum interesset ex eorumdem subdelegatorum aliorumque fide digniorum relatione, attendentes reditus mensæ olim episcopalis, nunc vero archiepiscopalis Cameracensis propter ejus dismembrationem & separationem, bonorumque illius partem præfatis aliisque vicinis noviter erectis ecclesiis applicatam plurimum diminutos fuisse, & quod illi ex dismembratione & partitione hujusmodi reliquum est, pro congrua venerabilis fratris nostri Maximiliani moderni, & pro tempore existentis archiepiscopi Cameracensis sustentatione nullo modo sufficere: idcirco ut præmissa quibus ad hæreses illas quæ isthuc ex vicinorum contagio jampridem influxerunt extirpandas, dictosque populos in sinceritate fidei continendos nulla alia utiliora magisque opportuna remedia adhiberi potuisse videntur, juxta cordis nostri desiderium promptos & fœlices sortiantur effectus, eis nostri ministerii partes impartiri, & nihilominus eidem Maximiliano, & pro tempore existenti archiepiscopo nostro ex dismembratione & separatione prædictis nimium dispendium patiatur, sed ut statum suum juxta pontificalis dignitatis exigentiam decentius tenere valeat, de alicujus subventionis auxilio providere volentes, ipsumque Maximilianum archiepiscopum a quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris & pœnis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequentem harum seriem absolventes & absolutum fore censentes, necnon dismembrationis, separationis, assignationis, distributionis & ordinationis per eosdem subdelegatos quantum ad ecclesiam, civitatem, diœcesim & provinciam Cameracensem attinet prudenter examinatarum, & in scriptis concorditer digestarum, ac literarum prædictarum, aliarum scripturarum desuper confectarum tenores, necnon canonicatuum & præbendarum dictæ ecclesiæ Cameracensis, numerum & singulorum illorum fructuum, redituum, & proventuum veros annuos valores præsentibus pro expressis habentes, ac omnia & singula per Salvatorem episcopum, & ab illo deputatos præfatos in dismembratione & separatione ac partitione hujusmodi ecclesiam, civitatem, diœcesim & provinciam Cameracensem prædictas concernentes, facta & ordinata, auctoritate apostolica tenore præsentium confirmantes & approbantes, ac illis perpetuæ firmitatis robur adjicientes, eaque suos plenarios & integros effectus *sortiri debere* decernentes, necnon omnes juris & facti defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem supplentes, ac in his & circa ea

ca ea aliaque infrascripta præfati prædecessoris A partitionem & ordinationem literasque desuper confectas immutantes, motu proprio & ex certa scientia nostra, ac de apostolicæ potestatis plenitudine de persona dicti Maximiliani, qui etiam ecclesiæ Cameracensi tempore illius in metropolitanam erectionis hujusmodi rite præerat, eidem erectæ ecclesiæ, si opus sit eisdem auctoritate & tenore providemus, ipsumque illi in episcopum præficimus, & pastorem, curam & administrationem ejusdem ecclesiæ dignitatisque archiepiscopalis plenitudinem sibi in spiritualibus & temporalibus plenarie committendo &c. Datum Romæ apud S. Marcum Incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo primo, septimo idus Augusti, pontificatus nostri anno secundo, B sic subscriptum a parte dextra *Ferdinandus cardinalis Cæsius*: ab altera vero parte, *Cæsar Glorierius*, & paulo inferius *A. de Alexis*, & a tergo dictarum literarum, *registrata apud Cæsarem secretarium*. Quibus omnibus & singulis præmissis tanquam rite, & legitime factis & peractis, auctoritatem nostram judiciariam, & ordinariam interponendam duximus, & interposuimus præsentium per tenorem pariter & decretum: in quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum, præsentes literas sive præsens publicum transsumpti instrumentum exinde fieri, & per notarium nostrum infrascriptum subscribi & publicari mandavimus, sigilloque sedis Cameracensis jussimus & fecimus appensione C communiri. Datum & actum Cameraci in audientia curiæ nostræ causarum, consueta nobis inibi ad jura reddendum & causas audiendum, in loco nostro solito & consueto pro tribunali sedendo, sub anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, indictione septima, mensis vero Novembris die decima quarta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini Pii divina providentia Papæ quarti, anno quarto, præsentibus ad hæc honorabilibus viris dominis & magistris Huberto de Clusis, & Nicolao Charlet testibus, ad præmissa vocatis atque rogatis.

D

LITERÆ

ILLUSTRISSIMI DOMINI

CAROLI ARCH. RHEMENSIS

SUIS COMPROVINC. ECCLESIIS, ET CAPITULIS

CAMERACENSI, ATREBATENSI, ET TORNACENSI,

respondentis ad superiora.

Carolus, &c. nostris comprovincialibus ecclesiis, & capitulis Cameracensi, Atrebatensi, & Tornacensi: Gratiam & pacem a Deo per Jesum Christum. E

QUOD nuper provincialis concilii diem, & officii nostri metropolitani rationem & juris ordinem vobis omnibusque sociis & fœderatis ecclesiis indixissemus (fratres carissimi) & ad præstitutum diem minime stetissetis, literæ nobis allatæ sunt a suffraganeo, & collega nostro episcopo Cameracensi, quibus opponit Cameracensem ecclesiam antea cathedralem in metropolitanam erectam esse, ejusque jurisdictioni coepiscopos nostros Atrebatensem & Tornacensem una cum suis ecclesiis subjacere, a nostra vero provincia perpetuo segregatos, & potestate liberatos. Sed cum earum literarum veritatem attentive inspiceremus, primum deprehendimus Hispaniarum catholicum regem harum rerum omnium apud sanctitatem pontificiam oratorem extitisse, eandemque hisce de rebus cum literis frequenter, tum verbis ab eo interpellatam; in instrumento vero procuratorio eamdem sua sponte, & ultro totum hoc negotium absolvisse, quæ parum inter se cohærere nobis visa sunt; tum præceptum esse ne res conficeretur nisi vocatis iis ad quos quomodocumque pertinet; at quum admonendi Christianissimi regis Gallorum, & metropolitani episcopi quotidie potestas esset, quinquennio quidem post, unus metropolitanus, & per occasionem certior factus est, eoque modo uterque in dicta causa damnatus, demum rem omnem contra sanctorum pontificum conciliorum Nicæni, Ephesini, Chalcedonensis canone susceptam esse. Quod cum ita esse nobis sit persuasum, statuimus omni ratione adhibere juris remedia, ne quod ad provinciæ ornamentum a summis pontificibus per antecessores de manu in manum nobis traditum est, nostra negligentia ab alio occupatum, ut probrum nobis objici posset. Ceterum quam durum vobis esse scribitis contra stimulum calcitrare, quoties ecclesiam Rhemensem, quæ vos in Christo genuit agnoveritis, parata est ambabus manibus, omnique ut semper antea caritate vos amplecti, numquam carissimis filiis, neque re, neque consilio defutura. Datum Rhemis in concilio nostro provinciali, Idibus Decembris.

CÆREMONIÆ,

ET SACRÆ PRECES,

QUIBUS IN PUBLICA SESSIONE

CONCILII PROVINCIALIS RHEMENSIS

solitum est uti.

QUONIAM observatum est omni memoria, ut priusquam in concilio provinciali Rhemensi publicæ celebrentur sessiones, solenne fiat sacrificium missæ in magno altari ejus ecclesiæ, in qua celebranda sit sessio: Laudabile erit si dominus archiepiscopus aut aliquis ex coepiscopis illud suis cæremoniis peragat perficiatque. Cui sacrificio missæ quicumque interfuturi sunt, qui in concilio provinciali comparere debent, ii in vestiario convenientibus se induent ornamentis, quolibet eum obtenturi ordinem in choro, quem privilegii dignitas postulaverit, juxta id, quod in literis publicis ecclesiæ Rhemensis legitur.

Cum autem ex laudabili consuetudine, ante inchoationem missæ, soleant haberi conciones e suggesto, commodior erit prædicatio divini verbi ante sacrum missæ, omissis interim supplicationibus. Quam si contingat a D. archiepiscopo, aut aliquo ex coepiscopis fieri, indutus is rochetum cum superposita stola, orabit primum ante altare, deinde suggestum ascendens concionem ad finem usque perficiet.

Ceterum peracto missæ sacrificio, ac suis cæremoniis absoluto (inter quas prætermittendum non est episcopum celebrantem debere inter ejusdem

dem missæ solennia, populo benedicere, & diaconum postquam evangelium legerit, apertum codicem eidem primo, deinde D. archiepiscopo, si non celebret, aliisque coepiscopis deosculandum deferre) apparabuntur a dextro & sinistro latere, infra magnum altare, eo numero cathedræ, quo apparebit, episcopos provinciæ coram adesse. Quorum aliqui si desint, eorum absentium procuratoribus non cathedræ, sed scabella pari numero quo adfuerint, apparabuntur. At vero paululum ultra cathedras, quæ dextrorsum & sinistrorum apparatæ sunt, collocabitur una in medio altaris, a qualibet earumdem seposita. Eo itaque modo ordinatis sedibus, dominus archiepiscopus præcedente cruce, simul & coepiscopi, & absentium episcoporum provinciæ procuratores accedent ad majus altare, suam quique occupaturi sedem, eo quo infra describetur ordine.

Primus accedet D. metropolitanus, in ea, quæ in medio altaris sita est, cathedra consessurus. In illis vero quæ dextrorsum apparatæ sunt, primo sedebit loco R. episcopus Suessionensis, secundo Bellovacensis, tertio Noviodunensis, quarto Tornacensis, & postremo Silvanectensis. At in iis quæ sinistrorsum dispositæ sunt, primum occupabit locum R. episcopus Landunensis, secundum Catalaunensis, tertium Ambianensis, quartum Boloniensis, & postremum Atrebatensis. Solus autem e regione D. metropolitani considebit episcopus Cameracensis, si coram adsit. Præterea absentium episcoporum provinciæ procuratores, qui cum D. archiepiscopo & aliis præsentibus coepiscopis ad majus altare accesserunt, eum sedendo obtinebunt ordinem, quem domini sui, si concilio interessent, servare solent, posterioribus tamen locis post præsentes episcopos consessuri. Cum itaque omnes accesserint, primum procumbent ante altare, suis innixi sedibus, ibidem Deum aliquamdiu precaturi: deinde finitis precibus, stantes exuent se pluvialibus, præter procuratores absentium episcoporum, qui ea retinent ad finem usque sessionis celebrandæ. Tum sedentes episcopi, metropolitanus quidem a diacono & aliis ministris, coepiscopi vero a suis domesticis sacellanis induentur pontificalibus ornamentis, videlicet scandaliis rubri coloris, amictu qui humeris circa collum, non capiti superimponatur, alba, cingulo, stola, cruce pectorali, pluviali, mitra, alba simplici & baculo pastorali. Sed D. archiepiscopus præter pastorale pedum, utetur cruce episcopali & mitra aurifrigiata.

Quod si contingat aliquem ex coepiscopis rem divinam ante inchoationem sessionis facere, is in vestiarium reversus exuet dalmaticas, manipulum & casulam, & accipiet pluviale, reliquas indutus sacras vestes, quibus peragendo sacro usus est, deinde albam mitram simplicem, relicta pretiosa assumet reversurus in chorum cum pedo pastorali, & in assignata sede cum coepiscopis consessurus.

Ceterum cum singulis imponi cœperint sandalia, incipiet cantor, aut alius, qui moderatur chorum in ea ecclesia, in qua fit sessio, cantare sequentem psalmum, quem integrum suaviter ac numerose modulabitur chorus.

QUAM dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria domini.

Cor meum & caro mea: exultaverunt in Deum vivum.

Etenim passer invenit sibi domum: & turtur nidum, ubi reponat pullos suos.

Altaria tua domine virtutum: rex meus & Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.

Beatus vir cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disponit in valle lacrymarum, in loco quem posuit.

Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Jacob.

Protector noster aspice Deus: & respice in faciem Christi tui.

Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei: magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit dominus.

Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Finito psalmo, tantisper sedent in sedibus episcopi & procuratores absentium episcoporum, dum facto apud omnes silentio, diaconus, qui stat a dextra parte, proximus D. archiepiscopo, converso ad chorum vultu, plena voce cantat.

Orate.

Quo dicto, D. metropolitanus, suffraganei, & procuratores absentium suffraganeorum, cum reliquis omnibus, qui coram adsunt, genua flectunt, & orant detectis capitibus altare versus.

Interjecto autem intervallo, surgunt ab oratione D. metropolitanus, coepiscopi, & procuratores absentium episcoporum, reliquis adhuc in terram prostratis, & vultu ad altare converso, infrascriptam orationem absolute incipiunt detectis capitibus D. metropolitano eam decantante; suffraganeis vero demissa voce legendum, his verbis.

ADSUMUS domine sancte Spiritus. Adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter aggregati, veni ad nos, & esto nobiscum, & dignare illabi cordibus nostris: doce nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende quid efficere debeamus, ut te auxiliante tibi complacere in omnibus valeamus. Esto solus suggestor & effector judiciorum nostrorum, qui solus cum Deo Patre & ejus Filio nomen possides gloriosum. Non nos patiaris perturbatores esse justitiæ, qui summam diligis æquitatem: Non in sinistrum nos ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio munerum, vel personæ corrumpat. Sed junge nos efficaciter tibi, solius tuæ gratiæ dono, ut simus in te unum, & in nullo aberremus a vero: quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderatione pietatis justitiam, ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra, & in futuro pro bene gestis consequamur præmia sempiterna.

Chorus respondet. Amen.

Hac finita oratione, surgens subdiaconus, & stans versus chorum, clara voce decantat.

Erigite vos.

Quo dicto consurgunt omnes. Deinde qui moderantur chorum, sive sit cantor ecclesiæ, sive succentor,

tor, antiphonam sequentem cantare incipiunt, ceteris in choro cum cantu prosequentibus ad finem usque.

EXAUDI nos domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum, respice nos domine.

Qua decantata, iterum diaconus versus ad chorum cum cantu profert.

Orate.

Cum D. archiepiscopus & coepiscopi, cum cetera hominum turba, orant aliquantisper secreto. Interjecto autem temporis intervallo, surgens subdiaconus, & stans versus chorum, clara voce iterum profert.

Erigite vos.

Quo dicto consurgunt omnes. Deinde D. archiepiscopus & episcopi stantes versus altare sine mitris, sequentem orationem absolute proferunt, decantante quidem D. archiepiscopo, suffraganeis vero submissa voce legentibus.

Oremus.

MENTES nostras, quæsumus domine, Spiritus paracletus qui a te procedit, illuminet, & inducat in omnem, sicut tuus promisit Filius, veritatem. Qui tecum vivit & regnat, in unitate ejusdem Spiritus sancti Deus. Per omnia sæcula sæculorum.

Chorus, Amen.

Qua finita oratione, D. archiepiscopus, & coepiscopi procumbunt ante altare cum mitra, suis innixi cathedris, interim dum decantatur litania per duos ex canonicis, ceteris omnibus, qui psallentes astant in choro, alternatim respondentibus modo infrascripto.

Canonici.
KYRIE eleison.
Chorus.
Kyrie eleison.
Canonici.
Christe audi nos.
Chorus.
Christe audi nos.
Canonici.
Pater de cœlis Deus, miserere nobis.
Chorus.
Pater de cœlis Deus, miserere nobis.
Canonici.
Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis.
Chorus.
Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis.
Canonici.
Spiritus sancte Deus, miserere nobis.
Repe. Chorus.
Spiritus sancte Deus, miserere nobis.
Canonici.
Sancta Trinitas unus Deus, miserere nobis.
Repe. Chorus.
Sancta Trinitas unus Deus, miserere nobis.
Canonici.
Sancta Dei genitrix.
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancta virgo virginum,
Chorus.
Ora pro nobis,
Canonici.
Sancta Maria,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Michael,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte chorus Angelorum,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Joannes Baptista,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Petre,
Chorus.
Ora pro nobis,
Canonici.
Sancte Paule,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Andrea,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Jacobe,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte chorus apostolorum,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Nicasi,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancti Crispine & Crispiniane,
Chorus.
Orate pro nobis.
Canonici.
Sancte Firmine,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Luciane cum sociis tuis,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte chorus Martyrum,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Remigi,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Gennebalde,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Eligi,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte Memmi,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte chorus confessorum.
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancta Eutropia,

Cho-

ANNO CHRISTI 1564.

Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancta Macra,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancta Catharina,
Chorus.
Oro pro nobis.
Canonici.
Sancta Andragarisma,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Sancte chorus virginum,
Chorus.
Ora pro nobis.
Canonici.
Omnes Sancti,
Chorus.
Orate pro nobis.
Canonici.
Ptopitius esto,
Chorus.
Parce nobis domine.
Canonici.
Ab hoste malo,
Chorus.
Libera nos domine.
Canonici.
Ab insidiis diaboli,
Chorus.
Libera nos domine.
Canonici.
Ab omni malo,
Chorus.
Libera nos domine.
Canonici.
Per crucem & passionem tuam,
Chorus.
Libera nos domine.
Canonici.
Per resurrectionem tuam,
Chorus.
Libera nos domine,
Canonici.
Per adventum sancti Spiritus paracleti,
Chorus.
Libera nos domine,
Canonici.
In die judicii,
Chorus.
Libera nos domine,
Canonici.
Peccatores,
Chorus.
Te rogamus audis nos.
Canonici.
Ut pacem & sanitatem nobis dones,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Ut iram, & indignationem a nobis auferas,
Chorus.
Te rogamus audi nos,
Canonici.
Ut ecclesiam tuam regere & defensare digneris,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Ut domnum apostolicum, in sancta religione conservare digneris,

A *Chorus.*
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Ut regem nostrum in perpetua prosperitate conservare digneris,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Ut dominum archiepiscopum & omnes coepiscopos cum omni grege sibi commisso in tuo apto servitio conservare digneris,
Chorus.
Te rogamus audi nos.

Quo decantato versiculo, surgunt D. archiepiscopus, & episcopi suffraganei, stantesque sine mitris, B *ac pedum manu tenentes (ita tamen ut præter pedum unus ex sacellanis ejusdem D. archiepiscopi crucem archiepiscopalem ante teneat) ceteris in genua adhuc adstantibus, benedicunt synodo, D. quidem metropolitano decantante, coepiscopis vero submissa voce legentibus, his verbis.*

Ut hanc sanctam synodum & omnes gradus ecclesiasticos benedicere digneris,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Ut hanc sanctam synodum & omnes gradus ecclesiasticos benedicere & regere digneris,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Ut hanc sanctam synodum & omnes gradus ecclesiasticos benedicere, regere, & conservare digneris, C
Chorus.
Te rogamus audi nos.

Quo dicto, qui litaniam decantare inceperant canonici, eam prosequuntur, donec totam perfecerint, procumbentibus iterum cum mitris, D. metropolitano & coepiscopis.

Canonici.
Ut cunctum populum Christianum pretioso sanguine tuo redemptum conservare digneris.
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Ut clerum & plebem totius provinciæ conservare digneris, D
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Fili Dei,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Fili Dei,
Chorus.
Te rogamus audi nos.
Canonici.
Fili Dei,
Chorus.
Te rogamus audi nos. E
Canonici.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis.
Chorus.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis.
Canonici.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, parce nobis domine.
Chorus.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, parce nobis domine.

Canonici.

Canonici.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem.

Chorus.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem.

Canonici.

Christe audi nos.

Chorus.

Christe audi nos.

Canonici.

Kyrie eleison.

Chorus.

Kyrie eleison.

Canonici.

Christe eleison.

Chorus.

Christe eleison.

Canonici & chorus simul.

Kyrie eleison.

Finita litania, consurgunt omnes. Tum D. metropolitanus & comprovinciales episcopi stantes sine mitris, vultum ad altare convertunt. Interim vero suffraganeis legentibus, incipit cantare idem D. metropolitanus hoc modo.

Oremus.

Cui respondens diaconus, submittendo genu in terram usque sic decantat.

Flectamus genua.

Interposita vero aliqua mora, erigens se subdiaconus, sic cantando respondet.

Levate.

Cum archiepiscopus decantans, suffraganeis legentibus, sequentem orationem prosequitur.

Da quæsumus ecclesiæ tuæ misericors Deus, ut Spiritu sancto congregata, hostili nullatenus incursione perturbetur. Per dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit & regnat in unitate ejusdem Spiritus sancti Deus, Per omnia sæcula sæculorum.

Chorus respondet.

Amen.

Qua dicta oratione, sedebit D. archiepiscopus cum ceteris coepiscopis, impositis mitris, donec ad eum puer chori thuriferarius accedat, qui petat benedici incensum, his verbis.

Benedic pater.

Respondente D. archiepiscopo.

Ab illo benedicaris, in cujus nomine cremaberis, In nomine patris, † & Filii, & Spiritus sancti.

Quo dicto, accedet item diaconus cum libro evangeliorum clauso, & ab eodem D. archiepiscopo genuflexus petet benedici, his verbis.

Jube domine benedicere.

Respondentes supradicto D. archiepiscopo.

Deus sit in corde tuo, & in labiis tuis, ad pronunciandum populo sanctum evangelium Dei, In nomine Patris, † & Filii, & Spiritus sancti.

Qui surgens proficiscetur ad pulpitum, facta prius reverentia D. archiepiscopo, ac præcedente primum puero thuriferario, cum thuribulo suffumigante, in quo paulo ante impositum fuerat incensum ab eodem D. archiepiscopo, pone sequentibus duobus aliis ceroferariis, ibidem evangelium recitaturus competens rei, de qua agatur.

Inter proficiscendum vero assurgent eidem diacono librum evangeliorum reverenter portanti D. archiepiscopus metropolitanus, & coepiscopi omnes, inclinando caput ante illum. Et dum idem evangelium recitari incœperit, stabunt illi sine mitris, versa ad diaconum facie, tantisper erecti pedum in manu tenentes, dum integre diaconus cantando illud absolverit: interim animadvertentes non omitti debere, ut cum initio evangelii decantabitur.

Gloria tibi domine.

vertant se ad altare, paululum caput ante illud inclinando.

Cum autem diaconus totum absolverit evangelium, reversus ad D. archiepiscopum, offeret ei primum apertum codicem deosculandum, deinde coepiscopis & absentium coepiscoporum procuratoribus, primo quidem iis qui dextro sedent latere, postremo vero aliis qui sinistro, idque juxta ordinem, quem illi sedendo servant. Quo quidem ordine, iidem tam coepiscopi quam absentium coepiscoporum procuratores post deosculationem evangelii per subdiaconum incensabuntur post dominum archiepiscopum, impositis tamen mitris. Nam singuli episcoporum dum evangelium in sessionibus deosculantur, depositas mitras, dum vero a subdiacono incensantur, impositas habere debent: Procuratores vero detecto capite incensandi sunt.

Quod si aliquis adsit prorex seu rector ejus provinciæ, in qua concilium celebretur, is & librum evangeliorum deosculabitur apertum, & a subdiacono incensabitur post episcopos & absentium episcoporum procuratores.

Quibus ita peractis, sedent omnes.

Interposita autem aliqua mora, surgens D. metropolitanus sine mitra cum reliquis suffraganeis incipit hymnum, qui infra scribitur. Quo inchoato, simul ipse, simul coepiscopi procumbunt super cathedras, donec primus versus perficiatur.

Veni creator Spiritus,
Mentes tuorum visita:
Imple superna gratia,
Quæ tu creasti pectora.

Quo decantato versu, surgunt patres, & stant sine mitris altare versus, prosequente choro eumdem hymnum ad finem usque, prout infra descriptus est.

Qui paracletus diceris,
Donum Dei altissimi:
Fons vivus, ignis, caritas,
Et spiritalis unctio.
Tu septiformis munere,
Dextræ Dei tu digitus:
Tu rite promissum patris,
Sermone ditans guttura.
Accende lumen sensibus,
Infunde amorem cordibus:
Infirma nostri corporis,
Virtute firmans perpetim.
Hostem repellas longius,
Pacemque dones protinus:
Ductore sic te prævio,
Vitemus omne noxium.
Per te sciamus da Patrem,
Noscamus atque Filium:
Te utriusque Spiritum,
Credamus omni tempore.
Sit laus Patri cum Filio,
Sancto simul Paracleto:
Nobisque mittat Filius,
Charisma sancti Spiritus. Amen.

Quo completo hymno, D. A. metropolitanus sequentem versiculum incipit.

Emitte spiritum tuum, & creabuntur.

Prosequente choro.

Et renovabis faciem terræ.

Dum archiepiscopus.

Ore-

Oremus.

DEus qui corda fidelium, sancti Spiritus illustratione, docuisti: da nobis in eodem spiritu recta sapere, & de ejus semper sancta consolatione gaudere. Per dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, Qui tecum vivit & regnat in unitate ejusdem Spiritus sancti Deus, Per omnia sæcula sæculorum.

Chorus respondet.

Amen.

Deinde D. archiepiscopus prosequitur.

Dominus vobiscum.
Benedicamus domino.

Quibus absolutis tractabitur inter ipsum reverendissimum dominum archiepiscopum, & reverendissimos patres, de apertione hujus sacræ synodi provincialis, mandabiturque scribis & secretariis ejusdem, ut a singulis sciscitentur, numne ad Dei gloriam & ecclesiæ catholicæ decorem, sanctum concilium provinciale Rhemense, legitime indictum, convocatum & congregatum aperiendum videatur, illisque super hoc per dictos secretarios interrogatis, & idipsum aperiendum esse adstipulantibus uti dicti secretarii referent, præfatus reverendissimus dominus archiepiscopus tam suo, quam coepiscoporum suorum nomine dictam sanctam synodum provincialem Rhemensem apertam esse decernet & declarabit, sub hac verborum forma.

Christi nomine invocato, decernimus sanctam synodum Rhemensem esse apertam, & ita judicamus.

Postea archiepiscopus incipiet.

TE Deum laudamus:
Te dominum confitemur.

Cujus cantici cum recitatus fuerit primus versiculus, surgent patres, & tantisper stabunt sine mitris, altare versus, dum chorus cantando prosequutus fuerit ad finem usque, quæ infra scribuntur.

Te æternum patrem:
Omnis terra veneratur.
Tibi omnes angeli:
Tibi cœli & universæ potestates.
Tibi cherubin & seraphin:
Incessabili voce proclamant.
Sanctus.
Sanctus.
Sanctus dominus Deus sabaoth.
Pleni sunt cœli, & terra:
Majestatis gloriæ tuæ.
Te gloriosus:
Apostolorum chorus.
Te prophetarum:
Laudabilis numerus.
Te martyrum candidatus:
Laudat exercitus.
Te per orbem terrarum:
Sancta confitetur ecclesia.
Patrem immensæ majestatis.
Venerandum tuum verum:
Et unicum filium.
Sanctum quoque:
Paracletum spiritum.
Tu rex gloriæ Christe.
Tu patris sempiternus es filius.
Tu ad liberandum suscepturus hominem:
Non horruisti virginis uterum.
Tu devicto mortis aculeo:
Aperuisti credentibus regna cœlorum.
Tu ad dexteram Dei sedes:
In gloria patris.
Judex crederis esse venturus.

Cum autem perventum fuerit ad hunc versum.

Te ergo quæsumus.

Simul atque hæc verba recitabuntur.

Quos pretioso sanguine redemisti.

A *Genuflectent patres, deinde elevati finem cantici expectabunt, usque ad versum.*

In te domine speravi.

Inclusive, prout infra scribitur, stantes quo prius dictum est modo.

Te ergo quæsumus famulis tuis subveni:
Quos pretioso sanguine redemisti.
Æterna fac cum sanctis tuis:
In gloria munerari.
Salvum fac populum tuum domine:
Et benedic hæreditati tuæ.
Et rege eos, & extolle illos.
Usque in æternum.
Per singulos dies:
Benedicimus te.
B Et laudamus nomen tuum in sæculum:
Et in sæculum sæculi.
Dignare domine die isto:
Sine peccato nos custodire.
Miserere nostri domine:
Miserere nostri.
Fiat misericordia tua domine super nos:
Quemadmodum speravimus in te.
In te domine speravi:
Non confundar in æternum.

Quo finito cantico, amovetur cathedra D. metropolitani, si qua ibidem remanserit. Deinde is ascendens ad medium altaris, versusque ad populum, ac tenens baculum pastoralem in manu, detecto tamen capite, C *propter crucem, quæ ante eum immediate opponitur: ceteris coepiscopis e regione stantibus, ac pedum in manu tenentibus, sine mitra: Procuratoribus item absentium episcoporum pro suo munere, abbatibusque & prioribus, atque iis, qui in choro pluvialibus sunt induti, itidem factitantibus, laicis tamen omnibus, qui coram adsint, genuflexis, benedicit synodo, his verbis.*

Sit nomen domini benedictum.
Adjutorium nostrum in nomine domini.
Benedicat vos omnipotens Deus, Pater † & Filius † & Spiritus † sanctus.

Tamen prætereundum non est, quod in concilio provinciali Rhemensi, quod D. A. Guillelmus cognomento Triensis, archiepiscopus Rhemorum, Silvanecti cum D *suffraganeis habuit, anno domini millesimo, trecentesimo, vicesimo sexto, anno episcopatus quarto, cum de ordine procedendi in synodo provinciali Rhemensi disceptaretur, decreto cautum fuit, ut peractis concilii ceremoniis, benediceretur populo infrascriptis verbis.*

Christus Dei Filius qui est initium & finis: complementum vobis tribuat caritatis.

Chorus. Amen.

Et vos qui ad expletionem hujus fecit pervenire concilii: absolutos vos efficiat ab omni contagione delicti.

Chorus, Amen.

Et ab omni reatu liberiores effecti: absoluti E etiam per donum Spiritus sancti: felici reditu sedium vestrarum cubilia repetatis illæsi.

Chorus, Amen.

Quod vobis ipse præstare dignetur, cujus regnum & imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum.

Chorus, Amen.

Et benedictio Dei omnipotentis Pa†tris, & Fi†lii, & Spiritus † sancti, descendat super vos, & maneat semper.

Chorus, Amen.

CANO-

CANONES ET DECRETA SACRI CONCILII PROVINCIALIS CAMERACENSIS.

Præsidente reverendissimo P. D. Maximiliano a Bergis, archiepiscopo & duce Cameracensi, sacri imperii principe, comite Cameracesii, *&c.*

INDEX CAPITULORUM.

MAXIMILIANUS A BERGIS

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA archiepiscopus, & dux Cameracensis; sacri imperii princeps, comes Cameracesii, *&c.* Universo clero, & populo nostræ provinciæ Cameracensis, salutem in domino perpetuam.

CUM interdum nobiscum reputamus, quantopere nostra causa hodie sancta mater ecclesia laboret, & quantis denique vulneribus ipsius membra, pluribus emortuis, saucia sint; sane crudeles nos merito filios ab ea censendos non dubitamus, nisi languenti congruentia remedia adhibeamus: ut qui inficias ire non possimus, quin sacrorum canonum neglectu, morumque deformatione, ac vitæ dissolutione, illius languori causam, immo & hostibus ejus contra illam arma dederimus. Proinde licet, causas nobis satis idoneas oblatas esse judicemus, ex concilii Tridentini mandato, quare synodum nostræ provinciæ quamprimum cogeremus; tamen ea res nos impulit maxime, quod veterem ecclesiæ consuetudinem hoc tempore restitui debere censeamus, cum aliis plurimis rationibus inducti, ac publico periculo moniti, tum ut quæ mala in ecclesiam invexit vitæ dissolutio, eadem morum reformatione tollantur. Est enim in primis necessarium; cum impiorum hominum improbitas ad consilia religionis evertendæ, sceleratis animis conspiret, passimque pestilentiæ cathedras erigat; ut ad publicum naufragium avertendum, A pii homines, quibus Christi gloria cordi est, conventus legitimos simul ineant, provideantque, collatis sententiis, qua potissimum ratione has pestes amoliri possint ab ecclesia. Quod majoribus nostris, jam inde ab apostolorum ætate, in more, & usu fuisse, ecclesiasticis historiis abunde relatum est. Nam in ecclesia si quid priscorum sæculo forte contigisset, ex quo detrimentum ullum respublica capere, aut doctrinæ, morumque sinceritas corrumpi posset, tum, quod singuli oneri sustinendo satis se esse minime putarent, multorum aggregatione de communi inter se negotio salutariter decernebant. Spectabant enim certam ac firmam Christi promissionem, qua collectis in suo nomine pluribus, medium se B interfuturum pollicetur. Nec dubitabant quin suam vim Spiritus sanctus certis indiciis proderet, quocumque piorum ecclesia legitime convenisset. Sic Petrus, apostolorum princeps, cum Spiritus primitias haberet, ipse tamen ex fratrum sententia, & judicio; Gentiles veteris pædagogi jugo maluit eximere, quam id sua solius auctoritate constituere: nec prius aut ipse, aut Jacobus ita Spiritui sancto visum esse pronunciavit, quam senatus apostolici de ea quæstione consensus est habitus. Hanc autem certissimam normam doctrinæ adversus hæreses asserendæ, morumque, ac disciplinæ retinendæ, non eo tantum tempore servavit ecclesia, quo principum beneficio securitas Christianis data est; sed eo quoque sæ- C culo, quo fasces imperii Christiani nominis interitum omni crudelitate molirentur: cujusmodi fuit ille patrum congressus adversus Samosatenum sæpius repetitus: illeque adversus Novatum habitus, & Carthagine, & Romæ multorum episcoporum conventus. Quam utilissimam consuetudinem, a sanctis patribus constabilitam, in quibus fuere Firmilianus, Cyprianus, Cornelius, compluresque pietatis maximæ viri, quamdiu posterior ecclesia retinuit, multo minus incommodi ab hæreticis impostoribus, perditisque hominibus pertulit, quam ubi desitum est, legitimo provincialium consessu, sacros conventus statis temporibus haberi: nec dubium quin exitialis ejus negligentiæ partus ad publicam calamitatem D in hæc tempora reciderit. Nam cum tranquillis rebus diuturna quies nonnullos ordinis ecclesiastici languidiores ad officium præstandum redderet, nec putarent in otio negotium moleste quærendum esse; nactus hanc opportunitatem satanas, astute machinas adornavit, quibus hodie religionem hæreticorum adminiculo tentaret evertere. Cui malo occurri certe melius non potuit, quam iisdem rationibus, quibus majores nostri semper ecclesiæ Christi propugnationem suscepere; id est, conciliis rite ac pie collectis. Quorum si ullo umquam tempore auctoritas, ususque fuit necessarius; pericula profecto nostra declarant, de re nulla potius nobis esse cogitandum. Quare cum sæpius inter nos de periculo

culo, quod maximum ecclesiis impendet, depellendo quæreremus, hæc una, in ceteris, sacra nobis anchora visa est, si mature concilium provinciæ Cameracensis haberetur: in quo cum de restauranda disciplina, tum vero de doctrina Christiana conservanda inter patres agitaretur. Huic autem inductioni nostræ addidit animum invictissimi, atque religiosissimi principis Philippi, regis catholici, omnium optimi, ac maximi pietas: (in cujus ditione tota pene nostra provincia patet) qui cum id sibi vehementer placere, ac probari pro suo erga rem Christianam studio declarasset; tum nihil potius habuimus, quam ut diem diceremus ejus ineundi concilii. Is vero fuit dies Joannis Baptistæ nativitati festus: quo die fratres nostri suffraganei, capitulorumque cathedralium omnium deputati complures abbates, item justo numero collegiorum, decanorum, ac sacerdotum plurimi, frequenti conventu ex tota provincia (quod felix sit, ac faustum) convenere, qui omnes sancte, ac religiose moniti, eum sibi in primis scopum spectandum nobiscum censuerunt, uti ante omnia gloriæ divinæ serviatur, ut quidquid œcumenicum concilium Tridentinum statuerit, id sacrosanctum omnibus sit, & inviolabile, quidquid item anathemate damnaverit, id ut omnes execrentur: uti præterea in cultu, cæremoniis, moribus, disciplina, ceterisque iis rebus omnibus, quibus legitima ecclesiarum œconomia constitui debet, in his nihil non integrum, ac sincerum admittatur; nihil, quod sit sanctum, ac purum negligatur. Itaque ergo communi fratrum nostrorum episcoporum comprovincialium consensu, & astipulatione, duce & auspice Deo, a quo omnis sufficientia nostra est, dictam synodum provincialem editis, ac promulgatis certis statutis, & ordinationibus, ad dicti sacri œcumenici, & generalis concilii executionem facientibus, feliciter absolvimus.

Quamobrem Deo primum opt. max. gratiam habentes, & agentes immortalem, vos omnes, & singulos per viscera caritatis hortamur in domino, ut parturientem, & totis jam viribus enitentem ecclesiam, vestris cum primis votis, ac precibus adjuvetis; quo innovationem veteris patrum sanctitatis in lucem edat: molitur enim novum aliquid, & salutiferum Deus in servorum suorum conatibus; estque id in exspectatione, ut convertat manum suam ad nos; &, quod inquit Isaias, excoquat, ac purget argenti nostri scoriam, id est, pristinæ ecclesiasticæ sanctimoniæ statum restituat. Quare æquum est vos expromptum, & alacrem animum exhibere numini, ne hanc optimi patris gratiam pervicaciter abjiciatis. Hoc denique certum, & indubitatum habendum vobis est; nisi in ecclesiæ sinu, & gremio manseritis, vobis nihil esse commune cum Christo. Ea enim tabernaculum est Dei viventis; corpus est Christi electorum capitis & antistitis; domicilium est Spiritus omnium piorum doctoris, & sanctificatoris. Cujus quotquot participes effici cupiunt, illis necesse est ut ab omnibus hæreticorum imposturis abhorreant, caveantque sibi ab eo fermento, quo cœlestis doctrinæ panem vitiant, & corrumpunt. Quod ipsi quidem facile consequentur, si iis salutaribus remediis se muniant, quæ in concilio Tridentino & in provinciali nostro patres accuratissime deprompserunt.

Quocirca etiam beatissimi summi pontificis mandato innixi, vobis sub inobedientiæ, & aliis gravioribus pœnis, & censuris ecclesiasticis, etiam in ipsis decretis contentis, districte præcipimus, & mandamus, ut eadem decreta, & quæ in dicta synodo nostra provinciali statuta sunt, accurate observetis; & quilibet vestrum, prout quemque concernunt, observet, & observari curet. Mandantes propterea prælatis omnibus, ac parochis, & verbi Dei concionatoribus, ut ea populis suis, quatenus hosce, atque horum salutem respiciunt, quamsæpissime (singulis suis sermonibus scilicet, eorum aliqua annuncient, ac plane, dilucideque exponant. Ad hæc cum pietas, quam professi sumus, id exigat, ut Paulino præcepto moniti, pro iis, qui in potestate sunt constituti, Deo opt. max. supplicemus; vos monemus, ac obsecramus, ut utriusque ministerii, id est, ecclesiastici, ac laici, principibus fausta omnia, ac felicia, in oculis domini, comprecemini, ut eorum cura, ac diligentia tranquillum, ac pacatum statum reipublicæ Christianæ omnes ordines retinere, & sine trepidatione Deo servire queant.

Estote igitur memores in orationibus vestris sanctissimi patris Pii quarti, pontificis maximi, præpositorumque vestrorum, qui saluti vestræ pro vobis advigilant; Cæsaris quoque, regum, & præsertim pientissimi principis Philippi, regis potentissimi, fortunam, incolumitatemque, & regnorum stabilitatem Deo commendare; ut divino semper præsidio septus, & hostem Christiani nominis fortiter a cervicibus fidelium repellat; cum ecclesiam Christi tuendam susceperit, ejus conatus & sancta consilia, ipse, per quem reges regnant, & imperant, sua benedictione fortunet. Datum in civitate nostra Cameracensi, loco nostræ residentiæ, anno domini millesimo, quingentesimo, sexagesimo quinto: Beatissimi vero patris, ac domini Pii IV. pontificatus anno sexto, Die tertia mensis Augusti.

PRÆFATIO.

IN nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Sancta synodus provincialis Cameracensis, in Spiritu sancto legitime congregata, considerans fidem spiritualis ædificii, ac religionis esse fundamentum, sine quo neque ecclesia subsistere, neque quisquam Deo placere queat; statuit in primis, more majorum, ut ejus fidei confessio ante omnia præmittatur, ut quod corde creditur ad justitiam, id ore profiteantur omnes ad salutem. Quæ fides cum apostolo teste sit una, eam ipsam, quam a majoribus acceptam, ductamque a Christi & apostolorum doctrina, ecclesia sancta catholica, & apostolica integram conservavit; eadem sancta synodus suscipit, & amplectitur. Quoniam vero hæc fides orthodoxa in primis verbo Dei nititur, quod verbum sacris literis nobis est expressum, traditioneque apostolica declaratum, sed & sacrorum conciliorum œcumenicorum, & universalis ecclesiæ sensu fideliter explicatum; ea omnia sancta synodus in hunc, qui sequitur, modum profitetur.

Credimus, & confitemur omnes utriusque testamenti canonicas scripturas, quas Spiritu sancto auctore divinitus traditas esse profitemur; sed & ea omnia, quæ symbolis in ecclesia receptis comprehenduntur, nempe apostolico, & eo, quo sancta ecclesia Romana, atque catholica publi-

publice utitur, nempe Credo, &c. His, inquam, symbolis comprehensa, & quæcumque præterea de fide, & doctrina a sacris œcumenicis conciliis sunt definita, & tradita; maximeque a sancto generali Tridentino concilio, nulla hæsitatione complectimur. Sensum vero canonicarum scripturarum omnium eum esse verum, & germanum credimus; non quem hominum, sibi stulte sapientium, vanitas intulerit; sed quem doctorum, ac patrum consensus, usuque sanctæ matris ecclesiæ docuit, ac tradidit.

Traditiones ab apostolis verbo, & usu traditas, receptasque, ac conservatas ab ecclesia perpetuis temporibus, tametsi eas literis non mandaverint, tamen eas omnes ut ab ipsius Christi ore per apostolos acceptas, aut ab ipsis apostolis Spiritu sancto dictante positas agnoscimus, & suscipimus.

Septem ecclesiæ sacramenta, quæque de ipsis idem sanctum concilium Tridentinum mandavit, ac tradidit, ea omnia firmissime tenemus. Quæcumque vero statuit adversus omnes hujus sæculi hæreses, ea omnia recipimus; simulque detestamur, & anathematizamus quicquid idem sanctum concilium Tridentinum anathemate damnat, & detestatur.

TITULUS SIVE ARTICULUS I.*

* In hac editione titulis sive articulis numeros adscripsimus ad majorem lectorum opportunitatem.

DE LIBRIS HÆRETICORUM suspectis, & vetitis.

CAPUT I.

Quo melius Tridentini concilii decreto fiat satis; scilicet ne libri vetiti, & suspecti (quorum lectione corrumpi rudiores facile possint) in ecclesias importentur; mandat sancta synodus, ut cum magistratibus agant episcopi, ut piæ memoriæ Caroli V. Cæsaris edictum accurate servetur: Ne liceat librariis, bibliopolis, typographis ullos inferre, edere, venales exponere, quorum catalogus non sit visus, & approbatus. Rogentur quoque iidem magistratus, ut in singulos annos fidem ex formula concilii Tridentini profiteantur iidem typographi, ac librarii, simulque obedientiam sanctæ sedi apostolicæ cum renunciatione, & abnegatione omnium hæresum promittere teneantur.

CAPUT II.

Quæcumque præterea clam in vulgus inferri, & spargi possunt, quibus magicarum præstigiarum, divinationum, aliarumque hujusmodi rerum detestandus usus retineatur, quibus satanas homines perditos dementare solet, ea omnia (quoad fieri potest) prohibeant, execrentur, damnent, & exterminent pastores, concionatores, episcopi.

CAPUT III.

Libri, quibus preces variæ continentur, plerumque falsis, superstitiosisque titulis asperguntur: ea omnia purgari diligenter, ad proportionem fidei reduci episcoporum sedulitate præcipit sancta synodus.

II.

De lectionibus theologicis in capitulis, & monasteriis.

CAPUT I.

Clerum rerum sacrarum non prorsus imperitum esse necesse est, scilicet ut reliquis dux esse, lucemque divini verbi præbere possit: ac maxime, ut divinarum scripturarum deliciis oblectatus, & imbutus, voluptates, & illecebras carnis oderit, & abjiciat: malitque pane patrisfamilias educari, quam porcorum siliquis, & glandibus obbrutescere. Quare decretum sessionis quintæ Tridentinæ synodi prorsus servandum sancta synodus denunciat.

CAPUT II.

Præcipit itaque in collegiis, atque monasteriis doctos viros constitui, qui theologiam doceant: quique in eo præstando eum ordinem teneant, qui maxime auditoribus sit commodus, ut lectionis adminiculo non doctiores tantum, sed probiores evadant.

CAPUT III.

Curent autem episcopi cum capitulis, & monasteriis, quacumque ratione commodius fieri queat, proposita sive pœna, sive præmio, ut frequens sit auditorium: qua in re plurimum valebit docentis industria, si sit efficax in docendo: ut non tantum rem exponere, sed auditorem dicendo retinere, & oblectare possit.

CAPUT IV.

Relinquatur autem episcoporum, capitulorum, & abbatum judicio, qua hora, quibusve diebus sit prælegendum.

III.

De scholis.

CAPUT I.

Cum non minore cura parentes proles suas instituere, quam nutrire, ac fovere debeant: æquum est ecclesiam liberos, quos Christo per lavacrum regenerationis peperit, omni disciplina, ac salutaribus præceptis erudire. Docet enim scriptura: Filii tibi sunt, illos erudi; neque enim justa crementa juventus ad capessendam virtutem suscipere facile potest: nisi a pueritia iis doctrinis imbuatur, quibus robur capere ad pietatem, & religionem colendam possit. Quod quia plerisque locis partim parentum incuria, partim pastorum negligentia contemptum est: excusso timore divino multorum temeritas, audacia, & peccandi licentia crevit. Quare, ut huic malo semel occurratur, statuit sancta synodus: Id curent episcopi, ut quamprimum scholæ in urbibus, oppidis, & pagis diœcesum suarum, si collapsæ fuerint restituantur: si conservatæ, colantur, & augeantur. Quibus scholis quicumque

que præfuturi sunt, ii discipulos fidei rudimenta doceant: symbolum apostolorum, scilicet, orationem dominicam, salutationem angelicam, decalogum, ecclesiæ præcepta, & formulam confessionis; idque Latine, & vernacule juxta formam catechismi, qui rudibus & pueritiæ paulo post excudetur.

CAPUT II.

Multos inopia prohibet, ne filios in scholis literariis enutriant: quorum tamen salutis habenda est ratio, cum sint & ipsi in Christi corpore, & familia. Quamobrem diebus festis, & maxime dominicis, expleto vespertino officio, jubet sancta synodus ludimagistros docere eadem rudimenta fidei, & cathechismi pro captu, & ingenio juventutis, quæ literas non didicit: necnon subinde per vices interrogare, ut sciatur, an proficiat: atque huic negotio, tam in pagis, quam oppidis pastores incumbant, aut sacellani, aut clerici, seu matricularii. Parentes, si suos mittere negligant, moneantur: moniti, nisi pareant, magistratui deferantur. Pastores vero, aut ludimagistri, si id contempserint, ab episcopo corrigantur: &, quantum fieri possit, in scholis puerilibus puellæ separentur a pueris.

CAPUT III.

Scholarum magistri libros, auctoresque legant discipulis ex præscripto edicti Caroli V. Cæsaris piæ memoriæ. Si quos alios prælegere velint, non ante tamen id tentent, quam episcopo probati fuerint, aut ejus vicariis: nam plerumque libri grammatici, ac dialectici, ab hæreticis variis erroribus contaminati, in lucem emittuntur. Et, ut huic malo securius obviam eatur, sancta synodus monet, & hortatur magistratus, & alios, quorum interest, ut in singulos annos fidei ex formula concilii generalis Tridentini professionem, & obedientiam sanctæ sedis apostolicæ cum abnegatione omnium hæresum a dictis magistris scholarum, seu ludimagistris recipiant.

CAPUT IV.

Mandat præterea sancta synodus, ut preces, quas vocant horarias, nemo apud se retineat: si quid in eis astu, & nequitia sectariorum aspersum senserint, quod cum ecclesiæ doctrina non conveniat. Quorum nihil posthac prostare, & exponi possit, quod non prius recognitum, & approbatum per episcopum fuerit, aut per eos, quibus id negotii mandaverit.

CAPUT V.

In omnibus parochiis sint qui doceant primam juventutem, maxime in his, quæ numerosam plebem habent: pastorque singulis mensibus diligenter inquirat, quantum proficiat pueritia: idque maxime provideat, ut a teneris annis imbuatur timore, & amore domini, nec corrumpatur ulla licentia, aut doctrina, quæ nec religioni, nec bonis moribus respondeat.

CAPUT VI.

Decani autem rurales, quos Christianitatis appellant, singulis semestribus, aut saltem annis eas scholas minores visitent: referantque diligen-

A ter ordinario, quæ sit ratio instituendæ juventutis, quam quisque præceptorum inierit.

IV.

De seminario.

CAPUT I.

Cum ad hæreses extirpandas, & reddendum ecclesiæ Dei pristinum suum nitorem, & clero, sacerdotioque pristinum suum decus: ac consequenter, ut intra non multos annos ecclesia mire floreat eruditione sacra, pietate, vitæque puritate: habeantque singulæ diœceses plerosque omnes ministros bene idoneos ad laudabiliter obeundum munus suum, & non paucos excellentes eruditione, & pietate: nihil dici, aut cogitari possit exquisitius illo decreto sacrosanctæ synodi Tridentinæ, quo jubetur, ut in singulis diœcesibus instituantur seminaria ministrorum: atque adeo jam inde ab initio ecclesiæ vix quicquam præclarius, aut efficacius institutum esse videatur, ad reddendum ecclesiæ Dei florentissimum statum literarum sacrarum cognitione, pietate, religione, vitæque puritate: sanctissimum, & utilissimum illud decretum complectens sancta synodus vehementer hortatur, & obsecrat omnes ordinis ecclesiastici viros, maximeque eos qui bonis ecclesiasticis utuntur, in hanc rem & utilissimam, & singularis apud Deum & homines meriti, omnes conatus intendant, quo brevi perfici possit, ut uberem segetem reipublicæ Christianæ hæc literarum seminaria proferant. Quæ ubi per ætatem maturuerit, ornet ecclesiam, & expleat horrea domini: neque enim melius opes ecclesiasticæ, neque sanctius collocari possunt. Nam cum sint varia officiorum genera, quibus caritas erga proximos exercetur: tamen hoc genus officii in ceteris est maxime laudabile: in quo genere cum ecclesiastici prælucere ceteris debeant: debent & ipsi in tanta calamitate, ac necessitate promptum, hilarem, ac liberalem animum præbere. Quare præcipit sancta synodus, ut, quamprimum fieri possit, modus constituatur facta omnium beneficiorum, atque eorum omnium, quorum decretum concilii Tridentini sessionis XXIII. cap. XVIII. mentionem facit, æstimatione, quoad hæc seminaria ponenda, & constituenda, sufficiens contributio fiat.

CAPUT II.

Hic autem modus ubi certam, ac præscriptam summam pecuniæ comprehenderit: tum videatur, quot quæque diœcesis alumnos in literis ad ecclesiarum adjumentum possit alere.

CAPUT III.

Id ubi constiterit: quæratur locus idoneus huic pædagogio, & accommodetur supellectile. Quærantur item magistri, qui doceant: quæ omnia intra diem festum divi Gregorii proximi perfici debebunt, vel citius, ut cuique commodum erit.

CAPUT IV.

Sint autem pueri, qui assumentur instituendi, ætatis non minoris quam duodecim annorum: teneant prima literarum rudimenta: sitque tempus studii singulorum in seminario quadriennium, aut eo plus, minusve, ut episcopo visum fue-

fuerit, & iis, quorum ex concilio Tridentino intererit, ex præceptoris, & eorum judicio, qui seminario præfuerint: ne vel inutiles studiis locum aliorum, qui frugi sunt, occupent, vel bonæ spei juvenibus tempus ad confirmanda studia præcludatur. Quo exacto ii, quos indoles commendaverit, quique bonam literis operam navaverint, ad majora studia mitti poterunt.

CAPUT V.

Et cum sint tria hominum genera: alii pauperes, alii divites, alii mediæ cujusdam conditionis, & fortunæ, qui non ea quidem sunt fortuna, ut possint sine subsidio aliquo liberos suos in studiis alere, sed tamen partem aliquam sumptuum ferre possunt: cujusmodi sunt plurimi, qui filios habent magnæ indolis, & spei, si in literis alerentur: decernit sancta synodus instituenda esse duo genera portionum, ut pauperum filiis pro victu, & amictu in singulos conferantur libræ triginta sex, quarum singulæ valent XL. grossos Flandriæ. At mediæ conditionis hominum filiis, in subsidium studii, octodecim libræ: plus, minusve, pro modo facultatum cujusque & ingenio adolescentum tribuatur. Sic enim & pluribus succurri poterit, & nullum hominum genus (quod quidem indigeat auxilio) conqueri poterit suos filios, quos habebunt boni ingenii, a seminariorum beneficio excludi: nulliusque virtutibus obstabit res angusta domi.

CAPUT VI.

Et cum admodum incerta esse soleant voluntas, & propositum adolescentum: nedum puerorum, quibus locus petetur in seminario: pater, aut tutores declarabunt se esse ejus propositi, ut, qui assumentur ad seminarium, vitæ genus ecclesiasticum sequantur: illudque animi sui propositum jurejurando confimabunt.

CAPUT VII.

Reliqua vero omnia quæ ad utilitatem, atque commoditatem horum seminariorum pertinebunt: ut sunt collecta, rationes, provisiones, officiarii: ea omnia providebunt in diœcesana synodo.

V.

De doctrina, & prædicatione verbi Dei.

CAPUT I.

Quod sacrum concilium Tridentinum de explicanda doctrina in sacris literis expressa, eadem synodus provincialis servari præcipit: scilicet ut rectores ecclesiarum omnem diligentiam adhibeant, ut singulis saltem dominicis diebus, & festis solennibus populo sibi credito verbum Dei pure, & fideliter proponant, explicentque: ut res & opportunitas exegerint, vel evangelium, vel epistolam ejus diei, omnis enim scriptura, divinitus inspirata, utilis est ad docendum, arguendum, corrigendum, & erudiendum in justitia. Iidem pastores articulos fidei subinde, sacramentorumque fructum, & usum legitimum, maxime in illorum administratione, si sit commodum, doceant: nec præcepta decalogi, & ecclesiæ prætermittent, ut eorum ministerio perfectus sit homo, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT II.

Hortatur præterea, ut iidem pastores apostolicarum traditionum, ac sacrarum ceremoniarum vim, & institutionem pro re nata doceant; sic enim religiosius, & utilius, ac majore reverentia ab omnibus, qui pietatem colunt, servabuntur.

CAPUT III.

Ceterum in exponendis quæstionibus, de quibus controversia nobis est cum hæreticis, non jactent temere convicia: sed caritatem erga omnes, & benevolentiam præ se ferant. Explicent autem eas quæstiones pure, ac simpliciter: doceantque quid sit credendum: ac ante omnia diluant hæreticorum calumnias, dicentium sæpe, ecclesiam id sentire, quod re ipsa non sentit: caveantque ne cum volunt errorem hæreticorum fugere, in alium incidant. Quod si minus docti fuerint, quam ut ea dilucide, ac solide queant exponere: sint contenti simplici doctrina ecclesiæ: hortenturque plebem ad timorem domini, religionem, bonos mores: dehortenturque ab omni scelere, ac flagitio, atque ab his maxime vitiis, ad quæ propensos senserint esse populares suos.

CAPUT IV.

Pastores non ferant quemquam in suis ecclesiis concionari sine mandato ordinarii. Doceant autem pure, Christiane, ac catholice. Abhorreant non tantum ab omni hæresi, sed etiam ab omni superstitioso, ac fabuloso dogmate.

CAPUT V.

Mandat præterea synodus pastoribus, ne libros apud se teneant, aut legant, ex quibus corrumpi religio, bonique mores, ac studium boni operis, timorque, & amor domini languere possit: ut sunt libri, qui lasciva, scurrilia, vana, & impura continent: ne horum librorum frequenti lectione seipsos, & populos sibi creditos corrumpant, proclive est enim, ut quæ quis studiose legat, & eadem doceat. Instruant autem bibliothecas suas bonorum, & piorum auctorum libris ab academiis catholicis approbatis, ex quibus doctrinam hauriant, quam salubriter suis popularibus docendo, & concionando possint effundere. Quisquis autem non paruerit, puniatur: &, si libros suspectos, aut reprobatos servaverit, agatur in eum, ut in suspectos agi jure debet: nisi consensu ordinarii, aut ecclesiæ habeant ad refutationem: de quo consensu docere tenebuntur.

CAPUT VI.

Si pastor impeditus vel ægritudine, vel alio quovis impedimento concionari non possit: teneatur sæpe alienam operam certis temporibus, ex arbitrio tamen, atque mandato ordinarii, ad id munus adhibere, & eos apud populum suum habere commendatos, tanquam operarios mercede sua dignos. Quod si contempserit, episcopus sumptu ejusdem pastoris id curet.

VI.

VI.

De cultu, ceremoniis, & officio divino.

CAPUT I.

Cum in universo cultus divini genere præcipuum, ac sanctissimum illud sit, quod in offerenda corporis ac sanguinis Christi eucharistia sacerdotes exequuntur: ante omnia sancta synodus prospiciendum judicat, ne quid in tanto mysterio celebrando per incuriam, inscitiam, vel contemptum admittatur, ex quo ejus mysterii dignitas apud populum minuatur: ne ex sacerdotum sordibus res, quæ sacrosancta est, in contemptum abeat; idemque probrum ecclesiasticis inferri possit, quo filios Heli sacerdotis summi infames fuisse sacræ literæ referunt, nempe quod nequitia, & improbitate populum revocarent a cultu, & sacrificiis. Quare sancta synodus ante omnia, quod ad hanc rem attinet, quæcumque sanctum œcumenicum Tridentinum concilium statuit observari mandat, atque omnibus modis hortatur, ut quicumque ad tremendum missæ sacrificium celebrandum accesserit, is in primis mentem puram, & attentam ad tanti sacramenti mysterium perficiendum adferat: nec nisi bonæ conscientiæ testimonio præditus, & pœnitentia sacramentali, si necesse fuerit, præparatus, & probatus, ac debita oratione prius accommodatus ad corporis & sanguinis Christi venerabile sacramentum Deo patri offerendum se conferat. Qui contra fecerit, a pastore, si sit in parochia: a decano, aut præposito, si sit in cathedrali, aut collegiata ecclesia, monitus, nisi resipiscat, superiori denuncietur severe castigandus.

CAPUT II.

Quicumque ad celebrandum se obtulerit, ac pridie temulentus, insolensve fuerit, aut crimen ullum notum admiserit: a rectore ecclesiæ castigandus non modo propter crimen admissum, sed & ob scandalum, & irreverentiam illatam sacramento denuncietur episcopo, aut ejus vicario, vel officiali. Rector vero, si denunciare neglexerit, tanquam tanti sceleris dissimulator puniatur. Est enim valde præposterum, & indignum quod velint sacerdotes omnem a laicis reverentiam huic sacramento exhiberi; nec ipsi tamen moribus, & religione sua exhibendam declarent.

CAPUT III.

In missis, quæ in choro canuntur, sive sint solennes, sive dominicæ, aut feriales: sic canatur & a choro, ac presbytero, & reliquis, ut non tantum aures voluptatem, sed mentes utilitatem capiant. Quoniam vero in his quædam ad doctrinam pertinent, & eruditionem fidelium: ut epistola, evangelium, symbolum: quædam ad laudes, quædam vero ad preces: statuit sancta synodus, ut quæ ad eruditionem leguntur, aut canuntur, ita legantur, & canantur ut præsentes distincte exaudire singula verba possint. Quare in symbolo canendo placet nec organa, nec musicam adhiberi: nisi sit simplex, ac talis ut singula verba sine repetitione possint intelligi. Quæ vero ad laudes pertinent: ut sunt hymni, Gloria in excelsi, Sanctus: in his musica locum habeat: sed nec lasciva, nec choreis potius, quam choro congruens: sed gravis, ac movens pios affectus. Quæ vero in missis ad preces referunt, ea sive legantur, sive canantur, sic fiant, ut affectus deprecantis potius, quam exultantis lætitia demonstretur. Id autem curent episcopi in sua quisque ecclesia, aut diœcesi.

CAPUT IV.

Organorum usum in missis sic servari statuit sancta synodus, uti concilio Tridentino mandatum est: id est, ne modulatione lasciva cantiones imitentur. Ceterum quæ in choro cani debent ad instructionem, ea canantur voce, ut intelligantur mente: non autem organis, quæ sic ædificare nequeunt ut viva vox, piæ mentis interpres, & nuncia. Tamen ad ornatum cultus divini liceat his modulis organicis uti in Prosis, Offertorio, Sanctus, & Agnus.

CAPUT V.

Sequentias, quas Prosas appellant, recognoscant episcopi, aut quibus hoc negotium dederint: antiquasque, & sensu commendabiles, & approbatas usu veterrimo conservent. Ceterum si quæ sine legitima auctoritate invectæ sunt, & cani cœperunt, eæ diligenter examinentur: nec sit earum frequentior usus in ecclesiis.

CAPUT VI.

Ceremoniæ omnes, quæ signacula sunt pietatis, & religionis Christianæ, quasque vel ab apostolis, vel ab ecclesiæ catholicæ traditione, quasi per manum accepimus: ut sancte, & pie sunt invectæ, sic religiose conserventur in ecclesiis. In his autem, ubi fides, & devotio accesserit, Spiritus sanctus operatur, ac præsentium mentes movet efficaciter.

Quæ vero particulares sunt in singulis ecclesiis hujus provinciæ, de his episcopi considerent, quam bene analogiæ fidei, & pietati Christianæ conveniant: adhibeaturque Augustini judicium super ea re scribentis ad Januarium epistola CXIX.

Novæ autem ceremoniæ nullæ in ecclesiis recipiantur sine episcopi judicio. Qui secus fecerit, puniatur: serventurque decreta concilii Tridentini de ceremoniis ecclesiasticis confectæ.

Superstitiones omnes, si quæ in ecclesiis ceremoniarum nomine inoleverunt, ut sunt quidam præscripti muneri cereolorum, & alia hujusmodi per episcopos, facta hujus rei diligenti disquisitione, prorsus tollantur: agaturque sedulo, ut decani rurales, & rectores ecclesiarum renuncient in synodis diœcesanis, quidquid circa hæc cognoverint esse corrigendum.

CAPUT VII.

In choro cum psallitur, canonici omnes qui in choro fuerint, & sacellani psallant: nec sint in sedibus suis otiosi: nec putent se functos officio, si vicaria tantum opera cultum divinum celebrari curent: modo tamen psallere per valetudinem queant, nec aliis impediti justis de caussis fuerint.

In omnibus cathedralibus & collegiatis ecclesiis singuli canonici teneantur per vices altaris ministerium subire, ordinem scilicet sacerdotii consecuti: & in choro hebdomadarium officium, quod vocant, præstare: nec omnia ea committant

tant capellanis, ut fit in quibusdam ecclesiis: salvis tamen fundationibus ecclesiarum, in quibus aliter sit constitutum.

CAPUT VIII.

Legendas & historias patrum, quæ legi solent in ecclesiis, episcopi diligenter per se, vel alios, quos ad hanc rem delegerint, examinent, ac repurgent; ne spuria, & incerta pro veris, certis, & germanis historiis legantur: & ea quidem sic repurgata nec cursim, nec lentius legantur in ecclesiis; utroque enim impeditur auditor, ne intelligat. Legantur autem distincte, presse, & intelligenter.

CAPUT IX.

Quoniam multitudine suffragiorum, precum, & psalmorum addititiorum in pluribus ecclesiis propter temporis angustiam fieri vix potest, ut attente, devote, ac religiose ea omnia vel canantur, vel legantur: placet sanctæ synodo per episcopos, & duos de capitulo, aut de monasteriis, ut res postulaverit, ea rescindi, quæ adjecta, & adventitia in servitio divino cognoverint: ut sanctius, & devotius perfici possit; sitque tempus aliquod relictum studiis, & sacratarum literarum interpretationi, sit autem ejus rei potestas penes episcopos, & clerum in synodo diœcesana. Quod si musicam in hujusmodi servitio adhiberi contigerit: tollatur tamen illa prolixitas, quæ ad rem non pertinet, qua solent in fine antiphonarum in cathedralibus ecclesiis maxime prolixius abuti.

Distributiones canonicis, & reliquis percipientibus ex præscripto synodi Tridentinæ assignentur matutino officio, missæ majori, vesperis, & anniversariis officiis pro mortuis præsentibus, qui matutino quidem officio, ac vesperis ante primi psalmi finem: in majore missa autem ante epistolam absolutam in chorum se recipiant, nec inde exeant ante officium plane perfectum: nisi justa, & rationabili causa urgente. Matutini tamen officii tempore licebit canonicis sacri audiendi causa chorum relinquere, redituris tamen, alioqui distributiones non recipiant.

In choro colloquia nulla permittantur, sed intendant omnes divino cultui. Qui contra fecerit, nisi monitus quiescat, privetur ejus horæ distributione.

Deambulationes in templis divini officii tempore omnino tollantur: agantque episcopi, & capitula cum magistratibus, ne id laicis quoquo pacto liceat: & pœna constituatur transgressoribus. Canonicis autem pereat ejus diei totum emolumentum distributionis ordinariæ: Capellanis vero arbitraria pœna, & vicariis infligatur. Correcti si pergant, contumacesque se præbeant, ut rebelles puniantur superioris arbitrio.

CAPUT X.

Quoniam minime convenit prophana, & sæcularia sacris mysteriis adhiberi, vetat sancta synodus proclamationes in templis fieri earum rerum omnium, quæ ad sæcularem negotiationem pertinent: maxime, quo tempore missæ sacrificium celebratur. Percussit enim dominus Aaronis filios, quod ignem profanum in tabernaculum tulerint. Sed id liceat in egressu templi absoluto sacro.

A

CAPUT XI.

Quoniam certis festis diebus solent prætextu recreationis honestæ multa a personis ecclesiasticis patrari, quæ licentia crescente grave pariunt fidelibus offendiculum, propter scurrilia quædam, & inepta, quæ parum decenter fieri quibusdam locis, & ecclesiis solent, redolentque paganitatem potius, quam Christianam modestiam: hinc fit, ut districte mandet, ac præcipiat, ne quicquam horum futuris temporibus fieri patiantur episcopi, sive alii superiores: ne in homines ordinis ecclesiastici illud attribui jure possit apostoli dictum: Sedit populus edere, & bibere, & surrexerunt ludere.

B

Doceatur præterea populus dies festos religiosa pietate, non ingluvie, & temulentia colere. Ceterum cum diebus festis, ut plurimum vulgus ad laxiorem, & dissolutiorem vitam plerumque seipsum effundat, quam reliquis diebus: quo majore reverentia, & pietate queant observari ab omnibus, videant episcopi, sint ne aliqui festi dies, quos præstet esse profestos, id est, ut vocant, operarios: atque his diebus renuncient popularibus integrum esse operas consuetas exercere: necnon provideant iidem episcopi, ut & in festis diebus, & in jejuniis indicendis usum metropolitanæ, quoad fieri possit, sequantur, demptis patroni festis.

C

CAPUT XII.

Supplicationes publicæ, quas processiones vocamus, prius, quam fiant, denuncientur populo, & causæ explicentur cur ab episcopo, aut clero decretæ fuerint: quo religiosius, & majore fructu perfici queant. Populo autem in statione collecto fiat concio. Post concionem celebretur sacrum: moneanturque omnes in templo eo toto tempore persistere, orationique instare: quo melius & furorem divinum avertere, & favorem conciliare possint, ejus enim rei causa ut plurimum in ecclesia supplicationes fieri solent.

D

Supplicationes, quas usitato vocabulo litanias dicimus, graviter, religioseque, humili, & quasi depressa voce cani debent: ut ea ceremonia pius, & attentus affectus deprecantis ecclesiæ declaretur. Propterea statuit sancta synodus, ne incongrua vociferatione, aut modulis minime convenientibus ejusmodi litaniæ cantentur: quo populi devotio magis accendatur.

CAPUT XIII.

Archiepiscopo, vel episcopo rem divinam in pontificalibus quoquo pacto in ecclesia sua celebranti semper inserviant, & assistant archidiaconi duo, aut dignitates proximæ, aut seniores ecclesiæ canonici, ut maxime visum fuerit episcopo.

E

CAPUT XIV.

Introducta consuetudo, quæ potius corruptela dici potest, abigendi per strepitum eos qui chorum tardius ingrediuntur, quam pro more conveniat, non sine scandalo præsentium cultum divinum interturbat. Cui scandalo sancta synodus providendum putavit: ne errorem errore graviore videantur castigare. Propterea mandat eam consuetudinem prorsus aboleri: nec prohiberi quemquam, quo minus chorum ingredi

ANNO CHRISTI 1565.

ingredi possit: ita tamen, ut qui serius sit ingressus, distributione ejus horæ privetur, nisi legitimo impedimento justam excusationem habeat. Si quis tamen aliter se gerat in choro, quam pro more decet, ab eo, qui præest officio, signo aliquo, aut manus attactu moneatur.

CAPUT XV.

In pagis, & parochiis hora constituatur missæ diebus festis & dominicis celebrando: per hyemem hora nona: per æstatem hora octava, neque ab eo more parochus quavis de causa recedat. Extra natalis domini diem duas in die missas nemo celebret, nisi necessitatis causa, & per ordinarium cognita, Hora quoque versperarum in locis, ubi dici consuetum est, paulo ante tertiam.

Qui tintinnabula, & campanulas ad harmoniam quamdam pulsare solent, caveant omnino ne hujusmodi pulsatione cantiones turpes, inhonestas, & vulgo jactatas imitentur: sed potius hymnorum, & canticorum ecclesiæ modulationes. Si quis non paruerit, puniatur: ut qui multis labendi occasionem præbuerit, & in re sacris dicata, spurca, & inhonesta attulerit.

In ecclesiis sive cathedralibus, sive collegiatis non constituantur vicarii, qui canonicas, quas vocant, horas in choro canant: nisi aut sacerdotes, aut in sacris ordinibus constituti, aut saltem lectores ordinati: atque hi, quantum fieri potest, sint cœlibes, quorum mores, vitaque probata fuerit. Nec permittantur in choro psallere, nisi vestitu, & habitu corporis ministros se esse Dei, & ecclesiæ demonstrent.

Decani, seu præpositi collegiatarum ecclesiarum statuta capitali auctoritate, ordinaria, aut alias stabilita, & confirmata, maxime quæ divinum officium spectant, servari: &, si antiquata sint desuetudine, restaurari diligenter curent: nec congregent capitulum, qua hora canonici in choro esse debeant, quantum fieri possit.

VII.

De ministeriis ecclesiasticis.

IN ministeriis ecclesiasticis non minor delectus adhibendus est, quam fuit in ordine sacerdotii Levitici: in quo cautum mandato divino legimus, ne, qui vitio aliquo corporis laboraret, ad consortium gerendi sacerdotii vocaretur. Qua in re demonstratum est quantopere sit providendum, ut in ecclesia nemo ministerium accipiat, quem nec ætas idonea, nec indoles, nec vitæ integritas, & eruditio commendaverit. Et eam ob rem mandat Timotheo apostolus, ne cui cito manus imponat: nec peccatis alienis communicet. Si enim recte Moyses soceri consilium recepit, ut viros fortes, prudentes, alienos ab avaritia populo præficeret, qui sæcularia obirent ministeria: multo magis idem in rerum divinarum procuratione debet observari*. Quare sancta synodus inhærendo per omnia decretis sacri concilii Tridentini, hæc, quæ sequuntur, in ordinibus, ministeriisque conferendis omnino retinenda constituit.

CAPUT I.

In moribus, & sacris ordinibus conferendis episcopi comprovinciales eum teneant ordinem,

A qui in metropoli servabitur: scilicet qui in pontificali Romano habetur.

CAPUT II.

Quotquot promovendi sunt, pridie ejus diei, quo conferri ordines debent, aut prius, si episcopo ita videatur, veniant probandi: adsintque hora, ut minimum, octava ante meridiem, qua hora vel episcopus, vel doctus vir aliquis doctrinam Christianam explicet, summaria quadam declaratione præcipuorum capitum cathechismi, ut sic discere queant, quæ sacerdotii ministerio conveniunt.

B

CAPUT III.

Hora autem post meridiem secunda pro more probabuntur justo examine promovendi. In quo subdiaconi nulli admittantur, nisi qui grammaticam probe teneant, & intelligant quæ legerint: diaconi, nisi catechismi Christiani rationem reddant interrogati; ut pote de symbolo apostolico, præceptis decalogi, & ecclesiæ sacramentis, & de his præterea, quæ conveniunt ordini diaconatus. Idem quoque fiat de presbyteris. Qui omnes teneantur testimonium afferre vitæ, & probitatis suæ: quod testimonium decanus ruralis, & pastor loci, in quo resident, dare poterunt. Qui si secus, atque res habeat, testificati quacumque ex causa fuerint, severe puniantur. Dominica quoque die sive per mensem ante ordines futuros, aut prius, pastores ecclesiarum nominatim denuncient populo eos qui promoveri velint ad sacros ordines, ut liceat opponere si quid vitii deprehendi possit: & hujus proclamationis factæ adferant testimonium.

C

CAPUT IV.

Eorum tituli, qui subdiaconatus ordinem quæsierint, si sint patrimoniales, an sint sufficientes, nec ne: aut per fraudem, aut dolum quæsiti, diligenter expendatur: nec recipiantur, nisi decani ruralis, vel officialis, aut utriusque testimonio

D per literas expresso comprobentur: sintque ut minimum quinque librarum grossorum in singulos annos. Si sint beneficiarii: ita valeant, dummodo constiterit beneficium fructus idoneos habere. Juret autem promovendus non alienaturum a se hujusmodi titulum patrimonialem, nisi aliunde sit sibi provisum; agaturque cum civili potestate, ut edicto caveatur, ne hujusmodi titulus alienetur. Beneficiarium vero non resignaturum, nisi aliud beneficium sufficiens ad se alendum susceperit. Et, ne in ea re fraus committi possit, nullam episcopi, aut ejus vicarii resignationem simplicem admittant: nisi ex literis procuratoriis, aut aliis constiterit id beneficium, quod resignandum proponetur, tituli loco non esse. Si quis vero pensio-

E nem habuerit, quæ tituli loco sit, ne extingui possit: nisi aliunde habeat, quo se alat. Qui fraudem in ea re, dolumve commiserit, arbitrio judicis ordinarii graviter castigetur.

CAPUT V.

Rejectus ab ordinario si superiorem adeat, ut negatum beneficium ejus auctoritate obtineat, superior illud beneficium illi nulla ratione conferat, nisi cognitis prius causis rejectionis. Et si idoneæ fuerint, cur rejici debuerit, omnino non conferat.

CAPUT

CAPUT VI.

Quotquot habent curata beneficia unita suis ecclesiis, ut capitula, & abbates, non prius committant pastores iisdem beneficiis curatis, quam præsentati ordinario fuerint, & accepti ab eo: quoniam populus ejus curæ commendatus est, a quo iidem rectores potestatem, quam curam animarum vocant, accipient. Nec possint aut abbates, aut capitula admissos, & approbatos ab ordinario rectores revocare, nisi consenserit episcopus; & iidem rectores constituti mandatis episcoporum omnino pareant: ab iisque corrigantur, si quid deliquerint.

CAPUT VII.

Curati adminicularios sacerdotes non recipiant ad ministerium sacramentorum, & reliqua munera quacumque mercede; nisi episcopo oblati, acceptique ab eo, & approbati fuerint, & ejus concessionis literas habeant, & pastoribus ostendant.

CAPUT VIII.

Monachi cujuscumque sint ordinis, aut status, sæcularium confessiones non audiant, ac ne sacerdotum quidem, nisi id episcopus, habita hujus rei probatione, aut vicarius consenserit. Cuicumque vero rite probato episcopus id concesserit: caveat ne loco indecenti, neve tempore, quo dedeceat, hoc sacramentum pœnitentiæ ad ludibrium disciplinæ Christianæ ministret.

CAPUT IX.

Qui præsunt fabricis ecclesiarum nullos sacerdotes admittant ad suffragia, & sacrificia legatorum piorum causa præstanda: nisi ab episcopo, aut ejus vicario probatos, & ad id ministerium destinatos pastoris voluntate. Cui, quod ad officium ecclesiasticum pertinet, pareant: ne per licentiam aditus improbis, & vagis ad ecclesias concedatur cum detrimento, & scandalo publico. Et qui admissi fuerint, pastorem adjuvent in cultu, & officio divino.

CAPUT X.

Matricularii, & custodes ecclesiarum munera sordida, & plane laica non obeant: ne sint publicani, silvarum custodes, villici locaticii; nec vestitu præ se ferant aliud, quam castum, & modestum ecclesiæ ministerium, cui sunt attributi. Vestes, ornamenta, supellectilem diligenter conservent, exponantque, & reponant honeste, ut dignum est. Qui id non honeste præstiterit, fructibus episcopi judicio privetur: &, si necesse fuerit, officio submoveatur.

VIII.

De vita & honestate clericorum.

CAPUT I.

Quantum probri, & incommodi ebrietas adferat, cum omnibus ordinibus reipublicæ, tum clero maxime, res ipsa docet. Atque eam ob rem ebriosum hominem navigio jactato sine ullo gubernaculo Salomon comparat. Nec enim ullum potest virtutis, aut mentis constans officium præstare, qui temulentiam, & ebrietatem sectatur. Propterea lege veteri sacerdoti mandabatur, vino ut abstineret, quo tempore munus sacerdotii esset obiturus. Quare præcipit sancta synodus, ut quicumque in clero, id est, in sorte domini fuerit annumeratus, ab hac ebrietatis, & crapulæ macula se prorsus abstineat. Tollatur autem omnino turpis ea consuetudo, qua mutuo se quandoque provocant ad haustus æquales, certantque hac infamia reliquos vincere. Isajas enim iis execrationem denunciat, omnipotentes sunt ad bibendum vinum. Quicumque vero ex clero hanc normam contempserit, nisi a superiore monitus paruerit, castigetur: castigatus si non resipuerit, suspendatur ad tempus, sive ab officio, sive a beneficio.

CAPUT II.

Homini ecclesiastico, quacumque dignitate fulgeat, plus laudis affert frugalitas in mensa, quam sumptus: plus dedecoris exquisitus apparatus, quam simplex: plus molestiæ longus accubitus, quam brevis, & naturæ sufficiens. Sit ergo cultus in mensa, & conviviis potius in gravitate, sobrietate, & sale conditis sermonibus, quam in pompa, & deliciis: atque ita detestetur clericus comessationes; quæ ventri sic serviunt, ut menti noceant.

CAPUT III.

Consortium mulierum sacerdoti non convenit, quem castitas, & continentia ornare perpetuo debent: & utut castitas servari queat in muliebri consortio, raro tamen bonum nomen retineri potest. Quare præcipit sancta synodus, ne qui sacros ordines susceperit, in familia secum habeat mulierem extraneam, de qua suspicio facile sinistra concipi possit, quam suspicionem vitare nequeunt, qui juvenes, cultas, procaces, otiosas, impudentes, mali nominis ac famæ, aut quas anteactæ vitæ macula contaminet, vel secum alunt, vel frequenter aut adeunt, aut admittunt. Si quis hac parte peccaverit, monitus, castigatusque, nisi animum & vitam mutaverit, graviter ordinarii arbitrio puniatur.

CAPUT IV.

Clerici gestu, vultu, habitu, & vestitu statum, & ordinem suum profiteantur. Qui eam disciplinam neglexeri, & eum vestitum ambierit, qui deceat potius militem, aut laicum, quam clericum; castigetur, cogaturque in ordinem redigi.

CAPUT V.

Nec familiam habeant episcopi, reliquique omnes ordinis ecclesiastici, nisi recte institutam, moribus probatam, cultu & vestitu moderatam: quæ regulæ ac disciplinæ domesticæ certum apud eos, qui foris sunt, judicium præ se ferat.

CAPUT VI.

Clerici ne tabernas potorias adeant, neque diversoria frequentent, nisi sint viatores: nec omnino se misceant laicis compotantibus: vilescit enim plurimum ex ea turpi, & indecora consuetudine ecclesiastici ministerii dignitas.

CAPUT VII.

Sacerdote primitias celebrante, gratulatione publica æquum est auspicium tanti ministerii hilariter excipi: sed ita tamen id conceditur a sancta synodo, ut eam gratulationem, ac lætitiam nulla turpitudo vitiet. Absit igitur in convivio temulentia: ludicra omnia, cujusmodi sunt saltationes, choreæ, & hujusmodi reliqua prorsus tollantur. Servetur autem decorum per omnia, ac sacerdotalis dignitatis habeatur ratio.

IX.

De examine episcoporum.

CAPUT I.

Ecclesia cathedrali vacante fiant ante omnia publicæ supplicationes, & preces, quibus religiose postuletur a Deo, ut sedem tanti ministerii nemo suscipiat, & occupet, nisi quem ipse vocaverit, & miserit, quemque ad legitimam functionem dono spiritus sui accommodaverit. Ubi autem vel electio, vel postulatio, aut nominatio facta fuerit; per eos, eumve, quorum aut cujus intersit, auctoritate metropolitani, aut, si defuerit, vicinioris episcopi provinciæ affixis scedulis denunciatoriis ad valvas vacantis ecclesiæ, denuncietur patere aditum omnibus, qui sciant aut impedimentum, aut vitium esse aliquod, quamobrem electus, vel postulatus, aut nominatus minime promoveri debeat; ut libere, ac tuto eidem episcopo, aut archiepiscopo denuncianti intra tempus definitum significent: idemque assumptis secum duobus vacantis ecclesiæ canonicis testes productos audiat, & examinet: quæraturque de natalium integritate, de ætate, an sit annorum triginta: de vita, moribus, & exercitiis: de gradu, statu, facultate, an doctor, an doctus saltem; sitque iis virtutibus præditus, quas apostolus in episcopo requirit: & an sex mensium spatio in sacro ordine fuerit constitutus. Quæ omnia fideliter descripta, ac ejusdem episcopi, aut archiepiscopi manu, ac sigillo firmata, & obsignata mittantur ad S. D. papam, ut sufficienter instructus confirmare tutius electum, postulatum, aut nominatum queat. Sed & fidei, & obedientiæ professionem, quam præstare idem electus, postulatus, aut nominatus teneatur, mittat idem archiepiscopus, aut episcopus vicinior ad sedem: quo cognoscatur electus, postulatus, nominatus esse communionis catholicæ.

X.

De examine pastorum.

In pastoribus constituendis, aut instituendis servari præcipit sancta synodus quicquid per sacrum Tridentinum concilium decretum est: nominenturque ab ordinariis in synodis diœcesanis, qui examen sancte, & nulla fraude exequantur, ut habetur sessione XXIII. cap. XVIII.

XI.

De residentia episcoporum, & curatorum.

CAPUT I.

Sanctum Tridentinum concilium mandat episcopis, ut in diœcesi sua quisque resideat. Id vero omnino servandum sancta synodus declarat, nam cum prælucere reliquis doctrina, & vigilantia tutari greges suos, & pericula omnia speculari, & avertere debeant; id quomodo præstare poterunt absentes? Itaque præsentia sua doceant episcopi, quanta solicitudine gregibus prospiciant.

CAPUT II.

Ii vero si absint diutius ab ecclesiis suis, nec justa, aut necessaria causa, cur absint, reddi possit; plane demonstrant de salute ecclesiarum suarum se non esse valde solicitos, nec satis providere ut

A nomen episcopi re ipsa sustineant. Quare servandum erit omnino Tridentini decreti mandatum: id est, ne diutius quam per trimestre in anno sit absens episcopus a sua diœcesi; nisi causis legitimis excusetur, quas exponere metropolitano debebit: qui secus fecerit, pœnis eodem decreto contentis castigetur.

CAPUT III.

Dent autem operam episcopi, si abesse ab ecclesiis contigerit, id ne fiat adventus, & quadragesimæ tempore; nec diebus festis solemnibus, quibus maxime convenit episcopos ministerium obire suum in ecclesiis.

B

XII.

De pastorum residentia, & eorum officio.

CAPUT I.

Pastores, ac rectores ecclesiarum Tridentini concilii decretum de residentia servent. Quod si horum aliqui quibus non erit integrum, aut fortasse commodum in ecclesiis, quas obtinent, residere, pastorisque munus exercere; intra dies quindecim post purificationis festum eas ecclesias idoneis, & approbatis resignent. Id vero si contempserit, conferat episcopus, aut qui jus habet conferendi, monitis tamen prius patronis, ut jure suo præsentandi utantur.

C

CAPUT II.

Pastores non modo præsentia, sed officio, ac ministerio resideant in suis ecclesiis: ac per se, quantum liceat, doceant, sacrificium offerant, sacramenta ministrent.

CAPUT III.

Venerabile corporis Christi sacramentum ad ægros non perferant rectores, nisi stola, & superpelliceo decenter ornati, lumine, & campanula præeunte; quo populus admoneatur officii sui tum erga sacramentum, tum vero erga laborantem infirmum.

Quæ septima sessione Tridentini concilii decreta, & explicata sunt, nec aliud sanctæ synodo constitui super hac re visum est, quam ut serventur.

D

XIII.

De visitatione.

CAPUT I.

Episcopi visitando, ceterique, quibus visitandi hæc provincia jure, vel consuetudine mandata est, Tridentini concilii decretum omnino servent, ac diligenter considerent, quid in gregibus ecclesiæ sit ægrum, aut sanum: debile, aut firmum; confractum, aut solidum. Hæc enim proprie ad episcopum pertinere nomen ipsum indicat. In id autem quantopere sit incumbendum, Petrus & Paulus non præcepto tantum, sed exemplo docuere, uti ex actis apostolorum facile colligitur. Quæ diligentia si contemnatur; reliquum est, ut ovilibus ad perniciem adductis, severius ruinas, & interitum e manibus pastorum requirat dominus. Quare sancta synodus serio præcipit, ut hoc tam salutare, ac necessarium munus omnes, quorum interest, nec perfunctorie, nec aliena, quantum fieri possit, opera subeant; sequanturque & episcopi, & archidiaconi per omnia præscriptum concilii Tridentini.

E

CAPUT

CAPUT II.

In visitatione primum cognoscant de fide, vitæ sanctimonia ac moribus: sive visitatio fiat in monasteriis, sive capitulis tam cathedralibus, quam collegiatis, vel etiam aliis ecclesiis. Quoniam id præcipue spectandum est, ne doctrinæ sinceritas ullo errore corrumpatur; nec præterea vitiis vita maculetur. Cognoscant deinde de regula, ac statutis; an serventur, an negligantur: & singula rite, ac ordinate constituantur.

CAPUT III.

Externa etiam visitando non negligant: ut sunt habitus, decens tonsura, & hujusmodi reliqua.

CAPUT IV.

Sed illud præcipue spectent, quam recte, & diligenter pastores ministeria sua obeant: sive docendo, sive sacramenta ministrando, & venerabile sacramentum, & unctiones, & baptisteria honeste conservando. Cognoscant præterea de bonis ecclesiarum, ac supellectile, de bibliothecis, & aliis hujusmodi, ne quid per negligentiam pereat. Provideant etiam ut & fundationes observentur, & eleemosynæ, liberalitate piorum hominum institutæ, pauperibus nulla fraude distribuantur.

CAPUT V.

Omnia, si quæ deprehenderint visitando, & ea publica fuerint, castigent publice: si occulta, sic punient, ne offendiculum nasci possit. Sic deformata reforment, ut visitationis fructus omnibus innotescat.

XIV.

De potestate, ac jurisdictione ecclesiastica.

CAPUT I.

NIHIL dubitandum est, duplex esse forum ecclesiasticum a Christo nomine Clavium nobis insinuatum: alterum sacramenti pœnitentiæ, quod proprie ad conscientiam spectat, in quo reus non nisi ex propria confessione solvitur, & ligatur; alterum vero jurisdictionis, & regiminis externi: in quo reus non solum ex propria confessione, sed etiam per testes convincitur, & judicatur, quo judicio publica delicta corriguntur, & puniuntur: ne per ea homines ab æterna beatitudine secludantur, sed ad vitam æternam perveniant.

CAPUT II.

Cumque in hunc finem excommunicationis gladium, veluti nervum ecclesiasticæ disciplinæ a Christo datum esse constet, quo contumaces, & rebelles a sacramentis, & communione fidelium separet, & præcidat; sane juri divino, nedum sacris repugnat canonibus, quod judices laici, quibus de rebus ecclesiæ disponendi nulla est attributa potestas, non raro prohibeant, mandentque judicibus ecclesiasticis ne excommunicatum a jure declarent, & denuncient; aut ne quem excommunicent; vel ut latam excommunicationis sententiam revocent. Proinde sancta synodus obsecrat, & obtestatur in domino serenissimum, ac invictissimum regem catholicum, aliosque principes, dominos, & magistratus civiles, ut ab hujusmodi prohibitionibus, & mandatis abstineant. Quin potius, si, quod absit, judicem ecclesiasticum sua jurisdictione, & potestate abuti contigerit, id ad superiores ejus ecclesiasticos referant: sintque memores pœnarum a sacris canonibus super his inflictarum.

CAPUT III.

Prohibet autem hæc sancta synodus, decretis concilii sacri generalis Tridentini inhærens, omnibus, & singulis judicibus ecclesiasticis, ne leviter hujusmodi gladio feriant: sed aliis, ubicumque commode fieri poterit, tam in procedendo ac definiendo, quam exequendo juris utantur remediis, dicti sacri concilii inviolabilis præcipit auctoritas. Et, si pecuniarum pœnam indixerit judex, ad pios usus mox, ut exactæ fuerint, assignentur.

CAPUT IV.

Utque dispendiosæ litium protractioni obvietur, decernit quod in omnibus actionibus personalibus ad forum ecclesiasticum pertinentibus judex curet, quoad ejus fieri possit, reum comparere personaliter, atque ad factum suum proprium respondere, non admisso procuratore; nisi de legitimo ipsius rei, saltem summarie, aut verisimiliter, constet impedimento.

CAPUT V.

Ubi autem reus comparuerit, sit interrogatus a judice debitum fateatur, illico judex dabit ei præceptum ut solvat infra tempus de stylo, vel jure constitutum; aut si illud statim, ac simpliciter fateri nolit, sufficere poterunt tres, aut quatuor actus, seu termini judiciales: videlicet petitio actoris, & responsio rei ad petita, quæ si fuerit affirmativa, seu confessoria, statim condemnetur. Sed si negativa fuerit, & illico probetur, continuo quoque poterit ferri sententia definitiva: nisi reus in testes excipere, & contrarias defensiones proponere velit, quo casu brevis ei terminus, sive dilatio pro ratione, & qualitate negotii præfigi debebit.

CAPUT VI.

Si vero in jus peremptorie vocatus nec se sistere, nec litem contestari velit, citetur iterato cum monitione ut ad libellum, seu petitionem summariam actoris, cujus copia eidem tradetur, seu offeretur, responsurus compareat: deinde si tertio citatus, monitusque sub pœna confessati, respondere detrectaverit, perinde habeatur, ac si contenta libelli, sive petitionis confessus foret; præviaque alia citatione, ut cautius ac securius procedatur, actor ad probandum, si testes habuerit, admittatur: sin minus, juramentum illi ex officio judicis deferatur: ut iis rite peractis, aliisque observari solitis, observatis, in causa concludatur, ut sententia definitiva feratur.

CAPUT VII.

Quoniam non pauci in hac provincia reperiuntur presbyteri & clerici, seu pro talibus sese gerentes, qui se notarios publicos scribunt, & nominant; quorum imperitia non solum nullitatis, sed etiam falsitatis, aliaque vitia persæpe committuntur, cum maxima contrahentium, aliorumque injuria, & præjudicio: idcirco hæc sancta synodus, inhærens decretis sacri generalis concilii Tridentini, interdicit, & inhibet omnibus, & singulis presbyteris, & clericis prædictis, ne in negotiis, litibus, & causis rerum ecclesiasticarum, seu spiritualium hujus-

ANNO CHRISTI 1565.

hujusmodi officium in hac nostra provincia exercere præsumant, nisi prius a locorum ordinariis prævio diligenti examine probati, & admissi fuerint. Alioqui quoscumque illorum actus, & actitata, seu instrumenta non publica, sed privata fore decernit; & quibus in judicio, & extra, fides adhiberi non debeat: & ultra hoc etiam tanquam rebelles gravius arbitrio sui ordinarii puniendos.

CAPUT VIII.

Ut autem ratio fori, ac jurisdictionis exercendæ constituatur certa aliqua, sive stipendiorum, sive aliarum quarumcumque rerum, quibus gravari litigatores quoquo pacto possint; statuit sancta synodus præscriptam unam communem formam concipi, cujus erit usus in provincia, & a qua nemini resilire liceat, quod ut commodius perfici possit, stato die per patres, officiales suffraganeorum episcoporum, aut alii ab iisdem episcopis deputandi ad metropolitanam ecclesiam convenient; atque cum ejus ecclesiæ officiali eam formam, ac regulam inter se constituent, quæ postea metropolitani, & suffraganeorum auctoritate stabiliatur, ut servetur ab omnibus.

CAPUT IX.

Mandat præterea sancta synodus provincialis, ut episcopi ad sua reversi statim in synodo diœcesana designent personas idoneas, quibus causæ ecclesiasticæ in partibus delegandæ committantur, juxta decretum decimum sessionis XXV. concilii Tridentini. Quæ personæ per metropolitanum ad sedem mittentur.

CAPUT X.

Ceterum cum sacrum Tridentinum concilium alia multa decreverit, quorum nulla provincialis hujus synodi decretis fit mentio, quia satis expressa, ac explicata sint: ea omnia, sive ad doctrinam, sive ad ecclesiasticam reformationem, & morum correctionem pertineant, sancta synodus plane, atque integre servari debere, vimque, & auctoritatem inviolabilem habere declarat.

CAPUT XI.

Decernit præterea sancta synodus, ac mandat, ut in diœcesanis conventibus episcopi omnia decreta concilii Tridentini, & quæ in hac statuta, definitaque sunt, legi ac publicari curent: eaque, ubi typis mandata fuerint, in omnibus ecclesiis, ac a quibuscumque sacris initiatis ordinibus haberi præcipit.

XV.

De Matrimonio.

CAPUT I.

MATRIMONIUM res sacra est: sancta, & arcta conjunctione divinitus instituta, cum nondum inter homines peccatum natum esset. Quare nec suscipi, nec tradi nisi sancte, ac religiose debet: nec in profanis rebus haberi vinculum, cujus Deus auctor & conjunctor est. Ac propterea sancta synodus provincialis servari, ac recipi mandat quæcumque de matrimonio sacrum Tridentinum concilium decrevit: atque inter cetera, quæ sequuntur, præcipit.

CAPUT II.

Doceant pastores, idque frequenter populares suos in matrimonio spectari debere fidem, prolem, & sacramentum: fidem scilicet, quæ jus conjugii conservet indissolubile: prolem, ut Dei beneficio suscepta, ac donata mutua benevolentia nutriatur, & instituatur religiose: Sacramentum autem, ut exemplo Christi, & ecclesiæ divortium conjuges non separet. Separatos quacumque de causa alienus thorus non recipiat, nisi mors alterius intercesserit.

CAPUT III.

Moneant pastores puberes, & aptos ad contrahendum matrimonium, ne pietatem erga parentes deserant: sed eorum arbitrio, & consilio ineant matrimonia: malintque Jacob sanctum virum imitari quam reprobum Esau.

CAPUT IV.

Moneant identidem parentes, ne per vim filios adigant ad hoc, illudve matrimonium. Declarent præterea contracturi an libere, an coacte consentiant, ubi nullam vim pastor cognoverit, nullumque impedimentum canonicum: hos conjungat in domino: si secus; differat.

CAPUT V.

Proclamationes ante matrimonium veteri more consuetas, & decreto Tridentini concilii mandatas non omittant pastores: jurentque contracturi nullo impedimento prohiberi, quod sciant, quin conjuges inter se esse possint.

CAPUT VI.

Sponsalia loco, ac tempore fiant commodo: id est, non in œnopoliis, aut tabernis potoriis: sed in loco sacro: non post dissolutas compotationes: cureturque, ut & sponsus & sponsa sobrii, non ebrii, neque alias mente capti sponsalia ineant.

CAPUT VII.

Matrimonia in facie ecclesiæ fieri mandat synodus, ac pastoribus præcipit, doceant conjuges non tantum esse honorificum, sed utile, faustum, & auspicatum si res sacra, cujusmodi matrimonium est, loco sacro celebretur: & uberiorem divinæ benedictionis fructum iis expectandum, qui pie, ac religiose ritum ecclesiæ sequuti fuerint, quam his qui contempserint.

CAPUT VIII.

Ut vitetur impudentium hominum temeritas, qui vagi frequenter per fraudem, & nefas multas diversis locis uxores ducere tentant: mandat sancta synodus, servetur Tridentini concilii de ea re decretum, ne temere ignotos pastores cum sacramenti contumelia conjungant.

CAPUT IX.

Qui falsum impedimentum sciens, prudensque attulerit, quo matrimonium futurum impediat: quique verum impedimentum sciens reticuerit: excommunicationis pœna castigetur.

CAPUT

CAPUT X.

Si conjecturam habeat pastor impedimenti alicujus: Ordinarium consulat, antequam jungat matrimonio, de quibus dubitat.

CAPUT XI.

Gradus consanguinitatis, & affinitatis sive naturalis, sive spiritualis, quibus matrimonium impediatur, Tridentini concilii decreta constituunt, quæ servari omnino debere sancta synodus declarat.

CAPUT XII.

Susceptores e baptismo, aut susceptrices, quomodo, & cum quibus affinitatem trahant, idem concilium Tridentinum statuit: cujus normam observent, & sequantur pastores, qui nullos ad hoc munus recipiant, nisi qui annos discretionis attigerint: & sciant, quæ scire debent susceptores hujusmodi.

CAPUT XIII.

Clandestina matrimonia, ut sunt ex Tridentini concilii decretis definita nulla, & irrita fore, episcopi denuncient, aut denunciari curent: scilicet trigesimo post die, qua id proclamatum fuerit.

XVI.

De decimis, oblationibus, & portione canonica.

CAPUT I.

Quæ de decimis ex concilio Tridentino clarissime mandantur, ea sancta synodus servari omnino præcipit, scilicet ut pro locorum consuetudine, juxta constitutiones apostolicas, ac edicta regia sub pœnis, ejusdem concilii decreto contentis, persolvantur: nec sint populares in Deum bonorum largitorem avari, & ministris ejus ingrati.

CAPUT II.

Oblationes solitas offerri in ecclesiis non laici, patroni nomine, sed pastores soli recipiant: est enim hoc prorsus indecorum. Earum autem oblationum partem, quæ patrono cedere debeat, iidem pastores fideliter reddant: ac de re tota, ne ullum offendiculum nascatur, inter se conveniant: nec liceat pastoribus eas oblationes ullo pacto elocare.

CAPUT III.

Quod autem ad portionem canonicam assignandam pastoribus attinet, mandat sancta synodus omnibus episcopis diligenter in sua quisque diœcesi perquirant quantos reditus, & proventus pastor ratione pastoralis beneficii possideat: efficiantque, juxta Tridentini concilii decreta, ut pastoribus sit satis ad vitam commode sustinendam: idque vel beneficiorum unione, vel cremento, & auctu portionis decimalis. Quodsi nullas decimas beneficium habeat, provideatur tamen pastoribus populi subjecti symbolis, &, ut dicunt, contributione, vel alia ratione, quæcumque commodior inveniri poterit.

CAPUT IV.

In eam rem autem ex proportione, quotquot decimas percipiunt, æquabiliter contribuant, quantum cuique pastori episcopi judicio ad victum sufficiat.

CAPUT V.

At vero quo celerius, ac melius huic necessitati prospiciatur, præcipit sancta synodus, ut mox, ubi ad sua redierint, episcopi adhibitis A duobus cathedralis ecclesiæ canonicis, duobusque, si fieri potest, prælatis in eam rem diligenter incumbant: ut proxima synodo diœcesana omnibus pastoribus sit sufficienter prospectum.

CAPUT VI.

Si uniones duarum ecclesiarum fieri contigerit: propter utriusque inopiam, unicus ambarum sit pastor. Cui sacellanum ad partem solicitudinis deligere liceat: admissum tamen ab episcopo.

CAPUT VII.

In ecclesiis, in quibus jura pastoralia vel conventione, vel auctoritate magistratuum sunt ordinata, ea jura maneant, si æqua fuerint: si B minus, vel augeantur, vel minuantur episcopi ac magistratus judicio. In quibus autem non sunt determinata, ineatur ratio cum eodem magistratu, ut fiat.

CAPUT VIII.

In ecclesiis, quarum instaurari, ac refici chorus eorum sumptu debet, qui decimas capiunt, omnes ecclesiastici, qui easdem decimas obtinent, etiam si patroni non sint, ex proportione decimarum, quas recipiunt, pro sua quisque portione conferat: sive instaurari tantum iidem chori debeant, sive de integro ædificari. Chori autem si de novo construi debeant, totum ædificium eorum fiat arbitrio, qui sumptum facere debent.

C

CAPUT IX.

In ecclesiis autem, in quibus chori ædificari, & restaurari sumptu populi ex antiqua consuetudine debent, maneat in suo robore consuetudo.

CAPUT X.

Quædam monasteria decimas pastoribus, & episcopis persolvere recusant ob quædam privilegia suo ordini a summis pontificibus concessa: sed quia in nonnullis parochiis omnia propemodum prædia sunt eorum monasteriorum: hinc fit, ut vix quicquam supersit patronis, & pastoribus ad onera sustinenda. Quare sancta synodus hortatur dicta monasteria, ne privilegia sua, detrimento pastorum, & ecclesiæ sic extendant, ut D alligetur os bovi trituranti. Quod si contempserint, nomine provinciæ recurratur ad sanctam sedem apostolicam.

XVII.

De purgatorio.

CAPUT I.

Cum de purgatorio, ac suffragiis, quæ pro mortuis præstantur, idem sentiat sancta synodus, quod semper sensit ecclesia, quodque maxime Tridentino concilio definitum est: eadem sancta synodus præcipit servari, ac doceri, sciE licet esse locum destinatum earum animarum purgationi, quæ ex hoc sæculo migrant non plane purgatæ, neque ab omnibus pœnis debitis penitus absolutæ: easque animas precibus, eleemosynis, & sacrosanctæ eucharistiæ corporis Christi sacrificio, pro benignitate divinæ clementiæ juvari, quæ omnia sic offerantur a piis, & fidelibus, ut neque pro exclusis a gloria, neque pro iis, qui salutem æternam jam consecuti sunt, offerantur: sed pro iis scilicet, qui nec tam bene vixerunt, ut statim assumpti fuerint in gloriam; nec tam male, ut in damnationem sempiternam inciderint.

CAPUT II.

Doceant præterea, moneantque populum pastores, ut hæc sancta piorum exercitia, pie ac sancte suscipiantur: nec ferant superstitiones ullas inolescere, aut incerta dogmata, quæ nulla auctoritate, nulloque ecclesiæ consensu probabilitatem habent: sed turpis plerumque quæstus faciendi instrumenta sunt. Hæc quidem episcopi diligenter curent, ut intelligant quid recte, quid perperam in his, quod ad hoc attinet, agatur, ubi primum intellexerint, hanc contagionem depellant: ne plebi imperitæ turpiter imponatur: aut hæreticis calumniæ inurendæ ansa præbeatur. Quicumque in hac re imposturam fecisse deprehensus fuerit, graviter puniatur.

De doctrina autem purgatorii, ac sequentium articulorum, nempe de invocatione sanctorum, de imaginibus, reliquiis, & indulgentiis copiosius, & uberius tractabitur in catechismo, quem patres excudi curabunt.

XVIII.

De monasteriis virorum, & mulierum.

Ut in monasteriis tam virorum, quam mulierum regularis disciplina, ubi conservata est, firmius stabiliatur: ubi vero collapsa est, facilius restituatur, hæc statuit, & decrevit sancta synodus.

CAPUT I.

Abbates, vel præpositi, abbatissæ, vel præpositæ, priores, seu priorissæ quorumvis regularium locorum studeant in primis, concilii Tridentini decretis satisfaciendo, suam, suorumque vitam ad sanctæ regulæ, secundum quam sunt professi, præscriptum instituere, & componere.

CAPUT II.

Proinde frequenter divinis intersint officiis, tanquam gregis dominici veri & strenui duces: inque oratorio id dumtaxat agi permittant, quod Dei laudem, animarumque salutem, necnon proximorum ædificationem efficaciter operari dignoscatur: memores quod Dei domus, domus orationis sit: & maledictus, qui facit opus Dei negligenter.

CAPUT III.

Ceterum, quia mensæ communio caritatis unionem designat, & a patribus, antiquitusque statutum, observatumque fuerit in bene moratis cœnobiis ut omnes eodem in loco cibum simul caperent: statuit sancta synodus, ut superiores severe prohibeant privatas mensas: cogantque omnes, qui legitime non fuerint impediti, ad unum convenire refectorium, communis refectionis gratia.

CAPUT IV.

Si locis quibusdam lectio sacra in conventuali religiosorum mensa hactenus omissa fuerit, & minus usitata: ejus usus restituatur. Jejunia item conventualia sicubi minus fuerunt observata juxta regulæ, aut locorum bene reformatorum uniuscujusque ordinis consuetudinem.

CAPUT V.

Monet quoque sancta synodus universos regularium rectores, ut una cum suis subditis corporis in conventu nonnunquam sumant refectionem: nisi per occupationes legitimas, aut hospitum multitudinem penitus impediatur.

CAPUT VI.

Hortatur insuper sancta synodus, ut quando commode fieri poterit, initio mensæ ipsorum superiorum sacræ scripturæ, aut cujuspiam pii, & catholici doctoris prælectio habeatur: ut una cum corpore sumat quoque & mens cibum. Porro expleta hujusmodi sancta prælectione nulli sermones irreligiosi ibidem misceantur; sed qui boni sint, & honesti.

CAPUT VII.

Omni diligentia curent, ut mensa sit frugalis, vitenturque excessus: neque ipsi quemquam ad largius, ac immoderatius bibendum invitent; immo ne patiantur quidem, quoad ejus commode fieri potest, ne prophetæ comminatio in eos, eorumve convivas merito possit competere; Væ qui potentes estis ad bibendum: Et viri fortes ad miscendam ebrietatem.

CAPUT VIII.

Mandat sacrosancta synodus omnibus superioribus, ut diligentissimam operam adhibeant ne votum castitatis inter subditos periclitetur. Quibus etiam omnes occasiones consortii ineundi, ac familiaritatis cum mulieribus adimere adnitantur. Quæ profecto si quandoque ad cœnobia venerint, non eis concedatur accessus, etiam si religiosæ sint & moniales, ad religiosos, vel loca regularia, aut conventualia: nisi ex certa quadam, & multum rationabili causa superior facultatem fecerit.

CAPUT IX.

Cum sacrosancta synodus Tridentina & œcumenica præceperit ea quæ ad communem vitam, victum, & vestitum conservanda pertinent, fideliter observari; mandat hæc synodus omnibus monachis, & monialibus, religiosisque, ut diligentissime paupertatis votum, tanquam ineffabilis cujusdam, & dulcissimæ quietis causam custodiant: neque proprietatis vitio violent. Caveant igitur ne quid pecuniæ, aut alterius rei sibi ita retineant, vel retinere desiderent, ut communitati nolint esse commune: neve ad peculiares usus eo utantur sine superioris consensu.

CAPUT X.

Ut autem huic pestifero vitio obviam eatur, mandat sancta synodus omnibus omnium ordinum superioribus, ne subditis pecuniam pro quocumque cibo, vel potu, sive vestimentis, & quibuscumque necessariis administrent: sed victus omnis, potus, ac vestitus, & quicquid necessarium fuerit, decenter, & prout ratio postulat, eis porrigatur: Rescindant insuper superiores, & aboleant prorsus universa illa emolumenta, & jura, quæ antiquo more quibusdam monasteriorum officialibus concedi solebant. Breviter

viter omnis illa pecunia, vel res, quam monachus, vel monialis acquirere sive labore, sive industria, sive amicorum liberalitate, seu denique qualibet alia occasione possit, superiori mox tradatur: ita ut ad nutum ejus, tanquam res communis, expendatur.

CAPUT XI.

Et quo hæc omnia facilius, diligentius, necnon absque tędio queant observari; præcipit sancta synodus cunctis cunctorum monasteriorum sexus utriusque superioribus, quatenus secundum regulam, ac majorum instituta benigne, necnon placide subministrent omnia in universum, quæ suis subditis necessaria fuerint, & convenientia, ne infirmioribus præbeant ansam detrimenti, voti paupertatis valde gravidi, nonnihil congerendi, & apud se retinendi: in qua quidem re si negligentiores extiterint, admoniti a suo superiore omnino compellantur.

CAPUT XII.

Quandoquidem raro admodum terminantur fine bono, quæ malo inchoantur principio: abesse omnino vult sancta synodus a religionis ingressu labem, etiamque speciem detestabilis simoniæ. Quocirca præcipit serio sacros canones insecuta, ne monachi, vel moniales aliquem, vel aliquam ad professionem recipiant mediante alicujus pecuniæ, aut muneris pacto: ne ea quidem ex causa, quod plures alere non possint sine aliquo subsidio; cum Tridentina synodus cap. III. De regularibus aperte velit, ne plures recipiantur in monasterium, quam ex propriis monasterii redditibus, vel ex consuetis eleemosynis commode ali possint. Vetat etiam sancta synodus, ne in ipsis diebus professionum, & primitiarum fiat lautus sumptus, lautusque apparatus, quantus plerisque locis fieri solet: sed sint frugalia omnia, & moderata.

CAPUT XIII.

Porro moniales studeant quam accuratissime, quas de consensu episcopi, aut superioris visitatoris juxta Tridentini concilii decretum educandas, & formandas susceperint, convictrices puellas pie, & catholice instituere: neque nimium curiose vestire, & ornare: verum prout decet puellas, inter Christi sponsas versantes, cum modestia, & timore dumtaxat ornentur.

CAPUT XIV.

Insuper quo novitiorum, vel novitiarum juvenum institutio, & formatio ubi laudabiliter continuata est, constantius conservetur: ubi vero neglecta est, diligenter instauretur: mandat omnibus monasteriorum superioribus sancta synodus, ut regulæ, ac statutorum monasterii, in quo juvenes cupiunt profiteri, lectio, & explicatio eisdem novitiis fiat: ne imprudentius voveant, si ipsis minus constet, ad quid se per professionem obligent.

CAPUT XV.

Nunquam religiosi foris pernoctent: nisi causa ægritudinis, negotiorum monastesii, visitationis parentum, vel amicorum eis concesserit superior. In quo non nimium faciles se præbeant superiores.

CAPUT XVI.

Ceterum monet sancta synodus abbates, abbatissas, & alios monasteriorum præfectos, & præfectas, ut sui meminerint officii, seque non esse dominos bonorum monasterii, immo ne fructuum quidem: sed tantum dispensatores, & administratores: neque se pro libito dispensare posse, sed secundum intentionem ecclesiæ, & piorum fundatorum. Proinde valde reprehensibile esse eorum factum, qui ex bonis, vel etiam fructibus monasterii sui ditant propinquos, vel amicos suos. Itemque eorum, qui superfluum, & nimis fastuosum habent famulitium, & comitatum, & nimium equorum numerum; quique nimium splendide, & sumptuose ædificant, præsertim ædificia non sacra.

CAPUT XVII.

Postremo sicubi in monasteriis tam virorum, quam mulierum vel temporum lapsu, aut prælatorum negligentia propter bellorum longam continuationem insolentiæ, dissolutiones, ac denique abusus irrepserint: mandat sancta synodus, ut in eorumdem monasteriorum prima visitatione omnia, & singula supradicta tollantur, penitusque extirpentur: ac ad regulam, quam professi sunt, reducantur: quantumque fieri poterit decretis concilii Tridentini conformentur.

XIX.

De sanctis.

CAPUT I.

Sanctorum, qui cum Christo regnant, venerationem, cultum, & invocationem ecclesia semper probavit. Hæretici vero non hujus sæculi tantum, sed vetustissimi rejecerunt: Atque in his non hæreticus sed apostata Julianus ecclesiæ sanctam consuetudinem irrisit, & damnavit, quasi Christi martyres pro diis ea coleret. Quemadmodum autem sancti patres minime destiterunt ob hæreticorum & gentilium contumelias, quin martyribus debitum honorem constanter semper impenderint: sic nec debent pii homines a legitimo cultu, & invocatione sanctorum abduci; quicquid adversus ecclesiam latrent nostri temporis hæretici. Sanctorum enim precibus infirmitatem mortalium juvari, firmissimis argumentis comprobatum est. Cujus rei testimonium Augustinus luculentum præstitit. Nec dubium ullum stare potest, quin, cum non diligant, in cœlis salutem quoque nostram votis, & precibus promoveant.

CAPUT II.

Doceatur tamen populus, alium esse cultum, quo Deus, ac mediator Dei ac hominum, homo Christus Jesus colitur: alium, quo sanctos venerari pie debemus: colimus enim Deum, cum agnoscimus creatorem, conservatorem, bonorum largitorem: quem expectamus judicem, cui

uni reddere rationem vitæ actæ debeamus; qui A solus perdere, solus servare possit: cui soli sacrificium offertur cordis, labiorum, & sacrosanctæ eucharistiæ corporis, & sanguinis domini, quo genere cultus nec angelorum ullum, nec divorum, nec virginem deiparam colere licet.

CAPUT III.

Et quamvis divos recte colamus, vocemusque advocatos, & intercessores; non eo tamen ordine, atque loco, quo Christus homo advocatus, mediatorque esse dicitur, cujus rei admoneri debebunt populares a pastoribus, ut retundatur hæreticorum contumelia, qui dicunt ecclesiam catholicam divos æquare pontifici & mediatori no- B stro Christo.

CAPUT IV.

Preces fidelium analogiam & proportionem fidei sequantur. Quare admoneantur populares minus docti, ut, cum sanctorum memorias visitant, & eorum auxilium implorant, ac Christiana consuetudine orationem dominicam recitant; intelligant se eam non ad sanctos, sed ad Deum dirigere, adjunctis sibi comprecatoribus sanctis.

CAPUT V.

Doceatur præterea populus quo discrimine usa est, & utitur ecclesia in litania cum invocatur Deus, & cum invocantur divi. In ea enim fa- C cile perspicitur alium esse cultum, qui exhibetur Deo; alium qui sanctis defertur. Sic enim vulgus se non facile patietur abripi hæreticorum præstigiis.

CAPUT VI.

Doceatur itaque populus, preces quidem sanctorum admodum utiles ad impetranda dona non modo corporalia, & temporalia, sed spiritualia, & æterna. Sed tamen abominandam esse eorum vanitatem, ac superstitionem, qui certo pollicentur non ex hac vita migraturos sine pœnitentia, & sacramentis eos, qui hunc, illumve ex divis coluerint, qui securitatem in rebus gerendis, fortunæ certum, ac optatum eventum iisdem promittunt; & si qua alia hujusmodi profe- D rantur, & credantur, veluti & illud quoque plane reprobandum est, si qui certo numero, præscriptaque missarum forma aliqua, aut precum, affirmant certas, designatasque animas e purgatorio semper liberari.

XX.

De imaginibus.

CAPUT I.

IMAGINES Christi, ac divorum in templis habendas esse, universalis synodus septima tradidit: idemque Tridentinum concilium confir- E mavit, quibus recte ejus honoris externa signa exhibentur, cultusque, & invocationis, quam rei significatæ deferimus, ut sunt genuflexio & reliqua hujus generis. Neque absurdum, aut impium quoquo pacto videri debet: cum in signis prototypa veneramur. Sicuti nec vituperari debet, si sceleratorum principum, odio tyrannidis, populus imagines evertat. Sed, ne quid agatur in ecclesia præpostere, quod ad hanc rem attinet, hæc sancta synodus, quæ sequuntur, constituit.

CAPUT II.

Imagines in templis nullæ statuantur; nisi episcopi consensu, & judicio. Si quæ autem erectæ fuerint, ac præ se ferant quicquam, quod non deceat, neque prototypo congruat, tolli eas, aut mutari jubeto.

CAPUT III.

Doceatur præterea populus imagini cultum nullum deberi aut propter materiam, aut propter elegantiam, aut propter pretium operis, aut propter quidvis aliud, quod sit in artificio, aut imaginis substantia; sed propter rem significatam, ad quam hic cultus, & honos præcipue refertur. Et sic admonendus est, animum orantis, aut venerantis in rem signatam referri; & non in signum: quod nec audit, nec videt, nec sentit.

CAPUT IV.

Præterea admoneatur populus imperitæ plebis causa maxime positas esse imagines, ut illarum aspectu docti, & moniti patrocinium divorum, & pietatem in Christo conservemus, & eorum vitam imitemur.

CAPUT V.

Miracula nulla locum, aut auctoritatem habeant sine judicio ecclesiæ per episcopum declarato: ne præstigiæ dæmonum, aut imposturæ improborum hominum pro certis, verisque miraculis ad contumeliam nominis divini habeantur.

XXI.

De reliquiis.

CAPUT I.

SANCTORUM reliquias ita venerari præcipit sancta synodus, ut ex concilio Tridentino decretum accepimus, cum enim non tantum sint monumenta, quibus martyrum, ac divorum memoria renovetur, sed fuerint viva corporis Christi membra, ac templa Spiritus sancti olim ad sempiternam gloriam excitanda; eo propensiore devotione venerandæ sunt. Sed, ut in his omnis tollatur abusus, prohibet sancta synodus, ne quis novas, aut ignotas reliquias populo venerandas offerat; nisi prius ab ordinario probatæ fuerint: & in his, quas constiterit veras esse, ritus fieri vetat, quos ecclesiæ & religionis sinceritas non approbat: nec nisi decenter, & tempore congruo circumferantur.

XXII.

De indulgentiis.

QUIA per indiscretas, & superfluas indulgentias & claves ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio enervatur: ideo prohibet sancta synodus ne quis ullas novas, aut ignotas indulgentias populo commendet, & promerendas offerat, nisi prius ab ordinario visitatæ fuerint, & probatæ. Ac præcipit etiam eadem synodus, ut parochi populum suum diligenter admoneant, ne circumforaneis quibusdam, aut etiam impressis libellis temere fidem adhibeant, qui ex levibus, vanis, & superstitiosis causis exorbitantes indulgentias pollicentur; cum indulgentiæ non

non nisi ex piis, & rationabilibus causis concedi debeant.

Postremo mandat hæc sancta synodus omnibus, & singulis episcopis, abbatibus, capitulis, & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis & sæcularibus ut præmissa omnia, & singula, & quæ a sacro concilio Tridentino constituta sunt, districte observent, & observari faciant, sub pœnis inibi respective contentis.

ANno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, mensis vero Julii die vigesima quinta, de mandato reverendissimi archiepiscopi Cameracensis præsidentis, & reverendissimorum Atrebatensis, Namurcensis, & Audomarensis, episcoporum comprovincialium, in sancta synodo provinciali Cameracensi, in Spiritu sancto legitime congregata, assidentium: Nos scribæ infrascripti, ab ipsa sancta synodo deputati, & jurati præscripta decreta, & statuta synodalia aliena manu fideliter scripta, & cum originalibus collata, & concordata, in fidem omnium, & singulorum in eisdem contentorum, subscriptionibus nostris consuetis signavimus.

Jo. le Duc manu propria signavit.

Ita est Jo. Nerchier.

ACTA
CONCILII PROVINCIALIS
CAMERACENSIS.

Præsidente R. P. domino Maximiliano a Bergis, archiepiscopo & duce Cameracensi, sacri imperii principe, comite Cameracesii, &c.

Cum cæremoniis, & orationibus, quæ in illo habitæ fuerunt.

Literæ indictionis, & convocationis.

MAXIMILIANUS a Bergis Dei & apostolicæ sedis gratia archiepiscopus & dux Cameracensis, sacri imperii princeps, comes Cameracesii, &c. Universo clero & populo nostrarum provinciæ, civitatis & diœcesis Cameracensis, salutem in eo, a quo est omnium salus. Ecclesiam suam pretiosissimo Filii sui sanguine redemptam Deus optimus maximus eousque multo jam tempore jactari, affligi, labefactarique (exigentibus id nostris, proh dolor, peccatis) permisit, ut nemo bonæ mentis Christianus non debuerit metuere, jam adesse diem, quo saltem in plerisque, & quidem præcipuis hactenus in eadem utcumque manentibus regnis, & provinciis, velut a fundamentis disturbata penitus corrueret, everteretur que. At quod idem tamen ipse vere pius & misericors dominus, totiusque consolationis pater, qui nunquam ita irascitur, ut misericordiæ obliviscatur, nondum omnino suæ clementiæ oculos ab eadem averterit, certissimum debet esse argumentum, quod procul dubio ipse spiritu oris sui eidem suggesserit, ut ad unicum illud tandem confugeret remedium, quo a primis suis incunabulis, similibus agitata procellis, ad pristinam tranquillitatem recuperandam, eodem suggerente, feliciter hactenus usa fuit, sacrum (dico) œcumenicum & generale concilium. Quum enim unicam suam sponsam (quæ etsi aliquando sine ruga fuit & macula; nunc est ita omnis generis tam doctrinæ, quam morum deformata sordibus, ut genuinæ illius formæ vix ulla restent vestigia) tanto dignatus sit bono, ut post sæpius repetitam, & per gravissima, quæ inciderunt disturbia & impedimenta, distractam concilii generalis convocationem, tandem ad optatum finem & consummationem perduxerit legitime habitum generale concilium Tridentinum; æquum est certe ut ipsius, qui bonorum omnium est dator, tantam benignitatem experti, gratias eidem ex animo agamus omnes, & in spem seriam firmamque erigamur, futurum ut ejusdem dono & favore res ecclesiasticæ multo posthac, quam antea, felicius meliusque gerantur, & succedant, ipsaque ecclesia pristinæ suæ dignitati, saltem magna ex parte, aliquando restituatur: maxime si (quod debemus) divino primitus implorato auxilio operam adhibeamus omnes, ut quæ saluberrime pro mitiganda ipsius Dei justissima ira, ipsiusque promerendis beneficiis sunt constituta, debitæ & necessariæ demandentur executioni, & in praxim & observationem transmittantur. Nos itaque non ignorantes nobis non solum ex officio, verum etiam tam ex ipsius sacri concilii, quam summi pontificis confirmatorio mandato incumbere, provincialem synodum ad finem effectumque prædictum indicere, & convocare: cupientesque, quantum in nobis est, hac in parte, & officio & mandato prædictis, uti debemus, satisfacere, præhabita super hoc cum reverendissimis in Christo patribus & fratribus episcopis nostris comprovincialibus, ac capitulo ecclesiæ nostræ metropolitanæ, eorumve respective ad hoc delegatis, matura deliberatione, dictam synodum provincialem in dicta civitate, ecclesiaque nostra metropolitana, ad Dei omnipotentis laudem & gloriam celebrare decrevimus. Illamque in dicta nostra ecclesia ad dominicam (Quasi modo) diem scilicet octavam post sacratissimum dominicæ resurrectionis diem proxime futurum, incipiendam, prosequendam, & eodem domino adjuvante absolvendam indicimus, convocamus, atque decernimus. Quocirca reverendissimos in Christo patres & fratres, Tornacensem, Atrebatensem, Audomarensem, & Namurcensem episcopos nostros comprovinciales præfatos, ac alios quoscumque, qui de jure vel consuetudine synodo provinciali interesse debent, auctoritate nostra archiepiscopali & ordinaria serio requirimus, hortamur, & admonemus; eisque nihilominus, & eorum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, dictique sacri concilii œcumenici ac mandati confirmatorii, sub pœnis inibi contentis & comminatis districte præcipientes mandamus, ut ad dictam synodum seu concilium provinciale ibi celebrandum intra eam diem conveniant, & personaliter compareant: nisi forte justo detineantur impedimento, quod per procuratores suos legitimos, qui huic concilio interesse debeant, probare tenebuntur (ipsique comprovinciales nostri episcopi prædicti, quoscumque etiam suarum respective diœcesium abbates, prælatos, & alios qui de jure vel consuetudine, aut privilegio interesse debent, ad illam quoque tunc convenire, & comparere faciant, ad audiendum in primis a nobis, quæ rei, de qua agitur, pondus spectare videbuntur proponi: & deinde communicatis nobiscum consiliis, consultandum de modo & ratione cum quam maximo fieri poterit fructu, prædictam executionem in hac

nostra

nostra provincia faciendi; ac ordinandum quoque, & concludendum, publicandumque quæ secundum sanctissimas dicti concilii œcumenici constitutiones & decreta, ad tollendum ex agro dominico in medio tritici jacta jampridem inimici hominis pravæ falsæque doctrinæ zizania, superstitiones, omnisque generis abusus & scandala e medio amovenda, moresque in melius reformandos, quam maxime utilia necessariaque ex communi consilio comperientur. Ad quam rem ut meliorem queat quisque præstare operam, operæ pretium erit ut diligenter perlectis perpensisque ejusdem concilii generalis constitutionibus, & decretis, diligenter quoque de defectibus malisque omnibus quæ in gregem sibi commissam irrepserunt, sive ea fidei nostræ orthodoxæ, sanctæque religioni adversari, sive morum emendationem, correctionemve postulare videbuntur, inquirat, eaque ita annotet, memoriæve commendet, ut in ipsa synodo (sicuti alioqui etiam ex officio quisque tenetur) fidelem, veracemque valeat facere relationem. Quo scilicet Deo spiritum sapientiæ mentibus nostris inspirante opportunis mediis, quæ in dicto sacro œcumenico concilio sancita sunt, exequi, malisque omnibus & abusibus prædictis obviare, &, quoad ejus fieri poterit, e medio omnia tollere possimus. Datum in civitate nostra Cameracensi, anno a nativitate domini nostri Jesu Christi, millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, mensis Decembris, die vicesima octava.

Maximilianus a Bergis.

Ad præfati reverendiss. & illustriss. domini archiepiscopi domini mei gratiosissimi mandatum proprium.

G. de la Rue.

Literæ prorogationis datæ XX. Aprilis.

MAXIMILIANUS a Bergis Dei & apostolicæ sedis gratia archiepiscopus & dux Cameracensis, sacri imperii princeps, comes Camaracesii &c. Universis & singulis Christi fidelibus salutem in domino. Cum sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini decreto sancitum sit, ut provincialia concilia, sicubi omissa sunt, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis, aliisque ex sacris canonibus permissis, renoventur; quodque propterea metropolitani intra annum ad minus a fine dicti concilii, & deinde quolibet saltem triennio post octavam paschæ resurrectionis domini nostri Jesu Christi, seu alio commodiori tempore, pro more provinciæ, non permittant synodum in sua quisque provincia cogere: atque deinde beatissimus in Christo pater & dominus noster D. Pius divina providentia papa quartus, præhabita desuper cum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, de eorumdem consilio, pariter & assensu, omnia & singula dicti concilii decreta confirmaverit, & ab omnibus Christi fidelibus suscipienda & servanda esse decreverit, ac in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis a sacris canonibus constitutis, aliisque gravioribus, etiam privationis, arbitrio suo infligendis universis & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis quibusvis ecclesiarum prælatis, ut eadem decreta in judicio & extra diligenter observent, & a subditis quisque suis faciant inviolabiliter observari; districte præceperit & mandaverit: & ad hæc quoque prædicta decreta, ad reformationem, & jus positivum tantum spectantia, illa præsertim, quæ tempora certa præstituunt, veluti ad provinciales, diœcesanasque synodos celebrandas, ac complures res hujusmodi exequendas, a Kalendis Maii proxime præteriti, eos omnes, ad quos pertinent, obligare cœpisse; neque post eam diem excusationem cujusquam, quod ea ignoraverit, admittendam esse, auctoritate apostolica declaraverit: proinde nos nolentes nostro in hac parte deesse officio, synodum provincialem in ecclesia nostra Cameracensi, die octava post instans festum paschæ, jam pridem indiximus, & coegimus, illamque nostris comprovincialibus episcopis, ceterisque prælatis, capitulis, conventibus, collegiis ac personis qui de jure vel consuetudine interesse debent, significavimus, & ad eam quoque diem & locum comparere jussimus. Verum quia propter certas arduas & graves causas, quæ a perpaucis citra diebus obvenerunt, dicta dies rebus gerendis nondum satis commoda fore timetur, atque nonnullis nostris comprovincialibus minus opportuna: maturis desuper cum venerabilibus fratribus nostris capitulo ecclesiæ nostræ, consilio & deliberatione præhabitis, eamdem diem in festum nativitatis B. Joannis Baptistæ proxime futurum differendam & prorogandam decrevimus, ac differimus & prorogamus; ipsamque synodum seu concilium provinciale tunc in ecclesia nostra præfata celebrare statuimus. Quocirca reverendiss. in Christo patres, ac venerabiles fratres comprovinciales nostros episcopos, ipsorumque ecclesiarum cathedralium capitula, ac alios quoscumque, qui de jure vel consuetudine interesse debent, iterum requirimus, monemus, & exhortamur, eisque nihilominus, & eorum cuilibet, in virtute sanctæ obedientiæ, dictique sacri concilii œcumenici, ac mandati confirmatorii, subque pœnis inibi contentis, districte præcipientes mandamus, ut ad dictam synodum seu concilium provinciale, tunc in præfata ecclesia nostra celebrandum conveniant, & personaliter compareant ipsique comprovinciales nostri episcopi prædicti; quoscumque suarum diœcesium respective abbates, prælatos, conventus, capitula, & collegia, aliosque qui de jure, vel consuetudine interesse debent, ad illud tunc quoque convenire & comparere faciant, ad faciendum, fierique videndum & audiendum ea omnia & singula, quæ in priori nostro convocationis edicto, sive mandato continentur. Atque, ut præsentes nostræ literæ ad omnium, quorum interest, notitiam perveniant, earum exempla manu nostra subsignata, ac contrasigillo nostro eisdem subimpresso, munita, valvis sæpedictæ ecclesiæ nostræ, aliarumque ecclesiarum nostræ provinciæ, affigi volumus; illosque sic arctare, ac si ipsismet coram prælectæ, & insinuatæ forent, decernimus & declaramus. Datum in civitate nostra Cameracensi die vigesima mensis Aprilis, anno a nativitate domini nostri Jesu Christi millesimo quingentesimo sexagesimo quinto.

Maximilianus a Bergis.

Ad præfati reverendissimi & illustrissimi domini archiepiscopi, domini mei gratiosissimi mandatum proprium.

De la Rue.

Qui-

ANNO CHRISTI 1565.

QUIBUS quidem literis indictionis, & prorogationis per certos statores, notariosque, seu tabelliones publicos valvis ecclesiæ metropolitanæ Cameracensis, & aliarum ecclesiarum cathedralium ejus provinciæ affixis, earumque episcopis, & capitulis, ac aliis, quorum interest, debite intimatis, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto indictione octava, mensis vero Junii die vigesima, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Pii divina providentia papæ quarti anno sexto; cum jam complures advenissent ad dictum concilium provinciale vocati, præfatus reverendissimus dominus archiepiscopus edicto publico, valvis dictæ ecclesiæ metropolitanæ, ac palatii sui archiepiscopalis affixo, jussit intimari omnibus, qui concilio provinciali interesse debent, ut ipso die nativitatis divi Joannis Baptistæ festo ab officio vespertino in aula juxta sacellum ejusdem palatii loco consistoriali ad hoc specialiter designato, & præparato comparerent.

Itaque die & loco sic indictis, reverendissimus dominus archiepiscopus, & reverendissimi patres, domini, Atrebatensis, (sede episcopali Tornacensi, per obitum bonæ memoriæ quondam domini Caroli de Croy episcopi novissime defuncti, vacante) Namurcensis, & Audomarensis episcopi comprovinciales, ac episcopus Chalcedonensis ejusdem reverendiss. archiepiscopi suffraganeus, ac in spiritualibus & temporalibus vicarius generalis, una cum insignis capituli metropolitanæ Cameracensis, cathedraliumque ecclesiarum, Tornacensis, Atrebatensis, Namurcensis, & Audomarensis, capitulorum delegatis, reverendisque dominis abbatibus quamplurimis, ac capitulorum primariæ ecclesiæ collegiatæ sancti Gaugerici Cameracensis, beatæ Mariæ Walincurtensis, sancti Germani Montensis, Condatensis, Binchiensis, Antoniensis, Ariensis, sancti Amati, sancti Petri Duacensis, sancti Audomari Lileriensis, sanctæ Gudilæ Bruxellensis, Anderlechtensis, Lirensis, Turnhoutensis, Teneramundensis, Alostensis, & plurium aliorum capitulorum diœcesis & provinciæ Cameracensis, respective ecclesiarum collegiatarum delegatis, & procuratoribus, ac quamplurimis archipresbyteris, seu decanis Christianitatis, curatisque diœcesis Cameracensis, & plurimorum quoque abbatum, abbatissarum, priorum, & præpositorum procuratoribus, ad prædictam synodum provincialem specialiter missis; ac multis denique tam ex Lovaniensi, quam Duacensi academiis, sacræ theologiæ, jurisque canonici doctoribus, eo quoque per præfatum reverendissimum dominum archiepiscopum evocatis, convenerunt in loco consistorii prædicto, ubi erectum erat altare continens in medio signum sancti Spiritus, cui ascriptum erat illud ad Ephes. IV. NOLITE CONTRISTARE SPIRITUM DOMINI. Illis autem omnibus considentibus, idem reverendissimus dominus archiepiscopus, quo controversiis obviaret, quæ ex evocatione, aut sedendi ordine, vel præcedentia (uti vocant) suboriri possent, declaravit, totum quicquid ejus fieret, nemini præjudicio fore, quominus quilibet jus, quod sibi competere prætendit, salvum retineat. Atque demum patres, ordinesque synodi, seu concilii provincialis, ut sepositis quibusque humanis affectibus, & passionibus, una secum de modo exequendi, & observandi sacrum œcumenicum, & generale concilium Tridentinum, (quandoquidem id quoque a beatissimo domino nostro papa mandatum esset) deque morum reformatione, ac restituenda, quoad ejus fieri possit, disciplina ecclesiastica, aliisque ad eam rem necessariis mediis, mature deliberarent, & consulerent; sequenti verborum forma cohortatus est.

Cohortatio reverendissimi domini archiepiscopi.

QUIA ex literis convocationis hujus nostri conventus causas abunde satis cognovistis, easdem hic repetere operæ pretium non putamus: sed reliquum esse, ut quæ nobis maxime salutaria composuit remedia sacrum œcumenicum concilium Tridentinum, morbis ipsis nunc applicemus, atque in primis de modo, & ratione rei gerendæ mature consulamus; idque eo animo, & zelo quo res tanti momenti merito tractari debet, quippe libero, & immuni ab omnibus humanis affectibus, ac maligni spiritus suggestionibus, ut solam Dei gloriam ob oculos habuisse videamur, certo nobis persuadentes illius divinum numen continuo nobis adfuturum, cui non minus apertæ sunt, & patent nostræ cogitationes, quam actiones. Adeo ut si intus non habeamus eam sinceritatem, quæ nostræ respondeat professioni; certe verendum est ne in nos conjiciatur, quod in scriptura de Scribis & Pharisæis legitur: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Nam si hoc non immerito dictum fuit iis, qui specie quadam divini honoris promovendi, aliud spectant, inanem gloriam aut simile quid aucupantes, multo magis in eos quadrat, qui, quod recte sit, si palam impedire non possunt vel non audent, affectu tamen, quantum possunt, remorantur. Porro si væ gravissimum per prophetam suum comminatus est dominus eis qui opus suum faciunt negligenter, quanto magis illis, qui non modo negligenter; sed & illud ne fiat, impedire student: vel, si hoc nequeunt, dum recte fit, & quo debet animo, alio torquent. Ideoque quod ad me attinet, patres, & fratres dilectissimi, profiteor me hic, Deo teste, aliud nihil quærere aut spectare, quam nudam Dei gloriam, & animarum salutem, studiumque præstandæ obedientiæ, quam sanctæ synodo Tridentinæ per sedem apostolicam confirmatæ debeo: ac proinde me ipsum, illius, ac præsentis quoque synodi determinationi, in omnibus, prout vobis videbitur, & res postulabit, libenter ac reverenter sum submissurus, & accomodaturus. Vosque in visceribus caritatis domini nostri Jesu Christi hortor, & moneo, (quamvis pro vestra prudentia, & animi promptitudine hac admonitione mea nihil opus sit) ut id ipsum quoque pari sinceritate facere non gravemini. Cumque, ut jam dictum est, omnis actionis nostræ scopus esse debeat Dei gloria, & animarum salus, ad quam inter alia dicti sacri concilii antidota, necessaria est in primis nostri ipsius emendatio, restauratioque ecclesiasticæ disciplinæ, nostra certe culpa penitus collapsæ & obliteratæ: (utpote quorum incuria & negligentia omnes abusus, & ex his scandala, hæresesque, mala denique omnia in ecclesiam irrepserunt) maximopere igitur nobis laborandum est, ut ea pristino ecclesiæ decori respondeat, & quidem in nobis ipsis (inquam) ne, dum alienorum morborum rationem habemus, nostri ipsius languoris obliti, merito jubeamur trabem ex oculo proprio ejicere: nobisque dicatur, quod aliis imponimus

mus opera gravia, quæ ipsi digitos nollemus attingere. Quo igitur majori cum fructu remedia, per prædictæ synodi decreta nobis exhibita, opportune applicare possimus, vos omnes oro, obsecro, & obtestor ne præsentem hanc occasionem, fortasse numquam redituram, nobis elabi patiamur; sed potius conjunctissimis animis omnes juxta divi Pauli monitionem idem dicamus, idem sentiamus, idem agamus omnes. Idque in spiritu humilitatis, & mansuetudinis. Absit hoc loco indignissima omnis contentio, omnisque qui non sit secundum scientiam zelus: ne secundum ejusdem Pauli sententiam sic homines nos esse, & secundum hominem ambulare ostendamus, uti spiritus Dei expertes nos esse declaremus: neque enim aliud est Paulo secundum hominem ambulare. Absit quoque omnis rancor, & amarulentiæ affectus; cum nihil æque rectum consilium impediat, judiciumque subvertat, & obscuret.

Hunc unanimiter nobis scopum præfigamus, ut dum membra quædam nostra, patrumque nostrorum negligentia, deperdita, forsitan recuperare non possumus, saltem operam demus, ne malum hoc, quo perierunt, latius serpat, immo si qui aut vacillant adhuc, aut omnino jam ab ecclesia discesserunt, non tamen penitus insanabiles sunt, nostra diligentia, & bono exemplo confirmentur, & reducantur. Alioqui dubitandum non est nos idem manere judicium, quod olim per prophetam suum comminatus est dominus pastoribus, gregem sibi commissum negligentibus, dicens. Quod infirmum fuit non consolidastis, quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, quod abactum non reduxistis, & quod perierat non quæsistis. Et paulo post adjunxit, Vivo ego, dicit dominus Deus, pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, ecce ego super pastores requiram gregem meum de manu eorum. Et eamdem fere, quamvis aliis verbis, tam gravem comminationem, etiam alibi sæpius repetivit. Quam ut evadere commodius queamus, continuo ob oculos ponamus paratam nobis mercedem, si pastorali nostro munere satisfacientes gregis nobis commissi saluti prosperimus: & eas, quæ vel abactæ, vel transfugæ factæ sunt oves, ad ovile reduxerimus: memores quod ipse salvator noster dixit maximum gaudium in cœlis fore angelis super uno peccatore pœnitentiam agente. Quod cum ita sit, non dubium est quin longe majus futurum sit ibi gaudium, si nos ipsos in primis, nostroque exemplo multas animarum chiliades ad rectam, tam vitæ, quam fidei rationem nobiscum revocaverimus. Quod tanto certe nobis est agendum affectu & studio, ut nihil tam earum esse debeat, quod hujus causa libenter non abjiciamus: nihil tamen suave, aut delectabile, quod tanto bono non postponamus. Et sicut omnino confido vos omnes in hoc negotio libenter omnem operam, ingenium & laborem nobiscum adhibituros: ita quoque spero vos alacriter laboraturos, ut ecclesiastica disciplina restituatur: tollanturque e medio scandala, per quæ multa animarum millia una cum auctoribus eorum jam pridem in infernum esse demersa vehementer est metuendum. Neque posthac spero futurum, ut nos convinci patiamur quod usque adeo simus obcæcati vitiis, & passionibus nostris, ut, dum ab illis recedere differimus, nostras in primis, & omnium denique nobis commissorum animas, in æternæ damnationis periculo simus diutius relicturi. Cujus tam piæ voluntatis nullum exhibere poterimus specimen evidentius, quam si iis, quæ nostra sunt postpositis, tantum quæramus quæ sunt Jesu Christi, & perpendamus diligenter, quam semper fuerit Deo grata humilis obedientia, quantaque per illam simus assecuti beneficia: & quanta ex adverso mala peperit tam inobediens superbia, quam curiosa inobedientia: etiam si solum eam spectemus, qua primus noster parens vetitum momordit pomum: quam tanti divina fecit justitia, ut adhuc totus mundus pœnas ejus luat. Quæ res merito monere nos debet, ut nihil tergiversantes obviis ulnis acceptemus, quæ sancta mater ecclesia nuper ad hoc in viris & piissimis, & doctissimis, undequaque convocatis, congregata Tridenti in hunc nobis præscripsit finem. Ne, si non faciamus, in tam reprobum videamur traditi sensum, ut etiam Spiritui sancto, per os illius loquenti, resistere velle videamur, nolleque intelligere ut bene agamus: sicque in manus Dei viventis (quod omnium maxime horrendum) culpa nostra exigente incidamus. Meminerimus nobis, hoc est Dei sacerdotibus, dictum, Vos estis sal terræ: ac proinde nobis studiose curandum esse, ne quid insulsum, aut corruptum in nobis inveniatur: sive ut nosipsi ab omni corruptione mundi simus. Alioqui certe quid expectare poterimus, & debebimus, quam ut tanquam sal, quod evanuit, abjiciamur foras, & conculcemur ab hominibus? Neque enim est quod speremus, nisi (dum adhuc durant longaminitas, & patientia Dei nostri, ad pœnitentiam nos expectans) resipiscamus & serio ad illum convertamur: quin eadem nobis sint eventura quæ per totam fere Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, toti pœne ordini nostro jam pridem vidimus evenisse ad oculum: Canonicorum scilicet loca vacantia, possessiones eorum in prophanos usus distractas, episcoporum sedes, & parochorum ecclesias, pulsis, immo conculcatis illis, hæreticis commissas. Taceo de monasteriis: cum lippis & tonsoribus notum sit multis in locis ea, monachis, non solum expulsis, sed & crudeliter trucidatis, direpta, & funditus eversa. Quæ certe nihil aliud sunt quam certissima argumenta iræ Dei nostri, & justissima ipsius judicia: quod scilicet evanescere sal terræ, quod erant ipsi, passi essent. Quod autem non mitiora nobis immineant, qui velut pusillus grex hic constituti sumus in medio luporum, illorum certe nos merito monere debent exempla, nisi (quod debemus) piæ matris nostræ ecclesiæ consiliis, monitisque acquiescentes, quæ ipsa nobis præparavit, ad mitigandam justissimam Dei iram remedia, demisse, humiliterque sumamus, illisque nos accommodemus. Quod si faciemus, non solum placabilem eum inveniemus, sed & directorem habebimus eorum omnium, quæ ad eum finem acturi sumus. Et, ut eam omnium vestrum mentem, & intentionem esse credam, facit quod tam alacriter, tanto numero, tantoque itineris labore vos huc convenisse videam. Quæ quoque mihi spem faciunt certissimam rei bene gerendæ. Maxime, quia non dubito quin omnes se præparent jejuniis, & orationibus, ac aliis mediis, quæ Deo nos reconciliare, & gratiæ ejusdem capaciores reddere solent: sic ut impræsentiarum aliud nihil reliquum censeam, quam ut pro hac animi promptitudine nobis, immo potius Deo exhibita immensas ei, ac vobis omnibus gratias agam: cumque ex animo orem, ut nos omnes in hoc sancto proposito confirmare, & conatus nostros ad sibi gratum, nobisque salutarem deducere dignetur finem. Amen.

Deinde

Deinde reverendissimus dominus archiepiscopus reliquum esse dixit, ut scriba & promotores constituerentur futuri concilii. Quapropter astipulantibus reliquis reverendissimis patribus ac dominis ibidem præsentibus, creavit venerabiles viros dominos Joannem le Ducque ecclesiæ metropolitanæ, & Joannem Merchier primariæ ecclesiæ collegiatæ sancti Gaugerici Cameracensis scholasticos, & canonicos, dicti concilii provincialis scribas, & secretarios, atque Augustinum Convers utriusque juris licenciatum, & canonicum dictæ ecclesiæ metropolitanæ, & Dominicum Merlin decanum, & canonicum dictæ ecclesiæ sancti Gaugerici, ejusdem concilii promotores: atque ab eisdem respective fidelitatis juramenta recepit.

Hisque peractis, mandatum est ex parte reverendissimi domini archiepiscopi, ut die sequenti, hora septima matutina, omnes patres, abbates, priores, præpositi, & alii, convenirent in palatio archiepiscopi, pontificalibus ornati insigniis, aliisque vestimentis, cujuscumque ordini congruis induti, reverendissimum dominum archiepiscopum, ad ecclesiam metropolitanam deducturi, ubi reverendissimus dominus Atrebatensis in choro ejusdem ecclesiæ majoris habiturus esset orationem: ipseque reverendissimus dominus archiepiscopus celebraturus sacrum de sancto Spiritu, quo gratia ipsius humiliter imploretur: precesque, in conciliis provincialibus fundi solitæ, devote persolvantur, atque demum concilium ipsum provinciale Cameracense, quatenus id patres legitime convocatum & coactum esse judicaverint, aperiendum esse decernatur.

Die igitur vigesima quinta mensis Junii, horaque prædicta reverendissimus dominus archiepiscopus, pallio, mitra, aliisque pontificalibus insigniis amictus, cruceque archiepiscopali ante eum delata, a reverendissimis dominis episcopis comprovincialibus, reverendisque dominis abbatibus mitellatis, & pedis seu baculis (ut vocant) pastoralibus decoratis, collegioque metropolitano Cameracensi, ac Tornacensi, Atrebatensi, Namurcensi, & Audomarensi, ecclesiarum cathedralium delegatis, atque sancti Gaugerici, & sanctæ Crucis civitatis Cameracensis, collegiatarum ecclesiarum: abbatiarumque sancti Sepulchri, & sancti Auberti Cameracensis, & beatæ Mariæ virginis de Cantimprato canonicis, & religiosis chlamydibus (quas cappas vocant) insignitis, reliquisque collegiatarum ecclesiarum deputatis, habitu canonicali: archipresbyteris vero, seu decanis ruralibus & curatis: absentiumque procuratoribus & legatis, seu nunciis, superpelliciis & stolis indutis: ac copiosa denique cleri & populi multitudine, ad ecclesiam metropolitanam e palatio suo archiepiscopali deductus fuit. Ubi cum ipse reverendissimus dominus archiepiscopus cum suis suffraganeis & aliis, flexis genibus, preces domino obtulisset, omnesque in cathedris & locis suis consedissent: (ubi etiam magistratui dictæ civitatis, qui illum comitatus erat, locus condignus fuit designatus) reverendissimus dominus Atrebatensis conscendit suggestum in medio chori constitutum, habuitque orationem non minus piam, & gravem, quam elegantem & doctam, ac præsenti negotio maxime accommodatam: qua cumprimis hujus nostri temporis calamitatem deplorans, ecclesiam in hæc usque tempora semper ab hæreticis plus esse passam, quam ab ethnicis & paganis, pluribus exemplis confirmavit, ac denique media quibus e medio hæreses tolli ponent, adduxit.

Qua quidem oratione habita, celebratum est per reverendissimum dominum archiepiscopum missæ sacrificium de sancto Spiritu secundum morem ecclesiæ Cameracensis, valde solenne, epistolam decantante abbate Maricolensi: evangelium vero, abbate sancti Gisleni in cella.

Peracto sacro reverendissimus dominus archiepiscopus, & ceteri episcopi in suis cathedris sedentes, juxta magnum altare induti sint sandaliis, & aliis ornamentis episcopalibus: sicque indutus archiepiscopus surrexit, & chlamydem quoque pastoralem, quam cappam vocant, assumpsit. Atque interea dum hæc fiunt, chorus decantabat psalmum, domino cantore incipiente, *Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum, &c.* quem cum vicarii & cantores musici prosequerentur, vocati sunt scribæ & secretarii concilii provincialis, jussique astare reverendissimo domino archiepiscopo, ut, quæ fierent, videntes & audientes in acta redigerent. Decantato autem dicto psalmo, diaconus assurgens, versa ad chorum facie, alta voce protulit, *Orate*: moxque dominus archiepiscopus, coepiscopi, & reliqui omnes genua flectentes orarunt detectis capitibus altare versus. Deinde idem dominus archiepiscopus, & coepiscopi consurgentes ceteris in terram procumbentibus steterunt absque mitris, incipientes orationem subsequentem, decantante eam domino metropolitano, coepiscopis vero remissiore voce legentibus. *Adsumus domine sancte Spiritus*, adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter aggregati, veni ad nos, & esto nobiscum, & dignare illabi cordibus nostris: doce nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende quid efficere debeamus: ut te auxiliante tibi complacere in omnibus valeamus: Esto solus suggestor, & effector judiciorum nostrorum, qui solus cum Deo patre, & ejus Filio, nomen possides gloriosum: non nos patiaris perturbatores esse justitiæ, qui summam diligis æquitatem: non in sinistrum nos ignorantia trahat: non furor inflectat: non acceptio munerum, vel personarum corrumpat: sed conjunge nos efficaciter tibi, solius tuæ gratiæ dono: ut simus in te unum, & in nullo aberremus a vero, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis justitiam: ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra, & in futuro pro bene gestis consequamur præmia sempiterna. Chorus respondit, *Amen*. Postea vero subdiaconus assurgens chorum versus, clara voce præfatus est, *Erigite vos*. Consurgentibus omnibus, ac postmodum dominis cantore, & succentore hanc antiphonam incipientibus, prosequente eam choro ad finem usque, *Exaudi nos domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice nos domine*. Qua finita iterum diaconus protulit, *Orate*. Sicque dominus archiepiscopus, & coepiscopi cum aliis in terram prostrati, aliquantisper orarunt secreto: deinde subdiaconus cecinit, *Erigite vos*, consurgentibus omnibus: stantes autem domini archiepiscopus & coepiscopi, absolute protulerunt orationem quæ subsequitur, decantante quidem eam metropolitano, coepiscopis vero legentibus, idque sine mitris: *Omnipotens sempiterne Deus*, qui sacro verbi tui oraculo promisisti, ubi duo vel tres in nomine tuo congregati essent, te medium fore; adesto propitius cœtui nostro: & cor nostrum illumina misericors Deus, ut a bono misericordiæ tuæ nullatenus aberremus: sed rectum justi-

justitiæ tuæ tramitem in omnibus teneamus, per dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum, *&c.* Hac oratione peracta, iterum procumbebant omnes, & a tribus canonicis, jussu domini cantoris, litania decantabatur in ecclesia Cameracensi legi solita usque, *Ut dominum archiepiscopum, & omnes coepiscopos, cum omni grege sibi commisso, in suo apto servitio conservare digneris!* Choro respondente, *Te rogamus audi nos*. Dicto articulo ter repetito. Quo decantato assurrexit dominus archiepiscopus, & coepiscopi, detectis capitibus, ceteris vero non surgentibus: tuncque cruce ante se delata, tenens in manu pedum pastorale, benedixit sacræ synodo his verbis, *Ut hanc sanctam synodum, & omnes gradus ecclesiasticos benedicere digneris?* Choro respondente, *Te rogamus audi nos*. Et iterum, *Ut hanc sanctam synodum, & omnes gradus ecclesiasticos benedicere, & regere digneris? Te rogamus audi nos*. Et rursus, *Ut hanc sanctam synodum, & omnes gradus ecclesiasticos benedicere, regere, & conservare digneris? Te rogamus audi nos*.

Quibus sic dictis iterum procumbebat dominus metropolitanus, & coepiscopi cum mitris, donec dicti tres canonici decantassent litaniam, *Ut cunctum populum Christianum, pretioso sanguine tuo redemptum conservare digneris, Te rogamus audi nos. Ut clerum & populum totius provinciæ conservare digneris, Fili Dei*, &c.

Finita litania, & consurgentibus omnibus, dominus archiepiscopus altare versus sine mitra dixit, *Oremus*. Stantibus etiam sine mitris coepiscopis, diaconus cantabat, *Flectamus genua*. Interposita aliqua mora, donec subdiaconus erigens se sic decantaret, *Levate*; & dominus archiepiscopus hanc prosecutus est orationem, *Da, quæsumus*, ecclesiæ tuæ misericors Deus, ut Spiritu sancto congregata hostili nullatenus incursione perturbetur per dominum *&c.* Postea vero ante dominum archiepiscopum imponebatur thuribulo incensum subfumigans, & accedens diaconus ante altare, petiit ab eo benedici: tuncque cum libro clauso præcedente subdiacono, deferente thuribulum suffumigans, ac duobus pueris symphoniacis luminaria deferentibus itum est ad locum quemdam eminentiorem, quem vulgo appellant Doxale, ubi evangelium decantatum fuit ab eodem diacono abbate sancti Gisleni, scilicet evangelium secundum Lucam, de missione discipulorum, inclinantibus ante illud capita tam metropolitano, quam coepiscopo, stantibus sine mitis versa facie ad evangelium, & pedum tantisper in manibus tenentibus, donec idem decantatum fuerat. Eoque decantato, delatus fuit codex ad metropolitanum, & ceteros comprovinciales deosculandus, primo quidem ad eos, qui dextro assidebant lateri, tum vero ad alios qui sinistro. Postremo iterum assurgens dominus metropolitanus cum suis coepiscopis, & reliquis omnibus, aperto capite incepit hymnum, *Veni creator Spiritus*, prosequente eum choro ad finem usque, procumbentibus patribus sine mitris, & reliquis omnibus, donec primus ejusdem hymni versiculus decantatus fuerat: quo finito assurgentes, steterunt ad finem usque. Expleto hymno, dominus archiepiscopus cecinit versiculum, *Emitte spiritum*, &c. Respondente choro, *Et renovabis faciem terræ*. Tunc archiepiscopus dixit. *Oremus. Deus qui corda fidelium*, &c. Chorus, *Amen*. Quibus absolutis, tractatum fuit inter ipsum reverendissimum dominum archiepiscopum, & reverendissimos patres, de apertione hujus sacræ synodi provincialis: fuitque mandatum scribis & secretariis ejusdem, ut a singulis sciscitarentur, num no ad Dei gloriam & ecclesiæ catholicæ decorem, sanctum concilium provinciale Cameracense legitime indictum, convocatum, & congregatum aperiendum videatur: illisque super hoc per dictos secretarios interrogatis, & idipsum aperiendum esse astipulantibus, (ubi dicti secretarii retulerunt) præfatus reverendissimus dominus archiepiscopus, tam suo, quam coepiscoporum suorum nomine dictam sanctam synodum provincialem Cameracensem apertam esse decrevit & declaravit, sub hac verborum forma. Christi nomine invocato decernimus sanctam synodum provincialem Cameracensem esse apertam, & ita judicamus: atque illico decantatum fuit, *Te Deum laudamus*, reverendissimo domino metropolitano inchoante, & choro idipsum prosequente ad finem usque. Dataque deinde benedictione archiepiscopali, fuit per dictos scribas & secretarios indicta congregatio in diem crastinum hora octava ante meridiem in palatio archiepiscopali, ac loco consistoriali prædesignatis.

Altera vero die, quæ erat vigesima sexta mensis Junii, hora & loco præscriptis, comparuerunt reverendissimus dominus archiepiscopus, & ejus suffraganei, ceterique prælati, & ordines ecclesiastici, illisque ad sacrum audiendum procumbentibus, celebratum fuit per unum reverendissimi domini archiepiscopi sacellanorum sacrum de sancto Spiritu, in quo sacro reverendus pater dominus abbas sancti Auberti Cameracensis, tanquam primus & perpetuus dicti reverendissimi domini archiepiscopi sacellanus, lecto evangelio dedit idipsum eidem reverendissimo, & ejus suffraganeis osculandum. Sacro autem peracto, reverendissimus dominus archiepiscopus stans ante medium altare, cum suis coepiscopis, clara & intelligibili voce oravit & dixit orationem præscriptam: *Adsumus domine sancte Spiritus*, adsumus peccati quidem immanitate detenti, sed in nomine tuo aggregati, *&c.* Qua oratione finita, omnibusque considentibus, lecta & publicata fuerunt decreta subscripta.

Visum est patribus operæpretium esse ut hæc sancta synodus, quoad fieri possit, sit frequentissima; tum ob negotia quæ in ea geri debent, tum maxime propter gloriam nominis domini. Idcirco omnibus, quorum interest, & qui de jure aut consuetudine tenentur huic synodo adesse, mandamus ne hinc recedant, nisi impetrata a nobis venia; reliquos hortamur, ne hinc quoque, priusquam absolutæ sint supplicationes publicæ, quas processiones vocant, se moveant nobis insalutatis.

TENOR ALTERIUS DECRETI.

QUONIAM plurimum interest, ut præsentem habeamus gratiam numinis, cujus aspiratione hæc sancta synodus dirigatur: videtur necessarium, ut quanta maxima animi devotione possumus, hanc Spiritus sancti gratiam nobis conciliemus, & ea scrutemur, quæ maxime conducunt ad unitatem & concordiam alendam inter nos; ut idem spectemus omnes, idemque dicamus. Quapropter sequuti antiquissimum morem ecclesiæ, innovatum iis diebus a patribus Rhemensis synodi, existimamus operæpretium facturos nos esse, si proxima sexta feria, qui dies erit festus apostolorum Petri & Pauli, publicæ supplicationi (quam processionem vocant) omnes humi-

humiliter incumbamus, ac deinde sacrosanctam eucharistiam manu reverendissimi domini archiepiscopi, qui missæ sacrificium celebraturus est, devote recipiamus, ad declarandum unitatem voluntariam in nobis, & vinculum caritatis, & ut Deus clementer illabatur mentibus nostris per donum Spiritus sancti, quo recte procedere & feliciter claudi possit hæc sancta synodus.

Postea vero domini promotores hujus sacræ synodi petierunt evocari omnes citatos monitos, & convocatos ad hujusmodi synodum provincialem, & quoscumque alios de jure, vel consuetudine eidem interesse debentes, & ad eorum petitionem omnes evocati fuere juxta formam catalogi notariis traditi; absque tamen præjudicio ordinis & præeminentiæ, aut præcedentiæ cujuslibet, uti & initio hujus synodi per reverendissimum dominum archiepiscopum declaratum est. Et ad visitanda & examinanda procuratoria absentium, reverendissimus dominus archiepiscopus præsidens negotium tradidit reverendissimo episcopo Audomarensi, & reverendis dominis abbatibus, Marchianensi, & sancti Gisleni in cella, venerabilibusque viris dominis Leonardo de Garbecq utriusque juris licentiato, insignis ecclesiæ metropolitanæ canonico, necnon decano Tornacensi, & Nicolao Maigrot canonico Atrebatensi, ac Nicolao Lengainge Audomarensi canonico, quibus a meridie hora secunda ad eadem examinandum, & crastina die hora octava referendum consistorialiter validitatem, aut invaliditatem eorumdem, statutæ & præfixæ sunt; indictaque fuit congregatio loco, & hora præscriptis.

Die ergo vigesima septima mensis Junii, loco & hora consuetis, cum celebratum esset in consistorio sacrum, lectaque per reverendissimum dominum archiepiscopum oratio præscripta, *Adsumus domine sancte Spiritus* &c. rogarunt promotores concilii num placeret eidem domino reverendissimo & reliquis patribus, quod procederetur ad contumaciam absentium, & rejectionem procuratoriorum, quæ non videbantur sufficientia. Ad quam petitionem responsum est per dominum archiepiscopum, quod ea res differretur in aliud tempus commodius & magis opportunum; & interea procederetur ad lectionem canonum & decretorum concilii Tridentini: cumque ob supplicationem publicam ac generalem per reverendissimum dominum archiepiscopum in festum sanctorum Petri & Pauli apostolorum indictam; tum sacrum quoque in ecclesia metropolitana solenniter ex more ejusdem ecclesiæ tunc celebrandum; nonnullis visum esset commode fieri non posse, ut omnes decreto novissime publicato, quoad receptionem venerabilis sacramenti eucharistiæ manu reverendissimi domini archiepiscopi, satisfaciant; visum fuit patribus idem decretum modo præscripto moderari posse.

Quia difficile videtur, & propemodum impossibile, ut omnes, qui huic synodo intersunt, possint eucharistiam sumere manu D. archiepisc. eo die, quo fiet processio; episcopi saltem, cum iis qui altari reverendissimo domino archiepiscopo ministrabunt, manu ejusdem reverendiss. communicent. Ceterum hortatur, ac præcipit ut eodem die omnes, qui sacerdotes essent, celebrarent, reliqui vero non sacerdotes communicarent in loco aliquo ab eis eligendo: adhortans patres ut non solum illo die, sed, quam sæpissime possent, missæ sacrificium celebrent, ut Deus spiritu suo nobis uberius semper effulgeat.

Deinde reverendus pater dominus Matthæus Moullart abbas sancti Gisleni in cella, jussu reverendissimi archiepiscopi, ac reliquorum patrum conscendit suggestum ad hoc ibidem præparatum, lecturus & publicaturus canones & decreta sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini; illaque legit, & publicavit ad sessionem septimam usque inclusive; fuitque indicta congregatio ad horam tertiam a meridie. Qua quidem hora reverendissimo domino archiepiscopo & reliquis patribus in consistorio seu loco synodali considentibus, lectaque per reverendissimum dominum archiepiscopum oratione præscripta, *Adsumus domine sancte Spiritus*, &c. prosecuta & continuata fuit lectio & publicatio decretorum sacri concilii Tridentini per eumdem reverendum dominum abbatem, ad sessionem decimam quintam inclusive; deinde ordinatum fuit quod pulsaretur campana præsulis, cujus pulsu semper indiceretur sessio seu congregatio synodi.

Die itaque vigesima octava mensis Junii, ad pulsum campanæ præsulis reverendissimo domino archiepiscopo & aliis patribus, ordinibusque dictæ synodi in consistorio solito considentibus lecto sacro, & oratione *Adsumus domine sancte Spiritus* &c. Reverendus pater, dominus abbas sancti Gisleni iterum conscendit suggestum; dictique sacri concilii decretorum lectionem & publicationem usque ad vigesimam quartam sessionem prosecutus est, & continuavit: dictumque fuit per alterum promotorum, quod a meridie propter vigilias, seu solennitatem sanctorum Petri & Pauli nihil ageretur.

Altero autem die, nempe vigesimo nono mensis Junii, qui beatis Petro & Paulo apostolis sacer erat, solenniter supplicatum est, atque præeunte clero (reverendissimoque domino archiepiscopo sacrosanctam eucharistiam portante) per urbem processum; frequenti omnium patrum, & prælatorum diœcesis, & provinciæ, atque item insignis ecclesiæ metropolitanæ, aliarumque ecclesiarum, & monasteriorum civitatis Cameracensis canonicorum, monachorum & sacerdotum consessu, ornatu & cultu, & prout cujusque status, gradusque, aut dignitas exigebat; ac copiosa denique nobilium, & aliorum multitudine comitante. Supplicatione seu processione hujusmodi absoluta, illisque omnibus in ædem divæ virginis reversis & receptis, solenniter celebratum est a reverendissimo domino archiepiscopo sacrum assistentibus & ministrantibus eidem, diacono, abbate sancti Gisleni in cella; subdiacono vero, abbate Maricolensi. Ubi autem perventum fuit ad communionem, receperunt primi sacram eucharistiam, manu domini archiepiscopi, reverendissimi domini Atrebatensis, Namurcensis, Audomarensis, & Chalcedonensis; deinde diaconus & subdiaconus; deinde alii sacro assistentes archidiaconi & sacellani.

Die trigesima & ultima Junii reverendissimo domino archiepiscopo, & patribus, aliisque ordinibus ecclesiasticis, ad pulsum campanæ præsulis, ut constitutum erat, in consistorio sub horam octavam matutinam debite congregatis, ibique considentibus post celebratum sacrum, ac orationem *Adsumus sancte Spiritus* &c. a reverendissimo domino archiepiscopo dictam, ascendit suggestum solitum reverendus dominus abbas sancti Gisleni, legitque, & publicavit vigesimam quartam sessionem; & illis quoque a meridie sub horam tertiam iterum ad pulsum campanæ in eodem consistorio similiter coactis, & considentibus, vigesima quinta, & ultima sessio sacri concilii

ANNO CHRISTI 1565.

cilii Tridentini a præfato abbate sancti Gisleni e A suggestu lecta & publicata fuit.

Die prima Julii ob vigilias solennitatis beatæ Mariæ virginis, similiter & altero die subsequente, non fuit habita sessio, aut congregatio concilii provincialis, sed eo die celebravit sacrum de visitatione beatæ Mariæ in choro majore ecclesiæ metropolitanæ reverendissimus dominus archiepiscopus, & reliqui ejus suffraganei Atrebatensis, Audomarensis, & Chalcedonensis episcopi, ac Lobiensis, Lætiensis, Aquiscinctensis, Marchianensis, sancti Gisleni, pluresque alii abbates, & prælati.

Die vero tertia mensis Julii reverendissimo domino archiepiscopo, ceterisque patribus, & ordinibus ecclesiasticis, ad sonum campanæ præsu- B lis sub horam octavam matutinam, rursus convocatis, eisque in consistorio solito considentibus, a sacro peracto, lectaque per reverendissimum dominum archiepiscopum oratione, *Adsumus sancte Spiritus* &c. Venerabilis vir dominus Augustinus Convers jurium licenciatus, promotor concilii, proposuit, & allocutus est reverendissimum dominum archiepiscopum, suffraganeos, abbates, & reliquos, in hunc modum. Reverendissime domine atque illustrissime princeps, reverendissimi antistites, venerandi patres, confratres dilecti, audivistis lecturam omnium, & singulorum canonum & decretorum concilii Tridentini; superest, ut juxta capitulum secundum sessionis xxv. de reformatione, unusquisque ea palam & C publice recipiat, & profiteatur veram obedientiam summo Romano pontifici, & omnes hæreses a sacris canonibus & generalibus conciliis, præsertimque a synodo Tridentina damnatas, publice detestetur, & anathematizet. Quapropter omnes & singulos requiro, ut decreta synodi universalis Tridentinæ omnia, & singula jam lecta palam recipiatis, & tam in judicio quam extra observari faciatis juxta mandatum ejusdem synodi Tridentinæ, idque sub ea verborum forma, quam in charta descriptam & ex prædicto capitulo desumptam primo præsentavit archiepiscopo, quæque postea per alterum promotorem cuilibet porrecta fuit tenore hujusmodi.

Ego N. omnia, & singula, quæ in sancta synodo Tridentina definita & statuta sunt, palam re- D *cipio; necnon veram obedientiam summo Romano pontifici spondeo & profiteor; simulque hæreses omnes a sacris canonibus, & generalibus conciliis, præsertimque a prædicta synodo Tridentina, damnatas, publice detestor & anathematizo.*

Reverendissimus igitur dominus archiepiscopus accepta charta brevem habuit orationem, qua declarabat, quod etsi multa in dictis decretis continerentur, quæ ipsis episcopis essent non solum oneri, sed molesta quoque & dispendiosa; tamen perpendens piam in hac re patrum intentionem, & quod alia via ecclesia reformari non possit, & hæreses extirpari, libenter se illa omnia & singula recepturum, & professu- E rum dixit, juxta formulam in eadem charta descriptam; omnesque alios per viscera domini nostri Jesu Christi, ut ad sui imitationem idem præstare vellent, serio cohortatus, & obtestatus, suæ obedientiæ fideique professionem fecit juxta tenorem & formam dictæ chartæ, quam palam legit ad hunc, qui subsequitur, modum. EGO MAXIMILIANUS A BERGIS archiepiscopus Cameracensis, omnia & singula, quæ a sancta synodo Tridentina definita & statuta sunt, palam recipio; necnon veram obedientiam summo pontifici spondeo & profiteor; simulque hæreses omnes a sacris canonibus, & generalibus conciliis præsertimque a prædicta synodo Tridentina, damnatas, publice detestor & anathematizo.

Deinde reverendissimi Atrebatensis, Namurcensis & Audomarensis episcopi comprovinciales decreta & statuta generalis concilii Tridentini receperunt, & quilibet eorum prompte, brevi & utili monitione præhabita, recepit; summoque Romano pontifici veram obedientiam professus est; ac hæreses omnes, præsertim a dicto concilio Tridentino damnatas, publice detestatus juxta tenorem dictæ chartæ, quam quilibet eorum legit.

Porro delegati metropolitanæ & aliarum cathedralium ecclesiarum secundum dictæ chartæ tenorem professionem facere statim recusarunt, prætendentes sua quædam privilegia debere manere salva. Quibus recusantibus oblata est per promotorem scedula reverendis patribus abbatibus, qui eadem recipientes ex ordine infrascripto receperunt decreta concilii Tridentini, & professi sunt juxta formulam chartæ præscriptæ. Et in primis reverendi patres domini abbates infrascripti, videlicet Lobiensis, Lætiensis, sancti Landelini in Crispinio, Altimontensis, Maricolensis, sancti Dionysii in Blocqueria, de Fidemio, de sancto Gisleno in cella, sancti Adriani Gerardimontensis, Marchianensis, Aquiscinctensis: de Hanonio, Montis sancti Eligii juxta Atrebatum, de Hennin Lietart, de Hamme, sancti Joannis Valenchenensis, sancti Calixti de Cisonio, sancti Christophori de Falempino, Bonæ spei, "Viscomensis, sancti Foliani, sancti Auberti Cameracensis: de Cantimprato, de Chocques, de Aroasia & Yacourtensis: abbas vero Nynovensis ordinis Præmonstratensis similiter recipit, & professus est, salvis privilegiis, videlicet eis quibus per generale concilium Tridentinum non est derogatum: a meridie autem ad pulsum campanæ rursum omnibus congregatis & considentibus, requisiti per venerabilem virum dominum Dominicum Merlin decanum ecclesiæ sancti Gaugerici, dictique concilii alterum promotorem, prior monasterii sancti Andreæ juxta Ariam, & prior scholarium oppidi Montensis, receperunt decreta concilii Tridentini, & professi sunt juxta chartæ sibi traditæ tenorem. Post hos requisiti sunt deputati seu procuratores primariæ ecclesiæ collegiatæ sancti Gaugerici Cameracensis, qui per organum honorabilis viri domini Petri Regis junioris, canonici, in utroque jure licenciati, de suis quoque protestabantur exemptionibus. Cui reverendissimus dominus archiepiscopus biduum concessit ad maturius deliberandum, & dicti capituli exemptiones in scriptis exhibendum.

" Viconiensis,

Deinde venerabiles viri, domini & magistri, Laurentius Metsius beatæ Gudulæ Bruxellensis, & Adrianus Eelout sancti Gummari Lyrensis oppidorum, ecclesiarum collegiatarum decani, sacræ theologiæ baccalaurei, procuratores sex ecclesiarum sibi invicem confœderatarum auctoritate apostolica, Bruxellensis, Lyrensis, Anderlectensis, Alostensis, Teneramundensis, ac Turnhoutensis, decreta concilii Tridentini receperunt, & professi sunt vigore procuratoriorum suorum juxta tenorem professionis reverendissimi domini archiepiscopi. Hos secuti sunt Ariensis, Melbodiensis, Binchiensis, sancti Petri Duacensis, de Lilers, Lessensis, Condatensis, beatæ Mariæ ad aulam comitis, & Antoniensis, capitulorum, ecclesiarum collegiatarum procuratores,

qui

Anno Christi 1565.

qui receperunt decreta concilii Tridentini, Romano pontifici obedientiam spoponderunt, & publice professi sunt, ac hæreses, a dicto concilio damnatas, detestati sunt, secundum dictæ chartæ tenorem.

Capituli Wallincurtensis procurator etiam professus est juxta tenorem dictæ professionis reverendissimi domini archiepiscopi; salvis tamen, moderamine & declaratione desuper facienda, & impetranda a sancta sede apostolica.

Abbatissæ & capituli Nivellensis procurator allegavit eosdem alterius esse provinciæ, videlicet Coloniensis, ideoque ad professionem in hac synodo faciendam non teneri; & quoad restitutionem, seu diminutionem decimarum, promisit nomine, quo supra, stare ordinationi & decreto reverendiss. patrum hujus sacri concilii provincialis.

Procuratores capitulorum respective beatæ Waldetrudis, & sancti Germani Montensis & Melbodiensis, oppidorum, similiter quædam protestati sunt, quorum protestationes per patres non fuerunt admissæ.

Capituli Luthosensis decanus, & procurator protestatus est juxta tenorem scedulæ per eum traditæ, & apud acta scribarum concilii reservatæ, quæ per patres quoque minime admissa fuit.

Capituli beatæ Mariæ Namurcensis, & aliarum secundariarum ecclesiarum nomine dominus Joannes Tamison procurator, de privilegiis earumdem protestatus est. Cui reverendiss. dominus archiepiscopus injunxit, ut protestationem suam exhibeat, si velit, intra biduum. Ab his deventum est ad archipresbyteros, seu decanos rurales, qui receperunt decreta concilii Tridentini, & professi sunt secundum tenorem scedulæ sibi traditæ, videlicet magister Nicolaus de Puteo decanus Christianitatis Cameracesii, magister Joannes de la Tieulloye decanus de Castello, magister Andreas Francquaert decanus Christianitatis Avesnensis, magister Nicolaus Carvin decanus Christianitatis Valenchenensis, dominus Antonius Quarre decanus de Bellomanso, Thomas de Decimis decanus Binchiensis, dominus Thomas Pierart procurator domini Petri Baghuet decani Christianitatis Montensis infirmi, D. Servatius Carlier decanus de Haspra, dominus Sydrach ab Ittria decanus Hallesis, D. Joannes Rutgheerts decanus Christianitatis Bruxellensis, D. Bernardus Egidii decanus Antuerpiensis, D. Judocus Vonckius decanus Gerardimontensis, D. Egidius van Raffelghen decanus Alostensis, D. Joannes de Moroual, decanus sancti Brixii, D. Andreas de Pumerœul decanus Chirivensis, D. Joannes Doncq decanus de Pamella, D. Joannes Hortensis decanus Melbodiensis, & D. Antonius Godefridi decanus Christianitatis de Bavaco.

Post hos dominus abbas de Nizella, eo quod ante meridiem non erat evocatus, cum reliqui patres profiterentur, salvis privilegiis in favorem ordinis Cisterciensis per modernum pontificem confirmatis, recipit decreta concilii Tridentini, & professus est juxta tenorem chartæ præscriptum.

Deinde reverendus dominus abbas monasterii sancti Landelini in Crispinio procuratorio nomine reverendi patris D. abbatis Grimbergensis, & abbatissarum de Foresto, de magnis Bigardis, de la Turre, de Nazareth in Ath, de Oliva, & Guilenghien: Et procurator abbatis de Castello juxta Montaingne, professi sunt similiter juxta formulam præscriptam.

Die Mercurii quarta Julii reverendissimo domino archiepiscopo præsidente, ac patribus prænominatis, ceterisque dominis ad sonum campanæ, ut moris est, in loco consistoriali consueto congregatis, & assidentibus, venerabilis vir dominus Augustinus Convers promotor concilii, rogavit ab eodem reverendissimo domino archiepiscopo præsidente, reverendissimisque patribus episcopis, an ne placeret, ut repeterentur acta diei præcedentis, quo omnibus constare posset, num ea scribæ recte & fideliter excepissent. Et reverendissimo archiepiscopo, & patribus id statuentibus, repetita sunt per scribas acta. Quibus perlectis, cum delegati metropolitanæ & aliarum cathedralium ecclesiarum persisterent in suis protestationibus, reverendissimi patres etsi secundum rigorem in concilio Tridentino præscriptum potuissent statim dictos protestantes extra suam communionem ponere, & per censuras ecclesiasticas, aliaque juris remedia, juxta bullam confirmatoriam summi pontificis, ad receptionem decretorum concilii compellere; concesserunt tamen eisdem biduum, quo discuterentur eorum exemptiones, jurisdictiones, & libertates, quibus innixi putabant se ad receptionem decretorum concilii Tridentini non obligari. Quod ut citius & exactius fieri posset; idem reverendissimus dominus archiepiscopus præsidens delegavit reverendissimos dominos Audomarensem & Chalcedonensem episcopos, ac reverendum patrem dominum abbatem Aquiscinctensem, magistros nostros dominos Judocum Tiletanum, Michaelem Delbay & Joannem Hessels a Lovanio, sacræ theologiæ in academia Lovaniensi professores, & dominum Joannem Vendivilium utriusque juris doctorem, ac in universitate Duacensi jurium professorem, qui auditis illorum rationibus, & singulis bene discussis, hanc controversiam componerent; dominum vero Nicolaum Lengaingne canonicum Audomarensem, dictique reverendissimi episcopi Audomarensis secretarium, ejusdem negotii componendi scribam constituit.

Diebus quinta & sexta ejusdem mensis discussio jurisdictionum & exemptionum agebatur in palatio, coram reverendiss. & reverend. dominis deputatis, ideo in consistorio nihil tunc actum fuit.

Die septima Julii venerabilis vir dominus Augustinus Convers utriusque Juris Licentiatus, canonicus ecclesiæ metropolitanæ Cameracensis, promotor hujus sanctæ synodi provincialis, humiliter requisivit a reverendissimo domino archiepiscopo præsidente, reverendissimisque patribus, ceterisque in consistorio consueto congregatis, & assidentibus, ut ii, quibus biduum fuerat concessum ad in scriptis respondendum super receptione definitorum, & statutorum sacri concilii Tridentini, ac detestatione hæresum omnium, a conciliis generalibus, præsertim a dicto concilio Tridentino, damnatarum, suas nunc in scriptis intentiones tradere deberent, reverendissimisque patribus id annuentibus, & statuentibus, ut tenor literarum apostolicarum sanctissimi domini nostri Pii papæ quarti confirmationis decretorum & definitorum sacri concilii recitaretur: quo omnes intelligerent, quam severe idem sanctissimus cuperet omnes compelli ad illorum receptionem & observationem; ascendit suggestum reverendus pater dominus abbas sancti Gisleni, ac dictarum literarum apostolicarum tenorem a principio ad finem usque legit, & publicavit.

Tenor literarum confirmationis apostolicæ.

BULLA

ANNO CHRISTI 1565. Edita est supra pag. 4. & seqq.

BULLA S. D. N. D. PII

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ QUARTI,

super confirmatione œcumenici generalis concilii Tridentini

PIUS episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Benedictus Deus & Pater domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis: qui respicere dignatus ecclesiam suam sanctam, tot procellis & tempestatibus agitatam atque vexatam, & gravius in dies laborantem, apto tandem ei subvenit optatoque remedio. Ad plurimas, & perniciosissimas hæreses extirpandas, ad corrigendos mores, & restituendam ecclesiasticam disciplinam, ad pacem, & concordiam Christiani populi procurandam indictum jampridem in civitate Tridentina œcumenicum, & generale concilium a piæ memoriæ Paulo III. prædecessore nostro, &, sessionibus aliquot habitis, cœptum fuerat. Ab ejus autem successore Julio in eamdem urbem revocatum, post alias sessiones celebratas variis impedimentis & difficultatibus objectis, ne tum quidem peragi potuerat. Itaque diutius intermissum fuerat, non sine maximo mœrore piorum omnium, cum quotidie magis ecclesia ejusmodi remedium imploraret. Nos autem post susceptum sedis apostolicæ regimen, tam necessarium, ac salutare opus, sicut pastoralis solicitudo monebat, divinæ misericordiæ fiducia perficere aggressi, adjuti pio studio carissimi in Christo filii nostri Ferdinandi Romanorum imperatoris electi, & aliorum Christianorum regum, rerumpublicarum, ac principum: tandem consecuti sumus, quod nec diurnis, nec nocturnis curis elaborare destitimus, quodque a patre luminum assidue precati sumus. Cum enim eam in urbem undique ex Christiani nominis nationibus convenisset nostris convocata literis, & sua etiam ipsorum pietate excitata episcoporum, & aliorum insignium prælatorum maxima, & œcumenico concilio digna frequentia, præter plurimos & alios pios, & sacrarum literarum scientia, divinique, & humani juris cognitione præstantes viros, præsidentibus ipsi synodo sedis apostolicæ legatis, nobis adeo concilii libertati faventibus, ut etiam de rebus sedi apostolicæ proprie reservatis liberum ipsi concilio arbitrium per literas ad legatos nostros scriptas ultro permiserimus quæ de sacramentis, & aliis rebus, quæ quidem necessariæ visæ sint, tractanda, definienda, & statuenda restabant ad confutandas hæreses, ad tollendos abusus, & emendandos mores; a sacrosancta synodo summa libertate diligentiaque tractata, & accurate, ac mature admodum definita, explicata, statuta sunt. Quibus rebus perfectis concilium tanta omnium, qui illi interfuerunt, concordia peractum fuit, ut consensum eum plane a domino effectum fuisse constiterit; idque in nostris atque omnium oculis valde mirabile fuerit. Pro quo tam singulari Dei munere supplicationes statim in alma hac urbe indiximus; quæ magna cleri & populi pietate celebratæ fuerunt, laudesque & gratias divinæ majestati merito persolvendas curavimus, cum hujusmodi concilii exitus spem magnam, & prope certam attulerit fore, ut majores in dies fructus ad ecclesiam ex ipsius decretis constitutionibusque perveniant. Cum autem ipsa sancta synodus pro sua erga sedem apostolicam reverentia, antiquorum etiam conciliorum vestigiis inhærens, decretorum suorum omnium quæ nostro, & prædecessorum nostrorum tempore facta sunt, confirmationem a nobis petierit decreto de ea re in publica sessione facto; nos ex legatorum literis prius, deinde post reditum eorum ex iis quæ synodi nomine diligenter retulerunt postulatione ipsius synodi cognita; habita super hac re cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, sanctique Spiritus in primis auxilio invocato, cum ea decreta omnia catholica, & populo Christiano utilia, ac salutaria esse cognovissemus, ad Dei omnipotentis laudem, de eorumdem fratrum nostrorum consilio, & assensu in consistorio nostro secreto illa omnia & singula auctoritate apostolica hodie confirmavimus; & ab omnibus Christi fidelibus suscipienda, ac servanda esse decrevimus: sicut harum quoque literarum tenore ad clariorem omnium notitiam confirmamus, & suscipi observarique decernimus. Mandamus autem in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis a sacris canonibus constitutis, aliisque gravioribus, etiam privationis, arbitrio nostro infligendis, universis, & singulis venerabilibus fratribus nostris; patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis quibusvis ecclesiarum prælatis, cujuscumque status, gradus, ordinis & dignitatis sint, etsi cardinalatus honore præfulgeant, ut eadem decreta, & statuta in ecclesiis suis, civitatibus, & diœcesibus, in judicio, & extra judicium diligenter observent, & a subditis quisque suis, ad quos quomodolibet pertinent, inviolabiliter faciant observari; contradictores quoslibet, & contumaces per sententias, censuras, & pœnas ecclesiasticas, etiam in ipsis decretis contentas, appellatione postposita compescendo: invocato etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio. Ipsum vero carissimum filium nostrum imperatorem electum, ceterosque reges, respublicas, ac principes Christianos monemus, & per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi obtestamur, ut qua pietate concilio per oratores suos affuerunt, eadem pietate, ac pari studio divini honoris, & populorum suorum salutis causa, pro sedis quoque apostolicæ & sacræ synodi reverentia ad ejusdem concilii exequenda, & observanda decreta prælatis, cum opus fuerit, auxilio, & favore suo adsint; neque adversantes sanæ ac salutari concilii doctrinæ opiniones a populis ditionis suæ recipi permittant, sed eas penitus interdicant. Ad vitandum præterea perversionem, & confusionem, quæ oriri posset, si unicuique liceret, prout ei liberet, in decreta concilii commentarios & interpretationes suas edere; apostolica auctoritate inhibemus omnibus, tam ecclesiasticis personis cujuscumque sint ordinis, conditionis & gradus, quam laicis quocumque honore, ac potestate præditis, prælatis quidem sub interdicti ingressus ecclesiæ, aliis vero quicumque fuerint sub excommunicationis latæ sententiæ pœnis, ne quis sine auctoritate nostra audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius concilii decretis quocumque modo edere, aut quicquam quocumque nomine, etiam sub prætextu majoris decretorum corroborationis, aut executionis, aliove quæsito colore statuere. Sicubi vero in eis aliquid obscurius dictum, & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egere visum fuerit, ascendat ad locum quem dominus elegit; ad sedem videlicet apostolicam omnium fidelium magistram, cujus auctoritatem etiam ipsa sancta syno-

synodus, tam reverenter agnovit. Nos enim difficultates, & controversias, si quæ ex eis decretis ortæ fuerint, nobis declarandas, & decidendas, quemadmodum ipsa quoque sancta synodus decrevit, reservamus, parati, sicut ea de nobis merito confisa est, omnium provinciarum necessitatibus, ea ratione, quæ commodior nobis visa fuerit, providere. Decernentes nihilominus irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Ut hæc autem ad omnium notitiam perveniant, neve quis excusatione ignorationis uti possit, volumus, & mandamus, ut hæ literæ per aliquos curiæ nostræ cursores in Basilica Vaticana principis apostolorum, & in ecclesia Lateranensi, tunc cum in eis populus, ut missarum solennibus intersit, congregari solet, palam, & clara voce recitentur, & postquam recitatæ fuerint ad valvas earum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ, & in loco solito campi Floræ affigantur; ibique, ut legi, & omnibus innotescere possint, aliquantisper relinquantur. Cum autem inde amovebuntur, relictis de more ibidem exemplis in alma urbe, ad impressionem tradantur, quo commodius per Christiani nominis provincias & regna divulgari possint. Transumptis quoque earum quæ manu alicujus publici notarii scripta, subscriptave, & sigillo, ac subscriptione alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munita fuerint, fidem sine ulla dubitatione haberi mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, monitionis, inhibitionis, reservationis, voluntatis, mandatorum & decretorum, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, is indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli, apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, septimo Kal. Februarii. Pontific. nostri anno quinto.

† *Ego Pius catholica ecclesia episcopus.*

Si mei non fuerint.

immaculatus ero.			dominati,
	S. S.	.P. .P.	
	PI. .PP.	US. IV.	

tunc

Ego F. Car. Pisanus episcopus Ostiensis decanus.
Ego Fed: Car. Cæsius episcopus Portuensis.
Ego Joan. card. Moronus episcopus Tusculanensis.
Ego A. card. Farnesius Vicecan. episcopus Sab.
†
†
Ego R. card. S. Angeli pœniten.
† †
†
Ego Jo. card. S. Vitalis.
Ego Jo. Michael card. Saracenus.
†
Ego Jo. B. Cicada card. S: Clem. ss.

A Ego Scipio cardin. Pilarum.
Ego Jo. cardinalis Reomanus.
Ego F. M. G. cardin. Alexandrinus
Ego Clemens cardinalis Aræcæli.
Ego Ja. card. Sabellus.
†
†
Ego B. cardinalis Salviatus.
Ego Ph. card. Aburd.
Ego Lud. card. Simoneta.
†
†
Ego F. card. Pacieccus, y de to.
Ego M. A. card. Amulius.
Ego Jo. Franc. card. de Gamb.
B Ego Carolus card. Borromeus.
Ego M. S. card. Const.
Ego Alph. card. Gesualdus.
Ego Hip. cardinalis Ferrar.
Ego Franciscus card. Gonzaga.
†
Ego Gui. Asc. diac. car. Cam.
Ego Vitellotius card. Vitellius.
† †
† †

Ant. Florebellus Lavelinus. H. Cumyn.

P. Guicciardinus referendarius S. D. N. in utraque signatura.

Quibus quidem literis apostolicis lectis & publicatis ex parte venerabilis capituli Cameracensis, C venerabilis vir dominus Gabriel Caille jurium licenciatus, canonicus, magnus minister & procurator ejusdem capituli, palam professus est juxta ea quæ scripto exhibuit, & publice lecta fuerunt, quæ idem procurator, quo supra nomine in acta hujus synodi provincialis redigi petiit sub hac verborum forma, videlicet: Ego Gabriel Caille magnus minister capituli ecclesiæ Cameracensis, tam meo quam confratrum meorum nominibus, omnia & singula, quæ a sancta synodo Tridentina definita & statuta sunt, palam recipio; necnon veram obedientiam summo Romano pontifici spondeo & profiteor; simulque hæreses omnes a D sacris canonibus, & generalibus conciliis, præsertim a prædicta synodo Tridentina damnatas publice detestor & anathematizo: protestando tamen validitatem privilegiorum nostrorum, jurisdictionum, & exemptionum nobis firmam fore auctoritate sedis apostolicæ, si sanctissimus dominus noster papa nostris rationibus exhibitis det seu interpretationem, seu moderationem decretis concilii Tridentini.

Secundum quam formam venerabiles viri domini Petrus Pintaflour jurium licenciatus, decanus & procurator cathedralis ecclesiæ Tornacensis, & deinceps Joannes Merlin canonicus & procurator cathedralis ecclesiæ Atrebatensis, ac denique Nicolaus Maigrot, cathedralis ecclesiæ E sancti Albani Namurcensis canonicus & procurator, tam suis, quam suorum capitulorum sive confratrum respective nominibus, palam professi sunt, suasque professiones hujusmodi scripto exhibuerunt.

Pro capitulo autem cathedralis ecclesiæ sancti Audomari, venerabilis vir dominus Ludovicus Militis, jurium licenciatus, canonicus & archidiaconus, professus est juxta formam & tenorem professionis factæ per reverendissimum archiepiscopum.

Ex parte capituli primariæ ecclesiæ collegiatæ sancti Gaugerici Cameracensis dominus Petrus le Roy in utroque jure licentiatus, & ejusdem ecclesiæ canonicus & procurator professus est juxta for-

formulam communem præscriptam. At verbo nihilominus protestatus est validitatem privilegiorum ejusdem ecclesiæ, jurisdictionum & exemptionum eidem firmam fore auctoritate sedis apostolicæ, & aliis, prout prolatum est ex parte capituli Cameracensis.

Eodem die ex parte capituli Luthosensis, dominus Eustachius de Brabant, decanus & procurator, professus est nomine ejusdem capituli juxta formulam professionis reverendissimi domini archiepiscopi præscriptam.

Item dominus Joannes Tamison sacræ theologiæ baccalaureus, & canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Namurcensis diœcesis secundariatum ecclesiarum; similiter collegiatæ ecclesiæ sancti Petri Namurcensis procurator professus est juxta formulam communem professionum & detestationum factarum per reverendissimum archiepiscopum & ejus suffraganeos episcopos. Et similiter juxta eamdem formulam ex parte capituli S. Amati Duacensis, Atrebatensis diœcesis, dominus Antonius Danielis canonicus & procurator ejusdem capituli professus est.

Quibus sic actis reverendissimus episcopus Atrebatensis declaravit ex parte reverendissimi archiepiscopi præsidentis, & suorum coepiscoporum, quod non obstantibus præscriptis protestationibus executio decretorum sacri concilii Tridentini non deberet differri, nec retardari, sed ea executioni demandari, ubi ita patribus videbitur: Ac proinde patres constituisse procedere ad statuenda & publicanda præsentis concilii provincialis decreta, quorum quædam per patres jam concepta erant, quæ ut omnibus proponerentur, reverendus pater dominus abbas S. Gisleni, accepta a reverendissimo archiepiscopo charta continente decreta divinum cultum concernentia, per patres concepta, legit.

Quibus lectis reverendissimus dominus archiepiscopus declaravit, ex consilio etiam jurisperitorum, sibi & coepiscopis suis comprovincialibus dumtaxat competere in statuendis istiusmodi decretis vocem definitivam, & decisivam: capitulis autem cathedralibus, & reverendis dominis abbatibus, aliisque religiosorum ordinibus vocem concedi consultivam: ac omnibus ad concilium provinciale convocatis, & comparentibus liberam fecit quidvis proponendi potestatem; ut omnibus per patres bene perpensis, concludatur per ipsos patres, prout negotii qualitas postulabit. Deinde idem reverendissimus dominus archiepiscopus de consilio & assensu reverendissimorum patrum die Lunæ proxima per ipsos patres super eisdem statutis sic conceptis, & propositis, hora consueta deliberandum & decernendum esse statuit. Interim omnibus concessit facultatem dicta statuta a meridie excipiendi, & extrahendi, ac vocem quoque consultivam scripto libere tradendi & exhibendi, & super illis Deo auxiliante, & spiritum sapientiæ mentibus eorum inspirante, reverendissimi patres, ut præfertur, statuere & decernere valeant. Et quoniam patres operæpretium esse putabant constitui aliquem, qui jussa concilii capesseret, reverendissimus dominus archiepiscopus constituit dominum Andream Franquart curatum & canonicum Avesnensem, archipresbyterum seu decanum Christianitatis ejusdem loci, hujus concilii cursorem, qui præstitit juramentum fidelitatis ad hoc requisitum.

Die dominica octava mensis Julii, quæ erat dedicationis insignis ecclesiæ beatæ Mariæ virginis Cameracensis, reverendissimus dominus

A Atrebatensis in choro ejusdem majore missam celebravit; cui initium est *Terribilis est locus iste*. Eoque die nullæ habita est sessio concilii.

Die Lunæ nona Julii, reverendissimo domino archiepiscopo præsidente, cæterisque patribus, & prælatis, ac cleri ordinibus ad pulsum campanæ præsulis in consistorio solito convenientibus & considentibus, lecto sacro ac oratione *Adsumus domine sancte Spiritus*, &c. primum proposita sunt quædam per diversos circa materiam decretorum in ultima sessione lectorum; deinde recitata fuerunt per reverendum dominum abbatem sancti Gisleni statuta, per reverendissimos patres concepta de ministeriis ecclesiasticis,

B & de vita & honestate clericorum. Et facta est cuilibet facultas a meridie subsequente in loco consistoriali excipiendi articulos dictorum statutorum.

Die Martis decima ejusdem mensis, præfatis reverendissimo archiepiscopo præsidentes, & patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus, ad pulsum campanæ in consistorio solito rursum congregatis, & considentibus, peracto sacro, lectaque per eumdem reverendissimum dominum archiepiscopum oratione prædicta, ac eodem domino archiepiscopo rogante a patribus, & aliis ibi considentibus, num quis haberet aliqua circa materiam statutorum die præcedente lectorum proponenda; complures diversa attulerunt in me-

C dium, quæ parum ad eam rem accommoda patribus videbantur. Deinde rursum per dictum dominum abbatem lecta sunt decreta per patres concepta de scholis & de doctrina & prædicatione verbi Dei. Et quia reverendissimi patres animadverterunt, quod proponendi diversitas pareret confusionem, idque non sine gravi temporis jactura; aliam injerunt rationem procedendi magis expeditam: nimirum ordinem, quem servarunt patres in sacro concilio generali Tridentino, secuti. Atque hinc factum est quod diebus undecimo, duodecimo, & decimotertio ejusdem mensis nulla sit habita sessio consistorialis.

Die decimaquarta mensis Julii reverendissimo

D domino archiepiscopo præsidente, aliisque patribus, prælatis, & cleri ordinibus ad pulsum campanæ loco & hora solitis coactis & considentibus, a sacro peracto, lectaque oratione prædicta, lecta fuerunt decreta sub titulo quartæ concilii Tridentini. De libris hæreticorum suspectis, & vetitis: & ex sessione quinta. De lectionibus theologicis in capitulis & monasteriis.

Die decimaquinta Julii, quæ erat octava dedicationis insignis ecclesiæ beatæ Mariæ virginis, reverendissimus dominus episcopus Audomarensis celebravit sacrum in choro dictæ ecclesiæ; nec eo die habita fuit sessio concilii, sed venerabilis vir dominus Rogerius Varlerius sacræ

E theologiæ doctor habuit orationem in consistorio, qua demonstravit ex abjecta conciliorum generalium auctoritate, eo ventum esse hodie, ut a quamplurimis & Christus negetur esse Deus; & ipse quoque Deus trinus & unus.

Die decimasexta dicti mensis reverendissimo domino archiepiscopo præsidente & patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus ad pulsum campanæ loco & hora prædictis iterum congregatis, & considentibus, sacro peracto, lectaque oratione sæpedicta, lecta fuerunt decreta a titulo de ministeriis usque ad titulum de

de doctrina & prædicatione verbi Dei inclusive.

Die decima septima ejusdem mensis præfatis reverendissimis dominis præsidente, & patribus, reliquisque prælatis, & cleri ordinibus, loco & hora consuetis, pulsu campanæ prælulis rursum convocatis & considentibus, post peractum in consistorio sacrum, lectamque a reverendissimo domino archiepiscopo orationem sæpedictam, fuit lectum decretum de visitatione; item & aliud decretum, de residentia episcoporum & curatorum.

Die decimaoctava mensis Julii reverendissimo domino archiepiscopo præsidente, & patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus, ad pulsum campanæ in consistorio solito congregatis & considentibus, a sacro & oratione *Adsumus domine sancte Spiritus, &c.* per eumdem dominum archiepiscopum recitata, lecta, & publicata fuerunt decreta hujus synodi provincialis, concernentia matrimonium; Item de decimis, & portione canonica assignanda pastoribus. Eodem autem die deputati a capitulo Cameracensi dixerunt synodaliter velle stare, & inhærere protestationi, & dictis a capitulo, concernentibus materiam visitationi.

Die decimanona ejusdem mensis præfatis reverendissimis dominis præsidente, & patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus more solito convocatis, & in consistorio considentibus, peracto sacro, lectaque oratione prædicta, fuerunt lecta & publicata decreta concernentia purgatorium, sanctorum imagines, reliquias, indulgentias, & examen episcoporum & curatorum.

Die vigesima Julii dictis reverendissimis dominis præsidente, & patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus, rursus ad sonum campanæ præfulis in consistorio congregatis & considentibus, a sacro & oratione consuetis, lecta & publicata fuerunt decreta de seminariis, deque monasteriis virorum & mulierum.

Die vigesima prima dicti mensis eisdem dominis præsidente, & patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus, loco & hora solitis ad sonum campanæ congregatis, & considentibus, peracto sacro, lectaque oratione prædicta, lecta & publicata fuerunt decreta de potestate ecclesiastica, & jurisdictione ejusdem.

Die autem vigesima secunda ejusdem mensis Julii, qua divæ Magdalenæ festum celebrabatur, non fuit habita sessio; sed a vesperis ejusdem diei venerabilis & religiosus magister noster frater Joannes Cartenius Carmelita sacræ theologiæ professor concionem habuit in loco consistoriali consueto.

Die vigesima quarta mensis Julii, præsidente domino archiepiscopo, ac patribus, ceterisque prælatis, & cleri ordinibus, loco & hora consuetis, ad sonum campanæ consistorialiter congregatis, a sacro & oratione more solito peractis, ex decreto dicti domini præsidentis archiepiscopi, & patrum, hujus synodi provincialis statuta publicata sunt, & per præfatum reverendum dominum abbatem sancti Gisleni lecta, & promulgata: ante meridiem quidem a præfatione usque ad titulum, de vita & honestate clericorum; a meridie vero, reverendissimis patribus & aliis in consistorio rursum congregatis & considentibus, reliqua decreta provincialia lecta, publicata, & promulgata fuerunt.

Die vigesima quinta dicti mensis Julii, quæ erat divi Jacobi apostoli, venerabilis vir dominus magister noster Matthæus Galeanus sacræ theologiæ in universitate Duacensi professor, & ecclesiæ collegiatæ divi Petri ejusdem oppidi præpositus, orationem habuit in choro ecclesiæ metropolitanæ Cameracensis. Qua absoluta, reverendissimus dominus episcopus Chalcedonensis suffraganeus & vicarius reverendissimi domini archiepiscopi, & ducis Cameracensis, in spiritualibus & temporalibus generalis, sacrum inibi de sancto Jacobo celebravit.

Et deinde hora quarta a meridie reverendissimus dominus archiepiscopus præsidens in præsentia reverendissimorum patrum comprovincialium & aliorum cleri ordinum, ad sonum campanæ, uti præfertur, in consistorio solito congregatorum, exhortationem habuit ad non solum sacri concilii Tridentini, sed & præsentis quoque synodi decreta & statuta diligenter observanda, eaque ut inviolabiliter observarent communi dictorum patrum consensu, & assensu, sub pœnis inibi respective contentis serio mandavit. Quo facto, hæc protulit verba, *Reverendissimi patres, & fratres, placet ne ut ad Dei omnipotentis laudem huic sacræ synodo provinciali finis imponatur?* Singulis patribus respondentibus, *Placet*. Reverendissimus igitur dominus archiepiscopus hanc clara & aperta voce legit orationem, *Exaudi, quæsumus domine* supplicum preces, & confitentium tibi parce peccatis, & quia conscientia remordente tabescimus, ne aut ignorantia nos traxerit in errorem, aut in præceps forsitan voluntas impulerit a justitia declinare; ob hoc te poscimus, te rogamus, ut si quid offensionis in hac concilii celebritate contraximus, remissibile facere, & condonare digneris; illiusque te miserante indulgentiam sentiamus, ut in eo quod soluturi sumus aggregatum concilium, a cunctis primum absolvamur nostrorum nexibus delictorum: Et quoniam nulla est, domine, humana conscientiæ virtus, qua offensæ tuæ voluntatis possint judicia experiri; & imperfectum nostrum vident oculi tui; perfectionem deputa misericors Deus, qua perfecto æquitatis fine, per te singula concludi peroptamus; & sicut te in nostris principiis auctorem poposcimus, ita quoque in hoc fine judiciorum nostrorum excessibus te adesse deprecamur, ut ignorantiæ parcas, errores corrigas, perfectis votis, perfectam operis efficaciam largiaris; & transgressoribus, tibi confitentibus, venia & remuneratio subsequatur sempiterna: per Christum dominum nostrum. Patribus & aliis respondentibus, *Amen*.

Qua quidem oratione lecta, ac benedictione pontificali omnibus solenniter impertita, eisdem gratias egit hac forma verborum.

Quamvis non ignorem, patres & fratres carissimi, vos nullam a me expectare gratiam pro re hic optime gesta, quin eam potius malle ab eo recipere, cujus causam egistis, cujus gloriam potissimum spectastis, cujus denique honorem promovere studuistis; non possum tamen quin eo saltem nomine gratias vobis agam maximas, quod tanta animorum promptitudine, vereque sincero bene faciendi studio, zeloque, quod agendum erat egeritis; hincque fit ut facile mihi persuadeam, & confidam unumquemque vestrum non minori studio hoc apud suos, quibus præest, acturum, ut quæ in sacro œcumenico concilio Tridentino sancita, & hic jam acceptata & recepta sunt, in primis ipse præstet, & secundum hic præscriptum, & constitutum ordinem & modum observet, ac deinde suo tam exemplo quam verbo idem illos facere doceat. Ne, si aliter fiat, non hominibus tan-

tantum, sed & Deo nostro illudere voluisse, & ad oculum dumtaxat, quicquid factum est, fecisse videamur. Cum perparum profuerit etiam sanctissima statuisse; nisi qui statuunt, ea in primis in se ipsis præstiterint, exemplo salvatoris ac redemptoris nostri Jesu Christi. Quis enim fructus, si cum avaritiam, ut idolorum cultum abominandam prædicaverimus; quod magis quæ nostra sunt quæramus, quam Jesu Christi, res ipsa nos convincat? In id ergo toti & mentis, & corporis nervis incumbamus, ut ipsi legem primum adimpleamus; sicque vitam nostram componamus, ut aliis sit velut norma seu regula quædam, ad quam suam, suosque mores conformare debeant: Quod si fecerimus, magnum certe fructum in republica Christiana faciemus; idque nobis ille concedat, in quo, si nos confortet, possumus omnia; & sine quo nihil. Ut confortet autem, quibus potero precibus omnium nomine fusis, humiliter impetrare studebo, idemque vos omnes rogo, ut pro me facere non gravemini.

Hisque dictis cursor dicti concilii provincialis jussu domini archiepiscopi, & aliorum reverendissimorum patrum comprovincialium acclamavit omnibus, & singulis pro felici decretorum hujus synodi provincialis executione Deum orantibus, quadraginta indulgentiarum dies in Christo domino nostro auctoritate hujus sanctæ synodi misericorditer elargitos esse.

Postremo reverendissimorum patrum auctoritate inhibitum fuit omnibus hujus sanctæ synodi provincialis decreta habentibus, ne ea extraneis scripto communicent, expectent autem qui horum tenentur desiderio, omnium brevi impressionem.

Sed & intelligant omnes apud reverendissimos patres jam constitutum proximam provincialem synodum post octavas paschæ, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo, apud Tornacenses celebrare; nisi tamen pro temporis utilitate, aut necessitate aliter visum fuerit iis patribus. Quibus peractis venerabilis vir dominus Gregorius le Duc jurium doctor archidiaconus Valencenensis & canonicus dictæ ecclesiæ metropolitanæ clara voce dixit, *Recedamus in pace*. Respondentibus aliis, *In nomine Christi*. Tuncque omnes pariter surgentes pacifice recesserunt.

***SEQUUNTUR ORATIONES IN CONC. PROVINC. CAMERACENSI

AD PATRES HABITÆ.

Quæ desiderantur in editione Parisiensi Ludovici Odespuni Turonensis.

Oratio habita in initio synodi provincialis Cameracensis, anno MDLXV

Per reverendissimum dominum Franciscum Ricardotum episcopum Atrebatensem.

Cum ipse mecum sæpenumero de reipublicæ Christianæ fortuna, ac periculis cogitarem, patres, quantum ex historia monumentisque majorum colligi potuit, animadverti majore semper molestia cum hæreticis eam, quam cum ethnicis, & paganis conflictatam esse. Nam posteaquam Constantini principis beneficio illud imperium, quod prius ecclesiam hostiliter afflixerat, ad eam tuendam suum omne robur traduxit, novum subito bellum longe funestissimum ex Ariani furoris motibus exarsit. Quod malum quamquam sanctissimorum patrum frequenti conventu sempiternis tenebris oppressum putabatur, tamen improborum consiliis latissime radices egit; nec eo tantum sæculo turbulentissimum ecclesiæ statum reddidit, sed longe post, per Gothos, & Vandalos, ferro ac flamma hæc pestis emersit. Post Arium autem e medio sublatum Macedonii, Nestorii, Eutychetis, Monothelitarum incendio respublica denuo miserrime conflagravit odio principum, virorum ad contentiones plane perniciosas effervescente; nec potuit hoc malum restingui prius, quam exitialem patrum ad interitum nominis Christiani in lucem edidit Mahumetem dico monstrum ex Arianis, Nestorianisque reliquiis conflatum. Quod quantum sanguinis Christiani fuderit, quam nobiles provincias everterit ab Heraclii principatu in hanc usque diem, quis oratione ulla complecti queat? Neque præterea levia fuere ea vulnera quæ Isauro, & Copronymo, obtinentibus imperium, ab Iconoclastis accepit ecclesia, ut ea taceam quæ a Berengariis, Valdensibus, * Aprasianis, Ussitis, recentioribus sæculis pertulit: quæ omnia ominis deterrimi portenta sic ætas, & oblivio, ex hominum memoria sustulerant, ut ne vestigium hujus mali ullum ad posteros superesse videretur. Sed idem tamen accidit ecclesiæ, quod corporibus affectis evenire solet: quæ ubi vel senio debilitata, vel pituita redundante vitiata fuerint, tum in his veteres morbi confertim recrudescant. Nam hoc tempore quicquid est ab hæreticis excitatum & invectum, quod integritatem doctrinæ Christianæ labefactet, illud idem olim homines perditi prius per ecclesias insperserant; sancti autem patres virtute & animi magnitudine profligaverant. At vero gliscentibus vitiis, ea lues rursus in reipublicæ viscera fusissime pervasit; sicut hodie nobis non cum una aliqua secta, sed cum plerisque omnibus sit confligandum: ex quo illud quoque facile conjectura colligi potest, nullum ab his tenebris emergendi nobis exitum patere dum Christianus orbis languere vitiis, avaritia sordere, per omnes libidinum partes diffluere, cupiditatibus ardere, voluptatum illecebris mollescere non destiterit. Quare recte quidem a majoribus nostris est usu constitutum, ut synodis omnibus, declaratis adversus hæreticorum paradoxa salutaribus anathematismis, morum quoque ac disciplinæ præcepta traderentur. Cogitabant enim viri sapientissimi idem sibi ad incolumitatem ecclesiæ providendum, quod in corporibus curandis doctioribus medicis usu venit, qui restitutis & confirmatis victus accuratam rationem præscribunt, ne vel ingluvie, vel quovis intemperantiæ genere, depulsos semel morbos rursus accersant. Illi enim cum probe novissent ex licentia pari contemptum, ex contemptu audaciam prosilire: ex audacia superbiam: atque ex scopulis superbiæ alluviones doctrinæ pestilentis hæreticorum erumpere, Herculeo labore contendunt; non tantum hujus hydræ capita omnia præcidere, sed pestem totam hanc, positis adversus omnem hominum improborum licentiam decretis, antevertere. Quam consuetudinem œcumenica nuper habita Tridenti synodus, auspiciis sanctissimi patris Pii pontificis maximi, atque optimi, collecta, sibi in primis reti-

* f. Albinis, hoc est, Albigensibus.

ANNO CHRISTI 1565.

retinendam & affectandam statuit; atque inter A cetera sapientissime mandavit eum morem veterrimum, intermissum illum quidem negligentia, sed maxime tamen necessarium, revocari omnino debere, ut statis temporibus provinciales conventus haberentur; ne per incuriam spinetis & carectis, id est, vitiis ager dominicus diutius inhorresceret. Ut enim in hortis, solertia & assiduitate curatis, animantes venenatæ vix umquam desident: sic ubi in ecclesiis nihil non excultum & expurgatum agricolarum industria fuerit, hæ soboles viperarum (hæreses intelligo) sese facile non insinuant. Atque in hanc sententiam præclare vaticinatus est Isaias Hierosolymorum urbem desertum iri, ac tum demum dracones in ea habituros esse sua cubilia. Il- B lud vero minime mirum videri debet, patres, si quæ provinciæ atque populi rejectis civitatis sanctæ legibus, & institutis, Babylonicam deformationem induerunt, in his (quod inquit Joannes) serpentes delitescant, immundæ volucres nidulentur, dæmones insidientur. Itaque cum variæ sint rationes has pestes ex ecclesiæ terminis abigendi; parum tamen proficitur, quicquid tentaveris, nisi in clero, in plebe, in omnibus ordinibus Christianæ reipublicæ veteris sanctimoniæ & integritatis usus instauretur.

Atqui in hanc potissimum rem more majorum reverendissimus in Christo pater & princeps illustrissimus Maximilianus a Bergis Cameracen- C sis archiepiscopus, hunc cum suis fratribus episcopis conventum iniri decrevit, in quo serio de revocandis priscorum moribus & institutis agetur: ne in nos idem probrum jure torqueri possit, quo Judaici sacerdotii proceres Malachias his verbis insectatur: Sacerdos angelus domini est, vos autem recessistis de via, & offendistis plurimos in lege, & irritum fecistis pactum Levi: propter hoc dedi vos contemptibiles, & abjectos omnibus populis. Neque enim major umquam, graviorque causa patribus nostris de ea re cogitandi, ac deliberandi fuit, ex quo tempore condita est ecclesia, quam quæ nos D non invitat tantum, sed urget, & ruinæ periculo propemodum impellit. Mihi vero quoniam hæc est provincia mandata, ut brevi, facilique oratione aliqua initia quædam huic aperiundæ synodo ponerem; dicam sane libere, patres, quibus ex causis & incommodis tantopere res nostræ laborent. In quo mihi neque laudem eruditionis, neque famam eloquentiæ quærendam, sed libertatis, pietatisque meæ testimonium apud vos ponendum esse putavi: vos pro vestro candore attentum mihi animum ac benevolentiam præbete.

Id itaque cum apud me quærerem quas præcipue res spectare debeatis, patres, quibus e medio sublatis respublica Christiana ad tranquilliorem statum ex perturbatissimo reduci queat; venit illud Salomonis scitum ac lepidum proverbium in mentem. Per tria (inquit) movetur terra, & quartum non potest sustinere: Per servum, cum regnaverit; per stultum, cum saturatus pane fuerit; per mulierem odiosam, cum in matrimonium assumpta fuerit; & per ancillam, cum fuerit hæres dominæ suæ. Qua parœmia regum sapientissimus obscure quidem, & adumbrate, sed vere, ac subtiliter re nulla magis civium inter se, atque adeo generis humani societatem conturbari demonstrat, quam si servis, id est, scelere & ignavia præditis publicæ functiones deferantur; si stulti, vani scilicet & impuri homines nulla disciplina castigentur; si impostura patronos habeat in republica; si magistratum auctoritate ultima vulgi temeritas spoliet. Hinc vero illud quoque ex adverso colligi potest, nihil ad ecclesiæ incolumitatem (quæ nostra est respublica) stabiliendam firmius comparari posse, quam si peccati mancipiis ecclesiæ ministeria minime pateant; si varios ac dissolutos non sagginet licentia; si corruptela in ecclesiis nullius nitatur patrocinio; si denique, quæ sunt ecclesiæ, propria ancilla, id est vulgi pertinax inscitia, non auferat.

Otiose fecero, patres, si rerum nostrarum statum vobis magis notum dicendo, aut explicatum reddere tentavero, quam res ipsa docet. Quod opus verbis est? miserias nostras vulnera nostra prædicant. Quid furor in improbis, quid in sceleratis audacia, quid in hæreticis superbia & pervicacia valeat; id non per internuncios, sed oculis cernimus, religiones, sacras ceremonias, mysteria salutaria, divina atque humana jura, majorum auctoritatem, mores, leges, canones, disciplinam, omnino projecta, atque pene dissipata, ruente semper in deterius hominum nequitia, sensu deprehendimus. Hæc vero mala, si quæritis, qua ratione, quibusve artibus tolli, & exterminari queant, dicam libere: hoc efficite, patres, ut quos Petrus servos corruptionis appellat, hi omni aditu ministeriorum Christi prorsus arceantur; ut insolentiam, contumaciam disciplina comprimat; ne quis inveteratos abusus, quavis ex causa natos, antiquitatis nomine defendat; sacrosancta ut permaneat ecclesiæ, sacrarum literarum, canonum, conciliorum auctoritas. Tum orietur nobis lux matutina; tum hanc tempestatem serenitas excipiet, tum sine trepidatione & metu habitabimus sub culmo quisque suo, secure, & sine periculo.

Gravis, duraque homini ad libertatem nato, omnis est servitus; sed ea omnium est gravissima, maximeque execranda, quæ satanæ vinculis, & ergastulis, hominem cohibet, cujus arbitrio ad interitum sempiternum per præceps in densissimis tenebris agatur, ac iis servitutem servire cogatur, quibus imperare jure sanctissimo debuerat. Quid enim infelicius eo esse homine potest, qui vinctus, ac cæcus, furiis ex barathri gurgitibus egressis, libidini, avaritiæ, ventri, concupiscentiæ serviat, in quam quicquid intuleris, quicquid infuderis, minus tamen expleveris, quam dolium Danaidum, quam infernum qui numquam dicit, sufficit? Præclare, quidem apud Platonem Sophocles senectæ commodis oblectatus, sese ejus beneficio a furiosis dominis, id est, a motibus vitiositatis manumissum gloriatur. Hominem igitur sic affectum, sic oppressum peccati tyrannide, quis speret commodum ad rempublicam ullum allaturum esse, ubi magistratum vel minimum qui- E dem adierit? Sit autem id tolerabile, quod utilitate nulla, modo nulla quoque pernicie, hæc sceleris mancipia ad functiones publicas se projiciant. Sed ut nullum ex hoc servili genere fructum res Christiana capere, sic nec detrimenta vitare, & avertere potest, quæ in rempublicam convehit, ubi cum in ecclesia locum acceperit, quo libidinibus suis fervire, liberiusque imperare libuerit, & licuerit: quamquam Christi testimonio magistratum in ecclesia gerere, non imperare, sed ministrare est. Putate, patres, homine improbo (quem servum, non tam ex Stoicorum placitis, quam ex Christi documentis appello) ad præfecturam inau-

inaugurato, hominibus, non hominem præfici, A sed belluam, eamque immanissimam & avidissimam. Quod enim monstrum æstuat ardentius, sævit truculentius, insultat petulantius, quam effrenis, & soluta concupiscentia? hanc autem flagitiosus homo magistratum adeptus, reliquis imperaturam, secum gestat humeris, communi detrimento, publica pernicie, cæde & sanguine reipublicæ saginandam. Quæ vel inflammata libidine, vel inflata superbia, vel iracundia furens, vel avaritia flagrans, quas labes non adfert in publicum? Est autem valde præposterum, patres, cum in omni arte, & opificio optimus quisque quæratur artifex, cujus utamur opera, si quid res, ususve postulet; in re tanti periculi, quod præcipuum est, tam supine negligi. B Quæritur ergo medicus, an non scientissimus? quæritur navigio nauclerus, an non expertissimus? familiæ quæritur œconomus, an non fidissimus? reo quæritur patronus, an non disertissimus? Cur non idem vero provideri omnino debeat Christi languidis oviculis, jactatæ per Syrtes, & scopulos naviculæ, reis actis ad tribunal divini judicii? Quandoquidem ministrum ecclesiæ, necesse est doctrina medicum esse infirmitatis humanæ, sapientia ductorem, precibus periculi depulsorem. Equidem nulla in re majore damno ab hominibus errari puto, si quid tamen erretur, quam in legundis functionum publicarum præfectis, in quo cum Athenienses, Lacedæmonii, Romani, frequenter legitimum delectum contempserint, partas & auctas virtute, C fortuna, toto orbe florentissimas respublicas funditus perdiderunt. Quare si restitui dignitatem ecclesiæ volumus; volumus autem maxime, demus operam quantam maximam possumus, ne servi præsint in ecclesia, id est, qui nec liberaliter sint in literis instituti, nec ad liberrimam legem evangelii conformati, nec solutiori vitæ nuncium remiserint. Cujus cautionis si accuratissimam, ac rectissimam formulam quærimus, expromptam nobis hanc exhibet apostolus, eamque communem & episcopis, & presbyteris, ut sint ornati, benigni, sobrii, doctores, hospitales, non vino dediti, non percussores, non cupidi. D

Huc pertinet & illud Mosaicum, ne in sortem gerendi sacerdotii veniat cœcus, surdus, claudus, attritus, eviratus, id est, ut sit omnibus corporis, ac multo magis animi partibus integer, quicumque ad culmen tanti ministerii sit conscensurus. Adferet illud plurimum momenti, patres, ad revellendas adulterinas plantationes hæreticorum. Sed illud quoque providendum magnopere judico, ne filii Belial, sine jugo, pulli lascivientes, vaccæ pingues Samariæ, voluptatum amatores magis quam Dei, cervicis duræ, rebelles, legem Dei blasphemantes, expleti, & dilatati adversus stimulum calcitrent, quos oportet disciplina salutariter coerceri, vel optime constitutum ordinem ecclesiæ in fœdissi- E mum chaos abire.

Animo contemplemini, patres, hominum studia, mores, conatus, consilia, quid magis abjectum, magisve exoletum in vulgo, quam timor numinis, sapientiæ rudimentum? quid contemnitur protervius, quam religio? quid irridetur petulantius, quam patrum auctoritas? Deficiet me tempus, si singula, quæ hoc loco dici possunt, annumerare contendero; si cædes, si libidines, si fraudes, si divini nominis contumelias, si pretia, ac probra temulentiæ recensuero. Quæ Lerna malorum, quantum monstri nobis & parit, & alit? Et quidem cum sit tam abominandum & exitiale scelus, habetur tamen in pretio, si quis Tricongium illum Torquatum hac infamia vicerit, nec desunt qui nunquam hausisse se putent satis, nisi mentis interitu, morte memoriæ, insania animi, in se periculum faciant, quantum veneni vinum habeat. Sapienter quidem Salomon oculorum suffossionem denunciat ebrioso, cui væ; cujus matri, væ; cujus patri, væ.

Disciplina veterum revocanda est, patres, ne stultus saturatus terram commoveat. Quid? passim ad sacrorum participationem, ad mysteria tremenda, ad synaxes mensæ domini venire, iis est integrum, quorum tota est ætas in omni flagitii genere versata; quorumque est animus idem, qui fuit; non tactus conscientia, non immutatus timore, non castigatus pœnitentia, non stabilitus gratia; cum in eo tamen veteres præcipuam disciplinæ Christianæ partem posuerint, ut sacris mysteriis iis interdiceretur, qui nullum vel probatæ vitæ specimen, vel mutatæ malitiæ præbuissent argumentum? Quæ severitas censoriæ potestatis non in humili tantum vitæ genere, sed in viris auctoritate summa præditis valuit. Philippum enim, qui Christo dedisse nomen Cæsarum primus dicitur, sic ad officium reflexit Fabianus, Theodosium Ambrosius, Arcadium Innocentius. Itaque paulo severius eorum est hominum coercenda vanitas, qui & assiduitate & impunitate callum obducunt nequitiæ suæ. Est enim (quod inquit Christus) omnis victima sale salienda. Sed non minus nobis dat negotii ad hæc mala, quæ ferimus, mulier odiosa, quam stultorum infinitus numerus; idque maxime si virum nacta sit, liceat hanc mulierem odiosam, inveteratam quamlibet corruptelam, vel superstitione vanam, vel avaritia sordidam, appellare: hæc enim primum sese latenter insinuat: nec in lucem, nisi fuco illita, solet prodire: tandem ubi consuetudinis nomen acceperit, inter homines palam irrepit ad familiaritatem, quæstuque se facit commendabilem; amatur: & ut liberius meretrix fornicetur, ornata virginis vestitu, falsas ambit nuptias, ut casta, ac sancta vulgo judicetur, quæ ubi virum habuerit, atque inter honestas matronas locum acceperit, id est, ubi compta, ac picta sophistarum ludibriis, inter receptas, ac laudatas ecclesiæ consuetudines annumerari cœperit; hæc mulier odiosa (quæ tantum nobis odii peperit) terram commovet, fomenta subministrar hæreticis, defectioni parat initia, schismata concitat; omnia miscet, omnia confundit, omnia conturbat. Hujus pellicis injuriis commotus Isajas indignabundus exclamat: Quomodo facta est meretrix civitas fidelis? argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua. Sed in hoc exitiali malo illud est profecto deterrimum, quod ubi diuturnitate se, vel auctoritate aliqua confirmaverit, vix umquam revelli queat. Hedera nisi fulcris subnixa nec crescere, nec vires augere potest. Sed ubi firmum aliquod pedamentum late complexa fuerit, quo velut adminiculo se pandat, & in sublime scandat, tum adminiculatoris exitio sui crescit in immensum. Sic existimate, patres, abusus in ecclesiis facile crescere, hærereque firmissime, si sint qui fulciant. Admovete, patres, huic pestiferæ radici securim, revellite plantationes, quas pater minime plantavit; hanc stipulam excutite, quam non architectus, sed subdulus operarius infarsit ædificio;

ficio: ex domini templo numulariorum æs, & cathedras evertite: abusum omnem ex atriis ecclesiæ propulsate. Mandetur auctoritate vestra huic odiosæ, & adulteræ mulieri repudium; quæ terram nostram, quæ rempublicam nostram, quæ civitatem nostram commovet. Id si perficitis; illud quoque consequimini, quod omnium postremo loco Salomon recensuit, ne in republica nostra ancilla hæreditatem usurpet dominæ. Ecclesia, patres, nobis est & mater, & domina: Domini enim sponsa est; habetque nobile peculium, dotem amplissimam, hæreditatem uberrimam, sacras literas, oracula divina, leges cœlitus traditas; ex quibus, velut ex uberrimo fundo, parat annonam filiis, expletque familiæ promptuaria. Ornavit eam sponsus Christus amplissimis muneribus, prophetia, ad mysteriorum explicationem; dono linguarum, ad prædicationem; sapientia ad gubernationem; scientia, qua lucem dividat a tenebris. Addidit ministeria, dedit operationis energiam, claves regni tribuit, legem consignavit evangelii, depositum credidit: atque eas ob res omnes ab apostolo columna, & firmamentum veritatis appellatur. Sed in hanc hæreditatem tentat ancilla procax involare, cum indoctorum hominum temeritas sacrarum rerum sibi scientiam vindicat, & ex his perfidiose corruptis, aut in alienum sensum conversis, matremfamilias arroganter oppugnat. Quod cum Tertulliani sæculo Marcion, Praxeas, aliique hæretici essent aggressi, atque ea officina scripturarum tela & arma adversus ecclesiam sumpsissent; hos ipse notatione sacrilegii cohibet, quod nefarie veram, ac propriam ecclesiæ possessionem usurpassent. Hoc idem vero maximis conatibus ab iis tentari conspicimus, qui sæpe minus literas norunt, quam stellas antarcticas. Sic Agar Ægyptium mancipium libere captat hæreditatem: nec sibi putat acquiescendum prius, quam omni potestate familiæ regundæ dominam exturbaverit. Quid enim jactatur crebrius in foro, diversoriis, conviviis, quam non esse audiendam ecclesiam: eique nullam a Christo factam esse potestatem, hoc, illudve mandandi? hæc nos vi eripi, aut dolis auferri ab improba ancilla, quæ officium deserit, quam furor hæreticorum suscitat, feremus? Est hoc pietatis vestræ, patres, ac diligentiæ, ut communi parenti, cujus estis alumni, filii propugnatores constituti, sua semper constet hæreditas. Sed ad eas res omnes, quas instaurandæ reipublicæ necessarias annumeravi, adferendus est fortis constansque animus, nec dejectus ignavia, nec metu debilitatus, nec desperatione fractus. Immanes enim machinas, ac velut Cyclopum scopulos, objecturus est piorum conatibus satanas, quæ si nos commovebunt, facile judicabimus molis rem esse tantæ, de qua nec dari consilium, nec capi possit. Sed ut salutis publicæ propugnationem aggredi fortiter, atque constanter debeamus, cum multa alia, tum maxime patrum exempla nos excitant: qui nullo unquam periculo potuere deterreri, quo minus omnia tentarent, modo conscientiæ bonæ, ac rectæ, testimonio niterentur, id minime requiritur a nobis, patres, ut aras dæmoniorum, lucos, excelsa idoli Moloch, sacra detestanda tollamus e medio, quod animo forti Ezechias, Oziasque reges perfecerunt: minime quæritur, ut Baal prophetis bellum denunciemus, quod Helias fortiter ausus est: non id quæritur, ut ex carcere Babylonico regni Judaici reliquias rursus educamus, ut novum templum, nova mœnia, novam rempublicam armati construamus. Quid igitur a nobis expetitur, patres? ut sit delectus in ministeriis, in clero, & plebe, disciplina, in cultu sinceritas, in ecclesia conservetur dignitas, & auctoritas. Quæ omnia togata & incruenta victoria, Christo duce, & imperatore consequi possumus, qui cum fortem alligaverit, draconem antiquum vinxerit, inimicitias interfecerit, de tenebrarum potestatibus spolia victor retulerit, nos in clientelam receperit, pontificatum nostra causa perpetuum in cœlo gerendum susceperit, cum copias omnes ad nostram propugnationem eduxerit, cum pontificem, regem, principesque nostros, ad consilia tuendæ religionis, ac dignitatis ecclesiasticæ restaurandæ commoverit: sperandum est nec præsidium, nec vires, nec numen ullum nobis esse defuturum: modo necessitati voluntatem, voluntati consilium, consilio diligentiam, diligentiæ constantiam ac pietatem adjungamus.

DIXI.

Oratio deducens ex abjecta conciliorum generalium auctoritate eo ventum esse hodie, ut & Christus negetur esse Deus, & ipse quoque Deus trinus & unus.

Per venerabilem virum dominum Rogerum Varlerium sacræ theologiæ doctorem ad patres concilii provincialis Cameracensis habita anno MDLXV. *die* XV. *Julii.*

Etsi nihil (nihil inquam) in præcipuis fidei, religionisque nostræ mysteriis tam fuit antehac unquam indubitatum, quod infausti hujus sæculi temeritate in quæstionem non vertatur: quotquot tamen in tam reprobum nondum abjerunt sensum, ut prorsus omne ejusdem fundamentum subvertentes in lapidem illum angularem, qui facit utraque unum, impingant; & Jesum Christum dominum, ac servatorem nostrum, æterni Dei Filium, verumque in lege & prophetis promissum mundi messiam, negent: quotquot, inquam, hucusque dementari se hactenus passi non fuerunt; quantumvis alioquin ex diametro de summa rerum inter se pugnent; in hoc nihilominus ad unum omnes conveniunt, quod ille, cum non arbitraretur rapinam se esse æqualem Deo, exinaniverit semetipsum, formam servi accipiens, ut filios Dei longe lateque dispersos in unum congregaret; & in locum veteris illius, ingratæque synagogæ, novam sibi, suo sanguine consecrandam, ædificaret ex omnibus gentibus ecclesiam: quodque eos, quos ad hoc suum ædificium delegerat opifices, quo eidem perficiundo fierent idonei, multis ipse modis instituens, instruensque frequenter etiam præmonuerit plurimorum, quæ in illo eventura essent, malorum. Et quod hoc ipsum quandoque disertis, apertisque fecerit verbis; quandoque parabolicis maluerit illa adumbrare prophetiis. Inter quas ea, qua regnum cœlorum simile fecit homini agricolæ semen bonum seminanti in agro suo; quia videtur nostræ hujus potius, quam cujusvis alterius antehac actæ ætatis, velut vivam quamdam præ se ferre imaginem; non abs re fore putavi, si eamdem in medium huc producerem. Cum etenim amplitudini tuæ, reveren-

verendissime domine, princepsque illustrissime, placuerit mihi (quamvis huc recens ascito) mandare in celeberrimo isto omnis generis præstantissimorum virorum consessu dicendi provinciam, (non ignorans equidem tuam mihi pro ratione voluntatem abunde debere sufficere: sepositis semel omnibus, quæ hinc deterrere me poterant, & forsan debebant, remoris) unum hoc agendum mihi credidi, ut quia dicendum esset, thema, de quo idem fieret, deligerem præsenti tam tempori, quam de quo agitur negotio quam accommodatissimum. Qua de re solicito, obtulit sese non importune cum sexcentis aliis (ut est hodie messis multa) parabola hæc. In qua quæ velut tantum facta narrantur, cum verius hodie & evidentius, quam hactenus unquam, evenire ad oculum conspiciantur; præ ceteris visa est idonea, quam velut fundamentum quoddam meæ, qualis qualis futuræ, oratiunculæ assumerem. Quippe cum scirem conventus istius potissimum esse finem salutarem generalis Tridentini concilii executionem: ipsam dicendi occasionem hoc postulare censui, ut qui apud eumdem foret habendus sermo de iis potissimum institueretur rebus, quarum causa illud fuisset habitum; hæresibus nimirum, & causis earumdem, abusibus, scandalisque e medio tollendis. Idque ad hoc maxime, ut veluti digito demonstrarem, neque has, neque illas ullo unquam sæculo æque desiderasse concilium generale, atque hoc nostro. Hinc vero eis omnibus, qui non omnino volent convinci ex illis esse qui nolunt, ut bene agant, intelligere, concludendum relinquam quod necessario sequitur. Id quod dum totis equidem & viribus, & votis agam, si tuæ forsan de me expectationi parum satisfaciam, si tam celeberrimo isto cœtu, quam hoc loco parum digna in medium adferam; una cum celsitudine tua & reverendissimos, & reverendos, eximiosque patres, ac dominos, & in summa quotquot convenerunt variis nominibus ornatissimos viros, officiose mihi rogandos putavi, ut, quidquid a me audituri sunt, æqui bonique consulere; dicendi quoque, quo usurus sum modum, quantumvis parum gratiosum, suique deque ferre dignentur. Sed hinc satis, ad rem venio. Parabolam itaque, quam tam tempori huic quam actui accommodandam suscepi, Christus dominus apud evangelistam suum Matthæum enarrans, simile est, inquit, regnum cœlorum homini qui bonum semen seminavit in agro suo. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum crevisset autem, & fructum fecisset herba, tunc apparuerunt & zizania, &c.

Psal. 35. — Matth. 13.

Diligentissimus ille omnium sacræ scripturæ mysteriorum indagator & interpres divus Augustinus edisserens, post dominum parabolam hanc, dum negligentius, inquit, agerent ecclesiarum præpositi, & dormitionem mortis acciperent apostoli, venit diabolus, & superseminavit, quos malos filios interpretatur dominus. Moxque in quæstionem vertit, an hæretici sint mali ii filii, an male viventes catholici. Posse enim & hæreticos malos dici filios, eo quod ex eodem evangelii semine & Christi nomine procreati, pravis opinionibus ad falsa dogmata convertantur. Cum tamen dicat parabola, in medio tritici seminatos; videri eos significari potius, qui ejusdem communionis sunt. At vero cum agrum non ecclesiam, sed hunc mundum interpretatus sit dominus, hæreticos intelligi debere concludit: quod ii scilicet non societate unius fidei, aut unius ecclesiæ, sed societate solius nominis Christiani permisceantur in hoc mundo bonis. Qui vero in eadem fide mali sunt, paleam reputati potius quam zizaniam: quod palea nimirum etiam fundamentum cum frumento idem habeat, radicemque communem. Et hæc fere Augustinus.

In li. quæst. evangi secundum Matth.

Ex quibus quisquis hujus nostræ tempestatis statum omnem, ut meretur, expendere volet; facile profecto comperiet esse, quod modo dicebam, longe verissimum, nullius scilicet antehac actæ veriorem quam hujus referre faciem modo enarratam parabolam. Cum etenim Christus dominus hominem bonum semen in agro suo seminantem seipsum faciat; agrumque suum, mundum hunc universum: inimicum autem, zizania furtim in eumdem inserentem, diabolum esse dicat: zizania vero, hæreses, hominesque, quibus dormientibus ea seruntur: ecclesiarum præpositos, & cujusvis temporis apostolos esse intelligendos, divus Augustinus (ut modo dictum est) doceat. Quando, quæso, quod narrat illa, usu venit hactenus unquam perinde ac hodie? quando (inquam) hactenus unquam eousque obdormierunt ecclesiarum præpositi: eousque mortis dormitione capti fuerunt apostoli, ut opportunitatem invenerit inimicus ille tantam hujus farinæ zizaniorum molem ingerendi in dominicum hunc agrum, quantam hodie? Quippe hodie in solas eas solius Europæ reliquias, quæ hactenus a Mahumetismo utcumque sunt liberæ, congessit, & coacervavit ille quæcumque fere antehac in quacumque spaciosi hujus agri parte serere potuit, illorum & species, & genera. Nec ea re contentus, etiam nova, hactenusque inaudita, & nec toti umquam vel Asiæ, vel Africæ cognita, verum nunc demum adinventa, cum illis commiscuit eorum & species, & genera. Quod ita esse, ubi exemplis plus satis, & evidentibus, & multis declaravero quantum contulerit ei ad facile, quod voluit, conficiendum apostolorum sæculi nostri dormitatio, imo mortis forsan dormitio, res ipsa demonstrabit ad oculum.

Ut vero fiat distinctius horum utrumque, dilucidiusque, duo illorum faciam genera. Quorum alterum ea contineat, quæ ipsum directe & immediate oppugnant Deum; alterum ea, quæ hujus ecclesiam. Inter quæ cum hæc illis ante multa sæcula, diris omnibus devotis, viam aperuerint, quam veluti ex imo ad nos redirent orco, priori de eisdem agam loco. Cum tamen eadem jam & superis & inferis plus satis sint nota, ea de ipsis in medium producam dumtaxat, quæ ad cognoscendum, quem protulerunt in agro domini, fructum, ex quo seri in eodem cœperunt, maxime faciunt. Sunt autem quatuor præcipua omnium capita: Confessionistarum, Sacramentariorum, Anabaptistarum, & Afflaticiorum, qui θεοδίδακτοι dici volunt, in tot rursus species, imo factiones potius exiguo temporis intervallo divisa, ut, cum quinquaginta annos nondum habeant, difficile non fuerit (si tempus pateretur) bis quinquaginta de tota re contendentes, & inter se plusquam ex diametro dissidentes, pugnantesque numerare sectas.

Prima

Prima omnium ex indulgentiarum quæsturis, A aliisque (quos in eisdem prætexebat) abusibus occasione sumpta, a minimis sensim progressa initiis, ubi aliquousque jam sibi confirmata videretur; volens (quo nullum videbat magis obsistere conatibus suis) obstaculum removere, congestis in rogum unum, exustisque omnium, quantumlibet œcumenicorum conciliorum, canonum, & decretorum libris ecclesiæ auctoritatem semel & simul omnem e medio sustulit. Controversiarumque, quas & moverat, & motura adhuc erat, judicem, solam canonicæ scripturæ literam ipsa sibi constituit: interpretatione ejusdem sibi soli reservata; nihil interim, tanquam fide credendum admittens, quod in eadem expressum non esset. An vero commodiorem poterat invenisse viam ad in illa revertendum sæcula, B de quibus loquens vir sanctus Hilarius, graviter queritur quod vel sic scribuntur fides, ut volumus; vel sic, ut volumus, intelliguntur? An alia quam hac tot venerunt in dominicum hunc agrum (præcipue vero Germanicum) fidei confessiones, quot principes? quot civitates? imo (ut dixit quidam) tot fides quot voluntates? Progressa igitur & ipsa eadem hac via ulterius; post sublatas simpliciter omnes tam apostolicas quam alias ecclesiæ constitutiones, rejectas indulgentias, elusum ignem purgatorium, cœremonias, & sacramenta partim prorsus sublata, partim pro libito convulsa, mutilataque, irritata monastica vota, profanata, direpta, C subversaque templa, & monasteria, tandem omne simul evangelicæ legis & sacerdotium & sacrificium abrogavit, abolevit, &, quantum in se fuit, ad nihilum redegit.

Secunda (quadriennio plus minus post illam nata) præter omnia hæc præsentiam corporis & sanguinis Christi domini in ipsius cœna, & eucharistiæ sacramento abnegavit. Cumque illa Christi crucifixi, & divorum ejus imaginibus non usque adeo fuisset infesta, hæc longe plus in easdem exercuit crudelitatis, intulitque ignominiæ, quam quotquot fuerunt unquam Iconomachi, Iconoclastæ, & quos Christianocatigoros generali dicebant nomine. Earum quoque & rerum, & cœremoniarum, quæ adeo sunt D adiaphoræ & indifferentes, ut, si nihil habeant magnæ pietatis, nihil quoque queant habere impietatis, multas quidem intactas, inviolatasque reliquerat illa: At hæc eousque submovit, & has ad unam omnes, ut nec sacratarum vestium, nec luminarium, lychnorum, lampadumve, imo nec campanarum quidem reliquerit ullum in templis usum: ne quid superesset scilicet quo videretur aliquis adhuc deferri honos tremendo huic sacramento. Aut id si fieret, amplius aliquid quam panis crederetur subesse. Hoc nimirum agens, ut nullum inter sacra & profana restaret discrimen. Taceo de eis, qui in factione hac eo præsumptionis progressi sunt, ut E verba quibus corpus suum consecravit dominus, vel pro suo cerebro mutent; cumque dixerit ille, Hoc est corpus meum, dicant ipsi, Hic est panis meus) vel omnino omittant; dicantque dumtaxat, accipite, comedite, hoc facite in meam commemorationem.

Nec de eo quicquam loquor, quem in epistola quadam ad Erasmum Roterodamum scribit Julius Phlugius Naumburgensis ecclesiæ vere pius juxta ac doctus episcopus, superstite adhuc Luthero exortum fuisse terræ filium quemdam asserentem, non solum ad eucharistiam non esse necessaria Christi verba, sed nec species panis & vini requiri: sed sufficere si solo interiori motu cordis eadem sumatur. At hinc satis.

Ex hac (cum vix dum triennis esset) tanquam ex equo Trojano prodiisse narrat Antonius Corvinus tertiam. Quæ quod pædobaptismum damnet, & in infantia baptizatos, ubi fidem consecuti fuerint, denuo baptizandos doceat, Anabaptistarum dicta est. In tot tam absurdas, imo horrendas dissecta sectas, ut vel referre abominationes tantas horroris non parum habeat. Nihil profecto ad has, quotquot suo sæculo fuisse, ex Donato potissimum natas, divus refert Augustinus. Ceterum cum consultius putem nihil, quam pauca de earum & multitudine & enormitate dici, omnia prætereo.

Quæ quarto demum successit loco, insignem certe prænarratis adjecit colophonem, præter omnia per illas sublata, & verbi Dei tollens ministerium, & scripturam omnem tanquam mortuam literam rejiciens; non per hanc, sed per visiones, somnia, & afflatus Deum insinuare se hominum animis sustinens. Aquæ baptismum non solis infantibus inutilem contendit, sed nihilo pluris ipsum quam suillum æstimans balneum, una cum reliquis sacramentis contemnit, abjicitque. Et hæc quidem quamvis sit omnium novissima, longeque omnibus aliis recentior (annis nimirum plus minus viginti octo post primam nata) usqueadeo tamen mox, ubi prodiit, invaluit, ut omnium jam pridem numerosissima facta feratur. In tantum, ut in præcipuis quibusque totius Germaniæ civitatibus (quin & in ipsa Augusta) plures esse qui hujus redoleant afflatus, quam confessionem eam quæ Augustana dicitur, non dubitaverit asserere Philippus Melancthon, qui primum ipsius auctorem Stencfeldium, per contumeliam nuncupans, centimanum eum ait esse, passimque milites habere, qui non solum scripta ipsius nomine spargant, sed & seditiones moveant. Et nunc (inquit) loco quodam, editis contra me pagellis aliquot nomine Stencfeldii reperitur κοκκυσμός ille, gratissima cantilena phanaticis hominibus, non cogitatione scriptæ doctrinæ Deum se communicare mentibus hominum, sed sine medio. Cum etenim ille, magistrum suum Lutherum secutus, religionem omnem constituerit in scripturæ litera cum prædicationis ministerio; non potuit non ægerrime ferre quod hic juxta rejiceret & hoc, & illam. Atqui quare non æque rejiciat, aboleatque cum verbi ministerio scriptura sive Stencfeldius, sive Snencfeldius, atque omne cum sacerdotio sacrificium Lutherus? Quæ nempe major ad hoc Luthero, quam ad illud Stencfeldio auctoritas? præsertim cum non fuerit excucullatus & alioqui plebejus, hic apostata, sicut ille, sed equestris ordinis homo, & præterea scripturarum quoque majori subnixus præsidio. Quippe plures fieri magistros; non una tantum prohibet scriptura; at plures sacrificare, ne una quidem.

In commentariis epist. ad Rom.

Et hæc de zizaniis eis, quæ ad subvertendam Dei ecclesiam seminandam hoc nostro sæculo putavit parabolicus ille inimicus. An vero vel pluribus, vel aliis ad hoc ipsum pro arbitrio conficiendum opus ei erat? At quis non credidisset ante ruiturum fuisse cœlum, quam eum, cum velut a summo tecti culmine ædificium illius inciperet diruere, minimo temporis spatio eo perventurum, ut disjectis procul parietibus, muris, columnisque

ad unam

ANNO CHRISTI 1565.

ad unam omnibus, ipsum ejusdem funditus everteret fundamentum? Quis credidisset umquam eum, cum a minimis initiis velut gradatim progrederetur, paucorum annorum tempore in tantum promoturum, ut post sublatum omne tam sacrificium quam sacerdotium, sublatum a cœna sua Christum, sublatum non infantum tantum, sed omnem cum omnibus sacramentis baptismum, sublatum denique cum omni scriptura verbi ministerium, in solis afflatibus, somniis, & nescio quibus nisi vere dæmoniacis ἐνθουσιασμοῖς statueretur omnis nostræ religionis certitudo? Qua in parte quantopere impiissimos ipsius conatus promoverit apostolorum sæculi hujus dormitatio, illis ipsis equidem æstimandum relinquo. Qui si in tempore, quibus debebant mediis, ipsi & ipsius præconi Luthero occurrissent; facile profecto impedivissent, ne tam verus hic fieret vates, cum accensurum se ignem jactitaret, quem totus non posset restinguere mundus. At hinc latius paulo post. Nunc ad ea pergo recensenda zizania, quibus, post eversam a fundamentis ecclesiam, etiam ipsum Deum subvertendum est aggressus idem inimicus. Qui cum in supradictis, quin quo voluit, perveniret, impeditus non fuerit; quare non eadem, qua cœpit, ulterius progrediatur via? Quare cum exitialis cunei cuspidem in Christi corpus indere permissus sit, non eousque eumdem adigat, ut non solum totum hoc, sed & ipse totus dividatur in se Deus? præsertim cum eadem, quibus ad illud conficiendum usus fuit armis, & argumentis, ad hoc quoque non minus sint idonea, valida, efficaciaque. Esse scilicet a patribus, a conciliis, ab omni vetustate, tanquam a laceris, vetustisque Gabaonitarum pannis, & vestibus, mucidoque pane cavendum; os domini consulendum; hujus solius verbo, soli scripturæ insistendum. Quicquid in hac expressum non sit, a Christiana fide alienum esse censendum, &c.

Et cui (quæso) alteri nituntur fundamento, qui passim hodie in Polonia, Bohemia, Silesia, Moravia, Prussia, Joannis Campani & Michaelis Serveti (quos primos equidem nostro sæculo hujus Camarinæ motores fuisse credo) vestigia secuti, prædicant, personarum in deitate Trinitatem credere, nihil aliud esse, quam infernalem ex ea Cerberum facere, confusionem in ipsa ponere, imaginarios Deos, imo meras dæmoniorum illusiones colere.

Nec minus interim insistunt eidem, qui ex adverso sic Trinitatem asserunt, ut substantiæ unitatem in illa negent. Quorum utri sint magis in ipsam deitatem blasphemi, dubitet forsan quispiam. Atqui quod eodem ex fundamento (modo scilicet commemorato) plus quam contradictorie eamdem oppugnent, extra controversiam est. Sicuti & illud, quod (quantumvis hac in parte plus quam ex diametro pugnent) symbolum tamen illud, quod Athanasii multis jam dicitur sæculis, Sathanasii esse dicendum æque contendant: quod scilicet æque confutet utrorumque blasphemias; juxta nimirum affirmans & personarum Trinitatem, & substantiæ identitatem.

Ut vero & hæc ita esse, exemplis paucis demonstrem; Lucas quidem Sternbergerus nuper (anno nimirum, si recte memini, LXI. sup. MD.) in Moravia palam protestatus Lutheri se esse discipulum: nec aliud profiteri, aut prædicare velle, nisi quod ab illo didicisset purum putum Dei verbum: mox omnes vetustissimi hæresiarchæ Photini, tam in tremendam in deitate Trinitatem, quam Christi domini divinitatem reproduxit blasphemias, publiceque prædicavit Trinitatis, nec nomen, nec rem esse ferendam: nullum esse Dei filium, saltem naturalem: nullum Spiritum sanctum, nisi vel columba sit, vel ipse Pater sempiternus. Quibus contra Christi domini divinitatem, incarnationem, ex virgine nativitatem, resurrectionem, dominicæ diei feriationem, baptismatis institutionem, tam absurda, impia, blasphemaque adjecit quam plurima, ut non solum Photinum, sed & Ebionitarum & Judæorum omnium blasphemissimos longe superarit: hoc unico interim usus ad stabiliendum quæcumque effutivisset argumento, quod non aliud, quam ipse doceret, in scripturis expressum haberetur; extra quas tamen nihil esset credendum. Ad eumdem scilicet modum & deitatis Trinitatem, & Christi domini divinitatem oppugnans, ad quem Lutherus indulgentias, purgatorium, papatum, divorum cultum, & id genus alia: quæ etsi in se maximi tam sunt quam credi debent momenti; cum his tamen ne conferri quidem mereantur. An vero aliunde efficacius probari, convincique queat fundamenti hujus absurditas, quam hinc, quod nimirum ex eo sequitur non esse credendam nec in deitate Trinitatem, nec in Christo divinitatem? Et hæc de Sternbergero. Quem si quis miratur quod divi Joannis non cohibuerit auctoritas ne Christum dominum negaret esse Dei Filium, (cum constet eumdem contra idem negantes Ebionitas suum scripsisse evangelium) is intelligat ipsum, non ut olim Paulum Samosatenum, hac ætate Matt. Flac. Illyricum cum sexcentis aliis, negare non λόγος apud hunc evangelistam significare personam in Trinitate, verum totum ejusdem evangelium, tanquam Platonicum somnium, prorsus rejicere.

Refert Polonus quidam in patriam suam (quam Pinzoniam particulari vocat nomine, graviter ejusdem deplorans miseriam) venisse nuper e Gallicis Sacramentariorum scholis personatum quemdam, ut ipse loquitur, Ernomianum qui simul & Judaismum & Paganismum in eamdem inducere conatus sit. Quod scilicet & Christum dominum cum Judæis negaret, & Trinitatem cum Ethnicis vehementer oppugnaret. Venisse eodem & Ochinum quemdam, ab Helvetiis patria pulsum, qui diversa quidem ratione, non diversa tamen, ab illo doceat. Sed ad eumdem modum & Christi domini divinitatem & sanctiss. deitatis Trinitatem oppugnet; ad quem Lutherus pridem missæ sacrificium, cum hoc scilicet ageret ut idem aboleret. Inducebat nimirum diabolum secum disputantem, & tam valida adversus idem sacrificium argumenta adducentem, ut solvere ea ipse nequiverit; sicque ad abolendum convictus fuerit. Non aliter hic sub spiritus nomine eumdem secum disputantem facit in dialogo, quem de Trinitate inscripsit. In cujus præfatione videtur serio hoc agere ut se purget a suspicione, qua impositum sibi quæritur quod non recte de illa sentiat. Idque sic facit, ut etiamsi nihil unquam ea de re quis dubitasset, aut suspicatus etiam fuisset; lecto dialogo toto, cogatur judicare nihil minus eum quam vel in Christo domino divinitatem, vel in deitate Trinitatem credere. Revocat velut ex Orco spiritus ille quicquid a Praxea, Ario, Eunomio, & ejus farinæ hæresiarchis aliis fuit olim adversus illam adductum argumentorum: quibus velut victus cedit spiritui Ochinus perinde ac diabolo Lutherus. Contendit vero cum sacramentariis (a quibus, etsi ex ipsis esset Helvetiis, ejectus fuerat)

fuerat) non minori ratione sibi debere permitti ecclesiæ de Trinitate doctrinam in disceptationem vocare, quam ipsi permisissent sibi, An sit Christi corpus in pane, & sanguis in vino inquirere: cum & esse, & adorari debere concilia per errorem, ut ipse loquitur, decreverint, statuerintque.

Disputat idem Ochinus in alio quodam dialogo, An Deus sit, idque cum nescio quo philosopho. Qui professus omnis religionis expertem esse se, Deum quidem permittit esse tanquam primum omnium motorem, nullam tamen admittit eumdem gerere curam nostri, & proinde supervacaneum esse docet eum vel adorare, vel invocare: item vel boni aliquid ab eo sperare, vel mali metuere. Omnis quoque canonicæ scripturæ, tam veritatem, quam auctoritatem vehementer oppugnat. Cui contradicit quidem in speciem Ochinus; sed sic, ut si quis rem totam diligenter excutiat, facile comperiat nihil aliud eum credere, quam quod dixit, cum quo disputat, philosophus. En a quibus initiis, per quos gradus inimicus ille noster, serpens antiquus, astutia sua ad extremæ impietatis fastigium verum videlicet Epicurismum, Atheismumque hoc hominum genus perduxit. Atque hic erat, quem spectabat, scopus; hic, quem intendebat, finis; cum inconsutilem Christi tunicam paulatim dissuendam ex indulgentiis arrepta occasione aggrederetur. Effecitque non multo temporis intervallo, ut non solum soluta, dissutaque jam sit tota illa, sed & ipse dominus Jesus, ut divus Joannes loquitur, solutus. Et ipse quoque in se & solutus, & omni providentia, Deoque digna auctoritate exutus Deus. Et hæc de hoc blasphematorum genere suffecerit retulisse exempla. De eis quoque qui in deitate sic Trinitatem statuunt, ut unitatem adimant, unum saltem audimus.

I. Joan. 4.

Refert Fran. Stancarus (extravagantium confessionistarum unus per sacramentarios Pinzovia pulsus) venisse non ita pridem eo etiam ex Gallicis Sacramentariorum scholis Petrum Statorium, Georgium Blandratem, aliosque ejusdem fermenti quosdam palam prædicantes tres esse Deos, non secus quam tres inter se homines distinctos: at Filium esse aliquanto minorem Patre & Spiritu sancto. Interrogatos vero eosdem a quibusdam Poloniæ proceribus, unde hausissent novum hoc, & eatenus in Polonia inauditum dogma, respondisse ipsissimum esse Dei verbum traditum sibi a præceptoribus suis Calvino, Bullingero, Petro Martyre, Wolfango Musculo, & ejus farinæ aliis. Quod vero fuisset eatenus inauditum in Polonia, id eam habere rationem; quod tam insignem thesaurum Deus per fideles suos ministros his demum extremis temporibus voluit Mundo revelare.

Queritur idem Stancarus, quod sicuti post divi Pauli (cui se æquiparare hac in parte non dubitat) a Galatis discessum per pseudapostolos in Judaismum, sic Pinzovienses post suum ab ipsis discessum, per pseudevangelicos in Arianismum & Eutychianismum sint abducti.

Queritur præterea quod post se condemnatum prius quam auditum, pro consilio miserint in causa religionis ad Tigurinos & Genevenses: (quasi scilicet non esset Deus in Israel, totaque ecclesia, cum hoc eodem fecerint tempore quo habebatur generale concilium Tridenti) Illos vero Arianorum, Macedonianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, Apollinaristarum, Timotheanorum, Acephalorum, Gajanitarum, Macarianorum hæreses pro fide catholica remisisse, &c. In quibus quod illæ ipsæ sint ad unum omnes, nec solæ tamen, quas multis antehac sæculis diris omnibus devoverunt prima illa quatuor vere œcumenica concilia, non dubito, patres amplissimi, probissime vos agnoscere. Illa, inquam, concilia, quæ, ut Dei evangelia venerari se, diserte testari sæpe solet magnus ecclesiæ doctor Gregorius. Nec alio fuerunt in tota hac habita loco, quousque nostrum hoc nimis temeritate cœcum sæculum, nulla eorum habita ratione, omnes illas velut ex profundis Erebi tenebris erutas, in lucem revocare non dubitavit; nec revocare tantum, sed & longe quam fuerint unquam antehac auctiores reddere. Non enim vel in deitate Trinitatem, vel in Christo domino divinitatem, ut fit hodie, negavit unquam superbus ille presbyter Arius: at solam hujus cum patre ὁμουσίαν, sive substantiæ cum æqualitate identitatem. Coacta fuit hac una de causa nobilis illa synodus Nicæna, & condemnatus hæreseos cum novo suo dogmate pertinax Arius.

Quo vixdum facto, non absimile de Spiritu sancto protulit Macedonius Constantinopolitanus episcopus. Non tamen simpliciter eumdem (ut fit hodie) negans, sed creaturam ipsum faciens, Patrisque ac filii servum constituens. Coacta fuit & hujus solius occasione, vix tredecim post illam annis, synodus Constantinopoli, & damnatus itidem Macedonius. Et hæc quidem adversus illos tum temporis. Ceterum adversus longe magis tam in Dei Filium quam Spiritum blasphemos, quid hodie? Ne gry quidem. Non negavit olim Nestorius Constantinopolitanus quoque episcopus Christum esse verum Dei veri filium, (ut fit hodie) sed tantum ex virgine matre (quam Θεοτόκον sive deiparam dici noluit) esse natum Deum: & proinde aliam in eo Dei, aliam hominis constituit personam.

Convocatum fuit non alia ratione Ephesinum concilium, & damnatus, ut nuper illi, cum dogmate suo Nestorius. In quo nescio an quis alius eum per omnia sequatur hodie, quam Ludovicus Hetzerus anabaptisticæ cujusdam sectæ coryphæus. Præter quem tamen quamplurimi sunt, quibus virginem Mariam Dei matrem dici summus est horror & religio; imo non pauci, non minus quam olim Apollinaris, ne humanam quidem Christi naturam ex ea sumptam admittunt. At eamdem vel ex † Dei substantia derivatam, vel * Spiritus sancti esse genituram, non ex illa assumptam creaturam asseverent. Et ii quidem magis in matrem, quam in Filium videntur injurii. Humanam enim magis, quam divinam ei subtrahunt naturam. Quam vero aperte & divinam non pauci eidem tollant, ex narratis prius plus satis est patefactum. Ceterum adversus utrosvis horum quid hodie? nihil certe plus quam prædictum est.

Sic Menno Frisius in colloquio Wismariensi.
Sic Snencfeldius de duabus Christi naturis.

Non multo post damnatum Nestorium Eutyches Constantinopolitanus abbas, sic in Christo domino affirmavit personæ unitatem, ut duarum in eodem naturarum non admitteret diversitatem. Coacta fuit numerosa illa Chalcedonensis synodus, & damnatus quoque Eutyches cum adhærente sibi Dioscoro Alexandrino episcopo. Damnatum fuit itidem in eadem Apollinaris Antiochenus episcopus, negans in Christo, ut carnem ex virgine factam, sic animam vere humanam, sive rationem.

An vero minus hoc ipsum negant hodie, qui tradunt Christum secundum animam substantiam habere æternam? Quod vere nullus jam sit numerus

Sic Snencfeldius de duabus Christi naturis.

ANNO CHRISTI 1565. Servetus. Gulielmus Postellus in sua absconditorum, &c.

rus eorum, qui distinctas duas in eodem negent naturas, & superis & inferis notum est plus satis. Nec de eis tantum loquor, qui cum Eutychete sic divinam cum humana confundunt, ut ex utraque unam faciant; sed de eis potissimum qui alteram simpliciter ipsi adimunt, & maxime divinam. In quorum catalogum (præter commemoratos prius) merito certe videntur adscribendi quotquot (quam papisticam contemptim vocant) ecclesiam mendaciter traducunt, quod hæc sanctis Dei hominibus fecerit commune, cum illo, quod huic volunt ipsi esse proprium: Orare scilicet, & intercedere pro nobis. Atqui si Deus est Christus: Si is est cui data est omnis potestas in cœlo & in terra; quorsum oret, & non potius misereatur, & ignoscat ipse? Nempe Dei est non orare, sed misereri semper, & parcere. Nec alio habendi sunt loco Heydelbergenses illi pseudoprophetæ; qui ex Lutheristis Calvinistæ nuper facti) in disputatione Malbruni paucis retro mensibus habita cum Wirtenbergensibus palam sustinuerunt nihil fuisse in Christo ejus divinæ majestatis, quæ sit vere Filii Dei. Feruntur in eadem illa sua logomachia vicissim aliis alii & Thalmudicam Judæorum, & Alchoranicam Mahumetistarum improperasse doctrinam. Et tandem etiam Atheisticam, velut Colophonis loco, non sine pugionibus & pugnis adjecisse: ne quid scilicet prætermisisse videri possent, quod ad suas illas vere pias (si diis placet) doctrinas confirmandas conferre aliquid queat. Et ne adversus hos quidem (quibus tota, nec sola tamen, jam pridem scatet Germania) quicquam hodie. Imo ne in toto quidem Tridentino concilio ulla fit omnium hujus sortis zizaniorum mentio, nisi quatenus sub generali hæresum comprehenduntur nomine. An vero tantopere nunc videntur negligendæ, quas tantopere horruerunt eorum temporum, quibus natæ primum fuerunt, vere pii sanctique apostoli, ut propter singulas putaverint habenda singula tanti nominis & momenti concilia? Maxime cum parabolici nostri inimici malignitas, velut in despectum illorum, quicquid in illis condemnatum fuit jam resuscitaverit, & quidem non modico cum fœnore? Idque non sine gravi indubie causa. Non ignorat nimirum veterator ille non aliunde beriorem sibi posse obvenire messem, quam ex summo horum contemptu. Cum futurum non dubitet quin rejectis his (quæ in summa semper fuissent & veneratione, & auctoritate habita) multo rejicerentur magis quæcumque post secuta alia. Qua in re cum omnino ei successerit ex voto; quo jam non pervadit? Quid non pro libidine sua conficit? quid impietatis non introducit? Videntur ad oculum impræsentiarum multis in nationibus, & regnis non minus quotidie incrementi accipere, non minus in dies invalescere, quibus ipsum hodie Deum oppugnat, hæreses & sectæ, quam paucis retro annis eæ quibus pene totam ipsius jam expugnavit ecclesiam Et quo fint tandem evasuræ, nescio. At eas ipsas esse scio, ex quibus nata schismata non solum Asiam, Africamque, sed & Europæ nostræ non pœnitendam partem, & Mahumeticæ impietati, & Turcicæ subjecerunt tyrannidi. Quod vero non mitiora minentur nobis, vel unum hoc mihi videtur debere sufficere, imo evidens esse argumentum; quod in illas potissimum ingruant gentes, quæ jam olim in ipsis sunt veluti faucibus Turcicis, a quibus tamen ad nos in dies accedunt propius. Unusquivis in suo hic abundet sensu. Mihi profecto (nisi magna brevi succedat mutatio) videtur propediem futurum, imo jam in foribus esse, ut e duobus alterum eveniat, vel tollatur scilicet a nobis regnum Dei, & detur genti facienti fructum ejus, (nosque cum scandalis, hæresibus, reliquisque abominationibus nostris Mahumeticæ cedamus blasphemiæ) vel mittat quos messis tempore missurum se dixit in parabola nostra boni seminis sator, messores suos ad colligendum quidem triticum in horreum suum; zizania vero in fasciculos colliganda, & in ignem mittenda. Et hæc hinc dixisse sufficiat. Quantumvis enim latus hic sese aperit non aliena a proposito meo dicendi campus, quia tamen alio vocans, receptuique canendum esse monens hoc non patitur tempus, huc totus convertor: idque eo magis, quod evidenter satis deductum, demonstratumque jam confidam parabolam hanc non inepte præsenti & tempori, & actui applicandam me suscepisse. Non tempori. Quod quæ retuli, clare convincant nullo unquam sæculo tantis zizaniorum sordibus defœdatum fuisse (de quo agit illa) agrum, atque hodie. Quando enim visum hactenus umquam, auditumve fuit, rejecto omni & sacerdotio & sacrificio, rejectis sacramentis ad unum omnibus, rejecta tam scripturæ, quam ecclesiæ auctoritate, cum omnibus hinc dependentibus, simul negari & Christum esse Deum, & Deum trinum & unum? Ut taceam quod omnium est maxime atheum, vel non esse scilicet Deum; vel si sit, omni ipsum vacare cura nostri, & proinde ne adorandum quidem &c. Quod vero & actui huic non minus conveniat, æque eadem convincunt: hic etenim eum a vobis, patres amplissimi, totus dependeat, in vestro totus consistat officio; hoc in primis mihi postulare videbatur, ut quantumvis quæ hic desiderentur minime vos ipsi ignoretis, eorumdem tamen aliqua saltem ratione moveremini; quo scilicet non solum vos ad præstanda ea incitemini magis, sed & quotquot vobiscum huc convenerunt ad accommodandum sese vobis, obsequendumque promptiores reddantur: hoc vero putavi non posse majori facere me nec modestia, nec efficacia, quam si tantis agri vobis, vestrique ordinis aliis commissi, sordibus in medium adductis, & velut ob oculos positis, ipsis vobis expendendum concludendumque relinquerem quid facto hic opus sit; maxime cum negare non queatis quotquot estis, vos eos esse homines, quibus dormientibus tanta colluvies in ipsum invecta est, & proinde præcipuam ejus causam in vos redundare. Quod cum ita sit; ut ita esse libenter & audiatis, & agnoscatis quantum habeat ad causam, quam agitis, pro arbitrio peragendam momenti, claro certe & evidenti docet exemplo propheta ille, qui refert ad se aliquando venisse & coram se sedisse viros Israel, qui venerant ad interrogandum dominum. Dixisse vere dominum sibi, responsum se illis non daturum; causamque addidisse, quod non audivissent, agnoscere non voluissent abominationes & suas, & patrum suorum, simulque sibi mandasse, ut easdem ostenderet eis &c. Cum itaque idem sit Spiritus, qui tum responsa dabat, & quem vos invocatis quotidie pro obtinendo optato hujus vestri conventus successu & fine; quis dubitet eumdem non minus nunc a vobis quam olim ab illis exigere, ut si quod contenditis, consequi velitis, (cum non aliunde quam ab illo idem expectare debeatis) tantas istas abominationes tanquam vestra, patrumque vestrorum, non dico opera, sed dormitatione introductas, pro vestris reputatis: eoque majori

ANNO CHRISTI 1565. Matth. 21. Matth. 13. Ezech. 20.

jori cura, solicitudine, vigilantiaque, experrecti tandem, exterminandis eis toti incumbatis? Aut si ad eam rem parum jam videatur restare spei (quod scilicet diu nimirum sit hac in parte cessatum) hoc saltem omni agatis studio, ut ne ulterius serpant; ut ne in eas agri nostri portiones, quæ nondum omnino illis obrutæ sunt, prorepant. Inter quas quod hactenus numerari queant, quarum præcipue vobis cura incumbit, non tam vestro, quam singulari numinis divini factum esse beneficio; vos quoque agnoscere non dubito. Ut vero eodem propitio non conserventur tantum in quo sunt, sed ad meliorem reducantur statum, & extra periculum illarum constituantur, quantopere sit annitendum, abunde profecto circumjacentium undequaque monent exempla. Qualia si vultis in eisdem non edi; ab abusibus, & scandalis (tanquam omnium tam illorum, quam aliorum sæculi hujus luctuosissimi malorum causis) eas serio repurgetis oportet. Quod etenim hinc quotquot sunt zizaniorum, hæresumve species, occasionem sumpserint, originem duxerint, incrementum acceperint, adoleverintque cum omnibus ex eis secutis, præterquam quod res ipsa clamat, etiam eorum, qui omnium sunt sive auctores sive propagatores, longe indubitatissimum (nihil pene aliud crepantia) faciunt scripta. Adeo ut si tam foret facile, quæ de eisdem nusquam non inculcant, & obtundunt, refellere, falsaque demonstrare, atque pleraque, quæ mordicus sustinent, dogmata; non dubitarem polliceri propediem futurum, ut quotquot de his moverunt controversias seipsas sopiant, in se liquescant, per se pereant. Quippe suis ipsæ se conficerent pugnis, suis se perderent contradictionibus, suis sua confutarent mendaciis mendacia: fieretque longe quam fuit hactenus unquam verius, quod dixit olim sanctus Christi confessor Hilarius; Hæreticorum bellum pacem esse ecclesiæ. Nam sicuti nunquam, quot sunt hodie, fuisse simul hæreticorum sectas deductum est clarissime; sic longe facilius fuerit (si vacet) non minus clare deducere, tam multifariam inter ipsos nunquam visum fuisse bellum atque hodie: bellum inquam, quod gerunt non tantum & secum, & inter se, qui coryphæi inter eos habentur & antesignani: sed & cum eis, qui eorum maxime videntur fovere partes. Ut, exempli causa, primarius ille omnium architectus Lutherus & secum, & cum logodædalo suo Melanchthone. Nam quod horum uterque ut sæpissime secum non minus, quam ex diametro pugnat, nec in ullis fere controversæ doctrinæ sibi per omnia constat dogmatibus; sic hic ab illo in præcipuis quibusque plusquam δὶς διὰ πασῶν, cum diu per omnia secutus fuisset, tandem recesserit, & superis & inferis notius est, quam ut demonstratione indigeat: cum alioqui adeo ei addictus, imo subditus fuerit, ut mox e vivis sublato ipso palam sit questus, quod nimium deformiter illuc usque ei servivisset. Atqui quis nesciat a propriis utriusque discipulis Matthia Illyrico, Nico. Gallo, & ejus farinæ aliis, tota nimirum Stoicorum illorum Confessionistarum schola, non parum probrose improperatum huic fuisse, quod in materia lib. arbitrii & Manicheismo, cui immortuus fuit Luther, ad Pelagianismum defecisset; in cœna dominica ex Lutherismo ad Calvinismum transisset; in causa justificationis & adiaphororum ad papismum reversus esset. Quem cum e medio sustulisset ille, resuscitare ipse studeret, & revictnro fenestras novas reædificaret, & id genus multa. An vero efficaciori queat argumento falsitatis in doctrina sua æque convinci uterque? maxime cum a veritatis magistra, catholica nimirum sive papistica, ut ipsi vocant, ecclesia æque recesserint ambo. At ubi de hujus agitur corruptelis & offendiculis, tam ipsi quam quotquot ab eis & prodierunt, & maxima pro parte quam longissime recesserunt, idem dicunt, idem sentiunt, idem agunt ad unum omnes. Hic Confessionistarum, quotquot sunt, sectis & inter se, & cum Sacramentariorum, Anabaptistarum, Enthusiastarum, Trinitariorum sexcentis factionibus convenit adamussim; cum alioqui singulæ singulis sint plusquam hæreticæ; imo cum nulla jam spes sit ipsis in veram aliquando redeundi concordiam, quam tamen apertis mendaciis asserere nonnulli student, Syncretismum optant æque omnes; quo scilicet per simulationem tantisper ab intestinis cessent bellis, quousque conjunctis & animis & armis & papam, & papisticam ecclesiam, tanquam scandalorum omnium, ut loquuntur, Lernam, vel omnino exterminaverint; vel eo saltem usque repugnaverint, ut desinat esse abominationum omnium mater, quæ fuit olim singulare, quod & ipsi fatentur, & humilitatis & sanctitatis exemplar, &c.

Verum quia diutius his immorari non permittit jam dudum audita, finemque postulans, hora; cum multo plura tam huic, quam aliis quibusdam ad instituti mei rationem spectantibus restent, quam ut nunc absolvere valeam, nisi vestra, patres amplissimi, hactenus mihi præstita audiendi patientia nimium abusus fuisse velim videri, in aliam ea opportunitatem differens, reservansque, sermonem hic impræsentiarum abrumpam. Dicturus iterum, & prosecuturus illa quandocumque aures eis audiendis præbere lubebit; deducturusque etiam meridiana luce clarius ad repurgandum tot zizaniorum fœditatibus dominicum agrum, exterminandasque hæreses, nullum restare jam aliud remedium, quam tollere e medio ejusdem nimium diu dissimulatos abusus, & ex eisdem nata scandala. Maxime cum & ecclesiæ & conciliorum auctoritas ad illud jam facta sit prorsus inutilis, & inidonea; nisi quatenus ad horum amotionem valet: hincque conclusurus quod cum Tridentinum concilium optima, opportunissimaque ad eam præscribat media, & pharmaca porrigat morbis his omnibus quam saluberrima; non solum citra tergiversationem acceptanda, sed & obviis ulnis, promptisque animis ab omnibus amplexanda, & unanimi consensu in praxim, usum, & observationem esse deducenda. Ne, si tam piis piæ matris nostræ ecclesiæ consiliis acquiescere recusemus, & hariolandi peccato, & idololatricæ maledictioni nos subjiciamus.

DIXI.

CONCIO IN SYNODO PROVINCIALI Cameraci recitata per fratrem Joannem Carthenium Carmelitam theologiæ professorem, anno domini MDLXV. *mensis Julii* XXII.

NUNC tandem sentio varia mihi opus esse dexteritate, facilique sensuum vigore, cum præsentem juxta ac celebrem ecclesiam cerno: selectissimos videlicet dilectissimæ sponsæ Christi vindices, pietate in Deum reverendissimos, jugi divinarum rerum lectione peritissimos, hæreticos coercendi auctoritate præstantissimos, ipsamque demum cœlestem veritatem & tuendi ac eloquendi copia disertissimos, ad quos verba facere jubeor. Sane vel ipsa caligine cæcutientior dicendus venirem, si comperta mihi benignissimi spiritus charism ata,

ANNO CHRISTI 1565.

rismata, vestris ex fictilibus vasculis instar Solis relucentia, ac vehementius ingenii nostri aciem retundentia, non refugerem; fugiens, non erubescerem; erubescens, non obmutescerem, Hoc inevitabili malo percellendus omnino prodiveram, nisi me bono animo esse jussisset innatus pectori vestro candor sincerissimus, & caritas Spiritus sancti largissime diffusa in cordibus omnium nostrum: quæ omnia sustinens & solido cibo grandiores, & lacte minores enutritos, grandium eloquentiam, & minorum infantiam, maximo cum oblectamento libenter audit. Et quum extra Deum nil, in Deo sint omnia, æqui bonique consulenda erunt, quæ simplici stylo dicturus sum; quandoquidem phalerata grandiloquentia Christianismum sæpe dejicit, quem humilis attollit infantia, quæ ad Christianam unitatem & caritatem muniendam atque firmandam commodissima proclivitas est, ac methodus saluberrima. Mihi igitur non ille fabularum effictus Helicon adeundus, non invocandæ Musæ, non Delphicum oraculum, non reliquæ deploratorum Gentilium næniæ sunt implorandæ: sed illius mihi in primis auxilio, & suggestione videor opus habere, cujus auspicio & afflatu præsens hoc coactum est concilium; cujus bonitate & ductu ad finem optatum feliciter speramus perducendum. Is est Spiritus Christi bonus, omnipotens, & sanctus: qui petentibus patrem in nomine Jesu promittitur. Veni ergo sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende. Et vos reverendissimi domini mei, & patres optimi, una mecum obsecro summi patris filiam speciosam, summi filii matrem formosam, summi paracleti sponsam gratiosam, totiusque celestis ac terrenæ ecclesiæ reginam, gratiæ ac misericordiæ matrem salutare dignemini, cernui dicentes: Ave Maria.

Jam vestris suffultus precibus, ecclesiæ Christi principes strenuissimi ac patres optimi, recepto animo lubentius auspice Spiritu sancto rem ipsam pro virili attentare conabor, quod confidam eumdem Spiritum mihi ductorem fore, & naucleram experientissimum, ne in hoc vasto pelago, mihi jam sulcando, naves cautibus illidam. Progredior igitur, & classicum canens in medium me confero campum; dabitque nostræ concioni thema & initium Christus dominus, os, verbum & sapientia Patris, qui sui amantes discipulos, universos ipsorum successores episcopos & sacerdotes alloquens apud Matthæum, sic ait: *Vos estis sal terræ, si sal evanuerit in quo salietur? Ad nihil valet ultra nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos estis lux mundi: non potest civitas abscondi super montem posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: Sic ergo luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* Quantæ sit excellentiæ, & periculi sacerdotii status ac dignitas, quatuor metaphoris hoc loco Christus indicat: quarum prima a sale desumpta est, secunda a Luce, tertia a Civitate montana, quarta a Lucerna accensa: de quibus breviter ac lucide, quamvis simplici ac minus polito stylo, dicere institui. Quamobrem obsecro, ut æquo patientique animo quæ dicturus sum, vestræ reverendissimæ dominationes audire dignentur. Sicut lex evangelica ab unigenito Dei filio Christianis tradita, lex caritatis ac pietatis; lex inquam totius perfectionis, quæ terrena & carnalia spernere, spiritalia vero & cœlestia jugiter appetere, summoque ac immortali Deo pura mente ferventer adhærere suaviter docet; sic Christianos decet præ universis Mundi nationibus pietate & caritate præditos, esse humiles, patientes, sobrios, castos, exemplares, omni tandem virtute politos: alioqui Christiano nomine qui censeantur, indigni erunt. Neque enim satis est fide dumtaxat & exterioribus aliquot ceremoniis colere Deum; ad hæc religio postulat Christiana evangelii obsequi dogmatibus, & conciliorum parere præscriptis, hoc est, in omni virtutum genere semetipsum perseveranter exercere, siquidem beato illo cœlorum regno frui præoptaverimus; quod nobis Christus in suo sanguine acquisivit, & in suo amen promisit is idem Dei filius. Proinde in evangelio, Quid, ait, dicitis mihi: Domine domine, & non facitis quæ dico vobis? Non enim omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est. Verum ut in humano corpore plura ac diversa sunt membra quæ eumdem actum non habent, unum tamen corpus; ita & in ecclesia Christi diversi sunt hominum status, diversi gradus, omnes tamen unum corpus in Christo constituunt, adeoque perficiunt: sunt enim clerici, & laici, sunt spirituales, sunt & sæculares, sunt prælati, sunt & subditi, sunt religiosi, sunt & nullo vinculo obligati. Unusquisque vero juxta vocationem suam, ad quam vocatus est, spontanee vivere, & in ea sese ad præscriptum evangelium ultronee debet exercere. Quod si lex evangelica jubeat omnibus promiscue sobrie, juste, ac pie vivere; quanto magis qui in sublimiori & excellentiori sunt dignitate constituti, inferiores sobrietate, justitia, & pietate superare debent? Nam ut D. ait Chrysostomus, Quemadmodum Saul ab humero sursum, super universum eminebat populum; ita & qui sacris initiatus est, aut aliis præest, omne vulgus populi in omni virtutum genere excellere debet: his enim dicitur, Vos estis sal terræ. Inter sacramenta mysticæ legis quæ in Sina monte data est, sal diligentissime commendatur, Quicquid, ait scriptura, obtuleris sacrificii, sale condies; nec auferes sal fœderis domini Dei tui de sacrificio tuo; in omni oblatione offeres sal. Ter in uno eodemque loco repetivit salis commendationem, ne forte primam aut secundam vocis nomenclaturam negligeres repetitam, aut curæ non magnæ putes Deo esse mysterium salis. Breviter quidem dixit, Vos estis sal terræ, at in brevitate verborum grandis latet sensus, & rationi vis magna subest. Etenim ut sal superfluos (addam & noxios) carnium humores exiccat, & putredines eliminat, sic apostolica doctrina necessaria decalogi præcepta, cunctaque legalis justitiæ instituta, desiccatis carnalibus cœremoniis, habebat purificare. Deinde ubique terrarum consilio mundissimæ castitatis salire purulenta credentium corpora, ne putrescerent, neque putenti corrumperentur luxuria. O quot millenas salierunt puellorum, puellarumque catervas, sic ut eorum carnes omnino desiccarentur, & decrepitam usque ad ætatem, imo vel ad vitæ usque finem incorruptæ durarent, continuata continentia imputrescibiles, & exanthlata virginali pudicitia triumphatrices inclytæ! Sed ne quæso quisque existimet quod dictum est, Vos estis sal terræ, ad solos spectare apostolos: quin potius & ad episcopos, ecclesiarum pastores, verbi Dei præcones, ad universos denique sacerdotes, & ecclesiasticos viros, qui aliis condiendis verbo & exemplo prælati sunt, idem pertinere dictum autumem. Quam ob rem? Quæ enim analogia salis ad sacerdotes? Audite. Sal a fœtore carnem vindicat, & a putredine; cibos condit, & sapores

Matth. 7. Luc. 6.

Rom. 12. 1. Cor. 12.

Tit. 2.

Levit. 2.

ANNO CHRISTI 1565.

pores palato gratiores efficit. Omnia sine sale insipida; omnia cum sale temperato sunt sapida. Ideoque necessarium condimentum est sal. Cum ergo ait, Vos estis sal terræ, perinde est ac si dixeris, Vestrum est verbo & exemplo alios a corruptela vitæ præservare, & ab infecta præmunire doctrina, Deoque gratos & acceptos facere. Hæc est reverendissimi antistites, optimi patres, & compresbyteri carissimi, hæc est, inquam, vocatio nostra, ne scilicet ullis persecutorum arietibus, aut carnalium voluptatum cuniculis ab evangelicæ veritatis sincera confessione disturbati deflectamus. Utrumque præstare oportet virum ecclesiasticum, pastorem & doctorem, ut & ipse sit incorruptus fide & moribus: adhæc ut ab aliis omnem eximat corruptelam. Sequitur: *Si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Nihil sapido sale utilius: econtra nihil contemptius sale fatuo, cujus ne ad agrum quidem stercorandum ullus est usus, quia sterilitatem secum adfert. Aliæ res licet deficiant, ad aliquid tamen aliud valent. Exempli gratia, progignit vinum, cum vapescit, acetum: Ita profecto prælati, pastores, doctores & ecclesiastici omnibus magno sunt usui, si recte doceant, & bene vivant: verum si desipuerint, omnibus magno sunt offendiculo. Sed quo pacto, quæret aliquis, sal illud evanescit, aut infatuatur? Gemina ratione. Nam si quis habens scientiam abutatur ea in superbiam vitæ, & per mentis suæ elatam philautiam, suæ scientiæ loquitur adversa, vel conscientiæ contraria, sciens veritatem, dum alteri invidet, & alteri dare locum suum æstimat damnum; quia neque superbus superioritatem sibi præferri, neque elatus paritatem sustinere potest. Taliter niti, est veritatem in injustitia detinere; est lucernam sub modio ponere; est mendacio veritatem impedire; est salem sapientiæ in salem fatuum præpostere commutare; est verbum dicere contra Spiritum sanctum. Et hoc fuit peccatum Pharisæorum, quando dixerunt: Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum: quum probe scirent, quod in digito Dei, hoc est, in Spiritu sancto ejiceret dæmones. (Luc. 11.) Istud scelus Arii, istud scelus omnium hæresiarcharum, quos ideo Spiritus sanctus remedio pœnitentiæ judicavit indignos: quia cognoscentes Deum non ut Deum glorificaverunt, neque gratias egerunt; sed sub nomine Christiani, peccatores antiquos, veteranos diaboli æmulati sunt, peccatores inquam paganos, qui commutaverint, ut habet Paulus, veritatem Dei in mendacium; & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam creatori. (Rom. 1.) Ubicumque talia contigerint, ubi doctor seu magister ad hujusmodi exempla deliraverit, dicito sal terræ evanuisse; adeoque nihil in quo saliri aut condiri debeat, reperiri uspiam posse. Nam ubi taliter evanuerit, in quo salietur? ubi sic sacerdos aut magister deliraverit, quo doctore emendabitur? vere nullo, & frustra effundes sermonem, ubi auditus non est. Propterea eum qui hujusmodi est, tanquam hæreticum, post unam & alteram correptionem Paulus vitare monet; sciens quia subversus est, & delinquit, quum sit proprio judicio condemnatus. (Tit. 3.) Videtis quo pacto apostolus se conformat evangelio? Ad nihilum valet ultra, ait dominus, nisi ut mittatur foras, tanquam ethnicus & publicanus, & conculcetur ab hominibus; evitetur omnino, nec ei ave dicatur. (Matth. 18. 2 Joan. 1. Matth. 21. Joan. 11.) Ideo talium viperarum, hoc est, hæreticorum patres ac præcessores, Pharisæos videlicet, foras misit Christus, non solum a regno Dei, sed etiam a regno mundi & templi manufacti, quia non erat unde saliretur, eo quod evanuerat sal: quia dicebant, & dicere non cessabant verbum contra Spiritum sanctum, quando non per ignorantiam negabant, sed per invidiam blasphemabant eum qui venerat Jesum Christum, lamentabili querimonia dolenter querentem, ac dicentem: Nunc & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum, ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est; Quia odio habuerunt me gratis. (Joan. 15.) Alia etiam ratione sal istud infatuatur, si videlicet viri ecclesiastici dicta & facta vitiis scateant, si ambitione turgeant, simonia diffluant, avaritia corrumpantur, voluptuaria libidine conficiantur, si cumulandis sacerdotiis potius, quam virtutum negotiis incumbant, si extorquendis decimis potius quam erogandis eleemosynis invigilaverint, si tuendis & conservandis auctoritatibus, libertatibus, exemptionibus & privilegiis suis potius quam corrigendis pravis suis luxuriantibus moribus studuerint. Etenim per hujusmodi remoras verbum Dei plausibili suo fine fraudatur. Propterea terribili comminatione percellit dominus hoc fatuo sale redundantem, dum ait, *Foras ejicietur, ut ab hominibus conculcetur*, hoc est, ut ceteris sit ludibrio & contemptui, atrocius olim discruciandus: Servus enim sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis. (Luc. 12.) Hanc salis metaphoram protulit Christus, ostendens per eam quanto in periculo versentur pastores & doctores, si, quemadmodum dicit, munus sibi creditum non exequantur.

Deinde lucis metaphoram subjungit dicens, *Vos estis lux mundi.* Triplex est lux, quædam non illuminata, sed illuminans, non aliunde lucem mutuans, sed ex sese lucem irradians, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et ille est qui dixit, Ego sum lux mundi. (Joan. 8.) Alia est lux prius illuminata, & postea illuminans, quales sunt apostoli, & apostolici prius a Deo illuminati, deinde alios illuminantes, quibus hic dicitur, Vos estis lux mundi. Alii sunt illuminati quidem, sed illam non habent facultatem, nec auctoritatem, ut alios illuminare aut erudire possint, quales sunt laici, sæculares, ac piæ mulieres. Nunc autem quemadmodum quod dictum est superius, Vos estis sal terræ, non ad apostolos dumtaxat, verum etiam ad universos ecclesiasticos spectare videmus; ita & quod hic dicitur, Vos estis lux mundi, non solos apostolos, sed etiam omnes scientiam Dei habentes concernit: qui sic a Patre luminum sunt illuminati, ut aliis prælucere possint, & mortalium corda errorum tenebris obfuscata illuminare: quales omnes viri ecclesiastici juxta suam vocationem singuli esse deberent. Qua de causa & Spiritus sanctus per Malachiam prophetam protestatur dicens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore ejus, quia angelus domini exercituum est. (Malach. 2.) Porro autem natura luminis est, ut lucem ac splendorem quocumque feratur emittat, ad hæc ut tenebras ædibus illatas quantocius expellat; sic & lucere debent viri vigiles ecclesiæ verbo & exemplo, doctrina & vita universo Christianissimo. Quid facere debeant ecclesiæ speculatores, duabus metaphoris, salis & lucis ostendit Christus; duabus autem consequentibus docet quæ cavenda sunt illis. Prior a civitate montana, posterior a lucerna accensa desumitur metaphora. Quantum ad priorem attinet, sic ait: *Non potest civitas abscondi super montem posita.* Super montem ædificatur civitas ut sit tuta, & hostibus inaccessibilis, ut tanquam e specula hostem eminus præferociter adventantem prospiciens præmunire se possit, ac tela ejus securius eludere.

ANNO CHRISTI 1565.

eludere. Sunt igitur ecclesiastici & apostolici viri super montem & petram Christum ædificati, & constructi, ne vacillent, ne vincantur, ne quopiam terrore cedant imbelles. Deinde meminerint se in editiori loco positos, & ob id necessarium esse, ut quo propius Christo accedunt, eo firmiores sint atque perfectiores; factoque doceant ecclesiasticos se veros esse, atque germanos. Adhæc solertem suæ vitæ rationem habeant, quia mons eminenti vertice quos sustinet, velint nolint omnibus reddit conspicuos: Et quia a plerisque conspiciuntur, ideo pluribus sunt offendiculo si male vivant.
Matth. 18. Quamobrem æternum væ eisdem dominus interminatur dicens: Væ homini illi, per quem scandalum venit.

Postrema sequitur evangelii metaphora, epilogi vice desumpta: *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* At si diceret, Vos, quos jam dixi esse lucem mundi, non iccirco luminosam scientiæ ac sapientiæ claritatem ex arcano thesauro lucis abyssalis accepistis, ut sub inerti silentio tegamini desides, nec ut perpetuis contenti latibulis abscondamini, verum ut per vestrum ministerium Sol justitiæ Christus mundo illucescere possit. Lucernam proinde doctrinam dicit
Matth. 15. Marc. 4. Luc. 11. evangelicam, quam sub modio juxta Matthæum ponere non licet, nec subter lectum, ut Marcus habet, nec in abscondito secundum Lucam, sed super candelabrum. In abscondito lucernam ponit, qui peccatorum tenebris verbum Dei obnubilat, & philautia sua veritatis lumen obfuscat. Ponit sub modio, qui divitiis hujus sæculi & curis avaritiæ Dei verbum suffocat, ponit subtus lectum, qui securitatis & quietis amans, otio marcescat, luxu corrumpitur, voluptate diffluit. Docet ergo Christus, quid prælatum & doctorem, quid pastorem & sacerdotem esse deceat, nimirum sal terræ, lucem mundi, montem excelsum, lucernam accensam. Idem docet Paulus, licet aliis
Tit. 2. verbis, ad Titum scribens: In omnibus, ait, teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in gravitate, in integritate, verbum sanum & irreprehensibile, ut is qui ex adverso est vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Si alias unquam, hoc profecto tempore habemus adversarios, ac nostri instituti detractores & obloquutores plurimos, nostra proh dolor culpa & vitio, quorum occludere ora non poterimus, nisi depravatissimos nostros mores corrigamus. Non enim sufficit ad extirpandas hæreses & evellenda ecclesiæ scandala, synodos & concilia cogere: non sufficit inquam multa statuere, & quæ disciplinam concernunt ecclesiasticam decernere, nisi unusquisque pro viribus laboret quæ decreta sunt ad effectum deducere. Si secus fiat, (quod absit) fabula erimus omnibus hominibus; & ecclesiæ hostes ea ratione evadent audaciores, & ad suas pestilentes hæreses disseminandas alacriores & ferventiores: Catholici vero, qui ab hac synodo prospera cuncta expectant, despondebunt animum; & periculum est, ne ipsorum nonnulli (quod Deus avertat) ad sectarios deficiant. Propterea concludens dominus ait: *Sic ergo luceat lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Blasphematur ac dedecore afficitur pater cœlestis, quando nostrum infamatur institutum. Propter autem corruptos nostros mores nostrum institutum dedecore afficitur. Quapropter ut tollatur omnis in Deum blasphemia, & quod nos urit dedecus, vitam nostram ad synodi præscriptum ut reformemus oportet. Nec decet, nec juvat dicere, talem rationem vivendi reperi, Sic vixerunt, ita fecerunt qui præcesserunt nos; Talis inolevit consuetudo. Hæc enim & hujusmodi verba nil aliud sunt, quam folia ficus, quibus nostram opperire volumus turpitudinem. Sed noli, ait scriptura, sequi turbam malefacientem. Esto, quod eorum nonnulli qui nos præcesserunt forsitan vivendi rationem juxta sacros canones & ecclesiasticam disciplinam tenere noluerunt; numquid propterea sacrosancta concilia, & reformationem omnem contemnemus & negligemus? Absit. Non enim sacrosancta œcumenica concilia, quæ ad bonos mores & ecclesiasticam disciplinam spectant, ideo decernuntur ut contemnantur, imo potius ut per provincialia concilia suum sortiantur effectum. Ea de causa huc convenerunt reverendissimi provinciæ patres, ut juxta decretum concilii Tridentini collapsos ecclesiæ mores restituerent, abususque tollerent: quorum decreta contemnere fas non est. Quare unusquisque ad synodi præscriptum sic suam instituat vitam, ut merito sal terræ dici possit, lux, mons, & accensa lucerna. Audiamus Paulum ad Philippenses ea de re nos monentem: Omnia, inquit, facite sine murmurationibus, & hæsitationibus, ut sitis sine querela & simplices filii Dei, in medio nationis pravæ ac perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Et rursus: Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonę famę, si qua virtus, si qua laus disciplinę, hæc cogitate & facite, & Deus pacis erit vobiscum. Amen.

Exod. 23. Phil. 2. & 4.

ORATIO MATTHÆI GALENI Vestcappellii habita ad patres concilii provincialis Cameracensis, anno MDLXV. in festo beati Jacobi apostoli, qui erat ad VIII. Kalend. August.

ETSI permultæ fuerint, atque etiam nunc sint causæ, lectissime archiepiscope, & princeps illustrissime, reverendissimi præsules, patres ac domini reverendi, & in universum ornatissimi auditores; quæ me arcere debuerint hoc illustri, & venerando loco: attamen jussus huc adsum præclara initia progressus, atque ipsum adeo finem vestræ synodi mea deformaturus oratione. Nam ejus non solum rerum imperitiæ, inscitiæ, atque infantiæ, verum etiam timiditatis partim ex his ipsis causis provenientis, partim naturalis, mihi sum conscius: ut vel domi, in noto auditorio, apud familiares, quotidianos, & meę ruditati non omnino dispares auditores dicturus, prælecturusve supra quam credi queat, semper extimescam. Quid igitur nunc ęquum est fiat mihi verba facturo in ista panegyri, post ecclesiasticos proceres, viros nulla non ingenii dote summos, ad non provincię hujus modo, sed orbis totius doctissimos, sapientissimos, disertissimosque homines; idque in solennitate sacra alteri e filiis tonitrui eloquentissimi apostoli Jacobi? Omitto ea, quę mihi cum ceteris peregrinis, delicatis, atque imbellibus, parumque exercitatis hominibus sunt communia: unum illud non pręteribo, quod me vehementissime exterruit, & usque adhuc exercet, nimirum quod cum huc accesserim cum nonnullis ex pręcipuis functionum scholasticarum academiæ Duacensis titulis, qui tamen temere, casu, & vicissitudine quadam ineptis ad munia publica, ut & mihi, persæpe obveniunt, imo obtruduntur vel maxime invitis; metuam ne Spartæ hujus existimationem mecum in discrimen adducam, qui solus.

ANNO CHRISTI 1565.

lus eam exornare nequeam; neve collegas meos viros doctissimos, & facundissimos ex sermonis mei incertissimo eventu sitis æstimaturi. Verum tanta fuit apud meam in eum antiquam observantiam auctoritas, & imperium concilii præsidis; ut cum persuasus a quibusdam me dicendo aliquid vel adjumenti, vel ornamenti afferre posse, rebus præsentibus mandasset concionandi hanc provinciam: maluerim equidem humili obedientia, & periclitatione vanam illam opinionem de me refellere, & testatam omnibus facere meam inopiam; quam callida detrectatione videri tueri eam, ac fovere voluisse. Ceterum quia ii, qui ante nos dixerunt, ea omnia præcerpserunt, quæ hisce negotiis judicabant convenientissima; & quia ad sæpe quidem desperatam, optatissimam nihilominus omnibus divina miseratione pertigimus metam; debebam fortassis Deum, ac vos, quemque pro suo merito, ac dignitate, laude, & gratiarum prosequi actione. Sed quia illum non tam istis declamatoriis gratiis oblectari persuasum habeo, quam grata mente, & ea actione gratiarum, quam divina commendat victima, quæ Græcis etiam ita sonat; vos non solum superstites sitis, sed vix dimidium facti adhuc habeatis; quod summum, ac difficillimum sit restet vobis: quantum potero obtestabor vos, ut supremam manum pulcherrimo operi admoveatis: & quod decrevistis, exequamini. Alioquin omnia acta vestra tam sunt aliena a vera, solidaque gloria, ut cum summa turpitudine videantur conjuncta; involuta, & vos involutura magnis periculis, & malis; nisi, inquam, executionis colophonem structuræ non tam vestræ, quam Dei addideritis. Ne quis autem id, quod instituo, nostræ putet esse operæ, & non benignitatis gratuitæ Spiritus sancti: priusquam rem aggrediar, peto, ut ne sit grave nobiscum ejusdem Spiritus invocare bonitatem; quo is alas suas super nostras expandat aquas, & directione sua nos complectatur, & gubernet. Veni S. S. &c.

Quid itaque indignius vobis, magisque fugiendum videri potest, patres, quam id committere, quod propheticarum prædictionum involucris est prohibitum; quod disertis vetitum est præceptis; cujus omnes cuniculi, & doli veluti digito sint indicati a scriptura sacra: denique quod virtuti, & rectæ rationis judicio refragetur? Hæc antem si quis non perspiciat redundare in decretorum, & Spiritus sancti dictatorum neglectu, & contempta executione; & velit a me nonnihil dimoveri circumjectam caliginem: faciam id tribus verbis, & quam potero planissime. Quis igitur
Exod. 13. Deutr. 3. 12. 20. nescit, quoties, & quam severe Deus olim jusserit Hebræis Jebusæos, Hethæos, Gergesæos, Cananæos, & reliquos Palæstinos tollere e medio aras, delubra, lucos, excelsa, idola, & quicquid umquam eorum deserviisset superstitioni demoliri, & in nihilum redigere? Quis ignorat quas intentaverit minas non gesturis morem? Hoc au-
Jos. 23. Jos. 16. 17. Jud. 1. tem cum quædam tribus, Aser, Zabulon, Nephtali, Ephraim, Manasse, & si quæ aliæ criminis hujus fuere consortes facere neglexissent, misso ad eos angelo gravissime cum iis expostulavit; & eas excussit lacrymas, ut locus ille loci fletus
Ibidem. 2. inde acceperit vocabulum; & se perdere nolle affirmaverit, quos ipsi conservassent contra quam essent jussi; & sinere se iis existere offendiculo illos, & communi ruina deturbari in damnationis barathrum. Constat autem satis maledictas istas gentes figurasse civitatem, quam Augustinus vocat diaboli cum suis factionibus, vitiis, & eorum auctoribus, & sectatoribus. Evertendi autem

A hæc pro sua virili cuique e fidelibus privatim datum esse negotium nemo dubitaverit, ut opinor: at ecclesiastici principes unum quidem sacramentum fecisse sunt credendi, cum quisque suum iniit magistratum; alterum cum Tridentinis, hisque provincialibus decretis subscripserunt. Nam Num. 14. Deut. 32.
duplices hi canones mihi videntur Josue, & Caleb, qui vobis tribunis, & centurionibus nos recenter in promissam inducentes terram jubeant omnia damnata monstra internecioni dedere. Quocirca prospicite diligenter, patres, ne sonticis, & interitui destinatis Christianæ Palæstinæ monstris parcatis: idque, sicut illis usu venit, vel impulsi intempestiva quietis & securitatis affectatione; vel capti fallaci spe, & ava-
B ritia. Nam quia principiis multa sese objicient impedimenta, & terriculamenta: propterea non oportet concidere animo, tranquillitati vanæ consulere, & veræ jacturam æternam facere: sed contra audentius ire, contra spem in spem credere: & apud Deum credere constitutum non nisi desperatis rebus, & supremis subvenire momentis. Rom. 4.
Sane nihil est aliud quam turpe, & simoniacum lucrum novo more improbos quodammodo tributarios facere, multare pecunia, & iis licentiam nequiter agendi certa summa vendere. Quod quantum nocuerit ecclesiæ, profuerit vero civitati diaboli; non est qui nesciat. Quocirca ab hoc scopulo cavete patres, quippe qui vel maxime omnium lædat omnes, & vobis in-
C sidietur. Ceterum ne quis initio sibi ludendum opinetur, antiquis indulgendum vitiis; ab uno, atque altero malo exemplo, aut facinore non ita esse abstinendum, historia Achani cujusdam satis Jos. 6.
nota occurrit; qui pro anathemate Deo consecratam Jerichunta non ignorans sublecta cistella unica castra Hebræorum universa turbavit, pudore fugæ affecit invictissimum exercitum, & se, suamque familiam in horrendum deturbavit exitium. Quid autem cistella unica in vastissimæ, Ibid. 7.
opulentissimæque urbis gazis; quid coccineum pallium in tapetiis, pannis, vestibus luxuriantis orientis; quid aurei aliquot sunt collati ad montes aureos, & argenteos: & tantæ metropoleos, & regni? Quapropter hæc propter nostram cor- Jos. 6.
D reptionem scripta esse meminerimus: & exhorreamus maledictum Josue, Jerichuntem devotam penitus diris fundatum iri nece primogeniti ipsius conditoris; conclusum appensis portis interitu reliquorum liberorum; idemque manere infortunium eos, qui quicquam ex monstris nostris canonibus anathematizatis oscitantia, aut impietate sua putaverint sibi suscitandum. Porro quia subinde & nobilitatis istius æternæ splendor oculos perstringit, & aucupium popularis auræ pervertit; & superstitiones novæ corrumpunt tironum, ac recentium ducunt animos; veniat in mentem diri alius Amalec populi lambentis quidem, & adulantis, nihilominus cædentis, crudelis, inhumani, non commeatu tantum prohi- Exod. 17.
E bentis Israelem, sed lassum quoque persequentis, & clade gravissima, nec minus injusta afficientis. Nemo igitur imperitus, parumque exercitatus, ac fortis dux malorum omnium capiti Agag pinguissimo, seu (ut Hebræi malunt) vo- 1. Reg. 15.
luptuario, quantumcumque trepidanti parcendum sibi existimet: sed tanquam immanem tyrannum in frusta concidat. Neque enim regius titulus tam diræ belluæ debet patrocinari, quo minus commeritae exsolvat pœnas. Absit hujusmodi operimenta tecta, aut solaria (ita namque Agag Hebræi interpretantur) severitatis offuscent judicium. Non igitur ceteroquin bene nati impune

Anno Christi 1565.

pune ferre debebunt, si pessimi, & tyrannici sint exempli parvulis Christi; si gula & libidine sint infames; si denique simoniaca, ecclesiasticæ telluris non inutilia modo, verum etiam injustissima, & rapacissima sint pondera; etiam si tota sæcularis pompæ ambitio, & cariosæ, fumosæque imagines hinc inde objiciantur, & speciose ostententur, ac minitentur: nisi per Dei immutabilem pœnitentiam abdicari magistratu velimus negato inficiationi loco, & omni ambitionis conatu in pessimum reprobationis omen mutato. Jam si plebecula quoque fascinata pro pastore quopiam, concionatore, sacerdote, nominis hujus communione indigno intercedat; clamet (ut fit) columen esse catholicæ religionis, templi, atque urbis, seu pagi sui decus: maluerimus Samueles, B hoc est, Dei auditores, quam populares esse. Quin etiam si iisdem malis consiliariis, vel nobis ipsis superstitiones, aut abusus hoc nomine ferendi videantur; quod indidem aliquid ad nos, fabricam (quod dici solet) vel ullam cultus divini partem rediturum dictitetur: norimus nobis obedientiam, quam primitias manubiarum potius esse Deo offerendas, magisque placere. Alioquin nulla triumphalis fornix erecta; nulla veneratio senatus culpam eluere nobis poterit.

1. Re. 15. At vero quia cum inveteratis contagiis, quæque altissime egerunt radices, necessario diu est confligtandum, idcirco constantia perpetua est opus; ne cetera quidem utcumque cum regibus quibusdam Israelitarum, & Judæorum obivisse videamur; 3. Re. 12. Para. 12. æterno tamen crimine vel vitulos Jeroboam, vel lucos, vel excelsa, vel offendiculum simile plebi, ad quod impingat, dereliquisse, aut proposuisse convincamur. Id quod evidentius typus nepotis Jehu, filii Joachaz regis Israelitarum Joas ostendit; qui cum ad moribundum, 4. Reg. 13. & fatali ægritudine correptum Helisæum suum patrem (ut appellabat) currum, & aurigam Israel officii causa venisset: propheta alioquin rigidissimus benignissime hominem excipiens, manus contrectans, & arcu cum sagittis allato per apertam orientalem fenestram jussit sagittam mittere, testatus sagittam esse divinæ potentiæ, ipsi vel de avo, vel ob qualemcumque eam affectionem erga se, Helisæum inquam, faventis D indicium; deinde telis reliquis præcepit, ut terram feriret. Quod cum ter tantum fecisset, ac destitisset, iratus propheta si, ait, vel quater, vel quinquies, vel sexies, vel, ut Hieronymus noster dumtaxat habet, utque perfectus intelligatur numerus, septies percussisses; Syriam evertisses penitus: at nunc tribus modo cladibus affectam usque tibi experturus es infestam. Ergo quotquot filiis sumus Joachaz, qui Deum apprehendentem valet, & miserationem Dei promptam, atque obviam nobis cernimus: fugiamus istius Joas, ita enim sonat ejus vocabulum, desperationem; & ne cessatio nobis sit fraudi, insistamus Syriæ usque ad ima fundamenta exinanitioni. Psal. 136. Ut enim crabrones jubemur proverbio haud E irritare, ne plus noceant; ut canes lacessiti plus rabiunt: ut pili, ungues, herbæ, sylvæ tanto citius, atque uberius proveniunt, ac luxuriant, quanto sæpius demetantur, & cædantur: ut cloacæ, sentinæ, ac camarinæ hoc gravius olent, quo magis commoventur, nisi funditus expurgentur: ita maledicta ista reprehensorum vitiorum natio eo magis sæviet, & grassabitur, quo frequentius, & justius condemnata fuerit; nisi semel aliquando ultimo afficiatur supplicio, & penitus intereat. Ex his pauculis umbris colligitis patres maxime necessariam esse Palæstinorum il- (Alludit ad etymum hujus nominis.)

A lorum non tam veterum, quam pugilum veteratorum internecionem: cernitis, atque in numerato habetis stratagemata, quibus freti id facile queatis dare effectum. Non est igitur quod clarioribus vos morer præceptis, aut testimoniis, tantum moneo faciatis cum Deo conditore vestro non dimidiata, sed perfecta opera, ne detis maculam in istam vestram gloriam: memores sitis uxoris Loth, quæ affines his Cyclopibus respectu solo prosecuta cives commeruit lapidescere, & in salis statuam converti. Antequam arduum hoc, ac sumptuosum aggrederemini ædificium, sedere, sumptus computare, & incommoda providere oportebat: nunc si opere tantum non absoluto supersedeatis quidlibet causati; universi vobis illudent, & ipsam opprobrabunt inopiam. Antequam hoc sacrum bellum indiceretis, licebat hostium explorare atque æstimare copias, & potentiam, deque induciis, ac pace agere necdum irritatis conflictu, ac provocatione eorum animis: at nunc canonibus vestris lacessiti, confossi, & jugulati quamnam discedendi ab armis spem possunt cuiquam facere? Quid sacramenta toties facta a vobis, quid juramenta in verba utriusque concilii iterata commemorem? Sane cum utraque vestram divinæ voluntatis arguant certam notitiam, eamque aliis impertiantur; servus gnarus plagis non injuria vapulet pluribus: denique præstet numquam ad scientiam pervenisse, quam ea accepta, ut Petrus ait, ad vomitum C revolvi: nemo non videt quid oracula instrumenti etiam novi de coronidis hujus necessitate pronuncient. Quare his contenti poteramus haud intempestive jam perorare: verumtamen quo mali hujus (neglectus inquam observationis conciliorum) dedecus, & probrum totum propius, atque exactius perspiciatur ab omnibus; libet sinuosæ naturæ ejus fœdas quam latissime diducere latebras. Quid igitur vobis, hoc est, sapientissimis viris magis pudendum videri potest impudentia? Quid autem stultius, atque insipientius, obsecro vos, quidve magis puerile, quam præteritorum nullam habere rationem maximis periculis, & sudoribus partorum esse prodigos; ante malorum, ut ille monet, nequaquam meminisse? Cogitate ergo, patres, quantæ molis sit visum, ac revera fuerit nostra hac tempestate, qua ad umbilicum malorum deventum est, concilium generale cogi, absolvi, & approbari: quo ita a capite ecclesiastici corporis reformatio peteretur, ut ad calcem deduceretur? Viginti totis annis effici potuisse is mirabitur, qui recordabitur jam inde a primo Lutheri furore huc a malesanis hominibus, qui quidem catholici etiam tum videri cupiebant, provocatum, appellatum, idque votis omnium expetitum fuisse: non quod ab eo sibi non maxime metuerent; sed quod fieri nullo modo posse haberent persuasissimum. Quinimo boni, & prudentes viri non pauci videntes Pium IV. sibi potissimum, ac suis derogare canonibus Tridentinis, subinde eos diffidebant unquam iri approbatum. Quantum igitur summis pontificibus, monarchis, imperatoribus, regibus, rebuspublicis, episcopis, theologis, aliisque doctis, & sanctis hominibus debeamus; quantum illi sumptus, curarum, periculorum, malorum, incommodorum devoraverint rei hujus gratia; quantum studii, operæ, vigiliarum, commentationum, orationum, scriptionum, precum, jejuniorum, aliorumque bonorum operum fuerit ad hanc rem necessarium, quis est qui non facile conjiciat? Omitto convocationes quatuor, traductionem unam, indictionem

Anno Christi 1565.

Deut. 32. 2. Mach. 6. 2. Cor. 33. 4. 7. Genes. 19.

Luc. 14. Ibid. 14.

2. Petr. 2.

nem penultimam revocatam propter impedimentorum, & immanium periculorum evidentem præsentiam. Quid dicam de internis, ut sic dicam, seditionibus, disceptationibus, pugnis, quæ nisi partim morte, partim aliis infortuniis columnarum synodi quasi expiatæ fuissent, metuendum erat, ne iratus Deus progressum negasset ulteriorem? Hæc a nobis nimia brevitate perstricta, qui non satis ponderis, atque argumenti autumat habere ad efficiendum id, quod volumus: is ex recentis memoriæ molestiis hujus synodi res metiatur Tridentinas, & ex menstrua hac mora, quam queruntur omnes rei familiari, pietati, ascesibus, studiis, valetudini non mediocriter officere, annorum viginti spatium; millibus paucis transfretationes, emensiones orbis; ex provinciali, nota, & pene voluptaria profectione peregrinationes, per infesta, barbara, & formidabilia loca, æstimet. Hæccine igitur omnia, ac tanta, quæ omnipotens Dei misericordia vix toto sæculo exorata, largita est nobis; patiemur vitio, & pervicacia nostra diabolum uno disperdere momento, & solium impotentis arrogantiæ suæ iterum exæquare, aut præferre throno creatoris sui? Sed oblivioni, si ita velitis, tradantur præterita: quis tam vecors, quis tam cæcus, ac supinus, qui ea, quæ ante pedes, oculos, atque in manibus versantur, non attendat? Quis vero diffiteatur nunc esse maximam opportunitatem non a nobis promeritam, non sapientia nostra inventam, aut comparatam, nulloque modo debitam; sed gratuito, & clementer oblatam, ac concessam a numine, rem ecclesiasticam, rem nostram, rem denique salutis optime gerendi, & de religione, & proximis singulariter merendi? Quis non sentit omnium animos expetere, gestire, & anhelare ad reformationem: & veluti gemiscere in istis tenebris, & corruptionis vinculis? Videmus, audimus, sentimus, ac scimus non orthodoxorum tantum omnes ordines: sed ipsos quoque adversarios tangi voto, ac spe faciei melioris rerum nostrarum: itaque si nobis, atque illis non defuerimus, fore confido, ut qui detestatione morum nostrorum & primum deseruerunt, & huc usque non resipuerunt, neque ad castra catholica sunt reversi; emendatæ vitæ exemplo redeant, & nobiscum ducantur pœnitentia. Cavete igitur patres, ne occasione adeo præclara abutamini: arripite capillatam ejus frontem, ne post frustra persequentes calvo eludat occipite. Videte ne immemores diei vestræ, & eorum quæ ad pacem catholicam sunt, neve obliti temporis visitationis vestræ (ut usu frequentissimo legimus venisse) dein, ac propediem objiciamini excidio, atque interitui. Nam contemptus divinæ clementiæ, ac patientiæ, & iniquitas, quæ hoc in vitio magnopere elucent, non possunt non ultricem implorare justitiam, ac furorem. Oportebat enim nos considerare gratitudinem ab unoquoque nostrum postulare: ut clementes, ac mites in rebus nostris, in iis, quæ ad Dei gloriam pertinent, & proximorum salutem, præ nobis feremus, ac præstaremus zelum Mosis, Phinees, Matthathiæ. Etenim designatos, & quasi latitantes in anathematismis vestrorum canonum gigantes tam esse Deo invisos, ut vel unus superstes eum reddat reipublicæ toti infensum, satis notum est, & dudum historia sacra aliquoties nos docuit: & probrum conservationis talium in vita divinæ gloriæ potissimum adversari, neminem existimo negaturum. Atqui fratribus nostris, & toti Christi corpori quam injuria sit,

Psal. 121. Mic. 29. Luc. 19. Rom. 2. Exod. 32. Num. 25. 1. Mach. 2. Jos. 6.

A & iniqua eadem hæc dissimulatio, & errorum, vitiorumque tolerantia: liquet vel ex hoc, quod in divos & angelos, quorum meritis, deprecationibus, procuratione felix, ac propitium hodie nobis est numen, sit ingrata, & injusta, utpote quorum beneficia non facit flocci, ac dissipat; quod æque impia sit in ecclesiasticos principes simul, & sæculares (qui dicuntur) quod sanctorum viventium, & usque nunc sese macerantium in toto orbe, vel certe hac provincia, pro impetranda gratia, felici fine, & optatissima omnium executione merita, officia, & benefacta projiciat, ac refutet; quod denique in plebeculam crudelissime debacchetur. Si namque ab hac opportunitate excidamus, quando illa B adseretur tandem a caligine ignorationis divinæ voluntatis? Si simoniaci, si scortatores, si temulenti, comessatores, aliique perditi, & nequam homines sustineantur in templis, quæ sane invaserunt admodum diu, & audacissime occupant: quando sperabimus ei datum iri concionatores, & catechistas idoneos, & fidos? quando metuere desinemus eidem, & nobis omnibus ab istorum contagione? quando ab istorum meritis, sacrificiis, precibus, prout oportet, nostra juvabitur infirmitas? Isti namque plus fellis, quam mellis habent. Merito igitur summo desperans meliora plebs universa nos alloquens ad hunc modum quiritetur: Næ vos salutares sacrorum estis antistites; digni quibus animas, ac salutem nostram crediderimus. C Quousque isti timores nos intus excruciabunt: & foris hæreticorum pugnæ, insidiæ, technæ, & non satis perspectæ versutiæ nos examinabunt? Sed jam satis, superque querimoniarum rebus ipsis per se loquentibus. Neque est quod quisquam hic, hoc est, instante executione caussetur terrores, aut discrimina. Neque enim cum infidelibus, Turcis, tyrannis, exercitibus infensis, regnis, aut imperiis adversis est nobis dimicandum: sed cuique cum suis subditis, alumnis, filiis, civibus, & qualibet necessitudine devinctissimis, &, ut dictum est, ad reformationis auditum nomen exultantibus, & ultro quo volumus præcurrentibus. Contra vero in detrectatione officii, contemptu extirpationis errorum, & vitiorum, quis fando D consequi valeat, quot casus, & pericula conspiciantur; Deum, ac superos omnes irritamus maximopere: de moralibus idem esto judicium; nisi quod hi eo sint procliviores etiam natura. Si absoluta, confirmata, approbata, promulgata, recepta, & jurata concilii Tridentini decreta sint inutilia, atque irrita: quod aliud unquam universale vel felicius, vel perfectius sperare possumus? Quis alius nobis Pius, quis Carolus, quis Ferdinandus, Philippus olim nobis sperandus est, qui deterrimis rebus perinde succurrat: si horum abutamur pietate, fide, constantia, liberalitate? Si hoc ornatissimum, & celeberrimum provinciale concilium fine suo frustretur: scilicet rebus quotidie in pejus tendentibus, & prolapsis, olim existet E aliud usquam opportunius, & de executione certius? Quid repositum spei amplius in diœcesanis synodis? Quod ad alias attinet nationes, & provincias, ubi plus immineat periculi: qui hactenus utramque in aurem dormitarunt; cognito eventu vitio suo etiam prudentiæ laudem arrogabunt. Equidem ominari nihil possum tolerabilius, quam principes nostræ ingratitudini succensentes gravaturos unquam nostræ interpellationes, querelasque audire: repudiaturos nostras revocationes, & nos ad optime constitutorum observationem, & injunctionem relegaturos, & impudentiam nostram refusuros. Sanctorum vero virorum quis non dedi-

dedignetur laborare pro iis, quos videat sese non A accommodare, sed vehementer refragari? Deo igitur, divis, angelis, ac mortalium optimis inimico quam possumus securitatem, quæso, polliceri? Atque utinam vane metuerem fore ut desidiosa ista perfidia, vel peste, vel fame, vel bello, vel hisce simul omnibus opinione citius puniretur: utinam seditiosi isti antiquum nos obtinere cernentes, & id signum interpretantes Dei classicum canentis, & furori eorum adstipulantis res novas, ac turbulentas non moliantur: faxit misericors Christus, ut ne vociferentur satis apparere Tridentinas plantationes non esse a patre cœlesti plantatas, quippe quas ne ipsi quidem orthodoxi usu recipiant exequi optimi, ac doctissimi quique Romanæ ecclesiæ nequeant, vel etiam renuant; commenta sua sola B veritati consentanea esse, æterna fore, & incrementum semper captura. Dicam his quid gravius; tametsi pene religio sit: summa ope incumbamus in eorum, quæ statuta sunt, effectionem, patres: ne ingratis justi pereant, virique misericordiæ colligantur a facie superventurorum malorum; ne Christi & Josiæ nostri, sub quorum alis latere solemus, & gaudemus, propter nostra peccata interimantur; & nos instar pupillorum orbi mœsti, atque inopes consiliorum vagemur, ut oves absque pastore, passim diripiamur, ac laniemur, & quocumque agamur, per præceps feramur, maximoque numero intereamus. Jam proximus cibi, o Belgium, hoc est, Francicus Ucalegon conflagrat hoc incendio. Sed mens jam refugit diutius istiusC modi immorari. Induamur igitur spiritu divinæ fortitudinis, patres: ne committamus, ut ignavia nos debilitet, ac frangat; avaritia corrumpat; stemmata, & magna nomina pervertant; aura popularis depravet, superstitio dementet, diuturnitas terreat, desperatio perdat, odium & invidentia excœcent, deliciæ emasculent, timiditas enervet atque effeminet. Si namque quod nostrarum est partium contulerimus; omnia succedent ex sententia. Quocirca quicumque istoc sunt animo, ac proposito diras illas exterminandi gentes; opto, & precor, si quid ego optando possum, ut quemadmodum felices, ac fausti huc advenerunt, ita læti, & salutares repetant penates suos; prosequatur eos Dei gratia interdiu quidem in hisce vitæ D humanæ æstibus columna nubis; nocturno autem tempore, variaque caligine hujus sæculi columna ignis. Quotquot vero secus affecti sunt, & ab executione abhorrent, quales ego hic nullos esse arbitror, mereri mihi videntur, ut media iis via dehiscat, utque boni illi haud secus eos compellent, quam Paulus Judæos ejusdem pene factionis quondam. Mundi sumus, ac redibimus ad nostros a sanguine omnium vestrum: extergimus pulverem pedum nostrorum in vos, jubemusque sanguinem vestrum redundare in caput vestrum. Et inter hos liberioris oris quispiam Stephanus abeuntes prosequatur non dissimilibus dictis, iis, quibus ipse suos alloquebatur olim persecutores, & interfectores: Duræ, inquiat, cervicis, & incircumcisis E auribus, & cordibus vos usque resistitis Spiritui sancto loquenti vobis pridem quidem de cherubin Tridentinis, & propitiatorio non tam arcæ, quam cathedræ Romanæ: nunc autem de ephod Cameracensi. Quem non sanctorum, qui meliorum nos admonuerit, odistis, persecuti estis, & more patrum vestrorum quantum in vobis fuit, occidistis? Sicut & nunc justorum principis, & suorum reorum, errantiumque membrorum abitis homicidæ: sanctorum vero, & necdum extinctorum ob contemptus vestri perniciosissimum exemplum proditores. Neque enim lege ulla teneri vos putatis, aut patimini. Quocirca dignissimos, ait, judico esse vos, quibus & gens, & locus, & templum, aut si quid istis carius habetis, aut magis complectimini, tollatur a sinceris Romanæ fidei cultoribus: exopto, ut quantum nocituri estis sanctissimorum canonum despectu, & conculcatione, tantum inauditi ante, & horrendi exitii vestri terrore juvetis; utque quo atrociori hinc abripiamini interitu, tanto mitius æterno cruciemini incendio. Sed facessant sinistra, & tristia omnia: & si qui usquam sunt, qui istum ad modum suum induxerunt: det, precor, Christus iis idem nobiscum sapere, & hoc ipsum revelare iisdem porro dignetur, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis honor, gloria, potestas, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Matth. 15. | Ysa. 57. | Exod. 13. | Act. 18. 20.

DIXI.

CATALOUS PATRUM

SACRI CONCILII

PROVINCIALIS CAMERACENSIS,

ac aliorum qui per se, vel procuratores suos in eodem comparuerunt.

MAXIMILIANUS A BERGIS *archiepiscopus Cameracensis præsidens*.

Tornacensis episcopi sedes vacat per obitum quondam bonæ memoriæ Caroli de Croy.

Franciscus Richardot sacræ theologiæ doctor, episcopus Atrebatensis.

Gerardus ab Emmericourt, episcopus Audomarensis.

Antonius Hanetus sacræ theologiæ doctor, episcopus Namurcensis.

Martinus Cuperus sacræ theologiæ doctor, episcopus Chalcedonensis, suffraganeus & vicarius generalis Cameracensis.

Capituli insignis ecclesiæ metropolitanæ Cameracensis nomine, Robertus de Fournye jurium doctor, præpositus, Petrus Boniface, Brabantiæ, Gregorius le Duc, Valencenensis, archidiaconi: Antonius de Nobescourt, decanus, Henricus de la Hamaide, cantor, Gabriel Caille, magnus minister, sive præsidens jurium, licentiati, & Petrus Gemelli sacræ paginæ doctor, canonici.

Capituli cathedralis Tornacensis nomine, Petrus Pintaflour, decanus, Maximilianus Mannart cantor, V. I. licentiati, & Joannes de la Haye, hospitalarius, sacræ theologiæ doctor, canonici.

Capituli cathedralis Atrebatensis nomine, Antonius Garnier, scholasticus, Nicolaus Megrot, & Joannes Merlin, V. I. licentiati, canonici.

Capituli cathedralis Audomarensis nomine, Ludovicus Militis archidiaconus, & Philippus Dosterel, V. I. licentiati, canonici.

Capituli cathedralis Namurcensis nomine, Nicolaus Meigrot ejusdem ecclesiæ canonicus & procurator.

Abbas sancti Landelini in Crispinio.

Antonio Grisel abbate sancti sepulcri Cameracensis absente, Augustinus Laloux, prior monasterii & conventus nomine.

Abbas sancti Andreæ in castello Cameracesii Joannes de la Pierre sacræ theologiæ baccalaureus formatus.

Abbas

Abbas de Fidemio Philippus de Hennin.
Antonii Cambier abbatis Honocurtensis nomine, Joannes de la Lavende prior ejusdem monasterii.
Ludovicus Blosius abbas Letiensis.
Dominicus Caputius abbas Lobbiensis.
Matthæus Moulart abbas sancti Gisleni in cella.
Nicolaus Fournier abbas Altimontensis.
Abbas sancti Dionysii in Broqueria.
Fredericus Dyve abbas de Maricolis.
Abbatis de Afflighem Joannes abbas de Nynove procurator.
Simon de Warluzel abbas Gerardimontensis.
Rogerius de Montmorency abbas sancti Vedasti Atrebatensis.
Abbas Aquiscinctensis.
Abbas Marchianensis.
Abbas de Hanonio.
Abbas sancti Martini Tornacensis, excusatus a domino decano Tornacensi.
Abbatis de Vaulcellis nomine, abbas Nizellensis.
Abbas Bonæ spei.
Abbas sancti Foliani.
Gulielmi de Grene abbatis sancti Michaelis Antuerpiensis nomine, abbas sancti Landelini in Crispino procurator.
Gabrelis vander Beken abbatis Eyamensis nomine, Laurentins Mersius decanus ecclesiæ collegiatæ beatæ Gudilæ oppidi Bruxellensis.
Abbas de Nizella.
Abbatis de Grimberghe nomine, abbas Crispinensis procurator.
Abbas Viconiensis.
Abbas de Dielegem excusatus per literas reverendissimo directas.
Petri abbatis de Castello juxta Mortaniam nomine, reverendissimus Atrebatensis exhibuit procuratorium.
Jacobi Veltacker electi, & nominati abbatis de Tongreloo frater Gulielmus Duern pastor in Duffele procurator.
Abbas de Nivone.
Joannes Pelet, abbas sancti Auberti Cameracensis.
Carolus de Burgundia, abbas de Cantimprato.
Abbas sancti Joannis Valenchenensis.
Abbas montis sancti Eligii prope Atrebatum.
Abbas de Mareolo fuit excusatus per reverendissimum Atrebatensem.
Abbas de Hennin Lietard.
Abbas de Aroasia.
Abbas de Chocques.
Abbas Eaucurtensis.
Joannis abbatis sancti Nicolai de Tornaco D. Maximilianus Manart procurator.
Abbas de Cisonio.
Abbas sancti Christophori de Folempino.
Abbas de Hamme.
Thomæ abbatis sancti Bernardi supra Schaldam D. Gulielmus van Duern de Duffele procurator.

Mariæ de Bailleul abbatissæ de Cortemberghe abbas Crispiniensis procurator.
Margaretæ de Hinckart abbatissæ de Melbodio Jo. de Rametz procurator.
Margaretæ de Noyelles abbatissæ de Nivella dominus Alphonsus Deylleren V.I. licentiatus procurator.
Pro abbatissa de Bourbouch Christophorus Preudhomme jurium licentiatus procurator.
Catherinæ de Ligne abbatissæ de Thura abbas Crispiniensis procurator.

A Annæ de la Fosse abbatissæ de Denain Joannes le Duc scholasticus Cameracensis procurator.
Abbatissæ de Guillenghien abbas S. Landelini in Crispinio procurator.
Franciscæ de la Dowe alias Sanguyn abbatissæ de Foresto idem abbas sancti Landelini procurator.
Catherinæ Van-Straten abbatissæ de magnis Bigardis abbas sancti Landelini in Crispinio procurator.
Abbatissam de Oliva reverendissimus D. archiepiscopus excusatam habuit attentis literis ab ea receptis.
Pro abbatissa de Prennaco frater Bertrandus Heldebau procurator.
B Pro capitulo primariæ ecclesiæ sancti Gaugerici Cameracensis Joannes a Prato, Josephus Wyart, Petrus le Roy V.I. licentiatus, & Joannes Vander Mere magnus minister, canonici & procuratores.
Capituli beatæ Mariæ de Wallincourt dominus Jacobus de Vado procurator.
Capituli sancti Amati Duacensis Antonius Daniel canonicus & procurator.
Capituli sancti Petri Duacensis Matthæus Galenus præpositus & procurator.
Pro capitulo Ariensi Nicolaus de Mota cantor, & Petrus le Long scholasticus, ejusdem ecclesiæ procuratores.
Pro capitulo de Lens in Arthesia Jacobus de C Gore.
Pro capitulo Rothnacensi officialis Cameracensis præsentavit literas excusatorias.
Pro capitulo Senogiensi circumspecti Philippus Levrent & Joannes de la Barre ejusdem ecclesiæ canonici & procuratores.
Pro capitulo Anthoniensi Nicolaus Flamen decanus, & Joannes Ballini procuratores.
Capituli Condatensis Jacobus de la Forge canonicus & procurator.
Domicellarum capituli sanctæ Valdetrudis Montensis Simon Bosquet procurator.
Pro capitulo sancti Germani Montensis Petrus Faber V. I. licentiatus procurator.
Capituli sancti Quintini oppidi Melbodiensis nomine, Jacobus Meurant procurator.
D Pro capitulo Binchiensi Petrus Philicinus canonicus & procurator.
Capituli beatæ Mariæ ad Aulam comitis Valencenensis nomine Jacobus Loubert decanus & Franciscus Calonnet procuratores & deputati.
Capituli Bethuniensis nomine Nicolaus Meigrot & Matthæus Parent procuratores & canonici ecclesiæ Bethunensis.
Pro capitulis sanctæ Gudulæ Bruxellensis, beati Gommari Lirensis, sancti Petri Anderlectensis, sancti Petri Turnhoutensis, beatæ Mariæ Teneramundensis, ac sancti Martini Alostensis, ecclesiarum collegiatarum auctoritate apostolica simul confœderatarum, Laurentius Mersius decanus sanctæ Gudulæ Bruxellensis, & Adrianus E Elout decanus sancti Gommari Lirensis, ecclesiarum canonici procuratores.
Capituli Avesnensis Joannes Machon præpositus & Andreas Franquart canonici procuratores.
Capituli ecclesiæ sancti Audomari oppidi Lilleriensis, Audomarensis diœcesis nomine Antonius Garnier & Claudius Brongniart procuratores.
Capituli collegiatæ ecclesiæ beatæ Mariæ ac secundariarum ecclesiarum Namurcensis diœcesis Joannes Tamison, sacræ theologiæ baccalaureus procurator.

Pro

Anno Christi 1565.

Pro capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Petri Namurcensis idem dominus Tamison procurator.

Pro præposito de Aymeries D. abbas Aquiscinctensis.

Præpositi de Haspra Augustinus Convers J. V. licentiatus procurator.

Prior de Cohem D. Joannes Maneffier Audomarensis diœcesis propter impotentiam misit literas excusatorias.

Prior Vallis scholarium Montensis.

Pro priorissa de Nazareth in oppido de Ath, abbas Crispiniensis procurator.

Archipresbyteri seu decani Christianitatis diœcesis Cameracensis, tam suis quam curatorum suorum decanatuum respective nominibus.

Decanus Cameracesii Magister Nicolaus de Puteo.

Decanus de Bellomanso magister Antonius Quarre.

A Decanus de Castello magister Joannes de la Thienloye.

Decanus de Chirma M. Andreas du Pomereul.

Decanus sancti Brictii Tornacensis M. Joannes de Moronval.

Decanus de Haspra dominus Servatius Carlier.

Decanus Valencenensis D. Nicolaus Carvin.

Decano de Montibus D. Petro Baghet D. Thomas Pierart procurator.

Decanus de Binchio M. Thomas de decimis.

Decanus Melbodiensis D. Joannes du Gardin.

Decanus de Bavaco D. Antonius Godefredi.

Decanus de Avesnes D. Andreas Franquart.

B Decanus Pamellensis D. Joannes Donctius.

Decanus Hallensis D. Sydrack ab Ittria.

Decanus Bruxellensis D. Joannes Rutgheerts.

Decanus Antuerpiensis D. Bernardus Egidius.

Decanus Geraldimontensis D. Jodocus Vonckius.

Decanus Alostensis Egidius de Raffelghem.

TOMI TRIGESIMI TERTII FINIS.